

ELENA
FERRANTE

*Prietenă
mea
genială*

ROMAN

PRIMUL VOLUM
DIN
TETRALOGIA
NAPOLITANĂ

Elena Ferrante

Tetralogia napoletana

Prietena mea geniala
Povestea noului nume
Cei care pleaca si cei ce raman
Povestea fetitei pierdute

ELENA
FERRANTE

*Prietena
mea
genială*

ROMAN

PRIMUL VOLUM
DIN
TETRALOGIA
NAPOLITANĂ

PANDORA
EVI

DOMNUL:

Doar liber tu și-aici te-arată;
Celor ca tine ură nu le port.
Din spiritele de tăgadă
Cel mai ușor pe hâtru îl suport.
Slăbește lesne-a omului activitate,
Curând el vrea repaus absolut;
De-aceea soț să-i dau îmi e plăcut,
Ca, diavol, să ațâțe-n creativitate.

J.W. Goethe, Faust.1

1 Johann Wolfgang Goethe, Faust. O tragedie, traducere de Mihail Nemeș, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

INDICE PERSONAJE

Familia Cerullo (familia cârpaciului):

Fernando Cerullo, cizmar.

Nunzia Cerullo, mama Lilei.

Raffaella Cerullo, toți îi spun Lina, Lila e doar pentru Elena.

Rino Cerullo, fratele mai mare al Lilei, cârpaci și el.

Rino se va numi și unul dintre fiii Lilei.

Alți copii.

Familia Greco (familia portarului):

Elena Greco, zisă Lenuccia sau Lenù. Prima născută, după ea vin

Peppe, Gianni și Elisa.

Tatăl este portar la primărie.

Mama, casnică.

Familia Carracci (familia lui don Achille): Don Achille Carracci, căpcăunul din povești. Maria Carracci, soția lui don Achille.

Stefano Carracci, fiul lui don Achille, mezelar la mezelăria familiei.

Pinuccia și Alfonso Carracci, ceilalți doi fii ai lui don Achille.

Familia Peluso (familia tâmplarului):

Alfredo Peluso, tâmplar.

Giuseppina Peluso, soția lui Alfredo.

Pasquale Peluso, fiul cel mare al lui Alfredo și al Giuseppinei, zidar.

Carmela Peluso, care vrea să i se spună și Carmen, sora lui Pasquale, vânzătoare la mercerie.

Alți copii.

Familia Cappuccio (familia văduvei nebune):

Melina, o rudă a familiei Lilei, văduvă nebună.

Soțul Melinei, care descărca lăzi în piața de fructe și legume.

Ada Cappuccio, fiica Melinei.

Antonio Cappuccio, fratele ei, mecanic.

Alți copii.

Familia Sarratore (familia feroviarului-poet):

Donato Sarratore, controlor.

Lidia Sarratore, soția lui Donato.

Nino Sarratore, cel mai mare dintre cei cinci fii ai lui Donato și ai Lidiei.
Marisa Sarratore, fiica lui Donato și a Lidiei.
Pino, Clelia și Ciro Sarratore, fiii mai mici ai lui Donato și ai Lidiei.

Familia Scanno (familia vânzătorului de fructe):

Nicola Scanno, vânzător de fructe.

Assunta Scanno, soția lui Nicola.

Enzo Scanno, fiul lui Nicola și al Assuntei, și el vânzător de fructe.

Alți copii.

Familia Solara (familia proprietarului de cafea cu același nume):

Silvio Solara, patronul cafenelei.

Manuela Solara, soția lui Silvio.

Marcello și Michele Solara, fiii lui Silvio și ai Manuelei.

Familia Spagnuolo (familia cofetarului): Domnul Spagnuolo, cofetarul
cafenelei Solara. Rosa Spagnuolo, soția cofetarului.

Gigliola Spagnuolo, fata cofetarului.

Alți copii.

Gino, fiul farmacistului.

Profesorii:

Ferraro, învățător și bibliotecar.

Oliviero, învățătoare.

Gerace, profesor de gimnaziu.

Galiani, profesoară de liceu.

Nella Incardo, verișoara din Ischia a învățătoarei Oliviero.

Prolog
ȘTERGEREA URMEI

1.

Azi-dimineață m-a sunat Rino, am crezut că vrea din nou bani și m-am pregătit să-l refuz. Dar motivul telefonului era cu totul altul: mama lui era de negăsit.

— De când?

— De două săptămâni.

— Și abia acum îmi telefonezi?

Probabil că tonul i s-a părut ostil, deși nu eram nici furioasă, nici indignată, era în el doar o urmă de sarcasm. A încercat să protesteze, dar a făcut-o confuz, stânjenit, când în dialect, când în italiană. A zis că era convins că mama lui se plimba prin Napoli, ca de obicei.

— Chiar și noaptea?

— Știi cum e.

— Știu, dar ți se par normale două săptămâni de absență?

— Da. Tu n-ai văzut-o de mult, e mai rău: nu-i e somn niciodată, vine, pleacă, face ce vrea.

Oricum, în cele din urmă, se îngrijorase. Întrebuse pe toată lumea, făcuse turul spitalelor, se dusese chiar și la poliție. Nimic, mama lui nu era nicăieri. Ce fiu bun: un bărbat voinic, spre patruzeci de ani, care n-a muncit niciodată în viața lui, ci a făcut doar trafic și risipă. Mi-am imaginat

cu câtă grijă o căutase. Cu niciuna. N-avea creier și se iubea numai pe sine.

— Nu-i cumva la tine? m-a întrebat pe neașteptate.

Mama? Aici, la Torino? Cunoștea bine situația și vorbea doar ca să vorbească. El, da, era un mare călător, venise la mine acasă de cel puțin zece ori fără să fie invitat. Mama lui, pe care, în schimb, aș fi primit-o bucuroasă, nu plecase niciodată din Napoli în toată viața ei.

I-am răspuns:

— Nu, nu e la mine.

— Ești sigură?

— Rino, te rog: ți-am spus că nu e.

— Și atunci unde s-a dus?

A început să plângă și l-am lăsat să-și manifeste disperarea, hohote care debutau prefăcute și continuau autentice. Când a terminat, i-am spus:

— Te rog, măcar de data asta comportă-te cum ar vrea ea: n-o căuta.

— Dar ce spui acolo?

— Spun ce-am spus. E inutil. Învață să trăiești singur și nu mă mai căuta nici pe mine.

Am închis.

2.

Mama lui Rino se numește Raffaella Cerullo, dar toți i-au spus întotdeauna Lina. Eu nu, n-am folosit niciodată nici primul, nici al doilea nume. De mai bine de șaiszeci de ani pentru mine e Lila. Dacă i-aș spune Lina sau Raffaella, așa, dintr-odată, ar crede că prietenia noastră s-a terminat.

Sunt cel puțin trei decenii de când îmi spune că vrea să dispară fără să lase nicio urmă și numai eu știu bine ce vrea să spună. N-a avut niciodată în minte vreo fugă, vreo schimbare de identitate, vreun vis să-și refacă viața în altă parte. Și nu s-a gândit niciodată la sinucidere, dezgustată de ideea că Rino va avea de-a face cu corpul ei și va fi obligat să se ocupe de asta. Scopul ei a fost mereu altul: își dorea să se volatilizeze; își dorea toate celulele dispersate; din ea nu trebuia să se mai găsească nimic. Și pentru că o cunosc bine, sau cel puțin cred că o cunosc, pun pariu că a găsit modalitatea de a nu lăsa în această lume

nici măcar un fir de păr, nicăieri.

3.

Zilele au trecut. Am verificat poșta electronică, m-am uitat în cutia poștală, dar fără speranță. Eu i-am scris foarte des ei, ea nu mi-a răspuns aproape niciodată: acesta a fost mereu obiceiul. Prefera telefonul sau pălăvrăgitul din noaptea lungi când mă duceam la Napoli.

Am deschis sertarele, cutiile din metal în care păstram tot felul de lucruri. Puține. Am aruncat multe chestii, în special pe cele care o priveau, iar ea știe asta. Am descoperit că n-am nimic de-al ei, o imagine, un bilețel, un cadouaș. Am fost eu însămi uimită. Era posibil ca în toți acești ani să nu mi fi lăsat nimic de-al ei sau, mai rău, eu să nu fi vrut să păstrez ceva de-al ei? Era posibil.

L-am sunat eu pe Rino de data asta, am făcut-o fără niciun chef. Nu răspundea nici pe fix, nici pe mobil. M-a sunat pe seară, după placul lui. Cu vocea pe care-o avea încerca să-mi trezească un sentiment de milă.

— Am văzut că ai sunat. Ai vești?

— Nu. Dar tu?

— Niciuna.

A vorbit dezlânat. Voia să meargă la televiziune, la emisiunea care se ocupă cu persoanele dispărute, să facă un apel, să-i ceară iertare mamei lui pentru tot, s-o imploră să se întoarcă.

Am ascultat răbdătoare, apoi l-am întrebat:

— Te-ai uitat în dulapul ei?

— Ca să ce?

Bineînțeles că nu-i venise în minte lucrul cel mai evident.

— Du-te să te uiți.

S-a dus și și-a dat seama că nu mai era nimic acolo, nici măcar o haină de-a mamei lui, nici de vară, nici de iarnă, doar umerase vechi. L-am trimis să scotocească prin casă. Dispăruseră pantofii. Dispăruseră puținele cărți. Dispăruseră toate fotografiile. Dispăruseră toate filmele foto. Dispăruse computerul ei, și vechile dischete care se foloseau odată, totul, orice lucru al experienței sale de vrăjitoare electronică care începuse să se descurce cu calculatoarele deja spre sfârșitul anilor șaiszeci, pe vremea cartelelor perforate. Rino era uluit. L-am spus:

— Nu te grăbi, dar pe urmă sună-mă și spune-mi dacă ai găsit chiar și numai un ac cu gămălie care-i aparține.

M-a sunat a doua zi. Era foarte agitat.

— Nu e nimic.

— Nimic, nimic?

— Nu. S-a decupat din toate fotografiile în care apăream împreună, și din cele de când eram mic.

— Ai căutat bine?

— Peste tot.

— Și în pivniță?

— Ți-am zis peste tot. A dispărut până și cutia cu acte: ce știu eu, vechi certificate de naștere, contracte de telefonie, chitanțe. Ce înseamnă? A furat cineva tot? Ce caută? Ce vor de la mama și de la mine?

L-am încurajat, i-am spus să stea liniștit. Era improbabil ca cineva să vrea ceva, mai ales de la el.

— Pot să vin să stau o vreme la tine?

— Nu.

— Te rog, nu pot să dorm.

— Descurcă-te, Rino, nu știu ce să fac în legătură cu asta.

Am închis și, când a sunat din nou, n-am răspuns. M-am așezat la birou.

Lila, ca de obicei, vrea să exagereze, m-am gândit.

Exacerba peste măsură conceptul de urmă. Nu voia doar să dispară ea, acum, la șaiszeci și șase de ani, ci și să șteargă toată viața pe care o lăsase în spate.

M- am simțit dintr-odată foarte furioasă.

Să vedem cine izbutește de data asta, mi-am zis. Am deschis computerul și am început să scriu fiecare detaliu al poveștii noastre, tot ce mi-am amintit.

Copilăria
POVESTEA LUI DON ACHILLE

1.

Atunci când Lila și cu mine am decis să urcăm pe scara întunecată care ducea, treaptă cu treaptă, rampă cu rampă, până la apartamentul lui don Achille, a început prietenia noastră.

Îmi amintesc lumina violacee din curtea interioară, mirosurile unei seri călduțe de primăvară. Mamele pregăteau cina, era timpul să intrăm în casă, dar noi întârziam supunându-ne sfidător, fără să ne adresăm vreodată un cuvânt, la probe de curaj. De la o vreme, la școală și în afara ei, nu făceam decât asta. Lila își strecura mâna și tot brațul în gura neagră a unui canal, imediat după, la rândul meu, făceam și eu la fel, cu inima bătându-mi, sperând ca gândacii să nu mi se urce pe piele și să nu mă muște șoarecii. Lila se cățara până la fereastra de la parter a doamnei Spagnuolo, se agăța de bara din fier pe unde trecea sârma de întins rufele, se legăna, apoi își dădea drumul jos, pe trotuar, imediat după, la rândul meu, făceam și eu la fel, temându-mă totuși să nu cad și să mă lovesc. Lila își înfigea pe sub piele acul de siguranță ruginit găsit pe stradă nu știu când, dar pe care-l păstra ca pe un dar de la o zână; și eu observam vârful de metal care îi săpa un tunel alburii în palmă, iar apoi, când îl extrăgea și mi-l întindea, făceam și eu la fel.

La un moment dat, mi-a aruncat o privire de-a ei, hotărâtă, cu ochii mijiiți, și s-a îndreptat spre blocul în care locuia don Achille. Am înghețat de frică. Don Achille era căpcăunul din povești, mi se interzisese cu desăvârșire să mă apropii de el, să-i vorbesc, să-l privesc, să-l pândesc, trebuia să mă comport ca și cum nu existau nici el, nici familia lui. La mine în casă, dar nu numai, existau, în privința lui, o teamă și o ură care nu știam de unde proveneau. Din felul în care vorbea tata despre el mi-l imaginasem voinic, plin de bășici movulii, furios în ciuda aceluia „don“ care mie îmi sugera o autoritate calmă. Era o ființă făcută din nu știu ce material, fier, sticlă, urzică, dar vie, vie cu răsuflarea foarte caldă care-i ieșea pe nas și pe gură. Credeam că dacă doar l-aș fi văzut de departe, mi-ar fi înfipt în ochi ceva ascuțit și usturător. Dacă, apoi, aș fi făcut nebunia să mă apropii de ușa casei lui, m-ar fi ucis.

Am așteptat puțin să văd dacă Lila se răzgândește și se întoarce.

Știam ce voia să facă, sperasem degeaba să uite, dar nu. Felinarele nu se aprinseseră încă, și nici luminile de pe scară. Din case se auzeau voci agitate. Ca s-o urmez, trebuia să renunț la albăstriul din curtea interioară și să pătrund în bezna intrării de la bloc. Când, în sfârșit, m-am hotărât, la început n-am văzut nimic, am simțit doar un miros de vechituri și DDT. Apoi m-am obișnuit cu întunericul și am descoperit-o pe Lila așezată pe prima treaptă a primei rampe. S-a ridicat și am început să urcăm.

Am înaintat ținându-ne de perete, ea cu două trepte în față, eu cu două trepte în spate, ezitând între a scurta distanța sau a o lăsa să crească. Mi-a rămas senzația umărului care se freacă de zidul coșcovit și gândul

că treptele sunt foarte înalte, mai înalte decât cele din blocul în care locuiam eu. Tremuram. Orice zgomot de pași, orice voce era don Achille care ne ajungea din spate sau ne ieșea în întâmpinare cu un cuțit lung, din cele cu care se despică pieptul găinilor. Se simțea un miros de usturoi prăjit. Maria, soția lui don Achille, m-ar fi pus în tigaia cu ulei încins, copiii m-ar fi mâncat, el mi-ar fi supt capul la fel cum făcea tata cu barbunii.

Ne-am oprit des și de fiecare dată am sperat ca Lila să decidă să ne întoarcem. Eram foarte transpirată, nu știu ea. Din când în când, privea în sus, dar nu pricepeam la ce, se vedea doar cenușiul ferestrelor la fiecare rampă. Luminile s-au aprins brusc, dar slabe, prăfuite, lăsând suprafețe mari de umbră pline de pericole. Am așteptat să ne dăm seama dacă fusese don Achille cel care rotise întrerupătorul, dar n-am auzit nimic, nici pași, nicio ușă care se deschidea sau se închidea. Apoi Lila a înaintat, și eu după ea.

Credea că face un lucru corect și necesar, iar eu uitasem de orice motiv întemeiat și cu siguranță mă aflam acolo doar pentru că se afla ea. Urcam încet spre cea mai mare dintre spaimile noastre de atunci, mergeam să ne expunem fricii și s-o luăm la întrebări.

La a patra rampă, Lila s-a comportat într-un mod neașteptat. S-a oprit să mă aștepte, și când am ajuns-o din urmă, mi-a dat mâna. Gestul acesta a schimbat pentru totdeauna totul între noi.

2.

Fusese vina ei. Nu cu prea mult timp în urmă — zece zile, o lună, cine știe, ignoram tot ce era legat de timp pe-atunci — îmi luase păpușa pe neașteptate și o aruncase în fundul unei pivnițe. Acum urcam spre frică, atunci ne simțiserăm obligate să coborâm, și încă în viteză, spre necunoscut. În sus, în jos, ni se părea mereu că mergem spre ceva teribil care, deși exista dinaintea noastră, numai și numai pe noi ne aștepta. Când ești pe lume de puțin timp, e dificil să înțelegi care sunt dezastrele de la originea sentimentului nostru de dezastru, poate că nici nu simțeam această nevoie. Cei mari, în așteptarea zilei următoare, se mișcă într-un prezent în urma căruia există ieri sau alaltăieri sau, cel mult, săptămâna trecută: la restul nu vor să se gândească. Cei mici nu știu semnificația lui ieri, a lui alaltăieri și nici a lui mâine, totul e asta, acum: strada e asta,

ușa e asta, scările sunt astea, asta e mama, ăsta e tata, asta e ziua, asta e noaptea. Eu eram mică și, în fond, păpușa mea știa mai mult ca mine. Îi vorbeam, îmi vorbea. Avea o față de celuloid cu păr de celuloid și ochi de celuloid. Purta o rochiță albastră, pe care i-o cususe mama într-unul din rarele momente fericite, și era foarte frumoasă. Păpușa Lilei, în schimb, avea un corp din stofă galbenă plin cu rumeguș, mi se părea urâtă și murdară. Cele două se pândeau, se cântăreau din priviri, erau gata să scape printre brațele noastre dacă izbucnea o furtună, dacă tuna sau dacă cineva mai mare și mai puternic și cu dinții ascuțiți voia să le înșface.

Ne jucam în curtea interioară, dar ca și cum nu ne-am fi jucat împreună. Lila stătea pe jos, de o parte a ferestruicii unei pivnițe, eu de cealaltă. Ne plăcea locul acela, în primul rând pentru că puteam întinde pe ciment între barele deschizăturii, sprijinite de plasă, atât lucrurile Tinei, păpușa mea, cât și ale lui Nu, păpușa Lilei. Puneam acolo pietre, dopuri de sifoane, floricele, cuie, schije de sticlă. Eu interceptam ce-i spunea Lila lui Nu și îi spuneam același lucru, cu voce joasă, Tinei, dar modificând puțin cuvintele. Dacă ea lua un dop și îl puneam pe capul păpușii ei ca și cum ar fi fost o pălărie, eu îi spuneam păpușii mele, în dialect: „Tina, pune-ți coroana de regină, că altfel răcești“. Dacă Nu se juca șotronul în brațe la Lila, eu, puțin după aceea, o puneam pe Tina să facă același lucru. Dar nu se întâmpla încă să ne punem de acord în legătură cu vreun joc și să înceapă vreo colaborare. Alegeam chiar și locul fără vreo înțelegere prealabilă. Lila se ducea acolo și eu îi dădeam târcoale, mă prefăceam că mă duc în altă parte. Apoi, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, mă așezam și eu lângă gura de aerisire, dar pe latura opusă.

Lucrul care ne atrăgea cel mai mult era aerul rece din pivniță, un suflu care ne răcorea primăvara și vara. Apoi ne plăceau zăbrelele cu pânzele de păianjen, întunericul și plasa deasă care, roșetică de rugină, se răsucea atât pe partea mea, cât și pe a Lilei, formând două spirale paralele prin care puteam lăsa să cadă în întuneric pietre și să auzim zgomotul lor când ajungeau jos. Totul era frumos și înspăimântător pe-atunci. Prin acele deschizături, întunericul ne putea lua pe neașteptate păpușile, uneori în siguranță în brațele noastre, mai des așezate intenționat lângă plasa răsucită și, deci, expuse răsuflării reci a pivniței, zgomotelor amenințătoare care veneau de acolo, foșnetelor, scârțâiturilor, bocănitului.

Nu și Tina nu erau fericite. Spaimetele pe care le savuram noi în fiecare zi erau ale lor. Nu aveam încredere în lumina de pe pietre, clădiri, câmpie,

oamenii din exteriorul și dinăuntru caselor. Le intuiau ungherele negre, sentimentele reprimite, dar mereu pe punctul de a exploda. Și tot ce ne speria la lumina zilei atribuam acelor guri întunecate, cavernelor care, dincolo de ele, se deschideau sub clădirile cartierului. Don Achille, de exemplu, nu se afla doar în casa lui, la ultimul etaj, ci și acolo jos, păianjen între păianjeni, șoarece între șoareci, o formă care lua toate formele. Mi-l imaginam cu gura deschisă din cauza colților lungi de animal, trup de piatră sticlos și ierburi otrăvitoare, întotdeauna gata să adune într-o enormă geantă neagră tot ce lăsam să cadă prin colțurile desprinse ale plasei. Geanta aceea era o trăsătură esențială a lui don Achille, o avea mereu, și în casă la el, și puneă înăuntru materie vie și moartă.

Lila știa că mi-era teamă, păpușa mea vorbea despre asta cu voce tare. De aceea, fără măcar să negociem, tocmai în ziua în care, doar din priviri și gesturi, am făcut pentru prima dată schimb de păpuși, ea, cum a luat-o pe Tina, a împins-o prin plasă și a lăsat-o să cadă în întuneric.

3.

Lila a apărut în viața mea în clasa întâi și m-a impresionat imediat pentru că era foarte rea. Toate eram puțin rele, dar numai când învățătoarea Oliviero nu ne vedea. Ea, în schimb, era rea tot timpul. Odată a rupt sugativa în bucățele, le-a băgat mai întâi, una câte una, în călimară, apoi a început să le pescuiască cu stiloul și să le arunce în noi. Pe mine m-a nimerit de două ori în păr și o dată pe gulerul alb. Învățătoarea a urlat cum știa să facă ea, cu o voce ascutită și prelungă care ne îngrozea, și a obligat-o să se ducă imediat în spatele tablei, pedepsită. Lila n-a ascultat și n-a părut nici că se sperie, ba chiar a continuat să arunce în jur bucăți de hârtie înmuiate în cerneală. Atunci, învățătoarea Oliviero, o femeie zdravănă care ni se părea foarte bătrână chiar dacă pesemne avea puțin peste patruzeci de ani, a coborât de la catedră amenințând-o, s-a împiedicat nu se știe bine în ce, n-a putut să-și mențină echilibrul și s-a lovit cu fața în muchia unei bănci. Părea moartă cum rămăsese întinsă pe podea.

Ce s-a întâmplat imediat după nu-mi amintesc, îmi amintesc doar corpul nemișcat al învățătoarei, un balot închis la culoare, și pe Lila care o

privea serioasă.

Am în minte multe incidente de felul acesta. Trăiam într-o lume în care copiii și adulții se răneau deseori, din răni ieșea sânge, apărea supurarea și uneori mureau. Una dintre fiicele doamnei Assunta, vânzătoarea de fructe, se rănise într-un cui și murise de tetanos. Fiul cel mic al doamnei Spagnuolo murise de crup. Un văr de-al meu, la vârsta de douăzeci de ani, a plecat într-o dimineață să strângă moloz și seara murise strivit, cu sângele ieșindu-i pe urechi și pe gură. Tatăl mamei mele murise deoarece construia un bloc și căzuse de la etaj. Tatăl domnului Peluso nu avea un braț, i-l tăiasse strungul pe neașteptate. Sora Giuseppinei, soția domnului Peluso, murise de tuberculoză la douăzeci și doi de ani. Fiul cel mare al lui don Achille — nu-l văzusem niciodată și totuși mi se părea că mi-l amintesc — plecase la război și murise de două ori, mai întâi înecat în oceanul Pacific, apoi mâncat de rechini. Toți membrii familiei Melchiorre muriseră îmbrățișați, urlând de frică, sub un bombardament. Bătrâna doamnă Clorinda murise inspirând gaz în loc de aer. Giannino, care era într-a patra când noi eram în clasa întâi, murise într-o zi fiindcă găsisese o bombă și o atinsese. Pe Luigina, cu care ne jucaserăm în curte sau poate că nu, era doar un nume, o omorâse tifosul exantematic. Lumea noastră era așa, plină de cuvinte care ucideau: crupul, tetanosul, tifosul exantematic, gazul, războiul, strungul, molozul, munca, bombardamentul, bomba, tuberculoza, supurația. Multele frici care m-au însoțit toată viața își au originea în acele cuvinte și în acei ani.

Puteai muri și de lucruri care păreau normale. Puteai muri, de exemplu, dacă transpirai și apoi beai apă rece de la robinet fără ca mai întâi să-ți umezești încheieturile: ți se întâmpla să te umpli de punctișoare roșii, te apuca tusea și nu mai puteai respira. Puteai muri dacă mâncai cireșe negre fără să scuipi sâmburele. Puteai muri dacă mestecai gumă americană și, din neatenție, o înghițeau.

Puteai muri mai ales dacă primeai o lovitură în tâmplă. Tâmpla era o zonă foarte fragilă, eram toate foarte atente. Era de-ajuns o lovitură cu piatra și loviturile cu piatra erau regula. La ieșirea de la școală o gașcă de băieți de la țară, condusă de unul care se numea Enzo sau Enzuccio, unul dintre fiii Assuntei, vânzătoarea de fructe, a început să arunce cu pietre în noi. Se simțeau jigniți de faptul că eram mai bune decât ei. Când veneau pietrele, fugeam toate, dar Lila nu, continua să meargă cu pas regulat și uneori chiar se oprea. Se pricepea foarte bine la observarea traiectoriei pietrelor și la evitarea lor cu o mișcare calmă, astăzi aș zice elegantă. Avea un frate mai mare și poate că învățase de la el, nu știu, și

eu aveam frați, dar mai mici decât mine și de la ei nu învățasem nimic. În orice caz, când îmi dădeam seama că rămânea în spate, deși mi-era foarte frică, mă opream și o așteptam.

De-atunci exista deja ceva care mă împiedica s-o abandonez. N-o cunoșteam bine, nu ne adresaserăm niciodată niciun cuvânt, deși ne luam tot timpul la întrecere, în clasă și în afara ei. Dar simțeam confuz că dacă aș fi fugit împreună cu celelalte, i-aș fi lăsat ceva din mine pe care nu mi l-ar mai fi dat înapoi.

La început rămâneam ascunsă după un colț și mă aplecam să văd dacă venea Lila. Apoi, dat fiind că nu se mișca, mă forțam să mă duc lângă ea, îi dădeam pietrele, aruncam și eu. Dar o făceam fără convingere, am făcut multe lucruri în viața mea, dar niciodată hotărâtă, m-am simțit mereu puțin desprinsă de propriile mele acțiuni. Pe Lila, în schimb, de mică — acum nu știu să spun cu precizie dacă deja la șase sau șapte ani sau când urcam împreună scările care duceau la casa lui don Achille și aveam opt, aproape nouă ani — a caracterizat-o determinarea absolută. Că apuca în mână tocul tricolor al stiloului sau o piatră sau balustrada scărilor întunecate, transmitea ideea că lucrurile care urmau — să înfigă cu o aruncare precisă penița în lemnul băncii, să împartă ghemotoace îmbibate în cerneală, să-i lovească pe băieții de la țară, să urce până la ușa lui don Achille — trebuiau făcute fără ezitare.

Gașca venea de pe terasamentul căii ferate, își făcea provizii de pietre dintre șine. Enzo, șeful, era un copil foarte periculos, cu cel puțin trei ani mai mare decât noi, repetent, cu păr foarte scurt blond și ochi de culoare deschisă. Lansa cu precizie pietre mici cu margini tăioase și Lila îi aștepta aruncările ca să-i arate cum le evită, să-l enerveze și mai tare și să riposteze imediat cu aruncări la fel de periculoase. Odată l-am lovit în glezna dreaptă și spun l-am lovit pentru că eu îi dădusem Lilei o piatră plată cu toate marginile ciobite. Piatra s-a frecat de pielea lui Enzo ca o lamă, lăsându-i o pată roșie din care a ieșit imediat sânge. Copilul și-a privit piciorul rănit, îl am în fața ochilor: între degetul mare și arătător ținea piatra cu care se pregătea să tragă, brațul era deja ridicat pentru aruncare și totuși s-a blocat uluit. Și băieții de sub comanda lui au privit uimiți sângele. Lila, în schimb, n-a arătat nici cea mai mică satisfacție pentru reușita loviturii și s-a aplecat să ia o altă piatră. Eu am prins-o de un braț, a fost primul nostru contact, un contact brusc și speriat. Simțeam că gașca va deveni mai feroce și eu voiam să ne retragem. Dar n-a fost timp. Enzo, în ciuda gleznei sângerânde, și-a revenit din stupoare și a aruncat piatra pe care o avea în mână. O țineam încă strâns pe Lila când

piatra a nimerit-o în frunte și a smuls-o de lângă mine. O clipă mai târziu era întinsă pe trotuar cu capul spart.

4.

Sânge. În general, ieșea din răni numai după ce schimbam între noi blesteme oribile și obscenități dezgustătoare. Se urma întotdeauna acea filieră. Tata, care deși mi se părea un om bun, emitea încontinuu insulte și amenințări dacă veunul, cum spunea el, nu era demn să existe pe fața pământului. Era supărat, în special, pe don Achille. Avea mereu să-i reproșeze ceva și uneori îmi puneam mâinile la urechi ca să nu mă tulbure prea mult cuvintele lui urâte. Când vorbea cu mama despre el îi spunea „vărul tău“, dar mama renega imediat legătura aceea de sânge (era o rudă foarte îndepărtată) și exagera cu insultele. Mă speriau nervii lor și mă speria mai ales faptul că don Achille putea să aibă urechi atât de atente încât să audă și insultele spuse de la mare distanță. Mă temeam că vine să-i omoare.

Dușmanul de moarte al lui don Achille, oricum, nu era tata, ci domnul Peluso, un tâmplar foarte priceput, mereu fără bani pentru că juca tot ce câștiga în magazia din spatele cafenelei Solara. Peluso era tatăl colegei noastre de școală, Carmela, al lui Pasquale, care era mare, și al altor doi fii, copii mai sărmani decât noi, cu care eu și Lila ne jucam uneori și care la școală și în afara ei încercau mereu să ne fure lucrurile, stiloul, guma de șters, gemul de gutui, așa încât ne întorceam acasă pline de vânătăi din cauza loviturilor pe care li le administram.

De fiecare dată când îl vedeam, domnul Peluso ni se părea imaginea disperării. Pe de o parte, pierdea totul la jocuri de noroc și, pe de alta, își trăgea pumni în public fiindcă nu mai știa cum să potolească foamea familiei lui. Din motive neștiute, îi atribuia lui don Achille propria degradare. Îl acuza de faptul că îi luase pe neașteptate, ca și cum corpul lui misterios ar fi fost din magnet, toate uneltele muncii sale de tâmplar, ceea ce făcuse inutil atelierul. Îi reproșa că i-l luase și pe ăla și-l transformase în mezelărie. Ani de zile mi-am imaginat cleștele, fierăstrăul, ciocanul, menghina și mii, și mii de cuie care erau supte în formă de roi metalic în materia din care era compus don Achille. Ani de zile am văzut ieșind din corpul lui, brut și greu, din materii eterogene,

salamuri, brânzeturi grase și picante, mortadele, osânză și șuncă, tot în formă de roi.

Fapte întâmplate în negura vremurilor. Don Achille probabil că- și manifestase întreaga natură înainte ca noi să ne naștem. Înainte. Lila folosea adesea formula aceea la școală și în afara ei. Dar părea să n-o intereseze atât ce se întâmplase înainte de noi — evenimente, în general, obscure, despre care cei mari nu vorbeau sau în legătură cu care se pronunțau cu mare reticență —, cât faptul că fusese, într- adevăr, un înainte. Asta o lăsa perplexă atunci și, mai mult, uneori o enerva. Când am devenit prietene, mi-a vorbit atât de mult de chestia aia absurdă — înainte de noi —, că a ajuns să-mi transmită și mie nervozitatea. Era perioada lungă, foarte lungă în care noi nu existaserăm; perioada în care don Achille li se arătase tuturor așa cum era: o ființă rea cu o fizionomie nesigură animalo-minerală, care — așa părea — scotea sângele celorlalți în timp ce din el nu ieșea niciodată, poate că nici măcar nu era posibil să- l zgârii.

Eram în clasa a doua, poate, și încă nu ne vorbeam, când s-a răspândit zvonul că exact în fața bisericii Sacra Famiglia, la ieșirea de la slujbă, domnul Peluso începuse să urle furios împotriva lui don Achille și don Achille îi lăsase pe fiul cel mare Stefano, pe Pinuccia, pe Alfonso, care era de vârsta noastră, pe soția lui și, manifestându-se pentru o clipă în forma lui cea mai înfiorătoare, se năpustise asupra lui Peluso, îl ridicase, îl aruncase spre un copac din părculeț și îl abandonase acolo, leșinat, cu sângele care-i ieșea din vreo sută de răni la cap și de peste tot, fără ca amărâtul să poată spune măcar „ajutați-mă“.

5.

Nu am nostalgia copilăriei noastre, e plină de violență. Ni se întâmplau de toate, în casă și în afara ei, în fiecare zi, dar nu-mi amintesc să fi crezut vreodată că viața care ni se oferise era foarte urâtă. Viața era așa și gata, creșteam cu obligația de a le-o face dificilă celorlalți înainte ca ei să ne-o facă dificilă nouă. Desigur, mi- ar fi plăcut comportamentele delicate predicate de învățătoare și de preot, dar simțeam că acele comportamente nu se potriveau cartierului nostru, chiar dacă erai femeie. Femeile se băteau între ele mai mult decât bărbații, se luau de păr, își

făceau rău. A face rău era o boală. Când eram copil mi-am imaginat animale foarte mici, aproape invizibile, care veneau noaptea în cartier, ieșeau din lacuri, din vagoanele de tren scoase din uz dincolo de terasament, din ierburile urât mirositoare, din broaște, din salamandre, din muște, din pietre, din praf și intrau în apă și în mâncare și în aer, făcându-le pe mamele și bunicile noastre nervoase ca niște cățele însetate.

Erau mai contaminate decât bărbații, fiindcă bărbații erau furioși tot timpul, dar, în cele din urmă, se calmau, în timp ce femeile, în aparență tăcute, conciliante, când se enervau, mergeau până la capătul furiilor lor fără să se mai oprească.

Lila a fost foarte marcată de ce i s-a întâmplat Melinei Cappuccio, o rudă a mamei sale. Și eu la fel. Melina locuia în același bloc cu părinții mei, noi la etajul întâi, ea la al doilea. Soțul ei era de o vârstă cu ea, descărca lăzi la piața de fructe și legume. Mi-l amintesc scund și gras, dar frumos, cu un chip mândru. Într-o noapte a ieșit din casă ca de obicei și a murit poate ucis, poate de oboseală. A fost o înmormântare foarte tristă la care a participat tot cartierul, și părinții mei, și părinții Lilei. Apoi a trecut puțin timp și cine știe ce i s-a întâmplat Melinei. Pe dinafară a rămas aceeași, o femeie uscată, cu nasul mare, părul deja alb, vocea ascuțită cu care își striga copiii seara de la fereastră, unul câte unul, pe nume, cu silabe prelungite de o disperare furioasă: Aaa-daaa, Miii-chè. La început a ajutat-o mult Donato Sarratore, care locuia chiar în apartamentul de deasupra ei, la etajul al treilea și ultimul. Donato frecventa asiduu biserica parohială Sacra Famiglia și, ca un bun creștin, și-a dat mult silința pentru ea strângând bani, haine și încălțăminte uzate, pe care le-a organizat Antonio, fiul cel mare, în atelierul mecanic al lui Gorresio, un cunoscut de-al lui. Melina i-a fost atât de recunoscătoare, încât recunoștința s-a transformat, în sufletul ei de femeie dezolată, în dragoste, în pasiune. Nu se știa dacă Sarratore și-a dat vreodată seama. Era un bărbat foarte cordial, dar foarte serios, casă, biserică și muncă, făcea parte din personalul de tren al căilor ferate statale, avea un salariu fix cu care își întreținea demn soția, Lidia, și cei cinci copii, cel mai mare se numea Nino. Când nu călătorea pe distanța Napoli–Paola și retur, se dedica reparării uneia sau alteia prin casă, mergea la cumpărături, îl scotea la plimbare în cărucior pe ultimul născut. Lucruri foarte anormale în cartier. Nimănui nu-i trecea prin minte că Donato se sacrifica în felul acela ca să ușureze eforturile soției. Nu: toți bărbații din blocuri, cu tatăl meu în frunte, îl considerau un bărbat căruia îi plăcea să facă pe femeia,

cu atât mai mult cu cât scria poezii și le citea bucuros oricui. Nu i-a trecut vreodată prin minte nici măcar Melinei. Văduva a preferat să creadă că el, din delicatețe sufletească, se lăsase călcat în picioare de soție și, astfel, s-a hotărât să lupte feroce împotriva Lidiei Sarratore ca să-l elibereze și să-i îngăduie să fie alături de ea definitiv. Războiul care a urmat mi s-a părut la început amuzant, se vorbea despre el la mine în casă și pe afară râzându-se malițios. Lidia întindea așternuturile proaspăt spălate și Melina se urca în picioare pe pervaz și i le murdărea la loc cu un băț ars intenționat la vârf; Lidia trecea pe sub fereastră și ea o scuipa în cap sau arunca pe ea găleți cu apă murdară; Lidia făcea zgomot ziua umblând, împreună cu copiii împielitați, pe deasupra capului ei, și ea se îndârjea toată noaptea să lovească în tavan cu peria de spălat pe jos. Sarratore a încercat în toate felurile să facă pace, dar era un bărbat prea sensibil, prea politicos. Astfel, din necaz în necaz, cele două femei au început să-și vorbească urât dacă doar se intersectau pe stradă sau pe scară, sunete dure, violente. Din acel moment a început să-mi fie frică de ele. Una dintre multele scene îngrozitoare din copilăria mea începe cu urletele Melinei și ale Lidiei, cu jignirile pe care și le aruncă de la ferestre și apoi pe scară; continuă apoi cu mama care aleargă spre ușa casei, o deschide și iese pe palier urmată de noi, copiii; și se încheie cu imaginea, pentru mine încă insuportabilă, a celor două vecine care se rostogolesc îmbrățișate în jos pe scări și capul Melinei se lovește de pavajul palierului, la câțiva centimetri de pantofii mei, ca un pepene galben care ți-a scăpat din mână.

Mi-e greu să spun de ce pe vremea aceea noi, fetele, eram de partea Lidiei Sarratore. Poate pentru că avea trăsături regulate și părul blond. Sau pentru că Donato era al ei și înțeleseserăm că Melina voia să i-l ia. Sau pentru că fiii Melinei erau zdrențăroși și murdari, în timp ce ai Lidiei erau spălați, bine pieptănați și primul, Nino, care era mai mare decât noi cu câțiva ani, era frumos, ne plăcea. Numai Lila înclina spre Melina, dar nu ne-a explicat niciodată de ce. A spus doar, într-o anumită împrejurare, că dacă Lidia Sarratore sfârșea omorâtă, așa îi trebuia, iar eu m-am gândit că vedea lucrurile astfel pentru că, pe de-o parte, avea un suflet rău și, pe de alta, pentru că ea și Melina erau rude îndepărtate.

Într-o zi ne întorceam de la școală, eram patru sau cinci fete. Cu noi era Marisa Sarratore, care de obicei ne însoțea nu pentru că ne era simpatică, ci pentru că speram că, prin ea, am fi putut intra în contact cu fratele ei mai mare, adică Nino. Ea a remarcat-o prima pe Melina. Femeia mergea pe partea cealaltă a șoselei, cu pași lenți, ducând într-o

mână un cornet din care, cu cealaltă, lua și mânca. Marisa ne-a arătat-o spunându-i bătăria, dar fără dispreț, numai pentru că repeta expresia folosită în casă de mama ei. Lila, imediat, chiar dacă era mai mică de statură și foarte slabă, i-a dat o palmă atât de puternică, încât a doborât-o la pământ și a făcut-o la rece, cum era obișnuită să facă în toate momentele de violență, fără să țipe înainte și fără să țipe după, fără un cuvânt de avertizare, fără să holbeze ochii, de gheață și hotărâtă.

Eu mai întâi i-am venit în ajutor Marisei, care deja plângea, și am ajutat-o să se ridice, apoi m-am întors să văd ce făcea Lila. Coborâse de pe trotuar și se ducea spre Melina traversând șoseaua fără să-i pese de camioanele care treceau. Am văzut în atitudinea ei, mai mult decât pe chip, ceva ce m-a tulburat și pe care încă mi-e greu să-l definesc, astfel că pentru moment mă voi mulțumi să spun așa: deși se mișca tăind șoseaua, mică, negricioasă, nervoasă, deși o făcea cu obișnuita ei determinare, era încremenită. Încremenită în ce făcea ruda mamei ei, încremenită de milă, încremenită ca statuile din sare. Aderentă. Unită cu Melina care avea în palmă săpunul negru, moale, abia cumpărat din subsolul lui don Carlo, și din care, cu cealaltă mână, lua și mânca.

6.

În ziua în care învățătoarea Oliviero a căzut de la catedră și s-a lovit cu obrazul de bancă, eu, cum am spus, am crezut-o moartă, moartă la locul de muncă la fel ca bunicul meu și soțul Melinei și mi s-a părut că, în consecință, ar fi murit și Lila din cauza pedepsei teribile pe care ar fi primit-o. În schimb, pentru o perioadă de timp pe care n-o pot defini — scurtă, lungă — nu s-a întâmplat nimic. S-au limitat la a dispărea amândouă, învățătoare și elevă, din zilele noastre și din amintire.

Dar totul era foarte surprinzător atunci. Învățătoarea Oliviero s-a întors la școală vie și a început să se ocupe de Lila nu ca s-o pedepsească, cum ni s-ar fi părut firesc, ci ca s-o laude.

Această nouă etapă a început când a fost chemată la școală mama Lilei, doamna Cerullo. Într-o dimineață a bătut la ușă omul de serviciu și a anunțat-o. Imediat după a intrat Nunzia Cerullo, de nerecunoscut. Ea, care, la fel ca majoritatea femeilor din cartier, trăia cu părul ciufulit, în papuci și rochii vechi ponosite, a apărut în rochie de ceremonie (nuntă,

comuniune, confirmare, înmormântare), închisă la culoare, cu o geantă neagră strălucitoare, pantofi cu puțin toc care-i chinuiau picioarele umflate și i-a oferit învățătoarei două pungi de hârtie, una cu zahăr și alta cu cafea.

Învățătoarea a acceptat cu plăcere darul și i-a spus ei și întregii clase, privind-o pe Lila care, în schimb, se uita fix la bancă, fraze al căror sens general m-a dezorientat. Eram în clasa întâi. Tocmai învățam alfabetul și cifrele de la unu la zece. Cea mai bună din clasă eram eu, știam să recunosc toate literele, știam să spun unu doi trei patru etc., eram tot timpul lăudată pentru caligrafie, câștigam cocardele tricolore cusute de învățătoare. Totuși, Oliviero, pe neașteptate, deși Lila o făcuse să cadă băgând-o în spital, a spus că ea era cea mai bună dintre noi. E adevărat că era cea mai rea. E adevărat că făcuse lucrul acela îngrozitor aruncând în noi cu bucăți de sugativă murdare de cerneală. E adevărat că dacă fetița aceea nu s-ar fi comportat atât de indisciplinat, ea, învățătoarea noastră, n-ar fi căzut de la catedră, rănindu-se la obraz. E adevărat că era constrânsă să o pedepsească încontinuu cu nuiua de lemn sau trimițând-o să stea în genunchi pe grâu dur în spatele tablei. Dar era un fapt care, ca învățătoare și ca om, o umplea de bucurie, un fapt minunat pe care-l descoperise cu câteva zile înainte, întâmplător.

Aici s-a oprit ca și cum cuvintele nu i-ar fi fost de-ajuns sau ca și cum ar fi vrut s-o învețe pe mama Lilei și pe noi că aproape întotdeauna, mai mult decât cuvintele, contează faptele. A luat o bucată de cretă și a scris pe tablă (acum nu-mi amintesc ce, încă nu știam să citească: deci inventez cuvântul) soare. Apoi a întrebat-o pe Lila.

— Cerullo, ce scrie aici?

În clasă s-a lăsat o tăcere curioasă. Lila a schițat un surâs, aproape o grimasă, și s-a aruncat în lateral, peste colega ei de bancă, aceasta dând multe semne de enervare. Apoi a citit pe un ton îmbufnat:

— Soare.

Nunzia Cerullo s-a uitat la învățătoare și privirea ei era nesigură, aproape speriată. Oliviero, pe moment, a părut că nu înțelege cum oare în ochii aceia de mamă nu exista același entuziasm ca al ei. Dar apoi a trebuit să intuiască faptul că Nunzia nu știa să citească sau că, oricum, nu era sigură că pe tablă scrie chiar soare și s-a încruntat. Deci, atât ca să-i clarifice situația doamnei Cerullo, cât și ca s-o laude pe colega noastră, i-a spus Lilei:

— Bravo, scrie chiar soare. Apoi i-a poruncit:

— Vino, Cerullo, vino la tablă.

Lila, fără niciun chef, s-a dus la tablă, învățătoarea i-a întins creta.

— Scrie gesso², i-a spus.

Lila, foarte concentrată, cu o linie tremurândă, plasând literele una mai sus, alta mai jos, a scris geso.

Oliviero a adăugat al doilea „s” și doamna Cerullo, văzând corectura, i-a spus dezamăgită fiicei sale:

— Ai greșit.

Dar învățătoarea a liniștit-o imediat:

— Nu, nu, nu: Lila trebuie să exerseze, asta da, dar știe deja să citească, știe deja să scrie. Cine a învățat-o?

Doamna Cerullo a spus cu ochii-n pământ:

— Eu nu.

— Dar acasă la voi sau în bloc e cineva care ar fi putut s-o facă? Nunzia a clătinat energic din cap.

Atunci învățătoarea i s-a adresat Lilei și, cu o admirație autentică, a întrebat-o în fața noastră, a tuturor:

— Cine te-a învățat să citești și să scrii, Cerullo?

Cerullo, mică, având părul, ochii și șorțul închise la culoare, o fundă roșie la gât și doar șase ani de viață, a răspuns:

— Eu.

7.

După Rino, fratele mai mare al Lilei, copila învățase să citească în jurul vârstei de trei ani uitându-se la literele și imaginile din abecedarul lui. Se așeza lângă el în bucătărie în timp ce-și făcea temele și învăța mai mult decât reușea să învețe el.

Rino avea aproape șase ani în plus față de Lila, era un băiat curajos care strălucea la toate jocurile din curte și de pe stradă, mai ales la aruncarea titirezului. Dar a citi, a scrie, a face socoteli, a învăța poezii pe de rost nu erau de el. Când avea mai puțin de zece ani, tatăl lui, Fernando, ca să-l învețe meseria de pingelar de pantofi, începuse să-l ia în fiecare zi în cămăruța lui întunecoasă de cizmar, pe o străduță de pe partea cealaltă a șoselei. Noi, fetele, când îl întâlneam, simțeam că miroase a picioare murdare, a căpută veche, a lipici și râdeam de el, îi spuneam pingelar. Poate de aceea se lăuda că se află la originea priceperii surorii lui. Dar,

În realitate, nu avusese niciodată un abecedar și nu stătuse nici măcar un minut, niciodată, să-și facă temele. Imposibil deci ca Lila să fi învățat din eforturile lui școlărești. Era mai probabil să fi înțeles precoce cum funcționa alfabetul grație foilor de ziar în care clienții își înfășurau încălțările vechi și pe care tatăl ei, uneori, le aducea acasă ca să citească familiei știrile cele mai interesante.

Oricum, indiferent cum se petrecuseră lucrurile, starea de fapt era aceea: Lila știa să citească și să scrie, și din dimineața aceea gri în care învățătoarea ne-a dezvăluit asta mi-a rămas în minte mai ales senzația de slăbiciune pe care vestea aceea a lăsat-o asupra mea. Școala, încă din prima zi, mi se păruse imediat un loc mult mai frumos decât casa mea. Era locul din cartier în care mă simțeam cel mai în siguranță, mă duceam acolo foarte emoționată. Eram atentă la lecții, îndeplineam cu cea mai mare grijă tot ce mi se spunea să îndeplinesc, învățam. Dar în special îmi plăcea să fiu pe placul învățătoarei, îmi plăcea să fiu pe placul tuturor. Acasă eram preferata tatălui meu și țineau la mine și frații mei. Problema era mama, cu ea lucrurile nu mergeau niciodată cum trebuie. Mi se părea că, deja când aveam puțin peste șase ani, făcea orice ca să mă facă să înțeleg că în viața ei eram de prisos. Nu-i eram simpatică și nici ea nu-mi era simpatică mie. Mă dezgusta corpul ei, lucru pe care probabil că-l intuia. Era blondă spălăcit, cu ochi albaștri, opulentă. Dar cu ochiul drept nu știai niciodată în ce parte privește. Și nici piciorul drept nu-i funcționa, îi spunea piciorul rănit. Șchiopăta și mersul ei mă neliniștea, mai ales noaptea, când nu putea dormi și umbla pe hol, se ducea la bucătărie, se întorcea, o lua de la capăt. Uneori o auzeam strivind cu lovituri furioase de toc gândacii care veneau pe ușa de la intrare și mi-o imaginam cu ochi mânioși ca atunci când se supăra pe mine.

Cu siguranță nu era fericită, treburile casei o epuizau și banii nu erau niciodată de-ajuns. Se enerva adesea pe tata, portar la primărie, urla la el că trebuia să inventeze ceva, că așa nu se putea continua. Se certau. Dar fiindcă tata nu ridica vocea nici când își pierdea răbdarea, eu eram întotdeauna de partea lui împotriva ei, chiar dacă uneori o bătea, și cu mine știa să fie amenințător. El, și nu mama, fusese cel care îmi spusese în prima zi de școală: „Lenuccia, arată-i învățătoarei că ești bună și noi te ajutam să înveți. Dar dacă nu ești bună, dacă nu ești cea mai bună, tăticul are nevoie de ajutor și te duci la muncă“. Cuvintele acelea mă speriaseră tare, și totuși, deși rostite de el, le auzisem ca și cum ar fi fost mama care i le sugerase, i le impusese. Le-am promis amândurora că

voi fi bună. Și lucrurile merseseră repede atât de bine, încât învățătoarea îmi spunea adesea:

— Greco, vino să stai lângă mine.

Era un mare privilegiu. Oliviero avea lângă ea mereu un scaun liber unde le chema pe cele mai bune, ca premiu. Eu, la început, stăteam tot timpul lângă ea. Ea mă îndemna cu multe cuvinte încurajatoare, îmi lăuda buclele blonde și astfel consolida în mine dorința de a mă strădui: exact opusul mamei mele care, când eram acasă, îmi făcea atât de des reproșuri, uneori mă insulta, încât nu voiam decât să mă ghemuiesc într-un colț întunecat, sperând să nu mă mai găsească niciodată. Apoi s-a întâmplat că a venit în clasă doamna Cerullo și învățătoarea Oliviero ne-a dezvăluit că Lila era mult mai avansată decât noi. Mai mult: a chemat-o mai des pe ea decât pe mine să-i stea alături. Nu știu ce a stârnit în mine acea declasare, cred că e dificil acum să spun cu exactitate și claritate ce am simțit. Pe moment, poate nimic, puțină gelozie, ca toate celelalte. Dar în mod sigur, tocmai în acea perioadă, m-a cuprins o grijă. M-am gândit că, deși picioarele mele funcționau bine, riscam în permanență să devin șchioapă. Mă trezeam cu ideea aceea în minte și mă ridicam imediat din pat ca să văd dacă picioarele mele erau încă în regulă. De aceea poate am făcut o fixație pentru Lila, care avea piciorușe foarte slabe, sprintene și le mișca tot timpul, dădea din ele și când stătea lângă învățătoare, așa încât aceea se enerva și nu după mult timp o trimitea la loc. Ceva m-a convins, atunci, că dacă aș fi mers mereu în spatele ei, în felul său, umbletul mamei, care intrase în creierul meu și nu mai ieșea de acolo, ar fi încetat să mă amenințe. Am hotărât că trebuia să mă țin după copila aceea, să n-o pierd niciodată din vedere, chiar dacă s-ar fi înfuriat și m-ar fi gonit.

8.

Probabil că acesta a fost modul meu de a reacționa la invidie, la ură și de a le înăbuși. Sau, poate, am deghizat în felul acela sentimentul de subordonare, fascinația care mă subjugă. Bineînțeles că m-am obișnuit să accept de bunăvoie superioritatea Lilei în tot, chiar și violențele ei. În plus, învățătoarea s-a comportat într-un mod foarte înțelept. E

adevărat că o chema adesea pe Lila să stea lângă ea, dar părea că o face mai mult ca s-o țină cuminte decât ca s-o premieze. A continuat, într-adevăr, să le laude pe Marisa Sarratore, pe Carmela Peluso și, mai ales, pe mine. M-a lăsat să strălucesc într-o lumină vie, m-a încurajat să devin tot mai disciplinată, tot mai silitoare, tot mai ageră. Când Lila înceta cu neastâmpărul ei și mă întrecea fără efort, Oliviero mă lăuda mai întâi pe mine cu moderație și apoi trecea la exaltarea priceperii ei. Simțeam în măsură mai mare veninul înfrângerii când mă întreceau Sarratore sau Peluso. Dacă, în schimb, ieșeam a doua după Lila, aveam o expresie binevoitoare de consens. În anii aceia cred că m-am temut de un singur lucru: să nu mai fac echipă, în ierarhiile stabilite de Oliviero, cu Lila; să n-o mai aud pe învățătoare spunând cu mândrie: Cerullo și Greco sunt cele mai bune. Dacă într-o zi ar fi spus: cele mai bune sunt Cerullo și Sarratore, sau Cerullo și Peluso, aș fi murit pe loc. De aceea mi-am investit toată energia de copil nu ca să fiu prima din clasă — mi se părea imposibil să reușesc —, ci să nu pic pe al treilea, al patrulea, ultimul loc. M-am dedicat studiului și multor altor lucruri dificile, străine de mine, doar ca să țin pasul cu copila aceea groaznică și sclipitoare.

Sclipitoare pentru mine. Pentru toți ceilalți elevi, Lila era doar groaznică. Din clasa întâi până-ntr-a cincea a fost, din vina directorului și puțin și din vina învățătoarei Oliviero, fetița cea mai detestată din școală și din cartier.

Cel puțin de două ori pe an, directorul obliga clasele să concureze între ele, astfel încât să fie identificați elevii mai strălucitori și, în consecință, învățătorii mai competenți. Lui Oliviero îi plăcea această competiție. În conflict permanent cu colegii ei, cu care părea uneori că e aproape să se încaiere, învățătoarea ne folosea pe Lila și pe mine ca pe dovada evidentă a priceperii ei, cea mai pricepută învățătoare din școala elementară din cartierul nostru. De aceea se întâmpla adesea să ne ducă prin alte clase, și în afara ocaziilor dorite de director, să concurăm cu alți copii, fete și băieți. Eu, de obicei, eram trimisă în recunoaștere ca să sondez nivelul de competență al dușmanului. În general câștigam, dar fără a exagera, fără a-i umili nici pe învățători, nici pe elevi. Eram o copilă cu bucle blonde, frumușică, bucuroasă să mă dau în spectacol, dar nu obraznică, și transmiteam o impresie de delicatețe care înduioșa. Dacă, așadar, rezultam cea mai bună la spus poezii, recitat tabla înmulțirii, făcut împărțiri și înmulțiri, înșirat că Alpii erau maritimi, cotici, graici, pennini etc., ceilalți profesori mă mângâiau oricum, iar elevii simțeau cât efort făcusem ca să învăț pe de rost toate lucrurile alea și de aceea nu mă

urau.

Cazul Lilei era diferit. Deja în clasa întâi era dincolo de orice posibilă competiție. Învățătoarea, mai mult, spunea că dacă făcea un mic efort, ar fi fost pregătită să dea imediat examenul de clasa a doua și, la mai puțin de șapte ani, să treacă într-a treia. În consecință, diferența a crescut. Lila făcea în minte calcule foarte complicate, în dictările ei nu era nicio greșeală, vorbea mereu în dialect, ca noi toți, dar la nevoie etala o italiană din cărți, recurgând și la cuvinte ca deprins, luxuriant, cu mare plăcere. Așa că, atunci când învățătoarea o trimitea pe ea în recunoaștere fie să spună moduri și timpuri verbale, fie să rezolve probleme, sărea în aer orice șansă de resemnare în fața unei situații neplăcute, dar inevitabile, spiritele se încingeau. Lila era prea mult pentru oricine.

În plus, nu oferea nicio fărâmă de speranță bunăvoinței. A-i recunoaște priceperea însemna pentru noi, copiii, să admitem că n- am fi reușit niciodată și că era inutil să concurăm, iar pentru învățători și învățătoare să-și mărturisească faptul că au fost copii mediocri. Promptitudinea ei mentală avea gust de șuierat, de săritură, de mușcătură mortală. Și nu exista nimic în înfățișarea ei care să acționeze ca un îndulcitor. Era ciufulită, murdară, la

genunchi și la coate avea mereu cruste de răni care nu aveau niciodată timp să se vindece. Ochii mari și foarte vii știau să devină niște crăpături în spatele cărora, înaintea oricărui răspuns strălucitor, era o privire care părea nu doar puțin copilărească, dar chiar neumană. Orice mișcare de-a ei transmitea faptul că nu folosea la nimic să-i faci rău pentru că, oricum ar fi ieșit lucrurile, ea ar fi găsit modalitatea prin care să te faci și mai mult să suferi.

Așadar, ura era palpabilă, eu îmi dădeam seama de asta. Atât fetele, cât și băieții erau supărați pe ea, dar băieții într-un mod mai deschis. Dintr-un motiv secret al ei, într-adevăr, învățătoarei Oliviero îi plăcea să ne ducă mai ales în clasele unde puteam umili nu atât eleve și învățătoare, cât mai ales elevi și învățători. Și directorul, din motivele sale la fel de secrete, favoriza mai ales competiții de genul acela. Ca urmare, m-am gândit că în școala noastră se pariau bani, poate chiar mulți, pe întâlnirile acelea ale noastre. Dar exageram: poate că era doar un mod de a scăpa de vechi ranchiune sau de a-i permite directorului să-i țină sub papuc pe învățătorii mai puțin pricepuți sau mai puțin supuși. Cert e că, într-o dimineață, eu și Lila, care atunci eram în clasa a doua, am fost duse chiar într-o clasă de-a patra, a învățătorului Ferraro, unde se aflau atât

Enzo Scanno, fiul cel rău al vânzătoarei de fructe, cât și Nino Sarratore, fratele Marisei, pe care eu îl iubeam.

Pe Enzo îl cunoșteau toți. Era repetent și de cel puțin câteva ori fusese târât prin clase cu o pancartă atârnată de gât pe care învățătorul Ferraro, un bărbat cu părul alb pieptănat pe spate, înalt și foarte slab, cu chipul mic și plin de semne și ochi agitați, scrisese măgar. Nino, în schimb, era atât de bun, atât de blând, atât de tăcut, că în special mie îmi era cunoscut și drag. Bineînțeles că Enzo era mai mult decât nul, din punct de vedere școlar vorbind, îl țineam sub observație doar pentru că era violent. Adversarii noștri în chestiuni de inteligență erau Nino și — am aflat pe moment — Alfonso Carracci, al treilea fiu al lui don Achille, un băiat foarte îngrijit, din clasa a doua, ca și noi, care părea mai mic de vârsta de șapte ani câți avea. Se vedea că învățătorul îl chemase acolo, în clasa a patra, pentru că avea mai multă încredere în el decât în Nino, cu aproape doi ani mai mare.

A existat puțină tensiune între Oliviero și Ferraro pentru convocarea aceea neprevăzută a lui Carracci, apoi concursul a început în fața claselor reunite într-o singură aulă. Ne-au întrebat verbele, ne-au întrebat tabla înmulțirii, ne-au întrebat cele patru operații, mai întâi la tablă și apoi pe de rost. Din împrejurarea aceea anume mi-au rămas în minte trei lucruri. Primul că micul Alfonso Carracci m-a învins imediat, era calm și precis, dar faptul că nu se bucura că te întrece era un lucru bun la el. Al doilea că Nino Sarratore, pe neașteptate, n-a răspuns aproape deloc la întrebări, s-a pierdut ca și cum nu înțelegea ce-l întrebau cei doi învățători. Al treilea că Lila l-a înfruntat pe fiul lui don Achille fără niciun chef, de parcă nu i-ar fi păsat că poate s-o învingă. Situația s-a însuflețit doar când s-a trecut la calcule mintale, adunări, scăderi, înmulțiri și împărțiri. Alfonso, în ciuda lipsei de chef a Lilei, care uneori tăcea ca și cum n-ar fi auzit întrebarea, a început să nu mai fie în formă, greșea mai ales înmulțirile și împărțirile. Pe de altă parte, dacă fiul lui don Achille ceda, nici Lila nu era la înălțime și deci păreau, mai mult sau mai puțin, egali. Dar la un moment dat s-a întâmplat ceva imprevizibil. De două ori, când Lila nu răspundea sau Alfonso greșea, s-a auzit vocea plină de dispreț a lui Enzo Scanno care, din ultimele bănci, spunea rezultatul corect.

Acest lucru i-a uimit pe cei din clasă, pe învățători, pe director, pe mine și pe Lila. Cum era posibil ca unul ca Enzo, nepăsător, incapabil și delincvent, să știe să facă mental calcule complicate mai bine decât mine, decât Alfonso Carracci, decât Nino Sarratore? Brusc a fost ca și cum Lila

se trezește. Alfonso a fost eliminat rapid și, cu consensul mândru al învățătorului, care a schimbat prompt campionul, a început un duel între Lila și Enzo.

Cei doi s-au înfruntat îndelung. La un moment dat, directorul, trecând peste învățător, l-a chemat la catedră, lângă Lila, pe fiul vânzătoarei de fructe. Enzo a părăsit ultima bancă râzând nervos, cum făceau și acoliții lui, dar apoi s-a așezat lângă tablă, în fața Lilei, posac, stânjenit. Duelul a continuat cu calcule mintale tot mai dificile. Copilul dădea rezultatul în dialect, ca și cum ar fi fost pe stradă și nu într-o clasă, și învățătorul îi corecta pronunția, dar cifra era mereu bună. Enzo a părut foarte mândru de momentul acela de glorie, el însuși uimit de cât era de bun. Apoi a început să cedeze, fiindcă Lila se trezise definitiv și acum avea ochii aceia ca două crăpături, foarte hotărâți, răspundea cu precizie. Enzo, în cele din urmă, a pierdut. A pierdut, dar fără resemnare. A început să înjure, să urle obscenități îngrozitoare. Învățătorul l-a trimis să stea în genunchi în spatele tablei, dar el n-a vrut să se ducă. A început să-i tragă nuiele peste degete și apoi l-a târât de urechi în colțul pedepsei. Ziua de școală s-a încheiat așa.

Însă de atunci gașca de băieți a început să arunce cu pietre în noi.

9.

Dimineața confruntării dintre ea și Enzo e importantă în economia lungii noastre povești. Atunci s-au pus în mișcare multe atitudini greu de descifrat. De exemplu, s-a văzut limpede că Lila putea, dacă voia, să dozeze utilizarea capacităților sale. Asta făcuse cu fiul lui don Achille. Nu doar că nu voise să-l învingă, ci calibrase, de asemenea, tăceri și răspunsuri astfel încât să nu fie învinsă. Pe atunci încă nu eram prietene și n-o puteam întreba de ce se comportase așa. În realitate, nu era nevoie să pun întrebări, puteam intui motivul. La fel ca mine, și ea avea interdicția de a-l jigni nu doar pe don Achille, ci și întreaga lui familie.

Așa era. Noi nu știam de unde provenea acea teamă-invidie-ură-supunere pe care părinții noștri o manifestau în legătură cu familia Carracci și pe care ne-o transmiteau, dar exista, era o stare de fapt, cum erau cartierul, casele lui alburii, mirosul oribil de pe paliere, praful de pe străzi. Foarte probabil, și Nino Sarratore rămăsese mut ca să-i permită lui

Alfonso să dea ce era mai bun din el. Bălmăjise puține lucruri, frumos, îngrijit pieptănat, cu genele foarte lungi, subțire și nervos, și, în cele din urmă, tăcuse. Ca să continui să-l iubesc, am voit să cred că lucrurile decuseseră așa. Dar în sinea mea aveam îndoieli. Acea fusese alegerea lui, ca aceea a Lilei? Nu eram sigură de asta. Eu mă dădusem deoparte pentru că Alfonso era, într-adevăr, mai bun decât mine. Lila ar fi putut să-l învingă imediat, totuși alesese să aspire la egalitate. Și el? Fusese ceva care mă tulburase, poate chiar mă și îndurerase: nu o incapacitate de-a lui, nici măcar o renunțare, ci, aș spune astăzi, o cedare. Bălmăjeala aceea, paloarea, violaceul care îi înghițise pe neașteptate ochii: cât era de frumos, așa vlăguit, și totuși cât îmi displăcuse vlăguirea lui.

Și Lila, la un moment dat, mi se păruse foarte frumoasă. În general, eu eram cea frumoasă, ea, în schimb, era uscată ca o scrumbie, emana un miros de sălbăticiune, avea un chip prelung, îngust la tâmpile, cuprins între două fâșii de păr lins și foarte negru. Dar când a decis să-i elimine atât pe Alfonso, cât și pe Enzo, se luminase ca o sfântă războinică. I se înroșiseră obraji ca un semn al descătușării unei văpăi din fiecare colț al corpului ei, în așa fel încât pentru prima dată am avut acest gând: Lila e mai frumoasă decât mine. Eram deci a doua în tot. Îmi dorisem ca nimeni să nu remarce asta niciodată.

Dar lucrul cel mai important al acelei dimineți a fost să descoperim că expresia pe care o foloseam ca să ne sustragem pedepselor conținea ceva adevărat, adică greu de stăpânit, adică periculos. Expresia era: n-am făcut-o înapoi. Enzo, într-adevăr, nu intrase intenționat în concursul în desfășurare și nu intenționat îl învinsese pe Alfonso. Lila intenționat îl învinsese pe Enzo, dar nu intenționat îl învinsese și pe Alfonso și nu intenționat îl umilise, fusese doar o etapă necesară. Faptele rezultate de aici ne-au convins că era mai bine să faci orice înapoi, premeditat, astfel încât să știi la ce să te aștepți.

Într-adevăr, ce s-a întâmplat pe urmă ne-a izbit în mod neașteptat. Pentru că aproape nimic nu fusese făcut înapoi, s-a abătut asupra noastră o avalanșă de lucruri neașteptate, unul după altul. Alfonso s-a întors acasă în lacrimi din cauza înfrângerii. Fratele lui, Stefano, de paisprezece ani, ucenic mezelar la mezelăria (fostul atelier al tâmplarului Peluso) al cărei proprietar era tatăl lui, care însă nu pune niciodată piciorul acolo, a venit a doua zi la școală și i-a spus Lilei lucruri foarte urâte, ajungând s-o amenințe. La un moment dat, ea l-a insultat foarte obscen, el a împins-o într-un zid și a încercat să-i prindă limba, urlând că voia să i-o străpungă

cu un bold. Lila s-a întors acasă și i-a povestit totul fratelui ei, Rino, care, pe măsură ce-i vorbea, se făcea tot mai roșu și cu ochii lucioși. Între timp, Enzo, care se întorcea acasă fără gașca lui de la țară, a fost blocat de Stefano și luat la palme, pumni și șuturi. Rino, dimineața, s-a dus să-l caute pe Stefano și s-au cațit zdravăn, într-un mod mai mult sau mai puțin egal. După câteva zile a bătut la ușa familiei Cerullo soția lui don Achille, tușa Maria, și i-a făcut Nunziei o scenă cu urlete și insulte. A trecut puțin timp și, într-o duminică, după slujbă, Fernando Cerullo, cizmarul, tatăl Lilei și al lui Rino, un bărbat mic, foarte slab, s-a apropiat timid de don Achille și i-a cerut scuze fără să spună de ce se scuză. Eu nu l-am văzut, sau cel puțin nu-mi amintesc, dar s-a spus că scuzele fuseseră cerute cu voce ridicată și în așa fel încât să audă toți, chiar dacă don Achille trecuse mai departe ca și cum cârpaciul nu vorbea cu el. La scurt timp după, eu și Lila l-am rănit la gleznă pe Enzo cu o piatră și Enzo a aruncat o piatră care a lovit-o pe Lila în cap. În vreme ce eu zbieram de frică și Lila se ridica și sângele îi picura de sub păr, Enzo a coborât de pe terasament, și el sângerând, și, văzând-o pe Lila în starea aia, în mod complet neașteptat, iar în ochii noștri de neînțeleș, a început să plângă. N-a trecut mult timp și Rino, fratele adorat al Lilei, a venit la școală și l-a ciomăgit bine pe Enzo, care abia a putut să se apere. Rino era mai mare, mai voinic și mai motivat. Mai mult: Enzo n-a zis nimic despre loviturile încasate nici găștii lui, nici mamei, nici tatălui, nici fraților, nici verilor, care munceau toți la țară și vindeau fructe și legume cu căruța. În acel punct, grație lui, răzbunările s-au încheiat.

10.

Lila a umblat o vreme, mândră, cu capul bandajat. Apoi și-a scos bandajul și a arătat, oricui îi cerea, rana neagră, înroșită pe margini, care se ivea pe frunte sub linia părului. În sfârșit a uitat ce i se întâmplase, și dacă cineva se uita insistent la semnul alburiu care-i rămăsese pe piele, făcea un gest agresiv care însemna: ce te uiți, vezi-ți de-ale tale. Mie nu mi-a zis niciodată nimic, nici măcar un cuvânt de mulțumire pentru pietrele pe care i le dădusem, pentru felul în care îi ștersesem sângele cu marginea șorțului. Dar din acel moment a început să mă supună unor probe de curaj care nu mai aveau de-a face cu școala.

Ne vedeam în curte tot mai des. Ne expuneam păpușile, dar nu ostentativ, una în preajma celeilalte, ca și cum am fi fost singure. La un moment dat, le-am făcut să se întâlnească de probă, să vedem dacă se înțelegeau. Și astfel a venit ziua în care stăteam împreună lângă fereastra pivniței cu plasa ruptă și am făcut un schimb, ea a ținut puțin păpușa mea și eu puțin pe a ei, iar Lila, pe nepusă masă, a trecut-o pe Tina prin deschizătura plasei și a lăsat-o să cadă.

Am simțit o durere insuportabilă. Țineam la păpușa mea de celuloid ca la lucrul cel mai prețios pe care-l aveam. Știam că Lila era o fetiță foarte rea, dar nu m-aș fi așteptat niciodată să-mi facă un lucru atât de mizer. Pentru mine, păpușa era vie, s-o știu în fundul pivniței, în mijlocul miilor de animale care trăiau acolo, m-a aruncat într-o stare de disperare. Dar cu ocazia aceea am învățat o artă în care apoi am devenit foarte pricepută. Mi-am înfrânat disperarea, am înfrânat-o la limita ochilor plini de lacrimi, așa încât Lila mi-a spus în dialect:

— Nu-ți pasă?

N- am răspuns. Simțeam o durere foarte ascuțită, dar simțeam că durerea certei cu ea ar fi fost încă și mai puternică. Parcă eram sufocată de două suferințe, una deja în desfășurare, pierderea păpușii, și alta posibilă, pierderea Lilei. N-am spus nimic, am făcut doar un gest fără dispreț, ca și cum ar fi fost firesc, chiar dacă firesc nu era și știam că riscam mult. M-am limitat la a o arunca în pivniță pe Nu a ei, păpușa pe care tocmai mi-o dăduse.

Lila m-a privit uluită.

— Ce faci tu, fac și eu, am spus imediat cu voce ridicată, foarte speriată.

— Acum te duci după ea.

— Dacă te duci și tu după a mea.

Am mers împreună. La intrarea în bloc, în partea stângă, era ușița care dădea spre pivnițe, o știam bine. Scoasă din balamale cum era — unul dintre canaturi se ținea într-una singură —, ușa era blocată cu un zăvor care ținea laolaltă, prost, cele două canaturi. Fiecare copil era tentat și deopotrivă terorizat de posibilitatea de a forța ușița atât cât să poată trece pe partea cealaltă. Noi am făcut-o. Am obținut un spațiu suficient pentru ca trupurile noastre slabe și flexibile să se strecoare în pivniță.

Odată intrate, mai întâi Lila, apoi eu, am coborât cinci trepte de piatră într-un loc umed, prost luminat de micile deschizături de la nivelul străzii. Mi-era frică, am încercat să stau în spatele Lilei, care însă părea nervoasă și avea ca țintă să-și găsească păpușa. Eu am înaintat pe băjbâite. Simțeam sub tălpile sandalelor obiecte care trosneau, sticlă,

pietriș, insecte. În jur erau lucruri imposibil de identificat, grămezi închise la culoare, ascuțite sau pătrătoase sau rotunjite. Puțina lumină care traversa întunericul cădea uneori pe lucruri recognoscibile: scheletul unui scaun, tija unui lampadar, lăzi de fructe, părți din spate și laterale de dulapuri, balamale de fier. Am simțit o mare spaimă cauzată de ceea ce mi s-a părut o față fleșcăită cu ochi mari din sticlă care se prelungea într-o bărbie în formă de cutie. Am văzut-o atârnată, cu o expresie dezolată, pe un mic încălzitor din lemn pentru pat și am țipat, i-am arătat-o Lilei. Ea s-a întors brusc, s-a apropiat încet întorcându-mi spatele, a întins o mână cu grijă, a desprins-o de încălzitor. Apoi s-a rotit. Își pusese fața cu ochi de sticlă peste a ei și acum avea un chip enorm, orbite rotunde fără pupile, fără gură, doar bărbia aia neagră care i se legăna pe piept.

Sunt clipe care mi-au rămas bine întipărite în memorie. Nu sunt sigură, dar probabil că mi-a ieșit din piept un adevărat urlet de groază, pentru că ea s-a grăbit să spună cu o voce răsunătoare că era doar o mască, o mască antigaz: tatăl ei îi spunea așa, avea una identică în debaraua de acasă. Am continuat să tremur și să scâncesc de frică, lucru care, în mod evident, a convins-o să și-o scoată de pe cap și s-o arunce într-un colț, stârnind un mare vacarm și mult praf care s-a îngrămădit printre limbile de lumină ale ferestruicilor.

M-am liniștit. Lila a privit în jur, a identificat deschizătura prin care căzuseră Tina și Nu. Ne-am apropiat de peretele aspru și granulos și ne-am uitat în umbră. Păpușile nu erau. Lila repeta în dialect: nu sunt, nu sunt, nu sunt și căuta pe jos cu mâinile, lucru pe care eu nu aveam curajul să-l fac.

Au trecut minute foarte lungi. O singură dată mi s-a părut c-o văd pe Tina și, emoționată, m-am aplecat s-o iau, dar era doar o veche foaie de ziar făcută cocoloș. Nu sunt, a repetat Lila și s-a îndepărtat spre ieșire. Atunci m-am simțit pierdută, incapabilă să rămân acolo singură continuând să caut, incapabilă să plec cu ea dacă n-aș fi găsit păpușa.

Din vârful treptelor a spus:

— Le-a luat don Achille, le-a pus în geanta neagră.

Și eu în exact același moment l-am auzit pe don Achille: se târa, se freca, printre formele indistincte ale lucrurilor. Atunci am abandonat-o pe Tina destinului ei, am fugit ca să n-o pierd pe Lila care deja se răsucea agilă, alunecând dincolo de ușa scoasă din balamale.

11.

Credeam tot ce-mi spunea ea. Mi-a rămas în minte masa informă a lui don Achille care aleargă prin galerii subterane cu brațele atârându-i, ținând cu degetele răsfirate de o parte capul lui Nu, de cealaltă pe al Tinei. Am suferit mult. M-am îmbolnăvit de febra creșterii, m-am vindecat, m-am îmbolnăvit din nou. Am fost cuprinsă de un fel de disfuncție tactilă, uneori aveam impresia că, în vreme ce orice ființă însuflețită din jur accelera ritmurile vieții sale, suprafețele solide deveneau moi sub degetele mele sau se umflau lăsând locuri goale între masa lor internă și folia de suprafață. Mi s-a părut că însuși corpul meu, când îl atingeam, părea tumefiat și asta mă întrista. Eram sigură că am obraji în formă de baloane, mâini umplute cu rumeguș, lobii urechilor care păreau scorușe coapte, picioare în formă de pâine rotundă. Când m-am întors pe străzi și la școală, am simțit că și spațiul se schimbă. Părea încătușat între doi poli închiși la culoare, de o parte bula de aer subteran care apăsa la rădăcinile caselor, caverna amenințătoare în care căzuseră păpușile; pe de alta, globul de sus, la al treilea etaj al blocului în care locuia don Achille care ni le furase. Cele două mingi păreau prinse în șuruburi la extremități cu o bară de fier care, în imaginația mea, traversa oblic apartamentele, străzile, câmpia, tunelul, liniile ferate și le presa. Mă simțeam strânsă în acea menghină, împreună cu grămada de lucruri și de persoane din fiecare zi, și aveam un gust rău în gură, aveam o senzație permanentă de greață care mă epuiza, ca și cum totul, așa presat, tot mai strâns, mă măcina, reducându-mă la o cremă dezgustătoare.

A fost o boală rezistentă, poate că a durat ani de zile, până după prima adolescență. Dar exact când abia începuse, în mod nesperat am avut parte de prima declarație de dragoste.

Eu și Lila nu încercaserăm încă să urcăm la don Achille, doliul după pierderea Tinei era încă insuportabil. Mă dusesem, fără niciun chef, să cumpăr pâine. Mă trimisese mama și mă întorceam acasă cu restul strâns bine în pumn ca să nu-l pierd și franzela, caldă încă, lipită de piept, când mi-am dat seama că în spatele meu abia se târa Nino Sarratore cu frățiorul lui de mână. Mama lui, Lidia, în zilele de vară îl puneă să iasă din casă însoțit întotdeauna de Pino, care pe vremea aceea nu avea mai mult de cinci ani, cu obligația de a nu-l părăsi nicio

clipă. În apropierea unui colț de stradă, imediat după mezelăria familiei Carracci, Nino a dat să mă depășească, dar în loc să treacă mai departe, mi-a tăiat drumul, m-a împins spre zid, și-a sprijinit mâna liberă de perete, ca o bară care trebuia să mă împiedice să fug, și cu cealaltă și-a tras fratele aproape, martor tăcut al acțiunii sale. A spus cu răsuflarea tăiată ceva ce n-am înțeles. Era palid, la început zâmbea, apoi devenea serios, apoi zâmbea iarăși. În cele din urmă a silabisit în italiana de la școală:

— Când ne facem mari, vreau să mă căsătoresc cu tine.

Apoi m-a întrebat dacă până atunci voiam să mă logodesc cu el. Era puțin mai înalt decât mine, foarte slab, cu gâtul lung, urechile ușor clăpăuge. Avea părul rebel, ochi intenși cu gene lungi. Era emoționant efortul pe care-l făcea ca să-și stăpânească timiditatea. Deși voiam și eu să mă căsătoresc cu el, mi-a venit să-i răspund:

— Nu, nu pot.

El a rămas cu gura căscată, Pino l-a smucit. Am fugit.

Din acel moment am început s-o șterg de fiecare dată când îl vedeam. Și totuși, mi se părea superb. De câte ori nu rămăsesem în preajma surorii lui, Marisa, doar ca să mă apropiu de el și să ne întoarcem acasă împreună. Dar în mod evident mi-a făcut declarația într-un moment nepotrivit. N-avea de unde să știe cât mă simțeam de dezorientată, câtă neliniște îmi dădea dispariția Tinei, cât mă istovea efortul de a mă ține după Lila, până în ce punct îmi tăia răsuflarea spațiul comprimat al curții, al blocurilor, al cartierului. După multe priviri lungi înspăimântate pe care mi le arunca de la distanță, a început și el să mă evite. O vreme probabil că s-a temut că le voi spune celorlalte fete, și mai ales surorii lui, despre propunerea pe care mi-o făcuse. Se știa că Gigliola Spagnuolo, fata cofetarului, se comportase așa când Enzo îi ceruse să se logodească. Și Enzo aflase și se enervase, îi strigase în dreptul școlii că era o mincinoasă, o și amenințase c-o omoară cu un cuțit. Am fost tentată să povestesc și eu totul, dar apoi am renunțat, n-am spus nimănui, nici măcar Lilei, când am devenit prietene. Încet, încet, eu însămi am uitat.

Chestia mi-a revenit în minte când, după puțină vreme, întreaga familie Sarratore s-a mutat. Într-o dimineață a apărut în curte căruța și calul care-i aparțineau soțului Assuntei, Nicola: cu aceeași căruță și cu același cal bătrân vindea, împreună cu soția lui, fructe și legume umblând pe străzile din cartier. Nicola avea un chip frumos, mare și aceeași ochi albaștri, același păr blond ai fiului său Enzo. Se ocupa, pe lângă vânzarea de fructe și legume, și de mutări. Și, într-adevăr, el, Donato

Sarratore, Nino însuși și chiar și Lidia au început să ducă jos totul, catrafuse diverse, saltele, mobile, și au aranjat fiecare lucru în căruță.

Femeile, cum au auzit zgomotul roților în curte, au apărut la ferestre, și mama, și eu. Exista o mare curiozitate. Părea că Donato primise o casă nouă direct de la căile ferate statale, în împrejurimile unei piețe care se numea Nazionale. Sau — a spus mama — l-a obligat soția lui să se mute ca să scape de persecuțiile Melinei, care vrea să-i ia soțul. Probabil. Mama vedea întotdeauna răul unde, spre marea mea neplăcere, se demonstra, mai devreme sau mai târziu, că răul exista cu adevărat, iar ochiul ei strabic părea făcut intenționat să identifice mișcările secrete din cartier. Cum ar fi reacționat Melina? Era adevărat, cum auzisem șoptindu-se, că făcuse un copil cu Sarratore și apoi îl omorâse? Și era posibil să înceapă să urle lucruri foarte urâte, printre care și pe acela? Toate, mari și mici, stăteam la geam, poate ca să facem cu mâna familionului care pleca, poate ca să asistăm la spectacolul mâniei acelei femei urâte, uscate și văduve. Am văzut că și Lila, și mama ei, Nunzia, se aplecau de la fereastră să vadă.

Am căutat privirea lui Nino, dar el părea că are altceva de făcut. M-a cuprins atunci, ca de obicei, fără un motiv precis, o sfârșeală care făcea moale orice lucru din jur. M-am gândit că poate-mi făcuse declarația pentru că știa deja că va pleca și mai întâi voia să- mi spună ce simțea pentru mine. L-am privit în timp ce gâfâia cărând lăzi înșesate cu lucruri și am simțit vina, durerea că-i spusese nu. Acum fugea ca o mică pasăre. În cele din urmă procesiunea de mobile a încetat. Nicola și Donato au început să-și treacă sfori de la unul la altul ca să fixeze totul în căruță. Lidia Sarratore a apărut îmbrăcată de sărbătoare, își pusese și o pălărioară albastră din paie, estivală. Împingea căruciorul cu băiatul mic și într-o parte le avea pe cele două fete, Marisa, care avea vârsta mea, opt-nouă ani, și Clelia, de șase ani. S-a auzit dintr-odată un zgomot de lucruri sparte la etajul al doilea. Aproape în același moment Melina a început să urle. Erau niște țipete atât de sfâșietoare că, am văzut, Lila și-a pus mâinile la urechi. A răsunat și vocea foarte îndurerată a Adei, a doua fiică a Melinei, care striga: Mama, nu, mama. După un moment de ezitare, mi-am astupat și eu urechile. Dar între timp au început să zboare lucruri de la fereastră și a fost atât de mare curiozitatea, că mi-am eliberat timpanele, ca și cum aș fi avut nevoie de sunete clare ca să înțeleg. Însă Melina nu urla cuvinte, ci numai aaah, aaah, ca și cum ar fi fost rănită. Ea nu se vedea, nu-i apărea nici măcar un braț sau o mână care arunca lucrurile. Oale de cupru, pahare, sticle, farfurii păreau să

zboare de la fereastră din propria lor voință, iar pe stradă Lidia Sarratore fugea cu capul înclinat, cu spatele curbat deasupra căruciorului și cu cele două fiice în spate, Donato se suia în căruță printre bunurile lui și don Nicola ținea calul de frâu în timp ce lucrurile se izbeau de asfalt, ricoșau și se făceau țândări care săreau printre picioarele agitate ale animalului. Am căutat-o pe Lila cu privirea. Am văzut acum o altă față, o față rătăcită. Probabil că și-a dat seama că mă uitam la ea și a dispărut imediat de la fereastră. Căruța între timp s-a mișcat. Lipită de zid, fără să salute pe nimeni, s-a strecurat spre poartă și Lidia împreună cu cei patru copii mai mici, în vreme ce Nino părea că n-are chef să plece, parcă hipnotizat de risipa de obiecte fragile aruncate pe asfalt. Ultimul obiect care a zburat de la fereastră a fost un fel de pată neagră. Era un fier de călcat, fier pur: mânerul din fier, baza din fier. Când încă o aveam pe Tina și mă jucam prin casă, îl foloseam pe al mamei, identic, în formă de proră, prefăcându-mă că e o barcă în mijlocul furtunii. Obiectul a coborât în picaj și a făcut o gaură în pământ cu o bufnitură seacă, la câțiva centimetri de Nino. Puțin — foarte puțin — a lipsit să nu-l omoare.

12.

Niciun copil nu i-a declarat niciodată Lilei dragostea lui și ea nu mi-a spus niciodată dacă a suferit. Gigliola Spagnuolo primea continuu propuneri de logodnă și chiar și eu eram foarte solicitată. Lila, în schimb, nu plăcea, în primul rând pentru că era o scobitoare, murdară și mereu cu câteva răni, dar și pentru că avea limba ascuțită, inventa porecle umiltoare și deși etala față de învățătoare cuvinte ale limbii italiene pe care nimeni nu le știa, cu noi vorbea doar un dialect tăios, plin de cuvinte urâte, care reteza din față orice sentiment de iubire. Doar Enzo a făcut un lucru care, dacă nu era chiar o cerere de logodnă, era oricum un semnal de admirație și de respect. La destul de multă vreme după ce-i spărsese capul cu piatra și înainte, mi se pare, să fie respins de Gigliola Spagnuolo, a alergat după noi pe șosea și, sub privirea mea uluită, i-a întins Lilei o coroniță de scorușe.

- Ce să fac cu ele?
- Le mănânci.
- Crude?

— Le lași să se coacă.

— Nu le vreau.

— Aruncă-le.

Atâta tot. Enzo a întors spatele și a alergat la muncă. Eu și Lila am început să râdem. Vorbeam puțin, dar fiecare lucru care ni se întâmpla ne făcea să râdem. I-am zis doar atât, pe un ton distrat:

— Mie îmi plac scorușele.

De fapt, mințeam, era un fruct care nu-mi plăcea. Mă atrăgea culoarea lor roșu-gălbuie când erau crude, soliditatea lor care strălucea în zilele însorite. Dar când se coceau pe balcoane și deveneau maro și moi, ca niște mici pere stricate, și pielița se desprindea ușor dând la iveală o pulpă granuloasă fără gust rău, dar descompusă într-un fel care-mi amintea de hoiturile șoarecilor de-a lungul șoselei, atunci nici măcar nu le atingeam. Rostisem propoziția aceea oarecum de probă, sperând ca Lila să mi le întindă: ține, ia-le tu. Am simțit că dacă mi-ar fi dat darul pe care i-l făcuse Enzo, aș fi fost mai bucuroasă decât dacă mi-ar fi dat ceva de-al ei. Dar n-a făcut-o și îmi amintesc încă senzația de trădare când le-a luat acasă. Ea însăși a bătut cuiul la fereastră. Am văzut-o în timp ce agăța coronița de el.

13.

Enzo nu i-a mai făcut niciodată alte cadouri. După cearta cu Gigliola, care le-a spus tuturor despre declarația pe care el i-o făcuse, l-am văzut tot mai puțin. Deși se arătase foarte bun la calculele mintale, era prea nepăsător, așa încât învățătorul nu l-a propus pentru examenul de admitere la școala medie și el nu s-a plâns de asta, ba chiar a fost bucuros. S-a înscris la școala profesională, dar de fapt muncea deja cu părinții lui. Se trezea foarte devreme ca să meargă cu tatăl lui la piața de fructe și legume sau ca să se plimbe cu căruța, vânzând prin cartier produsele de la câmp, așadar cu școala a terminat-o repede.

Nouă, în schimb, când eram pe punctul de a termina clasa a cincea, ni s-a comunicat că eram făcute pentru continuarea studiilor. Pe rând, învățătoarea i-a chemat pe părinții mei, pe ai Gigliolei și pe ai Lilei să le spună că în mod categoric trebuia să susținem, pe lângă examenul pentru certificatul de absolvire a școlii elementare, și examenul de

admitere la școala medie. Eu am făcut tot posibilul astfel încât tata să n-o trimită la învățătoare pe mama, care șchiopăta, avea un ochi strabic și, mai ales, era mereu furioasă, ci să vină el, care era portar și știa să fie manierat. N-am reușit. S-a dus ea, a vorbit cu învățătoarea și s-a întors acasă foarte posacă.

— Învățătoarea vrea bani. Zice că trebuie să facă lecții în plus cu ea, pentru că examenul e dificil.

— Dar la ce folosește examenul acesta? a întrebat tata.

— Ca să poată studia latina.

— Și de ce?

— Pentru că au zis că e bună.

— Dar dacă e bună, de ce trebuie să facă învățătoarea aceste lecții plătite cu ea?

— Ca să trăiască ea mai bine și noi mai rău.

Au discutat mult. La început mama era împotriva și tata nesigur; apoi tata a devenit circumspect favorabil și mama s-a resemnat să fie mai puțin împotriva; în fine, s-au decis să mă lase să dau examenul, dar tot cu înțelegerea că, dacă nu voi fi foarte bună, mă vor retrage imediat de la școală.

Lilei, în schimb, părinții i-au spus nu. Nunzia Cerullo a avut câteva tentative cam șovăielnice, dar tatăl n-a vrut nici măcar să discute și, dimpotrivă, i-a tras o palmă lui Rino, care îi spusese că greșea. Părinții înclinau chiar să nu se ducă la învățătoare, care însă i-a chemat la director și atunci Nunzia a fost obligată să meargă. În fața refuzului timid, dar ferm, al femeii înspăimântate, Oliviero, severă, dar calmă, a expus temele minunate ale Lilei, soluțiile strălucitoare la probleme grele și chiar și desenele foarte colorate care, în clasă, când li se dedica, ne încântau pe toate pentru că, cu pasteluri Giotto șterpelite, schița foarte realist prințese cu coafuri, bijuterii, rochii, pantofi pe care nu le văzusem niciodată în nicio carte și nici la cinematograful din parohie. Dar când refuzul a fost confirmat, Oliviero și-a pierdut calmul și a târât-o la director pe mama Lilei ca și cum ar fi fost o elevă indisciplinată. Dar Nunzia nu putea ceda, nu avea permisiunea soțului ei. În consecință, a repetat nu până la epuizarea ei, a învățătoarei, a directorului.

A doua zi, mergând spre școală, Lila mi-a spus pe tonul ei obișnuit: eu oricum dau examenul. Am crezut-o, era inutil să-i interzici ceva, știam asta cu toții. Părea cea mai puternică dintre noi, fetele, mai puternică decât Enzo, decât Alfonso, decât Stefano, mai puternică decât fratele ei, Rino, mai puternică decât părinții noștri, mai puternică decât

toți oamenii mari, inclusiv învățătoarea și carabinierii care te puteau băga la închisoare. Deși fragilă în aparență, în fața ei orice interdicție își pierdea consistența. Știa cum să întreacă limita fără să suporte niciodată cu adevărat consecințele. În cele din urmă, oamenii cedau și chiar, deși siliți, erau constrânși s-o laude.

14.

Era interzis și să mergi la don Achille, dar a decis s-o facă oricum și eu m-am ținut după ea. Ba, atunci m-am convins că nimic n-o poate opri și că, dimpotrivă, toate nesupunerile ei aveau soluții care, din cauza uluirii, îți tăiau răsuflarea.

Noi voiam ca don Achille să ne dea păpușile înapoi. De aceea am urcat scările, la fiecare treaptă eu eram pe punctul de a mă răsuci pe călcâie și a mă întoarce în curte. Simt încă mâna Lilei care-o apucă pe-a mea și îmi place să cred că s-a hotărât s-o facă nu doar pentru că a intuit că n-aș fi avut curajul să ajung până la ultimul etaj, ci și pentru că ea însăși, cu gestul acela, căuta forța sufletească pentru a continua. Astfel, una lângă cealaltă, eu pe partea cu zidul și ea pe partea cu balustrada, cu mâinile strânse și palmele transpirate, am urcat ultimele rampe. În fața ușii lui don Achille inima îmi bătea foarte tare, mi-o auzeam în urechi, dar m-am consolată gândindu-mă că e și zgomotul inimii Lilei. Din apartament se auzeau voci, poate ale lui Alfonso sau Stefano sau Pinuccia. Lila, după o foarte lungă ședere mută în fața ușii, a rotit întrerupătorul soneriei. Mai întâi

liniște, apoi un târșâit de papuci. Ne-a deschis ușa donna Maria, avea un halat verde spălăcit. Când a vorbit, i-am văzut în gură un dinte din aur foarte lucitor. A crezut că-l căutăm pe Alfonso, era puțin uimită. Lila i-a spus în dialect:

— Nu, vrem cu don Achille.

— Zi-mi mie.

— Trebuie să vorbim cu el.

Femeia a strigat:

— Achì.

Alt târșâit de papuci. A apărut din penumbră o siluetă robustă, cu bustul lung, picioarele scurte, brațele care-i ajungeau până la genunchi și țigara

aprinsă în gură. A întrebat răgușit:

— Cine e?

— Fata cârpaciului împreună cu fiica cea mare a lui Greco.

Don Achille a venit în lumină și, pentru prima dată, l-am văzut bine. Niciun mineral, nicio scânteiere de sticlă. Chipul era din carne, prelung, iar părul i se încrețea doar la urechi, creștetul capului fiindu-i lucios. Avea ochi strălucitori, cu albul brăzdat de mici torenți roșii, gura largă și subțire, bărbia pronunțată cu o gropiță în mijloc. Mi s-a părut urât, dar nu cât îmi imaginasem.

— Ei?

— Păpușile, a spus Lila.

— Ce păpuși?

— Ale noastre.

— Aici n-avem nevoie de păpușile voastre.

— Le-ați luat de jos din pivniță.

Don Achille s-a întors și a strigat spre interiorul apartamentului:

— Pinù, ai luat tu păpușa fetei cârpaciului?

— Eu nu.

— Alfò, ai luat-o tu? Râsete.

Lila a spus hotărâtă, nu știu de unde îi venea tot curajul acela:

— Le-ați luat dumneavoastră, v-am văzut. A fost un moment de tăcere.

— Dumneavoastră eu? a întrebat don Achille.

— Da, și le-ați pus în geanta dumneavoastră neagră. Bărbatul, auzind acele ultime cuvinte, s-a încruntat enervat.

Nu-mi venea să cred că eram acolo, în fața lui don Achille, și Lila îi vorbea în felul acela și el o fixa perplex și în fundal se întrezăreau Alfonso, Stefano, Pinuccia și donna Maria care așeza masa pentru cină. Nu-mi venea să cred că era un om obișnuit, puțin scund, puțin chel, puțin disproporționat, dar obișnuit. De aceea, mă așteptam ca dintr-un moment în altul să se transforme.

Don Achille a repetat, de parcă voia să înțeleagă bine sensul cuvintelor:

— Eu v-am luat păpușile și le-am pus în geanta neagră?

Am simțit că nu era nervos, ci dintr-odată întristat, ca și cum tocmai i se confirma un lucru pe care îl știa deja. A spus ceva ce n- am înțeles în dialect, Maria a strigat:

— Achì, e gata.

— Vin.

Don Achille a dus o mână mare și lată la buzunarul de la spatele pantalonilor. Noi ne-am strâns cu putere mâinile, așteptându-ne să

scoată un cuțit. În schimb, a scos portofelul, l-a deschis, s-a uitat în el și i-a întins Lilei niște bani, nu-mi amintesc câți.

— Cumpărați-vă păpușile, a spus.

Lila a înșfăcat banii și m-a tras în jos pe scări. El a bombănit de la balustradă:

— Și să țineți minte că eu vi le-am făcut cadou. Am spus în italiană, atentă să nu cad pe scări:

— Bună seara și poftă bună.

15.

Gigliola Spagnuolo și cu mine, imediat după Paște, am început să mergem acasă la învățătoare ca să ne pregătim pentru examenul de admitere. Învățătoarea locuia chiar lângă biserica parohială Sacra Famiglia, ferestrele ei dădeau spre părculeț și de acolo se vedeau, dincolo de câmpia compactă, rețelele căii ferate. Gigliola trecea pe sub ferestrele mele și mă striga. Eu eram deja gata, ieșeam în viteză. Îmi plăceau lecțiile acelea private, de două ori pe săptămână, mi se pare. Învățătoarea, la sfârșitul lecției, ne oferea fursecuri în formă de inimă și o băutură răcoritoare.

Lila n-a venit niciodată, părinții ei nu acceptaseră s-o plătească pe învățătoare. Dar ea, având în vedere că acum eram prietene bune, a continuat să-mi spună că ar fi dat examenul și ar fi venit la școala medie în aceeași clasă cu mine.

— Și cărțile?

— Mi le împrumuți tu.

Între timp însă, cu banii de la don Achille, a cumpărat un roman: Micuțele doamne. S-a decis s-o facă pentru că-l știa deja și-i plăcuse foarte mult. Oliviero, într-a patra, ne dăduse nouă, celor mai bune, cărți să citim. Ei îi revenise Micuțele doamne, însoțit de următoarea frază: „Asta e pentru oameni mari, dar merge și pentru tine“, iar mie Cuore — inimă de copil, fără niciun cuvânt care să-mi explice despre ce era vorba. Lila citise atât Micuțele doamne, cât și Cuore — inimă de copil în foarte scurt timp și spunea că nu exista comparație, după ea, Micuțele doamne era foarte frumoasă. Eu nu reușisem s-o citesc, cu greu terminasem Cuore — inimă de copil la termenul stabilit de învățătoare ca s-o dau înapoi. Citeam

încet, încă fac la fel. Lila, când a trebuit să-i dea înapoi cartea lui Oliviero, se întristase atât din cauză că nu putea reciti la nesfârșit Micuțele doamne, cât și din cauză că nu putea să vorbească despre ea cu mine. Așa că într-o dimineață s-a hotărât. M-a strigat din stradă, ne-am dus la lacuri, în locul unde îngropaserăm într-o cutiuță din metal banii de la don Achille, i-am luat și ne-am dus s-o întrebăm pe Iolanda, papetăreasa care ținea expus în vitrină, cine știe de când, un exemplar al romanului Micuțele doamne îngălbenit de soare, dacă erau suficienți. Erau suficienți. Cum am devenit proprietarele cărții, am început să ne întâlnim în curte ca s-o citim fie în gând, una lângă cealaltă, fie cu voce tare. Am citit-o luni de zile, de atât de multe ori, încât cartea s-a murdărit, s-a zdrențuit, a pierdut partea din spate, firele au început să iasă, fasciculele să se piardă. Dar era cartea noastră, am iubit-o mult. Eu eram custodele ei, o țineam acasă printre cărțile de școală, fiindcă Lila nu avea curaj s-o țină acasă la ea. Tatăl ei, în ultima vreme, se înfuria doar dacă o prindea citind.

Rino, în schimb, o proteja. Când a apărut problema examenului de admitere, între el și taică-său au izbucnit certuri permanente. Rino, pe vremea aceea, avea vreo șaisprezece ani, era un băiat foarte nervos și începuse o luptă proprie ca să fie plătit pentru munca pe care o făcea. Raționamentul lui era: mă trezesc la șase; vin la magazin și lucrez până la opt seara; vreau un salariu. Dar cuvintele acelea îi scandalizau atât pe tatăl lui, cât și pe mama lui. Rino avea un pat de dormit, avea ce să mănânce, de ce voia bani? Sarcina lui era să ajute familia, nu s-o sărăcească. Dar băiatul insista, credea că e nedrept să trudească la fel cât tatăl său și să nu primească un ban. În punctul acela, Fernando Cerullo îi răspundea cu o răbdare aparentă:

— Eu te plătesc deja, Rino, te plătesc generos învățându-te meseria în întregime: în curând tu nu vei ști doar să refaci tocurile sau marginea sau să refaci o jumătate de talpă exterioară; tatăl tău îți transmite tot ce știe și în curând vei ajunge să faci, profesionist, un pantof întreg.

Dar lui Rino nu-i ajungea plata aceea pe bază de instruire, așa că se certau, mai ales la cină. Începeau vorbind despre bani și încheiau certându-se pentru Lila.

— Dacă tu mă plătești, am eu grijă ca ea să studieze, spunea Rino.

— Să studieze? De ce, eu am studiat?

— Nu.

— Și tu ai studiat?

— Nu.

— Atunci de ce trebuie să studieze sora ta care e femeie?

Chestia se termina aproape întotdeauna cu o palmă peste fața lui Rino, care, într-un fel sau altul, și fără să vrea asta, își jignise tatăl. Băiatul, fără să plângă, își cerea scuze cu o voce răutăcioasă.

Lila tăcea în timpul acelor discuții. Nu mi-a spus-o niciodată, dar eu am rămas cu impresia că în vreme ce eu o uram pe mama, și o uram cu adevărat, profund, ea, în ciuda tuturor celor întâmplare, nu era deloc supărată pe tatăl ei. Spunea că era foarte amabil, spunea că atunci când trebuia să facă socotelile o pune pe ea să i le facă, spunea că-l auzise zicându-le prietenilor că fiica lui era persoana cea mai inteligentă din cartier, spunea că de ziua ei de nume îi ducea el însuși la pat ciocolata caldă și patru biscuiți. Dar nu prea era nimic de făcut, în felul cum vedea el lucrurile nu intra continuarea studiilor ei. Și nu intra nici măcar în posibilitățile lui economice: familia era numeroasă, trăiau greu cu toții din micul atelier, plus două surori nemăritate ale lui Fernando și părinții Nunziei. De aceea, referitor la povestea cu studiul parcă vorbeai la pereți, iar mama ei, în fond, era de aceeași părere. Doar fratele ei gândea diferit și-și înfrunta curajos tatăl. Iar Lila, din motive pe care nu le înțelegeam, se arăta convinsă că Rino va câștiga. Va obține salariul și o va trimite la școală cu banii lui.

— Dacă trebuie plătită vreo taxă, o plătește el, îmi explica.

Era sigură că fratele ei îi va da bani și pentru manuale, chiar și pentru stilouri, penar, pasteluri, glob, șorț și fundă. Îl adora. Mi-a spus că, după terminarea studiilor, voia să câștige mulți bani cu singurul scop de a face din fratele ei persoana cea mai bogată din cartier.

Bogăția, în ultima clasă elementară, a devenit obsesia noastră. Vorbeam despre ea cum se vorbește în romane despre căutarea unei comori. Spuneam: când vom deveni bogate, vom face asta, vom face ailaltă. Dacă ne auzai, părea că bogăția e ascunsă undeva în cartier, în cufere care, odată deschise, licăresc și așteaptă doar ca noi s-o găsim. Apoi, nu știi de ce, lucrurile s-au schimbat și am început să asociem învățătura cu banii. Ne-am gândit că studiind mult ne-ar fi ajutat să scriem cărți și că acestea ne-ar fi făcut bogate. Bogăția era tot o scânteiere de monede de aur închise în nenumărate lăzi, dar era de-ajuns să învățăm și să scriem o carte ca s-o obținem.

— Scriem una împreună, a spus Lila odată, și lucrul acela m-a umplut de bucurie.

Poate că ideea a prins rădăcini când ea a descoperit că autoarea Micuțelor doamne câștigase atât de mulți bani, încât dăduse familiei puțin

din averea ei. Dar n-aș fi așa de sigură. Am discutat, eu am spus că puteam începe imediat după examenul de admitere. A fost de acord, dar n-a putut să reziste. În timp ce eu aveam mult de învățat, asta și din cauza lecțiilor de după-amiază cu Spagnuolo și învățătoarea, ea era mai liberă, a început să lucreze și a scris un roman fără mine.

Am fost dezamăgită când mi l-a adus să-l citesc, dar n-am zis nimic, dimpotrivă, mi-am înfrânat dezamăgirea și am întâmpinat-o foarte bucuroasă. Erau vreo zece foi cu pătrățele, îndoite și prinse cu un ac cu gămălie. Avea o copertă desenată cu pasteluri, îmi amintesc titlul. Se numea La fata blu³ și cât era de captivantă, câte cuvinte dificile conținea. L-am spus să i-o dea învățătoarei s-o citească. N-a vrut. Am rugat-o, m-am oferit să i-o dau eu. Nu foarte convinsă, a făcut semn din cap că da.

Odată, când mă aflam acasă la Oliviero pentru lecție, am profitat de momentul când Gigliola era la baie ca să scot La fata blu. Am spus că era un roman foarte frumos scris de Lila și că Lila voia ca ea să-l citească. Dar învățătoarea, care în ultimii cinci ani fusese mereu entuziasmată de tot ce făcea Lila, mai puțin de răutăți, a răspuns rece:

— Zi-i lui Cerullo că ar face bine să învețe pentru certificatul de absolvire în loc să piardă timpul. Și, deși a păstrat romanul Lilei, l-a pus pe masă fără să-i arunce nici măcar o privire.

Atitudinea aceea m-a dezorientat. Ce se întâmplase? Se supăraseră pe mama Lilei? Regreta banii pe care părinții Lilei nu voiseră să i-i dea? N-am înțeles. După câteva zile am întrebat-o prudent dacă citise La fata blu. Mi-a răspuns pe un ton neobișnuit, neclar, ca și cum numai eu și ea ne-am fi putut cu adevărat înțelege.

— Știi ce e plebea, Greco?

— Da: plebea, tribunii plebei, frații Gracchus.

— Plebea e ceva atât de urât.

— Da.

— Și dacă vrea cineva să rămână plebe, el, fiii lui, fiii fiilor lui nu merită nimic. Las-o baltă pe Cerullo și gândește-te la tine.

Învățătoarea Oliviero n-a spus niciodată nimic despre Fata blu.

Lila mi-a cerut vești de câteva ori, apoi a renunțat. A spus posacă:

— Cum o să am timp, scriu altul, ăla nu era bun.

— Era foarte frumos.

— Era oribil.

Dar a devenit mai puțin vioaie, mai ales în clasă, probabil pentru că și-a dat seama că Oliviero n-o mai lăuda, ba uneori se arăta enervată de excesele ei de cunoaștere. Când a avut loc concursul de sfârșit de an, a

ieșit oricum cea mai bună, dar fără obrăznicia de altădată. La sfârșitul zilei, directorul i-a supus pe cei rămași în competiție — adică Lila, Gigliola și cu mine — unei probleme foarte dificile pe care o inventase el însuși. Gigliola și eu ne-am străduit fără niciun rezultat. Ochii Lilei au devenit, ca de obicei, două crăpături, apoi s-a dedicat problemei. A fost ultima care a capitulat. A spus pe un ton timid, neobișnuit pentru ea, că problema nu se putea rezolva pentru că era ceva greșit în text, dar nu știa ce. Dumnezeu mare, Oliviero a certat-o îngrozitor. O vedeam pe Lila plăpândă, la tablă, cu creta în mână, foarte palidă și mitraliată cu fraze pline de răutate. Simțeam suferința ei, nu puteam suporta tremurul buzei ei inferioare și aproape că am fost gata să izbucnesc în lacrimi. — Când nu știi să rezolvi o problemă, a concluzionat Oliviero ca un sloi de gheață, nu spui: problema e greșită, spui: nu sunt capabilă s-o rezolv. Directorul a rămas tăcut. Din câte îmi amintesc, ziua s-a încheiat așa.

16.

Cu puțin înainte de examenul pentru certificatul de absolvire, Lila m-a împins să fac un alt lucru din multele pe care, de una singură, n-aș fi avut niciodată curajul să le fac. Am hotărât să nu ne ducem la școală și am trecut dincolo de granițele cartierului.

Nu se întâmplase niciodată. De când puteam să-mi amintesc, nu mă îndepărtasem niciodată de blocurile albe cu patru niveluri, de curte, de biserica parohială, de părculeț și nici nu avusesem impulsul de a face asta. Treceau încontinuu trenuri dincolo de câmpie, treceau mașini și camioane în sus și-n jos pe șosea și totuși nu reușesc să-mi amintesc nici măcar o ocazie în care mă întreb pe mine însămi, să-l întreb pe tata, pe învățătoare: unde se duc mașinile, camioanele, trenurile, în ce oraș, în ce lume?

Nici Lila nu se arătase niciodată foarte interesată, dar atunci a organizat totul. Mi-a zis să-i povestesc mamei că după școală vom merge toate acasă la învățătoare pentru o petrecere de sfârșit de an școlar și, deși am încercat să-i amintesc că învățătoarele nu ne invitaseră niciodată pe noi, fetele, acasă la ele pentru petrecere, ea a spus că tocmai de aceea trebuia să spunem așa. Evenimentul ar fi părut atât de excepțional, că niciunul dintre părinții noștri n-ar fi avut nerușinarea să meargă să întrebe

la școală dacă era adevărat sau nu. Am avut încredere, ca de obicei, și a decurs totul exact cum spusese ea. Acasă la mine ne-au crezut toți, nu doar tata și frații mei, ci și mama.

Cu o noapte înainte n-am putut dormi. Ce era dincolo de cartier, dincolo de perimetrul lui hipercunoscut? În spatele nostru se înălțau un delușor cu foarte mulți copaci și câteva rare construcții dincolo de liniile ferate lucitoare. În fața noastră, peste șosea, se întindea o stradă plină de gropi care înainta de-a lungul lacurilor. La dreapta, ieșind pe poartă, se întindea linia unei câmpii fără copaci sub un cer imens. La stânga era un tunel cu trei deschizături, dar dacă te cățărai până la șinele de tren, în zilele frumoase vedeai, dincolo de unele case joase, ziduri de tuf și o vegetație deasă, un munte celest cu o culme mai joasă și cealaltă ceva mai înaltă, care se numea Vezuviu și era un vulcan.

Dar nimic din ce aveam sub ochi în fiecare zi sau puteam vedea cățărându-ne pe deal nu ne impresiona. Obișnuite, din manuale, să vorbim foarte competent despre ce nu văzuserăm niciodată, ne incita ce nu puteam vedea. Lila spunea că exact în direcția muntelui Vezuviu era marea. Rino, care fusese acolo, îi povestise că era apă albastră, sclipitoare, un spectacol foarte frumos. Duminica, mai ales vara, dar adesea și iarna, el dădea o fugă cu prietenii să facă o baie și-i promisesse s-o ia. Nu era singurul, bineînțeles, care văzuse marea, o văzuseră și alții pe care-i cunoșteam. Odată ne vorbiseră despre ea Nino Sarratore și sora lui, Marisa, cu tonul cuiva care credea că e normal să mergi acolo din când în când, să mănânci covrigi și fructe de mare. Și Gigliola Spagnuolo fusese. Ea, Nino, Marisa aveau, spre norocul lor, părinți care-și duceau copiii la plimbare foarte departe, nu doar câțiva pași în părculețul din fața bisericii parohiale. Ai noștri nu erau așa, le lipsea timpul, le lipseau banii, le lipsea voința. Era adevărat că mi se părea că am o vagă amintire albastruie despre mare, mama susținea că mă dusese când eram mică, atunci când trebuia să facă băi de nisip pentru piciorul rănit. Dar pe mama n-o prea credeam și față de Lila, care nu știa nimic despre mare, recunoșteam că nu știu nimic nici eu. Astfel, ea a plănuit să procedeze ca Rino, să pornească la drum și să meargă acolo singură. M-a convins s-o însoțesc. Măine.

M-am sculat devreme, am făcut totul ca și cum ar fi trebuit să mă duc la școală, înmuiatul pâinii în laptele cald, ghiozdanul, uniforma. Am așteptat-o, ca de obicei, pe Lila în fața porții, numai că, în loc s-o luăm la dreapta, am traversat șoseaua și am mers la stânga, spre tunel.

Era dimineața devreme și deja cald. Se simțea un miros puternic de

pământ și iarbă care se uscau la soare. Am urcat printre arbuști înalți, pe cărări neclare care duceau spre șinele de tren. Odată ajunse lângă un stâlp de electricitate, ne-am scos șorțurile și le-am pus în ghiozdanele pe care le-am ascuns în tufișuri. Apoi am mers în viteză peste câmp, îl cunoșteam foarte bine și am zburat foarte entuziasmata peste un povârniș care ne-a dus în spatele tunelului. Deschizătura din dreapta era foarte neagră, nu pătrunseserăm niciodată în acea obscuritate. Ne-am luat de mână și am mers. Era un pasaj lung, cercul luminos al ieșirii părea departe. Odată obișnuite cu penumbra, am văzut tresărind la reverberația pașilor șuvițele de apă argintie care curgeau de-a lungul pereților, marile băltoace. Am înaintat foarte încordate. Apoi Lila a scos un țipăt și a râs de felul în care sunetul exploda violent. Imediat după am țipat eu și am râs la rândul meu. Din momentul acela n-am făcut altceva decât să țipăm, împreună și separat: râsete și țipete, țipete și râsete, pentru plăcerea de a le auzi amplificate. Încordarea s-a diminuat, a început călătoria.

Aveam în fața noastră multe ore în care nimeni din familiile noastre nu ne-ar fi căutat. Când mă gândesc la plăcerea de a fi liber, mă gândesc la începutul acelei zile, la momentul în care am ieșit din tunel și ne-am trezit pe un drum drept cât vedeai cu ochi, drumul pe care, conform celor spuse de Rino Lilei, ajungeai la mare dacă-l parcurgeai pe tot. M-am simțit expusă necunoscutului cu bucurie. Nimic comparabil cu coborâtul în pivnițe sau cu urcatul până acasă la don Achille. Soarele era încețoșat și se simțea un miros puternic de ars. Am mers mult printre ziduri prăbușite invadate de buruieni, clădiri joase din care se auzeau voci în dialect, uneori un sunet de trompetă. Am văzut un cal care cobora atent de pe un terasament și traversa drumul nechezând. Am văzut o femeie tânără, ieșită pe un balconaș, care se pieptăna cu pieptănele des pentru păduchi. Am văzut mulți copii mucoși care s-au oprit din joacă și ne-au privit amenințător. Am văzut și un bărbat gras în maiou care a țâșnit dintr-o casă păraginită, s-a descheiat la pantaloni și ne-a arătat penisul. Dar nu ne-am speriat de nimic: don Nicola, tatăl lui Enzo, ne lăsa uneori să-i mângâiem calul, copiii erau amenințatori și în curtea noastră și era bătrânul don Mimì care ne arăta chestia lui odioasă de fiecare dată când ne întorceam de la școală. Cel puțin trei ore de mers, șoseaua pe care o parcurgeam nu ni s-a părut diferită de segmentul pe care umblam zi de zi. Și eu n-am simțit deloc responsabilitatea căii corecte. Ne țineam de mână, înaintam umăr lângă umăr, dar pentru mine, ca de obicei, era ca și cum Lila se află cu zece pași înaintea mea și știe exact ce să facă, unde

să meargă. Eram obișnuită să mă simt a doua în tot și de aceea eram sigură că ei, care dintotdeauna era prima, îi e totul clar: mersul, timpul avut la dispoziție pentru a ne duce și a ne întoarce, traseul ca să ajungem

la mare. Simțeam asta ca și cum avea totul ordonat în cap în așa fel încât lumea înconjurătoare n-ar fi reușit niciodată să facă dezordine. M-am abandonat cu bucurie. Îmi amintesc o lumină învăluită care părea să vină nu din cer, ci din străfundul pământului, care însă, dacă o vedeai la suprafață, era săracă, scârboasă.

Apoi am început să obosim, să ne fie sete și foame. Nu ne gândiserăm la asta. Lila a încetinit, am încetinit și eu. Am surprins-o de vreo două, trei ori privindu-mă ca și cum ar fi regretat că-mi face o răutate. Ce se întâmpla? Mi-am dat seama că se uita deseori înapoi și am început să mă uit și eu. Mâna a început să-i transpire. De ceva vreme nu mai aveam în spate tunelul care reprezenta granița cu cartierul. Drumul deja parcurs ne era acum puțin familiar, la fel ca acela care continua să se deschidă în fața noastră. Oamenii păreau complet indiferenți la soarta noastră. În timp ce în jurul nostru se dilata un peisaj al abandonului: bidoane deformate, lemne pârlite, caroserii de mașină, roți de căruță cu spițele rupte, mobile pe jumătate distruse, fiare ruginite. De ce se uita Lila înapoi? De ce nu mai vorbea? Ce nu mergea?

Am privit mai bine. Cerul, care la început era foarte sus, parcă se lăsase-n jos. În spatele nostru devenea totul negru, erau nori mari, grei, care se sprijineau pe copaci, pe stâlpii de lumină. În fața noastră, în schimb, lumina era încă orbitoare, dar parcă apăsată pe margini de un gri-violaceu care încerca s-o sufocă. S-au auzit tunete îndepărtate. Mi-a fost frică, dar ce m-a speriat mai mult a fost expresia Lilei, nouă pentru mine. Avea gura deschisă, ochii holbați, privea agitată înainte, înapoi, într-o parte și-mi strângea mâna foarte puternic. E posibil, m-am întrebat, să-i fie frică? Ce i se întâmplă?

Au sosit primii stropi de ploaie, au lovit praful de pe drum lăsând mici pete maro.

— Să ne întoarcem, a spus Lila.

— Și marea?

— E prea departe.

— Și casa?

— La fel.

— Atunci să mergem la mare.

— Nu.

— De ce?

Am văzut-o agitată cum n-o văzusem niciodată. Era ceva — ceva ce-i stătea pe vârful limbii, dar nu se hotăra să-mi spună — care dintr-odată o obliga să mă târască în grabă înapoi acasă. Nu înțelegeam: de ce nu înaintam? Era timp, marea probabil că nu era departe și dacă ne-am fi întors acasă sau am fi continuat drumul, oricum ne-am fi udat dacă ar fi venit ploaia. Era o schemă de raționament pe care o învățasem de la ea și eram uimită că nu o aplică.

O lumină violet a despicat cerul negru, a tunat mai puternic. Lila m-a smucit, m-am trezit, nu foarte convinsă, că alerg în direcția cartierului. S-a pornit vântul, stropii mari s-au îndesit, în câteva secunde s-au transformat într-o cascadă. Niciuneia dintre noi nu i-a trecut prin minte să caute un adăpost. Am alergat orbite de ploaie, cu hainele imediat flească, cu picioarele goale în sandale ponosite care nu prea făceau priză pe terenul de-acum noroios. Am alergat cât ne-a ținut răsuflarea.

Apoi n-am mai putut, am încetinit. Fulgere, tunete, un șuvoi de apă de ploaie curgea pe marginile șoselei, camioane foarte zgomotoase treceau în viteză ridicând valuri de mocirlă. Am parcurs drumul cu pași rapizi, inima surescitată, mai întâi pe sub torenți, apoi pe sub o ploaie fină, în sfârșit pe sub un cer gri. Eram ude learcă, cu părul lipit de țeastă, buzele livide, privirea înspăimântată. Am traversat din nou tunelul, am urcat pe câmp. Arbuștii plini de apă ne atingeau în treacăt și ne făceau să tremurăm de frig. Am găsit ghiozdanele, ne-am pus uniformele uscate peste hainele ude, am pornit spre casă. Încordată, uitându-se tot timpul în jos, Lila nu mi-a mai dat mâna.

Am înțeles repede că nimic nu mersese cum prevăzuserăm. Cerul se făcuse negru deasupra cartierului concomitent cu ieșirea de la școală. Mama se dusese la școală cu umbrela ca să mă însoțească la petrecerea învățătoarei. Aflase că nu eram acolo, că nu era nicio petrecere. Mă căuta de ore întregi. Când i-am văzut de departe silueta înduioșător de imperfectă, am lăsat-o imediat pe Lila ca să n-o certe pe ea și i-am alergat în întâmpinare. Nici nu m-a lăsat să vorbesc. M-a lovit cu palmele și cu umbrela, urlând că mă va omorî dacă am să mai fac așa ceva.

Lila a șters-o, la ea acasă nimeni nu băgase nimic de seamă. Seara, mama i-a spus totul tatălui meu și l-a obligat să mă bată.

El s-a enervat, de fapt nu voia, au ajuns să se certe. Mai întâi i-a tras o palmă, apoi, furios pe sine însuși, m-a bătut zdravăn. Toată noaptea am încercat să înțeleg ce se întâmplase cu adevărat. Trebuia să mergem la

mare și nu merseserăm, o încasasem degeaba. Se verificase o misterioasă inversiune de atitudini: eu, în ciuda ploii, aș fi continuat drumul, mă simțeam departe de tot și de toți și depărtarea — descoperisem pentru prima oară — anula în mine orice legătură și orice grijă; Lila își regretase brusc propriul plan, renunțase la mare, voise să se întoarcă între granițele cartierului. Eram derutată.

A doua zi n-am așteptat-o la poartă, m-am dus singură la școală. Ne-am întâlnit în părculeț, ea mi-a văzut vânătăile de pe brațe și m-a întrebat ce se întâmplase. Am dat din umeri, așa ieșiseră lucrurile.

— Doar te-au bătut?

— Și ce trebuiau să-mi facă?

— Te mai trimit să studiezi latina? Am privit-o uluită.

Era posibil? Mă târâse după ea dorindu-și ca părinții mei, drept pedeapsă, să nu mă mai trimită la școala medie? Sau mă dusesse înapoi în mare grabă tocmai ca să evit pedeapsa aceea? Sau — mă întreb azi — își dorise, în momente diferite, și una, și alta?

17.

Am dat împreună examenul pentru certificatul de absolvire. Când și-a dat seama că eu îl voi da și pe cel de admitere, și-a pierdut energia. S-a întâmplat astfel ceva ce i-a surprins pe toți: eu am trecut ambele examene numai cu zece; Lila a luat certificatul de absolvire cu note de nouă și opt la aritmetică.

Nu mi-a spus nici măcar un cuvânt de furie sau de nemulțumire. A început în schimb să se alieze cu Carmela Peluso, fiica tâmplarului-jucător, ca și cum eu nu-i mai eram de-ajuns. În decurs de câteva zile am devenit un trio în care însă eu, care ieșisem prima la școală, tindeam să fiu aproape mereu a treia. Vorbeau și glumeau întruna între ele sau, mai bine zis, Lila vorbea și glumea, Carmela asculta și se distra. Când ieșeam la plimbare între biserică și șosea, Lila stătea întotdeauna în mijloc și noi două pe margini. Dacă-mi dădeam seama că ea urmărea să se apropie mai mult de Carmela, sufeream și voiam să mă întorc acasă.

În acea ultimă fază parcă era amețită, părea victima unei insolații. Era deja foarte cald și ne udam adesea capul la fântână. Mi-o amintesc cu

părul și fața și roindu-i de apă voind să vorbească neîncetat despre momentul în care am fi mers la școală în anul următor. Devenise subiectul ei preferat și-l aborda ca și cum ar fi fost una dintre poveștile pe care intenționa să le scrie ca să devină bogată. Când vorbea, acum, prefera să i se adreseze Carmelei Peluso, care luase certificatul de absolvire numai cu șapte și nu dăduse nici ea examenul de admitere.

Lila era foarte abilă când povestea, totul părea adevărat, școala unde am fi mers, profesorii, și mă făcea să râd, mă făcea să mă îngrijorez. Dar într-o dimineață am întrerupt-o.

— Lila, i-am spus, tu nu poți merge la școala medie, nu ai dat examenul de admitere. Nici tu, nici Peluso nu puteți merge.

S-a enervat. A spus că se va duce oricum, cu examen sau fără.

— Și Carmela?

— Și ea.

— E imposibil.

— Ai să vezi.

Dar cuvintele mele probabil că au scuturat-o zdravăn. De atunci a încetat cu poveștile despre viitorul nostru școlar și a redevenit tăcută. Apoi, cu o determinare neașteptată, a început să-și chinuie familia urlând că voia să studieze latina ca mine și ca Gigliola Spagnuolo. S-a supărat mai ales pe Rino, care promisese s-o ajute, dar n-o făcuse. Era inutil să-i explici că deja nu se mai putea face nimic, devenea și mai irațională, și mai rea.

La începutul verii m-a apucat un sentiment dificil de așezat în cuvinte. O vedeam nervoasă, agresivă cum fusese întotdeauna și eram bucuroasă, o recunoșteam. Dar simțeam, de asemenea, în spatele vechiului ei comportament, o durere care mă enerva. Suferea și durerea ei nu-mi plăcea. O preferam când era diferită de mine, foarte departe de anxietățile mele. Și disconfortul pe care-l aveam descoperind-o fragilă se transforma, pe căi secrete, într-o nevoie a mea de superioritate. Imediat cum puteam, prudent, mai ales când nu era cu noi Carmela Peluso, găseam modul de a-i aminti că luasem note mai bune decât ea. Imediat cum puteam, prudent, îi semnalam că eu mă duceam la școala medie și ea nu. Pentru prima dată mi s-a părut un succes să nu mai fiu a doua, s-o întrec. Probabil că și-a dat seama și a devenit și mai aspră, dar nu cu mine, ci cu familia ei.

Adesea, în timp ce așteptam să vină jos în curte, îi auzeam țipetele care ieșeau pe ferestre. Emitea insulte în cel mai urât dialect al străzii, atât de spurcate, încât, auzindu-le, simțeam nevoia de ordine și de respect, nu mi se părea drept să-i trateze pe cei mari în felul acela, nici pe fratele ei.

Desigur, tatăl, Fernando cârpaciul, când îl apucau dracii, devenea rău. Dar toți tații se înfuriau. Cu atât mai mult cu cât al ei, când ea nu-l provoca, era un om drăguț, simpatic, muncitor. Semăna la față cu un actor care se numea Randolph Scott, dar fără nicio finețe. Era mai necioplit, fără culori deschise, avea o ditamai barba neagră care-i creștea până sub ochi și niște mâini late și scurte brazdate de mizerie în fiecare cută și sub unghii. Glumea bucuros. Când mă duceam acasă la Lila, îmi prindea nasul între arătător și degetul mijlociu și se prefăcea că mi-l smulge. Voia să mă facă să cred că mi-l furase și că acum nasul i se agita prizonier între degete cu intenția de a scăpa și a reveni la locul lui. Mi se părea amuzant. Dar dacă Rino sau Lila sau ceilalți copii îl enervau, auzindu-l din stradă mă speriam și eu.

Nu știu ce s-a întâmplat într-o după-amiază. Vara stăteam afară până la ora cinei. De data aceea Lila nu se arăta, m-am dus s-o strig sub fereastra ei care era la parter. Strigam: „Lì, Lì, Lì” și vocea mea se adăuga vocii foarte ridicate a lui Fernando, vocii ridicate a soției lui, vocii insistente a prietenei mele. Am simțit clar că se întâmpla ceva ce mă îngrozea. Pe ferestre se auzea o napoletană vulgară și vacarmul de obiecte sparte. Aparent, nu diferea cu nimic de ce se întâmpla acasă la mine când mama se enerva că nu ajungeau banii și tata se enerva că ea cheltuisese deja partea din salariu pe care i-o dăduse. În realitate, era o diferență substanțială. Tata se stăpânea chiar și când era nervos, devenea violent în surdină, nelăsându-și vocea să izbucnească chiar dacă i se umflau oricum venele de la gât și îi luau foc ochii. Fernando, în schimb, urla, spărgea lucruri și furia i se autoalimenta, nu se putea opri, dimpotrivă, tentativele soției lui de a-l potoli îl făceau și mai furibund și, chiar dacă nu era supărat pe ea, sfârșea prin a o lovi. Așadar, o strigam pe Lila insistent și ca s-o scot din manifestarea aceea violentă de țipete, de obscenități, de zgomote ale distrugerii. Strigam: „Lì, Lì, Lì”, dar ea — am auzit-o — nu contenea să-și insulte tatăl. Aveam zece ani, nu peste mult timp urma să facem unsprezece. Eu mă împlineam tot mai mult, Lila rămânea mică de statură, foarte slabă, era ușoară și delicată. Brusc țipetele au încetat și, după câteva clipe, prietena mea a zburat pe fereastră, a trecut peste capul meu și a aterizat în spatele meu pe asfalt. Am rămas cu gura căscată. Fernando a apărut la fereastră continuând să zbiere amenințări oribile spre fiica lui. O aruncase ca pe un obiect. Am privit-o îngrozită în timp ce încerca să se ridice și îmi spunea cu o grimasă aproape amuzată:

— N-am pățit nimic.

Dar sângera și își rupsesse un braț.

18.

Tații le puteau face una și alta fetelor impertinente. Pe urmă, Fernando a devenit mai posac, muncea mai mult ca de obicei. Toată vara s-a întâmplat adesea ca eu, Carmela și Lila să trecem prin fața micului lui atelier, dar în vreme ce Rino ne făcea mereu un semn vesel de salut, cârpaciul, cât timp fiica lui a avut brațul în ghips, nici măcar nu s-a uitat la ea. Se vedea că îi părea rău. Violențele lui de tată erau o nimica toată în comparație cu violența răspândită în cartier. La cafeneaua Solara, odată cu vremea caldă, între pierderi la jocuri de noroc și beții enervante, se ajungea deseori la disperare (cuvânt care, în dialect, însemna că ți-ai pierdut orice speranță, dar și, totodată, că rămăseseși fără un ban) și deci la ciomăgeli. Silvio Solara, patronul, voinic, cu o burtă impunătoare, ochi albaștri și frunte foarte înaltă, avea o bătă neagră în spatele teighelei cu care nu ezita să-i lovească pe cei care nu plăteau consumația, pe cei care ceruseră împrumuturi și la scadență nu voiau să le restituie, pe cei care făceau tot felul de înțelegeri, dar nu le respectau și, adesea, era ajutat de fiii lui, Marcello și Michele, băieți de vârsta fratelui Lilei, care însă loveau și mai dur decât tatăl lor. Acolo loviturile de bătă se dădeau și se primeau. Apoi bărbații se întorceau acasă înfuriați de banii pierduți la joc, de alcool, de datorii, de scadențe, de lovituri și, la primul cuvânt greșit, îi băteau pe cei din familie, un lanț de nedreptăți care genera nedreptăți.

În toiul acestui anotimp foarte lung s-a întâmplat ceva care i-a tulburat pe toți, dar care asupra Lilei a avut un efect deosebit. Don Achille, teribilul don Achille, a fost omorât în casa lui la începutul după-amiezii unei zile de august surprinzător de ploioase.

Era în bucătărie, tocmai deschisese fereastra ca să lase să intre aerul proaspăt al ploii. Se ridicase din pat înadins, întrerupându-și siesta. Purta o pijama bleu foarte uzată, în picioare avea doar șosete de-o culoare gălbuie înnegrită la călcâie. Imediat cum a deschis fereastra a primit peste față o rafală de ploaie și pe partea dreaptă a gâtului, exact la mijloc între mandibulă și claviculă, o lovitură de cuțit.

Sângele i-a țâșnit din gât și a pocnit o oală de cupru agățată pe perete.

Cuprul era atât de strălucitor, că sângele părea o pată de cerneală din care — ne povestea Lila — se scurgea, nesigur, o dâră neagră. Asasinul — dar ea înclina spre o asasină — nu intrase prin efracție, la o oră când copiii și tinerii erau pe stradă, iar cei mari, dacă nu se aflau la muncă, se odihneau. Deschisese în mod sigur cu o cheie falsă. Intenționase în mod sigur să-l lovească în inimă în timp ce dormea, dar îl găsisese treaz și îi dăduse lovitura aceea la gât. Don Achille se întorsese, cu lama înfiptă toată în gât, ochii holbați și sângele ieșind în râuri și curgând pe pijama. Pe urmă căzuse în genunchi și apoi cu fața la pământ.

Omorul o impresionase atât de mult pe Lila, încât aproape în fiecare zi, seriosă, adăugând mereu noi detalii, ne obliga să ascultăm povestea, ca și cum ar fi fost prezentă. Atât eu, cât și Carmela Peluso, auzind-o, ne speriam, Carmela chiar nu dormea noaptea. În momentele cele mai groaznice, când dâra neagră de sânge se scurgea pe oala de cupru, ochii Lilei deveneau două crăpături feroce. În mod sigur își imagina că vinovatul e femeie doar pentru că îi venea mai ușor să se indentifice cu ea.

În perioada aceea mergeam des acasă la familia Peluso să jucăm dame sau brelan, pe Lila o apucase acea pasiune. Mama Carmelei ne lăsa să intrăm în sufragerie, unde toate mobilele fuseseră făcute de soțul ei când don Achille nu-i luase încă uneltele de tâmplar și atelierul. Ne așezam la masa poziționată între două bufete cu oglinzi și jucam. Carmela îmi era tot mai antipatică, dar mă prefăceam că sunt prietenă cu ea cel puțin cât eram cu Lila, ba, în unele împrejurări, lăsam să se creadă chiar că țineam mai mult la ea. În schimb, îmi era foarte simpatică doamna Peluso. Lucrase la fabrica de tutun, dar de câteva luni își pierduse locul de muncă și stătea tot timpul în casă. Era oricum, la bine și la rău, o persoană veselă, grasă, cu sâni mari, obraji aprinși de două văpăi roșii și, chiar dacă banii lipseau, avea mereu ceva bun să ne ofere. Și soțul ei părea puțin mai liniștit. Acum era ospătar într-o pizzerie și se străduia să nu mai meargă la cafeneaua Solara să piardă la cărți puținul pe care-l câștiga.

Într-o dimineață stăteam în sufragerie jucând dame, eu și Carmela împotriva Lilei. Stăteam la masă, noi două pe o parte, ea pe cealaltă. Atât în spatele Lilei, cât și în spatele meu și al Carmelei erau mobile cu oglinzi, identice. Erau din lemn închis la culoare și aveau o ramă cu volute. Mă uitam la noi trei reflectate la infinit și nu reușeam să mă concentrez atât din cauza tuturor imaginilor noastre care nu-mi plăceau, cât și din cauza țipetelor lui Alfredo Peluso, care, în ziua aceea, era

foarte nervos și se supăra pe soția lui, Giuseppina.

La un moment dat cineva a bătut la ușă și s-a dus să deschidă doamna Peluso. Exclamații, țipete. Noi trei am apărut pe hol și i-am văzut pe carabinieri, persoane de care ne era foarte teamă. Carabinierii l-au înșfăcat pe Alfredo și l-au luat cu ei. El dădea din mâini, urla, îi striga pe nume pe fiii lui, Pasquale, Carmela, Ciro, Immacolata, se agăța de mobilele făcute cu mâna lui, de scaune, de Giuseppina, jura că nu-l omorâse pe don Achille, că era nevinovat. Carmela plângea disperată, plângeau toți, am început să plâng și eu. Lila nu, Lila a avut privirea aceea pe care o avusese cu ani în urmă pentru Melina, dar cu unele diferențe: acum, deși rămânând imobilă, părea că se mișcă odată cu Alfredo Peluso, care scotea țipete răgușite, aaah, înspăimântătoare.

A fost lucrul cel mai groaznic la care am asistat în decursul copilăriei noastre, m-a impresionat mult. Lila a avut grijă de Carmela, a consolat-o. Îi spunea că, dacă într-adevăr fusese tatăl ei, făcuse foarte bine că-l omorâse pe don Achille, dar că, după părerea ei, nu fusese el: cu siguranță era nevinovat și urma să iasă din închisoare repede. Șușoteau între ele neîncetat, și dacă mă apropiam, se duceau puțin mai încolo ca eu să nu aud.

2 În italiană, „cretă“.

3 În italiană, „Zâna albastră“.

Adolescența

POVESTEA PANTOFILOR

1.

Pe 31 decembrie 1958, Lila a avut primul episod de tăiere a marginilor. Expresia nu e a mea, a folosit-o întotdeauna ea, forțând semnificația obișnuită a cuvintelor. Spunea că în acele momente se dizolvau pe neașteptate marginile persoanelor și ale lucrurilor. Când, în noaptea aceea, pe terasa unde sărbătoream sosirea anului 1959 a pocnit-o brusc o senzație de genul acela, s-a speriat și a ținut chestia pentru ea, incapabilă încă s-o denumească. Abia câțiva ani mai târziu, într-o seară de noiembrie a anului 1980 — aveam deja amândouă treizeci și șase de ani, eram căsătorite, cu copii —, mi-a povestit amănunțit ce i se întâmplase în acea împrejurare, ce i se întâmpla încă și a recurs, pentru prima dată, la acea expresie.

Eram afară, pe terasa unuia dintre blocurile din cartier. Deși era foarte frig, purtam rochii lejere și decoltate ca să părem frumoase. Îi priveam pe băieți, care erau veseli, agresivi, siluete negre răvășite de petrecere, de mâncare, de șampanie. Aprindeau fitilele artificiilor ca să sărbătorească noul an, ritual la a cărui realizare Lila, cum mi-a povestit pe urmă, colaborase foarte mult, astfel încât acum se simțea bucuroasă, privea dungile de foc pe cer. Dar, dintr-odată — mi-a spus —, în ciuda frigului, începuse să asude. I se părușe că toți strigă prea mult și că se mișcă prea repede. Această senzație a fost însoțită de greață și avusese impresia că ceva absolut material, prezent dintotdeauna în jurul ei și în jurul tuturor oamenilor și lucrurilor, dar fără să-l poți percepe, distruge contururile persoanelor și lucrurilor ieșind la iveală.

Inima se apucase să-i bată necontrolat. Începuseră s-o îngrozească urletele care ieșeau din gura tuturor celor care se mișcau pe terasă, prin fum și pocnituri, ca și cum sonoritatea lor asculta de legi noi și necunoscute. Senzația de greață crescuse, dialectul își pierduse orice familiaritate, îi devenise insuportabil modul în care gâtlejurile noastre scăldau cuvintele în lichidul salivei. O senzație de repulsie asaltase toate corpurile în mișcare, structura lor osoasă, frenezia care le zgâlțâia. Cât suntem de prost alcătuiți, se gândise, cât suntem de inadecvați. Umerii largi, brațele, picioarele, urechile, nasurile, ochii i se păruseră atribute ale unor ființe monstruoase, picate din vreun cotlon al cerului negru. Și dezgustul, cine știe de ce, se concentrase mai ales asupra corpului fratelui ei, Rino, persoana care totuși îi era mai familiară, persoana pe

care o iubea mai mult.

I se păruse că-l vede pentru prima dată cum era în realitate: o formă animală bondoacă, masivă, cea mai urlătoare, cea mai feroce, cea mai avidă, cea mai meschină. Agitația inimii o copleșise, simțise că se sufocă. Prea mult fum, prea mult miros urât, prea multă strălucire de artificii în ger. Lila încercase să se liniștească, își spusese: trebuie să înșfac dâra care mă traversează, trebuie s-o alung din mine. Dar în punctul acela auzise, printre strigătele de bucurie, un fel de detonare și, în apropierea ei, trecuse ceva ca o bătaie de aripi. Cineva nu mai trăgea focuri de artificii și petarde, ci focuri de armă. Fratele ei, Rino, urla obscenități insuportabile în direcția scânteierilor gălbui.

Cu prilejul acelei povestiri, Lila mi-a spus și că lucrul pe care-l numește tăierea marginilor, deși venise peste ea în mod clar cu acea ocazie, nu-i era complet nou. De exemplu, avusese deja adesea senzația că se transferă, pentru câteva fracțiuni de secundă, într-o persoană sau un lucru sau un număr sau o silabă, violându-i contururile. Și în ziua în care tatăl ei o aruncase pe fereastră fusese absolut sigură, chiar în timp ce zbură spre asfalt, că animale mici roșietice, foarte prietenoase, dizolvă compoziția străzii, transformând-o într-o materie netedă și moale. Dar în noaptea aceea de Anul Nou i se întâmplase pentru prima dată să perceapă entități necunoscute care distrugeau profilul lumii și-i arătau natura înspăimântătoare. Asta o tulburase.

2.

Când Lilei i-au scos ghipsul și i-a reapărut un braț mic, alburii, dar perfect funcțional, tatăl ei, Fernando, a ajuns la o mijlocire cu sine însuși și, fără să se pronunțe direct, ci prin gura lui Rino și a soției lui, Nunzia, i-a îngăduit să frecventeze o școală nu știu bine ca să învețe ce, stenodactilografie sau contabilitate, sau economie casnică, sau toate trei disciplinele.

Ea s-a dus în silă. Nunzia a fost convocată de profesori pentru că fiica lipsea adesea nemotivat, deranja lecția, dacă era întrebată, refuza să răspundă, dacă trebuia să facă exercițiile, le făcea în cinci minute și apoi le sâcâia pe colegile ei. La un moment dat, a răcit foarte rău, ea care nu se îmbolnăvea niciodată, și a părut că primește răceala cu un fel de

abandon, astfel că virusul i-a luat curând toată energia. Treceau zilele și nu se putea restabili. Imediat cum încerca să revină în circulație, mai palidă ca de obicei, o apuca febra. Într-o zi am văzut-o pe stradă și mi s-a părut o stafie, stafia unei fetițe care mâncase bace otrăvitoare cum văzusem desenat într-o carte a învățătoarei Oliviero. Apoi s-a răspândit zvonul că va muri curând, chestie care mi-a provocat o neliniște insuportabilă. În schimb, și-a revenit, aproape fără voia ei. Dar la școală, cu scuza că nu era în putere, s-a dus tot mai rar și la sfârșitul anului a fost respinsă.

Nici eu nu m-am simțit bine în clasa întâi de la școala medie. Inițial am avut mari așteptări și, chiar dacă nu mi-o spuneam cu claritate, eram bucuroasă că ajunseseam acolo împreună cu Gigliola Spagnuolo și nu împreună cu Lila. Într-un loc din mine, foarte secret, mă bucuram anticipat de o școală la care ea n-ar fi avut niciodată acces, unde în absența ei aș fi fost cea mai bună și despre care, dacă aveam ocazia, aș fi putut să-i vorbesc laudându-mă. Dar am început repede să mă descurc greu, s-au dovedit destui mai buni decât mine. Am ajuns împreună cu Gigliola într-un fel de mlaștină, eram niște animăluțe speriate de propria noastră mediocritate și am luptat tot anul să nu ne găsim printre ultimii. Am fost foarte dezamăgită. A început să apară, în surdină, ideea că fără Lila nu voi mai simți niciodată plăcerea de a aparține grupului foarte restrâns al celor mai buni.

Din când în când, la intrare, îl întâlneam pe Alfonso, fiul cel mic al lui don Achille, dar ne prefăceam că nu ne cunoaștem. Eu nu știam ce să-i spun, credeam că Alfredo Peluso făcuse bine că-i omorâse tatăl și nu-mi veneau cuvinte de consolare. Nu reușea nici măcar să mă emoționeze condiția lui de orfan, era ca și cum el se făcea puțin vinovat de frica pe care o simțisem ani de zile față de don Achille. Avea o panglică neagră cusută pe jachetă, nu râdea niciodată, își vedea mereu de-ale lui. Nu era în aceeași clasă cu mine și mergea vorba că e foarte bun. La sfârșitul anului s-a știut că fusese promovat cu media opt și chestia m-a deprimat rău. Gigliola a rămas corijentă la latină și matematică, eu m-am descurcat numai cu note de șase.

La afișarea rezultatelor, profesoara a convocat-o pe mama, i-a spus în prezența mea că mă salvasem la latină doar datorită generozității ei, dar că fără lecții în particular anul următor cu siguranță n-aș fi reușit. M-am simțit de două ori umilită: mi-a fost rușine pentru că nu fusesem în stare să fiu bună ca în școala primară și mi-a fost rușine din cauza diferenței dintre silueta armonioasă, îmbrăcată decent a profesoarei, dintre italiana

ei care semăna puțin cu cea din Iliada și silueta strâmbă a mamei mele, cu pantofii vechi, părul lipsit de strălucire, dialectul supus unei italiene agramate.

Și mama probabil că a simțit povara acelei umilințe. S-a întors acasă amenințătoare, i-a spus tatei că profesorii nu sunt mulțumiți de mine, că ea avea nevoie de ajutor în casă și că trebuia să termin cu studiile. Au discutat mult, s-au certat și, în cele din urmă, tata a hotărât că, fiindcă fusesem oricum promovată în timp ce Gigliola rămăsese corijentă chiar la două materii, meritam să continui.

Am petrecut o vară letargică, în curte, la lacuri, în general în compania Gigliolei care-mi vorbea adesea despre tânărul student care venea acasă să-i dea meditații și care, după părerea ei, o iubea. Eu o ascultam, dar mă plictiseam. Din când în când, o vedeam pe Lila la plimbare cu Carmela Peluso, și ea făcuse o școală de nu știu ce anume și fusese și ea respinsă. Simțeam că Lila nu voia să mai fie prietena mea și gândul mă obosea într-atât de parcă mă lua somnul. Uneori, sperând că mama nu mă vede, mă duceam să mă întind pe pat și ațipeam.

Într-o după-amiază am adormit de-a binelea și, când m-am trezit, m-am simțit udă. M-am dus la closet să văd ce aveam și am descoperit chiloții murdari de sânge. Înspăimântată nu știu bine de ce, poate de un posibil reproș al mamei că-mi făcusem rău între picioare, i-am spălat bine, bine, i-am stors și mi i-am pus din nou uzi. Apoi am ieșit în căldura din curte. Îmi bătea inima de frică.

M-am întâlnit cu Lila și Carmela, am mers cu ele la plimbare până la biserică. Am simțit că mă ud din nou, dar am încercat să mă liniștesc gândindu-mă că e umezeala chiloților. Când teama a devenit insuportabilă, i-am șoptit Lilei:

— Trebuie să-ți spun ceva.

— Ce?

— Vreau să-ți spun numai ție.

Am prins-o de un braț încercând s-o iau de lângă Carmela, dar Carmela a venit după noi. Era atât de mare îngrijorarea, că până la urmă le-am mărturisit amândurora, dar adresându-mă doar Lilei.

— Ce poate fi? am întrebat.

Carmela știa tot. Ei sângele îi venea de un an deja, în fiecare lună.

— E normal, a spus. Femeile îl au prin natura lor: sângerezi câteva zile, te dor burta și spatele, dar pe urmă trece.

— Sigur?

— Sigur.

Tăcerea Lilei m-a împins spre Carmela. Naturalitatea cu care-mi spusese puținul pe care-l știa m-a liniștit și mi-a făcut-o simpatică. Am petrecut toată după-amiaza vorbind cu ea, până la ora cinei. Nu mureai din cauza acelei răni, am lămurit. Dimpotrivă „înseamnă că ești mare și că poți face copii dacă un băiat îți pune în burtă chestia lui“.

Lila a stat să ne asculte fără să spună mai nimic. Am întrebat-o dacă ea avea sângele, ca noi, și am văzut-o ezitând, apoi, împotriva voinței ei, ne-a răspuns că nu. Dintr-odată mi s-a părut mică, mai mică față de cum o văzusem mereu. Era cu șase sau șapte centimetri mai scundă, numai piele și os, foarte palidă în ciuda zilelor petrecute afară. Și fusese respinsă. Și nu știa nici măcar ce era sângele. Și niciun băiat nu-i făcuse niciodată o declarație.

— Îți va veni și ție, i-am spus amândouă pe un ton prefăcut de consolare.

— Mi se rupe, a spus, eu nu-l am pentru că nu vreau să am, mi-e scârbă de el. Și mi-e scârbă și de cine-l are.

A dat să plece, dar apoi s-a întors și m-a întrebat:

— Cum e latina?

— Frumoasă.

— Ești bună?

— Foarte.

S-a gândit și a bombănit:

— Eu i-am făcut să mă respingă înapoi. Nu mai vreau să merg la nicio școală.

— Și ce-ai să faci?

— Ce-mi place mie.

Ne-a lăsat acolo în mijlocul curții și a plecat.

În restul verii nu s-a mai arătat. Am devenit foarte bună prietenă cu Carmela Peluso, care, deși oscila enervant între prea multe râsete și prea multe vaiete, suferise influența Lilei într-o formă atât de puternică, încât devenea, din când în când, un fel de surogat al ei. Carmela vorbea imitându-i intonațiile, îi folosea unele expresii recurente, gesticula într-un mod asemănător și, când mergea, încerca să se miște ca ea, chiar dacă fizic îmi semăna mai mult mie: grațioasă și dolofană, plesnea de sănătate. Felul ăla de apropiere nemeritată pe de o parte mă supăra, pe de alta mă atrăgea. Oscilam între iritare, cauzată de o nouă versiune care mi se părea o caricatură, și fascinație, pentru că, deși palide, felurile de a fi ale Lilei mă încântau oricum. Acelea au fost cele care, în cele din urmă, m-au legat de Carmela. A povestit cât fusese de urâtă noua școală: toți o necăjeau și profesorii nu suportau s-o vadă. A povestit

despre dățile în care mergea la Poggioreale împreună cu mama și frații ei ca să-și viziteze tatăl și de cât plâneau. A povestit că tatăl ei era nevinovat, că pe don Achille îl omorâse o ființă negricioasă, puțin mascul, dar mai ales femelă, care trăia împreună cu șoarecii și ieșea din gurile de canal chiar și ziua și făcea lucrurile teribile pe care trebuia să le facă pentru ca apoi s-o ia la sănătoasa sub pământ. A povestit, pe neașteptate, cu un zâmbet îngâmfat, că era îndrăgostită de Alfonso Carracci. Imediat după, de la zâmbet a trecut la lacrimi: era o iubire care o chinuia și o epuiza, fiica asasinului se îndrăgostise de fiul victimei. Îi era de ajuns să-l vadă traversând curtea sau de-a lungul șoselei ca să simtă că leșină.

Ultima confidență m-a impresionat mult și ne-a consolidat prietenia. Carmela a jurat că nu vorbise niciodată cu nimeni despre asta, nici măcar cu Lila: dacă hotărâse să fie deschisă față de mine, era pentru că nu mai putea să țină totul în ea. Mi-a plăcut tonul ei dramatic. Am analizat toate consecințele posibile ale acelei pasiuni până când s-au redeschis școlile și eu n-am mai avut timp să stau s-o ascult.

Ce poveste. Nici măcar Lila, poate, n-ar fi știut să construiască o astfel de narațiune.

3.

A început o perioadă de indispoziție. M-am îngrășat, la piept s-au ivit, sub piele, două vlăstare foarte dure, a apărut părul la subțioare și pe pubis, am devenit tristă și totodată nervoasă. La școală am făcut mai mult efort decât în anii precedenți, exercițiile de matematică nu dădeau aproape niciodată rezultatul trecut în manual, frazele în latină mi se păreau fără cap și coadă. Imediat

cum puteam, mă închideam în closet și mă priveam în oglindă, goală. Nu mai știam cine sunt. Am început să suspectez faptul că m- aș fi schimbat tot mai mult, până când din mine ar fi apărut cu adevărat mama, șchioapă, cu ochiul strabic și nimeni nu m-ar fi iubit. Plângeam adesea, pe neașteptate. Pieptul, între timp, din dur cum era a devenit mai mare și mai moale. M-am simțit în voia unor forțe obscure care acționau în corpul meu, eram mereu agitată.

Într-o dimineață, la ieșirea de la școală, Gino, fiul farmacistului, m-a

urmărit pe stradă și mi-a spus că, după colegii lui, sânii mei nu erau adevărați, că-mi puneam vată. Vorbea și râdea. A spus că el, în schimb, credea că sunt adevărați, pusese pariu pe 20 de lire. A spus, în sfârșit, că, în cazul în care ar fi câștigat, zece lire le-ar fi păstrat el și zece mi-ar fi dat mie, dar trebuia să-i demonstrez că nu aveam vată.

M-a speriat rău ce mi-a cerut. Pentru că nu știam cum să mă comport, am recurs, în mod conștient, la tonul obraznic al Lilei:

— Dă-mi cele zece lire.

— De ce, am dreptate eu?

— Da.

A fugit, eu am plecat dezamăgită. Dar, la scurt timp după, m-a ajuns însoțit de un tip din clasa lui, unul foarte slab al cărui nume nu mi-l amintesc, cu un pufușor închis la culoare deasupra buzei. Gino mi-a spus:

— Trebuie să fie și el prezent, altfel ceilalți nu ne cred că am câștigat.

Am recurs din nou la tonul Lilei:

— Mai întâi banii.

— Și dacă ai vată?

— Nu am.

Mi-a dat zece lire și am urcat toți trei, în tăcere, până la ultimul etaj al unui bloc care se afla la câțiva metri de părculeț. Acolo, lângă ușița din fier care dădea spre terasă, desenată clar de segmente subțiri de lumină, mi-am ridicat tricoul și le-am arătat sânii. Cei doi au rămas încremenți cu o expresie de parcă nu le venea să creadă

ce aveau sub ochi. Apoi s-au întors și au fugit în jos pe scări.

Am răsuflat ușurată și m-am dus la cafeneaua Solara să-mi cumpăr o înghețată.

Episodul acela mi-a rămas întipărit în memorie: am experimentat pentru prima dată forța distrugătoare pe care o exercita corpul meu asupra bărbaților, dar am realizat, mai ales, că Lila acționa nu doar asupra Carmelei, ci și asupra mea, ca o fantomă exigentă. Dacă într-o împrejurare ca aceea ar fi trebuit să iau o decizie în pura dezordine a emoțiilor, ce-aș fi făcut? Aș fi fugit. Și dacă aș fi fost în compania Lilei? Aș fi tras-o de braț, i-aș fi șoptit: să mergem și apoi, ca de obicei, aș fi rămas doar pentru că ea, ca de obicei, ar fi decis să rămână. În schimb, în absența ei, după o scurtă ezitare, mă pusesem în locul ei. Sau, mai bine, i-am făcut loc în mine. Dacă mă gândeam din nou la momentul în care Gino îndrăznise să-și formuleze cererea, simțeam cu precizie cum

mă împinsesem înapoi pe mine însămi, cum imitasem privirea, tonul și gesturile lui Cerullo în situații de conflict necuviincios și eram foarte bucuroasă. Dar uneori mă întrebam puțin neliniștită dacă fac precum Carmela. Mi se părea că nu, mi se părea că sunt diferită, dar nu știam să-mi explic în ce sens și-mi stricam bucuria. Când am trecut cu înghețata prin fața atelierului lui Fernando și am văzut-o pe Lila ocupată cu aranjatul pantofilor pe un raft lung, am fost tentată s-o strig și să-i povestesc totul, să aud ce credea. Dar ea nu m-a văzut și am trecut mai departe.

4.

Era tot timpul ocupată. În anul acela, Rino o obligase să se reînscire la școală, dar iarăși nu s-a dus aproape niciodată și iarăși a fost respinsă. Mama ei îi cerea s-o ajute în casă, tatăl îi cerea să stea în magazin și ea, pe neașteptate, în loc să opună rezistență, a părut chiar bucuroasă să se spetească pentru amândoi. Rarele dăți în care s-a întâmplat să ne vedem — duminica după slujbă sau la plimbare între părculeț și șosea — n-a arătat niciodată nicio curiozitate pentru școala mea, începea imediat să vorbească neîntrerupt și cu admirație despre munca pe care o făceau tatăl și fratele ei.

Aflase că tatăl ei, când era tânăr, își dorise emanciparea, fugise din atelierul bunicului, și el cizmar, și se dusese să lucreze într-o fabrică de încălțăminte din Casoria, unde făcuse pantofi pentru toată lumea, chiar și pentru cei care plecau la război. Descoperise că Fernando știa să producă manual o încălțăminte de la început la sfârșit, dar cunoștea foarte bine și mașinile și era capabil să le folosească pe toate, pe cea de tăiat, cea de tivit, cea de polizat. Mi-a vorbit de piele, de căpute, de pielari și pielării, despre tocul întreg și jumătatea de toc, despre pregătirea firului, despre tălpi și despre cum se aplica pingeaua și se colora și se lustruia. A folosit toate acele cuvinte ale meseriei ca și cum ar fi fost magice și tatăl ei le învățase într-o lume fermecată — Casoria, fabrica — de unde apoi se întorsese ca un explorator sătul, atât de sătul, că acum prefera micul atelier de familie, masa de lucru liniștită, ciocanul, piciorul din fier, mirosul bun al cleiului amestecat cu cel al pantofilor uzați. Și m-a tras înăuntrul aceluși vocabular cu un asemenea entuziasm energic, încât

tatăl ei și Rino, grație acelei abilități pe care o aveau de a acoperi picioarele oamenilor cu pantofi solizi și comozi, mi s-au părut persoanele cele mai bune din cartier. În plus, de fiecare dată m-am întors acasă cu impresia că, nepetrecându-mi zilele în atelierul unui cizmar, având, dimpotrivă, ca tată un foarte banal portar, nu mi se oferă un rar privilegiu. În clasă am început să mă simt inutil prezentă. Luni la rând mi s-a părut că din manuale fugiseră toate promisiunile, toate energiile. Când ieșeam de la școală, buimacă de nefericire, treceam prin fața atelierului lui Fernando doar ca s-o văd pe Lila la locul ei de muncă, așezată la o măsuță, în spate, cu bustul ei foarte slab fără urmă de sâni, gâtul subțire, chipul emaciat. Nu știu ce făcea exact, dar era acolo, activă, dincolo de ușa din sticlă, ținută între capul aplecat al tatălui și capul aplecat al fratelui, fără cărți, fără lecții, fără teme. Uneori mă opream să privesc în vitrină cutiile din cromatină, pantofii vechi cu tălpi noi, pe cei noi puși într-o formă care dilata pielea și îi lărgea făcându-i mai comozi, ca și cum aș fi fost o clientă și m-ar fi interesat marfa. Mă îndepărtam numai, și fără voia mea, când ea mă vedea și mă saluta și eu îi răspundeam la salut și ea se concentra din nou asupra muncii. Dar, adesea, era Rino cel care mă vedea primul și se strâmba caraghios ca să mă facă să râd. Rușinată, fugeam de acolo fără să aștept privirea Lilei.

Într-o duminică, m-am pomenit vorbind cu pasiune despre pantofi cu Carmela Peluso. Ea cumpăra Sogno și devora romane ilustrate. La început mi s-a părut o pierdere de vreme, apoi am început să arunc și eu o privire și acum citeam împreună, în părculeț, și comentam poveștile și replicile personajelor, scrise cu litere albe pe fond negru. Carmela, mai mult decât mine, era înclinată să treacă, fără continuitate, de la comentarii referitoare la poveștile de dragoste inventate la comentarii referitoare la povestea ei de dragoste reală, cea pentru Alfonso. Eu, ca să nu fiu mai prejos, odată i-am spus de fiul farmacistului, Gino, am susținut că mă iubea. N-a crezut. Fiul farmacistului, în ochii ei, era un fel de prinț inaccesibil, viitor moștenitor al farmaciei, un domn care nu s-ar fi căsătorit niciodată cu fiica unui portar și atunci am fost cât pe ce să-i spun despre momentul în care îmi ceruse să-i arăt sânii și eu o făcusem și câștigasem zece lire. Dar țineam amândouă revista Sogno deschisă pe genunchi și privirea mi-a căzut pe pantofii superbi cu toc ai uneia dintre actrițe. Mi s-a părut un subiect de mare efect, mai mult decât povestea cu mamelele, și n-am putut rezista, am început să le laud și să-i laud pe cei care-i făcuseră atât de frumoși și să-mi închipui că dacă am fi purtat astfel de pantofi, nici Gino, nici Alfonso nu ne-ar fi rezistat. Dar cu cât

vorbeam, cu atât îmi dădeam seama, stânjenită, că încercam să-mi însușesc noua pasiune a Lilei. Carmela m-a ascultat distrată, apoi a spus că trebuia să plece. Nu prea-i păsa de încălțăminte și cizmari. Spre deosebire de mine, ea, deși imitând comportamentul Lilei, se agăța bine de singurele lucruri care o atrăgeau: romanele ilustrate, iubirea.

5.

Toată perioada aceea a decurs așa. A trebuit să recunosc repede că lucrurile pe care le făceam eu singură nu reușeau să-mi facă inima să bată, numai ce atingea în treacăt Lila devenea important. Dar dacă ea se îndepărta, dacă vocea ei se îndepărta de lucruri, acestea se pătau, se umpleau de praf. Școala medie, latina, profesorii, cărțile, limba cărților mi s-au părut categoric mai puțin sugestive decât finisajul unui pantof și asta m-a deprimat.

Dar, într-o duminică, s-a schimbat totul din nou. Ne duseserăm, Carmela, Lila și eu, la catehism, trebuia să ne pregătim pentru prima comuniune. La ieșire, Lila a spus că avea treabă și a plecat. Dar am văzut că nu se îndrepta spre casă: spre marea mea surpriză, a intrat în clădirea școlii primare.

Am pornit împreună cu Carmela, dar pentru că mă plictiseam, la un moment dat am salutat-o, am înconjurat blocul și m-am întors. Duminica, școlile erau închise, cum intrase oare Lila în clădire? M-am aventurat foarte șovăitoare dincolo de ușa de la intrare, în hol. Nu mă mai dusesem niciodată în fosta mea școală și am simțit o emoție puternică, i-am recunoscut mirosul, căruia i-a urmat o senzație de tihnă, o conștiință de sine pe care n-o mai aveam. M-am strecurat pe singura ușă deschisă de la parter. Era o sală mare, luminată de neoane, pereții erau acoperiți cu rafturi pline de cărți vechi. Am numărat vreo zece adulți, numeroși copii și adolescenți. Luau cărți, le răsfoiau, le puneau la loc, alegeau una. Apoi se așezau la rând în fața unei mese în spatele căreia stătea un vechi dușman al învățătoarei Oliviero, învățătorul Ferraro, slab, cu părul alb pieptănat în sus. Ferraro analiza textul ales, însemna ceva în registru și persoanele ieșeau de acolo cu una sau mai multe cărți.

Am privit în jur: Lila nu era, poate că plecase deja. Ce făcea, nu mai mergea la școală, o pasionau pantofii și pantofii uzați și totuși, fără să-mi

spună nimic, venea să ia cărți din locul acela? Îi plăcea spațiul acela? De ce nu mă invita s-o însoțesc? De ce mă lăsase cu Carmela? De ce-mi vorbea despre cum se șmirgheluiuau tălpile și nu despre ce citea?

M- am enervat, am șters-o de acolo.

O vreme, timpul petrecut la școală mi s-a părut mai ne semnificativ ca de obicei. Apoi am fost absorbită de mulțimea de teme și de examene de sfârșit de an, mă temeam de note proaste, învățam neglijent, dar mult. Și, în plus, mă presau alte griji. Mama mi-a spus că eram indecentă cu tot pieptul acela care-mi apăruse și m-a dus să cumpărăm un sutien. Era mai lipsită de tact ca de obicei. Părea că se rușinează de faptul că am sâni, că-mi venise sorocul. Instrucțiunile aspre pe care mi le dădea erau rapide și insuficiente, abia mormăite. Nu apucam să-i pun o întrebare, că-mi și întorcea spatele și se îndepărta cu mersul ei strâmb.

Cu sutienul, pieptul a devenit și mai vizibil. În ultimele luni de școală am fost hărțuită de băieți și am înțeles repede de ce. Gino și colegul lui răspândiseră zvonul că arătam fără probleme cum eram făcută și, din când în când, apărea câte unul care îmi cerea să repet spectacolul. O ștergeam, îmi apăsam pieptul ținându-mi peste el brațele încrucișate, mă simțeam în mod misterios vinovată și singură cu vina mea. Băieții insistau, și pe stradă, și în curte. Râdeau, își băteau joc de mine. Am încercat să-i resping o dată sau de două ori comportându-mă ca Lila, dar nu mi-a ieșit bine și atunci n-am rezistat și am izbucnit în plâns. De teamă că mă sâcâie, m-am izolat în casă. Învățam foarte mult, ieșeam acum doar ca să mă duc, foarte în silă, la școală.

Într-o dimineață de mai, Gino a venit după mine și m-a întrebat, lipsit de aroganță, dacă voiam să ne logodim. I-am spus nu, de ciudă, de răzbunare, de rușine, mândră, totuși, că fiul farmacistului mă vrea. A doua zi m-a întrebat din nou și a continuat să mă întrebe până în iunie, când, cu o mică întârziere din cauza vieții complicate a părinților noștri, am făcut prima comuniune în rochie albă ca de mirese.

Astfel îmbrăcate, am zăbovit pe treptele din fața bisericii păcătuind numaidecât vorbind despre iubire. Carmelei nu-i venea să creadă că-l refuzasem pe fiul farmacistului și i-a spus Lilei. Ea, uimindu-mă, în loc să se care cu aerul cuiva care spune: cui îi pasă, a fost interesată de chestiune. Am vorbit toate trei.

— De ce îi spui nu? m-a întrebat Lila în dialect.

Am răspuns, pe neașteptate, în italiană, ca s-o impresionez, ca s-o fac să înțeleagă că, deși îmi petreceam timpul vorbind despre logodnici, nu trebuia să fiu tratată precum Carmela:

— Pentru că nu sunt sigură de sentimentele mele.

Era o propoziție pe care o învățasem citind Sogno și Lila mi s-a părut impresionată. Am început, ca și cum ar fi fost unul dintre concursurile de la școala primară, o conversație în limbajul desenelor animate și al cărților, lucru care a redus-o pe Carmela la o simplă ascultătoare. Momentele acelea mi-au înflăcărat sufletul și mintea: eu și ea cu toate cuvintele acelea atent imaginate. La școala medie nu se întâmpla nimic asemănător, nici cu colegii, nici cu profesorii; a fost foarte frumos. Încetul cu încetul, Lila m-a convins că în iubire obții puțină încredere doar supunându-l la probe foarte dure pe pretendentul tău. Și apoi, revenind brusc la dialect, m-a sfătuit, da, să mă logodesc cu Gino, dar cu condiția ca toată vara el să accepte să cumpere înghețată pentru mine, ea și Carmela.

— Dacă nu acceptă, înseamnă că nu e iubire adevărată.

Am făcut așa cum mi-a spus, și Gino a dispărut. Nu era iubire adevărată, deci, și totuși n-am suferit. Schimbul cu Lila îmi oferise o plăcere atât de intensă, că am plănuit să mă dedic ei în totalitate, mai ales vara, când aș fi avut mai mult timp liber. Până una-alta, voiam ca acea conversație să devină modelul tuturor întâlnirilor noastre viitoare. Mă simțisem din nou bună, ca și cum m-ar fi izbit ceva în cap, făcând să irupă imagini și cuvinte.

Însă episodul acela n-a avut urmarea pe care o așteptam. În loc să reconstruiască relația dintre mine și Lila și s-o facă exclusivă, a adunat în jurul ei multe alte fetișcane. Conversația, sfatul pe care mi-l dăduse, efectul lui o impresionaseră atât de mult pe Carmela Peluso, că a ajuns să le povestească tuturor. Rezultatul a fost că fata cârpaciului, care nu avea sâni, nici menstruație și niciun curtezan, a devenit, în decursul a câteva zile, cea mai autorizată sfătuitoare în problemele sufletești. Iar ea, din nou, uimindu-mă, a acceptat rolul acela. Dacă nu era ocupată acasă sau la atelier, o vedeam vorbind când cu una, când cu alta. Treceam pe lângă ea, o salutam, dar era atât de concentrată, că nu mă auzea. Interceptam mereu fraze care mi se păreau foarte frumoase și sufeream din cauza asta.

6.

Au fost zile dezolante, la capătul cărora m-a năpădit o umilință pe care ar fi trebuit s-o prevăd și pe care, în schimb, mă prefăcusem că n-o iau în considerare: Alfonso Carracci a fost promovată cu media opt, Gigliola Spagnuolo a fost promovată cu media șapte și eu am avut numai șase și patru la latină. Am fost amânată pentru septembrie doar la materia aceea.

De data asta a fost chiar tata care a spus că era inutil să continuu. Manualele costaseră deja mult. Dicționarul de latină, Campanini și Carboni, deși cumpărat la mâna a doua, fusese o cheltuială mare. Nu erau bani să mă trimită la meditații în timpul verii. Dar, mai ales, era deja evident că nu eram bună: fiul mic al lui don Achille reușise și eu nu, fiica lui Spagnuolo, cofetarul, reușise și eu nu: trebuia să mă resemnez.

Am plâns zi și noapte, m-am urâțit intenționat ca să mă pedepsesc. Eram prima născută, după mine erau doi băieți și o altă fată, mica Elisa: Peppe și Gianni, cei doi băieți, veneau pe rând să mă consoleze, uneori aducându-mi niște fructe, alteori rugându-mă să mă joc cu ei. Dar eu mă simțeam la fel de singură, cu un destin urât, și nu reușeam să mă liniștesc. Apoi, într-o după-amiază, am auzit-o pe mama venind în spatele meu. A vorbit în dialect, cu obișnuitul ei ton aspru:

— Nu putem să-ți plătim lecțiile, dar poți încerca să înveți singură și să vezi dacă treci examenul.

Am privit-o nesigură. Era tot aceeași: părul decolorat, ochiul strabic, nasul mare, corpul greoi. A adăugat:

— Nu scrie nicăieri că nu poți reuși.

N-a zis altceva sau, cel puțin, asta îmi amintesc. De-a doua zi am început să învăț, impunându-mi să nu mă duc deloc în curte sau în părculeț.

Dar, într-o dimineață, m-am auzit strigată din stradă. Era Lila, care, de când terminaserăm școala primară, își pierduse complet obiceiul acela.

— Lenù, striga.

Am apărut la fereastră.

— Trebuie să-ți spun ceva.

— Ce?

— Coboară.

Am coborât în silă, mă enerva să-i spun că fusesem lăsată corijentă. Am colindat puțin prin curte, în soare. Am întrebat fără niciun chef ce mai era nou în materie de logodne. Îmi amintesc că am întrebat-o explicit dacă evoluaseră lucrurile între Carmela și Alfonso.

— Ce să evolueze?

— Ea îl iubește.

A mijit ochii. Când făcea așa, serioasă, fără să zâmbească, ca și cum crăpătura lăsată pupilelor îi permitea să vadă mai intens, îmi amintea de păsările răpitoare pe care le văzusem în filmele de la cinematograful din parohie. Dar atunci mi s-a părut că identificase ceva care o înfuria și totodată o speria.

— Nu ți-a zis nimic de tatăl ei? m-a întrebat.

— Că e nevinovat.

— Și cine ar fi asasinul?

— Unul jumătate mascul și jumătate femelă care stă ascuns în canale de unde iese ca șoarecii.

— Atunci e adevărat, a spus, pe neașteptate aproape suferind, și a adăugat că și Carmela lua de bun tot ce spunea ea, că toate făceau așa în curte. Nu vreau să mai vorbesc, nu vreau să vorbesc cu nimeni, a bombănit încruntată și am simțit că n-o spune cu dispreț, că influența pe care o exercita asupra noastră n-o făcea mândră, astfel că, o vreme, n-am înțeles: eu, în locul ei, aș fi fost foarte mândră, dar în ea nu era nicio mândrie, ci un fel de suferință amestecată cu teama responsabilității.

— E frumos, am spus în șoaptă, să vorbești cu alții.

— Da, dar numai dacă atunci când vorbești, e cineva care răspunde.

Am simțit că mi se umple inima de bucurie. Ce rugămintă era în fraza aceea frumoasă? Îmi spunea că voia să vorbească doar cu mine fiindcă nu luam de bun tot ce-i ieșea pe gură, ci îi răspundeam? Îmi spunea că doar eu știam să țin pasul cu lucrurile care-i treceau prin minte?

Da. Și mi-o spunea pe un ton stins, pe care nu i-l știam, deși, ca de obicei, aspru. I-am sugerat, mi-a povestit ea, că fiica asasinului s- ar îndrăgosti de fiul victimei într-un roman sau într-un film. Există o posibilitate: ca să devină un fapt adevărat, ar fi trebuit să se nască o iubire adevărată. Dar Carmela nu pricepuse și chiar a doua zi le spusese tuturor că se îndrăgostise de Alfonso; o minciună ca să-și dea aere în ochii celorlalte, dar care cine știe ce consecințe ar fi putut avea. Am vorbit despre asta. Aveam doisprezece ani, dar am umblat mult pe străzile fierbinți din cartier, prin praf și printre muștele care lăseau în urmă camioanele vechi în trecere, ca două bătrânele care trag concluzia vieților lor pline de dezamăgiri și stau lipite una de cealaltă. Nimeni nu ne înțelegea, numai noi două — mă gândeam — ne înțelegeam. Noi, împreună, numai noi știam cum apăsarea simțită dintotdeauna peste cartier, adică de când ne puteam aminti, se însenina măcar puțin dacă Peluso, fostul tâmplar, nu înfipsea cuțitul în gâtul lui don Achille, dacă cel care o făcuse fusese locuitorul din canale, dacă fiica asasinului se

căsătoria cu fiul victimei. Lucrurile, persoanele, blocurile, străzile aveau ceva insuportabil care devenea acceptabil doar reinventând totul ca într-un joc. Esențial însă era să știi să te joci, iar eu și ea, numai eu și ea, știam s-o facem.

M-a întrebat la un moment dat, fără o legătură evidentă, ci ca și cum toate acele discuții nu puteau duce decât la întrebarea aceea:

— Suntem încă prietene?

— Da.

— Atunci îmi faci o favoare?

Aș fi făcut orice pentru ea în dimineața aceea de reapropiere: aș fi fugit de acasă, aș fi părăsit cartierul, aș fi dormit în case de la țară, m-aș fi hrănit cu rădăcini, aș fi coborât în canale, nu m-aș fi întors înapoi nici dacă era frig, nici dacă ploua. Dar mi s-a părut un fleac ce m-a rugat și pe moment m-a decepționat. Voia pur și simplu să ne vedem o dată pe zi, în părculeț, și numai pentru o oră, înainte de cină, și să aduc cărțile de latină.

— Nu te voi deranja, a spus.

Știa deja că fusesem lăsată corijentă și voia să învețe împreună cu mine.

7.

În anii aceia de școală medie multe lucruri s-au schimbat sub ochii noștri, dar zi după zi, astfel că nu ni s-au părut niște schimbări autentice.

Cafeneaua Solara s-a extins, a devenit o cofetărie foarte bine aprovizionată — al cărei cofetar priceput era tatăl Gigliolei Spagnuolo — care duminica se umplea de bărbați tineri și bătrâni care cumpărau prăjituri pentru familiile lor. Cei doi fii ai lui Silvio Solara, Marcello, care avea în jur de douăzeci de ani, și Michele, doar puțin mai mic, și-au cumpărat un Fiat 1100 alb cu albastru și duminica se făleau mergând în sus și-n jos pe străzile din cartier.

Fosta tâmplărie a lui Peluso, transformată în mezelărie, odată intrată pe mâinile lui don Achille, s-a umplut cu lucruri bune care au ocupat și puțin din trotuar. Când treceai prin fața ei, simțeai un miros de condimente, de măslina, de mezeluri, de pâine proaspătă, de jumări și osânză care-ți stârnea foamea. Moartea lui don Achille îndepărtase încet umbra lui amenințătoare de locul acela și de întreaga familie. Văduva, donna

Maria, se comporta foarte cordial și acum gestiona magazinul ea personal, împreună cu Pinuccia, fiica ei de cincisprezece ani, și Stefano, care nu mai era băiețelul furios care încercase să-i smulgă Lilei limba, ci devenise calm, avea o privire fermecătoare și un zâmbet blând. Numărul clienților crescuse mult. Mama mă trimitea acolo să fac cumpărăturile și tata nu se opunea, asta și pentru că, atunci când nu aveam bani, Stefano nota totul într-un carnetel și plăteam la sfârșitul lunii.

Assunta, care vindea fructe și legume pe străzi împreună cu soțul ei, Nicola, fusese nevoită să se retragă din cauza unei dureri urâte de spate și, după câteva luni, o pneumonie aproape că-i ucisese bărbatul. Oricum, acele două ghinioane se dovediseră a fi un bine. Acum, cel care mergea în fiecare dimineață pe străzile din cartier cu căruța trasă de cal, vara și iarna, pe ploaie sau pe soare, era fiul cel mare, Enzo, care nu mai avea aproape nimic din copilul care trăgea cu pietre în noi, devenise un tânăr voinic, cu un aer sănătos și puternic, părul blond ciufulit, ochi albaștri, o voce groasă cu care își lăuda marfa. Băiatul avea cele mai bune produse și transmitea, doar prin gesturi, o disponibilitate onestă și de încredere când își servea clientele. Mânuaia cântarul cu mare dibăcie. Îmi plăcea mult viteza cu care plimba greutatea de-a lungul țevii până când găsea echilibrul corect și apoi gata, după un zgomot de fier care alunecă pe fier, înfășura cartofii sau fructele în hârtie și alerga să le pună în coșul doamnei Spagnuolo sau al Melinei sau al mamei mele.

În tot cartierul apăreau inițiative. La mercerie, unde Carmela Peluso începuse de puțină vreme să lucreze ca vânzătoare, pe neașteptate se asociase o tânără croitoreasă și magazinul se mărise, aspira să se transforme într-o croitorie ambițioasă pentru doamne. Atelierul mecanic unde lucra fiul Melinei, Antonio, grație fiului bătrânului proprietar Gentile Gorresio, încerca să devină o fabricuță de biciclete cu motor. În fine, totul tremura ușor, se arcuia voind parcă să-și modifice trăsăturile, să nu fie recunoscut în urile acumulate, în tensiuni, în urâtenii și să expună, în schimb, o față nouă. În vreme ce eu și Lila învățam latină în părculeț, chiar și spațiul banal care ne înconjura, cișmeaua, tufișul, o groapă lângă stradă, s-a schimbat. Era un miros constant de smoală, răsună compactorul aburind care înainta încet peste stratul așternut, muncitori la bustul gol sau în maiou asfaltau străzile și șoseaua. S-au schimbat și culorile. Fratele cel mare al Carmelei, Pasquale, a fost angajat să meargă să taie plantele de lângă linia ferată. Cât a tăiat, am auzit zgomotul distrugerii zile în șir: plantele fremătau, emanau un miros de lemn proaspăt și verdeață, străbăteau văzduhul, loveau pământul după

un lung foșnet care părea un suspin, iar el și alții tăiau cu fierăstrăul, spărgeau, smulgeau rădăcini care emanau un miros de subteran. Pata verde a dispărut și în locul ei a apărut o esplanadă gălbuie. Pasquale găsisese locul acela de muncă printr-un noroc. Cu puțin timp în urmă, un prieten îi spusese că veniseră unii la cafeneaua Solara în căutare de tineri care să meargă să taie noaptea copacii dintr-o piață din centrul orașului. El — deși Silvio Solara și fiii lui nu-i plăceau era în barul acela care-l ruinase pe tatăl lui —, pentru că trebuia să-și întrețină familia, se dusesse. Se întorsese foarte obosit, în zori, cu nările pline de mirosul lemnului, al frunzelor torturate și al mării. Apoi, dintr-una în alta, fusese chemat din nou pentru astfel de munci. Și acum stătea pe șantierul de lângă linia ferată și noi îl vedeam uneori cățărât pe schelele clădirilor noi care înălțau stâlpi etaj după etaj sau cu pălăria făcută din ziar, în soare, mâncând pâine cu cârnați și rapiță sălbatică în timpul pauzei de prânz.

Lila se enerva dacă mă uitam la Pasquale și-mi distrăgeam atenția. A fost repede limpede, spre marea mea uimire, că știa deja multă latină. Declinările, de exemplu, le știa pe toate și, de asemenea, verbele. Am întrebat-o prudent cum era posibil, și ea, cu uitătura ei rea de fetiță care nu vrea să piardă vremea, a recunoscut că, deja când mersesem în clasa întâi de la școala medie, împrumutase o gramatică de la bibliotecă, cea administrată de învățătorul Ferraro, și o studiasse din curiozitate. Biblioteca era pentru ea o mare resursă. Tot pălăvrăgind, mi-a arătat mândră toate legitimațiile pe care le avea, patru: una a ei, una pe numele lui Rino, una pe al tatălui și una pe al mamei. Cu fiecare lua câte o carte împrumut, astfel încât să aibă patru deodată. Le devora, și duminica următoare le ducea înapoi și lua alte patru.

N-am întrebat-o niciodată ce cărți citise și ce cărți citește, n-a fost timp, trebuia să învățăm. Mă asculta și se enerva dacă nu știam. Odată mi-a dat o palmă peste braț, puternică, cu mâinile ei lungi și slabe, și nu și-a cerut scuze, dimpotrivă, mi-a spus că dacă mai greșeam o dată, o să mă lovească din nou și mai tare. Era încântată de dicționarul de latină, atât de mare, multe și multe pagini, greu, nu văzuse niciodată unul. Căuta tot timpul cuvinte în el, nu doar pe cele prezente în exerciții, ci și pe toate cele care-i veneau în minte. Stabilea temele pe tonul învățat de la învățătoarea noastră Oliviero. Mă obliga să traduc treizeci de fraze pe zi, douăzeci din latină în italiană și zece din italiană în latină. Le traducea și ea, mult mai repede decât mine. La sfârșitul verii, când examenul era aproape, după ce observase sceptică cum căutam în dicționar cuvintele pe care nu le știam, în aceeași ordine în care le găseam așezate în fraza

de tradus și îmi notam semnificațiile principale și abia atunci mă străduiam să înțeleg sensul, a spus circumspect:

— Ți-a spus profesoara să faci așa?

Profesoara nu spunea niciodată nimic, dădea exercițiile doar. Eu mă descurcam în felul acela.

A tăcut puțin, apoi m-a sfătuit:

— Citește mai întâi fraza în latină, apoi vezi unde e verbul. În funcție de persoana verbului, înțelegi care e subiectul. Odată găsit subiectul, cauți complementele: complementul direct dacă verbul e tranzitiv sau, dacă nu, alte complemente. Încearcă așa. Am încercat. A traduce, pe neașteptate, mi s-a părut ușor. În septembrie m-am dus la examen, la scris n-am avut nicio greșeală și la oral am știut să răspund la toate întrebările.

— Cine ți-a dat lecții? a întrebat profesoara, puțin încruntată.

— O prietenă de-a mea.

— Studentă?

Nu știam ce înseamnă. Am răspuns da.

Lila mă aștepta afară, la umbră. Când am ieșit, am îmbrățișat-o, i-am spus că făcusem foarte bine și am întrebat-o dacă voia să învățăm împreună tot anul următor. Pentru că ea fusese prima care îmi propusese să ne întâlnim doar ca să studiem, s-o invit să continuăm mi s-a părut un mod frumos de a-i comunica bucuria și recunoștința mea. S-a retras cu un gest aproape de enervare. A spus că doar voia să înțeleagă ce era latina pe care o studiau cei buni.

— Și atunci?

— Am înțeles, gata.

— Nu-ți place?

— Ba da. O să iau niște cărți de la bibliotecă.

— În latină?

— Da.

— Dar mai e încă mult de învățat.

— Învăță tu și pentru mine, și dacă dau peste dificultăți, mă ajuți. Eu acum am ceva de făcut cu fratele meu.

— Ce?

— Îți arăt mai încolo.

8.

A reînceput școala și am fost bună dintr-odată la toate materiile. Abia așteptam ca Lila să-mi ceară s-o ajut la latină sau la altceva și, de aceea, cred, nu învățam atât pentru școală, cât pentru ea. Am ajuns să fiu prima din clasă, nici în școala primară nu fusesem atât de bună.

În anul acela mi s-a părut că cresc precum aluatul pentru pizza. M-am împlinit tot mai mult la piept, coapse și fund. Într-o duminică în care mă duceam în părculeț, unde aveam întâlnire cu Gigliola Spagnuolo, s-au apropiat de mine frații Solara în Fiatul 1100. Marcello, cel mai mare, era la volan, Michele, cel mai mic, stătea lângă el. Erau amândoi frumoși, cu părul foarte negru și lucios, un zâmbet alb. Dar îmi plăcea cel mai mult Marcello, semăna cu Hector, așa cum era reprezentat în exemplarul de la școală al Iliadei. M-au însoțit tot drumul, eu pe trotuar și ei într-o parte, în mașină.

— Ai mers vreodată cu mașina?

— Nu.

— Urcă, facem o tură.

— Tatăl meu nu vrea.

— Iar noi nu-i spunem. Când ți se mai întâmplă să urci într-o mașină ca asta?

Niciodată, m-am gândit eu. Dar între timp am zis nu și am continuat să spun nu până în părculeț, când mașina a accelerat și a dispărut fulgerător dincolo de blocurile în construcție. Am spus nu pentru că dacă tata ar fi aflat că eu m-am urcat în mașina aceea, chiar dacă era un om bun și drăguț, chiar dacă mă iubea foarte mult, m-ar fi omorât în bătaie imediat, în timp ce, în paralel, cei doi frațiori ai mei Peppe și Gianni, deși mici ca vârstă, s-ar fi simțit obligați, acum și în anii următori, să încerce să-i omoare pe frații Solara. Nu erau reguli scrise, se știa că era așa și gata. Și frații Solara o știau, totuși e adevărat că fuseseră politicoși, se limitaseră doar la a mă invita să urc în mașină.

Nu la fel au fost, după o vreme, cu Ada, fiica cea mare a Melinei Capuccio, adică văduva nebună care făcuse scandal când se mutase familia Sarratore. Ada avea paisprezece ani. Duminica, pe ascuns față de mama ei, își dădea cu ruj și, cu picioarele ei lungi și drepte, cu sânii mai mari decât ai mei, părea mare și frumoasă. Frații Solara i-au vorbit vulgar, Michele a ajuns s-o prindă de braț, să deschidă portiera mașinii și s-o tragă înăuntru. După o oră au adus-o înapoi în același loc, iar Ada pe de o parte era furioasă, pe de alta râdea.

Dar printre cei care au văzut-o trasă cu forța în mașină a fost cineva care

i-a spus lui Antonio, fratele mai mare al Adei care era mecanic în atelierul lui Gorresio. Antonio era muncitor, disciplinat, foarte timid, în mod vizibil rănit atât de moartea prematură a tatălui, cât și de dezechilibrele mamei. Fără să spună un cuvânt prietenilor și rudelor, s-a dus în fața cafenelei Solara să-i aștepte pe Marcello și Michele și, când cei doi frați au apărut, i-a întâmpinat cu pumni și picioare fără nicio introducere. Câteva minute s-a descurcat bine, dar apoi au ieșit Solara tatăl și unul din cei doi barmani. Amândoi l-au snopit în bătaie pe Antonio și niciun trecător, niciun client n-au intervenit ca să-l ajute.

Noi, fetele, ne-am împărțit în legătură cu acest episod. Gigliola Spagnuolo și Carmela Peluso au fost de partea fraților Solara, dar numai pentru că erau frumoși și aveau un Fiat 1100. Eu am ezitat. În prezența celor două prietene ale mele înclinam spre frații Solara și ne întreceam să vedem cine îi adora mai mult, dat fiind că într-adevăr erau foarte frumoși și ne era imposibil să nu ne închipuim ce figură am fi făcut stând lângă unul dintre ei în mașină. Dar simțeam și că se comportaseră foarte rău cu Ada și că Antonio, chiar dacă nu era o frumusețe, chiar dacă nu era musculos ca ei care mergeau la sală în fiecare zi să ridice greutate, avusese curaj să-i înfrunte. De aceea, în prezența Lilei, care exprima fără echivoc opinia pe care o aveam și eu, înaintam și eu niște rezerve.

O dată discuția a devenit atât de aprinsă, că Lila, poate pentru că nu era dezvoltată ca noi și nu cunoștea plăcerea-spaimă de a fi privită de frații Solara, s-a făcut mai palidă ca de obicei și a spus că, dacă i s-ar fi întâmplat ce i se întâmplase Adei, ca să evite buclucul în care ar fi putut intra tatăl și fratele ei, Rino, ar fi avut ea grijă personal de cei doi.

— Oricum, Marcello și Michele la tine nici măcar nu se uită, a spus Gigliola Spagnuolo și noi am crezut că Lila se va enerva. În schimb, a răspuns serioasă:

— Cu atât mai bine.

Era plăpândă ca întotdeauna, dar încordată toată. Îi priveam mâinile uimită: în puțin timp îi deveniseră ca ale lui Rino, ca ale tatălui ei, cu pielea buricelor gălbuie și groasă. Chiar dacă n-o obliga nimeni — nu aceea era datoria ei în atelier —, începuse să facă mici munci, pregătea firul, descosea, lipea, chiar făcea tiv, iar acum mânuia instrumentele lui Fernando aproape ca fratele ei. Iată de ce, în anul acela, nu m-a întrebat nimic despre latină. La un moment dat însă, mi-a povestit planul pe care-l avea în minte, ceva care nu avea nimic de-a face cu cărțile: încerca să-și convingă tatăl să înceapă să fabrice pantofi noi. Dar Fernando nici nu voia să audă.

„Să faci pantofi manual“, îi spunea, „e o artă fără viitor: astăzi există mașini și mașinile costă bani, iar banii ori sunt la bancă, ori la cămătari, nu în buzunarele familiei Cerullo.“ Atunci ea insista, îl copleșea cu laude sincere: „Cum știi tu să faci pantofi, tată, nu știe nimeni să-i facă“. Și el răspundea că, deși era adevărat, deja totul se producea în fabrici, în serie, cu costuri scăzute, și pentru că muncise în fabrici, știa bine ce porcării ajungeau pe piață; dar nu prea aveai ce să faci, oamenii, când aveau nevoie de încălțăminte nouă, nu se mai duceau la cizmarul din cartier, se duceau în magazinele de pe Rettifilo, așa că, voind să faci perfect produsul artizanal, nu-l vindeai, iroseai bani și efort, și în cele din urmă te ruina.

Lila nu se lăsase convinsă și, ca de obicei, îl trăsese pe Rino de partea ei. Fratele ei mai întâi trecuse de partea tatălui, enervat de faptul că ea se bagă unde nu mai era o chestiune de cărți, ci de efort, iar aici expertul era el. Apoi, încet, încet, se lăsase vrăjit și acum se certa cu Fernando o zi da, una ba, repetând ce-i băgase ea în cap.

— Să facem măcar o încercare.

— Nu.

— Ai văzut mașina pe care o au frații Solara, ai văzut ce bine merge mezelăria familiei Carracci?

— Am văzut că vânzătoarea de la mercerie care voia să deschidă croitoria a renunțat și am văzut că Gorresio, din prostia fiului, s-a întins mai mult decât îi era plapuma cu atelierul mecanic.

— Dar familia Solara se extinde tot mai mult.

— Vezi-ți de ale tale și lasă în pace familia Solara.

— Lângă calea ferată se construiește noul cartier.

— Puțin îmi pasă.

— Tată, oamenii câștigă și vor să cheltuiască.

— Oamenii cheltuie pe mâncare pentru că trebuie să mănânce în fiecare zi. În schimb, încălțăminte, în primul rând, nu se mănâncă și, în al doilea rând, când se strică, o duci la reparat și poate să te țină douăzeci de ani. Munca noastră, în ce privește situația prezentă, e să reparăm încălțăminte și atât.

Îmi plăcea cum băiatul acela, întotdeauna amabil cu mine, dar capabil de durități care îl speriau puțin și pe tatăl lui, își susținea mereu, în orice împrejurare, sora. O invidiam pe Lila pentru fratele ei atât de puternic și uneori mă gândeam că adevărata diferență dintre mine și ea era că eu aveam doar frați mici, deci pe nimeni care să aibă forța de a mă încuraja și susține împotriva mamei mele, eliberându-mă cumva, în timp ce Lila

putea conta pe Rino, care era capabil s-o apere împotriva oricui, orice lucru i-ar fi trecut prin minte. Acestea fiind spuse, eu credeam că Fernando are dreptate, mă simțeam de partea lui. Și, discutând cu Lila, am descoperit că și ea credea asta.

Odată mi-a arătat desenele pantofilor pe care voia să-i realizeze împreună cu fratele ei, atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Erau desene foarte frumoase, făcute pe foi cu pătrățele, bogate în detalii colorate cu precizie, ca și cum ar fi avut posibilitatea să studieze pantofi de felul acela de aproape, în vreo lume paralelă cu a noastră, și apoi îi fixase pe hârtie. În realitate, îi inventase ea în întregime și în fiecare detaliu, cum făcea la școala primară când desena prințese, așa încât, deși erau pantofi foarte comuni, nu semănau cu cei pe care-i vedeai prin cartier și nici măcar cu ai actrițelor din romanele ilustrate.

— Îți plac?

— Sunt foarte eleganți.

— Rino zice că sunt foarte dificili.

— Dar știe să-i facă?

— Jură că da.

— Și tatăl tău?

— El sigur poate.

— Atunci faceți-i.

— Tata nu vrea să-i facă.

— De ce?

— A zis că una este joaca mea, dar el și Rino nu pot pierde timp cu mine.

— Ce înseamnă asta?

— Înseamnă că pentru a face cu adevărat lucrurile așa cum trebuie e nevoie de timp și bani.

A fost pe punctul de a-mi arăta și socotelile pe care le făcuse, pe ascuns față de Rino, ca să înțeleagă câți bani erau cu adevărat necesari ca să-i realizeze. Apoi s-a oprit, a împăturit foile neîndemânatică și mi-a spus că era inutil să piardă timp: tatăl ei avea dreptate.

— Și atunci?

— Trebuie să încercăm oricum.

— Fernando se va înfuria.

— Dacă nu încerci, nu schimbi nimic.

Ce trebuia să schimbe, după ea, era tot același lucru: din sărace trebuia să devenim bogate, de la a nu avea nimic trebuia să ajungem în punctul de a avea totul. Am încercat să fac aluzie la vechiul proiect cu scrisul de romane cum făcuse autoarea cărții Micuțele doamne. Încremenisem

acolo, țineam la asta. Învățam latină special și, în fond, eram convinsă că ea lua atâtea cărți de la biblioteca învățătorului Ferraro numai pentru că, deși nu mai mergea la școală, deși acum era obsedată de pantofi, voia oricum să scrie un roman împreună cu mine și să câștige foarte mult. În schimb, a ridicat din umeri în felul ei nepăsător, readaptase noilor condiții Micuțele doamne.

— Acum, mi-a explicat, ca să devenim cu adevărat bogate, e nevoie de o activitate economică.

Așa că se gândea să înceapă cu o singură pereche de pantofi, doar ca să-i demonstreze tatălui ei cât erau de frumoși și de comozi; apoi, odată convins Fernando, trebuia lansată producția: două perechi de pantofi azi, patru mâine, treizeci într-o lună, patru sute într-un an, ca să ajungă, în puțin timp, să înființeze, ea, tatăl, Rino, mama și ceilalți frați, o fabrică de încălțăminte dotată cu mașini și cel puțin cincizeci de muncitori: fabrica de încălțăminte Cerullo.

— O fabrică de pantofi?

— Da.

Mi-a vorbit despre asta cu multă convingere, cum numai ea știa să facă, cu fraze în italiană care-mi desenau în fața ochilor firma fabricii: Cerullo; marca ștanțată pe căpute: Cerullo; și apoi pantofii Cerullo în ansamblu, toți minunați, toți foarte eleganți, ca în desenele ei, din cei pe care, odată puși în picioare, a spus, nu-i mai scoți când te duci seara la culcare, atât sunt de frumoși și de comozi.

Am râs, ne-am distrat.

Apoi Lila s-a blocat. A părut că-și dă seama că ne jucam cum o făceam cu ani în urmă cu păpușile, cu Tina și Nu, în fața aerisirii pivniței, și mi-a spus, dintr-o nevoie de ceva concret, accentuând aerul de fetiță-bătrână care mi se părea că devine trăsătura ei caracteristică:

— Știi de ce se cred frații Solara stăpânii cartierului?

— Pentru că sunt puternici.

— Nu, pentru că au bani.

— Zici?

— Sigur. Ai văzut că pe Pinuccia Carracci n-au deranjat-o niciodată?

— Da.

— Dar știi de ce s-au comportat cum s-au comportat cu Ada?

— Nu.

— Pentru că Ada nu are tată, fratele ei, Antonio, nu contează deloc, iar ea o ajută pe Melina să spele scările blocurilor.

În consecință, ori făceam și noi bani, mai mulți decât familia Solara, ori,

ca să ne apărăm de cei doi frați, trebuia să recurgem la a le face foarte rău. Mi-a arătat un cuțit de cizmărie foarte ascuțit, pe care-l luase din atelierul tatălui ei.

— De mine nu se ating pentru că sunt urâtă și n-am soroc, a spus, dar de tine s-ar putea să da. Dacă se întâmplă, să-mi spui.

Am privit-o derutată. Nu știam nimic, la aproape treisprezece ani, despre instituții, legi, justiție. Repetam, și eventual o făceam cu convingere, ce auzisem și văzusem în jurul nostru încă din copilărie. Justiția nu se realiza cu ciomăgeală? Peluso nu-l omorâse pe don Achille? M-am întors acasă. Mi-am dat seama că, rostind ultimele fraze, recunoscuse că ține mult la mine și m-am simțit fericită.

9.

Am trecut examenul pentru certificatul de absolvire a școlii medii cu note de opt, nouă la italiană și nouă la latină. Am ieșit cea mai bună din clasă: mai bună decât Alfonso, care a avut media opt, și cu mult mai bună decât Gino. Zile în șir am savurat întâietatea aceea absolută. Am fost foarte lăudată de tata, care din acel moment a început să se mândrească față de toți cu fiica lui cea mare care obținuse nouă la italiană și nouă, de asemenea, la latină. Mama, pe neașteptate, aflându-se în bucătărie în picioare lângă chiuvetă și curățând niște legume, mi-a spus fără să se întoarcă:

— Poți să-ți pui duminica brățara mea de argint, dar să n-o pierzi.

Mai puțin succes am avut în curte. Acolo contau numai iubirile și logodnicii. Când i-am spus Carmelei Peluso că eram cea mai bună din școală, ea a început imediat să vorbească despre cum o privea Alfonso când trecea. Gigliola Spagnuolo s-a întristat rău pentru că fusese lăsată corijentă la latină și matematică și a încercat să-și recâștige prestigiul povestind că Gino se ține după ea, dar nu e prietenoasă cu el pentru că e îndrăgostită de Marcello Solara și poate că și Marcello o iubește. Nici Lila nu s-a arătat foarte bucuroasă. Când i-am înșirat notele la fiecare materie, a spus râzând pe tonul ei răutăcios:

— Zece nu ți-au dat?

M-am supărat. Zece se dădea numai la purtare, profesorii nu-l dăduseră nimănui la materiile importante. Dar a fost de-ajuns propoziția aceea

pentru ca un gând latent să devină, brusc, manifest: dacă ea ar fi venit la școală cu mine, în aceeași clasă, dacă i s-ar fi permis, acum ar fi avut numai zece și știa asta dintotdeauna, și o știa și ea, iar acum ținea să mi-o și spună.

M-am dus acasă cu sufletul îndurerat că sunt prima fără să fiu cu adevărat prima. În plus, părinții mei au început să vorbească despre locurile în care mă puteau plasa acum că aveam certificatul de absolvire. Mama voia să-i ceară papetăresei să mă ia ca asistentă: după ea, la cât de bună eram, eram potrivită să vând stilouri, creioane, caiete și manuale. Tata fantaza la negocieri viitoare cu cunoștințele lui de la primărie astfel încât să mă aranjeze într-o funcție de prestigiu. Am simțit o tristețe în mine care, deși nu se contura, a crescut și a tot crescut până în punctul în care n-aveam chef să mai ies nici măcar duminica.

Nu mai eram mulțumită de mine, totul mi se părea opac. Mă priveam în oglindă și nu vedeam ce mi-ar fi plăcut să văd. Părul blond devenise castaniu. Aveam un nas mare, turtit. Tot corpul meu continua să se dilate, dar fără să cresc în înălțime. Și chiar și pielea mi se altera: pe frunte, pe bărbie, în jurul maxilarelor, se multiplicau arhipelaguri de umflături roșietice, care apoi deveneau violet și, în fine, căpătau vârfuri galbene-deschis. Am început, din propria mea inițiativă, s-o ajut pe mama la curățenia casei, la gătit, să mă ocup de dezordinea lăsată în urmă de frații mei, să mă ocup de Elisa, cea mică. Când aveam răgaz, nu ieșeam, mă așezam într-un colț și citeam romanele pe care le luam de la bibliotecă: Grazia Deledda, Pirandello, Cehov, Gogol, Tolstoi, Dostoievski. Uneori simțeam o nevoie puternică de a merge s-o caut pe Lila la atelier și să-i vorbesc despre personajele care-mi plăcuseră mult, despre fraze pe care le învățasem pe dinafară, dar pe urmă o lăsam baltă: ar fi spus o răutate; ar fi început să vorbească despre proiectele pe care le făcea împreună cu Rino, pantofi, fabrică de încălțăminte, bani, iar eu, încet, încet, aș fi simțit inutile romanele pe care le citeam și dezolantă viața mea, viitorul, ce aș fi devenit: o vânzătoare grasă și plină de coșuri în papetăria din fața bisericii, o fată bătrână funcționară la primărie, mai devreme sau mai târziu strabică și șchioapă.

Într-o duminică, o invitație venită prin poștă pe numele meu, prin care învățătorul Ferraro mă convoca dimineața la bibliotecă, m-a impulsionat și am decis, în sfârșit, să reacționez. Am încercat să mă fac frumoasă, cum mi se păruse că sunt încă de mică, cum îmi doream să cred că mai sunt, și am ieșit. Mi-am petrecut timpul storcându-mi coșurile cu rezultatul unei și mai evidente înroșiri a feței, mi-am pus brățara de argint a mamei mele, mi-am lăsat părul liber. Dar tot nu mă plăceam. Deprimată, în căldura care în anotimpul acela se așternea peste cartier încă de dimineața ca o mână umflată de febră, am parcurs drumul până la bibliotecă.

Am înțeles imediat, după mica mulțime de părinți și copii din școala primară și cea medie care se scurgea prin intrarea principală, că ceva nu funcționa ca de obicei. Am intrat. Erau șiruri de scaune toate deja ocupate, ghirlande colorate, preotul, Ferraro, chiar și directorul școlii primare și Oliviero. Învățătorul, am aflat, se gândise să-i premieze cu o carte de căciulă pe cititorii cei mai zeloși, cum reieșea din registrele lui. Pentru că ceremonia era gata să înceapă și împrumutul era momentan suspendat, m-am așezat în fundul sălii. Am căutat-o pe Lila, dar am văzut-o doar pe Gigliola Spagnuolo împreună cu Gino și Alfonso. M-am fâțâit pe scaun, indispusă. După puțin timp, s-au așezat lângă mine Carmela Peluso și fratele ei, Pasquale. Salut, salut. Mi-am acoperit mai bine cu părul obrajii iritați.

Mica ceremonie a început. Premianții au fost: prima, Raffaella Cerullo, al doilea, Fernando Cerullo, a treia, Nunzia Cerullo, al patrulea, Rino Cerullo, a cincea, Elena Greco, adică eu.

Mie mi-a venit să râd, la fel și lui Pasquale. Ne-am privit, ne-am înăbușit râsetele, în timp ce Carmela șoptea insistent: „De ce râdeți?” Nu i-am răspuns: ne-am privit din nou și am râs cu mâna dusă la gură. Astfel, cu râsul pe care îl simțeam încă în ochi, cu o neașteptată stare de bună dispoziție, după ce învățătorul a întrebat în mai multe rânduri și inutil dacă era cineva din familia Cerullo în sală, am fost chemată eu, a cincea în clasament, să-mi ridic premiul. Ferraro mi-a înmânat, cu multe laude, Trei într-o barcă de Jerome

K. Jerome. Am mulțumit și am întrebat dintr-o suflare:

— Pot să ridic și premiile familiei Cerullo, să li le duc eu? Învățătorul mi-a dat cărțile-premiu ale toți membrilor familiei

Cerullo. În timp ce ieșeam, iar Carmela o ajungea din urmă invidioasă pe Gigliola, care pălăvrăgea foarte fericită cu Alfonso și Gino, Pasquale mi-a

spus, în dialect, lucruri care m-au făcut să râd tot mai mult: despre Rino care-și strica vederea citind, despre Fernando cârpaciul care nu dormea noaptea ca să citească, despre doamna Nunzia care citea în picioare, lângă aragaz, în timp ce gătea paste cu cartofi, într-o mână cu romanul și în cealaltă cu lingura. Fusese la școala primară în aceeași clasă cu Rino, în aceeași bancă

— mi-a spus, cu lacrimi în ochi de răs — și amândoi, el și prietenul lui, chiar și ajutându-se reciproc, după șase sau șapte ani de școală, inclusiv repetențele, reușeau să citească cel mult: Săruri și Tutun, Mezelărie, Poștă și Telegraf. Apoi m-a întrebat care era premiul fostului lui coleg de școală.

— Bruges, a doua moarte.

— E cu fantome?

— Nu știu.

— Pot veni cu tine când i-o dai? Adică, pot să i-o dau eu, cu mâinile mele?

Am izbucnit din nou în răs.

— Da.

— I-au dat premiu lui Rinuccio. Ce nebunie! Lina e cea care citește tot, măiculiță, ce grozavă e fata aia.

M-a consolat mult atitudinea binevoitoare a lui Pasquale Peluso, mi-a plăcut că m-a făcut să râd. Poate că nu sunt atât de urâtă, m-am gândit, poate că nu știu eu să mă văd.

În momentul acela m-am auzit strigată, era învățătoarea Oliviero.

M-am dus la ea, s-a uitat la mine cu privirea ei mereu evaluativă și mi-a spus, aproape confirmându-mi legitimitatea unei judecăți mai generoase referitoare la aspectul meu:

— Ce frumoasă ești, ce mult ai crescut.

— Nu e adevărat, doamnă învățătoare.

— E adevărat, ești o stea, sănătoasă, voinică. Și pregătită. Am aflat că ai fost cea mai bună din școală.

— Da.

— Ce vei face acum?

— Mă duc la muncă. S-a întristat.

— Nici nu încape vorbă, trebuie să-ți continui studiile.

Am privit-o mirată. Ce mai era de studiat? Nu știam nimic despre organizarea școlilor, nu știam exact ce venea după certificatul de absolvire. Cuvinte gen liceu, universitate pentru mine erau lipsite de substanță, ca foarte multe cuvinte pe care le întâlneam în romane.

- Nu pot, părinții mei nu mă trimit.
- Cât ți-a dat la latină profesorul de literatură?
- Nouă.
- Sigur?
- Da.
- Atunci vorbesc eu cu părinții tăi.

Am dat să plec, puțin speriată, trebuie să spun. Dacă Oliviero s- ar fi dus într-adevăr la tata și mama să le spună să mă trimită în continuare la studii, ar fi declanșat din nou certuri cu care nu aveam chef să mă confrunt. Preferam lucrurile așa cum erau: să o ajut pe mama, să lucrez la papetărie, să-mi accept urâtenia și coșurile, să fiu sănătoasă și voinică, așa cum spunea Oliviero, și să trudesesc în mizerie. Nu o făcea deja Lila de cel puțin trei ani, cu excepția visurilor ei nebunești de fiică și soră de cârpaci?

— Mulțumesc, doamnă învățătoare, am spus, la revedere. Dar Oliviero m-a ținut de braț.

— Nu-ți pierde vremea cu ăla, a spus făcând semn spre Pasquale care mă aștepta. E zidar, nu va merge niciodată mai departe. Și apoi provine dintr-o familie proastă, tatăl lui e comunist și l-a omorât pe don Achille. Nu vreau sub nicio formă să te văd cu el, care sigur e comunist la fel ca taică-su.

Am făcut un semn de consimțire și am plecat fără să-l salut pe Pasquale, care inițial a rămas perplex, apoi mi-a plăcut să-l aud venind în urma mea la zece pași distanță. Nu era un băiat frumos, dar nici eu nu eram mai frumoasă. Avea părul foarte creț și negru, cu pielea măslinie și bronzată, avea gura largă și era fiu de asasin, poate și comunist.

Mi-am repetat în minte cuvântul comunist, lipsit de sens pentru mine, dar căruia învățătoarea îi imprimase imediat o pecete de negativitate. Comunist, comunist, comunist. Mi s-a părut fermecător. Comunist și fiu de asasin.

Între timp, cotind, Pasquale m-a ajuns din urmă. Am parcurs drumul împreună până la câțiva metri de casă și, răsând din nou, ne-am dat întâlnire pentru a doua zi când ne-am fi dus la atelierul cârpaciului să le dăm Lilei și lui Rino cărțile. Înainte să ne despărțim, Pasquale mi-a spus și că duminica următoare el, sora lui și cine mai voia mergeau acasă la Gigliola ca să învețe să danseze. M-a întrebat dacă voiam să merg și eu, eventual împreună cu Lila. Am rămas cu gura căscată, știam deja că mama nu m-ar fi lăsat niciodată. Dar am zis oricum: bine, mă gândesc. Atunci el mi-a întins mâna și eu, care nu eram obișnuită cu un astfel de

gest, am ezitat, am atins-o în treacăt pe a lui, dură, aspră, și m-am retras.

— Tot zidar ești? I-am întrebat, chiar dacă știam deja că era.

— Da.

— Și ești comunist?

S-a uitat la mine cu o privire perplexă.

— Da.

— Și te duci în vizită la tatăl tău, la Poggioreale? A devenit serios:

— Când pot.

— Pa.

— Pa.

10.

În aceeași după-amiază, învățătoarea Oliviero a apărut fără să anunțe la mine acasă, aruncându-l într-o totală neliniște pe tata și enervând-o pe mama. I-a făcut pe amândoi să jure că mă vor înscrie la cel mai apropiat liceu clasic. S-a oferit să-mi găsească ea însăși cărțile de care aș fi avut nevoie. I-a spus tatălui meu, dar uitându-se la mine cu severitate, că mă văzuse singură cu Pasquale Peluso, o companie total nepotrivită pentru mine, care promiteam mult.

Părinții mei n-au îndrăznit s-o contrazică. Ba i-au jurat solemn că mă vor trimite în clasa a patra de gimnaziu, iar tata a spus încruntat:

— Lenù, să nu mai îndrăznești niciodată să vorbești cu Pasquale Peluso.

Înainte să-și ia la revedere, învățătoarea m-a întrebat de Lila, tot în prezența părinților mei. I-am răspuns că-și ajută tatăl și fratele, că ținea în ordine socotelile și magazinul. A făcut o grimasă de dispreț, m-a întrebat:

— Știe că ai luat nouă la latină? Am făcut semn că da.

— Spune-i că acum vei învăța și greacă. Spune-i.

Și-a luat, foarte mândră, la revedere de la părinții mei.

— Fata asta, a exclamat, ne va da satisfacții imense.

În aceeași seară, în timp ce mama, furioasă, spunea că acum trebuia să mă trimită obligatoriu la școala de domni, altfel Oliviero ar fi chinuit-o până la epuizare și, sub formă de represalii, ar fi trântit-o cine știe de câte ori la examene pe mica Elisa; în timp ce tata, ca și cum aceea ar fi fost problema principală, amenința că-mi rupe ambele picioare dacă ar fi aflat

că mă apropiasem de Pasquale Peluso, s-a auzit un țipăt foarte ascuțit care ne-a luat piuitul. Era Ada, fiica Melinei, care cerea ajutor. Am alergat la ferestre, în curte era o mare zarvă. Am înțeles că Melina, care după mutarea familiei Sarratore se comportase, în general, bine — puțin tristă, sigur, puțin distrată, dar în esență

ciudățeniile deveniseră rare și inofensive, de genul cântatului cu voce foarte ridicată în timp ce spăla scările blocurilor sau aruncatul de găleți cu apă pe stradă fără să-i pese cine trecea —, avea o criză nouă de nebunie, un fel de nebunie de fericire. Râdea, țopăia în patul din casă și ridica fusta arătându-le fiilor speriați coapsele descărnate și chiloții. Asta a înțeles mama întrebându-le de la fereastră pe femeile ieșite la geam. Am văzut că și Nunzia Cerullo și Lila alergau să vadă ce se întâmpla și am încercat s-o șterg pe ușă ca să mă duc după ele, dar mama mi-a interzis. Și-a aranjat părul și, cu pasul ei șchiopătat, s-a dus ea să evalueze situația.

La întoarcere era indignată. Cineva îi trimisese Melinei o carte. O carte, da, o carte. Ei, care terminase cel mult clasa a doua și nu citise niciodată una în viața ei. Cartea avea pe copertă numele lui Donato Sarratore. Înăuntru, pe prima pagină, era o dedicație cu stiloul pentru Melina și erau însemnate, cu cerneală roșie, poeziile pe care le scrisese pentru ea.

Tata, auzind ciudățenia aceea, l-a insultat într-un mod foarte indecent pe feroviarul-poet. Mama a spus că cineva ar fi trebuit să-și asume sarcina de a-i sparge omului acelaia de rahat capul de rahat pe care-l avea. Am auzit-o toată noaptea pe Melina care cânta de fericire, am auzit vocile fiilor, mai ales pe-ale lui Antonio și Adei, care încercau s-o liniștească, dar nu reușeau.

Eu, în schimb, eram copleșită de uimire. În aceeași zi atrăsesem atenția unui tânăr sumbru ca Pasquale, mi se deschisese în față o nouă școală și aflasem că o persoană, până cu puțin timp în urmă rezidentă în cartier, chiar în blocul nostru, publicase o carte. Ultimul lucru demonstra cum Lila avusese dreptate să creadă că ni se poate întâmpla și nouă. Desigur, ea renunțase, dar eu, poate, mergând la școala aceea dificilă care se numea gimnaziu, fortificată eventual de iubirea lui Pasquale, aș fi putut scrie singură una, așa cum făcuse Sarratore. Cine știe, dacă totul ar fi mers bine, aș fi devenit bogată înaintea Lilei cu desenele ei de pantofi și fabrica ei de încălțăminte.

11.

A doua zi m-am dus pe ascuns la întâlnirea cu Pasquale Peluso. El a sosit găfâind în hainele de lucru, foarte asudat, pătate cu var peste tot. Pe drum i-am povestit despre Donato și Melina. I-am spus că ultimele evenimente dovedeau că Melina nu era nebună, că Donato se îndrăgostise cu adevărat de ea și că încă o iubea. Dar deja în timp ce vorbeam, deja în timp ce Pasquale îmi dădea dreptate, manifestând sensibilitate în legătură cu chestiunile amoroase, mi-am dat seama că, din ultimele întâmplări, ceea ce continua să mă provoace mai mult decât orice altceva era faptul că Donato Sarratore chiar publicase o carte. Funcționarul acela de la Căile Ferate devenise autorul unui volum pe care învățătorul Ferraro ar fi putut foarte bine să-l pună în bibliotecă și să-l dea cu împrumut. Așadar, i-am spus lui Pasquale, noi toți cunoscuserăm nu un tip oarecare, fragil din cauza modului în care se lăsa călcat în picioare de soția lui, Lidia, ci un poet. Așadar, sub ochii noștri se născuse iubirea lui tragică și cea care i-o inspirase fusese o persoană pe care o cunoșteam foarte bine, adică Melina. M-am entuziasmat tare, inima îmi bătea cu putere. Dar mi-am dat seama că Pasquale nu putea să mă urmărească în legătură cu tema aceea, spunea da doar ca să nu mă contrazică. Și, într-adevăr, după puțin timp a început să o dea cotită, a început să-mi pună întrebări despre Lila: cum fusese la școală, ce credeam despre ea, dacă eram prietene bune. Am răspuns bucuroasă: era prima dată când cineva îmi puneă întrebări legate de prietenia mea cu ea și am vorbit tot drumul foarte încântată. A fost și prima dată când am simțit cum, fiind nevoită să caut cuvinte pentru o temă pentru care nu aveam cuvinte pregătite, am avut tendința să reduc relația dintre mine și Lila la afirmații exaltate și cu un caracter pozitiv exclamativ.

Când am ajuns la magazinul cârpaciului, încă vorbeam despre asta. Fernando se dusese acasă pentru siestă, dar Lila și Rino stăteau unul lângă altul cu fețe posace, aplecați peste ceva la care se uitau cu ostilitate și, imediat ce ne-au văzut dincolo de ușa din sticlă, au ascuns totul. I-am înmânat prietenei mele darurile învățătorului Ferraro, în timp ce Pasquale își bătea joc de prietenul lui, deschizându-i sub nas premiul și spunându-i:

— După ce citești povestea acestui Bruges mort îmi zici dacă ți-a plăcut și poate-o citesc și eu.

Au râs mult și, din când în când, își șopteau la ureche fraze despre Bruges, fraze cu siguranță obscene. Dar am observat, la un moment dat, că, deși glumind cu Rino, Pasquale arunca priviri furișe spre Lila. De ce o privea așa, ce căuta, ce vedea la ea? Erau priviri lungi și intense de care ea părea că nici nu-și dă seama, în vreme ce — mi s-a părut — mai mult decât mine, făcea caz din asta Rino care curând l-a tras pe Pasquale afară în stradă, parcă ferindu-se să nu auzim noi ce-i distra în legătură cu Bruges, în realitate enervat de felul în care prietenul îi privea sora.

Eu am însoțit-o pe Lila în spate, chinuindu-mă să văd la ea ce-i atrăsese lui Pasquale atenția. Mi s-a părut aceeași fetiță firavă, piele și os, palidă, în afară poate de o formă mai mare a ochilor și o mică sinuozitate a pieptului. A aranjat cărțile între alte cărți pe care le avea, printre pantofii vechi și câteva caiete cu copertele într-o stare jalnică. Am făcut aluzie la accesele de nebunie ale Melinei, dar în special am încercat să-i comunic tot entuziasmul meu, fiindcă în sfârșit puteam spune că știam pe unul care tocmai publicase o carte, Donato Sarratore. I-am șoptit în italiană:

— Gândește-te, fiul lui, Nino, era la școală cu noi; gândește-te, toată familia Sarratore poate va deveni bogată.

Ea abia a schițat un zâmbet sceptic.

— Cu asta? a spus. A întins o mână și mi-a arătat cartea lui Sarratore.

I-o dăduse Antonio, fiul cel mare al Melinei, ca s-o îndepărteze pentru totdeauna din fața ochilor și din mâinile mamei. L-am luat, am studiat volumașul. Se intitula Prove di sereno. Avea o copertă roșiatică pe care era desenat un soare strălucitor în vârful unui munte. A fost emoționant să citesc chiar deasupra titlului: Donato Sarratore. Am deschis-o și am rostit cu voce tare dedicația cu stiloul:

Melinei, din care s-a hrănit poemul meu. Donato. Napoli, 12 iunie 1958.

M-am emoționat, am simțit un fior la ceafă, la rădăcina părului. Am spus:

— Nino va avea o mașină mai frumoasă decât cea a fraților Solara.

Dar Lila a avut una dintre privirile ei intense și am văzut că parcă se lipise de cartea pe care o aveam în mâini.

— Se va afla dacă o să se întâmple, a mormăit. Pentru moment, poeziile acelea au făcut numai rău.

— De ce?

— Sarratore n-a avut curajul să se ducă personal la Melina și i-a trimis cartea în locul lui.

— Și nu e un lucru frumos?

— Cine știe asta. Acum Melina îl așteaptă și dacă Sarratore nu va veni, va suferi mai mult decât a suferit până acum.

Ce frumos vorbea. I-am privit pielea foarte albă, fină, necrăpată. Da, m-am gândit, poate că se schimbă și nu doar fizic, ci și în modul de a se exprima. Mi s-a părut — formulat cu cuvintele de astăzi — nu doar că știa să spună bine lucrurile, dar și că dezvolta un talent pe care deja îl cunoșteam: mai bine față de cum făcea când era mică, lua faptele și, cu naturalețe, le încărca de tensiune; făcea realitatea mai puternică reducând-o la cuvinte, îi injecta energie. Dar mi-am dat seama, de asemenea, cu plăcere, că imediat ce începea să facă asta, iată că mă simțeam și eu capabilă să fac la fel, și încercam și-mi ieșea bine. Asta — m-am gândit bucuroasă — mă distinge de Carmela și de toate celelalte: eu mă aprind odată cu ea, în același moment în care îmi vorbește. Ce mâini mari și puternice avea, ce gesturi frumoase, ce priviri.

Dar în timp ce Lila discuta despre iubire, în timp ce eu discutam despre ea, plăcerea s-a compromis și am avut un gând urât. Am înțeles brusc că mă înșelasem: Pasquale, zidarul, comunistul, fiul asasinului, voise să mă însoțească până acolo nu pentru mine, ci pentru ea, ca să aibă ocazia s-o vadă.

12.

Am rămas o clipă fără aer gândindu-mă la lucrul acela. Când cei doi băieți au intrat înapoi, întrerupând-ne discuția, Pasquale a mărturisit că plecase de pe șantier fără să-i zică nimic maistrului-șef, dar trebuia să se întoarcă imediat la treabă. Am observat că o privea din nou pe Lila îndelung, intens, aproape împotriva voinței lui, poate ca să-i semnaleze: risc să fiu concediat numai de dragul tău. Dar a spus adresându-i-se lui Rino.

— Duminică mergem cu toții la Gigliola să dansăm, vine și Lenuccia, veniți și voi?

— Mai e până duminică, ne mai gândim, a răspuns Rino.

Pasquale a aruncat o ultimă privire spre Lila, care nu i-a acordat nicio atenție, apoi a întins-o de acolo fără să mă întrebe dacă voiam să merg cu el.

Am simțit un disconfort care m-a enervat. Am început să-mi ating obraji

cu degetele tocmai în zonele cele mai iritate, mi-am dat seama de asta și mi-am impus să n-o mai fac. În vreme ce Rino recupera de sub taburet lucrurile la care muncea înainte să ajungem și le studia perplex, am încercat din nou să vorbesc cu Lila despre cărți, despre povești de dragoste. Am exagerat în legătură cu Sarratore, nebunia din iubire a Melinei, rolul acelei cărți. Ce se va întâmpla? Ce reacții urma să provoace nu neapărat citirea versurilor, ci obiectul în sine, faptul că titlul, prenumele și numele, coperta ei aprinseseră din nou inima femeii? Am vorbit cu atâta pasiune, că Rino, brusc, și-a pierdut răbdarea și a urlat la noi:

— Nu încetați? Lila, să ne vedem de lucru, altfel se întoarce tata și nu mai putem face nimic.

Am încetat. Am aruncat o privire la ce făceau, o formă de lemn asediată de o încurcătură de pingele, fâșiute din piele, bucăți din piele groasă între cuțite și sule și fiare de diferite tipuri. Lila mi-a spus că ea și Rino încercau să facă un pantof bărbătesc de drumeție și fratele ei, imediat după, neliniștit, m-a pus să jur pe sora mea Elisa că nu voi vorbi niciodată cu nimeni despre chestia aia. Lucrau pe ascuns de Fernando, Rino făcuse rost de piele de la un prieten care- și câștiga banii ca zilier într-o tăbăcărie la Ponte di Casanova. Dedicau realizării pantofului cinci minute acum, zece mâine, fiindcă nu fusese chip să-și convingă tatăl să-i ajute, ba de fiecare dată când abordau discuția aceea, Fernando o trimitea acasă pe Lila urlând că nu mai voia s-o vadă în atelier și, în același timp, amenința că-l omoară pe Rino care-și băgase în cap la nouăsprezece ani, nerespectându-l, că poate fi mai presus decât el.

M- am prefăcut interesată de acțiunea lor secretă, dar de fapt m- am întristat. Deși amândoi frații mă implicaseră alegându-mă drept confidenta lor, era vorba totuși de o experiență din care puteam face parte doar ca martor: Lila ar fi făcut lucruri mărețe de una singură pe drumul acela, eu eram exclusă. Dar, mai ales, cum era posibil ca, după discuțiile noastre intense despre iubire și poezie, ea să mă conducă la ușă cum făcea, considerând mult mai interesantă atmosfera aceea de tensiune în jurul unui pantof? Vorbiserăm atât de bine despre Sarratore și Melina. Nu-mi venea să cred că, deși făcând aluzie la acea grămadă de piei și unelte, nu rămânea înăuntrul ei, ca în al meu, angoasa pentru femeia care suferea din dragoste. Ce-mi păsa mie de încălțăminte. Aveam încă împrejur, în ochi, schimbările cele mai secrete ale acelei întâmplări de fidelitate încălcată, de pasiune, de poem care devenea carte, și era ca și cum ea și eu am fi citit împreună un roman, ca și cum

am fi văzut un film foarte dramatic acolo, în spatele atelierului, și nu în sala parohială duminica. M-a mâhnit sentimentul de irosire, că eram obligată să plec, că ea prefera aventura pantofilor discuțiilor noastre, că știa să fie independentă și eu, în schimb, aveam nevoie de ea, că avea chestiile ei în care nu puteam pătrunde, că Pasquale, unul mare ca vârstă, nu un băiețel, cu siguranță ar fi căutat alte ocazii ca s o privească și să insiste și să încerce s o convingă să se logodească în secret cu el și să fie sărutat, atins, cum se spunea că se face când te logodești; că, în fine, ar fi simțit că-i sunt tot mai puțin necesară.

De aceea, atât ca să alung senzația de repulsie cauzată de acele gânduri, cât și ca să-mi subliniez valoarea și faptul că sunt indispensabilă, i-am spus brusc că voi merge la gimnaziu. I-am spus- o în ușa magazinului, adică atunci când eram deja în stradă. I-am povestit că învățătoarea Oliviero le impusese asta părinților mei, promițând să-mi facă rost ea însăși, gratis, de cărțile la mâna a doua. Am făcut asta pentru că voiam să-și dea seama că sunt mai degrabă unică decât rară și că, deși ar fi devenit bogată fabricând pantofi împreună cu Rino, n-ar fi putut niciodată fără mine așa cum eu nu puteam fără ea.

S-a uitat la mine perplexă.

— Ce e gimnaziul? a întrebat.

— O școală importantă care vine după școala medie.

— Și tu ce te duci să faci acolo?

— Să învăț.

— Ce?

— Latina.

— Și atât?

— Și greaca.

— Greaca?

— Da.

A avut expresia cuiva care s-a pierdut și nu mai găsește nimic de spus. În cele din urmă a șoptit fără nicio legătură:

— Săptămâna trecută mi-a venit sorocul. Și deși Rino n-o strigase, a intrat.

13.

Deci acum sângera și ea. Mișcările secrete ale corpului, care ajunseseră mai întâi la mine, veniseră, ca unda unui cutremur, și la ea și urma s-o transforme, deja se transforma. Pasquale — m-am gândit — și-a dat seama de asta înaintea mea. El și probabil alți băieți. Mersul meu la gimnaziu și-a pierdut rapid aura. Zile în șir n-am putut să mă gândesc la altceva decât la transformările necunoscute care s-ar fi abătut asupra Lilei. Ar fi devenit frumoasă ca Pinuccia Carracci sau Gigliola sau Carmela? S-ar fi urâțit ca mine? M-am întors acasă și m-am studiat în oglindă. Cum eram de fapt? Cum ar fi fost, mai devreme sau mai târziu, ea?

Am început să mă îngrijesc și mai mult. Într-o duminică după- amiază, cu ocazia obișnuitei plimbări de la șosea spre părculeț, m- am îmbrăcat cu rochia mea de sărbătoare, una albastră cu un decolteu pătrat, și mi-am pus brățara de argint a mamei. Când m-am întâlnit cu Lila, am simțit o plăcere ascunsă s-o văd așa cum era zi de zi, cu părul foarte negru nepieptănat și cu o rochiță ponosită și decolorată. Nu o deosebea nimic de obișnuita Lila, o fetiță nervoasă și uscată. Mi s-a părut doar puțin mai înaltă, din mică cum era se făcuse înaltă aproape cât mine, poate doar cu un centimetru în minus. Dar ce însemna oare schimbarea aceea? Eu aveam sâni mari, forme de femeie.

Am ajuns la părculeț, ne-am întors, am făcut din nou drumul până la părculeț. Era devreme, rumoarea duminicală încă lipsea, vânzătorii de alune și migdale prăjite și boabe de lupin. Lila m-a întrebat din nou prudent despre gimnaziu. I-am spus puținul pe care-l știam, dar exagerând cât mai mult posibil. Voiam să devină curioasă, să vrea măcar puțin să participe, din exterior, la aventura mea, să simtă că pierde ceva din mine cum mă temeam eu mereu că pierd mult din ea. Mergeam pe bordura străzii, eu la margine. Eu vorbeam, ea asculta cu multă atenție.

Apoi a apărut lângă noi Fiatul 1100 al fraților Solara, la volan era Michele, în dreapta lui Marcello, care a început să facă glume cu noi. Cu amândouă, nu doar cu mine. Fredona în dialect fraze de genul: dar ce domnișoare frumoase, nu vă obosiți să mergeți înainte și- napoi, să știți că Napoli e mare, cel mai frumos oraș din lume, frumos ca voi, urcați, doar jumătate de oră și vă aducem înapoi aici.

N- ar fi trebuit s-o fac, dar am făcut-o. În loc să continui drept ca și cum n-ar fi existat nici el, nici mașina, nici fratele lui; în loc să continui să pălăvrăgesc cu Lila ignorându-l, dintr-o nevoie de a mă simți atrăgătoare și norocoasă și pe punctul de a merge la școala de domni, unde aș fi găsit, foarte probabil, tineri cu o mașină mai frumoasă decât a fraților

Solara, m-am întors spre ei și am spus în italiană:

— Mulțumim, dar nu putem.

Atunci Marcello a întins o mână. I-am văzut-o lată și scurtă, deși era un tânăr înalt, bine făcut. Cele cinci degete au trecut peste geam și s-au apropiat să mă prindă de încheietură, în timp ce vocea lui spunea:

— Michè, pune frână, tu vezi ce brățară frumoasă are fiica portarului?

Mașina s-a oprit. Mi s-a încrețit pielea simțind degetele lui Marcello în jurul încheieturii, mi-am tras brațul dezgustată. Brățara s-a rupt și a căzut între trotuar și mașină.

— Maică Sfântă, uite ce mi-ai făcut, am exclamat gândindu-mă la mama.

— Stai calmă, a spus el și a deschis portiera, ieșind din mașină.

Ți-o repar numaidecât.

Era vesel, cordial, a încercat din nou să mă prindă de încheietură ca și cum ar fi vrut să stabilească o familiaritate care să mă liniștească. A durat o clipă. Lila, jumătate cât el, l-a împins spre automobil și i-a lipit cuțitul de cizmărie de gât.

A spus calm, în dialect:

— Atinge-o încă o dată și o să vezi ce se întâmplă.

Marcello a încremenit stupefiat. Michele a coborât imediat din mașină, spunând pe un ton liniștitor:

— Nu-ți face nimic, Marcè, nătânga asta n-are curaj.

— Vino, a spus Lila, vino, așa înțelegi dacă am sau nu curaj. Michele a înconjurat mașina în timp ce eu începeam să plâng.

De unde stăteam, vedeam bine că vârful cuțitului tăia deja pielea lui Marcello, o zgârietură din care ieșea un firicel de sânge. Am în minte scena cu claritate: era încă foarte cald, puțini trecători, Lila stătea deasupra lui Marcello ca și cum văzuse o insectă urâtă pe fața lui și voia s-o gonească. Mi-a rămas în cap absoluta certitudine de atunci: n-ar fi ezitat să-i taie gâtul. A realizat asta și Michele.

— Bine, bravo, a spus, și tot cu același calm, aproape amuzat, s-a întors în mașină. Urcă, Marcè, cere-le scuze domnișoarelor și hai să mergem.

Lila a îndepărtat lent vârful lamei de gâtul lui Marcello. El i-a zâmbit timid, avea o privire rătăcită.

— Un moment, a spus.

A-nngenuncheat pe trotuar, în fața mea, de parcă ar fi vrut să se scuze supunându-se celei mai mari forme de umilință. A căutat sub automobil, a găsit brățara, a studiat-o și a reparat-o strângând cu unghiile inelușul de argint care cedase. Mi-a dat-o uitându-se nu la mine, ci la Lila. Ei i-a spus:

— Scuze.

Apoi a urcat în automobil și mașina a pornit.

— Am început să plâng din cauza brățării, nu de frică, am spus.

14.

Limitele cartierului s-au estompat în decursul acelei veri. Într-o dimineață, tata m-a luat cu el. A vrut ca, odată cu ocazia înscrierii la liceu, să înțeleg bine ce mijloace de transport ar fi trebuit să iau și pe ce străzi ar fi trebuit să merg, din octombrie, la noua școală.

Era o zi vântoasă frumoasă și foarte senină. M-am simțit iubită, răsfățată, afecțiunii pe care o aveam pentru el adăugându-i-se repede o admirație crescândă. Cunoștea foarte bine întinderea enormă a orașului, știa de unde să ia metroul sau un tramvai sau un autobuz. Pe stradă avea un comportament sociabil, o politețe calmă pe care, în casă, nu le avea aproape niciodată. Intra în vorbă cu oricine, în mijloacele de transport, în birouri și reușea mereu să-l înștiințeze pe interlocutor că el lucra la primărie și că, dacă voia, ar fi putut grăbi proceduri, deschide uși.

Am petrecut întreaga zi împreună, singura din viața noastră, de altele nu mi amintesc. Mi s-a dedicat mult, ca și cum ar fi vrut să-mi transmită, în câteva ore, tot ce învățase util de-a lungul existenței lui. Mi-a arătat piața Garibaldi și gara care se construia: după el, era atât de modernă, că veneau japonezi din Japonia special ca s-o studieze și s-o refacă identică la ei acasă, mai ales pilaștrii. Dar mi-a mărturisit că îi plăcea mai mult gara de dinainte, îi era mai dragă. Ce să-i faci. Napoli, după el, era așa dintotdeauna: se taie, se sparge și apoi se reface, iar banii circulă și se creează locuri de muncă.

M-a dus pe bulevardul Garibaldi până la clădirea care urma să fie școala mea. Și-a făcut de lucru în secretariat cu o bonomie extremă, avea darul de a se face simpatic, dar pe care în cartier și acasă îl ținea ascuns. S-a lăudat cu extraordinarul meu carnet de note față de un om de serviciu pe al cărui naș de cununie, a aflat atunci, îl știa bine. Am auzit că repeta adesea: e totul în regulă? Sau: ce se poate face, se face. Mi-a arătat Piața Carol al III-lea, Albergo dei Poveri, Grădina Botanică, strada Foria, muzeul. M-a dus pe strada Costantinopoli, pe Port'Alba, Piața Dante, strada Toledo. M-au copleșit numele, zgomotul traficului, vocile, culorile,

aerul de sărbătoare din jur, efortul de a ține minte totul pentru ca apoi să vorbesc despre asta cu Lila, abilitatea cu care discuta cu vânzătorul de pizza, de unde mi-a cumpărat una fierbinte cu ricotta, cu vânzătorul de fructe și legume de la care îmi cumpărase o piersică foarte galbenă. Era posibil ca numai cartierul nostru să fie atât de plin de tensiuni și violențe, în timp ce restul orașului era radios, binevoitor?

M-a dus să văd locul unde lucra, care era în Piața Municipio. Și acolo, a spus, totul se înnoiește, plantele fuseseră tăiate, tot fusese spart: acum vezi cât spațiu, singurul lucru vechi e Maschio Angioino, dar e frumos, micuț, în Napoli sunt doi bărbați adevărați, tatăl tău și cel de colo. Ne-am dus la primărie, a salutat pe unul și pe altul, era foarte cunoscut. Cu unii a fost jovial, m-a prezentat, a repetat pentru a nu știu câta oară că primisem la școală nouă la italiană și nouă la latină; cu alții a fost aproape mut, doar bine, da, voi ordonați și eu execut. În sfârșit, m-a anunțat că-mi va arăta Vezuviul de aproape și marea.

A fost un moment de neuitat. Am mers spre strada Caracciolo, tot mai mult vânt, tot mai mult soare. Vezuviul era o formă delicată de culoare pastel la picioarele căruia se îngrămădeau pietrele albicioase ale orașului, linia de culoarea pământului a Castelului Dell'Ovo, marea. Dar ce mare! Era foarte agitată, zgomotoasă, vântul îți tăia răsuflarea, îți lipea hainele de tine și zbura pălăriile de pe frunte. Am stat de cealaltă parte a străzii alături de o mică mulțime care privea spectacolul. Valurile se rostogoleau ca niște tuburi de metal albastru purtând în coamă albușul de ou al spumei, apoi se spărgeau într-o mie de așchii strălucitoare și ajungeau până sus, în stradă, cu un oh! de surpriză și teamă din partea noastră a tuturor care priveam. Ce păcat că nu era și Lila. M-am simțit amețită de rafalele puternice, de zgomot. Aveam impresia că, deși absorbeam mult din spectacolul acela, foarte multe lucruri, prea multe, se făceau în jurul nostru fără să se lase prinse.

Tata m-a strâns de mână de parcă se temea că-aș fi scăpat de acolo. Într-adevăr, voiam să-l părăsesc, să alerg, să mă duc în alt loc, să traversez strada, să mă las lovită de țândările scânteietoare ale mării. În acel moment atât de înfricoșător, plin de lumină și de zarvă, m-am imaginat singură în noutatea orașului, nouă eu însămi cu toată viața înainte, expusă furiei mișcătoare a lucrurilor, dar cu siguranță învingătoare: eu, eu și Lila, noi două cu acea capacitate pe care o aveam împreună — numai împreună — de a capta mulțimea de culori, de zgomote, de lucruri și persoane, și de a ne-o povesti și de a-i da forță.

M-am întors în cartier ca și cum aș fi fost plecată pe un tărâm îndepărtat.

Iată din nou străzile cunoscute, iată din nou mezelăria lui Stefano și a surorii lui, Pinuccia, pe Enzo care vindea fructe, Fiatul 1100 al fraților Solara parcat în fața cafenelei și pentru care acum aș fi plătit nu știu ce ca să fie șters de pe fața pământului. Bine că mama nu aflase nimic despre episodul cu brățara. Bine că nimeni nu-i spusese lui Rino ce se întâmplase.

I-am povestit Lilei despre străzi, despre numele lor, despre zgomot, despre lumina extraordinară. Dar am simțit imediat un disconfort. Dacă povestea despre ziua aceea ar fi fost a ei, m-aș fi furișat în ea cu un contracânt indispensabil și, chiar dacă nu fusesem prezentă, m-aș fi simțit vie și activă, aș fi pus întrebări, aș fi ridicat probleme, aș fi încercat să-i demonstrez că trebuia să refacem același traseu împreună, obligatoriu, pentru că i l-aș fi îmbogățit, aș fi fost o companie mult mai bună decât tatăl ei. În schimb, ea m-a ascultat fără curiozitate și, pe moment, am crezut că face așa din răutate, ca să reducă puterea entuziasmului meu. Dar a trebuit să mă conving că nu era așa, pur și simplu firul gândului ei se hrănea cu lucruri concrete, cu o carte precum cu o fântână. Cu siguranță mă asculta cu urechile, dar ochii și mintea ei erau foarte ancorate în ce se întâmpla pe stradă, cu puținele plante din părculeț, cu Gigliola care se plimba cu Alfonso și Carmela, cu Pasquale care saluta de pe schela șantierului, cu Melina care vorbea cu voce tare de Donato Sarratore în timp ce Ada încerca s-o târască acasă, cu Stefano, fiul lui don Achille, care tocmai își cumpăraseră o furgonetă și o avea în dreapta pe mama lui și pe bancheta din spate pe sora lui, Pinuccia, cu Marcello și Michele Solara care treceau în Fiatul lor 1100 și Michele se prefăcea că nu ne vede, în timp ce Marcello avea grijă să ne trimită o privire cordială, mai ales cu activitatea secretă, ascunsă de tatăl ei, căreia i se dedica ca să continue proiectul cu pantofii. În momentul acela, povestea mea era pentru ea doar un ansamblu de semnale inutile din spații inutile. S-ar fi ocupat de spațiile acelea numai dacă ar fi avut ocazia să meargă acolo. Și, într-adevăr, după cât vorbisem, a zis doar: — Trebuie să-i spun lui Rino că duminică trebuie să acceptăm invitația lui Pasquale Peluso.

Iată, eu îi povesteam despre centrul orașului Napoli și ea puneă în centru casa Gigliolei, într-unul din blocurile cartierului, unde Pasquale voia să ne ducă să dansăm. Mi-a părut rău. Invitațiilor lui Peluso spuseseam întotdeauna da și totuși nu ne duseserăm niciodată, eu ca să evit certurile cu părinții mei, ea din cauză că se opunea Rino. Dar îl pândeam adesea, în zilele de petrecere, în timp ce-și aștepta îmbrăcat elegant

prietenii, pe cei mari și pe cei mai mici. Era un băiat generos, nu făcea deosebiri de vârstă, târa după el pe oricine. De obicei, el aștepta în fața benzinăriei și între timp soseau, pe rând, Enzo, Gigliola și Carmela, care acum voia să i se spună Carmen, și uneori Rino însuși, dacă nu avea altceva de făcut, și Antonio, care ducea povara mamei lui, Melina, și, în cazul în care aceasta era calmă, și sora lui, Ada, pe care frații Solara o trăsese în mașină și o duseseră cine știe unde timp de o oră bună. Când era o zi frumoasă, se duceau la mare și se întorceau cu fețele roșii de soare. Sau, mai adesea, se strângeau toți la Gigliola, ai cărei părinți erau mai primitivi decât ai noștri, iar acolo cine știa să danseze dansa și cine nu știa învăța.

Lila a început să mă târască la acele mici petreceri, o apucase nu știu cum interesul pentru dans. Atât Pasquale, cât și Rino se dovediseră, în mod surprinzător, foarte buni dansatori și noi am învățat de la ei tango, vals, polka și mazurka. Rino, trebuie spus, se enerva repede ca antrenor, mai ales pe sora lui, în timp ce Pasquale era foarte răbdător. La început am dansat ținându-ne pe picioarele lui, în așa fel încât să învățăm bine pașii, apoi, imediat ce am devenit mai experte, liber la învățat prin casă.

Am descoperit că-mi plăcea foarte mult să dansez, aș fi dansat întruna. Lila, în schimb, avea aerul ăla al ei care părea al cuiva care vrea să înțeleagă bine cum se face și parcă distracția ei consta numai în a învăța și, într-adevăr, deseori stătea jos să privească, studiindu-ne, și aplauda perechile mai armonioase. Odată m-am dus acasă la ea și mi-a arătat o cărticică pe care o luase de la bibliotecă: scria acolo totul despre dansuri și fiecare mișcare era explicată cu două siluete negre, de bărbat și femeie, care se roteau. Era foarte veselă în perioada aceea, o exuberanță surprinzătoare în cazul ei. Pe neașteptate, m-a prins de talie și, făcând pe bărbatul, m-a obligat să dansez tango cântând din gură. A apărut Rino care ne-a văzut și a izbucnit în râs. A vrut să danseze și el, mai întâi cu mine și apoi cu sora lui, deși fără muzică. În timp ce dansam, mi-a povestit că pe Lila o apucase o asemenea nebunie de perfecțiune, că îl obliga tot timpul să exerseze, chiar dacă nu aveau gramofon. Dar imediat cum a rostit cuvântul acela — gramofon, gramofon, gramofon — Lila a urlat la mine din colțul camerei, mijind ochii:

— Știi ce cuvânt e?

— Nu.

— Grecesc.

Eu am privit-o nesigură. Rino între timp m-a lăsat și a început să danseze cu sora lui, care a scos un țipăt subțire, mi-a încredințat manualul de

dansuri și a zburat prin cameră cu el. Am așezat printre cărțile ei manualul. Ce spusese? Gramofon era italianesc, nu grecesc. Dar am văzut că sub Război și pace, cu eticheta bibliotecii învățătorului Ferraro, se vedea un volum zdrențuit care se intitula Gramatica greacă. Gramatică. Greacă. Am auzit ce-mi promitea, gâfâind:

— Pe urmă îți scriu gramofon cu litere grecești. Am spus că aveam treabă și am plecat.

15.

Începuse să studieze greacă înainte ca eu să merg la gimnaziu? O făcuse singură în vreme ce eu nici măcar nu mă gândeam la asta? Vara, când era vacanță? Făcea întotdeauna lucrurile pe care trebuia să le fac eu, înaintea mea și mai bine decât mine? Îmi scăpa când mă țineam după ea și între timp mă urmărea ca să mă depășească?

Am încercat să n-o întâlnesc o vreme, eram furioasă. M-am dus la bibliotecă să iau, la rândul meu, o gramatică greacă, dar exista una singură și o avea cu împrumut, pe rând, toată familia Cerullo. Poate că trebuie s-o șterg pe Lila din minte ca pe un desen pe tablă, m-am gândit, și a fost, cred, prima dată. Mă simțeam fragilă, expusă la tot, nu-mi puteam petrece timpul ținându-mă după ea sau descoperind că ea se ține după mine, și nici într-un caz, nici în celălalt, să mă simt mai prejos. Dar n-am reușit, m-am dus s-o caut din nou imediat. Am lăsat-o să mă învețe cum se făcea cadrilul. Am lăsat-o să-mi arate cum știa să scrie toate cuvintele italienești în alfabetul grec. A vrut să învăț și eu alfabetul acela înainte să merg la școală și m-a obligat să-l scriu și să-l citesc. Mie mi-au apărut și mai multe coșuri. Mergeam la dansuri la Gigliola cu un sentiment permanent de insuficiență și de rușine.

Am sperat să treacă, dar insuficiența și rușinea s-au intensificat. Odată Lila s-a dat în spectacol într-un vals cu fratele ei. Dansau așa de bine împreună, că le-am lăsat lor tot spațiul. Am fost încântată. Erau frumoși, erau armonioși. Îi priveam și am înțeles definitiv că în scurt timp își va pierde tot aerul ei de copilă-bătrână, cum se pierde un motiv muzical foarte cunoscut când e adaptat cu prea mult imbold. Devenise sinuoasă. Fruntea înaltă, ochii mari care se strângeau pe neașteptate, nasul mic, pomeții, buzele, urechile căutau o altă orchestrare și păreau aproape să

o găsească. Când se pieptăna cu coadă, gâtul lung se ivea cu o eleganță care înduioșa. Pieptul avea mici sâni tot mai vizibili. Spatele ei avea o curbură adâncă, înainte să ajungă la arcul tot mai ferm al fundului. Gleznele erau încă prea slabe, glezne de fetiță; dar cât le-ar fi luat să se adapteze siluetei ei deja de adolescentă? Mi-am dat seama că băieții, contemplând-o în timp ce dansa cu Rino, vedeau și mai multe lucruri decât mine. Pasquale în primul rând, dar și Antonio, și Enzo. O fixau cu privirea ca și cum noi celelalte am fi dispărut. Și totuși, eu aveam sâni mai mari. Și totuși, Gigliola era de un blond strălucitor, avea trăsături regulate și picioare perfecte. Și totuși, Carmela avea ochi superbi și mai ales mișcări tot mai provocatoare. Dar nu era nimic de făcut: din corpul în mișcare Lila începuse să emane ceva ce băieții simțeau, o energie care îi zăpăcea, ca zgomotul tot mai apropiat al frumuseții în curs de apariție. A trebuit să se termine muzica pentru ca ei să-și revină cu zâmbete ezitante și aplauze exagerate.

16.

Lila era rea: continuam să cred asta într-un loc ascuns din mine. Îmi demonstrase că nu știa doar să rănească prin cuvinte, dar că ar fi putut să omoare fără ezitare, și totuși acele potențialități mi se păreau acum niște nimicuri. Îmi spuneam că „va descătușa ceva și mai malițios“ și recurgeam la cuvântul malefic, un termen exagerat care-mi venea din poveștile copilăriei. Dar dacă latura mea copilărească era cea care-mi stârnea acele gânduri, un miez de adevăr exista. Și într-adevăr, faptul că din Lila izvora un fluid care nu era pur și simplu seducător, ci și periculos, treptat a devenit clar nu numai pentru mine, care o supravegheam de când eram în clasa întâi, ci pentru toți.

Spre sfârșitul verii au început să se înmulțească presiunile asupra lui Rino ca, în ieșirile în grup în afara cartierului pentru o pizza, pentru o plimbare, s-o ia după el și pe sora lui. Dar Rino voia spațiul lui. Și el mi se părea că se schimbă, Lila îi aprinsese fantezia și speranțele. Dar, văzându-l, auzindu-l, efectul nu era dintre cele mai bune. Devenise mai fanfaron, nu pierdea o ocazie să nu facă aluzie la cât era de priceput în munca lui și la cum va deveni bogat, repeta adesea o frază care-i plăcea: nu trebuie mult, puțin noroc și mă piș pe fața fraților Solara. Însă pentru

aceste lăudăroșenii era esențial ca sora lui să nu fie prin preajmă. În prezența ei se zăpăcea, vorbea sumar despre ceva, apoi o lăsa baltă. Își dădea seama că Lila îl privește strâmb ca și cum el ar trăda un pact secret de conduită, de detașare, așa că prefera să n-o aibă în preajmă, deja trudeau împreună toată ziua în cizmărie. O ștergea și se ducea să se umfle în pene față de prietenii lui. Dar uneori trebuia să cedeze.

Într-o duminică, după multe discuții cu părinții noștri, am ieșit (Rino a venit să-și asume față de părinții mei, în mod generos, și responsabilitatea persoanei mele) chiar seara. Am văzut orașul luminat de firme, străzile aglomerate, mirosul urât de pește stricat din cauza căldurii, dar și aromele restaurantelor, ale birturilor, ale cafenelelor care erau mult mai îmbelșugate decât cea a familiei Solara. Nu-mi amintesc dacă Lila avusese deja ocazia să meargă în centru, cu fratele ei sau cu alții. Cu siguranță dacă se întâmplase, nu-mi vorbise despre asta. Îmi amintesc însă că în acea împrejurare a fost complet mută. Am traversat piața Garibaldi, dar ea rămânea în urmă, întârzia privind un lustragiu de pantofi, o ditamai femeia pestriță, oamenii posomorâți, tinerii. Se uita cu multă atenție la persoane, le privea direct în față, astfel încât unii râdeau, iar alții făceau gestul care înseamnă: ce vrei? Din când în când o smuceam de frică să nu ne pierdem de Rino, Pasquale, Antonio, Carmela și Ada.

În seara aceea am mers într-o pizzerie de pe Rettifilo, am mâncat într-o atmosferă de veselie. Mie mi s-a părut că Antonio îmi face puțină curte, forțându-și timiditatea, și am fost bucuroasă, astfel se echilibra atenția lui Pasquale pentru Lila. Dar la un moment dat s-a întâmplat că plăcintarul, un bărbat la vreo treizeci de ani, a început să rotească aluatul prin aer, în timp ce-l frământa, cu o virtuozitate excesivă și schimbând zâmbete cu Lila care-l privea uimită.

— Încetează, i-a spus Rino.

— Nu fac nimic, a răspuns ea și s-a chinuit să se uite în altă parte.

Dar lucrurile au degenerat rapid. Pasquale, râzând, ne-a spus că bărbatul acela, plăcintarul — unul care nouă, fetițelor, ni se părea bătrân, avea verighetă pe deget, era cu siguranță tată — îi trimisese pe ascuns un sărut Lilei suflând peste vârful degetelor. Ne-am întors imediat să ne uităm la el: își făcea munca și atât. Dar Pasquale a întrebat-o pe Lila, tot râzând:

— E adevărat sau m-am înșelat?

Lila, cu un râset nervos în contrast cu zâmbetul generos al lui Pasquale, a răspuns:

— Eu n-am văzut nimic.

— Las-o baltă, Pascà, a spus Rino, fulgerându-și sora cu privirea.

Dar Peluso s-a ridicat, s-a dus la masa de lucru a cuptorului, a ocolit-o și, cu zâmbetul lui inocent pe buze, i-a tras o palmă peste față plăcintarului împingându-l către gura cuptorului.

A venit imediat patronul localului, un bărbat la vreo șaizeci de ani, mic și palid, și Pasquale i-a explicat cu calm că nu trebuia să-și facă griji, doar îi explicase angajatului său un lucru care nu-i era prea clar, acum nu vor mai fi probleme. Am terminat de mâncat pizza în liniște, cu ochii în jos, cu înghițituri rare, ca și cum ar fi fost otrăvită. Și când am ieșit, Rino a certat-o rău pe Lila și a încheiat cu o amenințare: continuă așa și nu te mai iau.

Ce se întâmplase? Pe stradă, bărbații cu care ne intersectam ne priveau pe toate, frumoase, frumușele, urâte, și nu atât tinerii, cât bărbații maturi. Funcționa așa atât în cartier, cât și în afara lui, iar Ada, Carmela, eu însămi — mai ales după incidentul cu frații Solara

— învățaserăm instinctiv să ținem ochii în jos, să ne prefacem că nu auzim porcăriile pe care ni le adresau și să mergem mai departe. Lila nu. Mersul cu ea la plimbare duminica devenise un factor constant de tensiune. Dacă cineva o privea, îl privea și ea înapoi. Dacă cineva îi spunea ceva, ea se oprea perplexă, ca și cum nu-i venea să creadă că vorbeau cu ea, și uneori răspundea uimită. Cu atât mai mult cu cât, lucru ieșit din comun, aproape niciodată nu-i adresau obscenitățile acelea pe care aproape întotdeauna ni le rezervau nouă.

Într-o după-amiază de la sfârșitul lui august ne-am dus până la grădina publică și acolo ne-am așezat la un bar pentru că Pasquale, care în perioada aceea se comporta ca un nobil spaniol, a vrut să ne ofere tuturor înghețată. În fața noastră era o familie care mânca înghețata la masă, ca noi: tatăl, mama și trei băieți cu vârste între doisprezece și șapte ani. Păreau oameni de bine: tatăl, un om voinic, spre cincizeci de ani, avea aerul unui profesor. Și pot să jur că Lila nu afișa nimic bătător la ochi: nu era rujată, purta aceleași zdrențe cusute de mama ei, eram mai arătoase noi, mai ales Carmela. Dar domnul acela — de data asta ne-am dat seama toți — nu reușea să-și ia ochi de la ea, și Lila, oricât încerca să se controleze, răspundea la privire de parcă nu-i venea să creadă că este atât de admirată. În cele din urmă, în vreme ce la masa noastră creștea furia lui Rino, a lui Pasquale, a lui Antonio, bărbatul, în mod evident fără să-și dea seama de riscul pe care și-l asuma, s-a ridicat, s-a așezat în fața Lilei și, adresându-se bărbaților politici, a spus:

— Sunteți norocoși, aveți aici o fată care se va face mai frumoasă decât Venus a lui Botticelli. Mă scuzați, dar i-am spus-o soției mele, fiilor mei și am simțit nevoia să v-o spun și vouă.

Lila a izbucnit în râs din cauza încordării. Bărbatul a zâmbit la rândul lui și, făcând o plecăciune reținută, a dat să se întoarcă la masa lui când Rino l-a apucat de guler, l-a ajutat să parcurgă drumul de întoarcere în viteză, l-a așezat pe scaun cu forța și, în fața soției și a copiilor, i-a trântit o serie de înjurături ca în cartier. Bărbatul atunci s-a enervat, soția a urlat intervenind, Antonio l-a tras de acolo pe Rino. Altă duminică distrusă.

Dar ce era mai rău s-a întâmplat o dată când Rino nu era cu noi. Nu m-a impresionat faptul în sine, ci legătura, în jurul Lilei, de tensiuni de diverse naturi. Mama Gigliolei, cu ocazia onomasticii (se numea Rosa, dacă-mi amintesc bine), a dat o petrecere cu persoane de vârste diferite. Pentru că soțul ei era cofetarul de la cofetăria Solara, lucrurile au fost făcute cu clasă: erau din abundență eclere, tarte, foitaje, prăjituri cu migdale, lichioruri, băuturi pentru copii și discuri cu dansuri, de la cele mai obișnuite la cele de ultimă modă. Au venit oameni care la micile noastre petreceri de copii n-ar fi venit niciodată. De exemplu, farmacistul cu soția și fiul lor cel mare, Gino, care urma să meargă la gimnaziu ca mine. De exemplu, învățătorul Ferraro și toată familia lui numeroasă. De exemplu, Maria, văduva lui don Achille, și fiul Alfonso și fiica Pinuccia, foarte colorată, chiar și Stefano.

Aceste ultime prezențe inițial au provocat tensiune: la petrecere erau și Pasquale, și Carmela Peluso, fiii asasinului lui don Achille. Dar apoi totul a ieșit bine. Alfonso era un băiat drăguț (urma să meargă și el la gimnaziu, la aceeași școală cu mine) și chiar a schimbat câteva vorbe cu Carmela; Pinuccia se bucura mai ales că venise la o petrecere, sacrificată cum era în fiecare zi la mezelărie; Stefano înțelesese repede faptul că negoțul se bazează pe absența prejudecăților, îi considera pe toți locuitorii cartierului potențiali clienți care să-și cheltuiască banii la el, își etala, în general, față de oricine zâmbetul lui frumos, blând și de aceea s-a limitat la a evita să-și intersecteze, chiar și pentru o clipă, privirea cu Pasquale; Maria, în fine, care, în mod normal, dacă o vedea pe doamna Peluso, întorcea capul în altă parte, i-a ignorat complet pe cei doi băieți și a pălăvrăgit îndelung cu mama Gigliolei. Mai ales faptul că în curând a început să se danseze a risipit orice tensiune, a luat proporții harababura și nimeni n-a mai făcut caz de nimic.

Mai întâi au fost dansurile tradiționale și apoi s-a trecut la un dans nou, rock'n'roll, față de care toți, de la bătrâni la copii, aveau o mare

curiozitate. Eu, încălzită, m-am retras într-un colț. Știam să dansez, bineînțeles, rock'n'roll, dansasem adesea acasă la mine cu Pepe, fratele meu, duminica, acasă la ea cu Lila, dar mă simțeam prea caraghioasă pentru mișcărilor acelea sprintene și agile și, chiar dacă îmi părea rău, am decis să stau să privesc. Nici Lila, de altfel, nu mi s-a părut foarte bună: se mișca într-un fel cam ridicol, chiar îi spusese asta, iar ea luase critica ca pe o provocare și se îndârjise să exerseze singură, dat fiind că și Rino refuza să danseze. Dar, perfecționistă cum era în toate lucrurile, în seara aceea a decis și ea, spre satisfacția mea, să stea deoparte, lângă mine, să se uite cât de bine dansau Pasquale și Carmela Peluso. Dar, la un moment dat, s-a apropiat de ea Enzo. Copilul care aruncase cu pietre în noi, care, pe neașteptate, concurase cu Lila la aritmetică, care-i dăruise odată o ghirlandă de scorușe, de-a lungul anilor fusese parcă ținut prizonier într-un organism de statură mică, dar puternică, obișnuit cu munca dură. Părea, uitându-te la el, mai bătrân și decât Rino care, dintre noi, era cel mai mare. Se vedea bine în fiecare trăsătură de-a lui că se scula înaintea zorilor, că avea de-a face cu mafia pieței de fructe și legume, că mergea în toate anotimpurile, pe frig, pe ploaie, să vândă fructe și legume cu căruța, dând roată pe străzile din cartier. Pe chipul lui de blond, însă, deschis la culoare, gene și sprâncene blonde, ochi albaștri, mai exista încă o rămășiță din copilul rebel cu care avuseserăm de-a face. De altfel, Enzo vorbea foarte puțin și liniștit, numai în dialect, niciunui dintre noi nu i-ar fi trecut prin minte să glumească pe seama asta, să converseze. El a avut inițiativa. A întrebat-o pe Lila de ce nu dansa. Ea a răspuns: Pentru că încă nu știu să dansez bine dansul acesta. El a stat tăcut puțin timp, apoi a spus: Nici eu. Dar când s-a pus un alt rock'n'roll, a luat-o de un braț cu naturalețe și a împins-o în mijlocul sălii. Lila, care atinsă în treacăt de cineva fără permisiunea ei sărea într-o parte ca și cum ar fi fost înțepată de o viespe, n-a reacționat, atât de evidentă era dorința de a dansa. Dimpotrivă, l-a privit cu recunoștință și s-a abandonat muzicii.

S-a văzut imediat că Enzo nu știa să facă mare lucru. Se mișca puțin, în mod serios și controlat, dar era foarte atent la Lila, își dorea în mod vădit să-i facă plăcere, să-i permită să se dea în spectacol. Și ea, chiar dacă nu era la fel de bună precum Carmen, a reușit, ca de obicei, să atragă atenția tuturor. Și lui Enzo îi place — mi-am spus dezamăgită. Și — mi-am dat seama imediat — chiar și lui Stefano, mezelarul: a privit-o tot timpul cum privești o divă la cinematograful.

Dar exact în timp ce Lila dansa au sosit frații Solara.

Mi-a fost de ajuns să-i văd ca să devin agitată. S-au dus să-i salute pe cofetar și pe soția lui, l-au bătut cu simpatie pe umăr pe Stefano și apoi au început și ei să-i privească pe dansatori. Mai întâi, ca niște stăpâni ai cartierului cum se simțeau, s-au uitat insistent la Ada, care a întors privirea; apoi au trâncănit între ei și și l-au arătat pe Antonio, i-au făcut un semn exagerat de salut pe care el s-a prefăcut că nu-l vede; în fine, au observat-o pe Lila, au fixat-o îndelung cu privirea, și-au spus ceva la ureche, Michele a făcut un vizibil semn de consimțire.

Nu i-am pierdut din vedere și nu mi-a luat mult să înțeleg că mai ales Marcello — Marcello care plăcea tuturor fetelor — părea să nu fie deloc înfuriat de povestea cu cuțitul de cizmărie. Dimpotrivă. În câteva secunde a fost complet cucerit de trupul flexibil și elegant al Lilei, de chipul ei ciudat pentru cartier și poate pentru tot orașul Napoli. Nu și-a dezlipit deloc privirea de la ea, ca și cum își pierduse puținul creier pe care-l avea. A continuat s-o fixeze cu privirea chiar și când muzica s-a terminat. A durat o clipă. Enzo a dat s-o împingă pe Lila în colțul în care stăteam eu, Stefano și Marcello s-au mișcat împreună ca s-o invite la dans; dar le-a luat-o înainte Pasquale. Lila a făcut o săritură grațioasă de aprobare, a bătut din mâini fericită. Spre o siluetă zveltă a unei fete de paisprezece ani s-au îndreptat simultan patru bărbați, de vârste diferite, fiecare în felul său convins de propria putere absolută. Vârful a zgâriat discul, a început muzica. Stefano, Marcello și Enzo au dat înapoi nesiguri. Pasquale a început să danseze cu Lila și, dată priceperea dansatorului, ea și-a dat frâu liber imediat.

În punctul acela, Michele Solara, poate din dragoste pentru fratele lui, poate pentru simpla plăcere de a crea dezordine, a decis să complice în felul lui situația. L-a lovit cu cotul pe Stefano și i-a spus cu voce tare:

— Dar ai sânge în vene sau nu? Țăla e fiul celui care l-a omorât pe taicătu, ăla e un comunist de rahat, și tu stai aici să te uiți cum dansează cu fetișcana cu care voiai să dansezi tu?

Pasquale cu siguranță n-a auzit, pentru că muzica era tare și era ocupat să facă acrobații cu Lila. Dar eu am auzit și a auzit și Enzo, care stătea lângă mine, și, bineînțeles, a auzit și Stefano. Ne-am așteptat să se întâmple ceva, dar nu s-a întâmplat nimic. Stefano era un băiat care-și vedea de-ale lui. Mezelăria mergea mai mult decât bine, plănuia să cumpere un local alăturat ca s-o extindă, se simțea, în fine, norocos, ba era foarte sigur că viața îi va da tot ce-și dorea. l- a spus lui Michele cu zâmbetul lui fermecător:

— Să-l lăsăm să danseze, dansează bine, și a contiuat s-o privească pe

Lila ca și cum singurul lucru care-l interesa în momentul acela era ea. Michele a făcut o grimasă dezgustată și s-a dus să-i caute pe cofetar și pe soția lui.

Acum ce voia să facă? Am văzut că vorbea agitat cu stăpânii casei, o indica pe Maria într-un colț, îi indica pe Stefano, Alfonso și Pinuccia, îl indica pe Pasquale care dansa, o indica pe Carmela care se dădea în spectacol cu Antonio. Imediat cum s-a terminat muzica, mama Gigliolei l-a luat cordial pe Pasquale de braț, l-a dus într-un colț și i-a spus ceva la ureche.

— Du-te, i-a spus Michele fratelui său râzând, cale liberă. Și Marcello Solara a reluat asaltul asupra Lilei.

Eram sigură că-l va refuza, știam cât de mult îl detestă. Dar n-a fost așa. Muzica a reînceput și ea, dorindu-și în fiecare fibră să danseze, mai întâi l-a căutat din priviri pe Pasquale, apoi, nevăzându-l, a apucat mâna lui Marcello ca și cum ar fi fost doar o mână, ca și cum dincolo de ea n-ar fi fost un braț, tot corpul lui, și, transpirată, a reînceput să facă ceea ce în momentul acela pentru ea conta cel mai mult: să danseze.

M-am uitat la Stefano, m-am uitat la Enzo. Totul era încărcat de tensiune. În timp ce inima îmi bătea cu putere din cauza neliniștii, Pasquale, amenințător, s-a dus la Carmela și i-a spus ceva purtându-se aspru. Carmela a protestat cu voce joasă, el, cu voce joasă, i-a zis să tacă. Antonio s-a apropiat de ei, a discutat cu Pasquale. Amândoi s-au uitat amenințător la Michele Solara, care vorbea din nou cu Stefano, la Marcello, care dansa cu Lila trăgând-o spre el, ridicând-o, împingând-o. Apoi Antonio s-a dus s-o ia de la dans pe Ada. Muzica s-a oprit, Lila s-a întors lângă mine. I-am spus:

— Se întâmplă ceva, trebuie să plecăm. Ea a râs și a spus:

— Chiar dacă vine un cutremur mai dansez o dată, și s-a uitat la Enzo care stătea sprijinit de un perete. Dar între timp Marcello a invitat-o din nou și ea s-a lăsat iarăși târâtă la dans.

Pasquale a venit la mine, mi-a spus posac că trebuia să plecăm.

— Să așteptăm să termine Lila de dansat.

— Nu, imediat, a spus el pe un ton care nu îngăduia replici, dur, nepoliticos. Apoi s-a dus direct spre Michele Solara, l-a lovit puternic cu un umăr. Acela a râs, i-a spus ceva obscen cu jumătate de gură. Pasquale a înaintat spre ușa de la intrare, urmat de Carmela, îndărătnică, și de Antonio care o trăgea după el pe Ada.

Eu m-am întors ca să văd ce făcea Enzo, dar el a rămas sprijinit de perete s-o privească pe Lila care dansa. Muzica s-a oprit. Lila a pornit

spre mine, iar Marcello, cu ochii lucioși de bună dispoziție, se ținea după ea.

— Trebuie să plecăm, aproape că am urlat, foarte nervoasă.

Probabil că s-a simțit în voce o asemenea neliniște, că ea, în sfârșit, s-a uitat în jur de parcă se trezea.

— Bine, să mergem, a spus perplexă.

Am pornit spre ușă fără să mai aștept, muzica a reînceput. Marcello Solara a prins-o pe Lila de un braț și i-a spus râzând și implorând:

— Rămâi, te duc eu acasă.

Lila, ca și cum l-ar fi recunoscut abia atunci, s-a uitat la el uimită, pe neașteptate i s-a părut imposibil că o atinge cu atâta familiaritate. A încercat să-și elibereze brațul, dar Marcello a strâns-o tare spunând:

— Încă un dans și atât.

Enzo s-a desprins de perete, l-a apucat pe Marcello de încheietură fără să spună un cuvânt. Îl am în fața ochilor: era liniștit și, deși era mai mic ca vârstă și ca statură, părea să nu facă niciun efort. S-a văzut cât strângea de tare doar pe chipul lui Marcello Solara, care i-a dat drumul Lilei cu o grimasă de durere și cu cealaltă mână și-a prins încheietura. Am plecat în timp ce o auzeam pe Lila care-i spunea indignată lui Enzo într-o napoletană neaoșă:

— M'atins, ai văzut? Pe mine, prostu' cela. Bine că nu era Rino.

Dacă mai face asta o dată, e mort.

Era posibil ca nici măcar să nu-și fi dat seama că a dansat cu Marcello de două ori? Da, așa era ea.

Afară i-am găsit pe Pasquale, Antonio, Carmela și Ada. Pasquale își ieșise din minți, noi nu-l văzuserăm niciodată așa. Urla înjurături, urla cât îl ținea gura, cu niște ochi de nebun, și era imposibil să-l calmezi. Era furios, da, pe Michele, dar mai ales pe Marcello și pe Stefano. Zicea lucruri despre care noi n-aveam detalii ca să le înțelegem. Zicea că barul Solara fusese întotdeauna un loc de camoriști speculanți, că stătea la baza contrabandei și a străngerii de voturi ale lui Stella și Corona, ale monarhiștilor. Zicea că don Achille fusese spion pentru nazisto-fasciști, zicea că banii cu care Stefano dezvoltase mezelăria erau făcuți de tatăl lui la bursa neagră. Urla:

„Tata a făcut bine că l-a omorât“. Urla: „De Solara, tată și fii, mă ocup eu să le tai gâtul și pe urmă îi șterg de pe fața pământului și pe Stefano și familia lui“. Urla, în fine, adresându-se Lilei, ca și cum ar fi fost lucrul cel mai grav: „Și tu, tu ai și dansat cu latrina aia“.

În acel punct, ca și cum furia lui Pasquale i-ar fi pompat aer în piept, a

Început să urle și Antonio și aproape că părea să aibă ceva cu Pasquale pentru că voia să-l priveze de o bucurie: bucuria de a-i omorî el pe frații Solara pentru ce-i făcuseră Adei. Și Ada imediat a început să plângă, iar Carmela n-a mai putut să se abțină, a izbucnit în lacrimi la rândul ei. Iar Enzo a încercat să ne convingă pe toți să plecăm de pe stradă.

— Să mergem la culcare, a spus.

Dar Pasquale și Antonio i-au spus să tacă, voiau să rămână și să-i înfrunte pe frații Solara. Încrunțați, i-au repetat lui Enzo de mai multe ori, cu un calm prefăcut:

— Du-te, du-te, ne vedem mâine. Atunci Enzo a zis încet:

— Dacă rămâneți voi, rămân și eu.

În acel punct am izbucnit și eu în plâns și o clipă mai târziu — lucru care m-a emoționat și mai mult — a plâns Lila, pe care n-o văzusem niciodată plângând, niciodată.

Eram deja patru fete în lacrimi, lacrimiperate. Dar Pasquale s-a înmuiat doar când a văzut-o pe ea că plânge. A zis pe un ton resemnat:

— Bine, în seara asta nu, cu cei doi Solara o să rezolv altă dată, să mergem.

Imediat, hohotind, eu și Lila l-am luat de braț, l-am tras de acolo. Pentru scurtă vreme l-am consolată vorbindu-i de rău pe Solara, dar și susținând că era cel mai bine să ne prefacem că nu există. Apoi Lila a întrebat, ștergându-și lacrimile cu dosul palmei:

— Cine sunt nazisto-fasciștii, Pască? Cine sunt monarhiștii? Ce e bursa neagră?

17.

E dificil de spus ce efect au avut asupra Lilei răspunsurile lui Pasquale, risc să povestesc greșit, asta și pentru că asupra mea, la vremea aceea, ele n-au avut un efect concret. În schimb, pe ea, în felul ei obișnuit, au traversat-o și transformat-o, în așa fel încât până la sfârșitul verii m-a pisat cu un singur concept, pentru mine destul de insuportabil. Folosesc limba de astăzi și încerc să rezum astfel: nu sunt gesturi, cuvinte, suspine care să nu conțină suma tuturor crimelor pe care le-au comis și le comit ființele umane.

Bineînțeles că ea o spunea altfel. Dar ce contează e că a fost cuprinsă de o frenezie a dezvoltării totale. Îmi arăta oamenii pe stradă, lucrurile, străzile și spunea:

— Țăla a făcut războiul și a ucis, ăla a ciomăgit și a dat ulei de ricin, ăla a denunțat o groază de persoane, ăla și-a înfometat până și mama, în casa aceea s-a torturat și omorât, pe piatra asta au mărșăluit și au făcut salutul roman, la colțul ăsta s-au bătut cu bâta, banii ăstora provin din foamea ăstorlalți, mașina asta a fost cumpărată vânzând pâine cu praf de marmură și carne stricată la bursa neagră, măcelaria aia a apărut furându-se cupru și tâlhărindu-se trenuri de marfă, în spatele acelu bar e camorra, contrabanda, camăta.

Curând nu s-a mai mulțumit cu Pasquale. Ca și cum el i-ar fi pus în mișcare un mecanism în cap și acum sarcina ei era să pună ordine într-o masă haotică de idei. Tot mai încordată, tot mai obsedată, probabil ea însăși cuprinsă de nevoia de a se simți închisă într-o viziune compactă, fără crăpături, a complicat informațiile lui aride cu niște cărți pe care le-a găsit la bibliotecă. Astfel a dat motivații concrete și chipuri obișnuite atmosferei de tensiune abstractă pe care de mici o respiraserăm în cartier. Fascismul, nazismul, războiul, Aliții, monarhia, republica ea le-a transformat în străzi, case, chipuri, don Achille și bursa neagră, Peluso comunistul, bunicul camorist al fraților Solara, tatăl Silvio, fascist încă și mai rău decât Marcello și Michele, și tatăl ei, Fernando

cârpaciul, și tatăl meu, toți toți, toți în ochii ei compromiși până-n măduva oaselor de vinovății secrete, toți criminali insensibili sau complici docili, toți, cumpărați cu firimituri. Ea și Pasquale m-au închis într-o lume teribilă care nu-ți lăsa cale de ieșire.

Apoi Pasquale însuși a tăcut, învins și el de capacitățile Lilei de a suda lucrurile între ele într-un lanț care te strângea din toate părțile. Îi priveam plimbându-se adesea împreună și, dacă la început ea era cea care îl asculta atent, acum el era cel care o asculta atent. E îndrăgostit, mă gândeam. Gândeam și că se va îndrăgosti și Lila, se vor logodi, se vor căsători, vor vorbi mereu de chestiile astea politice, vor face copii care vor vorbi, la rândul lor, de aceleași lucruri. Când a reînceput școala, pe de o parte am suferit mult pentru că știam că nu mai aveam timp pentru Lila, pe de alta am sperat să mă sustrag adunării ei de nelegiuiri și supuneri și lașități ale persoanelor pe care le cunoșteam, pe care le iubeam, pe care le purtam — eu, ea, Pasquale, Rino, toți — în sânge.

18.

Cei doi ani de gimnaziu au fost mult mai obositori decât școala medie. Am nimerit într-o clasă cu patruzeci și doi de elevi, una dintre foarte rarele clase mixte ale acelei școli. Fetele erau foarte puține, nu cunoșteam pe niciuna. Gigliola, după multe laudăroșenii („da, merg și eu la gimnaziu, e sigur, ne așezăm în aceeași bancă“), a sfârșit prin a începe să-și ajute tatăl în cafeneaua Solara. Dintre băieți, în schimb, îi cunoșteam pe Alfonso și Gino, care însă s-au așezat împreună în primele bănci, umăr lângă umăr, cu un aer speriat, și aproape că s-au prefăcut că nu mă cunosc. Sala putea, un miros acid de transpirație, picioare murdare, teamă.

În primele luni mi-am trăit noua viață școlărească în tăcere, cu degetele mereu pe frunte și pe maxilarele asaltate de acnee. Așezată într-un rând din spatele clasei, de unde vedeam prost atât profesorii, cât și ce scriau pe tablă, eram o necunoscută pentru colega mea de bancă, la fel cum ea era o necunoscută pentru mine. Grație învățătoarei Oliviero, am primit repede cărțile de care aveam nevoie, murdare, superuzate. Mi-am impus o disciplină dobândită în școala medie: studiam toată după-amiază până la ora unsprezece și apoi dimineața de la cinci până la șapte, când se făcea timpul să plec. La ieșirea din casă, încărcată cu cărți, mi se întâmpla adesea să mă întâlnesc cu Lila care alerga la cizmărie să deschidă magazinul, să măture, să spele, să facă ordine înainte să ajungă tatăl și fratele ei. Îmi puneă întrebări despre materiile pe care le aveam, despre ce învățasem și voia răspunsuri precise. Dacă nu i le dădeam, mă sâcâia cu întrebări care îmi provocau neliniștea că nu învățasem suficient, că nu sunt în stare să răspund profesorilor cum nu eram în stare să-i răspund nici ei. În unele dimineți reci, când mă sculam în zori și repetam în bucătărie lecțiile, mi se părea, ca de obicei, că sacrific somnul cald și profund al dimineții ca să fac impresie frumoasă mai mult față de fiica cârpaciului decât față de profesorii școlii de domni. Și micul dejun era grăbit din cauza ei. Dădeam pe gât laptele și cafeaua și alergam în stradă doar ca să nu pierd nici măcar un metru din bucata de drum pe care o parcurgeam împreună.

Așteptam la poartă. O vedeam venind dispre blocul în care locuia și constatam că încă se schimba. Era deja mai înaltă decât mine. Nu mai mergea ca fetița colțuroasă care fusese până cu câteva luni înainte, ci ca

și cum, rotunjindu-i-se trupul, și mersul îi era mai delicat. Salut, salut, începeam imediat să vorbim. Când ne opream la intersecție și ne luam la revedere, ea care se ducea la cizmărie, eu spre stația de metrou, întorceam permanent capul ca să o mai văd încă o dată. O dată sau de două ori am văzut că venea găfâind Pasquale și i se alătura, o însoțea. Metroul era plin de băieți și fete cu urdori la ochi, murdari de fumul primelor țigări. Eu nu fumam, nu vorbeam cu nimeni. În puținele minute parcurse repetam înspăimântată lecțiile, îmi impuneam frenetic în minte limbaje străine, tonuri diferite de cele folosite în cartier. Eram îngrozită de eșecul școlăresc, de umbra strâmbă a mamei mele nemulțumite, de privirile dure și amenințătoare ale învățătoarei Oliviero. Și totuși aveam acum un singur gând adevărat: să-mi găsesc un logodnic, repede, înainte ca Lila să mă anunțe că era împreună cu Pasquale.

În fiecare zi simțeam mai puternic angoasa că n-o să apuc. Mă temeam, întorcându-mă de la școală, că mă întâlnesc cu ea și că aflu chiar din vocea ei seducătoare că făcea dragoste cu Peluso. Sau dacă nu era el, era Enzo. Sau dacă nu era Enzo, era Antonio. Sau, ce știu eu, Stefano Carracci, mezelarul, sau chiar Marcello Solara: Lila era imprezibilă. Masculii care-i dădeau târcoale erau aproape bărbați, cu multe pretenții. În consecință, între proiectul cu pantofii, lecturi despre lumea oribilă în care sfârșiserăm născându-ne și logodnici n- ar mai fi avut timp pentru mine. Uneori, la întoarcerea de la școală, făceam un ocol mare ca să nu trec prin fața cizmăriei. Dacă, în schimb, o vedeam cumva pe ea în persoană, de departe, din cauza angoasei o luam pe altă stradă. Dar pe urmă nu rezistam și îi ieșeam în întâmpinare, ca și cum mă îndreptam spre ceva inevitabil.

La intrarea și la ieșirea din liceu, o clădire imensă, gri și întunecată, aflată în cea mai proastă stare, mă uitam la băieți. Îi priveam insistent pentru ca ei să-mi simtă privirea și să mă bage în seamă. Îi priveam pe cei de-o vârstă cu mine de la gimnaziu, unii aveau încă pantaloni scurți, alții până la genunchi sau lungi. Mă uitam la cei mari, de la liceu, care purtau mai ales sacou și cravată, niciodată palton, trebuiau să-și demonstreze lor înșiși, înainte de toate, că nu suferă de frig: părul dat pe spate, cu ceafa albă datorită tunsorii scurte în scară. Îi preferam pe aceia, dar m-aș fi mulțumit și cu unul din clasa a cincea de gimnaziu, important era să aibă pantaloni lungi.

Într-o zi, un elev m-a uimit cu mersul lui deșelat, foarte slab, cu părul negru și ciufulit, un chip care mi s-a părut foarte frumos și cu ceva familiar. Câți ani putea să aibă, șaisprezece, șaptesprezece? L- am

observat bine, l-am privit încă o dată și mi s-a oprit inima: era Nino Sarratore, fiul lui Donato Sarratore, feroviarul-poet. S-a uitat și el la mine, dar nu cu atenție, și nu m-a recunoscut. Sacoul era deformat la coate, îngust la umeri, pantalonii erau roși, pantofii scâlțiați. Nu etala niciun semn de bunăstare cum, în schimb, o făceau Stefano și, mai ales, frații Solara. Tatăl lui, deși scrisese o carte de poezii, în mod evident încă nu devenise bogat.

M-a tulburat foarte mult apariția aceea neașteptată. La ieșire m-am gândit să alerg imediat să-i povestesc Lilei, impulsul a fost foarte puternic, dar pe urmă m-am răzgândit. Dacă i-aș fi spus, cu siguranță mi-ar fi cerut să mă însoțească la școală ca să-l vadă. Și știam deja ce s-ar fi întâmplat. Așa cum Nino nu și-a dat seama de mine, așa cum n-o recunoscuse pe fetița blondă și subțire din clasele primare în fata de paisprezece ani grasă și plină de coșuri care devenisem, ar fi recunoscut-o imediat pe Lila, care l-ar fi cucerit. Am decis să mă dedic imaginii lui Nino Sarratore în tăcere, când ieșea de la școală cu un mers legănat și o ștergea pe strada Garibaldi. Din ziua aceea am mers la școală ca și cum să-l văd, sau chiar și doar să-l zăresc în treacăt, ar fi fost singurul motiv real ca să mă duc acolo.

Toamna a zburat. Am fost ascultată din Eneida, într-o dimineață, era prima dată când eram chemată la catedră. Profesorul, cutare Gerace, un bărbat la vreo șaizeci de ani, apatic, care căsca întruna zgomotos, a izbucnit în râs cum am pronunțat oracolo în loc de oracolo. Nu i-a trecut prin minte că, deși știam semnificația cuvântului, trăiam într-o lume în care nimeni nu avusese niciodată motiv să-l folosească. Au râs toți, mai ales Gino, acolo în prima bancă lângă Alfonso. M-am simțit umilită. Apoi au trecut zilele, am dat prima lucrare la latină. Când Gerace a adus lucrările corectate, a întrebat:

— Cine e Greco? Am ridicat mâna.

— Vino.

Mi-a pus o serie de întrebări despre declinări, verbe, sintaxă. Am răspuns terorizată, mai ales pentru că mă privea cu o atenție pe care până în momentul acela n-o arătase niciunuia dintre noi. Apoi mi-a dat foaia fără niciun comentariu. Luasem nouă.

De atunci a fost un crescendo. La lucrarea de italiană mi-a dat

opt, la istorie n-am greșit nicio dată, la geografie am știut la perfecție suprafețe, populații, bogății ale subsolului, agricultură. Dar mai ales la greacă l-am lăsat cu gura căscată. Grație celor învățate cu Lila, am

demonstrat o cunoaștere a alfabetului, o pricepere la citit, o dezinvoltură la fonațiune care, în sfârșit, i-au smuls profesorului laude publice. Iscușința mea i-a năucit, ca o dogmă, pe ceilalți profesori. Până și profesorul de religie m-a luat deoparte, într-o dimineață, și m-a întrebat dacă voiam să mă înscriu la un curs gratuit de teologie prin corespondență. Am spus da. În preajma Crăciunului toți îmi spuneau de-acum Greco, câțiva Elena. Gino a început să întârzie la ieșire, să mă aștepte ca să ne întoarcem împreună în cartier. Într-o zi m-a întrebat din nou, pe neașteptate, dacă voiam să ne logodim și eu, deși era un nătâng, am răsuflat ușurată: tot mai bine decât nimic, am acceptat.

Toată încordarea aceea euforică a avut o pauză în timpul vacanței de Crăciun. M-a reasorbit cartierul, am avut mai mult timp, am văzut-o mai des pe Lila. Aflase că învățam engleză și, bineînțeles, făcuse rost de o gramatică. Știa deja multe cuvinte pe care le pronunța într-un mod foarte aproximativ și, bineînțeles, pronunția mea nu era mai prejos. Dar ea mă sâcâia, spunea: când te întorci la școală, întreabă-l pe profesor cum se pronunță asta, cum se pronunță ailaltă. Într-o zi m-a dus la magazin, mi-a arătat o cutie de metal îndesată cu bucăți de hârtie: pe fiecare scrisese pe o parte cuvântul italian, pe cealaltă echivalentul englezesc: matita/pencil, capire/to understand, scarpa/shoe⁴. Învățătorul Ferraro o sfătuisese să facă așa, un mod perfect de a învăța cuvintele. Îmi citea partea în italiană, voia să-i spun corespondentul în engleză. Dar eu nu știam mai nimic. Mi-am dat seama că în toate cele părea mai avansată decât mine, ca și cum ar fi mers la o școală secretă. Am perceput și o tensiune de-a ei, dorința de a-mi arăta că era la înălțimea a ceea ce studiam eu. Aș fi preferat să vorbesc despre altceva, în schimb mi-a pus întrebări despre declinările în greacă, lucru din care a dedus repede că mă oprisem la prima, în vreme ce ea o studiase deja pe-a treia. M-a întrebat și de Eneida, făcuse o pasiune. O citise pe toată în câteva zile, în timp ce eu, la școală, eram la jumătatea cărții a doua. Mi-a vorbit detaliat despre Didona, personaj despre care nu știam nimic, am auzit numele acela prima dată de la ea, nu de la școală. Și într-o după-amiază, a făcut în treacăt o observație care m-a impresionat mult. A spus:

— Dacă nu există iubire, devine aridă nu doar viața oamenilor, ci și a orașelor.

Nu-mi amintesc cum s-a exprimat exact, dar ideea era aceea și eu am asociat-o cu străzile noastre murdare, cu părculețul prăfuit, cu câmpia masacrată de blocurile noi, cu violența din fiecare casă, din fiecare familie. Mi-a fost însă teamă că va începe să-mi vorbească din nou de

fascism, nazism, comunism. Și n-am rezistat, am vrut să-i explic că mie mi se întâmplau lucruri frumoase, i-am spus totul dintr-o răsuflare, în primul rând că mă logodisem cu Gino și în al doilea rând că la școala mea venea Nino Sarratore, mai frumos decât în școala primară.

A mijit ochii, mi-a fost teamă că e pe punctul de a-mi spune că și ea s-a logodit. Dar nu, a început să facă mișto de mine:

— Faci dragoste cu fiul farmacistului, a spus, bravo, ai cedat, te-ai îndrăgostit ca logodnica lui Enea.

Apoi, brusc, de la Didona a trecut la Melina și mi-a vorbit îndelung despre ea, dat fiind că nu știam mai nimic despre ce se întâmpla în blocuri, aveam școală dimineța și învățam până seara târziu. A povestit despre ruda ei ca și cum n-o pierdea niciodată din ochi. Pe ea și pe copiii ei îi devora sărăcia, așa încât spăla în continuare scările blocurilor împreună cu Ada (banii pe care-i aducea acasă Antonio nu ajungeau). Dar n-o mai auzeai cântând, îi trecuse euforia, acum trudea cu gesturi de robot. Mi-a descris-o amănunțit: aplecată în față, pornea de la ultimul etaj și, cu mâinile, trecea cu cârpa udă rampă după rampă, treaptă după treaptă, cu o energie și o agitație care ar fi doborât persoane mult mai robuste decât ea. Dacă vreo persoană cobora sau urca începea să urle înjurături, aruncând cârpa spre ea. Ada îi povestise că o văzuse odată pe mama ei în plină criză, fiindcă urme de tălpi îi distruseseră munca, bând apă murdară din găleată și fusese nevoită să i-o smulgă. Ai înțeles? Pas cu pas, a ajuns de la Gino la Didona, la Enea care o părisea, la văduva nebună. Și abia în punctul acela l-a luat în discuție pe Nino Sarratore, semn că mă ascultase cu atenție.

— Spune-i de Melina, m-a îndemnat stăruitor, și spune-i că trebuie să-i povestească tatălui său.

Apoi a adăugat cu răutate:

— Dacă nu e prea ușor să scrii poezii.

Și, în fine, a început să râdă și a promis cu o anumită solemnitate:

— Eu n-o să mă îndrăgostesc niciodată de nimeni și n-o să scriu niciodată, niciodată, niciodată o poezie.

— Nu cred.

— Serios.

— Dar ceilalți o să se îndrăgostească de tine.

— Cu atât mai rău pentru ei.

— Or să sufere ca Didona asta.

— Nu, se vor logodi cu alta, exact cum a făcut Enea, care, până la urmă, a fost împreună cu fiica unui rege.

M-am arătat puțin convinsă. Am plecat, apoi m-am întors, discuțiile acelea despre logodnici, acum că aveam unul, îmi plăceau. Am întrebat-o o dată, prudent:

— Marcello Solara ce face, se ține după tine?

— Da.

— Și tu?

A schițat un zâmbet de dispreț care însemna: Marcello Solara mă îngrețoșează.

— Și Enzo?

— Suntem amici.

— Și Stefano?

— După părerea ta, se gândesc toți la mine?

— Da.

— Stefano mă servește întotdeauna prima, chiar dacă e lume.

— Vezi?

— Nu-i nimic de văzut.

— Și Pasquale, ți-a făcut declarația?

— Ești nebună?

— Am văzut că dimineața te însoțește la magazin.

— Pentru că-mi explică lucrurile întâmplate înainte de vremea noastră.

A revenit astfel tema acelui „înainte“, dar nu ca în școala primară. A spus că noi nu știam nimic, nici când eram mici, nici acum, că de aceea nu ne aflam în condiția de a înțelege ceva, că fiecare lucru din cartier, fiecare piatră sau bucată de lemn, orice, exista deja înainte de noi, dar noi crescuserăm fără să ne dăm seama de asta, fără măcar să ne gândim la asta. Nu doar noi. Tatăl ei se prefăcea că nu existase niciodată nimic înainte. La fel făcea mama ei, mama mea, tatăl meu, chiar și Rino. Și totuși, mezelăria lui Stefano înainte era tâmplăria lui Peluso, tatăl lui Pasquale. Și

totuși, banii lui don Achille fuseseră făcuți înainte. Și la fel și banii familiei Solara. Ea avusese dovada de la tatăl și mama ei. Nu știau nimic, nu voiau să vorbească despre nimic. Nici despre fascism, nici despre rege. Nici despre persecuții, nici despre samavolnicii, nici despre exploatare. Îl urau pe don Achille și le era frică de frații Solara. Însă treceau peste asta și se duceau să-și cheltuiască banii atât la fiul lui don Achille, cât și la frații Solara, și ne trimiteau chiar pe noi. Și votau pentru fasciști, pentru monarhiști, cum voiau frații Solara să facă. Și credeau că tot ce se întâmplase înainte trecuse și, ca să trăiască liniștit, puneau o piatră deasupra, deși erau înăuntrul lucrurilor dinainte și ne țineau și pe

noi înăuntru și astfel, fără s-o știe, le continuau.

Discursul acela cu „înainte“ m-a impresionat mai mult decât discursurile obscure în care mă târâse în timpul verii. Vacanța de Crăciun a trecut vorbind încontinuu, în cizmărie, pe stradă, în curte. Ne-am mărturisit totul, chiar și nimicuri, și ne-am simțit bine.

19.

În perioada aceea m-am simțit puternică. La școală mă comportasem perfect, i-am povestit învățătoarei Oliviero despre succesele mele și ea m-a lăudat. Mă întâlneam cu Gino, făceam în fiecare zi o plimbare până la cafeneaua Solara: el îmi cumpăra o prăjitură, o mâncam în doi, ne întorceam. Uneori aveam impresia că Lila depindea de mine, nu eu de ea. Eu mersesem dincolo de limitele cartierului, frecventam gimnaziul, stăteam cu băieți care studiau latină și greacă, nu ca ea, cu zidari, mecanici, cizmari, vânzători de fructe și legume, mezelari, câpaci. Când îmi vorbea despre Didona sau despre metoda ei de a învăța cuvinte englezești sau despre a treia declinare sau despre lucrurile în legătură cu care își bătea capul vorbind cu Pasquale, percepeam tot mai limpede că o făcea puțin înfricoșată, ca și cum în sfârșit ea era cea care simțea nevoia să-mi arate în permanență că putea discuta la fel ca mine. Chiar și când, într-o după-amiază, cu ceva ezitări, a decis să-mi arate în ce punct se afla pantoful secret pe care-l realiza împreună cu Rino, n-am mai simțit că locuia pe un tărâm minunat fără mine. Mi s-a părut, în schimb, că atât ea, cât și fratele ei ezită să-mi vorbească despre lucruri așa puțin demne.

Sau poate eram doar eu cea care începeam să simt să sunt mai mult decât ei. Când au căutat într-un colțișor și au scos o pungă de hârtie, i-am încurajat artificial. Dar perechea de pantofi bărbătești pe care mi-au arătat-o mi s-a părut într-adevăr ieșită din comun, numărul 43, măsura lui Rino și a lui Fernando, maro, exact cum mi-i aminteam dintr-un desen al Lilei, cu un aer care era în același timp lejer și robust. Nu văzusem niciodată în picioarele nimănui ceva asemănător. În timp ce mă lăsam să-i ating și-mi descriau calitățile, am început să-i laud pe un ton entuziasmat. — Pune mâna aici, spunea Rino însuflețit de laudele mele, și spune-mi

dacă se simte cusătura.

— Nu, răspundeam eu, nu se simte.

Atunci îmi lua pantofii din mâini, îi îndoia în sus și în jos, îmi arăta rezistența lor. Eu aprobam, spuneam bravo cum făcea învățătoarea Oliviero când voia să ne încurajeze. Dar Lila nu părea mulțumită. Cu cât fratele ei înșira calități, cu atât ea îmi arăta defecte și-i spunea lui Rino:

— Tatei cât îi ia să vadă aceste erori? La un moment dat a spus seriosă:

— Să încercăm din nou cu apă.

Fratele ei s-a arătat contrariat. Ea a umplut oricum un lighenaș, a băgat mâna într-unul din pantofi, ca și cum ar fi fost piciorul, și l-a făcut să meargă puțin pe apă.

— Trebuie să se joace, mi-a spus Rino în rolul fratelui mai mare plictisit de copilăriile surorii mai mici. Dar imediat cum a văzut-o pe Lila că ridică pantoful, a căpătat un aer îngrijorat și a întrebat:

— Deci?

Lila și-a scos mâna, și-a frecat degetele și i l-a întins.

— Atinge.

Rino a băgat o mână și a spus:

— E uscat.

— E umed.

— Numai tu simți umezeala. Atinge, Lenù. Am atins.

— E puțin umed, am spus.

Lila a făcut o grimasă nemulțumită.

— Ai văzut? Îl ții un minut în apă și e deja umed, nu merge.

Trebuie să dezlipim și să coasem totul din nou.

— Ce dracu' crezi că înseamnă puțină umezeală?

Rino s-a enervat. Mai mult: a trecut, sub ochii mei, printr-un fel de transformare. S-a făcut roșu la față, i-a apărut o umflătură în jurul ochilor și al pomeților, n-a știut să se controleze și a izbucnit într-o serie de înjurături și blesteme împotriva surorii lui. S-a plâns că așa nu se mai termină niciodată. I-a reproșat Lilei că mai întâi îl încuraja și apoi îl descuraja. A urlat că el nu voia să rămână pentru totdeauna în locul acela împutit, să facă pe servitorul tatălui său și să vadă cum se îmbogăteau ceilalți. A apucat piciorul din fier, s-a prefăcut că-l aruncă în ea, iar dacă ar fi făcut-o într-adevăr, ar fi ucis-o.

Eu am plecat de acolo, pe de o parte dezorientată de furia unui tânăr în general amabil și, pe de alta, mândră de cât se dovedise de autorizată, de definitivă părerea mea.

În zilele următoare am descoperit că acneea începea să se usuce.

— Arăți foarte bine, e satisfacția pe care ți-o dă școala, e iubirea, mi-a spus Lila și am simțit-o puțin tristă.

20.

Rino, pentru că se apropia petrecerea de sfârșit de an, a fost cuprins de nebunia de a aprinde mai multe artificii decât toți, mai ales mai multe decât aprindeau frații Solara. Lila râdea de el, dar uneori se purta cu el foarte dur. Mi-a spus că, după ea, fratele ei, care inițial fusese sceptic în legătură cu posibilitatea de a face mulți bani cu pantofii, acum începuse să mizeze pe asta, se văzuse deja patronul fabricii de încălțăminte Cerullo și nu voia să redevină cârpaci. Asta o îngrijora, era o latură a lui Rino pe care n-o cunoștea. I se păruse mereu generos de impetuos, uneori agresiv, dar nu fanfaron. Acum, în schimb, se prefăcea în ceva ce nu era. Se simțea aproape de bogăție. Un mic patron. Unul capabil să dea cartierului un prim semnal al norocului pe care i l-ar fi adus noul an aprinzând artificii în număr mare, multe, mult mai multe decât frații Solara, care, în ochii lui, deveniseră modelul de tânăr bărbat de imitat și chiar de depășit. Oameni pe care-i ura și pe care-i simțea dușmani care trebuiau învinși ca să ajungă să le ia locul.

Lila n-a spus niciodată, cum se întâmplase pentru Carmela și pentru celelalte fete din curte: poate că i-am băgat în cap o fantezie pe care nu știe s-o țină sub control. Ea însăși credea în fantezie, o simțea realizabilă, iar fratele era o piesă importantă a acelei realizări. Și apoi ținea la el, era mai mare cu șase ani decât ea, nu voia să-l reducă la un copil care nu știe să-și gestioneze visurile. Dar a pomenit adesea că lui Rino îi lipsea concretețea, nu știa să înfrunte dificultățile cu picioarele pe pământ, avea tendința să exagereze. Cum se întâmplase la întrecerea aceea cu frații Solara, de exemplu.

— Poate e gelos pe Marcello, am spus odată.

— Adică?

A râs făcând pe proasta, dar mi-o povestise ea însăși. Marcello Solara se plimba prin fața cizmăriei în fiecare zi, atât pe jos, cât și cu Fiatul 1100, și Rino probabil că băgase de seamă, astfel că îi spusese de mai multe ori

surorii lui:

— Nu te hazarda să ai încredere în prostu' cela.

Poate, cine știe, neputând să le spargă fața fraților Solara pentru că aspirau la sora lui, voia să-și arate forța cu focurile de artificii.

— Dacă e așa, recunoști că am dreptate?

— Dreptate în legătură cu ce?

— Că a devenit un fanfaron: de unde ia bani pentru artificii?

Era adevărat. Ultima noapte din an era o noapte de luptă, în cartier și în întreg orașul Napoli. Lumini orbitoare, explozii. Fumul foarte dens de la praful de pulbere încețoșa toate lucrurile, intra în case, te usturau ochii de la el, provoca tuse. Dar explozia petardelor, șuieratul rachetelor, canonada pocnitorilor în zid aveau un preț și, ca de obicei, trăgea mai mult cine avea mai mulți bani. Noi, familia Greco, nu aveam bani, acasă la mine contribuția pentru artificiile de sfârșit de an era mică. Tata cumpăra o cutie de bețe, una de rotitoare și una de rachete subțiri. La miezul nopții îmi dădea în mână mie, care eram cea mai mare, bățul din fier cu stelute sau cu vârtelnițe, aprindea și eu stăteam nemișcată, încântată și speriată să privesc fix scânteile mișcătoare, scurtele vârtejuri de foc la mică distanță de degete. El, între timp, alerga să pună bățul rachetelor într-o sticlă pe marmura ferestrei, dădea foc fitilului cu jarul de la țigară și, entuziasmat, trimitea spre cer șuieratul luminos. La sfârșit arunca în stradă și sticla.

Și acasă la Lila se trăgea cu mai nimic, oricum Rino se revoltase imediat. Încă de când avea doisprezece ani își luase obiceiul să se ducă să petreacă miezul nopții cu persoane mai îndrăznețe decât tatăl lui și erau faimoase acțiunile lui de recuperare a pocnitorilor neexplodate, după care pornea la vânătoare imediat ce petrecerea lua sfârșit. Le strângea pe toate în zona lacurilor, le dădea foc și se bucura de flăcările înalte, pac pac pac, și de explozia finală. Încă mai avea o cicatrice neagră pe mână, o pată întinsă din cauza faptului că, o dată, nu se retrăsese la timp.

Printre multele motive evidente și ascunse ale acelei întreceri de la sfârșitul anului 1958 trebuie să adăugăm și faptul că poate Rino voia să-și ia o revanșă de la copilăria săracă. De aceea s-a ocupat să câștige banii pe ici, pe colo ca să cumpere focuri de artificii. Dar se știa — o știa și el în ciuda nebuniei grandomanice care-l apucase — că nu exista întrecere cu frații Solara. Ca în fiecare an, cei doi se plimbau de zile în șir în sus și-n jos în Fiatul lor 1100, cu portbagajul plin de explozibil care în noaptea de Anul Nou ar fi ucis păsări, ar fi speriat câini, pisici, șoareci, ar fi făcut să vibreze blocurile din pivnițe până la acoperiș. Rino îi urmărea

din atelier cu invidie și între timp se ocupa, împreună cu Pasquale, cu Antonio și mai ales cu Enzo, care avea ceva mai mulți bani, să adune un arsenal care să facă măcar impresie bună.

Lucrurile au luat o mică și neașteptată întorsătură când Lila și eu am fost trimise de mamele noastre să facem cumpărături pentru cina de Anul Nou la mezelăria lui Stefano Carracci. Magazinul era plin de lume. Dincolo de tejghea, pe lângă Stefano și Pinuccia, servea și Alfonso, care ne-a zâmbit stânjenit. Ne-am pregătit pentru o lungă așteptare. Dar Stefano mi-a făcut mie, în mod clar mie, un semn de salut și i-a spus fratelui său ceva la ureche. Colegul meu de școală a ieșit de după tejghea și m-a întrebat dacă aveam lista cu lucrurile de cumpărat. I-am dat-o și a șters-o. În cinci minute cumpărăturile noastre erau gata.

Am pus totul în sacoșe, i-am plătit doamnei Maria ce datoram și am plecat, dar Stefano, chiar Stefano, m-a strigat cu vocea lui frumoasă de bărbat matur.

— Lenù.

Ne-a ajuns din urmă. Avea o expresie liniștită, zâmbetul cordial. Singurul mic defect era halatul alb pătat de grăsimi. A vorbit cu amândouă, în dialect, dar s-a uitat la mine.

— Vreți să veniți să petreceți Anul Nou la mine acasă? Alfonso ține mult la asta.

Soția și fiii lui don Achille, și după omorârea tatălui lor, duceau o viață foarte retrasă: biserică, mezelărie, casă, cel mult câte o mică petrecere de la care nu puteai lipsi. Invitația aceea era o noutate. Am răspuns făcând semn spre Lila.

— Avem deja planuri, stăm cu fratele ei și mulți prieteni.

— Spuneți-i și lui Rino, spuneți-le părinților voștri: casa e mare și pentru artificii mergem pe terasă.

Lila a intervenit pe un ton nimicitor:

— Cu noi vin să petreacă și Pasquale și Carmen Peluso împreună cu mama lor.

Trebuia să fie o frază care să excludă orice discuție ulterioară: Alfredo Peluso era la Poggioreale pentru că-l omorâse pe don Achille, iar fiul lui don Achille nu-i putea invita pe fiii lui Alfredo să închine pentru noul an în casa lui. În schimb, Stefano a privit-o ca și cum până în momentul acela n-ar fi văzut-o, o privire foarte intensă, și a spus în treacăt, pe un ton al evidenței:

— Bine, veniți toți: bem șampanie, dansăm, an nou, viață nouă.

Cuvintele acelea m-au emoționat. M-am uitat la Lila, și ea era

dezorientată. A murmurat:

— Trebuie să vorbim cu fratele meu.

— Dați-mi de știre.

— Și artificiile?

— În ce sens?

— Noi le aducem pe ale noastre, dar tu? Stefano a zâmbit:

— Câte artificii vrei?

— Foarte multe.

Tânărul mi s-a adresat din nou mie:

— Veniți toți la mine acasă și vă promit că atunci când se vor ivi zorile, noi încă vom trage.

21.

Tot drumul n-am făcut altceva decât să plesnim de râs, spunându-ne lucruri de genul:

— O face pentru tine.

— Nu, pentru tine.

— S-a îndrăgostit, și ca să te aibă la el acasă, îi invită chiar și pe comuniști, chiar și pe asasinii tatălui său.

— Dar ce spui? Nici măcar nu s-a uitat la mine.

Rino a ascultat propunerea lui Stefano și a spus imediat nu. Dar dorința de a-i învinge pe frații Solara l-a făcut să șovăie și a vorbit despre asta cu Pasquale, care s-a enervat foarte rău. Enzo, în schimb, a mormăit:

— Bine, dacă pot, vin.

În ceea ce-i privește pe părinții noștri, au fost foarte fericiți de invitația aceea fiindcă pentru ei don Achille nu mai exista, iar fiii și soția erau niște persoane foarte cumsecade și înstărite pe care era o onoare să le ai ca prieteni.

Lila, la început, a părut buimăcită, ca și cum ar fi uitat unde se află, străzile, cartierul, cizmăria. Apoi a apărut la mine într-o după- amiază târzie, cu aerul cuiva care a înțeles totul și mi-a spus:

— Am greșit: Stefano nu ne vrea nici pe mine, nici pe tine.

Am discutat conform obiceiului nostru, combinând date de fapt și născociri. Dacă nu ne voia pe noi, ce voia? Ne-am gândit că și Stefano avea în minte să le dea o lecție fraților Solara. Ne-am amintit de

momentul în care Michele îl alungase pe Pasquale de la petrecerea mamei Gigliolei, amestecându-se astfel în treburile familiei Carracci și făcându-l pe Stefano să pară că nu știe să apere memoria tatălui său. Cu acea ocazie cei doi frați, dacă te gândeai, nu-l călcaseră în picioare numai pe Pasquale, ci și pe el. Așadar, acum întrecea măsura, parcă făcându-le în ciudă: se împăca pentru totdeauna cu familia Peluso, ba chiar îi invita la el acasă de Anul Nou.

— Și ce câștigă? am întrebat-o pe Lila.

— Nu știu. Vrea să facă un gest pe care aici, în cartier, nu l-ar face nimeni.

— Să ierte?

Lila a clătinat din cap sceptică. Încerca să înțeleagă, amândouă încercam să înțelegem și să înțelegem era un lucru care ne plăcea foarte mult. Stefano nu părea genul capabil să ierte. După Lila, avea în minte altceva. Și încet, încet, pornind de la una dintre ideile ei fixe din ultima vreme, adică din momentul în care începuse să discute cu Pasquale, i s-a părut că a găsit soluția.

— Îți amintești când i-am spus Carmelei că se putea logodi cu Alfonso?

— Da.

— Stefano are în minte așa ceva.

— Să se însoare el cu Carmela?

— Mai mult.

Stefano, după Lila, voia să șteargă totul. Voia să încerce să iasă din acel înainte. Nu voia să se prefacă deloc, cum făceau părinții noștri, ci dimpotrivă, să concretizeze o frază de genul: știu, tata a fost ce a fost, dar acum sunt eu, suntem noi, așa că ajunge. În fine, voia să explice întregului cartier că el nu era don Achille și că nici familia Peluso nu erau fostul tâmplar care-l omorâse. Ipoteza aceea ne-a plăcut, a devenit repede o certitudine și am avut un sentiment de mare simpatie pentru tânărul Carracci. Am decis să fim de partea lui.

Am început să le explicăm lui Rino, Pasquale, Antonio că invitația lui Stefano era mai mult decât o invitație, că în spatele ei erau semnificații importante, că era ca și cum ar fi spus că înainte de noi au fost lucruri urâte; tații noștri, unii într-un fel, alții în altul, nu s-au comportat bine; de acum să luăm act și să demonstrăm că noi, fiii, suntem mai buni decât ei.

— Mai buni? a întrebat Rino, interesat.

— Mai buni, am spus eu, total opuși fraților Solara, care în schimb se poartă mai rău decât bunicul și tatăl lor.

Am vorbit foarte emoționată, în italiană, ca și cum aș fi fost la școală. Lila

Însăși mi-a aruncat o privire uimită și Rino, Pasquale, Antonio au mormăit ceva stânjenți. Pasquale a încercat chiar să-mi răspundă în italiană, dar a renunțat imediat. A zis posac:

— Banii cu care Stefano face alți bani sunt cei pe care tatăl lui i-a făcut la bursa neagră. Spațiul mezelăriei e cel în care odată era tâmplăria tatălui meu.

Lila a mijit ochii, aproape că nu i se mai vedeau.

— E adevărat. Dar preferați să fiți de partea unuia care vrea să schimbe ceva sau de partea fraților Solara?

Pasquale a zis cu mândrie, atât din convingere, cât și fiindcă era vizibil gelos pe neașteptata importanță a lui Stefano în cuvintele Lilei:

— Eu sunt de partea mea și atât.

Dar era un băiat bun, s-a gândit și s-a răzgândit. S-a dus să vorbească cu mama lui, a discutat cu toată familia. Giuseppina, care dintr-o femeie muncitoare neobosită, cu un caracter frumos, dezinvoltă, exuberantă se transformase, după încarcerarea soțului ei, într-o femeie înfrântă, întristată de soarta rea, s-a adresat preotului. Preotul a trecut pe la magazinul lui Stefano, a vorbit îndelung cu Maria, apoi a vorbit din nou cu Giuseppina Peluso. În cele din urmă, s-au convins toți că viața era deja destul de dificilă și că, dacă se putea, cu ocazia Anului Nou, să i se atenueze tensiunile, era mai bine pentru toți. Astfel, pe 31 decembrie, după marea cină, la ora 23:30, familii diferite, familia fostului tâmplar, familia portarului, a cârpaciului, a vânzătorului de fructe și legume, familia Melinei — care s-a îngrijit mult de aspectul ei pentru acea ocazie — au urcat, una câte una, până la etajul al treilea, până la vechea casă foarte detestată a lui don Achille, ca să sărbătorească noul an împreună.

22.

Stefano ne-a primit cu mare amabilitate. Îmi amintesc că era pieptănat cu grijă, era puțin roșu la față din cauza agitației, purta o cămașă albă cu cravată și o vestă albastră. Mi s-a părut foarte frumos, cu maniere de prinț. Am calculat că avea aproape șapte ani în plus față de mine și de Lila și m-am gândit atunci că să fiu logodită cu Gino, de vârsta mea, era nesemnificativ: când i-am cerut să vină la familia Carracci, îmi spusese că nu putea fiindcă părinții

nu-l lasă să iasă după miezul nopții, era periculos. Eu voiam un logodnic mare, nu un băiețel, unul ca tinerii aceia, Stefano, Pasquale, Rino, Antonio, Enzo. M-am uitat la ei, i-am privit pe furiș toată seara. Îmi atingeam nervos cerceii, brățara de argint a mamei. Începusem din nou să mă simt frumoasă și voiam să le citesc această dovadă în ochi. Dar păreau toți prinși cu petrecerea de artificii de la miezul nopții. Așteptau războiul lor între bărbați și nici măcar Lilei părea să nu-i acorde atenție.

Stefano a fost amabil mai ales cu doamna Peluso și cu Melina, care nu zicea nimic, avea privirea înspăimântată, nasul lung, dar era frumos pieptănată și cu cerceii, cu vechea ei rochie neagră de văduvă părea o mare doamnă. La miezul nopții, stăpânul casei a umplut cu șampanie mai întâi paharul mamei lui și imediat pe cel al mamei lui Pasquale. Am toastat pentru lucrurile minunate care se vor întâmpla în anul nou, apoi am început să mergem în grupuri spre acoperiș, bătrânii și copiii cu paltoane și fulare pentru că era foarte frig. Mi-am dat seama că singurul care întârzia fără niciun chef jos era Alfonso. L-am strigat din politețe, nu m-a auzit sau s-a prefăcut că nu mă aude. Am alergat sus. Am găsit deasupra capului un cer înspăimântător, plin ochi de stele și de tenebre, înghețat.

Băieții erau în pulover, Pasquale și Enzo chiar în cămașă. Lila, eu, Ada și Carmela aveam niște rochițe subțiri, pe care le foloseam pentru petrecerile dansante, și tremuram de frig și de încântare. Se auzeau deja primele şuierături de rachete, brăzdau cerul și explodau în flori foarte colorate. Se auzeau deja bufniturile lucrurilor vechi care zburau de la ferestre, țipetele, râsetele. Întreg cartierul făcea gălăgie, arunca petarde. Eu am aprins bețele și rotitoarele copiilor, îmi plăcea să văd în ochii lor uimirea înspăimântată pe care o simțisem și eu când eram mică. Lila a convins-o pe Melina să aprindă împreună cu ea fitilul unui artificiu, zgomotul surd al focului a țâșnit cu foșnet colorat. Amândouă au urlat de bucurie și la sfârșit s-au îmbrățișat.

Rino, Stefano, Pasquale, Enzo și Antonio au transportat lăzi și cutii și pungi cu exploziv, mândri de toată muniția aceea pe care reușiseră să o strângă. A contribuit și Alfonso, dar a făcut-o apatic, a reacționat la presiunile fratelui cu manifestări de om sâcâit. Mi s-a părut, în schimb, intimidat de Rino, care părea, într-adevăr, în culmea fericirii, îl împingea urât, îi lua lucrurile, îl trata ca pe un copilăș. Astfel că, în loc să se enerveze, Alfonso s-a retras, amestecându-se tot mai puțin printre ceilalți. Între timp au strălucit bețele de chibrit, cei mari și-au aprins

reciproc țigările cu mâinile făcute căuș, vorbind serioși și cordiali. Dacă va izbucni un război civil, m-am gândit, ca acela între Romulus și Remus, între Marius și Sulla, între Cezar și Pompei, ei vor avea aceste fețe, vor avea aceste priviri, aceste atitudini.

În afară de Alfonso, toți bărbații și-au umplut cămășile de petarde și de pocnitori, au aranjat șiruri de rachete în șiruri de sticle goale. Rino, tot mai agitat, tot mai urlător, ne-a încredințat mie, Lilei, Adei și Carmelei sarcina de a reface toate munițiile la timp. Apoi, foarte tinerii, tinerii și mai puțin tinerii — frații mei Peppe și Gianni, ca să ne înțelegem, dar și tata, și cârpaciul, care era cel mai în vârstă— au început să se miște în întuneric și frig aprinzând fitile și aruncând artificiile peste parapet sau spre cer, într-o atmosferă de sărbătoare, de excitație crescândă, de strigăte de genul ai văzut ce culori, mamă ce lovitură, hai, hai, oarecum stricată de gemetele deopotrivă îngrozite și languroase ale Melinei, de Rino care smulgea petardele de la frații mei și le folosea el, urlând că ei le iroseau pentru că le aruncau fără să aștepte ca fitilul să ia într-adevăr foc.

Furia sclipitoare a orașului încet s-a atenuat, s-a consumat, lăsând să se audă zgomotul mașinilor, al claxoanelor. Au reapărut suprafețe întinse de cer negru. Balconul familiei Solara a devenit, deși în fum, deși printre sclipiri, mai vizibil.

Erau la mică distanță, îi vedeam. Tatăl, fiii, rudele, prietenii erau cuprinși, ca noi, de dorința de haos. Știau toți, în cartier, că lucrurile care se întâmplaseră până în acel moment însemnau foarte puțin, ei s-ar fi dezlănțuit cu adevărat abia când zdrențăroșii ar fi încheiat cu micile petreceri și micile explozii meschine și ploicelele argintii și aurii, numai în momentul în care stăpânii absoluți ai petrecerii ar fi rămas ei.

Și așa a fost. Din balcon focul s-a intensificat brusc, cerul și strada au început iarăși să explodeze. La fiecare aruncare, mai ales dacă petarda făcea un zgomot nimicitor, din balcon se auzeau obscenități entuziaste. Dar, pe neașteptate, iată că Stefano, Pasquale, Antonio și Rino au început să răspundă cu alte trageri și obscenități echivalente. La rachetă cu rachetă, la petardă cu petardă și pe cer se întindeau corole minunate, jos strada lua foc, tremura, iar Rino, la un moment dat, chiar s-a urcat în picioare pe parapet, urlând insulte și aruncând pocnitori foarte puternice, în timp ce mama lui urla îngrozită, țipa: „Coboară, altfel cazi“.

În acel moment, pe Melina a cuprins-o panica și a început să emită niște urlete subțiri și prelungi. Ada a pufnit, ei îi revenea misiunea s-o ia de acolo, dar Alfonso i-a făcut un semn, s-a ocupat el și a dispărut jos cu

femeia. Mama i-a urmat imediat șchiopătând și, de asemenea, celelalte au început să-și ia copiii de acolo. Exploziile provocate de frații Solara deveneau tot mai puternice, o rachetă de-a lor, în loc să ajungă pe cer, a explodat de parapetul terasei noastre cu o lumină roșie zgomotoasă și fum înăbușitor.

— Au făcut-o intenționat, i-a strigat Rino lui Stefano scos din minți.

Stefano, o siluetă neagră în ger, i-a făcut semn să se potolească. A alergat într-un colț unde pusese el însuși o cutie pe care noi, fetele, avuseserăm ordin să n-o atingem, și a luat de acolo invitându-i pe ceilalți să ia și ei.

— Enzo, a strigat, fără să mai aibă nici urmă de ton stins de negustor, Pascà, Rino, Antò, aici, hai, aici, să-i facem să simtă ce avem noi.

Toți s-au precipitat râzând. Repetau: da, să-i facem să simtă, na, ticălosule, na, și făceau gesturi obscene spre balconul familiei Solara. Noi priveam siluetele lor frenetice negre, tremurând tot mai mult de frig. Rămăseserăm singure, fără niciun rol. Și tata coborâse împreună cu câpaciul. Lila, nu știu, era mută, acaparată de spectacol ca de o enigmă. I se întâmpla lucrul la care deja am făcut aluzie și pe care ea, în consecință, a numit-o tăierea marginilor. A fost — mi-a spus — ca și cum într-o noapte cu lună plină pe mare, o masă foarte neagră de furtună ar înainta pe cer, ar înghiți orice lumină, ar strica cercul lunar și ar deforma discul strălucitor, reducându-l la adevărata lui natură de materie brută, insensibilă. Lila și-a imaginat, a văzut, a simțit — de parcă ar fi fost adevărat — cum se despică fratele ei. Rino, în fața ochilor ei, și-a pierdut fizionomia pe care o avusese de când putea să și-l amintească, fizionomia băiatului generos, onest, trăsăturile plăcute ale persoanei de încredere, profilul iubit al celui care dintotdeauna, de când își amintea ea, o distrase, o ajutase, o protejase. Acolo, în mijlocul exploziilor foarte violente, în ger, în fumul care ustura nările și mirosul violent al sulfurii, ceva a violat structura organică a fratelui ei, a exercitat asupra lui o presiune atât de intensă, că i-a distrus contururile, iar materia s-a extins ca o magmă arătându-i din ce era cu adevărat făcut. Fiecare secundă din acea noapte de petrecere a îngrozit-o, a avut impresia că așa cum Rino se mișca, cum se expanda în jurul lui însuși, fiecare margine cădea și ea, de asemenea, marginile ei, deveneau tot mai moi și maleabile. A făcut eforturi ca să-și păstreze controlul, dar a reușit, mai nimic din angoasa ei nu s-a manifestat în exterior. Adevărul e că în agitația de explozii și culori nu i-am acordat multă atenție. M-a impresionat, cred, expresia ei tot mai înspăimântată. Mi-am dat seama și că fixa cu privirea umbra fratelui ei —

cel mai activ, cel mai fanfaron, cel care urla în mod mai exagerat insulte crude în direcția terasei familiei Solara — cu repulsie. Ea, care, în general, nu se temea de nimic, părea speriată. Dar au fost impresii la care m-am gândit abia după. În momentul acela n-am dat importanță, mă simțeam mai apropiată de Carmela și de Ada decât de ea. Părea, ca de obicei, să nu aibă nicio nevoie de atenția bărbaților. Noi, în schimb, așa în frig, în mijlocul haosului, fără acea atenție nu ne puteam oferi o semnificație. Am fi preferat ca Stefano sau Enzo, sau Rino să oprească războiul, să-și treacă un braț în jurul umerilor noștri, să ne lipească de soldurile lor și să ne spună complimente. În

schimb, stăteam lipite una de alta să ne încălzim, în timp ce ei se grăbeau să apuce cilindri cu fitile mari, uluiți de rezerva infinită de artificii a lui Stefano, uimiți de generozitatea lui, buimăciți de câți bani era posibil să trans-formi în dăre, scânteii, explozii, fum, pentru simpla satisfacție de a câștiga.

S-au întrecut cu frații Solara încă nu știu cât timp, explozii de o parte și de alta, ca și cum terasa și balconul ar fi fost tranșee, și întreg cartierul a tresărit, a vibrat. Nu se mai înțelegea nimic, vuiete, geamuri sparte, cer străpuns. Și când Enzo a urlat: „Au terminat, nu mai au nimic“, ai noștri au continuat, mai ales Rino a continuat, până când n-a mai rămas niciun fitil de ars. Apoi au înălțat cu toții un cor victorios țopăind sau îmbrățișându-se. În sfârșit, s-au calmat, s-a așternut liniștea.

Dar n-a ținut mult, a fost întreruptă de un plâns de copil îndepărtat tot mai puternic, de urlete și insulte, de mașini care înaintau pe străzile pline de gunoaie. Și apoi am văzut scânteieri pe balconul fraților Solara, au ajuns până la noi zgomote seci, pac, pac. Rino a strigat dezamăgit: „Iarăși“. Dar Enzo, care a înțeles din zbor ce se întâmpla, a fost primul care ne-a împins înăuntru și, după el au intrat și Pasquale, și Stefano. Doar Rino a continuat să lanseze insulte dure, aplecându-se peste parapetul terasei, astfel încât Lila l-a evitat pe Pasquale și a alergat să-și tragă fratele înăuntru, urlându-i, la rândul ei, insulte. Noi, fetele, am coborât țipând. Frații Solara, deși câștigaseră, trăgeau focuri de armă în noi.

23.

Din noaptea aceea, am spus-o, mi-au scăpat multe lucruri. Dar în special, cuprinsă de atmosfera de sărbătoare și de pericol, de vârtejul de bărbați ale căror corpuri emanau o căldură mai arzătoare decât artificiile de pe cer, am neglijat-o pe Lila. Și totuși atunci a avut loc prima ei transformare interioară.

Am spus-o, n-am realizat ce i se întâmplase, schimbarea era dificil de perceput. Dar de consecințe mi-am dat seama aproape imediat. A devenit mai leneșă. Eu, deja două zile mai târziu, m-am sculat devreme, chiar dacă nu aveam școală, ca s-o însoțesc să deschidă magazinul și s-o ajut la curățenie, dar ea n-a apărut. A venit târziu, îmbufnată, și ne-am plimbat prin cartier, evitând cizmăria.

— Nu te duci să muncești?

— Nu.

— De ce, mă rog?

— Nu-mi mai place.

— Și pantofii noi?

— Departe de a fi realizați.

— Și atunci?

Mi s-a părut că nu știe nici măcar ea ce vrea. Singurul lucru sigur era că părea îngrijorată din cauza fratelui ei, mult mai mult decât o văzusem în ultima vreme. Și chiar pornind de la acea îngrijorare a început să-și schimbe discursul despre bogăție. Există încă nevoia de a deveni bogate, nu încăpea discuție în legătură cu asta, dar scopul nu mai era același din copilărie: fără cufere, fără strălucirea monedelor și a pietrelor prețioase. Acum părea că banii, în mintea ei, deveniseră un liant: consolidau, întăreau, reparau una și alta. Reparau mai ales capul lui Rino. El considera perechea de pantofi pe care o făcuseră împreună gata de purtat și voia să i-o arate lui Fernando. Dar Lila știa bine (și, după ea, o știa și Rino) că produsul avea multe defecte, că tatăl ar fi examinat pantofii și i-ar fi aruncat. De aceea îi spunea că trebuia să încerce și iar să încerce, că drumul spre fabrica de încălțăminte era un parcurs dificil; dar el nu mai voia să aștepte, pentru el era urgent să devină la fel ca frații Solara, ca Stefano, iar Lila nu reușea să-l facă să fie rațional. Dintr-o dată mi s-a părut chiar că bogăția în sine n-o mai interesa. Nu se mai lumina la față când vorbea despre bani, erau doar un remediu pentru a evita ca fratele ei să provoace vreun necaz.

— E numai vina mea, a început să recunoască ea, cel puțin față de mine, l-am făcut să creadă că norocul e după colț.

Dar pentru că nu era după colț, se întreba cu o privire rea ce trebuia să inventeze ca să-l calmeze.

Rino, într-adevăr, era nerăbdător. Fernando, de exemplu, nu i-a reproșat niciodată Lilei că nu se mai ducea la cizmărie, dimpotrivă: i-a dat de înțeles că era bucuros dacă rămânea acasă să-și ajute mama. Fratele, în schimb, s-a enervat și deja în primele zile din ianuarie am asistat la o altă ceartă urâtă. Rino a apărut cu capul plecat, ne-a oprit pe stradă și i-a spus:

— Vino imediat la muncă.

Lila i-a răspuns că nici nu se gândește. El, atunci, a tras-o de un braț, ea s-a răzvrătit cu o înjurătură urâtă, Rino i-a dat o palmă, a urlat la ea:

— Atunci, du-te acasă, du-te s-o ajuți pe mama. S-a supus, nici măcar nu m-a salutat și a plecat.

Apogeul conflictului a fost atins de ziua Befanei⁵. Ea, se pare, s-a trezit și a găsit lângă pat o șosetă plină cu cărbune. A înțeles că fusese Rino și, la micul dejun, a pus masa pentru toți, mai puțin pentru el. A apărut mama lor: fiul ei îi lăsase agățat de scaun un ciorap cu bomboane și ciocolată, lucru care o emoționase, băiatul acela era preferatul ei. De aceea, când și-a dat seama că unde stătea Rino nu era masa așezată, a încercat să o facă ea, dar Lila i-a interzis. În timp ce mama și fiica se certau, a apărut fratele ei, iar Lila a aruncat imediat în el cu o bucată de cărbune. Rino a râs crezând că e un joc, că ea apreciasse gluma, dar când și-a dat seama că nu glumea, a încercat s-o prindă ca s-o bată. Atunci a apărut Fernando, în chiloți și maiou, cu o cutie de carton în mână.

— Priviți ce mi-a adus Befana, a spus și se vedea că era foarte nervos.

A scos din cutie pantofii noi, făcuți în secret de cei doi fii ai lui. Lila a rămas cu gura căscată de uimire. Nu știa nimic despre inițiativa aceea, Rino decisese singur să-i arate tatălui munca lor, ca și cum ar fi fost un cadou de la Befana.

Când a văzut pe chipul fratelui ei un surâs distrat și totodată neliniștit, când a surprins privirea alarmată care traversa chipul tatălui ei, i s-a părut că i se confirmă ce o speriasse pe terasă, în mijlocul fumului și al pocnitorilor: Rino își pierduse profilul său obișnuit, ea avea acum un frate fără margini din care putea să iasă iremediabilul. În surâsul acela, în privirea aceea a văzut ceva insuportabil de meschin, cu atât mai insuportabil cu cât continua să-și iubească fratele, să simtă nevoia de a-i fi alături, ca să-l ajute și să fie ajutată.

— Ce frumoși sunt, a spus Nunzia, care nu știa nimic despre povestea cu

încălțările.

Fernando, fără să spună un cuvânt, cu expresia unui Randolph Scott mânios, s-a așezat și și-a pus mai întâi pantoful drept, apoi pe cel stâng.

— Befana, a spus, le-a făcut chiar pentru picioarele mele.

S-a ridicat, i-a încercat, a mers înainte și-napoi prin bucătărie, sub privirea familiei sale.

— Într-adevăr comozi, a comentat.

— Sunt pantofi de mare domn, a spus soția lui, aruncându-i fiului priviri înflăcărâte.

Fernando s-a așezat din nou. Și i-a scos, i-a studiat deasupra, dedesubt, înăuntru și pe dinafară.

— Cine a făcut pantofii ăștia e un maestru, a spus, însă fără să se lumineze la față nici măcar un pic. Bravo, Befana.

În fiecare cuvânt al său se simțea cât suferă și cât îl umple suferința lui de dorința de a sparge totul. Dar Rino părea să nu bage de seamă. La fiecare cuvânt sarcastic al tatălui devenea tot mai mândru, zâmbea roșu tot, formula fraze trunchiate: am făcut așa, tată, am adăugat asta, m-am gândit că. Lila, în schimb, voia să iasă din bucătărie, să se sustragă răbufnirii iminente a tatălui, dar nu putea să se hotărască, nu voia să-și lase fratele singur.

— Sunt deopotrivă lejeri și robuști, a continuat Fernando, nu e nimic neîngrijit. Și, în plus, nu i-am văzut niciodată la nimeni în picioare, cu vârful acesta lat sunt foarte originali.

S-a așezat, s-a încălțat din nou cu ei, și-a legat șireturile. I-a spus fiului:

— Întoarce-te, Rinù, că trebuie să-i mulțumesc Befanei.

Rino s-a gândit la o glumă care ar fi încheiat definitiv toată controversa lor îndelungată și s-a întors, fericit și stânjenit deopotrivă. Dar imediat ce a dat semne că întoarce spatele, tatăl i-a tras un șut foarte puternic în fund, l-a făcut bestie, idiot și a aruncat în el cu tot ce-i cădea în mână, la sfârșit și cu pantofii.

Lila a intervenit doar când a văzut că fratele, la început atent doar să se apere de pumni și de șuturi, începea și el să urle răsturnând scaune, spărgând farfurii, plângând, jurând că mai degrabă se omoară decât să continue să muncească gratis pentru tatăl lui, îngrozindu-și mama, pe ceilalți frați și pe vecini. Dar inutil. Tatăl și fiul au fost nevoiți mai întâi să se descarce până la consumarea puterilor. Apoi au lucrat din nou împreună, muți, închiși în micul atelier cu disperările lor.

O vreme nu s-a mai vorbit despre pantofi. Lila a decis în mod definitiv că rolul ei era să-și ajute mama, să meargă la cumpărături, să gătească, să

spele rufe, să le întindă la soare și nu s-a mai dus niciodată în cizmărie. Rino, amărât, bosumflat, a simțit-o ca pe o nedreptate de neînțeles și a început să pretindă ca sora lui să-i pună șosetele, chiloții și cămășile în ordine în sertarul lui, să-l servească și să-l respecte când se întorcea de la muncă. Dacă ceva nu era pe placul lui, protesta, spunea lucruri urâte precum: nici măcar o cămașă nu știi să calci, proasto. Ea ridica din umeri, nu protesta, și-a îndeplinit îndatoririle cu atenție și grijă.

Băiatul însuși, bineînțeles, nu era bucuros să se comporte așa, se chinuia, încerca să se liniștească, făcea destule eforturi să fie din nou cel de odinioară. În zilele bune, duminica dimineața, de exemplu, se învârtea pe lângă ea glumind, folosea un ton amabil:

„Ești supărată pe mine pentru că mi-am asumat tot meritul pentru pantofi? Dar am făcut asta“, spunea mișcând, „pentru a evita ca tata să se enerveze și pe tine“. Și apoi o întreba: „Ajută-mă, ce trebuie să facem acum? Nu putem sta încremeniți, eu trebuie să ies din situația asta“. Lila mută: gătea, călca, uneori îl săruta pe un obraz ca să-i dea de înțeles că nu mai era supărată. Dar între timp el deja se enerva din nou și sfârșea întotdeauna prin a sparge ceva. Îi urla că ea îl trădase și o va mai face, dat fiind că, mai devreme sau mai târziu, s-ar fi căsătorit cu vreun imbecil și ar fi plecat lăsându-l să trăiască pentru totdeauna în sărăcie.

Lila, uneori, când nu era nimeni în casă, se ducea în cămăruța unde ascunsese pantofii și îi pipăia, îi privea, uimită ea însăși de faptul că, bine sau rău, existau și apăruseră grație unui desenaș pe o foaie de caiet. Câtă trudă irosită.

24.

M- am întors la școală, am fost absorbită în ritmurile chinuitoare impuse de profesori. Mulți colegi de-ai mei au început să cedeze, clasa a început să se subțieze. Gino a colecționat calificative insuficient și mi-a cerut ajutorul. Am încercat să-l ajut, dar în realitate nu voia decât să-i dau să copieze temele. L-am lăsat să copieze, dar era fără chef: nici când copia nu era atent, nu făcea eforturi să înțeleagă. Și Alfonso, deși foarte disciplinat, se afla în dificultate. Într-o zi a izbucnit în plâns când era ascultat la greacă, lucru considerat foarte umilitor pentru un bărbat. S-a văzut clar că mai degrabă ar fi preferat să moară decât să verse o

singură lacrimă în fața clasei, dar n-a reușit. Am rămas toți în liniște, foarte tulburați, în afară de Gino care, poate din cauza încordării, poate a satisfacției că și pentru colegul lui de bancă lucrurile ieșeau rău, a izbucnit în râs. La ieșirea de la școală, i-am spus că, din cauză că răsese, nu mai eram logodiți. A reacționat întrebându-mă îngrijorat:

— Îți place Alfonso?

I-am explicat că, pur și simplu, nu-mi mai plăcea de el. A mormăit că de abia începuserăm, nu era corect. Ca logodnici, între noi nu se întâmplase mare lucru: ne sărutaserăm o dată, dar fără limbă, încercase să-mi atingă pieptul și eu mă enervasem, îl respinsesem. M-a rugat să continuăm încă puțin, am rămas fermă în hotărârea mea. Am știut că nu mă costa nimic să renunț la

mersul la școală și întoarcerea acasă mereu în compania lui.

Trecuseră puține zile de la despărțirea de Gino când Lila mi-a mărturisit că primise două declarații aproape în același timp, primele din viața ei. Pasquale, într-o dimineață, o ajunsese din urmă când se ducea la cumpărături. Avea cearcăne de oboseală, era foarte agitat. Îi spusese că se îngrijorase pentru că n-o mai văzuse la cizmărie și crezuse că s-a îmbolnăvit. Însă acum era fericit că o găsea sănătoasă. Dar, în timp ce vorbea, nu mai era niciun pic de fericire pe chipul lui. Se întrerupsese de parcă s-ar fi sufocat, și ca să-și elibereze gâtul, aproape că strigase că o iubea. O iubea atât de mult, că dacă ea era de acord, ar fi venit să discute cu fratele ei, cu părinții ei, cu oricine, imediat, ca să se logodească oficial. Ea rămăsese fără cuvinte, câteva minute crezuse că glumește. E adevărat că eu îi spusese de o mie de ori că Pasquale pusese ochii pe ea, dar nu mă crezuse niciodată. Acum, în schimb, el era acolo, într-o superbă zi de primăvară, aproape cu lacrimi în ochi, și o implora, îi spunea că viața lui nu însemna nimic dacă ea îi spunea nu. Ce dificil erau de descurcat sentimentele de iubire. Lila, cu multă prudență, deși nespunând deloc nu, găsise cuvintele ca să-l refuze. Îi spusese că și ea îl iubea, dar nu cum trebuie să iubești un logodnic. Îi spusese și că îi va fi mereu recunoscătoare pentru toate lucrurile pe care i le explicase: fascismul, rezistența, monarhia, republica, bursa neagră, comandantul Lauro, Mișcarea Socială Italiană, democrația creștină, comunismul. Dar să se logodească nu, nu s-ar fi logodit niciodată cu nimeni. Și încheiase:

— Pe voi toți, pe Antonio, pe tine, pe Enzo, vă iubesc cum îl iubesc pe Rino.

Atunci Pasquale murmurase:

— Eu, în schimb, nu te iubesc ca pe Carmela. Fugise și se întorsese să

trudească.

— Și cealaltă declarație? am întrebat-o curioasă, dar și puțin neliniștită.

— Nu ți-ai imagina niciodată.

Cealaltă declarație i-o făcuse Marcello Solara.

Când am auzit numele acela, am simțit o împunsătură în stomac. Dacă iubirea lui Pasquale era un semn despre cât putea Lila să placă, iubirea lui Marcello, un tânăr frumos, bogat, cu mașină, dur, violent, camorist, obișnuit adică să aibă ce femei voia, era în ochii mei, în ochii tuturor fetelor de vârsta mea, în ciuda proastei reputații pe care o avea, adică poate și datorită aceleia, o promovare, o trecere de la fetița sfrijită la femeia capabilă să împlânzească pe oricine.

— Și cum s-a întâmplat?

Marcello era la volanul Fiatului 1100, singur, fără fratele lui, și o văzuse întorcându-se acasă de-a lungul șoselei. Nu se apropiase de bordură, nu-i vorbise de la fereastră. Lăsase mașina în mijlocul străzii, cu portiera deschisă, și se dusesse după ea. Lila continuase să meargă, el în spatele ei. O implorase să-l ierte pentru cum se comportase înainte, recunoscuse că ar fi făcut foarte bine să-l omoare cu cuțitul de cizmărie. Îi amintise emoționat cât de bine dansaseră rock la petrecerea mamei Gigliolei, semn că erau foarte potriviți. Începuse, în fine, să-i facă multe complimente:

— Ce mare te-ai făcut, ce ochi frumoși ai, ce frumoasă ești.

Și apoi îi povestise visul pe care-l avusese în acea noapte: el îi cerea să se logodească, ea îi spunea da, el îi dăruia un inel de logodnă identic cu inelul de logodnă al bunicii lui, care avea în lăcaș trei diamante. Lila, continuând să meargă, în sfârșit, vorbise. Îl întrebase:

— În visul ăsta ți-am spus da?

Marcello îi confirmase și ea răspunsese:

— Atunci era într-adevăr un vis, pentru că ești un animal, tu și familia ta, bunicul tău, tatăl tău, fratele tău, iar cu tine nu m-aș logodi nici dacă-mi spui că mă omori.

— I-ai spus așa?

— I-am spus chiar mai mult.

— Adică?

Când Marcello, ofensat, îi replicase că sentimentele lui erau foarte delicate, că zi și noapte se gândea cu dragoste numai la ea, că de aceea nu era un animal, ci un om care o iubea, ea îi răspunsese că dacă o persoană se comporta cum se comportase el cu Ada, dacă aceeași persoană în noaptea de Anul Nou începea să tragă cu pistolul în

oameni, să-l numească animal însemna să jignească animalele. Marcello înțelesese în sfârșit că nu glumea, că, într-adevăr, îl considera mult mai puțin decât o broască, decât o salamandră și, dintr-odată, se mâhnise. Murmurase slab:

— Fratele meu a fost cel care a tras.

Dar deja, în timp ce vorbea, înțelesese că după fraza aceea ea îl disprețuia și mai mult. Lucru foarte adevărat. Lila grăbise pasul și, când el a încercat să se țină după ea, îi strigase: „Pleacă“ și începuse să alerge. Marcello atunci se oprise ca și cum nu-și amintea unde se afla și ce trebuia să facă, apoi se întorsese la mașină cu capul plecat.

— Tu i-ai făcut asta lui Marcello Solara?

— Da.

— Ești nebună: să nu spui nimănui că l-ai tratat așa.

Pe moment mi s-a părut un sfat inutil, am spus fraza aceea pentru a arăta că mă interesa întâmplarea ei. Lila avea caracterul uneia căreia îi plăcea să discute și să fabuleze pe marginea evenimentelor, dar nu bârfea niciodată, spre deosebire de noi care făceam asta încontinuu. Și, într-adevăr, despre iubirea lui Pasquale mi-a spus numai mie, n-am aflat niciodată că povestise și altora. Dar despre Marcello Solara a spus tuturor. Astfel încât m-am întâlnit cu Carmela și ea mi-a spus:

— Ai aflat că prietena ta i-a spus nu lui Marcello Solara? M-am întâlnit cu Ada care mi-a zis:

— Prietena ta chiar i-a spus nu lui Marcello Solara. Pinuccia Carracci, la mezelărie, mi-a șoptit la ureche:

— E adevărat că prietena ta i-a spus nu lui Marcello Solara? Până și Alfonso mi-a spus într-o zi la școală, uimit:

— Prietena ta i-a spus nu lui Marcello Solara? Când am văzut-o pe Lila, i-am spus:

— Ai făcut rău că le-ai spus tuturor, Marcello se va enerva.

Ea a ridicat din umeri. Era ocupată cu frații ei, casa, mama, tatăl și n-a stat mult de vorbă. De acum, după noaptea de Anul Nou, se ocupa numai de treburi casnice.

25.

Întocmai așa. Tot restul anului școlar, pe Lila n-a interesat-o deloc ce

făceam la școală. Și când am întrebat-o ce cărți lua de la bibliotecă, ce citea, a răspuns cu răutate:

— Nu mai iau nimic, cărțile îmi fac rău la cap.

Eu, în schimb, învățam, deja citeam aproape dintr-o plăcută obișnuință. Dar a trebuit să constat repede că, de când Lila încetase să mă mai îmboldească, să mi-o ia înainte cu studiul și cu lecturile, școala, sau chiar și biblioteca învățătorului Ferraro, nu mai era un fel de aventură și devenise doar un lucru pe care știam să-l fac bine și pentru care primeam multe laude.

Mi-am dat seama de asta cu claritate în două ocazii.

O dată m-am dus să iau cărți de la bibliotecă cu legitimația mea plină de împrumuturi și restituiri și învățătorul mai întâi m-a complimentat pentru sârguința mea, apoi m-a întrebat de Lila, arătându-se foarte mâhnit din cauză că ea și toată familia ei nu mai luau cărți. E dificil de explicat de ce, dar mâhnirea aceea m-a făcut să sufăr. Mi s-a părut semnul unui interes real și profund pentru Lila, ceva mult mai puternic decât complimentele pentru disciplina mea de cititoare sârguincioasă. Mi-a dat prin minte că dacă Lila ar fi luat și o singură carte pe an, pe cartea aceea și-ar fi lăsat amprenta și învățătorul ar fi simțit-o în momentul restituirii, în vreme ce eu nu lăsam semne, întrupam doar îndârjirea cu care adunam laolaltă, în mod dezordonat, volum după volum.

Cealaltă împrejurare a avut de-a face cu ritualurile școlare. Profesorul de literatură a adus corectate lucrările la italiană (îmi amintesc încă tema: „Diversele etape ale dramei Didonei“) și, dacă în general se limita să spună două vorbe pentru a justifica obișnuita notă de opt sau nouă, cu acea ocazie m-a laudat în mod articulat în fața clasei și a dezvăluit abia la final că-mi dăduse chiar zece. La sfârșitul lecției m-a chemat pe hol într-adevăr uimit de modul în care tratasem subiectul, și când a apărut profesorul de religie, l-a oprit și i-a rezumat entuziast expunerea mea. Au trecut câteva zile și mi-am dat seama că Gerace nu se limitase la preot, făcuse să circule lucrarea mea și printre ceilalți profesori, nu doar din specializarea mea. Unii profesori de liceu îmi zâmbeau acum pe holuri, chiar făceau în treacăt câte un comentariu. O profesoară de la clasa întâi A, de exemplu, profesoara Galiani, pe care toți o apreciau și o evitau pentru că avea faima că e comunistă și din două replici reușea să demonteze orice argument prost construit, m-a oprit pe hol și s-a arătat în special entuziasmată de ideea, centrală în lucrarea mea, că dacă iubirea e exilată din orașe, orașele își modifică natura lor benefică în natură malefică. M-a întrebat:

— Ce înseamnă pentru tine „un oraș fără iubire“?

— Un popor lipsit de fericire.

— Dă-mi un exemplu.

M-am gândit la discuțiile pe care le avusesem cu Lila și Pasquale toată luna septembrie și le-am simțit dintr-odată ca pe o adevărată școală, mai adevărată decât cea pe care o făceam în fiecare zi.

— Italia sub fascism, Germania sub nazism, noi toți, ființele umane din ziua de astăzi.

M-a scrutat cu un interes crescut. A spus că scriam foarte bine, mi-a recomandat câteva cărți, s-a oferit să mi le împrumute pe-ale ei. La final m-a întrebat cu ce se ocupă tata, am răspuns:

— Portar la primărie.

S-a îndepărtat cu capul plecat.

Interesul lui Galiani bineînțeles că m-a făcut să mă simt mândră, dar n-a avut cine știe ce urmare, totul a redevenit rutină școlară. În consecință, și transformarea mea, deja în clasa a patra de gimnaziu, într-o elevă bună cu mica ei faimă a ajuns curând să nu mi se pară mare lucru. În fond, ce dovedea? Dovedea mai ales cât fusese de rodnic să învăț și să conversez cu Lila, s-o am ca stimul și sprijin la intrarea în acea lume din afara cartierului, printre lucrurile, persoanele, peisajele și ideile cărților. Desigur, îmi spuneam, expunerea despre Didona e a mea, capacitatea de a formula fraze frumoase e ceva ce vine de la mine; desigur, ce am scris despre Didona îmi aparține; dar n-am elaborat împreună cu ea, nu ne stimulasem reciproc, pasiunea mea nu a crescut la căldura pasiunii ei? Și ideea orașului fără iubire, care le plăcuse mult profesorilor, nu-mi venise de la Lila, chiar dacă apoi o dezvoltasem eu, cu capacitatea mea? Ce trebuia să deduc din asta?

Am început să aștept alte laude care să-mi dovedească autonomia priceperii. Dar Gerace, când a dat altă lucrare despre regina Cartaginei („Enea și Didona: întâlnire între doi refugiați”), nu s-a entuziasmat, s-a limitat să-mi dea opt. De la profesoara Galiani am obținut, în schimb, semne cordiale de salut și descoperirea plăcută că era profesoara de latină și greacă a lui Nino Sarratore, elev în clasa întâi A. Chiar aveam nevoie de atenție și de stimă reconfortante, speram să vină măcar de la el. Mi-am dorit ca, în caz că profesoara lui de literatură m-ar fi lăudat în mod public, să presupunem că în clasa lui, și-ar fi adus aminte de mine și, în sfârșit, mi-ar fi vorbit. În schimb, nu s-a întâmplat nimic, am continuat să-l zăresc la ieșire, la intrare, mereu cu aerul lui absent și nicio privire. Odată am ajuns chiar să-l urmăresc pe bulevardul Garibaldi și pe

strada Casanova, sperând să mă descopere și să-mi spună: „Salut, văd că mergem pe același drum, am auzit vorbindu-se mult despre tine“. Dar înainta grăbit, cu capul plecat, și nu s-a întors deloc. Am obosit, m-am disprețuit. Am cotit deprimată pe bulevardul Novara și m-am întors acasă.

Am mers mai departe zi după zi, cu datoria să le confirm tot mai mult profesorilor, colegilor, mie însămi tenacitatea și silința mea. Dar între timp a crescut în mine un sentiment de singurătate, simțeam că învăț fără energie. Am încercat atunci să-i spun Lilei de mâhnirea învățătorului Ferraro, i-am spus să se întoarcă la bibliotecă. M-am referit și la cât fusese de bine primită lucrarea despre Didona, fără să-i spun însă ce scrisesem, dar dându-i de înțeles că era și succesul ei. M-a ascultat fără niciun chef, poate că nici nu-și mai amintea despre ce vorbiserăm în legătură cu personajul acela, avea alte probleme. Imediat cum i-am dat ocazia, mi-a spus că Marcello Solara nu se resemnase ca Pasquale, continua să se țină după ea. Dacă ieșea la cumpărături, o urma fără s-o deranjeze până la magazinul lui Stefano, până la căruța lui Enzo, doar ca s-o privească. Dacă apărea la fereastră, îl găsea nemișcat într-un colț, așteptând ca ea să apară. O neliniștea constanța aceea. Îi era teamă că-și dă seama de ea tatăl ei, că, mai ales, își dă seama Rino. O speria posibilitatea că ar începe una dintre poveștile alea de masculi în care se ajungea la bătaie o zi da, una ba, din astea erau multe în cartier.

— Ce am? spunea.

Se vedea slabă, urâtă: de ce făcuse Marcello o obsesie pentru ea?

— Am ceva bolnav? spunea. Îi fac pe oameni să facă lucruri greșite.

Repetă deseori acea idee. Convingerea că-i făcuse mai mult rău decât bine fratelui ei i se întărise.

— E de-ajuns să te uiți la el, spunea.

Odată dispărut proiectul fabricii de încălțăminte Cerullo, Rino rămăsese prins în nebunia de a deveni bogat ca frații Solara, ca Stefano, chiar mai mult, și nu putea să se resemneze banalității lucrului în atelier. Îi spunea, încercând să-i însuflețească din nou vechiul entuziasm:

— Noi suntem inteligenți, Lina, pe noi împreună nu ne oprește nimeni, zi-mi ce trebuie să facem.

Voia să-și cumpere și el mașină, televizor și îl detesta pe Fernando că nu înțelegea importanța acelor lucruri. Dar în special, când Lila arăta că nu mai vrea să-l susțină, o trata mai rău decât pe o servitoare. Poate că el nici nu știa că se degradase, dar ea, care îl avea zilnic în față, era alarmată. Mi-a spus odată:

— Ai văzut că oamenii când se trezesc sunt urâți, deformați, nu au privire?

Rino, după ea, așa devenise.

26.

Într-o duminică-seară de la jumătatea lunii aprilie, îmi amintesc, am ieșit în cinci: Lila, eu, Carmela, Pasquale și Rino. Noi, fetele, ne-am îmbrăcat cât puteam de bine și, cum am ieșit din casă, ne-am dat cu ruj și ne-am fardat puțin la ochi. Am luat metroul, foarte aglomerat, iar Rino și Pasquale au stat tot drumul în gardă lângă noi. Se temeau că ne atinge cineva, dar nu ne-a atins nimeni, însoțitorii noștri aveau niște fețe prea periculoase.

Am coborât pe jos pe Toledo. Lila insista să mergem pe strada Chiaia, strada Filangieri și apoi pe strada dei Mille, până la piața Amedeo, zone unde se știa că erau oameni bogați și eleganți. Rino și Pasquale se împotriveau, dar nu știau sau nu voiau să ne explice, și răspundeau doar cu bombăneli în dialect și insulte către persoane oarecare pe care le numeau gagă. Noi trei ne-am coalizat și am insistat. În acel moment am auzit un claxon. Ne-am întors și am văzut Fiatul 1100 al fraților Solara. Pe cei doi nici nu i-am observat, atât am fost de impresionate de fetele care își agitau brațele la ferestre: erau Gigliola și Ada. Păreau foarte frumoase, rochii frumoase, coafuri frumoase, cercei frumoși sclipitori, dădeau din mâini și ne strigau salutări. Rino și Pasquale au întors privirea, Carmela și eu, din cauza surprizei, n-am răspuns. Lila a fost singura care a strigat ceva cu entuziasm și le-a salutat cu gesturi ample, în timp ce mașina dispărea în direcția pieței Plebiscito.

Am tăcut o vreme, apoi Rino i-a zis posac lui Pasquale că se știuse mereu că Gigliola era o curvă și Pasquale a încuviințat grav. Niciunul dintre ei nu s-a referit la Ada, Antonio era prietenul lor și nu voiau să-l jignească. Carmela, în schimb, a vorbit foarte rău și de Ada. Eu am simțit mai ales amărăciune. Trecuse ca un fulger imaginea puterii, patru tineri în mașină, modul potrivit de a ieși din cartier și a petrece. Modul nostru era greșit: pe jos, prost îmbrăcați, săraci. Mi-a venit chef să mă întorc imediat acasă. În schimb Lila, ca și cum nu avusese loc întâlnirea aceea, a reacționat insistând din nou că voia să meargă la plimbare unde erau

oameni eleganți. S-a agățat de brațul lui Pasquale, a țipat, a râs, a făcut ceea ce, după ea, era parodia persoanei înstărite, adică mergea legănându-și șoldurile, s-a manifestat zâmbind larg și având gesturi molatice. Noi am ezitat o clipă și apoi am susținut-o, înfuriate de gândul că Gigliola și Ada se simțeau bine în Fiatul 1100 cu superbii frați Solara, în timp ce noi eram pe jos, în compania lui Rino care repara pantofi și a lui Pasquale care era zidar.

Nemușumirea asta a noastră, bineînțeles neexprimată, probabil că a ajuns pe căi secrete la cei doi tineri, care s-au privit, au oftat și au cedat. Bine, au spus, și am pornit pe strada Chiaia.

A fost ca și cum am trecut o graniță. Îmi amintesc o mulțime densă și un fel de diversitate umiltoare. Nu mă uitam la băieți, ci la fete, la doamne: erau complet diferite de noi. Parcă respiraseră alt aer, mâncaseră altceva, se îmbrăcaseră pe vreo altă planetă, învățaseră să meargă pe adieri de vânt. Rămăsesem cu gura căscată. Cu atât mai mult cu cât, în timp ce eu mă opream să privesc în tihnă rochii, pantofi, tipul de ochelari pe care-i purtau, dacă purtau ochelari, ele treceau și parcă nu mă vedeau. Nu vedeau pe niciunul dintre noi cinci. Eram imperceptibili. Sau neinteresanți. Și, dimpotrivă, dacă uneori privirea lor cădea asupra noastră, se întorceau imediat în altă parte, parcă deranjate. Se priveau numai între ele.

Toți ne-am dat seama de asta. Nimeni n-a vorbit, dar am înțeles că Rino și Pasquale, care erau mai mari, pe străzile acelea găseau numai confirmarea lucrurilor deja știute și asta îi prost dispunea, îi făcea amenințători, înrăiți de certitudinea că sunt inadecvați, în timp ce noi, fetele, o descopeream abia atunci, cu sentimente ambigue. Ne-am simțit stânjenite și încântate, urâte, dar și îmboldite să ne imaginăm cum am fi devenit dacă am fi putut să ne reeducăm și să ne îmbrăcăm și să ne machiem și să ne dichisim cum trebuie. Însă, ca să nu ne stricăm seara, reacționam hlizindu-ne, ironizând.

— Tu ai purta vreodată rochia aia?

— Nici dacă m-ar plăti.

— Eu da.

— Bravo, așa ai părea o gogoasă ca aia de acolo.

— Și ai văzut pantofii?

— De ce, pantofi's 'ceia?

Am înaintat până în dreptul Palazzo Cellammare râzând și glumind. Pasquale, care evita în fel și chip să stea lângă Lila, iar când ea îl luase de braț se eliberase imediat politicos (i se adresa adesea, desigur, simțea

o plăcere evidentă să-i audă vocea, să o privească, dar se vedea că și cel mai mic contact îl tulbura, poate că putea chiar să-l facă să plângă), stând aproape de mine, m-a întrebat sarcastic:

— La școală, colegile tale sunt așa?

— Nu.

— Înseamnă că nu e o școală bună.

— E un liceu clasic, am spus jignită.

— Nu e bun, a insistat el, fii sigură că, dacă nu sunt oameni de felul ăsta, nu e bun: nu-i așa, Lila, că nu e bun?

— Bun? a spus Lila și a arătat o față blondă care venea spre noi în compania unui tânăr brunet, cu un pulover alb strălucitor cu decolteu în V, înalt. Dacă nu e ca aia, școala ta e oribilă. Și a izbucnit în râs.

Fata era toată în verde: pantofi verzi, fustă verde, sacou verde și pe cap — mai ales asta o făcea pe Lila să râdă — avea un melon ca al lui Charlot, tot verde.

Veselia ei ne-a molipsit și pe noi. Când perechea a trecut pe lângă noi, Rino a făcut un comentariu foarte dur în legătură cu ce trebuia să facă domnișoara în verde cu melonul și Pasquale s-a oprit, atât de tare i-a venit să râdă, și s-a sprijinit de zid cu un braț. Fata și însoțitorul ei au făcut câțiva pași, apoi s-au oprit. Băiatul cu pulover alb s-a întors, reținut imediat de față de un braț. El s-a scuturat, a venit spre noi, i s-a adresat direct lui Rino cu o serie de fraze jignitoare. A durat o clipă. Apoi Rino l-a doborât cu un pumn în față urlând:

— Cum mi-ai spus? N-am înțeles, repetă, cum mi-ai spus? Ai auzit, Pascà, cum mi-a spus?

Noi, fetele, am trecut brusc de la râs la spaimă. Lila a fost prima care s-a năpustit asupra fratelui ei înainte să-l ia la șuturi pe tânărul căzut la pământ și l-a târât de acolo cu o expresie uimită, ca și cum o mie de fragmente din viața noastră, din copilărie până la acel al paisprezecelea an al nostru, compuneau o imagine în sfârșit clară însă care în momentul acela părea neverosimilă.

I-am împins de acolo pe Rino și pe Pasquale, în timp ce fata cu melon își ajuta logodnicul să se ridice. Uimirea Lilei între timp se transforma în furie disperată. Exact când îl trăgea de acolo și-a agresat fratele cu înjurături foarte vulgare, l-a tras de un braț, l-a amenințat. Rino a ținut-o departe cu o mână, cu un râs nervos pe chip, și în timpul ăsta i s-a adresat lui Pasquale:

— Sora mea își crede că aici e de joacă, Pascà, a zis în dialect, cu o privire de nebun, sora mea își crede că dacă eu zic acolo e mai bine să

nu mergem, ea poate face pe aia care știe întotdeauna totul, care înțelege întotdeauna totul, ca de obicei, și vrea să meargă neapărat. După o mică pauză în care și-a controlat respirația a adăugat: Ai auzit că prostu' cela m-o făcut țăran? Țăran pe mine? Țăran? Și iarăși, abia respirând: Sor'mea m-adus aici și acu' vede dacă accept să mi se spună țăran, acu' vede ce fac dacă sunt făcut țăran.

— Calmează-te, Rino, i-a răspuns Pasquale posac, uitându-se din când în când în spate, alarmat.

Rino a rămas agitat, dar vlăguit. Lila, în schimb, s-a calmat. Ne-am oprit în Piața Martirilor. Pasquale a spus, aproape rece, adresându-i-se Carmelei:

— Voi acum vă întoarceți acasă.

— Noi singure?

— Da.

— Nu.

— Carmè, nu vreau să discut: plecați de aici.

— Nu știm să ne întoarcem.

— Nu minți.

— Hai, i-a spus Rino Lilei, încercând să se stăpânească, ține niște bani, pe drum vă cumpărați înghețată.

— Am ieșit împreună și ne întoarcem împreună. Rino și-a pierdut din nou răbdarea, i-a dat un brânci:

— Dar tu ai de gând să încetezi? Fratele mare sunt eu și trebuie să faci ce-ți spun. Mișcă-te, hai, du-te, că nu-mi ia mult să-ți sparg fața.

Am văzut că era gata s-o facă pe bune, am tras-o de un braț pe Lila. A înțeles și ea că risca:

— Îi spun tatei.

— Mi se fâlfâie. Mergi, hai, șterge-o, nu meriți nici măcar înghețata.

Nesigure, am pornit în sus pe Santa Caterina. Dar, după o clipă, Lila s-a răzgândit, s-a oprit, a spus că se întoarce la fratele ei. Am încercat s-o convingem să rămână cu noi, dar nici nu voia să audă. Exact în momentul în care discutam, am văzut un grup de băieți, cinci, poate șase, păreau canotierii pe care îi admiraserăm, uneori, în plimbările duminicale pe lângă Castel dell'Ovo. Erau toți înalți, bine făcuți, bine îmbrăcați. Unii aveau o bătă, alții nu. Au trecut cu pas vioi pe lângă biserică și s-au dus spre piață. Între ei era tânărul pe care-l lovise Rino în față, avea puloverul în V murdar de sânge.

Lila a scăpat din strânsoarea mea și a alergat, eu și Carmela în spate. Am ajuns la timp să-i vedem pe Rino și Pasquale retrăgându-se spre

monumentul din centrul pieței, umăr lângă umăr, iar grupul celor bine îmbrăcați alergând spre ei și lovindu-i cu bâtele. Am strigat ajutor, am început să plângem, să blocăm trecători, dar bâtele îi speriau, oamenii nu făceau nimic. Lila l-a apucat pe unul dintre agresori de braț, dar a fost trântită la pământ. L-am văzut pe Pasquale în genunchi, lovit cu șuturi, l-am văzut pe Rino care se apăra cu brațul de loviturile de bâtă. Apoi s-a oprit o mașină și era Fiatul 1100 al fraților Solara.

A coborât imediat Marcello, care mai întâi a ridicat-o pe Lila și apoi, întărâtat de ea care urla de furie și-și striga fratele, s-a aruncat în încăierare trăgând și primind pumni. Abia atunci a coborât și Michele din mașină, a deschis portbagajul, a luat ceva ce părea o bucată din fier strălucitor și a intrat în încăierare lovind cu o cruzime rece pe care sper să n-o mai văd niciodată în viață. Rino și Pasquale s-au ridicat furioși, acum loveau, strângeau, smulgeau și mi se păreau doi necunoscuți, atât îi transformase ura. Tinerii bine îmbrăcați au fost puși pe fugă. Michele s-a apropiat de Pasquale căruia îi curgea sânge din nas, dar Pasquale l-a respins urât și și-a trecut peste față mâneca de la cămașa albă, apoi a privit-o îmbibată de roșu. Marcello a cules de pe jos un mănunchi de chei și i l-a dat lui Rino, care a mulțumit indispus. Oamenii care înainte se îndepărtaseră acum se apropiau curioși. Eu eram paralizată de frică.

— Luați-le pe fete de aici, le-a spus Rino fraților Solara, pe tonul recunoscător al unuia care solicită ceva ce știe că nu poate fi evitat.

Marcello ne-a obligat să urcăm în mașină, mai întâi pe Lila care se opunea cel mai tare. Ne-am înghesuit toate pe bancheta din spate, una peste genunchii celeilalte, și am pornit. Am întors capul să mă uit la Pasquale și la Rino care se îndepărtau spre Riviera, Pasquale șchiopăta. M-am simțit ca și cum cartierul se lărgise și înglobase întreg orașul Napoli, chiar și străzile oamenilor cumsecade. În mașină au apărut imediat tensiuni. Gigliola și Ada erau foarte enervate, au protestat în legătură cu modul incomod în care se călătorea.

— Nu se poate, spuneau.

— Atunci coborâți și mergeți pe jos, a strigat Lila, și erau pe punctul de a se lua la bătaie.

Marcello a frânat distrat. Gigliola a coborât și, cu un mers lent de prințesă, s-a dus să stea în față, pe genunchii lui Michele. Am călătorit așa, cu Gigliola și Michele care se sărutau încontinuu sub privirile noastre. Eu mă uitam la ea și ea, în timp ce săruta pasional, se uita la mine. Întorceam imediat privirea.

Lila n-a mai zis nimic până n-am ajuns în cartier. Marcello a spus în

treacăt câteva cuvinte, căutând-o cu privirea în oglinda retrovizoare, dar ea nu i-a răspuns niciodată. Ne-au lăsat departe de casă pentru a evita să fim văzute în mașina fraților Solara. Noi, cele cinci fete, am parcurs restul drumului pe jos. În afară de Lila, care părea roasă de furie și de grijă, eram toate foarte mirate de comportamentul celor doi frați. Curajoși, ziceam noi, au făcut foarte bine. Gigliola repeta întruna: „Păi, bineînțeles“, „păi, ce credeți“,

„păi, sigur“ cu aerul cuiva care, lucrând la cofetărie, știa bine ce oameni de calitate erau cei din familia Solara. La un moment dat m- a întrebat, cu aerul cuiva care face mișto de tine:

— La școală cum e?

— Frumos.

— Dar nu te distrezi cum mă distrez eu.

— E un alt tip de distracție.

Când ea, Carmela și Ada ne-au părăsit ca să se strecoare pe ușa de la intrare a casei lor, i-am spus Lilei:

— Cu siguranță domnii sunt mai răi decât noi. Ea n-a răspuns. Am adăugat, circumspectă:

— Frații Solara or fi oameni de rahat, dar bine că erau acolo: cei din strada dei Mille puteau să-i omoare pe Rino și pe Pasquale.

Ea a clătinat din cap energic. Era mai palidă ca de obicei și sub ochi avea riduri adânci de culoare violet. Nu era de acord, dar nu mi-a spus de ce.

27.

Am trecut clasa cu note de nouă, urma chiar să primesc și ceva care se numea bursă de studiu. Din cincizeci câți eram am rămas treizeci și doi. Gino a fost respins, Alfonso a fost lăsat corijent pentru septembrie la trei materii. Îmboldită de tata m-am dus acasă la învățătoarea Oliviero — mama era contra, nu-i plăcea ca Oliviero să-și bage nasul în familia ei și să-și aroge luarea de decizii în legătură cu copiii în locul ei — cu obișnuitele două pachete, unu de zahăr și unu de cafea, cumpărate de la cafeneaua Solara, ca să-i mulțumesc pentru interesul ei față de mine.

Nu se simțea deloc bine, avea ceva în gât care-i făcea rău, dar m- a lăudat mult, m-a felicitat pentru cât mă străduisem, a spus că mă vedea

puțin palidă și că intenționa să-i telefoneze unei verișoare de- a ei care locuia la Ischia ca să vadă dacă mă găzduiește o perioadă de timp. Am mulțumit, nu i-am spus nimic mamei despre acea propunere. Știam deja că nu m-ar fi trimis niciodată. Eu la Ischia? Eu singură pe vapor să fac o călătorie pe mare? Eu pe plajă, intrând în apă în costum de baie?

Nu i-am vorbit nici măcar Lilei despre asta. Viața ei, în câteva luni, își pierduse și aura aventuroasă a fabricii de pantofi și n-aveam chef să mă laud cu promovarea, cu bursa de studiu, cu o posibilă vacanță la Ischia. Aparent, lucrurile se îmbunătățiseră: Marcello Solara nu se mai ținea după ea. Dar, după violențele din Piața Martirilor, se întâmplase ceva cu totul neașteptat care o lăsase perplexă. Tânărul, făcându-l mai ales pe Fernando să se agite datorită onoarei care i se făcea, se prezentase la atelier ca să se informeze în legătură cu starea lui Rino. Dar Rino, care avusese mare grijă să nu-i povestească tatălui întâmplarea (ca să explice vânătăile de pe față și corp inventase că picase de pe Lambretta unui prieten de-al lui), temându-se că Marcello va zice un cuvânt în plus, îl împinsese imediat în stradă. Făcuseră câțiva pași. Rino îi mulțumise fără chef lui Solara atât pentru intervenția lui, cât și pentru amabilitatea de a trece să vadă cum se simțea. După două minute și-au luat la revedere. La întoarcerea în atelier tatăl lui îi spusese:

— În sfârșit faci ceva bun.

— Ce?

— Prietenia cu Marcello Solara.

— Nu e nicio prietenie, tată.

— Atunci înseamnă că fraier erai și tot fraier ai rămas.

Fernando voia să spună că se schimba ceva și că fiul, oricum voia să numească chestia aia cu Solara, ar fi făcut bine s-o încurajeze. Avea dreptate. Marcello se întorsese câteva zile mai târziu cu o pereche de pantofi ai bunicului său de pingelit; apoi îl invitase pe Rino la o plimbare cu mașina; apoi voise să-l învețe să conducă; apoi îl încurajase să pregătească actele pentru permis,

asumându-și obligația de a-l ajuta să exerseze la volanul Fiatului 1100. Poate că nu era vorba de prietenie, dar cu siguranță frații Solara începuseră să-l îndrăgească pe Rino.

Lila, exclusă de la toate întâlnirile acelea care se desfășurau în preajma cizmăriei, unde ea nu mai punea piciorul, auzind vorbindu-se despre asta, spre deosebire de tatăl ei, simțea o îngrijorare tot mai mare. La început își amintise de lupta focurilor de artificii și se gândise: Rino îi urăște prea mult pe frații Solara, e imposibil să se lase tras pe sfoară.

Apoi fusese nevoită să constate că atențiile lui Marcello îl seduceau pe fratele ei mai mare mai mult decât pe părinții ei. Cunoștea deja fragilitatea lui Rino, dar tot se enerva din cauza modului în care frații Solara îi intrau în minte, făcând din el un fel de maimuțoi vesel.

— Ce-i rău în asta? am obiectat o dată.

— Sunt periculoși.

— Aici totul e periculos.

— Ai văzut ce a luat Michele din mașină în Piața Mar-tirilor?

— Nu.

— O bară din fier.

— Ceilalți aveau bâte.

— Tu nu înțelegi, Lenù, dar bara era ascuțită la vârf: dacă voia, putea s-o înfigă în pieptul sau în stomacul unuia din ăia.

— Păi, tu l-ai amenințat pe Marcello cu cuțitul de cizmărie.

În punctul acela s-a enervat, a zis că nu înțelegeam. Și probabil că era adevărat. Fratele era al ei, nu al meu; iar mie îmi plăcea să judec rațional, ea, în schimb, avea alte nevoi, voia să-l scoată pe Rino din relația aia. Dar cum făcea vreo aluzie critică, Rino îi spunea să tacă, o amenința, uneori o lovea. Și, în fine, lucrurile, vrând- nevrând, au mers înainte, atât de vertiginos, că într-o seară de la sfârșitul lui iunie — eu eram acasă la Lila, o ajutam să împătorească așternuturile uscate sau altceva, nu-mi amintesc —, s-a deschis ușa casei și a intrat Rino urmat de Marcello.

Băiatul îl invitase pe Solara la cină, iar Fernando, care se întorsese de puțin timp de la atelier, foarte obosit, pe moment s-a enervat, dar pe urmă s-a simțit onorat și s-a comportat amabil. De Nunzia nu mai vorbim: a început să se agite, a mulțumit pentru cele trei sticle de vin bun aduse de Marcello, i-a târât în bucătărie pe ceilalți copii ca să nu deranjeze.

Eu însămi am fost implicată, împreună cu Lila, în pregătirile cinei.

— Pun otravă pentru gândaci, spunea Lila furioasă, la aragaz, și râdeam, în timp ce Nunzia ne zicea să tăcem.

— A venit să se căsătorească cu tine, o provocam, o să te ceară de la tatăl tău.

— Își face iluzii.

— De ce, întreba Nunzia panicată, dacă te vrea, îi spui nu?

— Mama, i-am zis deja nu.

— Serios?

— Da.

— Tu ce zici?

— Așa e, am confirmat eu.

— Taică-tu nu trebuie să afle niciodată, că te omoară.

La cină a vorbit doar Marcello. Era evident că se autoinvitase și Rino, care nu știuse să spună nu, la masă a tăcut aproape tot timpul sau râdea fără motiv. Solara a vorbit adresându-i-se mai ales lui Fernando, dar fără să uite deloc să ne toarne apă sau vin Nunziei, Lilei și mie. I-a spus stăpânului casei cât era de stimat în cartier pentru priceperea lui de cizmar. I-a spus cum vorbește tatăl lui mereu foarte bine despre marea lui îndemânare. I-a spus că Rino avea o admirație nemărginită pentru talentul lui de cizmar.

Fernando, și puțin din cauza vinului, s-a emoționat. A mormăit ceva elogiindu-l pe Silvio Solara și a ajuns chiar să spună că Rino era muncitor și că devenea foarte priceput. Atunci Marcello a început să laude nevoia de îmbunătățire. A spus că bunicul lui începuse cu un demisol, apoi tatăl lui se extinsese și acum cafeneaua Solara era ceea ce era, o știau toți, lumea venea din toate părțile orașului ca să bea o cafea și să mănânce o prăjitură.

— Ce exagerare, a exclamat Lila, iar tatăl ei a fulgerat-o cu privirea.

Dar Marcello i-a zâmbit umil și a recunoscut:

— Da, poate că am exagerat puțin, dar numai ca să spun că banii trebuie să circule. Începi cu o pivniță și, din generație în generație, poți ajunge foarte departe.

În acest punct, evident făcându-l mai ales pe Rino să se simtă stânjenit, a început să laude ideea de a face pantofi noi. Și, din momentul acela, a început să se uite la Lila de parcă lăudând energia generațiilor tinere o lăuda mai ales pe ea. Spunea că dacă cineva are chef, dacă e priceput, dacă știe să inventeze lucruri bune, care plac, de ce nu trebuie să încerce? A vorbit într-un frumos dialect fermecător și, vorbind, s-a uitat încontinuu la prietena mea. Auzeam, vedeam că se îndrăgostise de ea ca în cântece, că ar fi vrut s-o sărute, că ar fi vrut să-i respire răsuflarea, că ea ar fi putut face din el tot ce voia, că întruchipa, în ochii lui, toate posibilele calități feminine.

— Știu, a încheiat Marcello, că fiii dumneavoastră au făcut o pereche de pantofi foarte frumoși, numărul 43, chiar numărul meu. S-a lăsat o tăcere lungă. Rino țintuia farfuria cu privirea și nu îndrăznea s-o ridice spre tatăl lui. Se auzea doar agitația sticletelui lângă fereastră. Fernando a spus lent:

— Da, e chiar un număr 43.

— Mi-ar plăcea tare mult s-o văd, dacă nu vă supărați. Fernando a

mormăit:

— Nu știi unde sunt. Nunzia, tu știi?

— Sunt la ea, a spus Rino făcând semn spre sora lui. Lila l-a privit drept în față pe Solara, apoi a spus:

— Îi aveam eu, da, îi pusesem în debara. Dar mi-a zis mama alaltăieri să fac curățenie și i-am aruncat. Oricum nu plăceau nimănui.

Rino s-a enervat și a spus:

— Ești o mincinoasă, du-te și adu imediat pantofii. Și Fernando a spus nervos:

— Du-te și adu pantofii, hai.

Lila a izbucnit adresându-i-se tatălui:

— Cum se face că acum îi vrei? I-am aruncat pentru că ai zis că nu-ți plac.

Fernando a lovit cu palma în masă, a tremurat vinul în pahare.

— Ridică-te și du-te să aduci pantofii, imediat. Lila a mutat scaunul și s-a ridicat.

— I-am aruncat, a repetat slab și a ieșit din cameră. Nu s-a mai întors.

Timpul a trecut în liniște. Primul care s-a alarmat a fost chiar Marcello. A spus, cu adevărat neliniștit:

— Poate că am greșit, nu știam că sunt probleme.

— Nu sunt probleme, a spus Fernando și i-a șoptit soției: Du-te să vezi ce pune la cale fiică-ta.

Nunzia a ieșit din cameră. Când a revenit, era foarte stânjenită, Lila nu era de găsit. Am căutat-o prin toată casa, nu era. Am strigat de la fereastră: nimic. Marcello, dezolat, și-a luat rămas-bun. Imediat cum a plecat, Fernando a urlat către soția lui:

— Dumnezeule, de data asta chiar o omor pe fiică-ta.

Rino i s-a alăturat tatălui în amenințări, Nunzia a început să plângă. Eu am plecat aproape în vârful picioarelor, speriată. Dar cum am închis ușa și am ajuns pe palier, Lila m-a strigat. Era la ultimul etaj, am urcat în vârful picioarelor. Se ghemuise lângă ușa terasei, în penumbră. Ținea pantofii în poală, pentru prima dată i-am văzut finisați. Străluceau în lumina slabă a unui bec atârnat de un cablu electric.

— Ce te costa să-i arăți? am întrebat dezorientată. A clătinat energic din cap.

— Nici măcar nu vreau să-i atingă.

Dar părea copleșită de reacția ei extremă. Îi tremura buza de jos, lucru care nu i se întâmpla niciodată.

Am convins-o încet, încet să intre în casă, nu putea rămâne pitită acolo

pe veci. Am însoțit-o contând pe faptul că prezența mea ar fi protejat-o. Dar oricum au fost țipete, jigniri, câteva palme. Fernando a urlat la ea că, pentru un capriciu, îl făcuse să facă impresie proastă față de un oaspete de seamă. Rino i-a smuls pantofii din mână, a spus că erau ai lui, efortul fusese al lui. Ea a început să plângă șoptind:

— Am muncit și eu, dar mai bine ar fi fost dacă n-aș fi făcut-o niciodată, te-ai transformat într-o bestie nebună.

Nunzia a fost cea care a pus capăt acelei sfâșieri. S-a făcut pământie și, cu o voce neobișnuită pentru ea, le-a ordonat copiilor, chiar și soțului — ea care era întotdeauna supusă —, să înceteze imediat, să-i dea ei pantofii, să nu scoată nici măcar un cuvânt dacă nu voiau să se arunce pe fereastră. Rino i-a dat pantofii imediat și, de data aceea, lucrurile s-au încheiat așa. Eu am șters-o de acolo.

28.

Dar Rino n-a renunțat, în zilele următoare a continuat să-și atace sora verbal și fizic. De fiecare dată când mă întâlneam cu Lila, vedeam o nouă vânătaie. La scurtă vreme am simțit-o resemnată. Într-o dimineață el i-a impus să iasă din casă împreună și să-l însoțească la cizmărie. Pe drum au încercat amândoi, cu mișcări prudente, să încheie războiul. Rino i-a spus că ținea foarte mult la ea, dar că ea nu-și dorea binele nimănui, nici pe al părinților, nici pe al fraților. Lila a spus șoptit:

— Care e binele tău, care e binele familiei noastre? Să auzim. Încetul cu încetul, el i-a dezvăluit ce avea în minte.

— Dacă lui Marcello îi plac pantofii, tata se răzgândește.

— Nu cred.

— Sigur. Și dacă Marcello chiar îi cumpără, tata înțelege că modelele tale sunt bune, că pot aduce un câștig și ne lasă să ne apucăm de lucru.

— Noi trei?

— Eu, el și, eventual, și tu. Tata poate face o pereche de pantofi finisați în patru zile, cel mult cinci. Iar eu, dacă mă dedic, îți arăt că pot face la fel. Îi fabricăm, îi vindem și ne autofinanțăm; îi fabricăm, îi vindem și ne autofinanțăm.

— Cui îi vindem, tot lui Marcello Solara?

— Frații Solara fac negoț, cunosc lume importantă. Ne vor face reclamă.

- O vor face gratis?
- Dacă vor un mic procent, li-l dăm.
- Și de ce s-ar mulțumi cu un mic procent?
- Mă simpatizează.
- Frații Solara?
- Da.

Lila a oftat:

- Facem așa: eu îi spun tatei și vedem ce crede despre asta.
- Nu te hazarda.
- Sau așa, sau deloc.

Rino a tăcut, foarte nervos.

- Bine. Oricum, vorbește tu pentru că știi să vorbești mai bine. În aceeași seară, la cină, stând înaintea fratelui ei roșu la față,

Lila i-a spus lui Fernando că Marcello nu doar că se arătase foarte curios în legătură cu inițiativa cu pantofii, dar că putea fi chiar interesat să și cumpere și că, mai mult, în cazul în care ar fi început să-l pasioneze chestiunea din punct de vedere comercial, ar fi făcut multă publicitate produsului în mediile pe care le frecventa, în schimb, evident, al unui mic procent din vânzări.

- Asta am spus-o eu, a precizat Rino cu ochii în pământ, nu Marcello.

Fernando s-a uitat la soția lui: Lila a înțeles că deja vorbiseră și că ajunseseră la o concluzie secretă.

- Mâine, a spus, pun pantofii voștri în vitrina magazinului. Dacă cineva vrea să-i vadă, dacă vrea să-i probeze, dacă vrea să și-i cumpere, să facă orice dracului vrea cu ei, trebuie să vorbească cu mine, eu sunt cel care hotărăște.

Câteva zile mai târziu am trecut prin fața atelierului. Rino muncea, Fernando muncea, amândoi încovoiați, cu capul plecat. Am văzut în vitrină, printre șireturi și cutii de cromatină, pantofii frumoși și proporționați marca Cerullo. Un anunț lipit pe geam, cu siguranță de mâna lui Rino, spunea chiar așa: „Aici pantofi marca Cerullo“. Tatăl și fiul așteptau să le surâdă norocul.

Dar Lila era sceptică, încruntată. Nu acorda niciun credit ipotezelor naive ale fratelui ei și se temea de înțelegerea indescifrabilă dintre tată și mamă. Se aștepta, în fine, la lucruri rele. A trecut o săptămână și nimeni n-a arătat nici cel mai mic interes pentru pantofii din vitrină, nici măcar Marcello. Doar fiindcă fusese îmboldit de Rino, adică aproape târât cu forța în magazin, Solara le-a aruncat o privire, dar ca și cum se gândea la cu totul altceva. I-a probat, sigur, dar a spus că-l strângeau puțin, i-a scos

imediat și a dispărut fără niciun compliment, ca și cum îl durea burta și trebuia să dea fuga acasă. Dezamăgire și pentru tată, și pentru fiu. Dar după două minute Marcello a reapărut. Rino a sărit brusc în picioare, radios, și i-a întins mâna ca și cum vreo înțelegere, datorată simplului fapt că se întorsese, ar fi fost deja stipulată. Dar Marcello l- a ignorat și i s-a adresat direct lui Fernando. A spus totul dintr-o răsuflare:

— Eu am intenții foarte serioase, don Fernà: vă cer mâna fiicei dumneavoastră Lina.

29.

Rino a reacționat la acea întorsătură de situație făcând febră foarte mare, care l-a ținut departe de muncă zile în șir. Când febra i-a scăzut brusc, a avut manifestări îngrijorătoare: se ridica din pat în toiul nopții, deși continuând să doarmă, mut și foarte agitat se ducea la ușă, încerca s-o deschidă, se zbătea cu ochii holbați. Nunzia și Lila, speriate, îl târau din nou în pat.

În schimb Fernando, care împreună cu soția lui intuiseră imediat adevăratele intenții ale lui Marcello, a vorbit cu fiica lui calm. I-a explicat că propunerea lui Marcello Solara e importantă nu doar pentru viitorul ei, ci pentru viitorul întregii familii. I-a spus că ea e încă un copil și că nu e obligată să spună da imediat, dar a adăugat că el, ca tată, o sfătua să accepte. O lungă logodnă oficială ar fi făcut-o să se obișnuiască încet, încet cu ideea căsătoriei.

Lila i-a răspuns cu același calm că mai degrabă se duce să se înece în lacuri decât să se logodească și apoi să se căsătorească cu Marcello Solara. A ieșit o mare ceartă, care însă n-a făcut-o să se răzgândească.

M-a paralizat acea veste. Știam bine că Marcello voia să se logodească cu Lila cu orice preț, dar nu m-aș fi gândit niciodată că la vârsta noastră puteai primi o cerere în căsătorie. În schimb, Lila o primise și n-avea încă cincisprezece ani, nu fusese niciodată logodită pe ascuns, nu se sărutase niciodată cu nimeni. Am trecut imediat de partea ei. Să se mărite? Cu Marcello Solara? Eventual să facă și copii? Nu, categoric nu. Am încurajat-o să poarte acel nou război împotriva tatălui și am jurat c-o voi susține, chiar dacă el nu mai era calm și acum o amenința, spunea că pentru binele ei îi va rupe oasele dacă nu acceptă o căsătorie de

importanța aceea.

Dar n-am avut cum să rămân alături de ea. La jumătatea lui iulie s-a întâmplat o chestie pe care ar fi trebuit s-o iau în considerare și care, în schimb, m-a luat pe nepregătite și m-a copleșit. Într-o după-amiază târzie, după obișnuita plimbare prin cartier discutând cu Lila despre ce i se întâmpla și cum să scape, m-am întors acasă și a venit să-mi deschidă sora mea, Elisa. A spus emoționată că în sufragerie era învățătoarea ei, adică Oliviero. Stătea de vorbă cu mama.

Am apărut timid în cameră, mama a bombănit enervată:

— Învățătoarea Oliviero spune că trebuie să te odihnești, că te-ai obosit prea mult.

M-am uitat la Oliviero fără să înțeleg. Ea părea să aibă nevoie de odihnă, era palidă și cu fața umflată. Mi-a spus:

— Verișoara mea a răspuns chiar ieri: poți merge la ea, la Ischia, și poți rămâne acolo până la sfârșitul lui august. Te ține cu plăcere, trebuie doar s-o ajuți puțin prin casă.

Mi-a vorbit ca și cum ea ar fi fost mama și ca și cum mama mea adevărată, cea cu piciorul bolnav și ochiul strâmb, ar fi fost doar o ființă vie lipsită de valoare și, ca atare, de neluat în considerare. În plus, n-a plecat imediat după ce ne-a comunicat acel lucru, ci a mai rămas încă o oră bună ca să-mi arate, una câte una, cărțile pe care mi le adusese cu împrumut. Mi-a explicat pe care că le citesc mai întâi și pe care după, m-a pus să jur că, înainte de a le citi, le voi pune învelitoare, mi-a impus să i le restitui pe toate la sfârșitul verii, fără niciun colț îndoit. Mama a rezistat răbdătoare. A rămas pe scaun, atentă, chiar dacă ochiul strabic îi dădea un aer halucinant. A izbucnit numai după ce învățătoarea, în sfârșit, a plecat salutând-o disprețuitor pe ea și fără o mângâiere pentru sora mea, care ținea la asta și de care ar fi fost mândră. Mi s-a adresat copleșită de ranchiuna cauzată de umilința pe care i se păruse c-o suportase din vina mea. A spus:

— Domnișoara trebuie să meargă să se odihnească la Ischia, domnișoara s-a obosit prea mult. Du-te să pregătești cina, du-te, că altfel îți trag o palmă.

După două zile însă, după ce mi-a luat măsurile și mi-a cusut foarte repede un costum de baie copiindu-l de nu știu unde, m-a condus ea însăși la vapor. Pe drumul spre port, în timp ce-mi lua biletul și așteptam să mă imbarc, m-a chinuit cu sfaturile. Lucrul care o speria cel mai mult era traversarea.

— Să sperăm că marea e liniștită, spunea aproape ca pentru sine și jura

că, mică fiind, la trei sau patru ani, mă dusesse la Coroglio în fiecare zi ca să nu-mi mai curgă nasul și că marea era frumoasă și că învățasem să înot.

Dar eu nu-mi aminteam nici de Coroglio, nici de mare, nici de faptul că știu să înot și i-am spus-o. Ea a luat un ton ranchiunos, vrând parcă să spună că eventualul meu înech ar fi fost de imputat în întregime faptului că uitasem, nu ei, care, pentru a-l evita, făcuse ce trebuia să facă. Apoi m-a sfătuit să nu mă duc în larg nici când marea era liniștită și să rămân acasă dacă era agitată sau era pus steagul roșu.

— Mai ales, mi-a spus, dacă ai stomacul plin sau ți-a venit sorocul, nu trebuie nici măcar să-ți uzi picioarele.

Înainte să plece, a vorbit cu un marinar bătrân ca să stea cu ochii pe mine. Când vaporul s-a desprins de dig, m-am simțit îngrozită și fericită deopotrivă. Pentru prima dată plecam de acasă, făceam o călătorie, o călătorie pe mare. Trupul lat al mamei mele — împreună cu cartierul, cu întâmplarea Lilei — s-a îndepărtat tot mai mult, s-a pierdut.

30.

Am înflorit. Verișoara învățătoarei se numea Nella Incardo și locuia la Barano. Am ajuns în sat cu autobuzul, am găsit ușor casa. Nella s-a dovedit o femeie voinică, amabilă, foarte veselă, vorbăreață, nemăritată. Închiria camere turiștilor, ținând pentru ea o cămăruță și bucătăria. Eu urma să dorm în bucătărie. Trebuia să-mi fac patul seara și să demontez totul (mese, elemente de susținere, saltea) dimineața. Am aflat că aveam sarcini inderogabile: să mă scol la șase și jumătate, să pregătesc micul dejun pentru ea și oaspeții ei — când am ajuns, era acolo un cuplu de englezi cu doi copii —, să fac curat și să spăl cești și castroane, să așez masa pentru cină, să spăl vasele înainte să merg la culcare. În rest eram liberă. Puteam sta pe terasă să citesc cu fața la mare sau coborî pe jos pe un drum alb și abrupt spre o plajă lungă, lată, neagră, care se numea Maronti.

La început, după toate spaimile băgate în cap de mama și cu toate problemele pe care le aveam cu corpul meu, mi-am petrecut timpul pe terasă, îmbrăcată, scriindu-i Lilei o scrisoare pe zi, fiecare plină de întrebări, ironii, descrieri ale insulei cu un entuziasm aclamat. Dar Nella,

Într-o dimineață, a râs de mine și a spus:

— Ce faci așa? Pune-ți costumul.

Când mi l-am pus, a izbucnit în râs, l-a considerat de babă. Mi-a cusut unul albastru frumos, după ea, mai modern, foarte decoltat la sâni, mai aderent pe fund. L-am probat și a fost încântată, a spus că era timpul să merg la mare, gata cu terasa.

A doua zi, stăpânită de teamă și de curiozitate, am pornit, cu un prosop și o carte, spre plaja Maronti. Traseul mi s-a părut foarte lung, n-am întâlnit pe nimeni care să urce sau să coboare. Plaja era distrusă și pustie, cu un nisip granulos care foșnea la fiecare pas. Marea emana un miros intens, un sunet sec, monoton.

Am privit îndelung, stând în picioare, întinderea de apă. Apoi m-am așezat pe prosop, nefiind sigură ce să fac. Până la urmă m-am ridicat și mi-am udat picioarele în apă. Cum mi se putuse întâmpla să trăiesc într-un oraș ca Napoli și să nu mă gândesc niciodată, nici măcar o dată, să fac o baie în mare? Și totuși, așa era. Am înaintat prudent lăsând apa să urce de la tălpi la glezne și la coapse. Apoi am pus un picior greșit și m-am dus la fund. M-am zbatut îngrozită, am luat apă, am revenit la suprafață, la aer. Mi-am dat seama că-mi venea natural să mișc picioarele și brațele în așa fel încât să plutesc. Știam, așadar, să înot. Mama chiar mă dusese când eram mică la mare și acolo, în timp ce ea făcea băi de nisip, chiar învățasem. Am văzut-o într-o străfulgerare, mai tânără, mai puțin descompusă, așezată pe plaja neagră în soarele amiezii, cu o rochie albă înflorată, cu piciorul bun acoperit de o haină până la genunchi, cu cel bolnav îngropat în întregime sub nisipul arzător. De la apa mării și soare mi-a dispărut imediat acneea de pe față. M-am ars, m-am înnegrit. Am așteptat scrisori de la Lila, ni le promiseseam când ne luaserăm la revedere, dar n-au venit. M-am străduit să vorbesc puțin în engleză cu familia găzduită de Nella. Au înțeles că voiam să învăț și mi-au vorbit tot mai des, cu simpatie, am avansat mult. Nella, care era tot timpul veselă, m-a încurajat, am început să fiu interpreta ei. Între timp, nu pierdea nicio ocazie să mă complimenteze. Îmi făcea feluri de mâncare imense, gătea foarte bine. Zicea că sosisem acolo o prăpădită și acum, datorită îngrijirilor ei, eram foarte frumoasă.

În fine, ultimele zece zile din iulie mi-au dat un sentiment de bună dispoziție necunoscut până atunci. Am avut o senzație care apoi, în viața mea, s-a repetat adesea: bucuria de nou. Îmi plăcea totul: să mă scol devreme, să pregătesc micul dejun, să strâng masa,

să mă plimb prin Barano, să fac drumul spre plajă urcând și coborând, să citesc întinsă la soare, să mă arunc în apă, să citesc din nou. Nu-mi era dor de tata, de frații mei, de mama, de străzile cartierului, de părculeț. Îmi lipsea doar Lila, Lila care însă nu răspundea la scrisorile mele. Mă temeam că i se întâmplă lucruri, bune sau rele, fără ca eu să fiu prezentă. Era o spaimă veche, o spaimă care nu-mi trecuse niciodată: teama de faptul că, pierzând fragmente din viața ei, ar pierde din intensitate și importanță și viața mea. Iar faptul că nu-mi răspundea accentua acea îngrijorare. Oricât mă străduiam, în scrisorile mele, să-i comunic privilegiul zilelor la Ischia, râul meu de cuvinte și tăcerea ei mi se păreau că demonstrează faptul că viața mea era splendidă, dar lipsită de evenimente, astfel încât aveam timp să-i scriu în fiecare zi, a ei neagră, dar aglomerată.

Abia la sfârșitul lui iulie mi-a spus Nella că în locul englezilor, pe întâi august, ar fi venit o familie din Napoli. Era al doilea an în care venea. Oameni foarte cumsecade, oameni cu stare foarte amabili, rafinați: mai ales soțul, un adevărat gentilom, care-i spunea mereu cuvinte foarte frumoase. Și apoi fiul cel mare, chiar un băiat frumos: înalt, slab, dar vânjos, anul acesta împlinea șaptesprezece ani.

— N-o să mai fii singură, mi-a spus, iar eu m-am rușinat, am fost imediat cuprinsă de neliniște din cauza acestui tânăr care urma să vină, de teama că nu vom reuși să ne spunem nici măcar două vorbe, că n-o să-i plac.

Imediat cum au plecat englezii, care mi-au lăsat câteva romane, ca să exersez cititul, și adresa lor, fiindcă în caz c-aș fi hotărât vreodată să merg în Anglia, ar fi trebuit să mă duc să-i vizitez, am ajutat-o pe Nella la făcut camerele să lucească de curățenie, la schimbat așternuturile, la schimbat paturile. Am făcut-o cu plăcere, și în timp ce spălam podelele, ea mi-a strigat din bucătărie:

— Ce pricepută ești, știi și să citești în engleză. Nu-ți ajung cărțile pe care le-ai adus cu tine?

Și n-a făcut decât să mă laude de la distanță, cu voce tare, pentru cât eram de disciplinată, pentru cât eram de înțeleaptă, pentru faptul că citeam întreaga zi, dar și seara. Când m-am dus în bucătărie, am găsit-o cu o carte în mână. A spus că i-o dăruise domnul care trebuia să vină a doua zi, o scrisese el personal. Nella o ținea pe noptieră, în fiecare seară citea o poezie, mai întâi în gând și apoi cu voce tare. Deja le știa pe toate pe de rost.

— Uite ce mi-a scris, a spus și mi-a întins cartea.

Era Prove di sereno de Donato Sarratore. Dedicăția spunea:
„Nellei, care e o dulceată, și gemurilor ei“.

31.

I-am scris imediat Lilei: pagini după pagini de anxietate, bucurie, dorință de a fugi, prefigurare pătimașă a momentului în care l-aș fi văzut pe Nino Sarratore, aș fi parcurs drumul spre plajă împreună cu el, am fi înotat, am fi privit luna și stelele, am fi dormit sub același acoperiș. N-am făcut decât să mă gândesc la momentele intense în care, ținându-l de mână pe fratele lui, cu un secol în urmă

— ah, cât timp trecuse — îmi declarase dragostea lui. Eram doi copii atunci: acum mă simțeam mare, aproape bătrână.

A doua zi m-am dus în stația de autobuz să-i ajut pe oaspeți să care bagajele. Eram foarte agitată, nu dormisem toată noaptea. Autobuzul a venit, a oprit, au coborât din el călătorii. L-am recunoscut pe Donato Sarratore, am recunoscut-o pe Lidia, soția lui, am recunoscut-o pe Marisa, deși se schimbase mult, am recunoscut-o pe Clelia, care stătea mereu deoparte, l-am recunoscut pe micul Pino, care acum era un băiețel serios, și mi-am imaginat că foarte capriciosul copil care-și chinuia mama trebuia să fie cel care, ultima dată când văzusem întreaga familie Sarratore, era încă în cărucior, sub proiectilele aruncate de Melina. Dar nu l-am văzut pe Nino.

Marisa s-a aruncat de gâtul meu cu un entuziasm la care nu m-aș fi așteptat niciodată: în toți anii aceia nu-mi revenise niciodată, absolut niciodată, în minte, în timp ce ea a spus că se gândise adesea la mine cu multă nostalgie. Când s-a referit la vremurile cartierului și le-a spus părinților că eram fiica lui Greco, portarul, Lidia, mama ei, a făcut o grimasă de aversiune și a alergat imediat să-și apuce fiul cel mic ca să-l certe pentru nu știu ce, în timp ce Donato Sarratore s-a ocupat de bagaje fără măcar o propoziție de genul: ce face tata.

M-am întristat. Familia Sarratore s-a instalat în camerele ei, eu m-am dus la mare cu Marisa, care știa plaja Maronti și toată Ischia foarte bine și deja dădea semne de nerăbdare, voia să meargă în Port, unde era mai animat, și la Forio, și la Casamicciola, oriunde, dar nu la Barano care, după ea, era de-o plictiseală mormântală. Mi-a povestit că studia să

devină secretară de firmă și că avea un prieten pe care urma să-l cunosc curând pentru că venea s-o vadă, dar pe ascuns. În fine, mi-a spus ceva care mi-a creat o emoție intensă. Știa totul despre mine, știa că eram la gimnaziu, că la școală eram foarte bună și că eram logodită cu Gino, fiul farmacistului.

— Cine ți-s spus?

— Fratele meu.

Așadar, Nino mă recunoscuse, așadar, știa cine eram, așadar, nu era neatenție din partea lui, ci poate timiditate, poate stânjeneală, poate rușine din cauza declarației pe care mi-o făcuse când era mic.

— Am terminat de mult timp cu Gino, am spus, fratele tău nu e bine informat.

— E cu mintea numai la învățat ăla, e deja mult că mi-a zis de tine, de obicei e cu capul în nori.

— Nu vine?

— Vine când pleacă tata.

Mi-a povestit la modul foarte critic de Nino. Era unul fără sentimente. Nu-l entuziasma niciodată nimic, nu se enerva, dar nici amabil nu era. Stătea închis în sinea lui, singurul lucru care-l interesa era studiul. Nu-i plăcea nimic, avea sângele rece. Singura persoană care reușea să-l tulbure puțin era tatăl lor. Nu că se certau, era un fiu respectuos și ascultător. Dar Marisa știa bine că Nino nu-l putea suporta. Ea, în schimb, îl adora. Era cel mai bun și mai inteligent om din lume.

— Și stă mult tatăl tău? Când pleacă? am întrebat-o cu un interes poate excesiv.

— Doar trei zile. Trebuie să muncească.

— Și Nino vine peste trei zile?

— Da. A inventat că trebuia să ajute familia unui prieten de-al lui să se mute.

— Și nu e adevărat?

— Nu are prieteni. Și, oricum, n-ar muta piatra aia de ici colo nici măcar pentru mama, singura la care ține puțin, nici vorbă să ne închipuim că se duce să-și ajute un prieten.

Am făcut o baie, ne-am uscat plimbându-ne pe mal. Mi-a arătat râzând un lucru căruia nu-i acordasem atenție. În capătul plajei negricioase erau niște forme albe, nemișcate. M-a târât după ea râzând prin nisipul încins și, la un moment dat, a devenit evident că erau oameni. Oameni vii și acoperiți de nămol. Se tratau în felul acela, nu se știa de ce. Ne-am întins pe nisip tăvălindu-ne, împingându-ne, făcând pe mumiile ca oamenii

acea. Ne-am distrat mult, apoi ne-am dus să facem o altă baie.

Seara, familia Sarratore a luat cina în bucătărie și ne-a invitat pe Nella și pe mine să mâncăm împreună. A fost o seară frumoasă. Lidia n-a pomenit deloc de cartier, dar, odată trecut primul sentiment de ostilitate, s-a informat în legătură cu mine. Când Marisa i-a spus că eram foarte silitoare și mergeam la aceeași școală ca Nino, a devenit foarte amabilă. Cel mai cordial dintre toți a fost, oricum, Donato Sarratore. A complimentat-o foarte mult pe Nella, m-a lăudat pe mine pentru rezultatele școlare pe care le obținusem, a fost foarte atent cu Lidia, s-a jucat cu Ciro, copilul, a vrut să strângă el, nu m-a lăsat să spăl farfuriile.

L- am studiat foarte bine și mi s-a părut o persoană diferită față de cum mi-l aminteam. Era mai slab, desigur, își lăsase mustața, dar dincolo de înfățișare, era ceva în plus ce n-am putut înțelege și care ținea de comportament. Poate că mi s-a părut mai patern decât tatăl meu și de o amabilitate ieșită din comun.

Această senzație s-a accentuat în zilele următoare. Când mergeam la mare, Sarratore nu-i îngăduia Lidiei și nouă, cele două fete, să ducem nimic. Căra el umbrela, gențile cu prosoape și cu mâncarea pentru prânz, atât la dus, cât și la întors, când drumul era numai în urcare. Ne ceda nouă bagajul doar când Ciro scâncea și pretindea să fie dus în brațe. Avea un corp uscățiv și păr puțin. Purta un costum de culoare incertă, nu din stofă, părea de lână subțire. Înota mult, dar fără să se îndepărteze, voia să ne arate mie și Marisei cum era stilul liber. Fiica lui înota ca el, cu aceleași mișcări din brațe foarte studiate, lente, iar eu am început imediat să-i imit. Vorbea mai mult în italiană decât în dialect și avea tendința, cu o anume îndârjire, mai ales față de mine, să construiască fraze ambigue și perifraze neobișnuite. Ne invita, vesel, pe mine, Lidia și Marisa să alergăm înainte și înapoi pe plaja udată de valuri împreună cu el ca să ne tonificăm mușchii și, între timp, ne făcea să râdem cu strâmbături, voci pițigăiate și mers caraghios. Când înota împreună cu soția lui, stăteau lipiți unul de celălalt ca să plutească, vorbeau între ei cu voce joasă și râdeau adesea. În ziua în care a plecat mi-a părut la fel de rău ca Marisei, Lidiei, Nellei. Casa, deși răsunând de vocile noastre, a părut tăcută, un fel de morgă. Singura consolare a fost că, în sfârșit, urma să vină Nino.

Am încercat să-i sugerez Marisei să mergem să-l așteptăm în Port, dar ea a refuzat, a spus că fratele ei nu merita atenția aceea. Nino a ajuns pe seară. Înalt, foarte slab, cămașă albastră, pantaloni negri, sandale, un sac pe umăr, n-a arătat nici cea mai mică emoție fiindcă mă găsea la Ischia, în casa aceea, așa încât m-am gândit că la Napoli aveau telefon, că Marisa găsisese modalitatea de a-l înștiința. La masă a vorbit monosilabic, la micul dejun n-a apărut. S-a trezit târziu, am mers la mare târziu, a cărat mai nimic. S-a aruncat imediat în mare, cu hotărâre, și a înotat spre larg fără virtuozitatea afișată a tatălui, cu naturalețe. A dispărut, m-am temut că s-a înecat, dar nici Marisa, nici Lidia nu s-au îngrijorat. A reapărut după aproape două ore și a început să citească fumând țigară după țigară. A citit toată ziua, fără să ne adreseze niciun cuvânt și așezând mucerile stinse în nisip în șiruri de câte două. Am început să citesc și eu, refuzând invitația Marisei de a ne plimba pe plaja udată de valuri. La cină a mâncat în grabă și a ieșit. Am strâns masa și am spălat vasele cu gândul la el. Mi-am făcut patul în bucătărie și am început din nou să citesc așteptând să se întoarcă. Am citit până spre unu, apoi am adormit cu lumina aprinsă și cartea deschisă pe piept. Dimineața m-am trezit cu lumina stinsă și cartea închisă. M-am gândit că fusese el și am simțit prin vene un val cald de iubire pe care nu-l mai simțisem niciodată înainte.

În decursul a câteva zile lucrurile s-au îmbunătățit. Mi-am dat seama că uneori mă privea și că apoi întorcea privirea în altă parte. L-am întrebat ce citea, i-am spus ce citeam. Am vorbit despre lecturile noastre, plictisind-o pe Marisa. La început a părut că mă ascultă cu atenție, apoi, exact ca Lila, a început să vorbească el și a continuat tot mai absorbit de raționamentele sale. Pentru că îmi doream să-și dea seama de inteligența mea, aveam tendința să-l întrerup, să-mi spun părerea, dar era dificil, părea mulțumit de prezența mea doar dacă tăceam și ascultam, lucru pe care în curând l-am făcut resemnată. De altfel, spunea lucruri pe care eu mă simțeam incapabilă să le gândesc sau, oricum, să le rostesc cu aceeași încredere, și le spunea într-o italiană puternică, captivantă.

Marisa, uneori, arunca în noi cu bulgări de nisip, alteori întrerupea urlând: — Încetați, cui îi pasă de Dostoievski ăsta, cui îi pasă de frații Karamazov.

Atunci Nino se întrerupea brusc și se îndepărta de-a lungul malului mării cu capul în jos, până când devenea un punctuleț. Eu petreceam puțin

timp cu Marisa vorbind despre logodnicul ei, care nu mai putea veni s-o vadă în secret, și asta o făcea să plângă. Deocamdată mă simțeam tot mai bine, nu-mi venea să cred că viața poate fi așa. Poate că, mă gândeam, fetele de pe strada dei Mille — aia îmbrăcată toată în verde, de exemplu — au o astfel de viață.

La fiecare trei sau patru zile se întorcea Donato Sarratore, dar stătea cel mult douăzeci și patru de ore, apoi pleca din nou. Spunea că nu se gândește decât la ziua de 13 august, când urma să se stabilească la Barano pentru două săptămâni pline. Imediat cum apărea tatăl, Nino devenea o umbră. Mânca, dispărea, reapărea noaptea târziu și nu rostea niciun cuvânt. Îl asculta surâzând docil și orice ar fi zis tatăl lui, nu era de acord, dar nici nu-l contrazicea. Singura dată când zicea ceva hotărât și explicit era când Donato menționa mult-doritul 13 august. Atunci, după două minute, îi amintea mamei lui, mamei, nu lui Donato, că imediat după Sfânta Maria trebuia să se întoarcă la Napoli pentru că se înțelesese cu câțiva colegi de școală să se întâlnească — își propuneau să se reunească într-o casă de la țară în Avellinese — și să înceapă să-și facă temele pentru vacanță. „E o minciună“, îmi șoptea Marisa, „n-are nicio temă“. Dar mama îl lăuda, la fel și tatăl. Mai mult, Donato începea imediat cu unul dintre subiectele lui preferate: Nino era norocos să studieze; el putuse să frecventeze liceul industrial până în clasa a doua, apoi fusese nevoit să meargă să muncească; dar dacă ar fi putut face studiile pe care le făcea fiul lui, cine știe unde ar fi ajuns. Și încheia: — Învață, Ninù, hai, băiatu' tatii, și fă ce n-am putut face eu.

Tonul acela îl deranja pe Nino mai mult decât orice. Numai ca să scape, ajungea uneori să ne invite pe mine și pe Marisa să ieșim cu el. Le spunea încruntat părinților, ca și cum nu făceam decât să-i stăm pe cap: — Vor înghețată, vor să facă doi pași, le însoțesc.

Cu acele ocazii, Marisa alerga să se pregătească foarte fericită și eu mă întristam pentru că aveam mereu aceleași patru zdrențe. Dar mi se părea că nu-l interesa prea mult dacă sunt frumoasă sau urâtă. Imediat cum ieșeam din casă, începea să pălăvrăgească, chestie care pe Marisa o deranja, spunea că ar fi fost mai bine pentru ea să rămână acasă. Eu, în schimb, îl ascultam pe Nino cu multă atenție. Mă uimea mult faptul că, în înghesuiala din port, printre tinerii și mai puțin tinerii care ne priveau pe mine și pe Marisa cu subînțeles și râdeau și încercau să intre în vorbă, el nu arăta nicio urmă din înclinația la violență a lui Pasquale, Rino, Antonio, Enzo când ieșeau cu noi și cineva ne arunca o privire mai lungă. Ca gardă de corp amenințătoare conta foarte puțin pentru noi. Poate fiindcă era absorbit de lucrurile care-i treceau prin minte, de mania de a-mi vorbi despre ele, permitea ca în jurul nostru să se întâmple orice.

Așa s-a întâmplat că Marisa s-a împrietenit cu niște băieți din Forio și aceia au venit s-o viziteze la Barano și ea i-a luat cu noi la plaja Maronti și, în fine, a început să iasă în fiecare seară. Mergeam toți trei în Port,

dar, odată ajunși acolo, ea se ducea cu noii ei prieteni (când oare Pasquale ar fi fost atât de generos cu Carmela, Antonio cu Ada?) și noi ne plimbam de-a lungul mării. Ne întâlneam, apoi, în jur de zece și ne întorceam acasă.

Într-o seară, cum am rămas singuri, Nino mi-a zis dintr-odată că de mic invidiase mult relația dintre mine și Lila. Ne vedea de la distanță, mereu împreună, mereu vorbind și ar fi vrut să se împrietenească cu noi, dar îi lipsise întotdeauna curajul. Apoi a zâmbit și a spus: — Îți amintești declarația pe care ți-am făcut-o?

— Da.

— Îmi plăceai foarte mult.

M-am înroșit toată, am spus în șoaptă, stupid:

— Mulțumesc.

— Mă gândeam că ne vom logodi și că vom fi mereu toți trei împreună, eu, tu și prietena ta.

— Împreună?

A râs de el însuși copil.

— Nu înțelegeam nimic despre logodne. Apoi m-a întrebat de Lila.

— A continuat să studieze?

— Nu.

— Și ce face?

— Își ajută părinții.

— Era foarte bună, nu puteai ține pasul cu ea, îmi încețoșa mintea.

A spus chiar așa — îmi încețoșa mintea —, iar eu, dacă inițial mă simțisem puțin rănită pentru că, de fapt, îmi spusese că declarația lui de dragoste fusese doar o tentativă de a se băga în relația dintre mine și Lila, de data asta am suferit în mod evident, am simțit chiar o durere în piept.

— Nu mai e așa, am spus, s-a schimbat.

Și am simțit imboldul să adaug: „Ai auzit cum vorbesc profesorii despre mine la școală?” Bine că m-am putut abține. Dar, pornind de la conversația aceea, nu i-am mai scris Lilei: făceam eforturi să-i povestesc ce mi se întâmpla și, oricum, nu-mi răspundea. M-am dedicat, în schimb, grijii față de Nino. Știam că se trezea târziu și inventam orice tip de pretext ca să nu iau micul dejun cu ceilalți. Îl așteptam pe el, coboram cu el la mare, îi pregăteam eu lucrurile, i le duceam eu, făceam baie împreună. Dar când se ducea în larg, nu mă simțeam în stare să mă țin după el, mă întorceam pe prosop să observ anxioasă dâra pe care o

lăsa, capul său ca un punctișor negru. Intram în panică dacă îl pierdeam, eram fericită când îl vedeam întorcându-se. În fine, îl iubeam și știam asta și eram bucuroasă că-l iubesc.

Dar Sfânta Maria era tot mai aproape. Într-o seară i-am spus că nu vreau să merg în Port, preferam să fac o plimbare pe plajă, era lună plină. Speram să vină cu mine renunțând să-și însoțească sora, care insista pentru Port, unde avea deja un fel de logodnic cu care, îmi povestea, se săruta și se îmbrățișa, trădându-l pe celălalt logodnic din Napoli. În schimb, el s-a dus cu Marisa. Eu, dintr-o chestiune de principiu, am pornit pe drumul pietros care ducea la plajă. Nisipul era rece, negricios în lumina lunii, marea abia respira. Nu era niciun suflet și am început să plâng de singurătate. Ce eram, cine eram? Mă simțeam din nou frumoasă, nu mai aveam coșuri, soarele și marea mă făcuseră suplă, și totuși persoana care-mi plăcea și căreia voiam să-i plac nu arăta niciun interes pentru mine.

Sub ce semne stăteam, ce destin? M-am gândit la cartier ca la un vârtej din care era iluzoriu să încerci să ieși. Apoi am auzit foșnetul nisipului, m-am răsucit și am văzut umbra lui Nino. S-a așezat lângă mine. Trebuia să se întoarcă să-și ia sora peste o oră. L-am simțit agitat, lovea nisipul cu călcâiul piciorului stâng. N-a vorbit despre cărți, brusc a început să vorbească despre tatăl lui.

— Îmi voi dedica viața, a spus ca și cum ar fi fost vorba de o misiune, încercării de a nu-i semăna.

— E un om simpatic.

— Așa spun toți.

— Și atunci?

A făcut o grimasă sarcastică și aceasta, pentru câteva secunde, l-a urâțit.

— Ce face Melina?

L-am privit uimită. Eu fusesem foarte atentă să n-o pomenesc niciodată pe Melina în acele zile de discuții dense, iar el iată că vorbea despre ea.

— Așa și așa.

— A fost amantul ei. Știa foarte bine că era o femeie fragilă, dar a avut-o oricum, din pură vanitate. Din vanitate ar face rău oricui și fără să se simtă responsabil pentru asta. Fiindcă e convins că-i face fericiți pe toți, crede că totul îi trebuie iertat. Merge la liturghie în fiecare duminică. Ne tratează pe noi, copiii, cu grijă. E plin de atenții față de mama. Dar o înșală permanent. E un ipocrit, mi-e scârbă de el.

N-am știut ce să-i spun. În cartier se puteau întâmpla lucruri îngrozitoare,

tați și fii ajungeau adesea la dezastre, ca Rino și Fernando, de exemplu. Dar violența acelor câteva fraze construite cu grijă mi-a făcut rău. Nino își ura tatăl cu toată puterea, iată de ce vorbea mult despre frații Karamazov. Dar nu aia era problema. Ceea ce m-a tulburat profund a fost faptul că Donato Sarratore, din ce văzusem cu ochii mei, auzisem cu urechile mele, nu avea nimic atât de respingător, era tatăl pe care orice fată, orice băiat l-ar fi vrut, și Marisa, de fapt, îl adora. În plus, dacă păcatul lui era capacitatea de a iubi, nu vedeam nimic foarte rău în asta, chiar și mama spunea, furioasă, despre tata că cine știe câte făcuse. În consecință, acele fraze biciuitoare, tonul acela tăios mi s-au părut îngrozitoare. Am spus șoptit: — El și Melina au fost cuprinși de pasiune, ca Didona și Enea.

Sunt lucruri care fac rău, dar sunt și foarte emoționante.

— I-a jurat fidelitate mamei mele în fața lui Dumnezeu, a exclamat brusc cu vocea ridicată. N-o respectă nici pe ea, nu-l respectă nici pe Dumnezeu.

Și a sărit în sus foarte agitat, avea niște ochi foarte frumoși și strălucitori.

— Nici tu nu mă înțelegi, a spus îndepărtându-se cu pași mari. L-am ajuns din urmă, îmi bătea inima cu putere.

— Te înțeleg, am șoptit și l-am luat prudent de braț.

Nu ne atinseserăm niciodată nici măcar în treacăt, contactul mi-a ars degetele, i-am dat drumul imediat. El s-a aplecat și m-a sărutat foarte ușor pe buze.

— Mâine plec, a spus.

— Dar 13 e poimâine.

N-a răspuns. Am urcat la Barano vorbind despre cărți, apoi ne-am dus să o luăm pe Marisa din Port. Îi simțeam gura peste a mea.

33.

Am plâns toată noaptea, în bucătăria tăcută. Am adormit în zori. A venit Nella să mă trezească și m-a certat, a spus că Nino voise să ia micul dejun pe terasă ca să nu mă deranjeze. Plecase.

M-am îmbrăcat în grabă, ea și-a dat seama că sufăr.

— Du-te, mi-a îngăduit până la urmă, poate ajungi la timp.

Am alergat în Port sperând să ajung înainte ca vaporetul să plece, dar

era deja în larg.

Am petrecut niște zile urâte. Făcând curat în camere, am găsit un semn de carte dintr-un cartonaș albastru care-i aparținea lui

Nino și l-am ascuns printre lucrurile mele. Seara, în bucătărie, în pat, îl miroseam, îl sărutam, îl lingeam cu vârful limbii și plângeam. Însăși pasiunea mea disperată mă emoționa și plânsul se autoalimenta.

Apoi a sosit Donato Sarratore și au început cele cincisprezece zile de vacanță ale lui. S-a întristat că fiul lui plecase deja, dar a fost bucuros că se va duce la colegii lui în Avellinese ca să învețe.

— Eu un băiat cu adevărat serios, mi-a spus, ca tine. Sunt mândru de el, cum îmi imaginez că trebuie să fie mândru de tine tatăl tău.

Prezența aceluia om de încredere m-a calmat. A vrut să-i cunoască pe noii prieteni ai Marisei și i-a invitat într-o seară să facă un foc mare pe plajă. S-a ocupat el însuși să facă o grămadă din toate lemnele pe care a putut să le găsească și a stat cu noi, tinerii, până târziu. Băiatul cu care Marisa continua să fie pe jumătate logodită zdrăngănea la chitară și Donato a cântat, avea o voce foarte frumoasă. În noaptea deja înaintată a început să cânte el la chitară și cânta bine, însăila melodii de dans. Cineva a început să danseze, Marisa în primul rând.

Mă uitam la bărbatul acela și mă gândeam: el și fiul lui nu au nici măcar o trăsătură în comun. Nino e înalt, are un chip delicat, fruntea îngropată sub un păr foarte negru, gura mereu întredeschisă cu buze seducătoare; Donato, în schimb, e de statură medie, trăsăturile feței sunt pronunțate, cu părul foarte rărit pe tâmpile, are gura încordată, aproape fără buze. Nino are mereu o privire încruntată care vede dincolo de lucruri și de persoane și pare speriată; Donato are o privire mereu disponibilă care adoră prezența oricărui lucru sau persoană și nu face decât să le zâmbească. Nino are ceva ce-l roade pe interior, ca Lila, și e un dar și o suferință, nu sunt veseli, nu se abandonează, se tem de ce li se întâmplă în jur; omul acesta nu, pare să iubească orice manifestare a vieții, aproape că orice secundă trăită are o claritate absolută.

Din seara aceea, tatăl lui Nino mi s-a părut un remediu serios nu doar împotriva întunericului în care mă împinsese fiul lui plecând după un sărut aproape imperceptibil, dar și — mi-am dat seama uimită — împotriva celui în care mă împinsese Lila nerăspunzând la scrisorile mele. Ea și Nino abia se cunosc, m-am gândit, nu s-au întâlnit niciodată și totuși acum mi se par foarte asemănători: nu au nevoie de nimic și de nimeni și știu întotdeauna ce merge și ce nu merge. Dar dacă se înșală? Ce are atât de teribil Marcello Solara, ce are atât de teribil Donato

Sarratore? Nu înțelegeam. Îi iubeam atât pe Lila, cât și pe Nino, iar acum, în mod diferit, îmi lipseau, dar îi eram recunoscătoare celui tată detestat care mie, nouă tuturor, tinerilor, ne dădea importanță, ne dăruia bucurie și liniște în noaptea de pe plaja Maronti. Dintr-odată am fost bucuroasă că niciunul din cei doi nu se află pe insulă.

Am reînceput să citesc, i-am scris o ultimă scrisoare Lilei în care- i spuneam că, dat fiind că nu-mi răspunsese, nu-i voi mai scrie. În schimb, am strâns legătura cu familia Sarratore, m-am simțit sora Marisei, a lui Pinuccio și a micului Ciro, care acum mă iubea foarte mult și cu mine, doar cu mine, nu era capricios, ci se juca liniștit, căutam împreună scoici. Lidia, care preschimbase definitiv ostilitatea față de mine în simpatie și afecțiune, mă lăuda adesea pentru precizia folosită în orice: pusul mesei, curățenia în camere, spălatul vaselor, timpul petrecut cu copilul, cititul și învățatul. Într-o dimineață, m-a pus să probez o rochie de plajă care-i rămăsese mică și, fiindcă Nella și, de asemenea, Sarratore, chemat de urgență să-și dea cu părerea, au fost entuziasmați de cât îmi venea de bine, mi-a dăruit-o. În anumite momente părea chiar că mă preferă Marisei. Spunea: „E leneșă, vanitoasă, am educat-o prost, nu învață; tu, în schimb, faci totul cu multă chibzuială“. „Exact ca Nino“, a adăugat o dată, „doar că tu ești solară și el e mereu nervos“. Dar auzind acele critici, Donato a izbucnit și a început să-și laude fiul cel mare. „E un băiat de aur“, a spus și mi-a cerut din priviri să confirm, iar eu am făcut semn că da foarte convinsă.

După ce făcea băi foarte lungi, Donato se întindea lângă mine să se usuce la soare și-și citea ziarul, Roma, singura chestie pe care-o citea. Mă contraria că unul care scria poezii, care chiar le strânsese într-un volum, nu deschide niciodată o carte. Nu-și adusese și nu era niciodată curios în legătură cu ale mele. Uneori îmi citea niște fragmente dintr-un articol, cuvinte și fraze care l-ar fi înfuriat foarte rău pe Pasquale și cu siguranță și pe profesoara Galiani. Dar eu tăceam, n-aveam chef să încep să mă cert cu o persoană atât de politicoasă, distrugând marea lui stimă pentru mine. Odată mi-a citit unul întreg, de la început până la sfârșit, și la fiecare două rânduri se întorcea spre Lidia zâmbind, iar Lidia îi răspundea cu un zâmbet complice. La final m-a întrebat: — Ți-a plăcut? Era un articol despre viteza călătoriei cu trenul în opoziție cu viteza călătoriei de altădată cu trăsura sau pe jos, pe drumurile de țară. Era scris cu fraze răsunătoare pe care le citea emoționat.

— Da, foarte mult, am răspuns.

— Ia privește cine l-a scris: ce citești aici?

S-a întins spre mine, mi-a pus ziarul sub ochi. Am citit emoționată:

— Donato Sarratore.

Lidia a izbucnit în râs, la fel și el. M-au lăsat pe plajă să-l supraveghez pe Ciro, în timp ce ei făceau o baie în modul obișnuit, lipiți unul de celălalt și vorbindu-și la ureche. I-am privit și m-am gândit: biata Melina, dar fără ciudă în privința lui Sarratore. Admițând că Nino avea dreptate și că într-adevăr între cei doi fusese ceva; admițând, în fine, că Sarratore o trădase într-adevăr pe Lidia încă și mai mult decât înainte, acum că-l cunoșteam suficient, nu puteam să-l cred vinovat, cu atât mai mult cu cât mi se părea că nu-l credea vinovat nici soția lui, chiar dacă la vremea respectivă îl obligase să plece din cartier. În ce-o privea pe Melina, o înțelegeam și pe ea. Simțise bucuria iubirii pentru acel bărbat atât de ieșit din comun — un controlor de tren, dar și un poet, un jurnalist — și mintea ei fragilă nu putuse să se readapteze normalității brute a vieții fără el. Mă complăceam în aceste gânduri. Mă bucura totul în acele zile, iubirea mea pentru Nino, tristețea mea, afecțiunea cu care mă simțeam înconjurată, capacitatea mea de a citi, gândi, medita în solitudine.

34.

Apoi, la sfârșitul lui august, când era pe cale să se încheie acea perioadă extraordinară, s-au întâmplat două lucruri importante, brusc, în aceeași zi. Era pe 25, îmi amintesc cu precizie fiindcă atunci era ziua mea de naștere. M-am sculat, am pregătit micul dejun pentru toți, la masă am spus: — Astăzi împlinesc cincisprezece ani, și chiar în timp ce o spuneam mi-am amintit că Lila îi împlinise pe 11, dar, copleșită de atâtea emoții, nu-mi amintisem.

Deși obiceiul era să se sărbătorească mai ales onomastica — zilele de naștere pe atunci erau considerate irelevante —, familia Sarratore și Nella au insistat să facă o mică petrecere seara. M-am bucurat. Ei s-au dus să se pregătească pentru mare, eu am început să strâng masa, când iată că a sosit poștașul.

Am apărut la fereastră, poștașul a spus că era o scrisoare pentru Greco. Am alergat jos cu sufletul la gură. Excluseam să-mi fi scris părinții mei. Era o scrisoare de la Lila, de la Nino? Era de la Lila. Am rupt plicul. Au ieșit la iveală cinci foi foarte pline, le-am devorat, dar n-am înțeles

aproape nimic din ce-am citit. Astăzi poate părea anormal, și totuși s-a întâmplat chiar așa: înainte de a fi copleșită de conținut, m-a izbit faptul că scriitura conținea vocea Lilei. Mai mult.

Încă de la primele rânduri mi-a venit în minte La fata blu, singurul ei text pe care-l citisem înainte de acela, în afară de temele de la școala primară, și am înțeles ce-mi plăcuse atât de mult pe-atunci. Era, în La fata blu, aceeași calitate care mă impresiona acum: Lila știa să vorbească prin intermediul scrierii; spre deosebire de mine când scriam, spre deosebire de Sarratore în articolele sale și în poezii, spre deosebire chiar și de mulți scriitori pe care-i citisem și îi citeam, ea se exprima cu fraze atât de îngrijite, atât de lipsite de greșeli chiar dacă nu-și continuase studiile, dar — în plus — nu lăsa nicio urmă de nefiresc, nu se simțea artificiuil cuvântului scris. Citeam și în timpul acesta o vedeam, o auzeam pe ea. Vocea armonizată cu scrisul m-a copleșit, m-a vrăjit și mai mult decât atunci când discutam față-n față: era cu totul purificată de zgura vorbitului, de confuzia oralității; avea o rigoare vitală care, îmi imaginam, pesemne că-i revenea discursului în cazul în care fuseseși atât de norocos încât să te naști din capul lui Zeus și nu din familia Greco sau din familia Cerullo. Mi-a fost rușine de paginile infantile pe care i le scrisesem, de tonurile excesive, de frivolități, de bucuria falsă, de durerea falsă. Cine știe ce crezuse Lila despre mine. Am simțit dispreț și ranchiună față de profesorul Gerace, care mă amăgise punându-mi nouă la italiană. Scrisoarea aceea a avut ca prim efect să mă facă să mă simt la cincisprezece ani, de ziua mea, o escroacă. Școala comisese o greșală în legătură cu mine și dovada era acolo, în scrisoarea Lilei.

Apoi, încet, încet, au venit și informațiile. Lila îmi făcea urări de ziua mea. Nu-mi scrisese niciodată pentru că era bucuroasă că mă recream la soare, că mă simțeam bine cu familia Sarratore, că-l iubeam pe Nino, că-mi plăcea mult Ischia, plaja Maronti și nu voia să-mi strice vacanța cu poveștile ei urâte. Însă acum simțise nevoia să rupă tăcerea. Imediat după plecarea mea, Marcello Solara, cu acordul lui Fernando, începuse să apară la cină în fiecare seară. Venea la opt și jumătate și pleca la zece și jumătate fix. Aducea mereu câte ceva: prăjituri, bomboane de ciocolată, zahăr, cafea. Ea nu se atingea de nimic, nu-l trata cu familiaritate, el o privea în tăcere. După prima săptămână de chin, dat fiind că Lila se comporta ca și cum el nu era acolo, hotărâse s-o uimească. Se prezentase dimineața, în compania unui tip voinic, asudat tot, care lăsase o cutie imensă din carton în sufragerie. Din cutie ieșise un obiect pe care toți îl cunoșteau, dar foarte puțini din cartier îl aveau în

casă: un televizor, un aparat, adică, cu un ecran pe care se vedeau imagini, exact ca la cinematograful, dar care nu proveneau dintr-un proiector, ci din aer, și care avea în interior un tub misterios care se numea catodic. Prin intermediul acestui tub, menționat încontinuu de bărbatul voinic și asudat, aparatul nu funcționase zile în șir. Apoi, după încercări repetate, pornise, iar acum jumătate de cartier, inclusiv mama mea, tatăl meu și frații mei, se ducea acasă la familia Cerullo să vadă miracolul acela. Rino nu. Se simțea mai bine, febra îi trecuse complet, dar nu mai vorbea cu Marcello. Când apărea el, începea să vorbească urât de televizor, și după puțin timp, ori se ducea să se culce fără să se atingă de mâncare, ori ieșea să hoinărească până noaptea târziu cu Pasquale și Antonio. Lila, în schimb, spunea că-i place televizorul. Îi plăcea mai ales să se uite la el împreună cu Melina, care apărea în fiecare seară și stătea îndelung în tăcere, foarte concentrată. Era singurul moment de pace. În rest, toate furiile se descărcau asupra ei: furiile fratelui pentru că-l abandonase destinului său de servitor al tatălui în timp ce ea se îndrepta spre o căsătorie care ar fi transformat-o într-o doamnă; furiile lui Fernando și ale Nunziei pentru că nu era drăguță cu Solara, dimpotrivă, îl trata oribil; în fine, furiile lui Marcello care, fără ca ea să-l fi acceptat vreodată, se simțea tot mai logodit, adică stăpân, și avea tendința să treacă de la devoțiunea mută la tentative de săruturi, la întrebări suspicioase în legătură cu locurile în care mergea în timpul zilei, pe cine vedea, dacă avusese alți logodnici, dacă numai o atinsese în treacăt cineva. Fiindcă ea nu-i răspundea, sau și mai rău, își bătea joc de el povestindu-i despre săruturi și îmbrățișări cu logodnici inexistenți, într-o seară el îi spusese serios la ureche: „Tu faci mișto de mine, dar îți amintești când m-ai amenințat cu cuțitul de cizmărie? Bine, eu, dacă aflu că îți place altul, ține minte, nu mă limitez la amenințări, te omor și gata“. Astfel, ea nu știa cum să iasă din situația aceea și continua să poarte arma la ea pentru orice eventualitate. Dar era terorizată. Scria, în ultimele pagini, că simte în jurul ei tot răul din cartier. Ba, menționa în treacăt ceva obscur: binele și răul sunt amestecate și se intensifică reciproc. Marcello, dacă se gândea, era într-adevăr un aranjament bun, dar binele mirosea a rău și răul mirosea a bine, un amalgam care-i tăia răsufarea. Cu câteva seri în urmă i se întâmplase ceva care o înspăimântase cu adevărat. Marcello plecase, televizorul era stins, casa era goală, Rino era plecat, părinții se pregăteau de culcare. Ea, în fine, era singură în bucătărie ca să spele vasele și era obosită, chiar epuizată, când la un moment dat avusese loc o explozie. Se întorsese brusc și își dăduse seama că

explodase oala mare din cupru. Așa, de la sine. Era agățată de cuiul unde stătea de obicei, dar la mijloc avea o mare despicătură și marginile erau răsucite și oala însăși se deformată, ca și cum nu-și mai putea păstra aparența de oală. Mama ei alergase în cămașă de noapte și o învinovățise că o scăpase pe jos și o distrusese. Dar o oală din cupru, chiar dacă e scăpată pe jos, nu se sparge și nu se deformează în felul acela. „Genul ăsta de lucruri“, încheia Lila, „mă sperie. Mai mult decât Marcello, mai mult decât oricine. Și simt că trebuie să gădesc o soluție, altfel, un lucru după altul, se distruge totul, totul, totul“. Mă saluta, îmi făcea din nou multe urări și, deși își dorea contrariul, chiar dacă abia aștepta să mă revadă, chiar dacă avea urgentă nevoie de ajutorul meu, îmi ura să rămân la Ischia cu amabila doamnă Nella și să nu mă mai întorc niciodată în cartier.

35.

Scrisoarea m-a tulburat foarte mult. Lumea Lilei, ca de obicei, s-a suprapus rapid cu a mea. Tot ce-i scrisesem între iulie și august mi s-a părut banal, m-a cuprins mania reabilitării. Nu m-am dus la mare, am încercat imediat să-i răspund cu o scrisoare serioasă, care să aibă curgerea esențială, clară și totodată colocvială a scrisorii ei. Dar dacă celelalte scrisori îmi veniseră ușor — puneam pe hârtie pagini după pagini în câteva minute fără să corectez niciodată — pe aceea am scris-o, am rescris-o o dată, și-ncă o dată, și totuși ura lui Nino față de tatăl lui, rolul pe care-l avusese întâmplarea cu Melina în apariția acelui sentiment urât, toată relația cu familia Sarratore, până și neliniștea mea față de ce i se întâmpla ei mi-au ieșit prost. Donato, care în realitate era un om important, pe pagină a reieșit un tată de familie banal; și eu însămi, în cel privea pe Marcello, am fost capabilă doar de sfaturi superficiale. La final mi s-a părut reală doar dezamăgirea că ea avea televizor și eu nu.

În fine, n-am putut să-i răspund, deși lipsindu-mă de mare, de soare, de plăcerea de a sta cu Ciro, cu Pino, cu Clelia, cu Lidia, cu Marisa, cu Sarratore. Bine că Nella, de la un moment dat încolo, a venit să-mi țină companie pe terasă, aducându-mi un sirop de migdale. Bine că atunci când s-a întors de la mare, familia Sarratore s-a supărat că stătusem

acasă și a reînceput să mă sărbătorească. Lidia a vrut să facă ea un tort cu cremă, Nella a deschis o sticlă de vermut, Donato a început să cânte cântece napoletane, Marisa mi-a dăruit un căluț de mare din paie pe care și-l cumpărase din Port cu o seară înainte.

M- am înseninat, dar între timp nu reușeam să mi-o alung din minte pe Lila, în mijlocul necazurilor, în timp ce eu mă simțeam atât de bine, eram atât de sărbătorită. Am spus într-un mod cam dramatic că promisem o scrisoare de la o prietenă de-a mea, că acea prietenă avea nevoie de mine și că deci mă gândeam să plec mai devreme față de cum prevăzusem.

— Poimâine cel târziu, am anunțat, dar fără să fiu prea convinsă.

În realitate, vorbeam doar ca să aud cum îi părea rău Nellei, cum spunea Lidia că Ciro ar fi suferit foarte mult din cauza asta, cum o cuprindea pe Marisa disperarea, cum exclama Sarratore dezolat: — Și noi cum ne descurcăm fără tine?

Lucruri care m-au emoționat toate, au făcut și mai plăcută petrecerea mea.

Apoi Pino și Ciro au început să ațipească și Lidia și Donato i-au dus la culcare. Marisa m-a ajutat să spăl vasele, Nella mi-a spus că dacă voiam să dorm puțin mai mult, s-ar fi trezit ea să pregătească micul dejun. Am protestat, aceea era sarcina mea. Toți, unul câte unul, s-au retras și am rămas singură. Mi-am făcut patul în colțul obișnuit, am studiat situația ca să văd dacă sunt gândaci și țânțari.

Privirea mi-a căzut pe oalele din cupru.

Cât era de sugestivă scriitura Lilei, am privit oalele cu o neliniște crescândă. Mi-am amintit că-i plăcuse întotdeauna strălucirea lor, când le spăla, se dedica lustruirii lor cu mare grijă. Pe ele, nu întâmplător, cu patru ani în urmă, aruncase jetul de sânge țâșnit din gâtul lui don Achille când fusese înjunghiat. Pe ele lăsase acum senzația ei de amenințare, angoasa din cauza alegerii dificile pe care o avea în față, făcând să explodeze una în chip de semnal, ca și cum forma ei decisese brusc să cedeze. Știam să-mi imaginez acele lucruri fără ea? Știam să dau viață fiecărui obiect, să-l las să se strâmbe la unison cu viața mea? Am stins lumina. M-am dezbrăcat și m-am băgat în pat cu scrisoarea Lilei și semnul de carte albastru al lui Nino, lucrurile cele mai prețioase pe care, în momentul acela, mi se părea că le am.

Pe fereastră pătrundea lumina albă a lunii. Am sărutat semnul de carte cum făceam în fiecare seară, am încercat să recitesc în lumina slabă

scrisoarea prietenei mele. Oalele străluceau, masa scârțâia, tavanul atârna greu, aerul nocturn și marea apăsau pe margini. M-am simțit din nou umilită de abilitatea Lilei de a scrie, de ce putea ea să plăsmuiască și eu nu, mi s-au încetșosat ochii. Eram fericită, desigur, că era atât de bună și fără școală, fără cărțile de la bibliotecă, dar fericirea aceea mă făcea în mod vinovat nefericită.

Apoi am auzit niște pași. Am văzut intrând în bucătărie umbra lui Sarratore, desculț, în pijamaua lui albastră. Mi-am tras peste mine așternutul. S-a dus la robinet, a umplut un pahar cu apă și a băut. A rămas câteva secunde în picioare în fața chiuvetei, a lăsat jos paharul și s-a mișcat spre patul meu. S-a ghemuit pe o latură, cu coatele sprijinite pe marginea așternutului.

— Știu că ești trează, a spus.

— Da.

— Nu te gânde la prietena ta, odihnește-te.

— Nu-i e bine, are nevoie de mine.

— Eu am nevoie de tine, a spus și s-a întins, m-a sărutat pe gură fără ușurința fiului său, deschizându-mi buzele cu limba.

Am rămas nemișcată.

El a dat așternutul puțin la o parte, continuând să mă sărute cu grijă, cu pasiune, și mi-a căutat sânii cu mâna, mi i-a mângâiat pe sub cămașă. Apoi m-a lăsat, a coborât între picioarele mele, mi-a apăsat cu putere două degete peste chiloți. N-am spus, n-am făcut nimic, eram îngrozită de comportamentul acela, de repulsia pe care mi-o provoca, de plăcerea pe care, totuși, o simțeam. Mustața lui îmi înțepa buza de sus, limba îi era aspră. Și-a desprins încet gura de a mea, a îndepărtat mâna.

— Mâine-seară facem o plimbare, eu și cu tine, pe plajă, a spus puțin răgușit, țin mult la tine și știu că și tu ții foarte mult la mine. Nu-i așa?

N-am spus nimic. El mi-a atins din nou ușor buzele cu buzele, a spus în șoaptă noapte bună, s-a ridicat și a ieșit din bucătărie. Eu am continuat să nu mă mișc, nu știu pentru cât timp. Oricât am încercat să scap de senzația limbii lui, de mângâierile lui, de apăsarea mâinii lui, nu puteam. Nino voise să mă avertizeze, știa că se va întâmpla? Am simțit o ură de nestăpânit pentru Donato Sarratore și dezgust pentru mine, pentru plăcerea care-mi rămăsese în corp. Oricât de neverosimil poate părea astăzi, de când puteam să-mi amintesc până în seara aceea, nu-mi oferisem niciodată plăcere, n-o cunoșteam, m-a surprins s-o simt. Am rămas în aceeași poziție nu știu câte ore. Apoi, la primele raze de lumină, m-am scuturat, mi-am strâns toate lucrurile, am desfăcut patul, am scris

două rânduri de mulțumire pentru Nella și am plecat.

Insula era aproape lipsită de sunete, marea nemișcată, doar mirosurile erau foarte intense. Cu banii numărați pe care mi-i lăsase mama cu mai mult de o lună în urmă am luat primul vaporet care pleca. Imediat cum s-a pus în mișcare, și insula, cu culorile ei fragede dimineața devreme, a fost suficient de departe, m-am gândit că, în sfârșit, aveam ceva de povestit căruia Lilei n-ar fi putut să-i opună nimic la fel de memorabil. Dar am știut imediat că dezgustul față de Sarratore și repulsia față de mine însămi m-ar fi împiedicat să deschid gura. De fapt, asta e prima dată când îmi caut cuvintele pentru acel neașteptat sfârșit de vacanță.

36.

Am regăsit Napoli cufundat într-o zăpușeală duhnitoare și putrefactă. Mama, fără să spună un cuvânt referitor la schimbarea mea — zero acnee, neagră de soare —, mi-a reproșat că mă întorsesem mai devreme față de cum era prevăzut.

— Ce-ai făcut, a spus, te-ai purtat urât, te-a gonit prietena învățătoarei?

Cu tata a decurs altfel, i s-au umezit ochii și mi-a făcut multe complimente dintre care, repetat de vreo sută de ori, se desprindea: — Sfântă Fecioară, ce fată frumoasă am.

În ce-i privește pe frații mei, au spus cu dispreț:

— Parcă ești o negresă.

M-am privit în oglindă și m-am minunat și eu: soarele îmi făcuse părul de un blond strălucitor, dar chipul, brațele, picioarele parcă erau vopsite cu aur negru. Cât fusesem cufundată în culorile insulei, mereu printre fețe arse de soare, transformarea îmi păruse potrivită cu mediul; acum, odată revenită în contextul cartierului, unde fiecare chip, fiecare stradă rămăseseră de o paloare bolnavă, mi s-a părut excesivă, aproape o anomalie. Oamenii, clădirile, șoseaua foarte aglomerată și prăfoasă mi-au dat impresia unei fotografii prost imprimată, precum cele din ziare.

Imediat cum am putut, am alergat la Lila. Am strigat-o din curte, a apărut la fereastră și a țâșnit pe ușa de la intrare. M-a îmbrățișat, m-a sărutat, mi-a făcut multe complimente cum nu făcuse niciodată, astfel încât m-am simțit copleșită de toată afecțiunea aceea atât de explicită. Era aceeași și totuși, în ceva mai mult de o lună, se schimbase. Nu mai părea o fată, ci

o femeie, o femeie de cel puțin optsprezece ani, vârstă care atunci mi se părea înaintată. Vechile rochii îi erau scurte și strâmte, ca și cum crescuse în ele în decursul a câteva minute și îi strângeau corpul mai mult decât se cuvenea. Era și mai înaltă, avea umerii drepți, era sinuoasă. Iar chipul foarte palid pe gâtul subțire mi s-a părut de o delicată și neobișnuită frumusețe.

Am simțit că era nervoasă, pe stradă a privit în jurul ei și peste umăr de mai multe ori, dar nu mi-a dat explicații. A spus doar atât: — Vino cu mine.

Și a dorit s-o însoțesc la mezelăria lui Stefano. A adăugat, luându-mă de braț:

— E un lucru pe care-l pot face doar cu tine, bine că te-ai întors: credeam că trebuie să aștept până în septembrie.

Nu parcurseserăm niciodată drumul acela spre părculeț atât de lipite una de cealaltă, atât de apropiate, atât de fericite că ne-am regăsit. Mi-a povestit că lucrurile se înrăutățeau în fiecare zi mai mult. Chiar cu o seară înainte, Marcello venise cu dulciuri și șampanie și îi dăruise un inel presărat cu briliante. Ea îl acceptase, și-l pusese pe deget ca să evite probleme în fața părinților, dar cu puțin înainte ca el să plece, la ușă, i-l dăduse înapoi în mod urât. Marcello protestase, o amenințase cum deja o făcea tot mai des, apoi izbucnise în plâns. Fernando și Nunzia își dăduseră seama imediat că nu mergea ceva. Mamei ei îi devenise drag Marcello, îi plăceau bunătățile pe care le aducea în fiecare seară în casă, era mândră să fie proprietara unui televizor; și Fernando se simțea de parcă terminase cu suferința, pentru că, grație înrudirii apropiate cu familia Solara, putea să privească liniștit spre viitor. Astfel, cum plecase Marcello, amândoi o chinuseră mai mult ca de obicei ca să afle ce se întâmpla. Consecința: pentru prima dată după mult mult timp, Rino o apăruse, urlase că dacă sora lui nu voia un cretin ca Marcello, era dreptul ei sacru să-l refuze și că, dacă ei insistau să i-l dea, el, el în persoană, ar fi dat foc la tot, la casă și la cizmărie, lui însuși și întregii familii. Tatăl și fiul se bătuseră, Nunzia intervenise între ei, se treziseră toți vecinii. Mai mult: Rino se aruncase pe pat foarte agitat, adormise brusc și o oră mai târziu avusese un alt episod de somnambulism. Îl găsiseră în bucătărie în timp ce aprindea bețe de chibrit unul după altul și le trecea pe lângă cheia de gaz ca să vadă dacă erau scăpări. Nunzia o trezise pe Lila îngrozită, îi spusese: „Rino vrea într-adevăr să ne ardă pe toți de vii“ și ea alergase să vadă și o liniștise: Rino dormea și, în somn, spre deosebire de atunci când era treaz, îl preocupa într-adevăr să nu fie scurgeri de

gaz. Îl condusesese înapoi în pat și-l lăsase să doarmă.

— Nu mai pot, a încheiat, tu nu știi prin ce trec, trebuie să ies din situația asta.

S-a lipit de mine ca și cum aș fi putut s-o încarc cu energie.

— Tu ești bine, a spus, ție-ți merg toate bine: trebuie să mă ajuți.

I-am răspus că putea conta pe mine pentru orice și mi s-a părut că se simte ușurată, m-a strâns de braț și a șoptit:

— Uite.

Am văzut de departe un fel de pată roșie care iradia lumină.

— Ce e?

— Nu vezi?

Nu vedeam bine.

— E mașina nouă pe care și-a cumpărat-o Stefano.

Automobilul era parcat în fața mezelăriei, care fusese extinsă, acum avea două intrări, era foarte aglomerată. Clientele, așteptând să fie servite, aruncau priviri admirative spre acel simbol de bunăstare și prestigiu: în cartier nu fusese niciodată văzută o astfel de mașină, numai geamuri și metal, cu acoperișul care se deschidea. O mașină de mari domni, nu avea nimic de-a face cu Fiatul 1100 al fraților Solara.

Am dat ture în jurul ei în timp ce Lila stătea la umbră și supraveghea strada ca și cum se aștepta, dintr-un moment în altul, să aibă loc ceva violent. În pragul mezelăriei a apărut Stefano, cu halatul soios tot, capul mare și fruntea înaltă care-i dădeau un aer de disproporție, dar nu neplăcută. A traversat strada, m-a salutat cordial și a spus: — Ce bine arăți, semeni cu o actriță.

Și el arăta bine: se bronzase la fel ca mine, poate că eram singurii din tot cartierul care aveam un aer atât de sănătos. I-am spus: — Ce negru ești.

— Mi-am luat o săptămână de vacanță.

— Unde?

— La Ischia.

— Și eu am fost la Ischia.

— Știu, mi-a spus Lina: te-am căutat, dar nu te-am văzut niciodată.

Am arătat mașina.

— E frumoasă.

Lui Stefano i-a apărut pe chip o expresie de consens moderat. A spus, făcând semn spre Lila, cu o privire amuzată:

— Am cumpărat-o pentru prietena ta, dar ea nu vrea să creadă.

M-am uitat la Lila care stătea serioasă, la umbră, cu o expresie încordată. Stefano i s-a adresat vag ironic:

— Acum Lenuccia s-a întors, ce faci?

Lila a spus ca și cum chestia i-ar fi displăcut:

— Să mergem. Dar ține minte că ai invitat-o pe ea, nu pe mine: eu doar v-am însoțit.

El a zâmbit și s-a întors în magazin.

— Ce se întâmplă? am întrebat-o dezorientată.

— Nu știu, a răspuns și voia să spună că nu știa precis în ce se băga.

Avea expresia din timpul momentelor când trebuia să facă în minte un calcul dificil, dar fără trăsătura obraznică dintotdeauna, era vizibil preocupată, ca și cum încerca un experiment nesigur de rezolvare a situației.

— A început totul, mi-a spus, odată cu sosirea acestui automobil.

Stefano, la început parcă glumind, apoi tot mai serios, îi jurase că pentru ea cumpărase mașina aceea, pentru plăcerea de a-i deschide măcar o dată portiera și a o ajuta să urce. „Aici înăuntru numai tu arăți bine“, îi spusese. Și de când o primise, la sfârșitul lui iulie, o rugase încontinuu, dar nu obsedant, cu amabilitate, mai întâi să facă o plimbare cu el și Alfonso, apoi cu el și Pinuccia, apoi chiar cu el și mama lui. Dar ea răspunsese mereu nu. În sfârșit îi promisese: „Vin când se întoarce Lenuccia de la Ischia“. Și acum eram acolo și ce trebuia să se întâmple s-ar fi întâmplat.

— Dar știe de Marcello?

— Sigur că știe.

— Și?

— Și insistă.

— Mi-e teamă, Lila.

— Îți amintești câte lucruri de care ne temeam am făcut? Te-am așteptat înadins.

Stefano s-a întors fără halat, cu părul negru, cu fața neagră, ochii negri strălucitori, cămașă albă și pantaloni închiși la culoare. A deschis automobilul, s-a așezat la volan, a ridicat capota. Eu am dat să mă strecur în spațiul mic din spate, dar Lila m-a oprit, s-a instalat ea în spate. M-am așezat stânjenită lângă Stefano, el a pornit imediat îndreptându-se spre blocurile noi.

Vântul a dispersat zăpușeala. M-am simțit bine, îmbătată de viteză și, totodată, de calma încredere descătușată din trupul lui Carracci. Mi s-a părut că Lila îmi explicase totul fără să-mi explice nimic. Era, da, automobilul acela sport, foarte nou care fusese cumpărat doar pentru a o scoate la o plimbare care tocmai începuse. Era, da, tânăra acela care,

deși știind de Marcello Solara, încălca reguli masculine fără nicio anxietate vizibilă. Eram, da, eu, târâtă în grabă în acea întâmplare ca să ascund, cu prezența mea, cuvinte secrete între ei, poate chiar o prietenie. Dar ce fel de prietenie? În mod sigur avea loc, cu acea plimbare cu mașina, ceva important, și totuși, Lila nu știuse sau nu dorise să-mi furnizeze datele necesare ca să înțeleg. Ce avea în minte? Era imposibil să nu știe că era pe punctul de a declanșa un cutremur mai rău decât aruncatul cu bucățele de hârtie îmbibate în cerneală. Și totuși era probabil să nu aibă nicio țintă precisă. Ea așa era, strica echilibre doar pentru a vedea în ce alt mod putea să le refacă. Astfel că, iată- ne la drum, cu părul în vânt, Stefano care conducea cu satisfacută îndemânare, eu care stăteam lângă el ca și cum aș fi fost logodnica lui. M-am gândit la felul în care mă privise când îmi spusese că păream o actriță. M-am gândit la posibilitatea de a-i putea plăcea mai mult decât îi plăcea acum prietena mea. M-am gândit cu groază la eventualitatea ca Marcello Solara să tragă cu arma în el. Persoana lui frumoasă cu gesturi sigure și-ar fi pierdut consistența precum cuprul oalei despre care îmi scrisese Lila.

Plimbarea pe lângă blocurile noi ne-a ajutat să evităm să trecem prin fața cafenelei Solara.

— Mie nu-mi pasă dacă Marcello ne vede, a spus Stefano fără emfază, dar dacă-ți pasă ție, e bine așa.

Am luat-o prin tunel, am mers cu viteză spre strada Marina. Era drumul făcut de mine și de Lila cu mulți ani în urmă, când ne prinsese ploaia. Eu am făcut aluzie la episodul acela, ea a zâmbit, Stefano a vrut să povestim. Am povestit totul, ne-am distrat și, între timp, am ajuns la clădirea Granili.

— Cum vi se pare, aleargă, nu?

— Foarte rapidă, am zis entuziastă.

Lila n-a făcut niciun comentariu. Privea în jur, uneori îmi atingea umărul ca să-mi arate casele, sărăcia mizeră de pe stradă, de parcă vedea confirmarea unor lucruri și eu trebuia să înțeleg din zbor. Apoi l-a întrebat serioasă pe Stefano, fără preambul:— Tu chiar ești diferit?

El a căutat-o în oglinda retrovizoare.

— De cine?

— Știi.

N-a răspuns imediat. Apoi a spus în dialect:

— Vrei să-ți spun adevărul?

— Da.

— Intenția aia e, dar nu știu cum se va termina.

Am avut atunci confirmarea faptului că Lila probabil că nu-mi spusese multe etape. Tonul acela aluziv dovedea că erau în raporturi strânse, că vorbiseră alte dăți între ei și nu în joacă, ci serios. Ce pierdusem în perioada cu Ischia? Am întors capul să mă uit la ea, își amâna replica, m-am gândit că răspunsul lui Stefano o enervase prin imprecizia lui. Am văzut-o inundată de soare, cu ochii mijiiți, bluza umflată de sâni și de vânt.

— Aici sărăcia e mai rea decât la noi, a spus. Și apoi, fără legătură, râzând:

— Să nu crezi că am uitat de momentul când voiai să-mi înțepi limba. Stefano a făcut semn că da.

— Era altă epocă, a spus.

— Lașul rămâne laș, erai de două ori cât mine.

El a zâmbit ușor stânjenit și a accelerat, fără să răspundă, în direcția portului. Plimbarea a durat ceva mai puțin de jumătate de oră, ne-am întors pe Rettifilo, prin piața Garibaldi.

— Fratele tău nu se simte bine, a spus Stefano când eram din nou la marginea cartierului.

A căutat-o din nou în oglinda retrovizoare și a întrebat:

— Pantofii pe care i-ați făcut sunt cei expuși în vitrină?

— Ce știi tu de pantofi?

— Rino vorbește numai despre ei.

— Și?

— Sunt foarte frumoși.

Ea a mijit ochii până când aproape i-a închis de tot.

— Cumpără-ți-i, a spus cu tonul ei provocator.

— Cu cât îi vindeți?

— Vorbește cu tata.

Stefano a făcut o întoarcere în formă de U care m-a înfipt în portieră, am luat-o pe strada cu cizmăria.

— Ce faci? a întrebat Lila alarmată.

— Ai zis cumpără-ți-i și mă duc să mi-i cumpăr.

A oprit mașina în fața cizmăriei, a venit să-mi deschidă portiera și mi-a întins o mână ca să mă ajute să cobor. Nu s-a ocupat de Lila, care s-a descurcat singură și a rămas în urmă. El și eu ne-am oprit în fața vitrinei, sub ochii lui Rino și ai lui Fernando care, din magazin, ne priveau cu o curiozitate încruntată.

Când Lila ne-a ajuns din urmă, Stefano a deschis ușa magazinului, mi-a dat voie să trec, apoi a intrat fără să-i dea voie și ei. A fost foarte amabil cu tatăl și cu fiul, a cerut să poată vedea pantofii. Rino s-a precipitat să-i ia, el i-a studiat și i-a lăudat: — Sunt ușori și totuși rezistenți, chiar au o linie frumoasă. M-a întrebat:

— Ce crezi, Lenù?

Eu am spus foarte stânjenită:

— Sunt foarte frumoși.

I s-a adresat lui Fernando:

— Fiica dumneavoastră a spus că ați muncit mult toți trei și că aveți în plan să faceți și alții, și de damă.

— Da, a spus Rino, privindu-și uimit sora.

— Da, a zis Fernando perplex, dar nu imediat.

— Și nu există, ce știu eu, un desen, ceva ca să înțeleg mai bine?

Rino i-a spus surorii lui, ușor indispus pentru că se temea de un refuz:

— Adu-i desenele.

Lila, continuând să-l uimească, n-a opus rezistență. S-a dus în spate și s-a întors întinzându-i foile fratelui ei care i le-a dat lui Stefano. Erau toate modelele care îi veniseră în minte cu aproape doi ani în urmă.

Stefano mi-a arătat o pereche de pantofi de damă cu tocul foarte înalt.

— Tu i-ai cumpăra?

— Da.

A reluat studierea desenelor. Apoi s-a așezat pe un taburet și și-a scos pantoful drept.

— Ce număr sunt?

— 43, dar care ar putea merge și la 44, a mințit Rino.

Lila, continuând să ne uimească, s-a așezat în genunchi în fața lui Stefano și, folosindu-se de încălțător, i-a ajutat piciorul să-i alunece în încălțăminte nouă. Apoi i-a scos celălalt pantof și a făcut aceeași operațiune.

Stefano, care până în momentul acela jucase rolul unui om practic, expeditiv, a fost în mod vizibil tulburat. A așteptat ca Lila să se ridice și pe urmă a mai rămas așezat câteva secunde, parcă trăgându-și răsuflarea. Apoi s-a ridicat în picioare și a făcut câțiva pași.

— Sunt strâmți, a spus. Rino s-a albit, dezamăgit.

— Putem să ți-i punem în aparat și să-i lărgim, a intervenit Fernando, dar pe un ton nesigur.

Stefano m-a privit și a întrebat:

— Cum îmi vin?

— Bine, am spus.

— Atunci îi iau.

Fernando a rămas impasibil, Rino s-a înseninat.

— Să știi, Ste', că e un model exclusiv Cerullo, costă. Stefano a zâmbit, a căpătat un ton afectuos:

— Și dacă nu era un model exclusiv Cerullo, după tine, i-aș fi cumpărat? Când sunt gata?

Rino s-a uitat la radii la tatăl lui.

— Să-i ținem în aparat măcar trei zile, a spus Fernando, dar era limpede că ar fi putut spune zece, douăzeci, o lună, atât de mult voia să nu se grăbească în fața acelei noutăți neașteptate.

— Foarte bine: voi gândiți-vă la un preț prietenos și eu mă întorc aici peste trei zile și-i iau.

A împăturit foile cu desenele și le-a pus în buzunar sub ochii noștri perplecși. Apoi le-a strâns mâinile lui Fernando, lui Rino și s-a îndreptat spre ușă.

— Desenele, a spus Lila rece.

— Pot să ți le aduc peste trei zile? a întrebat Stefano pe un ton cordial și, fără să aștepte răspuns, a deschis ușa. M-a lăsat să trec și a ieșit după mine.

Mă instalasem deja în mașină lângă el când a apărut Lila. Era furioasă:

— Crezi că tata e prost, că fratele meu e prost?

— Ce vrei să spui?

— Dacă crezi că faci pe măscăriciul cu familia mea și cu mine, te înșeli.

— Mă jighești: eu nu sunt Marcello Solara.

— Atunci cine ești?

— Un negustor: nu s-au mai văzut pantofi ca aceia desenați de tine. Și nu mă refer doar la cei pe care i-am cumpărat: mă refer la toți.

— Deci?

— Deci, lasă-mă să mă gândesc și ne vedem peste trei zile.

Lila l-a ținut cu privirea ca și cum ar fi vrut să-i citească gândurile, nu se îndepărta de mașină. În cele din urmă, a rostit o frază pe care eu n-aș fi avut niciodată curajul s-o rostesc: — Vezi că Marcello a încercat deja în toate felurile să mă cumpere, dar pe mine nu mă cumpără nimeni.

Stefano a privit-o drept în ochi o lungă secundă.

— Eu nu cheltui o liră dacă nu cred că pot să scot o sută.

A pornit motorul și am plecat. Acum eram sigură: plimbarea cu mașina fusese un fel de consimțire venită la capătul mai multor întâlniri, al mai multor discuții. Am spus cu glas stins, în italiană: — Te rog, Stefano, mă lași la colț? Dacă mă vede mama în mașină cu tine, îmi sparge fața.

38.

Viața Lilei s-a schimbat decisiv în acea lună septembrie. N-a fost ușor, dar s-a schimbat. În ce mă privește, mă întorsesem de la Ischia îndrăgostită de Nino, însemnată de buzele și mâinile tatălui său, sigură că aș fi plâns zi și noapte din cauza amestecului de fericire și oroare pe care le simțeam în mine. În schimb, n-am făcut nici cea mai mică încercare de a căuta o formă pentru emoțiile mele, totul s-a redimensionat în câteva ore. Am dat uitării vocea lui Nino, neplăcerea mustății tatălui său. Insula a pălit, s-a pierdut într-un fundal secret din mintea mea. Am făcut loc celor ce i se întâmplau Lilei.

În cele trei zile care au urmat plimbării stupefiante în mașina decapotabilă, ea, cu pretextul cumpărăturilor, s-a dus des la mezelăria lui Stefano, dar rugându-mă mereu s-o însoțesc. Am făcut-o cu sufletul la gură, speriată că ar fi putut da năvală Marcello, dar și bucuroasă de rolul meu de confidentă generoasă în sfaturi, de complice în conceperea de intrigi, de obiect aparent al atențiilor lui Stefano. Eram copile, chiar dacă ne închipuiam perfid lipsite de prejudecăți. Brodam pe marginea faptelor — Marcello, Stefano, pantofii — cu obișnuita noastră pasiune și ni se părea că știm să potrivim mereu totul. „Îi zic așa“, făcea ea ipoteze, iar eu îi sugeram o mică variație: „Nu, spune-i așa“. Apoi ea și Stefano se adânceau într-o conversație într-un colț din spatele tejghelei, în timp ce Alfonso schimba două vorbe cu mine, Pinuccia, enervată, servea clienții și Maria, la casă, își spiona neliniștită fiul cel mare care în ultima vreme nu era mai deloc atent la treabă și întreținerea cleветеala bârfitoarelor.

Evident, improvizam. În timpul aceluia du-te-vino am încercat să înțeleg ce-i trece cu adevărat Lilei prin minte, astfel încât să fiu în armonie cu obiectivele ei. La început am avut impresia că vrea pur și simplu să-i ajute să câștige niște bani pe tatăl și fratele ei vânzându-i scump lui

Stefano singura pereche de pantofi produsă de familia Cerullo, dar curând mi s-a părut că scopul ei era mai ales să se debaraseze de Marcello folosindu-se de tânărul mezelar. Decisiv, în acest sens, a fost momentul în care am întrebat-o: — Dintre cei doi care-ți place mai mult? A ridicat din umeri.

— Marcello nu mi-a plăcut niciodată, mi-e scârbă de el.

— Te-ai logodi cu Stefano doar ca să-l gonești pe Marcello din casa ta?

S-a gândit o clipă și a răspuns da.

Din acel moment, scopul ultim al întregii noastre complotări ni s-a părut acela: să luptăm prin orice mijloace împotriva intrării lui Marcello în viața ei. Restul a venit grămadă aproape întâmplător și noi ne-am limitat la a-i da un curs, uneori la a face o adevărată orchestrație. Sau cel puțin așa am crezut. Cel care a acționat, în realitate, a fost tot timpul Stefano și numai el.

Punctual, trei zile mai târziu, s-a dus la magazin și a cumpărat pantofii, deși îl strângeau. Cei doi Cerullo, foarte nesiguri, i-au cerut douăzeci și cinci de mii de lire, însă gata să scadă la zece mii. El n-a clipit și a pus alte douăzeci de mii în schimbul desenelor Lilei care — a spus — îi plăceau, voia să le înrămeze.

— Să le înrămezi? a întrebat Rino.

— Da.

— Ca pe tabloul unui pictor?

— Da.

— Și surorii mele i-ai spus că-ți cumperi și desenele ei?

— Da.

Stefano nu s-a oprit acolo. În zilele următoare a apărut din nou la cizmărie și i-a anunțat pe tată și pe fiu că închiriasse spațiul lipit de magazin.

— Pentru moment e acolo, a spus, dar dacă într-o bună zi veți decide să vă extindeți, amintiți-vă că sunt la dispoziția voastră.

În casa Cerullo s-a discutat îndelung, cu voce scăzută, în legătură cu ce însemna fraza aceea.

— Să ne extindem?

Lila, în cele din urmă, dat fiind că nu înțelegeau singuri, a spus:

— Vă propune să transformați cizmăria într-un atelier pentru fabricarea pantofilor Cerullo.

— Și banii? a întrebat Rino prudent.

— Îi pune el.

— Ți-a spus ție? s-a alarmat Fernando uimit, urmat imediat de Nunzia.

- V-a spus-o vouă, a spus Lila arătând spre tatăl și fratele ei.
- Dar știe că pantofii făcuți manual costă?
- I-ați demonstrat-o.
- Și dacă nu se vând?
- Voi pierdeți efortul și el banii.
- Și atât?
- Atât.

Întreaga familie a trăit zile agitate. Marcello a trecut pe planul al doilea. Venea seara la opt și jumătate și cina nu era încă gata. S-a trezit adesea în fața televizorului singur cu Melina și Ada, în timp ce membrii familiei Cerullo șușoteau în altă cameră.

Bineînțeles, cel mai încântat era Rino care și-a recăpătat energia, culoarea, veselia și, așa cum fusese prieten intim al fraților Solara, la fel a început să devină prietenul intim al lui Stefano, Alfonso, Pinuccia, chiar și al doamnei Maria. Când, în sfârșit, toate rezervele lui Fernando s-au risipit, Stefano s-a dus la magazin și, după o mică discuție, s-a ajuns la o înțelegere verbală pe baza căreia el urma să suporte toate cheltuielile și cei doi Cerullo urmau să dea drumul producției, atât a modelului pe care Lila și Rino îl realizaseră deja, cât și a tuturor celorlalte modele, rămânând stabilit că vor face jumătate-jumătate eventualele profituri. A scos foile dintr-un buzunar și li le-a arătat una după alta.

— Veți face asta, asta, asta, a spus, dar să sperăm că nu vă va lua doi ani cum știu că s-a întâmplat cu cealaltă pereche.

— Fiica mea e femeie, s-a justificat Fernando stânjenit, iar Rino n-a învățat încă bine meseria.

Stefano a clătinat cordial din cap.

— Pe Lina lăsați-o în pace. Voi va trebui să angajați lucrători.

— Și cine-i plătește? a întrebat Fernando.

— Tot eu. Alegeți doi sau trei, în mod liber, după judecata voastră.

La ideea de a avea chiar niște angajați, Fernando s-a inflammat și i s-a dezlegat limba cu o dezaprobare vizibilă a fiului. A povestit despre când învățase meseria de la răposatul lui tată. A povestit cât de urâtă fusese munca la mașini, la Casoria. A povestit despre greșeala lui de a se fi căsătorit cu Nunzia, care avea mâini moi și nicio dorință de a face efort, dar dacă s-ar fi căsătorit cu Ined, o iubire din tinerețe, care era foarte muncitoare, ar fi avut de mult o activitate proprie, mai bună decât Campanile, cu mostre de expus, eventual, la Mostra d'Oltremare. A povestit, în fine, că avea în minte pantofi foarte frumoși, marfă perfectă, că dacă Stefano nu s-ar fi fixat pe acele prostii ale Linei, acum ar fi putut

fi lucrați și știi câți ar fi vândut. Stefano a ascultat cu răbdare, dar apoi a răspuns că pe el, pentru moment, îl interesa doar să vadă realizate la perfecție desenele Lilei. Atunci Rino i-a luat foile surorii, le-a analizat bine, bine și l-a întrebat pe un ton ușor ironic: — După ce le înrămezi, unde le agăți?

— Aici.

Rino s-a uitat la tatăl lui, care, însă, se posomorâse din nou și n-a spus nimic.

— Sora mea e de acord cu toate astea? a întrebat. Stefano a zâmbit:

— Și cine crezi că are chef să facă vreun lucru dacă sora ta nu e de acord?

S-a ridicat, a strâns cu putere mâna lui Fernando și s-a îndreptat spre ușă. Rino l-a însoțit și, cuprins dintr-odată de o grijă, i-a strigat din prag, în timp ce mezelarul mergea spre decapotabila roșie: — Marca pantofilor rămâne Cerullo.

Stefano i-a făcut un semn din mână fără să se întoarcă:

— O membră a familiei Cerullo i-a inventat și Cerullo se vor numi.

39.

În aceeași seară, Rino, înainte să iasă la plimbare cu Pasquale și Antonio, a spus:

— Marcè, ai văzut ce mașină și-a tras Stefano?

Marcello, cretinizat de televizorul aprins și de tristețe, nici n-a răspuns.

Atunci, Rino a scos pieptănul din buzunar, s-a pieptănat și a menționat în treacăt, vesel:

— Știi că și-a cumpărat pantofii noștri cu patruzeci și cinci de mii de lire?

— Se vede că are bani de aruncat, a răspuns Marcello și Melina a izbucnit în râs, nu se știe dacă din cauza acelei replici sau a celor transmise la televizor.

Din momentul acela, Rino a găsit, seară de seară, cum să-l enerveze pe Marcello și atmosfera a devenit tot mai încordată. În plus, imediat cum venea Solara, întotdeauna bine primit de Nunzia, Lila dispărea, zicea că era obosită și se ducea să se culce. Într-o seară, Marcello, cu moralul la pământ, a vorbit cu Nunzia.

— Dacă fiica dumneavoastră merge la culcare imediat cum sosesc, eu la ce mai vin?

Spera, evident, că ea îl va consola, spunându-i ceva ca să-l încurajeze să persevereze în încercarea de a câștiga iubirea fetei. Dar Nunzia n-a știut ce să-i răspundă, și el atunci a mormăit: — Îi place altul?

— Nici vorbă.

— Știu că merge la cumpărături la Stefano.

— Și unde ar trebui să se ducă, fiule, la cumpărături? Marcello a tăcut, cu privirea în jos.

— A fost văzută în mașină cu mezelarul.

— Era și Lenuccia: Stefano se ține după fiica portarului.

— Lenuccia nu mi se pare o companie bună pentru fiica dumneavoastră. Spuneți-i să nu se mai vadă cu ea.

Eu nu eram o companie bună? Lila nu trebuia să se mai vadă cu mine? Când prietena mea mi-a vorbit despre rugămintea lui Marcello, am trecut definitiv de partea lui Stefano și am început să-i laud comportamentul discret, determinarea calmă.

— E bogat, i-am spus la sfârșit.

Dar în timp ce rosteam propoziția aceea, mi-am dat seama de felul în care continua să se modifice bogăția visată când eram mici. Cuferele pline cu monede de aur pe care o procesiune de servitori în livrea le-ar fi depozitat în castelul nostru când am fi publicat o carte ca Micuțele doamne — bogăție și faimă — păliseră definitiv. Persista, poate, ideea de bani ca element de a ne consolida existența și a-i împiedica tăierea marginilor odată cu persoanele care ne erau dragi. Dar trăsătura fundamentală care domina acum era concretețea, gestul cotidian, negocierea. Această bogăție a adolescenței încolțea, da, dintr-o iluminare fantastică încă infantilă

— desenele de pantofi originali —, dar se materializase în nemulțumirea agresivă a lui Rino, care voia să cheltuiască precum un mare domn, în televizorul, în prăjiturile și în inelul lui Marcello al cărui scop era să cumpere un sentiment, și, în fine, încetul cu încetul, în acel tânăr amabil Stefano, care vindea mezeluri, avea o mașină roșie decapotabilă, cheltuia patruzeci și cinci de mii de lire ca popa, înrăma desene, voia să facă negoț și cu pantofi, nu doar cu brânzeturi, investea în pielărie și forță de muncă, părea convins că știe că inaugurează o nouă epocă de pace și bunăstare în cartier: era, în fine, o bogăție care stătea în faptele cotidiene și, de aceea, fără splendoare și fără glorie.

— E bogat, am auzit-o pe Lila repetând, și am început să râdem. Dar

apoi a adăugat:

— Și simpatic, și bun, iar eu m-am declarat imediat de acord, ultimele erau calități pe care Marcello nu le avea, un motiv în plus ca să fii de partea lui Stefano. Totuși, acele două adjective m-au tulburat, am simțit că dau lovitura finală strălucirii fanteziilor copilărești. Niciun castel, niciun cufăr — mi s-a părut că înțeleg — n- ar mai fi avut legătură doar cu Lila și cu mine, stând aplecate să scriem o poveste ca Micuțele doamne. Bogăția întruchipată de Stefano începea să ia înfățișarea unui tânăr bărbat cu halatul unsuros, aplica trăsături, miros, voce, exprima simpatie și bunătate, era un bărbat pe care-l cunoșteam dintotdeauna, fiul cel mare al lui don Achille.

M-am neliniștit.

— Oricum, voia să-ți înțepe limba, am spus.

— Era un băiețel, a replicat ea emoționată, sentimentală cum n-o auzisem niciodată, astfel încât abia atunci am realizat că mersese mult mai departe decât îmi spusese în cuvinte.

În zilele următoare a devenit tot mai clar. Am văzut cum vorbea cu Stefano și cum vocea ei parcă-l șlefuia pe el. M-am adaptat pactului pe care tocmai îl făceau, nu voiam să fiu lăsată pe dinafară. Și am complotat ore în șir — noi două, noi trei — ca să facem astfel încât să se transforme degrabă persoanele, sentimentele, ordinea lucrurilor. În spațiul de lângă cizmărie a venit un muncitor care a dărâmat peretele despărțitor. Cizmăria a fost reorganizată. Au apărut trei ucenici, băieți din provincie, veneau de la Melito, aproape muți. Într-un colț au continuat să pingelească, în restul spațiului Fernando a aranjat bănci de lucru, dulapuri, uneltele sale, formele sale din lemn în funcție de numerele diferite și a început, cu neașteptată energie, nebănuită la un bărbat foarte slab și devorat dintotdeauna de o nemulțumire ranchiunoasă, să discute în legătură cu ce să facă.

Chiar în ziua în care munca nouă era pe punctul de a începe, și-a făcut apariția Stefano. Căra un pachet din hârtie de ambalat. Au sărit toți în picioare, și Fernando, ca și cum ar fi venit în inspecție. A desfăcut pachetul și înăuntru erau multe tablouașe de aceleași dimensiuni, cu vergele de lemn maro pe margini. Erau foile de caiet ale Lilei, sub sticlă, de parcă ar fi fost niște relicve prețioase. I-a cerut voie lui Fernando să le atârne pe pereți, Fernando a mârâit ceva, iar pe Stefano l-a ajutat Rino și ucenicii să bată cuiele. Stefano, numai după ce tablouașele au fost atârdate, le-a cerut celor trei asistenți să meargă să-și ia cafea și le-a dat câteva lire. Cum a rămas singur cu cârpaciul și fiul său, a anunțat cu

voce scăzută că voia să se căsătorească cu Lila.

S-a lăsat o liniște insuportabilă. Rino s-a limitat la un zâmbet prezumțios, Fernando a spus, în sfârșit, cu o voce firavă:

— Stefano, Lila e logodită cu Marcello Solara.

— Fiica dumneavoastră nu știe.

— Ce spui?

A intervenit Rino, foarte vesel:

— Spune adevărul: tu și mama îl lăsați să vină acasă pe tâmpitul ăla, dar Lina nu l-a vrut niciodată și nu-l vrea.

Fernando s-a uitat urât la fiul lui. Mezelarul a spus cu amabilitate, privind în jur:

— Avem o treabă deja începută, să nu ne frământăm. Eu vă cer un singur lucru, don Fernà: lăsați-o pe fiica dumneavoastră să decidă. Dacă-l vrea pe Marcello Solara, mă resemnez. Țin foarte mult la ea, așa încât, dacă e fericită cu altul, eu mă retrag și între mine și dumneavoastră rămâne totul ca acum. Dacă, în schimb, mă vrea pe mine — dacă mă vrea pe mine —, nu stăm la discuții, trebuie să mi-o dați.

— Mă ameninți, a spus Fernando, dar fără zel, pe un ton de resemnată constatare.

— Nu, vă rog să faceți ce e bine pentru fiica dumneavoastră.

— Eu știu ce-i bine pentru ea.

— Da, dar ea știe mai bine ca dumneavoastră.

Și aici Stefano s-a ridicat, a deschis ușa, m-a strigat pe mine care stăteam afară așteptând împreună cu Lila.

— Lenù.

Am intrat amândouă. Ce mult ne plăcea să ne simțim în mijlocul acelor întâmplări, noi două împreună, și să le privim cum se rezolvă. Îmi amintesc tensiunea electrică din acel moment. Stefano i-a spus Lilei: — Îți spun asta în fața tatălui tău: te iubesc foarte mult, mai mult decât viața mea. Vrei să te căsătorești cu mine?

Lila a răspuns serioasă:

— Da.

Fernando s-a poticnit puțin, apoi a murmurat cu aceeași supunere pe care, în vremuri apuse, o manifestase în raport cu don Achille: — Îi aducem o mare jignire nu numai lui Marcello, dar întregii familii Solara. Cine-i spune, acum, bietului băiat?

Lila a spus:

— Eu.

40.

Într-adevăr, două seri mai târziu, în fața întregii familii, cu excepția lui Rino care era la plimbare, înainte să se așeze la masă, înainte să se aprindă televizorul, Lila l-a întrebat pe Marcello: — Mergem să luăm o înghețată?

Lui Marcello nu i-a venit să-și creadă urechilor.

— Înghețată? Fără să mâncăm înainte? Eu și cu tine? Și a întrebat-o imediat pe Nunzia:

— Doamnă, vreți să veniți și dumneavoastră? Nunzia a aprins televizorul și a spus:

— Nu, mulțumesc, Marcè. Dar să nu stați mult. Doar zece minute, vă duceți și vă întoarceți.

— Da, mulțumesc, a promis el fericit.

A repetat de cel puțin patru ori cuvântul mulțumesc. I se părea că momentul mult-așteptat venise, Lila era pe punctul de a-i spune da.

Dar imediat cum au ieșit din bloc, ea l-a înfruntat și a silabisit, cu răutatea rece ca gheața care-i stătea bine încă din primii ani de viață: — Nu ți-am spus niciodată că te vreau.

— Știu. Dar acum mă vrei?

— Nu.

Marcello, care era mare și voinic, un tip zdravăn, un ditamai tânărul coleric de douăzeci și trei de ani, s-a sprijinit de stâlpul unui felinar cu inima distrusă.

— Chiar nu?

— Nu. Iubesc pe altul.

— Cine e?

— Stefano.

— Știam deja, dar nu puteam crede.

— Trebuie să crezi, așa e.

— O să vă omor pe amândoi.

— Cu mine poți încerca imediat.

Marcello s-a desprins de felinar, grăbit, dar cu un fel de horcăit și-a mușcat până la sânge mâna dreaptă făcută pumn.

— Te iubesc prea mult și nu pot s-o fac.

— Atunci lasă-l pe fratele tău s-o facă, pe tatăl tău, pe vreun prieten de-al vostru, e posibil ca ei să fie capabili. Dar să le spui clar tuturor că trebuie să mă omoare mai întâi pe mine. Fiindcă dacă vă atingeți de oricine altcineva cât trăiesc, eu sunt cea care vă omor și știi c-o fac, încep cu tine.

Marcello a continuat să-și muște degetul cu îndârjire. Apoi a scos un fel de suspin reprimat care i-a zguduit pieptul, a întors spatele și a plecat.

Ea i-a strigat din urmă:

— Trimite pe cineva să ia televizorul, n-avem nevoie de el.

41.

Totul a avut loc în ceva mai mult de o lună și Lila, la final, mi s-a părut fericită. Găsise o rezolvare pentru proiectul cu pantofii, îi dăduse o oportunitate fratelui ei și întregii familii, se debarasase de Marcello Solara și devenise logodnica celui mai respectabil tânăr înstărit din cartier. Ce-și putea dori mai mult? Nimic. Avea totul. Când a reînceput școala, m-am simțit mai tristă ca de obicei. Am fost reabsorbită de studiu și, pentru a evita ca profesorii să mă poată prinde nepregătită, am reînceput să trudesk până la unsprezece seara și să mă trezesc la cinci și jumătate. Am văzut-o pe Lila tot mai puțin.

În compensație, s-a consolidat relația cu fratele lui Stefano, Alfonso. Deși muncise în mezelărie toată vara, trecuse examenele în mod strălucitor, cu șapte la fiecare materie la care fusese lăsat corijent: latină, greacă și engleză. Gino, care își dorise să fie trântit ca să poată repeta împreună clasa a patra de gimnaziu, a fost foarte afectat. Când și-a dat seama că noi doi, de-acum în clasa a cincea de gimnaziu, mergeam la școală și ne întorceam împreună în fiecare zi, s-a înfuriat și mai mult și a devenit meschin. Nu ne-a mai adresat un cuvânt nici mie, fosta lui logodnică, nici lui Alfonso, fostul lui coleg de bancă, deși clasa lui era lângă a noastră și ne întâlneam adesea pe coridoare, ca și pe străzile din cartier. Dar a făcut și mai mult, au ajuns până la mine zvonuri, curând, că povestea lucruri urâte despre noi. Spunea că eu mă îndrăgostisem de Alfonso și-l atingeam în timpul lecțiilor, chiar dacă Alfonso nu-mi împărtășea sentimentele pentru că, așa cum știa bine el, care-i stătuse alături timp de un an, nu-i plăceau fetele, prefera băieții. I-am spus acest lucru

micului Carracci așteptându-mă să se ducă să-i spargă fața lui Gino, cum era obligatoriu în acele cazuri, dar el s-a limitat să spună, pe un ton disprețuitor, în dialect: „Știu toți că bulangiul e el”.

Alfonso a fost o plăcută și providențială descoperire. Emană o impresie de curat și bună creștere. Deși, ca trăsături, semăna foarte mult cu Stefano, aceiași ochi, același nas, aceeași gură; deși, crescând, corpul lui se configura în același identic mod, cap mare, picioare puțin scurte în raport cu bustul; deși în privire și în gesturi manifesta aceeași blândețe, în el simțeam cea mai totală absență a determinării care, în schimb, se ascundea în fiecare celulă a lui Stefano și care, în cele din urmă, după mine, îi reducea politetea la un fel de ascunziș de unde să țâșnească pe neașteptate. Alfonso era un băiat liniștitor, specia aceea de ființă umană, rară în cartier, de la care știi că nu trebuie să aștepti nimic rău. Parcurgeam traseul schimbând puține cuvinte, dar nu ne simțeam stânjeniți. Avea întotdeauna ce-mi trebuia și, dacă nu avea, alerga să facă rost. Mă iubea fără nicio încordare și eu însămi l-am îndrăgit liniștit. În prima zi de școală am ajuns să stăm în aceeași bancă, lucru îndrăzneț în acea perioadă, și chiar dacă ceilalți băieți râdeau de el pentru modul în care stătea mereu pe lângă mine și fetele mă întrebau încontinuu dacă ne logodiserăm, niciunul dintre noi doi n- a decis să-și schimbe locul. Era o persoană de încredere. Dacă vedea că aveam nevoie de timp pentru mine, fie mă aștepta deoparte, fie mă saluta și pleca. Dacă își dădea seama că voiam să rămână lângă mine, rămânea chiar dacă avea altceva de făcut.

M- am folosit de el ca să-l evit pe Nino Sarratore. Când, pentru prima dată după Ischia, ne-am văzut de departe, Nino a venit imediat în întâmpinarea mea foarte prietenos, dar l-am lichidat cu două replici reci. Deși îmi plăcea foarte mult, dacă doar i se ivea silueta înaltă și subțire, mă înroșeam și inima îmi bătea nebunește. Și totuși, acum că Lila era cu adevărat logodită, logodită oficial — și cu ce logodnic, un bărbat de douăzeci și doi de ani, nu un băiețel: amabil, hotărât, curajos —, era mai mult ca niciodată urgent să am și eu un logodnic de invidiat și să reechilibrez astfel raportul nostru. Ar fi fost foarte frumos să ieșim în patru, Lila cu logodnicul ei, eu cu al meu. Bineînțeles, Nino nu avea mașina roșie decapotabilă. Bineînțeles, era un elev din clasa a doua de liceu, nu avea o liră. Dar era cu douăzeci de centimetri mai înalt decât mine, în vreme ce Stefano era cu câțiva centimetri mai scund decât Lila. Și dacă voia, vorbea într-o italiană din cărți. Și citea și discuta despre orice și era sensibil la marile probleme ale condiției umane, în timp ce

Stefano trăia închis în mezelăria lui, vorbea aproape exclusiv în dialect, se oprise la școala profesională, de casieria magazinului se ocupa mama lui care făcea socotelile mai bine decât el și, chiar dacă avea un caracter bun, era sensibil mai ales la circulația fructuoasă a banilor. Totuși, oricât de devorată de pasiune eram, oricât vedeam de clar tot prestigiul pe care l-aș fi câștigat în ochii Lilei având o legătură cu el, pentru a doua oară de când îl văzusem și mă îndrăgostisem de el n-am avut chef să stabilesc o relație. Motivația mi s-a părut mult mai solidă decât cea din vremurile copilăriei. Când îl vedeam, îmi revenea imediat în minte Donato Sarratore, chiar dacă nu semănau deloc. Și dezgustul, furia pe care mi le provoca amintirea a ceea ce-mi făcuse tatăl lui, fără ca eu să fi fost capabilă să-l resping, se întindeau până la el. Bineînțeles, îl iubeam. Îmi doream să-i vorbesc, să mă plimb cu el și uneori mă gândeam, chinându-mă: de ce te porți așa, tatăl nu e fiul, fiul nu e tatăl, fă cum a făcut Stefano cu familia Peluso. Dar nu puteam. Imediat ce îmi imaginam că-l sărut, simțeam gura lui Donato și un val de plăcere și dezgust îi amesteca pe tată și pe fiu într-o singură persoană.

La complicarea situației a contribuit apoi un episod care m-a alarmat. De-acum Alfonso și eu ne obișnuiserăm să ne întoarcem acasă pe jos. Mergeam până la Piața Nazionale și apoi ajungeam pe bulevardul Meridionale. Era o plimbare lungă, dar vorbeam despre teme, profesori, colegii noștri și era plăcut. Când iată că odată, imediat după lacuri, la intrarea pe șosea, m-am răsucit și mi s-a părut că-l văd pe terasamentul căii ferate, în uniformă de controlor, pe Donato Sarratore. Am tresărit de furie și de oroare, am întors imediat privirea. Când m-am întors să mă uit din nou, nu mai era.

Adevărată sau falsă cum o fi fost apariția aceea, mi-a rămas imprimat zgomotul pe care-l făcuse inima în piept, ca o împușcătură, și nu știu de ce mi-a revenit în minte fragmentul din scrisoarea Lilei despre zgomotul pe care-l făcuse oala de cupru spărgându-se. Zgomotul acela a revenit identic, chiar a doua zi, doar zărindu-l pe Nino. Atunci, speriată, m-am furișat în afecțiunea pentru Alfonso și, atât la intrare, cât și la ieșire, am stat mereu aproape de el. Cum apărea silueta jigărită a băiatului pe care-l iubeam, mă adresam fiului cel mic al lui don Achille ca și cum aș fi avut lucruri foarte urgente să-i spun și ne îndepărtam pălăvrăgind.

În fine, a fost o perioadă tulbură, aș fi vrut să mă simt aproape de Nino, în schimb aveam grijă să stau lipită de Alfonso. Dimpotrivă, de teamă că se va plictisi și mă va lăsa pentru alte colege, m-am comportat mereu politicos cu el, uneori chiar foloseam un ton dulce. Dar imediat ce îmi

dădeam seama că riscam să încurajez o înclinație a lui pentru mine, schimbam tonul. „Dacă mă înțelege greșit și îmi declară iubirea lui?” mă îngrijoram. Ar fi fost stânjenitor, ar fi trebuit să-l resping: Lila, de vârsta mea, se logodise cu un bărbat în toată firea care era Stefano și ar fi fost umilitor să mă împrietenesc cu un băiețel, fratele mai mic al logodnicului ei. Oricum, mintea-mi desena arabescuri necontrolate, născoceam. Odată, când mă întorceam cu Alfonso pe bulevardul Meridionale și îl simțeam lângă mine ca un scutier care mă escorta printre miile de pericole ale orașului, mi s-a părut frumos că doi bărbați din familia Carracci, Stefano și el, își asumaseră rolul de a ne apăra, chiar dacă în forme diferite, pe Lila și pe mine, de răul cumplit al lumii, de același rău pe care-l experimentaserăm pentru prima dată chiar urcând scara care ducea acasă la ei, când merseserăm să ne luăm înapoi păpușile pe care ni le furase tatăl lor.

42.

Îmi plăcea să descopăr conexiuni de tipul acela, mai ales dacă o priveau pe Lila. Trasam linii între momente și întâmplări îndepărtate între ele, stabileam convergențe și divergențe. În perioada aceea a devenit un exercițiu cotidian: pe cât mă simțisem de bine la Ischia, pe atât se simțise Lila de rău în dezolarea cartierului; pe cât suferisem eu părăsind insula, pe atât se simțise ea tot mai fericită. Era ca și cum, printr-o magie neagră, bucuria sau suferința uneia presupunea suferința sau bucuria celeilalte. Și aspectul fizic, mi s-a părut, participa la acea alternanță. La Ischia mă simțisem frumoasă și impresia nu se atenuase la întoarcerea la Napoli, ba, în timpul complotării asidue alături de Lila ca s-o ajut să se debaraseze de Marcello, fuseseră chiar momente în care mă crezusem din nou mai frumoasă decât ea și în unele priviri ale lui Stefano surprinsesem posibilitatea de a-i plăcea. Dar Lila acum o luase din nou înainte, mulțumirea îi sporise frumusețea, în timp ce eu, copleșită de eforturile școlare, istovită de pasiunea frustrată pentru Nino, iată că redeveneam urâtă. Pălea culoarea sănătoasă, revenea acneea. Și, într-o dimineață, a apărut brusc și amenințarea ochelarilor.

Profesorul Gerace m-a întrebat în legătură cu ceva ce scrisese pe tablă și și-a dat seama că nu vedeam aproape nimic. Mi-a spus că trebuia să

merg imediat la un oftalmolog, a vrut să-mi scrie asta în caiet și a pretins, pentru a doua zi, semnătura unuia dintre părinții mei. M-am întors acasă, am arătat caietul, eram plină de sentimente de vinovăție pentru cheltuiala presupusă de ochelari. Tata s-a posomorât, mama a urlat la mine: — Ești tot timpul cu nasul în cărți și ți-ai stricat vederea.

Am fost foarte dezamăgită. Fusesem pedepsită, așadar, pentru mândria de a dori să studiez? Dar Lila? Nu citise mult mai mult decât mine? Păi, atunci din ce motiv ea avea o vedere perfectă și eu vedeam tot mai slab? De ce eu ar fi trebuit să port ochelari pentru tot restul vieții și ea nu?

Necesitatea ochelarilor mi-a accentuat obsesia de a găsi un plan care, la bine și la rău, să țină laolaltă destinul meu și pe cel al prietenei mele: eu oarbă, ea un șoim; eu cu pupila opacă, ea care dintotdeauna mijea ochii fulgerând priviri mai ascuțite; eu agățată de brațul ei, în umbră, ea care mă ghida cu o privire precisă. În cele din urmă, tata, grație afacerilor lui la primărie, a găsit banii. Închipuirile s-au atenuat. Am mers la oftalmolog, am fost diagnosticată cu o miopie puternică, ochelarii s-au concretizat. Când m-am privit în oglindă, imaginea mea prea clară a fost o lovitură dură: impuritate a pielii, față lată, gură mare, nas mare și ochii prizonieri în rama monturii care părea trasată cu îndârjire de un desenator furios sub sprâncenele deja ele însele prea stufoase. M-am simțit definitiv desfigurată și am decis să-mi pun ochelari doar în casă sau, cel mult, dacă trebuia să copiez ceva de la tablă. Dar, într-o dimineață, la ieșirea de la școală, i-am uitat pe bancă. M-am întors în clasă în fugă, ce era mai rău se întâmplase. În graba care ne cuprindea pe toți după ce suna ultima oară clopoțelul, ajunseseră pe jos: acum aveau un braț rupt și o lentilă spartă. Am început să plâng.

N-am avut curaj să mă întorc acasă, m-am refugiat la Lila căutând ajutor. I-am povestit ce mi se întâmplase, mi-a cerut ochelarii și i-a studiat. A spus să i-i las. S-a exprimat cu o determinare diferită de cea pe care o avea de obicei, a fost mai calmă, de parcă nu mai era nevoie să se lupte până la extrem pentru orice lucru mic. Mi-am imaginat niște intervenții miraculoase ale lui Rino cu uneltele lui de cizmar și m-am întors acasă, sperând ca părinții mei să nu observe că eram fără ochelari.

După câteva zile, după-amiaza târziu, m-am auzit strigată din curte. Jos era Lila, avea ochelarii mei pe nas și, pe moment, nu m-a izbit atât că erau ca noi, cât faptul că-i stătea bine. Am alergat jos gândindu-mă: de ce ei, care n-are nevoie de ochelari, îi stă bine și mie, care nu mă pot lipsi de ei, îmi strică fața? Cum am apărut la intrarea în bloc și-a scos ochelarii amuzată, bătând din pleoape. A spus: — Mă dor ochii.

Și mi i-a pus ea însăși pe nas exclamând:

— Ce frumos arăți, trebuie să-i porți tot timpul.

Îi dăduse ochelarii lui Stefano care îi dăduse unui optician din centru să-i repare. Am murmurat stânjenită că n-aș fi putut niciodată s-o răsplătesc, a răspuns ironică, poate cu o împunsătură perfidă: — Să mă răsplătești în ce sens?

— Să-ți dau banii.

A zâmbit, apoi a spus mândră:

— Nu-i nevoie, acum fac ce vreau cu banii.

43.

Banul a dat și mai multă forță impresiei că ea avea ceea ce îmi lipsea mie și invers, într-un joc continuu de schimburi și răsturnări care, când cu veselie, când cu suferință, făceau să ne fim necesare una alteia.

„Ea îl are pe Stefano, pocnește din degete și ochelarii îmi sunt reparați: eu ce am?“ m-am întrebat după episodul acela.

Mi-am răspuns că aveam școala, privilegiu pe care ea îl pierduse pentru totdeauna. Acea e bogăția mea, am încercat să mă conving. Și, în realitate, anul acela profesorii, toți, au reînceput să mă laude. Carnetul de note a fost tot mai strălucitor și chiar și cursul de teologie prin corespondență a decurs foarte bine, am primit ca premiu o Biblie cu coperte negre.

Mi-am etalat succesele ca și cum ar fi fost brățara de argint a mamei mele și, totuși, nu știam ce să fac cu acea pricepere. În clasă nu era nimeni cu care să pot vorbi despre lucrurile pe care le citeam, despre ideile care-mi veneau în minte. Alfonso era un băiat silitor, după eșecul din anul precedent, reintrase pe făgaș și avea note bune la toate materiile. Dar când încercam să reflectez împreună cu el în legătură cu Logodnicii, sau cu romanele minunate pe care continuam să le iau de la biblioteca învățătorului Ferraro, sau chiar și cu Sfântul Duh, se limita să asculte și, din timiditate sau din ignoranță, nu spunea nimic care să-mi stimuleze alte gânduri. În plus, când era ascultat folosea o italiană bună, dar față-n față nu părăsea niciodată dialectul și în dialect era dificil să meditezi în legătură cu corupția justiției pământești, cum bine se observa în timpul prânzului în casa lui don Rodrigo, sau cu relația dintre

Dumnezeu, Sfântul Duh și Iisus, care, deși fiind o singură persoană, după mine, atunci când se împărțea în trei, trebuia în mod obligatoriu să se ordoneze în funcție de o ierarhie și atunci cine venea primul și cine ultimul?

Curând mi-am amintit de ceva ce-mi spusese odată Pasquale: liceul meu, chiar dacă era unul clasic, probabil nu era dintre cele mai bune. Am ajuns la concluzia că avea dreptate. Rar le vedeam pe colegele mele de școală bine îmbrăcate ca fetele de pe strada dei Mille. Și nu se întâmpla niciodată să vină să le ia, la ieșire, tineri elegant îmbrăcați, cu mașini mai luxoase decât cele ale lui Marcello și Stefano. Chiar și meritele intelectuale lipseau. Singurul băiat care se înconjurase de o faimă similară cu a mea era Nino, dar de-acum, dată fiind răceala cu care îl tratasem, o ștergea cu capul în jos, nici măcar nu mă privea. Ce era de făcut, atunci?

Aveam nevoie să mă exprim, mintea îmi era ticsită. Mă întorceam la Lila, mai ales când era vacanță. Ne întâlneam, vorbeam între noi. Îi povesteam detaliat despre lecții, despre profesori. Ea mă asculta cu atenție, iar eu speram să devină din nou curioasă și să revină la faza în care, în secret sau în mod deschis, alerga imediat să-și procure cărțile care i-ar fi permis să țină pasul cu mine. Dar nu s-a întâmplat niciodată, era ca și cum o parte din ea ținea zdravăn în lesă cealaltă parte. În schimb, și-a făcut apariția curând o tendință de a interveni brusc, în general ironic. Odată, doar ca să dau un exemplu, i-am spus despre cursul meu teologic și am menționat în treacăt, ca s-o impresionez cu problemele cu care- mi băteam capul, că nu știam ce să cred despre Sfântul Duh, nu-mi era clar rolul lui.

— Ce e, am gândit cu voce tare, o entitate subordonată, în serviciul atât al lui Dumnezeu, cât și al lui Iisus, un fel de mesager? Sau o emanație a primelor două persoane, un fluid miraculos al lor? Dar, în primul caz, cum e posibil ca o entitate care e mesager apoi e totuna cu Dumnezeu și cu fiul Său? N-ar fi ca și cum aș spune că tata, care e portar la primărie, e totuna cu primarul, cu comandantul Lauro? Și dacă, în schimb, te uiți la al doilea caz, ei bine, un fluid, transpirația, vocea sunt parte din persoana din care izvorăsc: ce sens are deci să-l consideri pe Sfântul Duh separat de Dumnezeu și de Iisus? Fie Sfântul Duh e persoana cea mai importantă și celelalte două sunt un mod de a fi al său, fie nu înțeleg care e rolul lui.

Lila, îmi amintesc, tocmai se pregătea să iasă cu Stefano: se duceau la un cinematograful din centru împreună cu Pinuccia, Rino și Alfonso. O

priveam în timp ce-și puneă o fustă nouă, un sacou nou și era chiar o altă persoană de-acum, nici gleznele nu mai semănau cu două vreascuri. Totuși, am văzut că ochii i se micșorau ca atunci când încerca să înțeleagă ceva ambiguu. A spus în dialect: — Tu pierzi încă vremea cu lucrurile astea, Lenù? Noi zburăm peste o minge de foc. Partea care s-a răcit plutește pe lavă. Pe această parte construim blocurile, podurile și străzile. Din când în când, lava iese din Vezuviu sau provoacă un cutremur care distruge totul. Există microbi peste tot care te fac să te îmbolnăvești și să mori. Există războaiele. În jurul nostru e o sărăcie care ne face pe toți răi. În fiecare secundă se poate întâmpla ceva care să te

suferi în așa fel încât nu-ți ajung niciodată lacrimile. Și tu ce faci? Un curs teologic în care te chinui să înțelegi ce e Sfântul Duh? Las-o baltă, Diavolul a fost cel care a inventat lumea, nu Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Vrei să vezi șiragul de perle pe care mi l-a dăruit Stefano?

A vorbit așa, în mare, tulburându-mă. Și nu doar cu acea ocazie, ci tot mai des, până când tonul acela s-a stabilizat, a devenit modul ei de a-mi ține piept. Dacă eu menționam în treacăt ceva despre Sfânta Treime, ea, cu câteva replici impetuoase, dar aproape întotdeauna blânde, anula orice discuție posibilă și îmi arăta cadourile de la Stefano, inelul de logodnă, colierul, o rochie nouă, o pălărioară, în vreme ce lucrurile care mă pasionau, cu care făceam impresie frumoasă asupra profesorilor astfel încât ei mă considerau o elevă bună, se vlăguiau într-un ungher lipsite de sens. Lăsam baltă idei, cărți. Admiram toate darurile acelea în contrast cu obișnuita casă săracă a lui Fernando cârpaciul; probam hainele și obiectele de valoare; luam imediat act de faptul că pe mine n-ar fi stat niciodată bine ca pe ea; și o ștergeam pe furiș.

44.

În rol de logodnică, Lila a fost foarte invidiată și a provocat destulă nemulțumire. De altfel, modul ei de a fi enervase și atunci când era o fetiță uscată, ce să mai vorbim acum, când era o fată foarte norocoasă. Ea însăși mi-a povestit despre ostilitatea tot mai mare a mamei lui Stefano și mai ales a Pinucciei. Cele două femei aveau gânduri rele clar imprimare pe chip. Cine se credea fata cârpaciului? Ce poțiune malefică

îl pusese pe Stefano să bea? Cum de imediat ce ea deschidea gura, el deschidea portofelul? Vrea să vină să facă pe stăpâna în casa noastră? Dacă Maria se limita la o încruntătură tăcută, Pinuccia nu se abținea, exploda adresându-i-se astfel fratelui ei:

— De ce ei îi cumperi totul și mie nu numai că nu mi-ai

cumpărat niciodată nimic, ci dimpotrivă, imediat cum îmi cumpăram ceva frumos, m-ai criticat întotdeauna spunându-mi că făceam cheltuieli inutile?

Stefano afixa zâmbetul lui vag și liniștit și nu răspundea. Dar curând, în armonie cu modul lui de a se comporta împăciuitor, i-a făcut daruri și surorii sale. Așa a început o competiție între cele două fete, mergeau la coafor împreună, își cumpărau haine identice. Însă asta n-a făcut decât s-o irite și mai mult pe Pinuccia. Nu era urâtă, era mai mare cu câțiva ani decât noi, poate că era mai bine făcută, dar efectul pe care orice haină sau obiect îl aveau asupra Lilei nu era nici măcar comparabil cu efectul avut asupra ei. Prima care a băgat de seamă a fost mama ei. Maria, când le vedea pe Lila și pe Pinuccia pregătite să iasă, cu coafuri similare, cu rochii similare, găsea mereu modul de a divaga și a ajunge pe căi ocolite, pe un ton fals binevoitor, să-și critice viitoarea noră pentru ceva ce făcuse cu câteva zile în urmă, lăsase lumina aprinsă în bucătărie sau robinetul deschis după ce-și pusese apă într-un pahar. Apoi se întorcea în cealaltă parte ca și cum ar fi fost foarte ocupată și mormăia iritată: — Să vă întoarceți repede.

Noi, fetele din cartier, am avut curând probleme asemănătoare. În zilele de sărbătoare, Carmela, care insista să i se spună Carmen, Ada și Gigliola au început să se gătească fără s-o spună, fără să și-o spună, în competiție cu Lila. Mai ales Gigliola, care lucra la cofetărie și care, deși neoficial, se împrieteniise cu Marcello Solara, își cumpăra și voia să i se cumpere înapoi lucruri frumoase pe care să le etaleze la plimbare sau în mașină. Dar nu exista competiție, Lila părea imposibil de întrecut, o tipă la modă care seduce în contre- jour.

La început, noi am încercat s-o constrângem, să-i impunem vechile obiceiuri. L-am atras pe Stefano în grupul nostru, l-am răsfățat, l-am învăluit și el a părut bucuros, așa încât într-o sâmbătă, poate îmboldit de o simpatie pentru Antonio și Ada, i-a spus Lilei: — Vezi dacă Lenuccia și copiii Melinei vin mâine-seară să mănânce ceva împreună cu noi.

Prin „noi“ înțelegea ei doi, plus Pinuccia și Rino, care de-acum ținea mult să-și petreacă timpul liber cu viitorul cumnat. Am acceptat, dar a fost o

seară complicată. Ada, temându-se să nu facă o figură proastă, a împrumutat o rochie de la Gigliola. Stefano și Rino n-au ales o pizzerie, ci un restaurant pe Santa Lucia. Pentru că nici eu, nici Antonio, nici Ada nu mai fuseserăm la restaurant, chestie de domni, am fost copleșiți de neliniște: cum să ne îmbrăcăm, cât ar fi costat? În vreme ce ei patru au ieșit cu furgoneta, noi am ajuns cu autobuzul până la piața Plebiscito și restul drumului l-am parcurs pe jos. Odată ajunși la destinație, ei au comandat cu dezinvoltură foarte multe feluri de mâncare, noi aproape nimic de teamă că nota ar fi devenit foarte mare pentru posibilitățile noastre. Am stat aproape tot timpul tăcuți, pentru că Rino și Stefano au vorbit mai ales despre bani și nu s-au gândit deloc să-l implice în diverse discuții nici măcar pe Antonio. Ada, neresemnată cu ideea marginalizării, a încercat toată seara să-i atragă atenția lui Stefano comportându-se excesiv de afectat, fapt care l-a deranjat pe fratele ei. În cele din urmă, când trebuia făcută plata, am descoperit că se gândise deja mezelarul la asta și, în timp ce lucrul acesta nu l-a tulburat deloc pe Rino, Antonio s-a întors nervos acasă, pentru că, deși de aceeași vârstă cu Stefano și cu fratele Lilei, deși muncind la fel ca ei, se simțise tratat ca un cerșetor. Dar lucrul cel mai semnificativ a fost că eu și Ada, cu sentimente diferite, ne-am dat seama că într-un loc public, în afara relației prietenești apropiate, nu știam ce să-i spunem Lilei, cum s-o tratăm. Era atât de bine machiată, atât de bine îmbrăcată, că părea potrivită pentru furgonetă, pentru decapotabilă, pentru restaurantul din Santa Lucia, dar deja nepotrivită, fizic, să urce în metrou împreună cu noi, să călătorească cu autobuzul, să se plimbe pe jos, să mănânce o pizza pe bulevardul Garibaldi, să meargă la cinematograful din cartier, să danseze acasă la Gigliola. În seara aceea s-a văzut clar că Lila își schimba statutul. În câteva zile, luni a devenit o domnișoară care imita fotomodelele din revistele de modă, pe fetele de la televizor, pe fetișcanele văzute la plimbare pe strada Chiaia. Când o vedeai, emana o strălucire care părea o palmă foarte violentă peste fața sărăciei din cartier. Corpul fetiței ale cărui urme mai existau încă atunci când am țesut intriga care o dusesse la logodna cu Stefano, a fost alungat repede în ținuturi întunecate. La lumina zilei a apărut, în schimb, o tânără femeie care, ieșind duminica la brațul logodnicului ei, părea să aplice clauzele unei înțelegeri de cuplu, iar Stefano, cu darurile lui, părea că vrea să demonstreze cartierului că Lila putea să fie și mai frumoasă decât era; și ea părea să fi descoperit bucuria de a ajunge la izvorul inepuizabil al frumuseții ei și de a simți și etala faptul că niciun profil bine conturat n-o putea subjuga în mod

definitiv, așa încât o nouă coafură, o nouă rochie, un nou machiaj al ochilor și al gurii erau doar limite tot mai înaintate care le anulau pe precedentele. Stefano părea să caute în ea simbolul cel mai evident al viitorului plin de bogăție și putere spre care tindea; iar ea părea să folosească sigiliul pe care el i-l impunea pentru a se proteja pe ea însăși, pe fratele ei, părinții ei, celelalte rude de tot ce, în mod confuz, înfruntase și sfidase încă de mică.

Nu știam încă nimic despre ce, în secret, în sinea ei, după urâta experiență de Anul Nou, numea tăierea marginilor. Dar cunoșteam povestea oalei explodate, pândea tot timpul dintr-un colț al minții mele, mă tot gândeam la ea. Și-mi amintesc că acasă, într-o seară, am recitat intenționat scrisoarea pe care mi-o trimisese la Ischia. Cât era de seducător modul ei de a vorbi despre sine și cum părea acum foarte departe. A trebuit să accept faptul că Lila care-mi scrisese scrisoarea aceea dispăruse. În scrisoare era încă cea care scrisese La fata blu, fetița care învățase latină și greacă singură, cea care

devorase jumătate din biblioteca învățătorului Ferraro, chiar și cea care făcuse desenele de pantofi înrămate din cizmărie. Dar în viața de zi cu zi n-o mai vedeam, n-o mai auzeam. Nervoasa, agresiva Cerullo parcă se înmuiase. Deși continuând atât eu, cât și ea să locuim în același cartier, deși avuseserăm aceeași copilărie, deși trăind amândouă cel de-al cincisprezecelea an de viață, sfârșiserăm, pe neașteptate, în două lumi diferite. Pe măsură ce lunile zburau, eu mă transformam într-o fată șleampătă, ciufulită, ochelarișă, aplecată peste cărțile zdrențuite care răspândeau mirosul urât al volumelor luate cu mari sacrificii de la anticariate sau căpătate de la învățătoarea Oliviero. Ea trecea la brațul lui Stefano pieptănată ca o divă, îmbrăcată cu rochii care o făceau să pară o actriță sau o prințesă.

O priveam de la fereastră, simțeam că forma ei de dinainte se distrusese și mă gândeam din nou la fragmentul acela foarte frumos din scrisoare, la cuprul crăpat și răsucit. Era o imagine pe care deja o foloseam tot timpul, de fiecare dată când presimțeam o ruptură în ea sau în mine. Știam — poate că speram — că nicio formă n-ar fi putut-o îngloba vreodată pe Lila și că, mai devreme sau mai târziu, ar fi distrus din nou totul.

După seara urâtă de la restaurantul din Santa Lucia nu s-au mai ivit alte ocazii ca aceea și nu pentru că cei doi logodnici nu ne-au mai invitat, ci pentru că noi ne-am eschivat când cu o scuză, când cu alta. În schimb, când temele nu-mi consumau toată energia, mă lăsam târâtă la câte un dans casnic, la o pizza cu tot grupul de odinioară. Preferam să ies însă numai când eram sigură că ar fi venit și Antonio, care de ceva vreme mi se dedica total, făcându-mi curte discret, plin de atenție. Desigur, pielea de pe față îi lucea și era plină de puncte negre, dinții, din loc în loc, albaștrui, mâinile aspre, degetele robuste cu care odată deșurubase fără efort piulițele roții găurite de la o mașină foarte veche de care făcuse rost Pasquale. Dar avea un păr ondulat foarte negru că îți venea cheful să-l mângâi și, chiar dacă era foarte timid, când deschidea gura, spunea lucruri amuzante. Și, de altfel, era singurul care băga de seamă prezența mea. Enzo apărea rar, avea viața lui despre care noi nu știam mai nimic, dar când era, se dedica fără să exagereze niciodată, în modul lui detașat, lent, Carmelei. În ce-l privește pe Pasquale, părea că-și pierduse interesul pentru fete după refuzul Lilei. Îi acorda foarte puțină atenție până și Adei, care cu el era foarte fandosită, chiar dacă repeta întruna că nu mai suporta să ne vadă tot timpul fețele urâte.

Bineînțeles, în acele seri ajungeam, mai devreme sau mai târziu, să vorbim despre Lila, chiar dacă părea că niciunul nu voia s-o pomenească: toți băieții erau puțin dezamăgiți, fiecare dintre ei ar fi vrut să fie în locul lui Stefano. Dar cel mai nefericit era Pasquale: dacă n-ar fi simțit o ură foarte veche în legătură cu frații Solara, probabil că ar fi trecut public de partea lui Marcello împotriva familiei Cerullo. Suferințele lui din dragoste îl rodeau pe dinăuntru și îi dispărea bucuria de a trăi dacă numai îi zărea împreună pe Lila și pe Stefano. Totuși, prin natura lui, era un băiat cu sentimente bune și gânduri bune, așa încât era foarte atent să-și țină sub control propriile reacții și să se așeze de partea dreptății. Când se aflase că Marcello și Michele se luaseră de Rino într-o seară și, deși nu-l atinseseră nici cu un deget, îl acoperiseră cu insulte, Pasquale aderase explicit la motivele lui Rino. Când se aflase că Silvio Solara, tatăl lui Michele și al lui Marcello, se dusese personal la cizmăria restructurată a lui Fernando și îi reproșase liniștit că nu știuse să-și educe bine fiica și apoi, privind în jurul lui, observase că ar fi putut fabrica toți pantofii pe care-i voia, dar pe urmă unde s-ar fi dus să-i vândă, n-ar fi găsit niciodată un magazin care să-i ia, fără să mai pui la socoteală faptul că, cu tot cleiul ăla din jur, cu toată ața și smoala și formele din lemn și tălpi, și

tălpițe nu trebuia mult ca să ia foc totul, Pasquale își promisese, în caz de incendiu la cizmăria Cerullo, să se ducă împreună cu câțiva colegi de-ai lui de încredere să dea foc cafenelei Solara. Dar în legătură cu Lila era critic. Spunea că ar fi trebuit mai degrabă să fugă de acasă decât să accepte ca Marcello să se ducă acolo s-o curteze în fiecare seară. Spunea că ar fi trebuit să spargă televizorul cu ciocanul și nu să se uite la el împreună cu cine se știa că îl cumpăraseră numai ca s-o aibă pe ea. Spunea, în fine, că era o fată prea inteligentă ca să se fi îndrăgostit cu adevărat de un prost ipocrit ca Stefano Carracci.

Eu, în acele ocazii, eram singura care nu tăcea, ci dezaprobam explicit criticile lui Pasquale. Replicam cu lucruri de genul: doar nu e ușor să fugi de acasă; doar nu e ușor să te opui voinței persoanelor la care ții; doar nu e ușor nimic, astfel încât o critici pe ea în loc să te superi pe prietenul tău, Rino: el a fost cel care a băgat-o în necazul acela cu Marcello și, dacă Lila n-ar fi găsit modalitatea de a ieși din el, ar fi trebuit să se mărite cu Marcello. Încheiam cu panegiricul lui Stefano, care, dintre toți băieții care o cunoșteau pe Lila de când era mică și o iubeau, fusese singurul care avusese curajul s-o susțină și s-o ajute. Se lăsa atunci o tăcere neplăcută și eu mă simțeam foarte mândră că rețezasem orice critică adusă prietenei mele pe un ton și cu o limbă care, de altfel, îi înspăimântaseră.

Dar, într-o seară, s-a ajuns la o ceartă urâtă. Eram toți, și Enzo, să mâncăm o pizza pe Rettifilo, într-un loc unde margherita și o bere costau cincizeci de lire. De data aceea au început fetele: Ada, mi se pare, a spus că, după ea, Lila era ridicolă plimbându-se mereu proaspăt coafată și cu rochiile marca Soraya chiar dacă puneă otravă pentru gândaci în fața ușii casei și, unii mai mult, alții mai puțin, am râs cu toții. Apoi, dintr-una în alta, Carmela a ajuns să spună clar că, după ea, Lila se împrietenise cu Stefano pentru bani, ca să-și aranjeze fratele și restul familiei. Eu mă pregăteam să încep obișnuita apărare din oficiu când Pasquale m-a întrerupt și a spus: — Problema nu e asta. Problema e că Lina știe de unde vin banii ăia.

— Acu' iar vrei să-l evoci pe don Achille, și bursa neagră, și comerțul ilegal, și camăta, și toate porcăriile de dinainte și de după război? am spus eu.

— Da, și dacă prietena ta era acum aici, îmi dădea dreptate.

— Stefano e doar un negustor care știe să vândă.

— Și banii pe care i-a băgat în cizmăria familiei Cerullo îi vin de la mezelărie?

— De ce, după tine de unde vin?

— Aia provin de la obiectele din aur ale mamelor de familie ascunse de don Achille în saltea. Lina face pe doamna cu sângele tuturor amărăților din cartieru' ăsta. Și se lasă întreținută, ea și toată familia ei, înainte chiar să se mărite.

Eu eram pe punctul de a-i răspunde când s-a băgat Enzo cu detașarea lui obișnuită:

— Scuză-mă, Pascà, ce înseamnă „se lasă întreținută“?

Mi-a fost de ajuns să aud întrebarea aceea ca să înțeleg că va ieși rău. Pasquale s-a făcut roșu, s-a rușinat:

— Să întreții înseamnă să întreții. Cine plătește, scuze, când Lina se duce la coafor, când își cumpără rochiile și gențile? Cine a băgat bani în cizmărie ca să se joace cârpaciul de-a fabricantul de încălțăminte?

— Adică tu zici că Lina nu s-a îndrăgostit, nu s-a logodit, nu se va căsători curând cu Stefano, dar s-a vândut?

Am rămas toți muți. Antonio a bombănit:

— Dar nu, Enzo: Pasquale nu vrea să spună asta; știi că o iubește pe Lina așa cum o iubim noi toți.

Enzo i-a făcut semn să tacă.

— Taci, măi, Antò, lasă-l pe Pasquale să răspundă. Pasquale a zis posac:

— Da, s-a vândut. Și i se rupe de duhoarea banilor pe care îi cheltuie zilnic.

Am încercat din nou să-mi spun părerea, în acel punct, dar Enzo m-a atins pe braț.

— Scuze, Lenù, vreau să știu cum numește Pasquale o femeie care se vinde.

Aici Pasquale a avut o manifestare de violență pe care i-am citit-o toți în ochi și a spus ceea ce de luni de zile avea în minte să spună, să o strige întregului cartier: — Curvă, o numesc curvă. Lina s-a comportat și se comportă ca o curvă!

Enzo s-a ridicat și a zis aproape cu voce scăzută:

— Vino afară.

Antonio a sărit în sus, l-a ținut de un braț pe Pasquale, care voia să se ridice, și a spus:

— Acu' să nu exagerăm, Enzo. Ce spune Pasquale nu e o acuzație, e o critică pe care toți simțim s-o facem.

Enzo a răspuns, de data asta cu voce ridicată:

— Eu nu.

Și s-a dus spre ieșire scandând:

— Vă aștept afară pe amândoi.

Le-am interzis lui Pasquale și Antonio să-l urmeze, nu s-a întâmplat nimic. S-au limitat la a fi supărați câteva zile, apoi totul a revenit la normal.

46.

Am povestit această mare ceartă ca să spun cum a trecut anul acela și ce atmosferă a fost în jurul alegerilor făcute de Lila, mai ales printre tinerii care, în secret sau pe față, o iubiseră, o doriseră și, foarte probabil, încă o iubeau și o doreau. În ceea ce mă privește, e dificil să spun în ce învălmășeală de sentimente mă găseam. Cu fiecare ocazie, o apăram pe Lila și-mi plăcea s-o fac, îmi plăcea să simt că vorbesc cu autoritatea cuiva care face studii dificile. Dar știam și că aș fi povestit la fel de bucuroasă, poate exagerând puțin, cum Lila se aflase într-adevăr în spatele fiecărei mișcări a lui Stefano, și eu împreună cu ea, făcând legături între toți pașii ca și cum ar fi fost o problemă de matematică, până la acel rezultat: să se aranjeze, să-și aranjeze fratele, să încerce să realizeze proiectul cu fabrica de încălțăminte și chiar să facă rost de bani ca să-mi repare ochelarii dacă se spărgeau.

Treceam prin fața vechiului atelier al lui Fernando și aveam un sentiment de victorie moderat. Lila, era evident, reușise. Cizmăria, care nu avusese niciodată firmă, acum expunea în vârful vechii uși un fel de placă cu inscripția: Cerullo. Fernando, Rino și cei trei ucenici munceau la unit, lipit, ciocănit, șlefuit de dimineața până noaptea târziu aplecați peste mese. Se știa că tatăl și fiul se certau mult. Se știa că Fernando susținea că pantofii, mai ales cei de damă, nu se puteau realiza cum îi inventase Lila, erau doar o fantezie de copil. Se știa că Rino susținea contrariul și că se ducea la Lila să-i ceară să intervină. Se știa că Lila zicea că nu mai voia să audă și că, deci, Rino se ducea la Stefano și-l târa în atelier să-i dea el ordine precise tatălui său. Se știa că Stefano se ducea și că privea îndelung desenele Lilei înrămate de pe pereți, zâmbea în sinea lui și spunea calm că voia exact pantofii cum se vedeau în acele tablouașe, că doar le agățase înadins acolo. Se știa, în fine, că totul mergea cu încetinitorul și că muncitorii mai întâi primeau instrucțiuni de la Fernando

și apoi Rino le schimba și totul se bloca și se relua și Fernando își dădea seama de modificări și schimba din nou și venea Stefano și punct și de la capăt, se ajungea la urlate, la obiecte sparte.

Aruncam o privire și o ștergeam de acolo. Dar îmi rămâneau în minte tablouașele agățate pe pereți. Mă gândeam: „Desenele acelea, pentru Lila, au fost o născocire, banii nu au legătură cu asta, vânzarea nu are legătură cu asta. Toată roboteala asta este rezultatul final al unei toane de-a ei, celebrată de Stefano numai din dragoste. Ferice de ea că este atât de iubită, că iubește. Ferice de ea că e adorată pentru ceea ce este și pentru ce știe să inventeze. Acum când va fi sigură că i-a dat fratelui ei ceea ce fratele își dorea, acum când îl va fi luat de lângă pericole, va inventa cu siguranță altceva. De aceea nu vreau s-o pierd din vedere. Ceva se va întâmpla“.

Dar nu s-a întâmplat nimic. Lila s-a statornicit în rolul de logodnică a lui Stefano. Și, de asemenea, în discuțiile pe care le aveam, când găseam eu puțin timp, mi s-a părut mereu mulțumită de ce devenise, ca și cum dincolo de asta nu mai vedea nimic, nu voia să mai vadă nimic, în afară de căsătorie, o casă, copii.

M-am întristat. Părea îmblânzită, fără asprimile dintotdeauna.

Mi-am dat seama de asta după o vreme, când, prin intermediul Gigliolei Spagnuolo, au ajuns la mine zvonuri dezonorante pe seama ei.

Gigliola mi-a spus cu invidie, în dialect:

— Acum prietena ta face pe prințesa. Dar știe Stefano că atunci când Marcello se ducea acasă la ea, i-o lua la muie în fiecare seară?

Nu știam ce înseamnă muie. Cuvântul îmi era cunoscut de când eram mică, dar știam doar că făcea referire la un fel de afront, la ceva foarte umilitor.

— Nu e adevărat.

— Marcello așa spune.

— E un mincinos.

— Da? Și-i spune minciuni și fratelui lui?

— Ție ți-a spus Michele?

— Da.

Am sperat ca acele palavre să nu ajungă la Stefano. De fiecare dată când mă întorceam de la școală îmi spuneam că poate trebuie s-o înștiințez pe Lila înainte să se întâmple ceva urât. Dar mă temeam că s-ar fi înfuriat și că, după cum era crescută, după cum era făcută, s-ar fi dus direct la Marcello Solara cu cuțitul de cizmărie. Oricum, în cele din urmă m-am hotărât: era mai bine să-i comunic ce aflasem, astfel s-ar fi

pregătit să înfrunte situația. Dar am descoperit că știa deja totul. Mai mult: era mai informată decât mine în legătură cu ce era o muie. Mi-am dat seama din faptul că a folosit o formulă mai clară ca să-mi spună că ea chestia aia nu i-ar fi făcut-o niciunui bărbat, atât de tare o dezgusta, nici vorbă să ne imaginăm că tocmai lui Marcello Solara. Apoi mi-a povestit că zvonul ajunsese deja la Stefano și că el întrebasese ce tip de relație fusese între ea și Marcello în perioada în care frecventase casa familiei Cerullo. Ea îi răspunsese mândroasă: „Niciuna, ești nebun?” Și Stefano se grăbise să răspundă că o credea, că nu avusese niciodată îndoieli, că-i pusese întrebarea aceea doar ca ea să afle că Marcello povestea porcării pe seama ei. Dar între timp își luase expresia distrată a cuiva care, chiar și fără s-o vrea, urmărește scenele unui masacru care i se formează în minte. Lila băgase de seamă și discutaseră îndelung, îi mărturisise că și ea simțea în mâini nevoia de sânge. Dar la ce folosea? Tot vorbind, până la urmă hotărâseră să se așeze, de comun acord, cu o treaptă mai sus față de frații Solara, de logica cartierului.

— O treaptă mai sus? am întrebat-o uimită.

— Da, să-i ignorăm: pe Marcello, pe fratele lui, pe tată, pe bunic, pe toți. Să ne purtăm ca și cum n-ar exista.

Astfel, Stefano continuase cu munca lui fără să apere onoarea logodnicei sale, Lila continuase cu viața ei de logodnică fără să recurgă la cuțitul de cizmărie sau la altceva, frații Solara continuaseră să răspândească obscenități. Am lăsat-o, eram stupefiată. Ce se întâmpla? Nu înțelegeam. Mi se părea mai clar comportamentul fraților Solara, mi se părea coerent cu lumea pe care o cunoșteam de copii. Ea și Stefano, în schimb, ce aveau în minte, unde credeau că trăiesc? Se comportau într-un mod care nu se găsea nici măcar în poemele pe care le studiam la școală, în romanele pe care le citeam. Eram uluită. Nu reacționau la jigniri, nici la cea cu adevărat insuportabilă pe care i-o aduceau frații Solara. Etalau amabilitate și politețe față de toți, de parcă ar fi fost John și Jacqueline Kennedy în vizită într-un cartier de cerșetori. Când ieșeau împreună la plimbare, el ținându-i un braț după umeri, părea că niciuna dintre vechile reguli n-avea nicio valoare pentru ei: râdeau, glumeau, se îmbrățișau, se sărutau pe gură. Îi vedeam trecând în viteză în decapotabilă, singuri chiar și seara, mereu îmbrăcați ca niște actori de cinema și mă gândeam: se duc cine știe unde nesupravegheați și nu pe ascuns, ci cu consimțământul părinților, cu consimțământul lui Rino, să-și vadă de-ale lor fără să le pese de ce spun oamenii. Lila era cea care-l îndupleca pe Stefano la acel comportament care făcea din ei cuplul cel mai admirat și

mai bârfit din cartier? Era aceea ultima noutate pe care o inventase? Voia să iasă din cartier rămânând în cartier? Voia să ne târască afară din noi înșine, să ne smulgă vechea piele și să ne impună una nouă, potrivită celei pe care și-o inventa ea?

47.

Totul a revenit brusc pe făgașul obișnuit când zvonurile despre Lila au ajuns până la Pasquale. S-a întâmplat într-o duminică, în timp ce eu, Carmela, Enzo, Pasquale și Antonio eram la plimbare de-a lungul șoselei. Antonio a spus: — Mi s-a spus că Marcello Solara le povestește tuturor că Lila a fost cu el.

Enzo n-a clipit, Pasquale s-a aprins imediat:

— A fost cum?

Antonio s-a rușinat din cauza prezenței mele și a Carmelei și a spus:

— Ai înțeles.

S-au îndepărtat de noi, au vorbit între ei. Am văzut și am auzit că Pasquale se enerva tot mai mult, că Enzo devenea fizic tot mai compact, ca și cum nu mai avea brațe, picioare, gât și era un bloc de materie dură. De ce, mă întrebam, cum de se enervează atât de mult? Lila nu le e soră și nici măcar verișoară. Și totuși se simt datorii să se indigneze, toți trei, mai mult decât Stefano, mult mai mult decât Stefano, ca și cum ar fi fost ei adevărații logodnici. În special Pasquale mi s-a părut ridicol. El, care cu doar puțin timp înainte spusese ceea ce spusese, a zbierat la un moment dat și l-am auzit bine, cu urechile astea: — Io-i sparg fața prostului ăluia, o lasă să treacă drept o curvă. Dar dacă Stefano i-o permite, cu siguranță nu i-o permite subsemnatul.

Apoi tăcere, ni s-a alăturat din nou și am ars gazul fără chef, eu care pălăvrăgeam cu Antonio, Carmela care stătea între fratele ei și Enzo. După o vreme ne-au condus acasă. I-am văzut îndepărtându-se, Enzo, care era cel mai scund, în mijloc, iar Antonio și Pasquale de-o parte și de alta.

A doua zi și în zilele următoare s-a vorbit mult despre Fiatul 1100 al fraților Solara. Fusesse făcut bucăți. Mai mult: cei doi frați fuseseră bătuți cu sălbăticie, dar nu știau să spună de cine. Jurau că fuseseră atacați de cel puțin zece persoane pe o străduță întunecată, oameni veniți din afara

cartierului. Dar eu și Carmela știam foarte bine că agresorii erau doar trei și ne-am simțit foarte îngrijorate. Am așteptat inevitabilele răsturnări de situație o zi, două, trei. Dar, evident, lucrurile fuseseră făcute cum trebuie. Pasquale a continuat să fie zidar, Antonio mecanic, Enzo să umble cu căruța. Frații Solara, în schimb, o vreme s-au deplasat numai pe jos, bătuți, puțin confuzi, mereu împreună cu patru sau cinci prieteni de-ai lor. Recunosc că m-am bucurat să-i văd în condițiile alea. Am fost mândră de prietenii mei. Împreună cu Carmen și Ada l-am criticat pe Stefano, și chiar și pe Rino, fiindcă se prefăcuseră că nu se întâmplase nimic. Apoi a trecut timpul, Marcello și Michele și-au cumpărat o furgonetă verde și au reînceput să se comporte ca niște stăpâni ai cartierului. Bine sănătoși, mai dominanți ca înainte. Semn că poate Lila avea dreptate: oamenii de teapa aia trebuiau să fie combătuți dobândind o viață superioară, din cele pe care ei nici măcar nu și le puteau imagina. Când dădeam examenele de clasa a cincea de gimnaziu, m-a anunțat că în primăvară, la șaisprezece ani și un pic, urma să se căsătorească.

48.

Vestea aceea m-a tulburat. Când mi-a spus Lila de nunta ei era iunie, la câteva ore de la examenele orale. Lucru previzibil, desigur, dar acum când fusese fixată o dată, 12 martie, mi s-a părut că mă lovesc, din neatenție, de o ușă. Am avut gânduri meschine. Am numărat lunile: nouă. Poate că nouă luni erau suficient de lungi pentru ca invidia perfidă a Pinucciei, ostilitatea Mariei, palavrele lui Marcello Solara, care continuau să zboare din gură în gură prin tot cartierul ca Fama din Eneida, să-l consume pe Stefano ducându-l la ruptura logodnei. M-am rușinat de mine, dar n-am mai putut să urmăresc un desen coerent și în distanțarea destinelor noastre. Concretețea acelei date a făcut concretă bifurcarea care ar fi îndepărtat una de alta viețile noastre. Și, ce e mai rău, am fost sigură că soarta ei ar fi fost mai bună decât a mea. Am simțit mai puternic ca niciodată insignifianța unui drum de studii, mi-a fost clar că apucasem pe el cu ani în urmă numai ca să-i par Lilei de invidiat. Și, în schimb, ea, acum, nu mai acorda cărților nicio importanță. Nu m-am mai pregătit pentru examen, n-am dormit noaptea. M-am gândit la foarte săraca mea experiență amoroasă: îl sărutasem o dată pe Gino, abia

atinsesem buzele lui Nino, suportasem atingerile efemere și obscene ale tatălui său: atâta tot. Lila, în schimb, din martie, la șaisprezece ani, ar fi avut un soț și, în decursul unui an, la șaptesprezece ani, un copil, și apoi un altul și încă unul, și încă unul. M-am simțit o umbră, am plâns disperată.

A doua zi m-am dus fără niciun chef să dau examenele. Dar s-a întâmplat un lucru care m-a făcut să mă simt mai bine. Profesorul Gerace și profesoara Galiani, care făceau parte din comisie, au lăudat foarte mult lucrarea mea la italiană. Gerace, în special, a spus că interpretarea mea se îmbunătățise. A vrut să citească un pasaj restului comisiei. Și, doar ascultându-l, mi-am dat seama de ceea ce încercasem să fac în acele luni de fiecare dată când mi se întâmpla să scriu: să mă eliberez de nuanțele mele artificiale, de frazele prea rigide; să încerc o scriere fluidă și curgătoare ca a Lilei în scrisoarea de la Ischia. Când am auzit cuvintele mele în vocea profesorului, în timp ce profesoara Galiani asculta și aproba în tăcere, mi-am dat seama că reușisem. Bineînțeles că nu era modul de a scrie al Lilei, era al meu. Și le părea profesorilor mei ceva cu adevărat ieșit din comun.

Am fost promovată în prima clasă de liceu cu note de zece, dar acasă la mine nimeni nu s-a minunat de asta, nici nu m-a sărbătorit. Am văzut că erau mulțumiți, asta da, lucru care m-a bucurat, dar n-au dat nicio importanță evenimentului. Mama, dimpotrivă, a considerat succesul meu școlar absolut firesc, tata mi-a spus să mă duc imediat la învățătoarea Oliviero ca s-o îmboldesc să facă rost din timp de cărțile pentru anul următor. Când ieșeam, mama a strigat la mine: — Și dacă vrea să te trimită din nou la Ischia, spune-i că eu nu mă simt bine și că trebuie să mă ajuți în casă.

Învățătoarea m-a lăudat, dar fără chef, pe de o parte fiindcă și ea dădea ca sigură priceperea mea, pe de alta fiindcă avea probleme de sănătate, boala din gură o necăjea mult. Nu s-a referit deloc la nevoia mea de odihnă, la verișoara ei Nella, la Ischia. În schimb, pe neașteptate, a început să vorbească despre Lila. O văzuse pe stradă, de departe. Era cu logodnicul ei, a spus, mezelarul. Apoi a adăugat o frază pe care am s-o țin minte mereu: — Frumusețea pe care Cerullo o avea în minte încă de mică nu s-a manifestat, Greco, și i-a ajuns toată pe față, în piept, pe coaste și pe cur, locuri de unde trece repede și e ca și cum n-ai avut-o niciodată.

N-o auzisem niciodată vorbind urât, de când o cunoșteam. Cu aceea ocazie a spus „cur“ și apoi a mormăit:

— Scuze.

Dar nu asta m-a impresionat. Ci regretul, ca și cum învățătoarea își dădea seama că din Lila ceva se irosise tocmai pentru că ea, ca învățătoare, nu-l protejase și dezvoltase bine. M-am simțit eleva ei cea mai reușită și am plecat alinată.

Singurul care m-a sărbătorit în mod clar a fost Alfonso, promovat și el cu note de șapte. Am simțit că admirația lui era autentică și asta mi-a făcut plăcere. În fața tabelelor, cuprins de entuziasm, în prezența colegilor și a părinților noștri, a făcut ceva nepotrivit, de parcă ar fi uitat că eram fată și că nu trebuia să mă atingă nici în treacăt: m-a îmbrățișat cu putere, m-a sărutat pe un obraz, un sărut zgomotos. Apoi s-a dezorientat, mi-a dat drumul imediat, a spus scuze și totuși nu s-a abținut, a strigat: — Numai zece, imposibil, numai zece.

Întorcându-ne acasă, am vorbit mult despre nunta fratelui său, despre Lila. Pentru că mă simțeam foarte în largul meu, l-am întrebat pentru prima dată ce crede despre viitoarea lui cumnată. A stat puțin să se gândească înainte să răspundă: — Îți amintești de concursul organizat la școală?

— Păi, cine-l poate uita?

— Eu eram sigur că voi câștiga, vă era tuturor frică de tata.

— Și Linei: de fapt, o vreme a încercat să nu te înfrângă.

— Da, dar pe urmă a decis să câștige și m-a umilit. M-am întors acasă plângând.

— E nasol să pierzi.

— Nu de asta: mi s-a părut insuportabil că pe toți îi îngrozea tata, pe mine în primul rând, și pe fetița aceea nu.

— Te-ai îndrăgostit de ea?

— Glumești? M-a înspăimântat mereu.

— În ce sens?

— În sensul că fratele meu e chiar curajos să se însoare cu ea.

— Ce spui?

— Spun că tu ești mai bună și că dacă aș fi fost eu cel care să aleagă, m-aș fi căsătorit cu tine.

Și asta mi-a făcut plăcere. Am izbucnit în râs, când ne-am salutat, râdeam încă. El era condamnat să petreacă vara în mezelărie, eu, mai mult din decizia mamei decât a tatei, trebuia să- mi găsesc un loc de muncă pe vară. Ne-am promis să ne vedem, să mergem măcar o dată împreună la mare. Nu s-a întâmplat.

În zilele următoare am dat ture apatice prin cartier. L-am întrebat pe don

Paolo, droghistul de la șosea, dacă avea nevoie de o vânzătoare. Nimic. L-am întrebat pe vânzătorul de ziare: nu-i eram de folos nici lui. Am trecut pe la papetăreasă, a început să râdă: avea nevoie, da, dar nu acum; trebuia să revin la toamnă, când reîncepea școala. Am dat să plec și ea m-a strigat din nou. A spus: — Tu ești o fată foarte serioasă, Lenù, în tine am încredere: ai fi în stare să-mi duci fetițele la mare?

Am ieșit din magazin cu adevărat fericită. Papetăreasa m-ar fi plătit — și plătit bine — dacă le duceam la mare pe cele trei fetițe ale sale toată luna iulie și primele zece zile din august. Mare, soare și bani. Trebuia să mă duc în fiecare zi într-un loc aflat între Mergellina și Posillipo despre care nu știam nimic, avea un nume străin, se numea Sea Garden. Am pornit spre casă încântată ca și cum viața mea ar fi luat o întorsătură decisivă. Aș fi câștigat bani pentru părinții mei, aș fi făcut baie, aș fi devenit mătăsoasă și aurie la soare ca în vara la Ischia. Cât de dulce e totul, m-am gândit, când ziua e frumoasă și fiecare lucru bun pare să te aștepte numai pe tine.

Am făcut câțiva pași și impresia aceea de ore faste s-a întărit. M-a ajuns din urmă Antonio, în salopetă, murdar de ulei. Am fost bucuroasă, cu oricine m-aș fi întâlnit în momentul acela de veselie ar fi fost bine primit. Mă văzuse trecând și alergase după mine. I-am povestit imediat de papetăreasă, probabil că mi-a citit pe față că acela era un moment fericit. Luni de zile tridisem, simțindu-mă singură, urâtă. Deși eram sigură că-l iubesc pe Nino Sarratore, îl evitasem mereu și nu mă dusesem să văd nici dacă fusese promovată și cu ce note. Lila se pregătea să facă un salt definitiv în afara vieții mele, n-aș mai fi reușit să țin pasul cu ea. Dar acum mă simțeam bine și voiam să mă simt și mai bine. Când Antonio, intuind că eram în dispoziția potrivită, m-a întrebat dacă voiam să mă logodesc cu el, i-am spus da imediat, chiar dacă iubeam pe altul, chiar dacă nu simțeam pentru el nimic altceva decât puțină simpatie. Să-l am ca logodnic pe el, mare, de vârsta lui Stefano, muncitor, mi s-a părut un lucru diferit de promovarea cu note de zece, de datoria de a le duce, plătită, pe fiicele papetăresei la Sea Garden.

49.

Au început munca mea, logodna mea. Papetăreasa mi-a făcut un fel de

abonament și în fiecare dimineață traversam orașul cu cele trei fete, în autobuze aglomerate, și le duceam în locul acela foarte colorat, cu umbrele de plajă, mare albastră, platforme de ciment, studenți, femei înstărite cu mult timp liber, femei arătoase cu fețe lacome. Îi tratam cu amabilitate pe băiașii care încercau să intre în vorbă cu mine. Aveam grijă de fete, făceam băi lungi cu ele etalându-mi costumul pe care, cu un an înainte, mi-l cususe Nella. Le hrăneam, mă jucam cu ele, le lăsam să bea în voie de la țâșnitoarea unei fântâni de piatră, fiind atentă să nu alunece și să-și spargă dinții de bazin.

Ne întorceam în cartier după-amiaza târziu. Îi înapoiam fetele papetăresei, alergam la întâlnirea secretă cu Antonio, arsă de soare, sărată de apa mării. Mergeam la lacuri pe căi secundare, mi-era frică să nu fiu văzută de mama și, poate și mai rău, de învățătoarea Oliviero. Primele săruturi adevărate le-am schimbat cu el. I-am permis repede să mă atingă pe sâni și între picioare. Eu însămi, într-o seară, i-am strâns penisul ascuns în pantaloni, încordat, gros, și când l-a scos, i l-am ținut cu plăcere într-o mână în timp ce ne sărutam. Am acceptat acele practici cu două întrebări foarte clare în minte. Prima era: Lila face aceleași lucruri cu Stefano? A doua era: plăcerea pe care o simt cu băiatul acesta e aceeași pe care am simțit-o în seara în care Donato Sarratore m-a atins? În ambele cazuri Antonio sfârșea prin a fi doar o fantezie utilă pentru a evoca, pe de o parte, amorurile dintre Lila și Stefano, iar de cealaltă, emoția puternică, dificil de ordonat, pe care mi-o provocase tatăl lui Nino. Dar nu m-am simțit niciodată vinovată. Îmi era atât de recunoscător, manifesta față de mine o asemenea totală dependență pentru acele puține contacte de la lacuri, încât curând m-am convins că el îmi era dator mie, că plăcerea pe care i-o ofeream era de departe superioară celei pe care mi-o oferea el mie.

Uneori, duminica, ne însoțea pe mine și pe fete la Sea Garden. Cheltuia mulți bani cu o dezinvoltură prefăcută, deși câștigând foarte puțini, și, în plus, detesta să se prăjească la soare. Dar o făcea pentru mine, doar ca să-mi fie alături, fără nicio compensație imediată, dat fiind că toată ziua nu aveam cum să ne sărutăm și să ne atingem. Și, în plus, le distra pe fete cu caraghioslâcuri de clovn și sărituri de atlet. În timp ce el se juca împreună cu ele, eu mă întindeam la soare să citesc și mă dizolvam în pagini ca o meduză.

Într-una din acele ocazii am ridicat pentru o clipă privirea și am văzut o fată înaltă, subțire, elegantă, cu un costum foarte frumos din două piese, roșu. Era Lila. Obișnuită deja să fie privită de bărbați, se mișca de parcă

În acel loc aglomerat n-ar fi fost nimeni, nici măcar tânărul băiaș care mergea înaintea ei, însoțind-o până la umbrelă. Nu m-a văzut și eu n-am știut dacă s-o strig. Purta ochelari de soare, etala o geantă din stofă foarte colorată. Nu-i spuseseam încă de munca mea și nici de Antonio: probabil că mă temeam de părerea ei atât despre una, cât și despre celălalt. Să așteptăm să mă strige ea, m-am gândit și mi-am întors privirea la carte, dar fără să reușesc să mai citesc. Oricum, curând am privit din nou în direcția ei. Băiașul îi desfăcuse șezlongul, ea se așezase la soare. Între timp venea Stefano, foarte alb, într-un costum albastru, cu portofelul în mână, bricheta, țigările. A sărutat-o pe Lila pe buze, cum fac prinții cu frumoasele adormite, s-a așezat la rândul lui pe un șezlong.

Am încercat din nou să citesc. Eram obișnuită de mult să mă autodisciplinez și, de data asta, câteva minute, am reușit, într-adevăr, să prind din nou sensul cuvintelor, îmi amintesc că romanul era Oblomov. Când am ridicat din nou privirea, Stefano era încă așezat privind marea, Lila nu mai era. Am căutat-o din ochi și am văzut că stătea de vorbă cu Antonio, iar Antonio arăta spre mine. I-am făcut un semn de salut bucuros la care ea a răspuns la fel de bucuros și întorcându-se imediat să-l strige pe Stefano.

Am făcut baie noi trei împreună, în timp ce Antonio avea grijă de fetele papetăresei. A fost o zi aparent veselă. La un moment dat, Stefano ne-a târât pe toți la bar, a comandat toate bunătățile: sandviciuri, băuturi, înghețate și fetele l-au abandonat imediat pe Antonio și i-au acordat lui toată atenția. Când cei doi tineri au început să vorbească despre nu știu ce probleme la decapotabilă, o conversație în care Antonio a făcut o impresie foarte bună, le-am luat pe fete ca să nu-i deranjeze. Lila a venit după mine.

— Cât te plătește papetăreasa? m-a întrebat. I-am spus.

— Puțin.

— După mama, mă plătește chiar prea mult.

— Trebuie să te valorizezi, Lenù.

— Mă voi valoriza când va trebui să-i duc la mare pe copiii tăi.

— Îți voi da lăzi cu monede de aur, știu cât valorează petrecerea timpului cu tine.

Am privit-o ca să înțeleg dacă glumea. Nu glumea, a glumit

imediat după, când a făcut aluzie la Antonio:

— El îți cunoaște valoarea?

— Suntem logodiți de douăzeci de zile.

— Îl iubești?

— Nu.

— Și atunci?

Am sfidat-o cu privirea.

— Tu-l iubești pe Stefano? A spus seriosă:

— Foarte mult.

— Mai mult decât pe părinții tăi, mai mult decât pe Rino?

— Mai mult decât pe toți, dar nu mai mult decât pe tine.

— Îți bați joc de mine.

Dar între timp m-am gândit: chiar dacă își bate joc de mine, e frumos să vorbim așa, la soare, așezate pe cimentul cald, cu picioarele în apă; nu-i nimic dacă nu m-a întrebat ce carte citesc; nu-i nimic dacă nu s-a informat în legătură cu modul în care decurseseră examenele de clasa a cincea de gimnaziu; poate că nu e totul încheiat: chiar și după ce se va căsători, ceva între noi va rezista. I-am spus: — Vin aici în fiecare zi. De ce nu vii și tu?

A entuziasmat-o acea posibilitate, i-a vorbit lui Stefano care a fost de acord. A fost o zi frumoasă, în care toți, în mod miraculos, ne-am simțit în largul nostru. Apoi soarele a început să coboare, era timpul să le duc înapoi pe fete. Stefano s-a dus la casă și acolo a aflat că Antonio plătise deja totul. S-a mâhnit foarte tare, a mulțumit călduros. Pe drum, imediat ce Stefano și Lila au șters-o în decapotabilă, i-am reproșat. Melina și Ada spălau scările din blocuri, el lua patru lire la atelierul mecanic.

— De ce ai plătit tu? aproape că am strigat la el în dialect, enervată.

— Pentru că eu și cu tine suntem mai frumoși și mai nobili, a răspuns el.

50.

M- am atașat de Antonio aproape fără să-mi dau seama. Jocurile noastre sexuale deveniseră puțin mai îndrăznețe, puțin mai plăcute. M-am gândit că dacă Lila ar mai fi venit la Sea Garden, aș fi întrebat-o ce se întâmpla între ea și Stefano când se îndepărtau în mașină singuri. Făceau aceleași lucruri pe care le făceam eu și Antonio sau mai mult, de exemplu, lucrurile pe care i le atribuiam zvonurile răspândite de cei doi Solara? Nu aveam pe nimeni cu care să mă consult în afară de ea. Dar n-a existat nicio ocazie ca să încerc să-i pun acele întrebări, n-a mai venit

la Sea Garden.

Aproape de Sfânta Maria, munca mea s-a încheiat și s-a încheiat și bucuria soarelui și a mării. Papetăreasa a fost foarte mulțumită de felul în care avusesem grijă de fete și deși ele, în ciuda sfaturilor mele, îi povestiseră mamei că uneori venea la mare un tânăr prieten de-al meu cu care făceam sărituri frumoase, în loc să-mi reproșeze, m-a îmbrățișat și mi-a spus: — Ce bine, dă puțin frâu liber, te rog, ești prea echilibrată pentru vârsta ta.

Și a adăugat perfidă:

— Gândește-te la Lina Cerullo câte face. La lacuri, seara, i-am spus lui Antonio:

— Întotdeauna a fost așa, de când eram mici: toți cred că ea e rea și eu bună.

El m-a sărutat, a murmurat ironic:

— De ce, nu e așa?

Răspunsul acela m-a înduioșat și m-a împiedicat să-i spun că trebuia să ne despărțim. Era o decizie care mi se părea urgentă, afecțiunea nu era iubire, îl iubeam pe Nino, știam că l-aș fi iubit pentru totdeauna. Aveam pregătit pentru Antonio un discurs calm, voiam să-i spun: a fost o perioadă frumoasă, m-ai ajutat mult într-un moment în care eram tristă, dar acum începe din nou școala și anul acesta sunt în prima clasă de liceu, am materii noi, e un an dificil, va trebui să învăț mult; îmi pare rău, dar trebuie să ne oprim aici. Simțeam că era necesar și în fiecare după-amiază mă duceam la întâlnirea noastră la lacuri cu micul meu discurs pregătit. Dar el era atât de afectuos, atât de pasional, încât îmi lipsea curajul și amânam. De Sfânta Maria. După Sfânta Maria. Până la sfârșitul lunii. Îmi spuneam: nu poți săruta, nu poți atinge o persoană, nu poți să te lași atinsă de ea și să fii doar puțin atașată de ea; Lila îl iubește foarte mult pe Stefano, eu pe Antonio nu.

A trecut timpul și n-am găsit niciodată momentul potrivit ca să-i vorbesc. Era îngrijorat. Odată cu căldura, starea Melinei, în general, se înrăutățea, dar în a doua jumătate a lunii august înrăutățirea a devenit evidentă. Îi revenise în minte Sarratore, căruia ea îi spunea Donato. Spunea că-l văzuse, spunea că venise s-o ia, copiii nu știau cum să facă s-o calmeze. Pe mine m-a neliniștit faptul că Sarratore apăruse cu adevărat pe străzile din cartier și că n-o căuta pe Melina, ci pe mine. Noaptea mă trezeam brusc cu impresia că intrase pe fereastră și stătea în cameră. Apoi m-am liniștit, m-am gândit: o fi în vacanță la Barano, la Maronti, sigur nu aici, cu căldura asta, muștele, praful.

Dar într-o dimineață, când mă duceam să fac cumpărături, m-am auzit strigată. M-am întors și pe moment nu l-am recunoscut. Apoi i-am văzut clar mustața neagră, trăsăturile plăcute aurite de soare, gura cu buzele subțiri. Am mers mai departe, el a venit după mine. A spus că-l făcuse să sufere faptul că nu m-a găsit acasă la Nella, la Barano, în vara aceea. A spus că nu se gândea decât la mine, că fără mine nu putea trăi. A spus că, pentru a da o formă iubirii noastre, scrisese multe poezii și că ar fi vrut să mi le citească. A spus că voia să mă vadă, să-mi vorbească nestânjenit, și că dacă l-aș fi refuzat, s-ar fi omorât. Atunci m-am oprit și i-am spus șuierat că trebuia să mă lase în pace, că eram logodită, că nu voiam să-l mai văd niciodată. S-a lăsat pradă disperării. A spus șoptit că m-ar fi așteptat toată viața, că în fiecare zi, la prânz, ar fi stat la intrarea în tunel, pe șosea. Am clătinat din cap energic: nu m-aș fi dus niciodată. S-a întins să mă sărute, eu am sărit în spate făcând un gest de dezgust, a zâmbit dezamăgit. A șoptit: — Ești bună, ești sensibilă, îți voi aduce poeziile la care țin cel mai mult.

Și a plecat.

Eram foarte speriată, nu știam ce să fac. Am decis să apelez la Antonio. În aceeași seară, la lacuri, i-am spus că mama lui avea dreptate, Donato Sarratore dădea târcoale prin cartier. Mă oprise pe stradă. Mă rugase să-i spun Melinei că el ar fi așteptat-o toată viața, în fiecare zi, la intrarea în tunel, la prânz. Antonio a devenit posac și a murmurat: — Ce trebuie să fac?

I-am spus că-l voi însoți eu însămi la întâlnire și că împreună îi vom ține lui Sarratore un discurs clar despre starea de sănătate a mamei lui.

N-am dormit toată noaptea de grijă. A doua zi ne-am dus la tunel. Antonio era taciturn, mergea fără grabă, simțeam că îl apăsa o greutate care-l încetinea. O parte din el era furibundă și alta înspăimântată. M-am gândit cu mânie: a fost capabil să meargă să-i înfrunte pe frații Solara pentru sora lui, Ada, pentru Lila, dar acum era intimidat, Donato Sarratore, în ochii lui, e o persoană importantă, prestigioasă. Să-l simt așa m-a făcut mai hotărâtă, aș fi vrut să-l scutur, să-i strig: tu n-ai scris nicio carte, dar ești mult mai bun decât bărbatul acela. M-am limitat să-l iau de braț.

Când Sarratore ne-a văzut de departe, a încercat să dispară în grabă în întunericul tunelului. Eu l-am strigat:

— Domnule Sarratore.

S-a întors împotriva voinței lui.

I-am spus, vorbindu-i cu dumneavoastră, lucru, pe vremea aia, ieșit din

comun în mediul nostru:

— Nu știu dacă vi-l amintiți pe Antonio, e fiul cel mare al doamnei Melina. Vocea lui Sarratore a fost răsunătoare, foarte afectuoasă:

— Sigur că mi-l amintesc, salut, Antonio.

— Eu și el suntem logodiți.

— A, bine.

— Și am vorbit mult, acum o să vă explice.

Antonio a înțeles că venise momentul lui și a spus foarte palid, încordat, străduindu-se să vorbească în italiană:

— Sunt foarte bucuros să vă văd, domnule Sarratore, eu nu uit. Vă voi fi mereu recunoscător pentru ce ați făcut pentru noi după moartea tatălui meu. Vă mulțumesc mai ales pentru că mi-ați aranjat să lucrez în atelierul mecanic al domnului Gorresio, dumneavoastră vă datorez faptul că am învățat o meserie.

— Spune-i despre mama ta, l-am îndemnat nervoasă. El s-a supărat, mi-a făcut semn să tac. A continuat:

— Dar dumneavoastră nu mai locuiți în cartier și nu vă e clară situația. Mama, numai dacă aude numele dumneavoastră, își pierde capul. Și dacă vă vede, dacă vă vede și numai o singură dată, ajunge la balamuc.

Sarratore s-a bâlbâit:

— Antonio, fiule, eu n-am avut niciodată nicio intenție de a-i face rău mamei tale. Tu, pe bună dreptate, îți amintești cât m-am sacrificat pentru voi. Și, de fapt, am vrut întotdeauna doar s-o ajut pe ea și pe voi toți.

— Atunci, dacă vreți în continuare s-o ajutați, n-o căutați, nu-i trimiteți cărți, nu vă arătați în cartier.

— Nu-mi poți cere asta, nu-mi poți interzice să revăd locuri care- mi sunt dragi, a spus Sarratore cu o voce caldă, în mod artificial emoționată.

Tonalitatea aceea m-a indignat. O cunoșteam, o folosise adesea la Barano, pe plaja Maronti. Era dulce, mângâietoare, tonalitatea pe care el și-o închipuia că trebuie s-o aibă un bărbat cu greutate care scria versuri și articole în Roma. Am fost pe punctul de a interveni, dar Antonio, uimindu-mă, mi-a luat-o înainte. Și-a arcuit spatele, și-a îndesat capul între umeri și în timpul ăsta a întins o mână spre toracele lui Donato Sarratore, izbindu-l cu degetele lui puternice. A spus în dialect: — Eu nu v-o interzic. Dar vă promit că dacă-i luați mamei bucățița de rațiune care i-a rămas, o să vă treacă pentru totdeauna cheful de a revedea locurile astea de rahat.

Sarratore s-a făcut foarte palid.

— Da, am înțeles, mulțumesc, a spus grăbit.

S-a răsucit pe călcâie și a tulit-o în direcția gării.

L- am luat pe Antonio de braț, mândră de reacția lui plină de orgoliu, dar mi-am dat seama că tremura. M-am gândit, poate pentru prima dată, la ce trebuia să fi însemnat pentru el, copil fiind, moartea tatălui său, apoi munca, responsabilitatea care-i revenise, prăbușirea mamei lui. L-am tras după mine plină de afecțiune și mi- am dat o altă scadență: o să-l părăsesc după nunta Lilei, mi-am spus.

51.

Cartierul și-a amintit multă vreme de nunta aceea. Pregătirile s-au intersectat cu lenta, elaborata, conflictuala apariție a pantofilor Cerullo și au părut două acțiuni care, dintr-un motiv sau din altul, nu s-ar fi încheiat niciodată.

De altfel, influența nunții asupra cizmăriei nu era mică. Fernando și Rino trudeau mult nu numai cu pantofii noi, care pentru moment nu rentau deloc, ci și cu mii de alte mici munci imediat rentabile, de încasările cărora aveau nevoie. Trebuiau să strângă suficienți bani pentru a-i asigura Lilei un mic trusou și să facă față cheltuielii cu băutura pe care au vrut cu orice preț să și-o asume ca să nu lase impresia de cerșetori. În consecință, tensiunea din casa Cerullo a fost, luni de zile, foarte mare: Nunzia broda așternuturi zi și noapte, iar Fernando făcea încontinuu scene regretând epoca fericită în care, în cămăruța lui întunecoasă al cărei rege era, încliea, cosea, ciocănea liniștit cu cuiele între buze.

Singurii senini păreau cei doi logodnici. Au fost doar două mici momente de neînțelegere între ei. Primul a avut legătură cu viitoarea lor casă. Stefano voia să cumpere un mic apartament în noul cartier, Lila, în schimb, ar fi preferat să ia un apartament în blocurile vechi. Au discutat. Casa din cartierul vechi era mai mare, dar întunecată și nu avea vedere, ca, de altfel, toate casele din zona aceea. Apartamentul din noul cartier era mai mic, dar avea o cadă imensă, ca aceea din reclama la Palmolive, bideu și vedere spre Vezuviu. A fost inutil să atragă atenția asupra faptului că, în vreme ce Vezuviul era un contur neclar și îndepărtat care pălea pe cerul nebulos, la mai puțin de două sute de metri se întindeau clare șinele de cale ferată. Stefano era sedus de nou, de apartamentele

cu podele strălucitoare, de pereții foarte albi, și Lila, curând, a cedat. Mai mult decât orice altceva conta faptul că, la mai puțin de șaptesprezece ani, ar fi fost stăpâna casei sale, cu apă caldă care curgea de la robinete, și nu închiriată, ci în proprietate.

Al doilea motiv de neînțelegere a fost voiajul de nuntă. Stefano a propus ca destinație Veneția, și Lila, dezvăluind o tendință care pe urmă i-a marcat întreaga viață, a insistat să nu se îndepărteze mult de Napoli. A sugerat o ședere la Ischia, la Capri și, eventual, pe coasta amalfitană, locuri în care nu fusese niciodată. Viitorul soț s-a declarat aproape imediat de acord.

În rest au fost tensiuni minore, mai mult reverberații ale problemelor interne dintre cele două familii. De exemplu, dacă Stefano mergea la cizmăria Cerullo, ajungea întotdeauna, când se întâlnea apoi cu Lila, să-i scape cuvinte ofensatoare în legătură cu Fernando și Rino și ea se supăra, izbucnea în apărarea lor. El clătina din cap puțin convins, începea să vadă în povestea cu pantofii o investiție excesivă de bani și, la sfârșitul verii, când au fost tensiuni puternice între el și cei doi Cerullo, a impus o limită precisă lucrului după bunul plac al tatălui, a fiului, a ucenicilor. A spus că până în noiembrie voia primele rezultate: cel puțin modelele de iarnă, pentru bărbați și pentru femei, gata să fie expuse în vitrină de Crăciun. Apoi, destul de nervos, i-a lăsat să-i scape, de față cu Lila, că Rino era mai pregătit să ceară bani decât să muncească. Ea și-a apărât fratele, el a replicat, ea s-a înfuriat, el a dat imediat înapoi. S-a dus să ia perechea de pantofi de la care se născuse tot proiectul acela, pantofi cumpărați și niciodată purtați, păstrați ca o dovadă foarte prețioasă a poveștii lor, și i-a pipăit, i-a mirosit, s-a emoționat vorbind despre cum simțea, vedea, văzuse întotdeauna mânuțele ei de copil aproape, care lucraseră împreună cu ditamai mâinile fratelui ei. Erau pe terasa vechii case, unde aprinseseră artificii la întrecere cu frații Solara. I-a luat degetele și i le-a sărutat unul câte unul, spunând că n-ar mai fi îngăduit niciodată să reînceapă să se distrugă.

Lila însăși mi-a povestit gestul acela de iubire, foarte bucuroasă. A făcut-o atunci când m-a dus să văd noua casă. Ce frumusețe: podele cu plăci foarte lucioase, cada pentru făcut baie cu spumă, mobilele sculptate din sufragerie și din dormitor, răcitorul și chiar și telefonul. Mi-am notat numărul emoționată. Ne născuserăm și trăiserăm în case mici, fără să avem camera noastră, fără un loc unde să învățăm. Eu încă trăiam așa, ea, în curând, nu. Am ieșit pe balconul care dădea spre căile ferate și spre Vezuviu, am întrebat-o prudent: — Tu și Stefano veniți aici și

singuri?

— Uneori da.

— Și ce se întâmplă?

M-a privit ca și cum nu înțelegea.

— În ce sens? M-am rușinat.

— Vă sărutați?

— Uneori.

— Și pe urmă?

— Pe urmă nimic, încă nu suntem căsătoriți.

Am fost confuză. Era posibil? Atâta libertate și nimic? Atâtea bârfe în tot cartierul, obscenitățile fraților Solara și doar câteva sărutări?

— Dar el nu-ți cere?

— De ce, ție îți cere Antonio?

— Da.

— El mie nu. E de acord că trebuie mai întâi să ne căsătorim. Dar mi s-a părut foarte tulburată de întrebările mele, pe cât am fost eu impresionată de răspunsurile ei. Așadar, ea nu-i făcea nicio favoare lui Stefano, chiar dacă ieșeau cu mașina singuri, chiar dacă urmau să se căsătorească, chiar dacă aveau deja o casă a lor mobilată, patul cu saltelele încă ambalate. Și eu, în schimb, care cu siguranță nu trebuia să mă căsătoresc, mersesem, de mult, dincolo de sărut. Când m-a întrebat, inocent de curioasă, dacă îi ofeream lui Antonio ce-mi cerea, mi-a fost rușine să-i spun adevărul. Am răspuns nu și a părut bucuroasă.

52.

Am rărit întâlnirile de la lacuri și pentru că urma să înceapă școala. Eram convinsă că Lila, exact datorită lecțiilor, temelor, nu m-ar fi implicat în pregătirile pentru nuntă, se obișnuise cu disparițiile mele în timpul anului școlar. Dar n-a fost așa. Tensiunile dintre ea și Pinuccia crescuseră mult în timpul verii. Nu mai era vorba despre rochii sau pălării, sau eșarfe, sau bijuterii. Pinuccia i-a zis la un moment dat fratelui ei, în prezența Lilei și în mod clar, că fie logodnica lui venea să muncească în mezelărie, dacă nu imediat, cel puțin după voiajul de nuntă — să muncească așa cum făcea dintotdeauna întreaga familie, cum făcea și Alfonso de fiecare dată când școala îi permitea —, fie n-ar mai fi muncit nici ea. Iar mama, de data

asta, a susținut-o în mod explicit.

Lila n-a clipit, a spus că ar fi început chiar și atunci, chiar de-a doua zi, în orice rol ar fi vrut-o familia Carracci. Răspunsul acela, ca toate răspunsurile dintotdeauna ale Lilei, deși încercând să fie conciliant, avea ceva integru, arogant, care a făcut-o pe Pinuccia să se înfurie și mai tare. A devenit foarte limpede că fata cârpaciului era percepută deja de cele două femei ca o vrăjitoare venită să facă pe stăpâna, să arunce bani pe fereastră fără să miște un deget ca să-i câștige, să-l domine pe bărbatul casei cu farmecele ei, punându-l să facă lucruri foarte incorecte împotriva propriei familii, adică împotriva surorii de sânge și chiar și împotriva mamei sale.

Stefano, după obiceiul lui, n-a replicat imediat. A așteptat ca sora lui să se descarce, apoi, ca și cum problema Lilei și a poziționării ei în mica afacere de familie n-ar fi fost pusă niciodată, a spus calm că Pinuccia, în loc să muncească în mezelărie, ar fi făcut bine s-o ajute pe logodnică la pregătirea nunții.

— Nu mai ai nevoie de mine? a izbucnit fata.

— Nu: de mâine o pun în locul tău pe Ada, fiica Melinei.

— Ți-a sugerat-o ea? a urlat sora lui arătând spre Lila.

— Nu e treaba ta.

— Ai auzit, mami? L-ai auzit ce-a zis? Se crede stăpânul absolut aici.

A fost un moment insuportabil de tăcere, apoi Maria s-a ridicat de pe scaunul din spatele casei și i-a spus fiului ei:

— Găsește pe cineva și pentru locul ăsta, pentru că eu sunt obosită și nu mai vreau să trudes.

Stefano, în punctul acela, a cedat puțin. A zis încet:

— Să ne calmăm, nu sunt stăpânul a nimic, problemele mezelăriei nu mă privesc doar pe mine, ci pe noi toți. Trebuie luată o decizie. Pinù, tu ai nevoie să muncești? Nu. Mamă, aveți nevoie să stați toată ziua acolo în spate? Nu. Atunci să dăm de lucru celor care au nevoie. La servit o pun pe Ada și la casă mă mai gândesc. Altfel cine are grijă de trusou?

Nu știu sigur dacă în spatele expulzării Pinucciei și a mamei din prezența zilnică în mezelărie, în spatele angajării Adei era de fapt Lila (Ada cu siguranță a fost convinsă de asta, și a fost convins mai ales Antonio, care a început să vorbească despre prietena noastră ca despre o zână bună). Cu siguranță nu i-a plăcut faptul că soacra și cumnata aveau o grămadă de timp liber ca să dea buzna peste nunta ei. Cele două femei i-au complicat mai mult existența, în legătură cu orice fleac apăreau conflicte: invitațiile, aranjarea bisericii, fotografatul, mica orchestră, sala de primire,

meniul, tortul, bombonierele, verighetetele, chiar și voiajul de nuntă, dat fiind că Pinuccia și Maria considerau că e un fleac să meargă la Sorrento, Positano, Ischia și Capri. Astfel, brusc, am fost implicată, aparent ca să-i dau Lilei un sfat despre una și alta, în realitate ca s-o susțin într- o luptă dificilă.

Eram la începutul primei clase de liceu, aveam multe materii noi, dificile. Obișnuita și încăpățânata mea sânguință deja mă distrugea, învățam cu prea multă îndârjire. Dar o dată, întorcându- mă de la școală, m-am întâlnit cu prietena mea și ea mi-a spus pe neașteptate: — Te rog, Lenù, vii mâine să-mi dai un sfat?

Nici măcar nu știam despre ce vorbește. Fusesem ascultată la chimie și nu făcusem o impresie bună, chestie care mă făcea să sufăr.

— Un sfat pentru ce?

— Pentru rochia de mireasă. Te rog, nu-mi spune nu, pentru că, dacă nu vii, ajung să le omor pe cumnata mea și pe soacra mea.

M- am dus. M-am alăturat ei, Pinucciei și Mariei cu mare disconfort. Magazinul era pe Rettifilo și îmi amintesc că îmi vârasem câteva cărți într-o geantă sperând să fac cumva să învăț. A fost imposibil. De la patru după-amiaza la șapte seara am privit modele, am atins materiale, Lila a probat rochii de mireasă expuse pe manechinele din magazin. Orice îmbrăca, frumusețea ei pune în valoare rochia, rochia îi pune în valoare frumusețea. Îi veneau bine organdiul rigid, atlazul moale, tulul diafan. Îi veneau bine fusta largă la fel și cea strâmtă, trena foarte lungă la fel și cea scurtă, voalul vaporos ca și cel prins, coronița cu strasuri la fel și cea cu perluțe sau flori de portocal. În plus, ea, ascultătoare, observa modele sau încerca să îmbrace rochiile care arătau frumos pe manechine. Dar uneori, când nu mai suporta atitudinea năzuroasă a viitoarelor ei rude, se ivea Lila de odinioară care mă fixa drept în ochi și spunea ironică, alarmându-și soacra și cumnata: — Dacă am merge pe un frumos atlaz verde sau un organdi roșu sau un frumos tul negru sau, și mai bine, galben?

Era nevoie de râsul meu pentru a semnala că mireasa glumea, ca să reluăm examinarea cu seriozitate invidioasă a materialelor și modelelor. Croitoreasa nu făcea altceva decât să repete entuziasmată: — Vă rog, orice alegeți, să-mi aduceți poze de la nuntă, pentru că vreau să le expun aici în vitrină, așa voi putea spune: pe fata asta am îmbrăcat-o eu.

Însă problema era să aleagă. De fiecare dată când Lila înclina pentru un model, pentru un material, Pinuccia și Maria luau apărarea altui model, a altui material. Eu am tăcut tot timpul, puțin zăpăcită de toate discuțiile

acelea și, de asemenea, de mirosurile țesăturilor noi. Apoi Lila m-a întrebat încruntată: — Tu ce crezi, Lenù?

S-a făcut liniște. Am simțit imediat, cu o anume stupoare, că cele două femei așteptau momentul acela și se temeau de el. Am folosit o tehnică pe care o învățasem la școală și care consta în asta: de fiecare dată când nu știam să răspund la o întrebare, făceam exces de premise cu vocea sigură a cuiva care știe clar unde vrea să ajungă. Am spus — în italiană — că îmi plăceau foarte mult modelele preferate de Pinuccia și mama ei. M-am lansat nu în laude, ci în argumentări care demonstau cât erau de potrivite formelor Lilei. În momentul în care, ca în clasă cu profesorii, am simțit că am admirația, simpatia mamei și a fiicei, am ales unul dintre modele la întâmplare, fiind atentă să nu-l iau dintre cele pentru care înclina Lila și am început să demonstrez că sintetiza atât calitățile modelelor preferate de cele două femei, cât și calitățile preferate de prietena mea. Croitoreasa, Pinuccia și mama au fost imediat de acord cu mine. Lila s-a limitat să mă privească cu ochii mijiiți. Apoi i-a revenit privirea obișnuită și s-a declarat și ea de acord.

La ieșire atât Pinuccia, cât și mama erau foarte bine dispuse. I se adresau Lilei aproape cu afecțiune și, comentând achiziția, mă evocau încontinuu cu fraze de genul: cum a spus Lenuccia sau Lenuccia a spus corect. Lila a făcut așa încât să rămână puțin în spate, în mulțimea serală de pe Rettifilo. M-a întrebat: — Asta înveți la școală?

— Ce?

— Să folosești cuvintele ca să-ți bați joc de oameni. M-am simțit jignită, am spus în șoaptă:

— Nu-ți place modelul pe care l-am ales?

— Îmi place foarte mult.

— Și atunci?

— Atunci fă-mi plăcerea să vii cu noi de fiecare dată când ți-o cer.

Eram furioasă, am spus:

— Vrei să mă folosești ca să-mi bat joc de ele?

A înțeles că eram ofensată, mi-a strâns cu putere o mână:

— Nu voiam să-ți spun ceva urât. Voiam să spun doar că te pricepi să te faci îndrăgită. Diferența dintre mine și tine, dintotdeauna, e că oamenii se tem de mine și de tine nu.

— Poate pentru că tu ești rea, i-am spus tot mai furioasă.

— Posibil, a răspuns și am simțit că o rănisem cum și ea mă rănise pe mine. Atunci, regretând, am adăugat imediat ca să remediez: — Antonio s-ar lăsa omorât pentru tine: a zis să-ți mulțumesc pentru că i-ai dat de

lucru surorii lui.

— Stefano i-a dat de lucru Adei, a replicat ea. Eu sunt rea.

53.

Din acel moment am fost chemată încontinuu să particip la alegerile mai disputate și, uneori — am descoperit —, nu la cererea Lilei, ci a Pinucciei și a mamei ei. De fapt, eu am ales bombonierele. De fapt, eu am ales restaurantul din strada Orazio. De fapt, eu am ales fotograficul, convingându-le să adauge la serviciul fotografic un filmuleț pe peliculă Super 8. În fiecare împrejurare mi-am dat seama că, în vreme ce eu puneam pasiune în orice, ca și cum fiecare din acele chestiuni ar fi fost un exercițiu pentru când mi-ar fi venit mie rândul să mă căsătoresc, Lila acorda foarte puțină atenție detaliilor nunții ei. Asta m-a mirat, dar lucrurile stăteau cu siguranță așa. Insista într-adevăr în a stabili, o dată pentru totdeauna, faptul că în viața ei viitoare de soție și de mamă, în casa ei, cumnata și soacra n-ar fi trebuit să se bage. Dar nu era obișnuitul conflict dintre soacră, noră, cumnată. Am avut impresia, din felul în care mă folosea, din felul în care-l manipula pe Stefano, că se agită să găsească, din colivia în care se închisese, un mod de a fi numai al ei, care însă îi rămânea deocamdată necunoscut.

Bineînțeles, pierdeam după-amieze întregi ca să pun capăt problemelor lor, învățam puțin și de câteva ori am ajuns chiar să nu mă duc la școală. Consecința a fost că notele de pe primul trimestru nu au fost foarte strălucite. Noua mea profesoară de latină și greacă, foarte stimata Galiani, mă purta în palmă, dar la filosofie, chimie și matematică abia am reușit să iau suficient. În plus, într-o dimineață am intrat într-un bucluc. Pentru că profesorul de religie făcea continuu discursuri acuzatoare împotriva comuniștilor, împotriva ateismului lor, m-am simțit îmboldită să reacționez, nu știu bine dacă din afecțiunea mea pentru Pasquale, care se declarase mereu comunist, sau pur și simplu pentru că am perceput că tot răul pe care preotul îl spunea despre comuniști mă privea direct, fiindcă eram protejata comunistei prin excelență, profesoara Galiani. Cert este că am ridicat mâna și am spus că eu, care făcusem cu succes un curs teologic prin corespondență, credeam că această condiție umană era atât de evident expusă furiei oarbe a întâmplării, încât a te încredința

unui Dumnezeu, lui Iisus, Sfântului Duh — o entitate, aceasta din urmă, complet superfluă, era acolo doar ca să compună o trinitate, în mod știut mai nobilă decât obișnuitul binom tată-fiu — era același lucru cu a face colecție de statuete în timp ce orașul arde în flăcările infernului. Alfonso și-a dat seama imediat că exageram și m-a tras timid de șorț, dar eu nu l-am băgat în seamă și am mers până la capăt, până la acea comparație concludivă. Pentru prima dată am fost dată afară din sală și am primit o notă de blam în catalog.

Cum am ieșit pe coridor, mai întâi m-am simțit dezorientată — ce se întâmplase, de ce mă comportasem atât de nesăbuit, de unde îmi venise convingerea absolută că lucrurile pe care le spuneam erau corecte și trebuiau spuse? —, apoi mi-am amintit că avusesem acele discuții cu Lila și mi-am dat seama că mă vârstăsem în acea încurcătură numai pentru că, în ciuda a tot, continuam să-i acord o autoritate suficientă ca să-mi dea puterea să-l sfidez pe profesorul meu de religie. Lila nu mai deschidea nicio carte, nu mai studia, urma să devină soția unui mezelar, ar fi ajuns probabil la casa de marcat în locul mamei lui Stefano, și eu? Eu îmi trăseseam de la ea energia pentru a inventa o imagine care definea religia drept o colecție de statuete în timp ce orașul arde în flăcările infernului? Nu era adevărat, așadar, că școala era averea mea personală, departe de-acum de influența ei? Am plâns cu lacrimi tăcute în fața ușii clasei.

Dar lucrurile s-au schimbat pe neașteptate. A apărut în capătul coridorului Nino Sarratore. După noua întâlnire cu tatăl lui, cu atât mai mult mă purtam ca și cum n-ar exista, dar în acea situație grea m-am simțit însuflețită să-l văd, mi-am șters în grabă lacrimile. El probabil că și-a dat seama oricum că ceva era în neregulă și a venit spre mine. Crescuse, avea mărul lui Adam foarte proeminent, trăsături scobite de barba albăstrie, o privire mai hotărâtă. Imposibil să fug de el. Nu puteam intra din nou în clasă, nu mă puteam îndepărta spre toaletă, ambele lucruri mi-ar fi complicat apoi situația dacă ar fi ieșit profesorul de religie. Am rămas acolo și, când a apărut în fața mea și m-a întrebat de ce eram afară, ce se întâmplase, i-am povestit totul. S-a încruntat și a spus: — Mă întorc imediat.

A dispărut și a reapărut câteva minute mai târziu cu profesoara Galiani. Galiani m-a copleșit cu laude.

— Însă acum, a spus ca și cum ne-ar fi ținut mie și lui Nino o lecție, după critica profundă, e timpul pentru mediere.

A bătut la ușa clasei mele, a închis-o în spatele ei și, după cinci minute, a ieșit din nou veselă. Puteam să intru cu condiția să-mi cer scuze față de

profesor pentru tonul prea agresiv pe care-l avusesem.

I-am cerut scuze, ezitând între neliniștea pentru represiunile probabile și mândria pentru susținerea care-mi venise de la Nino și de la Galiani.

Am avut mare grijă să nu povestesc întâmplarea părinților mei, dar i-am spus totul lui Antonio, care, cu mândrie, i-a relatat totul lui Pasquale, care, la rândul lui, s-a întâlnit într-o dimineață cu Lila și, doborât de emoția iubirii pe care încă o simțea pentru ea, neștiind ce să-i spună, s-a agățat de întâmplarea mea ca de un colac de salvare și i-a povestit-o. Am devenit astfel, într-o clipită, eroina atât a prietenilor mei dintotdeauna, cât și a sfrijitului, dar foarte viteazului grup de profesori și elevi care luptau împotriva dăscălelor profesorului de religie. Între timp, pentru că îmi dădusem seama că scuzele față de preot nu fuseseră suficiente, m-am străduit să recâștig încrederea lui și a celorlalți profesori care gândeau ca el. Am separat, fără efort, cuvintele mele de mine: cu toți profesorii care-mi deveniseră ostili am devenit foarte respectuoasă, serviabilă, silitoare, de ajutor, astfel încât au reînceput curând să mă considere un omuleț bine crescut căruia i se puteau ierta anumite afirmații bizare. Am descoperit astfel că știam să fac la fel ca Galiani: să-mi expun cu fermitate opiniile și între timp să mediez, câștigând stima tuturor cu un comportament ireproșabil. În decursul câtorva zile mi s-a părut că revenisem, împreună cu Nino Sarratore, care era în clasa a treia de liceu și anul acela ar fi dat bacalaureatul, în vârful listei celor mai promițători elevi ai mizerului nostru liceu.

Nu s-a încheiat acolo. După câteva săptămâni, Nino mi-a cerut, direct, cu aerul lui rezervat, să scriu în mare grabă o jumătate de pagină de caiet în care să povestesc confruntarea cu preotul.

— Ce să faci cu ea?

Mi-a spus de colaborarea lui la o revistă care se numea Napoli Albergo dei poveri. Povestise episodul în redacție și îi spusese că, dacă aș fi făcut un rezumat în timp util, ar fi încercat să-l introducă în numărul următor. Mi-a arătat revista. Era o fasciculă de vreo cincizeci de pagini de un gri murdar. La cuprins apărea el, prenume și nume, cu un articol intitulat Le cifre della miseria. Mi-a venit în minte tatăl lui, mulțumirea, vanitatea cu care-mi citise pe plaja Maronti articolul publicat în Roma.

— Scrii și poezii? I-am întrebat.

A negat cu o energie atât de dezgustată, că i-am promis imediat:

— Bine, încerc.

M-am întors acasă foarte agitată. Îmi simțeam deja capul plin de fraze pe

care le-aș fi scris, și pe drum i-am vorbit detaliat lui Alfonso despre asta. S-a îngrijorat pentru mine, m-a implorat să nu scriu nimic.

— Îl vor semna cu numele tău?

— Da.

— Lenù, preotul se va înfuria din nou și te va pica: o va atrage de partea lui pe profesoara de chimie și pe cea de matematică.

Mi-a transmis neliniștea lui și mi-am pierdut încrederea. Dar imediat cum ne-am despărțit, ideea de a le putea arăta în curând revista, articolul meu, numele meu tipărit Lilei, părinților mei, învățătoarei Oliviero, învățătorului Ferraro a triumfat. Apoi aș fi reparat-o eu cumva. Fusese foarte exaltant să primesc aprobarea celor care mi se păreau cei mai buni (Galiani, Nino), luând poziție împotriva celor care mi se păreau cei mai răi (preotul, profesoara de chimie, profesorul de matematică), dar comportându-mă în timpul ăsta cu adversarii astfel încât să nu pierd simpatia și stima lor. M-aș fi străduit ca asta să se repete la apariția articolului.

Am petrecut după-amiaza scriind și rescriind. Am găsit fraze sintetice și compacte. Am încercat să acord poziției mele cantitatea maximă de demnitate teoretică, recurgând la cuvinte dificile. Am scris: „Dacă Dumnezeu e peste tot, ce nevoie are să se răspândească prin Sfântul Duh?”. Dar jumătatea de pagină se consuma repede, doar cu preambulul. Și restul? O luam de la capăt. Și pentru că eram antrenată de la școala elementară să încerc și să reîncerc cu încăpățănare, la final am ajuns la un rezultat apreciabil și am început să învăț pentru a doua zi. Dar în decursul unei jumătăți de oră au revenit îndoielile, am simțit nevoia de confirmări. Cui puteam să-i dau să citească textul meu ca să obțin o părere? Mamei mele? Fraților mei? Lui Antonio? Bineînțeles că nu, singura era Lila. Dar să mă adresez ei însemna să continui să-i recunosc o autoritate, când de fapt eu eram cea care, deja, știam mai mult decât ea. Astfel, inițial am rezistat. Mă temeam că ar fi lichidat jumătatea mea de pagină cu o replică minimizantă. Mă temeam și mai mult că acea replică mi-ar fi lucrat oricum în minte, împingându-mă spre gânduri excesive pe care aș fi ajuns să le transcriu în jumătatea mea de pagină, stricându-i echilibrul. Și totuși, în cele din urmă am cedat și am alergat la ea sperând s-o găsesc. Era acasă la părinții ei. I-am spus despre propunerea lui Nino și i-am dat caietul.

S-a uitat la pagină apatică, de parcă scrierea i-ar fi rănit ochii.

Exact ca Alfonso, m-a întrebat:

— Vor pune numele tău? Am făcut semn că da.

— Chiar Elena Greco?

— Da.

Mi-a întins caietul:

— Nu sunt în stare să-ți spun dacă e bun sau nu.

— Te rog.

— Nu, nu sunt în stare.

A trebuit să insist. I-am spus, deși știind că nu era adevărat, că dacă nu-i plăcea, dacă chiar va refuza să-l citească, nu i-l voi da lui Nino să-l publice.

Până la urmă a citit. Mi s-a părut că se încordează toată, ca și cum aș fi aruncat asupra ei o greutate. Și am avut impresia că face un efort dureros ca s-o elibereze din adâncul ei pe vechea Lila, cea care citea, scria, desena, plănuia cu caracterul imediat, natural al unei reacții instinctive. Când a reușit, totul a părut în mod plăcut ușor.

— Pot să șterg?

— Da.

A șters multe cuvinte și o frază întregă.

— Pot să mut ceva?

— Da.

Mi-a încercuit o frază și a mutat-o cu o linie ondulată în susul foii.

— Pot să recopiez totul pe o altă foaie?

— Fac eu asta.

— Nu, lasă-mă pe mine.

I-a luat ceva timp să recopieze. Când mi-a dat caietul înapoi, a spus:

— Ești foarte bună, bineînțeles că-ți dau mereu zece!

Am simțit că nu era ironie, că era un compliment real. Apoi a adăugat cu o neașteptată duritate:

— Nu mai vreau să citesc nimic din ce scrii.

— De ce? S-a gândit.

— Pentru că-mi face rău, și și-a lovit fruntea în mijloc cu degetele, izbucnind în râs.

54.

M- am întors acasă fericită. M-am închis în baie ca să nu deranjez restul familiei și am învățat până spre trei noaptea, când în sfârșit m-am dus la

culcare. M-am sculat la șase și jumătate ca să recopiez textul. Dar înainte l-am citit în frumoasa grafie rotundă a Lilei, o grafie rămasă pe loc în vremea școlii elementare, foarte diferită deja de a mea, care se micșorase și se simplificase. Pe pagină era exact ce scrisesem, dar mai limpede, mai direct. Ștersăturile, mutările, micile adaosuri și, într-un fel, însăși grafia ei mi-au dat impresia că fugisem de mine și că acum alergam cu o sută de pași mai în față cu o energie și, totodată, cu o armonie pe care persoana rămasă în urmă nu știa că le are.

Am decis să las textul în grafia Lilei. I l-am dus lui Nino în felul acela ca să păstrez urma vizibilă a prezenței ei înăuntrul cuvintelor mele. El l-a citit clipind de mai multe ori din genele lui lungi. La sfârșit a spus, cu o neașteptată tristețe: — Galiani are dreptate.

— Cu ce?

— Știi să scrii mai bine decât mine.

Deși am protestat stânjenită, a repetat fraza aceea, apoi mi-a întors spatele fără să mă salute și a plecat. Nu mi-a spus nici măcar când ar fi apărut revista și cum aș fi putut să mi-o procur, și nici eu n-am avut curajul să-l întreb. A fost un comportament care m-a enervat. Mai ales că, în timp ce se îndepărta, am recunoscut, câteva secunde, mersul tatălui lui.

Așa s-a terminat noua noastră întâlnire. Am greșit totul încă o dată. Zile în șir Nino s-a purtat ca și cum a scrie mai bine decât el era o vină care trebuia plătită. M-am necăjit. Când brusc mi-a reîncredințat corpul, viața, prezența și mi-a cerut să parcurgem o bucată de drum împreună, i-am răspuns rece că eram deja ocupată, trebuia să vină să mă ia logodnicul meu.

O vreme a crezut probabil că logodnicul e Alfonso, dar îndoiala i-a trecut când odată, la ieșire, a apărut sora lui, Marisa, care avea să- i spună nu știu ce. Nu ne văzuserăm de la Ischia. A alergat spre mine, s-a bucurat foarte mult, mi-a spus cât îi păruse de rău că nu mă întorsesem la Barano în vara aceea. Pentru că mă aflam în compania lui Alfonso, i l-am prezentat. Ea a insistat, dat fiind că fratele ei plecase deja, să facem câțiva pași împreună. Mai întâi ne-a povestit toate suferințele ei din dragoste. Apoi, când și-a dat seama că eu și Alfonso nu eram logodiți, nu mi s-a mai adresat și a început să vorbească, în felul ei captivant, cu el. Când s-a întors acasă, cu siguranță i-a povestit fratelui ei că între mine și Alfonso nu era nimic, pentru că el, a doua zi, cu promptitudine, a început din nou să-mi dea târcoale. Dar acum mă enervam numai văzându-l. Era superficial ca tatăl lui, deși îl detesta? Credea că oamenii nu pot trăi fără

să-l vrea, să-l iubească? Era atât de plin de sine, încât nu putea tolera alte virtuți decât pe ale sale? I-am cerut lui Antonio să vină să mă ia de la școală. M-a ascultat imediat, dezorientat și totodată onorat de solicitarea aceea. Ceea ce probabil că l-a uimit mai mult a fost faptul că acolo, în public, în fața tuturor, l-am luat de mână și mi-am împletit degetele cu ale lui. Refuzasem mereu să mă plimb în felul acela, atât în cartier, cât și în afara lui, pentru că mi se părea că sunt încă mică și că merg la plimbare cu tata. De data aceea am făcut-o. Știam că Nino ne privea și voiam să înțeleagă cine eram. Scriam mai bine decât el, urma să public în revista în care publica el, eram bună la școală cât el și mai mult decât el, aveam un bărbat, iată-l: și de aceea n-aș fi alergat niciodată după el ca un animăluț fidel.

55.

Lui Antonio i-am cerut să mă însoțească și la nunta Lilei, să nu mă lase deloc singură, să vorbească și, eventual, să danseze numai cu mine. Mă temeam mult de ziua aceea, o simțeam ca pe o ruptură definitivă și voiam alături pe cineva care să mă susțină.

Solicitarea aceea probabil că i-a complicat apoi viața. Lila trimisese invitațiile tuturor. În casele din cartier, mamele, bunicile munceau deja de mult să coasă rochii, să facă rost de pălării și genți, să caute un dar de nuntă, ce știu eu, un set de pahare, un serviciu de farfurii, de tacâmuri. Nu făceau neapărat pentru Lila efortul acela; era pentru Stefano, care era foarte cumsecade, îți îngăduia să plătești la sfârșitul lunii. Dar, în special, o nuntă era o împrejurare în care nimeni nu putea face impresie proastă, în special fetele fără logodnic care, cu acea ocazie, aveau posibilitatea să-l găsească și să se aranjeze, căsătorindu-se, la rândul lor, în vreo câțiva ani.

Tocmai din acel ultim motiv am vrut ca Antonio să mă însoțească. Nu intenționam deloc să oficializez chestia — eram atenți să ținem complet ascunsă relația noastră —, dar tindeam să țin sub control anxietatea de a fi atrăgătoare. Voiam, cu acea ocazie, să mă simt plăcută, liniștită, cu ochelarii mei, rochia mea ponosită cusută de mama, pantofii vechi și între timp să mă gândesc: am tot ce trebuie să aibă o fată de șaisprezece ani, n-am nevoie de nimic și de nimeni.

Dar Antonio a luat-o diferit. Mă iubea, mă considera cel mai mare noroc care i se întâmplase vreodată. Se întreba mereu cu voce tare, cu un fir de neliniște încordată sub aparența distrată, cum de-l alesesem tocmai pe el care era prost și nu știa să lege două cuvinte. În realitate, abia aștepta să se prezinte acasă la părinții mei ca să oficializeze relația noastră. În consecință, solicitarea mea probabil că l-a făcut să se gândească la faptul că în sfârșit mă hotăram să-l scot din clandestinitate și s-a îndatorat ca să-și facă un costum la croitor, fără să pună la socoteală cât îl costa deja darul de nuntă, îmbrăcămintea Adei și a celorlalți frați, o aparență prezentabilă pentru Melina.

Nu mi-am dat seama de nimic. Am continuat împărțită între școală, sfaturile urgente de fiecare dată când se încurcau lucrurile între Lila, cumnata și soacra ei, anxietatea plăcută datorată articolașului pe care-l puteam vedea publicat dintr-un moment într- altul. Eram în secret convinsă că aș fi existat cu adevărat abia în momentul în care ar fi apărut publicată semnătura mea, Elena Greco, și mă chinuiam să trăiesc așteptând ziua aceea fără să-i acord prea multă atenție lui Antonio, care-și pusese în minte să-și completeze vestimentația cu o pereche de pantofi Cerullo. Din când în când mă întreba: — Tu știi în ce punct se află? Îi răspundeam:

— Întrebă-l pe Rino, oricum Lina nu știe nimic.

Lucrurile stăteau așa. Cei doi Cerullo, în noiembrie, l-au convocat pe Stefano fără să le pese deloc să-i arate mai întâi Lilei pantofii, care totuși locuia încă în casa lor. Stefano, în schimb, a apărut intenționat cu logodnica lui și cu Pinuccia, toți trei părăd ieșiți din ecranul televizorului. Lila mi-a spus că, văzând realizați pantofii pe care-i desenase cu ani în urmă, a simțit o emoție foarte puternică, ca și cum apăruse o zână și îi îndeplinise o dorință. Pantofii erau exact cum îi imaginase la vremea ei. Și Pinuccia a rămas cu gura căscată. A vrut să probeze un model care-i plăcea și i-a făcut multe complimente lui Rino, lăsând să se înțeleagă că-l considera adevăratul artizan al acelor capodopere de lejeritate robustă, de armonie disonantă. Singurul care s-a arătat nemulțumit a fost Stefano. A întrerupt bucuria cu care și-a întâmpinat Lila fratele, tatăl și pe muncitori, a închis gura cu voce mieroasă a Pinucciei care-l complimenta pe Rino ridicând o gleznă ca să-i arate piciorul în mod extraordinar îmbrăcat și, model după model, a criticat modificările aduse desenelor originale. S-a îndârjit mai ales asupra comparației dintre pantoful bărbătesc cum fusese realizat de Rino și Lila pe ascuns de Fernando și același pantof, cum fusese stilizat de tată și fiu.

— Ce e ciucurele ăsta, ce sunt cusăturile astea, ce e catarama asta mică aurie? a întrebat enervat.

Și oricât a explicat Fernando toate modificările din motive de soliditate sau răsuciri care să camufleze vreun defect de creație, Stefano a rămas ferm pe poziții. A spus că investise chiar prea mulți bani nu ca să obțină niște pantofi oarecare, ci identici cu pantofii Lilei.

Au fost multe tensiuni. Lila a trecut blând de partea tatălui, i-a spus logodnicului ei să renunțe: fanteziile ei erau niște fantezii de copil, iar modificările, de altfel nu atât de importante, erau cu siguranță necesare. Dar Rino l-a sprijinit pe Stefano și discuția a continuat îndelung. S-a întrerupt numai când Fernando, devorat de epuizare, s-a așezat într-un colț și, privind tablouașele de pe perete, a spus: — Dacă vrei pantofii pentru Crăciun, îi ai așa. Dacă îi vrei identici cu cei desenați de fiica mea, dă-i altuia să ți-i facă.

Stefano a cedat, a cedat și Rino.

De Crăciun, pantofii au apărut în vitrină, o vitrină cu o cometă desenată din vată. Am trecut să-i văd: erau obiecte elegante, îngrijit finisate; doar dacă te uitai la ei îți dădeau o impresie de bunăstare care distona cu vitrina săracă, cu peisajul dezolant din exterior, cu interiorul cizmăriei, tot numai fragmente din piele și mese de lucru, și sule, și forme de lemn, și cutii cu pantofi îngrămădite până la tavan, în așteptarea clienților. Deși cu modificările aduse de Fernando, era încălțăminte visurilor noastre copilărești, negândită pentru realitatea cartierului.

Într-adevăr, de Crăciun nu s-a vândut nici măcar o pereche. Doar Antonio s-a prezentat, i-a cerut lui Rino un 44, i-a probat. Apoi mi-a povestit despre plăcerea pe care o încercase simțindu-se atât de bine încălțat, închipuindu-se cu mine la nuntă, cu costumul nou pe el și pantofii aceia în picioare. Dar n-a contat. Când l-a întrebat care era prețul și Rino i-a răspuns, a rămas cu gura căscată: — Ești nebun?

Și când Rino i-a spus:

— Ți-i vând în rate lunare, i-a răspuns râzând:

— Mai bine îmi cumpăr o Lambretta.

56.

Pe moment, Lila, prinsă cu nunta, nu și-a dat seama cum fratele ei, până

atunci vesel, poznaș, chiar dacă sleit de oboseală, redevenea sumbru, dormea din nou prost, se enerva din nou din nimic.

— E ca un copil, a spus ca să justifice cumva față de Pinuccia unele izbucniri, își schimbă dispoziția în funcție de satisfacerea imediată a capriciilor sale, nu știe să aștepte.

Ea, ca și Fernando de altfel, n-a perceput deloc lipsa vânzării de Crăciun a pantofilor ca pe un eșec. În definitiv, realizarea încălțăminteii nu urmărise niciun plan: apărută din voința lui Stefano de a vedea concretizată inspirația foarte pură a Lilei, exista cea călduroasă, dar și cea lejeră, acoperea toate anotimpurile. Și asta era un lucru bun. În cutiile albe stivuite în cizmăria Cerullo se găsea un discret sortiment. Era suficient să aștepți și la iarnă, la primăvară, la toamnă pantofii s-ar fi vândut.

Dar Rino a devenit tot mai agitat. După Crăciun, din propria inițiativă, s-a dus la patronul magazinului prăfuit de încălțăminte din capătul șoselei și, deși știa că ăla era legat de mâini și de picioare de frații Solara, i-a propus să expună câteva perechi de pantofi Cerullo, fără obligații, doar ca să vadă cum merg. Omul i-a zis în mod politicos nu, produsul acela nu era potrivit pentru clientela lui. El s-a simțit jignit și a rezultat din asta un schimb de înjurături care s-a aflat în tot cartierul. Fernando s-a înfuriat pe fiul lui, Rino l-a insultat și Lila a reînceput să-și perceapă fratele ca pe un element de dezordine, o manifestare a forțelor distructive care o speriaseră dintotdeauna. Când ieșeau în patru, observa cu neliniște că fratele ei făcea în așa fel încât s-o lase pe ea împreună cu Pinuccia s-o ia înainte și să rămână cu cinci pași în spate să discute cu Stefano. În general, mezelarul îl asculta fără să dea semne de enervare. O singură dată Lila l-a auzit spunând: — Scuze, Rino, după tine, eu am băgat mulți bani în fabrica de încălțăminte așa, nerambursabil, doar din dragoste pentru sora ta? Am făcut pantofii, sunt frumoși, trebuie să-i vindem. Problema e că trebuie să găsim piața potrivită.

Acel „doar din dragoste pentru sora ta“ nu i-a plăcut. Dar a trecut peste, pentru că, în schimb, cuvintele acelea au avut un efect bun asupra lui Rino, care s-a liniștit și a început să facă pe strategul de vânzări, mai ales cu Pinuccia. Spunea că trebuia să gândești la scară mare. De ce eșuaseră atâtea inițiative bune? De ce atelierul mecanic al lui Gorresio fusese nevoit să renunțe la mopitudini? De ce buticul negustoresei de mercerie durase șase luni? Pentru că erau afaceri de mică respirație. Pantofii Cerullo, în schimb, ar fi ieșit foarte curând de pe piața cartierului și s-ar fi afirmat pe piețe mai bogate.

Între timp, se apropia data nunții. Lila alerga să probeze rochia de mireasă, făcea ultimele retușuri la viitoarea ei casă, se lupta cu Pinuccia și Maria care, între multe altele, nu tolerau bine amestecul Nunziei. Tensiunile în preajma zilei de 12 martie au crescut tot mai mult. Dar nu de aici au apărut ciocniri în stare să provoace fisuri. Au fost în special două evenimente, unul după altul, care au rănit-o pe Lila profund.

Într-o după-amiază geroasă de februarie m-a întrebat pe neașteptate dacă o puteam însoți la învățătoarea Oliviero. Nu manifestase niciodată niciun interes față de ea, nicio afecțiune, nicio recunoștință. Acum, în schimb, simțea nevoia să-i ducă personal invitația. Pentru că în trecut nu-i vorbisem despre tonul ostil folosit adesea de învățătoare când se referea la ea, nu mi s-a părut cazul să- i spun nici cu acea ocazie, cu atât mai mult cu cât, recent, Oliviero mi se păruse mai puțin agresivă, cu un aer mai melancolic și poate că ar fi primit-o bine.

Lila s-a îngrijit foarte atent de vestimentație. Ne-am dus pe jos până la blocul unde locuia învățătoarea, la doi pași de biserică. În timp ce urcam, mi-am dat seama că era foarte agitată. Eu eram obișnuită cu traseul acela, cu scările acelea, ea nu, n-a spus un cuvânt. Am rotit cheița clopoțelului, am auzit pașii târșâiți ai lui Oliviero.

— Cine e?

— Greco.

A deschis. Avea pe umeri o pelerină violet și jumătate de față înfășurată într-o eșarfă. Lila i-a zâmbit imediat și a spus:

— Doamna învățătoare, vă amintiți de mine?

Oliviero a fixat-o cu privirea cum făcea la școală când Lila deranja, apoi mi s-a adresat mie cu dificultăți în vorbire, ca și cum ar fi mestecat ceva:

— Cine e, n-o cunosc.

Lila s-a zăpăcit și a zis în grabă, în italiană:

— Sunt Cerullo. V-am adus invitația, mă căsătoresc. Și aș fi foarte bucuroasă dacă ați veni la nunta mea.

Învățătoarea mi s-a adresat mie spunând:

— Pe Cerullo o cunosc, asta nu știu cine e. Ne-a închis ușa în nas.

Am rămas nemișcate pe palier câteva minute, apoi i-am atins ușor o mână ca s-o încurajez. Ea s-a retras, a strecurat invitația pe sub ușă și a pornit pe scări. Pe drum a vorbit neîntrerupt de toate plictiselile birocratice la primărie și cu biserică și despre cât se demonstrase preotul de util.

Cealaltă durere, poate mult mai profundă, a venit pe neașteptate de la Stefano și de la povestea cu pantofii. Se decisese de mult ca nașul de

cununie să fie o rudă a Mariei care plecase la Florența după război și pusese pe picioare o mică afacere de lucruri la mâna a doua de proveniență diferită, mai ales obiecte din metal. Această rudă se căsătorise cu o florentină și el însuși dobândise accentul local. Datorită modulației vocii sale se bucura în familie de un anumit prestigiu, motiv pentru care fusese deja nașul de botez al lui Stefano. Doar că, dintr-odată, viitorul mire s-a răzgândit.

Lila mi-a vorbit la început ca de un semn de nervozitate de ultim moment. Ei îi era cu totul indiferent că nașul era unul sau altul, important era să se decidă. Dar câteva zile Stefano i-a dat numai răspunsuri vagi, confuze, nu reușeau să înțeleagă cu cine trebuia înlocuit cuplul florentin. Apoi, când mai era mai puțin de o săptămână până la nuntă, a ieșit la iveală adevărul. Stefano i-a comunicat ca pe un lucru decis, fără nicio justificare, că nașul va fi Silvio Solara, tatăl lui Marcello și Michele.

Lila, care până în acel moment nici măcar nu luase în considerare posibilitatea ca o rudă, chiar și îndepărtată, a lui Marcello Solara să fie prezentă la nunta ei, a redevenit pentru câteva zile fetița pe care o cunoșteam bine. L-a jignit foarte vulgar pe Stefano, a spus că nu mai voia să-l vadă niciodată. S-a închis în casa părinților ei, nu s-a mai ocupat de nimic, nu s-a dus la ultima probă a rochiei de mireasă, n-a făcut absolut nimic din ce avea de-a face cu nunta iminentă.

A început procesiunea rudelor. Prima a sosit mama ei, Nunzia, și i-a vorbit blând despre binele familiei. Apoi a sosit Fernando, ursuz, care i-a spus să nu se comporte ca un copil: pentru oricine voia să aibă un viitor în cartier, era obligatoriu să-l ai ca naș pe Silvio Solara. În fine, a sosit Rino, care i-a explicat cum stăteau lucrurile pe un ton foarte agresiv și cu atitudinea unui om de afaceri căruia îi pasă doar de profit: Solara tatăl era un fel de bancă și, mai ales, era mijlocul pentru a plasa în magazinele de pantofi modelele Cerullo: — Ce vrei să faci? a urlat la ea cu ochii umflați, cu vinișoare roșii, vrei să mă distrugi pe mine și toată familia și tot efortul pe care l-am făcut până acum?

A apărut imediat după aceea chiar și Pinuccia, care i-a spus, pe un ton ușor fals, câtă plăcere i-ar fi făcut și ei să-l aibă ca naș de cununie pe negustorul de metale din Florența, dar trebuia să se gândească, nu putea arunca în aer o nuntă și anula o iubire pentru o chestiune atât de neimportantă.

Au trecut o zi și o noapte. Nunzia a stat mută într-un colț fără să se miște, fără să facă nimic în casă, fără să se ducă la culcare. Apoi s-a furișat din camera fetei și a venit să mă cheme ca să vorbesc cu Lila și să pun o

vorbă bună. M-am simțit măgulită, m-am gândit îndelung de partea cui să fiu. Era în joc o nuntă, un lucru practic, foarte articulat, supraîncărcat de afecte și de interese. M-am speriat. Eu, care de-acum știam că puteam să mă enervez public pe Sfântul Duh sfidând autoritatea profesorului de religie, excludeam faptul că, dacă m-aș fi aflat în locul Lilei, aș fi avut curajul să arunc totul în aer. Dar ea da, ea ar fi fost în stare, chiar dacă nunta era la un pas de a avea loc. Ce era de făcut? Simțeam că mi-ar fi trebuit foarte puțin ca s-o împing pe calea aceea și că mi-ar fi oferit multă plăcere să mă străduiesc în acel scop. În fond, asta îmi doream cu adevărat: să o readuc la acea Lila palidă, cu coada de cal, cu ochii mijiiți de pasăre răpitoare, purtând zdrențe de doi bani. Gata cu aerele alea, comportamentul acela de Jacqueline Kennedy de cartier.

Dar, spre necazul ei și al meu, așa ceva mi s-a părut ceva meschin. Crezând că-i fac un bine, n-am vrut s-o restitui cenușiului casei Cerullo și astfel mi s-a înfipt în minte o singură idee și n-am știut să fac altceva decât să i-o spun și să i-o repet cu o delicatețe convingătoare: Silvio Solara, Lila, nu e Marcello și nici Michele; e greșit să-i confunzi, o știi mai bine decât mine, ai spus-o tu însăși cu alte ocazii. Nu el a tras-o în mașină pe Ada, nu el a tras în noi în noaptea de Anul Nou, nu el s-a plantat cu forța în casa ta, nu el a spus lucrurile acelea urâte despre tine; Silvio va fi nașul de cununie și-i va ajuta pe Rino și pe Stefano cu vânzarea pantofilor, atâta tot; nu va avea nicio importanță în viața ta viitoare. Am amestecat din nou cărțile pe care deja le cunoșteam amândouă suficient. Am vorbit despre înainte și după, despre vechea generație și despre a noastră, despre cum eram noi diferiți, despre cât erau ea și Stefano de diferiți. Și acest ultim argument i-a intrat pe sub piele, a sedus-o, am revenit asupra lui cu multă pasiune. A stat și m-a ascultat în liniște, evident că voia să fie ajutată să se liniștească și încet, încet s-a liniștit. Dar i-am citit în ochi că acea mișcare a lui Stefano i-a arătat ceva din el ce nu reușea încă să vadă cu claritate și că tocmai de asta o speria și mai mult decât obsesiile lui Rino. Mi-a spus: — Poate că nu e adevărat că mă iubește.

— Cum adică nu te iubește? Face tot ce spui tu.

— Doar când nu-i risc banii adevărați, a spus pe un ton disprețuitor pe care nu-l folosise niciodată pentru Stefano Carracci.

În orice caz, a reînceput să funcționeze. Nu s-a arătat în mezelărie, nu s-a dus la noua casă, n-a fost ea, în fine, cea care să caute reconcilierea. A așteptat să fie Stefano cel care să-i spună: — Mulțumesc, te iubesc mult, știi că sunt lucruri pe care ești obligat să le faci.

Numai atunci l-a lăsat să vină în spatele ei și s-o sărute pe gât.

Dar pe urmă s-a întors brusc și, privindu-l drept în ochi, i-a spus:

— La nunta mea Marcello Solara nu trebuie sub nicio formă să pună piciorul.

— Cum fac asta?

— Nu știi, dar trebuie să-mi juri asta. El a bufnit și a spus râzând:

— Bine, Lila, îți jur.

57.

A sosit 12 martie, o zi blândă, deja primăvărată. Lila a vrut să mă duc devreme la vechea ei casă, s-o ajut să se spele, să se pieptene, să se îmbrace. A gonit-o de acolo pe mama ei, am rămas singure. S-a așezat pe marginea patului în chiloți și sutien. Lângă ea avea rochia de mireasă, care părea corpul unei moarte; în față, pe podeaua în hexagoane, era vasul din cupru plin ochi cu apă aburindă. M-a întrebat dintr-odată: — După tine, greșesc?

— Făcând ce?

— Căsătorindu-mă.

— Te gândești încă la povestea cu nașul de cununie?

— Nu, mă gândesc la învățătoare. De ce nu m-a lăsat să intru?

— Pentru că e o bătrână capricioasă.

A stat tăcută puțin timp privind fix apa care strălucea în vas, apoi a spus:

— Orice s-ar întâmpla, tu continuă să studiezi.

— Încă doi ani: apoi iau diploma și am terminat.

— Nu, să nu termini niciodată: îți dau eu banii, trebuie să studiezi mereu.

Am zâmbit nervos, apoi am spus:

— Mulțumesc, dar, la un anumit moment, școlile se termină.

— Nu pentru tine: tu ești prietena mea genială, trebuie să devii cea mai bună dintre toți, bărbați și femei.

S-a ridicat, și-a scos chiloții și sutienul, a spus:

— Hai, ajută-mă, că altfel întârzii.

N-o văzusem niciodată dezbrăcată, mi s-a făcut rușine. Astăzi pot spune că a fost rușinea de a-mi lăsa cu plăcere privirea pe corpul ei, de a fi martora implicată a frumuseții ei de fată de șaisprezece ani cu puține ore înainte ca Stefano s-o atingă, s-o pătrundă, s-o deformeze, poate,

lăsând-o însărcinată. Atunci a fost doar o tumultoasă senzație de disconfort necesar, o situație în care nu poți întoarce privirea în altă parte, nu poți îndepărta mâna fără să-ți recunoști propria tulburare, fără s-o declari tocmai retrăgându-te, fără, deci, să intri în conflict cu inocența netulburată a celei care te tulbură, fără să exprimi chiar cu refuzul emoția violentă care te răscolește, așa că-ți impui să rămâi, să-ți lași privirea pe umerii de băiat, pe sânii cu sfârcurile întărite, pe coapsele înguste și fesele încordate, pe sexul foarte negru, pe picioarele lungi, pe genunchii moi, pe gleznelor ondulate, pe tălpile elegante, și te prefaci că nu s-a întâmplat nimic când, în schimb, totul e în desfășurare, prezent, acolo în camera săracă și puțin întunecoasă, cu mobila mizerabilă în jur, pe o podea scâlciată pătată de apă și-ți bate inima, și se umflă venele.

Am spălat-o cu gesturi lente și atente, mai întâi lăsând-o ghemuită în vas, apoi cerându-i să se ridice în picioare, și am încă în urechi zgomotul apei care picură și mi-a rămas impresia că arama vasului n-avea o consistență diferită de carnea Lilei, care era netedă, tare, liniștită. Am avut sentimente și gânduri confuze: s-o îmbrățișez, să plâng cu ea, s-o sărut, s-o trag de păr, să râd, să simulez talente sexuale și s-o instruiesc cu o voce doctă, să mă distanțez de ea prin cuvinte tocmai în momentul de maximă apropiere. Dar în cele din urmă a rămas doar gândul ostil că o purificam din creștetul capului până la tălpi, dimineața devreme, doar pentru ca Stefano s-o murdărească în timpul nopții. Mi-am închipuit-o goală cum era în acel moment, în brațele soțului ei, în patul noii case, în timp ce trenul huruia sub ferestrele lor și carnea lui violentă intra în ea cu o lovitură clară, precum dopul de plută împins de palmă în gâtul unei sticle de vin. Și mi s-a părut, pe neașteptate, că singurul remediu contra durerii pe care o simțeam, pe care aș fi simțit-o, era să găsesc un ungher suficient de izolat pentru ca Antonio să-mi facă mie, în aceleași ore, exact același lucru.

Am ajutat-o să se șteargă, să se îmbrace, să pună pe ea rochia de mireasă pe care eu — eu, m-am gândit cu un amestec de mândrie și suferință — o alesesem pentru ea. Materialul s-a animat, peste candoarea ei s-a răspândit căldura Lilei, roșul buzelor, ochii foarte negri și duri. La sfârșit și-a pus pantofii desenați de ea însăși. Presată de Rino, care dacă nu i-ar fi încălțat, ar fi simțit un fel de trădare, își alesese o pereche cu tocul jos, ca să evite să pară mult mai înaltă decât Stefano. S-a privit în oglindă ridicând puțin rochia.

— Sunt urâți, a spus.

— Nu-i adevărat.

A râs nervos.

— Ba da, uite: visurile din mintea mea au ajuns sub picioare. S-a întors cu o expresie neașteptată de spaimă:

— Ce urmează să mi se întâmple, Lenù?

58.

În bucătărie, așteptându-ne nerăbdători, gata deja de o vreme, erau Fernando și Nunzia. Nu-i văzusem niciodată să arate atât de îngrijit. Pe

vremea aceea, părinții ei, ai mei, toți mi se păreau bătrâni. Nu făceam mare diferență între ei și bunicii materni, cei paterni, creaturi care, în ochii mei, aveau toate o viață rece, o existență fără nimic în comun cu a mea, cu a Lilei, Stefano, Antonio, Pasquale. Persoanele cu adevărat devorate de căldura sentimentelor, de elanul gândurilor, eram noi. Abia acum, când scriu, îmi dau seama că Fernando, pe vremea aceea, probabil că nu avea mai mult de patruzeci și cinci de ani, Nunzia era cu siguranță cu câțiva ani mai tânără și împreună, în dimineața aceea, el în cămașă albă și costum închis la culoare, cu chipul lui Randolph Scott, și ea toată în albastru, cu o pălărioară albastră și voaletă albastră, făceau o impresie foarte frumoasă. La fel și părinții mei, în legătură cu a căror vârstă pot să fiu mai exactă: tata avea treizeci și nouă de ani, mama treizeci și cinci. I-am privit îndelung în biserică. Am simțit cu neplăcere că, în acea zi, succesele mele la învățătură nu-i consolau nici măcar un pic, ci dimpotrivă, demonstau, mai ales mamei mele, că era vorba de o pierdere de vreme inutilă. Când Lila, splendidă în aureola de strălucitoare candoare a rochiei sale și a voalului vaporos, a înaintat prin biserica Sacra Famiglia la brațul cârpaciului și a ajuns lângă Stefano, foarte frumos, în fața altarului plin de flori — ferice de florarul care le furnizase din abundență —, mama, chiar dacă ochiul ei strabic părea îndreptat în altă parte, m-a privit ca să-mi pună în cârcă faptul că eu eram acolo, ochelarișă, departe de centrul atenției, în timp ce prietena mea rea cucerise un soț înstărit, o activitate economică pentru familie, casa ei chiar în proprietate, cu cadă de baie, răcitor, televizor și telefon. Ceremonia a fost lungă, preotul a făcut-o să dureze o veșnicie. La intrarea în biserică, rudele și prietenii mirelui se așezaseră toți pe o parte, rudele și prietenii miresei de cealaltă. Fotografii a făcut tot timpul un număr infinit de poze — flash, reflectoare —, în timp ce tânărul lui asistent filma momentele importante ale slujbei. Antonio a stat devotat lângă mine tot timpul, cu costumul lui nou de croitorie, lăsându-i Adei, foarte enervată pentru că, fiind vânzătoare în mezelăria mirelui, ar fi aspirat la cu totul altă poziție, sarcina de a se așeza în spate, lângă Melina, și s-o supravegheze, împreună cu ceilalți frați. O dată sau de două ori mi-a șoptit ceva la ureche, dar nu i-am răspuns. Trebuia să se limiteze să stea lângă mine fără să arate o intimitate specială, ca să evităm bârfele. Am parcurs cu privirea biserica aglomerată, lumea se plectisea și, la fel ca mine, privea încontinuu în jur. Era o mireasmă intensă de flori, un miros de haine noi. Gigliola era foarte frumoasă, foarte frumoasă era și Carmela Peluso. Iar băieții nu erau mai

prejos. Enzo și mai ales Pasquale păreau că vor să demonstreze că acolo, în fața altarului, lângă Lila, ar fi știut să facă o impresie mai bună decât Stefano. Iar Rino, în timp ce zidarul și vânzătorul de fructe stăteau în spatele bisericii ca niște santinele ale bunului mers al ceremoniei, el, fratele miresei, rupând ordinea alinierilor familiale, se dusesse să stea lângă Pinuccia, în zona rudelor mirelui, și el perfect în costumul nou, cu pantofii Cerullo în picioare, lucitori ca părul dat cu briantină. Ce fast. Era evident că oricine primise invitația nu voise să lipsească și, dimpotrivă, participase îmbrăcat ca un mare domn, lucru care, din ce știam eu, din ce știau toți, însemna de fapt că nu puțini — poate că Antonio în primul rând, care stătea lângă mine — fuseseră nevoiți să se ducă să ceară bani împrumut. M-am uitat atunci la Silvio Solara, voinic, în costum închis la culoare, în picioare lângă mire, cu mult aur strălucitor la încheieturi. M-am uitat la soția lui, Manuela, îmbrăcată în roz, superîncărcată de bijuterii, care stătea lângă mireasă. Banii ostentației veneau de acolo. Cu don Achille mort, erau acel bărbat, cu o culoare palidă, ochi albaștri, părul foarte rărit la tâmples, și acea femeie slabă, cu nasul lung și buzele subțiri, cei care împrumutau bani întregului cartier (sau, mai bine spus, Manuela era cea care gestiona aspectele practice ale acelei activități: faimos și temut era registrul cu copertă roșie în care ea nota cifre și scadențe). Nunta Lilei fusese, de fapt, o afacere nu doar pentru florar, nu doar pentru fotograf, dar mai ales pentru cuplul acela, care, printre altele, furnizase și tortul, și dulciurile din bomboniere.

Lila, am băgat de seamă, nu s-a uitat niciodată la ei. Nu s-a întors niciodată nici măcar spre Stefano, s-a uitat fix doar la preot. M-am gândit că, văzuți așa, din spate, nu erau o pereche frumoasă. Lila era mai înaltă, el mai scund. Lila răspândea în jur o energie pe care nimeni n-o putea ignora, el părea un omuleț lipsit de strălucire. Lila părea extrem de concentrată, ca și cum s-ar fi dedicat înțelegerii profunde a semnificației aceluia ritual, el, în schimb, se întorcea, din când în când, spre mama lui sau schimba zâmbete cu Silvio Solara sau se scărpină ușor în cap. La un anumit moment, m-a cuprins neliniștea. M-am gândit: și dacă Stefano într-adevăr nu e cel care pare? Dar nu mi-am dus gândul până la capăt din două motive. Întâi de toate, cei doi miri și-au spus da în mod hotărât și limpede, în emoția generală: au făcut schimb de inele, s-au sărutat, a trebuit să iau act de faptul că Lila se căsătorise cu adevărat. Și apoi s-a întâmplat că brusc n-am mai fost atentă la miri. Mi-am dat seama că-i zărisem pe toți în afară de Alfonso, l-am căutat cu privirea printre rudele mirelui, printre cele ale miresei și l-am găsit în spatele bisericii, aproape

ascuns după o coloană. I-am făcut un semn, a răspuns, s-a mișcat spre mine. Dar în spatele lui a apărut foarte îngâmfată Marisa Sarratore. Și imediat după, costeliv, cu mâinile în buzunare, ciufulit, cu jacheta și pantalonii mototoliți pe care-i purta la școală, Nino.

59.

Continuarea a fost o aglomerare confuză în jurul mirilor care ieșeau din biserică însoțiți de sunetele vibrante de orgă și flash-urile fotografului. Lila și Stefano au stat pe treptele din fața bisericii printre pupături, îmbrățișări, haosul automobilelor și stările de nervozitate ale rudelor care erau lăsate să aștepte, în timp ce alții, nici măcar înrudiți cu ei — dar poate mai importanți, mai iubiți, mai bine îmbrăcați, doamnele cu pălării foarte extravagante —, erau urcați imediat în mașini și duși pe strada Orazio, la restaurant.

Cât se aranjase Alfonso. Nu-l văzusem niciodată în costum închis la culoare, cămașă albă și cravată. Fără hainele lui modeste de școală, fără halatul de mezelar, mi s-a părut nu doar că avea mai mult de cei șaisprezece ani ai săi, dar brusc — m-am gândit — diferit fizic de fratele lui, Stefano. Era mai înalt deja, era mai subțire, mai ales părea frumos ca un balerin spaniol pe care-l văzusem la televizor, cu ochi mari, buze groase, nicio urmă încă de barbă. Marisa, evident, nu se dezlipea de el, relația crescuse, probabil că se văzuseră fără să știu nimic despre asta. Alfonso, deși atât de devotat mie, fusese cucerit de coafura numai bucle a Marisei și de vorbăria ei de neoprit care-l scutea de obligația, pe el atât de timid, de a umple golurile conversației? Se logodiseră? Mă îndoiam, mi-ar fi spus-o. Dar lucrurile se aflau în mod clar într-un punct bun, astfel că o invitase la nunta fratelui său. Iar ea, în mod cert ca să aibă permisiunea părinților, îl târâse după ea cu forța pe Nino.

Iată-l, așadar, acolo, pe treptele bisericii, pe tânăra Sarratore, complet neadecvat cu îmbrăcămintea lui neîngrijită, prea înalt, prea slab, cu părul

prea lung și nepieptănat, cu mâinile prea adâncite în buzunarele pantalonilor, cu aerul cuiva care nu știe unde să stea, cu privirea asupra mirilor ca toți ceilalți, dar fără niciun interes, ci doar ca s-o fixeze pe ceva. Prezența aceea neașteptată a contribuit mult la dezordinea emotivă a zilei. Ne salutaserăm în biserică, un murmur și atât, bună, bună. Nino apoi se ținuse după sora lui și Alfonso, eu fusesem prinsă zdravăn de Antonio de un braț și, deși mă zbătusem imediat, sfârșisem oricum în compania Adei, a Melinei, a lui Pasquale, a Carmelei, a lui Enzo. Acum, în înghesuială, în timp ce mirii s-au urcat într-o mașină mare albă împreună cu fotografii și asistentul lui ca să meargă să facă poze în parcul Rimembranza, m-a apucat neliniștea că mama lui Antonio îl va recunoaște pe Nino, că-i va citi pe chip vreo trăsătură a lui Donato. Dar grija a fost nefondată. Mama Lilei, Nunzia, a târât-o după sine, distrată, împreună cu Ada și copiii mai mici, într-un automobil care a luat-o de acolo.

De fapt, nimeni nu l-a recunoscut pe Nino, nici Gigliola, nici Carmela, nici Enzo. N-au băgat-o de seamă nici pe Marisa, chiar dacă ea avea încă trăsături apropiate de copila care fusese. Cei doi Sarratore, pe moment, au trecut complet neobservați. Și între timp Antonio mă împingea deja spre vechea mașină a lui Pasquale, și cu noi urcau Carmela și Enzo, și deja urma să pornim, iar eu n-am știut să spun altceva decât:

— Unde sunt părinții mei? Să sperăm că cineva se ocupă de ei. Enzo a răspuns că-i văzuse în nu știu ce automobil și, în sfârșit, n-a fost nimic de făcut, am plecat și abia am apucat să-i arunc o privire lui Nino, încremenit încă pe treptele bisericii, împreună cu Alfonso și Marisa care vorbeau între ei, apoi l-am pierdut.

Am devenit nervoasă. Antonio mi-a șoptit la ureche, sensibil la fiecare schimbare de-a mea de dispoziție:

— Ce e?

— Nimic.

— Te-a enervat ceva?

— Nu.

Carmela a răs:

— A enervat-o faptul că Lina s-a căsătorit și ar vrea să se căsătorească și ea.

— De ce, tu n-ai vrea să te căsătorești? a întrebat Enzo.

— Eu, dacă ar fi după mine, m-aș căsători și mâine.

— Și cu cine?

— Știu eu cu cine.

— Taci, a spus Pasquale, că pe tine nu te ia nimeni.

Am mers în jos, spre Marina, Pasquale conducea agresiv. Antonio îi pusese la punct mașina atât de bine, că o trata ca pe una de curse. Trecea în viteză, foarte zgomotos, ignorând hurducăturile cauzate de străzile distruse. Se apropia rapid de mașinile din fața lui, ca și cum ar fi vrut să le răstoarne, frâna la câțiva centimetri înainte să intre în ele, vira brusc și le depășea. Noi, fetele, scoteam țipete de groază sau rosteam indignate sfaturi care-l făceau să râdă și-l împingeau să facă și mai rău. Antonio și Enzo nu clipeau, cel mult făceau comentarii înspăimântătoare despre șoferii înceți, lăsau în jos fereastra și, în timp ce Pasquale îi depășea, urlau înjurături.

Pe traseul acela spre strada Orazio am început să mă simt clar o străină devenită nefericită din cauza propriei mele înstrăinări. Crescusem cu tinerii aceia, le consideram normale comportamentele, limba lor violentă era a mea. Dar și urmam zilnic, deja de șase ani, un traseu pe care ei nu-l cunoșteau deloc și pe care eu, în schimb, îl înfruntam în mod atât de strălucitor, încât rezultam cea mai capabilă. Cu ei nu puteam folosi nimic din ce învățam în fiecare zi, trebuia să mă abțin, într-un fel să mă autodegradez. Acolo eram obligată să pun între paranteze ce eram la școală sau să folosesc asta pe neașteptate, ca să-i intimidez. M-am întrebat ce căutam în mașina aceea. Erau prietenii mei, desigur, era logodnicul meu, mergeam spre petrecerea de nuntă a Lilei. Dar tocmai acea petrecere confirma faptul că Lila, singura persoană de care simțeam că am încă nevoie, în ciuda vieților noastre divergente, nu ne mai aparținea și, fără ea, orice mediere între mine și acei tineri, mașina aceea în mișcare pe acele drumuri, se consumase. De ce, atunci, nu eram cu Alfonso, cu care împărțeam atât originea, cât și fuga? De ce, mai ales, nu mă oprisem să-i spun lui Nino rămâi, vino la recepție, spune-mi când apare revista cu articolul meu, să vorbim, să ne săpăm o vizuină care să ne țină departe de modul acesta de a șofa al lui Pasquale, de vulgaritatea lui, de tonalitățile violente ale Carmelei și ale lui Enzo, chiar și — da, chiar și — de ale lui Antonio?

60.

Am fost primii tineri care am intrat în sala de recepție. M-am simțit și mai

prost dispusă. Silvio și Manuela Solara erau deja la masa lor împreună cu negustorul de metale, cu consoarta lui florentină, cu mama lui Stefano. Părinții Lilei erau și ei la o masă lungă cu alte rude, părinții mei, Melina, Ada, care era agitată și care l-a întâmpinat pe Antonio cu gesturi furioase. Mica formație își ocupa locul, instrumentiștii își încercau instrumentele, cântărețul microfonul. Ne-am învățat stânjeniți. Nu știam unde să ne așezăm, niciunul din noi nu îndrăznește să-i întrebe pe ospătari, Antonio stătea lipit de mine străduindu-se să mă distreze.

Mama m-a strigat, m-am prefăcut că nu aud. M-a strigat din nou și eu nimic. Atunci s-a ridicat, a venit lângă mine cu pasul ei șchiopătat. Voia să mă duc să mă așez lângă ea. Am refuzat. A șuiert:

— De ce stă tot timpul lângă tine fiul Melinei?

— Nu stă nimeni tot timpul lângă mine, mamă.

— Crezi că sunt proastă?

— Nu.

— Vino să stai lângă mine.

— Nu.

— Ți-am spus să vii. Nu te ajutăm să înveți ca să te lași distrusă de un muncitor cu o mamă nebună.

Am ascultat-o, era furioasă. Au început să vină alți tineri, toți prieteni de-ai lui Stefano. Între ei am văzut-o pe Gigliola, care mi-a făcut semn să mă duc la ea. Mama m-a oprit. Pasquale, Carmela, Enzo, Antonio s-au așezat în sfârșit cu grupul Gigliolei. Ada, care reușise să se debaraseze de mama ei încredințându-o Nunziei, a venit să-mi vorbească la ureche și a spus: „Vino“. Am încercat să mă scol, dar mama m-a prins cu țâfnă de un braț. Ada a făcut o mutră dezamăgită și s-a dus să se așeze lângă fratele ei, care, din când în când, mă privea și eu îi făceam semn, ridicând ochii spre tavan, că eram prizonieră.

Mica formație a început să cânte. Solistul, la vreo patruzeci de ani, aproape chel, cu trăsături foarte delicate, a fredonat ceva de probă. Au sosit alți invitați, sala s-a aglomerat. Nimeni nu-și ascundea foamea, dar, bineînțeles, trebuiau așteptați mirii. Am încercat să mă ridic din nou, dar mama mi-a șuiert:

— Trebuie să stai lângă mine.

Lângă ea. M-am gândit la cât era de contradictorie fără să-și dea seama, cu furiile ei, cu gesturile ei imperioase. N-ar fi vrut să studiez, dar, dat fiind că deja studiam, mă considera mai bună decât tinerii cu care crescusem și își dădea seama, cum de altfel făceam și eu chiar în acea circumstanță, de faptul că locul meu nu era printre ei. Totuși, iată că-mi

impunea să stau lângă ea ca să mă oprească de la cine știe ce mare agitată, de la cine știe ce vârtoare sau prăpastie, toate pericole care în acel moment erau reprezentate, în ochii ei, de Antonio. Dar să stau lângă ea însemna să rămân în lumea ei, să devin întru totul la fel ca ea. Și dacă aș fi devenit întru totul la fel ca ea, cine altul mi s-ar fi convenit dacă nu Antonio?

Între timp au intrat mirii, aplauze entuziasmate. Orchestra a început imediat marșul nupțial. Am legat indisolubil de mama, de corpul ei, straniețea care creștea tot mai mult în mine. Iat-o pe Lila sărbătorită de cartier, părea fericită. Zâmbea elegant, amabilă, mână în mână cu soțul ei. Era foarte frumoasă. La ea, la mersul ei, țintisem de mică, ca să scap de mama. Greșisem. Lila rămăsese acolo, legată în mod vădit de lumea aceea, din care își imagina că scosese ce era mai bun. Și ce era mai bun era tânărul acela, nunta aceea, petrecerea aceea, jocul cu pantofii pentru Rino și tatăl ei. Nimic care să aibă de-a face cu traseul meu de fată studioasă. M-am simțit complet singură.

Cei doi miri au fost obligați să danseze printre blițurile fotografului. S-au învârtit prin sală, cu mișcări precise. Trebuie să accept asta, m-am gândit: din lumea mamei mele nici măcar Lila, în ciuda a tot, n-a reușit să fugă. Eu, în schimb, trebuie s-o fac, nu mai pot să fiu docilă. Trebuie s-o anihilez, cum știa să facă Oliviero când se prezenta la noi acasă ca să-i impună binele meu. Mă ținea de un braț, dar eu trebuia s-o ignor, să-mi amintesc că eram cea mai bună la italiană, latină și greacă, să-mi amintesc că-l înfruntasem pe profesorul de religie, să-mi amintesc că urma să apară un articol cu semnătura mea în aceeași revistă în care scria un băiat frumos și foarte bun din clasa a treia de liceu.

În momentul acela a intrat Nino Sarratore. L-am văzut înainte să-i văd pe Alfonso și pe Marisa, l-am văzut și am sărit în picioare. Mama a încercat să mă țină de marginea rochiei, dar eu am tras haina. Antonio, care nu mă pierdea din ochi, s-a înseninat, mi-a aruncat o privire seducătoare. Dar eu, cu o mișcare opusă față de cea a Lilei și Stefano care acum se duceau să ia loc în mijlocul mesei lungi, între soții Solara și perechea din Florența, am pornit drept spre intrare, spre Alfonso, Marisa, Nino.

61.

Am găsit loc. Am sporovăit generalități cu Alfonso și Marisa, speram ca Nino să se decidă să-mi adreseze vreun cuvânt. Între timp, Antonio a venit în spatele meu, s-a aplecat să-mi vorbească la ureche:

— Ți-am păstrat un loc. Am șoptit:

— Du-te de aici, mama s-a prins de tot.

A privit în jur nesigur, foarte intimidat. S-a întors la masa lui.

Era o rumoare de nemulțumire în sală. Invitații mai invidioși au început imediat să observe lucrurile care nu funcționau. Vinul nu era de aceeași calitate la toate mesele. Unii erau deja la primul fel când altora nu le fusese încă servit antreul. Alții care ziceau deja cu voce tare că unde stăteau rudele și prietenii mirelui serviciul era mai bun decât unde stăteau rudele și prietenii miresei. Am simțit că detest tensiunile alea, felul lor de a se ambala pus pe ceartă. Mi-am făcut curaj și l-am tras pe Nino în conversație, i-am cerut să-mi vorbească despre articolul lui în legătură cu sărăcia la Napoli, propunându-mi să-i cer imediat după, firesc, vești despre următorul număr al revistei și despre jumătatea mea de pagină. El a început cu discursuri foarte interesante și foarte informate despre starea orașului. M-a izbit încrederea lui. La Ischia avea încă trăsături de băiețel chinuit, acum mi s-a părut chiar prea matur. Cum era posibil ca un băiat de optsprezece ani să vorbească nu generic despre sărăcie pe un ton îndurerat, cum făcea Pasquale, ci despre fapte concrete, în mod detașat, citând date precise?

— Unde ai învățat lucrurile astea?

— E de-ajuns să citești.

— Ce?

— Ziarele, revistele, cărțile care abordează aceste probleme.

Eu nici măcar nu răsfoisem vreodată un ziar sau o revistă, citeam doar romane. Lila însăși, pe vremea când citea, nu citise niciodată altceva în afară de romane zdrențuite de la bibliotecă. Eram în urmă cu totul, Nino putea să mă ajute să recuperez teren. Am început să-i pun tot mai multe întrebări, el răspundea. Răspundea, da, dar nu dădea răspunsuri fulgerătoare ca Lila, nu avea capacitatea ei de a face orice lucru seducător. Construia discursuri cu atitudine de studios, pline de exemple concrete și fiecare întrebare de-a mea era un mic imbold care stârnea o avalanșă: vorbea fără întreruperi, fără înfrumusețări, fără nicio ironie, dur, tăios. Alfonso și Marisa s-au simțit curând izolați. Marisa a spus:

— Doamne, plicticos mai e și frate-miu, și au început să vorbească între ei.

Și eu, și Nino ne-am izolat. N-am mai auzit nimic din ce se întâmpla în

jurul nostru: nu știam ce ne serveau în farfurii, ce mâncam sau beam. Eu mă străduiam să găsesc întrebări să-i pun, ascultam sobră răspunsurile-fluviu. Am prins însă repede faptul că firul discursurilor lui era alcătuit dintr-o singură idee fixă care însuflețea fiecare frază: refuzul cuvintelor neclare, necesitatea de a identifica cu claritate probleme, de a face ipoteze în legătură cu soluții practicabile, de a interveni. Eu făceam mereu semn că da, mă declaram de acord în legătură cu tot. Am avut un aer perplex doar când a vorbit rău despre literatură.

— Dacă vor să fie impostori, a repetat de două sau de trei ori foarte supărat pe dușmanii lui, adică oricine era impostor, să facă romane, le voi citi cu plăcere; dar dacă trebuie schimbate cu adevărat lucrurile, atunci discuția e alta.

În realitate — mi s-a părut că înțeleg — se folosea de cuvântul „literatură“ ca să se supere pe cine distrugea mintea oamenilor cu ceea ce numea pălăvrăgeli inutile. La un protest nesigur al meu, de exemplu, a răspuns așa:

— Prea multe romane cavalierești proaste, Lenù, creează un don Quijote; dar noi, cu tot respectul pentru don Quijote, nu avem nevoie aici, la Napoli, să ne luptăm cu morile de vânt, e doar curaj irosit: avem nevoie de persoane care știu cum funcționează morile și le fac să funcționeze cu adevărat.

În scurt timp mi-am dorit să pot discuta în fiecare zi cu un băiat de nivelul acela: câte greșeli făcusem cu el; ce prostie fusese să-l vreau, să-l iubesc și totuși să-l evit mereu. Vina tatălui său. Dar și vina mea: eu — eu care eram atât de supărată pe mama — lăsasem ca tatăl să-și arunce umbra sa asupra fiului? Am regretat, m-am bucurat de regretul meu, de romanul în care mă simțeam cufundată. Între timp ridicam mereu vocea ca să acopăr zgomotul sălii, muzica, și la fel făcea și el. Uneori priveam spre masa Lilei: râdea, mânca, pălăvrăgea, nici măcar nu băgase de seamă unde eram, persoana cu care vorbeam. Rar, în schimb, priveam spre masa lui Antonio, mă temeam să nu-mi facă semn să mă duc la el. Dar simțeam că nu mă scăpa din ochi și că era nervos, se înfuria. Asta e, m-am gândit, oricum, am hotărât deja, am să-l părăsesc mâine: nu pot continua cu el, suntem prea diferiți. Desigur, mă adora, mi se dedica total, dar ca un cățeluș. Eram uimită, în schimb, de felul în care-mi vorbea Nino: fără nicio condiție de subaltern. Îmi expunea viitorul lui, ideile pe baza cărora l-ar fi construit. Mintea mi se înflăcăra ascultându-l, aproape la fel cum, altădată, mi-o înflăcăra Lila. Felul în care mi se dedica mă făcea să cresc. El, da, m-ar fi scăpat de mama, el care nu

voia altceva decât să scape de tatăl său.

M- am simțit atinsă pe umăr, era din nou Antonio. A spus sumbru:

— Să dansăm.

— Mama nu vrea, am șoptit.

A replicat nervos, cu vocea ridicată:

— Dansează toți, care e problema?

I-am zâmbit vag stânjenită lui Nino, el știa bine că Antonio era logodnicul meu. M-a privit serios, i s-a adresat lui Alfonso. M-am dus.

— Nu mă ține strâns.

— Nu te țin strâns.

Era o mare hărmălaie și o veselie cherchelită. Dansau tineri, adulți, copii. Dar eu simțeam ce era cu adevărat în spatele aparenței de petrecere. Nemulțumirea de pe fețele răvășite ale rudelor miresei semnala faptul că erau puși pe ceartă. Mai ales femeile. Sărăciseră din cauza cadoului, a hainelor pe care le purtau, se îndatoraseră și acum erau tratate ca niște cerșetoare, cu vin prost, întâzieri intolerabile în servire? De ce nu intervenea Lila, de ce nu protesta față de Stefano? Le cunoșteam. Și-ar fi stăpânit furia din dragoste pentru Lila, dar la sfârșitul recepției, când ea s-ar fi dus să se schimbe, când s-ar fi întors îmbrăcată cu rochia de călătorie, când ar fi împărțit dulciurile, când ar fi plecat elegantă împreună cu soțul ei, atunci ar fi izbucnit o ceartă epocală, care ar fi dat naștere la o ură de luni de zile, de ani și ranchiuni, și insulte care i-ar fi implicat pe soți, pe fii, pe toți cu obligația de a le arăta mamelor, surorilor, bunicilor că știu să fie bărbați. Le cunoșteam pe toate, pe toți. Vedeam privirile feroce ale băieților îndreptate spre solist, spre instrumentiștii care se uitau nepotrivit la logodnicele lor sau li se adresau cu formule aluzive. Vedeam cum își vorbeau Enzo și Carmela în timp ce dansau, îi vedeam și pe Pasquale și pe Ada așezați la masă: era evident că până la sfârșitul petrecerii s-ar fi împrietenit și apoi s-ar fi logodit și, foarte probabil, peste un an, peste zece, s-ar fi căsătorit. Îi vedeam pe Rino și pe Pinuccia. În cazul lor totul ar fi fost mai rapid: dacă fabrica de încălțăminte Cerullo ar fi pornit cu adevărat, peste un an cel mult ar fi avut o petrecere de nuntă nu mai puțin fastuoasă decât aceasta. Dansau, se priveau în ochi, se îmbrățișau puternic. Iubire și interes. Mezelărie plus încălțăminte. Blocuri vechi plus blocuri noi. Eram ca ei? Încă eram așa?

— Cine e ăla? a întrebat Antonio.

— Cine vrei să fie? Nu-l recunoști?

— Nu.

— E Nino, fiul cel mare al lui Sarratore. Și aia e Marisa, ți-o amintești?

De Marisa nu-i păsa deloc, de Nino da. A spus nervos:

— Iar tu mai întâi mă duci la Sarratore să-l ameninț și apoi stai să pălăvrăgești ore în șir cu fiu-său? Mi-am făcut costum nou ca să stau să mă uit cum te distrezi cu ăla de acolo, care nici măcar nu s-a tuns, nu și-a pus nici cravata?

M-a lăsat în mijlocul sălii și s-a îndreptat cu pași rapizi spre ușa din sticlă care dădea spre terasă.

N- am știut ce să fac câteva secunde. Să mă duc după Antonio. Să mă întorc la Nino. Aveam ațintită asupra mea privirea mamei mele, chiar dacă ochiul ei strabic părea să privească în altă parte. Aveam ațintită asupra mea privirea tatălui meu și era o privire urâtă. M-am gândit: dacă mă întorc la Nino, dacă nu mă duc după Antonio pe terasă, mă va părăsi el și pentru mine va fi mai bine așa. Am traversat sala în timp ce orchestra continua să cânte, perechile continuau să danseze. M-am așezat la locul meu.

Pe Nino a părut că nu-l interesează deloc ce se întâmplase. Acum vorbea în felul lui torențial despre profesoara Galiani. Îi lua apărarea în fața lui Alfonso, care știam bine cât o detesta. Spunea că și el ajungea adesea să se confrunte cu ea — prea rigidă —, dar ca profesoară era extraordinară, îl încurajase mereu, îi transmisese capacitatea de a studia. Am încercat să mă bag în discuție. Simțeam nevoia să mă agăț din nou de Nino, nu voiam să încep să discut

cu colegul meu de clasă exact cum făcuse cu mine până cu puțin timp înainte. Aveam nevoie — ca să nu alerg să mă împac cu Antonio, să-i spun în lacrimi: da, ai dreptate, nu știu ce sunt și ce vreau cu adevărat, te folosesc și apoi te arunc, dar nu e vina mea, mă simt jumi-juma, iartă-mă — ca Nino să mă implice în mod exclusiv în lucrurile pe care le știa, în capacitățile lui, să mă recunoască drept semenul lui. De aceea aproape că i-am luat cuvântul din gură și, în timp ce el se străduia să-și reia discursul întrerupt, am înșirat cărțile pe care, de la începutul anului, mi le împrumutase profesoara, sfaturile pe care mi le dăduse. A făcut semn că da, puțin încruntat, și-a amintit că profesoara, mai de mult, îi împrumutase și lui unul dintre acele texte și a început să-mi vorbească despre asta. Dar eu aveam tot mai mult nevoie de recompense care să-mi distragă atenția de la Antonio și l-am întrebat fără nicio legătură:

— Revista când apare?

M-a fixat cu o privire nesigură, ușor neliniștit:

— A apărut acum câteva săptămâni. Am tresărit de bucurie, l-am întrebat:

— Unde o gădesc?

— Se vinde la librăria Guida. Oricum, pot să-ți fac eu rost de ea.

— Mulțumesc.

A ezitat, apoi a zis:

— Dar n-au pus fragmentul tău, n-au mai avut spațiu. Alfonso a zâmbit imediat ușurat și a șoptit:

— Ce bine.

62.

Noi aveam șaisprezece ani. Eu stăteam în fața lui Nino Sarratore, a lui Alfonso, a Marisei și mă străduiam să zâmbesc, ziceam cu nepăsare prefăcută:

— Bine, se va ivi altă ocazie.

Lila se afla la celălalt capăt al sălii — era mireasa, regina petrecerii — și Stefano îi vorbea la ureche și ea zâmbea.

Recepția lungă și istovitoare era la final. Mica orchestră cânta, solistul cânta. Antonio, cu spatele, își înfrâna în piept durerea provocată de mine și privea marea. Enzo poate că-i șoptea Carmelei că o iubea. Rino cu siguranță făcuse deja asta cu Pinuccia, care-i vorbea privindu-l fix în ochi. Pasquale, foarte probabil, se învârtea în jurul ideii speriat, dar Ada ar fi făcut astfel încât, înainte să se termine petrecerea, să-i smulgă din gură cuvintele necesare. De ceva vreme se învălmășeau toasturi cu aluzii obscene și în arta aceea strălucea negustorul de metale. Podeaua era pătată de sosuri improșcate de pe o farfurie scăpată de un copil, de vin vărsat de bunicul lui Stefano. Mi-am înghițit lacrimile. M-am gândit: poate că vor publica rândurile mele în numărul următor, poate că Nino n-a insistat suficient, poate c-aș fi făcut bine să mă ocup eu însămi de asta. Dar n-am spus nimic, am continuat să zâmbesc, am găsit chiar și puterea să spun:

— De altfel, cu preotul mă certasem deja, să mă cert încă o dată ar fi fost inutil.

— Exact, a spus Alfonso.

Dar nimic nu atenua dezamăgirea. Mă luptam să scap de un fel de întunecare din minte, o dureroasă cădere de tensiune, și nu reușeam. Am descoperit că publicarea acelor câteva rânduri, semnătura mea tipărită le considerasem un fel de semn că aveam cu adevărat un destin, că efortul studiului ducea cu siguranță în sus, undeva, că învățătoarea Oliviero avusese dreptate să mă împingă înainte pe mine și s-o abandoneze pe Lila. „Știi ce e plebea?” „Da, doamnă învățătoare.” Am aflat în acel moment ce era plebea și mult mai clar decât în momentul în care, cu ani în urmă, mă întrebam Oliviero. Plebea eram noi. Plebea însemna acea disputare a mâncării împreună cu vinul, cearta aceea pentru cine era servit primul și mai bine, acea podea murdară peste care tot treceau chelnerii, toasturile acelea tot mai vulgare. Plebea era mama, care băuse și acum se lăsa cu spatele pe umărul tatălui meu, serios, și râdea cu gura până la urechi din cauza aluziilor sexuale ale negustorului de metale. Râdeau toți, și Lila, cu aerul cuiva care are un rol și-l duce până la capăt.

Probabil dezgustat de spectacolul în desfășurare, Nino s-a ridicat, a spus că pleacă. S-a înțeles cu Marisa să se întoarcă acasă împreună și Alfonso a promis s-o însoțească la ora și la locul stabilite. Ea a părut foarte mândră să aibă un cavaler atât de binecrescut. I-am spus lui Nino, nesigură:

— Nu vrei s-o saluți pe mireasă?

A făcut un gest larg, a bolborosit ceva despre vestimentația lui și, fără măcar o strângere de mână, un semn oarecare făcut mie sau lui Alfonso, s-a dus spre ușă cu obișnuitul mers legănat. Știa să intre și să iasă din cartier cum voia, fără să se lase contaminat. Putea s-o facă, era capabil s-o facă, poate că învățase asta cu ani în urmă, pe vremea mutării furtunoase care aproape că-l costase viața.

Eu am avut îndoieli că voi reuși. Să studiez era inutil: notele de zece pe care le puteam lua la școală nu însemnau mai mult de atât; în schimb, cine lucra la revistă adulmecase rezumatul meu, rezumatul meu și al Lilei, și nu-l tipărise. Nino da, putea totul: avea chipul, gesturile, mersul cuiva care va fi mereu mai bun. Când a dispărut, mi s-a părut că a dispărut singura persoană din toată sala care avea energia să mă târască de acolo.

Apoi am avut impresia că ușa restaurantului e închisă de o pală de vânt. În realitate, nu a fost vânt și nici izbitură de canaturi. S-a întâmplat doar ce era previzibil să se întâmple. Au apărut exact la tort, pentru bombonieră, foarte frumoșii, foarte eleganții frați Solara. S-au mișcat prin

sală salutând pe unul și pe altul în felul lor de stăpâni. Gigliola s-a aruncat de gâtul lui Michele și l-a târât să se așeze lângă ea. Lila, cu o roșeață neașteptată pe gât și în jurul ochilor, l-a tras energic pe soțul ei de braț și i-a spus ceva la ureche. Silvio a făcut un semn obosit spre fiii lui, Manuela i-a privit cu

mândrie de mamă. Solistul a început să cânte Lazzarella, imitându-l discret pe Aurelio Fierro. Rino, zâmbind prietenos, l-a invitat pe Marcello să se așeze. Marcello s-a așezat, și-a slăbit cravata, și-a pus un picior peste celălalt.

Imprevizibilul a ieșit la iveală doar atunci. Am văzut că Lilei îi pierе culoarea, devine foarte palidă, ca atunci când era mică, mai albă decât rochia ei de mireasă, și ochii ei au avut acea neașteptată contracție care îi transforma în niște crăpături. Avea în față o sticlă de vin și m-am temut că privirea ei o va străpunge cu o asemenea violență, încât o să se facă țândări, cu vinul care țâșnea peste tot. Dar nu se uita la sticlă. Se uita mai departe, se uita la pantofii lui Marcello Solara.

Erau pantofi Cerullo bărbățești. Nu modelul de vânzare, nu cel cu catarama aurie. Marcello avea în picioare pantofii cumpărați mai de mult de Stefano, soțul ei. Era perechea pe care ea o realizase împreună cu Rino, făcând și desfăcând luni de zile, distrugându-și mâinile.

4 Creion, a înțelege, pantof.

5 În folclorul italian, sărbătoarea Epifaniei coincide cu venirea Befanei, o femeie bătrână care le aduce daruri copiilor.

E L E N A
F E R R A N T E

*Povestea
noului
nume*

R O M A N

AL DOILEA
VOLUM DIN
TETRALOGIA
NAPOLITANĂ

PANDORA
I V I

INDICELE PERSONAJELOR ȘI REFERIRI LA ÎNTÂMPLĂRILE DIN
PRIMUL VOLUM

Familia Cerullo (familia cârpaciului):

Fernando Cerullo, cizmar, tatăl Lilei. Nu și-a mai trimis fiica la școală după clasele primare.

Nunzia Cerullo, mama Lilei. Apropiată de fiică, nu are suficientă autoritate s-o susțină împotriva tatălui.

Raffaella Cerullo, zisă Lina sau Lila. S-a născut în august 1944. Are șaiszeci și șase de ani când dispare din Napoli fără să lase nicio urmă. Elevă strălucită, scrie la zece ani o poveste intitulată La fata blu¹. Abandonează școala după certificatul de absolvire a școlii elementare și învață meseria de cârpaci.

Rino Cerullo, fratele mai mare al Lilei, cârpaci și el. Împreună cu tatăl lui, Fernando, și grație Lilei și banilor lui Stefano Carracci, înființează fabrica de încălțăminte Cerullo. Se logodește cu sora lui Stefano, Pinuccia Carracci. Primul fiu al Lilei poartă numele lui, adică Rino.

Alți copii.

Familia Greco (familia portarului):

Elena Greco, zisă Lenuccia sau Lenù. Născută în august 1944, e autoarea lungii povești pe care o citim. Elena începe s-o scrie în momentul în care află că prietena ei din copilărie, Lina Cerullo, căreia numai ea îi spune Lila, a dispărut. După clasele primare, Elena își continuă studiile cu succes. Se îndrăgostește încă din copilărie de Nino Sarratore, dar își cultivă iubirea în secret.

Peppe, Gianni și Elisa, frații mai mici ai Elenei.

Tatăl, portar la primărie.

Mama, casnică. Mersul ei șchiopătat o obsedează pe Elena.

Familia Carracci (familia lui don Achille):

Don Achille Carracci, căpcăunul din povești, activ pe bursa neagră, cămătar. A fost ucis.

Maria Carracci, soția lui don Achille, mama lui Stefano, a Pinucciei și a lui Alfonso. Lucrează în mezelăria familiei.

Stefano Carracci, fiul defunctului don Achille, soțul Lilei. Administrează averea strânsă de tatăl lui și e proprietar, împreună cu sora lui, Pinuccia, Alfonso și mama lui, Maria, al unei rentabile mezelării.

Pinuccia, fiica lui don Achille. Lucrează în mezelărie. Se logodește cu fratele Lilei, Rino.

Alfonso, fiul lui don Achille. E colegul de bancă al Elenei. E logodit cu

Marisa Sarratore.

Familia Peluso (familia tâmplarului):

Alfredo Peluso, tâmplar. Comunist. Acuzat că l-a omorât pe don Achille, a fost condamnat și e la închisoare.

Giuseppina Peluso, soția lui Alfredo. Muncitoare la fabrica de tutun, e devotată copiilor și soțului deținut.

Pasquale Peluso, fiul cel mare al lui Alfredo și al Giuseppinei, zidar, militant, comunist. A fost primul care a observat frumusețea Lilei și care i-a declarat că o iubește. Îi urăște pe frații Solara. E logodit cu Ada Cappuccio.

Carmela Peluso, vrea să i se spună și Carmen. Sora lui Pasquale, e vânzătoare la mercerie, dar este angajată imediat de Lila la mezelăria nouă a lui Stefano. E logodită cu Enzo Scanno.

Alți copii.

Familia Cappuccio (familia văduvei nebune):

Melina, o rudă a Nunziei Cerullo, văduvă. Spală scările blocurilor din vechiul cartier. A fost amanta lui Donato Sarratore, tatăl lui Nino. Familia Sarratore a părăsit cartierul tocmai din cauza acelei relații, iar Melina aproape că și-a pierdut mințile.

Soțul Melinei, descărca lăzi în piața de fructe și legume și a murit în împrejurări neclare.

Ada Cappuccio, fiica Melinei. De mică și-a ajutat mama la spălatul scărilor. Grație Lilei, va fi angajată ca vânzătoare în mezelăria din vechiul cartier. E logodită cu Pasquale Peluso.

Antonio Cappuccio, fratele ei, mecanic. E logodit cu Elena și e foarte gelos pe Nino Sarratore.

Alți copii.

Familia Sarratore (familia feroviarului-poet):

Donato Sarratore, feroviar, poet, jurnalist. Mare crai, a fost amantul Melinei Cappuccio. Când Elena merge în vacanță la Ischia și e oaspete în aceeași casă în care locuiește temporar familia Sarratore, e obligată să părăsească în grabă insula ca să scape de hărțuirile sexuale ale lui Donato.

Lidia Sarratore, soția lui Donato.

Nino Sarratore, cel mai mare dintre cei cinci fii ai lui Donato și ai Lidiei. Își

detestă tatăl. E un elev strălucit.

Marisa Sarratore, sora lui Nino. Studiază fără mari rezultate ca să devină secretară de firmă. E logodită cu Alfonso Carracci.

Pino, Clelia și Ciro Sarratore, fiii mai mici ai lui Donato și ai Lidiei.

Familia Scanno (familia vânzătorului de fructe):

Nicola Scanno, vânzător de fructe.

Assunta Scanno, soția lui Nicola.

Enzo Scanno, fiul lui Nicola și al Assuntei, și el vânzător de fructe. Lila îl simpatizează încă din copilărie. Legătura lor s-a creat când Enzo, în timpul unei competiții școlare, a demonstrat o neașteptată pricepere la matematică. Enzo e logodit cu Carmen Peluso.

Alți copii.

Familia Solara (familia proprietarului de cafea cu același nume):

Silvio Solara, patronul cafenelei, monarhisto-fascist, camorist implicat în negoțul ilegal din cartier. A fost împotriva apariției

fabricii de încălțăminte Cerullo.

Manuela Solara, soția lui Silvio, cămătăreasă: în cartier e foarte temut registrul ei roșu.

Marcello și Michele Solara, fiii lui Silvio și ai Manuelei. Fanfaroni, aroganți, sunt totuși iubiți de fetele din cartier, cu excepția, evident, a Lilei. Marcello se îndrăgostește de Lila, dar ea îl respinge. Michele, puțin mai tânăr decât Marcello, e mai rece, mai inteligent, mai violent. E logodit cu Gigliola, fata cofetarului.

Familia Spagnuolo (familia cofetarului): Domnul Spagnuolo, cofetarul cafenelei Solara. Rosa Spagnuolo, soția cofetarului.

Gigliola Spagnuolo, fata cofetarului, logodită cu Michele Solara.

Alți copii.

Familia Airota:

Airota, profesor de literatură greacă.

Adele, soția lui.

Mariarosa Airota, fiica cea mare, profesoară de istoria artei la Milano.

Pietro Airota, student.

Profesorii:

Ferraro, învățător și bibliotecar. Învățătorul le-a premiat, de când erau mici, atât pe Lila, cât și pe Elena, pentru sârguința lor de cititoare.

Oliviero, învățătoare. A fost prima care și-a dat seama de potențialul Lilei și al Elenei. Lila a scris la zece ani o povestioară intitulată La fata blu. Povestea i-a plăcut mult Elenei, care i-a dat-o lui Oliviero s-o citească. Dar învățătoarea, enervată pentru că părinții Lilei au decis să nu-și mai lase fiica să-și continue studiile, nu s-a pronunțat niciodată în legătură cu povestea aceea. Dimpotrivă, a încetat să se ocupe de Lila și s-a concentrat numai pe reușita Elenei.

Gerace, profesor de gimnaziu.

Galiani, profesoară de liceu. E o profesoară foarte cultă, comunistă. Este imediat fermecată de inteligența Elenei. Îi împrumută cărți, o protejează în conflictul cu profesorul de religie.

Alte personaje:

Gino, fiul farmacistului. Este primul logodnic al Elenei.

Nella Incardo, verișoara învățătoarei Oliviero. Locuiește la Barano, Ischia, și a găzduit-o pe Elena într-o vacanță la mare.

Armando, student la Medicină, fiul profesoarei Galiani.

Nadia, studentă, fiica profesoarei Galiani.

Bruno Soccavo, prietenul lui Nino Sarratore și fiul unui industriaș bogat din San Giovanni a Teduccio.

Franco Mari, student.

1 În italiană, în original: Zâna albastră.

Tineretea

1.

În primăvara anului 1966, Lila, într-o stare de mare agitație, mi-a încredințat o cutie de metal care conținea opt caiete. A spus că nu le mai putea ține în casă, se temea că soțul o să i le citească. Am luat cutia fără prea multe comentarii, cu excepția câtorva aluzii ironice la prea multa sfoară cu care o legase strâns. În perioada aceea, relația dintre noi era foarte proastă, dar părea că numai eu o consideram așa. Ea, în rarele dăți când ne vedeam, nu manifesta nicio stânjeneală, era afectuoasă, nu i se întâmpla niciodată să-i scape un cuvânt ostil.

Când mi-a cerut să jur că nu voi deschide cutia din niciun motiv, am jurat. Dar cum m-am urcat în tren am desfăcut sfoara, am scos caietele și am început să citesc. Nu era un jurnal, chiar dacă apăreau acolo întâmplări detaliate ale vieții ei, începând cu sfârșitul claselor primare. Părea mai curând dovada unei îndârjite autodiscipline de a scrie. Erau multe descrieri: o ramură de copac, lacurile, o piatră, o frunză cu nervurile albe, oalele din casă, diferitele piese ale mașinii de cafea, vasul cu jărat, cărbunele și mangalul, o hartă amănunțită a curții, șoseaua, scheletul de fier ruginit de dincolo de lacuri, părculețul și biserica, tăierea vegetației din spatele căii ferate, blocurile noi, casa părinților, uneltele folosite de tatăl și fratele ei ca să repare încălțăminte, gesturile lor când munceau, culorile mai ales, culorile fiecărui lucru în diferite momente ale zilei. Dar nu erau doar pagini descriptive. Apăreau cuvinte izolate în dialect și în italiană, uneori cuprinse într-un cerc, fără comentarii. Și exerciții de traducere în latină și în greacă. Și pasaje întregi în engleză despre

prăvăliile din cartier, despre mărfuri, despre căruța plină ochi cu fructe și legume pe care Enzo Scanno o muta de pe o stradă pe alta în fiecare zi, ținând măgarul de căpăstru. Și multe considerații despre cărțile pe care le citea, despre filmele pe care le vedea în sala preotului. Și multe dintre ideile pe care le susținuse în discuțiile cu Pasquale, în pălăvrăgelile noastre. Bineînțeles, desfășurarea nu avea continuitate, dar fiecare lucru ferecat de Lila în scris căpăta o relevanță, astfel că nici în paginile scrise când avea unsprezece sau doisprezece ani n-am găsit niciun rând care să sune infantil.

De obicei, frazele erau de o precizie extremă, punctuația foarte îngrijită, caligrafia elegantă ca aceea pe care ne-o predase învățătoarea Oliviero. Dar uneori Lila, ca și cum un drog i-ar fi inundat venele, părea că nu face față ordinii pe care și-o impusese. Atunci totul devenea obositor, frazele căpătau un ritm foarte agitat, punctuația dispărea. În general, în scurt timp își regăsea un ritm relaxat, clar. Dar se putea întâmpla și să se întrerupă brusc și să umple restul paginii cu desene de copaci răsuciiți, munți gheboși și fumegânzi, chipuri amenințătoare. Pe mine m-au fascinat atât ordinea, cât și dezordinea și, cu cât am citit mai mult, cu atât m-am simțit mai înșelată. Cât exercițiu era în spatele scrisorii pe care mi-o trimisese la Ischia cu ani în urmă: de aceea era atât de bine scrisă. Am pus la loc totul în cutie, promițându-mi din nou să nu-mi mai bag nasul.

Dar am cedat repede, caietele emanau forța de seducție pe care Lila o răspândea în jur încă de mică. Vorbise despre cartier, rude, frații Solara, Stefano, fiecare persoană sau lucru cu o precizie nemiloasă. Ce să spun despre libertatea pe care și-o luase cu mine? Cu ce spuneam, cu ce gândeam, cu persoanele pe care le iubeam, chiar cu aspectul meu fizic. Fixase momente decisive pentru ea fără să-i pese de nimic și de nimeni. Iată foarte clară plăcerea pe care o simțise când, la zece ani, scrisese povestioara aceea a ei, La fata blu. Iată cu tot atâta claritate cât suferise pentru că învățătoarea noastră Oliviero nu binevoise să spună un singur cuvânt despre povestea aceea, ba dimpotrivă, o ignorase. Iată suferința și furia pentru că eu mersesem la școala medie fără să-mi pese de ea, abandonând-o. Iată entuziasmul cu care învățase să fie cizmăreasă și sentimentul de revanșă care o incitase să creeze pantofi noi și plăcerea de a realiza prima pereche de încălțăminte împreună cu fratele ei, Rino. Iată durerea din momentul în care Fernando, tatăl ei, spusese că pantofii nu erau bine făcuți. Erau de toate în paginile acelea, dar în special ura față de frații Solara, determinarea teribilă cu care respinsese iubirea celui mai mare dintre ei, Marcello, și momentul în care hotărâse să se

logodească în schimb cu blândul Stefano Carracci, mezelarul, care din dragoste voise să cumpere prima pereche de pantofi realizată de ea, jurând că o va păstra pentru totdeauna. Ah, momentul frumos când, la cincisprezece ani, se simțise o domniță bogată și elegantă, la brațul logodnicului care, numai pentru că o iubea, investise mulți bani în fabrica de încălțăminte a tatălui și fratelui ei, fabrica de încălțăminte Cerullo. Și câtă satisfacție simțise: pantofii imaginați de ea în mare parte realizați, o casă în noul cartier, căsătoria la șaisprezece ani. Și ce somptuoasă petrecere de nuntă urmasse, cât se simțise de fericită. Apoi Marcello Solara, împreună cu fratele lui, Michele, apăruse în toiul petrecerii încălțat chiar cu pantofii la care soțul ei spusese că ține mult. Soțul ei. Cu ce fel de bărbat se căsătorise? Acum, când totul se terminase, o să-și smulgă fața prefăcută arătându-i-o pe cea oribil de adevărată? Întrebări, și faptele fără spoielile sărăciei noastre. M-am dedicat mult acelor pagini, zile și săptămâni la rând. Le-am studiat, am ajuns să învăț pe dinafară fragmentele care-mi plăceau, pe cele care mă entuziasmau, pe cele care mă hipnotizau, pe cele care mă umileau. În spatele firescului lor era cu siguranță un artificiu, dar n- am știut să descopăr care.

În cele din urmă, într-o seară de noiembrie, exasperată, am ieșit luând după mine cutia. Nu mai rezistam s-o simt pe Lila copleșindu- mă chiar și acum, când eram foarte respectată, chiar și acum, când aveam o viață în afara orașului Napoli. M-am oprit pe podul Solferino să privesc luminile filtrate de o pâclă geroasă. Am așezat cutia pe parapet, am împins-o ușor, puțin câte puțin, până când a căzut în râu, de parcă era ea, Lila în persoană, căzând, cu gândurile ei, cuvintele, răutatea cu care reacționa la violență cu violență, modul ei de a pune stăpânire pe mine cum făcea cu orice persoană sau lucru, sau eveniment, sau învățătură cu care abia intra în contact: cărțile și pantofii, blândețea și violența, căsătoria și noaptea nunții, întoarcerea în cartier în noul rol de doamna Raffaella Carracci.

2.

Nu-mi venea să cred că Stefano, atât de amabil, atât de îndrăgostit, îi dăruise lui Marcello Solara semnul Lilei fetiță, amprenta efortului ei asupra pantofilor pe care ea îi născocise.

Am uitat de Alfonso și de Marisa care, așezați la masă, vorbeau între ei cu ochi scânteietori. N-am mai fost atentă la râsetele mamei mele bete. Au pălit muzica, vocea cântărețului, perechile care dansau, Antonio care ieșise pe terasă și, copleșit de gelozie, stătea dincolo de ușa vitrată privind orașul violaceu, marea. S-a estompat chiar și imaginea lui Nino care tocmai părăsise sala ca un arhanghel fără vestitori. Acum o vedeam doar pe Lila care vorbea surescitat la urechea lui Stefano, ea foarte palidă în rochia de mireasă, el fără să zâmbească. Stânjenea i se întindea de la frunte până la ochi ca o mască albicioasă de carnaval pe chipul aprins. Ce se întâmpla, ce s- ar fi întâmplat? Prietena mea își trăgea soțul de braț cu ambele mâini. Trăgea cu toată puterea și eu, care o cunoșteam bine, simțeam că, dacă ar fi putut, i l-ar fi smuls și ar fi traversat sala ținându-l deasupra capului. Sângele ar fi picurat continuu pe trenă și s-ar fi folosit de braț ca de o măciucă sau o falcă pentru a-i sparge fața lui Marcello cu o lovitură trasă bine. Ah, da, ar fi făcut-o, iar la gândul ăsta inima îmi bătea furioasă și gâtul mi se usca. Apoi le-ar fi scos ochii celor doi bărbați, le-ar fi smuls carnea de pe oasele feței, i- ar fi mușcat. Da, da, am simțit că voiam, voiam să se întâmple asta. Sfârșitul iubirii și al acelei petreceri insuportabile, fără îmbrățișări într-un pat din Amalfi. Să desființăm pe dată toate lucrurile și oamenii din cartier, să facem măcel cu ei, să fugim, eu și Lila, să mergem să trăim departe, coborând împreună cu veselă risipire toate treptele abjecției, singure, în orașe necunoscute. Mi s-a părut sfârșitul potrivit pentru ziua aceea. Dacă nimic nu ne putea salva, nici banii, nici un trup de bărbat și nici măcar studiul, era mai bine să distrugem totul imediat. În pieptul meu am simțit cum se intensifică furia ei, o forță care era și nu era a mea în același timp, care m-a umplut de plăcerea de a mă pierde. Mi-am dorit ca forța aceea să se reverse în toate direcțiile. Dar mi-am dat seama că mă și speria. Am înțeles abia pe urmă că știu să fiu în mod calm nefericită numai pentru că sunt incapabilă de reacții violente, mă tem de ele, prefer să rămân nemișcată și să devin ranchiunoasă. Lila nu. Când și-a părăsit locul, s-a ridicat cu o asemenea hotărâre, încât a zguduit masa, tacâmurile din farfuriile murdare, a răsturnat un pahar. În timp ce Stefano se grăbea mecanic să oprească limba de vin care curgea spre rochia doamnei Solara, ea a ieșit cu pas sprinten pe o ușă laterală, trăgând de rochie de fiecare dată când se împiedica în ea.

M- am gândit să alerg după ea, s-o strâng de mână, să-i șoptesc hai, hai să plecăm de aici. Dar nu m-am mișcat. S-a mișcat Stefano care, după o clipă de ezitare, a ajuns-o din urmă, trecând printre perechile care

dansau.

Am privit în jur. Își dăduseră toți seama că ceva o contrariase pe mireasă. Dar Marcello continua să trăncănească în mod complice cu Rino, ca și cum ar fi fost normal să aibă în picioare pantofii aceia. Nu încetau toasturile din ce în ce mai obscene ale negustorului de metale. Cei care simțeau că se află jos în ierarhia meselor și a invitațiilor continuau cu greu să accepte situația. În fine, nimeni, în afară de mine, nu părea să-și dea seama de faptul că mariajul abia celebrat — și care ar fi trebuit să dureze până la moartea soților, printre mulți copii, foarte mulți nepoți, bucurii și suferințe, nuntă de argint, nuntă de aur — pentru Lila se afla deja la sfârșit, indiferent de încercările soțului ei de a-i obține iertarea.

3.

Faptele, pe moment, m-au dezamăgit. M-am așezat lângă Alfonso și Marisa, fără să fiu atentă la trăncănelile lor. Am așteptat semnale de revoltă, dar nu s-a întâmplat nimic. Să pătrund în mintea Lilei era, ca de obicei, dificil: n-am auzit-o urlând, n-am auzit-o amenințând. Stefano a reapărut după jumătate de oră, foarte cordial. Își schimbase costumul, îi dispăruse pata albicioasă de pe frunte și din jurul ochilor. S-a învărtit printre rude și prieteni așteptând să-i vină și soția, iar când ea s-a întors în sală, nemaifiind îmbrăcată în rochie de mireasă, ci într-un costum de călătorie, un taior albastru-pastel, cu nasturi foarte deschiși la culoare și o pălărioară albastră, s-a dus imediat lângă ea. Lila a împărțit dulciuri copiilor, luându-le cu o lingură de argint dintr-un bol de cristal, apoi a trecut printre mese dând bombonierele mai întâi rudelor ei, apoi rudelor lui Stefano. A ignorat întreaga familie Solara și chiar și pe fratele ei, Rino, care a întrebat-o cu un zâmbet neliniștit: „Nu mai ții la mine?“ Ea n-a răspuns, ci i-a dat bomboniera Pinucciei. Avea privirea absentă și pomeții mai proeminenți ca de obicei. Când a venit rândul meu, mi-a întins distrată, fără nici măcar un zâmbet complice, coșul de ceramică plin cu dulciuri și înfășurat în tul alb.

Între timp, familia Solara se enervase din cauza impoliteții Lilei, dar Stefano a remediat situația îmbrățișându-i unul câte unul cu o expresie împăciuitoare și murmurând:

— E obosită, trebuie să aveți răbdare.

L-a sărutat și pe Rino pe obraji, iar cumnatul a făcut o grimasă nemulțumită și l-am auzit spunând:

— Nu e oboseală, Ste', aia s-a născut sucită și-mi pare rău pentru tine.

Stefano a răspuns serios:

— Lucrurile sucite se îndreaptă.

Apoi l-am văzut alergând după soția lui care era deja la ușă, în timp ce orchestra răspândea sunete amețite și mulți se înghesuiau pentru ultimele saluturi.

Nicio întrerupere, deci nu urma să fugim împreună pe străzile lumii. Mi i-am imaginat pe miri, frumoși, eleganți, urcând în decapotabilă. În scurt timp ar fi ajuns pe coasta amalfitană, într-un hotel de lux, și orice jignire teribilă s-ar fi transformat într-o bosumflare ușor de înlăturat. Nicio răzgândire. Lila se desprinsese de mine definitiv și, mi s-a părut, pe neașteptate. Distanța dintre noi era într-adevăr mai mare decât mi-aș fi imaginat. Nu doar se căsătorise, nu s-ar fi limitat să doarmă cu un bărbat în fiecare seară pentru a se supune ritualurilor conjugale. Exista ceva ce nu înțelesesem, dar care, în acel moment, mi s-a părut evident. Lila, cedând în fața certitudinii că cine știe ce acord de afaceri fusese pecetluit între soțul ei și Marcello, cu efortul ei de fetiță, recunoscuse că ține la el mai mult decât la orice altă persoană sau alt lucru din lume. Dacă deja se dăduse bătută, dacă deja înghițise afrontul acela, relația cu Stefano trebuia să fie într-adevăr puternică. Îl iubea, îl iubea ca fetele din romanele ilustrate. I-ar fi sacrificat lui toate calitățile sale pentru tot restul vieții și el nici măcar nu și-ar fi dat seama de sacrificiu. Ar fi fost înconjurat de bogăția de sentimente, de inteligență, de fantezie care o caracteriza fără să știe ce să facă cu ea, ar fi distrus-o. Eu, m-am gândit, nu sunt în stare să iubesc pe nimeni așa, nici măcar pe Nino. Știu doar să-mi petrec timpul citind din cărți. Și m-am văzut pentru o fracțiune de secundă semănând leit cu un blid deformat în care sora mea, Elisa, dăduse de mâncare unui pisoi până când el nu mai apăruse, iar blidul rămăsese gol și prăfuit pe palier. Acela a fost momentul în care, cu un sentiment acut de anxietate, m-am convins că mersesem prea departe. Trebuie să mă întorc, mi-am spus, trebuie să fac precum Carmela, Ada, Gigliola, Lila însăși. Să accept cartierul, să alung mândria, să pedepsesc trufia, să nu mai umilesc pe cine mă iubește. Când Alfonso și Marisa au șters-o ca să ajungă la timp la întâlnirea cu Nino, am făcut un ocol mare ca s-o evit pe mama și m-am dus lângă logodnicul meu pe terasă.

Eram îmbrăcată prea subțire, soarele apusese și începea să fie frig. Cum

m-a văzut, Antonio și-a aprins o țigară și s-a prefăcut că se uită la mare.

— Să mergem, am spus.

— Du-te cu fiul lui Sarratore.

— Vreau să plec cu tine.

— Ești o mincinoasă.

— De ce?

— Pentru că dacă ăla te voia, tu mă lăsași aici fără măcar să-mi spui pa.

Era adevărat, dar m-a enervat că o spunea atât de deschis, fără a fi atent la cuvinte. I-am șuiert:

— Dacă nu-nțelegi că stau aici cu riscul ca dintr-un moment într- altul să vină mama și să mă ia la palme din cauza ta, atunci înseamnă că te gândești doar la tine, că de mine nu-ți pasă deloc.

El a simțit în vocea mea un strop de dialect, a observat fraza lungă, conjunctivele și și-a pierdut calmul. A aruncat țigara, m-a prins de încheietură cu o forță tot mai puțin controlată și a urlat la mine — un urlat ferecat în gât — că el era acolo pentru mine, numai pentru mine, și că eu îi zisesem că trebuia să stea lângă mine mereu, în biserică și la petrecere, eu, da, și m-ai pus să jur, a horcăit, jură, ai spus, că n-o să mă lași niciodată singură și atunci mi-am făcut costumul și sunt plin de datorii la doamna Solara și ca să-ți fac plăcere, ca să fac cum mi-ai zis tu, n-am stat nici măcar un minut cu mama și cu frații mei: și care e recompensa, recompensa e că m-ai tratat ca pe-un rahat, ai vorbit tot timpul cu fiul poetului și m-ai umilit în fața tuturor prietenilor, m-ai făcut să pic prost, fiindcă pentru tine eu sunt un nimeni, fiindcă tu ești atât de școlită și eu nu, fiindcă eu nu înțeleg lucrurile pe care le spui, și e adevărat, e foarte adevărat că nu le înțeleg, dar, fir-ar a dracului de treabă, Lenù, uită- te, uită-te în ochii mei: tu crezi că îmi poți ordona în mod autoritar, tu crezi că eu nu sunt în stare să spun de-ajuns, dar te înșeli, știi totul, dar nu știi că dacă acum ieși cu mine pe ușa aia, dacă acu' eu îți zic bine și plecăm, dar apoi aflu că te vezi la școală, și cine știe pe unde altundeva, cu împuțitu' cela de Nino Sarratore, eu te omor, Lenù, te omor, și așa că gândește-te, lasă-mă aici imediat, copleșit de

disperare, lasă-mă, că e mai bine pentru tine, și între timp mă privea cu ochi roșii și foarte mari și rostea cuvintele deschizând mult gura, zbierându-mi-le fără să zbiere, cu nările dilatate, foarte negre, și pe chip cu o asemenea suferință, încât m-am gândit că poate-și face rău în interior, pentru că frazele, strigate astfel în gât, în piept, dar fără să explodeze în aer, sunt ca niște bucăți de fier ascuțit care-i rănesc

plămânii și faringele.

Aveam, în mod nedeslușit, nevoie de acea agresiune. Faptul că m-a apucat de încheietură, teama că o să mă lovească, râul acela al lui de cuvinte dureroase au sfârșit prin a mă consola, mi s-a părut că măcar el ținea mult la mine.

— Mă doare, am șoptit.

El a slăbit încet strânsoarea, dar m-a fixat în continuare cu gura larg deschisă. Voia să-i acord importanță și autoritate, să mă ancoroz de el. Pielea din jurul încheieturii îmi devenea vineție.

— Ce hotărăști? m-a întrebat.

— Vreau să stau cu tine, am răspuns, dar încruntată.

A închis gura, ochii i s-au umplut de lacrimi, a privit spre mare ca să aibă timp să și le rețină.

În scurt timp am ieșit amândoi în stradă. Nu i-am așteptat pe Pasquale, pe Enzo, pe fete, n-am salutat pe nimeni. Cel mai important era să nu fim văzuți de mama, așa că am șters-o pe jos. Era deja întuneric. O vreme am mers unul lângă altul fără să ne atingem, apoi Antonio, cu un gest nesigur, mi-a pus un braț în jurul umerilor. Voia să mă facă să înțeleg că aștepta să fie iertat, de parcă vinovatul ar fi fost el. Fiindcă ținea la mine, decisese să considere că în orele pe care, sub ochii lui, seducătoare și sedusă, le petrecusem cu Nino avusese halucinații.

— Ți-am făcut o vânătaie? a întrebat, încercând să mă prindă de încheietură.

N- am răspuns. Mi-a strâns umărul cu palma deschisă, eu am avut un gest de aversiune care l-a îndemnat imediat să slăbească prinderea. A așteptat, am așteptat. Când a încercat să-mi transmită din nou acel semnal al lui de capitulare, mi-am trecut un braț în jurul taliei lui.

4.

Ne-am sărutat încontinuu, în spatele unui copac, în ușa de intrare a unui bloc, pe străduțe întunecate. Apoi am luat un autobuz, încă unul și am ajuns la gară. Ne-am dus spre lacuri pe jos, continuând să ne sărutăm pe drumul puțin umblat care se întindea de-a lungul căii ferate.

Mă simțeam înfierbântată, chiar dacă rochia era lejeră și frigul serii tăia, cu fiori neașteptați, căldura pielii. Antonio, din când în când, se lipea de

mine în umbră, mă îmbrățișa cu o asemenea pasiune, că îmi făcea rău. Buzele-i ardeau, căldura gurii lui îmi aprindea gândurile și imaginația. Poate că Lila și Stefano, îmi spuneam, sunt deja la hotel. Poate că iau cina. Poate că s-au pregătit pentru noapte. Ah, să dormi lipită de un bărbat, să nu-ți mai fie frig. Simțeam limba lui Antonio agitându-se în gura mea și, în timp ce-mi apăsa sânii peste stofa rochiei, eu îi atingeam sexul printr-un buzunar al pantalonilor.

Cerul era pătat de mici nebulozități de stele deschise la culoare. Mirosul de mușchi și pământ putred al lacurilor pălea în fața parfumurilor dulcele ale primăverii. Iarba era udă, apa bolborosea brusc, ca și cum ar fi căzut în ea o ghindă, o piatră, o broască. Am parcurs o cărare pe care o știam bine amândoi, ducea la un grup de copaci uscați, cu trunchiul subțire și crengile rupte aiurea. La câțiva metri distanță era vechea fabrică de conserve, o clădire cu acoperișul distrus, numai din grinzi și table de fier. Am simțit în mine o urgență de plăcere, ceva care mă trăgea din interior ca o panglică de catifea bine întinsă. Voiam ca satisfacerea dorinței mele să fie foarte intensă, capabilă să spulbere toată ziua aceea. Simțeam frecarea aceea continuă în stomac ca pe niște mângâieri și înțepături, în mod plăcut, mai puternică decât în celelalte dăți. Antonio îmi spunea cuvinte de iubire în dialect, mi le spunea în gură, pe gât, insistent. Eu tăceam, tăcusem mereu în timpul acelor întâlniri, oftam numai.

— Spune-mi că ții la mine, m-a implorat la un moment dat.

— Da.

— Spune-mi-o.

— Da.

N-am adăugat altceva. L-am îmbrățișat, l-am strâns cu toată puterea pe care o aveam. Voiam să fiu mângâiată și sărutată în fiecare colțisor al trupului, simțeam nevoia să fiu strivită, mușcată, voiam să rămân fără răsuflare. M-a îndepărtat puțin de el, continuând să mă sărute, și a lăsat o mână să-i alunece în sutien. Dar nu mi-a ajuns, în seara aia era prea puțin. Toate contactele avute până-n acel moment, pe care el mi le impusese precaut și pe care eu le acceptasem tot atât de precaut, acum mi se păreau insuficiente, incomode, prea rapide. Totuși, nu știam cum să-i spun că voiam mai mult, îmi lipseau cuvintele. În fiecare dintre întâlniri noastre secrete celebrăm un ritual mut, etapă după etapă. El îmi mângâia sânii, îmi ridica fusta, mă atingeă între picioare și între timp, ca un semnal, mă împingea spre excitația de piele moale și cartilaje și vene și sânge care-i vibra în pantaloni. Dar eu atunci am amânat să-i scot sexul, știam că imediat cum aș fi făcut-o, el ar fi uitat de mine, ar fi

încetat să mă atingă. Sâni, șoldurile, fundul, pubisul nu l-ar mai fi ținut ocupat, s-ar fi concentrat numai asupra mâinii mele, adică ar fi înconjurat-o imediat cu a lui ca să mă încurajeze s-o mișc cu ritmul potrivit. Apoi ar fi extras batista și ar fi ținut-o pregătită pentru momentul în care pe gură i-ar fi ieșit un horcăit ușor și din penis lichidul periculos. Atunci s-ar fi retras puțin amețit, rușinat poate, și ne-am fi întors acasă. Un final obișnuit pe care însă acum, în mod neclar, mă grăbeam să-l schimb: nu-mi păsa că rămân însărcinată fără să fiu căsătorită, nu-mi păsa de păcat, de supraveghetorii divini cuibăriți în cosmos deasupra noastră, de Sfântul Duh sau oricine altcineva în locul lui, iar Antonio a simțit asta și s-a dezorientat. În timp ce mă săruta tot mai agitat, a încercat repetat să-mi tragă mâna în jos, dar eu m-am sustras, am împins pubisul spre degetele cu care mă atingeam, am împins cu putere și repetat, oftând prelung. El atunci și-a retras mâna și a încercat să-și descheie pantalonii.

— Așteaptă, am spus.

L-am tras după mine spre scheletul vechii fabrici de conserve. Acolo era mai întuneric, mai adăpostit, dar plin de șoareci, le-am simțit foșnetul prudent, alergătura. Inima a început să-mi bată foarte puternic, mi-era frică de locul acela, de mine, de nebunia care mă apucase de a-mi șterge din comportare și din voce sentimentul de straniețe pe care mi-l descoperisem în mine cu câteva ore înainte. Voiam să mă cufund din nou în cartier, să fiu cum fusesem odinioară. Voiam să arunc cât colo studiile, caietele pline de exerciții. Să fac exerciții pentru ce, în fond? Ce puteam deveni în afara umbrei Lilei nu conta deloc. Ce eram în comparație cu ea în rochie de mireasă, cu ea în decapotabilă, cu pălărioara albastră și taionul pastel? Ce eram aici cu Antonio, pe furiș, între dărăpănături, cu foșnetul șobolanilor în jur, cu fusta ridicată pe șolduri, cu chiloții în vine, maniacă și neliniștită, și vinovată, în timp ce ea se oferea goală, cu detașare seducătoare, în așternuturi de in, într-un hotel cu vedere la mare și-l lăsa pe Stefano s-o violeze, să intre în ea adânc, să-i dea sămânța lui, s-o lase gravidă în mod legitim și fără temeri? Ce eram în timp ce Antonio se lupta cu pantalonii lui și-mi potrivea între picioare, în contact cu sexul meu nud, carnea groasă de mascul și-mi strângea fesele frecându-se de mine, mișcându-se înainte și-napoi, gâfâind? Nu știam. Știam doar că nu eram ce voiam în acel moment. Nu-mi era de ajuns să se frece de mine. Voiam să fiu penetrată, voiam să-i zic Lilei la întoarcere: nici eu nu mai sunt virgină, ce faci tu fac și eu, nu vei reuși să mi-o iei înainte. Așa că mi-am strâns brațele în jurul gâtului lui Antonio și

I-am sărutat, m-am ridicat pe vârful picioarelor, i-am căutat sexul cu al meu, i l-am căutat fără niciun cuvânt, pe încercate. El și-a dat seama și s-a ajutat cu mâna, am simțit că intra puțin, am tresărit de curiozitate și de teamă. Dar am simțit și efortul pe care-l făcea ca să înceteze, ca să-și interzică să împingă cu toată violența pe care o nutrise o după-

amiază întreagă și pe care cu siguranță încă o nutrea. E pe punctul de a renunța, mi-am dat seama, și m-am lipit de el ca să-l conving să continue. Dar Antonio, cu un oftat lung, m-a îndepărtat de el și mi-a zis în dialect:

— Nu, Lenù, eu chestia asta vreau s-o fac cum se face cu o soție, nu așa.

Mi-a prins mâna dreaptă, mi-a dus-o spre sexul lui cu un fel de suspin reprimat, iar eu m-am resemnat să-l masturbez.

Apoi, ieșind din zona lacurilor, a spus stingherit că mă respecta și nu voia să mă lase să fac un lucru pe care apoi l-aș fi regretat, nu în locul acela, nu în felul acela murdar și fără niciun pic de grijă. A spus-o ca și cum ar fi fost el cel care îndrăznise prea mult și poate că într-adevăr credea că așa se întâmplaseră lucrurile. N-am rostit un singur cuvânt tot drumul, apoi mi-am luat la revedere de la el ușurată. Când am ciocănit la ușa casei, mi-a deschis mama și, deși frații mei încercau în zadar s-o oprească, fără să țipe, fără măcar să facă aluzie la vreun reproș, m-a luat la palme. Ochelarii au zburat pe podea și imediat am strigat la ea cu o bucurie aspră, fără nici măcar vreo urmă de dialect:

— Vezi ce-ai făcut? Mi-ai spart ochelarii și acum din vina ta nu mai pot învăța, n-o să mă mai duc la școală.

Mama a înghețat, până și mâna cu care mă lovise a rămas nemișcată în aer, ca lama unui topor. Elisa, surioara mea, a luat ochelarii de jos și a spus încet:

— Ține, Lenù, nu s-au spart.

5.

M-a cuprins o stare de epuizare care, oricât aș fi încercat să mă odihnesc, nu voia să treacă. Pentru prima dată am chiulit de la școală. Am lipsit, cred, vreo cincisprezece zile și nici lui Antonio nu i-am spus că

nu mai suportam învățatul, că voiam să mă opresc. Ieșeam la ora obișnuită, mă plimbam toată dimineața pe jos prin oraș. Am învățat multe despre Napoli în perioada aceea. Scotoceam printre cărțile vechi de pe tarabele de la Port'Alba, asimilam fără să vreau titluri, nume de autori, mă duceam spre Toledo și spre mare. Sau urcam la Vomero pe strada Salvator Rosa, ajungeam la San Martino, coboram pe Petraio. Sau exploram Doganella, ajungeam la cimitir, mă plimbam pe aleile tăcute, citeam numele morților. Uneori, tineri fără ocupație, bătrâni neghiobi, chiar și domni distinși de vârstă mijlocie mă urmăreau cu propuneri obscene. Grăbeam pasul cu ochii plecați, fugeam, simțind pericolul, dar nu mă potoleam. Dimpotrivă, cu cât trăgeam mai mult chiulul, cu atât acele lungi dimineți de vagabondaj măreau spărtura din înlănțuirea de obligații școlărești care mă țineau prizonieră de când aveam șase ani. La timpul convenit mă întorceam acasă și nimeni nu bănuia că eu, tocmai eu, nu mă dusesem la școală. Îmi petreceam după- amiaza citind romane, apoi alergam la lacuri la Antonio, care era foarte bucuros că sunt disponibilă. Și-ar fi dorit să mă întrebe dacă-l văzusem pe fiul lui Sarratore. Îi citeam întrebarea în ochi, dar nu îndrăzneam să mi-o pună, se temea de ceartă, se temea că o să mă enervez și o să-i refuz puținele minute de plăcere. Mă îmbrățișa ca să mă simtă docilă aproape de corpul lui și să alunge orice îndoială. În acele momente excludea că puteam să-l jiglesc întâlnindu-mă și cu celălalt.

Se înșela: în realitate, deși mă simțeam vinovată, nu făceam altceva decât să mă gândesc la Nino. Îmi doream să-l întâlnesc, să-i vorbesc și, pe de altă parte, mi-era frică de asta. Mă temeam că m-ar fi umilit cu superioritatea lui. Mă temeam că s-ar fi întors, într-un fel sau altul, asupra motivelor pentru care articolul meu despre confruntarea cu profesorul de religie nu fusese publicat. Mă temeam că mi-ar fi comunicat părerile crude ale redacției. N-aș fi suportat asta. Fie în timp ce hălăduiam prin oraș, fie seara în pat, când nu-mi venea somnul și-mi simțeam foarte limpede incompetența, preferam să cred că textul meu fusese aruncat la gunoi din pură și simplă lipsă de spațiu. A atenua, a lăsa să pălească. Dar era dificil. Nu fusesem la înălțimea nivelului de pregătire al lui Nino, deci nu puteam să-i stau alături, să mă fac ascultată, să-i spun gândurile mele. În fond, ce gânduri, nu aveam niciunul. Era mai bine să mă autoelimin, gata cu cărțile, cu notele și cu laudele. Speram să uit totul încet, încet: noțiunile care-mi umpleau capul, limbile vii și moarte, italiana însăși care mi se ivea de-acum pe buze chiar și când vorbeam cu frățiorii mei. E vina Lilei, mă gândeam, dacă am apucat-o pe calea asta, trebuie

s-o uit și pe ea: Lila a știut întotdeauna ce voia și a avut; eu nu vreau nimic, eu sunt făcută din nimic. Speram să mă trezesc dimineața fără dorințe. Odată golită — plănuiam — afecțiunea lui Antonio și afecțiunea mea pentru el vor fi de-ajuns.

Apoi, într-o zi, întorcându-mă acasă, m-am întâlnit cu Pinuccia, sora lui Stefano. Am aflat de la ea că Lila se întorsese din voiajul de nuntă și că dăduse o masă mare pentru a sărbători logodna cumnatei cu fratele ei.

— Tu și Rino v-ați logodit? am întrebat, prefăcându-mă surprinsă.

— Da, a spus ea radioasă, și mi-a arătat inelul pe care el i-l dăruise.

Îmi amintesc că în timp ce Pinuccia vorbea, am avut un singur gând complet aiurea: Lila a dat o petrecere în casa ei cea nouă și nu m-a invitat, dar mai bine așa, sunt bucuroasă, gata, nu mă mai compar cu ea, nu vreau s-o mai văd. Numai după ce fiecare detaliu al logodnei a fost analizat, am întrebat prudent de prietena mea. Pinuccia a zâmbit perfid și a răspuns cu o formulă în dialect: are de învățat. N-am întrebat ce. Odată ajunsă acasă, am dormit toată după-amiaza.

A doua zi am ieșit ca de obicei la șapte dimineața ca să mă duc la școală sau, mai bine zis, ca să mă prefac că mă duc la școală. Tocmai traversasem șoseaua, când am văzut-o pe Lila țâșnind din decapotabilă și intrând în curtea noastră fără măcar să-l salute pe Stefano care se afla la volan. Era îmbrăcată îngrijit și purta ochelari mari și negri chiar dacă nu era soare. M-a impresionat eșarfa ei din mătase albastră, o înfășurase astfel încât să-i acopere și buzele. M-am gândit cu invidie că e vreun nou stil de-al ei, diferit deja de cel à la Jacqueline Kennedy, mai curând de doamnă misterioasă cum de mici ne imaginaserăm să devenim. Am continuat să merg fără s-o strig.

După câțiva pași, însă, m-am întors, dar nu cu un plan clar, ci doar pentru că n-am putut să nu fac asta. Inima îmi bătea puternic, aveam sentimente confuze. Poate că voiam să-i cer să-mi spună în față că prietenia noastră se terminase. Poate că voiam să-i strig că hotărâsem să nu mai învăț și să mă căsătoresc și eu, să merg să locuiesc în casa lui Antonio cu mama și frații lui, să spăl scările ca Melina nebuna. Am traversat cu pași repezi curtea, am văzut-o intrând pe ușa blocului în care locuia soacra ei. Am luat-o pe scări, aceleași pe care urcaserăm împreună, copile fiind, când ne duseserăm să-i cerem lui don Achille să ne dea înapoi păpușile. Am strigat-o, s-a răsucit.

— Te-ai întors, am spus.

— Da.

— Și de ce nu m-ai căutat?

- Nu voiam să mă vezi.
- Ceilalți te pot vedea și eu nu?
- De ceilalți nu-mi pasă, de tine da.

Am remarcat că e nesigură. Ce nu trebuia să văd? Am urcat treptele care ne despărțeau, i-am dat la o parte cu delicatețe eșarfa și i-am scos ochelarii.

6.

O fac din nou acum, cu ajutorul imaginației, începând să povestesc despre voiajul ei de nuntă nu doar cum mi-a vorbit despre el acolo, pe palier, dar cum am citit apoi în caietele ei. Fusesem nedreaptă cu ea, voisem să cred într-o capitulare a ei ușoară ca s-o pot înjosi cum mă simțisem înjosită eu atunci când Nino părăsise sala petrecerii, voisem s-o minimalizez pentru a nu-i simți pierderea. Iat-o acolo, în schimb, la recepția deja încheiată, închisă în decapotabilă, cu pălărioara albastră, cu taiorul pastel. Ochii îi ardeau de furie și, cum s-a pus mașina în mișcare, l-a lovit pe Stefano cu cuvintele și frazele cele mai insuportabile care i se puteau adresa unui bărbat din cartierul nostru.

El a încasat insultele după obiceiul său, surâzând, fără să spună un cuvânt și ea, în cele din urmă, a tăcut. Dar tăcerea a durat puțin. Lila a reînceput calmă, doar cu o ușoară gâfâială. I-a spus că nu mai voia să stea în mașina aceea niciun minut în plus, că-i făcea scârbă să respire aerul pe care-l respira el, că voia să coboare, imediat. Stefano i-a citit, într-adevăr, scârba pe chip, totuși a continuat să conducă fără să spună nimic, așa încât ea a ridicat din nou tonul ca să-l oblige să oprească. Atunci el a oprit, dar când Lila chiar a încercat să deschidă portiera, a prins-o zdravăn de un braț.

— Acum stai să mă ascuți, a spus încet, sunt motive serioase pentru tot ce s-a întâmplat.

I-a explicat cu calm cum decurseseră lucrurile. Pentru a evita ca fabrica de încălțăminte să se închidă înainte să-și deschidă pe bune ușile, fusese necesar să se asocieze cu Silvio Solara și fiii, singurii capabili să asigure nu doar distribuția încălțăminteii în cele mai bune magazine din oraș, ci chiar deschiderea în Piața Martirilor, până la toamnă, a unui magazin exclusiv de încălțăminte Cerullo.

— Ce-mi pasă mie de nevoile tale, l-a întrerupt Lila zbatându-se.

— Nevoile mele sunt ale tale, ești soția mea.

— Eu? Eu nu mai sunt nimic pentru tine și nici tu pentru mine.

Dă-mi drumul.

Stefano i-a dat drumul.

— Nici tatăl și fratele tău nu sunt nimic?

— Când vorbești despre ei, clătește-ți gura, nu ești vrednic nici măcar să le spui pe nume.

În schimb, Stefano le-a spus pe nume. A spus că înțelegerea cu Silvio Solara fusese dorită de Fernando în persoană. A spus că obstacolul major fusese Marcello, foarte supărat pe Lila, pe toată familia Cerullo și mai ales pe Pasquale, Antonio și Enzo, care-i făcuseră mașina bucăți și-l bătuseră zdravăn. A spus că Rino fusese cel care-l îmbunase, că fusese nevoie de multă răbdare și că, în fine, când Marcello spusese: „Atunci vreau pantofii pe care i-a făcut Lina“, Rino îi răspunsese: „Bine, ia pantofii.“

A fost un moment urât, iar Lila a simțit o împunsătură în piept.

Dar oricum a urlat:

— Și tu ce-ai făcut?

Stefano a avut un moment de stânjeneală.

— Ce trebuia să fac? Să mă cert cu fratele tău, să-ți ruinez familia, să las să înceapă un război împotriva prietenilor tăi, să pierd toți banii pe care i-am investit?

Fiecare cuvânt i s-a părut Lilei, prin tonalitate și conținut, o recunoaștere ipocrită a vinovăției. Nici nu l-a lăsat să termine și a început să-i tragă pumni în umăr, urlând:

— Deci, ai spus și tu „bine“, te-ai dus să iei pantofii și i i-ai dat.

Stefano a lăsat-o în pace și doar când ea a încercat iarăși să deschidă portiera ca să fugă, i-a zis rece: „Calmează-te“. Lila s-a întors brusc: să se calmeze după ce el aruncase vina asupra tatălui și fratelui ei, să se calmeze când toți trei o trataseră ca pe o cârpă de șters pe jos, ca pe o zdreanță? Nu vreau să mă calmez, a urlat, rahat cu ochi, du-mă imediat acasă la mine, ce ai spus acum trebuie să repeți în fața celorlalți doi bărbați de rahat. Și abia când a rostit acea expresie în dialect, uommen'e mmerd, și-a dat seama că încălcase limita tonului controlat al soțului ei. O clipă mai târziu, Stefano a lovit-o peste față cu mâna lui robustă, o palmă foarte violentă, care i s-a părut o explozie de adevăr. Ea a tresărit de uimire și de usturimea dureroasă de pe obraz. L-a privit uluită în timp ce el pornea motorul din nou și spunea, cu o voce care pentru prima dată

de când începuse să-i facă curte nu mai era liniștită, ci dimpotrivă, îi tremura:

— Vezi ce mă obligi să fac? Îți dai seama că exagerezi?

— Am greșit totul, a șoptit ea.

Dar Stefano a negat cu hotărâre, ca și cum nici n-ar fi vrut să ia în considerare acea posibilitate, și i-a ținut un discurs lung, puțin amenințător, puțin didactic, puțin patetic. A spus, mai mult sau mai puțin, așa:

— N-am greșit cu nimic, Lina, trebuie doar să lămurim câteva lucruri. Tu nu te mai numești Cerullo. Tu ești doamna Carracci și trebuie să faci ce-ți spun eu. Știi, n-ai simț practic, nu știi ce e comerțul, crezi că banii se găsesc pe jos. Dar nu e așa. Banii trebuie să-i fac în fiecare zi, trebuie să-i duc unde se pot înmulți. Ai desenat pantofii, tatăl și fratele tău știu să muncească bine, dar voi trei împreună nu puteți face banii să se înmulțească. Familia Solara însă da și atunci — ascultă-mă bine — nu-mi pasă deloc dacă oamenii aceia nu-ți plac. Marcello mă dezgustă și pe mine și când te privește numai cu coada ochiului, când mă gândesc la lucrurile pe care le-a spus despre tine, îmi vine chef să-i înfig un cuțit în burtă. Dar dacă îmi folosește pentru a înmulți banii, atunci devine cel mai bun prieten pe care-l am. Și știi de ce? Pentru că dacă banii nu se înmulțesc, nu mai avem mașina asta, hainele astea nu ți le mai pot cumpăra, pierdem și casa cu tot ce e în ea, ajungi să nu mai fii o doamnă și copiii noștri vor crește ca niște odrasle de cerșetori. Așadar, îndrăznește încă o dată să-mi spui lucrurile pe care mi le-ai spus în seara asta și îți distrug fața asta frumoasă în așa hal, încât nu vei mai putea ieși din casă. Ne-am înțeles? Răspunde.

Lila a mijit ochii. Obrazul îi devenise vinețiu, dar în rest era foarte palidă. Nu i-a răspuns.

7.

Au ajuns la Amalfi pe seară. Niciunul din ei nu stătuse niciodată într-un hotel, așa că s-au comportat într-un mod foarte stingher. Stefano mai ales a fost intimidat de tonul vag ironic al recepționarului și și-a asumat fără să vrea un comportament de slugă. Când și-a dat seama de asta, și-a acoperit stânjenelile cu gesturi bruște și urechile i-au luat foc când doar

i s-au cerut actele. Între timp a apărut hamalul, un bărbat la vreo cincizeci de ani cu mustăți foarte subțiri, dar el l-a respins de parcă ar fi fost un hoț, apoi s-a răzgândit și, arogant, i-a dat un bacșiș mare chiar dacă nu s-a folosit de serviciile lui. Lila l-a urmat, el ducând valizele în sus pe scări și — mi-a povestit — treaptă după treaptă a avut pentru prima dată impresia că-l pierduse pe drum pe băiatul cu care se căsătorise de dimineată, că însoțește un necunoscut. Stefano era, într-adevăr, atât de lat, avea picioarele scurte și grase, brațele lungi, nodurile degetelor albe? De cine se legase pentru totdeauna? Furia care o copleșise în timpul călătoriei a lăsat loc neliniștii.

Când au ajuns în cameră, el s-a străduit să redevină afectuos, dar era obosit și încă enervat din cauza palmei pe care fusese nevoit să i-o dea. A adoptat un ton artificial. A lăudat camera, foarte spațioasă, a deschis ușa, a ieșit pe balcon, i-a spus vino, simți ce aer parfumat, privește marea cum licărește. Dar ea căuta un mod de a ieși din capcana aceea și a schițat vag un nu, îi era frig. Stefano a închis imediat ușa, a sugerat că dacă voiau să facă doi pași și să mănânce în oraș, era mai bine să-și pună pe ei ceva mai gros, a spus: eventual mie ia-mi o vestă, ca și cum ar fi trăit deja de mulți ani împreună și ea ar fi știut să caute competent în valize, să găsească o vestă pentru el exact cum ar fi găsit un pulover pentru ea. Lila a părut să-l aprobe, dar de fapt n-a deschis valizele, n-a luat nici pulover, nici vestă. A ieșit imediat pe hol, nu voia să rămână în cameră niciun minut în plus. El a urmat-o bombănind: eu pot să stau și așa, dar îmi fac griji pentru tine, ai să răcești.

Au colindat prin Amalfi, până la dom, în sus pe scări, din nou în jos până la fântână. Stefano acum se chinuia s-o amuze, dar să fie amuzant nu fusese niciodată punctul lui forte. Îi ieșeau mai bine tonurile patetice sau frazele sentențioase ale bărbatului matur care știe ce vrea. Lila nu i-a răspuns aproape niciodată și, în cele din urmă, soțul ei s-a limitat să-i arate una și alta exclamând: privește. Dar pe ea, care în alte vremuri ar fi dat importanță fiecărei pietre, acum n-o interesa nici frumusețea ulițelor, nici parfumurile grădinilor, nici arta și istoria Amalfiului, nici, mai ales, vocea lui care spunea încontinuu, enervant: e frumos, ei?

Curând, Lila a început să tremure, dar nu pentru că era deosebit de frig, era nervozitatea. El a băgat de seamă și i-a propus să se întoarcă la hotel, a îndrăznit chiar și o frază de genul: astfel ne îmbrățișăm și ne ținem de cold. Dar ea voia să se mai plimbe, până când, copleșită de oboseală, chiar dacă nu-i era niciun pic foame, a intrat fără să se consulte cu el într-un restaurant. Stefano, răbdător, a urmat-o.

Au comandat de toate, n-au mâncat aproape nimic, au băut mult vin. El, la un moment dat, n-a mai reușit să se abțină, a întrebat-o dacă mai era supărată. Lila a făcut semn că nu și era adevărat. La întrebarea aceea, se minunase ea însăși că n-a găsit în sufletul ei nici măcar un pic de ranchiună în legătură cu familia Solara, cu tatăl și fratele ei, cu Stefano. Totul se schimbase rapid în mintea ei. Brusc, de povestea cu pantofii nu-i mai păsa deloc, dimpotrivă, nici măcar nu reușea să înțeleagă de ce se supărase atâta văzându-i în picioarele lui Marcello. Acum, în schimb, o îngrozea și o făcea să sufere verigheta groasă care-i strălucea pe inelar. Și-a amintit uluită ziua aceea: biserica, slujba religioasă, petrecerea. Ce-am făcut, s-a gândit amețită de vin, și ce e cerculețul ăsta de aur, acest zero strălucitor pe care mi l-am pus pe deget? Avea unul și Stefano, îi lucea printre firele de păr foarte negre, degete viloase, se spunea în cărți. Și l-a amintit în costum de baie cum îl văzuse la mare. Piept lat, rotule groase ca niște castroane răsturnate. Nu era nici cel mai mic detaliu care, odată ce și-l amintea, să-i indice vreun șarm. Era o ființă cu care simțea de pe acum că nu poate avea nimic și care, în schimb, era acolo în sacou și cravată și își mișca buzele umflate și-și scărpină o ureche cu lobul cărnos și adesea lua cu furculița din farfuria ei doar ca să guste. N-avea mai deloc legătură cu vânzătorul de mezeluri care o atrăsese, băiatul ambițios foarte sigur de sine, dar cu bune maniere, soțul din dimineața aceea din biserică. Etala niște fălci foarte albe, o limbă roșie în gaura întunecată a gurii, ceva în el și în jurul lui se distrusese. La masa aceea, într-un du-te-vino al ospătarilor, tot ce o purtase până acolo, la Amalfi, i s-a părut lipsit de orice coerență logică și, totuși, insuportabil de real. De aceea, în timp ce acelei ființe de nerecunoscut i se aprindea privirea la ideea că furtuna trecuse, că ea îi înțelesese motivele, că le acceptase, că putea, în sfârșit, să-i vorbească de marile lui proiecte, i-a venit în minte să șterpelească un cuțit de la masă ca să i-l înfigă în gât când, în cameră, ar fi încercat s-o atingă.

Până la urmă n-a făcut-o. Pentru că în acel restaurant, la acea masă, plină de vin, întreaga ei căsnicie, de la rochia de mireasă la verighetă, i-a apărut lipsită de sens, a avut impresia și că orice posibilă pretenție sexuală din partea lui Stefano i s-ar fi părut nebunească în primul rând lui. Așa că, mai întâi a studiat cum să ia cuțitul (l-a acoperit cu șervetul pe care și-l luase de pe genunchi, le-a pus pe amândouă în poală, s-a pregătit să ia geanta ca să-i dea drumul în ea și să pună la loc șervetul pe masă), apoi a renunțat. Șuruburile care țineau laolaltă noua ei condiție de soție, restaurantul, Amalfi, i s-au părut atât de slăbite, că la sfârșitul

cinei vocea lui Stefano nici nu mai ajungea până la ea. În urechi avea doar un zgomot de lucruri, ființe vii și gânduri, fără vreo explicație.

Pe drum, el a reînceput să vorbească despre părțile bune ale familiei Solara. Cunoștea, i-a spus, oameni importanți la primărie, erau protejați de Partidul Democrat Italian², de cei din Mișcarea Socială Italiană. Îi plăcea să vorbească de parcă într-adevăr înțelegea ceva din mașinațiile familiei Solara. Cu tonul unui om expert, a subliniat: politica e urâtă, dar e importantă pentru a face bani. Lilei i-au revenit în minte discuțiile avute cu Pasquale mai de mult și cele avute cu el în perioada logodnei, planul de a se desprinde complet de părinții lor, de abuzurile și ipocriziile și cruzimile trecutului. Spunea da, s-a gândit, spunea că e de acord, dar nu mă asculta. Cui i-am vorbit? Pe persoana asta n-o cunosc, nu știu cine e. Și totuși, când el a luat-o de mână și i-a spus la ureche că ținea la ea, nu s-a retras. Poate că plănuia să-l facă să creadă că era totul în regulă, că erau într-adevăr niște soți în voiaj de nuntă, ca să-l rănească mai profund când i-ar fi spus cu toată scârba pe care o simțea în stomac: să mă bag într-un pat cu hamalul hotelului sau cu tine — aveți amândoi degetele îngălbenite de fum — pentru mine înseamnă același lucru dezgustător. Sau poate — și, după mine, acest lucru e mai probabil — era prea înspăimântată și încerca de- acum să amâne orice reacție.

Cum au ajuns în cameră, el a încercat s-o sărute, ea s-a ferit. Serioasă, a deschis valiza, a scos din ea cămașa de noapte, i-a întins pijamaua soțului care i-a zâmbit mulțumit pentru atenția primită și a încercat din nou s-o prindă. Dar ea s-a închis în baie.

Și-a clătit fața îndelung ca să alunge amețeala vinului, senzația de lume fără contur. N-a reușit, dimpotrivă, a avut sentimentul că gesturile sale erau și mai lipsite de coordonare. Ce fac? s-a gândit. Rămân închisă aici toată noaptea. Dar pe urmă?

A regretat că n-a luat cuțitul: ba a crezut pentru o clipă că-l luase, apoi a trebuit să admită că n-o făcuse. S-a așezat pe marginea căzii, a comparat-o uimită cu cea din casa nouă, s-a gândit că a ei era mai frumoasă. Și prosoapele ei erau de calitate superioară. A ei, ale ei? Ale cui erau de fapt prosoapele, cada, totul? A simțit lehamite la gândul că proprietatea lucrurilor frumoase și noi era garantată de numele acelui individ care o aștepta afară. Marfa lui Carracci. Și ea era tot marfa lui Carracci. Stefano a bătut la ușă.

— Ce faci, te simți bine? N-a răspuns.

Soțul a așteptat puțin și a bătut din nou. Pentru că nu s-a întâmplat nimic, a apăsat clanța nervos, a spus pe un ton fals amuzat:

— Trebuie să dărm ușa?

Lila nu s-a îndoit că ar fi fost în stare. Străinul care o aștepta afară era în stare de orice. Și eu, s-a gândit, sunt în stare de orice. S-a dezbrăcat, s-a spălat, și-a pus cămașa de noapte, disprețuindu-se pentru grija cu care o alesese cu luni în urmă. Stefano — doar un nume care nu mai coincidea cu obișnuințele și sentimentele din urmă cu câteva ore — stătea pe marginea patului în pijama și, cum a apărut ea, a sărit în picioare.

— Ți-a luat ceva timp.

— Timpul necesar.

— Ce frumoasă ești.

— Sunt foarte obosită, vreau să dorm.

— O să dormim pe urmă.

— Acum. Tu pe partea ta, eu pe a mea.

— Bine, vino.

— Vorbesc serios.

— Și eu.

Stefano a zâmbit și a încercat s-o prindă de mână. Ea s-a ferit, el s-a posomorât.

— Ce ai?

Lila a ezitat. A căutat expresia potrivită, a spus încet:

— Nu te vreau.

Stefano a clătinat din cap neîncrezător, ca și cum cele trei cuvinte ar fi fost într-o limbă străină. A murmurat că aștepta momentul acela de mult, zi și noapte. Te rog, i-a spus convingător, și a avut un gest aproape stânjenitor. Și-a arătat pantalonii violet ai pijamalei și a murmurat cu un zâmbet strâmb: uite ce mi se întâmplă numai văzându-te. Ea s-a uitat fără să vrea și a avut o senzație de dezgust. A întors imediat privirea.

Atunci, Stefano a înțeles că era din nou pe punctul de a se închide în baie și, cu un salt animalic, a prins-o de talie, a ridicat-o în aer și a trântit-o pe pat. Ce se întâmplă? Era evident că el nu voia să înțeleagă. Credea că la restaurant se împăcaseră, se întreba: de ce Lina acum se comportă așa? E prea copilă. S-a pus peste ea râzând, încercând s-o liniștească.

— E ceva frumos, a spus, nu trebuie să-ți fie frică. Eu țin la tine mai mult decât la mama și sora mea.

Dar nimic, ca să scape de el ea deja se ridica. Ce dificil e să te ții după fata asta: spune da și e nu, spune nu și e da. Stefano a murmurat: acum gata cu capriciile, și a blocat-o din nou, a încălecat peste ea și i-a imobilizat încheieturile mâinilor pe cuvertură.

— Ai zis că trebuia să așteptăm și am așteptat, a spus, chiar dacă să stau în preajma ta fără să te ating a fost nasol și am suferit. Acum însă ne-am căsătorit, fii cuminte, nu-ți face griji.

S-a aplecat s-o sărute pe gură, dar ea s-a ferit întorcând fața la dreapta și la stânga cu putere, zbatându-se, răsucindu-se, repetând:

— Lasă-mă, nu te vreau, nu te vreau, nu te vreau.

Atunci, aproape împotriva voinței lui, Stefano a ridicat tonul:

— Acu' mă scoți din pepeni, Lina.

A repetat fraza aia de două sau de trei ori, tot mai tare, ca pentru a pricepe bine un ordin care-i venea de foarte, foarte departe, poate chiar dinainte de a se naște. Ordinul era: trebuie să fii bărbat, Ste'; fie o supui acum, fie n-o vei mai supune; trebuie ca soția ta să învețe imediat că ea e femeie și tu bărbat și că de aceea trebuie să-ți dea ascultare. Și Lila auzindu-l — mă scoți din pepeni, mă scoți din pepeni, mă scoți din pepeni — văzându-l, mare, greu peste bazinul ei plăpând, cu sexul erect care întindea materialul pijamalei ca pe un cort, și-a amintit că el voia, cu ani în urmă, să-i prindă limba cu degetele și să i-o înțepe cu un ac de gămălie pentru că-și permisese să-l umilească pe Alfonso la concursurile școlare. N-a fost niciodată Stefano, i s-a părut dintr-odată că descoperă, a fost mereu fiul cel mare al lui don Achille. Și gândul acela, imediat, ca un fel de senzație de vină, a adus pe chipul tânăr al soțului trăsături care până în momentul acela stătuseră ascunse în sânge din prudență, dar care erau acolo dintotdeauna, așteptând momentul. Oh, da, ca să fie pe placul cartierului, ca să fie pe placul ei, Stefano se chinuse să pară altcineva: politetea îi înmuiase trăsăturile, privirea se adaptase blândeții, vocea se modelase pe tonurile împăciuirii, degetele, mâinile, tot corpul învățaseră să-și stăpânească forța. Dar acum trăsăturile pe care singur și le impusese erau pe punctul de a ceda și Lila a fost cuprinsă de o groază infantilă, mai rău decât atunci când coborâserăm în pivniță ca să ne recuperăm păpușile. Don Achille învia din mâlul cartierului, hrănindu-se cu materia vie a fiului său. Tatăl îi crăpa pielea, îi modifica privirea, îi exploda din corp. Și într-adevăr iată-l, i-a smuls cămașa la piept, i-a dezgolit sânii, i i-a strâns violent, s-a aplecat să-i muște ușor sfârcurile. Și când ea, cum știa să facă dintotdeauna, și-a reprimat dezgustul și a încercat să-l dea la o parte de pe ea trăgându-l de păr, respirând adânc ca să-l muște până la sânge, el s-a ferit, i-a prins brațele, i le-a blocat sub picioarele groase îndoite și i-a spus arogant: ce faci, stai calmă, nu ești nici cât o așchie, dacă vreau să te rup, te rup. Dar Lila nu s-a liniștit, a început din nou să muște aerul și s-a arcut ca să se elibereze de sub

greutatea lui. Inutil. El acum avea mâinile libere și, aplecat peste ea, îi dădea mici palme cu vârful degetelor și-i spunea încontinuu: vrei să vezi cât e de mare, ei, zi da, zi da, zi da. Apoi și-a scos din pijama sexul bondoc care, întins peste ea, i s-a părut o păpușă de cârpă fără brațe și picioare, congestionată de scâncete mute, înnebunit să se rupă de cealaltă păpușă de cârpă mai mare care spunea răgușit: acu' te fac să-l simți, Lina, uită-te ce frumos e, unul așa nu mai are nimeni. Și pentru că ea continua să se agite, a plesnit-o de două ori, mai întâi cu palma și apoi cu dosul mâinii, și atât de mare îi fusese forța, încât ea a înțeles că dacă s-ar mai fi opus, cu siguranță ar fi omorât-o. Cel puțin don Achille așa ar fi făcut, înspăimânta întregul cartier tocmai pentru că se știa că avea o putere cu care te putea azvârli spre un perete sau un copac. S-a golit apoi de orice răzvrătire, abandonându-se unei groaze mute, în timp ce el se dădea înapoi, voia să îi ridice cămașa de noapte și îi murmură la ureche: nu-ți dai seama cât țin la tine, dar îți vei da seama, și deja mâine tu însăși vei fi cea care-mi vei cere să-ți arăt cât țin la tine ca acum, ba și mai mult, și mă vei implora în genunchi și eu îți voi spune bine, dar numai dacă vei fi ascultătoare, iar tu vei fi ascultătoare.

Când, după câteva încercări stângace, i-a sfâșiat carnea cu o brutalitate entuziastă, Lila era absentă. Noaptea, camera, patul, sărutările lui, mâinile pe corpul ei, orice sensibilitate, toate erau înghițite de un unic sentiment: îl ura pe Stefano Carracci, îi ura forța, ura greutatea lui peste ea, îi ura prenumele și numele.

8.

S-au întors în cartier după patru zile. În aceeași seară, Stefano i-a invitat în casa nouă pe socrii săi și pe cumnat. Cu un aer mai umil ca de obicei i-a cerut lui Fernando să-i spună Lilei cum decurseseră lucrurile cu Silvio Solara. Fernando i-a confirmat fiicei, cu fraze segmentate, pline de nemulțumire, versiunea lui Stefano. Lui Rino, în schimb, Carracci i-a cerut să spună de ce, de comun acord, dar cu mare suferință, până la urmă decisese să-i dea lui Marcello pantofii cu pricina pe care-i pretindea. Rino, cu un aer expert, a declarat: sunt situații în care ești obligat să alegi, apoi a început cu necazul în care se vârstaseră Pasquale,

Antonio și Enzo când îi bătuseră pe frații Solara și le distruseseră mașina.

— Știi cine a riscat mai mult? a spus, întinzându-se spre sora lui și ridicând treptat vocea. Ei, prietenii tăi, cavalerii francezi. Marcello i-a recunoscut și a fost sigur că-i trimiseseseși tu. Eu și Stefano ce trebuia să facem? Voiai ca proștii ăia trei s-o încaseze și mai tare? Voiai să-i distrugi? Și de ce, în fond? Pentru o pereche de pantofi numărul 43 pe care soțul tău nu-i poate încălța pentru că-l strâng și în care, cum plouă, intră apă? Am făcut pace și în cele din urmă i- am dat pantofii ăia lui Marcello, pentru că insista.

Cuvinte: cu ele faci și desfaci după bunul plac. Lila se pricepuse întotdeauna la cuvinte, dar, contrar așteptărilor, atunci n-a deschis gura. Simțindu-se ușurat, Rino i-a amintit pe un ton răutăcios că ea fusese cea care, încă de mică, îl presase spunând că trebuiau să devină bogați. Atunci, a spus râzând, fă-ne să devenim bogați fără să ne complici viața, care e oricum prea complicată.

Exact atunci — o surpriză doar pentru stăpâna casei, pentru ceilalți cu siguranță nu — s-a auzit soneria. Erau Pinuccia, Alfonso și mama lor, Maria, cu o tavă plină-ochi cu spaghete abia făcute de Spagnuolo în persoană, cofetarul familiei Solara.

Inițial, a părut doar o dorință de a sărbători întoarcerea mirilor din voiajul de nuntă. Stefano făcuse să circule fotografiile de la nuntă tocmai luate de la fotograf (pentru film — a explicat el — era

nevoie de puțin mai mult timp). Dar s-a înțeles repede că nunta lui Stefano și Lila era deja o chestie de domeniul trecutului, pastele serveau la celebrarea unei noi fericiri: logodna dintre Rino și Pinuccia. Toate tensiunile au fost puse deoparte. Rino a înlocuit tonul violent din urmă cu câteva minute cu modulații duioase în dialect, declarații de iubire exagerate și cu ideea de a face imediat, în casa aceea frumoasă a surorii lui, petrecerea de logodnă. Apoi, cu gesturi teatrale, a scos din buzunar un pachet; pachetul, odată desfăcut din ambalaj, a dat la iveală o cutie bombată închisă la culoare; și cutia bombată închisă la culoare, odată deschisă, a dezvăluit un inel cu briliante.

Lila a observat că nu era foarte diferit de cel pe care-l purta ea la deget, împreună cu verigheta, și s-a întrebat de unde luase fratele ei banii. Au fost îmbrățișări și sărutări. S-a vorbit mult despre viitor. S- a discutat despre cine se va ocupa de magazinul de pantofi Cerullo din Piața Martirilor, când familia Solara îl va deschide în toamnă. Rino a spus că ar

fi putut să-l gestioneze Pinuccia, poate singură, poate cu Gigliola Spagnuolo, care se logodise oficial cu Michele și avea și ea pretenții. Reuniunea de familie a devenit mai veselă și plină de speranțe.

Lila a stat aproape tot timpul în picioare, avea dureri când stătea jos. Nimeni, nici măcar mama ei care tăcuse tot timpul, n-a părut să bage de seamă că avea ochiul umflat și negru, buza de jos spartă, vânătăi pe brațe.

9.

Era încă în starea aceea când, acolo pe treptele care duceau la casa soacrei, i-am scos ochelarii și i-am dat la o parte eșarfa. Pielea din jurul ochiului avea o culoare gălbejită și buza de jos era o pată violet cu striții roșu-aprins.

Rudelor și prietenilor le spusese că picase pe stâncile din Amalfi într-o frumoasă dimineață însorită, când ea și soțul ei se duseseră cu barca până la o plajă chiar sub un mal galben. În timpul mesei pregătite în cinstea logodnei fratelui ei și a Pinucciei, spusese minciuna aceea pe un ton ironic și toți o crezuseră, tot ironic, mai ales femeile, care știau dintotdeauna ce trebuiau să spună când bărbații care țineau la ele și la care țineau ele le băteau zdravăn. În plus, nu era nimeni în cartier, mai ales de sex feminin, care să nu creadă că ea avea nevoie de multă vreme de o ciomăgeală ca lumea. De aceea loviturile nu provocaseră scandal și, dimpotrivă, în jurul lui Stefano crescuseră simpatia și respectul. Iată-l pe unul care știe să fie bărbat.

Eu, în schimb, când am văzut-o maltratată, mi-am simțit inima în gât și am îmbrățișat-o. Când a spus că nu mă căutase pentru că nu voia s-o vadă în starea aia, mi-au venit lacrimi în ochi. Povestea lunii ei de miere, cum se spunea în romanele ilustrate, deși aridă, aproape înghețată, m-a înfuriat, m-a făcut să sufăr. Și totuși, trebuie să recunosc, am simțit și o plăcere firavă. Am fost bucuroasă să descopăr că Lila avea acum nevoie de ajutor, poate de protecție, și m-a emoționat acea recunoaștere a fragilității, nu în relație cu cartierul, ci cu mine. Am simțit că, în mod nesperat, distanțele se scurtaseră din nou și am fost tentată să-i spun imediat că hotărâsem să nu mai merg la școală, că era inutil, că nu aveam calitățile necesare. Mi s-a părut că vestea aceea ar fi consolată-o.

Dar soacra ei a apărut la balustrada ultimului nivel și a strigat-o. Lila și-a terminat povestea cu câteva fraze grăbite, a spus că Stefano o păcălise, că era identic cu tatăl său.

— Îți amintești că, în locul păpușilor, don Achille ne-a dat niște bani? m-a întrebat.

— Da.

— N-ar fi trebuit să-i acceptăm.

— Am cumpărat Micuțele doamne.

— Am făcut rău: începând de atunci, eu am făcut mereu totul greșit.

Nu era agitată, era tristă. Și-a pus din nou ochelarii, și-a reînnodat eșarfa. Mi-a făcut plăcere acel noi (noi n-ar fi trebuit să-i acceptăm, noi am făcut rău), dar m-a deranjat trecerea bruscă la eu: eu am făcut mereu totul greșit. Noi, aș fi vrut s-o corectez, tot noi, dar n-am făcut-o. Mi s-a părut că încearcă să ia act de noua ei condiție și că are nevoie să înțeleagă de ce se poate agăța ca s-o înfrunte. Înainte s-o pornească pe scări m-a întrebat:

— Vrei să vii să înveți la mine acasă?

— Când?

— Azi după-amiază, mâine, în fiecare zi.

— Stefano se va enerva.

— Dacă el e stăpânul, eu sunt soția stăpânului.

— Nu știi, Lila.

— Îți dau o cameră, te închizi înăuntru.

— La ce bun?

A ridicat din umeri.

— Aș ști că ești acolo.

Nu i-am spus nici da, nici nu. Am plecat, am colindat prin oraș ca de obicei. Lila era sigură că nu m-aș fi oprit niciodată din învățat. Îmi atribuse figura aceea de prietenă cu ochelari și coșuri, mereu aplecată deasupra cărților, foarte bună la școală și nici măcar nu-și putea imagina că aș putea să mă schimb. Dar eu voiam să ies din rolul acela. Mi se părea că înțelesesem, grație umilinței articolului nepublicat, toată inadecvarea mea. Nino, deși născut și crescut la fel ca mine și Lila în perimetrul mizerabil al cartierului, știa să folosească școala cu inteligență, eu nu. Așadar, gata cu iluziile, gata cu efortul. Trebuia să-mi accept soarta cum făcuseră de mult Carmela, Ada, Gigliola și, în felul ei, Lila însăși. Nu m-am dus la ea nici în după-amiaza aceea, nici în zilele următoare și am continuat să chiulesc de la școală, frământându-mă.

Într-o dimineață, nu m-am îndepărtat mult de liceu, am hoinărit prin

Veterinaria, în spatele Grădinii Botanice. Mă gândeam la discuțiile pe care le avusesem de curând cu Antonio: ca fiu de mamă văduvă, singurul sprijin al familiei spera să scape de armată; voia să ceară o mărire de salariu la atelier și între timp să pună bani deoparte pentru a lua în gestiune o pompă de benzină aflată pe șosea; ne-am fi căsătorit, eu i-aș fi dat o mână de ajutor la pompă. O alegere de viață simplă, mama ar fi fost de acord. „Nu pot tot timpul s-o mulțumesc pe Lila“, mi-am spus. Dar cât era de dificil să-mi șterg din minte ambițiile provocate de studiu. La ora la care se terminau cursurile, aproape fără să vreau m-am dus în preajma școlii, am dat târcoale. Mă temeam să nu fiu văzută de profesori și totuși, mi-am dat seama, îmi doream să mă vadă. Voiam să mi se pună ștampila, în mod iremediabil, de elevă care nu mai e model; sau să mă prindă din nou școala, să mă conformez obligației de a reîncepe.

Au apărut primele grupuri de elevi. M-am auzit strigată, era Alfonso. O aștepta pe Marisa, dar ea întârzia.

— V-ați împrietenit? am întrebat ironică.

— Nicidecum, ea a făcut o fixație.

— Mincinosule.

— Mincinoasă ești tu care mi-ai transmis că erai bolnavă și, în schimb, iată, te simți foarte bine. Galiani întreabă mereu de tine, i- am zis că ai o febră urâtă.

— Chiar am.

— Sigur că da, se vede.

Ducea sub braț cărțile prinse cu elastic, avea chipul epuizat de tensiunea orelor de școală. Și Alfonso îl ascundea în piept pe don Achille, tatăl lui, în ciuda aerului delicat? E posibil ca niciun părinte să nu moară niciodată, e posibil să se cuibărească în fiecare copil? Așadar, din mine chiar s-ar fi ivit mama, cu mersul ei șchiopătat, ca un destin?

L-am întrebat:

— Ai văzut ce i-a făcut fratele tău Linei? Alfonso s-a jenat.

— Da.

— Și tu nu-i spui nimic?

— Trebuie să vedem ce i-a făcut Lina lui.

— Ai fi capabil să te comporti în același fel cu Marisa? A râs ușor, timid.

— Nu.

— Ești sigur?

— Da.

— De ce?

— Pentru că te cunosc pe tine, pentru că vorbim, pentru că mergem

împreună la școală.

Pe moment n-am înțeles: ce însemna te cunosc pe tine, ce însemna vorbim și mergem împreună la școală. Am văzut-o pe Marisa în capătul străzii, alerga pentru că era în întârziere.

— Vine logodnica ta, am spus.

Nu s-a întors, a ridicat din umeri, a bombănit:

— Întoarce-te la școală, te rog.

— Nu mă simt bine, am răspuns și m-am îndepărtat.

Nu voiam să schimb nici măcar un salut cu sora lui Nino, orice semn care-l evoca mă neliniștea. În schimb, mi-au făcut bine cuvintele neclare ale lui Alfonso, pe drum mi le-am tot învățat în minte. Spusese că nu și-ar fi impus niciodată autoritatea în fața unei eventuale soții lovind-o repetat, pentru că mă cunoștea pe mine, vorbeam între noi, stăteam în aceeași bancă. Se exprimase cu o sinceritate dezarmantă, fără a-i fi teamă să-mi atribuie, deși neclar, capacitatea de a-l influența pe el, un bărbat, modificându-i comportamentul. I-am fost recunoscătoare pentru mesajul acela încurcat care m-a consolată și m-a făcut să mă împac cu mine însămi. Unei convingeri deja fragile îi trebuie puțin să-și piardă forța și să cedeze. A doua zi am falsificat semnătura mamei mele și m-am întors la școală. Seara, la lacuri, i-am promis lui Antonio, lipită de el ca să scap de frig: termin anul școlar și ne căsătorim.

10.

Dar m-am străduit să recuperez terenul pierdut, mai ales la științe, și am încercat să reduc întâlnirile cu Antonio ca să mă concentrez asupra cărților. Când săream peste o întâlnire pentru că aveam de învățat, el se posomora și mă întreba alarmat:

— E ceva ce nu merge?

— Am foarte multe teme.

— Cum se face că dintr-odată temele s-au înmulțit?

— Au fost mereu multe.

— În ultima vreme nu aveai niciodată.

— Era o întâmplare.

— Ce-mi ascunzi, Lenù?

— Nimic.

— Mai ții la mine?

Îl linișteam, dar timpul trecea peste noi foarte rapid și mă întorceam acasă furioasă pe mine pentru cât mai aveam de învățat.

Ideea fixă a lui Antonio era tot aceeași: fiul lui Sarratore. Îl speria faptul că vorbesc cu el sau doar îl văd. Bineînțeles, ca să nu-l fac să sufere, îi ascundeam că tot dădeam peste Nino la intrare, la ieșire, pe coridoare. Nu se întâmpla nimic special, cel mult schițam amândoi un semn de salut și o ștergeam: aș fi putut să vorbesc despre asta cu logodnicul meu fără probleme, dacă ar fi fost o persoană rezonabilă. Dar Antonio nu era rezonabil și, în realitate, nu eram nici eu. Deși Nino nu-mi dădea atenție, îmi zbura gândul în timpul orelor doar dacă-l zăream. Prezența lui cu câteva săli mai încolo, adevărat, viu, mai cult decât profesorii și curajos și nesupus, golea de sens discursurile profesorilor mei, rândurile cărților, planurile de nuntă, pompa de benzină de pe șosea.

Nu reușeam să învăț nici acasă. La gândurile confuze despre Antonio, Nino, viitor se adăuga neurastenia mamei mele care urla la mine să fac ba una, ba alta, se adăugau frații mei care veneau în procesiune să-mi arate temele. Deranjul acela permanent nu era o noutate, învățasem mereu în dezordine. Dar acum părea consumată vechea determinare care-mi permitea să dau ce-i mai bun și, în acele condiții, nu mai știam sau nu mai voiam să împac școala cu pretențiile tuturor. De aceea lăsam să treacă după-amiaza ajutând-o pe mama, ocupându-mă de exercițiile fraților mei. Nu învățam mai nimic pentru mine. Și, dacă altădată sacrificam somnul de dragul cărților, acum, pentru că mă simțeam în continuare epuizată și dormitul îmi dădea impresia unei pauze, seara lăsam baltă temele și mă duceam la culcare.

Așa am început să mă prezint în clasă nu doar neatentă, dar și nepregătită. Trăiam cu angoasa că profesorii mă vor asculta. Lucru care s-a întâmplat curând. O dată, în aceeași zi, am luat doi la chimie, patru la istoria artei, trei la filosofie și eram într-o asemenea stare de fragilitate nervoasă, încât chiar după ultima notă proastă am izbucnit în plâns în fața tuturor. A fost un moment teribil, am simțit groaza și bucuria de a mă pierde, spaima și mândria deraierii.

La ieșirea de la școală, Alfonso mi-a spus că îl rugase cumnata lui să-mi spună s-o vizitez. Du-te, m-a îmboldit îngrijorat, acolo cu siguranță vei învăța mai bine decât la tine acasă. Astfel, în după-amiaza aceea m-am hotărât și am pornit spre cartierul nou. Dar nu m-am dus acasă la Lila ca să găsesc o soluție la problemele mele cu școala. Eram convinsă că am fi trăncănit tot timpul și că starea mea de fostă elevă model s-ar fi

în răutățit. Mi-am zis mai degrabă: mai bine să mă pierd în pălăvrăgeli cu Lila decât între urletele mamei, în cererile insistente ale fraților mei, în fixațiile pentru fiul lui Sarratore, în văicărelile lui Antonio; măcar aș fi învățat ceva despre viața matrimonială de care, în curând — deja eram sigură — urma să am parte.

Lila m-a primit cu o plăcere evidentă. Ochiul i se dezumflase, buza i se vindeca. Se mișca prin apartament bine îmbrăcată, bine pieptănată, cu ruj pe buze, ca și cum casa ei îi era străină și se simțea ea însăși musafir. La intrare erau încă îngrămădite darurile de nuntă, camerele aveau un miros de var și vopsea proaspătă amestecat cu cel de lac pe care-l emanau mobilele foarte noi din sufragerie: masa, bufetul cu oglinda înrămată, cu o ornamentație în formă de frunze din lemn închis la culoare, vitrina plină de obiecte din argint, farfurii, pahare și sticle cu lichioruri colorate.

Lila a făcut cafeaua. M-a amuzat să stau cu ea în bucătăria mare și să mă joc de-a doamnele cum făceam când eram copile în fața gurii de aerisire a pivniței. E relaxant, m-am gândit, am greșit să nu vin mai de mult timp la ea. Aveam o prietenă de vârsta mea cu o casă a ei, plină de lucruri somptuoase, elegante. Prietena aceea, care nu avea nimic de făcut toată ziua, părea bucuroasă de compania mea. Deși ne schimbaserăm și schimbările încă aveau loc, căldura dintre noi rezista intactă. De ce atunci să nu mă abandonez? Pentru prima dată din ziua nunții ei am reușit să mă simt în largul meu.

— Cum merge cu Stefano? am întrebat.

— Bine.

— V-ați clarificat? A zâmbit amuzată.

— Da, e totul clar.

— Adică?

— O porcărie.

— La fel ca la Amalfi?

— Da.

— Te-a bătut din nou? Și-a atins fața.

— Nu, asta e chestie veche.

— Atunci?

— E umilirea.

— Și tu?

— Fac ce vrea el.

M-am gândit o clipă și am întrebat-o aluziv:

— Dar cel puțin, când dormiți împreună, e ceva frumos?

A făcut o grimasă de disconfort, a devenit serioasă. A început să vorbească despre soțul ei cu un fel de acceptare care-o dezgusta. Nu era ostilitate, nu era nevoie de revanșă, nu era nici măcar repulsie, ci un dispreț calm, o lipsă de stimă care acoperea întreaga persoană a lui Stefano ca apa contaminată sub pământ.

Am ascultat, am înțeles și n-am înțeles. Cu ceva timp în urmă îl amenințase pe Marcello cu cuțitul de cizmărie numai pentru că îndrăznise să mă prindă de încheietură și să-mi rupă brățara. Pornind de la episodul acela, fusesem convinsă că dacă Marcello ar fi atins-o în treacă doar, l-ar fi omorât. Dar față de Stefano, acum, nu manifesta nicio agresivitate clar exprimată. Desigur, explicația era simplă: îi văzuserăm pe tații noștri bătându-le pe mamele noastre încă din copilărie. Crescuserăm crezând că un străin nu trebuia nici măcar să ne atingă, dar că părintele, logodnicul și soțul puteau să ne ia la palme când voiau, din dragoste, ca să ne educe, ca să ne reeduce. În consecință, pentru că Stefano nu era odiosul Marcello, ci tânărul căruia ea îi spusese că ține foarte mult la el, cel cu care se căsătorise și cu care decisese să trăiască pentru totdeauna, iată că-și asuma până la capăt responsabilitatea propriei alegeri. Și totuși, nu totul avea logică. În ochii mei, Lila era Lila, nu orice femeie din cartier. Mamele noastre, după o palmă a soțului, nu aveau expresia aceea a ei de calm dispreț. Cădeau pradă disperării, plângeau, își înfruntau bărbatul brutal, îl criticau pe la spate, și totuși, unele mai mult, altele, mai puțin, continuau să-l stimeze (mama, de exemplu, admira explicit levantinismul profitor al tatălui meu). Lila, în schimb, manifesta o docilitate lipsită de respect. I-am spus:

— Eu mă simt bine cu Antonio, chiar dacă nu țin la el.

Și am sperat, conform obiceiurilor noastre vechi, că o să știe să prindă în acea afirmație o serie de întrebări ascunse. Deși eu îl iubesc pe Nino — îi spuneam fără s-o spun —, mă simt plăcut excitată doar gândindu-mă la Antonio, la săruturile, îmbrățișările noastre și frecatul unul de altul de la lacuri. Iubirea, în cazul meu, nu e indispensabilă plăcerii, și nici stima. Posibil deci ca scârba, umilirea să înceapă după, când un bărbat te supune și te violează după placul lui pentru simplul fapt că de-acum îi aparții, indiferent dacă-l iubești sau nu, dacă-l respecti sau nu? Ce se întâmplă când ești în pat, învinsă de un bărbat? Ea avusese această experiență și voiam să-mi vorbească despre ea. În schimb, s-a limitat să spună ironic: cu atât mai bine pentru tine dacă te simți în largul tău. Și m-a condus spre o cămăruță care dădea spre calea ferată. Era un spațiu gol, se găseau doar un birou, un scaun, un pat pliant, pe pereți nimic.

— Ți place aici?

— Da.

— Atunci învață.

A ieșit, închizând ușa în urma ei.

Camera mirosea a igrasie mai mult decât în restul casei. Am privit pe fereastră, aș fi preferat să continuăm să pălăvrăgim. Mi-a fost limpede imediat, în schimb, că Alfonso îi spusese de absențele mele de la școală, poate că și de notele mele proaste, și că ea voia să- mi redea înțelepciunea pe care mi-o atribuisese întotdeauna, chiar și cu costul de a- mi impune asta. Mai bine așa. Am auzit-o mișcându- se prin casă, dând un telefon. M-a impresionat faptul că nu spunea alo, sunt Lina sau, ce știi eu, sunt Lina Cerullo, ci alo, sunt doamna Carracci. M-am așezat la birou, am deschis cartea de istorie și m-am forțat să învăț.

11.

Acel ultim rest de an școlar a fost destul de nefericit. Clădirea care găzduia liceul era o ruină, ploua în clase, după o furtună puternică o stradă la câțiva metri de noi se surpase. A urmat o perioadă în care ne- am dus la școală o zi da, o zi nu, temele pentru acasă au început să conteze mai mult decât lecțiile normale, iar profesorii ne- au încărcat până la insuportabil. Printre protestele mamei mele, am căpătat obiceiul de a merge, după școală, direct la Lila.

Ajungeam la două după-amiaza și- mi aruncam cărțile pe undeva. Ea îmi pregătea un sandvici cu prosciutto, brânză, salam, tot ce voiam. O asemenea abundență acasă la părinții mei nu se văzuse niciodată: ce bun era mirosul de pâine foarte proaspătă și gusturile mâncărilor înghițite împreună cu ea, mai ales al prosciutto-ului roșu- aprins, mărginit de alb. Mâncam lacom și, între timp, Lila îmi făcea cafeaua. După ce discutam mult, mă închidea în cămăruță și reapărea rar, doar ca să- mi aducă ceva bun și să ciugulească sau să bea împreună cu mine. Pentru că n-aveam chef să- l întâlnesc pe Stefano, care în general se întorcea de la mezelărie în jur de opt seara, o ștergeam mereu la șapte fix.

M- am familiarizat cu apartamentul, cu lumina lui, cu sunetele care se auzeau de pe calea ferată. Fiecare spațiu, fiecare lucru era nou și curat, dar mai mult decât orice toaleta care avea chiuvetă, bideu, cadă. Într- o

după-amiază de apatie deosebită am întrebat-o pe Lila dacă puteam face baie, eu, care mă spălam încă la robinet sau în vasul de cupru. A spus că puteam face tot ce voiam și a alergat să-mi aducă prosoape curate. Am lăsat apa, care venea deja caldă de la robinet, să curgă. M-am dezbrăcat, m-am băgat până la gât.

Ce căldură plăcută! A fost o bucurie neașteptată. După o vreme am folosit numeroasele sticlute care se îngrămădeau în colțurile căzii. O spumă vaporosă care aproape dădea pe dinafară s-a ivit parcă din corpul meu. Ah, câte lucruri minunate avea Lila. Nu mai era doar curățire a corpului, era joc, era abandonare. Am descoperit rujurile, trusele de machiaj, oglinda mare care reflecta o imagine nedeformată, aerul cald al foehnului. La final aveam pielea mătăsoasă cum nu mi-o simțisem niciodată și o clăie de păr umflată, luminoasă, mai blondă. Bogăția pe care ne-o doream când eram mici poate că e asta, m-am gândit: nu cuferele cu monede de aur și diamante, ci o cadă de baie, să stai cufundat așa în apă în fiecare zi, să mănânci pâine, salam, prosciutto, să ai mult spațiu și la toaletă, să ai telefon, să ai camera și răcitorul pline cu mâncare, fotografia cu ramă de argint pe bufet care te arată în rochie de mireasă, să ai toată casa asta, cu bucătăria, dormitorul, sufrageria, cele două balcoane și cămăruța unde sunt închisă să învăț și unde, chiar dacă Lila n-a spus-o niciodată, curând, când va veni, va dormi copilul.

Seara am alergat la lacuri, abia așteptam ca Antonio să mă mângâie, să mă miroasă, să se minuneze, să se bucure de acea curățenie opulentă care-mi accentua frumusețea. Era un cadou pe care voiam să i-l fac. Dar el avea angoasele lui, a spus: eu n-am să-ți pot da niciodată lucrurile astea, și i-am răspuns: cine-ți spune că le vreau, și el a replicat: vrei să faci mereu ce face Lila. M-am supărat, ne-am certat. Eu eram independentă. Eu făceam doar ce-mi plăcea mie, eu făceam ce el și Lila nu făceau și nu știau să facă, eu învățam, eu mă gheboșam și îmi pierdeam vederea deasupra cărților. Am urlat că nu mă înțelegea, că încerca doar să mă subestimeze și să mă jighească și am fugit de acolo.

Dar Antonio mă înțelegea chiar prea mult. Zi după zi casa prietenei mele m-a fermecat tot mai mult, a devenit un loc magic unde puteam avea totul, foarte departe de griul mizerabil al blocurilor vechi unde crescuserăm, cu pereți scorojiți, cu uși însemnate de zgârieturi, cu eternele obiecte, mereu aceleași, zdrobite, ciobite. Lila era atentă să nu mă deranjeze, eu o strigam pe ea: mi-e sete, mi-e puțin foame, să deschidem televizorul, pot vedea asta, pot vedea ailaltă. Mă plictiseam învățând, făceam eforturi. Uneori o rugam să mă asculte în timp ce

repetam cu voce tare lecțiile. Ea stătea pe patul pliant, eu la birou. Îi indicam paginile pe care trebuia să le repet, recitam, Lila verifica rînd cu rînd.

În acele ocazii mi-am dat seama cât se schimbase relația ei cu cărțile. Acum o intimidau. Nu se mai întîmpla să vrea să-mi impună o ordine, un ritm al ei, ca și cum îi erau de ajuns câteva fraze ca să-și facă o imagine de ansamblu pe care s-o stăpînească într-atît încît să-mi spună: asta e ideea care contează, pornește de aici. Când, urmărindu-mă pe manual, avea impresia că greșesc, mă corecta cu mii de justificări de genul: poate că n-am înțeles bine, e mai bine să verifici tu. Părea să nu-și dea seama că-i rămăsese intactă capacitatea de a înțelege fără niciun efort. Dar între timp îmi dădeam eu seama. Am văzut că, de exemplu, chimia, pentru mine foarte plictisitoare, îi stârnea privirea aceea a ei foarte mijită și mi-au fost de ajuns câteva observații făcute de ea ca să mă trezesc din toropeală, ca să mă înflăcărez. Am văzut că îi era suficientă o jumătate de pagină din manualul de filozofie ca să stabilească conexiuni surprinzătoare între Anaxagora, ordinea pe care intelectul o impune haosului lucrurilor și tabelul lui Mendeleev. Dar mai des am avut impresia că își dă seama de inadecvarea mijloacelor sale, de ingenuitatea observațiilor sale și că se autolimitează înadins. Cum își dădea seama că se lăsase implicată prea mult, se retrăgea ca în fața unei capcane și bombănea: fericite de tine că înțelegi, eu nu știu despre ce vorbești.

O dată a închis sec cartea și a spus enervată:

— Gata.

— De ce?

— Pentru că m-am săturat, e tot timpul aceeași poveste: înăuntrul a ceea ce e mic există ceva încă și mai mic care vrea să țâșnească afară și în afara a ceea ce e mare există ceva încă și mai mare care vrea să-l țină prizonier. Mă duc să gătesc.

Și totuși, nu învățam nimic care să aibă de-a face în mod evident cu micul și cu marele. Doar o enervase, sau poate că o speriasse, capacitatea ei de a învăța și se retrăsese.

Unde?

Să pregătească cina, să facă curățenie în casă, să se uite la televizor cu volumul scăzut ca să nu mă deranjeze, să contempleze șinele, traficul trenurilor, silueta șovăitoare a Vezuviului, străzile cartierului nou încă fără copaci și fără magazine, puținul trafic al mașinilor, femeile cu sacoșele de cumpărături și copiii mici agățați de fuste. Rar, și numai la ordinul lui Stefano, sau pentru că el îi cerea să-l însoțească, se ducea la locul unde

ar fi trebuit să răsară noua mezelărie — era la mai puțin de cinci sute de metri de casă, o dată m-am dus cu ea. Acolo lua măsurii cu metrul de tâmplărie ca să proiecteze dulapuri și mobile.

Atâta tot, nu avea altceva de făcut. Mi-am dat seama că era mai singură căsătorită decât nubilă. Eu uneori ieșeam cu Carmela, cu Ada, chiar și cu Gigliola și la școală mă împrietenisem cu colege din clasa mea și din alte clase, astfel încât uneori mă întâlneam cu ele la o înghețată pe strada Foria. Ea, în schimb, n-o vedea decât pe Pinuccia, cumnata ei. În ce-i privește pe băieți, dacă în timpul logodnei se mai opreau să schimbe câteva cuvinte, acum, după nuntă, cel mult schițau un salut când o întâlneau pe stradă. Și totuși, era foarte frumoasă și se îmbrăca la fel ca în revistele pentru doamne pe care le cumpăra în număr mare. Dar condiția de soție o închisese într-un fel de recipient de sticlă, ca un velier care navighează cu pânzele întinse într-un spațiu inaccesibil, poate chiar pe uscat. Pasquale, Enzo, Antonio însuși nu s-ar fi aventurat niciodată pe străzile albe și neumbrite ale caselor recent construite, până la ușa blocului ei, până la apartamentul ei, ca să schimbe două vorbe sau s-o invite la o plimbare. Era de neconceput. Și telefonul, obiect negru agățat pe peretele din bucătărie, părea un ornament inutil. Tot timpul cât am învățat la ea, a sunat rar și de obicei era Stefano, care-și instalase aparat și la mezelărie pentru a primi comenzi de la clienți. Conversațiile lor de proaspeți însurăței erau scurte, ea răspundea cu da-uri sau nu-uri lipsite de chef.

Telefonul le folosea mai ales pentru cumpărături. În acea perioadă a ieșit foarte puțin din casă, a așteptat să-i dispară complet de pe față semnele loviturilor, dar a făcut oricum numeroase achiziții. De exemplu, după baia mea plină de bucurie, după ce m-am entuziasmat pentru felul în care îmi stătea părul, am auzit-o comandând un nou foehn și, când l-a primit, a dorit să mi-l dăruiască. Rostea acea specie de formulă magică (alo, sunt doamna Carracci) și iat-o negociind, discutând, renunțând, cumpărând. Nu plătea, comercianții erau toți din cartier, îl cunoșteau bine pe Stefano. Se limita doar la semnătură, Lina Carracci, prenume și nume cum ne învățase învățătoarea Oliviero. Făcea semnătura ca pe un fel de exercițiu impus, zâmbind concentrat, fără măcar să verifice marfa, de parcă acele semne pe hârtie o interesau mai mult decât obiectele pe care le cumpăra.

A cumpărat și câteva albume mari cu copertele verzi ilustrate cu motive florale în care a aranjat fotografiile de la nuntă. A pus să fie scoase înapoi pentru mine copiile nu știu câtor fotografii, toate cele în care

apăream eu, părinții mei, frații mei, chiar și Antonio. Suna și le comanda la fotograf. O dată am descoperit una în care se zărea Nino: era Alfonso, era Marisa, el apărea în dreapta, tăiat de marginea cadrului, doar ciuful, nasul, gura.

— Pot s-o primesc și pe asta? am îndrăznit nu foarte convinsă.

— Nu te vezi în ea.

— Sunt aici, din spate.

— Bine, dacă vrei, o să pun să fie scoasă. M-am răzgândit brusc.

— Nu, las-o baltă.

— Te rog.

— Nu.

Dar achiziția care m-a impresionat mai mult a fost proiectorul. Fusese, în sfârșit, dezvoltat filmul nunții ei, iar fotograful venise într-o seară să-l proiecteze pentru soți și rude. Lila s-a informat în legătură cu prețul aparatului, l-a comandat acasă și m-a invitat să vedem pelicula. A pus proiectorul pe masa din sufragerie, a dat jos de pe perete un tablou cu o mare agitată, a introdus filmul cu pricepere, a lăsat în jos jaluzelele și imaginile au început să curgă pe zidul alb. O minunăție: filmul era în culori, câteva minute. Am rămas cu gura căscată. Am revăzut intrarea ei în biserică la brațul lui Fernando, ieșirea în fața bisericii împreună cu Stefano, o plimbare veselă de-a lor prin parcul Rimembranze care se termina cu un sărut lung pe gură, intrarea în restaurant, dansul care urmasa, rudele care mâncau sau dansau, tăierea tortului, împărțirea bombonierelor, salutarile adresate în obiectiv, Stefano vesel, ea posomorâtă, amândoi în haine de voiaj.

La o primă vizionare am fost impresionată mai ales de mine însămi. Apăream de două ori. Prima oară în fața bisericii, lângă Antonio: m-am văzut caraghioasă, nervoasă, cu chipul devorat de ochelari; a doua, stând la masă cu Nino, aproape că nu m-am recunoscut: râdeam, îmi mișcam mâinile și brațele cu eleganță arogantă, îmi aranjam părul, mă jucam cu brățara mamei mele. Mi s-a părut că sunt distinsă și frumoasă. Lila chiar a exclamat:

— Uite ce bine ai ieșit.

— Da' de unde, am mințit.

— Ești exact ca atunci când ești bucuroasă.

La următoarea vizionare (i-am spus: pune-l din nou, și ea nu s-a lăsat rugată), ce m-a impresionat a fost, în schimb, intrarea în sală a celor doi frați Solara. Operatorul prinsese momentul care mă marcasse cel mai profund: clipa în care Nino părăsea sala, în timp ce Marcello și Michele

Își făceau apariția. Cei doi frați au înaintat în costumele lor de sărbătoare, unul lângă celălalt, înalți, cu mușchii lucrați ridicând greutatea în sala de sport; și între timp Nino se strecura afară cu capul plecat, îl lovea ușor cu un braț pe Marcello și, când acesta din urmă se întorcea brusc strâmbându-se cu aroganță, el dispărea indiferent, fără să se întoarcă. Contrastul mi s-a părut foarte violent. Nu era atât sărăcia hainelor lui Nino, care nu se potrivea cu luxul hainelor fraților Solara, cu aurul purtat la gât, la încheieturi și la degete. Nu era nici măcar extrema lui constituție slabă accentuată de statura înaltă — cel puțin cinci centimetri mai mult decât cei doi frați, care, totuși, erau înalți — și care sugera o fragilitate foarte îndepărtată de robustețea virilă pe care Marcello și Michele o etalau cu multă satisfacție. Era mai degrabă indiferența. În timp ce aroganța fraților Solara putea fi considerată normală, nu era deloc firească neatenția trufașă cu care Nino îl lovea pe Marcello și trecuse mai departe. Până și cine-i detesta, ca Pasquale, Enzo, Antonio, trebuia să încheie socotelile cu frații Solara. Nino nu doar că nu s-a scuzat, dar nici n-a catadicsit să se uite la Marcello.

Scena mi s-a părut o probă documentară a intuițiilor mele din momentul în care se întâmplase în realitate. În secvența aceea fiul lui Sarratore apărea — el, care crescuse în blocurile cartierului vechi exact ca noi, care mi se păruse foarte speriat când fusese nevoie să se impună la concursurile școlare în fața lui Alfonso — de acum complet străin de scara de valori în al cărei vârf se situau frații Solara. Era o ierarhie care în mod vădit nu-l interesa, pe care poate că n-o mai înțelegea.

L-am privit sedusă. Mi s-a părut un prinț ascet care putea să-i înspăimânte pe Michele și Marcello pur și simplu cu privirea lui care nu-i vedea. Și am sperat pentru o clipă ca acum, în imagine, să facă un lucru pe care nu-l făcuse în realitate: să mă ia de acolo.

Lila l-a observat pe Nino abia atunci și a spus curioasă:

— E tot ăla cu care stai la masă lângă Alfonso?

— Da. Nu l-ai recunoscut? E Nino, fiul cel mare al lui Sarratore.

— Pe ăla l-ai lăsat să te sărute când ai fost la Ischia?

— A fost o prostie.

— Măcar atât.

— De ce măcar atât?

— E unul care crede că e cine știe ce.

Dorind parcă să justifice acea impresie am spus:

— Anul ăsta își ia diploma și e cel mai bun din tot liceul.

— De asta îți place?

— Ba nu.

— Lasă-l încolo, Lenù, e mai bun Antonio.

— Zici?

— Da. Țsta e sec, urât și, mai ales, foarte arogant.

Am simțit cele trei adjective ca pe o jignire și am fost pe punctul de a-i spune: nu e adevărat, e foarte frumos, are ochii plini de scânteieri și îmi pare rău că nu-ți dai seama pentru că un astfel de băiat nu există nici la cinematograful, nici la televizor și nici măcar în romane și eu sunt fericită să-l iubesc încă de când eram mică și chiar dacă e de neatins, chiar dacă am să mă căsătoresc cu Antonio și am să-mi petrec viața punând benzină în mașini, am să-l iubesc mai mult decât pe mine însămi, am să-l iubesc veșnic.

În schimb am spus, iarăși nefericită:

— Îmi plăcea odată, când eram în clasele primare: acum nu-mi mai place.

12.

Lunile care au urmat au fost foarte pline de mici evenimente care mi-au oferit mari frământări și în care până și astăzi îmi e greu să pun ordine. Chiar dacă aveam o atitudine dezinvoltă și o disciplină de fier, cedam în permanență, cu o satisfacție dureroasă, valurilor de nefericire. Totul părea să uneltească împotriva mea. La școală nu reușeam să iau notele de altădată, chiar dacă reîncepusem să învăț. Zilele treceau fără măcar un moment în care să mă simt vie.

Drumul spre școală, cel spre casa Lilei, cel spre lacuri erau niște biete fundaluri spălăcite. Nervoasă, lipsită de încredere, ajungeam aproape fără să-mi dau seama să-l învinuiesc pe Antonio pentru o bună parte a necazurilor mele.

Și el era foarte agitat. Voia să mă vadă tot timpul, uneori pleca de la muncă și-l găseam așteptând stânjenit pe trotuarul din fața intrării liceului. Era îngrijorat din cauza nebuniilor mamei lui, Melina, și era speriat că poate nu va fi exonerat de serviciul militar. Înaintase în timp cereri peste cereri la district cu documente despre moartea tatălui, starea de sănătate a mamei lui, rolul lui de unic sprijin al familiei și părea că armata, copleșită de hârtii, decisese să uite de el. Dar acum aflase că

Enzo trebuia să plece la toamnă și se temea că-i vine și lui rândul.

— Nu pot să-i las singuri pe mama, pe Ada, pe frații mei fără un ban și fără protecție, spunea copleșit de disperare.

O dată a apărut la școală, cu sufletul la gură: aflase că veniseră carabinierii să obțină informații despre el.

— Întreab-o pe Lina, mi-a spus neliniștit, să-ți zică dacă Stefano a fost exonerat fiind fiu de mamă văduvă sau din vreun alt motiv.

L-am liniștit, am încercat să-i distrag atenția. Am organizat special pentru el o seară la pizzerie cu Pasquale, cu Enzo și cu logodnicele lor, Ada și Carmela. Speram ca, față-n față cu prietenii lui, să-și găsească liniștea cumva, dar n-a fost așa. Enzo, ca de obicei, nu era deloc emoționat din cauza plecării, s-a întristat numai pentru că, întreaga perioadă în care s-ar fi aflat sub arme, tatăl lui ar fi trebuit să iasă din nou pe străzi cu căruța, chiar dacă sănătatea nu-l ajuta. Referitor la Pasquale, ne-a dezvăluit cu un fel de posomorâre că nu făcuse armata din cauza unei vechi tuberculoze pentru care fusese respins. Mi-a zis că era trist, soldat trebuia să fii și în mod sigur nu ca să servești patria, bineînțeles. Cei ca noi, a mormăit, au datoria să învețe să folosească bine armele, pentru că în curând va veni vremea când cine trebuie să plătească va plăti. Din momentul acela au început discuțiile despre politică, mai precis, a vorbit numai Pasquale, foarte nemulțumit. A spus că fasciștii voiau să revină la putere cu ajutorul creștin-democraților. A spus că brigăzile mobile ale poliției și armata erau de partea lor. A spus că trebuia să se pregătească și i s-a adresat mai ales lui Enzo care a dat semne că-l aprobă și, mai mult, el, care în general stătea tăcut, a sugerat, râzând ușor: nu-ți face griji, când mă întorc, îți explic cum se trage.

Ada și Carmela s-au arătat foarte impresionate de discuția aceea, păreau bucuroase să fie logodite cu bărbați atât de periculoși. Eu aș fi dorit să intervin, dar nu știam mai nimic despre alianțele dintre fasciști, creștin-democrați și brigăzile mobile ale poliției, nu aveam nici cea mai vagă idee. Din când în când, mă uitam la Antonio, sperând ca problema să-l pasioneze și pe el, dar nu s-a întâmplat nimic, a încercat doar să revină la ce-l neliniștea. A întrebat de mai multe ori: cum e sub arme, și Pasquale, care deși nu fusese, i-a răspuns: o adevărată porcărie, cine nu se supune, e făcut bucăți. Enzo, ca de obicei, a rămas tăcut, ca și cum chestiunea nu l-ar fi privit. Antonio, în schimb, s-a oprit din mâncat și, ciopârțind jumătatea de pizza din farfurie, a spus în mai multe reprize ceva de genul: ăia nu știu cu cine au de-a face, doar să îndrăznească, îi fac eu bucăți pe ei.

Când am rămas singuri, mi-a spus dintr-odată, pe un ton deprimat:

— Știu că dacă plec, tu nu mă aștepti, o să fii cu altul.

Atunci am înțeles. Problema nu era Melina, nu era Ada, nu erau ceilalți frați ai lui care ar fi rămas fără sprijin, și nu erau nici măcar samavolniciile cazarmei. Problema eram eu. Nu voia să mă părăsească nici măcar un minut și mi s-a părut că orice aș fi spus sau făcut ca să-l liniștesc, nu m-ar fi crezut. Am preferat atunci să fac pe supărata. I-am spus să ia exemplul de la Enzo: el are încredere, i-am șuiert, dacă trebuie să plece, pleacă, nu se smiorcăie, chiar dacă tocmai s-a logodit cu Ada. Tu, în schimb, te lamentezi fără motiv, da, fără motiv, Antò, cu atât mai mult cu cât nu vei pleca, pentru că dacă Stefano Carracci a fost exonerat ca fiu de mamă văduvă, doar nu-ți închipui că tu n-ai să fii.

Tonul meu, puțin agresiv, puțin afectuos, l-a calmat. Dar înainte să-și ia la revedere, mi-a repetat jenat:

— Întreab-o pe prietena ta.

— E și a ta.

— Da, dar întreab-o tu.

A doua zi am vorbit cu Lila, dar ea nu știa nimic despre serviciul militar al soțului. Mi-a promis, fără chef, că se va informa.

N-a făcut-o imediat, cum speram. Cu Stefano și familia lui Stefano erau în permanentă tensiuni. Maria îi spusese fiului că soția lui cheltuia prea mult. Pinuccia provoca neplăceri cu noua mezelărie, zicea că ea nu se va ocupa de asta, era rândul cumnatei. Stefano le închidea gura mamei și surorii, dar în cele din urmă îi reproșa soției cheltuielile excesive, încerca să înțeleagă dacă ar fi dispusă să stea la casa de marcat a noului magazin.

Lila, în perioada aceea, a devenit, și în ochii mei, foarte ambiguă. Spunea că va cheltui mai puțin, era de acord bucuroasă să se ocupe de mezelărie, dar în timpul ăsta cheltuia mai mult ca înainte și, dacă în trecut dădea pe la magazin din curiozitate sau din obligație, acum nu mai făcea nici asta. Cu atât mai mult cu cât vânătăile îi dispăruseră de pe față deja și părea cuprinsă de nebunia de a ieși la plimbare, mai ales dimineața, când eu eram la școală.

Ieșea cu Pinuccia, făceau concurs cine se coafa mai bine, cine cumpăra mai multe lucruri inutile. De obicei câștiga Pina, mai ales pentru că, grație mutrelor ei un pic infantile, reușea să obțină bani de la Rino, care simțea obligația să se arate mai generos decât cumnatul.

— Eu muncesc toată ziua, îi spunea logodnicul logodnicei, distrează-te și pentru mine.

Și cu o nepăsare mândră, sub ochii muncitorilor și ai tatălui său, scotea din buzunarele pantalonilor bancnote făcute ghem și i le întindea Pinei. Apoi îi întindea, batjocoritor, și surorii sale.

Pentru Lila acel comportament era la fel de enervant ca rafalele de vânt care fac să se trântescă o ușă și să cadă obiecte de pe o etajeră. Dar vedea în el și indiciul că fabrica de încălțăminte se punea în sfârșit în mișcare și, la urma urmei, era bucuroasă că pantofii Cerullo erau acum expuși în multe magazine din oraș, modelele de primăvară se vindeau bine, comenzile noi erau tot mai frecvente. Astfel că Stefano fusese constrâns să preia și pivnița de sub fabrică și s-o transforme jumătate în depozit, jumătate în atelier, în timp ce Fernando și Rino fuseseră nevoiți să mai ia în mare grabă un ajutor și, uneori, să mai muncească și noaptea.

Probleme, evident, existau. Magazinul de pantofi pe care familia Solara se angajase să-l deschidă în Piața Martirilor trebuia mobilat pe cheltuielile lui Stefano, care, însă, alarmat de faptul că nu exista un contract scris, se certa destul de mult cu Marcello și Michele. Dar acum părea să se ajungă la un document care ar fi pus negru pe alb cifra (puțin umflată) pe care Carracci intenționa s-o investească în amenajare. Și Rino, mai ales, se simțea foarte mulțumit de acel rezultat: când banii erau puși de cumnat, el se comporta cu un aer de patron, ca și cum ar fi fost puși de el.

— Dacă merge așa, la anul ne căsătorim, îi promitea logodnicei, și Pina, într-o dimineață, dorise să meargă la aceeași croitoreasă care-i făcuse rochia de mireasă Lilei, doar ca să arunce o privire.

Croitoreasa le primise pe amândouă cu mare cordialitate, dar apoi, îndrăgostită de Lila cum era, o pusese să-i povestească nunta amănunțit și insistase mult să aibă o fotografie mare de-a ei în rochie de mireasă. Lila scosese una special pentru ea și într-o dimineață ieșise cu Pina și i-o dusese.

Cu acea ocazie, în timp ce se plimbau pe Rettifilo, Lila o întrebase pe cumnata ei cum de nu făcuse Stefano armata: dacă veniseră carabinieri să-i verifice calitatea de fiu de mamă văduvă, dacă scutirea îi fusese comunicată de district prin poștă sau fusese nevoie să meargă să se informeze personal.

Pinuccia a privit-o ironică.

— Fiu de mamă văduvă?

— Da, Antonio spune că dacă ești în această situație te lasă să n-o faci.

— Eu știu că singurul mod sigur ca să n-o faci e să plătești.

- Să plătești pe cine?
- Pe cei de la district.
- Stefano a plătit?
- Da, dar nu trebuie să spui nimănu.
- Și cât a plătit?
- Asta nu știu. Familia Solara s-a ocupat de tot. Lila a înghețat.
- Adică?
- Știi, nu, că sub arme nu s-au dus nici Marcello, nici Michele. Au fost declarați inapți din cauza unei insuficiențe toracice.
- Ția? Și cum a fost posibil?
- Cu ajutorul cunoștințelor.
- Și Stefano?
- S-a adresat acelorași cunoștințe ale lui Marcello și Michele.

Plătești și cunoștințele îți fac favorul.

În acea după-amiază prietena mea mi-a povestit totul, dar ca și cum n-ar fi sesizat cât erau de proaste acele vești pentru Antonio. Era electrizată în schimb — da, electrizată — de descoperirea faptului că alianța dintre soțul ei și familia Solara nu se născuse din necesitățile impuse de comerț, ci data de demult, dinainte de logodna lor.

— M-a păcălit imediat, repeta aproape cu satisfacție, ca și cum povestea aia cu armata era proba definitivă a adevăratei naturi a lui Stefano și acum parcă se simțea eliberată.

Mi-a luat ceva timp ca s-o întreb:

— După tine, familia Solara, în cazul în care districtul nu-l scutește pe Antonio, l-ar ajuta și pe el?

Mi-a aruncat privirea ei dură, ca și cum aș fi spus ceva neplăcut, și mi-a rețezat-o:

— Antonio nu s-ar adresa niciodată familiei Solara.

13.

Din conversația aceea nu i-am spus niciun cuvânt logodnicului meu. Am evitat să mă întâlnesc cu el, i-am spus că aveam multe teme și destule examene care mă așteptau.

Nu era vorba de o scuză, școala era cu adevărat un infern. Inspectoratul îl chinuia pe director, directorul îi chinuia pe profesori, profesorii îi

chinuiau pe elevi, elevii se chinuiau între ei. Mulți dintre noi nu suportau povara temelor, dar eram bucuroși că se făceau lecții o zi da, o zi nu. Câtiva, în schimb, erau enervați de gradul de deteriorare a clădirii școlii, de pierderea orelor și voiau întoarcerea imediată la orarul normal. În fruntea acestui grup era Nino Sarratore și asta mi-a complicat și mai mult viața.

Îl vedeam discutând pe hol cu Galiani și treceam pe lângă ei, sperând ca profesoara să mă strige. Dar nu s-a întâmplat niciodată. Îmi doream atunci să fie el cel care intră în vorbă cu mine, dar nici asta nu s-a întâmplat. Astfel, m-am simțit discreditată. Nu mai sunt capabilă să iau notele de altădată, m-am gândit, și de aceea am pierdut în scurt timp acel dram de prestigiu pe care-l câștigasem. Pe de altă parte — mă întristam — ce pretenții am? Dacă Galiani și Nino mi-ar cere o părere despre povestea asta cu sălile nefolosite și cu temele prea numeroase, cum m-aș pronunța? Nu aveam opinii, de fapt, și mi-am dat seama de asta când, într-o dimineață, Nino a apărut în fața mea cu o foaie dactilografiată, întrebându-mă brusc:

— O citești?

A început să-mi bată în așa hal inima, încât am zis doar:

— Acum?

— Nu, mi-o dai înapoi la ieșire.

Am fost copleșită de emoție. Am alergat la baie și am citit foarte agitată. Foaia era plină de cifre și vorbea despre lucruri despre care nu știam nimic: plan de reglementare, construcții școlare, constituția italiană, anumite articole fundamentale. Am înțeles doar ce știam deja, adică faptul că Nino cerea întoarcerea imediată la orarul normal al lecțiilor.

Odată ajunsă în clasă, i-am dat foaia lui Alfonso.

— Lasă-l baltă, m-a sfătuit el fără măcar să citească, suntem la sfârșit de an, sunt ultimele examinări, ăla vrea să te bage în necazuri.

Dar eu parcă înnebunisem, îmi zvâcneau tâmplele. Nimeni altul, în școală, nu se expunea ca Nino, fără teamă de profesori și de director. Nu doar că era cel mai bun la toate materiile, dar știa și lucruri care nu se predau, pe care niciun elev, nici măcar unul bun, nu le cunoștea. Și avea caracter. Și era frumos. Am numărat orele, minutele, secunde. Voiam să alerg să-i dau înapoi foaia, să-l laud, să-i spun că eram de acord cu totul, că voiam să-i fiu de ajutor.

Pe scări, în mulțimea de elevi, nu l-am văzut și pe stradă nu l-am găsit. A ieșit printre ultimii, cu un aer mai îmbufnat ca de obicei. M-am dus spre el bucuroasă, fluturând hârtia, și mi-a ieșit din gură un șuvoi de cuvinte,

toate exagerate. El m-a ascultat încruntat, apoi a luat foaia, a făcut-o cocoloș cu furie și a aruncat-o.

— Galiani a spus că nu e bine, a mormăit. Am devenit confuză.

— Ce nu e bine?

A făcut o grimasă de nemulțumire și un gest care însemna: s-o lăsăm baltă, nu merită să discutăm despre asta.

— Oricum, mulțumesc, a zis într-un mod puțin forțat și brusc s-a aplecat și m-a sărutat pe obraz.

De la sărutul din Ischia între noi nu existase niciun contact, nici măcar o strângere de mână, și felul acela de a-și lua la revedere, pe atunci complet neobișnuit, m-a paralizat. Nu mi-a cerut să parcurgem o bucată de drum împreună, nu mi-a zis pa, totul s-a terminat acolo. Fără putere, fără voce, l-am privit îndepărtându-se.

Atunci s-au întâmplat două chestii urâte, una după alta. Mai întâi, s-a ivit de pe o străduță o fată cu siguranță mai mică decât mine, de cel mult cincisprezece ani, care m-a impresionat cu frumusețea ei pură: bine făcută, păr neted negru și lung pe spate. În fiecare gest sau mișcare avea o grație aparte, iar hainele primăvăratice atent potrivite. L-a ajuns din urmă pe Nino, iar el i-a pus un braț în jurul umerilor. Ea a ridicat capul oferindu-i gura, și s-au sărutat: un sărut foarte diferit de cel pe care mi-l dăduse mie. Apoi mi-am dat seama că Antonio stătea nemișcat în colț. Trebuia să fie la muncă, dar venise să mă ia. Cine știe de când se afla acolo.

14.

A fost greu să-l conving că ce văzuse cu ochii lui nu era ce-și imagina de multă vreme, ci doar un comportament prietenesc fără alte scopuri.

— E deja logodit, i-am spus, l-ai văzut și tu.

Dar probabil că a perceput o urmă de suferință în acele cuvinte și m-a amenințat. Au început să-i tremure buza de jos și mâinile. Atunci am spus șoptit că mă săturasem, voiam să-l părăsesc. A cedat, ne-am împăcat. Dar din acel moment a avut tot mai puțină încredere în mine și neliniștea că pleacă militar s-a unit în mod definitiv cu teama că mă lasă lui Nino. Pleca tot mai des de la muncă pentru a da fuga, spunea el, să mă salute. În realitate, voia să mă prindă asupra faptului și să-și

dovedească, întâi de toate, lui însuși că-i eram infidelă. Ce ar fi făcut apoi nu știa nici el.

Într-o după-amiază, sora lui, Ada, m-a văzut trecând prin fața mezelăriei, unde muncea acum cu mare mulțumire, a ei și a lui Stefano. M-a ajuns din urmă alergând. Avea un halat alb foarte unsuros care o acoperea până sub genunchi, dar tot era foarte grațioasă și, după ruj, după ochii machiați, după agrafele din păr, înțelegeai că și pe sub halat era probabil îmbrăcată ca și cum s-ar fi dus la o petrecere. A spus că voia să-mi vorbească, am decis să ne vedem în curte înainte de cină. A venit gâfâind de la magazin, împreună cu Pasquale care se dusesse s-o ia.

Mi-au vorbit când unul, când altul, stânjeniți. Am înțeles că erau foarte îngrijorați, Antonio se enerva din nimic, nu mai avea răbdare cu Melina, lipsea de la muncă fără să anunțe. Chiar și Gallese, patronul atelierului mecanic, era dezorientat pentru că-l cunoștea de când era copil și nu-l văzuse niciodată așa.

— Îi e frică de serviciul militar, am spus.

— Oricum, dacă-l cheamă, e obligat să meargă, a spus Pasquale, altfel devine dezertor.

— Când tu ești alături de el, îi trece totul, a spus Ada.

— N-am mult timp, am spus eu.

— Oamenii sunt mai importanți decât învățatul, a spus Pasquale.

— Petrece mai puțin timp cu Lina și ai să vezi că timp găsești, a spus Ada.

— Ce pot să fac, fac, am spus eu jignită.

— Stă prost cu nervii, a spus Pasquale. Ada a conchis brusc:

— Mă ocup de o nebună de când sunt mică, doi ar fi cu adevărat prea mult, Lenù.

M- am enervat, m-am speriat. Plină de sentimente de vinovăție, am reînceput să mă văd cu Antonio foarte des, chiar dacă nu aveam chef de asta, chiar dacă aveam de învățat. N-a fost suficient. Într-o seară, la lacuri, a început să plângă, mi-a arătat o carte poștală. Nu primise scutirea, trebuia să plece cu Enzo, la toamnă. Și la un moment dat a făcut un lucru care m-a tulburat mult. A căzut pe jos și a început să-și bage frenetic în gură pumni de țărână. A trebuit să- l îmbrățișez strâns, să-i șoptesc că-l iubeam, să-i scot țărâna din gură cu degetele.

În ce necaz mă vâr, m-am gândit apoi în pat, neputând să dorm, și am descoperit că, pe neașteptate, nu mai era așa de mare dorința de a sta departe de școală, de a mă accepta așa cum eram, de a mă căsători cu el, de a trăi acasă la mama lui, cu frații lui, punând benzină în mașini. Am

hotărât că trebuia să fac ceva ca să-l ajut și, când și-ar fi revenit, să ies din relația aia.

A doua zi m-am dus la Lila, eram foarte speriată. Pe ea am găsit- o chiar prea veselă. Amândouă, în perioada aceea, eram instabile. I- am povestit de Antonio, de cartea poștală și i-am spus că luasem o hotărâre: pe ascuns de el, care nu mi-ar fi dat niciodată permisiunea, intenționez să apelez la Marcello, sau chiar la Michele, ca să întreb dacă puteau să-l scoată din necazuri.

Mi-am exagerat îndârjirea. În realitate, eram confuză: pe de o parte, mi se părea că sunt obligată să încerc, având în vedere că eu eram cauza suferințelor lui Antonio, pe de alta, mă consultam cu Lila tocmai pentru că eram sigură că mi-ar fi zis să n-o fac. Dar dominată cum eram, în perioada aceea, de tulburarea mea, n-am pus-o la socoteală pe a ei.

A avut o reacție ambiguă. Mai întâi a râs pe seama mea, a spus că eram o mincinoasă. Mi-a spus că probabil țineam cu adevărat la logodnicul meu dacă eram dispusă să merg personal să mă umilesc în fața celor doi frați Solara, chiar dacă știam că ăia n-ar fi mișcat un deget pentru el, având în vedere trecutul. Apoi, însă, a început să se miște de colo-colo nervos, chicotea, devenea serioasă, începea din nou să râdă. În cele din urmă, a spus: bine, du-te, să vedem ce se întâmplă. Și apoi a adăugat:

— În fond, Lenù, care e diferența dintre fratele meu și Michele Solara sau, să spunem, dintre Stefano și Marcello?

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că poate ar fi trebuit să mă mărit cu Marcello.

— Nu te înțeleg.

— Cel puțin Marcello nu depinde de nimeni, face ce-i place.

— Vorbești serios?

S-a grăbit să nege râzând, dar nu m-a convins. E imposibil, m-am gândit, să-l reconsider pe Marcello: toate răsetele astea nu sunt reale, sunt doar semnalele unor gânduri negre și ale suferinței că nu merg lucrurile cu soțul ei.

Am avut dovada imediat. A devenit serioasă, a mijit ochii și a spus:

— Te însoțesc.

— Unde?

— La frații Solara.

— Ca să faci ce?

— Să văd dacă-l pot ajuta pe Antonio.

— Nu.

— De ce?

— Așa îl enervezi pe Stefano.

— Și cui îi pasă? Dacă el apelează la ei, o pot face și eu, care sunt soția lui.

15.

N-am reușit s-o fac să renunțe. Într-o duminică, zi în care Stefano dormea până la prânz, am ieșit împreună la o plimbare și ea m-a târât până la cafeneaua Solara. Când a apărut pe strada nouă, încă albă de var, am rămas cu gura căscată. Se îmbrăcase și se machiase foarte strident, nu părea nici șleampăta Lila de odinioară, nici Jacqueline Kennedy din reviste, ci, luând în considerare filmele care ne plăcuseră, poate Jennifer Jones în *Duel in the Sun*, poate Ava Gardner în *The Sun also Rises*.

Mergând alături de ea, m-am simțit stânjenită și m-am simțit în pericol. Mi s-a părut că, pe lângă bârfe, risca ridicolul și că ambele chestii mă lovesc, indirect, și pe mine, un fel de cățelușă spălăcită, dar devotată, care o escorta. Totul la ea, de la coafură, la cercei, la cămașa dichisită, la fusta strâmtă, la mers, era nepotrivit străzilor gri din cartier. Bărbații, văzând-o, păreau să tresară, parcă jigniți. Femeile, mai ales cele în vârstă, nu se limitau doar să se holbeze derutate: una s-a oprit pe marginea trotuarului și a rămas s-o privească, rânjind pe jumătate amuzată, pe jumătate stingherită, ca atunci când Melina făcea ciudățeni pe stradă.

Și totuși, când am intrat în cafeneaua Solara plină cu bărbați care cumpărau prăjiturile duminicale, au existat doar o otheadă respectuoasă, câteva gesturi politicoase de salut, privirea uimită a Gigliolei Spagnuolo din spatele tejghelei, salutul lui Michele care era la casa de marcat, un bună ziua exagerat care a părut o exclamație de bucurie. Schimburile verbale care au urmat au fost toate în dialect, de parcă tensiunea ar fi stat în calea filtrelor obositoare ale pronunției, ale lexicului, ale sintaxei italiene.

— Ce vă trebuie?

— O duzină de prăjituri.

Michele i-a strigat Gigliolei, de data asta cu o ușoară nuanță ironică.

— Douăsprezece prăjituri pentru doamna Carracci.

La numele acela, perdeaua care dădea spre laborator s-a dat la o parte și a apărut Marcello. Văzând-o pe Lila chiar acolo, în cafeneaua lui, a pălit și s-a retras. Dar după câteva secunde a reapărut și a venit să ne salute. A murmurat, adresându-se prietenei mele:

— Mă simt tulburat când aud că ți se spune doamna Carracci.

— Și eu la fel, a spus Lila și jumătatea ei de zâmbet distrat, totala absență a ostilității ne-au uimit nu doar pe mine, ci și pe cei doi frați Solara.

Michele a admirat-o din nou bine, bine, cu capul înclinat într-o parte, ca și cum ar fi privit un tablou.

— Te-am văzut, a spus și i-a strigat Gigliolei: Nu-i așa, Gigliò, că am văzut-o chiar ieri după-amiază?

Gigliola a făcut semn că da fără prea mare entuziasm. Și Marcello a consimțit — am văzut-o, da, văzut-o — dar fără ironia lui Michele, mai degrabă ca sub hipnoză, într-un spectacol de magie.

— Ieri după-amiază? a întrebat Lila.

— Ieri după-amiază, a confirmat Michele, pe Rettifilo. Marcello i-a retezat vorba, enervat de tonul fratelui:

— Erai expusă în vitrina croitoresei, era o poză cu tine în rochie de mireasă.

S-a vorbit o vreme de poza aceea, Marcello cu devoțiune, Michele cu ironie, amândoi insistând să zică în diferite forme că poza aceea păstrase cel mai bine frumusețea Lilei în ziua nunții ei. Și ea s-a arătat contrariată, dar în mod cochet. Croitoreasa nu-i spusese că va pune fotografia în vitrină, altfel nu i-ar fi dat-o niciodată.

— Vreau și eu poza în vitrină, a strigat Gigliola de la teighea, mimând vocea capricioasă a unei copile.

— Dacă se căsătorește cineva cu tine, a spus Michele.

— Te căsătorești tu cu mine, a răspuns ea posomorâtă și s-a continuat așa până când Lila a spus seriosă:

— Și Lenuccia vrea să se căsătorească.

Atenția fraților Solara s-a mutat, fără niciun chef, asupra mea.

Până atunci mă simțisem invizibilă, nu zisesem un singur cuvânt.

— Ba nu, m-am înroșit.

— Cum nu, eu m-aș căsători cu tine chiar dacă ești ochelaristă, a spus Michele și a încasat altă privire urâtă din partea Gigliolei.

— Prea târziu, e deja logodită, a spus Lila.

Și, încet-încet, a reușit să-i aducă pe cei doi frați până la Antonio, până la evocarea situației lui familiale, până la reprezentarea vie a modului în

care aceasta s-ar fi înrăutățit dacă el ar fi plecat la armată. Nu m-a impresionat doar faptul că se pricepea la cuvinte, îi știam priceperea asta. M-a impresionat tonul nou pe care-l folosea, un dozaj isteț de nerușinare și de sobrietate. Iat-o, cu gura înflăcărată de ruj. Îl făcea să creadă pe Marcello că îngropase trecutul, îl făcea pe Michele să creadă că o distra aroganța lui șmecheră. Și, spre marea mea uimire, cu amândoi se comporta ca o femeie care știe bine cum sunt bărbații, că nu mai are nimic de învățat pe tema asta și că, dimpotrivă, ar avea ea multe de predat. Nu juca un rol așa cum făceam când eram mici, imitând romane în care apăreau dame pierdute, ci se vedea că deținea cunoștințe reale, ceea ce n-o făcea să roșească. Apoi, brusc, devenea distantă, lansa semnale de refuz, știi că m-ați vrea, dar eu nu vă vreau. Astfel, se retrăgea dezorientându-i, iar Marcello devenea șovăielnic și Michele se întrista, neștiind cum să acționeze, cu o privire scânteietoare care însemna: fii atentă că, doamnă Carracci sau nu, îți trag o pereche de palme, curvo. Atunci, ea schimba din nou tonul, îi atrăgea din nou spre ea, se arăta distrată și îi distra. Rezultatul? Michele nu s-a tulburat, Marcello, în schimb, a spus:

— Antonio nu merită, dar ca s-o fac fericită pe Lenuccia, care e o fată bună, pot să-l întreb pe un prieten și să aflu dacă se poate face ceva.

M- am simțit bucuroasă, i-am mulțumit.

Lila a ales prăjiturile, a fost amabilă cu Gigliola și cu tatăl, cofetarul, care a apărut din laborator ca să-i transmită multe salutări lui Stefano. Când a încercat să plătească, Marcello a făcut un gest clar de refuz, iar fratele lui, chiar dacă nu la fel de convins, l-a imitat. Tocmai ieșeam când Michele i-a spus serios, cu tonul lent pe care-l lua când voia ceva și excludea orice discuție:

— Arăți foarte bine în poza aia.

— Mulțumesc.

— Ți se văd bine pantofii.

— Nu-mi amintesc.

— Îmi amintesc eu și voiam să te rog ceva.

— Vrei și tu o poză, vrei s-o pui aici în bar? Michele a negat din cap, surâzând rece.

— Nu. Dar tu știi că amenajăm magazinul din Piața Martirilor.

— Nu știu nimic despre chestiunile voastre.

— Păi, ar trebui să te informezi, pentru că sunt chestiuni importante și știm toți că nu ești proastă. Eu cred că dacă poza aia îi folosește croitoresei ca să facă reclamă rochiei de mireasă, noi o putem utiliza mult

mai bine ca să facem reclamă pantofilor Cerullo.

Lila a izbucnit în râs și a spus:

— Vrei să pui fotografia în vitrina din Piața Martirilor?

— Nu, vreau s-o pun mare, foarte mare, în magazin.

Lila s-a gândit o clipă, apoi a făcut o grimasă de indiferență.

— Nu trebuie să mă întrebați pe mine, ci pe Stefano, el e cel care decide. Am văzut că cei doi frați au schimbat o privire perplexă și am înțeles că vorbiseră deja între ei despre ideea aceea. Puseseră pariu că Lila n-ar fi acceptat niciodată, așa încât nu le venea să creadă că ea nu se înfuriase, că nu zisese imediat nu, ci se încredințase fără discuție autorității soțului. N-o recunoșteau și nici eu însămi, în acel moment, nu mai știam cine e.

Marcello ne-a condus la ușă și, după ce am ieșit, a căpătat un ton solemn și a zis foarte palid:

— E prima dată când vorbim după mult timp, Lina, și sunt foarte emoționat. Eu și cu tine nu ne-am înțeles, dar nu-i nimic, așa s-a întâmplat. Dar nu vreau ca între noi să rămână lucruri neclare. Și, mai ales, nu vreau o vină care nu e a mea. Știu că soțul tău spune că am pretins, ca o insultă, pantofii aceia. Dar eu îți jur în fața Lenucciei: pantofii au dorit să mi-i dea el și fratele tău, ca să-mi demonstreze că nu mai exista nicio ranchiună. Eu n-am nicio legătură cu asta.

Lila a ascultat fără să-l întrerupă, cu o expresie binevoitoare pe chip. Apoi, cum a terminat el, a redevenit cea dintotdeauna. A spus cu dispreț:

— Sunteți precum copiii care dau vina unii pe alții.

— Nu mă crezi?

— Nu, Marcè, te cred. Dar nu-mi mai pasă deloc nici de ce spui tu, nici de ce spun ei.

16.

Am târât-o după mine pe Lila în vechea noastră curte, abia așteptam să-i spun lui Antonio ce făcusem pentru el. I-am mărturisit entuziasmată: imediat cum se liniștește puțin, îl părăsesc, dar ea n-a făcut niciun comentariu, mi s-a părut distrată.

Am strigat, Antonio a apărut la fereastră, a venit jos cu un aer serios. A salutat-o pe Lila, aparent fără să bage de seamă cum era îmbrăcată,

machiată, dimpotrivă, forțându-se s-o privească cât mai puțin posibil. Poate fiindcă se temea să nu-i citesc pe chip răzvrătire de bărbat. I-am spus că nu puteam sta, aveam timp doar ca să-i dau o veste bună. M-a ascultat, dar deja în timp ce vorbeam mi-am dat seama că se retrăgea ca dinaintea vârfului unui cuțit. A promis c-o să te ajute, am subliniat oricum cu entuziasm, și i-am cerut Lilei să confirme:

— Așa a zis Marcello, nu?

Lila s-a limitat să aprobe. Dar Antonio pălise și ținea privirea în jos. A murmurat, cu vocea sugrumată:

— Nu ți-am cerut niciodată să vorbești cu frații Solara.

Lila a spus imediat, mințind:

— A fost ideea mea.

Antonio a răspuns fără s-o privească:

— Mulțumesc, nu era nevoie.

A salutat-o — a salutat-o pe ea, nu pe mine —. Apoi ne-a întors spatele și a dispărut pe ușa blocului.

Mi s-a făcut rău la stomac. Unde greșisem, de ce se ofensase în felul acela? Pe drum m-am descărcat, i-am spus Lilei că Antonio era mai rău decât mama lui, Melina, același sânge instabil, nu mai suportam. Ea m-a lăsat să vorbesc și între timp s-a lăsat condusă până acasă. Odată ajunsese acolo, mi-a zis să urc.

— E Stefano, am obiectat, dar nu acela era motivul, eram agitată din cauza reacției lui Antonio și voiam să rămân singură, să înțeleg cu ce greșisem.

— Cinci minute și pleci.

Am urcat. Stefano era în pijama, ciufulit tot, cu barba mare. M-a salutat cu amabilitate, a aruncat o privire spre soția lui, spre cutia cu prăjituri.

— Ai fost la cafeneaua Solara?

— Da.

— Îmbrăcată așa?

— N-arăt bine?

Stefano a clătinat din cap indispus și a deschis cutia.

— Vrei o prăjitură, Lenù?

— Nu, mulțumesc, trebuie să mă duc să mănânc. El a mușcat dintr-un rulou și i s-a adresat soției:

— Pe cine ați văzut la cafenea?

— Pe prietenii tăi, a spus Lila, mi-au făcut multe complimente.

Nu-i așa, Lenù?

I-a povestit cuvânt cu cuvânt ce-i spusese frații Solara, mai puțin

chestiunea cu Antonio, adică adevăratul motiv pentru care ne duseserăm la cafenea, motivul pentru care mi se păruse că voise să mă însoțească. Apoi a încheiat pe un ton voit satisfăcut:

— Michele vrea să pună fotografia mare în magazinul din Piața Martirilor.

— Și tu i-ai zis că ești de acord?

— I-am spus că trebuie să vorbească mai întâi cu tine.

Stefano a terminat ruloul dintr-o singură îmbucătură, apoi și-a lins degetele. A spus ca și cum ar fi fost lucrul care-l tulburase cel mai mult:

— Vezi ce mă obligi să fac? Mâine, din vina ta, trebuie să mă duc să pierd timp cu croitoreasa de pe Rettifilo.

A oftat, apoi mi s-a adresat mie:

— Lenù, tu care ești o fată la locul ei, încearcă să-i explici prietenei tale că eu în cartierul ăsta trebuie să muncesc, că nu trebuie să mă pună să fac impresii de rahat. O duminică plăcută și salută-i din partea mea pe tata și mama.

S-a dus la baie.

Lila a făcut în spatele lui o grimasă batjocoritoare, apoi m-a condus la ușă.

— Dacă vrei, rămân, am spus.

— E-un nenorocit, nu-ți face griji.

A repetat cu voce groasă de bărbat cuvinte ca: încearcă să-i explici prietenei tale, nu trebuie să mă pună să fac impresii de rahat, și batjocura asta i-a înveselit privirea.

— Dacă te bate?

— Și ce-mi fac bătăile? Trece un pic de timp și mă simt mai bine ca înainte.

Pe palier mi-a zis iarăși, din nou cu voce masculină: Lenù, eu în cartierul ăsta trebuie să muncesc, și atunci m-am simțit obligată să-l imit pe Antonio, am șoptit: mulțumesc, dar nu era nevoie. Și brusc a fost ca și cum ne-am fi văzut din exterior, amândouă în necazuri cu bărbații noștri, stând acolo, în prag, jucând doar rolul unor femei, și am început să râdem. I-am spus: cum ne mișcăm, greșim, cine-i înțelege pe bărbați, ah, câte neplăceri ne creează, am îmbrățișat-o tare și am șters-o. Dar nici n-am ajuns în capătul scării, că l-am auzit pe Stefano urlând la ea cuvinte odioase. Acum avea o voce de căpcăun ca a tatălui lui.

Deja mergând spre casă am început să-mi fac griji atât pentru ea, cât și pentru mine. Dacă Stefano ar fi omorât-o? Dacă Antonio m-ar fi omorât? M-a cuprins neliniștea, am mers cu pași grăbiți, prin zăpușeala prăfoasă. Străzile duminicale începeau să se golească și se apropia ora prânzului. Ce dificil era să te orientezi, ce dificil era să nu încalci niciuna dintre foarte detaliatele reguli masculine. Lila, poate pe baza calculelor ei secrete, poate doar din răutate, își umilise soțul ducându-se să flirteze sub ochii tuturor — ea, doamna Carracci — cu fostul ei pretendent, Marcello Solara. Eu, fără să vreau, dimpotrivă, fiind convinsă că fac bine, mă dusesem să susțin cauza lui Antonio față de cei care, cu ani în urmă, îi jigniseră sora, îl bătuseră până la sânge, pe care el însuși îi bătuse până la sânge. Când am intrat în curte, m-am auzit strigată și am tresărit. Era el, stătea la fereastră, așteptând să mă întorc.

A venit jos și mi s-a făcut teamă. M-am gândit: o avea vreun cuțit. În schimb, mi-a vorbit tot timpul cu mâinile îndesate în buzunare, voindecă parcă să le țină prizoniere, calm, cu privirea distantă. Mi-a spus că-l umilisem față de persoanele pe care le disprețuia cel mai mult pe lume. Mi-a spus că-l făcusem să pară unul care-și trimite femeia să ceară favoruri. Mi-a spus că el nu îngenunchea în fața nimănui și că ar fi fost nu o dată, ci de o sută de ori soldat, că, dimpotrivă, ar fi murit sub arme mai degrabă, decât să se ducă să sărute mâna lui Marcello. Mi-a zis că dacă ar fi aflat Pasquale și Enzo, l-ar fi scuipat în față. Mi-a spus că mă părisea, fiindcă avea dovada, în sfârșit, că nu-mi păsa deloc de el și de sentimentele lui. Mi-a spus că puteam să spun și să fac cu fiul lui Sarratore ce-mi plăcea, nu mai voia să mă vadă niciodată.

N-am reușit să răspund. Brusc și-a scos mâinile din buzunar, m-a tras în deschizătura ușii și m-a sărutat apăsându-mi buzele puternic, căutându-mi disperat gura cu limba. Apoi s-a retras, a întors spatele și a plecat.

Am urcat scările casei foarte confuză. M-am gândit că eram mai norocoasă decât Lila, Antonio nu era ca Stefano. Nu mi-ar fi făcut niciodată rău, era capabil să-și facă numai lui însuși.

18.

A doua zi n-am văzut-o pe Lila, dar, pe neașteptate, am fost constrânsă

să-l văd pe soțul ei.

Dimineața mă dusesem la școală deprimată, era cald, nu învățasem, nu dormisem mai deloc. Orele fuseseră un dezastru. Îl căutasem pe Nino în fața școlii, voiam să urc cu el schimbând fie și câteva fraze, dar nu se arătase. Poate că era la plimbare prin oraș cu prietena lui, poate că era într-unul din cinematografele deschise dimineața ca s-o sărute pe întuneric, poate că era în pădurea de la Capodimonte ca să i se facă lucrurile pe care eu i le făcusem, luni de zile, lui Antonio. La prima oră fusesem ascultată la chimie și dădusem răspunsuri confuze sau insuficiente, cine știe ce notă luasem și nu mai era timp pentru remediere. Riscam să fiu lăsată corigentă pentru septembrie. Mă intersectasem cu Galiani pe coridor și-mi ținuse un discurs liniștit al cărui sens era: ce ți se întâmplă, Greco, de ce nu mai înveți?, iar eu nu știusem să spun altceva decât: doamna profesoară, învăț, învăț foarte mult, vă jur. Ea m-a ascultat o vreme și apoi m-a lăsat baltă și s-a dus în cancelarie. Plânsesem mult în baie, un plâns autocompătitor pentru cât era viața mea de nenorocită: pierdusem totul, succesele școlare, pe Antonio pe care dorisem întotdeauna să-l părăsesc și, în cele din urmă, o făcuse el și deja îmi lipsea, pe Lila care, de când era doamna Carracci, devenea o altă persoană cu fiecare zi mai mult. Vlăguită de durerea de cap, mă întorsesem acasă pe jos gândindu-mă la ea, la cum mă folosisse — da, folosisse — ca să meargă să-i provoace pe frații Solara, ca să se răzbune pe soțul ei, ca să mi-l arate în mizeria lui de soț rănit și tot drumul mă întrebam: era posibil să se schimbe așa, ca nimic să n-o mai deosebească de una ca

Gigliola?

Dar, odată ajunsă acasă, iată surpriza. Mama nu s-a năpustit asupra mea, ca de obicei, pentru că întârziaseam și bănuia că mă întâlнисem cu Antonio sau pentru că neglijasem vreuna din miile de îndatoriri casnice. Mi-a spus, în schimb, cu un fel de încruntare amabilă:

— Stefano m-a întrebat dacă în după-amiaza asta îl poți însoți pe Rettifilo la croitoreasă.

Am crezut că nu înțelesesem bine, eram zăpăcită de oboseală și descurajare. Stefano? Stefano Carracci? Voia să-l însoțesc pe Rettifilo?

— De ce nu se duce cu soția lui? a glumit din cealaltă cameră tata, care, formal, era bolnav, dar, în realitate, trebuia să se ocupe de niște afaceri obscure de-ale lui. Cum își petrec timpul ăia doi? Jucând cărți?

Mama a făcut un gest de enervare. A zis că poate Lina era ocupată, a zis

că trebuia să fim amabili cu familia Carracci, a zis că unii nu se simțeau niciodată mulțumiți de nimic. În realitate, tata era mai mult decât mulțumit: să fii în relații bune cu mezelarul însemna că puteai să iei de mâncare pe credit și să amâni cât mai mult posibil plata. Dar îi plăcea să fie spiritual. De la o vreme, cum avea ocazia, se distra să insiste în mod aluziv pe o presupusă apatie sexuală a lui Stefano. Întreba, din când în când, la masă: Carracci ce face, îi place doar televizorul? Și râdea și nu-ți trebuia mult să intuiești că sensul acelei întrebări era: cum de ăia doi nu fac copii, Stefano poate sau nu poate? Mama, care în chestiile alea îl înțelegea din zbor, îi răspundea seriosă: e devreme, lasă-i pace, ce pretenții ai? Dar, de fapt, se distra la fel ca el, chiar și mai mult, la gândul că mezelarul Carracci, în ciuda banilor pe care-i avea, nu funcționează. Masa era deja pusă, mă așteptau pe mine ca să mâncăm. Tata s-a așezat cu un fel de grimasă vicleană și a continuat să glumească, adresându-i-se mamei:

— Ți-am zis eu vreodată: îmi pare rău, în seara asta sunt obosit, să jucăm cărți?

— Nu, pentru că nu ești o persoană cumsecade.

— Și tu vrei să devin o persoană cumsecade?

— Puțin, fără să exagerezi.

— Atunci, din seara asta sunt o persoană cumsecade ca Stefano.

— Am spus fără să exagerezi.

Cât detestam duetele alea! Vorbeau ca și cum ar fi fost siguri că eu și frații mei nu putem înțelege; sau poate că puneau pariu că înțelegeam toate nuanțele, dar considerau că acesta e modul corect să ne învețe cum să fim bărbați și femei. Epuizată de problemele mele, aș fi dorit să încep să urlu, să arunc farfuria, să fug, să nu-mi mai văd familia, umezeala din colțurile tavanului, pereții scorojiți, mirosul mâncării, nimic. Antonio: ce prostie să-l pierd, deja regretam, voiam să mă ierte. Dacă mă lasă corigentă pe toamnă, mi-am spus, nu mă prezint, mă las dată afară, mă căsătoresc cu el imediat. Apoi mi-a revenit în minte Lila, cum se dichisise, pe ce ton le vorbise fraților Solara, ce avea în minte, cât de rea o făceau umilința și suferința să devină. Am bătut câmpii așa toată după-amiaza, gânduri dezlânate. O baie în cada din casa nouă, neliniștea din cauza rugămintii lui Stefano, cum s-o înștiințez pe prietena mea, ce voia soțul ei de la mine. Și chimia. Și Empedocle. Și să învăț. Și să nu mai învăț. Și, în fine, o suferință rece. Nu exista cale de ieșire. Da, nici eu, nici Lila n-am fi devenit niciodată ca fata care venise să-l aștepte pe Nino la școală. Ne lipsea amândurora ceva impalpabil, dar esențial, ceva ce

ea avea chiar și numai dacă o priveai de departe și pe care ori îl aveai ori nu-l aveai, fiindcă pentru lucrul acela nu era de-ajuns să înveți latina sau greaca sau filosofia și nu foloseau nici măcar banii din salamuri sau din pantofi.

Stefano a strigat din curte. Am alergat jos și i-am citit imediat pe față o expresie descumpănită. A zis că mă ruga să-l însoțesc să ia poza pe care croitoreasa o expunea în vitrină fără permisiune. Fă-o din politețe, a murmurat pe un ton ușor mios. Apoi m-a ajutat să urc în decapotabilă fără un cuvânt. Am plecat simțind asupra noastră vântul cald.

Cum am ieșit din cartier, a început să vorbească și nu s-a oprit până când n-am ajuns la croitorie. S-a exprimat într-un dialect blând, fără cuvinte urâte și fără ironii. A început spunând că trebuia să-i fac o favoare, dar nu mi-a explicat imediat care era favoarea. A spus doar, încurcându-se, că dacă i-o făceam lui, era ca și cum i-aș fi făcut-o prietenei mele. Apoi a început să vorbească depre Lila, cât era de inteligentă, cât era de frumoasă. Dar e rebelă din fire, a adăugat, și lucrurile fie le faci cum spune ea, fie te chinuie. Lenù, tu nu știi ce îndur, sau poate că știi, dar știi doar ce-ți povestește ea. În schimb, ascultă-mă și pe mine. Lina are o idee fixă că eu nu mă gândesc decât la bani și poate că e adevărat, dar o fac pentru familie, pentru fratele ei, pentru tatăl ei, pentru toate rudele ei. Greșesc? Tu ești foarte învățată, spune-mi dacă greșesc. Ce vrea de la mine, sărăcia din care vine? Banii trebuie să-i facă doar Solara? Vrem să lăsăm cartierul pe mâna lor? Dacă tu-mi spui că greșesc, eu cu tine nu mă cert, recunosc imediat că greșesc. Cu ea, în schimb, trebuie să mă cert, n-am încotro. Nu mă vrea, mi-a spus-o, mi-o repetă. S-o fac să înțeleagă că sunt soțul ei e un război și, de când m-am însurat, viața e insuportabilă. S-o văd dimineața, seara, să dorm lângă ea și să nu pot s-o fac să simtă cât țin la ea e ceva foarte rău.

I-am privit mâinile mari care strângeau volanul, chipul. Ochii i s-au umezit și a recunoscut că în prima noapte de nuntă fusese nevoit s-o bată, că fusese constrâns s-o facă, că ea în fiecare dimineață, în fiecare seară, îl făcea s-o bată înadins ca să-l degradeze și să-l oblige să fie cum el niciodată, niciodată, niciodată n-ar fi dorit. Apoi a spus aproape speriat: am fost silit s-o bat din nou, nu trebuia să se ducă la frații Solara îmbrăcată în felul ăla. Dar are o forță în ea pe care nu reușesc s-o supun. E o forță rea care face inutile bunele maniere, totul. O otravă. Vezi că nu rămâne însărcinată? Trec lunile și nu se întâmplă nimic. Rudele, prietenii, clienții mă întrebă rânjind: sunt noutăți? Iar eu trebuie să spun: ce noutăți, prefăcându-mă că nu înțeleg. Fiindcă dacă aș arăta că înțeleg, ar

trebui să răspund. Și ce pot să răspund? Sunt lucruri pe care le știi, dar nu se pot spune. Ea, cu forța pe care o are, își omoară copiii înăuntru, Lenù, și o face înadins ca să se creadă că nu știi să fii bărbat, ca să mă facă să pic prost în fața tuturor. Ce crezi? Exagerez? Tu nu știi ce favoare îmi faci că mă ascuți.

N-am știut ce să-i răspund. Eram uluită, nu auzisem niciun bărbat vorbind despre sine în felul acela. A folosit tot timpul, și cât a vorbit despre violența lui, un dialect plin de sentiment, fără apărare, ca acela pe care-l auzi în unele cântece. Nici până azi nu știi de ce s-a comportat așa. Bineînțeles, pe urmă mi-a dezvăluit ce voia. Voia să mă aliez cu el pentru binele Lilei. A spus că ea trebuia ajutată să înțeleagă cât era de necesar să se comporte ca o soție, și nu ca o inamică. M-a rugat s-o conving să-l ajute cu a doua mezelărie și cu socotelile. Dar ca să obțină lucrurile alea, nu era nevoie să mi se destăinuie în felul acela. Probabil că s-a gândit că Lila mă informase deja în detaliu și că, deci, trebuie să-mi ofere versiunea lui asupra faptelor. Sau poate că nu intenționase să se deschidă atât de sincer față de cea mai bună prietenă a soției lui, a făcut-o doar luat de valul emoțiilor. Sau a presupus că, dacă m-ar fi emoționat, eu aș fi putut apoi s-o emoționez pe Lila spunându-i totul. Cu siguranță am stat să-l ascult cu tot mai mult interes. Încet, încet, mi-a plăcut acea revărsare liberă de confidențe foarte intime. Dar, mai ales, trebuie s-o recunosc, mi-a plăcut importanța pe care mi-o acorda. Când a enunțat cu cuvintele lui bănuiala mea dintotdeauna, adică faptul că Lila nutrește o forță care o făcea capabilă de orice, chiar și de a interzice organismului ei să conceapă copii, mi s-a părut că-mi atribuie o putere benefică, care s-o domine pe cea malefică a Lilei, și asta m-a flatat. Am ieșit din mașină, am ajuns la croitorie, m-am simțit consolată de acea recunoaștere. Am ajuns chiar să-i spun, pompos, în italiană, că aș face tot posibilul să-i ajut să fie fericiți.

Dar deja în fața vitrinei croitoresei am redevenit agitată. Ne-am oprit amândoi să ne uităm la fotografia înrămată a Lilei printre materialele multicolore. Stătea jos, cu picioarele unul peste altul, iar rochia de mireasă puțin ridicată îi dezvăluia pantofii, o gleznă. Își sprijinea bărbia într-o palmă, avea o privire serioasă, intensă, îndreptată cu nerușinare spre obiectiv, și în păr îi strălucea o coroniță din flori de portocal. Fotograful fusese norocos. Am simțit că surprinsese forța de care vorbise Stefano, era o forță — mi s-a părut că înțeleg — împotriva căreia nici măcar Lila nu putea face nimic. M-am întors ca să-i spun mirată și, totodată, dezolată: iată lucrul despre care vorbeam, dar el a împins ușa și

m-a lăsat să intru. Tonul pe care-l folosise cu mine a dispărut, a fost dur cu croitoreasa. A spus că era soțul Linei, a folosit chiar formula aceea. A explicat că și el era lucra în domeniul comerțului, dar că nu i-ar fi trecut niciodată prin minte să-și facă publicitate în felul acela. A ajuns să spună: sunteți o femeie frumoasă, ce-ar zice soțul dumneavoastră dacă eu aș lua o poză de-a dumneavoastră și aș

așeza-o printre brânzeturi și salamuri? I-a cerut înapoi fotografia.

Croitoreasa s-a zăpăcit, a încercat să se apere, la final a cedat. Dar s-a arătat foarte descumpănită și, ca să demonstreze că era o inițiativă bună și că regretă profund, a povestit trei sau patru chestii care apoi, peste ani, au devenit o mică legendă în cartier. În perioada în care fotografia fusese în vitrină, apăruseră ca să ceară informații despre tânăra în rochie de mireasă faimosul Renato Carosone, un prinț egiptean, Vittorio de Sica și un jurnalist de la Roma care voia să stea de vorbă cu Lila și să-i trimită un fotograf pentru o ședință în costum de baie ca cele organizate pentru câștigătoarele concursurilor de miss. Croitoreasa a jurat că a refuzat să dea vreunui adresa, chiar dacă, mai ales în cazul lui Carosone și De Sica, refuzul li se păruse foarte nepolitic, având în vedere ce personalități erau.

Mi-am dat seama că pe măsură ce vorbea croitoreasa, Stefano se înduioșa din nou. A devenit sociabil, i-a cerut femeii să povestească mai detaliat episoadele acelea. Când am plecat luând cu noi fotografia, dispoziția lui se schimbă și monologul de întoarcere n- a mai avut tonul suferind al celui de la dus. Stefano a fost vesel, a început să vorbească despre Lila cu mândria celui care posedă un obiect rar, de pe urma căruia obține un mare prestigiu. Mi-a cerut, desigur, din nou ajutorul. Și înainte să mă lase acasă, m-a pus să jur iarăși și iarăși că o să mă străduiesc s-o fac pe Lila să înțeleagă care era calea corectă și care cea greșită. Oricum Lila, în cuvintele lui, nu mai era acum o persoană imposibil de guvernat, ci un fel de fluid prețios închis într-un recipient care-i aparținea. În zilele următoare, Stefano a povestit tuturor, și la mezelărie, despre Carosone și De Sica, astfel încât chestia s-a răspândit. Mama Lilei, Nunzia, cât a trăit, a tot povestit tuturor că fiica ei ar fi avut șansa să devină cântăreață și actriță, să apară în filmul Căsătorie în stil italian, să apară la televizor, să devină chiar o prințesă egipteană dacă croitoreasa de pe Rettifilo n-ar fi fost atât de reticentă și dacă destinul n-ar fi făcut-o să se mărite la șaisprezece ani cu Stefano Carracci.

19.

Profesoara de chimie a fost generoasă cu mine (sau poate că a intervenit Galiani) și mi-a dăruit un suficient. Am fost promovată cu șapte la materiile literare, șapte la materiile științifice, suficient la religie și, pentru prima dată, opt la disciplină, semn că preotul și bună parte a consiliului clasei nu mă iertaseră niciodată cu adevărat. Mi-a părut rău, de-acum simțeam vechiul conflict cu profesorul de religie despre rolul Sfântului Duh ca pe un act de înfumurare și regretam că nu-l ascultasem pe Alfonso care, la vremea aceea, încercase să mă țină în frâu. Bineînțeles, n-am primit bursă de studiu și mama s-a enervat, a urlat că era vina timpului pierdut cu Antonio. Chestia asta m-a exasperat, am spus că nu mai voiam să învăț. Ea a ridicat mâna să-mi tragă o palmă, i-a fost teamă din cauza ochelarilor și a alergat să caute bătătorul. Zile urâte, în fine, tot mai urâte. Singurul lucru care mi s-a părut pozitiv a fost că omul de serviciu, în dimineața în care m-am dus să văd tabelele, a venit la mine și mi-a dat un pachet pe care mi-l lăsase Galiani. Erau cărți, dar nu romane: erau cărți pline de raționamente, un semnal delicat de încredere care, însă, n-a fost de-ajuns ca să-mi revin.

Aveam prea multe angoase și impresia că greșesc tot timpul, orice aș fi făcut. L-am căutat pe fostul meu logodnic atât acasă, cât și la locul de muncă, dar el a reușit mereu să mă evite. Am apărut la mezelărie ca să-i cer Adei ajutorul. Ea m-a tratat cu răceală, a spus că fratele ei nu mai voia să mă vadă și, din ziua aceea, când ne intersectam, întorcea capul în altă parte. Acum că nu mai aveam școală, să mă trezesc dimineața a devenit traumatic, un fel de izbitură dureroasă în cap. La început m-am străduit să citesc câteva pagini din cărțile lui Galiani, dar mă plictiseam, nu înțelegeam mai nimic. Am reînceput să iau cu împrumut romane de la bibliotecă, le-am citit unul după altul. Dar, pe termen lung, nu mi-au fost de folos. Propuneau vieți intense, dialoguri profunde, o realitate întruchipată mai captivantă decât viața mea reală, din care simțeam uneori nevoia să evaderez, așa că mă târam până la școală cu speranța să-l văd pe Nino, care era ocupat cu examenele de maturitate. În ziua examenului scris la greacă, l-am așteptat ore în șir, cu răbdare. Dar tocmai când primii candidați au început să iasă cu Rocci sub braț, a

apărut fata frumoasă și elegantă pe care o văzusem oferindu-i buzele. S-a așezat să aștepte la câțiva metri de mine și, într-o clipă, am început să-mi închipui cum noi două — siluete expuse ca într-un catalog de modă — am fi apărut în ochii fiului lui Sarratore în momentul în care ar fi ieșit pe ușa școlii. M-am simțit urâtă, neîngrijită și am plecat de acolo.

Am alergat acasă la Lila în căutare de consolare. Dar știam că greșisem și față de ea, făcusem o chestie stupidă: nu-i spuseseam că mă dusesem cu Stefano să luăm fotografia. De ce tăcusem? Mă complăcusem în rolul de pacificatoare pe care soțul ei mi-l propusese și mă gândisem că e mai bine să nu-i spun de cursa în mașină pe Rettifilo? Mă temusem că trădez confidențele lui Stefano și, în consecință, fără să-mi dau seama, o trădasem pe ea? Nu știam. Mai mult ca sigur decizia mea nu fusese una întemeiată. Mai degrabă o incertitudine devenită mai întâi un fals amuzament, apoi se transformase în convingerea că, nespunând imediat cum decurseseră lucrurile, le făcea acum complicat și poate inutil de remediat. Ce ușor era să faci rău. Căutam justificări care să-i pară convingătoare, dar nu eram în măsură să mi le ofer nici mie. Intuiam ceva alterat în comportamentul meu, așa că tăceam.

Ea, pe de altă parte, nu arătase niciodată să știe că întâlnirea aceea avusese loc. Mă primea tot cu amabilitate, mă lăsa să fac baie în cada ei, să-i folosesc trusa de machiaj. Dar nu comenta mai deloc lucrurile din romanele pe care i le povesteam, prefera să-mi dea informații frivole despre viața actorilor și a cântăreților despre care citea în reviste. Și nu-mi mai spunea niciun gând de-al ei sau plan secret. Dacă-i vedeam vreo vânătaie, dacă porneam de acolo ca s-o fac să se întrebe în legătură cu motivele acelei reacții urâte a lui Stefano, dacă-i spuneam că poate el devenea rău pentru că și-ar fi dorit ca ea să-l ajute, să-l sprijine în toate nenorocirile, mă privea ironic, ridica din umeri și o ștergea. În scurt timp am înțeles că, deși nu voia să rupă legătura cu mine, decisese să nu-mi mai facă confidențe. Așadar, știa într-adevăr și nu mă mai considera o prietenă de încredere? Ajunsesem chiar să-mi răresc vizitele, sperând ca ea să-mi simtă lipsa, să-mi ceară socoteală și să ajungem să ne lămurim. Dar mi se păruse că nici măcar nu bagă de seamă. Atunci n-am rezistat și am început s-o vizitez din nou cu asiduitate, lucru de care nu se arătase nici bucuroasă, nici nemulțumită.

În ziua aceea caldă de iulie am ajuns la ea foarte deprimată și totuși nu i-am zis nimic despre Nino, despre prietena lui Nino, pentru că, fără să vreau — se știe cum merg lucrurile astea — ajunsesem și eu să reduc jocul confidențelor la aproape nimic. A fost primitoare ca de obicei. A pregătit un sirop de migdale, m-am ghemuit să beau lichidul înghețat pe canapeaua din sufragerie, sâcâită de huruitul trenurilor, de transpirație, de tot.

Am observat-o în tăcere în timp ce se mișca prin casă. M-am înfuriat din cauza capacității ei de a se învârti prin cele mai deprimante labirinturi

ținându-se de firul unei decizii personale belicoase fără s-o arate. M-am gândit la ce-mi spusese soțul ei, la cuvintele despre puterea pe care Lila o conținea ca pe resortul unui mecanism periculos. I-am privit burta și mi-am închipuit că într- adevăr acolo înăuntru, în fiecare zi, în fiecare noapte, se prinde într- o luptă a ei pentru a distruge viața pe care Stefano voia să i-o introducă forțat. Cât timp va rezista, m-am întrebat, dar n-am îndrăznit să pun întrebări explicite. Știam că le-ar fi considerat neplăcute. Peste puțin timp a sosit Pinuccia, aparent o vizită între cumnate. De fapt, după zece minute a apărut și Rino. El și Pina s-au giugiulit puțin sub ochii noștri atât de exagerat, că eu și Lila am schimbat priviri ironice. Când Pina a spus că voia să vadă panorama, el a urmat-o și s-au închis într-o cameră pentru o bună jumătate de oră.

Se întâmpla adesea. Lila mi-a vorbit despre asta cu un amestec de enervare și sarcasm, iar eu am simțit invidie pentru dezinvoltura celor doi logodnici: nicio teamă, nicio stânjeneală. Când au reapărut, erau mai veseli ca înainte. Rino s-a dus în bucătărie să-și ia ceva de ronțăit, s-a întors, a vorbit despre pantofi cu sora lui, a spus că lucrurile mergeau tot mai bine, a încercat să-i smulgă sugestii pentru ca apoi să meargă să se laude cu ele față de frații Solara.

— Știi că Marcello și Michele vor să pună poza ta în magazinul din Piața Martirilor? a întrebat-o brusc, pe un ton fermecător.

— Nu mi se pare cazul, a intervenit imediat Pinuccia.

— De ce? a întrebat Rino.

— Ce întrebare e asta? Dacă vrea, Lila își pune fotografia în noua mezelărie: e rândul ei s-o gestioneze, nu? Dacă, în schimb, îmi revine mie magazinul din Piața Martirilor, îmi permiți să decid eu ce merge acolo înăuntru?

A vorbit ca și cum apăra, întâi de toate, drepturile Lilei împotriva tupeului fratelui. În realitate, știam toți că se apăra pe sine și propriul viitor. Se săturase să depindă de Stefano, voia să părăsească mezelăria și îi plăcea să se gândească la faptul că va fi patroană într-un magazin din centru. De aceea, de ceva vreme, între Rino și Michele se dădea o mică luptă care avea la mijloc gestionarea magazinului de pantofi, o luptă instigată de presiunile respectivelor logodnice: Rino insista să se ocupe de el Pinuccia, Michele să se ocupe de el Gigliola. Dar Pinuccia era cea mai agresivă și nu avea îndoieli că va domina. Știa că poate uni autoritatea logodnicului cu cea a fratelui. De aceea, cu fiecare ocazie, își dădea aerele uneia care făcuse deja saltul, lăsase cartierul în urmă și acum stabilește ce e potrivit și ce nu raționamentului clienților din centru.

Mi-am dat seama că lui Rino îi era teamă că sora lui o să treacă la atac, dar Lila a arătat cea mai mare indiferență. Atunci s-a uitat la ceas ca să dea de înțeles că era foarte ocupat și a spus cu tonul cuiva care vede în viitor.

— După mine, poza aia are mare potențial comercial, apoi a sărutat-o pe Pina, care imediat s-a ferit, ca să-i transmită că nu e de acord, și a șters-o.

Am rămas noi, fetele. Pinuccia m-a întrebat bosumflată, sperând să poată folosi autoritatea mea pentru a pune capăt problemei:

— Lenù, tu ce crezi? Ți se pare că poza Linei trebuie să stea în Piața Martirilor?

Am spus în italiană:

— Stefano trebuie să decidă și, pentru că s-a dus înadins la croitoreasă ca s-o pună s-o scoată din vitrină, e imposibil să-și dea permisiunea.

Pinuccia s-a înflăcărat de mulțumire și aproape că a strigat:

— Maică Sfântă, ce bună ești, Lenù.

Am așteptat ca Lila să-și spună părerea. A fost o lungă tăcere, apoi ea a vorbit doar cu mine:

— Pe cât pariezi că te înșeli? Stefano își va da permisiunea.

— Ba nu.

— Ba da.

— Pe ce vrei să pariezi?

— Dacă pierzi, nu va mai trebui să fii promovată cu mai puțin de media opt.

Am privit-o stânjenită. Nu vorbiserăm despre promovarea mea chinuită, credeam că nici nu știe, și ea, în schimb, era informată și acum îmi reproșa. N-ai fost la înălțime, spunea, ai luat note proaste. Pretindea de la mine ce ar fi făcut ea în locul meu. Mă voia cu adevărat ținută în rolul cuiva care-și petrece viața deasupra cărților, în timp ce ea avea bani, haine frumoase, casa, televizorul, mașina, își cumpăra totul, își îngăduia totul.

— Și dacă pierzi tu? am întrebat, cu o nuanță de ură.

I-a revenit brusc privirea aceea a ei, două orificii întunecate cu care te străpungea.

— Mă înscriu la o școală privată, reîncep să învăț și jur că iau diploma împreună cu tine și cu note mai mari decât tine.

Împreună cu tine și cu note mai mari decât tine. Asta avea în minte?

M-am simțit ca și cum tot ce se agita în mine în perioada aceea urâtă — Antonio, Nino, nemulțumirea pentru că viața mea nu însemna nimic — ar

fi absorbit de un foarte larg oftat.

— Vorbești serios?

— Când oare se fac pariurile în glumă? A intervenit Pinuccia, foarte agresivă.

— Lina, nu începe să faci pe nebuna cum faci de obicei: tu ai noua mezelărie, Stefano nu se poate descurca singur.

Dar imediat s-a controlat, a adăugat cu blândețe prefăcută:

— Dincolo de faptul că aş vrea să ştiu când tu şi Stefano mă veţi face mătuşă.

A folosit formula aia dulceagă, dar tonul l-am perceput răutăcios şi am simţit motivele acelei ranchiuni amestecându-se enervant cu ale mele. Pinuccia voia să spună: te-ai căsătorit, fratele meu îţi oferă totul, acum fă ce trebuie să faci. Şi, în fond, ce sens avea să fii doamna Carracci şi între timp să închizi toate uşile, să te baricadezi, să te blochezi, să păstrezi o mânie înveninată în tine? E posibil să crezi mereu necazuri, Lila? Când ai să termini? Se va reduce oare energia ta, se va zăpăci, se va prăbuşi în sfârşit ca o santinelă adormită? Când se va întâmpla să te deschizi şi să te așezi la casa de marcat, în cartierul nou, cu burta tot mai umflată, şi să o faci pe Pinuccia mătuşă şi pe mine, pe mine, să mă laşi să merg pe drumul meu?

— Cine ştie, a răspuns Lila în timp ce pe faţă ochii îi redeveneau mari şi profunzi.

— Doar nu voi fi eu mamă prima? a spus cumnata râzând.

— Dacă stai tot timpul așa lipită de Rino, e posibil. Au avut o mică polemică, dar nu le-am mai ascultat.

20.

Ca s-o potolesc pe mama, a trebuit să-mi caut o muncă estivală. Bineînțeles, m-am dus la papetăreasă. M-a primit cum e primită o învățătoare sau doctorul, le-a chemat pe fete care se jucau în spate, copilele m-au îmbrățișat, m-au pupat, mi-au cerut să mă joc puțin cu ele. Când am sugerat că eram în căutare de lucru, a spus că, pentru a le îngădui fiicelor ei să-și petreacă zilele cu o fată bună și inteligentă ca mine, era gata să le trimită la Sea Garden imediat, fără să aștepte luna august.

— Imediat când? am întrebat.

— Săptămâna viitoare?

— Foarte bine.

— Îți dau niște bani în plus față de anul trecut.

Aia mi s-a părut în sfârșit o veste bună. M-am întors acasă bucuroasă și nu m-am bosumflat nici măcar când mama mi-a zis că eram norocoasă, că de obicei, să faci baie și să te bronzezi nu era o muncă.

Revigorată, a doua zi m-am dus în vizită la învățătoarea Oliviero. Mă irita să fiu nevoită să-i spun că în anul acela nu mă remarcasem în mod special la școală, dar trebuia s-o întâlnesc ca să- i reamintesc, prudent, să-mi facă rost de cărțile din clasa a doua de liceu. Și apoi, credeam că i-ar fi făcut plăcere să afle că poate Lila, acum că se căsătorise bine și avea mult timp liber, ar putea reîncepe să învețe. Să-i citesc în ochi reacția la acea veste m-ar fi ajutat să calmez neplăcerea pe care această veste mi-o provocase.

Am ciocănit de mai multe ori, învățătoarea n-a deschis. I-am întrebat pe vecini, am întrebat prin cartier și m-am întors după o oră, dar nici atunci n-a deschis. Și totuși, nimeni n-o văzuse ieșind, iar pe străzile din cartier, în magazine n-o întâlnisem. Pentru că era o femeie singură, bătrână și care nu se simțea bine, m-am dus iarăși să întreb prin vecini. O doamnă care locuia ușă în ușă cu învățătoarea s-a hotărât să-i ceară ajutor fiului. Tânărul a intrat în

apartament, trecând de pe balconușul casei lui la una dintre ferestrele casei învățătoarei. A găsit-o pe podeaua bucătăriei, în cămașă de noapte, leșinată. Au chemat medicul și acela a hotărât că trebuia să fie internată imediat. Au dus-o jos pe brațe. Am văzut-o când ieșea din bloc nearanjată, cu fața umflată toată, ea care venea întotdeauna îngrijită la școală. Avea privirea speriată. I-am făcut un semn de salut, a lăsat ochii în jos. Au pus-o într-o mașină care a plecat claxonând violent.

Căldura, în anul acela, probabil că a avut un efect urât asupra organismelor mai fragile. După-amiază s-au auzit copiii Melinei care își strigau mama prin curte pe un ton tot mai îngrijorat. Pentru că strigătele nu se opreau, m-am hotărât să merg să văd ce se întâmpla și am dat peste Ada. A spus nervoasă, cu ochii lucioși, că Melina nu era de găsit. Imediat a sosit Antonio cu sufletul la gură, foarte palid, nici nu m-a privit și a fugit. În curând, jumătate din cartier o căuta pe Melina, chiar și Stefano care, având încă pe el halatul de mezelar, s-a așezat la volanul decapotabilei, a poftit-o pe Ada lângă el și a explorat străzile mergând

Încet. Eu m-am ținut după Antonio, am alergat ici-colo fără să vorbim. În cele din urmă, ne-am trezit în zona lacurilor și am mers amândoi prin iarba înaltă, strigând-o pe mama lui. El avea un chip supt, cearcăne. I-am apucat o mână, voiam să-l liniștesc, dar m-a respins. A spus o frază odioasă, a spus: lasă-mă în pace, că tu nu ești femeie. Am simțit o durere în piept, puternică, dar tocmai atunci am văzut-o pe Melina. Stătea în apă, se răcorea. Gâtul și fața se iveau la suprafața verzuie, părul îi era ud learcă, ochii roșii, buzele pătate de frunzulițe și de mâl. Stătea în tăcere, ea care își trăia de zece ani crizele de nebunie urlând sau cântând.

Am dus-o acasă, Antonio o sprijinea de o parte, eu de cealaltă. Lumea a părut ușurată, o striga, ea saluta vlăguit cu mâna. Lângă poartă am văzut-o pe Lila, nu participase la căutări. Izolată în casa din cartierul nou, vestea probabil că ajunsese la ea târziu. Știam că are cu Melina o relație puternică, dar m-a izbit faptul că, în vreme ce toți dădeau semne de compasiune, și iată că între timp alerga Ada strigând mama, urmată de Stefano care lăsase mașina în mijlocul șoselei cu portierele deschise și avea aerul fericit al cuiva care avusese gânduri urâte, și descoperirea că totul e bine, ea stătea deoparte cu o expresie dificil de definit. Părea emoționată de spectacolul dureros pe care-l dădea văduva, murdară, zâmbind palid, cu hainele ușoare îmbibate de apă și noroi, pe sub al căror material se vedea urma corpului șubrezit, gestul slab cu care își saluta prietenii și cunoscuții. Dar era și rănită, și îngrozită, aproape că simțea în interiorul ei aceeași răvășeală. I-am făcut un semn, nu mi-a făcut înapoi. Am lăsat-o atunci pe Melina fiicei ei și am încercat să mă duc după ea. Voiam să-i vorbesc și despre învățătoarea Oliviero, voiam să-i spun despre lucrul urât pe care mi-l spusese Antonio. Dar n-am mai găsit-o, plecase de acolo.

21.

Când am revăzut-o pe Lila, mi-am dat seama imediat că nu se simțea bine și că scopul ei era să mă facă și pe mine să nu mă simt bine. Am petrecut o dimineață în casa ei într-o atmosferă aparent ludică. În realitate, mi-a impus cu o răutate tot mai mare să probez toate rochiile ei, deși îi tot spuneam că nu-mi veneau. Jocul a devenit un chin. Ea era mai

înaltă, mai suplă, fiecare lucru de-al ei pe care-l puneam pe mine mă făcea caraghioasă. Dar nu voia să recunoască, spunea că era de-ajuns să ajustezi ici sau colo, dar mă contempla tot mai prost dispusă, ca și cum cu aspectul meu i-aș fi făcut o mare nedreptate.

La un moment dat a spus gata. A avut privirea și chipul cuiva care a văzut o fantomă. Apoi s-a scuturat, și-a luat un ton frivol și mi-a spus că se dusese, cu o seară sau două înainte, să mănânce o înghețată cu Pasquale și Ada.

Eram în furou, o ajutam să pună hainele pe umerase.

— Cu Pasquale și Ada?

— Da.

— Și cu Stefano?

— Eu singură.

— Te-au invitat ei?

— Nu, i-am rugat eu.

Și, cu aerul cuiva care voia să mă surprindă, a adăugat că nu se limitase doar la ieșirea aia scurtă în lumea de când era încă fată: a doua zi se dusese să mănânce o pizza cu Enzo și Carmela.

— Tot singură?

— Da.

— Și Stefano ce spune?

A făcut o grimasă de indiferentă.

— Să te căsătorești nu înseamnă să duci o viață de babă. Dacă el vrea să vină cu mine, bine. Dacă, în schimb, seara e prea obosit, ies singură.

— Cum a fost?

— M-am distrat.

Am sperat să nu mi se citească pe față dezaprobarea. Ne văzuserăm des, ar fi putut să-mi spună: în seara asta ies cu Ada, Pasquale, Enzo, Carmela, vrei să vii? În schimb, nu-mi zisesese nimic, organizase și gestionase întâlnirile alea singură, în secret, ca și cum n-ar fi fost prietenii noștri dintotdeauna, ci doar ai ei. Iar acum iată că-mi povestea detaliat, cu satisfacție, tot ce-și spusese: Ada era îngrijorată, Melina nu mânca aproape nimic și vomita orice mânca, Pasquale era neliniștit din cauza mamei lui, Giuseppina, care nu putea dormi, își simțea picioarele greoaie, o apucau palpitațiile și, când se ducea să-și viziteze soțul la închisoare, la întoarcere plângea ca și cum nimic n-o putea consola. Am ascultat. Am observat că avea, mai mult ca de obicei, un mod implicat de a vorbi. Alegea cuvinte încărcate emoțional, le descria pe Melina Cappuccio și pe Giuseppina Peluso ca și cum trupurile lor l-ar fi înșfăcat

pe al ei și i- ar fi dat aceleași forme contractate sau dilatate, aceleași stări proaste. În timp ce povestea, și-a atins fața, sânii, burta, șoldurile ca și cum n-ar mai fi fost ale ei și, între timp, a arătat că știe totul despre femeile acelea, în cele mai mici detalii, ca să-mi demonstreze că mie nu-mi spunea nimeni nimic, dar că ei i se spunea totul sau, mai rău, ca să mă facă să mă simt învăluită într-o ceață, una care nu bagă de seamă cât suferă persoanele din jur. A vorbit despre Giuseppina ca și cum n-ar fi pierdut-o niciodată din vedere în ciuda vârtejului logodnei și al căsătoriei; a vorbit despre Melina ca și cum mama Adei și a lui Antonio îi pătrunsese în minte dintotdeauna, ca și cum îi cunoștea în profunzime nebunia. De acolo a început să-mi înșire multe alte persoane din cartier pe care eu abia le cunoșteam și ale căror povești ea, în schimb, părea să le știe grație unui fel de participare la distanță. În fine, m-a anunțat:

— Am mers la o înghețată și cu Antonio. Numele acela m-a înțepat în stomac.

— Ce face?

— Bine.

— A zis ceva de mine?

— Nu, nimic.

— Când pleacă?

— În septembrie.

— Marcello n-a făcut nimic ca să-l ajute.

— Era previzibil.

Previzibil? Dacă era previzibil, m-am gândit, că frații Solara n-ar fi făcut nimic, de ce m-ai dus la ei? Și de ce tu, care ești căsătorită, acum vrei să revezi prietenii, așa, singură? Și de ce ai mers la o înghețată cu Antonio și nu mi-ai spus, chiar dacă știi că e fostul meu logodnic și că el nu mai vrea să mă vadă și că eu, în schimb, aș vrea? Vrei să te răzbuni pentru că am ieșit cu mașina cu soțul tău și nu ți- am spus nici măcar un cuvânt despre ce am vorbit? M-am îmbrăcat nervoasă, am bombănit că eram ocupată și că trebuia să plec.

— Trebuie să-ți spun ceva.

M-a anunțat, seriosă, că Rino, Marcello și Michele voiseră ca Stefano să se ducă în Piața Martirilor să vadă ce bine ieșea magazinul și acolo cei trei, printre saci cu ciment, găleți cu vopsea și pensule, îi arătasera peretele opus intrării și-i spusese că se gândeau să pună acolo fotografia mărită cu ea în rochie de mireasă.

Stefano ascultase, apoi răspunsese că ar fi fost cu siguranță o reclamă

frumoasă pentru pantofi, dar că nu i se părea ceva oportun. Cei trei insistaseră, el îi spusese nu lui Marcello, nu lui Michele și nu și lui Rino. În fine, câștigasem pariul: soțul nu cedase în fața fraților Solara.

Am spus, străduindu-mă să par entuziastă:

— Vezi? Mereu să-l vorbești rău pe bietul Stefano. În schimb, eu am avut dreptate. Acum trebuie să începi să studiezi.

— Să așteptăm.

— Să așteptăm ce? Un pariu e un pariu și tu l-ai pierdut.

— Să așteptăm, a repetat Lila.

M- am simțit și mai prost dispusă. Nu știe ce vrea, m-am gândit. E nemulțumită că n-a avut dreptate în legătură cu soțul ei. Sau nu știi, poate că exagerez, poate că a apreciat refuzul lui Stefano, dar voia ca bărbatii să se confrunte mai dur în privința imaginii ei și e dezamăgită că frații Solara n-au insistat îndeajuns. Am văzut că-și trecea leneș o mână pe șold și în lungul unui picior, ca o mângâiere de rămas bun, și în ochi i-a apărut pentru o clipă acel amestec de suferință, teamă și dezgust pe care i-l observasem în seara dispariției Melinei. M-am gândit: și dacă, în schimb, ține, în secret, că vrea ca poza ei să fie de fapt expusă, mare, în centrul orașului, și regretă că Michele n-a reușit să se impună în fața lui Stefano? Fiindcă nu, ea vrea să fie prima în toate, așa e făcută: cea mai frumoasă, cea mai elegantă, cea mai bogată. Apoi mi-am spus: mai ales cea mai inteligentă. Și la gândul că Lila într-adevăr se reapucă de învățat am simțit un disconfort care m-a descurajat. Cu siguranță ar fi recuperat toți anii de școală pierduți. Cu siguranță aș fi găsit-o alături de mine, umăr lângă umăr, ca să dea examenul de absolvire a liceului. Și mi-am dat seama că perspectiva aceea era insuportabilă. Dar și mai insuportabil mi s-a părut să descopăr în inima mea sentimentul acela. Mi s-a făcut rușine și i-am zis imediat că ar fi fost atât de frumos dacă am învăța din nou împreună și am insistat să se informeze cum să procedeze. Fiindcă a ridicat din umeri, am spus:

— Acum chiar trebuie să plec. De data asta nu m-a mai oprit.

22.

Ca de obicei, deja pe scări am început să-i înțeleg motivele, sau așa mi s-a părut: era izolată în cartierul nou, închisă în casa ei modernă,

maltratată de Stefano, angajată în cine știe ce luptă misterioasă cu corpul ei ca să nu conceapă copii, invidioasă pe succesele mele școlare într-atât încât să-mi semnaleze cu pariul ăla nebun că ar fi dorit să reînceapă să studieze. În plus, era posibil să mă considere mult mai liberă decât ea. Despărțirea de Antonio, dificultățile mele cu învățatul i se păreau niște prostii dacă le compara cu ale ei. Pas cu pas, fără să-mi dau seama, am simțit îmbufnată că o înțeleg, apoi am început din nou să o admir. Păi sigur, ar fi fost frumos dacă ar reîncepe să studieze. Să revin la vremea claselor primare, când ea era mereu prima și eu mereu a doua. Să redau sens studiului pentru că ea știa să-i dea sens. Să mă țin după umbra ei și astfel să mă simt puternică și în siguranță. Da da da. Să o iau de la capăt.

La un moment dat, pe drumul spre casă, mi-a revenit în minte amestecul de suferință, spaimă și dezgust pe care i-l văzusem pe chip. De ce? M-am gândit din nou la corpul neputincios al învățătoarei, la cel necontrolat al Melinei. Fără un motiv evident, am început să le privesc cu atenție pe femeile de pe șosea. Dintr-odată mi s-a părut că trăisem cu un fel de privire îngustă: ca și cum puteam să mă concentrez numai asupra noastră, fetele, Ada, Gigliola, Carmela, Marisa, Pinuccia, Lila, eu însămi, colegile mele de școală și nu acordasem niciodată cu adevărat atenție corpului Melinei, al Giuseppinei Peluso, al Nunziei Cerullo, al Mariei Carracci. Singurul trup de femeie pe care-l analizasem cu îngrijorare crescândă era cel șchiop al mamei mele și doar de imaginea aceea mă simțisem presată, amenințată, încă mă temeam că o să se suprapună brusc peste a mea. Atunci, în schimb, le-am văzut limpede pe mamele de familie din vechiul cartier. Erau nervoase, erau resemnate. Tăceau cu buzele strânse și umerii curbați sau urlau insulte îngrozitoare la copiii care le chinuiau. Târau după ele, foarte slabe, cu ochii și obrajii înfundați sau cu șezuturile mari, glezne umflate, piepturi grele, sacoșele cu cumpărături, copiii mici care se țineau de fustele lor și care voiau să fie luați în brațe. Și, Sfinte Dumnezeule, aveau zece, cel mult douăzeci de ani mai mult decât mine. Totuși, păreau să-și fi pierdut trăsăturile feminine la care noi, fetele, țineam mult și pe care le evidențiam prin haine, prin machiaj. Fuseseră consumate de corpul soților, taților, fraților, cu care ajungeau să semene tot mai mult, fie din cauza eforturilor, fie din cauză că le ajungea bătrânețea, boala. Când începea transformarea aceea? Odată cu munca domestică? Cu sarcinile? Cu loviturile? Lila se va deforma ca Nunzia? Pe chipul ei delicat s-ar fi ivit cel al lui Fernando, mersul ei elegant s-ar fi schimbat în cel cu picioare crăcănate, cu brațele

depărtate de bust, al lui Rino? Și, la fel, corpul meu, într-o zi, s-ar fi distrus lăsându-l să iasă la suprafață nu doar pe cel al mamei mele, ci pe cel al tatălui meu? Și tot ce învățam la școală s-ar fi dizolvat, cartierul ar fi predominat din nou, ritmurile, atitudinile, totul ar fi devenit confuz într-un mâl negricios, Anaximandru și tatăl meu, Folgóre și don Achille, valențele și lacurile, aoriștii, Hesiod și trivialitatea insolentă a fraților Solara, cum, de altfel, se întâmplase de-a lungul mileniilor orașului, tot mai descompus, tot mai degradat?

Am fost convinsă că, fără să-mi dau seama, interceptasem sentimentele Lilei și le uneam cu ale mele. De asta avea acea expresie, acea proastă dispoziție? Își mângâiasse piciorul, șoldul, ca un fel de adio? Se atinsese, vorbind, ca și cum ar fi simțit granițele corpului ei asediate de Melina, de Giuseppina și era speriată de asta, dezgustată? Îi căutase pe prietenii noștri din nevoia de a reacționa?

Mi-am amintit privirea ei, când era mică, asupra lui Oliviero, căzută de la catedră ca o marionetă ruptă. Mi-am amintit privirea ei asupra Melinei care mânca pe șosea săpunul moale pe care tocmai îl cumpăraseră. Mi-am amintit-o pe Lila când ne povestea nouă, copilelor, crima, sângele prelins pe oala de aramă, și susținea că asasinul lui don Achille nu era un bărbat, ci o femeie. Ca și cum ar fi auzit și văzut, în povestea pe care ne-o spunea, forma unui corp feminin fărâmițându-se, din nevoie de ură, de răzbunare sau de dreptate, și pierzându-și alcătuirea.

2 În italiană, denumirea folosită este Stella e Corona, așa cum se prezenta partidul la Napoli.

23.

Începând cu ultima săptămână din iulie m-am dus cu fetele în fiecare zi, inclusiv duminica, la Sea Garden. Împreună cu miile de lucruri care le puteau servi fiicelor papetăresei, mi-am luat în geanta de pânză cărțile pe care le promisem de la Galiani. Erau volumașe care puneau în discuție trecutul, prezentul, lumea cum era și cum trebuia să devină. Scriitura semăna cu cea din cărțile de școală, dar era mai dificilă și mai interesantă. Nu eram obișnuită cu tipul acela de lecturi, oboseam repede.

În plus, copilele cereau multă atenție. Și apoi erau marea amortită, soarele tocit care apăsa peste golf și peste oraș, fantezii divagante, dorințe, cheful permanent de a distruge ordinea rândurilor și, cu ea, fiecare ordine care cerea efort, așteptarea unei împliniri viitoare. Voiam să mă abandonez, în schimb, lucrurilor care erau la îndemână, imediat accesibile, vieții brute a fiarelor cerului, pământului și oceanului. M-am apropiat de împlinirea celor șaptesprezece ani cu un ochi la fiicele papetăresei și un ochi la Discursul asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni.

Într-o duminică, am simțit niște degete peste ochi și o voce feminină m-a întrebat:

— Ghicești cine sunt?

Am recunoscut vocea Marisei și am sperat să fie în compania lui Nino. Cât mi-ar fi plăcut să mă vadă înfrumusețată de soare, de apa mării, și ocupată cu lectura unei cărți dificile! Am exclamat foarte fericită:

— Ești Marisa! și m-am întors brusc.

Dar Nino nu era, era Alfonso cu un prosop albastru pe umăr și cu țigările, bricheta și portofelul în mână. Avea un slip negru cu bandă albă și era foarte alb, de parcă nu l-ar fi văzut nici măcar o rază de soare în toată viața lui.

Am fost uimită să-i văd acolo împreună. Alfonso rămăsese corigent pentru octombrie la câteva materii și, ocupat cum era la mezelărie, îmi închipuiam că duminica învăța. Cât despre Marisa, eram sigură că este la Barano cu familia. În schimb, mi-a spus că părinții ei, cu un an în urmă, se certaseră cu stăpâna casei, Nella, și luaseră împreună cu niște prieteni de la Roma o vilioasă la Castelvoturno. Ea se întorsese la Napoli doar pentru câteva zile: avea nevoie de cărțile pentru școală — trei materii de remediat — și, apoi, trebuia să se vadă cu o persoană. I-a zâmbit cochetă lui Alfonso, persoana era el.

N-am putut să mă abțin, am întrebat-o imediat cum se descurcase Nino la bacalaureat. Ea s-a strâmbat dezgustată.

— Numai opt și doi de nouă. Cum a aflat rezultatele, a plecat singur în Anglia, fără o liră în buzunar. Zice că o să găsească de muncă acolo și o să rămână până când o să învețe bine engleza.

— Pe urmă?

— Pe urmă nu știu, poate se înscrie la Economie și Comerț.

Aveam o mie de alte întrebări, ba chiar căutam o cale de a o întreba cine era fata aia care-l aștepta la școală și dacă, într-adevăr, plecase singur sau cu ea, când Alfonso a spus, stânjenit:

— Trebuie să sosească și Lina. Apoi a adăugat:

— Ne-a adus Antonio cu mașina.

Antonio?

Alfonso probabil că și-a dat seama de modul în care mi se schimbase expresia, de văpaia care îmi cuprindea fața, de uimirea geloasă din ochi. A zâmbit, s-a grăbit să spună:

— Stefano era ocupat cu teighelele de la mezelăria nouă și n-a putut veni. Dar Lina ținea prea mult să te vadă, trebuie să-ți spună ceva, și astfel l-a întrebat pe Antonio dacă vrea să ne însoțească.

— Da, trebuie să-ți spună ceva urgent, a subliniat Marisa, bătând din mâini foarte veselă ca să mă facă să înțeleg că ea știa deja vestea.

Ce veste? Văzând-o și auzind-o pe Marisa părea o veste bună. Poate că Lila îl îmbunase pe Antonio și acum el voia să fie din nou împreună cu mine. Poate că frații Solara își puseseră în sfârșit în mișcare cunoștințele de la district și Antonio nu mai pleca. Mi-au venit imediat în minte aceste ipoteze. Dar când au apărut cei doi, le-am exclus imediat pe ambele. Antonio era acolo, în mod limpede, numai pentru că a o asculta pe Lila dădea un sens duminicii lui pustii, numai pentru că a-i fi prieten i se părea un noroc, o necesitate. Dar avea încă fața nefericită, ochii alarmați, m-a salutat rece. L-am întrebat de mama lui, mi-a dat informații succinte. A privit în jur incomodat și s-a aruncat imediat în apă împreună cu fetele, care l-au întâmpinat cu mare bucurie. În ce-o privește pe Lila, era palidă, fără ruj, cu privirea ostilă. Nu mi s-a părut că are să-mi spună lucruri urgente. S-a așezat pe ciment, a luat cartea pe care o citeam, a răsfoit-o fără un cuvânt.

Marisa, în fața acelor tăceri, s-a simțit stânjenită, a încercat să-și expună entuziasmul pentru toate lucrurile de pe lume, apoi s-a tulburat și s-a dus și ea să facă baie. Alfonso și-a ales cel mai depărtat loc posibil de noi și, nemișcat la soare, s-a concentrat asupra celor care se îmbăiau, ca și cum să vezi oameni goi care intrau și ieșeau din mare ar fi fost un spectacol captivant.

— Cine ți-a dat cartea asta? m-a întrebat Lila.

— Profesoara mea de latină și greacă.

— De ce nu mi-ai zis nimic?

— Nu credeam că te interesează.

— Știi tu ce mă interesează și ce nu mă interesează?

Am recurs imediat la un ton conciliant, dar am simțit și nevoia să mă laud.

— Imediat cum o termin, ți-o împrumut. Astea sunt cărți pe care

profesoara îi pune pe cei buni să le citească. Le citește și Nino.

— Cine e Nino?

O făcea înadins? Se prefăcea că nu-și amintește nici măcar numele lui ca să-l minimalizeze în ochii mei?

— Cel din filmulețul de la nuntă, fratele Marisei, fiul cel mare al lui Sarratore.

— Băiatul urât care-ți place?

— Ți-am zis că nu-mi mai place. Dar face chestii interesante.

— Ce?

— Acum, de exemplu, e în Anglia. Muncește, călătorește, învață să vorbească engleză.

M- am emoționat și numai rezumând cuvintele Marisei. I-am spus Lilei:

— Gândește-te că am putea face aceste lucruri și noi două. Să călătorim. Să fim femei de serviciu ca să ne întreținem. Să învățăm să vorbim engleză mai bine decât englezii. De ce el și le poate permite și noi nu?

— A terminat școala?

— Da, și-a luat diploma. Însă apoi se duce să facă studii foarte dificile la universitate.

— E bun?

— Bun ca tine.

— Eu nu merg la școală.

— Ba da: ai pierdut pariul și acum trebuie să te pui din nou cu burta pe carte.

— Încetează, Lenù.

— Nu vrea Stefano?

— Avem mezelăria nouă, trebuie să mă ocup de ea.

— Vei învăța la mezelărie.

— Nu.

— Ai promis. Ai zis că ne vom lua diploma împreună.

— Nu.

— De ce?

Lila și-a trecut de mai multe ori mâna peste coperta cărții, netezind-o.

— Sunt însărcinată, a spus.

Și, fără să aștepte să reacționez, a murmurat:

— Ce căldură.

A lăsat cartea, s-a dus pe marginea cimentului, s-a aruncat fără ezitare în apă, strigând la Antonio, care se juca stropindu-se cu Marisa și fetele:

— Tonì, salvează-mă.

A zburat câteva clipe cu brațele deschise, apoi a lovit suprafața apei

caraghios. Nu știa să înoate.

24.

În zilele următoare, Lila a inițiat o perioadă de activism frenetic. A început cu mezelăria nouă, s-a ocupat de ea ca și cum ar fi fost cel mai important lucru de pe lume. Se trezea devreme, înaintea lui Stefano. Vomita, pregătea cafeaua, vomita din nou. El devenise foarte atent, voia s-o însoțească cu mașina. Dar Lila refuza, spunea că avea chef să se plimbe și pleca în aerul proaspăt al dimineții, înainte să explodeze căldura, pe străzile pustii, printre clădirile abia construite și în mare parte încă goale, până la magazinul aflat în curs de organizare. Ridica storul, curăța podeaua murdară de vopseluri, îi aștepta pe muncitorii și pe furnizorii care predau cântare, feliatoare și mobilier, dădea dispoziții despre cum să fie așezate, se implica ea însăși să mute lucruri ca să încerce noi aranjări, mai eficiente. Ditamai bărbații amenințători, băieți cu atitudini necioplite, erau ordonați autoritar și se supuneau tuturor capriciilor ei fără să protesteze. Pentru că nici nu terminase de dat un ordin că deja se implica în munci obositoare, strigau la ea neliniștiți: doamnă Carracci, și se făceau în patru ca s-o ajute.

Lila, în ciuda căldurii care te vlăguia, nu se mulțumea cu magazinul din cartierul nou. Uneori, o însoțea pe cumnata ei la micul șantier din Piața Martirilor, condus, în general, de Michele, dar adesea și de Rino. Acesta din urmă se simțea îndreptățit să urmărească lucrările atât ca producător al pantofilor Cerullo, cât și în calitate de cumnat al lui Stefano, care era asociatul fraților Solara. Nici în locul acela Lila nu stătea potolită. Îl inspecta, urca pe scara zidarilor, observa spațiul de sus, cobora, începea să mute lucruri. La început îi irita pe toți, dar curând, unul după altul, fără niciun chef, cedau. Michele, deși era cel mai ostil și plin de sarcasm, a părut imediat cel mai prompt să înțeleagă că sugestiile Lilei erau avantajoase.

— Signó, spunea ironic, vino să-mi redecorezi și cafeneaua, te plătesc. Ea, bineînțeles, nici nu se gândea să se atingă de cafeneaua Solara, dar după ce a adus destul haos în Piața Martirilor, a trecut la regatul familiei Carracci, vechea mezelărie, și acolo s-a instalat. I-a impus lui Stefano să-l țină acasă pe Alfonso pentru că avea de învățat pentru examenele de

corigență și a împins-o pe Pinuccia să se ducă tot mai des, în compania mamei, să-și bage nasul în magazinul din Piața Martirilor. Așadar, câte ceva azi, câte ceva mâine, uite așa a reorganizat cele două spații alăturate ale atelierului din vechiul cartier, astfel încât să facă munca mai comodă și mai eficientă. În scurt timp a demonstrat că atât Maria, cât și Pinuccia erau în mod esențial de prisos, a subliniat rolulul Adei și a obținut de la Stefano să-i crească fetei salariul.

Când, după-amiaza târziu, mă întorceam de la Sea Garden și le lăsam acasă pe fetele papetăresei, aproape întotdeauna treceam pe la mezelărie să văd cum se simțea Lila, dacă burta îi creștea deja. Era nervoasă, nu avea o culoare sănătoasă în obraji. La întrebările mele prudente despre sarcină ori nu răspundea, ori mă trăgea afară din magazin și spunea lucruri fără sens de genul: „Nu vreau să vorbesc despre asta, e o boală, am înăuntru un gol care mă apasă“. Apoi începea să-mi vorbească despre mezelăria nouă și despre cea veche și despre Piața Martirilor cu obișnuita ei exaltare, înadins ca să mă facă să cred că acolo se întâmplau lucruri minunate pe care, biata de mine, le pierdeam. Dar deja îi cunoșteam trucurile, o ascultam și n-o credeam, chiar dacă sfârșeam mereu hipnotizată de energia cu care o făcea și pe servitoare și pe stăpână în același timp. Lila era în stare să stea de vorbă cu mine, să stea de vorbă cu clienții, să stea de vorbă cu Ada și, în intervalul ăsta, să nu stea locului deloc, să despacheteze, să taie, să cântărească, să încaseze bani, să dea restul. Se topea în propriile cuvinte și gesturi, se consuma, părea cu adevărat angajată într-o luptă înverșunată ca să uite de greutatea aceluși „gol interior“, așa cum încă, incoerent, îl definea.

Oricum, ceea ce m-a impresionat mai mult a fost comportamentul ei dezinvolt cu banii. Se ducea la casa de marcat și lua cât voia. Banii, pentru ea, însemnau acel sertar, un cuțar al copilăriei care se deschidea și-și oferea bogățiile. În cazul (rar) în care banii din casă nu erau suficienți, îi era de-ajuns să arunce o privire spre Stefano. El, care părea că revenise la atenția generoasă de pe vremea când erau logodiți, își ridica halatul, căuta în buzunarul de la spate al pantalonilor, scotea un portofel umflat și întreba:

— Cât îți trebuie?

Lila îi făcea semn cu degetele, soțul întindea brațul drept cu pumnul închis, iar ea întindea mâna lungă, subțire.

Ada, de după teighea, o privea cu aceeași privire cu care se uita la divele din paginile revistelor. Îmi imaginez că în acea perioadă sora lui Antonio s-a simțit ca într-o poveste. Ochii îi scânteiau când Lila deschidea

sertarul și îi dădea bani. Împărțea fără probleme, imediat cum soțul întorcea spatele. I-a dat Adei bani pentru Antonio care trebuia să plece militar, i-a dat bani lui Pasquale care avea nevoie să-și scoată de urgență nu mai puțin de trei dinți. La începutul lui septembrie m-a luat și pe mine deoparte și m-a întrebat dacă îmi trebuiau bani pentru cărți.

— Ce cărți?

— Cele de școală, dar și cele care nu sunt de școală.

Îi spuseseam că învățătoarea Oliviero nu se întorsese încă de la spital, că nu știam dacă avea cum să mă ajute să fac rost de manualele școlare ca de obicei, și iată că ea deja voia să-mi vâre bani în buzunare. M-am ferit, am refuzat, nu voiam să par un fel de rudă săracă nevoită să ceară bani. I-am spus că trebuia să aștept să reînceapă școala, i-am spus că papetăreasa îmi prelungise angajamentul cu Sea Garden până la jumătatea lui septembrie, i-am spus că astfel urma să câștig ceva în plus față de cât fusese prevăzut și să mă descurc singură. I-a părut rău, a insistat să apelez la ea în cazul în care învățătoarea n-ar fi putut să se ocupe.

Nu doar eu, ci toți tinerii, în fața acelei dărnicii, sigur au avut niște probleme. Pasquale, de exemplu, nu voia să accepte banii pentru dentist, se simțea umilit și, în cele din urmă, i-a luat numai pentru că fața i se deformată, avea un ochi inflammat și împachetările cu lăptucă nu foloseau la nimic. Și Antonio s-a ofuscat destul, într-atât încât pentru a lua banii pe care prietena noastră îi dădea Adei pe lângă salariu a trebuit să se convingă că era vorba despre o compensație pentru plata de mizerie pe care Stefano i-o dăduse anterior. Bani văzuserăm întotdeauna puțini și dădeam o mare importanță și unei hârtii de zece lire. Dacă găseam o monedută pe stradă, era sărbătoare. De aceea, ni se părea un păcat mortal că Lila împarte bani ca și cum ar fi fost doar un metal fără valoare sau hârtie distrusă. O făcea în tăcere, cu un gest imperativ, ca în copilărie când organiza jocurile și distribuia rolurile. Apoi vorbea despre altceva, ca și cum episodul acela n-avusese loc niciodată. Pe de altă parte — mi-a spus într-o seară Pasquale în felul lui opac — mortadela se vinde, la fel și pantofii, iar Lina a fost mereu prietena noastră, e de partea noastră, e aliata noastră, tovarășa noastră. Bogată, acum, dar prin meritele ei: da, prin meritele ei, fiindcă banii nu-i veneau din faptul că era doamna Carracci, viitoarea mamă a fiului mezelarului, ci pentru că era cea care inventase pantofii Cerullo și, chiar dacă acum nimeni nu părea să-și amintească de asta, noi, prietenii ei, ne aminteam.

Foarte adevărat. Câte lucruri pusese Lila în mișcare în doar câțiva ani. Și

totuși, acum, când aveam șaptesprezece ani, părea că substanța timpului nu mai e fluidă, ci căpătase un aspect vâscos și ne înconjura ca o cremă galbenă din utilajul unui cofetar. A constatat asta, cu invidie, Lila însăși când, într-o duminică cu mare liniștită și cer alb, pe neașteptate, a apărut la Sea Garden în jurul orei trei după-amiaza. Singură, o întâmplare cu adevărat anormală. Luase metroul, câteva autobuze și acum era în fața mea, în costum de baie, cu o culoare palidă în obraji și o erupție de coșuri pe frunte.

— Șaptesprezece ani de rahat, a spus în dialect, dar cu un aer vesel, plin de sarcasm.

Se certase cu Stefano. În schimburile zilnice cu frații Solara, devenise evidentă problema gestionării magazinului din Piața Martirilor. Michele încercase s-o impună pe Gigliola, îl amenințase serios pe Rino care o susținea pe Pinuccia, se aruncase cu hotărâre într-o negociere enervantă cu Stefano și ajunseseră foarte aproape să se ciomăgească. Și, în cele din urmă, ce se întâmplase? Nu existau nici învinși, nici învingători, în aparență. Gigliola și Pinuccia urmau să conducă împreună magazinul. Dar cu condiția ca Stefano să revină asupra unei vechi decizii.

— Care? am întrebat.

— Să vedem dacă ghicești.

N-am ghicit. Michele îi ceruse lui Stefano, cu tonul lui arogant, să se răzgândească în privința pozei Lilei în rochie de mireasă. Și soțul ei, de data asta, a cedat.

— Serios?

— Serios. Ți-am spus că trebuie doar să așteptăm. Mă vor expune în magazin. În cele din urmă, pariul l-am câștigat eu, nu tu. Apucă-te de învățat, anul ăsta va trebui să iei numai opt.

Aici a schimbat tonul, a devenit serioasă. A spus că nu venise din cauza fotografiei, oricum știa de mult că pentru prostul ăla era marfă de schimb. Venise din cauza sarcinii. Mi-a vorbit mult despre asta, nervos, ca despre ceva ce strivești într-un pisălog și a făcut-o cu o fermitate de gheață. E fără sens, a spus fără să-și ascundă angoasa. Bărbații își bagă în tine chestia lor și devii o cutie din carne cu o păpușă vie înăuntru. O am, stă aici și mă dezgustă. Vomit încontinuu, însăși burta mea nu o suportă. Știu că trebuie să gândesc lucruri frumoase, știu că trebuie să mă resemnez, dar nu reușesc, motive de resemnare nu văd și nici frumusețe. Dincolo de faptul, a adăugat, că simt că nu sunt pricepută cu copiii. Tu da, e de ajuns să vezi cum ai grijă de fetele papetăresei. Eu nu, nu m-am născut cu această înclinație.

Discursul acela mi-a făcut rău. Ce să-i spun?

— Nu știi dacă înclinația o ai sau nu, trebuie să încerci, am încercat s-o liniștesc și i le-am arătat pe fetele papetăresei care se jucau puțin mai încolo. Stai un pic cu ele, vorbește cu ele.

A râs, a zis perfidă că învățasem să folosesc tonul mios al mamelor noastre. Însă apoi, stingherită, s-a hazardat să schimbe câteva cuvinte cu fetele, apoi s-a retras și a reînceput să stea de vorbă cu mine. Eu am șters-o, am îndemnat-o să se ocupe de Linda, cea mai mică dintre fiicele papetăresei. I-am spus:

— Du-te, joacă-te cu ea jocul ei preferat, să bea de la fântâna de acolo, de lângă bar, sau să stropească în jur cu apă punându-și degetul mare peste țâșnitoare.

A luat-o de acolo pe Linda fără niciun chef, ținând-o de mână. A trecut puțin timp și nu se întorceau. M-am îngrijorat, le-am strigat pe celelalte două fete și m-am dus să văd ce se întâmpla. Toate bune, Lila devenise, în mod fericit, prizoniera Lindei. O ținea pe față suspendată deasupra țâșnitoarei și o lăsa să bea sau să stropească apă în jur. Râsetele amândurora semănau cu niște țipete de bucurie. M-am simțit ușurată. I le-am lăsat ei și pe surorile Lindei și m-

am dus să mă așez la bar, într-un loc de unde le puteam supraveghea pe toate patru și, între timp, puteam citi puțin. Iată cum va deveni mamă, m-am gândit privind-o. Ceea ce mai devreme i se părea insuportabil, acum deja o înveselea. Poate că ar trebui să-i spun că lucrurile lipsite de sens sunt cele mai frumoase. E o frază bună, o să-i placă. Ferice de ea că are deja tot ce contează.

Am încercat puțin să urmăresc rând după rând raționamentele lui Rousseau. Apoi am ridicat privirea, am văzut că ceva nu era în regulă. Țipete. Poate că Linda se întinsese prea mult, poate că una dintre surori o îmbrâncise, cu siguranță scăpase din prinderea Lilei și se lovise cu bărbia de marginea bazinașului. Am alergat foarte speriată. Lila, cum m-a văzut, a urlat imediat pe o tonalitate infantilă pe care nu i-o auzisem niciodată, nici când era mică:

— Sora ei a făcut-o să cadă, n-am fost eu.

O ținea în brațe pe Linda căreia îi curgea sânge și urla și plângea, în timp ce surioarele ei priveau în altă parte cu mici mișcări nervoase și zâmbete încordate, ca și cum chestia nu le-ar fi privit, ca și cum nici n-ar fi auzit, n-ar fi văzut nimic.

I-am smuls din brațe copila, pe care am înclinat-o spre jetul de apă, clătindu-i fața cu furie. I-a apărut o tăietură orizontală sub bărbie. O să

pierd banii papetăresei, m-am gândit, mama o să se înfurie. Între timp am alergat la salvamar care a liniștit-o pe Linda cu câteva mângâieri, a udat-o pe furiș cu alcool făcând-o să urle din nou, apoi i-a pus un tampon din tifon pe bărbie și a început din nou s-o înveselească. Nimic grav, în fine. Le-am cumpărat înghețată celor trei fete și m-am întors la platforma de ciment.

Lila plecase de acolo.

25.

Papetăreasa nu s-a arătat foarte impresionată de rana Lindei, dar când am întrebat dacă a doua zi puteam să trec să le iau pe fete la ora obișnuită, mi-a spus că făcuseră prea multe băi în vara aceea și că nu mai era nevoie de mine.

Nu i-am spus Lilei că-mi pierdusem locul de muncă. Ea, pe de altă parte, nu m-a întrebat niciodată cum se aranjaseră lucrurile, n-a întrebat nici măcar de Linda și de tăietura ei. Când am revăzut-o, era foarte ocupată cu inaugurarea noii mezelării și mi-a lăsat impresia acelor sportivi care, atunci când se antrenează, sar coarda din ce în ce mai frenetic.

M-a târât după ea la tipograf căruia îi comandase un număr însemnat de fluturași care anunțau deschiderea noului magazin. Voia să mă duc la preot să fixez ora la care trebuia să vină pentru binecuvântarea locului și a mărfurilor. M-a anunțat că o angajase pe Carmela Peluso cu un salariu mult mai mare față de cel pe care îl lua de la mercerie. Dar, mai ales, mi-a zis că ducea în legătură cu tot, cu absolut tot, un război dur împotriva soțului, Pinucciei, soacrei ei, fratelui ei Rino. Nu mi s-a părut foarte agresivă însă. Se exprima cu voce joasă, tot în dialect, făcând în paralel o mie de alte chestii care păreau mai importante decât ce spunea. A înșirat nedreptățile pe care rudele ei căpătate sau de sânge i le făcuseră sau i le făceau.

— L-au liniștit pe Michele, a spus, cum l-au liniștit și pe Marcello. S-au folosit de mine, pentru ei nu sunt o persoană, ci un obiect. I-o dăm pe Lina, o atârnăm de un perete, oricum ea e zero, zero barat.

În timp ce vorbea, ochii îi scânteiau în interiorul unor cearcăne violet, pielea îi era foarte întinsă pe pomeți. Își descoperea dinții pentru zâmbete fulgerătoare, scurte și nervoase. Dar nu m-a convins. Mi s-a părut că în

spatele energiei agresive era o persoană extenuată, în căutarea unei căi de ieșire.

— Ce intenție ai? am întrebat-o.

— Niciuna. Știu doar că trebuie să mă omoare ca să facă ce vor ei cu fotografia mea.

— Renunță, Lila. În fond, e un lucru frumos, gândește-te: numai actrițele sunt puse pe afișe.

— Iar eu sunt o actriță?

— Nu.

— Atunci? Dacă soțul meu a decis să se vândă familiei Solara, după tine, poate să mă vândă și pe mine?

Am încercat s-o liniștesc, mi-era teamă că Stefano o să-și piardă răbdarea și o s-o bată. I-am spus asta, ea a început să râdă: de când era însărcinată, soțul ei nu se hazarda să-i dea nici măcar o palmă. Dar iată, chiar în timp ce rostea fraza aia, am avut bănuiala că fotografia e o scuză. Că de fapt vrea să-i exaspereze pe toți, să se lase masacrată de Stefano, de frații Solara, de Rino, să-i provoace într- atât încât să-i zdrobească nemulțumirea, durerea, chestia vie pe care o avea în burtă cu bătaia.

Ipoteza mea s-a întărit în seara în care a fost inaugurată mezelăria. S-a îmbrăcat în cel mai șleampăt mod posibil. Și-a tratat soțul în fața tuturor ca pe un sclav. L-a alungat pe preotul pe care mă pusese să-l convoc fără să-l lase să sfințească magazinul, dar vârandu-i cu dispreț niște bani în mână. A feliat prosciutto și a făcut sandviciuri, împărțindu-le gratis tuturor, împreună cu un pahar de vin. Și acest ultim lucru a avut un asemenea succes, că mezelăria abia deschisă s-a aglomerat, ea și Carmela au fost asaltate, iar

Stefano, care se îmbrăcase foarte elegant, a trebuit, astfel, fără halat, murdăririndu-se tot, să le ajute să facă față situației.

Când s-au întors acasă istoviți, soțul i-a făcut o scenă și Lila a încercat tot ce se putea încerca ca să-i declanșeze furia. A urlat la el că, dacă voia pe una care să i se supună și atât, nimerise prost, ea nu era nici mama lui, nici sora lui, i-ar fi făcut mereu viața grea. Și a început cu frații Solara, cu povestea fotografiei, l-a insultat cu duritate. El mai întâi a lăsat-o să vorbească, apoi a răspuns cu insulte și mai jignitoare. Dar n-a lovit-o. Când, a doua zi, mi-a povestit cum mersese, i-am spus că Stefano, cu defectele lui cu tot, nu încăpea îndoială că o iubea. Ea a negat.

— Îi înțelege numai pe ăștia, a răspuns frecându-și degetul mare de

arătător.

Și, într-adevăr, mezelăria era deja cunoscută în tot cartierul nou.

Încă de dimineață se umpluse de clienți.

— Sertarul de la casa de marcat e deja plin. Datorită mie. Îi aduc bogăție, îi dăruiesc un fiu, ce altceva vrea?

— Ce altceva vrei tu? am întrebat-o cu o nuanță de furie care m-a uimit, astfel că i-am zâmbit imediat, sperând că nu-și dăduse seama.

Îmi amintesc că a avut un aer rătăcit și și-a atins fruntea cu degetele. Poate că nu știa nici măcar ea ce voia, simțea doar că nu reușea să-și găsească liniștea.

Aproape de cealaltă inaugurare, a magazinului din Piața Martirilor, a devenit insuportabilă. Dar poate că acest adjectiv este exagerat. Să zicem că revărsa peste noi toți, chiar și peste mine, tulburarea pe care o simțea înăuntru. Pe de o parte, lui Stefano îi făcea viața un infern, se încăiera cu soacra și cumnata, se ducea la Rino și se certa cu el în fața muncitorilor și a lui Fernando, care trudea mai încovoiat ca de obicei la masa lui de lucru prefăcându-se că nu aude. Pe de altă parte, ea însăși înțelegea că se înșuruba în nemulțumirea ei fără resemnare și uneori o prindeam în mezelăria din cartierul nou, în rarele momente când era goală și nu avea treabă cu furnizorii, cu un aer copilăresc, o mână pe frunte, prin păr, de parcă-și tampona o rană, expresia cuiva care încearcă să-și tragă răsuflarea.

Într-o după-amiază eram acasă, era încă foarte cald deși eram la jumătatea lui septembrie. Școala era pe punctul de a reîncepe, iar eu mă lăsasem purtată de zilele care treceau. Mama îmi reproșa că- mi petreceam timpul fără să fac nimic. Nino cine știe pe unde era, în Anglia sau spațiul acela misterios numit universitate. Nu-l mai aveam pe Antonio, nici speranța de a fi din nou împreună. Plecase cu Enzo la armată și-și luase la revedere de la toți, în afară de mine. M-am auzit strigată din stradă, era Lila. Îi străluceau ochii ca de la febră, a spus că găsise o soluție.

— Ce soluție?

— Fotografia. Dacă vor s-o expună, trebuie să facă așa cum spun eu.

— Și tu cum spui?

Nu mi-a vorbit despre asta, poate că în momentul acela nu-i era clar nici ei. Dar știam ce fel de persoană era și i-am recunoscut pe chip expresia pe care o avea atunci când, dintr-o profunzime întunecată a ei, îi ajungea la suprafață un semnal care îi înflăcăra mintea. M-a rugat s-o însoțesc pe seară în Piața Martirilor. Acolo urma să-i găsim pe frații Solara, pe

Gigliola, pe Pinuccia, pe fratele ei. Voia s-o ajut, s-o susțin și am înțeles că avea în cap ceva capabil s-o transporte dincolo de războiul ei permanent: o descărcare violentă, dar definitivă, din cauza numeroaselor tensiuni pe care le acumulase. Sau poate doar un mod de a-și elibera mintea, corpul, de energii blocate.

— Bine, am spus, dar promite că n-o s-o iei razna.

— Da.

După închiderea magazinelor, ea și Stefano au trecut să mă ia cu mașina. Din puținele cuvinte pe care le-au schimbat, am înțeles că nici măcar soțul ei nu știa ce are în minte și că prezența mea, de data asta, în loc să-l liniștească, îl alarma. Lila, în cele din urmă, se arătase conciliantă. Îi spusese că, dacă chiar nu voiau s-o lase baltă cu fotografia, dorea măcar să-și spună părerea despre cum ar trebui expusă.

— O chestiune de ramă, de perete, de lumină? întrebuse el.

— Trebuie să văd.

— Dar pe urmă gata, Lina.

— Da, gata.

Era o seară frumoasă, călduță, iar magazinul răspândea în piață luminile somptuoase care luceau în interior. Se vedea și de departe imaginea gigantică a Lilei în rochie de mireasă, era sprijinită de peretele central. Stefano a parcat, am intrat făcându-ne loc printre cutii de pantofi încă îngrămădite până la refuz, găleți cu vopsele, scări. Marcello, Rino, Gigliola, Pinuccia erau în mod vizibil bosumflați: din diferite motive, nu aveau chef să se supună pentru a n-a oară capriciilor Lilei. Singurul care ne-a primit cu o cordialitate ironică a fost Michele, care i s-a adresat prietenei mele râzând:

— Frumoasă doamnă, ne spui odată pentru totdeauna ce-ai în minte sau doar vrei să ne strici seara?

Lila a privit panoul sprijinit de perete, a cerut să-i fie întins pe podea. Marcello a spus prudent, cu timiditatea umbroasă pe care o arăta mereu în legătură cu Lila.

— Ca să faci ce?

— Vă arăt.

Rino a intervenit:

— Nu fi cretină, Lina. Știi cât ne costă treaba asta? Dacă o strici, e vina ta.

Frații Solara au întins fotografia pe podea. Lila a privit în jurul ei cu fruntea încruntată, ochii mijiiți. Căuta ceva ce știa că exista, ceva ce ea

Însăși poate că ordonase să se cumpere. A depistat într-un colț un sul de carton subțire negru, a luat niște foarfeci mari și o cutie de piuneze de pe un raft. Apoi, cu acea expresie de extremă concentrare grație căreia se izola de lumea înconjurătoare, s-a întors la panou. Sub privirile noastre perplexe, în câteva cazuri ostile pe față, cu precizia mâinilor pe care o avusese întotdeauna, a tăiat fâșii de hârtie neagră și le-a fixat ici și colo pe fotografie, cerându-mi ajutorul cu gesturi abia schițate sau simple priviri.

Am colaborat devotată, așa cum făceam încă de când eram mici. Când erau de exaltante acele momente, cât îmi plăcea să-i stau alături, să alunec în intențiile ei, să ajung să i le anticipez. Am simțit că vedea ceva ce nu exista și că se străduia să ne facă și pe noi să vedem. În curând m-am entuziasmat și eu și am simțit elanul care o asalta și care-i curgea din degete în timp ce strângeau foarfeca, în timp ce fixau cu piunezele cartonul negru.

La sfârșit ea însăși, ca și cum ar fi fost singură în spațiul acela, a încercat să ridice cadrul, dar n-a reușit. A intervenit prompt Marcello, am intervenit eu, l-am sprijinit de perete. Apoi ne-am dat toți înapoi spre prag, unii surâzând, alții amenințători, alții îngroziți. Corpul în imaginea cu Lila mireasă apărea crud ciopârțit. Mare parte din cap dispăruse, la fel burta. Rămânea un ochi, mâna pe care își sprijinea bărbia, pata strălucitoare a gurii, fâșii în diagonală ale bustului, linia picioarelor puse unul peste altul, pantofii.

A început Gigliola, reținându-și cu greu furia:

— Eu nu pot să pun așa ceva în magazinul meu.

— Sunt de acord, a explodat Pinuccia, aici trebuie să vindem și, în schimb, cu caricatura asta lumea o să fugă. Rino, zi-i ceva surorii tale, te rog.

Rino s-a prefăcut c-o ignoră, dar i s-a adresat lui Stefano ca și cum vina pentru ce se întâmpla ar fi fost a cumnatului:

— Ți-am zis că nu-i nevoie să stai la discuții cu asta. Trebuie să-i spui da sau nu și gata, altfel vezi ce se întâmplă? Doar se pierde timp.

Stefano nu i-a răspuns, fixa cu privirea panoul sprijinit de perete și era evident că își căuta o cale de ieșire. M-a întrebat:

— Tu ce crezi, Lenù? Am spus în italiană:

— Mie mi se pare foarte frumos. Bineînțeles că în cartier nu l-aș ține, nu e mediul potrivit. Dar aici e o altă chestie, o să atragă atenția, o să placă. Chiar săptămâna trecută am văzut în Confidenze că în casa lui Rossano Brazzi era un tablou de genul ăsta.

Gigliola, auzindu-mă, s-a înfuriat și mai tare.

— Ce vrei să spui? Că Rossano Brazzi înțelege tot, că voi două înțelegeți tot, iar eu și Pinuccia nu?

În momentul acela am sesizat pericolul. Mi-a fost de ajuns să-i arunc o privire Lilei ca să-mi dau seama că, dacă atunci când ajunsesem în magazin se simțea cu adevărat dispusă să cedeze în cazul în care acțiunea aceea n-ar fi dat roade, acum, când acțiunea se realizase și produsese acel masacru n-ar mai fi cedat un milimetru. Am simțit că minutele în care muncise asupra fotografiei distruseseră niște legături: în momentul acela era copleșită de un sentiment excesiv de sine și avea nevoie de timp ca să se retragă în matca de soție a mezelarului. N-ar fi acceptat nici măcar un oftat dezaprobat. Dimpotrivă, în timp ce Gigliola vorbea, ea deja bombănea: sau așa, sau nimic, și voia să se certe, voia să rupă, să spargă, s-ar fi năpustit bucurosă asupra ei cu foarfecele.

Am sperat ca Marcello să intervină solidar. Dar Marcello a rămas mut, cu capul în jos: am înțeles că orice rămășiță de sentiment față de Lila dispărea în acel moment. Nu mai putea să se țină după ea cu vechea pasiune descurajată. Fratele lui a fost cel care a intervenit certându-și logodnica, pe Gigliola, cu vocea lui cea mai agresivă.

— Taci puțin, i-a spus.

Și imediat cum ea a încercat să protesteze, i-a spus amenințător, fără măcar să se uite la ea, ci privind fix panoul:

— Taci, Gigliò.

Apoi i s-a adresat Lilei:

— Mie îmi place, dom'le. Te-ai șters înapoi și am înțeles de ce: ca să faci să se vadă bine coapsa, ca să arăți cât de bine îi vine unei coapse de femeie cu pantofii aceștia. Bravo. Ești o tipă enervantă, dar când faci ceva, faci cum trebuie.

Tăcere.

Gigliola și-a șters cu vârful degetelor lacrimile tăcute pe care nu reușea să le stăpânească. Pinuccia l-a privit fix pe Rino, l-a privit fix pe fratele ei ca și cum ar fi voit să le spună: vorbiți, apărați-mă, nu mă lăsați călcată în picioare de idioata asta. Stefano, în schimb, a murmurat blând:

— Da, și pe mine mă convinge. Și Lila a spus imediat:

— Nu e terminat.

— Ce mai trebuie să-i faci? a izbucnit Pinuccia.

— Trebuie să-i pun puțină culoare.

— Culoare? a murmurat Marcello tot mai dezorientat. Trebuie să deschidem peste trei zile.

Michele a râs:

— Dacă trebuie să așteptăm încă puțin, așteptăm. Pune-te pe treabă, signo', fă ce ai chef să faci.

Tonul acela de patron, al cuiva care face și desface cum pofteste el, nu i-a plăcut lui Stefano.

— E mezelăria nouă, a spus ca să se înțeleagă că soția îi era de folos acolo.

— Descurcă-te, i-a răspuns Michele, aici avem lucruri mai interesante de făcut.

26.

Am petrecut ultimele zile din septembrie închise în magazin, noi două și trei muncitori. Au fost niște ore minunate de joc, de creativitate, de libertate, de care nu avusesem parte în felul acela, împreună, poate din copilărie. Lila m-a târât după ea în frenezia ei. Am cumpărat lipici, vopseluri, pensule. Am aplicat cu extremă precizie (era foarte exigentă) tăieturile din carton subțire negru. Am trasat margini roșii sau albastre între resturile fotografiei și norii negri care o înghițeau. Lila fusese mereu pricepută cu liniile și culorile, dar acolo a făcut ceva în plus, care, deși n-aș fi știut să spun ce era, cu fiecare oră care trecea m-a copleșit.

O vreme mi s-a părut că își crease ocazia aceea ca să împlinescă, în mod ideal, anii care începuseră cu desenele de pantofi, când era încă fetița Lina Cerullo. Și astăzi mai cred că mare parte a acelor zile a decurs chiar din anularea condiției ei de viață, a noastră, din capacitatea de a ne ridica deasupra noastră, de a ne izola în simpla realizare a acelui tip de sinteză vizuală. Am uitat de Antonio, de Nino, de Stefano, de frații Solara, de problemele mele cu învățatul, de sarcina ei, de tensiunile dintre noi. Am suspendat timpul, am izolat spațiul, a rămas doar jocul lipiciului, foarfecelor, cartonașelor, culorilor: jocul creativității armonizate.

Dar a mai fost ceva. Curând mi-a revenit în minte verbul folosit de Michele: a șterge. Probabil, da, foarte probabil ca fâșiile negre să ajungă, de fapt, să izoleze pantofii și să-i facă mai vizibili: tânărul Solara nu era prost, știa să privească. Dar uneori, tot mai intens, am simțit că nu era acela adevăratul scop al lipitului și coloratului nostru. Lila era fericită și mă târa tot mai mult după ea în fericirea ei mândră, mai ales pentru că

găsise brusc, poate chiar fără să-și dea seama, o ocazie care-i permitea să-și reprezinte furia împotriva ei înseși, apariția, poate pentru prima dată în viața ei, a nevoii — și aici verbul folosit de Michele era potrivit — de a se șterge.

Astăzi, în lumina atâtor evenimente care s-au întâmplat apoi, sunt destul de sigură că lucrurile au decurs chiar așa. Cu cartonașele negre, cu cercurile verzi și violet pe care Lila le trasa în jurul anumitor părți ale corpului ei, cu liniile roșu sângele cu care se ciopârțea și spunea că o ciopârțește, a realizat prima autodistrugere în imagine, a oferit-o ochilor tuturor în spațiul cumpărat de frații Solara ca să expună și să vândă pantofii ei.

E probabil să fi fost chiar ea cea care să-mi sugereze impresia aceea, să o justifice. În timp ce munceam, a început să-mi vorbească de momentul în care începuse să-și dea seama că de-acum era doamna Carracci. Inițial n-am înțeles cu adevărat mai nimic din ce spunea, mi se păreau doar niște observații banale. Noi, fetele, se știe, când ne îndrăgosteam, în primul rând încercam să vedem cum suna numele nostru asociat cu numele iubitului. Eu, de exemplu, păstrez încă un caiet din clasa a patra de gimnaziu în paginile căruia mă antrenam să semnez Elena Sarratore și-mi amintesc foarte bine cum, cu o suflare din vârful buzelor, mă strigam pe mine însămi în felul acela. Dar nu asta înțelesese Lila. Mi-am dat seama curând că- mi mărturisea exact contrariul, nu-i trecuse niciodată prin minte un exercițiu asemănător cu al meu. Și formula noului ei nume, a spus, la început n-o impresionase mult: Raffaella Cerullo căsătorită Carracci. Nimic exaltant, nimic grav. La început acel căsătorită Carracci o solicitase nu mai mult decât un exercițiu de analiză logică, ca acelea cu care ne chinuise învățătoarea Oliviero în clasele primare. Ce însemna asta? Însemna că nu mai locuia la părinții ei, ci la Stefano? Însemna că noua casă unde s-ar fi dus să locuiască ar fi avut pe ușă o plăcuță de alamă pe care scria Carracci? Însemna că dacă eu i-aș fi scris, n-ar mai fi trebuit să-i adresez corespondența Raffaellei Cerullo, ci Raffaellei Carracci? Însemna că din formula Raffaella Cerullo căsătorită Carracci în curând ar fi dispărut, în folosirea curentă, Cerullo căsătorită, iar ea însăși s-ar fi prezentat, ar fi semnat doar Raffaella Carracci și copiii ar fi trebuit să facă un efort de memorie ca să-și amintească numele mamei, iar nepoții n-ar fi știut deloc numele bunicii?

Da. O obișnuință. Așadar, totul era normal. Dar Lila, după obiceiul ei, nu se oprise acolo. Curând mersese mai departe. În timp ce munceam cu pensulele și vopselele, mi-a povestit că începuse să vadă în formula

aceea un semn care arăta direcția dus, ca și cum Cerullo căsătorită Carracci ar fi fost un fel de Cerullo merge în Carracci, cade în el, e absorbit de el, se dizolvă în el. Și, pornind de la brusca încredințare a rolului de naș de cununie lui Silvio Solara, pornind de la intrarea în sala restaurantului a lui Marcello Solara încălțat chiar cu pantofii pe care Stefano dăduse de înțeles că îi considera mai mult decât o relicvă sacră, pornind de la voiajul ei de nuntă și de la bătaie, și ajungând la acea invadare, în golul pe care-l simțea înăuntru, cu acel lucru viu dorit de Stefano, fusese copleșită crescendo de o senzație insuportabilă, o forță tot mai apăsătoare care o zdrobea. Impresia aceea se accentuase, o acaparase. Raffaella Cerullo, înfrântă, își pierduse forma și se dizolvase în profilul lui Stefano, devenind o emanație secundară a acestuia: doamna Carracci. Atunci am început să văd în panou urmele celor spuse de ea.

— E ceva încă în desfășurare, a spus într-o șoaptă.

Și în timpul acesta lipeam carton, întindeam culoare. Dar ce făceam de fapt, la ce o ajutam?

La final, muncitorii, foarte uimiți, au agățat panoul pe perete. Ne-am întristat, dar nu ne-am spus-o, jocul se terminase. Am curățat magazinul de sus până jos. Lila s-a răzgândit încă o dată în legătură cu poziția unei canapele, a unor fotolii puf. În fine, am mers cu spatele amândouă spre intrarea în magazin și ne-am contemplat munca. Ea a izbucnit în râs cum n-o mai auzisem râzând de mult, un râset sincer, autozeflemitor. Eu, în schimb, am fost atât de absorbită de partea de sus a panoului, unde capul Lilei nu mai era, că n-am reușit să văd întregul. Acolo, în vârf, se distingeau doar un ochi al ei foarte viu, înconjurat de albastru-închis și de roșu.

27.

În ziua inaugurării, Lila a ajuns în Piața Martirilor stând în decapotabilă lângă soțul ei. Când s-a dat jos, i-am citit în priviri teama că se va întâmpla ceva rău. Fremătarea din zilele cu panoul se risipise, își recăpătase aerul bolnăvicios al femeii însărcinate fără voia ei. Totuși, era îngrijit îmbrăcată, părea ieșită dintr-o revistă de modă. S-a desprins repede de Stefano și m-a târât după ea să ne uităm în vitrinele de pe via

dei Mille.

Ne-am plimbat puțin. Era încordată, mă întreba încontinuu dacă era ceva în neregulă cu ea.

— Ți-o amintești, a zis pe neașteptate, pe fata îmbrăcată toată în verde, aia cu melonul?

Mi-o aminteam. Îmi aminteam de disconfortul pe care-l simțiserăm când am văzut-o pe aceeași stradă cu ani în urmă și de confruntarea dintre băieții noștri și băieții din zona aia și de intervenția fraților Solara și de Michele cu bara de fier și teama. Am înțeles că voia să audă ceva care s-o liniștească și am zis:

— Era doar o chestiune de bani, Lila. Azi s-a schimbat totul, ești mult mai frumoasă decât fata îmbrăcată în verde.

Dar m-am gândit: nu e adevărat, te mint. Exista ceva malefic, neechitabil, și acum o știam. Era ceva profund, trecea dincolo de bani. Nu ajungeau casele de marcat din cele două mezelării și nici cea din fabrica de încălțăminte sau din magazinul de pantofi pentru a ne ascunde originea. Lila însăși, chiar dacă ar fi luat din sertar și mai mulți bani decât lua, chiar dacă ar fi luat milioane, treizeci, chiar cincizeci, n-ar fi reușit. Eu îmi dădusem seama de asta și, în sfârșit, era un lucru pe care-l știam mai bine decât ea, ceva ce învățasem nu pe străzile alea, ci la școală, privind-o pe fata care venea să-l ia pe Nino. Ea ne era superioară, așa, fără s-o vrea. Și asta era insuportabil.

Ne-am întors la magazin. După-amiaza a continuat ca un fel de nuntă: mâncare, prăjituri, mult vin; toți cu hainele purtate la nunta Lilei, Fernando, Nunzia, Rino, întreaga familie Solara, Alfonso, noi, fetele, eu, Ada, Carmela. S-au înghesuit mașinile parcate în permanentă dezordine, s-a umplut magazinul, a crescut zgomotul vocilor. Gigliola și Pinuccia, în permanentă competiție, s-au comportat tot timpul ca stăpâne ale casei și fiecare încerca să fie mai stăpână decât cealaltă, sleite de tensiune. Peste toți și toate trona panoul cu fotografia Lilei. Erau unii care se opreau s-o privească cu interes, alții care aruncau o privire sceptică sau chiar râdeau. Eu nu reușeam să-mi desprind ochii de la ea. Lila nu mai era de recunoscut. Rămânea o formă seducătoare și îngrozitoare, o imagine de zeiță chioară care-și împingea picioarele ei bine încălțate în mijlocul sălii.

În înghesuială m-a impresionat mai ales Alfonso pentru felul lui vivace, vesel, elegant de a fi. Nu-l văzusem niciodată așa, nici la școală, nici în cartier, nici la mezelărie și Lila însăși l-a cântărit îndelung din priviri perplexă. I-am spus râzând:

- Nu mai e el.
- Ce i s-a întâmplat?
- Nu știu.

Alfonso a fost adevărata noutate pozitivă a acelei după-amiezi. Ceva ce era în el adormit s-a trezit cu acea ocazie, în magazinul luminat ca ziua. A fost ca și cum ar fi descoperit pe neașteptate că se simțea bine în acea parte a orașului. A devenit foarte mobil. L-am văzut aranjând una și alta, începând o conversație cu oamenii eleganți care intrau din curiozitate, care examinau marfa sau înhățau prăjiturile și un pahar de vermut. La un moment dat, a venit lângă noi și, pe un ton degajat, a lăudat clar munca pe care o făcuserăm la fotografie. Era într-o stare de asemenea libertate mentală, încât și-a învins vechile lui timidități și i-a spus cumnatei:

— Am știut mereu că ești periculoasă, și a sărutat-o pe obraji.

L-am privit perplexă. Periculoasă? Intuise ceva, văzând panoul, ce mie îmi scăpase? Alfonso era capabil să nu se oprească la aparențe? Știa să privească lumea cu fantezie? Era posibil, m-am gândit, ca adevăratul lui viitor să nu stea în studiu, ci în această parte bogată a orașului, unde o să știe să folosească puținul pe care-l învață la școală? A, da, ascundea în sinea lui o altă persoană. Era diferit de toți băieții din cartier și, mai ales, era diferit de fratele lui, Stefano, care stătea într-un colț, așezat pe un puf, în tăcere, dar gata să răspundă cu zâmbete calme oricui i-ar fi adresat un cuvânt.

S-a făcut seară. A explodat pe neașteptate o mare hărmălaie afară. Familia Solara, bunic, tată, mamă, copii s-au grăbit să vadă, târâți de un zgomotos entuziasm de stirpe. Am ieșit cu toții în stradă. Deasupra vitrinelor și a intrării strălucea inscripția: SOLARA.

Lila a făcut o grimasă, mi-a spus:

— Au cedat și în privința asta.

M-a împins fără niciun chef spre Rino, care părea cel mai bucuros dintre toți, și i-a spus:

— Dacă pantofii sunt Cerullo, de ce magazinul e Solara? Rino a luat-o de subraț, i-a spus cu voce joasă:

— Lina, de ce vrei tot timpul să mă scoți din sărite? Tu ții minte necazul în care m-ai băgat cu ani în urmă, chiar în piața asta? Ce trebuie să fac, mai vrei necazuri? Mulțumește-te măcar o dată. Stăm aici, în centrul orașului Napoli, și suntem patroni. Îi vezi acum pe toți cretinii care voiau să ne ciomăgească cu mai puțin de trei ani în urmă? Se opresc, se uită la vitrine, intră, iau prăjituri. Nu-ți ajunge? Pantofi Cerullo, magazin Solara. Ce vrei să scrii, acolo sus, Carracci?

Lila s-a desprins de el și i-a zis fără urmă de agresivitate:

— Sunt deja calmă. Suficient cât să-ți spun că nu trebuie să mă mai întrebi niciodată nimic. Ce faci? Împrumuți bani de la doamna Solara? Îi împrumută și Stefano? Sunteți amândoi îndatorați, de aceea spuneți mereu da? De acum fiecare pentru sine, Rino.

Ne-a părăsit pe amândoi, s-a dus drept la Michele Solara având o atitudine veselă și cochetă. Am văzut că se îndepărta cu el prin piață, au făcut înconjurul leilor de piatră. Am văzut că soțul ei o urmărea cu privirea. Am văzut că nu și-a luat ochii de la ea tot timpul cât ea și Michele s-au plimbat pălăvrăgind. Am văzut că Gigliola se înfură, vorbea încontinuu la urechea Pinucciei și amândouă o priveau.

Între timp magazinul s-a golit, cineva a stins imensa și foarte luminoasă firmă. În piață, după câteva clipe de întuneric, felinarele și-au recăpătat puterea. Lila l-a lăsat pe Michele râzând, dar a intrat în magazin cu o față brusc golită de viață și s-a închis în cămăruța unde era toaleta.

Alfonso, Marcello, Pinuccia și Gigliola au început să facă ordine în magazin. M-am dus lângă ei să-i ajut.

Lila a ieșit din baie și Stefano, ca și cum ar fi stat la pândă, a prins-o imediat de un braț. Ea s-a zbătut enervată și a venit la mine. Era foarte palidă, a șoptit:

— E un pic de sânge. Ce înseamnă asta, că e mort copilul?

28.

Sarcina Lilei a durat cu totul puțin mai mult de zece săptămâni, apoi a venit moașa și i-a chiuretat totul. A doua zi se întorsese deja să se ocupe de mezelăria nouă împreună cu Carmela Peluso. Era când amabilă, când violentă și a început o perioadă în care a încetat să alerge de ici-colo și a părut hotărâtă să-și restrângă întreaga viață în ordinea aceluia spațiu care mirosea a var și brânză, plin de salamuri, de pâine, de mozzarella, de scrumbii în sare, de calupuri de slăninuță, de saci plini cu legume uscate, de vezici rotunde umflate cu osânză.

Comportamentul acela a fost apreciat mult în special de mama lui Stefano, Maria. Ca și cum ar fi recunoscut în noră ceva din ea însăși, dintr-odată a devenit mai afectuoasă și i-a dăruit niște cercei vechi de-ai ei din aur roșu. Lila i-a acceptat bucuroasă și i-a purtat adesea. O vreme

a păstrat paloarea chipului, coșurile pe frunte, ochii adânciți în mijlocul cearcănelor, pomeții peste care întindea pielea până devenea transparentă. Apoi a înflorit și a pus și mai multă energie în mersul înainte al magazinului. Încasările din preajma Crăciunului au crescut și, în câteva luni, le-au depășit pe cele din mezelăria din cartierul vechi.

Respectul Mariei a crescut. S-a dus tot mai des să-și ajute nora, nu fiul, pe care paternitatea ratată și tensiunile cu afacerile îl îmbufnaseră, sau pe fiica ei, care începuse să muncească în magazinul din Piața Martirilor și îi interzisese categoric mamei să se arate ca să nu se facă de râs față de clientelă. Matura doamnă Carracci a ajuns chiar să-i ia partea tinerei doamne Carracci când Stefano și Pinuccia au învinuit-o că n-a știut sau n-a dorit să țină copilul în ea.

— Nu vrea copii, s-a plâns Stefano.

— Da, l-a sprijinit Pinuccia, vrea să rămână fată, nu știe să fie soție.

Maria le-a reproșat amândurora cu duritate:

— Sunt lucruri pe care nici măcar nu trebuie să le gândiți, Domnul Nostru ne trimite copiii și Domnul Nostru îi ia, nu vreau să aud tâmpeniile astea.

— Taci, tu, a țipat supărată fiica la ea, că i-ai dat cretinei ăleia cerceii care-mi plăceau mie.

Certurile lor, reacțiile Lilei au devenit repede bârfă în cartier, s-au răspândit, au ajuns până la mine. Dar pe mine puțin m-a interesat, reîncepuse anul școlar.

Lucrurile s-au așezat imediat într-un mod care pe mine m-a uimit, întâi de toate. Încă din primele zile am început să excelez, ca și cum odată cu plecarea lui Antonio, cu dispariția lui Nino, poate chiar și cu încătușarea definitivă a Lilei la mezelărie ceva în mintea mea s-ar fi topit. Am descoperit că-mi amintesc cu precizie tot ce învățasem greșit în prima clasă de liceu, am răspuns la întrebările de recapitulare ale profesorilor cu o promptitudine genială. Mai mult. Profesoara Galiani, poate pentru că-l pierduse pe Nino, elevul ei cel mai strălucitor, a pus accentul pe simpatia față de mine și a ajuns să-mi spună că ar fi fost interesant și instructiv să merg la un marș pentru pace în lume care pornea de la Resina și ajungea la Napoli. Am decis să trag o fugă, atât din curiozitate, cât și de teamă să nu se supere Galiani, dar și pentru că marșul trecea pe șosea, foarte aproape de cartier, nu mă costa niciun efort. Dar mama voia să-i iau și pe frații mei. Ne-am certat, am urlat, am întârziat. Am ajuns împreună cu ei la podul căii ferate, am văzut jos lumea care defila și ocupa toată strada, împiedicând mașinile să treacă. Erau persoane normale și nu mărșăluiau, ci se plimbau, purtând steaguri și pancarte.

Voiam să mă duc s-o caut pe Galiani, să mă arăt, le-am poruncit fraților mei să mă aștepte pe pod. A fost o idee foarte proastă: n-am găsit-o pe profesoară și, în timpul ăsta, cum am întors spatele, ei s-au unit cu alți copii și au început să arunce cu pietre în manifestanți, strigând înjurături. M-am întors în fugă să-i iau, toată transpirată, și i-am dus de acolo, speriată de gândul că Galiani, cu privirea ei lungă, îi descoperise și înțelesese că erau frații mei.

Între timp, săptămânile treceau, veneau noile lecții și manualele de cumpărat. Mi s-a părut complet inutil să-i arăt mamei lista manualelor ca să se ducă să discute cu tata și să obțină banii, știam deja că bani nu erau. În plus, despre Oliviero nu erau vești. Mă dusesem, între august și septembrie, s-o vizitez la spital de câteva ori, dar prima dată o găsisem adormită și a doua oară aflasem că fusese externată, dar nu se întorsese acasă. Strânsă cu ușa, la începutul lui noiembrie m-am dus să întreb de ea la o vecină și am aflat că, dată fiind starea ei de sănătate, o soră care locuia la Potenza o luase la ea acasă și cine știe dacă se va mai întoarce vreodată la Napoli, în cartier, la munca ei. M-am gândit, în punctul acela, să-l întreb pe Alfonso dacă, atunci când fratele lui îi va cumpăra cărțile, ne puteam organiza astfel încât să le pot folosi puțin pe ale lui. El a fost încântat și mi-a propus să învățăm împreună, eventual acasă la Lila care, de când se ocupa de mezelărie, își lăsa căminul gol de la șapte dimineața până la nouă seara. Am hotărât să facem așa.

Dar într-o dimineață Alfonso mi-a zis cam iritat:

— Treci azi pe la Lila, pe la mezelărie, vrea să te vadă.

Știa de ce, dar ea îl pusese să jure că o să tacă și a fost imposibil să scot din gura lui secretul.

După-amiaza m-am dus la mezelăria cea nouă. Carmen, nici tristă, nici veselă, a vrut să-mi arate o vedere din nu știu ce oraș din Piemont pe care i-o trimisese Enzo Scanno, logodnicul ei. Și Lila promise o vedere, dar de la Antonio, și pentru o vreme m-am gândit că mă făcuse să alerg până acolo doar ca să mi-o arate. În schimb, nici nu mi-a arătat-o, nici nu mi-a zis ce-i scrisese. M-a târât după ea în spate și m-a întrebat distrată:

— Îți amintești de pariul nostru? Am dat din cap că da.

— Își amintești că ai pierdut? Am făcut semn că da.

— Îți amintești deci că trebuie să fii promovată cu media opt? Am făcut semn că da.

Mi-a arătat două pachete mari învelite cu hârtie. Erau manualele.

29.

Erau grele. Acasă, foarte emoționată, am descoperit că nu erau volumele deja folosite, adesea urât mirositoare, pe care în trecut mi le procurase învățătoarea, ci erau nou-nouțe, mirosind a tipăritură proaspătă. Printre ele se iveau dicționarele, Zingarelli, Rocci și Calonghi-Georges, pe care învățătoarea nu putuse niciodată să mi le procure.

Mama, care avea un cuvânt disprețuitor pentru orice lucru mi se întâmpla, văzându-mă în timp ce desfăceam pachetele, a izbucnit în plâns. Uimită, intimidată de reacția aceea neobișnuită, m-am dus lângă ea, am mângâiat-o pe un braț. E dificil de spus ce o emoționase: poate sentimentul ei de neputință în fața sărăciei noastre, poate generozitatea soției mezelarului, nu știu. S-a liniștit repede, a mormăit câteva chestii de neînțeles și s-a cufundat în treburile ei.

În cămăruța unde dormeam cu frații mei aveam o măsuță neînțeleasă, găurită de carii, la care de obicei îmi făceam temele. Am aranjat acolo toate volumele acelea și văzându-le aliniat pe blat, lângă perete, m-am simțit plină de energie.

Zilele au început să zboare. I-am înapoiat lui Galiani cărțile pe care mi le împrumutase peste vară, ea mi-a dat altele, și mai dificile. Le citeam conștiincioasă duminica, dar nu înțelegeam mai nimic. Alergam cu ochii peste toate rândurile, dădeam paginile, și totuși, construcția frazei mă plictisea, sensul îmi scăpa. În anul acela, clasa a doua de liceu, între învățat și lecturi dificile, am obosit foarte mult, dar a fost o oboseală asumată, satisfăcătoare.

Într-o zi, Galiani m-a întrebat:

— Ce ziar citești, Greco?

Întrebarea aceea mi-a provocat aceeași stinghereală pe care o simțisem când vorbisem cu Nino la nunta Lilei. Profesoara era sigură că eu făceam în mod obișnuit ceva ce la mine acasă, în mediul meu, nu era deloc normal. Cum să-i spun că, în schimb, tatăl meu nu cumpăra ziare, că eu nu citisem niciodată așa ceva? N-am avut chef și am încercat rapid să-mi amintesc dacă Pasquale, care era comunist, citea vreunul. Efort inutil. Atunci mi-a revenit în minte Donato Sarratore și mi-am amintit de Ischia, de plaja Maronti, mi-am amintit că scria la Roma. Am răspuns:

— Citesc Roma.

Profesoara a surâs ironic și de-a doua zi a început să-mi dea ziarele ei.

Cumpăra două, uneori trei, și, după școală, pe unul mi-l dăruia mie. Eu mulțumeam și mă întorceam acasă, întristată pentru că aveam senzația că am primit o altă temă pentru școală.

La început lăsam ziarul prin casă, amânând cititul până după terminarea temelor, dar seara ziarul dispărea, tata și-l însușea și-l citea în pat sau la toaletă. Am căpătat astfel obiceiul să-l ascund printre cărțile mele și-l scoteam numai noaptea, când dormeau toți. Uneori era vorba de l'Unità, alteori de il Mattino, alteori de Corriere della Sera, dar toate trei s-au dovedit dificile pentru mine, era ca și cum trebuia să mi se trezească pasiunea pentru niște benzi desenate ale căror numere anterioare nu le cunoșteam. Alergam de la o rubrică la alta mai mult din obligație decât din real interes și între timp, ca în cazul tuturor lucrurilor impuse de școală, speram ca ce nu înțelegeam azi, insistând, o să înțeleg mâine.

În perioada aceea am văzut-o rar pe Lila. Uneori, imediat după școală și înainte să fug să-mi fac temele, mă duceam la mezelăria nouă. Eram înfometată și ea știa asta, se grăbea să-mi facă un sandvici umplut cu de toate. În timp ce-l devoram, menționam, în treacăt, într-o italiană îngrijită, fraze memorate din cărți sau din ziarele lui Galiani. Mă refeream, ce știu eu, „la realitatea atroce a lagărelor de exterminare naziste“, la „ce putuseră oamenii să facă și la ce pot face încă astăzi“, la „amenințarea atomică și la pacea obligatorie“, la faptul că „stăpânind forțele naturii cu instrumentele pe care le inventăm, astăzi ne găsim în punctul în care forța instrumentelor noastre a devenit mai îngrijorătoare decât forța naturii“, la „necesitatea unei culturi care să combată și să elimine suferințele“, la ideea că „religia va dispărea din conștiința oamenilor când în sfârșit se va ajunge la construirea unei lumi de egali, fără distincție de clasă și cu o solidă concepție științifică a societății și a vieții“. Îi vorbeam de acele lucruri și de altele fie pentru că voiam să-i arăt că mă pregăteam să termin școala cu note de opt, fie pentru că nu știam cui altcuiva să le spun, fie pentru că speram să răspundă ceva și să putem relua vechiul nostru obicei de a discuta între noi. Dar ea nu zicea mai nimic, dimpotrivă, părea stânjenită, ca și cum n-ar fi înțeles bine despre ce vorbeam. Sau, dacă sugera ceva, ajungea să dezgroape o obsesie de-a ei care acum — nu înțelegeam de ce — începuse din nou s-o frământa. Începea să vorbească despre proveniența banilor lui don Achille, ai familiei Solara, chiar și în prezența lui Carmen, care o aproba imediat. Dar imediat cum intra vreun client, tăcea, devenea foarte amabilă și eficientă, tăia, cântărea, încasa bani.

Odată a rămas cu sertarul deschis să aranjeze banii. A zis foarte prost

dispusă:

— Pe ăștia îi câștig eu cu munca mea și a lui Carmen. Dar nimic, aici înăuntru, nu e al meu, Lenù, e făcut cu banii lui Stefano. Iar Stefano a strâns banii pornind de la banii tatălui său. Fără ce a pus don Achille la saltea, jucând pe bursa neagră și fiind cămătar, azi n- ar exista asta și n- ar exista nici fabrica de încălțăminte. Mai mult. Stefano, Rino, tata n-ar fi vândut niciun pantof fără banii și cunoștințele familiei Solara, cămătari și ei. E clar în ce m-am băgat?

Clar, dar nu înțelegeam la ce foloseau discuțiile alea.

— Asta e istorie, i-am spus și i-am amintit concluziile la care ajunsese când se logodise cu Stefano. Ce spui tu e deja în urma noastră, noi suntem altceva.

Dar ea, care compuse până și teoria aceea, nu era prea convinsă.

Mi-a spus, și-mi amintesc foarte bine fraza, care era în dialect:

— Nu-mi mai place ce am făcut și ce fac.

M- am gândit că poate se întâlnea din nou cu Pasquale, el avusese mereu părerile acelea. M-am gândit că poate relația devenise foarte solidă, pentru că Pasquale era logodit cu Ada, vânzătoare în vechea mezelărie, și era fratele lui Carmen, care lucra cu Lila în cea nouă. Am plecat nemulțumită, controlând cu greu un vechi sentiment de fetiță, epoca în care sufeream pentru că Lila și Carmela se împrieteniseră și aveau tendința să mă excludă. M-am liniștit învățând până târziu.

Într-o noapte citeam Il Mattino, mi se închideau ochii de oboseală, când un anunț scurt, nesemnăt, a avut efectul unei adevărate descărcări electrice care m-a trezit. Nu-mi venea să cred, se vorbea despre magazinul din Piața Martirilor și era lăudat panoul la care lucraserăm eu și Lila.

Am citit și recitit, încă îmi amintesc câteva rânduri: „Tinerele care conduc primitorul magazin din Piața Martirilor n-au dorit să ne dezvăluie numele artistului. Păcat. Oricine a inventat acest amestec neobișnuit de fotografie și culoare are o imaginație avangardistă care supune cu divină ingenuitate, dar și cu stranie energie, materia nevoilor unei suferințe intime, puternice“. În rest, era lăudat în mod direct magazinul de pantofi, „un semnal important al dinamismului care a luat cu asalt în ultimii ani antreprenoriatul napolitan“.

N-am închis ochii.

După școală, am alergat s-o caut pe Lila. Magazinul era gol, Carmen se dusesse acasă la mama ei, Giuseppina, care nu se simțea bine, iar ea era la telefon cu un furnizor din provincie care nu-i trimisese mozzarella sau

brânză sau nu-mi amintesc ce. Am auzit-o țipând, înjurând, am fost tulburată. M-am gândit că poate bărbatul de la capătul celălalt era bătrân, că se va supăra, că va trimite pe unul din fiii lui să-l răzbune. M-am gândit: de ce exagerează mereu? Când a terminat la telefon, a pufnit disprețuitor și mi s-a adresat, justificându-se:

— Dacă nu fac așa, nici măcar nu mă ascultă.

I-am arătat ziarul. I-a aruncat o privire neatentă, a spus:

— Îl știi deja.

Mi-a explicat că fusese o inițiativă de-a lui Michele Solara, o făcuse, ca de obicei fără să consulte pe nimeni. Privește, a spus și s-a dus la casa de marcat, a luat din sertar câteva tăieturi mototolite, mi le-a dat. Și în acelea se vorbea despre magazinul din Piața Martirilor. Una era un articol publicat în Roma, autorul exagera cu laudele pentru frații Solara, dar nu făcea nici cea mai mică referire la panou. Alta era un articol chiar pe trei coloane publicat de Napoli notte și magazinul făcea impresie de palat regal. Ambientul era descris într-o italiană abundentă care-i elogia mobilierul, iluminarea somptuoasă, pantofii minunați și, mai ales, „amabilitatea, blândețea, grația celor două seducătoare Nereide, domnișoara Gigliola Spagnuolo și domnișoara Giuseppina Carracci, minunate fetișcane în floare care conduc destinul unei afaceri care se înalță peste totuși foarte înfloritoarele activități comerciale ale orașului nostru“. Trebuia să ajungi până la capăt ca să găsești o referire la panou, care însă era lichidat în câteva rânduri. Autorul articolului îl definea „o amestecătură grosolană, o notă disonantă într-un ambient de-o maiestuoasă eleganță“.

— Ai văzut semnătura? m-a întrebat Lila arogantă.

Anunțul scurt din Roma avea sigla d.s. și articolul din Napoli notte purta semnătura lui Donato Sarratore, tatăl lui Nino.

— Da.

— Și ce zici?

— Ce trebuie să zic?

— Așa tată, așa fiu trebuie să zici.

A răs fără veselie. Mi-a explicat că, dat fiind succesul crescând al pantofilor Cerullo și al magazinului Solara, Michele hotărâse să ofere răsnet afacerii și făcuse niște plocoane în jur, grație cărora ziarele din oraș scriseseră prompt mari laude. Reclamă, în fine. Cu plată. Inutil să le citești. În acele articole, mi-a spus, nu era un singur cuvânt adevărat.

M-am indispus. Nu mi-a plăcut modul în care a devalorizat ziarele, pe care eu, conștiincios, încercam să le citesc, sacrificându-mi somnul. Și

nu mi-a plăcut nici că subliniase rudenia dintre Nino și autorul celor două articole. Ce nevoie era să-l asociezi pe Nino cu tatăl său, un pompos fabricant de fraze false?

30.

Oricum, grație acelor fraze în scurt timp magazinul Solara și pantofii Cerullo s-au afirmat și mai mult. Gigliola și Pinuccia s-au înfoiat mult pentru felul în care fuseseră citate în ziare, dar succesul acesta n-a diminuat rivalitatea dintre ele și fiecare și-a atribuit meritul pentru succesele magazinului. Fiecare a început s-o considere pe cealaltă un obstacol pentru noi succese. Într-o singură privință au continuat mereu să fie de acord: panoul Lilei era o rușine. Îi tratau nepoliticos pe toți cei care, cu vocișoarele lor fine, își făceau apariția doar ca să-i arunce o privire. Și au pus în ramă articolele din Roma și din Napoli notte, dar nu și pe cel din Il Mattino.

Între Crăciun și Paști familia Solara și familia Carracci au făcut mulți bani. Mai ales Stefano a răsuflat ușurat. Mezelăria nouă și cea veche dădeau roade bune, fabrica de încălțăminte Cerullo funcționa la capacitate maximă. În plus, magazinul din Piața Martirilor a dat la iveală ceva ce se știuse dintotdeauna, adică faptul că pantofii desenați de Lila cu ani în urmă nu se vindeau bine doar pe Rettifilo, pe strada Foria sau pe bulevardul Garibaldi, dar erau bine primiți și de adevărații gentlemenii, cei care scoteau portofelul cu dezinvoltură. Un segment de piață important deci, care trebuia urgent consolidat și lărgit.

Ca dovadă a succesului, deja în primăvară au început să apară în vitrinele de la periferie câteva imitații bune ale încălțăminteii Cerullo. Erau pantofi în esență identici cu cei ai Lilei, doar puțin modificați de un ciucure, de o țintă. Protestele și amenințările le-au blocat imediat răspândirea, căci Michele Solara a pus lucrurile în ordine. Dar nu s-a oprit acolo, a ajuns curând la concluzia că trebuiau inventate noi modele. Din acest motiv, i-a convocat într-o seară în magazinul din Piața Martirilor pe fratele lui, Marcello, pe soții Carracci, pe Rino și, bineînțeles, pe Gigliola și Pinuccia. În mod surprinzător, însă, Stefano a apărut fără Lila, a spus că soția lui se scuza, era obosită.

Absența aceea nu le-a plăcut fraților Solara. Dacă lipsește Lila, a spus

Michele, enervând-o pe Gigliola, despre ce pula mea vorbim. Dar Rino a intervenit imediat. A anunțat, mințind, că el și tatăl lui începuseră deja de ceva timp să se gândească la noi modele și-și propuneau să le prezinte la o expoziție prevăzută la Arezzo în septembrie. Michele nu l-a crezut și a devenit și mai nervos. A spus că era nevoie de o relansare cu produse cu adevărat inedite și nu cu chestii comune. În cele din urmă, i s-a adresat lui Stefano:

— Soția ta trebuia să fie aici, trebuia s-o obligi să vină. Stefano a răspuns pe un ton surprinzător de agresiv:

— Soția mea muncește toată ziua la mezelărie și seara trebuie să stea acasă, trebuie să aibă grijă de mine.

— Bine, a zis Michele, stricându-și câteva secunde cu o grimasă chipul lui de băiat frumos, dar vezi dacă poate să aibă grijă puțin și de noi.

Seara i-a nemulțumit pe toți, dar în special Pinucciei și Gigliolei nu le-a plăcut. Amândouă, din motive diferite, găseau insuportabilă importanța pe care Michele i-o atribuiseră Lilei și în zilele următoare nemulțumirea lor a ajuns să devină o proastă dispoziție care, cu fiecare mică ocazie, stârnea certuri între ele.

În punctul acela — cred că era martie — a avut loc un incident despre care nu știu destul. Gigliola, într-o după-amiază, i-a dat Pinucciei o palmă în timpul uneia dintre divergențele lor cotidiene. Pinuccia i s-a plâns lui Rino care, convins în perioada aceea că se află pe creasta unui val înalt cât un bloc, a venit la magazin cu un aer de patron și i-a tras Gigliolei o săpuneală. Gigliola a reacționat foarte agresiv și el a exagerat într-atât încât a amenințat-o cu concedierea.

— De mâine, i-a zis, te duci din nou să pui ricotta în rulouri.

A trecut puțin și a apărut Michele. Râzând, l-a dus pe Rino afară, în piață, ca să-l pună să arunce o privire la firma magazinului.

— Prietene, i-a spus, magazinul se numește Solara și tu n-ai dreptul să vii aici să-i spui prietenei mele: eu te concediez.

Rino a contratatat amintindu-i că tot ce era în magazin era al cumnatului său, că pantofii îi făcea el personal, că deci dreptul îl avea și-ncă cum. Dar între timp înăuntru Gigliola și Pinuccia, simțindu-se fiecare bine apărută de propriul logodnic, reîncepuseră deja să-și vorbească urât. Cei doi tineri au intrat în grabă, au încercat să le potolească, dar n-au reușit. Atunci Michele și-a pierdut răbdarea și a urlat că le concedia pe amândouă. Mai mult: i-a lăsat să-i scape că îi va da Lilei gestionarea magazinului.

Lilei? Magazinul?

Cele două fete au amuțit și ideea aceea l-a lăsat cu gura căscată și pe Rino. Apoi discuția s-a reluat, de data asta concentrată toată pe acea afirmație scandaloasă. Gigliola, Pinuccia și Rino s-au aliat împotriva lui Michele — ce nu merge, la ce-ți trebuie Lina, noi aici facem încasări încât nu te poți plânge, eu am conceput modelele pantofilor, ea era un copil atunci, ce putea inventa — și tensiunea a crescut tot mai mult. Cearta ar fi continuat cine știe cât timp dacă n- ar fi fost incidentul la care m-am referit. Pe neașteptate, nu se știe cum, panoul — panoul cu fâșiile de carton subțire negru, fotografia, petele dense de culoare — a scos un sunet răgușit, un fel de răsuflare bolnavă și a luat foc cu o văpaie înaltă. Pinuccia era cu spatele la fotografie când s-a întâmpat. Flacăra i s-a ridicat în spate ca de la o sobă secretă și i-a atins ușor părul care a trosnit și i-ar fi ars tot în cap dacă Rino, prompt, nu i l-ar fi stins cu mâinile goale.

31.

Atât Rino, cât și Michele au învinovățit-o pentru foc pe Gigliola, care fuma pe ascuns și avea o brichetă minusculă. După părerea lui Rino, Gigliola o făcuse înadins: în timp ce toți erau ocupați să se certe, ea dăduse foc panoului care, plin de hârtie, lipici, culoare, arsese într-o clipă. Michele a fost mai precaut: Gigliola, se știa, se juca încontinuu cu bricheta și astfel, fără să vrea, prinsă de discuție, nu-și dăduse seama că flăcăriuia era prea aproape de fotografie. Dar fata n-a suportat nici prima, nici a doua teză și, cu o atitudine foarte combativă, a învinuit-o pe Lila însăși, adică imaginea ei deformată care luase foc singură, cum i se întâmpla diavolului când lua înfățișări de femeie ca să-i abată de la drumul drept pe sfinți, iar aceștia îl invocau pe Iisus și demonul se transforma în flacăra. A adăugat, ca să-și întărească versiunea, că Pinuccia însăși îi povestise

despre felul în care cumnata ei era capabilă să nu rămână însărcinată și, dacă asta nu-i reușea, pierdea copilul, refuzând darurile lui Dumnezeu. Aceste bârfe s-au accentuat când Michele Solara a început să meargă o zi da, una ba la mezelăria cea nouă. Petrecea mult timp glumind cu Lila, glumind cu Carmen, astfel încât aceasta din urmă a presupus că vine pentru ea și, pe de o parte, s-a temut că o să-i spună cineva lui Enzo,

militar în Piemont. Pe de alta, a fost flatată și a început să flirteze. Lila, în schimb, râdea de tânărul Solara. Ajunseseră la ea zvonurile răspândite de logodnica lui și de aceea îi spunea:

— E mai bine să pleci, aici înăuntru suntem vrăjitoare, suntem foarte periculoase.

Dar de fiecare dată când m-am dus la ea în perioada aceea, n-am găsit-o niciodată cu adevărat veselă. Avea un ton artificial și vorbea cu sarcasm despre tot. Avea o vânătaie pe un braț? Stefano o mângâiase prea pasional. Avea ochii roșii de plâns? Nu era plâns de suferință, ci de bucurie. Atenție la Michele, îi plăcea să facă rău oamenilor? Dar nu, spunea, dacă doar mă atinge în treacăt, se arde: eu sunt cea care fac rău oamenilor.

În legătură cu acel ultim punct exista dintotdeauna un acord discret. Dar mai ales Gigliola nu mai avea îndoieli: Lila era o vrăjitoare curvă, îi fermecase logodnicul; iată de ce voia el să-i dea pe mână magazinul din Piața Martirilor. Și zile întregi nu s-a dus la muncă, geloasă, disperată. Apoi s-a hotărât să stea de vorbă cu Pinuccia, s-au aliat și au trecut la contraatac. Pinuccia a încercat să-și atragă fratele de partea ei, urlând la el în mai multe reprize că era un încornorat fericit și apoi l-a atacat pe Rino, logodnicul, spunându-i că nu era patron, ci servitorul lui Michele. Astfel, Stefano și Rino s-au dus într-o seară să-l aștepte pe tânărul Solara la cafenea și, când a apărut, i-au ținut un discurs generic, dar care în esență însemna: las-o în pace pe Lila, o faci să piardă timp, trebuie să muncească. Michele a descifrat imediat mesajul și a replicat indiferent:

— Ce pula mea îmi spuneți?

— Dacă nu înțelegi, înseamnă că nu vrei să înțelegi.

— Nu, frumoșilor, voi nu vreți să înțelegeți nevoile noastre comerciale. Și dacă nu vreți să le înțelegeți, sunt obligat să mă gândesc eu la ele.

— Adică? a întrebat Stefano.

— Soția ta se irosește la mezelărie.

— În ce sens?

— În Piața Martirilor ar face într-o lună ceea ce sora ta și Gigliola nu pot face nici într-o sută de ani.

— Explică-te bine.

— Lina trebuie să comande, Ste'. Trebuie să aibă o responsabilitate. Trebuie să inventeze lucruri. Trebuie să se gândească imediat la noi modele de pantofi.

Au discutat îndelung și, în cele din urmă, printre mii de argumentări, au căzut de acord. Stefano a exclus complet ca soția lui să se ducă să

muncească în Piața Martirilor, mezelăria cea nouă pornise bine și ar fi fost o tâmpenie s-o ia pe Lila de acolo; dar s-a angajat s-o facă să deseneze în scurt timp noile modele, măcar pe cele de iarnă. Michele a zis că a nu-i da Lilei magazinul de pantofi era stupid, a amânat cu o detașare vag amenințătoare discuția după vară și a hotărât ca ea să înceapă să proiecteze noii pantofi.

— Trebuie să fie marfă șic, a sugerat, trebuie să insiști asupra acestui detaliu.

— O să facă ce-i place ei, ca de obicei.

— Pot s-o sfătuiesc, pe mine mă ascultă, a spus Michele.

— Nu e nevoie.

Am trecut pe la Lila la scurtă vreme după acea înțelegere, despre care mi-a vorbit ea însăși. Abia ieșisem de la școală, era deja puțin cald și mă simțeam obosită. În mezelărie era numai ea și, pe moment, mi s-a părut că parcă se simte ușurată. A spus că nu va desena nimic, nici măcar o sanda, nici măcar un papuc.

— O să se enerveze.

— Și ce pot să fac?

— Sunt bani la mijloc, Lila.

— Au deja destui.

Părea obișnuitul ei mod de a se încăpățâna, așa era făcută, imediat cum cineva îi spunea să se concentreze asupra unui lucru, ei îi trecea imediat cheful. Dar am înțeles repede că nu era vorba de o trăsătură de caracter și nici de dezgust față de afacerile soțului ei, ale lui Rino, ale fraților Solara, eventual întărit de pălăvrăgelile comuniste cu Pasquale și Carmen. Era ceva în plus și mi-a vorbit calm despre asta, cu seriozitate.

— Nu-mi vine în minte nimic, a spus.

— Ai încercat?

— Da. Dar nu mai e ca la doisprezece ani.

Din creierul ei — am înțeles — pantofii au ieșit doar atunci și n- ar mai fi ieșit niciodată, nu avea alții. Jocul acela se încheiase, nu știa să-l facă să reînceapă. Îi repugna pînă și mirosul de piele, de piei, ce făcuse nu mai știa să facă. Și apoi, totul se schimbă. Micul atelier al lui Fernando fusese înghițit de spațiile noi, de băncile de lucru ale muncitorilor, de cele trei mașini. Tatăl ei parcă se pipernicise, nu se certa nici măcar cu fiul cel mare, muncea și atât. Până și sentimentele parcă se evaporaseră. Dacă încă o înduioșa mama ei când trecea pe la mezelărie să-și umple gratis sacoșele ca și cum ar fi fost încă vremurile sărăciei, dacă încă le făcea cadouașe fraților mai mici, nu mai reușea să simtă legătura cu Rino. Era

stricată, distrusă. Nevoia de a-l ajuta și de a-l proteja slăbise. De aceea lipseau toate motivele care inițiaseră fantezia cu pantofii, terenul pe care încolțise devenise arid. A fost, a spus pe neașteptate, mai ales un mod ca să-ți demonstrez că știam să fac bine lucrurile chiar dacă nu mai veneam la școală. Apoi a râs nervoasă și mi-a aruncat o privire piezișă ca să-mi vadă reacția.

Nu i-am răspuns, m-a împiedicat emoția puternică pe care am simțit-o. Așa era Lila? Nu avea sângea mea încăpățânată? Scotea din ea gânduri, pantofi, cuvinte scrise și vorbite, planuri complicate, furii și invenții doar ca să-mi arate mie ceva din ea însăși? Odată pierdut motivul acela, se risipea? Nici tratamentul la care-și supusese fotografia ei de mireasă n-ar fi știut să-l refacă? Totul, la ea, era rodul dezordinii de moment?

Mi s-a părut că pe undeva în mine se atenuază o lungă încordare dureroasă și m-au înduioșat ochii ei lucioși, zâmbetul ei fragil. Dar a durat puțin. Ea a continuat să vorbească, și-a atins fruntea cu un gest care-i era familiar și a spus amărâtă:

— Trebuie să demonstrez mereu că știu să fiu mai bună. Și a adăugat posomorâtă:

— Stefano, când am deschis locul ăsta, mi-a arătat cum se înșală la cântar; și eu mai întâi am urlat la el ești un hoț, iată cum faci banii, și apoi n-am știut să rezist, i-am demonstrat că învățasem și imediat am găsit modurile mele ca să înșel și i le-am arătat. Ba chiar mi-au venit în minte altele noi: vă înșel pe toți, înșel la cântar și la alte mii de lucruri, înșel tot cartierul, să n-ai încredere în mine, Lenù, să n-ai încredere în ce spun și în ce fac.

M-am simțit stânjenită. Se schimba în câteva secunde, deja nu mai știam ce voia. De ce îmi vorbea acum în felul acela? Nu înțelegeam dacă așa hotărâse sau cuvintele îi ieșeau pe gură fără să vrea, într-un flux impetuos în care intenția de a consolida relația noastră — intenție reală — era măturată imediat de nevoia la fel de reală de a-i nega ceva specific: vezi, cu Stefano mă comport la fel cum mă comport cu tine, fac așa cu oricine, sunt frumosul și urâtul, binele și răul. Și-a înlănțuit mâinile lungi și subțiri, le-a strâns tare și a întrebat:

— Ai auzit că Gigliola spune că fotografia a luat foc singură?

— E o tâmpenie, Gigliola e supărată pe tine.

A izbucnit într-un râset batjocoritor, asemănător cu o plesnitură, ceva în ea s-a răsucit prea brusc.

— Am o durere aici, în spatele ochilor, e ceva care apasă. Vezi cuțitele?

Sunt prea ascuțite, tocmai le-am dat la tocilar. Când tai salamul, mă gândesc la cât sânge e în corpul oamenilor. Dacă în lucruri pui prea multe chestii, se sparg. Sau fac scânteii și ard. Sunt bucuroasă că fotografia îmbrăcată în mireasă a ars. Trebuia să ardă și nunta, magazinul, pantofii, frații Solara, tot.

Am înțeles că, oricât s-ar fi dezbătut, făcut, declarat nu reușea să depășească situația: din ziua nunții o presa o tot mai mare, mai necontrolată nefericire și mi-a fost milă de ea. I-am zis să se liniștească, a făcut semn că da.

— Trebuie să încerci să stai liniștită.

— Ajută-mă.

— Cum.

— Stai alături de mine.

— Asta fac.

— Nu-i adevărat. Eu îți spun toate secretele mele, și pe cele mai urâte, tu nu-mi spui aproape nimic despre tine.

— Te înșeli. Singura persoană căreia nu-i ascund nimic ești tu. A făcut energic semn că nu-i adevărat și a spus:

— Chiar dacă ești mai bună decât mine, chiar dacă știi mai multe lucruri, nu mă părăsi.

32.

Au împins-o de la spate până la epuizare și atunci s-a prefăcut că cedează. I-a spus lui Stefano că va desena pantofii noi, cu prima ocazie i-a spus asta și lui Michele. După care l-a convocat pe Rino și i-a vorbit exact cum el de mult voia să-i vorbească:

— Inventează-i tu, eu nu sunt în stare. Inventează-i împreună cu tata, voi aveți meșteșugul și știți cum să faceți. Dar câtă vreme nu-i puneți pe piață și nu-i vindeți, nu spuneți nimănui că nu i-am făcut eu, nici măcar lui Stefano.

— Și dacă nu merg bine?

— Va fi vina mea.

— Și dacă merg?

— Voi spune cum stau lucrurile și tu vei avea meritul care ți se cuvine.

Lui Rino i-a plăcut mult minciuna aia. A început lucrul împreună cu

Fernando, dar din când în când trecea pe la Lila într- un secret deplin ca să-i arate la ce se gândea. Ea analiza modelele și inițial avea un aer mirat, puțin pentru că nu suporta expresia lui neliniștită, puțin ca să scape rapid de el. Dar curând s-a minunat ea însăși de valoarea noilor pantofi, asemănători cu cei acum în comerț și totuși reinventați.

— Poate că, mi-a spus într-o zi pe un ton neașteptat de vesel, într-adevăr nici pe ceilalți nu i-am gândit eu, sunt într-adevăr opera fratelui meu.

Și atunci a părut că scapă de o povară. A redescoperit afecțiunea pentru el, sau mai bine zis și-a dat seama că exagerase cu cuvintele: legătura aceea nu se putea desface, nu s-ar fi desfăcut niciodată, orice ar fi făcut fratele ei, chiar și dacă din corpul lui ar fi ieșit un șoarece, un cal neastâmpărat, un animal oarecare. Minciuna — a presupus — l-a scăpat pe Rino de neliniștea că nu se pricepe, și asta l-a dus înapoi în vremea copilăriei, iar acum descoperă că are într- adevăr o meserie, că e capabil. În ceea ce-l privea pe el, era tot mai bucuros de modul în care sora lui îi lăuda munca de fiecare dată. La sfârșitul fiecărei consfătuiri, îi cerea la ureche cheile casei și, întotdeauna într-un secret deplin, se ducea să petreacă acolo o oră cu Pinuccia.

La rândul meu, am încercat să-i arăt că aș fi rămas întotdeauna prietena ei, am invitat-o adesea duminica să iasă cu mine. Odată am ajuns până la Mostra d'Oltremare cu două colege de școală, care însă s-au intimidat când au aflat că e căsătorită de mai bine de un an și s-au comportat ca și cum le-aș fi obligat să iasă cu mama, respectuoase, reținute. Una a întrebat-o nesigură:

— Ai un copil?

Lila a făcut semn că nu.

— Nu rămâi însărcinată? Lila a făcut semn că nu.

Din momentul acela, seara s-a transformat într-un dezastru.

Pe la jumătatea lui mai am târât-o după mine într-un cerc cultural la care, doar pentru că mi-l recomandase Galiani, mă simțisem obligată să merg să-l ascult pe un savant care se numea Giuseppe Montalenti. Era prima dată când aveam parte de o astfel de experiență: Montalenti ținea un fel de lecție, dar nu adolescenților, mai degrabă adulților care veniseră înadins să-l asculte. Am stat să-l ascultăm în fundul sălii goale și eu m-am plictisit repede. Profesoara mă trimisese pe mine, dar ea nu apăruse.

I-am șoptit Lilei:

— Hai să plecăm.

Dar Lila a refuzat, mi-a șoptit că nu avea curaj să se ridice, se temea că deranjează conferința: o grijă atipică pentru ea, semnul unui neașteptat

respect sau al unui interes crescând pe care nu voia să-l mărturisească. Am rămas amândouă până la sfârșit. Montalenti a vorbit despre Darwin, niciuna din noi nu știa cine este. La ieșire, ca să glumesc, i-am spus:

— A zis un lucru pe care-l știam deja: ești o maimuță. Dar ea n-avea chef de glumă.

— Nu mai vreau să uit asta, a zis.

— Că ești o maimuță?

— Că suntem animale.

— Eu și tu?

— Toți.

— Dar el a spus că sunt multe diferențe între noi și maimuțe.

— Da? Care? Că mama mi-a făcut găuri în urechi și de aceea port cercei de când m-am născut, în vreme ce maimuțelor mamele nu le fac și nu-i poartă?

Din momentul acela ne-a apucat hlizeala, am înșirat diferențe de genul acela, una după alta, tot mai absurde, și ne-am distrat mult. Dar când ne-am întors în cartier ne-a trecut buna dispoziție. Ne-am întâlnit cu Pasquale și Ada care se plimbau pe șosea și am aflat de la ei că Stefano o căuta pe Lila peste tot, era foarte îngrijorat. M-am oferit s-o conduc până acasă, a refuzat. A acceptat, în schimb, s-o conducă Pasquale și Ada cu mașina.

Am aflat abia a doua zi de ce o căuta Stefano. Nu pentru că întârziaserăm. Nici măcar pentru că se enerva că soția lui uneori își petrece timpul liber cu mine și nu cu el. Motivul era altul. Tocmai aflase că Pinuccia se întâlnea adesea cu Rino acasă la el. Tocmai aflase că se îmbrățișau în propriul lui pat, că Lila îi dădea cheile. Tocmai aflase că Pinuccia era însărcinată. Dar ce-l înfuriase cel mai mult era că atunci când îi dăduse o palmă surorii lui pentru porcăriile pe care le făcuseră ea și Rino, Pinuccia urlase la el:

— Ești invidios pentru că sunt femeie și Lina nu, pentru că Rino știe cum se face cu femeile și tu nu.

De aceea, văzându-l foarte agitat, ascultându-l — și amintindu-și corectitudinea pe care el i-o arătase întotdeauna când erau logodiți

—, Lila izbucnise în râs, iar Stefano, ca să n-o omoare, se dusesse să facă o tură cu mașina. În opinia ei, ieșise să-și caute o curvă.

Nunta Pinucciei și a lui Rino a fost pregătită în mare grabă. Eu m-am ocupat puțin de ea, aveam teme, ultimele examene. Și, în plus, mi s-a întâmplat un fapt care m-a neliniștit profund. Galiani, al cărei obicei era să încalce codul etic al profesorilor cu dezinvoltură, m-a invitat pe mine — pe mine și pe nimeni altcineva din liceu — acasă la ea, la o petrecere dată de copiii ei.

Era deja destul de anormal că-mi împrumuta cărți și ziare de-ale ei, că mă chemase la un marș pentru pace și la o conferință solicitantă. Acum întrecuse măsura: mă luase deoparte și-mi făcuse acea invitație.

— Vino cum crezi, îmi zisese, singură sau însoțită, cu logodnicul sau fără: important e să vii.

Așa, pur și simplu, cu câteva zile înainte de sfârșitul anului școlar, fără să-i pese de cât aveam de învățat, fără să-i pese de cutremurul pe care-l provoca în mine.

Spusesem da imediat, dar am descoperit curând că n-aș fi avut niciodată curajul să mă duc. O petrecere în casa oricărei profesoare era deja un eveniment de neconceput, cu atât mai puțin în casa profesoarei Galiani. Pentru mine era ca și cum ar fi trebuit să mă prezint la palatul regal, să-i fac o reverență reginei și să dansez cu prinții. O bucurie, dar și o brutalitate, ca o smucitură: să fii trasă de mână, să fii constrânsă să faci un lucru care, deși te atrage, știi că nu e potrivit pentru tine, știi că, dacă împrejurările nu te-ar obliga, ai evita bucuria să-l faci. Lui Galiani probabil că nici nu-i trecuse prin minte că nu aveam ce să pun pe mine. La școală purtam un halat negru, caraghios: ce se aștepta profesoara să fie pe sub halatul acela, haine și furouri și chiloți ca ale ei? Era nepotrivire, în schimb, era sărăcie, proastă educație. Aveam o singură pereche de pantofi foarte uzată. Singura rochie care mi se părea bună era cea pe care o purtasem la nunta Lilei, dar era cald, era bună pentru martie, nu pentru sfârșitul lui mai. Și, oricum, problema nu era doar cum să mă îmbrac. Era singurătatea, stânjeneala de-a mă găsi printre străini, tineri cu feluri de a vorbi, de a glumi și gusturi pe care nu le cunoșteam. M-am gândit să-l întreb pe Alfonso dacă voia să mă însoțească, era mereu foarte amabil cu mine. Dar — mi-am amintit

— Alfonso era un coleg de-al meu de clasă și Galiani îmi adresase numai mie invitația. Ce era de făcut? Zile în șir anxietatea m-a paralizat. M-am gândit să vorbesc cu profesoara și să invoc o scuză oarecare. Apoi mi-a trecut prin minte să-i cer sfatul Lilei.

Era, ca de obicei, într-o perioadă urâtă, avea o vânătaie gălbuie pe un

obraz. N-a primit bine vestea.

— Ce să cauți acolo?

— M-a invitat.

— Unde locuiește profesoara asta?

— Bulevardul Vittorio Emanuele.

— Se vede marea de la ea de-acasă?

— Nu știu.

— Soțul ei cu ce se ocupă?

— Medic la Cotugno.

— Și copiii încă sunt la școală?

— Nu știu.

— Vrei o rochie de-a mea?

— Știi că nu-mi vin.

— Ai doar sânii mai mari.

— Am totul mai mare, Lila.

— Atunci nu știu ce să-ți spun.

— Să nu mă duc?

— E mai bine.

— Bine, n-o să mă duc.

A fost în mod evident bucuroasă de acea decizie. Am salutat-o, am ieșit din mezelărie și am luat-o pe o stradă cu niște tufișuri subțiri de leandru. Dar am auzit-o că mă striga și m-am întors.

— Te însoțesc eu, a zis.

— Unde?

— La petrecere.

— Stefano n-o să te lase să mergi.

— Asta rămâne de văzut. Spune-mi dacă vrei să mă iei sau nu.

— Bineînțeles că vreau.

A devenit în momentul acela atât de bucuroasă, că n-am îndrăznit să o fac să se răzgândească. Dar simțeam deja, întorcându-mă acasă, că situația mea tocmai se înrăutățise. Niciunul dintre obstacolele care mă împiedicau să mă duc la petrecere nu fusese înlăturat și, în plus, oferta Lilei mă tulbura și mai mult. Motivele erau confuze și nu intenționeam să mi le înșir, dar și dacă aș fi făcut-o, m-aș fi trezit în fața unor afirmații contradictorii. Mă temeam că Stefano n-o să-i permită să vină. Mă temeam că Stefano o să-i permită. Mă temeam că o să se îmbrace în mod ostentativ, ca atunci când se dusese la frații Solara. Mă temeam că, orice și-ar fi pus pe ea, frumusețea ei ar fi explodat ca o stea și toți s-ar fi agitat să prindă o bucățică din ea. Mă temeam că s-ar fi exprimat în

dialect, că ar fi spus vulgarități, că ar fi devenit evident cum școala, pentru ea, se încheiase cu certificatul de absolvire a școlii elementare. Mă temeam că, dacă doar ar fi deschis gura, toți ar fi rămas hipnotizați de inteligența ei și chiar Galiani ar fi fost încântată de asta. Mă temeam că profesoara ar fi considerat-o pe cât de arogantă, pe atât de ingenuă și mi-ar fi spus: cine e prietena asta ta, să nu te mai vezi cu ea. Mă temeam că ar fi înțeles că eu eram doar umbra ei ștearsă și nu s-ar mai fi ocupat de mine, ci de ea, ar fi vrut s-o revadă, ar fi făcut-o să-și reia studiile.

O vreme am evitat să merg la mezelărie. Speram ca Lila să uite de petrecere. Voiam ca ziua să vină și eu să mă duc aproape pe ascuns și apoi să-i spun: nu mi-ai mai dat vești. În schimb, în curând a venit să mă caute, lucru pe care nu-l mai făcea de mult timp. Îl convinsese pe Stefano nu doar să ne însoțească, ci și să vină să ne ia, și voia să știe la ce oră trebuia să fim acasă la profesoară.

— Tu ce-ți pui pe tine? am întrebat anxioasă.

— Ce-ți pui și tu.

— Eu îmi pun o cămașă și o fustă.

— Atunci și eu la fel.

— E sigur că Stefano ne duce și apoi vine să ne ia?

— Da.

— Cum ai reușit să-l convingi?

A făcut o grimasă veselă, a zis că deja știa cum să-l facă să joace cum îi cânta ea.

— Dacă vreau ceva, a spus în șoaptă ca și cum ea însăși n-ar fi voit să se audă, e de ajuns să fac puțin pe târfa.

A spus chiar așa, în dialect, și a adăugat alte expresii dure și autoironice, ca să mă facă să înțeleg cât îi repugna soțul ei, dezgustul pe care-l simțea față de ea însăși. Anxietatea mea a crescut. Trebuie să-i spun, m-am gândit, că nu mă mai duc la petrecere, trebuie să-i spun că m-am răzgândit. Știam, bineînțeles, că în spatele aparentei Lilei disciplinate, la muncă de dimineața până seara, exista o Lila care numai supusă nu era. În special acum când îmi asumam responsabilitatea de o introduce în casa profesoarei Galiani, Lila cea recalitrantă mă speria, mi se părea tot mai devastată de refuzul ei de a capitula. Ce s-ar fi întâmplat dacă, în prezența profesoarei, ceva ar fi făcut-o să iasă la suprafață? Ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi decis să folosească limbajul acela pe care tocmai îl folosisse cu mine? Am zis prudent:

— Lila, te rog, nu vorbi așa. S-a uitat la mine perplexă.

— Așa cum?

— Ca acum.

A tăcut o clipă, apoi a întrebat:

— Ți-e rușine cu mine?

34.

Nu-mi era rușine cu ea, i-am jurat asta, dar i-am ascuns că mă temeam de faptul că poate o să-mi fie.

Stefano ne-a însoțit cu decapotabila până la casa profesoarei. Eu stăteam în spate, ei doi în față, și m-au izbit pentru prima dată verighetele imense de pe mâinile lor. În vreme ce Lila purta cămașă și fustă cum promisese, nimic excesiv, nici măcar machiajul, doar puțin ruj, el se îmbrăcase de sărbătoare, cu mult aur. Emană un puternic miros de săpun pentru ras, ca și cum s-ar fi așteptat ca în ultimul moment să-i spunem: vino și tu. Nu i-am spus. Eu m-am limitat la a-i mulțumi de mai multe ori călduros, Lila a coborât din mașină fără să-l salute. Stefano a pornit din nou cu un scârțâit dureros de cauciucuri.

Ne tenta liftul, dar am renunțat. Nu folosiserăm niciodată așa ceva, nici măcar blocul nou al Lilei nu avea lift, ne-am temut să nu ne prindem urechile. Galiani îmi spusese că apartamentul ei era la etajul al treilea, că pe ușă scria „Dr. Prof. Frigerio“, dar am verificat oricum tăblițele la fiecare etaj. Eu mergeam în față, Lila în spate, în tăcere, treaptă după treaptă. Ce dichisit era blocul, cum străluceau mânererele ușilor și tăblițele de alamă! Inima îmi bătea cu putere.

Am identificat ușa întâi de toate după muzica dată tare care se auzea dinăuntru și după zumzetul vocilor. Ne-am netezit fustele, eu am tras în jos de furoul care avea tendința să se ridice pe picioare, iar Lila și-a aranjat părul cu vârful degetelor. Amândouă, era evident, ne temeam că ne pierdem pe noi însele, că anulăm într-o clipă de neatenție masca sobră pe care ne-o atribuiserăm. Am apăsat butonul soneriei. Am așteptat, n-a venit nimeni să ne deschidă. M-am uitat la Lila, am apăsat din nou butonul, mai mult timp. Pași rapizi, ușa s-a deschis. A apărut un băiat brunet, mic de statură, cu un chip frumos și o privire vie. Mi s-a părut că are în jur de douăzeci de ani. I-am spus emoționată că eram o elevă de-a profesoarei Galiani, iar el nici nu m-a lăsat să termin, a răs și

a exclamat:

— Elena?

— Da.

— În casa asta te cunoaștem toți, mama noastră nu pierde niciodată ocazia să ne chinuie citindu-ne temele tale.

Băiatul se numea Armando și fraza aceea a fost decisivă, mi-a dat o neașteptată senzație de putere. Încă îmi aduc aminte de el, acolo în prag, cu simpatie. A fost absolut primul care mi-a demonstrat ce confortabil e să ajungi într-un mediu străin, potențial ostil, și să descoperi că ai fost precedată de faima ta bună, că nu trebuie să faci nimic pentru a fi acceptat, că numele tău e deja cunoscut, că despre tine se știe deja destule, că alții, străinii, trebuie să facă eforturi ca să-ți intre în grații, nu tu să intri în ale lor. Obișnuită cum eram cu lipsa avantajelor, acea șansă neașteptată mi-a dat energie și m-a făcut imediat dezinvoltă. Au dispărut anxietățile, nu mi-a mai păsat de ce putea să facă sau nu Lila. Cuprinsă de neașteptata mea importanță, am uitat chiar să i-o prezint lui Armando pe prietena mea. Nici el, pe de altă parte, n-a părut s-o observe. Mi-a deschis calea ca și cum aș fi fost singură, povestind vesel cât vorbea mama lui despre mine și insistând cu laudele pe care mi le aducea. L-am urmat, încercând să mă eschivez. Lila a închis ușa.

Apartamentul era mare, toate camerele deschise și luminate, tavanele foarte înalte și decorate cu motive florale. M-au impresionat mai ales cărțile de peste tot, erau mai multe cărți în casa aia decât la biblioteca din cartier, pereți întregi acoperiți de rafturi până la tavan. Și muzică. Și tineri care dansau dezlănțuiți într-o cameră foarte vastă cu o iluminare somptuoasă. Și alții care stăteau fumând la taclale. Toți tineri cu școală, care aveau părinți cu școală. Ca Armando: mama profesoară, tatăl medic chirurg, care însă nu era acolo în seara aceea. Băiatul ne-a dus pe o terasă mică, cu aer cald, mult cer și un miros puternic de glicine și trandafiri amestecat cu cel de vermut și de pastă de migdale. Am văzut orașul plin de lumini, întinderea întunecată a mării. Profesoara m-a strigat pe nume cu bucurie, ea a fost cea care mi-a amintit de Lila din spatele meu.

— E o prietenă de-a ta?

Am mormăit ceva, mi-am dat seamă că nu știu cum se fac prezentările.

— Profesoara mea. Ea se numește Lina. Am făcut clasele primare împreună, am spus.

Galiani a lăudat cordial prietenii lungi, sunt importante, o ancorare, fraze generice rostite, uitându-se fix la Lila, care a pronunțat încurcată

câteva cuvinte monosilabice. Când și-a dat seama că profesoara își coborâse privirea pe verigheta ei, și-a acoperit imediat inelul cu cealaltă mână.

— Ești căsătorită?

— Da.

— Ești de aceeași vârstă cu Elena?

— Sunt mai mare cu două săptămâni. Galiani a privit în jur și s-a adresat fiului ei:

— Le-ai prezentat Nadiei?

— Nu.

— Și ce aștepti?

— Liniștește-te, mamă, de-abia au sosit. Profesoara mi-a spus:

— Nadia ține mult să te cunoască. Țasta e un derbedeu, să n-ai încredere în el, dar ea e cuminte, ai să vezi că o să vă împrieteniți, o să-ți placă.

Am lăsat-o singură să fumeze. Nadia, am înțeles, era sora mai mică a lui Armando: șaisprezece ani de pisălogeli — a definit-o el cu o agresivitate prefăcută —, mi-a distrus copilăria. Eu m-am referit ironic la problemele pe care mi le făcuseră mereu frații mei mai mici și m-am adresat Lilei pentru confirmare, râzând. Dar ea a rămas serioasă și n-a spus nimic. Ne-am întors în camera în care se dansa, care acum era în penumbră. O melodie a lui Paul Anka, sau poate What a sky, cine mai ține minte. Dansatorii erau lipiți unul de altul, umbre care se legănau. Muzica s-a terminat. Înainte ca cineva, fără prea mare chef, să aprindă lumina, am simțit o izbitură în piept și l-am recunoscut pe Nino Sarratore. Își aprindea o țigară, flăcăruia i-a licărit pe față. Nu-l mai văzusem de aproape un an și mi s-a părut mai în vârstă, mai înalt, mai ciufulit, mai frumos. Între timp, în cameră a explodat lumina electrică și am recunoscut-o și pe fata cu care tocmai terminase de dansat. Era aceeași pe care mai de mult o văzusem la școală, fetișcana fină, luminoasă, care mă obligase să-mi dau seama cât de ștearsă sunt.

— Iat-o, a spus Armando.

Nadia, fiica profesoarei Galiani, era chiar ea.

35.

Oricât de ciudat ar părea, descoperirea aceea nu mi-a distrus plăcerea

de a mă simți acolo, în casa aceea, printre oameni cumsecade. Îl iubeam pe Nino, nu mă îndoiam de asta, nu m-am îndoit niciodată în privința asta. Și, bineînțeles, ar fi trebuit să sufăr în fața unei dovezi în plus că nu va fi niciodată al meu. Dar nu s-a întâmplat. Că avea o logodnică și că logodnica era în toate mai bună decât mine știam deja. Noutatea consta în faptul că era vorba de fiica lui Galiani, crescută în casa aceea, printre cărțile acelea. Am simțit imediat că acest detaliu, în loc să mă îndurereze, mă liniștea, justifica și mai mult alegerea lor și făcea din asta ceva inevitabil, în armonie cu ordinea naturală a lucrurilor. În fine, m-am simțit de parcă brusc aș fi avut în fața ochilor un exemplu atât de perfect de simetrie, că trebuia să mă bucur de el într-o tăcere absolută.

Dar n-a fost doar asta. S-a întâmplat că imediat cum Armando i-a spus surorii lui:

— Nadia, aceasta este Elena, eleva mamei, fata s-a înroșit și, impulsiv, și-a aruncat brațele de gâtul meu, murmurând:

— Elena, ce bucuroasă sunt să te cunosc.

Apoi, fără să-mi dea ocazia să spun ceva, a trecut la a lăuda, fără ironia fratelui, lucrurile pe care le scriam și cum le scriam, pe un ton de un asemenea entuziasm, încât m-am simțit ca atunci când mama lui citea în clasă vreo expunere de-a mea. Sau poate că a fost chiar mai bine, pentru că erau prezente acolo ca s-o asculte persoanele la care țineam cel mai mult, Nino și Lila, și amândoi, iată, puteau constata că în casa aceea eram iubită și apreciată.

Am adoptat un comportament camaraderesc de care nu mă credeam că sunt capabilă, m-am dat imediat unei discuții dezinvolve, am scos din mine o italiană frumoasă, cultivată, pe care n-am simțit-o artificială ca cea pe care o foloseam la școală. L-am întrebat pe Nino despre călătoria lui în Anglia, am întrebat-o pe Nadia ce cărți citea, ce muzică-i plăcea. Am dansat când cu Armando, când cu alții, neconținut, și m-am simțit în stare chiar și de un rock'n'roll, în timpul căruia mi-au zburat ochelarii de pe nas, dar fără să se spargă. O seară extraordinară. La un moment dat, am văzut că Nino schimba câteva cuvinte cu Lila, o invita la dans. Dar ea a refuzat, a ieșit din camera în care se dansa și am pierdut-o din vedere. A trecut destul timp înainte să-mi aduc aminte de prezența prietenei mele. A fost nevoie de lentă descreștere a ritmului dansurilor și de o discuție aprinsă între Armando, Nino și alți câțiva tineri de vârsta lor, care s-au mutat cu Nadia pe terasă, atât din cauza căldurii, cât și pentru a o aduce în discuție pe Galiani, care rămăsese singură să fumeze și să se răcorească.

— Vino, mi-a spus Armando, ținându-mă de mână. Am răspuns:

— O chem pe prietena mea, și m-am eliberat.

Foarte încălzită, am căutat-o pe Lila prin camere, am găsit-o singură în fața unui perete de cărți.

— Hai, să mergem pe terasă, am spus.

— De ce?

— Să ne răcorim, să vorbim.

— Du-te tu.

— Te plictisești?

— Nu, mă uit la cărți.

— Ai văzut câte sunt?

— Da.

Am simțit-o nemulțumită. Pentru că fusese neglijată. Din vina verigheții de pe deget, m-am gândit. Sau poate că în locul acesta frumusețea ei nu e recunoscută, contează mai mult a Nadiei. Sau poate că e ea care, deși având un soț, deși rămânând însărcinată, deși făcând un avort, deși inventând pantofii, deși știind să facă bani, în casa asta nu înseamnă mare lucru, nu știe să se facă apreciată ca în cartier. Eu da. Dintr-odată mi-am dat seama că se încheiase stagnarea începută în ziua nunții Lilei. Știam să mă port printre oamenii aceia, mă simțeam mai bine decât cu prietenii mei din cartier. Singura anxietate era cea pe care acum mi-o provoca Lila cu izolarea ei, cu rămasul acela pe margine. Am târât-o de lângă cărți, am târât-o pe terasă.

În timp ce cei mai mulți încă dansau, în jurul profesoarei se formase un mic grup, trei sau patru băieți și două fete. Dar vorbeau doar băieții, singura femeie care intervenea, ironic, era Galiani. Am înțeles imediat că băieții mai mari, Nino, Armando și unul pe nume Carlo, nu găseau că e demn să se confrunte cu ea. Aveau chef mai ales să se înfrunte între ei, o considerau autoritatea care împarte laurii victoriei. Armando polemiza cu mama lui, dar în realitate i se adresa lui Nino. Carlo adera la poziția profesoarei, dar în confruntarea cu ceilalți doi avea tendința să-și deosebească ideile de ale ei. Și Nino replica într-un politicos dezacord cu Galiani și în conflict deschis cu Armando și cu Carlo. Am ascultat încântată. Cuvintele lor erau boboci care fie îmi deveneau în minte flori mai mult sau puțin cunoscute, și atunci mă înflăcăram mimând participarea, fie manifestau forme necunoscute mie, și atunci mă retrăgeam ca să-mi ascund ignoranța. În acest al doilea caz însă deveneam nervoasă: nu știu despre ce vorbesc, nu știu cine e tipul ăsta, nu înțeleg. Erau sunete fără semnificație. Îmi demonstau că lumea

oamenilor, a faptelor, a ideilor era nemărginită și că lecturile nocturne nu fuseseră suficiente, trebuia să citesc cu și mai mult zel ca să fiu în stare să le spun lui Nino, lui Galiani, lui Carlo, lui Armando: da, eu înțeleg, eu știu. Planeta întreagă e amenințată. Războiul nuclear. Colonialismul, neocolonialismul. Pieds-noirs, OAS și Frontul Național de Eliberare. Violența măcelurilor. Gaullism-ul, fascismul. France, Armée, Grandeur, Honneur. Sartre e pesimist, dar contează pe masele de muncitori comuniști din Paris. Prostul mers al Franței, cel al Italiei. Deschiderea spre stânga. Saragat, Nenni. Fanfani la Londra, Macmillan. Congresul creștin-democrat în orașul nostru. Adepții lui Fanfani, Moro, stânga creștin-democrată. Socialiștii au sfârșit în fălcile puterii. Noi, comuniștii, noi cu proletariatul nostru și parlamentarii noștri vom fi cei care vom face să treacă legile de centru-stânga. Dacă va merge așa, un partid marxist-leninist va aduce democrația socială. Ați văzut cum s-a comportat Leone la inaugurarea anului academic? Armando clătina din cap dezgustat: nu cu ajutorul planificării se schimbă lumea, sângele e necesar, e necesară violența. Nino îi răspundea cu calm: planificarea e un instrument indispensabil. O discuție intensă, Galiani îi urmărea pe băieți. Câte lucruri știau, stăpâneau toată fața pământului. La un moment dat, Nino a dat exemplu, cu simpatie, America, a spus cuvinte în engleză ca și cum ar fi fost englez adevărat. Am observat că în decursul unui an i se accentuase vocea, era groasă, aproape răgușită, și o folosea într-un mod mai puțin rigid față de când vorbiserăm la nunta Lilei și mai apoi la școală. A dat ca exemplu și Beirutul ca și cum ar fi fost acolo și pe Danilo Dolci și pe Martin Luther King și pe Bertrand Russell. S-a arătat în favoarea unei formațiuni pe care o numea Brigada mondială pentru pace și l-a temperat pe Armando care vorbea cu sarcasm despre ea. Apoi s-a însuflețit, a urcat tonul. Ah, ce frumos era. A spus că lumea avea capacitățile tehnice ca să șteargă de pe fața pământului colonialismul, foametea, războiul. L-am ascultat copleșită de emoție și, chiar dacă mă simțeam pierdută printre o mie de lucruri pe care nu le cunoșteam — ce erau gaullism-ul, OAS, democrația socială, deschiderea spre stânga; cine erau Danilo Dolci, Bertrand Russell, pieds-noirs, adepții lui Fanfani; și ce se întâmplase la Beirut sau în Algeria — am simțit nevoia, cum simțisem deja cu timp în urmă, să mă ocup de el, să am grijă de el, să-l protejez, să-l sprijin în orice ar fi făcut în cursul vieții. A fost singurul moment al serii în care am invidiat-o pe Nadia, care-i stătea alături ca o divinitate minoră, dar strălucitoare. Apoi m-am auzit rostind fraze parcă împotriva voinței mele, ca și cum o altă persoană mai sigură, mai informată, ar fi

decis să vorbească prin intermediul gurii mele. Am luat cuvântul fără să știu ce-o să spun, dar, ascultându-i pe băieți, mi se mișcaseră în minte fragmente de fraze citite în cărțile și ziarele lui Galiani. Timiditatea a devenit mai puțin puternică decât dorința de a mă pronunța, de a-mi face simțită prezența acolo. Am folosit italiana elevată, deprinsă când traduceam din greacă și din latină. M-am aliat cu Nino. Am spus că nu voiam să trăiesc într-o lume din nou în război. Noi, am spus, nu trebuie să repetăm greșelile generațiilor dinaintea noastră. Războiul, astăzi, trebuie dus împotriva arsenalelor atomice, trebuie dus împotriva războiului însuși. Dacă îngăduim folosirea acelor arme, vom deveni toți mult mai vinovați decât naziștii. Ah, cât m-am emoționat vorbind: am simțit că-mi vin lacrimi în ochi. Am încheiat spunând că era urgent ca lumea să fie schimbată, că erau prea mulți tirani care țineau popoarele sclave. Dar trebuia schimbată cu pacea.

Nu știu dacă am fost apreciată de toți. Armando mi s-a părut nemulțumit și o fată blondă al cărei nume nu-l știam s-a uitat fix la mine surâzând ironic. Însă deja în timp ce vorbeam, mi-am dat seama că Nino mă aproba. Și Galiani, când și-a spus părerea, m-a dat ca exemplu de două ori și a fost emoționant să aud: „Cum a zis în mod corect Elena“. Nadia, oricum, a făcut lucrul cel mai frumos. S-a desprins de Nino și a venit să-mi șoptească la ureche: „Cât de bună ești, cât de curajoasă ești“. Lila, care stătea lângă mine, n-a suflat o vorbă. Dar când profesoara încă vorbea, m-a smucit și a șoptit în dialect:

— Mor de somn, afli unde e telefonul și îl suni pe Stefano?

36.

Cât îi făcuse de rău seara aceea am aflat ulterior din caietele ei. Recunoștea că-mi ceruse să mă însoțească. Crezuse să se poată desprinde măcar pentru seara aceea de mezelărie și că se poate simți bine cu mine. Că poate participa la acea bruscă lărgire a lumii mele, cunoaște pe profesoara Galiani și vorbește cu ea. Recunoștea că trăise cu senzația că știe cum să nu facă impresie proastă. Recunoștea că fusese sigură că o să placă băieților, plăcea întotdeauna. În schimb, se simțise imediat fără voce, stângace, lipsită de atitudine, de frumusețe. Înșira detalii: chiar și când eram una lângă alta, toți alegeau să mă bage în

seamă doar pe mine; îmi aduseseră prăjiturile, îmi aduseseră de băut, nimeni nu i se devotase ei; Armando îmi arătase un tablou de familie, ceva din secolul al XVII-lea, îmi vorbise vreun sfert de oră despre el: ea fusese tratată ca și cum n-ar fi fost în stare să înțeleagă. N-o voiau. Nu voiau să știe nimic despre ce fel de persoană era. În seara aia îi devenise clar pentru prima dată că viața ei va însemna pentru totdeauna Stefano, mezelăriile, nunta fratelui ei cu Pinuccia, discuțiile cu Pasquale și Carmen, războiul meschin cu frații Solara. Asta scrisese, și altele, poate chiar în noaptea aceea, poate de dimineață, în magazin. Acolo, toată seara, se simțise în mod definitiv pierdută.

Dar în mașină, întorcându-ne în cartier, nu s-a referit nici măcar un pic la sentimentul acela, a devenit doar rea, perfidă. A început imediat cum s-a instalat în mașină, când soțul ei a întrebat fără niciun chef dacă ne distraserăm. Am lăsat-o pe ea să răspundă, eram istovită de efort, de agitație, de plăcere. Și ea, atunci, a început încet să mă rănească. A spus în dialect că nu se mai plictisise atâta niciodată în viața ei. Era mai bine dacă mergeam la un film, i s-a plâns soțului ei și — lucru neobișnuit, făcut în mod evident înadins ca să mă rănească, ca să-mi amintească: vezi, bine sau rău, eu am un bărbat în vreme ce tu nimic, ești virgină, știi totul, dar asta nu știi cum e — i-a mângâiat mâna pe care el o ținea pe schimbătorul de viteze. Și dacă ne uitam la televizor, a spus, ar fi fost mai distractiv decât să petrec timpul cu oameni de rahat. Nu e un lucru acolo înăuntru, un obiect, un tablou, pe care să le fi câștigat ei direct. Mobilierul e de acum o sută de ani. Casa are cel puțin trei sute de ani. Cărțile da, unele sunt noi, dar altele sunt foarte vechi, atât de prăfuite, că n-au fost răsfoite de cine știe cât timp, chestii vechi de drept, de istorie, de știință, de politică. Au citit și studiat în casa aceea tații, bunicii, străbunicii. De sute de ani sunt cel puțin avocați, medici, profesori. De aceea vorbesc toți așa, de aceea se îmbracă și mănâncă și se mișcă așa și pe dincolo. O fac pentru că s-au născut acolo. Dar n-au în cap nici măcar o idee care să le aparțină, pentru care să depună efort s-o gândească. Ei știu totul și nu știu nimic. L-a sărutat pe soțul ei pe gât, i-a netezit părul cu vârful degetelor. Dacă veneai acolo sus, Ste', vedeai doar niște papagali făcând crrr-crrr. Nu se înțelegea nici măcar un cuvânt din ce spuneau și nu se înțelegeau nici măcar între ei. Tu știi ce e OAS, știi ce e deschiderea spre stânga? Data viitoare nu mă lua pe mine, Lenù, ia-l pe Pasquale și așa îți arăt cum îi pune la punct în doi timpi și trei mișcări. Cimpanzei care se pișă și se cacă în closet și nu pe pământ și de asta își dau o grămadă de aere și spun că știu ce ar trebui făcut în China și ce în Albania și ce în

Franța și ce în Katanga. Și tu, Lena, trebuie să-ți spun asta: fii atentă, ești pe cale să devii papagalița papagalilor. I s-a adresat soțului ei râzând. Trebuia s-o auzi, i-a spus. Avea o vocișoară, bla bla bla. Îi arăți și lui Stefano cum vorbești cu ăia? Tu și fiul lui Sarratore, identici. Brigada mondială a păcii; noi avem capacitățile tehnice; foametea, războiul. Dar, pe bune, îți bați capul atâta la școală ca să poți spune lucrurile cum le spune ăla? Cine știe să rezolve problemele muncește pentru pace. Bravo. Îți amintești cum știa să rezolve problemele fiul lui Sarratore? Îți amintești, da, și îi dai atenție? Vrei să fii și tu o marionetă a cartierului care joacă un rol ca să fie primită în casa acelor oameni? Pe noi vreți să ne lăsați în rahatul nostru, singuri să ne spargem capul, în timp ce voi faceți crrr-crrr, foametea, războiul, clasa muncitoare, pacea?

A fost atât de rea pe tot parcursul drumului din bulevardul Vittorio Emanuele până acasă, că eu am amuțit și am simțit veninul ei care transforma un moment aparent important al vieții mele într- un pas greșit, care mă făcuse ridicolă. M-am luptat ca să n-o cred. Am simțit-o cu adevărat dușmancă și capabilă de orice. Știa să incendieze sistemul nervos al oamenilor de treabă, aprindea în piepturi focul distrugerii. Le-am dat dreptate Gigliolei și Pinucciei, în fotografie era ea însăși care ardea ca diavolul. Am urât-o și a băgat de seamă până și Stefano, care, atunci când s-a oprit la poartă și m-a ajutat să cobor pe partea lui, a spus conciliant:

— Pa, Lenù, noapte bună, Lina glumește. Și eu am șoptit:

— Pa.

Și am plecat. Abia când mașina pornise deja am auzit-o pe Lila că-mi striga, imitând vocea pe care, după ea, o căpătasem înadins în casa Galiani:

— Pa, eh, pa.

37.

În seara aceea a început lunga, frământata perioadă care a dus la prima noastră ruptură și la o lungă despărțire.

Am făcut eforturi să-mi revin. Fuseseră o mie de motive de tensiune până atunci. Nemulțumirea ei și, totodată, dorința ei de dominare ieșiseră

continuu la suprafață. Dar niciodată niciodată niciodată nu se străduise atât de explicit să mă umilească. Am renunțat la ieșirile mele la mezelărie. Deși îmi plătise cărțile pentru școală, deși făcuserăm acel pariu al nostru, nu m-am dus să-i spun că fusesem promovată cu note de opt și doi de nouă. Am început să lucrez, imediat după terminarea școlii, într-o librărie de pe strada Mezzocannone și am dispărut din cartier fără s-o anunț. Amintirea tonului sarcastic din seara aceea, în loc să se atenueze, a devenit gigantic, și, de asemenea, ranchiuna mea a devenit tot mai viguroasă. Mi s-a părut că nimic n-ar putea justifica ce-mi făcuse. Nu mi-a venit niciodată în minte, cum se întâmplase în schimb cu alte ocazii, că simțise nevoia să mă umilească pentru a putea suporta mai ușor umilirea ei.

În curând am aflat că lăsasem o impresie bună la petrecere, și asta mi-a ușurat detașarea. Hoinăream pe strada Mezzocannone în timpul pauzei de prânz când m-am auzit strigată. Era Armando, care se ducea să dea un examen. Am aflat că studia medicina și examenul era dificil, dar, înainte să dispară spre san Domenico Maggiore, s-a întreținut oricum cu mine, copleșindu-mă cu complimente și reîncepând să vorbească despre politică. Seara a apărut chiar la librărie, luase o notă bună, era fericit. Mi-a cerut numărul de telefon, am spus că n-aveam telefon; m-a întrebat dacă făceam o plimbare duminica următoare, i-am spus că duminica trebuia s-o ajut pe mama în casă. A început să vorbească despre America Latină, unde intenționa să meargă imediat după ce își lua diploma să-i îngrijească pe cei săraci, să-i convingă să ia armele în mâini împotriva opresorilor și a ținut-o așa mult timp, încât a trebuit să-l alung înainte ca patronul să se enerveze. În fine, eram bucuroasă pentru că, în mod evident, îi plăcusem și m-am arătat amabilă, dar nu disponibilă. Cuvintele Lilei oricum făcuseră rău. Mă simțeam prost îmbrăcată, prost pieptănată, cu un ton fals, ignorantă. În plus, odată cu terminarea școlii, fără Galiani, obiceiul de a citi ziarele se destrămase și, pentru că banii erau numărați, nu simțisem nevoia să le cumpăr dând din buzunarul meu. Astfel Napoli, Italia, lumea redeveniseră rapid o mlaștină cețoasă în interiorul căreia nu mă mai orientam. Armando vorbea, eu aprobam din cap, dar nu înțelegeam mai nimic din ce spunea.

A doua zi a fost o altă surpriză. În timp ce măturam podeaua librăriei, mi-au apărut în față Nino și Nadia. Aflaseră de la Armando unde lucram și veniseră înadins să mă salute. Mi-au propus să merg cu ei la film duminica următoare. A trebuit să răspund cum îi răspunsesem lui Armando: nu era posibil, munceam toată săptămâna și tata și mama în

ziua de sărbătoare mă voiau acasă.

— Dar câțiva pași prin cartier poți să faci?

— Asta da.

— Atunci vom veni noi la tine.

Pentru că patronul m-a strigat pe un ton mai nervos ca de obicei

— era un bărbat în jur de vreo șaiszeci de ani, cu pielea feței care părea murdară, foarte irascibil, cu privirea depravată —, au plecat imediat.

Duminica următoare, dimineața târziu, m-am auzit strigată din curte și am recunoscut vocea lui Nino. Am apărut la fereastră, era singur. Am încercat în câteva minute să mă fac prezentabilă și, fără măcar să-i spun mamei, fericită și totodată neliniștită, am alergat jos. Când l-am avut în față, n-am mai avut aer.

— N-am decât zece minute, am spus gâfâind, așa că n-am ieșit să ne plimbăm pe șosea, am hoinărit printre blocuri.

Cum de venise fără Nadia? De ce bătuse tot drumul până acolo deși ea nu putea? A răspuns la întrebările mele fără să i le pun. Nadia avea în vizite niște rude ale tatălui ei și fusese obligată să rămână acasă. El venise până acolo ca să revadă cartierul, dar și ca să-mi aducă ceva de citit, ultimul număr dintr-o revistă care se numea Cronache meridionali. Mi-a întins fasciculul cu un gest încruntat, i-am mulțumit. Apoi a început, inadecvat, să vorbească rău despre revistă, astfel încât m-am întrebat de ce decisese să mi-o dăruiască.

— E schematică, a spus și a adăugat râzând: Ca Galiani și ca Armando.

Apoi a redevenit serios, a luat un ton care mi s-a părut de moș. A spus că-i datora foarte mult profesoarei noastre, că fără ea perioada liceului ar fi fost o pierdere de timp, dar că trebuia să fii în gardă, să fii atent cu ea.

— Defectul ei major, a subliniat, e că nu suportă faptul că poți avea o minte diferită de a ei. Ia de la ea tot ce-ți poate da, dar pe urmă mergi pe drumul tău.

Apoi a revenit la revistă, a spus că scria în ea și Galiani și, pe neașteptate, fără nicio legătură, s-a referit la Lila:

— Apoi, eventual, dă-i-o și ei s-o citească.

Nu i-am spus că Lila nu mai citea nimic, că acum era doamna Carracci, că din fetița care fusese odinioară nu rămăsese decât răutatea. Am ocolit subiectul, am întrebat de Nadia, mi-a spus că va face o lungă călătorie cu familia, cu mașina până în Norvegia, și apoi va petrece restul verii la Anacapri, unde tatăl avea o casă de vacanță.

— O să te duci s-o vizitezi?

— O dată sau de două ori, trebuie să învăț.

— Mama ta e bine?

— Foarte bine. Anul acesta se duce la Barano, s-a împăcat cu stăpâna casei.

— O să-ți petreci vacanța cu familia ta?

— Eu? Cu tata? Absolut niciodată. O să fiu la Ischia, dar cu treburile mele.

— Unde o să te duci?

— Am un prieten care are o casă la Forio: părinții i-o lasă toată vara și vom sta acolo să învățăm. Tu?

— O să muncesc pe Mezzocannone până în septembrie.

— Și de Sfânta Maria?

— Nu, de Sfânta Maria nu. A zâmbit:

— Atunci vino la Forio, casa e mare: poate pentru două, trei zile vine și Nadia.

Am zâmbit emoționată. La Forio? La Ischia? Într-o casă fără adulți? Își amintea de Maronti? Își amintea că acolo ne sărutaserăm? Am spus că trebuia să mă întorc acasă.

— O să mai trec, a promis, vreau să aflu ce crezi despre revistă. A adăugat cu voce joasă, cu mâinile îndesate în buzunare:

— Îmi place să vorbesc cu tine.

Cât vorbise, într-adevăr. M-am simțit mândră, m-a emoționat faptul că se simțise în largul lui. Am șoptit:

— Și mie, deși nu zisesem mai nimic și mă pregăteam să intru pe ușa blocului când s-a întâmplat ceva care ne-a tulburat pe amândoi.

Un urlat a tăiat liniștea duminicală a curții și am văzut-o pe Melina la fereastră. Dădea din mâini încercând să ne atragă atenția. Când s-a întors și Nino să se uite, perplex, Melina a țipat și mai tare, un amestec de bucurie și neliniște. A urlat: „Donato“.

— Cine e? a întrebat Nino.

— Melina, am spus, îți amintești? El s-a strâmbat stingherit.

— E supărată pe mine?

— Nu știu.

— Zice Donato.

— Da.

S-a întors din nou să privească spre fereastra de la care văduva se întindea, continuând să strige numele acela.

— Ți se pare că seamăn cu tata?

— Nu.

— Sigur?

— Da.

A spus nervos:

— Plec.

— E mai bine.

S-a îndepărtat cu pas vioi, umerii curbați, în timp ce Melina îl striga tot mai tare, tot mai agitată: Donato, Donato, Donato.

Am fugit și eu, m-am întors acasă cu inima bătându-mi cu putere și cu o mie de gânduri învâlmășite în cap. Nino n-avea nici măcar o trăsătură care să-l apropie de Sarratore: nici statura, nici chipul, nici comportamentul, nici vocea sau privirea. Era un fruct neobișnuit, foarte dulce. Cât era de fascinant cu părul acela lung și ciufulit. Cât era de străin oricărei alte forme masculine: în întregul Napoli nu era nimeni care să-i semene. Și mă stima, chiar dacă eu trebuia încă să merg în clasa a treia de liceu, iar el era la facultate. Făcuse drumul până în cartier duminica. Își făcuse griji pentru mine, venise să mă pună în gardă. Voise să mă anunțe că Galiani era frumoasă și bună, dar avea și ea defectele ei, și, până una alta, îmi adusese fasciculul acela, convins că sunt în stare să-l citesc și să-l discutăm. Ajunsese chiar să mă invite la Ischia, la Forio, de Sfânta Maria. Lucru imposibil de concretizat, nu era o invitație reală. El însuși știa bine că părinții mei nu erau ca ai Nadiei, nu m-ar fi lăsat niciodată să mă duc; și totuși, mă invitase oricum, pentru că în cuvintele rostite am auzit alte cuvinte nerostite, ca: țin să te văd, cât mi-ar plăcea să revenim la discuțiile noastre din Port, de pe plaja Maronti. Da, da, am auzit în mintea mea, și mie mi-ar plăcea, vin la tine, de Sfânta Maria am să fug de acasă, să se întâmple ce trebuie să se întâmple.

Am ascuns revista printre cărțile mele. Dar seara, cum m-am băgat în pat, m-am uitat la cuprins și am tresărit. Era un articol semnat de Nino. Un articol de-al lui în fasciculul acela cu un aspect foarte serios: aproape o carte, nu revistuta de studenți, gri și neîngrijită, în care îmi propusese cu doi ani în urmă să public rezumatul meu împotriva preotului, ci pagini importante scrise de oameni mari pentru oameni mari. Și totuși, iată-l acolo, pe Antonio Sarratore, cu nume și prenume. Și eu îl cunoșteam. Și era doar cu doi ani mai mare decât mine.

Am citit, am înțeles puțin, am recitit. Articolul vorbea despre Programare cu majusculă, de Plan cu majusculă și era scris într-un mod complicat. Dar era un fragment al inteligenței lui, un fragment al persoanei lui pe care, fără să se laude, mi-l dăruise mie.

Mie.

M- au năpădit lacrimile, am pus deoparte revista abia noaptea târziu. Să-i

vorbesc Lilei despre ea? Să i-o împrumut? Nu, era un lucru al meu. Cu ea nu mai voiam să am relații autentice, doar salut, discuții vagi. Nu știa să mă aprecieze. Alții, în schimb, știau: Armando, Nadia, Nino. Ei erau prietenii mei, ei trebuiau să fie confidenții mei. Văzuseră în mine, imediat, ceea ce ea se grăbise să nu vadă. Pentru că avea privirea cartierului. Era capabilă să privească doar ca Melina care, ferecată în nebunia ei, îl vedea pe Donato în Nino, îl confunda cu fostul ei amant.

38.

Inițial nu voiam să merg la nunta Pinucciei și a lui Rino, dar a venit Pinuccia personal să-mi aducă invitația și, pentru că m-a tratat cu o afecțiune exagerată, ba chiar, în legătură cu multe lucruri mi-a cerut sfatul, n-am știut să-i spun nu, chiar dacă n-a extins invitația la părinții și frații mei. Nu e o impolitețe de-a mea, s-a justificat, ci de-a lui Stefano. Fratele ei nu doar că refuzase să-i dea din banii familiei cu care să-și poată cumpăra casă (îi zisese că investițiile pe care le făcuse în pantofi și în mezelăria nouă îl lăsaseră lefter), dar, dat fiind că el plătea rochia de mireasă, fotograful și, mai ales, tratația, ștersese personal jumătate de cartier de pe lista invitaților. Un comportament foarte urât, Rino era și mai stânjenit decât ea. Logodnicul ei ar fi dorit o nuntă la fel de fastuoasă ca a surorii sale și, ca ea, o casă nouă cu vedere spre calea ferată. Dar, deși era de-acum patronul unei fabrici de încălțăminte, doar cu puterile lui nu reușea, și pentru că era cheltuitor, tocmai își cumpărase un Fiat 1100, nu avea o liră pusă deoparte. De aceea, după multe împotriviri, decisese de comun acord să meargă să locuiască în vechea casă a lui don Achille, evacuând-o pe Maria din dormitor. Intenționau să economisească, pe cât posibil, și să-și cumpere în curând un apartament mai frumos decât al lui Stefano și al Lilei. Fratele meu e un prost, mi-a zis în concluzie Pinuccia cu ranchiună: când e vorba de soția lui cheltuiește și cheltuiește, în timp ce pentru sora lui nu are bani.

Am evitat orice comentariu. M-am dus la nuntă în compania Marisei și a lui Alfonso care părea tot mai mult că așteaptă acele ocazii mondene ca să devină o altă persoană. Nu mai era obișnuitul meu coleg de bancă, ci un tânăr fermecător în înfățișare și comportament, cu părul negru, barba foarte deasă cu o nuanță albastră care-i urca pe obraji, cu ochii languroși

și cu costumul care nu atârna pe el cum li se întâmpla altor bărbați, ci îi scotea în evidență corpul subțire și în același timp agil.

În speranța că Nino o să fie obligat să-și însoțească sora, am studiat foarte bine articolul lui și întreaga revistă Cronache meridionali. Dar de-acum cavalerul Marisei era Alfonso, el se ducea s-o ia, el o ducea înapoi și Nino n-a apărut. Am rămas lipită de cei doi, voiam să evit să mă trezesc față-n față cu Lila.

La biserică abia am zărit-o în primul rând, între Stefano și Maria, și era cea mai frumoasă, imposibil s-o ocolești cu privirea. Ulterior, la recepția de nuntă care a avut loc în același restaurant de pe strada Orazio ca a ei, cu un an și puțin în urmă, ne-am intersectat o singură dată și am schimbat cuvinte prudente. Apoi eu am nimerit la o masă de la margine cu Alfonso, cu Marisa și cu un băiețel blond de vreo treisprezece ani. Ea a stat cu Stefano la masa mirilor, împreună cu invitații de seamă. Câte lucruri se schimbaseră în scurt timp! Nu era Antonio, nu era nici Enzo, amândoi încă sub arme. Vânzătoarele din mezelării, Carmen și Ada, fuseseră invitate, dar Pasquale nu, sau poate că el alesese să nu vină ca să nu se amestece printre cei pe care, în pălăvrăgelile de la pizzerie, mai în glumă, mai în serios, plănuia să-i omoare cu propriile lui mâini. Lipsea și mama lui, Giuseppina Peluso, lipseau Melina și fiii ei. În schimb, cei din familia Carracci, familia Cerullo și familia Solara, asociați în diverse afaceri, stăteau toți împreună la masa mirilor, împreună cu rudele din Florența, adică negustorul de metale și soția lui. Am văzut că Lila vorbea cu Michele, râdea exagerat. Din când în când, se uita în direcția mea, dar eu întorceam imediat privirea cu un amestec de enervare și suferință. Cât râdea, prea mult! Mi-a venit în minte mama. Cum întruchipa ea femeia măritată și era vulgară în atitudine, în dialect. Îi acaparase toată atenția lui Michele, care totuși o avea lângă el pe logodnica lui, Gigliola, palidă, furibundă din cauză că o neglija. Doar Marcello, când și când, îi adresa un cuvânt viitoareii lui cumnate ca s-o calmeze. Lila, Lila: voia să exagereze și, cu exagerările ei, să ne facă pe toți să suferim. Mi-am dat seama că și Nunzia și Fernando îi aruncau fiicei lor priviri lungi și neliniștite.

Ziua a decurs lin, în afara a două episoade aparent fără consecințe. Să-l vedem pe primul. Printre invitați era și Gino, fiul farmacistului, pentru că se logodise de curând cu o verișoară de gradul al doilea din familia Carracci, o fetiță slabă, cu părul castaniu lipit de cap și cu cearcăne pronunțate. Crescând, devenise tot mai odios, nu mi-o iertam că-l avusesem logodnic când eram mică. Perfid fusese atunci, perfid

rămăsese și, în plus, se găsea într-un moment care-l făcea și mai fals. Rămăsese din nou repetent. Pe mine demult nici nu mă saluta, dar continuase să se țină după Alfonso și când se purta prietenește, când își bătea joc de el cu jigniri cu tentă sexuală. Cu acea ocazie, poate din invidie (Alfonso fusese promovată cu media șapte și, în plus, era însoțit de Marisa, care era grațioasă și avea ochi scânteietori), s-a comportat într-un mod absolut insuportabil. La masa noastră stătea băiețelul acela blond la care m-am referit, frumos, foarte timid. Era fiul unei rude de-a Nunziei, emigrat în Germania și căsătorit cu o nemțoaică. În timp ce eu mă simțeam foarte agitată și nu-l prea încurajam să vorbească, atât Alfonso, cât și Marisa îl făcuseră să se simtă în largul lui. Mai ales Alfonso începuse să pălăvrăgească neîntrerupt cu el, se ocupa de el dacă ospătarii îl neglijau și îl însoțise chiar și pe terasă să vadă marea. Exact când cei doi intrau înapoi și se întorceau la masă glumind între ei, Gino a lăsat-o pe logodnica lui care încerca să-l oprească râzând și a venit să se așeze lângă noi. I s-a adresat băiețelului cu voce joasă, arătând spre Alfonso:

— Fii atent la ăsta, că e poponar: acu' a venit cu tine pe terasă, data viitoare vine cu tine la closet.

Alfonso s-a făcut roșu ca focul, dar n-a reacționat, a zâmbit dezarmat și a rămas fără replică. Marisa a fost cea care s-a enervat:

— Cum îți permiți?

— Îmi permit pentru că știu.

— Să aud ce știi.

— Sigur?

— Da.

— Vezi că eu îți zic.

— Hai, zi.

— Fratele logodnicei mele odată a fost oaspete în casa familiei Carracci și a trebuit să doarmă în același pat cu ăsta.

— Și?

— El l-a atins.

— El cine?

— El.

— Unde e logodnica ta?

— Uite-o acolo.

— Zi proastei ăleia că eu pot dovedi că lui Alfonso îi plac femeile, pe când ea nu știu dacă poate spune același lucru despre tine.

Și atunci s-a întors spre logodnicul ei și l-a sărutat pe gură: un sărut

public, atât de intens, că eu n-aș fi avut niciodată curajul să fac asta în fața tuturor.

Lila, care continua să privească în direcția mea ca și cum mă supraveghea, a fost prima care a observat sărutul acela și a bătut din palme cu un gest spontan de entuziasm. A aplaudat și Michele, râzând, și Stefano i-a aruncat un compliment necioplit fratelui, imediat susținut de negustorul de metale. În fine, s-au iscat tot felul de glume, dar Marisa s-a comportat ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Între timp, strângându-i o mână lui Alfonso cu forță exagerată — i s-au albit nodurile — i-a spus șoptit lui Gino, care privise sărutul cu o expresie obtuză:

— Acum cară-te de aici, de nu îți trag o palmă.

Fiul farmacistului s-a ridicat fără să scoată un cuvânt și s-a întors la masa lui, unde imediat logodnica i-a spus ceva la ureche, cu o expresie agresivă. Marisa le-a aruncat amândurora o ultimă privire de dispreț.

Din momentul acela mi-am schimbat părerea despre ea. Am admirat-o pentru curajul ei, pentru capacitatea ei încăpățânată de a iubi, pentru seriozitatea cu care se atașase de Alfonso. Iată altă persoană pe care am neglijat-o, m-am gândit cu amărăciune, și am greșit. Cât mă ținuse cu ochii închiși dependența de Lila. Cât fuseseră de frivole aplauzele ei de puțin mai devreme, cât erau de aliniate distracției bătărești a lui Michele, a lui Stefano și a negustorului de metale.

Al doilea episod a avut-o ca protagonistă chiar pe Lila. Era deja spre finalul petrecerii. Mă ridicasem să mă duc la baie și treceam prin fața mesei miresei când am auzit-o pe soția negustorului de metale râzând tare. M-am întors. Pinuccia era în picioare și se tot ferea, pentru că femeia îi ridica rochia de mireasă cu forța, îi descoperea picioarele groase, robuste, și-i spunea lui Stefano:

— Ia uite ce coapse are sora ta, ia uite ce cur și ce burtă. În ziua de azi vouă, bărbaților, vă plac femeile care par niște perii de veceu, dar pe cele ca Pinuccia noastră le-a făcut Dumnezeu înadins ca să vă dea copii.

Lila, care ducea un pahar la gură, fără să se gândească o secundă, i-a aruncat vinul în față și pe rochia din mătase naturală. Ca de obicei, m-am gândit imediat anxioasă, crede că-și poate permite totul și acum se va declanșa haosul. Am șters-o spre toaletă, m-am închis înăuntru, am rămas acolo cât mai mult posibil. Nu voiam să văd furia Lilei, nu voiam s-o aud. Nu voiam să mă amestec, mă temeam să nu fiu târâtă în suferința ei, mi-era frică să nu mă simt obligată, dintr-o lungă obișnuință, să fiu alături de ea. Când am ieșit, totul în schimb era liniștit. Stefano pălăvrăgea cu negustorul de metale și cu soția lui, care stătea țeapănă în

rochia pătată. Mica orchestră cânta, perechile dansau. Numai Lila nu era. Am văzut-o dincolo de geamuri, pe terasă. Privea marea.

39.

Am fost tentată să mă duc la ea, dar m-am răzgândit imediat. Probabil că era foarte nervoasă și, cu siguranță, s-ar fi purtat urât cu mine, chestie care ar fi înrăutățit și mai mult lucrurile dintre noi. Am hotărât să mă întorc la masa mea când a apărut lângă mine Fernando, tatăl ei, și m-a întrebat timid dacă voiam să dansez.

N- am îndrăznit să refuz, am dansat în tăcere un vals. M-a condus cu încredere prin sală, printre perechile cherchelite, strângându-mi prea tare mâna cu mâna lui transpirată. Soția probabil că-i dăduse sarcina să-mi spună ceva important, dar el nu și-a găsit curajul. Abia la finalul valsului a murmurat, vorbindu-mi, surprinzător, cu dumneavoastră:

— Dacă nu vă deranjează prea mult, vorbiți puțin cu Lila, mama ei e îngrijorată.

Apoi a adăugat ursuz:

— Când aveți nevoie de o pereche de pantofi, treceți pe la mine, fără rețineră, și s-a întors în grabă la masa lui.

Faptul că mi-a oferit un fel de recompensă pentru eventualul timp dedicat Lilei m-a indispus. Le-am cerut lui Alfonso și Marisei să plecăm, ceea ce au acceptat foarte bucuroși. Până când am ieșit din restaurant am simțit privirea Nunziei asupra mea.

În zilele următoare am început să-mi pierd încrederea. Mă gândisem că a lucra într-o librărie înseamnă să ai multe cărți la dispoziție și timp să citești, dar avusesem ghinion. Patronul mă trata ca pe o servitoare, nu suporta să stau pe loc o clipă: mă obliga să descarc ditamai cutiile, să le îngrămădesc unele peste altele, să le golesc, să aranjez cărțile noi, să le rearanjez pe cele vechi, să le șterg de praf și mă trimitea sus-jos pe o scară mobilă cu unicul scop de a se uita pe sub fusta mea. În plus, Armando, după acea primă apariție când mi s-a părut foarte prietenos, nu se mai arătase. Dar, mai ales, Nino nu mai apăruse, nici în compania Nadiei, nici singur. Durase atât de puțin interesul lor pentru mine? Am început să simt singurătatea, plictiseala. Mă vlăguiau căldura, efortul, scârba cauzată de privirile și cuvintele grosolane ale librarului. Orele erau

lungi. Ce căutam în grota aia fără lumină în timp ce pe trotuar treceau băieți și fete care se duceau în misterioasa clădire a universității, loc în care, aproape sigur, n-aș fi intrat niciodată? Nino unde era? Plecase deja la Ischia să învețe? Îmi lăsase revista, articolul lui și eu le studiasem ca pentru un examen, dar se va întoarce vreodată să mă examineze? Cu ce greșisem? Îmi văzusem prea mult de-ale mele? Se aștepta să-l caut eu și de aceea nu mă căuta? Trebuia să vorbesc cu Alfonso, să iau legătura cu Marisa, s-o întreb de fratele ei? Și de ce? Nino avea o logodnică, pe Nadia: ce sens avea s-o întreb pe sora lui unde era, ce făcea? Aș fi fost caraghioasă.

Zi după zi s-a ascuțit conștiința de sine care, în mod atât de neașteptat, se expandase după petrecere și m-am simțit deprimată. Trebuia să mă scol devreme, să alerg pe Mezzocannone, să trudesc toată ziua, să mă întorc acasă obosită. În plus aveam miile de cuvinte de la școală strânse în minte și imposibil de folosit. M-am întristat, nu doar reamintindu-mi de pălăvrăgelile cu Nino, ci și gândindu-mă la verile de la Sea Garden cu fiicele papetăresei, cu Antonio. Ce stupid se terminase povestea noastră, era singura persoană care mă iubise cu adevărat, nu vor mai fi altele. Reevocam, seara în pat, mirosul pe care-l emana pielea lui, întâlnirile de la lacuri, cum ne-am sărutat și frecat unul de altul în vechea fabrică de roșii.

Mă deprimam în felul acela când, într-o seară, după cină, au venit să mă caute Carmen, Ada și Pasquale, care avea o mână bandajată pentru că se rănise la muncă. Am luat o înghețată, am mâncat-o în părculeț. Carmen m-a întrebat direct, puțin agresivă, cum de nu mai apăream pe la mezelărie. I-am răspuns că lucram pe Mezzocannone și nu mai aveam timp. Ada a menționat în treacăt, destul de rece, că dacă ținem la o persoană, timp găsim întotdeauna, dar așa eram eu, ce să-i faci. Am întrebat:

— Așa cum? Mi-a răspuns:

— Fără sentimente. E de ajuns să vezi cum te-ai purtat cu fratele meu.

I-am amintit, izbucnind urât, că fratele ei mă părăsise și ea a replicat:

— Da, ferice de cel care crede: sunt oameni care părăsesc și oameni care știu să se facă părăsiți.

Chestie cu care Carmen a fost de acord:

— Și prietenii, a spus, par că se rup din cauza unuia și în schimb, dacă te uiți, e vina celuilalt.

În momentul acela am devenit agitată, am spus accentuând:

— Ascultați, dacă eu și Lina ne-am îndepărtat, nu e vina mea. Și aici a

intervenit Pasquale, a spus:

— Lenù, nu contează a cui e vina, important e că noi trebuie să fim cu Lina.

A amintit de povestea cu dinții lui bolnavi, de modul în care-l ajutase, a vorbit despre banii pe care încă-i dădea pe ascuns lui Carmen și despre cum îi trimitea bani chiar și lui Antonio căruia sub arme, deși eu nu știam și nu voiam să știu, îi era foarte greu. Am încercat prudent să întreb ce i se întâmpla fostului meu logodnic și mi-au povestit pe tonuri diferite, care mai agresiv, care mai puțin, că avusese o criză de nervi, că se simțea rău, dar că era un tip dur, nu ceda, o scotea el la capăt. Lina, în schimb.

— Ce are Lina?

— Vor s-o ducă la un medic.

— Cine vrea s-o ducă?

— Stefano, Pinuccia, rudele.

— De ce?

— Ca să afle cum de a rămas însărcinată o singură dată și pe urmă nu s-a mai întâmplat.

— Și ea?

— Se comportă ca o nebună, nu vrea să meargă. Eu am ridicat din umeri.

— Ce pot să fac? Carmen a zis:

— Du-o tu.

40.

Am vorbit cu Lila. A început să râdă și a spus că se va duce la medic doar dacă juram că nu eram supărată pe ea.

— Bine.

— Jură.

— Jur.

— Jură pe frații tăi, jură pe Elisa.

Am spus că nu era mare scofală să meargă la medic, dar că dacă nu voia să meargă, mie nu-mi păsa, să facă ce voia. A devenit serioasă.

— Nu juri, atunci.

— Nu.

A tăcut o clipă, apoi a recunoscut cu ochii în pământ:

— Bine, am greșit.

Am făcut o grimasă iritată.

— Du-te la medic și dă-mi de veste.

— Tu nu vii?

— Dacă lipsesc, librarul mă concediază.

— Te angajez eu, a spus ironică.

— Du-te la medic, Lila.

S-a dus la medic însoțită de Maria, de Nunzia și de Pinuccia. Toate trei au vrut să fie prezente la vizită. Lila a fost ascultătoare, disciplinată: nu mai avusese parte de nicio vizită de genul acela, a stat tot timpul cu buzele strânse și ochii holbați. Când doctorul, un bărbat foarte în vârstă care fusese recomandat de moașa din cartier, a spus cu cuvinte înțelepte că totul era în regulă, mama și soacra s-au înveselit, Pinuccia, în schimb, s-a posomorât, a întrebat:

— Atunci, cum de nu rămâne însărcinată și, dacă totuși rămâne, copiii nu ajung să se nască?

Medicul a simțit ostilitatea și s-a încruntat.

— Doamna e foarte tânără, a spus, trebuie să se fortifice puțin.

Să se fortifice. Nu știu dacă medicul a folosit chiar verbul acela, oricum, asta mi s-a comunicat și m-a impresionat mult. Însemna că Lila, în ciuda forței pe care o manifesta în orice moment, era slabă. Însemna că nu rămânea însărcinată, sau copiii nu rezistau în burta ei, nu pentru că ea avea o misterioasă putere care îi anihila, ci pentru că, dimpotrivă, era o femeie cu probleme. Ranchiuna mea s-a diminuat. Când, în curte, mi-a povestit despre tortura vizitei medicale cu expresii vulgare adresate atât medicului, cât și celor trei însoțitoare, n-am dat semne de enervare, ci, dimpotrivă, m-am arătat interesată: nu mă consultase niciun medic niciodată, nici măcar moașa. La final, a conchis sarcastică:

— M-a sfâșiat cu o chestie de fier, i-am dat o grămadă de bani ca să ajungă la ce concluzie? Că am nevoie să mă fortific.

— Cum să te fortifici?

— Trebuie să fac băi la mare.

— Nu înțeleg.

— Plaja, Lenù, soarele, apa sărată. Se pare că dacă te duci la mare, te fortifici și rămâi însărcinată.

Ne-am salutat binedispuse. Ne revăzuserăm și, în ansamblu, ne simțiserăm bine.

A doua zi a apărut din nou, afectuoasă cu mine, dar enervată pe soțul ei. Stefano voia să închirieze o casă la Torre Annunziata și s-o trimită acolo

toată luna iulie și toată luna august împreună cu Nunzia și cu Pinuccia, care voia și ea să se fortifice, chiar dacă nu era nevoie. Se gândeau deja cum să rezolve cu magazinele. Alfonso s-ar fi ocupat de Piața Martirilor împreună cu Gigliola, până când începea din nou școala, iar Maria ar fi înlocuit-o pe Lila în mezelăria cea nouă. Mi-a spus doborâtă:

— Dacă stau două luni cu mama și Pinuccia, mă omor.

— Dar faci băi, stai la soare.

— Nu-mi plac băile și nu-mi place nici să stau la soare.

— Dacă aș putea să mă fortific eu în locul tău, aș pleca chiar mâine.

M-a privit curioasă, apoi a spus încet:

— Atunci vino cu mine.

— Trebuie să lucrez pe Mezzocannone.

S-a înflăcărat, a repetat că mă va angaja ea, dar de data asta a vorbit fără ironie.

— Dă-ți demisia, a început să mă preseze, și-ți dau cât îți dă librarul.

Nu mai contenea, spunea că dacă aș fi fost de acord, totul ar fi devenit suportabil, chiar și Pinuccia cu burta aia ascuțită care deja se vedea. Am refuzat politicos. Mi-am imaginat ce s-ar fi întâmplat în acele două luni în casa încinsă din Torre del Greco: certuri cu Nunzia, plânsete; certuri cu Stefano când ar fi venit sâmbăta seara; certuri cu Rino când ar fi apărut împreună cu cumnatul ca să fie alături de Pinuccia; certuri mai ales cu Pinuccia, nesfârșite, pe un ton scăzut sau ostentativ, cu răutăți ironice și jigniri nemaiauzite.

— Nu pot, am zis în cele din urmă cu fermitate, mama nu mi-ar îngădui.

Ea a plecat furioasă, armonia dintre noi era fragilă. A doua zi dimineață, pe neașteptate, a apărut la librărie Nino, palid, slăbit. Dăduse examen după examen, în total patru. Eu, care-mi imaginam spațiile ample din spatele zidurilor universității, unde studenți foarte pregătiți și bătrâni înțelepți discutau toată ziua despre Platon, ca și despre Kepler, l-am ascultat vrăjită, spunând doar atât:

— Ce priceput ești.

Și cum mi s-a părut oportun, am lăudat cu numeroase cuvinte cam superficiale articolul său din Cronache meridionali. M-a ascultat serios, fără să mă întrerupă deloc, astfel că la un moment dat nu mai știam ce să spun ca să-i arăt că-i cunoșteam textul în profunzime. În cele din urmă, a părut mulțumit, a exclamat că nici Galiani, nici Armando, nici Nadia nu-l citiseră cu atâta atenție. Și a început să vorbească despre alte participări pe care le avea în minte pe aceeași temă și pe care spera că i le vor publica. Am stat să-l ascult în pragul librăriei, prefăcându-mă că

nu-l aud pe patronul care mă striga. După un urlet mai brutal decât celelalte, Nino a mormăit ce vrea prostul ăla, a mai zăbovit încă puțin cu aerul lui obraznic, mi-a zis că va pleca la Ischia a doua zi și mi-a întins mâna. I-am strâns-o — era subțire, delicată — și el imediat m-a tras ușor spre el, s-a aplecat, mi-a atins ușor buzele cu ale lui. A fost o clipă, apoi mi-a dat drumul cu o mișcare lejeră, mângâindu-mi palma cu degetele, și a plecat spre Rettifilo. Am rămas să-l privesc îndepărtându-se fără să se întoarcă vreodată, cu mersul lui de condotier împrăștiat care nu se teme de nimic pe lume pentru că lumea exista doar ca să i se supună lui.

În noaptea aceea n-am închis ochii. Dimineața m-am trezit devreme și am alergat la mezelăria cea nouă. Am găsit-o pe Lila exact când ridica storul. Carmen nu venise încă. Nu i-am vorbit de Nino, am murmurat doar, pe tonul cuiva care cere imposibilul și știe asta:

— Dacă te duci să faci băi la Ischia și nu la Torre Annunziata, îmi dau demisia și vin cu tine.

41.

Am debarcat pe insulă în a doua duminică a lunii iulie, Stefano și Lila, Rino și Pinuccia, Nunzia și cu mine. Cei doi bărbați erau încărcăți de bagaje, neliniștiți ca niște eroi antici ajunși pe un pământ necunoscut, stingheriți de lipsa automobilelor lor, un fel de armură pentru ei, nefericiți din cauza treziturii de dimineață și a renunțării, prin urmare, la răsfăturile cartierului în zi de sărbătoare. Soțiile, îmbrăcate de sărbătoare, erau supărate pe ei, dar din motive diferite: Pinuccia pentru că Rino se încărcase prea mult fără să-i lase ei nicio povară, Lila pentru că Stefano se prefăcea că știe ce să facă și unde să meargă, dar se vedea bine că habar n-avea. În ce-o privea pe Nunzia, avea aerul cuiva care se simte tolerat cu greu și era atentă să nu spună lucruri deplasate, care puteau să-i deranjeze pe tineri. Singura cu adevărat bucuroasă eram eu, cu sacul în spinare plin de puținele mele lucruri, încântată de mirosurile Ischiei, de sunetele, de culorile care, imediat ce am debarcat, se suprapuseseră, promițător, peste amintirile vacanței din urmă cu câțiva ani.

Ne-am instalat în două taxiuri³, corpuri presate, transpirație, bagaje. Casa, închiriată în mare grabă la intervenția unui furnizor de salamuri

originar din Ischia, se găsea pe drumul care ducea la un loc numit Cuotto. Era o clădire banală și aparținea unei verișoare a vânzătorului, o femeie foarte slabă, în jur de șaizeci de ani, necăsătorită, care ne-a primit cu o grosolănie eficientă. Stefano și Rino au tras de valize pe o scară îngustă glumind între ei, dar și înjurând din cauza efortului. Patroana ne-a condus în spații umbrite, pline de imagini sacre și lumini aprinse. Dar când am deschis larg ferestrele, am văzut peste drum, peste vii, peste palmieri și pini, o fâșie lungă de mare. Sau mai bine zis: dormitoarele pe care Pinuccia și Lila și le-au atribuit după câteva neînțelegeri de genul al tău e mai mare; nu, e mai mare al tău, dădeau spre mare, în vreme ce camera care i-a revenit Nunziei avea un fel de hublou în partea de sus dincolo de care n-am știut niciodată ce era. A mea era foarte mică. Încăpea cu greu patul și dădea spre un coteț de pui dinaintea unei pădurici de trestii.

În casă nu era nimic de mâncare. La indicațiile patroanei, am ajuns la un birt întunecat, fără alți mușterii. Ne-am așezat șovăitori, doar ca să ne umplem stomacul, dar, la sfârșit, chiar și Nunzia, care era neîncrezătoare față de orice bucătărie care nu era a ei, a considerat că se mânca bine și a dorit să ia ceva cu ea ca să pregătească pe seară cina. Stefano n-a făcut nici cel mai mic semn că vrea să ceară nota și, după o târăgănare mută, Rino s-a resemnat să plătească pentru toți. În momentul acela noi, fetele, am propus să mergem să vedem plaja, dar cei doi bărbați au opus rezistență, au căscat, au spus că erau obosiți. Am insistat toate, în special Lila.

— Am mâncat prea mult, a spus, ne face bine să ne plimbăm, plaja e chiar aici jos, tu ai chef, mamă?

Nunzia a trecut de partea bărbaților și ne-am întors cu toții acasă.

După ce s-au învârtit plictisiți prin camere, atât Stefano, cât și Rino, aproape la unison, au spus că voiau să doarmă un pic. Au râs, și-au vorbit la ureche, au râs din nou și apoi le-au făcut semn soțiilor, care i-au urmat fără niciun chef în dormitoare. Nunzia și cu mine am rămas singure câteva ore. Am verificat bucătăria, am găsit-o murdară, ceea ce a determinat-o pe Nunzia să înceapă prompt să spele fiecare lucru cu grijă: farfuriile, paharele, tacâmurile, oalele. A trebuit să insist ca s-o fac să-mi accepte ajutorul. M-a rugat să țin minte câteva solicitări urgente de făcut stăpânei casei și când ea însăși a pierdut șirul lucrurilor care lipseau, s-a minunat că îmi aminteam totul și a spus:

— De aceea ești atât de bună la școală.

În sfârșit, cele două cupluri au reapărut, mai întâi Stefano și Lila, apoi

Rino și Pinuccia. Eu am propus din nou să mergem să vedem plaja. Dar am început să glumim, să pălăvrăgim, să bem cafeaua, și Nunzia s-a pus pe gătit, iar Pinuccia s-a cuibărit lângă Rino și ba îl puneă să-i simtă burta, ba îi șoptea rămâi, pleacă mâine. Timpul a zburat și iarăși n-am făcut nimic cu plimbatul. În cele din urmă, pe bărbați i-a apucat graba, s-au temut că pierd vaporetul și, înjurând că nu-și aduseseră mașinile, au alergat să caute pe cineva care să-i ducă în port. Au șters-o aproape fără să salute. Pinucciei i s-au ivit lacrimi în ochi.

Noi, fetele, am început în tăcere să desfacem bagajele, să ne aranjăm lucrurile, în vreme ce Nunzia se îndârjea că lustruiască closetul. Abia când am fost sigure că bărbații nu pierduseră vaporetul și n-or să se întoarcă, ne-am relaxat și am început să glumim. Aveam în față o lungă săptămână fără obligații, mai puțin față de noi însene. Pinuccia a zis că-i era frică să stea singură în camera ei — era o imagine cu Fecioara îndurerată cu mai multe cuțite înfipite în inimă care străluceau la lumina unei candelă — și s-a dus să doarmă cu Lila. Eu m-am închis în cămăruța mea ca să mă bucur de secretul meu: Nino era la Forio, nu departe, și poate că deja a doua zi o să-l întâlnesc pe plajă. M-am simțit nebună, o necugetată, dar m-am complăcut în asta. O parte din mine obosise să fie de bun-simț la nesfârșit.

Era cald, am deschis fereastra. Am stat să ascult agitația găinilor, foșnetul trestiiilor, apoi mi-am dat seama că erau țânțari. Am închis în grabă și am petrecut cel puțin o oră să-i găsesc și să-i strivesc cu una dintre cărțile pe care mi le împrumutase Galiani, Teatru complet, a unui scriitor care se numea Samuel Beckett. Nu voiam ca Nino să mă vadă pe plajă cu bășici roșii pe față și pe corp; nu voiam să mă prindă cu o carte cu piese de teatru, loc în care, de altfel, nu pusesem niciodată piciorul. L-am lăsat departe pe Beckett, cu semne de la cadavrele negre și sângheroase ale țânțarilor, și am început să citesc un text foarte complicat despre ideea de națiune.

Am adormit citind.

42.

Dimineața, Nunzia, care se simțea obligată să aibă grijă de noi, s-a dus să caute un loc de unde să facă cumpărături și noi am coborât la plajă,

plaja Citara, despre care toată vacanța aceea lungă am crezut că se numește Cetara.

Ce costume frumoase au etalat Lila și Pinuccia când și-au scos rochiile de plajă: întregi, bineînțeles, soții, care ca logodnici se arătaseră permisivi, în special Stefano, acum erau împotriva costumelor din două piese; dar culorile materialelor noi străluceau vii și desenul decolteurilor de pe piept și de pe spate se întindea elegant pe piele. Eu, sub o veche rochie albastră cu mâneci lungi, purtam același costum spălăcit, de-acum lărgit, pe care mi-l confecționase cu câțiva ani în urmă, la Barano, Nella Incardo. M-am dezbrăcat fără chef.

Ne-am plimbat mult prin soare, până la niște aburi de apă termală, apoi ne-am întors. Eu și Pinuccia am făcut multe băi, Lila, care totuși era acolo pentru asta, nu. Nino n-a apărut, evident, și am fost dezamăgită, eram convinsă că se va întâmpla ca prin minune. Când cele două fete au vrut să se întoarcă acasă, am rămas pe plajă și am mers spre Forio de-a lungul fâșiei de plajă udată de valuri. Seara eram atât de arsă, încât mi se părea că am febră mare și în zilele următoare a trebuit să rămân acasă. Îmi apăruseră și bășici pe umeri. M-am dedicat curățeniei casei, gătitului, cititului și dinamismul meu a emoționat-o pe Nunzia, n-a făcut decât să mă laude. În fiecare seară, cu scuza că stătusem închisă în casă ca să evit soarele, le obligam pe Lila și Pina să mergem pe jos până la Forio, un drum lung. Hoinăream prin centru, mâncam o înghețată. Aici chiar că e frumos, se lamenta Pinuccia, la noi e o plictiseală mormântală. Dar pentru mine era tot plictiseală mormântală și Forio: Nino nu s-a arătat niciodată.

Spre sfârșitul săptămânii i-am propus Lilei să vizităm Barano și plaja Maronti. Lila a acceptat cu entuziasm și Pinuccia n-a vrut să rămână cu Nunzia, să se plictisească. Am plecat devreme. Pe sub rochii aveam deja costumele de baie, într-un sac duceam prosoapele tuturor, sandviciurile, o sticlă cu apă. Scopul meu declarat era să profit de excursia aceea ca să salut pe Nella, verișoara învățătoarei Oliviero, care mă găzduise în timpul șederii mele la Ischia. Planul secret, în schimb, era să mă întâlnesc cu familia Sarratore și să obțin de la Marisa adresa prietenului care-l găzduia pe Nino la Forio. Mă temeam, bineînțeles, că o să dau peste tată, Donato, dar speram să fie la muncă; și, pe de altă parte, ca să-l văd pe fiu, eram pregătită să-i înghit câteva replici scârboase.

Nella, când a deschis ușa și i-am apărut în față ca o stafie, a rămas cu gura căscată, i-au dat lacrimile.

— De bucurie, s-a justificat.

Dar nu era numai asta. Îi amintisem de verișoara ei, care, mi-a spus, nu se simțea bine la Potenza, acolo suferea și nu se vindeca. Ne-a dus pe terasă, ne-a oferit de toate, s-a ocupat mult de Pinuccia și de sarcina ei. A pus-o să stea jos, a voit să-i atingă burta care-i ieșea puțin în evidență. Eu, între timp, am obligat-o pe Lila la un fel de pelerinaj: i-am arătat colțul terasei unde petrecusem mult timp la soare, locul pe care-l ocupam când stăteam la masă, colțul în care îmi făceam seara patul. Pentru o fracțiune de secundă l-am revăzut pe Donato în timp ce, aplecat peste mine, își lăsa mâna să-i alunece pe sub așternut și mă atingea. Am simțit dezgust, dar asta nu m-a împiedicat să n-o întreb pe Nella cu dezinvoltură:

— Și familia Sarratore?

— Este la mare.

— Cum merge anul ăsta?

— Ei!

— Are prea multe pretenții?

— De când el e mai mult jurnalist decât feroviar, da.

— E aici?

— Și-a luat concediu medical.

— Și Marisa e?

— Marisa nu, dar în afară de ea sunt toți.

— Toți?

— Ai înțeles bine.

— Nu, vă jur că n-am înțeles nimic. Ea a râs cu poftă.

— Azi e chiar și Nino, Elenù. Când are nevoie de bani, apare câte o jumătate de zi, apoi se întoarce la un prieten care are casă la Forio.

3 În italiană, carrozzella a motore sau motocarrozzella, mijloc public de transport specific insulei, cu 3 roți și cu cabina pasagerilor cât mai deschisă.

43.

Am lăsat-o pe Nella și am coborât cu lucrurile noastre spre plajă. Lila a făcut tot drumul mișto de mine delicat.

— Ești șireată, a spus, m-ai făcut să vin la Ischia doar pentru că e Nino

aici, mărturisește.

N-am mărturisit, am evitat. Atunci Pinuccia i s-a alăturat cumnatei pe un ton mai grosolan și m-a acuzat că am obligat-o la o călătorie lungă și obositoare până la Barano doar pentru motivele mele, fără să țin cont că era însărcinată. Din acel moment am negat cu o și mai mare fermitate și, mai mult, le-am amenințat pe amândouă. Am promis că dacă vor spune lucruri deplasate în prezența familiei Sarratore, voi lua vaporetul în aceeași seară și mă voi întoarce la Napoli.

Am localizat imediat familia restrânsă. Stăteau exact în același loc în care se instalau cu ani în urmă și aveau aceeași umbrelă de plajă, aceleași costume de baie, aceleași genți, același mod de a se tolăni la soare: Donato în nisipul negru, cu burta în sus și sprijinit în coate; soția Lidia așezată pe un prosop, răsfoind un săptămânal. Spre marea mea deziluzie, Nino nu era sub umbrelă. Am căutat imediat în apă, am zărit un punctuleț negru care apărea și dispărea pe suprafața vălurindă a mării. Speram să fie el. Apoi mi-am anunțat prezența strigându-i pe Pino, Clelia și Ciro, care se jucau pe mal.

Ciro crescuse, nu m-a recunoscut și a zâmbit nesigur. Pino și Clelia au alergat spre mine încântați, iar părinții s-au întors, curioși să vadă cine e. Lidia a sărit imediat în picioare și mi-a strigat numele, făcându-mi cu mâna, iar Sarratore a venit alergând spre mine cu un mare zâmbet primitor și brațele deschise. M-am ferit de îmbrățișare, i-am spus doar bună ziua, ce faceți. Au fost foarte cordiali, eu le-am prezentat pe Lila și pe Pinuccia, i-am menționat pe părinții lor, am spus că se căsătoriseră. Donato imediat s-a concentrat asupra celor două fete. A trecut la a le spune politicos doamna Carracci și doamna Cerullo, și-a amintit de ele fetițe, a început să vorbească insipid despre timpul care zboară. Eu m-am întreținut cu Lidia, i-am pus întrebări respectuoase despre copii și în special despre Marisa. Pino, Clelia și Ciro se simțeau foarte bine și se vedea, mă înconjuraseră imediat, așteptând momentul potrivit să mă tragă în jocurile lor. În ce-o privea pe Marisa, mama ei mi-a spus că rămăsese la Napoli cu unchiul, își luase patru materii în septembrie și trebuia să meargă la meditații.

— Bine-i stă, s-a posomorât, n-a făcut nimic tot anul și acum merită să sufere.

N-am zis nimic, dar în sinea mea am exclus faptul că Marisa suferea: urma să petreacă toată vara împreună cu Alfonso în magazinul din Piața Martirilor și m-am bucurat pentru ea. Am observat, în schimb, că Lidia arăta semne clare de suferință pe chipul lățit, la ochi, pe sânii lăsați, pe

abdomenul greoi. Tot timpul pe care l-am petrecut pălăvrăgind și-a controlat adesea, cu priviri înfricoșate, soțul care se dedica Lilei și Pinucciei, făcând pe simpaticul. Nu mi-a mai acordat atenție și nu și-a mai luat ochii de la el când s-a oferit să le însoțească să facă o baie, promițându-i Lilei că o va învăța să înoate.

— Am făcut asta cu toți copiii mei, l-am auzit spunând, am s-o fac și cu tine.

N-am întrebat niciodată de Nino, iar Lidia, pe de altă parte, nu l-a pomenit niciodată. Dar iată că punctulețul negru în albastrul sclipitor al mării nu s-a mai îndepărtat. A schimbat direcția, s-a mărit, am început să disting albeața spumei care-i exploda în jur.

Da, e el, m-am gândit foarte încordată.

Într-adevăr, la scurt timp după aceea, Nino s-a ridicat din apă, privindu-și curios tatăl care o ținea pe Lila plutind la suprafață cu un braț și între timp cu celălalt îi arăta cum trebuia să înoate. Când m-a văzut și m-a recunoscut, n-a renunțat la expresia încruntată.

— Ce faci aici? a întrebat.

— Sunt în excursie și am trecut s-o salut pe doamna Nella, am răspuns.

El a aruncat altă privire enervată în direcția tatălui și a celor două fete.

— Aia nu e Lina?

— Ba da, și aia e cumnata ei, Pinuccia, nu știu dacă ți-o amintești.

Și-a șters bine, bine părul cu prosopul, continuând să-i fixeze cu privirea pe cei trei din apă. I-am spus cam pe nerăsuflăte că vom rămâne la Ischia până în septembrie, că aveam o casă nu departe de Forio, că era și mama Lilei și că duminică vor veni soții Lilei și Pinucciei. Vorbeam și mi se părea că nici nu ascultă, dar am menționat oricum, în ciuda prezenței Lidiei, că la sfârșitul săptămânii nu aveam nimic de făcut.

— Dă un semn, a spus el și apoi i s-a adresat mamei: Trebuie să plec.

— Deja?

— Am treabă.

— E Elena aici.

Nino m-a privit ca și cum ar fi luat act de prezența mea abia atunci. A căutat în cămașa agățată de umbrelă, a luat un creion și un carnetel, a scris ceva în el, a smuls foaia și mi-a întins-o.

— Stau la adresa asta, a spus.

Clar, hotărât ca actorii din filme. Eu am luat foaia de parcă ar fi fost o relicvă.

— Mănâncă mai întâi ceva, l-a implorat mama lui. Nu i-a răspuns.

— Și fă-i măcar un semn de salut tatei.

Și-a schimbat costumul de baie punându-și prosopul în jurul taliei și s-a îndepărtat de-a lungul malului, fără să salute pe nimeni.

44.

Am petrecut întreaga zi pe plaja Maronti, eu jucându-mă cu copiii, făcând baie cu ei, Pinuccia și Lila complet absorbite de Donato care, de altfel, le-a târât după el într-o plimbare până la izvoarele de apă termală. La final, pentru că Pinuccia era extenuată, Sarratore ne-a arătat cum să facem drumul spre casă comod și plăcut. Am ajuns la un hotel care se înalța aproape pe apă și acolo, pentru câteva lire, am luat o barcă și ne-am lăsat în mâinile unui bătrân marinar.

Cum am ieșit pe mare, Lila a subliniat ironică:

— Nino nu te-a încurajat.

— Avea de învățat.

— Și nu putea nici măcar să zică pa?

— Așa e el făcut.

— E făcut prost, s-a băgat Pinuccia. Pe cât de simpatic e tatăl, pe atât de bătăran e fiul.

Ambele erau convinse că Nino nu-mi arătase nici atenție, nici simpatie, și le-am lăsat să creadă asta. Am preferat, în mod prudent, să-mi păstrez secretele. Și oricum, dacă ar fi crezut că nici măcar o elevă foarte bună ca mine nu fusese demnă de o privire, ar fi digerat mai ușor faptul că le ignorase și poate chiar l-ar fi iertat. Voiam să-l protejiez de invidia lor, lucru care mi-a reușit: au părut să-l uite imediat. Pinuccia era entuziasmată de comportamentul de adevărat domn al lui Sarratore și Lila a spus mulțumită: — M-a învățat să plutesc și, de asemenea, cum se înoată. E priceput.

Soarele apunea. Mi-au revenit în minte atingerile lui Donato și m-au trecut fiorii. Din cerul violaceu cobora o umezeală rece. I-am spus Lilei:

— El a scris că panoul din magazinul din Piața Martirilor era urât.

Pinuccia a făcut o grimasă satisfăcută de consens. Lila a spus:

— Avea dreptate. M-am enervat:

— Și el e cel care distrus-o pe Melina. Lila a răspuns surâzând sarcastic:

— Dar măcar o dată a făcut-o să se simtă bine.

Replica aceea m-a rănit. Știam ce pătimise Melina, ce pătimeau copiii ei. Cunoșteam și suferințele Lidiei și cum Sarratore, în spatele manierelor frumoase, ascundea dorința de a nu respecta pe nimeni și nimic. Și nici nu uitasem niciodată în ce mod dureros Lila asistase încă de mică la chinurile văduvei Cappuccio. Ce era atunci tonul ăla, ce erau cuvintele alea, un semnal pentru mine? Voia să-mi spună: ești o fetiță, nu știi nimic despre nevoile unei femei? M-am răzgândit brusc în legătură cu secretoșenia tainelor mele. Am dorit imediat să demonstrez că eram femeie la fel ca ele și că știam asta.

— Nino mi-a dat adresa lui, i-am spus Lilei. Dacă nu te superi, când vin Stefano și Rino, mă duc să-l vizitez.

Adresă. A merge să-l vizitez. Formule îndrăznețe. Lila a mijit ochii și un rid foarte clar i-a traversat fruntea mare. Pinuccia a avut o privire malițioasă, i-a atins un genunchi și a râs: — Ai înțeles? Lenuccia mâine are o întâlnire. Și are adresa. M-am înroșit.

— Păi, dacă voi stați cu soții voștri, eu ce trebuie să fac?

O clipă lungă s-a auzit zgomotul motorului, s-a simțit prezența mută a marinarului la timonă.

Lila a spus rece:

— Îți ții companie mamei. Doar nu te-am adus aici ca să te distrezi.

M-am abținut să răspund. Avuseserăm o săptămână de libertate. În ziua aceea, în plus, atât ea, cât și Pinuccia, pe plajă, la soare, în timpul lungilor băi și grație cuvintelor pe care Sarratore știa să le folosească pentru a le stârni râsul și a linguși, uitaseră de ele însele. Donato le făcuse să se simtă femei-fetițe încredințate unui tată neobișnuit, din cei rari care nu pedepsesc, ci te încurajează să-ți exprimi dorințele fără să te facă să te simți vinovat. Și acum că ziua se sfârșise eu, în timp ce anunțam că voi avea o duminică numai pentru mine cu un student, ce făceam? Le aminteam amândurora că săptămâna de pauză a statutului lor de neveste se încheiase și că erau pe cale să reapară soții? Da, exagerasem. Taie-ți limba, m-am gândit, n-o irita.

45.

Soții au sosit mai devreme decât credeam. Noi îi așteptam duminică dimineața, în schimb au apărut sâmbătă seara, foarte veseli, fiecare cu câte o Lambretta pe care, cred, le închiriaseră în Portul Ischia. Nunzia a pregătit o cină bogată. S-a vorbit despre cartier, despre magazine, despre cum mergea cu proiectarea noilor pantofi. Rino s-a lăudat mult cu modelele pe care le pune la punct împreună cu tatăl lui, dar între timp, la momentul potrivit, i-a vârât sub nas Lilei diverse schițe pe care ea le-a examinat fără niciun chef, sugerându-i câteva modificări. Apoi ne-am așezat la masă și cei doi băieți au ras tot, întrecându-se cine se îndopa mai mult. Nu era nici măcar ora zece când le-au târât pe soțiile lor în dormitoare.

Am ajutat-o pe Nunzia să strângă masa și să spele farfuriile. Apoi m-am închis în cămăruță și am citit un pic. Mă sufocam de căldură, dar mă temeam de bubele de la țânțari și n-am deschis fereastra. M-am tot sucit și răsucit în pat, jilavă de transpirație: mă gândeam la Lila, la felul lent în care se supusese. Desigur, nu arăta vreo afecțiune specială pentru soț; și îi dispăruse duiosia pe care uneori i-o văzusem în gesturi în timpul logodnei; la cină comentase cu dezgust felul în care Stefano mânca orice, în care bea; dar era evident că un echilibru, cine știe cât de precar, fusese atins. Atunci când el, după câteva replici aluzive, pornise spre dormitor, Lila îl urmase fără să întârzie, fără să spună du-te că pe urmă vin și eu, doar resemnată în fața unei obișnuințe indiscutabile. Nu exista

între ei veselia carnavalescă etalată de Rino și Pinuccia, dar nu era nici vreo rezistență. Până noaptea târziu am auzit zgomotele celor două perechi, râsetele și gemetele, ușile care se deschideau, apa care curgea de la robinet, vârtejul clătirii, ușile care se închideau din nou. În cele din urmă am adormit.

Duminică am luat micul dejun cu Nunzia. Am așteptat până la zece să-și facă apariția vreunul dintre ei, dar asta nu s-a întâmplat, așa că am plecat la plajă. Am rămas acolo până la miezul zilei și n-a apărut niciunul. M-am întors acasă, iar Nunzia mi-a zis că cele două perechi se duseseră să dea o tură pe insulă cu Lambretta, sfătuindu-ne să nu-i așteptăm la prânz. S-au întors, într-adevăr, spre ora trei, amețiți, veseli, arși de soare, toți patru încântați de Casamicciola, de Lacco Ameno, de Forio. Mai ales fetelor le sclipeau ochii și mi-au aruncat imediat priviri malițioase.

— Lenù, aproape că a urlat Pinuccia, ghicește ce s-a întâmplat.

— Ce?

— La mare l-am întâlnit pe Nino, a spus Lila. Mi s-a oprit inima.

— Aha.

— Maică Sfântă, ce bine înoată, s-a entuziasmat Pinuccia, tăind aerul și dând exagerat din brațe.

Și Rino:

— Nu e deloc antipatic: s-a interesat de felul în care se fac pantofii.

Și Stefano:

— Are un prieten pe care-l cheamă Soccavo și e exact acel Soccavo cu salamurile: tatăl lui e patronul unei fabrici de mortadella la San Giovanni a Teduccio.

Și din nou Rino:

— Țăla, într-adevăr, are bani. Și din nou Stefano:

— Lasă-l baltă pe student, Lenù, n-are o liră: îndreaptă-ți atenția spre Soccavo, e mai avantajos.

După alte pălăvrăgeli cam ironice (ai văzut ce chestie, Lenuccia asta, e pe cale să devină cea mai bogată dintre toate, pare o fată bună, și, de fapt), s-au retras din nou în dormitoare.

Am fost foarte dezamăgită. Îl întâlniseră pe Nino, făcuseră baie cu el, vorbiseră cu el și toate astea fără mine. Mi-am pus cea mai bună rochie — aceeași, de la nuntă, chiar dacă era cald — mi-am pieptănat cu grijă părul, care devenise foarte blond de la soare, și i-am spus Nunziei că ieșeam la o plimbare.

M-am dus pe jos la Forio, nervoasă din cauza plimbării lungi de una singură, a căldurii, a rezultatului nesigur al acțiunii mele. Am găsit adresa

prietenului lui Nino și am strigat de mai multe ori din stradă, îngrijorată că n-o să răspundă.

— Nino, Nino.

A apărut la fereastră.

— Urcă.

— Te aștept aici.

Am așteptat, m-am temut că o să mă trateze urât. În schimb a ieșit pe ușă cu un aer neobișnuit de cordial. Cât era de tulburătoare fața lui colțuroasă! Și cât de plăcut mă simțeam strivită în fața acelei siluete de lungan, a umerilor lași și a toracelui îngust, în fața pielii foarte întinse, singura acoperire brună a corpului lui slab, tot numai oase, mușchi, tendoane. A spus că prietenul lui va veni mai târziu și ne-am plimbat prin centrul din Forio, printre tarabele duminicale. M-a întrebat de librăria de pe Mezzocannone. I-am povestit că Lila mă rugase s-o însoțesc în vilegiatură și astfel îmi dădusem demisia. Nu am pomenit că-mi dădea bani ca și cum s-o însoțesc ar fi fost o slujbă, ca și cum aș fi fost o angajată de-a ei. L-am întrebat, în schimb, de Nadia și a spus doar: — Toate bune.

— Vă scrieți?

— Da.

— În fiecare zi?

— În fiecare săptămână.

Acea a fost conversația noastră, deja nu mai aveam ce să ne spunem. Nu știm nimic unul despre celălalt, m-am gândit. Poate că l-aș putea întreba cum merge relația cu tatăl lui, dar oare pe ce ton? Și, de altfel, n-am văzut cu ochii mei că merge prost? Am tăcut, m-am simțit stânjenită. Dar el, prompt, a deschis singurul subiect care părea să justifice întâlnirea noastră. A spus că era bucuros să mă vadă, cu prietenul lui puteai discuta numai despre fotbal sau materiile de examen. M-a lăudat. Galiani are fler, a spus, tu ești singura fată din școală care are puțină curiozitate și pentru lucrurile care nu folosesc la examene și notă. A început să vorbească despre teme importante, am dat-o imediat amândoi pe o italiană frumoasă, seducătoare, în care știam că excelăm. El a pornit de la problema violenței. A pomenit de o manifestație pentru pace la Cortona și a combinat-o abil cu loviturile de bătă care se împărțiseră într-o piață din Torino. A spus că voia să înțeleagă mai bine relația dintre imigrație și industrie. Eu am aprobat, dar ce știam despre lucrurile acelea? Nimic. Nino și-a dat seama și mi-a povestit detaliat despre o revoltă a unor tineri meridionali și de duritatea cu care fuseseră reprimată

de poliție.

— Li se spune napoli, li se spune marocani, li se spune fasciști, provocatori, anarhisto-sindicaliști. În schimb, sunt tineri de care nu se ocupă nicio instituție, atât de abandonați lor înșiși, încât atunci când se enervează, sparg totul.

Am căutat ceva de zis care să-i convină și am riscat:

— Dacă nu ai o bună cunoaștere a problemelor și dacă nu sunt găsite soluții mult timp, e firesc ca pe urmă să izbucnească revoltele. Dar vina nu e a celor care se răzvrătesc, vina e a celor care nu știu să guverneze.

Mi-a aruncat o privire uimită și mi-a spus:

— E exact ce gândesc și eu.

Mi-a făcut o plăcere imensă. M-am simțit încurajată și, prudent, am trecut la niște reflecții despre cum să împaci individualitatea și universalitatea, pescuind din Rousseau și din alte amintiri vagi ale lecturilor impuse de Galiani. Apoi l-am întrebat: — Ai citit Federico Chabod?

Am sugerat numele acela pentru că era autorul cărții despre ideea de națiune din care citisem câteva pagini. Nu știam nimic altceva, dar la școală învățasem să las impresia că știu foarte multe. Ai citit Federico Chabod? A fost singurul moment în care Nino s-a arătat un pic contrariat. Am înțeles că nu știa cine e Chabod și am fost cuprinsă de o senzație electrizantă de plenitudine. Am început să-i rezum puținul pe care-l citisem, dar am înțeles repede că a ști, a expune ce știa, obsesiv, erau punctul lui forte și, totodată, slăbiciunea lui. Se simțea puternic dacă era primul și slab dacă-i

lipseau cuvintele. S-a posomorât, de fapt, m-a blocat aproape imediat. A împins discuția pe căi laterale, mi-a vorbit despre Regiuni, despre urgența de a le aproba, despre autonomie și descentralizare, despre programare economică pe bază regională, toate lucruri despre care nu auzisem niciodată un cuvânt. Niciun Chabod, deci, i-am cedat terenul. Și mi-a plăcut să-l aud vorbind, să-i citesc pe față pasiunea. Ochii îi deveneau foarte vii când se înfierbânta.

Am continuat așa cel puțin o oră. Străini de hărmălaia din jur, se auzea numai un dialect grosolan, ne-am simțit unici, doar eu și el, cu italiana noastră controlată, cu discuțiile acelea care ne interesau pe noi și pe nimeni altcineva. Ce făceam? Purtam o discuție? Exersam cum să vorbim în viitor cu oameni care știau să utilizeze cuvintele ca noi? Un schimb de indicii ca să ne dăm seama dacă există bazele pentru o prietenie lungă și fructuoasă? O mascare cultă a dorinței sexuale? Nu știu. Pe mine sigur nu mă pasionau în mod special temele acelea,

lucrurile și persoanele reale la care se refereau. Nu era educație, nu era obișnuință, era doar aceeași dorință a mea de a nu face impresie proastă. A fost frumos, însă, asta e sigur, m-am simțit ca atunci când la sfârșit de an vedeam șirul notelor mele și citeam: promovată. Dar am înțeles repede că nu exista comparație cu discuțiile pe care cu ani în urmă le avusesem cu Lila, cele care-mi înflăcărau mintea, cele în cursul cărora ne smulgeam una alteia cuvintele din gură și între timp se producea o emoție care părea o furtună cu descărcări electrice. Cu Nino era diferit. Am intuit că trebuia să fiu atentă să spun ce voia el să spun, ascunzându-i atât ignoranța mea, cât și puținele lucruri pe care eu le știam și el nu. Am făcut asta și m-am simțit mândră de felul în care el îmi încredința convingerile lui. Dar iată că s-a mai întâmplat ceva. Brusc a spus gata, m-a luat de mână, a enunțat ca o etichetă fluorescentă: acum te duc să vezi un peisaj pe care nu-l vei mai uita și m-a târât după el până la Piazza del Soccorso, nedându-mi drumul niciodată, dimpotrivă, împletindu-și degetele cu ale mele, atât de tare că nu păstrez nici amintirea mării arcuite, foarte albastră, copleșită cum am fost de strânsoarea lui.

Asta, într-adevăr, m-a impresionat puternic. O dată sau de două ori și-a desfăcut degetele ca să-și aranjeze părul, dar apoi imediat mi-a prins din nou mâna. M-am întrebat o clipă cum se împăca gestul acela intim cu relația lui cu fiica lui Galiani. Poate că pentru el, mi-am răspuns, înseamnă doar prietenie dintre bărbat și femeie. Dar sărutul pe care mi-l dăduse pe Mezzocannone? Nu fusese mare lucru nici ăla, obiceiuri noi, noi moduri de a-ți manifesta tinerețea; și oricum, în fond, era o chestie lejeră, doar un foarte scurt contact. Trebuie să mă bucur de fericirea de acum, de hazardul acestei vacanțe pe care mi-am dorit-o eu: pe urmă am să-l pierd, pe urmă va pleca, are un destin al lui pe care nu poate să-l împartă cu mine.

Eram copleșită de aceste gânduri palpitate când am auzit un claxon din spate și numele meu printre niște urlete obraznice. Ne-au depășit în mare viteză motoretele lui Rino și Stefano, cu soțiile lor în spate. Au încetinit și au întors cu o manevră abilă. Eu mi-am desprins mâna din a lui Nino.

— Și prietenul tău? I-a întrebat Stefano, ambalând violent.

— Ajunge în scurt timp.

— Să-l saluți din partea mea.

— Da.

Rino a întrebat:

- Vrei s-o duci pe Lenuccia să dați o tură?
  - Nu, mulțumesc.
  - Hai, o vezi că e bucuroasă. Nino s-a înroșit, a spus:
  - Nu știu să merg cu Lambretta.
  - E ușor, e ca pe bicicletă.
  - Știu, dar nu e pentru mine. Stefano a râs:
  - Rinù, ăsta e unul care învață, las-o baltă.
- Nu-l văzusem niciodată atât de vesel. Lila era lipită de el, avea amândouă brațele în jurul taliei lui. L-a îmboldit:
- Să mergem, dacă nu vă grăbiți, pierdeți vaporetul.
  - Da, da, hai, a strigat Stefano, mâine noi muncim: nu ca voi care stați să faceți plajă și baie. Pa, Lenù, pa, Nino, să fiți cumiți.
  - Mi-a făcut multă plăcere că te-am cunoscut, a spus Rino cordial.
- Au șters-o, iar Lila l-a salutat pe Nino agitându-și un braț și urlând:
- Te rog, condu-o acasă.
- Se comportă ca mama, m-am gândit puțin enervată, ca un om mare. Nino m-a luat din nou de mână și a spus:
- Rino e simpatic, dar de ce s-a căsătorit Lila cu imbecilul ăla?

46.

La scurt timp după l-am cunoscut și pe prietenul lui, Bruno Soccavo, un băiat scund, în vârstă de douăzeci de ani, cu frunte mică, păr foarte negru și ondulat, un chip plăcut, dar cu semne de la o veche acnee care probabil fusese violentă.

M-au condus până acasă, de-a lungul mării de culoarea vinului la crepuscul. Tot drumul Nino nu m-a mai luat de mână, chiar dacă Bruno ne-a lăsat practic singuri: fie mergea înainte, fie rămânea în urmă, ca și cum n-ar fi dorit să ne deranjeze. Pentru că Soccavo nu mi s-a adresat niciodată, n-am făcut-o nici eu. Timiditatea lui mă intimidă. Dar când ne-am despărțit în dreptul casei, el a fost cel care a întrebat pe neașteptate:

— Mâine ne vedem?

Și Nino s-a interesat de locul în care mergeam la plajă și a cerut indicații precise. I le-am dat.

— Vă duceți dimineața sau după-amiaza?

— Și dimineața, și după-amiaza, Lina trebuie să facă multe băi. A promis

că or să treacă să ne viziteze.

Am urcat scările casei în fugă, foarte fericită, dar abia intrată în casă, Pinuccia a început să facă mișto de mine.

— Mamă, i-a spus Nunziei în timpul cinei, Lenuccia s-a logodit cu fiul poetului, unul cu părul lung, slăbănog, care crede că e mai bun decât noi toți la un loc.

— Nu e adevărat.

— E foarte adevărat, v-am văzut cum vă țineți de mână.

Nunzia nu voia să vadă bătaia de joc și a luat povestea cu seriozitatea tristă care o caracteriza.

— Ce meserie are fiul lui Sarratore?

— Student.

— Atunci, dacă vă iubiți, trebuie să așteptați.

— Nu e nimic de așteptat, doamnă Nunzia, suntem doar prieteni.

— Dacă însă, presupunem, se întâmplă să vă logodiți, el va trebui mai întâi să-și termine studiile, apoi va trebui să-și găsească un loc de muncă demn de el și abia după aia veți putea să vă căsătoriți.

Aici a intervenit Lila, distrată:

— Îți spune că o să prinzi mucegai. Dar Nunzia a dojenit-o:

— Nu trebuie să-i vorbești așa Lenucciei.

Și, ca să mă consoleze, a povestit că ea se căsătorise cu Fernando la douăzeci și unu de ani, că pe Rino îl avusese la douăzeci și trei. Apoi i s-a adresat fiicei și, fără răutate, doar ca să sublinieze cum stăteau lucrurile, i-a spus: — Tu, în schimb, te-ai căsătorit prea tânără.

Lila, la propoziția aceea, s-a enervat și s-a dus să se închidă în camera ei. Când Pinuccia a ciocănit ca să se ducă să doarmă la ea, i-a strigat să n-o sâcâie, „ai camera ta“. Cum puteam să spun în atmosfera aia: Nino și Bruno au promis că vor veni să mă viziteze la plajă? Am renunțat. Dacă se întâmplă, m-am gândit, bine, și dacă nu se întâmplă, de ce să le mai spun. Nunzia, între timp, cu răbdare, și-a primit nora în patul ei rugând-o să nu se supere din cauza stărilor de nervozitate ale fiicei sale.

Lila nu s-a calmat peste noapte. Luni s-a trezit mai ursuză decât se dusesse la culcare. E depărtarea de soț, a disculpat-o Nunzia, dar nici eu, nici Pinuccia n-am crezut. Am descoperit curând că era supărată mai ales pe mine. Pe drum m-a obligat să-i duc geanta și, odată ajunse pe plajă, m-a trimis înapoi de două ori, prima dată ca să-i aduc o eșarfă, a doua oară pentru că avea nevoie de foarfeca pentru unghii. Când am protestat, a fost cât pe ce să-mi scoată ochii pentru banii pe care mi-i dădea. S-a oprit la timp, dar nu îndeajuns ca să nu înțeleg: a fost ca

atunci când cineva pare că vrea să-ți tragă o palmă și totuși nu ți-o trage. Era o zi foarte călduroasă, am stat mereu în apă. Lila a exersat mult pluta și m-a obligat să stau lângă ea ca s-o sprijin în caz de nevoie. A continuat, oricum, cu răutățile. Mi-a făcut adesea reproșuri, a spus că era proastă să aibă încredere în mine: nu știam să înot nici eu, cum puteam s-o învăț pe ea? A regretat talentul de a instrui pe care îl avea Sarratore și m-a pus să jur că a doua zi ne vom întoarce la Maronti. Dar între timp, tot încercând, a făcut progrese. Avea capacitatea de a memora imediat fiecare gest. Grație acelei capacități învățase să fie cizmăreasă, să felieze cu îndemânare salamuri și brânzeturi și să înșele la cântar. Așa se născuse, ar fi fost în stare să dobândească arta dăltuitului doar studiind mișcările unui aurar și pe urmă ar fi lucrat aurul mai bine decât el. Într-adevăr, iată, deja nu mai găfâia anxioasă și acum executa sobră fiecare mișcare. Era ca și cum ar fi desenat corpul ei pe suprafața transparentă a mării. Picioare și brațe, lungi, suple, băteau apa cu ritm liniștit, fără să ridice spumă ca Nino, fără încordarea vulgară a lui Sarratore tatăl.

— Mă mișc bine așa?

— Da.

Era adevărat. În decursul a câteva ore înota mai bine decât mine, ce să mai vorbim despre Pinuccia, și deja ironiza stângăcia noastră.

Atmosfera creată de Lila cu aroganța ei a dispărut brusc când, în jur de ora patru după-amiaza, Nino, care era foarte înalt, și Bruno, care îi ajungea până la umăr, s-au ivit pe plajă simultan cu un vânt rece care-ți tăia cheful de a face baie.

Pinuccia a fost prima care i-a observat în timp ce înaintau pe țărm, printre copiii care se jucau cu lopățele și găletușe. A izbucnit în râs de uimire și a spus: — Vine marele învățat.

Era adevărat. Nino și prietenul lui, cu prosoapele pe umăr, țigări și brichetă, înaintau cu pași studiați, căutându-ne cu privirea printre cei care făceau baie.

M-a cuprins un neașteptat sentiment de putere, am strigat, am dat din brațe ca să ne vadă. Deci Nino își ținuse promisiunea. Deci simțise, chiar a doua zi, nevoia să mă revadă. Deci venise înadins de la Forio, târându-și prietenul taciturn după el, iar pentru că nu avea nimic în comun cu Lila și Pinuccia, era evident că făcuse plimbarea aceea doar pentru mine, singura necăsătorită și nici măcar logodită. Eram fericită pe măsură ce aveam confirmările care-mi alimentau fericirea — Nino și-a întins prosopul lângă mine, s-a așezat pe el, mi-a arătat o fâșie de material

albastru și eu, care eram singura așezată pe nisip, m-am mutat prompt lângă el —, am devenit cordială și iute la vorbă.

Lila și Pinuccia, în schimb, au amuțit. Au încetat cu ironiile la adresa mea, au încetat să se certe între ele, au stat să-l asculte pe Nino care povestea niște anecdote amuzante despre cum el și prietenul lui își organizaseră viața de studenți.

A trecut puțin timp înainte ca Pinuccia să îndrăznească să spună câteva cuvinte într-un amestec de italiană și dialect. A spus că apa era caldă, că bărbatul care vindea cocos proaspăt nu trecuse încă, că-i era foarte poftă. Dar Nino n-a prea băgat-o în seamă, prins cum era cu poveștile lui spirituale. În schimb Bruno, mai atent, s-a simțit dator să-i răspundă unei doamne însărcinate. Îngrijorat că s-ar putea naște copilul mai devreme din cauza poftei de cocos a mamei, s-a oferit să se ducă să-i caute o bucată. Pinucciei i-a plăcut vocea lui sugrumată de timiditate, dar amabilă, vocea unei persoane care nu vrea să facă rău nimănui, și a început bucuroasă să stea de vorbă cu el, cu voce joasă, parcă nedorind să deranjeze.

Lila, în schimb, a continuat să tacă. Nu se sinchisea deloc de amabilitățile pe care le schimbau Pinuccia și Bruno, dar n-a pierdut un cuvânt din ce ne spuneam eu și Nino. Atenția aceea m-a făcut să mă jenez și de câteva ori am sugerat că aș fi făcut bucuroasă o plimbare până la izvorul de apă termală, sperând ca Nino să spună: să mergem. Dar el abia începuse să vorbească despre haosul edilitar din Ischia, așa încât am consimțit mecanic, apoi și-a continuat discursul. L-a implicat în discuție pe Bruno, poate deranjat de faptul că vorbește cu Pinuccia, și i-a cerut să depună mărturie de unele ravagii chiar lângă casa părinților săi. Avea o mare nevoie de a se exprima, de a-și rezuma lecturile, de a da formă celor observate în mod direct. Era modul lui de a-și pune ordine în gânduri — vorbea, vorbea, vorbea — dar, bineînțeles, m-am gândit, și un semn de singurătate. M-am simțit mândru de asemănătoare cu el, cu aceeași dorință de a-mi oferi o identitate cultă, de a spune: iată lucrurile pe care le știu, iată în ce mă transform. Dar Nino nu mi-a lăsat loc să o fac, chiar dacă, uneori, trebuie să spun, am încercat. Am stat să-l ascult, precum ceilalți, și când Pinuccia și Bruno au exclamat: „Ei bine, noi, acum, facem o plimbare, mergem să căutăm cocosul“, am privit-o insistent pe Lila, am sperat să plece împreună cu cumnata ei, lăsându-ne pe mine și Nino în sfârșit singuri, să ne confruntăm ideile stând unul lângă altul pe același prosop. În schimb, n-a suflat o vorbă, iar când Pina și-a dat seama că era nevoită să meargă singură la plimbare cu un tânăr

politicos, dar totuși un necunoscut, m-a întrebat enervată: — Lenù, vii, tu nu voiai să te plimbi? Am răspuns:

— Ba da, dar lasă-ne să terminăm discuția asta, eventual vă prindem din urmă mai târziu.

Și ea, nemulțumită, s-a îndepărtat cu Bruno spre izvorul de apă termală: aveau exact aceeași înălțime.

Am rămas să discutăm despre cum Napoli și Ischia și întreaga Campanie ajunseseră în mâinile celor mai răi oameni, care însă se prefăceau a fi cei mai buni de pe lume: — Bandiți, i-a definit Nino într-un crescendo, devastatori, sugători de sânge, persoane care bagă în buzunar valize de bani și nu plătesc taxele: constructori, avocați de constructori, camoriști, monarhisto-fasciști și creștin-democrați care se comportă ca și cum cimentul s-ar încheia în ceruri și Dumnezeu însuși, cu o enormă mistrie, l-ar arunca în blocuri peste dealuri, peste coaste.

E mult spus că am discutat toți trei. A vorbit mai ales el, eu, din când în când, am recurs la câteva informații pe care le citisem în Cronache meridionali. În ce-o privește pe Lila, a intervenit o singură dată și atunci prudent, când în înșiruirea ticăloșilor i-a pus pe prăvăliași. A întrebat: — Cine sunt prăvăliașii?

Nino s-a întrerupt în mijlocul unei fraze, a privit-o uimit.

— Comercianții.

— Și de ce le spui prăvăliași?

— Așa se spune.

— Soțul meu e prăvăliaș.

— Nu voiam să te jignesc.

— Nu mă simt jignită.

— Plățiți taxele?

— E prima dată când aud vorbindu-se despre asta.

— Serios?

— Da.

— Taxele sunt importante ca să plănuiești viața economică a unei comunități.

— Dacă spui tu. Ți-l amintești pe Pasquale Peluso?

— Nu.

— El e zidar. Fără tot acest ciment și-ar pierde locul de muncă.

— Ah.

— Dar e comunist. Tatăl lui, și el comunist, conform tribunalului, l-a omorât pe socrul meu, care a făcut bani la bursa neagră și din cămătărie. Și Pasquale e la fel ca tatăl lui, n-a fost niciodată de acord în privința

păcii, nici măcar cu tovarășii lui comuniști. Dar, chiar dacă banii soțului meu provin propriu-zis din banii socrului meu, eu și Pasquale suntem buni prieteni.

— N-am înțeles unde vrei să ajungi. Lila a făcut o grimasă autoironică.

— Nici eu, speram să înțeleg ascultându-vă pe voi.

Atâta tot, n-a mai spus nimic. Dar cât a vorbit, n-a avut tonul ei obișnuit agresiv, ci a părut că vrea într-adevăr s-o ajutăm să înțeleagă, dat fiind că în cartier viața era o afacere încurcată. Folosise aproape tot timpul dialectul, voind parcă să arate, cu modestie: nu folosesc trucuri, vorbesc cum sunt. Și adunase lucruri disparate cu sinceritate, fără să caute, cum făcea de obicei, un fir care să le țină împreună. Și, într-adevăr, nici ea, nici eu nu auziserăm niciodată acel cuvânt încărcat de dispreț cultural și politic: prăvăliași. Și, într-adevăr, nici ea, nici eu nu știam nimic despre taxe: părinții noștri, prietenii, logodnicii, soții, rudele se comportau ca și cum taxele n-ar exista, iar la școală nu se preda nimic care să aibă chiar și vag de-a face cu politica. Și totuși, Lila a reușit oricum să tulbure ceea ce până în momentul acela fusese o după-amiază nouă și intensă. Nino, imediat după acel schimb de replici, a încercat să-și reia discursul, dar s-a zăpăcit, a început să povestească din nou hazliu despre traiul în comun cu Bruno. A spus că mâncau numai ouă fierte și salamuri, a spus că beau foarte mult vin. Apoi a părut stânjenit și de propriile lui povești și s-a arătat ușurat când Pinuccia și Bruno, cu părul ud ca și cum tocmai făcuse o baie, s-au întors mâncând cocos.

— Chiar m-am distrat, a exclamat Pina, dar de fapt voia să spună: sunteți două cretine imense, m-ați trimis la plimbare singură cu unul care habar n-am știut cine e.

Când cei doi băieți și-au luat la revedere, eu i-am însoțit puțin, doar ca să explic că erau prietenele mele și că veniseră acolo pentru mine.

Nino a spus bosumflat:

— Lina chiar s-a pierdut, ce păcat.

Am făcut semn că da, i-am salutat și am rămas puțin cu picioarele în apă ca să mă liniștesc.

Când ne-am întors acasă, eu și Pinuccia eram vesele, Lila gânditoare. Pinuccia i-a povestit Nunziei despre vizita celor doi băieți și, în mod neașteptat, s-a arătat bucuroasă de Bruno care avusese grijă de ea și de poftele ei de gravidă. E un băiat bun, a spus, student, dar nu foarte plictisitor: pare să nu-i pese de cum se îmbracă, dar tot ce poartă, de la costum la cămașă, la sandale, sunt lucruri scumpe. S-a arătat surprinsă de faptul că te poți bucura de bani și în alt fel decât fratele ei, Rino, frații

Solara. A spus ceva care m-a impresionat: la barul de pe plajă mi-a cumpărat una și alta fără să facă paradă.

Soacra, care pe toată durata acelei vacanțe n-a venit niciodată la plajă, ci s-a ocupat de cumpărături, de casă, de pregătit cina și, de asemenea, de prânzul pe care-l luam cu noi în ziua următoare, a ascultat ca și cum nora i-ar povesti despre o lume magică. Bineînțeles că și-a dat seama imediat că fiica ei era cu capul în nori și i-a aruncat imediat priviri pătrunzătoare. Dar Lila era într-adevăr doar distrată. N-a creat niciun fel de neplăcere, a acceptat-o din nou pe Pinuccia în patul ei și a urat tuturor noapte bună. Apoi a făcut un lucru complet neașteptat. Tocmai mă băgasem în pat când a apărut în cămăruță.

— Îmi dai una din cărțile tale? a întrebat.

Am privit-o perplexă. Voia să citească? De cât timp nu deschisese o carte, trei, patru ani? Și de ce tocmai acum hotărâse să se reapuce? Am luat volumul lui Beckett, cel pe care-l foloseam să omor țânțarii, și i l-am dat. Mi s-a părut textul cel mai accesibil pe care-l aveam.

47.

Săptămâna a trecut între așteptări lungi și întâlniri care se consumau prea repede. Cei doi băieți aveau un program pe care-l respectau cu strictețe. Se trezeau la șase dimineața, învățau până la ora prânzului, la trei se așterneau la dum ca să vină la întâlnirea cu noi, la șapte plecau, cinau și se apucau din nou de învățat. Nino n-a apărut niciodată singur. El și Bruno, deși fiind atât de diferiți în tot, se înțelegeau foarte bine și, mai ales, păreau capabili să dea ochii cu noi numai împreună.

Pinuccia n-a împărtășit de la bun început teoria bunei înțelegeri dintre ei. A susținut că nu erau în mod deosebit nici prieteni, nici solidari. După ea, era o relație care se baza în întregime pe răbdarea lui Bruno, care avea un caracter frumos și de aceea accepta, fără să se vaite, ca Nino să-i facă capul mare de dimineața până seara cu tâmpeniile care-i ieșeau încontinuu pe gură.

— Tâmpenii, da, a repetat, dar apoi s-a scuzat oarecum ironic că definise în felul acela discuțiile care-mi plăceau mult și mie. Sunteți studenți, a spus, și e logic că vă înțelegeți numai între voi; dar ne îngăduiți să ne plictisim un pic?

Mie mi-au plăcut mult cuvintele alea. Au confirmat în prezența Lilei, martor tăcut, că între mine și Nino era un fel de relație exclusivă, în care era dificil să te integrezi. Dar într-o zi Pinuccia le-a zis lui Bruno și Lilei, pe un ton depreciativ: — Să-i lăsăm pe-ăștia doi să facă pe intelectualii și hai să mergem să înotăm, că apa e bună.

Să facă pe intelectualii era, evident, un mod de a spune că lucrurile pe care le spuneam nu ne interesau cu adevărat, că era o atitudine, o interpretare. Și în timp ce mie nici formula aceea nu mi-a displăcut în mod special, chestia l-a enervat oarecum pe Nino, care și-a întrerupt fraza la jumătate. A sărit în picioare, a alergat să se arunce în apă fără să-i pese de temperatura apei, ne-a stropit în timp ce înaintam în apă zgribulite și îl rugam să înceteze. Apoi a început să se lupte cu Bruno ca și cum ar fi voit să-l înece.

Iată, m-am gândit, e plin de gânduri mari, dar dacă vrea, știe să fie și vesel și distractiv. De ce atunci mie îmi arată numai fața lui serioasă? Galiani l-a convins că sunt interesată doar de studiu? Sau eu sunt cea care, din cauza ochelarilor, a felului în care vorbesc, las această impresie?

Din momentul acela am simțit cu mâhnire tot mai mare că timpul după-amiezii trecea în fugă. În urma sa rămâneau cuvinte pline de nerăbdarea lui de a se exprima și de a mea de a anticipa un concept, de a-l auzi că era de acord cu mine. Nu mă mai lua de mână, nu mă mai invita să mă așez pe marginea prosopului său. Când îi vedeam pe Bruno și pe Pinuccia râzând pentru prostii, îi invidiam, mă gândeam: cât mi-ar plăcea să râd cu Nino în același fel: nu vreau nimic, nu aștept nimic, aș vrea doar puțin mai multă apropiere, fie chiar și respectuoasă, ca aceea dintre Pinuccia și Bruno.

Lila părea să aibă alte probleme. Toată săptămâna a fost liniștită. Petrecea mare parte a dimineții în apă înotând înainte și înapoi pe o linie paralelă cu plaja, la câțiva metri de țărm. Pinuccia și cu mine îi țineam companie, insistând să-i arătăm cum se face chiar dacă acum înota mult mai bine decât noi. Dar ne apuca frigul repede și alergam să ne așezăm pe nisipul arzător, în timp ce ea continua să se antreneze cu mișcări din brațe calme, lovitori ușoare ale picioarelor, mușcând ritmat aerul cum o învățase Sarratore tatăl. Trebuie mereu să exagereze, bombănea Pinuccia la soare, mângâindu-și burta. Și eu adesea mă ridicam și strigam: „Gata cu înotatul, stai în apă de prea mult timp, o să răcești”. Dar Lila nu mă asculta și ieșea doar când era deja vineție, cu ochii albi, cu buzele albastre și cu buricele degetelor încrețite. O așteptam pe mal

cu prosopul ei încălzit de soare, i-l puneam pe umeri și o ștergeam energic.

Când soseau cei doi băieți, care nu ne-au ocolit în nicio zi, fie făceam o baie împreună — dar Lila în general refuza, stătea așezată pe prosop să ne privească de pe mal —, fie mergeam toți la plimbare și ea rămânea în urmă adunând scoici, fie, dacă eu și Nino începeam să vorbim despre câte-n lună și-n stele, ea stătea să asculte cu multă atenție, dar intervenind rar. Pentru că între timp apăruseră mici obiceiuri, m-a impresionat cât de mult ținea să fie respectate. De exemplu, Bruno sosea mereu cu băuturi reci, pe care le lua de pe drum, de la un așezământ balnear. Într-o zi i-a atras atenția că pentru mine cumpărase un sifon în vreme ce eu în general luam un suc de portocale. Eu am spus: „Mulțumesc, Bruno, e bine așa“, dar ea l-a obligat să se ducă să mi-l schimbe. De exemplu, Pinuccia și Bruno la un anumit moment al după-amiezii se duceau să caute cocos proaspăt și, deși ne rugau să-i însoțim, Lilei nu i-a trecut niciodată prin minte s-o facă, și nici mie și lui Nino. A devenit astfel complet normal ca ei să plece uscați, să se întoarcă uzi și să care cocos cu pulpa foarte albă, astfel încât dacă întâmplător uitau de el, Lila întreba: „Și azi unde-i cocosul?“

Și la conversațiile dintre mine și Nino ținea mult. Când vorbeam prea mult de fleacuri, devenea nerăbdătoare și îi spunea: „N-ai citit nimic interesant astăzi?“ Nino zâmbea bucuros, divaga puțin, apoi începea cu temele care îi plăceau lui. Vorbea și vorbea, dar n-au fost niciodată reale conflicte între noi: eu eram aproape întotdeauna de acord cu el, iar dacă Lila intervenea ca să obiecteze, o făcea scurt, cu tact, fără să exagereze niciodată dezacordul.

Într-o după-amiază el discuta de un articol foarte critic despre funcționarea școlii publice și a început să vorbească rău despre clasele primare făcute în cartier. Eu am fost de acord, am povestit despre loviturile de nua peste mâini pe care ni le dădea Oliviero când greșeam și, de asemenea, de competițiile dure de abilitate la care ne supunea. Dar Lila, surprinzându-mă, a spus că școala elementară a fost foarte importantă pentru ea și a laudat-o pe învățătoarea noastră într-o italiană pe care n-o mai auzisem de mult timp, atât de precisă, atât de intensă, încât Nino n-a întrerupt-o niciodată ca să-și spună părerea, ci a stat s-o asculte cu multă atenție. La final a spus câteva fraze generice despre nevoile diferite pe care le avem și despre cum aceeași experiență poate satisface necesitățile unuia și poate fi insuficientă pentru altul.

A mai fost un caz în care Lila și-a exprimat dezacordul ca o persoană

educată și într-o italiană elevată. Mă simțeam tot mai mult adepta teoriilor bazate pe intervenții adecvate care, dacă erau aplicate la momentul potrivit, ar fi rezolvat problemele, ar fi anulat nedreptățile și ar fi prevenit conflictele. Învățasem rapid acea schemă de gândire — la asta am fost mereu bună — și o puneam în practică de fiecare dată când Nino vorbea despre chestiuni despre care citise ici și colo: colonialism, neocolonialism, Africa. Dar într-o după-amiază, Lila i-a spus încet că nu mai exista nimic care să poată împiedica inevitabilul conflict dintre cei bogați și cei săraci.

— De ce?

— Cei care stau dedesubt vor să meargă deasupra, cei care stau deasupra vor să rămână deasupra și, într-un fel sau altul, ajung întotdeauna să se scuipe și să se ia la șuturi.

— Tocmai de aceea ideea e să rezolvi problemele înainte să se ajungă la violență.

— Cum? Ducându-i pe toți deasupra sau târându-i pe toți dedesubt?

— Găsind un punct de echilibru între clase.

— Un punct unde? Cei de dedesubt se întâlnesc la jumătatea drumului cu cei de deasupra?

— Să zicem că da.

— Și cei de deasupra coboară dedesubt de bunăvoie? Și cei de dedesubt renunță să meargă mai sus?

— Dacă se lucrează la rezolvarea rezonabilă a problemelor, da.

Nu ești convinsă?

— Nu. Clasele nu joacă țurca, ci se luptă, iar lupta e pe viață și pe moarte.

— Asta crede Pasquale, am spus eu.

— Acum o cred și eu, a răspuns ea calmă.

În afară de acele puține schimburi față-n față, au existat rar, între Lila și Nino, cuvinte care să nu fie mediate de mine. Lila nu i se adresa niciodată direct, și nici Nino nu i se adresa ei. Păreau stânjeniți unul de celălalt. Am văzut-o mult mai în largul ei cu Bruno care, deși fiind taciturn, a reușit, grație amabilității lui, tonului plăcut cu care uneori îi spunea doamna Carracci, să stabilească o anumită familiaritate între ei. De exemplu, odată, când am făcut o baie lungă toți împreună și Nino m-a surprins, renunțând să înoate în larg, lucru care mă ținea cu sufletul la gură. Ea i-a cerut lui Bruno, și nu lui, să-i arate la câte brațe trebuia să scoată capul din apă și să respire. Băiatul, prompt, i-a făcut o demonstrație. Dar Nino s-a enervat că nu fusese luat în considerare

pentru măiestria lui la înot și a intervenit făcând mișto de Bruno pentru brațele lui scurte și pentru ritmul slab. Apoi a voit să-i arate el Lilei cum se înoată corect. Ea l-a observat cu atenție și imediat l-a imitat. Mă rog, în cele din urmă Lila înota atât de bine, că Bruno i-a spus Esther Williams de Ischia, voind să spună că devenise la fel de pricepută ca diva-înotătoare din filme.

Când am ajuns la sfârșitul săptămânii — îmi amintesc că era o splendidă dimineață de sâmbătă, aerul era încă proaspăt și mirosul intens al pinilor ne-a însoțit tot drumul, până când am ajuns la plajă

— Pinuccia a spus în mod categoric:

— Fiul lui Sarratore e cu adevărat insuportabil.

Eu l-am apărut prudent pe Nino. Am spus pe un ton competent că atunci când înveți, când devii pasionat de lucruri, simți nevoia să-ți comunici pasiunile celorlalți și pentru el așa stăteau lucrurile. Lila n-a părut convinsă, a spus o frază care mi s-a părut ofensivă: — Dacă lui Nino îi scoți din cap lucrurile pe care le-a citit, nu mai găsești nimic.

Am sărit:

— Nu e adevărat. Eu îl cunosc și are o grămadă de calități. Pinuccia, în schimb, i-a dat dreptate cu entuziasm. Dar Lila, poate fiindcă acel consens nu i-a plăcut, a spus că nu explicase bine și a răsturnat brusc sensul frazei, ca și cum ar fi formulat un exercițiu de exprimare, iar acum, după ce s-a auzit spunând-o, s-ar fi căit și ar fi făcut orice ca să remedieze. El, a explicat, capătă obiceiul de a crede că numai marile probleme contează și, dacă poate, va trăi toată viața cu gândul la ele, fără să se lase deranjat de altceva: nu ca noi, care ne gândim numai la treburile noastre: banii, casa, soțul, copiii.

Mie nu mi-a plăcut nici acel sens. Ce voia să spună? Că pentru Nino n-ar fi contat sentimentele pentru persoane, că destinul lui era să trăiască fără iubire, fără copii, fără căsnicie? M-am forțat să spun: — Știi că are o logodnică și că ține mult la ea? Își scriu o dată pe săptămână.

Pinuccia a intervenit:

— Bruno nu e logodit, dar e în căutarea femeii lui ideale și cum o găsește, se căsătorește și fac mulți copii.

Apoi, fără o legătură evidentă, a oftat:

— Chiar a zburat săptămâna asta.

— Nu te bucuri? Acum se întoarce soțul tău, am replicat eu.

A părut aproape jignită de posibilitatea că aș putea să-mi imaginez că întoarcerea lui Rino ar deranja-o în vreun fel. A exclamat:

— Bineînțeles că mă bucur! Lila atunci m-a întrebat:

— Și tu te bucuri?

— Că se întorc soții voștri?

— Nu, ai înțeles foarte bine întrebarea.

Înțelesesem, dar n-am recunoscut. Voia să spună că a doua zi, duminică, în timp ce ele ar fi fost ocupate cu Stefano și Rino, eu aș fi avut cum să mă întâlnesc cu cei doi băieți singură. În plus, aproape sigur, la fel ca săptămâna precedentă, Bruno și-ar fi văzut de-ale lui și eu aș fi petrecut după-amiaza cu Nino. Și avea dreptate, era exact ce speram. De zile întregi, înainte să adorm, mă gândeam la sfârșitul de săptămână. Lila și Pinuccia ar fi avut bucuriile lor conjugale, eu aș fi avut micile bucurii ale fetei necăsătorite cu ochelari care-și petrece viața învățând: o plimbare, să te ții de mână. Sau, cine știe, poate și mai mult. Am sugerat râzând:

— Ce trebuie să înțeleg, Lila? Ferice de voi că sunteți căsătorite.

48.

Ziua s-a scurs lent. În timp ce eu și Lila stăteam liniștite la soare așteptând momentul în care Nino și Bruno ar fi sosit cu băuturile răcoritoare, starea Pinucciei a început, fără motiv, să se înrăutățească. Vorbea nervos și puțin la intervale tot mai scurte. Fie se temea că cei doi n-or să vină, fie spunea că nu ne puteam irosi timpul așteptând ca ei să apară. Când băieții au apărut la timp cu obișnuitele băuturi, a fost arțăgoasă și a zis că se simțea obosită. Dar după câteva minute, tot prost dispusă, s-a răzgândit și a fost de acord să meargă după cocos.

În ce-o privește pe Lila, a făcut un lucru care nu mi-a plăcut. Toată săptămâna nu-mi vorbise despre cartea pe care i-o împrumutasem, de fapt uitasem de ea. Dar imediat cum Pinuccia și Bruno s-au îndepărtat, ea l-a întrebat direct pe Nino, fără a aștepta să întrețină el conversația: — Ai fost vreodată la teatru?

— Uneori.

— Și ți-a plăcut?

— N-a fost rău.

— Eu n-am fost niciodată, dar am văzut la televizor.

— Nu e același lucru.

— Știu, dar e mai bine decât deloc.

Și atunci a scos din geantă cartea pe care i-o dădusem eu, volumul care

cuprindea teatrul lui Beckett, și i-a arătat-o.

— Ai citit-o pe asta?

Nino a luat cartea, a examinat-o și a recunoscut stânjenit:

— Nu.

— Deci există cărți pe care nu le-ai citit.

— Da.

— Ar trebui s-o citești.

Lila a început să vorbească despre carte. Spre surpriza mea, s-a implicat mult, a făcut-o în felul ei de odinioară, alegând cuvintele astfel încât să ne facă să vedem persoane și lucruri, dar și emoția pe care le-o dădea reînnoindu-le, înviindu-le. A spus că nu era de așteptat războiul atomic, în carte era ca și cum deja ar fi avut loc. Ne-a povestit îndelung despre o doamnă care se numea Winnie și care, la un moment dat, exclama: o altă zi frumoasă! Ea însăși a declamat cuvintele acelea, tulburându-se într-atât, încât vocea i-a tremurat puțin: o altă zi frumoasă, cuvinte insuportabile, pentru că nimic, nimic, ne-a explicat, în viața lui Winnie, nimic în gesturi, nimic în mintea ei nu era frumos, nici în ziua aceea, nici în zilele care trecuseră. Dar, a adăugat, o impresionase mai mult un anume Dan Rooney. Dan Rooney, a spus, e trist, dar nu se lamentează, deoarece consideră că viața e mai bună fără vedere și, dimpotrivă, ajunge să se întrebe dacă devenind surd și mut viața n-ar fi și mai mult viață, viață pură, viață fără altceva decât viață.

— De ce ți-a plăcut? a întrebat Nino.

— Nu știu încă dacă mi-a plăcut.

— Te-a intrigat însă.

— M-a făcut să mă gândesc. Ce înseamnă că viața e mai viață fără vedere, fără auz, chiar și fără cuvinte?

— Poate e doar o găselniță.

— Nu, ce găselniță? Acolo e un lucru care sugerează alte o mie, nu e o găselniță.

Nino n-a ripostat. A spus doar, uitându-se fix la coperta cărții ca și cum și aceea ar fi trebuit descifrată:

— Ai terminat-o?

— Da.

— Mi-o împrumuți și mie?

Rugămintea aceea m-a dezorientat, m-a durut. Nino spusese, îmi aminteam bine, că literatura nu-l interesa mai deloc, altele erau lecturile lui preferate. I-l dădusem pe Beckett Lilei tocmai pentru că știam că n-aș fi putut să-l folosesc în conversațiile cu el. Și acum, că ea îi vorbea

despre cartea asta, nu doar că o asculta, dar i-o și cerea cu împrumut. Am spus: — E a lui Galiani, mi-a dat-o ea.

— Tu ai citit-o? m-a întrebat el.

A trebuit să recunosc că nu, n-o citisem, dar am adăugat imediat:

— Mă gândeam să încep în seara asta.

— După ce o termini, mi-o dai?

— Dacă te interesează așa de mult, m-am grăbit să spun, citește- o tu mai întâi.

Nino mi-a mulțumit, a râcâit cu unghia urma unui țânțar de pe copertă și a spus, adresându-i-se Lilei:

— O citesc într-o noapte și mâine vorbim despre ea.

— Mâine nu, nu ne vedem.

— De ce?

— Stau cu soțul meu.

— Aha.

Mi s-a părut enervat. Am așteptat trepidând să mi se adreseze mie ca să mă întrebe dacă noi doi o să ne vedem. Dar, cu o izbucnire de nemulțumire, a spus: — Nici eu nu pot mâine. La Bruno vin în seara asta părinții lui și trebuie să merg să dorm la Barano. Mă întorc luni.

Bruno? Luni? Speram să-mi spună să mă duc după el la Maronti. Dar era distrat, poate că era cu mintea încă la Rooney care, nemulțumit că e orb, voia să devină și surd și mut. Nu mi-a spus nimic.

49.

Când ne întorceam acasă, i-am spus Lilei:

— Dacă-ți împrumut o carte, care, de altfel, nu e a mea, te rog să n-o iei la plajă. Nu pot să i-o dau înapoi lui Galiani cu nisip în ea.

— Scuze, a spus ea și m-a pupat veselă pe obraz.

Poate ca să fie iertată, a vrut să care atât geanta mea, cât și pe cea a Pinucciei.

Încet m-am înseninat. M-am gândit că Nino nu întâmplător făcuse aluzie la faptul că se ducea la Barano: voia să știu și să decid pe cont propriu dacă merg după el acolo. Așa e el, mi-am spus, simțindu-mă tot mai ușurată, are nevoie să fie urmat: mâine mă scol devreme și mă duc. Pinuccia a fost cea care a rămas prost dispusă. De obicei se enerva

ușor, dar se îmbuna repede, în special acum când sarcina nu doar că îi împlânzise corpul, dar și caracterul. În schimb, a devenit tot mai încrunțată.

— Ți-a zis ceva antipatic Bruno? am întrebat-o, la un moment dat.

— Sigur că nu.

— Dar ce s-a întâmplat?

— Nimic.

— Nu te simți bine?

— Mă simt foarte bine, nu știu nici eu ce am.

— Du-te să te pregătești că acum sosește Rino.

— Da.

Dar a rămas cu costumul ud pe ea să răsfoiască un roman ilustrat. Lila și cu mine ne-am făcut frumoase, Lila mai ales s-a gătit de parcă se ducea la o petrecere, și ea nimic. Atunci chiar și Nunzia, care robotea tăcută pentru cină, a zis încet: — Pinù, ce-i, scumpo, nu te duci să te-mbraci?

Niciun răspuns. Abia când a auzit zgomotul motocicletelor Lambretta și vocile celor doi tineri care strigau, Pina a sărit în picioare și a alergat să se închidă în dormitor, urlând: — Nu-l lăsați să intre, vă rog.

Am petrecut o seară confuză, care, într-un fel sau altul, a ajuns să-i zăpăcească și pe soți. Stefano, deja învățat cu caracterul permanent conflictual al Lilei, s-a trezit nesperat în față cu o fată foarte afectuoasă, înclinată să se lasă în voia mângâierilor și a săruturilor fără obișnuita neplăcere; în schimb Rino, care era învățat cu dulcegăriile lipicioase ale Pinucciei, încă și mai lipicioase acum că era însărcinată, a fost dezamăgit pentru că soția nu i-a alergat în întâmpinare pe scări. A trebuit să se ducă s-o caute în dormitor și când, în sfârșit, a îmbrățișat-o, a simțit imediat că ea se prefăcea să se arate bucuroasă. Mai mult. În timp ce Lila a râs mult când, după câteva pahare de vin, cei doi tineri chercheliți au început cu aluziile lor sexuale, manifestându-și astfel dorința, Pinuccia, atunci când Rino i-a șoptit râzând nu știu ce frază la ureche, s-a retras brusc și a șuiert într-o italiană preară: — Încetează, ești un bătăran. El s-a enervat:

— Mie-mi spui bătăran? Bătăran?

Ea a mai rezistat câteva minute, apoi buza de jos a început să-i tremure și s-a refugiat în dormitor.

— E sarcina, a spus Nunzia, trebuie să ai răbdare.

Tăcere. Rino a terminat de mâncat, apoi a izbucnit, s-a dus la soție. Nu s-a mai întors.

Lila și Stefano au decis să facă o plimbare cu Lambretta, să vadă plaja

noaptea. Ne-au lăsat răsând între ei și giugiulindu-se. Eu am strâns masa, luptându-mă ca de obicei cu Nunzia care nu voia să mă lase să mișc un deget. Am vorbit puțin despre momentul în care îl cunoscuse pe Fernando și se îndrăgostiseră și a spus ceva care m-a impresionat mult: „Ții toată viața la persoane despre care nu știi niciodată cine sunt cu adevărat“. Fernando fusese și bun, și rău, și ea ținuse foarte mult la el, dar îl și urâse: „Așa că“, a subliniat, „nu-s motive de îngrijorare: Pinucciei îi merge pe dos, dar pe urmă își revine; și îți amintești cum s-a întors Lina din voiajul de nuntă? Ei bine, uită-te acum la ei. Toată viața e așa: o dată încasezi lovituri, altă dată sărutări“.

M-am dus în cămăruța mea și am încercat să termin Chabod, dar mi-a revenit în minte cât de încântat fusese Nino de felul în care Lila îi vorbise despre acel Rooney și mi-a trecut cheful să pierd vremea cu ideea de națiune. Și Nino e ambiguu, m-am gândit, e dificil să înțelegi cine e. Părea că nu-i pasă de literatură, dar Lila ia la întâmplare o carte despre teatru, zice două tâmpenii și el devine pasionat. Am căutat printre volume alte chestii literare, dar nu aveam. În schimb, mi-am dat seama că lipsea o carte. Era posibil? Galiani îmi dăduse șase. Pe una acum o avea Nino, pe una o citeam eu, pe marmura pervazului erau trei. Unde era a șasea? M-am uitat peste tot, și sub pat, și între timp mi-am amintit că era o carte despre Hiroshima. M-am neliniștit, cu siguranță o luase Lila când eram la toaletă să mă spăl. Ce i se întâmpla? După ani de cizmărie, logodnă, iubire, mezelărie, negoțuri cu frații Solara, hotărâse să redevină cum fusese în clasele primare? Desigur, un semnal existase deja: voise să facă pariul acela care, dincolo de rezultatele lui, fusese cu siguranță un mod de a-mi arăta dorința ei de a reîncepe să învețe. Dar existase vreo urmare, făcuse cu adevărat vreun efort? Nu. În schimb, fuseseră de ajuns pălăvrăgelile lui Nino, șase după-amiezi la soare pe plajă, ca să-i redea dorința de a învăța, eventual să intre din nou în competiție cu mine? De aceea o elogiase pe învățătoarea Oliviero? De aceea credea că e frumos să fii pasionat toată viața numai de lucrurile importante, și nu de cele banale? Am ieșit din cămăruța mea evitând scârțâitul ușii, în vârful picioarelor.

Casa era tăcută, Nunzia se dusesse la culcare, Stefano și Lila nu se întorseseră încă. Am intrat în camera lor: un haos de haine, pantofi, valize. Pe un scaun am găsit volumul, se intitula Raze din cenușă. O luase fără să-mi ceară voie, ca și cum lucrurile mele ar fi fost ale ei, ca și cum ceea ce eram i-aș fi datorat ei, ca și cum și contribuția lui Galiani la formarea mea ar fi depins de faptul că ea, cu un gest distrat, cu o frază

abia schițată, mă adusese în situația de a-mi câștiga acel privilegiu. M-am gândit să-mi iau cartea înapoi. Dar mi-a fost rușine, m-am răzgândit și am lăsat-o acolo.

50.

A fost o duminică plicticoasă. Am suferit de căldură toată noaptea, nu îndrăzneam să deschid fereastra de teama țânțarilor. Am adormit, m-am trezit, apoi am adormit la loc. Să merg la Barano? De ce? Să petrec ziua jucându-mă cu Ciro, Pino și Clelia, în timp ce Nino făcea lungi băi sau stătea la soare fără să scoată un cuvânt, într-un conflict surd cu tatăl lui? M-am trezit târziu, la zece, și imediat cum am deschis ochii m-a ajuns de foarte departe o senzație de dor care m-a neliniștit.

Am aflat de la Nunzia că Pinuccia și Rino se duseseră deja la plajă, în timp ce Stefano și Lila încă dormeau. Am înmuiat pâinea în cafeaua cu lapte fără chef, am renunțat definitiv la Barano și m-am dus la plajă nervoasă, întristată.

Acolo i-am găsit pe Rino, care dormea la soare, cu părul ud și corpul greoi revărsat cu burta în jos pe nisip, și pe Pinuccia care se tot plimba în sus și în jos pe țârm. Am invitat-o să mergem spre izvorul de apă termală, dar a refuzat nepolitic. M-am plimbat îndelung singură înspre Forio, ca să mă liniștesc.

Dimineața a trecut cu greu. La întoarcere am făcut o baie și m-am întins la soare. A trebuit să-i ascult pe Rino și pe Pinuccia care, ca și cum n-aș fi fost acolo, își șopteau fraze de genul acesta: — Nu pleca!

— Am slujba: pantofii trebuie să fie gata pentru toamnă. I-ai văzut, îți plac?

— Da, dar chestiile pe care te-a pus Lila să le adaugi sunt urâte, scoatele.

— Nu, vin bine.

— Vezi? Tot ce spun eu pentru tine n-are nicio importanță.

— Nu e adevărat.

— E foarte adevărat, nu mai ții la mine.

— Țin la tine și știi cât îmi placi.

— Da' de unde, uite ce burtă am.

— Sărut de zece mii de ori burta asta. Toată săptămâna nu fac decât să

mă gândesc la tine.

— Atunci nu te duce la muncă.

— Nu pot.

— Înseamnă că în seara asta plec și eu.

— Am plătit deja partea noastră, trebuie să rămâi în vacanță.

— Nu mai vreau.

— De ce?

— Pentru că imediat cum adorm, visez foarte urât și stau trează toată noaptea.

— Și când dormi cu sora mea?

— Și mai rău, sora ta dacă m-ar putea omorî, m-ar omorî.

— Du-te să dormi cu mama.

— Mama ta sforăie.

Tonul Pinucciei era insuportabil. Întreaga zi n-am putut înțelege motivul acelei văicăreli. Că dormea puțin și rău era adevărat. Dar că voia ca Rino să rămână, că voia să plece cu el mi s-a părut o minciună. La un moment dat mi s-a părut că încerca să-i spună ceva ce nici ei nu-i era clar și că de aceea se manifesta atât de insistent. Dar apoi am lăsat-o baltă, m-a acaparat altceva. Exuberanța Lilei, întâi de toate.

Când a apărut pe plajă cu soțul, mi s-a părut și mai fericită decât în seara dinainte. Voia să-i arate cum învățase să înoate și împreună s-au dus departe de mal — la apă adâncă, spunea Stefano, chiar dacă, în realitate, s-au îndepărtat doar câțiva metri. Ea, elegantă și precisă în mișcările din brațe și în modul ritmat cu care deja învățase să-și miște capul ca să respire scoțând gura din apă, l-a lăsat repede în urmă. Apoi s-a oprit ca să-l aștepte răzând, în timp ce el se apropia cu mișcări din brațe caraghioase, cu capul rigid, pufnind peste apa care-l stropea în față.

Veselia i-a crescut după-amiaza când au plecat la plimbare cu Lambretta. Și Rino voia să hoinărească puțin și fiindcă Pinuccia a refuzat — se temea să nu cadă și să piardă copilul — el mi-a spus: „Vino tu, Lenù“. Am trăit pentru prima dată acea experiență. Stefano care gonea în față, Rino care-l urma, și vânt, și teamă de a nu cădea sau de a nu ne izbi de ceva, și o încântare tot mai mare, mirosul puternic emanat de spatele transpirat al soțului Pinucciei, îngâmfarea lui care-l împingea să nu respecte regulile și să răspundă celor care protestau în stilul celor din cartier, frânând brusc, amenințând, mereu gata să se încaiere ca să-și afirme dreptul lui de a face ce voia. A fost distractiv, o întoarcere la emoțiile de fetiță rău crescută, foarte diferite de cele pe care mi le dădea

Nino când apărea de-a lungul plajei, după-amiaza, împreună cu prietenul lui.

În duminica aceea i-am pomenit adesea pe cei doi băieți: îmi plăcea mai ales să rostesc numele lui Nino. Am observat repede că atât Pinuccia, cât și Lila, se comportau de parcă nu ne întâlniserăm toate trei împreună cu Bruno și Nino, ci doar eu. Rezultatul a fost că atunci când soții lor și-au luat la revedere ca să alerge să prindă vaporetul, Stefano mi-a zis să-l salut din partea lui pe fiul lui Soccavo, de parcă aș fi fost singura care urma să-l întâlnească din nou, iar Rino a făcut mișto de mine: „Îți place mai mult fiul poetului sau fiul mezelarului? Care e mai frumos, după tine?” Ca și cum soția și sora lui n-ar fi avut suficiente informații ca să-și exprime părerea. La sfârșit, m-au enervat amândouă din cauza modului în care au reacționat la plecarea soților. Pinuccia a devenit veselă, a simțit nevoia să-și spele părul care — a spus cu voce tare — era plin de nisip. Lila a pierdut vremea prin casă fără niciun chef, apoi s-a dus să se întindă pe patul nefăcut fără să-i pese de dezordinea din cameră. Când am apărut să-i spun noapte bună, am văzut că nici măcar nu se dezbrăcase: citea cartea despre Hiroshima cu ochii mijiiți și cu fruntea încruntată. Nu i-am reproșat, am spus doar, poate cu ceva asprime în glas: — Cum se face că, pe neașteptate, ți-a revenit cheful de citit?
— Nu-i treaba ta, mi-a răspuns.

51.

Luni, Nino a apărut, aproape o stafie evocată de dorința mea, nu la patru după-amiaza, ca de obicei, ci la zece dimineața. Surpriza a fost mare. Noi trei de-abia ajunseserăm pe plajă, ranchiunoase, fiecare convinsă că celelalte au ocupat prea mult timp baia, Pinuccia foarte nervoasă pentru că i se stricase părul în timpul somnului. Ea a vorbit prima, amenințătoare, aproape agresivă. L-a întrebat pe Nino, înainte ca el să ne explice cum de-și modificase radical programul.

— Bruno de ce n-a venit, avea ceva mai bun de făcut?

— Sunt încă părinții lui acasă, pleacă la prânz.

— Pe urmă vine?

— Cred că da.

— Pentru că dacă nu vine, eu mă întorc să mă culc, cu voi trei mă

plictisesc.

Și în timp ce Nino ne povestea ce urâtă fusese duminica lui la Barano, astfel încât o ștersese de acolo dis-de-diminează și venise direct pe plajă, ea a intervenit o dată sau de două ori plângăcioasă: cine vine să facă o baie cu mine? Pentru că atât eu, cât și Lila am ignorat-o, s-a dus singură în apă, țâfnoasă.

Ce să-i faci! Noi am preferat să ascultăm atent lista pe care o făcuse Nino cu nedreptățile la care-l supusese tatăl lui. Un impostor, l-a definit, un trântor. Se stabilise la Barano prelungindu-și concediul pentru nu știu ce boală falsă, care însă îi fusese certificată de un medic al ENPAS, prieten de-al lui.

— Tata, ne-a spus dezgustat, personifică pe deplin negarea interesului general.

Și atunci, fără întrerupere, a făcut ceva neprevăzut. Cu o mișcare neașteptată, care m-a făcut să tresar, s-a aplecat și m-a pupat pe obraz, un sărut puternic, zgomotos, apoi a spus: — Sunt foarte bucuros să te văd.

Apoi, cu o ușoară stânjenală, ca și cum și-ar fi dat seama că expansivitatea aceea putea fi nepoliticoasă față de Lila, a spus:

— Pot să te pup și pe tine?

— Desigur, a răspuns Lila, consimțind, și el a pupat-o ușor, fără zgomot, un contact abia perceptibil.

După care a început să vorbească agitat despre textele de teatru ale lui Beckett: ah, cât îi plăcuseră tipii aceia îngropați până la gât în pământ; și cât era de frumoasă fraza despre foc pe care prezentul îl aprinde în tine; și, chiar dacă printre numeroasele lucruri sugestive pe care le spuneau Maddie și Dan Rooney îi fusese dificil să identifice citatul ales de Lila, ei bine, ideea că viața se simte mai mult când ești orb, surd, mut și, eventual, fără gust și simț tactil, era interesantă; după el, însemna: să abolim toate filtrele care ne împiedică să savurăm deplin această condiție hic et nunc.

Lila a rămas perplexă și a zis că viața în stare pură o înfricoșă.

Apoi a spus cu oarecare emfază:

— Viața fără să vezi și fără să vorbești, fără să vorbești și fără să asculți, viața fără un acoperământ, fără un recipient, e deformată.

N-a recurs chiar la cuvintele acestea, dar sigur a spus

„deformată“, cu o expresie de repulsie. Nino a repetat cu jumătate de gură:

— Deformată, ca și cum termenul ar fi fost un cuvânt urât.

Apoi a reînceput să discute, dar într-un mod și mai agitat, până când brusc și-a scos tricoul arătându-se în toată zveltețea lui măslinie, ne-a luat pe amândouă de mână și ne-a târât în apă în timp ce eu strigam foarte fericită: — Nu nu nu, mi-e frig. Și el răspundea:

— Iată în sfârșit o altă zi frumoasă. Și Lila râdea.

Așadar, m-am gândit bucuroasă, Lila greșește. Așadar, există cu siguranță un alt Nino: nu doar băiatul tenebros, nu doar cel pe care-l emoționează doar reflecția asupra stării generale a lumii, ci și acest băiat, acest băiat care se joacă, care ne târăște precipitat în apă, care ne înșfacă, ne strânge, ne trage spre el, înoată, se lasă ajuns din urmă, se lasă prins, se lasă împins de amândouă sub apă și se preface că se sufocă, se preface că îl înecăm.

Când a venit Bruno, lucrurile s-au îmbunătățit și mai mult. Ne-am plimbat toți împreună și Pinucciei, încet, încet, i-a revenit bunadispoziție. Avea chef să facă baie din nou, să mănânce cocos. Din acel moment, și toată săptămâna care a urmat, am considerat absolut firesc ca băieții să vină la noi pe plajă deja la zece dimineața și să rămână până la apus, când noi spuneam: — Trebuie să mergem, altfel Nunzia se înfurie, și ei se resemnau să se retragă ca să învețe puțin.

Câtă familiaritate, de-acum! Dacă Bruno îi spunea Lilei doamna Carracci ca să facă mișto de ea, ea îi trăgea în joacă un pumn în umăr și îl fugărea amenințându-l. Dacă arăta prea multă grijă față de Pinuccia pentru că ea purta în pânțele un copil, aceasta îl lua de braț și spunea: „Să mergem, repede, vreau un sifon“. În ce-l privește pe Nino, acum mă lua deseori de mână, îmi pune un braț în jurul umerilor și în timpul asta își trecea unul și în jurul umerilor Lilei, îi apuca arătătorul, degetul mare. Distanțele precaute au dispărut. Am devenit un grup de cinci tineri care se distrau din mai nimic. Și am trecut de la un joc la altul, cine pierdea plătea gaj. Gajurile erau aproape întotdeauna sărutări, dar sărutări în glumă, evident: Bruno trebuia să sărute picioarele pline de nisip ale Lilei, Nino mâna mea, și apoi obrazii, fruntea, pavilionul unei urechi cu zgomot. Am făcut și întreceri lungi cu rachetele și mingea zbura prin aer respinsă de lovitura seacă pe pielea întinsă, iar Lila era pricepută, Nino la fel. Dar cel mai agil și mai precis era Bruno. El și Pinuccia au câștigat mereu, atât împotriva mea și a Lilei, cât și împotriva Lilei și a lui Nino, cât și împotriva lui Nino și a mea. Au câștigat și pentru că toți ne propuseserăm să o tratăm cu amabilitate. Ea alerga, se întindea, se rostogolea în nisip uitând de starea ei și atunci o lăsam să câștige, chiar și numai ca s-o liniștim. Bruno o certa cu bunătate, o pune să stea jos, spunea gata și

striga: „Punct pentru Pinuccia, foarte bună“.

A început astfel să se îtească un soi de fericire care a traversat orele și zilele. Nu mi-a mai displicut că Lila îmi lua cărțile, dimpotrivă, mi s-a părut ceva frumos. Nu mi-a mai displicut că, atunci când se încingeau discuțiile, ea își spunea tot mai des părerea și Nino o asculta cu atenție și părea lipsit de replică. Am considerat, dimpotrivă, incitant faptul că în acele împrejurări el înceta pe neașteptate să i se adreseze ei și trecea brusc să discute cu mine, ca și cum asta îl ajuta să-și regăsească convingerile.

Așa s-a întâmplat când Lila și-a etalat lectura despre Hiroshima. S-a născut o discuție foarte încordată, pentru că Nino, am înțeles, era atât de critic față de Statele Unite și nu-i plăcea că americanii aveau o bază militară la Napoli, dar era și atras de modul lor de viață, spunea că vrea să-l studieze. De aceea a fost dezamăgit când Lila a spus, aproximativ, că a arunca bombe atomice asupra Japoniei fusese o crimă de război, ba mai mult decât o crimă de război — războiul n-avea mai deloc legătură — fusese o crimă a trufiei.

— Îți amintesc de Pearl Harbor, a zis el prudent.

Eu nu știam ce era Pearl Harbor, dar am descoperit că Lila știa. I- a spus că Pearl Harbor și Hiroshima erau două lucruri incomparabile, că Pearl Harbor era o acțiune de război lașă și Hiroshima era o oroare feroce, răzbunătoare și descreierată, mai rea, mult mai rea, decât decimările naziste. Și a conchis: americanii ar trebui judecați ca unul dintre cei mai răi criminali, care fac lucruri înspăimântătoare doar ca să-i terorizeze pe cei care rămân în viață și să-i țină îngenuncheați. Aplombul ei era atât de mare, că Nino, în loc să treacă la contraatac, a tăcut gânditor. Apoi, iată, mi s- a adresat mie ca și cum ea n-ar fi existat. A spus că problema nu era nici ferocitatea, nici răzbunarea, ci urgența de a pune capăt celui mai atroce dintre războaie și, totodată, folosind arma aceea teribilă, tuturor războaielor. A vorbit pe un ton scăzut, privindu-mă drept în ochi, ca și cum l-ar fi interesat numai aprobarea mea. Și a fost un moment foarte frumos. El însuși era foarte frumos când făcea asta. Mă emoționam într-atât încât îmi dădeau lacrimile și făceam eforturi să mi le rețin.

Apoi am ajuns din nou la ziua de vineri, una foarte caldă petrecută în mare parte în apă. Și ceva, brusc, ne-a stricat din nou buna dispoziție.

Urcam către casă, tocmai ne despărțiserăm de cei doi băieți. Soarele apunea și cerul era albastru-rozaliu când Pinuccia, care devenise dintr-odată tăcută după multe ore de dezinvoltură exagerată, a aruncat geanta pe jos, s-a așezat pe marginea străzii și a început să urle de furie, mici

strigăte ascuțite, aproape niște schelălăieli.

Lila a mijit ochii, a privit-o fix ca și cum n-ar fi văzut-o pe cumnata ei, ci ceva urât pentru care nu era pregătită. Eu m-am întors speriată, am întrebat: — Pina, ce e, nu te simți bine?

— Nu suport costumul ăsta ud.

— Toate avem costumul ud.

— Pe mine mă enervează.

— Liniștește-te, hai, vino. Nu-ți mai e foame?

— Nu-mi spune liniștește-te. Mă enervezi când spui liniștește-te.

Nu te mai suport, Lenù, pe tine și liniștește-te ăsta al tău.

Și a reînceput cu chelălăitul ei, lovindu-se peste coapse.

Am simțit că Lila se îndepărta fără să ne aștepte. Am simțit că făcea asta nu de nervi sau din indiferență, ci din cauza aceluia comportament arzător, care îi provoca arsuri dacă stătea prea aproape. Am ajutat-o pe Pinuccia să se ridice și i-am cărat geanta.

52.

Încet, încet s-a liniștit, dar a petrecut seara îmbufnată, ca și cum i- am fi făcut cine știe ce nedreptate. Pentru că la un moment dat a fost mojică și cu Nunzia, a criticat mâncarea în mod urât, Lila a izbucnit și a trecut brusc la un dialect feroce cu care și-a revărsat asupra ei toate insultele pline de fantezie de care era capabilă. Pina a hotărât că în noaptea aceea va dormi cu mine.

S-a tot agitat în somn. În plus, în două, în cămăruță, nu puteai respira de căldură. Jilavă de transpirație, m-am resemnat să deschid fereastra și m-au chinuit țânțarii. Asta mi-a alungat somnul definitiv, am așteptat zorile și m-am ridicat.

Acum eram și eu foarte prost dispusă, aveam trei sau patru înțepături pe față care mă desfigurau. M-am dus în bucătărie, unde Nunzia spăla rufele noastre murdare. Și Lila se sculase deja, mâncase supa de lapte și citea altă carte de-a mea, cine știe când mi- o furase. Cum m-a văzut, mi- a aruncat o privire curioasă și a întrebat cu o neliniște autentică, la care nu mă așteptam: — Cum se simte Pinuccia?

— Nu știu.

— Ești nervoasă?

- Da, n-am închis ochii și uite ce am pe față.
- Nu se vede nimic.
- Tu nu vezi nimic.
- Nici Nino și Bruno n-or să vadă nimic.
- Ce legătură are?
- Tu ții la Nino?
- Ți-am zis de o sută de ori că nu.
- Calmează-te.
- Sunt calmă.
- Să fim atente la Pinuccia.
- Fii tu atentă, e cumnata ta, nu a mea.
- Ești nervoasă.
- Da da și iarăși da.

Ziua a fost și mai călduroasă decât precedenta. Ne-am dus la plajă într-o stare de agitație, proasta dispoziție trecea de la una la alta ca o infecție. La jumătatea drumului, Pinuccia și-a dat seama că nu-și luase prosopul și a avut o altă criză de nervi. Lila a continuat drumul cu capul în jos fără măcar să se întoarcă.

- Mă duc să ți-l aduc eu, m-am oferit.
- Nu, mă întorc acasă, n-am chef de plajă.
- Te simți rău?
- Mă simt foarte bine.
- Atunci?
- Uite câta burta am.

M-am uitat la burta ei, i-am spus fără să mă gândesc:

- Și eu? Nu vezi înțepăturile de pe fața mea?

A început să urle, mi-a zis ești o cretină și a șters-o cu pas alert ca s-o ajungă din urmă pe Lila.

Odată ajunse la plajă, și-a cerut scuze, a șoptit ești atât de cumsecade, că uneori mă înfurii.

- Nu sunt cumsecade.
- Voiam să spun că ești bună la suflet.
- Nu sunt deloc.

Lila, care încerca în toate felurile să ne ignore și țintuia cu privirea marea în direcția Forio, a spus rece:

- Încetați, vin.

Pinuccia a tresărit. „Marele învățat“, a șoptit cu o neașteptată moliciune a vocii și și-a dat cu ruj chiar dacă avea deja destul.

Cei doi băieți, în ce privește proasta dispoziție, nu erau mai prejos. Nino

a folosit un ton sarcastic, adresându-i-se Lilei:

— În seara asta vin soții?

— Bineînțeles.

— Și ce-o să faceți frumos?

— Mâncăm, bem și mergem la culcare.

— Și mâine?

— Mâine o să mâncăm, o să bem și o să mergem la culcare.

— Rămân și duminică seara?

— Nu, duminică mâncăm, bem și dormim numai după-amiază.

Am făcut eforturi să spun, ascunzându-mă în spatele unui ton autoironic:

— Eu sunt liberă: nu mănânc, nu beau, nu mă duc la culcare.

Nino m-a privit ca și cum și-ar fi dat seama de ceva ce nu observase niciodată, astfel că mi-am trecut o mână peste pometele drept, unde aveam o înțepătură mai umflată decât altele. Mi-a spus serios: — Bine, mâine ne vedem aici la șapte dimineața și apoi urcăm pe munte. La întoarcere, plajă până târziu. Ce zici?

Am simțit în vene căldura plăcută a exaltării și am zis ușurată:

— Bine, la șapte, aduc eu de mâncare. Pinuccia a întrebat dezolată:

— Și noi?

— Voi îi aveți pe soți, a murmurat el și a rostit soți ca și cum ar fi spus broaște-râioase, șerpi, păianjeni, iar ea s-a ridicat brusc în picioare și s-a dus pe malul mării.

— E puțin prea sensibilă în perioada asta, am scuzat-o, dar din cauza sarcinii, de obicei nu e așa.

Bruno a spus pe tonul lui răbdător:

— Mă duc cu ea să luăm cocos.

Noi l-am urmărit cu privirea în timp ce, mic, dar bine făcut, cu un torace puternic și coapse tari, se mișca pe nisip cu pas liniștit, ca și cum soarele neglijase să încingă granulele pe care călca. Când Bruno și Pinuccia au pornit spre complex, Lila a spus: — Hai să înotăm.

53.

Am pornit toți trei spre mare, eu în mijloc între ei doi. E dificil de povestit senzația de desăvârșire care mă cuprinsese când Nino îmi spusese: mâine ne vedem aici la șapte. Sigur că-mi părea rău pentru dispoziția

oscilantă a Pinucciei, dar era o părere de rău firavă, nu putea să-mi strice starea de bine. Eram, în sfârșit, mulțumită de mine, de duminica lungă și intensă care mă aștepta; și între timp mă simțeam mândră să fiu acolo, în acel moment, cu oamenii care contaseră dintotdeauna în viața mea, mai mult decât părinții și frații. I-am luat pe amândoi de mână, am scos un strigăt de fericire, i-am tras în apa rece ridicând așchii de spumă reci ca gheața. Ne-am cufundat împreună ca și cum am fi fost un organism unic. Cum am intrat ne-am desprins degetele. Nu-mi plăcuse niciodată frigul apei în păr, pe țeastă, în urechi. M-am cufundat imediat, suflând apa. Dar am văzut că ei deja înotau și am început să înot și eu, ca să nu-i pierd. S-a dovedit imediat dificil: nu eram capabilă să înotez drept, cu capul în apă și cu mișcări de brațe calme; brațul drept era mai puternic decât cel stâng, deviam; îmi făceam griji să nu înghit apă sărată. Am încercat să mă țin după ei străduindu-mă să nu-i pierd din vedere în ciuda miopiei. S-au oprit, m-am gândit. Inima îmi bătea puternic, am încetinit și m-am oprit în sfârșit să plutesc, admirându-i pentru cum înotau spre orizont cu încredere, unul lângă altul.

Poate că se îndepărtau prea mult. Și eu, de altfel, cuprinsă de entuziasm, înotasem mult dincolo de linia de siguranță imaginară care, în mod normal, îmi permitea să mă întorc la mal cu câteva mișcări din brațe și dincolo de care Lila însăși nu trecuse niciodată. Dar acum iat-o acolo, la întrecere cu Nino. Deși fără experiență, nu ceda, voia să țină pasul cu el, înainta tot mai mult.

Am început să mă îngrijorez. Dacă își pierde puterile? Dacă se simte rău? Nino e priceput, o va ajuta. Dar dacă îl apucă o crampă, dacă și el cedează? Am privit în jur, curentul mă trăgea spre stânga.

Nu-i pot aștepta aici, trebuie să mă întorc. Am aruncat o privire înspre apă și a fost o greșală. Azuriul devenea imediat albastru-închis, apoi se întuneca precum noaptea, în ciuda faptului că soarele strălucea, suprafața mării sclipea și nori destrămați foarte albi se lungeau pe cer. Am perceput abisul, i-am simțit lichiditatea fără puncte de sprijin, l-am simțit ca pe o groapă cu morți din care cine știe ce putea urca într-o clipă, să mă atingă ușor, să mă prindă, să mă muște, să mă tragă la fund.

Am încercat să mă liniștesc, am strigat: Lila. Ochii fără ochelari nu mă ajutau, erau învinși de licărirea apei. M-am gândit la excursia cu Nino de-a doua zi. M-am întors încet, pe spate, vâslind din picioare și din brațe până când am ajuns la mal.

Acolo m-am așezat jumătate în apă, jumătate pe uscat. Le-am zărit cu greu capetele lor negre plutitoare abandonate pe suprafața mării și m-am

simțit ușurată. Lila nu doar că era bine, dar reușise, îi făcuse față lui Nino. Ce căpoasă e, ce exagerată e, ce curajoasă e. M- am ridicat și m- am dus lângă Bruno care stătea lângă lucrurile noastre.

— Unde e Pinuccia? am întrebat.

A surâs timid, cu o părere de rău tănuită.

— A plecat.

— Unde?

— Acasă, zice că trebuie să facă bagajele.

— Bagajele?

— Vrea să plece, nu vrea să-și lase soțul singur atât de mult timp.

Mi-am luat lucrurile și, după ce l-am rugat să nu-i piardă din vedere pe Nino și mai ales pe Lila, cu apa încă picurând de pe mine, am alergat să încerc să înțeleg ce altceva se întâmpla cu Pina.

54.

A fost o după-amiază dezastruoasă, căreia i-a urmat o seară și mai dezastruoasă. Am descoperit că Pinuccia își făcea într-adevăr bagajele și Nunzia nu reușea s-o liniștească.

— Nu trebuie să-ți faci griji, îi spunea cu calm, Rino știe să-și spele chiloții, știe să-și gătească, și apoi e tatăl lui acolo, sunt prietenii. El nu crede deloc că tu stai aici ca să te distrezi, înțelege că stai aici ca să te odihnești și să faci un copil frumos și sănătos. Hai, te ajut să pui totul la loc. Eu n-am călătorit niciodată, dar astăzi bani sunt, slavă Domnului, și deși nu trebuie să-i irosiți, puțină bunăstare nu e păcat, v-o puteți permite. Așa că, Pinù, te rog, fata mea: Rino a muncit toată săptămâna, e obosit, e pe cale să sosească. Nu-l lăsa să te găsească așa, că-l cunoști, ăla se îngrijorează și, dacă se îngrijorează, îl apucă dracii și dacă îl apucă dracii, care e rezultatul? Rezultatul e că tu vrei să pleci ca să fii alături de el, el a plecat ca să fie alături de tine, și acum când vă întâlniți și ar trebui să fiți bucuroși, în schimb vă înjunghiați. Ți se pare frumos?

Dar Pinuccia era insensibilă la motivele pe care i le prezenta Nunzia. Atunci am început să i le înșir și eu, așa încât am ajuns în punctul în care noi îi scoteam lucrurile din valize și ea le pune la loc, urla, se calma și apoi o lua de la capăt.

La un moment dat s-a întors și Lila. S-a sprijinit de cadrul ușii și a stat să privească încruntată, cu ridul lung și orizontal de pe frunte, acel spectacol haotic al Pinucciei.

— Totul în regulă? am întrebat-o. A făcut semn că da.

— Acum chiar te pricepi să înoți. N-a zis nimic.

Avea expresia cuiva nevoit să-și reprime simultan bucuria și spaima. Se vedea că scandalul Pinucciei i se părea din ce în ce mai insuportabil. Cumnata puneă din nou în scenă hotărâri de plecare, cuvinte de adio, tristețe pentru că uitase diverse chestii, oftaturi pentru Rinuccio al ei, totul traversat în mod contradictoriu de regretul după mare, miresmele grădinilor, plajă. Și totuși, Lila nu spunea nimic, niciuna din frazele ei malițioase și nici măcar vreo replică sarcastică. În fine, ca și cum n-ar fi fost vorba de o invitație la disciplină, ci de anunțul unui eveniment iminent care ne pândea pe toate, i-a ieșit pe gură doar: — Sosesc.

În momentul acela Pinuccia s-a prăbușit pe pat, lângă valizele închise. Lila s-a strâmbat și s-a retras să se aranjeze. S-a întors după scurtă vreme într-o rochie roșie foarte mulată și părul foarte negru strâns. A fost prima care a recunoscut zgomotul motocicletelor Lambretta, a ieșit la fereastră și a făcut semne entuziasmate de salut. Apoi s-a întors serioasă spre Pinuccia și, cu vocea ei cea mai disprețuitoare, a șuierat: — Du-te să te speli pe față și scoate-ți costumul ăla ud.

Pinuccia s-a uitat la ea fără să reacționeze. Între cele două fete a trecut ceva foarte rapid, o săgetare invizibilă a sentimentelor lor secrete, o rafală cu particule infinitezimale trase din străfundul lor, o scuturătură și un tremur care au durat o lungă secundă și pe care eu am simțit-o perplexă, dar pe care n-am reușit s-o înțeleg; în vreme ce ele da, s-au înțeles, una pe alta în ceva, iar Pinuccia știa că Lila îi știe secretul, o înțelegea și voia s-o ajute chiar dacă se purta disprețuitor. De aceea a ascultat-o.

55.

Stefano și Rino au dat buzna înăuntru. Lila a fost și mai afectuoasă decât săptămâna precedentă. L-a îmbrățișat pe Stefano, s-a lăsat îmbrățișată, a țipat de bucurie când el a scos din buzunar un etui și ea l-a deschis și a găsit în el un lăntișor de aur cu un pandantiv în formă de inimă.

Bineînțeles, și Rino îi adusese un cadouș Pinucciei, care a făcut tot posibilul să reacționeze precum cumnata ei, dar în ochi i se citea suferința fragilității. Astfel, sărutările lui Rino, îmbrățișările și cadoul n-au avut nevoie de mult timp ca să îndepărteze imaginea de soție fericită pe care și-o conturase în grabă. Gura a început să-i tremure, micul izvor al lacrimilor a țâșnit și ea a zis cu voce sugrumată:

— Am făcut bagajele. Nu vreau să mai rămân aici niciun minut în plus, vreau să stau numai și numai cu tine.

Rino a zâmbit, l-a emoționat toată dragostea aceea și a izbucnit în râs. Apoi a spus:

— Și eu vreau să stau numai și numai cu tine.

În fine, a înțeles că soția lui nu-i comunica doar cât îi lipsise și cât i-ar fi lipsit mereu, ci că într-adevăr voia să plece, că totul era pregătit pentru plecare și stăruia în hotărârea ei cu un plâns autentic, insuportabil.

S-au închis în dormitor să discute, însă discuția a durat puțin.

Rino s-a întors la noi, urlând la mama lui:

— Mamă, vreau să știu ce s-a întâmplat.

Și, fără să aștepte răspuns, s-a adresat agresiv și surorii lui:

— Dacă e vina ta, nici Dumnezeu nu mă oprește să-ți sparg fața. Apoi a strigat la soția lui, în cealaltă cameră:

— Gata, m-am săturat, vino aici imediat, sunt obosit, vreau să mănânc.

Pinuccia a reapărut cu ochii umflați. Când a văzut-o, Stefano a glumit încercând să reducă dramatismul situației, și-a îmbrățișat sora și a oftat:

— Ah, iubirea, voi, femeile, ne faceți să ne ieșim din minți.

Apoi, parcă și-a amintit dintr-odată cauza principală a nebuniei lui și a sărutat-o pe Lila pe buze. A observat nefericirea celui alt cuplu și s-a simțit fericit pentru cât de neașteptat de fericiți erau ei.

Ne-am așezat toți la masă și Nunzia ne-a servit în tăcere, pe rând. Dar de data asta Rino a fost cel care n-a mai rezistat, a urlat că nu-i mai era foame, a aruncat farfuria plină cu spaghete cu scoici în mijlocul bucătăriei. Eu m-am speriat, iar Pinuccia a început din nou să plângă. Și chiar și Stefano și-a pierdut tonul foarte controlat și i-a spus soției, sec:

— Să mergem, te duc la restaurant.

Printre protestele Nunziei și chiar și ale Pinucciei au părăsit bucătăria. În tăcerea care a urmat am auzit Lambretta care se îndepărta.

Am ajutat-o pe Nunzia să curețe podeaua. Rino s-a ridicat, s-a dus în dormitor. Pinuccia a alergat să se închidă în baie, dar a ieșit după puțin timp și s-a dus după soțul ei, închizând ușa camerei. Abia atunci a izbucnit Nunzia, uitând de rolul ei de soacră docilă.

— Ai văzut ce-l pune proasta aia pe Rinuccio să îndure? Ce i s-a întâmplat?

I-am spus că nu știam, și era adevărat, dar am petrecut seara s-o consolez povestind despre sentimentele Pinucciei. Am spus că dacă aș fi purtat eu un copil în burtă, aș fi dorit, la fel ca ea, să fiu mereu lângă soțul meu ca să mă simt protejată, ca să fiu sigură că responsabilitatea mea de mamă era dublată de responsabilitatea lui de tată. Am spus că dacă Lila era acolo ca să facă un copil, și se vedea că tratamentul era potrivit, că marea îi făcea bine — era suficient să privești fericirea care-i exploda pe față când sosea Stefano —, Pinuccia era deja plină până la refuz de iubire și voia să i-o ofere pe toată lui Rino în fiecare minut al zilei și al nopții, altfel o apăsa și suferea.

A fost o oră liniștită, eu și Nunzia în bucătăria acum în ordine. Farfuriile și oalele fuseseră spălate cu grijă și acum străluceau, iar ea mi-a spus: — Ce bine vorbești, Lenù, se vede că vei avea un viitor foarte frumos.

I s-au ivit lacrimi în ochi și a spus în șoaptă că Lila ar fi trebuit să învețe, era destinul ei.

— Dar soțul meu nu voia, a adăugat, și eu n-am știut să mă lupt: atunci nu aveam bani și, totuși, ea ar fi putut fi ca tine; în schimb s-a căsătorit, a pornit pe o altă cale de pe care nu te poți întoarce, viața ne duce unde vrea ea.

Mi-a urat multă fericire.

— Cu un tânăr foarte frumos care a studiat la fel ca tine, a spus și m-a întrebat dacă într-adevăr îmi plăcea fiul lui Sarratore.

Am negat, dar i-am mărturisit că a doua zi mă voi duce pe munte împreună cu el. A fost bucuroasă, m-a ajutat să pregătesc niște sandviciuri cu salam și brânză. Le-am împachetat, le-am pus în sac împreună cu prosopul și toate cele care mi-ar fi putut fi de folos. M-a rugat să fiu înțeleaptă ca întotdeauna și ne-am spus noapte bună.

M-am dus să mă închid în cămăruță, am citit puțin, dar neatentă. Ce frumos ar fi fost să ies dimineața devreme, cu aerul proaspăt în nări. Cât îmi plăcea marea, cu tot cu Pinuccia, cu plânsetele ei, cu cearta din seara aia, iubirea pacificatoare care creștea între Lila și Stefano săptămână de săptămână. Și cât îl doream pe Nino. Și cât era de plăcut să-i am acolo cu mine, în fiecare zi, pe el și pe prietena mea, bucuroși toți trei în ciuda neînțelegerilor, în ciuda sentimentelor rele care nu întotdeauna rămâneau tăcute în abisul negru.

I-am auzit pe Stefano și Lila care se întorceau. Vorbeau și râdeau înfundat. Ușile s-au deschis, s-au închis, apoi s-au deschis din nou. Am

auzit robinetul, clătirea. Apoi am stins lumina, am ascultat freamătul ușor al trestiei, agitația cotețului de pui și am adormit.

Dar m-am trezit imediat, era cineva în cameră.

— Eu sunt, a șoptit Lila.

Am simțit-o că stătea pe marginea patului și am dat să aprind lumina.

— Nu, a spus, stau doar o clipă. Am aprins-o oricum, m-am ridicat.

Stătea acolo în fața mea, într-o cămășuță de noapte de un roz-pal. Avea pielea atât de bronzată, că ochii păreau albi.

— Ai văzut ce departe m-am dus?

— Ai fost grozavă, dar m-ai făcut să mă îngrijorez.

A clătinat din cap cu mândrie și a surâs, voind parcă să spună că de-acum marea îi aparținea. Apoi a devenit serioasă.

— Trebuie să-ți spun ceva.

— Ce?

— Nino m-a sărutat, a spus dintr-o suflare, ca un om care, făcând în mod spontan o mărturisire, încearcă să-și ascundă și lui însuși ceva și mai greu de mărturisit. M-a sărutat, dar eu am ținut buzele strânse.

56.

Povestea a fost detaliată. Ea, istovită de înotul acela lung și totuși mulțumită că dăduse proba aceea de curaj, se sprijinise de el ca să facă mai puțin efort. Dar Nino profitase de apropiere și-și apăsase cu putere buzele peste buzele ei. Ea-și ferecase imediat gura și, chiar dacă el încercase să i-o deschidă cu vârful limbii, n-o întredeschisese deloc. „Ești nebun“, îi spusese respingându-l, „sunt căsătorită“. Dar Nino îi răspunsese: „Eu țin la tine de mult mai demult decât soțul tău, încă de când am făcut întrecerea aia în clasă“. Lila îl rugase să nu mai încerce niciodată și începuseră să înoate din nou spre mal.

— M-au durut buzele de cât apăsa și încă mă dor, a conchis.

Se aștepta să reacționez, dar am reușit să nu pun întrebări sau să fac comentarii. Când m-a sfătuit să nu mă duc la munte cu el decât dacă ne însoțea și Bruno, i-am spus cu răceală că dacă Nino m-ar fi sărutat și pe mine, n-aș fi găsit nimic rău în asta. Eu nu eram căsătorită și nici măcar logodită.

— Păcat doar, am adăugat, că nu-mi place: sărutul lui mi-ar da impresia

că pun gura pe un șoarece mort.

În punctul acela m-am prefăcut că nu pot să-mi rețin un căscat și ea, după o privire ce părea afectuoasă și, totodată, admirativă, s-a dus la culcare. De când a ieșit din cameră până în zori n-am făcut decât să plâng.

Astăzi simt o anume stinghereală să-mi reamintesc cât am suferit, n-am nicio înțelegere pentru mine însămi cea de atunci. Dar în cursul acelei nopți mi s-a părut că nu mai am motive să trăiesc. De ce Nino se comportase în felul acela? O săruta pe Nadia, mă săruta pe mine, o săruta pe Lila. Cum putea fi aceeași persoană pe care o iubeam, atât de serioasă, atât de plină de gânduri? Au trecut orele, dar mi-a fost imposibil să accept că pe cât era de profund în abordarea marilor probleme ale lumii, pe atât era de superficial în iubire. Am început să mă îndoiesc de mine însămi, greșisem, mă iluzionasem. Era posibil ca eu, scundută, prea plină, ochelarișă, eu diligentă, dar nu inteligentă, eu care mă prefăceam cultă, informată când nu eram, să mă fi putut gândi că-i plac chiar și numai pentru o vacanță? Și, de altfel, chiar crezusem așa ceva? Mi-am examinat detaliat comportamentul. Nu, nu eram în stare să-mi spun cu claritate dorințele. Nu doar că eram atentă să le ascund față de ceilalți, dar mi le mărturiseam mie însămi în mod sceptic, fără convingere. De ce nu-i spusese niciodată Lilei clar ce simțeam pentru Nino? Și acum, de ce nu urlasem la ea suferința pe care mi-o provocase cu acea mărturisire în plină noapte, de ce nu-i dezvăluisem că înainte s-o sărute pe ea, Nino mă sărutase pe mine? Ce mă făcea să mă comport așa? Îmi reprimam sentimentele pentru că eram speriată de violența cu care, în schimb, în adâncul meu, îmi doream lucruri, persoane, laude, victorii? Mă temeam că violența aceea, dacă n-aș fi obținut ce-mi doream, mi-ar fi explodat în piept, luând calea celor mai rele impulsuri, de exemplu, cel care mă îndemnase să-i compar frumoasa gură a lui Nino cu carnea unui șoarece mort? Tot de asta, atunci când făceam un pas în față, eram tot timpul pregătită să mă trag înapoi? De aceea aveam tot timpul disponibil un zâmbet fermecător, un râset vesel când lucrurile ieșeau rău? De aceea, mai devreme sau mai târziu, găseam oricum scuze plauzibile pentru toți cei care mă făceau să sufăr?

Întrebări și lacrimi. Se lumina de ziuă când mi s-a părut că înțeleg ce se întâmplase. Nino crezuse sincer că o iubește pe Nadia. Cu siguranță, animat de laudele profesoarei Galiani, mă privise ani la rând cu stimă și sinceră simpatie. Dar acum, la Ischia, o întâlnise pe Lila și înțelesese că ea fusese încă din copilărie — și ar fi fost mereu în viitor — unica și

adevărata lui iubire. Ei, da, sigur așa se întâmplase. Și cum să-i reproșezi? A cui era vina? Era, în povestea lor, ceva intens, sublim: afinități elective. Am evocat versuri și romane ca să mă calmez. Poate, m-am gândit, învățatul îmi folosește doar la asta: la a mă liniști. Ea îi aprinsese flacăra în piept, el o păstrase ani de zile fără să-și dea seama de asta: acum că flacăra aceea devenise o văpaie, nu putea decât s-o iubească. Chiar dacă ea nu-l iubea. Chiar dacă era căsătorită și deci inaccesibilă, interzisă: o căsnicie ține pentru totdeauna, dincolo de moarte. Cu condiția să nu încalci pactul și să fii condamnat la chinurile infernale până în ziua Judecății de Apoi. Mi s-a părut, când s-au ivit zorile, că limpezisem lucrurile. Iubirea lui Nino pentru Lila era o iubire imposibilă. Ca a mea pentru el. Și numai în acel cadru de imposibilă împlinire sărutul pe care i-l dăduse în mijlocul mării a început să mi se pară posibil de rostit.

Sărutul.

Nu fusese o alegere, se întâmplase: cu atât mai mult cu cât Lila știa să facă să se întâmple lucrurile. Eu, în schimb, nu. Ce voi face acum? Mă voi duce la întâlnire? Vom urca pe Epomeo? Sau nu? Voi pleca oare în seara asta cu Stefano și Rino? Voi spune că mi-a scris mama și are nevoie de mine? Cum să mă cațăr cu el pe munte când știi că o iubește pe Lila, că a sărutat-o? Și cum voi face să-i văd împreună în fiecare zi, în timp ce înoată ajungând tot mai departe? Eram istovită, am adormit. Când m-am trezit brusc, întrebările care- mi străbătuseră mintea îmbлъnziseră cu adevărat suferința. Am alergat la întâlnire.

57.

Eram sigură că nu va veni, în schimb, când am ajuns pe plajă, era deja acolo, fără Bruno. Dar am înțeles că nu avea chef să mergem către munte, să se avânte pe cărări necunoscute. S-a declarat gata să mergem dacă țineam eu morțiș, dar, cu căldura care era, mi-a prezis un efort la limita suportabilului și a zis că e imposibil să găsim ceva care să valoareze cât o baie bună în mare. Am început să mă îngrijorez, m-am gândit că-mi va spune că se întoarce să învețe. În schimb, pe neașteptate, mi-a propus să luăm o barcă. A numărat și renumărat banii pe care-i avea, eu am scos mărunțișul meu. A zâmbit, a spus cu

gentilețe: — Tu te-ai ocupat deja de sandviciuri, am eu grijă.

Câteva minute mai târziu eram pe mare, el la vâsle, eu așezată la pupa. M-am simțit mai bine. M-am gândit că poate Lila mă mințise, că el n-o sărutase. Dar într-un loc din mine știam bine că nu era așa: eu da, uneori mințeam, chiar și (sau în special) pe mine însămi; ea, în schimb, din câte îmi aminteam, n-o făcuse niciodată. De altfel, a fost de-ajuns să aștept puțin și a fost Nino cel care a lămurit lucrurile. Când am ajuns în mijlocul mării, a lăsat vâslele, s-a aruncat în apă, am făcut și eu la fel. N-a înotat după obiceiul lui până când se confunda cu unduirea ușoară a mării. S-a dus, în schimb, la fund, a dispărut, a reapărut mai încolo, s-a scufundat din nou. Eu, speriată de abis, am ocolit barca de câteva ori fără să îndrăznesc să mă îndepărtez prea mult, apoi am obosit și m-am ridicat în ea cu chiu, cu vai. Peste puțin timp a venit după mine și a început să vâslească energic, paralel cu coasta, spre Punta Imperatore. Până atunci schimbaserăm replici despre sandviciuri, despre căldură, despre mare, despre cât făcusem de bine să nu ne suim pe potecile de catări spre Epomeo. Spre uimirea mea tot mai mare, nu recursese încă la temeile despre care citea în cărți, în reviste, în ziare, chiar dacă eu, din când în când, temându-mă de tăcere, sugeram câteva fraze care să-i reaprindă pasiunea față de problemele lumii. Dar nimic, era cu mintea la altceva. Și, într-adevăr, la un moment dat, a lăsat vâslele, a fixat cu privirea puțin timp un perete stâncos, un zbor de pescăruși, apoi a spus: — Ți-a spus ceva Lina?

— Despre ce?

A strâns buzele stânjenit și a spus:

— Bine, îți spun eu ce s-a întâmplat: ieri am sărutat-o.

Acela a fost doar începutul. Restul zilei a trecut vorbind numai despre ei doi. Am făcut alte băi, s-a dus să exploreze stânci și grote, am mâncat sandviciurile, am băut toată apa pe care o adusesem, a dorit să mă învețe să vâslesc, dar n-am reușit deloc să vorbim despre altceva. Și ce m-a impresionat mai mult a fost că n-a încercat

nici măcar o dată să transforme, cum de obicei avea tendința să facă, problema lui particulară într-o problemă generală. Doar el și Lila, Lila și el. N-a spus nimic despre iubire. N-a spus nimic despre motivele pentru care ajungi să te îndrăgostești de o persoană și nu de alta. M-a interogat, în schimb, obsesiv în privința relației ei cu Stefano.

— De ce s-a căsătorit cu el?

— Pentru că s-a îndrăgostit de el.

— Nu se poate.

- Te asigur că e așa.
- S-a căsătorit cu el pentru bani, ca să-și ajute familia, ca să se aranjeze ea însăși.
- Dacă era doar pentru asta, putea să se mărite cu Marcello Solara.
- Cine e ăsta?
- Unul care are mult mai mulți bani decât Stefano și care a făcut multe nebunii ca s-o aibă.
- Și ea?
- Nu îl voia.
- Deci, după tine, s-a căsătorit cu mezelarul din dragoste.
- Da.
- Și ce e cu povestea asta că trebuie să facă băi ca să aibă copii?
- Așa i-a spus doctorul.
- Dar ea vrea copii?
- La început nu, acum nu mai știu.
- Și el?
- El da.
- E îndrăgostit de ea?
- Foarte mult.
- Și tu, din exterior, simți că între ei merge totul bine?
- Cu Lina nu merge niciodată totul bine.
- Adică?
- Au avut probleme încă din prima zi de căsnicie, dar din vina Linei care nu știe să se adapteze.
- Și acum?
- Acum merge mai bine.
- Nu cred.

S-a învățat în jurul acelei chestiuni, tot mai sceptic. Dar eu am insistat: Lila, în perioada aceea, își iubea soțul ca niciodată. Și cu cât el se arăta mai îndoit, cu atât eu măream doza. I-am spus în mod clar că între ei nu se putea întâmpla nimic, nu voiam să-și facă iluzii. Însă asta n-a folosit la epuizarea subiectului. Mi-a fost tot mai clar că ziua aceea între mare și cer ar fi fost cu atât mai plăcută pentru el cu cât i-aș fi vorbit mai mult despre Lila. Nu-l interesa că fiecare cuvânt de-al meu îl făcea să sufere. Îl interesa să-i povestesc tot ce știam, binele și răul, și să umplu minutele și orele noastre împreună cu numele ei. Ceea ce am făcut și, dacă la început asta m-a îndurerat, încet lucrurile s-au schimbat. Am simțit, în ziua aceea, că a vorbi cu Nino despre Lila putea fi, în săptămânile viitoare, o nouă fațetă a relației dintre noi trei. Nici eu, nici ea nu l-am fi

avut niciodată. Dar puteam obține amândouă, pentru toată perioada vacanței, atenția lui, ea ca obiect al unei pasiuni fără rezultat, eu ca sfătuitoare înțeleaptă care ținea sub control atât nebunia lui, cât și pe a ei. M-am consolată cu acea poziție de mediator. Lila dăduse fuga la mine să-mi vestească sărutul lui Nino; el, pornind de la mărturisirea acelui sărut, iată că stătea de vorbă cu mine o zi întreagă. Aș fi devenit necesară uneia și altuia.

De fapt, Nino deja nu se descurca fără mine.

— După tine, nu va ajunge niciodată să țină la mine? m-a întrebat la un moment dat.

— A luat o decizie, Nino.

— Care?

— Să-și iubească soțul, să aibă un copil cu el. E aici cu acest scop.

— Și iubirea mea pentru ea?

— Când ești iubit, tinzi să răspunzi iubirii. Probabil că se va simți răsplătită. Dar dacă nu vrei să suferi mai mult, nu te aștepta la altceva. Lina, cu cât e mai înconjurată de afecțiune și de respect, cu atât poate deveni mai crudă. A fost întotdeauna așa.

Ne-am despărțit după apus și puțină vreme am avut impresia că petrecusem o zi frumoasă. Dar deja pe drum a revenit indispoziția. Cum mă puteam gândi să suport sfâșierea aceea, să vorbesc cu Nino despre Lila, cu Lila despre Nino și în timpul ăsta să asist încă de a doua zi la polemicile lor, la jocuri, la îmbrățișări, la atingeri? Am ajuns acasă hotărâtă să anunț că mama mă voia înapoi în acasă. Dar imediat cum am intrat, Lila m-a luat dur: — Unde ai fost? Am venit să te căutăm. Aveam nevoie de tine, trebuia să ne ajuți.

Am aflat că nu avuseseră o zi bună. Din vina Pinucciei care-i chinase pe toți. În cele din urmă începuse să urle că dacă soțul ei n-o voia din nou acasă însemna că nu ținea la ea și atunci ea prefera să moară împreună cu copilul. Atunci Rino cedase și o luase cu el la Napoli.

58.

Am înțeles abia în ziua următoare ce însemna plecarea Pinucciei. Seara fără ea mi s-a părut frumoasă: gata cu văicărelile, casa s-a liniștit, timpul s-a târât silențios. Când m-am retras în cămăruța mea și Lila a venit după

mine, conversația a fost, în aparență, lipsită de tensiuni. Am fost cumpătată, atentă să nu spun nimic din ce simțeam cu adevărat.

— Ai înțeles de ce voia să plece? m-a întrebat Lila vorbind despre Pinuccia.

— Pentru că vrea să stea cu soțul ei. A făcut semn că nu și a spus serioasă:

— I s-a făcut frică de propriile ei sentimente.

— Adică?

— S-a îndrăgostit de Bruno.

Am fost uimită, nu mă gândisem deloc la acea posibilitate.

— Pinuccia?

— Da.

— Și Bruno?

— Nici măcar nu și-a dat seama.

— Ești sigură?

— Da.

— De unde știi?

— Bruno te vrea pe tine.

— Prostii.

— Mi-a zis Nino ieri.

— Mie azi nu mi-a zis nimic.

— Ce-ați făcut?

— Am luat o barcă.

— Tu și el singuri?

— Da.

— Despre ce ați vorbit?

— Despre toate.

— Și despre chestia aia pe care ți-am povestit-o?

— Care?

— Știi.

— Despre sărut?

— Da.

— Nu, nu mi-a zis nimic.

Deși amețită de orele în șir sub soare și de numeroasele băi, am reușit să nu spun nimic greșit. Când Lila s-a dus la culcare, mi s-a părut că plutesc pe cearșaf și că întunecata cămăruță era, în realitate, plină de lumini albastre și roșietice. Pinuccia plecase în mare grabă pentru că se îndrăgostise de Bruno? Bruno n-o voia pe ea, ci pe mine? M-am gândit din nou la relația dintre Pinuccia și Bruno, am reascultat fraze, tonuri, am

revăzut gesturi și m-am convins că Lila nu greșea. Am simțit dintr-odată multă simpatie pentru sora lui Stefano, pentru forța pe care o arătase impunându-și să plece. Dar faptul că Bruno mă voia pe mine nu m-a convins. Nici măcar nu mă privise vreodată. Dincolo de faptul că, dacă ar fi avut în cap ce spunea Lila, ar fi venit el la întâlnire și nu Nino. Sau cel puțin ar fi venit împreună. Și, oricum, indiferent dacă era adevărat sau nu, nu-mi plăcea: era prea scund, prea creț, fără frunte, cu dinți de lup. Nu și iar nu. Să-mi păstrez echilibrul, m-am gândit. Așa am să fac.

A doua zi am ajuns la plajă la zece și am descoperit că băieții erau deja acolo, se plimbau în sus și-n jos pe mal. Lila a explicat absența Pinucciei în câteva cuvinte: avea treabă, plecase cu soțul ei. Nici Nino, nici Bruno n-au arătat nici cel mai mic regret și asta m-a tulburat. Cum puteai să dispari așa, fără să lași un gol? Pinuccia fusese cu noi două săptămâni. Ne plimbaserăm toți cinci împreună, pălăvrăgiserăm, glumiserăm, făcuserăm baie. În acele cincisprezece zile i se întâmplase cu siguranță ceva care o marcaseră, care s-o facă să nu uite niciodată prima ei vacanță. Dar noi? Noi, care contaserăm mult pentru ea în feluri diferite, de fapt nu-i simțeam lipsa. Nino, de exemplu, n-a făcut niciun comentariu despre plecarea aceea neașteptată. Și Bruno s-a limitat să spună serios: — Păcat, nici nu ne-am luat la revedere.

După un minut deja se vorbea despre altceva, ca și cum ea n-ar fi venit niciodată la Ischia, la Citara.

Nu mi-a plăcut nici adaptarea rapidă a rolurilor. Nino, care ni se adresase întotdeauna atât mie, cât și Lilei (adică foarte des mie și atât), a început imediat să vorbească numai cu ea, ca și cum, fiind acum în patru, nu mai era necesar să-și asume sarcina de a sta de vorbă cu amândouă. Bruno, care până în urmă cu o săptămână nu făcuse altceva decât s-o bage în seamă pe Pinuccia, a început să se intereseze de mine în același mod timid și grijuliu, ca și cum nimic nu ne-ar fi deosebit vreodată pe una de cealaltă, nici măcar faptul că ea era căsătorită și însărcinată, iar eu nu.

La prima plimbare pe care am făcut-o de-a lungul malului, am pornit în patru, unii lângă alții. Dar curând Bruno a ochit o scoică răsturnată de val, a spus: „Frumoasă“ și s-a aplecat s-o ia. Eu, din bun simț, m-am oprit să-l aștept și el mi-a dăruit scoica, care nu era cine știe ce. Între timp, Nino și Lila au continuat să meargă, ceea ce ne-a transformat în două cupluri la plimbare pe țărmul mării, ei doi în față, noi doi în spate. Ei vorbeau însuflețit, în timp ce eu încercam să fac conversație cu Bruno, iar el se chinuia să facă același lucru cu mine. Am încercat să grăbesc pasul, dar el m-a ținut, fără niciun chef, în spate. Era dificil să stabilești un contact

real. Spunea lucruri generice, ce știu eu, despre mare, despre cer, despre pescăruși, dar era evident că interpreta un rol, cel care, după părerea lui, era potrivit pentru mine. Cu Pinuccia probabil că vorbise despre altceva, altfel era dificil de înțeles cum petrecuseră împreună atâta timp în armonie. De altfel, chiar dacă atinsese subiecte mai interesante, era dificil să descifrezi ce spunea. Dacă era vorba de a întreba cât e ceasul sau a cere o țigară sau puțină apă, avea o voce curată, avea o pronunție clară. Dar când începea cu rolul acela de tânăr atent (scoica, îți place, uite ce frumoasă e, ți-o dăruiesc), se încurca, nu vorbea nici în italiană, nici în dialect, ci într-o limbă stânjenită care-i ieșea joasă, lipsită de vlagă, ca și cum i-ar fi fost rușine de se spunea. Dădeam din cap că da, dar înțelegeam prea puțin și, între timp, ciuleam urechile ca să aud ce-și spuneau Nino și Lila.

Îmi imaginam că el începuse cu chestiunile serioase pe care le învăța sau că ea își expunea ideile care-i veneau din cărțile pe care mi le sustrăsese. Am încercat adesea să câștig teren ca să intervin în discuțiile lor. Dar de fiecare dată când am reușit să mă apropii suficient încât să prind câteva fraze, am rămas dezorientată. El, mi s-a părut, îi vorbea despre copilăria lui în cartier și o făcea pe un ton intens, chiar dramatic; ea îl asculta fără să-l întrerupă. M-am simțit indiscretă, m-am retras, am rămas definitiv în spate ca să mă plictisesc cu Bruno.

Chiar și când am decis împreună să facem o baie, n-am reușit să reconstitui la timp vechiul trio. Bruno, pe neașteptate, m-a împins în apă, m-am dus la fund și mi-am udat părul pe care nu voiam să-l ud. Când am ieșit din nou la suprafață, Nino și Lila pluteau câțiva metri mai încolo și continuau să-și vorbească, serioși. Au rămas în apă mult mai mult decât noi, dar fără să se îndepărteze prea mult de mal. Probabil că erau atât de prinși de chestiile pe care și le spuneau, că au renunțat și la bravada înotatului în largul mării.

După-amiaza târziu, Nino, pentru prima dată, mi s-a adresat mie. A întrebat în mod grosolan, ca și cum ar fi așteptat un răspuns negativ:

— De ce nu ne vedem după cină? Venim să vă luăm și vă conducem apoi.

Nu ne invitaseră niciodată să ieșim seara. Am aruncat o privire interogativă spre Lila, dar ea s-a uitat în altă parte. Am spus:

— Acasă e mama Lilei, n-o putem lăsa mereu singură.

Nino n-a răspuns, și nici prietenul lui nu i-a sărit în ajutor. Dar după ultima baie, înainte să ne despărțim, Lila a spus:

— Mâine-seară o să venim la Forio ca să-l sun pe soțul meu.

Eventual ieșim la o înghețată împreună.

Soluția aia a ei m-a enervat, dar și mai mult m-a enervat ce s-a întâmplat după aceea. Imediat ce băieții au pornit spre Forio, ea, deja în timp ce-și strângea lucrurile, a început cu reproșurile. Ca și cum, inexplicabil, dar incontestabil, eu aș fi fost vinovată de toate cele petrecute în acea zi, oră de oră, cu succesiunea de mici întâmplări, până la întrebarea lui Nino, până la contradicția clară dintre răspunsul meu și al ei.

— De ce ai stat numai cu Bruno?

— Eu?

— Da, tu. Să nu mai îndrăznești niciodată să mă lași singură cu ăla.

— Ce tot spui? Voi ați fost cei care ați luat-o la goană înainte fără să vă opriți vreodată să ne așteptați.

— Noi? Nino a luat-o la goană.

— Puteai să spui că trebuia să mă aștepți.

— Și tu puteai să-i spui lui Bruno: mișcă-te, altfel îi pierdem. Fă- mi o favoare: dat fiind că-ți place atâta, ieșiți voi seara, treaba voastră. Așa ești liberă să spui și să faci ce-ți place.

— Eu sunt aici pentru tine, nu pentru Bruno.

— Nu mi se pare că ești aici pentru mine, faci numai ce ai tu chef.

— Dacă nu-ți mai convine prezența mea, plec mâine dimineată.

— Da? Și mâine-seară la înghețată cu ăia doi trebuie să ies singură?

— Lila, tu ai zis că vrei să ieși la înghețată cu ei.

— Am fost obligată, trebuie să mă duc să-l sun pe Stefano și ce impresie lăsăm dacă dăm peste ei la Forio?

Am continuat pe tonul ăsta și acasă, după cină, în prezența Nunziei. N-a fost o ceartă reală, ci un schimb ambiguu cu înțepături perfide în care am încercat amândouă să ne comunicăm ceva fără să ne înțelegem cu adevărat. Nunzia, care ne asculta perplexă, la un moment dat a spus: — Mâine cinăm și pe urmă ies și eu la înghețată.

— E lung drumul, am spus. Dar Lila a intervenit brusc:

— Doar nu trebuie să mergem pe jos. Luăm un taxi, suntem bogate.

59.

A doua zi, ca să ne adaptăm noului orar al celor doi băieți, am ajuns pe

plajă la nouă în loc de zece, dar ei nu erau. Lila s-a enervat. Am așteptat, n-au apărut nici la zece, nici mai târziu. Au apărut abia la începutul după-amiezii și cu un aer zeflemist, foarte complice. Au spus că, dat fiind că urma să petreacă seara cu noi, hotărâseră să învețe înainte. Lila a avut o reacție care pe mine m-a uimit, întâi de toate: i-a gonit. A șuiertat, trecând la un dialect agresiv, că puteau merge să învețe când voiau, după-amiaza, seara, noaptea, imediat, nimeni nu-i reținea. Și pentru că Nino și Bruno au făcut eforturi să n-o ia în serios și au continuat să zâmbească de parcă ieșirea ei ar fi fost doar o găselniță spirituală, ea și-a pus rochia de plajă pe ea, și-a luat impetuos geanta și a pornit cu pași mari spre stradă. Nino a alergat după ea, dar s-a întors la scurt timp după cu o față de înmormântare. Nu era nimic de făcut, se enervase cu adevărat și nu voia să audă niciun argument.

— O să-i treacă, am spus, prefăcându-mă liniștită, și am făcut baie cu ei. M-am uscat la soare mâncând un sandvici, am pălăvrăgit puțin, apoi am anunțat că trebuia să mă duc și eu acasă.

— Și în seara asta? a întrebat Bruno.

— Lina trebuie să-l sune pe Stefano, o să fim acolo.

Dar răbufnirea ei mă tulburase rău. Ce însemnau tonul acela, comportamentul acela? Ce drept avea să se supere din cauza unei întâlniri nerespectate? De ce nu reușea să se abțină și îi trata pe cei doi tineri ca și cum ar fi fost Pasquale sau Antonio sau chiar frații Solara? De ce se comporta ca o fetiță capricioasă și nu ca doamna Carracci?

Am ajuns acasă, gâfâind, cu sufletul la gură. Nunzia spăla prosoape și costume de baie, Lila era în camera ei, așezată pe pat și, un lucru la fel de ciudat, scria. Avea caietul sprijinit pe genunchi, ochii mijiiți și fruntea încruntată, iar una din cărțile mele era abandonată pe cearșaf. De cât timp n-o mai văzusem scriind!

— Ai avut o reacție exagerată, i-am spus.

A dat din umeri, n-a ridicat ochii din caiet și a continuat să scrie toată după-amiaza.

Seara s-a dichisit ca atunci când trebuia să sosească soțul și ne-am dus la Forio. M-a izbit faptul că Nunzia, care nu făcea niciodată plajă și era foarte albă, a împrumutat înapoi rujul de la fiica ei ca să-și coloreze puțin buzele și obraji. A spus că nu vrea să pară deja moartă.

Am dat imediat peste cei doi băieți, erau nemișcați în fața barului ca niște santinele care stau de pază lângă adăpost. Bruno rămăsese în pantaloni scurți, își schimbase doar cămașa. Nino avea pantaloni lungi, o cămașă de un alb strălucitor și părul rebel atât de forțat aranjat, că mi s-a părut

imediat mai puțin frumos. Când au băgat de seamă prezența Nunziei, au devenit rigizi. Ne-am așezat sub o copertină, la intrarea în bar, și am comandat înghețată asortată. Nunzia, surprinzându-ne, a început să vorbească și nu s-a mai oprit. S-a adresat doar băieților. A lăudat-o pe mama lui Nino pentru cât și-o amintea de frumoasă; a povestit câteva episoade din timpul războiului, evenimente întâmplare în cartier, și l-a întrebat pe Nino dacă și amintea de ele; când el răspundea nu, ea răspundea matematic: „Întreab-o pe mama ta, ai să vezi că ea își amintește“. Lila a dat curând semne că nu mai suportă, a anunțat că era timpul să-i telefoneze lui Stefano și a intrat în bar, unde erau cabinele. Nino a amuțit și Bruno, prompt, l-a înlocuit în conversația cu Nunzia. Nu are, am observat enervată, sfielile pe care le arată de față cu mine.

— Scuzați-mă o clipă, a spus Nino la un moment dat, s-a ridicat și a intrat în bar.

Nunzia s-a agitat și mi-a șoptit la ureche:

— Doar nu se duce să plătească? Eu sunt cea mai bătrână și e datoria mea.

Bruno a auzit și a spus că era deja totul plătit, nici vorbă să ne imaginăm că ar fi lăsat o doamnă să plătească. Nunzia s-a resemnat, a trecut la a se informa despre fabrica de salamuri a tatălui, s-a lăudat cu soțul și cu fiul ei, care erau și ei patroni, aveau o fabrică de încălțăminte.

Lila, totuși, nu se întorcea și m-am îngrijorat. I-am lăsat pe Nunzia și pe Bruno să sporovăiască, am intrat și eu în bar. Când oare duraseră atât de mult conversațiile la telefon cu Stefano? M-am dus la cele două cabine telefonice, ambele erau goale. Am privit în jur, dar stând acolo îi deranjam pe fiii proprietarului care serveau la mese. Am ochit o ușă lăsată deschisă ca să se aerisească, dădea spre o curte. Am scos capul nesigură și am simțit un miros de roți vechi care se combina cu cel al unui coteț de pui. Curtea era goală, dar mi-am dat seama că pe o latură a zidului de împrejmuire era o deschizătură dincolo de care se întrevedea o grădină. Am traversat spațiul plin de fierărie ruginită și înainte să trec în grădină i-am văzut pe Lila și pe Nino. O licărire de noapte estivală atinge ușor plantele. Erau îmbrățișați, se sărutau. El îi ținea o mână sub fustă, ea încerca să i-o îndepărteze, dar în timpul ăsta continua să-l sărute.

M-am retras în grabă, încercând să nu fac zgomot. M-am întors în bar și i-am spus Nunziei că Lila era încă la telefon.

— Se ceartă?

— Nu.

Mă simțeam de parcă luasem foc, dar flăcările erau reci și nu simțeam nicio durere. E căsătorită, mi-am spus, e căsătorită de puțin mai mult de un an.

Lila s-a întors fără Nino. Era impecabilă și totuși i-am perceput dezordinea, în haine, în trup.

Am așteptat puțin, el n-a apărut și mi-am dat seama cât îi detestam pe amândoi. Lila s-a ridicat și a spus:

— Să mergem, e târziu.

Când eram deja în taxiul care trebuia să ne ducă acasă, Nino ne-a ajuns din urmă în fugă și a salutat cu veselie:

— Pe mâine, a strigat, cordial cum nu mi se întâmplase niciodată să-l văd.

M-am gândit: că Lila e căsătorită nu e un obstacol nici pentru el, nici pentru ea și acea constatare mi s-a părut atât de odios de adevărată, că mi s-a întors stomacul pe dos și am dus o mână la gură.

Lila a mers imediat la culcare, am așteptat inutil să vină să-mi mărturisească ce făcuse și ce avea de gând în continuare. Astăzi cred că nu știa nici ea.

60.

Zilele care au urmat au limpezit tot mai mult situația. De obicei Nino venea cu un ziar sau cu o carte: asta nu s-a mai întâmplat. Au pălit conversațiile aprinse despre condiția umană, s-au redus la fraze neatente, în căutarea unor cuvinte mai personale. Lila și Nino au căpătat obiceiul de a înota împreună mult, până când deveneau imposibil de distins de la mal. Sau ne-au obligat să facem lungi plimbări, care au consolidat împărțirea pe perechi. Și niciodată, absolut niciodată, eu n-am fost flancată de Nino, nici Lila de Bruno. A devenit firesc ca ei doi să rămână în urmă. Când mă întorceam pe neașteptate, aveam impresia că provocam un chin. Mâinile, gurile se retrăgeau brusc ca din cauza unui tic.

Am suferit, trebuie să recunosc, dar pe fondul unei uimiri permanente care făcea ca suferința să apară în valuri. Mi se părea că asist la o interpretare de-a lor fără substanță: se jucau de-a logodnicii, știind bine amândoi că nu erau și nu puteau fi: unul era deja logodit, cealaltă era de-

a dreptul căsătorită. Îi priveam, din când în când, ca pe niște zeități decăzute: odinioară atât de studioși, atât de inteligenți, iar acum atât de proști, implicați într-un joc tâmpesc. Plănuiam să-i spun Lilei, lui Nino, amândurora: cine vă imaginați că sunteți? Reveniți cu picioarele pe pământ.

N-am putut să o fac. În decursul a două, trei zile lucrurile s-au schimbat și mai mult. Au început să se țină de mână fără să se mai ascundă, cu o nerușinare jignitoare, ca și cum ar fi decis că nu mai merita să se prefacă față de noi. Se certau adesea în joacă, doar ca mai apoi să se înșface, să se lovească, să se îmbrățișeze, să se rostogolească împreună pe plajă. La plimbare, cum zăreau o baracă abandonată, un vechi bungalow pe apă, o cărăuie care se pierdea prin vegetația sălbatică, hotărau ca niște copii să meargă în explorare și nu ne invitau să-i urmăm. Se îndepărtau el înainte, ea în urmă, în tăcere. Când se întindeau la soare, se așezau cât mai aproape posibil. La început le era de-ajuns ușorul contact al umerilor, atingerea abia perceptibilă a brațelor, a gambelor, a picioarelor. Apoi, după ce se întorceau din interminabilul înot zilnic, se întindeau unul lângă celălalt pe prosopul Lilei, care era cel mai mare, și curând, cu naturalețe, Nino îi cuprindea umerii cu brațul, ea își așeza capul pe pieptul lui. Au ajuns, o dată, chiar și să se sărute pe buze râzând, un sărut vesel și rapid. Eu mă gândeam: e nebună, sunt nebuni. Dacă îi vede cineva din Napoli care-l cunoaște pe Stefano? Dacă trece comerciantul care ne-a făcut rost de casă? Sau dacă Nunzia, tocmai acum, decide să-și facă apariția la mare?

Nu puteam crede că sunt atât de inconștienți și totuși, de fiecare dată, depășeau limita. Să se vadă doar ziua n-a mai fost suficient. Lila a decis că trebuie să-i telefoneze lui Stefano în fiecare seară, dar a respins urât oferta Nunziei de a ne însoți. După cină, mă obliga să merg la Forio. Îi dădea un telefon foarte rapid soțului și apoi, hai, la plimbare, ea cu Nino, eu cu Bruno. Nu ne întorceam niciodată acasă înainte de miezul nopții și cei doi băieți ne conduceau pe jos de-a lungul plajei întunecate.

Vineri seara, mai exact cu o zi înainte să se întoarcă Stefano, pe neașteptate ea și Nino s-au certat nu în glumă, ci serios. Noi trei mâncam înghețată la masă, iar Lila se dusese să sune. Nino, întunecat, a scos dintr-un buzunar câteva foi scrise pe ambele părți și a început să citească fără să ne dea explicații, izolându-se de conversația neinteresantă dintre mine și Bruno. Când Lila s-a întors, nici măcar nu s-a uitat la ea, nici n-a băgat la loc foile în buzunar, ci a continuat să citească. Lila a așteptat jumătate de minut, apoi a întrebat pe un ton

vesel: — E atât de interesant?

— Da, a spus Nino, fără să ridice privirea.

— Atunci citește cu voce tare, vrem să auzim și noi.

— Sunt chestii de-ale mele, nu vă privesc.

— Ce e? a întrebat Lila, dar se vedea că știa deja.

— O scrisoare.

— De la cine?

— De la Nadia.

Cu un gest fulgerător, imprevizibil, ea s-a întins în față și i-a smuls foile din mâini. Nino a tresărit ca și cum l-ar fi înțepat o insectă imensă, dar n-a făcut nimic să-și ia înapoi scrisoarea, nici măcar când Lila a început s-o citească pe un ton declamativ, cu voce foarte ridicată. Era o scrisoare de dragoste puțin infantilă, îi dădea înaintea rînd după rînd cu variații siropoase pe tema dorului. Bruno a ascultat mut, zâmbind stânjenit, iar eu, văzând că Nino nu dădea semne că lua chestia ca o glumă, ci își privea fix picioarele bronzate cu dungi de la sandale, i-am șoptit Lilei: — Ajunge, dă-i-o înapoi.

Imediat cum am deschis gura, ea și-a întrerupt lectura, dar și-a păstrat pe față expresia de amuzament și nu i-a dat scrisoarea înapoi.

— Ți-e rușine, nu? l-a întrebat. E vina ta. Cum poți să fii logodit cu una care scrie în felul ăsta?

Nino s-a spus nimic, a continuat să-și privească fix picioarele. A intervenit Bruno, și el înveselit:

— Poate, când cineva se îndrăgostește de o persoană, nu-i dă mai întâi examen ca să vadă dacă știe să scrie o scrisoare de dragoste.

Dar Lila nici măcar nu s-a întors să-l privească, ci a continuat să i se adreseze lui Nino ca și cum ar fi continuat sub ochii noștri o discuție secretă de-a lor: — Ții la ea? De ce? Explică-ne. Pentru că locuiește pe bulevardul Vittorio Emanuele într-o casă cu cărți și tablouri antice? Pentru că vorbește cu o voce pițigăiată? Pentru că e fiica profesoarei?

În cele din urmă, Nino s-a scuturat, a zis sec:

— Dă-mi înapoi foile alea.

— Ți le dau doar dacă le rupi imediat, aici, în fața noastră.

Nino s-a opus tonului batjocoritor al Lilei cu vorbe foarte serioase, cu vibrații agresive evidente.

— Și apoi?

— Apoi îi scriem toți împreună Nadiei o scrisoare în care-i spui că o părăsești.

— Și apoi?

— O punem la poștă chiar în seara asta. El n-a zis nimic o clipă, apoi a consimțit.

— Hai s-o facem.

Lila, uimită, i-a arătat foile.

— Chiar le rupi?

— Da.

— Și o părăsești?

— Da. Dar cu o condiție.

— Să auzim.

— Ca tu să-l părăsești pe soțul tău. Acum. Să mergem acolo la telefon cu toții împreună și să-i spui.

Cuvintele acelea mi-au provocat o emoție foarte violentă, pe moment n-am înțeles de ce. El le-a rostit ridicând vocea atât de neașteptat, încât i-a făcut rău. Și ochii Lilei, la auzul acestor vorbe, s-au redus imediat la o crăpătură, într-un fel bine cunoscut. Acum urma să schimbe tonul. Acum, m-am gândit, va deveni rea. I-a spus, într-adevăr: cum îți permiți? I-a spus: cu cine crezi că vorbești? I-a spus: — Cum îți vine în minte să pui pe același plan această scrisoare, prostiile tale cu târfa aia de familie bună și pe mine, soțul meu, căsnicia mea și tot ce înseamnă viața mea? Îți dai o grămadă de aere, dar nu înțelegi gluma. De fapt, nu înțelegi nimic. Nimic, ai auzit bine, și nu mai face fața aia. Să mergem la culcare, Lenù.

61.

Nino n-a făcut nimic ca să ne oprească, dar Bruno ne-a spus:

— Ne vedem mâine.

Am luat un taxi și ne-am întors acasă. Dar deja pe drum Lila a început să tremure, m-a prins de o mână și m-a strâns foarte tare. A început să-mi mărturisească în mod haotic tot ce se întâmplase între ea și Nino. Își dorise s-o sărute, se lăsase sărutată. Își dorise să-i simtă mâinile pe ea, îl făcuse s-o atingă.

— Nu pot dormi. Dacă mă ia somnul, mă trezesc tresărind, mă uit la ceas, sper că e deja ziuă, că trebuie să mergem la plajă. Dar e noapte și nu mai reușesc să adorm la loc, îmi vin în minte toate cuvintele pe care

le-a spus el, pe toate cele pe care abia aştept să i le spun eu. Am rezistat destul. Am zis: nu sunt ca Pinuccia, pot să fac ce am chef, pot începe şi pot încheia lucrurile, e o distracţie. Am ținut buzele lipite, dar pe urmă mi-am spus: ce e un sărut, şi am descoperit ce era, nu ştiam — îţi jur că nu ştiam — şi n-am mai putut fără. I-am dat mâna, mi-am împletit degetele cu ale lui, le-am strâns, şi mi s-a părut o suferinţă să mi le mai desprind. Câte lucruri am pierdut, care acum vin peste mine toate deodată. Fac pe logodnica, când de-acum sunt căsătorită. Mă agit, inima-mi bate aici în gât şi la tâmpile. Şi-mi place totul. Îmi place că el mă târăşte în locurile singuratic, îmi place teama că ne vede cineva, îmi place ideea că ne-ar putea vedea. Tu făceai chestiile astea cu Antonio? Sufereai când trebuia să-l părăseşti şi abia aşteptai să-l revezi? E normal, Lenù? Pentru tine era așa? Nu ştiu cum a început şi când. La început el nu-mi plăcea: îmi plăcea cum vorbea, ce spunea, dar fizic nu. Mă gândeam: câte ştie ăsta, trebuie să stau să ascult, trebuie să învăţ. Acum, în timp ce vorbeşte, nu pot nici măcar să mă concentrez. Îi privesc gura şi mi-e ruşine că i-o privesc, întorc privirea în altă parte. În scurt timp am ajuns să țin groaznic de mult la orice lucru de-al lui: mâinile, unghiile foarte fine, subțirimea aia a lui, coastele sub piele, gâtul delicat, barba pe care şi-o rade prost şi e mereu aspră, nasul, părul de pe piept, picioarele lungi şi subțiri, genunchii. Vreau să-l mângâi. Şi-mi vin în minte lucruri care-mi provoacă scârbă, îmi provoacă cu adevărat scârbă, Lenù, dar aş vrea să i le fac ca să-i ofer plăcere, ca să-l fac să fie mulțumit.

Am stat s-o ascult o bună parte din noapte în camera ei, cu uşa închisă şi cu lumina stinsă. Ea era întinsă pe partea cu fereastra şi strălucirea lunii îi făcea părul să lucească pe ceafă; şi eu eram întinsă pe partea cu uşa, partea lui Stefano, şi mă gândeam: soțul ei doarme aici la fiecare sfârșit de săptămână, pe partea asta a patului, şi o trage spre el, după-amiaza, noaptea, o îmbrățișează. Şi totuși, aici, în acest pat, ea îmi povestește de Nino. Cuvintele despre el o fac să-și piardă memoria, șterg din aceste așternuturi orice urmă a iubirii conjugale. Vorbește despre el şi vorbind despre el îl cheamă aici, şi-l imaginează lipit de ea şi, pentru că a uitat de ea, nu percepe nerespectare şi vină. Se confesează, îmi spune lucruri pe care ar face mai bine să le țină pentru ea. Îmi spune cât îşi doreşte persoana pe care eu o doresc dintotdeauna şi o face convinsă că de aceeaşi persoană eu, din insensibilitate, din cauza unei vederi obtuze, din incapacitatea de a înțelege ceea ce ea, în schimb, poate să înțeleagă, nu mi-am dat seama niciodată cu adevărat, nu i-am sesizat calitățile. Nu ştiu dacă e cu rea-credință sau e într-adevăr convinsă — din

cauza mea, a tendinței mele de a mă ascunde — că din clasele primare până astăzi eu am fost surdă și oarbă, așa încât a fost nevoie de ea ca să descopere, aici la Ischia, ce putere descătușează fiul lui Sarratore. Ah, cât detest bănuiala asta a ei, îmi otrăvește sângele. Totuși, nu știu să-i spun: ajunge. Nu pot să mă duc în cămăruța mea să urlu în tăcere, ci rămân aici, din când în când o întrerup și încerc să o liniștesc.

Am mimat o detașare care-mi lipsea:

— E marea, i-am spus, aerul, vacanța. Și apoi, Nino știe să te inducă în eroare, vorbește într-un fel care face să pară totul ușor. Dar, cel puțin, mâine vine Stefano și ai să vezi, Nino îți va părea un băiețel. Și chiar e, îl cunosc bine. Nouă ni se pare cine știe cine, dar dacă te gândești la cum îl tratează fiul lui Galiani — ți-l amintești? — înțelegi imediat că îl supraestimăm. Desigur, comparat cu Bruno, pare extraordinar, dar, în fond, e doar fiul unui feroviar care și-a pus în cap să studieze. Adu-ți aminte că Nino era un băiat de cartier, de acolo vine. Adu-ți aminte că la școală tu erai mult mai bună, chiar dacă el era mai mare. Și apoi, vezi cum profită de prietenul lui, îl pune să plătească totul, băuturile, înghețatele.

M-a durut să-i spun lucrurile alea, erau niște minciuni. Mai ales că n-au folosit prea mult: Lila a bombănit, a obiectat prudent, iar eu am contraatacat. Până când chiar s-a enervat și a început să-l apere pe Nino pe tonul cuiva care spune: numai eu știu ce persoană e. M-a întrebat de ce vorbeam mereu disprețuitor despre el. M-a întrebat ce aveam împotriva lui.

— Te-a ajutat, mi-a spus, voia chiar să-ți publice prostia aia a ta într-o revistă. Uneori nu-mi placi, Lenù, batjocorești totul și pe toți, chiar și pe oamenii pe care doar dacă-i vezi, îi îndrăgești.

Mi-am pierdut calmul, n-o mai suportam. Vorbisem de rău omul pe care-l iubeam ca să fac în așa fel ca ea să se simtă mai bine și iată că mă jignea. Am reușit să spun în sfârșit: — Fă ce vrei, mă duc să mă culc.

Dar ea a schimbat tonul, m-a îmbrățișat, m-a strâns tare ca să mă oprească și mi-a șoptit la ureche:

— Spune-mi ce trebuie să fac.

Am îndepărtat-o enervată, am șoptit că ea era cea care trebuia să decidă și că nu puteam decide în locul ei.

— Pinuccia, i-am spus, cum a făcut? În cele din urmă s-a comportat mai bine decât tine.

A fost de acord, am elogiât-o pe Pinuccia și brusc a suspinat:

— Bine, mâine nu mă duc la plajă și poimâine mă întorc la Napoli cu

Stefano.

62.

A fost o sâmbătă oribilă. Ea chiar nu s-a dus la plajă și nu m-am dus nici eu, dar n-am făcut decât să mă gândesc la Nino și la Bruno care ne așteptau degeaba. Și n-am îndrăznit să spun: dau o fugă la plajă, cât să fac o baie, și apoi mă întorc. N-am îndrăznit nici să întreb: ce trebuie să fac, pregătesc bagajele, o să plecăm, o să rămânem? Am ajutat-o pe Nunzia la făcut curat în casă și să gătească pentru prânz și cină. Din când în când o observam pe Lila care a rămas în pat să citească și să scrie în caietul ei, iar când mama ei a strigat-o la masă, n-a răspuns, apoi când a strigat-o din nou, ea a închis ușa camerei cu o asemenea violență, că s-a cutremurat toată casa.

— Prea multă mare te face nervos, a spus Nunzia în timp ce luam prânzul singure.

— Da.

— Și nici măcar nu e însărcinată.

— Nu.

După-amiază târziu, Lila a părăsit patul, a ciugulit ceva și a petrecut ore în șir în baie. S-a spălat pe cap, s-a machiat, și-a pus o frumoasă rochie verde, dar expresia feței i-a rămas încruntată. Și-a primit oricum soțul afectuoasă și el, când a văzut-o, a sărutat-o ca la cinematograful, un sărut lung, intens, în timp ce eu și Nunzia făceam pe spectatorii stânjeniți. Stefano mi-a transmis salutări de la familia mea, a spus că Pinuccia nu s-a mai comportat capricios și a povestit detaliat că frații Solara fuseseră mulțumiți de noile modele de pantofi realizate de Rino și Fernando. Dar Lilei nu i-a plăcut ce a auzit și lucrurile s-au stricat între ei. Ea avusese până atunci un zâmbet forțat pe față, dar cum a auzit numele fraților Solara, l-a atacat, a spus că de ăia doi nu-i păsa deloc și că nu voia să trăiască doar ca să știe ce credeau sau ce nu credeau ei. Stefano a părut dezamăgit și s-a încruntat. A înțeles că vraja din ultimele săptămâni se destrămasese, dar i-a răspuns cu obișnuitul lui surâs liniștitor și a spus că doar îi povestea ce se întâmplase în cartier și că nu era nevoie să vorbească pe tonul acela. N-a folosit la nimic. Lila a transformat rapid

seara într-un conflict nesfârșit. Stefano nu putea rosti un singur cuvânt în legătură cu care ea să nu găsească ceva de ripostat în mod agresiv. Sau dus la culcare încăierându-se și i-am auzit certându-se până când am adormit.

M-am trezit în zori. Nu știam ce să fac: să-mi strâng lucrurile, să aștept ca Lila să ia o decizie; să mă duc la plajă, cu riscul însă să dau peste Nino, lucru pe care Lila nu mi l-ar fi iertat; să mă frământ toată ziua cum deja făceam, închisă în cămăruță. Am decis să las un bilet în care spuneam că mă duc la Maronti, dar că mă întorc la începutul după-amiezii. Am scris că nu puteam pleca din Ischia fără să-mi iau la revedere de la Nella. Am scris cu bună credință, dar astăzi știu bine cum funcționează mintea mea: voiam să mă las la voia întâmplării; Lila n-ar fi putut să-mi reproșeze dacă aș fi dat peste Nino care se dusesse să le ceară bani părinților lui.

A urmat o zi haotică și o modestă sumă de bani irosită. Am luat o barcă și m-am dus la Maronti. Am mers la locul unde de obicei se instala familia Sarratore și am găsit doar umbrela. Am privit de jur împrejur, l-am văzut pe Donato care făcea baie și m-a văzut și el pe mine. A început să-și agite brațele salutând, a alergat spre mine și mi-a spus că soția și copiii se duseseră să petreacă ziua la Forio, cu Nino. Am fost foarte dezamăgită, întâmplarea nu era numai ironică, ci de-a dreptul umilitoare. Dispărașem pentru fiu și căzusem pradă pălăvrăgelii enervante a tatălui. Când am încercat să scap ca să mă duc la Nella, Sarratore nu m-a slăbit, și-a strâns în grabă lucrurile și a ținut să mă însoțească. Pe drum a luat un ton dulceag și, fără nicio jenă, a început să vorbească despre ce se întâmplase între noi cu timp în urmă. Și-a cerut scuze, a șoptit că inimii nu i se comandă, mi-a vorbit cu cuvinte patetice despre frumusețea mea de atunci și mai ales despre cea actuală.

— Ce exagerare, am spus, și chiar dacă știam că trebuie să fiu serioasă și distantă, am început să râd nervos.

El, deși încărcat cu umbrela și calabalâcul lui, a sporovăit întruna destul de găfâit. A spus, în esență, că problema tineretului era că nu avea ochi să vadă și sentimente ca să perceapă cu obiectivitate.

— Oglinda există, am replicat, și aia e obiectivă.

— Oglinda? Oglinda e ultimul lucru în care poți avea încredere. Pun pariu că te simți mai puțin frumoasă decât cele două prietene ale tale.

— Da.

— În schimb ești mult mai frumoasă decât ele. Crede-mă. Uite ce păr frumos blond ai. Și ce ținută. Tu trebuie să conștientizezi și să rezolvi

două probleme: prima e costumul de baie, nu e potrivit pentru ce poți tu; a doua e modelul de ochelari. Țsta chiar e aiurea, Elena: prea greoi. Tu ai un chip atât de delicat, atât de distins modelat de studiile tale. Ți-ar trebui niște ochelari mai ușori.

Am stat să ascult și enervarea mi s-a topit, părea un expert în frumusețe feminină. Mai ales că a vorbit cu o asemenea pricepere detașată, încât la un anumit moment m-a îndemnat să gândesc: și dacă e adevărat? Poate că nu știu să mă apreciez. Pe de altă parte, cu ce bani să-mi cumpăr haine potrivite, un costum de baie potrivit, ochelari potriviți? Eram pe punctul de a începe o văicăreală despre sărăcie și bogăție, când el mi-a spus zâmbind: — De altfel, dacă n-ai încredere în părerea mea, probabil că ți-ai dat seama de felul în care te privea fiul meu atunci când ați venit să ne vizitați.

Abia atunci am înțeles că mă mințea. Erau cuvinte ca să-mi incite vanitatea, foloseau la a mă face să mă simt bine și la a mă duce spre el, în semn de recompensă. M-am simțit proastă, rănită nu de el, cu minciunile lui, ci de propria mea prostie. I-am retezat vorba cu o impolitețe tot mai mare care l-a lăsat interzis.

Odată ajunși acasă, am pălăvrăgit puțin cu Nella, i-am zis că era posibil să ne întoarcem toți la Napoli pe seară și voiam să-mi iau la revedere.

— Păcat că pleci.

— Ei, da.

— Stai să mănânci cu mine.

— Nu pot, trebuie să fug.

— Dar, dacă nu pleci, jură că mai vii o dată și stai mai mult. Rămâi cu mine toată ziua, chiar și noaptea, oricum patul știi că e.

Am multe lucruri să-ți povestesc.

— Mulțumesc.

A intervenit Sarratore, care a spus:

— Contăm pe asta, știi cât ținem la tine.

Am zbughit-o, asta și pentru că o rudă a Nellei se ducea în Port cu mașina și nu voiam să pierd ocazia.

Pe drum, cuvintele lui Sarratore, pe neașteptate, chiar dacă nu făceam decât să le resping, au început să sape în mine. Nu, poate că nu mințise. Știa într-adevăr să vadă dincolo de aparențe. Observase într-adevăr privirea fiului asupra mea. Și dacă eram frumoasă, dacă Nino chiar mă găsisese atrăgătoare — și eu știam că era așa: în fond, mă sărutase, mă ținuse de mână —, era momentul să privesc faptele așa cum erau: Lila mi-l luase; Lila îl îndepărtase de mine ca să-l atragă spre ea. Poate că nu

o făcuse intenționat, dar oricum o făcuse.

Am hotărât dintr-odată că trebuia să-l caut, să-l văd cu orice preț. Acum că plecarea era aproape, acum când puterea de seducție pe care Lila o exercitase asupra lui nu mai avea cum să-l cucerească, acum când ea însăși decisese să se întoarcă la viața care îi revenea, relația dintre mine și el putea reîncepe. La Napoli. Sub forma prieteniei. Eventual ne-am fi putut întâlni ca să vorbim despre ea. Și apoi ne-am fi întors la discuțiile noastre, la lecturile noastre. I-aș fi arătat că m-ar fi putut pasiona lucrurile lui mai mult decât pe Lila, poate chiar și mai mult decât pe Nadia. Da, trebuia să-i vorbesc imediat, să-i spun că plec, să-i spun: hai să ne vedem în cartier, în Piața Nazionale, pe Mezzocannone, unde vrei tu, dar cât mai curând.

Am luat un taxi și m-am dus la Forio, acasă la Bruno. Am strigat, dar n-a apărut nimeni. Am hoinărit prin orașul tot mai prost dispusă, apoi am pornit pe jos de-a lungul plajei. Și întâmplarea, de data aceasta, a decis, aparent, în favoarea mea. Mergeam de o vreme când l-am văzut în fața mea, pe Nino, foarte fericit că m-a întâlnit, o fericire prost stăpânită. Avea privirea intensă, gesturi foarte agitate, o voce ridicată.

— V-am căutat și ieri, și azi. Lina unde-i?

— Cu soțul.

A scos din buzunarul pantalonilor scurți un plic, mi l-a pus în mână apăsător.

— Poți să-i dai asta? M-am enervat.

— E inutil, Nino.

— Tu dă-i-o.

— În seara asta plecăm, ne întoarcem la Napoli. A făcut o grimasă de suferință și a spus răgușit:

— Cine a decis?

— Ea.

— Nu cred.

— Crede-mă, mi-a zis aseară.

S-a gândit o clipă și a făcut semn spre plic.

— Te rog, du-i-l oricum, și repede.

— Bine.

— Jură că o vei face.

— Ți-am spus: da.

M-a însoțit o bucată lungă, vorbindu-mi foarte rău de mama și frații lui. M-au chinuit, a spus, bine măcar că s-au întors la Barano. L-am întrebat de Bruno. A făcut un gest iritat, învăța, mi-a vorbit rău și de el.

— Și tu nu înveți?

— Nu pot.

Și-a băgat capul între umeri și s-a întristat. A început să-mi spună despre cum te poți înșela în legătură cu tine însuși numai pentru că un profesor, din motivele lui, te face să crezi că ești capabil. Își dăduse seama că lucrurile pe care voia să le învețe nu-l interesaseră niciodată cu adevărat.

— Ce spui? Așa, dintr-odată?

— E de-ajuns o clipă să-ți schimbe radical viața.

Ce i se întâmpla, spunea cuvinte banale, nu-l mai recunoșteam.

Mi-am jurat mie însămi că o să-l ajut să-și revină.

— Acum ești prea agitat și nu știi ce spui, am sugerat pe cel mai bun ton chibzuit al meu. Dar cum te întorci la Napoli, să ne vedem, dacă ai chef, și să vorbim.

A făcut semn din cap că da, dar imediat aproape că a urlat cu furie:

— Cu facultatea am încheiat, vreau să-mi caut un loc de muncă.

63.

M-a însoțit până aproape de casă, așa încât m-am temut să nu ne întâlnim cu Stefano și Lila. Mi-am luat la revedere în grabă și am luat-o pe scări.

— Măine-dimineață la nouă, a urlat. M-am oprit.

— Dacă plecăm, ne vedem în cartier, caută-mă acolo. Nino a făcut semn hotărât că nu.

— Nu veți pleca, a spus ca și cum ar fi dat un ordin amenințător destinului.

I-am făcut un ultim semn de salut și am alergat în sus pe scări, regretând că nu verificasem ce era în plic.

Acasă am găsit o atmosferă urâtă. Stefano și Nunzia vorbeau între ei, Lila trebuia să fie ori în baie, ori în dormitor. Când am intrat, m-au privit amândoi cu ranchiună. Stefano a zis ursuz, direct: — Îmi explici ce combinați tu și aia?

— În ce sens?

— Zice că s-a săturat de Ischia, că vrea să meargă la Amalfi.

— Nu știi nimic despre asta.

A intervenit Nunzia, dar nu pe același ton matern:

— Lenù, nu-i băga idei greșite în cap, banii nu se pot arunca pe fereastră. Ce legătură are acum Amalfi? Aici am plătit ca să stăm până în septembrie.

M-am înfuriat, am spus:

— Greșiți: eu sunt cea care face ce vrea Lina, nu invers.

— Și atunci înseamnă că trebuie s-o faci să înțeleagă, a izbucnit Stefano. Săptămâna viitoare mă întorc, petrecem împreună Sfânta Maria și ai să vezi cât o să vă distrez. Dar acum nu vreau să aud mofturi. Și ce dracu'. Ai impresia că acu' vă duc la Amalfi? Și dacă Amalfi nu vă convine, unde vă duc, la Capri? Și apoi? Să încetăm, Lenù.

Tonul m-a intimidat.

— Unde e? am întrebat.

Nunzia mi-a arătat dormitorul. M-am dus la Lila convinsă că voi găsi bagajele făcute și pe ea hotărâtă să plece, chiar și cu riscul de o lua rău pe coajă. În schimb, era în furou și dormea pe patul nefăcut. În jur era dezordinea obișnuită, dar valizele erau îngrămădite într- un colț, goale.

Am scuturat-o: — Lila.

A tresărit, m-a întrebat imediat cu ochii împăienjeniți de somn:

— Unde ai fost, l-ai văzut pe Nino?

— Da. Asta e pentru tine.

I-am dat fără niciun chef plicul. L-a deschis, a scos o foaie. A citit și s-a înveselit imediat, ca și cum o injecție cu substanțe excitante i- ar fi alungat somnolența și disconfortul.

— Ce zice? am întrebat prudent.

— Mie nimic.

— Și atunci?

— E pentru Nadia, o părăsește.

A pus la loc scrisoarea în plic și mi-a dat-o, sfătuindu-mă s-o țin bine ascunsă.

Am rămas dezorientată, cu plicul în mâini. Nino o părăsea pe Nadia? Și de ce? Pentru că i-o ceruse Lila? Ca să fie ca ea? Eram dezamăgită, dezamăgită, dezamăgită. O sacrifica pe fiica profesoarei Galiani jocului pe care-l jucau el și soția mezelarului. N-am spus nimic, am stat s-o privesc pe Lila în timp ce se îmbrăca, se machia. În cele din urmă, am întrebat: — De ce i-ai cerut lui Stefano lucrul ăsta absurd, să mergem la Amalfi? Nu te înțeleg.

Ea a zâmbit:

— Nici eu.

Am ieșit amândouă din cameră. Lila l-a dezmiertat pe Stefano, dându-se pe lângă el cu veselie. Am hotărât să-l însoțim în Port, eu și Nunzia în taxi, el și Lila cu Lambretta. Am luat o înghețată în așteptarea navei. Lila a fost drăguță cu soțul, i-a dat o mie de sfaturi și a promis să-i telefoneze în fiecare seară. Înainte să urce pe pasarelă, el mi-a pus un braț în jurul umerilor și mi-a șoptit la ureche: — Scuză-mă, eram chiar nervos. Fără tine nu știu cum s-ar fi terminat de data asta.

Era o frază politicoasă și totuși eu am simțit un fel de ultimatum care însemna: spune-i prietenei tale, te rog, că dacă începe să întindă prea mult coarda, coarda se rupe.

64.

În capul scrisorii era adresa din Capri a Nadiei. Imediat cum vaporetul s-a îndepărtat de mal, ducându-l cu el pe Stefano, Lila ne-a împins vesel spre tăbăcărie, a cumpărat un timbru și, în timp ce eu stăteam de vorbă cu Nunzia, a scris pe plic adresa și a pus-o la poștă. Am hoinărit prin Forio, dar eram prea încordată, am vorbit tot timpul cu Nunzia. Abia când ne-am întors acasă, am tras-o pe Lila în cămăruța mea și i-am ținut un discurs limpede. Ea m-a ascultat în tăcere, dar cu un aer distrat, ca și cum pe de o parte simțea importanța lucrurilor pe care i le spuneam și, pe de alta, se abandona unor gânduri care făceau ne semnificative toate cuvintele mele. I-am spus:

— Lila, eu nu știu ce ai în minte, dar, după mine, te joci cu focul. Acum Stefano a plecat bucuros și, dacă îi telefonezi în fiecare seară, va fi și mai bucuros. Dar atenție: se va întoarce peste o săptămână și va rămâne până pe 20 august. Crezi că poți continua așa? Crezi că te poți juca cu viața oamenilor? Știi că Nino nu mai vrea să învețe, că vrea să-și găsească un loc de muncă? Ce i-ai băgat în cap? Și de ce l-ai făcut să-și părăsească logodnica? Vrei să-l distrugi? Vreți să vă distrugeți?

La ultima întrebare ea s-a scuturat și a izbucnit în râs, dar într-un mod puțin artificial. A vorbit pe un ton care părea relaxat, dar cine știe. A spus că trebuia să fiu mândră de ea, datorită ei făcusem o impresie foarte frumoasă. De ce? Pentru că era considerată mai bună decât desăvârșita fiică a profesoarei mele. Pentru că băiatul cel mai pregătit din școala mea și poate din Napoli și poate din Italia și poate din lume — luând în

considerare ce povesteam eu — tocmai o părăsise pe domnișoara aceea foarte cumsecade doar ca să-i facă plăcere ei, o fiică de cârpaci, cu diplomă de școală elementară, căsătorită Carracci. A spus-o cu tot mai mare sarcasm, ca și cum mi- ar fi dezvăluit în sfârșit un plan nemilos de revanșă. Probabil că am făcut o față urâtă, și-a dat seama de asta, dar câteva minute a continuat pe tonul ăla, ca și cum nu reușea să se oprească. Vorbea serios? În acel moment aceea era starea ei sufletească? Am exclamat: — Pentru cine faci scena asta? Pentru mine? Vrei să mă faci să cred că Nino e dispus la orice nebunie ca să-ți facă pe plac?

I-a dispărut râsul din ochi, s-a posomorât și a schimbat brusc tonul:

— Nu, mint, e exact opusul. Eu sunt cea dispusă la orice nebunie și nu mi s-a întâmplat niciodată pentru nimeni și mă bucur că se întâmplă acum.

Apoi, copleșită de jenă, s-a dus la culcare fără să-mi spună nici măcar noapte bună.

Am căzut într-o stare de veghe epuizantă și am încercat să mă conving că ultimul ei șuvoi de cuvinte era mai adevărat decât cel dinainte.

În cursul săptămânii care a urmat am avut dovada. Întâi de toate, am înțeles deja de luni că Bruno, după plecarea Pinucciei, începuse într-adevăr să aspire la mine și acum considera că venise momentul să se comporte cu mine cum se comporta Nino cu Lila.

În timp ce făceam baie, m-a tras caraghios spre el ca să mă sărute, ceea ce m-a făcut să iau o mare înghițitură de apă și să mă întorc imediat pe mal, tușind. M-am înfuriat, am simțit asta. Când a venit să se întindă la soare lângă mine, cu aerul unui câine bătut, i-am ținut un mic discurs amabil, dar ferm, al cărui sens era: Bruno, ești foarte simpatic, dar între mine și tine nu poate fi altceva decât un sentiment frățesc. S-a întristat, dar n-a renunțat. În aceeași seară, după telefonul dat lui Stefano, ne-am dus toți patru pe plajă să ne plimbăm, apoi ne-am așezat pe nisipul rece și ne-am întins să privim stelele, Lila sprijinită în coate, Nino cu capul pe burta ei, eu cu capul pe burta lui Nino, Bruno cu capul pe burta mea. Am zăcut cu ochii la constelații și am elogiat arhitectura extraordinară a cerului folosind expresii care-și confirmaseră, în timp, validitatea. Toți, în afară de Lila. Ea a tăcut și abia când ne-am epuizat stupoarea plină de admirație, a spus că spectacolul nopții o înspăimânta, nu vedea nicio arhitectură, ci doar cioburi de sticlă aruncate la nimereală într-un bitum albastru. Asta ne-a amuțit pe toți și eu m- am enervat din cauza obiceiului pe care-l căpătase de a vorbi ultima, lucru care-i dădea un timp lung de

gândire și îi permitea să tulbure cu o jumătate de frază tot ce, mai mult sau mai puțin nesăbuit, spuseseam noi înainte.

— De unde până unde spaimă, e foarte frumos, am exclamat.

Bruno m-a susținut imediat. Nino, în schimb, a încurajat-o: mi-a făcut semn discret să mă dau jos de pe burta lui, s-a așezat în fund și a început să discute cu ea ca și cum ar fi fost singuri. Cerul, templul, ordinea, haosul. În fine, s-au ridicat și, pălăvrăgind, au dispărut în întuneric.

Eu am rămas întinsă, dar sprijinită în coate. Nu mai aveam corpul cald al lui Nino ca pernă și mă enerva greutatea capului lui Bruno pe stomac. Am zis scuze, atingându-i ușor părul. El s-a ridicat, m-a prins de talie și și-a apăsât fața de bustul meu. Am șoptit nu, dar m-a răsturnat oricum pe nisip și mi-a căutat gura, apăsându-mi puternic pieptul cu o mână. Atunci l-am respins cu forță, urlând încetează și de data asta am fost odioasă, i-am șuiert: — Nu-mi placi, cum trebuie să-ți spun?

El s-a oprit foarte stânjenit, s-a așezat în fund. A spus cu voce foarte joasă:

— Nu-ți plac nici măcar puțin?

Am încercat să-i explic că nu era un lucru care se putea măsura și am spus:

— Nu ține de cantitatea de frumusețe, de cantitatea de simpatie; e vorba că pe mine unele persoane mă atrag, altele nu. Ignorând cum sunt în mod real.

— Eu nu-ți plac? Am pufnit:

— Nu.

Dar cum am pronunțat silaba aceea am izbucnit în plâns și în timp ce plângeam n-am făcut decât să bolborosesc chestii de genul:

— Vezi, plâng fără motiv, sunt o cretină, nu merită să pierzi timp cu mine. El mi-a atins ușor obrazul cu degetele și a încercat din nou să mă îmbrățișeze murmurând: îmi doresc să-ți fac multe daruri, le meriți, ești așa de frumoasă. M-am ferit mânioasă, am strigat spre întuneric, cu vocea sfâșiată: — Lila, întoarce-te imediat aici, vreau să merg acasă.

Cei doi prieteni ne-au însoțit până la trepte, apoi au plecat. În timp ce Lila și cu mine urcam spre casă, în întuneric, i-am spus exasperată:

— Du-te unde ai chef, fă ce ai chef, eu nu te mai însoțesc. E a doua oară când Bruno pune mâinile pe mine: nu mai vreau să rămân singură cu el, e clar?

65.

Sunt momente în care recurgem la formulări nesocotite și avem pretenții absurde ca să ascundem sentimente coerente. Astăzi știu că în alte împrejurări, după ceva rezistență, aș fi cedat încercărilor de apropiere ale lui Bruno. Nu-mi plăcea, desigur, dar nici Antonio nu-mi plăcuse în mod special. De bărbați te atașezi încet, încet, fără să mai ții cont dacă ei reprezintă modelul ideal de bărbat pe care-l ai în diferitele etape ale vieții. Și Bruno Soccavo, în etapa aceea a vieții lui, era politicoș și generos, ar fi fost ușor să nutresc pentru el puțină afecțiune. Dar refuzul meu nu avea nimic de-a face cu vreo trăsătură neplăcută de-a lui. Adevărul era că voiam s-o opresc pe Lila. Voiam să-i fiu o piedică. Voiam să-și dea seama de situația în care se băga și mă băga și pe mine. Voiam să-mi spună: bine, ai dreptate, greșesc, n-o să mă mai îndepărtez în întuneric cu Nino, n-o să te las singură cu Bruno, din acest moment o să mă comport cum îi stă bine unei femei căsătorite.

Bineînțeles că nu s-a întâmplat așa. S-a limitat să spună:

— O să vorbesc cu Nino și ai să vezi că Bruno n-o să te mai deranjeze.

Așa că, zi după zi, am continuat să ne întâlnim cu cei doi băieți la nouă dimineața și ne-am despărțit la miezul nopții. Dar deja marți seara, după telefonul dat lui Stefano, Nino a spus: — N-ați venit niciodată să vedeți casa lui Bruno. Vreți să urcați?

Am spus imediat nu, am inventat că aveam o durere de burtă și voiam să mă întorc acasă. Nino și Lila s-au privit nesiguri, iar Bruno n-a spus nimic. Am perceput greutatea nemulțumirii lor și am adăugat stânjenită: — Poate în altă seară.

Lila nu a zis nimic, dar când am rămas singure, a exclamat:

— Nu-mi poți face viața nefericită, Lenù. I-am răspuns:

— Dacă Stefano află că ne-am dus singure acasă la ăia doi, nu se supără doar pe tine, ci și pe mine.

Și nu m-am oprit acolo. Acasă am stârnit nemulțumirea Nunziei și m-am folosit de ea ca s-o împing să-i reproșeze fiicei sale că stă prea mult la soare, la plajă, pentru că stă pe-afară până la miezul nopții. Am ajuns chiar și să spun, ca și cum aș fi voit să le împac pe mamă și pe fiică:

— Doamnă Nunzia, mâine-seară veniți să mâncați o înghețată cu noi, o să vedeți că nu facem nimic rău.

Lila s-a înfuriat, a spus că ducea o viață sacrificată tot anul, mereu

închisă în mezelăria aia, și avea dreptul la puțină libertate. Și Nunzia și-a pierdut calmul: — Lina, ce spui? Libertate? Ce libertate? Tu ești căsătorită, tu trebuie să-i dai socoteală soțului tău. Lenuccia poate să-și dorească puțină libertate, tu nu.

Fiica s-a dus în camera ei trântind ușa.

Dar a doua zi a fost cum a avut chef Lila: mama ei a rămas acasă și noi am ieșit să-i telefonăm lui Stefano.

— Trebuie să veniți înapoi la unsprezece fix, a spus Nunzia încruntată, adresându-mi-se mie, și eu i-am răspuns:

— Bine.

Mi-a aruncat o privire lungă, curioasă. De-acum era alarmată: era supraveghetoarea noastră, dar nu ne supraveghea; se temea să nu provocăm necazuri, dar se gândea la tinerețea ei sacrificată și nu voia să ne interzică niște distracții inocente. Am repetat ca s-o liniștesc: — La unsprezece.

Telefonul dat lui Stefano a durat cel mult un minut. Când Lila a ieșit din cabină, Nino a întrebat din nou:

— În seara asta te simți bine, Lenù? Veniți să vedeți casa?

— Hai, m-a îndemnat stăruitor Bruno, beți ceva și plecați.

Lila a fost de acord, iar eu n-am protestat. Pe exterior, clădirea era veche, prost întreținută, dar înăuntru era renovată: pivnița albă și bine luminată, plină-ochi de vinuri și salamuri; o scară de marmură cu balustradă de fier forjat; uși robuste pe care străluceau mânere de aur; ferestre cu rame și ele aurite; multe camere, canapele galbene, televizor; în bucătărie dulapuri suspendate de culoare acvamarin și în dormitoare dulapuri care semănau cu niște biserici gotice. M-am gândit, pentru prima dată în mod limpede, că Bruno era într-adevăr bogat, mai bogat decât Stefano. Dacă mama ar fi aflat că-mi făcuse curte fiul educat al patronului salamurilor Soccavo, că fusesem chiar oaspete în casa lui și că în loc să-i mulțumesc lui Dumnezeu pentru norocul trimis și să încerc să-l fac să ne căsătorim, îl respinsesem de două ori, m-am gândit că m-ar fi omorât în bătaie. Pe de altă parte, chiar gândul la mama, la betșugul piciorului ei, m-a făcut să mă simt nepotrivită pentru Bruno. În casa aceea m-am simțit intimidată. De ce eram acolo, ce făceam acolo? Lila se comporta cu dezinvoltură, râdea adesea, dar eu mă simțeam de parcă aș fi avut febră, aveam gura amară. Am început să zic tot timpul da ca să evit stânjenea de a spune nu. Vrei să bei asta, vrei să pun discul ăsta, vrei să te uiți la televizor, vrei înghețată? Mi-am dat seama târziu că Nino și Lila dispăruseră, dar când s-a întâmplat, m-am alarmat. Unde se

duseseră? Să se fi închis în dormitorul lui Nino? Era oare Lila dispusă să treacă și peste limita aceea? Era posibil ca — n-am vrut nici măcar să mă gândesc. Am sărit în picioare, i-am spus lui Bruno: — S-a făcut târziu. El a șoptit drăguț, dar oarecum trist:

— Mai rămâi puțin.

A spus că a doua zi va pleca foarte devreme, trebuia să fie neapărat prezent la o petrecere de familie. M-a anunțat că va lipsi până luni și că zilele acelea fără mine vor fi un chin. Mi-a luat o mână cu delicatețe, a spus că ținea mult la mine și alte fraze asemănătoare. Mi-am retras mâna ușor și n-a mai încercat să mă atingă. A vorbit, în schimb, îndelung despre sentimentele lui pentru mine, el care în general era tăcut, și am făcut eforturi mari ca să-l întrerup. Când am reușit, am spus: — Chiar trebuie să plec, apoi, cu un ton mai ridicat: Lila, vino, te rog, e zece și un sfert.

Au trecut câteva minute și cei doi au reapărut. Nino și Bruno ne-au însoțit la taxi. Bruno și-a luat la revedere ca și cum n-ar fi plecat la Napoli pentru câteva zile, ci în America pentru tot restul vieții. Pe drum, Lila a spus pe un ton complice, ca și cum ar fi fost cine știe ce veste: — Nino mi-a zis că te apreciază mult.

— Eu nu, am răspuns imediat, cu voce nepoliticoasă. Și apoi i-am șuierat:

— Dacă rămâi însărcinată? Mi-a zis la ureche:

— Nu există pericolul ăsta. Doar ne sărutăm și ne îmbrățișăm.

— Aha.

— Și oricum eu nu rămân însărcinată.

— O dată s-a întâmplat.

— Ți-am spus că nu rămân însărcinată. El știe cum se face.

— El cine?

— Nino. Ar folosi un prezervativ.

— Și ce-i ăsta?

— Nu știu, așa i-a spus.

— Nu știi ce e și ai încredere?

— E ceva care se pune pe deasupra.

— Pe deasupra unde?

Voiam s-o oblig să spună lucrurilor pe nume. Voiam să priceapă bine ce-mi zicea. Mai întâi mă asigura că doar se sărutau, apoi spunea despre el că știe cum să n-o lase gravidă. Eram foarte furioasă, voiam să-i fie rușine. Ea, în schimb, părea bucuroasă de fiecare lucru care i se întâmplase și care urma să i se întâmple. De fapt, odată ajunse acasă, a

fost amabilă cu Nunzia, a subliniat că ne întorseserăm cu mult înainte și s-a pregătit de culcare. Dar a lăsat deschis la camera ei și, când m-a văzut gata să mă duc în pat, m-a strigat și a spus: — Stai puțin aici, închide ușa.

M-am așezat pe pat, dar străduindu-mă să fac evident că eram sătulă de ea și de tot.

— Ce vrei să-mi spui? A șoptit:

— Vreau să merg să dorm la Nino. Am rămas cu gura căscată.

— Și Nunzia?

— Așteaptă, nu te enerva. A mai rămas atât de puțin timp, Lenù.

Stefano va sosi sâmbătă, va rămâne zece zile, apoi ne vom întoarce la Napoli. Și totul se va termina.

— Tot ce?

— Asta, zilele astea, serile astea.

Am vorbit mult, mi s-a părut foarte lucidă. A murmurat că n-o să i se mai întâmple niciodată nimic de felul ăsta. Mi-a șoptit că-l iubea, că-l dorea. A folosit verbul acela, a iubi, pe care-l găsiserăm numai în cărți și la cinematograful, pe care în cartier nu-l folosea nimeni. Eu mi-l spuneam cel mult în sinea mea, cum preferam toți: a ține la cineva. Ea nu, ea iubea. Îl iubea pe Nino. Dar știa foarte bine că iubirea aceea trebuia sufocată, anihilată. Și asta voia să facă, începând chiar de sâmbătă seară. Nu avea îndoieli, era în stare de asta și trebuia să am încredere în ea. Dar puținul timp care îi rămânea își dorea să i-l dedice lui Nino.

— Vreau să stau într-un pat cu el o noapte și o zi întreagă, a spus. Vreau să dorm îmbrățișată și să-l sărut când am chef, să-l mângâi când am chef, chiar și în timp ce doarme. Apoi gata.

— E imposibil.

— Trebuie să mă ajuți.

— Cum?

— Trebuie s-o convingi pe mama că Nella ne-a invitat să petrecem două zile la Barano și că o să dormim acolo peste noapte.

Am tăcut o clipă. Avea deja un plan, deci, avea deja un plan. În mod sigur îl elaborase împreună cu Nino, poate că el îl trimisese de acolo pe Bruno înadins. Cine știe de când vorbeau despre cum să facă, unde să fie. Sfârșitul discuțiilor despre neocapitalism, despre neocolonialism, despre Africa, despre America Latină, despre Beckett, despre Bertrand Russell. Trăsnăi. Nino nu mai discuta despre nimic. Acum își exersau mințile lor strălucitoare doar în legătură cu modul în care să-i păcălească pe Nunzia și pe Stefano, folosindu-mă pe mine.

— Nu ești întregă la cap, i-am spus furioasă. Dacă totuși mama ta crede, soțul tău n-o să creadă niciodată.

— Tu convinge-o să ne lase să mergem la Barano și eu o conving

să nu-i spună lui Stefano.

— Nu.

— Nu mai suntem prietene?

— Nu.

— Nu mai ești prietena lui Nino?

— Nu.

Dar Lila știa bine cum să mă implice în treburile ei. Și eu nu eram în stare să-i rezist: pe de o parte, ziceam gata, pe de alta, mă deprima gândul de a nu face parte din viața ei, din modul în care reușea să și-o creeze. Ce era păcăleala aia dacă nu una dintre mișcărilor pline de riscuri? Noi două împreună trebuia să ne sprijinim reciproc, în lupta împotriva tuturor. A doua zi trebuia s-o convingem pe Nunzia. În ziua următoare trebuia să ieșim devreme, împreună. La Forio ne despărțeam. Ea se refugia în casa lui Bruno cu Nino, eu luam barca spre Maronti. Ea petrecea toată ziua și toată noaptea cu Nino, eu eram la Nella urmând să dorm la Barano. A doua zi mă întorceam la Forio la ora prânzului, ne întâlneam la Bruno și ne întorceam împreună acasă. Perfect. Cu cât plănuia mai detaliat înșelătoria, cu atât mă ațâța și pe mine, mă îmbrățișa, mă implora. Iată o nouă aventură, împreună. Iată cum urma să ne luăm singure ceea ce viața nu voia să ne dea. Iată. Sau preferam ca ea să se lipsească de bucuria aceea, ca Nino să sufere, ca amândoi să-și piardă rațiunea, ajungând nu să gestioneze cu istețime dorința lor, ci să fie în mod periculos copleșiți de ea? A fost un moment, în noaptea aceea, în care am ajuns să cred, urmărind firul argumentelor ei, acordându-i sprijinul, pe lângă faptul că ajungeam într-un punct important pentru lungă noastră surăție, era și un mod de a-mi manifesta iubirea — ea spunea prietenie, dar eu disperată mă gândeam: iubire, iubire, iubire — pentru Nino. Și atunci i-am spus: — Bine, o să te ajut.

A doua zi i-am înșirat Nunziei baliverne de care eu însămi m-am rușinat, atât erau de infame. În centrul minciunilor am pus-o pe învățătoarea Oliviero, care în cine știe ce condiții îngrozitoare se afla la Potenza, și a fost ideea mea, nu a Lilei.

— Ieri, i-am spus Nunziei, m-am întâlnit cu Nella Incardo care mi-a zis că verișoara ei, convalescentă, era la ea în vacanță ca să se însănătoșească. Măine-seară Nella va da o petrecere pentru învățătoare și ne-a invitat pe mine și pe Lila, care am fost elevele ei cele mai bune. Noi chiar am vrea să mergem, dar o să se facă târziu și deci e imposibil. Nella însă ne-a spus că putem dormi acasă la ea.

— La Barano? a întrebat Nunzia, încruntată.

— Da, petrecerea e acolo. Tăcere.

— Du-te tu, Lenù, Lila nu poate, se supără soțul ei. Lila a sugerat:

— Nu-i spunem.

— Dar ce spui?

— Mama, el e la Napoli și eu sunt aici, n-o să afle niciodată.

— Lucrurile, într-un fel sau altul, se află întotdeauna.

— Ba nu.

— Ba da și gata. Lina, nu mai vreau să discut: dacă Lenuccia vrea să se ducă, bine, dar tu rămâi aici.

Am continuat o oră bună. Eu spuneam că învățătoarea se simțea foarte rău și cine știe dacă nu cumva era ultima ocazie să-i arătăm recunoștința noastră, iar Lila o strângea cu ușa astfel: — Tu câte minciuni nu i-ai spus tatii? Mărturisește, și nu ca să faci ceva rău, ci ca să ai un moment al tău, ca să faci un lucru bun pe care el nu ți l-ar fi permis niciodată.

Șovăitoare, Nunzia mai întâi i-a zis că nu-i spusese niciodată nici măcar o minciună, cât de mică, lui Fernando; apoi a recunoscut că-i spusese una, două, foarte multe; în fine, a urlat la ea cu furie și totodată cu orgoliu matern: — Ce s-a întâmplat când te-am făcut? Un accident, un sughiț, o convulsie, s-a oprit lumina, s-a ars un bec, a căzut ligheanul cu apă de pe scria? Sigur ceva s-a întâmplat atunci dacă ești atât de insuportabilă, atât de diferită de celelalte fete.

Și aici s-a întristat, dar a părut că se îmblânzește. Curând însă s-a înfuriat din nou, a zis că nu se spuneau minciuni soțului doar ca să te întâlnești cu o învățătoare. Și Lila a exclamat: — Lui Oliviero îi datorez puținul pe care-l știu, școala pe care am făcut-o am făcut-o cu ea!

Și, în cele din urmă, Nunzia a cedat. Dar ne-a făcut un orar precis: sâmbătă la ora două fix trebuia să fim din nou acasă. Niciun minut în plus.

— Dacă Stefano ajunge mai devreme și nu te găsește? Te rog, Lina, nu mă pune într-o situație urâtă. E clar?

— E clar.

Ne-am dus la plajă. Lila era radioasă, m-a îmbrățișat, m-a sărutat, a spus că-mi va fi recunoscătoare toată viața. Dar eu mă simțeam deja vinovată că o băgasem pe Oliviero în mijlocul unei petreceri, la Barano. Mi-am închipuit-o cum era când ne preda cu energie și nu cum era probabil în momentul acela, mai rău față de cum o văzusem când o luaseră cu ambulanța, mai rău față de cum o văzusem în spital. A dispărut mulțumirea că inventasem o minciună eficientă, am pierdut frenezia complicității, am redevenit ranchiunoasă. M-am întrebat de ce oare o sprijineam pe Lila, de ce o acopeream: în fond, voia să-și trădeze soțul, voia să încalce legământul sacru al căsniciei, voia să se descotorosească de condiția ei de soție, voia să facă un lucru pentru care Stefano, dacă ar fi aflat, i-ar fi spart capul. Mi-a revenit în minte, pe neașteptate, ce făcuse cu fotografia ei în rochie de mireasă și mi s-a făcut rău de la stomac. Acum, m-am gândit, se comportă la fel, dar nu cu o fotografie, chiar cu persoana ei, cu doamna Carracci. Și mă amestecă și pe mine ca să fie ajutată. Nino e un instrument, da, da. Ca foarfeca, lipiciul, culoarea, el îi folosește ca să se pocească. Spre ce faptă urâtă mă împinge. Și oare de ce mă las împinsă?

L-am găsit pe plajă, așteptându-ne. A întrebat neliniștit:

— Așadar? Ea i-a spus:

— Da.

Au alergat să facă baie fără măcar să mă invite și, de altfel, nici nu m-aș fi dus. Eram înfrigurată din cauza neliniștii și apoi, de ce să fac baie? Ca să rămân singură la mal, înspăimântată de adâncime?

Era vânt, câteva dungi de nori și marea puțin agitată. S-au aruncat fără ezitare, Lila cu un lung țipăt de bucurie. Erau fericiți, copleșiți de povestea lor, aveau energia cuiva care își ia cu succes ce dorește, cu orice preț. S-au pierdut imediat printre valuri înotând hotărât.

M- am simțit înlănțuită de un pact insuportabil de prietenie. Ce întortocheat era totul! Eu o târâsem pe Lila la Ischia. Eu mă folosisem de ea ca să mă țin după Nino, de altfel, fără speranță. Renunțasem la banii de la librăria de pe Mezzocannone pentru banii pe care mi-i dădea ea. Mă pusesem la dispoziția ei și acum jucam rolul servitoarei care-i dă stăpânei o mână de ajutor. Acopeream adulterul ei. Îl puneam la cale. O ajutam să-l aibă pe Nino, să-l aibă în locul meu, să se lase futută — da, futută —, să și-o tragă cu el o zi întreagă și o noapte întreagă, să i-o ia la

muie. Au început să-mi pulseze tâmpilele, am împins o dată, de două, de trei ori nisipul cu călcâiul și mi-a plăcut să aud răsunându-mi în cap cuvintele copilăriei, supraîncărcate de sex în mod confuz imaginat. A dispărut liceul, a dispărut frumoasa sonoritate a cărților, a traducerilor din greacă și din latină. Am privit marea sclipitoare, lungul șir străveziu de nori care se mișca de la orizont spre cerul albastru, și abia i-am zărit, pe Nino și Lila, două punctișoare negre. N-am înțeles dacă înotau mai departe spre întinderea de nori de la orizont sau se întorceau. Mi-am dorit să se înece și moartea să le ia amândurora bucuriile zilei de mâine.

67.

M-am auzit strigată, m-am întors brusc.

— Deci văzusem bine, a zis arogant o voce masculină.

— Ți-am spus că ea era, a zis o voce feminină.

I-am recunoscut imediat, m-am ridicat. Erau Michele Solara și Gigliola, însoțiți de fratele ei, un băiat de doisprezece ani, pe nume Lello.

I-am întâmpinat cu mare bucurie, chiar dacă n-am zis deloc: luați loc. Speram ca, din vreun motiv anume, să se grăbească, să plece imediat, dar Gigliola a întins cu grijă pe nisip prosopul ei și pe al lui Michele, și-a pus geanta peste, țigările, bricheta și i-a spus fratelui ei: întinde-te pe nisipul cald că bate vântul, ai costumul ud și răcești. Ce să fac? M-am străduit să nu privesc spre mare, ca și cum în felul acela nici lor nu le-ar fi trecut prin minte să privească, și i-am acordat atenție, cu veselie, lui Michele care a început să pălăvrăgească pe tonul ăla al lui fără emoții, nepăsător. Își luaseră o zi liberă, la Napoli era prea cald. Cu vaporetul de dimineața până seara, la aer. Oricum, la magazinul din Piața Martirilor erau Pinuccia și Alfonso, adică nu, de fapt Alfonso și Pinuccia, pentru că Pinuccia nu făcea mare lucru, în timp ce Alfonso era harnic. Chiar la sugestia Pinei decisese să vină la Forio. O să vedeți că le găsiți, spusese ea, e de-ajuns să vă plimbați pe plajă. Și, într-adevăr, au mers ce au mers, iar Gigliola strigase: aia nu e Lenuccia? Și iată-ne aici. Am repetat de mai multe ori ce plăcere și între timp Michele a sărit, aiurit, cu picioarele murdare de nisip pe prosopul Gigliolei, așa încât ea l-a certat

— „puțină atenție“ —, dar degeaba. Acum că terminase povestea despre cum de ajunseseră la Ischia, știam că întrebarea reală urma să vină. I-am citit-o în ochi înainte încă să o formuleze: — Lina unde-i?

— Face baie.

— În marea asta?

— Nu e atât de agitată.

A fost inevitabil. Atât el, cât și Gigliola s-au întors să privească marea plină de cârlionți de spumă. Dar au făcut-o neatent, deja se așezau comod pe prosoape. Michele s-a certat cu băiețelul, care voia să se ducă să mai facă o baie.

— Rămâi aici, i-a spus, vrei să mori înecat? și i-a vârât în mână o revistă de benzi desenate, adăugând pentru logodnică: Pe ăsta nu-l mai luăm niciodată cu noi.

Gigliola mi-a făcut multe complimente:

— Ce bine arăți, bronzată toată, ți s-a deschis și mai mult părul.

Eu am zâmbit, m-am apărut, dar nu mă gândeam decât că trebuie să găsesc un mod de a-i alunga de aici.

— Veniți să vă odihniți acasă? am spus. E Nunzia acolo, o să fie foarte bucuroasă.

Au refuzat, aveau vaporetul peste câteva ore. Preferau să mai facă puțină plajă și apoi să pornească din nou la drum.

— Atunci să mergem la complex, să mâncăm ceva, am spus.

— Da, dar s-o așteptăm pe Lina.

Ca întotdeauna în situațiile încordate m-am străduit să fac timpul să treacă vorbind și am început cu o rafală de întrebări, tot ce-mi trecea prin cap: ce făcea Spagnuolo cofetarul, ce făcea Marcello, dacă-și găsise vreo fată, ce credea Michele despre noile modele de pantofi și ce credea tatăl lui și ce credea mama lui, și ce credea bunicul lui. La un moment dat, m-am ridicat, am spus: — O strig pe Lina, și m-am dus pe țarm, începând să strig:

— Lina, întoarce-te, sunt Michele și Gigliola, dar a fost inutil, nu m-a auzit.

M-am întors, am reînceput cu sporovăitul ca să le distrag atenția. Speram ca Lila și Nino, întorcându-se la mal, să-și dea seama de pericol înainte ca Gigliola și Michele să-i vadă și să evite astfel orice atitudine intimă. Dar în timp ce Gigliola mă asculta, Michele nici măcar n-a avut buna creștere să se prefacă. Venise la Ischia înadins ca s-o întâlnească pe Lila și să stea de vorbă cu ea despre pantofii cei noi, de asta eram sigură. Arunca lungi priviri spre marea tot mai agitată.

În sfârșit, a văzut-o. A văzut-o în timp ce ieșea din apă, ținându-se de mână cu Nino, o pereche care nu trecea neobservată, atât era de frumoasă, amândoi înalți, amândoi în mod natural eleganți, apropiați, cu zâmbetele pe care le schimbau între ei. Erau atât de prinși de ei înșiși, că nu și-au dat seama imediat că aveam musafiri. Când Lila l-a recunoscut pe Michele și și-a tras mâna, era prea târziu. Gigliola poate că n-a băgat de seamă nimic, fratele ei citea o revistă, dar Michele a văzut și s-a întors să se uite la mine voind parcă să citească pe fața mea confirmarea celor văzute cu ochii lui. Probabil că mi-a văzut spaima din priviri. A spus serios, cu o voce lentă pe care o căpăta când trebuia să facă față unei situații rapid și hotărât: — Zece minute, cât să salutăm, și plecăm.

În realitate, au rămas mai mult de o oră. Michele, când a auzit numele de familie al lui Nino, pe care l-am prezentat, cu insistență, drept un coleg de-al nostru din clasele primare, precum și colegul meu de liceu, i-a pus cea mai enervantă întrebare: — Ești fiul celui care scrie la Roma și Napoli notte?

Nino a făcut un semn fără chef și Michele s-a uitat lung la el, ca și cum ar fi voit să găsească în ochii lui confirmarea că sunt rude. Pe urmă nu i-a mai adresat niciun cuvânt, a vorbit numai și numai cu Lila.

Lila a fost cordială, ironică, uneori șmecheră. Michele i-a spus:

— Fanfaronul ăla de frate-tău jură că a conceput el pantofii cei noi.

— Așa e.

— Deci de asta sunt o porcărie.

— O să vezi că porcăria aia se va vinde încă și mai bine decât precedentă.

— E posibil, dar numai dacă vii tu la magazin.

— O ai deja pe Gigliola care se descurcă foarte bine.

— De Gigliola am nevoie la cofetărie.

— Problema ta, eu trebuie să stau la mezelărie.

— O să vezi că vei fi transferată în Piața Martirilor, signó, și o să ai puteri depline.

— Cu puteri depline, fără puteri depline, să-ți iasă din cap, mă simt bine unde sunt.

Și continuând pe tonul ăsta, păreau că se joacă ping-pong cu cuvintele. Eu și Gigliola din când în când am încercat să spunem câte ceva, mai ales Gigliola, care era furibundă din cauza felului în care logodnicul vorbea despre destinul ei fără măcar s-o consulte. În ce-l privește pe Nino, era — mi-am dat seama — uluit, sau poate plin de admirație pentru felul în care Lila găsea fraze potrivite cu ale lui Michele, în dialect, abilă și

neînfricată.

În sfârșit, tânărul Solara a anunțat că trebuia să plece, aveau umbrela cu lucrurile lor destul de departe. M-a salutat pe mine, a salutat-o cu mare căldură pe Lila, spunând că o aștepta la magazin din septembrie. Lui Nino, în schimb, i-a zis serios, ca unui subaltern căruia îi ceri să se ducă să cumpere un pachet de țigări.

— Spune-i tăticului că a făcut foarte rău să scrie că amenajarea magazinului nu i-a plăcut. Când iei bani, trebuie să scrii că e totul frumos, altfel bani nu mai vezi niciodată.

Nino s-a blocat, poate de mirare, poate de umilire, și n-a răspuns. Gigliola i-a întins mâna, el i-a dat-o mecanic. Cei doi logodnici au plecat, târându-l după ei pe băiețelul care, în mers, continua să citească revista.

68.

Eram furioasă, îngrozită, nemulțumită de fiecare gest sau cuvânt de-al meu. Imediat cum Michele și Gigliola s-au îndepărtat suficient, i-am zis Lilei făcând în așa fel încât să audă și Nino: — V-a văzut.

Nino a întrebat stânjenit:

— Cine e?

— Un camorist de rahat care se crede cine știe cine, a spus Lila cu dispreț.

Am corectat-o imediat, Nino trebuia să știe:

— E asociatul soțului ei. Îi va spune tot lui Stefano.

— Tot ce? a reacționat Lila. Nu e nimic de spus.

— Știi foarte bine că vor pârî.

— Da? Și cui îi pasă?

— Îmi pasă mie.

— Asta e. Oricum, și dacă nu mă ajuți, lucrurile vor merge cum trebuie să meargă.

Și ca și cum nici n-aș fi fost acolo, a trecut la a se pune de acord cu Nino pentru a doua zi. Dar în timp ce ea, tocmai grație acelei întâlniri cu Michele Solara, părea să-și fi însutit energia, el părea o marionetă căruia i se terminase sfoara. A murmurat: — Sigur nu intri în necazuri din vina mea? Lila l-a mângâiat pe obraz:

— Nu mai vrei?

Mângâierea a părut să-l reînsuflească:

— Sunt doar îngrijorat pentru tine.

Ne-am despărțit de Nino curând și ne-am întors acasă. Pe drum am schițat scenarii catastrofale — „În seara asta Michele va vorbi cu Stefano, Stefano va da fuga aici chiar mâine dimineață, n-o să te găsească acasă, Nunzia o să-l trimită la Barano, n-o să te găsească nici la Barano, o să pierzi totul, Lila, ascultă-mă, astfel nu te distrugi numai pe tine, dar mă distrugi și pe mine, mama o să-mi rupă oasele“ — dar ea m-a ascultat distrată, a zâmbit, mi-a spus același lucru în mai multe feluri: eu țin la tine, Lenù, și o să țin totdeauna; de aceea îți doresc să simți măcar o dată în viață ce simt eu în acest moment.

Atunci m-am gândit: cu atât mai rău pentru tine. Seara am rămas acasă. Lila a fost amabilă cu mama ei, a vrut să gătească ea, a dorit s-o servească, a strâns masa, a spălat vasele, s-a așezat pe genunchii ei, i-a înconjurat gâtul cu brațele, și-a sprijinit fruntea de a ei cu o neașteptată melancolie. Nunzia, care nu era obișnuită cu acele amabilități și probabil că le-a considerat stânjenitoare, la un moment dat a izbucnit în plâns și i-a spus, printre lacrimi, o frază ambiguă din cauza neliniștii: — Te rog, Lina, ești o fiică cum nicio mamă nu are, nu mă face să mor de supărare. Lila a râs de ea cu afecțiune și a însoțit-o la culcare. Dimineața ea m-a tras jos din pat. O parte de mine suferea atât de tare, că nu voia să se trezească și să devină conștientă de faptul că e ziuă. În timp ce taxiul ne ducea la Forio, i-am expus alte scenarii îngrozitoare care au lăsat-o însă indiferentă: „Nella a plecat“; „Nella are într-adevăr oaspeții ei și nu are loc pentru mine“; „Familia Sarratore decide să vină aici, la Forio, să-și viziteze fiul“. Ea a replicat mereu pe un ton glumeț: „Dacă Nella a plecat, o să te primească mama lui Nino“; „Dacă nu e loc, o să te întorci și o să dormi la noi“; „Dacă toată familia Sarratore o să bată la ușa casei lui Bruno, noi o să deschidem“. Și am continuat așa până când, cu puțin înainte de ora nouă, am ajuns la destinație. Nino era la fereastră așteptând și a alergat să deschidă ușa de la intrare. Mi-a făcut un semn de salut și a tras-o pe Lila înăuntru.

Ceea ce până la ușa aceea încă putea fi evitat, din acel moment a devenit un mecanism de neoprit. Pe cheltuiala Lilei, cu același taxi, am ajuns la Barano. Pe drum mi-am dat seama că nu reușeam să-i urăsc cu adevărat. Simțeam ciudă față de Nino, nutream cu siguranță sentimente ostile față de Lila, puteam chiar și să le doresc amândurora moartea, dar aproape ca o magie capabilă, în mod paradoxal, să ne salveze pe toți trei. Să-i urăsc nu puteam. Mă uram mai degrabă pe mine însămi, mă

disprețuiam. Existam, eram acolo pe insulă, aerul mișcat de taxi mă izbea, aducând mirosurile intense ale vegetației din care se evaporă noaptea. Dar era o existență umilită, supusă logicii altcuiva. Eu mă trăiam în ei, discret. Deja nu reușeam să alung imaginea îmbrățișărilor, a sărutărilor în casa pustie. Pasiunea lor mă invadea, mă tulbura. Îi iubeam pe amândoi și de aceea nu reușeam să mă iubesc pe mine însămi, să mă simt, să mă afirm cu o nevoie a mea de viață care să aibă aceeași forță oarbă și surdă ca a lor. Așa mi se părea.

69.

Am fost primită de Nella și de familia Sarratore cu obișnuitul entuziasm. Mi-am pus masca mea cea mai blândă, masca tatălui meu când primea bacșișuri, masca elaborată a strămoșilor mei când doreau să evite pericolul, mereu înfricoșați, mereu supuși, mereu plăcut de inimoși și am trecut din minciună în minciună cu o atitudine simpatcă. I-am spus Nellei că fusesem obligată s-o deranjez. Am spus că familia Carracci avea oaspeți, că pentru mine nu era loc acolo în noaptea aceea. Am spus că speram să nu fi exagerat apărând așa, pe neașteptate, și că dacă era vreo problemă, mă puteam întoarce la Napoli câteva zile.

Nella m-a îmbrățișat, m-a încurajat jurând că îi făcea o plăcere imensă să mă aibă la ea în casă. Am refuzat să mă duc la plajă cu familia Sarratore, chiar dacă cei mici au protestat. Lidia a insistat să mă duc repede după ei și Donato a declarat că mă putea aștepta să facem baie împreună. Am rămas cu Nella, am ajutat-o să pună casa în ordine, să gătească pentru prânz. Totul, pentru scurt timp, m-a apăsât mai puțin: minciunile, închipuirea adulterului care se înfăptuia, complicitatea mea, o gelozie care nu se putea defini pentru că mă simțeam în același timp geloasă pe Lila care i se dădea lui Nino, dar și pe Nino care i se dădea Lilei. Nella, între timp, vorbind, mi s-a părut mai puțin ostilă față de familia Sarratore. A spus că soțul și soția găsiseră un echilibru și pentru că se simțeau mai bine, pe ea o deranjau mai puțin. Mi-a povestit de învățătoarea Oliviero: o sunase ca să-i spună că mă dusesem s-o vizitez și o simțise foarte istovită, dar optimistă. O vreme, în fine, am schimbat informații în liniștite. Dar au fost de-ajuns câteva fraze, o deviere neașteptată, și povara

situației în care mă băgasem a revenit cu forță.

— Te-a lăudat foarte mult, a spus Nella vorbind despre Oliviero, dar când a aflat că ai venit să mă vizitezi împreună cu două prietene de-ale tale căsătorite, mi-a pus multe întrebări, mai ales despre doamna Lina.

— Ce a spus?

— A spus că în toată cariera ei de învățătoare n-a avut niciodată o elevă atât de bună.

Evocarea vechiului loc întâi al Lilei m-a deranjat.

— E adevărat, am recunoscut.

Dar Nella a făcut o grimasă de categoric dezacord și i s-au aprins ochii.

— Verișoara mea e o învățătoare excepțională, a spus, și totuși, de data asta, după mine, s-a înșelat.

— Nu, nu s-a înșelat.

— Pot să-ți spun ce cred?

— Sigur.

— N-o să te superi cumva?

— Nu.

— Doamna Lina nu mi-a plăcut. Tu ești mult mai bună, ești mai frumoasă și mai inteligentă. Am vorbit și cu familia Sarratore despre asta și ei sunt de acord cu mine.

— Spuneți așa pentru că țineți la mine.

— Nu. Fii atentă, Lenù. Știu că sunteți bune prietene, verișoara mea mi-a spus asta. Și eu nu vreau să mă bag în lucruri care nu mă privesc. Dar mie îmi e de-ajuns o privire ca să judec persoanele. Doamna Lina știe că ești mai bună decât ea și de aceea nu te îndrăgește cum o îndrăgești tu.

Am zâmbit prefăcut sceptică:

— Mă urăște?

— Nu știi. Dar ea știe să facă rău, e scris pe chipul ei, e de ajuns să-i privești fruntea și ochii.

Am clătinat din cap, încercând să-mi reprim mulțumirea. Ah, dacă ar fi fost totul atât de liniar. Dar știam deja — chiar dacă nu așa cum știu astăzi — că între noi două totul era mai complicat. Și am glumit, am râs, am făcut-o și pe Nella să râdă. I-am spus că Lila, prima dată, nu făcea niciodată o impresie bună. Încă de mică părea un diavol, și chiar era, dar în sensul bun al cuvântului. Avea o minte promptă și avea succes în orice lucru căruia se întâmpla să i se

dedice: dacă ar fi avut ocazia să învețe, ar fi devenit un om de știință ca Madame Curie sau o foarte mare romancieră ca Grazia Delleda, sau chiar și una ca Nilde Iotti, doamna lui Togliatti. Și când a auzit ultimele

două nume, Nella a zis oh, Maică Sfântă, și și-a făcut ironic semnul crucii. Apoi a apucat-o un râs ușor și nu s-a mai abținut, voia să-mi spună la ureche un lucru secret și foarte amuzant pe care i-l zisese Sarratore. Lila, după el, era de o frumusețe aproape urâtă, din cele de care bărbații sunt, da, vrăjiți, dar de care le e și teamă.

— Ce teamă? am întrebat eu cu voce scăzută. Și ea, cu o voce încă și mai scăzută, a răspuns:

— Teama că nu le funcționează chestia sau că le cade sau că ea scoate un cuțit și li-o taie.

A râs, a început să-i tresalte pieptul și ochii i s-au umplut de lacrimi. N-a reușit să se controleze destul de mult și am simțit curând o stânjeneală pe care nu o simțisem niciodată în prezența ei înainte. Nu era râsul mamei mele, râsul obscen al femeii care știe de toate. În râsul Nellei era ceva cast și totodată vulgar, era un râs de virgină trecută care m-a izbit și m-a îmboldit și pe mine să râd, dar forțat. O femeie cumsecade ca ea, mi-am spus, de ce se distrează în felul ăsta? Și între timp m-am văzut îmbătrânită, cu râsul acela plin de candoare malițioasă în piept. M-am gândit: o să ajung să râd și eu așa.

70.

A sosit familia Sarratore pentru prânz. Au lăsat o dâră de nisip pe podea, un miros de mare și de transpirație, un reproș vesel că mă așteptaseră copiii degeaba. Eu am pus masa, am strâns masa, am spălat vasele. Apoi m-am ținut după Pino, Clelia și Ciro până la marginea unui tufiș de trestie ca să-i ajut să taie tulpini și să construiască un zmeu. Cu copiii m-am simțit bine. În vreme ce părinții lor se odihneau și Nella moțâia într-un șezlong pe terasă, timpul a zburat, zmeul m-a absorbit complet și nu m-am gândit aproape niciodată la Nino și Lila.

După-amiaza târziu ne-am dus cu toții la mare, cu Nella cu tot ca să înălțăm zmeul. Am alergat înainte și înapoi pe plajă urmată de cei trei copii care rămâneau cu gura căscată, când zmeul părea să se ridice și scoteau strigăte lungi când îl vedeau că se izbește de nisip după o piruetă neprevăzută. Am încercat de mai multe ori, dar n-am reușit să-l fac să zboare, în ciuda instrucțiunilor pe care Donato mi le striga de sub umbrelă. În cele din urmă am cedat, transpirată toată și le-am zis lui

Pino, Clelia și Ciro: „Rugați-l pe tata“. Târât de copii a sosit Sarratore, care a verificat scheletul din trestie, hârtia velină albastră, firul, apoi a studiat direcția din care bate vântul și a început să alerge cu spatele, cu sărituri energice în ciuda corpului său greoi. Copiii au stat lângă el încântați și m-am reînsuflețit și eu, am început să alerg din nou împreună cu ei, până când fericirea pe care o răspândeau s-a transmis și la mine. Zmeul nostru se ducea tot mai sus, zbura, nu mai era nevoie să alergi, era de-ajuns să ții firul. Sarratore era un tată bun. A demonstrat că firul, cu ajutorul lui, putea fi ținut și de Ciro, și de Clelia, și de Pino, și chiar și de mine. Mi l-a dat, de fapt, dar a rămas în spatele meu, suflându-mi în ceafă și spunând: — Așa, bine, trage puțin, dă drumul. Așa s-a făcut seară.

Am cinat, familia Sarratore s-a dus la plimbare prin sat, soț, soție și cei trei copii, arși de soare și îmbrăcați de sărbătoare. Eu, deși invitată în mod insistent, am rămas cu Nella. Am făcut curat, ea m-a ajutat să-mi fac patul în obișnuitul colț din bucătărie și ne-am așezat pe terasă să ne răcorim. Luna nu se vedea, pe cerul întunecat erau câțiva nori, ca niște perne albe. Am pălăvrăgit despre cât de buni și de inteligenți erau copiii lui Sarratore, apoi Nella a ațipit. Atunci, brusc, ziua, noaptea care tocmai începea, au căzut peste mine. Am ieșit din casă în vârful picioarelor și am coborât spre Maronti.

Cine știe dacă Michele Solara ținuse pentru el ce văzuse? Cine știe dacă totul decurgea lin? Cine știe dacă Nunzia dormea deja în casa de pe strada din Cuotto sau încerca să-și calmeze ginerele care sosise pe neașteptate cu ultimul vaporet și nu-și găsisese soția și era furios? Cine știe dacă Lila îi telefonase soțului și, liniștită că era la Napoli, departe, în apartamentul din cartierul nou, acum era în pat cu Nino, fără temeri, perechea secretă, care intenționează să se bucure de noapte. Fiecare lucru din lume era în cumpănă, risc pur, și cine nu accepta să riște se ofilea într-un colț, fără să cunoască viața. Am înțeles dintr-odată de ce nu-l avusesem pe Nino, de ce-l avusesse Lila. Nu eram în stare să mă încredințez sentimentelor adevărate. Nu știam să mă las târâtă dincolo de limite. Nu dețineam acea putere emoțională care o împinsese pe Lila să facă orice ca să se bucure de ziua aceea și de noaptea aceea. Rămâneam în urmă, în așteptare. Ea, în schimb, lua lucrurile pe care le dorea cu adevărat, devenea pasionată de ele, se juca de-a totul sau nimic și nu se teme de dispreț, de batjocură, de scuipături, de lovituri. În fine, îl meritase pe Nino pentru că ea considera că a-l iubi însemna a încerca să-l aibă, nu a spera ca el s-o vrea.

Am coborât toată panta întunecată. Acum luna se vedea printre norii rari cu contururile luminate și seara era foarte înmiresmată, se auzea zgomotul hipnotic al valurilor. Pe plajă mi-am scos pantofii, nisipul era rece. O lumină gri-albastră se întindea până la mare și apoi se răspândea pe întinderea ei tremurătoare. M-am gândit: da, Lila are dreptate, frumusețea lucrurilor e un truc, cerul este tronul fricii; sunt vie, acum, aici, la zece pași de apă, și nu e deloc frumos, e terifiant; sunt parte, împreună cu plaja asta, cu marea, cu forfota tuturor necuvântătoarelor, din teroarea universală; în acest moment sunt particula infinitezimală prin intermediul căreia spaima de orice lucru capătă conștiință de sine; eu; eu care ascult zgomotul mării, care simt umezeala și nisipul rece; eu care-mi imaginez Ischia toată, trupurile îmbrățișate ale lui Nino și Lila, pe Stefano care doarme singur în casa nouă care se învechește, furiile care îngăduie fericirea de astăzi să alimenteze violența de mâine. Ah, e adevărat, mi-e prea frică și de aceea îmi doresc ca totul să se termine repede, ca plăsmuirile coșmarurilor să-mi devoreze sufletul. Îmi doresc ca din această obscuritate să se ivească haite de câini mânioși, vipere, scorpioni, șerpi marini imenși. Îmi doresc ca în timp ce stau aici, pe malul mării, să sosească din noapte asasini care să-mi sfâșie corpul. Da, da, ca eu să fiu pedepsită pentru neadecvarea mea, să mi se întâmple ce e mai rău, ceva atât de devastator, încât să mă împiedice să înfrunt noaptea asta, ziua de mâine, orele și zilele care vor veni, confirmându-mi cu dovezi tot mai zdrobitoare constituția mea inaptă. Astfel de gânduri am avut, gânduri exagerate de fată deprimată. M-am abandonat lor nu știu pentru cât timp. Apoi cineva a spus: „Lena“ și mi-a atins ușor umărul cu degete reci. Am tresărit, mi-a cuprins inima o asemenea strângere de gheață, că atunci când m-am întors brusc și l-am recunoscut pe Donato Sarratore, răsuflarea mi-a explodat în gât ca și cum aș fi sorbit o poțiune magică, din acelea care în poeme redau forța și nevoia imperioasă de a trăi.

71.

Donato mi-a spus că Nella se trezise, nu mă găsisese în casă și se îngrijorase. Și Lidia se alarmase puțin, așa că îl rugaseră să vină să mă caute. Singurul care considerase normal faptul că nu eram în casă

fusesse el. Le liniștise pe cele două femei, spusese: „Duceți-vă la culcare, cu siguranță a ieșit să se bucure de lună pe plajă“. Totuși, ca să le mulțumească, din prudență, venise în recunoaștere. Și, într-adevăr, iată-mă aici, așezată să ascult respirația mării, să contemp lu divina frumusețe a cerului. Așa a zis, mai mult sau mai puțin. S-a așezat alături de mine, a murmurat că mă cunoștea cum se cunoștea pe el însuși. Aveam aceeași sensibilitate pentru lucrurile frumoase, aceeași nevoie de a ne bucura de ele, aceeași necesitate de a căuta cuvintele potrivite pentru a spune cât era noaptea de blândă, cât era luna de fermecătoare, cum sclip ea marea, cum două suflete știu să se întâlnească și să se recunoască în întuneric, în aerul parfumat. În

timp ce vorbea, am simțit cu claritate ridicolul vocii lui educate, grosolănia poetizării lui, lirismul de doi bani în spatele căruia se ascundea obsesia lui de a pune mâinile pe mine. Dar m-am gândit: poate că suntem făcuți într-adevăr din același aluat, poate că suntem într-adevăr condamnați fără vină la aceeași identică mediocritate. Astfel că mi-am sprijinit capul de umărul lui și am șoptit:

— Mi-e puțin frig.

Și el, prompt, și-a trecut un braț în jurul taliei mele, m-a tras ușor mai aproape de el, m-a întrebat dacă așa era mai bine. Am răspuns:

— Da.

Am răsuflat și Sarratore mi-a ridicat bărbia între degetul mare și arătător, și-a așezat ușor buzele peste buzele mele, întrebând:

— Așa cum e?

Apoi m-a stimulat cu mici sărutări din ce în ce mai apăsate, continuând să șoptească:

— Și așa, și așa, îți mai e frig, e mai bine așa, mai bine?

Gura lui era caldă și umedă, am primit-o peste a mea cu o recunoștință tot mai mare, astfel că sărutul a devenit tot mai lung, limba lui a atins-o pe-a mea, s-a lovit de ea, s-a adâncit în gură. M-am simțit mai bine. Mi-am dat seama că recâștigam teren, că gerul ceda, se topea, că teama uita de ea, că mâinile lui alungau frigul, dar încet, ca și cum ar fi fost făcut din straturi foarte subțiri și Sarratore avea abilitatea să le îndepărteze cu o precizie precaută, unul câte unul, fără să le desprindă, și că și gura lui avea acea capacitate, și dinții, limba și că de aceea știa despre mine mult mai mult decât reușise Antonio vreodată să învețe, că, dimpotrivă, știa cât eu însămi nu știam. Aveam un eu ascuns — am înțeles — pe care degetele, gura, dinții, limba lui știau să-l aducă la suprafață. Strat după

strat, acel eu a pierdut orice ascunziș, s-a expus în mod necuviincios și Sarratore mi-a arătat cum știe să-l facă să nu mai fugă, să se rușineze, a știut să-l oprească în loc ca și cum asta ar fi fost rațiunea absolută a atingerilor lui afectuoase, a apăsărilor lui când ușoare, când frenetice. Tot timpul nu m-am căit nici măcar o dată că acceptasem ce se întâmpla. Nu m-am răzgândit și m-am simțit mândră, voiam să fie așa, mi-am impus-o. M-a ajutat, poate, faptul că Sarratore, treptat, a uitat de limbajul lui pompos, că, spre deosebire de Antonio, n-a pretins nicio intervenție de-a mea, nu mi-a luat niciodată o mână ca să-l ating, ci s-a limitat să mă convingă că- i plăcea totul la mine și s-a dedicat trupului meu cu grija, devoțiunea, mândria bărbatului cuprins tot să demonstreze felul în care cunoaște în profunzime femeile. Nu l-am auzit constatând nici măcar ești virgină, probabil că era atât de sigur de asta, că ar fi fost surprins de contrariu. Când m-a copleșit nevoia de a simți plăcere, atât de exigentă și de egocentrică încât să șteargă nu doar întreaga lume sensibilă, dar și trupul lui, în ochii mei bătrân, și etichetele cu care-l puteai clasifica — tatăl lui Nino, feroviar-poet-jurnalist, Donato Sarratore —, și-a dat seama și m-a penetrat. Am simțit că o făcea mai întâi cu delicatețe, apoi cu o izbitoră clară și precisă care mi-a provocat o durere sfâșietoare în burtă, o împunsătură imediat anulată de o unduire ritmată, o frecare, o izbire, o golire și umplere cu lovituri de dorință obsesivă. Până când s-a tras înapoi pe neașteptate, s-a răsturnat cu spatele pe nisip și a emis un fel de răcnet gătit.

Am rămas tăcuți. Au apărut din nou marea, cerul tremurând, iar eu m-am simțit amețită. Asta l-a împins din nou pe Sarratore spre lirismul lui necioplit, a crezut că trebuie să mă readucă la realitate cu vorbe duioase. Dar n-am putut să tolerez decât câteva fraze. M-am ridicat brusc, mi-am scuturat nisipul din păr, de pe tot corpul, m-am aranjat. S-a hazardat să întrebe:

— Unde ne putem întâlni mâine?

l-am răspuns în italiană, cu o voce calmă, îngâmfată, că se înșela, nu trebuia să mă mai caute niciodată, nici la Cetara, nici în cartier. Și pentru că a surâs sceptic, i-am spus că ce-i putea face Antonio Cappuccio, fiul Melinei, era nimic în comparație cu ce i-ar fi făcut Michele Solara, persoană pe care o cunoșteam bine și căreia îmi era de-ajuns să-i spun un cuvânt ca el s-o pățească urât. l-am spus că Michele nu pretindea decât să-i spargă fața, pentru că luase bani ca să scrie despre magazinul din Piața Martirilor și scrisese de rău.

Pe tot drumul de întoarcere am continuat să-l ameninț, pe de o parte,

pentru că începuse din nou cu frăzuțe mieroase și voiam să înțeleagă clar sentimentele mele, pe de alta, pentru că eram uimită de felul în care tonalitatea amenințării, pe care încă de mică o practicasem doar în dialect, îmi ieșea bine și în limba italiană.

72.

M-am temut că le găsesc treze pe cele două femei, în schimb dormeau amândouă. Nu erau îngrijorate într-atât încât să le piară somnul, mă considerau înțeleaptă și aveau încredere în mine. Am dormit profund.

A doua zi m-am trezit veselă și chiar și când Nino, Lila, întâmplarea de pe plaja Maronti au venit peste mine fragmentar, am continuat să mă simt bine. Am pălăvrăgit mult cu Nella și am luat micul dejun cu familia Sarratore, fără să mă deranjeze amabilitatea prefăcut paternă cu care m-a tratat Donato. Nici măcar o secundă nu m-am gândit că sexul cu bărbatul acela puțin umflat, vanitos, flecar fusese o greșeală. Totuși, să-l văd acolo la masă, să-l ascult și să conștientizez faptul că fusese el cel care mă dezvirginase mi-a provocat scârbă. M-am dus la mare cu tot familionul, am făcut baie cu copiii, am lăsat în urma mea o dâră de simpatie. Am ajuns foarte punctuală la Forio.

L-am strigat pe Nino, care a apărut imediat. Am refuzat să urc, pe de o parte, pentru că trebuia s-o întindem cât mai repede, pe de alta, pentru că nu voiam să păstrez în memorie imagini cu camere în care Nino și Lila locuiseră singuri aproape două zile. Am așteptat, Lila nu venea. Mi-a revenit brusc neliniștea, mi-am imaginat că Stefano găsise modul de a pleca dimineața, că debarca cu câteva ore în avans față de cum era prevăzut, că, mai mult, călătorea spre casă.

Am strigat din nou, a apărut din nou Nino, mi-a făcut semn că trebuia să mai aștept doar un minut. Au coborât după un sfert de oră, s-au îmbrățișat și s-au sărutat îndelung în ușa casei. Lila a alergat spre mine, dar s-a oprit brusc ca și cum ar fi uitat ceva, s-a întors și l-a sărutat din nou. Am privit stânjenită în altă parte și a recăpătat forță gândul că eram alcătuită prost, incapabilă să mă implic cu adevărat. Din față, ei doi mi s-au părut din nou foarte frumoși, perfecți în fiecare mișcare, așa încât să strig: „Lina, grăbește-te“ a fost ca o zgâriere a unei imagini fantastice. Ea a părut târâtă de acolo de o forță plină de cruzime, mâna a alunecat încet

de pe umărul lui, de-a lungul brațului, până la degete, ca în figura unui dans. În sfârșit a venit lângă mine.

Am parcurs drumul cu taxiul, schimbând puține cuvinte.

— Toate bune?

— Da. Și tu?

— Bine.

Eu n-am spus nimic despre mine, ea nimic despre sine. Dar motivele acelei stări laconice erau foarte diferite. Celor care mi se întâmplaseră mie nu aveam nicio intenție să le ofer cuvinte: era un simplu fapt, avea legătură cu corpul meu, cu capacitatea lui de reacție fiziologică; că în el pentru prima dată pătrunsese o parte minusculă din corpul altcuiva mi se părea irelevant: silueta nocturnă a lui Sarratore nu-mi transmitea nimic altceva în afara unei senzații de înstrăinare și era o ușurare că se risipise ca o furtună care nu mai vine. Mi s-a părut în schimb limpede că Lila tăcea pentru că nu avea cuvinte. Am simțit-o într-o stare fără gânduri sau imagini, ca și cum desprinzându-se de Nino ar fi uitat în el orice îi aparținea ei, chiar și puterea de a spune ce i se întâmplase, ce i se întâmpla. Această diferență dintre noi m-a întristat. Am încercat să scotocesc în experiența mea de pe plajă ca să găsesc ceva echivalent cu acea rătăcire a ei dureros-fericită. Mi-am dat seama și că la Maronti, la Barano, nu lăsasem nimic, nici măcar noul meu eu care mi se dezvăluise. Luasem totul și de aceea nu simțeam nevoia imperioasă, pe care în schimb o citeam în ochii Lilei, în gura ei întredeschisă, în pumnii strânși, să mă întorc, să fiu din nou reunită cu cel pe care fusesem nevoită să-l părăsesc. Și dacă, aparent, situația mea putea părea mai solidă, mai compactă, iată că, lângă Lila, mă simțeam în schimb mlăștinoasă, pământ prea îmbibat cu apă.

73.

E bine că am citit abia mai târziu caietele ei. Acolo erau pagini întregi despre ziua aceea și noaptea aceea cu Nino și ce spuneau paginile acelea era exact ce eu nu aveam de spus. Lila nu scria nici măcar un cuvânt care să povestească despre plăceri sexuale, nimic care să mă ajute să pun una lângă alta experiențele noastre. Vorbea, în schimb, despre iubire și o făcea în mod surprinzător. Spunea că din ziua nunții

până în acele zile la Ischia fusese, fără să-și dea seama, pe punctul de a muri. Descria detaliat o senzație de moarte iminentă: cădere de energie, somnolență, o puternică presiune în vârful capului, de parcă între creier și osul craniului ar fi fost o bulă de aer în continuă expansiune, impresia că totul se mișca în grabă ca să dispară, că viteza oamenilor și obiectelor era excesivă și o izbea, o rănea, îi provoca dureri fizice în burtă și în ochi. Spunea că toate astea erau însoțite de o tocire a simțurilor, ca și cum ar fi învelit-o în vată și rănilor ei n-ar fi venit din lumea reală, ci dintr-un loc aflat între corpul ei și stratul de bumbac hidrofil în care se simțea împachetată. Recunoștea, pe de altă parte, că moartea iminentă i se părea atât de dură, încât nu mai avea respect pentru nimic, întâi de toate pentru ea însăși, ca și cum nimic n-ar mai fi contat și totul ar fi meritat să fie distrus. Uneori o domina frenezia de a se exprima nemijlocit: a se exprima pentru ultima dată, înainte să devină ca Melina, înainte să traverseze șoseaua în timp ce se apropia un camion și să fie izbită pe drum. Nino schimbase starea aceea, o smulsese din ghearele morții. Și o făcuse deja când în casa lui Galiani o invitase să danseze și ea refuzase, îngrozită de oferta aceea de salvare. Apoi la Ischia, zi după zi, el dobândise puterea salvatorului. Îi redase capacitatea de a simți. Îi resuscitase mai ales conștiința de sine. Da, o resuscitase. Rânduri după rânduri după rânduri aveau în centru conceptul de înviere: o înălțare extatică, sfârșitul tuturor constrângerilor și totuși plăcerea inexprimabilă a unei noi constrângeri, o reînviere care era și o revoltă: el și ea, ea și el împreună care învățau din nou viața, îi eliminau veninul, o reinventau ca pe o pură bucurie a gândirii și a trăirii.

Asta, aproximativ. Cuvintele ei erau foarte frumoase, ce fac eu e doar un rezumat. Dacă mi le-ar fi încredințat atunci, în taxi, aș fi suferit și mai mult, pentru că aș fi recunoscut în împlinirea ei reversul golului meu. Aș fi înțeles că dăduse peste un lucru pe care eu credeam că-l cunosc, pe care crezusem că-l simt pentru Nino și pe care, în schimb, nu-l cunoșteam și pe care, poate, nu l-aș fi cunoscut niciodată altfel decât într-o formă vlăguită, atenuată. Aș fi înțeles că nu juca, cu ușurință, un joc estival, ci că se năștea în ea un sentiment foarte violent care o copleșea. Când ne întorceam la Nunzia după abaterile noastre, n-am știut să mă sustrag obișnuitului sentiment confuz de inegalitate, impresiei — recurentă în istoria noastră — că pierdeam ceva ce ea, în schimb, dobânda. De aceea am simțit din când în când nevoia să echilibrez balanța, să-i povestesc cum îmi pierdusem virginitatea între mare și cer, noaptea, pe plaja Maronti. Aș putea să nu rostesc numele tatălui lui Nino,

m-am gândit, aş putea să inventez un marinar, un contrabandist de țigări americane și să-i povestesc ce mi s-a întâmplat, să-i spun ce frumos a fost. Dar am înțeles că nu-mi păsa să povestesc despre mine și despre plăcerea mea, voiam să spun povestea mea doar ca s-o provoc s-o spună pe-a ei și să aflu câtă plăcere primise de la Nino și s-o compar cu a mea și să mă simt — speram — în avantaj. Spre norocul meu am intuit că n-ar fi făcut-o niciodată și că m-aș fi expus, în mod stupid, doar eu. Am rămas tăcută cum tăcută a rămas și ea.

74.

Odată ajunse acasă, Lila și-a regăsit cuvintele împreună cu o expansivitate foarte agitată. Nunzia ne-a primit profund ușurată de întoarcerea noastră și totuși ostilă. A spus că n-a închis ochii, că auzise zgomote misterioase prin casă, că îi fusese frică de fantome și de asasini. Lila a îmbrățișat-o și Nunzia aproape că a respins-o.

— Te-ai distrat? a întrebat.

— Foarte mult, vreau să schimb totul.

— Ce vrei să schimbi? Lila a râs.

— Mă gândesc și-ți spun.

— Spune-i în primul rând soțului tău, a spus Nunzia cu un neașteptat ton tăios.

Fiica a privit-o uimită, cu o uimire satisfăcută, poate cu puțină emoție, ca și cum sugestia i s-ar fi părut potrivită și urgentă.

— Da, a spus și s-a dus în camera ei, apoi s-a închis în baie.

A ieșit după mult timp, tot în furou, și mi-a făcut semn să mă duc după ea în camera ei. M-am dus fără niciun chef. A ațintit asupra mea niște ochi febrili și a spus, cu un fel de gâfâială, fraze rapide:

— Vreau să învăț tot ce învață el.

— Face facultatea, sunt lucruri complicate.

— Vreau să citesc aceleași cărți, vreau să înțeleg bine lucrurile pe care le gândește, vreau să învăț nu pentru facultate, ci de dragul lui.

— Lila, nu fi nebună: am zis amândouă că îl vezi de data asta și apoi gata. Ce ai, calmează-te, Stefano e pe cale să sosească.

— După tine, dacă mă străduiesc mult, pot să înțeleg lucrurile pe care le

Înțelege el?

N-am mai rezistat. Ce știam deja și totuși îmi ascundeam în momentul acela a devenit foarte limpede: și ea de-acum vedea în Nino singura persoană în stare s-o salveze. Pusese stăpânire pe un vechi sentiment de-al meu, și-l însușise. Și știind ce gen era, nu aveam îndoieli: ar fi doborât orice obstacol și ar fi mers până la capăt. I-am răspuns cu duritate:

— Nu. Sunt chestii dificile, ești mult prea în urmă cu toate, nu citești un ziar, nu știi cine e în guvern, nu știi nici măcar cine conduce la Napoli.

— Și tu știi lucrurile astea?

— Nu.

— El crede că le știi, ți-am spus că te stimează mult. Am simțit că iau foc și am murmurat:

— Încerc să învăț și, când nu știu, mă prefac că știu.

— Chiar și prefăcându-te că știi, încet, încet înveți. Mă poți ajuta?

— Nu și iar nu, Lila, nu e un lucru pe care trebuie să-l faci. Lasă-l în pace, din vina ta deja spune că vrea să abandoneze facultatea.

— O să studieze, e născut pentru asta. Și, oricum, multe lucruri nu le știe nici el. Dacă învăț eu lucrurile pe care nu le știe, i le spun când are nevoie de ele și astfel îi sunt de folos. Trebuie să mă schimb, Lenù, imediat.

Am izbucnit din nou:

— Ești căsătorită, trebuie să-ți scoți din cap, nu ești potrivită exigențelor lui.

— Care e potrivită?

Am vrut s-o rănesc și am spus:

— Nadia.

— A părăsit-o pentru mine.

— Toate bune atunci? Nu mai vreau să te aud, sunteți nebuni amândoi, faceți ce vreți.

M-am dus în cămăruța mea devorată de nemulțumire.

75.

A ajuns Stefano la ora obișnuită. L-am primit toate trei cu veselie prefăcută și el a fost amabil, dar puțin încordat, ca și cum în spatele feței

binevoitoare ar fi avut o îngrijorare. Pentru că din ziua aceea începuse vacanța lui, m-a surprins faptul că nu venise cu bagajul. Lila n-a părut să dea importanță acestui fapt, dar Nunzia da și l-a întrebat:

— Te văd cu capul în nori, Ste', te gândești la ceva? Mama ta se simte bine? Și Pinuccia? Și cu pantofii cum merge? Frații Solara ce spun, sunt mulțumiți?

El i-a răspuns că era totul în regulă și am cinat, făcând o conversație forțată. La început Lila a făcut eforturi să se arate binedispusă, însă dat fiind că Stefano răspundea monosilabic și fără să dea semne de afecțiune, s-a indispus și a tăcut. Numai eu și Nunzia am încercat în toate felurile să evităm ca tăcerea să devină permanentă. La desert, Stefano, cu o jumătate de zâmbet, i-a spus soției:

— Faci băi cu fiul lui Sarratore?

Mi s-a oprit respirația. Lila i-a răspuns enervată:

— Uneori. De ce?

— De câte ori? O dată, de două, de trei, de cinci, de câte ori?

Lenù, tu știi?

— O dată, am răspuns, a trecut acum două sau trei zile și am făcut baie toți împreună.

Stefano a continuat să-și păstreze pe chip jumătatea de zâmbet și i s-a adresat soției:

— Și tu și fiul lui Sarratore sunteți atât de familiari că, atunci când ieșiți din mare, vă țineți de mână?

Lila l-a privit drept în față:

— Cine ți-a spus?

— Ada.

— Și Adei cine i-a spus?

— Gigliola.

— Și Gigliolei?

— Gigliola te-a văzut, proasto. A venit aici împreună cu Michele, au venit să vă viziteze. Și nu e adevărat că tu și nenorocitul ăla făceați baie împreună cu Lenuccia, făceați baie singuri și vă țineați de mână.

Lila s-a ridicat, a spus cu calm:

— Ies, mă duc să fac o plimbare.

— Tu nu te duci nicăieri, așază-te și răspunde.

Lila a rămas în picioare. A spus, pe neașteptate, în italiană și cu o strâmbătură fățișă de oboseală care însă — eu mi-am dat seama — era de dispreț:

— Ce proastă am fost că m-am căsătorit cu tine, nu valorezi nimic. Tu știi

că Michele Solara mă vrea în magazinul lui, tu știi că Gigliola din motivul ăsta dacă m-ar putea omorî, m-ar omorî, și tu ce faci, o crezi? Nu mai vreau să te ascult, te lași manevrat ca o marionetă. Lenù, vii cu mine? A dat să o ia spre ușă și eu am dat semn să mă ridic, dar Stefano brusc a prins-o de mână și i-a spus:

— Nu te duci nicăieri. Trebuie să-mi spui dacă e adevărat sau nu că ai făcut baie singură cu fiul lui Sarratore, dacă e adevărat sau nu că vă plimbați mână în mână.

Lila a încercat să se elibereze, dar n-a putut. A șuiert:

— Dă-mi drumul la mână că-mi provoci scârbă.

Nunzia, în momentul ăsta, a intervenit. Și-a dojenit fiica, i-a spus că nu trebuia să-și permită să-i spună lucrul acela urât lui Stefano. Dar imediat după, cu o energie surprinzătoare, aproape că a urlat la ginerele ei să înceteze, că Lila îi răspunsese deja, că invidia o făcuse pe Gigliola să spună lucrurile alea, că fata cofetarului era perfidă, că îi era frică să nu-și piardă locul din Piața Martirilor, că voia s-o gonească de acolo și pe Pinuccia și să rămână singura doamnă și patroană a magazinului, ea care despre pantofi nu știa nimic, în vreme ce tot-tot-tot era meritul Lilei, chiar și bunul mers al mezelăriei noi, așa că fiica ei nu merita să fie tratată așa, nu, nu merita.

A fost o adevărată răbufnire: s-a aprins la față, a holbat ochii, la un moment dat a părut că se sufocă, a înșirat lucrurile unul după altul fără să respire. Dar Stefano n-a stat să mai asculte niciun cuvânt. Soacra încă vorbea când el a smucit-o pe Lila spre dormitor și a strigat la ea:

— Tu acum îmi răspunzi, imediat, și pentru că ea l-a insultat într-un mod foarte vulgar și s-a prins de canatul unui dulap ca să-i opună rezistență, a tras-o cu atâta forță, încât canatul s-a deschis larg, dulapul s-a balansat periculos, scoțând un zgomot de farfurii și pahare zguduite, și Lila aproape că a zburat prin bucătărie și s-a izbit de peretele holului care ducea la camera lor. O clipă mai târziu soțul o înhățase din nou și, ținându-o de un braț, dar ca și cum ar fi fost o ceașcă ținută de mâner, a împins-o în dormitor și a închis ușa în urma lui.

Am auzit cheia care se răsucea în broască și zgomotul acela m-a îngrozit. Văzusem cu ochii mei, în acele clipe lungi, că în Stefano sălășluia într-adevăr fantoma tatălui lui, că într-adevăr umbra lui don Achille îi umfla venele gâtului și ramificația albastră de sub pielea frunții. Dar, deși speriată, simțeam că nu puteam să rămân nemișcată, așezată la masă, ca Nunzia. M-am agățat de mâner și am început să-l zgâlțâi, să lovesc cu pumnul în lemnul ușii, implorând:

— Stefano, te rog, nu sunt lucruri adevărate, las-o în pace.
Stefano, nu-i face rău.

Dar el de-acum era închis ermetic în propria lui furie, îl auzeam urlând că voia adevărul și pentru că Lila nu răspundea, dimpotrivă, părea chiar că nu mai e în cameră, o vreme a părut că vorbește singur și între timp se pălmuia, se lovea, spărgea lucruri.

— Mă duc s-o chem pe proprietara casei, i-am spus Nunziei și am alergat în jos pe scară.

Voiam s-o întreb pe proprietară dacă avea altă cheie sau dacă era nepotul ei prin preajmă, un bărbat voinic, care ar fi putut să dărâme ușa. Dar am bătut degeaba, femeia nu era sau, dacă era, n-a deschis. Între timp, urletele lui Stefano spărgeau pereții, se răspândeau pe stradă, prin tufișul de trestie, în direcția mării și totuși păreau că nu găsesc alte urechi decât pe ale mele, pe nimeni care să apară din casele vecine, nimeni care să dea fuga acolo. Se auzea numai, dar pe un ton scăzut, cum Nunzia când îl implora, când îl amenința pe Stefano că dacă îi mai făcea rău fiicei sale, i-ar fi spus totul lui Fernando și lui Rino și ăia, pe Dumnezeu, l-ar fi omorât.

M- am întors sus în fugă. M-am aruncat cu toată greutatea corpului spre ușă, am urlat că îi chemasem pe gardieni, că urmau să sosească. Apoi, pentru că Lila tot nu dădea semne de viață, am început să urlu:

— Lila, ești bine? Te rog, Lila, spune-mi ce faci.

Abia atunci i-am auzit vocea. Nu ni se adresa nouă, ci soțului, de gheață:
— Vrei adevărul? Da, eu și fiul lui Sarratore mergem să facem baie mână în mână. Da, ne ducem unde e marea adâncă și ne sărutăm și ne atingem. Da, m-am lăsat futută de el de o sută de ori și așa am descoperit că ești un nenorocit, că nu valorezi nimic, că știi să pretinzi numai lucruri scârboase care mă fac să vomit. E bine așa? Ești mulțumit? Liniște. După acele cuvinte, Stefano n-a mai scos un sunet, iar eu am încetat să bat în ușă. Nunzia n-a mai plâns. Au revenit zgomotele exterioare, mașinile care treceau, câte o voce îndepărtată, bătaia din aripi a găinilor.

Au trecut câteva minute și a fost Stefano cel care a reînceput să vorbească, dar pe un ton atât de scăzut, că n-am reușit să auzim ce spunea. Am înțeles, oricum, că încerca să se liniștească: fraze scurte și dezlânate, arată-mi ce-ai pățit, stai cuminte, încetează. Confesiunea Lilei probabil că i s-a părut atât de insuportabilă, că sfârșise prin a o considera o minciună. La care credea că ea recursese ca să-i facă rău, credea că e o exagerare echivalentă cu o palmă trasă ca să-l readucă cu picioarele

pe pământ, fraze care, în fine, însemnau: dacă nu ți-ai dat seama încă de ce lucruri lipsite de fundament mă acuzi, acum o să-ți clarific eu ideile, ascultă-mă.

Mie, în schimb, cuvintele Lilei mi s-au părut îngrozitoare ca loviturile lui Stefano. Mi-am dat seama că dacă mă îngrozea violența directă pe care el o reprima în spatele comportamentului amabil și al feței blânde, acum nu suportam curajul ei, acea obrăznicie a ei temerară care-i permitea să-i urle adevărul ca și cum ar fi fost o minciună. Fiecare cuvânt pe care i-l adresase lui Stefano îl făcuseră pe el, care le considerase o minciună, să-i vină mintea la cap, iar pe mine, care cunoșteam adevărul, mă sfâșiaseră dureros. Când vocea mezelarului s-a auzit mai clară, atât eu cât și Nunzia am simțit că trecuse ce era mai rău. Don Achille se retrăgea din fiul lui și îl reîncredința povârnișului său blând, flexibil. Și Stefano, redat acelei laturi care făcuse din el un comerciant de succes, acum era dezorientat, deja nu mai înțelegea ce se întâmplase cu vocea lui, cu mâinile, cu brațele. Chiar dacă probabil imaginea Lilei și a lui Nino care se țineau de mână îi stăruia încă în minte, ceea ce Lila îi evocase cu potopul acela de cuvinte nu putea avea decât trăsăturile clare ale irealității.

Ușa nu s-a deschis, cheia nu s-a răsucit în broască până când nu s-a făcut ziuă. Dar tonul lui Stefano a devenit trist, părea o implorare deprimată, iar eu și Nunzia am așteptat afară ore în șir, ținându-ne companie cu fraze descurajate, abia perceptibile. Șușoteală înăuntru, șușoteală afară.

— Dacă-i povestesc lui Rino, murmura Nunzia, îl omoară, sigur îl omoară.

Și eu șopteam, ca și cum aș fi crezut-o:

— Vă rog, nu-i povestiți.

Dar în timpul ăsta mă gândeam: Rino, chiar și Fernando, după nuntă nu au mai mișcat niciun deget pentru Lila; să nu mai zic că de când s-a născut, au bătut-o de fiecare dată când voiau. Și apoi îmi spuneam: bărbații sunt toți din același aluat, numai Nino e diferit. Și suspinam, în timp ce ranchiuna mi se întărea: acum e categoric limpede că-l va avea Lila, chiar dacă e căsătorită, și împreună vor ieși din scârboșenia asta, în vreme ce eu voi rămâne în ea pentru totdeauna.

La primele raze din zori, Stefano a ieșit din dormitor, Lila nu. A spus:

— Pregătiți-vă bagajele, plecăm.

Nunzia n-a putut să se abțină și i-a arătat ranciunoasă lucrurile distruse din casă, i-a spus că trebuia s-o despăgubească pe proprietăreasă. El i-a răspuns — ca și cum multe cuvinte pe care i le strigase cu ore în urmă i-ar fi rămas în minte și ar fi simțit nevoia să pună punctul pe „i“ — că plătitise întotdeauna și că va plăti în continuare.

— Casa asta am plătit-o eu, a înșirat cu voce firavă, excursia voastră am plătit-o eu, tot ce aveți dumneavoastră, soțul dumneavoastră, fiul dumneavoastră v-am dat eu: așa că nu mă scoateți din sărite, faceți bagajele și să mergem.

Nunzia n-a mai scos un cuvânt. La scurt timp după aceea, Lila a ieșit din cameră într-o rochie gălbuie cu mâneci lungi și cu ochelari mari de soare de stea de cinema. Nu ne-a vorbit. N-a făcut-o în Port, n-a făcut-o pe vaporet, n-a făcut-o nici măcar când am ajuns în cartier. S-a dus acasă la ea cu soțul fără să-și ia la revedere.

În ce mă privește, am hotărât că din acel moment voi trăi ocupându-mă numai de mine și începând cu întoarcerea la Napoli așa am făcut, mi-am impus o atitudine de detașare totală. N-am căutat-o pe Lila, nu l-am căutat pe Nino. Am acceptat fără comentarii scena mamei mele, care m-a acuzat că mă dusesem să fac pe doamna la Ischia fără să mă gândesc că acasă era nevoie de bani. Și tata, deși nu făcea decât să mă laude pentru aspectul meu sănătos, pentru blondul auriu al părului, nu s-a lăsat mai prejos: imediat ce mama m-a atacat în prezența lui, i-a dat o mână de ajutor:

— Ești mare, a spus, vezi ce trebuie să faci.

Să câștig bani, în realitate, era o urgență. I-aș fi putut cere Lilei cât îmi promisese ca recompensă pentru șederea mea la Ischia, dar după hotărârea de a nu-mi mai păsa de ea, și mai ales după cuvintele brutale pe care Stefano i le adresase Nunziei (și, într-un fel, și mie), n-am făcut-o. Din același motiv am exclus total ca, la fel ca în anul precedent, să-mi cumpere ea cărțile pentru școală. O dată, când l-am întâlnit pe Alfonso, l-am rugat să-i spună că pentru anul acela de cărți mă ocupasem deja și am încheiat subiectul.

Dar după Sfânta Maria m-am prezentat din nou la librăria de pe Mezzocannone și, pe de o parte, pentru că fusesem o vânzătoare eficientă și disciplinată, pe de alta, datorită aspectului meu, care grație soarelui și mării se îmbunătățise mult, proprietarul, după ce opusese

puțină rezistență, m-a reangajat. A pretins însă să nu-mi dau demisia odată cu începerea școlii, ci să continui să muncesc, chiar și numai după-amiaza, pe toată perioada de vânzare a manualelor. Am acceptat și am petrecut zile lungi în librărie primind profesori care veneau să vândă pentru câteva lire cărțile primite gratuit de la edituri și studenți care, pentru încă și mai puțin, își vindeau cărțile lor zdrențuite.

Am trăit o săptămână de pură anxietate pentru că nu-mi venea ciclul. M-am temut că Sarratore mă lăsase gravidă, am fost disperată, eram politicoasă pe dinafară, dar amenințătoare pe dinăuntru. Am petrecut nopți de insomnie, dar n-am căutat sfatul sau consolarea nimănui, am ținut totul pentru mine. În sfârșit, într-o după-amiază când eram la librărie, m-am dus la closetul murdar al magazinului și am văzut sângele. A fost unul dintre puținele momente de bucurie din acea perioadă. Ciclul mi s-a părut un fel de anulare simbolică definitivă a invaziei lui Sarratore în corpul meu.

La începutul lui septembrie m-am gândit că Nino probabil se întorsese de la Ischia și am început să mă tem și să sper că o să apară măcar să mă salute. Dar nu s-a arătat nici pe strada Mezzocannone, nici în cartier. În ce-o privește pe Lila, am zărit-o de câteva ori, duminica, în timp ce trecea ca o săgeată pe șosea în mașină alături de soț. Au fost de-ajuns acele câteva secunde ca să mă facă să mă enervez. Ce se întâmplase? Cum aranjase lucrurile? Continua să aibă totul, să păstreze totul: mașina, pe Stefano, casa cu baie și telefon și televizor, hainele frumoase, bunăstarea materială. În plus, cine știe câte planuri își făcea în secretul minții ei. Știam cum era făcută și-mi spuneam că n-ar fi renunțat la Nino nici dacă Nino ar fi renunțat la ea. Dar am alungat gândurile acelea și mi-am impus să respect pactul încheiat cu mine însămi: să-mi plănuiesc

viața fără ei și să învăț să nu sufăr din cauza asta. Cu acest scop m-am autodisciplinat să reacționez puțin sau deloc. Am învățat să-mi reduc la minimum emoțiile: dacă patronul întindea mâinile, îl respingeam fără indignare; dacă clienții erau bătărași, mă adapteam situației; până și cu mama am reușit să rămân mereu umilă. Îmi spuneam în fiecare zi: sunt ceea ce sunt și nu pot face altceva decât să mă accept așa cum sunt; m-am născut așa, în acest oraș, cu acest dialect, fără bani; am să dau tot ce pot da, o să iau tot ce pot lua; am să îndur ce e de îndurat.

77.

Apoi a reînceput școala. Abia când am intrat în clasă pe întâi octombrie mi-am dat seama că eram în clasa a treia de liceu, că împlinisem optsprezece ani, că perioada studiilor, în cazul meu deja miraculos de lungă, era pe punctul de a se încheia. Mai bine așa. Am vorbit mult cu Alfonso despre ce urma să facem după diplomă. Știa cât știam și eu. O să ne înscriem la concursuri, a sugerat, dar în realitate nu aveam idei clare despre ce era un concurs, spuneam a te înscrie la un concurs, a câștiga un concurs, dar conceptul era vag: trebuia să dai o lucrare scrisă, să te supui unui examen oral? Și ce câștigi, un salariu?

Alfonso mi-a destăinuit că se gândea să se căsătorească, odată ce ar fi câștigat un concurs oarecare.

— Cu Marisa?

— Bineînțeles.

Uneori l-am întrebat precaut de Nino, dar lui nu-i era simpatic, nici nu se salutau. Nu înțelesese niciodată ce găseam la el. E urât, spunea, strâmb, piele și os. Marisa, în schimb, i se părea frumoasă. Dar adăuga imediat, atent să nu mă rănească:

— Și tu ești frumoasă.

Îi plăcea frumusețea și mai ales îngrijirea corpului. El însuși se îngrijea mult, mirosea a bărbier, își cumpăra haine, se ducea să ridice greutate în fiecare zi. Mi-a povestit că se distrase mult în magazinul din Piața Martirilor. Nu era ca mezelăria. Acolo puteai să te faci elegant, chiar trebuia. Acolo puteai să vorbești în italiană, oamenii erau cumsecade, educați. Acolo, și când îngenuncheai în fața clienților și a clientelor ca să-i ajuți să încalțe pantofii, puteai s-o faci cu maniere frumoase, ca un cavaler al iubirii curtenești. Dar, din nefericire, nu putea să rămână la magazin.

— De ce?

— Păi.

La început a fost vag și eu n-am insistat. Apoi mi-a povestit că Pinuccia de-acum stătea mereu acasă pentru că nu voia să se obosească, îi crescuse o burtă ca o torpilă; și, oricum, era clar că după ce va naște copilul, nu va avea timp să muncească. Asta, teoretic, ar fi trebuit să-i netezească drumul, frații Solara erau mulțumiți de el, poate ar fi putut să se instaleze acolo imediat după diplomă. În schimb, nu exista această

posibilitate și aici, pe neașteptate, a apărut numele Lilei. Mi-a luat foc stomacul numai auzindu-l.

— Ce legătură are ea?

Am aflat că s-a întors din vilegiatură ca o nebună. Tot nu rămânea însărcinată, băile nu fuseseră de folos, era furioasă. O dată spărsese toate vasele cu plante pe care le ținea pe balcon. Zicea că se duce la mezelărie, în schimb o lăsa pe Carmen singură și se ducea să se plimbe. Noaptea, Stefano se trezea și n-o găsea în pat: umbla prin casă, citea și scria. Apoi se liniștise dintr-odată. Sau, mai bine zis, își concentrase toată capacitatea ei de a-i distruge viața lui Stefano asupra unui singur scop: să fie angajată Gigliola la mezelăria nouă și să se ocupe ea de Piața Martirilor.

Am fost foarte uimită.

— Michele o vrea la magazin, am spus, dar ea nu vrea să se ducă.

— Asta era odată. Acum s-a răzgândit, face tot posibilul ca să se instaleze acolo. Singurul obstacol e că Stefano se împotrivește. Dar se știe că, până la urmă, fratele meu face ce vrea ea.

N-am pus alte întrebări, nu voiam în niciun fel să fiu reorbită de treburile Lilei. Dar pentru scurtă vreme m-am întrebat, surprinsă: ce-o avea în minte, de ce brusc vrea să meargă să lucreze în centru? Apoi am lăsat-o baltă, prinsă cu alte probleme: librăria, școala, examenele, manualele. Pe unele le-am cumpărat, pe cele mai multe i le-am furat librarului fără niciun scrupul. Am reînceput să învăț serios, mai ales noaptea. După-amiaza, de fapt, până la vacanța de Crăciun, când mi-am dat demisia, am fost ocupată cu librăria. Și imediat după, Galiani însăși mi-a făcut rost de câteva meditații, cărora m-am dedicat mult. Între școală, meditații și învățat n-a fost loc pentru nimic altceva.

Mama, când la sfârșitul lunii îi dădeam banii pe care-i câștigam, îi băga în buzunar fără să spună nimic, dar dimineața se scula devreme să-mi prepare micul dejun, uneori chiar și gălbenuș cu zahăr, cu multă grijă — în timp ce eu eram încă în pat moțând, auzeam cling-cling-ul lingurii în ceașcă. Mi se topea în gură ca o cremă, nu rămânea niciun grăunte de zahăr. În ce-i privește pe profesorii de la liceu, parcă nu puteau decât să mă considere eleva cea mai strălucitoare, ca dintr-un fel de inerție a întregului angrenaj scolastic prăfuit. Mi-am apărat fără probleme rolul meu de cea mai bună elevă din clasă și, odată plecat Nino, m-am poziționat printre cei mai buni din întreaga școală. Dar mi-a luat ceva timp ca să înțeleg că Galiani, deși mereu foarte generoasă cu mine, îmi atribuia nu știu ce vină care o împiedica să fie cordială ca în trecut. De

exemplu, când i-am dat înapoi cărțile, s-a arătat deranjată de faptul că erau pline de nisip și le-a luat fără să-mi promită că-mi va da altele. De exemplu, nu mi-a mai dat ziarele ei și o vreme mi-am impus să cumpăr *Il Mattino*, apoi m-am oprit, mă plictisea, erau bani aruncați. De exemplu, nu s-a mai întâmpnat să mă invite acasă la ea, chiar dacă mi-ar fi făcut plăcere să-l revăd pe fiul ei, Armando. Totuși a continuat să mă laude public, să-mi dea note mari, să-mi recomande conferințe și chiar filme importante pe care le proiectau într-un loc al preoților la Port'Alba. Până când o dată, aproape de vacanța de Crăciun, m-a strigat la ieșirea de la școală și am parcurs o bucată de drum împreună. M-a întrebat direct ce știam despre Nino.

— Nimic, i-am răspuns.

— Spune-mi adevărul.

— E adevărul.

Încet, a ieșit la suprafață că Nino, după ce trecuse vara, nu mai dăduse niciun semn nici ei, nici fiicei.

— S-a despărțit de Nadia într-un mod neplăcut, a spus cu ranchiuna unei mame, i-a trimis câteva rânduri printr-o scrisoare de la Ischia și a făcut-o să sufere mult.

Apoi s-a controlat și a spus, reluându-și rolul de profesoară:

— Dar, asta e, sunteți tineri, suferința servește maturizării. Am făcut semn că da, m-a întrebat:

— Te-a părăsit și pe tine? M-am făcut roșie.

— Pe mine?

— Nu v-ați văzut la Ischia?

— Ba da, dar între noi n-a fost nimic.

— Sigur?

— Categorie.

— Nadia e convinsă că a părăsit-o pentru tine.

Am negat cu putere, m-am declarat gata să mă întâlnesc cu Nadia și să-i spun că între mine și Nino nu fusese niciodată nimic și nu va fi niciodată nimic. A fost mulțumită, m-a asigurat că-i va transmite. Eu n-am făcut nicio referire la Lila, evident, și nu doar pentru că eram hotărâtă să-mi văd de ale mele, dar și pentru că m- ar fi deprimat să vorbesc despre ea. Am încercat să schimb vorba, dar ea a revenit la Nino. A spus că circulau diferite zvonuri în legătură cu el. Unii povesteau că nu doar că nu dăduse examenele în toamnă, dar chiar renunțase definitiv la studii; și alții care jurau că-l văzuseră într-o după-amiază pe strada Arenaccia, singur, beat mort, că mergea clatinându-se și, din când în când, lua înghițituri dintr-o

sticlă. Dar Nino, a conchis, nu era simpatic tuturor și poate că cineva savura răspândirea de zvonuri urâte despre el. Dacă însă erau adevărate, mare păcat.

— Cu siguranță sunt minciuni, am spus.

— Să sperăm. Dar nu te poți ține după băiatul ăla.

— Da.

— E foarte înzestrat.

— Da.

— Dacă ai cum să afli ce face, dă-mi de știre.

Ne-am despărțit și am alergat să fac o lecție de greacă cu o fetiță de gimnaziu care locuia în Parcul Margherita. Dar a fost dificil. În marea cameră aflată în permanentă penumbră unde eram primită cu respect, erau mobilă solemnă, covoare cu scene de vânătoare, fotografiile vechi cu militari de grad înalt, diverse alte semne ale unei tradiții de autoritate și bunăstare materială care elevei mele palide de paisprezece ani îi provocau o moleșeală a corpului și a inteligenței, iar mie îmi dădeau o senzație de nerăbdare. De data aceea a trebuit să lupt în mod special ca să fiu atentă la declinări și conjugări. Îmi revenea încontinuu în minte silueta lui Nino așa cum o evocase Galiani: cu haina uzată, cu cravata fluturândă, cu picioarele lungi cu pași nesiguri, cu sticla goală care, după o ultimă sorbitură, se spărgea pe piatra de pe strada Arenaccia. Ce se întâmplase între el și Lila după Ischia? Contrar previziunilor mele, ea în mod evident se căise, se terminase totul, își revenise în fire. Nino, în schimb, nu: dintr-un tânăr studios cu un răspuns bine articulat pentru orice se transformase într-unul dezorientat, copleșit de suferința din iubire pentru soția mezelarului. M-am gândit să mă întorc să-l întreb pe Alfonso dacă avea vești despre el. M-am gândit să mă întâlnesc eu însămi cu Marisa și s-o întreb de fratele ei. Dar curând mi-am impus să mi-l scot din cap. O să-i treacă, mi-am spus. M-a căutat? Nu. Și Lila m-a căutat? Nu. De ce trebuie să-mi fac griji pentru el, sau pentru ea, când ei nu se sinchiesc de mine? Am continuat lecția și mi-am văzut de drumul meu.

După Crăciun, am aflat de la Alfonso că Pinuccia scăpase de povară, născuse un băiat căruia i se pusese numele Fernando. M-am dus s-o vizitez, gândindu-mă c-o găesc la pat, fericită, cu copilul la piept. În schimb, era deja în picioare, dar în cămașă de noapte și papuci, îmbufnată. A alungat-o de acolo într-un mod urât pe mama ei care-i spunea:

— Stai în pat, nu te obosi.

Și când m-a dus la pătuț, a zis posacă:

— Mie nu-mi iese niciodată nimic bine, uite ce urât e, mă tulbură nu doar să-l ating, dar și să-l privesc.

Maria, stând în pragul ușii, murmură un fel de formulă calmantă:

— Ce spui, Pina, e foarte frumos!

Dar ea a continuat să repete furioasă:

— E urât, e mai urât decât Rino, în familia aia toți sunt urâți. Apoi și-a tras răsuflarea și a spus disperată, cu lacrimi în ochi:

— E vina mea, am ales prost soțul, dar când ești fetiță nu te gândești și acu' uite ce copil am făcut, are nasul turtit ca al Linei.

Apoi, fără nicio legătură, a început să-și insulte dur cumnata.

Am aflat de la ea că Lila, curva, deja de cincisprezece zile, făcea pe stăpâna după placul ei în magazinul din Piața Martirilor. Gigliola fusese nevoită să cedeze, se întorsese în cafeneaua fraților Solara; ea însăși, Pinuccia, fusese nevoită să cedeze, subjugată de copil cine știe până când; toată lumea nu avusese încotro și a cedat, Stefano în primul rând, ca de obicei. Și acum, în fiecare zi, Lila inventa câte ceva: se ducea să muncească îmbrăcată ca o asistentă a lui Mike Bongiorno și dacă n-o conducea soțul cu mașina, se lăsa însoțită fără probleme de Michele; cheltuise cine știe cât pe două tablouri din care nu se înțelegea nimic și le agățase în magazin nu se știe cu ce scop; cumpăraseră o groază de cărți și pe un raft, în loc de pantofi, le ținea pe alea; aranjaseră un fel de salonaș cu canapele, fotolii, perne și o cupă din cristal în care ținea bomboane de ciocolată Gay Odin la dispoziția celor care voiau, gratis, ca și cum n-ar fi stat acolo să simtă mirosul picioarelor clienților, ci să joace rolul unei castelane.

— Și nu e doar asta, a spus, e ceva și mai urât.

— Ce?

— Știi ce a făcut Marcello Solara?

— Nu.

— Ții minte pantofii pe care Stefano și Rino i-i dăduseră?

— Cei realizați exact așa cum îi desenase Lina?

— Da, o porcărie de pantof, Rino a zis mereu că intra apă în el.

— Ei bine, ce s-a întâmplat?

Pina m-a copleșit cu o poveste spusă cu sufletul la gură, pe alocuri confuză, despre bani, intrigi perfide, escrocherii, datorii. Se întâmplase că Marcello, nemulțumit de noile modele făcute de Rino și de Fernando, în mod sigur înțeles cu Michele, dăduse pantofii aceia în lucru, dar nu la fabrica Cerullo, la o altă fabrică în Afragola. După care, de Crăciun, îi distribuise cu marca Solara în magazine și mai ales în cel din Piața Martirilor.

— Și putea s-o facă?

— Normal, sunt ai lui: fratele meu și soțul meu, proștii ăia doi, i i-au făcut cadou, el poate face ce are chef cu ei.

— Și?

— Deci, a spus, acum prin Napoli sunt pantofii Cerullo și pantofii Solara. Și pantofii Solara se vând foarte bine, mai bine decât pantofii Cerullo. Și tot câștigul e al fraților Solara. Astfel că Rino e foarte nervos, pentru că se aștepta la concurență din partea oricui, dar nu din partea fraților Solara înșiși, asociații, în plus cu niște pantofi fabricați cu mâinile lui și la care apoi a renunțat ca un prost.

Mi-a revenit în minte Marcello atunci când îl amenințase Lila cu cuțitul de cizmărie. Era mai lent decât Michele, mai timid. Ce nevoie avea să facă mojicia aia? Negoțurile familiei Solara erau foarte numeroase, unele la lumina zilei, altele nu, și creșteau tot mai mult în fiecare zi. Aveau prietenii puternice încă de pe vremea bunicului, făceau și primeau favoruri. Mama lor împrumuta cu camătă și avea un registru care ținea sub teroare jumătate din cartier, inclusiv poate și pe cei din familia Cerullo și Carracci. Pentru Marcello, deci, și pentru fratele lui, pantofii și magazinul din Piața Martirilor însemnau doar unul din multele fântâni din care familia lor scotea apă și, cu siguranță, nu era printre cele mai importante. Atunci de ce?

Povestea Pinucciei a început să mă enerveze: în spatele pretextului banilor am simțit ceva deprimant. Iubirea lui Marcello pentru Lila se consumase, dar rana rămăsese și se infectase. Odată dispărută dependența, el se simțea liber să facă rău celor care, în trecut, îl umiliseră.

— Rino, mi-a zis, de fapt, Pinuccia, s-a dus împreună cu Stefano să protesteze, dar fără niciun rezultat.

La întâlnire frații Solara îi trataseră cu aroganță, erau obișnuiți să facă ce

voiau, așa că ceilalți doi parcă vorbiseră cu pereții. La sfârșit, Marcello spusese vag că el și fratele lui se gândiseră la o întregă linie Solara care să repete, cu variații, trăsăturile aceluia pantof făcut de probă. Și apoi adăugase, fără nicio legătură clară:

— Să vedem cum merg noile noastre produse și dacă merită să le ținem pe piață.

Clar? Clar. Marcello voia să elimine marca Cerullo, s-o substituie cu marca Solara și să-i provoace astfel o pagubă economică lui Stefano, și nu una mică. Trebuie să plec din cartier, din Napoli, mi-am spus, ce-mi pasă mie de disputele lor? Dar, până una alta, am întrebat:

— Și Lina?

Ochii Pinucciei au avut o străfulgerare feroce.

— Problema e chiar ea.

Lina luase în răs toată povestea. Când Rino și soțul ei se înfuriau, făcea mișto de ei așa:

— Voi i-ați făcut cadou pantofii ăia, doar nu eu; voi ați făcut afaceri cu Solara, doar nu eu. Dacă sunteți doi tâmpiți, eu ce să fac?

Era enervantă, nu se înțelegea de partea cui era, a familiei sau a celor doi frați Solara. Oricum, când Michele insistase din nou că o voia în Piața Martirilor, ea spusese pe neașteptate da și, mai mult, îl chinuse pe Stefano ca s-o lase să se ducă.

— Și cum de a cedat Stefano? am întrebat.

Pinuccia a scos un oftat lung de nerăbdare. Stefano cedase pentru că spera ca Lila, dat fiind că Michele ținea mult la ea și dat fiind că Marcello avusese întotdeauna o slăbiciune pentru ea, să poată îndrepta lucrurile. Dar Rino nu avea încredere în sora lui, era speriat, nu dormea noaptea. Vechiul pantof la care el și Fernando renunțaseră și pe care Marcello îl realizase în forma lui originală plăcea lumii, se vindea bine. Ce s-ar fi întâmplat dacă frații Solara ar fi început să negocieze direct cu Lila și dacă ea, ticăloasă cum era încă din naștere, după ce refuzase să deseneze pantofi noi pentru familie, o să se apuce să deseneze pentru ei?

— N-o să se întâmple așa ceva, i-am spus Pinucciei.

— Ți-a zis ea?

— Nu, n-am mai văzut-o de astă-vară.

— Și atunci?

— Știu cum e făcută. Pe Lina o face curioasă un lucru și se implică peste poate. Dar odată realizat, îi trece chef, nu se mai ocupă de el.

— Ești sigură?

— Da.

Pe Maria au bucurat-o cuvintele mele și s-a agățat de ele ca să-și liniștească fiica.

— Ai auzit? a spus. E totul în regulă, știe Lenuccia ce spune.

Dar de fapt nu știam nimic. Sinele meu mai puțin înfumurat ține minte bine imprezibilitatea Lilei, așa că abia așteptam să plec din casa aia. Ce legătură am eu, mă gândeam, cu poveștile astea meschine, cu mica răzbunare a lui Marcello Solara, cu această zbatere și stare de anxietate a tuturor pentru bani, pentru mașini, pentru case, pentru mobile și bibelouri și vilegiaturi? Și cum a putut Lila, după Ischia, după Nino, să se ia din nou la întrecere cu camoriștii ăștia? O să-mi iau diploma, o să mă înscriu la concurs, o să-l câștig. O să plec din mizeria asta, cât mai departe posibil. Am zis, înduioșându-mă în fața copilului pe care acum îl luase Maria în brațe:

— Ce frumos e.

79.

Dar n-am fost în stare să rezist. Am amânat mult timp și până la urmă am cedat: l-am întrebat pe Alfonso dacă ieșeam într-o duminică la plimbare eu, el și Marisa. Alfonso a fost bucuros, ne-am dus la o pizzerie de pe strada Foria. Am întrebat de Lidia, de copii, mai ales de Ciro, și apoi am întrebat ce făcea Nino. Ea mi-a răspuns fără niciun chef, o enerva să vorbească despre fratele ei. A spus că avusese o lungă perioadă de nebunie și tatăl, pe care ea îl adora, o pățise, Nino ajunsese să-l lovească. Ce îi provocase nebunia nu se aflase niciodată: nu mai voia să învețe, voia să plece din Italia. Apoi, pe neașteptate, îi trecuse totul: redevenise cel dinainte și tocmai reîncepuse să dea examenele.

— Deci e bine?

— În fine.

— E vesel?

— Atât cât e în stare să fie vesel unul ca el, da.

— Și doar învață?

— Vrei să zici dacă are vreo logodnică?

— Nu, de unde? Vreau să zic dacă iese, dacă se distrează, dacă se duce la dans.

— Ce știi eu, Lena? E mereu ieșit. Acum a făcut o fixație pentru cinematograf, romane, artă și rarele dăți când trece pe-acasă începe imediat să discute cu tata doar ca să-l jignească și să se certe.

M-am simțit ușurată că lui Nino îi venise mintea la cap, dar m-am și mâhnit. Cinematograf, romane, artă? Ce repede se schimbau oamenii, interesele lor, sentimentele lor. Fraze bine orânduite care sunt înlocuite de alte fraze bine orânduite. Timpul e o curgere de cuvinte coerente doar în aparență, cu cât cineva are mai multe la dispoziție, cu atât le învălmășește mai mult. M-am simțit proastă, neglijasem lucrurile care-mi plăceau ca să mă adaptez celor ce-i plăceau lui Nino. Da, da, să te resemnezi cu felul tău de a fi, fiecare pe drumul lui. Am sperat doar ca Marisa să nu-i spună că mă întâlnise și că întrebasem de el. Nici față de Alfonso, după seara aceea, n-am mai făcut nicio referire la Nino sau la Lila.

M-am concentrat și mai mult pe îndatoririle mele, le-am sporit numărul ca să-mi ocup ziua și noaptea. În anul acela am învățat obsesiv, sofistic, și am acceptat încă o meditație pentru mulți bani. Mi-am impus o disciplină de fier, mult mai dură decât cea la care mă supusesem încă din copilărie. Intervale regulate de timp, o linie dreaptă care se întindea din zori până noaptea târziu. În trecut o avusesem pe Lila, o fericită deviere spre teritorii surprinzătoare. Acum tot ce deveneam voiam să obțin prin propriile puteri. Aveam aproape nouăsprezece ani, nu voi mai depinde de nimeni și nu voi mai simți lipsa nimănui.

Clasa a treia de liceu a zburat ca o singură zi. Am luptat cu geografia astronomică, cu geometria, cu trigonometria. A fost un fel de goană ca să știu totul, când, în realitate, eram convinsă că nepriceperea mea era înăscută și, de aceea, imposibil de eliminat. Totuși, îmi plăcea să fac tot posibilul. Nu aveam timp să merg la cinema? Învățam doar titluri și intrigi. Nu fusesem niciodată la Muzeul de Arheologie? Mă duceam o jumătate de zi în viteză. Nu vizitasem niciodată Pinacoteca de la Capodimonte? Treceam în fugă, două ore și gata. Aveam prea multe de făcut, în fine. Ce-mi păsa de pantofii și de magazinul din Piața Martirilor? Nu m-am dus niciodată acolo.

Uneori o întâlneam pe Pinuccia, devastată, care împingea căruciorul în care era Fernando. Mă opream o clipă, ascultam neatent văicăreala despre Rino, Stefano, Lila, Gigliola, toți. Alteori o întâlneam pe Carmen, tot mai înveninată din cauză că lucrurile mergeau prost la mezelăria nouă de când plecase Lila, abandonând-o samavolnicilor Mariei și Pinucciei. O lăsam să se descarce câteva minute povestind cât îi lipsea Enzo

Scanno, despre cum îi număra zilele rămase în armată, despre cum trudea fratele ei, Pasquale, între munca pe șantier și militantismul de comunist. Alteori o întâlneam pe Ada, care începuse s-o deteste pe Lila. În schimb era foarte încântată de Stefano, vorbea despre el cu duioșie și nu doar pentru că-i mărise și mai mult leafa, ci și pentru că era muncitor, atent cu toată lumea și nu merita să aibă o soție care îl tratează așa urât. Ea a fost cea care mi-a spus că Antonio fusese liberat anticipat din cauza unei urâte epuizări nervoase.

— Cum așa?

— Știi ce gen de om e, se simțea epuizat de când era cu tine.

Urâta frază m-a rănit. Am încercat să nu mă gândesc la ea. Într-o duminică de iarnă l-am întâlnit pe Antonio din întâmplare și abia l-am recunoscut, atât era de slab. L-am zâmbit, așteptându-mă să se oprească, în schimb n-a părut să bage de seamă prezența mea și a trecut mai departe. L-am strigat și s-a întors zâmbind pierdut.

— Salut, Lenù.

— Salut. Sunt atât de bucuroasă să te văd.

— Și eu.

— Ce faci?

— Nimic.

— Nu te întorci la atelier?

— Nu mai e postul.

— Ești priceput, o să găsești în altă parte.

— Nu, dacă nu mă vindec, nu pot să muncesc.

— De ce ai suferit?

— De frică.

A spus chiar așa: frică. La Cordenons, într-o noapte, în timp ce era de gardă, își amintise de un joc cu tatăl lui când trăia încă și el era foarte mic: își desena cu stiloul ochi și guri pe cele cinci degete de la mâna stângă și apoi le făcea să se miște și să vorbească de parcă ar fi fost oameni. Era un joc atât de frumos, încât amintindu-și de el, îi dăduseră lacrimile. Dar deja în noaptea aceea, în timpul turei de gardă, avusese impresia că mâna tatălui lui intrase în a lui și el acum avea înăuntrul degetelor oameni reali, mici, mici, dar toți formați, care râdeau și cântau. Așa îi apăruse frica. Lovise cu mâna în gheretă până sângerase, dar degetele continuaseră să râdă și să cânte fără să înceteze o clipă. Își revenise abia când terminase tura și se dusese la culcare. Puțină odihnă și a doua zi dimineața nu mai avea nimic. Dar îi rămăsese groaza că boala de la mână o să se întoarcă. De fapt, se întorsese tot mai frecvent,

degetele începuseră să râdă și să cânte și ziua. Până când își ieșise din minți și fusese trimis la doctor.

— Acum mi-a trecut, a spus, dar poate s-o ia oricând de la capăt.

— Spune-mi cum te pot ajuta.

S-a gândit puțin, ca și cum într-adevăr ar fi cântărit bine o serie de posibilități. A șoptit:

— Nu mă poate ajuta nimeni.

Am înțeles imediat că pentru mine nu mai simțea nimic, îi ieșisem complet din minte. De aceea, după întâlnirea aceea, în fiecare duminică mi-am făcut obiceiul să mă duc sub ferestrele lui și să-l strig. Făceam o plimbare prin curte, vorbeam de una și de alta și, când el spunea că obosise, ne luam la revedere. Uneori venea jos cu Melina, vizibil machiată, și ne plimbam eu, el și mama lui. Alteori ne vedeam cu Ada și Pasquale și făceam o plimbare mai lungă, dar în general vorbeam doar noi trei, Antonio stătea tăcut. A devenit, în fine, o obișnuință. M-am dus cu el la înmormântarea lui Nicola Scanno, vânzătorul de fructe, care a murit pe neașteptate de pneumonie și Enzo a venit în permisie, dar n-a mai ajuns la timp să- l vadă în viață. Împreună ne-am dus și să-l consolăm pe Pasquale, pe Carmen și pe mama lor, Giuseppina, când s-a aflat că tatăl, fostul tâmplar care-l ucisese pe don Achille, murise în închisoare de infarct. Și eram împreună și când am aflat că don Carlo Resta, vânzătorul de săpunuri și obiecte de uz casnic, fusese omorât în bătaie în propria lui pivniță. Am vorbit mult despre asta, a vorbit tot cartierul, pălăvrăgelile au răspândit adevăruri și născociri pline de cruzime. Cineva a povestit că loviturile nu fuseseră de-ajuns și îi înfipseseră o pilă în nas. Crima a fost atribuită unor dezorientați, care furaseră și încasările zilei. Dar Pasquale, apoi, ne-a spus că auzise zvonuri, după el, mult mai fondate: don Carlo era dator mamei fraților Solara, pentru că avea viciul jocurilor de cărți și se ducea la ea pentru datoriile la joc.

— Așa și? I-a întrebat Ada, care era mereu sceptică când logodnicul lansa ipoteze hazardate.

— Și nu voia să-i dea datoria înapoi cămătăresei și au pus să-l omoare.

— Ei, hai, spui tot timpul prostii.

E posibil ca Pasquale să fi exagerat, dar, unu, nu s-a aflat niciodată cine l-a omorât pe don Carlo Resta și, doi, pivnița a fost preluată chiar de familia Solara împreună cu toată marfa, pe foarte puțini bani, chiar dacă i-au lăsat pe soția lui don Carlo și pe fiul cel mare s-o gestioneze.

— Pentru că sunt generoși, a spus Ada.

— Pentru că sunt oameni de rahat, a spus Pasquale.

În legătură cu acel episod nu-mi amintesc dacă Antonio a făcut sau nu comentarii. Era zdrobit de boala lui pe care discursurile lui Pasquale, cumva, o intensificau. I se părea că disfuncția corpului său se extindea la tot cartierul și se manifesta prin intermediul evenimentelor urâte care aveau loc.

Lucrul cel mai teribil pentru noi s-a întâmplat într-o duminică nu foarte caldă, primăvărată, când eu, el, Pasquale și Ada o așteptam jos în curte pe Carmela, care urcase în casă să-și ia un pulover. Au trecut cinci minute și Carmen a apărut la fereastră, a strigat la fratele ei:

— Pasquà, n-o găsesc pe mama: ușa de la baie e încuiată cu cheia pe interior, dar ea nu răspunde.

Pasquale a urcat treptele două câte două și noi în spatele lui. Am găsit-o pe Carmela într-o stare de anxietate în fața ușii băii și Pasquale a bătut stânjenit, educat, de mai multe ori, dar, într-adevăr, nimeni n-a răspuns. Antonio atunci i-a spus prietenului său, făcând semn spre ușă: nu-ți face griji, ți-o repar eu și, apucând mânerul, aproape că l-a smuls.

Ușa s-a deschis. Giuseppina Peluso fusese o femeie radioasă, energică, muncitoare, prietenoasă, capabilă să facă față tuturor nenorocirilor. Se ocupase tot timpul de soțul deținut, la a cărui arestare — îmi aminteam — se opusese cu toate puterile ei, când îl acuzaseră că-l omorâse pe don Achille Carracci. Acceptase ponderat invitația lui Stefano de a petrece împreună noaptea de Anul Nou cu patru ani în urmă și se dusese la petrecere cu copiii, bucuroasă de reconcilierea aceea între familii. Și fusese fericită când fiica ei își găsise de lucru, grație Lilei, în mezelăria din cartierul nou. Dar acum, după ce-i murise soțul, în mod evident se săturase, devenise în scurt timp o femeie pipernicită, fără energia de altădată, numai piele și os. Desprinsese lampa din baie, o farfurie metalică atârnată de un lanț și agățase de cârligul înfipt în tavan sârma de întins rufele. Apoi se spânzurase.

Antonio a văzut-o primul și a izbucnit în plâns. A fost mai ușor să-i liniștim pe fiii Giuseppinei, Carmen și Pasquale, decât pe el. Îmi repeta oripilat: ai văzut că era desculță și că unghiile erau lungi și că la un picior avea oja roșie proaspătă și la celălalt nu? Eu nu acordasem atenție acestor detalii, dar el da. Se întorsese din armată convins mai mult ca înainte, în ciuda bolii de nervi, că sarcina lui e cea de a fi bărbatul care se aruncă în pericol primul, fără teamă, și știe să rezolve orice problemă. Dar era fragil. După episodul acela, a văzut-o săptămâni la rând pe Giuseppina în

toate colțurile întunecoase ale casei și s-a simțit și mai rău, așa că mi-am neglijat îndatoririle ca să-l ajut să se liniștească. A fost singura persoană din cartier pe care am vizitat-o mai mult sau mai puțin constant până când am dat bacalaureatul. Pe Lila, în schimb, abia am zărit-o, lângă soț, la înmormântarea Giuseppinei, în timp ce o ținea lipită de ea pe Carmen care plângea în hohote. Ea și Stefano trimiseseră o mare coroană de flori pe a cărei panglică violet se citeau condoleanțele soților Carracci.

80.

Nu din cauza examenelor nu m-am mai văzut cu Antonio. Cele două chestii au coincis, pentru că exact în perioada aceea a venit el să mă caute, simțindu-se destul de ușurat, ca să mă anunțe că acceptase un loc de muncă din partea fraților Solara. Chestia nu mi-a plăcut, mi s-a părut un alt semn al bolii lui. Îi detesta pe frații Solara. Se încăierase cu ei când era mic ca să-și apere sora. El, Pasquale și Enzo îi bătuseră pe Marcello și pe Michele și le distruseseră Fiatul 1100. Dar, mai ales, mă părăsise pentru că mă dusesem la Marcello să-i cer ajutorul ca să nu facă armata. De ce, atunci, se umilise așa? Mi-a dat explicații confuze. A spus că sub arme învățase că dacă ești un simplu soldat, trebuie să te supui oricui are grade. A spus că ordinea e mai bună decât dezordinea. A spus că învățase cum să te duci în spatele unui om și să-l ucizi fără ca acela să te simtă venind. Am înțeles că boala avea legătură cu asta, dar că problema reală era sărăcia. Se dusese la bar să ceară un loc de muncă. Și Marcello îl tratase puțin rău, dar apoi îi oferise o sumă pe lună — așa s-a exprimat —, însă fără o îndeletnicire precisă, doar ca să fie la dispoziție.

— La dispoziție?

— Da.

— La dispoziție pentru ce?

— Nu știu.

— Lasă-i baltă, Antò.

Nu i-a lăsat baltă. Și din cauza aceluia raport de dependență a ajuns să se certe atât cu Pasquale, cât și cu Enzo, care se întorsese din armată mai taciturn decât înainte, mai inflexibil. Boală sau nu, niciunul din ei n-a putut să-i ierte lui Antonio alegerea aceea. Pasquale, mai ales, deși era logodit

cu Ada, a ajuns să-l amenințe, a spus că nu mai voia să-l vadă, nu conta că-i era cumnat.

M-am desprins în grabă de acele probleme și m-am concentrat pe examenul de bacalaureat. În timp ce învățam zi și noapte, uneori copleșită de căldură, mă gândeam la vara care trecuse, în special la zilele de iulie, înainte ca Pinuccia să plece, când Lila, Nino și eu eram un trio fericit, sau cel puțin așa mi se părea mie. Am respins orice imagine, și chiar și cel mai slab ecou al vreunui cuvânt: nu mi-am îngăduit distrageri.

Examenul a fost un moment decisiv al vieții mele. Am conceput în câteva ore un eseu despre rolul Naturii în poetica lui Giacomo Leopardi, strecurând în ea, împreună cu versuri pe care le știam pe dinafară, noi interpretări în frumosul stil al manualului de istorie a literaturii italiene; dar, mai ales, am predat lucrarea la latină și la greacă când colegii mei, inclusiv Alfonso, abia începuseră să lucreze la ea. Asta a atras atenția examinatorilor asupra mea, în special din partea unei bătrâne profesoare foarte slabe, cu un taior roz și păr albastru proaspăt coafat, care mi-a zâmbit mult. Adevăratul moment crucial, oricum, a avut loc la examenele orale. Am fost lăudată de toți profesorii, dar am întâlnit din nou aprobarea examinatoarei cu păr albastru-închis. A fost impresionată de evoluția mea nu doar pentru ce spuneam, dar și pentru felul în care o spuneam.

— Scrieți foarte bine, mi-a spus cu un accent indescifrabil pentru mine, dar oricum foarte diferit de cel din Napoli.

— Mulțumesc.

— Considerați, într-adevăr, că nimic nu e merit să dureze, nici măcar poezia?

— Așa gândește Leopardi.

— Sunteți sigură?

— Da.

— Și dumneavoastră ce credeți?

— Cred că frumusețea e o iluzie.

— Ca grădina leopordiană?

Nu știam nimic despre grădini leopordiene, dar am răspuns:

— Da. Ca marea într-o zi senină. Sau ca un apus. Sau ca cerul noaptea. E o pudră întinsă peste oroare. Dacă o dăm la o parte, rămânem singuri cu spaima noastră.

Frazele mi-au ieșit bine, le-am pronunțat cu o cadență inspirată. Și, de altfel, nu improvizam, erau adaptări orale ale celor scrise în compunere.

— Ce facultate intenționați să alegeți?

Nu știam mai nimic despre facultate, înțelesul aceluia termen îmi era foarte vag cunoscut. Am ocolit întrebarea:

— O să mă înscriu la câteva concursuri.

— Nu veți merge la universitate?

Obrajii mi-au luat foc ca și cum n-aș fi putut să-mi ascund vinovăția.

— Nu.

— Aveți nevoie să munciți?

— Da.

Mi-au dat voie să plec, m-am întors la Alfonso și la ceilalți. Dar la scurt timp după aceea, profesoara a venit după mine pe coridor și mi-a vorbit mult despre un fel de colegiu din Pisa unde, dacă treceai un examen ca acela pe care deja îl dădusem, studieai gratis.

— Dacă vă întoarceți aici peste câteva zile, vă dau toate indicațiile necesare.

Am ascultat, dar ca atunci când ți se vorbește despre ceva care nu va putea niciodată să te privească cu adevărat. După două zile m-am întors la școală doar de teamă că profesoara o să se supere și o să-mi dea o notă mică. Am fost impresionată de informațiile foarte precise pe care le transcrisese pentru mine pe o coală liniată. N-am mai întâlnit-o niciodată, nu știu nici măcar cum o chema, și totuși îi datorez foarte mult. Vorbindu-mi tot timpul cu dumneavoastră, a trecut cu naturalețe la o sobră îmbrățișare de rămas bun.

Examenele s-au terminat, am fost promovată cu media nouă. A făcut o impresie bună și Alfonso, care a avut media șapte. Înainte să părăsesc pentru totdeauna, fără regrete, clădirea gri și dărăpănată al cărei unic merit, în ochii mei, era că fusese frecventată și de Nino, am zărit-o pe Galiani și m-am dus s-o salut. M-a complimentat pentru rezultatul foarte bun, dar fără prea mare entuziasm. Nu mi-a propus cărți pentru vară, nu m-a întrebat ce voi face acum, că-mi luasem diploma de liceu. Tonul ei distant m-a necăjit, credeam că între noi lucrurile se reglaseră. Care era problema? Când Nino o părăsise pe fiica ei și dispăruse, eu fusesem oare asociată cu el pentru totdeauna, același aluat de tineri fără substanță, nu foarte serioși, care nu erau de încredere? Obișnuită să fiu simpatică tuturor și să păstrez în jurul meu acea simpatie ca pe o armură strălucitoare, am fost dezamăgită și cred că dezinteresul ei a avut un rol important în decizia pe care am luat-o apoi. Fără să vorbesc cu nimeni (cu cine mă puteam sfătui, de altfel, dacă nu cu Galiani?), am făcut cerere de admitere la Școala Normală Superioară din Pisa. Din

momentul acela m-am agitat să câștig bani. Dat fiind că familiile cu ai căror copii făcusem meditație tot anul fuseseră mulțumite de mine și faima priceperii mele de profesoară se răspândise, mi-am aglomerat zilele de august cu un număr însemnat de noi elevi care trebuiau să dea corigența în septembrie la latină, greacă, istorie, filosofie și chiar matematică. La sfârșitul lunii m-am trezit bogată, strânsesem șaptezeci de mii de lire. I-am dat cincizeci mamei mele, care a reacționat cu un gest violent. Aproape că mi-a smuls toți banii aceia din mână, pe care și i-a băgat în sutien ca și cum n-am fi stat în bucătăria de acasă, ci pe stradă și se teme de un furt. I-am ascuns faptul că păstrasem douăzeci de mii pentru mine.

Doar cu o zi înainte de plecare i-am spus familiei mele că trebuia să merg să dau examene la Pisa:

— Dacă intru, am anunțat, o să mă duc acolo să învăț fără să cheltuiesc o liră pentru nimic.

Am vorbit cu multă hotărâre, în italiană, ca și cum n-ar fi fost un subiect care putea fi limitat la dialect, ca și cum tata, mama, frații mei n-ar fi trebuit și n-ar fi putut înțelege ce urma să fac. De fapt, s-au limitat să asculte stingheriți și mi s-a părut că în ochii lor nu mai sunt eu, ci o străină venită în vizită la o oră nepotrivită. În cele din urmă, tata a spus:

— Fă ce trebuie să faci, dar, fii atentă, noi nu te putem ajuta, și s-a dus la culcare.

Sora mea mică m-a întrebat dacă putea veni cu mine. Mama, în schimb, n-a spus nimic, dar înainte să dispară, mi-a lăsat pe masă cinci mii de lire. Le-am fixat îndelung, fără să le ating. Apoi, învingându-mi scrupulele pentru cum risipeam bani pentru capriciile mele, m-am gândit: sunt banii mei, și i-am luat.

Am ieșit pentru prima dată din Napoli, din Campania. Am descoperit că mi-era teamă de tot: teamă să nu greșesc trenul, teamă că trebuie să fac pipi și că nu știu unde, teamă că se face noapte și că nu reușesc să mă orientez într-un oraș necunoscut, teamă să nu fiu tâlhărită. Mi-am pus toți banii în sutien, cum făcea mama, și am petrecut ore în șir într-o anxietate precaută care a conviețuit, în paralel, cu un sentiment tot mai mare de eliberare.

Totul a decurs foarte bine. În afară de examen, mi s-a părut. Profesoara cu părul albastru-închis nu-mi spusese că va fi mult mai dificil decât cel de bacalaureat. Latina, mai ales, mi s-a părut foarte complicată, dar acela, în realitate, a fost doar piscul cel mai înalt: fiecare probă a devenit o ocazie de a-mi analiza amănunțit abilitățile. Am vorbit fără să spun

nimic, m-am bâlbâit, m-am prefăcut adesea că am răspunsul pe vârful limbii. Profesorul de italiană m-a tratat ca și cum și sunetul vocii mele l-ar fi deranjat: dumnevoastră, domnișoară, în loc să scrieți argumentând, scrieți spunând enormități; văd, domnișoară, că vă aruncați fără teamă asupra unor chestiuni despre care nu cunoașteți deloc aspectele unei abordări critice. M-am deprimat, mi-am pierdut curând încrederea în ce spuneam. Profesorul și-a dat seama și, privindu-mă ironic, mi-a cerut să-i vorbesc despre ceva ce citisem recent. Se referea la ceva scris de un autor italian, îmi imaginez, dar eu n-am înțeles și m-am agățat de primul punct de sprijin care mi s-a părut sigur, adică de discuțiile pe care le avuseserăm vara trecută, la Ischia, pe plaja din Citara, în legătură cu Beckett și Dan Rooney care, deși era orb, voia să devină și surd, și mut. Expresia ironică a profesorului s-a transformat, încet, încet, într-o grimasă perplexă. M-a întrerupt repede și m-a încredințat profesorului de istorie. Acesta n-a fost mai prejos. M-a supus unui șir infinit și epuizant de întrebări formulate cu extremă precizie. Până în momentul acela nu mă simțisem niciodată atât de ignorantă, nici măcar în anii de școală cei mai răi, cei în care dădusem cea mai proastă dovadă despre mine. Am știut să răspund la tot, date, evenimente, dar mereu într-un mod aproximativ. Imediat cum întrebările erau și mai presante, eu cedam. La sfârșit, m-a întrebat dezgustat:

— Ați citit vreodată ceva care să nu fie doar manualul școlar?

Am răspuns:

— Am studiat conceptul de națiune.

— Vă amintiți autorul cărții?

— Federico Chabod.

— Să auzim ce ați înțeles.

M-a ascultat cu atenție câteva minute, apoi brusc m-a lăsat în pace, abandonându-mă cu certitudinea că spuseseșem tâmpenii.

Am plâns mult, ca și cum aș fi pierdut pe undeva, din neatenție, partea cea mai promițătoare din mine. Apoi mi-am spus că era stupid să disper, știam dintotdeauna că nu sunt cu adevărat bună. Lila, da, era bună, Nino, da, era bun. Eu eram doar arogantă și fusesem în mod just pedepsită.

În schimb, am aflat că trecusem examenul. Urma să am un loc al meu, un pat pe care nu trebuia să-l fac seara și să-l desfac dimineața, un birou și toate cărțile care-mi trebuiau. Eu, Elena Greco, fiica portarului, la nouăsprezece ani eram pe cale să mă smulg și din cartier, eram pe cale să părăsesc Napoli. Singură.

81.

A început un șir de zile agitate. Puține zdrențe de luat, foarte puține cărți. Cuvintele îmbufnate ale mamei mele: „Dacă o să câștigi bani, trimite-mi-i prin poștă; acum cine-i ajută la teme pe frații tăi? O să meargă rău la școală din cauza ta. Dar du-te, pleacă, cui îi pasă: am știut dintotdeauna că te credea mai bună decât mine și decât toți“. Și apoi cuvintele ipohondre ale tatălui meu: „Mă doare pe aici pe undeva, cine știe ce e, vino lângă tata, Lenù, că nu știu dacă mă mai găsești în viață când te întorci“. Și apoi cuvintele insistente ale fraților mei: „Dacă venim în vizită, putem să dormim cu tine, putem să mâncăm cu tine?“ Și apoi Pasquale care mi-a zis: „Fii atentă unde te poartă tot învățatul ăsta, Lenù. Nu uita cine ești și de ce parte stai.“ Și apoi Carmen, care nu putea să treacă peste moartea mamei ei și era fragilă, mi-a făcut un semn de salut și a început să plângă. Și apoi Alfonso, care a rămas cu gura căscată și a șoptit: „Știam că o să continui să studiezi“. Și apoi Antonio, care în loc să fie atent la ce spuneam despre locul unde mă duceam și despre faptul că mă duceam să învăț, mi-a repetat de mai multe ori: „Acum mă simt chiar bine, Lenù, mi-a trecut tot, armata îmi făcea rău“. Și apoi Enzo, care s-a limitat la a-mi întinde mâna și a mi-o strânge atât de tare, că mi-a rămas amorțită zile în șir. Și, în fine, Ada, care m-a întrebat doar: „I-ai spus Lilei, ei, i-ai spus?“ și a zâmbit și a insistat: „Spune-i, astfel plesnește“.

Mi-am imaginat că Lila aflase deja de la Alfonso, de la Carmen, de la soțul ei însuși, căruia cu siguranță îi spusese Ada, că urma să plec la Pisa. Dacă n-a venit să mă felicite, m-am gândit, probabil că, într-adevăr, vestea a deranjat-o. Pe de altă parte, admitând că nu știa nimic, să mă duc înadins să-i spun, când de mai bine de un an abia ne salutăm, mi s-a părut deplasat. Nu voiam să-i trântesc în față un noroc pe care ea nu-l avusese. Am dat uitării problema, deci, și m-am dedicat ultimelor chestiuni înainte de plecare. I-am scris Nellei ca să-i dau vestea și să-i cer adresa învățătoarei Oliviero, pe care voiam s-o anunț ce mi se întâmplase. I-am făcut o vizită unui văr de-al tatei, care-mi promisese o valiză veche de-a lui. Am dat o tură pe la câteva case unde predasem și de unde aveam de încasat ultimii bani.

Mi s-a părut o ocazie ca să-mi iau un fel de adio de la Napoli. Am traversat strada Garibaldi, am urcat pe Tribunali, din piața Dante am luat un autobuz. Am urcat la Vomero, mai întâi pe strada Scarlatti, apoi pe

Santarella. Apoi am coborât cu telefericul în piața Amedeo. Mamele elevilor mei m-au primit cu amărăciune, în câteva cazuri cu multă afecțiune. Împreună cu banii mi s-a oferit o cafea și aproape întotdeauna un cadouaș. Când tura s-a încheiat, mi-am dat seama că sunt aproape de Piața Martirilor. Am apucat-o pe strada Filangieri, neștiind exact ce să fac. Mi-a revenit în minte inaugurarea magazinului de pantofi, Lila îmbrăcată ca o mare doamnă și neliniștea care o cuprinsese că nu se schimbase cu adevărat, că nu are aceeași finețe a fetelor din cartierul acela. Eu, în schimb, m-am gândit, m-am schimbat cu adevărat. Am pe mine tot aceleași zdrențe, dar am luat diploma de liceu și sunt pe cale să merg să studiez la Pisa. M-am schimbat nu în aparență, ci în profunzime. Aparența va veni curând și nu va mai fi aparență.

M- am simțit bucuroasă de acel gând, de acea constatare. M-am oprit în fața vitrinei unui optician, am studiat ramele. Da, va trebui să-mi schimb ochelarii, cei pe care-i am îmi acoperă fața, am nevoie de o ramă mai lejeră. Am detectat una rotundă, cercuri mari și subțiri. Să-mi prind părul. Să învăț să mă machiez. Am părăsit vitrina și am ajuns în Piața Martirilor. Multe magazine la ora aceea aveau storul tras pe jumătate, al fraților Solara era coborât trei sferturi. M-am uitat înăuntru. Ce știam despre noile obiceiuri ale Lilei? Nimic. De când muncea în mezelăria nouă, nu se întorcea acasă la prânz, deși casa era la câțiva pași. Rămânea în magazin să mănânce ceva cu Carmen sau să pălăvrăgim împreună când treceam pe la ea după școală. Acum, că muncea în Piața Martirilor, era și mai greu de crezut că se întorcea acasă pentru prânz, un efort inutil, dincolo de faptul că timpul pe care îl avea la dispoziție era insuficient. Poate era într-un bar, poate la plimbare pe malul mării în compania vânzătoarei pe care sigur o avea. Sau poate se odihnea înăuntru. Am bătut în stor cu palma. Niciun răspuns. Am bătut din nou. Nimic. Am strigat, am auzit pași înăuntru, vocea Lilei a întrebat:

— Cine e?

— Elena.

— Lenù, am auzit-o exclamând.

A ridicat storul, mi-a apărut în față. Era destul de mult de când n- o mai văzusem nici măcar de departe și mi s-a părut schimbată. Purta cămașă albă și o fustă strâmtă albastră, era coafată, machiată cu aceeași grijă. Dar fața parcă i se lățise și aplatizase, tot corpul ei mi s-a părut mai lat și mai plat. M-a tras înăuntru, a coborât din nou storul. Spațiul, fastuos iluminat, era complet schimbat, părea într- adevăr nu un magazin de pantofi, ci un salon. A spus cu atâta sinceritate, că am crezut-o:

— Ce lucru frumos ți s-a întâmplat, Lenù, și ce bucuroasă sunt că ai venit să mă saluți.

Știa de Pisa, bineînțeles. M-a îmbrățișat cu putere, m-a sărutat pe obraji, i s-au umplut ochii de lacrimi și a repetat:

— Sunt chiar bucuroasă.

Apoi a strigat, întoarsă spre ușa de la baie:

— Vino, Nino, poți să ieși, e Lenuccia.

Mi s-a tăiat răsuflarea. Ușa s-a deschis și Nino a apărut într- adevăr, cu atitudinea lui obișnuită cu capul plecat, mâinile în buzunare. Dar era tras la față din cauza încordării.

— Bună, a murmurat.

N-am știut ce să spun și i-am întins mâna. El mi-a strâns-o fără vlagă. Lila, între timp, a început să-mi povestească multe lucruri importante în câteva fraze: se vedeau pe ascuns de aproape un an; hotărâse, pentru binele meu, să nu mă implice și mai mult într-o încurcătură care, dacă era descoperită, mi-ar fi provocat și mie necazuri; era însărcinată în două luni, urma să-i mărturisească totul lui Stefano, voia să-l părăsească.

82.

Lila a vorbit pe un ton care-mi era foarte cunoscut, cel hotărât, se străduia să alunge orice emoție și se limita aproape cu dispreț să reunească rapid fapte și atitudini, ca și cum s-ar fi temut că dacă și- ar fi îngăduit să-i tremure vocea sau buza de jos, toate lucrurile și-ar fi pierdut conturul și s-ar fi revărsat, târând-o și pe ea odată cu ele. Nino a stat pe canapea cu capul plecat, făcând cel mult câteva semne de aprobare. Se țineau de mână.

A spus că acea perioadă a întâlnirile lor, foarte angoasante, acolo în magazin, se încheiase în momentul în care făcuse analiza urinei și descoperise sarcina. Acum ea și Nino aveau nevoie de o casă a lor, de o viață a lor. Voia să împartă cu el prieteni, cărți, conferințe, cinema, teatru, muzică.

— Nu mai suport, a spus, să trăim separat.

Ascunsese undeva niște bani și negocia pentru un mic apartament în Campi Flegrei, douăzeci de mii de lire pe lună. Se vor piti acolo, așteptând nașterea copilului.

Cum? Fără un loc de muncă? Cu Nino care trebuia să studieze?

N-am putut să mă controlez și am spus:

— De ce e nevoie să-l părăsești pe Stefano? Te pricepi să spui minciuni, i-ai spus multe, poți foarte bine să continui s-o faci.

M-a privit cu ochii mijiiți. Am văzut că percepute cu claritate sarcasmul, ranchiuna, chiar și disprețul pe care acele cuvinte îl conțineau în spatele aparentei de sfat prietenesc. Își dăduse seama, în plus, că Nino ridicase brusc capul, deschisese gura de parcă ar fi voit să spună ceva, dar se abținuse ca să evite discuții. A replicat:

— Să spun minciuni mi-a folosit ca să nu fiu omorâtă. Dar acum prefer să fiu ucisă decât să continui așa.

Când i-am salutat urându-le tot binele, am sperat pentru binele meu să nu-i mai revăd.

83.

Anii de la Școala Normală au fost importanți, dar nu pentru povestea prieteniei noastre. Am ajuns la colegiu plină de timidități și de stângăcii. Mi-am dat seama imediat că vorbeam o italiană din cărți care uneori friza ridicolul, mai ales când, în toiul unei propoziții prea îngrijite, îmi lipsea un cuvânt și umpleam golul italianizând un termen dialectal: mă străduiam să mă corectez. Nu știam mai nimic despre codul bunelor maniere, vorbeam foarte tare, mestecam plescăind: mi-am dat seama de stânjeneala celorlalți și am încercat să mă controlez. În nerăbdarea de a mă arăta sociabilă, întrerupeam conversații, mă pronunțam în legătură cu fapte care nu mă priveau, asumam atitudini prea intime: am încercat să fiu amabilă, dar distantă. Odată, o fată din Roma, la o întrebare despre nu mai știu ce, a răspuns imitându-mă și au râs toate. M-am simțit jignită, dar am reacționat râzând, scoțând în evidență accentul meu ca și cum ar fi fost o bucurie să fac mișto de mine de una singură.

În primele săptămâni am luptat cu dorința de a mă întoarce acasă, ascunzându-mă în bârlogul obișnuitei mele modestii blânde. Dar tocmai datorită acestei trăsături am început să mă remarc și, încet, încet, să plac. Le-am plăcut studentelor, studenților, oamenilor de serviciu, profesorilor și, aparent, fără efort. În realitate, mă străduiam mult. Am învățat să-mi controlez vocea și gesturile. Am asimilat o serie de reguli

de comportament scrise și nescrise. Mi-am ținut sub control cât am putut accentul napolitan. Am reușit să demonstrez că eram bună și demnă de stimă, dar fără aroganță, mereu autoironică în legătură cu ignoranța mea, prefăcându-mă surprinsă eu însămi de rezultatele bune. Am evitat, în special, să-mi fac dușmani. Când vreuna dintre fete se arăta ostilă față de mine, îmi concentram atenția asupra ei, eram cordială și totodată discretă, serviabilă, dar sobră și nu-mi schimbam atitudinea nici măcar când se îmblânzea și era ea cea care mă căuta. La fel făceam cu profesorii. Bineînțeles, cu ei mă purtam cu mai multă prudență, dar obiectivul era același: să câștig apreciere, simpatie și afecțiune. Mă învârteam în jurul celor mai antipatici, mai austeri, cu zâmbete senine și un aer devotat.

Am dat examenele cu regularitate, învățând cu aceeași disciplină nemiloasă. Mă teroriza gândul de a avea rezultate proaste și de a pierde ceea ce mi se păruse imediat, în ciuda dificultăților, paradisul pe pământ: un spațiu al meu, un pat al meu, un birou al meu, un scaun al meu, cărți cărți cărți, un oraș aflat la antipodul cartierului și orașului Napoli, în jur numai oameni care studiau și care erau dispuși să vorbească despre ce studiau. Am învățat cu o asemenea asiduitate, că niciun profesor nu mi-a dat niciodată mai puțin de 10 și, în decurs de un an, am devenit una dintre acele studente considerate promițătoare, care saluta cu respect și căreia îi puteai răspunde cordial.

Au fost doar două momente dificile și ambele în primele luni. Fata din Roma care făcuse mișto de mine din cauza accentului meu m-a agresat, într-o dimineață, urlând la mine în prezența altor studente că îi dispăruseră bani din geantă și că ori i-i dădeam înapoi imediat, ori mă denunța la directoare. Am înțeles că nu puteam reacționa cu un zâmbet conciliant. I-am tras o palmă foarte puternică și am revărsat asupra ei un șuvoi de jigniri în dialect. S-au speriat toate. Eram considerată o persoană mereu supusă și reacția mea le-a dezorientat. Fata din Roma a rămas fără cuvinte, și-a tamponat nasul din care picura sânge și o prietenă de-a ei a însoțit-o la baie. La câteva ore după m-au căutat amândouă și cea care mă acuzase că sunt o hoată și-a cerut scuze, își găsise banii. Am îmbrățișat-o, am spus că scuzele ei mi se păreau sincere și chiar credeam asta. Eu fusesem crescută în așa fel încât, chiar dacă aș fi greșit cu ceva, nu mi-aș fi cerut niciodată scuze.

Cealaltă problemă gravă a apărut în preajma petrecerii de inaugurare care urmă să aibă loc înainte de vacanța de Crăciun. Era un fel de bal al debutantelor la care, în fond, nu puteam să nu particip. Printre fete nu se

vorbea despre altceva: veneau toți băieții din Piața Cavalerilor, era un moment important de socializare între fete și băieți. Eu nu aveam nimic de îmbrăcat. A fost frig în toamna aceea, a nins mult și ninsoarea m-a încântat. Dar apoi am descoperit cât putea deveni de enervant gerul pe străzi, mâinile fără mănuși care deveneau inerte, picioarele cu degerături. Garderoba mea era compusă din două rochii de iarnă făcute de mama cu câțiva ani în urmă, dintr-un palton ponosit moștenit de la o mătușă, dintr-o mare eșarfă albastră pe care mi-o făcusem eu însămi, dintr-o singură pereche de pantofi cu toc mediu, pingeliți de mai multe ori. Aveam deja câteva probleme serioase, în legătură cu petrecerea aceea nu știam cum să mă port. Să le întreb pe colegele mele? Mare parte dintre ele își făceau o rochie special pentru ocazia aceea și era probabil că printre rochiile lor de zi cu zi aveau măcar una cu care aș fi putut face impresie bună. Dar după experiențele cu Lila, nu puteam suporta ideea de a proba rochiile altora și de a descoperi că nu-mi veneau bine. Atunci să mă prefac că mă îmbolnăvesc? Înclinam pentru această soluție, dar mă deprima: să fiu sănătoasă, să mor de dorința de a părea o Natașa la bal cu prințul Andrei sau cu Kuraghin și să stau, în schimb, singură, cu ochii țintă în tavan în timp ce ajungea până la mine ecoul muzicii, zumzetul vocilor, râsetele. Am făcut, în cele din urmă, o alegere probabil umilitoare, dar pe care eram sigură că n-aș fi regretat-o: mi-am spălat părul, mi l-am strâns, mi-am dat cu puțin ruj și m-am îmbrăcat cu una din cele două rochii ale mele, cea a cărei singură calitate era faptul că era albastru-închis.

M-am dus la petrecere și la început m-am simțit stânjenită. Dar îmbrăcămintea mea avea meritul de a nu provoca invidii, dimpotrivă, de a genera sentimente de vinovăție care încurajau solidaritatea. În realitate, multe cunoscute binevoitoare mi-au ținut companie și băieții m-au luat adesea la dans. Am uitat cum eram îmbrăcată, chiar și starea pantofilor mei. În plus, chiar în seara aceea l-am cunoscut pe Franco Mari, un băiat urâțel, dar foarte amuzant, cu o inteligență promptă, obraznic și mână spartă, cu un an mai mare decât mine. Era dintr-o familie foarte înstărită din Reggio Emilia, militant comunist, dar critic față de tendințele social-democratice ale partidului său. Cu el am petrecut fericit mare parte din foarte puținul meu timp liber. Mi-a dăruit de toate: rochii, pantofi, un palton nou, ochelarii care mi-au redat ochii și întregul chip, cărți de cultură politică, care era cultura la care ținea cel mai mult. Am învățat de la el lucruri oribile despre stalinism și m-a îndemnat să citesc cărțile lui Troțki, grație cărora își formase o sensibilitate antistalinistă și

convingerea că în URSS nu existau nici socialismul și, cu atât mai puțin, nici comunismul: revoluția se întrerupsese și trebuia repornită.

Am făcut pe cheltuiala lui și prima mea călătorie în străinătate. Am mers la Paris, la un colocviu al tinerilor comuniști din toată Europa. Dar am văzut puțin din Paris, am petrecut tot timpul în spații pline de fum. Din oraș am rămas cu impresia străzilor mult mai colorate decât cele din Napoli și Pisa, sunetul enervant al sirenelor poliției și uimirea cauzată de răspândita prezență a negrilor atât pe străzi, cât și în sălile în care Franco a avut o lungă intervenție în franceză, foarte aplaudată. Când i-am povestit lui Pasquale despre acea experiență politică a mea, nu i-a venit să creadă că eu — tocmai tu, a spus — făcusem așa ceva. Apoi a tăcut stânjenit când i-am expus lecturile mele, declarându-mă filotroțkistă. De la Franco am căpătat și multe obiceiuri care au fost ulterior întărite de sugestiile și de discursurile anumitor profesori: să folosesc verbul „a studia“ chiar dacă citeam cărți științifico- fantastice; să fac fișe foarte detaliate pentru orice text studiat; să mă entuziasmez de fiecare dată când dădeam peste pasaje în care erau bine povestite efectele inegalității sociale. El ținea mult la ceea ce numea reeducarea mea și eu m-am lăsat reeducată cu plăcere. Dar, cu mare tristețe, n-am reușit să mă îndrăgostesc. Am ținut la el, am ținut la corpul lui agitat, dar nu l-am simțit niciodată necesar. Puținul pe care-l simțeam s-a epuizat în scurt timp când a pierdut locul la Școala Normală: la un examen a luat 4 și a fost dat afară. Ne- am scris câteva luni. A încercat să revină, a spus că o făcea doar ca să fie alături de mine. L-am încurajat să susțină un nou examen, dar a picat. Ne-am mai scris de câteva ori, apoi destulă vreme n-am mai știut nimic de el.

84.

Asta, grosso modo, e ce mi s-a întâmplat la Pisa de la sfârșitul anului 1963 până la sfârșitul anului 1965. Ce ușor e să povestesc despre mine fără Lila: timpul se liniștește și faptele demne de atenție curg de-a lungul firului anilor ca niște valize pe banda unui aeroport; le iei, le pui pe pagină și gata.

Mai complicat e de povestit ce, în aceiași ani, i s-a întâmplat ei. Banda atunci încetinește, accelerează, cotește brusc, iese de pe șine. Valizele

cad, se deschid, conținutul lor se împrăștie ici și colo.

Lucrurile noastre se amestecă și, pentru a le strânge, sunt constrânsă să revin la povestirea care mă privește (și care totuși îmi venise fără impedimente) extinzând fraze care acum îmi sună prea concise. De exemplu, dacă Lila s-ar fi dus la Școala Normală în locul meu, ar fi fost la fel de supusă? În ce măsură m-a influențat comportamentul ei când i-am tras o palmă fetei de la Roma? Cum a reușit — chiar și de la distanță — să măture blândețea mea artificială, cât din determinarea necesară am avut de la ea, până în ce punct mi-a dictat chiar și jignirile? Și când, foarte înspăimântată și scrupuloasă, îl târam în cameră pe Franco, de la cine-mi venea îndrăzneala, dacă nu de la exemplul ei? Și sentimentul de nemulțumire, când îmi dădeam seama că nu-l iubeam, când constatam frigiditatea mea emoțională, de unde iradia, dacă nu, prin comparație, din capacitatea de a iubi pe care o demonstrase și o demonstra în continuare?

Da, Lila e cea care face greoaie scriitura. Viața mea mă îndeamnă să-mi imaginez cum ar fi fost a ei dacă ar fi avut parte de ce am avut eu parte, cum ar fi folosit ea norocul meu. Și viața ei își face apariția încontinuu în viața mea, în cuvintele pe care le-am pronunțat, în care există adesea un ecou al cuvintelor ei, în gestul specific care e o reintegrare a unuia dintre gesturile ei, în mai puțin- ul meu care e astfel din cauza unui mai mult al ei, în mai mult-ul meu care e forțarea mai puțin-ului ei. Fără să mai luăm în calcul ce n-a zis niciodată, dar m-a lăsat să intuiesc, ceea ce nu știam și apoi am citit în caietele ei. Astfel, povestirea faptelor trebuie să încheie socotelile cu filtre, amânări, adevăruri parțiale, jumătăți de minciună: rezultă o istovitoare măsurare a timpului trecut bazată în întregime pe metrul nesigur al cuvintelor.

Trebuie să recunosc, de exemplu, că despre suferințele Lilei mi- a scăpat totul. Pentru că-l avea pe Nino, pentru că prin vicleniile ei secrete rămăsese însărcinată cu el și nu cu Stefano, pentru că din iubire era pe punctul de a face un gest de neconceput în mediul în care crescuserăm — să-și părăsească soțul, să renunțe la bunăstarea recent dobândită, să riște să fie omorâtă împreună cu amantul și cu copilul pe care-l purta în pântece —, am considerat-o fericită cu acea fericire vijelioasă a romanelor, a filmelor și a benzilor desenate, singura care la acea vreme mă interesa cu adevărat. Nu fericirea conjugală, ci fericirea pasiunii, o confuzie furibundă de rău și de bine care i se întâmplase ei, și nu mie.

Mă înșelam. Acum mă întorc la momentul în care Stefano ne-a luat din Ischia și știu cu certitudine că încă din clipa în care vaporetul s-a

îndepărtat de mal și Lila și-a dat seama că nu-l va mai găsi pe Nino dimineața așteptând-o pe plajă, că nu va mai dezbate, vorbi, șușoti cu el, că nu vor mai înota împreună, că nu se vor mai săruta și îmbrățișa și iubi, pe ea a marcat-o violent suferința. În decursul a câteva zile întreaga ei viață de doamnă Carracci — echilibru și dezechilibru, strategii, bătălii, războaie și alianțe, enervări cu furnizorii și cu clientela, meșteșugul înșelătoriei la cântar, silința de a face să se înmulțească banii în sertarul casei de marcat — s-a dematerializat, a pierdut adevărul. A devenit concret și adevărat doar Nino, iar ea care-l voia, care-l dorea zi și noapte, care se agăța de soț în întunericul dormitorului lor ca să uite de celălalt și numai pentru câteva minute. Un segment urât de timp. Tocmai în acele minute simțea mai puternic nevoia de a-l avea și într-un mod atât de limpede, cu o asemenea precizie de detalii, încât îl respingea pe Stefano ca pe un necunoscut și se refugia într-un colț al patului plângând și urlând înjurături sau dădea fuga în baie și se închidea cu cheia.

85.

Într-un prim moment s-a gândit să se furișeze afară noaptea și să se întoarcă la Forio, dar a înțeles că soțul ar fi găsit-o imediat. Atunci s-a gândit să-l întrebe pe Alfonso dacă Marisa știa când se va întoarce fratele de la Ischia, dar s-a temut că acesta îi va spune lui Stefano de întrebarea aceea și a lăsat-o baltă. A găsit în cartea de telefon numărul familiei Sarratore și a sunat. A răspuns Donato. Ea a spus că era o prietenă de-a lui Nino, el i-a retezat vorba cu o voce arțăgoasă și a închis. Disperată, a revenit la ideea de a se îmbarca și era pe punctul de a se decide, când, într-o după-amiază de început de septembrie, Nino a apărut în pragul mezelăriei aglomerate, cu barba mare și complet beat. Lila a oprit-o pe Carmen care deja sărise ca arsă să-l alunge pe băiatul dezorientat, pe care-l credea un necunoscut ieșit din minți.

— Mă ocup eu, i-a spus și l-a târât de acolo, cu gesturi precise, voce rece. S-a bazat pe certitudinea că pe fiul lui Sarratore Carmen Peluso nu-l recunoscuse, pentru că era foarte diferit de copilul care frecventase împreună cu ele clasele primare.

A acționat în grabă. Dacă o vedeai, părea aceeași femeie care știe să rezolve orice problemă. În realitate, nu mai știa unde se afla. Păliseră

peretii încărcăți de mărfuri, strada pierduse orice definiție, se dizolvaseră fațadele palide ale blocurilor noi și mai ales nu simțea pericolul pe care-l risca. Nino Nino Nino: simțea numai bucuria și dorința. El era în fața ei, din nou, în sfârșit, și pe fața lui se citea faptul că suferise și suferea și o căutase și o voia, astfel că încerca să o ia în brațe, să o sărute pe stradă. L-a târât acasă la ea, i s-a părut locul cel mai sigur. Trecători? N-a văzut. Vecini de casă? N-a văzut. Au început să facă dragoste imediat ce ea a închis ușa apartamentului în urma ei. Nu-și făcea niciun scrupul. Simțea doar o dorință de a-l avea pe Nino, imediat, de a-l ține, de a-l păstra. Acea nevoie nu s-a atenuat nici măcar când s-au liniștit. Cartierul, vecinătatea, mezelăria, străzile, zgomotele căii ferate, Stefano, Carmen așteptând poate neliniștită au revenit încet, dar numai ca obiecte care trebuie puse la loc, care să nu devină piedici și care trebuiau stivuite de-a valma astfel încât să nu cadă pe neașteptate.

Nino i-a reproșat că plecase fără măcar să-l anunțe, a îmbrățișat-o, a dorit-o din nou. I-a cerut să plece imediat, împreună, dar nu știa să spună unde. Ea îi răspundea da, da, da și îi împărtășea total nebunia, chiar dacă, spre deosebire de el, simțea timpul, secunde și minutele reale care, odată cu trecerea lor, sporeau riscul de a fi prinși. De aceea, abandonată împreună cu el pe podea, se uita la lustra care atârna din tavan chiar deasupra lor ca o amenințare. Până atunci singura ei preocupare fusese să-l aibă pe Nino imediat. După aceea totul se putea prăbuși. Acum se gândea însă la cum să-l țină strâns lângă ea fără ca lustra să se desprindă de tavan, fără ca podeaua să se rupă și el să cadă pentru totdeauna de o parte și ea de cealaltă.

— Du-te.

— Nu.

— Ești nebun.

— Da.

— Te rog, te implor, pleacă.

L-a convins. A așteptat să-i spună ceva Carmen, ca vecinii să bârfească, ca Stefano să se întoarcă de la mezelărie și s-o bată. Nu s-a întâmplat nimic din toate astea, s-a simțit ușurată. I-a mărit leafa lui Carmen, a devenit afectuoasă cu soțul, a inventat scuze ca să poată să-l întâlnească pe Nino pe ascuns.

La început cea mai mare problemă n-au fost bârfele care să distrugă totul, ci el, băiatul iubit. Nu-l interesa altceva decât s-o înșface, s-o sărute, s-o muște, s-o penetreze. Părea că vrea să trăiască toată viața cu gura peste gura ei, în corpul ei. Și nu suporta despărțirile, îl speriau, se temea ca ea să nu dispară din nou. De aceea se amețea cu alcool, nu învăța, fuma încontinuu. Părea că pentru el nu mai exista altă problemă pe lume în afara lor și, dacă recurgea la cuvinte, o făcea doar ca să-i strige gelozia lui, ca să-i spună în mod obsesiv cât îi era de insuportabil că ea trăiește în continuare cu soțul.

— Eu am lăsat totul, murmura epuizat, și tu, în schimb, nu vrei să lași nimic.

— Ce te gândești să faci? îl întreba ea atunci.

Nino amuțea, dezorientat de întrebare, sau se înfuria ca și cum starea lucrurilor l-ar fi jignit. Spunea disperat:

— Tu nu mă mai vrei.

Lila, în schimb, îl voia, îl voia iarăși și iarăși, dar mai voia și altceva și încă imediat. Voia ca el să-și reia studiul, voia să-i stimuleze mintea, așa cum se întâmplase în perioada de la Ischia. Copila ieșită din comun din clasele primare, fetița care o fermecase pe învățătoarea Oliviero, cea care scrisese Fata blu reapăruse și, cu o nouă energie, era cuprinsă de o dorință de nestăpânit. Nino o găsisse pe fundul întunericului total în care ajunsese și o ridicase la lumină. Fetița aceea acum insista ca el să redevină tânărul studios dinainte și să o facă să crească până când va avea forța să o alunge pe doamna Carracci. Lucru care, încet, încet, i-a reușit.

Nu știi ce s-a întâmplat: Nino a intuit, probabil, că pentru a nu o pierde trebuia să fie din nou ceva mai mult decât un amant nerăbdător. Sau poate că nu, poate pur și simplu a simțit că pasiunea îl secătua. Cert e că și-a reluat studiile. Și Lila la început a fost bucuroasă: el, încet, încet, și-a revenit, a redevenit cum îl cunoscuse la Ischia, lucru care i l-a făcut și mai necesar. L-a recăpătat nu doar pe Nino, dar și puțin din cuvintele lui, din ideile lui. El citea Smith nemulțumit, încerca să facă asta și ea; el citea Joyce încă și mai nemulțumit, încerca să o facă și ea. A cumpărat cărțile despre care îi vorbea atunci când reușeau să se vadă. Voia să discute despre ele și nu găsea niciodată calea.

Carmen, tot mai dezorientată, nu înțelegea ce avea de făcut Lila când, acum cu o scuză, altă dată cu alta, lipsea câteva ore. O observa încruntată în timp ce, și în momentele de aglomerație din mezelărie, îi

lăsa povara clientelor și părea că nu vede și nu aude nimic, atât era de cufundată într-o carte sau scriind în caietele ei. Trebuia să-i spună:

— Lina, te rog, mă ajuți?

Abia atunci ea ridica ochii, își trecea vârful degetelor peste buze și spunea da.

În ce-l privește pe Stefano, oscila mereu între stări nervoase și docilitate. În timp ce el se certa cu cumnatul, cu socrul, cu frații Solara și se întrista pentru că nu apăreau copiii în ciuda băilor la mare, soția sa vorbea ironic despre marea zăpăceală cu pantofii și se izola până noaptea târziu în romane, reviste și ziare: îi revenise acea manie, ca și cum viața reală n-o mai interesa. O observa, nu înțelegea sau nu avea timpul și cheful să înțeleagă. După Ischia, o parte din el, cea mai agresivă, când avea de-a face fie cu refuzul ei, fie cu înstrăinarea pașnică, îi îmboldea să aibă loc o nouă confruntare ca să se lămurească definitiv. Dar o altă parte, mai prudentă, poate temătoare, o oprea pe prima, se prefăcea că nu e nimic, se gândea: mai bine așa decât când te scoate din sărite. Și Lila, care îi citise acel gând, căuta să-l facă să-i persiste în minte. Seara, când amândoi se întorceau acasă de la muncă, îl trata pe soț fără ostilitate. Dar după cină și pălăvrăgeli se retrăgea prudent în lectură, un spațiu mental care lui îi era inaccesibil, era locuit numai de ea și de Nino.

Ce a devenit pentru ea băiatul acela în acea perioadă? O dorință sexuală de nestăpânit care o ținea într-o permanentă stare de fantezie erotică; o înflăcărare a minții care voia să fie la înălțimea minții lui; mai ales un plan abstract de cuplu secret, închis într-un fel de refugiu care trebuia să fie pe jumătate colibă pentru două inimi, jumătate laborator de idei despre complexitatea lumii, cu el prezent și activ și ea o umbră lipită de călcâiele lui, sfătuitoare prudentă, colaboratoare devotată. În puținele dăți când reușeau să stea împreună nu pentru câteva minute, ci pentru o oră, ora aceea se transforma într-un flux nesecat de schimburi sexuale și verbale, o stare de bine totală care în momentul despărțirii făcea insuportabilă întoarcerea la mezelăria și în patul lui Stefano.

— Nu mai suport.

— Nici eu.

— Ce facem?

— Nu știu.

— Vreau să stau cu tine mereu.

Sau cel puțin, adăuga ea, câteva ore în fiecare zi.

Dar cum să-și decupeze un timp constant, fără să riște? Să-l vadă pe Nino acasă era foarte periculos, să-l vadă pe stradă și mai periculos.

Fără să mai pună la socoteală că uneori Stefano suna la mezelărie și ea nu era și era obositor să dea de fiecare dată o explicație plauzibilă. Astfel, prinsă între nerăbdările lui Nino și protestele soțului, în loc să-și recapete sentimentul realității și să-și dea seama că se găsea într-o situație fără ieșire, Lila a început să se poarte ca și cum lumea reală ar fi un fundal sau o tablă de șah. Și ar fi fost de ajuns să muți un decor pictat, să muți câțiva pioni și iată că jocul, singurul lucru care conta cu adevărat, jocul ei, jocul lor, putea fi jucat în continuare. În ce privește viitorul, viitorul a devenit a doua zi și apoi următoarea și apoi iarăși următoarea. Imagini neașteptate de măcel și de sânge, foarte prezente în caietele ei. Nu scria niciodată o să mor ucisă, dar nota întâmplări de cronică neagră, uneori le reinventa. Erau povești despre femei omorâte, insista asupra îndârjirii asasinului, asupra sângelui răspândit peste tot. Și pune acolo detaliile pe care ziarele nu le relatau: ochi scoși din orbite, răni provocate de cuțit la gât sau la organele interne, lama care trecea prin mamelă, sfârcuri tăiate, pânțele despicate de la buric în jos, lama care răzuia organele genitale. Voia parcă să-i răpească morții violente puterile reducând-o la cuvinte, la o schemă guvernabilă.

87.

În acel joc cu posibile rezultate mortale s-a băgat Lila în confruntarea dintre fratele ei, soțul ei și frații Solara. A folosit convingerea lui Michele că ea era persoana potrivită să gestioneze magazinul din Piața Martirilor. A încetat brusc să-i spună nu și, după o negociere arțăgoasă grație căreia a obținut o autonomie absolută și o plată săptămânală destul de însemnată, ca și cum n-ar fi fost doamna Carracci, a acceptat să se ducă să muncească în magazinul de pantofi. Nu i-a păsat de fratele ei, care se simțea amenințat de

noua marcă Solara și vedea acea mișcare a ei ca pe o trădare; și nici de soțul ei, care inițial s-a înfuriat, a amenințat-o, apoi a împins-o la complicate medieri în numele lui cu cei doi frați în privința împrumuturilor mamei lor. A ignorat și cuvintelele mieroase ale lui Michele, care-i dădea încontinuu târcoale ca să supravegheze, fără s-o arate, reorganizarea magazinului și care insista, între timp, să primească noi modele de

pantofi direct de la ea, trecând peste Rino și Stefano.

Lila intuise de ceva vreme că fratele și tatăl ei vor fi alungați, că frații Solara își vor însuși totul, că Stefano se va ține la suprafață numai devenind tot mai dependent de afacerile lor ilegale. Dar dacă înainte perspectiva aceea o indigna, acum scria în însemnările ei că treaba o lăsa complet indiferentă. Desigur, o întrista Rino, îi părea rău că rolul lui de patronaș era deja în declin, mai ales acum, că se căsătorise și avea un copil. Dar toate legăturile din trecut deveniseră în ochii ei de mică valoare, puterea ei de a iubi luase o singură cale, fiecare gând al ei, fiecare sentiment acum îl aveau în centru pe Nino. Dacă înainte acționase ca să-și îmbogățească fratele, acum acționa doar ca să-i facă pe plac lui Nino.

Prima dată când s-a dus la magazinul din Piața Martirilor ca să vadă ce era de făcut acolo a izbit-o faptul că pe peretele unde fusese panoul cu fotografia ei de mireasă se afla încă pata negru-gălbuie a vâlvătaiei care o distrusese. Urma aceea a enervat-o. Nu-mi place nimic, s-a gândit, din tot ce mi s-a întâmplat și am făcut înainte de Nino. Și i-a venit în minte pe neașteptate că în spațiul acela din centrul orașului se întâmplaseră, din motive necunoscute, momentele relevante ale războiului ei. Acolo, în seara confruntării cu tinerii de pe via dei Mille, hotărâse definitiv că trebuia să scape de sărăcie. Acolo regretase acea hotărâre și desfigurase fotografia ei în rochie de mireasă și pretinsese ca acel act de pocire să figureze în magazin ca o decorațiune. Acolo și-a dat seama că va pierde sarcina. Acolo, acum, se ducea de râpă activitatea cu pantofii, acaparată de frații Solara. Și acolo, iată, căsnicia ei se va termina, se va descotorosi de Stefano și de numele lui, cu tot ce i-ar fi adus el. Ce neglijență, i-a spus lui Michele Solara arătându-i arsura. Apoi a ieșit pe trotuar să privească leii de piatră din centrul pieței și i s-a făcut frică de ei. A pus să fie vopsit totul în alb. A redeschis în toaletă, care nu avea fereastră, o ușă zidită care odată dădea într-o curte interioară și a pus să fie instalat un ochi de geam translucid prin care să intre puțină lumină. A cumpărat două tablouri ale unui pictor pe care le văzuse într-o galerie de pe Chiatamone și care-i plăcuseră. A angajat o vânzătoare, dar nu din cartier, ci una din Materdei care studiasse să fie secretară de firmă. A obținut ca orele în care se închidea magazinul după-amiaza, de la unu la patru, să fie pentru ea și pentru vânzătoare ore de odihnă totală, lucru pentru care fata i-a fost mereu foarte recunoscătoare. L-a ținut ocupat pe Michele care, deși îi sprijinea toate inovațiile fără s-o controleze, pretindea oricum să fie detaliat informat în legătură cu ce făcea și cu ce

cheltuia.

În cartier, până una alta, alegerea de a merge să muncească în Piața Martirilor a izolat-o mai mult decât era deja. O fată care făcuse un mariaj bun și obținuse din nimic o viață înstărită, o fată frumoasă care era stăpână la ea acasă, pe proprietățile soțului, de ce oare se dădea jos din pat dimineța și rămânea departe de casă toată ziua, în centru, angajata altora, complicând viața lui Stefano, a soacrei care, din vina ei, trebuia să se întoarcă să trudească în mezelăria cea nouă? Pinuccia și Gigliola mai ales, fiecare în felul ei, au aruncat asupra Lilei tot noroiul de care au fost capabile și asta era previzibil. Mai puțin previzibil a fost faptul că Carmen, care o adora pe Lila pentru tot binele pe care i-l făcuse, cum a părăsit mezelăria, și-a retras toată afecțiunea cum îți retragi o mână atinsă ușor de colții unui animal. Nu i-a plăcut trecerea bruscă de la prietenă-colaboratoare la servitoarea mamei lui Stefano. S-a simțit trădată, abandonată sorții ei și n-a știut să-și stăpânească resentimentul. A început chiar și să se certe cu logodnicul ei, Enzo, care nu privea cu ochi buni această înăsprire a ei, clătina din cap și, în felul lui laconic, cu două sau trei cuvinte, mai mult decât s-o apere pe Lila, îi atribuia un fel de intangibilitate, privilegiul de a avea întotdeauna dreptate.

— Tot ce fac eu nu e bine, tot ce face ea e bine, spunea Carmen cu ranchiună.

— Cine a spus asta?

— Tu: Lina gândește, Lina face, Lina știe. Și eu? M-a lăsat aici și a plecat? Dar bineînțeles că ea a făcut bine să plece și eu fac rău să mă vait. E adevărat? Așa gândești?

— Nu.

În ciuda răspunsului monosilabic, Carmen nu se convinsese, suferea. Intuia că Enzo era sătul de tot, chiar și de ea, și asta o făcea să se înfurie și mai mult: de când îi murise tatăl, de când se întorsese din armată, băiatul făcea ce trebuia să facă, ducea aceeași viață, dar deși era încă sub arme începuse să studieze noaptea ca să-și ia nu se știa ce diplomă. Acum se ferecase la el în minte să rumege ca un animal — înăuntru rumegatul, în afară tăcerea — și Carmen nu reușea să-l suporte, în special nu putea accepta cum se aprindea el doar dacă se vorbea de proasta aia și începea să plângă, urlând:

— Îmi provoacă scârbă Lina, pentru că i se rupe de toți, dar ție îți place asta, știu. Însă dacă apoi mă comport eu cum se comportă ea, îmi spargi fața.

Ada, în schimb, de multă vreme trecuse de partea angajatorului ei,

Stefano, împotriva soției care-l tiraniza. Când Lila s-a dus în centru să facă pe vânzătoarea de lux, a devenit și mai perfidă. O vorbea rău cu oricine, pe față, fără reticențe, dar în special se supăra pe Antonio și pe Pasquale. „V-a păcălit întotdeauna pe toți, pe voi, bărbații“, spunea, „pentru că știe să vă ia, e o scroafă“. Zicea chiar așa, cu mânie, ca și cum Antonio și Pasquale ar fi fost reprezentanții întregii meschinării a sexului masculin. Își insulta fratele care nu era de partea ei, îi urla: „Taci pentru că iei și tu bani de la Solara, sunteți amândoi angajați ai firmei și știu că te lași condus de o femeie, o ajuți să aranjeze magazinul, ea îți spune mută aia și mută ailaltă și tu te supui“. Și mai rău făcea cu logodnicul, Pasquale, cu care se înțelegea tot mai puțin, îl ataca încontinuu și îi spunea: „Ești murdar tot, puți“. El se scuza, tocmai terminase de muncit, dar Ada continua să dea în el, o făcea cu fiecare ocazie, astfel că Pasquale a cedat în privința Lilei pentru a avea un trai liniștit, altfel trebuia să rupă logodna; chiar dacă — trebuie spus — n-a fost doar asta: până atunci se enervase adesea atât pe logodnică, cât și pe sora sa pentru cum uitaseră de toate beneficiile pe care le obținuseră din ascensiunea Lilei. Dar când, într-o dimineață, a văzut-o pe prietena noastră în mașină cu Michele Solara care o ducea în Piața Martirilor, îmbrăcată ca o curvă de lux, toată boită, a recunoscut că nu putea să înțeleagă cum, fără nicio nevoie financiară reală, a putut să se vândă unui astfel de tip.

Lila, ca de obicei, nici măcar n-a acordat atenție ostilității care creștea în jurul ei, ci s-a dedicat noii sale munci. Și vânzările au avut curând o creștere neașteptată. Magazinul a devenit un loc unde se mergea, da, la cumpărături, dar și pentru plăcerea de a pălăvrăgi cu femeia aceea tânără și plină de vitalitate, foarte frumoasă, cu o conversație rafinată, care ținea cărți printre pantofi, care citea acele cărți, care oferea bomboane de ciocolată laolaltă cu vorbe inteligente. Lila nu părea că voia să le vândă pantofi Cerullo sau pantofi Solara, mai ales, soției sau fiicelor avocatului sau inginerului, jurnalistului de la Il Mattino, tânărului sau bătrânului ramolit care arunca timp și bani la Club, ci doar să-i invite să ia loc pe divan și pe fotolii ca să converseze de una și de alta.

Singurul impediment era Michele. O deranja adesea cu prezența lui în orele de lucru și odată i-a zis, cu tonul acela mereu ironic, mereu insinuant:

— Tu ai greșit soțul, Lina. Văzusem corect: uite ce bine te descurci cu oamenii care ne pot fi utili. Eu și cu tine, împreună, în câțiva ani ne luăm tot orașul Napoli și facem cu el ce avem chef.

Atunci a încercat s-o sărute.

Ea l-a respins, el nu s-a ofensat. I-a spus relaxat:

— E bine așa, eu știu să aștept.

— Așteaptă unde vrei, dar nu aici înăuntru, i-a răspuns ea, pentru că dacă aștepți aici, mă întorc chiar mâine la mezelărie.

Michele și-a rărit vizitele. S-au înmulțit, în schimb, vizitele secrete ale lui Nino. El și Lila au avut luni de zile, în magazinul din Piața Martirilor, în sfârșit o viață a lor care dura trei ore pe zi, cu excepția duminicilor și a sărbătorilor, zile insuportabile. Băiatul intra pe ușa de la toaletă, la ora unu, imediat cum vânzătoarea trăgea în jos storul pe trei sferturi și pleca, și o ștergea pe aceeași ușă la ora patru fix, înainte să se întoarcă vânzătoarea. În rarele ocazii când au fost niște probleme — de câteva ori au venit Michele cu Gigliola și într-un moment de tensiune deosebită a apărut chiar Stefano — Nino s-a închis în toaletă și a șters-o pe ușa care dădea spre curte.

Cred că pentru Lila aceea a fost o tumultoasă perioadă de probă în vederea unei existențe fericite. Pe de o parte, continua cu devotament să interpreteze rolul tinerei doamne care dădea comerțului cu pantofi o tușă excentrică, pe de alta, citea pentru Nino, învăța pentru Nino, gândea pentru Nino. Și chiar și persoanele de o anumită importanță cu care i se întâmpla să se împrietenească în magazin, i se păreau în special relații care să-l ajute pe el.

În acea etapă, Nino a publicat în *Il Mattino* un articol despre Napoli care i-a oferit o faimă discretă în mediile universitare. Eu nici măcar n-am băgat de seamă și cu atât mai bine: dacă m-ar fi ținut înăuntru poveștii lor cum se întâmplase la Ischia, aș fi fost marcată atât de dur, că n-aș mai fi fost în stare să-mi revin. În special, nu mi-ar fi luat mult să înțeleg că destule rânduri din articolul acela — nu cele mai informate, ci acele câteva intuiții care nu cereau mari cunoștințe, ci doar o legătură-fulger între lucruri foarte depărtate între ele — erau ale Lilei și că, mai ales, îi aparținea tonalitatea scriiturii. Nino nu știuse niciodată să scrie așa și nici n-ar fi fost în stare de asta vreodată. Numai ea și eu știam să scriem în felul acela.

Apoi a aflat că e însărcinată și a decis să pună capăt încurcăturii din Piața Martirilor. Într-o duminică de toamnă târzie a anului 1963 a refuzat să meargă la prânz la soacră, cum se întâmpla de obicei, și s-a dedicat gătitului cu mult devotament. În timp ce Stefano trecea să ia prăjituri de la frații Solara și ducea câteva mamei și surorii lui pentru a fi iertat pentru dezertarea duminicală, Lila a băgat într-o valiză cumpărată pentru voiajul de nuntă niște lenjerie intimă, câteva rochii, câteva perechi de pantofi de iarnă și a ascuns-o în spatele ușii salonului. Apoi a spălat toate oalele pe care le murdărise, a aranjat cu grijă masa în bucătărie, a scos dintr-un sertar un cuțit pentru carne și l-a pus pe lavoar, acoperit cu o cârpă. În fine, așteptând ca soțul să se întoarcă, a deschis fereastra ca să iasă mirosul de gătit și a rămas la pervaz să privească trenurile și șinele strălucitoare. Frigul alunga căldura din apartament, dar asta n-o deranja, ci îi dădea energie.

Stefano s-a întors și s-au așezat la masă. Enervat pentru că renunțase la mâncarea bună a mamei sale, n-a spus niciun cuvânt de laudă pentru prânz, dar a fost mai dur ca de obicei la adresa cumnatului, Rino, și mai afectuos ca de obicei față de nepot. L-a numit de mai multe ori fiul surorii mele, ca și cum aportul lui Rino ar fi contat foarte puțin. Când au ajuns la prăjituri, el a mâncat trei, ea niciuna. Stefano și-a șters cu grijă gura murdară de cremă și i-a spus:

— Să mergem să dormim puțin. Lila a răspuns:

— De mâine nu mă mai duc la magazin.

Stefano a înțeles imediat că după-amiaza se înrăutățea.

— De ce?

— Pentru că nu mai am chef.

— Te-ai certat cu Michele și Marcello?

— Nu.

— Lina, nu face tâmpenii, știi foarte bine că eu și fratele tău uneori ne luăm de gât cu ăia, nu complica lucrurile.

— Nu complic nimic. Dar acolo nu mă mai duc.

Stefano a tăcut și Lila a înțeles că era alarmat și că voia să evite problema fără s-o aprofundeze. Soțul se temea că îi va dezvălui vreun afront din partea fraților Solara, o jignire impardonabilă la care, odată ce afla de ea, ar fi trebuit să reacționeze și să ajungă astfel la o ruptură iremediabilă. Ceea ce nu-și putea permite.

— Bine, i-a spus când s-a hotărât să vorbească, nu te mai duc, întoarce-te la mezelărie.

Ea i-a răspuns:

— N-am chef nici de mezelărie. Stefano a privit-o perplex.

— Vrei să stai acasă? Foarte bine. Tu ai vrut să muncești, eu nu ți-am cerut asta niciodată. E adevărat sau nu?

— E adevărat.

— Atunci stai acasă, mie îmi face plăcere.

— Nu vreau să stau nici acasă.

El era pe punctul să-și piardă calmul, singurul său mod cunoscut ca să scape de neliniște.

— Dacă nu vrei să stai nici acasă, pot să știu ce pula mea vrei? Lila a răspuns:

— Vreau să plec.

— Să pleci unde?

— Nu mai vreau să stau cu tine, vreau să te părăsesc.

Stefano n-a știut să facă altceva decât să înceapă să râdă. Cuvintele acelea i s-au părut atât de incredibile, că pentru câteva minute a părut ușurat. A ciupit-o ușor de obraz, i-a zis cu obișnuitul lui surâs că erau soț și soție și că soțul și soția nu se despart, i-a promis și că duminica următoare o va duce pe coasta amalfitană, așa se mai relaxau puțin. Dar ea i-a răspuns calmă că n-avea sens să rămână împreună, că se înșelase încă de la început, că și atunci când fuseseră logodiți avusese pentru el doar puțină simpatie, că acum știa clar că nu ținuse niciodată la el și că a fi întreținută de el, a-l ajuta să facă bani, a dormi împreună erau lucruri pe care nu mai putea să le suporte. La sfârșitul acestui discurs a primit o palmă care a făcut-o să cadă de pe scaun. S-a ridicat în timp ce Stefano se năpustea s-o lovească, a alergat la lavoar, a apucat cuțitul pe care-l pusese sub cârpă. S-a întors exact când el era pe punctul s-o lovească din nou.

— Fă-o și te ucid cum l-au ucis pe tatăl tău, i-a spus.

Stefano s-a oprit, uimit de acea amintire a destinului tatălui. A murmurat chestii de genul: „Dar sigur, omoară-mă, fă ce vrei“. A făcut un gest de plictiseală și l-a apucat un lung căscat, un căscat de nestăpânit, cu gura larg deschisă, care l-a lăsat cu ochii lucioși. I-a întors spatele și tot bombănind fraze dezlânate — „Hai, hai, ți-am dat totul, ți-am îngăduit totul și tu mă răsplătești așa, pe mine care te-am scos din sărăcie, care l-am îmbogățit pe fratele tău, pe tatăl tău și pe toată familia ta de rahat“ — s-a dus la masă și a mai mâncat o prăjitură. Apoi a ieșit din bucătărie, s-a retras în dormitor, de unde i-a strigat pe neașteptate:

— Tu nici nu-ți poți imagina cât țin la tine.

Lila a lăsat cuțitul pe lavoar, s-a gândit: nu crede că-l părăsesc; n- ar crede nici că am pe altul, nu poate. Totuși, și-a făcut curaj și s-a dus în dormitor ca să-i mărturisească de Nino, ca să-i spună că era însărcinată. Dar soțul dormea, își trăsese brusc somnul peste el ca pe o mantie fermecată. Atunci și-a pus paltonul, a luat valiza și a părăsit apartamentul.

89.

Stefano a dormit toată ziua. Când s-a trezit și și-a dat seama că soția nu mai era, s-a prefăcut că nu se întâmplase nimic. Se comporta așa de când era mic, când tatăl îl teroriza doar cu prezența lui și el, ca reacție, exersase acea jumătate de zâmbet, în mișcări lente și liniștite, într-o distanță controlată de orice lucru al lumii înconjurătoare, ca să țină sub supraveghere atât sperietura, cât și dorința de a-i deschide pieptul cu mâinile și a i-l desface, de a-i smulge inima.

A ieșit pe seară și a făcut un lucru îndrăzneț: s-a dus sub ferestrele Adei, vânzătoarea lui, și chiar dacă știa că era probabil la cinema sau în vreo altă parte cu Pasquale, a strigat-o, a strigat-o de mai multe ori. Ada a apărut la fereastră, fericită și alarmată deopotrivă. Rămăsese acasă pentru că Melina bătea câmpii mai mult ca de obicei și Antonio, de când muncea pentru frații Solara, era mereu plecat, nu avea un program fix. Dar logodnicul ei îi ținea companie. Stefano a urcat oricum și, fără să vorbească despre Lila, a petrecut seara în casa Cappuccio, pălăvrăgind despre politică cu Pasquale și despre mezelărie cu Ada. Când s-a întors acasă, s-a prefăcut că Lila se dusese la părinți și, înainte să se bage în pat, s-a bărbierit cu grijă. A dormit profund toată noaptea.

Necazurile au început a doua zi. Vânzătoarea din Piața Martirilor i-a semnalat lui Michele că Lila nu apăruse. Michele i-a telefonat lui Stefano și Stefano i-a zis că soția lui se îmbolnăvise. Boala a durat zile în șir, astfel Nunzia a trecut să vadă dacă fiica ei avea nevoie de ea. Nu i-a deschis nimeni și a revenit seara, după închiderea magazinelor. Stefano tocmai se întorsese de la muncă și stătea în fața televizorului, pe care-l ținea dat tare. A înjurat, s-a dus să deschidă, apoi a invitat-o să stea jos. Imediat ce Nunzia a spus:

„Cum se simte Lila?“, el a răspuns că îl părăsise, apoi a izbucnit în plâns.

Au venit în grabă ambele familii: mama lui Stefano, Alfonso, Pinuccia cu copilul, Rino, Fernando. Dintr-un motiv sau altul, erau toți speriați, dar doar Maria și Nunzia s-au îngrijorat explicit pentru soarta Lilei și s-au întrebat unde oare se dusesese. Ceilalți s-au certat între ei din motive care nu prea aveau de-a face cu ea. Rino și Fernando, care erau supărați pe Stefano pentru că nu făcea nimic ca să împiedice închiderea fabricii de încălțăminte, l-au acuzat că nu înțelesese niciodată nimic despre Lila și că făcuse foarte rău s-o trimită în magazinul fraților Solara. Pinuccia s-a enervat și a urlat la soțul și la socrul ei că Lilei îi plăcuseră mereu excesele și că nu ea era victima lui Stefano, ci Stefano a ei. Când Alfonso a îndrăznit să spună că trebuia să se adreseze poliției, să întrebe în spitale, spiritele s-au încins și mai mult, s-au năpustit toți asupra lui ca și cum i-ar fi insultat: Rino mai ales a urlat că ultimul lucru care trebuia era să

devină de râsul cartierului. Maria a fost cea care a spus încet:

— Poate că s-a dus să stea puțin la Lenù.

Ipoteza aceea a căpătat contur. Au continuat să se încaiere, dar prefăcându-se toți, mai puțin Alfonso, să creadă că Lila, din cauza lui Stefano, a fraților Solara, se deprimase și decisese să plece la Pisa.

— Da, a spus Nunzia liniștindu-se, face mereu așa, cum are o problemă, o caută pe Lenù.

Din momentul acela toți au început să se enerveze din cauza acelei călătorii riscante, ea singură, în tren, departe, fără să anunțe pe nimeni. Și, pe de altă parte, ideea că Lila era la mine a părut atât de plauzibilă și totodată atât de liniștitoare, încât imediat a devenit o certitudine. Doar Alfonso a spus:

— Mâine plec și mă duc să văd, dar a fost imediat oprit de Pinuccia:

— Unde te duci că trebuie să muncești. Și de Fernando care a bombănit:

— S-o lăsăm liniștită, s-o lăsăm să se calmeze.

A doua zi aceea a fost versiunea pe care Stefano o oferea oricui întreba de Lila:

— S-a dus la Pisa, în vizită la Lenuccia, vrea să se odihnească.

Dar deja după-amiaza pe Nunzia a apucat-o iarăși neliniștea, l-a căutat pe Alfonso și l-a întrebat dacă avea adresa mea. N-o avea, n-o avea nimeni, doar mama. Atunci Nunzia l-a trimis pe Alfonso la ea, dar mama, dintr-o ostilitate naturală a ei față de toată lumea sau ca să mă protejeze de orice m-ar fi distras de la învățat, i-a dat-o incompletă (e probabil ca ea însăși s-o fi avut așa: mama scria cu greu, știam amândouă că adresa aceea nu va servi nimănui niciodată). Oricum, Nunzia și Alfonso mi-au

scris împreună o scrisoare în care mă întrebau, cu multe ocolișuri, dacă Lila era la mine. Au trimis-o Universității din Pisa, nimic altceva, doar numele și prenumele meu, și am primit-o cu mare întârziere. Am citit-o, m-am enervat și mai tare pe Lila și pe Nino, n-am răspuns.

Între timp, deja a doua zi după așa-zisa plecare a Lilei, Ada, pe lângă faptul că se ocupa de mezelăria veche, pe lângă faptul că se îngrijea de întreaga ei familie și de nevoile logodnicului, a început să-i curețe casa lui Stefano și să-i gătească, lucru care l-a indispus foarte rău pe Pasquale. S-au certat și el i-a spus:

— Nu ești plătită ca să faci pe servitoarea, și ea i-a răspuns:

— Mai bine să fac pe servitoarea decât să pierd timpul certându-mă cu tine.

În Piața Martirilor, în schimb, ca să-i țină calmi pe frații Solara, a fost trimis în grabă Alfonso care era în largul lui: ieșea dimineața devreme îmbrăcat de parcă se ducea la o nuntă și se întorcea seara foarte mulțumit, îi plăcea să trăiască toată ziua în centru. În ce-l privește pe Michele, care odată cu dispariția doamnei Carracci devenise arțăgos, l-a chemat pe Antonio și i-a zis:

— Găsește-mi-o. Antonio a bombănit:

— Napoli e mare, Michè, la fel și Pisa, la fel toată Italia. De unde încep?

Michele a răspuns:

— De la fiul cel mare al lui Sarratore.

Apoi i-a aruncat privirea pe care o rezerva tuturor celor care în ochii lui nu valorau nimic și i-a spus:

— Dacă vorbești aiurea despre această căutare, te bag în spitalul de nebuni de la Aversa și nu mai ieși de-acolo. Tot ce știi, tot ce vezi, trebuie să-mi spui doar mie. E clar?

Antonio a făcut semn că da.

90.

Faptul că persoanele, și mai mult decât obiectele, își pierdeau marginile și se dilatau fără formă e ceea ce a speriat-o cel mai mult pe Lila de-a lungul vieții ei. O îngrozise tăierea marginilor în cazul fratelui ei, pe care-l iubea mai mult decât pe orice alt membru al familiei ei, și o terorizase descompunerea lui Stefano când se transformase din logodnic în soț. Am

aflat numai din caietele ei cât

o marcase noaptea nunții și cât se temuse de posibila contorsionare a trupului soțului, de deformarea lui din cauza împunsăturilor interioare ale dorințelor și mâniilor sau, dimpotrivă, a planurilor viclene, ale mârșaviilor. În special noaptea se temea că se trezește și-l găsește deformat în pat, redus la excrescențe care izbucneau din cauza excesivei stări sufletești, cu carnea care picura topită și, odată cu ea, toate lucrurile din jur, mobilierul, întregul apartament și ea însăși, soția lui, despăcată, suptă în acel flux murdar de materie vie.

A închis ușa în urma ei și, ca și cum s-ar fi aflat într-o dâră albă de abur care o făcea invizibilă, a traversat cartierul cu valiza ei, a luat metroul și a ajuns la Campi Flegrei. Atunci Lila a avut impresia că a lăsat în spate un spațiu moale, locuit de-acum de forme indefinite, și că se îndreaptă spre o structură în sfârșit capabilă s-o conțină în întregime, fără să se despice ea și fără să despice nici figurile din jur. A ajuns la destinație pe străzi abandonate. A târât valiza la etajul al doilea al unui bloc foarte mare de locuințe sociale, până la apartamentul de două camere, întunecat, prost întreținut, cu mobila veche de cea mai proastă factură, cu o toaletă unde erau doar vasul closetului și un lavoar. Ea făcuse totul, Nino trebuia să se pregătească pentru examene și, în plus, lucra la un nou articol pentru Il Mattino și la transformarea celui precedent într-un eseu pe care, refuzat de Cronache meridionali, urma să-l publice o revistă care se numea Nord e Sud. Văzuse casa, o închiriasse, dăduse trei chirii în avans. Acum, abia intrată, a simțit o mare veselie. A descoperit cu plăcere că abandonase casa ce trebuia să facă pentru totdeauna parte din ea. Plăcere, da, ea scria așa. N-a simțit câtuși de puțin pierderea confortului noului cartier, n-a perceput mirosul de mucegai, n-a văzut pata de umezeală dintr-un colț al dormitorului, n-a băgat de seamă lumina cenușie care se chinuia să intre pe fereastră, nu s-a deprimat din cauza spațiului care prevedea întoarcerea la sărăcia copilăriei. S-a simțit, în schimb, ca și cum, prin farmec, ar fi dispărut dintr-un loc în care suferea și ar fi reapărut într-un alt loc care-i promitea fericirea. S-a supus, cred, încă o dată, fascinației autoanulării: gata cu tot ce fusese; gata cu șoseaua, pantofii, mezelăriile, soțul, frații Solara, Piața Martirilor; gata și cu mine, mireasa, soția, ajunsă în altă parte, pierdută. O păstrase din ea doar pe amanta lui Nino, care a sosit pe seară.

El era vizibil emoționat. A îmbrățișat-o, a sărutat-o, a privit împrejur dezorientat. A baricadat uși și ferestre ca și cum s-ar fi temut de invazii neașteptate. Au făcut dragoste pentru prima dată într-un pat după

noaptea la Forio. Apoi el s-a ridicat, a început să învețe, s-a plâns adesea de lumina prea slabă. S-a ridicat din pat și l-a ajutat să repete. S-au dus la culcare la trei noaptea, după ce recitiseră împreună noul articol pentru Il Mattino, și au dormit îmbrățișați. Lila s-a simțit în siguranță, deși afară ploua, geamurile tremurau, casa îi era străină. Ce nou era corpul lui Nino, lung, subțire, atât de diferit de al lui Stefano! Ce excitant era mirosul lui! I s-a părut că vine dintr-o lume de umbre și că a ajuns într-un loc unde, în sfârșit, viața era reală. Dimineața, cum a pus picioarele pe podea, a trebuit să alerge la toaletă să vomite. A închis ușa ca Nino să n-o audă.

91.

Conviețuirea a durat douăzeci și trei de zile. Cu fiecare oră senzația de ușurare că abandonase totul a crescut. N-a regretat niciun confort de care se bucurase după nuntă, n-a întristat-o despărțirea de părinții ei, de frații ei, de Rino, de nepoțel. Nu și-a făcut niciodată griji că banii se vor termina. I s-a părut că era important numai că se trezea cu Nino și că adormea cu el, că îi era alături când învăța sau scria, că aveau discuții aprinse, când ideile lor se manifestau involburate. Seara ieșeau împreună, se duceau la cinema, la prezentarea unei cărți sau la o dezbatere politică și adesea stăteau până târziu, se întorceau acasă pe jos strâns îmbrățișați unul în altul ca să se apere de frig sau de ploaie, încăierându-se, în glumă.

Odată s-au dus să-l asculte pe un autor care scria cărți, dar făcea și filme și se numea Pasolini. Tot ce avea legătură cu el stârnea scandal și lui Nino nu-i plăcea, strâmba din gură și spunea: „E poponar și, mai mult decât orice altceva, face zgomot“, așa încât a opus puțină rezistență, prefera să rămână acasă să învețe. Dar Lila era curioasă și l-a târât după ea. Întâlnirea se ținea în același club în care odinioară, când o ascultam pe profesoara Galiani, o târâsem și eu. A ieșit de acolo încântată, l-a tras pe Nino spre scriitor, voia să-i vorbească. Dar Nino s-a enervat și a făcut orice ca s-o ia de acolo, mai ales când și-a dat seama că pe trotuarul din față erau tineri care protestau.

— Să mergem, a zis el îngrijorat, nu-mi place de el și nu-mi plac nici fasciștii.

Dar Lila crescuse în mijlocul ciomăgelilor, nu avea nicio intenție s-o șteargă în timp ce el încerca s-o tragă spre o străduță, ea se zbătea, râdea, îi răspundea la insulte cu insulte. I-a cedat brusc lui Nino numai când, exact când începea confruntarea, l-a recunoscut printre bătauși pe Antonio. Îi străluceau ochii și dinții ca și cum ar fi fost de metal, dar, spre deosebire de ceilalți, nu urla. I se părea prea ocupat să dea pumni ca să fi băgat de seamă prezența ei, dar chestia i-a stricat oricum seara. Pe drum au fost ceva tensiuni cu Nino: nu erau de acord în legătură cu lucrurile pe care le spusese Pasolini, părea că merseseră în locuri diferite să asculte persoane diferite. Dar n-a fost numai asta. El, în seara aceea, a început să regrete lungă și palpitantă perioadă a întâlnirilor furișate în magazinul din Piața Martirilor și, în același timp, și-a dat seama că ceva din Lila îl deranja. Ea i-a observat neatenția lui enervată și, ca să evite și alte tensiuni, nu i-a spus că printre agresori îl văzuse pe un prieten de-al ei din cartier, fiul Melinei.

Nino, deja din ziua următoare, s-a arătat tot mai puțin dornic s-o scoată în oraș. Mai întâi a spus că avea de învățat, și era adevărat, apoi a lăsat să-i scape că în diversele ocazii publice ea, adesea, avea un comportament exagerat.

— În ce sens?

— Exagerezi.

— Adică?

I-a făcut o listă plină de reproșuri:

— Faci comentarii cu voce ridicată; dacă cineva îți spune să taci, începi să te certî; îi deranjezi pe vorbitori începând o conversație nesfârșită. Nu se face.

Lila știuse dintotdeauna că nu se făcea, dar credea că acum, cu el, totul era posibil, chiar și să anulezi brusc distanțele, chiar și să vorbești față-n față cu cine conta. Nu fusese ea capabilă să stea de vorbă cu oameni importanți în magazinul fraților Solara? Nu grație unuia dintre clienți își publicase el primul lui articol în *Il Mattino*? Și atunci?

— Ești prea timid, i-a spus, încă n-ai înțeles că ești mai bun decât ei și ai să faci lucruri mult mai importante.

Apoi l-a sărutat.

Dar Nino, în serile următoare, când cu o scuză, când cu alta, a început să iasă singur. Și dacă, în schimb, rămânea acasă și învăța, se plângea de câte zgomote erau în bloc. Sau răbufnea pentru că trebuia să se ducă să-i ceară bani tatălui său, care l-ar fi chinuit cu întrebări de genul: unde dormi, ce învățî, unde locuiești, înveți? Sau, în fața acelei capacități a

Lilei de a face conexiuni între lucruri foarte diferite între ele, în loc să se entuziasmeze ca de obicei, clătina din cap și se enerva.

După o vreme era atât de prost dispus, era atât de în urmă cu examenele, încât pentru a continua să învețe nu s-a mai dus la culcare împreună cu ea. Lila spunea:

— E târziu, să mergem să dormim. El răspundea cu un aer absent:

— Du-te tu, vin și eu mai încolo.

Îi privea silueta în așternuturi și îi dorea căldura, dar îi era și frică de ea. Nu mi-am luat încă diploma, se gândea, nu am un loc de muncă; dacă nu vreau să-mi distrug viața, trebuie să fac mai mult de atât; în schimb, stau aici cu persoana asta care e căsătorită, care e însărcinată, care vomită în fiecare dimineață, care mă împiedică să fiu disciplinat. Când a aflat că Il Mattino nu-i va publica articolul, a suferit mult. Lila l-a consolată, i-a spus să-l trimită la alte ziare. Apoi

însă a adăugat:

— Mâine le dau un telefon.

Voia să-i telefoneze redactorului pe care-l cunoscuse în magazinul fraților Solara și să înțeleagă ce era greșit. El a izbucnit:

— Nu dai telefon nimănui.

— De ce?

— Pentru că idiotul ăla n-a fost niciodată interesat de mine, ci de tine.

— Nu-i adevărat.

— E foarte adevărat, nu sunt cretin, tu îmi creezi numai probleme.

— Ce vrei să spui?

— Nu trebuia să te ascult.

— Ce-am făcut?

— Mi-ai învălmășit ideile. Pentru că ești ca o picătură de apă: pic pic pic. Până când nu se face ca tine, nu încetezi.

— Tu ai gândit și scris articolul.

— Tocmai. Și atunci de ce m-ai pus să-l refac de patru ori?

— Tu voiai să-l rescrii.

— Lina, să vorbim limpede: alege-ți ceva ce-ți place, întoarce-te să vinzi pantofi, întoarce-te să vinzi salam, dar nu-ți dori să fii ceea ce nu ești distrugându-mă pe mine.

Trăiau împreună de douăzeci și trei de zile, pe un nor în care zeii îi ascunseseră ca să se poată bucura unul de altul fără să fie deranjați. Cuvintele acelea au rănit-o profund și i-a spus:

— Pleacă.

El și-a pus în grabă haina peste tricou și a trântit ușa în urma lui. Lila a

stat pe pat și s-a gândit: se va întoarce peste zece minute; și-a lăsat cărțile, notele, săpunul de bărbierit și lama de ras. Apoi a izbucnit în plâns: cum am putut să mă gândesc să trăiesc cu el, că-l pot ajuta? E vina mea: ca să-mi eliberez mintea, l-am făcut să scrie ceva greșit.

S-a băgat în pat și a așteptat. A așteptat toată noaptea, dar Nino nu s-a întors nici în dimineața următoare, nici după aceea.

92.

Ceea ce povestesc acum am aflat de la persoane diferite, în momente diferite. Încep cu Nino, care a părăsit casa din Campi Flegrei și s-a refugiat la părinți. Mama l-a tratat mai bine, mult mai bine, decât pe fiul risipitor. Cu tatăl, în schimb, s-a certat o oră întreagă, au zburat jigniri în ambele direcții. Donato a urlat la el în dialect că ori pleca de acasă, ori rămânea, dar lucrul pe care categoric nu-l putea face era să dispară o lună fără să anunțe pe nimeni și apoi să se întoarcă singur ca să-și bată joc de bani ca și cum i-ar fi câștigat el.

Nino s-a retras în camera lui și a avut multe discuții cu el însuși. Deși deja ar fi vrut să alerge la Lina, să-i ceară scuze, să urle c-o iubea, a evaluat situația și s-a convins că picase într-o capcană, nu din vina lui, nu din vina Linei, ci a dorinței. Acum, de exemplu, s-a gândit, abia aștept să mă întorc la ea, s-o acopăr cu sărutări, să-mi asum responsabilitățile; dar o parte din mine știe foarte bine că tot ce am făcut azi din deznădejde e adevărat și corect: Lina nu e potrivită pentru mine, Lina e însărcinată, mă înspăimântă ce e în burta ei; de aceea nu trebuie categoric să mă întorc, trebuie să fug la Bruno, să împrumut niște bani, să plec din Napoli cum a făcut Elena, să studiez în altă parte.

A reflectat toată noaptea și toată ziua următoare, ba copleșit de nevoia de a fi cu Lila, ba agățându-se de gânduri reci care-i reevocau naivitățile ei prost educate, ignoranța ei inteligentă, forța cu care îl târa în niște gânduri care păreau cine știe ce intuiții și, în schimb, erau niște simple întâmplări.

Seara i-a telefonat lui Bruno și, scos din minți, a ieșit ca să treacă pe la el. A alergat prin ploaie până la stația de autobuz, l-a luat din zbor pe cel bun. Dar brusc s-a răzgândit și a coborât în Piața Garibaldi. S-a dus cu

metroul în Campi Flegrei, abia aștepta s-o îmbrățișeze pe Lila, să i-o tragă în picioare, imediat, cum intra în casă, lipită de peretele de la intrare. Acum acesta i se părea lucrul cel mai important, pe urmă se va gândi la ce să facă.

Era întuneric, a mers cu pași mari prin ploaie. Nici n-a observat silueta neagră care venea spre el. A primit un brânci atât de violent, încât a căzut jos. Din acel moment a început o lungă bătaie, șuturi și pumni, pumni și șuturi. Cine îl lovea repeta încontinuu, dar fără furie:

— Las-o, nu te mai întâlnești cu ea și nu te mai atinge de ea. Repetă: o părăsesc. Repetă: nu mă mai întâlnesc cu ea și nu mă mai ating de ea. Nenorocitul: îți place, eh, să iei femeile altora. Repetă: am greșit, o părăsesc.

Nino repeta supus, dar agresorul lui nu se oprea. A leșinat mai mult de spaimă decât de durere.

93.

Cel care l-a bătut pe Nino a fost Antonio, care însă nu i-a spus mai nimic patronului său. Când Michele a întrebat dacă-l găsisse pe fiul lui Sarratore a răspuns că da. Când l-a întrebat cu vizibilă neliniște dacă pista aceea îl dusesse la Lila a răspuns că nu. Când l-a întrebat dacă primise vești despre ea, a spus că Lila era de negăsit și singurul lucru care putea fi exclus cu certitudine era că fiul lui Sarratore ar avea ceva de-a face cu doamna Carracci.

Mințea, bineînțeles. Îi găsisse pe Nino și pe Lila destul de repede, întâmplător, în seara în care fusese nevoit să se ducă, din datorie, să-i ciomăgească pe comuniști. Spărsese câteva fețe și apoi se desprinsese din confruntare ca să se țină după cei doi care fugiseră. Descoperise unde locuiau, înțelesese că locuiau împreună și în zilele următoare observase tot ce făceau, cum trăiau. Când i-a văzut, simțise în același timp admirație și invidie. Admirație pentru Lila. Cum e posibil, își zisese, că și-a părăsit casa, o casă foarte frumoasă, și a lăsat soțul, mezelăriile, automobilele, pantofii, pe frații Solara pentru un student fără o liră care o ține într-un loc mai rău decât tot cartierul la un loc? Ce are fata asta: curaj, nebunie? Apoi se concentrase pe invidia față de Nino. Îi făcea mai rău că idiotul uscățiv și urât care îmi plăcea mie îi plăcea și Lilei. Ce avea

fiul lui Sarratore, care era avantajul lui? Se gândise la asta zi și noapte. Îl apucase un fel de obsesie bolnavă care-i atingea sistemul nervos, mai ales pe cel al mâinilor, astfel că și le împreuna continuu, și le strângea ca și cum s-ar fi rugat. În cele din urmă, hotărâse că trebuia s-o elibereze pe Lila, chiar dacă în acel moment, poate, ea nu voia să fie eliberată. Dar — își zisese — oamenii au nevoie de timp ca să înțeleagă ceea ce e bine și ceea ce e rău, și să-i ajuți înseamnă să faci pentru ei ceea ce într-un anumit moment al vieții lor ei singuri nu sunt capabili să facă. Michele Solara nu-i ceruse să-l ia la bătaie pe fiul lui Sarratore, în niciun caz: el nu-i spusese esențialul și deci nu exista niciun motiv să ajungă la așa ceva; fusese o decizie a lui să-l bată, pe care o luase, pe de o parte, fiindcă voia să i-l ia Lilei și să-i redea astfel lucrul la care, imposibil de înțeles, renunțase și, pe de altă parte, de plăcere, dintr-o aversiune pe care-o simțea nu față de Nino, un veștejit nesemnificativ, efeminat cu oase prea lungi și fragile, ci față de ceea ce noi două, fetele, îi atribuiserăm și îi atribuim în continuare.

Mie, trebuie să recunosc, când, după un timp, mi-a spus toată povestea aceea, mi s-a părut că-i înțeleg motivele. M-a înduioșat, l- am mângâiat pe un obraz ca să-l consolez pentru sentimentele îngrozitoare pe care le avea. Și el s-a înroșit, s-a zăpăcit, a spus ca să- mi demonstreze că nu era o bestie: „Apoi l-am ajutat“. Îl ridicase pe fiul lui Sarratore, îl condusese pe jumătate amețit la o farmacie, îl abandonase acolo la intrare și se întorsese în cartier ca să vorbească cu Pasquale și Enzo.

Cei doi se hotărâseră într-o mare silă să-l întâlnească. Nu-l mai considerau prieten, mai ales Pasquale care, totuși, era logodnicul surorii lui. Dar lui Antonio de-acum nu-i păsa, se prefăcea că nu era nimic, se comporta ca și cum ostilitatea lor pentru că se vânduse fraților Solara nu le afecta prietenia. Nu spusese nimic de Nino, se concentrase asupra faptului c-o găsisse pe Lila și că trebuia s-o ajute.

— Să facă ce? întrebuse Pasquale pe un ton agresiv.

— Să se întoarcă la ea acasă: nu s-a dus la Lenuccia, locuiește într-un loc de rahat la Campi Flegrei.

— Singură?

— Da.

— Și cum de a făcut alegerea asta?

— Nu știu, n-am vorbit despre asta.

— De ce?

— Am găsit-o în numele lui Michele Solara.

— Ești un fascist nenorocit.

— Nu sunt nimic, mi-am făcut datoria.

— Bravo, și acum ce vrei?

— Lui Michele nu i-am zis c-am găsit-o.

— Și?

— Nu vreau să-mi pierd postul, trebuie să am grijă, că de acolo câștig bani. Dacă Michele află că am spus o minciună, mă concediază. Duceți-vă voi s-o luați și aduceți-o acasă.

Pasquale îl jignise din nou violent, dar nici atunci Antonio nu reacționase mai deloc. Se enervase numai când viitorul lui cumnat zisese că Lila făcuse bine să-și părăsească soțul și tot restul: dacă, în sfârșit, se desprinsese de magazinul fraților Solara, dacă-și dăduse seama că făcuse o greșală să se căsătorească cu Stefano, nu va fi el cel care s-o aducă înapoi.

— Vrei s-o lași la Campi Flegrei singură? întrebuse Antonio, perplex. Singură și fără o liră?

— De ce, noi suntem bogați? Lina e mare, cunoaște viața: dacă a făcut alegerea asta, are motivele ei, s-o lăsăm în pace.

— Ea însă ne-a ajutat de fiecare dată când a putut.

Când venise vorba de banii pe care Lila i-i dăduse, Pasquale se rușinase. Bombănise ceva despre bogați și despre săraci, despre condiția femeilor înăuntrul și în afara cartierului, despre faptul că dacă era vorba să-i dea niște bani, el nu dădea înapoi. Dar Enzo, care până atunci tăcuse tot timpul, îl întrerupsese cu un gest enervat și îi spusese lui Antonio:

— Dă-mi adresa, mă duc să văd eu ce are de gând.

94.

S-a dus, într-adevăr, chiar a doua zi. A luat metroul, a coborât la Campi Flegrei și a căutat strada, ușa de la intrare.

Despre Enzo în acea perioadă știam că nimic, absolut nimic nu-i mai convenea: nici văicărelile mamei sale, nici povara fraților, nici mafia pieței de fructe și legume, nici turele cu căruța, cu care câștiga tot mai puțin,

nici pălăvrăgelile comuniste ale lui Pasquale și nici logodna cu Carmen. Dar pentru că era o fire închisă, era dificil să-ți faci o idee despre ce avea în cap. De la Carmen aflasem că învăța în secret, voia să-și ia, ca elev particular, diploma de expert industrial. Cu aceeași ocazie — Crăciun? — Carmen îmi spusese că de când, în primăvară, se întorsese din serviciul militar, o sărutase doar de patru ori. Adăugase cu țâfnă:

— Poate că nu e bărbat.

Noi, fetele, când unul nu se ocupa prea mult de noi, spuneam adesea că nu era bărbat. Enzo era sau nu era? Nu înțelegeam nimic din unele profunzimi necunoscute ale bărbaților, niciuna dintre noi nu înțelegea nimic și atunci, la fiecare manifestare neobișnuită a lor, recurgeam la formula aceea. Unii, ca frații Solara, ca Pasquale, ca Antonio, ca Donato Sarratore, chiar și ca Franco Mari, logodnicul meu de la Școala Normală, ne doreau cu cele mai diverse tonalități

— agresive, subalterne, zăpăcite, atente — dar ne voiau fără niciun dubiu. Alții, ca Alfonso, ca Enzo, ca Nino, erau — după tonalități la fel de diferite — de o sobrietate distantă, ca și cum între noi și ei ar fi fost un zid și efortul de a-l escalada ar fi fost sarcina noastră. Enzo, după armată, accentuase această trăsătură și nu doar că nu făcea nimic să placă femeilor, ci nu făcea nimic să placă nimănui. Corpul lui, care era deja de statură mică, părea că s-a micșorat mai mult ca dintr-un fel de autocompresie, devenise un bloc compact de energie. Pielea de pe oasele feței se întinsese ca o copertină de soare și redusese mersul doar la compasul picioarelor, nimic altceva din el nu se mișca, nici brațele, nici gâtul, nici capul și nici măcar părul, care era o cască blond-roșiatică. Când a hotărât să se ducă la Lila, le-a comunicat lui Pasquale și lui Antonio nu ca să dea naștere unor discuții, ci sub forma unei scurte explicații utile pentru a reteza orice conversație. Și nici la Campi Flegrei nu s-a dus nedumerit. A găsit drumul, a găsit ușa de intrare, a apucat-o pe scări și a sunat cu hotărâre la ușa care trebuia.

Pentru că Nino nu s-a întors nici în zece minute, nici după o oră, nici măcar în ziua următoare, Lila a devenit rea. S-a simțit nu abandonată, ci umilită și, dacă ea însăși, în sinea ei, recunoscuse că nu e femeia potrivită pentru el, a considerat totuși insuportabil faptul că el, dispărând după numai douăzeci și trei de zile din viața ei, i-o confirmase în mod brutal. De furie a aruncat tot ce lăsase el: cărți, chiloți, șosete, un pulover, până și un chiștoc de creion. A făcut-o, a regretat, a izbucnit în plâns. Când, în sfârșit, s-au terminat lacrimile, s-a văzut urâtă, umflată, stupidă, devenită meschină din cauza sentimentelor aspre pe care Nino, tocmai Nino pe care-l iubea și de care se credea iubită, i le provoca. Apartamentul i s-a arătat, pe neașteptate, cum era, un spațiu mizer cu pereți traversați de toate zgomotele orașului. A băgat de seamă duhoarea, gândacii care veneau pe ușă de pe scări, petele de umezeală de pe tavan și a simțit, pentru prima dată, copilăria care o reînălța, nu cea a închipuirilor ei, ci copilăria lipsurilor nemiloase, a amenințărilor și a ciomăgelilor. Mai mult, a descoperit brusc că o fantezie care ne consolase încă de când eram fetițe — să devenim bogate — îi pierise din minte. Deși sărăcia de la Campi Flegrei i se părea mai cruntă decât în cartierul jocurilor noastre, deși situația ei se agravase din cauza copilului pe care-l aștepta, deși prăpădise în câteva zile toți banii pe care-i adusese cu ea, a descoperit că bogăția nu i se mai părea un premiu și o eliberare, nu-i mai spunea nimic. Înlocuirea adolescentină a cuferelor copilăriei noastre, pline până la refuz cu monede de aur și pietre prețioase, cu bancnotele îmbibate de miroasuri urâte, care se acumulasă în sertarul casei de marcat când lucra în mezelărie sau în magazinul din Piața Martirilor, nu mai funcționa, orice rămășiță sclipitoare se epuizase. Legătura dintre bani și posesiunea lucrurilor o dezamăgise. Nu voia nimic nici pentru ea însăși, nici pentru fiul pe care îl va avea. Să fii bogat pentru ea însemna să-l aibă pe Nino și, pentru că Nino plecase, s-a simțit într-un asemenea hal de săracă, încât nu existau bani în stare să compenseze pierderea. Fiindcă pentru condiția aceea a ei nu exista remediu — comisese prea multe greșeli încă de mică și toate se reuniseră în acea ultimă greșală: să creadă că fiul lui Sarratore nu poate fără ea la fel cum nu poate ea fără el și că destinul lor era unul unic și excepțional și că norocul de a se iubi ar fi durat pentru totdeauna și ar fi înlăturat orice altă nevoie. S-a simțit vinovată și a decis să nu mai iasă, să nu-l caute, să nu mănânce, să nu bea, ci să aștepte ca viața ei și cea a copilului ei să-și piardă orice contur. Și-a dorit să nu mai găsească nimic în mintea ei, nici măcar o fărâmitură a lucrului care o făcea să se înrăiască cel mai mult.

Asta însemna conștiința abandonului.

Apoi cineva a sunat la ușă.

Ea s-a gândit că e Nino și a deschis: era Enzo. N-a fost dezamăgită să-l vadă. S-a gândit că venise să-i aducă niște fructe cum făcuse cu mulți ani în urmă, mic fiind, după ce fusese înfrânt în competiția dorită de director și de învățătoarea Oliviero și după ce o lovise cu o piatră, și a izbucnit în râs. Enzo a considerat râsetul acela un semn de boală. A intrat, dar lăsând ușa deschisă din respect, nu voia ca vecinii să poată crede că primește bărbați ca o curvă. S-a uitat în jur, a aruncat o privire la starea ei răvășită și, chiar dacă nevăzând ceea ce încă nu se vedea, adică sarcina, a dedus că avea într-adevăr nevoie de ajutor. În modul lui serios, complet lipsit de emoții, i-a spus încă înainte ca ea să reușească să se liniștească și să se oprească din râs:

— Acum mergem.

— Unde?

— La soțul tău.

— Te-a trimis el?

— Nu.

— Cine te trimite?

— Nu mă trimite nimeni.

— Nu vin.

— Atunci rămân aici cu tine.

— Mereu?

— Până când te convingi.

— Și munca?

— Sunt sătul.

— Și Carmen?

— Tu ești mult mai importantă.

— O să-i spun, în felul ăsta te părăsește.

— O să-i spun eu, am hotărât deja.

Din acel moment a vorbit cu detașare, cu voce joasă. Ea i-a răspuns hlizindu-se, arogant, ca și cum niciunul dintre cuvintele amândurora n-ar fi fost adevărat și ar fi vorbit în joacă despre o lume, despre persoane, sentimente care nu mai existau de multă vreme. Enzo și-a dat seama și o vreme n-a mai zis nimic. S-a învățit prin casă, a găsit valiza Lilei, a umplut-o cu ce era în sertare, în dulap. Lila l-a lăsat să facă asta pentru că-l considera o umbră în culori ca la cinema, care, deși vorbea, era, totuși, tot un efect al luminii, nu Enzo în carne și oase. Odată pregătită valiza, Enzo a înfruntat-o din nou și i-a ținut un discurs foarte

surprinzător. I-a spus în modul lui concentrat și totodată distant:

— Lina, eu țin la tine de când eram mici. Nu ți-am spus-o niciodată pentru că tu ești foarte frumoasă și foarte inteligentă, eu, în schimb, sunt scund, urât și nu fac doi bani. Acum tu te întorci la soțul tău. Nu știu de ce l-ai părăsit și nici nu vreau să știu. Știu doar că aici nu poți sta, nu meriți să trăiești în gunoi. Te însoțesc până la ușa blocului și aștept: dacă el te tratează urât, vin sus și-l omor. Dar n-o va face, dimpotrivă, va fi bucuros că te-ai întors. Dar facem un

pact: în cazul în care cu soțul tău nu ajungi la o înțelegere, eu te-am adus înapoi la el și eu vin să te iau. Bine?

Lila s-a oprit din răs, a mijit ochii și l-a ascultat pentru prima dată cu atenție. Relațiile dintre ea și Enzo fuseseră aproape inexistente până atunci, dar în dățile în care fusesem prezentă, mă uimiseră întotdeauna. Era ceva indefinibil între ei, care apăruse în confuzia copilăriei. În Enzo, cred, ea avea încredere, simțea că poate conta pe el. Când tânărul i-a luat valiza și s-a îndreptat spre ușa care rămăsese deschisă, a ezitat o clipă, apoi l-a urmat.

96.

Enzo a așteptat într-adevăr sub ferestrele Lilei și ale lui Stefano în seara în care a însoțit-o acasă și probabil că, dacă Stefano ar fi bătut-o, s-ar fi dus sus și l-ar fi omorât. Dar Stefano n-a bătut-o, dimpotrivă, a primit-o din nou într-o casă dichisită, toată în ordine, cu plăcere. S-a comportat ca și cum soția lui ar fi venit într-adevăr să stea la mine la Pisa, chiar dacă nu exista nicio dovadă că așa se întâmplase. Lila, pe de altă parte, n-a recurs nici la scuza aceea, nici la altele. A doua zi, când s-a trezit, i-a zis fără niciun chef:

— Sunt însărcinată.

Iar el a fost atât de fericit, încât atunci când ea a adăugat:

— Copilul nu e al tău, a izbucnit în răs cu o veselie autentică.

Pentru că ea a repetat fraza aceea cu o furie crescândă, o dată de două de trei ori, și a încercat și să-l lovească cu pumnii strânși, el a început s-o cocoloșească, s-o sărute, murmurând:

— Gata, Lina, gata, gata, gata, sunt foarte bucuros. Știu că m-am purtat

urât cu tine, dar acum să terminăm, nu-mi mai spune lucruri urâte, și i s-au umplut ochii de lacrimi de fericire.

Lila știa de mult că oamenii își spun minciuni ca să se apere de adevărul faptelor, dar a fost uimită că soțul e în stare să se mintă cu atâta convingere voioasă. Pe de altă parte, nu-i păsa de nimic, de-acum, nici de Stefano, nici de ea însăși și, după ce a repetat încă o vreme fără emoții: „Copilul nu e al tău“, s-a retras în amorțeala sarcinii ei. Preferă să amâne suferința, s-a gândit, și e bine, să facă fix ce crede: dacă nu vrea să sufere acum, va suferi pe urmă.

A trecut, apoi, la a-i înșira ce voia și ce nu voia: nu mai voia să muncească în magazinul din Piața Martirilor, nici la mezelărie; nu voia să vadă pe nimeni, prieteni, rude, mai ales pe frații Solara; voia, în schimb, să stea acasă, să fie soție și mamă. El a fost de acord, convins că se va răzgândi în decurs de câteva zile. Dar Lila s-a închis cu adevărat în apartament, fără să arate niciodată niciun fel de curiozitate față de afacerile ilegale ale lui Stefano, față de ale fratelui și tatălui ei, față de ce li se întâmpla rudelor lui și rudelor ei.

De câteva ori a apărut Pinuccia cu fiul, Ferdinando zis Dino, dar ea nu i-a deschis.

O dată a venit Rino, foarte nervos, și Lila l-a primit, a stat să-i asculte toate lamentările despre cât erau de furioși frații Solara din cauza dispariției ei din magazin, despre cât de rău mergea cu pantofii Cerullo, dat fiind că Stefano se gândea numai la afacerile lui și nu mai investea. Când, în sfârșit, a tăcut, i-a spus:

— Rino, tu ești fratele mai mare, ești matur, ai soție și copil, fă-mi o favoare: trăiește-ți viața fără să apelezi încontinuu la mine.

El a fost foarte dezamăgit și a plecat trist după o văicăreală despre cum toți deveneau tot mai bogați în timp ce el, din cauza surorii lui care nu ținea la familie, la sângele Cerullo, dar de-acum se simțea numai o Carracci, și risca să piardă puținul pe care-l câștigase.

Până și Michele Solara a venit s-o viziteze — la început și de două ori pe zi — în intervale în care era sigur că Stefano lipsește. Dar ea nu i-a deschis niciodată, a stat în liniște, așezată în bucătărie, aproape fără să respire, astfel că el o dată, înainte să plece, i-a strigat din stradă:

— Cine pula mea crezi că ești, curvă, aveai o înțelegere cu mine și nu ai respectat-o.

Lila le-a primit în casă cu plăcere doar pe Nunzia și pe mama lui Stefano, Maria, care au urmărit sarcina cu grijă. Ea n-a mai vomitat, dar i-a rămas un colorit cenușiu. Avea impresia că se umflase mai mult pe interior

decât pe dinafară, ca și cum în învelișul corpului fiecare organ începuse să se mărească. Burtă i s-a părut o bulă de carne care se dilata datorită respirației copilului. A speriat-o acea dilatare, s-a temut că o să i se întâmple lucrul cel mai temut dintotdeauna: să se rupă, să se reverse. Apoi, brusc, a simțit că pe ființa pe care o avea înăuntru, acea modalitate absurdă a vieții, acel nodul în expansiune care la un moment dat va ieși din ea ca o marionetă cu ață, o iubea și prin intermediul ei i-a revenit conștiința de sine. Speriată de greșelile pe care le-ar fi putut face, a început să citească tot ce a găsit despre ce înseamnă o sarcină, despre ce se întâmplă în burtă, despre cum trebuie pregătită nașterea. A ieșit foarte puțin în lunile acelea. N-a mai cumpărat haine și obiecte pentru casă, a căpătat, în schimb, obiceiul de a o pune pe mama ei să-i aducă cel puțin câteva ziare și reviste de la Alfonso. Erau singurii bani pe care-i cheltuia. O dată, când Carmen a apărut ca să-i ceară bani, i-a spus să i se adreseze lui Stefano, ea nu avea, iar fata a plecat abătută. Nu-i mai păsa de nimic și de nimeni, doar de copil.

Chestia asta a rănit-o pe Carmen care a devenit și mai invidioasă. N-o iertase oricum pe Lila pentru că stricase prietenia lor în noua mezelărie. Acum nu i-a iertat că și-a închis portofelul. Dar, mai ales, nu i-a iertat că-și urmărise — cum a început să spună în jur

— propriul interes: dispăruse, se întorsese și totuși continua să joace rolul doamnei, să aibă o casă frumoasă și acum și un fiu pe drum. Cu cât ești mai curvă, spunea, cu atât câștigi mai mult. Ei, în schimb, care trudea de dimineața până seara fără nicio satisfacție, i se întâmplaseră lucruri urâte unul după altul. Tatăl mort în închisoare. Mama moartă în felul acela că nici nu voia să se gândească la el. Iar acum și Enzo. El o așteptase într-o seară în fața mezelăriei și îi spusese că voia să rupă logodna. Atâta tot, puține cuvinte, ca de obicei, nicio explicație. Ea dăduse fuga să plângă la fratele ei și Pasquale se întâlnise cu Enzo ca să-i ceară explicații. Dar Enzo nu i le dăduse, așa că acum nu-și mai vorbeau.

Când m-am întors de la Pisa pentru vacanța de Paști și am întâlnit-o în părculeț, s-a descărcat față de mine:

— Eu cretină, a plâns, că l-am așteptat toată perioada armatei.

Eu cretină că muncesc de dimineața până seara pentru doi bani.

A zis că era sătulă de tot. Și, fără o legătură evidentă, a trecut la a o acoperi pe Lila de jigniri. A ajuns până și la a-i pune în cârcă o relație cu Michele Solara, care fusese văzut dând adesea târcoale în jurul casei Carracci.

— Coarne și bani, a șuiertat, așa merge aia înainte.

Niciun cuvânt, în schimb, despre Nino. În mod miraculos, despre povestea aceea cartierul n-a aflat nimic. Antonio a fost cel care, chiar în acele zile, mi-a povestit cum îl bătuse și cum îl trimisese pe Enzo s-o recupereze pe Lila, dar mi-a povestit doar mie și sunt sigură că pentru tot restul vieții n-a mai vorbit cu nimeni altcineva despre asta. Despre restul am aflat ceva de la Alfonso: întrebat în mod insistent, mi-a zis că auzise de la Marisa că Nino se dusese să studieze la Milano. Grație lor, când, în Sâmbăta Mare, am întâlnit-o cu totul întâmplător pe Lila pe șosea, am simțit o plăcere subtilă la gândul că despre întâmplările vieții ei știam mai mult decât ea și era ușor să deduc cât de puțin îi folosise să mi-l ia pe Nino.

Avea o burtă deja destul de mare, părea o excrescență a corpului ei foarte slab. Nici chipul nu etala frumusețea înfloritoare a femeilor însărcinate, dimpotrivă, se urâțise. Am încercat amândouă să ne prefacem că nu se întâmplase nimic.

— Ce faci?

— Bine.

— Pot să-ți ating burta?

— Da.

— Și povestea aia?

— Care?

— Cea din Ischia.

— S-a terminat.

— Păcat.

— Tu ce faci?

— Învăț, am un loc al meu și toate cărțile de care am nevoie. Am și un fel de logodnic.

— Un fel?

— Da.

— Cum îl cheamă?

— Franco Mari.

— Ce face?

— Studiază și el.

— Ce bine-ți vin ochelarii aceștia.

— Mi i-a dăruit Franco.

— Și rochia asta?

— Tot el.

— E bogat?

- Da.
- Mă bucur. Și cu învățatul cum merge?
- Muncesc mult, altfel mă dau afară.
- Fii atentă.
- Sunt atentă.
- Ferice de tine.
- Eh!

A zis că urma să nască în iulie. Avea un medic, același care o trimisese la băile de la mare. Un medic, nu moașa din cartier.

— Mă tem pentru copil, a spus, nu vreau să nasc în casă.
Citise că era mai bine să zămislești într-o clinică. A zâmbit, și-a atins burta. Apoi a menționat în treacăt o propoziție nu prea clară:

- Sunt încă aici doar pentru asta.
- E frumos să simți copilul înăuntrul tău?
- Nu, îmi repugnă, dar îl țin cu plăcere.
- Stefano s-a înfuriat?
- Vrea să creadă ce-i convine.
- Adică?
- Că pentru o perioadă am fost puțin nebună și am fugit la tine la Pisa. M-am prefăcut că nu știu nimic și am mimat stupoarea:
- La Pisa? Eu și cu tine?
- Da.
- Și dacă mă întreabă, trebuie să spun că a decurs așa?
- Fă cum vrei.

Ne-am salutat, promițându-ne să ne scriem. Dar nu ne-am scris niciodată și eu nu m-am interesat deloc despre naștere. Uneori se ivea un sentiment pe care-l respingeam imediat, nu voiam să-l conștientizez: voiam să i se întâmple ceva și copilul să nu se mai nască.

97.

În acea perioadă am visat-o adesea pe Lila. O dată era în pat cu o cămașă de noapte numai dantele, de culoare verde, avea cozi pe care în realitate nu și le făcuse niciodată, ținea în brațe o fetiță îmbrăcată în roz și spunea încontinuu, cu voce îndurerată: „Faceți- mi o poză, dar numai mie, fetița nu“. Altă dată mă primea bucuroasă și pe urmă își chema fata,

care avea chiar numele meu.

„Lenù“, spunea, „vino s-o saluți pe mătușa“. Dar apărea o uriașă grasă, mult mai bătrână decât noi, și Lila mă obliga s-o dezbrac și s-o spăl și să-i schimb scutecul și fașele. Când mă trezeam, eram tentată să caut un telefon și să încerc să dau de Alfonso ca să aflu dacă se născuse bine copilul, dacă ea era bucuroasă. Dar fie aveam de învățat, fie aveam examene și uitam de asta. Când, în august, m-am eliberat de ambele, nu m-am întors acasă. Am scris câteva minciuni părinților mei și m-am dus cu Franco în Versilia, într-un apartament al familiei lui. Pentru prima dată mi-am pus un costum din două piese: încăpea tot în pumnul de la o mână și m-am simțit curajoasă.

De Crăciun am aflat de la Carmen cât fusese de greu travaliul Lilei.

— Era să moară, a spus, oricum doctorul, până la urmă, a trebuit să-i taie burta, altfel copilul nu se năștea.

— A născut un băiat?

— Da.

— E bine?

— E foarte frumos.

— Și ea?

— S-a mărit.

Am aflat că Stefano ar fi vrut să-i dea fiului numele tatălui său, Achille, dar Lila se împotrivi și urletele de soț și soție care nu se auziseră de ceva vreme răsunaseră în toată clinica, astfel că infirmierele îi dojeniseră. În cele din urmă, copilul fusese numit Gennaro, adică Rino, ca pe fratele Lilei.

Am ascultat, nu am avut nicio părere. Eram nemulțumită și, ca să fac față nemulțumirii, aveam o atitudine distantă. Carmen mi-a atras atenția:

— Vorbesc întruna și tu nu spui niciun cuvânt, mă faci să mă simt ca un telejurnal. Nu-ți mai pasă deloc de noi?

— Dar nu.

— Te-ai făcut frumoasă, ți s-a schimbat până și vocea.

— Aveam o voce urâtă?

— Aveai vocea pe care o avem noi.

— Și acum?

— O ai mai puțin.

Am rămas în cartier zece zile, din 24 decembrie 1964 până pe 3 ianuarie 1965, dar nu m-am dus niciodată s-o vizitez pe Lila. Nu voiam să-l văd pe fiul ei, mi-era frică să nu recunosc în gura, în nasul, în ochii și urechile lui ceva din Nino.

Acasă de-acum mă tratau ca și cum aș fi fost o persoană de vază care catadicsise să treacă pe acolo și să salute în grabă. Tata mă studia încântat. Îmi simțeam privirea satisfăcută asupra mea, dar dacă îi vorbeam, se rușina. Nu mă întreba ce studiam, la ce folosea, ce aș fi muncit pe urmă și nu pentru că nu voia să știe, ci de teamă că nu înțelege răspunsurile mele. Mama, în schimb, se mișca prin casă furioasă și eu, auzindu-i pașii inconfundabili, mă gândeam la cât mă temusem să nu devin ca ea. Dar, măcar, mă distanțasem mult de ea și ea simțea asta, îmi purta pică. Chiar și acum, când îmi vorbea, părea că eram vinovată de lucruri urâte: în fiecare împrejurare îi percepeam în voce o nuanță de dezaprobare, dar, spre deosebire de trecut, nu m-a pus niciodată să spăl vasele, să strâng masa, să spăl podelele. A existat puțină stânjenală și cu frații mei. Făceau eforturi să-mi vorbească în italiană și adesea își corectau singuri greșelile, rușinându-se. Dar cu ei am încercat să demonstrez că eram cea dintotdeauna și, încet, încet, s-au convins de asta.

Seara nu știam cum să-mi petrec timpul, prietenii de altădată nu mai formau un grup. Pasquale era în relații foarte proaste cu Antonio și-l evita în toate felurile. Antonio nu voia să întâlnească pe nimeni, pe de o parte, pentru că nu avea timp (era încontinuu trimis ici și colo de frații Solara), pe de alta, pentru că nu știa despre ce să vorbească: nu putea povesti despre munca lui și viață privată nu avea. Ada, după mezelărie, fie dădea fuga să se ocupe de mamă și de frați, fie era obosită, deprimată și se ducea la culcare, astfel că aproape nu se mai vedea nici cu Pasquale, lucru care-l făcea pe acesta din urmă foarte nervos. Carmen de-acum ura pe toată lumea, poate că și pe mine: detesta munca în mezelăria nouă, familia Carracci, pe Enzo care o părăsise, pe fratele ei care doar se certase cu el și nu-i spărsese fața. Da, Enzo. Enzo, în fine — care acum o avea pe mama lui, Assunta, bolnavă de o boală urâtă și, când nu trudea să-și câștige traiul zilnic, se ocupa de ea, și noaptea, și totuși, în mod surprinzător, reușise să-și ia diploma de expert industrial —, Enzo nu era niciodată de găsit. M-a mirat vestea că reușise să-și ia diploma ca elev privat. Nu fusese deloc ușor. Cine ar fi crezut, m-am gândit. Înainte să mă întorc la Pisa, am făcut tot posibilul și l-am convins să facem doi pași împreună. I-am făcut multe complimente pentru rezultatul pe care-l obținuse, dar el s-a limitat la o grimasă depreciativă. Își redusese într-o asemenea măsură vocabularul, că am vorbit numai eu, n-a spus aproape nimic. Singura propoziție pe care mi-o amintesc a rostit-o înainte să ne despărțim. Nu vorbisem deloc despre Lila până atunci, nici măcar un

cuvânt. Și totuși, ca și cum n-aș fi făcut altceva decât să vorbesc despre ea, a zis pe neașteptate:

— Oricum Lina e cea mai bună mamă din întreg cartierul.

Acel oricum m-a indispus. Nu-i atribuisem niciodată lui Enzo o sensibilitate specială, dar cu acea ocazie m-am convins că, mergând alături de mine, a auzit — ca și cum aș fi spus-o cu voce tare — lunga listă mută a vinelor pe care i le puneam în cârcă prietenei noastre, ca și cum corpul meu ar fi scandat-o cu furie, fără ca eu să bag de seamă.

98.

Din dragoste pentru micul Gennaro, Lila a reînceput să iasă din casă. Punea copilul, îmbrăcat tot în albastru sau în alb, în incomodul cărucior monumental pe care fratele ei cheltuse o avere și se plimba singură prin cartierul nou. Cum plângea Rinuccio, se ducea la mezelărie și îl alăpta între emoția soacrei, complimentele înduioșate ale clientelor și enervarea lui Carmen care muncea cu capul plecat fără să spună un cuvânt. Lila îi dădea copilului să mănânce imediat ce se văicărea. Îi plăcea mult să-l simtă lipit de ea, îi plăcea să observe laptele care curgea de la ea la el, golindu-i în mod plăcut sânul. Era singura legătură care i-a dat starea de bine și mărturisese în caietele ei că se teme de momentul în care copilul o să se desprindă de ea.

Când au început zilele frumoase, pentru că în cartierul nou erau numai străzi văruite și câteva tufișuri sau copăcei amărâți, a început să meargă până la părculețul din fața bisericii. Oricine trecea pe acolo, se oprea să se uite la copil și i-l lăuda, făcând-o fericită. Dacă trebuia să-l schimbe, se ducea la mezelăria veche unde, cum intra, clientele îl întâmpinau cu mare bucurie pe Gennaro. Ada, în schimb, cu șorțul ei prea curat, cu ruj pe buzele subțiri, cu chipul palid, cu părul aranjat, cu atitudinea imperativă și în raport cu Stefano, se comporta tot mai impertinent ca angajată-patroană și, aferată cum era, făcea tot posibilul ca s-o facă să priceapă că ea, căruciorul și copilul încurcau. Dar Lila nu-i acorda multă atenție. O tulbura mai mult indiferența capricioasă a soțului ei, în privat neatent, dar nu ostil față de copil. În public, în fața clientelor care adoptau vocișoare infantile pline de duioșie și-l voiau în brațe și-l giugiuleau, nici nu se uita la el, dimpotrivă, era în mod ostentativ dezinteresat. Lila se

ducea în magazia din spate, îl spăla pe Gennaro, îl îmbrăca din nou în grabă și se întorcea în părculeț. Acolo își studia fiul înduioșată, căutându-i pe față asemănarea cu Nino și întrebându-se dacă nu cumva o întrezărea Stefano.

Dar renunța repede. În general, zilele treceau peste ea fără să-i treacă nici cea mai mică emoție. Avea grijă mai ales de copil, citirea unei cărți îi lua săptămâni întregi, nu parcurgea mai mult de două sau trei pagini pe zi. În părculeț, dacă băiatul dormea, din când în când se lăsa distrasă de crengile copacilor care aveau muguri noi și scria ceva în caietul ei aflat într-o stare jalnică.

O dată și-a dat seama că în biserică aflată la câțiva pași era o înmormântare și împreună cu copilul s-a dus să vadă. A aflat că era înmormântarea mamei lui Enzo. L-a văzut, țeapăn, foarte palid, dar nu s-a dus să-i transmită condoleanțe. Altă dată când stătea pe o bancă cu căruciorul într-o parte, aplecată peste un volum gros cu cotorul verde, i-a apărut în față o bătrână foarte slabă, sprijinită într-un baston, cu obraji care păreau supti în gâtlee de propria ei răsuflare.

— Ghicește cine sunt.

Lila a făcut eforturi s-o recunoască, dar în cele din urmă ochii femeii, într-o clipă, i-au amintit-o pe impunătoarea învățătoare Oliviero. A sărit în picioare emoționată, a dat s-o îmbrățișeze, dar ea s-a ferit iritată. Lila atunci i-a arătat copilul și a spus cu mândrie:

— Îl cheamă Gennaro, și, dat fiind că toți îi laudau copilul, s-a așteptat s-o facă și învățătoarea.

Dar Oliviero l-a ignorat complet pe cel mic, a părut interesată numai de cartea voluminoasă pe care fosta ei elevă o avea în mână, cu un deget între pagini ca să țină semnul.

— Ce e?

Lila s-a enervat. Învățătoarea își schimbase înfățișarea, vocea, totul, mai puțin ochii și tonul brusc, același de când îi adresa o întrebare de la catedră. Atunci nici ea nu s-a arătat schimbată, i-a răspuns indolentă și totodată agresivă:

— Se intitulează Ulise.

— Vorbește despre Odiseea?

— Nu, vorbește despre cât de concretă e viața de astăzi.

— Și apoi?

— Atât. Zice că avem mintea plină de prostii. Că suntem carne, sânge și oase. Că toți suntem o apă și-un pământ. Că vrem doar să mâncăm, să bem și să futem.

Învățătoarea, pentru ultimul cuvânt, a dojenit-o ca la școală și Lila s-a comportat impertinent, a râs, astfel că bătrâna a devenit și mai aspră și a întrebat-o cum era cartea. Ea a răspuns că era dificilă și nu înțelegea tot.

— Atunci de ce o citești?

— Pentru că o citea unul pe care l-am cunoscut. Dar lui nu-i plăcea.

— Și ție?

— Mie da.

— Chiar dacă e dificilă?

— Da.

— Nu citi cărți pe care nu le poți înțelege, îți face rău.

— Sunt multe lucruri care fac rău.

— Nu ești fericită?

— Așa și așa.

— Erai destinată unor lucruri mărețe.

— Le-am făcut: m-am căsătorit și am avut un fiu.

— De asta sunt toți în stare.

— Eu sunt ca toți ceilalți.

— Te înșeli.

— Nu, dumneavoastră vă înșelați și v-ați înșelat întotdeauna.

— Erai prost crescută când erai mică și ești prost crescută și acum.

— Se vede treaba că nu v-ați priceput cu mine.

Oliviero a privit-o cu atenție și Lila i-a citit pe chip angoasa greșelii. Învățătoarea încerca să-i regăsească în ochi inteligența pe care o văzuse când era mică, voia confirmarea că nu se înșelase. Ea s-a gândit: trebuie să-mi șterg imediat de pe față orice semn care să-i dea dreptate, nu vreau să-mi țină predici că m-am irosit. Dar între timp s-a simțit supusă unui alt examen, al nu știu câtelea, și, în mod paradoxal, s-a temut de rezultat. Descoperă că sunt proastă, și-a spus cu inima care-i bătea tot mai tare, descoperă că toată familia mea e proastă, că sunt proști strămoșii mei și că vor fi proști și urmașii mei, că Gennaro va fi prost. S-a indispus, a pus cartea în geantă, și-a strâns mâna în jurul mânerului căruciorului și a murmurat nervoasă că trebuia să plece. Bătrână nebună, mai credea că o poate bate cu bățul. A lăsat-o pe învățătoare în parc, mică, agățată de pumnul strâns în jurul bastonului, devorată de o boală careia nu voia să-i cedeze.

O apucase obsesia de a stimula inteligența fiului. Nu știa ce cărți să-și cumpere și l-a rugat pe Alfonso să-i întrebe pe librari. Alfonso i-a dus câteva volume cărora Lila li s-a dedicat cu mult devotament. În caietele ei am găsit notițe despre cum citea texte complexe: înainta cu dificultate pagină cu pagină, dar după puțin timp pierdea sensul, se gândea la altceva; totuși, se silea să citească în continuare șirul. Degetele ei întorceau pagina automat și la final avea impresia că, deși nu înțelesese, cuvintele îi pătrunseseră oricum în minte și născuseră gânduri noi. Apoi recitea cartea și își corecta gândurile sau le amplifică, până când textul nu-i mai folosea și căuta altele.

Soțul se întorcea seara acasă și o găsea că nu gătise, că-l pune pe copil să se joace cu jocuri pe care le realizase singură. Se înfuria, dar ea, cum se întâmpla de o vreme, nu avea nicio reacție. Părea că nu-l aude, ca și cum casa ar fi fost locuită doar de ea și de fiul ei, iar când se ridica și începea să gătească, o făcea nu pentru că lui Stefano îi era foame, ci pentru că i se făcuse ei foame.

În acele luni relația lor, după o lungă perioadă de toleranță reciprocă, a început din nou să se înrăutățească. Stefano i-a urlat într-o seară că se săturase de ea, de copil, de tot. Cu altă ocazie a spus că se căsătorise prea tânăr fără să înțeleagă ce făcea. Dar o dată când ea i-a răspuns: „Nici eu nu știu ce fac aici, îmi iau copilul și plec“, el, în loc să-i urle cară-te, și-a pierdut calmul așa cum n-o făcea de mult timp și a lovit-o în fața copilului, care o fixa de pe pătura așezată pe podea, un pic zăpăcit de gălăgie. Cu nasul din care- i picura sânge și Stefano care urla insulte, Lila s-a îndreptat spre fiul ei râzând, i-a spus în italiană (de un timp îi vorbea numai în italiană): „Tata se joacă, ne distrăm“.

Nu știu de ce, dar la un moment dat a început să se ocupe și de nepot, Fernando, căruia acum i se spunea Dino. E posibil ca totul să fi început pentru că avea nevoie să-l compare pe Gennaro cu un alt copil. Sau poate că nu, poate că și-a făcut scrupule că-și dedică grija numai fiului ei și i s-a părut drept să se ocupe și de nepot. Pinuccia, care îl considera în continuare pe Dino dovada vie a dezastrului vieții ei și îi urla încontinuu, uneori brutalizându-l: „Vrei să încetezi, vrei să încetezi? Ce vrei de la mine, vrei s-o iau razna?“, s-a opus în mod hotărât ca ea să-l ia acasă și să-l țină să joace jocuri misterioase cu micul Gennaro. I-a spus furioasă: — Ocupă-te tu de creșterea copilului tău că de-al meu mă ocup eu și, în loc să irosești timp, ai grijă de soțul tău, că altfel îl pierzi.

Dar iată că a intervenit Rino.

Era o perioadă foarte proastă pentru fratele Lilei. Se certa încontinuu cu tatăl lor care voia să închidă fabrica de încălțăminte pentru că se săturase să trudească doar ca să-i îmbogățească pe frații Solara și, fără să înțeleagă că trebuia să continue cu orice preț, regreta micul lui atelier. Se certa încontinuu cu Marcello și Michele, care însă îl tratau ca pe un băiețel capricios, și când banii erau problema, vorbeau direct cu Stefano. Se certa mai ales cu acesta din urmă, cu țipete și jigniri, pentru că nu-i mai dădea un bănuț și credea că era deja în negocieri secrete ca să treacă toată afacerea cu pantofii în mâinile fraților Solara. Se certa cu Pinuccia, care-l acuza că o făcuse să creadă că e vreun șmecher și, în schimb, era o marionetă care se lăsa manevrată de oricine, de tatăl lui, de Stefano, de Marcello și Michele. De aceea, când a înțeles că Stefano era supărat pe Lila pentru că era prea mult mamă și prea puțin soție și că Pinuccia nu voia să-i încredințeze copilul cumnatei nici măcar pentru o oră, a început, în mod provocator să i-l ducă el personal surorii acestuia. Și pentru că la fabrică era tot mai puțin de lucru, a căpătat obiceiul să rămână uneori ore în șir în apartamentul din cartierul nou ca să vadă ce făcea Lila cu Gennaro și cu Dino. A fost încântat de răbdarea ei maternă, de cum se distrau copiii, de cum fiul lui, care acasă plângea tot timpul sau stătea amorțit în țarc ca un pui de om trist, cu Lila devenea isteț, iute, părea fericit.

— Ce-i faci? întreba uimit.

— Îi pun să se joace.

— Fiul meu se juca și înainte.

— Aici se joacă și învață.

— De ce pierzi atâta timp?

— Pentru că am citit că tot ce devenim se decide acum, în primii ani de viață.

— Și al meu se descurcă bine?

— Îl vezi doar.

— Da, îl văd, e mai priceput decât al tău.

— Al meu e mai mic.

— După tine, Dino e inteligent?

— Toți copiii sunt, e de-ajuns să-i pregătești.

— Iar tu pregătește-l, Lina, nu te plictisi imediat cum faci de obicei. Fă-mi-l să devină foarte inteligent.

Dar într-o seară Stefano s-a întors acasă mai devreme ca de obicei și foarte nervos. L-a găsit pe cumnat așezat pe podeaua bucătăriei și, în loc să se limiteze la a se întuneca la față din cauza dezordinii, a

dezinteresului soției, a atenției rezervate copiilor și nu lui, i-a spus lui Rino că aia era casa lui, că nu-i plăcea să-l vadă prin preajmă în fiecare zi, că fabrica de încălțăminte mergea foarte prost

tocmai din cauză că era atât de leneș, că familia Cerullo nu era de încredere, că, în fine, ori ieși imediat, ori te dau afară cu șuturi în cur.

A fost o încăierare. Lila a țipat că nu trebuia să-i vorbească așa fratelui ei, Rino i-a reproșat cumnatului tot ceea ce până în acel moment fie doar îi semnalase, fie ținea în el din prudență. S-a lăsat cu insulte grele. Cei doi copii, rămași în mijlocul certurilor, au început să-și smulgă jucăriile țipând, în special cel mic pe care-l învingea cel mai mare. Rino a urlat la Stefano, cu gâtul umflat, cu venele ca niște cabluri electrice, că era ușor să fii patron cu bunurile furate de don Achille de la jumătate de cartier și a adăugat:

— Ești un nimeni, ești doar un nenorocit, tatăl tău știa într-adevăr să fie delincvent, tu nici asta nu știi să fii.

A fost un moment îngrozitor, la care Lila a asistat înspăimântată. Pe neașteptate, Stefano l-a apucat cu ambele mâini pe Rino de umeri, ca un balerin de dans clasic cu partenera lui, și, chiar dacă erau de aceeași statură, de aceeași constituție, chiar dacă Rino se agita și urla și scuipa, l-a ridicat cu o forță extraordinară și l-a aruncat spre un perete. Apoi l-a prins de un braț și l-a târât pe podea până la ușă, a deschis-o, l-a ridicat din nou în picioare și l-a aruncat pe scări, chiar dacă Rino încerca să reacționeze, chiar dacă Lila se dezmeticise și i se agățase de spinare, implorându-l să se calmeze.

Nu s-a terminat aici. Stefano s-a întors în grabă și ea a înțeles că voia să-i facă lui Dino același lucru pe care i-l făcuse tatălui său, să-l arunce ca pe un obiect în jos pe scări. Atunci i s-a aruncat în spinare și l-a apucat de față, l-a zgâriat urlând:

— E un copil, Ste', e un copil.

El a rămas nemișcat și a zis încet:

— M-am săturat de tot, nu mai rezist.

100.

A început o perioadă complicată. Rino nu s-a mai dus acasă la sora lui, dar Lila nu voia să renunțe la a-i ține împreună pe Gennaro și Dino.

Astfel a început să se ducă ea acasă la fratele ei, fără să știe Stefano. Pinuccia însăși, cocoșată, și Lila inițial a încercat să-i explice ce încerca să facă: exerciții de reactivitate, jocuri de dezvoltare a calităților, a ajuns chiar și să-i spună că ar fi vrut să-i implice pe toți copiii din cartier. Dar Pinuccia i-a răspuns pur și simplu:

— Tu ești o nebună și mie mi se rupe de tâmpeniile pe care le faci. Vrei să iei copilul? Vrei să-l omori, vrei să-l mănânci, ca vrăjitoarele? Fă-o, eu nu-l vreau și nu l-am dorit niciodată, fratele tău a fost nenorocirea vieții mele și tu ești nenorocirea vieții fratelui tău.

Apoi i-a strigat:

— Amărâțul ăla face foarte bine că-ți pune coarne. Lila n-a reacționat.

N-a întrebat ce însemna fraza aceea, dimpotrivă, a făcut un gest automat, ca și cum voia să alunge o muscă. L-a luat pe Rinuccio și, chiar dacă regreta că se lipsește de nepot, nu s-a mai întors.

Dar, în singurătatea apartamentului său, a descoperit că îi este frică. Nu-i păsa deloc că Stefano plătea vreo prostituată, dimpotrivă, era bucuroasă, nu mai trebuia să-l suporte seara când se apropia de ea. Dar după fraza aceea a Pinucciei a început să-și facă griji pentru copil: dacă soțul își luase altă femeie, dacă o voia în fiecare zi și în fiecare oră, putea înnebuni, o putea alunga. Până în acel moment, eventualitatea unei rupturi definitive a căsniciei i se păruse o eliberare, acum, în schimb, s-a temut că pierde casa, banii, timpul, tot ce îi permitea să-și crească fiul în cel mai bun mod.

A început să nu prea mai doarmă. Poate că crizele lui Stefano nu erau doar semnul unui dezechilibru al său structural, sângele rău care învingea bunătatea aparentă: poate că, într-adevăr, se îndrăgostise de alta, cum i se întâmplase ei cu Nino, și nu rezista să mai stea în închisoarea căsniciei, a paternității, chiar și a mezelărilor și a celorlalte afaceri. Lila se gândea, dar nu știa ce să facă. Simțea că trebuie să înfrunte odată situația, ca s-o controleze, dacă nu din alt motiv, și totuși amâna, renunța, conta pe faptul că Stefano se bucură de amanta lui lăsând-o pe ea în pace. În cele din urmă, se gândea, e suficient să reziste câțiva ani, timp în care copilul să crească și să se formeze.

Și-a organizat ziua astfel încât Stefano să găsească mereu casa în ordine, cina gata, masa pusă. Dar el, după momentul certei cu Rino, n-a mai revenit la vechea blândețe, era mereu încruntat, mereu preocupat.

— Ce nu merge?

— Banii.

— Banii și atât? Stefano se înfură:

— Ce înseamnă și atât?

Pentru el nu exista altă problemă, în viață, decât banii. După cină făcea socotelile și înjura tot timpul: mezelăria nouă nu încasa ca altădată; cei doi Solara, în special Michele, se comportau cu pantofii ca și cum ar fi fost numai marfa lor și nu mai era cazul să se împartă profiturile; fără să-i spună nimic lui, lui Rino și lui Fernando, încredințau fabricarea vechilor modele Cerullo unor cizmari de la periferie pentru câțiva bănuți și între timp îi puneau pe niște meșteri să deseneze noile modele Solara, care, de fapt, îi variau foarte puțin pe ai Lilei; în acest fel, mica întreprindere a socrului și a cumnatului chiar era pe cale să se ducă de râpă, trăgându-l și pe el, care investise în ea.

— Ai înțeles?

— Da.

— Atunci vezi să nu mă scoți din sărite.

Dar Lila nu era convinsă. Avea impresia că soțul dădea amploare cu talent problemelor reale, dar de dată veche, pentru a-i ascunde adevăratele și noile motive ale dezechilibrelor și ostilității lui față de ea. Îi atribuia vinovății de toate felurile, mai ales pe cea de a fi complicat relația cu frații Solara. O dată a urlat la ea: — Ce i-ai făcut prostului ăla de Michele, se poate ști? Și ea i-a răspuns:

— Nimic. Și el:

— Nu se poate, de fiecare dată te aduce pe tine în discuție, dar face mișto de mine: vezi să vorbești cu el și să înțelegi ce vrea, altfel vă sparg

fața la amândoi.

Și Lila, impetuos:

— Dacă vrea să mi-o tragă, ce fac, îl las să mi-o tragă?

O clipă mai târziu a regretat că a strigat așa la el — uneori disprețul era mai puternic decât prudența — dar acum o făcuse și Stefano i-a dat o palmă. Palma n-a contat aproape deloc, n-a fost nici măcar cu mâna deschisă, ca de obicei, a lovit-o cu vârful degetelor. În schimb, a cântărit mai mult ce i-a spus imediat după, dezgustat: — Citești, înveți, dar ești vulgară: nu le suport pe cele ca tine, mă scârbești.

Din acel moment s-a întors acasă tot mai târziu. Duminica, în loc să doarmă până la miezul zilei ca de obicei, ieșea devreme și dispărea întreaga zi. La cea mai mică referire a ei la probleme concrete ale traiului zilnic familial se enerva. De exemplu, când a dat căldura, s-a preocupat de vacanța la mare pentru Rinuccio și l-a întrebat pe soț cum să se organizeze. El i-a răspuns: — O să iei autobuzul și o să mergi la Torregaveta. Ea a îndrăznit:

— Nu e mai bine să închiriem o casă? El:

— De ce, ca să fii curvă de dimineața până seara? A ieșit, nu s-a întors în noaptea aceea.

Totul s-a limpezit în scurt timp. Lila s-a dus în centru cu băiatul, căuta o carte pe care o găsisese citată în altă carte, dar n-a găsit-o. Tot învățându-se s-a dus până în Piața Martirilor ca să-l întrebe pe Alfonso, care continua să gestioneze magazinul cu satisfacție, dacă putea s-o caute el. A dat peste un tânăr foarte frumos, foarte bine îmbrăcat, unul dintre cei mai frumoși băieți pe care-i văzuse vreodată, se numea Fabrizio. Nu era un client, era un prieten de-al lui Alfonso. Lila s-a întreținut cu el și a descoperit că știa o groază de lucruri. Au discutat mult despre literatură, despre istoria orașului Napoli, despre cum îi înveți pe copii, lucru asupra căruia Fabrizio era foarte informat, pentru că lucra la universitate. Alfonso a stat să- i asculte în tăcere tot timpul și când Rinuccio a început să se plângă, a avut el grijă să-l liniștească. Apoi au venit clienții și Alfonso li s-a dedicat lor. Lila a mai vorbit puțin cu Fabrizio, era mult timp de când nu mai simțea plăcerea unei conversații care să-i înflăcăreze mintea. Când tânărul a trebuit să plece, a sărutat-o pe obraji cu un entuziasm infantil, apoi a făcut la fel cu Alfonso, două mari țocăituri. I-a strigat din prag: — A fost o discuție foarte frumoasă.

— Și pentru mine.

Lila s-a întristat. În timp ce Alfonso își continua treaba cu clientele, i-a revenit în minte lumea pe care o cunoscuse în locul acela și Nino, storul

coborât, penumbra, conversațiile plăcute, el care intra la unu fix în secret și dispărea după amor, la patru. I s-a părut o perioadă închipuită, o fantezie trăsniță și a privit împrejur indispusă. N-a simțit nostalgia acelei perioade, n-a simțit nostalgie după Nino. A simțit doar că timpul trecuse, că tot ce fusese important nu mai era, că încâlceala din cap persista și nu voia să se descurce. A luat copilul și a dat să plece când a intrat Michele Solara.

A salutat-o cu entuziasm, s-a jucat cu Gennaro, a spus că era leit ea. A invitat-o la bar, i-a oferit o cafea, a condus-o în cartier cu mașina. Cum au urcat în mașină, i-a zis: — Părăsește-ți soțul, imediat, chiar astăzi. Eu vă iau pe tine și pe fiul tău. Am cumpărat o casă la Vomero, în Piața Artiștilor. Dacă vrei, te duc acolo imediat, ți-o arăt, am luat-o gândindu-mă la tine. Acolo poți face ce vrei: citești, scrii, inventezi lucruri, dormi, râzi, vorbești și stai cu Rinuccio. Pe mine mă interesează doar să te pot privi și asculta.

Pentru prima dată în viața lui, Michele s-a exprimat fără tonalitatea lui batjocoritoare. În timp ce conducea și vorbea i-a aruncat neliniștit priviri cu coada ochiului ca să-i observe reacțiile. Lila a fixat tot timpul drumul din fața ei încercând, între timp, să scoată suzeta din gura lui Gennaro, după ea, o ținea prea mult. Dar copilul îi îndepărta mâna cu energie. Când Michele a tăcut — nu l-a întrerupt niciodată — l-a întrebat: — Ai terminat?

— Da.

— Și Gigliola?

— Ce legătură are Gigliola? Tu zi-mi da sau nu și pe urmă vedem.

— Nu, Michè, răspunsul e nu. Nu l-am dorit pe fratele tău și nu te doresc nici pe tine. În primul rând pentru că nici tu, nici el nu-mi plăceți; și în al doilea rând pentru că voi credeți că puteți face totul și lua totul fără respect.

Michele n-a reacționat imediat, a bombănit ceva despre suzetă, de genul: dă-i-o, nu-l face să plângă. Apoi a spus posomorât:

— Gândește-te bine, Lina. Poate că deja mâine regreti și ești tu cea care vii să mă implori pe mine.

— Exclus.

— Da? Atunci ascultă-mă.

I-a dezvăluit ce știau toți („Chiar și mama ta, tatăl tău și tâmpitul ăla de frate-tău, dar ei nu-ți spun nimic ca să trăiți în liniște“): Stefano și-o luase pe Ada ca amantă și nu de puțin timp. Chestia începuse deja înainte de vacanța la Ischia: „Când tu erai în vacanță“, i-a spus, „ea se ducea în

fiecare seară la tine acasă“. Odată cu întoarcerea Lilei, cei doi încetaseră o vreme. Dar nu putuseră rezista: o luaseră de la capăt, se despărțiseră din nou, se împăcaseră când dispăruse ea din cartier. De curând, Stefano închiriasse un apartament pe Rettifilo și se vedeau acolo.

— Mă crezi?

— Da.

— Și atunci?

Atunci ce? Lila n-a fost tulburată atât de faptul că soțul ei avea o amantă și amanta era Ada, ci de absurditatea fiecărui cuvânt sau gest de-al lui când venise s-o ia de la Ischia. I-au revenit în minte țipetele, loviturile, plecarea. I-a spus lui Michele: — Mă dezguști tu, Stefano și toți ceilalți.

101.

Lila s-a simțit brusc de partea dreptății și asta a liniștit-o. Chiar în seara aceea l-a culcat pe Gennaro și a așteptat să se întoarcă Stefano. El a ajuns imediat după miezul nopții, a găsit-o stând la masa din bucătărie. Lila a ridicat privirea din cartea pe care-o citea, a spus că știa de Ada, că știa de când dura și că nu-i păsa deloc.

— Ceea ce tu mi-ai făcut mie și-am făcut și eu ție, a scandat zâmbind și i-a repetat — de câte ori îi spusese în trecut, de două, de trei? — că Gennaro nu era fiul lui.

A conchis că putea face ce credea, să meargă să doarmă unde și cu cine voia. Important, a urlat dintr-odată, e că de mine nu te mai atingi.

Nu știi ce avea în minte, poate că doar voia să limpezească lucrurile. Sau poate că se aștepta la orice. Se aștepta ca el să mărturisească totul, ca apoi s-o ia la ciomăgit, s-o alunge din casă, s-o oblige pe ea, soția, să fie rândașa amantei lui. Era pregătită pentru orice agresiune și pentru aroganța celui care se simte stăpân și are bani să cumpere totul. În schimb, n-a fost posibil să ajungă la niciun cuvânt care să limpezească și să confirme eșecul căsniciei lor. Stefano a negat. A spus chinuit, dar calm, că Ada nu era nimic altceva decât vânzătoarea mezelăriei lui, că orice bârfă circulă în legătură cu ei nu avea nicio bază. Apoi s-a enervat și i-a strigat că dacă mai zicea încă o dată lucrul acela urât despre fiul lui, Dumnezeu îi era martor, o omoară: Gennaro era portretul lui, identic, și o spuneau toți. Era inutil să-l mai provoace cu asta. În fine — și asta a fost

lucrul cel mai surprinzător — i-a declarat, cum făcuse în trecut, fără multe variațiuni, iubirea lui. A spus că o va iubi pe vecie, pentru că era soția lui, pentru că se căsătoriseră în fața preotului și nimic nu-i putea despărți. Când s-a apropiat de ea s-o sărute și ea l-a respins, a prins-o, a ridicat-o, a dus-o în dormitor unde era pătuțul copilului, i-a smuls tot ce avea pe ea și a pătruns-o cu forța, în timp ce ea îl implora cu voce foarte scăzută, reprimându-și hohotele de plâns: — Se trezește Rinuccio, ne vede, ne aude, te rog, să mergem dincolo.

102.

Din seara aceea, Lila a pierdut mare parte din micile libertăți care-i rămăseseră. Stefano s-a comportat într-un mod complet incoerent. Dat fiind că de-acum soția știa despre relația lui cu Ada, a renunțat la orice precauție: adesea nu se întorcea să doarmă acasă; o duminică da și una nu se plimba cu mașina cu amanta lui; în acel august a petrecut chiar și concediul cu ea: au ajuns până la Stockholm cu mașina, chiar dacă Ada, oficial, se dusese la Torino, la o verișoară care muncea la fabrica Fiat. Dar între timp a explodat în el o formă bolnavă de gelozie: nu voia ca soția să iasă din casă, o obliga să facă la telefon cumpărăturile și, dacă Lila ieșea o oră cu copilul la aer, o chestiona ca să afle cu cine se întâlnește, cu cine vorbește. Se simțea mai soț ca niciodată și o urmărea. Era ca și cum s-ar fi temut că înșelatul lui o autoriza și pe ea să-l înșele. Ce făcea el la întâlnirile cu Ada pe Rettifilo îi pune în mișcare imaginația și îi stârnea fantezii detaliate în care Lila făcea și mai multe cu amantii ei. Se temea că este ridiculizat de o posibilă infidelitate a ei, în timp ce el se lăuda cu a lui.

Nu era gelos pe toți bărbații, avea o ierarhie a lui. Lila a înțeles repede că-l îngrijora în special Michele, de care se simțea păcălit în legătură cu totul și care-l tratase mereu ca pe un subordonat. Chiar dacă ea nu-i zisese niciodată că Solara încercase s-o sărute, că-i propusese să devină amanta lui, Stefano intuise că a-i lua soția ca să-l umilească era o mișcare importantă ca să ajungă să-l ruineze în afaceri. Dar, pe de altă parte, tocmai logica afacerilor presupunea ca Lila să se arate măcar puțin cordială. În consecință, orice lucru făcea ea, nu-i convenea. Uneori o presa în mod obsesiv: „L-ai văzut pe Michele, ai vorbit cu el, ți-a cerut să

desenezi pantofi noi?“ Alteori urla la ea: „Pe prostul ăla nu trebuie nici să-l saluți, e clar?“ Și-i deschidea sertarele, scormonea în căutare de dovezi despre natura ei de curvă.

Ca să complice și mai mult situația au intervenit mai întâi Pasquale, apoi Rino.

Pasquale, bineînțeles, a aflat ultimul, chiar și după Lila, că logodnica lui era amanta lui Stefano. Nu i-a spus nimeni, i-a văzut cu ochii lui în timp ce într-o după-amiază târzie a unei duminici de septembrie ieșeau îmbrățișați pe ușa unui bloc de pe Rettifilo. Ada îi spusese că era ocupată cu Melina și nu se puteau întâlni. El, de altfel, era mereu plecat la plimbare fie cu munca, fie cu angajamentele lui politice și nu acorda multă atenție sucirilor și eschivărilor logodnicei. A fost o durere îngrozitoare să-i vadă și o situație complicată pentru că dacă primul lui impuls a fost să le taie beregata amândurora, pregătirea lui de militant comunist i-o interzicea. În ultima vreme, Pasquale devenise secretarul secției de cartier a partidului și, deși în trecut, ca toți băieții cu care crescuserăm, ne catalogase la nevoie curve, acum — pentru că se informa, citea l’Unità, studia broșuri, prezida dezbateri în secție — nu-i mai venea s-o facă, dimpotrivă, se străduia să ne considere pe noi, femeile, în general, neinferioare bărbaților, cu sentimentele noastre, ideile noastre, libertățile noastre. Prins deci între furie și vederi largi, a doua seară, încă murdar de la muncă, s-a dus la Ada și i-a spus că știa totul. Ea s-a arătat ușurată și a recunoscut tot, a plâns, i-a cerut iertare. Când el a întrebat-o dacă o făcuse pentru bani, i-a răspuns că-l iubea pe Stefano și că doar ea știa ce persoană bună, generoasă și amabilă era. Rezultatul a fost că Pasquale a tras un pumn într-un perete al bucătăriei din casa Cappuccio și s-a întors acasă plângând, cu nodurile degetelor dureroase. După care a vorbit cu Carmen toată noaptea și cei doi frați au suferit împreună, unul din vina Adei, cealaltă din cauza lui Enzo, pe care nu putea să-l uite. Lucrurile s-au înrăutățit abia atunci când Pasquale, deși fusese înșelat, a decis că trebuia să apere atât demnitatea Adei, cât și pe cea a Lilei. Mai întâi a vrut să clarifice povestea și s-a dus să stea de vorbă cu Stefano, căruia i-a ținut un discurs complicat al cărui miez era că trebuia să-și părăsească soția și să înceapă un concubinaj legitim cu amanta lui. Apoi s-a dus la Lila și i-a reproșat că îl lăsase pe Stefano să-i calce în picioare drepturile ei de soție și sentimentele ei de femeie. Într-o dimineață — era șase și jumătate — Stefano l-a abordat când tocmai ieșea să se ducă la muncă și i-a oferit bonom bani ca să nu-i mai deranjeze pe el, pe soție și pe Ada. Pasquale a luat banii, i-a numărat și

i-a aruncat în sus, spunând: — Muncesc de când eram mic, nu am nevoie de tine, apoi, ca și cum s-ar fi scuzat, a adăugat că trebuia să plece, altfel întârzia și-l concediau.

Dar când deja se îndepărtase s-a răzgândit, s-a întors și i-a strigat mezelarului care aduna banii împrăștiați pe stradă:

— Ești mai rău decât porcul ăla fascist de taică-tu.

S-au bătut, lovituri îngrozitoare, au trebuit să-i despartă, altfel se omorau. Necazuri a creat și Rino. N-a acceptat faptul că sora nu-și mai dădea silința să facă din Dino un copil foarte inteligent. N-a acceptat faptul că Stefano, cumnatul lui, nu doar că nu-i mai dădea o centimă, dar îl și bătuse. N-a acceptat faptul că relația dintre Stefano și Ada devenise publică, cu toate consecințele umilitoare pentru Lila. Și a reacționat într-un mod neașteptat. Dat fiind că Stefano o bătea pe Lila, a început și el s-o bată pe Pinuccia. Dat fiind că Stefano avea o amantă, și-a găsit și el o amantă. A început, adică, s-o persecute pe sora lui Stefano așa cum și Stefano o persecuta pe sora lui.

Asta a aruncat-o pe Pinuccia într-o stare de disperare: lacrimi peste lacrimi, rugăminți, îl implora să înceteze. Dar nimic. Rino, îngrozind-o și pe Nunzia, dacă soția doar deschidea gura, își pierdea complet controlul și urla la ea: — Trebuie să încetez? Trebuie să mă calmez? Atunci du-te la fratele tău și spune-i că trebuie s-o părăsească pe Ada, că trebuie s-o respecte pe Lina, că trebuie să fim o familie unită și că trebuie să-mi dea banii cu care el și frații Solara m-au tras pe sfoară și mă trag pe sfoară în continuare.

Astfel, Pinuccia fugea foarte des din casă, bătută, la mezelăria fratelui și plângea în hohote în fața Adei și a clientelor. Stefano o târa după el în spate și ea îi înșira toate pretențiile soțului, dar spunea hotărât: — Nu-i da nimic prostului ăluia, vino acasă imediat și omoară-l.

103.

Cam asta era situația când m-am întors în cartier pentru vacanța de Paști. Locuiam la Pisa de doi ani și jumătate, eram o studentă strălucită. Întoarcerea la Napoli de sărbători devenise pentru mine o povară căreia mă supuneam ca să evit discuțiile cu părinții mei, mai ales cu mama. Deja când trenul intra în gară mă enervam. Mă temeam că un accident

oarecare o să mă împiedice să mă întorc la Școala Normală la sfârșitul vacanței: o boală gravă care să mă oblighe la o internare în învâlmășeala dintr-un spital, vreun eveniment îngrozitor care să mă oblighe să nu mai învăț pentru că familia avea nevoie de mine.

Sosisem acasă de câteva ore. Mama abia îmi făcuse un rezumat ostil al tuturor întâmplărilor urâte ale Lilei, ale lui Stefano, ale Adei, ale lui Pasquale, ale lui Rino, ale fabricii de încălțăminte care era pe punctul de a se închide, ale vremurilor în general. Într-un an aveai bani, credeai că ești șmecher, îți cumpărai mașinuță și în anul următor trebuia să vinzi totul, ajungeai în registrul roșu al doamnei Solara și nu-ți mai dădeai aere. Când în sfârșit s-a oprit din litania ei, mi-a spus: — Prietena ta credea că ajunsese cine știe unde, cu nunta ei de prințesă, cu mașina ei mare, cu casa cea nouă și, în schimb, astăzi tu ești mult mai pe picioarele tale și mult mai frumoasă decât ea.

Apoi s-a strâmbat ca să-și reprime satisfacția și mi-a înmânat un bilet pe care, evident, ea îl citise deja chiar dacă era pentru mine. Lila voia să mă vadă, mă invita la prânz a doua zi, în Vinerea Mare.

N-a fost doar invitația aceea, au fost zile aglomerate. La scurt timp după aceea, Pasquale m-a strigat din curte și, ca și cum aș fi coborât de pe Olimp și nu din casa întunecată a părinților mei, a ținut să-mi expună ideile lui despre femeie, să-mi spună cât pătimea, să cunoască părerea mea despre felul în care se comporta. La fel a făcut Pinuccia seara, furibundă atât pe Rino, cât și pe Lila. La fel a făcut, în mod neașteptat, Ada în dimineața următoare, arzând de ură și sentimente de vinovăție.

Am rămas distantă față de toți trei. I-am recomandat lui Pasquale să-și păstreze calmul, Pinucciei să se preocupe întâi de toate de fiul ei, Adei să înțeleagă dacă iubirea ei era adevărată. Dar, în ciuda superficialității cuvintelor, trebuie să spun că m-a uimit mai ales ea. În timp ce-mi vorbea, am citit-o ca pe o carte deschisă. Era fiica Melinei nebuna, sora lui Antonio. Pe chipul ei am recunoscut-o pe mamă, multe trăsături ale fratelui. Crescuse fără tată, expusă oricărui risc, obișnuită să trudească. Spălase scările din blocurile noastre ani la rând împreună cu Melina, a cărei minte se poticnea în mod neașteptat. Frații Solara o suiseră în mașină când era o fetiță și puteam să-mi imaginez ce-i făcuseră. Mi s-a părut deci normal că se îndrăgostise de Stefano, patron amabil. Îl iubea, mi-a spus, se iubeau.

— Spune-i Linei, a murmurat cu ochii strălucind de pasiune, că inimii nu i se comandă. Chiar dacă ea e soția, eu sunt cea care lui Stefano i-a dat și îi dă totul, orice atenție și sentiment pe care le vrea un bărbat, în curând

și copii. De aceea el e al meu, ei nu-i mai aparține.

Am înțeles că voia să pună mâna pe tot ce se putea, pe Stefano, pe mezelării, pe bani, pe casă, pe mașini. Și m-am gândit că are dreptul să ducă acea bătălie. O duceam toți mai mult sau mai puțin. Am încercat doar să o liniștesc pentru că era foarte palidă, avea ochii umflați. M-am bucurat să aud cât îmi era de recunoscătoare, mi-a plăcut să fiu consultată ca o clarvăzătoare, să împart sfaturi într-o italiană bună care o tulbura pe ea ca și pe Pasquale, ca și pe Pinuccia. Iată, m-am gândit cu sarcasm, la ce folosesc examenele de istorie, filologia clasică, lingvistica și miile de fișe care mă obișnuiesc să fiu riguroasă: la a-i liniști pentru câteva ore. Mă considerau nepărtinitoare, lipsită de sentimente rele și pasiuni, sterilizată de atâta învățat. Și eu am acceptat rolul pe care mi-l dăduseră fără să vorbesc despre angoasele mele, despre visurile mele, despre momentele când la Pisa riscasem totul lăsându-l pe Franco să intre în camera mea sau furișându-mă eu la el, despre vacanța pe care o petrecuserăm singuri la Versilia trăind împreună ca și cum am fi fost căsătoriți. M-am simțit mulțumită de mine.

Dar pe măsură ce se apropia ora prânzului, plăcerea a făcut loc disconfortului și m-am dus la Lila fără chef. Mă temeam că va restabili într-o clipită vechea ierarhie, făcându-mă să-mi pierd încrederea în alegerile mele. Mă temeam că o să-mi arate în micul Gennaro trăsăturile lui Nino ca să-mi amintească de faptul că soarta îi dăduse ei jucăria care trebuia să fie a mea. Dar n-a decurs așa, pe moment. Rinuccio — așa îi spunea tot mai des — m-a emoționat imediat: era un foarte frumos copil brunet și Nino nu i se ivise încă pe chip și în corp. Avea trăsături care o evocau pe Lila și chiar și pe Stefano, ca și cum l-ar fi procreat în trei. Pe ea am simțit-o fragilă cum rar fusese. Doar văzându-mă i s-au umezit ochii și tot corpul a început să-i tremure, a trebuit s-o îmbrățișez cu putere ca s-o liniștesc.

Mi-am dat seama că se pieptănase în grabă ca să nu facă o impresie proastă față de mine. Își dăduse în grabă cu puțin ruj, îmbrăcase o rochie de rayon gri-perlă din perioada logodnei și purta pantofi cu toc. Era încă frumoasă, dar ca și cum oasele feței i s-ar fi mărit, ochii i s-ar fi micșorat și pe sub piele nu i-ar mai fi circulat sânge, ci un lichid opac. Era foarte slabă, îmbrățișând-o i-am simțit oasele, iar rochia mulată îi evidenția pântecul umflat.

S-a prefăcut la început că totul mergea bine. A fost bucuroasă că m-a entuziasmat copilul, i-a plăcut cum mă jucam cu el, voia să-mi arate lucrurile pe care Rinuccio știa să le spună și să le facă. A început, într-un

mod anxios pe care nu i-l știam, să reverse asupra mea termeni extrași din lecturile sale dezordonate. Mi-a citat autori pe care nu-i auzisem niciodată pomeniți, l-a obligat pe fiu să-mi arate exercițiile pe care le inventase pentru el. Am observat că avea un fel de tic, o strâmbătură a gurii: o deschidea larg pe neașteptate și apoi strângea buzele, vrând parcă să-și rețină emoția cauzată de lucrurile pe care le spunea. De obicei, strâmbătura era însoțită de o înroșire a ochilor, o sclipire trandafirie pe care contracția buzelor, ca un mecanism cu arc, o ajuta prompt să se reabsoarbă în fundul capului. Mi-a repetat de mai multe ori că dacă s-ar fi dedicat asiduu fiecărui copil mic din cartier, în decursul unei generații totul s-ar fi schimbat. Lumea nu s-ar mai fi împărțit în cei pricepuți și cei incapabili, cei buni și cei răi. Apoi și-a privit fiul și a izbucnit din nou în plâns.

— Mi-a distrus cărțile, a spus printre lacrimi ca și cum Rinuccio ar fi făcut-o și mi le-a arătat, sfâșiate, rupte în două. A căpătat obiceiul să scormonească în lucrurile mele, a murmurat, nu vrea să am nici măcar un gând al meu și dacă descoperă că i-am ascuns chiar și un lucru ne semnificativ, mă bate.

S-a urcat pe un scaun, a luat de pe dulapul din dormitor o cutie de metal și mi-a înmânat-o.

— Aici e tot ce s-a întâmplat cu Nino, a spus, și multe gânduri care mi-au trecut prin cap în anii aceștia și, de asemenea, lucruri de-ale mele și de-ale tale pe care nu ni le-am spus. Ia-o tu, mi-e teamă că o găsește și începe să citească. Dar nu vreau, nu sunt lucruri pentru el, nu sunt lucruri pentru nimeni, nici măcar pentru tine.

104.

Am luat cutia împotriva voinței mele, m-am gândit: unde o pun, ce fac cu ea. Ne-am așezat la masă. M-am minunat că Rinuccio mănâncă singur, că se folosește de mici tacâmuri ale lui din lemn, că, odată depășită timiditatea inițială, îmi vorbește în italiană fără să pocească cuvintele, că la toate întrebările mele răspunde cu intonație, cu precizie și că îmi pune la rândul lui întrebări. Lila m-a lăsat să conversez cu fiul ei, n-a mâncat mai nimic, a fixat farfuria absentă. La sfârșit, când eram pe punctul de a pleca, a spus: — Nu-mi amintesc nimic de Nino, de Ischia, de magazinul

din Piața Martirilor. Și totuși mi se părea că țin la el mai mult decât la mine însămi. Nu mă interesează nici măcar să știu ce s-a întâmplat cu el, unde s-a dus.

M- am gândit că e sinceră și nu i-am spus nimic din ce știam.

— Când ți se aprind călcâiele, am menționat în treacăt, există această frumusețe: după o perioadă îți trece.

— Tu ești fericită?

— Îndeajuns.

— Ce păr frumos ai.

— Eh!

— Trebuie să-mi faci încă o favoare.

— Spune-mi.

— Trebuie să plec din casa asta înainte ca Stefano, fără ca măcar să-și dea seama, să mă omoare pe mine și pe copil.

— Acum mă îngrijorezi.

— Ai dreptate, scuze.

— Spune-mi ce trebuie să fac.

— Du-te la Enzo. Îi spui că am încercat, dar n-am reușit.

— Nu înțeleg.

— Nu e important să înțelegi: trebuie să te întorci la Pisa, le ai pe-ale tale. Spune-i atât: Lina a încercat, dar n-a reușit.

M-a condus la ușă cu copilul în brațe. I-a spus fiului:

— Rino, salut-o pe mătușa Lenù.

Copilul a zâmbit, și mi-a făcut pa cu mâna.

105.

Înainte să plec m-am dus să-l caut pe Enzo. Pentru că atunci când i-am spus: Lina m-a rugat să-ți spun că a încercat, dar n-a reușit, nu i- a trecut nici măcar umbra unei emoții pe față, m-am gândit că mesajul îl lăsase complet indiferent.

— Nu e deloc bine, am adăugat. Pe de altă parte, chiar nu știu ce se poate face.

El a strâns buzele și a luat o expresie gravă. Ne-am salutat.

În tren am deschis cutia de metal, chiar dacă jurasem să n-o fac. Erau opt caiete. Încă de la primele rânduri am început să mă simt rău. Odată

ajunsă la Pisa, starea proastă a crescut cu fiecare zi, cu fiecare lună. Fiecare cuvânt al Lilei m-a micșorat. Fiecare frază, chiar și cele scrise când era încă o copilă, mi s-a părut că le golește de sens pe ale mele nu de atunci, ci de acum. Și în timpul ăsta fiecare pagină a aprins gânduri de-ale mele, idei de-ale mele, pagini de-ale mele ca și cum până în acel moment aș fi trăit într-o toropeală studioasă, dar neconvingătoare. Am învățat pe dinafară caietele acelea și, în cele din urmă, m-au făcut să simt că lumea de la Școala Normală, prietenele și prietenii care mă stimau, privirea afectuoasă a acelor profesori care mă încurajau să fiu tot mai bună, face parte dintr-un univers prea protejat și, de aceea, foarte previzibil, în comparație cu cel furtunos pe care, în condițiile vieții din cartier, Lila fusese capabilă să-l exploreze cu rândurile ei grăbite, în pagini mototolite și pătate.

Toate strădaniile mele din trecut mi s-au părut lipsite de sens. M-am speriat, luni de zile am învățat prost. Eram singură, Franco Mari își pierduse locul de la Școala Normală. Nu reușeam să scap de impresia de micime care mă copleșise. La un moment dat mi-a fost limpede că în curând voi lua o notă proastă și voi fi trimisă acasă și eu. De aceea, într-o seară de toamnă târzie, fără un plan precis, am ieșit luând cu mine cutia de metal. M-am oprit pe podul Solferino și am aruncat-o în Arno.

106.

Ultimul an la Pisa a fost total diferit de primii trei. M-a apucat o aversiune ingrată față de oraș, față de colege și colegi, profesori, examene, zilele geroase, reuniunile politice în serile călduțe de la Baptisteriu, filmele de la forumul de cinema, întreg spațiul urban, mereu același: Timpano, Lungarno Pacinotti, strada XXIV mai, strada San Frediano, Piața Cavalerilor, strada Consoli del Mare, strada San Lorenzo. Erau trasee identice și totuși străine, chiar și când brutarul mă saluta și vânzătoarea de la chioșcul de ziare îmi vorbea despre vreme, străine în voci pe care, totuși, făcusem imediat eforturi să le imit, străine în culoarea pietrelor și a plantelor și a indicatoarelor și a norilor sau a cerului.

Nu știu dacă s-a întâmplat din cauza caietelor Lilei. În mod sigur, imediat după ce le-am citit și mult înainte să arunc cutia care le conținea, m-am

dezvrăjit. Mi-a trecut impresia inițială că mă aflu într-o bătălie cutezătoare. Mi-a trecut nervozitatea de la fiecare examen și bucuria că luam cele mai bune note. Mi-a trecut plăcerea de a-mi reeduca vocea, gesturile, felul de a mă îmbrăca și de a merge, ca și cum aș fi concurat pentru cea mai reușită travestire, pentru masca purtată atât de bine că devenise aproape față.

Pe neașteptate, mi-am dat seama de toți acei aproape. Reușisem? Aproape. Mă smulsesem din Napoli, din cartier? Aproape. Aveam prietene și prieteni noi, care veneau din medii cultivate, adesea mult mai cultivate decât cel căruia îi aparțineau profesoara Galiani și fiii ei? Aproape. Din examen în examen devenisem o studentă bine văzută de profesorii zeloși care mă examinau? Aproape. În spatele lui aproape mi s-a părut că văd cum stăteau lucrurile. Mi-era frică. Mi-era frică la fel ca în prima zi în care ajunsesem la Pisa. Mă temeam de cine știa să fie cultivat fără acel aproape, cu dezinvoltură.

La Școala Normală erau mulți. Nu era vorba doar de studenți care treceau examenele în mod strălucitor, la latină sau greacă, sau istorie. Erau tineri — aproape toți bărbați, ca de altfel profesorii marcanți și numele ilustre care trecuseră prin acea instituție — care excelau pentru că știau fără efort aparent folosul prezent și viitor al strădaniei lor de a studia. Îl cunoșteau prin originea familială sau printr-o orientare instinctivă. Știau cum se făcea un ziar sau o revistă, cum era organizată o editură, ce era o redacție de radio sau de televiziune, cum se năștea un film, care erau ierarhiile universitare, ce era dincolo de granițele sătucurilor noastre sau orașelor, dincolo de Alpi, dincolo de mare. Cunoșteau numele oamenilor importanți, persoanele de admirat și cele de disprețuit. Eu, în schimb, nu știam nimic, pentru mine oricine își tipărea numele într-un ziar sau o carte era un zeu. Dacă îmi spunea cineva cu admirație sau cu invidie: ăla e Cutărică, ăla e fiul lui Cutărescu, aia e nepoata lui Cutărică, tăceam sau mă prefăceam că știu. Intuiam, desigur, că erau nume cu adevărat importante, și totuși nu le auzisem niciodată, nu știam ce lucruri relevante făcuseră, ignoram harta prestigiului. De exemplu, mă prezentam foarte pregătită la examene, dar dacă profesorul, pe neașteptate, m-ar fi întrebat: „Știți care sunt operele mele care mă autorizează să predau această materie în această universitate?“, n-aș fi știut ce să răspund. Ceilalți, în schimb, știau. De aceea mă mișcam printre ei temându-mă că spun și că fac lucruri greșite. Când Franco Mari se îndrăgostise de mine, teama aceea se atenuase. El mă instruia, învățasem să mă mișc înăuntrul dărei lăsate de el. Franco

era foarte vesel, atent la ceilalți, nerușinat, îndrăzneț. Era sigur că citise cărțile potrivite și, deci, că are dreptate, astfel încât vorbea întotdeauna cu autoritate. Învățasem să mă exprim în privat și, mai rar, în public bazându-mă pe prestigiul lui. Și eram bună, sau cel puțin deveneam. Protejată de certitudinile lui, reușeam uneori să fiu mai obraznică decât el, alteori mai eficientă. Dar, chiar dacă făcusem multe progrese, îmi rămăsese îngrijorarea că nu sunt la înălțime, că spun lucruri greșite, că dau la iveală cât sunt de ignorantă și neexperimentată tocmai la capitolele care le erau cunoscute tuturor. Și imediat cum Franco, fără voia lui, ieșise din viața mea, teama își recăpătase forța. Avusesem dovada a ceea ce, în adâncul meu, știam deja. Bunăstarea lui, buna lui educație, prestigiul de tânăr militant de stânga foarte cunoscut printre studenți, popularitatea, chiar și curajul lui când lupta cu discursuri bine calibrate împotriva unor persoane cu putere dinăuntru și din afara universității, îi dăduseră o aură care se extinsese automat la mine, logodnica sau prietena sau colega lui, de parcă simplul fapt că mă iubea mi-ar fi garantat public calitățile. Dar din momentul în care pierduse locul la Școala Normală meritele sale păliseră, nu mai iradiaseră către mine. Studenții de familie bună nu mă mai invitaseră în excursii sau la petreceri duminicale. Cineva făcea din nou mișto de mine din cauza accentului meu napolitan. Tot ce-mi dăruise el se demodase, se învechise. Înțelesesem repede că Franco, prezența lui în viața mea, camuflaseră condiția mea reală, dar nu o schimbaseră. Nu reușisem să mă integrez cu adevărat. Stăteam printre cei care trudeau zi și noapte, care obțineau rezultate optime, care erau chiar tratați cu simpatie și stimă, dar care n-ar fi purtat niciodată cu atitudinea potrivită calitatea înaltă a acelor studii. Mi-ar fi fost mereu teamă: teamă că spun fraza greșită, că folosesc un ton exagerat, că sunt îmbrăcată inadecvat, că dezvălui sentimente meschine, că nu gândesc nimic interesant.

107.

Trebuie să spun că a fost o perioadă deprimantă și din alte motive. Știau toți, în Piața Cavalerilor, că mă duceam noaptea în camera lui Franco, că fusesem singură cu el la Paris, în Versilia și asta îmi oferise faima de femeie ușoară. E greu de explicat cât mă costase să mă adaptez ideii de

libertate sexuală pe care Franco o susținea cu căldură, nu recunoșteam asta nici față de mine ca să-i par liberă și lipsită de prejudecăți. Nici nu puteam repeta în jur ideile pe care el mi le transmisese ca pe o evanghelie, adică faptul că virginele pe jumătate erau specia cea mai rea de femeie, mici burgheze care preferau să ofere curul, decât să facă lucrurile cum trebuie. Și nu puteam nici să povestesc că aveam o prietenă, la Napoli, care la șaisprezece ani era deja căsătorită, că la optsprezece își luase un amant, că rămăsese însărcinată cu el, că se întorsese la soț, că cine știe câte altele ar mai fi făcut. În fine, să mă culc cu Franco mi se părea nesemnificativ în comparație cu neastâmpărul Lilei. Fusesem nevoită să accept replicile perfide ale fetelor, pe cele necioplite ale băieților, privirile lor insistente asupra sânilor mei mari. Fusesem nevoită să resping insolent oferta la fel de insolentă a câte unuia de a-l înlocui pe fostul meu prieten. Fusesem nevoită să mă resemnez, la refuzurile mele, cu răspunsurile vulgare ale pretendenților. Mergeam înainte cu dinții strânși, îmi spuneam: o să se termine.

Apoi s-a întâmplat că într-o după-amiază, într-o cafenea de pe strada San Frediano, în fața a numeroși studenți, unul dintre curtezanii mei respinși mi-a strigat serios, în timp ce ieșeam cu două colege de-ale mele: „Napoli, amintește-ți să-mi aduci puloverul albastru pe care l-am uitat la tine“. S-au auzit râsete, iar eu am ieșit fără să răspund. Dar mi-am dat seama repede că sunt urmărită de un băiat pe care-l observasem deja la cursuri din cauza aspectului său caraghios. Nu era nici vreun tânăr intelectual tenebros ca Nino, nici vreun băiat zeflemist ca Franco. Avea ochelari, era foarte timid, solitar, avea un ghem încurcat de păr foarte negru, un corp mai degrabă greoi, picioare strâmbe. S-a ținut după mine până la colegiu, apoi în sfârșit m-a strigat.

— Greco.

Oricine ar fi fost, îmi cunoștea numele de familie. M-am oprit din bună creștere. Tânărul s-a prezentat: Pietro Airota, Apoi mi-a ținut un discurs sovăielnic, foarte confuz. A spus că-i era rușine pentru colegii lui, dar că se detesta și pe sine însuși pentru că fusese laș și nu intervenise.

— Să intervii ca să faci ce? am întrebat ironică, dar și uimită că unul ca el, cocoșat, cu ochelari cu lentile groase, cu părul acela ridicol, cu aerul și limbajul cuiva care stă mereu cu nasul în cărți, se simțea dator să facă pe cavalerul francez ca băieții din cartier.

— Ca să-ți apăr bunul renume.

— N-am un bun renume.

A bombănit ceva care mi s-a părut un amestec de scuze și salutări și a

plecat.

A doua zi l-am căutat eu, am început să mă așez lângă el la curs, am făcut lungi plimbări împreună. M-a surprins: ca mine, începuse deja să lucreze la teză, ca mine, era la literatură latină; dar, spre deosebire de mine, nu spunea „teză“, spunea „lucrare“; și o dată sau de două ori i-a scăpat „carte“, o carte pe care o termina și pe care voia s-o publice imediat după diplomă. Lucrare, carte? Cum vorbea? La douăzeci și doi de ani avea un ton grav, folosea încontinuu citate foarte culte, se comporta ca și cum ar fi avut deja o catedră la Școala Normală sau la vreo altă universitate.

— Chiar o să publici teza? l-am întrebat o dată, uimită. M-a privit la fel de mirat:

— Dacă e bună, da.

— Se publică toate tezele care ies bine?

— De ce nu.

El studia riturile bahice, eu cartea a IV-a din Eneida. Am murmurat:

— Poate că Bachus e mai interesant decât Didona.

— Totul e interesant dacă știi să lucrezi asupra lui.

N-am vorbit niciodată despre lucrurile cotidiene și nici măcar despre posibilitatea ca SUA să dea arme nucleare Germaniei de Vest și nici măcar dacă era mai bun Fellini sau Antonioni, cum mă obișnuise Franco să fac, ci doar despre literatura latină, despre literatura greacă. Pietro avea o memorie extraordinară: știa să facă legături între texte foarte diferite și le recita ca și cum le-ar fi avut sub ochi, dar fără aroganță, fără îngâmfare, ca și cum ar fi fost cel mai normal lucru între două persoane care învățau ce învățam noi. Cu cât mă întâlneam mai mult cu el, cu atât mi-am dat seama că era cu adevărat bun, bun cum eu n-aș fi putut fi niciodată, pentru că acolo unde eu eram doar precaută de teama unor boacâne, el era înclinat să gândească ponderat, să nu facă niciodată afirmații hazardate.

Deja după ce fusesem de două sau de trei ori la plimbare cu el pe bulevardul Italia sau între Dom și Camposanto, am văzut că totul se schimba din nou în jurul meu. O fată pe care o cunoșteam mi-a spus într-o dimineață cu invidie prietenească: — Ce le faci bărbaților? L-ai cucerit și pe fiul lui Airota.

Nu știam cine era Airota tatăl, dar în mod sigur a reapărut tonul respectuos din partea colegilor de curs, am fost invitată din nou la petreceri sau la cârciumă. La un moment dat am avut chiar și bănuiala că mi se adresează mie pentru că-l târam după mine pe Pietro, dat fiind că

În general el își vedea de treburile lui. Am început să pun întrebări în jur, toate adresate ca să înțeleg ce merite are părintele noului meu prieten. Am aflat că preda literatura greacă la Genova, dar era și o figură marcantă a partidului socialist. Această informație m-a făcut mai puțin exuberantă, m-am temut să nu spun în prezența lui Pietro fraze naive sau greșite. În timp ce el continua să-mi vorbească despre teza-carte a lui, eu, de teamă să nu spun tâmpenii, îi vorbeam și mai puțin decât în mod obișnuit.

Într-o duminică a ajuns găfâind la colegiu, a vrut să luăm prânzul cu familia lui, tata, mama și sora, care veniseră să-l viziteze. Am fost cuprinsă de neliniște și am încercat să mă fac cât puteam de frumoasă. M-am gândit: o să greșesc conjunctivele, or să mă considere stângace, sunt niște oameni importanți, or avea o mașină mare cu șofer, ce-o să spun, o să par o tâmpită. Dar cum i-am văzut, m-am liniștit. Profesorul Airota era un bărbat de statură medie într- un costum gri destul de mototolit, avea o față lată și obosită, ochelari mari: când și-a scos pălăria, am văzut că era complet chel. Adele, soția lui, era o femeie slabă, nu frumoasă, dar fină, elegantă fără ostentație. Mașina era la fel cu Fiatul 1100 al fraților Solara înainte să-și cumpere modelul Giulietta și, am aflat, o condusesse de la Genova la Pisa nu un șofer, ci Mariarosa, sora lui Pietro, o fată grațioasă, cu ochi inteligenți, care imediat m-a îmbrățișat și m-a sărutat ca și cum am fi fost prietene de mult.

— Tu ai condus de la Genova până aici? am întrebat-o.

— Da, îmi place să conduc.

— A fost dificil să iei permisul?

— Da' de unde.

Avea douăzeci și patru de ani și lucra la catedra de Istoria Artei la Universitatea din Milano, îl studia pe Piero della Francesca. Știa totul despre mine, adică tot ce știa fratele ei, interesele mele de studiu și atât. Aceleași lucruri le știau și profesorul Airota și soția lui, Adele.

Am petrecut cu ei o dimineață frumoasă, m-au făcut să mă simt în largul meu. Spre deosebire de Pietro, tatăl lui, mama și sora făceau o conversație foarte diversă. La prânz, în restaurantul hotelului unde stăteau, profesorul Airota și fiica lui au avut, de exemplu, polemici afectuoase pe teme politice pe care le auzisem de la Pasquale, de la Nino și de la Franco, dar despre care, în esență, nu știam mai nimic. Cuvinte de genul: v-ați lăsat prinși în cursă de concepția colaborării dintre clasele sociale; tu îi spui cursă, eu îi spun mediere; mediere în care câștigă mereu doar creștin- democrații; politica de centru-stânga e

dificilă; dacă e dificilă, fiți din nou socialiști; statul e în criză și e urgent să fie reformat; nu reformați absolut nimic; în locul nostru ce ai face; revoluție, revoluție și iar revoluție; revoluția se face scoțând Italia din Evul Mediu: fără noi, socialiștii, la guvern, studenții care vorbesc despre sex la școală ar sta în închisoare și la fel și cei care împart fluturași pacifiști; vreau să văd cum o să vă descurcați cu Tratatul Nord- Atlantic; am fost mereu împotriva războiului și împotriva tuturor imperialismelor; guvernați cu creștin-democrații, dar veți rămâne anti-americani?

Așa, fraze rapide: un exercițiu polemic care în mod vizibil le făcea plăcere amândurora, poate un obicei convivial vechi. Am recunoscut în ei, tată și fiică, ceea ce nu avusesem niciodată și care, acum știam asta, îmi va lipsi întotdeauna. Ce era? Nu eram în stare s-o spun cu precizie: antrenamentul, poate, de a simți intim că problemele lumii sunt și ale mele; capacitatea de a le percepe ca fiind cruciale și nu doar pură informație de prezentat la un examen, în vederea unei note bune; un fel de a gândi mental care să nu reducă orice lucru la o bătălie individuală, la efortul de a mă afirma. Mariarosa era amabilă, tatăl ei la fel; aveau amândoi tonuri măsurate, fără urma exceselor lui Armando, fiul lui Galiani, sau ale lui Nino; și totuși, injectau căldură în formulări politice care cu alte ocazii mi se păruseră reci, departe de mine, care trebuie folosite doar ca să nu mă fac de râs. Stimulându-se reciproc, au trecut, fără pauză, la bombardamentele asupra Vietnamului de Nord, la revoltele studentești din acel campus, la miile de focare de luptă antiimperialistă din America Latină și din Africa. Și fiica părea acum mai la curent decât tatăl. Câte lucruri cunoștea Mariarosa, vorbea ca și cum ar fi avut informații inedite, astfel că Airota la un moment dat și-a privit ironic soția și Adele i-a spus: — Ești singura care n-a ales încă desertul.

— Iau tort de ciocolată, s-a întrerupt ea cu o strâmbătură grațioasă.

Am privit-o plină de admirație. Conducea mașina, trăia la Milano, preda la universitate, îi ținea piept tatălui fără resentimente. Eu, în schimb? Eram speriată de ideea de a deschide gura și, totodată, umilită de mușenia mea. N-am reușit să mă abțin și am spus agitată: — Americanilor, după Hiroshima și Nagasaki, trebuia să li se intenteze proces pentru crime împotriva umanității.

Tăcere. Toată familia m-a privit fix. Mariarosa a exclamat bravo, mi-a întins mâna, i-am strâns-o. M-am simțit încurajată și imediat m-au înflăcărat cuvintele, schije de vechi propoziții memorate în perioade diferite ale vieții mele. Am vorbit despre planificare și raționalizare, ruină social-democratică, neocapitalism, despre structură, despre revoluție,

Africa, Asia, despre școala maternă, Piaget, complicități ale poliției și ale magistraturii, corupție fascistă în orice mecanism al statului. Am fost tulburată, agitată. Îmi bătea tare inima, am uitat cu cine eram și unde mă aflam. Totuși, am simțit în jur o atmosferă de consens tot mai mare și am fost fericită că m-am expus, mi s-a părut că făcusem o impresie bună. Mi-a plăcut și că nimeni din acea familie frumoasă nu m-a întrebat, cum, în schimb, se întâmpla frecvent, de unde veneam, ce făcea tata, ce mama. Eram eu, eu, eu.

Am rămas cu ei la discuții și după-amiaza. Și seara ne-am plimbat cu toții, înainte să mergem la cină. La fiecare pas profesorul Airota întâlnea oameni pe care-i cunoștea. S-au oprit să-l salute foarte călduros și doi profesori de la universitate cu soțiile lor.

108.

Dar deja a doua zi nu m-am simțit bine. Timpul petrecut cu rudele lui Pietro era o altă dovadă că efortul făcut la Școala Normală era o greșeală. Nu era de-ajuns meritul, mai era nevoie de ceva, iar eu nu-l aveam, nici nu știam să-l învăț. Ce rușine acea învălmășire de cuvinte agitate, fără rigoare logică, fără calm, fără ironie, cum în schimb știau să facă Mariarosa, Adele, Pietro! Aveam îndârjirea metodică a cercetătoarei care supune verificării și virgulele, aia da, și o demonstrem la examene sau la teza pe care o scriam. Dar, de fapt, rămâneam o nepregătită prea lipsită de cultură, îmi lipsea armura, nu puteam înainta liniștită, așa cum făceau ei. Profesorul Airota era un zeu nemuritor care le dăduse copiilor lui arme vrăjite înainte de bătălie. Mariarosa era invincibilă. Și Pietro perfect în amabilitatea lui supercultă. Eu? Eu puteam doar să rămân în preajma lor, să strălucesc grație strălucirii lor.

M-a cuprins anxietatea de a nu-l pierde pe Pietro. L-am căutat, m-am atașat de el, m-am legat cu afecțiune de el. Dar am așteptat inutil să-și declare iubirea. Într-o seară l-am sărutat eu, pe un obraz, și el, în sfârșit, m-a sărutat pe gură. Am început să ne vedem în locuri izolate, seara, așteptând un pic de întuneric. Eu îl atingeam pe el, el mă atinge pe mine, nu m-a pătruns niciodată. N-a vrut. Mi s-a părut că m-am întors în vremurile lui Antonio, și totuși diferența era imensă. Era emoția de a ieși seara cu fiul lui Airota, care-mi dădea putere. Din când în când mă

gândeam s-o sun pe Lila de la un telefon public: voiam să-i spun că aveam un nou logodnic și că aproape sigur tezele noastre de diplomă vor fi publicate, vor deveni cărți chiar cum sunt cărțile adevărate, cu copertă, titlu, nume.

Voiam să-i spun că era posibil ca amândoi să predăm la universitate. Sora lui, Mariarosa, la douăzeci și patru de ani, deja făcea asta. Voiam să-i spun și: ai dreptate tu, Lila: dacă înveți lucrurile cum trebuie încă de mică, când ești mare faci mai puțin efort în tot, devii cineva care pare născută învățată. Dar, în cele din urmă, am renunțat. S-o sun pe ea, de ce? Ca să ascult în tăcere problemele ei? Sau, dacă totuși mă lăsa să vorbesc, să-i spun ce? Știam bine că mie nu mi se va întâmpla niciodată ceea ce sigur i se va întâmpla lui Pietro. Mai ales, știam că el va dispărea curând, ca Franco, și că, în fond, era mai bine așa, pentru că nu-l iubeam. Stăteam împreună cu el pe străduțele întunecate, prin parcuri doar ca să simt mai puțin teama.

109.

În apropierea vacanței de Crăciun a anului 1966 am răcit foarte rău. Am sunat la o vecină a părinților mei — în sfârșit și în cartierul vechi mai mulți aveau telefon — și am anunțat că n-o să mă duc în vacanță. Apoi am fost absorbită în niște zile oribile de febră foarte mare și tuse, în vreme ce colegiul se golea, devenea tot mai tăcut. Nu mâncam nimic, făceam eforturi chiar și să beau apă. Într-o dimineață când zăceam într-o stare de veghe istovită, am auzit voci ridicate, în dialectul meu, ca atunci când în cartier femeile se certau de la o fereastră la alta. Din capătul cel mai întunecat al minții mele a ajuns până la mine mersul cunoscut al mamei mele. N-a bătut, a dat ușa de perete și a intrat încărcată cu sacoșe.

Un lucru de neimaginat. Ieșise din cartier de puține ori, cel mult ca să meargă în centru. În afara orașului Napoli, din câte știam, nu fusese niciodată. Și totuși, se urcase în tren, călătorise toată noaptea și venise să-mi reverse în cameră mâncăruri de Crăciun pregătite din vreme special pentru mine, cuvinte arțăgoase cu voce foarte ridicată, ordine care trebuiau, ca prin farmec, să mă facă să-mi revin și să plec cu ea seara: pentru că trebuia să plece, acasă avea alți copii și pe tata.

Mai mult decât febra m-a șubrezit ea. M-am temut să nu vină directoarea,

atâta urla și muta lucrurile, aranja chestii fără atenție. La un moment dat, am avut impresia că leșin, am închis ochii sperând că în întunericul grețos în care mă simțeam târâtă nu ar fi venit după mine. În schimb, nimic n-a oprit-o. Mereu în mișcare prin cameră, serviabilă și agresivă, mi-a povestit de tata, de frați, de vecini, de prieteni și, bineînțeles, de Carmen, de Ada, de Gigliola, de Lila.

Încercam să nu ascult, dar ea insista cu: ai înțeles ce a făcut, ai înțeles ce s-a întâmplat? și mă zgâlțâia, atingându-mi un braț sau un picior îngropate sub pături. Am descoperit că, în starea de fragilitate datorată bolii, eram mai sensibilă ca de obicei la tot ce nu suportam la ea. M-am enervat — și i-am spus-o — pentru felul în care la orice cuvânt voia să-mi demonstreze că nicio fată de vârsta mea nu avusese succes ca mine. „Încetează“ am murmurat. Ea nimic, repeta întruna: tu în schimb.

Dar cel mai mult m-a rănit să aud, în spatele mândriei de mamă, teama că lucrurile s-ar putea schimba și eu aș pierde din nou puncte, nu i-aș mai da ocazia să se laude. Nu prea avea încredere în stabilitatea lumii. De aceea m-a hrănit cu forța, mi-a șters transpirația, m-a obligat să-mi iau temperatura de nu știu câte ori. Se temea să nu mor, lipsind-o de a mea existență-trofeu? Se temea că, nemaifiind în putere, aș ceda, aș fi în vreun fel degradată, ar trebui să mă întorc acasă fără glorie? Mi-a vorbit obsesiv despre Lila. A insistat atât de mult, că am intuit brusc cât o apreciasse încă de mică. Și ea, mama mea, m-am gândit, și-a dat seama că e mai bună decât mine și acum e uimită că am lăsat-o în urmă, parcă nu-i vine să creadă, îi e frică să nu piardă locul de cea mai norocoasă mamă din cartier. Uite ce războinică e, uite câtă înfumurare are în ochi. Mi-am dat seama de energia pe care o răspândea în jur și m-am gândit că mersul șchiopătat îi ceruse, ca să supraviețuiască, mai multă forță decât era normal. Tata, în schimb, ce era? Un omuleț slab, antrenat să fie serviabil și să întindă mâna cu discreție ca să bage în buzunar mici bacșișuri: cu siguranță n-ar fi reușit niciodată să treacă peste toate obstacolele și să ajungă până în acea clădire austeră. Ea reușise.

Când a plecat și a revenit liniștea, pe de o parte m-am simțit ușurată, pe de alta, din cauza febrei, m-am emoționat. M-am gândit la ea singură, întrebând pe fiecare trecător dacă era direcția bună pentru gară, ea, pe jos, cu piciorul ei rănit, într-un oraș necunoscut. N-ar fi dat niciodată bani pentru un autobuz, era atentă să nu irosească nici măcar cinci lire. Dar oricum ar fi reușit: cumpărând biletul corect și luând trenurile care trebuie, călătorind în noapte pe scaune foarte incomode sau în picioare până la Napoli. Acolo, după o altă plimbare lungă, ar fi ajuns în cartier ca

să înceapă din nou să facă curățenie și să gătească și ar fi tăiat în bucăți anghila și ar fi pregătit insalata di rinforzo⁴ și supa de găină și struffoli⁵, fără să se odihnească nici măcar puțin, furioasă, dar spunându-și pentru confort într-un colț al minții: „Lenuccia e mai bună decât Gigliola, decât Carmen, decât Ada, decât Lina, decât toate la un loc“.

110.

După mama mea, din vina Gigliolei, situația Lilei a devenit și mai insuportabilă. Totul a început într-o duminică de aprilie, când fiica lui Spagnuolo cofetarul a invitat-o pe Ada la cinematograful din parohie. Apoi, în seara următoare, după închiderea magazinelor, a trecut pe la ea și i-a spus: — Ce faci singură cuc? Vino să te uiți la televizor acasă la părinții mei și adu-o și pe Melina.

Dintr-una în alta, a cooptat-o când ieșea serile cu Michele Solara, logodnicul ei. Au mers adesea la pizzerie în cinci: Gigliola, fratele ei mic, Michele, Ada și Antonio. Pizzeria era în centru, la Santa Lucia. Michele conducea, Gigliola, foarte frumoasă, stătea lângă el și pe bancheta din spate erau Lello, Antonio și Ada.

Antonio n-avea chef să-și petreacă timpul liber cu patronul lui și la început a încercat să-i spună Adei că era ocupat. Dar când Gigliola a spus că Michele se enervase foarte tare pentru acea eschivare a lui, și-a îndesat capul între umeri și, din momentul acela, s-a supus. Conversația se desfășura aproape întotdeauna între cele două fete, Michele și Antonio nu schimbau un singur cuvânt. Dimpotrivă, adesea Solara părăsea masa și se ducea să șușotească cu patronul pizzeriei, cu care avea diverse afaceri. Fratele Gigliolei mânca pizza și se plectisea în liniște.

Tema preferată a celor două fete era iubirea dintre Ada și Stefano. Vorbeau despre cadourile pe care el i le făcuse și i le făcea, despre călătoria minunată la Stockholm în luna august din anul precedent (câte minciuni fusese nevoită să-i spună Ada bietului Pasquale), despre cum la mezelărie o trata mai bine decât dacă ar fi fost patroana. Ada se

emoționa, povestea și tot povestea. Gigliola asculta și, din când în când, spunea chestii de genul: — Biserica, dacă vrea, poate anula o căsătorie. Ada se întrerupea, ridica din sprâncene:

— Știu, dar e dificil.

— Dificil, nu imposibil. Trebuie să te adresezi Scaunului Apostolic.

— Ce e asta?

— Nu știu precis, dar Scaunul Apostolic poate trece peste orice.

— Ești sigură?

— Am citit.

Ada a fost foarte fericită de acea prietenie nesperată. Până în momentul acela își trăise povestea tăcând mâlc, cu o mulțime de temeri și remușcări. Acum descoperirea că ea se simțea bine vorbind despre ea, îi oferea motive valabile, îi anula vina. Doar ostilitatea fratelui ei îi distrugea ușurarea și, într-adevăr, la întoarcere nu făceau decât să se certe. O dată Antonio a fost pe punctul de a o lua la palme și a urlat la ea: — De ce pula mea povestești despre problemele tale tuturor? Îți dai seama că tu devii curva și eu codoșul?

Ea i-a spus pe tonul cel mai iritant de care era în stare:

— Știi de ce vine Michele Solara la cină cu noi?

— Pentru că e șeful meu.

— Da, cum să nu.

— Atunci de ce?

— Pentru că sunt cu Stefano, care e un tip important. Dacă mă bazam pe tine, fiica Melinei eram și fiica Melinei rămâneam.

Antonio s-a enervat și i-a spus:

— Tu nu ești cu Stefano, tu ești târfa lui Stefano. Ada a izbucnit în plâns.

— Nu e adevărat, Stefano ține doar la mine.

Într-o seară lucrurile au ieșit și mai rău. Erau acasă, terminaseră de mâncat. Ada spăla vasele, Antonio privea în gol, iar mama lor fredona o veche melodie în timp ce mătura podeaua cu prea multă energie. La un moment dat, Melina a trecut, cu totul întâmplător, cu mătura peste picioarele fiicei și a fost îngrozitor. Era o credință — nu știu dacă mai e — că dacă treceai cu mătura peste picioarele unei femei necăsătorite, ea nu se mai căsătorea niciodată. Ada, într-o clipă, și-a văzut viitorul. A sărit în spate ca și cum ar fi fost atinsă de un gândac și farfuria pe care o avea în mână a zburat pe podea.

— M-ai măturat peste picioare, a urlat lăsând-o pe mama ei cu gura căscată.

— N-a făcut-o intenționat, a spus Antonio.

— Ba a făcut-o intenționat. Voi nu vreți să mă căsătoresc, vă convine să muncesc pentru voi, vreți să mă țineți aici toată viața.

Melina a încercat să-și îmbrățișeze fata spunând nu nu nu, dar Ada a respins-o urât, astfel că femeia s-a dat înapoi, s-a lovit de un scaun și s-a prăbușit pe jos, lângă cioburi.

Antonio s-a grăbit să-și ajute mama, dar Melina acum urla de frică, frică de fiu, de fiică, de lucrurile din jur. Și Ada, ca răspuns, urla mai tare decât ea și spunea: — În schimb o să vă arăt că mă căsătoresc, și în curând, pentru că dacă Lina nu se dă singură deoparte, o dau eu deoparte, și de pe fața pământului.

Antonio, în acel punct, a ieșit din casă, trântind ușa. Mai disperat ca de obicei, în zilele următoare a încercat să se țină departe de acea nouă tragedie din viața lui, a făcut eforturi să fie surd și mut, a evitat să treacă prin fața mezelăriei vechi și, dacă, din întâmplare, se intersecta cu Stefano Carracci, se uita în altă parte înainte să-l apuce cheful să-l cotonogească. Îl durea capul, nu mai înțelegea ce era corect și ce nu. Fusesse corect să nu i-o pârască pe Lina lui Michele? Fusesse corect să-i spună lui Enzo s-o aducă acasă? Dacă Lila nu s-ar fi întors la soțul ei, situația surorii lui ar fi fost alta? Totul are loc întâmplător, se gândea, fără bine și fără rău. Dar în acel punct creierul i se bloca, și cu prima ocazie, voia să se elibereze de vise urâte și se certa din nou cu Ada. Îi striga: „Ăla e un bărbat însurat, proasto: are un copil mic, ești mai rău decât mama, nu ai simțul realității“. Ada atunci alerga la Gigliola și îi mărturisea: „Fratele meu e nebun, fratele meu vrea să mă omoare“.

Astfel, într-o după-amiază, Michele l-a chemat pe Antonio și l-a trimis să facă o treabă de lungă durată în Germania. El n-a comentat, dimpotrivă, s-a supus bucuros și a plecat fără să-și ia la revedere de la sora lui, nici măcar de la Melina. Era sigur că pe pământ străin, printre oameni care vorbeau ca naziștii de la cinematograful preotului, o să-l înjunghie, o să-l împuște, și era mulțumit. Era mai insuportabil să aibă în fața ochilor suferința mamei și pe a Adei fără să poată face nimic decât să fie omorât.

Singura persoană pe care, înainte să se urce în tren, voia s-o întâlnească era Enzo. L-a găsit foarte ocupat: în perioada aceea încerca să vândă totul, măgarul, căruța, magazinașul mamei lui, grădina de legume de lângă calea ferată. Voia să dea o parte din câștig unei mătuși necăsătorite care se oferise să aibă grijă de frații lui.

— Și tu? l-a întrebat Antonio.

— Caut un loc de muncă.

- Vrei să-ți schimbi viața?
- Da.
- Faci bine.
- E o necesitate.
- Eu în schimb sunt ceea ce sunt.
- Tâmpenii.
- Așa e, dar e bine. Acum trebuie să plec și nu știu când mă întorc. Din când în când, te rog, poți să vezi ce fac mama, sora mea și copiii?
- Dacă rămân în cartier, da.
- Am greșit, Enzù, nu trebuia s-o aducem acasă pe Lina.
- E posibil.
- Totul e un haos, nu știi niciodată ce trebuie să faci.
- Da.
- Pa.
- Pa.

Nici măcar nu și-au strâns mâna. Antonio a ajuns în Piața Garibaldi și a luat trenul. A făcut o foarte lungă și insuportabilă călătorie, noapte și zi, cu multe voci mânioase care-i curgeau prin vene. S-a simțit foarte obosit deja după câteva ore, picioarele îl furnicau, nu mai călătorise de când se întorsese din serviciul militar. Din când în când cobora să ia un pic de apă de la fântână, dar îi era teamă că trenul pleacă. Pe urmă mi-a povestit că la gara din Florența era atât de deprimat, încât se gândea: mă opresc aici și mă duc la Lenuccia.

111.

Odată cu plecarea lui Antonio, relația dintre Gigliola și Ada a devenit foarte strânsă. Gigliola i-a sugerat ceea ce fiica Melinei bănuia de mult, adică faptul că nu mai trebuia să stea să aștepte, situația matrimonială a lui Stefano trebuia forțată. „Lina trebuie să plece din casa aceea“, i-a spus, „și tu trebuie să intri: dacă aștepti prea mult, vraja se rupe și pierzi totul, chiar și locul de muncă de la mezelărie, pentru că ea recâștigă teren și-l face pe Stefano să te alunge“. Gigliola i-a mărturisit chiar că vorbea din experiență, că ea avea aceeași problemă, identică cu Michele. „Dacă aștept să se hotărască el să se căsătorească cu mine“, i-a șoptit, „îmbătrânesc; de aceea nu-i dau pace: ori ne căsătorim până în

primăvara lui 1968, ori îl părăsesc și: ducă-se dracului“.

Astfel, Ada a început să-l strângă pe Stefano într-o plasă de autentică și lipicioasă dorință care-l făcea să se simtă special, și, între timp, îi șoptea printre săruturi: „Trebuie să te hotărăști, Ste', ori cu mine, ori cu ea; eu nu zic că trebuie s-o arunci în mijlocul străzii împreună cu copilul, e fiul tău, ai niște obligații; dar fă cum fac astăzi mulți actori și persoane importante: îi dai ceva bani și gata. De-acum în cartier știi toți că eu sunt adevărata ta soție, așa că vreau să stau mereu mereu mereu cu tine“.

Stefano îi răspundea da și o îmbrățișa tare în pătuțul incomod de pe Rettifilo, dar pe urmă nu făcea mare lucru. Se întorcea acasă la Lila și urla, ba că nu erau șosetele curate, ba că o văzuse în timp ce vorbea cu Pasquale sau cu altcineva.

Atunci pe Ada a început s-o cuprindă disperarea. Într-o duminică dimineată a întâlnit-o pe Carmen care i-a vorbit pe un ton foarte acuzator despre condițiile de muncă din cele două mezelării. De la un cuvânt la altul, au început să scuipe venin asupra Lilei, pe care amândouă, din motive diferite, o considerau originea tuturor relelor din viața lor. În cele din urmă, Ada n-a mai rezistat și i-a povestit situația ei sentimentală, pierzând din vedere faptul că era sora fostului ei logodnic. Iar Carmen, care abia aștepta să intre în rețeaua bârfelor, a ascultat foarte bucuroasă, a intervenit adesea ca să ațâțe focul, a încercat, cu sfaturile ei, să-i facă cât mai mult rău posibil Adei, care îl trădase pe Pasquale, și Lilei, care o trădase pe ea. Dar, trecând peste ranchiună, îi plăcea că prietena ei din copilărie se trezise în rolul de amantă a unui bărbat însurat. Noi, fetele din cartier, încă de mici voiam să devenim soții, dar în realitate, crescând, ajungeam să simpatizăm aproape întotdeauna cu amantele, care ni se păreau personaje mai animate, mai combative și, în special, mai moderne. Pe de altă parte, soția legitimă (în general, o femeie foarte perfidă sau oricum infidelă de mult) speram să se îmbolnăvească grav și să moară. Amanta ar fi încetatsă fie amantă și și-ar fi încununat visul ei de iubire, devenind soție. Eram, de fapt, de partea infracțiunii, dar numai ca să se reafirme valoarea regulii. În consecință, Carmen, printre multe sfaturi viclene, a aderat cu pasiune la povestea Adei, s-a emoționat cu adevărat și într-o zi i-a spus cu toată sinceritatea: — Nu poți continua așa, trebuie s-o alungi pe proasta aia, să te căsătorești cu Stefano, să-i faci copiii tăi. Întreabă-i pe frații Solara dacă ei cunosc pe cineva din Scaunul Apostolic.

Ada a unit imediat sugestiile lui Carmen cu ale Gigliolei și, într-o seară, la pizzerie, i s-a adresat direct lui Michele:

— La Scaunul ăsta Apostolic tu poți ajunge? El i-a răspuns ironic:

— Asta nu știu, pot întreba, un prieten găsești întotdeauna. Dar tu acum ia ce-i al tău, ăsta e lucrul cel mai urgent. Și nu-ți face griji pentru nimic: dacă cineva nu te place, trimite-l la mine.

Cuvintele lui Michele au fost foarte importante, Ada s-a simțit sprijinită. Niciodată în toată viața ei nu simțise în jurul ei atâta aprobare. Totuși, pisălogeala Gigliolei, sfaturile lui Carmen, acea nesperată promisiune de protecție din partea unei autorități masculine cu mare greutate și chiar și furia că în august Stefano nu voise să facă o călătorie în străinătate ca în anul precedent, ci se duseseră doar de câteva ori la Sea Garden, n-au fost de-ajuns ca s-o îndemne la atac. A fost nevoie de o întâmplare nouă, cât se poate de concretă: era însărcinată.

Sarcina a făcut-o pe Ada extrem de fericită, dar a ținut vestea pentru ea, n-a vorbit despre asta nici măcar cu Stefano. Într-o după- amiază și-a scos șorțul, a ieșit din mezelărie parcă vrând să ia o gură de aer și, în schimb, s-a dus acasă la Lila.

— S-a întâmplat ceva? a întrebat perplexă doamna Carracci, deschizându-i ușa.

Ada a răspuns:

— Nu s-a întâmplat nimic ce nu știi deja.

A intrat și i-a zis de toate, în prezența copilului. A început calmă, a vorbit despre actori și chiar despre cicliști, s-a definit un fel de donna bianca, mai modernă însă, și s-a referit la Scaunul Apostolic ca să demonstreze că și Biserica și Dumnezeu, în anumite cazuri în care iubirea e foarte puternică, dizolvă căsătoriile. Pentru că Lila a stat și a ascultat-o fără s-o întrerupă niciodată, lucru la care Ada nu s-ar fi așteptat niciodată — dimpotrivă, spera să spună și doar o jumătate de cuvânt ca s-o bată până îi dădea sângele — s-a enervat și a început să se învârtă prin apartament, în primul rând ca să-i arate că în casa aceea fusese adesea și o cunoștea foarte bine, în al doilea rând ca să-i reproșeze: — Uite ce scârboșenie, farfuriile murdare, praful, șosetele și chiloții iarăși pe jos, nu e posibil că amărâțul acela trebuie să trăiască așa.

În fine, cuprinsă de o frenezie de nestăpânit, a trecut la a strânge rufele murdare de pe podeaua din dormitor urlând:

— De mâine vin eu să fac ordine. Nu știi să faci nici măcar patul, uită-te aici, Stefano nu suportă ca așternutul să fie îndoit așa, mi-a zis că ți-a explicat de-o mie de ori și tu nimic.

Aici s-a oprit brusc, confuză, și a zis cu voce joasă:

— Trebuie să pleci, Lina, pentru că dacă nu pleci, îți omor copilul.

Lila nu i-a zis decât:

— Te comporti ca mama ta, Ada.

Acestea au fost cuvintele sale. Îmi imaginez vocea ei, acum: n-a fost niciodată în stare de emoție, probabil că a vorbit ca de obicei, cu răutate de gheață, sau poate cu detașare. Și totuși, după ani de zile mi-a povestit că, văzând-o pe Ada prin casă în starea aceea, își amintise de urletele Melinei, amanta abandonată, când familia Sarratore părăsise cartierul. Revăzuse fierul de călcat care zbura de la fereastră și aproape că-l omorâse pe Nino. Suferința intensă, care atunci o impresionase mult, iată că țâșnea din nou din Ada; doar că acum nu era soția lui Sarratore s-o alimenteze, ci ea, Lila. Un joc urât de oglinzi care la vremea aceea nouă, tuturor fetelor, ne-a scăpat. Dar ei nu și de aceea e probabil ca în loc de invidie, în loc de obiceiul ei de a face rău, să i se fi declanșat amărăciunea, mila. Cert e că a încercat s-o prindă de o mână și i-a spus: — la loc, îți fac un ceai de mușețel.

Dar Ada, în toate cuvintele Lilei de la primul până la ultimul, și mai ales în gestul acela, a văzut o jignire. S-a retras brusc, și-a dat ochii peste cap în mod teatral și a urlat: — Spui că sunt nebună? Că sunt nebună ca mama? Atunci fă bine și fii atentă, Lina. Nu mă atinge, dă-te deoparte și fă-ți tu ceaiul de mușețel. Între timp, eu pun la punct scârboșenia asta de casă.

A măturat, a spălat podelele, a făcut patul și, în tot timpul ăsta, n- a mai zis nimic.

Lila a urmărit-o cu privirea, temându-se să nu se rupă ca un manechin supus unei forțe prea mari. Apoi a luat copilul și a ieșit, s- a plimbat mult prin cartierul nou vorbindu-i lui Rinuccio, arătându-i lucrurile, numindu-le, inventând povești. Dar a făcut-o mai mult ca să-și controleze neliniștea decât ca să-și întrețină copilul. S-a întors acasă numai când, de departe, a văzut-o pe Ada ieșind pe ușa blocului și alergând ca și cum ar fi fost în întârziere.

112.

Când Ada s-a întors la muncă, gâfâind, foarte agitată, Stefano a întrebat-o posomorât, dar calm:

— Unde ai fost?

Ea a răspuns, în prezența clientelor care așteptau să fie servite:

— Să-ți pun în ordine casa, îți făcea greață.

Și adresându-se femeilor de dincolo de tejghea:

— Pe comodă era atâta praf, că puteai să scrii cu degetul.

Stefano n-a spus nimic, dezamăgindu-le pe cliente. Când magazinul s-a golit și a venit ora închiderii, Ada a făcut curățenie, a măturat, observându-și tot timpul amantul cu coada ochiului. Nimic, el făcea socotelile așezat la casa de marcat, fumând țigări americane cu un miros intens. Odată stins ultimul muc, a luat bățul să coboare storul, dar l-a lăsat jos din interior.

— Ce faci? a întrebat Ada alarmată.

— O să ieșim pe ușa dinspre curte.

După care a lovit-o peste față de atâtea ori, mai întâi cu palma, apoi cu dosul mâinii, încât a fost nevoită să se sprijine de tejghea ca să nu leșine.

— Cum ți-ai permis să te duci acasă la mine? i-a spus, cu vocea sugrumată ca să nu urle. Cum ți-ai permis să-i deranjezi pe soția mea și pe fiul meu?

În cele din urmă, și-a dat seama că inima stătea să-i explodeze și a încercat să se liniștească. Era prima dată când o lovea. A mormăit, tremurând: — Să n-o mai faci niciodată, și a plecat, lăsând-o sângerând în magazin.

A doua zi, Ada nu s-a dus la muncă. Distrusă cum era, s-a prezentat acasă la Lila, și ea, când i-a văzut vânătăile pe care le avea pe față, a lăsat-o imediat să intre.

— Fă-mi ceaiul ăla de mușețel, a spus fiica Melinei. Lila i l-a făcut.

— Copilul e frumos.

— Da.

— Identic cu Stefano.

— Nu.

— Are aceiași ochi și aceeași gură.

— Nu.

— Dacă tu trebuie să-ți citești cărțile tale, fă-o, de casă și de Rinuccio mă ocup eu.

Lila a fixat-o cu privirea, de data asta aproape amuzată, apoi i-a spus:

— Fă ce vrei, dar nu te apropia de copil.

— Nu te îngrijora, nu-i fac nimic.

Ada a început să muncească: a făcut ordine, a spălat rufele, le-a întins la soare, a gătit pentru prânz, a pregătit cina. La un moment dat, s-a oprit, fermecată de modul în care se juca Lila cu Rinuccio.

- Câți ani are?
- Doi ani și patru luni.
- E mic, îl forțezi prea mult.
- Nu, face ce poate face.
- Sunt însărcinată.
- Ce spui?
- E adevărat.
- Cu Stefano?
- Sigur.
- El știe?
- Nu.

Lila, în acel punct, a înțeles că era într-adevăr pe sfârșite căsnicia ei, dar, cum i se întâmpla mereu în momentul în care percepea o schimbare iminentă, n-a simțit nici regret, nici anxietate, nici îngrijorare. Când a sosit Stefano și-a găsit soția citind în camera de zi, pe Ada jucându-se în bucătărie cu copilul și apartamentul mirosind bine și strălucind ca un unic și mare obiect prețios. Și-a dat seama că loviturile nu folosiseră, a devenit alb ca varul, i s-a tăiat respirația.

- Pleacă, i-a spus Adei cu voce joasă.
- Nu.
- Ce ai de gând?
- Să rămân aici.
- Vrei să înnebunesc?
- Da, înnebunim amândoi.

Lila a închis cartea, a luat copilul fără să spună nimic și s-a retras în camera unde, cu mult timp în urmă, învățasem eu și unde acum dormea Rinuccio. Stefano i-a șoptit amantei lui: — Tu mă distrugi, așa. Nu e adevărat că ții la mine, Ada, tu vrei să mă faci să-mi pierd toată clientela, vrei să ajung fără bani și știi deja că situația nu e bună. Te rog, spune-mi ce vrei și-ți dau.

- Vreau să stau cu tine mereu.
- Da, dar nu aici.
- Aici.
- Aici e casa mea, e Lina, e Rinuccio.
- Din acest moment stau și eu: sunt însărcinată.

Stefano s-a așezat. A rămas în tăcere să privească burta Adei, în picioare în fața lui, ca și cum i-ar fi străpuns rochia, chiloții, pielea, ca și cum ar fi văzut copilul deja format, o ființă vie pregătită care era pe punctul de a sări pe el. Apoi cineva a bătut la ușă.

Era un ospătar de la cafeneaua Solara, un băiat de șaisprezece ani, angajat de curând. I-a spus lui Stefano că Michele și Marcello voiau să-l vadă imediat. Stefano s-a scuturat, pe moment a considerat solicitarea aceea o salvare, având în vedere furtuna pe care o avea în casă. I-a spus Adei: „Nu te mișca de aici“. Ea i-a zâmbit, a făcut semn că da. A ieșit, s-a cărat cu mașina la cei doi frați Solara. În ce haos m-am vârat, s-a gândit. Ce trebuie să fac? Dacă ar fi trăit tata, mi-ar fi rupt picioarele cu o bară de fier. Femeile, datoriile, registrul roșu al doamnei Solara. Ceva nu funcționase. Lina. Ea îl ruinase. Ce pula mea vor Marcello și Michele la ora asta, cu atâta urgență?

Voiau, a aflat, mezelăria veche. N-au spus-o, dar l-au lăsat să intuiască. Marcello s-a limitat să vorbească despre un alt împrumut pe care erau dispuși să i-l dea. Dar, a spus, pantofii Cerullo trebuie să treacă definitiv la noi, gata cu trântorul ăla de cumnată-tu, nu oferă nicio încredere. Și e nevoie de o garanție, de o activitate, un imobil, tu gândește-te. Zise astea, a plecat, a spus că avea treabă. În acel punct, Stefano s-a trezit față în față cu Michele. Au discutat mult ca să vadă dacă fabricuța lui Rino și a lui Fernando se putea salva, dacă se putea descurca fără garanție. Dar Michele a clătinat din cap, a spus: — E nevoie de garanții, scandalurile nu fac bine afacerilor.

— Nu te înțeleg.

— Mă înțeleg singur. Tu la cine ții mai mult, la Lina sau la Ada?

— Nu e treaba ta.

— Nu, Ste', când e vorba de bani, treaba ta e treaba mea.

— Ce trebuie să-ți spun: suntem bărbați, știi cum funcționează.

Lina e soția mea, Ada e altceva.

— Deci ții mai mult la Ada?

— Da.

— Atunci rezolvă situația și apoi discutăm.

Au trecut zile după zile foarte negre înainte ca Stefano să găsească modalitatea de a se extrage din acel blocaj. Certuri cu Ada, certuri cu Lila, munca suspendată, mezelăria veche adesea închisă, cartierul care privea și își amintea și încă își amintește. Frumoasa pereche de logodnici. Decapotabila. Trece Soraya cu șahul Persiei, trec John și Jacqueline. În cele din urmă, Stefano s-a resemnat și i-a spus Lilei: — Ți-am găsit un loc foarte elegant, potrivit pentru tine și Rinuccio.

— Cât ești de generos.

— O să vin de două ori pe săptămână să stau cu copilul.

— Din partea mea, poți și să nu-l mai vezi, oricum nu e fiul tău.

— Ești o cretină, vrei să mă împingi să-ți sparg fața.

— Sparge-mi fața când vrei, m-am obișnuit cu asta. Dar tu ai grijă de fiul tău, că eu am grijă de al meu.

El a pufnit, s-a enervat și a încercat într-adevăr s-o lovească. În cele din urmă, i-a spus:

— Locul e la Vomero.

— Unde?

— Te duc mâine acolo și ți-l arăt. În Piața Artiștilor.

Lila și-a amintit într-o clipită de propunerea pe care Michele Solara i-o făcuse cu timp în urmă: „Am cumpărat o casă la Vomero, în Piața Artiștilor. Dacă vrei, te duc imediat acolo, ți-o arăt, am luat-o gândindu-mă la tine. Acolo poți face ce vrei: citești, scrii, inventezi lucruri, dormi, râzi, vorbești și stai cu Rinuccio. Pe mine mă interesează doar să te pot privi și asculta“. A clătinat din cap nevenindu-i să creadă și i-a spus soțului: — Ești un om de tot rahatul.

113.

Acum Lila stă baricadată în camera lui Rinuccio, se gândește ce să facă. Acasă la mama și tatăl ei nu se va întoarce niciodată: povara vieții ei îi aparține, nu vrea să redevină fiică. Pe fratele ei nu poate conta: Rino e ieșit din minți, se supără pe Pinuccia ca să se răzbune pe Stefano și a început să se certe și cu soacra, Maria, pentru că e disperat, nu mai are niciun ban, e plin de datorii. Se bazează doar pe Enzo: a avut și are încredere în el, chiar dacă n-a apărut niciodată și, dimpotrivă, pare dispărut chiar din cartier. Se gândește: mi-a promis că mă va scoate de aici. Dar uneori speră să nu-și țină promisiunea, se teme să nu-i facă neazuri. Nu o îngrijorează o eventuală confruntare cu Stefano, soțul deja a renunțat la ea, și apoi e laș, chiar dacă are forța unei bestii feroce. Se teme, în schimb, de Michele Solara. Nu astăzi, nu mâine, dar când nici n-o să mă mai gândesc, o să-mi apară în față și dacă n-o să mă supun, o să mă facă să plătesc și o să-i facă să plătească pe toți care m-au ajutat. De aceea e mai bine să plec fără să amestec pe nimeni. Trebuie să-mi găsesc un loc de muncă, unul oarecare, ca să câștig atât cât să-mi permită să-mi hrănesc copilul și să-i ofer un acoperiș.

Doar gândul la copil o lasă fără puteri. Ce a ajuns în mintea lui Rinuccio: imagini, cuvinte. O îngrijorează vocile care au ajuns la el necontrolat. Cine știe dacă a auzit-o pe a mea, în timp ce-l purtam în pânțece? Cine știe cum i s-a întipărit în sistemul nervos? S-a simțit iubit, s-a simțit respins, a perceput neliniștea mea? Cum se protejează un fiu? Hrănindu-l. Iubindu-l. Învățându-l lucruri. Filtrând orice senzație care-l poate mutila pentru totdeauna. L-am pierdut pe adevăratul lui tată, care nu știe nimic despre el și nu-l va iubi niciodată. Stefano, care nu e tatăl lui și care totuși puțin l-a iubit, ne-a vândut pentru iubirea unei alte femei și a unui fiu mai adevărat. Ce se va întâmpla cu acest copil? De-acum Rinuccio știe că atunci când mă duc în altă cameră, nu mă pierde, sunt tot acolo. Se descurcă cu obiecte și cu imagini de obiecte, cu exteriorul și cu interiorul. Știe să mănânce singur cu lingură și furculiță. Manevrează lucrurile și le formează, le transformă. De la cuvânt a trecut la frază. În italiană. Nu mai spune el, spune eu. Recunoaște literele alfabetului. Le compune astfel încât să-și scrie numele. Îi plac culorile. E vesel. Dar toată această furie. M-a văzut insultată și lovită. M-a văzut spărgând lucruri și înjurând. În dialect. Nu mai pot sta aici.

114.

Lila ieșea precaută din cameră doar când nu erau Stefano sau Ada. Îi pregătea de mâncare lui Rinuccio, ciugulea câte ceva ea însăși. Știa că în cartier se bârfea, că zvonurile se răspândeau. Într-o după-amiază târzie de noiembrie a sunat telefonul.

— În zece minute sunt acolo.

L-a recunoscut și, fără să fie foarte surprinsă, i-a răspuns:

— Bine. Apoi:

— Enzo.

— Da.

— Nu ești obligat să faci asta.

— Știu.

— Sunt la mijloc frații Solara.

— Mă doare undeva de frații Solara.

A ajuns exact zece minute mai târziu. A venit sus. Ea pusese lucrurile ei și ale copilului în două valize și lăsase pe noptiera din dormitor toate

bijuteriile, inclusiv inelul de logodnă și verigheta.

— E a doua oară când plec, i-a spus, dar de data asta nu mă mai întorc. Enzo a privit în jur, nu fusese niciodată în casa aceea. Ea l-a tras de un braț:

— Stefano ar putea veni pe neașteptate, uneori o face.

— Și care-i problema? a răspuns el.

A atins obiecte care i se păreau scumpe, un vas pentru flori, o scrumieră, argintăria strălucitoare. A răsfoit un caietel în care Lila nota ce trebuia să cumpere pentru copil și pentru casă. Apoi, cu privirea pătrunzătoare, a întrebat-o dacă era sigură de alegerea ei. A spus că găsisese un loc de muncă într-o fabrică la San Giovanni a Teduccio și acolo luase o casă, cu trei camere, cu o bucătărie puțin întunecată.

— Dar tot ce ți-a oferit Stefano, a adăugat, n-o să mai ai: eu nu-ți pot oferi.

În cele din urmă, i-a atras atenția:

— Poate că ți-e frică pentru că nu ești prea convinsă.

— Sunt convinsă, a zis ea luându-l în brațe pe Rinuccio cu un gest de nerăbdare, și nu mi-e frică de nimic. Să mergem.

El a mai întârziat. A desprins o foaie din caietelul cu cheltuieli și a scris ceva. A lăsat foaia pe masă.

— Ce ai scris?

— Adresa din San Giovanni.

— De ce?

— Nu ne jucăm de-a v-ați ascunselea.

A luat în sfârșit valizele și a început să coboare scările. Lila a încuiat ușa cu cheia, și a lăsat cheia în broască.

115.

Despre San Giovanni a Teduccio nu știa nimic. Când mi-au spus că Lila se dusese să locuiască în locul acela cu Enzo, singurul lucru care mi-a venit în minte a fost fabrica lui Bruno Soccavo, prietenul lui Nino, o companie care producea cârnați și care se găsea chiar în zona aceea. De mult nu mă mai gândisem la vara de la Ischia: am avut ocazia să-mi dau seama că etapa fericită a acelei vacanțe pălise, în timp ce se extinsese latura ei neplăcută. Am descoperit că orice sunet de atunci,

orice parfum îmi repugnav, dar cea mai insuportabilă amintire, care mă făcea să plâng în hohote, a rămas seara la Maronti cu Donato Sarratore. Numai suferința pentru ce se întâmpla între Lila și Nino m-ar fi putut face s-o consider plăcută. După atâta timp mi-am dat seama că acea primă experiență de penetrare, pe întuneric, pe nisipul rece, cu bărbatul acela banal care era tatăl băiatului pe care-l iubeam, fusese degradantă. Mi-a fost rușine de ea și acea rușine s-a adăugat altor rușini diverse pe care le experimentam.

Lucram noapte și zi la teză, îl sâcâiam pe Pietro citindu-i cu voce tare ce scrisesem. El era amabil, clătina din cap, căuta în memorie în Virgiliu și alți autori pasaje care să-mi poată fi utile. Îmi notam fiecare cuvânt care-i ieșea pe gură, munceam din greu, dar prost dispusă. Oscilam între sentimente opuse. Aveam nevoie de ajutor și era o umilință să i-l cer, îi eram recunoscătoare și totodată ostilă, mai ales uram că se purta ca să nu simt ca pe o povară generozitatea lui. Mă neliniștea foarte mult faptul că eram mereu cu el când îmi prezentam lucrarea asistentului care era coordonatorul amândurora, un bărbat la vreo patruzeci de ani, serios, atent, uneori chiar sociabil. Vedeam că Pietro e tratat ca și cum ar avea deja o catedră, eu ca o normală studentă strălucită. Adesea renunțam să vorbesc cu profesorul din furie, din mândrie, de teamă că trebuie să fiu atentă la inferioritatea mea înnăscută. Trebuie să fac totul mai bine ca Pietro, mă gândeam, știe foarte multe lucruri mai bine decât mine, dar e plictisitor, nu are imaginație. Modul în care proceda, modul pe care încerca să mi-l sugereze cu blândețe, era prea prudent. Astfel îmi distrugeam munca, o luam de la capăt, urmăream o idee care mi se părea negândită. Când mă întorceam la profesor, eram ascultată, da, eram laudată, dar fără gravitate, ca și cum efortul meu ar fi fost doar un joc bine jucat. Am înțeles curând că Pietro Airota avea un viitor și eu nu. La asta s-a adăugat, o dată, lipsa mea de pregătire. Asistentul m-a tratat cu prietenie, a spus:

— Sunteți o studentă de foarte mare sensibilitate. Vă gândiți să predați, după diplomă?

Am crezut că se referă la predat la universitate și am avut o tresărire de bucurie, mi-au luat foc obrazii. Am spus că-mi plăceau atât predatul, cât și cercetarea, am spus că aș fi dorit să continui să lucrez pe cartea a patra din Eneida. El și-a dat seama imediat că înțelesesem greșit și s-a rușinat. A balmăjit fraze generice despre plăcerea de a studia toată viața și mi-a recomandat un concurs care ar fi fost în toamnă și unde puteam prinde una din puținele catedre puse la bătaie în institutele pedagogice.

— Avem nevoie, m-a îmboldit, ridicând tonul, de cei mai buni profesori care să formeze cei mai buni educatori.

Atâta tot. Rușine, rușine, rușine. Această prezumție despre mine care-mi crescuse înăuntru, această ambiție de a fi ca Pietro. Singurul lucru pe care-l aveam în comun cu el erau micile schimburi sexuale când se făcea întuneric. Gâfâia, se freca de mine, nu cerea nimic ce nu i-aș fi oferit.

M-am blocat. O vreme n-am reușit să lucrez la teză, mă uitam la paginile cărților fără să văd rândurile. Rămâneam în pat fixând tavanul cu privirea, mă tot întrebam ce să fac. Să cedez chiar la sfârșit, să mă întorc în cartier? Să-mi iau diploma, să predau la școlile medii? Profesoară. Da. Mai mult decât Oliviero. La egalitate cu Galiani. Sau poate că nu, ceva mai puțin. Profesoara Greco. În cartier aș fi fost considerată un personaj important, fiica portarului care încă de mică știa tot. Numai eu, care cunoscusem Pisa, profesorii importanți și pe Pietro, pe Mariarosa, pe tatăl lor, aș fi știut de fapt că nu ajunsesem foarte departe. Un mare efort, multe speranțe, momente frumoase. Aș fi regretat toată viața perioada petrecută cu Franco Mari. Ce frumoase fuseseră lunile, anii cu el! Pe moment nu le înțelesesem importanța și acum, iată, mă întristam. Ploaia, frigul, zăpada, mirosurile primăverii de-a lungul râului Arno și pe străduțele înflorite ale orașului, căldura pe care ne-o transmiteau. Să aleg o rochie, alți ochelari. Plăcerea lui de a mă transforma. Și Paris, călătoria exaltantă pe pământ străin, cafenelele, politica, literatura, revoluția care urma să vină în curând, chiar dacă clasa muncitoare se adapta. Și el. Camera lui noaptea. Corpul lui. Totul se sfârșise, mă pârăleam în patul mic fără să pot dormi. Mă mint, mă gândeam. Fusesse într-adevăr atât de frumos? Știam bine că și atunci existase rușinea. Și disconforturi, și umilințe, și dezgust: a accepta, a suporta, a te forța. E posibil ca și momentele fericite să nu reziste niciodată unui examen riguros? Posibil. Decadența de la Maronti în curând s-a extins până la corpul lui Franco și apoi până la corpul lui Pietro. M-am sustras amintirilor. De la un anumit moment încolo m-am văzut cu Pietro tot mai puțin, cu scuza că eram în urmă și riscam să nu termin teza la timp. Într-o dimineață am cumpărat un caiet de matematică și am început să scriu la persoana a treia despre ce mi se întâmplase în seara aceea pe plaja de la Barano. Apoi, tot la persoana a treia, am scris despre ce mi se întâmplase la Ischia. Apoi am povestit puțin despre Napoli și despre cartier. Apoi am schimbat nume și locuri și situații. Apoi mi-am imaginat o forță obscură pitulată în viața protagonistei, o entitate care putea să-i lipească lumea din jur cu culorile flăcării oxiacetilenice: o calotă albastru-violet unde toate lucrurile îi

mergeau foarte bine, scoțând scânteii, dar care rapid se dezlipea, transformându-se în fragmente gri, lipsite de sens. Am avut nevoie de douăzeci de zile să scriu povestea aceea, o perioadă de timp în care n-am văzut pe nimeni, ieșeam doar ca să mă duc să mănânc. La sfârșit am recitit câteva pagini, nu mi-a plăcut și am renunțat. Dar între timp m-am mai liniștit, ca și cum rușinea ar fi trecut de la mine în caiet. Am revenit la viață, am terminat în grabă

teza și am reînceput să mă văd cu Pietro.

Gentilețea și grija lui m-au emoționat. Când și-a luat diploma, au sosit toți membrii familiei sale și mulți prieteni din Pisa ai părinților. Mi-am dat seama uimită că nu mai simțeam invidie pentru ce-l aștepta pe Pietro, pentru planul vieții lui. Dimpotrivă, am fost fericită că are un destin așa de frumos și am fost recunoscătoare întregii familii pentru că m-au invitat la petrecerea care a urmat. În special Mariarosa a avut multă grijă de mine. Am discutat aprins despre lovitura de stat fascistă din Grecia.

Eu mi-am luat diploma în sesiunea următoare. Am evitat să-i înștiințez pe părinții mei, m-am temut că mama o să se simtă datoră să vină să mă sărbătorească. M-am prezentat în fața profesorilor cu una dintre rochiile dăruite de Franco, cea care mi se părea încă acceptabilă. După mult timp, am fost cu adevărat mulțumită de mine. Cu puțin înainte de a împlini douăzeci și trei de ani eram într-adevăr licențiată, aveam o diplomă în literatură, summa cum laude. Tata nu trecuse dincolo de clasa a cincea elementară, mama se oprise la a doua, niciunul din strămoșii mei, din câte aflasem, nu știuse niciodată să citească și să scrie fără dificultate. Ce treabă extraordinară făcusem!

Pe lângă câteva colege de curs, și Pietro voia să mă sărbătorească. Îmi amintesc că era foarte cald. După obișnuitele ritualuri studentești, m-am întors în cameră ca să mă înviez puțin și să las teza. El m-a așteptat jos, voia să mă scoată la cină. M-am văzut în oglindă, am avut impresia că sunt frumoasă. Am luat caietul cu povestea pe care o scrisesem și l-am pus în geantă.

Era prima dată când Pietro mă ducea la un restaurant. Franco mă scotea adesea și mă învățase totul despre dispunerea tacâmurilor, despre pahare. El m-a întrebat: — Suntem logodiți? Am zâmbit și am spus:

— Nu știu.

A scos din buzunar un pachet, mi l-a dat. A murmurat:

— Tot anul acesta am crezut că da. Dar dacă tu ai o părere diferită, consideră-l un cadou pentru absolvire.

Am desfăcut pachetul, a apărut o cutiuță de culoare verde.

Înăuntru era un inel cu briliante.

— E foarte frumos, am spus.

L-am probat, măsura era potrivită. M-am gândit la inelele pe care Stefano i le dăruise Lilei, mult mai luxoase decât acela. Dar era prima bijuterie pe care o primeam. Franco îmi făcuse multe cadouri, dar niciodată bijuterii, singura bijuterie pe care o aveam era brățara de argint a mamei.

— Suntem logodiți, i-am spus și m-am întins peste masă, l-am sărutat pe buze.

El s-a înroșit, a spus șoptit:

— Mai am un cadou.

Mi-a dat un plic, erau corecturile tezei-carte. Ce rapiditate, m-am gândit cu afecțiune și chiar cu puțină veselie.

— Am și eu un cadouaș pentru tine.

— Ce e?

— O prostie, dar n-aș ști ce altceva să-ți dau care să fie cu adevărat al meu.

Am scos caietul din geantă, i l-am dat.

— E un roman, am spus, un unicum: singura copie, singura încercare, singura renunțare. N-o să mai scriu niciodată.

Am adăugat râzând:

— Sunt chiar și câteva pagini puțin îndrăznețe.

Mi-a mulțumit, a pus caietul pe masă. Am regretat imediat că i-l dădusem. M-am gândit: e un student serios, are mari tradiții în spate, e pe punctul de a publica un eseu despre riturile bahice care va fi baza carierei; e vina mea, n-ar fi trebuit să-l stânjenesc cu o povestioară care nici măcar nu e bătută la mașină. Și totuși, nici în acel caz n-am simțit stânjeneală, el era el, eu eram eu. I-am spus că făcusem cerere pentru concursul din institutele pedagogice, i-am spus că mă voi întoarce la Napoli, i-am spus că logodna noastră va fi dificilă, eu într-un oraș din sud, el într-unul din nord. Dar Pietro a rămas serios, avea totul clar în minte, mi-a expus planul lui: avea nevoie de doi ani ca să se stabilizeze la universitate și apoi se va căsători cu mine. A fixat chiar și data: septembrie 1969. Când am ieșit, a uitat caietul pe masă. I-am atras atenția, amuzată: — Cadoul meu?

S-a zăpăcit și a alergat să-l ia.

Ne-am plimbat îndelung. Ne-am sărutat, ne-am îmbrățișat pe malul râului, l-am întrebat, pe de o parte serioasă, pe de alta glumind, dacă voia să ne furișăm la mine în cameră. A clătinat din cap și m-a sărutat din nou cu pasiune. Erau întregi biblioteci între el și Antonio, dar se

asemănau atât de mult.

116.

Am trăit întoarcerea la Napoli ca atunci când ai o umbrelă stricată pe care o pală de vânt ți-o închide peste cap pe neașteptate. Am ajuns în cartier în plină vară. Voiam să-mi caut imediat un loc de muncă, dar condiția mea de absolventă îmi făcea imposibil să-mi propun să umblu în căutarea slujbelor mărunte de altădată. Pe de altă parte, nu aveam bani și mă umilea să-i cer tatălui mei și mamei mele, care se sacrificaseră deja destul pentru mine. În curând am devenit agitată. Mă sâcâia totul, străzile, fațadele urâte ale clădirilor, șoseaua, părculețul, chiar dacă inițial fiecare piatră, fiecare miros mă emoționaseră. Dacă Pietro își găsește pe alta, dacă nu câștig concursul, ce voi face? Nu e posibil să rămân prizonieră pentru totdeauna în acest loc și între acești oameni.

Părinții mei, frații mei erau foarte mândri de mine, dar, îmi dădeam seama de asta, nu știau de ce: la ce eram bună, de ce mă întorsesem, cum făceau să la arate vecinilor că eram mândria familiei? La o privire atentă doar le complicam viața, aglomerând și mai mult micul apartament, făcând și mai dificilă aranjarea paturilor seara, încurcând un ritm monoton al existenței care de acum nu mă lua în considerare. În plus, stăteam mereu cu ochii într-o carte, în picioare, așezată într-un colț sau în altul, un monument inutil, o persoană înfumurat de gânditoare pe care toți se simțeau datori să n-o deranjeze, dar în legătură cu care se întrebau: ce are de gând să facă?

Mama a rezistat o vreme înainte să mă chestioneze în legătură cu logodnicul meu, despre existența căruia se prinsese mai mult după inelul pe care-l purtam pe deget decât din mărturisirile mele. Voia să știe ce făcea, cât câștiga, când se va prezenta acasă în compania părinților lui, unde mă voi duce să locuiesc odată căsătorită. La început i-am dat câteva informații: era un profesor la universitate, acum nu câștiga nimic, publica o carte care era considerată foarte importantă de ceilalți profesori, ne vom căsători peste câțiva ani, ai lui erau din Genova, probabil că mă voi duce să locuiesc acolo sau, oricum, unde se va stabili el. Dar din felul în care ea mă privea concentrată, din felul în care îmi

punea mereu aceleași întrebări, aveam impresia că nu ascultă, prea copleșită de prejudecățile ei. Eram logodită cu unul care nu venise și nu venea să-mi ceară mâna, care trăia foarte departe, care preda, dar nu era plătit, care publica o carte, dar nu era faimos? S-a enervat ca de obicei, chiar dacă de-acum nu-mi mai făcea scene. Încerca să-și stăpânească dezaprobarea, poate că nici nu se mai simțea în stare să mi-o comunice. Limba însăși, de fapt, devenise un semn de nefamiliaritate. Mă exprimam într-un mod prea complex pentru ea, chiar dacă mă străduiam să vorbesc în dialect, și când îmi dădeam seama simplificam frazele, iar asta le făcea nefirești și confuze. În plus, efortul pe care-l făcusem să-mi șterg din voce accentul napolitan nu-i convinsese pe cei din Pisa, dar îi convingea pe ea, pe tata, pe frații mei, întregul cartier. Pe stradă, în magazine, pe palierul casei, oamenii mă tratau cu un amestec de respect și dispreț. Au început să-mi spună pe la spate cea din Pisa.

În perioada aceea i-am scris scrisori lungi lui Pietro, care mi-a răspuns cu scrisori și mai lungi. La început mă așteptam să facă măcar o aluzie la caietul meu, apoi am uitat eu însămi de el. Nu ne spuneam nimic concret, păstrez încă acele scrisori: ele nu conțin nici măcar un detaliu util pentru a reconstrui viața cotidiană de atunci, care era prețul pâinii sau al unui bilet la cinema, cât câștiga un portar sau un profesor. Ne concentram, ce știu eu, asupra unei cărți pe care el o citise, asupra vreunui articol interesant pentru studiile noastre, asupra vreunei elucubrații, a lui sau a mea, asupra unor revolte ale studenților în universități, asupra tematicilor neoavangardiste despre care nu știam nimic, dar pe care el, în mod surprinzător, le cunoștea bine și-l distrau într-atât încât să-l îndemne să scrie: „Aș face bucuros o broșură cu hârtie mototolită, cea în care începi o frază, nu merge și o arunci. Strâng câteva, aș vrea s-o tipăresc așa cum e, făcută cocoloș, cu ramificarea întâmplătoare a îndoiturilor care se intersectează cu frazele schițate, întrerupte. Poate că într-adevăr singura literatură posibilă astăzi e aceasta“. Acea ultimă însemnare m-a impresionat. Am suspectat, îmi amintesc, că acela era modul lui de a-mi comunica că îmi citise caietul și că darul literar pe care i-l făcusem i se păruse un produs anacronic.

În acele săptămâni de căldură epuizantă oboseala anilor mi-a otrăvit corpul, m-am simțit fără energie. Am cules de ici și colo informații despre starea de sănătate a învățătoarei Oliviero, am sperat că se simte bine, că pot s-o întâlnesc și să obțin puțină forță din bucuria ei pentru bunele mele rezultate la învățătură. Am aflat că venise sora ei s-o ia și o dusesse din

nou cu ea la Potenza. M-am simțit foarte singură. Am ajuns s-o regret pe Lila, modul nostru de a ne confrunta turbulent. Mi-a venit cheful s-o caut și să măsoz distanța care de-acum era între noi. Dar n-am făcut-o. Din lipsă de ocupație, m-am mulțumit cu o subtilă anchetă despre ce credeau oamenii din cartier în legătură cu ea, despre zvonurile care circulau.

L-am căutat întâi de toate pe Antonio. Nu era, se spunea că rămăsese în Germania, cineva susținea că se căsătorise cu o nemțoaică foarte frumoasă, de un blond platinat, foarte grasă, cu ochi albaștri și că era tată de gemeni.

Atunci am vorbit cu Alfonso, m-am dus deseori la el în magazinul din Piața Martirilor. Se făcuse cu adevărat frumos, părea un foarte rafinat hidalgo, vorbea într-o italiană foarte îngrijită, cu mândre inserări dialectale. Magazinul fraților Solara, grație lui, mergea foarte bine. Salariul lui era satisfăcător, închiriasse o casă la Ponte di Tappia și nu regreta cartierul, pe frații lui, mirosul și grăsimile mezelăriei. „Anul viitor mă căsătoresc“, m-a anunțat fără prea mare entuziasm. Relația cu Marisa durase, se consolidase, nu era de făcut decât pasul final. Am ieșit uneori cu ei, se simțeau bine împreună, ea își pierduse vechea vivacitate încărcată de cuvinte și acum părea mai ales atentă să nu spună lucruri care să-l supere. N- am întrebat-o niciodată de tatăl ei, de mama ei, de frați. N-am întrebat-o nici măcar de Nino, nici ea nu mi-a vorbit despre el, ca și cum ar fi ieșit pentru totdeauna și din viața ei.

L-am văzut și pe Pasquale și pe sora lui, Carmen: el muncea tot ca zidar pe ici-colo, prin Napoli și în provincie, ea continua să lucreze în mezelăria nouă. Dar lucrul pe care au ținut să mi-l comunice imediat a fost că amândoi aveau noi iubiri: Pasquale era împreună cu foarte tânăra fiică a vânzătoarei de la mercerie; Carmen se logodise cu benzinarul de pe șosea, un om de ispravă la vreo patruzeci de ani, care ținea mult la ea.

M-am dus s-o văd și pe Pinuccia, care era aproape de nerecunoscut: neîngrijită, nervoasă, foarte slabă, resemnată în fața sorții ei, cu semnele loviturilor pe care Rino continua să i le dea ca să se răzbune pe Stefano și urme încă și mai vizibile ale unei nefericiri înăbușite, toată adunată în jurul ochilor și în ridurile adânci din jurul gurii.

În fine, mi-am făcut curaj și am dat de urma Adei. Îmi închipuiam c-o găsesc mai desfigurată decât pe Pina, umilită de rolul ei de concubină. În schimb, locuia în casa care fusese a Linei și era foarte frumoasă, părea senină, născuse de curând o fetiță care se numea Maria. Nici în timpul sarcinii n-am încetat o clipă să muncesc, a spus mândră. Și am văzut cu ochii mei că era adevărata patroană a celor două mezelării, alerga de la

una la alta, se ocupa de tot.

Fiecare dintre prietenii mei din copilărie mi-a spus câte ceva despre Lila, dar Ada mi s-a părut cea mai informată. În special, a fost cea care mi-a vorbit despre ea cu cea mai mare înțelegere, aproape cu simpatie. Era fericită, fericită de fetiță, de bunăstare, de muncă, de Stefano și mi s-a părut că pentru toată acea fericire îi e sincer recunoscătoare Lilei. A exclamat uimită: — Eu am făcut lucruri de nebună, admit. Dar Lina și Enzo s-au comportat într-un mod și mai nebunesc. Au fost atât de neglijenți cu totul, chiar și cu ei înșiși, că ne-au înspăimântat pe mine, pe Stefano și chiar și pe rahatul 'cela de Michele Solara. Știi că ea n-a luat nimic? Știi că mi-a lăsat toate bijuteriile? Știi că au scris pe o bucată de hârtie unde se duceau să stea, adresa exactă, număr, tot, vrând parcă să spună: veniți să ne căutați, faceți ce vreți, cui îi pasă?

I-am cerut adresa și mi-am notat-o. În timp ce scriam, mi-a spus:

— Dacă o vezi, spune-i că nu eu sunt cea care îi interzic lui Stefano să vadă copilul: el e cel foarte ocupat și chiar dacă îi pare rău, nu poate. Spune-i și că frații Solara nu uită nimic, mai ales Michele. Spune-i să n-aibă încredere în nimeni.

117.

Enzo și Lila s-au mutat la San Giovanni a Teduccio cu un Fiat 600 uzat pe care el îl cumpărase de puțin timp. Tot drumul nu și-au spus nimic, dar s-au luptat cu tăcerea vorbind amândoi cu copilul, Lila ca și cum s-ar fi adresat unui adult și Enzo cu cuvinte monosilabice de tipul „ei bine, ce, da“. Ea cunoștea foarte puțin San Giovanni. O dată se dusese acolo cu Stefano, se opriseră în centru pentru o cafea și îi plăcuse locul. Dar Pasquale, care venea deseori acolo fie ca să lucreze ca zidar, fie pentru militantismul comunist, îi vorbise o dată foarte nemulțumit despre el, și ca muncitor, și ca militant. „E un gunoi“, zisese „o cloacă: cu cât sunt mai mulți bani, cu atât crește mizeria și nu reușim să schimbăm nimic, chiar dacă suntem puternici“. Dar Pasquale era mereu foarte critic în legătură cu tot și de aceea nu prea era de încredere. Lila, în timp ce mașina înainta pe străzi distruse, printre clădiri ruinate și blocuri construite recent, a preferat să se convingă că duce copilul într-un sătuc elegant aproape de mare și s-a gândit numai la discursul pe care, pentru

claritate, din onestitate, voia să i-l țină imediat lui Enzo.

Dar gândindu-se mai bine, nu i l-a ținut. „Mai târziu“, și-a spus. Astfel au ajuns în apartamentul pe care îl închiriasse Enzo, la etajul întâi dintr-un bloc nou și totuși deja mizerabil. Camerele erau pe jumătate goale, el a spus că cumpăraseră strictul necesar, dar că începând de a doua zi va procura tot ce trebuia. Lila l-a liniștit, făcuse chiar prea mult. Doar când s-a trezit în față cu patul matrimonial a hotărât că era timpul să vorbească. I-a spus pe un ton afectuos:

— Eu te stimez mult, Enzo, încă de când eram mici. Ai făcut un lucru pentru care te admir: ai început să înveți singur, ți-ai luat o diplomă și știi de câtă constanță e nevoie, eu n-am avut-o niciodată. Ești și persoana cea mai generoasă pe care o cunosc, ceea ce faci pentru Rinuccio și pentru mine n-ar fi făcut nimeni. Dar nu pot dormi cu tine. Nu e din cauză că ne-am văzut singuri de cel mult două sau trei ori. Și nici măcar din cauză că nu-mi plăci. E din cauză că n-am sensibilitate, sunt ca peretele ăsta sau măsuța asta. Așa că dacă poți să trăiești în aceeași casă cu mine fără să mă atingi, bine; dacă, în schimb, nu poți, te înțeleg și mâine-dimineață îmi caut un alt loc. Ține cont că-ți voi fi mereu recunoscătoare pentru ce ai făcut pentru mine.

Enzo a ascultat fără s-o întrerupă niciodată. În cele din urmă a zis arătând patul matrimonial:

— Dormi tu aici, eu mă instalez pe patul pliant.

— Prefer patul pliant.

— Și Rinuccio?

— Am văzut că mai e un pat pliant.

— Doarme singur?

— Da.

— Poți rămâne cât vrei.

— Ești sigur?

— Foarte sigur.

— Nu vreau chestii urâte care să ne strice relația.

— Nu-ți face griji.

— Scuză-mă.

— E bine așa. Dacă, din întâmplare, îți revine sensibilitatea, știi unde stau.

Sensibilitatea nu i-a revenit, a căpătat, în schimb, un sentiment tot mai mare de înstrăinare. Aerul greu al camerelor. Rufele murdare.

Ușa toaletei care nu se închidea bine. Îmi imaginez că San Giovanni i s-a părut o prăpastie la marginile cartierului. Deși se salvase, nu fusese atentă unde pășise și căzuse într-o gaură adâncă.

Rinuccio a îngrijorat-o imediat. Copilul, în general senin, a început să fie capricios ziua, strigându-l pe Stefano, și să se dezvelească noaptea plângând. Atențiile mamei, modul ei de a-l face să se joace îl linișteau, da, dar nu-l mai încântau, dimpotrivă, au început să-l necăjească. Lila inventa noi jocuri, îi aprindea privirea, copilul o săruta, voia să-i pună mâinile pe piept, țipa de fericire. Dar apoi o respingea, se juca singur sau dormita pe o pătură întinsă pe podea. Și pe stradă obosea după zece pași, spunea că-l durea un genunchi, pretindea să fie luat în brațe și dacă ea refuza, se trântea pe jos urlând.

Inițial Lila a rezistat, apoi, încet, încet, a început să-i cedeze. Pentru că noaptea se liniștea numai dacă-l lăsa să vină pe patul pliant, i-a permis să doarmă cu ea. Când ieșeau la cumpărături, îl ducea în brațe chiar dacă era un copil bine hrănit, greu: într-o parte sacoșele, în cealaltă el. Se întorcea stoarsă.

A redescoperit repede ce era viața fără bani. Nicio carte, nicio revistă sau ziar. Tot ce adusese cu ea pentru Rinuccio, pentru că băiatul creștea văzând cu ochii, deja nu-i mai venea. Ea însăși avea foarte puține lucruri de îmbrăcat. Dar se prefăcea că nu-i nimic. Enzo trudea toată ziua, îi dădea banii necesari, dar câștiga puțin și, în plus, trebuia să trimită bani rudelor care se ocupau de frații lui. Astfel, abia reușeau să achite chiria, lumina și gazele. Dar Lila nu părea îngrijorată. Banii pe care-i avusese și pe care-i prăpădise erau tot aia, în imaginația ei, cu sărăcia copilăriei, neesențiali dacă erau, și dacă nu erau. Părea s-o preocupe mult mai mult posibila distrugere a educației pe care i-o dăduse fiului și se străduia să-l facă să redevină energetic, dornic, disponibil cum fusese până cu puțin timp în urmă. Dar Rinuccio acum părea să se simtă bine doar când îl lăsa pe palier să se joace cu copilul vecinei. Acolo se certa, se murdărea, râdea, mânca porcării, părea fericit. Lila îl observa din bucătărie, de unde îi controla pe el și pe micul lui prieten încadrați de ușa scărilor. E priceput, se gândea, e mai priceput decât celălalt, care totuși e un pic mai mare: poate că trebuie să accept faptul că nu-l pot ține sub un clopot de sticlă, că i-am oferit cele necesare, dar că de-acum încolo se va descurca singur, că acum are nevoie să bată, să smulgă lucrurile

celorlalți, să se murdărească.

Într-o zi, pe palier a apărut Stefano. Lăsase mezelăria și se hotărâse să vină să-și vadă fiul. Rinuccio l-a primit cu bucurie, s-au jucat puțin împreună. Dar Lila și-a dat seama că soțul se plictisea, abia aștepta să plece de-acolo. În trecut păruse că nu poate trăi fără ea și fără copil; dar iată-l acolo, se uita la ceas, căsca, aproape sigur venise pentru că-l trimisese mama lui sau chiar Ada. În ce privește iubirea, gelozia, îi trecuse totul, nu se mai agita.

— Duc copilul la o plimbare.

— Vezi că vrea tot timpul în brațe.

— O să-l duc în brațe.

— Nu, pune-l să meargă.

— Fac cum cred.

Au ieșit, s-a întors după jumătate de oră, a zis că trebuia să fugă la mezelărie. A jurat că Rinuccio nu se văicărise deloc, nu ceruse niciodată să fie luat în brațe. Înainte să plece i-a spus: — Am văzut că aici ți se spune doamna Cerullo.

— Asta sunt.

— Nu te-am omorât și nu te omor doar pentru că ești mama copilului meu. Dar tu și prostul ăla de prieten al tău riscați urât.

Lila a râs, l-a provocat, a spus:

— Știi să faci pe durul numai cu cine nu-ți poate sparge fața, măi, nemernicule.

Apoi a înțeles că soțul făcuse aluzie la Solara și i-a strigat de pe palier în timp ce cobora scările:

— Zi-i lui Michele că dacă se arată prin preajmă, îl scuipe în față.

Stefano nu i-a răspuns și a dispărut în stradă. S-a întors, cred, cel mult de alte patru sau cinci ori. Ultima dată când a întâlnit-o pe soție, a urlat furibund la ea: — Ești o rușine și pentru familia ta. Nici mama ta nu mai vrea să te vadă.

— Se vede că n-au înțeles niciodată ce viață aveam cu tine.

— Te-am tratat ca pe o regină.

— Mai bine cerșetoare, atunci.

— Dacă faci alt copil, trebuie să avortezi, pentru că porți numele meu și nu vreau să fie fiul meu.

— Nu fac alți copii.

— De ce? Ai hotărât că nu te mai fuți?

— Du-te dracului.

— În orice caz, te-am avertizat.

— Oricum, nici Rinuccio nu e fiul tău și totuși poartă numele tău.
— Târfo, dacă mi-o tot repeți, înseamnă că e adevărat. Nu vreau să vă mai văd nici pe tine, nici pe el.
În realitate, n-o crezuse niciodată. Dar se prefăcuse, din oportunism. Preferase ca traiul liniștit să primeze în fața haosului emoțional pe care ea i-l provoca.

119.

Lila i-a povestit lui Enzo amănunțit vizitele soțului ei. El a ascultat cu atenție și n-a făcut aproape niciodată comentarii. Continua să se stăpânească în toate manifestările lui. Nu i-a povestit nici de munca pe care o făcea la fabrică și dacă se simțea bine acolo sau nu. Ieșea dimineța la șase, se întorcea la șapte seara. Mânca, se juca puțin cu copilul, asculta poveștile ei. Imediat cum Lila vorbea despre nevoile lui Rinuccio, a doua zi se întorcea cu banii necesari. Nu i-a spus niciodată să-i ceară lui Stefano să contribuie la întreținerea fiului său, nu i-a spus să-și caute un loc de muncă. O privea de parcă trăia doar ca să prindă ceasul serii și să stea împreună cu ea în bucătărie, s-o asculte vorbind. La un anumit moment se ridica, spunea noapte bună și se închidea în dormitor.

Apoi, din întâmplare, Lila s-a întâlnit cu cineva și asta a avut

consecințe semnificative. Într-o după-amiază ieșise singură, îl lăsase pe Rinuccio la vecină. A auzit un claxon insistent în spatele ei. Era o mașină de lux, cineva îi făcea semn cu mâna de la fereastră.

— Lina.

Ea a privit cu atenție. A recunoscut fața de lup a lui Bruno Soccavo, prietenul lui Nino.

— Ce faci aici? a întrebat-o el.

— Locuiesc aici.

Pe moment nu i-a zis mai nimic despre sine, pe vremea aceea erau lucruri dificil de explicat. Nu a vorbit nimic despre Nino și Bruno a făcut la fel. L-a întrebat, în schimb, dacă își luase licența, el i-a spus că hotărâse să nu mai studieze.

— Te-ai căsătorit?

- Da' de unde.
  - Logodit?
  - O zi da, una ba.
  - Ce faci?
  - Nimic, sunt alții care trudesesc pentru mine.
- I-a venit în minte să-l întrebe aproape în joacă:
- Mi-ai da un loc de muncă?
  - Ție? La ce-ți trebuie?
  - Ca să muncesc.
  - Vrei să faci salamuri și mortadele?
  - De ce nu?
  - Și soțul tău?
  - Nu mai am soț. Dar am un copil.

Bruno a observat-o cu atenție ca să înțeleagă dacă glumea. A părut dezorientat, a dat-o cotită.

- Nu e o muncă frumoasă, i-a spus.

Apoi a vorbit mult despre problemele de cuplu în general, despre mama lui care se certa tot timpul cu tatăl lui, despre o relație foarte pasională pe care el personal o avusese recent cu o femeie căsătorită, dar ea îl părăsise. O turuială neobișnuită pentru Bruno, care a invitat-o la bar, continuând să-i vorbească despre el. În cele din urmă, când Lila i-a spus că trebuia să plece, a întrebat-o: — Chiar ți-ai părăsit soțul? Chiar ai un copil?

- Da.

El a ridicat din sprâncene și a notat ceva pe un șervețel.

- Du-te la acest domn, îl găsești dimineața începând de la opt. Și arată-i asta.

Lila a zâmbit stânjenită:

- Șervețelul?

- Da.

- E de-ajuns?

El a făcut semn din cap că da, brusc intimidat de tonul ei sfidător. A murmurat:

- Aia a fost o vară superbă. Ea a spus:
- Și pentru mine.

Despre toate astea am aflat ulterior. Voiam să folosesc imediat adresa din San Giovanni pe care mi-o dăduse Ada, dar și mie mi s-a întâmplat ceva hotărâtor. Într-o dimineață am citit fără niciun chef o scrisoare lungă de la Pietro și, în josul ultimei foi, am găsit câteva rânduri prin care-mi transmitea că-i dăduse mamei lui să citească textul meu (așa îi spunea). Adele îl găsisese atât de bun, că-l dăduse la bătut la mașină și-l trimisese unei edituri milaneze pentru care făcea de ani de zile traduceri. Acolo îl apreciaseră și voiau să-l publice.

Era o dimineață târzie de toamnă, îmi amintesc o lumină gri. Stăteam la masa din bucătărie, aceeași pe care o folosea mama ca să calce rufele. Vechiul fier de călcat freca stofa cu energie, lemnul îmi vibra sub coate. Am privit rândurile acelea îndelung. Am spus încet, în italiană, doar ca să mă conving că era ceva real: — Mamă, aici spune că-mi publică un roman pe care l-am scris.

Mama s-a oprit, a ridicat fierul de pe stofă, l-a așezat pe verticală.

— Ai scris un roman? a întrebat în dialect.

— Cred că da.

— L-ai scris sau nu?

— Da.

— Te plătesc?

— Nu știu.

Am ieșit, am alergat la cafeneaua Solara unde se puteau efectua convorbiri interurbane în puțină tihnă. După destule încercări — Gigliola care îmi striga de la tejghea: „Hai, vorbește“ —, mi-a răspuns Pietro care însă avea de lucru și era pe fugă. A spus că despre povestea aceea nu știa mai mult decât îmi scrisese.

— Tu l-ai citit? am întrebat agitată.

— Da.

— Dar nu te-ai pronunțat.

A mormăit ceva despre timpul puțin, învățatul, obligațiile.

— Cum e?

— Bun.

— Bun și atât?

— Bun. Vorbește cu mama: eu sunt un filolog, nu un literat. Mi-a dat numărul părinților.

— N-am chef să telefonez, mi-e rușine.

Am perceput un pic de nervozitate, rară la el care avea mereu un ton cordial. A spus:

— Ai scris un roman, asumă-ți responsabilitatea.

N-o cunoșteam mai deloc pe Adele Airota, o văzusem cu totul de patru ori și schimbaserăm câteva fraze de conveniență. În tot timpul acela fusesem convinsă că era o mamă de familie înstărită și cultivată — membrii familiei Airota nu vorbeau niciodată despre ei înșiși, în timp ce erau convinși că activitățile lor erau cunoscute de toți, se comportau ca și cum acestea nu interesau pe nimeni — și doar atunci am început să-mi dau seama că avea un loc de muncă, o autoritate. Am sunat agitată, mi-a răspuns menajera, mi-a dat-o la telefon. M-a salutat cu cordialitate, dar mi-a vorbit cu dumneavoastră, i-am vorbit cu dumneavoastră. A spus că la editură erau toți foarte convinși că e o carte bună și, din câte știa, se lucra deja la o schiță de contract.

— Contract?

— Sigur. Aveți angajamente față de alți editori?

— Nu. Dar nici măcar n-am recitat ce am scris.

— Ați făcut o singură versiune, dintr-un foc? m-a întrebat, vag ironică.

— Da.

— Vă asigur că e gata pentru publicare.

— Trebuie să mai lucrez la ea.

— Aveți încredere: nu atingeți o virgulă, e sinceritate, naturalețe și un mister al scrierii pe care-l au doar cărțile adevărate.

A început să mă complimenteze din nou, chiar dacă ironic. A spus că, așa cum știam, nici Eneida nu era cizelată. Mi-a atribuit o lungă ucenicie de scriitoare, a întrebat dacă aveam alte manuscrise la sertar, s-a arătat uimită când i-am mărturisit că era prima chestie pe care o scrisesem vreodată.

— Talent și noroc, a exclamat.

Mi-a mărturisit că se ivise pe neașteptate un gol în planul editorial și romanul meu fusese considerat nu doar foarte bun, ci de-a dreptul providențial. Se gândeau să-l scoată în primăvară.

— Atât de repede?

— Sunteți împotriva?

M-am grăbit să spun nu.

Gigliola, care era în spatele tejghelei și auzise convorbirea, la sfârșit m-a întrebat curioasă:

— Ce se întâmplă?

— Nu știu, am răspuns și am ieșit în grabă.

Am colindat prin cartier copleșită de o fericire sceptică, îmi pocneau tâmplele. Răspunsul pe care i-l dădusem Gigliolei nu fusese un mod

antipatic de a nu-i da apă la moară, chiar nu știam. Ce era cu anunțul acela neașteptat: puține rânduri ale lui Pietro, cuvinte interurbane, nimic adevărat în mod sigur? Și ce era un contract, prevedea bani, prevedea drepturi și obligații, riscam să mă vâr în vreun necaz? Peste câteva zile o să aflu că s-au răzgândit, m-am gândit, cartea n-o să se mai publice. Vor reciti povestea mea, cine a considerat-o bună o va considera acum futilă, cine n-a citit-o niciodată se va enerva pe cine era dispus s-o publice, toți se vor supăra pe Adele Airota și Adele Airota însăși se va răzgândi, se va simți umilită, va da vina pe mine că picase prost, își va convinge fiul să mă părăsească. Am trecut prin fața sediului vechii bibliotecii a cartierului: de cât timp nu pusesem piciorul în ea! Am intrat, era goală, mirosea a praf și plictis. M-am mișcat, neatent, de-a lungul rafturilor, am atins cărți zdrențuite fără să mă uit la titlu, nici la autor, doar ca să trec ușor cu degetele peste ele. Hârtie veche, fire încrețite de bumbac, litere ale alfabetului, cerneală. Volume, cuvânt amețitor. Am căutat Micuțele doamne, l-am găsit. Oare chiar se întâmpla cu adevărat? Era posibil ca mie, mie, să mi se întâmple ceea ce eu și Lila plănuiserăm să facem împreună? Peste câteva luni ar fi devenit hârtie tipărită, cusută, lipită, toată plină de cuvintele mele și pe copertă numele, Elena Greco, eu, punctul de rupere al unui lung lanț de analfabeți, de semianalfabeți, un nume obscur care acum s-ar fi încărcat de lumină pe vecie. Peste câțiva ani — trei, cinci, zece, douăzeci — cartea ar fi ajuns pe acele rafturi, în biblioteca cartierului în care mă născusem, ar fi fost catalogat, oamenii l-ar fi împrumutat ca să înțeleagă ce scrisese fiica portarului. Am auzit apa trasă la closet, am așteptat să apară învățătorul Ferraro, același de când eram o fetiță sânguincioasă: chipul descărnat, mai zbârcit, părul pieptănat în sus, foarte alb, dar tot des pe fruntea îngustă. Iată un om care putea aprecia ceea ce tocmai mi se întâmplase, un om care știa să-mi stimuleze, și încă cum, mintea înflăcărată, pulsația îngrozitoare de la tâmpile. Dar din closet a ieșit un necunoscut, un omuleț rotofei la vreo patruzeci de ani.

— Trebuie să luați cărți? m-a întrebat. Grăbiți-vă, că tocmai închid.

— Îl căutam pe învățătorul Ferraro.

— Ferraro s-a pensionat.

Să mă grăbesc, trebuia să închidă.

Am plecat. Tocmai acum când eram pe cale să devin scriitoare, nu era în tot cartierul nimeni capabil să spună: ce lucru extraordinar ai reușit să faci.

121.

Nu-mi închipuiam că voi primi bani. În schimb, am primit schița contractului și am descoperit că, sigur grație sprijinului Adelei, editura îmi acorda un avans de două sute de mii de lire, o sută când semnam și o sută la predare. Mama a rămas fără răsuflare, nu-i venea să creadă. Tata a spus: „Mie îmi ia luni de zile ca să câștig toți acești bani“. Amândoi au început să se laude prin cartier și în afara lui: fiica noastră a devenit bogată, e scriitoare, se căsătorește cu un profesor de la universitate. Eu am înflorit, n-am mai învățat pentru concursul de la școală. Cum mi-au sosit banii, am cumpărat o rochie, niște farduri, m-am dus pentru prima dată în viața mea la coafor și am plecat la Milano, oraș care mi-era necunoscut.

La gară m-am orientat cu greu. În cele din urmă, am luat metroul bun și am ajuns agitată la ușa editurii. I-am dat o mie de explicații portarului care oricum nu mi le ceruse și care, dimpotrivă, în timp ce vorbeam, a continuat să citească ziarul. Am urcat cu liftul, am ciocănit și am intrat. Sclipea de curățenie acolo. Îmi simțeam capul plin de toate lucrurile învățate și voiam să le etalez ca să demonstrez că, deși eram femeie, chiar dacă se vedea pe mine de unde proveneam, eram o persoană care-și câștigase dreptul de a publica acea carte, și acum, la douăzeci și trei de ani, nimic nimic nimic din mine nu mai putea fi pus la îndoială.

Am fost întâmpinată politicos și dusă din birou în birou. Am vorbit cu redactorul care se ocupa de dactilografierea textului meu, un om bătrân, chel, dar cu un chip foarte plăcut. Am discutat împreună câteva ore, m-a lăudat mult, a pomenit-o deseori cu mult respect pe Adele Airota, mi-a arătat modificările pe care mi le recomanda și mi-a lăsat o copie a textului și a notelor sale. Când m-a salutat, a spus cu un ton grav: — Povestea e frumoasă, o poveste din zilele noastre foarte bine articulată și scrisă într-un mod mereu surprinzător; dar ideea nu e asta: e a treia oară când citesc cartea dumneavoastră și la fiecare pagină e ceva puternic ce nu reușesc să înțeleg de unde vine.

M-am înroșit, i-am mulțumit. Ah, ce fusesem în stare să fac și ce rapid era totul, cum plăceam și cum mă făceam iubită, cum puteam vorbi despre studiile mele, despre locul în care le terminasem, despre teza mea, despre cartea a patra din Eneida: răspundeam cu precizie politicoasă la observații politicoase, mimând la perfecție tonul profesoarei

Galiani, pe al copiilor ei, pe al Mariarosei. O angajată grațioasă și plăcută pe nume Gina m-a întrebat dacă aveam nevoie de un hotel și, când am zis că da, mi-a găsit unul pe strada Garibaldi. Spre marea mea uimire am aflat că totul era pe cheltuiala editurii, fiecare ban pe care l-aș fi dat pe mâncare, chiar și biletele de tren. Gina mi-a zis să prezint o notă a cheltuielilor, urmau să-mi fie rambursate, și m-a rugat s-o salut din partea ei pe Adele.

— Mi-a telefonat, a spus, ține mult la dumneavoastră.

A doua zi am plecat spre Pisa, voiam să-l îmbrățișez pe Pietro. În tren, am evaluat, una câte una, notele redactorului și, satisfăcută, am văzut cartea mea cu ochii celui care-o lăuda și își dădea silința s-o facă și mai frumoasă. Am ajuns la destinație foarte mulțumită de mine. Logodnicul meu mi-a găsit să dorm acasă la o asistentă de literatură greacă mai în vârstă pe care o cunoșteam și eu. Seara m-a invitat la cină și, pe neașteptate, mi-a arătat textul meu dactilografiat. Avea și el o copie și făcuse niște note, ne-am uitat peste ele împreună, una câte una. Aveau amprenta obișnuitei lui rigori și priveau mai ales lexicul.

— O să mă gândesc, am spus, mulțumindu-i.

După cină, ne-am retras pe o pajistă. La finalul unei obositoare giugiuleli în frig, încurcați de paltoane și pulovere de lână, mi-a cerut să editez cu grijă paginile în care protagonistă își pierdea virginitatea pe plajă. Am spus perplexă: — E un moment important.

— Ai zis tu însăși că sunt pagini un pic cam îndrăznețe.

— La editură nu au avut obiecții.

— Urmează să-ți vorbească despre asta.

M-am enervat, i-am spus că voi reflecta și la asta și a doua zi am plecat la Napoli, prost dispusă. Dacă paginile aceluia episod îl tulburau pe Pietro, care era un tânăr care citise mult, care scrisese o carte despre riturile bahice, ce ar fi spus mama și tata, frații mei, cartierul dacă le-ar fi citit? În tren am lucrat cu înverșunare asupra textului, ținând cont de observațiile redactorului, de cele ale lui Pietro și ce puteam șterge, am șters. Voiam să fie bună cartea, să nu displacă nimănui. Mă îndoiam că aș fi scris vreodată alta.

Cum am ajuns acasă am primit o veste proastă. Mama, convinsă că era un drept al ei să se uite în corespondența mea când eram absentă, deschisese un pachet care venisea de la Potenza. În pachet găsisese câteva dintre caietele mele din clasele primare și un bilet al surorii învățătoarei Oliviero. Învățătoarea, se citea în bilet, murise împăcată cu sine în urmă cu douăzeci de zile. Își amintise adesea de mine, în ultima perioadă, și lăsase cu limbă de moarte să-mi fie restituite câteva caiete din clasele primare, pe care le păstrase ca amintire. M-am emoționat mai mult decât sora mea, Elisa, care plângea fără consolare de ore întregi. Chestia a enervat-o pe mama, care mai întâi a urlat la fiica mai mică și apoi, pentru ca eu, fiica ei mai mare, să aud bine, a comentat cu voce ridicată: — Cretina aia s-a crezut mereu mai mamă decât mine.

Toată ziua m-am gândit la Oliviero și la cât de mândră ar fi fost să știe de diploma mea luată cu cele mai mari note, de cartea pe care mă pregăteam s-o public. Când s-au dus toți la culcare, m-am închis în bucătăria tăcută și am răsfoit, unul după altul, caietele. Ce bine mă instruisese învățătoarea, ce caligrafie mă învățase. Păcat că mâna adultă o micșorase, că viteza simplificase literele. M-au făcut să zâmbesc greșelile de ortografie însemnate cu linii furioase, acei bine, excelent pe care îi scria ingenios pe margine când găsea o formulare frumoasă sau soluția corectă la o problemă grea, notele întotdeauna mari pe care mi le dăduse. Îmi fusese, într-adevăr, mai mamă decât mama? De ceva vreme încoace nu mai eram sigură de asta. Dar reușise să imagineze pentru mine un drum pe care mama nu fusese în stare să-l imagineze și mă obligase să-l parcurg. Pentru asta îi eram recunoscătoare.

Tocmai puneam deoparte pachetul ca să mă duc la culcare când mi-am dat seama că la mijlocul unuia dintre caiete era un mic fascicul firav, vreo zece foi în pătrățele prinse cu un bold și îndoite. Am simțit un gol neașteptat în piept, am recunoscut La fata blu, povestea pe care Lila o scrisese cu mulți ani în urmă, câți?, treisprezece, paisprezece? Cât îmi plăcuse coperta colorată cu pasteluri, literele bine desenate ale titlului: pe vremea aceea o considerasem o carte adevărată și fusesem invidioasă. Am deschis fasciculul la mijloc. Boldul ruginise, lăsase pe hârtie urma sa cafenie. Mi-am dat seama cu uimire că învățătoarea scrisese pe marginea unei fraze: foarte frumos. Deci o citise? Deci îi plăcuse? Am întors paginile una după alta, erau pline de ai ei excelent, bine, foarte bine. M-am enervat. Vrajitoare bătrână, m-am gândit, de ce nu ne-ai zis că îți plăcuse, de ce i-ai negat Lilei acea satisfacție? Ce te- a împins să te lupți pentru educația mea și pentru a ei nu? E de ajuns să-ți justifice

atitudinea refuzul cârpaciului de a-și lăsa fiica să dea examenul de admitere? Ce nemulțumiri personale aveai în cap și le-ai descărcat asupra ei? Am început să citesc La fata blu de la primele cuvinte, alergând peste cerneala decolorată, grafia atât de asemănătoare cu a mea de atunci. Dar deja la prima pagină am început să simt un rău de la stomac și, curând, m-am acoperit de sudoare. Doar la sfârșit, însă, am recunoscut ce înțelesesem deja după câteva rânduri. Păginițele infantile ale Lilei erau sufletul secret al cărții mele. Cine ar fi dorit să știe ce îi dădea căldură și de unde se naștea firul robust, dar invizibil, care lipea frazele, ar fi trebuit să înceapă cu fasciculul unei fete, zece păginițe de caiet, cu boldul ruginit, cu coperta colorată vioi, titlul și fără nicio semnătură.

123.

N-am dormit toată noaptea, am așteptat să se facă zi. Lunga ostilitate față de Lila s-a topit brusc, ce îi luasem eu mi s-a părut mult mai mult decât putuse ea vreodată să-mi ia mie. Am hotărât să mă duc imediat la San Giovanni a Teduccio. Voiam să-i înapoiez La fata blu, să-i arăt caietele mele, să le răsfoim împreună, să ne bucurăm de comentariile învățătoarei. Dar simțeam mai ales nevoia să stau lângă ea și să-i spun: vezi cum am fost de armonizate, una în două, două în una, și să-i dovedesc cu rigoarea pe care mi se părea că o dobândisem la Școala Normală, cu înverșunarea filologică pe care o învățasem de la Pietro, cum cartea ei de fetiță înfipsese rădăcini atât de adânci în mintea mea, încât crease în decursul anilor o altă carte. O carte diferită, matură, a mea, fără să pot face abstracție de a ei, de fanteziile pe care le elaboraserăm împreună în curtea jocurilor noastre, ea și cu mine neîntrerupt, formate, deformate, reformate. Îmi doream s-o îmbrățișez, s-o sărut și să-i spun: Lila, de acum încolo, orice ni se întâmplă mie sau ție, nu trebuie să ne mai pierdem.

Dar a fost o dimineață ostilă, mi s-a părut că orașul face tot posibilul ca să se pună între mine și ea. Am luat un autobuz foarte aglomerat care se ducea spre Marina, am călătorit presată în mod insuportabil de corpuri mizerabile. Am urcat într-un alt autobuz și mai înțesat, am greșit direcția. Am coborât șifonată, ciufulită, am remediat greșeala după o lungă

așteptare și multă furie. Deplasarea aia scurtă prin Napoli m-a epuizat. La ce serveau anii de gimnaziu, de liceu, de Școală Normală în orașul acela? Ca să ajung la San Giovanni am fost nevoită, prin forța lucrurilor, să regresez, ca și cum Lila s-ar fi dus să locuiască nu pe o stradă, într-o piață, ci pe un râuleț din trecut, înainte să mergem la școală, într-un timp sumbru fără reguli și fără respect. Am recurs la cel mai violent dialect de cartier, am înjurat, am fost înjurată, am amenințat, am fost batjocorită, am răspuns la rîndul meu batjocorind, o artă perversă cu care eram deprinsă. Napoli îmi folosise mult la Pisa, dar Pisa nu folosea la Napoli, era o piedică. Bunele maniere, vocea și aspectul îngrijite, îmbulzeala din minte și de pe limbă a celor învățate din cărți erau toate indicii imediate de slăbiciune care mă făceau o pradă sigură, dintre cele care nu se zvârcolesc. În autobuzele și pe străzile spre San Giovanni am amestecat vechiul meu talent de a nu mai fi o persoană blândă la momentul potrivit cu mândria noului meu statut: aveam o diplomă summa cum laude, luasem prânzul împreună cu profesorul Airota, eram logodită cu fiul lui, depusesem câțiva bani la Poștă, la Milano eram apreciată de persoane respectabile; cum își permiteau oamenii ăștia de rahat? Am simțit în mine o putere care nu se mai potrivea cu formula prefă-te că nu se întâmplă nimic, care, în general, te ajută să supraviețuiești în cartier și în afara lui. Când în înghesuială am simțit pe trupul meu de mai multe ori mâinile bărbaților, mi-am atribuit dreptul sacru la furie și am reacționat cu urlete de dispreț, am spus cuvinte imposibil de redat, ca acelea pe care știa să le spună mama și, mai ales, Lila. Am exagerat în asemenea măsură, încât, când am coborât din autobuz, am fost sigură că cineva va sări jos odată cu mine și mă va omorî.

Nu s-a întâmplat, dar m-am îndepărtat oricum, cu furie și teamă. Leșisem din casă chiar prea aranjată, acum mă simțeam într-o stare jalnică și pe dinafară, și pe dinăuntru.

Am încercat să mă recompun, mi-am spus: calmează-te, aproape că ai ajuns. M-am adresat trecătorilor pentru informații. Am înaintat pe bulevardul San Giovanni a Teduccio cu vântul înghețat în față, mi s-a părut un canal gălbui cu pereții zgâriați, cu deschideri negre, murdărie. Am umblat fără rost, dezorientată de informații cordiale atât de pline de detalii, încât se dovedeau inutile. În sfârșit, am găsit strada, ușa blocului. Am urcat pe niște scări murdare, în urma unui miros puternic de usturoi, a unor voci de copii. O femeie foarte grasă cu un tricou verde a apărut într-o ușă deja deschisă, m-a văzut și mi-a strigat: — Pe cine căutați?

— Carracci, am spus.

Dar, văzând-o nedumerită, m-am corectat imediat:

— Scanno, numele de familie al lui Enzo. Și iarăși, fără să mă întrerup:

— Cerullo.

Atunci femeia a repetat Cerullo și a zis ridicând un braț gros:

— Mai sus.

Am mulțumit, am trecut mai departe, în timp ce ea a apărut la balustradă și, privind în sus, a urlat:

— Titì, e una care o caută pe Lina, vine sus.

Lina. Aici, în gura unor străine, în acest loc. Mi-am dat seama abia atunci că o aveam în minte pe Lila așa cum o văzusem ultima dată, în apartamentul din cartierul nou, în ordinea care deși, plină de anxietate, părea de-acum fundalul vieții ei, mobilele, frigiderul, televizorul, copilul foarte îngrijit, ea însăși cu aspectul ei cu siguranță încercat, dar încă de tânără doamnă înstărită. Nu știam nimic, în momentul acela, cum trăia, ce făcea. Discuția se oprise la părăsirea soțului, la faptul incredibil că lăsase în urmă o casă frumoasă și banii și plecase cu Enzo Scanno. Nu știam de întâlnirea cu Soccavo. De aceea plecasem din cartier cu certitudinea că o voi găsi într-o casă nouă, printre cărți deschise și jocuri instructive pentru copil sau cel mult, pentru moment, ieșită la cumpărături. Și așezasem mecanic, din lene, ca să nu simt jena, acele imagini într- un toponim, San Giovanni a Teduccio, după Granili, în capătul Marinei. Așa că am urcat cu acea așteptare. M-am gândit: am reușit, în sfârșit, iată-mă la destinație. Astfel am ajuns la Titina, o femeie tânără cu o fetiță în brațe care plângea liniștită, hohote ușoare, cu mucii care-i coborau pe buza de sus din nările roșii de frig și alte două fetițe lipite de fuste, una pe fiecare parte.

Titina și-a îndreptat privirea spre ușa din față, închisă.

— Lina nu e, a zis ostilă.

— Nici Enzo?

— Nu.

— A dus copilul la plimbare?

— Cine sunteți?

— Mă numesc Elena Greco, sunt o prietenă.

— Și nu-l recunoașteți pe Rinuccio? Rinù, tu ai văzut-o vreodată pe domnișoara asta?

I-a dat o palmă ușoară unuia dintre copiii care stăteau într-o parte, și abia atunci l-am recunoscut. Copilul mi-a zâmbit, a spus în italiană: — Bună, mătușă Lenù. Mama se întoarce în seara asta la opt.

L- am ridicat, l-am îmbrățișat, l-am lăudat pentru cât era de frumos și

pentru cât de bine vorbea.

— E foarte priceput, a recunoscut Titina, s-a născut profesor.

Din acel moment a renunțat la orice ostilitate față de mine, m-a invitat să intru în casă. Pe holul întunecat m-am împiedicat în ceva ce aparținea sigur copiilor. Bucătăria era în dezordine, fiecare lucru era cufundat într-o lumină cenușie. La mașina de cusut era niște material încă în lucru, și în jur și pe jos alte materiale de diferite culori. Titina a încercat cu o neașteptată jenă să așeze în ordine, apoi a renunțat și mi-a făcut cafeaua, continuând să-și țină fiica în brațe. Eu l-am luat pe Rinuccio pe genunchi, i-am pus întrebări tâmpite la care el a răspuns cu resemnare vioaie. Femeia între timp m-a pus la curent în legătură cu Lila și Enzo.

— Ea, a spus, face salamuri la Soccavo.

Am fost mirată, abia atunci mi-am amintit de Bruno.

— Soccavo, cel cu salamurile?

— Soccavo, da.

— Îl cunosc.

— Nu-s oameni buni.

— Îl cunosc pe fiu.

— Bunic, tată și fiu, același rahat. Au făcut bani și au uitat de vremea când erau niște coate-goale.

Am întrebat de Enzo. A spus că muncea la locomotoare, a folosit expresia aceea și am înțeles repede că ea credea că el și Lila sunt căsătoriți, pentru că l-a numit pe Enzo, cu simpatie și respect, „domnul Cerullo“.

— Când se întoarce Lina?

— Diseară.

— Și copilul?

— Stă cu mine, mănâncă, se joacă, face totul aici.

Călătoria nu se terminase, deci: eu mă apropiam, Lila se îndepărta. Am întrebat:

— Cât îmi ia să ajung pe jos la fabrică?

— Douăzeci de minute.

Titina mi-a dat indicații pe care le-am notat pe o foaie. Între timp, Rinuccio a întrebat bine-crescut:

— Pot să mă duc să mă joc, mătușă?

A așteptat să spun da, a alergat pe hol la celălalt copil și imediat l-am auzit strigând o înjurătură urâtă în dialect. Femeia mi-a aruncat o privire stânjenită și a urlat din bucătărie, în italiană: — Rino, nu se spun cuvintele urâte, vezi că vin acolo și-ți dau na- na la mânuțe.

I-am zâmbit și mi-a revenit în minte călătoria cu autobuzul. Na- na la mânuțe și mie, m-am gândit, mă găsesc în aceeași condiție cu a lui Rinuccio. Pentru că cearta de pe hol nu înceta, a trebuit să dăm fuga acolo. Cei doi copii se băteau între zgomote de obiecte pe care și le aruncau și urlete teribile.

124.

Am ajuns în zona fabricii Soccavo pe o potecă de pământ bătătorit, printre gunoaie de toate tipurile. Un fir de fum negru se ițea pe cerul înghețat. Deja înainte să văd gardul am simțit un miros de grăsime animală amestecat cu lemne arse care m-a îngrețoșat. Paznicul a spus, arogant, că nu se venea în vizită la prietenuțe în timpul programului de lucru. Am cerut să vorbesc cu Bruno Soccavo. Și-a schimbat tonul, a bombănit că Bruno nu venea la fabrică aproape niciodată. Sunați-l acasă, am replicat. S-a jenat, a spus că nu putea să-l deranjeze fără motiv.

— Dacă nu sunați dumneavoastră, i-am răspuns, mă duc să caut un telefon și o fac eu.

M-a privit pieziș, nu știa ce să facă. A trecut unul pe bicicletă, a frânat, i-a zis ceva obscen în dialect. Paznicul a părut ușurat să-l vadă. A început să discute cu el de parcă eu n-aș mai fi existat.

În mijlocul curții ardea un foc. Am trecut pe lângă el, iar flacăra a tăiat aerul rece câteva secunde. Am ajuns la o clădire joasă de culoare galbenă, am împins o ușă grea și am intrat. Mirosul de grăsime, care era deja intens afară, mi s-a părut insuportabil. M-am intersectat cu o fată în mod vizibil furioasă, care-și aranja părul cu gesturi agitate. I-am zis vă rog, a trecut mai departe cu capul plecat, a făcut trei sau patru pași, s-a oprit.

— Ce e? a întrebat nepoliticoasă.

— O caut pe una care se cheamă Cerullo.

— Lina?

— Da.

— Vezi la umplere.

Am întrebat unde era, nu mi-a răspuns, a plecat. Am împins o altă ușă. M-a izbit o căldură care a făcut mirosul de grăsime și mai grețos. Spațiul era larg, erau bazine pline-ochi cu o apă lăptoasă în care pluteau, printre

vapori, corpuri închise la culoare mișcate de siluete lente, curbate, muncitori cufundați până la șolduri. N-am văzut-o pe Lila. L-am întrebat pe unul care, întins pe podeaua din pavele care era o mocirlă, se străduia să repara un tub: — Știți unde o găsesc pe Lina?

— Cerullo?

— Cerullo.

— La amestecare.

— Mi-au zis la umplere.

— Atunci de ce mă întrebați dacă știți?

— Amestecarea unde e?

— Drept în fața dumneavoastră.

— Și umplerea?

— La dreapta. Dacă n-o găsiți acolo, uitați-vă la dezosare. Sau la camerele frigorifice. O mută mereu.

— De ce?

A zâmbit strâmb.

— E prietena dumneavoastră?

— Da.

— Atunci s-o lăsăm baltă.

— Spuneți-mi.

— Nu vă supărați?

— Nu.

— E una care te scoate din sărite.

Am urmat indicațiile și nimeni nu m-a oprit. Muncitorii și muncitoarele mi-au părut închiși într-o indiferență încruntată, chiar și când râdeau sau își strigau înjurături păreau desprinși de propriile lor râsete, de voci, de murdăria pe care o manipulau, de duhoare. M-am strecurat printre muncitoare în halate albastre care lucrau carnea, cu bonete pe cap: mașinile scoteau un zgomot de fierărie și un amestec de materie moale, tocată, umplută. Dar Lila nu era acolo. Și n-am văzut-o nici unde băgau în mațe pastă roz amestecată cu cuburi de grăsime, nici unde, cu niște cuțitașe ascuțite, descărnau, dezosau, tăiau, folosind lamele cu o frenezie periculoasă. Am găsit-o, în schimb, la camerele frigorifice. A ieșit dintr-un frigider împreună cu un fel de adiere albă. Căra pe umăr, ajutată de un individ de statură joasă, un bloc roșiatic de carne congelată. A pus-o pe căruț și ea a dat să intre din nou în ger. I-am văzut imediat o mână bandajată.

— Lila.

S-a întors precaută, m-a privit fix, nesigură.

— Ce faci aici? a spus.

Avea ochii febrili, obraji erau mai scobiți ca de obicei și totuși părea solidă, înaltă. Purta și ea un halat albastru, dar îmbrăcat peste un fel de palton lung, și în picioare avea ghete militarești. Voiam s-o îmbrățișez, dar n-am îndrăznit: mă temeam, nu știu de ce, că o să mi se fărâmițeze în brațe. Ea a fost cea care, în schimb, m-a strâns în brațe pentru câteva clipe foarte lungi. Am simțit pe ea materialul umed care emana un miros și mai supărător decât cel pe care-l degaja spațiul din jurul nostru.

— Vino, a spus, să ieșim de aici, și a strigat la cel care muncea cu ea: Două minute.

M-a tras într-un colț.

— Cum m-ai găsit?

— Am intrat.

— Și te-au lăsat să treci?

— Am zis că te caut și că sunt o prietenă a lui Bruno.

— Bravo, așa vor trage concluzia că i-o sug fiului patronului și mă vor lăsa puțin în pace.

— Ce zici?

— Așa merg treburile.

— Aici?

— Peste tot. Ai absolvit?

— Da. Dar s-a întâmplat un lucru și mai frumos, Lila. Am scris un roman și va fi publicat în aprilie.

Avea o culoare cenușie, părea golită de sânge și totuși s-a înroșit. I-am văzut roșeața urcându-i pe gât, pe obraji, până la marginea ochilor, astfel că i-a strâns ca și cum s-ar fi temut că văpaia o să-i ardă pupilele. Apoi mi-a luat o mână și mi-a sărutat-o mai întâi pe dos și apoi în palmă.

— Mă bucur pentru tine, a murmurat.

Dar eu pe moment am acordat prea puțină atenție afecțiunii gestului. M-au impresionat umflătura mâinilor și rănilor, tăieturi vechi și noi, una proaspătă pe degetul mare de la mâna stângă, inflamată pe margini, și mi-am imaginat că sub bandajul mâinii drepte avea o tăietură și mai urâtă.

— Ce ți-ai făcut?

S-a retras imediat și și-a băgat mâinile în buzunar.

— Nimic. Când dezosezi carnea, îți distrugi degetele.

— Dezosezi carnea?

— Mă pun unde le place lor.

— Vorbește cu Bruno.

— Bruno e cel mai mare nenorocit dintre toți. Apare aici doar ca să vadă pe care dintre noi o poate fute unde se maturează carnea.

— Lila.

— Țsta e adevărul.

— Te simți rău?

— Mă simt foarte bine. Aici la camerele frigorifice îmi dau chiar și zece lire în plus pe oră ca despăgubire pentru frig.

Bărbatul a strigat:

— Cerù, cele două minute au trecut.

— Gata, vin, a spus ea. Am murmurat:

— A murit învățătoarea Oliviero. A ridicat din umeri, a spus:

— Era bolnavă, trebuia să se întâmple asta.

Am adăugat în grabă, pentru că am văzut că bărbatul de lângă cărucior începea să se enerveze:

— Mi-a trimis La fata blu.

— Ce e La fata blu?

M-am uitat la ea ca să înțeleg dacă era adevărat că nu-și amintea și mi s-a părut sinceră.

— Cartea pe care ai scris-o tu la zece ani.

— Carte?

— Așa îi spuneam noi.

Lila a strâns buzele și a clătinat din cap. Era alarmată, se temea de necazuri la muncă, dar în prezența mea juca rolul cuiva care își vede de treaba ei. Trebuie să plec, m-am gândit. Ea a spus: — A trecut o grămadă de timp de atunci, și au cuprins-o fiorii.

— Ai febră?

— Nici vorbă.

Am căutat paginile în geantă, i le-am întins. Le-a luat, le-a recunoscut, dar n-a arătat nicio emoție.

— Eram o fetiță îngâmfată, a mormăit. M-am grăbit s-o contrazic.

— Povestea, i-am spus, e și astăzi foarte frumoasă. Am recitit-o și am descoperit că am avut-o mereu în minte fără să-mi dau seama de asta. De acolo vine cartea mea.

— De la prostia asta? A râs tare, nervoasă.

— Atunci cine ți-a tipărit-o e nebun. Bărbatul a urlat la ea:

— Aștept, Cerù.

— Ești un pisălog, a răspuns ea.

A pus în buzunar foile și m-a luat de braț. Am mers spre ieșire. M-am gândit la cum mă aranjasesm pentru ea și cât fusese de obositor să ajung

în locul acela. Îmi imaginasem plânsete, mărturisiri, discuții, o frumoasă dimineată, plină de confesiuni și reconciliere. În schimb, iată-ne la această plimbare braț la braț, ea înfocată, murdară, cu răni, eu travestită într-o domnișoară de familie bună. I-am spus că Rinuccio era superb și foarte inteligent. Am lăudat-o pe vecina ei și am întrebat-o de Enzo. A fost bucuroasă că m-a plăcut copilul, a lăudat-o la rândul ei pe vecină. Dar faptul că l-am pomenit pe Enzo a însuflețit-o, a devenit guralivă.

— E amabil, a spus, e bun, nu-i e frică de nimic, e foarte inteligent și noaptea învață, știe o groază de lucruri.

N-o auzisem niciodată vorbind despre nimeni în felul acela. Am întrebat:

— Ce învață?

— Matematică.

— Enzo?

— Da. A citit o chestie despre calculatoarele electronice, sau a văzut o reclamă, nu știu, și a devenit pasionat. A spus că un calculator nu e cum vezi la cinema, tot numai becuțe colorate care se aprind și se sting făcând bip. A spus că e o chestiune de limbaje.

— Limbaje?

Mi-a aruncat privirea aceea pe care i-o cunoșteam bine.

— Nu limbaje pentru a scrie romane, a spus și m-a deranjat tonul depreciativ cu care a pronunțat cuvântul romane, m-a deranjat râsetul care a urmat. Sunt limbaje de programare. Seara, după ce copilul adoarme, Enzo începe să studieze.

Avea buza de jos uscată, crăpată de frig, chipul distrus de oboseală. Am înțeles că, în ciuda persoanei a treia singular, nu numai Enzo devenise pasionat de treaba aia.

— Și tu ce faci?

— Îi țin companie: el e obosit și de unul singur îi vine să doarmă. Împreună, în schimb, devine frumos, unul zice ceva, altul altceva. Știi ce sunt schemele bloc?

Am clătinat din cap. Atunci ochii i s-au făcut foarte mici, mi-a dat drumul la braț și a început să vorbească pentru a mă face părtașă la noua ei pasiune. În curte, între mirosul focului și cel apăsător al grăsimilor animale, al cărnii, al nervilor, această Lila acoperită cu un palton, dar și înfășurată într-un șorț albastru, mâinile tăiate, ciufulită, foarte palidă, fără urmă de machiaj și-a recăpătat viața și energia. A vorbit despre reducerea oricărui lucru la alternativa adevărat-fals, despre algebra booleană și despre multe alte lucruri de care nu știam nimic. Și totuși, cuvintele ei, ca de obicei, au reușit să mă sugestioneze. În timp ce

vorbea, am văzut casa foarte săracă noaptea, copilul care dormea în cealaltă cameră; l-am văzut pe Enzo stând pe pat, istovit de truda la locomotoarele cine știe cărei fabrici; am văzut-o pe ea însăși, după ziua la bazinele de coacere sau la dezosare sau la camerele frigorifice la minus 20 de grade, stând cu el pe cuvertură. l-am văzut pe amândoi în lumina formidabilă a sacrificiului somnului, le-am auzit vocile: făceau exerciții cu scheme bloc, încercau să curețe lumea de superfluu, schematizau acțiunile fiecărei zile conform celor două valori de adevăr: zero și unu. Cuvinte obscure în camera mizerabilă, șoptite ca să nu-l trezească pe Rinuccio. Am înțeles că ajunsesem până acolo plină de mândrie și mi-am dat seama — cu bună credință, desigur, cu afecțiune — că făcusem toată călătoria aceea mai ales ca să-i arăt ce pierduse ea și ce câștigasem eu. Dar ea își dăduse seama de asta încă de când apărusem în fața ei și acum, riscând conflicte cu colegii de muncă și sancțiuni, reacționa explicându-mi de fapt că nu câștigasem nimic, că pe lume nu era nimic de câștigat, că viața ei era plină de aventuri diferite și fără criterii, exact ca a mea, și că timpul pur și simplu trecea fără niciun sens și era frumos doar să te vezi din când în când ca să auzi sunetul nebunesc al minții uneia dintre noi răsunând în sunetul nebunesc al minții celeilalte.

— Îți place să trăiești cu el?

— Da.

— O să faceți copii?

A avut o grimasă de prefăcut amuzament.

— Nu suntem împreună.

— Nu?

— Nu, n-am chef.

— Și el?

— Așteaptă.

— Poate că-l simți ca pe un frate.

— Nu, îmi place.

— Și atunci?

— Nu știu.

Ne-am oprit lângă foc și ea a făcut semn spre paznic.

— Fii atentă la ăla, a spus, când ieși, e capabil să te acuze că ai furat o mortadelă doar ca să te percheziționeze și să-ți pună mâinile peste tot.

Ne-am îmbrățișat, ne-am sărutat. l-am spus că am s-o caut din nou, că nu voiam s-o pierd și eram sinceră. A zâmbit și a murmurat:

— Da, nici eu nu vreau să te pierd. Am simțit că și ea era sinceră.

M-am îndepărtat foarte agitată. Mi-era greu să mă despart de ea, dar aveam și vechea convingere că, fără ea, nimic cu adevărat important nu mi se va întâmpla. Totuși simțeam nevoia să fug ca să nu mai am în nas putoarea de grăsime pe care o căra cu ea. După câțiva pași grăbiți n-am rezistat, m-am întors să-mi iau din nou la revedere de la ea. Am văzut-o stând nemișcată lângă foc, fără forme de femeie în îmbrăcămintea aceea a ei, în timp ce răsfoia paginile cu La fata blu. Brusc le-a aruncat în foc.

125.

Nu-i spusese nici despre ce era cartea mea, nici când urma să ajungă în librării. Nu-i spusese nici măcar de Pietro, de planul de a ne căsători peste câțiva ani. Traiul ei mă copleșise și am avut nevoie de zile întregi ca să redau contururi clare și consistență vieții mele. Ceea ce m-a redat definitiv mie însămi — dar cine mai eram? — au fost corecturile cărții: o sută treizeci și nouă de pagini, pe hârtie groasă, cuvintele caietului, fixate de scrisul meu, care-mi deveniseră plăcut de străine grație caracterelor tipografice.

Am petrecut ore fericite citind, recitind, corectând. Afară era frig și un vânt geros se strecura prin golurile de la tocurile ferestrelor. Stăteam la masă în bucătărie împreună cu Gianni și Elisa care învățau. Mama muncea ca un rob în jurul nostru, dar cu o surprinzătoare grijă, ca să nu deranjeze.

Curând m-am dus din nou la Milano. Cu acea ocazie mi-am permis, pentru prima dată în viața mea, un taxi. Redactorul chel, la sfârșitul unei zile întregi de muncă petrecută ca să analizăm ultimele corecturi, mi-a spus: „Vă chem un taxi“, și n-am putut să-i spun nu. Așa s-a întâmplat că atunci când de la Milano m-am dus la Pisa, la gară m-am uitat în jur și m-am gândit: de ce nu, să facem pe marea doamnă încă o dată. Și tentația s-a arătat din nou când m-am întors la Napoli, în haosul din Piața Garibaldi. Mi-ar fi plăcut să ajung în cartier cu taxiul, stând comod pe bancheta din spate, cu un șofer la dispoziția mea care, odată ajunsă la poartă, urma să-mi deschidă portiera. În schimb, m-am întors acasă cu autobuzul, nu m-am simțit în stare. Dar probabil că aveam ceva ce mă făcea diferită, pentru că atunci când am salutat-o pe Ada care-și plimba fetița, ea m-a privit distrată și a trecut mai departe. Însă apoi s-a oprit, s-a

întors și mi-a spus:

— Ce bine arăți, nu te-am recunoscut, pari alta.

Pe moment am fost bucuroasă, dar apoi mi-a părut rău. Ce folos aș fi putut trage din a deveni altă persoană? Voiam să rămân eu, legată de Lila, de curte, de păpușile pierdute, de don Achille, de tot. Era singurul mod de a simți intens ce mi se întâmpla. Pe de altă parte, e dificil să rezisti la transformări. În acea perioadă, fără voia mea, m-am schimbat mai mult decât în anii petrecuți la Pisa. În primăvară a apărut cartea, care mult mai mult decât diploma mi-a dat o nouă identitate. Când le-am arătat un exemplar mamei, tatălui, fraților, l-au trecut de la unul la altul în tăcere, dar fără să-l răsfoiască. Priveau fix coperta, zâmbind nesigur, parcă erau niște agenți de poliție în fața unui act fals. Tata a spus: — E numele meu, dar a vorbit nemulțumit, ca și cum pe neașteptate, în loc să fie mândru de mine, ar fi descoperit că-i furasem bani din buzunare.

Apoi au trecut zilele, au apărut primele recenzii. Le-am parcurs cu neliniște, rănită de fiecare aluzie, chiar și ușoară, critică. Le-am citit cu voce tare întregii familii pe cele mai binevoitoare, tata s-a înseninat. Elisa a spus arogantă: — Trebuia să te semnezi Lenuccia, Elena e scârbos.

În acele zile agitate mama a cumpărat un album fotografic și a început să lipească în el tot ce se scria bine despre mine. Într-o dimineață m-a întrebat: — Cum îl cheamă pe logodnicul tău?

Știa, dar avea ceva în minte și ca să mi-o comunice voia să pornească de acolo.

— Pietro Airola.

— Deci pe tine o să te cheme Airola.

— Da.

— Și dacă o să faci altă carte, pe copertă va scrie Airola?

— Nu.

— De ce?

— Pentru că-mi place Elena Greco.

— Și mie, a spus.

Dar nu m-a citit niciodată. Și nu m-a citit nici tata, nu m-au citit nici Peppe, Gianni, Elisa, în principiu, nu m-a citit nimeni din cartier. Într-o dimineață a venit un fotograf, m-a ținut două ore mai întâi în părculeț, apoi pe șosea, apoi la intrarea în tunel ca să-mi facă poze. Pe urmă a apărut una în Il Mattino, m-am așteptat ca trecătorii să mă oprească pe stradă, ca din curiozitate să mă citească. În schimb, nimeni, nici măcar Alfonso, Ada, Carmen, Gigliola, Michele Solara, căruia nu-i era complet străin alfabetul ca fratelui lui, Marcello, nu mi-a zis niciodată, cu prima

ocazie: cartea ta e frumoasă sau, ce știu eu, cartea ta e urâtă. Mă salutau doar călduros și treceau mai departe.

Am avut de-a face pentru prima dată cu niște cititori într-o librărie din Milano. Întâlnirea, am aflat curând, fusese în mod insistent dorită de Adele Airota, care urmărea de departe traseul cărții și venise special de la Genova cu acea ocazie. A trecut pe la mine, la hotel, mi-a ținut companie toată după-amiaza și a încercat cu discreție să mă liniștească. Aveam un tremur al mâinilor care nu dispărea, aveam dificultăți în exprimare, îmi simțeam gura amară. Eram, mai ales, supărată pe Pietro care rămăsese la Pisa, era ocupat. Mariarosa, în schimb, care locuia la Milano, a dat o fugă, bucuroasă, înainte de întâlnire, apoi a trebuit să plece.

M-am dus la librărie foarte speriată. Am găsit mica sală plină, am intrat cu privirea în pământ. Simțeam că leșin de emoție. Adele i-a salutat pe mulți dintre cei prezenți, erau prieteni și cunoscuți de- ai ei. S-a așezat în primul rând, mi-a aruncat priviri încurajatoare și s-a răsucit uneori să șușotească cu o doamnă de aceeași vârstă cu ea care stătea în spatele ei. Până în acel moment vorbisem în public doar de două ori, obligată de Franco, iar publicul era format din șase sau șapte colegi de-ai lui care zâmbeau înțelegători. Acum situația era diferită. Aveam în față vreo patruzeci de străini cu un aer elegant și cultivat care mă fixau în tăcere, cu o privire lipsită de simpatie, în mare parte constrânși de prestigiul familiei Airota să stea acolo. Voiam să mă ridic și să fug.

Dar ritualul a început. Un bătrân critic, profesor universitar la vremea aceea foarte stimat, a spus tot binele posibil despre cartea mea. N-am înțeles nimic din discursul lui, m-am gândit doar la ce aș fi dorit să spun eu. Mă frământam pe scaun, mă durea burta. Lumea dispăruse, în dezordine, și eu nu reușeam să găsesc în mine puterea s-o chem înapoi și s-o pun la loc în ordine. Oricum, m-am prefăcut a fi dezinvoltă. Când mi-a venit rândul, am vorbit fără să știu bine ce spun, am vorbit ca să nu tac și am gesticulat prea mult, am expus prea multe cunoștințe literare, am etalat prea mult cultura mea clasică. Apoi s-a lăsat tăcerea.

Ce credeau despre mine persoanele pe care le aveam în față? Cum aprecia intervenția mea criticul și profesorul de lângă mine? Și Adele, în spatele aerului ei de femeie îngăduitoare, regreta că mă susținuse? Când m-am uitat la ea, mi-am dat seama imediat că o imploram din ochi să-mi dea un semn de aprobare și m-am rușinat. Între timp, profesorul de lângă mine mi-a atins un braț, voind parcă să mă liniștească și a cerut publicului să intervină. Mulți s-au uitat fix la genunchii lor și la podea,

stânjeniți. Primul care a vorbit a fost un domn matur cu ochelari groși, foarte cunoscut celor prezenți, dar mie nu. Doar auzindu-i vocea, Adele s-a strâmbat enervată. Bărbatul a vorbit îndelung despre decadența activității editoriale, care urmărea de-acum mai degrabă câștigul, și nu calitatea literară; apoi a trecut la complicitatea mercantilă a criticilor și a paginilor de cultură ale ziarelor; în fine, s-a concentrat asupra cărții mele mai întâi ironic, apoi, când a pomenit de paginile puțin mai îndrăznețe, cu tonalități în mod clar ostile. M-am înroșit și, în loc să răspund, am bolborosit chestii generice, pe lângă subiect. Până când m-am întrerupt istovită și m-am uitat fix la masă. Profesorul-critic m-a încurajat cu zâmbetul, cu privirea, crezând că voiam să continui. Când și-a dat seama că nu aveam intenția asta, a întrebat sec: — Altcineva?

În spate s-a ridicat o mână.

— Vă rog.

Un tânăr înalt, cu părul lung și ciufulit, cu o barbă mare, deasă și foarte neagră, a vorbit cu dispreț și pe un ton polemic despre intervenția precedentă și, din când în când, și despre introducerea făcută de omul bun care stătea lângă mine. A spus că trăiam într-o țară foarte provincială, unde fiecare ocazie era bună să te vaiți, dar între timp nimeni nu-și sufleca mânecile și nu reorganiza lucrurile încercând să le facă să funcționeze. Apoi a început să laude forța modernizatoare a romanului meu. L-am recunoscut întâi de toate după voce, era Nino Sarratore.

4 Fel de mâncare tipic napolitan pentru cina din Ajunul Crăciunului, pe bază de conopidă fiartă la care se adaugă măslina verzi, castraveciori, cepșoare, murături, ardei dulci sau picanți, toate în oțet, și scrumbii sărate. Literal înseamnă „salată de întărire“, fiind servită la o cină care este în principal cu mâncare de post, de aceea fiind nevoie de ceva mai consistent.

5 Tipic desert napolitan, pregătit tot în perioada Crăciunului, făcut din mici bile din aluat, prăjite și date prin miere caldă.

E L E N A
F E R R A N T E

*Cei care
pleacă și
cei ce
rămân*

ROMAN

AL TREILEA
VOLUM DIN
TETRALOGIA
NAPOLITANĂ

PANDORA

INDICELE PERSONAJELOR ȘI PREZENTĂRI SUMARE ALE ÎNTÂMPLĂRILOR DIN VOLUMELE PRECEDENTE

Familia Cerullo (familia cârpaciului):

Fernando Cerullo, cizmar, tatăl Lilei. După clasele primare, nu și-a mai dat fiica la școală.

Nunzia Cerullo, mama Lilei. Alături de fiica ei, nu are suficientă autoritate s-o susțină împotriva tatălui.

Raffaella Cerullo, zisă Lina sau Lila. S-a născut în august 1944. Are șaiszeci și șase de ani când dispăre din Napoli și i se pierde urma. Elevă strălucită, scrie la zece ani o poveste intitulată La fata blu1. Abandonează școala după absolvirea claselor primare și învață meseria de cârpaci. Se căsătorește foarte tânără cu Stefano Carracci și administrează cu succes mai întâi mezelăria din noul cartier, apoi magazinul de pantofi din Piața Martirilor. În timpul unei vacanțe petrecute la Ischia se îndrăgostește de Nino Sarratore, pentru care își părăsește soțul. După eșecul total al conviețuirii cu Nino și nașterea fiului ei, Gennaro, Lila îl părăsește definitiv pe Stefano când află că acesta așteaptă un copil de la Ada Cappuccio. Se mută cu Enzo Scanno la San Giovanni a Teduccio și începe să muncească în fabrica de mortadelle a lui Bruno Soccavo.

Rino Cerullo, fratele mai mare al Lilei, cârpaci și el. Împreună cu tatăl lui, Fernando, și datorită Lilei și banilor lui Stefano Carracci, pune pe picioare fabrica de încălțăminte Cerullo. Se căsătorește cu sora lui Stefano, Pinuccia Carracci, de la care are un fiu, Ferdinando, zis Dino. Îi poartă numele primul fiu al Lilei.

Alți copii.

Familia Greco (familia portarului):

Elena Greco, zisă Lenuccia sau Lenù. Născută în august 1944, e autoarea poveștii pe care o citim. Elena începe s-o scrie în momentul în care află că prietena ei din copilărie, Lina Cerullo, căreia numai ea îi spune Lila, a dispărut. După clasele primare, Elena își continuă studiile cu succes; la liceu, curajul ei și faptul că beneficiază de protecția profesoarei Galiani îi permit să scape cu capul sus dintr-o confruntare cu profesorul de religie în privința rolului Sfântului Duh. La invitația lui Nino Sarratore, de care e îndrăgostită în secret încă din fragedă copilărie, și cu ajutorul prețios al Lilei, va scrie despre această

polemică într-un articol, care, însă, până la urmă, nu va fi publicat de revista cu care colaborează Nino. Studiile strălucite ale Elenei sunt încununuate atât de licența obținută la Școala Normală din Pisa, unde îl cunoaște pe Pietro Airola cu care, de altfel, se logodește, cât și de publicarea unui roman în care ex pune viața din cartier și ex periențele adolescentine trăite la Ischia.

Peppe, Gianni și Elisa, frații mai mici ai Elenei.

Tatăl, portar la primărie.

Mama, casnică. Mersul ei șchiopătat o obsedează pe Elena.

Familia Carracci (familia lui don Achille):

Don Achille Carracci, căpcăunul din povești, activ pe bursa neagră, cămătar. A fost ucis.

Maria Carracci, soția lui don Achille, mama lui Stefano, a Pinucciei și a lui Alfonso. Lucrează la mezelăria familiei.

Stefano Carracci, fiul defunctului don Achille, soțul Lilei. Administrează averea strânsă de tatăl lui și, în timp, devine un negustor de succes, grație celor două mezelării foarte prospere și magazinului de pantofi din Piața Martirilor, deschis alături de frații Solara. Nemulțumit de căsnicia tumultuoasă cu Lila, începe o relație cu Ada Cappuccio, împreună cu care va locui după ce aceasta din urmă rămâne însărcinată și Lila se mută la San Giovanni a Teduccio.

Pinuccia, fiica lui don Achille. Lucrează mai întâi în mezelăria familiei și pe urmă în magazinul de pantofi. Se căsătorește cu fratele Lilei, Rino, și are cu el un fiu, Ferdinando, zis Dino.

Alfonso, fiul lui don Achille. E coleg de bancă cu Elena. E logodit cu Marisa Sarratore și devine responsabil de magazinul de pantofi din Piața Martirilor.

Familia Peluso (familia tâmplarului):

Alfredo Peluso, tâmplar. Comunist. Acuzat că l-a omorât pe don Achille, a fost condamnat și trimis la închisoare, unde a murit.

Giuseppina Peluso, soția lui Alfredo. Muncitoare în fabrica de tutun, e devotată copiilor și soțului deținut. La moartea acestuia, se sinucide.

Pasquale Peluso, fiul cel mare al lui Alfredo și al Giuseppinei, zidar, militant comunist. A fost primul care și-a dat seama de frumusețea Lilei și care i-a declarat iubirea. Îi detestă pe frații Solara. A fost logodit cu

Ada Cappuccio.

Carmela Peluso, vrea să i se spună și Carmen. Sora lui Pasquale, e vânzătoare la mercerie, dar este repede angajată de Lila la mezelăria nouă a lui Stefano. A fost mult timp logodită cu Enzo Scanno, dar acesta o părăsește fără explicații după ce termină serviciul militar. Se logodește ulterior cu benzinarul de la șosea.

Alți copii.

Familia Cappuccio (familia văduvei nebune):

Melina, o rudă a Nunziei Cerullo, văduvă. Spală scările blocurilor din vechiul cartier. A fost amanta lui Donato Sarratore, tatăl lui Nino. Familia Sarratore a părăsit cartierul din cauza acelei relații, iar Melina aproape că și-a pierdut mințile.

Soțul Melinei, descărca lăzi în piața de fructe și legume și a murit în împrejurări neclare.

Ada Cappuccio, fiica Melinei. Când era mică o ajuta pe mama ei să spele scările. Grație Lilei, este angajată vânzătoare în mezelăria din vechiul cartier. Logodită de mult timp cu Pasquale Peluso, devine amanta lui Stefano Carracci: după ce rămâne însărcinată, va locui împreună cu el. Din relația lor se naște o fetiță, Maria.

Antonio Cappuccio, fratele ei, mecanic. A fost logodit cu Elena și e foarte gelos pe Nino Sarratore. Eventualitatea de a pleca militar îl

îngrijorează la culme, dar când Elena vorbește cu frații Solara pentru a-l scuti de plecarea în armată, este profund umilit, într-atât încât pune punct relației lor. În timpul serviciului militar este afectat de o gravă cădere nervoasă și este liberat anticipat; odată întors în cartier, îmboldit de sărăcie, intră în serviciul lui Michele Solara, care, la un moment dat, îl trimite în Germania pentru o lungă și misterioasă misiune.

Alți copii.

Familia Sarratore (familia feroviarului-poet):

Donato Sarratore, feroviar, poet, jurnalist. Mare crai, a fost amantul Melinei Cappuccio. Când Elena merge în vacanță la Ischia și e oaspete în aceeași casă în care locuiește temporar familia Sarratore, e obligată să părăsească în grabă insula ca să scape de avansurile sex uale ale lui Donato. În vara următoare, însă, Elena îi cedează pe plajă, îmboldită de suferința pricinuită de relația dintre Nino și Lila. Ca să se elibereze de

această experiență degradantă, Elena scrie o carte care îi va fi apoi publicată.

Lidia Sarratore, soția lui Donato.

Nino Sarratore, cel mai mare dintre cei cinci fii ai lui Donato și ai Lidiei. Își detestă tatăl. E un student foarte strălucit și are o lungă relație secretă cu Lila, al cărei deznodământ este o foarte scurtă conviețuire după ce ea rămâne însărcinată.

Marisa Sarratore, sora lui Nino. E logodită cu Alfonso Carracci.

Pino, Clelia și Ciro Sarratore, fiii mai mici ai lui Donato și ai Lidiei.

Familia Scanno (familia vânzătorului de fructe): Nicola Scanno, vânzător de fructe, mort de pneumonie. Assunta Scanno, soția lui Nicola, moartă de cancer.

Enzo Scanno, fiul lui Nicola și al Assuntei, și el vânzător de fructe. Lila îl simpatizează încă din copilărie. Enzo a fost mult timp logodit cu Carmen Peluso, pe care însă o părăsește fără explicații la întoarcerea din armată, unde începe din nou să studieze și obține diploma de expert industrial ca elev particular. Când Lila se hotărăște să-l părăsească definitiv pe Stefano, îi ia în grija lui pe ea și pe fiul ei, Gennaro, și îi duce să locuiască la San Giovanni a Teduccio.

Alți copii.

Familia Solara (familia proprietarului de cafea cu același nume):

Silvio Solara, patronul cafenelei, monarhisto-fascist, camorist implicat în negoțul ilegal din cartier. A fost împotriva înființării fabricii de încălțăminte Cerullo.

Manuela Solara, soția lui Silvio, cămătăreasă: în cartier, registrul ei roșu e foarte temut.

Marcello și Michele Solara, fiii lui Silvio și ai Manuelei. Fanfaroni și aroganți, sunt totuși iubiți de fetele din cartier, cu excepția, evident, a Lilei. Marcello se îndrăgostește de Lila, dar ea îl respinge. Michele, puțin mai tânăr decât Marcello, e mai rece, mai inteligent, mai violent. E logodit cu Gigliola, fata cofetarului, dar, de-a lungul anilor, dezvoltă o obsesie bolnăvicioasă pentru Lila.

Familia Spagnuolo (familia cofetarului): Domnul Spagnuolo, cofetarul

cafenelei Solara. Rosa Spagnuolo, soția cofetarului.
Gigliola Spagnuolo, fata cofetarului, logodnica lui Michele Solara.
Alți copii.

Familia Airotta:

Airotta, profesor de literatură greacă.

Adele, soția lui. Colaborează cu editura milaneză care publică romanul Elenei.

Mariarosa Airotta, fiica cea mare, profesoară de istoria artei la Milano.

Pietro Airotta, coleg de facultate cu Elena și logodnicul ei, destinat unei strălucite cariere universitare.

Profesorii:

Ferraro, învățător și bibliotecar. Învățătorul le-a premiat, când erau mici, atât pe Lila, cât și pe Elena pentru sârguința lor de cititoare.

Oliviero, învățătoare. A fost prima care și-a dat seama de potențialul Lilei și al Elenei. Lila a scris la zece ani o povestioară intitulată La fata blu. Povestea i-a plăcut mult Elenei, care i-a dat-o lui Oliviero s-o citească. Dar învățătoarea, enervată pentru că părinții Lilei au decis să nu-și mai lase fiica să-și continue studiile, nu s-a pronunțat niciodată în legătură cu povestea aceea. Dimpotrivă, a încetat să se ocupe de Lila și s-a concentrat numai pe reușita Elenei. Moare după o lungă boală, după ce Elena își dă licența.

Gerace, profesor de gimnaziu.

Galiani, profesoară de liceu. E o îndrumătoare foarte cultă, comunistă. Inteligența Elenei o farmecă imediat. Îi împrumută cărți, o protejează în confruntarea cu profesorul de religie, o invită acasă la o petrecere dată de fiii ei. Relațiile lor se răcesc când Nino o părăsește pe Nadia, covârșit de pasiunea pentru Lila.

Alte personaje:

Gino, fiul farmacistului. A fost primul logodnic al Elenei.

Nella Incardo, verișoara învățătoarei Oliviero. Locuiește într-o casă la Barano, Ischia, unde vara închiriază familiei Sarratore câteva camere. A găzduit-o pe Elena într-o vacanță petrecută la mare.

Armando, student la Medicină, fiul profesoarei Galiani.

Nadia, studentă, fiica profesoarei Galiani și logodnica lui Nino, care o părăsește printr-o scrisoare trimisă de la Ischia atunci când se îndrăgostește de Lila.

Bruno Soccavo, prietenul lui Nino Sarratore și fiul unui industriaș bogat din San Giovanni a Teduccio. O angajează pe Lila în fabrica de mortadelle a familiei.

Franco Mari, student și logodnic al Elenei în primii ani de

facultate.

1 În italiană, în original: Zâna albastră. (N.t.)

Maturitatea

1.

Ultima oară am văzut-o pe Lila acum cinci ani, în iarna lui 2005. Ne plimbam, dis-de-dimineată, în lungul șoselei și, cum se întâmpla deja de ani buni, nu reușeam să ne simțim în largul nostru. Vorbeam doar eu, îmi amintesc: ea fredona, saluta lume care nici măcar nu-i răspundea. În rarele ocazii în care mă întrerupea rostea numai fraze ex clamative, fără nicio legătură clară cu ce spuneam eu. Se întâmplaseră, în toți anii aceia, prea multe chestii urâte, unele oribile, și, ca să regăsim calea familiarității, ar fi trebuit să ne destăinuim gânduri secrete. Dar eu nu aveam puterea de a găsi cuvintele, iar ea, care poate că avea putere, nu avea chef, nu vedea rostul.

Oricum, țineam foarte mult la ea și, când veneam la Napoli, încercam mereu să mă văd cu ea, chiar dacă, trebuie să spun, mi- era puțin teamă. Se schimbase mult. Bătrânețea, de-acum, ne biruise pe amândouă, dar în vreme ce eu mă luptam cu tendința de a mă îngrășa, ea era, în mod constant, numai piele și os. Părul scurt, pe care și-l tunde singură, era foarte alb, nu pentru că așa voia ea, ci din pură neglijență. Chipul, foarte obosit, amintea tot mai mult de cel al tatălui ei. Râdea nervos, aproape ca un șuierat, și vorbea cu un ton prea ridicat. Gesticula încontinuu, atât de violent și de precis, încât ziceai că vrea să despice în două blocurile, strada, trecătorii, pe mine.

Ne aflam în dreptul școlii când un bărbat tânăr pe care nu-l cunoșteam ne-a depășit gâfâind și i-a spus urlând că într-un răzor de lângă biserică fusese găsit cadavrul unei femei. Ne-am grăbit spre parculeț. Lila m-a târât după ea în grupul de curioși făcându-și loc într-un mod nepolitic. Femeia zăcea pe o parte, era ex traordinar de grasă și purta un impermeabil demodat de culoare verde închis. Lila a recunoscut-o imediat, eu nu însă: era prietena noastră din copilărie, Gigliola Spagnuolo, fosta soție a lui Michele Solara.

N-o mai văzusem de câțiva zeci de ani. Chipul odinioară frumos era distrus, gleznele îi deveniseră enorme. Părul, altădată șaten, era acum roșcat-aprins, lung, așa cum îl purta când era mică, dar rar și întins pe pământul de flori proaspăt arat. Doar un picior era încălțat cu un pantof scâlciat, cu toc jos; în celălalt avea o șosetă gri de lână, cu o gaură prin care îi ieșea degetul mare, iar pantoful se găsea un metru mai încolo, ca și cum ar fi zvârlit cu el într-un moment de suferință sau de mare spaimă. Am izbucnit în plâns, iar Lila m-a privit în silă.

Ne-am așezat pe o bancă în apropiere, am așteptat în tăcere ca Gigliola să fie luată de acolo. Deocamdată nu se știa ce i se întâmplase, cum murise. Ne-am retras acasă la Lila, în apartamentul vechi și mic al părinților ei, în care locuia acum cu fiul ei, Rino. Am vorbit despre prietena noastră, ea a blamat-o, viața pe care o dusesse, pretențiile, ascunzișurile. Dar acum eu eram cea care nu reușeam să ascult, mă gândeam la chipul acela din profil căzut pe pământul de flori, la părul lung și rar, la petele albicioase de pe cap. Câte persoane care crescuseră împreună cu noi nu mai erau în viață, dispărute de pe fața pământului fie din cauza bolii, fie pentru că-și măcinaseră nervii, fie pentru că sângele lor fusese vărsat. O vreme am rămas în bucătărie apatice, fără ca niciuna din noi două să strângă masa, apoi am ieșit din nou.

În acea frumoasă zi de iarnă, soarele făcea ca lucrurile să aibă o înfățișare liniștită. Cartierul vechi, spre deosebire de noi, rămăsese la fel. Rezistau casele joase și gri, curtea în care ne jucam, șoseaua, gurile negre ale tunelului și violența. Dar se schimbase peisajul din jur. Întinderea verzuie a lacurilor nu mai ex ista, vechea fabrică de conserve se degradase. În locul lor apăruseră scânteierile zgârie- norilor de sticlă, odinioară semnele unui viitor strălucitor în care nimeni nu crezuse niciodată. De-a lungul anilor, consemnasem toate schimbările, uneori curioasă, adeseori neatent. Când eram mică îmi imaginam că, dincolo de cartier, Napoli oferea numai minunății. Blocul zgârie-nori al gării centrale,

de ex empla, mă impresionase mult, cu decenii în urmă, prin ridicarea lui, etaj după etaj — un schelet de clădire care atunci ni se părea foarte înalt —, într-o parte a gării originale. Ce mă mai miram când treceam prin Piața Garibaldi: uite cât e de înalt, le spuneam Lilei, lui Carmen, lui Pasquale, Adei, lui Antonio, tuturor colegilor de atunci cu care mergeam spre mare, pe lângă cartierele bogate. Acolo sus, mă gândeam, locuiesc îngerii și în mod sigur se bucură de tot orașul. Cât mi-ar fi plăcut să mă cațăr, să urc până-n vârf. Era blocul zgârie-nori al nostru, chiar dacă se afla în afara cartierului, un lucru pe care-l vedeam crescând zi după zi. Dar lucrările se opriseră. Când mă întorceam acasă de la Pisa, blocul zgârie-nori al gării, mai mult decât simbolul unei comunități care se reînnoia, mi se părea un loc în care se cuibărea ineficiența.

În perioada aceea mi-am dat seama că nu era mare diferență între cartier și Napoli, răul aluneca dintr-o parte în alta neîntrerupt. De fiecare dată când reveneam, găseam un oraș făcut parcă tot mai mult din cocă, care nu rezista la schimbările de anotimp, la căldură, la frig și, mai ales, la furtuni. Iată, gara din Piața Garibaldi se inundase, iată, galeria din fața muzeului se dărâmasese, iată, avusese loc o alunecare de teren, curentul rămânea picat. Aveam în memorie străzi întunecate pline de pericole, trafic tot mai haotic, pavaj găurit, băltoace imense. Canalele supraîncărcate dădeau pe dinafară. Apa, mizeria, gunoaiile și bacteriile se revărsau ca lava în mare de pe colinele pline de construcții foarte noi și fragile sau erodau lumea de dedesubt. Oamenii mureau din cauza neglijenței, a corupției, a asuprii și totuși, la toate alegerile, îi aprobau cu entuziasm pe politicienii care le făceau viața insuportabilă. Cum coboram din tren, mă mișcam prudent prin locurile în care crescusem, având grijă să vorbesc mereu în dialect. Parcă voiam să spun sunt de-a voastră, nu mi faceți rău.

Când am absolvit facultatea, când am scris dintr-un foc o poveste, care, în mod cu totul neașteptat, în doar câteva luni, s-a transformat într-o carte, mi s-a părut că lumea din care proveneam eu, cu tot ce conținea, se înrăutățise și mai mult. În timp ce la Pisa, la Milano mă simțeam bine, uneori chiar fericită, în orașul meu mă temeam, de fiecare dată când reveneam, că ceva neprevăzut o să mă împiedice să scap de acolo, că lucrurile pe care le dobândisem îmi vor fi luate. N-aș mai fi putut să mă duc la Pietro, cu care trebuia să mă căsătoresc în curând; aș fi fost împiedicată să intru în spațiul elegant al editurii; nu m-aș mai fi putut bucura de favorurile lui Adele, viitoarea mea soacră, o mamă cum a mea nu fusese niciodată. Deja în trecut orașul mi se păruse aglomerat, era tot

o înghesuială, de la Piața Garibaldi până în Forcella, Duchesca, Lavinaio, pe Rettifilo. La sfârșitul anilor șaizeci aveam impresia că mulțimea de oameni crescuse și că intoleranța și agresivitatea se revărsau în toate direcțiile în mod necontrolat. Într-o dimineață mă dusesem până pe strada Mezzocannone, acolo unde, cu câțiva ani în urmă lucrasem ca vânzătoare într-o librărie. Mă dusesem din curiozitate, ca să revăd locul în care tridisem, mai ales să arunc o privire asupra universității, în care nu intrasem niciodată. Voiam s- o compar cu cea din Pisa, cu Școala Normală, speram chiar să dau de fiii profesoarei Galiani — Armando și Nadia — și să mă laud cu ce realizasem. Dar strada, spațiile universitare îmi dăduseră o stare de neliniște. Erau înțesate de studenți napolitani, atât din provincie, cât și din tot Sudul, tineri bine îmbrăcați, gălăgioși, siguri de sine și neciopliți, dar și dintre cei umili. Se călcau în picioare la intrări, în săli, în fața secretariatelor unde erau cozi interminabile la care adesea se iscau certuri. Trei sau patru se luaseră la bătaie din senin la câțiva pași de mine, de parcă le-ar fi fost de-ajuns să se vadă ca să ajungă la o explozie de jigniri și lovituri, o masă furioasă de bărbați care-și urla dorința nestăvilită de sânge într-un dialect pe care eu însămi făceam eforturi să-l înțeleg. Plecasem de acolo în grabă, de parcă ceva amenințător m-ar fi atins în treacăt într-un loc pe care mi-l imaginam sigur, locuit doar de cauze bune.

În fiecare an mi se părea din ce în ce mai rău. În acel sezon ploios, orașul plesnise încă o dată, o întreagă clădire se înclinase pe o parte ca o persoană ce se sprijină de brațul ros de carii al unui vechi fotoliu și brațul cedează. Morti, răniți. Și țipete, ciomăgeli, explozive. Părea că orașul clocea în viscere o furie care nu putea ieși la suprafață și de aceea îl eroda sau erupea în pustule pline de venin împotriva tuturor: copii, adulți, bătrâni, oameni din alte orașe, americani de la NATO, turiști de toate naționalitățile, chiar napolitani. Cum putea cineva să reziste în acel loc haotic și periculos, la periferie, în centru, pe coline, la poalele muntelui Vezuviu? Ce impresie urâtă îmi făcuse San Giovanni a Teduccio, călătoria până acolo. Ce impresie urâtă îmi făcuseră fabrica în care muncea Lila și Lila însăși, Lila cu fiul mic, Lila care, într-o clădire mizerabilă, locuia cu Enzo, chiar dacă nu dormea împreună cu el. Spusese că el voia să studieze funcționarea calculatoarelor electronice și că ea încerca să-l ajute. Îmi rămăsese întipărită vocea ei care încerca să șteargă San Giovanni, salamura, mirosul fabricii, starea ei, vorbind cu prefăcută competență despre sigle de genul: Centrul de Informatică al Universității din Milano, Centrul Sovietic de Aplicație a Calculatoarelor în

Științele Sociale. Voia să mă facă să cred că urma să apară în curând un astfel de centru și la Napoli. Mă gândisem: la Milano poate că da, cu siguranță în Uniunea Sovietică, dar aici nu, aici sunt nesăbuițele minții tale incontrolabile în care îl târăști și pe bietul, devotatul Enzo. Să pleci. S-o ștergi definitiv, departe de viața pe care o cunoști încă de la naștere. Să te instalezi în teritorii bine organizate unde, într-adevăr, totul era posibil. Eu mă cărasem, de fapt. Dar numai ca să descopăr, în deceniile următoare, că mă înșelasem, că era vorba de un lanț cu inele tot mai mari: cartierul amintea de oraș, orașul de Italia, Italia de Europa, Europa de întreaga planetă. Și astăzi mai cred așa: nu cartierul e cel bolnav, nici Napoli, ci globul terestru, universul nostru sau toate universurile. Și abilitatea constă în a te ascunde și în a-ți tăinui starea reală a lucrurilor. Am vorbit cu Lila în după-amiaza aceea, în iarna lui 2005, emfatic și voind parcă să-mi recunosc păcatele. Voiam să-i mărturisesc că înțelesese totul de mică, fără să plece niciodată din Napoli. Dar mi s-a făcut rușine aproape imediat, am simțit în cuvintele mele pesimismul țâfnos al cuiva care îmbătrânește, tonul pe care, știam asta, ea îl detesta. Într-adevăr, a zâmbit arătându-și dinții îngălbeniți într-o grimasă nervoasă și a spus: — Faci pe deșteapta, dai sfaturi? Ce ai de gând? Vrei să scrii despre noi? Vrei să scrii despre mine?

— Nu.

— Zi adevărul.

— Ar fi prea complicat.

— Te-ai gândit la asta, însă, încă te gândești.

— Da, puțin.

— Trebuie să mă lași în pace, Lenù. Trebuie să ne lași pe toți în pace. Noi trebuie să dispărem, nu merităm nimic, nici Gigliola, nici eu, nimeni.

— Asta nu-i adevărat.

M-a scrutat cu o privire urâtă de nemulțumire. Pupilele abia i se vedeau, buzele îi erau întredeschise.

— Bine, a spus, scrie, dacă chiar vrei, scrie despre Gigliola, spune ce ai chef. Dar despre mine nu, să nu îndrăznești, promite-mi.

— N-o să scriu despre nimeni, nici despre tine.

— Vezi că sunt cu ochii pe tine.

— Da?

— Vin să-ți cotrobăi în computer, îți citesc documentele, ți le șterg.

— Ei, hai.

— Crezi că nu sunt în stare?

— Știu că ești în stare. Dar știu să mă feresc. A răs în vechiul ei fel

răutăcios.
— De mine nu.

2.

N-am uitat niciodată acele trei cuvinte, a fost ultimul lucru pe care mi l-a spus: de mine nu. Scriu cu energie de câteva săptămâni, fără a mai pierde vremea să recitesc. Dacă Lila mai este în viață — fantalez în timp ce sorb din cafea și privesc fluviul Pad care se izbește de stâlpii podului Principessa Isabella — nu va putea rezista, va veni să-și bage nasul în computerul meu, va citi și, ca o bătrână lunatică ce e, se va enerva din cauza nesupunerii mele, va dori să intervină, va corecta, va adăuga, își va uita dorința nerăbdătoare de a dispărea. Apoi clătesc ceașca, mă duc la birou, încep să scriu din nou pornind de la acea primăvară rece din Milano, într-o seară din urmă cu mai mult de patruzeci de ani, în librărie, când bărbatul cu ochelari cu lentile groase a vorbit sarcastic despre mine și despre cartea mea în fața tuturor și eu am răspuns în mod confuz, șovăitor. Până când, brusc, s-a ridicat Nino Sarratore, aproape de nerecunoscut din cauza bărbii neîngrijite, foarte neagră, și l-a atacat cu duritate pe cel care mă criticase. Din acel moment toată ființa mea a început să-i strige numele în tăcere — de cât timp nu l-am văzut: patrucinci ani — și chiar dacă încordarea mă transformase în stană de gheață, am simțit că iau foc.

Imediat după ce Nino își încheiase intervenția, bărbatul a cerut cu un gest reținut dreptul la replică. Era clar că se simțea jignit, dar emoțiile violente mă zăpăciseră prea tare ca să înțeleg imediat de ce. Îmi dădusem seama, bineînțeles, că intervenția lui Nino mutase discuția dinspre literatură spre politică, și chiar într-o manieră agresivă, aproape nepoliticoasă. Oricum, atunci n-am acordat prea multă importanță chestiunii, nu puteam să-mi iert faptul că nu știusem să fac față confruntării, că fusesem incoerentă în fața unui public foarte cult. Și totuși, eram bine pregătită. La liceu reacționasem la o situație în care mă aflam în dezavantaj încercând să mă transform în profesoara Galiani, îmi însușisem tonalitățile și limbajul ei. La Pisa, modelul acela feminin nu ajunsese, fusesem nevoită să înfrunt oameni foarte instruiți. Franco, Pietro, toți studenții care ex celau și, bineînțeles, profesorii prestigioși de la Școala Normală se ex primau complicat, scriau cu o foarte studiată prețiozitate, aveau abilitatea de a diviza în categorii, o claritate logică, toate calități care lui Galiani îi lipseau. Dar eu ex ersasem ca să fiu ca ei. Și adesea reușeam, mi se părea că stăpânesc cuvintele suficient încât să alung pentru totdeauna contradicțiile ex istențiale, emoțiile și discursurile agitate. În fine, știam să recurg, de-acum, la un mod de a vorbi și de a scrie care, prin intermediul unui vocabular foarte ales, al unui ritm amplu și gândit, al dispunerii enervante a subiectelor și al unei dichisiri formale care nu trebuia să lipsească niciodată, avea ca țintă anihilarea interlocutorului până când îi pieria cheful de a obiecta. Dar în seara aceea lucrurile nu se aranjaseră cum trebuia. Mai întâi, Adele și prietenii ei, pe care mi-i închipuiam cu lecturi foarte rafinate, apoi bărbatul care purta ochelari cu lentile groase, mă intimidaseră. Redevenisem fetița inimoasă care venea din cartier, fiica portarului cu un accent dialectal din Sud, uimită că ajunsese în locul acela ca să interpreteze rolul scriitoarei tinere și culte. Astfel îmi pierdusem încrederea și mă ex primasem neconvingător, dezordonat. Fără să-l iau în calcul pe Nino. Apariția lui mă făcuse să-mi pierd stăpânirea de sine și calitatea intervenției lui în favoarea mea îmi confirmase faptul că îmi pierdusem brusc abilitățile. Proveneam din același mediu, făcuserăm eforturi amândoi să dobândim limbajul acela. Și totuși, el nu doar că-l folosea cu naturalețe, îndreptându-l cu ușurință către interlocutorul său. Dar uneori, când i se părea necesar, își îngăduia să facă o dezordine programată în acea italiană elegantă cu o atitudine de dispreț nerușinată care făcuse ca tonalitatea de profesor a bărbatului cu ochelari cu lentile groase să pară desuetă și poate și un pic ridicolă. În consecință, când am văzut că

acesta din urmă voia să ia din nou cuvântul, m-am gândit: s-a enervat tare și dacă înainte a vorbit rău despre cartea mea, acum va vorbi și mai rău ca să-l umilească pe Nino care i-a luat apărarea.

Dar bărbatul părea preocupat de altceva: nu s-a întors la romanul meu, nu m-a mai adus în discuție. S-a concentrat, în schimb, pe unele ex presii folosite marginal de Nino, dar pe care, totuși, le repetase de mai multe ori: chestii de genul aroganță provocatoare de baron, literatură antiautoritară. Am înțeles abia atunci că îl enervase, de fapt, întorsătura politică pe care o luase discuția. Nu-i plăcuse vocabularul acela și a subliniat asta întrerupându-și vocea profundă cu un neașteptat discurs sarcastic (așadar mândria cunoașterii astăzi este definită drept aroganță provocatoare, așadar și literatura a devenit antiautoritară?). Pe urmă a început să se joace, rafinat, cu cuvântul autoritate, mulțumesc lui Dumnezeu — a spus —, o stavilă împotriva tinereilor cu o cultură prost însușită care-și dau cu părerea la nimereală în legătură cu orice, recurgând la prostiile cine știe cărui curs alternativ al Universității. Și a vorbit mult timp pe tema aceea, adresându-se publicului, niciodată în mod direct lui Nino sau mie. Spre final, în schimb, și-a concentrat atenția mai întâi asupra criticului bătrân care stătea lângă mine și apoi direct asupra lui Adele, probabil adevărata lui țintă polemică încă de la început. Eu n- am nimic cu tinerii — a spus pe scurt —, ci cu adulții docti care sunt tot timpul gata, din interes, să încalce pe ultima modă a stupidității. Moment în care, în sfârșit, a tăcut și a dat să plece cu niște umile, dar energice mă scuzați, dați-mi voie, mulțumesc.

Cei prezenți s-au ridicat ca să-l lase să treacă, ostili, dar, în același timp, respectuoși. Mi-a fost, în mod decisiv, limpede, în acel moment, că era un om de prestigiu, un asemenea prestigiu că până și Adele a răspuns la semnul lui sumbru de salut cu un cordial: mulțumesc, la revedere. De aceea, poate, Nino i-a surprins puțin pe toți când, în mod imperativ și totodată arogant, arătând că știe cu cine avea de-a face, l-a strigat cu titlul de profesor — domnule profesor, unde plecați, nu fugiți. Apoi, grație picioarelor lui lungi și agile, i-a tăiat calea, s-a postat în fața lui și i-a spus fraze în limba aia nouă a lui pe care, de unde eram, în parte n-am auzit-o, în parte n- am înțeles-o, dar care păreau, probabil, ca niște cabluri de oțel sub soarele puternic. Bărbatul a ascultat nemișcat, cu răbdare, apoi a făcut un gest cu mâna care însemna dă-te la o parte și a pornit spre ieșire.

3.

Am părăsit masa zăpăcită. Făceam eforturi să conștientizez că Nino era într-adevăr acolo, la Milano, în sălița aceea. Și totuși, iată-l acolo, deja venea spre mine zâmbind, cu pași controlați, fără nicio grabă. Ne-am strâns mâinile, a lui era foarte caldă, a mea rece ca gheața, și ne-am spus cât eram de bucuroși să ne revedem după atâta timp. Indispoziția mea, dar nu și agitația, s-a atenuat știind că în sfârșit ce fusese mai rău în seara aceea trecuse și că acum el era în fața mea, în carne și oase. I l-am prezentat criticului care-mi lăudase, cu generozitate, cartea, i-am spus că era un prieten din Napoli, că făcuserăm liceul împreună. Profesorul, deși fusese și el ironizat de Nino, a fost amabil, l-a lăudat pentru felul în care îl tratase pe individul acela, a vorbit despre Napoli cu simpatie, i s-a adresat ca unui student strălucit care trebuia încurajat. Nino a explicat că locuia la Milano de mulți ani, se ocupa de geografie economică, aparținea — și a zâmbit — celei mai mizerabile categorii a piramidei academice, adică asistenții. A făcut-o într-un mod captivant, fără intonațiile ușor îmbufnate pe care le avea când era adolescent, și mi s-a părut că poartă o armură mai ușoară decât cea care mă fascinase în liceu, ca și cum s-ar fi debarasat de greutatea excesivă ca să se poată întrece în luptă mai rapid și cu eleganță. Am observat ușurată că nu purta verighetă.

Între timp, câteva dintre prietenele lui Adele se apropiaseră ca să le dau autografe pe carte, chestie care m-a emoționat, mi se întâmpla pentru prima oară. Am ezitat: nu voiam să-l pierd din vedere pe Nino nici măcar o clipă, dar îmi doream și să șterg impresia de fetișcană șovăielnică pe care probabil i-o făcusem. L-am lăsat, așadar, cu bătrânul profesor — se numea Tarratano — și le-am întâmpinat politicos pe cititoarele mele. Îmi propuneam să termin repezitor, dar exemplarele erau noi, miroseau a tipar, fără nicio legătură cu cărțile uzate și împutite pe care Lila și cu mine le luam cu împrumut de la biblioteca din cartier, și n-am vrut să le stric în viteză cu pixul. Mi-am etalat cea mai frumoasă grafie din vremurile învățătoarei Oliviero, am inventat dedicații elaborate care au provocat ceva nerăbdare doamnelor care așteptau. Am făcut-o în timp ce inima-mi

bătea puternic, urmărindu-l pe Nino. Tremuram la gândul că o să plece. N-a plecat. Acum de el și de Tarratano se apropiase Adele, iar Nino i se adresa cu respect și totodată cu dezinvoltură. Mi-am amintit de vremea în care vorbea pe coridoarele liceului cu profesoara Galiani și mi-a luat ceva timp să-l suprapun, în mintea mea, pe liceanul strălucit de atunci cu tânărul bărbat de acum. Am renunțat impulsiv însă, ca la o deviere inutilă care ne făcuse pe toți să suferim, la studentul din Ischia, la amantul prietenei mele căsătorite, la băiatul rătăcit care se ascundea în toaleta magazinului din Piața Martirilor și care era tatăl lui Gennaro, un copil pe care nu-l văzuse niciodată. Cu siguranță apariția Lilei îl dezorientase, dar — cu acea ocazie mi s-a părut evident — fusese vorba doar de o paranteză. Oricât de intensă fusese acea experiență, oricât de profunde erau semnele pe care i le lăsase, acum era încheiată. Nino se regăsise pe sine și m-am bucurat de asta. M-am gândit: trebuie să-i spun Lilei că l-am întâlnit, că e bine. Apoi m-am răzgândit: nu, n-o să-i spun.

Când am terminat cu dedicațiile, sălița era deja goală. Adele m-a luat de mână cu delicatețe, m-a lăudat mult pentru felul în care vorbisem despre cartea mea și pentru felul în care răspusesem celei mai proaste intervenții — așa a definit-o — a bărbatului cu ochelari cu lentile groase. Pentru că negam faptul că fusesem bună (știam bine că nu era adevărat), i-a rugat pe Nino și pe Tarratano să-și dea cu părerea și amândoi, bineînțeles, nu mai isprăveau cu complimentele. Nino a ajuns să spună, fixându-mă cu privirea serios: nu știți cum era fata asta deja la gimnaziu, foarte inteligentă, foarte cultă, foarte curajoasă, foarte frumoasă. Și în timp ce eu simțeam că îmi ia fața foc, a început să povestească tuturor, cu o politețe ironică, despre conflictul meu, din urmă cu mulți ani, cu profesorul de religie. Adele a ascultat, a râs des. În familia noastră, a spus, ne-am dat seama imediat de calitățile Elenei. Apoi a anunțat că făcuse rezervare pentru cină într-un loc aflat la câțiva pași. M-am alarmat, am șoptit stânjenită că eram obosită și că nu-mi era foame, am lăsat să se înțeleagă că, din moment ce nu ne văzuserăm de mult timp, aș fi făcut bucuroasă câțiva pași împreună cu Nino înainte să merg la culcare. Știam că era o impolitețe, rolul cinei era să mă sărbătorească pe mine și să-i mulțumească lui Tarratano pentru implicarea lui și pentru vorbele frumoase în favoarea cărții, dar nu m-am putut abține. Adele m-a fixat o clipă cu o expresie ironică, a replicat că, bineînțeles, era invitat și prietenul meu. Apoi a adăugat pe un ton misterios, voind parcă să mă răsplătească pentru sacrificiul pe care îl

faceam: am o surpriză plăcută pentru tine. M- am uitat la Nino neliniștită: o să accepte invitația? El a spus că nu voia să deranjeze, dar s-a uitat la ceas și a acceptat.

4.

Am părăsit librăria. Adele, discret, a mers în față împreună cu Tarratano, iar eu și Nino i-am urmat. Dar am descoperit repede că nu știam ce să-i spun, mă temeam că orice cuvânt va fi greșit interpretat. A avut el grijă să evite tăcerea. Mi-a lăudat din nou cartea, a început să vorbească cu mare stimă despre familia Airota (i-a definit „cea mai civilizată dintre familiile care au vreo importanță în Italia“), a spus că o cunoștea pe Mariarosa („e mereu în prima linie: acum două săptămâni ne-am certat rău“), m-a felicitat pentru că tocmai aflase de la Adele că eram logodită cu Pietro, despre a cărui carte legată de riturile bahice, spre uimirea mea, s-a dovedit că știe; dar, în special, a vorbit cu amabilitate despre capul familiei, profesorul Guido Airota, „un om cu adevărat excepțional“. M-a enervat puțin că știa despre logodna mea și m-a stânjenit faptul că lauda cărții mele era ca o introducere a laudei mult mai stăruitoare la adresa întregii familii a lui Pietro, a cărții lui Pietro. L-am întrerupt, l-am întrebat de el, dar a fost vag, a făcut doar câteva referiri la un volumaș care urma să fie publicat, pe care l-a definit plictisitor, dar obligatoriu. Am insistat, l-am întrebat dacă-i fusese greu la Milano la început. Mi-a răspuns în câteva cuvinte despre problemele pe care le ai când vii din Sud fără o centimă în buzunar. Pe urmă, brusc, m-a întrebat:

— Te-ai întors să locuiești la Napoli?

— Pentru moment, da.

— În cartier?

— Da.

— Eu am rupt definitiv relația cu tata și nu mă mai văd cu nimeni din familia mea.

— Păcat.

— E bine așa. Îmi pare rău doar că nu am vești despre Lina.

Am crezut pentru o clipă că mă înșelasem, că Lila nu ieșise niciodată din gândurile lui, că nu venise la librărie pentru mine, ci doar ca să afle despre ea. Apoi mi-am zis: dacă ar fi dorit într-adevăr să afle de Lila, ar fi găsit, în atâția ani, modalitatea de a se informa. Așa că am reacționat impulsiv, cu tonul clar al cuiva care vrea să încheie subiectul rapid.

— Și-a părăsit soțul și locuiește cu altul.

— A avut un băiat sau o fată?

— Un băiat.

A făcut o grimasă nemulțumită și a spus:

— Lina e curajoasă, chiar prea mult. Dar nu știe să se supună realității, este incapabilă să-i accepte pe ceilalți și pe ea însăși. A fost o experiență dificilă să țin la ea.

— În ce sens?

— Nu știe ce e dăruirea.

— Poate că ex agerezi.

— Nu, chiar e primitivă: în gândire și în tot, chiar și în sex .

Acele ultime cuvinte — chiar și în sex — m-au tulburat mai mult decât celelalte. Așadar, Nino dădea un verdict negativ în privința relației cu Lila? Așadar, tocmai îmi spusese, tulburându-mă, că verdictul acela acoperea și sfera sex uală? Am fix at cu privirea pentru câteva secunde siluetele întunecate ale lui Adele și prietenului ei care mergeau în fața noastră. Tulburarea s-a transformat în anx ietate, am înțeles că acel chiar și în sex era un preambul, că el își dorea să devină și mai ex plicit. Cu ani în urmă se întâmplase ca Stefano, după nuntă, să mi se confeseze, să-mi povestească despre problemele cu Lila, dar o făcuse fără să se refere vreodată la sex . Nimeni în cartier n-ar fi făcut asta vorbind despre femeia la care ținea. Era de neconceput, de ex emplu, ca Pasquale să-mi povestească despre sex ualitatea lui Adele sau, mai rău, ca Antonio să discute cu Carmen sau cu Gigliola despre sex ualitatea mea. Se făcea asta între bărbați — la modul vulgar, când nu țineau la noi, fetele, sau nu mai țineau —, dar între bărbați și femei nu. Am intuit, în schimb, că Nino, noul Nino, considera absolut firesc să abordeze cu mine tema relațiilor sex uale avute cu prietena mea. M- am rușinat, am lăsat-o baltă. Nici despre asta, m-am gândit, nu va trebui să-i vorbesc niciodată Lilei, timp în care am spus cu o falsă dezinvoltură: e deja istorie, să nu ne întristăm, să revenim la tine, la ce lucrezi, ce perspective ai la universitate, unde locuiești, stai singur? Cu siguranță, însă, elanul meu a fost ex agerat, a simțit probabil că mă fofilasem de la discuție. A zâmbit ironic, a dat să-mi răspundă, dar ex act atunci am ajuns la restaurant și am intrat.

5.

Adele a distribuit locurile: eu lângă Nino și în fața lui Tarratano, ea lângă Tarratano și în fața lui Nino. Am comandat și, între timp, conversația se mutase deja asupra bărbatului cu ochelari cu lentile groase, un profesor de literatură italiană — din câte am înțeles —, colaborator zelos al ziarului *Corriere della Sera*, creștin-democrat. Nici Adele, nici prietenul ei nu s-au înfrânat de data asta. Lăsând la o parte discursul de la librărie, au vorbit cât se putea de urât de insul acela și l-au lăudat pe Nino pentru felul în care îl înfruntase și-l gonise. S-au distrat mai ales evocând iarăși cuvintele cu care îl atacase în timp ce părăsea sala, fraze pe care ei le auziseră și eu nu.

L-au întrebat care fusese formularea exactă, Nino a încercat să se sustragă, a spus că nu-și amintea. Dar pe urmă cuvintele au ieșit, poate reinventate pentru acea împrejurare, ceva de genul: dumneavoastră, pentru a apăra Autoritatea în fiecare expresie a ei, ați fi gata să suspendați democrația. Și din acel moment au vorbit numai ei trei, extinzând tot mai mult discuția, despre servicii secrete, despre Grecia, despre torturile din închisorile din țara aceea, despre Vietnam, despre nesperata apariție a mișcării studențești nu doar în Italia, ci în Europa și în lume, despre o intervenție în revista *Ponte* semnată de profesorul Airota —, cu care Nino a zis că a fost de acord cuvânt cu cuvânt — apropo de starea cercetării și a învățământului în universități.

— O să-i spun fiicei mele că v-a plăcut, a spus Adele, Mariarosa a considerat-o proastă.

— Pe Mariarosa o pasionează doar ce lumea nu poate oferi.

— Bravo, chiar așa e.

Eu nu știam nimic despre acea intervenție a viitorului meu socru. Treaba asta m-a stânjenit, am stat să ascult în tăcere. Mai întâi ex amenele, apoi teza de diplomă, apoi cartea și publicarea ei în grabă îmi absorbiseră mare parte din timp. Eram doar superficial informată în legătură cu evenimentele lumești și nu auzisem mai nimic despre studenți,

manifestări, conflicte, răniți, arestări, sânge. Fiindcă nu mai eram în universitate, tot ce știam cu adevărat despre marasmul acela erau bombănelile lui Pietro, care se lamenta în privința a ceea ce el definea literal „prostănacul pisan“. În consecință, de jur împrejur simțeam că se desfășoară o scenografie tulbure, pe care, în schimb, comesenii mei păreau că o pot descifra cu ex tremă precizie, Nino mai mult decât ceilalți. Stăteam lângă el, ascultam, îi atingeam ușor brațul cu brațul meu, un contact doar al hainelor care totuși mă emoționa. Își păstrase predilecția pentru cifre: înșira numere despre înscrișii la universitate, foarte mulți deja, și despre capacitatea reală a clădirilor, despre orele de muncă efectivă ale baronilor, despre câți oameni stăteau în parlament sau în consilii de administrație sau se dedicau unor foarte bine remunerate consultanțe și profesiei private mai degrabă decât să predea sau să muncească în domeniul cercetării. Adele consimțea, prietenul ei la fel, uneori interveneau vorbind despre persoane al căror nume nu-l auzisem niciodată. M-am simțit ex clusă. Sărbătorirea cărții mele nu mai era o prioritate pentru ei, soacra mea părea să fi uitat și de surpriza pe care mi-o anunțase. Am șoptit că lipsesc puțin, Adele a făcut un semn distrat, Nino a continuat să vorbească cu pasiune. Tarratano s-a gândit, probabil, că mă plictiseam și a spus prompt, aproape susurând:

— Să vă întoarceți repede, țin mult la părerea dumneavoastră.

— N-am păreri, am răspuns zâmbind cu jumătate de gură. Mi-a zâmbit la rândul lui:

— O scriitoare inventează întotdeauna una.

— Poate că nu sunt o scriitoare.

— Bineînțeles că sunteți.

M-am dus la toaletă. Nino fusese mereu capabil să-mi demonstreze, imediat ce deschidea gura, cât eram de înapoiată. Trebuie să mă pun pe învățat, m-am gândit, cum am putut să mă las luată de val în felul ăsta? Desigur, dacă vreau, știu să disimulez, cu ajutorul cuvintelor, un pic de competență și un pic de pasiune. Nu pot continua așa însă, am învățat prea multe lucruri care nu contează și foarte puține cu adevărat importante. După sfârșitul relației cu Franco, am pierdut acel strop de curiozitate față de lume pe care el mi-o transmisese. Iar logodna cu Pietro nu m-a ajutat, ce nu-l interesa pe el a încetat să mă mai intereseze pe mine. Cât de diferit e Pietro de tatăl, sora și mama lui. Dar, mai ales, cât de diferit e de Nino. Dacă ar fi fost după el, n-aș fi scris nici cartea. A acceptat-o aproape cu lehamite, ca pe o încălcare a codului bunelor maniere academice. Sau poate că ex agerez, este numai vina mea. Sunt

o fată mărginită, reușesc să mă concentrez doar asupra unui singur lucru o dată și exclud tot restul. Dar acum o să mă schimb. Imediat după cina asta plicticoasă o să-l târăsc pe Nino cu mine, o să-l oblig să ne plimbăm toată noaptea, o să-l întreb ce cărți trebuie să citesc, ce filme trebuie să văd, ce muzică trebuie să ascult. Și o să-l iau de braț, o să spun: mi-e frig. Scopuri confuze, propoziții incomplete. Mi-am ascuns neliniștea pe care o simțeam și mi-am spus doar atât: ar putea fi singura ocazie pe care o avem, mâine o să plec, n-o să-l mai văd.

În timpul asta mă priveam în oglindă cu mânie. Aveam un chip obosit. Micile coșuri pe bărbie și cearcănele violet anunțau menstruația. Sunt urâtă, scundă, cu pieptul prea mare. Ar fi trebuit să fi înțeles de mult că nu i-am plăcut niciodată, nu întâmplător a preferat-o pe Lila mie. Dar cu ce rezultat? E primitivă chiar și în sex, a spus. Am greșit că am ocolit subiectul. Ar fi trebuit să mă arăt curioasă, să-l las să continue. Dacă vorbește din nou despre asta, o să fiu mai lipsită de prejudecăți, o să-i spun: ce-nseamnă că o fată e primitivă în sex? Te întreb, o să-i explic rânduindu-mă, ca să mă corectez și eu, dacă o să mi se pară necesar. Dacă presupunem că te poți corecta, cine știe. Mi-am amintit cu scârbă de ce se întâmplase cu tatăl lui pe plaja Maronti. M-am gândit la amorul făcut cu Franco în patul din cămăruța lui de la Pisa. În acele împrejurări făcusem ceva greșit, care fusese observat, dar despre care, din delicatețe, nu mi se vorbise? Și dacă chiar în seara aceea, eventual, m-aș culca cu Nino, aș fi greșit din nou, astfel că el ar fi gândit: e primitivă ca Lila și ar fi vorbit pe la spatele meu cu prietenele lui de la Universitate, poate chiar cu Mariarosa?

Mi-am dat seama cât de dezagreabile erau acele cuvinte, ar fi trebuit să-l dojenesc. Din acea experiență sex uală nereușită, despre care acum formulezi o părere negativă, ar fi trebuit să-i spun, a rezultat un fiu, micul Gennaro, care e foarte inteligent: nu e frumos să vorbești așa, nu poți împărți femeile în primitive și delicate, Lila și-a distrus viața pentru tine. Și am decis: când o să scap de Adele și de prietenul ei, când o să mă conducă la hotel, o să reiau discuția și o să-i spun.

Am ieșit de la toaletă. M-am întors în sală și am văzut că situația se schimbase cât timp lipsisem. Cum m-a văzut soacra mea, a fluturat o mână și a spus veselă, cu obrazii aprinși: a venit, în sfârșit, surpriza. Surpriza era Pietro, stătea chiar lângă ea.

6.

Logodnicul meu a sărit de pe scaun, m-a îmbrățișat. Nu-i povestisem niciodată nimic despre Nino. Făcusem referiri la Antonio, câteva cuvinte, și îi spuseseam ceva despre relația mea cu Franco, care, de altfel, era foarte cunoscută în mediul studentesc din Pisa. Pe Nino, în schimb, nu-l pomenisem niciodată. Era o poveste care-mi făcea rău, avea momente dureroase de care mi-era rușine. S-o istorisesc însemna să mărturisesc că iubeam dintotdeauna pe cineva cum pe el nu l-aș fi iubit niciodată. Și, ca totul să aibă o logică, ar fi trebuit să vorbesc despre Lila, despre Ischia. Poate să recunosc că episodul de sex cu un bărbat matur, așa cum figura în cartea mea, se inspira dintr-o experiență reală de la Maronti, dintr-o alegere de-a mea de fetiță disperată care acum, după atâta timp, mi se părea o chestie dezgustătoare. Treaba mea, deci, îmi păstrasem secretele. Dacă Pietro ar fi știut, ar fi înțeles ușor nemulțumirea cu care-l întâmpinam.

A luat loc din nou în capul mesei, între mama lui și Nino. A devorat un biftec, a băut vin, dar mă privea alarmat, resimțea proasta mea dispoziție. Cu siguranță se simțea vinovat pentru că nu ajunsese la timp și ratase un eveniment important din viața mea, pentru că nepăsarea lui putea fi interpretată ca un semn că nu mă iubea, pentru că mă lăsase cu niște străini, fără confortul afecțiunii lui. Era greu să-i spun că fața mea posomorâtă și muțenia mea se explicau tocmai prin faptul că nu rămăsese absent până la sfârșit, că se băgase între mine și Nino.

Acesta, de altfel, mă făcea și mai nefericită. Stătea lângă mine, dar nu-mi adresa niciun cuvânt. Părea bucuros de sosirea lui Pietro. Îi turna vin, îi oferea din țigările lui, îi aprindea una și acum suflau fum amândoi printre buzele strânse, vorbind despre călătoria obositoare cu mașina de la Pisa la Milano, despre plăcerea de a conduce. M-a tulburat diferența mare dintre ei: Nino uscățiv, cu un mers șleampăt, cu o voce ridicată și amabilă; Pietro durduliu, cu

părul încâlcit caraghios peste fruntea foarte lată, cu obraji rotunzi jupuiți de lama de ras și vocea tot timpul coborâtă. Păreau fericiți că s-au cunoscut, chestie destul de nefirească pentru Pietro, care prefera mereu

să-și vadă de treaba lui. Nino îl bătea la cap, arăta un interes real pentru studiile lui (am citit undeva un articol în care pui în opoziție laptele și mierea cu vinul și orice formă de beție), îl îndemna să vorbească despre ele, iar logodnicul meu, care despre subiectele acelea avea tendința, în general, să nu spună nimic, ceda, îl corecta bonom, își deschidea sufletul. Dar ex act când Pietro începea să capete încredere, a intervenit Adele.

— Gata cu pălăvrăgitul, i-a spus fiului ei. Și surpriza pentru Elena?

Am privit-o nesigură. Erau și alte surprize? Nu era de-ajuns că Pietro condusesse ore în șir fără să se oprească deloc ca să ajungă la timp cel puțin pentru cina organizată în onoarea mea? M-am gândit la logodnicul meu cu curiozitate, pe chip îi apărea o ex presie încruntată pe care i-o știam și pe care o căpăta atunci când împrejurările îl constrângeau să vorbească de bine despre el însuși în public. M-a anunțat, aproape din vârful buzelor, că devenise profesor titular, un foarte tânăr profesor titular la Florența. Așa, ca prin farmec, după cum îi era obiceiul. Nu se lăuda niciodată cu profesionalismul lui, nu știam mai nimic despre cât era de apreciat ca cercetător, nu-mi vorbea despre probele foarte dure la care se supunea. Iar acum, iată, menționa în treacăt vestea aceea cu dezinvoltură, ca și cum ar fi fost constrâns de mama lui, ca și cum pentru el n-ar fi însemnat mare lucru. În schimb, însemna un prestigiu important pentru un tânăr, însemna siguranță financiară, însemna să plece din Pisa, însemna să scape de un climat politic și cultural care de luni întregi, nu știu de ce, îl ex aspera. Dar mai ales însemna că, în toamnă, sau cel mult la începutul anului următor, ne vom căsători și eu voi pleca din Napoli. Nimeni nu s-a referit la ultimul lucru, în schimb toți l-au felicitat pe Pietro, dar și pe mine. Și Nino, care imediat s-a uitat la ceas, a spus câteva fraze ostile despre carierele universitare, a ex clamat că îi părea rău, dar că trebuia să plece.

Ne-am ridicat toți. Nu știam ce să fac, i-am căutat în zadar privirea, am simțit în piept o mare durere. Sfârșitul serii, ocazie pierdută, dorințe neîmplinite. Odată ieșiți în stradă am sperat să-mi dea un număr de telefon, o adresă. S-a limitat la a-mi strânge mâna și la a-mi ura tot binele posibil. Din momentul acela am avut senzația că mă ex clude intenționat cu fiecare mișcare de-a lui. În semn de rămas bun i-am zâmbit cu jumătate de gură, fluturând mâna prin aer ca și cum aș fi ținut în palmă o pană. Era o rugămintă, însemna: știi unde locuiesc, scrie-mi, te implor. Dar îmi întorsese deja spatele.

7.

Le-am mulțumit lui Adele și prietenului ei pentru toată osteneala pe care și-o dăduseră pentru mine și cartea mea. Amândoi l-au lăudat pe Nino mult timp, cu sinceritate, vorbindu-mi de parcă aș fi contribuit cu ceva la faptul că era atât de simpatic, atât de inteligent. Pietro n-a spus nimic, a făcut doar un semn un pic nervos când mama lui l-a rugat să se întoarcă repede, erau amândoi oaspeții Mariarosei. Eu am spus imediat: nu e nevoie să mă conduci, du-te cu mama ta. Nimănui nu i-a trecut prin minte că vorbeam serios, că eram nefericită și preferam să rămân singură.

Tot drumul am fost recalcitrantă. Am ex clamat că Florența nu-mi plăcea, și nu era adevărat. Am zis că nu mai voiam să scriu, voiam să predau, și nu era adevărat. Am spus că eram obosită, că- mi era foarte somn, și nu era adevărat. În plus: când, fără niciun preambul, Pietro m-a anunțat că voia să vină să-i cunoască pe părinții mei, am urlat la el: ești nebun, pe-ai mei trebuie să-i lași în pace, nu vă potriviți. Atunci m-a întrebat speriat:

— Nu mai vrei să te căsătorești cu mine?

Am fost pe punctul de a răspunde: nu, nu vreau, dar m-am abținut la timp, știam că nici măcar lucrul ăla nu era adevărat. Am spus cu glas stins: scuze, sunt deprimată, sigur că vreau să mă căsătoresc cu tine. Și i-am luat o mână, mi-am împletit degetele cu ale lui. Era un bărbat inteligent, ex traordinar de cult și bun. Țineam la el, nu aveam de gând să-l fac să sufere. Și totuși, chiar când îl țineam de mână, chiar când îi confirmam că voiam să mă căsătoresc cu el, îmi era clar că dacă n-ar fi apărut în seara aceea la restaurant, aș fi încercat să-l am pe Nino.

Nu mi-a fost ușor să-mi mărturisesc asta. În mod sigur era o faptă urâtă pe care Pietro nu o merita, și totuși aș fi comis-o cu plăcere și, probabil, fără remușcări. Aș fi găsit modalitatea să-l atrag pe Nino în ciuda tuturor anilor care trecuseră, de la școala primară la liceu, până în perioada de la Ischia și din Piața Martirilor. L-aș fi avut, chiar dacă fraza aceea despre Lila nu-mi plăcuse și îmi transmitea o stare de neliniște. L-aș fi avut, iar lui Pietro nu i-aș fi zis niciodată. Poate i-aș fi zis Lilei, dar cine știe când, eventual la bătrânețe, când îmi imaginam că nici pe ea, nici pe mine nu

ne-ar mai fi interesat nimic. Timpul, ca în toate lucrurile, era decisiv. Cu Nino ar fi durat doar o noapte, m-ar fi părăsit dimineața. Deși îl cunoșteam de-o veșnicie, era alcătuit din himere, ar fi fost imposibil să-l păstrez pentru totdeauna, venea din copilărie, era construit cu dorințe imature, nu avea concretețe, nu dădea spre viitor. Pietro, în schimb, era actual, solid, o piatră de hotar. Delimita un teritoriu foarte nou pentru mine, un teritoriu al cauzelor bune, guvernate de reguli care proveneau de la familia lui și care atribuiau sens fiecărui lucru. Dăinuiau mari idealuri, cultul bunului renume, chestiuni de principiu. Nimic, în interiorul familiei Airota, nu era o banalitate. A te căsători, de ex emplu, era unul și același lucru cu a-ți aduce contribuția la o bătălie laică. Părinții lui Pietro erau căsătoriți doar civil și Pietro, deși avea, din câte știam eu, o vastă cultură religioasă, ba poate chiar de aceea, nu s-ar fi căsătorit niciodată în biserică. Mai degrabă ar fi renunțat la mine. Același lucru era valabil pentru botez. Pietro nu fusese botezat, nici Mariarosa, deci presupușii noștri copii ar fi urmat să nu fie nici ei botezați. Totul la el se desfășura în felul acela, părea ghidat mereu de o ordine superioară care, deși nu avea o origine divină, ci familială, îi dădea oricum certitudinea că se află de partea adevărului și a dreptății. În privința sex ului, nu știu, era prudent. Știa destule despre povestea mea cu Franco Mari ca să deducă din asta că nu eram virgină și totuși nu vorbește niciodată despre asta, nici măcar o jumătate de frază acuzatoare, o replică necioplită, un râs ironic. Nu-mi era clar dacă avusese alte logodnice, mi-era greu să mi-l imaginez cu o târfă, era ex clus să fi petrecut chiar și numai un minut din viața lui bârfind despre femei cu alți bărbați. Detesta replicile obscene. Detesta pălăvrăgeala, vocile ridicate, petrecerile, orice formă de irosire. Deși era de condiție foarte înstărită, tindea — de data asta contrazicându- se cu părinții și sora lui — spre un fel de ascetism în mijlocul abundenței. Și avea un pronunțat simț al datoriei, n-ar fi renunțat niciodată la angajamentele lui față de mine, nu m-ar fi trădat niciodată.

Deci, nu, nu voiam să-l pierd. Ce să-i faci, natura mea, neșlefuită în ciuda studiilor pe care le făcusem, era departe de rigoarea lui. Nu știam, în mod sincer, cât aș fi rezistat în fața acelei geometrii. El îmi insufla încrederea de a fugi de oportunistul maleabil al tatălui meu și de vulgaritatea mamei mele. Așa încât am respins cu putere gândul la Nino, l-am luat de braț pe Pietro și am șoptit: da, să ne căsătorim cât mai repede, vreau să plec de acasă, vreau să-mi iau permisul de conducere, vreau să călătoresc, vreau să am telefon, televizor, n-am avut niciodată nimic. Și el, atunci, s-a înveselit, a râs, a spus da la tot ceea ce, în mod

confuz, pretindeam eu. La câțiva pași de hotel s-a oprit, a șoptit răgușit: pot dormi cu tine? Aia a fost ultima surpriză a serii. L-am privit perplex ă: eu fusesem dispusă de multe ori să facem dragoste, el se fofilase mereu; dar n-aveam chef să petrec noaptea cu el în patul din camera de hotel acolo, la Milano, după discuția traumatizantă din librărie, după Nino. Am răspuns: am așteptat mult, mai putem aștepta. L-am sărutat într-un ungher întunecos, l-am privit din pragul hotelului în timp ce se îndepărta pe bulevardul Garibaldi și, din când în când, se răsucea, salutând cu un gest timid. Mersul lui dezordonat, picioarele plate, învălmășeala înaltă a părului m-au înduioșat.

8.

Din acel moment, viața a început să mă chinuiască neîncetat, lunile s-au bulucit rapid una în alta, nu era zi în care să nu se întâmple ceva frumos sau urât. M-am întors la Napoli tot gândindu-mă la Nino, la întâlnirea noastră fără urmări. Uneori simțeam dorința de a da fuga la Lila, de a o aștepta să se întoarcă de la muncă și a-i povesti ce se putea povesti fără s-o rănesc. Apoi am fost sigură că dacă aș fi făcut o simplă aluzie la Nino aș fi rănit-o și am renunțat. Lila alunecase pe panta ei, Nino pe a lui, eu aveam lucruri urgente de înfruntat. De ex emplu, în aceeași seară în care m-am întors de la Milano le-am spus părinților mei că în curând va veni Pietro să-i cunoască, că probabil ne vom căsători până la sfârșitul anului, că mă voi duce să locuiesc la Florența.

Nu și-au manifestat nici bucuria, nici măcar mulțumirea. M-am gândit că s-au obișnuit pentru totdeauna cu du-te-vino-ul meu după cum aveam chef, tot mai străină de familie, indiferentă la problemele lor de supraviețuire. Și mi s-a părut, ca de obicei, că numai tata se agită un pic, mereu nervos în fața situațiilor pentru care nu se simțea pregătit.

— Trebuie neapărat să vină la noi în casă profesorul universitar? a întrebat enervat.

— Păi unde? s-a supărat mama. Cum face să-ți ceară mâna Lenucciei dacă nu vine aici?

Cum se întâmpla de regulă, mi s-a părut mai spontană decât el, concretă, hotărâtă, de-a dreptul insensibilă. Dar după ce i-a închis gura, după ce soțul ei s-a dus la culcare, iar Elisa și Peppe și Gianni și-au pregătit paturile în sufragerie, mi-am schimbat imediat părerea. M-a insultat cu o voce foarte coborâtă, care totuși urla, șuierând cu niște ochi roșii: noi nu însemnăm nimic pentru tine, ne spui cum stau lucrurile doar în ultimul moment, domnișoara crede că e cine știe cine pentru că a studiat, pentru că scrie cărți, pentru că se căsătorește cu un profesor, dar, draga mea, din pânțele ăsta ai ieșit și din aluatul ăsta ești făcută, așa că să nu ai aerul ăsta superior și să nu uiți niciodată că dacă tu ești inteligentă, eu, care te-am ținut aici înăuntru, sunt la fel, dacă nu cumva și mai inteligentă decât tine, deci dacă aș fi avut posibilitatea, aș fi făcut aceleași lucruri ca tine, ai înțeles? Apoi, pe valul acelei furii, mai întâi mi-a reproșat că din cauza mea, pentru că plecasem și nu mă gândisem decât la mine, frații mei nu realizaseră nimic bun la școală; apoi mi-a cerut bani, a spus că-i trebuiau ca să cumpere o rochie decentă pentru Elisa și ca să pună puțin casa la punct, având în vedere că o obligam să-l primească pe logodnicul meu.

Am trecut peste eșecurile școlare ale fraților mei. Banii, în schimb, i-am dat imediat, chiar dacă nu era adevărat că trebuiau pentru casă. Îmi cerea încontinuu, orice scuză era suficient de bună. Nu reușea încă să accepte, chiar dacă n-o spusese niciodată direct, că țin banii la Poștă, că nu i-i dădusem ei așa cum făcusem întotdeauna, încă de când le duceam la plajă pe fiicele papetăresei sau munceam în librăria de pe Mezzocannone. Poate că, m-am gândit, comportându-se ca și cum banii mei i-ar fi aparținut, vrea să mă convingă că eu însămi îi aparțin și că, deși mă căsătoresc, o să-i aparțin mereu.

Am rămas calmă, i-am comunicat, ca un fel de gratificație, că voi instala telefon în casă, că voi cumpăra un televizor. Ea m-a privit nesigură, cu o admirație neașteptată care contrasta cu tot ce-mi spusese până cu puțin timp în urmă.

— Televizor și telefon în casa asta?

— Desigur.

— Le plătești tu?

— Da.

— Mereu, și după ce te căsătorești?

— Da.

— Știe profesorul că nu avem nicio centimă pentru a-ți face zestre și nici măcar pentru petrecere?

— Știe, și nu va da nicio petrecere.

Și-a schimbat din nou dispoziția, avea din nou ochii roșii.

— Cum adică nicio petrecere? Pune-l pe el să plătească.

— Nu, ne descurcăm fără.

Mama s-a înfuriat din nou, m-a provocat în fel și chip, voia să-i răspund ca să se enerveze și mai mult.

— Îți amintești de nunta Linei, îți amintești de petrecerea pe care a făcut-o?

— Da.

— Și tu, care ești mult mai bună decât ea, nu vrei să faci nimic?

— Nu.

Am continuat așa până când am hotărât că, decât să-i înghit, puțin câte puțin, hachițele, era mai convenabil s-o fac să se înfurie și mai tare:

— Păi, am spus, nu doar că n-o să facem petrecere, dar nici n-o să mă căsătoresc în biserică, o să mă căsătoresc doar la primărie.

Ce a urmat a semănat cu momentul în care un vânt puternic izbește de toți pereții ușile și ferestrele. Deși foarte puțin religioasă, mama și-a pierdut controlul și a început să zbiere, roșie la față, insulte îngrozitoare, cu bustul aplecat în față. A urlat că nicio căsătorie nu valora nimic dacă nu spunea preotul că era validă. A urlat că dacă nu mă căsătoream în fața lui Dumnezeu, nu voi fi niciodată soția, ci doar târfa cuiva. Apoi aproape că a zburat, în ciuda piciorului bolnav, să-i trezească pe tata și pe frații mei ca să-i pună la curent cu lucrul de care se temuse întotdeauna, adică faptul că de la prea mult învățat mi se distrusese creierul, că aveam parte numai de noroc, dar mă lasam tratată ca o curvă, că ea nu va mai putea ieși din casă de rușinea de a avea o fiică fără Dumnezeu.

Tata, uluit, în chiloți, și frații mei au încercat să înțeleagă cu ce alt necaz trebuiau să se confrunte din cauza mea și între timp au încercat să o calmeze, dar inutil. Urla că voia să mă dea afară din casă imediat, înainte s-o ex pun rușinii de a avea și ea, și ea, o fată care trăiește în concubinaj ca Lila și Ada. Între timp, chiar dacă nu mă pălmuia cu adevărat, își flutura mâinile prin aer ca și cum aș fi fost o umbră și ea înșfăcase pe cineva real și identic mie, căreia îi trăgea lovituri feroce. A durat ceva timp până să se liniștească, lucru care s-a întâmplat grație Elisei. Sora mea a întrebat prudent:

— Dar tu vrei să te căsătorești la primărie sau logodnicul tău?

Le-am explicat tuturor că, deși Biserica de mult nu mai conta deloc pentru mine, mi-era egal dacă mă căsătoream la primărie sau în fața

altarului; în timp ce pentru logodnicul meu era foarte important să se căsătorească doar civil, el știind totul despre problemele religioase și crezând că religia, ceva foarte demn, se altera ex act atunci când se amesteca, uneori, cu treburile statului. În fine, dacă nu ne căsătorim la primărie, am conchis eu, el nu se căsătorește cu mine.

Atunci tata, care se aliase imediat cu mama, a încetat brusc să fie ecoul insultelor și văicărelilor ei.

— Nu se căsătorește cu tine?

— Nu.

— Și ce face, te părăsește?

— Mergem să locuim împreună la Florența fără să ne căsătorim. Mama a considerat că asta e cea mai insuportabilă veste. Și-a ieșit complet din minți, a jurat că în cazul acela va lua cuțitul și îmi va tăia beregata. Tata, în schimb, și-a ciufulit nervos părul și i-a spus:

— Taci un pic, nu mă face să mă înfurii și să hai să discutăm. Știm foarte bine că te poți căsători în fața preotului, poți face o petrecere somptuoasă și poți sfârși, oricum, foarte rău.

În mod limpede făcea și el aluzie la Lila, care era scandalul nestins din cartier, și mama, în sfârșit, a înțeles. Preotul nu era o garanție, nimic nu era o garanție în lumea asta urâtă în care trăiam. Așa că s-a oprit din răcnit și i-a lăsat tatălui meu sarcina de a analiza situația și, eventual, de a mă lăsa pe mine să câștig. Ea, însă, n-a încetat să se plimbe în sus și-n jos șchiopătând, clătinând din cap și mormăind insulte împotriva viitorului meu soț. Ce era cu profesorul ăsta? Era comunist? Comunist și profesor? Profesor de rahat, a urlat. Ce fel de profesor e unul care gândește așa? Așa gândește un nenorocit. Nu, a replicat tata, care nenorocit, ăla e unul care a studiat și știe mai bine decât toți câte scârboșenii fac preoții. De aceea vrea să meargă să spună da numai la primărie. Bine, tu ai dreptate, mulți comuniști fac așa. Bine, tu ai dreptate, în felul acesta pare că fiica noastră nu e căsătorită. Dar eu aș avea încredere în profesorul acesta de la universitate: ține la ea, nu pot crede că o pune pe Lenuccia în situația de a părea o curvă. Și, în orice caz, dacă nu vrea să avem încredere în el — eu însă am încredere, chiar dacă nu-l cunosc încă: e o persoană importantă, aici fetele visează să prindă la o astfel de partidă —, să avem măcar încredere în primărie. Lucrez la primărie, iar căsătoria care are loc acolo, pot să te asigur, valorează cât cea din biserică și poate chiar mai mult.

S-a continuat așa ore în șir. Frații mei, la un moment dat, au cedat, s-au dus la culcare. Eu am rămas să-i liniștesc pe părinții mei și să-i conving

să accepte un lucru care pentru mine, în momentul acela, era un semn clar al intrării mele în lumea lui Pietro. În plus, în felul acela, mă simțeam măcar o dată mai curajoasă decât Lila. Și, mai ales, dacă l-aș mai fi întâlnit pe Nino, mi-ar fi plăcut să-i pot spune, aluziv: vezi unde m-a condus cearta aceea cu profesorul de religie? Fiecare alegere are povestea ei, multe momente ale existenței noastre stau îndesate într-un colț așteptând o răbufnire și, în cele din urmă, răbufnirea apare. Dar aș fi exagerat, în realitate totul era mai simplu. De cel puțin zece ani Dumnezeu copilăriei, deja destul de firav, se retrăsese într-un colțișor ca un bătrân bolnav și nu simțeam deloc nevoia sanctității căsătoriei. Important era să plec din Napoli.

9.

Oroarea pe care familia mea o simțea la gândul unei simple uniuni civile n-a dispărut cu siguranță în noaptea aceea, dar s-a atenuat. A doua zi, mama m-a tratat ca și cum toate lucrurile pe care le atingea — mașina de cafea, cana cu lapte, zaharnița, pâinea proaspătă — erau acolo doar ca s-o ispitească să mi le arunce în față. Totuși, n-a mai început să urle. În ce mă privește, am ignorat-o, am ieșit devreme, m-am dus să demarez procedurile de instalare a telefonului. Odată rezolvată treaba aceea, am trecut pe sub Port'Alba, am dat o raită prin librării. Eram hotărâtă ca, în scurt timp, să pot lăsa deoparte timiditatea de fiecare dată când se iveau situații ca aceea din Milano. Am ales reviste și cărți cam după instinct, am cheltuit destui bani. După multe ezitări, instigată de fraza aceea a lui Nino care-mi revenea adesea în minte, am cumpărat Trei eseuri privind teoria sexualității — nu știam aproape nimic despre Freud și puținul pe care-l știam mă plictisea —, și câteva volume dedicate sex ului. Îmi propuneam să fac la fel cum făcusem în trecut pentru materiile școlare, pentru ex amene, pentru diplomă, cum făcusem cu ziarele pe care mi le dădea Galiani sau cu textele marxiste pe care, cu câțiva ani în urmă, mi le dăduse Franco. Voiam să studiez lumea contemporană. Era greu de spus ce acumulasem deja la vremea

aceea. Ex istaseră discuțiile cu Pasquale, și cele cu Nino. Ex istase puținul interes pentru Cuba și America Latină. Ex istase sărăcia incurabilă a cartierului, lupta pierdută de Lila. Ex istase școala care îi respinsese pe frații mei numai pentru că fuseseră mai puțin încăpățânați, mai puțin dispuși să se sacrifice decât mine. Ex istaseră conversațiile lungi cu Franco și cele ocazionale cu Mariarosa, acum amestecate într-un singur fir de abur deșirat (lumea este profund nedreaptă și trebuie schimbată, dar atât conviețuirea pașnică dintre imperialismul american și birocrațiile staliniste, cât și politicile reformiste ale partidelor de muncitori europene și în special italiene, au ca scop să mențină proletariatul într-o politică de amânare umilă care aruncă apă peste focul revoluției, cu consecința că dacă învinge impasul mondial, dacă învinge social-democrația, capitalul va fi cel care va triumfa de-a lungul secolelor și clasa muncitoare va deveni pradă constrângerii la consum). Acești stimuli acționaseră, cu siguranță mă frământau pe dinăuntru de mult timp, uneori mă emoționau. Dar ceea ce m-a împins, cred, spre aducerea aceea la zi în forță a fost, cel puțin inițial, vechea nevoie de a izbândi imediat. Eram convinsă de ceva timp că totul se putea educa, inclusiv pasiunea politică. În timp ce plăteam, am zărit romanul meu pe un raft și am privit imediat în altă parte. De fiecare dată când vedeam volumul în vreo vitrină, printre alte romane recent apărute, simțeam un amestec de mândrie și de teamă, o plăcută tresărire care se transforma în angoasă. Desigur, povestea apăruse din întâmplare, în douăzeci de zile, fără implicare, ca un sedativ împotriva depresiei. În plus, știam bine ce era literatura importantă, îi studiasem mult pe clasici și nu-mi trecuse prin minte, în timp ce scriam, că fac ceva de mare valoare. Dar efortul de a da o formă scrierii mele mă făcuse să particip. Și participarea devenise cartea aceea, un obiect care mă conținea. Acum eu eram acolo, expusă, și simțeam izbituri violente în piept când mă vedeam. Simțeam că nu doar în cartea mea, dar în general în romane, ex ista ceva ce într- adevăr mă neliniștea, o inimă neprotejată, care bătea, aceeași care îmi țâșnise din piept în clipa îndepărtată în care Lila îmi propusese să scriem împreună o poveste. Eu fusesem menită s-o fac de- adevăratelea. Dar asta îmi doream? Să scriu, să scriu nu la întâmplare, să scriu mai bine decât o făcusem deja? Și să studiez poveștile trecutului și ale prezentului ca să înțeleg cum funcționau, și să învăț, să învăț totul despre lume cu singurul scop de a construi personaje pline de viață, pe care nimeni nu le-ar fi conturat niciodată mai bine decât mine, nici măcar Lila, dacă ar fi avut șansa?

Am ieșit din librărie, m-am oprit în Piața Cavour. Ziua era frumoasă, strada Foria părea nefiresc de curată și stabilă în ciuda grinzilor de susținere ale Galeriei. Mi-am impus obișnuita disciplină. Am scos un caietețel pe care-l cumpărasem de curând, voiam să încep să procedez ca scriitorii adevărați, să notez gânduri, observații, informații utile. Am citit de la cap la coadă Unità, mi-am notat lucrurile pe care nu le știam. Am găsit în Ponte articolul tatălui lui Pietro, l-am parcurs cu interes, dar nu mi s-a părut atât de important cum susținuse Nino, dimpotrivă, m-a impresionat în mod neplăcut din cel puțin două motive: primul, Guido Airota folosea într-un mod și mai rigid aceeași limbă de profesor a bărbatului cu ochelari cu lentile groase; al doilea, într-un fragment în care vorbea despre studenți („reprezintă o mulțime nouă“, scria, „și, cât se poate de evident, nu de o condiție înstărită, domnișorici în rochii modeste și cu o educație modestă, care, în mod just, pretind de la efortul enorm pe care îl fac studiind un viitor diferit de simpla rutină casnică“), mi s-a părut că găsesc o aluzie la mine, voită sau complet neintenționată. Am notat și asta în caietul meu (ce sunt eu pentru familia Airota, motivul de mândrie al orizontului ei larg?) și, nu tocmai bine dispusă, dimpotrivă, un pic plictisită, am început să răsfoiesc Corriere della Sera.

Îmi amintesc că aerul era călduț, mi-a rămas — imaginară sau reală — o amintire olfactivă, un amestec de hârtie tipărită și de pizza frita. Pagină după pagină am privit titlurile, până când mi s-a tăiat respirația. Era o fotografie de-a mea încadrată de patru coloane groase de cerneală. Pe fundal se vedea o imagine în perspectivă din cartier — tunelul. Titlul spunea: Memorie piccanti di una ragazza ambiziosa. Il romanzo d'esordio di Elena Greco². Semnătura aparținea bărbatului cu ochelari cu lentile groase.

10.

În timp ce citeam, o sudoare rece mi-a acoperit corpul, aveam impresia că mai am puțin și leșin. Cartea mea era considerată un prilej de a sublinia că, în ultimul deceniu, în toate sectoarele vieții productive,

sociale și culturale, de la fabrici la birouri, la universitate, la edituri, la cinema, o lume întreagă se prăbușise sub presiunea unei tinereți viciate și lipsite de valori. Din când în când erau citau unele fraze de-ale mele pentru a demonstra că eram un reprezentant de frunte al generației mele ratate. Spre sfârșit eram descrisă drept „o fetiță preocupată să-și ascundă lipsa de talent în păginuțe erotice pline de trivialități mediocre“.

Am izbucnit în plâns. Era comentariul cel mai dur pe care-l citisem de când apăruse cartea și nu într-un cotidian cu tiraj mic, ci în ziarul cel mai răspândit din Italia. Mi s-a părut insuportabilă mai ales imaginea feței mele zâmbitoare în mijlocul unui text atât de jignitor. M-am întors acasă pe jos, nu înainte să arunc ziarul. Mă temeam că mama o să citească recenzia și o să o folosească împotriva mea. Mi-am imaginat că o să-și dorească s-o pună și pe aia în albumul ei ca să aibă ce să-mi reproșeze când o necăjeam.

Am găsit masa pusă doar pentru mine. Tata era la serviciu, mama se dusesse să ceară nu știu ce unei vecine și frații mei mâncaseră deja. Am înghițit paste și cartofi recitind ici și colo câteva rânduri din cartea mea. Mă gândeam disperată: poate că într-adevăr nu valorează nimic, poate că a fost publicată doar ca să i se facă o favoare lui Adele. Cum de am putut concepe fraze atât de lipsite de vlagă, opinii atât de banale? Și ce neglijență, câte virgule inutile, n-o să mai scriu. Stăteam deprimată, dezgustată atât de mâncare, cât și de carte, când a venit Elisa cu o foaie de hârtie. I-o dăduse doamna Spagnuolo, la al cărei număr de telefon, prin amabila ei permisiune, putea apela cine avea nevoie de mine pentru a-mi comunica ceva urgent. Pe foaie scria că fusesem sunată de trei ori, o dată de Gina Medotti, care conducea biroul de presă al editurii, a doua oară de Adele și a treia oară de Pietro.

Cele trei nume, cu scrisul chinuit al doamnei Spagnuolo, au avut efectul de a concretiza un gând care, până cu o clipă în urmă, rămăsese ascuns. Răutatea din cuvintele bărbatului cu ochelari cu lentile groase se răspândea rapid, în cursul zilei putea ajunge peste tot. Pietro le citise deja, familia lui, conducerea editurii. Poate că ajunseseră la Nino. Poate că erau sub privirile profesorilor mei de la Pisa. Cu siguranță îi atrăseseră atenția lui Galiani și copiilor ei. Și, cine știe, poate că le-a citit și Lila. Am izbucnit din nou în plâns, sperând-o pe Elisa.

— Ce ai, Lenù?

— Nu mă simt bine.

— Îți fac un ceai calmant?

— Da.

Dar n-a fost timp. Cineva a bătut la ușă, era Rosa Spagnuolo. Veselă, gâfâind puțin pentru că urcase scările în fugă, a spus că mă căuta iarăși logodnicul meu, era la telefon, ce voce frumoasă, ce accent frumos din Nord. Am alergat să răspund, scuzându-mă de-o mie de ori pentru deranj. Pietro a încercat să mă consoleze, a spus că mama lui mă sfătua să nu mă supăr, important era că se vorbea despre carte. Dar eu, uimind-o pe doamna Spagnuolo, care mă cunoștea drept o fată blândă, aproape că am urlat: ce-mi pasă că se vorbește despre ea dacă se vorbește foarte rău. El m-a sfătuit din nou să fiu calmă și a adăugat: mâine va apărea un articol în Unità. Am închis telefonul rece, am spus: ar fi mai bine ca nimeni să nu mă mai bage în seamă.

În noaptea aceea n-am închis ochii. Dimineața nu m-am putut abține și am dat fuga să cumpăr Unità. L-am răsfoit în grabă, chiar în fața chioșcului de ziare, la un pas de școala elementară. M-am trezit din nou cu poza mea în față, aceeași din Corriere, de data asta nu în centrul articolului, ci sus, lângă titlu: *Giovani ribelli e vecchi reazionari. A proposito del libro di Elena Greco*³. Nu auzisem niciodată numele celui care semna articolul, dar sigur era cineva care scria bine, cuvintele lui au acționat ca un balsam. Lăuda fără jumătăți de măsură romanul meu și-l insulta pe profesorul prestigios cu ochelari cu lentile groase. M-am întors acasă încurajată, chiar binedispusă. Am răsfoit cartea mea și de data asta mi s-a părut că e bine coordonată, scrisă cu pricepere. Mama a spus încruntată: ai câștigat la loto? Am lăsat ziarul pe masa din bucătărie fără să-i spun nimic.

După-amiaza târziu a apărut din nou doamna Spagnuolo, eram chemată din nou la telefon. În fața stânjenelii mele, a scuzelor mele, s-a declarat foarte fericită că poate fi utilă unei fete ca mine, mi-a făcut multe complimente. Gigliola e o ghinionistă, a oftat pe scări, tatăl ei a luat-o să muncească la cofetăria familiei Solara când avea treisprezece ani. Bine cel puțin că s-a logodit cu Michele, altfel ar fi trudit toată viața. A deschis ușa casei, a mers înaintea mea pe hol până la telefonul fix at pe perete. Am observat că pusese un scaun special să pot sta comodă: cât respect ex ista pentru cineva care studiasse, studiul era considerat un truc al tinerilor mai isteți ca să scape de muncă. Cum fac să-i explic acestei femei — m-am gândit — că de la vârsta de șase ani sunt sclava literelor și a numerelor, că dispoziția mea depinde de buna reușită a combinațiilor dintre ele, că această bucurie că reușisem e rară, instabilă, că durează o oră, o după-amiază, o noapte?

- Ai citit? m-a întrebat Adele.
- Da.
- Ești bucuroasă?
- Da.
- Atunci îți dau o altă veste bună: cartea începe să se vândă. Dacă o s-o ținem așa, scoatem un alt tiraj.
- Ce înseamnă asta?
- Înseamnă că prietenul nostru de la Corriere a crezut că ne distruge și, în schimb, ne-a făcut o favoare. Pa, Elena, bucură-te de succes.

11.

Cartea se vindea pe bune, mi-am dat seama de asta chiar din zilele următoare. Indiciul cel mai clar a fost înmulțirea apelurilor Ginei care ba îmi semnala o notă în cutare ziar, ba mă invita la diverse librării și cercuri culturale, fără să uite niciodată să mă salute cu fraza afectuoasă: cartea e la modă, doamna Greco, felicitări. Mulțumesc, spuneam, dar nu eram fericită. Intervențiile din ziare mi se păreau superficiale, se limitau fie la aplicarea schemei entuziasmate din Unità, fie a celei distrugătoare din Corriere. Și chiar dacă Gina îmi repeta cu fiecare ocazie că și păreri negative ajutau la reputația cărții, acele păreri oricum îmi făceau rău și așteptam neliniștită câteva propoziții aprobatoare ca să le contrabalanseze pe cele dezaprobatore și ca să mă simt mai bine. Am încetat, în orice caz, să-i ascund mamei mele recenzii perfide, i le-am dat pe toate, bune și rele. Ea încerca să le citească silabisind încruntată, dar nu reușea niciodată să treacă de primele patru, cinci rânduri și fie găsea imediat motiv de ceartă, fie, de plictiseală, se refugia în obsesia colecționării. Scopul ei era să umple tot albumul și se lamenta când nu aveam ce să-i dau, se temea că-i rămân pagini goale.

Recenzia care în perioada aceea mi-a făcut cel mai rău a apărut în Roma. O reproducea, pasaj după pasaj, pe cea din Corriere, dar într-un stil împodobit care, spre final, elabora maniacal următorul concept: femeile nu mai au nicio opreliște, e de-ajuns să citești romanul obscen al

Elenei Greco ca să-ți dai seama de asta. Un produs de mână a doua, după Bonjour tristesse, un alt roman vulgar. Nu conținutul m-a rănit, ci semnătura. Articolul era al lui Donato Sarratore, tatăl lui Nino. M-am gândit la cât de mult mă impresionase, când eram mică, faptul că omul acela era autorul unei cărți de poezii; m-am gândit la aura glorioasă cu care-l înconjurasem când descoperisem că scria în ziare. De ce recenzia aceea? Se răzbuna pentru că se recunoscuse în scabrosul tată de familie care încerca s-o seducă pe protagonistă? Am fost tentată să-i telefonez și să urlu la el în dialect, jignindu-l în cel mai inadmisibil mod. Am renunțat numai pentru că m-am gândit la Nino și mi s-a părut că fac o descoperire importantă: aveam amândoi ex periențe asemănătoare. Refuzaserăm să ne modelăm după familiile noastre: pe mine mă preocupase întotdeauna să iau distanță de mama mea, el rupsesse definitiv relațiile cu tatăl lui. Această afinitate m-a consolată, iar furia, încet, încet, a trecut.

Dar nu luasem în considerare faptul că Roma, în cartier, era cel mai citit ziar dintre toate. Mi-am dat seama de asta deja pe seară. Gino, fiul farmacistului, care se transformase într-un tânăr cu mușchi de oțel de la greutățile ridicate, a apărut în pragul prăvăliei tatălui său tocmai când treceam pe acolo, într-un halat alb de doctor, chiar dacă nu-și luase încă diploma. M-a strigat fluturând ziarul și a spus, de altfel pe un ton destul de sever, datorat scurtei și recentei lui cariere în cadrul secției Mișcării Sociale Italiene: ai

văzut ce se scrie despre tine? Eu, ca să nu-i dau satisfacție, am răspuns: se scriu multe, și am trecut mai departe, făcând un semn de salut. El s-a zăpăcit, a mormăit ceva, apoi a scandat cu o malițiozitate ex plicită: trebuie să citesc cartea asta a ta, am înțeles că este foarte interesantă.

Acela a fost doar începutul. A doua zi s-a apropiat de mine pe stradă Michele Solara, care a insistat să-mi ofere o cafea. Am mers în barul lui și, în timp ce Gigliola ne servea fără să scoată un cuvânt, dimpotrivă, evident iritată de prezența mea și poate și de cea a logodnicului ei, el a început: Lenù, Gino mi-a dat să citesc un articol unde se spune că ai scris o carte interzisă minorilor. Cine s-ar fi așteptat vreodată? Asta ai învățat la Pisa? Asta ți-au predat la universitate? Nu-mi vine să cred. După mine, tu și Lina aveți o înțelegere secretă: ea face chestiile nașpa și tu scrii despre ele. Așa e? Spune-mi adevărul. M-am înroșit, n-am așteptat cafeaua, am salutat-o pe Gigliola și am plecat. El a strigat după mine amuzat: ce e, te-ai supărat, vino-ncoace, glumeam.

La scurtă vreme a urmat o întâlnire cu Carmen Peluso. Mama mă

obligase să mă duc la mezelăria nouă a familiei Carracci pentru că acolo uleiul era mai ieftin. Era după-amiază, nu erau clienți, iar Carmen mi-a făcut multe complimente. Ce bine arăți, a murmurat, este o onoare să fiu prietena ta, singurul noroc pe care l-am avut în toată viața mea. Apoi mi-a spus că citise articolul lui Sarratore, dar numai pentru că un furnizor își uitase ziarul în magazin. L-a numit o ticăloșie și indignarea ei mi s-a părut autentică. În schimb, fratele ei, Pasquale, îi dăduse articolul din Unità, foarte, foarte bun, fotografia era frumoasă. Tu ești frumoasă, a spus, în tot ce faci. Aflase de la mama că urma să mă căsătorească în curând cu un profesor universitar și să merg să locuiesc la Florența ca o doamnă. Și ea urma să se căsătorească, cu benzinarul de la șosea, dar cine știe când, nu aveau bani. Apoi, fără să facă vreo pauză, a început să se plângă de Ada. De când îi luase locul Lilei lângă Stefano, totul mersese din ce în ce mai rău. Făcea pe șefa și la mezelării și era supărată pe ea, o acuza că fură, o dirija, o supraveghea. Așa că nu mai suporta, voia să-și dea demisia și să se ducă la stația de benzină a viitorului soț.

Am ascultat cu atenție, mi-am amintit de momentul în care Antonio și cu mine voiam să ne căsătorim și să ne facem și noi benzinari. I-am povestit asta ca s-o distrez, dar ea a mormăit posomorându-se: da, cum să nu, tu la o stație de benzină, nici vorbă, fericite de tine că ai scăpat din mizeria asta. Apoi a murmurat fraze neclare: e prea multă nedreptate, Lenù, prea multă, trebuie să terminăm cu ea, așa nu se mai poate. Și, continuând să vorbească, a scos dintr-un sertar cartea mea, cu coperta îndoită și murdară. Era primul exemplar pe care-l vedeam în mâna cuiva din cartier, m-a impresionat felul în care primele pagini erau înfoiate și înnegrite, iar celelalte lipite și curate. Citesc câte puțin seara, mi-a spus ea, sau când nu am clienți. Sunt abia la pagina 32 însă nu prea am timp, eu trebuie să fac totul, familia Carracci mă ține captivă aici înăuntru de la șase dimineața la nouă seara. Apoi m-a întrebat brusc, cu subînțeles: mai e mult până ajungi la paginile îndrăznețe? Cât mai trebuie să citesc? Paginile îndrăznețe.

A trecut puțin timp și am dat nas în nas cu Ada, era în brațe cu Maria, fiica ei și a lui Stefano. N-a fost ușor să fiu amabilă, după cele spuse de Carmen. Am lăudat fetița, i-am spus că avea o rochiță frumoasă și cerceuși delicați. Dar Ada a fost antipatică. Mi-a vorbit de Antonio, a spus că-și scriau, a spus că nu era adevărat că se căsătorise și că avea copii, a spus că-i făcusem scrum creierul și capacitatea de a ține la cineva. Apoi s-a apucat să vorbească despre cartea mea. N-o citise, mi-a

explicat, dar auzise că nu era o carte pe care s-o ții în casă. Și aproape că s-a enervat: gândește-te că fetița mea crește și o găsește, ce faci atunci? Îmi pare rău, nu o s-o cumpăr. Dar, a adăugat, sunt fericită că faci bani, felicitări.

12.

Aceste episoade, unul după altul, m-au făcut să am îndoieli că romanul se vinde, pentru că atât ziarele ostile, cât și cele favorabile semnalaseră prezența unor pagini scandaloză. Am ajuns chiar să cred că Nino se referise la sex ualitatea Lilei numai pentru că își închipuise că puteai avea astfel de discuții fără probleme cu una care scria ce scriam eu. Și uite-așa mi-am dorit din nou să-mi revăd prietena. Cine știe, mi-am zis, dacă Lila nu cumva și-a procurat cartea, așa cum a făcut Carmen. Mi-am imaginat-o seara, după ce venea de la fabrică — Enzo singur într-o cameră, ea cu copilul alături în alta —, stoarsă și totuși voind să mă citească, ținând gura întredeschisă și stând încruntată ca atunci când se concentra. Ce părere ar fi avut despre carte? Ar fi redus și ea romanul la paginile îndrăznețe? Dar poate că nu-l citea deloc, mă îndoiam că are bani să cumpere un exemplar, ar fi trebuit să-i duc eu una cadou. O vreme mi s-a părut o idee bună, apoi am lăsat-o baltă. Țineam la Lila în continuare mai mult decât la oricine altcineva, dar n-am putut decide dacă s-o caut sau nu. Nu aveam timp, erau prea multe lucrurile de studiat și de învățat în grabă. Și, în fond, finalul ultimei noastre întâlniri — ea cu șorțul acela peste palton, în curtea fabricii, în fața focului unde ardeau foile din La fata blu — fusese un adio definitiv de la rămășițele copilăriei, confirmarea faptului că drumurile noastre de-acum se despărțeau. Poate că mi-ar fi spus: nu am timp să te citesc, nu vezi ce viață duc? Am mers mai departe pe drumul meu.

Între timp, oricare ar fi fost motivul, cartea, într-adevăr, se vindea tot mai bine. O dată mi-a telefonat Adele și, cu obișnuitul ei amestec de ironie și afecțiune, mi-a spus: dacă lucrurile continuă așa, te îmbogățești și n-o să mai știi ce să te faci cu bietul Pietro. Apoi mi l-a dat chiar pe soțul ei. Guido, a spus, vrea să-ți vorbească. Eu m-am panicat, interacțiunile cu

profesorul Airota fuseseră foarte puține și mă stânjeneau. Tatăl lui Pietro a fost însă foarte cordial, m-a felicitat pentru succesul meu, a fost ironic în privința sentimentului de pudoare al detractorilor mei, a vorbit despre foarte lungul ev mediu italian, m-a lăudat pentru contribuția pe care o aduceam la modernizarea țării și așa mai departe, cu formule de felul acela. N-a zis nimic specific despre roman, cu siguranță nu-l citise, era un om foarte ocupat. Dar a fost frumos că își dorise să-și manifeste, oricum, consensul și stima.

Nici Mariarosa nu s-a arătat mai puțin afectuoasă, și ea m-a lăudat mult. La început a părut gata-gata să-mi vorbească detaliat despre carte, apoi a schimbat subiectul într-un mod surescitat, a spus că voia să mă invite la Universitate: i se părea important să particip la ceea ce numea curgerea imposibil de stăvilit a evenimentelor. Pleci chiar mâine, m-a îndemnat, ai văzut ce se întâmplă în Franța? Eu știam tot, trăiam lipită de un mic radio vechi și albastru, cu cruste de grăsime pe el, ținut de mama în bucătărie, și am spus da, e minunat, Nanterre, baricadele din Cartierul Latin. Ea mi s-a părut însă mult mai informată, mult mai implicată. Plănuia să ajungă la Paris împreună cu alți colegi de-ai ei, m-a invitat să merg cu ea cu mașina. Eram foarte tentată. Am spus bine, mă gândesc. Să merg la Milano, să trec granița în Franța, să ajung în Parisul în revoltă, să înfrunt brutalitatea poliției, să plonjez cu toată istoria mea personală în cele mai incandescente evenimente ale acelor luni, să continui călătoria în afara Italiei pe care o făcusem cu ani în urmă împreună cu Franco. Ce frumos ar fi fost să plec cu Mariarosa, singura fată pe care o știam atât de lipsită de prejudecăți, atât de modernă, în întregime adepta evenimentelor lumii, stăpâna vocabularului politic aproape în aceeași măsură ca bărbații. O admiram, nu erau multe fete care să iasă în evidență în acea atmosferă în care totul părea că sare în aer. Eroii tineri care înfruntau pe riscul lor violența reacției se numeau Rudi Dutschke, Daniel Cohn-Bendit și, la fel ca în filmele de război, unde se găseau numai bărbați, era greu să te contopești cu ei, puteai doar să-i iubești, să adaptezi în mintea ta ideile lor, să suferi pentru soarta lor. M-am gândit că printre colegii lui Mariarosa putea fi și Nino. Se cunoșteau, era posibil. Ah, să-l întâlnesc, să fiu copleșită de aventura aceea, să mă ex pun pericolelor alături de el. Așa a trecut ziua. În bucătărie era liniște acum, părinții mei dormeau, frații mei hoinăreau încă pe străzi, Elisa se spăla închisă în baie. Să plec, mâine-dimineață.

13.

Am plecat, dar nu la Paris. După alegerile din anul acela tumultuos, Gina m-a trimis într-un turneu de promovare a cărții. Am început cu Florența. Fusesem invitată la Școala Superioară de o profesoară care era prietenă cu un prieten al familiei Airota. Am nimerit la unul dintre acele cursuri alternative, răspândite în universitățile unde aveau loc proteste, pentru a vorbi în fața a vreo 30 de studente și studenți. M-a impresionat imediat faptul că multe dintre fete erau chiar mai rău decât cele descrise de socrul meu în revista Ponte: prost îmbrăcate, prost machiate, haotice în ex punerile lor prea emoționate, supărate pe ex amene, pe profesori. Îmboldită de profesoară, m-am pronunțat în privința manifestațiilor studentești cu vădit entuziasm, mai ales a celor care tocmai se desfășurau în Franța. Mi-am etalat toate cunoștințele, am fost încântată de mine însămi. Am avut senzația că mă ex primam cu convingere și claritate, că fetele în special mă admirau pentru felul în care vorbeam, pentru lucrurile pe care le știam, pentru modul în care abordam problemele complicate ale lumii, organizându-le într-o imagine coerentă. Dar mi-am dat seama repede că aveam tendința să evit orice referire la carte. Nu mă simțeam în largul meu să vorbesc despre ea, mă temeam să nu am parte de aceleași reacții ca în cartier, preferam să sintetizez cu propriile cuvinte idei din Quaderni piacentini sau din Monthly Review. Pe de altă parte, de aceea fusesem invitată, cineva voia deja să pună întrebări. Primele întrebări au fost toate despre efortul personajului feminin de a părăsi mediul în care se născuse. Abia spre final o fată, pe care mi-o amintesc foarte înaltă și foarte slabă, mi-a cerut să ex plic, întrerupându-și discursul cu râsete nervoase, de ce considerasem necesar să scriu, într-o poveste foarte șlefuită, un fragment scabros. Mi-a fost jenă, cred că m-am înroșit, înșiram de-a valma motivații sociologice. Abia la sfârșit am vorbit despre nevoia de a povesti cu franchețe despre orice ex periență umană și despre ce — am subliniat — pare imposibil de rostit și, de aceea, nu ni-l spunem nici nouă însene. Ultimele cuvinte au plăcut, am fost din nou la înălțime. Profesoara care mă invitase le-a lăudat, a zis că va reflecta la ele și că-mi va scrie. Aprobarea ei a consolidat în mintea mea acele câteva concepte, care au

devenit repede un refren. Le-am folosit adesea în public, când în mod amuzat, când cu un ton dramatic, când concis, când dezvoltându-le cu niște ornamente verbale elaborate. M-am simțit foarte dezinvoltă într-o seară la o librărie din Torino, în fața unui public destul de numeros, pe care l-am înfruntat tot mai natural. Mi se părea firesc să mă chestioneze cineva, cu simpatie sau în mod provocator, cu privire la episodul de sex de pe plajă, astfel că răspunsul meu prompt, finisat într-un mod tot mai plăcut, avea un anume succes.

La Torino mă însoțise, mandatat de editură, Tarratano, bătrânul prieten al lui Adele. S-a declarat mândru că fusese primul care intuise potențialul romanului meu și m-a prezentat publicului cu aceleași formulări entuziaste pe care le folosise în urmă cu ceva timp la Milano. La sfârșitul serii, m-a felicitat pentru progresele importante pe care le făcusem în scurtă vreme. Apoi m-a întrebat cu obișnuita lui bonomie: de ce acceptați cu atâta bunăvoință ca paginile dumneavoastră erotice să fie considerate scabroase, de ce dumneavoastră înșivă le definiți astfel în public? Și mi-a explicat că nu trebuia: întâi de toate, romanul meu nu se consuma în episodul cu plaja, ex istau altele mai interesante și mai frumoase; și apoi, dacă ici și colo suna îndrăzneț, asta se întâmpla în special pentru că fusese scris de o fată; obscenitatea, a conchis, nu e străină de literatura bună, iar arta adevărată a povestirii, chiar dacă depășește limita decenței, nu e niciodată scabroasă.

M-am simțit confuză. Omul acela foarte cult mă lămurea, cu tact, că păcatele cărții mele erau geniale și că era o greșeală să vorbesc tot timpul despre ele ca și cum ar fi fost mortale. Ex ageram, așadar. Mă supuneam miopiei publicului, superficialității lui. Mi-am spus: gata, trebuie să fiu mai puțin supusă, trebuie să învăț să am păreri diferite de cititorii mei, nu trebuie să cobor la nivelul lor. Și am hotărât așa: cu prima ocazie, voi fi mai dură cu oricine aducea în discuție acele pagini.

La cină, în restaurantul hotelului pe care biroul de presă ni-l rezervase, pe jumătate stânjenită, pe jumătate amuzată, l-am ascultat pe Tarratano care-l cita, ca dovadă a faptului că eram o scriitoare esențialmente inocentă, pe Henry Miller sau îmi explica, spunându-mi dragă copilă, că nu puține foarte înzestrate scriitoare din anii '20 și '30 știau și scriau despre sex într-un mod în care, deocamdată, eu nici măcar nu-mi imaginam. Mi-am notat numele în carnețelul meu, dar între timp am început să gândesc așa: acest om, în ciuda complimentelor sale, nu crede că sunt un mare talent; în ochii lui sunt o fetiță care a avut un succes nemeritat; nu consideră relevante nici paginile care îi atrag cel

mai mult pe cititori. Ele pot scandaliza, cine știe pe cine puțin sau deloc, dar nu pe cineva ca el.

Am spus că eram puțin obosită și l-am ajutat pe comeseanul meu, care băuse prea mult, să se ridice. Era un bărbat mic, dar cu o burtă vizibilă de gurmand. Smocuri de păr alb i se încâlceau pe deasupra urechilor mari, avea un chip foarte roșu, cu o gură mică, un nas mare și ochi foarte vii. Fuma mult, avea degetele îngălbenite. În lift a încercat să mă îmbrățișeze și să mă sărute. Deși m-am zbatut, am făcut eforturi să-l resping, nu se dădea bătut. Mi-au rămas întipărite contactul cu burta lui, respirația care mirosea a vin. Pe vremea aceea nu mi-ar fi dat niciodată prin minte că un bărbat bătrân, atât de cumsecade, atât de cult, bărbatul acela atât de bun prieten cu viitoarea mea soacră, ar putea să se comporte necuviincios. Când am ieșit pe hol, s-a grăbit să-și ceară scuze, a dat vina pe băutura și s-a închis rapid în camera lui.

14.

A doua zi, la micul dejun și pe toată durata călătoriei cu mașina care ne-a dus la Milano, a vorbit foarte însuflețit de perioada cea mai incitantă din viața lui, între 1945 și 1948. I-am simțit în voce o melancolie autentică, care însă a dispărut când a început să descrie, cu un entuziasm la fel de autentic, noua atmosferă revoluționară, energia — a spus — care-i cuprindea pe tineri și pe bătrâni deopotrivă. Eu am dat tot timpul din cap, impresionată de cât de mult ținea să mă convingă că prezentul meu era, de fapt, trecutul lui plin de entuziasm care revenea în forță. Am simțit un pic de milă. O referire întâmplătoare la biografia lui m-a îmboldit, la un moment dat, să fac niște calcule rapide: persoana care stătea în fața mea avea cincizeci și opt de ani.

Odată ajunși la Milano, am cerut să fiu lăsată la câțiva pași de editură și mi-am luat rămas-bun de la însoțitorul meu. Eram puțin amețită, dormisem prost. Pe drum am încercat să șterg definitiv neplăcerea contactului fizic cu Tarratano, dar mă simțeam în continuare ultragiată și

mintea mea asocia acel episod cu grosolăniile din cartier. La editură am fost primită cu mare bucurie. Nu era politețea din urmă cu câteva luni, ci un fel de consens generalizat care însemna: ce buni am fost să intuim că erai bună. Până și centralista, singura din mediul acela care mă tratase cu îngâmfare, a ieșit din cabina ei și m-a îmbrățișat. Și redactorul, care mai de mult îmi editase cartea la sânge, pentru prima oară m-a invitat la prânz.

Imediat ce ne-am așezat într-un mic restaurant, pe jumătate gol, aflat la câțiva pași distanță, a subliniat din nou faptul că scriitura mea proteja un secret captivant și, între două feluri de mâncare, mi-a sugerat că, relaxat, dar fără să mă culc prea mult pe lauri, aș face bine să pun la cale un nou roman. După care mi-a amintit că aveam un angajament la Universitate la ora 15:00. N-avea legătură cu Mariarosa, editura fusese cea care, pe căile ei, organizase să vorbesc unui grup de studenți. Odată ajunsă acolo, am întrebat, cu cine

trebuie să vorbesc? Comeseanul meu respectabil mi-a spus cu mândrie: vă va aștepta fiul meu la intrare.

După ce mi-am luat bagajul de la editură m-am dus la hotel. Am rămas acolo câteva minute și am ieșit din nou ca să ajung la universitate. Era o căldură insuportabilă. M-am trezit în fața unei panorame cu manifeste scrise dens, steaguri roșii și mulțimi belicoase, pancarte care anunțau inițiative. Se auzea mai ales un zgomot puternic de voci, râsete și o alarmă difuză. M-am învârtit un pic căutând indicii care să mă ajute. Îmi amintesc de un tânăr brunet care m-a lovit rău alergând, și-a pierdut echilibrul, și-a revenit, a fugit pe stradă ca și cum ar fi fost urmărit, chiar dacă nu era nimeni în spatele lui. Îmi amintesc sunetul solitar al unei goarne, foarte limpede, care înțepa aerul sufocant. Îmi amintesc de o fată blondă, minionă, care trăgea după ea un lanț în mod zgomotos, cu un zăvor imens la capăt și urla nu știu la cine, plină de zel: sosesc. Îmi amintesc de asta pentru că, așteptând să fiu recunoscută și să se apropie cineva de mine, ca să-mi dau importanță, am scos carnetelul și am notat una-alta. Dar a trecut o jumătate de oră și n-a venit nimeni. Atunci am studiat foile și pancartele cu mai multă atenție, sperând că-mi găsesc numele, titlul romanului. A fost inutil. Puțin nervoasă, am renunțat să opresc pe câte unul dintre studenți. Îmi era rușine să menționez cartea mea ca obiect de discuție într-o atmosferă unde foile lipite pe ziduri anunțau teme mult mai importante. M-am trezit enervant de șovăitoare între sentimente opuse. Pe de o parte era o simpatie puternică pentru toți acei băieți și acele fete care etalau acolo acțiuni și glasuri de o

indisciplină absolută. Pe de altă parte era teama că dezordinea de care fugeam încă de mică ar putea să mă înșface din nou acum, chiar aici, și să mă împingă în mijlocul vacarmului, unde curând o putere căreia nu i te puteai opune — un Om de Serviciu, un Profesor, Rectorul, Poliția — m-ar fi găsit vinovată — pe mine, pe mine care fusesem întotdeauna cuminte — și m-ar fi pedepsit.

M-am gândit să-mi iau tălpășița de acolo, ce-mi păsa de o mână de tineri, puțin mai mici decât mine, căroră le-aș fi spus aceleași tâmpenii obișnuite? Voiam să mă întorc la hotel, să mă bucur de condiția mea de autoare cu un oarecare succes, care călătorea mult, mânca la restaurant și dormea la hoteluri. Au trecut însă cinci sau șase fete cu un aer aferat, încărcate cu sacoșe și, aproape fără să vreau, am mers în spatele lor, al vocilor, al țipetelor, chiar și al sunetului de goarnă. Astfel, tot mergând, am ajuns în fața unei săli aglomerate din care, chiar în acel moment, se ridica o rumoare furioasă. Și pentru că fetele după coada căroră mă ținusem au intrat acolo, am intrat, cu mare băgare de seamă, și eu.

Era în desfășurare un conflict foarte dur între facțiuni diferite, atât în sala înțesată, cât și în jurul catedrei asediate de o mică mulțime ațâțată. Am rămas lângă ușă, pregătită să plec, respinsă de o pâclă incandescentă de fum și răsuflări și de un miros greu, de surescitare.

Am încercat să mă orientez. Se discuta, cred, de chestiuni procedurale, însă într-o atmosferă în care nimeni — unii urlau, alții tăceau, alții făceau mișto, alții râdeau, alții se mișcau în viteză ca un curier pe un câmp de luptă, alții erau complet nepăsători, alții învățau — nu părea să considere că ar fi posibil un acord. Am sperat ca pe undeva pe aici să fie Mariarosa. Între timp mă obișnuiam cu zarva, cu mirosurile. Câtă lume: predominau bărbații, frumoși, urâți, eleganți, neglijenți, violenți, speriați, distrați. M-am uitat curioasă la fete, am avut impresia că numai eu eram singură acolo. Unele — de ex empla cele pe care le urmasem până acolo — stăteau într-un grup compact chiar și acum, când împărțeau fluturași prin sala aglomerată: strigau împreună, râdeau împreună și dacă se îndepărtau câțiva metri, se țineau reciproc sub observație ca să nu se piardă. Prietene de mult sau poate cunoștințe ocazionale păreau să aibă din partea grupului permisiunea de a se afla în locul acela haotic, seduse, desigur, de atmosfera dezordonată, dar dispuse să trăiască ex periența aceea numai cu condiția de a nu se despărți, ca și cum ar fi stabilit preventiv, într-un spațiu mult mai sigur, că dacă va pleca una, vor pleca toate. Altele, în schimb, singure sau cel mult câte două, se infiltraseră în grupurile de bărbați. Afișau o intimitate provocatoare, o disoluție veselă a

distanțelor de siguranță, și mi s-au părut cele mai fericite, cele mai agresive, cele mai mândre.

M-am simțit diferită, prezentă în mod abuziv. Nu aveam pentru ce să urlu, pentru ce să rămân în aburii aceia, în mirosurile acelea care îmi aminteau, acum, de mirosurile și aburii emanați de corpul lui Antonio, de răsuflarea lui, când ne îmbrățișam la lacuri. Fusesem prea mizerabilă, prea presată de obligația de a ex cela la învățătură. La cinema nu mă dusesem mai deloc. Nu cumpărasem niciodată discuri, cum mi-ar fi plăcut. Nu devenisem o fană a cântăreților, nu dădusem fuga la concerte, nu colecționasem autografe, nu mă îmbătasem niciodată, făcusem sex , puțin și fără să mă simt în largul meu, apelând la stratageme, înspăimântată. Fetele acelea, în schimb, unele mai puțin, altele mai mult, crescuseră probabil mai relax ate și mai pregătite decât mine. Poate că-și percepeau prezența în locul acela, în atmosfera aceea, nu ca pe o deraiere, ci ca pe o alegere corectă și urgentă. Acum când am ceva bani, m-am gândit, acum când cine știe câți voi câștiga, pot recupera câteva chestii pe care le-am ratat. Sau poate că nu, eram deja prea cultă, prea ignorantă, prea controlată, prea obișnuită să duc o viață rece acumulând idei și date, prea aproape de căsătorie și de așezarea definitivă la casa mea. În fine, în mod limitat, prea încadrată într-o ordine care, acolo, părea demult apusă. Gândul acesta din urmă m-a speriat. Să plec imediat din locul ăsta, mi-am spus, fiecare gest sau cuvânt e un afront adus efortului pe care l-am făcut. În schimb am alunecat și mai adânc înăuntrul sălii aglomerate.

M-a impresionat imediat o fată atât de frumoasă, cu trăsături delicate, păr foarte negru și lung pe umeri, sigur mai tânără decât mine. Am văzut-o și n-am reușit să-mi iau ochii de la ea. Stătea în picioare în mijlocul unor tineri foarte combativi și în spatele ei, ca o gardă de corp, stătea lipit un bărbat brunet de vreo treizeci de ani, care fuma un trabuc. Ceea ce o distingea în mediul acela, pe lângă frumusețe, era că avea în brațe un copil de câteva luni. Îl alăpta și în timpul ăsta urmărea atent ostilitățile în desfășurare, uneori mai urla ceva și ea. Când copilul, o pată albastră cu piciorușele goale de culoare roșiatică, își desprindea gura de sfârc, ea nu-și băga sânul în cupa sutienului, ci rămânea așa, ex pusă, cu cămașa albă descheiată, cu pieptul umflat, încruntată și cu gura întredeschisă până când își dădea seama că fiul ei nu mai suga și, mecanic, încerca să-l pună din nou la sân.

Fata aceea m-a tulburat. În sala gălăgioasă și plină de un fum dens se dovedea a fi o icoană a maternității ieșită din tipare. Avea mai puțini ani

decât mine, un aspect delicat, responsabilitatea unui fiu. Dar refuza trăsăturile tinerei doamne în mod placid absorbită de grija copilului ei. Urla, gesticula, pretindea să aibă cuvântul, râdea furios, arăta spre cineva cu dispreț. Și totuși, fiul era parte din ea, îi căuta sânul, îl pierdea. Împreună alcătuiau o imagine tremurătoare, în pericol, aproape să se spargă, ca și cum ar fi fost pictată pe o sticlă: copilul i-ar fi căzut din brațe sau ceva ar fi lovit-o la cap, un cot, un gest necontrolat. Am fost bucuroasă când, pe neașteptate, lângă ea a apărut Mariarosa. Iat-o, în sfârșit. Cât era de vie, cât era de colorată, cât era de amabilă: mi s-a părut foarte familiară cu tânăra mamă. Am fluturat o mână, nu m-a văzut. I-a zis ceva fetei la ureche, a dispărut, a reapărut printre cei care se încăierau în jurul catedrei. Între timp, pe o ușă laterală a năvălit un mic grup care, prin apariția lui, a calmat puțin spiritele. Mariarosa a făcut un semn, a așteptat un răspuns, a apucat megafonul și a rostit câteva cuvinte care au potolit complet sala plină ochi. Atunci, pentru câteva secunde, am avut impresia că Milano, tensiunile din acea perioadă, propria mea surescitare aveau puterea de a îngădui umbrelor din mintea mea să iasă de acolo. De câte ori mă gândisem în acele zile la prima mea educație politică? Mariarosa a cedat megafonul unui tânăr care i se alăturase și pe care l-am recunoscut imediat. Era Franco Mari, logodnicul meu din primii ani petrecuți la Pisa.

15.

Era neschimbat: același ton cald și convingător, aceeași capacitate de a organiza discursul pornind de la idei generale care treptat se apropiiau, în mod coerent, de ex periențe cotidiene, aflate sub privirile tuturor, dezvăluindu-le sensul. În timp ce scriu îmi dau seama că-mi amintesc foarte puțin despre aspectul lui fizic, doar chipul palid și smeard, părul scurt. Și totuși, trupul lui era singurul care, până în momentul acela, mă ținuse strâns în brațe ca și cum am fi fost căsătoriți.

M-am dus la Franco după intervenția lui. Ochii i s-au aprins de uimire, m-a îmbrățișat. Dar era greu să comunicăm, un tip îl trăgea de un braț, un altul deja începuse să vorbească pe un ton dur arătându-l insistent cu

degetul, ca și cum l-ar fi tras la răspundere pentru niște vini oribile. Am rămas între cei de lângă catedră, stingheră. În înghesuială o pierdusem pe Mariarosa. Dar de data asta m-a reperat ea, m-a tras de braț.

— Ce faci aici? a spus bucuroasă.

Nu voiam să-i spun că lipsesc de la o întâlnire, că ajunseseam acolo din întâmplare. Am zis arătându-l pe Franco:

— Îl cunosc pe el.

— Pe Mari?

— Da.

Mi-a vorbit despre el cu entuziasm, apoi a șoptit: o să plătesc, eu l-am invitat, uite ce cuib de viespi. Și pentru că el urma să doarmă acasă la ea și să plece la Torino a doua zi, a insistat imediat să mă duc și eu să stau la ea. Am acceptat, păcat de hotel.

Adunarea a continuat multă vreme, au fost momente de mare tensiune, o stare permanentă de alarmă. Am părăsit universitatea când se întuneca. În afară de Franco, cu Mariarosa au venit tânăra mamă, care se numea Silvia, și bărbatul de vreo treizeci de ani pe care-l observasem în sală, cel care fuma trabuc, un anume Juan, pictor venezuelean. Am mers cu toții la cină într-un birt pe care-l știa cumnata mea. Am pălăvrăgit cu Franco suficient cât să înțeleg că mă înșelasem, se schimbase. I se întipărise pe față, sau poate și-o pusese singur, o mască. Deși aceasta se suprapunea perfect peste trăsăturile de odinioară, îi ștersese generozitatea. Acum era încruntat, reținut, își cântărea cuvintele. În decursul unui scurt schimb de replici aparent confidențial, nu s-a referit niciodată la vechea noastră relație. Când am deschis eu subiectul, văicărindu-mă că nu-mi mai scrisese, mi-a retezat-o scurt, în șoaptă: așa trebuiau să meargă lucrurile. Și în privința universității a fost vag, am înțeles că nu absolvise.

— Sunt altele de făcut, a spus.

— Ce?

I s-a adresat Mariarosei, aproape enervat de tonalitatea prea intimă a schimbului nostru de replici:

— Elena întreabă ce e de făcut.

Mariarosa a răspuns veselă:

— Revoluție.

Atunci, pe un ton ironic, am spus în treacăt:

— Și în timpul liber?

Juan a intervenit serios, scuturând cu blândețe pumnul strâns al copilului Silviei, care stătea lângă el:

— În timpul liber se pregătește revoluția.

După cină, ne-am strecurat toți în mașina Mariarosei, locuia la Sant'Ambrogio, într-un vechi apartament foarte mare. Am descoperit că acolo venezueleanul avea un fel de atelier, o cameră ex trem de dezordonată, unde ne-a dus pe Franco și pe mine ca să-i vedem operele: pânze mari cu scene urbane foarte aglomerate, realizate cu o îndemânare aproape fotografică, pe care însă fix ase, stricându-le, mici tuburi de culoare sau pensule sau palete de culoare sau castroane pentru terebentină și zdrențe. Mariarosa l-a lăudat mult, dar adresându-i-se mai ales lui Franco, la a cărui părere a arătat că ține în mod special. I-am urmărit, nu înțelegeam. În mod sigur Juan locuia acolo. În mod sigur locuia acolo și Silvia, care se mișca nonșalantă prin casă cu Mirko, copilul. Dacă, însă, într-un prim moment, am crezut că pictorul și foarte tânăra mamă formează un cuplu și locuiesc, subînchiriind, în vreuna dintre acele camere, m-am răzgândit

repede. Venezueleanul, de fapt, toată seara a arătat față de Silvia doar o politețe relaxată, în vreme ce și-a pus adesea un braț în jurul umerilor lui Mariarosa, ba, mai mult, o dată a sărutat-o pe gât.

La început s-a vorbit mult despre operele lui Juan. Franco avea dintotdeauna o competență de invidiat în artele vizuale și o sensibilitate critică foarte accentuată. Am stat toți să-l ascultăm cu plăcere, mai puțin Silvia, al cărei copil, până atunci foarte cuminte, dintr-odată a început să plângă fără să se poată liniști. Eu am sperat o vreme ca Franco să vorbească și despre cartea mea, eram sigură că ar fi zis lucruri inteligente ca acelea pe care, cu o anume asprime, le spunea despre tablourile lui Juan. În schimb, nimeni nu s-a referit la romanul meu și, după o izbucnire furioasă a venezueleanului care nu apreciasse o vorbă de spirit a lui Franco despre artă și societate, a început discuția despre înapoierea culturală italiană, despre tabloul politic ieșit din alegeri, despre supunerile înlănțuite ale social-democrației, despre studenți și represiunea poliției, despre ceea ce a fost numită lecția Franței. Schimbul de replici dintre cei doi bărbați s-a transformat imediat în polemică. Silvia, care nu pricepea ce-i lipsește lui Mirko și care se tot foia și urla la el cu asprime, ca și cum ar fi fost deja un copil mare, a emis adesea fraze schematice de dezacord de pe holul lung unde-și plimba în sus și în jos fiul sau din camera unde se dusesse să-l schimbe. Mariarosa, după ce a povestit despre grădinițe organizate la Sorbona pentru copiii studenților în grevă, a evocat un Paris de la începutul lui iunie, ploios și friguros,

încă blocat de greva generală, nu la prima mână (s-a întristat, nu reușise să plece), ci așa cum i-l descriesese într- o scrisoare o prietenă de-a ei. Franco și Juan le-au ascultat distrat pe amândouă și totuși n-au pierdut niciodată șirul discuției, dimpotrivă, s-au confruntat cu o tot mai mare animozitate.

Consecința a fost că ne-am trezit, noi trei femeile, în situația unor juninci somnoroase, așteptând ca taurii să-și forțeze reciproc, până la capăt, puterile. Asta m-a enervat. Am așteptat ca Mariarosa să intervină din nou în conversație, contam pe faptul că o voi face și eu. Franco și Juan însă nu ne-au dat ocazia, copilul între timp făcea gălăgie și Silvia se purta din ce în ce mai agresiv cu el. Lila — m-am gândit — era și mai tânără decât ea când l-a avut pe Gennaro. Și mi- am dat seama că mă îmboldea ceva, deja din timpul adunării, să stabilesc o asemănare între ele. Poate că fusese singurătatea ei de mamă pe care Lila o ex perimentase după dispariția lui Nino și despărțirea de Stefano. Sau frumusețea ei: dacă s-ar fi aflat în adunarea aceea cu Gennaro, Lila ar fi fost o mamă și mai seducătoare, și mai hotărâtă decât Silvia. Lila însă de-acum era ex clusă. Vibrația pe care o simțisem în sală va ajunge până la San Giovanni a Teduccio, dar ea, în locul acela unde ajunsese degradându-se, nici măcar n-ar fi băgat-o de seamă. Păcat, m-am simțit vinovată. Ar fi trebuit s-o iau de acolo, s-o răpesc, s-o oblig să călătorească împreună cu mine. Sau măcar să-i consolidez prezența în corpul meu, să ne amestecăm vocile. Ca în acel moment. Am auzit-o că spunea: dacă tot taci, dacă îi lași numai pe ăștia doi să vorbească, dacă te porți ca o plantă de apartament, ajut-o măcar pe fata asta, gândește-te ce înseamnă să ai un copil mic. Confuzie, deci, de spații și intervale temporale, de stări diferite. Am sărit în picioare, i-am luat Silviei copilul din brațe cu delicatețe și cu grijă, iar ea mi l-a lăsat binevoitoare.

16.

Ce copil voinic, a fost un moment memorabil. Mirko m-a sedus imediat, avea pliuri de carne rozalie în jurul încheieturilor de la mâini, de la

picioare. Ce frumos era, ce căutătură frumoasă a ochilor, cât păr, ce picioare lungi și delicate, ce aromă îmbietoare. I- am șoptit toate acele complimente, încet, în timp ce-l plimbam prin casă. Vocile bărbaților s-au îndepărtat, la fel și ideile pe care le susțineau, animozitatea lor, și s-a întâmplat ceva nou pentru mine. Am simțit plăcere. Am simțit, ca o văpaie necontrolată, căldura copilului, mișcările lui, și mi s-a părut că toate simțurile îmi devin mai ascuțite. Ca și cum percepția aceluia fragment perfect de viață pe care-l aveam în brațe se ascuțise până la spasm și îi simțeam blândețea și responsabilitatea. M-am pregătit să-l apăr de toate umbrele periculoase care stăteau la pândă în ungherele întunecoase ale casei. Mirko și-a dat seama probabil și s-a liniștit, alt lucru care mi-a oferit plăcere. M-am simțit mândră că l-am putut potoli. Când m-am întors în cameră, Silvia se așezase pe genunchii Mariarosei și asculta discuția dintre cei doi bărbați, participând cu ex clamații nervoase. S-a întors să mă privească și mi-a văzut probabil pe chip plăcerea cu care îl strângeam la piept pe copil. S-a ridicat brusc, mi l-a luat cu un mulțumesc aspru și s-a dus să-l pună în pat. Am avut o senzație neplăcută, ca și cum aș fi pierdut pe cineva. Am simțit căldura lui Mirko care mă părăsea, am luat din nou loc prost dispusă. Aveam gânduri confuze. Voiam din nou copilul, am sperat să înceapă din nou să plângă, ca Silvia să-mi ceară ajutorul. Ce mă apucă? Îmi doresc copii? Vreau să fiu mamă, vreau să alăptez și să legăn un copil? Căsătorie plus sarcină? Și dacă mama mea îmi va țâșni din pânțele tocmai acum, când cred că mă aflu deja în siguranță?

17.

Am întârziat să mă concentrez asupra lecției pe care ne-o dădea Franța, asupra confruntării încordate dintre cei doi bărbați. N- aveam chef, însă, să păstrez tăcerea. Voiam să spun ceva despre ce citisem și gândisem în legătură cu evenimentele de la Paris. Discursul mi se răsucea în fraze care rămâneau incomplete în minte. Și mă uimea că Mariarosa, atât de bine pregătită, atât de liberă, continua să tacă, că se limita să aprobe

numai ce spunea Franco zâmbind frumos, lucru care-l enerva și-l făcea pe Juan, uneori, să se simtă nesigur. Dacă nu vorbește ea, mi-am zis, o să vorbesc eu. Altfel de ce am acceptat să vin aici, de ce nu m-am dus la hotel? Întrebări la care aveam un răspuns. Îmi doream să-i arăt ce devenisem omului care mă cunoscuse în trecut. Voiam ca Franco să-și dea seama că nu putea să mă trateze ca pe fetița de altădată, voiam să-și dea seama că devenisem cu totul altă persoană, voiam să recunoască în prezența Mariarosei că această altă persoană avea respectul lui. De aceea, având în vedere că bebelușul tăcea, că Silvia dispăruse cu el, că niciunul dintre ei doi nu mai avea nevoie de mine, am mai așteptat puțin și, în cele din urmă, am găsit modalitatea de a-l dezaproba pe fostul meu logodnic. Un dezacord improvizat: nu eram animată de convingeri solide, scopul era să mă ex prim împotriva lui Franco și am făcut-o. Aveam în minte diverse formulări, le-am amestecat cu o falsă siguranță. Am zis, aprox imativ, că mă uluia gradul de acutizare a luptei de clasă în Franța, că găseam destul de abstractă, deocamdată, uniunea dintre studenți și muncitori. Am vorbit cu hotărâre, deși mă temeam că unul dintre bărbați o să mă întrerupă ca să spună ceva și să reia discuția între ei doi. În schimb, m-au ascultat cu atenție, toți, inclusiv Silvia, care se întorsese aproape în vârful picioarelor, fără copil. Și nici Franco, nici Juan nu au dat semne de nerăbdare în timp ce vorbeam. Dimpotrivă, venezueleanul a consimțit când am pronunțat de două sau de trei ori cuvântul popor. Chestie care l-a enervat pe Mari. Spui că situația nu este în mod obiectiv revoluționară, a subliniat ironic, și eu cunoșteam tonul acela, însemna că se apăra făcând mișto de mine. Atunci ne-am suprapus, fraze de-ale mele peste fraze de-ale lui și invers: nu știu ce înseamnă în mod obiectiv; înseamnă că a acționa este inevitabil; deci, dacă nu e inevitabil, stai cu mâinile în sân; nu, datoria revoluționarului este să facă întotdeauna tot ce e posibil; în Franța studenții au făcut imposibilul, mașina educației s-a stricat și nu se va mai repara niciodată; admiti că lucrurile s-au schimbat și se vor mai schimba; da, dar n-a eliberat nimeni un certificat legalizat ca să-ți garanteze, ție sau altcuiva, că situația este în mod obiectiv revoluționară. Studenții au acționat și atât; nu e adevărat; ba e adevărat. Și așa mai departe. Până când am tăcut în același timp. Fusesse un schimb de replici neobișnuit, nu în conținut, ci în tonul cald, neatent la bună-cuviință. În privirea Mariarosei am observat o zvâcnire amuzată. Înțelesese că dacă eu și Franco ne vorbeam așa, între noi fusesse ceva mai mult decât o familiaritate între colegi de facultate. Veniți să mă ajutați, le-a spus Silviei și lui Juan. Trebuia să ia o scară, să caute

lenjerie pentru mine, pentru Franco. Cei doi au urmat-o, Juan i-a spus ceva la ureche.

Franco a țintuit cu privirea podeaua o clipă, și-a strâns buzele vrând parcă să-și reprime un zâmbet și a spus cu o nuanță afectuoasă:

— Ai rămas mica burgheză dintotdeauna.

Cu ani în urmă, așa făcuse mișto de mine când mi-era frică să nu fiu surprinsă în camera lui. Neobservată de ceilalți, am spus impulsiv:

— Micul burghez ești tu, prin origine, prin cultură, prin atitudine.

— Nu voiam să te supăr.

— Nu m-am supărat.

— Te-ai schimbat, ai devenit agresivă.

— Sunt aceeași.

— Toate bune la tine acasă?

— Da.

— Și prietena aceea a ta la care țineai mult?

Întrebarea a venit cu un salt logic care m-a dezorientat. Îi vorbisem despre Lila în trecut? În ce termeni? Și de ce îi revenea în minte acum?

Unde era legătura pe care el o văzuse pe undeva și eu nu?

— E bine, am spus.

— Ce face?

— Muncește într-o fabrică de mortadelle la periferia orașului Napoli.

— Nu se căsătorise cu un negustor?

— Căsnicia n-a mers.

— Când vin la Napoli, trebuie să-mi faci cunoștință cu ea.

— Sigur.

— Lasă-mi un număr, o adresă.

— Bine.

M-a privit ca să-și dea seama ce cuvinte mi-ar provoca mai puțin rău și a întrebat:

— Ea a citit cartea ta?

— Nu știu, tu ai citit-o?

— Bineînțeles.

— Cum ți s-a părut?

— Bună.

— În ce sens?

— Erau pagini frumoase.

— Care?

— Cele în care îi acorzi protagonistei capacitatea de a pune, în modul ei,

lucrurile cap la cap.

— Atât?

— Nu e de-ajuns?

— Nu: e clar că nu ți-a plăcut.

— Ți-am spus că e bună.

Îl cunoșteam, încerca să nu mă umilească. Asta m-a scos din sărite, am spus:

— Cartea asta a provocat discuții, se vinde bine.

— Deci e bine, nu?

— Da, dar nu pentru tine. Ce nu-ți convine? A strâns din nou buzele, s-a hotărât:

— Nu conține mare lucru, Elena. Sub amoruri superficiale și dorințe arzătoare de ascensiune socială ascunzi tocmai ce ar merita să povestești.

— Adică?

— Las-o baltă, e târziu, trebuie să ne odihnim.

A-ncercat să ia un aer de ironie afabilă, dar în realitate a păstrat tonul acela nou al cuiva care are o sarcină importantă și în rest se întrebuințează cu măsură:

— Ai făcut tot posibilul, nu? Acesta însă, în mod obiectiv, nu este momentul să scrii romane.

18.

Mariarosa a intrat chiar atunci împreună cu Juan și Silvia, aducând prosoape curate și pijamale. Ea sigur a auzit ultima frază, sigur a înțeles că se vorbea despre cartea mea, dar n-a scos niciun cuvânt. Putea să menționeze în treacăt că îi plăcuse cartea, că romanele pot fi scrise în orice moment, dar n-a făcut-o. Am dedus că, dincolo de declarațiile de simpatie și de afecțiune, în acele medii atât de culte și absorbite de pasiunea politică, cartea mea era considerată o chestiuță ne semnificativă. Paginile care îi asigurau reputația fie erau judecate drept rămășițe ale unor texte mult mai explozive pe care, de altfel, nu le citisem niciodată, fie merita eticheta aceea depreciativă a lui Franco: o

poveste de amoruri superficiale.

Cumnata mea mi-a arătat unde sunt baia și camera mea cu o politețe echivocă. L-am salutat pe Franco, care pleca foarte devreme. L-am strâns mâna doar și nici el, pe de altă parte, n-a dat semne că vrea să mă îmbrățișeze. L-am văzut dispărând într-o cameră cu Mariarosa și, după ex presia posomorâtă a lui Juan, după privirea nefericită a Silviei, am înțeles că oaspetele și stăpâna casei vor dormi împreună.

M-am retras în camera care-mi fusese repartizată. Am dat peste un miros puternic de fum stătut, un pat mic nefăcut; nicio noptieră, nicio lampă în afara celei cu lumină slabă din mijlocul tavanului, ziare îngrămădite pe podea, câteva numere din Menabò, din Nuovo impegno, din Marcatré, cărți de artă scumpe, unele uzate, altele în mod evident niciodată răsfoite. Sub pat am găsit o scrumieră plină de mucuri de țigară. Am deschis fereastra și am lăsat-o pe pervaz. M-am dezbrăcat. Cămașa de noapte pe care mi-o dăduse Mariarosa era prea lungă și prea strâmtă. M-am dus la baie desculță, pe holul aflat în penumbră. Lipsa periutei de dinți nu m-a deranjat: nimeni nu mă educase să mă spăl pe dinți, era un obicei recent căpătat la Pisa.

După ce m-am băgat în pat, am încercat să-l înlocuiesc pe Franco pe care-l întâlnisem în seara aceea cu acel Franco din urmă cu câțiva ani, băiatul bogat și generos care mă iubise, care mă ajutase, care-mi cumpărase de toate, care mă formase, care mă dusesse la Paris pentru anumite întâlniri politice de-ale lui și în vacanță la Versilia, în casa familiei sale. Dar n-am putut. Prezentul, cu turbulențele lui, urletele din sala înțesată, limbajul politic care- mi zumzăia în cap și se rostogolea peste cartea mea umilind-o, era predominant. Îmi făceam iluzii în privința viitorului meu literar? Avea dreptate Franco, era ceva mai bun de făcut pe lume decât să scrii romane? Ce impresie îi făcusem? Ce amintire păstra despre iubirea noastră, dacă mai păstra vreuna? Se plângea de mine în fața Mariarosei așa cum mi se plânsese mie Nino de Lila? Eram îndurerată, lipsită de încredere. Cu siguranță ceea ce crezusem că va fi o seară plăcută și poate un pic melancolică mi s-a părut tristă. Abia așteptam să treacă noaptea și să mă întorc la Napoli. A trebuit să mă ridic ca să sting lumina. M-am întors în pat pe întuneric.

M-am chinuit să adorm. M-am tot răsucit, patul și camera păstrau mirosurile altor trupuri, o intimitate asemănătoare cu cea din casa mea, dar aici alcătuită din urme lăsate de necunoscuți, unii poate respingători. Apoi am ațipit, dar m-am trezit brusc. Cineva intrase în cameră. Am murmurat: cine e. Mi-a răspuns Juan, a spus direct, cu o

voce rugătoare, ca și cum mi-ar fi cerut o favoare importantă:

— Pot dormi cu tine?

Rugămintea mi s-a părut atât de absurdă, încât, ca să mă trezesc de tot, ca să înțeleg, am întrebat:

— Să dormi?

— Da, mă așez lângă tine, nu te deranjez, vreau doar să nu fiu singur.

— Categorie nu.

— De ce?

N-am știut ce să răspund, am murmurat:

— Sunt logodită.

— Și? Dormim, atât.

— Pleacă, te rog, nici măcar nu te cunosc.

— Sunt Juan, ți-am arătat operele mele, ce mai vrei?

Am simțit că se așază pe pat, i-am văzut silueta neagră, i-am perceput respirația care mirosea a trabuc.

— Te rog, mi-e somn, am șoptit.

— Ești o scriitoare, scrii despre iubire. Tot ce ni se întâmplă ne hrănește imaginația și ne ajută să creăm. Ține-mă lângă tine, este un lucru pe care vei putea să-l povestești.

Mi-a atins ușor un picior cu vârful degetelor. N-am suportat asta, am sărit în picioare și m-am dus spre întrerupător, am aprins lumina. Stătea încă pe pat, în chiloți și maiou.

— Afară, i-am șuierat și am făcut-o într-un mod atât de categoric, era atât de evident că mai aveam puțin și urlam, eram atât de hotărâtă să-l lovesc eu mai întâi și să mă lupt cu toată energia mea, încât s-a ridicat încet, a spus dezgustat:

— Ești o bigotă.

A ieșit. Am închis ușa în urma lui, cheia lipsea din broască.

Eram năucită, eram furibundă, eram speriată, în cap mi se învârtea un dialect sângerous. Am așteptat un pic înainte să mă bag din nou în pat, dar n-am stins lumina. Ce lăsam să se înțeleagă despre mine, ce persoană păream a fi, ce implica rugămintea lui Juan? Era reputația de femeie liberă pe care mi-o dădea cartea mea? Era discursul politic pe care-l rostisem, care evident că nu era doar un turnir dialectic, un joc prin care să arăt că eram la fel de abilă ca bărbații, ci-mi definea întreaga persoană, inclusiv disponibilitatea sex uală? Era un fel de apartenență la același grup care-l făcuse pe bărbatul acela să intre fără rețineri în camera mea, sau pe Mariarosa, și ea fără rezerve, să-l ducă în camera ei pe Franco? Sau fusesem contaminată eu însămi de ex citația aceea

erotică difuză pe care o percepușem în aula de la universitate și o emanam fără să-mi dau seama? Tot la Milano eram pregătită să fac dragoste cu Nino, înșelându-l pe Pietro. Dar pasiunea aceea era veche, justifica dorința sex uală și trădarea, în vreme ce sex ul în sine, cererea nemijlocită de orgasm, nu, nu reușea să mă facă să particip, eram nepregătită,

mă dezgusta. De ce să mă las atinsă de prietenul lui Adele la Torino, de ce să mă las atinsă în casa asta de Juan, ce trebuia să demonstrez, ce voiau ei să demonstreze? Mi-a revenit în minte dintr-odată întâmplarea cu Donato Sarratore. Nu atât seara pe plajă la Ischia, cea pe care o transformasem într-un episod romanesc, ci momentul în care apăruse în bucătăria Nellei și eu tocmai mă băgasem în pat și el mă sărutase, mă atinsese, provocându-mi un val de plăcere împotriva voinței mele. Între fetița de atunci, uluită, înspăimântată, și femeia agresată în lift, femeia care suportase invazia aceea, acum, ex ista vreo legătură? Foarte cultul Tarratano, prieten cu Adele, artistul venezuelean Juan erau din același aluat cu tatăl lui Nino, controlor feroviar, poetastru, gazetar vândut?

19.

N-am putut să adorm. Nervilor încordați și gândurilor contradictorii li s-a adăugat Mirko, care a început din nou să plângă. Mi-am reamintit emoția puternică pe care o simțisem când îl ținusem în brațe pe copil și, pentru că nu se liniștea, nu m-am putut abține. M- am ridicat, am urmărit plânsetul, am ajuns la o ușă pe sub care intra lumină. Am bătut, Silvia a răspuns aspră. Camera era mai primitoare decât a mea, avea un dulap vechi, o noptieră, un pat matrimonial pe care stătea ea, îmbrăcată într-un babydoll roz, cu picioarele încrucișate și cu o ex presie plină de răutătare. Cu brațele abandonate, cu dosul ambelor mâini pe cearșaf, îl ținea pe coapsele goale, ca pe o ofrandă, pe Mirko, la fel de gol, violaceu, cu gura larg deschisă, cu ochisorii închiși, cu membrele agitate. La început m-a primit cu ostilitate, apoi s-a îmblânzit. A zis că se simțea o mamă

incapabilă, că nu știa ce să facă, că era disperată. A murmurat, în fine: dacă nu mănâncă, numai așa face, poate că nu se simte bine, o să-mi moară aici pe pat, și în timp ce vorbea mi s-a părut foarte diferită de Lila, urâtă, desfigurată de grimasele nervoase ale gurii, de ochii ieșiți din orbite. Apoi a izbucnit în plâns.

Plânsul mamei și al fiului m-a înduioșat, voiam să-i îmbrățișez pe amândoi, să-i strâng, să-i legăn. Am șoptit: pot să-l iau puțin? Ea a făcut semn că da printre hohote. Atunci i-am luat copilul de pe genunchi, l-am dus la piept și am simțit din nou șuvoiul de mirosuri, sunete, căldură, ca și cum energiile lui vitale se grăbeau să se întoarcă la mine cu bucurie după despărțire. M-am plimbat în sus și în jos prin cameră murmurând un fel de litanie care nu respecta nicio sintaxă, pe care am inventat-o pe loc, o declarație de iubire lungă și lipsită de sens. Mirko, în mod miraculos, s-a liniștit, a adormit. L-am pus încet lângă mama lui, dar fără să vreau deloc să mă despart de el. Mi-era teamă să mă întorc la mine în cameră unde eram oarecum sigură că-l găsesc pe Juan, așa că voiam să rămân acolo.

Silvia mi-a mulțumit fără recunoștință autentică, mulțumiri la care a adăugat o listă insensibilă a meritelor mele: ești inteligentă, știi totul, știi să te faci respectată, ești o mamă adevărată, ferice de copiii pe care o să-i ai. Am respins laudele, am zis că plec. Ea însă a reacționat anxioasă, m-a luat de mână, m-a rugat să rămân: te simte, a spus, fă-o pentru el, va dormi liniștit. Am acceptat imediat. Ne-am băgat în pat, cu copilul la mijloc, am stins lumina. Nu ne-am culcat însă, am început să povestim despre noi.

Silvia, pe întuneric, a devenit mai puțin ostilă. Mi-a vorbit despre oroarea pe care o simțise când aflase că este însărcinată. Ascunsese sarcina de bărbatul pe care-l iubea și, de asemenea, de ea însăși. S-a convins că o să-i treacă precum o boală care trebuie să-și urmeze cursul. Între timp, însă, corpul reacționa, se deforma. Silvia fusese nevoită să le spună părinților, niște industriași foarte bogați din Monza. Fusese scandal, plecase de acasă. Dar în loc să recunoască faptul că lăsase să treacă lunile în așteptarea unui miracol, în loc să recunoască față de ea însăși că nu luase niciodată în considerare avortul doar pentru că îi era fizic teamă, începuse să susțină că-și dorea copilul din dragoste pentru bărbatul care o lăsase însărcinată. El îi spusese: dacă tu îl dorești, de dragul tău îl doresc și eu. Iubirea ei, iubirea lui: atunci vorbeau serios amândoi. După câteva luni însă, înainte ca sarcina să ajungă la termen, iubirea îi părăsise pe amândoi. Silvia, cu durere în suflet, a insistat de

mai multe ori asupra aceluia detaliu. Nu rămăsese nimic, doar ranchiună. Astfel, ea se trezise singură și, dacă până atunci reușise să se descurce, era meritul Mariarosei, pe care a lăudat-o mult, a vorbit cu mare emoție despre ea, era o profesoară foarte bine pregătită și cu adevărat de partea studenților, tovarășia ei era neprețuită.

I-am spus că întreaga familie Airota era admirabilă, că eram logodită cu Pietro, că urma să ne căsătorim la toamnă. Ea a spus impulsiv: căsătoria îmi repugnă, ca și ideea de a avea o familie, astea-a chestii învechite. Apoi, brusc, a trecut la o tonalitate melancolică.

— Și tatăl lui Mirko lucrează la universitate.

— Da?

— Totul a început pentru că am urmat cursul lui. Era atât de sigur pe sine, foarte pregătit, foarte inteligent, foarte frumos. Avea toate calitățile. Și deja înainte să înceapă luptele spunea: reeducați-vă profesorii, nu vă lăsați tratați ca niște animale.

— De copil se ocupă vreun pic?

A râs în întuneric, a murmurat aspră:

— Un bărbat, cu ex ceptia momentelor de nebunie în care îl iubești și te pătrunde, rămâne mereu în afară. De aceea, după, când nu-l mai iubești, te enervează simplul gând că odată l-ai dorit. Eu l-am plăcut pe el, el m-a plăcut pe mine, sfârșitul poveștii. Mie mi se întâmplă de multe ori pe zi ca cineva să-mi placă. Ție nu? Durează puțin, apoi trece. Numai copilul rămâne, e o parte din tine; tatăl, în schimb, era un străin și redevine un străin. Nici măcar numele nu mai răsună ca altădată. Nino, spuneam, și nu făceam decât să mi-l repet în minte imediat cum mă trezeam, era un cuvânt magic. Acum, în schimb, mă întristează să-l aud.

N-am zis nimic o vreme, în cele din urmă am șoptit:

— Pe tatăl lui Mirko îl cheamă Nino?

— Da, toți îl știu, e foarte cunoscut la universitate.

— Nino și mai cum?

— Nino Sarratore.

Am plecat dis-de-diminează. Am lăsat-o pe Silvia dormind cu copilul la sân. N-am mai găsit urmă de pictor. Am reușit s-o salut doar pe Mariarosa care se trezise foarte devreme ca să-l însoțească pe Franco la gară și care tocmai se întorsese. Avea un aer somnoros, mi s-a părut stingherită. A întrebat:

— Ai dormit bine?

— Am vorbit mult cu Silvia.

— Ți-a povestit de Sarratore?

— Da.

— Știu că sunteți prieteni.

— Ți-a zis el?

— Da. Te-am bârfit puțin.

— E adevărat că Mirko e copilul lui?

— Da.

Și-a reținut un căscat, a zâmbit:

— Nino e fermecător, fetele și-l dispută, trag de el în toate părțile. Și acestea, cel puțin, sunt vremuri fericite, poți avea pe cine vrei, mai ales că el emană o energie plină de bucurie și dorință de acțiune.

A spus că mișcarea avea mare nevoie de persoane ca el. A spus că însă trebuia să ai grijă de el, să-l ajuți să crească, să-l îndrumi. Persoanele foarte capabile, a spus, trebuie ghidate, în ele stă mereu la pândă democratul burghez, specialistul de firmă, inovatorul. Ne-am întristat amândouă pentru că nu avuseserăm mai mult timp la dispoziție și ne-am jurat că ne vom strădui mai mult cu următoarea ocazie. Mi-am luat bagajul de la hotel și am plecat.

Abia în tren, în timpul călătoriei lungi spre Napoli, mi-am dat seama de a doua paternitate a lui Nino. Dezolarea s-a întins de la Silvia la Lila, de la Mirko la Gennaro. Mi s-a părut că pasiunea de la Ischia, noaptea de dragoste de la Forio, relația secretă din Piața Martirilor și sarcina își pierduseră culoarea, se reduceau la un mecanism pe care, după ce părăsise Napoli, Nino îl activase cu Silvia și cine știe cu câte altele. Chestia asta m-a supărat, de Lila s-ar fi cuibărit într-un colț al minții mele și aș fi simțit la fel ca ea. M-am întristat așa cum s-ar fi întristat și ea dacă ar fi aflat, m-am infuriat ca și cum aș fi suferit chinul ei. Nino ne trădase pe Lila și pe mine. Ne aflam, ea și eu, în aceeași umilință, îl iubeam fără ca el să ne fi iubit vreodată. Era, deci, în ciuda calităților lui, un bărbat frivol, supeficial, un organism animalic din care șiroiau sudori și fluide și lăsa în urma lui un soi de reminiscentă a unei plăceri neatente, materie

vie concepută, hrănită, formată în pânțele de femeie. Mi-am amintit de momentul în care venise să mă viziteze în cartier, cu ani în urmă, și stătuserăm de vorbă în curte, iar Melina îl văzuse de la fereastră și-l confundase cu tatăl său. Fosta amantă a lui Donato percepușe asemănări care mie mi se păruseră mereu inexistente. Acum însă era clar, ea avea dreptate și eu greșeam. Nino nu fugea deloc de tatăl lui de frică să nu devină ca el. Nino era deja tatăl lui și nu voia s-o recunoască. Totuși nu puteam să-l urăsc. În trenul încins de căldură nu doar că m-am gândit din nou la momentul în care îl revăzusem în librărie, dar l-am asociat cu evenimente, cuvinte și fraze din acele zile. Sexul se ținușe după mine, mă înșfăcase, respingător și atrăgător, în mod obsesiv prezent în gesturi, în discuții, în cărți. Pereții despărțitori se prăvăleau, lanțurile codurilor de bune maniere se fărâmau. Și Nino trăia intens perioada aceea. Era parte din adunarea arțăgoasă de la Universitate cu mirosul ei pătrunzător, se potrivea în dezordinea din casa Mariarosei, al cărei amant fusese cu siguranță. Cu inteligența lui, cu dorințele lui, cu capacitatea lui de seducție, se mișca sigur, plin de curiozitate în vremurile acelea. Poate că greșisem să-i atribui râvnele obscene ale tatălui, comportamentul lui aparținea altei culturi, iar Silvia și Mariarosa subliniaseră asta: fetele îl doreau, el le avea, nu ex ista jignire, nu ex ista vină, doar drepturile dorinței. Cine știe, poate când Nino îmi spusese că Lila era primitivă și în sex , voia să-mi comunice că timpul pretențiilor se încheiase, că a amesteca plăcerea cu responsabilitate era o absurditate. Dacă moștenise natura tatălui, cu siguranță pasiunea lui pentru femei spunea o cu totul altă poveste.

Uimită și contrariată, am ajuns la Napoli în momentul în care o parte din mine, gândindu-mă la cât era de iubit și iubea Nino, cedase și ajunsese să admită: ce-i rău în asta, se bucură de viață cu cine știe să se bucure de ea. Și în timp ce mă întorceam în cartier, mi-am dat seama că tocmai pentru că toate îl doreau și el le avea pe toate, eu care îl dorisem dintotdeauna îl doream și mai mult acum. Așa că am hotărât să fac tot posibilul să nu-l mai întâlnesc. În ce-o privea pe Lila, nu știam cum să mă comport. Să tănuiesc, să-i spun totul? În caz că aș fi revăzut-o, m-aș fi decis pe moment.

Acasă n-am avut sau n-am dorit să am timpul necesar de a reveni asupra acelei probleme. Pietro a sunat și a anunțat că urma să sosească să-i cunoască pe părinții mei săptămâna următoare. Am acceptat asta ca pe o nenorocire inevitabilă, m-am agitat să-i găsec un hotel, să fac curățenie lună în casă, să-mi calmez familia neliniștită. Ultimul efort fusese inutil, iar situația se înrăutățise. În cartier, se întetiseră clevetirile răuvoitoare despre cartea mea, despre mine, despre călătoriile mele continue de una singură. Mama se apărase lăudându-se că nunta se apropia, dar, pentru ca situația să nu se complice din cauza alegerilor mele îndreptate împotriva lui Dumnezeu, scornise că n-o făceam la Napoli, ci la Genova. Ca urmare, clevetirile se întetiseră, chestie care o scosese din sărite.

Într-o seară s-a luat de mine ex trem de dur, a spus că lumea îmi citea cartea, se scandaliza și o vorbea pe la spate. Frații mei — a strigat la mine — fuseseră nevoiți să-i pocnească pe copiii măcelarului care mă făcuseră curvă și nu doar atât: îi spărseseră fața unui coleg de școală al Elisei care îi ceruse să facă lucruri nașpa, cum făcea sora ei mai mare.

— Ce ai scris? a urlat la mine.

— Nimic, mama.

— Ai scris scârboșeniile pe care le faci pe unde umbli?

— Ce scârboșenii, citește-o.

— N-am timp de pierdut cu tâmpeniile tale.

— Atunci lasă-mă în pace.

— Dacă tatăl tău află ce se spune despre tine, te dă afară din casă.

— Nu-i nevoie, plec eu.

Era seară, am ieșit să fac o plimbare ca să nu-i reproșez lucruri pe care apoi le-aș fi regretat. Pe drum, în părculeț și de-a lungul șoselei am avut impresia că oamenii mă privesc insistent, umbre țâfnoase ale unei lumi în care nu mai locuiam. La un moment dat, am dat nas în nas cu Gigliola care se întorcea de la muncă. Locuiam în același bloc, am parcurs drumul împreună, dar m-am temut că, mai devreme sau mai târziu, va găsi modalitatea de a-mi spune ceva care să mă enerveze. În schimb, în mod surprinzător, a vorbit cu timiditate, ea care era întotdeauna agresivă, dacă nu perfidă:

— Ți-am citit cartea, e frumoasă, ce curaj ai avut să scrii lucrurile alea.

M-am tensionat:

— Ce lucruri?

— Cele pe care le faci pe plajă.

— Nu le fac eu, le face personajul.

— Da, dar le-ai scris foarte bine, Lenù, ex act cum se întâmplă, cu aceeași obscenitate. Sunt secrete pe care numai dacă ești femeie le știi. Apoi m-a tras de un braț, m-a obligat să mă opresc și a murmurat:

— Zi-i Linei, dacă o vezi, că avea dreptate, recunosc. Bine a făcut că nu i-a mai păsat de soț, mamă, tată, frate, Marcello, Michele, de tot rahatul. Și eu ar fi trebuit să mă car de aici, luând ex emplu de la voi două care sunteți inteligente. Dar m-am născut proastă și n-am ce să fac.

Nu ne-am spus nimic relevant, eu m-am oprit la etajul meu, ea s-a dus la ea acasă. Dar frazele acelea mi-au rămas în minte. M-a impresionat faptul că pusese, în mod arbitrar, laolaltă declinul Lilei și ascensiunea mea, ca și cum, în comparație cu condiția ei, ar fi avut același grad de pozitivitate. Mi-a rămas întipărit în minte însă mai ales modul în care recunoscuse în obscenitatea povestirii mele ex periența propriei ei obscenități. Era o chestie nouă, n-am știut cum s-o apreciez. Cu atât mai mult cu cât a sosit Pietro și, pentru o vreme, am uitat de asta.

22.

M-am dus să-l iau de la gară, l-am însoțit pe strada Firenze unde era un hotel pe care mi-l recomandase tata și pe care, în cele din urmă, îl alesesem. Pietro mi s-a părut și mai agitat decât familia mea. A coborât din tren neîngrijit, ca de obicei, cu chipul obosit și roșu de căldură, trăgând după el o valiză mare. Voia să cumpere un buchet de flori pentru mama și, contrar obiceiurilor lui, a fost mulțumit doar când i s-a părut suficient de mare, suficient de scump. Odată ajunși la hotel, m-a lăsat în hol cu florile, a jurat că se va întoarce imediat, a reapărut după o jumătate de oră într-un costum albastru, cu cămașă albă, cravată bleu și pantofi bine lustruiți. Am izbucnit în râs, m-a întrebat: nu arăt bine? L-am liniștit, arăta foarte bine. Pe stradă însă am simțit asupra mea privirile bărbaților, râsetele batjocoritoare, ca și cum aș fi fost singură, dimpotrivă,

poate chiar într-un mod mai insistent, de parcă ar fi vrut să sublinieze faptul că însoțitorul meu nu merita nicio urmă de respect. Pietro, cu buchetul acela mare de flori pe care nu mă lăsa să-l duc, atât de cumsecade în fiecare detaliu, nu se potrivea cu orașul meu. Deși își ținea brațul în jurul umerilor mei, aveam impresia că eu trebuie să-l protejez pe el.

Ne-a deschis Elisa, apoi a venit tata, apoi frații mei, toți îmbrăcați ca de sărbătoare, toți prea cordiali. Ultima și-a făcut apariția mama, zgomotul mersului ei strâmb s-a auzit imediat după cel făcut de apa trasă la toaletă. Își ondulase părul, își dăduse cu puțină culoare pe buze și în obraji, m-am gândit că odată fusese o fată frumoasă. A acceptat florile cu înfumurare. Ne-am așezat în sufragerie care, cu acea ocazie nu păstra nicio urmă a paturilor pe care le făceam seara și le desfăceam dimineața. Toate lucrurile erau dichisite, masa fusese aranjată cu grijă. Mama și Elisa gătiseră zile în șir, lucru care a făcut ca cina să pară interminabilă. Pietro m-a uluit, a devenit foarte ex pansiv. L-a întrebat pe tata despre munca lui la primărie și pentru că l-a încurajat, acesta a renunțat la italiana lui chinuită și a început să povestească în dialect întâmplări haioase despre angajații de la primărie pe care logodnicul meu, deși nu prea le înțelegea, a arătat că le apreciază foarte mult. În special, a mâncat cât nu-l văzusem niciodată mâncând și nu doar că le-a complimentat pe mama și pe sora mea la fiecare fel de mâncare, dar el, care nu era în stare să-și gătească nici măcar un ou, a cerut informații despre ingrediente ca și cum urma să se apuce în curând de gătit. La un moment dat, a arătat un asemenea interes pentru o budincă de cartofi, că mama până la urmă l-a servit cu o a doua porție din abundență și i-a promis, chiar dacă pe tonul ei apatic, că o va mai găti o dată, înainte de plecarea lui Pietro. În scurt timp, atmosfera a devenit plăcută. Nici Peppe, nici Gianni n-au mai plecat să se vadă cu prietenii lor.

După cină s-a ajuns la punctul esențial. Pietro a devenit foarte serios și i-a cerut tatei mâna mea. A folosit chiar acea ex presie cu voce emoționată, lucru care i-a umezit ochii surorii mele și i-a distrat pe frații mei. Tata s-a simțit stingherit, a bolborosit fraze de simpatie pentru un profesor atât de bine pregătit și serios care-l onora cu întrebarea aceea. Și seara părea, în sfârșit, să se încheie, când a intervenit mama. A spus neagră de supărare:

— Aici nu suntem de acord că nu vă căsătoriți în biserică: o nuntă fără preot nu e nuntă.

Tăcere. Părinții mei ajunseseră probabil la o înțelegere secretă pe care mama își luase sarcina s-o facă publică. Dar tata n-a putut rezista și i-a zâmbit cu jumătate de gură lui Pietro ca să-i semnaleze că el, deși făcând parte din acel noi evocat de soția lui, era gata să se arate rezonabil și să accepte un compromis. Pietro i-a zâmbit la rîndul lui, dar de data asta nu l-a considerat un interlocutor valid, i s-a adresat doar mamei mele. Îi povestisem despre ostilitatea din casa mea, era pregătit. A început cu un discurs simplu, afectuos, dar, după obiceiul lui, foarte limpede. A spus că înțelegea, dar că-și dorea să fie la rîndul lui înțeles. A spus că avea un foarte mare respect pentru toți cei care se încredințau cu sinceritate unui Dumnezeu, dar că el nu se simțise în stare să facă asta. A spus că a nu fi credincios nu însemna să nu crezi în nimic, el avea convingerile lui și o credință totală în iubirea pentru mine. A spus că iubirea aceea va fi cea care va consolida căsnicia noastră, nu un altar, un preot sau un funcționar de la primărie. A spus că pentru el refuzul ritualului religios era o chestiune de principiu și că în mod sigur aș fi încetat să-l iubesc, sau în mod cert l-aș fi iubit mai puțin, dacă ar fi demonstrat că e un om fără principii. A spus, în cele din urmă, că mama mea însăși ar fi refuzat să-și încredințeze fiica unei persoane gata să doboare unul dintre stâlpii pe care-și fondase propria existență.

La auzul acelor cuvinte, tata a făcut semne ample de consens, frații mei au rămas cu gura căscată, Elisa s-a emoționat din nou. Dar mama a rămas impasibilă. Câteva clipe și-a făcut de lucru cu verigheta ei, apoi l-a privit pe Pietro drept în față. În loc să revină asupra subiectului, a început să mă laude cu o hotărâre plină de răceală. Eu fusesem încă de mică o fetiță ieșită din comun. Făcusem niște lucruri pe care nicio fată din cartier nu fusese în stare să le facă vreodată. Eu fusesem și eram în continuare mândria ei, mândria întregii familii. Eu n-o dezamăgisem niciodată. Îmi câștigasem dreptul de a fi fericită și dacă m-ar fi făcut cineva să sufăr, ea l-ar fi făcut pe respectivul să sufere înmiiit.

Am ascultat-o stânjenită. Cât a vorbit am încercat să înțeleg dacă vorbea serios sau, după obiceiul ei, scopul ei era să-i explice lui Pietro că nu se sinchisea de faptul că era profesor și de toate pălăvrăgelile lui. Nu el le făcea o favoare familiei Greco, ci familia Greco îi făcea una lui. N-am reușit. Logodnicul meu în schimb a crezut-o în mod absolut și tot timpul cât a vorbit n-a făcut decât s-o aprobe. Când ea, în sfârșit, a tăcut, el a spus că știa bine cât eram de prețioasă și că îi era recunoscător pentru că mă crescuse așa. Apoi a băgat mâna într-un buzunar al sacoului și a scos o cutiuță albastră pe care mi-a întins-o cu un gest timid. Ce-i asta,

m-am gândit, mi-a dat deja un inel, îmi mai dă unul? Între timp am deschis cutiuța. Era chiar un inel, dar foarte frumos, din aur roșu și cu un ametist înconjurat de diamante. Pietro a murmurat: era al bunicii mele, mama mamei mele, și toți cei de-acasă și-au dorit să-l primești tu.

Darul acela a fost indiciul că ritualul se încheiase. Au început să bea din nou, tata a început din nou să povestească întâmplări amuzante despre viața lui de acasă și de la muncă, Gianni l-a întrebat pe Pietro cu ce echipă ținea, Peppe l-a provocat la skanderbeg. Eu, în timpul ăsta, am ajutat-o pe sora mea să strângă masa. În bucătărie am făcut greșeala s-o întreb pe mama:

— Cum ți se pare?

— Inelul?

— Pietro.

— E urât, are picioarele strâmbe.

— Nici tata nu era vreo frumusețe.

— Ce ai de spus împotriva tatălui tău?

— Nimic.

— Atunci ține-ți gura, știi să fii arogantă numai cu noi.

— Nu-i adevărat.

— Nu? Atunci de ce te lași comandată? Dacă el are principii, tu nu le ai pe ale tale? Fă-te respectată.

A intervenit Elisa:

— Mama, Pietro e un domn și tu nu știi ce înseamnă un domn adevărat.

— Știi tu? Fii atentă că ești mică și dacă nu stai la locul tău, îți trag o palmă. Ai văzut ce păr are? Un domn are părul așa?

— Un domn nu are frumusețea normală, mamă, un domn iese în evidență, e un tip de bărbat.

Mama s-a prefăcut că vrea s-o înțeleagă și sora mea râzând m-a tras afară din bucătărie, a spus veselă:

— Ferice de tine, Lenù. Cât de fin e Pietro, cât ține la tine. Ți-a dat chiar inelul vechi al bunicii lui, mi-l arăți?

Ne-am întors în sufragerie. Toți bărbații din casă voiau acum să facă skanderbeg cu logodnicul meu, să se arate superiori profesorului cel puțin în probele de forță. El n-a renunțat. Și-a scos sacoul, și-a suflecat mânecile și s-a așezat la masă. A pierdut cu Peppe, a pierdut cu Gianni, a pierdut și cu tata. Dar m-a impresionat cum a luat în serios concursul. S-a făcut vinețiu, i s-a umflat o venă pe frunte, a întrebat de ce adversarii lui încălcau fără rușine regulile confruntării. Mai ales, a rezistat cu încăpățănare împotriva lui Peppe și Gianni care erau obișnuiți să ridice

greutăți, dar și împotriva tatei, care era capabil să deșurubeze piulițe doar cu forța degetelor. M-am temut tot timpul că, tocmai ca să nu cedeze, o să-și rupă brațul.

23.

Pietro a rămas trei zile. Tata și frații mei l-au îndrăgit imediat. Mai ales Peppe și Gianni erau bucuroși că nu-și dă aere și că se arăta interesat de ei chiar dacă la școală fuseseră etichetați drept incapabili. Mama, în schimb, a continuat să-l trateze neprietenoasă și abia în ziua dinaintea plecării lui s-a împlânzit. Era duminică, tata a zis că voia să-i arate ginerelui cât era de frumos Napoli. Ginerelul a fost de acord, ne-a propus să mâncăm în oraș.

— La restaurant? a întrebat mama, încruntându-se.

— Da, doamnă, trebuie să sărbătorim.

— Mai bine gătesc eu, am zis că-ți fac budinca de cartofi.

— Nu, mulțumesc, ați muncit deja prea mult.

În timp ce ne pregăteam, mama m-a tras deoparte și m-a întrebat:

— Plătește el?

— Da.

— Sigur?

— Sigur, mamă, el ne-a invitat.

Ne-am dus în centru dis-de-dimineață, îmbrăcați ca de sărbătoare. Și s-a întâmplat ceva care m-a uimit în primul rând pe mine. Tata și-a asumat rolul de ghid. l-a arătat oaspetelui Maschio Angioino, Palatul Regal, statuile regilor, Castel dell'Ovo, strada Caracciolo și marea. Pietro a stat să asculte foarte atent. De la un moment dat încolo însă el, care venea în orașul nostru pentru prima dată, a început, cu tact, să ne istorisească despre el, să ne facă să-l descoperim. A fost frumos. Nu arătasem niciodată vreun interes special față de fundalul copilăriei și adolescenței mele și m-a surprins faptul că Pietro vorbea cu atâta erudiție admirativă. A dovedit că știe istoria orașului Napoli, literatura lui, poveștile, legendele, multe anecdote, monumentele vizibile și pe cele ascunse. Mi-am

închipuit că, pe de o parte, cunoaște orașul pentru că era un om care știa totul, pe de alta, îl studiasse profund, cu obișnuita rigoare, pentru că era al meu, pentru că vocea mea, gesturile mele, tot corpul meu se supuseseră influenței lui. Bineînțeles că tata s-a simțit imediat detronat, frații mei s-au plictisit. Mi-am dat seama de asta, i-am făcut semn lui Pietro să înceteze. El s-a înroșit și a tăcut imediat. Mama însă, cu una dintre neprevăzutele ei răsuciri, s-a sprijinit de brațul lui și i-a spus:

— Continuă, îmi place, nimeni nu mi-a spus niciodată lucrurile astea.

Ne-am dus să mâncăm într-un restaurant din cartierul Santa Lucia, care, după tata (nu fusese niciodată acolo, dar auzise despre el), era cel mai bun.

— Pot să comand ce vreau? m-a întrebat Elisa la ureche.

— Da.

Timpul a zburat în mod plăcut. Mama a băut prea mult și a fost cam necioplită, tata și frații mei au început din nou să glumească între ei și cu Pietro. Eu nu l-am pierdut din vedere pe viitorul meu soț, am avut certitudinea că țineam la el, era o persoană care-și știa valoarea și care totuși, dacă era necesar, uita de sine cu naturalețe. Am observat pentru prima dată înclinația de a asculta, tonul vocii înțelegător, ca al unui confesor laic, și mi-au plăcut toate astea. Poate că ar fi trebuit să-l conving să mai rămână o zi și să-l duc la Lila, să-i spun: mă căsătoresc cu bărbatul acesta, sunt pe cale să plec din Napoli cu el, ce zici, fac bine? Mă gândeam la asta în vreme ce, la o masă din apropiere, cinci sau șase studenți, care sărbătoreau cine știe ce cu o pizza, au început să privească insistent înspre noi și să râdă. Am înțeles imediat că-l găseau caraghios pe Pietro din cauza sprâncenelor foarte dese și al ciufului de păr înalt pe frunte. Peste câteva minute frații mei s-au ridicat în același timp și s-au dus la masa studenților, căutând ceartă și bătaie. A ieșit o încăierare, urlete, câțiva pumni. Mama a strigat insulte în sprijinul fiilor, tata și Pietro au dat fuga să-i ia de acolo. Pietro era aproape distrat, părea că n-a înțeles deloc motivul controversii. După ce am ieșit în stradă, a spus ironic: e un obicei local, vă ridicați brusc și vă duceți să-i loviți pe cei de la masa alăturată? Și uite-așa, el și frații mei au devenit mai veseli și mai apropiați decât înainte. Dar cum a avut ocazia, tata i-a tras deoparte pe Peppe și Gianni și i-a dojenit pentru faza de prost crescuți pe care o făcuseră față de profesor. Am auzit că Peppe se justifica aproape șoptind: făceau mișto de Pietro, tată, ce naiba era să facem? Mi-a plăcut că zicea Pietro și nu profesorul: însemna că era deja considerat parte din familie, unul de-al casei, un prieten cu foarte mari

calități și că, deși ca înfățișare era puțin neobișnuit, nimeni nu putea să-și bată joc de el în prezența lor. Dar incidentul m-a convins că era mai bine să nu-l duc pe Pietro la Lila: o cunoșteam, era rea, l-ar fi găsit ridicol și ar fi râs de el la fel ca băieții de la restaurant.

Pe seară, istoviți de ziua petrecută în aer liber, am mâncat ceva acasă și apoi am ieșit cu toții din nou, l-am condus pe logodnicul meu până la hotel. În momentul despărțirii, mama, în al nouălea cer, l-a sărutat, nesperat, pe obraji. Dar când ne-am întors în cartier vorbind despre Pietro numai de bine, ea tot drumul și-a văzut de-ale ei fără să răsuflă. Doar înainte de a se retrage în dormitor mi-a zis cu ranchiună:

— Tu ești prea norocoasă, nu-l meriți pe amărâtul ăla.

24.

Cartea s-a vândut toată vara, eu am continuat să vorbesc despre ea pe ici și colo prin Italia. Acum aveam grijă s-o apăr pe un ton detașat, uneori făcând publicul mai invaziv să se simtă stingherit. Din când în când îmi reveneau în minte cuvintele Gigliolei și le amestecam cu ale mele, încercând să le dau o logică.

Pietro, între timp, la începutul lui septembrie s-a mutat la Florența, într-un mic hotel aflat aproape de gară, și a început să caute casă. A găsit un mic apartament cu chirie în apropiere de Santa Maria del Carmine și m-am dus imediat să-l văd. Era o casă cu două camere întunecoase, într-o stare jalnică. Bucătăria era mică, baia fără fereastră. Când, în trecut, mă duceam să învăț în apartamentul nou-nouț al Lilei, ea mă lăsa adesea să mă întind în cada de baie elegantă, bucurându-mă de apa caldă și de spuma abundantă. Cada din casa de la Florența era ciobită, îngălbenită, din cele în care stai în capul oaselor. Dar mi-am înăbușit nemulțumirea, am zis că era bine: Pietro începea cursurile, avea de lucru, nu putea pierde timp. Și, oricum, era un palat în comparație cu casa părinților mei. Dar întâmplarea a făcut ca, ex act când Pietro se pregătea să semneze contractul de închiriere, să-și facă apariția Adele, care nu era deloc timidă ca mine. A spus că apartamentul ăsta e o cocioabă complet

nepotrivită pentru două persoane care trebuiau să petreacă mare parte din timpul lor acasă să lucreze. Așa că a făcut ceea ce nu făcuse fiul ei. A ridicat receptorul și a mobilizat, fără să-i pese de împotrivirea ostentativă a lui Pietro, câteva cunoștințe din Florența, toți oameni cu influență. În scurt timp a găsit la San Niccolò, pentru o chirie derizorie, cinci camere luminoase, o bucătărie mare, o baie acceptabilă. Nu s-a mulțumit: a făcut îmbunătățiri pe cheltuiala ei, m-a ajutat să mobilez casa. Înșira sugestii, dădea sfaturi, mă îndruma. Dar am constatat adesea că nu avea încredere nici în docilitatea mea, nici în bunul meu gust. Dacă ziceam da, voia să înțeleagă bine dacă eram într-adevăr de acord, dacă ziceam nu, mă bătea la cap până îmi schimbam părerea. În general, făceam întotdeauna cum spunea ea. Rareori mă opuneam, îi dădeam dreptate fără tensiuni, dimpotrivă, făceam eforturi să învăț. Mă fascinau ritmul frazelor ei, comportamentul, coafurile, hainele, pantofii, broșele, colierele, cerceii întotdeauna superbi. Și ei îi plăcea atitudinea aceea a mea de elevă atentă. M-a convins să mă tund scurt, m-a îmboldit să cumpăr haine pe gustul ei într-un magazin foarte scump care-i făcea mari reduceri, mi-a dăruit o pereche de pantofi care-i plăceau și pe care i-ar fi cumpărat cu plăcere pentru ea, dar nu-i considera potriviți vârstei ei, m-a dus chiar și la un prieten de-al ei dentist.

Între timp, nunta, din cauza apartamentului care, după Adele, avea tot timpul nevoie de noi reparații, și din cauza lui Pietro care era copleșit de muncă, a fost împinsă din toamnă până în primăvară. Acest lucru i-a permis mamei să-și prelungească războiul ei ca să scoată bani de la mine. Am încercat să evit conflicte prea dure, demonstrându-i că nu uitam de familia mea de origine. Odată cu instalarea telefonului, i-am ajutat să zugrăvească holul și bucătăria, să pună un nou tapet cu flori lila în sufragerie, am cumpărat un palton pentru Elisa, am cumpărat un televizor în rate. Și, la un moment dat, mi-am făcut și mie un cadou: m-am înscris la școala de șoferi, am trecut ușor ex amenul, mi-am luat permisul. Mama s-a înfuriat:

— Îți place să arunci banii? La ce-ți folosește permisul dacă n-ai mașină?

— O să vedem.

— Vrei să-ți cumperi mașină, ai? Cât ai, de fapt, pus deoparte?

— Nu e treaba ta.

Mașină avea Pietro. După căsătorie speram s-o folosesc pe aia. Când el s-a întors la Napoli, cu mașina, ca să-i aducă pe părinții lui să-i cunoască pe ai mei, m-a lăsat să conduc un pic prin cartierul vechi și prin cel nou. Am parcurs șoseaua la volan, am trecut prin fața școlii primare, a

bibliotecii, am urcat pe străzile unde avusese Lila casă când era căsătorită, m-am întors, am înconjurat părculețul și experiența aceea la volan este singurul lucru amuzant pe care mi-l amintesc. În rest, a fost o după-amiază îngrozitoare, căreia i-a urmat o cină interminabilă. Eu și Pietro ne-am străduit mult ca familiile noastre să nu se simtă prea stânjenite. Erau lumi atât de diferite, încât tăcerile au fost foarte lungi. Când mama a insistat ca familia Airota să plece cu o cantitate enormă de mâncare rămasă, brusc mi s-a părut că fac totul greșit. Eu proveneam din familia aceea, Pietro din cealaltă, fiecare îi purta înlăuntru pe strămoșii lui. Cum o să meargă căsnicia noastră? Ce mă aștepta? Asemănările ar fi luat fața diferențelor? Aș fi fost în stare să mai scriu o carte? Când, despre ce? Și Pietro m-ar fi sprijinit? Și Adele? Și Mariarosa?

Într-o seară, când mă gândeam la toate astea, m-am auzit strigată din stradă. Am alergat la fereastră, recunoscusem imediat vocea lui Pasquale Peluso. Am văzut că nu era singur, era cu Enzo. M-am alarmat. La ora aceea Enzo nu trebuia să fie la San Giovanni a Teduccio, acasă, cu Lila și Gennaro?

— Poți să cobori? mi-a strigat Pasquale.

— Ce se întâmplă?

— Lina nu se simte bine și vrea să te vadă.

Vin imediat, am spus, și m-am repezit pe scări, deși mama striga în urma mea: unde te duci la ora asta, întoarce-te.

25.

Nu mă mai văzusem nici cu Pasquale, nici cu Enzo de ceva timp, dar, fără niciun preambul, mi-au vorbit imediat de Lila, pentru ea veniseră. Pasquale își lăsase barbă ca Che Guevara și mi s-a părut că îi stătea mai bine. Ochii păreau mai mari și mai intenși, mustața deasă îi acoperea dinții stricați chiar și când râdea. Dar Enzo nu se schimbase, era tot tăcut, tot cu un aer preocupat. Abia după ce ne-am suit în mașina veche a lui Pasquale mi-am dat seama cât de uimitor era să-i văd împreună.

Eram convinsă că nimeni din cartier nu mai vrea să aibă de-a face cu Lila și cu Enzo. În schimb, iată, lucrurile nu stăteau așa: Pasquale îi vizita acasă, îl însoțise pe Enzo să mă caute, Lila îi trimisese la mine împreună.

Enzo a fost cel care mi-a povestit, în felul lui arid și ordonat, ce se-ntâmplase: Pasquale, după munca pe un șantier din împrejurimile lui San Giovanni a Teduccio, ar fi trebuit să se oprească la cină la ei. Lila însă, care de obicei se întorcea la patru și jumătate de la fabrică, la ora șapte, când sosiseră Enzo și Pasquale, încă nu se arătase. Apartamentul era gol, Gennaro era la vecină. Cei doi începuseră să gătească, Enzo îi dăduse copilului să mănânce. Lila apăruse abia pe la nouă, foarte palidă și nervoasă. Nu răspunsese la întrebările lui Enzo și Pasquale. Singura frază pe care o rostise, dar pe un ton înspăimântat, era: mi se desprind unghiile. Lucru fals, Enzo îi luase mâinile și verificase, unghiile erau în regulă. Atunci ea se enervase și se închisese în camera ei împreună cu Gennaro. După puțin timp urlase ca ei să vină să vadă dacă eram în cartier, voia să vorbească urgent cu mine.

L-am întrebat pe Enzo:

— V-ați certat?

— Nu.

— S-a simțit rău, s-a rănit la muncă?

— Nu cred, nu știu. Pasquale mi-a spus:

— Acum să nu ne impacientăm. Punem pariu că Lina, imediat cum te vede, se liniștește? Sunt atât de bucuroși că te-am găsit. Acum ești o persoană importantă, probabil ai multe de făcut.

Pentru că am respins laudele, a citat ca dovadă vechiul articol din Unità și Enzo a aprobat, îl citise și el.

— L-a văzut și Lila, a spus.

— Și ce a zis?

— Era foarte încântată de fotografie.

— Dar, a bombănit Pasquale, lăsau impresia că erai încă studentă. Ar trebui să scrii o scrisoare ziarului în care explici că ești absolventă.

S-a plâns și de tot spațiul pe care Unità îl acorda studenților. Enzo i-a dat dreptate, discursurile lor n-au fost foarte diferite de cele pe care le auzisem la Milano, doar limbajul era mai neșlefuit. Era limpede că mai ales Pasquale voia să întretină discuția cu mine abordând subiecte demne de o tipă care, deși era prietena lor, apărea în Unità cu fotografie. Dar poate că au făcut-o și ca să alunge neliniștea, pe a lor și pe a mea deopotrivă.

Am stat să ascult. Am înțeles repede că relația lor se consolidase grație pasiunii politice. Se vedeau adesea după muncă, în reuniuni de partid sau ale nu știu cărui comitet. I-am ascultat, am intervenit din politete, au răspuns, dar între timp m-am gândit întruna la Lila care era măcinată de cine știe ce angoasă, ea, care era mereu atât de rezistentă. Când am ajuns la San Giovanni mi s-au părut mândri de mine. Pasquale în special nu ratase niciun cuvânt de-al meu și mă privise adesea în oglinda retrovizoare. Deși avea obișnuitul lui ton pedant — era secretarul secției de cartier a partidului comunist —, în realitate atribuia sprijinului meu politic puterea de a stabili că avea dreptate. Când s-a simțit în mod clar susținut, mi-a explicat, cu o anumită suferință, că era implicat împreună cu Enzo și cu alții într-o confruntare dură înăuntrul partidului, care — a spus încruntat, izbind cu mâinile în volan — prefera, mai degrabă, să aștepte semnalul lui Aldo Moro, așa cum faci cu un câine ascultător, decât să iasă la luptă.

— Ce zici? a întrebat.

— Așa e, am spus.

— Te pricepi, m-a lăudat atunci cu solemnitate în timp ce urcam scările murdare, întotdeauna te-ai pricepur. Nu-i așa, Enzo?

Enzo a făcut semn că da. Am înțeles că îngrijorarea pentru Lila îi era tot mai mare cu fiecare treaptă, la fel ca a mea, și se simțea vinovat că se lăsase distras de pălăvrăgelile alea. A deschis ușa, a spus cu voce tare am venit și mi-a arătat o ușă cu un ochi de geam translucid de unde venea o lumină slabă. Am ciocănit ușor și am intrat.

26.

Lila era întinsă pe un pat pliant, îmbrăcată. Gennaro dormea lângă ea. Intră, mi-a zis, știam că o să vii, sărută-mă. Am sărutat-o pe obraji, m-am așezat pe micul pat gol care era probabil al fiului ei. Cât timp trecuse de când o văzusem ultima oară? Mi s-a părut și mai slabă, și mai palidă, avea ochii roșii, nările scorjite, mâinile lungi pline de tăieturi. A continuat aproape fără pauze, cu voce joasă ca să nu trezească copilul: te-am

văzut în ziare, ce bine arăți, ce păr frumos, știu totul despre tine, știu că te căsătorești, el e profesor, bravo, te duci să locuiești la Florența, scuze că te-am făcut să vii la ora asta, capul meu nu mă ajută, se dezlipește ca hârtia de tapet, bine că ești aici.

— Ce se întâmplă? am întrebat-o și am dat să-i mângâi o mână. Au fost de-ajuns întrebarea aceea, gestul acela. A holbat ochii, a-nceput să gâfâie, și-a tras mâna brusc.

— Nu mi-e bine, a spus, dar așteaptă, nu te speria, mă liniștesc îndată. S-a liniștit. A spus încet, aproape scandând cuvintele:

— Te-am deranjat, Lenù, pentru că trebuie să-mi faci o promisiune, eu am încredere numai în tine: dacă mi se întâmplă ceva, dacă ajung la spital, dacă sunt dusă la balamuc, dacă nu mai sunt găsită, tu trebuie să-l iei pe Gennaro, trebuie să-l ții cu tine, trebuie să crească în casa ta. Enzo e bun, e priceput, am încredere în el, dar nu-i poate da copilului lucrurile pe care i le poți da tu.

— De ce zici așa? Ce ai? Dacă nu-mi explici, nu înțeleg.

— Mai întâi promite.

— Bine.

S-a agitat din nou, sperându-mă.

— Nu, nu trebuie să-mi spui bine; trebuie să-mi spui aici, acum, că iei tu copilul. Și dacă ai nevoie de bani, găsește-l pe Nino, spune-i că trebuie să te ajute. Promite însă: cresc eu copilul.

Am privit-o nesigură, am promis. Am promis și am stat s-o ascult toată noaptea.

27.

Poate că aceasta este ultima oară când povestesc despre Lila cu lux de amănunte. După aceea a devenit tot mai ambiguă și detaliile s-au împușinat. Vina vieților noastre despărțite, vina depărtării. Și totuși, chiar și când eu am locuit în alte orașe și nu ne întâlneam aproape niciodată și, ca de obicei, nu aveam vești de la ea și eu mă străduiam să nu i le cer, umbra ei mă împungea, mă deprima, mă umplea de mândrie, apoi

mă dezumfla, fără să-mi îngăduie să mă liniștesc.

Acum când scriu, mi-e și mai necesară îmboldirea aceea. Vreau ca ea să fie, de aceea scriu. Vreau să șteargă, să adauge, să colaboreze la povestea noastră revărsând în noi, după cheful ei, lucrurile pe care le știe, pe care le-a spus sau le-a gândit: momentul în care s-a trezit în față cu Gino, fascistul; momentul în care a întâlnit-o pe Nadia, fiica profesoarei Galiani; momentul în care s-a întors în casa de pe bulevardul Vittorio Emanuele unde, cu timp în urmă, se simțise inoportună; momentul în care a analizat cu cruzime experiența ei sexuală. La stânjenelile mele în timp ce o ascultam, la suferințele, la puținele lucruri pe care le-am spus în timpul lungii ei povestiri, mă voi gândi mai încolo.

28.

Imediat ce La fata blu a devenit scrum în focul din curtea fabricii, Lila s-a întors la lucru. Nu știu ce influență a avut asupra ei întâlnirea noastră, cert e că zile în șir s-a simțit nefericită, dar a reușit să nu se întrebe de ce. Învățase că îi făcea rău să caute motive și a așteptat ca nefericirea să devină mai întâi o proastă dispoziție generală, apoi melancolie și, în sfârșit, neliniștea obișnuită din fiecare zi: să aibă grijă de Gennaro, să facă paturile, să păstreze casa curată, să spele și să calce hainele copilului, pe ale lui Enzo și pe ale ei, să pregătească prânzul pentru toți trei, să-l încredințeze pe Rino vecinei dându-i o mie de sfaturi, să alerge la fabrică unde să suporte oboseala și abuzurile, să se întoarcă și să se dedice fiului ei și, de asemenea, puțin și copiilor cu care se juca Gennaro, să se ocupe de cină, să mănânce din nou în trei, să-l culce pe Gennaro în timp ce Enzo strângea masa și spăla vasele, să revină în bucătărie ca să-l ajute să învețe, un lucru la care el ținea mult și pe care ea, deși obosită, nu voia să i-l refuze.

Ce vedea la Enzo? În general, cred, același lucru pe care își dorise să-l vadă la Stefano și la Nino: un mod de a pune din nou lucrurile pe picioare, de data aceasta corect. În timp ce, însă, Stefano, fără paravanul banilor, se dovedise o persoană lipsită de substanță și periculoasă; în timp ce Nino, fără paravanul inteligenței, se transformase într-un fum

negru de suferință, Enzo, deocamdată, i se părea incapabil de surprize neplăcute. Fusesse băiețelul din școala primară pe care ea, din motive neclare, îl respectase întotdeauna, iar acum era un bărbat cu gesturi atât de profunde, atât de hotărât în raport cu lumea și atât de răbdător cu ea, încât Lila nu vedea cum ar fi putut, brusc, să se deformeze.

Desigur, nu dormeau împreună, Lila nu putea. Se închideau fiecare în câte o cameră și ea stătea să asculte până când nu se mai auzea nicio mișcare de dincolo de perete și toate zgomotele rămase proveneau din casă, din bloc, de pe stradă. În ciuda oboselii, făcea eforturi să adoarmă. În întuneric, toate motivele nefericirii, pe care, din prudență, nu le conturase, se amestecau și se concentrau asupra lui Gennaro. Se gândea: ce va deveni copilul ăsta? Se gândea: nu trebuie să-i spun Rinuccio, în felul ăsta îl împing înapoi la dialect. Se gândea: trebuie să-i ajut și pe copiii cu care se joacă dacă nu vreau ca aceștia, stând cu ei, să-l strice. Se gândea: nu am timp, eu însămi nu mai sunt cea de altădată, nu mai pun mâna pe un stilou, nu mai citesc o carte.

Uneori, simțea o greutate în piept. Se alarma, aprindea lumina în plină noapte, își privea fiul care dormea. Nu-l recunoștea mai deloc pe Nino în el, Gennaro îi amintea mai ales de fratele ei. Când era mai mic, copilul se ținea tot timpul după ea, acum, în schimb, se plictisea, zbiera, voia să alerge la joacă, îi spunea cuvinte urâte. Țin foarte mult la el — reflecta Lila —, dar țin la el așa cum e? O întrebare urâtă. Cu cât își analiza fiul, cu atât percepea că, deși vecina îl considera foarte inteligent, nu era deloc cum voia ea să fie. Simțea că anii în care i se dedicase numai lui nu folosiseră la nimic, acum i se părea fals că de calitatea copilăriei depindeau calitățile unei persoane. Trebuia să fii constant, iar Gennaro constantă nu avea, cum, de altfel, nu avea nici ea. Mintea îmi deviază încontinuu, își spunea, sunt primitivă eu și la fel e și el. Apoi îi era rușine că gândește așa, îi șoptea copilului adormit: ești cuminte, știi deja să citești, știi deja să scrii, știi să faci adunări și scăderi, mama ta e proastă, nu e niciodată mulțumită. Îl săruta pe cel mic pe frunte, stingea lumina.

Dar somnul tot nu venea, mai ales când Enzo se întorcea târziu și se ducea la culcare fără s-o invite la învățat. În cazul acela, Lila își imagina că se întâlnește cu vreo curvă sau că avea o amantă, o muncitoare de la fabrica unde muncea, o militantă a celulei comuniste în care se înscriesese imediat. Bărbații sunt făcuți așa, se gândea, cel puțin cei pe care i-am cunoscut eu: trebuie să fută încontinuu, altfel sunt nefericiți. Enzo nu cred că e diferit, de ce ar fi. Și, de altfel, eu l-am respins, l-am lăsat singur în pat, nu pot pretinde nimic. Se temea doar că el se

îndrăgostește și o alungă. Nu o îngrijora să se trezească fără un acoperiș deasupra capului, avea un loc de muncă la fabrica de mortadelle și se simțea puternică, mult mai puternică față de atunci când era căsătorită cu Stefano și avea mulți bani, dar era sclava lui. Mai degrabă o speria că pierde gentilețea lui Enzo, atenția pe care o acorda tuturor anxietăților ei, forța calmă pe care o degaja și cu care o salvase mai întâi de absența lui Nino, apoi de prezența lui Stefano. Cu atât mai mult cu cât, în situația ei actuală de viață, el era singurul care o răsplătea continuând să-i atribuie capacități ex traordinare.

— Știi ce înseamnă asta?

— Nu.

— Uită-te bine.

— E germană, Enzo, nu știi germană.

— Dacă te concentrezi, însă, după puțin timp știi, îi spunea el, mai în glumă, mai în serios.

Enzo, care făcuse eforturi mari să obțină o diplomă, o considera pe ea, care totuși se oprise la clasa a cincea, de o inteligență mult mai spontană decât a lui și îi atribuia virtutea miraculoasă de a deveni stăpână imediat pe orice materie. În realitate, când se convinsese de faptul că nu doar limbajele de programare a calculatoarelor electronice reprezentau viitorul umanității, dar și că prima elită care le stăpânea ar fi avut un rol ex traordinar în istoria lumii, i se adresase imediat ei.

— Ajută-mă.

— Sunt obosită.

— Ducem o viață dezgustătoare, Lina, trebuie s-o schimbăm.

— Mie îmi convine așa.

— Copilul stă toată ziua printre străini.

— E mare, nu poate trăi sub un clopot de sticlă.

— Uite cum au ajuns mâinile tale.

— Sunt mâinile mele și fac cu ele ce am chef.

— Vreau să câștig mai mult, pentru tine și pentru Gennaro.

— Tu vezi-ți de treburile tale, că eu îmi vād de ale mele.

Reacții dure, ca de obicei. Enzo se înscriesese la un curs în fascicule lunare — chestie costisitoare pentru buzunarele lor, care prevedea teste periodice de trimis la un centru internațional de procesare a datelor cu sediul la Zürich, care le trimitea înapoi corectate. Încet, încet, o implicase pe Lila și ea se străduise să-l supravegheze. Se comportase însă diferit față de cum se comportase cu Nino, pe care-l sâcâise cu obsesia de a-i demonstra că era în stare să-l ajute în tot. Când învăța cu Enzo era

liniștită, nu încerca să-l copleșească. Seara, orele dedicate cursului pentru el erau un efort, pentru ea un sedativ. Poate de aceea, în rarele dăți când el se întorcea târziu și părea că se descurcă și fără ea, Lila rămânea trează, anxioasă, să audă apa care curgea la baie și cu care își imagina că Enzo își spală de pe corp orice atingere a amantelor lui.

29.

La fabrică — înțelesese asta imediat —, oboseala îi îndemna pe oameni să-și dorească să se fută nu cu soția sau cu soțul acasă la ei, unde te întorceai stors și fără chef, ci acolo, la locul de muncă, dimineața sau după-amiaza. Bărbații nu ratau nicio ocazie să-și întindă mâinile, făceau propuneri dacă doar treceau pe lângă tine; și femeile, în special cele mai puțin tinere, râdeau, își frecau de ei sânii mari, se îndrăgosteau și iubirea devenea o distracție care diminuă oboseala și plictiseala, dându-le oamenilor impresia unei vieți adevărate.

Încă din primele zile de muncă bărbații au încercat să se apropie de ea, voind parcă s-o adulmece. Lila îi respingea, ăia râdeau sau se îndepărtau fredonând cântecele pline de aluzii obscene. Într-o dimineață, ca să limpezească definitiv lucrurile, aproape că i-a smuls o ureche unuia care, trecând pe lângă ea, îi spusese ceva vulgar și îi ștampilase un sărut pe gât. Era un tip frumușel, în jur de patruzeci de ani, pe nume Edo, care le vorbea tuturor insinuant și spunea cu talent bancurile deochete. Lila i-a apucat urechea cu o mână și i-a răsucit-o trăgând cu toată puterea, cu unghiile înfipite în timpan, fără să-i dea drumul chiar dacă omul urla încercând între timp să pareze șturile pe care ea i le trăgea. După care, furioasă, s-a dus la Bruno Soccavo să facă scandal.

De când o angajase, Lila îl văzuse de puține ori, în grabă, fără să-i acorde atenție. Cu acea ocazie, în schimb, l-a observat bine, stătea în picioare în spatele biroului, se ridicase, așa cum fac domnii când intră o doamnă în cameră. Lila a fost uimită: Soccavo avea fața umflată, pieptul greu și, mai ales, avea o culoare aprinsă care contrasta cu părul foarte negru și cu albul dinților de lup. S-a întrebat: ce legătură are ăsta cu

băiatul care era prieten cu Nino și care studia dreptul? Și a simțit că nu ex ista continuitate între perioada de la Ischia și fabrica de salamuri: la mijloc se întindea vidul. Bruno — poate fiindcă tatăl lui se îmbolnăvisese de curând și toată greutatea companiei (inclusiv datoriile, spunea cineva) îi căzuse, dintr-odată, pe umeri — se distrusese.

I-a spus motivele ei, iar el a început să râdă.

— Lina, a dojenit-o, eu ți-am întins o mână de ajutor, însă nu trebuie să-mi faci necazuri. Aici trudim cu toții, nu pot sta tot timpul cu pușca la țintă: oamenii, din când în când, trebuie să se relaxeze, altfel îmi fac neplăceri.

— Relax ați-vă între voi.

El i-a aruncat o privire amuzată:

— Eu știam că-ți plăcea să glumești.

— Îmi place când am eu chef.

Tonul răutăcios al Lilei l-a făcut și pe el să și-l schimbe. A devenit serios, i-a spus fără să se uite la ea: ai rămas tot aceeași, ce frumoasă erai la Ischia. Apoi i-a arătat ușa: du-te să muncești, du-te.

De atunci însă, când se intersecta cu ea prin fabrică, îi vorbea întotdeauna în fața tuturor și îi făcea complimente binevoitoare. Familiaritatea aceea a ajuns să determine statutul Lilei în fabrică: era în grațiile tânărului Soccavo și de aceea era mai bine s-o lași în pace. Ceea ce a părut să se confirme când, într-o după-amiază, imediat după pauza de prânz, o matahală de femeie pe nume Teresa a oprit-o și i-a spus arogant: ești dorită la maturare. Lila s-a dus în camera imensă unde se lăseau salamurile la uscat, un spațiu dreptunghiular plin ochi de mațe umplute cu carne care atârnavă din tavan sub o lumină gălbuie. L-a găsit pe Bruno care, aparent, făcea un control, dar care, în realitate, avea chef să stea la palavre.

În timp ce se învârtea prin cameră pipăind și mirosind cu aerul unui expert, i-a cerut vești despre Pinuccia, cumnata ei, și — chestie care a scârbit-o pe Lila — a spus, fără ca nici măcar s-o privească, ci examinând un cârnat de porc: n-a fost niciodată mulțumită de fratele tău, în vara aceea s-a îndrăgostit de mine la fel ca tine de Nino. Apoi a trecut mai departe și, cu spatele la ea, a adăugat: ea m-a învățat că femeilor însărcinate le place mult să facă dragoste. Pe urmă, fără să-i dea timp să comenteze sau să fie ironică sau să se enerveze, s-a oprit în mijlocul camerei și a spus că dacă stabilimentul, în ansamblul lui, îi provocase greată încă de mic, acolo, în camera de uscare, se simțise mereu bine. Era ceva satisfăcător, plin, produsul care ajungea la final, care se perfecționa, care-și împrăștia mirosul, care se pregătea să iasă pe piață.

Privește, atinge, i-a spus, e marfă compactă, dură, simte-i parfumul pe care-l emană: seamănă cu mirosul din momentul în care un bărbat și o femeie se îmbrățișează și se ating — îți place? —, dacă ai ști câte am adus cu mine aici înăuntru încă de când eram flăcău. Și în momentul acela a cuprins-o de talie, și-a trecut buzele de-a lungul gâtului ei și, între timp, deja o strângea de cur. Părea să aibă o sută de mâini, a pipăit-o peste șorț, pe sub el, cu o viteză frenetică și gâfâitoare, o ex plorare lipsită de orice urmă de plăcere, o pură dorință de nestăpânit.

Fiecare lucru, începând cu mirosul salamurilor, i-a reamintit Lilei de violențele lui Stefano și timp de câteva secunde s-a simțit anihilată, i-a fost frică c-o s-o omoare. Apoi l-a înșfăcat cu furie, l-a lovit pe Bruno în față și între picioare, a urlat la el ești un om de rahat, nu ai nimic acolo jos, vino încoace, scoate-o că ți-o smulg, nenorocitul.

Bruno a lăsat-o, a dat înapoi. Și-a atins buza care sângera, a rânjit stingherit, a bombănit: scuze, mă gândeam că măcar un pic de recunoștință putea să fie la mijloc. Lila a țipat la el: vrei să spui că trebuie să plătesc gaj, altfel mă concediezi, nu-i așa? El a râs din nou, a clătinat din cap: nu, dacă nu vrei, nu vrei, gata, ți-am cerut scuze, ce altceva să mai fac? Dar își ieșise din minți, abia acum începea să simtă apăsarea mâinilor lui și știa că o să dureze, nu era ceva de care să scapi spălându-te cu săpun. A mers înapoi cu spatele la ușă: acum ai scăpat ușor, dar fie că mă dai afară sau nu, jur că o să te fac să blestemi momentul în care m-ai atins. A ieșit în timp ce el murmură: ce ți-am făcut, nu ți-am făcut nimic, vino-ncoace, ce, astea sunt probleme? hai să facem pace.

Ea s-a întors la locul ei. Atunci muncea printre vaporii bazinelor, era un fel de îngrijitor care, printre altele, trebuia să mențină uscată podeaua, un efort fără rezultat. Edo, cel căruia aproape că-i smulsese urechea, a privit-o curios. Toți, muncitoare și muncitori, au fost cu ochii pe ea în timp ce se întorcea furioasă din camera de uscare. Lila n-a privit pe nimeni. A apucat o cârpă, a izbit-o de pavele, a început să frece cu ea podeaua care era o mocirlă, scandând cu voce tare, amenințătoare: să vedem dacă mai vrea vreun nenorocit să se dea la mine. Colegii ei s-au întors la muncile lor.

Zile în șir a așteptat concedierea, dar aceasta n-a venit. Când i se întâmpla să se intersecteze cu Bruno, el zâmbea amabil, ea răspundea făcând un semn rece. Nicio consecință, așadar, în afara scârbei față de acele mâini scurte și a zvâcnirilor de ură. Șefuleții însă, având în vedere că Lila continua să-i trateze pe toți cu înfumurarea dintotdeauna, brusc au început din nou s-o chinuie schimbându-i încontinuu sarcinile, făcând-

o să muncească până la epuizare, spunându-i diverse obscenități. Semn că li se dăduse voie.

Lui Enzo nu i-a povestit nimic despre urechea aproape smulsă, despre agresiunea lui Bruno, despre necazurile și eforturile ei zilnice. Dacă el întreba cum mergea la fabrică, îi răspundea sarcastic: de ce nu-mi spui cum merge la locul tău de muncă? Și pentru că el tăcea, Lila râdea puțin de el și apoi se dedicau împreună exercițiilor din cursul lui Enzo. Se refugiau în ele din mai multe motive, dar mai ales ca să evite întrebările legate de viitor: ce erau unul pentru celălalt, de ce el se ocupa de ea și de Gennaro, de ce ea accepta asta? De ce trăiau în aceeași casă de mult timp, dar Enzo aștepta inutil în fiecare noapte ca ea să se ducă la el și se răsucea în pat de pe o parte pe alta, se ducea în bucătărie cu scuza de a bea o gură de apă, arunca o privire spre ușa cu un ochi de geam ca să verifice dacă ea nu stinsese încă lumina și să-i pândească umbra. Tensiuni mute — bat la ușă, îl las să intre —, îndoielile lui și ale ei. În cele din urmă preferau să-și distragă atenția făcând concursuri cu exercițiile ca și cum ar fi fost aparate de gimnastică.

— Să facem schema ușii care se deschide, spunea Lila.

— Să facem schema nodului de la cravată, spunea Enzo.

— Să facem schema momentului în care îi leg șireturile la pantofi lui Gennaro, spunea Lila.

— Să facem schema momentului în care se prepară cafeaua în ibricul napolitan, spunea Enzo.

De la lucrurile cele mai simple la cele mai complicate, își storceau creierii să schematizeze activitățile cotidiene, chiar dacă testele de la Zürich nu prevedeau asta. Și nu pentru că voia Enzo, ci pentru că Lila care, ca de obicei, începuse în surdina, cu fiecare seară se înflăcărase tot mai mult. Acum, în ciuda faptului că noaptea în casă înghețai de frig, o apucase frenezia de a reduce întreaga lume mizerabilă în care trăiau la adevărul lui 0 și al lui 1. Părea să tindă spre o liniaritate abstractă — abstracțiunea care dădea naștere tuturor abstracțiunilor.

— Să schematizăm fabrica, i-a propus într-o noapte.

— Tot ce se face acolo? a întrebat el perplex .

— Da.

S-a uitat la ea și i-a spus:

— Bine, să începem cu ce faci tu.

S-a strâmbat enervată, a murmurat noapte bună și s-a dus în camera ei.

30.

Echilibrul acela, deja destul de precar, s-a modificat când a reapărut Pasquale. Muncea pe un șantier din zonă și venise la San Giovanni a Teduccio pentru o reuniune în sediul local al partidului comunist. El și Enzo s-au întâlnit pe stradă, întâmplător, și au regăsit imediat vechea familiaritate, au ajuns să vorbească despre politică și și-au manifestat aceeași nemulțumire. La început, Enzo a vorbit precaut, dar Pasquale, în mod neașteptat, deși avea o funcție importantă în cartier — secretar de secție —, numai precaut nu s-a arătat și a atacat partidul, care era revizionist, și sindicatul, care închidea prea des ochii. Cei doi au fraternizat într-atât încât Lila s-a trezit cu Pasquale acasă la ora cinei și a trebuit să pregătească și pentru el ceva de mâncare.

Seara a început rău. Ea s-a simțit privită, a trebuit să facă eforturi mari ca să nu se enerveze. Ce voia Pasquale, s-o spioneze, să le spună celor din cartier cum trăia? Cu ce drept era acolo s-o judece? Nu-i adresa un singur cuvânt prietenesc, nu-i dădea informații despre familia ei, despre Nunzia, despre fratele ei, Rino, despre Fernando. În schimb, îi arunca aceleași priviri ca bărbații de la fabrică, evaluatoare, și, dacă ea îl surprindea, întorcea privirea. O găsea cu siguranță urâtă, de bună seamă se gândea: cum am putut, tânăr fiind, să mă îndrăgostesc de asta, am fost un cretin. Și fără îndoială o considera o mamă jalnică, având în vedere că ar fi putut să-și crească fiul în bunăstarea mezelărilor Carracci și, în schimb, îl târâse în mizeria aia. La un moment dat, Lila a izbucnit, i-a spus lui Enzo: strânge tu masa, eu mă duc la culcare. Pasquale însă, pe neașteptate, a luat un ton solemn și, puțin emoționat, a spus: Lina, înainte să pleci, trebuie să-ți spun ceva: nu există femei ca tine, tu te arunci în viață cu o forță pe care, dacă am avea-o toți, lumea s-ar fi schimbat cine știe de când. Apoi, odată spartă gheața în felul acela, i-a povestit că Fernando începuse din nou să pingească pantofi, că Rino devenise instrumentul de tortură al lui Stefano și cerșea bani încontinuu, că pe Nunzia o vedeai rar, nu ieșea din casă. Tu ai făcut bine însă: nimeni din cartier n-a tras atâtea șuturi în față familiei Carracci și familiei Solara câte le-ai tras tu și eu sunt de partea ta.

După seara aceea, a apărut adesea, chestie care a afectat studiarea

fasciculelor de curs. Ajungea la ora cinei cu patru pizze calde, juca rolul obișnuit al cuiva care știe totul despre cum funcționează lumea capitalistă și anticapitalistă și vechea prietenie s-a reaprins. Era evident că trăia fără afecțiune, sora lui, Carmen, era logodită și avea puțin timp să se ocupe de el. În fața singurătății reacționa însă cu un activism furios care Lilei îi plăcea, o făcea curioasă. Deși frânt de truda pe șantiere, se ocupa de sindicat, mergea să arunce cu vopsea roșie ca sângele în consulatul american. Dacă era cazul să se bată cu fasciștii, îl găseai mereu în primul rând, făcea parte dintr-un comitet de muncitori și studenți, certându-se permanent cu aceștia din urmă. Și să nu vorbim despre partidul comunist: pentru pozițiile lui foarte critice se aștepta dintr-un moment în altul să piardă funcția de secretar de secție. Cu Enzo și cu Lila vorbea fără rețineri, amestecând resentimente personale și rațiuni politice. Îmi spun mie că sunt dușman al partidului, se plîngea, îmi spun mie că fac prea multă gălăgie, că trebuie să fiu calm. În schimb ei sunt cei care distrug partidul, ei sunt cei care îl transformă într-o rotiță a sistemului, ei sunt cei care au redus antifascismul la vigilența democratică. Voi știți însă pe cine au pus la șefia secției Mișcării Sociale, în cartier? Pe fiul farmacistului, Gino, un slugarnic nărod al lui Michele Solara. Iar eu trebuie să-i suport pe fasciști să umble din nou cu nasul pe sus în cartierul meu? Tata — spunea emoționându-se — s-a dedicat cu totul partidului și pentru ce, pentru antifascismul blajin, pentru rahatul ăsta de astăzi? Când amărâtul ăla a ajuns în închisoare nevinovat, foarte nevinovat, se enerva el — nu-l omorâse el pe don Achille —, partidul l-a părăsit, deși fusese un tovarăș nemaipomenit, deși participase la Cele patru zile ale orașului Napoli și luptase la Ponte della Sanità, deși, după război, se expusese mai mult decât oricine altcineva în cartier. Și Giuseppina, mama lui? O sprijinise careva? Pasquale, imediat cum vorbea despre mama lui, îl lua pe Gennaro pe genunchi și-l întreba: vezi ce frumoasă e mama ta, ții la ea?

Lila asculta. Uneori își spunea că ar fi trebuit să-i spună da aceluia băiat, primul căruia îi atrăsese atenția, fără să râvnească la Stefano și la banii lui, fără să intre în necazuri pentru Nino: să rămână la locul ei, să nu aibă păcatul trufiei, să-și liniștească mintea. Alteori însă, din cauza invectivelor lui Pasquale, simțea că se întoarce din nou brutal în copilărie. Se simțea asaltată de cruzimea cartierului, de don Achille, de uciderea lui pe care ea, când era mică, o povestise atât de des și cu atât de multe detalii inventate, încât acum i se părea că fusese acolo. Îi revenea în minte arestarea tatălui lui Pasquale și urletele tâmplarului, ale soției lui,

ale lui Carmen și nu-i plăcea, amintirile reale se amestecau cu cele false, vedea violența, sângele. Atunci se scutura, deloc în largul ei, se retrăgea în fața valului de ranchiună al lui Pasquale, ca să se liniștească îl îmboldea să-și aducă aminte de Crăciunul și Paștele petrecute în familie, de bucătăria mamei lui, Giuseppina. El și-a dat seama repede de asta și s-a gândit probabil că Lilei îi lipsește afecțiunea familiei așa cum îi lipsea lui. Cert e că o dată a venit neanunțat și i-a spus foarte vesel: uite pe cine ți-am adus. I-o adusesse pe Nunzia.

Mama și fiica s-au îmbrățișat, Nunzia a plâns mult, i-a dăruit lui Gennaro o păpușă Pinocchio din material textil. Dar imediat cum a început să-și critice fiica pentru alegerile ei, Lila, care la început se arătase bucuroasă s-o vadă, i-a spus: mamă, fie ne purtăm ca și cum nu s-a fi întâmplat nimic, fie e mai bine să pleci. Nunzia s-a supărat, a început să se joace cu copilul, a spus adesea, ca și cum ar fi vorbit într-adevăr cu cel mic: dacă mama ta se duce să trudească, pe tine, biată creatură, cui te lasă? În momentul acela Pasquale a înțeles că făcuse o greșală, a spus că era târziu și că trebuia să plece. Nunzia s-a ridicat în picioare și i s-a adresat fiicei pe jumătate amenințând-o, pe jumătate implorând-o. Tu, s-a văicărit, mai întâi ne-ai făcut să trăim ca niște domni și apoi ne-ai distrus: fratele tău s-a simțit părăsit și nu mai vrea să te vadă, tatăl tău te-a tăiat de pe listă; Lina, te rog, nu-ți spun să te împaci cu soțul tău, că nu mai e posibil, dar clarifică măcar lucrurile cu familia Solara. Aia, din cauza ta, au pus mâna pe tot, iar Rino, tatăl tău, noi, familia Cerullo, acum suntem din nou niște neica-nimeni.

Lila a stat să asculte și apoi aproape că a împins-o afară, i-a spus: mamă, e mai bine să nu mai vii pe aici niciodată. I-a urlat același lucru și lui Pasquale.

31.

Prea multe probleme deodată: sentimentele de vinovăție față de Gennaro, față de Enzo; munca dură în schimburi, orele suplimentare, porcăriile lui Bruno; familia care voia să-i devină din nou o povară; și

prezența aceea a lui Pasquale cu care era inutil să fie distantă. El nu se supăra niciodată, dădea buzna vesel și când îi ducea pe Lila, Gennaro și Enzo la pizzerie, când la Agerola ca să ia copilul aer. A încercat însă mai ales s-o implice în activitățile lui. A îmboldit-o să se înscrie în sindicat, chiar dacă ea nu-și dorea și a făcut-o doar ca să-i aducă un afront lui Soccavo, care nu vedea chestiunea cu ochi buni. I-a dat tot felul de broșuri, foarte explicite, foarte importante, despre teme de genul salariul sau negocierea, știind bine că dacă el nici măcar nu le răsfoise, Lila, mai devreme sau mai târziu, le va citi. A târât-o după el, împreună cu Enzo și cu copilul, la Riviera di Chiaia, la o manifestație pentru pace în Vietnam care s-a transformat într-o învălmășeală generală: pietre care zburau, fasciști care provocau, polițiști care săltau oameni în dubă, Pasquale care împărțea pumni în stânga și-n dreapta, Lila care urla insulte și Enzo care blestema momentul în care decisese să-l ducă pe Gennaro în mijlocul acelei harababuri.

Dar au fost mai ales două episoade, în perioada aceea, care au contat pentru Lila. O dată Pasquale a insistat mult ca ea să vină să asculte discursul unei tovarășe importante. Lila a acceptat invitația, devenise curioasă. N-a auzit însă mai nimic din relatare — un discurs, mai mult sau mai puțin, despre partid și clasa muncitoare — pentru că tovarășa importantă a întârziat și, când reuniunea a început, Gennaro era agitat. Ea a fost nevoită să se ocupe de el și ba ieșea în stradă să se joace, ba îl aducea din nou înăuntru, ba ieșea din nou. În orice caz, puținul pe care l-a auzit i-a fost de-ajuns ca să-și dea seama de măreția acelei femei și de felul în care se deosebea în totul de publicul muncitor și mic burghez pe care îl avea în față. De aceea, când și-a dat seama că Pasquale, Enzo și alți câțiva nu erau mulțumiți de ceea ce spunea oratoarea, s-a gândit că erau nedrepti, că ar fi trebuit să-i fie recunoscători acelei doamne culte că venise să-și piardă timpul cu ei. Și atunci când Pasquale a avut o intervenție atât de polemică, încât tovarășa deputat s-a înfuriat și, cu o voce schimbată, a replicat țâfnoasă: ajunge, acum mă ridic și plec, reacția aceea i-a plăcut, s-a simțit de partea ei. Dar, bineînțeles că avea, ca de obicei, sentimente confuze. Când Enzo a strigat, în sprijinul lui Pasquale: tovarășă, fără noi tu nici măcar nu exiști, așa că rămâi acolo cât timp vrem noi și pleci doar când vom fi noi cei care-ți vom cere asta, s-a răzgândit, a împărtășit brusc violența aceluiași noi, i s-a părut că femeia și-o meritase. S-a întors acasă furioasă, cu copilul care-i stricase seara.

Mult mai animată a fost o reuniune a comitetului în care se-nscrisese

Pasquale, în dorința lui nestăpânită de a se implica. Lila s-a dus nu doar fiindcă el ținea mult, ci pentru că avea impresia că neliniștea care-l îmboldea să caute și să înțeleagă era ceva de bun augur. Comitetul se reunea la Napoli, într-o veche casă de pe strada Tribunalelelor. Au ajuns seara cu mașina lui Pasquale, au urcat pe scara uriașă, dar aflată într-o stare jalnică. Spațiul era mare, participanții puțini. Lila a realizat cât era de ușor să deosebească fețele studenților de ale muncitorilor, dezinvoltura șefilor de bălbâiala membrilor de rând. Și ceva a indispus-o repede. Discursurile studenților i s-au părut ipocrite, aerul lor umil care contrasta cu frazele lor înțelepte. Mai mult încă, refrenul era mereu același: suntem aici ca să învățăm de la voi, adică de la muncitori; în realitate însă etalau idei prea clare despre capital, despre exploatare, despre trădarea democrațiilor sociale, despre modalitățile luptei de clasă. În plus — a observat ea —, puținele fete, în general fără păreri, nu făceau decât să trăncănească sclifosit cu Enzo și cu Pasquale. Pasquale în special, care era cel mai sociabil, era tratat cu multă simpatie. Era considerat un muncitor care, deși avea în buzunar legitimația partidului comunist, deși conducea o secție, venise cu ex-periența lui de proletar într-un sediu revoluționar. Când atât el, cât și Enzo au luat cuvântul, studenții s-au arătat tot timpul de acord cu aceștia, deși între ei nu făceau decât să se încaiere. Enzo a vorbit, ca de obicei, puțin și concentrat. Pasquale, în schimb, a povestit, cu o inepuizabilă elocvență, pe jumătate în italiană, pe jumătate în dialect, despre progresele pe care le avea activitatea politică pe șantierele din provincie și a trimis mici săgeți dojenitoare împotriva studenților, care nu prea erau implicați. În cele din urmă, din senin, a adus-o în discuție pe ea, pe Lila. A prezentat-o cu nume și prenume, a descris-o drept o tovarășă muncitoare care lucra într-o mică fabrică alimentară, a lăudat-o mult.

Lila s-a încruntat, a mijit ochii, nu i-a plăcut că toți o priveau ca pe un animal rar. Și când, după Pasquale, a intervenit o fată — prima femeie care a luat cuvântul —, s-a indispus și mai rău. Întâi de toate pentru că respectiva vorbea ca din cărți, în al doilea pentru că a menționat-o de mai multe ori spunându-i tovarășa Cerullo, în al treilea pentru că o cunoștea deja: era Nadia, fiica profesoarei Galiani, iubitoarea lui Nino care-i scria la Ischia scrisori de dragoste.

Pentru scurt timp s-a temut că și Nadia o recunoscuse, însă chiar dacă fata vorbea adresându-i-se direct aproape mereu, n-a dat niciun semn că și-o amintește. De altfel, de ce ar fi făcut-o? Cine știe la câte petreceri de bogătași luase parte și ce mulțime de umbre îi rămăsese în memorie.

Lila, în schimb, avusese acea unică ocazie din urmă cu mulți ani și îi rămăsese bine întipărită în minte. Își amintea cu precizie de casa de pe bulevardul Vittorio Emanuele, de Nino, de toți acei tineri de familie bună, de cărți, tablouri și experiența urâtă pe care o avusese, proasta dispoziție care o cuprinsese acolo. N-a suportat, s-a ridicat în timp ce Nadia încă vorbea și s-a dus să se plimbe cu Gennaro, având înlăuntru o energie negativă pe care, neștiind cum s-o elimine, o tot simțea răsucindu-i-se în stomac.

La scurt timp însă s-a întors sus, hotărâtă să-și spună părerea ca să nu se simtă mai prejos. Acum un tânăr creț vorbea cu mare competență despre Italsider și despre sistemul de remunerare în raport cu rezultatele obținute. Lila a așteptat ca băiatul să termine și, ignorând privirea perplexă a lui Enzo, a cerut cuvântul. A vorbit mult, în italiană, în timp ce Gennaro i se agita în brațe. A început încet, apoi i-a dat înainte în liniștea generală cu o voce poate prea ridicată. A afirmat cu aroganță că nu știa nimic despre clasa muncitoare. A spus că le știa doar pe muncitoarele și pe muncitorii din fabrica unde lucra, persoane de la care, în afară de mizerie, nu aveai absolut nimic de învățat. Vă imaginați, a întrebat, ce înseamnă să petreci opt ore pe zi cufundat până la brâu în apa de coacere a salamurilor? Vă imaginați ce înseamnă să ai degetele pline de răni de la dezosarea animalelor? Vă imaginați ce înseamnă să intri și să ieși din camerele frigorifice cu temperaturi de minus douăzeci de grade și să iei zece lire în plus pe oră — zece lire — ca indemnizație de frig? Dacă vă imaginați asta, ce credeți că puteți învăța de la oameni care n-au încotro și trebuie să trăiască așa? Muncitoarele trebuie să se lase atinse pe cur de șefuleți și de colegi fără să protesteze. Dacă patronașul are nevoie, una trebuie să se ducă după el în camera de maturare, lucru pretins deja de tatăl lui, poate și de bunicul lui, și acolo, înainte să sară pe tine, același patronaș îți ține un discurs despre felul în care îl excită mirosul salamurilor. Bărbați și femei se supun perchezițiilor corporale, pentru că la ieșire este o chestie care se numește „parțial” și, dacă se aprinde roșu în loc de verde, înseamnă că iei cu tine salamuri. „Parțialul” e supravegheat de paznic, un spion al patronului, care aprinde roșul nu doar pentru eventualii hoți, ci mai ales pentru fetele frumoase, dar recalcitrante și pentru cei agasați. Asta este situația în fabrica unde mă aflu eu. Sindicatul n-a intrat niciodată acolo și muncitorii nu sunt altceva decât niște amărâți șantajați, supuși legii patronului. Adică eu te plătesc și deci sunt stăpân pe tine și pe viața ta, familia ta și pe tot ce te înconjoară și dacă nu faci cum îți spun, te distrug.

La început nimeni n-a suflat. Apoi au urmat alte intervenții care au menționat-o pe Lila cu devotament. În cele din urmă, Nadia s-a dus s-o îmbrățișeze. I-a făcut multe complimente: ce frumoasă ești, ce bună ești, vorbești atât de bine. I-a mulțumit, i-a spus seriosă: ne-ai făcut să înțelegem cât mai avem încă de muncit. Dar în ciuda tonului încă ridicat, aproape solemn, Lilei i s-a părut mai fetiță față de cum și-o amintea când, în seara aceea din urmă cu mulți ani, o văzuse cu Nino. Ce făceau ea și fiul lui Sarratore, dansau, pălăvrăgeau, se frecau unul de altul, se

sărutau? Nu mai știa. Desigur, fata era de o grație care nu se uită. Iar acum, văzând-o în fața ei, i s-a părut și mai elegantă decât atunci, elegantă și fragilă și atât de autentic ex pusă suferințelor altcuiva, încât părea să-i simtă chinul în propriul ei corpul până devenea insuportabil.

— O să te întorci?

— Am copilul.

— Trebuie să te întorci, avem nevoie de tine.

Dar Lila a clătinat din cap stingherită, i-a repetat Nadiei: am copilul și i l-a arătat cu un gest al mâinii, i-a spus lui Gennaro: salut-o pe domnișoara, spune-i că știi să citești și să scrii, las-o să audă ce bine vorbești. Și pentru că Gennaro și-a ascuns fața lipindu-se de gâtul ei și, pe de altă parte, Nadia a schițat un zâmbet, dar n-a părut să-i dea atenție, i-a spus: am copilul, trudesec opt ore pe zi fără să pun la socoteală orele suplimentare, oamenii aflați în situația mea seara nu vor decât să doarmă. Apoi a plecat amețită, cu impresia că se ex pusese prea mult unor persoane, da, cu suflet bun, dar care, chiar dacă înțelegeau totul la modul abstract, în mod concret n-o puteau înțelege. Eu știu — i-a rămas în cap nerostit —, eu știu ce înseamnă viața înstărită plină de bune intenții, tu nici măcar nu-ți imaginezi ce înseamnă sărăcia adevărată.

Când a ajuns în stradă, disconfortul ei a crescut. În timp ce mergeau spre automobil, a simțit că Pasquale și Enzo erau posomorâți și a intuit că intervenția ei îi rănise. Pasquale a luat-o cu delicatețe de un braț, umplând o distanță fizică, pe care, înaintea aceluia moment, nu încercase niciodată s-o umple și a întrebat-o: — Tu chiar muncești în acele condiții? Ea, indispusă de acel contact, și-a tras brațul, a izbucnit:

— Și tu cum muncești, voi doi cum munciți?

Nu i-au răspuns. Munceau în condiții dure, asta se știa. Și cel puțin Enzo avea în mod sigur sub ochii lui, în fabrică, niște muncitoare epuizate de trudă, de umilințe și de obligațiile casnice, la fel ca Lila. Totuși, acum, amândoi se posomorau din cauza condițiilor în care muncea ea, nu puteau tolera asta. Trebuia să ascunzi totul bărbaților. Preferau să nu știe, preferau să se prefacă toți că, în mod miraculos, ce se întâmpla la patron nu i se întâmplă femeii la care țineau și pe care — asta era ideea cu care crescuseră

— trebuiau s-o protejeze cu riscul de a fi omorâți. În fața acelei tăceri, Lila s-a enervat și mai tare.

— Duceți-vă dracului, voi și clasa muncitoare, a spus.

Au urcat în mașină și tot drumul până la San Giovanni a Teduccio au schimbat doar fraze de complezență. Când însă Pasquale i-a lăsat

acasă, i-a spus serios: nu e nimic de făcut, ești tot cea mai bună, apoi a pornit din nou spre cartier. Enzo, în schimb, cu copilul adormit în brațe, a bombănit posomorât: — De ce nu mi-ai zis niciodată nimic? Cineva din fabrică a pus mâinile pe tine?

Erau obosiți, așa că a decis să-l liniștească. I-a spus:

— Cu mine nu-și permit.

32.

După câteva zile au început necazurile. Lila a ajuns la muncă dis-de-dimineată, cu răsuflarea tăiată de miile de obligații și complet nepregătită pentru ceea ce urma să se întâmple. Era foarte frig, tușea puțin de câteva zile, simțea că răcește. La intrare a găsit câțiva băieți, probabil că decisese să tragă chiulul. Unul dintre ei a salutat-o cu o anume familiaritate și i-a dat un fluturaș, cum se întâmpla adesea. De data asta un text șapirografiat pe mai multe pagini. Ea a răspuns la salut cu o privire perplexă, îl văzuse pe băiat la comitetul din strada Tribunalelor. Apoi a băgat fasciculul în buzunarul paltonului. A trecut prin fața lui Filippo, paznicul, fără să catadicsească să se uite la el, iar acesta a strigat după ea: vă rog, hei, nu spunem niciodată nici măcar un bună ziua.

A muncit ca de obicei cu îndârjire — în perioada aceea era la dezosare — și a uitat de băiat. La prânz, și-a luat gamela și s-a dus în curte să caute un colț la soare ca să mănânce, dar Filippo, imediat cum a văzut-o, a părăsit ghereta și s-a dus lângă ea. Era un bărbat la vreo cincizeci de ani, scund, solid, înclinat spre obscenitățile cele mai dezgustătoare, dar și spre un sentimentalism agasant. De curând i se născuse cel de-al șaselea fiu și se emoționa ușor, scotea portofelul și îi obliga pe toți să se uite la poza copilului. Lila s-a gândit că se hotărâse să i-o arate și ei, dar n-a fost așa. Bărbatul a scos din buzunarul tunicii textul șapirografiat și i-a zis pe un ton foarte agresiv: — Cerù, ascultă bine ce-ți spun: dacă lucrurile scrise aici le-ai spus ăstora trei-patru nenorociți, te-ai băgat într-un mare necaz, știi asta?

Ea i-a răspuns foarte rece:

— Nu știu despre ce dracului vorbești, lasă-mă să mănânc. Filippo i-a aruncat în față textul șapirografiat cu furie și a izbucnit: — Nu știi, hai? Citește, atunci. Aici înăuntru ne-am înțeles întotdeauna de minune cu toții și numai o curvă ca tine putea să împrăștie lucrurile astea. Eu fac controlul parțial cum am chef? Eu pun mâinile pe femei? Eu, tată de familie? Uite, ori te face don Bruno să plătești, și încă scump de tot, ori, Dumnezeu mi-e martor, îți sparg fața chiar eu.

I-a întors spatele și s-a înapoiat la gheretă.

Lila a terminat de mâncat cu calm, apoi a luat de pe jos textul șapirografiat. Titlul era pretențios: Anchetă despre condiția muncitorilor la Napoli și în provincie. A parcurs paginile și a găsit una întreagă dedicată fabricii de salamuri Soccavo. A citit cuvânt cu cuvânt tot ce-i ieșise pe gură la reuniunea din strada Tribunalelor.

S-a făcut că plouă. A lăsat pe jos fasciculul, a intrat în fabrică fără să privească deloc spre ghereta paznicului și și-a reluat munca. Dar era mânioasă la culme pe cine o băgase în încurcătura aceea fără măcar s-o avertizeze: Nadia mai ales, sfințișoara; cu siguranță ea scrisese chestia aia, era foarte bine organizată și plină de emoții fandosite. În timp ce muncea cu cuțitul pe carnea rece și mirosul o îngrețoșa și furia îi creștea, a simțit în jurul ei ostilitatea colegilor de muncă, bărbați și femei. Se cunoșteau toți de mult timp, știau că sunt victime complice și nu aveau nici cea mai mică îndoială în privința spionului: ea, singura care reacționase imediat de parcă necesitatea de a trudi n-ar fi coincis cu necesitatea de a te umili.

După-amiaza a apărut Bruno și imediat a trimis pe cineva s-o cheme. Era mai roșu la față ca de obicei, ținea în mână textul șapirografiat.

— Tu ai fost?

— Nu.

— Spune-mi adevărul, Lina: afară sunt deja prea mulți oameni care creează dezordine, li te-ai alăturat și tu?

— Ți-am zis că nu.

— Nu, zici? Dar aici nimeni nu are capacitatea și tupeul să inventeze toate minciunile astea.

— O fi fost cineva dintre funcționari.

— Funcționarii cu atât mai puțin.

— Atunci ce vrei de la mine, păsărelele cântă, supără-te pe ele. El a pufnit, părea într-adevăr supus unei încercări dure. A spus: — Ți-am dat un loc de muncă. Am tăcut când te-ai înscris în

CGIL4, tata te-ar fi dat afară în șuturi. Bine, am făcut o tâmpenie acolo, la camera de maturare, dar ți-am cerut scuze, nu poți spune că te-am persecutat. Și tu ce faci, te răzbuni aruncând o lumină proastă asupra stabilimentului meu și scriind negru pe alb că eu duc muncitoarele în camera de uscare? Dar când vreodată, eu cu muncitoarele, ești nebună? Mă faci să regret binele pe care ți l-am făcut.

— Binele? Eu trudesesc mult și tu mă plătești cu doi bani. E mai mult binele pe care ți-l fac eu ție decât cel pe care mi-l faci tu mie.

— Vezi? Vorbești la fel ca ticăloșii ăia. Ai curajul de a recunoaște că tu ai scris chestia asta.

— Eu n-am scris nimic.

Bruno a strâmbat din nas, a privit paginile pe care le avea în față și ea a înțeles că șovăia, nu se putea decide: să treacă la un ton mai dur, s-o amenințe, s-o concedieze, să dea înapoi și să încerce să înțeleagă dacă se pregăteau și alte inițiative de genul acela? S-a decis ea în schimb și a zis cu voce scăzută — împotriva voinței ei, dar cu o mică grimasă fermecătoare, în ciuda amintirii agresiunii pe care o simțea încă vie în corpul ei — o frază conciliantă: — Ai încredere, am un copil mic, chiar n-am făcut eu chestia asta.

El a făcut semn că da, dar, nemulțumit, a mormăit și:

— Știi ce mă obligi să fac acum?

— Nu și nici nu vreau să știu.

— Îți spun oricum. Dacă ăia sunt prietenii tăi, avertizează-i: imediat cum se întorc să facă scandal aici, în față, o să capete o mamă de bătaie de-o să le treacă cheful. În ce te privește pe tine, fii atentă: mai întinde tu mult sfoara și o să vezi că se rupe.

Dar ziua nu s-a terminat acolo. La ieșire, când a trecut Lila, s-a aprins becul roșu al parțialului. Era ritualul obișnuit: în fiecare zi paznicul își alegea, vesel, trei sau patru victime, fetele timide se lăsau pipăite cu ochii în pământ, femeile dezghețate râdeau, spunând: Filì, dacă trebuie să mă atingi, atinge-mă, dar repede, că trebuie să merg acasă să fac de mâncare. De data aceea Filippo a oprit-o doar pe Lila. Era frig, bătea un vânt puternic. Paznicul a ieșit din gheretă. Pe Lila au trecut-o fiorii și a spus: — Dacă numai te apropii de mine, martor mi-e Dumnezeu, ori te omor eu ori pun pe cineva să te omoare.

Filippo, posomorât, i-a arătat o măsuță care se afla dintotdeauna lângă gheretă.

— Golește buzunarele pe rând, pune tot aici sus.

Lila a găsit în palton un cârnat proaspăt, simțind cu dezgust carnea

moale în maț. L-a scos, a izbucnit în râs și a spus: — Ce oameni de rahat sunteți, toți.

33.

Amenințări de denunț pentru furt. Tăieri de leafă, amenzi. Filippo care a insultat-o pe ea, ea care l-a insultat pe Filippo. Bruno nu și-a făcut apariția și totuși, în mod sigur se afla încă în fabrică, mașina lui era în curte. Lila a intuit că din momentul acela pentru ea lucrurile se vor înrăutăți din ce în ce mai mult.

S-a întors acasă mai obosită ca de obicei, s-a enervat pe Gennaro care voia să rămână la vecină, apoi a pregătit cina. Lui Enzo i-a spus că trebuie să se descurce singur cu învățatul și s-a băgat în pat devreme. Pentru că nu reușea să se încălzească sub pătură, s-a ridicat și și-a pus un pulover de lână peste cămașa de noapte. Se băga din nou în pat când, pe neașteptate, fără vreun motiv evident, și-a simțit inima în gât. A început să-i bată atât de puternic, încât părea inima altcuiva.

Cunoștea deja simptomele acelea, însoțeau ceea ce pe urmă — unsprezece ani mai târziu, în 1980 — a fost botezat tăierea marginilor. Nu se întâmplase însă niciodată să se manifeste într-un mod atât de violent și, mai ales, era pentru prima dată când avea loc fiind singură, fără oameni în jur care, dintr-un motiv sau altul, să-i provoace starea aceea. Apoi și-a dat seama, cu groază, că nu era singură deloc. Din capul desprins de gât ieșeau siluete și voci din ziua aceea, pluteau prin cameră: cei doi băieți de la comitet, paznicul, colegii de muncă, Bruno în camera imensă de maturare, Nadia, toți foarte rapizi, ca într-un film mut. De asemenea, lumina roșie a controlului parțialul pâlăpăia la intervale foarte scurte, Filippo-i smulgea din mâini cârnatul moale și o amenința urlând. Totul era un truc al minții: în cameră, în afară de Gennaro, în pătuțul alăturat, cu respirația lui regulată, nu erau alte persoane și sunete reale. Asta n-a calmat-o însă, dimpotrivă, i-a sporit teama. Inima îi bătea acum atât de puternic, încât părea gata să-i sară din piept. Pereții camerei parcă slăbeau, izbiturile acelea violente în gât îi zgâlțâiau patul,

deschideau crăpături în tencuială, îi dezlipeau calota craniană, poate or să-i rupă copilul, da, l-ar fi rupt ca pe o păpușă de celuloid, spărgându-i pieptul, burta și capul ca să-i dea la iveală ce-avea pe dinăuntru. Trebuie să-l duc departe, s-a gândit, dacă îl țin aproape, se va face bucăți. Și-a amintit însă de un alt copil pe care-l îndepărtase, copilul care nu reușise niciodată să se formeze în pânțele ei, fiul lui Stefano. L-am alungat, sau cel puțin așa mă vorbeau pe la spate Pinuccia și Gigliola. Și poate că asta am și făcut, l-am scos din mine intenționat. De ce, până acum, nimic nu mi-a ieșit cu adevărat bine? Și de ce ar trebui să păstrez ce n-a reușit? Inima nu dădea semne să se calmeze, siluetele din fum o asaltau cu murmurul vocilor lor. S-a dat jos din pat din nou, s-a așezat pe marginea lui. Era jilavă de o transpirație lipicioasă, de parcă era ulei înghețat. Și-a așezat picioarele goale pe pătuțul lui Gennaro, l-a împins ușor, ca să-l îndepărteze, dar nu foarte mult: dacă-l ținea aproape se temea că-l rupe, dacă-l îndepărta se temea că-l pierde. S-a dus în bucătărie cu pași mici, sprijinindu-se de mobilă, de pereți, dar uitându-se mereu peste umăr de teamă că în podea o să se deschidă un hău în care va pica Gennaro. A băut direct de la robinet, și-a clătit fața, iar inima s-a oprit dintr-odată, împingând-o brutal în față ca din cauza unei frâne bruște.

Gata. Lucrurile au revenit la îmbinarea lor obișnuită, corpul, încet-încet, s-a stabilizat din nou, s-a uscat de transpirație. Lila acum tremura și era atât de obosită, încât pereții se învârteau în jurul ei și se temea că leșină. Trebuie să mă duc la Enzo, s-a gândit, și să mă încălzesc din nou: să mă bag în patul lui acum, să mă lipesc strâns de spatele lui în timp ce doarme, să adorm și eu. A renunțat însă. Și-a simțit pe față mica grimasă grațioasă pe care o făcuse când îi zisese lui Bruno: ai încredere, am un copil mic, n-am făcut eu asta, un comportament fascinant, poate seducător, trupul de femeie care acționa autonom în ciuda scârbei. I s-a făcut rușine: cum putuse să se comporte în felul acela știind bine ce îi făcuse Soccavo în camera de uscare? Și totuși. Ah, să-i încolțești pe bărbați și să-i împingi ca pe niște animăluțe ascultătoare spre scopuri care nu erau deloc ale lor. Nu, nu, gata, în trecut o făcuse din motive diferite, aproape fără să-și dea seama, cu Stefano, cu Nino, cu frații Solara, poate și cu Enzo; acum nu mai voia, o să se descurce singură: cu paznicul, cu colegii ei de muncă, cu studenții, cu Soccavo, cu mintea ei plină de pretenții care nu se putea resemna și, istovită de ciocnirea continuă cu diverse persoane și lucruri, era pe cale să cedeze.

34.

Când s-a trezit, a constatat că are febră, a luat o aspirină și s-a dus totuși la muncă. Pe cerul încă negru era o lumină slabă, albăstrie, care atinge ușor clădiri joase, buruieni pline de noroi și fiare vechi. Deja la capătul porțiunii nepavate care ducea la fabrică, în timp ce ocolea bălțile, a băgat de seamă că studenții erau acum patru, cei doi din ziua precedentă, un al treilea de aceeași vârstă cu ei și unul gras, în mod clar obez, în jur de vreo douăzeci de ani. Lipeau pe zidul din incintă manifeste care invitau la luptă și tocmai începuseră să împartă un fluturaș cu același mesaj. Dacă în ziua precedentă, însă, muncitorii și muncitoarele, din curiozitate, din politețe,

acceptaseră textul șapirografiat, majoritatea, acum, ori mergeau înainte cu capul în jos, ori luau foaia și o făceau ghemotoc imediat pentru ca apoi s-o arunce.

Cum a văzut că băieții erau deja acolo, mai punctuali decât ea, Lila a simțit că se indispune. Indispoziția i s-a transformat în ostilitate când tinerelul din ziua precedentă a recunoscut-o și i-a venit în întâmpinare în fugă, cu un aer cordial și un teanc frumușel de fluturași în mână.

— Totul în regulă, tovarășă?

Lila nu l-a băgat în seamă, avea gâtul inflammat, iar tâmplele îi zvâcneau. Băiatul a alergat după ea și a spus nesigur: — Sunt Dario, poate că nu-ți amintești, ne-am văzut pe strada Tribunalelor.

— Știu cine dracului ești, a izbucnit ea atunci, dar nu vreau să am de-a face nici cu tine, nici cu prietenii tăi.

Lui Dario i-a pierit graiul, a încetinit pasul și a spus ca pentru sine:

— Nu vrei fluturașul?

Lila n-a răspuns, ca nu cumva să nu-i urle niște chestii nasoale de tot. I-a rămas însă în minte fața dezorientată a băiatului, ex presia aceea pe care o fac persoanele când simt că au dreptate și nu înțeleg cum de ceilalți nu sunt de aceeași părere cu ei. S-a gândit că ar fi trebuit să-i explice de ce spusese comitetului lucrurile pe care le spusese și de ce i se părea inacceptabil că acele lucruri ajunseseră în textul șapirografiat și de

ce era inutil și stupid că ei patru, în loc să fie încă în pat sau gata să intre într-o sală de curs, stăteau acolo în frig ca să distribuie o foaie scrisă dens unor persoane care de-abia știau să citească. Și care, în plus, nu aveau motiv să se supună aceluși efort, având în vedere că știau deja acele lucruri, le trăiau zilnic și puteau să povestească unele și mai rele. Povești de nepovestit pe care nimeni niciodată nu le-ar fi rostit, scris, citit și care, totuși, conservau potențial motivele reale ale subordonării lor. Avea însă febră, era sătulă de tot, ar fi fost un efort prea mare. Și, oricum, ajunsese la poartă, iar acolo situația se complica.

Paznicul țipa la tânărul cel obez, urla la el în dialect: treci tu de linia aia, numai trece-o, nenorocitul, intră tu fără permisiune pe o proprietate privată și eu o să te împușc. Studentul, la rândul lui agitat, răspundea râzând, un surâs larg, agresiv, însoțit de jigniri: îl numea servitor, îi striga în italiană trage, hai să văd cum tragi, asta nu e proprietate privată, tot ce e aici înăuntru aparține poporului. Lila a trecut pe lângă amândoi — de câte ori nu asistase la fanfaronade ca acelea: Rino, Antonio, Pasquale, până și Enzo erau maeștri la asemenea lucruri — și i-a spus lui Filippo, serioasă: fă-i pe plac, nu pierde timpul cu vorbe-n vânt, unul care ar putea să doarmă sau să învețe și, în schimb, stă aici să enerveze merită să fie împușcat. Paznicul a văzut-o, a auzit-o, a rămas cu gura căscată încercând să decidă dacă, într-adevăr, îl încuraja să facă o nebunie sau își bătea joc de el. Studentul, în schimb, n-a avut îndoieli: a privit-o furios, a strigat la ea: du-te, intră, du-te să-l pupi în cur pe patron, și s-a dat înapoi cu câțiva pași clătinând din cap, apoi a continuat să împartă fluturași la câțiva metri de poartă.

Lila a traversat curtea. Era deja obosită la ora șapte dimineața, a simțit ochii care-i ardeau, opt ore de muncă i s-au părut o veșnicie. Între timp, în spatele ei s-a auzit un scârțâit de frâne și urlete masculine și s-a răsucit. Ajunseseră, simultan, două mașini, una gri și una albastră. Cineva deja coborâse din prima și începuse să smulgă manifestele lipite de curând pe zidul incintei. Situația devine periculoasă, s-a gândit Lila, și instinctiv s-a întors, chiar dacă știa că trebuie să facă la fel ca ceilalți, să se grăbească, să intre și să se apuce de muncă.

A făcut câțiva pași și l-a distins cu claritate pe tânărul care stătea la volanul mașinii gri: era Gino. L-a văzut cum a deschis portiera și, înalt și musculos cum devenise, a coborât din mașină ținând în mână o bătă. Ceilalți, cei care smulgeau manifestele, care, într-un ritm mai lent, încă se strecurau afară din mașini, șapte sau opt în total, aveau în mâini lanțuri și răngi. Fasciști, aproape toți din cartier, Lila îi știa pe unii dintre ei. Fasciști

cum fusese tatăl lui Stefano, don Achille, cum se dovedise repede Stefano însuși, cum era familia Solara, bunic, tată, nepoți, chiar dacă uneori erau monarhiști, alteori creștin-democrați, în funcție de interes. Îi detesta încă de când, mică fiind, își imaginase fiecare detaliu al porcăriilor pe care le făceau, încă de când i se păruse că descoperă că nu ex ista niciun mod de a scăpa de ei. Legătura dintre trecut și prezent nu cedase niciodată cu adevărat, cartierul îi iubea cu o largă majoritate, îi răsfața. Apăreau cu nemernicia lor și nu ratau nicio ocazie de ciomăgeală.

Dario, băiatul de pe strada Tribunalelelor, a fost primul care a acționat, a alergat să protesteze pentru manifestele smulse. Avea în mână teancul de fluturași, Lila s-a gândit: aruncă-i, cretinule, dar el n-a făcut-o. L-a auzit spunând în italiană chestii inutile, de genul încetați, nu aveți dreptul și între timp a văzut că se întorcea spre ai lui, căutând ajutor. Habar n-are să se bată: niciodată să nu-ți iei ochii de la adversar, în cartier nu se stătea la palavre, cel mult urlai cu ochii holbați ca să inspire teamă și, între timp, loveai primul, făcând cât mai multe pagube, fără să te oprești. Era treaba adversarilor să te oprească dacă erau în stare. Unul dintre cei care smulgeau manifestele s-a comportat ex act așa: l-a lovit pe Dario în față din senin, cu pumnul, doborându-l la pământ printre fluturașii care-i căzuseră din mână. Apoi s-a așezat peste el și a continuat să-l lovească, în vreme ce foile zburătăceau în jur. În momentul acela studentul obez și-a dat seama că băiatul era la pământ și a alergat în ajutorul lui cu mâinile goale, dar a fost oprit la jumătatea drumului de unul înarmat cu lanț care l-a lovit peste braț. Atunci tânărul a apucat furios lanțul, a început să tragă ca să i-l smulgă agresorului și amândoi l-au întins câteva secunde, insultându-se reciproc. Până când Gino a ajuns în spatele studentului gras și l-a doborât cu o lovitură de bătă.

Lila a uitat de febră și de oboseală, a alergat la poartă, dar fără un scop precis. Nu știa dacă voia să vadă mai clar, dacă voia să-i ajute pe studenți, dacă pur și simplu era însuflețită de un instinct pe care-l avusese mereu, în virtutea căruia loviturile n-o speriau, ci dimpotrivă, îi intensificau furia. N-a avut timp să ajungă în stradă, a trebuit să se dea la o parte ca să nu fie luată pe sus de un mic grup de muncitori care ieșeau pe poartă alergând. Cineva încercase să-i oprească pe bătauși, cu siguranță Edo împreună cu alții, dar nu reușiseră și acum fugeau. Fugeau bărbați și femei, urmăriți de doi tineri cu drugii de fier. Una pe care o chema Isa, o funcționară, i-a urlat lui Filippo din fugă: intervino, fă ceva, cheamă poliția, și Edo, căruia îi sângera o mână, a spus cu voce

tare, ca pentru sine: mă duc să iau securea și pe urmă o să mai vedem. În consecință, când Lila a ajuns pe strada nepavată, mașina albastră deja plecase, iar în cea gri se urca Gino, care însă a recunoscut-o, s-a oprit stupefiat, a spus: Lila, tu aici ai ajuns? Apoi, tras înăuntru de fasciști, a pornit motorul și a plecat, dar urlând pe fereastră: erai o doamnă, toanto, și uite în ce hal ai ajuns.

35.

Ziua de muncă a trecut într-o stare de neliniște pe care, ca de obicei, Lila a mascat-o în spatele unei atitudini ba disprețuitoare, ba amenințătoare. Toți i-au dat de înțeles că vina pentru atmosfera aceea tensionată, izbucnită dintr-odată într-un stabiliment mereu liniștit, era a ei. În curând însă s-au conturat două grupuri: unul, mai puțin numeros, voia să se reunească undeva în timpul pauzei de prânz și să profite de felul în care se aranjaseră lucrurile pentru a o trimite pe Lila la patron cu câteva revendicări financiare rezervate; un altul, majoritar, nu-i adresa Lilei niciun cuvânt și se opunea oricărei inițiative care să complice o situație deja complicată. Între cele două grupuri n-a fost chip să se ajungă la vreun acord. Edo, dimpotrivă, care făcea parte din prima facțiune și era destul de nervos din cauza mâinii care-l durea, a ajuns să-i spună unui tip care făcea parte din cealaltă: dacă mi se infectează mâna, dacă mi-o taie, vin la tine acasă, torn o canistră de benzină și vă dau foc ție și familiei tale. Lila a ignorat ambele grupuri. S-a închis în sine și a muncit cu capul plecat la fel de eficient, respingând discuțiile, jignirile și răceala. Dar a reflectat mult în legătură cu ce o aștepta. Prin mintea febrilă i-a trecut un vârtej de gânduri: ce se întâmplase cu studenții bătuți, unde fugiseră, în ce necaz o băgaseră; Gino o va bârfi prin tot cartierul, îi va povesti totul lui Michele Solara; era umilitor să-i ceară favoruri lui Bruno, și totuși nu ex ista altă posibilitate, se temea să nu fie concediată. Se temea de pierderea unui salariu care, deși mizerabil, îi permitea să țină la Enzo fără să-l considere esențial pentru supraviețuirea ei și a lui Gennaro.

Apoi și-a amintit de noaptea ei urâtă. Ce i se întâmplase, trebuia să se ducă la medic? Și dacă medicul îi găsea vreo boală, cum se descurca ea cu munca și cu copilul? Atenție, nu trebuia să se agite, avea nevoie să pună din nou lucrurile în ordine. De aceea, în timpul pauzei de prânz, copleșită de îngrijorare, s-a resemnat și s-a dus la Bruno. Voia să-i vorbească despre gluma proastă cu cârnatul, despre fasciștii lui Gino și să sublinieze că nu era vinovată. Mai întâi însă, disprețuindu-se, s-a închis în toaletă ca să-și aranjeze părul și să-și dea cu puțin ruj. Secretara i-a spus însă ostilă că Bruno nu era și aproape sigur nu va veni toată săptămâna. A cuprins-o din nou neliniștea. Tot mai nervoasă, s-a gândit să-l roage pe Pasquale să le interzică studenților să se întoarcă la poarta fabricii. După ce vor dispărea băieții care făceau parte din comitet, vor dispărea și fasciștii, iar fabrica își va regăsi liniștea obișnuită. Dar cum să dea de Peluso? Nu știa unde era șantierul pe care lucra, nu avea chef să-l caute în cartier, se temea să nu dea nas în nas cu mama ei, cu tatăl ei, cu fratele ei mai ales, cu care nu voia să se confrunte. Astfel, sleită, a adunat toate nemulțumirile pe care le avea și a hotărât să i se adreseze direct Nadiei. La sfârșitul programului a alergat acasă, a lăsat pentru Enzo un bilet în care îi spunea să pregătească cina, l-a îmbrăcat bine pe Gennaro cu palton și șapcă și a mers, cu mai multe autobuze unul după altul, până pe bulevardul Vittorio Emanuele.

Cerul avea o culoare pastel, nu era nici măcar un norișor, dar lumina după-amiezii târzii ceda și vântul era puternic, sufla cu un aer vioriu. Și-a amintit cu precizie casa, ușa de la intrare, fiecare lucru, iar umilința din urmă cu câțiva ani i-a aprins și mai mult ranchiuna de acum. Ce fărâmicios era trecutul, se surpa încontinuu, venea peste ea. Din casa aceea unde urcase pe scări împreună cu mine pentru o petrecere care o făcuse să sufere, acum apăruse Nadia, fosta logodnică a lui Nino, ca s-o facă să sufere și mai mult. Dar ea nu era genul împăciuitor. A urcat panta cu greu, trăgându-l după ea pe Gennaro. Voia să-i zică acelei fetițe: tu și ceilalți îmi băgați în necazuri fiul; pentru tine e doar o distracție, nu ți se va întâmpla niciodată nimic grav; pentru mine, pentru el, nu, e o chestie serioasă, așa că ori faci ceva ca să dregi totul, ori îți sparg fața. Chiar așa intenționa să spună și tușea și furia îi creștea, abia aștepta să se descarce.

A găsit ușa blocului deschisă. A urcat scările, și-a amintit de mine și de ea, de Stefano care ne însoțise la petrecere, de rochii, de pantofi, de fiecare cuvânt pe care ni-l spusese la dus și la întors. A sunat, i-a deschis profesoara Galiani în persoană, la fel cum și-o amintea, amabilă,

pusă la punct din cap până-n picioare, deși stătea în casă. În comparație, Lila s-a simțit murdară din cauza mirosului de carne crudă pe care-l căra după ea, din cauza răcelii care-i apăsa pieptul, din cauza febrei care-i răvășea sentimentele, din cauza copilului care se tânguia în dialect, indisponând-o. A întrebat severă: — Nadia e?

— Nu, a ieșit puțin.

— Când se întoarce?

— Îmi pare rău, nu știu, în zece minute, într-o oră, face ce vrea ea.

— Îi puteți spune că a căutat-o Lina?

— E ceva urgent?

— Da.

— Vreți să-mi spuneți mie?

Să-i spun ei ce? Lila s-a simțit dezorientată, s-a uitat derutată pe deasupra lui Galiani. Se întrezăreau mobilierul vechi, lămpile cu aerul lor aristocrat, biblioteca plină ochi care o fermecase, tablourile prețioase pe pereți. S-a gândit: iată lumea la care râvnea Nino înainte să se împotmolească la mine. S-a gândit: ce știu despre acest Napoli, nimic; eu n-o să trăiesc niciodată în el, și nici Gennaro; n-are decât să fie distrus, atunci, să vină focul și cenușa, lava să ajungă până în vârful colinelor. Apoi, în sfârșit, a răspuns: nu, mulțumesc, trebuie să vorbesc cu Nadia. Și era gata să-și ia la revedere, fusese o călătorie inutilă. Îi plăcuse însă ostilitatea cu care profesoara vorbise despre fiica ei și a ex clamat pe un ton, brusc, frivol: — Știți că în urmă cu câțiva ani am fost în casa asta la o petrecere? Mă așteptam la cine știe ce și, când colo, m-am plictisit, abia așteptam să plec.

36.

Probabil că și Galiani a simțit ceva ce i-a plăcut, poate o franchețe la limita proastei educații. Apoi, când Lila a vorbit despre prietenia noastră, profesoara a părut bucuroasă, a ex clamat: ah, da, Greco, n- a mai dat semne de viață, succesul i s-a urcat la cap. Pe urmă i-a invitat pe mamă și pe copil în salon, unde-și lăsase nepoțelul să se joace, un copil blond

căruia aproape că i-a poruncit: Marco, salută-l pe noul nostru prieten. Lila, la rândul ei, l-a împins în față pe fiul ei, a spus: du-te, Gennaro, joacă-te cu Marco, și s-a așezat pe un fotoliu verde, vechi și comod, vorbind tot despre petrecerea din urmă cu mulți ani. Profesoara s-a întristat că nu are nicio amintire, Lila ținea minte totul. A spus că a fost una dintre cele mai urâte seri din viața ei. A povestit cum se simțise neadecvată, a fost ex trem de ironică în privința discuțiilor pe care le ascultase fără să înțeleagă nimic. Eram foarte ignorantă, a ex clamat cu o veselie ex cesivă, iar astăzi sunt și mai rău decât atunci.

Galiani a ascultat-o și au impresionat-o sinceritatea ei, tonul ei surprinzător, frazele într-o italiană foarte intensă, ironia abil controlată. A simțit probabil în Lila, îmi imaginez, acel ceva care-ți scapă printre degete, seducător și totodată alarmant, ca puterea unei sirene: i se întâmpla oricui, i s-a întâmplat și ei, iar discuția s-a întrerupt numai când Gennaro i-a dat o palmă lui Marco, urlând la el o jignire în dialect și smulgându-i o mașinuță verde. Lila s-a ridicat în grabă, și-a înșfăcat fiul de un braț, l-a plesnit de mai mult ori cu putere peste mîna care-l lovise pe celălalt copil și, chiar dacă Galiani spunea cu voce firavă: lasă, sunt copii, l-a certat dur, obligându-l să dea înapoi jucăria. Marco plîngea, Gennaro n-a vărsat o lacrimă, dimpotrivă, a aruncat spre el jucăria cu dispreț. Lila l-a lovit din nou, foarte tare, peste cap.

— Noi mergem, a spus apoi nervoasă.

— Dar nu, mai rămâi puțin. Lila s-a așezat la loc.

— Nu e mereu așa.

— E un copil foarte frumos. Nu-i așa, Gennaro, că ești frumos și cuminte?

— Nu e cuminte, nu e cuminte deloc. E deștept însă. Chiar dacă e mic, știe să scrie și știe să citească toate literele, majuscule și minuscule. Ce zici, Gennà, vrei să-i arăți doamnei profesoare cum citești?

A luat de pe o măsuță frumoasă de cristal o revistă, i-a arătat un cuvânt la întâmplare pe copertă, a spus: citește, hai. Gennaro a refuzat, Lila l-a lovit ușor peste umăr, a repetat amenințătoare: citește, Gennà. Copilul a descifrat împotriva voinței lui: d-e-s-t, apoi s-a întrerupt privind mânios mașinuța lui Marco. Marco a strâns-o la pieptul lui, a zâmbit ironic și a citit cu dezinvoltură: destinazione.

Lila s-a necăjit, s-a posomorât, l-a privit pe nepotul lui Galiani enervată.

— Citește bine.

— Pentru că îi dedic eu mult timp. Părinții lui sunt mereu plecați.

— Câți ani are?

- Trei ani și jumătate.
- Pare mai mare.
- Da, e bine făcut. Fiul dumneavoastră cât are?

— Trebuie să împlinească cinci ani, a recunoscut Lila apatică. Profesoara l-a mângâiat pe Gennaro, i-a spus: — Mama te-a pus să citești un cuvânt greu, dar te pricepi, se vede foarte bine că știi să citești. În momentul acela s-a auzit zarvă, s-a deschis și s-a închis la loc ușa de la intrare. Casa a fost invadată de zgomot de pași, voci bărbătești, voci feminine. Iată-i pe copiii mei, a spus Galiani și a strigat: Nadia. Dar nu Nadia și-a făcut apariția în cameră, ci a dat buzna gălăgios o fată subțire, foarte palidă, foarte blondă și cu ochi de un albastru atât de intens, că părea fals. Fata a deschis brațele și i-a strigat lui Marco: cine-i dă un pupic mamei lui? Copilul i-a alergat în întâmpinare și ea l-a îmbrățișat, l-a giugiulit. A apărut și Armando, fiul cel mare al lui Galiani. Lila și-a amintit imediat și de el și l-a privit în timp ce aproape îl smulgea pe Marco din brațele mamei strigând: imediat cel puțin treizeci de pupături și tatei. Marco a început să-și sărute tatăl pe un obraz numărând: unu, doi, trei, patru.

— Nadia, a strigat din nou Galiani pe un ton brusc iritat, ești surdă? Vino, ai o vizită.

Nadia a intrat, în sfârșit, în cameră, iar în spatele ei s-a ivit Pasquale.

37.

Ranchiuna Lilei a izbucnit iarăși. Pasquale, așadar, la sfârșitul programului de lucru dădea fuga acasă la oamenii aceia, printre mame și tați și bunici și mătuși și copii fericiți, toți afectuoși, toți bine instruiți, toți cu vederi așa de largi, încât îl primeau ca pe unul de-al lor, deși era zidar și purta cu el urmele dezgustătoare ale muncii sale?

Nadia a îmbrățișat-o în felul ei emoționat. Ce bine că ești aici, i-a spus, lasă-l pe copil cu mama, trebuie să vorbim. Lila a replicat agresivă că da, trebuia să vorbească imediat, de aceea se afla și ea acolo. Și pentru că a

subliniat că avea doar un minut la dispoziție, Pasquale s-a oferit s-o însoțească acasă cu mașina. Așa că au părăsit salonul, pe copii, pe bunică și s-au reunit toți — și Armando, și fata blondă, pe care o chema Isabella — în camera Nadiei, o încăpere mare cu un pat mic, un birou, rafturi pline de cărți, afișe cu cântăreți, filme și cauze revoluționare despre care Lila nu știa mai nimic. Acolo se aflau alți trei tineri, doi pe care ea nu-i văzuse niciodată, și Dario, într-o stare destul de jalnică din cauza loviturilor încasate, tolănit pe patul Nadiei, cu pantofii în picioare peste plapuma roșie. Toți trei fumau, camera era plină de fum. Lila n-a mai așteptat, nici măcar nu i-a răspuns lui Dario la salut. Le-a spus că o băgaseră în necazuri, că din cauza imprudenței lor risca să fie concediată, că textul șapirografiat provocase o mare vâlvă, că nu trebuiau să mai vină niciodată la poarta fabricii, că din vina lor veniseră fasciștii și acum toți erau supărați atât pe roșii, cât și pe negri. I-a șuiertat lui Dario: cât despre tine, dacă nu știi să te bați, stai acasă, știi că te puteau omorî? Pasquale a încercat de câteva ori s-o întrerupă, dar ea i-a retezat-o disprețuitoare, ca și cum simpla lui prezență în casa aceea ar fi fost o trădare. Ceilalți, în schimb, au ascultat în liniște. Numai după ce Lila a terminat, a intervenit Armando. Avea trăsăturile delicate ale mamei, sprâncenele negre foarte dese, conturul bărbii bine rase care-i urca până la pomeți, și vorbea cu o voce caldă, groasă. S-a prezentat, a spus că era foarte bucuros s-o cunoască, că regreta că nu fusese de față când intervenise la comitet, că despre ce povestise ea discutaseră însă mult între ei și, pentru că o consideraseră o contribuție importantă, decisese să pună fiecare cuvânt în scris. Nu-ți face griji, a conchis liniștit, te vom susține pe tine și pe colegii tăi în toate modurile.

Lila a tușit, fumul din cameră îi irita și mai rău gâtul.

— Trebuia să vă informați.

— E adevărat, dar n-a fost timp.

— Timp, dacă vrei, găsești.

— Suntem puțini și inițiativele sunt tot mai multe.

— Cu ce te ocupi?

— În ce sens?

— Cu ce te ocupi ca să trăiești.

— Sunt medic.

— Ca tatăl tău.

— Da.

— Și în momentul ăsta îți riști locul de muncă? Poți ajunge pe străzi dintr-un moment în altul împreună cu fiul tău?

Armando a clătinat din cap și a spus:

— Nu e corect să facem concurs între cine riscă mai mult, Lina. Și Pasquale:

— El a fost arestat de două ori și eu am pe cap opt denunțuri.

Aici nu despre cine riscă mai puțin și cine riscă mai mult e vorba.

— A, nu?

— Nu, a spus Nadia, suntem toți în prima linie și gata să ne asumăm responsabilitățile.

Lila, atunci, uitând că e în casa altcuiva, a urlat:

— Și dacă se întâmplă să pierd slujba, vin să locuiesc aici, îmi dați voi să mănânc, responsabilitatea vieții mele vi-o asumați voi?

Nadia a răspuns liniștit:

— Dacă vrei, da.

Doar trei cuvinte. Lila a înțeles că nu se juca cu ele, că Nadia vorbea serios, că și dacă Bruno Soccavo ar fi concediat tot personalul ea, cu vocea aceea a ei licoroasă, ar fi dat același răspuns lipsit de sens. Susținea că este în serviciul muncitorilor și, între timp, din camera ei dintr-o casă plină cu cărți și cu vedere spre mare, voia să-ți comande, voia să-ți ordone ce trebuia să faci cu locul tău de muncă, decidea în locul tău, avea soluția pregătită chiar dacă ajungeai în stradă. Eu, i-a venit pe vârful limbii, dacă vreau, distrug totul mult mai bine decât tine, prefăcuto: n-am nevoie să-mi spui tu, cu vocea aia de sfințișoară, cum trebuie să gândesc, ce trebuie să fac. Dar s-a abținut și i-a spus brusc lui Pasquale: — Mă grăbesc, ce faci, vii cu mine sau rămâi aici?

Tăcere. Pasquale i-a aruncat o privire Nadiei, a mormăit: vin cu tine, și Lila a dat să iasă din cameră fără să salute. Fata a dat fuga s-o conducă, timp în care i-a spus cât era de inacceptabil să muncească în condițiile pe care Lila însăși le descriesese bine, cât era de urgent să aprindă scânteia luptei și alte fraze de genul acela. Nu renunța, a îndemnat-o stăruitor, în fine, înainte să intre în sufragerie. Dar n-a primit niciun răspuns.

Galiani, așezată în fotoliu, citea încruntată. Când a ridicat privirea, i s-a adresat Lilei ignorându-și fiica și pe Pasquale care ajunsese și el tocmai atunci, stingherit.

— Plecați?

— Da, e târziu. Mișcă-te, Gennaro, lasă-i mașinuța lui Marco și pune-ți haina.

Galiani i-a zâmbit nepotului, care era bosumflat:

— Marco i-a dăruit-o. Lila a mijit ochii:

— Sunteți toți generoși în casa asta, mulțumesc.
Profesoara a privit-o în timp ce se lupta cu fiul ei să-și pună haina pe el.
— Pot să vă întreb ceva?
— Spuneți.
— Ce studii ați făcut?
Întrebarea a părut s-o indispuină pe Nadia, care a intervenit:
— Mamă, Lina trebuie să plece.
Pentru prima oară Lila a perceput nervozitate în vocea ei de fetiță și chestia asta i-a făcut plăcere.
— Mă lași să spun două cuvinte? a izbucnit Galiani pe un ton foarte nervos.
Apoi i-a repetat Lilei, dar cu amabilitate:
— Ce studii ați făcut?
— N-am făcut.
— Auzindu-vă vorbind — și urlând — nu pare să fie așa.
— Așa e, am terminat-o cu școala după clasa a cincea.
— De ce?
— Nu eram în stare.
— Cum ați ajuns la concluzia asta?
— Greco era, eu nu.
Galiani a clătinat din cap în semn de dezacord și a spus:
— Dacă ați fi studiat, ați fi reușit la fel de bine ca Greco.
— De ce spuneți asta?
— E meseria mea.
— Voi, profesorii, insistați mult asupra învățatului pentru că așa vă câștigați pâinea, dar nu folosește la nimic să înveți, și nici nu te face mai bun, dimpotrivă, te face și mai rău.
— Elena a devenit mai rea?
— Nu, ea nu.
— Cum așa?
Lila i-a îndesat fiului pe cap căciulița de lână:
— Am făcut un pact când eram mici: cea rea sunt eu.

În mașină s-a înfuriat pe Pasquale (ai devenit sclavul ăloră?) și el a lăsat-o să se descarce. Abia când i s-a părut că epuizase toate învinuirile, a început cu manifestul lui politic: condiția muncitorilor în Sud, starea de servitute în care se găseau, șantajul permanent, slăbiciunea, dacă nu chiar absența sindicatelor, necesitatea de a forța situațiile și de a ajunge la luptă. Lina, i-a spus în dialect pe un ton îndurerat, ție îți e teamă că pierzi ăia doi bani pe care ți-i dau și ai dreptate, Gennaro trebuie să crească. Eu știu însă că ești o tovarășă adevărată, știu că înțelegi: aici noi, muncitorii, n-am fost niciodată nici măcar în zonele normale de salarizare, suntem în afara tuturor regulilor, suntem pe minus. Așa că e o jignire să spui: lăsați-mă în pace, am problemele mele și vreau să-mi văd de treburile mele. Fiecare, în locul lui, trebuie să facă ce poate.

Lina era sfârșită, bine cel puțin că Gennaro dormea pe bancheta din spate cu mașinuța strânsă în mâna dreaptă. A auzit micul discurs al lui Pasquale în valuri. Din când în când îi venea în minte casa frumoasă de pe bulevardul Vittorio și profesoara și Armando și Isabella și Nino, care își luase tălpășița ca să-și găsească pe undeva o soție din aceeași specie ca Nadia, și Marco, care avea trei ani și știa să citească mult mai bine decât fiul ei. Ce efort inutil, să-l facă deștept pe Gennaro. Copilul deja se pierdea, era tras înapoi și ea nu reușea să se lupte pentru el. Când au ajuns în dreptul blocului și s-a văzut nevoită să-l invite pe Pasquale să urce, i-a spus: nu știu ce a gătit Enzo, gătește foarte prost, poate nu-ți convine, și a sperat că o să plece. El însă a răspuns: stau zece minute și plec, așa încât ea i-a atins ușor brațul cu vârful degetelor și a murmurat: — Nu-i spune nimic prietenului tău.

— Nimic despre ce?

— Despre fasciști. Dacă află, se duce chiar în seara asta să-i spargă fața lui Gino.

— Ții la el?

— Nu vreau să-i fac rău.

— Aa.

— Așa stau lucrurile.

— Vezi că Enzo știe mai bine decât mine și decât tine ce trebuie să facă.

— Da, dar tu oricum nu-i spune nimic.

Pasquale a consimțit cu o ex presie încruntată. L-a luat în brațe pe Gennaro care nu voia să se trezească și l-a cărat pe scări, urmat de Lila care bombănea nemulțumită: ce hal de zi, sunt obosită moartă, tu și

prietenii tăi m-ați băgat într-un necaz enorm. Lui Enzo i- au povestit că fuseseră acasă la Nadia pentru o reuniune și Pasquale nu i-a dat posibilitatea să pună întrebări, a trăncănit fără oprire până la miezul nopții. A spus că Napoli, ca lumea întreagă, de altfel, era o clocotire de viață nouă, l-a lăudat mult pe Armando care, ca medic bun ce era, în loc să se gândească la carieră, îi îngrijea gratis pe cei care nu aveau bani, se ocupa de copiii din Quartieri și, împreună cu Nadia și Isabella, era implicat în sute de proiecte în serviciul poporului, o grădiniță, o clinică ambulatorie. A spus că nimeni nu mai era singur, tovarășii se ajutau între ei, orașul trăia momente foarte frumoase. Voi, a spus, nu trebuie să rămâneți închiși aici în casă, trebuie să ieșiți, trebuie să stăm mai mult împreună. Și a anunțat, în fine, că pentru el încheiaseră socotelile cu partidul comunist: prea multe chestii nasoale, prea multe compromisuri naționale și internaționale, nu mai rezista în mediocritatea aia. Pe Enzo l- a tulburat mult alegerea aceea, discuția dintre ei s-a aprins și a continuat îndelung, partidul e partid, nu, da, nu, gata cu politicile de stabilizare, trebuie atacat sistemul în structurile sale. Lila s-a plictisit repede, s-a dus să-l culce pe Gennaro, care între timp cinase plângând de somn, și nu s- a mai întors.

A rămas însă trează și după ce Pasquale a plecat, iar prezența lui Enzo prin casă nu s-a mai simțit. Și-a luat temperatura, avea treizeci și opt. l-a revenit în minte momentul în care Gennaro se căznise să citească. Ce cuvânt îi pusese sub ochi: „destinazione“. Gennaro cu siguranță nu-l auzise niciodată. Nu e suficient să cunoști alfabetul, s- a gândit, e mai dificil de-atât. Dacă Nino l-ar fi făcut cu Nadia, copilul acela ar fi avut o cu totul altă soartă. S-a simțit o mamă nereușită. Și totuși, eu l-am dorit, s-a gândit, nu-mi doream copii de la Stefano, de la Nino da. La Nino ținuse cu adevărat. Îl dorise foarte mult, își dorise să-i placă și de dragul lui făcuse de bunăvoie tot ceea ce pentru soțul ei făcuse obligată, învingându-și scârba, doar ca să nu se omoare. Dar ce se spunea că ar fi trebuit să simtă când era pătrunsă, nu simțise niciodată, asta era sigur, și nu doar cu Stefano, nici cu Nino. Bărbații țineau atât de mult la pulă, erau mândri de ea și erau convinși că tu trebuia să ții la ea mai mult decât ei. Nici Gennaro nu făcea altceva decât să se joace cu puțica lui, uneori era stânjenitor cât și-o tot învățea în mâini, cât trăgea de ea. Lila se temea că-și face rău și chiar și când îl spăla sau când îl ajuta să facă pipi, fusese nevoită să treacă peste lucrul acesta, să se obișnuiască cu el. Enzo era atât de discret, nu stătea niciodată în chiloți prin casă, nu spunea niciodată vreun cuvânt vulgar. Acesta era motivul pentru care

simțea o afecțiune intensă pentru el și îi era recunoscătoare pentru așteptarea lui devotată în camera cealaltă, care nu se transformase niciodată într-o mișcare greșită. Controlul pe care îl exercita asupra lucrurilor și asupra lui însuși i s-a părut singura consolare. Dar pe urmă a apărut sentimentul de vinovăție: ce o consola pe ea cu siguranță pe el îl făcea să sufere. Și gândul că Enzo suferă din cauza ei s-a adăugat, colac peste pupăză, la toate chestiile nasoale din ziua aceea. Faptele și discuțiile i s-au învârtit mult timp dezordonat prin cap. Tonuri de voce, cuvinte diferite. Cum trebuia să se poarte a doua zi, la fabrică? Ex ista într-adevăr toată acea fervoare la Napoli și în lume, sau Pasquale și Nadia și Armando erau cei care și-o imaginau ca să-și sedeze anxietățile lor, din plictiseală, doar ca să-și facă mai mult curaj? Trebuia să fie încrezătoare, cu riscul de a cădea pradă fanteziilor? Sau era mai bine să-l caute din nou pe Bruno ca să scape de necazuri? Dar merita oare să încerce să-l îmbuneze, cu riscul ca el să sară din nou pe ea? Folosea la ceva să se supună abuzurilor lui Filippo și ale șefuleților? N-a făcut multe progrese. În cele din urmă, în stare de veghe, a ajuns la un vechi principiu pe care noi două îl asimilaserăm încă de mici. I s-a părut că, pentru a se salva pe ea, pentru a-l salva pe Gennaro, trebuie să impună respect cui voia s-o țină la respect, trebuie să inspire teamă cui voia să-i inspire teamă. A adormit cu gândul de a-i face rău Nadiei, demonstrându-i că era doar o fetiță de familie bună, toată numai vorbe goale, și lui Soccavo, stricându-i plăcerea de a adulmea salamuri și femei în camera de maturare.

39.

S-a trezit la cinci dimineața, transpirată toată, nu mai avea febră. La poarta fabricii nu i-a găsit pe studenți, ci pe fasciști. Aceleași mașini, aceleași fețe din ziua precedentă: urlau sloganuri, împărțeau fluturașe. Lila a simțit că se pregătea alt act de violență și a mers înainte cu capul plecat și cu mâinile în buzunare, sperând să intre în clădire înainte să înceapă ciomăgelile. Dar Gino s-a postat în fața ei.

— Mai știi să citești? a întrebat-o în dialect, întinzându-i un fluturaș.

Ea a rămas cu mâinile adâncite în palton și a replicat:

— Eu da, dar tu când ai învățat?

Apoi a încercat să treacă mai departe, inutil însă. Gino a împiedicat-o, i-a îndesat cu forța fluturașul în buzunar, cu un gest atât de violent, încât i-a zgâriat mâna cu unghia. Lila l-a făcut cocoloș cu calm.

— Nu e bun nici măcar să te ștergi la cur cu el, a spus și l-a aruncat.

— Ia-l de pe jos, i-a ordonat fiul farmacistului apucându-l de braț, ia-l imediat și fii atentă: ieri după-amiază i-am cerut soțului tău încornorat acordul să-ți sparg fața și el a aprobat.

Lila l-a țintuit cu privirea:

— Și tu ca să-mi spargi fața te-ai dus să-i ceri acordul soțului meu? Dă-mi drumul la mână imediat, nenorocitul.

În momentul acela a ajuns Edo, care în loc să se prefacă că plouă, cum era de așteptat, s-a oprit.

— Te necăjește, Cerù?

N-a durat decât o clipă. Gino i-a tras un pumn în față, Edo a căzut la pământ. Lila și-a simțit inima în gât, totul a început să capete viteză. A luat o piatră și, strângând-o zdravăn, l-a lovit în piept pe fiul farmacistului. A trecut o clipă lungă. În timp ce Gino o împingea spre un stâlp de lumină, în timp ce Edo încerca să se ridice, a sosit pe strada nepavată, stârnind praf în urma ei, o altă mașină. Lila a recunoscut-o, era hârbul lui Pasquale. Iată, s-a gândit, Armando mi-a dat dreptate, poate și Nadia, sunt oameni educați, dar Pasquale n-a rezistat, vine să se bată. Într-adevăr, portierele s-au deschis și au coborât cinci oameni, cu el cu tot. Erau oameni de pe șantier, aveau ciomege noduroase cu care au început să-i lovească pe fasciști cu o ferocitate metodică, fără să devină cruzi, o singură lovitură, dar precisă și făcută să-i doboare la pământ. Lila și-a dat imediat seama că ținta lui Pasquale era Gino și, pentru că Gino încă era la câțiva pași de ea, l-a prins de braț cu ambele mâini și i-a spus râzând: poate că e mai bine să pleci, altfel te omoară. Dar el n-a plecat, dimpotrivă, a împins-o iarăși la o parte și a pornit spre Pasquale. Lila atunci l-a ajutat pe Edo să se ridice, a încercat să-l tragă în curte, lucru dificil, era greu și se zbătea, urla înjurături, sângera. S-a calmat un pic doar când l-a văzut pe Pasquale lovindu-l pe Gino cu ciomagul și punându-l jos. Haosul acum era mare: zburau, pe post de proiectile, resturi de obiecte vechi adunate de pe marginile străzii și scuipături și insulte. Pasquale îl lăsase pe Gino leșinat și, împreună cu un altul, un bărbat doar cu un tricou de corp peste pantaloni largi, albaștri murdari de

var, năvălise în curte. Izbeau acum cu măciuca în ghereta lui Filippo, care se închisese înăuntru terorizat. Spărgeau geamurile și urlau obscenități, în timp ce se auzea apropiindu-se sirena poliției. Lila a simțit încă o dată plăcerea anxioasă a violenței. Da, s-a gândit, cui vrea să te facă să-ți fie frică trebuie să-i inspire frică, nu există altă cale, lovituri contra lovituri, ce iei de la mine îmi iau înapoi, ce îmi faci îți fac și eu ție. Dar în timp ce Pasquale și ai lui deja urcau în mașină, în timp ce fasciștii făceau la fel cărându-l pe Gino, în timp ce sirena poliției se apropia tot mai mult, ea a simțit cu spaimă că inima îi devenea ca arcul prea întins al unei jucării și a înțeles că trebuia să găsească un loc unde să se așeze și asta cât mai repede. Odată intrată în clădire, s-a lăsat moale pe jos, sprijinită de un perete, și a încercat să se liniștească. Teresa, matahala de femeie în jur de patruzeci de ani care muncea la dezosare, s-a ocupat de Edo, i-a curățat fața de sânge și a făcut mișto de Lila: — Mai întâi îi smulgi o ureche ăstuia și apoi îi acorzi ajutor? Trebuia să-l lași acolo, afară.

— El m-a ajutat pe mine și eu pe el. Teresa i s-a adresat lui Edo uimită:

— Tu ai ajutat-o? El a bombănit:

— N-aveam chef să-i spargă fața un străin, voiam să i-o sparg eu.

Femeia a spus:

— Ați văzut cum s-a căcat pe el Filippo?

— Așa îi trebuie, a bombănit Edo, păcat că i-au spart doar ghereta.

Teresa i s-a adresat Lilei, cu puțină răutate:

— Tu i-ai chemat pe comuniști? Zi adevăru'.

Doar glumește, s-a întrebat Lila, sau e un spion și în scurt timp va da fuga la patron?

— Nu, a răspuns, știu în schimb cine i-a chemat pe fasciști.

— Cine?

— Soccavo.

40.

Pasquale a apărut pe seară, după cină, cu o față posomorâtă, și l-a

invitat pe Enzo la o reuniune în secția din San Giovanni a Teduccio. Lila a rămas singură cu el zece minute și i-a spus: — Ce situație de căcat a fost în dimineața asta.

— Fac și eu ce trebuie să fac.

— Prietenii tăi erau de acord?

— Cine sunt prietenii mei?

— Nadia și fratele ei.

— Sigur că erau de acord.

— În schimb au rămas acasă. Pasquale a bombănit:

— Cine zice că au rămas acasă?

Nu era bine dispus, dimpotrivă, părea lipsit de energie, ca și cum violența de mai devreme îi supsesse dorința nestăvilită de a acționa. În plus, nu-i ceruse să meargă la reuniune, i se adresase numai lui Enzo, lucru care nu se întâmpla niciodată, nici când era seara târziu, era frig și puțin probabil ca ea să-l mai scoată din casă pe Gennaro. Poate că aveau alte războaie de bărbați de purtat. Poate că era supărat pe ea fiindcă, prin rezistența ei, îl făcea să dea prost față de Nadia și Armando. În mod sigur îl deranjase tonul critic cu care ea vorbise despre ex-pediția de dimineață. E convins, s-a gândit Lila, că n-am înțeles de ce l-a lovit în felul ăla pe Gino, de ce voia să-i spargă capul gardianului. Buni sau răi, bărbații cred toți că, la fiecare acțiune de-a lor, trebuie să-i pui pe un altar ca pe Sfântul Gheorghe care îl omoară pe balaur. Mă consideră o ingrătă, a făcut-o ca să mă răzbune, vrea să-i spun măcar mulțumesc.

Când cei doi au ieșit, s-a băgat în pat și a citit până târziu în noapte broșurile pe care i le dăduse Pasquale mai de mult. I-au folosit ca să rămână ancorată în banalitatea lucrurilor de zi cu zi. Se temea de liniștea din casă, de somn, de nesupunerea bățăilor inimii, de formele care amenințau în orice moment să se destrame. A citit mult în ciuda oboselii și, conform obiceiului ei, a început s-o pasioneze, a învățat repede foarte multe lucruri. Ca să se simtă în siguranță, s-a străduit să-l aștepte pe Enzo. Dar el nu s-a întors, iar când sunetul respirației regulate a lui Gennaro a ajuns să devină hipnotic, a adormit.

A doua zi dimineață, Edo și femeia de la dezosare, Teresa, au început să-i dea târcoale cu cuvinte și gesturi timid prietenești. Iar Lila nu doar că nu i-a respins, dar i-a tratat cu amabilitate și pe ceilalți colegi. S-a arătat disponibilă cu cine răbufnea, înțelegătoare cu cine se înfură, solidară cu cine înjura din cauza abuzurilor. A împins lipsurile oamenilor unele spre altele, unind totul laolaltă cu vorbe bune. Mai ales, în zilele următoare, i-a încurajat tot mai mult pe Edo, pe Teresa și grupul lor minuscul,

transformând pauza de prânz într-o consfătuire conspirativă. Pentru că, atunci când voia, știa să dea impresia că nu era ea cea care propune și dispune, ci ceilalți, s-a trezit în jurul ei cu tot mai mulți oameni bucuroși să audă că văicărelile lor vagi nu erau nimic altceva decât necesități juste și urgente. A adunat revendicările de la dezosare cu cele de la camerele frigorifice, cu cele de la bazine și a descoperit, cu o anumită uimire, că necazurile dintr-un sector depindeau de necazurile din altul și că toate împreună reprezentau inelele aceluiași lanț de ex ploatare. A făcut o listă detaliată cu nenorocirile provocate de condițiile de muncă: răni la mâini, boli de oase, respiratorii. A strâns suficiente informații ca să demonstreze că întreaga clădire era într-o stare jalnică, că igiena era deplorabilă, că se muncea cu materiale uneori deteriorate, altele de proveniență incertă. Când a putut să vorbească cu Pasquale față-n față și i-a explicat ce realizase în foarte puțin timp, el, capricios cum era, a rămas cu gura căscată de uimire și a spus vesel: aș fi jurat că așa vei face, și i-a fixat o întâlnire cu unul Capone, secretar la Camera de Muncă.

Lila a transcris cu frumoasa ei grafie tot ce pusese negru pe alb și i-a dus copia lui Capone. Secretarul a analizat foile, s-a entuziasmat și el. I-a spus lucruri de genul: de unde ai apărut, tovarășă, ai făcut o treabă extraordinară, bravo. Și apoi: noi n-am reușit niciodată să intrăm la Soccavo, acolo sunt toți fasciști, dar acum că ești tu, lucrurile se schimbă.

— Cum trebuie să acționăm? a întrebat ea.

— Faceți o comisie.

— Suntem deja o comisie.

— Foarte bine: atunci, în primul rând puneți ordine în chestia asta.

— În ce sens să punem ordine?

Capone l-a privit pe Pasquale, Pasquale n-a zis nimic.

— Cereți prea multe lucruri deodată, chiar și lucruri care nu s-au cerut niciodată nicăieri. Trebuie stabilite niște priorități.

— Acolo totul e o prioritate.

— Știu, dar e o chestiune de tactică: dacă vreți totul imediat, riscați înfrângerea.

Lila a mijit ochii, au avut o mică altercație. S-a dovedit că, printre altele, comisia nu putea merge să negocieze direct cu patronul, era nevoie de medierea sindicatului.

— Și eu nu reprezint sindicatul? s-a înfuriat ea.

— Desigur, dar ex istă niște etape și proceduri.

S-au încăierat din nou. Capone a zis: vedeți voi cum faceți, deschideți

discuția, ce știu eu, despre programul de lucru, despre concedii, despre orele suplimentare și apoi se va continua. Oricum — a conchis —, nu știi ce bucuros sunt de o tovarășă ca tine, e un lucru rar, să ne coordonăm, vom face pași importanți în sectorul alimentar, femeile care se implică sunt puține. În acel punct a dus mâna la portofelul ținut în buzunarul din spate al pantalonilor și a întrebat-o: — Vrei niște bani pentru cheltuieli?

— Ce cheltuieli?

— Tex tul șapirografiat, hârtia, timpul pe care-l pierzi, chestii din astea.

— Nu.

Capone și-a băgat portofelul la loc în buzunar.

— Dar nu cumva să-ți pierzi curajul și să dispari, Lina, trebuie să păstrăm legătura. Uite, îmi notez aici, nume și prenume, vreau să le vorbesc de tine celor de la sindicat, trebuie să te folosim.

Lila a plecat nemulțumită, i-a spus lui Pasquale: la cine m-ai dus?

Dar el a liniștit-o, i-a confirmat faptul că tipul era o persoană de toată isprava, a spus că avea dreptate, că trebuia să înțeleagă, era nevoie de strategie și de tactică. Apoi l-a cuprins entuziasmul, aproape că s-a emoționat, a dat s-o îmbrățișeze, s-a răzgândit, a spus: continuă așa, Lina, să nu ne sinchisim de birocrație, eu între timp anunț comitetul.

Lila n-a făcut nicio selecție a obiectivelor. S-a limitat să reducă prima versiune, care era foarte amplă, la o foaie foarte densă pe care i-a înmânat-o lui Edo: o listă cu cereri care acopereau organizarea muncii, intervalele de lucru, starea generală a clădirii, calitatea produselor, riscul permanent de a se răni sau de a se îmbolnăvi, indemnizațiile mizerabile, creșterile salariale. Atunci s-a ridicat problema persoanei care să meargă cu lista aceea la Bruno.

— Te duci tu, i-a spus Lila lui Edo.

— Mie îmi sare țandăra ușor.

— Mai bine.

— Nu sunt potrivit.

— Ești foarte potrivit.

— Nu, du-te tu, că ești înscrisă în sindicat. Și apoi, vorbești bine, spui exact ceea ce trebuie.

Lila știa încă de la început că ei îi va reveni sarcina aceea. Și-a făcut timp, l-a lăsat pe Gennaro la vecină, s-a dus cu Pasquale la o reuniune a comitetului din strada Tribunalelelor convocată și pentru a discuta despre situația de la Soccavo. Erau doisprezece de data asta, inclusiv Nadia, Armando, Isabella și Pasquale. Lila a făcut să circule copia pe care o pregătise pentru Capone. În acea primă versiune fiecare cerere era mai bine argumentată. Nadia a citit cu atenție. La final a zis: Pasquale avea dreptate, ești dintre cele care nu renunță, ai făcut în foarte puțin timp o treabă excelentă. Și a lăudat pe un ton sincer uimit nu doar substanța politică și sindicală a documentului, ci și scrierea lui: ce pricepută ești, a spus, cine a mai scris vreodată despre subiectul ăsta? Totuși, după acel preambul, a sfătuit-o să nu se ducă imediat la o confruntare directă cu Soccavo. Și Armando a fost de aceeași părere.

— Să așteptăm să ne întărim forțele și să ne maturizăm, a spus, fabricuța lui Soccavo este o realitate asupra căreia trebuie să medităm îndelung. Am pus piciorul înăuntru și este deja un rezultat important, nu putem risca să fim măturați din calea lor din pură nechibzuință.

Dario a întrebat:

— Ce propuneți?

A răspuns Nadia, dar adresându-i-se Lilei:

— Să organizăm o reuniune lărgită. Ne revedem cât mai curând cu colegii tăi, consolidăm structura voastră și, eventual, cu materialul tău pregătim un alt text șapirografiat.

Lila, în fața acelor precauții neprevăzute, a simțit o mare și arțăgoasă satisfacție. A zis disprețuitor: — După voi, eu am făcut efortul ăsta și-mi risc locul de muncă ca să vă las pe voi să faceți o reuniune lărgită și un alt text șapirografiat?

Dar n-a putut să se bucure de acea revanșă. Brusc, Nadia, pe care o avea chiar în față, a început să vibreze ca un geam prost fixat, s-a prăbușit în bucăți. Fără niciun motiv evident, Lila a simțit că apăsarea din gât și gesturile cele mai mici ale celor prezenți, chiar și o clipire, și-au accelerat ritmul. A închis ochii, s-a sprijinit cu spatele de speteaza scaunului șubred pe care stătea, simțind că se sufocă.

— E ceva în neregulă? a întrebat Armando.

Pasquale s-a agitat.

— Se obosește prea mult, a spus. Lina, ce e, vrei un pahar cu apă?
Dario a alergat să ia apă, în timp ce Armando îi și lua pulsul și Pasquale, nervos, o pisa la cap:

— Ce simți, întinde picioarele, respiră.

Lila a șoptit că se simțea bine, și-a retras brusc încheietura din mâinile lui Armando, spunând că voia doar să fie lăsată un minut în pace. Dar pentru că Dario se întorsese cu apa, a luat o înghițitură mică și a murmurat că nu era nimic, doar o răceală mică.

— Ai febră? a întrebat Armando cu calm.

— Azi nu.

— Tuse, dificultate la respirație?

— Puțin, îmi simt inima că-mi bate în gât.

— E un pic mai bine acum?

— Da.

— Hai în cealaltă cameră.

Lila nu voia și totuși simțea o stare de mare neliniște. A ascultat, s-a ridicat cu greu și l-a urmat pe Armando care între timp luase o geantă de piele neagră cu cataramă aurii. S-au dus într-o cameră pe care Lila n-o mai văzuse, mare, rece, cu trei paturi pliante pe care erau vechi saltele în aparență murdare, un dulap cu o oglindă corodată și un scrin. S-a așezat epuizată pe unul dintre paturi, nu mai făcuse un control medical din perioada sarcinii. Când a întrebat-o despre simptome, i-a ascuns totul, s-a referit numai la greutatea din piept, dar a adăugat: e o prostie.

Armando a ex aminat-o în tăcere și ea a detestat imediat acea liniște, i s-a părut o tăcere perfidă. Omul acela detașat, curat, deși puneă întrebări, părea să nu aibă încredere în răspunsuri. O asculta, o pipăia, o scruta și între timp îi impunea așteptarea unor cuvinte definitive despre ce se întâmpla în pieptul ei, în burtă, în gât, locuri pe care, aparent, le cunoștea bine, dar pe care acum și le simțea complet necunoscute. În cele din urmă, Armando a întrebat-o: — Dormi bine?

— Foarte bine.

— Cât?

— Depinde.

— De ce anume?

— De gânduri.

— Mănânci destul?

— Când am chef.

— Uneori ai dificultăți de respirație?

— Nu.

- Dureri la nivelul toracelui?
- O greutate, dar ușoară.
- Transpirații reci?
- Nu.
- S-a întâmplat să leșini sau să simți că leșini?
- Nu.
- E regulată?
- Ce?
- Menstruația.
- Nu.
- Când ți-a venit ultima dată?
- Nu știu.
- Nu-ți notezi?
- Trebuie să-ți notezi?
- E mai bine. Folosești anticonceptionale?
- Ce vrei să spui?
- Prezervative, sterilet, pilula.
- Ce pilulă?
- Un medicament nou: o iei și nu poți rămâne însărcinată.
- E adevărat?
- Categorie. Soțul tău n-a folosit niciodată un prezervativ?
- Nu mai am un soț.
- Te-a părăsit?
- L-am părăsit.
- Când erați împreună, îl folosea?
- Habar n-am cum arată un prezervativ.
- Ai o viață sex uală regulată?
- De ce trebuie să vorbim despre lucrurile astea?
- Dacă nu vrei, nu vorbim.
- Nu vreau.

Armando și-a pus la loc instrumentele în geantă, s-a așezat pe un scaun pe jumătate rupt și a oftat.

- Trebuie s-o iei mai ușor, Lina: ți-ai împins corpul mult peste limită.
- Ce înseamnă asta?
- Ești nehrănită, zdruncinată, te-ai neglijat mult.
- Și pe urmă?
- Ai o ușoară inflamație a căilor respiratorii, îți dau un sirop.
- Și pe urmă?
- Ar trebui să faci o serie de analize, ficatul e puțin mărit.

— N-am timp de analize, dă-mi un medicament. Armando a clătinat din cap nemulțumit.

— Ascultă, a spus, cu tine am înțeles că e mai bine să n-o dai cotită: ai un suflu.

— Ce-i asta?

— O problemă la inimă și e posibil să nu fie ceva benign. Lila a făcut o grimasă de neliniște.

— Ce vrei să spui, că mor? El a zâmbit și a spus:

— Nu, trebuie doar să mergi să te vadă un cardiolog. Măine treci pe la mine, la spital, și te trimit la unul bun.

Lila s-a încruntat, s-a ridicat, a spus cu răceală:

— Măine am treabă, mă duc la Soccavo.

42.

A ex asperat-o tonul îngrijorat al lui Pasquale. În timp ce conducea spre casă, a întrebat-o:

— Ce a zis Armando, cum te simți?

— Bine, trebuie să mănânc mai mult.

— Ai văzut, te neglijezi. Lila a izbucnit:

— Pasquà, nu ești tatăl meu, nu ești fratele meu, nu ești nimeni. Lasă-mă în pace, ai înțeles?

— Nu pot să-mi fac griji pentru tine?

— Nu, și fii atent la ce faci și ce zici, mai ales față de Enzo: dacă îi povestești că m-am simțit rău — și nu e adevărat, am avut doar o amețeață —, riscăm să rupem prietenia.

— Ia-ți două zile de odihnă și nu te duce la Soccavo: așa te-a sfătuit și Capone, așa te sfătuiește și comitetul, este o chestiune de oportunitate politică.

— Cui dracului îi pasă de oportunitatea politică: voi ați fost cei care m-ați băgat în necazuri și acum fac ce am chef.

Nu l-a invitat să urce și el a plecat furios. Odată ajunsă acasă, Lila l-a alintat mult pe Gennaro, a pregătit cina, l-a așteptat pe Enzo. Acum i se părea că are în permanență respirația tăiată. Pentru că Enzo întârzia, i-a

dat lui Gennaro să mănânce, s-a temut că e una din serile alea în care se întâlnea cu femeii și se întorcea noaptea târziu. Când copilul a vărsat un pahar plin cu apă, a încetat cu duioșia, a urlat la el în dialect, ca și cum ar fi fost un adult: vrei să stai puțin locului, trebuie să te iau la palme, de ce vrei să-mi distrugi viața așa?

Enzo s-a întors ex act atunci, iar ea a încercat să fie amabilă. Au mâncat, dar Lila a avut impresia că dumaticatul face eforturi să coboare în stomac, că o zgârie pe gât. Imediat cum a adormit Gennaro, s-au dedicat cursului de la Zürich, dar Enzo a obosit repede și a încercat de mai multe ori, politicos, să se ducă la culcare. Au fost încercări zadarnice, Lila voia să rămână trează până târziu, îi

era frică să se închidă în camera ei. Se temea că simptomele trecute sub tăcere față de Armando vor apărea imediat cum o să se găsească singură în întuneric, toate laolaltă, omorând-o. El a întrebat-o încet: — Îmi spui ce ai?

— Nimic.

— Te duci și vii cu Pasquale: de ce, ce secrete aveți?

— Sunt chestiuni care țin de sindicat, m-a pus să mă înscriu și acum trebuie să mă ocup de asta.

Enzo a avut o ex presie descurajată. Ea l-a întrebat:

— Ce e?

— Pasquale mi-a zis ce faci la fabrică. I-ai spus lui și celor din comitet. De ce sunt singurul care nu merită să știe nimic?

Lila s-a enervat, s-a ridicat și s-a dus la toaletă. Pasquale nu rezistase. Ce povestise? Doar despre necazurile sindicale pe care voia să i le facă lui Soccavo sau și despre Gino, despre faptul că i se făcuse rău pe strada Tribunalelor? Nu putuse să tacă, prietenia dintre bărbați are înțelegerile ei nescrise, dar solide, nu e ca cea dintre femeii. A tras apa, s-a întors la Enzo și a spus: — Pasquale e un spion.

— Pasquale e un prieten. Tu, în schimb, ce ești?

Tonul i-a făcut rău, a cedat în mod neașteptat, brusc. I s-au umplut ochii de lacrimi și a încercat inutil să și le rețină, umilită de propria-i slăbiciune.

— Nu vreau să-ți fac și mai multe neplăceri decât ți-am făcut deja, a hohotit, mi-e frică că mă gonești.

Apoi și-a suflat nasul și a adăugat în șoaptă:

— Pot dormi cu tine? Enzo a privit-o uluit.

— Să dormi cum?

— Cum vrei tu.

— Dar tu vrei asta?

Lila a murmurat, privind fix la carafa de apă din centrul mesei, care era caraghioasă, îi plăcea mult lui Gennaro, avea un cap de găină: — Important e să mă ții aproape de tine. Enzo a clătinat din cap nemulțumit.

— Tu nu mă vrei.

— Te vreau, dar nu simt nimic.

— Nu simți nimic pentru mine?

— Ce tot spui, la tine țin foarte mult și îmi doresc în fiecare seară să mă chemi și să mă ții îmbrățișată. Dar în afară de asta nu-mi doresc altceva.

Enzo s-a făcut palid, chipul lui frumos s-a schimonosit ca din cauza unei dureri insuportabile. A constatat: — Te dezgust.

— Nu, nu, nu: facem ce vrei tu, imediat, sunt gata.

El a zâmbit dezolat și a rămas un pic tăcut. Apoi n-a suportat neliniștea ei și a bombănit:

— Să mergem la culcare.

— Fiecare în camera lui?

— Nu, la mine.

Lila, ușurată, s-a dus să se dezbrace. Și-a pus cămașa de noapte, s-a dus la el tremurând de frig. El era deja în pat.

— Mă așez aici?

— Bine.

S-a strecurat sub pătură, și-a așezat capul pe umărul lui, i-a trecut un braț peste piept. Enzo a rămas nemișcat, iar ea a simțit imediat că elibera o căldură nemaipomenită.

— Am picioarele înghețate, a șoptit, pot să le pun lângă ale tale?

— Da.

— Te mângâi puțin?

— Lasă-mă în pace.

Încet, încet, s-a încălzit. Durerea din piept a dispărut, a uitat de apăsarea din gât, s-a abandonat căldurii binefăcătoare.

— Pot să dorm? I-a întrebat amețită de oboseală.

— Dormi.

43.

În zori a tresărit, corpul i-a amintit că trebuia să se trezească. Într-o clipă au apărut gândurile negative, toate foarte clare: inima bolnavă, regresele lui Gennaro, fasciștii din cartier, îngâmfarea Nadiei, faptul că nu putea avea încredere în Pasquale, lista de revendicări. Abia apoi și-a dat seama că dormise cu Enzo, dar că el nu mai era în pat. S-a ridicat în grabă, ex act la timp ca să audă ușa care se închidea. Se sculase imediat ce adormise ea? Stătuse treaz toată noaptea? Dormise în cealaltă cameră cu copilul? Sau adormise cu ea uitând de orice dorință? Cu siguranță a luat micul dejun singur după ce pusese masa pentru ea și pentru Gennaro. Plecase la muncă, fără cuvinte, cu gândurile bine păstrate în mintea lui.

La fel și Lila, după ce și-a lăsat fiul la vecină, a alergat la fabrică.

— Te-ai decis, așadar? a întrebat Edo puțin bosumflat.

— Mă decid când am chef, a răspuns Lila, revenind la vechiul ton.

— Suntem o comisie, trebuie să ne informezi.

— Ați făcut lista să circule?

— Da.

— Și ceilalți ce spun?

— Cine tace consimte.

— Nu, a spus ea, cine tace se cacă pe el.

Capone avea dreptate, Nadia și Armando la fel. Era o inițiativă neconvingătoare, o ex agerare. Lila a muncit cu îndârjire la tăierea cărnii, avea chef să facă rău în general și să-și facă rău ei înseși. Să-și înfigă cuțitul în mână, să-l facă să alunece, acum, de la carnea moartă la cea vie a ei. Să urle, să se năpustească asupra celorlalți, să- i facă pe toți să plătească incapacitatea ei de a găsi un echilibru. Ah, Lina Cerullo, ești incorigibilă. De ce ai făcut lista aia? Nu vrei să fii exploatată? Vrei să-ți îmbunătățești situația ta și pe cea a acestor oameni? Ești sigură că tu și ei veți începe de aici, de la ce sunteți acum și apoi vă veți alătura unui marș victorios al proletariatului din toată lumea? Pe naiba! Marș ca să deveniți ce? Tot muncitori? Muncitori care trudes de dimineața până seara, dar la putere? Tâmpenii. Vorbe goale ca să alungi oboseala. Știi bine că e o condiție îngrozitoare, nu trebuie îmbunătățită, ci eliminată, o știi de când erai mică. Ce anume să îmbunătățești, cum să te îmbunătățești? Tu, de exemplu, ai devenit un om mai bun, ai devenit ca Nadia sau Isabella? Fratele tău a devenit ca Armando? Fiul tău e ca Marco? Nu, noi rămânem noi și ei — ei. Atunci de ce nu te resemnezi? Vina minții care nu se poate liniști, caută încontinuu un mod de a funcționa. Să desenezi pantofi. Să pui pe picioare o fabrică de pantofi. Să

rescrii articolele lui Nino, să-l persecuți până când face cum zici tu. Să folosești cum ai tu chef fasciculele de la Zürich, cu Enzo. Și acum să-i demonstrezi Nadiei că dacă ea face revoluție, tu faci una și mai și. Minte, ah, da, răul e acolo, și din cauza nemulțumirii minții corpul se îmbolnăvește. Sunt sătulă de mine, de tot. Sunt sătulă și de Gennaro: destinul lui, dacă îi merge bine, e să ajungă într-un loc ca ăsta și să se târască pentru cinci lire în plus în fața vreunui patron. Atunci? Atunci, Cerullo, asumă-ți responsabilitățile și fă ce ai avut întotdeauna în minte: să-l sperii pe Soccavo, să-l dezveți de viciul de a le-o trage muncitoarelor în camera de uscare. Arată-i și lui ce i-ai arătat studentului cu fața de lup. În vara aceea la Ischia. Băturile, casa din Forio, patul luxos în care am fost cu Nino. Bani proveneau din locul acesta, din această miasmă, din aceste zile petrecute în silă, de la această oboseală plătită cu câteva lire. Ce am tăiat aici? Țâșnește o pastă gălbuie, ce scârbă. Lumea se învârte, dar, măcar atât, dacă se prăbușește, se distruge.

În preajma pauzei de prânz s-a hotărât, i-a spus lui Enzo: mă duc. Dar nici măcar n-a apucat să-și scoată șorțul, căci secretara patronului a apărut la dezosare ca să-i spună: — Domnul Soccavo te vrea de urgență la el în birou.

Lila a crezut că vreun spion îi zisese deja lui Bruno ce se pune la cale. A lăsat munca, a luat din dulăpior foaia cu revendicările și a urcat. A ciocănit la ușa biroului și a intrat. În cameră nu era doar Bruno. Așezat pe fotoliu, cu țigara în gură, l-a găsit acolo pe Michele Solara.

44.

Știa dintotdeauna că Michele, mai devreme sau mai târziu, o să reapară în viața ei, dar să-l găsească în biroul lui Bruno a speriat-o la fel cum, în copilărie, o speriau spiritele din ungherele întunecoase ale casei. Ce caută aici, s-a gândit, trebuie să plec. Dar Solara, când a văzut-o, s-a ridicat în picioare, a deschis brațele, a părut într-adevăr emoționat. A zis în italiană: Lina, ce plăcere, ce mă bucur. Voia s-o îmbrățișeze și ar fi făcut-o dacă ea nu l-ar fi oprit cu un gest spontan de repulsie. Michele a

rămas câteva clipe cu brațele deschise, apoi, haotic, cu o mână și-a mângâiat un obraz, ceafa, iar cu cealaltă i-a arătat-o pe Lila lui Soccavo, spunând de data asta cu glas prefăcut: — Ia te uită, nu-mi vine să cred: tu chiar o țineai ascunsă pe doamna Carracci printre salamuri?

Lila i s-a adresat lui Bruno în mod sever:

- Mă întorc mai târziu.
- Stai jos, a zis el posomorât.
- Prefer să stau în picioare.
- Stai jos că obosești.

Ea a clătinat din cap, a rămas în picioare și Michele i-a zâmbit lui Soccavo complice:

— Așa e ea, resemnează-te, nu ascultă de nimeni niciodată.

Lilei i s-a părut că vocea lui Solara are mai multă forță decât în trecut, vorbea ca și cum în ultimii ani ar fi făcut exerciții de pronunție. Poate ca să-și păstreze energia, poate doar ca să-l enerveze, s-a răzgândit și a luat loc. Michele s-a așezat și el la loc pe fotoliu, dar întors cu totul spre ea, ca și când din momentul acela Bruno n-ar mai fi fost în cameră. A măsurat-o bine din priviri, cu simpatie, și a zis arătând mâhnit: ai mâinile distruse, ce păcat, când erai mică aveai niște mâini atât de frumoase. Apoi a început să pălăvrăgească despre magazinul din Piața Martirilor la modul

informativ, ca și cum Lila ar fi fost încă o angajată de-a lui și ar fi avut o întâlnire de lucru. A vorbit despre noile rafturi, despre noile becuri și despre cum a pus să fie zidită încă o dată ușa băii care dădea spre curte. Lila și-a amintit de ușa aceea și a spus încet, în dialect: — Nu-mi pasă de magazinul tău.

— Vrei să spui al nostru: l-am creat împreună.

— Împreună cu tine n-am creat niciodată nimic.

Michele a zâmbit din nou, clătinând din cap în semn de ușoară dezaprobare. Cine pune banii, a spus, face și desface exact ca cine muncește cu mâinile și cu mintea. Banii creează imaginile de ansamblu, situațiile, viața oamenilor. Tu nu știi pe câți oameni îi pot face fericiți sau distruge doar semnând un scèk. Și apoi a început din nou să pălăvrăgească liniștit, părea bucuros să-i povestească ultimele noutăți, așa cum se întâmplă între prieteni. A început cu Alfonso, care în Piața Martirilor își făcuse bine treaba și acum câștiga suficient ca să-și poată întemeia o familie. Dar nu voia să se căsătorească, prefera s-o țină pe biata Marisa în condiția de logodnică pe viață și el să continue să facă după propriul chef. El atunci, ca angajator, îl încurajase. O viață legitimă

face bine angajaților, se oferise să-i plătească petrecerea de nuntă, astfel că, în sfârșit, în iunie se vor căsători. Vezi, i-a spus, dacă tu ai fi continuat să lucrezi pentru mine, Alfonso e o nimica toată, ți-aș fi dat tot ce-mi cereai, ai fi fost o regină. Apoi, fără să-i lase timp să răspundă, a scuturat scrumul țigării într-o veche scrumieră de bronz și a anunțat-o că și el se căsătorește, tot în iunie, cu Gigliola, bineînțeles, marea iubire a vieții lui. Păcat că nu te pot invita, s-a plâns el, mi-ar fi plăcut, dar nu vreau să-l pun într-o situație stânjenitoare pe soțul tău. Și a început să povestească de Stefano, de Ada și de fetița lor, când vorbind frumos despre ei, când subliniind că mezelăriile nu mai mergeau ca altădată. Carracci, i-a explicat, cât timp au fost banii tatălui său s-a ținut la suprafață, însă comerțul este de-acum ca o mare agitată. De o vreme Stefano ia apă la bord, nu mai rezistă. Concurența — a spus — crescuse, se deschideau încontinuu magazine noi. Marcello însuși, de exemplu, își pusese în cap să mărească vechea prăvălie a lui don Carlo răposatul și s-o transforme într-unul din acele locuri unde se vindeau de toate, de la săpunuri la becuri, mortadelle și prăjituri. Și reușise, afacerea mergea excelent, o denumise Tutto per tutti⁵.

— Spui că tu și fratele tău ați reușit să-l ruinați și pe Stefano?

— Ce ruină, Lina, noi ne facem munca noastră și atât, dimpotrivă, când putem să-i ajutăm pe prieteni, îi ajutăm bucuroși. Ghici pe cine a pus Marcello să lucreze în noul magazin?

— Nu știu.

— Pe fratele tău.

— Pe Rino l-ați redus la statutul de a vânzător în magazinele voastre?

— Păi, tu l-ai părăsit și băiatul ăla îi duce în spate pe tatăl tău, pe mama ta, un fiu, pe Pinuccia, care e din nou însărcinată. Ce putea să facă? I-a cerut ajutor lui Marcello și Marcello l-a ajutat. Nu-ți face plăcere?

Lila a răspuns rece:

— Nu, nu-mi face plăcere, nu-mi place nimic din tot ce faceți. Michele a făcut o mutră nemulțumită și și-a amintit de prezența lui Bruno:

— O vezi, e cum îți spuneam, problema ei e că are un caracter urât.

Bruno a zâmbit stânjenit, voind să pară complice.

— E adevărat.

— Ți-a făcut rău și ție?

— Puțin.

— Știi că era încă o copilă când i-a pus cuțitul de cizmărie la gât fratelui meu, care era de două ori cât ea? Și nu în glumă, se vedea că era gata să-l folosească.

— Serious?

— Da. Asta are curaj, e hotărâtă.

Lila a strâns pumnii cu putere, detesta slăbiciunea pe care o resimțea în corp. Camera se vălurea, corpurile lucrurilor neînsuflețite și ale persoanelor vii se dilatau. L-a privit pe Michele care stingea mucul de țigară în scrumieră. Se întrebuintă ex trem, de parcă și el, în ciuda tonului liniștit, încerca să se elibereze de o mare suferință. Lila i-a fixat cu privirea degetele care nu încetau să storcescă mucul de țigară, unghiile îi deveniseră albe. Odată, s-a gândit, mi-a cerut să devin amanta lui. Dar nu asta își dorește cu adevărat. E ceva în plus, ceva ce nu are de-a face cu fututul, ceva ce nici el nu știe să explice. E obsedat, e ca o superstiție. O crede că am vreo putere și că puterea aceea îi este absolut necesară. Și-ar dori-o, dar nu reușește s-o aibă și suferă, este un lucru pe care nu mi-l poate lua cu forța. Da, poate că așa stau lucrurile. Dacă n-ar sta așa, m-ar fi stâlcit deja. Dar de ce tocmai eu? Ce a văzut în mine? Nu trebuie să rămân aici, sub ochii lui, nu trebuie să-l ascult, mă înspăimântă ce vede și ceea ce-și dorește. Lila i-a spus lui Soccavo: — Îți las ceva și plec.

S-a ridicat în picioare, gata să-i dea lista cu revendicări, un gest care i s-a părut tot mai lipsit de sens și totuși necesar. Voia să pună foaia pe masă, lângă scrumieră, și să iasă din încăperea. Dar vocea lui Michele a oprit-o. Acum era categoric afectuoasă, aproape mângâietoare, ca și cum ar fi înțeles că ea încerca să-i scape și voia să facă tot posibilul să o farmece și să o oprească. A continuat să-i vorbească lui Soccavo: — Vezi, chiar are un caracter urât. Eu vorbesc și ei nu-i pasă, scoate o foaie, zice că vrea să plece. Dar o ierți, pentru că acest caracter urât e compensat de foarte multe calități. Tu crezi că ai angajat o muncitoare? Nu e adevărat. Această doamnă e mult mai mult. Dacă îi îngădui, îți transformă rahatul în aur, e în stare să-ți reorganizeze toată șandramaua asta ducând-o la un nivel pe care nu ți l-ai imaginat niciodată. De ce? Pentru că are o minte pe care, în mod normal, nu doar că n-o are nicio femeie, dar n-o avem nici măcar noi, bărbații. Sunt cu ochii pe ea de când era aproape o fetiță și e chiar așa. Asta mi-a desenat pantofi pe care și în ziua de azi îi vând la Napoli și în alte părți și fac o grămadă de bani cu ei. Și mi-a reorganizat un magazin în Piața Martirilor cu o asemenea imaginație, că a devenit, datorită ei, un adevărat salon pentru domnii de pe strada Chiaia, din Posillipo, din Vomero. Și multe, foarte multe alte lucruri ar putea face. Dar e nebună, crede că poate face mereu cum are ea chef. Se duce, vine, repară, distruge. Tu crezi că am concediat-o? Nu, într-o

bună zi, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, n-a mai venit la muncă. Așa, dispărută. Și dacă o prinzi din nou, scapă iarăși, e ca un țipar. În asta constă problema ei: deși e atât de inteligentă, nu înțelege ce poate face și ce nu. Asta pentru că n-a găsit încă bărbatul adevărat. Bărbatul adevărat care s-o țină-n frâu. Nu știe să gătească? Învață. Ține casa murdară? Face curățenie. Un bărbat adevărat poate s-o facă pe o femeie să fie capabilă de orice. Așa, de dragul conversației, cu puțin timp în urmă am cunoscut o tipă care nu știa să fluiera. Ei bine, am stat împreună numai două ore — ore de foc — și apoi i-am spus: acu' fluieră. Ea — n-o să crezi — a fluierat. Dacă știi s-o educi pe femeie, bine. Dacă nu știi s-o educi, las-o baltă, că-ți faci rău.

A rostit acele ultime cuvinte pe un ton foarte serios, ca și cum ar fi sintetizat o poruncă de care nu poți face abstracție. Dar în timp ce vorbea, și-a dat seama probabil că el nu fusese și încă nu era în stare să-și respecte propria lege. Atunci și-a schimbat ex presia feței și tonul, a simțit nevoia urgentă de a o umili. S-a întors spre Lila cu o izbucnire de mânie și a subliniat, într-un crescendo de vulgarități dialectale: — Cu asta însă e greu, nu scapi așa de ușor de ea. Și totuși, o vezi cum e, are ochi mici, țâțe mici, curul mic, arată ca o coadă de mătură. Ce poți să faci cu una ca asta, nici măcar nu ți se scoală. E de-ajuns însă o clipă, o singură clipă: te uiți la ea și vrei s-o fuți.

În acel moment, Lila a simțit o izbitură foarte puternică în cap, ca și cum inima, în loc să-i bată în gât, i-ar fi explodat în craniu. L-a insultat, urlând cuvinte la fel de vulgare ca acelea pe care el tocmai le pronunțase, a apucat de pe birou scrumiera de bronz răsturnând în jur mucurile de țigară și scrumul, a încercat să-l lovească. Dar gestul, în ciuda furiei, a fost lent, fără putere. Până și vocea lui Bruno — Lina, te rog, ce faci — a trecut prin ea lipsită de voință. De

aceea, poate, Solara a blocat-o cu ușurință și i-a luat scrumiera, spunându-i furios:

— Tu crezi că depinzi de domnul Soccavo? Tu crezi că aici sunt un nimeni? Te înșeli. De ceva vreme numele domnului Soccavo se găsește în registrul roșu al mamei mele, care e un document mult mai important decât cartea roșie a lui Mao. Așa că nu depinzi de el, depinzi de mine, depinzi numai de mine. Și eu, până acum, nu te- am îngrădit, voiam să văd unde pula mea voiiați să ajungeți, tu și dobitocul ăla cu care te fuți. Dar de acum să ții minte că sunt cu ochii pe tine și dacă am nevoie de tine, trebuie să vii fuguța, e clar?

Abia atunci Bruno a sărit în picioare foarte nervos și a ex clamat:

— Las-o, Michè, acum ex agerezi!

Solara i-a dat încet drumul Lilei la mână, apoi a bombănit adresându-i-se lui Soccavo, din nou în italiană: — Ai dreptate, scuze. Doamna Carracci însă are această capacitate: într-un fel sau altul te face mereu să ex agerezi.

Lina și-a reprimat furia, și-a frecat cu grijă încheietura și a îndepărtat cu vârful degetelor un pic de scrum care căzuse pe ea. Apoi a despăturit foaia cu revendicările, a așezat-o în fața lui Bruno și, în drum spre ușă, s-a răsucit spre Solara și a spus: — Știu să fluier de când aveam cinci ani.

45.

Când s-a întors jos, foarte palidă, Edo a întrebat-o cum merseseră lucrurile, dar Lila nu i-a răspuns. L-a împins într-o parte și s-a dus să se închidă în baie. Se temea să nu fie imediat convocată din nou de Bruno, se temea să nu fie obligată la o confruntare în prezența lui Michele, se temea de fragilitatea ciudată a corpului său, nu se putea obișnui cu ea. De la fereastră a privit curtea și a respirat ușurată când l-a văzut pe Michele, înalt, cu mersul nervos, fruntea cheală, fața frumoasă bărbierită cu grijă, o jachetă de piele neagră și pantaloni închiși la culoare, ajungând la mașina lui și apoi plecând.

Atunci s-a întors la dezosare și Edo a întrebat-o din nou:

— Deci?

— A mers bine. De aici încolo însă vă descurcați voi.

— În ce sens?

N-a apucat să-i răspundă, pentru că a apărut găfâind secretara lui Bruno. Patronul voia imediat să se ducă la el. S-a dus ca sfânta aceea care, deși capul i se sprijinea încă pe gât, îl duce și în mână ca și cum deja i-ar fi fost tăiat. Bruno, cum a văzut-o în fața lui, aproape a urlat: — Nu vreți ca dimineața să vă servesc și cafeaua la pat? Ce mai e și reforma asta, Lina? Dar îți dai seama? Stai jos și ex plică-mi. Nu-mi vine să cred.

Lila i-a ex plicat cerere după cerere pe tonul folosit cu Gennaro când copilul nu voia să priceapă. A subliniat că era mai bine să ia în serios

hârtia aia și să abordeze diversele puncte cu spirit constructiv, fiindcă dacă el se comporta în mod irațional, în curând o să-i pice pe cap inspectia muncii. L-a întrebat apoi în ce fel de necazuri se vârâse de ajunsese pe mâinile unor oameni periculoși ca familia Solara. În acel punct, Bruno și-a pierdut complet calmul. Coloritul lui roșu a devenit violet, ochii i s-au injectat de sânge, a urlat că o va distruge, că ar fi fost de ajuns să dea câteva lire pe lângă salariu celor patru cretini pe care-i asmuțise împotriva lui ca s-o rezolve definitiv. A urlat că erau ani de zile de când tatăl lui se ducea cu plocoane la inspectia muncii, doar nu-și închipuia că o să se teamă de vreo inspectie. A zberlat că frații Solara or s-o facă să-i treacă dorința de a fi sindicalistă și a spus cu voce gătuită: afară, afară imediat, afară.

Lila s-a dus la ușă. Abia din prag i-a spus:

— E ultima dată când mă vezi: din acest moment nu mai muncesc aici.

La acele cuvinte Soccavo și-a revenit brusc. A avut o grimasă alarmată, îi promisese probabil lui Michele că n-o concedia. I-a spus: — Acum te superi? Acum ești capricioasă? Ce zici, vino-ncoace, să discutăm, decid eu dacă trebuie să te concediez sau nu. Proasto, am spus vino-ncoace.

Ea, pentru o fracțiune de secundă, și-a amintit din nou de Ischia, de diminețile în care așteptam să vină Nino și prietenul lui bogat care avea casă la Forio, băiatul foarte amabil și întotdeauna răbdător. A ieșit și a închis ușa în urma ei. Imediat a fost cuprinsă de un tremurat foarte puternic, sudoarea i-a acoperit corpul. Nu s-a dus la dezosare, nu i-a salutat pe Edo și pe Teresa, a trecut prin fața lui Filippo care a privit-o uluit, a strigat la ea: Cerù, unde te duci, întoarce-te. Ea a parcurs strada nepavată în fugă, a luat primul autobuz spre Marina și a ajuns la mare. A hoinărit mult. Era un vânt rece. A urcat în cartierul Vomero cu funicularul, s-a plimbat prin Piața Vanvitelli, pe strada Scarlatti, pe strada Cimarosa, a luat din nou funicularul și a coborât. Târziu și-a dat seama că uitase de Gennaro. S-a întors acasă la ora nouă și i-a rugat pe Enzo și pe Pasquale, care-i puneau întrebări neliniștite ca să înțeleagă ce i se întâmplase, să vină să mă caute în cartier.

Și acum iată-ne aici, în plină noapte, în această cameră complet goală din San Giovanni a Teduccio. Gennaro doarme, Lila vorbește încontinuu cu voce joasă, Enzo și Pasquale așteaptă în bucătărie. Eu mă simt precum cavalerul dintr-un roman medieval care, în armura lui strălucitoare, după ce a făcut mii de lucruri uluitoare prin lume, dă peste un cioban zdrențaros, mort de foame, care fără să se miște de pe pășune stăpânește și conduce cu mâinile goale niște bestii oribile cu un curaj ex

traordinar.

46.

Am fost o ascultătoare calmă, am lăsat-o să vorbească. Unele momente ale povestirii, mai ales când ex presia de pe fața Lilei și evoluția frazelor sufereau o neașteptată și dureroasă schimonosire, m-au tulburat mult. Am perceput un puternic sentiment de vinovăție, m-am gândit: asta e viața de care puteam avea parte și, dacă nu s-a întâmplat, e și meritul ei. Uneori am fost pe punctul de a o îmbrățișa, mai des mi-a venit să-i pun întrebări, să comentez. În general, însă, m-am abținut, am întrerupt-o de cel mult două sau trei ori.

Cu siguranță, de ex empu, m-am băgat când ea a vorbit despre Galiani și copiii ei. Voiam să-mi ex plice mai bine ce spusese profesoara mea, ce cuvinte folosise mai ex act, dacă apăruse vreodată numele meu în discuțiile cu Nadia și Armando. Dar am înțeles la timp meschinăria cerințelor mele și m-am abținut: deși o parte din mine considera că e o curiozitate legitimă, era vorba, totuși, despre cunoștințe de-ale mele la care țineam. M-am limitat să spun doar atât: — Înainte să plec definitiv la Florența, va trebui să trec pe la Galiani s-o salut. Eventual vii cu mine, ai chef?

Și am adăugat:

— Relațiile s-au răcit puțin după Ischia, ea m-a învinovățit pe mine că Nino a părăsit-o pe Nadia.

Pentru că Lila a privit prin mine, am mai spus:

— Membrii familiei Galiani sunt niște persoane de treabă, un pic încrezute. Iar povestea cu suflul trebuie verificată.

De data asta ea a reacționat:

— Suflul ex istă.

— Bine, am răspuns, dar și Armando a spus că e nevoie de un cardiolog.

A replicat:

— El, oricum, l-a auzit.

Dar la întâmplările despre sex mi-a venit să reacționez. Când a povestit

despre camera de uscare, am fost pe punctul de a-i spune: la Torino, a sărit pe mine un intelectual bătrân; și la Milano un pictor venezuelean, pe care-l cunoșteam doar de câteva ore, a venit în camera mea ca să se strecoare în patul meu de parcă ar fi fost o favoare pe care i-o datoram. Totuși, și atunci m-am abținut. Ce sens avea să vorbesc despre problemele mele în momentul acela? Și, în fond, ce i-aș fi povestit eu semăna, într-adevăr, cu ce povestea ea?

Această ultimă îndoială mi s-a lămurit cu claritate atunci când, de la enunțarea faptelor — numai despre fapte foarte brutale vorbiserăm cu ani în urmă, când îmi povestise despre noaptea nunții ei —, Lila a început să-mi vorbească, în general, despre sex ualitatea ei. Abordarea aceluși subiect era ceva cu totul nou. Trivialitatea mediului din care proveneam îți folosea să ataci sau să te aperi, dar, tocmai pentru că era o limbă a violenței, nu facilita deloc confidențele intime, ba dimpotrivă, le îngreuna. Așa că m-am simțit stânjenită, m-am uitat fix la podea când a spus, cu vocabularul ei crud de cartier, că să se fută nu-i oferise niciodată plăcerea la care se așteptase când era mică, dimpotrivă, că nu simțise mai nimic niciodată. Că după Stefano, după Nino, chiar o enerva s-o facă, oricum nu-l putuse accepta în ea nici măcar pe un bărbat de treabă ca Enzo. Mai mult, a adăugat, cu un vocabular și mai brutal, că făcuse ba obligată, ba din curiozitate, ba din pasiune tot ce putea să vrea un bărbat de la o femeie. Dar că și atunci când își dorise să conceapă un copil cu Nino și rămăsese însărcinată, plăcerea despre care se spune că trebuie să însoțească acea mare iubire nu ex istase.

În fața unui adevăr atât de limpede am înțeles că nu puteam să mai tac, că trebuia s-o fac să mă simtă aproape, că trebuia să reacționez la confidențele ei cu o confidență egală. Dar la gândul că trebuia să vorbesc despre mine — dialectul mă dezgusta și, chiar dacă treceam drept o autoare care scrie pagini îndrăznețe, italiana pe care o dobândisem mi se părea prea sofisticată pentru subiectul neplăcut al ex periențelor sex uale — disconfortul a crescut. Am uitat că mărturisirea ei era una dificilă, că fiecare cuvânt, chiar și vulgar, era fix at în spatele epuizării de pe fața ei, în spatele tremurului mâinilor și i-am retezat-o scurt.

— Pentru mine nu e așa, am spus.

N-am mințit și totuși nu spusese nici adevărul. Adevărul era mai complicat și, ca să-i dau formă, aș fi avut nevoie de cuvinte verificate. Ar fi trebuit să-i spun că pe vremea lui Antonio era o mare plăcere să mă frec de el, să mă las atinsă și că îmi doream încă acea senzație. Ar fi trebuit să recunosc că și eu mă simțisem dezamăgită când fusesem

penetrată, fusese o experiență stricată de sentimentul de vinovăție, de disconfortul condițiilor actului sexual, de teama de a fi prinși, de graba cu care s-a desfășurat, de groaza de a rămâne însărcinată. Dar ar fi trebuit să adaug că Franco — puținele lucruri pe care le știam despre sex aveau în mare parte legătură cu el —, înainte să intre în mine și după, mă lăsa să mă frec de piciorul lui, de pânțele lui, iar asta îmi plăcea și uneori făcea frumoasă și penetrarea. Prin urmare — ar fi trebuit să-i spun în concluzie —, acum așteptam nunta, Pietro era un bărbat foarte drăguț, speram ca în liniștea și în legitimitatea patului conjugal să fi avut timpul și confortul de a descoperi plăcerea copulației. Iată, dacă m-aș fi ex primat în felul acela, aș fi fost sinceră. Dar noi, la douăzeci și cinci de ani, nu aveam tradiția unor confidențe atât de articulate. Ex istaseră doar scurte referiri vagi în timpul logodnei ei cu Stefano și a mea cu Antonio, dar nu fuseseră decât niște fraze întortocheate, niște aluzii. Cât despre Donato Sarratore și despre Franco, nu vorbisem niciodată nici de primul, nici de al doilea. Așa că am rămas la acele câteva cuvinte — pentru mine nu e așa —, care probabil pentru ea au sunat ca și cum i-aș fi zis: poate că nu ești normală. Și, într-adevăr, m-a privit perplexă, a spus voind parcă să se apere: — În carte ai scris altceva.

O citise deci. Am murmurat în defensivă:

— Deja nu mai știi nici eu ce conține.

— Conține chestii obscene, a spus, chestii pe care bărbații nu vor să le audă și pe care femeile le știu, dar le e teamă să le spună. Acum însă ce faci, te ascunzi?

A folosit aproximativ acele cuvinte, cu siguranță a zis obscene. Și ea, așadar, îmi cita paginile scabroase și o făcea ca Gigliola, care folosea cuvântul obscenitate. Am așteptat să facă o evaluare de ansamblu a cărții, dar nu s-a întâmplat. S-a folosit de ea doar ca de o punte pe care a revenit ca să accentueze ceea ce a numit de mai multe ori, cu insistență, disconfortul fututului. Așa apare în romanul tău, a ex clamat, și dacă l-ai povestit, îl cunoști, e inutil să spui: pentru mine nu e așa. Și eu am bolborosit da, poate că e adevărat, dar nu știu. Și în timp ce ea cu nerușinare chinuită începea din nou să-mi mărturisească chestii personale — multă ex citare, satisfacție puțină, senzație de dezgust —, mi-au revenit în minte Nino și întrebările la care mă tot gândisem. Noaptea aceea lungă plină de povești era un moment bun să-i spun că-l revăzusem? Trebuia s-o anunț că pentru Gennaro nu se putea baza pe Nino, că el avea un alt copil, că își lăsa copiii în urmă cu nepăsare? Trebuia să profit de momentul acela, de mărturisirile ei, ca să-i spun că la

Milano el îmi spusese ceva neplăcut despre ea, Lila e primitivă și în sex? Trebuia să ajung să-i spun că în confidențele ei agitate, dar și în modul ei de a citi paginile obscene din cartea mea, acum, în timp ce vorbea, mi se părea că găsesc confirmarea faptului că Nino, în fond, avea dreptate? Ce voise să spună, de fapt, fiul lui Sarratore dacă nu ceea ce ea însăși recunoștea? Își dăduse seama că pentru Lila să se lase penetrată era doar o datorie, că nu reușea să se bucure de raportul sexual? El, mi-am zis, e ex pert. A cunoscut multe femei, știe ce e o bună conduită sexuală feminină și, în consecință, știe să recunoască una rea. A fi primitivă și în sex înseamnă, evident, a nu reuși să simți plăcere sub atingerile bărbatului, înseamnă a te contorsiona de dorință frecându-te ca să obții plăcerea. Înseamnă a-i apuca mâinile, a le duce spre sex ul tău, cum am făcut eu uneori cu Franco nebăgându-i în seamă enervarea, și, de asemenea, dezinteresul cuiva care a ajuns deja la orgasm și acum ar vrea să ațipească. A crescut disconfortul, m-am gândit: am scris asta în romanul meu, asta au recunoscut Gigliola și Lila, asta probabil a recunoscut Nino și despre asta, așadar, voia să vorbească? Le-am respins pe toate cu putere, am murmurat cam la nimereală: — Regret.

— Ce?

— Că ai rămas însărcinată fără să simți plăcere.

Ea a răspuns cu o neașteptată tresărire de sarcasm:

— Îți dai seama mie.

Ultima dată am întrerupt-o când deja se arătau zorile, tocmai terminase de povestit confruntarea cu Michele. I-am spus: gata, liniștește-te, ia-ți temperatura. S-a dovedit că avea treizeci și opt și jumătate. Am îmbrățișat-o strâns, i-am șoptit: acum o să mă ocup eu de tine și, până când o să-ți revii, o să stăm tot timpul împreună și, dacă va trebui să merg la Florența, tu și copilul veți veni cu mine. A refuzat cu fermitate și mi-a făcut ultima confesiune din noaptea aceea. A spus că greșise că-l urmase pe Enzo la San Giovanni a Teduccio. Voia să se întoarcă în cartier.

— În cartier?

— Da.

— Ești nebună.

— Imediat cum mă simt mai bine, asta fac.

Am certat-o, i-am zis că era un gând indus de febră, că ar fi istovit-o cartierul, că era o prostie să pună din nou piciorul în locul acela.

— Eu abia aștept să plec de acolo, am ex clamat.

— Tu ești puternică, mi-a răspuns uimindu-mă, eu n-am fost niciodată.

Tu cu cât te simți mai adevărată, mai bine în pielea ta, cu atât te îndepărtezi mai tare. Eu, dacă doar trec prin tunelul de pe șosea, mă sperii. Îți amintești momentul în care am încercat să ajungem la mare, dar a început să plouă? Care din noi două voia să meargă înainte și care, în schimb, a renunțat, eu sau tu?

— Nu-mi amintesc. Și, oricum, în cartier nu te întorci.

Am încercat inutil să o fac să se răzgândească, am discutat mult.

— Du-te, a zis în cele din urmă, vorbește cu ăia doi, așteaptă de ore în șir. Nu au închis ochii și trebuie să se ducă la muncă.

— Ce să le spun?

— Ce vrei.

Am învelit-o bine, l-am acoperit și pe Gennaro, care se agitase în somn toată noaptea. Mi-am dat seama că Lila ațipea deja. Am murmurat: — Mă întorc repede. A spus:

— Ține minte ce ai promis.

— Ce?

— Ai uitat deja? Dacă mi se întâmplă ceva, trebuie să-l iei pe Gennaro.

— N-o să îți se întâmple nimic.

În timp ce ieșeam din cameră, Lila a tresărit în starea ei de veghe și a murmurat:

— Stai cu mine și privește-mă până când adorm. Veghează-mă mereu, chiar și când o să pleci din Napoli. Așa o să știu că mă vezi și o să stau liniștită.

47.

În perioada care a trecut din noaptea aceea până în ziua nunții mele — m-am căsătorit pe 17 mai 1969 la Florența și, după un voiaj de nuntă de numai trei zile la Veneția, mi-am început cu entuziasm viața de soție —, am încercat să fac tot ce puteam pentru Lila. La început, de fapt, m-am gândit pur și simplu s-o ajut până îi trece răceala. Eram ocupată cu casa din Florența, aveam destule angajamente pentru carte — telefonul suna încontinuu și mama bombănea, dăduse telefonul la jumătate din cartier,

dar nimeni n-o căuta. Să ții chestia asta în casă, spunea, e mai mult o sâcâială decât altceva. Apelurile erau aproape mereu pentru mine — scriam notițe pentru ipotetice noi romane, încercam să umplu până la refuz lacunele culturii mele literare și politice. Dar starea de slăbiciune generală în care ajunsese prietena mea m-a făcut în curând să-mi neglijez treburile și să mă ocup din ce în ce mai mult de ea. Mama și-a dat seama imediat că reînnodasem legătura: a considerat chestia asta dezonorantă, s-a făcut foc și pară, ne-a acoperit de jigniri pe amândouă. Credea că-mi poate spune în continuare ce trebuia să fac și ce nu, șchiopăta în urma mea criticându-mă. Uneori părea decisă să se furișeze chiar în trupul meu doar ca să nu mă lase să fiu stăpână pe mine. Ce mai ai de împărțit cu aia, mă bătea la cap, gândește-te la ce ești tu și la ce este ea, nu ți-a ajuns cartea scârboasă pe care ai scris-o, vrei să continui prietenia cu o curvă? Dar eu m-am comportat de parcă eram surdă. Am văzut-o pe Lila în fiecare zi și m-am dedicat reorganizării vieții ei încă din momentul în care am lăsat-o adormită în cameră și am dat cu ochii de cei doi bărbați care așteptaseră toată noaptea în bucătărie.

Le-am spus lui Enzo și Pasquale că Lila se simțea rău, nu mai putea să muncească la fabrica Soccavo și își dăduse demisia. Cu Enzo n-a trebuit să irosesc cuvinte. Înțelesese de mult că ea nu mai putea continua cu fabrica, că se pusese într-o situație dificilă, că ceva înăuntrul ei se prăbușea. Pasquale, în schimb, conducând spre cartier pe străzile încă fără trafic ale dimineții, a opus rezistență. Să nu exagerăm, a spus, e adevărat că Lila n-are o viață ușoară, dar asta se întâmplă cu toți exploatații lumii. Apoi, într-o manieră care-i era proprie încă de mic, a început să-mi vorbească despre țărani din sud, despre muncitorii din nord, despre populațiile din America Latină, din nord-estul Braziliei, din Africa, despre afro-americieni, despre vietnamezi, despre imperialismul Statelor Unite. Curând l-am oprit, am spus: Pasquale, dacă Lina continuă așa, moare. Nu s-a lăsat, a obiectat mai departe nu pentru că nu ținea la Lila, ci pentru că lupta împotriva fabricii Soccavo i se părea importantă, considera fundamental rolul prietenei noastre și, în sinea lui, era convins că toate poveștile alea din cauza unei mici răceli nu proveneau neapărat de la ea, ci de la mine, o intelectuală mic-burgheză mai preocupată de nițică febră decât de consecințele politice nasoale ale unei înfrângerii proletare. Pentru că nu avea tupeul să-mi spună aceste lucruri în mod explicit, ci doar cu jumătăți de frază, i le-am rezumat eu cu claritate domoală, ca să-i arăt că înțelesesem. Chestia asta l-a enervat și mai mult și, lăsându-mă la poartă, mi-a zis: acum trebuie să mă duc să

muncesc, Lenù, dar o să mai vorbim despre asta. Imediat cum m-am întors în casa din San Giovanni a Teduccio, l-am tras deoparte pe Enzo și i-am zis: ține-l pe Pasquale departe de Lina dacă ți-e dragă, nu trebuie să mai audă vorbindu-se despre fabrică.

În perioada aceea purtam după mine tot timpul în geantă o carte și un carnetel pentru notițe: citeam în autobuz sau când Lila era ațipită. Uneori, o surprindeam că mă fixa cu privirea, poate că trăgea cu ochiul ca să vadă ce citeam, dar nu m-a întrebat niciodată nici măcar titlul cărții, iar când am încercat să-i citesc câteva pagini — din scenele hanului din Upton, îmi amintesc —, a închis ochii ca și cum aș fi plictisit-o. Febra i-a trecut după câteva zile, dar tusea nu, așa că am obligat-o să mai stea în pat. M-am ocupat eu de casă, am gătit, m-am dedicat lui Gennaro. Poate fiindcă era deja măricel, un pic agresiv, capricios, l-am găsit lipsit de seducția dezarmantă pe care o răspândea Mirko, celălalt fiu al lui Nino. Uneori însă trecea de la jocuri violente la tristeți neașteptate, adormea pe podea, iar asta m-a înduioșat, l-am îndrăgit, lucru care, atunci când a înțeles-o, l-a determinat să stea mereu lipit de mine, împiedicându-mă să fac treabă sau să citesc.

Între timp am încercat să înțeleg mai bine situația Lilei. Avea bani? Nu. l-am împrumutat și i-a acceptat după ce a jurat de o mie de ori că mi-i va da înapoi. Cât îi datora Bruno? Salariul pe două luni. Și indemnizația de vechime? Nu știa. Enzo ce muncea, cât câștiga? Hm! Și cursul acela de la Zürich ce oportunități concrete oferea? Păi. Tușea încontinuu, o durea pieptul, transpira, ceva parcă o strângea de gât, inima i-o lua razna pe neașteptate. Mi-am notat detaliat toate simptomele și am încercat s-o conving că era necesar un nou control medical, mult mai serios decât cel făcut de Armando. Nu mi-a zis da, însă nici nu s-a opus. Într-o seară când Enzo nu se întorsese încă, și-a făcut apariția Pasquale. A spus, politicos, că el, colegii din comitet și câțiva muncitori de la fabrica Soccavo voiau să știe cum se simțea Lila. Am subliniat că nu se simțea bine, că avea nevoie de odihnă, dar el a cerut oricum s-o vadă, doar ca s-o salute. L-am lăsat în bucătărie, m-am dus la Lila, am sfătuit-o să nu se întâlnească cu el. A făcut o grimasă care însemna: fac cum vrei tu. M-a emoționat faptul că mi se abandona — ea care dintotdeauna comandase, făcuse și desfăcuse — fără să comenteze.

În aceeași seară l-am sunat din casa părinților mei pe Pietro și am vorbit mult, spunându-i de-a fir a păr toate necazurile Lilei și cât țineam s-o ajut. A stat să mă asculte cu răbdare. La un moment dat, chiar mi-a arătat că poate fi de ajutor. Și-a amintit de un tânăr specialist în greacă din Pisa care era obsedat cu calculatoarele și își închipuia că vor revoluționa filologia. M-a înduioșat faptul că, deși era mereu cu mintea la munca lui, în acele împrejurări, de dragul meu, făcea eforturi să fie util.

— Dă de urma lui, l-am rugat, vorbește-i despre Enzo, nu se știe niciodată, ar putea apărea ceva de lucru în perspectivă.

A promis că o va face și a adăugat că, din ce-și amintea, Mariarosa avusese o scurtă relație cu un avocat napolitan: poate că ar fi putut să dea de urma lui și să-l întrebe dacă ar avea cum să mă ajute.

— Cu ce anume?

— Să recupereze banii prietenei tale. M-am entuziasmat.

— Sun-o pe Mariarosa.

— Bine.

Am insistat:

— Te rog nu doar să promiți, ci chiar s-o suni. A tăcut pentru o clipă, apoi a spus:

— În momentul ăsta ai avut tonul mamei mele.

— În ce sens?

— Semănai cu ea când ceva îi stă la inimă.

— Sunt chiar foarte diferită, din păcate. A tăcut din nou.

— Foarte bine că ești diferită. Oricum, pe ea în chestiile astea n-o poate egala nimeni. Povestește-i de fata asta și ai să vezi că o să te ajute.

Am sunat-o pe Adele. Am făcut-o cu o oarecare stânjenală, pe care însă mi-am învins-o amintindu-mi de toate momentele în care o văzusem în acțiune fie pentru cartea mea, fie pentru găsirea casei de la Florența. Era o femeie căreia îi plăcea să fie ocupată. Dacă avea nevoie de ceva, ridica receptorul și, pas cu pas, ajungea la țintă. Știa cum să ceară astfel încât să fie imposibil să o refuzi. Și, cu dezinvoltură, trecea peste granițe ideologice, nu respecta ierarhii, găsea femei de serviciu, mici funcționari, industriași, intelectuali, miniștri și tuturor li se adresa cu detașare cordială, ca și cum favoarea pe care o cerea, în realitate, le-ar fi făcut-o ea deja lor. Și lui Adele, cu miile de scuze stânjenite pentru deranjul

pricinuit, i-am povestit amănunțit despre prietena mea și ea a devenit curioasă, chiar interesată, ba chiar s-a indignat. În cele din urmă mi-a zis:

— Lasă-mă să mă gândesc.

— Desigur.

— Între timp, pot să-ți dau un sfat?

— Desigur.

— Nu fi timidă. Ești scriitoare, folosește-ți rolul, ex perimentează- l, fă- l să conteze. Acestea sunt vremuri decisive, sare totul în aer. Participă, fii prezentă. Și începe cu adunătura asta de oameni de prin părțile tale, pune-i la zid.

— Cum?

— Scriind. Sperie- l de moarte pe Soccavo și pe cei ca el. Promiți că o vei face?

— Încerc.

Mi-a dat numele unui redactor de la ziarul Unită.

49.

După ce am vorbit la telefon cu Pietro, dar mai ales cu soacra mea, am dat frâu liber unui sentiment până atunci ținut sub control, de-a dreptul reprimat, dar care acum era viu și gata să câștige teren. Avea de-a face cu schimbarea statutului meu. Probabil că familia Airota, în special Guido, dar și Adele însăși, mă considerau o fată

care, deși foarte plină de bunăvoință, era foarte departe de persoana pe care și-o doreau pentru fiul lor. Era la fel de probabil ca originea mea, cadența mea dialectală și lipsa de eleganță în toate cele să pună la grea încercare orizontul lor larg de vederi. Cu o oarecare ex agerare, aș fi putut presupune că și publicarea cărții mele era parte dintr-un plan de urgență care avea scopul de a mă face prezentabilă în lumea lor. Rămânea însă, incontestabil, faptul că ei mă acceptaseră, că urma să mă căsătoresc cu Pietro cu consimțământul lor, că eram pe punctul de a intra într-o familie protectoare, un fel de castel bine fortificat de unde

puteam ieși fără teamă sau unde m-aș fi putut retrage dacă m-aș fi simțit în pericol. Era urgent, deci, să mă obișnuiesc cu faptul că făceam parte din acea nouă familie, dar, mai ales, trebuia să fiu conștientă de asta. Nu mai eram o fetiță cu chibrituri aproape mai tot timpul să-l folosească pe ultimul, îmi procurasem o rezervă îmbelșugată. Așa că — am înțeles brusc — puteam face pentru Lila mult mai mult decât făcusem până atunci.

I-am cerut prietenei mele documentația pe care o strânsese împotriva lui Soccavo și ea mi-a încredințat-o pasiv, fără măcar să întrebe cum urma s-o folosesc. Am început să citesc cu o tot mai mare implicare. Câte lucruri îngrozitoare reușise să spună cu precizie și eficacitate. Câte experiențe inadmisibile puteai descifra în spatele descrierii fabricuței. Am răsucit paginile în mâini mult timp, apoi, dintr-odată, aproape fără să mă gândesc, am căutat în cartea de telefon și am sunat la fabrica Soccavo. I-am impus vocii mele tonul potrivit, am spus cu orgoliul potrivit: alo, sunt Elena Greco, am cerut cu Bruno. El a fost amabil — ce plăcere să te aud —, eu rece. A spus: câte lucruri frumoase ai făcut, Elena, am văzut o poză de-a ta în Roma, bravo, ce vremuri frumoase la Ischia. I-am răspuns că și mie îmi făcea plăcere să-l aud, dar că Ischia era foarte departe, că toți ne schimbaserăm în bine și în rău, că despre el, de exemplu, auzisem zvonuri urâte care îmi doream să nu fie adevărate. A prins aluzia și s-a revoltat imediat. A vorbit foarte rău de Lila, despre nerecunoștința ei, despre necazurile pe care i le provocase. Eu am schimbat tonul, i-am răspuns că o credeam mai mult pe Lila decât pe el. la hârtie și stilou, i-am spus, notează-ți numărul meu, bine? Acum dă dispoziție să i se plătească până la ultima liră ce îi datorezi și anunță-mă când pot trece să retrag banii: n-aș vrea să apară și poza ta în ziare.

Am închis înainte să obiecteze și m-am simțit mândră de mine. Nu arătasem nici cea mai mică emoție, fusesem tăioasă, câteva fraze în italiană, mai întâi amabile, apoi distante. Am sperat ca Pietro să aibă dreptate: chiar dobândeam tonul lui Adele, învățam, fără să-mi dau seama, modul ei de a se purta în lume? M-am decis să aflu dacă eram în stare de asta, dorindu-mi să dau curs amenințării cu care închisesem telefonul. Agitată cum nu fusesem când îl sunasem pe Bruno — era tot băiatul enervant care încercase să mă sărute pe plaja de la Citara — am format numărul redacției ziarului Unità. În timp ce telefonul suna, am sperat să nu se audă pe fundal vocea mamei mele care țipa la Elisa ceva în dialect. Mă numesc Elena Greco, i-am spus centralistei, și nici n-am avut timp să- i explic ce voiam că doamna a ex clamat: Elena Greco

scriitoarea? Îmi citise cartea, mi-a făcut multe complimente. Am mulțumit, m-am simțit veselă, puternică, i-am explicat fără să fie nevoie că aveam în minte un articol despre o fabricuță de la periferie, am rostit numele redactorului recomandat de Adele. Centralista m-a complimentat din nou, apoi a căpătat un ton profesional. Rămâneți pe fir, mi-a zis. După un minut, o voce masculină foarte răgușită m-a întrebat pe un ton arogant de când erau dispuși pasionații de literatură să-și pângărească stilul cu sistemul de remunerare în raport cu rezultatele obținute, programul de muncă și orele suplimentare, treabă foarte plicticoasă de care se țineau departe în special tinerele romaniere de succes.

— Despre ce e vorba? m-a întrebat. Muncitori în construcții, docheri, mineri?

— E o fabricuță de salamuri, am murmurat, nu cine știe ce. Bărbatul a continuat să facă mișto de mine:

— Nu trebuie să vă scuzați, e foarte bine. Dacă Elena Greco, căreia acest ziar i-a dedicat doar o jumătate de pagină de laude ex agerate, decide să scrie despre cârnați, putem oare noi, bieții redactori, spune că nu ne interesează? Treizeci de rânduri vă convin? Sunt puține? Să facem mai multe, șaiszeci. Când ați terminat, ce faceți, mi-l aduceți personal sau mi-l dictați?

Am început imediat să scriu articolul. Trebuia să storc din paginile Lilei cele șaiszeci de rânduri ale mele și, de dragul ei, voiam să fac o treabă bună. Dar nu aveam niciun fel de experiență a sintezelor jurnalistice, în afară de momentul când, la cincisprezece ani, cu rezultate foarte proaste, încercasem să scriu despre conflictul cu profesorul de religie pentru revista lui Nino. Nu știu, poate că amintirea aceea a fost cea care a complicat lucrurile. Sau poate că a fost sarcasmul redactorului care îmi rămăsese în urechi, mai ales că, la finalul convorbirii, mă rugase să o salut din partea lui pe soacra mea. Cert e că mi-a luat mult timp, am scris și rescris cu încăpățănare. Dar când mi s-a părut că terminasem, nu m-am simțit mulțumită și nu l-am dus la ziar. Trebuie să vorbesc mai întâi cu Lila, mi-am spus, e un lucru care trebuie hotărât împreună cu ea, îl voi preda mâine.

A doua zi m-am dus la Lila, mi s-a părut că se simțea foarte rău. A bombănit că atunci când nu eram eu, unele prezențe profitau și ieșeau din lucruri ca să-i tulbure pe ea și pe Gennaro. Apoi și-a dat seama că mă alarmam și a luat un aer distrat, a murmurat că erau prostii, voia doar să stau cu ea mai mult timp. Am vorbit mult, am liniștit-o, dar nu i-am dat să citească articolul. M-a făcut să renunț gândul că dacă ziarul Unità mi l-

ar fi refuzat, ar fi trebuit să-i spun că nu-l consideraseră bun de publicat și m-aș fi simțit umilită. A fost nevoie, seara, de telefonul lui Adele să-mi injecteze o serioasă doză de optimism și să mă facă să decid. Se consultase cu soțul ei și, de asemenea, cu Mariarosa. Mobilizase, în câteva ore, jumătate de lume: învățați ai medicinei, profesori socialiști care știau de sindicat, un creștin-democrat pe care l-a numit un pic prostănac, dar de treabă și ex pert în drepturile muncitorilor. Rezultatul era că a doua zi aveam o întâlnire cu cel mai bun cardiolog din Napoli — un prieten de familie, nu trebuia să plătesc nimic —, că inspecția muncii urma să facă imediat o vizită la fabrica Soccavo, că pentru a recupera banii Lilei puteam să mă adresez acelui prieten al Mariarosei de care pomenise Pietro, un tânăr avocat socialist care avea cabinetul în Piața Nicola Amore și fusese deja informat.

— Mulțumită?

— Da.

— Ai scris articolul?

— Da.

— Vezi? Eram sigură că n-ai s-o faci.

— E gata, în schimb, îl duc mâine la ziarul Unità.

— Bravo. Risc să te subestimez.

— E un risc?

— Așa e întotdeauna cu subestimarea. Cum merge cu bietul animăluț de fiul meu?

50.

Din momentul acela totul a început să devină fluid, aproape ca și cum aș fi stăpânit arta de a face evenimentele să curgă ca apa de izvor. Și Pietro muncise pentru Lila. Colegul lui specialist în greacă se dovedise un literat guraliv, dar în aceeași măsură foarte util: îl cunoștea pe un tip din Bologna într-adevăr ex pert în calculatoare — sursa de încredere a fanteziilor lui de filolog — care îi dăduse numărul unui cunoscut din Napoli, considerat tot de încredere. Mi-a dictat nume, prenume, adresă,

numărul de telefon al acelui domn napolitan și eu m-am arătat foarte bucuroasă, l-am ironizat cu afecțiune pentru strădania aceea a lui de a fi întreprinzător, i-am trimis chiar și o beza prin telefon.

M-am dus imediat la Lila. Avea o tuse cavernoasă, fața încordată și palidă, privirea ex cesiv de vigilentă. Eu însă aduceam vești foarte bune și eram bucuroasă. Am zgâlțâit-o, am îmbrățișat-o, i-am ținut strâns ambele mâini și între timp i-am spus de telefonul pe care i-l dădusem lui Bruno. I-am citit articolul pe care-l pregătisem, i-am înșirat rezultatele eforturilor lui Pietro, ale soacrei mele, ale cumnatei mele. M-a ascultat ca și cum aș fi vorbit de foarte departe — dintr-o altă lume — și ar fi auzit cu claritate doar jumătate din lucrurile pe care le spuneam. În plus, Gennaro o bătea la cap încontinuu să se joace împreună și ea, în timp ce vorbeam, îi dădea atenție fără căldură. M-am simțit oricum bucuroasă. Lila, în trecut, deschisese sertarul miraculos al mezelăriei și îmi cumpărase de toate, în special cărți. Acum eu deschideam sertarele mele și-i întorceam gestul, sperând să se simtă pusă la adăpost, așa cum deja mă simțeam eu.

— Așadar, mâine-dimineață vii la cardiolog? am întrebat-o la sfârșit.

A reacționat la întrebare în mod incoerent, a spus hlizindu-se:

— Nadiei nu-i va plăcea acest mod de a aborda lucrurile. Și nici fratelui ei.

— Ce mod? Nu înțeleg.

— Nimic.

— Lila, am spus, te rog, ce legătură are Nadia? Nu-i da mai multă importanță decât își dă ea deja. Și pe Armando lasă-l baltă, a fost întotdeauna un băiat superficial.

Am fost surprinsă eu însămi de acele judecăți, în fond, știam puține lucruri despre copiii lui Galiani. Și, pentru câteva secunde, am avut impresia că Lila nu mă recunoaște, ci că vede în fața ei un duh care profită de slăbiciunea ei. În realitate, nu voiam să-i vorbesc rău de Nadia și de Armando. Voiam doar s-o fac să înțeleagă că ierarhiile puterii erau altele, că în comparație cu familia Airola, familia Galiani nu conta deloc, că încă și mai puțin contau oamenii ca Bruno Soccavo sau coruptul ăla de Michele, că, în fine, trebuia să facă așa cum îi spuneam și să nu se îngrijoreze. Dar în timp ce vorbeam mi-am dat seama că riscam să par lăudăroasă. Așa că am mângâiat-o pe obraz și m-am declarat oricum foarte uimită de implicarea politică a celor doi frați, spunând atât: dar ai încredere în mine. Ea a bombănit: — Bine, să mergem la cardiolog. Am

insistat:

— Și pentru Enzo ce întâlnire fix ez, la ce oră, în ce zile?

— Când vrei, dar după ora cinci.

Imediat cum m-am întors acasă, m-am lipit din nou de telefon. L-am sunat pe avocat, i-am explicat amănunțit situația Lilei. L-am sunat pe cardiolog, am confirmat programarea. L-am sunat pe ex-pertul în calculatoare, lucra la Ente Sviluppo: mi-a zis că acel curs de la Zürich nu folosea la nimic, dar că, oricum, îl puteam trimite pe Enzo în ziua cutare, la ora cutare, la adresa cutare. Am sunat la ziarul Unità, redactorul a spus: sunteți comodă văd, îmi aduceți articolul ăsta sau așteptăm Crăciunul? Am sunat la secretara lui Soccavo, am rugat-o să-i spună patronului că, fiindcă nu avusesem vești de la el, urma să apară în curând un articol de-al meu în ziarul Unità.

Acest ultim telefon a avut o reacție promptă și violentă. Soccavo m-a sunat după două minute și de data asta n-a fost prietenos, ba chiar m-a amenințat. I-am răspuns că în orice clipă se puteau duce pe capul lui inspecția muncii și un avocat care va avea grijă de interesele Lilei. Apoi, entuziasmată — eram mândră că lupt, de drag și din convingere, împotriva nedreptății, făcându-le în ciudă lui Pasquale și lui Franco, care mai credeau că îmi pot da lecții —, pe seară am dat fuga la ziarul Unità să-mi predau articolul.

Bărbatul cu care vorbisem era de vârstă mijlocie, scund, grăsan, cu niște ochișori vii permanent aprinși de o ironie binevoitoare. M-a invitat să mă așez pe un scaun șubred și a citit articolul cu atenție. În cele din urmă, a așezat foile pe birou și a spus: — Și astea sunt șaizeci de rânduri? Mie mi se par o sută cincizeci.

Am simțit că roșesc și am murmurat:

— Le-am numărat de mai multe ori, sunt șaizeci.

— Da, însă de mână și cu un scris pe care nu reușești să-l descifrezi nici măcar cu lupa. Articolul însă este cu adevărat ex-celent, colega. Găsește pe undeva o mașină de scris și taie ce poți tăia.

— Acum?

— Păi când? Am și eu o dată ceva care iese în evidență în pagină, vrei să mă faci să aștept până la calendele grecești?

Cât de energică m-am simțit în acele zile! Ne-am dus la cardiolog, un profesor care avea casa și cabinetul pe strada Crispi. Ocazie cu care m-am dichisit. Doctorul, deși era din Napoli, avea de-a face cu lumea lui Adele și nu voiam să producă impresie proastă. Mi-am periat părul, mi-am pus o rochie pe care mi-o dăruise ea, am folosit un parfum delicat care semăna cu al ei, m-am machiat discret. Voiam ca profesorul, dacă ar fi discutat la telefon sau s-ar fi întâlnit întâmplător cu soacra mea, să vorbească bine de mine. Lila, în schimb, a apărut așa cum o vedeam în fiecare zi prin casă, complet neîngrijită. Ne-am așezat într-o antecameră mare, cu tablouri de secol XIX pe pereți: o nobilă stând pe un fotoliu cu o servitoare neagră pe fundal, portretul unei bătrâne doamne și o scenă mare și aerisită de vânătoare. Mai așteptau încă două persoane, un bărbat și o femeie, amândoi în vârstă, amândoi având aerul rafinat și elegant al oamenilor înstăriți. Am așteptat în tăcere. Numai o dată Lila, care pe drum mă lăudase mult pentru aspectul meu, a spus cu voce joasă: parcă ai ieșit dintr-un tablou ca astea, tu ești dama și eu servitoarea.

Am așteptat câteva minute. O asistentă ne-a strigat, fără motive evidente, am sărit peste rândul pacienților care așteptau. Abia atunci Lila s-a agitat, a vrut să fiu prezentă la controlul medical, a jurat că singură nu va intra niciodată, în fine, m-a împins în față ca și cum eu ar fi trebuit să fiu consultată. Medicul era un bărbat osos în jur de vreo șaiszeci de ani, cu păr grizonant, foarte des. M-a primit politicos, știa totul despre mine, a pălăvrăgit zece minute ca și cum Lila n-ar fi fost acolo. A zis că și fiul lui absolvise Școala Normală, dar cu șase ani înaintea mea. A subliniat faptul că fratele lui era scriitor și avea o anume notorietate, dar numai la Napoli. A lăudat mult familia Airota, îl cunoștea bine pe un văr de-al lui Adele care era un fizician renumit. M-a întrebat: — Când e nunta?

— Pe 17 mai.

— Șaptesprezece? Aduce ghinion. Vă rog, schimbați data.

— Nu se mai poate.

Lila, în tot timpul acela, a tăcut. Nu i-a acordat nicio atenție profesorului, am simțit-o curioasă în privința mea, părea uimită de fiecare gest sau cuvânt de-al meu. Când doctorul s-a concentrat, în sfârșit, asupra ei interogându-o îndelung, i-a răspuns apatică, în dialect sau într-o italiană urâtă care calchia ex presii dialectale. Adesea a trebuit să intervin ca să-i

amintesc simptome despre care îmi vorbise sau ca să le subliniez pe cele pe care le minimaliza. În fine, s-a supus unui control foarte atent și amănunțit cu o ex presie încruntată, ca și cum eu și cardiologul i-am fi făcut o nedreptate. I- am privit corpul subțire într-un maiou de un albastru decolorat, prea mare pentru ea, foarte uzat. Gâtul lung părea să facă eforturi ca să susțină capul, pielea era întinsă pe oase ca o hârtie velină gata să se rupă. Mi-am dat seama că degetul mare de la mâna stângă avea din când în când o mică zvâcnire involuntară. A trecut o bună jumătate de oră înainte ca profesorul să-i spună să se îmbrace la loc. A făcut-o urmărindu-l cu privirea, acum mi s-a părut înspăimântată. Cardiologul s-a dus la birou, s-a așezat și, în sfârșit, a anunțat că era totul în regulă, nu găsise niciun suflu. Doamnă, i-a spus, aveți o inimă perfectă. Dar efectul răspunsului asupra Lilei a fost, aparent, inconsistent, nu s-a arătat bucuroasă, dimpotrivă, a părut enervată. Eu am fost cea care m-am simțit ușurată, ca și cum inima aceea ar fi fost a mea, dar am dat semne de îngrijorare când profesorul, adresându-mi-se din nou mie și nu Lilei, de parcă lipsa ei aproape totală de reacție l-ar fi jignit, a adăugat încruntat că asupra stării generale a prietenei mele trebuia însă intervenit urgent. Problema, a spus, nu este tusea: doamna e răcită, a fost puțin răcită, o să-i dau un sirop. Problema, după el, era epuizarea din cauza gravei deteriorări a organismului: Lila trebuia să fie mult mai atentă cu ea însăși, să mănânce regulat, să treacă printr-o cură de refacere, să-și acorde cel puțin opt ore de somn în fiecare zi. Mare parte din simptomele prietenei dumneavoastră, mi-a spus, vor trece când își va recăpăta forțele. În orice caz — a conchis —, recomand un control neurologic.

Ultimul cuvânt a trezit-o pe Lila. S-a încruntat, s-a aplecat în față și a vorbit în italiană:

— Spuneți că sunt bolnavă de nervi?

Medicul a privit-o surprins, de parcă pacienta pe care tocmai o consultase ar fi fost înlocuită, ca prin farmec, de o altă persoană.

— Nicidecum: doar vă recomand un control.

— Am spus sau făcut ceva ce nu trebuia?

— Nu, nu vă faceți griji, consultația e utilă doar pentru a avea o imagine clară a situației dumneavoastră.

— O rudă de-a mea, a spus Lila, verișoară a mamei mele, a fost nefericită, a fost nefericită toată viața ei. Vara, când eram mică, o auzeam pe fereastra deschisă, țipa, râdea. Sau o vedeam pe stradă făcând lucruri puțin demente. Era doar nefericire și de aceea nu s-a dus

niciodată la neurolog, dimpotrivă, nu s-a dus niciodată la niciun medic.

— Ar fi făcut bine să se ducă.

— Bolile de nervi sunt pentru doamne.

— Verișoara mamei dumneavoastră nu e o doamnă?

— Nu.

— Și dumneavoastră?

— Cu atât mai puțin.

— Vă simțiți nefericită?

— Mă simt foarte bine.

Medicul mi s-a adresat din nou mie, încruntat:

— Odihnă totală. Puneți-o să facă această cură, fără abatere. Dacă aveți cum s-o duceți puțin la țară, e și mai bine.

Lila a izbucnit în râs și a reînceput să vorbească în dialect:

— Ultima dată când am fost la un medic, m-a trimis la mare și am trecut printr-o groază de necazuri.

Profesorul s-a prefăcut că nu aude, ci mi-a zâmbit, iar eu i-am surâs complice. Apoi mi-a propus numele unui prieten de-al lui neurolog, pe care l-a sunat el însuși ca să ne primească cât mai repede. N-a fost ușor s-o târâsc pe Lila în celălalt cabinet medical. A spus că nu avea timp de pierdut, se plictisise deja suficient cu cardiologul, trebuia să se ocupe de Gennaro și, mai ales, nu avea bani de aruncat pe fereastră și nici nu voia să-i arunc eu. Am asigurat-o că era gratis consultația și, în cele din urmă, fără niciun chef, a cedat.

Neurologul era un omuleț viori, complet chel, care avea cabinetul într-un vechi bloc de pe strada Toledo și ex punea în sala de așteptare, frumos ordonate, numai texte de filosofie. Îi plăcea să se audă vorbind și a vorbit atât de mult, încât mi s-a părut că acordă mai multă atenție discursului său decât pacientei. O consulta și mi se adresa mie, îi puneă întrebări și-mi propunea o reflecție profundă de-a lui fără să acorde o prea mare atenție răspunsurilor pe care i le dădea ea. În orice caz, a conchis distrat că sistemul nervos al Lilei era la fel de în regulă ca mușchiul ei cardiac. Dar — a zis tot spre mine — colegul meu are dreptate, dragă doamnă Greco, organismul e slăbit și, în consecință, atât thymos-ul, cât și eros-ul profită ca să triumfe asupra logos-ului: să redăm corpului starea bună și o vom reda și minții. Apoi a umplut o rețetă de semne indescifrabile, dar scandând cu voce ridicată denumirile medicamentelor, dozele. Pe urmă a trecut la recomandări. A recomandat, pentru relax are, lungi plimbări, dar să evite marea: mai bine, a spus, pădurea de la Capodimonte sau parcul Camaldoli. I-a recomandat să

citească mult, dar în timpul zilei, niciodată seara. I-a recomandat să-și țină mâinile ocupate, chiar dacă i-ar fi fost de ajuns să se uite cu adevărat la Lila ca să înțeleagă că ea le avusese ocupate chiar prea mult. Când a început să insiste asupra beneficiilor neurologice pe care le avea croșetatul, Lila a-nceput să se agite pe scaun. N-a mai așteptat ca medicul să termine de vorbit și l-a întrebat, pe firul gândurilor ei secrete: — Dacă tot suntem aici, mi-ați putea da pilulele care te ajută să nu faci copii?

Medicul s-a încruntat, la fel și eu, cred. Mi s-a părut o rugămintă deplasată.

— Sunteți căsătorită?

— Mai de mult, acum nu.

— În ce sens acum nu?

— M-am despărțit.

— Tot căsătorită sunteți.

— Hm!

— Aveți copii deja?

— Am unul.

— Unul singur e puțin.

— Mie îmi ajunge.

— În starea dumneavoastră o sarcină ar ajuta, nu există medicament mai bun pentru o femeie.

— Cunosco femeii distruse de sarcini. Mai bine pilulele.

— Pentru această problemă a dumneavoastră, trebuie să consultați un ginecolog.

— Dumneavoastră vă pricepeți doar la nervi, pilulele nu le cunoașteți?

Medicul s-a indispus. A mai discutat puțin și apoi, în prag, mi-a dat adresa și telefonul unei doctorițe care lucra într-un laborator de analize la Ponte di Tappia. Adresați-vă ei, mi-a spus ca și cum eu i-aș fi cerut anticoncepționale și ne-a salutat. La ieșire, secretara a pretins să plătim. Neurologul — am înțeles — era străin de lanțul de favoruri inițiat de Adele. Am plătit.

Odată ajunse în stradă, Lila aproape că a urlat, furioasă: n-o să iau nici măcar unul dintre medicamentele pe care mi le-a dat dobitocul ăla, oricum mintea îmi devine incoerentă, știu deja. Am răspuns: nu sunt de acord, dar fă cum vrei. Atunci ea s-a tulburat și a murmurat: nu sunt supărată pe tine, sunt supărată pe medici și ne-am îndreptat într-o plimbare spre Ponte di Tappia, dar fără s-o spunem, ca și cum am fi dat o raită la întâmplare, ca să ne dezmoțim picioarele. Ba tăcea, ba imita

tonurile și palavrele neurologului. Mi s-a părut că intoleranța aceea a ei dovedește o revenire la viață. Am întrebat-o: — Merge puțin mai bine cu Enzo?

— Tot la fel.

— Atunci ce faci cu pilulele?

— Tu le știi?

— Da.

— Și le iei?

— Nu, dar imediat cum mă căsătoresc, am s-o fac.

— Nu vrei copii?

— Vreau, dar mai întâi trebuie să mai scriu o carte.

— Soțul tău știe că nu vrei imediat?

— O să-i spun.

— Hai să mergem la tipa asta și să cerem pilule pentru amândouă.

— Lila, nu sunt bomboane pe care să le iei cum te taie capul. Dacă nu faci nimic cu Enzo, las-o baltă.

Ea m-a privit cu ochii mijiiți, crăpături în interiorul cărora abia se vedeau pupilele:

— Nu fac nimic acum, dar în timp cine știe.

— Serios?

— N-ar trebui, după tine?

— Ba da.

La Ponte di Tappia am căutat o cabină de telefon și am sunat la doctoriță, care s-a declarat disponibilă să ne primească imediat. Pe drumul spre laborator m-am arătat tot mai bucuroasă de apropierea ei de Enzo și ea a părut încurajată de aprobarea mea. Am redevenit fetițele de odinioară, am început să glumim, puțin serios, puțin în joacă, n-am făcut decât să ne spunem: vorbești tu că ești mai tupeistă, nu tu care ești îmbrăcată ca o doamnă, eu n-am nicio urgență, nici eu, atunci de ce ne ducem.

Doctorița ne aștepta la poartă, în halat alb. Era o femeie sociabilă, cu o voce răsunătoare. Ne-a invitat la bar și ne-a tratat ca și cum am fi fost prietenele ei de mult. A subliniat de mai multe ori că nu era ginecolog, dar a fost atât de generoasă cu explicațiile și recomandările că, în timp ce eu mă plictiseam puțin, Lila a pus întrebări tot mai explicite și a avut obiecții și iar a pus întrebări și a făcut observații ironice. S-au simpatizat mult. În cele din urmă, împreună cu multe recomandări, am primit fiecare câte o rețetă. Doctorița a refuzat să fie recompensată, fiindcă — a spus — asta era misiunea ei. Când și-a luat rămas-bun — trebuia să se întoarcă la muncă — în loc să ne dea mâna, ne-a îmbrățișat. Lila, odată ieșită în

stradă, a spus serioasă: în sfârșit o persoană cumsecade. Acum era veselă, n-o mai văzusem așa de mult timp.

52.

În ciuda aprobării entuziaste a redactorului, ziarul Unità întârzia să- mi publice articolul. Eram neliniștită, mă temeam că nu va mai apărea. Dar chiar a doua zi după controlul neurologic m-am dus la chioșc dis- de- dimineată, am parcurs ziarul sărind în grabă de la o pagină la alta și, în sfârșit, l-am găsit. Mă așteptam să-l pună ciopârțit printre fleacurile locale și, în schimb, iată-l în paginile naționale, întreg, cu semnătura mea. Când l-am tipărit, m-am simțit ca străpunsă cu un ac lung. Pietro m-a sunat bucuros, și Adele a fost entuziastă, a spus că articolul îi plăcuse mult soțului ei și chiar și Mariarosei. Chestia surprinzătoare însă a fost că m-au sunat să mă felicite directorul editurii mele, două personalități foarte cunoscute care colaborau de ani de zile cu editura, și Franco, Franco Mari, care ceruse numărul meu de la Mariarosa. Mi-a vorbit cu respect, a spus că era încântat de mine, că oferisem un ex empla de anchetă completă despre condiția muncitorilor, că spera să ne întâlnim în curând ca să discutăm. În acel punct, am așteptat ca, pe vreun canal nebănuit să vină și felicitările lui Nino. Inutil însă, am fost dezamăgită. Și n-a dat niciun semn de viață nici măcar Pasquale, care însă, din cauza scârbei de politică, nu mai citea de mult timp ziarul partidului. M-a consolată, oricum, redactorul de la Unità, care m-a căutat să- mi spună cât de mult le plăcuse articolul colegilor de redacție și m-a invitat, în felul lui arogant, să- mi cumpăr o mașină de scris și să pun pe hârtie și alte lucruri bune.

Trebuie să spun însă că telefonul care m-a surprins cel mai mult a fost cel de la Bruno Soccavo. A pus-o pe secretara lui să mă sune și apoi a intrat el pe fir. A vorbit pe un ton melancolic, ca și cum articolul — pe care însă inițial nu l-a menționat deloc — l-ar fi izbit atât de dur, încât l-ar fi lăsat fără niciun pic de vitalitate. A zis că în zilele petrecute la Ischia, în timpul plimbărilor noastre frumoase pe plajă, mă iubise cum nu i se întâmplase niciodată să iubească. Mi-a declarat toată admirația lui pentru

evoluția pe care, încă de foarte tânără, reușisem s-o ofer vieții mele. A jurat că tatăl lui îi încredințase o firmă cu mari dificultăți, plină de obiceiuri urâte și că el era doar moștenitorul nevinovat al unei situații în propriii lui ochi condamabilă. A spus că articolul meu — în sfârșit l-a menționat — pe el îl luminase și că voia să corecteze cât mai repede multe greșeli moștenite din trecut. I-a părut rău pentru neînțelegerile cu Lila și m-a anunțat că administrația deja aranja totul cu avocatul meu. A conchis încet: tu îi cunoști pe frații Solara, ei în această situație gravă mă ajută să dau o nouă față fabricii Soccavo. Și a adăugat: Michele te salută călduros. I-am transmis la rândul meu salutări, am luat act de bunele lui intenții și am închis. Dar l-am sunat imediat pe prietenul avocat al Mariarosei ca să-l anunț de telefonul acela. El mi-a confirmat că problema banilor era rezolvată și l-am întâlnit după câteva zile, în cabinetul pentru care lucra. Avea câțiva ani în plus față de mine, era simpatic, cu excepția unor buze subțiri și enervante, și era îmbrăcat foarte îngrijit. A vrut să mă invite la bar pentru o cafea. Îl admira foarte mult pe Guido Airota, și-l amintea bine pe Pietro. Mi-a dat suma pe care Soccavo o plătitese pentru Lila, m-a sfătuit să nu mă las furată. A descris haosul de studenți și de sindicaliști și de poliție pe care îl găsisese la poartă și a spus că la fabrică își făcuse apariția și inspectorul muncii. Și totuși, nu mi s-a părut mulțumit. Abia înainte să ne luăm la revedere, m-a întrebat în prag: — Tu cunoști familia Solara?

— Sunt oameni din cartierul în care am crescut.

— Știi că ei sunt în spatele lui Soccavo?

— Da.

— Și nu ești îngrijorată?

— Nu înțeleg.

— Vreau să spun: faptul că îi cunoști dintotdeauna și că ai studiat în afara orașului Napoli poate că nu-ți permite să vezi cu claritate situația.

— Îmi e foarte clară.

— În ultimii ani, familia Solara s-a extins, în orașul acesta este foarte importantă.

— Și?

A strâns buzele, mi-a întins mâna.

— Și nimic: noi am obținut banii, e totul în regulă. Transmite-le salutări Mariarosei și lui Pietro. Pe când nunta? Ți place Florența?

53.

I-am dat banii Lilei, care i-a numărat de două ori cu satisfacție și a dorit să-mi înapoieze imediat suma pe care i-o împrumutasem. După scurt timp a venit Enzo, tocmai se întâlnește cu persoana care se pricepea la calculatoare. Părea bucuros, bineînțeles în limitele impasibilității lui care îi sugruma emoțiile și cuvintele. Lila și cu mine am făcut eforturi să scoatem de la el informațiile, dar în cele din urmă am priceput destul de clar. Ex pertul fusese foarte amabil. Inițial subliniase că fasciculele de la Zürich erau bani iroșiți, dar pe urmă își dăduse seama că Enzo, în ciuda inutilității cursului, era priceput. Îl spusese că IBM urma să producă în Italia, în stabilimentul din Vimercate, un calculator foarte nou și că filiala din Napoli avea urgent nevoie de perforatori-verificatori, de operatori, de programatori-analiști. Îl asigurase că, imediat cum compania începea cursurile de formare profesională, o să-l anunțe. Își notase toate datele lui.

— Ți s-a părut un tip serios? a întrebat Lila.

Enzo, ca să dovedească seriozitatea interlocutorului său, m-a băgat în discuție, spunând:

— Știa totul despre logodnicul Lenucciei.

— Adică?

— Mi-a zis că e fiul unei persoane importante.

Lila a avut o ex presie de lehamite. Știa, bineînțeles, că întâlnirea fusese obținută de Pietro și că numele Airota cântărea asupra reușitei acelei întâlniri, dar mi s-a părut contrariată de faptul că Enzo trebuia să fie conștient de asta. M-am gândit că o deranjează ideea că și el îmi datorează ceva, ca și cum datoria aceea, care între mine și ea nu putea avea nicio consecință, lui Enzo, în schimb, îi putea dăuna. M-am grăbit să spun că prestigiul socrului meu conta prea puțin, că ex pertul în calculatoare îmi ex plicase și mie că l-ar fi ajutat numai dacă se dovedea priceput. Și Lila a făcut un gest puțin ex agerat de aprobare și a subliniat:

— El e foarte priceput.

— N-am văzut niciodată un calculator, a spus Enzo.

— Și? Tipul ăla probabil că a înțeles oricum că ești bun.

El s-a gândit un pic și i s-a adresat Lilei cu o admirație care, pentru o

clipă, m-a făcut să fiu invidioasă: — A fost impresionat de exercițiile pe care m-ai pus să le fac.

— Da?

— Da. Mai ales schema de lucruri de genul a călca, de a bate un cui.

Din acel moment au început să glumească între ei într-un limbaj pe care nu-l înțelegeam și care m-a exclus. Și, brusc, mi s-au părut un cuplu de îndrăgostiți, foarte fericiți, cu un secret al lor atât de mare încât nici ei nu-l aflaseră. Am revăzut curtea de când eram mici. I-am revăzut pe ea și pe Enzo în timp ce se întreceau pentru locul întâi la aritmetică sub privirea directorului și a lui Olivieri. I-am revăzut în timp ce el, care nu plângea niciodată, era cuprins de disperare că o rănisese cu o piatră. M-am gândit: modul lor de a fi împreună provine din cele mai bune vremuri ale cartierului. Poate că Lila are dreptate când spune că vrea să se întoarcă acolo.

54.

Am început să fiu atentă la anunțurile de închiriat de la intrările în clădiri. Între timp a venit, nu pentru familia mea, ci pentru mine, invitația la nunta Gigliolei Spagnuolo cu Michele Solara. Și, după câteva ore, am mai primit o invitație: se căsătoreau Marisa Sarratore și Alfonso Carracci, și atât familia Solara, cât și familia Carracci mi se adresau cu deferență: stimată doamnă Greco Elena. Cele două invitații mi s-au părut un prilej bun ca să înțeleg dacă era bine sau nu să sprijin întoarcerea Lilei în cartier. Am plănuț să mă duc să-i vizitez pe Michele, Alfonso, Gigliola, Marisa, aparent ca să le fac urări și să explic că nunțile urmau să aibă loc când eu aș fi fost deja departe de Napoli. În realitate, doar ca să aflu dacă familia Solara și familia Carracci aveau încă poftă s-o chinuie pe Lila. Alfonso mi se părea singura persoană capabilă să-mi spună în mod obiectiv cât mai era de vie ranchiuna lui Stefano față de soția lui. Și lui Michele, deși îl detestam — poate mai ales pentru că îl detestam — voiam să-i vorbesc despre problemele de sănătate ale Lilei, făcându-l între timp să înțeleagă că, deși el se credea cine știe cine și

făcea mișto de mine ca și cum aș fi fost tot fetița de altădată, aveam de-acum suficientă forță ca să-i complic viața și afacerile dacă mi-ar fi persecutat în continuare prietena. Am pus ambele invitații în geantă, nu voiam să le vadă mama și să se supere că mie mi se acorda importanță, iar ei și tatei nu. Mi-am luat o zi pe care s-o dedic acelor întâlniri.

Vremea nu era promițătoare, am luat umbrela, dar eram bine dispusă, voiam să mă plimb, să reflectez, să-mi iau, cumva, rămas-bun de la cartier și oraș. Dintr-un obicei de studentă sânguincioasă, am început cu întâlnirea cea mai dificilă, cea cu Solara. M-am dus la cafenea, dar nu i-am găsit acolo nici pe el, nici pe Gigliola și nici măcar pe Marcello. Mi s-a spus că poate erau la magazinul nou de la șosea. Am trecut pe acolo, mergând ca și când aș fi avut timp de pierdut, privind în jurul meu fără nicio grabă. Fusese definitiv ștearsă amintirea grotei întunecoase și adânci a lui don Carlo de unde, când eram mică, mă duceam să cumpăr săpun lichid și alte lucruri pentru casă. De la ferestrele etajului al doilea, pe verticală, până în dreptul intrării ample se întindea o firmă enormă, Tutto per tutti. În magazin erau multe lumini aprinse, deși era ziuă, și mărfurile oferite erau de toate tipurile, un triumf al abundenței. L-am găsit înăuntru pe fratele Lilei, Rino, foarte gras. M-a tratat cu răceală, a spus că acolo el era patronul, nu știa nimic despre frații Solara. Dacă îl cauți pe Michele, du-te acasă la el, a spus ostil, și mi-a întors spatele ca și cum ar fi avut ceva urgent de făcut.

Am pornit iarăși la drum, am ajuns în cartierul nou, unde știam că întreaga familie Solara cumpăraseră, cu ani în urmă, o casă imensă. Mi-a deschis mama lor, Manuela, cămătăreasa, pe care n-o mai văzusem de la nunta Lilei. Am simțit că mă urmărea prin vizor. A făcut asta îndelung, apoi a tras zăvorul și a apărut în cadrul ușii, parțial rămasă în întunericul apartamentului, parțial roasă de lumina care venea de la fereastra mare de pe scară. Parcă se uscaseră. Avea pielea întinsă pe oasele mari, o pupilă foarte luminoasă și cealaltă aproape stinsă. La urechi, la gât, peste rochia închisă la culoare care atârna pe ea, sclipeau bijuterii din aur ca și cum s-ar fi pregătit pentru o petrecere. Mi-a vorbit politicoasă, voia să intru, să beau o cafea. Michele nu era, am aflat că avea o altă casă, în cartierul Posillipo, unde urma să locuiască definitiv după nuntă. O amenaja împreună cu Gigliola.

— Or să plece din cartier? am întrebat.

— Bineînțeles.

— În Posillipo?

— Șase camere, Lenù, trei cu marea în față. Eu aș fi preferat

Vomero, dar Michele a făcut după capul lui. Oricum, e un aer dimineața, e o lumină, că nu-ți poți închipui.

Am fost surprinsă. N-aș fi crezut niciodată că frații Solara se vor îndepărta de piața afacerilor lor ilegale, de vizuina unde-și ascundeau prada. În schimb, iată că tocmai Michele, cel mai isteț, cel mai avid din familie, se ducea să locuiască în altă parte, sus, pe colina Posillipo, având în față marea și Vezuviul. Mania grandorii celor doi frați sporise într-adevăr, avocatul avea dreptate. Dar chestia asta, pe moment, m-a înveselit, m-am bucurat că Michele părăsește cartierul. Am considerat că asta ar fi ajutat în cazul întoarcerii Lilei.

55.

I-am cerut adresa doamnei Manuela, am salutat-o și am traversat orașul, mai întâi cu metroul până la Mergellina, apoi puțin pe jos, puțin cu autobuzul în sus pe Posillipo. Devenisem curioasă. Mă simțeam deja parte a unei puteri legitime, în mod universal admirată, încununată de cultură de înalt nivel. Voiam să văd ce haine țipătoare îmbrăca puterea pe care o avusesem sub ochi încă din copilărie, plăcerea vulgară a asupririi, practica nepedepsită a crimei, legile nerespectate cu un surâs pe buze, risipa de bani, așa cum erau întrupate toate de frații Solara. Dar Michele mi-a scăpat din nou. La ultimul etaj al unei clădiri foarte recent construite am găsit-o numai pe Gigliola, care m-a primit cu uimire și cu o ranchiună la fel de evidentă. Mi-am dat seama că, atât timp cât folosisem telefonul mamei ei la orice oră fusesem amabilă, dar, de când instalasem aparatul în casa alor mei, întreaga familie Spagnuolo ieșise din viața mea fără să bag de seamă. Și acum, în miezul zilei, fără să anunț înainte, într-o zi mohorâtă care amenința cu ploaie, am apărut acolo la Posillipo, dând buzna într-o casă de mireasă încă neorânduită? Mi-a fost rușine și am fost în mod artificial veselă ca să mă fac iertată. Gigliola a rămas o vreme încruntată, poate chiar neliniștită, apoi a început cu lăudăroșenia.

Își dorea s-o invidiez, voia să simtă, în mod palpabil, că o consideram cea mai norocoasă dintre noi toate. Așa că, observându- mi entuziasmul,

mi-a arătat camerele una câte una, mobilierul foarte scump, lampadarele lux oase, cele două băi mari, cada enormă, răcitorul, mașina de spălat, nu mai puțin de trei telefoane din nefericire încă nefuncționale, televizorul cu nu știu ce diagonală și terasa, în fine, care nu era o terasă, ci o grădină suspendată plină de flori în toate culorile, pe care numai ziua aceea urâtă te împiedica să le apreciezi.

— Privește, ai văzut vreodată marea așa? Și Napoli? Și Vezuviul? Și cerul? A ex istat vreodată în cartier tot cerul ăsta?

Niciodată. Marea era plumburie și golful o strângea ca marginea unui creuzet. Masa densă a norilor foarte negri se rostogolea zbârlită până la noi. Dar în zare, între mare și nori, era o despicătură lungă care se izbea de umbra violetă a Vezuviului, o rană din care șiroia o nuanță plumburie orbitoare. Am rămas mult timp să privim, cu rochiile lipite de trup din cauza vântului. Eram ca hipnotizată de frumusețea orașului Napoli, nici măcar de pe terasa lui Galiani, cu ani în urmă, nu-l văzusem așa. Grava distrugere a orașului oferea, la preț mare, locuri de unde puteai admira un peisaj ex traordinar, iar Michele cumpăraseră unul memorabil.

— Nu-ți place?

— Minunat.

— Nu se compară cu casa Linei din cartier, nu?

— Nu, nu se compară.

— Am spus Lina, dar acum stă Ada acolo.

— Da.

— Aici e mult mai de domni.

— Da.

— Dar ai făcut o moacă!

— Nu, sunt fericită pentru tine.

— Fiecare cu ce-i al lui. Tu ai studiat, scrii cărți și eu am asta.

— Da.

— Nu ești convinsă.

— Sunt foarte convinsă.

— În clădirea asta, dacă te uiți la plăcuțe, locuiesc numai ingineri, avocați și mari profesori. Peisajul și confortul se plătesc. Dacă tu și soțul tău economisiți, după mine, puteți să vă cumpărați și voi o casă ca asta.

— Nu cred.

— El nu vrea să vină să stea la Napoli?

— E ex clus.

— Nu se știe niciodată, ești norocoasă: am auzit de multe ori vocea lui

Pietro la telefon, l-am văzut de la fereastră, e clar că e un tânăr de treabă. Nu e ca Michele, o să facă tot ce vrei tu.

Atunci m-a tras după ea în casă, voia să mâncăm ceva. A despachetat prosciutto și brânză picantă, a tăiat câteva felii de pâine. Arată ca o cocină încă, s-a scuzat ea, dar o dată, când o să treci prin Napoli cu soțul tău, vino să-mi faci o vizită, să vezi cum am aranjat. A făcut niște ochi foarte mari și strălucitori, o incita efortul pe care-l făcea ca să elimine orice îndoială în privința bunăstării ei materiale. Dar viitorul acela improbabil — eu și Pietro care veneam la Napoli și le făceam o vizită ei și lui Michele — se pare că i-a intrat bine de tot în cap. Pentru o clipă și-a pierdut concentrarea, s-a deprimat și, când a luat-o de la capăt cu lăudăroșenia, își pierduse încrederea în ce spunea, a început să se schimbe. Și eu am fost norocoasă, a întărit, dar a vorbit fără mulțumire, dimpotrivă, cu un fel de sarcasm îndreptat către ea însăși. Carmen, a început să înșire, a ajuns cu benzinarul de la șosea, Pinuccia își distruge viața după mamelucul de Rino, Ada e târfa lui Stefano. Eu, în schimb, îl am pe Michele, ferice de mine, care e frumos, inteligent, îi comandă pe toți, se hotărăște în sfârșit să se căsătorească cu mine și ai văzut unde m-a adus. N-ai idee ce banchet a pregătit, facem o nuntă pe care nici măcar șahul Iranului când s-a căsătorit cu Soraya n-a făcut-o. Da, bine măcar că a fost al meu de când eram mică, am fost cea mai șireată. Și a continuat, dar luând-o pe-o pantă autoironică. Și-a elogiat viclenia, alunecând, încet, încet, de la bunăstarea pe care o obținuse punând gheara pe Solara la singurătatea condiției ei de mireasă. Michele, a spus, nu e niciodată prin preajmă, e ca și cum m-aș căsători singură. Și m-a întrebat dintr-odată, de parcă într-adevăr mi-ar fi dorit părerea: tu crezi că exist? Privește-mă, după tine, exist? A lovit cu mâna deschisă peste pieptul ei planturos, dar a făcut-o voind parcă să-mi demonstreze, de fapt, că mâna trecea prin ea, că trupul ei, din cauza lui Michele, nu mai ex ista. El îi răpise totul, imediat, de când era aproape o fetiță. O consumase, o mototolise și acum, când ea avea douăzeci și cinci de ani, se obișnuise, nici nu se mai uita la ea. Fute pe ici, pe colo, cum are chef. Scârba pe care mi-o provoacă când cineva întreabă câți copii vreți și el zice cu îngâmfare: întrebați-o pe Gigliola, eu am copii deja și nici măcar nu știu câți sunt. Soțul tău zice de-astea? Soțul tău zice: cu Lenuccia vreau trei, cu celelalte nu știu? Mă tratează în fața tuturor ca pe o zdreanță. Și eu știu de ce. N-a ținut niciodată la mine. Se căsătorește cu mine ca să aibă o servitoare de încredere, toți bărbații se căsătoresc de asta. Și îmi zice încontinuu: ce pula mea fac cu tine, nu știi nimic, nu ai

intelență, nu ai gust, casa asta frumoasă e irosită, cu tine totul se transformă într-o porcărie. A început să plângă, a zis printre hohote: — Scuze, vorbesc așa pentru că ai scris cartea aia care mi-a plăcut și știu că înțelegi suferințele.

— De ce îl lași să-ți spună lucrurile astea?

— Fiindcă altfel nu se căsătorește cu mine.

— Dar după nuntă fă-l să plătească.

— Cum? Nu se sinchisește de mine: deja nu-l văd deloc, închipuie-ți după.

— Atunci nu te înțeleg.

— Nu mă înțelegi pentru că nu ești în locul meu. Tu ai sta cu unul despre care știi foarte bine că e îndrăgostit de alta?

Am privit-o uimită:

— Michele are o amantă?

— O mulțime, e bărbat, și-o bagă unde se nimerește. Dar nu asta e ideea.

— Care e?

— Lenù, dacă îți spun, nu trebuie să mai spui nimănui, altfel Michele mă omoară.

Am promis și mi-am ținut promisiunea: o scriu aici, acum, numai pentru că ea a murit. A zis:

— El ține la Lina. Și ține la ea cum n-a ținut niciodată la mine, cum n-o să țină niciodată la nimeni.

— Prostii.

— Dacă spui asta, Lenù, e mai bine să pleci. E un adevăr. El ține la Lina din ziua aia nenorocită în care i-a pus cuțitul de cizmărie la gât lui Marcello. Nu inventez, mi-a zis chiar el.

Și mi-a povestit lucruri care m-au tulburat profund. Mi-a povestit că nu cu mult timp în urmă, chiar în casa aceea, într-o seară, Michele se îmbătase și îi zisesese cu câte femei fusese, numărul lor ex act: o sută douăzeci și două, cu bani și pe gratis. Tu apari pe lista asta, subliniase el, și cu siguranță nu ești dintre cele care m-au făcut să mă simt cel mai bine, dimpotrivă. Știi de ce? Pentru că ești cretină și chiar și ca să te fuți bine e nevoie de puțină inteligență. De exemplu, nu știi s-o iei la muie, ești inaptă, și e inutil să-ți explic, nu poți, se simte prea mult că ți-e scârbă. Și continuase așa o vreme, vorbind tot mai dezgustător, cu el vulgaritatea era regulă. Apoi își dorise să-i explice cu claritate cum stăteau lucrurile: se căsătorește cu ea din respect pentru tatăl ei, cofetar priceput de care era foarte legat; se căsătorește cu ea pentru că o nevastă trebuia să ai,

chiar și copii, chiar și o casă care să te reprezinte; dar nu voia să ex iste echivocuri: ea pentru el nu însemna nimic, n-o pusese pe un pedestal, nu la ea ținea cel mai mult, așa că nu trebuia să îndrăznească să-l calce pe nervi crezând că are vreun drept. Cuvinte urâte. La un moment dat, Michele însuși probabil că-și dăduse seama de asta și-l apucase un fel de melancolie. Murmurase că pentru el femeile erau niște păpușele cu câteva găuri bune ca să te joci cu ele. Toate. Toate în afară de una. Lina era singura femeie de pe lume pe care o iubea — iubea, da, ca în filme — și o respecta. Mi- a zis — a hohotit Gigliola — că ea sigur s-ar fi priceput să amenajeze casa. Mi-a zis că ar fi fost o adevărată plăcere să- i dea bani pe mână, să cheltuiască. Mi-a zis că alături cu ea ar fi putut deveni cu adevărat un tip important la Napoli. Mi-a zis: îți amintești ce a fost în stare să facă din fotografia aceea în rochie de mireasă, îți amintești cum a aranjat magazinul? Și tu, și Pinuccia, și toate celelalte, ce pula mea sunteți, ce pula mea știți să faceți? Îi zisese lucrurile alea și nu doar atât. Îi spusese că se gândea la Lila zi și noapte, dar nu cu dorința obișnuită. Felul în care o dorea nu semăna cu cel pe care îl cunoștea el. De fapt n-o dorea. Adică n-o dorea cum, în general, dorea el femeile, să le simtă sub el, să le întoarcă pe toate părțile, să le deschidă, să le termine, să se urce cu picioarele pe ele și să le zdrobească. N-o dorea ca s-o posede și s-o uite. O dorea pentru delicatetea minții ei pline de idei. O dorea în imaginație. Și o dorea fără s-o distrugă, ca s-o facă să dăinuiască. O dorea nu ca s-o fută, cuvântul acela folosit în cazul Lilei îl deranja. O dorea ca s-o sărute și s-o mângâie. O dorea ca să fie mângâiat, ajutat, ghidat, comandat. O dorea ca să vadă cum se schimba cu trecerea timpului, cum îmbătrânea. O dorea ca să discute cu ea și ca să-l ajute să gândească. Înțelegi? A vorbit despre ea așa cum mie, mie cu care urmează să se căsătorească, nu mi-a vorbit niciodată. Îți jur, așa e. Murmura: fratele meu, Marcello, și dobitocul ăla de Stefano, și Enzo cu fața lui de cur ce au înțeles din Lina? Și-au dat seama de ce au pierdut, de ce pot pierde? Nu, le lipsește inteligența. Numai eu știu ce înseamnă ea, cine e. Am recunoscut-o. Și sufăr gândindu-mă la cum se irosește. A bătut câmpii așa, ca să se descarce. Și eu am stat să-l ascult fără să spun nimic, până când a adormit. Îl priveam și spuneam: cum se poate că Michele e capabil de acest sentiment. Nu e el cel care vorbește, e un altul. Și pe acel altul l-am urât, m-am gândit: acum înfig cuțitul în el în somn și mi-l iau înapoi pe Michele al meu. Pe Lila, în schimb, nu, nu sunt supărată pe ea. Voiam s-o omor cu ani în urmă, când Michele mi-a luat magazinul din Piața Martirilor ca să mă trimită din nou în spatele tejghelei

de la cafenea. Atunci m-am simțit ca un rahat. Dar acum n-o mai urăsc, ea n-are nicio legătură. Întotdeauna și-a dorit să scape de aici. Nu e cretină ca mine care mă căsătoresc cu el, n-o să-l aibă niciodată. Dimpotrivă, pentru că Michele o să înșface tot ce e de înșăfat, dar cu ea n-o să reușească.

În ultima vreme chiar țin la ea: e cea care o să-l facă să pătimească.

Am stat și-am ascultat, uneori am încercat s-o consolez. Am spus: dacă se căsătorește cu tine, înseamnă că, orice ar spune, la tine ține, nu fi atât de disperată. Gigliola a clătinat vehement din cap și și-a șters obrajii cu degetele. Nu-l cunoști, a zis, nimeni nu-l cunoaște ca mine. Am întrebat: — După tine, poate să-și piardă mințile și să-i facă rău Linei?

A avut un fel de ex clamare, între râset și țipăt.

— El? Linei? N-ai văzut cum s-a comportat în toți acești ani? El poate face rău mie, ție, oricui, chiar și tatălui lui, mamei lui, fratelui lui. Poate face rău tuturor persoanelor la care Lina ține, fiului ei, lui Enzo. Și o poate face fără niciun scrupul, nemilos. Dar ei, ei în persoană, nu-i va face niciodată nici cel mai mic rău.

56.

Am decis să-mi închei ex cursia de ex plorare. Am coborât pe jos până la Mergellina și am ajuns în Piața Martirilor exact când cerul negru era atât de jos, încât părea că se sprijină pe clădiri. Am intrat precipitat în elegantul magazin de pantofi Solara, convinsă că furtuna va izbucni din moment în moment. L-am găsit pe Alfonso și mai frumos decât mi-l aminteam, cu ochi mari cu gene lungi, cu buzele bine conturate, cu trupul lui subțire și totodată puternic, cu italiana devenită puțin artificială din cauza studiului limbilor latină și greacă. S-a bucurat sincer să mă vadă. Fiindcă parcurseserăm împreună anii grei ai gimnaziului și ai liceului, se crease între noi o legătură afectuoasă care, deși nu ne văzuserăm de ceva timp, s-a reluat imediat. Am început să glumim. Am vorbit fără opreliști, unul peste altul, despre trecutul nostru școlăresc, despre profesori, despre cartea pe care o publicasem, despre nunta lui, despre a

mea. Eu, bineînțeles, am adus-o pe Lila în discuție și el s-a tulburat, nu voia să vorbească rău despre ea, nici despre fratele lui, nici măcar despre Ada. A spus doar atât: — Era previzibil să se încheie așa.

— De ce?

— Îți amintești când îți spuneam că mi-era teamă de Lina?

— Da.

— Nu era teamă, am înțeles după mult timp.

— Dar ce era?

— Indiferență și acceptare, un efect de depărtare și apropiere în același timp.

— Adică?

— E greu de spus: eu și cu tine ne-am împrietenit imediat, la tine țin. Cu ea asta mi s-a părut întotdeauna imposibil. Avea ceva îngrozitor care mă făcea să-mi doresc să mă așez în genunchi și să-i mărturisesc gândurile mele cele mai secrete.

Am fost ironică:

— Frumos, o experiență aproape religioasă. El a rămas serios:

— Nu, doar o recunoaștere a subordonării mele. Frumos a fost, în schimb, când m-a ajutat să învăț, aia da. Citea manualul, înțelegea imediat, îmi rezuma totul la modul simplu. Au existat, și mai există, momente în care mă gândesc: dacă m-aș fi născut femeie, mi-ar fi plăcut să fiu ca ea. Într-adevăr, în interiorul familiei Carracci eram ca niște corpi străini, nici pentru mine, nici pentru ea situația nu putea rămâne la fel. De aceea nu mi-a păsat niciodată că e vinovată, eu m-am simțit întotdeauna de partea ei.

— Stefano mai e supărat pe ea?

— Nu știu. Chiar și dacă o urăște, are prea multe necazuri ca să-și dea seama de asta. Lina, în momentul ăsta, e ultima lui problemă.

Afirmația mi s-a părut sinceră și mai ales fondată, așa că am lăsat-o deoparte pe Lila. În schimb, l-am întrebat din nou de Marisa, de familia Sarratore, și în cele din urmă de Nino. A fost vag în legătură cu toți, mai ales cu Nino, pe care nimeni — din voința lui Donato, mi-a zis — nu se hazardase să-l invite la insuportabilele nunți la care el era obligat să meargă.

— Nu ești bucuros că te căsătorești? am avut curajul să întreb.

A privit dincolo de vitrină: fulgera, tuna, dar încă nu ploua. A zis:

— Mi-era bine cum eram.

— Și Marisa?

— Ei nu, nu-i era bine.

— Voi să fie logodnică pe viață?

— Nu știu.

— Deci, în cele din urmă, i-ai făcut pe plac.

— A vorbit cu Michele. L-am privit nesigură.

— În ce sens?

A râs, un râset nervos.

— S-a dus la el, l-a întors împotriva mea.

Stăteam pe o pernă imensă, el era în picioare, în contre-jour. Avea figura încordată, compactă, ca a toreadorilor din filmele despre coride.

— N-am înțeles: tu te căsătorești cu Marisa pentru că ea i-a cerut lui Solara să-ți spună că așa trebuie să faci?

— Mă căsătoresc cu Marisa ca să nu-l supăr pe Michele. Datorită lui sunt aici, a avut încredere în capacitățile mele, mi-e drag.

— Ești nebun.

— Zici asta pentru că aveți toți o idee greșită despre Michele, nu știți cum e.

S-a încruntat, a încercat inutil să-și rețină lacrimile. A adăugat:

— Marisa e însărcinată.

— Ah.

Așadar, motivul real era acela. L-am luat de mână, simțindu-mă foarte stânjenită am încercat să-l liniștesc. S-a calmat foarte greu, mi-a zis: — Viața e o chestie foarte urâtă, Lenù.

— Nu e adevărat: Marisa o să fie o soție bună și o mamă nemaipomenită.

— Nu-mi pasă de Marisa.

— Acum nu ex agera.

Și-a fixat ochii asupra mea, am simțit că mă examina voind parcă să înțeleagă ceva despre mine care îl lăsa interzis. A întrebat: — Nici ție nu ți-a zis Lina niciodată nimic?

— Ce trebuia să-mi spună?

A clătinat din cap, dintr-odată amuzat.

— Vezi că am dreptate? Nu e o persoană obișnuită. Odată i-am mărturisit un secret. Eram speriat și aveam nevoie să spun cuiva motivul spaimei. I l-am spus ei, iar ea m-a ascultat cu atenție, așa că m-am liniștit. A fost important pentru mine să-i vorbesc, mi se părea că nu aude cu urechile, ci cu un organ pe care-l avea doar ea și care făcea cuvintele mai ușor de rostit. La sfârșit nu i-am cerut, cum se face de obicei: jură, te rog, nu mă trăda. Acum însă e limpede că dacă nu ți-a zis ție, n-a zis-o nimănui, nici măcar din ciudă, nici măcar în perioada cea mai dură pentru ea, cea a

urii și a bățăilor primite de la fratele meu.

Nu l-am întrerupt. Am simțit doar regretul că îi mărturisise cine știe ce Lilei și nu mie, care totuși eram prietena lui dintotdeauna. El și-a dat seama probabil și a decis să remedieze greșeala. M-a strâns în brațe cu putere și mi-a șoptit la ureche: — Lenù, sunt poponar, nu-mi plac femeile. Când mă pregăteam să plec, a murmurat stânjenit: eram sigur că știai deja. Asta mi-a accentuat regretul, în realitate nu-mi trecuse niciodată așa ceva prin minte.

57.

Așa a trecut ziua aceea lungă, fără ploaie, dar înnorată. De atunci a început să se inverseze rapid tendința unei etape de aparent progres a relației dintre Lila și mine, transformându-se în dorința de a scurta conversațiile și a avea din nou grijă de viața mea. Sau poate că începuse dinainte, în detalii minuscule pe care le observam de-abia atunci când mă izbeau, și acum, în schimb, începeau să se adune. Plimbarea fusese utilă și totuși m-am întors acasă nemulțumită. Ce prietenie era aceea dintre mine și Lila dacă ea nu-mi spusese ani de zile despre Alfonso, cu care știa că am o legătură importantă? Posibil să nu-și fi dat seama de dependența totală a lui Michele de ea sau, din motivele ei, decisese să nu-mi spună mie? Pe de altă parte, eu, eu câte lucruri îi ascusesem?

Am rămas tot restul zilei într-un haos de locuri, momente, persoane diferite: posedata doamnă Manuela, Rino cu un vid interior, Gigliola în clasele primare, Gigliola la gimnaziu, Gigliola sedusă de frumusețea băieților Solara, Gigliola fascinată de Fiatul 1100, și Michele care atrăgea femeile la fel ca Nino, dar care, spre

deosebire de acesta, era capabil de o pasiune absolută. Și Lila, Lila care știuse să-i stârnească acea pasiune, o emoție care nu era doar mania unui patron, născută din fanfaronade de periferie, din răzbunare, din dorință abjectă, cum tindea ea să spună, ci era o formă obsesivă de valorizare a femeii, nu devoțiune, nu subordonare, ci mai degrabă iubirea unui bărbat dintre cele mai căutate, un sentiment complicat care știa să

facă dintr-o femeie, cu hotărâre, într-un fel cu violență, aleasa printre femei. M-am simțit alături de Gigliola, i-am înțeles umilința.

Pe seară m-am întâlnit cu Lila și Enzo. N-am zis nimic despre descoperirile pe care le făcusem de dragul ei și, de asemenea, ca să-l protejiez pe bărbatul cu care trăia. Am profitat, în schimb, de un moment în care Lila era în bucătărie să-i dea copilului să mănânce ca să-i spun lui Enzo că ea voia să se întoarcă în cartier. Nu i-am ascuns poziția mea. Am spus că nu mi se părea o idee bună, dar credeam că tot ce ar putea s-o ajute să se restabilească — era sănătoasă, avea doar nevoie să-și regăsească un echilibru — sau ce-și imagina ea că o va ajuta trebuia încurajat. Cu atât mai mult cu cât timpul trecuse și, din ce știam eu, în cartier n-avea de ce să se simtă mai rău decât la San Giovanni a Teduccio. Enzo a ridicat din umeri.

— N-am nimic împotriva. O să mă scol mai devreme dimineața, o să mă întorc mai târziu seara.

— Am văzut că e de închiriat vechea casă a lui don Carlo. Fiii lui au plecat la Caserta și acum vrea și văduva să se ducă după ei.

— Cât vrea chirie?

I-am spus: în cartier chiriiile erau mai mici decât la San Giovanni a Teduccio.

— Bine, a fost de acord Enzo.

— Știi că veți avea oricum probleme.

— Și aici sunt.

— Neplăcerile or să se înmulțească, la fel și pretențiile.

— O să vedem.

— Îi vei rămâne aproape?

— Cât timp vrea ea, da.

Ne-am dus la Lila în bucătărie, i-am vorbit despre casa lui don Carlo. Ea tocmai se certase cu Gennaro. Acum, când copilul stătea mai mult cu mama și mai puțin cu vecina, era dezorientat, avea mai puțină libertate, trebuia să renunțe la o serie de obiceiuri și se revolta, pretinzând, la cinci ani, să fie hrănit cu lingurița. Lila începuse să urle, el aruncase farfuria făcând-o țândări pe podea. Când am intrat în bucătărie, ea tocmai îi dăduse o palmă. Mi-a zis agresiv: — Tu l-ai pus să mănânce jucându-te de-a avionul cu lingura?

— O singură dată.

— Nu trebuia. Am spus:

— Nu se va mai întâmpla.

— Da, niciodată, fiindcă pe urmă tu pleci să fii scriitoare și eu trebuie să-

mi pierd vremea așa.

Încet, încet s-a liniștit, iar eu am curățat podeaua. Enzo i-a zis că pentru el era în regulă să caute casă în cartier, eu i-am spus de apartamentul lui don Carlo înăbușindu-mi resentimentul. A stat să ne asculte fără chef în timp ce-l consola pe copil, apoi a reacționat ca și cum Enzo voia să se mute, ca și cum eu aș fi încurajat spre alegerea aceea. Ne-a spus: bine, fac cum vreți voi.

A doua zi ne-am dus toți să vedem casa. Era într-o stare jalnică, dar Lila s-a entuziasmat: îi plăcea că era la marginea cartierului, în apropiere de tunel, și că de la ferestre se vedea pompa de benzină a logodnicului lui Carmen. Enzo a observat că noaptea ar fi fost deranjați de camioanele care treceau pe șosea și de trenurile de la triaj. Dar pentru că ea a considerat frumoase și zgomotele care ne însoțiseră copilăria, au căzut la o înțelegere cu văduva pentru un preț convenabil. Din acel moment, Enzo, în fiecare seară, în loc să se întoarcă la San Giovanni a Teduccio, s-a dus în cartier ca să renoveze apartamentul, pe care să-l preschimbe astfel într-o locuință decentă.

Se apropia luna mai deja, la fel și data nunții mele, mă tot duceam și veneam de la Florența. Dar Lila, ca și cum n-ar fi luat deloc în considerare data nunții mele, m-a implicat în cheltuieli ca să finalizeze aranjarea casei. Am cumpărat un pat matrimonial, un pat pliant pentru Gennaro, am fost să facem împreună cererea pentru instalarea telefonului. Lumea ne observa pe stradă, unii mă salutau doar pe mine, alții pe amândouă, alții se prefăceau că nu ne vedeau nici pe una, nici pe cealaltă. Lila părea, în orice caz, în largul ei. O dată ne-am întâlnit cu Ada, era singură, a făcut semne cordiale, a trecut mai departe grăbită. O dată ne-am intersectat cu Maria, mama lui Stefano, eu și Lila am salutat, ea a întors capul. O dată Stefano în persoană a trecut cu mașina și s-a oprit din proprie inițiativă; a coborât din mașină, a vorbit doar cu mine, vesel, m-a întrebat de nuntă, a lăudat Florența unde fusese de curând cu Ada și fetița; la sfârșit, l-a atins ușor pe Gennaro peste obraz, a salutat-o pe Lila dând din cap și a pornit din nou. O dată l-am văzut pe Fernando, tatăl Lilei: cocoșat, foarte îmbătrânit, stătea în fața școlii și Lila s-a agitat, i-a zis lui Gennaro că voia să i-l prezinte pe bunicul lui și eu am încercat s-o opresc, dar ea a vrut să se ducă oricum. Fernando s-a comportat ca și cum fiica lui n-ar fi fost acolo, și-a privit nepotul câteva secunde și a mormăit: dacă o vezi pe maică-ta, zi-i că e o curvă, și a plecat.

Dar întâlnirea cea mai tulburătoare, chiar dacă pe moment a părut cea mai puțin importantă, a avut loc cu câteva zile înainte ca ea să se mute

definitiv în noul apartament. Ex act când ieșeam din casă, am dat nas în nas cu Melina care o ținea de mână pe Maria, fiica lui Stefano și a Adei. Avea, ca de obicei, aerul ei rătăcit, dar era bine îmbrăcată, își ox igenase părul, era foarte machiată. M-a recunoscut pe mine, dar pe Lila nu, sau poate că la început a preferat să vorbească doar cu mine. Mi s-a adresat ca și cum aș fi fost încă prietena fiului ei, Antonio: a zis că el urma să se întoarcă în curând din Germania și că întreba mereu de mine în scrisori. I-am făcut multe complimente pentru rochie și pentru păr, mi s-a părut bucuroasă. Dar mai bucuroasă s-a arătat când am lăudat-o pe nepoată care, timidă, s-a lipit de fusta bunicii. În clipa aceea s-a simțit probabil datoră să vorbească foarte frumos de Gennaro, a întrebat-o pe Lila: e fiul tău? Abia atunci a părut să-și amintească de ea, care până în acel moment o privise fix fără să scoată un cuvânt, și s-a gândit probabil că era femeia căreia fiica ei, Ada, îi luase soțul. Ochii i s-au cufundat în cearcănele mari și a zis, foarte serioasă: Lina, te-ai făcut urâtă și uscată, Stefano n-a avut încotro, te-a părăsit, bărbații vor să ai pe tine carne, altfel nu știu unde să pună mâinile și pleacă. Apoi, cu o mișcare bruscă a capului, i s-a adresat lui Gennaro, aproape a urlat, arătând către fetiță: știi că asta e sora ta? Pupați-vă, hai, Sfântă Fecioară, ce frumoși sunteți. Gennaro a pupat-o imediat pe fetiță, care s-a lăsat pupată fără să protesteze, și Melina, văzând cele două fețișoare una lângă cealaltă, a ex clamat: au luat amândoi de la tată, sunt identici. După acea constatare, ca și cum ar fi avut lucruri urgente de făcut, s-a smucit și a plecat fără să salute.

Lila tăcuse tot timpul. Am înțeles însă că i se întâmplase ceva foarte șocant, ca atunci când, mică fiind, o văzuse pe Melina care trecea pe șosea mâncând săpun. Imediat cum femeia și fetița s-au îndepărtat, a avut o ieșire, s-a ciufulit frenetic cu mâna, a clipit și a zis: așa o să ajung și eu. Apoi a încercat să-și aranjeze părul la loc și a murmurat: — Ai auzit ce-a spus?

— Nu e adevărat că ești urâtă și uscată.

— Cui îi pasă dacă sunt urâtă și uscată, vorbesc despre asemănare.

— Ce asemănare?

— Dintre cei doi copii: Melina are dreptate, sunt amândoi identici cu Stefano.

— Da' de unde, cea mică da, dar Gennaro e diferit.

Ea a izbucnit în râs, după mult timp i-a revenit râsetul malițios dintotdeauna. A subliniat:

— Sunt ca două picături de apă.

58.

Trebuia să plec neapărat. Ce puteam face pentru ea făcusem deja, acum riscam numai să mă încurc eu însămi în reflecții inutile despre cine era adevăratul tată al lui Gennaro, despre cât de departe văzuse Melina, despre mișcările secrete ale minții Lilei, despre ce știa sau nu știa sau presupunea și nu zicea, sau îi era comod să creadă și așa mai departe, într-o spirală care mă distrugea. Am discutat despre întâlnirea aceea, profitând de faptul că Enzo era la muncă. Am folosit clișee precum: o femeie știe întotdeauna cine e tatăl copiilor ei. Am zis: tu ai simțit mereu că fiul tău era al lui Nino, dimpotrivă, tocmai de asta l-ai dorit, iar acum ești sigură că e al lui Stefano numai pentru că așa a zis nebuna de Melina? Ea însă rânjea, spunea: ce proastă, cum am putut să nu pricep, și — lucru pentru mine de neînțeles — părea bucuroasă. Astfel, în cele din urmă, am tăcut. Dacă acea nouă convingere o ajuta să se vindece, foarte bine. Iar dacă era un alt semn al instabilității ei, ce puteam face? Gata. Cartea mea fusese cumpărată în Franța, în Spania și în Germania, urma să fie tradusă. Publicasem alte două articole despre munca femeilor în fabricile din Campania și cei de la ziarul Unità fuseseră mulțumiți. De la editură primeam solicitări pentru un nou roman. În fine, trebuia să mă dedic treburilor mele nenumărate, pentru Lila mă sacrificasem destul și nu puteam continua să mă pierd în spatele încurcăturilor din viața ei. Am cumpărat la Milano, încurajată de Adele, un tator crem pentru nuntă, îmi venea bine, sacoul era foarte elegant, iar fusta scurtă. În timp ce-l probam, m-am gândit la Lila, la rochia ei de mireasă somptuoasă, la fotografia pe care croitoreasa o expusese în vitrina de pe Rettifilo și comparația m-a făcut să mă simt categoric diferită. Nunta ei, a mea: lumi de-acum diferite. Îi spuseseam cu ceva timp în urmă că n-o să mă căsătoresc în biserică, că n-o să port o rochie de mireasă tradițională, că Pietro cu greu acceptase prezența rudelor apropiate.

— De ce? mă întrebase ea, dar fără vreun interes special.

- De ce ce?
  - De ce nu vă căsătoriți în biserică?
  - Nu suntem credincioși.
  - Și degetul lui Dumnezeu, Sfântul Duh? citase ea, amintindu- mi de articolașul pe care îl scriseserăm împreună când eram mici.
  - Am crescut.
  - Fă măcar o petrecere, invită-ți prietenii.
  - Pietro nu vrea.
  - Nu mă inviți nici pe mine?
  - Ai veni?
- Râsese clătinând din cap.
- Nu.

Atâta tot. La începutul lui mai însă, când m-am hotărât să am o ultimă inițiativă înainte să părăsesc definitiv orașul, lucrurile, în acea privință și în multe altele, au luat o întorsătură neplăcută. Întâmplarea a făcut că m-am decis să mă duc la Galiani. Am căutat numărul și am sunat-o. I-am zis că urma să mă căsătoresc, să merg să locuiesc la Florența și voiam să trec s-o salut. Ea, fără să se mire, fără pic de bucurie, dar cu amabilitate, m-a invitat a doua zi pe la ora cinci. Înainte să închidă a spus: adu-o și pe prietena aceea a ta, Lina, dacă are chef.

Lila, atunci, nu s-a lăsat rugată, iar Gennaro a rămas în grija lui Enzo. M-am machiat, m-am pieptănat, m-am îmbrăcat conform gustului deprins de la Adele și am ajutat-o pe Lila să aibă o înfățișare măcar demnă, având în vedere că era greu s-o convingi să se facă frumoasă. Voia să ducă prăjituri, i-am zis că nu era cazul. În schimb, am cumpărat un exemplar al cărții mele, chiar dacă eram sigură că Galiani o citise: am făcut-o doar ca să pot să-i ofer un autograf.

Am ajuns punctuale, am sunat, liniște. Am sunat din nou, ne-a deschis Nadia, gâfâind, neîngrijită, fără obișnuita-i politețe, ca și cum i-am fi deranjat nu doar înfățișarea, ci și educația ei bună. Eu i-am explicat că aveam o întâlnire cu mama ei. Nu e, a spus, dar ne-a invitat să ne așezăm în salon. Apoi a dispărut.

Am amuțit amândouă, dar ne-am zâmbit stânjenite în casa cufundată în tăcere. Au trecut poate cinci minute și s-au auzit în sfârșit niște pași pe hol. A apărut Pasquale, puțin ciufulit. Lila nu s-a arătat deloc surprinsă, dar eu am întrebat de-a dreptul uimită: ce faci aici? El a răspuns serios, lipsit de cordialitate: ce faceți voi aici. Și propoziția a răsturnat situația, a trebuit să-i explic eu lui, ca și cum ar fi fost casa lui, că aveam o întâlnire cu profesoara mea.

— Ah, a zis, și a întrebat-o pe Lila, arogant: Tu ți-ai revenit?

— Destul.

— Mă bucur.

M-am enervat, am răspuns eu pentru ea, am zis că Lila de-abia acum începea să se simtă mai bine și că oricum Soccavo primise o lecție frumoasă, îl vizitaseră inspectorii, compania fusese nevoită să-i plătească Lilei tot ce îi datora.

— Da? a zis el tocmai când Nadia își făcea din nou apariția, acum aranjată ca și cum ar fi fost gata să iasă în oraș. Ai înțeles, Nadia? Doamna Greco zice că i-a dat o lecție frumoasă lui Soccavo.

Am exclamat:

— Nu eu.

— Nu ea, lui Soccavo i-a dat o lecție Dumnezeu.

Nadia a surâs, a traversat camera și, deși era canapeaua liberă, s-a așezat cu o mișcare grațioasă pe genunchii lui Pasquale. M-am simțit stingherită.

— Am încercat doar s-o ajut pe Lina.

Pasquale a înconjurat talia Nadiei cu un braț, s-a întins spre mine și a exclamat:

— Foarte bine. Înseamnă că în toate fabricile, pe toate șantierele, în

fiecare colț al Italiei și al lumii, imediat ce patronul face tămbălău și muncitorii își asumă riscuri, o chemăm pe Elena Greco: ea îi sună pe prietenii ei, la inspectia muncii, la sfinții pe care îi are în Paradis și rezolvă.

Nu-mi vorbise niciodată în felul acela, nici când eram fetiță și el mi se părea deja mare, își dădea aere de politician ex pert. M-am simțit jignită, am dat să-i răspund, dar Nadia a intervenit, ex cluzându-mă din discuție. I s-a adresat Lilei cu vocișoara ei lentă, ca și cum n-ar fi meritat să-mi vorbească mie: — Inspectorii muncii nu contează deloc, Lina. S-au dus la Soccavo, au scris ceva în hârtiile lor, dar apoi? În stabiliment continuă totul ca înainte. Și între timp cine s-a ex pus are necazuri, cine a tăcut a primit câteva lire pe sub mână, poliștii ne-au săltat și fasciștii au ajuns până aici, în fața casei, și l-au bătut pe Armando.

Nici n-a terminat de vorbit, că deja Pasquale mi se adresa și mai dur decât înainte, de data asta ridicând vocea:

— Ex plică-ne ce pula mea ai crezut că rezolvi, a zis sincer îndurerat și dezamăgit. Știi ce se întâmplă în Italia? Ai idee ce e lupta de clasă?

— Nu țipa, te rog, l-a îndemnat Nadia, apoi i s-a adresat din nou Lilei, aproape că a șoptit: Nu se abandonează camarazii.

Ea a răspuns:

— Ar fi mers rău oricum.

— Adică?

— Acolo înăuntru nu răzbești nici cu fluturași și nici bătându-te cu fasciștii.

— Dar cum răzbești?

Lila a rămas tăcută, Pasquale a șuiert, de data asta către ea:

— Răzbești mobilizându-i pe prietenii buni ai patronilor? Răzbești câștigând câțiva bani și nepăsându-ți de ceilalți?

Eu atunci am izbucnit:

— Pasquale, încetează, am zis și, fără să vreau, am ridicat și eu vocea. Ce înseamnă tonul ăsta? Nu a decurs așa.

Voiam să mă ex plic, să-l fac să tacă, chiar dacă îmi simțeam mintea goală. Nu știam ce argumente să aduc și singura idee care îmi stătea pe vârful limbii era perfidă și politic inutilizabilă: mă tratezi așa pentru că acum, când poți să pui mâinile pe domnișoara asta de familie bună, te simți cine știe cine? Dar Lila, iată, m-a împiedicat cu un gest enervat, complet neașteptat, care m-a tulburat. A zis: — Gata, Lenù, au dreptate ei.

Am fost foarte dezamăgită. Ei aveau dreptate? Voiam să dau replica, să

mă supăr și pe ea, ce voise să zică? Dar în acel moment a sosit Galiani, i s-au auzit pașii pe hol.

59.

Am sperat ca profesoara să nu mă fi auzit țipând. Și între timp am așteptat ca Nadia să țâșnească de pe genunchii lui Pasquale și să alerge să se așeze pe canapea, îmi doream să-i văd pe amândoi umiliți de efortul de a disimula absența intimității. Am observat că și Lila îi privea ironică. Dar cei doi au rămas cum stăteau, ba, mai mult, Nadia și-a trecut un braț în jurul gâtului lui Pasquale, ca și cum s-ar fi temut să nu cadă și în timpul ăsta i-a zis mamei sale, care tocmai se ivise în prag: data viitoare anunță-mă dacă ai vizite. Profesoara nu i-a răspuns, ni s-a adresat nouă rece: scuzăți-mă, am întârziat, să mergem la mine-n birou. Am urmat-o, în timp ce Pasquale o îndepărta de lângă el pe Nadia, murmurând pe un ton care mi s-a părut brusc deprimat: hai, să mergem dincolo.

Galiani ne-a condus mergând în fața noastră pe hol și bombănind înfuriată: ce mă enervează cu adevărat e bătăria. Apoi ne-a invitat să intrăm într-o cameră luminoasă, cu un birou vechi, multe cărți și scaune austere capitonate. A luat un ton amabil, dar era limpede că se lupta cu proasta dispoziție. A zis că era bucuroasă să ne revadă pe Lila și pe mine; totuși, la fiecare cuvânt, ba chiar și când tăcea, am simțit-o tot mai iritată. Îmi doream să plec cât mai repede de acolo. M-am scuzat că nu mai dădusem semne de viață, am vorbit destul de mâhnit de efortul studiilor, de carte, de miile de lucruri care mă copleșiseră, de logodnă, de nunta care de-acum se apropia.

— Te căsătorești în biserică sau doar civil?

— Doar civil.

— Bravo.

I s-a adresat Lilei, voia s-o implice în conversație:

— V-ați căsătorit în biserică?

— Da.

— Sunteți credincioasă?

— Nu.

— Atunci de ce v-ați căsătorit în biserică?

— Așa se făcea.

— Lucrurile n-ar trebui făcute doar pentru că se fac.

— Facem multe din astea.

— Veți merge la nunta Elenei?

— Nu m-a invitat.

Am tresărit, am zis imediat:

— Nu e adevărat. Lila s-a hlizit:

— E adevărat, îmi e rușine cu mine.

Tonul era ironic, dar tot m-am simțit rănită. Ce se întâmpla cu ea? De ce mai devreme nu-mi dăduse dreptate în fața Nadiei și a lui Pasquale și acum zicea chestia aia antipatică în fața profesoarei?

— Prostii, am zis, și, ca să mă liniștesc, am scos din geantă cartea mea, i-am întins-o lui Galiani, spunând: voiam să vă ofer asta.

Ea a privit-o o clipă fără s-o vadă, urmându-și poate un gând de- al ei, apoi mi-a mulțumit, a zis că o avea deja și mi-a înapoiat-o, întrebându-mă: — Soțul tău cu ce se ocupă?

— E profesor de literatură latină la Florența.

— E mult mai bătrân decât tine?

— Are douăzeci și șapte de ani.

— Așa tânăr și deja profesor?

— E competent.

— Cum îl cheamă?

— Pietro Airola.

Galiani m-a privit atent, ca la școală când eram ascultată și dădeam un răspuns pe care-l considera incomplet.

— Rudă cu Guido Airola?

— E fiul lui.

A zâmbit vădit malițios.

— Bună partidă.

— Ținem unul la altul.

— Ai început deja să scrii o altă carte?

— Încerc.

— Am văzut că ești colaboratoare la ziarul Unità.

— Ici și colo, nu mare lucru.

— Eu nu mai scriu la el, e un ziar de birocrați.

S-a întors din nou la Lila, lăsând impresia că vrea să-i arate în toate

chipurile simpatia ei. I-a zis:

— E important ce ați făcut în fabrică. Lila s-a strâmbat scârbită.

— N-am făcut nimic.

— Asta nu e adevărat.

Galiani s-a ridicat, a scotocit printre hârtiile de pe birou și i-a arătat niște foi, ca și cum asta ar fi fost o dovadă imposibil de combătut.

— Nadia a lăsat textul acesta al dumneavoastră prin casă și eu mi-am permis să-l citesc. E o lucrare curajoasă, nouă, foarte bine scrisă. Îmi doream să vă revăd ca să vă pot spune asta.

Ținea în mâini paginile Lilei din care ex trăsese primul meu articol pentru Unită.

60.

Ah, da, era momentul potrivit să mă detașez. Am plecat din casa familiei Galiani amărâtă, cu gura uscată, fără să fi găsit curajul de a-i spune profesoarei că nu avea dreptul să mă trateze în felul acela. Nu se pronunțase în legătură cu cartea mea, chiar dacă o avea de mult și cu siguranță o citise sau măcar o frunzărise. Nu-mi ceruse dedicație pe exemplarul adus de mine intenționat și când eu, înainte să plecăm — din slăbiciune, dintr-o nevoie de a încheia acea relație în mod afectuos — mă oferisem oricum să i-o dau, nu răspunsese nici da, nici nu, doar zâmbise și își continuase discuția cu Lila. Și, mai ales, nu spusese nimic despre articolele mele. Dimpotrivă, mai întâi le menționase doar ca să le includă în părerea ei negativă în privința ziarului Unită. Apoi scosese foile Lilei și începuse să discute cu ea ca și cum opinia mea în legătură cu subiectul acela n-ar fi contat deloc, ca și cum n-aș mai fi fost în cameră. Voiam să urlu la ea: da, e adevărat, Lila este foarte inteligentă, are o inteligență pe care i-am recunoscut-o mereu, pe care o iubesc, care a influențat tot ce am făcut; dar eu mi-am cultivat-o pe a mea cu mare efort și cu succes, sunt apreciată pretutindeni, nu sunt o nulitate pretențioasă ca fiica ta. În schimb, am rămas tăcută să ascult în timp ce discutau despre muncă și despre fabrică și despre revendicări. Pe palier

continuaseră să vorbească între ele, până când Galiani mă salutase nepăsătoare și îi spusese, în schimb, Lilei, tutuind-o de-acum: dă un semn și o îmbrățișă. Mă simțisem umilită. În plus, Pasquale și Nadia n-au mai apărut, nu avusesem ocazia să le resping acuzațiile și îmi rămăsese înăuntru și furia legată de ei: ce vină aveam că-mi ajutasem o prietenă, mă ex pusesem ca să fac asta, cum își permiteau să-mi critice faptele. Acum, pe scări, în hol, pe trotuarul bulevardului Vittorio Emanuele eram numai eu și Lila. Eram pe punctul să urlu la ea: chiar crezi că mi-e rușine cu tine, ce ți- a trecut prin minte, de ce le-ai dat dreptate ăloro doi, ești o ingrătă, am făcut tot posibilul să-ți fiu aproape, să-ți fiu de ajutor și tu mă tratezi așa, într-adevăr ai o minte bolnavă. Dar cum am ieșit, înainte să pot deschide gura (și, de altfel, ce diferență ar fi fost dacă aș fi făcut-o?), ea m-a luat de braț și a început să vorbească în apărarea mea împotriva lui Galiani.

N-am găsit nicio portiță ca să-i reproșez nici faptul că trecuse de partea lui Pasquale și a Nadiei, nici acuzația nesocotită că n-o voiam la nunta mea. S-a comportat ca și cum ar fi fost o altă Lila care spunea lucrurile alea, o Lila despre care nu știa nimic ea însăși și căreia era inutil să-i ceri ex plicații. Ce oameni oribili — a început să spună fără să se mai oprească până la stația de metrou din Piața Amedeo — ai văzut-o pe bătrână cum te-a tratat, nu voia decât să se răzbune, nu poate suporta faptul că scrii cărți și articole, nu poate suporta faptul că ești pe cale să te căsătorești bine, dar mai ales nu poate suporta faptul că Nadia, educată pentru a fi cea mai bună, Nadia care trebuia să-i ofere atâtea satisfacții, nu face nimic bun, e împreună cu zidarul și face pe curva sub ochii ei: da, nu poate suporta asta, dar tu faci rău că te superi, pe tine să te doară în cot, nu trebuia să-i lași cartea ta, nu trebuia să întrebi dacă voia dedicație, mai ales nu trebuia să i-o dai, ăștia sunt oameni care trebuie tratați cu șuturi în cur, ești prea bună, ăsta e defectul tău, te lași păcălită de tot ce zic cei care au studiat mult ca și cum numai ei ar avea minte și nu e deloc așa, relaxează-te, du-te, mărită-te, pleacă în voiajul de nuntă, te-ai preocupat prea mult pentru mine, scrie un alt roman, știi că aștept lucruri foarte frumoase de la tine, țin la tine.

Am ascultat-o tot timpul, copleșită. Nu aveai cum să fii liniștită în preajma ei. Fiecare punct stabil al relației noastre mai devreme sau mai târziu se dovedea o formulă provizorie, imediat i se zdruncina ceva în cap care o dezechilibra și mă dezechilibra și pe mine. N-am înțeles dacă acele cuvinte serveau de fapt la a-și cere scuze, dacă vorbea prefăcut acoperind niște sentimente pe care nu avea intenția să mi le

mărturisească, dacă avea ca scop o despărțire definitivă. Cu siguranță era falsă și era ingrată, iar eu, în ciuda tuturor schimbărilor prin care trecusem, continuam să-i fiu subordonată. Am simțit că n-o să scap niciodată de supunerea aceea și asta mi s-a părut insuportabil. Mi-am dorit — și n-am reușit să-mi controlez dorința — să se fi înșelat cardiologul, ca Armando să aibă dreptate, să fie într-adevăr bolnavă și să moară.

De atunci, mulți ani de zile, nu ne-am mai văzut, ne-am auzit doar la telefon. Am devenit una pentru cealaltă fragmente de voce, fără să existe niciodată o confirmare din priviri. Dar dorința morții ei a rămas într-un colțișor, o alungam și ea nu se dădea deloc dusă.

61.

În noaptea dinaintea plecării mele la Florența n-am putut dormi. Dintre toate gândurile dureroase cel mai insistent avea de-a face cu Pasquale. Criticile lui mă dezamăgeau. Într-o primă fază le respinsesem total, acum oscilam între convingerea că nu le meritam și ideea că dacă Lila îi dăduse dreptate poate că eu fusesem cea care greșise, de fapt. În cele din urmă, am făcut ceva ce nu făcusem niciodată: m-am dat jos din pat la patru dimineața și am ieșit din casă singură, înainte de ivirea zorilor. Eram foarte nefericită, îmi doream să mi se întâmple ceva rău, un eveniment care, pedepsindu-mă pentru acțiunile mele greșite și gândurile mele urâte, s-o pedepsească prin ricoșeu și pe Lila. În schimb, nu mi s-a întâmplat nimic. M-am plimbat mult pe străzile pustii, mult mai sigure acum decât atunci când erau aglomerate. Cerul a devenit vioriu. Am ajuns la mare, o foaie cenușie sub cerul neluminat, cu nori rari conturați cu roz. Castel dell'Ovo se vedea clar tăiat în două de lumină, o siluetă de argilă colorată strălucitoare într-o parte a Vezuviului, o pată cafenie pe latura cu Mergellina și Posillipo. Drumul de-a lungul stâncilor era pustiu, marea nu se auzea, dar emana un miros intens. Cine știe ce sentiment aș fi avut despre Napoli, despre mine însămi, dacă m-aș fi trezit în fiecare dimineață nu în cartier, ci într-una dintre clădirile de pe litoral? Ce

Încercam să fac? Să-mi schimb nașterea? Să-i schimb, odată cu mine însămi, și pe ceilalți? Să repopulez orașul ăsta acum pustiu cu cetățeni lipsiți de obsesia sărăciei sau a lăcomiei, fără invidie și furii, capabili să se bucure de splendoarea peisajului precum divinitățile care l-au locuit odinioară? Să-mi mulțumesc demonul, să-i ofer o viață bună și să mă simt fericită? Folosisem puterea familiei Airota, oameni care de generații întregi se luptau pentru cauza socialismului, oameni care erau de partea celor ca Pasquale și ca Lila, nu pentru că m-am gândit să repar toate stricăciunile lumii, ci pentru că eram în situația de a ajuta o persoană pe care o iubeam și mi se păruse culpabil să n- o fac. Acționasem greșit? Trebuia s-o las pe Lila cu necazurile ei? Niciodată, absolut niciodată nu voi mai mișca un deget pentru cineva. Am plecat, m-am dus să mă căsătoresc.

62.

Nu-mi amintesc nimic despre nunta mea. Puținele fotografii venite în ajutor, în loc să-mi mobilizeze memoria, au făcut-o să păstreze doar câteva imagini: Pietro cu ex presia distrată, eu care par nervoasă, mama mea care a ieșit neclară, dar reușește oricum să se arate nemulțumită. Sau nu. Nu-mi amintesc nimic despre ritualul în sine, dar am în minte lunga discuție pe care am avut-o cu Pietro cu câteva zile înainte să ne căsătorim. I-am zis că intenționez să iau anticoncepționale ca să nu facem copii, că mi se părea urgent să încerc, înainte de toate, să scriu o altă carte. Eram sigură că va fi de acord. În schimb, în mod surprinzător, s-a arătat potrivnic. A făcut din asta mai întâi o chestiune de legalitate, pilula nu se găsea încă oficial pe piață; apoi a spus că se zvonea că ar dăuna sănătății; pe urmă mi-a ținut un discurs complicat despre sex , iubire și fecundație; în fine, a bombănit că dacă cineva are într-adevăr de scris, scrie oricum, chiar și dacă așteaptă un copil. M-am supărat, m- am enervat, reacția aia nu mi s-a părut potrivită pentru tânărul cultivat care își dorise numai căsătoria civilă și i-am zis asta. Ne-am certat. Am ajuns în ziua nunții fără să ne fi împăcat, el mut, eu indiferentă.

Ex istă și o altă amintire care n-a pălit: petrecerea surpriză.

Hotărâserăm să ne căsătorim, să ne luăm rămas-bun de la rude și să plecăm acasă fără niciun fel de petrecere. Ajunseserăm la ideea aceea unind vocația ascetică a lui Pietro cu încercarea mea de a demonstra că nu mai aparțineam lumii mamei mele. Dar modul nostru de a acționa a fost, pe ascuns, dat peste cap de Adele. Ne-a târât acasă la o prietenă de-a ei, și a zis să ciocnim un pahar; și acolo Pietro și cu mine, în schimb, ne-am trezit în mijlocul unei mari petreceri într-o foarte elegantă reședință florentină, printre numeroase rude ale familiei Airota și persoane cunoscute și foarte cunoscute care au rămas până seara. Soțul meu s-a posomorât, eu m-am întrebat dezorientată de ce, având în vedere că era vorba despre petrecerea pentru nunta mea, a trebuit să-i invit doar pe părinții și pe frații mei. I-am zis lui Pietro: — Știai că lucrurile stăteau așa?

— Nu.

O vreme am făcut amândoi față situației. Dar în curând el a scăpat de încercările mamei și surorii lui de a-l prezenta când unuia, când altuia. S-a retras într-un colț împreună cu rudele mele, a discutat cu ele tot timpul. Inițial m-am resemnat, un pic stingherită, și am rămas în capcana în care picasem. Apoi mi s-a părut incitant faptul că politicieni de renume, intelectuali prestigioși, tineri revoluționari, chiar și un poet și un romancier foarte cunoscuți se arată interesați de mine, de cartea mea și mă laudă pentru articolele din Unità. Timpul a zburat, m-am simțit tot mai acceptată în lumea familiei Airota. Până și socrul meu voia să mă țină lângă el punându-mi întrebări cu amabilitate despre chestiunile referitoare la dreptul muncii. În curând s-a format un grup, numai persoane care scriau în ziare și reviste despre numeroasele revendicări al căror număr creștea în toată țara. Și eu, iată-mă, eram acolo cu ei și aceea era petrecerea mea și mă aflam în centrul conversației.

Socrul meu a lăudat mult, la un moment dat, un eseu apărut în Mondo Operaio care, după el, pune problema democrației în Italia cu o inteligență clară. Textul avea foarte multe date și, în esență, arăta că atâta timp cât televiziunea națională, ziarele importante, școala, universitatea, magistratura vor consolida zilnic ideologia dominantă, competiția electorală o să fie de fapt trucată și partidele muncitorești nu vor avea niciodată voturi suficiente ca să guverneze. Semne de consens, citate de susținere, trimiteri la o contribuție sau alta. În cele din urmă, profesorul Airota, cu toată autoritatea lui, a rostit numele autorului articolului, și eu am știut înainte să-l pronunț — Giovanni Sarratore —

că era vorba despre Nino. Am fost atât de bucuroasă, încât n-am reușit să mă controlez, am zis că-l cunoșteam și am chemat-o pe Adele ca să-i confirme soțului ei și celor prezenți cât era de strălucitor prietenul meu napolitan.

Nino a participat la nunta mea chiar dacă nu era de față și, vorbind despre el, m-am simțit autorizată să vorbesc și despre mine. Am vorbit despre motivele pentru care începusem să mă ocup de luptele muncitorilor, elementele care trebuiau furnizate pentru ca partidele și reprezentanții parlamentari ai stângii să recupereze întârzierile acumulate în privința înțelegerii aprofundate a momentului politic și economic actual. Și așa mai departe, cu alte ex presii pe care le învățasem de curând, dar pe care le-am folosit cu dezinvoltură. M-am simțit competentă. M-am binedispus tot mai mult, mi-a plăcut să stau lângă socrii mei și să mă simt apreciată de prietenii lor. La final, când rudele mele m-au salutat timide și au plecat în grabă să-și găsească un adăpost în așteptarea primului tren care să le ducă înapoi la Napoli, nu mai eram bosumflată. Pietro și-a dat seama probabil, pentru că la rândul lui s-a îmblânzit și a renunțat la toată încordarea.

Imediat cum am ajuns în apartamentul nostru și am închis ușa după noi, am început să facem dragoste. Inițial mi-a plăcut mult, dar ziua îmi rezerva alt fapt surprinzător. Antonio, primul meu logodnic, când se freca de mine era rapid și intens; Franco făcea eforturi mari să se controleze, dar, la un moment dat, se retrăgea gemând sau, când își punea prezervativ, brusc se oprea și devenea greoi, mă zdrobea sub trupul lui, râzându-mi în ureche. Pietro, în schimb, s-a căznit un timp care mi s-a părut o eternitate. Mișcările lui erau chibzuite, violente, în așa fel încât plăcerea inițială, încet, încet, s-a atenuat, învinsă de insistența monotonă și de durerea pe care o simțeam în burtă. S-a umplut de sudoare din cauza efortului prelungit, poate și din cauza suferinței, și cheful mi-a dispărut complet văzându-i chipul și gâtul umede, atingându-i spinarea transpirată. Dar el nu și-a dat seama, a continuat să iasă și apoi să intre în mine cu putere, ritmic, fără să se oprească deloc. Nu știam cum să mă comport. Îl mângâiam, îi șopteam cuvinte de iubire și, între timp, speram să înceteze. Când a izbucnit într-un răcnet și s-a prăbușit, în sfârșit epuizat, m-am simțit bucuroasă, deși aveam dureri și eram nesatisfăcută. A rămas în pat foarte puțin timp, s-a ridicat și s-a dus la baie. L- am așteptat câteva minute, dar eram obosită, m-a cuprins somnul. M-am trezit brusc după o oră și mi-am dat seama că nu se întorsese în pat. L- am găsit în biroul lui, la masa de lucru.

- Ce faci? Mi-a zâmbit.
  - Lucrez.
  - Vino la culcare.
  - Du-te tu, vin și eu mai târziu.
- Sunt convinsă că am rămas însărcinată chiar în noaptea aceea.

63.

Când am aflat că așteptam un copil, m-a cuprins neliniștea și i- am telefonat mamei mele. Oricât de conflictuală fusese dintotdeauna relația noastră, în acea împrejurare am simțit nevoia s-o aud. A fost o greșeală, a devenit imediat cicălitoare. Voia să plece, să vină să stea la mine, să mă asiste, îndrume sau, invers, să mă ducă din nou în cartier, să mă aibă din nou în casa ei, să mă încredințeze bătrânei moașe cu care-și născuse ea toți copiii. M-am străduit s-o calmez, i-am zis că urmarea evoluția sarcinii un ginecolog, prieten de-al soacrei mele, un mare profesor, și că urma să nasc în clinica lui. S-a supărat. Mi-a spus șuierat: o preferi pe soacra ta mie și n-a mai sunat.

În schimb, peste câteva zile Lila a dat un semn. După plecarea mea vorbiserăm deja la telefon de câteva ori, dar numai câte două, trei minute, nu voiam să cheltuim prea mult, ea veselă, eu detașată, ea, ironică îmi punea întrebări despre viața mea de soție, eu, serioasă mă informam despre starea sănătății ei. De data asta mi-am dat seama că nu mergea ceva.

- Ești supărată pe mine? m-a întrebat.
- Nu, de ce aș fi?
- Nu mi-ai spus nimic. Vestea a ajuns la mine numai pentru că mama ta se laudă la toți cu sarcina ta.
- Mi s-a confirmat de puțin timp.
- Credeam că iei pilule. M-am simțit stânjenită.
- Da, dar pe urmă am hotărât să nu iau.
- De ce?
- Anii trec.
- Și cartea pe care trebuie s-o scii?
- O să văd pe urmă.

- Te rog.
- O să fac tot posibilul.
- Trebuie să faci mai mult de atât.
- O să încerc.
- Eu iau pilule.
- Deci cu Enzo lucrurile merg bine?
- Destul de bine, dar nu vreau să mai rămân niciodată însărcinată.

A tăcut, n-am zis nici eu nimic. Când a început să vorbească din nou, mi-a povestit atât de prima oară când își dăduse seama că așteaptă un copil, cât și de a doua oară. Pe ambele le-a numit drept o ex periență urâtă: a doua oară, a zis, eram sigură că e copilul lui Nino și chiar dacă mă simțeam rău, eram fericită. Dar fericită sau nu, o să vezi, corpul suferă, n-are chef să se deformeze, e prea multă durere la mijloc. Din momentul acela a continuat într-un crescendo pesimist. Erau lucruri de ale ei pe care mi le spusese, dar niciodată atât de obsedată să mă facă părtaşă la suferința ei ca s-o simt și eu. Parcă voia să mă pregătească pentru ce mă aștepta, era foarte preocupată pentru mine și viitorul meu. Viața altuia, a zis, mai întâi ți se lipește de pânțele și când, în sfârșit, iese, te face prizonieră, te ține în lesă, nu mai ești stăpână pe tine. A caracterizat însuflețit fiecare etapă a maternității mele, suprapunând-o peste a ei, s-a ex primat ca de obicei în același mod ex presiv. E ca și cum ți-ai fabrica propriul tău chin, a ex clamat, și mi-am dat seama că nu reușea să creadă că ea era ea și eu eram eu, i se părea de neconceput că pot avea o sarcină diferită de a ei, un sentiment diferit față de copii. Era atât de sigură că voi întâlni aceleași obstacole, încât mi s-a părut că se va considera trădată dacă, eventual, m-aș fi bucurat cumva de perioada sarcinii.

Nu voiam s-o mai aud, am îndepărtat receptorul de ureche, mă speria. Ne-am luat rămas-bun fără căldură.

- Dacă ai nevoie de mine, a zis, dă-mi de știre.
- Bine.
- Tu m-ai ajutat, acum vreau să te ajut eu.
- Bine.

Dar telefonul acela nu m-a ajutat deloc, dimpotrivă, m-a lăsat cu un sentiment de neliniște. Locuiam într-un oraș despre care nu știam nimic, chiar dacă, grație lui Pietro, îl cunoșteam acum până în ultimul colțișor, ceea ce nu puteam spune despre Napoli. Îmi plăcea mult să mă plimb de-a lungul râului Arno, dar nu-mi plăcea culoarea caselor, îmi crea o dispoziție proastă. Tonul arogant al locuitorilor lui — portarul blocului,

măcelarul, brutarul, poștașul — mă făcea să devin la fel de arogantă, crea în mine o ostilitate nejustificată. Și apoi numeroșii prieteni ai socrilor mei, atât de disponibili în ziua nunții, nu s-au mai arătat niciodată la față, și nici Pietro nu avea intenția să se vadă cu ei. Mă simțeam singură și fragilă. Am cumpărat câteva cărți despre cum să devii mama perfectă și m-am pregătit cu sânguinta obișnuită.

Au trecut zilele, săptămânile, dar, în mod surprinzător, n-am resimțit deloc sarcina ca pe o povară, dimpotrivă, m-a făcut să mă simt mai ușoară. Grețurile au fost ne semnificative, organismul meu n-a avut nicio cădere, nici de dispoziție, nici în activitate. Eram în luna a patra când cartea mea a primit un premiu important care mi-a adus și mai multă faimă, plus o altă sumă de bani. M-am dus să-l ridic în ciuda climatului politic ostil acelui tip de recunoaștere și m-am simțit într-o stare de grație, mândră de mine, cu un sentiment de împlinire fizică și intelectuală care m-a ajutat să nu mai fiu timidă, ci foarte expansivă. În discursul de mulțumire am vorbit prea mult, am zis că mă simțeam fericită ca astronautii pe întinderea albă a lunii. După câteva zile, pentru că mă simțeam puternică, am sunat-o pe Lila să-i povestesc despre premiu. Voiam să aflu de la mine că lucrurile nu mergeau așa cum prevestise ea, că, dimpotrivă, totul decurgea lin, că eram mulțumită. Mă simțeam atât de plină de mine, că îmi doream să trec peste supărarea pricinuită. Dar Lila citise în *Mattino* — numai ziarele napolitane dedicaseră câteva rânduri premiului — fraza mea despre astronauti și, fără să-mi acorde timpul să povestesc, a criticat-o dur. Întinderea albă a lunii, a spus ironică, câteodată e mai bine să taci decât să zici tâmpenii. Și a adăugat că Luna era o rocă printre miliarde de alte roci și că lucrul cel mai bun de făcut era să stai cu picioarele bine înfipte în necazurile de pe pământ.

Am simțit că mi se strânge stomacul. De ce continua să mă rănească? Nu-și dorea să fiu fericită? Sau nu-și revenise și boala ei era cea care-i accentua laturile negative? Mi-au venit la gură cuvinte urâte, dar n-am reușit să le rostesc. Ea, de parcă nici măcar nu și-ar fi dat seama că-mi făcuse rău sau de parcă ar fi crezut că are acest drept, începuse deja să-mi povestească de-ale ei pe un ton foarte prietenos. Se împăcase cu fratele ei, cu mama ei, chiar și cu tatăl ei; se încăierase cu Michele Solara în privința vechii chestiuni a mărcii pantofilor și a banilor pe care i-i datora lui Rino; luase legătura cu Stefano cu pretenția ca, din punct de vedere financiar, să fie tată și pentru Gennaro, nu numai pentru Maria. A folosit fraze arțăgoase, uneori vulgare, atât împotriva lui Rino, cât și a fraților Solara și a lui Stefano. Și la sfârșit m-a întrebat, ca și cum avea

nevoie urgentă de părerea mea: am făcut bine? Nu i-am răspuns. Câștigasem un premiu important și ea dăduse atenție numai frazei despre astronauti. Am întrebat-o, poate ca s-o indispu, dacă mai avea acele simptome care o făceau să simtă că i se desprindea capul de corp. A zis că nu, a repetat de câteva ori că se simțea foarte bine, a spus în treacăt râzând autoironic: uneori mai văd cu coada ochiului oameni care ies din mobile. Apoi m-a întrebat: toate bune cu sarcina? Bine, foarte bine, am zis, nu m-am simțit niciodată mai bine.

Am călătorit mult în lunile acelea. Eram invitată ici și colo nu doar pentru cartea mea, ci și pentru articolele pe care le scriam, care, la rândul lor, mă obligau să mă deplasez ca să văd de aproape noile forme de grevă și reacțiile patronilor. Nu m-am gândit niciodată să muncesc mai mult ca să devin jurnalistă adevărată. O făceam pentru că în modul acela eram fericită. Mă simțeam nesupusă, revoltată și plină de o asemenea putere, încât blândețea mea părea un fel de mască. Grație căreia, într-adevăr, mă strecuram în mijlocul pichetelor din fața fabricilor, vorbeam cu muncitori și muncitoare și sindicaliști, scăpam printre polițiști. Nu mă speria nimic. Când a sărit în aer Banca Agricolă mă aflam la Milano, la editură, dar nu m-am alarmat, n-am avut presimțiri sumbre. Mă consideram parte dintr-o forță de neoprit, invulnerabilă. Nimeni nu ne putea face rău mie și copilului meu. Noi doi eram singura realitate durabilă, eu vizibilă și el (sau ea, dar Pietro își dorea un băiat) deocamdată invizibil. Restul era un flux de aer, o undă imaterială de imagini și de sunete care, oricum ar fi fost, dezastruoasă sau benefică, era doar material pentru munca mea. Trecea de mine sau mă făcea s-o transpun în cuvinte magice dintr-o povestire, un articol, un discurs public, având grijă ca nimic să nu iasă din schemă și fiecare concept să placă familiei Airola, editurii, lui Nino, care cu siguranță mă citea pe undeva. Și lui Pasquale, de ce nu, și Nadiei, și Lilei, care trebuiau, în sfârșit, să se gândească: iată, am fost nedrepti cu Lena, e de partea noastră, uitați-vă puțin cum scrie.

Perioada sarcinii a fost una foarte intensă. M-a surprins faptul că am devenit mai dornică să fac dragoste fiind însărcinată. Eu îi ceream stăruitor lui Pietro, îl îmbrățișam, îl sărutam, chiar dacă nu era interesat de săruturi și trecea aproape imediat la a mă poseda în felul lui lung și dureros. Apoi se dădea jos din pat, muncea până târziu. Eu dormeam o oră sau două, apoi mă trezeam, nu-l găseam în pat, aprindeam lumina, citeam până când simțeam că mă cuprinde oboseala. Atunci mă duceam în camera lui și îl obligam să vină la culcare. El mă asculta, dar se scula

foarte devreme, părea că somnul îl sperie. Eu, în schimb, dormeam până la miezul zilei. A fost un singur eveniment care m-a neliniștit. Eram în luna a șaptea, burta deja mi-era grea. Mă aflam la porțile de la Nuovo Pignone, au izbucnit îmbrânceli, am fugit. Poate că am făcut o mișcare greșită, nu știu, cert e că am simțit o zvâcnitură foarte dureroasă în centrul fesei drepte care a coborât pe picior ca un fier încins. M-am întors acasă șchiopătând, m-am băgat în pat și mi-a trecut. Dar, din când în când, durerea apărea din nou, iradia pe coapsă și spre zona inghinală. M-am obișnuit să-mi caut poziții în care durerea să se atenueze, dar când mi-am dat seama că aveam tendința permanent să șchiopătez, m-am îngrozit și m-am dus la profesorul care îmi urmărea sarcina. M-a liniștit, a zis că era totul în regulă, greutatea pe care o duceam în pânțele mă obosea, provocându-mi puțină sciatică. De ce v-ați îngrijorat atât de mult? m-a întrebat pe un ton afectuos, sunteți o persoană atât de liniștită. Am mințit, am zis că nu știam. În realitate, știam foarte bine, mă temusem că mersul mamei mele mă ajunsese din urmă, că se strecurase în corpul meu, că voi șchiopăta ca ea pe veci.

După asigurările ginecologului m-am liniștit, durerea a mai ținut încă puțin și apoi a dispărut. Pietro mi-a interzis să fac alte imprudențe, gata cu alergatul ăla în toate părțile. I-am dat dreptate, în ultima perioadă a sarcinii mi-am petrecut timpul citind, n-am mai scris aproape nimic. Fiica noastră s-a născut pe 12 februarie 1970, la ora cinci și douăzeci dimineața. I-am pus numele Adele, chiar dacă soacra mea nu făcea altceva decât să spună încontinuu: biata fetiță, Adele e un nume oribil, spuneți-i oricum altcumva, dar nu așa. Am născut după niște dureri atroce care însă au durat puțin. Când copilul a venit pe lume și am văzut-o, cu părul foarte negru, un corp vinețiu care se zvârcolea și scâncea plin de energie, am simțit o plăcere fizică atât de copleșitoare, încât nici până în ziua de azi nu reușesc să găsesc o altă senzație asemănătoare. N-am botezat-o, mama mi-a urlat niște lucruri foarte urâte la telefon, a jurat că nu va veni niciodată s-o vadă. O să se calmeze, m-am gândit întristându-mă, și, oricum, dacă nu vine, cu atât mai rău pentru ea.

Cum m-am pus pe picioare am sunat-o pe Lila. Nu voiam să se supere că nu-i dădusem nicio veste.

— A fost o ex periență minunată, i-am zis.

— Ce?

— Sarcina, nașterea. Adele e foarte frumoasă și foarte cuminte. Mi-a răspuns:

— Fiecare își povestește viața așa cum îi convine.

64.

Ce ghem încurcat de fire cu capete imposibil de găsit am descoperit în lăuntru meu în acea perioadă! Unele erau ponosite, altele foarte noi, uneori de culori foarte vii, altelei fără culoare, foarte subțiri, aproape invizibile. Acea stare de bine s-a sfârșit dintr-odată ex act când mi se părea că am scăpat de profețiile Lilei. Fetița s-a schimbat în rău și detaliile mai vechi ale acelei încâlcii au ieșit la suprafață ca prin minune. Inițial, când ne aflam încă la clinică, primise sânul cu ușurință, dar, odată ajunsă acasă, ceva n-a mai mers cum trebuie și nu m-a mai dorit. Sugea câteva secunde, apoi urla ca un animăluț furios. M-am trezit dintr-odată slabă, ex pusă unor vechi superstiții. Ce i se întâmpla? Sfârcurile mele erau prea mici, nu le putea prinde? Laptele meu nu-i plăcea? Sau o aversiune față de mine, mama ei, îi fusese inoculată de la distanță cu vreun blestem?

A început un calvar din medic în medic, numai noi două, Pietro era în permanență ocupat cu universitatea. Pieptul, în mod inutil umflat, a început să mă doară, aveam în sâni niște pietre de foc și îmi imaginam numai infecții și amputări. Ca să mă golesc, să am lapte suficient ca s-o hrănesc pe fetiță cu biberonul și să-mi alin durerea, mă torturam mulgându-mă cu pompa. Îi șopteam convingătoare: suge, hai, ești așa de cuminte, ești așa de dulce, ce guriță frumoasă, ce ochișori frumoși, ce nu merge. Inutil. Mai întâi m-am decis, cu suferință-n suflet, pentru alăptarea mixtă, apoi am renunțat și la aia. Am trecut la laptele artificial, care m-a obligat la o îndelungă preparare zi și noapte, un enervant sistem de sterilizare de suzete și biberon, un control obsesiv al greutateii înainte și după hrănire, sentimente de vinovăție la fiecare diaree. Uneori îmi revenea în minte Silvia care, în atmosfera turbulentă a adunării studentești din Milano, îl alăpta pe copilul lui Nino, Mirko, cu atâta ușurință și naturalețe. De ce eu nu puteam? Plângeam mult și pe ascuns. Câteva zile fetița s-a stabilizat și m-am simțit ușurată. Am sperat că sosise momentul ca să-mi reorganizez viața. Dar răgazul a durat mai

puțin de o săptămână. În primul ei an de viață, micuța n-a dormit deloc, corpul ei atât de mititel se zvârcolea și orăcăia ore în șir cu o energie și o rezistență nebănuite. Se liniștea numai dacă o plimbam prin casă, strânsă în brațe, vorbindu-i: acum ființa asta splendidă a mamei e cuminte, acum tace, acum se odihnește, acum doarme. Dar ființa splendidă nu voia să doarmă, părea să se teamă de somn ca tatăl ei. Ce avea: o durea burta, îi era foame, frică de abandon pentru că n-o alăptasem, era deochiată, posedată de un demon care intrase în trupul ei? Și eu ce aveam? Ce otravă intrase în laptele meu? Și piciorul? Era o impresie sau chiar începea să mă doară iarăși? Era vina mamei mele? Voia să mă pedepsească pentru că încercasem toată viața să nu-i semăn? Sau era altceva?

Într-o noapte, mi s-a ivit din nou în minte vocea stinsă a Gigliolei de când spunea prin cartier că Lila avea o putere îngrozitoare, că era capabilă de vrăji cu focul, că își sufocase progenitura în pântece. Mi-a fost rușine de mine, am încercat să mă calmez, trebuia să mă odihnesc. Am încercat atunci s-o las pe micuță cu Pietro care, datorită obiceiului său de a studia noaptea, simțea mai puțin oboseala. Am zis: sunt sfârșită, cheamă-mă peste câteva ore, și m-am băgat în pat, adormind ca și cum aș fi leșinat. Dar o dată m-a trezit plânsul disperat al fetiței, am așteptat puțin, dar nu înceta. M-am ridicat. Am văzut că Pietro trăsese pătuțul în biroul lui și, fără să acorde deloc atenție țipetelor fiicei sale, stătea cocoșat peste cărțile lui și completa fișe ca și cum ar fi fost surd. Am renunțat la orice urmă de bună-cuviință, am regresat și mai mult, l-am insultat în dialectul meu. Te doare în cot de tot, chestia aia e mai importantă decât fiica ta? Soțul meu, distant, rece, m-a invitat să ies din cameră și să iau cu mine pătuțul. Avea un articol important de terminat pentru o revistă englezească, termenul de predare era foarte apropiat. De atunci nu i-am mai cerut ajutorul și dacă el se oferea, spuneam: du-te, mulțumesc, știu că ai treabă. După cină se învârtea în jurul meu nesigur, jenat, apoi se închidea în biroul lui și lucra până noaptea târziu.

65.

M-am simțit abandonată, dar cu impresia că mi-o meritam: nu eram în stare să-mi liniștesc fiica. Totuși, am mers mai departe strângând din dinți, chiar dacă eram din ce în ce mai speriată. Organismul meu refuza rolul de mamă. Și chiar dacă respingeam durerea de la picior făcând orice ca s-o ignor, ea revenise și sporea. Dar eu insistam, mă epuizam ocupându-mă de tot. Pentru că blocul nu avea lift, căram sus-jos căruciorul cu cea mică în el, mergeam la cumpărături, mă întorceam încărcată cu sacoșe, făceam curat în casă, găteam, mă gândeam: devin urâtă și bătrână înainte de vreme, ca femeile din cartier. Și, bineînțeles, ex act când eram în culmea disperării, suna Lila.

Imediat cum îi auzeam vocea îmi venea să urlu la ea: ce mi-ai făcut, mergea totul lin și acum, dintr-odată, se întâmplă ce spuneai tu, micuța se simte rău, eu șchiopătez, cum e posibil, nu mai rezist. Dar reușeam să mă înfrânez la timp, murmuram: e totul bine, fetița creează mici probleme și deocamdată crește lent, dar e minunată, sunt fericită. Apoi schimbam subiectul și o întrebam cu un interes prefăcut de Enzo, de Gennaro, de relația cu Stefano, de fratele ei, de cartier, dacă mai avusese probleme cu Bruno Soccavo și cu Michele. Răspundea într-un dialect urât, sordid și agresiv, dar în general fără furie. Soccavo, zicea, trebuie să facă sacrificii. Și pe Michele, dacă-l întâlnesc, îl scuipe în față. Pe Gennaro îl numea acum în mod explicit fiul lui Stefano și zicea: e pătrat ca taică-su, și râdea. Dacă eu ziceam e un copil atât de drăguț, îmi arunca în treacăt: ești o mămică atât de bună, ia-l la tine. În frazele alea citeam sarcasmul cuiva care știa, grație vreunei puteri secrete, ce mi se întâmpla cu adevărat și simțeam o aversiune profundă, dar cu atât mai mult insistam să joc teatru — ascultă ce glăscior frumos are Dede, aici la Florența mă simt foarte bine, citesc o carte interesantă de Baran — și tot așa până când ea mă făcea să închei ca să-mi vorbească despre cursul IBM pe care îl începuse Enzo.

Numai despre el vorbea cu respect, îndelung, și imediat mă întreba de Pietro.

— Te înțelegi bine cu soțul tău?

— Foarte bine.

— Și eu cu Enzo.

Când închidea, vocea ei lăsa o dâră de imagini și de sunete ale trecutului care persista în mintea mea ore în șir: curtea, jocurile periculoase, păpușa pe care mi-o aruncase în pivniță, scările întunecoase atunci când am mers s-o luăm înapoi de la don Achille, nunta ei, generozitatea și

răutatea ei, cum pusese stăpânire pe Nino. Nu suportă norocul meu, mă gândeam înspăimântată, mă vrea din nou cu ea, inferioară ei, s-o susțin în conflictele ei, în războaiele ei mizerabile de cartier. Apoi îmi spuneam: cât sunt de proastă, la ce mi-a folosit să învăț și să-mi închipui că totul e sub control. Surorii mele Elisa, care mă suna frecvent, îi spuneam că era minunat să fii mamă. Lui Carmen Peluso, care îmi povestea de nunta ei cu benzinarul de la șosea, îi răspundeam: a, ce veste frumoasă, îți urez multă fericire, salută-l pe Pasquale din partea mea, ce mai face. Cu mama, în rarele ocazii în care suna, mă prefăceam veselă. O singură dată am cedat și am întrebat-o: ce ți s-a întâmplat la picior, de ce șchiopătezi, dar ea mi-a răspuns: ce-ți pasă, vezi-ți de-ale tale.

Am luptat luni în șir, am încercat să-mi controlez părțile mai întunecate din mine. Uneori mă surprindeam rugându-mă la Fecioara Maria, deși mă consideram atee, și mă rușinam. Adesea, când eram singură în casă cu fetița, scoteam urlate îngrozitoare, nu cuvinte, numai răsuflare dezlănțuită care ieșea odată cu disperarea.

Dar perioada aceea urâtă nu voia să treacă, a fost un interval lent și chinuitor. Noaptea, șchiopătând, o plimbam pe micuță în sus și în jos pe coridor și nu-i mai șopteam cuvintele fără sens. O ignoram și încercam să mă gândesc la mine, aveam tot timpul în mână o carte, o revistă, chiar dacă nu reușeam să citesc mai deloc. Ziua, când Adele dormea liniștită — inițial îi spusese Ade, fără să-mi dau seama de infernul rezumat în acele două silabe, așa încât, atunci când Pietro mi-a atras atenția, m-am simțit stânjenită și am trecut la Dede —, încercam să scriu pentru ziar. Dar nu mai aveam timp — și cu siguranță nici chef — să merg încolo și înapoi în numele ziarului Unità. Astfel, lucrurile pe care le scriam și-au pierdut din vigoare. Încercam doar să-mi demonstrez talentul obișnuit și sfârșeam în mâzgăleli lipsite de substanță. O dată am pus pe hârtie un articol și i l-am dat lui Pietro să-l citească înainte să-l propun redacției. A zis: — E lipsit de conținut.

— În ce sens?

— Sunt doar cuvinte și atât.

M-am simțit jignită, l-am trimis oricum. Nu mi l-au publicat. Și, din acel moment, cu o oarecare jenă, atât redacția locală, cât și cea națională au început să-mi refuze textele, invocând probleme de spațiu. Am suferit, mi-am dat seama că, prin aceste zgâlțâituri violente care proveneau din profunzimi inaccesibile, se prăbușea cu viteză în jurul meu tot ce până cu puțin timp în urmă dădusem pentru niște condiții de viață și de muncă decum câștigate. Citeam doar ca să-mi țin ochii asupra unei cărți sau a

unei reviste, dar era ca și cum mă opream la semne și nu mai aveam acces la semnificații. De două sau de trei ori am dat din întâmplare peste articolele lui Nino, dar citirea lor nu mi-a oferit plăcerea obișnuită de a mi-l imagina, de a-i auzi vocea, de a mă bucura de gândurile lui. M-am bucurat pentru el, bineînțeles: dacă scria, însemna că era bine, își trăia viața cine știe unde, cine știe cu cine. Dar țintuiam cu privirea semnătura, citeam câteva rânduri, renunțam mereu ca și cum fiecare frază de-a lui negru pe alb ar fi făcut situația mea și mai insuportabilă. Îmi pierise curiozitatea, ajunseseam să arăt neîngrijit. Și, de altfel, pentru cine să mă îngrijesc? Nu vedeam pe nimeni, doar pe Pietro, care mă trata cu o politețe stereotipă, dar îmi dădeam seama că pentru el eram o umbră. Uneori mi se întâmpla să gândesc cu mintea lui și aveam impresia că-i simt nemulțumirea. Faptul că se căsătorise cu mine nu făcuse decât să-i complice viața de cercetător și asta tocmai când faima lui era tot mai mare, mai ales în Anglia și în Statele Unite. Îl admiram și totuși mă enerva. Îl vorbeam mereu cu un amestec de resentiment și supunere.

Ajunge, mi-am impus într-o zi, să lăsăm baltă ziarul Unità. E suficient dacă găsesc calea cea bună pentru o nouă carte, imediat cum va fi gata, totul va reveni la normal. Dar ce fel de carte? Susțineam față de soacra mea, față de editură că mă aflam într-un punct bun, însă mințeam, mințeam cu fiecare ocazie pe un ton foarte cordial. În realitate, aveam doar caiete pline ochi de notițe neinteresante, nimic altceva. Și când le deschideam, ziua sau noaptea, în funcție de ritmul impus de Dede, adormeam peste ele fără să-mi dau seama. Într-o după-amiază târzie, Pietro s-a întors de la universitate și m-a găsit într-o stare mai proastă decât cea în care îl surprinsesem eu mai de mult: eram în bucătărie, dormind profund, cu capul sprijinit pe masă; fetița nu mâncase și urla departe, în dormitor. Tatăl ei a găsit-o în pătuț, pe jumătate dezbrăcată, abandonată. Când Dede s-a liniștit, sugând lacomă din biberon, Pietro a zis dezolat: — E posibil să n-ai pe nimeni care să te poată ajuta?

— În orașul ăsta nu și tu știi asta foarte bine.

— Adu-o aici pe mama ta, pe sora ta.

— Nu vreau.

— Atunci roag-o pe prietena aia a ta din Napoli: tu ai ajutat-o mult, ea va face la fel pentru tine.

Am tresărit. Am simțit clar, pentru o fracțiune de secundă, că într-un fel eram convinsă că Lila era deja prezentă în casă: dacă odinioară stătea pitulată în mine, acum alunecase în interiorul lui Dede, cu ochii mijiiți, cu fruntea încruntată. Am clătinat din cap energic. Să piară imediat imaginea

aceea, ideea aceea, la ce mă ex puneam?

Pietro i-a telefonat resemnat mamei lui. A întrebat-o fără niciun pic de chef dacă putea să vină să stea puțin la noi.

66.

M-am încredințat soacrei mele cu o senzație imediată de ușurare și ea s-a dovedit a fi, și în cazul acela, femeia cu care aș fi vrut să semăn. A reușit să găsească, în câteva zile, o fătucă trecută puțin de douăzeci de ani, Clelia, originară din Maremma, pe care a instruit-o detaliat cum să se ocupe cât mai bine de casă, de cumpărături, de bucătărie. Când Pietro s-a trezit cu Clelia prin casă fără să fi fost nici măcar consultat a izbucnit furios: — Nu vreau sclave în casa mea, a zis. Adele i-a răspuns calmă:

— Nu e o sclavă, e o salariată.

Și eu, puternică datorită prezenței soacrei mele, am izbucnit:

— Trebuie să fiu eu sclava, după tine?

— Tu ești mama, nu sclava.

— Eu îți spăl și îți calc rufe, îți curăț casa, îți gătesc, ți-am făcut o fiică, o cresc printre mii de dificultăți, sunt epuizată.

— Și cine te obligă, ți-am cerut vreodată ceva?

N-am făcut față confruntării, dar Adele da, și-a nimicit fiul cu un sarcasm uneori de-a dreptul violent și Clelia a rămas. Apoi mi-a luat fetița, a dus pătuțul în camera pe care i-o repartizasem, a avut grijă cu mare precizie de pregătirea biberoanelor atât noaptea, cât și ziua. Când a băgat de seamă că șchiopătam, m-a însoțit la un prieten de-al ei medic care mi-a prescris diverse injecții. Ea însăși s-a prezentat în fiecare dimineață și în fiecare seară cu seringă și fiolele ca să-mi înfigă, bine dispusă, acul în fese. M-am simțit imediat mai bine, durerea de la picior a dispărut, dispoziția mi s-a îmbunătățit, m-am liniștit. Dar Adele n-a încetat să se ocupe de mine. M-a obligat, delicat, să mă îngrijesc, m-a trimis la coafor, m-a obligat să mă duc la dentist. Și, mai ales, mi-a vorbit asiduu de teatru, de cinema, de o carte pe care o traducea, de o alta pe care o edita, despre ce scriseseră într-o revistă sau alta soțul ei sau alți oameni

renumiți căroră le spunea familiar pe nume. De la ea am auzit vorbindu-se pentru prima oară de broșuri feministe foarte combative. Mariarosa le cunoștea pe fetele care lucrau la ele, devenise fanatică, avea o mare stimă pentru ele. Ea însă nu. Cu obișnuitul ei ton ironic, a zis că băteau câmpii despre problema feminină ca și cum așa ceva s-ar putea aborda făcând abstracție de lupta de clasă. Citește-le oricum, m-a sfătuit în cele din urmă, și mi-a lăsat câteva volumașe cu o ultimă frază enigmatică: nu rata nimic dacă vrei să fii scriitoare. Le-am pus deoparte, n-aveam chef să pierd vremea cu niște texte pe care Adele însăși le subestima. Dar mai ales, tocmai cu acea ocazie, am simțit că niciun discurs de-al soacrei mele nu apărea dintr-o nevoie reală de a schimba idei cu mine. Adele țintea programatic să mă scoată din condiția disperată a mamei nepricepute, ca și cum între cuvintele ei s-ar fi produs o frecare din care ieșeau scânteii menite să-mi reînsuflețească mintea și privirea încremenite. Dar, în realitate, îi plăcea mai mult să mă salveze decât să mă asculte.

Și apoi. Apoi Dede, în ciuda tuturor schimbărilor, continua să plângă noaptea, o auzeam, mă agitam, îmi transmitea un sentiment de nefericire care neutraliza acțiunea benefică a soacrei mele; și, chiar dacă aveam mai mult timp la dispoziție, nu reușeam oricum să scriu; și Pietro, de obicei reținut, în prezența mamei lui devenea dezinhibat până la impolitețe. Întoarcerea lui acasă era aproape întotdeauna urmată de o ciocnire între ei doi cu replici sarcastice, iar asta amplifică senzația de dezastru pe care o simțeam în jurul meu. Soțul meu — mi-am dat seama repede — găsea firesc s-o considere pe Adele responsabilă, în definitiv, de toate problemele lui. Se supăra pe ea din orice, inclusiv pentru ce i se întâmpla la locul de muncă. Eu nu știam mai nimic despre anumite tensiuni prin care trecea la universitate, în general la întrebarea mea cum merge răspundea bine, încerca să mă menajeze. Dar față de mama lui se dezlănțuia, căpătând tonul acuzator al copilului care se simte neglijat. Revărsa asupra lui Adele tot ce îmi ascundea mie și dacă asta se întâmpla în prezența mea, se comporta ca și cum n-aș fi fost acolo, de parcă eu, soția lui, trebuia să fiu doar un martor mut.

În felul acesta am înțeles multe lucruri. Colegii, toți mai în vârstă decât el, atribuiau cariera lui fulminantă și, de asemenea, dramul acela de faimă internațională cu care începea să se înconjoare ușor, numelui de familie pe care-l purta. În consecință, îl izolaseră. Studenții îl considerau inutil de riguros, un burghez încrezut care-și cultiva mica lui grădină fără să ofere nimic prezentului haotic, în fine, un dușman de clasă. Și el, ca de obicei,

nici nu se apăra, nici nu ataca, ci înainta pe drumul lui ținând — de asta eram sigură — lecții de o inteligență lucidă și clară, evaluând competențe cu tot atâta claritate, picându-și studenții. Dar e dificil, aproape că a urlat într-o seară, adresându-i-se lui Adele pe un ton plângăcios. Apoi imediat a coborât vocea, a murmurat că avea nevoie de liniște, că munca lui era obositoare, că nu puțini colegi de- ai lui îi asmuțeau pe studenți împotriva sa, că grupuri de tineri dădeau buzna adesea în sala unde predă și îl forțau să întrerupă cursurile, că apăruseră inscripții ticăloase pe ziduri. Atunci, înainte ca Adele să se pronunțe, am izbucnit fără să mă mai controlez. Dacă ai fi mai puțin reacționar, am zis, aceste lucruri nu ți s-ar întâmpla. Și el, pentru prima oară de când îl cunoșteam, mi-a răspuns urât, a șuierat: taci din gură, vorbești tot timpul în clișee.

M-am dus să mă închid în baie și mi-am dat seama brusc că îl cunoșteam foarte puțin. Ce știam despre el? Era un om pașnic, dar hotărât până la încăpățănare. Era de partea clasei muncitoare și a studenților, dar predă și dădea ex amene în cel mai tradițional mod. Era ateu, nu își dorise să se căsătorească în biserică, îmi impusese să n-o botezăm pe Dede, dar admira comunitățile creștine din cartierul Oltrarno și vorbea despre chestiuni religioase cu multă competență. Era un Airota, dar nu suporta privilegiile și bunăstarea care decurgeau din asta. M-am liniștit, am încercat să-i fiu mai aproape, să-l fac să-mi simtă afecțiunea. E soțul meu, mi-am zis, trebuie să

vorbim mai mult. Dar prezența lui Adele s-a dovedit tot mai mult o problemă. Era ceva nerostit între ei care îl făcea pe Pietro să pună deoparte bunele maniere și pe Adele să-i vorbească ca unui inept care nu mai putea fi scos la suprafață.

Trăiam de-acum așa, în mijlocul unor confruntări continue: el se certa cu mama lui, sfârșea prin a spune o frază care mă înfuria, eu îl atacam. Până când s-a ajuns la momentul în care soacra mea, la cină, în prezența mea, l-a întrebat de ce dormea pe canapea. El i-a răspuns: mâine e mai bine să pleci. N-am intervenit, și totuși știam de ce dormea pe canapea: o făcea pentru mine, ca să evite să-mi deranjeze somnul când, spre ora trei dimineața, se oprea din studiat și își îngăduia puțină odihnă. A doua zi, Adele s-a întors la Genova. M-am simțit pierdută.

În schimb au trecut lunile și atât eu, cât și fetița am scos-o la capăt. Dede a început să meargă singură în ziua când a împlinit un an: tatăl ei s-a lăsat pe vine în fața ei, a lăudat-o mult, ea a zâmbit, s-a desprins de mine și s-a dus spre el șovăitoare, cu brațele încordate, cu gura întredeschisă, ca și cum asta ar fi fost ținta fericită a primului an de plânsete. Începând din acel moment, nopțile ei au devenit liniștite, la fel și ale mele. Fetița a petrecut tot mai mult timp cu Clelia, anxietățile s-au domolit, mi-am decupat puțin spațiu pentru mine. Dar am descoperit că nu aveam chef de activități solicitante. Ca după o boală lungă, abia așteptam să stau în aer liber, să mă bucur de soare și de culori, să mă plimb pe străzi aglomerate, să privesc vitrinele. Și pentru că aveam destui bani personali, în acea fază am cumpărat haine pentru mine, pentru fetiță și pentru Pietro, am încărcat casa cu mobilier și bibelouri, am cheltuit bani așa cum nu făcusem niciodată. Simțeam nevoia să fiu frumoasă, să întâlnesc persoane interesante, să conversez, dar n-am reușit să stabilesc nicio legătură cu nimeni și, pe de altă parte, Pietro aducea rareori oaspeți acasă.

Am încercat, încet, încet, să reîncep viața plină de satisfacții pe care o avusesem până cu un an în urmă și abia atunci mi-am dat seama că telefonul suna acum tot mai puțin, că apelurile pentru mine erau rare. Amintirea romanului meu începea să pălească și, odată cu ea, se diminua curiozitatea din jurul numelui meu. Acelei perioade de euforie i-a urmat o fază în care, îngrijorată, uneori deprimată, m-am întrebat ce era de făcut. Am început din nou să citesc literatură contemporană, mi-a fost adesea rușine de romanul meu care, în comparație, părea frivol și foarte tradițional, am lăsat deoparte notițele pentru cartea nouă care tindeau s-o imite pe cea veche, m-am străduit să mă gândesc la povești cu un mai mare angajament social și politic, care să conțină tumultul prezentului.

De asemenea, am început să sun din nou timid la ziarul Unità și am încercat din nou să scriu articole, dar nu mi-a luat mult timp să înțeleg că textele mele nu mai plăceau în redacție. Pierdusem teren, eram prost informată, nu aveam timp să merg să mă documentez la fața locului și să povestesc. Scriam cu eleganță fraze de o rigoare abstractă ca să semnalez nu știu bine cui, și tocmai în ziarul acela, adeziunea mea la criticile mai dure în ce privește partidul comunist și sindicatele. Astăzi îmi este greu să explic de ce am insistat să scriu chestiile alea sau, mai bine

zis, de ce, deși participând foarte puțin la viața politică a orașului și în ciuda blândeții mele, mă simțeam din ce în ce mai atrasă de poziții extreme. Poate că o făceam din nesiguranță. Sau poate din neîncredere față de orice formă de mediere, talent pe care, încă din copilărie, îl asociază robotelii tatălui meu când se mișca abil în primăria ineficientă. Pentru că deja cunoscusem pe viu sărăcia mă simțeam obligată să nu uit, voiam să fiu alături de cei care rămăseseră într-o situație inferioară și care luptau ca să arunce totul în aer. Sau pentru că nu mă interesa cine știe ce politica neînsemnată, revendicările despre care, totuși, scrisesem cu sârguință. Îmi doream să apară ceva măreț — folosisem adesea și expresia aceea — și eu să trăiesc acel ceva și să-l povestesc. Sau pentru că — și făceam eforturi s-o recunosc — modelul meu rămânea Lila cu iraționalitatea ei încăpățânată care nu accepta căi de mijloc. Drept urmare, deși eram de-acum departe de ea în toate sensurile, voiam să spun și să fac ce îmi imaginam că ar fi spus și făcut ea dacă ar fi avut posibilitățile mele, dacă nu s-ar fi autoizolat în miezul cartierului.

N-am mai cumpărat ziarul Unità, am început să citesc Lotta continua și Il manifesto. În acesta din urmă — descoperisem — apărea uneori semnătura lui Nino. Cât erau, ca de obicei, de bine documentate textele lui, cu câtă logică convingătoare erau formulate! Am simțit, la fel ca atunci când eram mică și vorbeam cu el, nevoia de a mă închide și eu într-o rețea de propoziții generale formulate perfect, care să mă împiedice să mă risipesc. Am constatat, într-un final, că nu mă mai gândeam la el cu dorință, nici măcar cu iubire. Devenise, am avut impresia, o metaforă a regretului, sinteza a ceea ce riscam să nu devin niciodată, chiar dacă avusesem șansa. Ne născuserăm în același mediu, amândoi ieșiserăm din el în mod strălucitor. Atunci de ce eu alunecam în mediocritate? Din cauza căsniciei? Din cauza maternității și a lui Dede? Pentru că eram femeie, pentru că trebuia să am grijă de casă și de familie; să curăț rahat și să schimb scutece? De fiecare dată când găseam un articol al lui Nino și articolul mi se părea bun, mă indispuneam. Cel care plătea pentru asta era Pietro, singurul interlocutor pe care îl aveam, de fapt. Mă supăram pe el, îl acuzam că mă lăsase singură în cea mai groaznică perioadă a vieții mele, că are grijă numai de cariera lui uitând de mine. Relația noastră — făceam eforturi s-o recunosc pentru că mă înspăimânta, dar aceea era realitatea — era din ce în ce mai proastă. Înțelegeam că nu se simțea bine din cauza problemelor de la locul de muncă și totuși nu reușeam să-i găsec scuze, dimpotrivă, îl criticam, adesea pornind de la poziții politice similare cu ale

studentilor care îi dădeau de furcă. El mă asculta jenat, răspunzând mai nimic. Suspectam, în acele momente, că vorbele pe care cu puțin timp în urmă mi le strigase (taci din gură, vorbești în clișee) nu fuseseră doar o lipsă momentană de cumpătare, ci indicau că, în general, nu considera că pot face față unei discuții serioase. Asta mă exaspera, mă deprima, ranchiuna sporea. Mai ales pentru că știam că oscilez între sentimente contradictorii care, reduse la esență, puteau fi sintetizate astfel: inegalitatea făcea studiile foarte obositoare pentru unii (pentru mine, de ex.emplu), aproape o distracție pentru alții (pentru Pietro, de ex.emplu); și, pe de altă parte, inegalitate sau nu, trebuia să înveți, și încă bine, adică foarte bine: eram mândră de traseul meu, de competența mea și refuzam să cred că efortul meu fusese inutil, neclar în anumite privințe. Și totuși, cu Pietro, din motive necunoscute, îmi venea să dau formă doar nedreptății inegalității. Îi spuneam: te porți ca și cum ai avea în față numai studenți egali între ei, dar nu e așa, e o formă de sadism să pretinzi aceleași rezultate de la tineri care nu au avut aceleași oportunități. Și am ajuns să-l critic și când mi-a spus că avusese o discuție foarte violentă cu un coleg de-al lui care crezuse că găsește în el un aliat împotriva părții mai conservatoare a corpului academic. Individul acela îl sfătuisese amical să fie mai puțin dur cu studenții. Pietro replicase, în felul lui educat, dar nenuanțat, că nu i se părea că e dur, ci doar exigent. Ei bine, îi zisese celălalt, fii mai puțin exigent, în special cu cei care își dedică mare parte din timp să transforme șandramaua asta din temelii. Atunci lucrurile se învolburaseră, chiar dacă nu știu exact în ce fel și cu ce argumente. Pietro, care povestea mereu minimalizând, mai întâi susținea că zisese doar, ca să se apere, că era obiceiul lui să-i trateze întotdeauna pe toți tinerii cu respectul pe care îl meritau; apoi recunoștea că își acuzase colegul că folosește un dublu standard: docil cu studenții mai agresivi și nemilos până la umilire cu studenții mai înfricoșați. Celălalt se supăraseră, îi urlase că doar pentru că o cunoștea bine pe sora lui se abținea să-i spună — dar între timp i-o spusese — că era un cretin nedemn de catedra pe care o ocupa.

— N-ai putea să fii mai prudent?

— Sunt prudent.

— Nu mi se pare.

— Păi, trebuie totuși să spun ce gândesc.

— Poate că ar trebui să înveți să înțelegi cine-ți sunt prietenii și cine dușmanii.

— Nu am dușmani.

— Nici prieteni.

Dintr-o vorbă-n alta, am ex agerat. Consecința modului tău personal de a acționa — am șuiert eu — e că în acest oraș nimeni, cu atât mai puțin prietenii părinților tăi, nu ne invită la cină sau la un concert sau într-o excursie la țară.

68.

Îmi era clar deja că Pietro, în mediul lui de muncă, era considerat un om plictisitor, foarte departe de activismul entuziast al familiei lui, un Airotă nereușit. Și eu împărtășeam părerea aceea, lucru care nu slujea deloc conviețuirii noastre și relațiilor noastre intime. Când Dede, în sfârșit, s-a liniștit și a început să doarmă cu regularitate, el s-a întors în patul nostru. Dar cum se apropia de mine, aveam o senzație de repulsie, mi-era teamă să nu rămân din nou însărcinată, voiam să mă lase să dorm. Așa că îl respingeam pe tăcute, îmi era de-ajuns să-i întorc spatele și, dacă el insista și își apăsa sex ul de cămașa mea de noapte, îl loveam ușor cu călcâiul în picior, ca să-l fac să înțeleagă: nu vreau, mi-e somn. Pietro se retrăgea nemulțumit, se ridica și se ducea să studieze.

Într-o seară ne-am certat pentru a nu știu câta oară în privința Cleliei. Există întotdeauna o oarecare tensiune în aer când trebuia s- o plătim, dar atunci s-a dovedit clar că Clelia era doar o scuză. El a murmurat posomorât: Elena, trebuie să analizăm relația noastră și să facem un bilanț. Am fost de acord imediat. I-am zis că adorăm inteligența și buna lui educație, că Dede era minunată, dar am adăugat că nu voiam să fac alți copii, că mi se părea insuportabilă izolarea în care sfârșisem, că îmi doream să revin la o viață activă, că nu mă spetisem încă din copilărie doar ca să sfârșesc prizonieră în rolul de soție și de mamă. Am discutat, eu cu duritate, el cu delicatețe. N-a mai protestat în privința Cleliei, în cele din urmă a capitulat. S-a hotărât să cumpere prezervative, a început să invite la cină prieteni sau mai bine zis cunoscuți — căci prieteni nu avea —, a acceptat cu resemnare să mă duc uneori cu Dede la adunări și manifestări în ciuda violențelor tot mai frecvente de pe străzi.

Dar acea nouă ordine a lucrurilor, în loc să-mi îmbunătățească viața, a complicat-o. Dede s-a atașat tot mai mult de Clelia și, când o scoteam afară, se plictisea, se enerva, mă trăgea de urechi, de păr, de nas, întreba de ea plângând. Eram convinsă că îi plăcea mai mult să stea cu fata din Maremma decât cu mine, ceea ce mă făcea să bănuiesc că, deoarece n-o alăptasem și primul ei an de viață fusese dur, în ochii ei eram acum o figură posomorâtă, femeia infamă care o certa cu fiecare ocazie și, între timp, din gelozie, se purta urât cu bona ei solară, tovarășa de joacă, cea care îi spunea povești. Mă respingea chiar și când cu un gest mecanic îi curățam cu batista nasul de muci sau gura de resturi de mâncare. Plângea, zicea că-i făceam rău.

Din cauza prezervativelor, acuitatea simțurilor lui Pietro era și mai scăzută. Ca să ajungă la orgasm avea nevoie de și mai mult timp decât îi era necesar în general. Suferea și el, mă făcea și pe mine să sufăr. Uneori mă lăsam luată pe la spate, aveam impresia că simt mai puțină durere și, în timp ce se izbea de mine în felul acela violent, îl apucam de mână, i-o duceam la sex ul meu sperând să înțeleagă că voiam să mă mângâie. Dar părea incapabil să facă ambele chestii și, pentru că o prefera pe prima, uita imediat de a doua, iar odată satisfăcut, nu părea nici măcar să intuiască faptul că- mi doream orice parte a trupului său ca să-mi potolesc, la rândul meu, cheful. După ce își lua parte de plăcere, mă mângâia pe păr și murmura: lucrez un pic. Când pleca, singurătatea mi se părea un premiu de consolare.

Uneori, la demonstrații, îi observam curioasă pe tinerii bărbați care se expuneau neînfricați oricărui pericol, plini de o energie veselă chiar și când se simțeau amenințați și deveneau, la rândul lor, amenințatori. Mă fermecau, mă simțeam atrasă de acea energie pasională. Dar consideram că n-am nicio legătură cu fetele colorate care stăteau în jurul lor, eram prea cultă, ochelariștă, căsătorită, mereu cu puțin timp la dispoziție. Așa că mă întorceam acasă nemulțumită, mă purtam rece cu soțul meu, mă simțeam deja bătrână. Doar în câteva ocazii am visat cu ochii deschiși că unul dintre acei tineri, foarte cunoscut la Florența, foarte iubit, o să mă remarce și o să mă târască după el, la fel ca atunci când, mică fiind, mă simțeam împiedicată și nu voiam să dansez, dar Antonio sau Pasquale mă trăgeau de un braț obligându-mă. Bineînțeles că nu s-a întâmplat niciodată. În schimb, cunoștințele pe care Pietro a început să le aducă acasă au creat complicații. Mă speteam să pregătesc cina, eram soția care știe să întrețină conversația și nu mă lamentam, eu îi cerusem soțului meu să invite câțiva oameni. Dar mi-am dat seama curând, cu

dezgust, că mă atrăgea orice bărbat care îmi dădea puțină atenție. Înalt, scund, slab, gras, urât, frumos, bătrân, căsătorit sau burlac, dacă oaspetele lăuda vreo observație de-a mea, dacă-și amintea de cartea mea în cuvinte frumoase, dacă ajungea să-l entuziasmeze inteligența mea, eu îl priveam cu simpatie și după câteva fraze și priviri i se transmitea buna mea dispoziție. Atunci, din plictisit cum era la început, bărbatul devenea vioi, ajungea să-l ignore complet pe Pietro, era mult mai atent cu mine. Cu fiecare cuvânt devenea tot mai aluziv și gesturile sale, comportamentul erau mai intime în timpul conversației. Îmi atingeam cu vârful degetelor un umăr, o mână, mă privea în ochi rostind fraze însoțite de suspine, își apropia genunchii de ai mei, vârful pantofilor de pantofii mei.

În acele momente mă simțeam bine, uitam de existența lui Pietro și a lui Dede, de toate obligațiile foarte enervante pe care le cărau după ei ca pe o dâră. Mă temeam doar de momentul în care oaspetele o să plece și eu o să pic din nou în monotonie a casei: zile inutile, lene, furii camuflate în blândețe. Așa că exageram: surescitarea mă făcea să vorbesc prea mult și cu voce tare. Stăteam picior peste picior având grijă să se vadă cât mai mult posibil, îmi desfăceam cu un gest spontan un nasture de la cămașă. Eu însămi scurtam distanțele, convinsă oarecum că, susținându-l cumva pe străinul acela, un pic din starea de bine pe care o aveam în acel moment o să-mi rămână în corp și, când el o să părăsească apartamentul, singur sau cu soția lui sau cu prietena lui, eu o să simt mai puțin depresia, vidul din spatele sentimentelor și ideilor, neliniștea arzătoare a eșecului.

În realitate, după aceea, singură în pat în timp ce Pietro studia, mă simțeam pur și simplu proastă și mă disprețuiam. Dar, deși rezistam, nu reușeam să mă transform. Cu atât mai mult cu cât bărbații aceia erau siguri că dăduseră lovitură și, de obicei, sunau a doua zi și inventau scuze ca să mă revadă. Acceptam. Dar imediat cum ajungeam la întâlnire mă speriam. Simplul fapt că se entuziasmaseră având totuși, să zicem, treizeci de ani în plus față de mine sau fiind căsătoriți, le anula autoritatea, anula rolul de salvatori pe care li-l atribuisem, și plăcerea însăși pe care o simțisem în timpul jocului de seducție se dovedea o greșală degradantă. Mă întrebam pierdută: de ce m-am comportat așa, ce mi se întâmplă? Le acordam mai multă atenție lui Dede și lui Pietro.

Dar cu prima ocazie o luam de la capăt. Mă abandonam fanteziilor, ascultam tare muzica pe care o ignorasem când eram mică, nu mai citeam, nu mai scriam. Mai ales mă întristam tot mai mult pentru că, din

vina autodisciplinării mele, pierdusem bucuria descătușării de care, în schimb, femeile de vârsta mea, din mediul în care trăiam acum, arătau că se bucură din plin. De ex emplu, Mariarosa apărea la Florența, ba din motive de studiu, ba pentru reuniuni politice, și venea să doarmă la noi cu bărbați mereu diferiți, uneori cu prietene. Lua droguri pe care le oferea însoțitorilor ei și nouă, iar dacă Pietro se posomora și se ducea să se închidă în camera lui, eu, în schimb, eram fascinată. Refuzam șovăitoare să încerc iarbă sau acid — mă temeam să nu mă simt rău —, dar rămâneam să discut cu ea și prietenii ei până noaptea târziu.

Se vorbea despre orice, schimburile de replici erau adesea violente, aveam impresia că limba corectă pe care făcusem eforturi să mi-o însușesc devenise inadecvată. Prea îngrijită, prea curată.

Uite cum s-a schimbat limbajul Mariarosei, mă gândeam, a tăiat legăturile cu educația ei, e trivială. Sora lui Pietro se ex prima, acum, mai rău decât ne ex primam eu și Lila când eram mici. Nu rostea un verb care să nu fie precedat de „pula mea“. Unde pula mea am pus bricheta aia, unde pula mea sunt țigările. Lila nu încetase niciodată să vorbească așa; și eu ce trebuia să fac, să devin iarăși ca ea, să mă întorc la punctul de pornire? Atunci de ce tridisem atât?

O observam pe cumnata mea. Îmi plăcea modul ostentativ în care își manifesta solidaritatea față de mine și cum, în schimb, îl făcea să se simtă prost pe fratele ei, pe bărbații pe care îi aducea la noi în casă. Într-o seară a întrerupt brusc conversația ca să-i spună tânărului care o însoțea: gata, hai să ne fute. A fute. Pietro inventase un jargon de copii de familie bună pentru tot ce avea legătură cu sex ul, eu mi-l însușisem și îl foloseam în locul obscenului lex ic dialectal pe care-l cunoșteam din fragedă copilărie. Dar acum, ca să te simți cu adevărat parte din lumea în schimbare, trebuia să repui în circulație cuvintele obscene, să spui: vreau să mă fut, trage-mi-o așa și așa? De neimaginat cu soțul meu. În schimb, puținii bărbații cu care veneam în contact, toți foarte culți, se travesteau cu plăcere în oamenii de rând. Îi distrau femeile care se prefăceau că sunt menajere, le facea plăcere să se comporte cu o doamnă de parcă ar fi fost o curvă. La început erau foarte formali, se controlau. Dar abia așteptau să inițieze o polemică în care de la cele nerostite să se treacă la cuvinte clare, tot mai mult, într-un joc al libertății în care sfiala feminină era considerată un semn de naivitate ipocrită. Franchețe, în schimb, spontaneitate: acestea erau calitățile femeii emancipate și eu făceam eforturi să mă adaptez. Dar cu cât mă adaptam mai mult, cu atât mă simțeam mai atrasă de interlocutorul meu. De câteva ori mi s-a părut că

mă îndrăgostesc.

69.

Prima dată s-a întâmplat cu un asistent de literatură greacă, de aceeași vârstă cu mine, originar din Asti. În orașul lui natal avea o logodnică de care se declara nemulțumit. Apoi cu soțul unei profesoare suplinitoare de papirologie, un cuplu cu doi copii mici, ea din Catania, el din Florența, inginer care preda mecanica. Îl chema Mario, avea o vastă cultură politică, destulă autoritate publică, păr lung, printre picături cânta la baterie într-o formație rock și era mai mare decât mine cu șase ani. Cu amândoi a decurs la fel: Pietro i-a invitat la cină, eu am început să flirtez. telefoane, participare entuziastă la manifestații, multe plimbări, uneori cu Dede, alteori singură și câteva filme la cinematograful. Cu asistentul am dat înapoi imediat ce el și-a manifestat explicit intențiile. Mario, în schimb, m-a prins într-o pânză tot mai îngustă și într-o seară, în mașina lui, m-a sărutat, m-a sărutat îndelung, și mi-a mângâiat sânii prin sutien. L-am respins cu greu, am zis că nu mai voiam să-l văd. Dar el a sunat, a sunat iarăși, îmi lipsea, am cedat. Pentru că mă sărutase și mă pipăise, era sigur că are drepturi și am reluat povestea din punctul în care ne opriserăm. Insista, propunea, pretindea. Când eu, pe de o parte, îl provocam și, pe de alta, mă sustrăgeam rânzând, făcea pe supăratul, mă jignea.

Într-o dimineață eram la plimbare cu el și cu Dede, care avea, dacă-mi amintesc bine, puțin peste doi ani și era toată absorbită de o păpușă de-a ei din pluș foarte îndrăgită, cu numele Tes, inventat de ea. Îi dedicam foarte puțină atenție în acele împrejurări, eram copleșită de schimbul de replici, uneori uitam cu totul de ea. Lui Mario nu-i păsa deloc de prezența fetiței, avea grijă doar să mă asalteze cu discursuri fără tabuuri, iar lui Dede i se adresa doar ca să-i șoptească în ureche, jucăuș, chestii de genul: te rog, poți să-i spui mamei tale că trebuie să fie bună cu mine? Timpul a zburat, ne-am despărțit, Dede și cu mine am pornit spre casă. Dar după câțiva pași fetița a spus aspră: Tes mi-a zis că-i va spune un

secret tatei. Inima mi s-a oprit în piept. Tes? Da. Și ce o să-i spună tatei? Știe Tes. Ceva frumos sau urât? Urât. Am amenințat-o: tu explică-i lui Tes că dacă-i spune chestia aia tatei, o s-o închizi cu cheia în debara, pe întuneric. A izbucnit în plâns, a trebuit s-o duc acasă în brațe, ea care mergea prefăcându-se că nu obosește niciodată ca să mă facă pe mine fericită. Dede înțelegea, deci, sau cel puțin percepea, că între mine și bărbatul acela era ceva ce tatăl ei n-ar fi suportat.

Am întrerupt din nou întâlnirile cu Mario. În fond, ce era? Un burghez care vorbea obscen în timpul actului sex ual. Dar nu m-am liniștit, creștea în mine o dorință nerăbdătoare de a încălca regulile, voiam să nu mă mai înfrânez, pentru că lumea întreagă nu se mai înfrâna. Îmi doream să evadez măcar o singură dată din căsnicie, să fug, de ce nu, de toate lucrurile din viața mea, de tot ce învățasem, ce scrisesem, de ce încercam să scriu, de fetița pe care o adusesem pe lume. A, da, căsnicia era o închisoare: Lila, care avea curaj, fugise cu riscul propriei sale vieți. Eu, în schimb, ce riscam cu Pietro, atât de distrat, atât de absent? Nimic. Atunci? L-am sunat pe Mario. Am lăsat-o pe Dede cu Clelia, m-am dus la biroul lui. Ne-am sărutat, mi-a supt sfârcurile, m-a atins între picioare cum făcea Antonio la lacuri cu mulți ani în urmă. Dar când și-a lăsat pantalonii în jos și, cu chiloții în vine, m-a prins de ceafă încercând să mă împingă înspre sex ul lui, m-am zbatut, am zis nu, m-am aranjat și am fugit.

M-am întors acasă foarte agitată, plină de sentimente de vinovăție. Am făcut dragoste cu Pietro cu pasiune, nu mă simțisem niciodată atât de implicată, eu am fost cea care n-am dorit să-și pună prezervativul. De ce mă îngrijorez, mi-am zis, mai e puțin și-mi vine ciclul, nu se va întâmpla nimic. S-a întâmplat, în schimb. Peste câteva săptămâni am realizat că eram din nou însărcinată.

70.

Nici măcar n-am încercat să deschid cu Pietro discuția despre avort — era foarte fericit că-i dau un alt fiu — și mie însămi, de altfel, mi- era

teamă să încerc calea aceea, cuvântul îmi făcea rău la stomac. Despre avort a vorbit însă Adele, la telefon, dar am dat-o cotită imediat cu fraze vagi de tipul: Dede are nevoie de companie, e urât să crești de unul singur, e mai bine să aibă un frățior sau o surioară.

— Cartea?

— Stau bine, am mințit.

— O să-mi dai să citesc?

— Desigur.

— Toți așteptăm.

— Știu.

Eram îngrozită și, aproape fără să mă gândesc, am avut un impuls care l-a uimit mult pe Pietro, poate că și pe mine. Am sunat-o pe mama, i-am zis că așteptam un alt copil și am întrebat-o dacă voia să vină să stea un pic la Florența. A mormăit că nu putea, trebuia să se ocupe de tata, de frații mei. Am urlat la ea: asta înseamnă că din cauza ta eu n-o să mai scriu. Cui îi pasă, mi-a răspuns, nu-ți ajunge să duci o viață de doamnă? Și a închis. Dar după cinci minute a sunat Elisa. Mă ocup eu de casă, a zis, mama pleacă mâine.

Pietro s-a dus s-o ia pe mama de la gară cu mașina, chestie care a făcut-o să fie mândră, să se simtă iubită. Cum a pus piciorul în casă i-am înșirat o serie de reguli: nu schimba ordinea din camera mea și din cea a lui Pietro; n-o răsfăța pe Dede; să nu te bagi niciodată între mine și soțul meu; veghează asupra Cleliei fără să intri în conflict cu ea; consideră-mă o străină pe care n-o deranjezi pentru niciun motiv; stai în bucătărie sau în camera ta dacă am oaspeți. Eram resemnată cu gândul că n-o să respecte niciuna dintre acele reguli, dar ca și cum teama că o să fie alungată i-ar fi schimbat natura, în câteva zile s-a transformat într-o slujnică devotată care avea grijă de toate nevoile casei și rezolva orice problemă cu hotărâre și eficiență fără să ne deranjeze niciodată pe mine sau pe Pietro.

Din când în când se ducea la Napoli și imediat absența ei mă înspăimânta, mi-era teamă că n-o să se mai întoarcă. Dar s-a întors întotdeauna. Îmi povestea noutățile din cartier (Carmen era însărcinată, Marisa născuse un băiat, Gigliola îi aducea pe lume lui Michele al doilea copil, despre Lila nu vorbea ca să evite conflicte). Apoi devenea un fel de spirit al casei care, invizibil, ne asigura tuturor lenjerie curată și călcată, mâncăruri cu gustul copilăriei, un apartament mereu dichisit, o ordine care imediat ce se strica se refăcea cu o punctualitate maniacală. Pietro s-a gândit să încerce din nou să scape de Clelia și mama s-a arătat de

acord. M-am enervat, dar în loc să mă supăr pe soțul meu, am făcut o criză de furie față de ea, care s-a retras în camera ei fără să riposteze. Pietro m-a dojenit și a făcut eforturi să mă împac din nou cu mama, lucru care s-a întâmplat repede și cu plăcere. O adora, zicea că era o femeie foarte inteligentă și rămânea adesea în bucătărie cu ea, după cină, vorbind vrute și nevrute. Dede îi spunea bunica și s-a legat într-atât de ea, încât se necăjea când apărea Clelia. Iată, mi-am zis, e totul în regulă, acum nu mai ai scuze. Și m-am constrâns să mă concentrez asupra cărții.

Am analizat iarăși notițele. M-am convins în mod categoric că trebuia s-o iau pe alt drum. Voiam să las în urma mea ceea ce Franco definise amoruri superficiale și să scriu ceva potrivit cu vremurile manifestațiilor din piață, morți violente, represiunea poliției, temeri de lovitură de stat. N-am găsit nimic care să depășească acele zece paginuțe apatice. Ce-mi lipsea, așadar? Era greu de spus. Poate Napoli, cartierul. Sau o imagine ca aceea din La fata blu. Sau o pasiune. Sau o voce căreia să-i atribui autoritate și care să mă îndrume. Stăteam la birou inutil ore în șir, frunzăream romane, nu ieșeam niciodată din cameră de teamă să nu devin prizoniera lui Dede. Cât de nefericită eram. Auzeam vocea fetiței pe coridor, pe cea a Cleliei, mersul șchiopătat al mamei mele. Îmi ridicam fusta, îmi priveam burta care deja începea să crească, răspândind în tot corpul o stare de bine nedorită. Eram pentru a doua oară gravidă și totuși goală pe dinăuntru.

71.

Acela a fost momentul în care am început s-o sun pe Lila nu sporadic, cum făcusem până atunci, ci aproape în fiecare zi. Plăteam convorbiri interurbane costisitoare cu unicul scop de a mă cuibări în umbra ei, de a lăsa să treacă timpul sarcinii, de a spera, conform unei vechi obișnuințe, că o să-mi pună în mișcare imaginația. Bineînțeles că eram atentă să nu spun chestii greșite și speram să nu le zică nici ea. Știam clar, deja, că era posibil să cultivăm prietenia noastră doar cu condiția să ne punem

frâu limbii. De ex emplu, eu nu-i puteam mărturisi că partea întunecată din mine se temuse că îmi face farmece de la distanță, că partea aceea încă spera să fie într- adevăr bolnavă și să moară. De ex emplu, ea nu-mi putea spune motivele reale de sub tonalitatea grosolană, adesea, jignitoare, cu care mă trata. Așa că ne limitam să vorbim despre Gennaro, care la școală era printre cei mai buni, despre Dede, care știa deja să citească, și făceam asta ca două mame cu lăudăroșeniile lor firești. Sau îi menționam tentativele de a scrie, dar fără să dramatizez, ziceam numai: lucrez, nu e ușor, faptul că sunt însărcinată mă istovește un pic. Sau încercam să înțeleg dacă Michele îi mai dădea târcoale, ca să devină cumva prizoniera lui și s-o păstreze pentru el. Sau, uneori, încercam s-o întreb dacă îi plăceau anumiți actori din filme sau de la televizor și s-o fac să-mi spună dacă o atrăgeau bărbați diferiți de Enzo și, eventual, să-i destăinui că și mie mi se întâmpla să doresc și alți bărbați, nu doar pe Pietro. Dar părea că această ultimă temă nu o interesează. Despre actori zicea aproape mereu: cine e, nu l-am văzut niciodată nici la cinematograful, nici la televizor. Și dacă doar rosteam numele lui Enzo, începea să-mi vorbească iar despre calculatoare, uluindu-mă cu un jargon pentru mine incomprehensibil.

Erau povești pline de entuziasm și, uneori, presupunând că mi- ar putea folosi în viitor, luam notițe în timp ce vorbea. Enzo reușise, acum muncea într-o mică fabrică de lenjerie, la cincizeci de kilometri de Napoli. Compania închiriasse o mașină de calcul IBM și el era ex pertul sistemului de operare. Știi ce muncă e? Schematizează procesele manuale transformându-le în diagrame de flux. Unitatea centrală a mașinii e mare cât un dulap cu trei uși și memoria e de 8 Kbytes. Ce căldură e acolo, Lenù, nu-ți poți închipui: calculatorul e mai rău decât o sobă. Abstracție maximă împreună cu sudoare și multă duhoare. Îmi vorbea de nuclee de ferită, inele traversate de un cablu electric a cărui tensiune îi determina rotația, 0 sau 1, și un inel era un bit și opt inele laolaltă puteau reprezenta un byte. Enzo era protagonistul principal al poliloghiilor Lilei. El stăpânea ca un zeu toată disciplina aceea, îi manipula vocabularul și esența dintr-o ditamai încăperea cu aparate imense de aer condiționat. Era un erou care putea determina mașina să facă tot ce făceau oamenii. E clar? — mă întreba din când în când. Răspundeam firav da, dar habar nu aveam despre ce vorbește. Înțelegeam doar că își dădea seama că nu-mi este clar nimic și că mi-era rușine din cauza asta.

Entuziasmul ei creștea de la o convorbire interurbană la alta.

Enzo câștiga acum o sută patruzeci și opt de mii de lire pe lună, ex act, o

sută patruzeci și opt. Pentru că era foarte bun, omul cel mai inteligent pe care-l întâlnise vreodată. Atât de bun, atât de deștept, încât devenise repede absolut necesar și găsisese modalitatea de a o angaja și pe ea, ca ajutor. Iată, asta era noutatea: Lila muncea din nou și de data asta îi plăcea ce făcea. El e șeful, Lenù, și eu adjunctul. Îl las pe Gennaro cu mama — uneori chiar și cu Stefano — și mă duc la fabrică în fiecare dimineață. Eu și Enzo analizăm punct cu punct compania. Facem ce fac angajații ca să înțelegem mai bine ce trebuie să băgăm în calculator. Bifăm, ce știu eu, activitățile contabile, atașăm mărcile pe facturi, verificăm legitimațiile ucenicilor, cartelele de prezență și apoi transformăm totul în diagrame și găuri pe cartele. Da, da, eu sunt și perforatoare: stau acolo împreună cu alte trei femei și îmi dau în total optzeci de mii de lire. O sută patruzeci și opt plus optzeci fac două sute douăzeci și opt, Lenù. Eu și Enzo suntem bogați și va fi și mai bine peste câteva luni, fiindcă patronul și-a dat seama că mă pricep și vrea să mă trimită la un curs. Vezi ce viață am, te bucuri?

72.

Într-o seară a sunat ea, a zis că tocmai primise o veste proastă: fusese omorât în bătaie, chiar la ieșirea de la școală, în Piața del Gesù, Dario, studentul despre care îmi povestise mai de mult, băiatul din comitet care împărțea fluturașe în fața fabricii Soccavo.

Mi s-a părut îngrijorată. A început să-mi vorbească despre atmosfera apăsătoare și sumbră care plana asupra cartierului și a întregului oraș, agresiuni peste agresiuni. În spatele multora dintre acele încăierări, a zis, se aflau fasciștii lui Gino și în spatele lui Gino se afla Michele Solara, nume pe care, când le-a rostit, le-a încărcat de un vechi dispreț, de o furie nouă. Ca și cum în spatele numelor celor pe care le rostea erau multe altele pe care le tănuia. M-am gândit: cum de e atât de sigură că ei sunt cei responsabili? Poate că a păstrat legătura cu studenții de pe strada Tribunalelor, poate că nu-și dedică toată viața doar calculatoarelor lui Enzo. Am ascultat-o fără s-o întrerup, în timp ce povestea în modul ei captivant. Mi-a oferit multe detalii despre un anumit număr de incursiuni

ale fasciștilor care porneau de la secția Mișcării Sociale Italiene din fața școlii, se răspândeau pe strada Rettifilo, prin Piața Municipiului, în sus spre Vomero și îi atacau pe comuniști cu lovituri de răngi și de cuțite. Și Pasquale fusese bătut de câteva ori, îi spărseseră dinții din față. Și Enzo, într-o seară, se bătuse cu Gino în persoană chiar în fața casei.

Apoi s-a blocat, a schimbat tonul. Îți amintești, m-a întrebat, de atmosfera din cartier când eram mici? E mai rău, adică nu, e la fel. Și l-a menționat pe socrul ei, don Achille Carracci, cămătarul, fascistul, și pe Peluso, tâmplarul, comunistul și conflictul care avusese loc chiar sub ochii noștri. Din acel moment am alunecat încet în acele vremuri. Eu îmi aminteam un detaliu, ea un altul. Până când Lila și- a dublat frazele cu fantezie și a început să-mi povestească uciderea lui don Achille, cum făcea când era mică, cu fragmente de realitate și multe născociri. Cuțitul înfipt în gât, sângele care țâșnise și murdărise o oală de cupru. Ex cludea și acum, cum deja o făcuse și la vremea aceea, că tâmplarul era ucigașul. A zis, cu convingere de adult: justiția de atunci, ca de altfel cea de astăzi, s-a mulțumit imediat cu pista cea mai evidentă, cea care ducea la comunist. Apoi a exclamat: dar cine spune că a fost într-adevăr tatăl lui Carmen și al lui Pasquale? Și cine spune că a fost un bărbat și nu o femeie? Eu, ca într-un joc al copilăriei, când ni se părea că suntem perfect complementare, am urmat-o treptat suprapunându-mi vocea incitată peste a ei și am avut impresia că împreună — fetițele de odinioară și adultele de acum — descoperim un adevăr rămas pentru câteva decenii imposibil de rostit. Gândește-te puțin, mi-a zis, cine a câștigat cu adevărat din crima aceea, la cine a ajuns piața cămătăriei peste care comanda don Achille? Ex act, la cine? Am găsit răspunsul la unison: a câștigat femeia cu registrul roșu, Manuela Solara, mama lui Marcello și a lui Michele. Ea l-a omorât pe don Achille, am zis amândouă surescitate, și apoi am murmurat, mai întâi eu, apoi ea, întristându-ne: dar ce tot spunem, ajunge, încă suntem două fetițe, nu vom crește niciodată.

73.

Momentul acela mi s-a părut în sfârșit frumos. Trecuse ceva timp și eu regăsisem armonia de altădată. Numai că de data asta armonia se limita într-adevăr la o împletire de răsuflări vibrante de-a lungul firelor de telefon. Nu ne văzuserăm de multă vreme. Ea nu mai știa cum arăt după două sarcini, eu nu știam dacă era tot palidă și foarte slabă ori dacă se schimbase. Vorbeam de câțiva ani unei imagini din mintea mea pe care vocea o readucea la lumină în tihnă. Poate de aceea, brusc, uciderea lui don Achille mi s-a părut mai ales o găselniță, nucleul unei posibile povestiri. Și odată pus receptorul în furcă, am încercat să pun ordine în conversația noastră. Am reconstruit pasajele cu ajutorul cărora Lila mă împinsese, amestecând trecutul și prezentul, de la omorârea bietului Dario la cea a cămătarului, până la Manuela Solara. M-am chinuit să adorm, am meditat îndelung la toate astea. Am simțit tot mai limpede că acele fraze puteau însemna începutul unei povești. În zilele care au urmat am amestecat Florența cu Napoli, revoltele din prezent cu vocile din depărtare, bunăstarea de acum și efortul pe care-l făcusem ca să-mi depășesc condiția, angoasa că pierd totul și fascinația regresului. M-am tot gândit și m-am convins că puteam scoate din asta o carte. Cu trudă, printre continue și dureroase răzgândiri, am umplut un caiet de matematică construind o intrigă violentă, care cuprindea ultimii douăzeci de ani. Lila uneori suna, întreba: — Cum de nu mai dai niciun semn, nu te simți bine?

— Mă simt foarte bine, scriu.

— Și când scrii eu nu mai ex ist?

— Ex iști, dar mă gândesc la altceva.

— Dacă mi-e rău, dacă am nevoie de ceva?

— Mă suni.

— Și dacă nu sun, stai băgată în romanul tău?

— Da.

— Te invidiez, ferice de tine.

Am lucrat cu neliniștea tot mai mare că nu reușesc să ajung la finalul poveștii înainte să nasc. Mi-era teamă că mor în timpul travaliului, lăsând cartea neterminată. A fost greu, n-a avut deloc de-a face cu inconștiența fericită cu care pusesem pe hârtie primul roman. Odată schițată povestea, m-am străduit să dau textului o desfășurare mai gândită. Îmi doream un tip de scriitură însuflețită, nouă, în mod studiat haotică și nu m-am cruțat. Apoi am lucrat subtil la cea de-a doua redactare. Am făcut și refăcut fiecare rând și grație unei mașini de scris Lettera 32 pe care mi-o cumpărasem în perioada în care o așteptam pe Dede și hârtiei indigo,

am transformat caietele într-un text dactilografiat voluminos în trei copii, aproape două sute de pagini, fără o greșeală de scriere.

Era vară, era foarte cald, aveam o burtă enormă. De câțiva timp îmi reapăruse durerea la mușchiul fesei, dispărea și reapărea și mă scotea din sărite mersul mamei mele pe coridor. Am luat foile, mi-am dat seama că mi-era frică de ce scrisesem în ele. Zile în șir n-am putut să mă hotărâsc, deveneam agitată la gândul că îi dădeam cartea lui Pietro s-o citească. Poate, mi-am zis, ar trebui să i-o trimit direct lui Adele, el nu e potrivit pentru genul ăsta de poveste. În plus, cu încăpățânarea lui caracteristică, își făcea foarte dificilă viața la facultate, se întorcea acasă foarte nervos, mie îmi ținea discursuri abstracte despre valoarea legalității. Una peste alta, nu se afla în starea sufletească propice ca să citească un roman în care găseai muncitori, patroni, lupte, sânge, camoriști, cămătari. Romanul meu, pe deasupra. Mă ține departe de furtuna din el, nu l-a interesat niciodată ce eram și ce devenisem, ce sens are să-i dau cartea? Se va limita să discute alegerea aceea lexicală sau cealaltă, la fel și punctuația. Dacă voi insista să-i cer o părere, îmi va spune fraze vagi. I-am trimis lui Adele o copie a textului dactilografiat, apoi am sunat-o.

— Am terminat.

— Ce fericită sunt. Mi-o trimiți?

— Ți-am trimis-o azi-dimineață.

— Bravo, abia aștept s-o citesc.

74.

M-am pus pe așteptat. O așteptare care a devenit mai grea decât așteptarea copilului care îmi trăgea șuturi în burtă. Am numărat una după alta cinci zile, Adele n-a dat niciun semn. În a șasea zi, la cină, în timp ce Dede se chinuia să mănânce singură ca să nu mă supere și bunica ei murea de dorință s-o ajute și n-o făcea, Pietro m-a întrebat: — Ai terminat cartea?

— Da.

— Și cum de i-ai dat-o mamei mele s-o citească și mie nu?

— Ești ocupat, nu voiam să te deranjez. Dar dacă vrei s-o citești, e o copie pe biroul meu.

N-a răspuns. Am așteptat, apoi am întrebat:

— Ți-a zis Adele că i-am trimis-o?

— Cine altcineva?

— A terminat-o?

— Da.

— Ce părere are?

— O să-ți spună ea, sunt discuțiile voastre.

Se supăraseră rău. După cină am mutat textul dactilografiat de pe biroul meu pe al lui, am adormit-o pe Dede, m-am uitat la televizor fără să văd și nici să aud mare lucru, apoi, în cele din urmă, m-am băgat în pat. N-am reușit să închid ochii: de ce vorbește Adele despre carte cu Pietro și pe mine nu mă sunase încă? A doua zi — 30 iulie 1973 — m-am dus să verific dacă soțul meu începuse să citească: textul dactilografiat ajunsese sub cărțile asupra cărora lucrase mare parte din noapte, era evident că nici nu-l răsfoise. M-am enervat, am urlat la Clelia să aibă grijă de Dede, să nu stea cu mâinile în sân lăsând tot greul pe mama. Am fost foarte dură și mama, evident, a luat chestia asta ca pe un semn de afecțiune. Mi-a atins burta vrând parcă să mă liniștească, a întrebat: — Dacă e tot fetiță, ce nume îi pui?

Mintea mi-era în altă parte, piciorul mă durea, am răspuns fără să mă gândesc:

— Elsa.

S-a posomorât, mi-am dat seama târziu că se aștepta să răspund: i-am dat lui Dede numele mamei lui Pietro și, dacă și de data asta se naște o fetiță, o să-i punem numele tău. Am încercat să mă justific, dar fără chef. Am zis: mamă, încearcă să înțelegi, pe tine te cheamă Immacolata, nu-i pot da fiicei mele un astfel de nume, nu-mi place. Ea a bombănit: de ce, e mai frumos Elsa? Am replicat: Elsa seamănă cu Elisa, dacă îi pun numele surorii mele, trebuie să fii bucuroasă. N-a mai vorbit cu mine. Ah, ce sătulă eram de toate. Era tot mai cald, transpirația curgea în șiroaie pe mine, nu-mi suportam burta grea, nu suportam să șchiopătez, nu mai suportam nimic nimic nimic.

În sfârșit, cu puțin înainte de ora prânzului, a sunat Adele. Vocea ei era lipsită de obișnuita intonație ironică. Mi-a vorbit lent și grav, am simțit că făcea un efort la fiecare cuvânt rostit, a zis pe ocolite în multe fraze și cu multe argumente pedante că nu era bună cartea.

Dar când am încercat să-mi apăr textul, a încetat să caute formulări care să nu mă rănească și a vorbit direct. Protagonista era antipatică. Alea nu erau personaje, ci caricaturi. Situațiile și dialogurile erau manieriste. Scriitura voia să fie modernă și era doar dezordonată. Toată ura aia se vedea neplăcută. Finalul era neșlefuit, de western în stil italian inadecvat pentru inteligența mea, cultura mea, talentul meu. Am tăcut resemnată, am ascultat până la capăt criticile. A conchis spunând: romanul precedent era viu, foarte nou, acesta, în schimb, e vechi în conținut și scris într-un mod atât de pretențios, încât cuvintele par găunoase. Am zis încet: poate cei de la editură vor fi mai binevoitori. A devenit severă, a replicat: dacă vrei, trimite-le-o, n-ai decât, dar sunt sigură că o vor considera de nepublicat. N-am știut ce să spun, am murmurat: bine, o să mă gândesc, pa. Dar ea m-a oprit, a schimbat rapid subiectul, a început să vorbească pe un ton afectuos despre Dede, despre mama mea, despre sarcina mea, despre Mariarosa care o enerva rău. Apoi m-a întrebat: — De ce nu i-ai dat romanul lui Pietro?

— Nu știu.

— Te-ar fi putut sfătui.

— Mă îndoiesc.

— N-ai încredere deloc în el?

— Nu.

Pe urmă, închisă în camera mea, m-am lăsat pradă disperării. Fusese umilitor, nu puteam suporta. N-am mâncat mai nimic, am adormit cu fereastra închisă în ciuda căldurii. La ora patru după-amiaza am avut primele dureri. I-am ascuns mamei mele, am luat geanta pe care o pregătisem de mult, m-am așezat la volanul mașinii și am condus spre clinică sperând să mor pe drum, eu și al doilea copil al meu. În schimb, a decurs totul foarte bine. Durerile m-au sfâșiat, am născut altă fată în câteva ore. Pietro s-a luptat deja în dimineața următoare ca să-i dea celei de-a doua fetițe a noastră numele mamei mele, i se părea un omagiu necesar. Eu, într-o dispoziție mizerabilă, am răspuns că eram sătulă să urmez tradiția și că trebuia să o cheme Elsa. Când m-am întors acasă de la clinică, primul lucru pe care l-am făcut a fost s-o sun pe Lila. Nu i-am spus că tocmai născusem, am întrebat-o dacă-i puteam trimite romanul. I-am auzit respirația ușoară timp de câteva secunde, apoi a murmurat:

— Îl citesc când apare.

— Am nevoie de părerea ta imediat.

— N-am mai deschis o carte de o grămadă de vreme, Lenù, nu mai știu

să citesc, nu mai sunt în stare.

— Îți cer asta ca pe o favoare.

— Pe cealaltă ai publicat-o și gata. Pe asta de ce nu?

— Cealaltă nici măcar nu mi se părea o carte.

— Îți pot spune doar dacă-mi place sau nu.

— Bine, e de-ajuns.

75.

În timp ce așteptam ca Lila să citească, s-a aflat că la Napoli apăruse holera. Mama s-a agitat ex agerat, apoi a devenit neatentă. A spart din greșeală o supieră la care țineam și a anunțat că trebuia să se întoarcă acasă. Am intuit imediat că dacă holera, în hotărârea ei, avea o oarecare importanță, faptul că refuzasem să-i dau fetiței mele numele ei nu era cu nimic mai prejos. Am încercat s-o opresc, dar m-a părăsit oricum, când încă nu-mi revenisem după naștere și piciorul mă durea. Nu mai suporta să sacrifice luni după luni pentru mine, copilul ei obraznic și nerecunoscător. Prefera să dea fuga să moară de vibriion împreună cu soțul ei și copiii ei cei buni. Oricum, până în pragul casei, a păstrat aerul impasibil pe care i-l impusesem: nu s-a văitat, n-a bombănit, nu mi-a reproșat nimic. A acceptat cu plăcere s-o conducă Pietro cu mașina la gară. Simțea că ginerele ei o îndrăgea și probabil că — m-am gândit — se abținuse tot timpul nu ca să-mi facă mie vreun favor, ci ca să nu-l dezamăgească pe el. S-a emoționat numai când a trebuit să se despartă de Dede. Pe palier a întrebat-o pe fetiță în italiana ei forțată: îți pare rău că bunica pleacă? Dede, care resimțea plecarea aceea ca pe o trădare, a răspuns cu răutate: nu.

M-am înfuriat mai mult pe mine decât pe ea. Apoi am fost curprinsă de o obsesie autodistructivă și după câteva ore am concediat-o pe Clelia. Pietro a fost uimit, s-a alarmat. I-am zis ranchiunoasă că eram sătulă să lupt când cu dialectul din Maremma al lui Dede, când cu cel napolitan al mamei: îmi doream să redevin stăpâna casei mele și a copiilor mei. În realitate, mă simțeam vinovată și aveam o mare nevoie să mă

pedepsesc. M-am abandonat cu o plăcere disperată ideii că cele două fetițe, obligațiile casnice și piciorul dureros mă vor răpune.

Era nu sigură că Elsa o să-mi impună un prim an la fel de îngrozitor ca acela trăit cu Dede. În schimb, poate fiindcă eram mai familiarizată cu nou-născuții, poate fiindcă mă resemnasem cu gândul că nu sunt o mamă bună și îmi lipsea cheful de a fi perfectă, fetița a acceptat sânul fără probleme, sugând mult și dormind mult. În consecință, și eu am dormit suficient în acele prime zile petrecute acasă, iar Pietro, în mod surprinzător, a avut grijă să țină apartamentul curat, să facă cumpărături, să gătească, să-i facă baie Elsei, s-o răsfețe pe Dede care părea un pic uluită de apariția surioarei și de plecarea bunicii. Durerea de la picior m-a lăsat brusc. Și eram, ținând cont de toate, liniștită când, târziu într-o după-amiază, în timp ce moțăiam, soțul meu a venit să mă trezească: e prietena ta din Napoli la telefon, a zis. Am dat fuga să răspund.

Lila vorbise mult cu Pietro, a zis că de-abia aștepta să-l cunoască personal. Am ascultat-o fără chef — Pietro era întotdeauna amabil cu cine nu făcea parte din lumea părinților lui — și, pentru că o lungea cu intonații care mi se păreau de o veselie nervoasă, am fost pe punctul de a urla la ea: ți-am dat șansa să-mi faci tot răul posibil, grăbește-te, vorbește, ai ținut cartea treisprezece zile, spune-mi ce crezi despre ea. În schimb, m-am mulțumit s-o întrerup brusc: — Ai citit sau nu?

A devenit serioasă.

— Am citit.

— Și?

— E bună.

— Bună cum? Te-a interesat, te-a amuzat, te-a plictisit?

— M-a interesat.

— Cât? Puțin, mult?

— Mult.

— Și de ce?

— Datorită poveștii: îți vine cheful să citești.

— Și apoi?

— Apoi ce?

Am devenit severă, am zis:

— Lila, trebuie neapărat să știi cum e chestia asta pe care am scris-o și nu am pe nimeni altcineva care îmi poate spune, numai pe tine.

— Asta fac acum.

— Nu, nu e adevărat, mă tragi pe sfoară: tu n-ai vorbit niciodată despre nimic într-un mod atât de superficial.

A urmat o tăcere lungă. Mi-am imaginat-o stând picior peste picior la o măsuță urâtă pe care era așezat telefonul. Poate că ea și Enzo abia se întorseseră de la muncă, poate că Gennaro se juca puțin mai încolo. A zis: — Îți spuseseam că nu mai știu să citesc.

— Nu asta e ideea: ci că am nevoie de tine și pe tine te doare în cot.

Altă tăcere. Apoi a mormăit ceva ce n-am înțeles, poate o jignire.

A zis dur, arțăgos: eu lucrez ceva, tu altceva, ce pretenții ai de la mine, tu ești cea care a studiat, tu ești cea care știe cum trebuie să fie cărțile. Apoi i s-a frânt vocea, aproape a urlat: nu trebuie să scrii chestiile astea, Lenù, tu nu ești asta, nimic din ce am citit nu-ți seamănă, e o carte proastă, proastă, proastă și la fel era și cea dinainte.

Așa. Fraze rapide și totuși gătuite, ca și cum respirația ei, ușoară ca o boare, brusc ar fi devenit solidă și n-ar mai fi reușit să-i intre și să-i iasă din gât. Mi s-a făcut rău la stomac, o durere puternică în burtă, care a crescut, dar nu din cauza celor spuse de ea, ci a modului cum fuseseră spuse. Plângea în hohote? Am ex clamat neliniștită: Lila, ce e, liniștește-te, hai, respiră! Nu s-a liniștit. Erau chiar hohote, le-am auzit în ureche încărcate de o asemenea suferință, încât n-am mai simțit rana cuvintelor proastă, Lenù, proastă, proastă. Nu m-a supărat nici că transforma și prima carte — cartea care se vânduse bine, cartea succesului meu, în privința căreia ea nu se pronunțase niciodată cu adevărat — într-un eșec. Mi- a făcut rău plânsul ei. Nu eram pregătită, nu mă așteptam la el. Aș fi preferat-o pe Lila cea rea, aș fi preferat tonul ei perfid. În schimb nu, plângea în hohote și nu reușea să se oprească.

M-am simțit pierdută. Bine, m-am gândit, am scris două cărți proaste, dar ce contează, e cu atât mai gravă această părere de rău. Și am șoptit: Lila, ce e de plâns, vrei să plâng eu, încetează. Dar ea a urlat: de ce m-ai pus s-o citesc, de ce m-ai obligat să-ți spun ce cred, trebuia să țin asta pentru mine. Și eu: nu, sunt bucuroasă că mi-ai spus, îți jur. Voiam să se liniștească, dar ea nu reușea, revărsa peste mine fraze dezordonate: să nu mă mai pui să citesc nimic, nu mă pricep, aștept de la tine tot ce e mai bun, sunt prea sigură că poți mai bine de-atât, vreau ca tu să faci mai bine, e lucrul pe care mi-l doresc cel mai mult, pentru că cine sunt eu dacă tu nu ești bună, cine sunt eu? I-am murmurat: nu-ți face griji, spune-mi întotdeauna ce gândești, numai așa mă ajuți, m-ai ajutat de când eram mici, eu fără tine nu sunt în stare de nimic. Și ea, în sfârșit, și-a înăbușit hohotele și a murmurat trăgându-și nasul: de ce am început să plâng, sunt o cretină. A răs: nu voiam să te supăr, îmi pregătisem un discurs pozitiv, îl scrisesem, închipuie-ți, voiam să fac o figură frumoasă.

Am îndemnat-o stăruitor să mi-l trimită, am zis: e posibil să știi mai bine decât mine ce trebuie să scriu. Și în acel punct am lăsat baltă cartea, am anunțat-o că se născuse Elsa, am vorbit despre Florența, despre Napoli, despre holeră. Ce holeră, a spus ea ironică, nu e nicio holeră, doar confuzia obișnuită și teama de a muri în rahat, mai mult teamă decât fapte, nu e nimic concret, mâncăm o groază de lămâi și nimeni nu se mai cacă.

Acum vorbea neîntrerupt, aproape veselă, scăpase de o povară. În consecință, am început din nou să simt blocajul în care mă găseam — două fete mici, un soț în general absent, dezastrul cu scrisul — și totuși, n-am simțit anxietate, dimpotrivă, m-am simțit ușoară. Eu însămi am readus în discuție propriul meu eșec. Aveam în minte fraze de genul: s-a rupt firul, s-a terminat fluidul acela al tău care mă influența în mod pozitiv, acum sunt cu adevărat singură. Dar nu i-am zis asta. În schimb, am mărturisit autoironic că în spatele efortului acelei cărți ex ista dorința de a încheia socotelile cu cartierul, că mi se păruse că reprezintă marile transformări pe care le aveam în jur, că îmi sugerase, cumva, s-o scriu, mă încurajase povestea lui don Achille și a mamei fraților Solara. A izbucnit în râs. A zis că fața scârboasă a lucrurilor nu e suficientă ca să scrii o carte: fără imaginație nu pare o față autentică, ci doar o mască.

76.

Nu știu bine ce mi s-a întâmplat după. Încă și astăzi, când mă gândesc la convorbirea aceea a noastră, îmi e greu să povestesc efectele hohotelor de plâns ale Lilei. Dacă mă uit mai atent, am impresia că văd mai ales un fel de recompensă incoerentă, ca și cum plânsul acela, confirmându-mi iubirea ei și încrederea pe care o avea în abilitățile mele, ar fi fost de ajuns ca să șteargă părerea negativă despre ambele cărți. Abia mult mai târziu mi-am dat seama că hohotele de plâns distruseseră fără drept de apel munca mea, o scăpaseră de resentimentul meu, îmi impuseseră un țel atât de înalt — n-o dezamăgi — și-mi paralizaseră orice încercare de a mai scrie. Dar repet: deși mă străduiesc să analizez cu atenție

convorbirea aceea, nu reușesc să spun: a stat la originea acestui lucru sau al celuilalt, a fost un moment înalt al prietenei noastre sau, dimpotrivă, a fost unul dintre momentele cele mai meschine. Cu siguranță, Lila și-a întărit rolul de oglindă a nepriceperilor mele.

Cu siguranță, m-am simțit mai dispusă să accept eșecul, ca și cum părerea Lilei ar fi fost mult mai autorizată — dar și mai convingătoare și mai afectuoasă — decât cea a soacrei mele.

Într-adevăr, după câteva zile am sunat-o pe Adele și i-am zis:

mulțumesc că ai fost atât de sinceră, mi-am dat seama că ai dreptate și am impresia, acum, că și prima mea carte avea multe defecte; poate că trebuie să reflectez, poate că nu mă pricep să scriu sau pur și simplu am nevoie de mai mult timp. Soacra mea, prompt, m-a copleșit cu complimente. Mi-a lăudat capacitatea autocritică, mi-a amintit că aveam un public și că publicul acela aștepta. Am murmurat: da, sigur. Și imediat am încuiat ultima copie a romanului într-un sertar, am pus deoparte și caietele pline de însemnări și m-am lăsat absorbită de cotidian. Disconfortul creat de efortul acela inutil s-a întins și la prima mea carte, poate chiar la întreaga utilizare literară a scrisului. Dacă îmi venea în minte o simplă imagine, o frază sugestivă, mă cuprindea o senzație de rău, mă gândeam imediat la altceva.

M-am dedicat casei, fetelor, lui Pietro. Nu m-am gândit nici măcar o dată s-o chem înapoi pe Clelia sau s-o înlocuiesc cu altă fată. Am luat pe umerii mei din nou totul și cu siguranță am făcut asta ca să uit de îndoielile mele. Dar s-a întâmplat fără efort, fără regret, ca și cum dintr-odată aș fi descoperit că acela era modul corect de a trăi și o parte din mine ar fi șoptit: gata cu gărgăunii din cap. Am pus treburile casnice în ordine și m-am ocupat de Elsa și de Dede cu o bucurie neașteptată, ca și cum în plus față de povara pântecelui, față de povara textului dactilografiat, aș fi scăpat de o altă povară mai bine ascunsă, pe care nici măcar eu însămi nu eram capabilă s-o identific. Elsa s-a dovedit un copilăș foarte cuminte — făcea lungi băi liniștite, sugea, dormea, râdea chiar și în somn. Dar trebuia să fiu foarte atentă la Dede, care-și detesta sora, se trezea dimineața cu un aer răvășit, povestea că o salvase când din foc, când din apă, când de lup, în special se prefăcea că e și ea nou-născută și îmi cerea să sugă de la sfârcuri, imita scâncetele. De fapt nu semăna deloc cu ceea ce deja era, o fetiță de aproape patru ani cu un limbaj foarte dezvoltat, perfect autonomă în activitățile ei de bază. Am avut grijă să-i ofer multă afecțiune, să-i laud inteligența și eficiența, să o

conving că am nevoie de ajutorul ei în toate, să fac cumpărături, să gătesc, să o împiedic pe sora ei să facă stricăciuni.

Între timp, pentru că eram terorizată de posibilitatea de a rămâne din nou însărcinată, am început să iau anticoncepționale. M-am îngrășat, mă simțeam umflată, totuși n-am îndrăznit să le opresc: o altă sarcină mă speria mai mult decât orice altceva. Și apoi de corpul meu nu-mi mai păsa ca altădată. Mi se părea că cele două fetițe confirmau faptul că nu mai eram tânără, că semnele efortului — să le spăl, să le îmbrac, să le dezbrac, căruciorul, cumpărăturile,

gătitul, una în brațe și cealaltă de mână, amândouă în brațe, să-i șterg mucii uneia, s-o curăț la gură pe cealaltă, în fine, problemele zilnice — erau martorele maturității mele ca femeie, că a deveni una dintre mamele din cartier nu era o amenințare, ci o ordine firească a lucrurilor. E bine așa, îmi spuneam.

Pietro, care cedase în privința pilulei anticoncepționale după o lungă rezistență, mă observa preocupat. Te rotunjești. Ce sunt petele astea pe piele? Se temea că fetițele, eu, el o să ne îmbolnăvim, dar detesta doctorii. Încercam să-l liniștesc. Slăbise mult în ultima vreme: avea ochii mereu încercănați și deja fire albe de păr; acuza dureri când la un genunchi, când la șoldul drept, când la umăr, și totuși nu voia să meargă la o consultație. L-am obligat, l-am însoțit eu însămi împreună cu fetițele și, în afară de necesitatea de a lua câteva tranchilizante, s-a dovedit că e foarte sănătos. Lucru care l-a făcut euforic preț de câteva ore, i-a trecut orice simptom. Dar în scurt timp, în ciuda calmantelor, s-a simțit din nou rău. Odată, când Dede nu-l lăsa să se uite la telejurnal — se întâmpla imediat după lovitura de stat din Chile —, i-a tras câteva palme la popou cu o duritate ex cesivă. Și cum am început să iau anticoncepționale, l-a apucat o manie de a face dragoste mai des ca înainte, dar numai dimineața sau după-amiaza, pentru că — spunea — orgasmul de seară îl făcea să-i treacă somnul și să studieze o bună parte din noapte, chestie care-i dădea o oboseală cronică și, de aici, stările lui de rău.

Vorbe fără noimă, pentru el fusese dintotdeauna o obișnuință și o necesitate să studieze în timpul nopții. Oricum, ziceam: nu mai facem seara, îmi convenea. Desigur, uneori eram ex asperată. Era greu să obțin de la el chiar și mici chestii utile: să facă cumpărături când avea puțin timp liber, să spele vasele după cină. Într-o seară mi-am pierdut calmul: nu i-am zis nimic îngrozitor, pur și simplu am ridicat vocea. Și am făcut o descoperire importantă: era de-ajuns să țip pentru ca încăpățânarea lui să dispară brusc și să mă asculte. Înfruntându-l cu o oarecare duritate, îl

făceam să-i treacă chiar și durerile instabile, până și dorința nevrotică de a mă poseda încontinuu. Dar nu-mi plăcea să fac asta. Când mă comportam în felul acela, sufeream, mi se părea că-i provoc un tremur dureros în interior. Și, oricum, rezultatele nu persistau. Ceda, își asuma sarcini cu o anume solemnitate, dar pe urmă era cu adevărat foarte obosit, uita de înțelegeri, începea din nou să se ocupe numai de el. Până la urmă renunțam, încercam să-l fac să râdă, îl sărutam. Ce câștigam de la niște farfurii prost spălate? Numai mutre și o purtare indiferentă din partea lui, care însemnau: stau aici să pierd timp în loc să lucrez. Mai bine îl lăsam liniștit, eram bucuroasă când reușeam să evit situații încordate.

Ca să nu-l enervez, am învățat să nu-mi mai spun părerea. De altfel, nu părea să țină la ea. Dacă discuta, ce știu eu, despre măsurile guvernului cauzate de criza petrolieră, dacă lăuda apropierea partidului comunist de democrația creștină, prefera să fiu doar o ascultătoare care consimte. Când îl dezaprobam, lua un aer amuzat sau zicea cu tonul pe care în mod evident îl folosea față de studenți: ai crescut rău, nu cunoști valoarea democrației, a statului, a legilor, a medierii între interese constituite, a echilibrelor dintre națiuni: îți place apocalipsa. Eram soția lui, o soție cultă, și se aștepta să-i acord multă atenție când îmi vorbea de politică, de studiile lui, de noua carte la care lucra plin de neliniște, epuizându-se; dar atenția trebuia să fie doar afectuoasă, nu voia păreri, mai ales dacă îi provocau îndoieli. Era ca și cum ar fi gândit cu voce tare, doar ca să clarifice situația în sinea lui. Și totuși, mama lui era cu totul alt tip de femeie. Sora sa la fel. Dar, evident, nu voia să fiu ca ele. În acea perioadă a lui de slăbiciune fizică, am înțeles din anumite jumătăți de frază că probabil i-a displicut nu doar succesul primei mele cărți, dar și publicarea ei. Despre cea de-a doua nu m-a întrebat niciodată ce se întâmplase până la urmă cu textul dactilografiat și ce proiecte de viitor aveam. Mi s-a părut că s-a simțit ușurat dacă n-am mai făcut nicio aluzie la scris.

Faptul că Pietro se purta din zi în zi mai rău nu m-a împins, totuși, din nou spre alți bărbați. Mi se întâmpla uneori să dau nas în nas cu Mario, inginerul, dar am realizat repede că dorința de a seduce și de a fi sedusă dispăruse. Chiar dimpotrivă, agitația aceea de altădată mi s-a părut o etapă un pic ridicolă a vieții mele, bine că trecuse. S-a atenuat și obsesia de a ieși din casă, de a participa la viața publică a orașului. Dacă mă hotăram să merg la vreo dezbatere sau la vreo manifestație, le luam mereu pe fete cu mine și mă simțeam mândră de gențile mele pline cu

cele necesare pentru îngrijirea lor, de precauta dezaprobare a celor care spuneau: sunt atât de mici, poate fi periculos.

leșeam, în schimb, în fiecare zi, pe orice vreme, pentru ca fetele mele să stea în aer liber și la soare. N-o făceam niciodată fără să iau o carte cu mine. Dintr-un obicei care nu dispărea, am continuat să citesc în orice împrejurare, chiar dacă parcă se risipise ambiția de a- mi crea propria mea lume. În general, dădeam câteva ture și apoi mă așezam pe o bancă nu departe de casă. Răsfoiam eseuri complicate, citeam ziarul, strigam: Dede, nu te îndepărta, stai lângă mama. Așa eram eu și trebuia să accept. Lila, orice întorsătură ar fi luat viața ei, era cu totul altcineva.

77.

Întâmplarea a făcut ca în acea perioadă Mariarosa să vină la Florența ca să prezinte cartea unei colege de-ale ei de facultate despre Fecioara Maria însărcinată. Pietro a jurat că nu va lipsi, dar în ultimul moment a invocat o scuză și s-a pitit pe undeva. Cumnata mea a venit cu mașina, singură de data asta, puțin obosită, dar afectuoasă ca întotdeauna și încărcată cu daruri pentru Dede și Elsa. N-a făcut nicio aluzie la romanul meu eșuat, chiar dacă în mod sigur Adele îi spusese totul. Mi-a povestit fără rețineri despre călătoriile pe care le făcuse, despre cărți, cu entuziasmul ei caracteristic. Urmărea plină de energie numeroasele noutăți ale planetei. Începea o poveste, se plictisea de ea, trecea la alta pe care puțin mai devreme, din neatenție, din nepăsare, o negase. Când a vorbit despre cartea colegei ei, a câștigat imediat admirația istoricilor de artă din public. Și seara ar fi decurs în obișnuita atmosferă academică dacă la un moment dat, cu un derapaj brusc, n-ar fi pronunțat fraze de genul acesta, uneori impudice: nu trebuie să dai fii niciunui tată, cu atât mai puțin Dumnezeului Tată, fiii trebuie dați lor înșiși; a sosit momentul să studiem ca femei, și nu ca bărbați; în spatele oricărei ordini se află o pulă, și când pula se simte impotentă, recurge la ranga de fier, la poliție, la închisori, la armată, la lagărele de concentrare; și dacă nu te supui, dacă, dimpotrivă, continui să dai totul peste cap, se dezlănțuie măcelul.

Șușoteli nemulțumite, câteva semne de consens. La final a fost înconjurată de un grup compact de femei. M-a chemat lângă ea cu gesturi vesele, le-a arătat mândră pe Dede și Elsa prietenelor ei florentine, a vorbit foarte frumos despre mine. Una și-a amintit de cartea mea, dar am trecut cu vederea imediat, ca și cum n-aș fi scris-o eu. A fost o seară frumoasă, iar una dintre fetele din grupul pestriț ne-a invitat să mergem acasă la ea, o dată pe săptămână, să vorbim — mi-au zis — despre noi.

Frazele provocatoare ale Mariarosei și invitația prietenelor ei m-au îndemnat să pescuiesc de sub un teanc de cărți cele câteva broșuri pe care mi le oferise cu timp în urmă Adele. Le-am cărat după mine în geantă, le-am citit în aer liber, sub un cer gri de sfârșit de iarnă. Am citit mai întâi Să scuipăm pe Hegel, titlul mă făcuse curioasă. L-am citit în timp ce Elsa dormea în cărucior și Dede, cu paltonaș, fular și căciulă de lână, vorbea cu voce scăzută cu păpușa ei. Am fost impresionată de fiecare frază, de fiecare cuvânt și, mai ales, de nerușinata libertate a gândului. Am subliniat foarte multe fraze cu îndârjire, am marcat cu semne de ex clamare, cu linii verticale. Să scuipi pe Hegel. Să scuipi pe cultura bărbaților, să scuipi pe Marx, pe Engels, pe Lenin. Și pe materialismul istoric. Și pe Freud. Și pe psihanaliză și pe invidia față de penis. Și pe căsnicie, pe familie. Și pe nazism, pe stalinism, pe terorism. Și pe război. Și pe lupta de clasă. Și pe dictatura proletariatului. Și pe socialism. Și pe comunism. Și pe capcana egalității. Și pe toate manifestările culturii patriarhale. Și pe toate formele de organizare. Să te opui irosirii inteligențelor feminine. Să te deculturalizezi. Începând cu maternitatea, să nu dai fii nimănui. Să te descotorosești de dialectica servitor-stăpân. Să-ți smulgi din creier complexul de inferioritate. Să te redai ție înseși. Să nu ai antiteză. Să te miști pe alt plan în numele propriei diferențe. Universitatea nu le eliberează pe femei, ci le perfecționează represiunea. Împotriva înțelepciunii. În timp ce bărbații se consacră activităților spațiale, pentru femei viața încă n-a început nici măcar pe această planetă. Femeia este cealaltă față a pământului. Femeia este Subiectul Neprevăzut. Să te eliberezi de supunere, aici, acum, în acest prezent. Pe autoarea acelor pagini o chema Carla Lonzi. Cum e posibil, mi-am zis, ca o femeie să poată gândi așa? Am trudit mult asupra cărților, dar m-am supus lor, nu le-am folosit niciodată cu adevărat, nu le-am răsturnat niciodată împotriva lor. Iată cum se gândește. Iată cum se gândește împotriva. Eu — după atâta efort — nu știu să gândesc. Nici Mariarosa nu știe: a citit pagini după pagini și le

recombină după propriile ei toane, de dragul spectacolului. Atâta tot. Lila, în schimb, știe. E natura ei. Dacă ar fi studiat, ar fi știut să gândească în felul acesta.

Ideea aceea a devenit din ce în ce mai stăruitoare. Toate lecturile din acea perioadă au ajuns, într-un fel sau altul, s-o implice pe Lila. Dădusem peste un model feminin de gândire care, cu diferențele necesare, îmi provoca aceeași admirație, aceeași subordonare pe care le simțeam în raport cu ea. Mai mult: citeam gândindu-mă la ea, la fragmente ale vieții ei, la frazele pe care le-ar fi împărtășit, la cele pe care le-ar fi refuzat. Ca urmare, îmboldită de acea lectură, m-am alăturat adesea grupului de prietene al Mariarosei și nu mi-era ușor. Dede mă întreba încontinuu: când plecăm, Elsa scotea, pe neașteptate, țipete fericite. Dar nu doar fiicele mele mi-au făcut greutate. În realitate, acolo am găsit numai femei care, deși îmi semănau, nu-mi puteau fi de niciun ajutor. Mă plictiseam când discuția era un fel de rezumat prost formulat al unor lucruri pe care le cunoșteam deja. Și mi se părea că știu destul de bine ce însemna să te naști fată, nu mă pasionau chinurile conștiinței de sine. Și nu aveam nicio intenție să vorbesc în public despre relația mea cu Pietro, cu bărbații în general, ca să ofer mărturie despre ceea ce sunt bărbații din orice categorie socială și de orice vârstă. Și nimeni mai bine decât mine nu știa ce însemna să-ți masculinizezi propria minte ca să fie bine primită de cultura bărbaților, o făcusem, o făceam în continuare. Și, în plus, rămâneam complet în afara tensiunilor, izbucnirilor de gelozie, tonurilor autoritare, glăscioarelor subordonate, ierarhiilor intelectuale, luptelor pentru întâietate în grup care sfârșeau în plânsete disperate.

Dar s-a ivit un eveniment nou, care bineînțeles că m-a condus din nou la Lila. M-a fascinat modul, ex plicit până la limita dezagreabilului, cu care se vorbea, cu care se aborda un subiect. Nu mi-a plăcut mult condescendența trăncănelii, despre asta știam suficient încă din copilărie. M-a sedus, în schimb, o nevoie imperioasă de autenticitate pe care n-o simțisem niciodată și care, probabil, nu-mi stătea în fire. N-am zis niciodată niciun cuvânt, în mediul acela, care să se conformeze acelei nevoi. Dar am simțit că ar fi trebuit să fac ce făcea Lila, să ne analizăm în întrepătrunderea noastră cu aceeași inflexibilitate, să ne spunem până la capăt ce nu ne spuneam, pornind eventual de la lacrimile nefirești pentru cartea mea nereușită.

A fost atât de puternică acea nevoie, încât mi-am dorit să merg pentru o vreme la Napoli cu fetele sau să-i cer ei să vină la mine cu Gennaro sau măcar să ne scriem. I-am vorbit o dată despre asta la telefon, dar a fost

un fiasco. I-am povestit despre cărțile pe care le citeam, scrise de femei, despre grupul pe care îl frecventam. A stat să mă asculte, dar apoi a râs de titluri ca Femeia clitoridiană și femeia vaginală și a făcut tot posibilul ca să fie vulgară: ce pula mea zici, Lenù, plăcerea, crăpătura, aici problemele sunt deja destule, ești nebună. Voia să-mi demonstreze că nu era capabilă să-și spună părerea despre lucrurile care mă interesau. Și la final a devenit arogantă, a zis: muncește, fă lucrurile frumoase pe care trebuie să le faci, nu pierde vremea. Se enervase. În mod evident, nu e momentul potrivit, m-am gândit, o să încerc din nou mai încolo. Dar n-am găsit niciodată timpul sau curajul să încerc din nou. Am conchis că, întâi de toate, trebuia să înțeleg mai bine cine eram eu. Să-mi cercetez minuțios natura feminină. Ex agerasem, mă silisem să-mi asum capacități masculine. Credeam că trebuie să știu totul, să mă ocup de tot. Ce-mi păsa de politică, de lupte. Voiam să fac impresie bună față de bărbați, să fiu la înălțime. La care înălțime? A rațiunii lor, cea mai irațională dintre toate. Atâta îndârjire ca să țin minte ex primarea la modă, efort inutil. Mă condiționase studiul, care îmi modelase mintea, vocea. Câte pacte secrete cu mine însămi încuviințasem, doar ca să mă remarc. Și acum, după efortul dur de a învăța, trebuia să trec prin procesul de dezvățare. În plus, apropierea puternică de Lila mă făcuse să cred că eram așa cum, de fapt, nu eram. Mă lipisem de ea și mă simțeam mutilată imediată ce mă dezlipeam. Nicio idee, fără Lila. Niciun gând în care să am încredere, fără susținerea gândurilor ei. Nicio imagine. Trebuia să mă accept în afara ei. Aceea era cheia. Să accept că eram o persoană mediocră. Ce trebuia să fac. Să încerc din nou să scriu. Poate că îmi lipsea pasiunea, mă limitam la a-mi face temele. Deci să nu mai scriu. Să-mi găsesc o muncă oarecare. Sau să fac pe doamna, cum spunea mama mea. Să mă închid în familie. Sau să arunc totul în aer. Casa. Fetele. Soțul.

78.

Am reînnotat legătura cu Mariarosa. O sunam adesea, dar când Pietro și-a dat seama de asta, a început să-mi vorbească într-un mod tot mai

disprețuitor despre sora lui. Era frivolă, era goală pe dinăuntru, era periculoasă pentru sine și pentru ceilalți. Îl chinase cu cruzime în copilărie și în adolescență, era cea mai mare preocupare a părinților. Într-o seară a ieșit din camera lui ciufulit, cu chipul obosit, în timp ce eu vorbeam la telefon cu cumnata mea. A dat o tură prin bucătărie, a ciugulit ceva, a glumit cu Dede și între timp a tras cu urechea la discuția noastră. Apoi, pe neașteptate, a zbierat: înțelege cretina aia că e ora cinei? Eu m-am scuzat față de Mariarosa și am închis. E totul pregătit, am spus, mâncăm imediat, nu e nevoie să zbieri. El a bombănit că a cheltui bani pe convorbiri interurbane ca să ascuți tâmpeniile surorii lui i se părea stupid. Nu i-am răspuns, am pus masa. Și-a dat seama că eram furioasă, a zis îngrijorat: nu eram supărat pe tine, ci pe Mariarosa. Dar din seara aceea a început să răsfoiască volumele pe care le citeam, să fie ironic în privința frazelor subliniate de mine. Spunea: nu te lăsa trasă pe sfoară, sunt niște prostii. Și încerca să-mi demonstreze logica șchioapă a manifestelor și broșurilor feministe.

Exact pe acea temă am ajuns să ne certăm într-o seară. Poate că eu am exagerat, pentru că, dintr-o frază în alta, am ajuns să-i spun: îți dai o groază de aere, dar tot ce ești le-o datorezi tatălui tău și mamei tale, exact ca Mariarosa. A reacționat total neașteptat, mi-a dat o palmă, în prezența lui Dede.

M-am ținut tare, mai bine decât el: încasasem destule palme de-a lungul vieții, Pietro nu dăduse niciodată și aproape sigur nici nu primise. I-am văzut pe față dezgustul față de ce făcuse, s-a uitat țintă la fiica lui o clipă, apoi a ieșit din casă. Mi-am potolit furia. Nu m-am dus la culcare, l-am așteptat și, pentru că nu se întorcea, m-am îngrijorat, nu știam ce să fac. Stătea prost cu nervii, se odihnea prea puțin? Sau aceea era adevărata lui natură, îngropată sub mii de cărți și o bună educație? Mi-am dat seama încă o dată că știam foarte puține lucruri despre el, că nu eram în stare să-i anticipez mișcările: putea să se fi aruncat în Arno, să zacă beat pe undeva, chiar și să fi plecat la Genova să caute consolare și să se vaite în brațele mamei lui. Of, gata, eram speriată. Am realizat că lăsam la hotarele vieții mele private ce citeam, ce știam. Aveam două fete, nu voiam să ajung prea în pripă la o concluzie.

Pietro s-a întors spre ora cinci dimineața și m-am simțit atât de ușurată să-l revăd teafăr, încât l-am îmbrățișat, l-am sărutat. El a bombănit: nu mă iubești, nu m-ai iubit niciodată. Și a adăugat: oricum nu te merit.

79.

În realitate, Pietro nu reușea să accepte dezordinea răspândită acum în fiecare sferă a existenței. Și-ar fi dorit o viață reglementată de deprinderi fixe: să studieze, să predea, să se joace cu fetele, să facă dragoste, să contribuie în fiecare zi, după posibilitățile lui, să descâlcească, conform democrației, ghemul italian extrem de încurcat. În schimb, îl sleiseră conflictele universitare, colegii nu-i apreciau munca, care, între timp, suscita mai mult interes în afara țării. Se simțea încontinuu disprețuit și amenințat, avea impresia că din vina neastâmpărului meu (dar ce neastâmpăr?, eram o femeie opacă) familia noastră era expusă unor riscuri permanente. Într-o după-amiază, Elsa își vedea de joaca ei, eu o obligam pe Dede să exerseze cititul, el stătea închis în camera lui, casa era inertă. Pietro, mă gândeam nervoasă, năzuiește la o fortăreață în care el lucrează la cartea lui, eu mă îngrijesc de administrarea casei și fetele, senin, cresc. Apoi s-a auzit soneria, am dat fuga să deschid și, luându-mă prin surprindere, au intrat în casă Pasquale și Nadia.

Cărau niște rucsacuri mari militare. El avea o pălărie peste o claie de păr foarte des și creț care se prelungea într-o barbă la fel de deasă și creață. Ea arăta slăbită și obosită, avea niște ochi imenși, de copil speriat care se prefăcea că nu-i e frică. O puseseră pe Carmen să le facă rost de adresă, care, la rândul ei, o ceruse mamei. Au fost amândoi afectuoși, la fel am fost și eu, ca și cum între noi n-ar fi fost niciodată tensiuni sau divergențe. Au ocupat casa lăsând lucruri de-ale lor peste tot. Pasquale vorbea mult, cu voce ridicată, aproape mereu în dialect. Inițial mi s-au părut amândoi o întrerupere binevenită a cotidianului meu plat. Dar mi-am dat seama repede că lui Pietro nu-i plăceau. L-a deranjat faptul că n-au sunat să-și anunțe venirea, că se comportau amândoi cu o dezinvoltură excesivă. Nadia și-a scos pantofii, s-a lungit pe canapea. Pasquale și-a păstrat pe cap pălăria, a atins obiecte, a răsfoit cărți, a luat din frigider o bere pentru el și una pentru Nadia fără să ceară voie, a dat-o pe gât și a râgâit într-un mod care a făcut-o pe Dede să râdă. Au zis că se hotărâseră să facă un tur, au vorbit chiar de tur, fără să detalieze la ce se referea, mai exact. Când plecaseră din Napoli? Au fost vagi. Când se vor întoarce? Au fost la fel de vagi. Munca? L-am întrebat pe Pasquale. El

a râs: ajunge, am muncit prea mult, acum mă odihnesc. Și i-a arătat lui Pietro mâinile, a pretins ca el să i le arate pe ale lui, și-a frecat palma de a lui spunând: simți diferența? Apoi a apucat ziarul Lotta Continua și și-a trecut mâna dreaptă peste prima pagină, mândru de sunetul scos de hârtia răzuită de pielea aspră și vesel, ca și cum ar fi inventat un joc nou. Apoi a adăugat aproape amenințător: fără aceste mâini aspre, profesore, n-ar exista nici măcar un scaun, un bloc, o mașină, nimic, nici măcar tu n-ai exista; dacă noi, muncitorii, am înceta să trudim, s-ar opri totul, cerul ar cădea pe pământ și pământul ar împrășca cerul, plantele ar invada din nou orașele, Arno v-ar inunda casele voastre frumoase și numai cine a muncit dintotdeauna ar ști să supraviețuiască, în timp ce pe voi doi, cu toate cărțile voastre, v-ar sfâșia câinii.

A fost un discurs în stilul lui Pasquale, ex altat și sincer, pe care Pietro l-a ascultat fără replică. La fel ca Nadia, de altfel, care atunci când vorbea prietenul ei, stătea seriosă, întinsă pe canapea, privind țintă tavanul. Ea a intervenit foarte puțin între discuțiile dintre cei doi bărbați, nici mie nu mi-a zis nimic. Dar când m-am dus să fac cafeaua, a venit după mine în bucătărie. A observat că Elsa stătea tot timpul lipită de mine, a zis seriosă: — Ține foarte mult la tine.

— E mică.

— Vrei să spui că atunci când va fi mare nu va mai ține la tine?

— Nu, sper că va ține și când va fi mare.

— Mama vorbea de tine foarte des. Erai doar o elevă de-a ei, dar părea că mai degrabă tu erai fiica ei, și nu eu.

— Serios?

— Te-am urât pentru asta și pentru că mi-l luaseși pe Nino.

— Nu din cauza mea te-a părăsit.

— Cui îi pasă, acum nu-mi amintesc nici măcar cum arăta.

— Când eram mică, voiam să fiu ca tine.

— Ca să faci ce? Crezi că să te naști având deja totul de-a gata e frumos?

— Păi, trebuie să trudești mai puțin.

— Te înșeli, adevărul e că totul pare deja făcut și nu ai niciun motiv să trudești. Simți doar vina că ești ceea ce ești fără să fi meritat nimic.

— Mai bine decât să simți vina că ai dat-o în bară.

— Asta îți spune prietena ta, Lina?

— Sigur că nu.

Nadia a scuturat agresiv din cap și a avut o ex presie perfidă, de care n-aș fi crezut-o niciodată în stare. A zis:

— O prefer pe ea ție. Sunteți două ticăloase pe care nimic nu le poate schimba, două ex emplare de drojdie subproletară. Dar tu faci pe simpatica și Lina nu.

M-a lăsat în bucătărie fără cuvinte. Am auzit că urla la Pasquale: fac un duș și ai face bine să te speli și tu. S-au închis în baie. I-am auzit râzând, ea scotea niște mici țipete care — am văzut — o îngrijorau mult pe Dede. Când au ieșit, erau pe jumătate dezbrăcați, cu părul ud, foarte veseli. Au continuat să glumească între ei ca și cum n-am fi fost de față. Pietro a încercat să intervină cu întrebări de genul: de cât timp sunteți împreună? Nadia a răspuns rece: nu suntem împreună, voi doi poate sunteți împreună. El a întrebat cu tonalitatea plicticoasă pe care o afișa în cazurile în care persoanele păreau foarte superficiale: ce înseamnă asta? Nu poți înțelege, a răspuns Nadia. Soțul meu a obiectat: când cineva nu poate înțelege, încerci să-i explici. Și în acel punct a intervenit Pasquale râzând: nu e nimic de explicat, profesore, tu trebuie să te gândești că ești mort și nu știi; e mort totul, e mort felul în care trăiți, vorbiți, convingerea voastră că sunteți foarte inteligenți, democrați și de stânga. Cum faci să-i explici ceva cuiva care e mort?

Erau momente foarte tensionate. Eu n-am spus nimic, nu puteam să-mi scot din minte jignirile Nadiei, așa, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, în casa mea. În sfârșit au plecat, aproape fără să anunțe, așa cum veniseră. Și-au luat lucrurile și au dispărut. Pasquale a zis doar, în prag, pe un ton dintr-odată trist: — Pa, doamnă Airota.

Doamnă Airota. Și prietenul meu din cartier mă judeca negativ? Voia să spună că pentru el nu mai eram Lenù, Elena, Elena Greco? Pentru el și pentru câți alții? Nici pentru mine? Nu foloseam eu însămi aproape întotdeauna numele soțului meu, acum când al meu își pierduse puțină strălucire pe care o dobândise? Am făcut curățenie în casă, mai ales în baie, pe care o lăsaseră într-o stare jalnică. Pietro a zis: nu-i mai vreau niciodată pe ăia doi la mine în casă; unul care vorbește așa despre munca intelectuală e un fascist, chiar dacă n-o știe; în privința ei, e un gen pe care-l cunosc bine, n-are nimic în cap.

Vrând parcă să-i dea dreptate lui Pietro, dezordinea a început să devină ceva concret, copleșind persoane care-mi fuseseră odinioară apropiate. Am aflat de la Mariarosa că Franco fusese agresat la Milano de fasciști, era într-o stare foarte gravă, își pierduse un ochi. Am plecat imediat împreună cu Dede și mica Elsa. Am călătorit cu trenul, jucându-mă cu fetele și hrănindu-le, dar gândindu-mă melancolic la o altă ipostază a mea — logodnica săracă și incultă a înstăritului student hiperpolitizat Franco Mari: câte variante de-ale mele ex istau deja? — care se pierduseră pe undeva și care acum se iveau din nou.

La gară am găsit-o pe cumnata mea, palidă, alarmată. Ne-a dus la ea acasă, o casă de data asta pustie și mult mai dezordonată față de atunci când mă găzduise după adunarea de la universitate. În timp ce Dede se juca și Elsa dormea, mi-a povestit mai multe decât îmi spusese la telefon. Evenimentul avusese loc cu cinci zile în urmă. Franco vorbise la o manifestație a Avangardei Muncitorești, într-un mic teatru, plin ochi de lume. La sfârșit se îndepărtase pe jos cu Silvia, care acum trăia cu un redactor de la ziarul *Giorno* într-o casă frumoasă la câțiva pași de teatru: el urma să doarmă acolo și să plece a doua zi la Piacenza. Erau aproape de intrare, Silvia tocmai scosese cheile din geantă, când se apropiase o furgonetă albă din care coborâseră fasciștii. El fusese masacrat sub loviturile lor, Silvia fusese bătută și violată.

Am băut mult vin, Mariarosa a scos drogul: așa îi spunea acum, în alte cazuri folosea pluralul. De data asta am hotărât să încerc, dar numai pentru că, în ciuda vinului, simțeam că nu ex istă niciun lucru bun de care să mă agăț. Cumnata mea, după fraze tot mai nervoase, a tăcut și a izbucnit în plâns. N-am găsit nici măcar un cuvânt ca s-o liniștesc. Îi auzeam lacrimile, mi s-a părut că fac zgomot curgându-i din ochi pe obraji. Brusc n-am mai văzut-o, n-am mai văzut nici camera, s-a făcut totul negru. Am leșinat.

Când mi-am revenit, m-am justificat foarte stânjenită, am zis că din cauza oboselii. Am dormit puțin în noaptea aceea: corpul mă apăsa din ex ces de disciplină și lex icul cărților și al revistelor se revărsau ca și cum brusc semnele alfabetului nu s-ar mai fi putut combina. Le-am ținut lângă mine pe cele două fetițe ca și cum ele ar fi trebuit să mă consoleze și să mă protejeze pe mine.

A doua zi le-am lăsat pe Dede și pe Elsa cumnatei mele și m-am dus la spital. L-am găsit pe Franco într-un salon în care plutea un miros greu de

răsuflări, de urină și de medicamente. Parcă se scurtase și se umflase, îl am încă în minte din cauza albului bandajelor, a culorii vineții a unei părți a feței și a gâtului. Nu m-a primit bine, mi s-a părut că se rușinează de starea lui. Am vorbit eu, i-am povestit de fetele mele. A murmurat după câteva minute: pleacă, nu te vreau aici. Pentru că am insistat să rămân, a șoptit enervat: nu sunt eu, pleacă. Se simțea foarte rău, am aflat de la un mic grup de colegi de-ai lui că era posibil să fie operat din nou. Când m-am întors de la spital, Mariarosa și-a dat seama că eram tulburată. M-a ajutat cu fetele, imediat cum a adormit Dede, m-a trimis și pe mine la culcare. A doua zi însă a dorit să o însoțesc la Silvia. Am încercat să scap, fusese deja insuportabil să-l văd pe Franco în halul ăla și să simt nu doar că nu-l puteam ajuta, dar că era și mai fragil din cauza mea. Am zis că preferam să mi-o amintesc cum o văzusem în timpul adunării de la universitate. Nu, a insistat Mariarosa, ea vrea s-o vedem cum e acum, ține la asta. Ne- am dus.

Ne-a deschis o doamnă foarte îngrijită, cu un păr care-i curgea ondulat pe umeri, foarte blond. Era mama Silviei. Acolo era și Mirko, la fel de blond, un copil de cinci sau șase ani deja, pe care Dede, în felul ei pe jumătate încrunțat și pe jumătate autoritar, l-a obligat imediat să se joace cu Tes, păpușa veche pe care o lua cu ea pretutindeni. Silvia dormea, dar lăsase vorbă să fie trezită la sosirea noastră. Am așteptat destul înaintea să apară. Se machiase strident, își pusese o rochie frumoasă, verde și lungă. Nu m-au tulburat atât vânătăile, tăieturile, mersul nesigur — Lila mi se păruse într-o stare și mai jalnică după voiajul ei de nuntă —, cât mai ales privirea inex presivă, goală, complet disonantă cu şușoteala frenetică, întreruptă de râsete, cu care a început să-mi povestească mie, numai mie care încă nu știam, ce îi făcuseră fasciștii. Vorbea ca și cum ar fi recitat o poezie cumplită pentru copii, adică modul conform căruia, pentru moment, își decantase oroarea tot repetând-o oricui venea s- o viziteze. Mama ei a încercat de mai multe ori s-o întrerupă, dar ea a respins-o de fiecare dată cu un gest enervat, ridicând vocea, silabisind obscenități și descriind un moment apropiat, foarte apropiat, în care se va răzbuna feroce. Când am izbucnit în plâns, a încetat brusc. Dar între timp au sosit alți oameni, mai ales prietene de familie și colege de-ale ei. Silvia atunci a luat-o de la capăt, eu m- am retras în grabă într-un colț strângând-o la piept pe Elsa, sărutând-o ușor. Între timp îmi reveneau în minte ce îi făcuse Stefano Lilei, detaliile pe care mi le imaginasem în timp ce Silvia povestea, și mi s-a părut că vorbele amândurora sunt niște țipete animalice, pline de groază.

La un moment dat m-am dus s-o caut pe Dede. Am găsit-o pe hol împreună cu Mirko și păpușa. Se prefăceau că sunt mama și tatăl cu copilul lor, dar nu se înțelegeau armonios, ci puneau în scenă o ceartă. M-am oprit. Dede îl instruia pe Mirko: trebuie să-mi dai o palmă, ai înțeles? Noua viață o repeta pe cea veche în joacă, noi eram o înlănțuire de umbre care ieșeau dintotdeauna pe scenă cu aceeași încărcătură de iubire, de ură, de dorințe și de violență. M-am uitat cu atenție la Dede, mi s-a părut că seamănă cu Pietro. Mirko, în schimb, era leit Nino.

81.

Nu după mult timp, războiul subteran, ale cărui momente culminante neașteptate apăreau în ziare și la televizor — imagini cu lovituri de stat militare, represiune a poliției, bande înarmate, schimburi de focuri de armă, răniri, ucideri, bombe și măceluri atât în orașele mari, cât și în cele mici — m-a copleșit din nou. A sunat Carmen, era foarte îngrijorată, nu avea vești de la Pasquale de câteva săptămâni.

— A venit cumva la tine?

— Da, dar sunt cel puțin două luni de atunci.

— Ah. Mă întrebasese de numărul tău de telefon și de adresă. Voia să-ți ceară un sfat, a făcut-o?

— Un sfat în legătură cu ce?

— Nu știu.

— Nu mi-a cerut niciun sfat.

— Și atunci ce a zis?

— Nimic, se simțea bine, era vesel.

Carmen întrebase peste tot, și pe Lila, și pe Enzo, și pe cei din colectivul de pe strada Tribunalelor. În cele din urmă, sunase până și acasă la Nadia, dar mama ei fusese nepoliticoasă și Armando îi spusese numai că ea se mutase fără să lase nicio adresă.

— S-or fi mutat împreună.

— Pasquale cu aia? Fără să lase vreo adresă sau un număr de telefon? Am discutat îndelung. I-am spus că poate Nadia rupsese legătura

cu familia din cauza relației ei cu Pasquale, că poate, cine știe, se duseseră să locuiască în Germania, în Anglia, în Franța. Dar Carmen n-a fost convinsă. Pasquale e atașat de familie, a spus, n-ar dispărea niciodată în felul ăsta. În schimb, avea un presentiment îngrozitor: în cartier, aveau loc conflicte deja în fiecare zi, comuniștii trebuiau să-și păzească spatele, fasciștii îi amenințaseră și pe ea, și pe soțul ei. Și pe Pasquale îl acuzaseră că dăduse foc atât sediului MSI, cât și magazinului familiei Solara. Nu știusese nimic despre lucrurile alea, am fost uimită: asta se întâmplase în cartier, asta credeau fasciștii că făcuse Pasquale? Da, era în capul listei, era considerat unul care trebuia eliminat. Poate că Gino, a spus Carmen, l-a omorât.

— Te-ai dus la poliție?

— Da.

— Ce ți-au zis?

— Mai aveau puțin și mă arestau, sunt mai fasciști decât fasciștii. Am sunat-o pe Galiani. Mi-a zis ironică: ce s-a întâmplat, nu te mai văd în librării și nici în ziare, te-ai pensionat deja? I-am răspuns că aveam două fete, că deocamdată trebuia să mă ocup de ele, apoi am întrebat-o de Nadia. A devenit distantă. Nadia e mare, a plecat să locuiască singură. Unde, am întrebat. Treaba ei, a răspuns și, fără să-și ia rămas-bun, tocmai când o întrebam dacă îmi dădea numărul de telefon al fiului ei, a tăiat convorbirea.

Mi-a luat destul timp să dau de un număr de telefon de-al lui Armando și încă și mai greu mi-a fost să-l găsesc acasă. Când, în sfârșit, mi-a răspuns, a părut fericit să mă audă și chiar prea dornic să-mi facă unele confidențe. Muncea mult la spital, căsnicia lui se încheiase, soția sa plecase luând copilul cu ea, el era singur și dat peste cap. S-a blocat când a vorbit despre sora lui. A zis încet: nu mai am nicio legătură cu ea. Divergențe politice, divergențe în legătură cu orice: de când e împreună cu Pasquale, nu te mai înțelegi cu ea. Am întrebat: s-au mutat împreună? A retezat discuția: să zicem așa. Și ca și cum subiectul îi părea prea frivol, l-a încheiat, a trecut la comentarii dure despre situația politică, a vorbit despre măcelul din Brescia, despre patronii care sponsorizau partidele și, imediat cum se înrăutățeau lucrurile, pe fasciști.

Am sunat-o pe Carmen ca s-o liniștesc. I-am zis că Nadia rupsesse legătura cu familia ca să fie cu Pasquale și că Pasquale se dusesse după ea ca un cățeluș.

— Zici? a întrebat Carmen.

— Fără nicio îndoială, așa e iubirea.

S-a arătat sceptică. Am insistat, i-am povestit mai detaliat despre după-amiaza pe care o petrecuseră în casa mea și am înflorit puțin spunând cât țineau unul la altul. Ne-am luat rămas-bun. Dar la jumătatea lui iunie Carmen m-a sunat din nou disperată. Gino fusese omorât în plină zi în fața farmaciei, îl împușcaseră în față. M- am gândit pe moment că-mi dă vestea aceea pentru că fiul farmacistului era parte din adolescența noastră și, fascist sau nu, cu siguranță evenimentul o să mă tulbure. Dar motivul nu era să-mi împărtășească oroarea acelei morți violente. Carabinierii se duseseră la ea și îi percheziționaseră de sus până jos apartamentul, chiar și benzinăria. Căutau niște indicii care să-i conducă la Pasquale și ea se simțise mult mai rău decât atunci când veniseră să-l aresteze pe tatăl ei pentru uciderea lui don Achille.

82.

Pe Carmen o copleșise neliniștea, plângea din cauza a ceea ce i se părea o nouă persecuție. Eu, în schimb, nu reușeam să-mi scot din minte piațeta goală spre care dădea farmacia și aveam în fața ochilor interiorul prăvăliei, care-mi plăcuse întotdeauna pentru mirosul ei de bomboane și siropuri, pentru mobilierul din lemn închis la culoare pe care erau aliniat vase colorate, dar mai ales pentru părinții lui Gino, foarte amabili, puțin cocoșați în spatele tejghelei de unde apăreau ca de la un balcon. Ei, care cu siguranță erau acolo când zgomotul împușcăturilor îi făcuse să tresară, ei, care de acolo, poate, îl văzuseră, cu ochii ieșiți din orbite, pe fiul lor căzând în prag, sângele lui revărsat. Am vrut să vorbesc cu Lila. Dar ea s-a arătat complet indiferentă, a lichidat episodul acela ca pe unul din multe altele, a spus numai atât: imaginează-ți dacă n-ar fi avut carabinierii boală pe Pasquale. Vocea ei m-a convins imediat. Chiar dacă Pasquale l-a omorât cu adevărat pe Gino — lucru care trebuia exclus —, ea ar fi fost oricum de partea lui, deoarece carabinierii mai bine s-ar fi înfuriat pe cel mort pentru toate faptele lui nasoale, decât pe prietenul nostru zidar și comunist. După care, trecând la lucruri mai importante, m-a întrebat dacă-l putea lăsa pe Gennaro la mine până când începea din nou școala. Pe Gennaro? Și cum mă descurcam? Le aveam deja pe

Dede și pe Elsa care mă istoveau. Am murmurat: — De ce?

— Trebuie să muncesc.

— Mă pregătesc să plec cu fetele la mare.

— Ia-l și pe el.

— Mă duc la Viareggio și rămân acolo până la sfârșitul lui august: copilul mă știe puțin, o să te vrea pe tine. Dacă vii și tu, bine, dar singură, nu știu.

— Mi-ai jurat că o să te ocupi de el.

— Da, dar dacă erai bolnavă.

— Și de unde știi că nu sunt bolnavă?

— Ești bolnavă?

— Nu.

— Și atunci nu-l poți lăsa cu mama ta sau cu Stefano?

A tăcut câteva secunde, apoi a renunțat la bunele maniere.

— Îmi faci favoarea asta, da sau nu? Am cedat imediat.

— Bine, adu-mi-l.

— Ți-l aduce Enzo.

Enzo a venit într-o sâmbătă seară cu un Fiat 500 foarte alb pe care îl cumpărase de curând. A fost suficient să-l văd de la fereastră, să aud dialectul pe care l-a folosit ca să-i spună ceva copilului rămas încă în mașină — era el, identic, aceleași gesturi controlate, aceleași masivitate a corpului — și Napoli, cartierul s-au rematerializat. Am deschis ușa cu Dede agățată de rochia mea și mi-a fost de ajuns o singură privire către Gennaro ca să-mi dau seama că în urmă cu cinci ani Melina văzuse corect: copilul, acum când avea zece ani, nu avea nimic în comun nu doar cu Nino, dar nici măcar cu Lila. Era în schimb copia fidelă a lui Stefano.

Am avut un sentiment ambiguu când am constatat asta, un amestec de deziluzie și mulțumire. M-am gândit că, în fond, dacă tot eram nevoită să țin copilul pentru mult timp, ar fi fost frumos să am prin casă, alături de fiicele mele, și pe fiul lui Nino; și totuși, mi-am dat seama cu plăcere că Nino nu-i lăsase nimic Lilei.

Enzo voia să pornească imediat din nou la drum, dar Pietro l-a primit cu multă amabilitate și l-a obligat să rămână peste noapte. Am încercat să-l fac pe Gennaro să se joace cu Dede, chiar dacă erau aproape șase ani diferență între ei, dar în vreme ce ea s-a arătat dispusă, el a refuzat făcând un semn hotărât din cap. M-a impresionat atenția pe care Enzo i-o acorda acelui fiu care nu era al lui, demonstrând că-i cunoaște obiceiurile, gusturile, nevoile. L-a impus cu delicatețe, deși Gennaro protesta din cauză că îi era somn, să facă pipi și să se spele pe dinți înainte să meargă la culcare, apoi, când pe copil l-a răpus oboseala, a început să-l dezbrace și să-i pună pijamaua cu grijă.

În timp ce spălam vasele și făceam ordine, Pietro i-a ținut companie oaspetelui nostru. Erau așezați la masa din bucătărie și nu aveau nimic în comun. Au încercat cu politica, dar când soțul meu s-a referit, aprobator, la progresiva apropiere a comuniștilor de creștin-democrați și Enzo i-a replicat că dacă strategia aceea ar fi fost victorioasă, Berlinguer i-ar fi sprijinit pe cei mai răi dușmani ai clasei muncitoare, au lăsat-o baltă ca să nu se încaiere. Pietro atunci a început, amabil, să-l întrebe despre munca lui și lui Enzo i s-a părut probabil sinceră acea curiozitate, pentru că a fost mai puțin laconic ca de obicei și a început o povestire seacă, poate un pic prea tehnică. IBM tocmai hotărâse să-i trimită pe el și pe Lila într-o companie mai mare, o fabrică din împrejurimile orașelului Nola, care avea trei sute de muncitori și vreo patruzeci de funcționari. Propunerea financiară îi lăsase fără suflare: trei sute cincizeci de mii de lire pe lună pentru el, care era șeful centrului, și o sută de mii ei, care era asistenta lui. Acceptaseră, bineînțeles, dar acum volumul de muncă era într-adevăr imens. Suntem responsabili, ne-a explicat folosind din acel moment tot timpul noi, de un Sistem 3 model 10 și avem la dispoziția noastră doi operatori și cinci perforatoare, care sunt și verificatoare. Trebuie să adunăm și să băgăm în Sistem o mare cantitate de informații, necesare pentru a pune mașina să facă lucruri precum — ce știu eu — contabilitatea, plățile, facturarea, depozitul, gestiunea comenzilor, ordine bancare către furnizori, producția și expedierea. Ne folosim în acest scop de cartonașe, mai precis cartele de perforat. Găurile acelea sunt totul. Vă dau exemplul muncii de care e nevoie pentru a programa o operațiune simplă ca emiterea de facturi. Se începe cu documentele de hârtie, cele pe care magazinierul a indicat atât produsele, cât și clientul căruia i-au fost predate. Clientul are un cod, datele lui de identitate au un cod al lor

și chiar și produsele îl au. Perforatoarele se așază la mașini, apăsă tasta de eliberare a cartelelor, bat pe taste și reduc numărul- document, codul-client, codul-date de identitate, codul-produs-cantitate la tot atâtea găuri în cartonașe. Ca să vă fac să înțelegeți, o mie de documente ori zece produse fac zece mii de cartonașe perforate cu găurele ca cele pe care le face un ac: e clar, mă urmăriți?

Așa a trecut seara aceea. Pietro, din când în când, făcea semn că urmărea și încerca chiar să pună câteva întrebări (găurile contează, dar contează și părțile negăurite?). Eu mă mulțumeam să zâmbesc cu jumătate de gură în timp ce spălam și făceam curat. Enzo părea bucuros să poată explica unui profesor de la universitate, care îl asculta ca un student disciplinat, și unei vechi prietene de-ale lui, care își luase o diplomă și scrisese o carte și acum făcea ordine în bucătărie, lucruri pe care ei nu le cunoșteau deloc. Dar, în realitate, eu mi-am pierdut repede interesul. Un operator lua zece mii de cartonașe și le băga într-o mașină care se numea aparat de selectat. Mașina le ordona după codul-produs. Apoi se trecea la două cititoare, nu în sensul de persoane, ci în sensul de mașini programate să citească găurile și non-găurile în cartonașe. Și pe urmă? Acolo m-am pierdut. M-am pierdut printre coduri și imensele pachete de cartonașe și găurile care comparau găuri, care selectau găuri, care citeau găuri, care făceau cele patru operațiuni, care tipăreau nume, adrese, totaluri. M-am pierdut în spatele unui cuvânt pe care nu-l mai auzisem niciodată, file, pe care Enzo îl folosea adesea și îl pronunța ca pe pluralul lui fila, dar nu spunea le file, ci il file, un masculin misterios, il file pentru asta, il file pentru cealaltă, încontinuu. M-am pierdut în spatele Lilei, care știa totul despre acele cuvinte, despre acele mașini, despre munca aceea și care acum lucra într-o companie mare din Nola, deși, cu salariul pe care i-l dădeau prietenului ei, ar fi putut să fie mai doamnă decât mine. M-am pierdut în spatele lui Enzo, care putea spune cu mândrie: fără ea n-aș putea face asta și ne comunica astfel o iubire plină de devotament. Era evident că îi plăcea să-și amintească lui însuși și celorlalți calitățile extraordinare ale femeii lui, în timp ce soțul meu nu mă lăuda niciodată, dimpotrivă, mă reducea la mama copiilor lui, chiar dacă aveam studii. Nu voia să gândesc de una singură, mă desconsidera pe mine, ce citeam, ce mă interesa, ce spuneam și părea dispus să mă iubească doar cu condiția de a-mi demonstra tot timpul nulitatea.

M-am așezat în sfârșit și eu la masă, posomorâtă fiindcă niciunul nu încercase să-mi spună: te ajutăm să pui masa, să strângi masa, să speli vasele, să măhuri podeaua. O factură, spunea Enzo, este un document

simplu, ce mă costă s-o fac de mână? Nimic, dacă trebuie să completez zece pe zi. Dar dacă trebuie să fac o mie? Cititoarele citesc și două sute de cartele pe minut, deci două mii în zece minute și zece mii în cincizeci. Viteza mașinii este un avantaj enorm, mai ales dacă poate face operațiuni complexe, care cer mult timp. Iar munca mea și a Lilei e chiar aceasta: să pregătim Sistemul să facă operațiuni complexe. Etapele de dezvoltare a programelor sunt într-adevăr foarte frumoase. Etapele operative sunt ceva mai puțin. De multe ori cartelele se blochează și se rup în mașinile de selectat. De foarte multe ori un recipient cu cartelele tocmai ordonate îți scapă și cartonașele se împrăștie pe jos. Dar e frumos, e frumos chiar și așa.

L-am întrerupt doar ca să mă simt prezentă și am zis:

— El poate greși?

— El cine?

— Calculatorul.

— Nu e niciun el, Lenù, el sunt eu. Dacă greșește, dacă face necazuri, înseamnă că eu am greșit, eu am făcut necazuri.

— A, am spus și am murmurat: Sunt obosită.

Pietro m-a aprobat și a părut gata să încheiem seara. Dar apoi i s-a adresat lui Enzo:

— E entuziasmant, desigur, dar dacă e cum spui tu, aceste mașini vor lua locul oamenilor, multe meserii vor dispărea. La Fiat sudurile sunt deja făcute de roboți, se vor pierde multe locuri de muncă.

Enzo mai întâi a fost de acord, apoi a părut să se răzgândească și, în cele din urmă, a recurs la singura persoană care avea autoritate în ochii lui: — Lina spune că e de bine: muncile înjositoare și cele care imbecilizează trebuie să dispară.

Lina, Lina, Lina. Am întrebat ironică: dacă Lina e atât de pricepută, de ce ție îți dau trei sute cincizeci de mii de lire și ei o sută de mii, de ce tu ești șeful centrului și ea asistenta? Enzo a ezitat din nou, a dat să spună ceva, dar apoi a renunțat. A mormăit: ce vrei de la mine, trebuie abolită proprietatea privată a mijloacelor de producție. În bucătărie s-a auzit câteva secunde doar zumzetul frigiderului. Pietro s-a ridicat, zicând: să mergem la culcare.

Enzo voia să plece până în ora șase, dar deja la patru dimineața l-am auzit foindu-se prin camera lui și m-am trezit ca să fac cafeaua. Cu noi doi față în față, în casa cufundată în tăcere, a dispărut limbajul calculatoarelor sau italiana datorată autorității lui Pietro și am trecut la dialect. L-am întrebat de relația cu Lila. A spus că mergea bine, chiar dacă ea nu se oprea niciodată. Când era preocupată de problemele de muncă, când se încăiera cu mama ei, cu tatăl ei, cu fratele ei, când îl ajuta pe Gennaro să-și facă temele și, spre seară, ajungea să-i ajute și pe fiii lui Rino și pe toți copiii care se nimereau prin casă. Lila nu avea grijă de ea și de aceea era foarte istovită, părea mereu aproape să clacheze cum i se mai întâmplase deja, era epuizată. Am înțeles repede că perechea lor armonioasă, umăr lângă umăr la locul de muncă, binecuvântată cu salarii bune, trebuia privită într-un peisaj mai complicat. Am îndrăznit să spun: — Poate că ar trebui să faceți un pic de ordine. Lina nu poate exagera cu oboseala.

— Îți tot spun asta.

— Și apoi e despărțirea, divorțul: nu are sens să rămână căsătorită cu Stefano.

— Puțin îți pasă de asta.

— Dar Stefano?

— Nici nu știe că acum poți divorța.

— Și Ada?

— Ada se chinuie să supraviețuiască. Roata se învârte, cine era sus ajunge jos. Familia Carracci nu mai are o liră, numai datoriile la familia Solara, și Ada are grijă să înșface tot ce poate înainte să fie prea târziu.

— Dar tu? Nu vrei să te căsătorești?

Am înțeles că el s-ar fi căsătorit cu plăcere, dar Lila se împotriva. Nu doar că nu voia să piardă timp cu divorțul — pe cine dracului interesează că rămân căsătorită cu ăla? Sunt cu tine, dorm cu tine, asta e esențial —, dar numai ideea unei alte nunți o făcea să râdă. Zicea: eu și cu tine? Eu și cu tine să ne căsătorim? Dar ce tot spui, ne e bine așa și, cum începem să ne călcăm pe nervi, fiecare o ia pe drumul lui. Pe Lila n-o interesa perspectiva unei alte căsnicii, avea alte lucruri la care să se gândească.

— Adică?

— Lasă.

- Spune-mi.
- Nu ți-a vorbit niciodată?
- Despre ce?
- Despre Michele Solara.

Mi-a povestit, cu fraze scurte, încordate, că în toți anii aceia Michele nu încetase niciodată să-i ceară Linei să lucreze pentru el. Îi propusese să administreze un magazin nou la Vomero. Sau contabilitatea și tax ele. Sau să fie secretara unui prieten de-al lui, un politician creștin-democrat important. Ajunsese până și să-i ofere un salariu de două sute de mii de lire pe lună doar ca să inventeze lucruri, idei trăznite, tot ce-i trecea prin minte. El, deși locuia la Posillipo, își păstra în continuare sediul tuturor afacerilor lui în cartier, acasă la mama și la tatăl lui. Astfel, Lila se trezea cu el în fața ochilor în permanență, pe stradă, la piață, în magazine. O oprea, mereu foarte prietenos, glumea cu Gennaro, îi făcea mici cadouri. Apoi devenea foarte serios și chiar și atunci când ea refuza locurile de muncă pe care i le oferea, reacționa cu răbdare, o saluta subliniind cu obișnuita ironie: nu mă dau învins, o să te aștept o veșnicie, cheamă-mă când vrei și alerg la tine. Până când a aflat că ea lucra pentru IBM. Asta îl înfuriase, ajunsese să mobilizeze oameni pe care-i cunoștea ca să-l elimine pe Enzo de pe piața consultantilor, deci și pe Lila. Nu obținuse niciun rezultat, IBM avea nevoie urgentă de tehnicieni, și tehnicieni competenți ca Enzo și Lila erau puțini. Dar atmosfera se schimbase. Enzo se trezise cu fasciștii lui Gino în fața casei și evitase pericolul numai pentru că ajunsese la timp la ușa de intrare, închizând-o în urma lui. Dar la puțină vreme după, lui Gennaro i se întâmplase un lucru îngrijorător. Mama Lilei se dusese, ca întotdeauna, să-l ia de la școală. Ieșiseră toți elevii și copilul nu apăruse. Învățătoarea: era aici acum un minut. Colegii: stătea aici și apoi a dispărut. Nunzia, foarte speriată, o sunase pe fiica ei la serviciu și Lila se întorsese imediat, începând să-l caute pe Gennaro. Îl găsisse pe o bancă din părculeț. Copilul stătea liniștit, în uniformă, cu funda la gât și ghiozdanul lui, iar la întrebările: unde te-ai dus, ce ai făcut, râdea cu o privire goală. Voise să se ducă imediat la Michele și să-l omoare, atât pentru tentativa de bătaie, cât și pentru sechestrarea fiului ei, dar Enzo i-o interzisese. Fasciștii persecutau pe oricine era de stânga și nimic nu dovedea că fusese Michele cel care comandase pânda. În privința lui Gennaro, el însuși recunoscuse că scurta lui absență fusese doar un act de indisciplină. În orice caz, Enzo, după ce Lila se liniștise, hotărâse de unul singur să meargă să stea de vorbă cu Michele. Se prezentase la cafeneaua Solara și Michele îl ascultase fără să clipească.

Apoi îi zisese aprox imativ așa: nu știu despre ce pula mea vorbești, Enzo: mie îmi e drag Gennaro, cine se atinge de el e mort, dar dintre toate prostiile pe care le-ai spus un singur lucru e adevărat. Da, Lina e pricepută și e păcat că-și irosește inteligența, sunt ani de zile de când îi cer să lucreze cu mine. Apoi continuase: asta te scoate din sărite? Pe cine dracului interesează. Greșești însă, dacă ții la ea, trebuie s-o încurajezi să se folosească de marile ei calități. Vino aici, așază-te, ia o cafea și o prăjitură, povestește-mi la ce folosesc calculatoarele astea ale voastre. Și nu se terminase acolo. Se întâlniseră de două sau de trei ori, din întâmplare, și Michele se arătase tot mai interesat de Sistemul 3. Într-o zi ajunsese să-i spună, amuzat, că întrebuse pe cineva de la IMB care era mai bun, el sau Lila, și tipul ăla îi spusese că Enzo era cu siguranță bun, dar cea mai bună de pe piață era Lila. După care, cu altă ocazie, o oprise pe stradă și îi făcuse o propunere importantă. Intenționa să închirieze Sistemul 3 și să-l folosească în toate activitățile lui comerciale. Și o voia director al centrului informatic, cu patru sute de mii de lire pe lună.

— Nici asta nu ți-a povestit? m-a întrebat prudent Enzo.

— Nu.

— Se vede că nu vrea să te deranjeze, tu ai viața ta. Dar înțelegi că pentru ea, personal, ar fi un salt imens și pentru noi doi împreună ar fi o avere: vom ajunge la șapte sute cincizeci de mii de lire pe lună amândoi, nu știu dacă mă-nțelegi bine.

— Dar Lina ce zice?

— Trebuie să dea un răspuns în septembrie.

— Și ce-o să facă?

— Nu știu. Ai reușit vreodată să înțelegi anticipat ce e în mintea

ei?

— Nu. Dar tu ce crezi că ar trebui să facă?

— Eu cred ce crede ea.

— Chiar și dacă nu ești de acord?

— Da.

L-am condus la mașină. Pe scări mi-a venit în minte că poate trebuia să-i spun ceea ce cu siguranță nu știa. Adică faptul că Michele nutrea pentru Lila o iubire ca o pânză de păianjen, o iubire periculoasă care nu avea

de-a face cu posedarea fizică și nici cu supușenia și devotamentul. Și am fost cât pe ce s-o fac, îmi era drag, nu voiam să creadă că avea în față doar un camorist corupt care plănuia de mult timp să cumpere inteligența femeii sale. Când era deja la volan, l-am întrebat: — Și dacă Michele vrea să ți-o ia?

A rămas impasibil:

— Îl omor. Dar oricum n-o vrea, are deja o amantă și știi toți asta.

— Cine e?

— Marisa, a lăsat-o din nou însărcinată.

Pe moment mi s-a părut că n-am înțeles bine.

— Marisa Sarratore?

— Marisa, soția lui Alfonso.

Mi-am amintit de discuția cu colegul meu de școală. Încercase să-mi spună cât era de complicată viața lui și eu mă retrăsesem, tulburată mai mult de aparența destăinuirii lui decât de esența acesteia. Atunci starea lui proastă mi se păruse confuză — ca să lămuresc lucrurile ar fi trebuit să vorbesc din nou cu el și poate că nici atunci n-aș fi înțeles — totuși am dat-o la o parte cu o neplăcere dureroasă. Am întrebat: — Și Alfonso?

— Lui nu îi pasă, se spune că e poponar.

— Cine spune asta?

— Toată lumea.

— Toată lumea e ceva foarte vag, Enzo. Ce altceva spune toată lumea?

M-a privit cu o tresărire ironică, de-a dreptul complice:

— Multe lucruri, cartierul e o bârfă continuă.

— Adică?

— Au ieșit la suprafață povești vechi. Se spune că mama fraților Solara a fost cea care l-a omorât pe don Achille.

A plecat și am sperat să-și ia cu el și cuvintele. Dar ce aflasem mi-a rămas în cap, m-a făcut să mă îngrijorez, m-a făcut să mă enervez. Ca să scap, m-am lipit de telefon, am vorbit cu Lila și am amestecat neliniști și reproșuri: de ce nu mi-ai spus nimic despre ofertele de muncă ale lui Michele, mai ales de ultima; de ce ai dezvăluit secretul lui Alfonso; de ce ai pus în circulație povestea aia cu mama fraților Solara, era un joc de-al nostru; de ce mi l-ai trimis pe Gennaro, ești îngrijorată pentru el, spune-mi clar, am dreptul; de ce o dată pentru totdeauna nu-mi spui ce-ți trece cu adevărat prin minte? A fost o descătușare, dar dintr-o frază în alta, în sinea mea, am sperat că n-o să ne oprim acolo, că se va împlini, chiar și numai la telefon, vechea dorință de a da piept cu întreaga noastră relație, de a o reanaliza, de a limpezi lucrurile și de a fi pe deplin conștiente de

ea. Speram s-o provoc și s-o fac părtașă la alte întrebări, din ce în ce mai personale. Dar Lila s-a enervat, m-a tratat destul de rece, nu era binedispusă. A răspuns că eu plecasem de ani de zile, că aveam acum o viață în care frații Solara, Stefano, Marisa, Alfonso nu însemnau nimic, nici cât negru sub unghie. Du-te în excursie, a retezat vorba, scrie, fă pe intelectuala, aici am rămas prea grosolani pentru tine, stai departe; și, te rog, fă-l pe Gennaro să stea puțin la soare, că altfel devine rahitic ca tatăl lui.

Ironia vocii, tonul depreciativ, aproape nepoliticos, au făcut povestirea lui Enzo neimportantă și au anulat orice eventualitate de a o face parte din cărțile pe care le citeam, din cuvintele pe care le învățasem de la Mariarosa și de la grupul florentin, din problemele pe care încercam să mi le pun și pe care, odată ce i-aș fi oferit ideile de bază, cu siguranță ar fi știut să le abordeze mai bine decât noi toate. Păi da, m-am gândit, eu îmi văd de ale mele și tu de ale tale: dacă îți place, n-ai decât să nu crești, continuă să te joci în curte și acum când mai ai puțin și faci treizeci de ani; gata, mă duc la mare. Și așa am făcut.

85.

Pietro ne-a dus cu mașina pe mine și pe cei trei copii într-o casă urâtă din Viareggio, pe care o închiriaserăm, apoi s-a întors la Florența ca să încerce măcar să-și termine cartea. Iată, mi-am zis, acum sunt vilegiaturistă, o doamnă înstărită cu trei copii și foarte multe jucării, propria mea umbrelă lângă mare, prosoape moi, multă mâncare, cinci bikini de diverse culori, țigări mentolate, soarele care îmi închide culoarea pielii și îmi face părul și mai blond. Îi sunam în fiecare seară pe Pietro și pe Lila. Pietro îmi transmitea cine mă căutase, rămășițe ale unor vremuri îndepărtate și, mai rar, îmi vorbea de câteva ipoteze de lucru care tocmai îi veniseră în minte. Lilei i-l dădeam la telefon pe Gennaro, care îi povestea apatic întâmplările relevante ale zilei, după părerea lui, și îi ura noapte bună. Eu nu le ziceam mai nimic nici unuia, nici altuia. Lila, mai ales, mi se părea că va rămâne, pentru totdeauna, doar o voce.

Dar mi-am dat seama după puțin timp că nu era chiar așa. O parte din ea era, în carne și oase, prezentă în Gennaro. Copilul, în mod cert, semăna foarte mult cu Stefano și nu semăna deloc cu Lila. Totuși, gesturile, modul de a vorbi, anumite cuvinte, câte un tic verbal, o anume agresivitate erau ale ei când era mică. Astfel, dacă eram uneori neatentă, tresăream când îi auzeam vocea sau eram fermecată când îl observam gesticulând ca să-i explice lui Dede un joc.

Dar, spre deosebire de mama lui, Gennaro era prefăcut. Răutatea Lilei când era mică fusese întotdeauna pe față, nicio pedeapsă nu o făcuse niciodată să și-o ascundă. În schimb, Gennaro juca rolul băiețelului bine educat, chiar timid, dar cum întorceam spatele, o necăjea pe Dede, îi ascundea păpușa, o lovea. Când îl amenințam spunându-i că, drept pedeapsă, n-o s-o sunăm pe mama lui ca să-i spună noapte bună, căpăta o ex presie îndurerată. Dar în realitate acea posibilă pedeapsă nu-l îngrijora deloc. Ritualul telefonului de seară îl impusesem eu, el se putea lipsi de el fără probleme. Ce îl afecta mai degrabă era amenințarea că n-o să-i cumpăr înghețată. Atunci începea să plângă, printre hohote spunea că voia să se întoarcă la Napoli și eu cedam imediat. Lucru care nu-l liniștea însă. Se răzbuna pe mine fiind crud, pe ascuns, folosind-o pe Dede.

Am fost sigură că fetiței îi e teamă de el, că îl urăște. În schimb nu. Cu trecerea timpului reacționa din ce în ce mai puțin la violențele lui Gennaro, ba chiar s-a îndrăgostit de el. Îi spunea Rino sau Rinuccio pentru că el zisese că așa îi spuneau prietenii lui și se ținea după el fără să fie atentă când o strigam eu. Dimpotrivă, ea era cea care îl îmboldea să se îndepărteze de umbrelă. Ziua mea nu era altceva decât un strigăt continuu: Dede unde te duci, Gennaro vino încoace, Elsa ce faci, nu băga nisip în gură, Gennaro termină, Dede dacă nu încetezi vin acolo și o să vezi tu. O frământare inutilă: Elsa mânca fără șovăială nisip și, tot fără șovăială, în timp ce-i clăteam gura cu apă de mare, Dede și Gennaro dispăreau.

Locul în care se refugiau era un stufăriș apropiat. Odată m-am dus cu Elsa să văd ce învârteau. Mi-am dat seama că își scosese războaiele de baie și Dede atingea curioasă puțica țeapănă pe care i-o arăta Gennaro. M-am oprit la câțiva metri, nu știam cum să mă comport. Dede — știam asta, o văzusem — se masturba foarte des întinsă cu burta în jos. Dar eu citisem destul de mult despre sexualitatea infantilă — cumpărasem pentru fiica mea chiar și o cărticică plină cu ilustrații colorate care explicasă în propoziții foarte scurte ce se întâmpla între

bărbat și femeie. Și, chiar dacă nu mă simțeam în largul meu, nu doar că îmi impusesem să n-o întrerup, să n-o dojenesc, ci, fiind sigură că tatăl ei ar fi făcut-o, fusesem atentă să n-o surprindă în acea ipostază.

Dar acum? Trebuia să-i las să se joace între ei? Trebuia să mă retrag, să o șterg de acolo? Sau să mă apropii fără să dau nici o importanță acelei întâmplări, să vorbesc detașat despre altceva? Și dacă grăsunul ăla violent, ceva mai mare decât Dede, o obliga la cine știe ce, îi făcea rău? Diferența de vârstă nu era un pericol? Au avut loc însă două evenimente care au grăbit situația: Elsa a văzut-o pe sora ei, a chițăit de bucurie, a strigat-o. În același timp am auzit cuvintele în dialect pe care Gennaro i le adresa lui Dede, cuvinte obscene, aceleași cuvinte foarte vulgare pe care le învățasem și eu, când eram mică, în curtea casei. N-am mai putut să mă controlez, tot ce citisem despre plăceri, stări latente, nevroză, perversiuni polimorfe la copii și la femei a dispărut din mintea mea și i-am certat pe amândoi cu severitate, mai ales pe Gennaro, pe care l-am înșfăcat de un braț, târându-l de acolo. El a izbucnit în plâns, Dede mi-a zis rece, fără teamă: ești foarte rea.

Le-am cumpărat înghețată amândurora, dar a început o perioadă în care supravegherii atente, cu scopul de a evita repetarea episodului, s-a adăugat o anumită îngrijorare pentru felul în care în vocabularul lui Dede intrau cuvinte obscene din dialectul napolitan. Seara, în timp ce copiii dormeau, mi-am luat obiceiul de a-mi supune memoria unui efort: jucasem și eu jocurile acelea cu copiii de vârsta mea în curte? Și Lila avusese ex periențe de genul acela? Nu vorbiserăm niciodată despre asta. Noi pronunțam pe vremea aceea cuvinte dezgustătoare, asta da, dar erau insulte care serveau, printre altele, la a respinge mâinile adulților obsceni, înjurături pe care le urlam în timp ce fugeam. În rest? Am ajuns cu greu să-mi pun întrebarea: eu și ea ne-am atins vreodată? Îmi dorisem vreodată s-o fac, copil, fetiță, adolescentă, adultă? Dar ea? Am rămas mult timp agățată de acele întrebări. Mi-am răspuns încet: nu știu, nu vreau să știu. Și apoi am recunoscut că un fel de admirație a mea pentru trupul ei, poate că aia da, ex istase, dar am ex clus că se întâmplase vreodată ceva între noi. Prea multă frică, dacă ne-ar fi văzut cineva, ne-ar fi omorât în bătaie.

În orice caz, în zilele în care mi-am pus acele probleme, am evitat să-l duc pe Gennaro la telefonul public. Mă temeam că o să-i spună Lilei că nu se mai simțea bine cu mine, ba chiar că o să-i povestească episodul acela. O spaimă care m-a enervat: de ce îmi făceam griji? Am lăsat ca totul să se liniștească. Chiar și vigilența asupra celor doi copii, încet,

Încet, s-a atenuat, nu-i puteam supraveghea încontinuu. M-am dedicat Elsei, i-am lăsat în pace. Numai dacă, deși aveau buzele vineții și buricele degetelor zbârcite, nu voiau să iasă din apă, zbieram foarte nervoasă de pe malul mării, cu prosoapele pregătite pentru unul și celălalt.

Zilele de august s-au scurs. Casă, cumpărături, pregătire de genți hiperpline, plajă, întoarcere acasă, cină, înghețată, telefon. Pălăvrăgeam cu alte mame, toate mai în vârstă decât mine, și eram bucuroasă dacă îmi lăudau copiii, pe ai mei, și răbdarea. Îmi vorbeau despre soți, despre muncile pe care le făceau. Eu vorbeam de al meu, spuneam: e profesor de latină la universitate. La sfârșit de săptămână venea și Pietro, ex act așa cum, cu ani în urmă, la Ischia, veneau Stefano și Rino. Amicele mele îi aruncau priviri pline de respect și păreau să aprecieze, grație profesiei lui, și ciuful de păr. El făcea baie cu fiicele lui și cu Gennaro, îi implica în jocuri în mod prefăcut periculoase care îi distra foarte mult pe toți patru. Apoi se așeza sub umbrelă să studieze, vaitându-se din când în când că nu dormise suficient, uita adesea să-și ia calmantele. În bucătărie, când copiii dormeau, mă poseda în picioare ca să evite scârțâitul patului. Căsnicia mi se părea de-acum o instituție care, în mod diferit de ce se credea, despuia contactul sex ual de orice umanitate.

86.

Pietro a fost cel care, într-o sâmbătă, a descoperit, în mulțimea de titluri dedicate de zile în șir atacului fascist cu bombă asupra trenului Italicus, o știre scurtă în Corriere della Sera cu privire la o mică fabrică de la periferia orașului Napoli.

— Nu se numea Soccavo firma unde muncea prietena ta? m-a întrebat.

— Ce s-a întâmplat?

Mi-a dat ziarul. Un comando alcătuit din doi bărbați și o femeie dăduse buzna într-o fabrică de salamuri de la periferia orașului Napoli. Cei trei mai întâi trăsuseră în picioarele paznicului, Filippo Cara, care era într-o stare foarte gravă; apoi urcaseră până la biroul proprietarului, Bruno

Soccavo, un tânăr antreprenor napolitan, și-l omorâseră cu patru focuri de pistol, trei în piept și unul în cap. Am văzut, în timp ce citeam, chipul lui Bruno desfigurându-se, crăpându-se laolaltă cu dinții lui foarte albi. O, Doamne- Dumnezeule, am rămas fără aer. I-am lăsat pe copii cu Pietro, am alergat s-o sun pe Lila, telefonul a sunat mult timp în gol. Am încercat din nou seara, nimic. Am găsit-o a doua zi, m-a întrebat alarmată: ce e, Gennaro nu se simte bine? Am liniștit-o, i-am spus de Bruno. Nu știa nimic, m-a lăsat să vorbesc, la sfârșit a murmurat plat: chiar mi-ai dat o veste proastă. Și nimic altceva. Am îmboldit-o: sună pe cineva, să-ți povestească, întreabă unde pot trimite o telegramă de condoleanțe. A zis că nu mai avea legături cu nimeni din fabrică. Și apoi ce telegramă să mai trimiți, a bombănit, las-o baltă.

Am lăsat-o baltă. Dar a doua zi am găsit în Il manifesto un articol semnat de Giovanni Sarratore, adică Nino, care dădea multe informații despre mica industrie din Campania. Sublinia tensiunile politice prezente în acele realități înapoiate și îl menționa cu afecțiune pe Bruno și tragicul lui sfârșit. Din acel moment am urmărit evoluția știrii zile în șir, dar degeaba, a dispărut repede din ziare. Lila, în plus, n-a mai acceptat să vorbească despre asta. Seara o sunam împreună cu copiii și reteza brusc discuția, spunea: dă-mi-l pe Gennaro. Avea un ton iritat când am adus vorba de Nino. Același prost obicei, a bombănit ea, trebuie mereu să se amestece: ce legătură are cu politica, or fi fost alte chestiuni, aici poți muri dintr-o mie de motive, infidelități amoroase, moravuri ușoare, chiar și o privire mai insistentă. Astfel au trecut zilele și am rămas cu o singură imagine a lui Bruno. Nu era cea a patronului pe care îl amenințasem la telefon folosindu-mă de autoritatea familiei Airota, ci a băiatului care încercase să mă sărute și pe care-l respinsesem nepoliticos.

Am început deja acolo, pe plajă, să am gânduri negre. Lila, mi-am zis, alungă, calculat, emoțiile, sentimentele. Cu cât eu încercam să mă explic mie însemi, cu atât ea, dimpotrivă, se ascundea. Cu cât eu încercam s-o trag la vedere și s-o implic în dorința mea de a limpezi lucrurile, cu atât ea se refugia în penumbră. Părea luna plină când se pitulează în spatele pădurii și crengile copacilor îi zgârie chipul.

La începutul lui septembrie m-am întors la Florența, dar gândurile negre, în loc să dispară, au devenit mai robuste. Era inutil să încerc să-i fac confidențe lui Pietro. A fost foarte nemulțumit de întoarcerea mea și a copiilor, era în întârziere cu cartea lui și ideea că anul academic începea în scurt timp îl făcea nerăbdător. Într-o seară, când la masă Dede și Gennaro se certau nu știu pe ce, a sărit brusc în picioare și a ieșit din bucătărie trântind cu o asemenea violență ușa, încât geamul translucid s-a făcut bucăți. Am sunat-o pe Lila și i-am zis direct că trebuia să-și ia copilul, era o lună și jumătate de când locuia cu mine.

— Nu-l poți ține până la sfârșitul lunii?

— Nu.

— Aici e nasol.

— Și aici.

Enzo a plecat în plină noapte și a sosit dimineața, când Pietro era la serviciu. Îi pregătisem deja bagajul lui Gennaro. I-am explicat că tensiunile dintre copii deveniseră insuportabile, îmi părea rău, dar trei erau prea mulți, nu mai rezistam. El a zis că înțelegea, mi-a mulțumit pentru tot ce făcusem. A murmurat doar, ca să se justifice: Știi cum e Lina. N-am răspuns, atât pentru că Dede vocifera, disperată din cauza plecării lui Gennaro, cât și pentru că, dacă aș fi făcut-o, aș fi putut spune — pornind chiar de la felul în care era Lila— lucruri pe care le-aș fi regretat.

Aveam în minte gânduri pe care nu voiam să le formulez nici pentru mine însămi. Mă temeam că faptele, în mod magic, se vor supune cuvintelor. Dar nu reușeam să elimin frazele, le auzeam în minte și mă speriau, mă fascinau, mă îngrozeau, mă seduceau. Antrenamentul meu de a găsi o ordine stabilind conex iuni între diverse elemente preluase controlul. Pusesem laolaltă moartea violentă a lui Gino și pe cea a lui Bruno Soccavo (Filippo, paznicul fabricii, supraviețuise). Și ajunseseam la ideea că fiecare din acele evenimente conduce la Pasquale, poate și la Nadia. Deja această ipoteză îmi provoca o mare neliniște. Mă gândisem s-o sun pe Carmen, să întreb dacă avea noutăți despre fratele ei; apoi mă răzgândisem, speriată de eventualitatea că telefonul ei este ascultat.

Când Enzo venise să-l ia pe Gennaro, îmi spusese: acum vorbesc despre asta cu el, să vedem cum reacționează. Dar și în acel caz tăcusem de teamă să nu spun prea mult, de teamă să nu rostesc numele figurii care stătea în spatele lui Pasquale și al Nadiei: Lila, adică: Lila, aceeași: Lila care nu spune lucrurile, le face; Lila care s-a îmbibat de cultura cartierului și nu ia deloc în considerare polițiștii, legile, statul, dar crede că sunt probleme care se pot rezolva numai cu cuțitul de cizmărie; Lila care cunoaște oroarea inegalității; Lila care, pe vremea colectivului de pe strada Tribunalelelor, a găsit în teoria și în practica revoluționară modul de a-și folosi mintea prea activă; Lila care a transformat în obiective politice vechile și noile ei furii; Lila care mobilizează oamenii ca pe niște personaje dintr-o poveste; Lila care a făcut legătura, face legătura, dintre cunoașterea noastră personală a sărăciei și a violenței și lupta armată împotriva fasciștilor, împotriva patronilor, împotriva capitalului. Recunosc aici pentru prima oară în mod limpede: în acele zile de septembrie am avut suspiciunea că nu doar Pasquale — Pasquale îmboldit de experiența lui personală spre nevoia de a pune mâna pe arme —, nu doar Nadia, ci Lila însăși vărsase sângele acela. Multă vreme, în timp ce găteam, în timp ce mă ocupam de fiicele mele, mi-o imaginam, împreună cu ceilalți doi, împușcându-l pe Gino, împușcându-l pe Filippo, împușcându-l pe Bruno Soccavo. Făceam eforturi să mi-i imaginez pe Pasquale și pe Nadia în detaliu — pe el îl consideram băiat bun, puțin cam fanfaron, capabil, da, să ciomăgească dur, dar să omoare nu; ea mi se părea o fetiță cumsecade care putea să rănească verbal. Dar în privința Lilei n-am avut niciodată îndoieli: ea putea născoci planul cel mai eficient, ea putea reduce riscurile la minimum, ea putea ține teama sub control, ea era capabilă să dea intențiilor ucigașe o puritate abstractă, ea știa cum să îndeparteze substanța umană din corpuri și din sânge, ea n- ar fi avut scrupule și remușcări, ea ar fi ucis și s-ar fi simțit îndreptățită s-o facă.

Iată-o, deci, clară, împreună cu umbra lui Pasquale, a Nadiei, a cine știe cui altcuiva. Treceau cu mașina prin piațetă, încetineau în fața farmaciei și trăgeau în Gino, în corpul lui de bătaș înfășurat în halat alb. Sau ajungeau la fabrica Soccavo pe drumul prăfos, cu deșeuri de tot felul îngrămădite pe margini. Pasquale trecea de poartă, îl împușca în picioare pe Filippo, sângele se revărsa în gheretă, urlate, ochi îngroziți. Lila, căreia strada îi era foarte cunoscută, traversa curtea, intra în fabrică, urca scările, se năpustea în biroul lui Bruno și ex act în timp ce el îi spunea vesel: bună, ce te aduce prin părțile astea, făcea să-i ex plodeze

trei gloanțe în piept și unul în față.

A, da, antifascism militant, noua rezistență, justiție proletară și alte formulări cărora ea, care instinctiv știa să evite trăncăneala gregară, în mod sigur era în stare să le dea consistență. Mi-am imaginat că acele acțiuni erau obligatorii ca să intre, ce știu eu, în Brigăzile Roșii, în Prima Linie, în Nucleele Armate Proletare. Lila urma să dispară din cartier, așa cum făcuse deja Pasquale. Poate că de aceea încercase să mi-l lase pe Gennaro, aparent pentru o lună, în realitate cu intenția de a mi-l da pentru totdeauna. N-am mai fi văzut-o niciodată. Sau ar fi fost arestată cum se întâmplase cu capii Brigăzilor Roșii, Curcio și Franceschini. Sau ar fi scăpat de orice polițist și închisoare, plină de fantezie și curaj cum era. Și când lucrul mareț s-ar fi realizat, ar fi reapărut triumfătoare, admirată pentru acțiunile ei, în calitate de conducător revoluționar, să-mi spună: tu voiai să scrii romane, eu am creat romanul cu persoane adevărate, cu sânge adevărat, în realitate.

Noaptea, toate plâsmuirile mi se păreau ceva întâmplat în realitate sau care încă se întâmpla și mă temeam pentru ea. O vedeam hăituită, rănită, și mi se făcea milă de ea, dar o și invidiam. Ex agera convingerea din copilărie că ar fi destinată dintotdeauna unor fapte ex traordinaire și mă întristam că fugisem din Napoli, că mă desprinsesem de ea, mi se ntorcea nevoia de a-i sta alături. Dar mă și enervam pentru că pornise pe drumul acela fără să mă consulte, ca și cum nu m-ar fi considerat la înălțime. Și totuși, știam multe despre capital, despre ex ploatare, despre lupta de clasă, despre inevitabilitatea revoluției proletare. Aș fi putut fi utilă, aș fi putut participa. Și eram nefericită. Mă văitam în pat, nemulțumită de condiția mea de mamă de familie, de femeie căsătorită. Orice viitor îmi era devalorizat de repetarea până la moarte a ritualurilor casnice în bucătărie, în patul conjugal.

Ziua mă simțeam mai lucidă, predomina groaza. Îmi închipuiam o Lila capricioasă care stimula sentimente de ură cu talent și era din ce în ce mai implicată în acțiuni violente. Desigur, avusese curajul de a depăși limitele, de a lua inițiativa cu hotărârea limpede, cu cruzimea generoasă a cuiva însuflețit de motivele juste. Dar cu ce perspectivă? De a porni un război civil? De a transforma cartierul, întregul Napoli, Italia într-un câmp de luptă, un Vietnam în mijlocul Mării Mediteraneene? De a ne arunca pe toți într-un conflict nemilos, interminabil, prins între grupurile de aliați din Orient și cele din Occident? De a favoriza întinderea vâlvătaților în Europa, pe întreaga planetă? Până la victorie, totdeauna? Care victorie? Orașele distruse, focul, morții de pe străzi, josnicia conflictelor violente nu

doar cu dușmanul de clasă, ci și în interiorul aceluiași front, între grupuri revoluționare din diverse regiuni și din diverse rațiuni, toți în numele proletariatului și al dictaturii acestuia. Poate chiar până la războiul nuclear.

Închideam ochii terorizată. Fetele, viitorul. Și mă agățam de formulări precum: subiectul neprevăzut, logica distructivă a patriarhului, valoarea feminină a supraviețuirii, mila. Trebuie să vorbesc cu Lila, îmi spuneam. Trebuie să-mi spună tot ce face, tot ce plănuiește, ca eu să pot decide dacă vreau să fiu complicea ei sau nu.

Dar n-am sunat-o niciodată și nici ea n-a sunat. Am fost convinsă că legătura vocii, care fusese singurul nostru contact ani de zile, nu ne folosise. Păstraserăm legătura între poveștile noastre, dar prin absență. Deveniserăm una pentru cealaltă entități abstracte, astfel că eu acum mi-o închipuiam fie ca pe o expertă în calculatoare, fie ca pe o războinică urbană hotărâtă și implacabilă, în timp ce ea, cu toată probabilitatea, mă vedea fie ca pe stereotipul intelectualei de succes, fie ca pe o doamnă cultă și înstărită, numai copii, cărți și conversații docte cu soțul meu universitar. Aveam nevoie amândouă de o nouă consistență și totuși, ne îndepărtaserăm și nu mai reușeam să ne-o oferim.

88.

Așa a trecut toată luna septembrie, apoi octombrie. Nu vorbeam cu nimeni, nici cu Adele care avea mult de lucru, nici cu Mariarosa care îl luase la ea în casă pe Franco — un Franco invalid, care avea nevoie de asistență, pe care depresia îl schimbase — și mă întâmpina bucuroasă, promitea să-l salute din partea mea, dar pe urmă reteza brusc discuția din cauza prea multelor lucruri pe care le avea pe cap. Fără să mai punem la socoteală muțenia lui Pietro. Lumea din afara cărților îl apăsa tot mai tare, se ducea lipsit complet de chef în haosul reglementat al universității, se dădea adesea bolnav. Nu reușea să găsească un final cărții lui, se închidea rar să studieze și, voind parcă să se ierte pe sine și să fie iertat, avea grijă de Elsa, gătea, mătura, spăla, călca. Trebuia să mă port urât ca să-l fac să se întoarcă la facultate, dar regretam imediat.

De când unele persoane pe care le cunoșteam căzuseră victime ale violenței, mă temeam pentru el. Nu renunțase niciodată, chiar dacă se aflase în situații periculoase, să se opună public unor lucruri anume. Eu, deși făcându-mi griji pentru el, sau, dimpotrivă, poate tocmai pentru că-mi făceam griji, nu-i dădeam niciodată dreptate. Speram să reacționeze la criticile mele și să corecteze, să înceteze cu reformismul lui reacționar (foloseam ex act această expresie), să devină mai maleabil. Dar asta, în ochii lui, mă trimitea încă o dată alături de studenții care-l atacau, de profesorii care complotau împotriva lui.

Nu era așa, situația era mai încurcată. Pe de o parte voiam, în mod confuz, să-l protejiez, pe de alta mi se părea că sunt de partea Lilei, că apăr alegerile pe care, în mod secret, i le atribuiam. Într-atât încât, din când în când mă gândeam s-o sun și să încep chiar de la Pietro, de la conflictele noastre, pentru ca apoi să o fac să-mi spună ce credea și, treptat, s-o atrag la suprafață. Nu făceam asta, bineînțeles, era ridicol să pretinzi sinceritate în privința acelor subiecte la telefon. Dar într-o seară m-a sunat ea, era foarte veselă.

— Trebuie să-ți dau o veste foarte bună.

— Ce se întâmplă?

— Sunt șeful centrului de calcul.

— În ce sens?

— Șefa centrului mecanografic IBM pe care l-a închiriat Michele. Mi s-a părut incredibil. Am rugat-o să repete, să-mi explice cum trebuie. Acceptase propunerea lui Solara? După atâtea rezistențe era din nou angajata lui, ca pe vremea din Piața Martirilor? A spus da, cu entuziasm, și a devenit tot mai veselă, tot mai vorbăreață: Michele îi încredințase Sistemul 3 pe care îl închiriasse și îl instalase într-un depozit de pantofi la Acerra; ea urma să aibă subalterni muncitori și perforatoare; salariul era de patru sute douăzeci și cinci de mii de lire pe lună.

Am fost dezamăgită. Nu doar că a dispărut într-o clipă imaginea de luptătoare de gherilă, dar tot ce mi se părea că știu despre Lila s-a clătinat. Am zis: — E ultimul lucru pe care l-aș fi așteptat de la tine.

— Ce trebuia să fac?

— Să refuzi.

— De ce?

— Știm ce sunt frații Solara.

— Și? S-a întâmplat deja, și la Michele m-am simțit mai bine decât ca angajata prostului ăluia de Soccavo.

— Fă cum crezi.

I-am auzit răsuflarea. A zis:

— Nu-mi place tonul ăsta, Lenù. Sunt plătită mai bine decât Enzo care e bărbat: ce nu-ți convine?

— Nimic.

— Revoluția, muncitorii, lumea nouă și celelalte căcaturi?

— Încetează. Dacă, pe neașteptate, te-ai hotărât să ai un discurs adevărat, sunt de-acord, dacă nu, s-o lăsăm baltă.

— Pot să remarc ceva? Folosești mereu adevărat și cu adevărat, atât când vorbești, cât și când scrii. Sau spui: pe neașteptate. Dar când oare oamenii vorbesc cu adevărat și când oare lucrurile se întâmplă pe neașteptate? Știi mai bine decât mine că totul e o înșelătorie și că după un lucru vine altul și încă unul. Eu nu mai fac nimic cu adevărat, Lenù. Și am început să fiu atentă la lucruri, numai cretinii cred că ele se întâmplă pe neașteptate.

— Bravo. Ce vrei să mă faci să cred, că ai totul sub control, că tu ești cea care-l folosești pe Michele și nu Michele pe tine? S-o lăsăm baltă, hai, pa.

— Nu, vorbește, zi ce ai de zis.

— N-am nimic de zis.

— Vorbește că altfel vorbesc eu.

— Hai, vorbește, să auzim.

— Mă critici pe mine în timp ce surorii tale nu-i spui nimic? Am fost consternată.

— Ce legătură are acum cu asta sora mea?

— Nu știi nimic despre Elisa?

— Ce trebuie să știu? A râs malițios.

— Întreabă-i pe mama ta, pe tatăl tău și pe frații tăi.

89.

Nu voia să-mi zică altceva, a întrerupt foarte nervoasă conversația. Am sunat agitată acasă la părinții mei, a răspuns mama.

— Din când în când îți amintești că ex istăm, a zis.

- Mamă, ce i se întâmplă Elisei?
- Ceea ce li se întâmplă femeilor din ziua de azi.
- Adică?
- Are pe unul.
- S-a logodit?
- Să zicem așa.
- Cu cine e?

Răspunsul mi-a străpuns inima.

- Cu Marcello Solara.

Iată ce voia Lila să aflu. Marcello, frumosul Marcello din adolescența noastră, logodnicul ei încăpățânat și disperat, tânărul pe care ea îl umilise căsătorindu-se cu Stefano Carracci, o alesese pe sora mea, Elisa, cea mai mică din familie, surioara mea bună, femeia pe care încă o simțeam ca pe o fetiță fermecată. Și Elisa se lăsase aleasă. Iar părinții și frații mei nu mișcaseră un deget ca să împiedice lucrul ăsta. Și toată familia mea, inclusiv eu înșămi, vom ajunge să ne înrudim cu familia Solara.

- De cât timp? am întrebat.
- Ce știi eu, un an.
- Și voi v-ați dat consimțământul?
- Tu ne-ai cerut nouă consimțământul? Ai făcut cum credeai. Și ea a făcut același lucru.
- Pietro nu e Marcello Solara.
- Ai dreptate: Marcello nu s-ar lăsa niciodată tratat de Elisa cum îl tratezi tu pe Pietro.

Tăcere.

- Mă puteați anunța, puteam discuta.
- De ce? Tu ai plecat. „Mă ocup eu de voi, nu vă faceți griji“. Ce să zic. Te-ai ocupat numai de-ale tale, de noi te-a durut în cot. Am hotărât să plec imediat la Napoli cu fetele. Voiam să merg cu trenul, dar Pietro s-a oferit să ne ducă cu mașina, preferând să se prefacă îngrijorat decât să lucreze. Deja când am coborât de pe autostradă și am ajuns în traficul haotic din Napoli, am simțit că orașul mă înșfacă din nou, îmi impune legile lui nescrise. Nu mai pusesem piciorul acolo din ziua în care plecasem să mă căsătoresc. Vacarmul mi s-a părut insuportabil, m-am enervat din cauza claxonatului continuu, a insultelor adresate lui Pietro când, pentru că nu știa drumul, ezita, încetinea. Cu puțin înainte de Piața Carol III l-am rugat să oprească, m-am așezat eu la volan și am condus cu agresivitate până pe strada Firenze, până la același hotel

unde stătuse el cu ani în urmă. Am lăsat bagajele. M-am dedicat îngrijirii meticuloase a fetelor și a mea însămi. Apoi ne-am dus în cartier, acasă la ai mei. Oare ce credeam că pot face, să-i impun Elisei autoritatea mea de soră mai mare, cu diploma mea, cu o căsnicie reușită? Să o determin să rupă logodna? Să-i spun: pe Marcello îl cunosc de când m-a prins de încheietură și a încercat să mă tragă în Fiatul lui rupându-mi brățara de argint a mamei, așa că ai încredere în ce-ți spun eu, e un bărbat vulgar și violent? Da. Eram hotărâtă, sarcina mea era s-o eliberez pe Elisa din capcana aia.

Mama mea l-a primit pe Pietro cu multă afecțiune și, unul după altul — ăsta pentru Dede a bunicii, ăsta pentru Elsa — le-a dat celor două fete multe cadouașe care le-au încântat. Tata a răgușit de emoție, mi s-a părut slăbit, încă și mai supus. Am așteptat să apară frații mei, dar am aflat că nu erau acasă.

— Sunt tot timpul la muncă, a zis tata lipsit de entuziasm.

— Ce fac?

— Trudesc, a intervenit mama.

— Unde?

— Le-a aranjat Marcello ceva.

Mi-am amintit de modul în care frații Solara îi aranjaseră ceva lui Antonio, în ce îl transformaseră.

— Să facă anume ce? am întrebat. Mama a răspuns țâfnoasă:

— Aduc bani în casă și asta e suficient. Elisa nu e ca tine, Lenù, Elisa are grijă de noi toți.

M-am prefăcut că nu aud:

— I-ai spus că vin azi? Unde e?

Tata a lăsat privirea în jos, mama a zis aspră:

— Acasă la ea. M-am înfuriat:

— Nu mai locuiește aici?

— Nu.

— De când?

— De aproape două luni. Ea și Marcello au un apartament frumos în cartierul nou, a zis mama mea rece.

Se trecuse peste logodnă, aşadar. Îmi doream să merg imediat acasă la Elisa, chiar dacă mama repeta: ce faci, sora ta îţi pregăteşte o surpriză, stai aici, mergem cu toţii împreună mai târziu. Nu-mi păsa. Am sunat-o pe Elisa, mi-a răspuns veselă şi totodată stânjenită. Am zis: aşteaptă-mă, vin la tine. L-am lăsat pe Pietro şi pe fete cu părinţii mei, m-am dus pe jos.

Cartierul mi s-a părut şi mai degradat: clădiri cu tencuiala coşcovită, pavajul străzilor plin de găuri, mizerie. Din ferparele care tapetau zidurile — nu văzusem niciodată atât de multe — am aflat că murise bătrânul Ugo Solara, bunicul lui Marcello şi Michele. După dată, evenimentul nu era recent, avusese loc cu cel puţin două luni în urmă, şi frazele bombastice, chipurile de madone plângând, chiar numele mortului erau şterse, iar culorile întinse. Totuşi, ferparele rezistau pe străzi ca şi cum ceilalţi morţi, din respect, hotărâseră să dispară de pe lume fără să afle nimeni. Am văzut destule şi în jurul intrării mezelăriei lui Stefano. Era deschisă, dar am avut impresia că e o gaură în zid, întunecoasă şi pustie, iar Carracci a apărut în fundul ei, în halat alb, dispărând apoi ca o nălucă.

Am urcat spre calea ferată, am trecut prin faţa mezelăriei noi, aşa cum îi spuneam cândva. Storul lăsat, parţial ieşit de pe şine, era ruginit şi zgâriat de inscripţii şi desene obscene. Toată partea aceea a cartierului părea abandonată, albul strălucitor de odinioară se făcuse gri, tencuiala în unele locuri cedase şi sub ea se vedeau cărămizile. Am trecut prin faţa blocului în care locuise Lila. Dintre copăceii crescuţi cu greu supravieţuiseră câţiva. O fâşie de scotch pentru împachetat acoperea o crăpătură în geamul uşii de la intrare. Elisa locuia mult mai sus, într-o zonă mai bine întreţinută, mai pretenţioasă. A apărut portarul, un omuleţ chel cu mustăţi subţiri, şi m-a oprit, m-a întrebat ostil pe cine căutam. N-am ştiut ce să spun, am bolborosit: Solara. A căpătat un aer deferent şi m-a lăsat să trec.

Abia în lift mi-am dat seama că parcă alunecasem înapoi în timp cu totul. Ceea ce mi s-ar fi părut acceptabil la Milano sau la Florenţa — femeia dispunând liber de propriul ei corp şi de propriile dorinţe, o convieţuire în afara căsătoriei —, acolo, în cartier, mi se părea de neconceput: era în joc viitorul surorii mele, nu reuşeam să mă calmez. Elisa întemeiase o casă cu o persoană periculoasă ca Marcello? Şi

mama mea era fericită? Ea, care se înfuriase pentru că mă căsătorisem civil și nu religios; ea, care o considera pe Lila o curvă deoarece conviețuia cu Enzo și pe Ada o mare târfă pentru că devenise amanta lui Stefano; ea accepta ca fiica ei cea mică să doarmă cu Marcello Solara — o persoană rea — fără să fie căsătorită? Astfel de gânduri aveam în timp ce urcam spre Elisa și o furie pe care o simțeam justă. Dar mintea — mintea mea disciplinată — se simțea confuză, nu știam la ce argumente să recurg. La cele ale mamei, de acum câțiva ani în urmă, dacă aș fi făcut eu alegerea asta? Aș fi regresat deci la un nivel pe care ea însăși îl abandonase? Sau aș fi zis: conviețuiește cu cine vrei, dar nu cu Marcello Solara? Aș fi zis așa? Dar pe fata aceea, astăzi, la Florența, la Milano, aș fi obligat-o să renunțe la bărbatul de care se îndrăgostise, oricare ar fi fost el?

Când Elisa mi-a deschis, am îmbrățișat-o atât de puternic, încât ea a murmurat râzând: mă doare. Am simțit-o îngrijorată în timp ce mă invita în salon — un salon pretențios, tot numai canapele și fotolii cu spătare aurite — și a început să vorbească foarte mult, dar despre altceva: ce bine arătam, ce cercei frumoși aveam, ce lanț frumos, ce elegantă eram, își dorea așa de mult să le cunoască pe Dede și pe Elsa. I le-am descris pe nepoate cu entuziasm, mi-am scos cerceii, am pus-o să-i probeze în oglindă și i i-am dăruit. Am văzut că se însenina, a râs, a murmurat: — Mi-a fost teamă că ai venit să mă dojenești, ca să spui că ești împotriva relației mele cu Marcello.

Am fix at-o cu privirea o clipă îndelungată și am zis:

— Elisa, chiar sunt împotriva. Și am făcut această călătorie înadins ca să-ți spun ție, mamei, tatei și fraților noștri.

Și-a schimbat ex presia, i s-au umplut ochii de lacrimi.

— Acum mă necăjești: de ce ești împotriva?

— Cei din familia Solara sunt oameni răi.

— Marcello nu.

S-a apucat să-mi vorbească despre el. A zis că totul începuse când eu eram însărcinată cu Elsa. Mama venise să stea la mine și ea se trezise cu toată povara familiei în spate. Odată, când se dusese la cumpărături în supermarketul familiei Solara, Rino, fratele Lilei, îi spusese că, dacă îi lasă lista, o să-i trimită produsele acasă. Și în timp ce Rino vorbea, băgase de seamă că Marcello îi făcea un semn de salut de departe ca să-i dea de înțeles că el dăduse acea dispoziție. De atunci începuse să-i dea târcoale, să fie amabil cu ea. Elisa își spusese: e bătrân, nu-mi place. Dar el devenise tot mai prezent în viața ei, manierat, nu ex istase

niciodată nici măcar un gest sau un cuvânt care să trimită la faptele odioase ale fraților Solara. Marcello era o persoană cu adevărat cumsecade, cu el se simțea în siguranță, forța și prestanța lui îl făceau să pară înalt de zece metri. Mai mult. Din momentul în care devenise limpede că era interesat de ea, viața Elisei se schimbase. Toți, în cartier și chiar și în afara lui, începuseră s-o trateze ca pe o regină, toți începuseră să-i dea importanță. Era o senzație minunată, cu care nu se obișnuise încă. Mai întâi, mi-a zis, nu ești nimeni și apoi imediat știu cine ești și șoarecii din canale: desigur, tu ai scris o carte, ești faimoasă, te-ai obișnuit cu senzația asta, dar eu nu, am rămas cu gura căscată. Se emoționase când își dăduse seama că nu trebuia să se mai preocupe de nimic. Marcello se gândea la tot, orice dorință de-a ei pentru el era un ordin. Astfel, cu cât trecea timpul, cu atât ea se îndrăgostea mai tare. În cele din urmă îi spusese da. Iar acum, dacă într-o zi nu-l vedea sau nu-l auzea, stătea trează toată noaptea plângând.

Mi-am dat seama că Elisa era convinsă că dăduse peste ea un noroc incredibil și am înțeles că n-aveam puterea să-i distrug toată fericirea aceea. Cu atât mai mult cu cât ea nu-mi oferea pretext: Marcello era priceput, Marcello era responsabil, Marcello era foarte frumos, Marcello era perfect. Cu fiecare cuvânt rostit era foarte atentă fie să-l deosebească de familia Solara, fie să vorbească cu precauță simpatie când de mama lui, când de tatăl lui care era foarte bolnav de stomac și aproape că nu mai ieșea din casă, când de bunicul, Dumnezeu să-l ierte, când chiar și de Michele care părea diferit de cum îl vedeau oamenii, era foarte afectuos. Crede-mă — mi-a zis —, nu m-am simțit niciodată atât de bine în toată viața mea și până și mama, care știi cum e, este de partea mea, până și tata, și Gianni și Peppe, care până cu puțin timp în urmă își petreceau zilele fără să facă nimic, acum Marcello îi folosește plătindu-i super bine.

— Dacă lucrurile stau așa, căsătoriți-vă, am zis.

— O vom face. Dar acum nu e o perioadă bună, Marcello zice că trebuie să pună la punct destule afaceri complicate. Și apoi e doliul pentru bunicul lui, pe care, bietul de el — avea mintea răătăcită, nu-și mai amintea nici măcar cum să meargă, cum să vorbească —, Dumnezeu l-a izbăvit luându-l la El. Dar cum se aranjează lucrurile, ne căsătorim, nu-ți face griji. Și apoi, înainte să ajungem la căsătorie, e mai bine să vezi dacă îți e bine împreună cu celălalt, nu?

A trecut la cuvinte care nu erau ale ei, cuvinte de fată modernă învățate din revistele de benzi desenate pe care le citea. Le-am comparat cu cele

pe care le-aș fi spus eu în privința aceluiași subiecte și mi-am dat seama că nu erau foarte diferite, cuvintele Elisei erau doar un pic mai neșlefuite. Ce să răspund? Nu știam la începutul acelei întâlniri și nu știam nici acum. Aș fi putut spune: nu e mult de văzut, Elisa, totul e deja clar: Marcello te va consuma, se va obișnui cu corpul tău, te va părăsi. Dar erau cuvinte care sunau învechite, nici mama nu îndrăznise să le spună. Așa că m-am resemnat. Eu plecasem, Elisa rămăsese. Ce aș fi devenit dacă aș fi rămas și eu, ce alegeri aș fi făcut? Băieții Solara nu-mi plăceau și mie când eram mică? Și, de altfel, ce câștigasem plecând de acolo? Nici măcar capacitatea de a găsi cuvinte înțelepte pentru a-mi salva sora de la distrugere. Elisa avea un chip frumos, foarte delicat, și un corp plăcut, o voce mângâietoare. Pe Marcello mi-l aminteam înalt, frumos, cu o față pătrată de un colorit sănătos, cu mușchii lucrați, capabil de sentimente de iubire intense, de durată: o demonstrase când se îndrăgostise de Lila, se dovedea că de atunci n-ar mai fi avut alte iubiri. Ce să zic, așadar? La sfârșit, ea s-a dus să ia o cutie și mi-a arătat toate bijuteriile pe care i le dăruise Marcello, obiecte în fața cărora cerceii pe care i-i dădusem eu erau niște fleacuri.

— Fii atentă, i-am spus, nu-ți pierde capul. Și dacă ai nevoie, sună-mă.

Am dat să mă ridic, ea m-a împiedicat rânzând.

— Unde te duci, nu ți-a zis mama? Vin toți la cină aici. Am pregătit o groază de chestii.

M-am arătat contrariată:

— Toți cine?

— Toți: e o surpriză.

91.

Au sosit mai întâi tatăl meu, mama mea, cele două fete și Pietro. Dede și Elsa au primit alte cadouri de la Elisa, care le-a întâmpinat cu mare bucurie (Dede, dulceață, pupă-mă tare de tot aici; Elsa, ce dolofană ești, vino la mătușa, știi că avem același nume?). Mama a dispărut imediat în bucătărie, cu capul în jos, fără să se uite la mine. Pietro a încercat să mă

tragă într-o parte ca să-mi spună nu știu ce lucru grav, cu aerul cuiva care vrea să pară calm. N-a reușit, tata l-a tras după el să se așeze pe o canapea în fața televizorului și l-a aprins, cu volumul dat foarte tare.

La scurt timp a apărut Gigliola cu fiii ei, doi băieți energici care s-au aliat imediat cu Dede, în timp ce Elsa, perplexă, se refugia la mine. Gigliola tocmai ieșise de la coafor, țărâna pe niște tocure foarte înalte, strălucea de aur la urechi, la gât și la mâini. De-abia o cuprindea rochia verde sclipitoare, foarte decoltată, și avea un machiaj strident care deja i se prelingea. Mi s-a adresat direct, cu sarcasm: — Iată-ne, am venit înadins să vă omagiem pe voi, profesorii. Toate bune, Lenù? Ță e geniul de la universitate? Sfinte Sisoie, ce păr frumos are soțul tău!

Pietro a scăpat de tata care îi ținea un braț pe după umeri, a sărit în picioare zâmbind timid. Neștiind să se stăpânească, a fixat instinctiv privirea pe vălurirea sânilor mari ai Gigliolei. Ea și-a dat seama de asta cu satisfacție.

— Nu vă deranjați, nu vă deranjați, i-a spus, altfel mă simt jenată. Aici nu s-a ridicat niciodată nimeni ca să salute o doamnă.

Tata l-a tras în jos pe soțul meu, îngrijorat că o să i-l ia cineva de acolo, și a început din nou să vorbească despre cine știe ce în ciuda volumului tare al televizorului. Am întrebat-o pe Gigliola ce făcea, încercând să-i comunic din priviri, din tonul vocii că nu uitasem mărturisirile ei și că îi eram alături. Chestia asta probabil că nu i-a plăcut, pentru că mi-a zis: — Ascultă, frumoaso, eu sunt bine, tu ești bine, toți suntem bine.

Dar dacă n-ar fi fost soțul meu care să-mi impună să vin aici ca să mor de plictiseală, eu m-aș simți mult mai bine acasă la mine. Asta ca să fie clar.

N-am apucat să-i răspund, cineva a sunat la ușă. Sora mea s-a mișcat ușoară, părea să alunece pe o adiere de vânt, a dat fuga să deschidă. Am auzit că ex clama: ce bucuroasă sunt, veniți, mamă, intrați. Și a revenit în cameră ținând-o de mână pe viitoarea soacră, Manuela Solara, în haine de sărbătoare, cu o floare artificială în părul cu o nuanță roșiatică, ochi îndurerați în mijlocul cearcănelor adânci, și mai slabă decât ultima dată când o văzusem, aproape piele și os. În spatele ei a apărut Michele, îmbrăcat și ras cu grijă, având o forță neprietenosă în privire și în gesturile calme. Și o clipă mai târziu a apărut un ditamai bărbatul pe care m-am chinuit să-l recunosc, atât era de enorm: înalt, cu labe mari, picioare lungi și grase și viguroase, burtă și piept și umeri umflați cu un fel de materie grea și foarte compactă, un cap mare cu o frunte lată, păr lung, brunet și pieptănat în sus, barba de un negru

strălucitor ca antracitul. Era Marcello, mi-a confirmat Elisa oferindu-i buzele ca unui zeu căruia îi datorezi respect și recunoștință. El s-a aplecat să i le atingă cu ale lui, în timp ce tatăl meu se ridica, îl trăgea sus și pe Pietro care avea un aer încurcat, iar mama venea șchiopătând din bucătărie. Mi-am dat seama că prezența doamnei Solara era considerată un fapt excepțional, ceva de care să fii mândru. Elisa mi-a șoptit emoționată: astăzi soacra mea împlinește șaiszeci de ani. A, am spus, și între timp m-a surprins că Marcello, abia intrat în casă, se adresa direct soțului meu ca și cum s-ar fi cunoscut deja. I-a zâmbit cu gura până la urechi, i-a strigat: totul în regulă, profesore. Totul în regulă ce? Pietro i-a răspuns zâmbind nesigur, apoi s-a uitat la mine clătinând din cap dezolat, voind parcă să-mi spună: am făcut tot posibilul. Aș fi dorit să-mi explice, dar deja Marcello i-o prezenta pe Manuela: vino, mama, acesta este soțul Lenucciei, e profesor, stai jos aici lângă el. Pietro s-a înclinat, m-am simțit și eu obligată s-o salut pe doamna Solara, care a zis: ce frumoasă ești Lenù, ești frumoasă ca sora ta, și apoi m-a întrebat puțin agitată: cam cald aici, tu nu simți? N-am răspuns. Dede se smiorcăia chemându-mă, Gigliola — singura care arăta că nu dă nicio importanță prezenței Manuelei — urla în dialect ceva vulgar către fiii ei care îi făcuseră rău fiicei mele. Am băgat de seamă că Michele mă studia în tăcere, fără măcar să-mi spună bună. L-am salutată eu, cu voce tare, apoi am încercat să le liniștesc pe Dede și pe Elsa care, văzându-și sora tristă, era pe punctul de a plânge la rândul ei. Marcello mi-a zis: sunt așa de bucuros să vă am oaspeți în casa mea, pentru mine e o mare onoare, crede-mă. I s-a adresat Elisei ca și cum să-mi vorbească direct i s-ar fi părut că-i depășește puterile: spune tu cât de fericit sunt, sora ta mă înspăimântă. Am murmurat ceva ca să-l liniștesc, dar în momentul acela am auzit din nou soneria.

Michele s-a dus să deschidă și s-a întors imediat, cu un aer amuzat. Era urmat de un bătrân care târa valize, valizele mele, valizele pe care le lăsaserăm la hotel. Michele a făcut semn spre mine, bărbatul le-a pus în fața mea ca și cum ar fi executat o prestidigitație pentru amuzamentul meu. Nu, am exclamat, ei, mă faceți să mă enervez. Dar Elisa m-a îmbrățișat, m-a sărutat, a zis: avem spațiu, nu puteți sta la hotel, aici sunt multe camere și două băi. Oricum, a subliniat Marcello, i-am cerut mai întâi permisiunea soțului tău, n-aș fi îndrăznit niciodată să iau inițiativa: profesore, vă rog, vorbiți cu soția dumneavoastră, apărați-mă. Am rămas fără aer, furioasă, dar zâmbitoare: Sfinte Dumnezeule, ce încurcătură, mulțumesc, Marcè, ești amabil, dar chiar nu putem accepta. Și am

încercat să trimit înapoi valizele la hotel. Dar trebuia să mă ocup și de Dede, așa că i-am zis: arată-mi ce ți-au făcut copiii ăia, nu e nimic, cu un pupic îți trece, du-te să te joci, ia-o și pe Elsa cu tine. Și l-am strigat pe Pietro, deja încolțit de Manuela Solara: Pietro, te rog, vino, ce i-ai spus lui Marcello, nu putem dormi aici. Și mi-am dat seama că dialectul se întoarce din cauza nervilor, că unele cuvinte îmi ieșeau în napolitana cartierului, care — de la curtea blocului, la șosea, la tunel — îmi impunea limba lui, modul de a acționa și reacționa, siluetele lui, cele care la Florența păreau imagini atât de șterse și aici, în schimb, erau cât se poate de reale.

Iarăși s-a auzit soneria și Elisa s-a dus să deschidă. Cine mai trebuia să vină? Au trecut câteva secunde și a dat buzna în cameră Gennaro. A văzut-o pe Dede, Dede l-a văzut pe el nevenindu-i să creadă, a încetat imediat să se văicărească, revederea aceea neașteptată i-a făcut pe amândoi să se privească emoționați. Imediat a apărut Enzo, singurul blond printre atâția bruneti, în culori foarte deschise, și totuși posomorât. Într-un sfârșit, a intrat Lila.

92.

Vorbele fără consistență, vocile care curgeau în valuri, s-au frânt brusc. Lila purta o rochie bleu care se oprea deasupra genunchilor. Era slabă, foarte agitată, lucru care o făcea să pară mai înaltă decât în mod obișnuit, în ciuda tocurilor joase. Avea riduri pronunțate în colțurile gurii și ale ochilor, de altfel pielea feței, foarte albă, era întinsă pe frunte și peste pomeți. Părul prins în coadă de cal dădea la iveală suvițele albe deasupra urechilor aproape fără lobi. Cum m-a văzut, a zâmbit, și-a mijit ochii. Eu n-am zâmbit și n-am zis nimic din pricina surprizei, nici măcar bună. Deși aveam amândouă treizeci de ani, ea mi s-a părut mai bătrână, mai boțită față de cum îmi închipuiam că sunt eu. Gigliola a urlat: în sfârșit a sosit și astălaltă reginuță, copiilor le e foame, nu-i mai stăpânesc.

Am luat cina. M-am simțit prinsă într-o mașinărie dezagreabilă, nu

puteam înghiți dumițații. Mă gândeam mânioasă la bagaje, pe care le desfăcusem cum ajunsese la hotel și care fuseseră făcute la loc, la întâmplare, de unul sau mai mulți străini, persoane care atinseseră lucrurile mele, ale lui Pietro, ale fetelor, făcând dezordine. Nu puteam accepta evidența, adică faptul că voi dormi în casa lui Marcello Solara ca să-i fac plăcerea surorii mele cu care împărțea patul. Le observam, cu o ostilitate care mă întrista, pe Elisa și pe mama. Prima, copleșită de o fericire agitată, vorbea fără oprire, în rolul stăpânei casei, a doua părea bucuroasă, atât de bucuroasă, încât îi umplea farfuria Lilei manierat. Îl observam pe Enzo care mânca cu capul plecat, deranjat de Gigliola care-și apăsa sânii imenși de brațul lui și îi vorbea cu voce foarte ridicată pe un ton seducător. Mă uitam nervoasă la Pietro care, deși sâcâit de tata, de Marcello, de doamna Solara, îi acorda atenție mai ales Lilei, care stătea în fața lui și căreia nu-i păsa de nimeni, nici de mine — poate că mai ales de mine —, dar de el da. Și mă scoteau din sărite copiii, cele cinci vieți noi care se organizaseră în două grupuri: Gennaro și Dede, cumiți și supuși, împotriva fiilor Gigliolei, care beau vin din paharul mamei neatente, devenind tot mai insuportabili și îi plăceau acum mult Elsei care li se alăturase, deși ei nici măcar n-o băgau în seamă.

Cine organizase tot teatrul ăla? Cine amestecase laolaltă motive diferite pentru a sărbători? Fără îndoială Elisa, dar pusă de cine? Poate de Marcello. Dar Marcello fusese în mod sigur îndrumat de Michele care stătea lângă mine și care, în largul lui, mânca, bea, dar îl țintuia cu privirea ironic pe soțul meu, care părea fermecat de Lila. Ce voia să demonstreze? Că acela era teritoriul familiei Solara? Că, și dacă fugisem de acolo, aparțineam acelui loc, adică lor? Că-mi puteau impune totul mobilizând sentimente, vocabular, ritualuri, dar și descompunându-le, transformând, de formă, frumosul în urât și urâtul în frumos? Mi s-a adresat pentru prima oară de când sosise. Ai văzut-o pe mama, mi-a zis, te gândești că a împlinit șaiszeci de ani, dar n-ai zice, uite ce frumoasă e, îi poartă bine, nu? A ridicat intenționat vocea, ca să audă toți nu atât întrebarea lui, cât răspunsul pe care acum eram obligată să i-l dau. Trebuia să fac elogiul mamei lui. Uite-o acolo, așezată lângă Pietro, o femeie bătrână un pic rătăcită, amabilă, aparent inofensivă, cu fața prelungă și osoasă, nasul mare, cu floarea aceea dementă în părul rărit. Și totuși, era cămătăreasa care pusese bazele averii familiei; cea care se îngrijea și păstra registrul roșu în care se aflau numele multora din cartier, din oraș și din provincie; femeia delictului fără pedeapsă, femeie necruțătoare și foarte periculoasă, conform fanteziei telefonice căreia mă

abandonasem împreună cu Lila, și, de asemenea, paginilor din romanul meu eșuat: mama care-l omorâse pe don Achille ca să-i ia locul în monopolul cametei și care-și educase fiii să înhațe totul călcând peste toți. Și acum eram obligată să-i spun lui Michele: da, e adevărat, ce frumoasă e mama ta, își poartă foarte bine anii, felicitări. Și vedeam cu coada ochiului că Lila întrerupsese conversația cu Pietro și nu aștepta altceva. Deja se răsucise să mă privească, cu buzele umflate foarte puțin întredeschise, cu ochii mijiiți, cu fruntea încruntată. I-am citit pe față sarcasmul, m-am gândit că poate ea îi sugerase lui Michele să mă bage în încurcătura aia: mama tocmai a împlinit șaiszeci de ani, Lenù, mama cumnatului tău, soacra surorii tale, să vedem ce spui, acum, să vedem dacă vei continua să faci pe șmechera. Am răspuns, adresându-mă Manuelei: la mulți ani, nimic altceva. Și imediat a intervenit Marcello, voind parcă să mă ajute, a ex clamat emoționat: mulțumesc, mulțumesc, Lenù! Apoi i s-a adresat mamei sale cu chipul îndurerat și transpirat și cu gâtul descărnat plin de pete roșii: Lenuccia v-a făcut urări, mamă. Și imediat Pietro i-a zis femeii care stătea lângă el: la mulți ani și din partea mea, doamnă. Astfel toți — toți în afară de Gigliola și de Lila — i-au adus omagii doamnei Solara, și copiii, în cor: la cât mai mulți ani, Manuela, la cât mai mulți ani, bunica. Și ea s-a făcut că trece cu vederea, a bombănit: sunt bătrână. Apoi a scos din geantă un evantai azuriu cu imaginea golfului și a Vezuviului fumegând, a început să-și facă vânt mai întâi încet, apoi tot mai energic.

Michele, deși mi se adresase mie, a părut că dă mai multă importanță urărilor soțului meu. I-a vorbit politicos: sunteți foarte amabil, profesore, nu sunteți de aici și nu știți care sunt meritele mamei noastre. A căpătat un ton confidențial: noi suntem oameni de treabă, bunicul meu, Dumnezeu să-l ierte și să-i odihnească sufletul în pace, a început cu barul de aici din colț din nimic, și tatăl meu l-a mărit, a făcut o cofetărie faimoasă în tot orașul grație și priceperii lui Spagnuolo, tatăl soției mele, un meșter extraordinar — nu-i așa, Gigliò? Dar, a adăugat, mamei mele, mamei noastre, îi datorăm totul. În ultima vreme, niște oameni invidioși, oameni care ne vor răul, au răspândit zvonuri odioase despre ea. Dar noi suntem persoane tolerante, obișnuite de o viață să ne ocupăm cu comerțul și să avem răbdare. Oricum, adevărul triumfă întotdeauna. Și adevărul e că această femeie este foarte inteligentă, are un caracter puternic, n-a existat niciodată vreun moment când numai să te gândești: n-are chef să facă nimic. A muncit mereu, mereu, și a făcut-o doar pentru familie, nu s-a bucurat niciodată de nimic doar pentru ea. Ceea ce avem

astăzi e ceea ce ea a construit pentru noi, fiii ei, ceea ce facem astăzi este doar continuarea celor începute de ea.

Manuela și-a făcut vânt cu un gest mai meditativ și i-a spus cu voce tare lui Pietro: Michele e un băiat de aur, când era mic, de Crăciun, se urca pe masă și recita foarte bine poezia; dar defectul lui e că-i place să vorbească și vorbind trebuie întotdeauna să exagereze. A intervenit Marcello: nu, mamă, ce exagerare, tot ce a spus e adevărat. Și Michele a continuat s-o laude pe Manuela, cât era de frumoasă, cât era de generoasă, nu mai termina. Până când, dintr-odată, mi s-a adresat mie. A zis serios, ba chiar solemn: există doar o altă femeie care e aproape ca mama noastră. O altă femeie? O femeie aproape comparabilă cu Manuela Solara? L-am privit perplex ă. Fraza, în ciuda aceluia aproape, era deplasată și, pentru câteva clipe, la masa gălăgioasă nu s-a mai auzit niciun sunet. Gigliola și-a privit țintă soțul, pupilele ochilor ei nervoși erau dilatate de vin și de amărăciune. Și mama mea a căpătat o ex presie care nu era doar de circumstanță, ci de-a dreptul vigilentă: spera, poate, ca femeia aceea să fie Elisa, ca Michele să-i acorde fiicei ei dreptul de a urca pe jilțul cel mai înalt în sânul familiei Solara. Nici Manuela, pentru un moment, nu și-a mai făcut vânt, și-a șters cu arătătorul sudoarea de pe buză și a așteptat ca fiul să transforme acele cuvinte într-o replică ironică.

Dar el, cu aroganța prin care se distinsese mereu, fără să se sinchisească de soția lui și nici de Enzo și nici măcar de mama lui, a fixat-o cu privirea pe Lila. În acest timp chipul îi căpăta o culoare verzuie și gesturile îi deveneau din ce în ce mai agitate și cuvintele aveau menirea unui laț care s-o smulgă atenției pe care ea i-o acorda în continuare lui Pietro. În seara asta, a spus, suntem toți aici, acasă la fratele meu, în primul rând ca să-i primim cum merită pe acești doi profesori distinși și pe fetițele lor frumoase; în al doilea ca s-o sărbătorim pe mama mea, o sfântă; în al treilea rând ca să-i urăm Elisei multă fericire și curând o nuntă frumoasă; în al patrulea rând, dacă-mi permiteți, ca să ciocnim în cinstea unei înțelegeri pe care mi-era frică că n-o s-o obțin niciodată: Lina, vino aici, te rog.

Lina. Lila.

I-am căutat privirea și ea a căutat-o pe-a mea pentru o fracțiune de secundă, o privire care spunea: acum ai înțeles jocul, ți-ai amintit cum funcționează? Apoi, spre marea mea uimire, în timp ce Enzo se uita fix la un punct nedefinit al șervetului, s-a ridicat docilă și s-a dus lângă Michele.

El a păstrat distanța. Nu i-a atins mâna, brațul, nimic, ca și cum între ei ar fi fost o lamă care îl putea răni. Și-a lăsat, în schimb, pentru câteva secunde, degetele pe umărul meu și mi s-a adresat iarăși mie: nu trebuie să te superi, Lenù, tu ești pricepută, tu ai ajuns departe, tu ai apărut în ziare, tu ești mândria noastră, a tuturor celor care te cunoaștem de mică. Dar — și eu sunt sigur că ești de acord și că îți face plăcere dacă acum spun, pentru că ții la ea — Lina are un lucru viu în minte pe care nu-l are nimeni, ceva puternic, care țopăie de ici-colo și nimeni nu reușește să-l oprească, un lucru pe care nici medicii nu-l depistează și pe care, după mine, nu-l cunoaște nici ea, chiar dacă îl are din naștere — nu-l cunoaște și nu vrea să-l recunoască, uitați ce expresie rea are în momentul acesta. Un lucru care, dacă ea nu și-l acceptă, poate provoca multe probleme oricui, dar dacă îl îmbrățișează îi lasă pe toți cu gura căscată. Bine, eu vreau să cumpăr de o grămadă de timp această trăsătură particulară a ei. Să cumpăr, da, nu-i nimic rău în asta, să cumpăr cum faci cu perlele, cu diamantele. Dar până acum, din păcate, n-a fost posibil. Noi am făcut doar un mic pas înainte și pe acesta vreau să-l sărbătorim în seara asta: am angajat-o pe doamna Cerullo să muncească în Centrul mecanografic pe care l-am înființat la Acerra, o chestie foarte modernă care, dacă te interesează, Lenù, dacă îl interesează și pe profesor, vă duc chiar mâine în vizită acolo sau, oricum, înainte să plecați. Ce zici, Lina?

Lila a avut o expresie scârbită. A clătinat din cap nemulțumită și a zis, uitându-se fix la doamna Solara: Michele nu înțelege nimic din calculatoare și i se pare că fac cine știe ce, dar sunt niște prostii, e ajuns un singur curs prin corespondență, am învățat până și eu, care am cinci clase. Și n-a mai adăugat altceva. N-a făcut mișto de Michele, cum mă așteptam că o să facă, pentru imaginea aceea destul de îngrozitoare pe care acesta o născocise, lucrul viu care-i umbla ei prin minte. N-a făcut mișto pentru perle, pentru diamante. Mai ales, nu s-a dat în lături din fața complimentelor. Dimpotrivă, ne-a lăsat să ciocnim în cinstea angajării ei ca și cum, într-adevăr, s-ar fi înălțat la cer, i-a îngăduit lui Michele să continue s-o laude, justificând astfel salariul pe care i-l dădea. Și toate astea în timp ce Pietro, cu abilitatea pe care o avea de a se simți în largul lui cu persoanele pe care le considera inferioare, deja zicea, fără să mă consulte, că ținea mult să viziteze centrul din Acerra și o ruga pe Lila, care se așezase din nou la masă, să-i povestească totul. M-am gândit pentru o clipă că, dacă ar fi avut timp, mi l-ar fi luat pe soțul meu așa cum mi-l luase pe Nino. Dar nu m-am simțit geloasă: s-ar fi întâmplat doar din dorința de a săpa încă un șanț între noi. Eram sigură că ei nu-i

plăcea Pietro și că Pietro n-ar fi fost niciodată capabil să mă înșele dorindu-și pe alta.

M-a năpădit, în schimb, un alt sentiment, mai confuz. Mă aflam în locul unde mă născusem, eram considerată dintotdeauna fata care reușise cel mai bine în viață. Eram convinsă că e vorba, cel puțin în mediul acela, de un dat indiscutabil. În schimb, Michele, ca și cum ar fi organizat înadins umilirea mea în cartier și mai ales în sânul familiei din care proveneam, făcuse în așa fel încât Lila să mă umbrească. Își dorise chiar să fiu de acord cu propria-mi umilire, recunoscând public forța inegalabilă a prietenei mele. Și ea acceptase de bunăvoie ca așa ceva să aibă loc. Mai mult, poate că își adusese contribuția la acea situație, o plănuiise și o organizase ea însăși. Dacă în urmă cu câțiva ani, când avusesem micul meu succes de scriitoare, chestia asta nu m-ar fi rănit, dimpotrivă, mi-ar fi făcut plăcere, acum, când totul se terminase, mi-am dat seama că sufeream. Am schimbat o privire cu mama mea. Era încruntată, avea expresia din acele momente în care făcea eforturi să nu-mi dea o palmă. Își dorea să nu iau obișnuitul meu aer pașnic, își dorea să reacționez, să arăt câte lucruri știam, numai chestii de primă calitate, nu idiotenia aia din Acerra. Îmi spunea asta din priviri, ca o poruncă mută. Dar eu am tăcut. Manuela Solara a întrebat pe neașteptate, săgetându-i pe cei din jur cu o privire nemulțumită: ce cald e, simțiți și voi?

93.

Elisa, la fel ca mama, n-a suportat probabil să-mi pierd prestigiul. Dar în timp ce mama a tăcut mâlc, ea mi s-a adresat radioasă, voioasă, ca să mă facă să înțeleg că rămâneam ex traordinara ei soră mai mare, de care va fi mereu mândră. Trebuie să-ți dau ceva, a zis, și a adăugat, cu felul ei vesel cu care sărea de la un subiect la altul: ai zburat vreodată cu avionul? Am răspuns că nu. Cum este posibil? Este. S-a dovedit că, dintre cei prezenți, numai Pietro zburase, și încă de mai multe ori, dar a vorbit despre asta ca și cum n-ar fi mare lucru. În schimb, pentru Elisa fusese o ex periență minunată, la fel și pentru Marcello. Un zbor lung

până în Germania din motive de muncă și de plăcere. Elisei la început îi fusese puțin frică, simțise izbituri și zgâlțâieli, un jet de aer înghețat o lovise drept în cap de parcă voia să i-l găurească. Apoi văzuse pe hublou niște nori foarte albi în jos și un cer foarte albastru în sus. Astfel aflase că dincolo de nori e mereu vreme frumoasă și că de sus pământul era verde și albastru și violet și strălucind de zăpadă când treceai pe deasupra munților. M-a întrebat: — Ghici cu cine ne-am întâlnit la Düsseldorf.

Am murmurat nemulțumită de tot:

— Nu știi, Elisa, spune-mi.

— Cu Antonio.

— Aha.

— M-a rugat mult să-ți transmit salutări.

— E bine?

— Foarte bine. Mi-a dat un cadou pentru tine.

Deci asta trebuia să-mi dea, un cadou de la Antonio. S-a ridicat, s-a dus în grabă să-l ia. Marcello m-a privit distrat, iar Pietro a întrebat: — Cine e Antonio?

— Un angajat de-al nostru, a zis Marcello.

— Un logodnic al soției dumneavoastră, a zis Michele râzând. Vremurile s-au schimbat, profesore, astăzi femeile au foarte mulți logodnici și se laudă cu asta mai rău decât bărbații. Dumneavoastră câte logodnice ați avut?

Pietro a zis serios:

— Niciuna, am iubit-o numai pe soția mea.

— Mincinosule, a ex clamat Michele foarte relax at, pot să vă spun la ureche câte logodnice am avut eu?

S-a ridicat și, urmărit de privirea scârbită a Gigliolei, s-a dus în spatele soțului meu, i-a șoptit ceva.

— Incredibil, a ex clamat Pietro prudent ironic. Au râs împreună.

Între timp s-a întors Elisa, mi-a întins un pachet ambalat.

— Deschide-l.

— Tu știi deja ce e înăuntru? am întrebat perplex ă.

— Știm amândoi, a zis Marcello, dar sperăm că tu nu știi.

Am desfăcut pachetul. Mi-am dat seama, în timp ce făceam asta, că toți se uitau la mine. Lila, mai ales, mă privea pieziș, încordată, ca și cum s-ar fi așteptat să țâșnească din el un șarpe. Când și-au dat seama că Antonio, fiul Melinei nebuna, sluga semianalfabetă și violentă a fraților Solara, logodnicul meu din adolescență, nu-mi trimisese cadou nimic frumos, nimic emoționant, nimic care să facă aluzie la trecut, ci doar o

carte, au părut dezamăgiți. Apoi au văzut că mie, în schimb, îmi pieria culoarea din obraji, că priveam coperta cu o bucurie pe care nu reușeam să mi-o controlez. Nu era o carte oarecare. Era cartea mea. Era traducerea germană a romanului meu, la șase ani după publicarea lui în Italia. Pentru prima oară mi se întâmpla să asist la spectacolul — spectacolul, da — cuvintelor mele care dansau sub ochii mei într-o limbă străină.

— Nu știai nimic? a întrebat Elisa fericită.

— Nu.

— Și te bucuri?

— Mă bucur foarte mult.

Sora mea i-a anunțat pe toți cu mândrie:

— Este romanul pe care l-a scris Lenuccia, dar în cuvinte germane.

Și mama s-a înroșit de satisfacție, a zis:

— Ați văzut ce faimoasă e?

Gigliola mi-a luat cartea, a răsfoit-o, a murmurat uimită: singurul lucru care se înțelege este Elena Greco. Lila atunci a întins mâna în mod imperativ, i-a făcut semn să i-o dea. I-am văzut în ochi curiozitatea, dorința de a atinge și de a privi și a citi limba necunoscută care mă luase pe aripi și mă transportase foarte departe. I-am văzut nevoia urgentă de a ține acel obiect, o nevoie urgentă pe care am recunoscut-o, o avea de când era mică, și m-a înduioșat. Dar Gigliola a avut o izbucnire furioasă, a tras cartea înapoi ca să nu i-o ia și a zis: — Așteaptă, acum e la mine. Ce e, știi și germană?

Și Lila și-a retras mâna, a dat din cap că nu și Gigliola a ex clamat:

— Atunci nu fi enervantă, lasă-mă să mă uit: vreau să văd cum trebuie ce a fost în stare să facă Lenuccia.

Apoi, în liniștea generală, a învârtit cartea în mâini cu satisfacție. A răsfoit paginile una după alta, lent, ca și cum ar fi citit cinci rânduri aici, patru dincolo. Până când mi-a zis cu o voce amețită de vin, întinzându-mi-o: — Bravo, Lenù, felicitări pentru tot, cartea, soțul, fetele. Cineva crede că te cunoaștem numai noi, în schimb, te cunosc chiar și nemții. Ceea ce ai obținut, ai meritat, ai obținut cu efort, fără să faci rău nimănui, fără să freci menta cu soții altora. Mulțumesc, acum chiar trebuie să plec, noapte bună.

S-a ridicat cu greu oftând, devenise și mai lentă din cauza

vinului. A urlat la copii: mișcați-vă și ei au protestat, cel mai mare a zis ceva vulgar în dialect, ea i-a tras o palmă și l-a târât spre ușa de intrare. Michele a clătinat din cap zâmbind, a bombănit: numai belele am avut cu

dobitoaca asta, nu poate fără să-mi strice mereu ziua. Apoi a zis calm: așteaptă, Gigliò, unde fugi, trebuie mai întâi să mâncăm desertul făcut de tatăl tău, pe urmă mergem. Și copiii, într-o clipită, încurajați de cuvintele tatălui, s-au agitat și s-au întors la masă. Gigliola, în schimb, a continuat cu un mers greoi spre ușă, spunând țâfnoasă: plec singură, nu mă simt bine. Dar atunci Michele a zburat cu o voce puternică, încărcată de violență: așază-te imediat și ea s-a blocat ca și cum propoziția aceea i-ar fi paralizat picioarele. Elisa a sărit de pe scaun și a murmurat: vino, hai cu mine să luăm tortul. A luat-o de braț, a tras-o spre bucătărie. Eu am liniștit-o pe Dede cu privirea, o speriasse țipătul lui Michele. Apoi i-am întins cartea Lilei, i-am zis: vrei s-o vezi? Ea a făcut semn că nu, strâmbându-se nepăsătoare.

94.

— În ce loc am ajuns? a întrebat Pietro pe jumătate scandalizat, pe jumătate amuzat când, odată culcate fetele, ne-am închis în camera pe care Elisa ne-o repartizase.

Voia să glumească în legătură cu momentele cele mai incredibile ale serii, dar eu l-am atacat, ne-am certat în șoaptă. Eram foarte supărată pe el, pe toți, pe mine însămi. Din sentimentul haotic pe care-l aveam în mine se năștea din nou dorința ca Lila să fie bolnavă și să moară. Nu din ură, țineam tot mai mult la ea, n-aș fi fost niciodată în stare s-o urăsc. Dar nu suportam golul rămas după retragerea ei. Cum ți-a venit în minte, i-am zis lui Pietro, să accepți să ne ia bagajale, să le aducă aici, să ne mute, poruncitor, în această casă? Și el: nu știam ce fel de oameni sunt. Nu, am șuiert eu printre dinți, e din cauză că niciodată nu m-ai ascultat, ți-am zis întotdeauna cine sunt ei și de unde vin.

Ne-am certat îndelung, a încercat să mă liniștească, i-am zis tot ce mi-a venit la gură. I-am zis că era prea timid, că se lăsase călcat în picioare, că știa să se împotrivescă numai față de oameni bine educați din mediul lui, că nu mai aveam încredere în el, că nu aveam încredere nici în mama lui, cum oare de mai bine de doi ani apăruse cartea mea în

Germania și editura nu-mi zisese nimic, în ce alte țări fusese publicată fără ca eu să știu nimic, voiam să merg până în pânzele albe cu povestea aia etc. El, ca să mă îmbuneze, s-a declarat de acord, mai mult, m-a invitat să sun a doua zi dimineață la mama lui și la editură. Apoi a arătat o mare simpatie pentru ceea ce a numit mediul popular în care mă născusem și crescusem. A șoptit că mama mea era o persoană generoasă și foarte inteligentă, a avut cuvinte de simpatie pentru tata, Elisa, Gigliola, Enzo. Dar a schimbat brusc tonul când a trecut la frații Solara: i-a definit drept doi nemernici, doi șmecheri perfizi, doi delincvenți mieroși. Și în cele din urmă a vorbit despre Lila. A zis ușor: e cea care m-a tulburat mai mult. Mi-am dat seama, am izbucnit, ai vorbit cu ea toată seara. Dar Pietro a clătinat energic din cap, a precizat, surprinzător, că Lila i se păruse persoana cea mai dezagreabilă. A zis că nu era deloc prietena mea, că mă detesta, că era, da, ex traordinar de inteligentă, că era, da, foarte captivantă, dar inteligența ei era una prost utilizată — inteligența malignă care seamănă discordie și urăște viața — și farmecul ei era cel mai insuportabil, farmecul care supune și împinge la ruină. Chiar așa.

La început l-am ascultat, prefăcându-mă că nu sunt de acord, dar în realitate eram bucuroasă. Mă înșelasem, așadar, Lila nu reușise să-l impresioneze. Pietro era un om antrenat să perceapă orice subtext și înțelesese cu ușurință laturile ei neplăcute. Dar în curând mi s-a părut că ex agerează. A zis: nu înțeleg cum relația asta a voastră a putut să reziste atât, în mod evident vă ascundeți cu mare grijă tot ceea ce ar putea s-o distrugă. Și a adăugat: fie n-am înțeles nimic din ea — și e posibil, n-o cunosc —, fie n-am înțeles nimic din tine, și asta e mai îngrijorător. La final, a rostit cuvintele cele mai urâte: ea și Michele ăla sunt făcuți unul pentru altul, dacă nu sunt deja amanți, or să devină. Atunci m-am răzvrătit. Am șuiert că nu suportam tonul lui îngâmfat de burghez supercult, că ar fi făcut bine să nu mai vorbească niciodată despre prietena mea în felul acela, că nu înțelesese nimic. Și în timp ce vorbeam mi s-a părut că intuiesc un lucru pe care în acel moment nici el nu-l știa: Lila îl impresionase și încă cum. Pietro își dăduse seama într-o măsură copleșitoare că era ex cepțională, iar acum se speriasse de asta și simțea nevoia s-o defăimeze. Nu se temea pentru el, cred, ci pentru mine și pentru relația noastră. Îi era teamă că ea, chiar de la distanță, o să mă smulgă de lângă el, o să ne distrugă. Și ca să mă protejeze ex agera, stropea cu noroi, voia în mod confuz să mă dezguste și s-o alung din viața mea. Am murmurat noapte bună, m- am întors pe cealaltă parte.

95.

A doua zi m-am trezit foarte devreme, am făcut bagajele. Voiam să mă întorc imediat la Florența. Dar n-am reușit. Marcello a zis că îi promisese fratelui său să ne ducă la Acerra. Pentru că Pietro, oricât îi dădeam de înțeles că voiam să plec, s-a arătat disponibil, le-am lăsat pe fete cu Elisa și matahala aia ne-a dus cu mașina până la o clădire joasă și lungă, de culoare galbenă, un depozit imens de pantofi. Eu am tăcut tot drumul, în timp ce Pietro puneă întrebări despre afacerile familiei Solara în Germania. Marcello o dădea la întors cu fraze dezlănate de genul: Italia, Germania, lumea, profesore, eu sunt mai comunist decât comuniștii, mai revoluționar decât revoluționarii. Dacă s-ar putea doborî, rade totul de pe fața pământului și reconstrui fiecare lucru de la capăt, eu aș fi în primul rând. Oricum, a adăugat, uitându-se la mine în oglinda retrovizoare, așteptând să-l aprob, pentru mine iubirea e cea mai importantă.

Odată ajunși la destinație, ne-a dus într-o încăpere cu tavanul jos, luminată de neone. M-a izbit mirosul puternic de tuș, de praf, de benzi izolatoare supraîncălzite, amestecat cu cel al pieilor și al cremei de pantofi. Iată, a zis Marcello, aici e chestia asta închiriată de Michele. Am privit în jur, la mașină nu era nimeni. Sistemul 3 era complet anonim, un mobilier fără farmec, lipit de un perete: panouri metalice, butoane, un întrerupător roșu, o consolă din lemn, tastaturi. Nu înțeleg nimic, a zis Marcello, astea sunt treburi pe care le știe Lina, dar ea nu are program fix, se plimbă tot timpul. Pietro a studiat atent panourile, butoanele, fiecare lucru, dar era evident că modernitatea îl dezamăgea, cu atât mai mult cu cât la fiecare întrebare a lui, Marcello răspundea: sunt treburile fratelui meu, eu am alte belele pe cap.

Lila a apărut când eram pe punctul de a pleca. Era împreună cu două tinere care cărau niște recipiente de metal. Părea iritată, le comanda cu multă autoritate. Cum și-a dat seama că suntem acolo, a schimbat tonul, a devenit amabilă, dar în mod forțat, de parcă o parte a creierului ei se zbătea, întinzându-se mânios spre alte lucruri urgente legate de muncă.

L-a ignorat pe Marcello, dar i s-a adresat lui Pietro ca și cum ar fi vorbit și cu mine. Ce vă interesează pe voi chestia asta, a zis arogantă, dacă chiar țineți morțiș, facem schimb: voi munciți aici și eu mă ocup de treburile voastre, romanele, picturile, antichitățile. Am avut din nou impresia că îmbătrânise mai mult decât mine, nu doar la înfățișare, ci și în mișcări, în voce, în alegerea nu prea strălucită a tonului, vag plictisit, cu care ne-a explicat nu doar funcționarea Sistemului și a diverselor mașini, ci și cartelele magnetice, benzile, dischetele și alte noutăți care urmau să sosească, de genul calculatoare de birou pe care oricine le putea ține acasă pentru uz personal. Nu mai era Lila care vorbea la telefon despre noul loc de muncă pe un ton infantil și părea foarte departe de entuziasmul lui Enzo. Se comporta ca o angajată foarte competentă căreia patronul îi jucase un renghi, adică ne adusese pe noi în vizită. N-a folosit deloc un ton prietenos cu mine, n-a glumit niciodată cu Pietro. La sfârșit, le-a obligat pe fete să-i arate soțului meu cum funcționa mașina de perforat, apoi m-a împins pe hol și a zis: — Deci? Ai felicitat-o pe Elisa? Se doarme bine acasă la Marcello? Ești bucuroasă că bătrâna vrăjitoare a împlinit șaiszeci de ani?

Am replicat nervoasă:

— Dacă sora mea vrea așa, ce pot să-i fac, să-i sparg capul?

— Vezi? În povești faci cum vrei și în realitate faci cum poți.

— Nu e adevărat. Cine te obligă să te lași folosită de Michele?

— Eu mă folosesc de el, nu el de mine.

— Îți faci iluzii.

— Așteaptă și ai să vezi.

— Ce vrei să văd, Lila, las-o baltă.

— Îți repet, nu-mi placi când faci așa. Nu mai știi nimic despre noi, așa că e mai bine să taci.

— Vrei să spui că te pot critica doar dacă locuiesc la Napoli?

— Napoli, Florența: nu faci nimic nicăieri, Lenù.

— Cine zice asta?

— Faptele.

— Faptele mele le cunosc eu, nu tu.

Eram încordată, iar ea și-a dat seama. S-a strâmbat conciliant.

— Mă scoți din sărite și spun lucruri pe care nu le gândesc. Ai făcut bine că ai plecat din Napoli, ai făcut foarte bine. În schimb, știi cine s-a întors?

— Cine?

— Nino.

Am simțit că vestea mă arde la inimă.

— I-auzi.

— Mi-a spus Marisa. A obținut o catedră la universitate.

— Nu se simțea bine la Milano? Lila a mijit ochii.

— S-a căsătorit cu una de pe strada Tasso care e rudă cu jumătate din Banco di Napoli. Au un fiu de un an.

Nu știu dacă m-a afectat vestea, în mod sigur m-am forțat s-o cred.

— Chiar s-a căsătorit?

— Da.

Am privit-o ca să înțeleg ce avea în minte.

— Ai de gând să-l revezi?

— Nu. Dar dacă se întâmplă să-l întâlnesc, vreau să-i spun că Gennaro nu e al lui.

96.

Mi-a zis asta și alte câteva lucruri fără legătură între ele. Felicitări, ai un soț frumos și inteligent, vorbește ca un om religios chiar dacă nu crede, cunoaște toată istoria antică și pe cea modernă, mai ales știe o grămadă de lucruri despre Napoli, mi-a fost rușine, sunt napolitană, dar nu știu nimic. Gennaro crește, de el se ocupă mai mult mama decât mine, la școală e bun. Cu Enzo merge bine, muncim mult, ne vedem puțin. Stefano, în schimb, s-a ruinat cu propriile lui mâini: carabinieri i-au găsit în depozit marfă furată, nu știu ce exact, a fost arestat; acum a ieșit, dar trebuie să fie atent. Nu mai are nimic, eu îi dau bani lui, nu el mie. Vezi cum se schimbă lucrurile: dacă rămâneam doamna Carracci, eram ruinată, ajungeam la faliment, ca toată familia Carracci; în schimb, sunt Raffaella Cerullo și conduc centrul informatic pentru Michele Solara cu patru sute douăzeci de mii de lire pe lună. Drept urmare mama mă tratează ca pe o regină, tata mi-a iertat totul, fratele meu stoarce bani de la mine, Pinuccia zice că ține așa de mult la mine, copiii lor îmi spun mătușică. Dar e o muncă plicticoasă, complet opusă față de cum mi se părea la început: totul e încă foarte lent, se pierde o grămadă de timp. Să sperăm că sosesc în curând mașinile cele noi care vor fi mult mai rapide. Sau poate nu. Viteza înghite totul, ca atunci când sunt fotografiile mișcate. Alfonso a folosit expresia asta, i se părea amuzant, a zis că a

ieșit mișcat, fără linii clare de contur. În ultima vreme îmi vorbește încontinuu de prietenie. Vrea să-mi fie prieten bun, ar vrea să mă tragă la indigo, jură că i-ar plăcea să fie o femeie ca mine. Ce femeie, i-am spus, tu ești bărbat, Alfò, nu știi nimic despre cum sunt eu și chiar dacă suntem prieteni și mă observi și mă spionezi și mă copiezi, nu vei ști niciodată nimic. Atunci — s-a distrat el — cum să fac, eu sufăr pentru că sunt cum sunt. Și mi-a mărturisit că ține la Michele dintotdeauna — la Michele Solara, da — și ar dori să-i placă așa cum, după el, îi plac eu. Tu înțelegeți, Lenù, ce li se întâmplă oamenilor: avem prea multe chestii în noi și asta ne umflă, ne distruge. Bine, i-am spus, vom fi prieteni, dar să-ți iasă din minte că poți fi femeie la fel ca mine. Tot ce poți fi e femeia pe care v-o imaginați voi, bărbații. Poți să mă copiezi, să-mi faci portretul identic, cum fac artiștii, dar eu o să rămân cu treburile mele, iar tu cu ale tale. Ah, Lenù, ce ni se întâmplă tuturor, suntem precum țevile când îngheață apa, ce lucru urât e mintea nemulțumită. Îți amintești ce am făcut noi două cu fotografia mea în rochie de mireasă? Vreau să continui pe drumul ăla. Vine ziua în care mă reduc toată la scheme, devin o bandă găurită și nu mai sunt de găsit nicăieri.

Mici râsete, atâta tot. Pălăvrăgelile alea de pe hol mi-au confirmat faptul că relația noastră nu mai avea niciun strop de intimitate. Se redusese la vești concise, detalii vagi, replici răutăcioase, cuvinte în libertate, nicio dezvăluire de fapte și de gânduri numai pentru mine. Viața Lilei era acum a ei și gata, părea că nu vrea s-o pună la comun cu nimeni. Inutil să insist cu întrebări precum: ce știi de Pasquale, unde a ajuns, ce legătură ai tu cu moartea lui Soccavo, cu împușcarea în picior a lui Filippo, ce te-a determinat să accepți propunerea lui Michele, ce vrei să faci cu dependența asta a lui de tine. Lila se retrăsese în ceva de nemărturisit, nicio curiozitate de-a mea nu se mai putea transforma în dialog, mi-ar fi spus: ce-ți trece prin minte, ești nebună, Michele, dependent de mine, Soccavo, dar ce tot spui? Chiar și astăzi, în timp ce scriu, îmi dau seama că n-am suficiente elemente ca să trec la Lila s-a dus, Lila a făcut, Lila s-a întâlnit, Lila a planificat. Și totuși, în timp ce mă întorceam cu mașina la Florența, am avut impresia că acolo, în cartier, între înapoiere și modernitate, ea are mai multă istorie decât mine. Câte lucruri pierdusem plecând, crezând că sunt destinată cine știe cărei vieți glorioase. Lila, care rămăsese, avea un loc de muncă foarte nou, câștiga mult, acționa în deplină libertate și după niște planuri care se dovedeau indescifrabile. Ținea mult la fiul ei, i se dedicase foarte mult în primii ani de viață și încă avea grijă de el; dar părea capabilă să se elibereze de el cum și când

voia, el nu-i crea neliniștile pe care mi le creau fetele mele. Rupsesse legătura cu familia ei și totuși își asuma povara și responsabilitatea ei de fiecare dată când putea. Se ocupa de Stefano care căzuse în disgrație, dar fără nici o reapropiere. Îi detesta pe frații Solara și totuși li se supunea. Era ironică la adresa lui Alfonso și totuși îi era prietenă. Zicea că nu voia să-l revadă pe Nino, dar știam că nu era așa, că l-ar fi revăzut bucuroasă. Viața ei era una agitată, a mea era statică. În timp ce Pietro conducea în tăcere și fetele se certau între ele, m-am gândit mult la ea și la Nino, la ce s-ar fi putut întâmpla. Va fi din nou al Lilei, am profețit eu, va face în așa fel încât să-l reîntâlnească, îl va condiționa cum numai ea știe s-o facă, îl va îndepărta de soție și de fiu, îl va folosi în războiul ei împotriva cine știe cui, îl va îndemna să divorțeze și, între timp, se va elibera de Michele după ce-i va fi luat mulți bani și-l va părăsi pe Enzo și în sfârșit se va decide să divorțeze de Stefano și poate că se va căsători cu Nino, poate că nu, dar în mod sigur își vor însuma inteligențele și cine știe ce vor deveni împreună.

A deveni. Era un verb care mă obsedase întotdeauna, dar mi-am dat seama de asta pentru prima oară doar în acea împrejurare. Eu voiam să devin, chiar dacă nu știusem niciodată ce. Și devenisem, asta era sigur, dar fără un obiect, fără o pasiune reală, fără o ambiție determinată. Îmi dorisem să devin ceva — iată ideea de bază — numai pentru că mă temeam că Lila o să devină cine știe cine și eu o să rămân în urmă. Devenirea mea era devenire în urma lăsată de ea. Trebuia să reîncep să devin, dar pentru mine, ca adultă, în afara ei.

97.

Am sunat-o pe Adele cum am ajuns acasă, ca să aflu despre traducerea în germană pe care o promisem de la Antonio. A fost uluită, nici măcar ea nu știa nimic, a sunat la editură. Mi-a telefonat la scurt timp ca să-mi spună că nu numai în Germania apăruse cartea, ci și în Franța și în Spania. Atunci — am spus — ce trebuie să fac? Adele a răspuns perplexă: nimic, să fii bucuroasă. Desigur, am murmurat, sunt foarte bucuroasă,

dar din punct de vedere practic, ce știu eu, trebuie să plec, s-o promovez în străinătate? Ea mi-a răspuns cu afecțiune: nu trebuie să faci nimic, Elena, cartea, din păcate, nu s-a vândut nicăieri.

M-am deprimat. I-am sâcâit pe cei de la editură, le-am cerut să-mi dea informații precise despre traduceri, m-am înfuriat pentru că nimeni nu se preocupase să mă țină la curent, am ajuns să-i spun unei angajate indolente: am aflat despre ediția germană nu de la voi, ci de la un prieten semianalfabet: sunteți capabili sau nu să vă faceți treaba? Apoi mi-am cerut scuze, m-am simțit o proastă. Au sosit, unul după altul, ex emplarul în franceză, cel în spaniolă, un ex emplar în germană fără aspectul boțit al celui trimis de Antonio. Erau niște ediții urâte: pe copertă se găseau două femei în rochii negre, bărbați cu mustață în potcoavă și bască pe cap, rufe întinse la uscat. Le-am răsfoit, i le-am arătat lui Pietro, le-am așezat pe un raft printre alte romane. Hârtie mută, hârtie inutilă.

A început o perioadă lipsită de energie, de mare nemulțumire. O sunam în fiecare zi pe Elisa ca să aflu dacă Marcello era tot de treabă, dacă hotărâseră să se căsătorească. Ea îmi ținea piept cu râsete ghidușe și povești cu viața ei plină de veselie, de călătorii în mașină sau cu avionul, cu prosperitate crescândă pentru frații noștri, cu bunăstare pentru tatăl nostru și mama noastră. Acum, uneori, o invidiam. Eram obosită, irascibilă. Elsa se îmbolnăvea în permanență, Dede pretindea atenție, Pietro pierdea timpul fără să-și ducă la bun sfârșit cartea. Mă înfuriam din nimic. Urlam la fete, mă certam cu soțul meu. Rezultatul a fost că toți trei se temeau de mine. Fetele, dacă doar treceam prin fața camerei lor, întrerupeau joaca, mă priveau alarmate, iar Pietro petrecea tot mai mult timp la biblioteca universității în loc să studieze acasă. Pleca dimineața devreme, se întorcea seara. Când revenea acasă părea să poarte în spinare semnele conflictelor despre care eu, ex clusă de-acum din orice activitate publică, citeam doar în ziare: fasciștii care înjunghiau și omorau oameni, comuniștii care nu erau cu nimic mai prejos, poliția care primise dreptul să tragă și o făcea și aici, la Florența. Până când s-a întâmplat previzibilul: Pietro s-a trezit în mijlocul unui episod neplăcut despre care s-a vorbit mult în ziare. L- a picat pe un tânăr cu un nume important și foarte implicat în luptele studentești, care l-a insultat în fața tuturor și l-a amenințat cu pistolul. Pietro, conform povestirii pe care n-am auzit-o de la el, ci de la o cunoștință de-a noastră — o versiune nu la prima mână, ea nu era prezentă —, a notat cu calm ex amenul picat, i-a întins carnetul băiatului și i-a zis cam așa: ori trageți pe bune, ori faceți bine și descotorosiți-vă imediat de arma aceea, fiindcă într-un minut o să ies de

aici și o să mă duc să vă reclam. Băiatul a continuat câteva minute bune să-l amenințe cu pistolul în față, apoi l-a băgat în buzunar, a luat carnetul și a fugit. După câteva minute, Pietro s-a dus la carabinieri și studentul a fost arestat. Dar povestea nu s-a încheiat acolo. Familia tânărului nu i s-a adresat lui, ci tatălui său, ca să-și convingă fiul să-și retragă reclamația. Profesorul Guido Airota a încercat să-și convingă fiul, au fost lungi conversații la telefon în timpul cărora, cu o oarecare uimire, am simțit că bătrânul își pierde calmul și ridică vocea. Dar Pietro n-a cedat. Așa că l-am înfruntat foarte agitată, l-am întrebat: — Îți dai seama de felul în care te porți?

— Ce ar trebui să fac?

— Să potolești tensiunea.

— Nu te înțeleg.

— Nu vrei să mă înțelegi. Ești identic cu profesorii noștri din Pisa, cei mai insuportabili.

— Nu cred.

— Ba da. Ai uitat cum am muncit inutil ca să urmăresc cursuri fără sens și să trecem ex amene inutile?

— Cursul meu nu este unul fără sens.

— Ai face bine să-i întrebi pe studenții tăi.

— Ceri părerea cuiva care are competența să ți-o dea.

— Mie mi-ai fi cerut-o dacă aș fi fost studenta ta?

— Am relații excelente cu cine învață.

— Adică îți plac cei care dau din coadă?

— Ție îți plac cei care fac pe fanfaronii, ca prietena ta din Napoli?

— Da.

— Și atunci de ce ai fost mereu cea mai supusă? M-am tulburat.

— Pentru că eram săracă și mi se părea un miracol că am ajuns până acolo.

— Ei bine, băiatul acela nu are nimic în comun cu tine.

— Nici tu nu ai nimic în comun cu mine.

— Ce vrei să spui?

N-am răspuns, am șovăit. Dar pe urmă m-am înfuriat din nou, l-am criticat iarăși pentru intransigența lui și i-am zis: dat fiind că deja îl picaseși, ce sens a avut să-l denunți? El a bombănit: a comis o infracțiune. Eu: se juca sperându-te, e un copil. A răspuns rece: pistolul acela e o armă, nu o jucărie, și a fost furată, împreună cu alte arme, acum șapte ani, dintr-o cazarmă a carabinieriilor din Rovezzano. Am zis: băiatul nu a tras. A izbucnit: arma era încărcată, dacă ar fi făcut-o? N-a

făcut-o, am urlat la el. A ridicat și el vocea: ca să-l denunț trebuia să aștept să mă împuște? Am zbierat: nu țipa, ai nervii făcuți zob. Mi-a răspuns: ocupă-te mai bine de nervii tăi. Și a fost inutil să-i explic, foarte agitată, că deși cuvintele și tonurile care-mi veneau erau polemice, în realitate situația aceea mi se părea foarte periculoasă și eram îngrijorată. Mi-e teamă pentru tine, am zis, pentru fete, pentru mine. Dar el nu m-a consolată. S-a închis în camera lui și a încercat să lucreze la carte. Abia după câteva săptămâni mi-a zis că veniseră să-l caute de câteva ori doi polițiști în civil și că îi ceruseră informații despre unii studenți, îi arătaseră niște fotografii. Prima oară el îi primise cu amabilitate și tot cu amabilitate îi lăsase să plece fără să le dea nicio informație. A doua oară întrebuse: — Acești tineri au comis infracțiuni? — Nu, deocamdată nu. — Și atunci ce vrei de la mine? Îi condusesese la ușă cu toată politețea arogantă de care era el în stare.

98.

Lila n-a sunat niciodată, luni în șir, era probabil foarte ocupată. Nici eu nu am căutat-o, deși simțeam nevoia. Ca să atenuez senzația de gol, am încercat să strâng și mai mult legătura cu Mariarosa, dar obstacolele erau numeroase. Acasă la cumnata mea locuia deja, în mod permanent, Franco, iar lui Pietro nu-i plăcea nici să mă atașez prea mult de sora lui, nici să mă întâlnesc prea des cu fostul meu logodnic. Dacă rămâneam mai mult de o zi la Milano, dispoziția lui se înrăutățea, nenorocirile închipuite se multiplicau, tensiunile creșteau. În plus, Franco însuși, care, în general, nu ieșea niciodată cu ex cepția tratamentelor medicale de care avea nevoie în continuare, nu se bucura de prezența mea, se arăta deranjat de vocile prea subțiri ale fetelor, uneori dispărea din casă, alarmând-o atât pe Mariarosa, cât și pe mine. Cumnata mea, în plus, era ex trem de ocupată și, mai ales, era înconjurată permanent de femei. Apartamentul ei era un fel de centru de întâlnire, primea pe oricine, intelectuali, doamne bine, muncitoare care fugeau de parteneri violenți, fete dezorientate, așa că nu prea avea timp pentru mine. Și oricum era

mult prea prietenă cu toate ca să mă pot simți sigură de legătura noastră. Și totuși, în casa ei, timp de câteva zile, mi se reaprindea dorința de a învăța, uneori de a scrie. Sau, mai bine zis, mi se părea că sunt în stare. Discutam mult despre noi. Dar, deși eram toate femei — Franco, dacă nu fugea de acasă, stătea închis în camera lui —, făceam mari eforturi să înțelegem ce este femeia. Toate gesturile sau gândurile sau discursurile sau visele noastre, odată analizate în profunzime, păreau că nu ne mai aparțin. Și această sondare le exaspera pe cele mai fragile, care nu suportau bine excesul autoreflexiv și considerau că pentru a o apuca pe calea libertății era de ajuns, pur și simplu, să renunți la bărbați. Erau vremuri agitate, se unduiau ca un val. Multe dintre noi se temeau de întoarcerea la calmul monoton și rămâneau pe coamă ținându-se de formulări ex treme și privind în jos cu frică și cu mânie. Când s-a aflat că serviciul de ordine al partidului Lotta Continua le săltase în dubă pe femeile de la o demonstrație separatistă, spiritele s-au încins până în punctul în care, dacă vreuna dintre cele mai rigide afla că Mariarosa avea în casă un bărbat — lucru cu care ea nu se lăuda, dar nici nu-l ascundea —, discuția devenea feroce, despărțirile dramatice.

Detestam momentele alea. Eu căutam stimuli, nu conflicte, ipoteze de cercetare, nu dogme. Sau, cel puțin, așa îmi spuneam mie însămi, uneori și Mariarosei, care mă asculta în tăcere. Cu o astfel de ocazie am reușit să-i vorbesc despre relația mea cu Franco în vremurile de la Școala Normală, despre ce însemnase pentru mine. Îi sunt recunoscătoare, i-am zis, am învățat mult de la el și îmi pare rău că acum mă tratează pe mine și pe fetele mele cu răceală. M-am gândit puțin, apoi am continuat: poate că există ceva care nu merge în această dorință a bărbaților de a ne instrui; eram o fetiță pe atunci și nu-mi dădeam seama că, în acea dorință a lui de a mă transforma, se afla dovada că nu-i plăceam cum eram, voia să fiu o alta, sau mai bine zis: nu-și dorea o femeie și gata, ci o femeie cum își imagina că poate fi el însuși dacă ar fi fost femeie. Pentru Franco, am zis, eram o posibilitate de a cuceri partea feminină, de a o lua în posesie: constituiam dovada omnipotenței lui, demonstrația faptului că știa să fie nu doar bărbat în modul adecvat, ci și femeie. Și astăzi, când nu mă mai percep ca o parte din el, se simte trădat.

Chiar așa m-am ex-primat. Și Mariarosa m-a ascultat cu un interes autentic, nu cu cel puțin prefăcut pe care îl arăta față de toate celelalte. Scrie ceva pe această temă, m-a îmboldit. S-a emoționat, a murmurat că pe Franco despre care vorbisem eu nu apucase să-l cunoască. Apoi a adăugat: poate că a fost mai bine, nu m-aș fi îndrăgostit niciodată de el, îi

detest pe bărbații prea inteligenți care îmi spun cum trebuie să fiu; îl prefer pe bărbatul acesta bolnav și gânditor pe care l-am luat la mine în casă și de care am grijă. Apoi a insistat: așterne în scris ce mi-ai povestit. Am făcut semn că da și, cumva un pic neliniștită, bucuroasă de laudă, dar și stingherită, am zis ceva despre relația cu Pietro, despre cum încerca să-mi impună modul lui de a vedea lucrurile. Mariarosa, de data asta, a izbucnit în râs și tonul aproape solemn al conversației noastre s-a schimbat. Îl compari pe Pietro cu Franco? Glumești, a zis, Pietro de-abia se descurcă cu propria lui virilitate. Vrei să știi ceva? Aș fi jurat că n-o să te căsătorești cu el. Aș fi jurat că, dacă ai s-o faci, o să-l părăsești într-un an. Aș fi jurat că o te păzești bine să nu faci copii. Faptul că sunteți încă împreună mi se pare un miracol. Ești chiar o fată de treabă, biata de tine.

99.

Mă aflam, așadar, în acest punct: sora soțului meu considera căsnicia mea o greșeală și mi-o spunea în față. Nu știam dacă să râd sau să plâng, mi s-a părut confirmarea ultimă și imparțială a disconfortului meu conjugal. De altfel, ce se putea face? Îmi spuneam că maturitatea consta în a accepta cursul pe care-l luase ex istența fără să te agiți prea mult. Însemna o incizie între acțiunea practică cotidiană și însușirile teoretice, te învăța să te vezi, să te cunoști în așteptarea marilor schimbări. Zi după zi m-am liniștit. Fiica mea Dede mergea, puțin anticipat, în clasa întâi, știind deja să citească și să scrie; fiica mea Elsa era fericită să rămână singură cu mine toată dimineața în casa liniștită; soțul meu, deși era cel mai plictisitor dintre universitari, părea în sfârșit că se apropie de finalul celei de-a doua cărți care promitea să fie și mai importantă decât prima; și eu eram doamna Airota, Elena Airota, o femeie tristă și docilă și care, totuși, îmboldită de cumnata ei, dar și ca să-și combată depresia, începuse să studieze aproape în secret despre inventarea femeii de către bărbați, amestecând lumea antică și lumea modernă. O făceam fără vreun scop, doar ca să-i spun Mariarosei, soacrei mele, oricărei cunoștințe: lucrez.

Așa s-a întâmplat că am parcurs drumul, în aiureala mea, de la prima și a doua creație biblică până la Defoe-Flanders, până la Flaubert-Bovary, până la Tolstoi-Karenina, până la La dernière mode, la Rose Sélavy și mai departe, încă și mai departe, într-o frenezie revelatoare. Încet, încet, m-am simțit un pic fericită. Descopeream pretutindeni femei-robot fabricate de bărbați. Nu ex ista nimic propriu nouă, puținul care se ivea devenea imediat materie pentru manopera lor. Când Pietro era la serviciu și Dede era la școală, iar Elsa se juca la câțiva pași de biroul meu și eu simțeam, în sfârșit, puțină poftă de viață săpând în cuvinte și între cuvinte, ajungeam uneori să-mi imaginez cum ar fi fost viața mea și a Lilei dacă am fi dat amândouă ex amenul de admitere la gimnaziu și apoi am fi făcut amândouă liceul și apoi toate studiile până la diploma universitară, cot la cot, la unison, o pereche perfectă care însumează energii intelectuale, plăceri ale gândirii și ale imaginației. Am fi scris împreună, am fi semnat împreună, ne-am fi tras putere una de la alta, ne-am fi luptat, umăr lângă umăr, ca tot ceea ce era al nostru să fie în mod inimitabil al nostru. E o dezamăgire singurătatea feminină a minților, îmi spuneam, este o irosire această excludere reciprocă, fără norme, fără tradiție. În acele cazuri simțeam ca și cum aș fi avut gânduri retezate la jumătate, atrăgătoare și totuși defectuoase, cu nevoia urgentă a unei verificări, a unei evoluții, dar fără convingere, fără încredere în ele. Atunci îmi revenea dorința de a o suna, de a-i spune: ascultă la ce reflectez, te rog, să vorbim despre asta împreună, spune-mi părerea ta, îți amintești ce mi-ai zis despre Alfonso? Dar ocazia era pierdută pentru totdeauna, de zeci de ani deja. Trebuia să învăț să fiu mulțumită de mine.

Apoi, într-o zi, chiar când mă gândeam la asta, am auzit învârtindu-se cheia în broască. Era Pietro care se întorcea la prânz după ce trecuse, ca de obicei, s-o ia pe Dede de la școală. Am închis cărțile și caietele în timp ce fetița deja dădea buzna în cameră, primită cu entuziasm de Elsa. Îi era foame, știam că o să strige: mama, ce e de mâncare? În schimb, înainte să arunce cât colo ghiozdanul, a ex clamat: e un prieten al tatei care trebuie să ia prânzul cu noi. Îmi amintesc cu precizie data: 9 martie 1976. M-am ridicat prost dispusă, Dede m-a prins de mână și m-a tras după ea pe hol. În timpul ăsta Elsa, din cauza prezenței anunțate a unui străin, deja se ținea prudent de fusta mea. Pietro a zis vesel: uite pe cine ți- am adus.

100.

Nino nu mai avea barba deasă pe care o văzusem cu ani în urmă la librărie, dar părul îi era lung și zbârlit. În rest, rămăsese băiatul de altădată, înalt, foarte slab, cu ochi sclipitori, aspectul neîngrijit. M-a îmbrățișat, a îngenunchiat ca să le răsfețe pe fete, s-a ridicat scuzându-se pentru apariția neanunțată. Am murmurat câteva cuvinte: vino, ia loc, cum de ești la Florența. Mă simțeam de parcă aș fi avut în creier vin fierț, nu reușeam să dau consistență evenimentului care avea loc: el, chiar el, în casa mea. Și mi se părea că e ceva care nu mai funcționează în organizarea interioară și a exterioară. Ce-mi imaginam și ce se întâmpla, care era umbra și care corpul viu? În timpul asta Pietro îmi explica: ne-am întâlnit la facultate, l-am invitat la prânz. Și eu zâmbeam, spuneam da, e totul pregătit, unde mănâncă patru mai poate mânca și al cincilea, țineți-mi companie cât timp pun masa. Păream liniștită, dar eram foarte agitată, mă durea fața din cauza zâmbetelor forțate. Cum de Nino e aici, și ce înseamnă aici, ce înseamnă e? Ți-am făcut o surpriză, a zis Pietro cam neliniștit, ca atunci când se temea că greșise cu ceva. Și Nino, râzând: i-am zis de o sută de ori să te sune, jur, dar el n-a voit. Apoi a explicat că socrul meu a fost cel care i-a spus să dea un semn. Se întâlnise cu profesorul Airota la Roma, la congresul partidului socialist și acolo, din vorbă în vorbă, el spusese că avea de lucru la Florența și profesorul îi vorbise despre Pietro, despre noua carte pe care fiul lui o scria, despre un volum de care tocmai îi făcuse rost și pe care trebuia să i-l trimită urgent. Nino se oferise să i-l ducă personal și iată-ne acum la prânz, fetele care își disputau atenția lui, el care era simpatic cu amândouă, dispus să fie îngăduitor cu Pietro, vorbind laconic și foarte serios cu mine.

— Gândește-te, mi-a zis, am venit de atâtea ori în orașul ăsta pentru chestiuni legate de muncă, dar nu știam că locuiești aici, că aveți două domnișoare frumoase. Bine că s-a ivit ocazia asta.

— Tot la Milano predai? am întrebat, știind bine că nu mai locuia la Milano.

— Nu, acum predau la Napoli.

— Ce?

S-a strâmbat nemulțumit.

— Geografie.

— Adică?

— Geografie urbană.

— Cum de te-ai hotărât să te întorci?

— Mama nu se simte bine.

— Îmi pare rău, ce are?

— Ceva la inimă.

— Și frații tăi?

— Sunt bine.

— Tatăl tău?

— Ca de obicei. Dar timpul trece, crești și în ultima vreme ne-am reaproiat. Ca toți, are defectele și calitățile lui.

I s-a adresat lui Pietro.

— Câtă rezistență am opus față de tații noștri și de familie. Acum, când e rândul nostru, cum o scoatem la capăt?

— Eu bine, a zis soțul meu, cu o înțepătură de ironie.

— Nu mă îndoiesc. Te-ai căsătorit cu o femeie ex traordinară și aceste două prințese sunt perfecte, foarte educate, foarte elegante. Ce rochiță frumoasă, Dede, ce bine îți vine. Și Elsei cine i-a dăruit broșa cu stelute?

— Mama, a zis Elsa.

Încet, încet, m-am liniștit. Secundele și-au recăpătat ritmul ordonat, eu am înțeles ce mi se întâmpla. Nino stătea la masă lângă mine, mânca mâncarea pe care o pregătisem, tăia atent în mici bucăți șnițelul Elsei, trecea la al lui cu poftă, se referea dezgustat la cotele pe care Lockheed i le plătise lui Tanassi și lui Gui, îmi lăuda bucătăria, discuta cu Pietro despre alternativa socialistă, curăța coaja unui măr ca pe un șerpișor care o ex tazia pe Dede. Între timp se răspândea prin apartament un fluid benign pe care nu-l simțisem de mult timp. Ce frumos era că acești doi bărbați își dădeau reciproc dreptate, că se simpatizau unul pe altul. Am început să strâng masa în tăcere. Nino a sărit în picioare, s-a oferit și să spele farfuriile, dar cu condiția să-l ajute fetele. Stai jos, mi-a zis, și eu am luat loc în timp ce el le implica pe Dede și pe Elsa, entuziasmate. Mă întreba din când în când unde să pună un obiect sau altul și pălăvrăgea în continuare cu Pietro.

Era chiar el, după mult timp, și era acolo. Priveam fără să vreau verigheta de pe inelarul lui. Nu s-a referit niciodată la căsnicia lui, m-am gândit, a vorbit de mama lui, de tatăl lui, dar nu de soție și de copil. Poate că n-a fost o căsătorie din dragoste, poate că și-a făcut un rost din

interes, poate că a fost constrâns să se însoare. Apoi ipotezele s-au oprit. Nino, pe neașteptate, a început să le povestească fetelor de fiul lui, Albertino, și a făcut-o ca și cum cel mic ar fi fost personajul dintr-o poveste, cu intonații când caraghioase, când duioase. În sfârșit, s-a șters pe mâini, a scos din portofel o fotografie, i-a arătat-o mai întâi Elsei, apoi lui Dede, apoi lui Pietro care mi-a pasat-o mie. Albertino era foarte frumos. Avea doi ani și stătea în brațele mamei lui cu un aer bosumflat. M-am uitat la micuț câteva secunde, am trecut imediat s-o studiez pe ea. Mi s-a părut splendidă, cu ochi mari, păr lung negru, avea probabil puțin peste douăzeci de ani. Zâmbea, dinții strălucitori n-aveau niciun defect, mi s-a părut că are privire de îndrăgostită. I-am dat fotografia înapoi, am zis: fac cafea. Am rămas singură în bucătărie, iar ei s-au dus, toți patru, în sufragerie.

Nino avea o întâlnire de lucru, s-a scuzat mult și a plecat grăbit după cafea și o țigară. Plec mâine, a zis, dar mă întorc în curând, săptămâna viitoare. Pietro l-a invitat de mai multe ori să dea un semn, el a promis că o va face. Le-a salutat pe fete cu mare căldură, i-a strâns mâna lui Pietro, mie mi-a făcut un semn și a dispărut. Imediat cum s-a închis ușa în urma lui am fost copleșită de tristețea apartamentului. Am așteptat ca Pietro, deși se simțise atât de în largul lui cu Nino, să identifice ceva odios la oaspetele nostru, o făcea aproape întotdeauna. În schimb, a zis bucuros: în sfârșit o persoană cu care merită să-ți petreci timpul. Fraza aia, nu știu de ce, mi-a făcut rău. Am aprins televizorul și am stat să mă uit împreună cu fetele tot restul după-amiezii.

101.

Am sperat ca Nino să sune imediat, chiar a doua zi. Tresăream la fiecare țârâit al telefonului. În schimb, o săptămână întreagă s-a scurs fără vești de la el. M-am simțit ca și cum aș fi avut o răceală urâtă. Am devenit apatică, am încetat cu lecturile mele și însemnările mele, m-am înfuriat pe mine pentru așteptarea aia absurdă. Apoi, într-o după-amiază, Pietro s-a întors acasă foarte binedispus. A zis că Nino trecuse pe la facultate,

că petrecuseră puțin timp împreună, că nu fusese chip să-l convingă să vină la cină. Ne-a invitat în oraș mâine seară, a zis, și pe fete: nu vrea să te obosești cu pregătutul.

Sângele a început să curgă mai rapid, am simțit o duioșie agitată pentru Pietro. Imediat ce fetele s-au retras în camera lor, l-am îmbrățișat, l-am sărutat, i-am șoptit cuvinte de iubire. Noaptea am dormit puțin sau, mai bine zis, cu impresia că sunt trează. A doua zi, cum s-a întors Dede de la școală, am băgat-o împreună cu Elsa în cadă și le-am frecat bine bine pe amândouă. Apoi m-am ocupat de mine. Am făcut o baie lungă fericită, m-am epilat, m-am spălat pe cap, mi-am uscat părul cu grijă. Am probat toate rochiile pe care le aveam, am devenit tot mai nervoasă pentru că nu mă plăceam, m-a nemulțumit imediat felul în care mi se aranjase părul. Dede și Elsa stăteau pe lângă mine, imitându-mă în joacă. Luau diverse atitudini în fața oglinzii, se arătau nemulțumite de haine și de coafuri, își târșâiau picioarele în pantofii mei. M-am resemnat să fiu ce eram. După ce am dojenit-o ex agerat pe Elsa care în ultima clipă își murdărise rochița, m-am așezat la volan și am trecut să-i luăm pe Pietro și pe Nino care trebuiau să se întâlnească la universitate. Am parcurs traseul emoționată, urlând permanent la fete care se jucau fredonând cântecele inventate de ele, ale căror cuvinte de bază erau caca și pipi. Cu cât mă apropiam de locul întâlnirii, cu atât speram ca o obligație de ultim moment să-l împiedice pe Nino să vină. În schimb, i-am zărit pe amândoi imediat, trâncăneau între ei. Nino gesticula învăluitor, vrând parcă să-l invite pe interlocutor să intre într-un spațiu conturat înadins pentru el. Pietro mi s-a părut, ca de obicei, caraghios, roșu la față, râdea numai el, într-un fel supus. Niciunul din cei doi n-a arătat vreun interes deosebit pentru sosirea mea.

Soțul meu s-a așezat pe bancheta din spate cu fetele, Nino s-a așezat lângă mine ca să mă ghideze într-un loc unde se mânca bine și — a zis adresându-se lui Dede și Elsei — făceau minciunile foarte bune. Le-a descris amănunțit, trezind entuziasmul fetelor. Cu mult timp în urmă, m-am gândit observându-l cu coada ochiului, ne-am plimbat ținându-se de mână și de două ori m-a sărutat. Ce degete frumoase. Mie mi-a zis doar aici fă dreapta, apoi din nou dreapta, apoi la intersecție stânga. Nicio privire admirativă, niciun compliment.

La local am fost primiți cu bucurie, dar și cu respect. Nino îi cunoștea pe patron și pe ospătari. Am ajuns să stau în capul mesei între fete, cei doi bărbați s-au așezat unul în fața celuilalt și soțul meu a început să vorbească despre viața dificilă din universități. Am tăcut aproape tot

timpul, eram atentă la Dede și Elsa, care în general la masă erau foarte disciplinate, dar cu acea ocazie n-au făcut altceva decât să provoace necazuri râzând, ca să-i atragă atenția lui Nino. Mă gândeam stânjenită: Pietro vorbește prea mult, îl plictisește, nu-l lasă să respire. Mă gândeam: trăim de șapte ani în orașul acesta și nu avem niciun loc al nostru unde să-l ducem ca să-l invităm la rândul nostru, un restaurant unde se mănâncă bine ca aici, unde să fim recunoscuți de cum intrăm. Mi-a plăcut politețea patronului, a venit adesea la masa noastră și chiar i-a spus lui Nino: în seara asta nu vă servesc asta, nu e potrivit pentru dumneavoastră și invitații dumneavoastră, și i-a recomandat altceva. Când au venit faimoasele minciunile, fetele au jubilat, chiar și Pietro, și s-au certat pe ele. Abia atunci Nino mi s-a adresat mie: — Cum de n-a mai apărut nimic scris de tine? a întrebat fără frivolitatea conversației din timpul mesei, cu un interes care mi s-a părut real.

Am simțit că iau foc și am zis făcând semn spre fete:

— Am avut altceva de făcut.

— Cartea aceea era ex celentă.

— Mulțumesc.

— Nu e un compliment, ai știut întotdeauna să scrii. Îți amintești de articolașul despre profesorul de religie?

— Prietenii tăi nu l-au publicat.

— A fost o eroare de comunicare.

— Mi-am pierdut încrederea.

— Îmi pare rău. Acum scrii?

— Printre picături.

— Un roman?

— Nu știu ce va fi.

— Dar tema?

— Bărbații care fabrică femei.

— Frumos.

— O să vedem.

— Ține-te de treabă, vreau să te citesc curând.

Și, uimindu-mă, a demonstrat că știe bine textele femeilor de care mă ocupam, eram sigură că bărbații nu le citesc. Mai mult: a menționat o carte a lui Starobinski pe care o citise recent, a zis că era ceva ce îmi putea fi de folos. Câte lucruri știa, așa fusese încă de mic, era curios în legătură cu orice. Acum îi menționa pe Rousseau și Bernard Shaw, eu l-am întrerupt, m-a ascultat cu atenție. Și când fetele, enervându-mă, au

Început să mă bată la cap ca să mai primească minciunile, i-a făcut un semn patronului ca să mai prepare o porție. Apoi i-a spus lui Pietro: — Trebuie să-i lași mai mult timp soției tale.

— Are toată ziua la dispoziție.

— Nu glumesc. Dacă n-o faci, ești vinovat nu doar pe plan uman, ci și pe cel politic.

— Care ar fi crima?

— Irosirea inteligenței. O comunitate care consideră firesc să sufocă cu grija fiilor și a casei atâtea energii intelectuale ale femeilor este inamica ei înseși și nici măcar nu-și dă seama.

Am așteptat în tăcere ca Pietro să răspundă. Soțul meu a reacționat ironic:

— Elena își poate cultiva inteligența când și cum are chef, esențial e să nu-mi ia mie din timp.

— Dacă nu ți-l ia ție, cui i-l ia? Pietro s-a încruntat.

— Când sarcina pe care ne-o asumăm are suflul pasiunii, nu există nimic care să ne împiedice s-o ducem la bun sfârșit.

M-am simțit rănită, dar am murmurat zâmbind prefăcut:

— Soțul meu spune că nu am niciun interes real. Tăcere. Nino a întrebat:

— Și e adevărat?

I-am răspuns dintr-un foc că nu știam, că nu știam nimic. Dar în timp ce vorbeam, cu jenă, cu furie, mi-am dat seama că mi se umpleau ochii de lacrimi. Am lăsat privirea în jos. Gata cu minciunilele, le-am zis fetelor cu o voce șovăitoare și Nino mi-a venit în ajutor, a exclamat: eu mai mănânc doar una, mama la fel, și tata, iar voi încă două, dar pe urmă gata. Apoi l-a chemat pe patron, i-a zis solemn: o să mă întorc aici cu aceste două domnișoare peste fix treizeci de zile și dumneavoastră o să ne pregătiți un munte din aceste minciunile formidabile, bine? Elsa a întrebat: — Peste cât timp e o lună? Peste cât timp e treizeci de zile?

Iar eu, care între timp reușisem să-mi stăpânesc lacrimile, l-am fixat pe Nino cu privirea și am zis:

— Da, peste cât timp e o lună, peste cât timp e treizeci de zile? Am glumit — Dede mai mult decât, noi, adulții — pe seama ideii vagi pe care o avea Elsa despre timp. Apoi Pietro a încercat să plătească, dar a descoperit că Nino rezolvase deja. A protestat, s-a așezat la volan, iar eu am stat pe bancheta din spate între cele două fete pe jumătate adormite. L-am condus pe Nino la hotel și tot drumul am ascultat discursurile lor un pic pilită fără să scot un cuvânt. Odată ajunși la destinație, Pietro, euforic, a zis: — N-are sens să arunci bani: avem o cameră pentru oaspeți, data

viitoare poți veni să stai la noi, nu te formaliza.

Nino a râs:

— Cu mai puțin de o oră în urmă am stabilit că Elena are nevoie de timp și acum vrei s-o încarci și cu prezența mea?

Am intervenit pe un ton vlăguit:

— Mie îmi face plăcere, la fel și lui Dede și Elsei.

Dar imediat cum am rămas singuri, i-am zis soțului meu:

— Înainte să faci anumite invitații, ai putea măcar să mă consulți.

El a pornit, m-a căutat în oglinda retrovizoare și a bombănit:

— Credeam că-ți face plăcere.

102.

O, bineînțeles că-mi făcea plăcere, îmi făcea mare plăcere. Dar mă simțeam și de parcă trupul meu ar avea consistența cojii de ou și ar fi de ajuns o apăsare ușoară pe un braț, pe frunte, pe burtă ca să-l spargi și să ex tragi toate secretele mele, mai ales pe cele care erau secrete chiar și pentru mine. N-am stat să număr zilele. M-am concentrat pe tex tele pe care le studiam, dar o făceam de parcă Nino era comanditarul acelei munci și la întoarcerea lui o să pretindă rezultate de calitate. Voiam să-i spun: ți-am urmat sfatul, am progresat, uite o ciornă, spune-mi ce crezi. A fost cel mai bun vicleșug. Cele treizeci de zile de așteptare au zburat chiar prea repede. Am uitat de Elsa, nu m-am gândit deloc la Lila, n-am sunat-o pe Mariarosa. Și n-am citit ziarele, nu m-am uitat la televizor, le-am neglijat pe fete și casa. Știrile despre arestări și confruntări și asasinate și războaie, pe câmpul de luptă permanent al Italiei și al planetei, au ajuns până la mine doar un ecou, cu greu am băgat de seamă campania electorală încărcată de tensiuni. N-am făcut decât să scriu, cu mare implicare. Mi-am bătut capul în legătură cu o grămadă serioasă de vechi probleme, până când am avut impresia că am găsit, cel puțin în scris, o sistematizare definitivă. Uneori eram tentată să vorbesc cu Pietro. El era mult mai priceput decât mine, m-ar fi împiedicat cu siguranță să scriu lucruri nechibzuite sau necizelate sau stupide. Dar

n-am făcut asta, detestam momentele în care mă intimidă cu cunoștințele lui enciclopedice. Am lucrat mult, îmi amintesc, în special asupra primei și celei de-a doua relatări a genezei biblice. Le-am așezat una după alta și am considerat-o pe prima un fel de sinteză a actului de creație divin, iar pe cea de-a doua un fel de legendă mai ex tinsă. Am conceput din asta o istorie destul de agitată, fără să mă simt deloc imprudentă. Dumnezeu — am scris aproximativ — creează omul, pe Ish, după chipul lui. Realizează o versiune masculină și una feminină. Cum? Mai întâi din țărână, îi dă formă lui Ish și îi suflă în nări suflare de viață. Apoi o scoate pe Isha'h, femeia, din materia masculină deja formată, materie care nu mai era brută, dar vie, pe care o ia din coasta lui Ish închizându-i imediat carnea la loc. Rezultatul e că Ish poate spune: acest lucru nu e ca toate celelalte lucruri create, altceva decât mine, ci e carne din carnea mea, oase din oasele mele. Dumnezeu a generat-o din mine. M-a fecundat cu suflarea de viață și a extras-o din corpul meu. Eu sunt Ish și ea e Isha'h. În cuvânt, înainte de toate, în cuvântul care o numește, ea derivă din mine care sunt după chipul sfântului duh, pe care-l port în Cuvântul lui. Ea este deci un simplu sufix aplicat rădăcinii mele verbale, se poate exprima doar în interiorul cuvântului meu.

Și am continuat așa și am trăit zile în șir într-o stare de plăcută surescitare intelectuală. Singura mea preocupare a fost să produc la timp un text care să poată fi citit. Din când în când mă miram de mine însămi: aveam impresia că a năzui la consensul lui Nino îmi face mai ușoară scrierea, îmi dă frâu liber.

Dar luna a trecut și el n-a mai dat niciun semn. La început chestia asta m-a ajutat, am avut mai mult timp și am reușit să-mi duc la bun sfârșit lucrarea. Apoi m-am alarmat, l-am chestionat pe Pietro. Am aflat că se auziseră adesea la birou, dar că de câteva zile nu mai avea vești de la el. — V-ați auzit adesea? m-am enervat.

— Da.

— Și de ce nu mi-ai zis?

— Ce?

— Că v-ați auzit adesea.

— Erau discuții legate de muncă.

— Ei bine, având în vedere că ați devenit așa de buni prieteni, sună-l și vezi dacă binevoiește să ne spună când vine.

— Ce nevoie e?

— Pentru tine niciuna, dar efortul e al meu: eu sunt cea care trebuie să se ocupe de tot și mi-ar plăcea să fiu anunțată din timp.

Nu l-a sunat. A reacționat spunându-mi: bine, să așteptăm, Nino le-a promis fetelor că se va întoarce, nu cred că o să le dezamăgească. Și așa a fost. A sunat cu o săptămână mai târziu, seara. Am răspuns chiar eu, a părut stânjenit. A rostit câteva cuvinte vagi, apoi a întrebat: Pietro nu e? M-am simțit stânjenită la rândul meu, i l-am dat la telefon. Au vorbit mult timp, mă simțeam din ce în ce mai prost pentru că soțul meu folosea intonații neobișnuite: voce prea ridicată, fraze ex clamative, râsete. Am înțeles abia atunci că relația cu Nino îl liniștea, îl făcea să se simtă mai puțin izolat, uita de neazuri, muncea cu mai multă plăcere. M-am închis în camera mea, unde Dede citea și Elsa se juca, amândouă așteptând să cinăm. Dar și acolo a ajuns până la mine acea voce neobișnuită a lui, părea beat. Apoi a amuțit și i-am auzit pașii prin casă. A apărut în cadrul ușii și le-a zis fetelor vesel: — Fetelor, mâine-seară mergem să mâncăm minciunile cu unchiul Nino.

Dede și Elsa au scos țipete de entuziasm, iar eu am întrebat:

— Ce face, vine să doarmă aici?

— Nu, mi-a răspuns, e cu soția și fiul, stau la hotel.

103.

Mi-a luat foarte mult timp să pricep sensul acelor fraze. Am izbucnit:

— Putea să anunțe.

— Au decis în ultimul moment.

— E un mitocan.

— Elena, care e problema?

Nino, așadar, venise cu soția lui. M-am trezit copleșită de groaza confruntării. Eu știam bine cum eram făcută, cunoșteam materialitatea brută a corpului meu, dar o bună parte din viața mea îi dădusem puțină importanță. Crescusem cu câte o pereche de pantofi pe rând, rochițe cusute de mama, machiaj doar rareori. Recent începuse să mă preocupe moda, să-mi educ gustul îndrumată de Adele și acum mă distra să mă fac frumoasă. Dar uneori — mai ales când mă aranjam nu doar să fac impresie bună în general, ci pentru un bărbat anume — să mă pun la

punct (aceasta era ex presia) mi se păruse că era ceva ridicol. Toată truda aia, tot timpul ăla ca să mă travestesc când aş fi putut face altceva. Culoarele care-mi vin, cele care nu-mi vin, modelele care mă fac slabă, cele care mă îngraşă, croiala care mă pune în valoare, cea care mă dezavantajează. O lungă şi costisitoare pregătire. Era reducerea mea la o masă festivă pentru apetitul sex ual al bărbatului, la o mâncare bine gătită ca să-i plouă în gură. Şi apoi angoasa că n-o să reuşesc, că nu par frumoasă, că n-am putut să ascund cu abilitate vulgaritatea cărnii cu dispoziţiile şi mirosurile şi diformităţile ei. Făcusem asta oricum. Făcusem asta şi pentru Nino, de curând. Îmi dorisem să-i arăt că devenisem alta, că îmi câştigasem un rafinament personal, că nu mai eram fetiţa de la nunta Lilei, studenta de la petrecerea fiilor lui Galiani şi nici autoarea nepregătită a unei singure cărţi, cum probabil îi părusem la Milano. Acum însă gata. O adusesse pe soţia lui şi eram nervoasă, mi se părea o răutate din partea lui. Detestam să concurez în frumuseţe cu o altă femeie, sub privirea unui bărbat, şi gândul de a mă afla în acelaşi spaţiu cu fata frumoasă pe care o văzusem în fotografie mă făcea să sufăr, îmi provoca dureri la stomac. Ea m-ar fi cântărit din priviri, m-ar fi studiat în detaliu cu înfumurarea domnişoarei de pe strada Tasso, educată în a-şi îngriji corpul încă din naştere; apoi, la finalul serii, când ar fi rămas singură cu soţul ei, m-ar fi criticat cu o luciditate necruţătoare.

Am şovăit mult şi, în cele din urmă, am hotărât că voi inventa o scuză, să meargă doar soţul meu cu fetele. Dar în ziua următoare n- am putut rezista. M-am îmbrăcat, m-am dezbrăcat, m-am coafat, mi- am stricat coafura, l-am bătut la cap pe Pietro. Mă duceam în camera lui încontinuu, când cu o rochie, când cu alta, când pieptănată într-un fel, când în altul, şi îl întrebam foarte încordată: ce părere ai? El îmi arunca o privire distrată şi zicea: îţi vine bine. Răspundeam: şi dacă mi-aş pune rochia albastră? Era de acord. Dar îmi puneam rochia albastră şi nu-mi plăcea, era prea strâmtă pe şolduri. Mă întorceam la el, îi spuneam: mă strânge. Pietro răspundea răbdător: da, cea verde cu floricele îţi vine mai bine. Dar eu nu voiam ca rochia verde cu floricele să-mi vină pur şi simplu mai bine, voiam să-mi vină foarte bine, şi să-mi vină foarte bine cerceii şi să-mi stea foarte bine părul şi să-mi vină foarte bine pantofii. Pietro, în fine, nu era în stare să-mi insufle încredere, se uita la mine fără să mă vadă. Şi eu mă simţeam tot mai prost alcătuită, cu sânii prea mari, cu curul prea mare, şolduri largi şi părul ăsta blonziiu, nasul ăsta mare. Aveam corpul mamei mele, unul dizgraţios, mai lipsea să-mi revină brusc sciatica şi să-ncep să şchiopătez. Soţia lui Nino, în schimb, era foarte

tână, frumoasă, bogată și cu siguranță știa să se comporte în societate, așa cum eu n- aș fi putut niciodată învăța. Astfel, am revenit de o mie de ori la decizia inițială: n-o să mă duc, o să-l trimit pe Pietro cu fetele, o să le spună că nu mă simt bine. Totuși m-am dus. M-am îmbrăcat cu o cămașă albă și o fustă veselă înflorată, singura bijuterie pe care mi- am pus-o a fost vechea brățară a mamei mele. Am băgat în geantă textul pe care-l scrisesem. Mi-am zis: cui dracului îi pasă de ea, de el, de toți.

104.

Din cauza șovăielilor mele am ajuns târziu la local. Familia Sarratore era deja așezată la masă. Nino ne-a prezentat soției lui, Eleonora, și dispoziția mea s-a îmbunătățit. O, da, avea un chip frumos și un păr splendid, negru exact ca în fotografie. Dar era mai scundă decât mine, care totuși nu eram înaltă. Și n-avea sâni, deși era plinuță. Și purta o rochie roșu aprins, care-i venea foarte prost, și avea prea multe bijuterii. Și de la primele cuvinte pe care le-a rostit a dat la iveală o voce stridentă, cu un accent de napolitană educată de jucători de canastă într-o casă cu ferestre care dau spre golf. Dar mai ales, în cursul serii, a demonstrat că e incultă, deși studia dreptul, înclinată să vorbească rău despre tot și despre toți cu aerul cuiva care se simte împotriva curentului și se mândrește cu asta. Mă rog, bogată, capricioasă, vulgară. Aceleași trăsături plăcute erau permanent distruse de o grimasă de plictiseală căreia îi urma un râset nervos, hi hi hi, care-i întrerupea frazele. I-a cășunat pe Florența — ce are în plus față de Napoli? —, pe local — jalnic —, pe patron — nesimțit —, pe orice spunea Pietro — ce tâmpenii —, pe fete — mamă, cât vorbiți, să facem un pic de liniște, vă rog — și, bineînțeles, pe mine — ai studiat la Pisa, dar de ce, Facultatea de Litere de la Napoli e mult mai bună, n-am auzit niciodată de romanul ăsta al tău, când a apărut, acum opt ani aveam paisprezece ani. Doar cu Nino și cu fiul ei a fost mereu tandră. Albertino era foarte frumos, dolofan, cu un aer fericit, iar Eleonora nu făcea decât să-l laude. Același lucru se întâmpla cu soțul ei: nimeni nu era mai bun decât el, aproba fiecare

propoziție de-a lui și-l atingea, îl îmbrățișa, îl săruta. Ce avea în comun fetița asta cu Lila, chiar și cu Silvia? Nimic.

Atunci de ce se căsătorise Nino cu ea?

L-am studiat toată seara. Era amabil cu ea, se lăsa îmbrățișat și giugiulit, îi zâmbea afectuos când zicea prostii necuviicioase, se juca, din când în când, distrat, cu copilul. Dar nu și-a schimbat atitudinea față de fetele mele, cărora le-a acordat multă atenție, a continuat să discute vesel cu Pietro și mi-a adresat până și mie câteva cuvinte. Soția — mi-am dorit să cred — nu-l influența. Eleonora era una dintre multele piese ale vieții lui agitate, dar nu avea asupra lui nicio influență. Nino continua pe drumul lui fără să- i dea vreo importanță. Așa că m-am simțit tot mai în largul meu, mai ales când el m-a prins de încheietura mâinii câteva secunde, aproape mângâindu-mă, arătându-mi astfel că recunoaște brățara; mai ales când a făcut bășcălie de soțul meu întrebându-l dacă îmi lăsase un pic de timp pentru mine; mai ales când, imediat, m-a întrebat dacă făcusem progrese cu lucrarea mea.

— Am terminat o primă redactare, am spus.

Nino i s-a adresat serios lui Pietro:

— Tu ai citit-o?

— Elena nu-mi dă nimic să citesc.

— Tu nu vrei, am răspuns, dar fără ciudă, ca și cum ar fi fost un joc de-al nostru.

Eleonora, în acel moment, a intervenit, nu voia să fie lăsată pe dinafară:

— Despre ce e vorba? a întrebat.

Dar tocmai când mă pregăteam să-i răspund, mintea ei aiurită i- a luat-o pe dinainte și m-a întrebat veselă: — Mergi mâine cu mine să vedem magazinele cât lucrează Nino?

Am zâmbit cu o amabilitate prefăcută. M-am declarat disponibilă și ea a început cu o listă foarte detaliată de lucruri pe care voia să le cumpere. Abia când am ieșit din local am reușit să-i șoptesc lui Nino: — Ai chef să arunci o privire peste textul meu? El m-a privit sincer uimit:

— Chiar mi l-ai da să-l citesc?

— Dacă nu te plictisește, da.

L-am pasat paginile pe ascuns, cu inima bătând tare, ca și cum nu voiam ca Pietro, Eleonora și fetele să-și dea seama.

105.

N-am închis ochii toată noaptea. Dimineața m-am împăcat cu gândul întâlnirii cu Eleonora, trebuia să ne vedem la ora zece la hotel. Nu face prostia — mi-am recomandat — s-o întrebi pe ea dacă soțul ei a început să citească ce-ai scris: Nino e ocupat, îi va lua un pic de timp; nu trebuie să te gândești la asta, o să treacă o săptămână cel puțin.

În schimb, la ora nouă fix , când eram gata să ies din casă, a țârlit telefonul și era el.

— Scuze, a zis, dar tocmai intru în bibliotecă și nu te mai pot suna până diseară. Sigur nu te deranjez?

— Categoriec nu.

— Am citit.

— Deja?

— Da, și e o lucrare ex celentă. Ai o mare capacitate de analiză, o rigoare demnă de admirație și o creativitate care te lasă cu gura căscată. Dar ce îți invidiez cel mai mult este abilitatea de povestitoare. Ai scris un text greu de definit, nu știu dacă e un eseu sau o narațiune. Dar e extraordinar.

— E un defect?

— Ce?

— Că nu e catalogabil.

— Nici vorbă, e unul din meritele lui.

— După tine, trebuie să-l public așa cum e?

— Categoriec da.

— Mulțumesc.

— Eu îți mulțumesc, acum trebuie să plec. Ai răbdare cu Eleonora, pare agresivă, dar e doar timidă. Mâine-dimineață ne întoarcem la Napoli, dar dau un semn după alegeri și, dacă vrei, stăm la taclale.

— Mi-ar face multă plăcere. Vii să stai la noi?

— Ești sigură că nu deranjez?

— Categoriec nu.

— Bine.

N-a închis, i-am auzit răsufllarea.

— Elena.

— Da.
— Lina, când eram mici, ne eclipsa pe amândoi. Am simțit un mare disconfort.
— În ce sens?
— Ai ajuns să-i atribui ei capacități care sunt doar ale tale.
— Și tu?
— Eu am făcut mai rău. Ceea ce văzusem la tine mi s-a părut apoi, în mod stupid, că găsesc la ea.
Am tăcut câteva secunde. De ce simțise nevoia să aducă vorba de Lila, așa, la telefon? Și, mai ales, ce-mi tot spunea? Erau doar complimente? Sau încerca să-mi comunice că, pe vremea când era puști, m-ar fi dorit pe mine, dar că la Ischia sfârșise prin a-i atribui uneia ce era al celeilalte?
— Întoarce-te repede, am spus.

106.

M-am plimbat cu Eleonora și cei trei copii atât de bine dispusă, că nici dacă ar fi înfipt un cuțit în mine n-aș fi simțit durere. Soția lui Nino, de altfel, în fața amabilității mele euforice a renunțat la orice formă de ostilitate, le-a lăudat pe Dede și pe Elsa pentru cât erau de disciplinate și a mărturisit că mă admira mult. Soțul ei îi povestise totul despre mine, despre studiile pe care le făcusem, despre succesul meu de scriitoare. Dar sunt un pic geloasă, a recunoscut, și nu pentru că ești pricepută, ci pentru că tu îl cunoști dintotdeauna și eu nu. I-ar fi plăcut și ei să-l fi întâlnit când era mică și să știe cum era când avea zece ani, când avea paisprezece ani, vocea pe care o avea înainte să i se schimbe, râsetul de copil. Bine că îl am pe Albertino, a zis, e identic cu tatăl lui.

L-am observat pe copil, dar nu mi s-a părut că văd în el trăsături de-ale lui Nino, poate că urmau să se manifeste mai târziu. Eu semăn cu tata, a ex clamat imediat Dede cu mândrie, și Elsa a adăugat: eu mai mult cu mama. Mi-am amintit de fiul Silviei, Mirko, care fusese întotdeauna identic cu Nino. Ce plăcere simțisem să-l strâng în brațe, să-l liniștesc când scâncea în casa Mariarosei. Ce căutasem pe atunci, când eram

încă departe de experiența maternității, la acel copil? Ce căutasem la Gennaro, când încă nu știam că tatăl lui era Stefano? Ce căutam la Albertino, acum, când eram mama lui Dede și a Elsei și de ce îl studiam cu atâta atenție? Am exclus faptul că Nino își amintește din când în când de Mirko. În privința lui Gennaro nu fusese niciodată curios. Această inseminare nepăsătoare a bărbaților, amețiți de plăcere. Ne fecundază copleșiți de orgasmul lor. Apar în noi și se retrag lăsându-ne, ascunsă în carne, fantasma lor ca pe un obiect rătăcit. Albertino era fiul dorinței, al afecțiunii? Sau și el era în brațele acestei femei-mame fără ca Nino să simtă că are de-a face cu el? Mi-am revenit, i-am zis Eleonorei că fiul ei era copia fidelă a tatălui său și am fost bucuroasă de acea minciună. Apoi i-am povestit amănunțit, cu afecțiune, cu duioșie, despre Nino în vremea școlii primare, în vremea concursurilor școlare organizate de Oliviero și de director, în vremea liceului, despre Galiani și vacanța la Ischia pe care o făcuserăm împreună cu alți prieteni. M-am oprit acolo, chiar dacă ea, ca o fetiță, nu făcea decât să mă întrebe: și apoi?

Pălăvrăgind, i-am devenit tot mai simpatcă, s-a atașat de mine.

Dacă intram într-un magazin și probam ceva ce îmi plăcea, dar la care pe urmă renunțam, descopeream la ieșire că Eleonora îl cumpăraseră ca să-mi facă un cadou. Voia să cumpere haine și pentru Dede și Elsa. La restaurant a plătit ea. Și a plătit tax iul cu care m-a

dus acasă împreună cu fetele, pentru ca apoi să fie condusă la hotel încărcată cu plase. Ne-am luat la revedere, atât eu, cât și fetele. Am fluturat mâinile până când mașina a cotit după colț. E un alt personaj din orașul meu, m-am gândit. Foarte diferit de mine. Folosea banii ca și cum n-ar fi avut nicio valoare. Am exclus faptul că erau banii lui Nino. Tatăl ei era avocat, bunicul ei la fel, mama ei era neam de bancheri. M-am întrebat ce diferență există între bogăția lor de burghezi și cea a familiei Solara. M-am gândit la cum circulă banii pe ascuns înainte să se ducă în salarii mari și conturi grase. Mi-am amintit de băieții din cartier care își câștigau traiul zilnic descărcând marfă de contrabandă, tăind copacii din parcuri, muncind pe șantiere. Mi-am amintit de Antonio, de Pasquale, de Enzo — puneau departe niște mărunțiș de când erau mici ca să supraviețuiască. Inginerii, arhitecții, avocații, băncile erau altceva, dar banii lor proveneau, deși printr-o mie de filtre, din aceleași ilegalități, din același măcel, ceva fărâmituri care se transformaseră în bacșiș pentru tatăl meu și contribuiseră la studiile mele. Care era, așadar, pragul dincolo de care banii murdari deveneau curați și invers? Cât erau de curați banii pe care îi cheltuse Eleonora pe arșița acelei zile florentine

fără probleme; și cecurile cu care fuseseră cumpărate cadourile pe care le duceam acasă cât erau de diferite de cele cu care Michele plătea munca Lilei? Eu și fetele, toată după-amiaza, ne-am fălit în oglindă cu hainele primite în dar. Era marfă de calitate, ex presivă, veselă. Era o rochie roșu-pal, în stil anii '40, care-mi stătea foarte bine, voiam ca Nino să mă vadă îmbrăcată cu ea.

În schimb, toată familia Sarratore s-a întors la Napoli fără să ne mai întâlnească. Dar în ciuda tuturor așteptărilor, timpul n-a intrat în criză, dimpotrivă, a început să curgă ușor. Nino urma să se întoarcă, asta era sigur. Și să vorbim despre textul meu. Ca să evit conflicte inutile, am pus un ex emplar pe biroul lui Pietro. Apoi am sunat-o pe Mariarosa cu certitudinea plăcută că lucrasem bine și i-am spus că reușisem să pun ordine în însemnările acelea despre care îi vorbisem. Voia să i-l trimită imediat. După câteva zile m-a sunat încântată, a întrebat dacă putea să-l traducă ea însăși în franceză și să i-l trimită unei prietene de-ale ei din Nanterre care avea o mică editură. Am acceptat cu entuziasm, dar nu s-a terminat acolo. Au trecut puține ore și m-a sunat soacra mea cu o voce prefăcut jignită.

— Cum se face că lucrurile pe care le scrii i le dai acum Mariarosei să le citească și nu mie?

— Mă tem că nu te interesează. Sunt vreo șaptezeci de pagini, nu e un roman, nu știu nici eu ce e.

— Când nu știi ce ai scris, înseamnă că ai lucrat bine. Și, oricum, lasă-mă pe mine să hotărâsc dacă mă interesează sau nu.

I-am trimis și ei un ex emplar. Am făcut-o aproape cu indiferență. Am făcut-o chiar în dimineața în care Nino, spre prânz, m-a sunat pe neașteptate din gară, tocmai sosise la Florența.

— Ajung la tine în jumătate de oră, las bagajul și mă duc la bibliotecă.

— Nu mănânci ceva? am întrebat cu naturalețe.

Mi s-a părut normal — punctul de sosire al unui lung parcurs — să vină să doarmă acasă la mine, să-i prepar ceva de mâncare în timp ce făcea un duș în baia mea, să mâncăm împreună, eu, el și fetele, în timp ce Pietro avea ex amene la universitate.

Nino a rămas zece zile întregi. Nimic din ce s-a întâmplat în perioada aceea n-a avut de-a face cu dorința intensă de a seduce pe care o trăisem cu ani în urmă. N-am glumit cu el; nu mi-am pițigăiat vocea; nu l-am sâcâit cu niciun fel de drăgălășenii; n-am interpretat rolul femeii emancipate conformându-mă modelului cumnatei mele; n-am încercat calea aluziilor malițioase; nu i-am căutat înduioșată privirea; n-am făcut în așa fel încât să stau lângă el la masă și pe canapea, în fața televizorului; n-am apărut prin casă neîngrijită; n-am încercat să rămân singură cu el; nu i-am atins cotul cu cotul meu, brațul cu brațul sau cu sânii, piciorul cu piciorul.

Am fost timidă, cuviincioasă, am vorbit puțin și concis, atentă doar să mănânce bine, fetele să nu-l deranjeze, să se simtă în largul lui. Și nu pentru că așa am ales. N-aș fi putut să mă comport altfel. El glumea mult cu Pietro, cu Dede, cu Elsa, dar mie mi se adresa serios, părea că-și măsoară cuvintele ca și cum între noi n-ar fi ex istat o veche prietenie. Și mie îmi venea să fac la fel. Eram foarte bucuroasă să-l am în casă și totuși nu simțeam nicio nevoie de intonații și gesturi confidentiale, dimpotrivă, îmi plăcea să rămân pe margine și să evit contacte între noi. Mă simțeam ca o picătură de ploaie pe o pânză de păianjen și eram atentă să nu alunec.

Am avut numai un lung schimb de replici, care s-a concentrat în întregime asupra scrierii mele. Mi-a vorbit imediat de ea, la sosirea lui, cu precizie și inteligență. Îl impresionase povestea lui Ish și Isha'h, a întrebat: pentru tine femeia, în Biblie, nu e diferită de bărbat, e bărbatul însuși? Da, am spus, Eva nu poate, nu știe, nu are materie ca să fie Eva în afara lui Adam. Răul ei și binele ei sunt răul și binele conform lui Adam. Eva e Adam femeie. Și operația divină a reușit atât de bine, că ea însăși, în sine, nu știe ce e, are trăsături maleabile, nu are o limbă a ei, nu are un spirit al ei și o logică a ei, se deformează cu cea mai mare ușurință. O condiție îngrozitoare, a comentat Nino, iar eu, nervoasă, l-am urmărit atentă cu coada ochiului ca să înțeleg dacă făcea mișto de mine. Nu, nu făcea. Dimpotrivă, m-a lăudat mult, fără niciun pic de ironie, a menționat câteva cărți pe care nu le știam despre subiecte colaterale și a subliniat că el considera lucrarea gata pentru publicare. Am ascultat fără să arăt satisfacție, am zis doar, la sfârșit: textul i-a plăcut și Mariarosei. În acel moment a cerut vești despre cumnata mea, a vorbit bine despre ea

atât în calitate de cercetătoare, cât și datorită devotamentului pe care i-l arăta lui Franco și apoi a șters-o la bibliotecă.

În rest, a plecat în fiecare dimineață împreună cu Pietro și s-a întors în fiecare seară după el. Foarte rar am ieșit cu toții. O dată, de ex em plu, a ținut să ne ducă la cinematogra f să vedem un film amuzant ales înadins pentru fete. Nino s-a așezat lângă Pietro, eu între fetele mele. Când mi-am dat seama că râdeam tare, așa cum râdea el, n-am mai râs deloc. L-am certat delicat fiindcă în timpul pauzei voia să cumpere înghețată pentru Dede, Elsa și, bineînțeles, pentru noi, adulții. Pentru mine nu, am spus, mulțumesc. A glumit un pic, a zis că înghețata era bună și nu știam ce pierd, mi-a oferit s-o gust, am gustat-o. Nimicuri, în fine. Într-o după-amiază am ieșit la plimbare eu, el, Dede și Elsa. Am vorbit foarte puțin, Nino s-a arătat simpatic mai ales cu fetele. Dar traseul mi-a rămas bine întipărit în memorie, aș putea indica fiecare stradă, locurile în care ne-am oprit, fiecare colț. Era cald, orașul era aglomerat. El saluta oameni încontinuu, unii îi spuneau pe nume, am fost prezentată unuia și altuia cu elogii ex agerate. M-a impresionat notorietatea lui. Un tip, care era un istoric foarte cunoscut, m-a felicitat pentru fete și a făcut-o ca și cum ar fi fost fiicele noastre. Nu s-a întâmplat nimic altceva, în afară de o neașteptată și inexplicabilă schimbare a relației dintre el și Pietro.

108.

Totul a început într-o seară, la cină. Pietro i-a vorbit cu admirație de un profesor din Napoli, la vremea aceea destul de respectat, și Nino a zis: puteam să pun pariu că-ți plăcea neghiobul ăla. Soțul meu a părut dezorientat, a zâmbit nesigur, dar Nino a întrecut măsura, ironizându-l pentru felul în care se lăsa ușor înșelat de aparențe. După asta, chiar a doua zi dimineață la micul dejun, a urmat un alt mic incident. Nu-mi amintesc în ce context, Nino a menționat din nou vechea mea confruntare cu profesorul de religie în privința Sfântului Duh. Pietro, care nu cunoștea episodul acela, a dorit să afle, și Nino, adresându-se nu lui, ci fetelor, a început imediat să povestească de parcă ar fi fost vorba de

cine știe ce mare faptă de vitejie a mamei lor când era mică.

Soțul meu m-a lăudat, a zis: ai fost foarte curajoasă. Dar apoi i-a explicat lui Dede, cu tonul pe care-l căpăta când se spuneau tâmpenii la televizor și el se simțea dator să-i explice fiicei cum stăteau în realitate lucrurile, ce li se întâmplase celor doisprezece apostoli în dimineața de Rusalii: un zgomot ca de vânt, limbi ca de foc, darul de a fi înțeleși de oricine, în orice limbă. Apoi ni s-a adresat mie și lui Nino, vorbindu-ne cu emoție despre virtus care pătrunsese în discipoli și l-a citat pe profetul Ioel: după aceea, voi revărsa Duhul meu peste orice făptură și a zis că Sfântul Duh era un simbol absolut necesar când venea vorba de felul în care mulțimile se confruntă și se organizează în comunități. Nino l-a lăsat să vorbească, dar cu o expresie tot mai ironică. La sfârșit a exclamat: aș fi pariat că în spatele tău se ascundea un preot. Și mie, distrat: ești soția lui sau martira lui? Pietro s-a înroșit, s-a tulburat. Îi plăceau subiectele acelea dintotdeauna, am simțit că începea să se întristeze. A bombănit: scuzați-mă, vă fac să pierdeți timp, să mergem la lucru.

Momentele de felul acela s-au înmulțit, fără un motiv evident.

În timp ce relația dintre mine și Nino a rămas aceeași, atentă la formă, politicoasă și distantă, între el și Pietro ceva s-a rupt. La micul dejun, la fel ca la cină, oaspetele a început să i se adreseze stăpânului casei într-un crescendo de fraze arogante, aproape la limita jignirii, dintre cele care te umilesc, dar într-o formă prietenoasă, cu zâmbetul pe buze, astfel că nu te poți revolta decât trecând drept o persoană supărăcioasă. Erau nuanțe pe care le cunoșteam, în cartier cei mai isteți le foloseau adesea ca să-i supună pe cei fraieri și să-i împingă, rămași fără cuvinte, în centrul batjocoririi. Pietro a părut mai ales dezorientat: se simțea bine cu Nino, îl aprecia și de aceea nu reacționa, clătina din cap luând un aer distrat. Uneori părea să se întrebe unde greșise și aștepta să se revină la tonul bun și afectuos. Dar Nino continua implacabil. Se răsucea spre mine, spre fete, întrecea măsura și ne cerea nouă acordul. Și fetele consimțeau amuzate, un pic și eu. Dar între timp mă gândeam: de ce face așa, dacă Pietro se supără, relația se distruge. Pietro însă nu se supăra, pur și simplu nu înțelegea și zi după zi îl reapucau nevrozele. Îi revenea chipul obosit, uzura acelor ani reapărea în ochii lui neliniștiți și pe fruntea ridată. Trebuie să fac ceva, mă gândeam, și cât mai repede. Dar nu făceam nimic, dimpotrivă, mă străduiam să alung nu admirația, ci ex citarea — poate că da, era ex citare — care mă cuprindea văzând, auzind cum un Airota, un foarte înzestrat Airota, pierdea teren, se tulbura, răspundea cu scurte replici moleșite la rapidele, strălucitele, chiar

necruțătoarele atacuri ale lui Nino Sarratore, colegul meu de școală, prietenul meu, născut, la fel ca mine, în cartier.

109.

Cu câteva zile înainte ca el să se întoarcă la Napoli, au fost două episoade foarte neplăcute. Într-o după-amiază m-a sunat Adele, și ea foarte încântată de lucrarea mea. Mi-a zis să trimit imediat textul la editură, se putea face din el un volumaș care să fie publicat în același timp cu apariția în Franța sau imediat după. Am vorbit la cină despre asta pe un ton detașat și Nino mi-a făcut multe complimente, zicându-le fetelor: — Aveți o mamă excepțională. Apoi i s-a adresat lui Pietro:

— Tu l-ai citit?

— N-am avut timp.

— E mai bine să nu citești.

— De ce?

— Nu sunt chestii pentru tine.

— Adică?

— E prea inteligent.

— Ce vrei să spui?

— Că ești mai puțin inteligent decât Elena.

Și a râs. Pietro n-a zis nimic, Nino a forțat nota:

— Te-ai supărat?

Voia să reacționeze ca să-l umilească iarăși. Dar Pietro s-a ridicat de la masă și a spus:

— Scuzați-mă, am de lucru. Am șoptit:

— Termină de mâncat.

El n-a răspuns. Cinam în sufragerie, camera era mare. Câteva clipe a părut într-adevăr că vrea s-o traverseze și să meargă să se închidă în biroul lui. În schimb, s-a răsucit pe loc, s-a așezat pe canapea și a deschis televizorul dând destul de tare volumul. Atmosfera era insuportabilă. În decurs de câteva zile totul devenise complicat. M-am simțit foarte nefericită.

— Dai un pic mai încet? l-am întrebat. A răspuns simplu:

— Nu.

Nino a râs ușor, a terminat de mâncat și m-a ajutat să strâng masa. În bucătărie i-am zis:

— Iartă-l, Pietro muncește mult și doarme puțin. A replicat izbucnind furios:

— Cum reușești să-l suporti?

M-am uitat alarmată la ușă, bine că volumul televizorului rămăsese dat tare.

— Țin la el, am răspuns.

Și pentru că insista să mă ajute să spăl vasele, am adăugat:

— Du-te, te rog, altfel mă încurci.

Celălalt episod a fost și mai urât, dar decisiv. Nu mai știam ce vreau cu adevărat: acum îmi doream ca perioada aceea să se termine repede, voiam să revin la obișnuințe, să mă țin de volumașul meu. Dar între timp îmi plăcea să intru în camera lui Nino dimineața, să fac ordine în dezordinea pe care o lăsa, să-i fac patul, să gătesc gândindu-mă că va cina cu noi seara. Și mă neliniștea că toate astea urmau să se termine. În unele ore ale după-amiezii mă simțeam ieșită din minți. Aveam impresia că e goală casa, în ciuda faptului că fetele erau acolo, eu însămi eram găunoasă, nu aveam niciun interes pentru ce scrisesem, simțeam superficialitatea din rândurile mele, nu mai aveam încredere în entuziasmul Mariarosei, al lui Adele, al editurii franceze, al celei italiene. Mă gândeam: imediat ce el va pleca, nimic nu va mai avea sens.

Eram în starea aia — viața îmi scăpa din mână cu o insuportabilă senzație de pierdere — când Pietro s-a întors negru la față de la universitate. Îl așteptam la cină, Nino se întorsese de o jumătate de oră, dar fusese imediat sechestrat de fete. L-am întrebat cu blândețe: — S-a întâmplat ceva? A izbucnit:

— Să nu-mi mai aduci niciodată în casă oameni de prin părțile tale.

Am împietrit, m-am gândit că se referă la Nino. La fel și Nino, care apăruse cu Dede și Elsa în urma lui, a crezut, probabil, același lucru, pentru că l-a privit cu un surâs provocator, ca și cum n-ar fi așteptat decât să aibă loc o scenă. Dar Pietro avea altceva în minte. A zis cu tonul lui disprețuitor, tonul pe care știa să-l folosească bine când era sigur că sunt în joc principii de bază și se simțea chemat să le apere: — Astăzi au apărut din nou polițiștii și mi-au spus niște nume, mi-au arătat niște fotografii.

Am respirat ușurată. Știam că, după ce nu dorise să retragă denunțul

împotriva studentului care-l amenințase cu pistolul, vizitele poliției care îl trata ca pe un informator îl apăseau mai mult decât desconsiderarea multor tineri militanți și profesori. M-am convins că e posomorât din acel motiv și l-am întrerupt, ranchiunoasă: — E vina ta. N-ar fi trebuit să faci așa, ți-am spus. Acum n-o să mai scapi de ei.

Nino a intervenit și l-a întrebat pe Pietro, arogant:

— Pe cine ai denunțat?

Pietro nici măcar nu s-a întors să-l privească. Era supărat pe mine, cu mine voia să se certe. Mi-a zis: — Am făcut ce trebuia atunci și așa fi făcut la fel și azi. Dar am

tăcut pentru că te afli tu la mijloc.

În acel punct am înțeles că problema nu erau polițiștii, ci ce aflase de la ei. Am murmurat:

— Ce legătură am eu? I s-a schimbat vocea:

— Pasquale și Nadia nu sunt prietenii tăi? Am repetat ca și cum aș fi fost grea de cap:

— Pasquale și Nadia?

— Polițiștii mi-au arătat fotografiile cu teroriști și în unele apăreau și ei.

N-am reacționat, n-am mai avut cuvinte. Ceea ce îmi imaginasem era, deci, adevărat, Pietro, de fapt, tocmai îmi confirma asta. Mi-au revenit, pentru câteva secunde, imaginile cu Pasquale care descărca pistolul asupra lui Gino, care trăgea în picioarele lui Filippo, în timp ce Nadia — Nadia, nu Lila — urca pe scări, ciocănea la ușa lui Bruno, intra și-l împușca în față. Îngrozitor. Și totuși, pe moment tonul lui Pietro mi s-a părut deplasat, ca și cum ar fi folosit vestea aceea ca să mă pună în dificultate în ochii lui Nino, ca să provoace o discuție de care nu aveam chef. Într-adevăr, Nino a intervenit din nou continuând să facă mișto de el: — Așadar, ești un informator al poliției? Asta faci? Îți denunți tovarășii? Tatăl tău știe? Și mama ta? Și sora ta?

Am bombănit sleită: să mergem să mâncăm. Dar i-am zis imediat lui Nino, minimalizând politicos, și ca să evit să-l zgândăresc în continuare pe Pietro amestecându-i și familia în discuție: încetează, ce informator vizezi. Apoi m-am referit confuz la faptul că venise să mă viziteze, cu ceva timp în urmă, Pasquale Peluso, cine știe dacă-și amintea de el, un tip din cartier, un băiat bun care, în mod neprevăzut, era împreună cu Nadia. De ea își amintea, bineînțeles, fiica lui Galiani, chiar ea. Și atunci m-am oprit pentru că Nino deja râdea. A ex clamat: Nadia, o, Doamne sfinte, Nadia, și i s-a adresat din nou lui Pietro, și mai arogant: numai tu și câțiva polițiști neascuțiți la minte puteți crede că Nadia Galiani e

implicată în lupta armată, astea sunt niște absurdități. Nadia, persoana cea mai bună și mai generoasă pe care am cunoscut-o vreodată, până unde s-a ajuns în Italia, să mergem să mâncăm, hai, apărarea ordinii constituționale acum se poate descurca fără tine. Și a pornit spre masă strigându-le pe Dede și Elsa, eu am început să servesc convinsă că Pietro o să vină după noi.

Dar el n-a apărut. M-am gândit că s-a dus să se spele pe mâini, că întârzie ca să se calmeze și m-am așezat la locul meu. Eram agitată, aș fi dorit o seară frumoasă și liniștită, un final lin pentru acea conviețuire. Dar el nu venea, fetele deja mâncau. Acum și Nino părea perplex .

— Începe, i-am zis, se răcește.

— Doar dacă mănânci și tu.

Am șovăit. Poate că trebuia să mă duc să văd cum se simțea soțul meu, ce făcea, dacă se calmase. Dar n-aveam chef, mă înfuriase purtarea lui. De ce nu păstrase pentru el acțiunea polițiștilor, de obicei așa făcea cu tot ce-l privea, nu-mi povestea niciodată nimic. De ce-mi vorbise în felul acela în prezența lui Nino: să nu-mi mai aduci niciodată în casă oameni de prin părțile tale. Ce urgență era să facă publică acea chestiune, putea aștepta, putea să se descarce după, când am fi fost la noi în dormitor. Era supărat pe mine, asta era problema. Voia să-mi strice seara, nu-i păsa nici cât negru sub unghie de tot ce făceam și-mi doream.

Am început să mănânc. Am mâncat toți patru, primul fel, al doilea și, de asemenea, desertul pe care îl preparasem. Pietro n-a apărut. În acel moment am devenit furioasă. Pietro nu voia să mănânce? Bine, să nu mănânce, în mod evident nu-i era foame. Voia să-și vadă de ale lui? Foarte bine, casa era mare, fără el n-ar fi fost tensiuni. În orice caz, acum era limpede că problema nu erau cele două persoane care apăruseră o singură dată în casa noastră și acum erau suspecte că făceau parte dintr-un grup infracțional armat. Problema era că el nu avea o inteligență suficient de promptă, că nu știa să reziste unei polemici între bărbați, că suferea din cauza asta și se supăra pe mine. Da' ce-mi pasă de tine și de micimea ta. Strâng masa mai încolo, am zis tare ca și cum mi-aș fi dat o poruncă mie însămi, tulburării mele. Apoi am aprins televizorul și m-am instalat pe canapea, împreună cu Nino și fetele.

A trecut un moment lung și stresant. Simțeam că Nino nu se simțea în largul lui și, totodată, era distrat. Mă duc să-l chem pe tata, a zis Dede care, cu stomacul plin, acum era neliniștită din cauza lui Pietro. Du-te, i-am spus. S-a întors aproape pe vârfuri, mi-a șoptit la ureche: s-a băgat în pat, doarme. Nino a auzit oricum, a zis: — Mâine plec.

— Ți-ai terminat treaba?

— Nu.

— Mai rămâi.

— Nu pot.

— Pietro e o persoană cumsecade.

— Îl aperi?

Să-l apăr de ce, de cine anume? Am fost pe punctul de a mă supăra și pe el.

110.

Fetele au adormit în fața televizorului, le-am dus în pat. Când m-am întors, Nino nu mai era acolo, se închisese în camera lui. Deprimată, am strâns masa, am spălat vasele. Ce prostie să-i cer să mai rămână, era mai bine să plece. Pe de altă parte, cum să suport deznădejdea fără el. Voiam ca măcar să plece cu promisiunea că, mai devreme sau mai târziu, se va întoarce. Îmi doream să doarmă din nou în casa mea, să luăm micul dejun împreună și să mâncăm la aceeași masă seara, să vorbească câte-n lună și stele cu tonul lui amuzat, să mă asculte când voiam să dau formă unei idei, să fie cu fiecare frază de-a mea mereu respectuos, să nu recurgă niciodată față de mine la ironie, la sarcasm. Totuși, a trebuit să recunosc faptul că dacă situația se deteriorase atât de rapid, făcând imposibilă conviețuirea, nu era decât vina lui. Pietro se atașase de el. Îi făcea plăcere să-l vadă în preajmă, ținea la prietenia care se născuse. De ce simțise Nino nevoia să-i facă rău, să-l umilească, să-i confiște autoritatea? M-am demachiat, m-am spălat, mi-am pus cămașa de noapte. Am încuiat ușa cu lacătul și cu lanțul, am stins aragazul, am lăsat toate storurile, am stins luminile. Am trecut să le verific pe fete. Am sperat ca Pietro să nu se prefacă adormit, să nu mă aștepte ca să ne certăm. M-am uitat la noptiera lui, luase calmantul, picase lat. M-a înduioșat, l-am sărutat pe un obraz. Ce persoană imprevizibilă: foarte inteligent și stupid, sensibil și mărginit, curajos și laș, foarte cult și ignorant, bine crescut și necioplit în același timp. Un Airota

ratat, se împiedicase de-a lungul traseului. Nino, atât de sigur de sine, atât de hotărât, ar fi putut să-l pună din nou în mișcare, să-l ajute să devină mai bun? M-am întrebat din nou de ce prietenia aceea care se năștea se transformase în ostilitate dintr-o singură direcție. Și de data asta mi s-a părut că înțeleg. Nino voise să mă ajute să-l văd pe soțul meu așa cum era în realitate. Se convinsese că aveam o imagine romanțată despre el, căreia mă supusesem atât pe plan sentimental, cât și pe cel intelectual. Își dorise să-mi dezvăluie lipsa de consistență care ex ista în spatele foarte tânărului titular de catedră, autorul unei teze de diplomă devenite apoi o carte foarte apreciată, cercetătorul care lucra de mult timp la o nouă publicație care trebuia să-i consolideze reputația. Era ca și cum în acele zile nu făcuse altceva decât să-mi strige: trăiești cu un bărbat banal, ai făcut două fete cu o nulitate. Planul lui era să mă elibereze devalorizându-l, să mă redea mie însemi demolându-l pe el. Dar, făcând asta, își dăduse seama că mi se autopropusese, vrând-nevrând, ca model masculin alternativ?

Întrebarea aceea m-a enervat. Nino fusese nesăbuit. Crease haos într-o situație care pentru mine constituia singurul echilibru posibil. De ce să faci dezordine fără măcar să mă consulte? Cine îi ceruse să-mi deschidă ochii, să mă salveze? Din ce dedusese că aveam nevoie de asta? Credea că poate face ce voia cu viața mea de cuplu, cu responsabilitatea mea de mamă? Cu ce scop? Unde voia să ajungă? El — mi-am zis — e cel care trebuie să-și limpezească gândurile. Nu-l interesează prietenia noastră? Vacanța se apropie. Eu o să plec la Viareggio, el a zis că o să meargă la Capri, în casa socrilor lui. Trebuie să așteptăm sfârșitul vacanței ca să ne revedem? Și de ce, mă rog? Deja acum, pe timpul verii, am putea consolida relația dintre familiile noastre. Aș putea s-o sun pe Eleonora, să-i invit pe ea, pe soțul ei, pe copil să petreacă câteva zile cu noi la Viareggio. Și mi-ar plăcea să fiu invitată, la rândul meu, la Capri, unde n-am fost niciodată, cu Dede, Elsa și Pietro. Dar dacă totuși asta nu se va întâmpla, de ce să nu ne scriem, să schimbăm idei, titluri de cărți, să vorbim despre proiectele noastre de lucru?

N-am putut să mă liniștesc. Nino greșise. Dacă ținea cu adevărat la mine, era necesar să readucă totul la punctul de pornire. Trebuia să-i recâștige simpatia și prietenia lui Pietro, soțul meu nu cerea altceva. Chiar credea că-mi face bine provocând acele tensiuni? Nu, nu, trebuie să-i vorbesc, să-i spun că era o tâmpenie să-l trateze pe Pietro în felul acela. M-am dat jos din pat cu grijă, am ieșit din cameră. Am traversat coridorul în

picioarele goale, am ciocănit la ușa lui Nino. Am așteptat o clipă și apoi am intrat. Încăperea era în întuneric.

— Te-ai hotărât, l-am auzit spunând.

Am tresărit, nu m-am întrebat hotărâtă să ce?. Am știut doar că avea dreptate, mă hotărâsem. Mi-am scos rapid cămașa de noapte și m-am băgat lângă el în ciuda căldurii.

111.

M-am întors în patul meu spre patru dimineața. Soțul meu a tresărit, a murmurat în somn: ce se întâmplă? l-am zis convingător: dormi, și el s-a liniștit. Mă simțeam amețită. Eram fericită pentru ce se întâmplase, dar oricât mă străduiam, nu reușeam să conștientizez asta în interiorul condiției mele, în interiorul rolului meu în casa aceea, la Florența. Mi se părea că totul între mine și Nino se împlinise în cartier, în timp ce părinții lui se mutau și Melina azvârlea obiecte de la fereastră și urla chinuită de suferință; sau la Ischia, când ne duseserăm la plimbare ținându-ne de mână; sau seara la Milano, după întâlnirea din librărie, când el mă apăruse împotriva aceluia critic violent. Asta, pentru o scurtă vreme, mi-a dat o senzație de iresponsabilitate, poate chiar și de inocență, ca și cum prietena Lilei, soția lui Pietro, mama lui Dede și a Elsei n-ar avea nimic de-a face cu copila-fata-femeia care îl iubea pe Nino și în sfârșit îl avusese. Simțeam urma mâinilor lui și a săruturilor lui pe tot trupul. Frenezia plăcerii nu voia să se domolească, mă gândeam: ziua e departe, ce fac aici, mă întorc la el, din nou.

Apoi am ațipit. Am redeschis ochii tresărind, în cameră era lumină. Ce făcusem? Chiar aici, în casa mea, ce tâmpenie. Acum Pietro se va trezi. Acum se vor trezi și fetele. Trebuia să pregătesc micul dejun. Nino își va lua rămas-bun, se va întoarce la Napoli la soția și fiul lui. Eu voi redeveni eu.

M-am ridicat, am făcut un duș lung, mi-am uscat părul, m-am machiat cu grijă, mi-am pus o rochie de sărbătoare ca și cum ar fi urmat să ies din casă. O, desigur, eu și Nino ne juraserăm în toiul nopții că nu

ne vom mai pierde, că vom găsi modalitatea de a continua să ne iubim. Dar cum, și când? De ce credeam c-o să mă caute din nou? Tot ce se putea întâmpla între noi se întâmplase, restul însemna numai complicații. Gata, am pus masa cu atenție pentru micul dejun. Voiam să-i las o imagine frumoasă a acelei șederi, a casei, a obiectelor familiare, a mea. Pietro a apărut ciufulit, în pijama.

— Unde trebuie să mergi?

— Nicăieri.

M-a privit perplex, nu se întâmpla niciodată să fiu așa de dichisită atât de devreme:

— Arăți foarte bine.

— Nu datorită ție.

S-a dus la fereastră, a privit afară, apoi a bombănit:

— Eram foarte obosit ieri-seară.

— Și foarte necuviincios.

— Am să-i cer scuze.

— Ar trebui să-mi ceri mie scuze în primul rând.

— Scuze.

— Astăzi el pleacă.

A apărut Dede, desculță. M-am dus să-i aduc papucii și am trezit-o pe Elsa care, ca de obicei, cu ochii încă închiși, m-a sărutat de multe ori. Ce miros bun avea, ce moale era. Da, mi-am zis, s-a întâmplat. Ce bine, putea să nu se întâmple niciodată. Acum însă trebuie să mă disciplinez. S-o sun pe Mariarosa ca să aflu ce era cu Franța, să vorbesc cu Adele, să merg personal la editură ca să înțeleg ce vor de la cărticica mea, dacă cred serios în ea sau vor doar s-o mulțumească pe soacra mea. Apoi am auzit zgomote pe coridor. Era Nino, am fost copleșită de prezența lui, era încă acolo, pentru puțin timp. M-am eliberat din îmbrățișarea fetei, am zis: scuze, Elsa, mama se întoarce imediat și am fugit.

Nino ieșea moțând din camera lui, l-am împins în baie, am

închis ușa. Ne-am sărutat, eu am uitat din nou unde sunt, cât e ceasul.

Am fost eu însămi uimită de cât de mult îl doresc, mă pricepeam să-mi ascund secretele. Ne-am îmbrățișat cu o ardoare pe care n-o cunoscusem niciodată, ca și cum corpurile s-ar izbi unul de celălalt cu intenția de a se zdrobi. Plăcerea, așadar, era aceasta: să te frângi, să te contopești, să nu mai știi ce era al meu și ce era al lui. Chiar dacă ar fi apărut Pietro sau fetele, nu ne-ar fi recunoscut. I-am șoptit în timp ce-l sărutam: — Mai rămâi.

— Nu pot.

- Atunci întoarce-te, jură că te întorci.
- Da.
- Și sună-mă.
- Da.
- Spune-mi că nu mă uiți, spune-mi că nu mă părăsești, spune-mi că mă iubești.
- Te iubesc.
- Repetă.
- Te iubesc.
- Jură că nu e o minciună.
- Jur.

112.

A plecat după o oră, deși Pietro a insistat pe un ton un pic îmbufnat să rămână, deși Dede a izbucnit în lacrimi. Soțul meu s-a dus să se spele și a reapărut imediat pregătit să iasă. Mi-a zis cu ochii în pământ: polițiștilor nu le-am spus că Pasquale și Nadia au fost în casa noastră; și n-am făcut-o ca să te protejez pe tine, ci pentru că deja cred că se confundă opoziția cu crima. N-am înțeles imediat despre ce vorbește. Pasquale și Nadia îmi ieșiseră cu totul din minte, și-au făcut loc cu greu înapoi. Pietro a așteptat câteva secunde în tăcere. Poate că voia să mă arăt de acord cu el, își dorea să înfrunte ziua plină de căldură și de ex amene știind că ne împăcaserăm, că măcar pentru o dată gândeam la fel. Dar eu m-am limitat la un semn distrat. Ce mă mai interesa de opiniile lui politice, de Pasquale și Nadia, de moartea lui Ulrike Meinhof, de apariția republicii socialiste a Vietnamului, de progresul electoral al partidului comunist? Lumea se retrăsese. Mă simțeam cufundată în mine însămi, în carnea mea, care mi se părea nu doar singurul habitacul posibil, ci și unica materie în privința căreia merita să-ți bați capul. A fost o ușurare când el, martorul ordinii și dezordinii mele, a închis ușa în urma lui. Nu suportam să rămân sub privirea lui, mă temeam că brusc or să devină vizibile buzele dureroase din cauza săruturilor, oboseala nopții, corpul hipersensibil, parcă ars de dorință.

Odată rămasă singură, a revenit certitudinea că n-o să-l mai văd sau aud pe Nino. Și încă una: nu mai puteam să trăiesc cu Pietro, mi se părea insuportabil să dormim în continuare în același pat. Ce să fac? O să-l părăsesc, m-am gândit. O să plec cu fetele. Dar ce procedură trebuia să urmez, să plec și atât? Nu știam nimic despre separări și divorțuri, care este practica, de cât timp era nevoie ca să redevenim libere. Și nu cunoșteam niciun cuplu care trecuse prin asta. Ce se întâmpla cu copiii? Ce acord stabileai pentru întreținerea lor? Puteam să le duc pe fete în alt oraș, de ex empla la Napoli? Și apoi de ce la Napoli, de ce nu la Milano? Dacă-l părăsesc pe Pietro, mi-am zis, o să am, mai devreme sau mai târziu, nevoie de un loc de muncă. Vremurile sunt nasoale, economia merge prost și Milano pentru mine este locul potrivit, acolo e editura. Dar Dede și Elsa? Relația lor cu tatăl? Trebuia să rămân la Florența, deci? Niciodată, absolut niciodată. Mai bine Milano, Pietro ar fi putut veni să le vadă pe fete când putea și voia. Da. Și totuși, mintea mea mă purta la Napoli. Nu în cartier, nu m-aș fi întors niciodată acolo. Mi-am închipuit că merg să locuiesc în acel Napoli strălucitor, unde nu trăisem niciodată, la câțiva pași de casa lui Nino, pe strada Tasso. Să- l văd de la fereastră când se ducea sau se întorcea de la universitate, să-l întâlnesc pe stradă, să-i vorbesc în fiecare zi. Fără să-l deranjez. Fără să-i creez necazuri cu familia, dimpotrivă, intensificând relația de prietenie cu Eleonora. Mi-ar fi fost de ajuns apropierea aceea. La Napoli, așadar, nu la Milano. Milano, de altfel, despărțindu-mă de Pietro, n-ar mai fi fost atât de ospitalier. Relația cu Mariarosa s-ar fi răcit, și cea cu Adele. Nu s-ar fi tăiat de tot, nu, erau persoane civilizate, dar totuși mama și sora lui Pietro, chiar dacă nu-l stimau prea mult. Fără să-l socotim pe Guido, tatăl. Nu, cu siguranță n-aș mai fi contactat în același fel pe familia Airota, poate nici pe editură. Ajutorul mi-ar fi putut veni doar de la Nino. Avea relații bune pretutindeni, în mod sigur ar fi găsit modalitatea de a mă sprijini. Dacă nu cumva apropierea mea de el n-o s-o enerveze pe soția lui, n-o să-l enerveze pe el însuși. Pentru el eram o femeie căsătorită care trăia la Florența cu familia ei. Departe de Napoli, deci, și nicidecum liberă. Să-mi distrug în grabă căsătoria, să alerg după el, să merg să locuiesc la câțiva pași de casa lui, hm. Mi-ar fi spus că sunt nebună, aș fi părut o femeie care și-a pierdut mințile, tipul de femeie dependentă de bărbatul care, printre altele, le oripila pe prietenele Mariarosei. Și, în special, nepotrivită pentru el. Iubise multe femei, trecea dintr-un pat în altul, presăra copii fără să se implice, considera căsnicia o convenție necesară, dar care nu putea ține prizoniere dorințele. Aș fi devenit

ridicolă. Mă descurcasem fără multe lucruri, de-a lungul vieții mele, puteam să mă descurc și fără Nino. Aș fi mers pe drumul meu cu fiicele mele.

Dar a sunat telefonul și am alergat să răspund. Era el, pe fundal se auzea un megafon, zgomot, vacarm, vocea răzbătea la mine cu greu. Tocmai ajunsese la Napoli, suna din gară. Doar să te salut, a zis, voiam să știu ce faci. Bine, am răspuns. Ce faci? Mă pregătesc să mănânc cu fetele. Pietro e? Nu. Ți-a plăcut să faci dragoste cu mine? Da. Mult? Foarte mult. Nu mai am fise. Du-te, pa, mulțumesc pentru telefon. Ne auzim din nou. Când vrei. Am fost mulțumită de mine, de autocontrolul meu. L-am ținut la distanța potrivită, mi-am zis, unui telefon de complezență am răspuns de complezență. Dar după trei ore a sunat din nou, tot de la un telefon public. Era nervos. De ce ești așa de rece? Nu sunt rece. De dimineață mi-ai cerut să-ți spun că te iubesc și ți-am spus, chiar dacă din principiu nu spun asta nimănui, nici soției mele. Mă bucur. Și tu mă iubești? Da. În seara asta dormi cu el? Cu cine vrei să dorm? Nu-l suport. Tu nu dormi cu soția ta? Nu e același lucru. De ce? Mie nu-mi pasă deloc de Eleonora. Atunci întoarce-te aici. Cum fac? Părăsește-o. Și apoi? A început să sune în mod obsesiv. Adoram țârâitul ăla, mai ales când ne luam la revedere și părea că trebuia să ne auzim cine știe când, dar el telefona din nou după jumătate de oră, uneori și numai după zece minute și începea din nou să se agite, mă întreba dacă mai făcusem dragoste cu Pietro de când fuseserăm împreună, îi spuneam nu, mă puneă să jur, juram, îl întrebam dacă el făcuse dragoste cu soția lui, urla nu, pretindeam și eu să jure, și urmau jurământ după jurământ și multe promisiuni, mai ales promisiunea solemnă că voi sta acasă, ca să dea de mine. Voia să aștept să mă sune, așa încât, dacă ieșeam cumva — trebuia totuși să fac cumpărături —, telefonul țârâia și iar țârâia în gol, țârâia până când mă întorceam și le lăsam pe fete, sacoșele, nici măcar nu închideam ușa apartamentului, alergam să răspund. Îl auzeam la celălalt capăt al firului, disperat: credeam că nu-mi mai răspunzi. Apoi adăuga ușurat: dar aș fi telefonat pe vecie, în lipsa ta aș fi iubit sunetul telefonului, acest sunet în gol, mi se părea singurul lucru care-mi rămăsese. Și își amintea amănunțit noaptea noastră — îți amintești asta, îți amintești ailaltă —, o povestea permanent. Înșira tot ce voia să facă împreună cu mine, nu doar sex : o plimbare, o călătorie, să mergem la film, la restaurant, să-mi vorbească despre munca lui, să asculte cum mergeau lucrurile cu volumașul meu. Atunci eu îmi pierdeam controlul de tot. Murmuram da da da, tot, tot ce vrei și îi strigam: mă pregătesc să

plec în vilegiatură, peste o săptămână voi fi la mare cu fetele și Pietro, de parcă ar fi fost vorba de o deportare. Și el: Eleonora se duce la Capri peste trei zile, imediat cum pleacă, vin la Florența, chiar și numai pentru o oră. Între timp Elsa mă privea, întreba: mama, cu cine tot vorbești, vino să ne jucăm. Dede într-o zi a spus: las-o în pace, vorbește cu logodnicul.

113.

Nino a călătorit toată noaptea, a ajuns la Florența în jurul orei nouă dimineța. A sunat, i-a răspuns Pietro, a închis. A sunat din nou, am alergat eu să răspund. Parcase în fața casei mele. Coboară. Nu pot. Coboară imediat, altfel vin sus. Mai erau câteva zile până la plecarea mea la Viareggio, Pietro era deja în vacanță. I-am lăsat fetele, am spus că trebuia să fac cumpărături urgente pentru mare. Am alergat la Nino. A fost cea mai proastă idee să ne revedem. Am descoperit că, în loc să se atenueze, dorința se aprinsese și avansa o mie de pretenții cu o urgență nerușinată. Dacă la distanță, prin telefon, cuvintele ne îngăduiau să fantazăm construind perspective ex altante, dar și impunându-ne o anumită ordine, abținându-ne, sperându-ne, să fim din nou împreună, închiși în spațiul insuficient al automobilului, nepăsători la căldura îngrozitoare, a adus concretețe delirului nostru, ne-a dat senzația unei situații inevitabile, pe care a făcut-o parte din marele anotimp subversiv în curs de desfășurare, a sincronizat-o coerent cu formele realismului epocii, cele care cereau imposibilul.

— Nu te întoarce acasă.

— Și fetele, Pietro?

— Și noi?

Înainte să plece spre Napoli a zis că nu știa dacă o să reușească să nu mă vadă toată luna august. Ne-am luat la revedere disperati. Eu nu aveam telefon în casa pe care o închiriaserăm la Viareggio, el mi-a dat numărul casei din Capri. M-a pus să promit că o să-i telefonez în fiecare zi.

— Dacă răspunde soția ta?

— Închizi.

— Dacă ești la plajă?

— Am de lucru, n-o să fiu aproape deloc la plajă.

În planul nostru fantezist, să ne telefonăm trebuia să ne ajute și să fixăm o zi, înainte de sărbătoarea Sfintei Marii sau după, ca să ne vedem măcar o dată. El insista să inventez o scuză oarecare și să mă întorc la Florența. Urma să facă la fel cu Eleonora și să vină după mine. Ne-am fi văzut acasă la mine, am fi cinat împreună, am fi dormit împreună. O altă nebunie. L-am sărutat, l-am mângâiat, l-am mușcat și m-am desprins de el într-o stare de fericire nefericită. Am dat fuga să cumpăr la întâmplare prosoape, câteva costume pentru Pietro, gălețică și lopățele pentru Elsa, un costumaș albastru pentru Dede. În perioada aceea îi plăcea albastrul.

114.

Am plecat în vilegiatură. Am avut prea puțin grijă de fete, le-am lăsat aproape tot timpul cu tatăl lor. Alergam în permanență în căutarea unui telefon, doar să-i spun lui Nino că-l iubeam. Numai de câteva ori mi-a răspuns Eleonora, am închis. Dar a fost de ajuns vocea ei ca să mă indispună, am considerat nedrept să fie alături de el zi și noapte, ce legătură avea ea cu el, cu noi. Supărarea aceea m-a ajutat să-mi înving frica, planul de a ne revedea la Florența mi s-a părut tot mai ușor de concretizat. I-am spus lui Pietro, și era adevărat, că în timp ce editura italiană, cu toată bunăvoința, nu va reuși înainte de ianuarie, textul meu va fi publicat în Franța la sfârșitul lui octombrie. Trebuia deci să-mi risipesc urgent câteva îndoieli, îmi trebuiau câteva cărți, trebuia să mă întorc acasă.

— Mă duc eu să ți le iau, s-a oferit.

— Stai puțin cu fetele, nu stai niciodată.

— Mie îmi place să conduc mașina, ție nu.

— Mă lași puțin în pace? Pot să am și eu o zi liberă? Servitoarele au, eu de ce nu?

Am plecat foarte devreme cu mașina, cerul era brăzdat de dungi

albe, pe fereastră intra un vânt rece care aducea miresmele verii. Inima îmi bătea tare când am intrat în casa goală. M-am dezbrăcat, m-am spălat, m-am privit în oglindă tulburată de petele albe ale burții și sânilor, m-am îmbrăcat, m-am dezbrăcat, m-am îmbrăcat din nou până când m-am simțit frumoasă.

Spre ora trei după-amiaza a sosit Nino, nu știu ce balivernă îi spusese soției. Am făcut dragoste până seara. Pentru prima dată el a avut tihna să se dedice corpului meu cu o devoțiune, cu o idolatrie pentru care nu eram pregătită. Am încercat să nu fiu mai prejos, voiam cu orice preț să-i par pricepută. Dar când l-am văzut nimic și fericit, pe neașteptate s-a stricat ceva în mintea mea. Pentru mine aceea era o experiență unică, pentru el o repetiție. Iubea femeile, le adora trupurile ca pe niște fetișuri. Nu m-am gândit mult la celelalte femei ale lui de care știam, Nadia, Silvia, Mariarosa sau soția lui, Eleonora. M-am gândit în schimb la ce știam bine, la nebuniile pe care le făcuse pentru Lila, la frenezia care-l dusese aproape de autodistrugere. Mi-am amintit de cum crezuse ea în pasiunea aceea și se agățase de el, de cărțile complicate pe care el le citea, de gândurile lui, de ambițiile lui, ca să le asimileze cu propria ei minte și să-și dea o șansă de schimbare. Mi-am amintit cât era de prăbușită când o părăsise Nino. El știa să iubească și să te împingă să iubești numai în modul acela ex cesiv, altcumva nu? Iubirea aceea a noastră nebună era copia altor iubiri nebune? Modul lui de a mă vrea fără să-i pese de nimic avea un model clar, așa o dorise și pe Lila? Chiar și faptul că venea după mine în casa mea și a lui Pietro semăna cu momentul în care Lila îl târâse după ea în casa ei și a lui Stefano? Noi nu făceam, ci refăceam?

M-am retras, el a întrebat: ce ai? Nimic, nu știam ce să-i spun, nu erau gânduri care se puteau exprima. M-am strâns lângă el, l-am sărutat și între timp am încercat să-mi alung din piept sentimentul iubirii lui pentru Lila. Dar Nino a insistat și în cele din urmă n-am putut să evit, m-am agățat de o senzație relativ recentă — iată, poate că-i pot spune asta — și l-am întrebat pe un ton de fals amuzament: — E ceva greșit la mine când fac sex, ca la Lina?

Și-a schimbat expresia. I-a apărut în ochi, pe față o persoană diferită, un străin care m-a speriat. Înainte să răspundă, m-am grăbit să șoptesc: — Glumeam, dacă nu vrei să răspunzi, las-o baltă.

— N-am înțeles ce ai spus.

— N-am făcut decât să citez cuvintele tale.

— N-am rostit niciodată o astfel de frază.

— Mincinosule, ai făcut-o la Milano, în timp ce mergeam la restaurant.

— Nu e adevărat și, oricum, nu vreau să vorbesc despre Lina.

— De ce?

N-a răspuns. M-am supărat, i-am întors spatele. Când mi-a atins spatele cu degetele am șuierat: lasă-mă în pace. Am rămas o vreme nemișcați, fără să spunem nimic. Apoi m-a mângâiat din nou, mi-a sărutat ușor umărul, i-am cedat. Da, am recunoscut în sinea mea, are dreptate, nu trebuie să-l mai chestionez niciodată în legătură cu Lila.

Seara a sunat telefonul, sigur era Pietro cu fetele după el. I-am făcut semn lui Nino să nu răsuflă, m-am dat jos din pat și am alergat să răspund. Mi-am pregătit un ton afectuos, liniștitor, dar, fără să-mi dau seama, am păstrat o voce prea scăzută, un murmur nefiresc, nu voiam ca Nino să audă și apoi să facă mișto de mine sau chiar să se enerveze.

— De ce vorbești așa în șoaptă? a întrebat Pietro. E totul bine?

Am ridicat imediat vocea, de data asta a devenit ex cesiv de ridicată. Am căutat cuvinte delicate, am fost foarte bucuroasă când am vorbit cu Elsa, am sfătuit-o pe Dede să nu-i facă zile amare tatălui ei și să se spele pe dinți înainte de culcare. Nino a spus când m-am întors în pat: — Ce soție minunată, ce mămică grozavă.

I-am răspuns:

— Nici tu nu ești mai prejos.

Am așteptat ca încordarea să se domolească, ca ecoul vocilor soțului meu și ale fetelor să-și reducă din intensitate. Am făcut duș împreună cu multă voioșie, o experiență nouă, mi-a plăcut să-l spăl și să mă las spălată. Apoi m-am pregătit să ieșim. M-am făcut din nou frumoasă pentru el, însă de data asta sub privirea lui și, brusc, fără stres. A stat să mă privească fermecat în timp ce probam rochiile în căutarea celei potrivite, în timp ce mă machiam și, din când în când — chiar dacă îi ziceam glumind: să nu îndrăznești, mă gâdili, îmi strici machiajul și trebuie s-o iau de la capăt, fii atent la rochie că o rupi, lasă-mă în pace —, venea în spatele meu, mă săruta pe gât, își băga mâinile în decolteul meu și pe sub rochie.

L-am pus să iasă singur din casă, i-am spus să mă aștepte în mașină. Deși clădirea era pe jumătate pustie fiindcă toată lumea era în vacanță, mă temeam să nu ne vadă cineva împreună. Ne-am dus la cină, am mâncat mult, am vorbit mult, am băut foarte mult. La întoarcere ne-am băgat din nou în pat, dar n-am dormit deloc. El mi-a zis: — În octombrie voi fi la Montpellier cinci zile, la un colocviu.

— Să te distrezi. Mergi cu soția ta?

— Vreau să merg cu tine.

— Imposibil.

— De ce?

— Dede are șase ani, Elsa trei. Trebuie să mă gândesc la ele.

Am început să discutăm despre situația noastră, pentru prima oară am rostit cuvinte precum căsătoriți, copii. Am trecut de la disperare la sex , de la sex la disperare. În cele din urmă am șoptit: — Nu trebuie să ne mai vedem.

— Dacă tu poți, bine. Eu nu pot.

— Aiurea. Mă cunoști de zeci de ani și totuși ai avut o viață plină fără mine. O să mă uiți în scurt timp.

— Promite că vei continua să mă suni în fiecare zi.

— Nu, n-o să te mai sun.

— Dacă n-o faci, o s-o iau razna.

— Eu o iau razna dacă voi continua să mă gândesc la tine.

Am ex plorat amândoi cu un fel de plăcere masochistă fundătura în care ajunseserăm și, ex asperați de însumarea obstacolelor noastre, ne-am certat. El a plecat foarte nervos la șase dimineața. Eu am făcut ordine în casă, am plâns, am condus sperând să nu ajung niciodată la Viareggio. La jumătatea drumului mi-am dat seama că nu luasem nicio carte care să poată justifica acea călătorie. M-am gândit: mai bine așa.

115.

La întoarcere, Elsa m-a întâmpinat foarte bucuroasă, a spus îmbufnată: tata nu știe să se joace ca lumea. Dede l-a apărât pe Pietro, a ex clamat că sora ei era mică, proastă și strica orice joc. Pietro m-a studiat, indispus.

— Nu ai dormit.

— Am dormit prost.

— Ai găsit cărțile?

— Da.

— Și unde sunt?

- Unde vrei să fie? Acasă. Am verificat ce trebuia să verific și gata.
- De ce te enervezi?
- Pentru că mă faci să mă enervez.
- Te-am sunat din nou ieri-seară. Elsa voia să-ți spună noapte bună, dar nu erai.
- Era cald, am făcut o plimbare.
- Singură?
- Păi, cu cine?
- Dede zice că ai un logodnic.
- Dede are o legătură puternică cu tine și nu-și dorește altceva decât să-mi ia locul.
- Sau vede și aude lucruri pe care eu nu le văd și nu le aud.
- Ce vrei să spui?
- Ce am spus.
- Pietro, să încercăm să fim clari: printre multele tale boli, vrei să punem și gelozia?
- Nu sunt gelos.
- Să sperăm. Pentru că dacă așa stau lucrurile, fii atent: gelozia e prea mult, n-o suport.

În zilele următoare, conflictele de genul acela s-au înmulțit. Îl supravegheam, îl mustram și, în timpul ăsta, mă disprețuiam. Dar simțeam și furie: ce se pretindea de la mine, ce trebuia să fac? Îl iubeam pe Nino, îl iubisem întotdeauna: cum puteam să mi-l smulg din piept, din minte, din stomac acum, când și el mă voia? Îmi creasem încă de mică un angrenaj perfect de autoreprimare. Niciuna din dorințele mele adevărate nu predominase niciodată, găsisem mereu modalitatea de a-mi anihila orice obsesie. Acum gata, îmi spuneam, să sară totul în aer, cu mine în frunte.

Dar oscilam. Câteva zile nu l-am sunat pe Nino, exact așa cum chibzuit îl anunțasem la Florența. Dar apoi brusc am început să o fac și de trei sau patru ori pe zi, fără niciun strop de prudență. Puțin îmi păsa chiar și de Dede, care stătea la câțiva pași de cabina telefonică. Discutam cu el în căldura insuportabilă din cușca aceea pusă în soare și, uneori, asudată, exasperată de privirea de spioană a fiicei mele, deschideam ușa din sticlă și urlam: ce stai acolo înțepenită, ți-am zis să ai grijă de sora ta. Nu mă gândeam acum decât la colocviul de la Montpellier. Nino mă pisa la cap, făcea din asta tot mai mult un fel de dovadă categorică a autenticității sentimentelor mele. Am trecut de la certuri violente la declarații totale, de la lungi și costisitoare îmbufnări interurbane la nevoia

urgentă de a revărsa într-un fluviu de cuvinte incandescente dorința noastră. Într-o după-amiază, stoarsă, cu Dede și Elsa care în afara cabinei lălăiau: mama, te grăbești, ne plictisim, i-am spus: — Într-un singur mod te pot însoți la Montpellier.

— Care?

— Să-i spun totul lui Pietro. A urmat o lungă tăcere.

— Ești cu adevărat pregătită să faci asta?

— Da, dar cu o condiție: tu să-i spui totul Eleonorei. Altă lungă tăcere. Nino a murmurat:

— Vrei să le fac rău Eleonorei și copilului?

— Da. Eu n-o să le fac lui Pietro și fetelor mele? Să iei decizii înseamnă să faci rău cuiva.

— Albertino e foarte mic.

— Și Elsa e. Iar pentru Dede o să fie insuportabil.

— Să facem asta după Montpellier.

— Nino, să nu te joci cu mine.

— Nu mă joc.

— Atunci, dacă nu te joci, comportă-te în consecință: tu vorbești cu soția ta și eu vorbesc cu soțul meu. Acum. În seara asta.

— Dă-mi puțin timp, nu e un lucru ușor.

— Pentru mine e?

A tergiversat, a încercat să-mi explice. A zis că Eleonora era o femeie foarte fragilă. A zis că își organizase viața în jurul lui și al copilului. A zis că atunci când era mică încercase să se sinucidă de două ori. Dar nu s-a oprit acolo. Treptat, cu luciditatea lui obișnuită, a ajuns să recunoască faptul că a-și distruge căsnicia nu însemna doar să-i facă rău soției lui și copilului, ci și să dea cu șutul multor avantaje — doar dacă trăiești în niște condiții înstărite e acceptabilă viața la Napoli — și unei rețele de relații care-i garantează că poate face ce voia la universitate. Apoi, copleșit de alegerea lui de a nu tăinui nimic, a conchis: nu uita că socrul tău mă stimează mult. Dacă facem publică relația noastră o să ajungem amândoi la o ruptură iremediabilă cu familia Airota. Această subliniere din urmă, nu știu de ce, a fost cea care mi-a făcut cel mai rău.

— Bine, am spus, să încheiem aici.

— Așteaptă.

— Am așteptat prea mult, ar fi trebuit să mă decid înainte.

— Ce vrei să faci?

— Să conștientizez faptul că mariajul meu nu mai are sens și să merg pe drumul meu.

- Ești sigură?
- Da.
- Și o să vii la Montpellier?
- Am spus pe drumul meu, nu pe al tău. Între mine și tine totul s-a terminat.

116.

Am pus receptorul în furcă, am ieșit din cabină. Elsa m-a întrebat: te-ai lovit, mama? Am răspuns: mă simt foarte bine, bunica e cea care nu se simte bine. Am continuat să plâng în hohote sub ochii îngrijorați ai ei și ai lui Dede.

Spre finalul vilegiaturii n-am făcut decât să plâng. Spuneam că eram obosită, că era prea cald, că mă durea capul și îi trimiteam pe Pietro și pe fete la plajă. Stăteam pe pat scaldând perna de lacrimi. Detestam fragilitatea aceea excesivă, nici mică nu fusesem așa. Atât eu, cât și Lila ne antrenaserăm să nu plângem niciodată, iar dacă se întâmpla, o făceam în momente excepționale, pentru puțin timp: rușinea era prea mare, ne înăbușeam hohotele. În schimb, acum mi se săpase în cap o fântână, ca lui Orlando⁸. O fântână a cărei apă curgea prin ochi fără să se consume niciodată. Când urmau să se întoarcă Pietro, Dede, Elsa, cu greu îmi rețineam lacrimile și mă duceam în grabă să-mi clătesc fața la robinet. Nino nu mă voia cu adevărat, Nino se prefăcea mult și iubea puțin. Își dorise să mă fută — da, să mă fută, cum făcuse cu cine știe câte altele —, dar să mă aibă, să mă aibă pentru totdeauna rupând legătura cu soția lui, ei bine, asta nu era în planurile lui. Probabil că era încă îndrăgostit de Lila. Probabil că, de-a lungul vieții, o va iubi numai pe ea, ca mulți alții care o cunoscuseră. Și grație acestui lucru va rămâne pentru totdeauna cu Eleonora. Iubirea pentru Lila era garanția că nicio femeie — oricât ar fi dorit-o el în felul lui copleșitor — nu va pune niciodată în criză acea căsnicie fragilă, eu mai puțin decât toate. Iată cum stăteau lucrurile. Uneori mă ridicam în timpul mesei, la prânz sau la cină, și alergam să plâng în hohote în baie.

Pietro mă trata cu prudență, presimțind că puteam izbucni dintr-un moment într-altul. La început, deja la câteva ore după despărțirea de Nino, mă gândisem să-i povestesc totul, ca și cum n- ar fi fost doar un soț căruia trebuia să-i dau explicații, ci și un confesor. Simțeam nevoia și, mai ales în pat, când se apropia de mine și eu îl respingeam șoptind: nu, se trezesc fetele, am fost adesea pe punctul de a revărsa peste el fiecare detaliu. Dar am reușit mereu să mă opresc la timp, nu trebuia să-i spun de Nino. Acum, când nu-i mai telefonam persoanei pe care o iubeam, acum când o simțeam, definitiv, pierdută, mi se părea inutil să fiu crudă cu Pietro. Era mai bine să închei subiectul în câteva cuvinte limpezi: nu mai pot trăi cu tine. Și totuși nici asta n-am reușit să fac. Ex act când, în penumbra dormitorului, mă simțeam pregătită să fac pasul acela, simțeam milă pentru el, mă temeam pentru viitorul fetelor, îl mângâiam pe umăr, pe obraz, murmuram simplu: dormi.

Lucrurile s-au schimbat în ultima zi de vacanță. Era aproape miezul nopții, Dede și Elsa dormeau. Trecuseră cel puțin zece zile de când nu-l sunasem pe Nino. Făcusem bagajele, eram stoarsă de dor, de oboseală, de căldură și stăteam cu Pietro pe balconul casei, fiecare pe șezlongul lui, în tăcere. Era o umiditate istovitoare în care părul și hainele ne musteau, se simțea un miros de mare și de rășină. Pietro, brusc, a spus: — Cum se simte mama ta?

— Mama mea?

— Da.

— Bine.

— Dede mi-a zis că se simte rău.

— Și-a revenit.

— Am sunat-o azi după-amiază. Mama ta a avut mereu o sănătate de fier.

N-am zis nimic. Cât era de băgăcios omul ăsta. Iată, deja îmi venea din nou să plâng. O, Doamne Dumnezeule, eram sătulă, sătulă. L-am auzit spunând calm:

— Tu crezi că eu sunt orb și surd. Crezi că nu mi-am dat seama de momentele când flirtai cu imbecilii ăia care se învârteau pe la noi prin casă înainte să se nască Elsa.

— Nu știi despre ce vorbești.

— Știi foarte bine.

— Nu, nu știi. Despre ce vorbești? Despre oamenii care au venit de câteva ori la cină cu ani în urmă? Și eu flirtam cu ei? Ești nebun?

Pietro a clătinat din cap zâmbind în sinea lui. A așteptat câteva secunde,

apoi m-a întrebat fix ând cu privirea grilajul balconului: — Nu flirtai nici cu ăla care cânta la tobe?

M-am alarmat. Nu dădea înapoi, nu ceda. Am izbucnit.

— Mario?

— Vezi că-ți amintești?

— Sigur că-mi amintesc, de ce n-ar trebui să o fac? Este una dintre puținele persoane interesante pe care le-ai adus în casă în șapte ani de căsnicie.

— Îl găseai interesant?

— Da, și, ce-i cu asta? Ce te-a apucat în seara asta?

— Vreau să știu. Nu pot să știu?

— Ce vrei să știi? Ce știu eu, știi și tu. Au trecut probabil cel puțin patru ani de când l-am văzut ultima oară pe tipul ăla și tu vii acum cu tâmpeniile astea?

El nu s-a mai uitat la grilaj, ci s-a întors să mă privească, serios:

— Atunci să vorbim de fapte mai recente. Ce e între tine și Nino?

117.

A fost o lovitură pe cât de violentă, pe atât de neașteptată. Voia să știe ce era între mine și Nino. Au fost de ajuns întrebarea aceea, numele acela, pentru ca în capul meu să curgă din nou fântâna. M-am simțit orbită de lacrimi, le-am scos din mine urlând, uitând că eram în aer liber, că lumea dormea vlăguită de soarele și marea din ziua aceea: de ce ai pus întrebarea asta, trebuia s-o ții pentru tine, acum ai distrus totul și nu mai este nimic de făcut, era suficient să taci, în schimb n-ai putut și acum trebuie să plec, acum e obligatoriu să plec.

Nu știu ce i s-a întâmplat. Probabil s-a convins că făcuse într-adevăr o greșală care acum, din motive neștiute, risca să ne distrugă pentru totdeauna relația. Sau m-a văzut pe neașteptate ca pe un organism brut care distrugea fragila suprafață a cuvintelor și se manifesta în mod prelogic, o persoană de sex feminin în cel mai agitat mod al ei de a se ex

prima. Cert e că i-am părut probabil un spectacol insuportabil, a sărit în picioare și a intrat în casă. Dar eu am alergat după el și am continuat să-i urlu de toate: iubirea pentru Nino de când eram mică, noua viață posibilă pe care mi-o arătase, energiile nefolosite pe care le simțeam în mine și monotonia în care mă cufundase el ani la rând, vina lui pentru că mă împiedicase să trăiesc pe deplin.

Când mi s-au consumat puterile și m-am cuibărit într-un colț, m-am trezit cu el în față: avea obrajii supti, ochii afundați în pete vineții, buzele albe, bronzul îi devenise ca o crustă de noroi. Am înțeles abia atunci că îl tulburasem. Întrebările pe care mi le pusese nu admiteau nici ca ipoteză răspunsuri afirmative de genul: da, am flirtat cu bateristul și chiar mai mult; da, eu și Nino suntem amanți. Pietro le formulase doar ca să fie negate, ca să nu mai fie neliniștit din cauza îndoielilor care-l cuprinseseră, ca să se ducă la culcare mai senin. În schimb, îl făcusem prizonierul unui coșmar din care, acum, nu mai știa să iasă. A întrebat aproape șoptind, căutând să se salveze: — Ați făcut dragoste?

Din nou mi-a fost milă de el. Dacă aș fi răspuns da, aș fi început din nou să urlu, aș fi zis: da, prima oară în timp ce dormeai, a doua oară în mașina lui, a treia în patul nostru din Florența. Și aș fi rostit frazele acelea cu voluptatea pe care înșiruirea aceea mi-o provoca. În schimb, am făcut semn că nu.

118.

Ne-am întors la Florența. Am redus comunicarea între noi la fraze absolut necesare și la un ton prietenos în prezența fetelor. Pietro s-a dus să doarmă în biroul lui ca pe vremea când Dede nu închidea ochii niciodată, eu în patul matrimonial. Mi-am stors creierii în legătură cu ce era de făcut. Modul în care se terminase căsnicia dintre Lila și Stefano nu constituia un model, fusese vorba de o întâmplare din alte vremuri, gestionată fără nicio regulă. Eu contam pe o încheiere civilizată, conform dreptului, adecvată vremurilor și situației noastre. Dar de fapt nu știam ce să fac și în consecință nu făceam nimic. Cu atât mai mult cu cât abia mă

Întorsesem și deja Mariarosa îmi telefona ca să-mi spună că volumașul francez era într-un punct bun. Voia să-mi trimită corecturile, în timp ce seriosul redactor al editurii mele îmi anunța chestiuni de rezolvat în privința unor diverse fragmente ale textului. Pe moment eram bucuroasă, încercam să devin din nou pasionată de munca mea. Dar nu reușeam, mi se părea că am probleme mult mai grave decât un vers prost interpretat sau decât vreun fragment care șchiopăta.

Apoi, într-o dimineață, a sunat telefonul, a răspuns Pietro. A zis alo, a repetat alo, a închis. A început să-mi bată inima nebunește, m-am pregătit să alerg la aparat ca să i-o iau înaintea soțului meu. N-a mai sunat. Au trecut orele, am încercat să-mi distrag atenția recitându-mi textul. A fost cea mai proastă idee, mi s-a părut un cumul de tâmpenii, rezultatul a fost o sfârșeală care m-a făcut să ațipesc cu capul pe birou. Dar iată că a sunat din nou telefonul, a răspuns tot soțul meu. A urlat, speriiind-o pe Dede: alo, și a trântit receptorul la loc ca și cum ar fi vrut să spargă aparatul.

Era Nino, știam și eu, știa și Pietro. Data colocviului se apropia, cu siguranță voia să insiste din nou să-l însoțesc. Miza că dorințele mi se vor trezi din nou la viață. Voia să-mi demonstreze că singura noastră șansă era o relație clandestină de trăit până la epuizare, între fapte rele și plăceri. Calea era să trădăm, să inventăm minciuni, să plecăm împreună. Aș fi luat pentru prima dată un avion, m-aș fi lipit de el în timp ce aparatul decola, la fel ca în filme. Și de ce nu, după Montpellier ne-am fi dus până la Nanterre, ne-am fi dus la prietena Mariarosei, aș fi vorbit cu ea despre cartea mea, i l- aș fi prezentat pe Nino. A, da, să fiu însoțită de un bărbat pe care-l iubeam și care era înconjurat de o putere a lui, o forță care nu scăpa nimănui. Sentimentul ostil se îmblânzea. Eram tentată.

A doua zi Pietro s-a dus la universitate, am așteptat ca Nino să telefoneze din nou. Nu s-a întâmplat și atunci, cu o irațională furie neașteptată, am sunat eu. Am așteptat multe secunde, eram foarte agitată, în minte nu aveam altceva decât nevoia urgentă de a-i auzi vocea. După, nu știam. Poate că l-aș fi agresat, aș fi început din nou să plâng. Sau aș fi urlat: bine, vin cu tine, voi fi amanta ta, voi fi până când te vei plictisi. În acel moment, însă, nu voiam decât să răspundă.

A răspuns Eleonora. Mi-am oprit vocea la timp înainte să i se adreseze fantomei lui Nino, alergând gâfâind pe fir cu cine știe ce cuvinte compromițătoare. Am supus-o unui ton vesel: bună, sunt Elena Greco, ești bine, cum a fost vacanța, și Albertino? Ea a tăcut și m-a lăsat să vorbesc, apoi a urlat: ești Elena Greco, ai, curva, curva ipocrită, lasă-l în pace pe soțul meu și nu îndrăzni să mai suni vreodată, pentru că știu unde locuiești și, jur pe Dumnezeu, vin acolo și-ți sparg fața. După care a închis telefonul.

119.

Am rămas nu știu cât timp lângă telefon. Eram plină de ură, aveam în minte numai fraze de genul: da, vino, vino imediat, proasto, nu aștept altceva, de unde dracului ești, de pe strada Tasso, de pe strada Filangieri, de pe strada Crispi, din vila Santarella și vrei să te pui cu mine,

nu știi cu cine ai de-a face, țoapă. Un alt eu voia să iasă la suprafață, de unde fusese îngropat sub crusta blândeții, și mi se zbătea în piept amestecând italiana și dialectul copilăriei, eram toată numai un vacarm. Dacă Eleonora îndrăznea să apară la ușa mea, o scuiam în față, îi făceam vânt pe scări, o târam de păr până în stradă, îi spărgeam capul ăla plin de căcat de trotuar. Mă durea pieptul, îmi zvâcneau tâmplele. Începuseră niște lucrări în fața blocului, pe fereastră intrau căldura și praful și un zgomot enervant al nu știu cărui utilaj. Dede se certa cu Elsa în cealaltă cameră: nu trebuie să faci tot ce fac eu, ești o maimuță, doar maimuțele fac așa. Încet am înțeles. Nino se hotărâse să-i vorbească soției și ea mă atacase din cauza asta. Am trecut de la mânie la o bucurie de nestăpânit. Nino mă voia într-atât încât îi spusese de noi soției lui. Își distrusese căsnicia, renunțase deplin conștient la avantajele care derivau din ea, își dezzechilibrase întreaga viață alegând să-i facă să sufere mai degrabă pe Eleonora și pe Albertino decât pe mine. Deci era adevărat, mă iubea. Am oftat de bucurie. Telefonul a sunat din nou, am răspuns imediat.

Acum era Nino, vocea lui. Mi s-a părut calm. A zis că mariajul lui se încheiase, că era liber. M-a întrebat:

— Ai vorbit cu Pietro?

— Am început.

— Nu i-ai zis încă?

— Da și nu.

— Vrei să renunți?

— Nu.

— Atunci grăbește-te, trebuie să plecăm.

Luase deja în calcul faptul că voi merge cu el. Ne-am fi întâlnit la Roma, era totul pregătit, hotel, bilete de avion.

— Nu știi ce să fac cu fetele, am zis încet, fără convingere.

— Trimite-le la mama ta.

— Nici nu încape vorbă.

— Atunci ia-le cu tine.

— Vorbești serios?

— Da.

— M-ai lua cu tine oricum, chiar și cu fetele mele?

— Bineînțeles.

— Tu mă iubești cu adevărat, am murmurat.

— Da.

120.

M-am redescoperit pe neașteptate invulnerabilă și invincibilă, ca într-un anotimp trecut al vieții mele, când mi se părea că totul îmi e îngăduit. Mă născusem norocoasă. Chiar și când soarta părea ostilă, de fapt lucrase în favoarea mea. Desigur, aveam și eu niște merite. Eram ordonată, aveam memorie bună, trudeam cu încăpățănare, învățasem să folosesc instrumentele puse la punct de bărbați, știam să dau coerență logică gândurilor, știam să fiu pe placul oamenilor. Dar norocul conta mai mult decât orice și eram mândră să-l simt alături de mine ca pe un prieten de încredere. Să-l am din nou de partea mea mă liniștea. Mă căsătorisem cu un bărbat cumsecade, nu cu o persoană ca Stefano Carracci sau, mai rău, ca Michele Solara. Urma să mă confrunt cu el, să-l fac să sufere, dar până la urmă am fi ajuns noi la o înțelegere. Cu siguranță distrugerea acelei căsnicii, a familiei ar fi fost traumatizantă. Și pentru că din motive diferite nu aveam niciun chef să le comunicăm situația rudelor noastre, dimpotrivă, urma să le-o ascundem cât mai mult posibil, nici nu puteam conta, în viitorul apropiat, pe familia lui Pietro, care, în orice împrejurare, știa mereu ce să facă și cui să se adreseze ca să facă față oricărei situații complicate. Dar mă simțeam liniștită, în sfârșit. Eram doi adulți raționali, ne-am fi înfruntat, am fi discutat, ne-am fi dat explicații. În haosul acelor ore la un singur lucru, acum, mi se părea că nu pot renunța: călătoria la Montpellier.

Am vorbit cu soțul meu chiar în seara aceea, i-am mărturisit că Nino era amantul meu. A făcut orice ca să nu creadă. Când l-am convins că era adevărul, a plâns, m-a implorat, s-a enervat, a ridicat blatul de sticlă al măsuței și l-a aruncat spre perete sub privirile terorizate ale fetelor, care se treziseră din cauza urlitelor și stăteau uluite în pragul sufrageriei. Am fost tulburată, dar n-am dat înapoi. Le-am dus din nou în pat pe Dede și Elsa, le-am liniștit, am așteptat să adoarmă. Apoi m-am dus din nou să-l înfrunt pe soțul meu și fiecare minut s-a transformat într-o rană. În plus, Eleonora a început să ne bombardeze cu telefoane, zi și noapte, jignindu-mă pe mine, jignindu-l pe Pietro că nu știa să fie bărbat,

anunțându-ne că rudele ei vor găsi o cale de a ne scoate ochii nouă și fiicelor noastre, ca să nu mai avem nici măcar cum să plângem.

Dar nu m-am descurajat. Eram într-o asemenea stare de ex altare, încât nu simțeam că pot greși. Dimpotrivă, mi s-a părut că până și suferințele pe care le provocam, umilințele și agresiunile pe care le suportam, lucrează pentru mine. Ex periența aceea insuportabilă nu mă făcea doar să devin omul de care aș fi fost mulțumită, dar în cele din urmă, pe căi nebănuite, servea și celor care acum se chinuiau. Eleonora ar fi înțeles că nu e nimic de făcut cu iubirea, că e absurd să-i zici unei persoane care vrea să plece: nu, trebuie să rămâi. Și Pietro, care în mod cert cunoștea deja acel precept în teorie, ar fi avut doar nevoie de timp ca să-l asimileze și să-l transforme în înțelepciune, în practică a toleranței.

Doar cu fetele am simțit că totul era dificil. Soțul meu a insistat să le spunem motivele pentru care ne certam. Eu eram împotrivă: sunt mici, spuneam, ce pot înțelege. Dar el, la un moment dat, a urlat la mine: dacă ai decis să pleci, trebuie să le dai explicații fiicelor tale, iar dacă nu ai curaj, rămâi, înseamnă că tu însăși crezi prea puțin în ce vrei să faci. Am murmurat: să vorbim cu un avocat. A răspuns: e timp destul pentru avocați. Și, luându-mă prin surprindere, le-a chemat cu voce tare pe Dede și pe Elsa care, imediat ce ne auzeau urlând, se duceau să se închidă în camera lor, în bună înțelegere.

— Mama voastră trebuie să vă spună ceva, a început Pietro, așezați-vă și ascultați.

Cele două fete s-au așezat cuminti pe canapea și au așteptat. Am început:

— Eu și tatăl vostru ținem unul la altul, dar nu ne mai înțelegem și am decis să ne despărțim.

— Nu e adevărat, m-a întrerupt Pietro cu calm, mama voastră a hotărât să plece. Și nu e adevărat nici că nu mai ținem unul la altul: ea nu mai ține la mine.

Eu m-am agitat:

— Fetelor, nu e așa de simplu. Poți ține în continuare la cineva chiar dacă nu mai locuiești împreună cu el.

El m-a întrerupt din nou.

— Și asta e fals: ori ținem unul la altul, și atunci locuim împreună și suntem o familie; ori nu ținem unul la altul, și atunci ne despărțim și nu mai suntem o familie. Dacă spui minciuni, ele ce pot înțelege? Te rog, explică limpede și spune motivul adevărat al despărțirii.

Am zis:

— Eu nu vă părăsesc, voi sunteți cel mai important lucru pe care-l am, n-aș putea trăi fără voi. Am niște probleme doar cu tatăl vostru.

— Care? m-a presat el. Lămurește care sunt aceste probleme. Am oftat și am murmurat:

— Țin la altcineva și vreau să trăiesc cu el.

Elsa a urmărit-o cu privirea pe Dede ca să înțeleagă cum trebuia să reacționeze la vestea aceea și, pentru că Dede a rămas impasibilă, a rămas impasibilă la rândul ei. În schimb, soțul meu și-a pierdut calmul, a urlat:

— Numele: zi cum se numește această persoană. Nu vrei? Ți-e rușine? Spun eu: pe această altă persoană o știți, e Nino, vi-l amintiți? Mama voastră vrea să meargă să locuiască împreună cu el.

Apoi a început să plângă disperat, în timp ce Elsa un pic agitată murmură: mă iei cu tine, mama? Dar n-a așteptat să răspund. Când sora ei s-a ridicat și a părăsit aproape în fugă încăperea, a urmat-o imediat.

În noaptea aceea Dede a țipat în somn, m-am trezit tresărind, am alergat la ea. Dormea, dar udase patul. A trebuit s-o trezesc, s-o schimb, să schimb așternuturile. Când am pus-o din nou în pat, a murmurat că voia să vină în patul meu. Am fost de acord, am ținut-o lângă mine. Din când în când tresărea în somn, asigurându-se că sunt acolo.

121.

Se apropia ziua plecării, dar cu Pietro lucrurile nu se ameliorau. Orice acord, fie și în privința acelei călătorii la Montpellier, părea imposibil. Dacă pleci, spunea, n-o să te mai las să le vezi pe fete. Sau: dacă le iei pe fete, mă omor. Sau: o să te denunț pentru părăsirea domiciliului conjugal. Sau: să facem o călătorie noi patru, să mergem la Viena. Sau: fetelor, mama voastră îl preferă pe domnul Nino Sarratore vouă.

Am început să nu mai suport. Mi-am amintit câtă rezistență opusese Antonio când îl părăsisem. Dar Antonio era un puști, moștenise mintea labilă a Melinei și, mai ales, nu i se oferise educația lui Pietro, nu era antrenat încă din copilărie să identifice reguli în mijlocul haosului. Poate

că, mă gândeam, am atribuit o importanță ex agerată folosirii cultivate a rațiunii, bunelor lecturi, limbii bine stăpânite, apartenței politice; poate că, în fața abandonului, suntem toți la fel; poate că nicio minte foarte organizată nu poate rezista în fața descoperirii că nu e iubită. Soțul meu — nu prea era nimic de făcut — era convins că trebuie să mă protejeze, cu orice preț, de mușcătura veninoasă a dorințelor mele și, deci, ca să rămână soțul meu, era gata să recurgă la orice mijloc, chiar la cel mai abject dintre toate. El, care își dorise căsătoria civilă, el care fusese întotdeauna în favoarea divorțului, din cauza unei

nestăpânite agitații interioare, pretindea ca legătura noastră să dureze veșnic, ca și cum ne-am fi căsătorit în fața lui Dumnezeu. Și pentru că eu insistam să pun capăt relației noastre, mai întâi încerca toate căile persuasiunii, apoi spărgea obiecte, se lua la palme, brusc începea să cânte.

Când ex agera în felul acela, mă enerva, îl insultam urlând. Și el, ca de obicei, se schimba brusc ca un animăluț îngrozit, se așeza lângă mine, îmi cerea scuze, zicea că nu era supărat pe mine, mintea lui era cea care nu funcționa așa cum trebuie. Adele — mi-a dezvăluit într-o noapte printre lacrimi — îl înșelase mereu pe tatăl lui, era o descoperire pe care o făcuse când era mic. La șase ani o văzuse sărutând o matahală de bărbat, îmbrăcat în albastru, în marea sufragerie din Genova care dădea spre mare. Își amintea toate detaliile: bărbatul avea o mustață impozantă ca o lamă închisă la culoare; pe pantaloni i se distingea o pată strălucitoare care semăna cu o monedă de o sută de lire; mama lui, în preajma individului ăluia, părea un arc atât de întins, că risca să se rupă. Eu l- am ascultat în liniște, am încercat să-l consolez: liniștește-te, sunt amintiri false, știi că e așa, nu trebuie să-ți spun eu. Dar el a insistat din nou: Adele avea o rochie de plajă roz, o bretea îi alunecase de pe umărul bronzat; unghiile lungi păreau de sticlă; își făcuse o coadă împletită care-i atârna de la ceafă ca un șarpe. A spus în cele din urmă, trecând de la suferință la mânie: înțelegi ce mi-ai făcut, înțelegi în ce oroare m-ai făcut să mă prăbușesc? Și eu m-am gândit: și Dede își va aminti, și Dede va urla ceva similar, când va fi mare. Dar pe urmă m-am îndepărtat, am fost sigură că Pietro îmi povestește de mama lui abia acum, după atâția ani, înadins ca să mă rănească și să mă țină lângă el.

Am continuat stoarsă, zi și noapte, nu se mai dormea. Dacă soțul meu mă chinuia, nici Nino, în felul lui, nu se lăsa mai prejos. Când mă auzea tensionată și preocupată, în loc să mă consoleze, se enerva și spunea: tu

crezi că pentru mine e ușor, dar aici e același infern ca la tine, mi-e teamă pentru Eleonora, mi-e teamă pentru ce poate face, așa că să nu crezi că eu nu am necazuri la fel de mari, sunt poate chiar mai mari decât ale tale. Și ex clama: dar eu și cu tine împreună suntem mai puternici decât oricine altcineva, uniunea noastră este o necesitate de care nu poți face abstracție, ți-e clar asta, spune-mi, vreau să aud, ți-e clar? Mi-era clar. Dar cuvintele lui nu-mi erau de mare ajutor. Mă îmbărbătam, mai degrabă, imaginându-mi momentul în care, în sfârșit, o să-l revăd și o să zburăm în Franța. Trebuie să rezist până atunci, îmi spuneam, pe urmă vom vedea. Deocamdată râvneam doar la o suspendare a chinului, nu mai suportam. I-am spus lui Pietro, în punctul culminant al unei discuții foarte violente, sub privirile lui Dede și ale Elsei:

— Ajunge. Plec pentru cinci zile, doar cinci zile, apoi o să mă întorc și vom vedea ce-i de făcut. Bine?

El s-a adresat fetelor:

— Mama voastră zice că va lipsi cinci zile, dar voi credeți? Dede a făcut semn din cap că nu, la fel și Elsa.

— Nu te cred nici ele, a zis atunci Pietro, știm toți că o să ne părăsești și n-o să te mai întorci.

Și între timp, ca la un semnal convenit, atât Dede cât și Elsa s-au năpustit asupra mea, îmbrățișându-mă de picioare, implorându-mă să nu plec, să rămân cu ele. N-am rezistat. Am îngenuncheat, le-am cuprins de talie, am spus: bine, nu plec, voi sunteți fetele mele, rămân cu voi. Cuvintele acelea le-au liniștit, încet, încet, s-a liniștit și Pietro. M-am dus în camera mea.

O, Doamne Dumnezeule, ce rău ne simțeam cu toții: ei, eu, lumea din jur: un răgaz era posibil doar spunând minciuni. Mai erau câteva zile până la plecare. Am scris mai întâi o scrisoare lungă pentru Pietro, apoi una scurtă pentru Dede cu rugămintea de a i-o citi și Elsei. Am pregătit o valiză, am pus-o în camera de oaspeți, sub pat. Am cumpărat de toate, am încărcat răcitorul. Am pregătit pentru prânz și cină felurile de mâncare pe care Pietro le adora, el a mâncat cu recunoștință. Fetele, ușurate, au început să se certe din nou pentru orice.

Nino, între timp, tocmai acum când se apropia ziua plecării, nu mai suna. Am încercat să-l sun eu, rugându-mă să nu-mi răspundă Eleonora. Mi-a răspuns menajera și pe moment m-am simțit ușurată, am întrebat de profesorul Sarratore. Răspunsul a fost clar și ostil: v-o dau pe doamna. Am închis, am așteptat. Speram ca telefonul să devină o ocazie de conflict între soți și Nino să afle astfel că-l caut. După zece minute a sunat telefonul. M-am grăbit, eram sigură că e el. În schimb era Lila. Nu ne auzisem de mult timp și nu aveam chef să vorbesc cu ea. Vocea ei m-a enervat. În perioada aceea doar numele ei, imediat ce- mi traversa mintea ca un șarpe, mă tulbura, mă lăsa fără energie. Și apoi nu era momentul potrivit pentru trăncăneală: dacă Nino ar fi telefonat, ar fi sunat ocupat și comunicarea cu el era deja foarte dificilă.

— Pot să te sun eu? am întrebat-o.

— Ai treabă?

— Un pic.

Mi-a ignorat întrebarea. Ca de obicei, i se părea că poate intra și ieși din viața mea fără niciun fel de grijă, ca și cum am fi fost încă o singură ființă și n-ar fi fost nevoie să întrebe ce faci, cum merge, deranjez. A spus pe un ton obosit că tocmai primise o veste proastă: mama fraților Solara fusese omorâtă. A vorbit lent, ca și cum ar fi fost atentă la fiecare cuvânt și eu am ascultat-o fără s-o întrerup. Cuvintele ei au tras-o după ele, ca într-un cortegiu, pe cămătăreasa în haine de sărbătoare care stătea la masa mirilor în timpul nunții Lilei și a lui Stefano, femeia posedată de diavol care îmi deschisese când îl căutam pe Michele, umbra femeii din copilăria noastră care înfigea cuțitul în don Achille, doamna bătrână care avea o floare artificială în păr și-și făcea aer cu evantaiul albastru în timp ce spunea pierdută: ce cald e, simțiți și voi? Dar nu mi-a trezit nicio emoție, nici măcar când Lila s-a referit la zvonurile pe care le auzise și mi le-a înșirat în modul ei direct. O uciseseră pe Manuela tăindu-i beregata cu un cuțit; sau fusese împușcată cu cinci focuri de pistol, patru în piept și unul în gât; sau o masacraseră cu pumnii și picioarele târând-o prin tot apartamentul; sau ucigașii — i-a numit așa — nici măcar nu intraseră în casă, o împușcaseră imediat cum deschisese ușa, iar Manuela căzuse cu fața la pământ pe palier și soțul ei, care se uita la televizor, nici nu-și dăduse seama. Cert e — a spus Lila — că frații

Solara au luat-o razna, se iau la-ntrecere cu polițiștii în căutarea vinovaților, au chemat oameni din Napoli și din afară; toate activitățile lor s-au oprit, nici măcar eu nu muncesc azi și aici ți-e frică, nu poți nici măcar să respiri.

Cum știa să dea importanță și greutate celor care se i întâmplau ei și în jurul ei: cămătăreasa asasinată, fiii tulburați, mercenarii lor gata să verse sângele altora și persoana ei vigilentă în mijlocul învolburării evenimentelor. A ajuns, în fine, la motivul real pentru care sunase:

— Măine ți-l trimit pe Gennaro. Știu că abuzez, le ai pe fetele tale, problemele tale, dar eu aici, acum, nu pot și nu vreau să-l țin. O să lipsească puțin de la școală, asta e. El te îndrăgește, se simte bine la tine, ești singura persoană în care am încredere.

M-am gândit câteva secunde la fraza aceea: ești singura persoană în care am încredere. Mi-a venit să zâmbesc, încă nu știa că nu mai eram de încredere. Așa încât, în fața acelei rugăminți care dădea ca sigură existența mea înțepenită înăuntrul uneia dintre cele mai liniștite prudențe, n-am avut ezitări și i-am spus:

— Mă pregătesc de plecare, îmi părăsesc soțul.

— N-am înțeles.

— Căsnicia mea s-a terminat, Lila. L-am revăzut pe Nino și am descoperit amândoi că ne-am iubit mereu, încă de mici, fără să ne dăm seama. Așa că plec, încep o nouă viață.

A fost o tăcere lungă, apoi m-a întrebat:

— Glumești?

— Nu.

I s-a părut probabil imposibil că produc haos în casa mea, în mintea mea bine organizată și acum deja mă bătea la cap, agățându-se mecanic de soțul meu. Pietro, a spus, este un om extraordinar, bun, foarte inteligent, ești nebună dacă-l părăsești, gândește-te la răul pe care-l faci fiicelor tale. Vorbea și nu-l pomenea pe Nino, ca și cum numele acela i s-ar fi oprit în pavilionul urechii fără să-i ajungă la creier. A trebuit să-l rostesc eu din nou, să spun: nu, Lila, nu mai pot trăi cu Pietro pentru că nu mai pot fără Nino, orice s-o întâmpla, plec cu el; și alte fraze de genul acela. Atunci ea a început să urle:

— Tu renunți la tot ce ești pentru Nino? Tu îți distrugi familia pentru ăla? Știi ce-o să ți se întâmple? O să te folosească, o să-ți sugă sângele, o să te lipsească de dorința de a trăi și o să te părăsească. De ce ai studiat atât? La ce pula mea a folosit să-mi imaginez că te vei bucura de o viață minunată și pentru mine? Am greșit, ești o cretină.

123.

Am pus jos receptorul ca și cum ar fi ars. E geloasă, mi-am spus, e invidioasă, mă urăște. Da, ăsta e adevărul. Și a trecut o lungă procesiune de secunde, nu mi-a revenit niciodată în minte mama fraților Solara, s-a estompat corpul ei însemnat de moarte. În schimb, m-am întrebat neliniștită: de ce nu sună Nino, e posibil ca tocmai acum, când i-am povestit totul Lilei, el să renuțe și să mă facă să par ridicolă? Pentru o clipă m-am văzut ex pusă în fața ei în toată eventuala mea micime ca persoană care se ruina pentru nimic. Apoi telefonul a sunat din nou. Timp de două sau trei țârâituri lungi am rămas așezată, fix ând cu privirea aparatul. Când am ridicat receptorul, aveam pe limbă câteva cuvinte pregătite pentru Lila: nu-ți mai face niciodată griji pentru mine, n-ai niciun drept asupra lui Nino, lasă-mă să greșesc cum am chef. Dar nu era ea. Era Nino și l-am copleșit cu fraze întretăiate, fericită să-l aud. I-am spus cum se aranjaseră lucrurile cu Pietro și cu fetele, i-am spus că era imposibil să ajungi la o înțelegere cu calm și înțelepciune, i-am spus că îmi făcusem valiza și că abia așteptam să-l îmbrățișez. El mi-a povestit despre certurile furibunde cu soția lui, ultimele ore fuseseră insuportabile. A murmurat: chiar dacă sunt foarte speriat, nu reușesc să-mi concep viața fără tine.

A doua zi, în timp ce Pietro era la universitate, am întrebat-o pe o vecină dacă mi le ținea câteva ore pe Dede și pe Elsa. Am lăsat pe masa din bucătărie scrisorile pe care le pregătisem și am plecat. M-am gândit: se-ntâmplă ceva măreț care va schimba întregul mod vechi de a trăi și eu sunt parte din această schimbare. L-am ajuns pe Nino la Roma, ne-am întâlnit într-un hotel la câțiva pași de gară. În timp ce-l îmbrățișam îmi spuneam: n-o să mă obișnuiesc niciodată cu trupul acesta agitat, e o surpriză continuă, oase lungi, piele cu un miros ex citant, o masă, o forță, o mobilitate cu totul străine lui Pietro, obișnuințelor care ex istau între noi. În dimineața următoare, pentru prima oară în viața mea, am urcat într-un avion. Nu știam să-mi pun centura, Nino m-a ajutat. Cât a fost de

emoționant să-i strâng cu putere mâna în timp ce vuietul motoarelor creștea, creștea, creștea și avionul își începea cursa. Cât de emoționant a fost să ne desprindem de pământ într-un salt și să vedem casele care deveneau mici paralelipede și străzile care se transformau în fâșiuțe și câmpia care se reducea la o pată verde și marea care se înclina ca o lespede compactă și norii care se precipitau în jos ca o alunecare de pietre moi și angoasa, suferința, chiar fericirea care deveneau parte dintr-o schimbare unică, foarte luminoasă. Mi s-a părut că zborul supune fiecare lucru unui proces de simplificare și am oftat, am încercat să mă abandonez. Din când în când îl întrebam pe Nino: ești fericit? Și el făcea semn că da, mă săruta. Uneori aveam impresia că podeaua de sub picioare — singura suprafață pe care puteam conta în acele momente — tremură.

2 Amintirile picante ale unei fete ambițioase. Romanul de debut al Elenei Greco. (N.t.)

3 Tineri rebeli și bătrâni reacționari. Apropo de cartea Elenei Greco. (N.t.)

4 Confederația Generală Italiană a Muncii. (N.t.)

5 Traducere aproximativă: De toate pentru toți. (N.t.)

6 Ade, în limba italiană, este numele lui Hades, zeul morții și al tărâmului subpământean. (N.t.)

7 Joc de cuvinte intraductibil, assunzione înseamnă deopotrivă angajare și înălțare. (N.t.)

8 Ludovico Ariosto, Orlando furioso, cântul 125. (N.t.)

E L E N A
F E R R A N T E

*Povestea
fetitei
pierdute*

ROMAN

AL PATRULEA
VOLUM DIN
TETRALOGIA
NAPOLITANĂ

„UNA DINTRE
CELE MAI MARI
ROMANCIERE
CONTEMPORANE”
THE NEW YORK
TIMES BOOK
REVIEW

PANDORA

INDICELE PERSONAJELOR

Familia Cerullo (familia cârpaciului):

Fernando Cerullo, cizmar, tatăl Lilei.

Nunzia Cerullo, mama Lilei.

Raffaella Cerullo, zisă Lina sau Lila. S-a născut în august 1944. Are șaiszeci și șase de ani când dispare fără urmă din Napoli. Se căsătorește foarte tânără cu Stefano Carracci, dar în timpul unei vacanțe la Ischia se îndrăgostește de Nino Sarratore, pentru care își părăsește soțul. După conviețuirea nereușită cu Nino și nașterea fiului lor Gennaro, zis Rino, Lila îl părăsește definitiv pe Stefano când află că acesta așteaptă un fiu de la Ada Cappuccio. Se mută cu Enzo Scanno la San Giovanni a Teduccio, până când, după câțiva ani, se întoarce să locuiască în cartier, împreună cu Enzo și cu Gennaro.

Rino Cerullo, fratele mai mare al Lilei. E căsătorit cu Pinuccia Carracci, sora lui Stefano, de la care are doi copii. Primul fiu al Lilei poartă numele lui, adică Rino.

Alți copii.

Familia Greco (familia portarului):

Elena Greco, zisă Lenuccia sau Lenù. Născută în august 1944, e naratoarea lungii povești pe care o citim. După clasele primare, Elena continuă să studieze cu tot mai mare succes până la obținerea diplomei la Școala Normală din Pisa, unde îl cunoaște pe Pietro Airola cu care, după câțiva ani, se căsătorește și se mută la Florența. Au două fete împreună, Adele, zisă Dede, și Elsa, dar Elena, pe care căsnicia o decepționează, ajunge până la urmă să-și părăsească fetele și pe Pietro când începe o relație cu Nino Sarratore, iubirea ei din copilărie.

Peppe, Gianni și Elisa, frații mai mici ai Elenei. Elisa, în ciuda dezaprobării Elenei, se mută împreună cu Marcello Solara.

Tatăl, portar la primărie.

Mama, casnică.

Familia Carracci (familia lui don Achille):

Don Achille Carracci, activ pe bursa neagră și cămătar. A fost ucis.

Maria Carracci, soția lui don Achille, mama lui Stefano, a Pinucciei și a lui Alfonso. Fiica pe care Stefano o are cu Ada Cappuccio îi poartă numele.

Stefano Carracci, fiul defunctului don Achille, negustor și primul soț al Lilei. Nemulțumit de furtunoasa căsnicie cu Lila, începe o relație cu Ada Cappuccio, cu care se mută mai apoi. Este tatăl lui Gennaro, fiul Lilei, și al Mariei, născută din relația cu Ada.

Pinuccia, fiica lui don Achille. Se căsătorește cu fratele Lilei, Rino, și are

doi copii cu el.

Alfonso, fiul lui don Achille. Se căsătorește resemnat cu Marisa Sarratore după o lungă logodnă.

Familia Peluso (familia tâmplarului):

Alfredo Peluso, tâmplar și comunist, a murit în închisoare.

Giuseppina Peluso, soția devotată a lui Alfredo, se sinucide la moartea acestuia.

Pasquale Peluso, fiul cel mare al lui Alfredo și al Giuseppinei, zidar, militant comunist.

Carmela Peluso, zisă Carmen. Sora lui Pasquale, a fost mult timp logodită cu Enzo Scanno. Se căsătorește apoi cu benzinarul de la șosea, cu care are doi copii.

Alți copii.

Familia Cappuccio (familia văduvei nebune):

Melina, văduvă, rudă cu Nunzia Cerullo. Aproape că și-a pierdut mințile după terminarea relației cu Donato Sarratore, a cărui amantă a fost.

Soțul Melinei, mort în împrejurări necunoscute.

Ada Cappuccio, fiica Melinei. Logodită mult timp cu Pasquale Peluso, devine amanta lui Stefano Carracci și se mută împreună cu el. Din relația lor se naște o fetiță, Maria.

Antonio Cappuccio, fratele ei, mecanic. A fost logodit cu Elena.

Alți copii.

Familia Sarratore (familia feroviarului-poet):

Donato Sarratore, mare crai, a fost amantul Melinei Cappuccio. Și Elena, foarte tânără, îi cedează pe plajă la Ischia, îmboldită de suferința pricinuită de relația dintre Nino și Lila.

Lidia Sarratore, soția lui Donato.

Nino Sarratore, primul născut dintre fiii lui Donato și ai Lidiei, are o lungă relație clandestină cu Lila. Căsătorit cu Eleonora, de la care l- a avut pe Albertino, începe o relație cu Elena, de asemenea căsătorită și cu copii.

Marisa Sarratore, sora lui Nino. Căsătorită cu Alfonso Carracci.

Devine amanta lui Michele Solara, cu care are doi copii.

Pino, Clelia și Ciro Sarratore, copiii mai mici ai lui Donato și ai Lidiei.

Familia Scanno (familia vânzătorului de fructe): Nicola Scanno, vânzător de fructe, mort de pneumonie. Assunta Scanno, soția lui Nicola, moartă de cancer.

Enzo Scanno, fiul lui Nicola și al Assuntei, a fost mult timp logodit cu Carmen Peluso. Când Lila se hotărăște să-l părăsească definitiv pe

Stefano, se ocupă de ea și de fiul ei, Gennaro, ducându-i să locuiască la San Giovanni a Teduccio.

Alți copii.

Familia Solara (familia proprietarului de cafea cu același nume):

Silvio Solara, patronul cafenelei.

Manuela Solara, soția lui Silvio, cămătăreasă. De-acum bătrână, este ucisă în ușa casei.

Marcello și Michele Solara, fiii lui Silvio și ai Manuelei. Respins în tinerețe de Lila, Marcello, după mulți ani, se mută împreună cu Elisa, sora mai mică a Elenei.

Michele, căsătorit cu Gigliola, fata cofetarului, de la care are doi

copii, și-o ia ca amantă pe Marisa Sarratore, de la care are alți doi copii. Este, oricum, obsedat în continuare de Lila.

Familia Spagnuolo (familia cofetarului): Domnul Spagnuolo, cofetarul cafenelei Solara. Rosa Spagnuolo, soția cofetarului.

Gigliola Spagnuolo, fata cofetarului, soția lui Michele Solara și mama celor doi copii ai lui.

Alți copii.

Familia Airota:

Guido Airota, profesor de literatură greacă.

Adele, soția lui.

Mariarosa Airota, fiica cea mare, profesoară de istoria artei la Milano.

Pietro Airota, un foarte tânăr profesor universitar. Soțul Elenei și tatăl lui Dede și al Elsei.

Profesorii:

Ferraro, învățător și bibliotecar.

Oliviero, învățătoare.

Gerace, profesor de gimnaziu.

Galiani, profesoară de liceu.

Alte personaje:

Gino, fiul farmacistului și primul logodnic al Elenei. Șeful fasciștilor din cartier, este omorât într-o ambuscadă în fața farmaciei.

Nella Incardo, verișoara învățătoarei Oliviero.

Armando, medic, fiul profesoarei Galiani. E căsătorit cu Isabella, cu care are un fiu pe nume Marco.

Nadia, studentă, fiica profesoarei Galiani, a fost logodită cu Nino. În timpul adeziunii la mișcarea politică se atașează de Pasquale Peluso.

Bruno Soccavo, prietenul lui Nino Sarratore și moștenitorul

fabricii de mezeluri a familiei. Este ucis chiar în fabrica lui.

Franco Mari, logodnicul Elenei în primii ani de facultate, s-a dedicat activismului politic. Își pierde un ochi în urma unei ambuscade fasciste.

Silvia, studentă și activistă politic. Are un fiu, Mirko, născut dintr-o scurtă relație cu Nino Sarratore.

Maturitatea.

Povestea fetei pierdute

1.

Din octombrie 1976 până în 1979, când m-am întors să locuiesc la Napoli, am evitat să reînnoțesc o relație stabilă cu Lila. Dar n-a fost ușor. Ea a încercat aproape imediat să intre din nou cu forța în viața mea și eu am ignorat-o, am tolerat-o, am suportat-o. Deși se comporta ca și cum nu și-ar fi dorit decât să-mi fie aproape într-un moment dificil, nu puteam uita disprețul cu care mă tratase.

Astăzi mă gândesc că dacă la mijloc ar fi fost doar jignirea aceea care m-a rănit — ești o cretină, îmi urlase la telefon când îi spusese despre Nino, și nu se întâmplase niciodată înainte, niciodată, să-mi vorbească în felul acela — m-aș fi liniștit repede. În realitate, mai mult decât jignirea aceea, a contat aluzia la Dede și la Elsa. Gândește-te la răul pe care-l faci fiicelor tale, îmi reproșase și, pe moment, nu dădusem importanță acestui fapt. Dar cuvintele acelea au căpătat în timp din ce în ce mai multă greutate, mi-au revenit adesea în minte. Lila nu manifestase niciodată nici cel mai mic interes față de Dede și de Elsa, aproape sigur nici nu-și amintea numele lor. De fiecare dată când menționasem, la

telefon, vreo replică inteligentă de-a lor, mi-o retezase scurt, schimbând subiectul. Iar când le întâlnise pentru prima oară în casa lui Marcello Solara, se mulțumise să le privească cu indiferență și le aruncase câteva fraze generice, nu acordase nicio atenție modului în care erau frumos îmbrăcate, frumos pieptănate, capabile amândouă, deși încă mici, să se exprime cu eleganță. Și totuși eu le făcusem, eu le crescusem, erau parte din mine, prietena ei dintotdeauna: ar fi trebuit să facă loc — nu spun de drag, dar măcar din politețe — mândriei mele de mamă. În schimb, nu strecurase nici măcar puțină ironie bonomă, afișase indiferență și atât. Acum însă — din gelozie, cu siguranță, pentru că Nino era al meu — își amintise de fete și dorea să sublinieze că eram cea mai rea mamă, că le provocam lor suferință numai ca să fiu eu fericită. Imediat cum mă gândeam la asta mă enervam. Lila își făcuse cumva griji pentru Gennaro când îl părăsise pe Stefano, când îl abandonase pe copil la vecină din cauza muncii la fabrică, când îl trimisese la mine aproape ca să se debaraseze de el? Ah, aveam păcatele mele, dar eram, fără îndoială, o mamă mai bună decât ea.

2.

Astfel de gânduri au devenit ceva obișnuit în anii aceia. A fost ca și cum Lila, care în privința lui Dede și a Elsei, în fond, rostise doar acea singură frază perfidă, ar fi devenit avocatul apărării nevoilor fiicelor mele și eu m-aș fi simțit obligată să-i demonstrez că greșea de fiecare dată când le neglijam ca să mă dedic mie. Dar era doar o voce dictată de toane, nu știu ce credea cu adevărat despre comportamentul meu de mamă. Numai ea poate povesti asta, dacă într-adevăr a reușit să devină parte din această înlănțuire foarte lungă de cuvinte pentru a-mi modifica textul, pentru a introduce voit verigi lipsă, pentru a desprinde altele fără să se vadă, pentru a spune despre mine mai mult decât vreau eu, mai mult decât sunt eu în stare să spun. E binevenită această intruziune a ei, mi-o doresc de când am început să schițez povestea noastră, dar trebuie să ajung la final ca să pot verifica toate aceste pagini. Dacă aș încerca acum, sigur m-aș bloca. Scriu de prea mult timp și sunt obosită, e tot mai dificil să păstrez întins firul povestirii în haosul anilor, al evenimentelor mici și mari, al stărilor. Așa că fie tind să trec lesne peste problemele mele ca imediat s-o înșfac din nou pe Lila și toate complicațiile pe care le

poartă cu ea, fie, și mai rău, mă las prinsă de întâmplările vieții mele doar pentru că le schițez cu o mai mare ușurință. Dar trebuie să mă feresc de această răscruce. Nu trebuie să merg pe primul drum, de-a lungul căruia — pentru că natura

relației noastre impune în esență ca eu să pot ajunge la ea doar trecând peste mine — aș sfârși, dacă stau deoparte, prin a găsi tot mai puține urme ale Lilei. Și, pe de altă parte, nici pe al doilea nu trebuie s-o apuc. Ei i-ar conveni ca eu, într-adevăr, să vorbesc despre experiența mea din ce în ce mai neclar. Hai — mi-ar spune — să aflăm ce întorsătură a luat viața ta, cui îi pasă de a mea, mărturisește că nici măcar ție nu-ți pasă. Și ar conchide: eu sunt o mâzgălitură peste altă mâzgălitură, complet nepotrivită pentru una dintre cărțile tale; renunță la mine, Lenù, ștersăturile nu se povestesc.

Ce să fac, așadar? Să-i dau încă o dată dreptate? Să accept că a fi adult înseamnă a înceta să te expui, înseamnă a învăța să te ascunzi până la dispariție? Să recunosc faptul că, pe măsură ce anii trec, știu tot mai puțin despre Lila?

În dimineața asta țin în frâu oboseala și mă așez din nou la birou. Acum, când sunt aproape de momentul cel mai dureros al poveștii noastre, vreau să caut pe hârtie un echilibru între mine și ea pe care în viață n-am reușit să-l găsesc nici măcar între mine și mine.

3.

Din zilele petrecute la Montpellier îmi amintesc tot, mai puțin orașul. E ca și cum n-aș fi fost niciodată acolo. Afară din hotel, afară din amfiteatrul monumental unde se ținea conferința academică cu care era ocupat Nino, văd astăzi doar o toamnă vântoasă și un cer azuriu sprijinit pe nori albi. Și totuși, acel toponim, Montpellier, mi-a rămas din multe motive în memorie ca un semn al sustragerii din fața unor responsabilități. Leșisem deja o dată din Italia, la Paris, cu Franco, și mă simțisem electrizată de îndrăzneala mea. Dar atunci mi se părea că lumea mea era și ar fi rămas pentru totdeauna cartierul, Napoli, în timp ce restul semăna cu o scurtă excursie la țară într-o atmosferă excepțională în care mă puteam imagina așa cum, de fapt, n-aș fi fost niciodată. Montpellier, în schimb, care deși era mult mai puțin incitant decât Parisul, mi-a dat impresia că zăgazarile mele s-au rupt și eu m-am revărsat. Simplul fapt de a mă afla în locul

acela constituia în ochii mei dovada că tot cartierul, Napoli, Pisa, Florența, Milano, Italia însăși erau doar minuscule așchii de lume și făceam bine să nu mă mai mulțumesc cu acele așchii. La Montpellier am conștientizat îngustimea vederilor pe care le aveam, a limbii în care mă exprimam și în care scriesem. La Montpellier mi s-a părut evident cât este de limitat, la treizeci și doi de ani, să fiu soție și mamă. Și în toate acele zile pline de iubire m-am simțit pentru prima dată eliberată de lanțurile pe care le căpătasem de-a lungul anilor, cele datorate originii mele, cele pe care le dobândisem având succes la școală, cele rezultate din alegerile de viață pe care le făcusem, întâi de toate din căsnicie. Acolo am înțeles și motivele plăcerii pe care o simțisem, în trecut, când mi-am văzut prima carte tradusă în alte limbi și, totodată, motivele neplăcerii fiindcă în afara Italiei găsisem puțini cititori. Era minunat să treci granițe, să te relaxezi în alte culturi, să descoperi condiția de provizorat a lucrurilor pe care le considerasem definitive. Dacă în trecut judecasem faptul că Lila nu ieșise niciodată din Napoli, că, dimpotrivă, se speriasse chiar și de San Giovanni a Teduccio, ca pe o alegere de-a ei discutabilă pe care însă, ca de obicei, ea știa s-o preschimbe în avantaj, acum mi s-a părut pur și simplu un semn de minte îngustă. Am reacționat așa cum reacționezi față de cine te insultă, cu aceeași formulă care te-a jignit. Tu te-ai fi înșelat în privința mea? Nu, draga mea, eu, eu sunt cea care m-am înșelat în privința ta: vei rămâne toată viața să privești camioanele care trec pe șosea.

Zilele au zburat. Organizatorii îi rezervaseră din timp lui Nino o cameră single la hotel și, pentru că mă hotărâsem prea târziu să-l însoțesc, n-avusese cum s-o schimbe într-una matrimonială. Aveam, așadar, camere separate, dar în fiecare seară eu făceam duș, mă pregăteam pentru noapte și apoi, cu inima bătându-mi ușor, mă duceam în camera lui. Dormeam împreună, strânși unul în celălalt ca și cum ne-am fi temut că o forță ostilă o să ne separe în somn. Dimineața ceream micul dejun la pat, ne bucuram de luxul acela pe care eu îl văzusem doar în filme, râdeam mult, eram fericiți. În timpul zilei îl însoțeam în sala mare a conferinței și, deși vorbitorii citeau pagini după pagini ei înșiși pe un ton plictisit, era entuziasmant să fim împreună. Stăteam alături de el, fără să-l deranjez. Nino urmărea cu multă atenție intervențiile, lua notițe și, din când în când, îmi șoptea la ureche comentarii ironice și cuvinte de dragoste. La prânz și la cină ne amestecam printre universitari veniți din jumătate de lume, cu nume străine, în limbi străine. Desigur, oratorii mai prestigioși stăteau la o masă rezervată lor, noi făceam parte din adunarea din jurul unei

meses de cercetători mai tineri. Dar m-a impresionat flexibilitatea lui Nino, atât în timpul lucrărilor, cât și la restaurant. Ce diferit era de studentul de odinioară, chiar și de tânărul care îmi luase apărarea în librăria din Milano cu aproape zece ani în urmă. Dăduse uitării tonalitățile polemice, trecea cu tact peste barierele academice, stabilea relații cu o atitudine serioasă și totodată captivantă. Când în engleză (perfectă), când în franceză (bună), conversa în mod strălucit, etalându-și vechiul cult pentru cifre și eficiență. M-am simțit foarte mândră că lumea îl plăcea atât de mult. În câteva ore le-a devenit simpatic tuturor, trăgeau de el în toate părțile.

A existat un singur moment în care s-a schimbat brusc, s-a întâmplat în seara dinaintea intervenției lui la conferință. A devenit distant și nepolitic, mi s-a părut copleșit de neliniște. A început să discrediteze textul pe care-l pregătise, a repetat de mai multe ori că nu-i venea să scrie la fel de ușor ca mie, s-a enervat pentru că nu avusese timp să lucreze așa cum trebuia. M-am simțit vinovată — situația noastră complicată îi abătuse atenția? — și am încercat să repar atmosfera îmbrățișându-l, sărutându-l, îndemnându-l să-mi citească paginile lui. Mi le-a citit și pe mine m-a înduioșat aerul lui de școlărel speriat. Intervenția mi s-a părut nu mai puțin plictisitoare decât cele pe care le ascultasem în amfiteatru, dar l-am lăudat mult și s-a liniștit. În dimineața următoare s-a dat în spectacol cu o căldură afectată, l-au aplaudat. Seara, unul dintre universitarii prestigioși, un american, l-a invitat să stea lângă el. Eu am rămas singură, dar nu mi-a părut rău. Când era Nino, nu vorbeam cu nimeni, în vreme ce în absența lui am fost obligată să mă descurc cu franceza mea chinuită și m-am împrietenit cu un cuplu din Paris. Mi-au plăcut pentru că am aflat repede că erau într-o situație nu foarte diferită de a noastră. Amândoi considerau sufocantă instituția familiei, amândoi, cu tristețe, lăsaseră în urmă soții și copiii, amândoi păreau fericiți. El, Augustin, în jur de vreo cincizeci de ani, era roșu la față, avea ochi albaștri foarte vioi, mustăți imense care băteau în blond. Ea, Colombe, puțin peste treizeci de ani, ca mine, avea un păr negru foarte scurt, ochi și buze conturate viguros pe un chip mic, o eleganță seducătoare. Am vorbit mai ales cu Colombe, care avea un băiat de șapte ani.

— Mai sunt câteva luni, am spus, până când fiica mea cea mare împlinește șapte ani, dar anul acesta merge deja în clasa a doua, e foarte silitoare.

— Al meu e foarte isteț și plin de imaginație.

— Cum a primit despărțirea?

— Bine.

— N-a suferit nici măcar un pic?

— Copiii nu au rigiditățile noastre, sunt flexibili.

A insistat în privința flexibilității pe care o atribuia copilăriei, mi s-a părut că asta o consolează. A adăugat: în mediul nostru e destul de răspândit ca părinții să se despartă, copiii știu că se poate întâmpla. Dar tocmai în timp ce-i spuneam că nu cunoșteam alte femei despărțite în afară de o prietenă de-a mea, ea a schimbat brusc registrul, a început să se plângă de copil: e bun, dar lent, a zis, la școală spun că e dezordonat. M-a tulburat mult că începuse să vorbească fără pic de duioșie, aproape cu ranchiună, ca și cum fiul ei s-ar fi comportat în felul acela ca să-i facă în ciudă și asta m-a neliniștit. Partenerul ei și-a dat probabil seama, a intervenit, s-a lăudat cu cei doi băieți ai lui, unul de paisprezece și unul de optsprezece, a glumit în legătură cu cât de simpatici erau amândoi atât femeilor tinere, cât și celor mature. Când Nino s-a întors lângă mine, cei doi bărbați — mai ales Augustin — au început să-i discrediteze pe majoritatea vorbitorilor. Colombe s-a băgat aproape imediat în discuție cu o veselie puțin artificială. Clevetirea a creat repede o legătură, Augustin a vorbit și a băut mult toată seara, partenera lui râdea imediat ce Nino reușea să deschidă gura. Ne-au invitat să mergem la Paris cu ei, cu mașina.

Conversațiile despre copii și invitația aceea la care noi n-am răspuns nici da, nici nu m-au readus cu picioarele pe pământ. Până în acel moment, Dede și Elsa îmi reveneau în minte în permanență, chiar și Pietro, dar suspendați parcă într-un univers paralel, nemișcați în jurul mesei din bucătăria de la Florența, sau în fața televizorului, sau în paturile lor. Brusc, lumea mea și a lor au început să comunice din nou. Mi-am dat seama că zilele din Montpellier erau pe sfârșite, că, inevitabil, Nino și cu mine ne vom întoarce la casele noastre, că va trebui să înfruntăm respectivele crize conjugale, eu la Florența, el la Napoli. Și corpul fetelor s-a reunit cu al meu, am perceput, violent, acest contact. De cinci zile nu știam nimic de ei și când mi-am dat seama de asta am simțit o greutate puternică, dorul a devenit insuportabil. Mi s-a făcut teamă nu de viitor în general, ce părea de-acum în mod inevitabil ocupat de Nino, ci de orele care urmau să vină, de mâine, de poimâine. N-am putut rezista și, deși era aproape miezul nopții — ce importanță are, mi-am zis, Pietro e mereu treaz —, am încercat să telefonez.

N-a fost prea ușor, dar în cele din urmă am obținut legătura. Alo, am zis. Alo, am repetat. Știam că la capătul celălalt era Pietro, i-am spus pe

nume: Pietro, sunt Elena, ce fac fetele. Legătura s-a întrerupt. Am așteptat câteva minute, apoi am cerut centralistei să sune din nou. Eram hotărâtă să insist toată noaptea, dar de data asta Pietro a răspuns.

— Ce vrei?

— Spune-mi de fete.

— Dorm.

— Știu, dar ce fac?

— Ce-ți pasă?

— Sunt fiicele mele.

— Le-ai părăsit, nu mai vor să fie fiicele tale.

— Ți-au zis ție asta?

— I-au spus mamei mele.

— Ai chemat-o pe Adele?

— Da.

— Spune-le că mă întorc peste câteva zile.

— Nu, nu te mai întoarce. Nici eu, nici fetele, nici mama mea nu vrem să te mai vedem.

4.

Am tras o porție zdravană de plâns, apoi m-am calmat și m-am dus la Nino. Voiam să-i spun de convorbirea aceea telefonică, voiam să mă consoleze. Dar în timp ce mă pregăteam să bat la ușa lui am auzit că vorbea cu cineva. Am ezitat. Era la telefon, nu înțelegeam ce spunea, nici în ce limbă vorbea, dar m-am gândit imediat că i se adresa soției lui. Deci se întâmpla asta, în fiecare seară? Când eu mă duceam în camera mea să mă pregătesc de culcare și el rămânea singur, o suna pe Eleonora? Căutau o cale de a se despărți fără scandal? Sau se împăcau și, odată ce paranteza de la Montpellier se va închide, ea îl va primi înapoi?

M-am hotărât să ciocăn. Nino s-a întrerupt, tăcere, apoi a început din nou să vorbească, dar cu o voce și mai scăzută. Am devenit agitată, am ciocănit din nou, nimic nu s-a întâmplat. A trebuit să ciocăn a treia oară și cu putere ca să vină să-mi deschidă. Când a făcut-o, l-am înfruntat imediat, i-am reproșat că mă ascundea de soția lui, i-am spus urlând că-l sunasem pe Pietro, că soțul meu nu voia să mă lase să-mi revăd fiicele, că eu îmi puneam la îndoială întreaga existență, în timp ce el gângurea

cu Eleonora la telefon. A fost o noapte urâtă de certuri, cu greu ne-am împăcat. Nino a încercat în toate chipurile să mă liniștească: râdea nervos, se enerva pe Pietro pentru felul în care se purtase cu mine, mă săruta, îl respingeam, murmura că eram nebună. Dar oricât am insistat eu, n- a recunoscut niciodată că vorbea cu soția, dimpotrivă, a jurat pe viața fiului său că din ziua în care părăsise Napoli nu-i mai auzise glasul.

— Atunci, pe cine sunai?

— Pe un coleg de-aici din hotel.

— La miezul nopții?

— La miezul nopții.

— Mincinosule.

— Țsta e adevărul.

Am refuzat mult timp să facem dragoste, nu puteam, mi-era teamă că nu mă mai iubește. Apoi am cedat, ca să nu fiu nevoită să mă gândesc că deja se terminase totul.

În dimineața următoare, pentru prima dată după aproape cinci zile de conviețuire, m-am trezit prost dispusă. Trebuia să plecăm, conferința se apropia de final. Dar nu voiam ca Montpellier să fie o paranteză, mă temeam să mă întorc acasă, mă temeam de întoarcerea acasă a lui Nino, mă temeam că le pierd pentru totdeauna pe fete. Când Augustin și Colombe ne-au propus din nou să mergem cu ei la Paris cu mașina și s-au oferit chiar și să ne găzduiască, am apelat la Nino, am sperat să-și dorească și el o ocazie de a dilata timpul, de a amâna întoarcerea. Dar el a clătinat din cap dezolat și a zis: imposibil, trebuie să ne întoarcem în Italia și a adus vorba de avioane, de bilete, de trenuri, de bani. Eram fragilă, simțeam deziluzie și ranchiună. Am văzut corect, m-am gândit, m-a mințit, despărțirea de soția lui nu e definitivă. Vorbise într-adevăr cu ea în fiecare seară, îi promisese că se va-ntoarce acasă după terminarea conferinței, nu putea întârzia nici câteva zile. Și eu?

Mi-am amintit de editura din Nanterre și de povestioarea mea doctă despre inventarea masculină a femeii. Până în momentul acela nu vorbisem despre mine cu nimeni, nici măcar cu Nino. Fusesem femeia zâmbitoare, dar aproape mută, care dormea cu strălucitul profesor din Napoli, femeia lipită tot timpul de el, atentă la exigențele lui, la gândurile lui. Dar acum am zis prefăcându-mă veselă: Nino trebuie să se întoarcă, eu, în schimb, am o treabă la Nanterre; trebuie să apară — sau poate că deja a apărut — o lucrare de-a mea, o chestie pe jumătate eseu, pe jumătate povestire; mai- mai că-mi vine să plec cu voi, să trag o fugă până la editură. Cei doi m-au privit de parcă abia în acel moment aș fi

Început să exist cu adevărat și m-au întrebat cu ce mă ocupam. Le-am povestit pe scurt, s-a dovedit că ea, Colombe, o cunoștea bine pe doamna care administra mica, dar, cum am aflat atunci, prestigioasa editură. M-am relaxat, am vorbit cu prea multă energie și poate că am exagerat un pic în privința carierei mele literare. Dar n-am dat spectacolul pentru cei doi francezi, ci pentru Nino. Am vrut să-i amintesc că satisfacțiile din viața mea existau, că fusesem în stare să-mi părăsesc fiicele și pe Pietro, puteam să mă lipsesc și de el, și nu peste o săptămână, nu peste zece zile: imediat.

El a ascultat, apoi le-a spus sobru lui Colombe și Augustin: bine, dacă pentru voi nu e un deranj, vom profita de ocazia de a merge cu mașina voastră. Dar când am rămas singuri, mi-a ținut un discurs cu inflexiuni nervoase și pățimaș în conținut, dându-mi de înțeles că trebuia să am încredere în el, că deși situația noastră era complicată, în mod sigur vom ieși la liman. Dar ca să facem asta, trebuia să ne întoarcem acasă, nu puteam fugi de la Montpellier la Paris și apoi în cine știe ce alt oraș, trebuia să-i înfruntăm pe soții noștri și să ne începem viața împreună. Brusc, l-am simțit nu doar rațional, ci și sincer. M-am tulburat, l-am îmbrățișat, am murmurat: bine. Și totuși, am plecat oricum la Paris, mai voiam doar câteva zile.

5.

Călătoria a fost lungă, era un vânt puternic, uneori ploua. Peisajul era de o paloare acoperită cu un strat de rugină, dar din când în când cerul apărea printre spărturi și toate lucrurile deveneau strălucitoare, începând cu ploaia. Am stat tot timpul strâns lipită de Nino, uneori dormeam pe umărul lui, am început din nou să simt, cu desfătare, cum îmi depășesc limitele. Îmi plăcea limba străină care răsuna în habitacul mașinii, îmi plăcea că mergeam spre o carte pe care o scrisesem în italiană și care însă, grație Mariarosei, vedea lumina zilei pentru prima dată într-o altă limbă. Ce fapt extraordinar, câte lucruri uluitoare mi se întâmplau. Am simțit volumașul acela ca pe o piatră de-a mea aruncată pe o traiectorie imprevizibilă și la o viteză care nu se compara cu niciuna din cele pe care eu și Lila le aruncam când eram mici împotriva găștilor de băieți.

Dar călătoria n-a decurs mereu bine, din când în când m-am întristat. Și

apoi, am avut repede impresia că Nino îi vorbește lui Colombe pe o tonalitate pe care n-o folosea cu Augustin, fără să mai punem la socoteală că îi atingea umărul prea des cu vârful degetelor. Încet, încet, proasta mea dispoziție a crescut, am văzut că cei doi se împrieteneau. Când am ajuns la Paris erau deja într-o relație excelentă, pălăvrăgeau încontinuu, ea râdea adesea, aranjându-și părul cu un gest involuntar.

Augustin locuia într-un apartament frumos pe Canal Saint-Martin, Colombe se mutase acolo de puțin timp. Nici după ce ne-au repartizat camera noastră nu ne-au lăsat să mergem la culcare. Mi s-a părut că se temeau să rămână singuri, discuțiile lor nu se terminau niciodată. Eram obosită și nervoasă, eu îmi dorisem să merg la Paris și acum mi se părea absurd să mă aflu în casa aceea, printre străini, cu Nino care nu era aproape deloc atent la mine, departe de fiicele mele. După ce am intrat în camera noastră, l-am întrebat:

— Îți place de Colombe?

— E simpatică.

— Te-am întrebat dacă îți place.

— Vrei să ne certăm?

— Nu.

— Atunci ia gândește-te: cum să-mi placă de Colombe dacă te iubesc pe tine?

Mă speriam când vocea sa căpăta inflexiuni chiar și puțin mai aspre, mă temeam că trebuie să accept faptul că între noi ceva nu funcționa. E pur și simplu amabil cu cine s-a purtat frumos cu noi, mi-am zis, și am adormit. Dar am dormit prost. La un moment dat am avut impresia că sunt singură în pat, am încercat să mă trezesc, dar m-a furat din nou somnul. M-am dezmeticit din nou după nu știu cât timp. Nino stătea acum în picioare în întuneric sau așa mi s-a părut. Dormi, a spus. Am adormit la loc.

A doua zi gazdele noastre ne-au însoțit la Nanterre. Nino, pe tot parcursul călătoriei, a continuat să facă glume cu Colombe, să-i vorbească aluziv. Am făcut eforturi să nu pun asta la suflet. Cum mă puteam gândi să trăiesc împreună cu el dacă trebuia să-mi petrec timpul supraveghindu-l? Când am ajuns la destinație și s-a dovedit la fel de sociabil și seducător cu prietena Mariarosei, proprietara editurii, și asociata ei — una în jur de patruzeci de ani, cealaltă în jur de șaiszeci, ambele foarte departe de grația partenerei lui Augustin

— am respirat ușurată. Nu e răutate, am conchis, așa face cu toate femeile. Și, în sfârșit, m-am simțit din nou bine.

Cele două doamne m-au primit cu mare bucurie, au întrebat de Mariarosa. Am aflat că volumul meu ajunsese de puțin timp în librării, dar apăruseră deja câteva recenzii. Cea mai în vârstă mi le-a arătat, ea însăși părea uimită de cât de bine se vorbea despre mine și a subliniat asta, adresându-se lui Colombe, lui Augustin, lui Nino. Am citit articolele, două rânduri aici, patru dincolo. Erau semnate de femei — eu nu auzisem niciodată numele lor, dar Colombe și cele două doamne da — și, într-adevăr, laudau cartea fără rezerve. Ar fi trebuit să fiu bucuroasă, cu o zi înainte mă văzusem constrânsă să mă laud singură și acum nu mai trebuia să fac asta. Totuși, am descoperit că nu reușeam să simt nicio exaltare. Era ca și cum, din moment ce eu îl iubeam pe Nino și el mă iubea pe mine, iubirea aceea făcea ca orice lucru bun care mi se întâmpla să nu fie nimic altceva decât un plăcut efect secundar. Mi-am manifestat rezervat mulțumirea și am aprobat neconvincător planurile de promovare ale editoarelor mele. Va trebui să vă întoarceți curând, a spus doamna în vârstă, sau cel puțin noi ne dorim asta. Cea mai tânără a adăugat: Mariarosa ne-a vorbit despre criza dumneavoastră matrimonială, sperăm să ieșiți din ea fără prea multă suferință.

Am aflat astfel că vestea despărțirii dintre mine și Pietro n-o lovise doar pe Adele, ci ajunsese la Milano și chiar și în Franța. Mai bine așa, m-am gândit, va fi mai ușor să facem despărțirea definitivă. Mi-am spus: voi lua ce-mi e sortit și nu trebuie să trăiesc cu teama că-l pierd pe Nino, nu trebuie să-mi fac griji pentru Dede și pentru Elsa. Sunt norocoasă, el mă va iubi mereu, fiicele mele sunt fiicele mele, totul se va aranja.

6.

Ne-am întors la Roma. Ne-am luat rămas-bun promițându-ne câte-n lună și-n stele, n-am făcut decât să promitem. Apoi Nino a plecat la Napoli și eu la Florența.

Am intrat în casă aproape în vârful picioarelor, convinsă că mă așteaptă una dintre cele mai dificile încercări din viața mea. În schimb, fetele m-au primit cu o bucurie fremătătoare și au început să se țină după mine prin casă — nu doar Elsa, ci și Dede — ca și cum s-ar fi temut că, dacă m-ar pierde din vedere, aș fi dispărut din nou; Adele a fost amabilă și nu s-a referit nici măcar o dată la

situația care o adusese în casa mea; Pietro, foarte palid la față, s-a limitat să-mi înmâneze o foaie pe care era notat cine mă sunase (se remarcă numele Lilei nu mai puțin de patru ori), a bodogănit că trebuia să plece la serviciu și două ore mai târziu se evaporase deja fără să-și salute măcar mama și fetele.

Au trecut câteva zile până când Adele și-a manifestat limpede părerea ei: voia să-mi revin și să mă întorc lângă soțul meu. Au trecut în schimb câteva săptămâni până s-a convins că, într-adevăr, nu voiam să fac nici una, nici alta. În acel răstimp n-a ridicat niciodată vocea, nu și-a pierdut niciodată calmul, n-a ironizat nici măcar o dată desele și lungile mele conversații telefonice cu Nino. Au interesat-o mai degrabă telefoanele primite de la cele două doamne din Nanterre, care mă informau în legătură cu progresele cărții și cu un calendar de întâlniri, care m-ar fi purtat într-un turneu prin Franța. N-au surprins-o recenziile pozitive din ziarele franceze, a fost sigură că textul urma să aibă parte în curând de aceeași atenție în Italia, a zis că în ziarele noastre ea ar fi știut să obțină rezultate mai bune. În special mi-a lăudat cu insistență inteligența, cultura, curajul și nu i-a luat, în nicio împrejurare, apărarea fiului său, care, de altfel, nu s-a arătat niciodată prin preajmă.

Am exclus faptul că Pietro avea într-adevăr obligații de serviciu în afara Florenței. M-am convins imediat în schimb, cu furie și, de asemenea, cu o fărâșă de dispreț, că îi încredințase mamei sale rezolvarea crizei noastre și se pitise pe undeva ca să lucreze la cartea lui interminabilă. O dată nu m-am putut abține și i-am zis lui Adele:

— Mi-a fost cu adevărat dificil să trăiesc cu fiul tău.

— Nu există bărbat cu care să nu fie dificil.

— Cu el, crede-mă, a fost foarte dificil.

— Crezi că va merge mai bine cu Nino?

— Da.

— M-am informat, se vorbește foarte urât pe seama lui la Milano.

— Nu mă interesează ce se vorbește la Milano. Îl iubesc de două decenii și poți să mă scutești de bârfe. Despre el știu mai multe decât oricine altcineva.

— Cât îți place să spui că-l iubești.

— De ce n-ar trebui să-mi placă?

— Ai dreptate, de ce? Am greșit: unei persoane îndrăgostite e inutil să încerci să-i deschizi ochii.

Din momentul acela nu l-am mai pomenit pe Nino. Și când i le-am încredințat pe fete ca să dau fuga la Napoli a rămas impasibilă. A rămas

impasibilă și când i-am explicat că, după ce mă voi întoarce de la Napoli, voi pleca în Franța și voi rămâne acolo o săptămână. M-a întrebat doar, cu o ușoară inflexiune ironică:

— De Crăciun vei fi? Vei sta cu fetele? Întrebarea aproape m-a jignit, am răspuns:

— Bineînțeles.

Am umplut valiza mai ales cu lenjerie intimă și rochii elegante. Când le-am anunțat că plec din nou, Dede și Elsa, care nu întrebau niciodată de tatăl lor chiar dacă nu-l văzuseră de ceva timp, au reacționat foarte urât. Dede a ajuns să urle la mine cuvinte care cu siguranță nu erau ale ei, a zis: bine, pleacă, ești urâtă și antipatică. I-am cerut lui Adele ajutor din priviri, în speranța că le va trimite să se joace și le va distra atenția, dar ea n-a făcut nimic. Când m-au văzut ducându-mă la ușă, s-au pus pe plâns. A început mai întâi Elsa, a zberlat: vreau să vin cu tine. Dede a rezistat, s-a străduit să-mi arate toată indiferența ei, poate chiar disprețul, dar în cele din urmă a cedat și s-a lăsat pradă disperării și mai mult decât sora ei. A trebuit să mă smulg de lângă ele, mă țineau de rochie, voiau să las valiza jos. Plânsetele lor m-au urmărit până în stradă.

Călătoria spre Napoli mi s-a părut foarte lungă. În apropierea orașului m-am dus la fereastră. Cu cât trenul încetinea în interiorul spațiului urban, cu atât mă cuprindea o sfârșeală anxioasă. Am zărit partea dezagreabilă a periferiei cu blocurile ei mici dincolo de șine, stâlpii de înaltă tensiune, luminile semafoarelor, parapetele de

piatră. Când trenul a intrat în gară, mi s-a părut că acel Napoli de care mă simțeam legată, acel Napoli în care mă întorceam se reducea de-acum doar la Nino. Știam că avea necazuri mai mari decât mine. Eleonora îl dăduse afară din casă, totul devenise și pentru el provizoriu. De câteva săptămâni stătea la un coleg de universitate care locuia la câțiva pași de Dom. Unde m-ar fi dus, ce am fi făcut? Și, mai ales, ce decizii urma să luăm, având în vedere că nici măcar nu bănuiam vreo soluție concretă pentru povestea noastră? Îmi era clar doar că ardeam de dorință, abia așteptam să-l revăd. Am coborât din tren cu teama că poate cineva îl împiedicase să vină să mă ia de la peron. În schimb se afla acolo: înalt cum era, se distingea în fluxul de călători.

Asta m-a liniștit și m-a liniștit și mai mult că luase o cameră într-un mic hotel din zona Mergellina, demonstrând astfel că nu intenționa să mă țină ascunsă în casa prietenului său. Eram nebuni de iubire, timpul a zburat. Seara ne plimbam strânși unul în celălalt pe faleză, îmi cuprindea umerii

cu brațul lui, din când în când se apleca să mă sărute. Am încercat în toate felurile să-l conving să vină cu mine în Franța. S-a lăsat tentat, apoi a dat înapoi, s-a baricadat în spatele muncii de la universitate. N-a vorbit niciodată de Eleonora sau de Albertino, ca și cum doar pomenindu-i ar fi putut să ne strice bucuria de a fi împreună. Eu, în schimb, i-am povestit de disperarea fetelor, i-am zis că trebuia să găsim o soluție cât mai curând. L-am simțit nervos, eram foarte sensibilă la orice ușoară încordare, mă temeam că-mi spune dintr-un moment în altul: nu pot, mă întorc acasă. Dar greșeam. Când am mers la cină, mi-a dezvăluit care era problema. A zis, devenind pe neașteptate serios, că avea o noutate enervantă.

— Să auzim, am murmurat.

— Azi dimineață mi-a telefonat Lina.

— A.

— Vrea să ne vadă.

7.

Seara s-a stricat. Nino a zis că soacra mea îi spusese Lilei că eram la Napoli. Se exprima cu mare stânjenală, alegându-și cu grijă cuvintele și subliniind diverse informații: nu avea datele mele de contact; i-a cerut surorii mele numărul de telefon al colegului meu; mi-a telefonat cu puțin înainte să ies ca să vin la gară; nu ți-am zis imediat pentru că m-am temut c-o să te enervezi și o să ne stricăm ziua. A conchis dezolat:

— Știi cum e, n-am putut să-i spun nu. Avem întâlnire cu ea mâine la unsprezece, la ieșirea de metrou din Piața Amedeo.

Nu m-am putut controla:

— De când ați reluat legătura? V-ați văzut?

— Ce spui? Categorie nu.

— Nu te cred.

— Elena, îți jur că nu am mai vorbit și nu m-am mai văzut cu Lina din 1963.

— Știi că băiatul nu era al tău?

— Mi-a zis azi-dimineață.

— Așadar ați vorbit mult, și despre lucruri intime.

— Ea l-a adus în discuție pe băiat.

— Și tu, în tot acest timp, n-ai fost niciodată curios să afli mai multe despre el?

— E o problemă de-a mea, nu văd nevoia de a discuta despre ea.

— Problemele tale acum sunt și ale mele. Avem foarte multe lucruri să ne spunem, timpul e scurt și nu mi-am lăsat fetele ca să-l irolesc cu Lina. Cum ți-a trecut prin minte să stabilești întâlnirea asta?

— Am crezut că-ți face plăcere. Și, în orice caz, telefonul de-acolo îți stă la dispoziție: sun-o pe prietena ta și spune-i că suntem ocupați, nu te poți întâlni cu ea.

Iată, pe neașteptate și-a pierdut răbdarea, iar eu am tăcut. Da, știam cum era Lila. De când mă întorsesem la Florența, telefonase adesea, dar eu aveam altele pe cap și pe lângă faptul că suportasem mereu, în plus o rugasem pe Adele — în cazul în care i se întâmpla să răspundă — să-i spună că nu eram acasă. Dar Lila nu renunțase niciodată. Așadar, aflase probabil de la Adele de prezența mea la Napoli, era sigură, probabil, că n-o să mă duc în cartier și, doar ca să mă întâlnească, găsisese probabil modalitatea de a-l contacta pe Nino. Ce era rău în asta? Și, mai ales, ce pretenții puteam să am? Știam dintotdeauna că el o iubise pe Lila și că Lila îl iubise. Atunci? Se întâmplase cu mult timp în urmă și era deplasat să fiu gelosă. I-am mângâiat ușor mâna, am murmurat: bine, mâine mergem în Piața Amedeo.

Am mâncat, el a vorbit mult despre viitorul nostru. Nino m-a pus să promit că voi cere divorțul imediat ce mă voi întoarce din Franța. Timp în care m-a asigurat că-l contactase deja pe un prieten de-al lui avocat și că, deși totul era complicat și în mod sigur Eleonora și rudele ei or să-i creeze probleme, era hotărât să meargă până la capăt. Știi, a zis, că aici, la Napoli, aceste lucruri sunt mai dificile: din cauza mentalității înapoiate și a manierelor proaste, părinții soției mele nu sunt diferiți de-ai mei și de-ai tăi, chiar dacă au bani și sunt profesioniști de înalt rang. Și parcă voind să explice mai clar, a început să vorbească bine de socrii mei. Din nefericire, a adăugat, eu nu am de-a face, ca tine, cu oameni cumsecade ca familia Airota, persoane pe care le-a numit de mari tradiții culturale, de o admirabilă civilitate.

Am stat să-l ascult, dar deja Lila era acolo între noi, la masa noastră, și n-am reușit s-o alung. În timp ce Nino vorbea, mi-am amintit de necazurile în care se vârâse doar ca să fie cu el, fără s-o intereseze ce i-ar fi putut face Stefano, sau fratele ei, sau Michele Solara. Și aluzia la părinți m-a dus pentru o fracțiune de secundă înapoi la Ischia, la seara de pe plaja Maronti — Lila cu Nino la Forio, eu cu Donato pe nisipul

umed — și m-am îngrozit. Țasta, m-am gândit, e un secret pe care nu voi putea să i-l dezvălui niciodată.

Câte cuvinte rămân imposibil de rostit între partenerii unui cuplu care se iubesc și cât de mult a crescut riscul ca alții să le rostească, distrugându-l. Tatăl lui și cu mine, el și Lila. M-am scuturat de senzația de repulsie, am vorbit despre Pietro, despre suferința lui. Nino s-a înfuriat, a venit rândul geloziei lui, am încercat să-l liniștesc. A pretins să-mi curm căsnicia fără echivoc și să-i pun punct cu hotărâre, am pretins și eu același lucru, ni se părea absolut necesar ca să începem o nouă viață. Am discutat despre când, despre unde. Serviciul îl lega pe Nino în mod inevitabil de Napoli, fetele mă legau de Florența.

— Întoarce-te să locuiești aici, mi-a zis dintr-odată el, mută-te cât mai repede.

— Imposibil, Pietro trebuie să le poată vedea pe fete.

— O să faceți cu rândul: o dată i le vei duce tu, o dată va veni el.

— Nu va accepta.

— Va accepta.

Așa a trecut seara aceea. Cu cât analizam mai serios chestiunea, cu atât ni se părea mai complicată; cu cât ne imaginam mai asiduu o viață a noastră împreună — în fiecare zi, în fiecare noapte —, cu atât ne doream mai mult unul pe altul și obstacolele dispăreau. Între timp, în restaurantul gol ospătării șușoteau între ei, căscau. Nino a plătit, ne-am întors pe faleza încă foarte animată. Pentru o clipă, în timp ce priveam apa neagră și îi simțeam mirosul, cartierul mi s-a părut mult mai departe decât atunci când mă dusesem la Pisa, la Florența. Și Napoli, pe neașteptate, mi s-a părut foarte departe de Napoli. Și Lila de Lila, am simțit că n-o aveam aproape pe ea, ci propriile mele anxietăți. Aproape, foarte aproape, eram doar eu și Nino. I-am murmurat la ureche: hai să mergem la culcare.

8.

A doua zi m-am trezit devreme și m-am închis în baie. Am făcut un duș lung, mi-am uscat părul cu atenție, mă temeam că foenul hotelului, al cărui jet de aer era prea puternic, o să-l onduleze prost. Cu puțin înainte de ora zece l-am trezit pe Nino care, încă amețit de somn, mi-a complimentat mult rochia cu care mă îmbrăcasem. A încercat să mă

tragă din nou lângă el, m-am sustras. Oricât mă străduiam să mă prefac că nu se întâmplase nimic, mi-era greu să-l iert. Transformase o nouă zi de iubire pentru noi în ziua Lilei și acum timpul era în întregime marcat de acea întâlnire iminentă.

L- am târât după mine să luăm micul dejun, m-a urmat docil. N-a râs, nu m-a ironizat, a zis, atingându-mi părul cu vârful degetelor: arăți foarte bine. Evident, îmi simțea starea de neliniște. Și așa era, mă temeam că Lila o să vină la întâlnire în cea mai bună formă a ei. Eu arătam cum arătam, ea era elegantă prin natură. Și, în plus, avea din nou bani, dacă voia, putea avea grijă de ea așa cum făcuse cu banii lui Stefano când era tânără. Nu voiam să-l fascineze din nou pe Nino.

Am ieșit spre zece și jumătate, bătea un vânt rece. Ne-am dus pe jos și fără grabă în direcția Pieței Amedeo, mă treceau fiori chiar dacă aveam un palton gros și el mă ținea pe după umeri. Nu am discutat deloc despre Lila. Nino mi-a vorbit un pic artificial despre cum se îmbunătățise situația orașului Napoli acum, când era un primar comunist, și a început din nou să insiste să vin după el cât mai curând, împreună cu fetele. M-a luat în brațe tot drumul și am sperat să continue să mă țină așa până la stația de metrou. Îmi doream ca Lila să fie deja la intrare și să ne vadă de departe, să ne considere frumoși, să fie obligată să-și spună: e un cuplu perfect. Dar el, la câțiva metri de locul întâlnirii, și-a eliberat brațul, și-a aprins o țigară. Eu l-am luat instinctiv de mână, i-am strâns-o cu putere și am intrat în piață așa.

Pe Lila n-am văzut-o imediat și, pentru o clipă, am sperat că nu va veni. În schimb am auzit-o strigându-mă — mă striga în același mod imperativ, de parcă n-ar fi putut nici măcar să ia în considerare că n- o s-o aud, că n-o să mă întorc, că n-o să mă supun vocii ei. Stătea în pragul barului din fața tunelului de la metrou, cu mâinile vârâte în buzunarele unui paltonaș maro, mai slabă ca de obicei, un pic cocoșată, cu părul de un negru lucios brăzdat de șuvițe argintii și strâns în coadă de cal. Mi s-a părut Lila cea obișnuită, Lila adultă, marcată de experiența din fabrică: nu făcuse nimic ca să se înfrumusețeze. M-a îmbrățișat cu putere, o strângere intensă la care am răspuns molatic, apoi m-a sărutat zgomotos pe obraji și a râs vesel. Lui Nino i-a întins mâna cu indiferență.

Ne-am așezat în bar, a vorbit aproape tot timpul ea și ca și cum am fi fost singure. A înfruntat direct ostilitatea mea, care, în mod evident, mi se citea pe față, și a zis pe un ton afectuos, râzând: bine, am greșit, te-ai supărat, dar acum gata, când ai devenit atât de supărăcioasă, știi că-mi place totul la tine, să ne împăcăm.

M-am eschivat cu mici zâmbete lipsite de entuziasm, n-am zis nici da, nici nu. Se așezase în fața lui Nino, dar nu i-a aruncat vreo privire și nu i-a adresat nici jumătate de cuvânt. Era acolo pentru mine, o dată m-a luat de mână pe care mi-am retras-o imediat. Voia să ne împăcăm, scopul ei era să pună din nou stăpânire pe viața mea, chiar dacă nu era de acord cu direcția pe care o dădeam existenței mele. Am realizat asta din felul în care punea întrebare după întrebare, fără să-i pese de răspunsuri. Era atât de dornică să ocupe din nou fiecare colțișor care-mi aparținea, că imediat cum atingea un subiect, trecea la altul.

— Cu Pietro?

— Rău.

— Și fiicele tale?

— Sunt bine.

— O să divorțezi?

— Da.

— Și voi doi o să locuiți împreună?

— Da.

— Unde, în ce oraș?

— Nu știu.

— Întoarce-te să locuiești aici.

— E complicat.

— Îți găsesc eu un apartament.

— Dacă va fi nevoie, o să te anunț.

— Scrii?

— Am publicat o carte.

— Alta?

— Da.

— N-a vorbit nimeni despre ea.

— Deocamdată a apărut numai în Franța.

— În franceză?

— Bineînțeles.

— Un roman?

— O povestire, dar cu niște argumentări.

— Despre ce e vorba?

Am fost vagă, am povestit rapid. Am preferat să întreb de Enzo, de Gennaro, de cartier, de munca ei. Când a venit vorba de fiul ei a făcut o mutră distrată, m-a anunțat c-o să-l văd în curând, acum era la școală, dar o să vină cu Enzo și o să fie și o frumoasă surpriză. În schimb, când a venit vorba despre cartier, a luat un aer nepăsător. A spus referindu-se

la moartea urâtă a Manuelei Solara și la marasmul care se întindea în toate părțile: nu mare scofală, ești omorât ca oriunde în Italia. Apoi a vorbit, în mod surprinzător, despre mama mea, i-a lăudat energia și spiritul întreprinzător, deși cunoștea prea bine relația noastră conflictuală. Și, la fel de surprinzător, s-a arătat afectuoasă față de părinții ei, a subliniat că punea bani deoparte ca să cumpere casa în care locuiau dintotdeauna, ca să-i ajute să stea liniștiți. Îmi face plăcere — a explicat de parcă ar fi vrut să se justifice pentru impulsul acela de generozitate —, m-am născut acolo, sunt legată afectiv de locul acela și, dacă eu și Enzo muncim mult, o putem răscumpăra. Trudea și douăsprezece ore pe zi deja, nu doar pentru Michele Solara, dar și pentru alți clienți. Studiez — a povestit — un nou aparat electronic, sistemul 32, mult mai bun decât cel pe care ți l-am arătat când ai venit la Acerra: e o cutie albă cu un video mic-mic de șase degete, o tastatură și imprimantă încorporată. A tot vorbit despre sisteme mai avansate ce urmau să sosească. Era foarte informată, ca de obicei o entuziasmau noutățile, lăsând la o parte faptul că se plictisea de ele după câteva zile. Noul aparat electronic avea frumusețea lui, după părerea ei. Păcat, a spus, că în jur, cu excepția aparatelor electronice, e numai rahat.

Atunci a intervenit Nino, care a făcut exact opusul a ce făcusem eu până în momentul acela: a început să-i dea informații exhaustive. A vorbit cu entuziasm despre cartea mea, a zis că o să apară în curând și în Italia, a menționat consensul recenziilor franceze pozitive, a subliniat că aveam multe probleme cu soțul și cu fiicele mele, a vorbit despre despărțirea de soția lui, a întărit că nu exista altă soluție decât să locuim la Napoli, a încurajat-o chiar să ne caute o casă, i-a pus câteva întrebări pertinente despre munca ei și a lui Enzo.

Am ascultat, un pic neliniștită. El s-a exprimat mereu detașat, ca să-mi demonstreze că, în primul rând, într-adevăr nu se întâlnise niciodată cu Lila înainte; că, în al doilea rând, ea nu mai avea nicio influență asupra lui. Și n-a folosit nici măcar o secundă inflexiunile seducătoare ale glasului pe care le folosea cu Colombe și pe care, din obișnuință, le avea când vorbea cu femeile. N-a inventat expresii dulcege, n-a privit-o niciodată drept în ochi, n-a atins-o: vocea i-a devenit puțin înflăcărată doar ca să mă laude pe mine.

Asta nu m-a împiedicat să-mi amintesc de plaja din Citara, de cum el și Lila se folosiseră de cele mai diverse subiecte ca să atingă o armonie a lor și să mă excludă. Dar mi s-a părut că de data aceasta lucrurile se petreceau pe dos. Chiar și când și-au pus reciproc întrebări și și-au dat

răspunsuri, au făcut-o ignorându-se și adresându-mi-se mie, ca și cum aș fi fost singura lor interlocutoare.

Au discutat în felul acela o jumătate bună de oră fără să cadă de acord în nicio privință. M-a uimit în special cum țineau să sublinieze divergențele lor despre Napoli. Competența mea politică era de-acum lamentabilă: grija fetelor, studiul pregătitor pentru cărticica mea, redactarea ei, mai ales cutremurul din viața mea privată mă făcuseră să renunț chiar și la citirea ziarelor. Ei doi, în schimb, știau totul despre tot. Nino a înșirat nume de comuniști și socialiști napolitani pe care-i știa bine, în care avea încredere. A lăudat o administrație în sfârșit onestă, condusă de un primar pe care l-a definit a fi de treabă, simpatic, străin de obiceiul vechi jaf. A conchis: acum în sfârșit există motive bune ca să trăiești și să muncești aici, asta e o mare șansă, trebuie să fii prezent. Dar Lila a ironizat tot ce zicea el. Napoli, a zis, îți provoacă silă exact ca înainte și dacă nu li se dă o lecție serioasă monarhiștilor, fasciștilor și creștin-democraților pentru toate porcăriile pe care le-au făcut, dacă, dimpotrivă, se așază o piatră deasupra, cum face stânga, în curând pe oraș vor pune din nou mâna prăvăliașii — a râs un pic strident după ce a rostit cuvântul acela —, birocrăția administrativă, avocații, topografii, băncile și camoriștii. Mi-am dat repede seama că și în centrul acelor discuții mă puseseră tot pe mine. Amândoi voiau să mă întorc la Napoli, dar fiecare, în mod deschis, încerca să mă scape de influența celuilalt și insista să mă mut repede în orașul pe care și-l imagina: al lui Nino era readus la pace și avea ca scop o bună guvernare; al Lilei se răzbuna pe toți prădătorii, i se rupea de comuniști și de socialiști, începea din nou de la zero.

L-am observat tot timpul. M-a impresionat că, atunci când conversația ajungea la teme complicate, Lila tindea să etaleze acea limbă italiană secretă a ei, de care eu o știam capabilă, dar care cu acea ocazie m-a mirat mult, pentru că fiecare frază o arăta mai cultă de cum voia să pară. M-a impresionat că Nino, de obicei strălucitor, foarte sigur de sine, își alegea cuvintele cu prudență, uneori părea intimidat. Sunt stingheriți amândoi, m-am gândit. În trecut s-au expus deschis unul în fața altuia și acum le e rușine că au făcut-o. Ce se întâmplă în acest moment? Mă păcălesc? Se luptă într-adevăr pentru mine sau încearcă doar să țină sub control vechea lor atracție? Curând am dat câteva semne de nerăbdare. Lila și-a dat seama, s-a ridicat, a dispărut la toaletă. Eu n-am scos niciun cuvânt, mă temeam că mă arăt agresivă cu Nino și el, de asemenea, a tăcut. Când Lila s-a întors, a exclamat veselă:

- Hai, e timpul, să mergem la Gennaro.
- Nu putem, am spus, avem o treabă.
- Fiul meu e foarte atașat de tine, o să se supere.
- Salută-l din partea mea, spune-i că și eu țin la el.
- Ne întâlnim în Piața Martirilor: sunt doar zece minute de aici, îl salutăm pe Alfonso și plecați.

Când m-am uitat fix la ea, a strâns imediat din ochi voind parcă să-și ascundă privirea. Acela era planul, așadar? Voia să-l târască pe Nino în vechiul magazin de pantofi al familiei Solara, voia să-l ducă din nou în locul unde vreme de aproape un an se iubiseră clandestin?

Am răspuns cu o jumătate de zâmbet: nu, îmi pare rău, chiar trebuie să fugim. Și i-am aruncat o privire lui Nino, care i-a făcut imediat un semn ospătarului ca să plătească. Lila a zis: m-am ocupat eu deja și, în timp ce el protesta, mi s-a adresat din nou mie, insistând pe un ton fermecător:

- Gennaro nu vine singur, îl aduce Enzo. Și cu ei mai vine o altă persoană care moare de nerăbdare să te vadă, ar fi de-a dreptul urât dacă ai pleca fără s-o saluți.

Persoana era Antonio Cappuccio, logodnicul meu din adolescență, pe care frații Solara, după uciderea mamei lor, îl chemaseră degrabă din Germania.

9.

Lila mi-a povestit că Antonio ajunsese la înmormântarea Manuelei, singur, aproape de nerecunoscut, atât era de slab. În decurs de câteva zile își luase o casă la câțiva pași de Melina, care locuia cu Stefano și Ada, apoi îi adusesese în cartier și pe soția lui și cei trei copii. Era adevărat deci că se căsătorise, era adevărat că avea copii. Fragmente diferite de viață mi s-au sudat în minte. Antonio era o parte importantă a lumii din care proveneam, cuvintele Lilei cu privire la el au atenuat povara acelei dimineți, m-am simțit mai ușoară. I-am murmurat lui Nino: doar câteva minute, bine? El a ridicat din umeri și am pornit spre Piața Martirilor.

Tot drumul, în timp ce mergeam pe strada dei Mille și strada Filangieri, Lila a pus stăpânire pe mine și, în timp ce Nino ne urma cu mâinile în buzunare, cu capul plecat, cu siguranță prost dispus, ea mi-a vorbit cu încrederea dintotdeauna. A zis c-ar fi trebuit, cu prima ocazie, să-i cunosc

familia lui Antonio. Mi i-a descris foarte expresiv pe soție și pe copii. Ea era foarte frumoasă, mai blondă decât mine, și cei trei copii erau blonzi, nici măcar unul nu semăna cu tatăl lor, care era închis la culoare ca un maur: când mergeau toți cinci pe șosea, soția și băieții, foarte albi, cu acele capete strălucitoare, păreau prizonierii lui de război scoși la plimbare prin cartier. A râs, apoi mi i-a înșirat pe cei care, pe lângă Antonio, mă așteptau ca să mă salute: Carmen — care însă trebuia să muncească, rămânea câteva minute și o întindea cu Enzo —, Alfonso, bineînțeles, care administra în continuare magazinul fraților Solara, Marisa cu copiii. Le dedici, a zis, doar câteva minute și-i faci fericiți: ei țin foarte mult la tine.

În timp ce vorbea, m-am gândit că toate acele persoane pe care urma să le revăd vor răspândi prin cartier vestea sfârșitului căsniciei mele, că și părinții mei vor afla, că mama va ști că devenisem amanta fiului lui Sarratore. Dar mi-am dat seama că detaliul acesta nu mă tulbura, dimpotrivă, îmi plăcea ca prietenii mei să mă vadă cu Nino, să spună pe la spatele meu: e una care acționează după bunul ei plac, și-a părăsit soțul și fetele, are o relație cu altul. Mi-am dat seama cu uimire că îmi doream să fiu oficial asociată cu Nino, îmi doream să fiu văzută cu el, îmi doream să șterg perechea Elena-Pietro din mințile oamenilor și s-o înlocuiesc

cu perechea Nino-Elena. Și m-am simțit brusc liniștită, aproape binevoitoare față de plasa în care voia să mă prindă Lila.

Ea însăila un cuvânt după altul fără oprire, la un moment dat m-a luat de subraț conform unei vechi obișnuințe. Gestul acela m-a lăsat indiferentă. Vrea să se convingă că suntem tot aceleași, mi-am zis, dar e timp să conștientizăm faptul că ne-am devorat reciproc. Brațul ăsta al ei e ca un membru de lemn sau rămășița spectrală a contactului emoționant de altădată. Mi-am amintit apoi, prin contrast, de momentul în care, cu ani în urmă, sperasem să fie cu adevărat bolnavă și să moară. Atunci — m-am gândit — în ciuda celor întâmplare, relația era vie, consistentă, de aceea dureroasă. Acum, în schimb, exista un fapt nou. Toată căldura de care eram în stare — și cea care hrănise acea dorință îngrozitoare — se concentrase asupra bărbatului pe care-l iubeam dintotdeauna. Lila credea că mai are vechea ei putere de a mă târî cu sine unde voia. Dar, în fond și la urma urmei, ce pusese la cale, reînvierea iubirilor necoapte și a pasiunilor adolescente? Ceea ce cu puține minute mai devreme mi se păruse primejdios, brusc mi s-a arătat inofensiv ca antichitățile dintr-

un muzeu. Altceva conta pentru mine, fie că ea voia sau nu. Contam eu și Nino, Nino și eu. Chiar și provocarea unui scandal în mica lume a cartierului mi se părea o confirmare plăcută a cuplului nostru. Pe Lila n-o mai auzeam, nu era sânge în brațul ei, doar stofă peste stofă.

Am ajuns în Piața Martirilor. M-am răsucit spre Nino ca să-l anunț că în magazin erau și sora lui cu copiii. El a murmurat indispus ceva. A apărut firma — SOLARA —, am intrat și, chiar dacă toate privirile au căzut asupra lui Nino, am fost primită ca și cum aș fi fost singură. Doar Marisa i s-a adresat fratelui ei și niciunul n-a părut bucuros de întâlnire. Ea i-a reproșat imediat că nu dădea niciodată niciun semn, a exclamat: mama nu se simte bine, tata e insuportabil și ție ți se rupe. El n-a răspuns nimic, și-a sărutat indiferent nepoții și numai pentru că Marisa continua să-l atace a bombănit: am necazurile mele, Marì, lasă-mă în pace. Eu, deși târâtă imediat dintr-o parte în alta, n-am încetat să-l urmăresc cu privirea, dar fără gelozie de-acum, mă temeam doar că nu se simțea în largul lui. Nu știam dacă-și amintea de Antonio, dacă-l recunoștea, numai eu aveam habar de cotonogeala pe care i-o administrase fostul meu logodnic. Am văzut că au schimbat un salut foarte rezervat — o mișcare a capului, un surâs —, nu diferit de cele dintre el și Enzo, el și Alfonso, el și Carmen. Erau toți niște străini pentru Nino, lumea mea și a Lilei cu care el avusese prea puțin sau deloc de-a face. Apoi s-a învârtit prin magazin fumând și nimeni, nici sora lui, nu a vorbit cu el. Era acolo, era prezent, era cel pentru care-mi părăsisem soțul. Chiar și Lila — mai ales ea — a conștientizat probabil asta în mod definitiv. Acum, că fiecare îl cântărise bine din priviri, voiam doar să-l scot de acolo cât mai repede și să-l duc departe cu mine.

10.

Timp de jumătate de oră cât am rămas în spațiul acela trecutul și prezentul s-au ciocnit haotic: pantofii desenați de Lila, fotografia ei în rochie de mireasă, seara inaugurării și a avortului, ea însăși, care pentru scopurile ei transformase magazinul într-un salon și într-un alcov; și întâmplările de astăzi, la treizeci de ani împliniți, poveștile noastre foarte diferite, vocile manifeste, cele secrete.

M-am controlat, am devenit veselă. Am schimbat sărutări, îmbrățișări și

câteva cuvinte cu Gennaro, care devenise un băiețel supraponderal de doisprezece ani, cu o fâșie întunecată de puf deasupra buzei de sus și cu trăsături atât de asemănătoare cu ale lui Stefano adolescent, încât Lila, când l-a conceput, părea să nu fi participat deloc. M-am simțit obligată să fiu la fel de afectuoasă cu copiii Marisei și cu Marisa însăși, care, bucuroasă de atenția mea, a trecut la fraze aluzive, fraze ale cuiva care știa ce cotitură lua viața mea. A spus: acum c-o să vii mai des la Napoli, te rog, dă un semn; știm că sunteți ocupați, voi sunteți persoane studioase, nu ca noi, dar un pic de timp trebuie să vă găsiți.

Stătea alături de soțul ei și își ținea copiii gata să dea buzna afară. I-am căutat inutil pe chip urmele legăturii de sânge cu Nino, dar nu avea nimic din fratele ei și nici din mama ei. Acum că se îngrășase puțin, semăna mai degrabă cu Donato, îi moștenise și turuiala prefăcută cu care încerca să-mi dea impresia că are o familie frumoasă și o viață bună. Și Alfonso, ca s-o sprijine, făcea semn din cap că da, îmi zâmbea în tăcere cu dantura lui foarte albă. Cât m-a dezorientat înfățișarea lui. Era foarte elegant, părul negru, foarte lung, strâns în coadă de cal, îi scotea în evidență delicatețea trăsăturilor, dar avea ceva în gesturi, pe față, ce n-am reușit să înțeleg, ceva neașteptat care m-a tulburat. Era singurul din spațiul acela, în afară de mine și de Nino, care făcuse studii de om avut, studii care — mi s-a părut — în loc să pălească odată cu trecerea timpului, îi pătrunseseră și mai mult în trupul mlădios, în trăsăturile fine ale chipului. Ce frumos era, ce educat. Marisa îl dorise cu orice preț în ciuda faptului că o ținea la distanță și acum iată-i: ea care, îmbătrânind, căpăta trăsături masculine, el care, tot mai feminizat, lupta împotriva virilității și cei doi copii ai lor, despre care se spunea că sunt ai lui Michele Solara. Da, a șoptit Alfonso, declarându-se de acord cu invitația soției, dacă veniți la noi la cină, ne faceți o mare bucurie. Și Marisa: când scrii o nouă carte, Lenù?, așteptăm; dar trebuie să ții pasul, păreai obscenă și în schimb nu erai îndeajuns, ai văzut chestiile pornografice care se scriu în ziua de azi?

Niciunul dintre cei prezenți, deși nu arătau nicio simpatie față de Nino, n-a făcut nicio aluzie critică în legătură cu acea întorsătură sentimentală din viața mea, nici măcar cu o privire sau cu un zâmbet. Dimpotrivă, în timp ce făceam turul de îmbrățișări și de pălăvrăgeli, au încercat să mă facă să le simt afecțiunea și stima. Enzo m-a îmbrățișat, punând în strânsoare forța lui gravă, și, deși zâmbea doar, fără un cuvânt, mi s-a părut că spune: țin la tine orice decizi să faci. Carmen, în schimb, m-a tras aproape imediat într-un colț — era foarte agitată, n-a făcut altceva decât

să se uite la ceas — și mi-a vorbit încontinuu de fratele ei, așa cum vorbești cu o autoritate supremă care știe totul, poate totul și niciun pas greșit nu- i poate întuneca aura. Nu s-a referit deloc la copii, la soț, la viața ei privată sau la a mea. Am înțeles că luase asupra ei toată povara faimei de terorist pe care și-o făcuse Pasquale, dar numai ca să-i dea un alt sens. În puținele minute în care am vorbit nu s-a limitat să spună că fratele ei era persecutat pe nedrept, ci voia să-i redea curajul și bunătatea. Avea ochi mistuiți de hotărârea de a sta mereu și în orice condiții de partea lui. A zis că trebuia să știe unde să dea de mine, voia numărul meu de telefon și adresa mea. Tu ești o persoană importantă, Lenù — mi-a șoptit —, tu cunoști lume care-l poate ajuta pe Pasquale, dacă nu-l omoară cineva. Apoi a făcut semn spre Antonio, care stătea deoparte, la câțiva pași de Enzo. Vino — i-a zis cu jumătate de gură —, spune-i și tu. Și Antonio s-a apropiat cu capul plecat, mi-a vorbit cu fraze timide al căror sens era: știi că Pasquale are încredere în tine, a venit la tine acasă înainte să facă alegerea pe care a făcut-o; așadar, dacă-l mai vezi, avertizează-l: trebuie să dispară, în Italia nu mai trebuie să se arate la față; pentru că i-am spus și lui Carmen, problema nu sunt carabinieri, problema sunt frații Solara: sunt convinși că el a omorât-o pe doamna Manuela și dacă-l găsesc — acum, mâine, peste câțiva ani —, eu nu-l pot ajuta. Carmen, în timp ce el ținea acel mic discurs pe ton grav, a intervenit încontinuu întrebând: ai înțeles, Lenù?, urmărindu-mă plină de anxietate cu privirea. La final m-a îmbrățișat, m-a sărutat, a murmurat: tu și Lina sunteți surorile mele, și a șters-o cu Enzo, aveau treabă.

Astfel, am rămas singură cu Antonio. Mi s-a părut că am în față două persoane prezente în același corp și totuși atât de diferite. Era băiatul care cu mult timp în urmă mă îmbrățișase la lacuri, care mă idolatrizase și al cărui miros îmi rămăsese în memorie ca o dorință niciodată cu adevărat satisfăcută. Și era bărbatul de acum, fără un firicel de grăsime pe el, tot numai oase mari și piele întinsă, începând cu chipul dur și inexpresiv până la picioarele încălțate în niște pantofi enormi. Am spus stânjenită că nu cunoșteam pe nimeni în stare să-l ajute pe Pasquale, că mă supraestima Carmen. Dar am înțeles imediat că dacă sora lui Pasquale avea o idee exagerată despre prestigiul meu, el avea una și mai exagerată. Antonio a murmurat că eram modestă ca de obicei, că-mi citise cartea, nici mai mult, nici mai puțin în germană, că eram cunoscută în toată lumea. Deși trăise mult timp în străinătate văzând și făcând cu siguranță chestii urâte în numele fraților Solara, rămăsese un om de-al cartierului și continua să-și imagineze — sau poate că s-a prefăcut, cine

știe, ca să-mi cânte-n strună — că am putere, puterea oamenilor cumsecade, pentru că obținusem o diplomă, vorbeam în italiană, scriam cărți. Am spus râzând: numai tu ai cumpărat cartea aceea în Germania. Și l-am întrebat de soție, de copii. A răspuns monosilabic, dar între timp m-a târât după el afară, în piață. Acolo a spus cu delicatețe:

— Acum trebuie să recunoști că aveam dreptate.

— Cu ce?

— Îl voiai pe el și mie îmi spuneai doar minciuni.

— Eram o copilă.

— Nu, erai mare. Și erai mai inteligentă decât mine. Nu știi cât de mult m-ai rănit lăsându-mă să cred că eram nebun.

— Încetează.

A tăcut, eu m-am retras spre magazin. El m-a urmat, m-a oprit în prag. Câteva secunde l-a privit fix pe Nino care se așezase într-un colț. A murmurat:

— Dacă te rănește și pe tine, spune-mi. Am râs:

— Desigur.

— Nu râde, am vorbit cu Lina. Ea îl cunoaște bine, zice că nu trebuie să ai încredere în el. Noi te respectăm, el nu.

Lila. Iată cine-l folosea pe Antonio, cine-l transforma în mesagerul unor posibile nenorociri. Unde se dusesese? Am văzut că stătea separat, jucându-se cu copiii Marisei, dar în realitate supraveghindu-ne pe fiecare în parte cu ochii cât două crăpături. Și îi domina în modul ei obișnuit pe toți: Carmen, Alfonso, Marisa, Enzo, Antonio, fiul ei și copiii altcuiva, poate chiar și pe patronii magazinului. Mi-am spus iarăși că nu va mai avea niciodată asupra mea nicio autoritate, că etapa aceea lungă se încheiase. Am salutat-o, ea m-a îmbrățișat din nou cu putere, ca și cum ar fi dorit să mă absoarbă înăuntrul ei. În timp ce-mi luam rămas-bun de la toți pe rând, Alfonso m-a impresionat încă o dată, dar atunci am înțeles ce anume mă tulburase încă de la prima privire. Puținul care-l definea ca fiu al lui don Achille și al Mariei, ca frate al lui Stefano și al Pinucciei îi dispăruse de pe față. Acum, în mod misterios, cu părul acela lung prins în coadă de cal, semăna cu Lila.

11.

M-am întors la Florența, am vorbit cu Pietro despre divorțul nostru. Ne-am certat violent în timp ce Adele încerca să le protejeze pe fete și poate pe ea însăși închizându-se împreună cu ele în camera sa. Ne-am dat seama la un moment dat nicidecum că exagerăm amândoi, ci că prezența fiicelor noastre nu ne permitea să exagerăm așa cum simțeam nevoia s-o facem. Atunci am ieșit, continuând să ne înfigem colții unul în altul pe stradă. Când Pietro s-a dus nu știu unde — eram furioasă, nu mai voiam nici să-l văd, nici să-l aud —, m-am întors acasă. Fetele dormeau, am găsit-o pe Adele stând în bucătărie și citind. Am spus:

— Îți dai seama cum se poartă cu mine?

— Și tu?

— Eu?

— Da, tu: îți dai seama cum te porți cu el, cum te-ai purtat cu el?

I-am întors brusc spatele și m-am închis în dormitor, trântind ușa. Disprețul pe care-l pusese în cuvintele acelea mă uimise, mă rănise.

Era prima oară când se întorcea împotriva mea atât de explicit.

Am plecat a doua zi în Franța, încărcată cu sentimente de vinovăție din cauza plânsurilor fetelor și cu o mulțime de cărți de studiat în călătorie. Dar cu cât mă concentram mai mult asupra cititului, cu atât paginile se amestecau mai tare cu Nino, cu Pietro, cu fiicele mele, cu apologia lui Pasquale făcută de sora lui, cu vorbele lui Antonio, cu transformarea lui Alfonso. Am sosit la Paris după o călătorie extenuantă cu trenul și mai confuză ca niciodată. Totuși, când am ajuns în gară și am recunoscut-o pe peron pe cea mai tânără dintre cele două doamne de la editură, m-am înveselit, am regăsit plăcerea de a-mi deschide sufletul pe care o savurasem cu Nino la Montpellier. Dar de data asta n-au mai fost hoteluri și amfiteatre, totul s-a dovedit mai nepretențios. Cele două doamne m-au plimbat prin mari orașe și mici localități, în fiecare zi o călătorie, în fiecare seară o dezbatere în librării și chiar în apartamente private. În privința mâncării și somnului aveam parte de ce se gătea în casă, de un pat modest, uneori o canapea.

Am obosit rău, am slăbit, acordând din ce în ce mai puțină atenție aspectului meu. Totuși, editoarele mele m-au plăcut, la fel și publicul pe care-l întâlneam seară după seară. Când mă deplasam încolo și înapoi, când discutam cu unul și altul într-o limbă care nu era a mea, dar pe care am învățat rapid s-o stăpânesc, am redescoperit, încet-încet, o atitudine de care dădusem deja dovadă cu ani în urmă, la cartea mea precedentă: era firesc pentru mine să transform mici evenimente private în discursuri publice. În fiecare seară am improvizat cu succes, pornind de la

experiența mea. Am vorbit despre lumea din care proveneam, despre sărăcie și despre degradare, despre furiile masculine și, de asemenea, despre cele feminine, despre Carmen, despre legătura cu fratele ei, despre cum îi justifica acțiunile violente pe care, cu siguranță, nu el le comisese. Am vorbit despre cum am observat la mama mea și la celelalte femei, încă de mică, cele mai umilitoare aspecte ale vieții familiale, ale maternității, ale supunerii față de bărbați. Am vorbit despre cum, din dragoste pentru un bărbat, poți fi îmboldită să ajungi de ocară față de celelalte femei, față de copii. Am vorbit despre relația dificilă cu grupurile feminine din Florența și din Milano și, pentru că subestimaseam această experiență, ea a devenit pe neașteptate importantă și am descoperit în public cât învățasem din acea explorare dureroasă. Am vorbit despre cum încercasem dintotdeauna, ca să mă impun, să fiu masculină în inteligență — eu m-am simțit inventată de bărbați, colonizată de imaginația lor, îmi începeam discursul în fiecare seară —, și am povestit despre cum văzusem recent un prieten din copilărie străduindu-se să se schimbe profund și scoțând la suprafață femeia din el.

Exploatham adesea acea jumătate de oră petrecută în magazinul fraților Solara, dar mi-am dat seama de asta destul de târziu, poate fiindcă Lila nu mi-a venit niciodată în minte. Nu știu de ce n-am vorbit cu niciun prilej despre prietenia noastră. Probabil mi s-a părut că, deși mă trăsesese în vârtejul dorințelor ei și a prietenilor din copilăria noastră, nu avea capacitatea să descifreze ce-mi arătase. Vedeam, de exemplu, ceea ce eu văzusem într-o clipită în privința Alfonso? Se gândea la asta? Excludeam această variantă. Era cufundată în mâlul cartierului, se mulțumise cu asta. Eu, în schimb, în acele zile franceze, m-am simțit prinsă în mijlocul haosului și totuși dotată cu instrumentele necesare pentru a-i identifica legile. Această convingere, întărită de micul succes al volumașului meu, m-a ajutat să mă liniștesc puțin în legătură cu viitorul meu. De parcă, într-adevăr, tot ce puteam face să iasă bine în scris și vorbit, ar fi fost merit să iasă bine și în realitate. Iată, îmi spuneam, cedează cuplul, cedează familia, cedează orice temniță culturală, cedează orice stratagemă social-democratică și, între timp, fiecare amănunt încearcă să ia, violent, o altă formă până atunci negândită: eu și Nino, suma copiilor mei cu ai lui, hegemonia clasei muncitoare, socialismul și comunismul, mai ales subiectele neprevăzute, femeia, eu însămi. Am mers în turneu recunoscându-mă seară după seară într-o formă sugestivă de deconstrucție generalizată și, în același timp, de nouă alcătuire.

Între timp, mereu cu sufletul la gură, îi telefonam lui Adele, vorbeam cu fetele care-mi răspundeau monosilabic sau întrebau obsesiv: când te întorci? În preajma Crăciunului, am încercat să-mi iau rămas-bun de la editoarele mele, dar ele deveniseră de-acum personal interesate de destinul meu, nu voiau să mă lase să plec. Îmi citiseră prima carte, voiau s-o publice din nou și, în acest scop, m-au târât după ele în redacția editurii franceze care, cu ani în urmă, o tipărise fără succes. M-am angajat, timid, în discuții și negocieri, susținută de cele două doamne care, spre deosebire de mine, erau foarte combative, știau să măgulească și să amenințe deopotrivă. În cele din urmă, și grație mijlocirii editurii milaneze, s-a ajuns la un acord: textul meu va vedea din nou lumina zilei în cursul anului următor, sub pecetea editoarelor mele.

L-am anunțat pe Nino la telefon, el a părut entuziast. Dar apoi, frază după frază, nemulțumirea lui a ieșit la suprafață.

— Poate că nu mai ai nevoie de mine, a spus.

— Glumești? Abia aștept să te îmbrățișez.

— Ești așa de prinsă cu treburile tale, încât pentru mine nu mai există nici măcar un colțișor.

— Te înșeli. Datorită ție am scris această carte, datorită ție mi se pare că am totul limpede în minte acum.

— Atunci hai să ne vedem la Napoli, sau la Roma, acum, înainte de Crăciun.

Dar de-acum era imposibil să ne întâlnim, chestiunile editoriale îmi consumaseră tot timpul și trebuia să mă întorc la fetele mele. Totuși, n-am putut rezista, am decis să ne vedem la Roma măcar pentru câteva ore. Am călătorit la cușetă, am ajuns stoarsă de oboseală în capitală, în dimineața zilei de 23 decembrie. Am petrecut câteva ore inutile în gară, Nino nu se vedea pe nicăieri, eram îngrijorată, eram dezolată. Mă pregăteam să iau un tren spre Florența, când și-a făcut apariția, transpirat tot în ciuda frigului. Întâmpinase nenumărate obstacole, venise cu mașina, cu trenul n-ar fi ajuns. Am mâncat ceva în grabă și apoi ne-am închis într-o cameră de hotel pe strada Nazionale, la câțiva pași de gară. Voiam să mă aștern din nou la drum după-amiază, dar n-am avut puterea să-l părăsesc, am amânat plecarea pentru a doua zi. Ne-am trezit fericiți că dormiserăm împreună: ah, era atât de frumos să întind un picior și să descoper, după starea de inconștiență din timpul somnului, că el să afla acolo în pat, lângă mine. Era Ajunul Crăciunului, am ieșit să ne facem cadouri. Plecarea mea s-a târăganat din oră în oră și a lui la fel. Abia după-amiaza târziu m-am târât cu bagajele până la mașina lui, nu

reușeam să-l părăsesc. În cele din urmă, a pornit motorul, a plecat, automobilul a dispărut în trafic. M-am târât cu greu din Piața Republicii până la gară, dar întârziaseam prea mult, am pierdut trenul pentru numai câteva minute. M-a cuprins disperarea, aș fi ajuns la Florența în toiul nopții. Dar cum așa merseseră lucrurile, m-am resemnat să telefonez acasă. A răspuns Pietro.

— Unde ești?

— La Roma, trenul este oprit aici în gară și nu știu când pleacă din nou,

— Ah, căile astea ferate. Le spun fetelor că nu vii la masa de Ajun?

— Da, cred că n-o să ajung la timp. A izbucnit în râs, a închis.

Am călătorit cu un tren complet gol, sloi de gheață. Nici măcar controlul n-a trecut pe-acolo. M-am simțit ca și cum pierdusem totul și mă îndreptam spre neant, prizoniera unei tristeți care accentua sentimentul de vinovăție. Am ajuns la Florența noaptea târziu, n- am găsit niciun taxi. Am târât valizele după mine prin frig, pe străzile pustii, chiar și clopotele de Crăciun se pierduseră de mult timp în noapte. Am folosit cheia ca să intru în casă. Apartamentul era cufundat în întuneric și într-o tăcere angoasantă. Am făcut un tur al camerelor, nici urmă nici de fete, nici de Adele. Obosită, îngrozită, dar și exasperată, am căutat măcar un bilet care să-mi spună unde plecaseră. Nimic.

Casa era într-o ordine perfectă.

12.

M-au apucat gândurile negre. Poate că Dede, sau Elsa, sau amândouă pățiseră ceva, iar Pietro și mama lui le duseseră la spital. Sau la spital ajunsese soțul meu, care făcuse vreo nebunie, și Adele era cu el, împreună cu fetele.

M-am învățit prin casă devorată de neliniște, nu știam ce să fac. La un moment dat m-am gândit că orice s-ar fi întâmplat, era posibil ca soacra mea s-o fi înștiințat pe Mariarosa și, chiar dacă era trei noaptea, m-am hotărât s-o sun. Cumnata mea a răspuns după o vreme, n-a fost ușor s-o trezesc. Dar în cele din urmă am aflat de la ea că Adele hotărâse să le ia pe fete la Genova — plecaseră cu două zile înainte — ca să ne îngăduie mie și lui Pietro să ne rezolvăm situația, iar lui Dede și Elsei să petreacă vacanța de Crăciun într-o atmosferă senină.

Vestea, pe de o parte, m-a liniștit, pe de alta m-a înfuriat. Pietro mă mințise: când îi telefonasem știa deja că nu era nicio masă de Ajun, că fetele nu mă așteptau, că plecaseră cu bunica lor. Și Adele? Cum își permisesese să-mi ia fiicele? M-am descărcat la telefon față de Mariarosa, care m-a ascultat în tăcere. Am întrebat: fac totul greșit, merit ce mi se întâmplă? Ea a luat un ton grav, dar m-a încurajat. A zis că aveam dreptul la propria viață și datoria de a continua să studiez și să scriu. Apoi s-a oferit să mă găzduiască, cu fete cu tot, de fiecare dată când aș fi întâmpinat vreo dificultate.

Cuvintele ei m-au calmat, totuși n-am reușit să dorm. În pieptul meu s-au tot învârtit angoase, furii, dorul de Nino, nemulțumirea că el își petrece sărbătorile în familie, cu Albertino, iar eu rămăsesem o femeie singură, fără niciun strop de afecțiune, într-o casă goală. La nouă dimineața am auzit cum s-a deschis ușa casei, era Pietro. L-am înfruntat imediat, am urlat la el: de ce i-ai încredințat fetele mamei tale fără permisiunea mea? Era ciufulit, cu barba mare, puțea a vin, dar nu părea beat. M-a lăsat să urlu fără să reacționeze, s-a mulțumit să repete de câteva ori, pe un ton deprimat: eu sunt ocupat, nu pot avea grijă de ele, iar tu îl ai pe amantul tău, n-ai timp pentru ele.

L-am obligat să se așeze pe un scaun în bucătărie. Am încercat să mă liniștesc, am zis:

- Trebuie să ajungem la o înțelegere.
- Explică-te, ce fel de înțelegere?
- Fetele vor locui cu mine și tu le vei vedea la sfârșit de săptămână.
- La sfârșit de săptămână unde?
- La mine acasă.
- Și unde e casa ta?
- Nu știu, o să hotărâsc mai târziu: aici, la Milano, la Napoli.

A fost de-ajuns acest cuvânt: Napoli. Cum l-a auzit, a sărit în picioare, a holbat ochii, a deschis gura voind parcă să mă muște, a ridicat pumnul cu o grimasă atât de feroasă pe chip, încât m-am speriat. A fost o clipă care a durat o veșnicie. Robinetul picura, răcitorul bâzâia, cineva râdea în curte. Pietro era greoi, avea nodurile degetelor mari și albe. Mă lovise deja o dată, știam că de data asta m-ar fi lovit atât de violent, încât m-ar fi omorât pe loc. Am ridicat subit brațele ca să mă apăr. Dar el s-a răzgândit brusc, s-a răsucit și a lovit o dată, de două, de trei ori în dulăpiorul din metal în care țineam măturile. Ar fi continuat, dacă nu m-aș fi agățat de brațul lui, urlând: încetează, ajunge, te rănești.

Consecința acelei crize de furie a fost că s-a întâmplat lucrul de care mă

temusem la revenirea mea acasă. Am ajuns la spital. I-au pus gips, la întoarcere părea de-a dreptul vesel. Mi-am amintit că era Crăciunul și am pregătit ceva de mâncare. Ne-am așezat la masă, iar el, pe neașteptate, a zis:

— Ieri i-am telefonat mamei tale. Am tresărit.

— Cum ți-a trecut prin minte una ca asta?

— Păi, cineva trebuia s-o anunțe și pe ea. I-am povestit ce mi-ai făcut.

— Eu aveam datoria să-i spun.

— De ce? Ca să-i zici minciuni, așa cum ai făcut cu mine?

Am devenit din nou agitată, dar am încercat să mă controlez, mă temeam c-o să înceapă din nou să-și rupă oasele ca să nu le rupă pe- ale mele. În schimb, am văzut că zâmbea calm, privindu-și brațul pus în gips.

— Nu pot conduce așa, a bombănit.

— Unde trebuie să mergi?

— La gară.

Am aflat că mama mea pornise la drum cu trenul în ziua de Crăciun — ziua în care ea își asuma în cel mai înalt grad rolul central de femeie casnică, cel mai înalt grad al poverilor — și urma să sosească.

13.

Am fost tentată să fug. M-am gândit să mă duc la Napoli — să fug în orașul mamei mele exact când ea urma să sosească într-al meu — și să caut un pic de liniște lângă Nino. Dar nu m-am mișcat. Oricât mă simțeam de schimbată, rămăsesem aceeași persoană disciplinată care nu se sustrăgea niciodată de la nimic. Și, de altfel, mi-am spus, ce-mi poate face? Sunt o femeie, nu o fetiță. Va aduce, cel mult, câte ceva bun de mâncare, ca de Crăciunul acela din urmă cu zece ani, când eu eram bolnavă și ea a venit la mine, în colegiul Școlii Normale.

M-am dus cu Pietro s-o luăm pe mama de la gară, am condus eu. Ea a coborât din tren cu pieptul în afară, avea haine noi, geantă nouă, pantofi noi, chiar și puțină pudră în obraji. Arăți bine, i-am spus, ești foarte elegantă. Ea a șuierat printre dinți: nu datorită ție, apoi nu mi-a mai adresat niciun cuvânt. În schimb, a fost foarte afectuoasă cu Pietro. L-a întrebat de ce are mâna în gips și pentru că el a fost vag — a spus că se lovise de o ușă —, a început să bombăne într-o italiană nesigură: lovit,

știi eu cine te-a făcut să te lovești, cum să nu, lovit.

Odată ajunși acasă, a încetat cu falsa ei atitudine demnă. Mi-a ținut o lungă predică, șchiopătând în sus și-n jos prin sufragerie. L-a lăudat în mod exagerat pe soțul meu, mi-a poruncit să-i cer imediat iertare. Dat fiind că eu nu mă decideam, a început să-l implore ea însăși să mă ierte și a jurat pe Peppe, Gianni și Elisa că n-o să se întoarcă acasă dacă noi doi n-o să ne împăcăm. Inițial, era atât de însuflețită, încât aproape mi s-a părut că face mișto atât de mine, cât și de soțul meu. Lista pe care a făcut-o cu virtuțile lui Pietro mi s-a părut infinită și — trebuie să recunosc — nu s-a zgârcit nici cu ale mele. A subliniat de o mie de ori că, din perspectiva inteligenței și a studiilor, eram făcuți unul pentru celălalt. Ne-a rugat să ne gândim la binele lui Dede — era nepoata ei preferată, pe Elsa a uitat s-o pomenească —, fetița înțelegea totul și nu era corect s-o facem să sufere.

Soțul meu, cât a vorbit ea, s-a arătat mereu de acord, deși avea acea expresie uimită pe care o capătă în fața unui spectacol exagerat. Ea l-a îmbrățișat, l-a sărutat, i-a mulțumit pentru generozitatea lui, în fața căreia — a urlat la mine — eu nu trebuia să fac altceva decât să mă pun în genunchi. Ne-a împins încontinuu, lovindu-ne necuviincios cu mâna, unul spre celălalt ca să ne îmbrățișăm și să ne sărutăm. M-am sustras, am fost mojiică. M-am gândit tot timpul: n-o suport, nu suport pentru că, într-un moment ca ăsta, trebuie să fac față, sub privirea lui Pietro, și faptului că sunt fiica acestei femei. Și, între timp, încercam să mă liniștesc, spunându-mi: e obișnuita ei scenă melodramatică, în scurt timp obosește și se duce la culcare. Dar când m-a înșfăcat pentru a nu știu câta oară impunându-mi să recunosc că greșisem grav, n-am mai rezistat, am simțit cum mâinile ei mă jignesc și m-am smucit. Am spus ceva de genul: ajunge, mamă, e inutil, nu mai pot să fiu cu Pietro, țin la altcineva.

A fost o greșeală. O cunoșteam, aștepta doar o mică provocare. Litania ei s-a oprit, lucrurile s-au schimbat fulgerător într-o clipă. Mi-a tras o palmă foarte violentă, urlând dezlănțuită: taci, curvă, taci, taci, taci. Și încercat să mă apuce de păr, a zberlat că n-o mai scotea la capăt cu mine, că nu era posibil ca eu, eu, să vreau să-mi distrug viața alergând după fiul lui Sarratore, care era mai rău, cu mult mai rău, decât nenorocitul ăla de taică-su. Odinioară, a urlat, credeam că prietena ta, Lina, te ducea pe o cale greșită, dar mă înșelam, tu, tu, ești nerușinată; aia, fără tine, a devenit o persoană de toată isprava. Ah, dracu' să mă ia că nu ți-am rupt picioarele când erai mică. Ai un soț excepțional, datorită căruia trăiești ca o doamnă în orașul ăsta minunat, ține la tine, ți-a dat

două fiice și tu așa-l răsplătești, nenorocito? Vino aici, eu te-am născut, eu te omor.

Nu mă slăbea, am avut impresia că vrea cu adevărat să măucidă. Am simțit în acele clipe tot adevărul dezamăgirii pe care i-o provocam. Tot adevărul iubirii materne care, din cauza disperării de a mă supune unui lucru pe care-l considera bun pentru mine — ceva, adică, de care ea nu se bucurase niciodată, la fel ca mine, și care, până cu o zi în urmă, făcuse din ea cea mai norocoasă mamă din cartier —, era gata să se transforme în ură și să mă distrugă ca să mă pedepsească pentru că iroseam darurile primite de la Dumnezeu. Atunci am împins-o, am împins-o cât colo, urlând mai tare decât ea. Am împins-o fără să vreau, instinctiv, cu o asemenea forță, încât am făcut-o să-și piardă echilibrul și am trântit-o la podea. Pietro s-a speriat. I-am văzut pe față, în ochi, lumea mea care se izbea de a lui. Cu siguranță, în toată viața lui, nu văzuse niciodată o astfel de scenă, cu atâtea urlete, cu reacții atât de necontrolate. În cădere, mama răsturnase un scaun, se prăbușise cu toată greutatea corpului. Acum, din cauza piciorului bolnav, se chinuia să se ridice, își agita un braț ca să se prindă de marginea mesei și să se tragă sus. Dar nu ceda, continua să urle la mine amenințări și jigniri. Nu s-a

oprit nici măcar în momentul în care Pietro, înspăimântat, a ajutat-o cu brațul sănătos să se ridice. Ea, cu vocea sugrumată, furioasă și totodată sincer îndurerată, a găfâit, cu ochii ieșiți din orbite: tu nu mai ești fiica mea, el e fiul meu, el, nici tatăl tău nu te mai vrea, nici frații tăi; de la fiul lui Sarratore să iei blenoragie și sifilis, cu ce am greșit eu s-ajung să văd o zi ca asta, oh, Doamne, Doamne, Doamne, vreau să mor imediat, vreau să mor acum. Era atât de copleșită de suferință, încât, lucru de necrezut pentru mine, a izbucnit în plâns.

Am alergat să mă încui în dormitor. Nu știam ce să fac, niciodată nu m-aș fi gândit că despărțirea mea va provoca atâta suferință în jur. Eram speriată, eram dezolată. Din ce profunzime necunoscută, din ce îngâmfare a mea, se născuse hotărârea de a o respinge pe mama cu aceeași violență fizică de care dădea ea dovadă? M-a liniștit doar faptul că, după puțin timp, Pietro a venit să bată la ușă și a spus încet, cu o duioșie neașteptată: nu deschide, nu-ți cer să mă lași să intru; vreau doar să știi că nu-mi doream asta, e prea mult, nici măcar tu nu meriți așa ceva.

14.

Am sperat ca mama mea să se calmeze, ca deja dimineață, schimbându-și brusc părerea, să-mi poată spune din nou că ținea la mine și că, în ciuda tuturor celor întâmplate, era mândră de mine. Dar nu a fost așa. Am auzit-o șușotind cu Pietro toată noaptea. Îi alina durerea, sublinia ranchiunoasă că fusesem mereu crucea ei, spunea oftând că trebuia să aibă răbdare cu mine. A doua zi, ca să evităm altă ceartă, m-am învărtit prin casă sau am încercat să citesc, fără să intervin nici măcar o dată în consfăturile lor secrete. Eram foarte nefericită. Mi-era rușine că o îmbrâncisem, mi-era rușine de ea și de mine, îmi doream să-i cer scuze, s-o îmbrățișez, dar mă temeam c-o să interpreteze greșit și o să creadă că am capitulat. Dacă ajunsese să susțină că eram eu sufletul negru al Lilei și nu Lila al meu, probabil că-i provocasem o dezamăgire cu adevărat insuportabilă. Mi-am zis ca să-i justific comportamentul: unitatea ei de măsură e cartierul; acolo totul, în ochii ei, decursese în cel mai avantajos mod: se simte înrudită cu familia Solara datorită Elisei; băieții ei muncesc, în sfârșit, pentru Marcello, pe care-l numește, cu mândrie, ginerele ei; poartă în aceste haine noi ale ei semnul bunăstării care a căzut peste ea; e firesc deci ca Lila, aflată în serviciul lui Michele Solara, conviețuind stabil în aceeași casă cu Enzo, bogată într-atât încât vrea să răscumpere pentru părinții ei micul apartament în care locuiesc aceștia, să-i pară că reușise în viață mult mai bine decât mine. Dar raționamentele de genul acesta au folosit doar pentru a marca și mai mult distanța dintre mine și ea, nu mai aveam puncte comune.

A plecat fără să ne vorbim. Am condus-o cu mașina la gară, dar s-a comportat de parcă n-aș fi fost la volan. S-a limitat să-i ureze lui Pietro tot binele posibil și să-l roage, până cu o clipă înainte să plece trenul, s-o țină la curent în privința brațului și a fetelor.

Imediat cum a dispărut, mi-am dat seama, cu o anumită uimire, că faptul că dăduse buzna peste noi avusese un efect nesperat. În timp ce ne întorceam acasă, soțul meu a mers dincolo de puținele fraze de solidaritate șoptite în fața ușii mele în seara precedentă. Confruntarea aceea excesivă cu mama mea i-a dezvăluit probabil ceva despre mine, despre felul în care crescusem, mai mult decât îi povestisem eu însămi și decât își imaginase el singur. I s-a făcut milă de mine, cred. Și-a revenit brusc, relația noastră a redevenit politicoasă. După câteva zile am mers

la un avocat, care a trăncănit puțin despre una, despre alta, apoi ne-a întrebat:

— Sunteți siguri că nu mai vreți să trăiți împreună?

— Cum poți trăi cu o persoană care nu te mai vrea? a răspuns Pietro.

— Dumneavoastră, doamnă, nu-l mai vreți pe soțul dumneavoastră?

— E treaba mea, am spus. Dumneavoastră trebuie doar să declanșați procedura de divorț.

Când ne-am întors pe stradă, Pietro a râs:

— Ești la fel ca mama ta.

— Nu e adevărat.

— Ai dreptate, nu e adevărat: ești ca mama ta dacă ar fi studiat și s-ar fi apucat să scrie romane.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că ești mai rău.

M-am supărat un pic, dar nu prea mult, eram bucuroasă că, atât cât se putea, redevenise rezonabil. Am respirat ușurată și am început să mă concentrez pe ce anume era de făcut. În timpul lungilor conversații interurbane cu Nino, i-am povestit tot ce mi se întâmplase din momentul în care ne despărțiserăm, am discutat despre mutarea mea la Napoli. Nu i-am spus că Pietro și cu mine dormeam din nou sub același acoperiș, chiar dacă, bineînțeles, în camere separate. Dar mai ales am vorbit mai des cu fetele mele și am anunțat-o pe Adele, cu vădită ostilitate, că mă voi duce să le iau înapoi.

— Nu-ți face griji, a încercat să mă liniștească soacra mea, poți să mi le lași cât timp ai nevoie.

— Dede are școală.

— Am putea s-o trimitem aici, la doi pași, m-aș ocupa eu de tot.

— Nu, trebuie să le țin cu mine.

— Gândește-te. O femeie divorțată, cu două fiice și cu ambițiile tale, trebuie să facă față realității și să se hotărască la ce anume poate renunța și la ce nu.

Totul, în acea ultimă frază, m-a enervat.

15.

Voiam să plec imediat la Genova, dar au telefonat din Franța. Editorea

mai în vârstă m-a rugat să scriu pentru o revistă importantă argumentele pe care mă auzise că le exprimasem în public. M-am trezit, astfel, în situația în care a trebuit să aleg între a mă duce să-mi iau fetele sau a începe să lucrez. Am amânat plecarea, m-am dedicat zi și noaptea cu grija de a scrie cât mai bine. Mă străduiam încă să dau o formă acceptabilă textului meu, când Nino m-a anunțat că, înainte să-și reia cursurile la universitate, avea câteva zile libere și era pregătit să vină la mine. N-am putut rezista, am mers la Argentario cu mașina. Eram amețită de iubire. Am petrecut câteva zile minunate, abandonându-ne mării pe timp de iarnă și, cum nu mi se întâmplase nici cu Franco, nici cu Pietro, plăcerii de a mânca și de a bea, conversației culte, sexului. Dimineața mă dădeam jos din pat devreme și mă apucam de scris.

Într-o seară, în pat, Nino mi-a dat niște pagini de-ale lui, a zis că ținea mult la părerea mea. Era un eseu complicat despre fabrica Italsider din Bagnoli. L-am citit stând lipită de el, care mumura din când în când, autodenigrându-se: scriu prost, corectează dacă vrei, tu ești mai bună, erai deja din liceu. I-am lăudat mult lucrarea, i-am sugerat câteva corecturi. Dar Nino nu s-a mulțumit cu atât, m-a îndemnat să intervin mai mult. Cu acea ocazie, voind parcă să mă convingă de necesitatea corecturilor mele, a ajuns să-mi spună că avea ceva urât să-mi dezvăluie. Așa și-a definit secretul, între stânjeneală și ironie: lucrul cel mai rușinos pe care l-am făcut în toată viața mea. Și mi-a zis că avea de-a face cu articolașul în care rezumasem confruntarea mea cu profesorul de religie, cel pe care, în vremea liceului, mi-l solicitase pentru a-l publica într-o revistă studentescă.

— Ce ai făcut? I-am întrebat râzând.

— Îți spun, dar ține cont că eram doar un copil.

Am simțit că se rușina cu adevărat și m-am alarmat un pic. A spus că, atunci când citise articolul meu, i se păruse imposibil că putea scrie cineva într-un mod atât de plăcut și de inteligent. M-a bucurat complimentul acela, l-am sărutat, mi-am amintit cât muncisem la paginuțele alea împreună cu Lila și, între timp, i-am povestit cu autoironie deziluzia, suferința pe care o resimțisem când revista nu- l publicase din lipsă de spațiu.

— Așa ți-am zis? a întrebat Nino stingherit.

— Poate, acum nu-mi amintesc. A făcut o grimasă întristată.

— Adevărul e că loc pentru articolul tău era din belșug.

— Atunci de ce nu l-au publicat?

— Din invidie.

Am izbucnit în râs.

— Redactorii erau invidioși pe mine?

— Nu, eu eram invidios pe tine. Am citit paginile tale și le-am aruncat la gunoi. N-am putut suporta că erai atât de bună.

Câteva minute n-am zis nimic. Cât ținusem la articolul acela, cât suferisem. Nu-mi venea să cred: era posibil ca liceanul preferat al profesoarei Galiani să fi fost invidios pentru rândurile unei fete de gimnaziu, într-atât încât să le arunce la gunoi? Am simțit că Nino aștepta reacția mea, dar nu știam cum să așez un gest atât de meschin în nimbul luminos cu care-l înconjurasem când eram mică. Secundele treceau și încercam dezorientată să păstrez lângă mine gestul acela laș ca să nu-l las să se îmbine cu faima proastă pe care, potrivit spuselor lui Adele, Nino o avea la Milano, sau cu îndemnul de a nu avea încredere în el pe care-l promisem de la Lila și Antonio. Apoi m-am scuturat, m-am concentrat pe partea pozitivă a acelei confesiuni, l-am îmbrățișat. Nu trebuie, în fond, să-mi povestească episodul acela, era o faptă urâtă foarte îndepărtată în timp. Și totuși, tocmai o făcuse, iar nevoia aceea a lui de a fi sincer dincolo de orice interes personal, chiar cu riscul de a se pune într-o lumină foarte proastă, m-a emoționat. Pe neașteptate, începând din acel moment, am simțit că puteam să-l cred întotdeauna.

Ne-am iubit în noaptea aceea cu mai multă pasiune decât de obicei. Când m-am trezit, mi-am dat seama că, mărturisindu-și acea vină, Nino recunoscuse că în ochii lui fusesem întotdeauna o fată ieșită din comun, chiar și când era logodit cu Nadia Galiani, chiar și când devenise amantul Lilei. Ah, ce palpitant era să mă simt nu doar iubită, dar și respectată. Mi-a încredințat textul lui, l-am ajutat să-i dea o formă mai strălucită. În acele zile petrecute la Argentario am avut impresia, fără nicio îndoială, că de acum capacitatea mea de a simți, de a înțelege, de a mă exprima se extinsese, lucru care — mă gândeam cu mândrie — era confirmat de primirea discretă în afara Italiei a cărții pe care o scrisesem încurajată de el, ca să-i fac pe plac. Aveam tot ce-mi doream, în acel moment. Pe margine rămăseseră doar Dede și Elsa.

16.

Soacrei mele nu i-am spus de Nino. l-am povestit, în schimb, despre

revista franceză și m-am arătat complet absorbită de textul pe care-l scriam. Între timp, deși fără voie, i-am mulțumit pentru modul în care avea grijă de nepoatele ei.

Chiar dacă nu aveam încredere în ea, am înțeles în acel punct că Adele ridicase o problemă reală. Ce puteam face ca să țin laolaltă viața mea și pe fete? Mă bizuiam, desigur, pe faptul că în curând aș fi mers să locuiesc cu Nino undeva, iar în cazul acela ne-am fi ajutat reciproc. Dar între timp? N-ar fi fost ușor să echilibrăm nevoia de a ne vedea, pe Dede, pe Elsa, scrisul, obligațiile publice, presiunile la care Pietro, deși mai rezonabil acum, m-ar fi supus oricum. Fără să mai punem la socoteală problema banilor. Din ai mei rămăseseră foarte puțini și încă nu știam cât era de profitabilă noua mea carte. Trebuia să exclud posibilitatea de a plăti în curând o chirie, telefonul, de a susține viața de zi cu zi a fiicelor mele și a mea. Și apoi, unde urma să se desfășoare acea rutină zilnică a noastră? În curând urma să merg să le iau pe fete, dar ca să le duc unde? La Florența, în apartamentul unde se născuseră și unde, regăsind un tată amabil și o mamă politicoasă, ar fi tras concluzia că totul, în mod miraculos, își recăpătase ordinea? Voiam oare să le dezamăgesc, știind bine că la prima apariție a lui Nino le-aș fi dezamăgit și mai mult? Trebuia să-i spun lui Pietro să plece, chiar dacă eu fusesem cea care produsese ruptura? Sau eu eram cea care trebuia să părăsească apartamentul?

Am plecat la Genova, având o mie de întrebări și nicio decizie luată.

Socrii mei m-au primit cu o răceală politicoasă, Elsa cu un entuziasm nesigur, Dede cu ostilitate. Cunoșteam puțin casa din Genova, îmi rămăsese în minte doar o senzație de lumină. În realitate, erau încăperi întregi tapetate cu cărți, mobilă antică, lustre din cristal, podele acoperite cu covoare de calitate, perdele grele. Doar sufrageria era strălucitoare, avea niște ferestre mari care decupau un fragment de lumină și de mare, expunându-l ca pe un obiect de preț. Fiicele mele — mi-am dat seama — se mișcau prin tot apartamentul cu mai multă libertate decât la ele acasă: atingeau totul, luau totul fără nicio dojană și i se adresau menajerei pe tonul politicos, dar imperativ, învățat de la bunică. În primele ore după sosirea mea mi-au arătat camera lor, au dorit să fiu entuziasmată de numeroasele lor jucării pe care, așa scumpe cum erau, de la mine și de la tatăl lor nu le-ar fi primit niciodată, mi-au povestit toate lucrurile minunate pe care le făcuseră și văzuseră. Am înțeles, încet, încet, că Dede se atașase mult de bunic, în timp ce Elsa, deși mă îmbrățișa și mă săruta până la epuizare, i se adresa lui Adele pentru orice lucru care îi trebuia sau, când era obosită, i se urca pe genunchi și mă privea de

acolo cu niște ochi melancolici și cu degetul mare în gură. Fetele învățaseră să se descurce fără mine într-un timp atât de scurt? Sau mai degrabă le sleiseră cele văzute și auzite în ultimele luni și acum, într-o stare de anxietate cauzată de numeroasele nenorociri pe care le reprezentam eu, le era frică să mă accepte din nou? Nu știu. Bineînțeles, n-am îndrăznit să spun imediat: faceți-vă bagajele și haideți să mergem. Am mai rămas câteva zile, am început să mă ocup din nou de ele. Și socrii mei nu s-au băgat niciodată. Ba chiar dimpotrivă, când fetele, mai ales Dede, mi-au pus la îndoială autoritatea, întorcându-se către ei, s-au retras, evitând orice conflict.

Guido în special era foarte atent să vorbească despre altceva, la început n-a adus în discuție despărțirea dintre mine și fiul lui. După cină, când Dede și Elsa mergeau la culcare și, din politețe, rămânea un pic cu mine înainte să se închidă în biroul lui ca să lucreze până noaptea târziu (Pietro, evident, nu făcea decât să aplice modelul tatălui său), era stingherit. Se refugia, de obicei, în conversații politice: acutizarea crizei capitalismului, panaceul austerității, lărgirea zonei marginalizării, cutremurul din Friuli ca simbol al unei Italii precare, marile probleme ale stângii, vechi partide și formațiuni extremiste. Dar o făcea fără să arate vreo curiozitate față de părerile mele, pe care, de altfel, eu nici nu mă străduiam să le exprim. Atunci când mă încuraja să-mi spun părerea, devia spre cartea mea, a cărei ediție în italiană am văzut-o pentru prima dată chiar în casa aceea: era un volum subțirel, nu foarte aspectuos, sosit împreună cu numeroasele cărți și reviste care se îngrămădeau încontinuu pe mese, așteptând să fie răsfoite. Într-o seară, el mi-a pus în treacăt niște întrebări și eu — știind că n-o citise și că nici n-o va face — i-am rezumat subiectele, i-am citit câteva rânduri. În general a ascultat serios, foarte atent. Doar într-un caz a adus critici docte despre un fragment din Sofocle pe care-l citasem nepotrivit și glasul lui a căpătat niște inflexiuni profesionale care m-au făcut să mă rușinez. Era un bărbat care emana autoritate, chiar dacă autoritatea e o patină și uneori sunt de ajuns câteva minute ca aceasta să se crape și să dea la iveală o altă persoană, mai puțin exemplară. Când am făcut o referire la feminism, Guido a renunțat pe neașteptate la comportamentul lui sobru, iar în ochi i s-a ivit o surprinzătoare răutate. Apoi a început să fredoneze cu sarcasm, roșu la față — el care în general avea un colorit anemic — niște sloganuri pe care le auzise: sex, sexul dorințelor mele, cine simte orgasmul în regat? niciuna; și, de asemenea: nu suntem mașini de reproducere, ci femei care luptă pentru emancipare. Fredona și râdea, foarte însuflețit.

Când și-a dat seama că mă șocase într-un mod neplăcut, și-a luat ochelarii, i-a curățat cu grijă și s-a retras să studieze.

În acele câteva seri, Adele a tăcut aproape tot timpul, dar am înțeles repede că atât ea, cât și soțul ei căutau un mod aseptice ca să mă expună. Pentru că nu mușcam momeala, în cele din urmă chiar socrul meu a înfruntat problema direct, în stilul lui. Când Dede și Elsa ne-au spus noapte bună, el le-a întrebat pe nepoate, într-un fel de ritual binevoitor:

— Cum le cheamă pe aceste două domnișoare foarte frumoase?

— Dede.

— Elsa.

— Și mai cum? Bunicul vrea să audă numele întreg.

— Dede Airota.

— Elsa Airota.

— Airota ca...?

— Ca tata.

— Și ca mai cine?

— Ca bunicul.

— Și pe mama cum o cheamă?

— Elena Greco.

— Și pe voi vă cheamă Greco sau Airota?

— Airota.

— Bravo vouă. Noapte bună, dragilor, vise minunate.

Apoi, imediat ce fetele au ieșit din cameră însoțite de Adele, a spus urmând parcă un fir care rămăsese suspendat de răspunsurile celor două fete: am aflat că despărțirea de Pietro i se datorează lui Nino Sarratore. Am tresărit, am făcut semn că da. El a zâmbit, a început să-l laude pe Nino, dar nu cu consensul absolut al anilor trecuți. L-a descris drept un băiat foarte inteligent, unul care-și cunoștea interesul, dar — a zis apăsând pe conjuncția adversativă — e nestatornic. Și a repetat cuvântul, voind parcă să-și dea seama dacă-l alesese pe cel corect. Apoi a subliniat: ultimele lucruri scrise de Sarratore nu mi-au plăcut. Și, pe un ton neașteptat de disprețuitor, l-a pus în grămada celor care considerau mai urgent să învețe cum trebuie puse în mișcare mecanismele neocapitalismului, decât să pretindă în continuare transformări ale relațiilor sociale și ale celor legate de producție. A folosit acest limbaj, dar adăugând fiecărui cuvânt consistența jignirii.

N- am suportat așa ceva. Am făcut tot posibilul să-l conving că se înșela și Adele a intrat tocmai când eu menționam unele texte ale lui Nino care

mi se păreau foarte radicale, iar Guido mă asculta scoțând sunetul surd la care recurgea de obicei când rămânea suspendat între aprobare și dezaprobare. Am tăcut brusc, destul de tulburată. Socrul meu a părut pentru câteva clipe că-și îmblânzește părerea (de altfel, tuturor le e greu să se orienteze în marasmul crizei italiene și pot înțelege că tineri ca el se află în dificultate, mai ales dacă-și doresc să acționeze), apoi s-a ridicat, ducându-se în biroul lui. Dar înainte să dispară, s-a răzgândit. A zăbovit în prag și a declamat plin de ranchiună: dar sunt moduri și moduri de a acționa, Sarratore are o inteligență fără tradiții, îi place mai mult să devină simpatic celor care comandă decât să se lupte pentru o idee, va deveni un tehnician servil. Și s-a întrerupt, dar ezitând iarăși, ca și cum ar fi avut altceva, mult mai necruțător, pe vârful limbii. În schimb, s-a mulțumit să bombăne noapte bună și s-a dus în birou.

Am simțit asupra mea privirea lui Adele. Trebuie să mă retrag și eu, m-am gândit, trebuie să inventez o scuză, să spun că sunt obosită. Dar am sperat că Adele va găsi o formulă conciliantă care să mă liniștească și, de aceea, am întrebat:

— Ce înseamnă că Nino are o inteligență fără tradiții? Ea m-a privit cu ironie.

— Că e un nimeni. Și pentru un nimeni să devină cineva e mai important decât orice altceva. Consecința e că acest domn Sarratore nu e o persoană de încredere.

— Și eu am o inteligență fără tradiții. A zâmbit.

— Și tu, da, și, într-adevăr, nici tu nu ești de încredere.

Tăcere. Adele vorbise liniștit, ca și cum cuvintele n-ar avea nicio încărcătură emoțională, ci anunță doar faptele așa cum sunt ele. M-am simțit oricum jignită.

— Ce vrei să spui?

— Că ți l-am încredințat pe fiul meu și tu n-ai fost onestă cu el.

Dacă-l voiai pe altul, de ce te-ai mai căsătorit cu el?

— Nu știam că-l vreau pe altul.

— Minți.

Am ezitat, am recunoscut:

— Mint, da, dar pentru că mă obligi să-ți dau o explicație simplă și clară, iar explicațiile simple și clare sunt aproape întotdeauna minciuni. Și tu mi l-ai vorbit rău pe Pietro, ba mai mult, mi-ai ținut partea împotriva lui. Mințezi?

— Nu. Am fost cu adevărat de partea ta, dar în interiorul unui pact pe care-ar fi trebuit să-l respecti.

— Care?

— De a rămâne cu soțul tău și cu fetele. Erai o Airota, fiicele tale poartă numele Airota. Nu voiam să te simți inadecvată și nefericită, am încercat să te ajut să fii o bună mamă și o bună soție. Dar dacă pactul a fost încălcat, se schimbă totul. Din partea mea și a soțului meu nu vei mai avea nimic, dimpotrivă, îți voi lua tot ce ți-am dat.

Am tras adânc aer în piept, am încercat să-mi păstrez vocea calmă, așa cum, de altfel, facea și ea.

— Adele, am spus, eu sunt Elena Greco și fiicele mele sunt fiicele mele. Mi se rupe de voi, familia Airota.

A făcut semn că da, palidă, cu o expresie acum severă.

— Se vede bine că ești Elena Greco, deja e mult prea evident. Dar fetele sunt fiicele fiului meu și nu-ți vom permite să le distrugi.

Mi-a întors brusc spatele, s-a dus la culcare.

17.

Acea a fost prima confruntare cu socrii mei. Au urmat și altele, care însă n-au mai ajuns niciodată la un asemenea dispreț explicit. Apoi s-au limitat să-mi demonstreze în toate felurile că, dacă insistam să mă ocup în primul rând de mine, trebuia să li le încredințez pe Dede și pe Elsa.

M-am opus, bineînțeles, nu era zi să nu mă enervez și să nu hotărâsc să-mi iau imediat fiicele la Florența, la Milano, la Napoli, oriunde, doar ca să nu le las în casa aia niciun minut în plus. Dar cedam repede, amânam plecarea, se întâmpla mereu ceva care aducea dovezi împotriva mea. Nino, de exemplu, telefona și eu nu rezistam, alergam după el oriunde voia. Și apoi, noua mea carte începuse să stârnească un mic interes și în Italia, deși ignorată de autorii de recenzii ale marilor ziare, își avea oricum publicul ei. Așa că, adesea, peste întâlnirile cu cititorii mei le adăugam pe cele cu amantul meu, chestie care prelungea răstimpul în care stăteam departe de fete.

Mă desprindeam de ele cu forța. Simțeam asupra mea privirea lor acuzatoare, sufeream. Și totuși, când eram în tren, în timp ce studiam, în timp ce mă pregăteam pentru vreo discuție publică, în timp ce anticipam, folosindu-mi imaginația, întâlnirea cu Nino, savuram deja bucuria

nerușinată care începea să-mi clocotească pe dinăuntru. Am descoperit repede că mă obișnuisem să fiu în același timp fericită și nefericită, ca și cum ar fi fost acela noul statut inevitabil al vieții mele. Când mă întorceam la Genova, mă simțeam vinovată — Dede și Elsa se simțeau de-acum în largul lor, aveau școală, colegi de joacă, tot ce-și doreau, independent de mine —, dar cum plecam din nou, vinovăția devenea o piedică sâcâitoare, dispărea. Îmi dădeam seama de asta, bineînțeles, și pendularea aceea mă făcea să mă simt meschină. Era umilitor să fiu nevoită să recunosc că un pic de notorietate și iubirea pentru Nino reușeau să le umbrească pe Dede și pe Elsa. Și totuși, acesta era adevărul. Ecoul frazei Lilei: gândește-te la răul pe care-l faci fiicelor tale a devenit tocmai în acea perioadă un fel de epigraf permanent care dădea startul nefericirii. Călătoream, mă mutam adesea dintr-un pat în altul, adesea nu reușeam să dorm. Îmi reveneau în minte blestemele mamei mele, se amestecau cu vorbele Lilei. Ea și prietena mea, care totuși fuseseră dintotdeauna, pentru mine, una opusul celeilalte, au ajuns în acele nopți să pară una și aceeași persoană. Le simțeam pe amândouă ostile, străine de viața mea cea nouă și, pe de o parte, asta mi se părea dovada că devenisem, în sfârșit, o persoană autonomă, dar, pe de alta, mă făcea să mă simt singură, în voia greutăților mele.

Am încercat să reînnod legătura cu cumnata mea. Ea s-a arătat ca de obicei disponibilă, a organizat o întâlnire în onoarea cărții mele într-o librărie milaneză. Au venit mai ales femei și am fost când criticată, când foarte lăudată de grupuri opuse. La început m-am speriat, dar Mariarosa a intervenit cu autoritate și eu mi-am descoperit o neașteptată capacitate de a mânuși sforile disensiunii și consensului. Mi-am asumat între timp rolul de mediatore (mă pricepeam să zic într-un mod foarte convingător: nu voiam să spun tocmai asta). În cele din urmă am fost primită de toate femeile cu mare bucurie, mai ales de ea.

Apoi am cinat și am dormit în casa ei. L-am găsit acolo pe Franco, am găsit-o pe Silvia cu fiul ei, Mirko. Tot timpul n-am făcut decât să trag cu ochiul la copil — am socotit că trebuia să aibă opt ani — și am observat toate asemănările fizice, chiar și pe cele de caracter, pe care cu siguranță le avea în comun cu Nino. Nu-i spuseseam că știam de acel copil și am hotărât că n-o voi face niciodată. Dar toată seara n-am făcut altceva decât să-i vorbesc, să-l alint, să mă joc cu el, să-l țin pe genunchii mei. În ce dezordine trăiam, câte fragmente din noi înșine țâșneau afară ca și cum existențele noastre ar fi însemnat schije rezultate dintr-o explozie. La Milano, iată, era acest copil, la Genova — fiicele mele, la

Napoli — Albertino. N-am rezistat, am ajuns să vorbesc despre acea dispersie cu Silvia, cu Mariarosa, cu Franco, pozând într-o gânditoare dezvrăjită. În realitate, mă așteptam ca fostul meu logodnic, după obiceiul lui, să fie cel care să

pună stăpânire pe discurs și să exprime totul conform obișnuitei lui dialectici care sistematiza prezentul și anticipa viitorul, liniștindu-ne. Dar el a fost adevărata surpriză a serii. A vorbit despre sfârșitul iminent al unui anotimp care fusese obiectiv — a folosit adverbul cu sarcasm — revoluționar, dar care acum — a spus —, la apus, lua cu el toate categoriile care-i serviseră drept busolă.

— Nu mi se pare, am obiectat, dar numai ca să-l provoc, în Italia situația e foarte tensionată și combativă.

— Nu ți se pare pentru că ești mulțumită de tine.

— Dimpotrivă, sunt deprimată.

— Oamenii deprimăți nu scriu cărți. Le scriu persoanele mulțumite, care călătoresc, sunt îndrăgostite și vorbesc întruna având convingerea că aceste cuvinte ajung întotdeauna, într-un mod sau altul, în locul potrivit.

— Și nu e așa?

— Nu, cuvintele ajung rareori în locul potrivit și doar pentru un timp foarte scurt. În rest, ele folosesc vorbitului la întâmplare, ca acum. Sau ca să te prefaci că totul se află sub control.

— Să te prefaci? Tu, care ai ținut mereu totul sub control, te prefăceai?

— De ce nu? E fiziologic să te prefaci un pic. Noi, cei care voiam să facem revoluția, am fost cei care și în mijlocul haosului își inventau mereu o ordine și se prefăceau că nu știu exact cum mergeau lucrurile.

— Te autodenunți?

— Păi, sigur. Bună gramatică, bună sintaxă. O explicație pregătită pentru orice. Și multă artă a continuității: asta derivă din asta și conduce în mod obligatoriu la asta. Zarurile au fost aruncate.

— Nu mai merge bine?

— Ah, ba da, merge foarte bine. E atât de confortabil să nu te pierzi niciodată în fața niciunui lucru. Nicio plagă care să se infecteze, nicio rană fără copci, nicio cameră întunecoasă care să te înspăimânte. Doar că, la un moment dat, trucul nu mai funcționează.

— Adică?

— Bla-bla-bla, Lena, bla-bla-bla. Cuvintele sunt pe cale să fie părăsite de semnificație.

Și nu s-a oprit acolo. A făcut multe ironii pe seama frazelor lui, făcând

mișto de el și de mine. Apoi a murmurat: câte prostii spun, și și-a petrecut restul timpului ascultându-ne pe noi trei.

M-a impresionat faptul că, dacă în cazul Silviei semnele îngrozitoare ale agresiunii suferite păreau să fi dispărut complet, la el cotonogeala primită cu câțiva ani în urmă scosese, încet-încet, la lumină un alt corp și un alt spirit. S-a ridicat adesea ca să meargă la baie, șchiopăta, chiar dacă nu în mod vizibil. Orbita roșie, cu ochiul artificial prost așezat, părea mai agresivă decât celălalt ochi, care, deși sănătos, părea opacizat din cauza depresiei. Dar în special dispăruseră atât Franco cel plăcut de energic de altădată, cât și cel conflictual din timpul convalescenței. Mi s-a părut o persoană tandru-melancolică, capabilă de un cinism afectuos. Dacă Silvia a fost de părere să-mi iau fiicele înapoi, dacă Mariarosa a spus că, până ce n-o să-mi găsesc un loc stabil, Dede și Elsa o duceau mai bine la bunici, Franco mi-a lăudat la nesfârșit capacitățile definite ironic masculine și a insistat să continui să le rafinez, fără să mă pierd în spatele obligațiilor de femeie.

Când m-am retras în camera mea, m-am chinuit să adorm. Care era răul fiicelor mele, care era binele? Iar răul și binele meu în ce constau, coincideau sau se deosebeau de răul și binele lor? În noaptea aceea Nino s-a dus la fundul apei, a reapărut la suprafață Lila. Doar Lila, fără sprijinul mamei mele. Am simțit nevoia să ne certăm, să urlu la ea: nu mă critica doar, asumă-ți responsabilitatea de a-mi sugera ce trebuie să fac. În cele din urmă am ațipit. A doua zi m-am întors la Genova și le-am zis brusc lui Dede și Elsei, în prezența socrilor mei:

— Fetelor, în această perioadă am mult de lucru. Peste câteva zile trebuie să plec iar, apoi iar și iar. Voi vreți să veniți cu mine sau să rămâneți cu bunicii?

De întrebarea aceea mă rușinez și astăzi, în timp ce scriu. Mai întâi Dede, apoi imediat Elsa, au răspuns:

— Cu bunicii. Dar tu, când poți, întoarce-te și adu-ne cadouri.

18.

Au trecut mai mult de doi ani plini de bucurii, chinuri, surprize neplăcute și diverse negocieri greu de suportat ca să reușesc să-mi repun un pic de ordine în existență. Între timp, deși trăiam suferințe profunde în viața

privată, în cea publică am continuat să am noroc. Cele nici o sută de pagini pe care le scrisesem mai ales ca să-l impresionez pe Nino curând au fost traduse și în germană, și în engleză. Cartea mea scrisă cu zece ani în urmă a atras din nou atenția atât în Franța, cât și în Italia, și am reînceput să scriu în ziare și reviste. Numele meu și chiar eu, în carne și oase, am recâștigat, încet, încet, o mică notorietate, zilele au început să se aglomereze cum se mai întâmplase în trecut, mi-am câștigat interesul, uneori și stima, unor persoane pe vremea aceea foarte prezente pe scena publică. Dar ce m-a ajutat să mă simt mai sigură pe mine a fost o bârfă a directorului editurii milaneze, care încă de la început mă simpatizase. Într-o seară, când eram la cină cu el ca să vorbim despre viitorul meu editorial, dar și — trebuie să spun — ca să-i propun o culegere de eseuri de-ale lui Nino, mi-a dezvăluit că Adele făcuse presiuni, în preajma Crăciunului trecut, pentru ca publicarea cărțicelii mele să fie blocată.

— Familia Airota, a zis glumind, e obișnuită să manevreze lucrurile ca la micul dejun să impună un subsecretar și la cină să demită un ministru, dar cu cartea ta n-a reușit. Volumul era gata și l- am trimis în tipografie.

După el, tot soacra mea se aflase și la originea numărului scăzut de recenzii în presa italiană. În consecință, dacă oricum cartea se impusese, cu siguranță meritul nu-i aparținea doamnei Airota care avusese amabilitatea să se răzgândească, ci forței scriiturii mele. Am înțeles astfel că de această dată nu-i datoram nimic lui Adele, lucru pe care ea, în schimb, mi-l tot spunea de fiecare dată când mă duceam la Genova. Asta mi-a dat încredere, m-a făcut să mă simt mândră, am ajuns până la urmă să mă conving că timpul oricărei dependențe se încheiase.

Lila nu-și dădea deloc seama de asta. Ea, din fundul cartierului, din zona aceea care de-acum mi se părea mare cât un scuipat, continua să mă considere o anexă a ei. A obținut de la Pietro numărul de telefon de la Genova și a început să-l folosească fără s-o intereseze că-i deranjează pe socrii mei. Când reușea să mă găsească, se prefăcea că nu bagă de seamă concizia mea și vorbea cât pentru amândouă, fără oprire. Despre Enzo, despre serviciu, despre fiul ei care era bun la școală, despre Carmen, despre Antonio. Când, în schimb, nu mă găsea, insista cu telefoanele, o făcea cu o perseverență nevrotică, dându-i ocazia lui Adele — care nota într-un carnetel telefoanele pentru mine însemnând, ce știu eu, luna cutare, ziua cutare, Sarratore (trei telefoane), Cerullo (nouă telefoane) — să bombăne din cauza deranjului pe care-l provocam. Am încercat s-o conving pe Lila că era inutil să insiste dacă i se spunea că

nu sunt acolo, casa din Genova nu era casa mea, mă făcea să mă simt prost. A fost zadarnic. A ajuns să-l sune și pe Nino. Greu de spus cum decurgeau lucrurile cu adevărat: el era stânjenit, minimaliza, se temea să nu cumva să spună lucruri care m-ar fi enervat. Într-un prim moment, mi-a povestit că Lila telefonase de mai multe ori acasă la Eleonora, înfuriind-o, apoi mi s-a părut că înțeleg că ea-l căutase direct la telefonul de pe strada Duomo și mai apoi că el însuși se grăbise să-i dea de urmă ca să nu-i mai telefoneze încontinuu soției lui. Oricum ar fi fost lucrurile, starea de fapt era că Lila îl forțase să se întâlnească, în cele din urmă, cu ea. Dar nu singură: Nino a ținut imediat să precizeze că ea venise însoțită de Carmen, deoarece Carmen — în special Carmen — avea nevoie urgent să ia legătura cu mine.

Am stat să ascult rezumatul întâlnirii fără mari emoții. Lila, inițial, voise să știe de-a fir a păr cum mă comportam în public când vorbeam despre cărțile mele: ce haine purtam, cum mă pieptănam și mă machiam, dacă eram timidă, dacă eram haioasă, dacă improvizam sau citeam. În rest tăcuse, îi lăsase lui Carmen spațiu să vorbească. Astfel ieșise la iveală faptul că toată graba aceea de a-mi vorbi avea de-a face cu Pasquale. Pe căile ei, Carmen aflate că Nadia Galiani se afla în siguranță în străinătate și deci voia să-mi ceară din nou favoarea de-a o contacta pe profesoara mea din liceu ca s-o întreb dacă și Pasquale era în siguranță. Carmen spusese de câteva ori: nu vreau ca fiii celor avuți să se descurce și cei ca fratele meu nu. Apoi îl rugase să mă anunțe — ca și cum ar fi considerat că grija față de Pasquale e în sine o infracțiune și, deci, o vină care mă putea implica și pe mine — că dacă voiam s-o ajut, nu trebuia să folosesc telefonul nici ca s-o contactez pe profesoară și nici ca s-o contactez pe ea. Nino a conchis: atât Carmen, cât și Lila sunt destul de găgăuțe, e mai bine să le lași baltă, te pot vârî în necazuri.

M-am gândit că până cu câteva luni în urmă o întâlnire între Nino și Lila, fie chiar în prezența lui Carmen, m-ar fi neliniștit. Acum, în schimb, descopeream cu un sentiment de ușurare că mă lăsa indiferentă. În mod evident, acum eram atât de sigură de iubirea lui Nino, încât, chiar dacă nu puteam exclude faptul că ea ar vrea să mi-l ia, mi se părea imposibil să reușească. L-am mângâiat pe un obraz, i-am spus distrată: nu te vârî tu în necazuri, te rog: cum se face că nu ai niciodată un moment liber, dar de data asta l-ai găsit?

19.

M-a izbit, pentru prima dată în acea perioadă, rigiditatea perimetrului pe care Lila și-l impusese. Se dedica tot mai puțin întâmplărilor din afara cartierului. Dacă un lucru care nu avea doar o dimensiune locală îi trezea interesul, asta se întâmpla doar pentru că avea legătură cu persoanele pe care le cunoștea încă din copilărie. Chiar și munca ei, din ce știam, o interesa pe o rază foarte scurtă. Despre Enzo se știa că uneori era nevoit să se deplaseze pentru puțin timp la Milano, la Torino. Lila nu, nu se pusese niciodată în mișcare, și acea reclusiune a ei a început să mă impresioneze cu adevărat abia când eu am căpătat tot mai mult gustul călătoriilor.

Profitam de fiecare ocazie posibilă ca să ies din Italia pe vremea aceea, mai ales dacă era posibil să fac asta împreună cu Nino. De exemplu, când mica editură germană care îmi publicase volumașul a organizat un turneu de promovare prin Germania de Vest și prin Austria, el și-a abandonat toate angajamentele și a devenit șoferul meu vesel și supus. Am călătorit în lung și în lat vreo cincisprezece zile, alunecând din peisaj în peisaj ca de-a lungul unor picturi în culori strălucitoare. Fiecare munte sau lac, sau oraș, sau monument intra în viața noastră de cuplu, devenind parte din plăcerea de a fi acolo, în acel moment, și ni se părea mereu o componentă foarte rafinată a fericirii noastre. Chiar și când realitatea brută ajungea până la noi și ne înspăimânta pentru că se suprapunea peste cuvintele cele mai triste pe care le rosteam seară după seară, în fața unui public radical, pe urmă ne povesteam spaima ca pe o aventură plăcută.

Într-o noapte eram în mașină, ne întorceam la hotel, când ne-a oprit poliția. Limba germană, pe întuneric, în gura unor bărbați în uniformă și cu armele în mână a sunat, atât în urechile mele, cât și în ale lui Nino, sinistru. Polițiștii ne-au pus să ieșim din mașina noastră smucindu-ne, ne-au despărțit, eu am ajuns urlând într-o mașină, Nino în alta. Ne-am regăsit apoi într-o cămăruță, mai întâi lăsați singuri, pe urmă interogați în mod brutal: actele, motivul șederii noastre, serviciul. Pe un perete era un șir de fotografii, chipuri tenebroase, în special bărbați cu barbă, câteva femei cu părul scurt. M-am surprins căutând cu neliniște chipurile lui Pasquale și al Nadiei, dar nu le-am găsit. Ne-au dat drumul în zori, ne-au dus în piața unde ne obligaseră să ne abandonăm mașina. Nimeni nu ne-

a cerut scuze: aveam numere italiene, eram italieni, fusese vorba de un control obligatoriu.

M-a tulburat instinctul meu de a căuta în Germania, printre fotografiile care-i indică pe criminalii din jumătate de lume, pe cea a persoanei care o interesa atunci pe Lila. Pasquale Peluso, în noaptea aceea, mi s-a părut un fel de rachetă lansată din interiorul spațiului strâmt în care ea se închisese ca să-mi amintească, în spațiul meu mult mai amplu, de prezența ei în vârtejul întâmplărilor planetare. Timp de câteva secunde, fratele lui Carmen a devenit punctul de contact dintre lumea ei tot mai mică și lumea mea tot mai mare.

În serile în care vorbeam despre cartea mea, în orașe străine despre care nu știam nimic, la final ploua peste mine cu întrebări despre duritatea climatului politic și o scoteam la capăt cu fraze vagi care, în esență, se învârteau în jurul verbului a reprima. Ca naratoare, mă simțeam datoare să fiu plină de imaginație. Niciun spațiu nu e cruțat, spuneam. Un tăvălug trece din teritoriu în teritoriu, de la Vest la Est, ca să refacă ordinea întregii planete: muncitorii să muncească, șomerii să lăncezească, înfometajii să fie storși de puteri, intelectualii să vorbească la întâmplare, negrii să fie negrotei, femeile să fie muieri. Dar uneori simțeam nevoia să spun ceva mai autentic, sincer, personal și povesteam întâmplarea cu Pasquale trecând prin toate etapele ei tragice, din copilărie la alegerea de a trăi clandestin. Discursuri mai concrete nu știam să țin, vocabularul era cel pe care mi-l însușisem cu zece ani în urmă, și simțeam cuvintele acelea pline de sens numai când le alăturam unor întâmplări din cartier. De altfel, erau doar material verificat și cu un efect sigur. Numai că, dacă în vremurile primei mele cărți ajunseseam, mai devreme sau mai târziu, să fac apel la revoluție, cum părea să fie în asentimentul tuturor, acum evitam cuvântul acela. Nino începuse să-l considere ingenuu, de la el învățam complexitatea politicii și eram mai prudentă. Adoptasem mai degrabă expresia e just să te revolți și imediat adăugam că trebuia lărgit consensul, că statul va dura mai mult decât ne imaginaserăm noi, că era urgent să învățăm să guvernăm. Nu mă simțeam întotdeauna mulțumită de mine după acele seri. Uneori mi se părea că aveam o voce scăzută doar ca să-i fac pe plac lui Nino, care stătea să mă asculte în mici încăperi pline de fum, printre străine frumoase de vârsta mea sau mai tinere decât mine. Adesea nu rezistam și exageram, cedând vechiului impuls misterios care în trecut mă îndemnase să mă cert cu Pietro. Se întâmpla în special când aveam în față un public feminin care-mi citise cartea și aștepta fraze tăioase. Să

fim atente să nu ne transformăm în propriile noastre gardiene, spuneam atunci, lupta e pe viață și pe moarte și se va termina doar când vom învinge. Nino, după aceea, făcea mișto de mine, zicea că trebuia mereu să exagerez, râdeam împreună.

În unele nopți mă ghemuiam lângă el și încercam să mă înțeleg. Mărturiseam că-mi plăceau cuvintele subversive, cele care denunțau compromisurile partidelor și violențele statului. Politica — spuneam —, politica așa cum o gândești tu, cum în mod sigur e, mă plictisește, ți-o las ție, nu sunt făcută pentru acest tip de angajament. Dar pe urmă mă răzgândeam și adăugam că nu mă simțeam croită nici pentru celălalt angajament la care mă supusesem în trecut, târându-le după mine pe fete. Urletele amenințătoare ale demonstrațiilor mă înspăimântau și același efect îmi provocau minoritățile agresive, găștile înarmate, morții de pe străzi, ura revoluționară față de orice. Trebuie să vorbesc în public, mărturiseam, și nu știu cine sunt, nu știu până unde cred la modul serios în ceea ce spun.

Acum, cu Nino, aveam impresia că pot pune în cuvinte sentimentele cele mai secrete, și ce nu-mi spuneam nici mie însemi, și incoerențele, lașitățile. El era atât de sigur de sine, solid, avea păreri detaliate despre orice. Eu mă simțeam ca și cum aș fi lipit peste răzvrătirea haotică a copilăriei cartonașe elegante cu fraze potrivite ca să fac impresie bună. Când ne-am dus la o conferință la Bologna — făceam parte dintr-un exod pregătit, înspre orașul vieții libere —, am dat încontinuu peste controale ale poliției, ne-a oprit de cinci ori. Arme țintite, jos din mașină, acte, acolo la zid. M-am speriat, atunci, mai mult decât în Germania: era pământul meu, era limba mea, m-am enervat, voiam să tac, să mă supun, dar am început să urlu, am trecut la dialect fără să-mi dau seama, am revărsat jigniri asupra polițiștilor care mă îmbrânceau nepoliticos. Spaima și furia se amestecau în mine și adesea nu reușeam să le stăpânesc pe niciuna. Nino, în schimb, a rămas calm, a glumit cu polițiștii, i-a îmbunat, m-a liniștit. Pentru el contam numai noi doi. Nu uita că suntem aici, acum, împreună, mi-a spus, restul e fundal și se va schimba.

Ne-am aflat mereu în mișcare în anii aceia. Voiam să fim prezenți, să observăm, să studiem, să înțelegem, să reflectăm, să fim martori și, mai mult decât orice, să ne iubim. Sirenele pornite ale polițiștilor, blocajele, zgomotul elicelor de la elicoptere, morții nu erau decât lespezi pe care marcam timpul relației noastre, săptămânile, lunile, primul an, și apoi un an și jumătate, pornind mereu de la noaptea în care eu, în casa din Florența, mă dusesem la Nino în camera lui. Atunci — ne spuneam — începuse adevărata noastră viață. Și ceea ce numeam viață adevărată era acea impresie de strălucire miraculoasă care nu ne părăsea nici când intrau în scenă ororile din fiecare zi.

Eram la Roma în zilele de după răpirea lui Aldo Moro. Mă dusesem după Nino care trebuia să prezinte cartea unui coleg de-al lui napolitan despre politica meridională și geografie. Despre volum nu s-a vorbit mai deloc, dar s-au pus multe întrebări despre președintele democrației creștine. O parte din public s-a răzvrătit, sperându-mă, când Nino a zis că omul care a împroșcat statul cu

noroi, care i-a arătat cel mai rău chip, care a creat condițiile pentru apariția Brigăzilor Roșii fusese Moro însuși, care ascunsese adevăruri incomode despre partidul lui de corupți și, mai mult, care-l identificase cu statul însuși ca să-l scape de orice acuzație și de orice pedeapsă. Nici când a conchis că a apăra instituțiile nu însemna să le ascunzi acțiunile criminale, ci să le faci transparente, fără omisiuni, eficiente, capabile de justiție în fiecare punct vital al lor, spiritele nu s-au calmat, ci au început să zboare jigniri. L-am văzut pe Nino făcându-se tot mai palid, l-am târât de-acolo imediat cum a fost posibil. Ne-am refugiat în noi ca într-o armură strălucitoare.

Așa erau acele vremuri. Mi-a mers rău și mie, într-o seară, la Ferrara. Cadavrul lui Moro fusese găsit de mai puțin de o lună când mi-a scăpat și i-am numit asasini pe răpitorii lui. Nu era niciodată ușor cu cuvintele, publicul meu pretindea să știu să le calibrez conform utilizărilor curente ale stângii extreme și eu eram foarte atentă. Dar deseori mă însuflețeam și atunci nu filtram frazele pe care le rosteam. Cuvântul „asasini“ n-a convenit celor prezenți — asasini sunt fasciștii — și am fost atacată, criticată, batjocorită. Am amuțit. Cât sufeream în cazurile în care, pe neașteptate, oamenii nu mă mai aprobau: îmi pierdeam încrederea în mine, mă simțeam târâtă în jos până la originile mele, mă simțeam incapabilă din punct de vedere politic, mă simțeam femeia care ar fi făcut mai bine să nu comenteze și, o vreme, evitam orice confruntare publică.

Dacă omori pe cineva, nu ești asasin? Seara s-a sfârșit prost, Nino a fost pe punctul de a se lua la bătaie cu un individ din fundul micii încăperi. Dar și în cazul acela a contat numai să revenim la noi doi. Așa mergeau lucrurile: dacă eram împreună, nu exista argument critic care să ne atingă cu adevărat, dimpotrivă, deveneam îngâmfați, nimic altceva nu avea sens în afara părerilor noastre. Dădeam fuga la cină, la mâncare bună, la vin, la sex. Nu voiam decât să ne atingem și să ne îmbrățișăm.

21.

Primul duș rece l-am primit la sfârșitul lui 1978, bineînțeles din partea Lilei. A fost punctul culminant al unei serii de evenimente neplăcute care au început la jumătatea lui octombrie, când Pietro, întorcându-se de la universitate, a fost atacat de câțiva tineri — roșii, negri, nu se mai știa — cu fața descoperită și înarmați cu bâte. Am alergat la spital, convinsă că-l voi găsi mai deprimat ca niciodată. În schimb, în ciuda feței bandajate și a unui ochi vânăt, era vesel. M-a primit pe un ton împăciuitoare, apoi a uitat de mine și a pălăvrăgit aproape tot timpul cu câțiva dintre studenții lui, printre care se distingeau o fată foarte grațioasă. Când cei mai mulți au plecat, ea s-a așezat lângă el, pe marginea patului, și l-a luat de mână. Avea un pulover alb cu guler înalt și o fustă mini albastră, iar părul brunet îi ajungea până pe spate. Am fost amabilă, i-am pus întrebări despre studiile ei. A spus că mai avea de dat două examene până la diplomă, dar lucra deja la teză, despre Catullus. E foarte bună, a lăudat-o Pietro. O chema Doriană și, cât timp am rămas în salon, i-a dat drumul la mână doar ca să-i aranjeze un pic pernele.

Seara, în casa din Florența, a apărut soacra mea cu Dede și Elsa. L-am vorbit despre fata aceea, ea a zâmbit mulțumită, avea cunoștință de relația fiului ei. A spus: l-ai părăsit, la ce te așteptai. A doua zi ne-am dus toate la spital. Dede și Elsa au fost imediat cucerite de Doriană, de colierele și brățările ei. L-au acordat foarte puțin atenție atât tatălui lor, cât și mie, și-au petrecut timpul în curte, jucându-se cu ea și cu bunica lor. Am început o etapă nouă, mi-am zis, și am sondat prudent terenul cu Pietro. Deja dinainte de a mânca bătaie la vizita mult mai rar pe fiicele lui și acum înțelegeam de ce. L-am întrebat despre fată. Mi-a vorbit despre ea cum știa el s-o facă, plin de devotament. Am întrebat: o să vină să

locuiesc la tine? A zis că era prea devreme, nu știa, dar da, poate că da. Trebuie să vorbim despre fete, am spus în treacăt. S-a declarat de acord. Cum am putut, am abordat acea situație nouă cu Adele. Ea a crezut probabil că vreau să mă lamentez, dar i-am explicat că nu-mi părea rău deloc, problema mea erau fetele.

— Adică? a întrebat alarmată.

— Până acum ți le-am lăsat ție de nevoie și fiindcă am crezut că Pietro are nevoie să-și regăsească echilibrul. Dar acum, că el are o viață a lui, lucrurile se schimbă. Și eu am dreptul la un pic de stabilitate.

— Și atunci?

— O să iau casă la Napoli și o să mă mut acolo cu fiicele mele.

Am avut o ceartă foarte violentă. Ținea mult la fete și nu avea încredere să mi le lase. M-a acuzat că sunt prea absorbită de mine însămi ca să am grijă de ele cum trebuia. A insinuat că a locui în casă cu un străin — se referea la Nino — când ai două fiice era o imprudență foarte gravă. În fine, a jurat că nu va permite niciodată ca nepoatele ei să crească într-un oraș atât de haotic cum era Napoli. Ne-am zis vrute și nevrute. Ea a adus-o în discuție pe mama mea,

fiul îi povestise probabil scena urâtă din Florența.

— Când o să fii nevoită să pleci, cui o să le lași, ei?

— O să le las cui am chef.

— Nu vreau ca Dede și Elsa să intre în contact cu persoane sărite de pe fix.

I-am răspuns:

— În toți acești ani am crezut că ești figura maternă de care avusesem întotdeauna nevoie. Am greșit, mama mea e mai bună decât tine.

22.

Apoi, i-am propus aranjamentul lui Pietro și s-a dovedit clar că, în ciuda numeroaselor proteste, era dispus să cadă la orice înțelegere îi permitea să stea cât mai mult posibil cu Doriană. Atunci m-am dus la Napoli ca să vorbesc cu Nino, nu voiam să port o discuție atât de delicată la telefon. M-a primit în apartamentul din strada Duomo, cum deja se întâmpla adesea. Știam că locuia în continuare în acel loc, era casa lui și, chiar dacă uneori aveam senzația de provizorat și mă enervau așternuturile

prea uzate, eram fericită să-l văd și mă duceam acolo cu plăcere. Când l-am anunțat că mă simțeam pregătită să mă mut cu fiicele mele, a avut o adevărată izbucnire de bucurie. Am sărbătorit, s-a dedicat găsirii, cât mai repede cu putință, a unui apartament al nostru, voia să ia asupra lui toate inevitabilele complicații.

M-am simțit ușurată. După atâta alergat și călătorit, și pătimit, și savurat, era timpul să ne stabilim undeva. Acum aveam ceva bani, urma să mai primesc și de la Pietro pentru întreținerea fetelor și eram pe punctul de a semna un contract avantajos pentru o nouă carte. În plus, mă simțeam în sfârșit adultă, tot mai renumită, așa că întoarcerea la Napoli putea fi un pariu incitant și foarte rodnic pentru munca mea. Dar în special îmi doream să trăiesc împreună cu Nino. Ce frumos era să mă plimb cu el, să-i întâlnesc prietenii, să discutăm, să ne întoarcem acasă târziu. Voiam să închiriez o casă foarte luminoasă de unde să se vadă marea. Fiicele mele nu trebuiau să simtă lipsa bunăstării din Genova.

Am evitat să-i telefonez Lilei și să-i anunț hotărârea mea. Eram convinsă că s-ar fi băgat cu forța peste treburile mele și nu voiam. Am sunat-o, în schimb, pe Carmen, cu care în ultimul an avusesem o relație bună. Ca să-i fac pe plac, mă întâlnisem cu fratele Nadiei, Armando, care — aflasem — acum nu era doar medic, ci și un reprezentant de vârf al democrației proletare. Se purtase foarte respectuos cu mine. Îmi laudase ultima carte, propusese să vină să discutăm undeva în oraș, mă târâse într-un post de radio foarte urmărit pe care-l fondase el însuși și acolo, în cea mai mizerabilă dezordine, îmi luase un interviu. Dar în privința, cum o numise ironic, curiozității mele recurente în legătură cu sora lui fusese evaziv. Zisese că Nadia era bine, că plecase într-o călătorie lungă cu mama ei și nimic altceva. Despre Pasquale, în schimb, nu știa nimic, și nici nu ținea să aibă vești despre el: cei ca el — subliniasse — însemnaseră distrugerea unei etape politice extraordinare.

Lui Carmen, e evident, îi făcusem un rezumat îndulcit al acelei întâlniri, dar ea se necăjise oricum. O supărare reținută, care până la urmă mă determinase să mă-ntâlnesc cu ea, din când în când, atunci când mă duceam la Napoli. Simțeam în ea o angoasă pe care o înțelegeam. Pasquale era Pasquale al nostru. Amândouă țineam la el, orice făcuse. Amintirea mea despre el era de-acum fragmentată, vagă: momentul când fuseserăm împreună la biblioteca din cartier, momentul bătăii din Piața Martirilor, momentul în care venise să mă ia cu mașina ca să mă ducă la Lila, momentul în care apăruse în casa mea din Florența împreună cu Nadia. Pe Carmen, în schimb, o simțeam mai compactă. Suferința ei de

copil — țineam minte bine când fusese arestat tatăl lor — se unise cu suferința pentru fratele ei, cu constanța cu care încerca să vegheze asupra destinului său. Dacă odinioară fusese doar prietena din copilărie ajunsă vânzătoare în mezelăria cea nouă a familiei Carracci grație Lilei, acum era o persoană pe care o vedeam cu plăcere și la care țineam.

Ne-am întâlnit într-un bar de pe strada Duomo. Localul era întunecat, ne-am așezat lângă ușa care dădea în stradă. Am informat-o amănunțit despre planurile mele, știam c-o să-i vorbescă despre ele Lilei și mă gândeam: așa e cel mai corect. Carmen, îmbrăcată în negru, neagră ea însăși la față, a ascultat cu multă atenție, fără să mă-ntrerupă. M-am simțit frivolă cu rochia mea elegantă, cu trăncăneala despre Nino și cu dorința mea de-a locui într-o casă frumoasă. La un moment dat, s-a uitat la ceas și m-a anunțat:

— Trebuie să sosească și Lila.

M-am enervat, aveam întâlnire cu ea, nu cu Lila. M-am uitat și eu la ceas și am spus:

— Trebuie să plec.

— Așteaptă, în cinci minute e aici.

A început să-mi vorbească despre prietena noastră cu afecțiune și recunoștință. Lila avea grijă de prieteni. Lila se interesa de toți: de părinți, de frate, chiar și de Stefano. Lila îl ajutase pe Antonio să-și găsească casă și devenise bună prietenă cu nemțoaica pe care el o luase de soție. Lila avea de gând să-și deschidă propria afacere cu calculatoare. Lila era sinceră, era bogată, era generoasă, dacă aveai greutate, băga mâna în portofel. Lila era gata să-l ajute pe Pasquale în orice fel. Ah, a spus, Lenù, ce noroc ați avut să fiți atât de apropiate dintotdeauna, cât v-am invidiat. Și mi s-a părut că-i aud în voce, că-i recunosc în mișcarea mâinii, inflexiunile, gesturile prietenei noastre. M-am gândit din nou la Alfonso, mi-am amintit de impresia pe care mi-o dăduse că el, bărbat, seamănă cu Lila chiar și la trăsături. Cartierul oare se rânduia în ea, își găsea o direcție?

— Mă duc, am spus.

— Așteaptă încă puțin, Lila trebuie să-ți spună ceva important.

— Spune-mi tu.

— Nu, e sarcina ei.

Am așteptat, din ce în ce mai mult împotriva voinței mele. În sfârșit, Lila a venit. Acum avea un aspect mult mai îngrijit decât atunci când o văzusem în Piața Amedeo și mi-am dat seama că, dacă voia, știa să fie încă foarte

frumoasă. A exclamat:

— Deci, te-ai decis, te întorci la Napoli!

— Da.

— Și-i spui lui Carmen, dar mie nu?

— Ți-aș fi spus.

— Părinții tăi știu?

— Nu.

— Și Elisa?

— Nimeni.

— Mama ta nu se simte bine.

— Ce are?

— Tușește, dar nu vrea să meargă la medic.

M-am agitat pe scaun, m-am uitat din nou la ceas.

— Carmen zice că trebuie să-mi spui ceva important.

— Nu e ceva frumos.

— Să auzim.

— I-am cerut lui Antonio să-l urmărească pe Nino. Am tresărit.

— Să-l urmărească în ce sens?

— Să vadă ce face.

— Și de ce?

— Am făcut-o pentru binele tău.

— La binele meu mă gândesc eu.

Lila i-a aruncat o privire lui Carmen, voind parcă să aibă sprijinul ei, apoi a revenit la mine.

— Dacă faci așa, tac: nu vreau să te superi iar.

— Nu mă supăr, dar grăbește-te.

Și-a fixat privirea în ochii mei și mi-a dezvăluit cu fraze seci, în italiană, că Nino nu-și părăsise niciodată soția, că locuia în continuare cu ea și cu fiul lor, că în semn de apreciere fusese pus, chiar în acele zile, la conducerea unui important institut de cercetare finanțat de banca al cărei consultant era socrul lui. A conchis serioasă:

— Știi?

Am clătinat din cap.

— Nu.

— Dacă nu mă crezi, mergem la el și ai să vezi că-i repet totul în față, cuvânt cu cuvânt, exact așa cum ți-am zis ție acum.

Am fluturat o mână ca să-i dau de înțeleles că nu era nevoie.

— Te cred, am murmurat, dar ca să-i evit ochii am privit dincolo de ușă, pe stradă.

Între timp am auzit de foarte departe vocea lui Carmen care spunea: dacă vă duceți la Nino, vreau să vin și eu, în trei îl aranjăm cum se cuvine, îi tăiem carasul. Am simțit că-mi atingea ușor brațul ca să-mi atragă atenția. Când eram mici, citeam romane ilustrate în părculeț, lângă biserică, și simțeam același imbold de-a veni în sprijinul eroinei când era în dificultate. Acum, în mod sigur, în sufletul ei era același sentiment de solidaritate de atunci, dar cu seriozitatea de astăzi, și era o senzație autentică, indusă de o nedreptate care nu mai era inventată, ci reală. Lila, în schimb, disprețuise întotdeauna acele lecturi ale noastre și în acel moment stătea așezată în fața mea, sigur motivată de altceva. Mi-am închipuit că se simte mulțumită, cum probabil se simțise și Antonio când descoperise minciuna lui Nino. Am văzut că ea și Carmen schimbau priviri, un fel de consultare mută, voind parcă să ia o hotărâre. Au fost câteva clipe lungi. Nu, am citit pe buzele lui Carmen, o șoaptă însoțită de un imperceptibil semn negativ din cap.

Nu la ce?

Lila m-a privit din nou fix, cu gura întredeschisă. Își asuma, ca de obicei, responsabilitatea de a-mi înfige o spelcă în inimă nu ca să mi-o oprească, ci ca s-o facă să bată mai puternic. Avea ochii mijiți, fruntea lată încruntată. Aștepta reacția mea. Voia să urlu, să plâng, să-mi pun toată încrederea în ea. Am spus încet:

— Acum chiar trebuie să plec.

23.

Am exclus-o pe Lina din tot ce a urmat.

Eram rănită nu pentru că-mi dezvăluise că Nino de mai bine de doi ani îmi spunea minciuni despre statutul căsniciei lui, ci pentru că reușise să-mi demonstreze ceea ce, de fapt, îmi spusese încă din primul moment: că alegerea mea era greșită, că eu eram proastă.

După câteva ore m-am întâlnit cu Nino, dar m-am prefăcut că nu se întâmplase nimic, doar că i-am respins îmbrățișările. Eram devorată de ranchiună. Am rămas toată noaptea cu ochii larg deschiși, dorința de a sta lipită de corpul acela prelung de bărbat se făcuse praf. A doua zi voia să mă ducă să vedem un apartament pe strada Tasso și l-am lăsat să-mi spună: dacă-ți place, nu-ți face griji pentru chirie, o să mă ocup eu, sunt

pe cale să primesc o funcție care ne va rezolva toate problemele financiare. Abia pe seară n-am mai rezistat și am izbucnit. Ne aflam în casa de pe strada Duomo, prietenul lui, ca de obicei, nu era. I-am spus:

— Mâine vreau să mă întâlnesc cu Eleonora. S-a uitat la mine perplex.

— De ce?

— Trebuie să vorbesc cu ea. Vreau să aflu ce știe despre noi, când ai plecat de acasă, de când nu mai dormiți împreună. Vreau să aflu dacă ați cerut divorțul. Vreau să-mi spună dacă tatăl ei și mama ei știu că s-a terminat căsnicia voastră.

A rămas calm.

— Întreabă-mă pe mine: dacă nu ți-e clar ceva, îți explic.

— Nu, am încredere doar în ea, tu ești un mincinos.

Atunci am început să urlu, am trecut la dialect. A cedat imediat, a recunoscut totul, n-aveam îndoieli că Lila îmi spusese adevărul. L- am lovit în piept cu pumnii strânși și, în timp ce-o făceam, am simțit că mă dezlipesc de mine și acea persoană voia să-i facă și mai rău, voia să-l pălmuiască, să-l scuipe în față cum văzusem când eram mică întâmplându-se în certurile din cartier, să-i strig nenorocitul, să-l zgârii, să-i scot ochii. Eram surprinsă, am fost înspăimântată. Tot eu sunt și asta atât de furioasă? Eu aici, la Napoli, în această casă murdară, eu care, dacă aș putea, l-aș ucide pe bărbatul acesta, i-aș înfige cu toată puterea mea un cuțit în inimă? Trebuie să controlez umbra asta — pe mama mea, pe toate strămoșele noastre — sau trebuie s-o las să se dezlănțuie? Urlam, îl loveam. Și el la început a parat loviturile, prefăcându-se că se distrează, apoi s-a posomorât dintr-odată, s-a prăbușit pe un fotoliu, nu s-a mai apărut.

M-am potolit, inima stătea să-mi explodeze. El a murmurat:

— Stai jos.

— Nu.

— Dă-mi măcar șansa să-ți explic.

M-am prăbușit pe un scaun cât mai departe posibil, l-am lăsat să vorbească. Știi foarte bine — a început cu voce sugrumată — că înainte de Montpellier îi spusese totul Eleonorei și că despărțirea era iremediabilă. Dar la întoarcere, a murmurat, lucrurile se complicaseră. Soția lui își pierduse mințile și viața lui Albertino i se părușe a fi în pericol. De aceea, ca să poată continua, fusese nevoit să-i spună că nu ne mai vedeam. Minciuna, pentru scurtă vreme, rezistase. Dar pentru că explicațiile pe care i le dădea Eleonorei pentru toate absențele lui erau din ce în ce mai neverosimile, scenele reîncepuseră. O dată, soția lui

luase un cuțit și încercase să se lovească în burtă. Altă dată deschisese larg ușa de la balcon și voia să se arunce. Altă dată plecase de acasă luând copilul cu ea. Atunci dispăruse o zi întreagă și el murise de frică. Dar când, în sfârșit, dăduse de urma ei acasă la o mătușă de care era foarte legată, își dăduse seama că Eleonora se schimbase. Începuse să-l trateze fără furie, doar cu o undă de dispreț. Într-o dimineață — a zis Nino cu sufletul la gură — m-a întrebat dacă te-am părăsit. I-am răspuns că da. Și ea a zis doar: bine, te cred. A zis chiar așa și din acel moment a început să se prefacă că mă crede, să se prefacă. Acum trăim în această ficțiune și e totul bine. De fapt, după cum vezi, eu sunt aici cu tine, dorm cu tine, dacă vreau, plec cu tine. Și ea știe totul, dar se comportă ca și cum n-ar ști nimic.

Aici și-a tras răsuflarea, și-a dres vocea, a încercat să-nțeleagă dacă-l ascultam sau în mine mocnea doar furia. Am continuat să nu spun nimic, am privit în altă parte. A crezut probabil că mă dau bătută și a continuat cu și mai mare hotărâre să-mi explice. A vorbit și a tot vorbit cum știa să facă el, a dat tot ce a putut. A fost convingător, autoironic, suferind, disperat. Dar când a-ncercat să se apropie de mine, l-am respins urlând. Atunci n-a mai rezistat și a izbucnit în plâns. Gesticula, se apleca înspre mine, murmura printre lacrimi: nu vreau să mă justific, îmi doresc doar să fiu înțeleș. L-am întrerupt mai furioasă ca niciodată, am urlat: ai mințit-o pe ea și m- ai mințit pe mine și n-ai făcut-o din dragoste pentru niciuna din noi două, ai făcut-o pentru tine, pentru că nu ai curajul alegerilor tale, pentru că ești un laș. Apoi am trecut la cuvinte dezgustătoare în dialect și el s-a lăsat insultat, a mormăit doar câteva fraze de regret. Curând am simțit că mă sufoc, mi-am pierdut răsuflarea, am tăcut, lucru care i-a permis să revină la normal. A încercat iar să-mi demonstreze că singurul mod de a evita o tragedie fusese să mă mintă. Când i s-a părut c-a reușit, când mi-a șoptit că acum, grație faptului că Eleonora s-a calmat, puteam încerca să locuim împreună fără probleme, i-am spus liniștită că între noi totul se terminase. Am plecat, m-am întors la Genova.

24.

Atmosfera din casa socrilor mei a devenit din ce în ce mai încordată. Nino suna încontinuu, iar eu ori îi închideam telefonul în nas, ori mă

certam cu el vorbind prea tare. De câteva ori a sunat Lila, voia să știe cum mergea treaba. I-am zis: bine, foarte bine, cum vrei să mergă și am închis. Am devenit inabordabilă, țipam din te miri ce la Dede și la Elsa. Dar, în special, am început să mă supăr pe Adele. Într-o dimineață i-am reproșat încercările de a împiedica publicarea textului meu. Ea n-a negat, dimpotrivă, mi-a zis: e un opuscul, nu are demnitatea unei cărți. Am replicat: dacă eu scriu opuscule, tu, în toată viața ta, n-ai fost capabilă să scrii nici măcar din alea și nu-mi explic de unde-ți vine toată autoritatea asta. S-a supărat, a șuiertat printre dinți: nu știi nimic despre mine. Oh, nu, nici nu-și închipuia câte lucruri știam. De data aceea am reușit să-mi astup gura, dar după câteva zile am avut o ceartă foarte violentă cu Nino, am zbierat la telefon în dialect și, pentru că soacra mea m-a dojenit pe un ton disprețuitor, am reacționat spunând:

— Lasă-mă în pace, vezi-ți de tine.

— Ce vrei să spui?

— Știi tu.

— Nu știi nimic.

— Pietro mi-a zis că ai avut amanți.

— Eu?

— Da, tu, nu te face că nu-nțelegi. Eu mi-am asumat responsabilitățile în fața tuturor, și în fața lui Dede și a Elsei, și plătesc consecințele acțiunilor mele. Tu, în schimb, care-ți dai atâtea aere, ești doar o mic-burgheză ipocrită care-și ascunde gunoiul sub covor.

Adele s-a făcut lividă la față, a rămas fără cuvinte. Rigidă, cu fața încordată, s-a ridicat, s-a dus să-nchidă ușa salonului. Apoi mi-a spus cu voce scăzută, aproape șoptind, că eram o femeie rea, că nu puteam înțelege ce însemna să iubești cu adevărat și să renunți la persoana iubită, că în spatele aerului simpatic și al docilității ascundeam o foarte vulgară dorință de a fura tot, pe care nici studiile, nici cărțile n-ar fi putut niciodată să o domesticească. Apoi a conchis: mâine pleci, tu și fiicele tale; îmi pare rău doar de faptul că dacă fetele ar fi fost crescute aici, ar fi putut încerca să nu semene cu tine.

N-am răspuns, știam că exagerasem. Am fost tentată să mă scuz, dar n-am făcut-o. În dimineața următoare, Adele i-a impus menajerei să mă ajute să pregătesc bagajele. Le fac singură, am spus, și fără măcar să-l salut pe Guido, care stătea în biroul lui prefăcându-se că nu se întâmplase nimic, m-am trezit în gară încărcată de valize, cu cele două fete care mă urmăreau cu privirea, încercând să înțeleagă ce intenționez să fac mai departe.

Îmi amintesc epuizarea, răsunetul holului gării, sala de așteptare. Dede mă certa pentru smucituri: nu mă-mpinge, nu zbiera tot timpul, nu sunt surdă. Elsa întreba: mergem la tata? Amândouă erau bucuroase că nu se duceau la școală, dar simțeam că nu aveau încredere în mine și mă întrebau prudent, gata să tacă dacă mă enervam: ce facem, când ne întoarcem la bunici, unde mergem să mâncăm, unde dormim în seara asta?

Într-un prim moment, disperată cum eram, m-am gândit să mă duc la Napoli și să mă înființez cu fetele, fără să anunț, acasă la Nino și Eleonora. Îmi spuneam: da, e ceea ce trebuie să fac, eu și fiicele mele suntem în această situație și din vina lui, trebuie să plătească. Voiam ca haosul meu să-l izbească și să-l copleșească așa cum mă copleșea din ce în ce mai mult pe mine. Mă înșelase. Își păstrase familia și, în chip de distracție, și pe mine. Eu alesesem pentru totdeauna, el nu. Eu îl părăsisem pe Pietro, el și-o păstrase pe Eleonora. Aveam dreptate, deci. Aveam dreptul să-i invadez viața și să-i spun: bine, dragul meu, noi suntem aici; dacă ți-ai făcut griji pentru soția ta pentru că făcea tâmpenii, să vedem cum o scoți la capăt acum, când fac eu.

Dar în timp ce mă pregăteam pentru o lungă și insuportabilă călătorie către Napoli, m-am răzgândit într-o clipă — a fost de-ajuns un anunț care răzbătea din difuzor — și am plecat la Milano. În acea nouă situație, aveam mai mult ca oricând nevoie de bani. Mi-am zis că în primul rând trebuie să merg la editură și să cerșesc de lucru. Abia în tren mi-am dat seama de motivul acelei bruște schimbări de destinație. În ciuda a tot, iubirea mi se învolbura înăuntru cu cruzime și îmi repugna și numai simplul gând de-a plănui să-i fac rău lui Nino. Oricât scriam de-acum și reflectam în lung și-n lat la autonomia feminină, nu mă puteam lipsi de corpul lui, de vocea lui, de inteligența lui. A fost îngrozitor să-mi mărturisesc asta, dar continuam să-l doresc, îl iubeam mai mult chiar decât pe fiicele mele. La gândul de a-i face rău și de a nu-l mai vedea niciodată mă ofileam dureros, femeia liberă și cultă își pierde petalele, se desprindea de femeia-mamă și femeia-mamă lua distanță de femeia-amantă și femeia-amantă de slujnica mânioasă. Și toate păreau pe punctul de a zbura încet, în direcții diferite. Pe drum înspre Milano descopeream că, lăsând-o deoparte pe Lila, nu știam să fiu eu însămi decât modelându-mă după Nino. Eu eram incapabilă să fiu propriul meu model. Fără el nu mai aveam un nucleu pornind de la care să mă extind în afara cartierului, prin lumea largă, eram doar o grămadă de reziduuri. Am aterizat, stoarsă și îngrozită, acasă la Mariarosa.

25.

Cât am rămas? Câteva luni și a fost o conviețuire uneori dificilă. Cumnata mea aflate deja de confruntarea cu Adele și mi-a zis cu obișnuita franchețe: știi că țin la tine, dar ai greșit s-o tratezi pe mama mea în felul acela.

— S-a comportat foarte urât.

— Acum. Dar înainte te-a ajutat.

— A făcut-o doar pentru ca fiul ei să nu pice de prost.

— Ești nedreaptă.

— Nu, sunt sinceră.

M-a privit cu o lehamite neobișnuită la ea. Apoi, parcă enunțând o regulă a cărei încălcare n-ar fi putut-o suporta, a zis:

— Vreau să fiu sinceră și eu. Mama mea e mama mea. Spune ce vrei despre tatăl meu și fratele meu, dar pe ea las-o în pace.

În rest a fost amabilă. Ne-a primit în casă în felul ei dezinvolt, ne-a repartizat o cameră mare cu trei paturi pliante, ne-a dat prosoape și apoi ne-a părăsit cum făcea cu toate musafirele ei care apăreau și dispăreau din apartament. M-a izbit, ca de obicei, privirea ei foarte vie, întregul ei trup părea atârnat de ochi, ca un capot uzat. N-am dat prea mare importanță palorii neobișnuite, corpului slăbit. Eram absorbită de mine, de suferința mea și, în curând, am ajuns să nu-i mai acord deloc atenție.

Am încercat să pun un pic de ordine în camera plină de lucruri, prăfuită și murdară. Mi-am pregătit patul meu și pe cele ale fetelor. Am făcut o listă cu tot ce ne trebuia mie și lor. Dar efortul acela de organizare a durat puțin. Eram cu capul în nori, nu știam ce hotărâri să iau, primele zile le-am petrecut vorbind încontinuu la telefon. Îmi lipsea în asemenea măsură Nino, că i-am telefonat imediat. El a cerut numărul Mariarosei și de atunci n-a făcut decât să mă sune, chiar dacă fiecare convorbire se sfârșea cu o ceartă. La început îi auzeam vocea cu bucurie, uneori mai aveam puțin și-i cedam. Îmi spuneam: și eu i-am ascuns că Pietro se întorsese acasă și dormeam sub același acoperiș. Apoi mă înfuriam pe mine, îmi dădeam seama că nu era același lucru: eu nu dormisem niciodată cu Pietro, el dormea cu Eleonora; eu începusem formalitățile de divorț, el își consolidase legătura conjugală. Astfel, începeam din nou să ne certăm, urlam la el că nu trebuia să-mi mai dea niciodată vreun semn. Dar telefonul suna cu regularitate dimineața și seara. Îmi spunea că nu putea fără mine, mă implora să mă duc după el la Napoli. Într-o zi m-a anunțat că închiriasse apartamentul de pe strada Tasso și că totul era pregătit ca să mă primească pe mine și pe fiicele mele. Spunea, anunța, promitea, părea gata pentru orice, dar nu se hotăra să spună cuvintele cele mai importante: de data asta relația cu Eleonora chiar s-a terminat. Așa că venea mereu un moment în care, fără să-mi pese de fete și de cine mai umbla prin casă, urlam că nu trebuia să mă mai chinuie și puneam receptorul jos mai mânioasă ca niciodată.

26.

Am trăit acele zile disprețuindu-mă. Nu reușeam să mi-l smulg pe Nino din minte. Îmi duceam la capăt fără niciun chef muncile, plecam din obligație, mă întorceam din obligație, mă cuprindea disperarea, mă autodistrugeam. Și simțeam că faptele îi dădeau dreptate Lilei: uitam de fiicele mele, le lăsam neîngrijite și neduse la școală.

Dede și Elsa erau încântate de noua noastră viață. Nu-și cunoșteau mai deloc mătușa, dar adorau sentimentul de libertate totală pe care ea-l răspândea în jur. Casa din Sant'Ambrogio era ca un port la mare, Mariarosa, având când ton de soră, când de călugăriță lipsită de prejudecăți, primea pe oricine și nu-i păsa de murdărie, tulburări mentale, crime, droguri. Fetele nu aveau îngrădiri, se învăteau curioase prin

camere până seara târziu. Auzeau discuții și toate tipurile de jargoane, se distrau când se auzea muzică, atunci când se cânta și se dansa. Mătușa ieșea dimineața ca să se ducă la universitate și se întorcea după-amiaza târziu. Nu era niciodată nervoasă, le făcea să râdă, se ținea după ele prin camere, se jucau împreună de-a v-ați ascunselea sau baba oarba. Dacă rămânea acasă, se apuca de curățenie, implicându-mă pe mine, pe ele, pe musafirele ei vagaboande. Dar, mai mult decât de trupuri, avea grijă de mințile noastre. Organizase cursuri serale, le invita pe colegile ei de la universitate, uneori ținea ea însăși lecții foarte spirituale și pline până la refuz de informații, strângându-le lângă ea pe nepoate, adresându-li-se, făcându-le să participe. Apartamentul, în acele împrejurări, se umplea de prieteni și prietene de-ale ei care veneau special ca s-o asculte.

Într-o seară, în timpul unei astfel de lecții, cineva a bătut la ușă și a alergat să deschidă Dede, căreia îi plăcea să primească musafiri. Fata s-a întors în sufragerie și a zis pe un ton foarte emoționat: e poliția. În rândurile micului public a răsunat un zumzet iritat, aproape amenințător. Mariarosa s-a ridicat cu calm, s-a dus să vorbească cu polițiștii. Erau doi, au zis că vecinii ne reclamaseră sau ceva de genul acesta. Ea i-a tratat cu amabilitate, i-a poftit insistent să intre, aproape i-a obligat să se așeze între noi, în sufragerie, și a revenit la lecție. Dede nu mai văzuse niciodată de aproape un polițist, a început să discute cu cel mai tânăr dintre ei, sprijinindu-și un cot pe genunchiul lui. Îmi amintesc cum îl abordase, cu o propoziție prin care voia să explice că Mariarosa era o persoană de toată isprava:

— În realitate, mătușa mea e profesoară, a spus.

— În realitate, a murmurat polițistul, zâmbind nesigur.

— Da.

— Ce bine vorbești.

— Mulțumesc. În realitate, o cheamă Mariarosa Airota și predă istoria artei.

Tânărul i-a spus ceva la ureche colegului lui mai în vârstă. Au rămas captivi acolo încă vreo zece minute și apoi au plecat. Dede i-a condus la ușă.

Apoi am primit și eu o sarcină dintre cele didactice și pentru seara mea a venit mai multă lume decât de obicei. Fiicele mele s-au așezat pe perne în primul rând, în salonul mare, și m-au ascultat disciplinate. Cred că acela a fost momentul din care Dede a început să mă observe cu curiozitate. Îi stima foarte mult pe tatăl ei, pe bunicul ei și acum pe

Mariarosa. Despre mine nu știa și nu voia să știe nimic. Eram mama ei, îi interziceam orice, nu mă suporta. S-a minunat probabil că sunt ascultată cu o atenție pe care ea nu mi-ar fi acordat-o niciodată. Și poate că i-a plăcut și calmul cu care am parat criticile pe care în seara aceea mi le-a adus, pe neașteptate, Mariarosa. Cumnata mea a fost singura dintre femeile prezente care a arătat că nu împărtășește niciun cuvânt din lucrurile pe care le spuneam, ea care totuși, cu ceva timp în urmă, mă încurajase să studiez, să scriu, să public. A povestit, fără să-mi ceară permisiunea, confruntarea pe care o avusesem cu mama mea la Florența și a demonstrat c-o cunoaște amănunțit. A conchis, „recurgând la multe citate docte“, că o femeie fără iubire pentru matricea ei e definitiv pierdută.

27.

Când plecam, le lăsam pe fete în grija cumnatei mele, dar mi-am dat seama repede că de fapt Franco se ocupa de ele. El, în general, stătea în camera lui, nu participa la lecții, nu-i păsa de du-te-vino-ul acela continuu. Dar de fiicele mele s-a atașat. Când era necesar, gătea pentru ele, inventa jocuri, în felul lui le educa. Pe Dede a învățat-o să pună la îndoială apologul banal — așa l-a definit vorbindu-mi despre el — al lui Menenius Agrippa despre care învățase la noua școală la care mă hotărâsem s-o înscriu. Râdea și spunea: patricianul Menenius Agrippa, mama, a amestecat plebea cu palavre, dar n-a reușit să demonstreze că membrele unui om se hrănesc când se umple stomacul altuia. Ha ha ha. De la el a învățat, pe un glob mare, și geografia bunăstării exorbitante și a sărăciei inadmisibile. Nu făcea decât să repete: e cea mai mare nedreptate.

Într-o seară când Mariarosa nu era, logodnicul meu din vremurile de la Pisa mi-a zis pe un ton serios de regret, făcând aluzie la fetele care se fugăreau prin casă scoțând țipete ascuțite și prelungi: gândește-te c-ar fi putut fi ale noastre. L-am corectat: astăzi ar avea câțiva ani în plus. A făcut semn că da. L-am urmărit câteva secunde în timp ce-și privea vârful pantofilor. L-am comparat mental cu studentul bogat și cult din urmă cu cincisprezece ani: era el și totuși nu mai era. Nu mai citea, nu scria, de aproape un an își redusese la minimum intervențiile în adunări, dezbateri,

manifestații. Vorbea despre politică — unicul lui interes real — fără convingerea și pasiunea de altădată, dimpotrivă, își accentuase tendința de a face mișto chiar de profețiile lui sumbre în privința nenorocirilor. Îmi înșira pe un ton exagerat dezastrele, după părerea lui, care urmau să vină: unu, apusul subiectului revoluționar prin excelență, clasa muncitoare; doi, risipirea definitivă a patrimoniului politic de socialiști și comuniști, deja corupți de zilnica lor disputare a rolului de cârjă pentru capital; trei, sfârșitul oricărei ipoteze de schimbare, asta era situația și-ar fi trebuit să ne obișnuim cu ea. Întrebam sceptică: tu chiar crezi că se va sfârși așa? Desigur — râdea —, dar știi că mă pricep la vorbe și dacă vrei, cu teză, antiteză și sinteză, îți demonstrez exact contrariul: comunismul e inevitabil, dictatura proletariatului e forma cea mai înaltă de democrație, Uniunea Sovietică și China, și Coreea de Nord, și Thailanda sunt mult mai bune decât Statele Unite, să verși sânge sub formă de pârâiașe sau râuri în toată regula în anumite cazuri e o crimă și în altele e corect. Preferi să fac așa?

Doar în două împrejurări l-am văzut cum fusese în tinerețe. Într-o dimineată a apărut Pietro, fără Doriană, cu atitudinea cuiva care făcea o inspecție ca să verifice în ce condiții trăiau fiicele lui, la ce școală le dădusem, dacă erau mulțumite. A fost un moment de mare încordare. Fetele poate că i-au povestit cu prea multe detalii despre cum trăiau, cu plăcerea copilărească a imaginației exagerate. Așa c-a început să se certe serios mai întâi cu sora lui și apoi cu mine, ne-a zis amândurora că eram niște iresponsabile. Eu mi-am pierdut calmul, am urlat la el: ai dreptate, ia-le cu tine, ocupă-te tu cu Doriană de ele. Și în acel punct Franco a ieșit de la el din cameră, a intervenit, și-a etalat vechiul lui talent oratoric, care în trecut îl ajutase să conducă adunări pline de arțag. El și Pietro au ajuns să discute doct despre cuplu, despre familie, despre grija pentru progenituri, chiar și despre Platon, uitând de mine și de Mariarosa. Când a plecat, pe chipul soțului meu citeai înflăcărare, îi străluceau ochii, era nervos și totuși bucuros că găsise un interlocutor cu care să discute în mod inteligent și civilizată.

Mai furtunoasă — și mult mai urâtă pentru mine — a fost ziua în care a apărut neanunțat Nino. Era obosit din cauza călătoriei interminabile cu mașina, neîngrijit, foarte încordat. Într-un prim moment am crezut că luase o decizie autoritară în legătură cu destinul meu și al fetelor. Gata, speram să spună, mi-am lămurit situația conjugală și mergem să locuim la Napoli. M-am simțit dispusă să cedez fără să fac alte mofturi, provizoriul mă epuizase. Dar n-a fost deloc așa. Ne-am închis într-o

cameră și el, printre mii de incertitudini, frământându-și mâinile, părul, fața, a subliniat, împotriva tuturor așteptărilor mele, că-i era imposibil să se despartă de soție. S-a agitat, a-nceput să mă îmbrățișeze, s-a străduit mult să- mi spună că doar rămânând cu Eleonora i-ar fi fost posibil să nu renunțe la mine și la o eventuală viață a noastră în comun. Într-un alt moment mi-ar fi fost milă de el, era evident că suferința lui era sinceră. Dar atunci nu m-a interesat niciun pic cât suferea, ci l-am privit uluită.

— Ce vrei să- mi spui?

— Că n-o pot părăsi pe Eleonora, dar nici nu pot trăi fără tine.

— Deci am înțeles bine: tu- mi propui, ca și cum ar fi o soluție rezonabilă, să ies din rolul de amantă și să- l accept pe cel de soție paralelă.

— Ce spui, nu e așa.

L-am atacat, sigur că e așa, și i-am arătat ușa: eram sătulă de toate trucurile lui, de toate găselnițele lui, de toate cuvintele lui mizerabile. Atunci el, cu o voce care de-abia se auzea și, pe de altă parte, cu aerul cuiva care enunță în mod categoric motivele indiscutabile ale propriului comportament, mi-a mărturisit un lucru pe care — a urlat — nu voia să mi- l spună alții și de aceea venise să- mi spună personal: Eleonora era însărcinată în șapte luni.

28.

Astăzi, când am lăsat în urmă viața, știu c-am reacționat la vestea aceea exagerat și în timp ce scriu îmi dau seama că zâmbesc în sinea mea. Cunosc mulți bărbați și multe femei care pot povesti experiențe nu foarte diferite: iubirea, sexul sunt iraționale și brutale. Dar atunci n-am rezistat. Starea de fapt — Eleonora e însărcinată în șapte luni — mi s-a părut nedreptatea cea mai insuportabilă pe care mi-o putea aduce Nino. Mi-am amintit de Lila, de momentul de incertitudine în care ea și Carmen se consultaseră din priviri, ca și cum ar fi avut să- mi spună și altceva. Antonio, așadar, știa și de sarcina aceea? Știa? Și de ce Lila renunțase să- mi spună? Își arogase dreptul de a- mi doza suferința? Ceva mi s-a frânt în piept și în stomac. În timp ce pe Nino îl sufoca anxietatea și se chinuia să se justifice murmurând că acea sarcină pe de o parte o liniștise pe soție, dar pe de alta o făcuse și mai dificil de părăsit, eu m-am chircit din cauza durerii, cu brațele încrucișate. Mă durea tot corpul, nu

reușeam să vorbesc, să urlu. Apoi m-am îndreptat brusc. În momentul acela în apartament era doar Franco. Fără femei lunatice, deznădăjduite, cântătoare, bolnave. Mariarosa le dusesse pe fete la plimbare ca să ne lase mie și lui Nino timp să ne confruntăm.

Am deschis ușa camerei și l-am chemat cu voce pierită pe fostul meu logodnic de la Pisa. El a venit imediat și i l-am arătat pe Nino. I-am spus, gâfâind: dă-l afară.

Nu l-a dat afară, dar i-a făcut semn să tacă. N-a întrebat ce se întâmplase, m-a prins de încheieturi, m-a ținut nemișcată, m-a lăsat să-mi revin în fire. Apoi m-a dus în bucătărie, m-a pus să mă așez. Nino ne-a urmat. Mă sufocam, eram copleșită de disperare, scoteam niște sunete sugrumate. Dă-l afară, am repetat când Nino a încercat să se apropie de mine. El l-a îndepărtat, a spus liniștit: las-o în pace, ieși. Nino s-a supus și eu i-am povestit lui Franco tot, în cel mai confuz mod. M-a ascultat fără să mă-ntrerupă, până când și-a dat seama că nu mai aveam energie. Abia atunci mi-a spus, în modul lui obișnuit supercult, că e bun obiceiul de a nu pretinde mare lucru, ci de a te bucura de ceea ce se poate. M-am infuriat și pe el: banalități de-ale bărbaților, am urlat la el, mi se rupe de ce se poate, spui numai tâmpenii. Nu s-a supărat, voia să analizez situația așa cum era. Bine, a spus, domnul acesta te-a mințit timp de doi ani și jumătate, a spus că și-a părăsit soția, a spus că nu mai are relații cu ea și acum află că în urmă cu șapte luni a lăsat-o însărcinată. Ai dreptate, e oribil, Nino e o ființă abjectă. Dar odată ce-a aflat — mi-a atras el atenția —, ar fi putut să dispară, să nu mai aibă grijă de tine. De ce atunci a venit cu mașina de la Napoli la Milano, de ce a călătorit toată noaptea, de ce s-a umilit autodenunțându-se, de ce te-a implorat să nu-l părăsești? Toate acestea trebuie totuși să însemne ceva. Înseamnă, am urlat la el, că e un mincinos, că e o persoană superficială, că e incapabil să aleagă. Și el a făcut din nou semn că da, era de acord. Dar apoi m-a întrebat: dar dacă te iubește cu adevărat și știe că nu te poate iubi decât așa?

N-am avut timp să zbier la el că aceea era exact teoria lui Nino. Ușa casei s-a deschis și a apărut Mariarosa. Fetele l-au recunoscut pe Nino cu sfială gingașă. La gândul de a primi atenție din partea lui au uitat brusc că numele său se auzise zile și luni în șir, ca o înjurătură, din gura tatălui lor. El s-a dedicat imediat lor, Mariarosa și Franco s-au ocupat de mine. Ce dificil era totul. Dede și Elsa acum vorbeau cu voce ridicată, râdeau, cele două gazde ale mele mi se adresau cu argumente serioase. Voiau să mă ajute să reflectez, dar cu sentimente adânci pe care nici ei

nu le puteau controla. Franco avea o surprinzătoare tendință de a prefera medierea afectuoasă și nu rupturile categorice, cum era obișnuit să facă altădată. Cumnata mea a fost inițial plină de înțelegere pentru mine, apoi a încercat să priceapă și motivațiile lui Nino și, mai ales, drama Eleonorei, sfârșind în felul acela să mă rănească, poate neintenționat, poate calculat. Nu te enerva, a spus, încearcă să reflectezi: o femeie cu conștiința ta ce simte la gândul că fericirea ei se construiește pe nenorocirea alteia?

Am continuat așa. Franco mă îndemna să iau ce puteam din situația aceasta, cu limitele ei, Mariarosa mi-o înfățișa pe Eleonora abandonată cu un fiu mic, c-un altul pe drum și mă sfătuia: leagă o relație cu ea, oglindeți-vă una în cealaltă. Prostiile uneia care nu știe, mă gândeam deja sleită de puteri, uneia care nu poate înțelege. Lila ar ieși din asta cum a făcut întotdeauna, Lila m-ar sfătui: ai făcut deja destule greșeli, scuipă-i pe toți în față și cară-te, este rezultatul pe care ea l-a prezis întotdeauna. Dar eu eram speriată, mă simțeam și mai confuză din cauza trăncănelii lui Franco și a Mariarosei, nu-i mai ascultam. Îl urmăream pe Nino, în schimb. Ce frumos era în timp ce recâștiga simpatia fiicelor mele. Iată că intra cu ele în cameră, ca și cum nimic nu se-ntâmplase, le lăuda adresându-i-se Mariarosei — ai văzut, mătușă, ce domnișoare excepționale? — și deja îi era atât de naturală inflexiunea lui învăluitoare, atingerea ușoară a degetelor pe genunchiul ei gol. L-am târât afară din casă, l-am obligat să facă o lungă plimbare prin Sant'Ambrogio.

Era cald, îmi amintesc. Pașii ne-au alunecat de-a lungul unei vegetații cărămizii, aerul era plin de puf care zbura din platani. L-am spus că trebuia să mă obișnuiesc să trăiesc fără el, dar că pentru moment nu puteam, aveam nevoie de timp. A răspuns că el, în schimb, nu va fi niciodată în stare să trăiască fără mine. Am replicat că el nu era în stare să se despartă niciodată de nimic și de nimeni. A răspuns că nu era adevărat, că de vină erau împrejurările, că pentru a mă avea era constrâns să păstreze totul. Am înțeles că era inutil să-l forțez să depășească poziția aceea, vedea în fața lui doar o prăpastie și era speriat. L-am însoțit la mașină, l-am alungat. Până cu o clipă înainte să plece m-a întrebat: ce te gândești să faci? Nu i-am răspuns, nu știam nici eu.

Hotărâtor pentru mine a fost ce s-a întâmplat după câteva săptămâni. Mariarosa plecase, avea nu știu ce treabă la Bordeaux. Înainte să plece m-a luat deoparte și mi-a ținut un discurs confuz despre Franco, spunând că era necesar să-i fiu aproape cât lipsea ea. I se părea că e foarte deprimat și am înțeles brusc ceea ce până în momentul acela intuisem doar pe bucățele și apoi îmi scăpase din neatenție: cu Franco, ea nu se juca de-a bunul samaritean așa cum făcea cu restul; îl iubea cu adevărat, îi devenise mamă-soră-amantă și aerul ei suferind, trupul acela uscat, se datorau neliniștii permanente pentru el, certitudinii că devenise prea fragil și se putea frânge dintr-un moment în altul.

A stat plecată opt zile. Cu ceva efort — aveam altele pe cap —, am fost amabilă cu Franco, am rămas în fiecare seară să trângănim până târziu. Am apreciat că în loc să-mi vorbească despre politică prefera să-și povestească mai mult lui însuși decât mie ce bine ne fusese împreună: plimbările noastre prin Pisa primăvara, duhoarea de pe Lungarno, momentele în care îmi mărturisise fapte nespuse niciodată nimănui despre copilăria lui, despre părinți, despre bunici. În special mi-a plăcut că mă lăsa să vorbesc despre neliniștile mele, despre noul contract pe care-l semnase cu editura, despre nevoia, deci, de a scrie o nouă carte, despre posibila întoarcere la Napoli, despre Nino. Niciodată n-a generalizat și n-a brodat pe marginea cuvintelor. A fost, dimpotrivă, clar, aproape vulgar. Dacă ții la el mai mult decât la tine — mi-a spus într-o seară când parcă era amețit — e mai bine să-l iei așa cum e: soție, copii, această tendință permanentă de a fute alte femei, porcăriile de care e și va fi capabil. Lena, Lenuccia, a murmurat el cu afecțiune, clătinând din cap. Și apoi a râs, s-a ridicat din fotoliu, a zis neclar că, după părerea lui, iubirea se termina doar când era posibil să revii la tine însuși fără teamă sau dezgust, și a ieșit din cameră târșâind picioarele, ca și cum ar fi dorit să se asigure că podeaua era acolo, concretă. Nu știu de ce mi-a revenit în minte Pasquale în seara aceea, o persoană foarte deosebită de el prin origine socială, cultură, alegeri politice. Și totuși, pentru o clipă, mi-am imaginat că dacă prietenul meu din cartier ar fi reușit să reapară viu din întunericul care-l înghițise, ar fi pășit în același mod.

O zi întregă, Franco n-a ieșit din cameră. Seara aveam o obligație de muncă, am ciocănit, l-am întrebat dacă le putea da de mâncare lui Dede și Elsei. A promis că așa va face. M-am întors târziu, contrar obiceiului, lăsase bucătăria în mare dezordine, am strâns, am spălat farfuriile. N-am dormit mult, la șase eram deja trează. Ca să mă duc la baie am trecut

prin fața camerei lui și mi-a atras atenția o foaie de caiet prinsă de ușă cu o piuneză. Scria: Lena, nu le lăsa pe fete să intre. M-am gândit că în acele zile Dede și Elsa îl deranjaseră sau că- n seara dinainte îl enervaseră și m-am dus la micul dejun cu intenția să le cert. Apoi m-am răzgândit. Franco avea o relație excelentă cu fiicele mele, am exclus faptul că, dintr-un motiv oarecare, era supărat pe ele. Spre opt am bătut la el discret. Niciun răspuns. Am bătut mai tare, am deschis ușa prudent, camera era cufundată în întuneric. L-am strigat, tăcere, am aprins lumina.

Pe pernă și pe cearșaf era sânge, o mare pată negricioasă, prelinsă până la picioare. E atât de dezgustătoare moartea. Aici spun doar că atunci când am văzut corpul acela pe care-l cunoșteam intim lipsit de viață, trupul unui om care odinioară fusese fericit și activ, care citise multe cărți și se expusese la multe experiențe, am simțit totodată repulsie și milă. Franco fusese o materie vie îmbibată de cultură politică, de scopuri generoase și speranțe, de bune maniere. Acum se dădea într-un spectacol oribil. Se debarasase într-un mod atât de feroce de memorie, de limbaj, de capacitatea de a atribui sens lucrurilor, încât mi s-a părut evidentă ura pentru sine însuși, pentru propria epidermă, pentru stări, pentru gânduri și cuvinte, pentru întorsătura urâtă a lumii care-l înconjurase.

În zilele următoare mi-a revenit în minte mama lui Pasquale și a lui Carmen, Giuseppina. Nici ea nu se mai suportase, nu mai suportase fragmentul de viață care-i rămăsese. Dar Giuseppina venea dintr-o epocă de dinaintea mea, Franco, în schimb, era contemporan cu mine și sustragerea aceea violentă a sa nu doar m- a impresionat, ci m-a tulburat de-a binelea. M-am gândit mult timp la biletul lui, singurul pe care l-a lăsat. Mi se adresa și în esență îmi spunea: nu le lăsa pe fete să intre, nu vreau să mă vadă; tu, în schimb, poți intra, tu trebuie să mă vezi. Mă gândesc încă și astăzi la acel dublu imperativ, unul explicit, altul implicit. După înmormântare, la care a participat o mulțime de militanți cu pumnul firav strâns (Franco era încă foarte cunoscut și stimat la vremea aceea), am încercat să restabilesc o legătură cu Mariarosa. Voiam să-i fiu aproape, voiam să vorbesc despre el, dar nu mi-a dat voie. Aerul acela al ei distrus s-a accentuat, a căpătat trăsăturile unei neîncrederi bolnave care i-a atenuat și vivacitatea ochilor. Casa, încet, s-a golit. Nici față de mine nu s-a mai comportat ca o soră, a devenit din ce în ce mai ostilă. Fie rămânea tot timpul la universitate, fie, dacă era în casă, se închidea în camera ei și nu voia să fie deranjată. Se enerva dacă fetele, jucându-

se, făceau zgomot, se enerva și mai rău dacă le certam pentru jocurile lor zgomotoase. Am făcut bagajele, am plecat la Napoli cu Dede și Elsa.

30.

Nino fusese sincer, închiriasse într-adevăr apartamentul de pe strada Tasso. M-am dus să locuiesc acolo imediat, chiar dacă era plin de furnici și mobila se reducea la un pat matrimonial fără tăblie, paturile fetelor, o masă, câteva scaune. N-am vorbit despre iubire, nici despre viitor.

I-am spus că decizia mea se datorase în mare parte lui Franco și m-am limitat la a-i da o veste bună și una rea. Cea bună era că editura mea acceptase să publice culegerea lui de eseuri, cu condiția unei noi redactări, mai puțin aride; cea rea era că nu voiam să mă atingă. A primit cu bucurie prima veste, a fost cuprins de disperare din cauza celeilalte. Apoi s-a întâmplat să petrecem toate serile stând unul lângă altul pentru a rescrie textele și acea apropiere m-a împiedicat să-mi mențin mânia vie. Eleonora era încă gravidă când am început din nou să ne iubim. Și în momentul în care ea a născut o fetiță, căreia i s-a pus numele Lidia, Nino și cu mine eram deja un cuplu de amanți cu tabieturile noastre, o casă frumoasă, două fete, o viață privată și publică destul de intensă.

— Să nu crezi, i-am zis încă de la început, că sunt la cheremul tău: acum nu sunt în stare să te părăsesc, dar mai devreme sau mai târziu asta se va-ntâmpla.

— Nu se va-ntâmpla, nu vei avea motiv.

— Motive am destule.

— Se va schimba totul în curând.

— Vom vedea.

Dar era o minciună, făceam să pară în ochii mei ca fiind foarte rațional tot ce, de fapt, era absurd și umilitor. Îmi iau — ziceam supunându-mă celor spuse de Franco — ceea ce acum îmi este absolut necesar și imediat ce-i voi consuma chipul, cuvintele, toate dorințele, o să-l alung. Așa că dacă-l așteptam zile în șir zadarnic, îmi spuneam că era mai bine așa, eram oricum ocupată, iar el era prea sâcâitor. Și când simțeam mușcăturile geloziei, încercam să mă liniștesc șoptindu-mi: eu sunt femeia pe care o iubește. Și dacă mă gândeam la copiii lui, îmi spuneam: petrece mai mult

timp cu Dede și cu Elsa decât cu Albertino și Lidia. Bineînțeles, totul era adevărat și totul era fals. Da, puterea de atracție a lui Nino se va epuiza. Da, aveam o grămadă de lucruri de făcut. Da, Nino mă iubea, le iubea pe Dede și pe Elsa. Dar existau și ceilalți, da, pe care mă prefăceam că-i ignor. Da, eram atrasă de el mai mult ca niciodată. Da, eram gata să ignor totul și pe toți dacă el avea nevoie de mine. Da, legăturile cu Eleonora, Albertino și nou-născuta Lidia erau la fel de puternice ca legătura cu mine și cu fiicele mele. Peste acelea, da, lăsasem să cadă niște văluri negre și dacă ici și colo ele se sfâșiau puțin și arătau cum stăteau de fapt lucrurile, recurgeam în grabă la cuvinte mari despre lumea în devenire: totul se schimbă, inventăm noi forme de conviețuire și alte palavre pe care le rostesc eu însămi sau le scriam de fiecare dată când aveam ocazia.

Dar dificultățile mă frământau în fiecare zi, provocau încontinuu fisuri. Orașul nu era cu nimic mai bun, m-a vlăguit imediat cu atmosfera lui proastă. Strada Tasso s-a dovedit a fi incomodă. Nino mi-a făcut rost de o mașină la mâna a doua, un Renault 4 alb pe care l-am îndrăgit imediat, dar la început n-am folosit-o, sfârșeam mereu blocată în trafic. Mă osteneam să fac față miilor de treburi zilnice mult mai mult decât la Florența, la Genova, la Milano. Dede, încă din prima zi de școală, i-a detestat pe învățătoare și pe colegi. Elsa, de-acum în clasa întâi, se întorcea mereu cu ochii roșii, tristă și refuza să-mi spună ce pățise. Am început să le dojenesc pe amândouă. Le spuneam că nu știau să reacționeze la adversități, nu știau să se impună, nu știau să se adapteze și trebuiau să învețe. În consecință, cele două surori s-au coalizat împotriva mea: au început să vorbească despre bunica Adele și despre mătușa Mariarosa ca despre niște zeități care creaseră o lume fericită pe măsura lor, le regretau într-un mod tot mai explicit. Când, ca să le recâștig, le chemam la mine, le alintam, mă îmbrățișau ursuz, uneori mă respingeau. Și munca mea? A devenit tot mai evident că, mai ales în perioada aceea favorabilă, aș fi făcut mai bine să rămân la Milano, să găsesc o slujbă la editură. Sau chiar să mă duc la Roma, dat fiind că în turneele mele de promovare cunoscusem persoane care se oferiseră să mă ajute. Ce căutam la Napoli, eu și fiicele mele? Eram acolo doar ca să-l facem fericit pe Nino? Mă mințeam când mă credeam liberă și independentă? Și-mi mințeam publicul când interpretam rolul unei persoane care-ncercase, cu cârticelele ei, să le ajute pe toate femeile să recunoască față de ele însele ce nu știau să-și spună? Erau doar formulări în care-mi era comod să cred, dar de fapt nu mă

deosebeam de femeile de vârsta mea, cu gândire mai învechită? În ciuda tuturor discuțiilor, mă lăsam inventată de un bărbat într-atât, încât nevoile lui erau mai importante decât nevoile mele și ale fiicelor mele?

Am învățat să fug de mine. Era de ajuns ca Nino să bată la ușă pentru ca mâhnirea să dispară. Îmi spuneam: viața acum e asta și nu poate fi altceva. Între timp încercam să mă disciplinez, nu mă resemnam, încercam să fiu combativă, uneori reușeam să mă simt chiar fericită. Casa strălucea de lumină. De la balconul meu vedeam întregul Napoli întinzându-se până la marea tivită cu reflexii galben- albastre. Înălăturasem condiția de provizorat în care trăiseră fiicele mele la Genova și Milano, iar aerul, culorile, sunetele dialectului de pe străzi, lumea cultă pe care Nino o aducea la mine chiar și în inima nopții îmi dădeau siguranță, mă înveseleau. Le duceam pe fete la Pietro la Florența și mă arătam bucuroasă când el venea să le vadă la Napoli. Îl primeam în casa mea, în ciuda protestelor lui Nino. Îi făceam patul în camera fetelor care erau vădit atașate de el, ca și cum voiau să-l rețină cu spectacolul afecțiunii pentru el. Încercam amândoi să avem o relație firească, îl întrebam de Doriană, de cartea lui care era mereu pe punctul de a fi publicată, dar apoi apăreau alte detalii de aprofundat. Când fetele își îmbrățișau tatăl ignorându-mă, îmi luam un pic de timp liber. Coboram pe Arco Mirelli și mă plimbam pe strada Caracciolo, de-a lungul mării. Sau urcam până pe strada Aniello Falcone și ajungeam la Floridiana. Mă așezam pe o bancă, citeam.

31.

De pe strada Tasso, cartierul părea o palidă grămadă de pietre foarte îndepărtate, doar reziduuri urbane imposibil de recunoscut la poalele Vezuviului. Îmi doream să rămână astfel: eram alta acum, aș fi făcut în așa fel încât să nu mă înghită din nou. Cu toate acestea, era un obiectiv personal care tindea să fie fragil. Am cedat după vreo trei, patru zile de la instalarea, cu gâfâieli, în apartament. Le- am îmbrăcat cu grijă pe fete, m- am gătit minuțios eu însămi și am spus: acum mergem să-i facem o vizită bunicii Immacolata, bunicului Vittorio și unchilor voștri.

Am plecat dis-de-dimineată, am luat metroul de la Piața Amedeo, pe fete le-a entuziasmat aerul foarte puternic dislocat de sosirea trenului, care-ți

răvășea părul, îți lipea hainele de trup, îți tăia respirația. N-o mai văzusem și auzisem pe mama mea de la scena aceea pe care o făcuse la Florența. Mă temeam c-o să refuze să mă-ntâlnească și poate de aceea n-am telefonat să-mi anunț vizita. Dar, trebuie să fiu sinceră, a fost și un alt motiv, mai ascuns. Îmi spuneam cu încăpățânare: sunt aici din motivul acesta și celălalt, vreau să merg aici și vreau să merg dincolo. Cartierul, înainte de rudele mele, pentru mine însemna Lila: să programez vizita aceea ar fi însemnat și să mă întreb cum voiam să rezolv cu ea. Și încă nu aveam răspunsuri definitive, așadar, mai bine hazardul. În orice caz, având în vedere că se putea întâmpla s-o întâlnesc, acordasem o mare atenție aspectului meu și al fetelor. Îmi doream ca, dacă se întâmpla, să-și dea seama că eram o doamnă distinsă și să fiicele mele nu sufereau, nu erau dezorientate, se simțeau foarte bine.

Ziua s-a dovedit încărcată emoțional. Am trecut prin tunel, am ocolit stația de benzină unde munceau Carmen și soțul ei, Roberto, și am traversat curtea. Am urcat cu inima bătându-mi cu putere pe scările ciobite ale vechiului bloc în care mă născusem. Dede și Elsa erau foarte încântate, de parcă ar fi alunecat în cine știe ce aventură, le-am așezat în fața mea, am apăsat pe butonul soneriei. Am auzit mersul șchiopătat al mamei mele, a deschis ușa, a căscat ochii ca și cum am fi fost trei fantome. Și eu, împotriva voinței mele, m-am arătat uimită. Era o mare diferență între persoana pe care mă așteptam s-o văd și cea cu care, de fapt, m-am trezit în fața ochilor. Mama mea se schimbaseră mult. Pentru o fracțiune de secundă, mi s-a părut că e o verișoară de-a ei pe care o văzusem de puține ori când eram mică și care-i semăna, chiar dacă avea cu șase sau șapte ani mai mult decât ea. Era mult mai slabă, iar oasele feței ei, nasul, urechile păreau imense.

Am încercat s-o îmbrățișez, s-a ferit. Tata nu era, nici Peppe și Gianni. A fost imposibil să aflu ceva despre ei, aproape o oră abia a vorbit cu mine. Cu fetele, în schimb, a fost afectuoasă. Le-a lăudat mult și apoi, după ce le-a dat niște șorturi mari ca să nu se murdărească, a început să prepare cu ele caramelle. Pentru mine, timpul a trecut foarte stânjenitor, s-a comportat ca și cum n-aș fi fost acolo. Când am încercat să le spun fetelor că mâncau prea multe caramale, Dede i s-a adresat prompt bunicii:

— Mai putem lua?

— Mâncați tot ce vreți, a răspuns mama mea, fără să mă privească.

Aceeași scenă s-a repetat când le-a spus fetelor că se puteau duce să se

joace în curte. La Florența, la Genova, la Milano nu le lăsasem niciodată să iasă din casă singure. Am spus:

— Nu, fetelor, nu se poate, rămâneți aici.

— Bunica, putem merge? au întrebat fiicele mele, aproape la unison.

— V-am spus, da.

Am rămas singure. I-am spus neliniștită, ca și cum aș fi fost încă un copil:

— M-am mutat. Am luat o casă pe strada Tasso.

— Bravo.

— De trei zile.

— Bravo.

— Am publicat o altă carte.

— Și ce mă doare pe mine?

Am tăcut. Ea, cu o grimasă dezgustată, a tăiat în două o lămâie și i- a stors sucul într-un pahar.

— De ce bei limonadă? am întrebat.

— Pentru că mi se întoarce stomacul pe dos să te văd.

A adăugat apă la lămâie, a pus un pic de bicarbonat, a băut totul dintr-o înghițitură, cu un zgomot spumos.

— Nu te simți bine?

— Mă simt foarte bine.

— Nu-i adevărat. Ai fost la medic?

— Vezi să nu arunc bani pe medici și medicamente.

— Elisa știe că nu te simți bine?

— Elisa e însărcinată.

— De ce nu mi-ați spus nimic?

Nu mi-a răspuns. A pus paharul în chiuvetă cu o lungă răsuflare obosită, și-a șters buzele cu dosul palmei. Am spus:

— Te duc eu la medic. Ce altceva simți?

— Tot ce mi-ai provocat tu. Mi s-a rupt o venă în burtă din cauza ta.

— Ce tot spui?

— Da, mi-ai făcut-o să plesnească în corp.

— Eu țin atât de mult la tine, mamă.

— Eu nu. Ai venit să stai la Napoli cu fetele?

— Da.

— Și soțul tău nu vine?

— Nu.

— Atunci nu te mai arăta niciodată în casa asta.

— Mamă, astăzi nu e ca altădată. Poți fi o persoană cumsecade și dacă-ți părăsești soțul, chiar dacă ești cu altul. De ce te superi atât pe mine și

Elisei, care e însărcinată și nu e căsătorită, nu-i spui nimic?

— Pentru că tu nu ești Elisa. Elisa a studiat cum ai studiat tu? De la Elisa așteptam ce așteptam de la tine?

— Fac lucruri de care trebuie să te bucuri. Numele Greco devine important. Încep să fiu cunoscută un pic și în străinătate.

— Nu te lăuda față de mine, ești un nimeni. Ceea ce crezi tu că ești nu înseamnă nimic pentru oamenii obișnuiți. Eu aici sunt respectată nu pentru că te-am făcut pe tine, ci pentru că am făcut-o pe Elisa. Ea, care n-a studiat, care nu și-a luat nici măcar diploma de școală medie, a devenit o doamnă. Și tu, care ai o licență, unde-ai ajuns? Îmi pare rău numai pentru cele două fete care sunt atât de frumoase și vorbesc atât de frumos. La ele nu te-ai gândit? Cu tatăl acela creșteau ca toți copiii de la televizor și tu ce faci, le aduci să stea la Napoli?

— Eu le-am educat, mamă, nu tatăl lor. Și oriunde le voi duce eu, vor continua să crească așa.

— Ești o înfumurată. Sfântă Fecioară, câte greșeli am făcut cu tine. Eu credeam că înfumurata era Lina, în schimb tu ești. Prietena ta a cumpărat casa părinților ei, tu ai făcut-o? Prietena ta îi dirijează pe toți, chiar și pe Michele Solara, și tu pe cine dirijezi, pe nenorocitul ăla de fiu al lui Sarratore?

Atunci a început s-o laude pe Lila: ah, ce frumoasă e Lina, ce generoasă e, acum are o firmă numai a ei, ea și Enzo au știut cu adevărat cum să obțină succesul. Am înțeles definitiv că vina cea mai mare pe care mi-o atribuia era că trebuia să admită, fără niciun tertip, că valoram mai puțin decât Lila. Când a zis că voia să gătească ceva pentru Dede și Elsa, excluzându-mă intenționat, mi-am dat seama că era o povară pentru ea să mă invite la prânz și am plecat amărâtă.

32.

Odată ajunsă pe șosea am șovăit: să aștept întoarcerea tatei la poartă ca să-l salut, să hoinăresc pe străzi în căutarea fraților mei, să-n cerc să văd dacă sora mea era acasă? Am găsit o cabină de telefon, am sunat-o pe Elisa, le-am târât pe fete până la apartamentul ei imens, de unde se vedea Vezuviul. La sora mea nu se observa încă niciun semn de sarcină, și totuși mi s-a părut foarte schimbată. Simplul fapt că rămăsese

însărcinată o făcuse probabil să se maturizeze brusc, dar deformând-o. Corpul, cuvintele, inflexiunile vocii ei parcă deveniseră vulgare. Avea un colorit pământiu și era atât de furioasă din cauza proastei sale dispoziții, că ne-a primit fără niciun chef. N-am regăsit nici pentru o clipă afecțiunea, stima un pic infantilă pe care mi le arătase dintotdeauna. Și când am adus vorba de starea de sănătate a mamei noastre, a căpătat un ton agresiv de care n-aș fi considerat-o niciodată capabilă, cel puțin nu cu mine. A spus:

— Lenù, medicul a zis că se simte foarte bine, sufletul ei suferă. Mama e foarte sănătoasă, nu e nimic de tratat în afara suferinței. Dacă tu nu i-ai fi cauzat atâtea dezamăgiri, n-ar fi ajuns în halul ăsta.

— Ce prostii spui tu acolo? A devenit și mai aspră.

— Prostii? Îți spun numai atât: eu sunt mai bolnavă ca mama. Și oricum, dat fiind că acum te-ai stabilit la Napoli și știi mai mult decât medicul, ai un pic de grijă de ea, nu mi-o lăsa doar mie în cărcă. E de-ajuns să te arăți puțin disponibilă și o să-și recapete vigoarea.

Am încercat să mă controlez, nu voiam să ne certăm. De ce-mi vorbea în felul acela? Mă schimbasem și eu în rău, ca ea? Vremurile noastre bune de surori se încheiaseră? Sau Elisa, cea mai mică din familie, era dovada evidentă că viața în cartier distrugea oamenii și mai mult decât în trecut? Fetelor, care se așezaseră cuminiți, în tăcere, dar dezamăgite că mătușa nu le trata prietenos, le-am zis că puteau să termine caramellele de la bunica. Apoi am întrebat-o pe sora mea:

— Cu Marcello cum merge?

— Foarte bine, cum să meargă? Dacă n-ar fi toate grijile pe care le are de când a murit mama lui, am fi cu adevărat fericiți.

— Ce griji?

— Griji, Lenù, griji. Tu ocupă-te de cărți, viața înseamnă altceva.

— Peppe și Gianni?

— Trudesc.

— Nu reușesc niciodată să-i întâlnesc.

— E vina ta că nu treci niciodată pe-acolo.

— Acum o să trec mai des.

— Bravo. Atunci încearcă să vorbești un pic și cu prietena ta Lina.

— Ce se-ntâmplă?

— Nimic. Dar printre numeroasele griji ale lui Marcello se află și ea.

— Adică?

— Întreab-o pe Lina și dacă-ți răspunde, spune-i c-ar face bine să rămână în banca ei.

Am recunoscut reticența amenințătoare a fraților Solara și mi-am dat seama că nu vom mai regăsi niciodată cordialitatea de altădată. I-am spus că relația mea cu Lila nu mai era la fel de strânsă, dar tocmai aflasem de la mama noastră că nu mai lucra cu Michele și-și deschisese propria ei afacere. Elisa a izbucnit:

— A pornit pe cont propriu cu banii noștri.

— Explică-mi.

— Ce să-ți explic, Lenù? Aia l-a manipulat pe Michele cum a dorit.

Dar cu Marcello al meu n-o să reușească.

33.

Nici Elisa nu ne-a invitat la prânz. Doar când ne-a condus la ușă a părut că-și dă seama de impolitețe și i-a zis Elsei: vino cu mătușa. Au dispărut câteva minute, făcând-o să sufere pe Dede, care m-a luat de mână ca să nu se simtă neglijată. Când au reapărut, Elsa avea fața serioasă, dar privirea veselă. Sora mea, care părea să se țină cu greu pe picioare, a închis ușa imediat ce am pus piciorul pe scări.

Odată ajunse în stradă, cea mică ne-a arătat cadoul secret al mătușii: douăzeci de mii de lire. Elisa oferise bani, așa cum făceau, când eram mici, rudele mai bogate. Dar banii, pe vremea aceea, erau doar aparent un cadou pentru noi, copiii. De fapt, eram obligați să-i dăm mamei care-i cheltuia ca să supraviețuim. Și Elisa, în mod evident, intenționase să-mi dea banii mie mai mult decât Elsei, dar cu un alt scop. Cu acele douăzeci de mii de lire — echivalentul publicării a trei cărți într-o frumoasă haină editorială — se străduise să-mi demonstreze că Marcello ținea la ea și că, datorită lui, ducea o viață îmbelșugată.

Le-am domolit pe fete care deja se încăierau. A trebuit s-o supun pe Elsa unui interogatoriu enervant ca să admită că, după voința mătușii, banii trebuiau împărțiți, zece mii ei și zece mii lui Dede. Se certau încă smucindu-se când m-am auzit strigată. Era Carmen, înfofolită într-un halat albastru de benzinăreasă. Nu fusesem atentă și nu ocolisem pompa de benzină. Acum îmi făcea semne de salut, cu părul ei creț și foarte negru, cu fața ei lătăreață.

Mi-a fost greu să rezist. Carmen a închis pompa, voia să mă ducă la ea acasă pentru masa de prânz. A sosit și soțul ei, pe care nu-l cunoscusem

niciodată. Dăduse fuga să-i ia pe copii de la grădiniță, doi băieți, unul de vârsta Elsei, celălalt cu un an mai mic. Era o persoană blândă, foarte amabilă. A pus masa ajutat de copii, a strâns apoi, a spălat farfuriile. Nu mai văzusem niciodată până în momentul acela un cuplu din generația mea atât de armonizat, atât de vizibil bucuros să trăiască împreună. M-am simțit în sfârșit bine primită, am văzut că și fiicele mele se simțeau în largul lor: au mâncat cu poftă, s-au dedicat celor doi băieți cu inflexiuni materne. În fine, mi-am recăpătat încrederea, am avut câteva ore de liniște. Apoi Roberto a alergat să redeschidă pompa, iar Carmen și eu am rămas singure.

A fost discretă, nu m-a întrebat de Nino și nici dacă mă mutasem la Napoli ca să trăiesc cu el, chiar dacă avea aerul că știe totul. Mi-a vorbit în schimb de soțul ei, bun muncitor, atașat de familie. Lenù, a spus, în atâta suferință, el și copiii sunt singura mea consolare. Și a vorbit despre trecut: întâmplarea urâtă cu tatăl, sacrificiile mamei și moartea ei, perioada în care muncise în mezelăria lui Stefano Carracci, cea în care Ada o înlocuise pe Lila și o chinuise. Am râs chiar un pic de perioada în care fusese logodită cu Enzo: ce prostie, a spus. N-a pomenit de Pasquale nici măcar o dată, eu am întrebat de el. Dar ea a privit ținută în podea, a clătinat din cap, a sărit în picioare, voind parcă să alunge ceva ce nu voia sau nu putea să-mi spună.

— Mă duc să-i telefonez Lilei, a spus, dacă află că ne-am văzut și eu n-am anunțat-o, nu mai vorbește cu mine.

— Las-o încolo, o avea de lucru.

— Da' de unde, acum e patroană și face cum are chef.

Am încercat s-o opresc ca să vorbim, am întrebat-o prudent de relația dintre Lila și frații Solara. Dar ea părea stânjenită, a răspuns că nu știa mai nimic și s-a dus oricum să telefoneze. Am auzit cum anunța cu entuziasm prezența mea și a fiicelor mele la ea în casă. Când s-a întors, a spus:

— S-a bucurat foarte mult, vine imediat.

Din acel moment, am devenit din ce în ce mai nervoasă. Și totuși, eram bine dispusă, în casa aceea cuviincioasă te simțeai bine, cei patru copii se jucau în cealaltă cameră. S-a auzit soneria, Carmen s-a dus să deschidă și dintr-odată s-a auzit vocea Lilei.

Pe Gennaro, la început, nu l-am observat și nu l-am văzut nici pe Enzo. Au devenit vizibili după câteva secunde lungi în care am auzit-o doar pe Lila și am avut un neașteptat sentiment de vinovăție. Poate că mi s-a părut greșit că ea, încă o dată, dădea fuga să mă vadă, în timp ce eu insistam să nu-i permit să intre-n viața mea. Sau poate că mi s-a părut o impolitețe curiozitatea ei în privința mea, în schimb eu, cu tăcerile, cu absențele mele, urmăream să-i semnaliez că nu mă mai interesa. Nu știu. Cert e că, în timp ce mă îmbrățișa, m-am gândit: dacă nu mă atacă vorbind perfid despre Nino, dacă se preface că nu știe de fetița lui nou-născută, dacă se arată amabilă cu fiicele mele, voi fi cordială, apoi mai vedem.

Astfel ne-am așezat. Nu ne văzuserăm de la întâlnirea din barul de pe strada Duomo. Lila a vorbit prima. L-a împins în față pe Gennaro — un adolescent robust, cu fața devastată de acnee — și a-nceput imediat să se plângă de randamentul lui școlar. A spus, dar pe un ton afectuos: era bun în clasele primare, era bun și la gimnaziu, dar anul ăsta mi-l lasă corigent, nu se descurcă la greacă și latină. Eu l-am bătut ușor pe obraz pe băiat, l-am consolată: trebuie doar să exersezi, Gennà, vino la mine să repetăm. Și, impetuos, am hotărât să iau inițiativa, am abordat eu subiectul cel mai arzător pentru mine, spunând: m-am mutat la Napoli de câteva zile, lucrurile cu Nino, în limitele posibile, s-au limpezit, totul merge bine. Apoi le-am strigat pe fiicele mele cu voce liniștită și, când au apărut, am exclamat: uite-le pe fete, cum le găsești, vezi cât au crescut! S-a creat un strop de confuzie. Dede l-a recunoscut pe Gennaro și, fericită, l-a tras după ea cu o atitudine seducătoare — ea nouă ani, el aproape cincisprezece; Elsa l-a smucit la rândul ei ca să nu fie mai prejos decât soră-sa. Le-am privit cu mândrie de mamă și m-am bucurat că Lila între timp spunea: ai făcut bine să te întorci la Napoli, trebuie să faci ce ai chef să faci, fetele arată într-adevăr bine, ce frumoase sunt.

Atunci m-am simțit ușurată. Enzo, de dragul conversației, m-a întrebat despre munca mea. M-am lăudat un pic cu rezultatele ultimei cărți, dar am înțeles imediat că, dacă despre prima, la vremea ei, în cartier se auzise vorbindu-se și câțiva o și citiseră, despre a doua nu doar Enzo și Carmen, dar nici măcar Lila, nu băgaseră de seamă. Astfel, am divagat puțin în jurul ei, cu autoironie, și apoi am întrebat de afacerea lor, am zis în treacăt, râzând: știu că din proletari ați devenit patroni. După grimasa de pe chipul Lilei părea o bagatelă, ea s-a întors spre Enzo și acesta a încercat, cu fraze scurte, să-mi explice. A spus că, în ultimii ani,

calculatoarele evoluaseră, a spus că IBM scosese pe piață aparate electronice complet diferite de precedentele. Ca de obicei, s-a pierdut în detalii tehnice care m-au plictisit. A menționat siglele, Sistemul 34, Sistemul 5120 și a explicat că deja nu mai existau cartele perforate, nici aparatele de perforat și verificat, ci un limbaj diferit de programare, BASIC, și aparate electronice tot mai mici, cu o putere redusă de calcul și de înmagazinat date, dar și cu un cost foarte moderat. În cele din urmă, am înțeles doar că acea nouă tehnologie fusese decisivă pentru ei, începuseră să studieze și ajunseseră la concluzia că se pot descurca singuri. Astfel, își înființaseră firma lor, Basic Sight — în engleză, pentru că altfel nu ești luat în serios — și asociatul majoritar și administratorul acelei societăți, cu sediul în cămăruțele casei lor — numai patroni nu erau — era el, Enzo, dar sufletul, sufletul adevărat — Enzo mi-a indicat-o cu un gest orgolios — era Lila. Privește această marcă, a spus, ea a desenat-o.

Am studiat logo-ul, un arabesc în jurul unei linii verticale. L-am privit fix cu o neașteptată emoție. Era o manifestare în plus a minții ei guvernate prost, cine știe câte lucruri ratasem. Am simțit nostalgia momentelor frumoase ale trecutului nostru. Lila învăța, uita, învăța. Nu se oprea, nu renunța niciodată: sistemul 34, 5120, BASIC, Basic Sight, logo-ul. Frumos, am spus, și m-am simțit cum nu mă simțisem cu mama mea și sora mea. Păreau toți fericiți să mă aibă din nou printre ei, mă chemau cu generozitate în viețile lor. Enzo, aproape ca să-mi demonstreze că ideile lui nu se schimbaseră în ciuda afacerii profitabile, a început să povestească, în felul lui sec, ce vedea când se plimba prin fabrici: oamenii munceau în condiții îngrozitoare pentru câteva lire și el, uneori, se rușina că trebuia să transforme mizeria exploatarei în curățenia programării. Lila, la rândul ei, a spus că pentru a obține acea schimbare dichisită, patronii erau obligați să-i arate de aproape tot gunoiul și a vorbit cu sarcasm despre falsitățile, despre escrocheriile, despre înșelătoriile care existau în spatele aparenței conturilor în regulă. Nici Carmen nu s-a lăsat mai prejos, a povestit despre benzină, a exclamat: și aici e rahat peste tot. Și abia atunci l-a pomenit pe fratele ei, referindu-se la motivele justificate care-l împinseseră să comită greșeli. Și-a amintit de cartierul copilăriei și al adolescenței noastre. A povestit

— lucru care nu se întâmplase niciodată înainte — de când ea și Pasquale erau mici și tatăl lor enumera punct cu punct ce-i făcuseră fasciștii conduși de don Achille: momentul în care mâncase o bătaie cruntă chiar la intrarea în tunel; momentul în care-l obligaseră să sărute

fotografia lui Mussolini, dar el scuijuse pe ea. Și, dacă nu-l omorâseră, dacă nu dispăruse ca mulți alți comuniști — nu e povestea celor pe care fasciștii i-au omorât și apoi i-au făcut dispăruți — fusese pentru că avea atelierul de tâmplar și era atât de cunoscut în cartier încât, dacă-l ștergeau de pe fața pământului, și-ar fi dat toți seama.

Așa ne-am petrecut vremea. La un moment dat, s-a creat o asemenea armonie, încât au hotărât să-mi dea o mare dovadă de prietenie. Carmen s-a consultat din priviri cu Enzo și Lila, apoi a zis precaută: putem avea încredere în Lenuccia. Când a văzut că erau de acord, mi-a dezvăluit că-l întâlneră de curând pe Pasquale. El apăruse noaptea acasă la Carmen și ea o chemase pe Lila, iar Lila și Enzo veniseră în grabă. Pasquale era bine. Era îngrijit, fără un fir de păr răvășit, foarte elegant, semăna cu un medic chirurg. Dar li se păruse trist. Ideile-i rămăseseră neschimbate, dar el era trist trist trist. Spusese că nu se va da niciodată bătut, că trebuiau să-l omoare ca să cedeze. Înainte să plece, se dusese să-și vadă nepoții în timp ce dormeau, nici nu știa cum îi cheamă. Carmen aici a început să plângă, dar în liniște, ca nu cumva s-o vadă copiii. Ne-am spus, ea mai întâi, mai mult decât mine și decât Lila (Lila a fost laconică, Enzo s-a limitat să aprobe din cap), că alegerile lui Pasquale nu ne plăceau, că eram îngroziți de tot haosul sângerous al Italiei și al lumii întregi. Dar el știa aceleași lucruri esențiale pe care le știam și noi și chiar dacă cine știe ce fapte urâte comiseseră — dintre toate cele pe care le citeai în ziare —, chiar dacă noi ne aranjaserăm viețile în domeniul informaticii, limbilor vechi, cărților, benzinei, nu-l vom renega niciodată. Niciunul dintre cei care țineau la el nu va face așa ceva.

Ziua a ajuns la final. Am avut o singură întrebare pe care le-am pus-o Lilei și lui Enzo, pentru că mă simțeam în largul meu și ținusem minte ce spusese Elisa puțin mai devreme. Am întrebat: și frații Solara? Enzo s-a uitat imediat fix în podea. Lila a ridicat din umeri, a spus: aceiași nenorociți. Apoi a povestit ironic că Michele o luase razna: după moartea mamei o părăsise pe Gigliola, își alungase soția și copiii din casa din Posillipo și, dacă-și făceau apariția acolo, îi cotonogea. Frații Solara — a spus cu o nuanță de satisfacție — sunt terminați: gândește-te că Marcello răspândește vorba că din cauza mea fratele lui se comportă cum se comportă. Moment în care și-a mijit ochii și s-a strâmbat satisfăcută, ca și cum Marcello i-ar fi făcut un compliment. Apoi a conchis: s-au schimbat multe lucruri, Lenù, cât ai fost tu plecată; trebuie să stai mai mult cu noi acum; dă-mi numărul tău de telefon, trebuie să ne vedem ori de câte ori

putem; și apoi, vreau să ți-l trimit pe Gennaro, să te lămurești dacă mi-l poți ajuta.

A luat pixul, pregătindu-se să scrie. Eu i-am dictat imediat primele două cifre, apoi m-am zăpăcit, învățasem numărul de puține zile și nu mi-l aminteam bine. Dar când mi-a venit în minte cu exactitate, am ezitat din nou, mi-a fost teamă c-o să se insinueze din nou în viața mea, am dictat iarăși două cifre, iar pe celelalte le-am greșit intenționat.

Și bine am făcut. Tocmai când mă pregăteam să plec cu fetele, Lila m-a întrebat în fața tuturor, chiar și-n fața lui Dede și a Elsei:

— Cu Nino o să faci un copil?

35.

Bineînțeles că nu, am răspuns, și am râs ușor stânjenită. Dar pe drum a trebuit să-i explic mai ales Elsei — Dede tăcea amenințătoare — că nu voi avea alți copii, ele erau fetele mele și gata. Și câteva zile m-a durut capul, n-am închis ochii. Câteva cuvinte trântite acolo deliberat și Lila stricase o întâlnire care mi se păruse frumoasă. Mi-am zis: nu e nimic de făcut, e incorigibilă, știe mereu cum să-mi complice existența. Și nu mă refeream doar la anxietățile pe care le dezvănuise în Dede și Elsa. Lila țintise cu precizie locul din mine pe care-l țineam bine ascuns și care avea legătură cu urgența instinctului matern simțit pentru prima oară cu vreo doisprezece ani în urmă, când îl luasem în brațe pe micul Mirko, în casa Mariarosei. Fusese un imbold complet irațional, un fel de comandă a iubirii care, la vremea aceea, mă copleșise. Intuisem deja atunci că nu era pur și simplu dorința de a avea un copil, voiam un copil anume, un copil ca Mirko, un copil cu Nino. Și, într-adevăr, dorința aceea nebună nu fusese satisfăcută de Pietro și de conceperea lui Dede și a Elsei. Dimpotrivă, reapăruse de fiecare dată când îl revăzusem pe copilul Silviei și mai ales când Nino îmi spusese că Eleonora era însărcinată. Acum cotrobăia pe dinăuntru meu tot mai des și Lila, cu obișnuita ei privire ascuțită, o văzuse. E jocul ei preferat — mi-am zis, face așa cu Enzo, cu Carmen, cu Antonio, cu Alfonso. Se comportase, cu siguranță, în același mod cu Michele Solara, cu Gigliola. Se prefăcea că e o persoană amabilă și afectuoasă, dar apoi te lovește ușor, abia clintindu-te din loc, și te distruge. Vrea să acționeze din nou în modul acesta și asupra mea, chiar

și asupra lui Nino. Deja reușise să scoată la suprafață un freamăt secret pe care, în general, încercam să-l ignor, așa cum ignori zbaterea unei pleoape.

Zile în șir, în casa de pe strada Tasso, singură sau aflată în compania cuiva, m-am simțit frământată încontinuu de întrebarea aceea: cu Nino o să faci un copil? Dar de-acum nu mai era o întrebare de-a Lilei, ci mi-o puneam eu însămi.

36.

Pe urmă m-am întors adesea în cartier, mai ales când Pietro venea să stea cu fetele. Coboram pe jos în Piața Amedeo, luam metrourl. Uneori mă opream pe podul căii ferate și priveam în jos pe șosea, alteori mă mulțumeam să traversez tunelul și să fac o plimbare până la biserică. Dar cel mai des mă duceam să mă lupt cu mama mea ca să meargă la un control medical și-i implicam în zbaterea mea pe tata, pe Peppe, pe Gianni. Era o femeie căpoasă, se înfuria pe soț și pe fiii ei imediat ce făceau aluzie la problemele ei de sănătate. La mine urla sistematic: taci, tu mă omori și mă alunga sau se ducea să se închidă în baie.

Lila avea calitățile necesare, în schimb, și asta se știa. Michele, de exemplu, își dăduse seama de mult. Așa încât, aversiunea Elisei față de ea nu se datorase numai câtorva disensiuni cu Marcello, ci faptului că Lila se descotorosise încă o dată de frații Solara și avea întâietate după ce se folosise de ei. Basic Sight îi oferea din ce în ce mai mult prestigiul noutății și al câștigurilor. Nu mai era vorba de persoana bizară capabilă, încă de mică, să-ți extragă dezordinea din cap și din suflet ca să ți-o restituie bine organizată sau, dacă nu te suporta, să-ți încâlcească și mai rău ideile și să te lase deznădăjduită. Acum întruchipa și posibilitatea de a învăța o muncă nouă, o muncă despre care nimeni nu știa nimic, dar care era rentabilă. Afacerile mergeau atât de bine — se spunea —, încât Enzo căuta un sediu în care să amenajeze un birou adecvat și nu simulacrul improvizat între bucătărie și dormitor. Dar cine era Enzo, oricât de inteligent ar fi fost el? Doar un subordonat al Lilei. Ea punea lucrurile în mișcare, ea tăia și spânzura. Astfel, dacă voiai să exagerezi un pic, părea că situația întregului cartier devenise, în scurt timp, următoarea: ori învățați să fii ca Marcello și Michele, ori ca Lila.

Desigur, e posibil să fi fost vorba de-o obsesie de-a mea, dar cel puțin în etapa aceea mi s-a părut c-o văd tot mai mult pe ea în toate persoanele care-i fuseseră sau îi erau încă apropiate. O dată, de exemplu, l-am întâlnit pe Stefano Carracci, foarte gras, gălbejit, prost îmbrăcat. Nu mai avea absolut nimic din tânărul comerciant cu care se căsătorise Lila, cu atât mai puțin banii. Și totuși, din puținele vorbe pe care le-am schimbat, mi s-a părut că folosește multe din expresiile fostei sale soții. La fel și Ada, care în faza aceea o respecta mult pe Lila și vorbea foarte bine despre ea datorită banilor pe care-i dădea lui Stefano. Mi s-a părut că și ea îi imită gesturile, poate că și felul de a râde.

Rudele și prietenii se înghesuiau în jurul ei, căutând să se căpătuiască, străduindu-se să pară potriviți. Ada însăși, pe neașteptate, a fost angajată la Basic Sight, trebuia să înceapă răspunzând la telefon, apoi, eventual, urma să învețe mai multe. Și Rino — care într-o zi proastă se certase cu Marcello și părăsise supermarketul — s-a vârat, fără măcar să ceară permisiunea, în activitatea surorii, laudându-se că poate învăța cât ai bate din palme tot ce era de învățat. Dar vestea cea mai neașteptată pentru mine — mi-a dat-o într-o seară Nino, care o aflase de la Marisa — a fost că până și Alfonso aterizase la Basic Sight. Michele Solara, care continua să se comporte ca un nebun, închisese magazinul din Piața Martirilor fără niciun motiv și Alfonso rămăsese șomer. În consecință, acum și el, cu mare succes, se reprofila grație Lilei.

Aș fi putut afla mai mult, și poate că mi-ar fi și plăcut, era de ajuns să-i telefonez, să trec pe la ea. Dar n-am făcut-o niciodată. O singură dată am întâlnit-o pe stradă și s-a oprit fără niciun chef. Se supăraseră probabil că-i dădusem numărul de telefon greșit, fiindcă mă oferisem să repet cu fiul ei și, în schimb, dispărusese, fiindcă ea făcuse totul ca să ne reîmpăcăm și eu mă eschivasem. A zis că se grăbea, a întrebat în dialect:

— Stai tot pe strada Tasso?

— Da.

— Ți-e incomod.

— Se vede marea.

— Și ce înseamnă marea de acolo, de sus? Un pic de culoare. Mai bine te duci aproape de ea, așa-ți dai seama că-i mizerie, mâl, pișat, apă infestată. Dar vouă care citiți și scrieți cărți vă place să vă spuneți minciuni, nu adevărul.

Am retezat scurt, am spus:

— Deja stau acolo.

Ea mi-a retezat-o și mai scurt:

— Poți întotdeauna să faci o schimbare. De câte ori nu spunem un lucru și apoi facem altul? Ia-ți o casă aici.

Am clătinat din cap, am salutat-o. Asta voia? Să mă aducă din nou în cartier?

37.

Apoi s-a întâmplat că în viața mea deja complicată s-au produs, în același timp, două lucruri complet neașteptate. Institutul de cercetare condus de Nino a fost invitat la New York pentru nu știu ce treabă importantă și o foarte mică editură din Boston mi-a publicat cărticica. Acele două ocazii s-au transformat într-o posibilă călătorie în Statele Unite.

După o mie de ezități, o mie de discuții, câteva certuri, am hotărât să ne luăm o vacanță. Dar trebuia să le las pe Dede și Elsa undeva timp de două săptămâni. Deja în mod normal făceam eforturi să mă descurc cu ele: scriam pentru câteva reviste, făceam traduceri, participam la dezbateri în localități mai mari și mai mici, strângeam notițe pentru o nouă carte și era întotdeauna foarte dificil să împac tot acel efort cu grija pentru fete. În general, mă ajuta Mirella, o studentă de-a lui Nino de foarte mare încredere și fără pretenții mari, însă dacă ea nu era disponibilă, le lăsam Antonellei, o vecină de vreo cincizeci de ani și o mamă capabilă ai cărei copii erau deja mari. Cu acea ocazie am încercat să le las cu Pietro, dar el mi-a zis că nu le putea ține mult în acea perioadă. Am analizat situația (cu Adele nu mai aveam nicio legătură, Mariarosa plecase și nu se știa unde, mama mea era slăbită din cauza răului ei fizic misterios, Elisa era din ce în ce mai ostilă), nu mi s-a părut că existau soluții acceptabile. În cele din urmă, Pietro a fost cel care mi-a zis: roag-o pe Lina, în trecut și-a lăsat fiul luni întregi în grija ta, ți-e datoare. Mi-a fost greu să mă hotărâsc. Partea superficială din mine își închipuia că, deși s-ar fi arătat disponibilă în ciuda treburilor pe care le avea, mi-ar fi tratat fiicele ca pe niște păpușele mofturoase și pline de pretenții, mi le-ar fi chinuit, le-ar fi lăsat cu Gennaro; în timp ce o parte mai adâncă, cea care mă enerva și mai mult decât prima, o considera unica persoană dintre cele pe care le cunoșteam care ar fi făcut orice ca

ele să se simtă bine. Urgența de a găsi o soluție m-a îndboldit să-i telefonez. A răspuns fără ezitare rugămintii mele pline de pauze și deocolișuri, surprinzându-mă, ca de obicei:

— Fiicele tale sunt mai mult decât fiice pentru mine, adu-mi-le când ai chef și ocupă-te de treburile tale cât timp vrei.

Chiar dacă-i spuseseam că plecam cu Nino, nu l-a pomenit niciodată, nici măcar atunci când, dându-i o mie de sfaturi, m-am dus să-i încredințez fetele. Astfel, în luna mai a anului 1980, devorată de scrupule și totuși entuziastă, am plecat în Statele Unite. Călătoria a fost pentru mine o experiență ieșită din comun. M-am simțit din nou neîngrădită, capabilă să zbor deasupra oceanelor, să mă-ntind cu toată ființa mea peste lumea întreagă. Un delir incitant. Bineînțeles c-au fost două săptămâni foarte oboșitoare și foarte costisitoare. Femeile care îmi publicaseră cartea nu aveau bani și, chiar dacă au făcut numeroase sacrificii, am cheltuit oricum mult. În privința lui Nino, cu greu a decontat chiar și biletul de avion. În orice caz, eram fericiți. Eu, cel puțin, nu m-am mai simțit niciodată așa de bine ca în acele zile.

La întoarcere eram sigură că sunt însărcinată. Deja înainte să plecăm în America aveam niște bănuieli despre starea mea, dar nu vorbisem niciodată cu Nino despre asta și toată vacanța savurasem în secret, cu o plăcere necugetată, acea posibilitate. Dar când m-am dus să-mi iau fiicele înapoi, nu mai aveam îndoieli și mă simțeam atât de plină de viață la propriu, încât am fost tentată să-i mărturisesc Lilei. Ca de obicei, însă, am renunțat, m-am gândit: ar zice ea ceva neplăcut, mi-ar reproșa c-am negat că-mi doresc un alt copil. Eram totuși radioasă și Lila, ca și cum fericirea mea ar fi contaminat-o, m-a primit cu un aer nu mai puțin vesel, a exclamat: ce frumoasă ești! I-am dat cadourile pe care le adusesem pentru ea, pentru Enzo și pentru Gennaro. I-am povestit amănunțit despre orașele pe care le văzusem, despre întâlnirile de-acolo. Din avion, am zis, am văzut într-o spărtură din nori o porțiune din Oceanul Atlantic. Oamenii sunt foarte sociabili, nu sunt prudenți ca în Germania sau aroganți ca în Franța. Chiar dacă vorbești prost engleza, ei te ascultă cu atenție și se străduiesc să te-nțeleagă. În restaurante urlă toți, mai rău ca la Napoli. În comparație cu zgârie-norii din Boston sau din New York, îți dai seama că cel de pe bulevardul Novara nu înseamnă nimic. Străzile sunt numerotate, nu au nume de oameni despre care nu mai știe nimeni cine sunt. Nu l-am menționat niciodată pe Nino, n-am povestit nimic despre el și despre munca lui, m-am purtat ca și cum plecasem singură. Ea a stat să asculte cu multă atenție, mi-a pus întrebări la care n-am știut

să răspund și apoi mi-a lăudat cu sinceritate fiicele, a zis că se simțise foarte bine cu ele. Am avut un sentiment de plăcere, am fost din nou pe punctul de a-i spune că așteptam un copil. Dar Lila nu mi-a dat răgaz, ci a murmurat serioasă: ce bine că te-ai întors, Lenù, tocmai am primit o veste bună și-mi face plăcere să ți-o dau ție prima. Era și ea însărcinată.

38.

Lila se dedicase fetelor trup și suflet. Și probabil nu fusese o treabă ușoară să le trezească la timp dimineața, să le oblige să se spele, să se îmbrace, să le impună un mic dejun bogat și totodată rapid, să le ducă la școală pe strada Tasso în haosul matinal al orașului, să se ducă să le ia cu punctualitate prin aceeași zăpăceală, să le aducă înapoi în cartier, să le hrănească, să le supravegheze la teme și, între timp, să nu-și neglijeze munca și treburile casnice. Dar, așa cum am priceput limpede când le-am interogat serios pe Dede și Elsa, se descurcase foarte bine. Iar acum, eu eram pentru ele, mai mult ca oricând, o mamă insuficientă. Nu știam să fac spaghetti cu roșii cum le făcea mătușa Lina, nu știam să le usuc părul și să li-l pieptăn cu priceperea și gingășia ei, nu știam să fac nimic din ceea ce mătușa Lina n-ar fi abordat cu o sensibilitate superioară, în afară, poate, de cântatul unor melodioare pe care ele le iubeau și pe care ea recunoscuse că nu le știe. La asta trebuia să adaug că, în special în ochii lui Dede, acea femeie minunată, pe care, din vina mea, o vizitam prea puțin (Mama, de ce nu mergem la mătușa Lina, de ce nu ne lași să dormim la ea mai des, nu trebuie să mai pleci pe nicăieri?), avea o particularitate care o făcea inegalabilă: era mama lui Gennaro, căruia fiica mea cea mare îi spunea de obicei Rino și care i se părea persoana de sex masculin cea mai reușită din lume.

Inițial m-am necăjit. Relația mea cu fetele nu era perfectă și faptul că o idealizau pe Lila a ajuns în cele din urmă s-o înrăutățească. O dată, după ce fusesem criticată a nu știu câta oară, mi-am pierdut răbdarea, am zbierat: ajunge, duceți-vă la târgul de mame și cumpărați-vă alta. Târgul acela era un joc de-al nostru care servea, în general, la aplanarea conflictelor și la reconciliere. Eu spuneam: vindeți-mă la târgul de mame dacă nu vă convin; și ele răspundeau: nu, mama, nu vrem să te vindem,

ne placi așa cum ești. În cazul acela, în schimb, poate din cauza tonului meu aspru, Dede a răspuns: da, ne ducem imediat, te vindem pe tine și-o cumpărăm pe mătușa Lina.

Aceea a fost atmosfera o vreme și în mod sigur nu era cea mai bună pentru a le anunța pe fete că le spusese o minciună. Eram într-o stare emoțională foarte complicată: nerușinată, pudică, veselă, anxioasă, inocentă, vinovată. Și nu știam de unde să-ncep, discursul era dificil: fetelor, credeam că nu-mi doresc un alt copil, în schimb mi-l doream și, în realitate, sunt însărcinată, veți avea un frățior sau poate o altă surioară, dar tatăl nu e tatăl vostru, tatăl e Nino, care nu știu cum o să reacționeze, fiindcă are deja o soție și doi copii. Mă gândeam, mă răzgândeam și amânam la nesfârșit.

Apoi, dintr-odată, s-a iscat o conversație care m-a uimit. Dede, în prezența Elsei care asculta un pic neliniștită, a zis cu tonul pe care-l căpăta când voia să-și clarifice o problemă plină de capcane:

— Știi că mătușa Lina doarme cu Enzo, dar nu sunt căsătoriți?

— Cine ți-a zis?

— Rino. Enzo nu e tatăl lui.

— Și ți-a zis Rino asta?

— Da. Atunci am întrebat-o pe mătușa Lina și ea mi-a explicat.

— Ce ți-a explicat?

Era încordată. M-a studiat din priviri ca să vadă dacă mă enervam.

— Vrei să-ți spun?

— Da.

— Mătușa Lina are un soț cum ai tu și soțul acela e tatăl lui Rino, îl cheamă Stefano Carracci. Apoi îl are pe Enzo, Enzo Scanno, care doarme cu ea. Și același lucru ți se întâmplă și ție: îl ai pe tata, pe care îl cheamă Airota, dar dormi cu Nino, pe care-l cheamă Sarratore.

I-am zâmbit ca să nu-i fie teamă.

— Cum de-ai învățat toate aceste nume?

— Mătușa Lina ne-a povestit despre ele, a spus că sunt stupide. Rino a ieșit din burta ei, trăiește cu ea, dar îl cheamă Carracci, ca pe tatăl lui. Noi am ieșit din burta ta, stăm mult mai mult cu tine decât cu tata, dar ne cheamă Airota.

— Și?

— Mama, dacă trebuie cineva să vorbească despre burta mătușii Lina, nu spune: asta e burta lui Stefano Carracci, ci spune: asta e burta Linei Cerullo. E valabil și pentru tine: burta ta e burta Elenei Greco, nu burta lui Pietro Airota.

— Și ce înseamnă asta?

— C-ar fi mai corect ca pe Rino să-l cheme Rino Cerullo și pe noi Dede și Elsa Greco.

— E ideea ta?

— Nu, a mătușii Lina.

— Tu ce crezi?

— Eu cred la fel.

— Da?

— Da, cu siguranță.

Dar Elsa, dat fiind că atmosfera părea bună, m-a înghiontit și s-a băgat în discuție:

— Nu-i adevărat, mama. Ea a spus că atunci când se căsătorește, o s-o cheme Dede Carracci.

Dede a exclamat furioasă:

— Taci din gură, ești o mincinoasă. Eu m-am adresat Elsei:

— De ce Dede Carracci?

— Pentru că vrea să se mărite cu Rino. Am întrebat-o pe Dede:

— Ții la Rino?

— Da, a zis ea pe un ton arțăgos, și chiar dacă nu ne căsătorim, oricum o să dorm împreună cu el.

— Cu Rino?

— Da. Cum face mătușa Lina cu Enzo. Și tu cu Nino.

— Poate să facă asta, mama? a întrebat Elsa neîncrezătoare.

N-am răspuns, m-am eschivat. Dar schimbul acela de replici m-a binedispus și a inaugurat o perioadă nouă. Mi-a fost de-ajuns puțin, de fapt, ca să conștientizez că pălăvrăgind în fel și chip despre tați adevărați și preinși, despre nume vechi și noi, Lila reușise să facă pentru Dede și Elsa nu doar acceptabile, ci de-a dreptul interesante condițiile în care le pusesem să trăiască. Într-adevăr, ca printr-un miracol, fiicele mele au încetat să le regrete pe Adele și pe Mariarosa; au încetat să se întoarcă de la Florența spunând că voiau să meargă să locuiască pentru totdeauna cu tatăl lor și cu Doriană; au încetat să-i mai dea bătăi de cap Mirelei, bona, care până atunci fusese cel mai rău dușman al lor; au încetat să mai respingă orașul Napoli, școala, învățătorii, colegii și mai ales starea de fapt că Nino dormea în patul meu. În fine, păreau mai liniștite. Și eu am primit acele schimbări cu ușurare. Oricât era de enervant că Lila intrase și în viața fiicelor mele creând o legătură cu ea, ultimul lucru de care o puteam acuza era că nu le oferise afecțiune, cea mai bună îngrijire, că nu încercase să le diminueze anxietățile. Acea

era, în realitate, Lila la care țineam. Știa să se ivească pe neașteptate dinăuntru răutății ei, luându-mă prin surprindere. Orice jignire a pălit brusc — e perfidă, mereu a fost, dar are și multe calități, trebuie s-o suport — și am recunoscut că mă ajută să-mi rănesc fiicele mai puțin. Într-o dimineață, la trezire, pentru prima oară după mult timp, m-am gândit la ea fără ostilitate. Mi-am amintit de momentul în care se căsătorise, de prima ei sarcină: avea șaisprezece ani, doar cu șapte sau opt mai mult decât Dede. Fiica mea urma să împlinească în curând vârsta fanteziilor noastre de fetițe. Mi se părea de neconceput ca, într-un arc de timp relativ redus, să i se poată întâmpla fiicei mele să poarte, cum i se întâmplase Lilei, rochia de mireasă, să sfârșească brutalizată în patul unui bărbat, să se închidă în rolul doamnei Carracci; mi se părea de neconceput să i se întâmple, cum mi se întâmplase mie, să zacă sub corpul greu al unui domn matur, noaptea, pe plaja Maronti, murdară de nisip negru și de diverse umori doar din spirit de revanșă. Mi-am amintit de nenumăratele lucruri odioase prin care trecuserăm și am lăsat solidaritatea să-și recapete forța. Ce irosire ar fi, mi-am zis, să ne consumăm experiența lăsând prea mult loc sentimentelor negative: sentimentele negative sunt inevitabile, dar esențial e să le limitezi. M-am reapropiat de Lila cu scuza că fetele țineau s-o vadă. Faptul că eram amândouă gravide a făcut restul.

39.

Dar am fost două femei însărcinate foarte diferite. Reacția corpului meu a fost să consimtă cu putere, a ei să se împotrivescă. Și totuși, încă de la început, Lila a subliniat că și-a dorit acea sarcină, spunea râzând: am programat-o. În orice caz, era ceva în organismul ei care, ca de obicei, opunea rezistență. Astfel, în timp ce eu m-am simțit imediat ca și cum înlăuntrul meu ar scânteia un fel de lumină rozalie, ea a devenit străvezie, albul ochilor i s-a gălbejit, detesta anumite mirosuri, vomita încontinuu. Ce trebuie să fac, spunea, sunt fericită, dar chestia asta din burta mea nu e, dimpotrivă, e furioasă pe mine. Enzo nega, spunea: da' de unde, ea e cea mai fericită dintre toți. Și, după Lila, care făcea mișto de el, asta însemna: eu am pus-o acolo înăuntru, ai încredere, am văzut că-i bună și nu trebuie să-ți faci griji.

De fiecare dată când m-am întâlnit întâmplător cu Enzo am simțit pentru el și mai multă simpatie ca de obicei, și mai multă admirație. Era ca și cum la vechile lui motive de mândrie s-ar fi adăugat unul nou, care se manifesta printr-o dorință însutită de a munci și, totodată, printr-o grijă continuă în casă, la birou, pe străzi, toată îndreptată spre apărarea partenerei lui de pericole fizice și metafizice și spre anticiparea oricărei poftă de-a ei. Și-a asumat el sarcina de a-i da vestea lui Stefano, care a rămas impasibil, a făcut o grimasă și a șters-o. Poate pentru că nici vechea mezelărie de-acum nu mai era aproape deloc rentabilă și ajutoarele bănești pe care i le dădea fosta soție erau esențiale, poate pentru că orice legătură între el și Lila i se părea probabil o poveste foarte veche, ce-i păsa dacă era însărcinată, el avea alte probleme, alte dorințe.

Dar, în special, Enzo și-a asumat sarcina de a-i spune lui Gennaro.

În realitate, Lila avea, în privința fiului ei, stânjeneli care nu difereau de ale mele — dar cu siguranță mai justificate — în privința lui Dede și a Elsei. Gennaro nu mai era un copil și nu mai puteai folosi cu el tonuri și cuvinte infantile. Era vorba de un băiat în plină criză a pubertății, care nu reușea încă să-și găsească un echilibru. Exmatriculat de două ori la rând din liceu, devenise hipersensibil, incapabil să-și stăpânească lacrimile, nu reușea să scape de sentimentul de umilință. Își petrecea zilele fie hoinărind pe străzi, fie în mezelăria tatălui, așezat într-un colț, chinându-și coșurile de pe fața lătăreață și studiind fiecare gest sau strâmbătură ale lui Stefano, fără să spună un cuvânt.

O să primească vestea foarte prost, se îngrijora Lila, dar între timp se temea c-o să-i spună alții, Stefano, de exemplu. Astfel, într-o seară, Enzo l-a luat deoparte și i-a spus de sarcină. Gennaro a rămas impasibil, Enzo l-a încurajat: du-te s-o îmbrățișezi pe mama ta, fă-o să simtă că ții la ea. Băiatul s-a supus. Dar, după câteva zile, Elsa m-a întrebat, ferindu-se de sora ei:

— Mama, ce e o scroafă?

— Soția porcului.

— Sigur?

— Da.

— Rino i-a zis lui Dede că mătușa Lina e o scroafă¹.

Probleme, mă rog. N-am vorbit cu Lila despre asta, mi s-a părut inutil. Și apoi, aveam și eu greutățile mele: nu reușeam să-i spun lui Pietro, nu reușeam să le spun fetelor și, mai ales, nu reușeam să-i spun lui Nino.

Eram sigură că Pietro, chiar dacă acum o avea pe Doriană, când va afla că eram însărcinată, se va înăspri din nou, va apela la părinții lui, o va pune pe mama lui să-mi facă viața un calvar. Eram sigură că Dede și Elsa vor deveni din nou ostile față de mine. Dar adevărata mea problemă era Nino. Speram ca nașterea copilului să-l lege definitiv de mine. Speram ca Eleonora, odată ce afla de acel copil proaspăt apărut pe lume, să-l părăsească. Dar era o speranță firavă, în restul timpului predomina în general teama.

Nino îmi spusese clar: prefera viața aceea dublă — deși ne cauza neplăceri de toate felurile, neliniști, tensiuni — traumei unei despărțiri definitive de soție. În consecință, mă temeam că-mi cere să avortez. Astfel, în fiecare zi eram pe punctul de a-i anunța starea mea și în fiecare zi îmi spuneam: nu, mai bine mâine.

În schimb, totul a început să se aranjeze. Într-o seară, i-am telefonat lui Pietro și i-am spus: sunt însărcinată. A urmat o tăcere lungă, și-a dres glasul, a murmurat că se aștepta la asta. A întrebat:

— Le-ai spus fetelor?

— Nu.

— Vrei să le spun eu?

— Nu.

— Ai grijă de tine.

— Bine.

Atâta tot. Din acel moment a telefonat mai des. Avea un ton afectuos, îl preocupa felul în care reacționaseră fiicele lui, se oferea din când în când să vorbească el despre asta cu ele. Dar corvoada n- a revenit niciunui dintre noi doi. Lila a fost cea care, deși cu fiul ei refuzase să vorbească, le-a convins pe Dede și pe Elsa că va fi un lucru foarte frumos să se ocupe, la momentul potrivit, de amuzanta păpușică vie pe care eu o făcusem cu Nino și nu cu tatăl lor. Au luat- o așa. Pentru că mătușa Lina o numise păpușică, ele au început să-i spună în același fel. Se interesau de burta mea, întrebau în fiecare dimineață, imediat cum se trezeau: mama, cum se simte păpușica?

Între vestea dată lui Pietro și cea dată fetelor, l-am înfruntat în sfârșit pe Nino. Iată cum au decurs lucrurile. Într-o după-amiază, când mă simțeam foarte neliniștită, m-am dus s-o vizitez pe Lila ca să mă descarc și-am întrebat-o:

— Și dacă el vrea să avortez?

— Păi, a zis ea, atunci devine totul clar.

— Clar ce?

— Că pe primul loc sunt soția și copiii și apoi vii tu.

Directă, brutală. Lila îmi ascundea multe lucruri, dar nu și aversiunea ei pentru acea relație. Nu m-am supărat însă, dimpotrivă, mi-am dat seama că-mi făcea bine să vorbească în modul acela explicit. În fond, îmi spusese ceea ce eu nu îndrăzneau să spun, adică faptul că reacția lui Nino ar fi fost dovada solidității legăturii noastre. Am bolborosit fraze de genul: e posibil, hai să vedem. Când, la scurt timp după aceea, au venit Carmen cu copiii ei și Lila a implicat-o și pe ea în discuție, după-amiaza a devenit asemănătoare cu cele din adolescență. Ne-am făcut confidențe, am complotat, am făcut planuri. Carmen s-a enervat, a spus că dacă Nino opunea rezistență, ea era gata să se ducă să-i spună vreo două personal. Și a adăugat: nu înțeleg cum e posibil, Lenù, ca o femeie de nivelul tău să se lase călcată în picioare așa. Am încercat să mă justific și să justific comportamentul partenerului meu. Am spus că socrii îl ajutaseră și-l ajutau în continuare, că tot ce ne permiteam eu și Nino era posibil doar pentru că el câștiga mult, grație familiei soției sale. Pentru fete și pentru mine, am recunoscut, ar fi dificil să ne descurcăm decent cu ce primesc de pe cărți și de la Pietro. Și am adăugat: să nu vă faceți idei greșite însă, Nino e foarte afectuos, vine să doarmă la mine cel puțin de patru ori pe săptămână, nu m-a supus niciunei umilințe, când poate, are grijă de Dede și de Elsa ca și cum ar fi ale lui. Dar imediat cum am tăcut, Lila aproape că mi-a poruncit:

— Atunci spune-i chiar în seara asta.

M-am supus. M-am întors acasă și, când el a venit la cină, le-am culcat pe fete și l-am anunțat, în sfârșit, că eram însărcinată. A fost o clipă foarte lungă, apoi m-a îmbrățișat, m-a sărutat, era foarte fericit. Am murmurat ușurată: știu de destul timp, dar mi-era teamă c-o să te enervezi. M-a dojenit, a zis un lucru care m-a uimit: trebuie să mergem cu Dede și Elsa la părinții mei și să le dăm și lor vestea bună, mama mea va fi bucuroasă. Voia să confirme astfel uniunea noastră, voia să anunțe oficial că va deveni din nou tată. M-am strâmbat, nu foarte entuziasmată de aprobare, apoi am murmurat:

— Dar Eleonorei îi vei spune?

— Nu-i treaba ei.

— Încă ești soțul ei.

— E doar o formalitate.

— Va trebui să-i dai numele tău copilului nostru.

— O voi face. M-am agitat:

— Nu, Nino, n-ai s-o faci, o să te prefaci cum ai făcut și până acum.

— Nu te simți bine cu mine?

— Mă simt foarte bine.

— Te neglijez?

— Nu. Dar eu mi-am părăsit soțul, eu am venit să stau la Napoli, eu mi-am schimbat complet viața. Tu însă ai păstrat-o pe a ta intactă.

— Viața mea înseamnă tu, fiicele tale, copilul acesta care trebuie să vină pe lume. Restul e un fundal necesar.

— Necesari cui? Ție? Mie cu siguranță nu. M-a îmbrățișat cu putere, a șoptit:

— Ai încredere.

A doua zi i-am telefonat Lilei și i-am zis: totul e bine, Nino a fost foarte fericit.

40.

Au urmat niște săptămâni complicate, m-am gândit adesea că dacă organismul meu n-ar fi reacționat cu asemenea veselă naturalețe la sarcină, dacă m-aș fi găsit în aceeași stare de suferință fizică nesfârșită ca a Lilei, n-aș fi suportat. Editura mea, după multe tergiversări, a publicat, în sfârșit, culegerea de eseuri a lui Nino și eu — continuând s-o imit pe Adele, în ciuda relației noastre foarte proaste — mi-am asumat sarcina de-a insista atât pe lângă puținele persoane cu oarecare prestigiu pe care le cunoșteam ca să-l bage în seamă în ziare, cât și pe lângă foarte multele pe care le cunoștea el, dar cărora, din mândrie, refuza să le telefoneze. Tocmai în acea perioadă a văzut lumina zilei și cartea lui Pietro și mi-a adus-o el însuși când a venit la Napoli să le vadă pe fete. A așteptat agitat să citesc dedicația (stânjenitoare: Elenei, care m-a învățat să iubesc cu suferință), ne-am emoționat amândoi, apoi m-a invitat la o petrecere în cinstea lui la Florența. A trebuit să merg, dacă nu din alt motiv, cel puțin ca să-i duc fetele. Dar cu acea ocazie am fost constrânsă nu doar să înfrunt ostilitatea fățișă a socrilor mei, ci și, înainte și după, crizele de nervi ale lui Nino, gelos pe toate contactele mele cu Pietro, furios din cauza dedicației, ranchiunos pentru că îi spusese că volumul fostului meu soț era excelent și se vorbea despre el cu mare respect în lumea academică și în afara ei, nemulțumit din cauză că opera lui trecea complet neobservată.

Cât mă epuiza relația noastră și câte capcane se ascundeau în fiecare gest, în fiecare frază pe care o rosteam eu, pe care o rostea el. Nu voia nici măcar să audă numele lui Pietro, avea o privire amenințătoare dacă aminteam de Franco, devenea gelos dacă râdeam prea mult cu vreun prieten de-al lui, dar considera complet normal să se împartă între mine și soția lui. De câteva ori l-am întâlnit cu Eleonora și cu cei doi copii pe strada Filangieri: prima oară s-au prefăcut că nu mă văd, au trecut mai departe; a doua oară m-am înfipt în fața lor veselă, am schimbat câteva cuvinte, vorbind despre sarcina mea chiar dacă nu se vedea, apoi am șters-o, simțind inima zvâcnindu-mi în gât și o mare furie. Pentru că el, pe urmă, m-a dojenit spunând că am o atitudine inutil provocatoare, ne-am certat (n-am spus că ești tu tatăl: am spus doar că sunt însărcinată), l-am dat afară din casă, l-am primit înapoi.

În acele momente, m-am văzut pe neașteptate așa cum eram: sub papuc, dispusă să fac mereu cum voia el, atentă să nu exagerez ca să nu-l pun în dificultate, ca să nu-i creez necazuri. Îmi iroseam timpul ca să gătesc pentru el, să spăl rufe murdare pe care le lăsa înșirate prin casă, să fiu numai urechi când vorbea despre greutatea lui de la facultate și rezultate din multele funcții pe care le tot aduna, grație simpatiei de care era înconjurat și micilor influențe ale socrului său; îl întâmpinam întotdeauna cu bucurie, voiam ca la mine să se simtă mai bine decât în cealaltă casă, voiam să se odihnească, să-mi facă mărturisiri, mă înduioșa că era încontinuu copleșit de responsabilități; ajungeam chiar să mă-ntreb dacă nu cumva Eleonora îl iubește mai mult decât mine, dat fiind că accepta orice jignire doar ca să-l simtă încă al ei. Dar uneori nu mai rezistam și urlam la el, cu riscul să audă fetele: cine sunt eu pentru tine, explică-mi de ce mă aflu în acest oraș, de ce te aștept în fiecare seară, de ce tolerez această situație.

În acele momente se speria și mă implora să mă liniștesc. Ca să-mi demonstreze că eu — și numai eu — eram soția lui, iar Eleonora nu avea nicio importanță în viața lui, a dorit într-adevăr să mă ducă, într-o duminică la prânz la părinții lui, în casa de pe strada Nazionale. N-am putut să-i spun nu. Ziua a trecut lent și într-o atmosferă plină de afecțiune. Lidia, mama lui Nino, era de-acum o femeie bătrână, epuizată fizic, ochii ei păreau terorizați nu de lumea exterioară, ci de o amenințare pe care o simțea în pieptul ei. Pino, Clelia și Ciro, pe care-i cunoscusem pe vremea când erau copii, deveniseră adulți, unul studia, altul muncea, Clelia chiar se căsătorise de curând. Au venit la scurt timp și Marisa cu Alfonso și copiii și ne-am așezat la masă. Au fost nenumărate feluri de

mâncare, am ținut-o de la două după-amiaza până la șase seara într-o ambianță de veselie forțată, dar și de sinceră afecțiune. Lidia, mai ales, m-a tratat ca și cum aș fi fost adevărata ei noră, voia să mă țină lângă ea, le-a complimentat mult pe fiicele mele și m-a felicitat pentru copilul pe care-l purtam în pânțece.

Bineînțeles, singura sursă de încordare a fost Donato. M-a impresionat mult să-l revăd după douăzeci de ani. Purta un halat albastru-închis, în picioare avea papuci maronii. Parcă era mai scund și mai lat, își agita încontinuu mâinile durdulii, cu pete cafenii de bătrânețe și un arc de murdărie sub unghii. Fața părea să i se-ntindă peste oase, privirea îi era tulbure. Își acoperea țeasta cheală cu puținul păr vopsit, de o culoare vag asemănătoare cu roșcatul și,

când zâmbea, i se vedeau golurile lăsate de dinții lipsă. Inițial a încercat să folosească tonul din trecut al bărbatului de lume, s-a uitat fix la sânii mei de mai multe ori, a rostit fraze aluzive. Apoi a-nceput să se văicărească: nimeni nu se mai comportă cum trebuie, au fost abolite cele zece porunci, pe femei cine le controlează, e o debandadă generală. Dar copiii i-au spus să tacă, l-au marginalizat și a amuțit. După prânz, l-a tras într-un colț pe Alfonso, atât de fin, atât de delicat, frumos în ochii mei ca Lila, ba chiar mai mult decât ea, ca să-și descarce față de el dorința nebună de-a fi în centrul atenției. Din când în când, mă uitam uimită la bărbatul acela bătrân, mă gândeam: nu e posibil ca eu, copilă, pe plaja Maronti, să mă fi culcat cu bărbatul acesta respingător, nu se poate să se fi întâmplat cu adevărat. Oh, Dumnezeule, iată-l: chel, neîngrijit, cu priviri obscene, lângă colegul meu de bancă din liceu atât de intenționat feminin, o tânără îmbrăcată în haine bărbătești. Și eu în aceeași cameră cu el, foarte diferită de mine, cea de la Ischia. Ce timp e acum, ce timp a fost atunci.

La un moment dat, Donato m-a strigat, a zis cu politețe: Lenù. Și, la fel, Alfonso a insistat, din gesturi și priviri, să mă duc lângă ei. M-am dus stingherită în colțișorul lor. Donato a început să mă laude pe un ton ridicat, ca și cum ar fi vorbit unui public nesfârșit: femeia aceasta este o extraordinară învățată, o scriitoare fără egal nicăieri în lume; eu sunt mândru că am cunoscut-o când era mică; la Ischia, când a venit în vacanță la noi și era o copilă, a descoperit literatura apropiindu-se de bieteile mele versuri, citea cartea mea înainte să adoarmă: nu-i așa, Lenù?

M-a privit nesigur, dintr-odată cu o expresie imploratoare. Ochii lui mă rugau să-i confirm rolul pe care l-au avut cuvintele lui în evoluția mea

literară. Și eu am spus da, e adevărat, când eram mică nu-mi venea să cred că știu personal pe cineva care scrisese o carte de poezii și care de-a dreptul își publica gândurile în ziare. I-am mulțumit pentru recenzia pe care o dedicase, cu vreo doisprezece ani în urmă, cărții mele de debut, am spus că-mi fusese foarte utilă.

Și Donato s-a înroșit de bucurie, a prins curaj, a început să se laude de unul singur și, totodată, să se lamenteze pentru că invidia oamenilor mediocri îl împiedicase să devină cunoscut așa cum ar fi meritat. A trebuit să intervină Nino, și încă grosolan. M-a tras după el din nou la mama lui.

Pe drum, apoi, mi-a reproșat, a zis: știi cum e tata, nu trebuie să-l încurajezi. Eu am făcut semn că da și, între timp, l-am privit cu coada ochiului. Nino o să chelească? O să se îngrașe și el? O să profereze cuvinte ranchiunoase la adresa celor care fuseseră mai norocoși decât el? Acum era un bărbat atât de frumos, nici nu voiam să mă gândesc la așa ceva. Vorbea despre tatăl lui: nu se resemnează, cu cât îmbătrânește mai tare, cu atât devine mai rău.

41.

În aceeași perioadă, sora mea a născut într-o atmosferă plină de neliniști și scandaluri. A adus pe lume un băiat căruia i-a pus numele Silvio, ca pe tatăl lui Marcello. Pentru că mama noastră tot nu se simțea bine, am încercat s-o ajut eu pe Elisa. Era palidă de epuizare și îngrozită de nou-născut. Vederea copilului tot mânjit de sânge și de alte fluide lipicioase îi dăduse impresia unui mic corp în agonie și fusese de-a dreptul dezgustată. Dar Silvio era chiar prea vioi, se lăsa pradă disperării cu pumnișorii strânși. Și ea acum nu știa cum să-l ia în brațe, cum să-i facă baie, cum să vindece rana cordonului ombilical, cum să-i taie unghiile. Îi repugna chiar și faptul că era băiat. Am încercat s-o instruiesc, dar n-a durat mult. Marcello, la fel de caraghios, m-a tratat imediat cu un respect în spatele căruia simțeam un disconfort, ca și cum prezența mea în casă i-ar fi complicat existența. Tot așa Elisa, în loc să-mi fie recunoscătoare, s-a arătat deranjată de toate lucrurile pe care le spuneam, chiar și de devotamentul meu. În fiecare zi îmi spuneam: gata, am o mie de lucruri de făcut, mâine n-o să mai vin. Dar am continuat să mă duc și cele care

au hotărât în locul meu au fost întâmplările derulate.

Întâmplări urâte. Într-o dimineață, când mă aflam în casa surorii mele — era foarte cald și cartierul moțăia sub un strat de praf incandescent, gara din Bologna sărise în aer în urmă cu câteva zile — am primit un telefon de la Peppe: mama noastră leșinase în baie. Am dat fuga la ea, o treceau transpirații reci, tremura, avea dureri insuportabile de abdomen. Am reușit, în sfârșit, s-o oblig să facă un control medical. Au urmat diverse verificări și, în scurt timp, i-a fost diagnosticată o boală urâtă, cu o terminologie neclară pe care eu însămi am învățat s-o folosesc imediat. Cartierul recurgea la ea când era vorba de cancer și nici medicii nu s-au lăsat mai prejos. Au tradus diagnosticul ei într-o formulare similară, poate doar un pic mai cultă: boala, mai mult decât urâtă, era inexorabilă.

Vestea aceea l-a dărâmat imediat pe tata, a arătat că nu e în stare să-nfrunte situația, s-a deprimat. Frații mei, cu privirea vag tulburată și palizi în obraji, s-au agitat o vreme cu un aer serviabil și apoi, absorbiți zi și noapte de muncile lor dubioase, au dispărut lăsând bani, care de altfel erau necesari pentru medici și medicamente. Sora mea a rămas speriată acasă la ea, neîngrijită, în cămașă de noapte, gata să-i vâre un sfârc în gură lui Silvio la primul scâncet al acestuia. Astfel, când eram în cea de-a patra lună de sarcină, povara bolii mamei a căzut în întregime peste mine.

Nu mi-a părut rău, îmi doream ca mama mea să-nțeleagă, chiar dacă mă chinuise întotdeauna, că țineam la ea. Am devenit foarte activă: i-am rugat atât pe Nino, cât și pe Pietro să mă îndrume către medici valoroși; am însoțit-o la diverși specialiști; am rămas alături de ea în spital când a fost operată de urgență, când au externat-o; am ajutat-o cu toate cele după ce am dus-o din nou acasă.

Era o căldură insuportabilă, eram încontinuu neliniștită. În timp ce burta mea începea, cu bucurie, să se vadă și-mi creștea înăuntrul ei o inimă diferită de cea pe care o aveam în piept, constatam în fiecare zi, cu durere, vlăguirea mamei mele. M-a emoționat că se agăța de mine ca să nu se piardă, așa cum mă prindeam eu, în copilărie, de mâna ei. Cu cât devenea ea mai fragilă și înspăimântată, cu atât eu eram mai mândră c-o mențineam în viață. La început era capricioasă, ca de obicei. Orice ziceam, refuza mereu nepoliticos, susținea că poate face orice fără sprijinul meu. Medicul? Voia să meargă la el singură. Spitalul? Voia să meargă singură acolo. Tratamentele? Voia să se ocupe singură de ele. Nu-mi trebuie nimic, bombănea, pleacă, nu faci altceva decât să mă deranjezi. Totuși, se enerva dacă întârziam și numai un minut (dat fiind

că aveai alte lucruri de făcut era inutil să-mi zici să vin); mă insulta dacă nu eram gata să-i iau imediat ce îmi cerea și, dimpotrivă, se avânta cu mersul ei șchiopătat ca să-mi demonstreze că eram mai rău decât frumoasa adormită, ea era mult mai energică decât mine (acolo, acolo, la cine te gândești, ești cu capu'-n nori, Lenù, aștept în zadar după tine); mă critica necruțător pentru bunele mele maniere cu doctorii și infirmierii, șuiera printre dinți: dacă nu-i scuipi în față pe nenorociții ăștia, îi doare în cot de tine, aleargă numai la cei de care le e frică. Dar între timp în interiorul ei ceva se schimba. Deseori se speria chiar de agitația ei. Se mișca de parcă se temea că podeaua i s-ar putea deschide sub picioare. Odată când am surprins-o în fața oglinzii — se privea adesea, cu o curiozitate pe care n-o avusese niciodată —, m-a întrebat stânjenită: tu îți amintești când am fost tânără? Apoi, ca și cum ar fi fost vreo legătură, m-a obligat — revenind la vechea ei impetuozitate — să-i jur că n-o s-o mai internez niciodată în spital, că n-o să îngădui să moară singură într-un salon. I s-au umplut ochii de lacrimi.

M-a îngrijorat mai ales că se emoționa ușor, nu se întâmplase niciodată. Se emoționa dacă mă refeream la Dede, dacă o apuca bănuila că tatăl meu rămăsese fără șosete curate, dacă vorbea despre Elisa chinându-se cu copilul, dacă îmi privea burta care începuse să se vadă, dacă își amintea de câmpia care altădată se întindea de jur împrejurul blocurilor din cartier. Odată cu boala a devenit, în fine, fragilă așa cum până în acel moment nu fusese niciodată și fragilitatea aceea i-a atenuat neurastenia, i-a transformat-o într-o suferință capricioasă care tot mai des o făcea să i se umezească ochii. Într-o după-amiază a izbucnit în plâns numai pentru că își amintise de învățătoarea Oliviero, pe care totuși o detestase întotdeauna. Îți amintești, a spus, cât a insistat să dai examen de admitere la școala medie? Și lacrimile îi șiroiau fără să le poată opri. Mamă, i-am spus, liniștește-te, ce e de plâns? M-a tulburat s-o văd atât de disperată dintr-un fleac, nu eram obișnuită. Și ea a clătinat din cap uluită, râdea și plângea, râdea ca să mă facă să înțeleg că nu știa ce era de plâns.

42.

Acea vlăguire a ei a deschis treptat calea unei intimități care nu existase

niciodată între noi. La început se rușina că e bolnavă. Dacă erau de față tatăl meu, frații mei sau Elisa cu Silvio când i se făcea rău, se ascundea în baie și, când ei insistau discret (mama, cum te simți, deschide), nu descuia, răspundea inevitabil: mă simt foarte bine, ce vreți, de ce nu mă lăsați în pace măcar la toaletă? Față de mine, în schimb, dintr-odată a cedat, a hotărât să-mi arate suferința ei renunțând la orice pudoare.

A început într-o dimineață, acasă la ea, când mi-a povestit de ce era șchioapă. A făcut-o spontan, direct, pentru că așa a voit ea. Îngerul morții, a zis cu mândrie, m-a atins din copilărie cu același rău de acum, dar eu i-am tras-o, chiar dacă eram mică. Și ai să vezi c-o să i-o trag și acum, pentru că știu cum să sufăr — am învățat la zece ani, de atunci nu m-am oprit niciodată — și dacă știi cum să suferi, îngerul te respectă și, după o vreme, pleacă. În timp ce vorbea și-a ridicat rochia, mi-a arătat piciorul bolnav ca pe o relicvă dintr-o bătălie veche. L-a mișcat, privindu-mă cu un zâmbet înțepenit pe buze și ochii îngroziți.

Din acel moment a tăcut din ce în ce mai puțin, ranchiunoasă, și a început din ce în ce mai mult să mi se confeseze fără inhibiții. Uneori spunea lucruri stânjenitoare. Mi-a dezvăluit că nu fusese niciodată cu niciun alt bărbat în afară de tatăl meu. Mi-a dezvăluit, folosind obscenități vulgare, că tatăl meu era expeditiv, ea nu-și amintea dacă-i plăcuse vreodată cu adevărat să se îmbrățișeze cu el. Mi-a dezvăluit că ținuse mereu la el și că încă ținea la el, dar ca la un frate. Mi-a dezvăluit că singurul lucru frumos din viața ei fusese momentul în care eu îi ieșisem din burtă, eu, prima ei fiică. Mi-a dezvăluit că păcatul cel mai grav pe care-l comisese — un păcat pentru care ar fi urmat să ajungă în infern — era că de ceilalți copii nu se simțise legată, că-i considerase o pedeapsă și încă-i considera așa. Mi-a dezvăluit, în cele din urmă, fără ocolișuri, că eu eram singura ei fiică adevărată. Când mi-a dezvăluit asta — îmi amintesc că eram la spital pentru un control —, suferința a fost atât de mare, încât a plâns și mai mult ca de obicei. A murmurat: m-am preocupat numai de tine, întotdeauna, pentru mine ceilalți erau copii vitregi; așa că merit dezamăgirea pe care mi-ai cauzat-o, ce lovitură, Lenù, ce lovitură, nu trebuia să-l părăsești pe Pietro, nu trebuia să te încurci cu fiul lui Sarratore, e mai rău decât tatăl lui, un bărbat onest care e însurat, care are doi copii, nu ia soția altuia.

L- am apărât pe Nino. Am încercat s-o liniștesc, i-am zis că acum exista divorțul, că vom divorța amândoi și apoi ne vom căsători. A stat să m-asculte fără să mă întrerupă. Își consumase aproape complet energia cu care altădată se răzvrătea și voia să aibă mereu dreptate, acum se

mulțimea să clatine din cap. Era numai piele și os, palidă și, dacă mă contrazicea, o făcea cu glasul lent al dezolării.

— Când? Unde? Trebuie să fiu martoră cum vei ajunge mai rău decât mine?

— Nu, mamă, nu-ți face griji, o să merg mai departe.

— Nu mai cred, Lenù, te-ai oprit.

— Ai să vezi că te voi face fericită, toți te vom face fericită, și eu, și frații mei.

— Pe frații tăi i-am abandonat și mi-e rușine.

— Nu-i adevărat. Elisei nu-i lipsește nimic, iar Peppe și Gianni muncesc, câștigă bani, ce vrei mai mult?

— Vreau să îndrept lucrurile. I-am dat pe toți trei pe mâna lui Marcello și am greșit.

Așa, cu voce scăzută. Era de neconsolat, a schițat un tablou care m-a uluit. Marcello e mai necinstit decât Michele, a zis, mi-a târât copiii în noroi, pare cel mai bun dintre cei doi, dar nu-i adevărat. O schimbase pe Elisa a ei, care acum se simțea mai mult Solara decât Greco și era de partea lui în toate. Mi-a vorbit tot timpul șoptind, ca și cum n-am fi stat să ne așteptăm de ore întregi rându-l în sala murdară, foarte aglomerată, a unuia dintre cele mai cunoscute spitale din oraș, ci într-un loc unde Marcello se afla la câțiva pași. Am încercat s-o liniștesc, boala și bătrânețea o făceau să exagereze. Îți faci prea multe griji, i-am zis. A răspuns: îmi fac griji pentru că eu știu și tu nu, întreab-o pe Lina dacă nu mă crezi.

Atunci, odată cu valul de cuvinte melancolice care povesteau cum se schimbase în mai rău cartierul (era mai bine când comanda don Achille Carracci), a început să-mi vorbească de Lila, fiind într-un mod și mai evident de partea ei decât în celelalte ocazii. Lila era singura capabilă să pună lucrurile în ordine în cartier. Lila era capabilă să fie blândă, dar mai ales aspră. Lila știa totul, și faptele cele mai urâte, dar nu te condamna niciodată, înțelegea că oricine poate greși, cu ea în frunte, și de aceea te ajuta. Lila i se părea un fel de războinică sfântă care emana o strălucire răzbunătoare pe șosea, în părculeț, printre blocurile vechi și cele noi.

Am stat s-o ascult și mi s-a părut că de-acum contez, în ochii ei, numai pentru că eram în bune relații cu acea nouă autoritate din cartier. A definit legătura dintre mine și Lila drept o prietenie utilă, pe care trebuia s-o cultiv pentru totdeauna și am aflat imediat de ce.

— Fă-mi o favoare, m-a rugat, vorbește cu ea și cu Enzo, vezi dacă mi-i adună pe frații tăi de pe drumuri, vezi dacă îi iau să lucreze cu ei.

I-am zâmbit, i-am aranjat o şuviță de păr grizonant. Susținea că nu avusese grijă de ceilalți copii ai ei, dar între timp, adusă de spate, cu mâinile tremurânde, cu unghiile albe strânse în jurul brațului meu, își făcea griji îndeosebi pentru ei. Voia să-i ia de la frații Solara și să-i dea Lilei. Era modul ei de a remedia o greșeală de calcul în războiul dintre voința de-a face rău și cea de-a face bine pentru care se pregătise dintotdeauna. Lila, am constatat, i se părea întruchiparea dorinței de-a face bine.

— Mama, am spus, fac tot ce vrei, dar Peppe și Gianni, chiar dacă Lina i-ar lua — și nu cred, acolo e mult de învățat —, nu s-ar duce niciodată la ea să muncească pentru câteva lire. La frații Solara câștigă mai mult.

A făcut semn posomorâtă că așa e, dar a insistat:

— Încearcă totuși. Tu ai fost plecată și nu ești prea informată, dar aici toți știu cum l-a subjugat Lina pe Michele. Și acum că e însărcinată, o să vezi, va deveni și mai puternică. În ziua în care se hotărăște, le va rupe picioarele ambilor frați Solara.

43.

Lunile de sarcină au trecut în viteză pentru mine, în ciuda grijilor pe care le aveam, și atât de lent pentru Lila. A trebuit să constatăm adesea că sentimentele așteptării noastre erau complet diferite. Eu spuneam lucruri de genul: sunt deja în luna a patra; ea lucruri de genul: sunt abia în luna a patra. Desigur, coloritul Lilei în curând s-a ameliorat, trăsăturile ei s-au îmblânzit. Dar organismele noastre, deși supuse aceluiași proces de reproducere a vieții, au continuat să- i suporte etapele în mod diferit, al meu cu activă colaborare, al ei cu resemnare apatică. Și oamenii cu care aveam de-a face ajungeau să fie uimiți de cum zbura timpul meu și de cum se târa al ei.

Îmi amintesc că, într-o duminică, ne plimbam pe strada Toledo împreună cu fetele și am dat nas în nas cu Gigliola. Întâlnirea aceea a fost importantă, m-a tulburat mult și mi-a demonstrat că Lila avea, într-adevăr, legătură cu comportamentul de nebun al lui Michele Solara. Gigliola era machiată foarte strident, dar șleampătă, nepieptănată, își afișa ostentativ sânii și șoldurile care dădeau pe dinafară, fesele din ce în ce mai mari. Părea bucuroasă că s-a întâlnit cu noi, nu ne-a mai lăsat să plecăm. Le-a

complimentat mult pe Dede și pe Elsa, ne-a târât la Gambrinus, a comandat de toate și a mâncat lacom de toate, atât sărat, cât și dulce. De fetele mele a uitat repede, la fel și ele, de altfel: când a început să ne povestească amănunțit, cu voce foarte ridicată, de toate nedreptățile pe care i le făcuse Michele, s-au plictisit, au început să exploreze, curioase, localul.

Gigliola nu putea accepta cum fusese tratată. E o bestie, a spus. El ajunsese să urle la ea: nu amenința doar, omoară-te pe bune, aruncă-te de la balcon, mori. Sau credea că îndreaptă totul ca și cum ea n-ar fi deloc sensibilă, vârandu-i în sân și în buzunar sute de mii de lire. Era furibundă, era disperată. A povestit — adresându-mi-se numai mie, care fusesem plecată mult timp și nu eram la curent — că soțul o gonise din casa din Posillipo în șuturi și pumni, c-o trimisese să locuiască în cartier în două cămăruțe întunecoase, împreună cu copiii. Dar în momentul în care a început să-i ureze lui Michele toate bolile cele mai oribile care-i treceau prin minte și o moarte dintre cele mai îngrozitoare, a schimbat interlocutoarea, i s-a adresat exclusiv Lilei. Am fost foarte uluită, i-a vorbit ca și cum ar fi putut-o ajuta ca blestemele ei să aibă efect, o considera o aliată de- a ei. Ai făcut bine, s-a entuziasmat, să ceri să-ți fie plătită piperat munca și apoi să-l lași baltă. Mai mult, dacă i-ai șutit niște bani, ai făcut și mai bine. Ferice de tine că știi cum să-l tratezi, trebuie să-l faci să scuipe sânge în continuare. A urlat: el nu poate suporta nepăsarea ta, nu poate accepta că te descurci din ce în ce mai bine deși-l vezi din ce în ce mai puțin, bravo, bravo, bravo, trebuie să-l faci să-și piardă complet mințile, trebuie să-l faci să moară în chinuri.

În acel punct s-a prefăcut a răsufla ușurată. Și-a amintit de cele două burți ale noastre, voia să le atingă. Și-a pus mâna ei mare aproape pe pubisul meu, m-a întrebat în ce lună eram. Când i-am zis a patra a exclamat: deja a patra, nici mai mult, nici mai puțin! Despre Lila, în schimb, a spus, dintr-odată nepoliticoasă: sunt femeii care nu nasc niciodată, vor să-și țină copilul înăuntru pe veci, tu ești una din alea. A fost inutil să-i amintim că eram în aceeași lună, că amândurora ne va veni sorocul anul următor, în ianuarie. A clătinat din cap, i-a zis Lilei: închipuie-ți că eram sigură că ai născut deja, și a adăugat cu o notă nedeslușită de milă: cu cât te vede mai mult Michele cu burta asta, cu atât suferă mai tare; așa că fă-o să dureze mult, tu știi cum se face, bagă-i-o sub ochi, o să crape. Apoi a anunțat că avea lucruri foarte urgente de făcut, dar între timp a repetat de două sau de trei ori că trebuia să ne vedem mai des (să refacem grupul de când eram fete, ah,

ce frumos era, trebuia să ni se rupă de toți proștii și să ne gândim doar la noi). N-a făcut nici măcar un semn de salut înspre fete, care ieșiseră să se joace, și s-a îndepărtat după ce i-a adresat, râzând, câteva fraze obscene ospătarului.

— E proastă, a zis Lila încruntată, ce e-n neregulă cu burta mea?

— Nimic.

— Dar cu mine?

— Nimic, nu-ți face griji.

44.

Era adevărat, Lila nu avea nimic: nimic nou. Rămânea aceeași ființă neliniștită, cu o irezistibilă forță de atracție, și forța aceea o făcea specială. Fiecare acțiune de-a ei, în bine și în rău (cum reacționa la sarcină, ce îi făcuse lui Michele și cum îl subjugase, cum se impunea în întregul cartier), încă ni se părea mai consistentă decât ale noastre și, din acest motiv, timpul ei părea încetinit. Am văzut-o din ce în ce mai des în special pentru că boala mamei mele m-a adus

din nou în cartier. Dar cu un alt echilibru. Poate din cauza imaginii mele publice, poate din cauza tuturor necazurilor private pe care le aveam, mă simțeam mai matură decât Lila, de-acum, și eram tot mai convinsă că pot reprimi în viața mea, recunoscându-i farmecul fără să pun asta la inimă.

În acele luni, am alergat de ici-colo foarte agitată, dar zilele zburau, în mod paradoxal mă simțeam ușoară chiar și când traversam orașul ca să duc pe mama la spital, la doctori. Dacă nu știam cum să rezolv cu fetele, mă adresam lui Carmen, uneori apelam chiar la Alfonso, care mă sunase de mai multe ori să-mi spună să contez pe el. Dar, bineînțeles, persoana care-mi inspira cea mai multă încredere, cea cu care Dede și Elsa stăteau cu plăcere, era Lila, care însă era mereu supraîncărcată de muncă și obosită din cauza sarcinii. Diferențele dintre burta mea și a ei erau din ce în ce mai evidente. Eu aveam un pântec mare și lat, părea să se întindă mai mult în laterale decât în față; ea avea o burtă mică, strânsă între șoldurile înguste, proeminentă ca o minge care stătea să se rostogolească afară din bazin.

Nino, după ce i-am comunicat starea mea, m-a însoțit imediat la un

ginecolog, care era soția unui coleg de-al lui, și, pentru că doctorița îmi plăcuse — foarte pricepută, foarte disponibilă, foarte diferită, ca atitudine și, poate, competență de medicii severi din Florența —, îi vorbisem entuziasmat Lilei despre ea, îmboldind-o să vină cu mine măcar o dată, de probă. Acum mergeam împreună la controale, ne înțeleserăm să fim primite în același timp: ea, când era rândul meu, stătea într-un colț în tăcere, iar eu, când era rândul ei, o țineam de mână pentru că medicii o indispuneau în continuare. Dar momentul perfect era cel din sala de așteptare. Puneam o scurtă vreme între paranteze calvarul mamei mele și redeveneam fetele de odinioară. Ne plăcea mult să stăm una lângă cealaltă, eu blondă, ea brunetă, eu liniștită, ea agitată, eu simpatică, ea perfidă, noi două contrastând și fiind în armonie, noi două, total diferite de celelalte femei gravide, la care trăgeam ironic cu coada ochiului.

Era o oră rară de veselie. O dată, gândindu-mă la ființele minuscule care căpătau formă în corpul nostru, mi-a revenit în minte momentul în care — așezate una lângă cealaltă în curte, ca acum, în sala de așteptare — ne jucam de-a mamele păpușilor noastre. Pe a mea o chema Tina, pe a ei Nu. Ea mi-o aruncase pe Tina în tenebrele pivniței și eu, în ciuda ei, făcusem la fel cu Nu. Îți amintești?, am întrebat-o. Ea a părut perplexă, avea surâsul blajin al cuiva care se chinuie să recupereze o amintire. Apoi, când i-am zis la ureche, amuzată, cu ce teamă și cu ce curaj urcaserăm până la ușa înspăimântătorului don Achille Carracci, tatăl viitorului ei soț, acuzându-l de furtul celor două păpuși, a început să se distreze, râdeam ca două proaste, deranjând măruntaiele locuite ale celorlalte paciente mai sobre decât noi.

Ne-am oprit doar atunci când ne-a chemat infirmiera: Cerullo și Greco, dăduserăm amândouă numele noastre de fete. Era o femeie robustă, jovială, nu rata nicio ocazie să-i spună Lilei, atingându-i burta: aici înăuntru e un băiețel; și mie: aici e o fetiță. Apoi ne conducea și eu îi șopteam Lilei: am deja două fete, dacă al tău iese într-adevăr băiat, mi-l dai mie? Și ea replica: da, facem schimb, care e problema?

Doctorița ne-a găsit mereu în formă, cu analize excelente, totul decurgea așa cum trebuia. Ba chiar — pentru că era foarte atentă la greutatea noastră, iar Lila se menținea, ca de obicei, foarte suplă, în vreme ce eu aveam tendința să mă îngraș —, la fiecare control a considerat că ea era într-o stare mai bună decât mine. În fine, deși amândouă aveam o mie de griji, cu acele ocazii ne-am simțit aproape întotdeauna fericite că la treizeci și șase de ani regăsiserăm calea afecțiunii, deși eram foarte diferite în toate, totuși asemănătoare.

Dar când eu urcam din nou pe strada Tasso și ea dădea fuga înapoi în cartier, distanța pe care o puneam între noi făcea să-mi sară în ochi alte diferențe. Buna înțelegere nouă dintre noi era, fără îndoială, reală. Ne plăcea să stăm împreună, ne făcea viața mai ușoară. Dar un lucru era sigur: eu îi spuneam aproape totul despre mine, ea mai nimic. Nu puteam să nu-i povestesc despre mama mea, sau despre un articol pe care-l scriam, sau despre problemele cu Dede și Elsa, sau despre situația mea de amantă-soție (era de- ajuns să nu specific amanta-soția cui, era mai bine să rostesc cât mai rar cu puțință numele lui Nino, în rest puteam să-i fac confidențe fără opreliști). Când vorbea însă despre ea, despre părinții ei, despre frați, despre Rino, despre angoasele provocate de Gennaro, despre prietenii și cunoscuții noștri, despre Enzo, despre Michele și despre Marcello Solara, despre întregul cartier, era vagă, părea că nu are încredere deplină. În mod evident, rămâneam cea care plecase și care, deși se întorsese, avea de-acum o altă perspectivă, trăia într-un Napoli elevat, nu putea fi reprimită în întregime.

45.

Era adevărat că aveam un fel de dublă identitate. Sus, pe strada Tasso, Nino mi-i aducea pe prietenii lui culți, care mă tratau cu respect, le plăcea mai ales a doua mea carte, voiau să arunc o privire peste chestiile la care lucrau. Discutam până noaptea târziu, cu aerul unor specialiști. Ne întrebam dacă proletariatul mai exista sau nu, se vorbea, binevoitor, despre stânga socialistă și, înțepător, despre comuniști (sunt mai polițiști decât polițiștii și decât preoții), ne contram în privința guvernabilității unei țări tot mai distruse. Unii dintre ei foloseau cu mândrie droguri, se discuta cu ironie despre o nouă boală care ni se părea tuturor o înscenare a papei Wojtyla pentru a împiedica manifestarea liberă a sexualității în toate practicile ei posibile.

Dar nu mă limitam la strada Tasso, stăteam puțin în locul acela, nu voiam să rămân prizoniera orașului Napoli. Destul de des mă duceam la Florența cu fetele. Pietro, care se certa de mult și din punct de vedere politic cu tatăl lui, era de-acum — spre deosebire de Nino, care se apropiase considerabil de socialiști — în mod declarat comunist. Rămâneam acolo câteva ore, îl ascultam în tăcere. Lăuda onestitatea

competență a partidului lui, aducea în discuție problemele universității, îmi povestea cât de bine fusese primită cartea lui în rândurile academicienilor, mai ales cei anglo-saxoni. Apoi porneam din nou la drum. Le lăsam pe fete cu el și cu Doriană și mă duceam la Milano, la editură, în special ca să combat campania de denigrare pe care Adele se încapățâna s-o poarte împotriva mea. Soacra mea — directorul însuși îmi comunicase asta, într-o seară când mă invitase la cină — nu rata nicio ocazie să mă vorbească de rău și-mi lipea eticheta de persoană instabilă și în care nu poți avea încredere. În consecință, mă străduiam să fiu fermecătoare cu oricine mi se întâmpla să mă-ntâlnesc la editură. Trăncăneam cult, mă arătam plină de bunăvoință la orice solicitare a biroului de presă, susțineam în fața directorului că noua mea carte merge extrem de bine, chiar dacă nici măcar nu începusem s-o scriu. Apoi porneam din nou la drum, treceam să le iau pe fete și ajungeam din nou la Napoli, adaptându-mă din nou la traficul haotic, la compromisurile interminabile pentru fiecare lucru care mi se cuvenea, la cozi extenuante și arțăgoase, la efortul de a mă pune în valoare, la neliniștea permanentă pe care o resimțeam când mă plimbam cu mama pe la medici, spitale, laboratoare de analize. Rezultatul era că pe strada Tasso și prin toată Italia mă simțeam o doamnă cu mica ei glorie, iar la Napoli, în schimb, mai ales în cartier, îmi pierdeam finețea. Despre a doua mea carte nimeni nu aflase niciodată nimic, iar dacă abuzurile mă înfuriau, treceam la dialect și la jignirile cele mai triviale.

Singura legătură între sus/nord și jos/sud mi se părea vărsarea de sânge. Se ucidea tot mai mult, în Veneto, în Lombardia, în Emilia, în Lazio, în Campania. Aruncam o privire în ziar dimineța și, uneori, cartierul mi se părea mai liniștit decât restul Italiei. Nu era așa, bineînțeles, violența era aceeași. Bărbații se cotonogeau, femeile se băteau, cineva sfârșea omorât din motive necunoscute. Uneori chiar și între persoane la care țineam creștea tensiunea și tonul devenea amenințător. Dar eu eram tratată cu respect. În privința mea exista bunăvoința pe care o ai față de un oaspete acceptat, dar care nu trebuie să intervină în treburi pe care nu le cunoaște. Și, de fapt, chiar mă simțeam o observatoare din exterior, care nu avea informații suficiente. Aveam permanent impresia că Enzo sau Carmen, sau alții știau mult mai multe decât mine, că Lila le spunea lor secrete pe care mie nu mi le dezvăluia.

Într-o după-amiază, eram cu fetele în biroul de la Basic Sight — trei cămăruțe de la ferestrele cărora se vedea intrarea școlii noastre primare — și, știind că mă aflam în cartier, pe-acolo a trecut în fugă Carmen. Eu

am vorbit despre Pasquale din simpatie, din afecțiune, chiar dacă deja mi-l imaginam ca pe un combatant în exil, implicat tot mai adânc în crime infame. Voiam să știu dacă era vreo veste, dar mi s-a părut că atât Carmen, cât și Lila înțepenesc, ca și cum aș fi zis ceva nesăbuit. Nu s-au eschivat, din contră, am vorbit mult timp sau, mai bine zis, am lăsat-o pe Carmen să-și descarce toată îngrijorarea. Dar am rămas cu impresia că, dintr-un motiv sau altul, hotărâseră că nu pot vorbi mai mult de-atât de față cu mine.

De două sau trei ori am dat nas în nas cu Antonio. O dată era cu Lila, altă dată, mi se pare, cu Lila, Carmen și Enzo. M-a impresionat modul în care se sudase din nou prietenia între ei și mi s-a părut surprinzător că el, un asasin plătit al fraților Solara, se comporta ca și cum ar fi avut alt patron, părea în serviciul Lilei și al lui Enzo. Desigur, ne cunoșteam toți de mici, dar am simțit că la mijloc nu era vorba de vechile obiceiuri. Ei patru, când m-au văzut, s-au comportat ca și cum s-ar fi întâlnit din întâmplare. Și asta nu era adevărat, am simțit un fel de înțelegere secretă pe care nu intenționau s-o extindă și-n privința mea. Avea vreo legătură cu Pasquale? Avea vreo legătură cu activitatea firmei? Avea vreo legătură cu frații Solara? Nu știu. Într-una din acele ocazii, Antonio mi-a zis, nepăsător, doar atât: ești așa de frumoasă însărcinată. Sau, cel puțin, asta e singura propoziție pe care mi-o amintesc.

Era lipsă de încredere? Mă-ndoiesc. Uneori mă gândeam că, datorită identității mele binevoitoare, pierdusem mai ales în ochii Lilei capacitatea de a înțelege și, deci, voia să mă protejeze ca, din neștiință, să fac mișcări greșite.

46.

Oricum, ceva nu era în regulă. Era o senzație de nehotărâre, o percepeam și când totul era explicit și doar părea una dintre vechile distracții copilărești ale Lilei: să orchestreze situații în care lăsa să se înțeleagă că dedesubtul evidenței era cu totul altceva.

Într-o dimineață — tot la Basic Sight — am pălăvrăgit puțin cu Rino, pe care nu-l mai văzusem de mulți ani. Mi s-a părut de nerecunoscut. Slăbise, avea privirea rătăcită, m-a primit cu o afecțiune excesivă, pipăindu-mă ca și cum aș fi fost de cauciuc. A vorbit haotic despre

calculatoare, despre numeroasele afaceri pe care le gestiona. Apoi, brusc, s-a schimbat, l-a apucat un fel de criză de astm, a început, fără un motiv evident, să-și ocărăscă sora cu un ton coborât. l-am spus: liniștește-te, și voiam să-i dau un pahar de apă, dar m-a abandonat în fața camerei cu ușa închisă a Lilei și a dispărut, ca și cum s-ar fi temut că ea o să-l certe.

Am bătut, am intrat. Am întrebat-o prudent dacă fratele ei era bolnav. S-a strâmbat plictisită, a spus: știi cum merg lucrurile. Am făcut semn că da, m-am gândit la Elisa, am murmurat că între frați nu e mereu totul armonios. Între timp mi-au revenit în minte Peppe și Gianni, am spus în treacăt că mama mea era îngrijorată pentru ei, își dorea să-i scape de Marcello Solara și mă rugase să-i spun dacă avea să le dea ceva de lucru. Dar acele propoziții — să-i scape de Marcello Solara, să le dea ceva de lucru — au făcut-o să-și mijească ochii, m-a privit ca și cum ar fi încercat să-nțeleagă cât de profund cunosc sensul cuvintelor pe care le rostisem. Fiindcă trebuia să se convingă că nu cunoșteam sensul până la capăt, a spus aspră: nu-i pot ține aici, Lenù; e de-ajuns deja Rino, fără să mai vorbesc despre riscurile pe care și le asumă Gennaro. Eu, pe moment, n-am știut ce să-i răspund. Gennaro, frații mei, fratele ei, Marcello Solara. Am încercat să mă-ntorc la subiect, dar ea a dat înapoi, a schimbat vorba.

Acea frământare și fofilare au survenit apoi și în privința lui Alfonso. El lucra de-acum pentru Lila și Enzo, dar nu ca Rino, care pierdea timpul pe acolo fără o profesiune anume. Alfonso devenise priceput, îl luau cu ei la diverse firme să adune date. Dar legătura dintre el și Lila mi s-a părut mult mai puternică decât orice altă relație de muncă. Nu era atracția-respingere pe care Alfonso mi-o mărturisise în trecut, acum părea ceva mai mult. Exista din partea lui o nevoie — nu știu cum să spun — de a n-o pierde din vedere. Era o relație singulară, părea bazată pe un flux secret de energie care, pornind de la ea, îl remodela pe Alfonso. M-am convins repede că închiderea magazinului din Piața Martirilor și concedierea lui Alfonso aveau de-a face cu energia aceea. Dar dacă încercam să pun întrebări — ce s-a întâmplat cu Michele, cum de-ai reușit să te descotorosești de el, de ce l-a concediat pe Alfonso —, Lila rânjea, spunea: ce trebuie să-ți spun eu ție, Michele nu mai știe ce vrea, închide, deschide, face, strică și apoi se înfurie pe ceilalți.

Rânjetul nu era de batjocură, de veselie sau de satisfacție. Rânjetul îi servea ca să-mi interzică să insist. Într-o după-amiază, ne-am dus pe strada dei Mille să facem cumpărături și, pentru că zona aceea fusese

ani de zile regatul lui Alfonso, el s-a oferit să ne însoțească, avea un prieten cu un magazin taman potrivit pentru noi. Se aflase de-acum despre homosexualitatea lui. Alfonso continua formal să trăiască împreună cu Marisa, dar Carmen îmi confirmase că fiii ei erau ai lui Michele și îmi mai șoptise: acum Marisa e amanta lui Stefano — da, Stefano, fratele lui Alfonso, fostul soț al Lilei, asta era noua bârfă care circula. Dar — adăugase ea cu evidentă simpatie — lui Alfonso i se rupe, el și soția lui au vieți separate și merg mai departe. Astfel, nu m-am mirat că prietenul comerciant era — cum ni l-a prezentat Alfonso însuși amuzat — un pederast. M-a mirat, în schimb, jocul în care l-a împins Lila.

Probam rochii de gravide. Ieșeam din cabine, ne uitam în oglindă și Alfonso și prietenul lui ne admirau, ne recomandau ce să ne cumpărăm, ce să nu ne cumpărăm, într-o atmosferă, în fond, plăcută. Apoi Lila a început fără motiv să se agite, cu fruntea încruntată. Nu-i plăcea de ea însăși, își atingea burta ascuțită, era obosită, îi spunea lui Alfonso chestii de genul: ce zici, nu-mi recomanda lucruri nepotrivite, tu ai purta o astfel de culoare?

Am perceput din cele întâmplare în jurul meu aceeași pendulare între ce era vizibil și ce era ascuns. La un moment dat, Lila a înșfăcat o rochie frumoasă, închisă la culoare, și, de parcă oglinda magazinului s-ar fi spart, i-a spus fostului ei cumnat: lasă-mă să văd cum îmi stă. I-a spus acele cuvinte incoerente ca și cum ar fi fost o rugămintă obișnuită, astfel că Alfonso nu s-a lăsat rugat, a luat rochia și s-a închis în cabină pentru foarte mult timp.

Eu am continuat să probez alte rochii. Lila mă privea nepăsătoare, patronul magazinului mă complimenta pentru fiecare haină pe care-o puneam pe mine. Între timp așteptam perplexă să reapară Alfonso. Când s-a întâmplat, am rămas cu gura căscată. Vechiul meu coleg de bancă, cu părul desfăcut, cu rochia aceea elegantă, era copia fidelă a Lilei. Tendința lui de a-i semăna, pe care o observasem de mult, căpătase brusc formă, și poate că în acel moment era și mai frumos, mai frumoasă decât ea, un bărbat-femeie din cei despre care scrisesem în cartea mea, pregătit, pregătită, să pornească pe drumul care duce la Madona cu chipul negru de pe Montevergine.

A întrebat-o pe Lila, un pic neliniștit: așa îți place de tine? Și patronul magazinului a aplaudat entuziasmat, a spus complice: știu eu cui i-ar plăcea, ești foarte frumoasă. Aluzii. Fapte pe care eu nu le știam și ei da. Lila a zâmbit perfid, a bombănit: vreau să ți-o dăruiesc. Nimic mai mult. Alfonso a acceptat cu veselie, fără alte fraze, ca și cum Lila i-ar fi

poruncit lui și prietenului lui, fără să rostească nimic, că ajunge, văzusem și auzisem destul.

47.

Acea pendulare deliberată a ei între transparent și opac m-a impresionat în mod deosebit de dureros o dată — singura — când lucrurile, la una dintre întâlnirile noastre cu doctorița ginecolog, au ieșit prost. Era noiembrie și totuși orașul degaja căldură ca și cum vara nu s-ar fi sfârșit. Lila s-a simțit rău pe stradă, ne-am așezat câteva minute într-un bar, apoi ne-am dus puțin alarmate la doctoriță. Lila i-a explicat cu autoironie că acea chestie de-acum mare pe care o avea înăuntru o trăgea, o împingea, o oprea, o deranja, o vlăguia. Doctorița a ascultat amuzată, a liniștit-o, i-a spus: veți avea un fiu ca dumneavoastră, foarte vioi, plin de fantezie. Bine, deci, foarte bine. Dar înainte să ne luăm rămas-bun, eu am insistat:

— Sigur e totul în regulă?

— Foarte sigur.

— Atunci ce am? s-a răzvrătit Lila.

— Nimic care să aibă legătură cu sarcina.

— Și cu ce are legătură?

— Cu mintea dumneavoastră.

— Ce știți dumneavoastră despre mintea mea?

— Mi-a lăudat-o mult prietenul dumneavoastră, Nino. Nino? Prieten? Tăcere.

Când am ieșit, m-am străduit s-o conving pe Lila să nu schimbe doctorul. Înainte să ne despărțim, mi-a zis pe tonul ei cel mai crud: amantul tău cu siguranță nu e prietenul meu, dar, după mine, nu e nici prietenul tău.

Iată-mă, deci, împinsă cu forța în miezul problemelor mele: faptul că Nino nu era de încredere. În trecut, Lila îmi demonstrase deja că știa despre el lucruri pe care eu nu le știam. Acum îmi sugera că mai erau altele pe care ea le cunoștea, iar eu nu? A fost inutil s-o rog să- mi explice mai bine, a plecat punând punct oricărei discuții.

48.

După aceea m-am certat cu Nino din cauza lipsei lui de delicatețe, a confidențelor pe care, deși le nega pe un ton indignat, în mod sigur i le făcuse soției colegului lui, a tuturor lucrurilor pe care le țineam în mine și pe care și de data aceea, până la urmă, le-am înăbușit.

Nu i-am spus: Lila te consideră un mincinos trădător. Era inutil, ar fi nceput să râdă. Dar mi-a rămas bănuiala că referirea la faptul că nu era de încredere avea de-a face cu ceva concret. Era o suspiciune leneșă, apatică, eu însămi n-aveam nicio intenție s-o transform într- o certitudine insuportabilă. Și totuși, persista. Așa că, într-o duminică de noiembrie m-am dus mai întâi la mama mea, apoi, spre șase după-amiaza, acasă la Lila. Fiicele mele erau la Florența cu tatăl lor, Nino era prins cu sărbătorirea zilei de naștere a socrului împreună cu familia lui (deja așa spuneam: familia ta). În privința Lilei, știam că era singură, Enzo fusese nevoit să meargă la niște rude de-ale lui din Avellino și îl luase pe Gennaro cu el.

Ființa din pântecul meu era agitată, am dat vina pe atmosfera încărcată. Lila s-a plâns că și copilul ei se mișca prea mult, a zis că în burta ei era un fel de mare mereu involburată. Ca să-l liniștească voia să meargă la plimbare, dar adusesem prăjituri, am pregătit eu însămi cafeaua. Scopul meu era să avem o discuție față în față, în intimitatea acelei case goale cu ferestrele spre șosea.

M- am prefăcut dispusă să stăm la taclale. Am vorbit despre chestiunile care, de fapt, mă interesau mai puțin — de ce spune Marcello că ești motivul ruinării fratelui lui, ce i-ai făcut lui Michele — și am luat un ton pe jumătate amuzat, ca și cum acele subiecte doar ne-ar fi făcut să râdem. Contam să ajung, încet, încet, în secret, la întrebarea care mă interesa cu adevărat: ce știi despre Nino și eu nu știu?

Lila mi-a răspuns fără chef. Se așeza, se ridica, zicea că-și simțea burta de parcă ar fi băut litri întregi de lichide gazoase, se plângea de mirosul ruluiilor care, în mod obișnuit, îi plăceau și acum i se păreau stricate. Marcello știi cum e, a spus, n-a uitat niciodată ce i- am făcut când eram mică și, pentru că e laș, nu spune lucrurile în față, face pe omul bun, inofensiv, dar răspândește bârfe. Apoi a căpătat tonul pe care-l avea mereu în perioada aceea, afectuos și totodată un pic arogant: dar tu ești o doamnă, lasă baltă necazurile mele, spune-mi cum se simte mama ta. Voia, ca de obicei, să vorbesc despre mine, dar nu m-am dat bătută. Pornind de la mama, de la grijile față de Elisa și frații mei, am adus-o înapoi la frații Solara. Ea a izbucnit, a zis cu sarcasm că bărbații acordă o

importanță enormă fututului, a specificat râzând: nu Marcello — chiar dacă nici el nu glumește —, ci Michele, care a luat-o razna, a făcut de mult timp o fixație în legătură cu mine și se ține și după umbra umbrei mele. A subliniat acea expresie — umbra umbrei mele —, a spus că din acel motiv Marcello era supărat pe ea și o amenința, nu suporta că-l prinsese în lesă pe fratele lui și îl purta pe căi, după părerea lui, umilitoare. A râs iarăși, a mormăit: Marcello crede că mă sperii, dar să fim serioși, singura persoană care știa cu adevărat să stârnească teamă era mama lor și știi bine cum s-a terminat.

Vorbea și-și atingea fruntea, se văita de căldură, de durerea ușoară de cap pe care o simțea încă de dimineață. Am înțeles că voia să mă liniștească, dar și, în mod contradictoriu, să-mi arate un pic din ce era acolo unde trăia și muncea ea în fiecare zi, în spatele fațadelor caselor, pe străzile cartierului nou și ale celui vechi. Astfel, pe de o parte, a negat de mai multe ori pericolul, pe de alta, mi-a descris un tablou al delincvenței care se propagă rapid — extorcări, agresiuni, furturi, camătă, răzbunări urmate de alte răzbunări. Registrul roșu secret pe care-l ținuase Manuela și care, după moartea ei, trecuse în grija lui Michele, era acum sub controlul lui Marcello, care-i luase fratelui său — din lipsă de încredere — și administrarea tuturor afacerilor legale și ilegale, ale prietenilor politici. A spus la un moment dat: Marcello, de câțiva ani, a adus drogurile în cartier și chiar vreau să văd unde se va ajunge. O frază rostită așa, pur și simplu. Era foarte palidă, își făcea vânt cu marginea fustei.

Din tot ce spusese m-a izbit doar referirea la droguri, și mai ales din cauza tonului de sentință plină de dezgust. Drogurile pentru mine, la acea vreme, însemnau casa Mariarosei, însemnau și casa de pe strada Tasso, în unele seri. Eu nu luasem niciodată, trăsesem câte-un fum din curiozitate, dar nu mă scandalizam dacă alții recurgeau la ele, în mediile pe care le frecventasem și încă le frecventam, nimeni nu se scandaliza. Astfel, ca să mențin vie conversația, am povestit despre vremurile petrecute la Milano, despre Mariarosa pentru care drogurile erau unul din numeroasele mijloace prin care ajungea la o stare de bine, o cale de a se elibera de tabuuri, o formă cultă de dezlănțuire. Dar Lila a clătinat din cap contrariată: ce dezlănțuire, Lenù, fiul doamnei Palmieri a murit acum două săptămâni, l-au găsit în părculeț. Și am simțit enervarea pe care i-o provocase acel cuvânt, dezlănțuire, din cauza felului în care-l pronunțasem, atribuindu-i o valoare pozitivă. Am încremenit, am îndrăznit să spun: o fi fost bolnav de inimă. Ea a răspuns: era bolnav de heroină și

a adăugat în grabă: dar gata, m-am plictisit, nu vreau să-mi petrec duminica vorbind despre scârboșeniile fraților Solara.

Dar vorbise, chiar mai mult decât cu alte ocazii. O clipă lungă s-a scurs. Din neliniște, de oboseală sau pentru că așa intenționase — nu știu —, Lila lărgise un pic zalele discursurilor ei și mi-am dat seama că, deși spusese puține, îmi umpluse mintea cu imagini noi. Știa de multă vreme că Michele o dorea — o dorea în forma aceea abstract-obsesivă care-i făcea rău — și era clar că ea profitase de asta îngenunchindu-l. Dar acum vorbise despre umbra umbrei ei și, cu expresia aceea, mi-l împinsese sub ochi pe Alfonso, Alfonso care se prefăcea a fi reflexia ei în rochie de gravidă, în magazinul de pe strada dei Mille și îl văzusem pe Michele, un Michele orbit, care-i ridica rochia, îl strângea la piept. În cazul lui Marcello, într-o clipită drogurile încetaseră să fie ce mi se păreau mie a fi, un joc eliberator pentru oameni înstăriți, și se mutaseră în teatrul vâscos al părculețului de lângă biserică, deveniseră o viperă, o otravă care șerpuia în sângele fraților mei, al lui Rino, poate al lui Gennaro și ucidea, aducând bani în registrul roșu odinioară păstrat de Manuela Solara și acum, trecând de la Michele la Marcello, de sora mea, în casa ei. Am simțit tot farmecul felului ei de a subjuga în glumă sau în serios, după plac, cu foarte puține cuvinte, imaginația altcuiva: vorbea, se oprea, lăsa imaginile și emoțiile să curgă fără să adauge altceva. Greșesc, mi-am zis confuz, dacă scriu cum am făcut până acum, consemnând tot ce știu. Ar trebui să scriu cum vorbește ea, să las abisuri, să-ncep să construiesc punți și să nu le termin, să-l oblig pe cititor să privească fix torentul: Marcello Solara care dispare rapid împreună cu sora mea Elisa, cu Silvio, cu Peppe, cu Gianni, cu Rino, cu Gennaro, cu Michele atras de umbra umbrei Lilei; să sugerez că toți curg prin venele fiului doamnei Palmieri, băiat pe care nici măcar nu-l cunoșteam și care acum îmi provoacă suferință; sunt niște vene foarte diferite de ale persoanelor pe care Nino mi le aduce pe strada Tasso, de ale Mariarosei, de ale unei prietene de-a ei care — acum îmi revine în minte — s-a simțit rău, a trebuit să meargă la dezintoxicare. Și, la fel, cine știe pe unde e cumnata mea, n-am vorbit cu ea de mult timp, există oameni care scapă întotdeauna și oameni care pier.

M-am străduit să alung imagini cu bărbați care se penetrează voluptuos și cu ace în vene și cu dorință și moarte. Am încercat să reiau conversația, dar ceva nu era în regulă, simțeam în gâtlej căldura din acea după-amiază târzie, îmi amintesc picioarele grele și gâtul transpirat. M-am uitat la ceasul de pe peretele bucătăriei, abia trecuse de 19:30. Am

descoperit că nu mai aveam chef să vorbesc despre Nino, s-o întreb pe Lila, care stătea în fața mea sub o lumină gălbuie și slabă, ce știi despre el și eu nu știu. Știa multe, prea multe, m-ar fi putut face să-mi imaginez ce avea ea chef și n-aș fi reușit să- mi mai șterg niciodată imaginile din minte. Dormiseră împreună, învățaseră împreună, ea-l ajutase să-și scrie articolele, așa cum făcusem eu cu eseurile. Au revenit, pentru o clipă, gelozia, invidia. Mi-au făcut rău și le-am respins.

Sau, probabil, le-a respins de fapt un fel de tunet care s-a auzit sub bloc, sub șosea, ca și cum unul dintre camioanele care treceau încontinuu ar fi virat în direcția noastră, ar fi coborât iute sub pământ cu motorul turat la maximum și ar fi alergat printre fundațiile caselor noastre, lovind și distrugând totul în calea sa.

49.

Mi s-a tăiat respirația, pentru o fracțiune de secundă n-am înțeles ce se întâmpla. Ceașca de cafea a-nceput să tremure pe farfurioară, cu un genunchi m-am lovit de piciorul mesei. Am sărit în sus, mi-am dat seama că și Lila se alarmase, încerca să se ridice. Scaunul ei s-a lasat pe spate, ea a vrut să-l apuce, dar a făcut-o lent, aplecată, cu o mână întinsă în fața ei, în direcția mea, cu cealaltă întinsă spre spătar, cu ochii mijiiți ca atunci când se concentra înainte să aibă o reacție. Tunetul, între timp, alerga în continuare pe sub bloc. O pală de vânt subteran ridica spre podea valuri ale unei mări secrete. M- am uitat la tavan, becul se balansa împreună cu învelișul lui de sticlă rozalie.

Cutremur, am strigat. Pământul se mișca, o furtună invizibilă îmi exploda sub picioare, scutura camera cu un urlet de pădure răpusă de rafale de vânt. Pereții pârlăiau, păreau umflați, se dezlipeau și se lipeau din nou în colțuri. O ploaie de pulbere cădea din tavan ca un nor de ceață la care se adăuga praful ce se scutura din pereți. Mi-am luat avânt spre ușă, urlând iarăși: cutremur. Dar mișcarea era doar o intenție, nu puteam face nici măcar un pas. Picioarele îmi atârnav greu, totul atârna greu, capul, pieptul, mai ales burta. Pământul pe care voiam să mă sprijin se retrăgea, pentru o fracțiune de secundă revenea și apoi imediat se îndepărta.

Gândul meu s-a întors către Lila, am căutat-o cu privirea. Scaunul

căzuse în cele din urmă, mobilele — mai ales o veche vitrină cu micile ei obiecte, pahare, tacâmuri, chinezării — vibrau împreună cu geamurile ferestrelor ca buruienile de pe cornișă când bate briza. Lila era în picioare în mijlocul camerei, îndoită, cu capul aplecat, cu ochii mijiiți, cu fruntea încruntată, ținându-se cu mâinile de burtă, ca și cum s-ar fi temut c-o să-i țâșnească de acolo ceva ce se va pierde în vârtejurile de praf ale tencuielii. Secundele zburau, dar nimic nu arăta că lucrurile se vor repune în ordine, am strigat-o. N-a reacționat, mi s-a părut o formă compactă, singura printre toate celelalte prezente care nu se supunea zguduieilor și tremurăturilor. Parcă alungase orice sentiment: urechile nu ascultau, gâtul nu inspira aer, gura era ferecată, pleoapele anulau privirea. Era un organism imobil, rigid, în viață doar prin mâinile care, cu degetele răsfirate, apăsau burta.

Lila, am strigat. M-am mișcat ca s-o înșfac, s-o târăsc de acolo, era lucrul cel mai urgent de făcut. Dar partea mea secundară, cea pe care o credeam vlăguită și, în schimb, iată că reînvia, mi-a sugerat: poate că trebuie să faci ca ea, trebuie să rămâi nemișcată, să te apleci ca să-ți protejezi odrasla, să nu fugi. Am făcut eforturi să mă hotărăsc. Era dificil s-ajung la ea și totuși era vorba doar de un pas. Am prins-o până la urmă de-un braț, am scuturat-o, ea a deschis ochii care mi s-au părut albi. Zgomotul era insuportabil, tot orașul făcea zgomot, la fel Vezuviul, străzile, marea, casele vechi de pe strada Tribunalelor și din Quartieri, cele noi din cartierul Posillipo. Lila s-a zbatut, a țipat: nu mă atinge. Urletul a fost unul furios, mi-a rămas întipărit în minte mai mult decât secunde foarte lungi ale cutremurului. Am înțeles că mă înșelasem: ea, controlând mereu totul, în acel moment nu controla nimic. Groaza o imobilizase, se temea că dacă doar aș fi atins-o, s-ar fi făcut țandări.

50.

Am târât-o afară, smucind-o violent, împingând-o, implorând-o. Mi- era teamă că după zgâlțâitura care ne paralizase o să urmeze alta, mai teribilă, definitivă și totul o să se prăbușească peste noi. Am certat-o, am rugat-o, i-am amintit că trebuia să salvăm odraslele din pânțele noastre. Astfel, ne-am aruncat în dâra de urlete terorizate, un vacarm care creștea, dublat de mișcări arbitrare. Părea că miezul cartierului și al

orașului însuși ar fi fost gata să crape. Cum am ajuns în curte, Lila a vomat, eu m-am luptat cu greața care-mi strângea stomacul.

Cutremurul — cutremurul din 23 noiembrie 1980 cu acea fărâmițare a lui infinită — ne-a pătruns în oase. A alungat senzația obișnuită a stabilității și solidității, certitudinea că fiecare clipă va fi la fel ca următoarea, familiaritatea sunetelor și a gesturilor, condiția lor cunoscută și sigură. Au fost înlocuite cu suspiciunea față de orice încurajare, cu tendința de a crede în orice profeție apocaliptică, cu atenția anxioasă față de semnele caracterului friabil al lumii. Controlul era dificil de recâștigat. Secunde, și secunde, și secunde la rând care nu se mai terminau.

Afară era mai rău decât înăuntru, totul era o mișcare și un urlet, s-au ciocnit de noi tot soiul de flecăreli care ne-au multiplicat groaza. Fuseseră văzute străluciri roșii spre calea ferată. Vezuviul se trezise. Marea izbise Mergellina, Villa Comunale, Chiatamone. Clădiri prăbușite în zona Ponti Rossi, cimitirul Santa Maria del Pianto se scufundase cu morții din el cu tot, întreg Poggioreale era distrus. Deținuții erau fie prinși sub dărâmături, fie scăpaseră și acum omorau oameni fără niciun motiv. Tunelul care ducea la Marina se surpase, îngropând jumătate de cartier aflat în fugă. Și fanteziile se hrăneau una din alta, Lila — am văzut — credea tot, tremura ținându-se strâns de brațul meu. Orașul e periculos, mi-a șoptit, trebuie să plecăm, casele se despică, totul cade peste noi, canalele sunt niște țâșnitori, privește șoarecii cum fug. Pentru că oamenii alergau la mașini și străzile se blocau, ea a început să mă tragă, murmura: se duc toți la țară, acolo e mai sigur. Voia să alerge la mașina ei, voia să ajungem într-un loc deschis unde numai cerul, care părea ușor, ne putea cădea în cap. Nu știam cum s-o liniștesc.

Am ajuns la mașină, dar Lila nu avea cheile. Fugiserăm fără să luăm nimic, trăseseșăm ușa după noi și, chiar dacă am fi avut vreodată curajul să ne-ntoarcem în casă, nu mai era posibil. Am apucat un mâner cu toată puterea mea, l-am tras, l-am zgâlțâit, dar Lila a zbierat, și-a pus mâinile peste urechi ca și cum gestul acela al meu ar fi produs sunete și vibrații insuportabile. Am privit în jur, am zărit o piatră mare care se desprinsese dintr-un ziduleț, am spart un geam. Ți-l repar pe urmă, am spus, acum hai să stăm aici, o să treacă. Ne-am instalat în mașină, dar n-a trecut nimic, amândouă aveam în continuare impresia că pământul se zguduie. Dincolo de parbrizul plin de praf observam oamenii din cartier, care se adunaseră în grupuri ca să fabuleze. Dar când lucrurile păreau în sfârșit că se liniștesc, iată că altcineva trecea alergând și zbierând, lucru care provoca o fugă haotică generală și izbituri violente în mașina noastră, din

cauza cărora îmi stătea inima în loc.

51.

Mi-era frică, oh, da, eram foarte speriată. Dar, spre marea mea surpriză, nu eram la fel de speriată ca Lila. În acele secunde ale cutremurului, ea se despuiase brusc de femeia care fusese până cu un minut mai devreme — cea care știa să calibreze cu precizie gânduri, cuvinte, gesturi, tactici, strategii —, de parcă în acea împrejurare ar fi considerat-o o armură inutilă. Acum era alta. Era persoana pe care o văzusem în noaptea de Anul Nou din 1958, când izbucnise războiul focurilor de artificii între familia Carracci și familia Solara; sau cea care mă chemase la San Giovanni a Teduccio, când muncea în fabrica lui Bruno Soccavo, credea că e bolnavă de inimă și voia să mi-l lase pe Gennaro pentru că era sigură că o să moară. Numai că în trecut punctele comune ale celor două Lila încă existau, acum cealaltă femeie părea să fi apărut direct din viscerele pământului, nu semăna nici măcar un pic cu prietena pe care cu câteva minute mai devreme o invidiam pentru cum știa să aleagă cuvintele la perfecție. Nu-i semăna nici măcar la trăsături, pe care teama le deformată.

Eu n-aș fi putut să sufăr niciodată o metamorfoză atât de bruscă. Autodisciplina mea era stabilă, lumea rămânea în jurul meu firească și în momentele cele mai îngrozitoare. Simțeam că Dede și Elsa erau cu tatăl lor la Florența, într-un loc aflat în afara pericolului, lucru care în sine mă liniștea. Îmi doream ca tot ce fusese mai rău să fi trecut, ca nicio casă din cartier să nu se fi prăbușit, ca Nino, mama mea, tatăl meu, Elisa, frații mei să se fi speriat în mod sigur la fel ca noi, dar, tot la fel ca noi, să fie în viață. Ea, în schimb, nu, nu reușea să gândească în felul acela. Se frământa, tremura, își mângâia burta, părea să nu mai creadă în nicio legătură stabilă. Pentru ea Gennaro și Enzo pierduseră orice legătură între ei și cu noi, se descompuseră. Scotă un fel de horcăit, cu ochii ieșiți din orbite, se prindea de ea însăși, se strângea în brațe. Și repeta obsesiv cuvinte complet nepotrivite cu situația în care ne găseam, articula fraze lipsite de sens și totuși le rostea cu convingere, înghiontindu-mă.

O perioadă lungă a fost inutil să-i arăt persoane cunoscute, să deschid

portiera, să mă eliberez din brațele ei, s-o strig ca s-o ancoroz de nume, de voci care puteau să-și spună părerea lor despre acea experiență urâtă și astfel s-o trag într-o discuție disciplinată. I-am arătat-o pe Carmen cu soțul ei și copiii care-și acopereau caraghios capul cu niște perne, și un bărbat, poate cumnatul, care avea în spinare o saltea. Împreună cu alții, mergeau grăbiți, pe jos, spre gară și duceau cu ei obiecte absurde. O femeie avea în mână o tigiaie. I l-am arătat pe Antonio cu soția și copiii, am rămas cu gura căscată de cât erau de frumoși cu toții, păreau niște personaje dintr-un film, în timp ce se instalau cu calm într-o furgonetă verde cu care apoi au plecat. I-am arătat familia Carracci și diverse rude, soți, soții, tați, mame, concubini, amanți — adică Stefano, Ada, Melina, Maria, Pinuccia, Rino, Alfonso, Marisa, toți copiii lor —, care apăreau și dispăreau în mulțime, se strigau încontinuu de teamă să nu se piardă. I-am arătat mașina de lux a lui Marcello Solara care încerca, ambalând motorul, să scape de blocajul de vehicule: o avea alături pe sora mea, Elisa, cu copilul. Pe bancheta din spate am zărit figurile palide ale mamei și tatălui meu. Am zbierat nume prin portiera deschisă, am încercat s-o fac și pe Lila să facă la fel. Dar ea nu s-a mișcat. Dimpotrivă, mi-am dat seama că persoanele — mai ales cele pe care le cunoșteam bine — o speriau și mai mult, mai ales dacă erau agitate, dacă urlau după ajutor, dacă alergau. Mi-a strâns mâna cu putere și a-nchis ochii când mașina lui Marcello a urcat pe trotuar claxonând și a plecat printre oamenii care stăteau la taclale. A exclamat: oh, Sfântă Fecioară, expresie pe care n-am auzit-o niciodată folosind-o. Ce e, am întrebat-o. A urlat gâfâind că mașina avea marginile tăiate, la fel și Marcello, la volan, rămânea fără margini, obiectele și oamenii țâșneau din ele însele, într-un amestec de metal lichid și carne.

A folosit chiar expresia asta, a tăia marginile. Atunci a rostit pentru prima dată expresia aceea, s-a grăbit să-i explice sensul, voia să înțeleg bine ce însemna asta și cât de mult o îngrozea. M-a strâns și mai tare de mână, cu răsufierea tăiată. Contururile obiectelor și persoanelor erau fragile, a spus ea, se rupeau ca firul de ață. A murmurat că așa fusese pentru ea dintotdeauna, un obiect rămânea fără margini și se revărsa peste altul, totul se transforma în materii eterogene topite, dizolvate și reamestecate. A spus că întotdeauna a trebuit să facă eforturi pentru a se convinge că viața avea margini solide, fiindcă știa încă de mică că nu era așa — nu era deloc așa — și de aceea nu putea avea încredere în rezistența lor la lovituri și îmbrânceli. Contrar felului în care se purtase până atunci, a-nceput să pronunțe lent fraze surescitate, abundente, în

care fie se regăsea dialectul, fie numeroasele lecturi de când era mică. A mormăit că nu trebuia niciodată să fie neatentă. Dacă era neatentă, lucrurile adevărate, care o terorizau cu contorsiunile lor violente și dureroase, câștigau teren în fața celor prefăcute, care, cu disciplina lor fizică și morală o linișteau, și ea se scufunda într-o realitate peticită, fără să mai poată da contururi clare senzațiilor. O emoție tactilă se topea într-una vizuală, una vizuală se topea într-una olfactivă, ah, ce e lumea reală, Lenù, am văzut acum, nimic nimic nimic despre care să se poată spune categoric: e așa sau pe dincolo. De aceea, dacă ea nu era atentă la margini, totul dispărea în sânge menstrual coagulat, în polipi sarcomatici, în bucăți de fibră gălbuie.

52.

A vorbit mult timp. A fost prima și ultima oară când a încercat să-mi explice senzația lumii în care se mișca. Până acum, a spus — și aici rezum în cuvintele mele din prezent —, am crezut că era vorba de momente urâte care veneau și apoi treceau, ca o boală a copilăriei. Îți amintești când ți-am povestit că se spărsese oala de cupru? Și de Anul Nou din 1958, când frații Solara au tras asupra noastră, îți amintești? Împușcăturile m-au speriat cel mai puțin. M-au speriat, în schimb, culorile artificiilor care erau tăioase — verdele și violetul mai ales erau ca niște lame ascuțite. Ne puteau masacra, dârele razelor se frecau de fratele meu, Rino, ca niște pile sau rașpele, și-i despicau carnea. Făceau să picure din el un alt frate de-al meu, dezgustător, pe care ori îl puneam imediat din nou înăuntru — în forma lui pe care o avea dintotdeauna —, ori s-ar fi îndreptat împotriva mea ca să-mi facă rău. Toată viața n-am făcut altceva, Lenù, decât să limitez momente ca acelea. Mi-era teamă de Marcello și mă apăram cu Stefano. Mi-era teamă de Stefano și mă apăram cu Michele. Mi-era teamă de Michele și mă apăram cu Nino. Mi-era teamă de Nino și mă apăram cu Enzo. Dar ce înseamnă să te aperi, e doar un cuvânt. Ar trebui să-ți fac acum o listă amănunțită cu toate învelișurile mari și mici pe care mi le-am construit ca să stau ascunsă sub ele și care, în schimb, nu mi-au folosit la nimic. Îți amintești cât mă îngrozea cerul noaptea la Ischia? Voi spuneți ce frumos e, dar eu nu puteam spune. Simțeam un miros de ou stricat, cu gălbenușul verzui

închis în albuș și, în găoace, un ou tare care se sparge. Aveam în gură stele-ou otrăvite, lumina lor era de-o consistență albă, cauciucată, se lipea de dinți împreună cu întunecimea gelatinoasă a cerului, o fărâmițam cu scârbă, simțeam un scrâșnit de granule. Vorbesc clar? Mă-nțelegi? Și totuși, la Ischia eram fericită, plină de iubire. Dar nu-mi era de folos, mintea găsește întotdeauna o fisură prin care să privească dincolo — pe deasupra, pe dedesubt, dintr-o parte —, unde e spaima. În fabrica lui Bruno, de exemplu, mi se frângeau oasele animalelor în degete doar dacă le atingeam. Ieșea din ele o măduvă râncedă și am simțit o asemenea repulsie, încât am crezut că sunt bolnavă. Dar eram bolnavă, aveam cu adevărat suflu cardiac? Nu. Singura problemă a fost întotdeauna agitația din cap. N-o pot opri, trebuie mereu să fac, să refac, să acopăr, să descopăr, să întăresc și apoi, dintr-odată, să desfac, să sparg. De exemplu, Alfonso m-a neliniștit încă de când era copil, am simțit că firul de ață care-l ținea întreg urma să se rupă. Și Michele? Michele se credea cine știe cine și, în schimb, a fost de ajuns să-i gălesc linia de contur și să trag, ha, ha, ha, l-am rupt. L-am rupt firul de ață și l-am încurcat cu cel al lui Alfonso, materie bărbătească peste materie bărbătească, pânza pe care o țevi ziua se desface noaptea, mintea face totul posibil. Dar nu e de prea mare folos, teroarea rămâne, stă mereu în fisură între două lucruri normale. Stă acolo în așteptare, am bănuit mereu, și din seara asta știu sigur: nimic nu durează, Lenù. Nici măcar aici, în burtă, odrasla pare că rezistă, dar nu. Îți amintești când m-am căsătorit cu Stefano și-mi doream ca în cartier, cu ajutorul meu, să existe un punct și de la capăt, să se-ntâmpile numai lucruri frumoase, urâtul dinainte nu mai trebuia să dăinuie? Cât a ținut? Sentimentele bune sunt fragile, cu mine iubirea nu rezistă. Nu rezistă iubirea pentru un bărbat, nu rezistă nici măcar iubirea pentru copii, se găurește imediat. Te uiți în scobitură și vezi nebuloasa intențiilor bune cum se amestecă cu a celor rele. Gennaro mă face să mă simt vinovată, chestia asta din burta mea e o responsabilitate care mă taie, mă zgârie. Iubirea curge laolaltă cu ura și eu nu reușesc, nu reușesc să mă adun în jurul niciunui gest binevoitor. Oliviero a avut mereu dreptate, sunt rea. Nu știu să mențin vie nici măcar prietenia. Tu ești blândă, Lenù, cu mine ai avut multă răbdare. Dar în seara asta am înțeles în mod categoric: există întotdeauna un solvent care acționează încet, cu o căldură dulce, și descompune totul, chiar și atunci când nu e cutremur. De aceea, te rog, dacă te jignesc, dacă-ți spun lucruri urâte, tu astupă-ți urechile, nu vreau să fac asta, dar o fac. Te rog, te rog să nu mă părăsești acum, altfel mă prăbușesc.

53.

Da — am spus de multe ori —, bine, dar acum odihnește-te. Am ținut-o strâns lângă mine, în cele din urmă a adormit. Eu am rămas trează s-o privesc, așa cum mă rugase odinioară. Din când în când, simțeam alte mici zgâlțâituri, cineva urla de groază în mașini. Acum șoseaua era pustie. Copilul mi se mișca în burtă ca o clipoceală, am atins pântecul Lilei, și al ei se mișca. Totul se mișca: marea de foc de sub scoarța terestră, și cuptoarele stelelor, și planetele, și universurile, și lumina tenebroasă, și tăcerea în ger. Dar eu, și acum când reflectam la valul de cuvinte tulburate ale Lilei, simțeam că-n mine spaima nu reușea să-și înfigă rădăcinile. Chiar lava, toată materia în contopire pe care mi-o imaginam în erupția ei fumegând sub pământ, toată teama pe care mi-o stârnea, mi se aranjau în minte în fraze ordonate, în imagini armonioase. Devenea un drum pavat cu pietre negre, ca străzile din Napoli, un drum pavat al cărui centru eram mereu și numai eu. Îmi acordam importanță, în fine, știam să-mi acord, orice se întâmpla. De tot ce mă ciocneam — studiile, cărțile, Franco, Pietro, fetele, Nino, cutremurul — ar fi trecut și eu — oricare eu dintre cele pe care le acumulasem — eu aș fi rămas pe loc. Eram vârful compasului mereu fix, în timp ce mina alerga în jur, trasând cerc după cerc. Lila, în schimb — acum mi se părea clar, și asta m-a făcut să fiu mândră, m-a liniștit, m-a înduioșat — făcea eforturi să simtă stabilitate. Nu reușea, nu credea. Oricât ne- ar fi dominat mereu pe toți și oricât ne-ar fi impus modul ei de-a fi, cu atâtea resentimente și furie, ea se percepea pe sine ca pe un colaj și nu făcea eforturi, la urmă, decât pentru a se înfrâna. Când, în ciuda tehnicilor ei prevăzătoare legate de persoane și obiecte, realitatea peticită predomina, Lila o pierdea pe Lila, haosul părea singurul său adevăr și ea — atât de activă, atât de curajoasă — se anula îngrozită, se preschimba în nimic.

54.

Cartierul s-a golit, pe șosea s-a lăsat liniștea, s-a făcut ger. În blocurile

transformate în stânci negre nu era nici măcar un singur bec aprins, nu strălucea ecranul colorat al niciunui televizor. Am ațipit și eu. Apoi m-am trezit brusc, era încă întuneric. Lila coborâse din mașină, portiera de pe partea ei era întredeschisă. Am deschis-o pe a mea, am privit în jur. În toate mașinile staționate erau oameni, unul tușea, altul se văita în somn. Pe Lila n-o vedeam, m-am panicat, m-am dus înspre tunel. Am găsit-o nu departe de pompa de benzină a lui Carmen. Se mișca printre bucăți de cornișe și alte dărâmături, se uita în sus, spre ferestrele casei ei. Când m-a văzut, a căpătat o expresie stânjenită. Nu m-am simțit bine, a spus, îmi pare rău, ți-am împuiat capul, bine măcar că eram împreună. A zâmbit cu jumătate de gură stingherită, a spus una dintre multele ei fraze aproape de neînțeles din noaptea aceea — „bine măcar“ e un jet de parfum care țâșnește când apeși pe pompă —, s-a cutremurat toată. Încă nu se simțea bine, am convins-o să se-ntoarcă în mașină. În câteva minute a adormit la loc.

Cum s-a făcut zi am trezit-o. Se liniștise, voia să-mi explice purtarea sa. A murmurat minimalizând totul: știi că așa sunt eu, din când în când mă apucă ceva, aici, în piept. Am spus: nu-i nimic, sunt perioade de oboseală, ai prea multe de făcut și, oricum, a fost urât pentru toți, nu se mai termina. A clătinat din cap: știu eu cum sunt făcută.

Ne-am organizat, am găsit modalitatea de-a intra din nou în casa ei. Am dat multe telefoane, dar fie nu reușeam să prindem legătura, fie telefonul suna în gol. Nu răspundeau părinții Lilei, nu răspundeau rudele din Avellino care ne-ar fi putut da vești despre Enzo și Gennaro, nu răspundea nimeni la numărul lui Nino, nici prietenii lui nu răspundeau. Am vorbit cu Pietro, în schimb, tocmai aflase de cutremur. I-am spus să le mai țină câteva zile pe fete, cât să ne fie limpede dacă pericolul trecuse. Dar cu cât se scurgeau orele, cu atât dimensiunea dezastrului creștea. Nu ne speriaserăm degeaba. Lila a murmurat voind parcă să se justifice: ai văzut, pământul stătea să se despice în două jumătăți.

Emoțiile și oboseala ne zăpăciseră, dar ne-am plimbat oricum pe jos prin cartier și printr-un oraș în doliu, când mut, când traversat de zgomotele enervante ale sirenelor. Am vorbit mult ca să ne liniștim: unde era Nino, unde era Enzo, unde era Gennaro, cum se simțea mama mea, unde o dusesse Marcello Solara, unde erau părinții Lilei. Mi-am dat seama că ea avea nevoie să revină asupra clipelor cutremurului nu neapărat ca să povestească iar despre efectul lor traumatic, ci mai degrabă să le simtă ca pe un nou centru vital în jurul căruia să-și refacă sensibilitatea. Am încurajat-o de fiecare dată când s-a întâmpnat și mi s-a părut că-și

recăpăta controlul de sine, pe măsură ce afla de distrugerea unor întregi sate din Sud și despre moartea locuitorilor acestora. Curând a început să vorbească despre groază fără să se rușineze și m-am liniștit. Dar ceva imposibil de definit și-a lăsat, oricum, amprenta asupra ei: mersul mai prudent, o teamă abia perceptibilă a vocii. Amintirea cutremurului persista, Napoli o păstra în el. Dispărea numai căldura, ca o răsuflare cețoasă care se ridica din trupul orașului și din existența lui lentă și confuză.

Am ajuns până în dreptul casei lui Nino și a Eleonorei. Am bătut mult timp, am strigat, niciun răspuns. Lila a rămas la o sută de metri distanță privindu-mă fix, cu burta încordată, ascuțită, cu un aer îmbufnat. Am vorbit cu un individ care ieșea pe ușa blocului cărând două valize, a zis că toată clădirea era pustie. Am rămas acolo un pic, nu mă hotăram să plec. Am tras cu coada ochiului la silueta Lilei. Mi-am amintit ce-mi spusese cu puțin timp înainte de cutremur, aveam impresia că o legiune de demoni o urmărea neîncetat. Se folosea de Enzo, se folosea de Pasquale, se folosea de Antonio. Îl remodela pe Alfonso. Îl subjugă pe Michele Solara, atrăgându-l în iubirea nebună pentru ea, pentru el însuși. Și Michele se zbătea să se elibereze, îl concediase pe Alfonso, închisese magazinul din Piața Martirilor, dar tot degeaba. Lila îl umilise și continua să-l umilească, supunându-l. Cine știe câte lucruri aflase, de-acum, despre ilegalitățile comise de cei doi frați. Le văzuse afacerile când strânsese date pentru calculator, era la curent și cu banii proveniți din droguri. Iată de ce Marcello o ura, iată de ce o ura sora mea, Elisa. Lila știa tot. Știa tot dintr-o pură și foarte simplă teamă de orice lucru, însuflețit sau nu. Cine știe câte mârșăvii de-ale lui Nino cunoștea. Părea să-mi spună de la distanță: lasă-l baltă, știm amândouă că s-a pus la adăpost cu familia lui și de tine i s-a rupt.

55.

Lucru care s-a dovedit, până la urmă, adevărat. Enzo și Gennaro s-au întors pe seară în cartier, neliniștiți, răvășiți, cu o înfățișare de foști luptători într-un război atroce și cu o singură preocupare: cum se simțea Lila. Nino, în schimb, a apărut după mai multe zile, părea întors dintr-o

excursie. N-am mai înțeles nimic, mi-a zis: mi-am luat copiii și am fugit. Copiii lui. Ce tată responsabil. Și cel pe care-l purtam eu în pânțece? A povestit cu tonul lui dezinvolt că se refugiase cu copiii, cu Eleonora și cu socrii săi într-o vilă de-a familiei la Minturno. M-am încruntat. L-am ținut la distanță zile în șir, nu voiam să-l văd, am avut grijă de părinții mei. Am aflat de la Marcello însuși, întors singur în cartier, că-i dusesese într-un loc sigur, împreună cu Elisa și Silvio, la o proprietate pe care o avea la Gaeta. Un alt salvator al familiei lui.

M-am întors între timp în casa de pe strada Tasso, singură. Acum era foarte frig, apartamentul era un sloi de gheață. Am verificat pereții unul câte unul, nu mi s-a părut c-ar fi crăpături. Dar seara mi-era frică să adorm, mă temeam c-o se reînceapă cutremurul și eram fericită că Pietro și Doriană acceptaseră să le țină încă un pic pe fete.

Apoi a venit Crăciunul, n-am rezistat, m-am împăcat iarăși cu Nino. M-am dus să le iau de la Florența pe Dede și pe Elsa. Viața a luat-o de la capăt, dar ca o convalescență al cărei sfârșit nu-l întrezăream. Acum, de fiecare dată când o întâlneam pe Lila, simțeam din partea ei o dispoziție incertă, mai ales când devenea agresivă. Mă privea voind parcă să spună: tu știi ce e în spatele cuvintelor mele.

Dar într-adevăr știam? Traversam străzile îngrădite sau treceam pe lângă o mie de clădiri inutilizabile, consolidate cu pari robuști. Adesea sfârșeam în mijlocul distrugerilor provocate de ineficiența cea mai abjectă și mai complice. Și mă gândeam la Lila, la cum se întorsese imediat să muncească, să manipuleze, să înduplece, să ironizeze, să atace. Îmi revenea în minte teama care-o umilise în câteva secunde, vedeam urma acelei groaze în gestul de-acum obișnuit de a-și ține mâinile cu degetele răsfirate în jurul burții. Și mă întrebam neliniștită: cine e acum, în ce se mai poate transforma, ce reacții poate avea? I-am spus o dată, ca să confirm că momentul urât trecuse:

— Lumea s-a întors la locul ei. Ea a răspuns arogantă:

— Care loc?

56.

În ultima lună de sarcină, totul a devenit foarte obositor. Pe Nino îl vedeam puțin, avea de lucru, și asta mă exaspera. Când își făcea, rar,

apariția, eram nepoliticoasă, mă gândeam: sunt urâtă, nu mă mai dorește. Și era adevărat, eu însămi nu mă mai puteam privi în oglindă altfel decât enervată. Aveam obraji umflați și un nas enorm. Sâni și burta parcă îmi devoraseră restul corpului, mă vedeam fără gât, cu picioare scurte și glezne umflate. Devenisem ca mama mea, dar nu cea de acum, care era o bătrânică firavă și îngrozită. Semănăm mai degrabă cu figura ranchiunoasă de care mă temusem întotdeauna și care deja exista doar în amintirea mea. Mama aceea asupritoare s-a dezlănțuit. A început să acționeze prin intermediul meu, izbucnind din cauza eforturilor, angoaselor, suferinței pe care mama muribundă mi-o provoca cu fragilitățile ei, cu privirea unei persoane pe cale să se înece. Am devenit nesuferită, fiecare nepotrivire mi se părea un complot, ajungeam adesea să țip necontrolat. Aveam impresia, în momentele de nemulțumire maximă, că distrugerile din Napoli puseseră stăpânire și pe corpul meu, că pierdusem orice talent de-a fi simpatică și fermecătoare. Pietro mă suna ca să vorbească cu fetele și eram distantă. Îmi telefonau de la editură sau de la vreun ziar și protestam, spuneam: sunt în luna a noua, de-abia mai răsuflu, lăsați-mă în pace.

Și cu fiicele mele am devenit mai rea. Nu atât cu Dede, cu al cărei amestec sâcâitor de inteligență, afecțiune și logică eram obișnuită, dat fiind că semăna cu tatăl ei. Elsa, în schimb, a-nceput să mă calce pe nervi, cu modul în care, dintr-o copiliță blândă, devenea o ființă cu trăsături tulburi, de care învățătoarea nu făcea decât să se plângă, caracterizând-o drept șmecheră și violentă, în timp ce eu însămi, acasă sau pe stradă, o dojeneam încontinuu pentru că era arțăgoasă, își însușea lucrurile altora și, când trebuia să le dea înapoi, le distrugea. Frumos trio de femei mai suntem, ziceam în sinea mea, evident că Nino ne evită, că-i preferă pe Eleonora, Albertino și Lidia. Speram — când nu puteam dormi noaptea din cauza odraslei agitate din pânțece, simțindu-mă ca și cum aș fi fost alcătuită din bule instabile de aer — ca în ciuda oricărei previziuni, acel nou fiu să fie băiat, să-i semene, să-i placă, să-l iubească mai mult decât pe ceilalți copii ai lui.

Dar oricât m-aș fi străduit să revin la imaginea preferată despre mine — îmi dorisem întotdeauna să fiu o persoană echilibrată care, cu înțelepciune, să-și poată ține-n frâu sentimentele meschine sau chiar pe cele violente —, în acele zile n-am reușit deloc să mai fiu statornică. Dădeam vina pe cutremur, care pe moment părea să mă fi tulburat foarte puțin, dar care poate că rămăsese în adâncul meu, până în interiorul burții. Dacă traversam cu mașina tunelul din Capodimonte, mă apuca

panica, mă temeam că o nouă zgâlțâitură o să-l facă să se surpe. Dacă treceam pe viaductul de pe bulevardul Malta, care deja vibra de la sine, acceleram ca să scap de zgâlțâitura care putea să-l sfărâme dintr-un moment în altul. În perioada aceea am încetat chiar și să mă lupt cu furnicile care apăreau deseori în baia de acasă: preferam să le las în viață și, din când în când, să le privesc cu atenție, Alfonso susținea că prevesteau o catastrofă.

Dar nu numai urmările cutremurului m-au răvășit, s-au adăugat și vorbele rostite pe jumătate pline de imaginație ale Lilei. Acum pe stradă mă uitam dacă erau seringi ca acelea pe care mi se întâmplase să le observ, nepăsător, în vremurile de la Milano. Și, dacă se nimerea să le văd în părculețul din cartier, puneau stăpânire pe mine aburii gălcevei, voiam să mă duc să mă iau la hartă cu Marcello și cu frații mei, chiar dacă nu-mi era clar ce argumente ar fi trebuit să folosesc. Am ajuns astfel să spun și să fac lucruri odioase. Mamei mele, care mă sâcâia întrebându-mă dacă vorbisem cu Lila de Peppe și Gianni, i-am răspuns într-o zi nepoliticos: mama, Lila nu-i poate angaja, îl are deja pe fratele ei care se droghează și se teme pentru Gennaro, n-o împovărați cu toate problemele pe care nu le puteți rezolva voi. Ea m-a privit îngrozită, despre droguri nu vorbiseram, spusese un cuvânt care nu trebuia rostit. Dar dacă în alte vremuri ar fi-nceput să zbiere în apărarea fraților mei și împotriva insensibilității mele, acum s-a băgat într-un ungher întunecos al bucătăriei și n-a mai suflat, astfel că am murmurat căită: nu-ți face griji, hai, găsim noi o soluție.

Ce soluție? Am complicat și mai mult lucrurile. L-am găsit pe Peppe în părculeț — Gianni cine știe pe unde era — și am ținut o tiradă despre cât era de urât să obții profit de pe urma viciilor altora. I-am spus: du-te să faci orice alt fel de muncă, dar nu pe asta, te distruge și o faci pe mama noastră să moară de inimă rea. El, tot timpul cât și-a curățat unghiile de la mâna dreaptă cu unghia degetului mare de la mâna stângă, m-a ascultat cu privirea în pământ, timorat. Avea cu trei ani mai puțin decât mine și se simțea fratele mic în fața surorii mari care era o persoană importantă. Dar asta nu l-a împiedicat, în cele din urmă, să-mi spună rânjind: fără banii mei, mama ar fi deja moartă. A plecat cu un semn apatic de salut.

Răspunsul acela m-a enervat și mai tare. Am lăsat să treacă o zi sau două și m-am dus la Elisa, sperând să-l găsesc și pe Marcello. Era foarte frig, străzile cartierului nou erau distruse și murdare la fel ca acelea din cartierul vechi. Marcello nu era acolo, în casă era dezordine, sora mea

m-a întors pe dos cu delăsarea ei: nu se spălase, nici nu se-mbrăcase, avea grijă doar de copil. Aproape că am strigat la ea: zi-i soțului tău — și am accentuat cuvântul soț chiar dacă nu erau căsătoriți — că-i nenorocește pe frații noștri; dacă trebuie să vândă droguri, s-o facă personal. M-am exprimat chiar așa, în italiană, și ea s-a făcut lividă la față, spunând: Lenù, ieși imediat din casa mea, cu cine crezi că vorbești, cu domnii pe care-i cunoști tu? Pleacă, ești o îngâmfată, întotdeauna ai fost așa. Când am încercat să-i dau replica, a zbierat la mine: să nu mai vii niciodată aici să faci pe profesoara cu Marcello al meu: e o persoană bună, lui îi datorăm totul; eu, dacă vreau, te cumpăr pe tine, pe curva aia de Lina și pe toți dobitocii pe care-i apreciezi atât de mult.

57.

Am intrat în încurcături tot mai mari în cartierul asupra căruia Lila mă făcuse să deschid ochii. Mi-am dat seama târziu că mă amestecam în treburile dificile de orânduit, încalcând, de altfel, o regulă pe care mi-o stabilisem când mă întorsesem la Napoli: să nu mă las reabsorbită de locul în care mă născusem. Într-o după-amiază în care le lăsasem pe fete la Mirella, mai întâi am vizitat-o pe mama, apoi, nu știu dacă pentru a mă calma sau pentru a da frâu liber neliniștii care simțeam că mă apasă, am trecut pe la biroul Lilei. Mi-a deschis ușa Ada, cu veselie. Lila era închisă în camera ei și discuta pe un ton ridicat cu un client, Enzo se dusesse la nu știu ce firmă împreună cu Rino, ea se simțea datoare să-mi țină companie. A pălăvrăgit despre Maria, fiica ei, despre cât crescuse, despre cât de bună era la școală. Dar apoi a țârâit telefonul, a dat fuga să răspundă, între timp l-a strigat pe Alfonso: e Lenuccia aici, vino-ncoace. Cu o anume stânjenală, fostul meu coleg de școală, mai feminin ca niciodată în atitudine, în coafură, în culorile hainelor, m-a invitat să intru într-o mică încăpere goală. Acolo l-am găsit, în mod surprinzător, pe Michele Solara.

Nu-l văzusem de mult timp, ne-a izbit pe toți trei atmosfera stânjenitoare creată. Michele mi s-a părut foarte schimbat. Era grizonant și chipul lui părea îmbătrânit, chiar dacă trupul îi rămăsese tânăr și athletic. Dar părea mai ales — chestie complet neobișnuită — stingherit de prezența mea și cu un comportament foarte diferit de cel normal. Pentru prima oară s-a

ridicat în picioare când am intrat. În plus de asta, a fost politicoasă, dar a vorbit foarte puțin, turuiala arogantă care-l caracterizase dintotdeauna se evaporase. S-a uitat adesea la Alfonso cerându-i, parcă, ajutorul, dar și-a desprins imediat privirea, ca și cum s-ar fi putut compromite doar făcând asta. Nici Alfonso nu părea mai puțin stingher. Își aranja încontinuu părul lung, plesnea din buze căutând să spună ceva, curând conversația a nceput să lăncezească. Clipele acelea mi s-au părut fragile. Am devenit agitată, fără să pricep de ce. Poate că mă deranja că se ascundeau — de mine, ca și cum n-aș fi putut înțelege, de mine, care frecventam medii mult mai evolute decât cămăruța aia de cartier, care scrisesem un volumaș lăudat și în străinătate despre cât erau de instabile identitățile sexuale. Am simțit pe vârful limbii nevoia de a rosti: dacă am priceput bine voi doi sunteți amanți și numai de teamă că înțelesesem greșit aluziile Lilei n-am făcut-o. Dar în mod sigur n-am suportat tăcerea și am vorbit mult bătând în direcția aceea.

I-am spus lui Michele:

— Gigliola mi-a zis că v-ați despărțit.

— Da.

— Și eu m-am despărțit.

— Știi asta și știi și cu cine ești.

— Nino nu ți-a plăcut niciodată.

— Nu. Dar oamenii trebuie să facă ce au chef, altfel se îmbolnăvesc.

— Tot în Posillipo stai?

Alfonso a intervenit plin de entuziasm:

— Da, și e o priveliște foarte frumoasă. Michele l-a privit enervat și a spus:

— Mă simt bine acolo. Eu am răspuns:

— Singur nu te simți bine niciodată.

— Mai bine singur decât într-o companie nepotrivită, a răspuns el. Alfonso a înțeles că, probabil, căutam cu lumânarea să-i spun lui Michele ceva neplăcut și a ncerat să-mi acapareze atenția, vorbind despre el.

A exclamat:

— Și eu mă despart de Marisa, a spus și a povestit amănunțit certurile pe care le avea cu soția în privința banilor.

Nu s-a referit deloc la iubire, la sex, la trădările ei. A continuat o vreme, în schimb, insistând asupra banilor, a vorbit neclar despre Stefano și a făcut aluzii la faptul că Marisa o săpase pe Ada (femeile iau bărbații altor femei fără niciun scrupul, dimpotrivă, cu foarte mare satisfacție). Soția, descrisă

de el, părea nimic mai mult decât o cunoștință despre ale cărei experiențe se putea vorbi cu ironie. Imaginează-ți ce alianțe schimbate — a spus râzând —, Ada i l-a luat pe Stefano Lilei și Marisa acum i-l ia ei, ha ha ha.

Am stat să ascult și, încet-încet, am descoperit din nou — dar ca și cum aș fi scos-o la iveală dintr-un puț adânc — vechea apropiere solidară din vremurile în care stăteam în aceeași bancă. Dar abia atunci am înțeles că, deși nu fusesem niciodată conștientă de faptul că era diferit, îl îndrăgisem tocmai pentru că nu era ca alți bărbați, tocmai pentru acel dezinteres neobișnuit față de comportamentele virile din cartier. Și acum, în timp ce vorbea, am descoperit că acea legătură încă persista. Michele, în schimb, m-a indispus tot mai mult și cu acea ocazie. A mormăit niște vulgarități despre Marisa, și-a pierdut răbdarea din cauza trăncănelii lui Alfonso, la un moment dat l-a întrerupt în mijlocul unei fraze aproape cu furie (mă lași să-i spun două vorbe Lenucciei?) și m-a întrebat de mama, se știa că era bolnavă. Alfonso a tăcut imediat înroșindu-se, eu am început să vorbesc despre mama și am subliniat intenționat cât era de îngrijorată pentru frații mei. Am spus:

— Nu e mulțumită că Peppe și Gianni muncesc pentru fratele tău.

— Ce nu-i în regulă cu Marcello?

— Asta nu știu, spune-mi tu. Am aflat că nu te mai înțelegi cu el. El m-a privit aproape jenat.

— Ai aflat prost. Și, oricum, dacă mamei tale nu-i plac banii lui Marcello, îi poate trimite să trudească sub altcineva.

Eram gata să-i reproșez acel sub: frații mei sub Marcello, sub el, sub altcineva: frații mei, pe care nu-i ajutasem să învețe și acum, din vina mea, erau sub. Sub? Nicio ființă umană nu trebuia să fie sub, cu atât mai puțin sub frații Solara. M-am simțit mai nemulțumită și mai arțăgoasă. Dar a apărut Lila.

— Ah, ce adunare, a spus și i s-a adresat lui Michele: ai de vorbit cu mine?

— Da.

— E o discuție lungă?

— Da.

— Atunci vorbesc mai întâi cu Lenuccia.

El a făcut un semn timid de consimțire. Eu m-am ridicat, am zis privindu-l pe Michele, dar atingând un braț de-al lui Alfonso, voind parcă să-l împing spre el:

— Invitați-mă la Posillipo într-una din seri, sunt mereu singură.

Eventual gătesc eu.

Michele a căscat gura, dar n-a scos niciun sunet, iar Alfonso a intervenit agitat:

— Nu-i nevoie, mă pricep bine la gătit. Dacă Michele ne invită, mă ocup eu de tot.

Lila m-a luat de acolo.

A stat cu mine mult timp în biroul ei, am vorbit vrute și nevrute. Și ea se apropia de termen, dar parcă n-o mai împovăra sarcina. Mi-a zis amuzată, punându-și sub burtă mâna căuș: în sfârșit m-am obișnuit cu ea, mă simt bine, mai-mai că-mi vine să-l țin aici înăuntru pentru totdeauna. Cu o vanitate rar etalată, s-a așezat din profil ca s-o admir. Era înaltă, silueta ei uscățivă avea forme frumoase: sâni mici, burta, spatele și gleznele. Lui Enzo, a spus râzând un pic vulgară, însărcinată îi plac și mai mult, ce plictisitoare sunt calendarele. M-am gândit: cutremurul i s-a părut atât de îngrozitor, încât acum fiecare clipă e o necunoscută pentru ea și ar vrea să lase totul pe loc, chiar și sarcina. Eu, din când în când, m-am uitat la ceas, dar ei nu i-a păsat deloc de Michele care aștepta. Dimpotrivă, a părut că pierde intenționat vremea cu mine.

— Nu-i aici cu probleme de muncă, a spus când i-am amintit că el aștepta, se preface, găsește scuze.

— Scuze pentru ce?

— Scuze. Dar tu nu te băga: ori îți vezi de ale tale și gata, ori sunt chestiuni pe care trebuie să le iei serios. Și poate că era mai bine să nu zici nimic de nicio cină la Posillipo.

M-am simțit stânjenită. Am murmurat că era o perioadă plină de tensiuni, i-am povestit de cearta cu Elisa și cu Peppe, i-am zis că intenționez să-l înfrunt pe Marcello. A clătinat din cap, a spus:

— Nici alea nu sunt lucruri despre care îți spui pur și simplu părerea, după care te întorci la tine, pe strada Tasso.

— Nu vreau ca mama să închidă ochii cu grija fiilor ei.

— Liniștește-o.

— Cum? A zâmbit.

— Cu minciuni. Minciunile sunt mai bune decât calmantele.

Dar în acele zile era prost dispusă și nu eram în stare nici măcar să mint cu un scop bun. Numai pentru că Elisa s-a dus la mama să-i spună c-o jignisem și, prin urmare, nu mai voia să aibă nimic de-a face cu mine; numai pentru că Peppe și Gianni i-au zis urlând să nu mai îndrăznească niciodată să mă trimită la ei ca să le țin discursuri de polițist, în cele din urmă m-am hotărât să-i spun o minciună. I- am spus că vorbisem cu Lila și ea promisese să se ocupe de Peppe și de Gianni. Dar mama și-a dat seama că nu eram prea convinsă și mi-a zis posomorâtă: da, bravo, du-te acasă, du-te, că le ai pe fete. Am fost furioasă pe mine, în zilele următoare am văzut-o și mai neliniștită, bombănea că voia să moară repede. Dar o dată când am dus-o la spital părea dintr-odată mai încrezătoare.

— Mi-a telefonat, a zis cu vocea ei răgușită și suferindă.

— Cine?

— Lina.

Am rămas cu gura căscată de uimire.

— Ce ți-a zis?

— Că pot sta liniștită, are ea grijă de Peppe și de Gianni.

— În ce sens?

— Nu știu, dar dacă mi-a promis, înseamnă că va găsi o soluție.

— Asta e sigur.

— În ea am încredere, știe ce trebuie să facă.

— Da.

— Ai văzut ce frumoasă e?

— Da.

— Mi-a zis că dacă face fată, o s-o cheme Nunzia, ca pe mama ei.

— O să facă un băiat.

— Dar dacă e fată, o s-o cheme Nunzia, a subliniat și, în timp ce vorbea, nu se uita la mine, ci la celelalte fețe îndurerate din sala de așteptare.

Am spus:

— Eu sigur fac o fată, e de-ajuns să te uiți la burta pe care-o am.

— Și?

M-am chinuit să-i promit:

— Și îi dau numele tău, nu-ți face griji. A mormăit:

— Fiul lui Sarratore va vrea să-i dea numele mamei lui.

Am negat că Nino ar avea vreun cuvânt de spus la capitolul ăsta, în perioada aceea mă enerva numai când auzeam de numele lui. Dispăruse, era mereu ocupat. Dar tocmai în ziua în care i-am făcut acea promisiune mamei mele, seara, în timp ce cinam cu fetele, a apărut pe neașteptate. Era vesel, s-a prefăcut că nu simte că eram tristă. A cinat cu noi, le-a dus el însuși pe Dede și Elsa la culcare, glumind și spunând snoave, le-a așteptat să adoarmă. Superficialitatea lui dezinvoltă mi-a stricat și mai tare dispoziția. Acum trecuse o fugă, dar pe urmă o să dispară din nou și cine știe pentru cât timp. De ce se temea, c-or să mă apuce durerile nașterii cât era în casă, cât dormea cu mine? C-o să fie nevoit să mă însoțească la clinică? Așadar, că va trebui să-i spună Eleonorei: trebuie să rămân cu Elena pentru că-l aduce pe lume pe fiul meu?

Fetele au adormit și el a reapărut în sufragerie. A fost foarte lingușitor, a îngenunchat în fața mea, mi-a sărutat burta. Mi-am amintit, parcă străfulgerată, de Mirko: cât putea să aibă acum, vreo doisprezece ani.

— Ce știi de fiul tău? L-am întrebat direct.

N-a înțeles, bineînțeles, a crezut că vorbesc despre copilul pe care- l aveam în pânțele și a zâmbit dezorientat. Atunci am specificat, încalcând cu mare plăcere o promisiune pe care mi-o făcusem mie însămi cu câțva timp în urmă:

— Vreau să spun fiul Silviei, Mirko. L-am văzut, e identic cu tine.

Dar tu? L-ai recunoscut? Te-ai ocupat vreodată de el?

S-a încruntat, s-a ridicat.

— Uneori nu știu cum să fac cu tine, a murmurat.

— Să faci ce? Explică-te.

— Ești o femeie inteligentă, dar uneori devii altă persoană.

— Adică? Irațională? Proastă?

A surâs și a făcut un gest de parcă voia să alunge o insectă enervantă.

— Ai prea multă încredere în Lina.

— Ce legătură are Lina cu asta?

— Îți distruge mintea, sentimentele, totul.

Cuvintele acelea m-au făcut să-mi pierd definitiv calmul. L-am spus:

— În seara asta vreau să dorm singură.

N-a opus rezistență. Cu aerul cuiva care, în numele unei vieți liniștite, se supune unei grave nedreptăți, a închis ușa în urma lui.

După două ore, în timp ce mă învârteam prin casă fără chef de somn, am simțit niște mici contracții, ca și cum aș fi avut dureri menstruale. L-am

telefonat lui Pietro, știam că-ncontinuare își petrecea nopțile studiind. I-am spus: nasc, mâine vino să le iei pe Dede și Elsa. N-am apucat să pun receptorul jos că mi s-a prelins pe picioare un lichid cald. Am înșfăcat o geantă pe care o umplusem deja de mult cu strictul necesar, apoi nu mi-am desprins degetul de pe soneria vecinilor până când nu mi-au răspuns. Cu Antonella stabilisem un acord de principiu și, chiar dacă era pe jumătate adormită, nu s-a mirat. Am spus:

— A sosit ceasul, vi le las pe fete.

Brusc mi-au trecut furia și toate neliniștile.

60.

Era 22 ianuarie 1981, a fost ziua în care am născut a treia oară. Nu aveam o amintire deosebită despre primele mele două experiențe, dar aceea a fost categoric cea mai puțin dureroasă, așa încât puteam s-o consider o eliberare fericită. Doctorița m-a lăudat pentru autocontrolul meu, era bucuroasă că nu-i creasem probleme. Dacă ar fi toate ca tine, mi-a spus: ești făcută să aduci copii pe lume. Mi-a murmurat la ureche: Nino așteaptă afară, l-am anunțat eu.

Vestea mi-a făcut plăcere, dar și mai mult m-am bucurat să descopăr brusc că nu-i port pică. Odată ce scăpasem de povara nașterii, m-am simțit despovărată și de îndârjirea ultimei luni și m-am bucurat de asta, m-am simțit din nou capabilă de o blândețe lipsită de dramatism. Am primit-o cu afecțiune pe nou-venita, era o fetiță de trei kilograme și două sute de grame, vineție, cheală. I-am spus lui Nino, când i-am dat voie să intre în cameră după ce mă aranjasem un pic ca să nu arăt devastată de efort: acum suntem patru femei, te înțeleg dacă mă părăsești. N-am făcut nicio aluzie la cearta pe care o avuseserăm. El m-a îmbrățișat, m-a sărutat, a jurat că nu putea fără mine. Mi-a dăruit un lăntișor de aur cu un pandantiv. Mi s-a părut foarte frumos.

Cum m-am simțit mai bine, i-am telefonat vecinei mele. Am aflat că Pietro, conștiincios ca de obicei, sosise. Am vorbit cu el, voia să vină la clinică împreună cu fetele. Le-am cerut și pe ele la telefon, plăcerea de a fi cu tatăl lor le făcea indiferente, au răspuns amândouă monosilabic. I-am zis fostului meu soț că aș fi preferat să le ia la Florența câteva zile. El a fost foarte afectuos, voiam să-i mulțumesc pentru sollicitudine, să-i spun

că țineam la el. Dar simțeam asupra mea privirea foarte atentă a lui Nino și am renunțat.

Pe urmă i-am sunat pe părinții mei. Tatăl meu a rămas rece, poate din timiditate, poate fiindcă viața mea i se părea un dezastru, poate pentru că împărtășea ranchiuna fraților mei față de pornirea mea recentă de a mă amesteca în treburile lor, deși nu îngăduisem niciodată ca ei să se amestece într-ale mele. Mama mea a spus că voia să vadă fetița imediat și m-am străduit s-o liniștesc. Apoi am format numărul Lilei, care a comentat distrată: mereu îți merge totul ca uns, la mine nu se mișcă nimic încă. Poate fiindcă era copleșită de treabă a fost expeditivă, n-a spus că vrea să mă viziteze la clinică. Nimic neobișnuit, m-am gândit binedispusă, și am adormit.

Când m-am trezit, eram sigură că Nino se evaporase, în schimb era tot acolo. A vorbit mult timp cu prietena lui medic ginecolog, s-a informat despre recunoașterea paternității, nu s-a arătat agitat pentru eventualele reacții ale Eleonorei. Când i-am spus că voiam să-i dau fetiței numele mamei mele, s-a arătat foarte bucuros. Și imediat cum mi-am revenit, ne-am prezentat în fața unui funcționar de la primărie pentru a stabili că ființa ieșită din pântecele meu se numea Immacolata Sarratore.

Nino nu s-a arătat stingherit nici atunci. Eu m-am zăpăcit, am spus că eram căsătorită cu Giovanni Sarratore, m-am corectat, am murmurat despărțită de Pietro Airota, am îngrămădit haotic prenume, nume, informații inexacte. Dar momentul acela mi s-a părut frumos și am ajuns din nou să cred că, pentru a pune ordine în viața mea privată, era nevoie doar să am un pic de răbdare.

În acele prime zile Nino și-a neglijat nenumăratele angajamente și mi-a demonstrat în toate felurile cât de mult contez pentru el. S-a supărat doar când a aflat că nu voiam s-o botez pe fetiță.

— Copiii se botează, a zis.

— Albertino și Lidia sunt botezați?

— Desigur.

Am aflat astfel că, în ciuda anticlericalismului de care făcea adesea paradă, botezul i se părea necesar. Au urmat câteva momente stânjenitoare. Crezusem mereu, încă de când eram la liceu, că nu e credincios iar el, pe de altă parte, mi-a zis că, din cauza polemicii cu profesorul meu de religie din gimnaziu, era convins că sunt credincioasă.

— Oricum, a spus perplex, credincios sau nu, copiii se botează.

— Ce argument e ăsta?

— Nu e un argument, e un sentiment. Am vorbit pe un ton jucăuș.

— Lasă-mă să fiu consecventă, am spus, nu le-am botezat pe Dede și pe Elsa, n-o s-o botez nici pe Immacolata. Or să decidă ele când vor fi mari.

S-a gândit o clipă și a izbucnit în râs:

— Dar sigur, cui îi pasă, era motiv să dăm o petrecere.

— Hai s-o dăm oricum.

I-am promis că voi organiza ceva pentru toți prietenii lui. În acele prime ore de viață ale fiicei noastre i-am studiat atent gesturile, grimasele de dezacord și cele de consens. M-am simțit bucuroasă și totodată dezorientată. Era oare el? Era bărbatul pe care-l iubisem dintotdeauna? Sau un necunoscut pe care-l obligam să adopte o fizionomie clară și definitivă?

61.

Dintre rudele mele și prietenii mei din cartier nimeni n-a venit la clinică. Poate că — m-am gândit odată ajunsă acasă — trebuie să dau o mică petrecere și pentru ei. Ținusem la distanță originea mea, așa încât, deși petreceam mult timp în cartier, nu invitasem niciodată în apartamentul de pe strada Tasso nici măcar o persoană care să aibă legătură cu copilăria și adolescența mea. Și am regretat, am simțit acea separare clară ca pe o reminiscență dintr-o etapă mai fragilă a vieții mele, aproape un semn de imaturitate. Îmi stăruia acel gând în minte când a țârâit telefonul. Era

Lila.

— Suntem în drum spre tine.

— Cine?

— Eu și mama ta.

Era o după-amiază geroasă, Vezuviul avea un strat de zăpadă pe creastă, iar vizita aceea mi s-a părut inoportună.

— Pe frigul ăsta? Nu-i face bine să iasă.

— I-am spus, dar nu vrea s-asculte.

— În câteva zile o să dau o petrecere, o să vă invit pe toți, spune-i că va vedea fetița atunci.

— Spune-i tu.

N- am mai discutat, dar mi-a trecut orice chef de petreceri, am resimțit vizita aceea ca pe o invazie. Mă întorsesem acasă de puțin timp. Între supt, băițe, câteva copci care mă incomodau, mă simțeam obosită. Și, mai ales, atunci era Nino acasă. Nu voiam ca mama să se supere și-mi crea disconfort întâlnirea dintre el și Lila într-un moment în care nu eram încă într-o formă bună. Am încercat să mă descotorosesc de Nino, dar parcă nu înțelegea, dimpotrivă, s-a arătat bucuros de sosirea mamei mele și a rămas.

Am dat fuga la baie să mă aranjez. Când au bătut la ușă, m-am grăbit să deschid. N-o văzusem pe mama de vreo zece zile. Mi s-a părut foarte violent contrastul dintre Lila, care încă ducea greutatea a două vieți, foarte frumoasă și energică, și mama agățată de brațul său ca de un colac de salvare pe o mare învolburată, mai chircită ca niciodată, la capătul puterilor, gata să se scufunde în abisuri. Am pus-o să se sprijine de mine, am dus-o să se așeze pe un fotoliu în fața ușii-fereastră. A șoptit: ce frumos e golful. Și a privit fix peste balcon, poate ca să nu se uite la Nino. Dar el s-a apropiat de ea și, în felul lui fermecător, a început să-i explice relieful neguros dintre mare și cer: aceea e Ischia, acolo e Capri, veniți, de-aici se vede mai bine, sprijiniți-vă de mine. Nu i s-a adresat deloc Lilei, nici n-a salutat-o. M-am ocupat eu de ea.

— Te-ai pus repede pe picioare, a spus.

— Sunt un pic obosită, dar mă simt bine.

— Inșiști să stai aici sus, e greu de ajuns.

— Dar e frumos.

— Mă rog!

— Vîno, hai s-o aducem pe fetiță.

Am însoțit-o în camera Immacolatei.

— Ți-ai revenit la față, ce păr frumos, m-a lăudat. Și lanțul acesta?

— Mi l-a dăruit Nino.

Am ridicat-o pe fetița din pătuț. Lila a adu-mecat-o, și-a apropiat nasul de gâtul ei, a spus că se simțea mirosul ei cum intrai în casă.

— Ce miros?

— De talc și acid boric, de lapte, de dezinfectant, de nou.

— Îți place?

— Da.

— Mă așteptam să cântărească mai mult. În mod evident, doar eu eram mare.

— Cine știe al meu cum e.

Deja vorbea mereu la masculin.

— O să fie foarte frumos și bun.

A făcut semn că da, dar ca și cum n-ar fi auzit, privea fetița cu atenție. A trecut cu degetul arătător peste fruntea ei, peste-o ureche. A repetat pactul pe care-l făcuserăm în glumă: — Dacă e așa, facem schimb.

Am râs, i-am dus-o pe fetița mamei mele pe care am găsit-o sprijinită de brațul lui Nino, lângă fereastră. Acum îl fixa de jos în sus cu privirea, cu simpatie, îi zâmbea, era ca și cum ar fi uitat de ea însăși și s-ar fi trezit din nou tânără.

— Iat-o pe Immacolata, am spus.

Ea l-a privit pe Nino. El a exclamat prompt:

— E un nume foarte frumos. Mama mea a murmurat:

— Nu-i adevărat. Dar îi puteți spune Imma, că e mai modern.

A dat drumul brațului lui Nino, mi-a făcut semn să-i dau nepoata.

I-am încredințat-o, cu teama că nu putea s-o susțină.

— Sfântă Fecioară, ce frumoasă ești, i-a șoptit și i s-a adresat Lilei: Îți place?

Lila era neatentă, se uita fix la picioarele mamei mele.

— Da, a spus, fără să-și ridice privirea, dar așezați-vă.

Am privit și eu unde privea ea. De sub rochia mamei mele picura sânge negru.

62.

Mi-am luat fetița cu o mișcare instinctivă. Ea și-a dat seama ce i se întâmpla și i-am văzut pe chip dezgustul de sine și rușinea. Nino a prins-

o cu o clipă înainte să leșine. Mama, mama, am strigat, în timp ce el o lovea ușor peste un obraz cu vârful degetelor. M-am alarmat, nu-și revenea în simțiri și între timp fetița începuse să scâncească. O să moară, m-am gândit îngrozită, a rezistat până în momentul în care a putut s-o vadă pe Immacolata și apoi a cedat. Am continuat să repet mama cu voce tot mai ridicată.

— Cheamă salvarea, a spus Lila.

M- am dus spre telefon, m-am oprit dezorientată, voiam să i-o dau pe cea mică lui Nino. Dar el m-a dat la o parte, i s-a adresat Lilei în loc să mi se adreseze mie, a spus că dura mai puțin s-o ducem la spital cu mașina. Îmi simțeam inima în gât, fetița plângea, mama mea și-a recăpătat cunoștința și a-nceput să se vaite. A murmurat plângând că nu mai voia să pună piciorul în spital, mi-a amintit trăgându-mă de fustă că fusese deja internată o dată și nu voia să moară în acea neglijență. Tremura, a spus: vreau s-o văd pe fetiță crescând.

Nino atunci a căpătat tonul ferm din studenție când trebuia să se confrunte cu situații dificile. Să mergem, a spus și a ridicat-o pe mama mea în brațe. Fiindcă ea protesta abia auzit, a liniștit-o, i-a spus că va avea el grijă să aranjeze totul. Lila m-a privit perplexă, m- am gândit: profesorul de la spital care urmărește evoluția mamei mele e prieten cu familia Eleonorei, Nino în acest moment e absolut necesar, bine că-i aici. Lila a spus: lasă-mi fetița, du-te tu. Am fost de acord, am dat să i-o întind pe Immacolata, dar, cu un gest nesigur, m-am simțit legată de ea ca și cum aș fi avut-o încă în mine. Și, în orice caz, acum nu puteam să mă despart de ea, trebuia să-i dau să sugă, să-i fac baie. Dar și de mama mea mă simțeam legată așa cum nu se-ntâmplase niciodată, tremuram, ce era sângele acela, ce însemna.

— Hai, i-a spus Nino Lilei fără pic de răbdare, să ne grăbim.

— Da, am murmurat, duceți-vă și dați-mi de veste.

Abia când ușa s-a închis am simțit disconfortul acelei situații: Lila și Nino împreună o luau pe mama de acolo, ei se ocupau de ea când ar fi trebuit s-o fac eu.

Mă simțeam vlăguită și tulburată. M-am așezat pe canapea, i-am dat sân Immacolatei ca s-o liniștesc. Nu reușeam să-mi desprind privirea de sângele de pe podea și, între timp, îmi imaginam mașina zburând pe străzile înghețate ale orașului, cu batista scoasă pe fereastră pentru a semnala urgența, cu degetul apăsat încontinuu pe claxon, cu mama agonizând pe bancheta din spate. Mașina era a Lilei, o conducea ea sau la volan se așezase el? Trebuie să-mi păstrez calmul, mi-am zis.

Am pus-o pe cea mică în pătuț și m-am hotărât s-o sun pe Elisa. Am dat mai puțină importanță celor întâmplate, n-am zis nimic de Nino, m-am referit doar la Lila. Sora mea și-a pierdut imediat calmul, a izbucnit în plâns, m-a insultat. A urlat c-o trimisesem pe mama noastră cine știe unde cu o străină, că ar fi trebuit să chem salvarea, că mă gândeam numai la ale mele și la confortul meu, că dacă mama murea, eu eram responsabilă. Apoi am auzit-o strigându-l de mai multe ori pe Marcello cu un ton imperativ pe care nu i-l cunoșteam, au ajuns la mine țipete iritate și totodată neliniștite. I-am spus: ce-nseamnă cine știe unde, Lila a dus-o la spital, de ce trebuie să vorbești așa. Mi-a trântit telefonul în nas.

Oricum, Elisa avea dreptate. Mă zăpăcisem, ar fi trebuit, într-adevăr, să chem salvarea. Sau s-o smulg pe cea mică de lângă mine și să i-o las Lilei. Mă supusesem autorității lui Nino, acelei dorințe nebune a bărbaților de-a face impresie bună, arătându-se hotărâți și salvatori. Am așteptat lângă telefon să mă sune.

A trecut o oră, o oră și jumătate, telefonul a țârâit în sfârșit. Lila a vorbit calmă:

— Au internat-o. Nino îi cunoaște bine pe cei care o îngrijesc, i-au spus că e totul sub control. Stai liniștită.

Am întrebat:

— E singură?

— Da, nu dau voie nimănui să intre.

— Nu vrea să moară singură.

— Nu va muri.

— Se sperie, Lila, fă ceva, nu mai e cea de altădată.

— Așa merg lucrurile la spital.

— A întrebat de mine?

— A spus că trebuie să-i duci fetița.

— Ce faceți acum?

— Nino mai rămâne puțin cu medicii, eu plec.

— Du-te, da, mulțumesc, nu te obosi.

— El o să-ți telefoneze când va putea.

— Bine.

— Și stai liniștită, altfel rămâi fără lapte.

Cuvintele acelea despre lapte mi-au fost de folos. M-am așezat lângă pătuțul Immacolatei ca și cum apropierea ei mi-ar fi putut păstra sânii plini. Ce însemna corpul unei femei, o hrănisem pe fiica mea în burtă, iar acum, că ieșise, mânca de la sânul meu. M-am gândit că existase un moment în care și eu fusesem în burta mamei mele, supsesem de la

pieptul ei. Un piept imens ca al meu, sau poate și mai mare. Până cu puțin timp înainte să se îmbolnăvească, tatăl meu făcea aluzii la acei sâni, adesea într-un mod obscen. N-o văzusem niciodată fără sutien, în nicio etapă a vieții. Întotdeauna se ascunsese, nu avea încredere în corpul ei din cauza piciorului. Totuși, la primul pahar de vin respingea obscenitățile tatălui meu cu cuvinte la fel de vulgare în care-și lăuda frumusețea, un spectacol de o pură impudoare regizată. A țârâit din nou telefonul, am dat fuga să răspund. Era tot Lila, acum avea un ton aspru.

— Aici sunt necazuri, Lenù.

— S-a agravat?

— Nu, medicii sunt liniștiți. Dar a venit Marcello care se comportă ca un nebun.

— Marcello? Ce legătură are Marcello?

— Nu știu.

— Dă-mi-l la telefon.

— Așteaptă, că se ceartă cu Nino.

Am recunoscut pe fundal vocea groasă, încărcată de dialect, a lui Marcello și pe cea a lui Nino într-o italiană corectă, dar stridentă, cum i se ntâmpla atunci când își pierdea cumpătul. Am spus neliniștită: — Spune-i lui Nino s-o lase baltă, ba nu, să plece imediat de acolo.

Lila nu mi-a răspuns, am auzit-o amestecându-se într-o discuție despre care nu știam nimic și apoi urlând pe neașteptate, în dialect: ce dracu' zici, Marcè, cară-te-n pizda mă-tii de aici, hai, cară-te. Apoi a urlat la mine: vorbește cu dobitocul ăsta, te rog, puneți-vă de acord între voi, eu nu vreau să mă amestec. Voci îndepărtate. După câteva secunde a venit Marcello. Mi-a zis, încercând să adopte un ton politicos, că Elisa îl rugase să n-o lase pe mama noastră în spital și că el era acolo pentru a o lua cu el și a o duce într-o clinică frumoasă la Capodimonte. A întrebat ca și cum mi-ar fi cerut, într- adevăr, consimțământul: — Fac bine? Spune-mi dacă fac bine.

— Liniștește-te.

— Sunt liniștit, Lenù. Dar tu ai născut la clinică, Elisa a născut la clinică: de ce mama ta trebuie să moară aici?

Am spus stingherită:

— Medicii care-o îngrijesc lucrează acolo.

A devenit agresiv, așa cum nu fusese niciodată cu mine:

— Medicii vin unde se duc banii. Cine comandă aici, tu, Lina sau tâmpitul ăla?

— Nu e vorba de comandat.

— Ba da. Ori le spui prietenilor tăi c-o pot lua la Capodimonte, ori sparg fața cuiva și o iau oricum cu mine.

— Dă-mi-o pe Lina, am spus.

Făceam eforturi să stau în picioare, îmi zvâcneau tâmplele. Am spus: întreabă-l pe Nino dacă mama mea e transportabilă, pune-l să vorbească cu medicii și apoi sună-mă din nou. Am închis frământându-mi mâinile, nu știam ce să fac.

Au trecut câteva minute și telefonul a început să țârâie din nou.

Era Nino.

— Lenù, ține bestia aia sub control, că altfel chem poliția.

— I-ai întrebat pe medici dacă mama mea poate fi transportată?

— Bineînțeles că nu poate fi transportată.

— Nino, ai întrebat sau nu? Ea nu vrea să stea în spital.

— Clinicile private îți provoacă și mai mare silă.

— Știu, dar acum liniștește-te.

— Sunt foarte liniștit.

— Bine, dar întoarce-te imediat acasă.

— Și aici?

— Se ocupă Lina.

— N-o pot lăsa pe Lina cu ăla. Am ridicat vocea:

— Lina știe să aibă grijă de ea. Nu mă pot ține pe picioare, fetița plânge, trebuie să-i fac baie. Ți-am zis să te-ntorci imediat acasă.

Am închis.

63.

Au fost câteva ore foarte intense. Nino s-a întors acasă răvășit, vorbea în dialect, era foarte nervos, repeta: acum să vedem cine o scoate la capăt. Mi-am dat seama că internarea mamei mele devenise pentru el o chestiune de principiu. Se temea că Solara reușește într-adevăr s-o ia cu el într-un loc neadecvat, din cele concepute doar să pună mâna pe bani. În spital, a spus el, revenind la italiană, mama ta are la dispoziția ei specialiști de înalt nivel, profesori care, în ciuda stadiului avansat al bolii, au ținut-o în viață până acum cu demnitate.

Eu i-am împărtășit temerile și el s-a arătat din ce în ce mai interesat de chestiune. Deși era ora cinei, a telefonat unor oameni importanți, nume

atunci foarte cunoscute la Napoli, nu știu dacă pentru a-și descărca sufletul sau pentru a avea sprijin într-o eventuală luptă împotriva abuzului de putere al lui Marcello.

Simțeam însă că imediat cum rostea numele Solara, conversația se complica, iar el rămânea ascultând în tăcere. S-a calmat abia în jur de ora zece. Eram foarte neliniștită, dar încercam să nu-i arăt asta, ca să nu-l las să se întoarcă la spital. Agitația mea i s-a transmis Immacolatei. Scâncea, o alăptam, se liniștea, scâncea din nou.

N-am închis ochii. Telefonul a țârlăit din nou la șase dimineața, am alergat să răspund, sperând ca nici fetița, nici Nino să nu se trezească. Era Lila, petrecuse noaptea la spital. Mi-a făcut rezumatul cu o voce obosită. Marcello, aparent, se dăduse bătut, plecase fără măcar s-o salute. Ea se furișase pe scări și pe coridoare, găsisse salonul unde o duseseră pe mama mea. Era o cameră a agoniei, acolo erau alte cinci femei cu dureri, gemeau, țipau, toate abandonate cu suferința lor. O găsisse pe mama mea care, nemișcată, cu ochii ieșiți din orbite, șoptea spre tavan: Sfântă Fecioară, fă să mor acum, și tremura din tot corpul din cauza efortului de a suporta durerea. Lila se cuibărise lângă ea, o liniștise. Acum fusese nevoită să plece fiindcă era dimineață și începeau să apară infirmierele. Era amuzată de modul în care încălcaseră toate regulile, insubordonarea îi dădea un sentiment de plăcere. Dar în acea împrejurare mi s-a părut că se preface ca să nu percep efortul la care se supusese de dragul meu. Mai avea puțin până să nască, mi-am închipuit-o stoarsă, chinuită de propriile ei nevoi. Mi-am făcut griji pentru ea cel puțin la fel ca pentru mama.

— Cum te simți?

— Bine.

— Ești sigură?

— Foarte sigură.

— Du-te să te odihnești.

— Imediat cum ajung Marcello cu sora ta.

— Ești sigură că se vor întoarce?

— Doar nu-ți închipui că vor renunța la tãmbãlãu.

În timp ce eram la telefon a apãrut Nino, somnoros. A stat sã asculte o vreme, a spus:

— Lasã-mã sã vorbesc cu ea.

Nu i-am dat-o, am bombãnit: a închis deja. El s-a vãitat, a spus cã mobilizase mulți oameni pentru ca mama sã aibã parte de cea mai bunã îngrijire posibilã și voia sã știe dacã se vãzuse deja vreun rod al

intervenției lui. Deocamdată nu, i-am răspuns. Ne-am înțeles să mă-nsoțească, împreună cu fetița, la spital, deși bătea un vânt puternic rece. El urma să rămână în mașină cu Immacolata și eu să mă duc la mama, între un alăptat și altul. A spus bine și m-a înduioșat că era atât de săritor, doar că pe urmă m-a necăjit fiindcă se ocupase de tot, dar nu-și notase programul de vizite. Am cerut detalii prin telefon, am înfășat-o bine pe fetiță și am plecat. Lila nu mai dăduse niciun semn, am fost convinsă c-o vom găsi la spital. Dar când am ajuns, am aflat că nici ea nu mai era, nici mama mea. Fusese externată.

64.

Am aflat apoi de la sora mea cum decurseseră lucrurile. Din tonul vocii ei parcă se auzea: vă dați o grămadă de aere, dar fără noi nu însemnați nimic. La nouă fix, Marcello ajunsese la spital împreună cu nu știu ce medic primar pe care el însuși avusese grijă să se ducă să-l ia de acasă cu mașina. Mama noastră fusese imediat transportată cu salvarea la clinica de la Capodimonte. Acolo, a spus Elisa, se simte ca o regină, noi, rudele, putem rămâne cât timp vrem, e un pat pentru tata ca să-i țină companie noaptea. Și a adăugat cu dispreț: nu-ți face griji, plătim noi totul. Ce a urmat a fost în mod explicit amenințător. Poate că prietenul tău profesor, a zis, n-a înțeles cu cine are de-a face, e mai bine să-i explici. Și zi-i proastei ăleia de Lina că o fi ea foarte inteligentă, dar Marcello s-a schimbat. Marcello nu mai e logodnicuțul ei de odinioară și nu e nici ca Michele, pe care acum îl manipulează cum are chef: Marcello a spus c-o omoară dacă mai ridică o dată vocea la mine, dacă mă mai jighește așa cum a făcut în fața tuturor la spital.

Nu i-am transmis nimic Lilei și n-am dorit nici măcar să aflu cât de urât se certase cu sora mea. Dar în zilele care au urmat am fost mai afectuoasă, i-am telefonat adesea ca s-o fac să înțeleagă că-i eram îndatorată, că țineam la ea și că abia așteptam să nască și ea.

— Toate bune? întrebam.

— Da.

— Niciun semn?

— Da' de unde. Astăzi ai nevoie de mine?

— Nu, mâine, dacă poți.

Au fost zile intense, cu o complicată avalanșă de constrângeri vechi și noi. Tot corpul meu era încă într-o relație de simbioză cu trupușorul Immei, nu reușeam să mă desprind de ea. Dar îmi lipseau, de asemenea, Dede și Elsa, așa încât i-am telefonat lui Pietro și el, în sfârșit, mi le-a adus înapoi. Elsa s-a prefăcut imediat că ține mult la noua ei surioară, dar n-a rezistat mult, peste câteva ore a început să se strâmbe de silă, îmi spunea: ai făcut-o chiar urâtă. Dede, în schimb, voia să-mi demonstreze imediat că putea fi o mamă mult mai bună decât mine, fiind încontinuu pe punctul s-o scape sau s-o înece în cădiță.

Aveam nevoie de mult ajutor, cel puțin în acele prime zile, și trebuie să spun că Pietro s-a oferit să mă sprijine. El, care ca soț se implicase foarte puțin ca să mă descurc mai ușor cu toate problemele, acum, când eram oficial despărțiți, nu mă putea lăsa singură cu trei fete, dintre care una nou-născută, și s-a oferit să rămână câteva zile. Deși îmi doream să contez pe el, am fost nevoită să-l alung pentru că, în puținele ore în care Pietro a rămas pe strada Tasso, Nino m-a sâcâit telefonând încontinuu ca să afle dacă plecase și dacă se putea întoarce în casa lui fără a fi obligat să-l întâlnească. Cum era de așteptat, când fostul meu soț a plecat, pe Nino l-au copleșit îndatoririle de serviciu și cele politice, astfel că am rămas singură: trebuia s-o las pe Imma vecinei ca să fac cumpărături, să le duc pe fete la școală, să mă duc să le iau, să frunzăresc o carte sau să scriu câteva rânduri.

Dar astea nu erau atât de importante. Mult mai complicat s-a dovedit să mă organizez ca să merg la clinică la mama mea. Nu aveam încredere în Mirella, două fete și un bebeluș mi se păreau prea mult pentru ea. Așa că, am hotărât s-o iau cu mine și pe Imma. O îmbrăcam foarte bine, chemam un taxi care mă ducea la Capodimonte cât timp erau la școală Dede și Elsa.

Mama își revenise. Desigur, era fragilă. Dacă noi, copiii ei, n-o vizitam în fiecare zi, se temea de cine știe ce nenorociri și începea să plângă. În plus, stătea tot timpul în pat, pe când înainte, deși cu greu, se mișca, ieșea. Dar mi s-a părut, fără discuție, că dotările clinicii îi erau pe plac. Să fie tratată ca o mare doamnă s-a transformat rapid într-un fel de joc merit să-i distragă atenția de la boală, care, cu adjuvante pentru ameliorarea durerilor, îi crea, deseori, o stare de euforie. Îi plăcea camera mare și luminoasă, salteaua i se părea foarte comodă, era mândră de baia ei personală aflată, în plus, chiar în rezervă. Chiar o baie — sublinia — nu o toaletă, și voia să se ridice ca să mi-o arate. Fără s-o mai punem la socoteală pe noua nepoată. Când mă duceam cu Imma, o ținea aproape

de ea, îi vorbea blând, se entuziasma susținând — lucru foarte improbabil — că-i zâmbise.

Dar, în general, atenția pentru nou-născută nu persista. Începea să vorbească despre copilăria ei, despre adolescență. Se întorcea în timp la vârsta de cinci ani, apoi aluneca spre doisprezece, apoi spre paisprezece ani și-mi povestea întâmplări de-ale ei și de-ale prietenelor ei de atunci. Într-o dimineață, mi-a zis în dialect: când eram mică știam că oamenii mor, mereu am știut asta, dar nu m-am gândit niciodată c-o să-mi vină mie rândul și nici acum nu-mi vine să cred. Cu altă ocazie, a-nceput să râdă urmărind șirul gândurilor ei și a murmurat: faci bine că nu botezi fetița, astea sunt niște tâmpenii, știu că acum când mor totul se fărâmițează. Dar, mai ales, în acele ore lente m-am simțit cu adevărat fiica ei preferată. Când mă îmbrățișa înainte să plec, părea c-o face ca să se strecoare ușor înăuntru meu și să rămână acolo, așa cum odinioară stătusem eu înăuntru ei. Contactele cu trupul ei, care mă enervau atât de mult când era sănătoasă, acum îmi plăceau.

65.

A fost de-a dreptul straniu cum clinica a devenit curând un loc de întâlnire al bătrânilor și tinerilor din cartier.

Tatăl meu rămânea să doarmă cu mama, de fiecare dată când îl întâlneam dimineața avea barba crescută și o privire speriată. Abia dacă ne salutăm, dar nu mi se părea ceva anormal. Relația mea cu el nu fusese prea strânsă, uneori afectuoasă, adesea distantă și, cu câteva ocazii, de susținere împotriva mamei. Dar aproape mereu superficială. Mama mea îi dăduse și-i luase înapoi rolul în funcție de interes, în special când era vorba de mine — trebuia să fie singura care taie și spânzură în viața mea — și-l împinsese în fundal. Acum, când energia soției se consumase aproape total, el nu știa cum să-mi vorbească mie și nici eu lui. Eu spuneam bună, îmi spunea bună, apoi adăuga: cât stai tu cu ea, mă duc să fumez o țigară. Uneori mă- ntrebam cum reușise să supraviețuiască, el atât de mediocru, în lumea necruțătoare în care se- nvârtise, la Napoli, la serviciu, în cartier, chiar și acasă.

Când venea Elisa cu copilul, vedeam că ea și tata erau mult mai apropiați. Elisa îl trata cu o autoritate afectuoasă. Adesea rămânea toată ziua și uneori, ca să-l trimită acasă să doarmă în patul lui, chiar și

noaptea. Cum sosea, sora mea avea de obiectat în legătură cu orice, praful, geamurile, mâncarea. Făcea asta ca să fie respectată, voia să fie clar pentru toți că ea comandă. Iar Peppe și Gianni nu se lăsau mai prejos. Amândoi, când o auzeau pe mama doar un pic văitându-se de durere și pe tata copleșit de disperare, se alarmau, se lipeau de butonul de panică, chemau infirmiera. Dacă infirmiera întârzia, frații mei o certau cu severitate și apoi, contrar celor afirmate, îi dădeau bacșișuri considerabile. În special Gianni, înainte să plece, îi vâra niște bani în buzunar, spunând: trebuie să stai de pază, lângă ușă, și să țâșnești imediat cum te cheamă mama, îți bei cafeaua în afara orelor de serviciu, ai înțeles? Apoi, ca să lase impresia că mama noastră e o persoană de rang înalt, rostea de trei sau patru ori numele fraților Solara. Doamna Greco — spunea — aparține fraților Solara.

Aparține fraților Solara. Eu mă enervam, mă rușinam când auzeam acele cuvinte. Dar între timp mă gândeam: ori așa, ori spitalul; și îmi spuneam: însă după (ce înțelegeam prin după nu-mi mărturiseam nici măcar mie însămi) va trebui să clarific multe lucruri cu frații mei și cu Marcello. Deocamdată era plăcut să ajung în cameră și s-o găsesc pe mama în compania prietenelor ei din cartier, toate de vârsta ei, față de care se lăuda delicat, vorbind cam așa: copiii mei au dorit asta; sau, arătând către mine: Elena e o scriitoare renumită, are o casă pe strada Tasso de unde se vede marea, uitați ce fetiță frumoasă a făcut, o cheamă Immacolata, ca pe mine. Când cunoștințele ei plecau murmurând: doarme, intram imediat să verific, pe urmă mă întorceam cu Imma pe coridor, unde aerul părea mai curat. Lăsam ușa camerei deschisă ca să fiu atentă la respirația greoaie a mamei mele care, de cele mai multe ori, epuizată după vizitele primite, adormea și se văita în somn.

Din când în când, aveam câte o zi puțin mai ușoară. Carmen, de exemplu, susținând că voia s-o salute pe mama, trecea uneori să mă ia cu mașina. Alfonso făcea și el același lucru. Bineînțeles, erau dovezi de afecțiune față de mine. Mamei îi vorbeau respectuos, cel mult o bucurau lăudând confortul camerei și pe Imma, nepoata ei: restul timpului îl petreceau fie pălăvrăgind cu mine, pe coridor, fie așteptând jos, în mașină, ca să mă ducă la timp la școala fetelor. Diminețile petrecute cu ei erau întotdeauna pline și aveau un efect ciudat: au creat o apropiere între cartierul mamei mele, a cărui existență era de-acum pe sfârșite, și cel în plină construcție sub influența Lilei.

Lui Carmen i-am povestit ce făcuse prietena noastră pentru mama. Ea a zis satisfăcută: se știe că Lina e de neoprit și tonul pe care l-a avut când

a spus asta mi-a lăsat impresia de-acum că-i atribuia puteri magice. Dar m-a marcat și mai mult sfertul de oră petrecut cu Alfonso pe coridorul dichisit al clinicii, în timp ce doctorul era la mama. Și pe el, ca de obicei, l-a însuflețit recunoștința față de Lila, dar m-a impresionat că pentru prima dată mi-a povestit în mod explicit despre sine. A spus: Lina m-a învățat o profesie de mare viitor. A exclamat: fără ea ce-aș fi fost, nimic, o bucată de carne vie fără nicio împlinire personală! A comparat-o pe Lila cu soția sa: i-am dat întodeauna libertate Marisei să-mi pună toate coarnele pe care le voia, am dat numele meu copiilor ei, dar tot e supărată pe mine, m-a chinuit și mă chinuie, m-a scuipat de o mie de ori în față, zice c-am tras-o pe sfoară. Se apăra: ce tras pe sfoară, Lenù, tu ești o intelectuală și mă poți înțelege, cel tras pe sfoară eram eu, tras pe sfoară de mine însumi și, dacă Lina nu mă ajută, muream tras pe sfoară. I s-au umezit ochii: lucrul cel mai frumos pe care l-a făcut pentru mine a fost să-mi limpezească gândurile, să mă-nvețe să spun: dacă ating piciorul gol al acestei femei, nu simt nimic, în timp ce mor de dorință să ating piciorul aceluia bărbat, și să-i mângâi mâinile, să-i tai unghiile cu forfecuța, să-i storc punctele negre, să fiu cu el într-o sală de dans și să-i spun: dacă știi să dansezi vals, condu-mă tu, fă-mă să simt cât de bine mă conduci. A evocat întâmplări foarte îndepărtate în timp: îți amintești când tu și Lina ați venit la mine acasă să-i cereți tatălui meu păpușile înapoi și el m-a strigat, a întrebat disprețuitor: Alfò, le-ai luat tu? Pentru că eu eram rușinea familiei, mă jucam cu păpușile surorii mele și-mi puneam lăntișoarele mamei. Mi-a explicat, dar ca și cum aș fi știut deja tot și prezența mea acolo îi era de folos doar ca să-și afirme adevărata natură: încă de mic nu doar că știam că nu sunt ce credeau ceilalți, dar nici măcar ce credeam eu însumi. Îmi spuneam: sunt altceva, ceva care stă ascuns în vene, nu are un nume și așteaptă. Dar nu știam ce anume și, mai ales, nu știam cum

puteam să-l fac să devină eu însumi; până când Lila m-a obligat — nu știu cum să spun — să iau un pic din ea; știi cum e făcută, mi-a spus: începe de aici și vezi ce se-ntâmplă; astfel ne-am amestecat — a fost foarte distractiv — și acum nu sunt ce eram și nu sunt nici Lila, ci o altă persoană care, încet, încet, capătă contur.

A fost bucuros să-mi facă acele confidențe și eu, de asemenea, am fost bucuroasă că mi le făcea. Cu acele ocazii s-a creat între noi o nouă legătură de încredere, diferită de cea care exista când ne întorceam pe jos de la școală. De asemenea, am avut impresia că relația mea cu Carmen devenea mai solidă. Apoi mi-am dat seama că amândoi, deși în

moduri diferite, îmi cereau, de fapt, mai mult. S-a întâmplat în două împrejurări, ambele legate de prezența lui Marcello la clinică.

Sora mea, Elisa, și copilul ei erau de obicei însoțiți cu mașina de un bărbat în vârstă, pe nume Domenico. Domenico îi lăsa la clinică și-l ducea pe tata înapoi în cartier. Dar uneori Marcello însuși îi însoțea pe Elisa și pe Silvio. Într-o dimineață, când a apărut el, cu mine era Carmen. Eram sigură că vor apărea tensiuni între cei doi, în schimb s-au salutat cu indiferență și deloc conflictuali. Ea i-a dat târcoale ca un animal gata să se apropie la primul semn de bunăvoință. O singură dată mi-a mărturisit cu voce scăzută, foarte neliniștită, că deși frații Solara o detestau, ea se străduia să fie prietenoasă și făcea asta din dragoste pentru Pasquale. Dar eu — a exclamat — nu reușesc, Lenù, eu îi urăsc, aș vrea să-i sugrum, mă port așa doar din nevoie. Apoi m-a întrebat: tu cum te-ai comporta în locul meu?

S-a întâmplat ceva asemănător și cu Alfonso. Într-o dimineață în care m-a însoțit la mama, la un moment dat a apărut Marcello și el s-a speriat doar văzându-l. Și totuși, Solara s-a comportat la fel ca de obicei: m-a salutat pe mine cu amabilitate ezitantă și lui i-a făcut un semn, prefăcându-se că nu vede mâna pe care i-o întinsese mecanic. Ca să evit vreo ceartă, l-am împins pe prietenul meu pe coridor cu scuza că trebuia s-o alăptez pe Imma. Odată ieșiți din cameră, Alfonso a mormăit: dacă sunt omorât, să nu uiți că a fost Marcello. I-am spus: nu exagera. Dar era încordat, a început să înșire cu sarcasm persoanele din cartier care l-ar fi ucis cu plăcere, oameni pe care-i știam și oameni pe care nu-i știam. Pe listă l-a pus pe fratele lui, Stefano (a râs: o fute pe nevastă-mea numai ca să demonstreze că-n familie nu suntem toți pederăști) și chiar și pe Rino (a râs: de când și-a dat seama că sunt capabil să semăn cu sora lui, mi-ar face mie ceea ce nu-i poate face ei). Dar în capul listei l-a lăsat mereu pe Marcello care, după părerea lui, îl ura cel mai mult. A spus cu satisfacție și, totodată, cu neliniște: crede că Michele a luat-o razna din cauza mea. Și a adăugat, rânjind: Lila m-a încurajat să-i semăn, îi place efortul pe care-l fac, îi place să vadă cum o maimuțăresc, e bucuroasă de efectul pe care-l are această imitare asupra lui Michele, și sunt bucuros și eu. Apoi s-a oprit brusc, m-a întrebat: tu ce crezi?

Am stat să-l ascult, timpul în care o alăptam pe fetiță. El și Carmen nu se mulțumeau doar cu locuitul meu la Napoli, cu întâlnirile noastre sporadice: voiau să devin iar parte integrantă din cartier, să am, alături de Lila, calitatea de figură protectoare, insistau să acționăm ca niște divinități uneori punându-se de acord, alteori fiind în competiție, dar în

orice situație atente la necazurile lor. Pretenția de-a mă implica mai profund în treburile lor, pe care, în felul ei, o avea adesea și Lila de la mine și care, în general, mi se părea o insistență nepotrivită, în acea împrejurare m-a emoționat, am simțit că se unește cu vocea istovită a mamei mele când mă prezenta, cu mândrie, cunoștințelor din cartier ca o parte importantă a sa. Am strâns-o la piept pe Imma și i-am aranjat pledul ca s-o protejez de curent.

66.

Numai Nino și Lila n-au venit niciodată la clinică. Nino a fost clar: n-am niciun chef să-l întâlnesc pe camoristul ăla, a spus, îmi pare rău pentru mama ta, salut-o din partea mea, dar nu te pot însoți. Uneori mă convingeam că era o scuză ca să-și justifice absențele, cel mai adesea însă mi se părea în mod real mâhnit pentru că își dăduse toată osteneala pentru mama, dar eu și toată familia mea sfârșiserăm prin a ne încrede în frații Solara. I-am explicat că era vorba de un angrenaj dificil, i-am spus: n-are legătură cu Marcello, am acceptat pur și simplu ce a făcut-o fericită pe mama noastră. Dar el a mormăit: în felul acesta, Napoli nu se va schimba niciodată.

Lila nu și-a spus niciodată părerea în legătură cu acea mutare la clinică. A continuat în schimb să mă ajute, chiar dacă putea naște dintr-un moment în altul. Mă simțeam vinovată, spuneam: nu-ți face griji pentru mine, trebuie să te ocupi de tine. Ba nu — îmi răspundea, arătându-și burta cu o expresie între ironie și îngrijorare —, întârzie, nu am chef nici eu și nu are chef nici el. Și imediat cum aveam nevoie de ceva, dădea fuga. Desigur, nu s-a oferit niciodată să mă-nsoțească cu mașina la Capodimonte, așa cum făceau Carmen și Alfonso. Dar dacă fetele aveau un pic de febră și nu le puteam trimite la școală — cum s-a întâmplat de câteva ori în primele trei săptămâni de viață ale Immacolatei, care au fost friguroase și ploioase —, ea devenea disponibilă, îi lăsa pe Enzo și Alfonso la muncă și urca până pe strada Tasso ca să stea cu toate trei. Eu mă bucuram de asta, timpul pe care Dede și Elsa îl petreceau cu Lila se dovedea mereu util și avantajos. Ea știa cum să le apropie pe cele două surori de a treia, știa s-o responsabilizeze pe Dede, știa s-o țină sub control pe Elsa, știa s-o liniștească pe Imma fără să-i bage în gură

suzeta, așa cum făcea Mirella. Singura problemă era Nino. Mă temeam că trebuie să aflu — mereu ocupat când eram singură — că reușise în mod miraculos să găsească timp pentru a veni în ajutorul Lilei când ea stătea cu fetele. Așa că, într-un colț ascuns din mine nu eram niciodată cu adevărat liniștită. Lila sosea, îi dădeam o mie de sfaturi, îi scriam pe o foaie numărul clinicii, o puneam în alertă și pe vecina mea pentru orice eventualitate, alergam la Capodimonte. Nu rămâneam cu mama mai mult de o oră și apoi o ștergeam ca s-ajung la timp s-o alăptez pe cea mică, să gătesc. Dar uneori, pe drumul de întoarcere, într-o clipă, îmi imaginam că intru în casă și-i găsesc pe Nino și pe Lila împreună, vorbind despre orice, așa cum făceau la Ischia. Înclinam, bineînțeles, și spre fantezii mai insuportabile, dar le respingeam imediat oripilată. Temerea cea mai persistentă era alta și, în timp ce goneam cu mașina, mi se părea cea mai fondată. Presupuneam că, în timp ce Nino era acolo, pe ea au apucat-o durerile nașterii, așa încât fusese nevoit s-o ducă de urgență la clinică, lăsând-o pe Dede să interpreteze îngrozită rolul femeii înțelepte, pe Elsa să scotocească prin geanta Lilei ca să-i fure ceva, pe Imma în pătuț să scâncească chinuită de foame și de colici.

S-a întâmplat exact ceva de genul acesta, dar fără să aibă nicio legătură cu Nino. M-am întors acasă într-o dimineață, punctuală, până în miezul zilei, și am descoperit că Lila nu era, intrase în travaliu. M-a cuprins o neliniște insuportabilă. Ea se temea mai mult decât orice de clătinarea și încovoierea materiei, detesta orice formă de durere, detesta deșertăciunea cuvintelor când acestea se goleau de orice sens posibil. Așa că m-am rugat să reziste.

67.

Știi despre nașterea ei din două surse, de la ea și de la doctorița noastră ginecolog. Aștern aici în continuare poveștile și rezum situația în cuvintele mele. Ploua. Născusem de vreo douăzeci de zile. Mama mea era internată la clinică de câteva săptămâni și, dacă nu mă vedea venind, plângea ca o fetiță îngrijorată. Dede avea un pic de febră, Elsa refuza să meargă la școală, susținând că vrea să aibă grijă de sora ei. Carmen nu era disponibilă, nici Alfonso. I-am telefonat Lilei, am început în același fel: dacă nu te simți bine, dacă ai de lucru, lasă, găsesc eu altă soluție. Ea a

replicat în felul ei arogant că se simțea foarte bine și că atunci când ești patron dai altora de lucru și-și ia cât timp liber vrea. Le iubea pe cele două fete, dar îi plăcea în special să se ocupe de Imma împreună cu ele, era un joc care le făcea pe toate patru să se simtă bine. Plec imediat, a spus. Am calculat că urma să ajungă în cel mult o oră, în schimb a întârziat. Am așteptat un pic, dar fiindcă știam că, dacă promitea ceva, își ținea promisiunea, i-am spus vecinei: e o chestiune de câteva minute, și i le-am lăsat pe fete ca să alerg la mama.

Dar Lila întârzia din cauza unei presimțiri pe care i-o dădea corpul ei. Deși nu avea contracții, se simțea prost dispusă și, în cele din urmă, din precauție, Enzo a însoțit-o la mine acasă. Nici nu intrase bine, că simțise primele dureri. I-a telefonat imediat lui Carmen, obligând-o să vină să-i dea o mână de ajutor vecinei, apoi Enzo a dus-o la clinica unde lucra doctorița noastră ginecolog. Durerile au devenit imediat foarte violente, dar fără să ducă la niciun deznodământ. Travaliul a durat șaisprezece ore.

Rezumatul pe care mi l-a făcut Lila a fost aproape distractiv. Nu e adevărat, a spus, că se pătimește doar la prima naștere și că pe urmă totul e mai ușor, se pătimește mereu. Și a emis argumente pe cât de sinistre, pe atât de ironice. I se părea lipsit de sens să păstrezi copilul în pânțe, după cum tot fără noimă i se părea să vrei să-l împingi afară. E ridicol, a spus, ca această ospitalitate rafinată pe care ai cultivat-o vreme de nouă luni să fie însoțită de dorința nebună de a-ți împinge oaspetele afară în cel mai violent mod. Clătina din cap, indignată de incoerența mecanismului. Chestii de nebuni, a exclamat în italiană, propriul tău organism se supără pe tine și, mai mult, se revoltă împotriva ta până când devine cel mai mare dușman al lui însuși, până când își provoacă una dintre cele mai îngrozitoare dureri din câte există. Ea simțise ore și ore în șir, sub burtă, arsuri reci ascuțite, un flux insuportabil de durere care o izbea brutal în josul pântecelui și apoi se întorcea spărgându-i rinichii. Fugi de aici, m-a luat peste picior, ești o mincinoasă, unde e experiența frumoasă? Și a jurat — de data asta serioasă — că nu va mai rămâne niciodată însărcinată.

Dar, conform doctoriței ginecolog, pe care Nino a invitat-o într-o seară la cină împreună cu soțul ei, nașterea fusese normală, o altă femeie ar fi născut fără atâtea comentarii inutile. Ce a îngreunat-o a fost tocmai mintea ticsită a Lilei. Doctorița se enervase rău. Tu faci opusul a ceea ce trebuie, îi reproșase, te abții când, în schimb, trebuie să împingi: hai, curaj, împinge. După ea — care deja nutrea o aversiune evidentă față de

pacienta ei și acolo, în casa mea, la cină, nu a ascuns acest lucru, ci, dimpotrivă, l-a subliniat în mod complice mai ales față de Nino —, Lila făcuse totul ca să nu-și aducă pe lume progenitura. O reținea cu toată puterea ei și între timp gâfâia: taie-mi burta, scoate-o tu, eu nu reușesc. Fiindcă ea continua s-o încurajeze, Lila urla jigniri foarte vulgare. Era learcă de transpirație, ne-a zis doctorița, avea sub fruntea aceea a ei enormă ochii însângerați și îi zbiera: tu vorbești, dai ordine, dar treci aici în locul meu, cretino, împinge tu afară copilul, dacă ești în stare, pe mine mă omoară.

Eu m-am enervat și i-am zis doctoriței: n-ar trebui să povestești lucrurile astea. Ea s-a înfuriat și mai mult, a exclamat: le povestesc pentru că suntem între prieteni! Dar apoi, cu orgoliul rănit, a căpătat tonul medicului și a spus, cu o gravitate falsă, că, dacă țineam la Lila, trebuia (Nino și eu, bineînțeles) s-o ajutăm să se concentreze asupra unui lucru care să-i ofere cu adevărat satisfacție, altfel, cu mintea ei măsluitoare (a folosit chiar această expresie), s-ar fi pus în pericol pe sine și pe cei din jurul ei. A subliniat, în cele din urmă, că văzuse în sala de nașteri o luptă împotriva naturii, o ciocnire oribilă între o mamă și odrasla ei. A fost, a spus, o experiență cu adevărat neplăcută.

Odrasla era fată, fată și nu băiat, cum preziseseră toți. Când am reușit să mă duc la clinică, Lila, deși distrusă, mi-a arătat-o pe fiica ei cu mândrie. A întrebat: — Imma cât cântărea?

— Trei kile două sute.

— Nunzia cântărește aproape patru kilograme: burta era mică, dar ea e mare.

Îi pusese, într-adevăr, numele mamei sale. Și ca să nu-i necăjească pe Fernando, tatăl ei, care odată cu bătrânețea era și mai irascibil decât atunci când era tânăr, și pe rudele lui Enzo, a botezat-o pe urmă la biserica din cartier și a făcut o mare petrecere la sediul firmei Basic Sight.

68.

Fetițele au devenit imediat un prilej ca să stăm mai mult împreună. Lila și eu ne telefonam, ne întâlneam ca să le ducem la plimbare pe cele două nou-născute, nu mai vorbeam despre noi fără opreliști, ci despre ele. Sau cel puțin așa ni se părea. În realitate, noua bogăție și complexitate a

relației au început să se manifeste printr-o atenție reciprocă față de fiicele noastre. Le comparam în fiecare detaliu, voind parcă să ne asigurăm că starea de bine sau de rău a uneia era reflexia clară a stării de bine sau de rău a celeilalte și, în consecință, să putem interveni prompt ca s-o întărim pe prima și s-o anihilăm pe a doua. Ne comunicam tot ce ni se părea bun și util pentru o creștere sănătoasă, angajându-ne într-un fel de competiție virtuoasă — cine descoperea alimentația mai bună, scutecul mai comod, crema cea mai eficientă împotriva iritațiilor. Nu era îmbrăcăminte drăguță cumpărată pentru Nunzia — dar deja îi spunea Tina, diminutiv de la Nunziatina — pe care Lila să n-o ia și pentru Imma, iar eu, în limitele posibilităților mele financiare, făceam la fel. Tinei îi venea bine costumașul ăsta, așa că l-am cumpărat și pentru Imma — spunea —, Tinei îi veneau bine acești pantofiori și i-am cumpărat și pentru Imma.

— Știi, i-am spus într-o zi amuzată, că i-ai dat numele păpușii mele?

— Ce păpușă?

— Tina, nu-ți amintești?

Și-a atins fruntea ca și cum ar fi durut-o capul, a spus:

— E adevărat, dar n-am făcut-o intenționat.

— Era o păpușă frumoasă, țineam la ea.

— Fiica mea e și mai frumoasă.

Între timp săptămânile se scurgeau, deja se iveau miresmele primăverii. Într-o dimineață, starea mamei mele s-a agravat, a fost un moment de panică. Pentru că fraților mei li se părea deja că medicii de la clinică nu sunt la înălțime, s-a vehiculat ipoteza de a o duce din nou la spital. I-am vorbit lui Nino despre asta ca să văd dacă, cu sprijinul profesorilor pe care îi cunoșteau socrii lui și care se ocupaseră de mama mea în prealabil, ar fi fost posibil să evităm salonul și să avem o rezervă privată. Dar Nino a spus că era împotriva recomandărilor sau rugămintelor, că într-un serviciu public tratamentul trebuia să fie egal pentru toți și a sfârșit mormăind prost dispus: în țara asta trebuie să înceteze mentalitatea că și pentru un loc în spital e necesar să fii înscris într-o lojă sau să te încredințezi camorei. Era supărat pe Marcello, bineînțeles, sigur nu pe mine, dar m-am simțit oricum umilită. Pe de altă parte, sunt sigură că, în cele din urmă, m-ar fi ajutat dacă mama, deși suferind îngrozitor, nu ne-ar fi dat de înțeles în toate modurile posibile că prefera să moară în lux decât să se întoarcă, chiar și numai pentru câteva ore, într-un salon. Astfel, Marcello, într-o dimineață, uimindu-ne încă o dată, l-a însoțit la clinică pe unul dintre specialiștii care o trataseră pe mama noastră.

Profesorul, care atunci când lucra în spital era destul de scortșos, a fost extrem de cordial și a revenit adesea, primit cu deferență de medicii clinicii private. Lucrurile s-au îmbunătățit.

Dar în curând starea de sănătate a mamei s-a complicat din nou. În acel punct, ea și-a adunat toate puterile și a făcut două lucruri contradictorii, dar în ochii ei la fel de importante. Lila tocmai găsisese, în acele zile, modalitatea de a-i plasa pe Peppe și Gianni la firma unui client de-al ei din Baiano. Dar lor nu le păsase de ofertă și mama — binecuvântând-o de o mie de ori pe prietena mea pentru generozitatea ei — și-a convocat cei doi fii și, în decursul unei lungi întâlniri, a redevenit, cel puțin pentru câteva minute, ceea ce fusese în trecut. A căpătat o privire furioasă, a amenințat că-i va bântui de dincolo de moarte dacă n-aveau să accepte locul acela de muncă: i-a făcut să plângă, mă rog, i-a transformat în niște îngerași, nu i-a lăsat să plece până când n-a fost sigură că i se supuseseră. Apoi a trecut la inițiativa opusă. L-a convocat pe Marcello, căruia tocmai i-i smulsese pe Peppe și pe Gianni, și l-a făcut să jure solemn că se va căsători cu fiica ei cea mică, înainte ca ea să-nchidă ochii pe vecie. Marcello a liniștit-o, i-a spus că el și Elisa amânaseră nunta doar pentru că așteptau vindecarea ei, iar acum, că aceasta se apropia, va avea grijă imediat să pregătească actele. Mama mea, atunci, s-a înseninat. Nu mai făcea nicio deosebire între puterea pe care i-o atribuia Lilei și cea pe care i-o atribuia lui Marcello. Le exploatasă pe amândouă și era fericită că obținuse binele copiilor săi de la persoanele cele mai importante din cartier, adică, după părerea ei, din lumea-ntreagă.

Câteva zile a ținut-o într-o veselie tăcută. I-am dus-o pe Dede, pe care ea o iubea mult, și am lăsat-o s-o țină în brațe pe Imma. A reușit să-i arate afecțiune și Elsei, care nu-i fusese niciodată simpatică. Am studiat-o cu atenție, devenise o bătrânică grizonantă și ridată, deși nu avea o sută de ani, ci numai șaiszeci. Am simțit pentru prima dată lovitura trecerii timpului, forța care mă împingea spre patruzeci de ani, viteza cu care viața se consuma, concretețea expunerii la moarte: dacă i se întâmplă ei, m-am gândit, nu există scăpare, mi se va întâmpla și mie.

Într-o dimineață, când Imma avea numai câteva luni, mama mi-a zis fără vlagă: Lenù, acum sunt cu adevărat mulțumită, numai pentru tine îmi mai fac acum griji, dar tu ești tu și ai știut întotdeauna să pui lucrurile în ordine cum îți place ție, așa că am încredere. Apoi a adormit și a intrat în comă. A mai rezistat câteva zile, nu voia să moară. Îmi amintesc că eram în camera ei, împreună cu Imma, și horcăitul agoniei nu contenea, făcea

parte deja din zgomotele clinicii. Tatăl meu, care nu mai suporta s-o audă, în noaptea aceea rămăsese acasă să plângă. Elisa îl scosese pe Silvio în curte la aer, frații mei fumau într-o cămăruță la câțiva pași depărtare. Eu am privit fix mult timp silueta aceea inconsistentă de sub cearșaf. Mama mea ajunsese aproape nimic, și totuși fusese de-a dreptul gigantică, mă oprimase făcându-mă să mă simt ca un vierme sub o piatră, în același timp protejată și stâlcită. Am sperat că horcăitul agonizant va nceta, imediat, acum, și, spre uimirea mea, așa s-a și întâmplat. Brusc, în cameră s-a lăsat tăcerea. Am așteptat, nu-mi găseam puterea să mă ridic și să mă duc lângă ea. Apoi s-a auzit molfăitul Immei și tăcerea s-a rupt. M-am ridicat de pe scaun și m-am apropiat de pat. Noi două — eu și micuța, care în somn îmi căuta lacom sfârșul ca să se simtă încă parte din mine —, noi eram, în acel spațiu al bolii, tot ce rămânea viu și sănătos din ea. În ziua aceea, nu știu de ce, îmi pusesem brățara pe care mi-o dăruise cu mai bine de douăzeci de ani în urmă. N-o purtasem de mult timp, în general îmi puneam bijuteriile fine cu care mă-nvățase Adele. De atunci am purtat-o adesea.

69.

N-a fost ușor să accept moartea mamei mele. Chiar dacă n-am vărsat o lacrimă, suferința a durat mult timp și, probabil, n-a dispărut niciodată cu adevărat. O considerasem o femeie insensibilă și vulgară, mă temusem și fugisem de ea. Imediat după înmormântarea ei, m-am simțit ca atunci când pe neașteptate începe să plouă torențial, te uiți în jur și nu găsești niciun loc unde să te adăpostești. Săptămâni în șir n-am făcut decât s-o văd și s-o aud pretutindeni, noaptea și ziua. Era ca un fum care continua să iasă deși focul se stinsese. Regretam modul neobișnuit de-a fi apropiate pe care-l descoperiserăm în timpul bolii, îl prelungeam recuperând amintiri pozitive de când eu eram mică și ea tânără. Sentimentul meu de vinovăție voia s-o facă să nu dispară. Puneam din nou în sertarele mele un ac de păr de-al ei, o batistă, niște foarfece, dar mi se păreau toate obiecte insuficiente, chiar și brățara era puțin. Poate că din acest motiv, dat fiind că odată cu sarcina îmi revenise junghiul la șold, iar după naștere nu trecuse, am preferat să nu apelez la medici. Am

cultivat acel disconfort ca pe o moștenire păstrată în propriul meu corp. Și cuvintele pe care mi le adresase la sfârșit (tu ești tu, am încredere) m-au însoțit pentru multă vreme. Murise convinsă că prin felul meu de a fi, prin resursele pe care le acumulasem, nimic nu m-ar fi putut copleși. Această idee m-a frământat și, până la urmă, m-a ajutat. M-am hotărât să-i demonstrez că avusese dreptate. Am început disciplinat să mă ocup din nou de mine. Am folosit din nou fiecare clipă de timp liber ca să citesc și să scriu. Mi-am pierdut și mai mult interesul față de politica mărunță — nu reușeam în niciun fel să devin pasionată de planurile celor cinci partide de la guvernare și de certurile lor cu comuniștii, lucru pe care de acum îl făcea, activ, Nino. Dar am continuat să urmăresc cu atenție deriva coruptă și violentă a țării. Mi-am îmbogățit cunoștințele despre feminism și, simțindu-mă încă puternică datorită micului succes al ultimei mele cărți, am propus articole noilor reviste care se adresau femeilor. Dar, trebuie să recunosc, mare parte a energiilor îmi erau canalizate pentru a-mi convinge editura că mă aflam într-un punct avansat cu noul meu roman.

Cu câțiva ani în urmă mi se plătise jumătate dintr-un avans substanțial, dar între timp făcusem foarte puțin, mă târam, mă aflam încă în căutarea unei povești. Directorul editorial, care fusese responsabil de acea sumă generoasă, nu făcuse niciodată presiuni asupra mea, îmi cerea detalii cu discreție și, dacă ocoleam subiectul pentru că un răspuns onest mi se părea descalificant, el mă lăsa să-l ocolesc. Apoi a avut loc un mic eveniment neplăcut. În *Corriere della Sera* a apărut un articol pe jumătate ironic care, după ce lăuda pe scurt un roman de debut cu un oarecare succes, se referea la promisiunile neținute ale literaturii italiene tinere și acolo era menționat numele meu. După câteva zile, directorul a trecut prin Napoli — trebuia să participe la o conferință plină de fast — și mi-a cerut să ne-ntâlnim.

M-a îngrijorat imediat tonul lui serios. În aproape cincisprezece ani nu simțisem niciodată ca pe o povară funcția lui. Fusese de partea mea, apărându-mă împotriva lui Adele, mă tratase întotdeauna cu amabilitate. Prefăcut veselă, l-am invitat la cină în casa de pe strada Tasso, lucru care m-a costat neliniște și efort, dar am făcut-o și pentru că Nino voia să-i propună o nouă culegere de eseuri.

Directorul s-a arătat politicos, dar deloc afectuos. Și-a exprimat condoleanțele pentru mama, a lăudat-o pe Imma, le-a dăruit câteva cărți foarte colorate lui Dede și Elsei, a așteptat răbdător să-mi îndeplinesc îndatoririle legate de cină și de fete, lăsându-l pe Nino să

întrețină conversația vorbindu-i despre posibila lui carte. Când am ajuns la desert, a abordat motivul real al întâlnirii. Voia să știe dacă putea planifica apariția romanului meu în toamna următoare. M- am înroșit toată: — Toamna lui 1982?

— Toamna lui 1982.

— S-ar putea, dar o să știi cu precizie mai încolo.

— Trebuie să știi mai repede.

— Mai am mult până o termin.

— Mi-ai putea da un fragment să citesc?

— Nu mă simt pregătită.

Tăcere. A luat o înghițitură de vin și a spus pe un ton grav:

— Până acum ai avut noroc, Elena. Ultima carte a mers foarte bine, ești respectată, ai obținut un număr considerabil de cititori. Dar pe cititori trebuie să știi să-i păstrezi. Dacă-i pierzi, pierzi și posibilitatea de a publica alte cărți.

M-am necăjit. Am înțeles că Adele, tot insistând, intrase și pe sub pielea acelui bărbat foarte cult și politicos. Mi-am imaginat cuvintele mamei lui Pietro, termenii ei aleși cu mare grijă — e o sudistă în care nu poți avea încredere și care, în spatele simpatiei aparente, țese uneltiri levantine — și m-am detestat pentru că-i confirmam acelui bărbat că exact așa eram. La desert, directorul, în câteva propoziții seci, a spulberat propunerea lui Nino, spunând că era un moment dificil pentru eseistică. Stinghereala a sporit, nimeni nu mai știa ce să spună, am vorbit despre Imma până când oaspetele s-a uitat la ceas și a mormăit că trebuia să plece. Atunci n-am mai rezistat și am spus: — Bine, o să-ți predau cartea la timp ca să iasă la toamnă.

70.

Promisiunea mea l-a liniștit pe director. A mai rămas o oră, a vorbit vrute și nevrute, s-a străduit să fie mai amabil cu Nino. La sfârșit, m- a îmbrățișat, spunându-mi la ureche: sunt sigur că scrii o poveste foarte frumoasă, și a plecat.

Imediat ce am închis ușa în urma lui am exclamat: Adele continuă războiul cu mine, sunt în bucluc! Dar Nino nu era de acord. Posibilitatea, chiar și slabă, de a-i fi publicată cartea îl înseninase. În plus, fusese la

Palermo de curând pentru congresul partidului socialist și, cu acea ocazie, se-ntâlnise atât cu Guido, cât și cu Adele, iar profesorul dovedise că-i apreciază unele lucrări recente. Așa că a rostit conciliant: — Nu exagera cu comploturile familiei Airota. A fost de ajuns să promiți c-o să te-apuci de treabă și ai văzut cum s-au schimbat lucrurile?

Ne-am certat. Tocmai promisesem o carte, da, dar cum, când aș fi putut s-o scriu cu concentrarea și continuitatea necesare? Își dădea seama ce se-ntâmplase și ce se-ntâmpla încă în viața mea? I-am înșirat de-a valma boala și moartea mamei mele, grija față de Dede și Elsa, treburile casnice, sarcina, nașterea Immei, dezinteresul lui față de fetiță, toată alergătura lui între colocvii și conferințe tot mai des fără mine și scârba, da, scârba de a fi nevoită să-l împart cu Eleonora. Eu, am urlat la el, eu sunt de-acum aproape să divorțez de Pietro și tu, în schimb, n-ai dorit nici măcar să te desparti. Puteam lucra între atâtea tensiuni, singură, fără niciun ajutor din partea lui? Scena făcută a fost inutilă, Nino a reacționat ca întotdeauna. A căpătat un aer deprimat, a murmurat: nu-nțelegi, nu poți înțelege, ești nedreaptă și a jurat pe un ton posomorât că mă iubește și că nu poate trăi fără Imma, fără fete, fără mine. În cele din urmă, s-a oferit să-mi plătească o menajeră.

În trecut mă încurajase să găsesc pe cineva care să se ocupe de casă, de cumpărături, de bucătărie, de fete, dar, ca să nu-i par că am pretenții exagerate, răspusesem mereu că nu voiam să fiu o povară, din punct de vedere financiar, mai mult decât era cazul. În general, tindeam să nu dau importanță lucrurilor care-mi făceau plăcere, ci celor pe care el le putea aprecia. Și apoi, nu voiam să accept ca-n relația noastră să apară problemele pe care le experimentasem deja cu Pietro. Dar de data aceea, uimindu-l, am spus imediat: da, bine, găsește femeia asta cât mai repede. Și mi s-a părut că vorbesc cu vocea mamei mele, nu cea plâpândă din ultima perioadă, ci cea arțăgoasă. Mi se rupea de cheltuială, trebuia să am grijă de viitorul meu. Și viitorul meu însemna să elaborez un roman în câteva luni. Și romanul acela trebuia să fie foarte bun. Și nimic, nici măcar Nino, nu trebuia să mă-mpiedice să-mi fac treaba așa cum se cuvine.

Am clarificat situația. Cele două cărți precedente, care ani de zile produsese ră niște bani grație traducerilor, stagneau de câțva timp. Avansul pe care-l promisem pentru noul meu text și pe care nu-l meritam deocamdată mai avea puțin și se termina. Articolele pe care le scriam lucrând până noaptea târziu fie erau foarte puțin rentabile, fie nu-mi erau plătite deloc. Trăiam, pe scurt, din banii pe care Pietro îi vira conștiincios în fiecare lună și din contribuția lui Nino care plătea chiria casei, facturile și, trebuie să recunosc, ne dăruia adesea îmbrăcăminte mie și fetelor. Dar, cât timp fusem nevoită să înfrunt toate schimbările, și neplăcerile, și suferințele care au urmat după întoarcerea mea la Napoli, mi se păruse corect așa. Acum, în schimb — după seara aceea —, m-am hotărât să devin urgent cât mai independentă posibil. Trebuia să scriu și să public cu regularitate, trebuia să-mi consolidez imaginea de autoare, trebuia să câștig bani. Și motivul nu era vocația literară, ci avea legătură cu viitorul: credeam cu adevărat că Nino se va ocupa pentru totdeauna de mine și de fiicele mele?

În acel moment a început să capete formă o parte din mine — doar o parte — care, în mod conștient, fără vreo suferință ieșită din comun, admitea că poate conta foarte puțin pe el. Nu era vorba numai de vechea teamă că mă părăsește, brusc am avut impresia că mi se restrânge câmpul vizual. N-am mai privit departe, am început să mă gândesc că-n viitorul apropiat nu puteam aștepta de la Nino mai mult decât îmi oferea deja și că trebuia să mă hotărâsc dacă-mi era sau nu suficient.

Îl iubeam, bineînțeles, în continuare. Îmi plăcea corpul lui lung și zvelt, inteligența lui metodică. Și aveam o mare admirație pentru munca lui. Vechea lui abilitate de a aduna date și a le interpreta se transformase într-o competență foarte solicitată. De curând publicase o lucrare foarte apreciată — poate că era cea care-i plăcuse atât de mult lui Guido — despre criza economică și despre mișcările de eroziune ale capitalurilor care, din surse subterane, fuseseră direcționate spre construcții, finanțe, televiziuni private. Totuși, ceva începuse să mă enerveze la el. De exemplu, îmi făcuse rău bucuria care-l cuprinsese când intrase din nou în grațiile fostului meu socru. Și nu-mi plăcuse cum începuse iar să-l descrie pe Pietro — un profesoraș lipsit de imaginație, foarte lăudat numai pentru numele pe care-l poartă și pentru adeziunea lui obtuză la partidul comunist — deosebindu-l de tatăl lui, adevăratul profesor Airota, pe care-l lăuda în mod clar, ca autor al unor volume esențiale despre elenism și ca exponent combativ marcant al stângii socialiste. Mă rănise în plus simpatia lui reîmprospătată față de Adele, pe care o definea

Încontinuu drept o mare doamnă, extraordinar de pricepută în relațiile publice. Mi se părea, în sfârșit, receptiv la aprobarea persoanelor cu autoritate și gata să pună-n dificultate, uneori să umilească din invidie, pe cei care nu aveau încă suficientă și pe cei care nu aveau deloc, dar ar fi putut avea. Chestie care-i strica imaginea cu care-l identificasem întotdeauna și cu care el însuși, în general, se identifica.

N-a fost doar atât. Atmosfera politică și culturală se schimba, erau la modă alte lecturi obligatorii. Încetaserăm cu toții să ținem discursuri extreme și chiar și eu mă miram că sunt de acord cu puncte de vedere pe care cu ani în urmă le contracarasem la Pietro, din dorința de a-l contrazice, din nevoia de a ne certa. Dar Nino exagera, de-acum considera ridicolă nu doar orice afirmație subversivă, dar și orice declarație etică, orice manifestare de puritate. Îmi spunea, făcând mișto de mine: — Sunt prea multe mironosițe în circulație.

— Adică?

— Oameni care se scandalizează, ca și cum nu s-ar ști că fie partidele își fac munca lor, fie apar grupurile armate și lojile masonice.

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun că tot ce poate face un partid este să împartă favoruri în schimbul unui consens, idealurile fac parte din decor.

— Ei bine, atunci eu sunt o mironosiță.

— Știu asta.

A-nceput să mi se pară neplăcută dorința lui nebună de a uimi pe plan politic. Când organiza cine acasă la mine, îi făcea să se simtă stingheriți chiar și pe oaspeții lui, apărând de pe poziții de stânga puncte de vedere de dreapta. Fasciștii — susținea el — nu greșesc în tot ceea ce spun și trebuie să înveți să dialoghezi cu ei. Sau: gata cu simplul denunț, trebuie să-ți murdărești mâinile dacă vrei să schimbi lucrurile. Sau: justiția trebuie cât mai repede supusă motivațiilor celor care au sarcina de a guverna, dacă nu se dorește ca judecătorii să devină mine rătăcitoare periculoase pentru rezistența sistemului democratic. Sau: salariile trebuie blocate, mecanismul indexării e o pacoste pentru Italia. Dacă intervenea cineva combătându-l, devenea arogant, rânjea, lăsa să se-nțeleagă că nu merita să discuți cu persoane cu ochelari de cal, care aveau în cap numai sloganuri învechite.

Am ajuns, pentru a nu mă poziționa împotriva lui, să tac stânjenită. Adora nisipurile mișcătoare ale prezentului, viitorul pentru el se decidea chiar acolo. Știa tot despre ce se-ntâmpla în partide și în parlament, despre mișcărilor interne ale capitalului și organizării muncii. Eu, în schimb,

citeam cu îndârjire numai ce avea legătură cu terorismul, răpirile și loviturile mortale ale brigăzilor roșii, dezbaterile despre apusul poziției centrale a muncitorimii, identificarea de noi teme contrare. În consecință, mă regăseam mai mult în limbajul celorlalți comeseni decât în al lui. Într-o seară, s-a certat cu un prieten care preda la Facultatea de Arhitectură. S-a înflăcărat, era răvășit tot, de-a dreptul splendid.

— Nu sunteți capabili să faceți deosebirea între un pas înainte, un pas înapoi și stagnare.

— Ce e un pas înainte? a întrebat prietenul.

— Un președinte al consiliului care să nu fie tot un creștin- democrat.

— Și stagnarea?

— O manifestație de siderurgiști.

— Și un pas înapoi?

— Să te-ntrebi dacă sunt mai curați socialiștii sau comuniștii.

— Devii cinic.

— Tu, în schimb, ai fost întotdeauna un dobitoc.

Nu, Nino nu mă mai convingea ca altădată. Se exprima, nu știu cum să spun, într-un mod provocator și totodată opac, ca și cum el, care proslăvea clarviziunea, știa să fie atent numai la mișcările și contramișcările cotidiene ale unei administrații care mie, prietenilor lui, ni se părea putrezită din temelii. Gata, insista, să terminăm cu aversiunea infantilă față de putere: trebuie să rămânem acolo unde se nasc și mor lucrurile: partidele, băncile, televiziunea. Și eu îl ascultam, dar când mi se adresa lăsam privirea în jos. Nu mă mai ascundeam fiindcă conversația lui parțial mă plictisea, parțial mi se părea că semnaleză o fragilitate care-l trăgea în jos.

Odată îi ținea acel discurs lui Dede, care trebuia să facă nu știu ce studiu trăsnet pentru profesoara ei. Am spus, ca să atenuez pragmatismul lui: — Popoarele, Dede, au întotdeauna posibilitatea să arunce totul în aer.

— Mamei, a replicat el binevoitor, îi place să născocască povești, ceea ce e o muncă foarte frumoasă. Dar știe foarte puține despre cum funcționează lumea în care trăim și deci, de fiecare dată când ceva nu-i place, recurge la niște vorbulețe magice: aruncăm totul în aer. Tu spune-i profesoarei tale că trebuie să facem să funcționeze lumea în care deja trăim.

— Cum? am întrebat.

— Cu ajutorul legilor.

— Dar dacă spui că judecătorii trebuie puși sub control.

A clătinat din cap nemulțumit de mine, exact cum odinioară clătina din cap și Pietro.

— Du-te să-ți scrii cartea, a spus, altfel pe urmă te văicărești că din cauza noastră nu reușești să lucrezi.

A-nceput să-i țină o mică lecție lui Dede despre împărțirea puterilor, pe care am ascultat-o în tăcere și am împărtășit-o de la cap la coadă.

72.

Când era acasă, Nino punea în scenă un mic ritual ironic, împreună cu Dede și cu Elsa. Mă târau în cămăruța în care aveam biroul, îmi ordonau categoric să încep să lucrez și închideau ușa în urma lor, urlând în cor la mine dacă îndrăzneam s-o deschid din nou.

În general, dacă avea timp, se arăta foarte disponibil față de fete. Atât cu Dede, despre care credea că e foarte inteligentă, dar prea rigidă, cât și cu Elsa, care-l amuza pentru docilitatea prefăcută, în spatele căreia mocneau însă răutatea și viclenia. Ceea ce însă sperasem să se-ntâmplesse nu s-a-ntâmplat niciodată: nu s-a legat afectiv de mica Imma. Se juca cu ea, desigur, și uneori părea să se distreze cu adevărat. De exemplu, împreună cu Dede și cu Elsa, lătra în preajma ei, ca s-o facă să pronunțe cuvântul câine. Îi auzeam schelălăind prin casă în timp ce încercam inutil să schițez câteva note și dacă Imma, din pură întâmplare, scotea din fundul gâtului un sunet nedeslușit care semăna cu câi, Nino zbigera la unison cu fetele: l-a spus, bravo, bravo, câi. Dar nimic mai mult. În realitate, se folosea de micuța ca de-o păpușă pentru a-și petrece timpul în mod plăcut cu Dede și Elsa. Când, tot mai rar, își petrecea o duminică împreună cu noi și timpul era frumos, mergea cu ele și cu Imma la vila Floridiana, încurajându-le să împingă căruciorul surorii lor mai mici pe alei. Când se întorceau acasă, erau bucuroși toți patru. Dar îmi erau de ajuns câteva cuvinte ca să-mi dau seama că Nino le abandona pe Dede și pe Elsa în rolul pretins de mame ale Immei și începea să converseze cu mamele adevărate din cartierul Vomero care-și scoteau copiii la aer și la soare.

Cu timpul mă obișnuisem tot mai mult cu înclinația lui inconștientă spre seducție, o consideram un fel de tic. Mă obișnuisem în special cu modul în care plăcea imediat femeilor. Dar, la un moment dat, ceva s-a

deteriorat și în acea privință. A început să-mi devină evident faptul că numărul prietenelor lui era impresionant și că pe toate parcă le însuflețea luminos apropierea de el. Cunoșteam bine lumina aceea, nu mă uimea. Când îi stăteai alături aveai impresia că ești vizibilă în primul rând în propriii tăi ochi și erai bucuroasă. Era firesc, deci, ca toate acele fete, dar și acele doamne în toată firea, să se atașeze de el și chiar dacă nu excludeam dorința sexuală, n-o consideram o rațiune necesară. Mă opream perplexă pe marginea propoziției rostite cu ceva timp în urmă de Lila: după mine, nu e nici măcar prietenul tău, și încercam s-o preschimb cât mai rar cu puțință în întrebarea: aceste femei sunt amantele lui? Așa că nu bănuiala că mă-nșală mă tulbura, ci altceva. M-am convins că Nino încurajează în acele persoane un fel de imbold matern de a face, pe cât posibil, ceva ce-i putea fi util lui.

La scurt timp după nașterea Immei, lucrurile au început să-i meargă tot mai bine. Când apărea, îmi povestea cu mândrie de succesele lui și eu am observat repede că, așa cum în trecut cariera lui avusese o ascensiune grație familiei soției, în spatele fiecărei noi îndatoriri care i se repartiza exista acum o femeie care media. Una îi făcuse rost de o rubricuță în *il Mattino*, o dată la două săptămâni. Una îl recomandase pentru discursul de deschidere la un colocviu important la Ferrara. Una îl ajutase să facă parte din comitetul director al unei reviste torineze. O alta — originară din Philadelphia și căsătorită cu un oficial al NATO care locuia la Napoli — îl propusese de curând să figureze pe lista de consultanți ai unei fundații americane. Lista favorurilor se lungea încontinuu. Eu însămi, de altfel, nu-l ajutasem să publice o carte la o editură importantă? Nu încercam să-l ajut să publice alta? Și, dacă stăteam să mă gândesc bine, la originea prestigiului lui de licean nu se aflase profesoara Galiani?

Am început să-l observ când își exersa seducția. Invita adesea doamne tinere și mai puțin tinere la cină la mine acasă, singure ori împreună cu soții sau partenerii lor. Cu acele ocazii remarcam, un pic neliniștită, cum știa să le dea posibilitatea de a vorbi: îi ignora aproape complet pe oaspeții de sex masculin, le așeza pe femei în centrul atenției, uneori o puneă în valoare pe una dintre ele în mod special. Seri la rând am asistat la conversații pe care, deși aveau loc în prezența altor persoane, el știa să le conducă de parcă s-ar fi aflat singur, față în față, cu unica doamnă care părea să-l intereseze în acel moment. Nu spunea nimic aluziv, compromițător, doar puneă întrebări.

— Și apoi ce s-a întâmplat?

— Am plecat de-acasă. Am părăsit Lecce la optsprezece ani și Napoli n-a fost un oraș binevoitor.

— Unde locuiai?

— Într-un apartament dărăpănat de pe strada Tribunalelelor, cu alte două fete. Nu era niciun colțișor liniștit unde să pot învăța.

— Și bărbații?

— Da' de unde bărbați.

— O fi fost vreunul.

— Unul a fost și, spre nenorocirea mea, e aici prezent, m-am căsătorit cu el.

Chiar dacă doamna aproape că-l inclusese pe soț în conversație, el îl ignora și continua să i se adreseze femeii, cu vocea lui caldă. Nino avea o curiozitate pentru lumea feminină veritabilă. Dar — deja știam asta foarte bine — nu semăna deloc cu bărbații care în acea perioadă arătau că cedaseră măcar un pic din privilegiile lor. Mă gândeam nu doar la profesori, arhitecți, artiști care frecventau casa noastră și etalau un fel de efeminare a comportamentului, a sentimentelor, a opiniilor; dar și la soțul lui Carmen, Roberto, care era extrem de săritor, și la Enzo, care, fără ezitare, și-ar fi sacrificat tot timpul pentru nevoile Lilei. Pe Nino îl entuziasma sincer modul în care femeile erau în căutarea sinelui. Nu era cină la care să nu repete că a reflecta împreună cu ele era de-acum singura cale pentru o gândire autentică. Dar nu renunța la autonomia lui și nici la numeroasele lui activități, se punea mereu pe primul loc, numai pe el însuși, și nu ceda o clipă din timpul său.

Cu o astfel de ocazie am încercat, cu o ironie afectuoasă, să dovedesc în fața tuturor că e un mincinos:

— Nu-l credeți. La început mă ajuta să strâng masa, spăla farfuriile: astăzi nu-și strânge nici măcar șosetele de pe jos.

— Asta nu-i adevărat, s-a revoltat el.

— Ba chiar așa. Vrea să fie emancipate femeile celorlalți, dar a lui nu.

— Ei bine, emanciparea ta nu trebuie să-nsemne obligatoriu pierderea libertății mele.

Chiar și în fraze ca aceasta, rostite în joacă, am recunoscut curând, stânjenită, ecouri ale certurilor cu Pietro. De ce mă supărasem atât pe fostul meu soț în timp ce cu Nino lăsam lucrurile să curgă în voia lor? Mă gândeam: poate că fiecare relație cu bărbații nu poate decât să reproducă aceleași contradicții și, în anumite medii, chiar și aceleași răspunsuri satisfăcătoare. Dar apoi îmi spuneam: nu trebuie să exagerez, există totuși o diferență, cu Nino sigur merge mai bine.

Dar oare așa stăteau lucrurile? Eram din ce în ce mai puțin sigură de asta. Mi-am amintit de felul în care, atunci când era oaspetele nostru la Florența, mă sprijinise împotriva lui Pietro, m-am gândit din nou cu plăcere la cât mă încurajase să scriu. Dar acum? Acum când era urgent să mă apuc iarăși în mod serios de lucru, nu-mi mai inspira deloc încrederea de altădată. Cu anii, lucrurile se schimbaseră. Nino avea mereu problemele lui și, chiar dacă-și dorea, nu mi se putea dedica. Ca să mă îmbuneze, se grăbise să-mi facă rost, cu ajutorul mamei lui, de una, Silvana, o femeie masivă în jur de cincizeci de ani, cu trei copii, cu un aer mereu vesel, foarte activă și capabilă să se ocupe de cele trei fete. În mod generos, omisese să-mi spună cu cât o plătea și, după o săptămână, mă întrebuse: totul e-n regulă, merge? Dar, evident, considera că era o cheltuială care-i permitea să nu-și mai facă griji pentru mine. Desigur, era atent, întreba conștiincios: scrii? Dar pe urmă gata. Truda mea de scriitoare nu mai ocupa locul central de la începuturile relației noastre. Și nu era doar asta. Eu însămi, cu o anume stânjeneală, nu-i mai recunoșteam autoritatea de altădată. Am descoperit că partea din mine care-și imagina că poate conta într-o măsură pe Nino nu mai vedea în jurul fiecărui cuvânt de-al lui aureola scânteietoare pe care mi se păruse c-o zăresc încă din copilărie. Îi dădeam să citească niște notițe încă nedesăvârșite și el exclama: perfect! Îi povesteam pe scurt o idee și-i vorbeam despre personajele pe care le schițam și el zicea: frumos, foarte inteligent. Dar nu mă convingea, nu-l credeam, își exprima cu entuziasm părerile despre munca prea multor femei. Fraza lui recurentă după o seară petrecută cu alte cupluri era aproape mereu aceeași: ce bărbat plicticos, ea cu siguranță e mai bună decât el. Toate prietenele lui, tocmai fiindcă erau prietenele lui, erau considerate mereu extraordinare. Și părerea lui despre femei în general era, fundamental, una plină de îngăduință. Nino reușea să explice chiar și prostia sadică a funcționarelor de la poștă, meschinăria incultă a învățătoarelor lui Dede și a Elsei. În fine, nu mă mai simțeam unică, eram un canon valabil pentru toate. Dar dacă în ochii lui nu eram unică, ce ajutor îmi mai oferea părerea lui, cum puteam să extrag din ea energia de a face lucrurile așa cum trebuie? Într-o seară, exasperată de laudele aduse în prezența mea unei prietene de-a lui, biolog, l-am întrebat:

- E posibil să nu existe nicio femeie proastă?
- N-am spus asta: am spus că, fundamental, sunteți mai bune decât noi.
- Eu sunt mai bună decât tine?
- Categorie da și știu asta de foarte mult timp.

— Bine, te cred, dar măcar o dată, în viața ta, ai întâlnit vreo proastă?

— Da.

— Spune-mi numele.

Știam deja ce urma să-mi răspundă, totuși am insistat, sperând c-o să spună Eleonora. Am așteptat, iar el a devenit serios:

— Nu pot.

— Spune-mi-l.

— Dacă-l spun, te enervezi.

— Nu mă enervez.

— Lina.

73.

Dacă în trecut crezusem un pic în ostilitatea lui recurentă față de Lila, acum mă convingea din ce în ce mai puțin, și pentru că era însoțită de momente nu tocmai rare în care, așa cum se-ntâmplase cu câteva seri înainte, manifesta un cu totul alt sentiment. Încerca să ducă la bun sfârșit un eseu despre condițiile de muncă și robotizarea de la Fiat, dar vedeam că a intrat în dificultate (ce e mai exact un microprocesor, ce e un cip, cum funcționează în practică chestia asta?). I-am spus: vorbește cu Enzo Scanno, el se pricepe. M- a întrebat indiferent: cine e Enzo Scanno? Bărbatul Lilei, i-am răspuns. El a spus, zâmbind cu jumătate de gură: atunci prefer să vorbesc cu Lina, știe cu siguranță mai mult. Și, ca și cum și-ar fi recăpătat memoria, a adăugat cu o săgeată plină de dispreț: Scanno nu era fiul bătut în cap al vânzătoarei de fructe?

Tonul acela mi-a rămas întipărit în minte. Enzo era fondatorul unei mici firme inovative, un lucru miraculos dacă te gândeai că sediul acesteia se găsea chiar în inima cartierului vechi. Nino — tocmai fiindcă era un om studios — ar fi trebuit să-i arate interes și

admirație. În schimb, îl trimisese din nou, grație aceluia imperfect — era — în vremea școlii elementare, în vremea când își ajuta mama în prăvălie sau dădea ture cu căruța împreună cu tatăl lui și, neavând timp să studieze, nu strălucea la învățătură. Lui Enzo îi luase, dezgustat, toate meritele, i le atribuisese pe toate Lilei. Așa mi- am dat seama că, dacă l-aș fi obligat să sondeze înăuntrul lui, ar fi descoperit că exemplul cel mai bun de inteligență feminină — poate chiar omagiul lui adus acelei

inteligente, chiar și anumite discursuri care așezau irosirea resurselor intelectuale ale femeilor în vârful tuturor irosirilor — avea legătură cu Lila. Dacă anotimpul iubirii noastre se întuneca, anotimpul de la Ischia va rămâne mereu luminos pentru el. Bărbatul pentru care l-am părăsit pe Pietro, m-am gândit, este cel de-acum pentru că întâlnirea cu Lila l-a remodelat așa.

74.

Ideea aceea mi-a trecut prin minte într-o dimineață geroasă de toamnă, în timp ce le duceam la școală pe Dede și pe Elsa. Conduceam neatentă, iar ideea prindea rădăcini. Am separat iubirea pentru băiețelul din cartier, pentru elevul de liceu — un sentiment de-al meu care avea ca obiect o fantasmă de-a mea, concepută înainte de Ischia — de pasiunea copleșitoare pentru tânărul din librăria de la Milano, pentru persoana care dăduse buzna în casa mea la Florența. Stabilisem mereu o legătură între acele două blocaje emoționale, dar în dimineața aceea mi s-a părut că acea legătură nu există, de fapt, că acea continuitate este doar un truc al rațiunii. La mijloc — m-am gândit —, a fost întreruperea cauzată de iubirea pentru Lila, acea întrerupere care-ar fi trebuit să-l facă pe Nino să dispară definitiv din viața mea și de care, în schimb, n-am dorit să țin cont. De cine mă legasem afectiv, așadar, și pe cine iubeam încă și astăzi?

De obicei, Silvana le ducea pe fete la școală. Eu, în timp ce Nino încă dormea, mă ocupam de Imma. De data aceea, în schimb, organizasem lucrurile astfel încât să fiu plecată toată dimineața, voiam să văd dacă găsesc la Biblioteca Națională un vechi volum al lui Roberto Bracco care se intitula *Nel mondo della donna*. Dar între timp avansam lent în traficul matinal cu acel gând în minte. Conduceam, răspundeam la întrebările fetelor, reveneam din nou cu gândul la Nino cel compus din două părți, una care-mi aparținea, cealaltă care-mi era total străină. Când, dându-le o mie de sfaturi, le-am lăsat pe Dede și Elsa în fața școlii fiecareia, gândul devenise deja o imagine și, cum se-ntâmpla adesea în acea perioadă, se transformase în nucleul unei posibile narațiuni. Ar putea fi, mi-am zis în timp ce coboram spre faleză, un roman în care o femeie se căsătorește cu bărbatul de care e-ndrăgostită încă din copilărie, dar în

noaptea nunții își dă seama că în timp ce o parte a trupului lui îi aparține, cealaltă e locuită fizic de-o prietenă de-a ei din copilărie. Apoi, într-o fracțiune de secundă, un fel de semnal casnic de alarmă totul a șters totul cu buretele: uitasem să cumpăr scutece pentru Imma.

Se întâmpla foarte des ca grijile cotidiene să dea buzna ca niște palme, făcând irelevantă, dacă nu chiar ridicolă, orice fantezie întortocheată. Am oprit la marginea trotuarului, furioasă pe mine însămi. Eram atât de obosită, încât, deși îmi notam scrupulos într-un carnețel lucrurile urgente de cumpărat, ajungeam să uit lista. Am pufnit, nu reușeam niciodată să mă organizez așa cum trebuia. Nino avea o întâlnire importantă de lucru, poate că ieșise deja din casă și, oricum, pe el era inutil să mă bazez. Pe Silvana n-o puteam trimite la farmacie, ar fi însemnat să lase fetița singură în casă. În consecință, nu erau scutece, Imma nu putea fi schimbată și suferea de câteva zile de iritații. M-am întors pe strada Tasso. Am alergat la farmacie, am cumpărat scutecele, am ajuns acasă cu sufletul la gură. Eram sigură că o să aud zbieretele Immei de pe palier, dar am descuiat ușa și am intrat în apartamentul scufundat în liniște.

Am zărit-o pe fetiță în sufragerie, era așezată în țarc, fără scutec, jucându-se cu o păpușică. Am șters-o de acolo fără să mă vadă, ar fi început să vocifereze ca să fie luată în brațe, dar voiam să-i dau imediat pachetul Silvanei și să-mi cerc din nou să ajung la bibliotecă. Pentru că a ajuns până la mine o ușoară foșgăială din baia cea mare (aveam două băi, una mică, pe care-o folosea în general Nino, și alta pe care o foloseam eu și fetele), m-am gândit că Silvana face curățenie acolo. M-am dus, ușa era întredeschisă, am împins-o. Am văzut mai întâi, în cadrul luminos al oglinzii lungi, capul Silvanei aplecat în față și m-a izbit dunga cărării pe mijloc, cele două suprafețe negre de păr marcate de multe fire albe. Apoi am băgat de seamă ochii închiși ai lui Nino, gura lui deschisă. Pe urmă, într-o clipă, imaginea reflectată și corpurile reale s-au contopit. Nino era în maiou și în rest gol, cu picioarele lungi și slabe depărtate, desculț. Silvana, aplecată în față, cu ambele mâini sprijinite de chiuvetă, avea niște chiloți mari lăsați în vine și halatul închis la culoare ridicat până în talie. El, în timp ce-i freca sexul, cuprinzându-i cu brațul burta greoaie, și îi strângea în palmă un sân imens care se iveau din halat și din sutien, izbea cu pânțele lui plat în fesele ei mari, foarte albe.

Am tras spre mine ușa cu putere chiar în timp ce Nino căscase ochii și Silvana ridicase brusc capul, aruncându-mi o privire îngrozită. Am alergat s-o iau pe Imma din țarc și în timp ce Nino striga: Elena, așteaptă, eu ieșisem deja din casă, nici nu mai chemasem liftul, ci alergam pe scări cu

fetița în brațe.

75.

M-am adăpostit în mașină, am pornit motorul și am plecat, cu Imma așezată pe genunchi. Fetița părea fericită, voia să claxoneze așa cum o învățase Elsa, rostea cuvintele ei incomprehensibile, alternându-le cu țipete de bucurie datorate apropierei de mine. Am condus fără o destinație precisă, voiam doar să mă îndepărtez de casă cât mai mult posibil. În cele din urmă m-am trezit la Sant'Elmo. Am parcat lângă trotuar, am oprit motorul și am descoperit că nu aveam lacrimi, nu sufeream, mă simțeam doar încremenită din cauza ororii.

Nu-mi venea să cred. Era posibil ca acel Nino pe care-l prinsesem în timp ce izbea cu sexul lui tare în sexul unei femei mature — o femeie care-mi făcea curățenie în casă, îmi făcea cumpărăturile, gătea, se ocupa de fiicele mele; o femeie marcată de efortul supraviețuirii, masivă, veștejită, foarte diferită de doamnele culte și elegante, pe care mi le aducea la cină — să fie băiatul din adolescența mea? Tot timpul cât condusesem la întâmplare, fără nici măcar să simt greutatea Immei pe jumătate dezbrăcată care lovea inutil claxonul și mă striga veselă, nu reușisem să-i dau o identitate stabilă. Mă simțisem ca și cum, intrând în casă, aș fi găsit brusc la vedere, în baia mea, o creatură străină care, în general, stătea ascunsă sub învelișul tatălui celei de-a treia mea fiice. Străinul avea trăsăturile lui Nino, dar nu era el. Era celălalt, cel născut după Ischia? Dar care? Cel care o lăsase gravidă pe Silvia? Amantul Mariarosei? Soțul Eleonorei, infidel și totuși foarte atașat de ea? Bărbatul căsătorit care-mi spusese mie, femeie căsătorită, că mă iubește, că mă vrea cu orice preț?

Tot drumul până la Vomero am încercat să mă agăț de Nino cel din cartier și din liceu, de Nino cel plin de duioșie și iubire, ca să scap de repulsie. Numai când m-am oprit la Sant'Elmo mi-au revenit în minte baia și momentul în care el deschisese ochii și mă văzuse în oglindă, neclintită în prag. Atunci totul mi s-a părut mai clar. Nu exista nicio sciziune între acel bărbat venit după Lila și băiatul de care — înainte de Lila — mă îndrăgostisem încă din copilărie. Nino era unul singur și o

dovedea expresia pe care-o avea pe chip în timp ce o penetra pe Silvana. Era expresia tatălui său, Donato, nu când mă dezvirginase pe plaja Maronti, ci când mă atinsese între picioare, pe sub așternut, în bucătăria Nellei.

Nimic străin, așadar, în schimb foarte scârbos. Nino era ceea ce nu voia să fie și totuși fusese mereu. Când se lovea ritmic de fesele Silvanei și între timp, cu gentilețe, era preocupat să-i ofere plăcere, nu mințea, exact așa cum nu mințea când îmi făcea o nedreptate și între timp regreta, se scuza, mă implora să-l iert, jura că mă iubește. Așa e el, mi-am zis. Dar asta nu m-a consolată. Dimpotrivă, am simțit că oroarea, în loc să pălească, îmi găsea un refugiu și mai solid în acea constatare. Apoi un lichid călduț mi s-a prelins până la genunchi. Am tresărit: Imma era dezbrăcată, făcuse pipi pe mine.

76.

Mi se părea de neconceput să mă-ntorc acasă, chiar dacă era frig și Imma risca să se îmbolnăvească. Am înfășurat-o în paltonul meu ca într-o joacă, am cumpărat încă un pachet de scutece, i-am pus unul după ce am curățat-o cu șervețele umede. Acum trebuia să hotărâsc ce aveam de făcut. Dede și Elsa urmau să iasă curând de la școală, prost dispuse, foarte flămânde, iar Immei deja îi era foame. Eu, cu jeanșii uzi, fără palton, cu nervii-ntinși, tremuram de frig. Am căutat un telefon, am sunat-o pe Lila, am întrebat: — Pot veni cu fetele la tine la prânz?

— Sigur.

— Pe Enzo nu-l deranjează?

— Știi că se bucură.

Am auzit vocișoara veselă a Tinei, Lila i-a zis: liniște. Apoi m-a întrebat, cu o prudență pe care de obicei n-o avea:

— E ceva în neregulă?

— Da.

— Ce s-a-ntâmplat?

— Ce prevăzuseși tu.

— Te-ai certat cu Nino?

— O să-ți spun, acum trebuie să plec.

Am ajuns la școală mai devreme. Imma își pierduse de-acum orice

interes pentru mine, pentru volan, pentru claxon și devenise agitată, vocifera. Am obligat-o înc-o dată să stea înfășurată în palton și ne-am dus să căutăm biscuiți. Aveam senzația că acționez cu calm — în sinea mea mă simțeam liniștită: continua să predomine nu furia, ci dezgustul, o repulsie nu foarte diferită de cea pe care aș fi resimțit-o dac-aș fi văzut două șopârle care se împerecheau —, dar mi-am dat seama că trecătorii mă priveau curioși, alarmați în timp ce alergam pe stradă cu pantalonii uzi, vorbind tare cu fetița care, strânsă cu forța în palton, se zvârcolea și plângea.

Imma s-a liniștit la primul biscuit, dar calmul ei a dat frâu liber neliniștii mele. Nino-și amânase întâlnirea poate, mă căuta probabil, riscam să-l găsesc lângă școală. Pentru că Elsa ieșea înaintea lui Dede, care era în clasa a doua, m-am dus să mă așez într-un colț de unde puteam observa poarta școlii elementare fără să fiu văzută. Îmi clănțăneau dinții de frig, Imma îmi mânjea paltonul cu fărâmituri de biscuit pline de salivă. Am supravegheat alertată zona, dar Nino n-a apărut. Și n-a apărut nici la intrarea școlii medii, de unde în curând a ieșit Dede, într-un flux de îmbrânceli, urlete și injurii în dialect.

Fetele mi-au acordat puțină atenție, le-a interesat mult că mă dusesem să le iau împreună cu Imma. Era ceva nou.

— De ce-o ții în palton? a întrebat Dede.

— Pentru că-i e frig.

— Ai văzut că ți-l distruge?

— Nu-i nimic.

— Odată, când ți l-am murdărit eu, mi-ai dat o palmă, s-a plâns Elsa.

— Nu e adevărat.

— Ba e foarte adevărat. Dede m-a descusut:

— Cum de are doar tricoul și scutecul pe ea?

— E bine așa.

— S-a-ntâmplat ceva?

— Nu. Acum mergem la mătușa Lina la prânz.

Au primit vestea cu obișnuitul entuziasm, apoi s-au instalat în mașină și, în timp ce micuța le vorbea surorilor cu limbajul ei neclar, foarte fericită că este în centrul atenției, au început să-și dispute dreptul de-a o ține în brațe. Le-am impus s-o țină împreună, fără să tragă de ea în toate părțile: nu e de cauciuc, am strigat. Elsa n-a fost mulțumită de soluția aceea și i-a spus lui Dede un cuvânt urât, în dialect. Am încercat să-i trag o palmă, am silabisit, fixând-o cu privirea în oglinda retrovizoare: ce-ai spus, repetă, ce-ai spus? N- a plâns, i-a lăsat-o definitiv pe Imma lui Dede, a

murmurat c-o plictisea oricum să se ocupe de surioara ei. Apoi, când fetița întindea mâinile ca să se joace, a început s-o respingă brutal. Zbiera, distrugându-mi nervii: Imma, gata, mă enervezi, mă murdărești. Și mie: mama, fă-o să-nceteze. N-am mai rezistat, am scos un urlet care le-a speriat pe toate trei. Am traversat orașul într-o tensiune întreruptă doar de șușotitul lui Dede și al Elsei, care se consultau ca să înțeleagă dacă-n viața lor urma să se-ntâmple din nou ceva ireparabil.

N-am suportat nici acea șușoteală. Nu mai suportam nimic: copilăria lor, rolul meu de mamă, gângurelile Immei. Și apoi, prezența fiicelor mele în mașină contrasta cu imaginile coitului care mi se iveau repetat în minte, cu mirosul de sex pe care-l simțeam încă în nări, cu furia care-ncepea să-și croiască drum în sufletul meu, împreună cu dialectul cel mai vulgar. Nino o futuse pe menajeră și apoi se dusesse la întâlnirea lui, rupându-i-se de mine și de fiica lui. Ah, ce mizerabil, o dădusem în bară cu el. Era ca tatăl lui? Nu, prea simplu. Nino era foarte inteligent, Nino era extraordinar de cult. Înclinația lui spre futut nu provenea dintr-o necioplită și ingenuă demonstrație de virilitate întemeiată pe stereotipuri jumătate fasciste, jumătate meridionale. Ce-mi făcuse, ce-mi făcea era filtrat de-o conștiință foarte rafinată. Stăpânea concepte complexe, știa că jignirea aceea m-ar fi distrus. Dar o comisese oricum. Se gândise: nu pot renunța la plăcerea mea numai pentru că dobitoaca aia o să mă fută la cap. Așa, chiar așa. Și judeca în mod sigur drept filistină — adjectivul acela era încă destul de răspândit în mediul nostru — posibila mea reacție. Filistină filistină. Cunoșteam chiar și metoda la care-ar fi recurs ca să se justifice cu eleganță: ce-i rău în asta, carnea e slabă, iar eu am citit toate cărțile. Exact aceste cuvinte, ticălos nemernic. Furia își săpase un pasaj spre oroare. Am urlat la Imma — și la Imma — să tacă. Am ajuns în fața casei Lilei când deja îl uram pe Nino cum până în acel moment nu urâsem pe nimeni niciodată.

77.

Lila pregătise de mâncare. Știa că Dede și Elsa adorau orecchiette cu suc de roșii și le-a anunțat meniul, stârnind un entuziasm zgomotos. Mai mult decât atât. Mi-a luat-o pe Imma din brațe, ocupându-se în același timp de ea și de Tina, ca și cum brusc fiica ei s-ar fi dedublat. Le-a

schimbat pe amândouă, le-a spălat, le-a îmbrăcat la fel, le-a alintat cu o extraordinară grijă maternă. Apoi, când cele două micuțe s-au recunoscut imediat și au început să se joace împreună, le-a pus alături pe un covor vechi să meargă de-a bușilea, să gângurească. Ce diferite erau. Am comparat-o cu invidie pe fiica mea și a lui Nino cu fiica Lilei și a lui Enzo. Tina mi s-a părut mai frumoasă, mai sănătoasă decât Imma, era rodul foarte plăcut al unei relații solide.

Între timp, Enzo s-a întors de la serviciu, cordial, dar laconic, ca de obicei. La masă, nici el, nici Lila nu m-au întrebat de ce nu mă atingeam de mâncare. Numai Dede a intervenit, voind parcă să mă salveze de gândurile ei negre și ale celorlalți. A spus: mama mea mănâncă întotdeauna puțin pentru că nu vrea să se-ngrașe, și eu fac la fel. Am exclamat amenințătoare: tu trebuie să cureți farfuria până la ultima înghițitură. Și Enzo, poate ca să le protejeze pe fiicele mele de mine, a început cu ele un concurs caraghios de-a cine termină primul totul din farfurie. A răspuns pe urmă cu amabilitate la numeroasele întrebări ale lui Dede despre Rino — fiica mea sperase să-l întâlnească măcar la prânz —, a explicat că băiatul începuse să lucreze într-un atelier mecanic și era plecat toată ziua. Apoi, la sfârșitul mesei, în mare secret, le-a dus pe cele două surori în camera lui Gennaro ca să le arate toate comorile care se aflau acolo. După câteva minute s-a auzit explodând o muzică înfuriată și nu s-au mai întors.

Eu am rămas singură cu Lila, i-am povestit fiecare detaliu, între sarcasm și suferință. Ea m-a ascultat fără să mă întrerupă niciodată. Mi-am dat seama de următorul lucru: cu cât puneam mai mult în cuvinte ce mi se-ntâmplase, cu atât scena de sex dintre femeia aceea voinică și Nino cel subțirel mi se părea mai ridicolă. S-a trezit — mi-a ieșit la un moment dat în dialect —, a dat peste Silvana în baie și înainte să se pișe i-a ridicat halatul și i-a înfipt-o. Apoi am izbucnit într-un râs vulgar și Lila m-a privit stingherită. Ea folosea inflexiunile acelea, nu se aștepta la asta din partea mea. Trebuie să te liniștești, a spus, și, pentru că Imma plângea, ne-am dus în cealaltă cameră să vedem ce se-ntâmplă.

Fiica mea, blonduță, roșie la față, plângea de mama focului cu gura larg deschisă și, cum m-a văzut, a întins mâinile ca s-o iau în brațe. Tina, brunetă, palidă, o fixa cu privirea nedumerită și când a apărut mama ei nu s-a mișcat, a strigat-o voind parcă s-o ajute cineva să-nțeleagă, a spus clar mama. Lila le-a ridicat pe ambele copile de jos, le-a aranjat pe fiecare pe câte un braț, a sărutat-o pe-a mea, ștergându-i lacrimile cu buzele, i-a vorbit, a liniștit-o.

Eram uluită. M-am gândit: Tina spune „mama“ clar, toate silabele, Imma încă n-o face și are aproape cu o lună mai mult. M-am simțit neîmplinită și tristă. Anul 1981 se apropia de final. Urma s-o concediez pe Silvana. Nu știam ce să scriu, lunile o să zboare, n-o să predau cartea, o să rămân în urmă și o să pierd dispoziția de lucru. O să rămân fără niciun viitor, dependentă de banii lui Pietro, singură cu trei fiice, fără Nino. Pe Nino l-am pierdut, cu Nino s-a încheiat. Partea din mine care continua să-l iubească s-a făcut din nou simțită, dar nu ca la Florența, ci mai degrabă cum îl iubise copila din clasele primare când îl vedea ieșind de la școală. Am căutat confuz un pretext ca să-l iert în ciuda umilinței, nu suportam să-l alung din viața mea. Unde era? Era posibil nici măcar să nu fi încercat să mă caute? I-am pus laolaltă pe Enzo, care se ocupase imediat de cele două fete, și pe Lila, care mă degrevase de orice îndatorire și mă ascultase, oferindu-mi posibilitatea să vorbesc de care aveam atâta nevoie. Am înțeles, în sfârșit, că știau deja totul înainte să ajung eu în cartier. Am întrebat: — Nino a telefonat?

— Da.

— Ce-a spus?

— Că a fost o prostie, că trebuie să-ți stau aproape, că trebuie să te ajut să înțelegi, că astăzi așa se trăiește. Palavre.

— Și tu?

— I-am trântit telefonul în nas.

— Dar va telefona din nou?

— Va telefona din nou, cum să nu. M-am simțit deprimată.

— Lila, nu știu să trăiesc fără el. A durat totul atât de puțin. Am rupt căsnicia, am venit să trăiesc aici cu fetele, am făcut altă fetiță. De ce?

— Pentru că ai greșit.

Propoziția nu mi-a plăcut, a sunat ca ecoul unei vechi jigniri. Îmi reproșa că greșisem chiar dacă ea încercase să mă țină departe de greșeală. Îmi spunea că-mi dorisem să greșesc și în consecință greșise și ea, nu eram deloc inteligentă, eram o femeie proastă. Am spus: — Trebuie să vorbesc cu el, trebuie să-l înfrunt.

— Bine, dar lasă-mi fetele.

— Nu te descurci, sunt patru.

— Sunt cinci, e și Gennaro. Și el e cel mai obositor dintre toți.

— Vezi? Le iau cu mine.

— Nici nu-ncape vorbă.

Am recunoscut că aveam nevoie de ajutorul ei, am spus:

— Ți le las până mâine, îmi trebuie timp ca să rezolv situația.

— S-o rezolvi cum?

— Nu știu.

— Vrei să continui cu Nino?

Am simțit-o contrariată și aproape c-am țipat:

— Ce pot face?

— Singurul lucru posibil: să-l părăsești.

Pentru ea era soluția corectă, își dorise întotdeauna să se termine în felul acela, nu-mi ascunsese asta niciodată. Am spus:

— O să mă gândesc.

— Nu, n-o să te gândești. Ai hotărât deja să te prefaci că nu s-a întâmplat nimic și să continui așa.

Am evitat să răspund și ea a insistat, a spus că nu trebuia să mă irosesc, că aveam un alt destin, că m-aș fi pierdut tot mai mult pe mine însămi continuând în felul acela. Mi-am dat seama că devenea aspră, am simțit că, pentru a mă opri, era pe punctul de a-mi spune ceea ce de mult voiam să știu și ceea ce de mult ea nu-mi spunea. Mi-a fost frică, dar nu încercasem chiar eu, cu diverse ocazii, s-o fac să limpezească lucrurile? Și acum nu alergasem eu la ea și pentru ca, în sfârșit, să-și dezlege sacul?

— Dacă ai să-mi spui ceva, am murmurat, vorbește.

Și ea s-a hotărât atunci, mi-a căutat privirea, eu am lăsat ochii-n jos. A spus că Nino o căutase adesea. A spus că-i ceruse să fie din nou împreună, atât înainte să se atașeze de mine, cât și după. A spus că, atunci când o însoțiseră pe mama mea la spital, fusese foarte insistent. A spus că-n timp ce medicii o consultau pe mama mea și ei doi așteptau verdictul, îi jurase că era cu mine doar ca să se simtă mai aproape de ea.

— Uită-te la mine, a murmurat, știu că sunt rea că-ți spun aceste lucruri, dar el e cu mult mai rău decât mine. Are cea mai oribilă răutate, cea a superficialității.

78.

M- am întors pe strada Tasso hotărâtă să retez orice relație cu Nino. Am găsit casa goală și-n perfectă ordine, m-am așezat lângă ușa- fereastră care dădea spre balcon. Viața în apartamentul acela se- ncheiase, în câțiva ani se epuizaseră toate motivele prezenței mele la Napoli.

Am așteptat cu o neliniște crescândă ca el să apară. Au trecut câteva

ore, am adormit, m-am trezit brusc când era întuneric. Telefonul țârâia. Am alergat să răspund convinsă că era Nino, în schimb era Antonio. Telefona dintr-un bar din apropiere, m-a întrebat dacă mă puteam duce la el. I-am spus: urcă. Am simțit că ezita, apoi a fost de acord. N-am avut nicio îndoială că mi-l trimisese Lila și, de altfel, a recunoscut și el imediat. — Nu vrea să faci vreo tâmpenie, a spus străduindu-se să vorbească în italiană.

— Poți tu să mă împiedici?

— Da.

— Cum?

S-a așezat în sufragerie după ce-a refuzat cafeaua pe care voiam să i-o fac și, calm, cu tonul cuiva obișnuit să dea rapoarte amănunțite, mi-a înșirat toate amantele lui Nino: prenume, nume, profesii, rude. Pe unele nu le cunoșteam, erau relații mai vechi. Pe altele le adusese la cină în casa mea și mi le aminteam afectuoase cu mine și cu fetele. Mirella, care avusese grijă de Dede, de Elsa și chiar și de Imma, era cu el de trei ani. Și mai lungă era relația cu doctorița ginecolog cu care născusem atât eu, cât și Lila. A înșirat un număr însemnat de muieri — așa le-a numit — cu care, în momente diferite, Nino aplicase mereu aceeași schemă: o perioadă de întâlniri intensă, apoi întâlniri ocazionale, niciodată o întrerupere definitivă. E un tip devotat, a spus Antonio cu sarcasm, nu termină niciodată cu adevărat relațiile: când se duce la una, când se duce la cealaltă.

— Lina știe?

— Da.

— De când?

— De puțin timp.

— De ce nu mi-ai spus imediat?

— Eu am vrut să-ți spun imediat.

— Și Lina?

— A zis să așteptăm.

— Și tu ai ascultat-o. M-ai făcut să gătesc și să pun masa pentru persoane cu care el mă înșelase cu o zi înainte sau urma să mă înșele a doua zi. Am mâncat cu unele cărora el le atingea piciorul sau genunchiul sau altceva pe sub masă. Mi-am încredințat copiii unei fete pe care el sărea cum întorceam privirea.

Antonio a ridicat din umeri, și-a privit mâinile, le-a împreunat și le-a lăsat între genunchi.

— Dacă mi se comandă să fac ceva, eu fac, a spus în dialect.

Dar apoi s-a tulburat. O fac aproape mereu, a spus, și a-ncercat să se justifice: uneori mă supun banilor, alteori respectului, în câteva cazuri rare mie însumi. Aceste trădări, a murmurat, dacă nu le află la momentul potrivit, nu folosesc la nimic, când ești îndrăgostit, ierți totul. Pentru ca trădările să aibă rolul lor concret trebuie mai întâi să crească și să se maturizeze un pic de aversiune. Și a continuat așa, bălmăjind propoziții chinuite despre cât de oarbă e dragostea. Aproape în chip de exemplu, mi-a povestit din nou cum, cu mulți ani în urmă, ca un favor făcut fraților Solara, îi spionase pe Nino și pe Lila. Atunci, a spus cu mândrie, n-am făcut ce-mi ordonaseră. Nu se simțise-n stare s-o dea pe mâna lui Michele și-l chemase pe Enzo ca s-o scoată pe Lila din încurcătură. A vorbit din nou despre bătaia pe care i-o dăduse lui Nino. Am făcut-o, a bombănit, întâi de toate pentru că tu țineai la el și nu la mine, și apoi pentru că dacă mizerabilul ăla se-ntorcea la Lina, ea ar fi rămas legată de el și s-ar fi distrus tot mai mult. Vezi, a conchis, nici în cazul acela nu prea era nimic de discutat, Lina nu m-ar fi ascultat, iubirea nu doar că n-are ochi, dar n-are nici măcar urechi.

L-am întrebat zăpăcită:

— În toți acești ani nu i-ai zis niciodată Linei că Nino în seara aceea se-ntorcea la ea?

— Nu.

— Ar fi trebuit să-i zici.

— De ce, mă rog? Când mintea îmi spune: e mai bine să procedezi în felul acesta, o fac și nu mă mai gândesc. Dacă te răzgândești, nu provoci decât necazuri.

Ce înțelept devenise. Am aflat în acea împrejurare că povestea lui Nino și a Lilei ar fi durat un pic mai mult dacă Antonio n-ar fi întrerupt-o cu bătaia. Dar am alungat imediat ipoteza că s-ar fi iubit pentru tot restul vieții și poate că atât ea, cât și el ar fi devenit cu totul alte persoane: mi s-a părut nu doar improbabil, ci de-a dreptul insuportabil. În schimb, am oftat neputincioasă. Antonio decisese din motivele lui s-o salveze pe Lila și acum Lila-l trimisese să mă salveze pe mine. L-am privit, am spus cu sarcasm evident ceva despre rolul lui de protector al femeilor. Ar fi trebuit să apară la Florența, m-am gândit, când eram în cumpănă, când nu știam ce să fac și atunci să decidă în locul meu cu mâinile lui noduroase, așa cum cu ani în urmă decisese în locul Lilei. L-am întrebat ironică: — Acum ce ordine ai?

— Lina, înainte să mă trimită aici, mi-a interzis să-i sparg fața acelui dobitoc. Dar eu am făcut deja asta o dată și aș vrea s-o mai fac.

— Nu ești de încredere.

— Da și nu.

— Adică?

— E o situație complicată, Lenù, nu te băga. Tu spune-mi doar că fiul lui Sarratore trebuie să regrete că s-a născut și eu îl fac să regrete.

Nu m-am mai abținut, am izbucnit în râs din cauza acelei seriozități manierate cu care se exprima. Era tonul pe care-l învățase în cartier de mic, tonul rezervat al bărbatului dintr-o bucată, el care, în realitate, fusese timid și plin de temeri. Ce efort trebuie să fi fost să se schimbe, dar acum era tonul lui, n-ar fi știut să aibă altul. Singura diferență, în comparație cu trecutul, era că în acea împrejurare se străduia să vorbească în italiană și limba i se împotriva, ieșindu-i cu accent străin.

S-a ofuscat din cauza râsului, s-a uitat la plăcile negre ale ferestrei, a murmurat: nu râde. Am văzut că fruntea îi devenea lucioasă în ciuda frigului, transpira rușinat că-l consideram ridicol. A spus: știu că nu mă exprim bine, știu mai bine germană decât italiană. I-am simțit mirosul, care era încă acela al emoțiilor din perioada de la lacuri. Râd, m-am scuzat, din cauza situației, cu tine care ai vrut să-l omori pe Nino dintotdeauna și cu mine care, dacă el s-ar întoarce acum, ți-aș spune: da, omoară-l; râd de disperare, pentru că n-am fost niciodată atât de jignită, pentru că mă simt umilită într-un mod pe care nu știu dacă ți-l poți imagina, pentru că-n acest moment mă simt atât de rău, încât mi se pare c-o să leșin.

Într-adevăr, eram slăbită și moartă pe dinăuntru. Așa că i-am fost pe neașteptate recunoscătoare Lilei că avusese sensibilitatea să mi-l trimită chiar pe Antonio, el era singura persoană de a cărei afecțiune în acel moment nu mă-ndoiam. În plus, corpul lui descărnat, oasele lui mari, sprâncenele dese, chipul nedelicat îmi rămăseseră familiare, nu mă dezgustau, nu mi-era teamă de ele. La lacuri, am spus, era frig și noi nu simțeam: tremur, pot să mă așez lângă tine?

M-a privit nesigur, dar n-am așteptat să fie de acord cu mine. M-am ridicat, m-am așezat pe genunchii lui. El a rămas nemișcat, a deschis doar brațele de teamă să nu mă atingă și le-a lăsat să cadă pe marginile fotoliului. M-am abandonat peste el, mi-am pus fața între gâtul și umărul lui, mi s-a părut pentru câteva secunde c-o să adorm.

— Lenù.

— Da?

— Nu te simți bine?

— Îmbrățișează-mă, trebuie să mă încălzesc.

— Nu.

— De ce?

— Nu sunt sigur că mă vrei.

— Te vreau acum, doar de data asta: e un lucru pe care tu mi-l datorezi mie și eu ție.

— Nu-ți datorez nimic. Eu țin la tine, dar tu ai ținut tot timpul la ăla.

— Da, dar cum te-am dorit pe tine n-am dorit niciodată pe nimeni, nici măcar pe el.

Am vorbit mult timp. I-am spus adevărul, adevărul din acel moment și adevărul din perioada îndepărtată de la lacuri. El însemna noutatea excitației, însemna partea inferioară a burții care devenea caldă, care se întredeschidea, care se umezea eliberându-și dorința incandescentă. Franco, Pietro, Nino se împiedicaseră în acea așteptare, dar nu reușiseră niciodată s-o satisfacă, pentru că era o așteptare fără o formă definită, era speranța plăcerii, cel mai greu de satisfăcut. Gustul gurii lui Antonio, mirosul dorinței lui, mâinile, sexul mare strâns între coapse reprezentau o inegalabilă primă dată. Ce a venit după nu fusese niciodată la înălțimea după- amiezilor noastre ascunse de scheletul fabricii de conserve, deși era amor fără penetrare și adesea fără orgasm.

I-am vorbit într-o italiană care mi-a ieșit complicată. Am făcut-o mai mult ca să-mi explic mie însămi ce făceam decât ca să-l lămuresc pe el și asta i s-a părut probabil un gest de încredere, l-a bucurat. M-a îmbrățișat, m-a sărutat pe-un umăr, apoi pe gât, în sfârșit pe gură. Nu cred să fi avut vreun raport sexual ca acela. Dintr-odată lacurile din urmă cu mai bine de douăzeci de ani și camera de pe strada Tasso, fotoliul, podeaua, patul s-au contopit, făcând să dispară tot ce ne ținuse la distanță, ce eram eu, ce era el. Antonio a fost delicat, a fost brutal și nici eu n-am fost mai prejos. A cerut și am cerut, la rândul meu, cu o pasiune, cu o neliniște, cu o nevoie de încălcare a regulilor, lucruri care nu credeam că mocnesc în mine. La sfârșit l-a răpus uluirea, la fel ca pe mine.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat amețită, ca și cum amintirea intimității noastre totale se evaporase deja.

— Nu știu, a spus el, dar bine măcar că s-a întâmplat. Am zâmbit.

— Ești ca toți ceilalți, ți-ai înșelat soția.

Voiam să glumesc, dar el m-a luat în serios, a spus în dialect:

— N-am înșelat pe nimeni. Soția mea — înainte de acum — nu există încă.

Formulare neclară, dar am înțeles. Încerca să-mi spună că era de acord cu mine și încerca să-mi comunice, la rândul lui, o senzație a curgerii

timpului în afara cronologiei curente. Voia să spună că trăiserăm acum un fragment mic dintr-o zi care aparținea perioadei din urmă cu douăzeci de ani. L-am sărutat, am murmurat: mulțumesc și i-am spus că-i eram recunoscătoare pentru că ignorase motivele meschine pentru care făcuserăm sex — ale mele și ale lui — și să vadă în asta numai nevoia de a ne lua amândoi revanșa.

Apoi a țârâit telefonul, m-am dus să răspund, putea fi Lila care avea nevoie de mine pentru fete. În schimb era Nino.

— Bine că ești acasă, a spus cu sufletul la gură, vin imediat.

— Nu.

— Dar când?

— Mâine.

— Lasă-mă să-ți explic, e necesar, e urgent.

— Nu.

— De ce?

I-am spus și am închis.

79.

A fost greu să mă despart de Nino, mi-a luat luni de zile. Nu cred să fi suferit vreodată atâta din cauza unui bărbat, mă chinuia la fel de mult să-l îndepărtez, cât și să-l primesc înapoi. Nu voia să admită că- i făcuse propuneri sentimentale și sexuale Lilei. A insultat-o, a făcut mișto de ea, a acuzat-o că vrea să ne distrugă relația. Dar mințea. În primele zile a mințit mereu, a-ncecat chiar să mă convingă că tot ce văzusem în baie fusese o greșeală cauzată de oboseală și gelozie. Apoi a-nceput să cedeze. A mărturisit câteva relații, dar le-a antedatat. Despre altele, în mod indiscutabil recente, a zis că fuseseră ne semnificative, a jurat că era pură prietenie, nu iubire cu acele femei. Ne-am certat toată perioada Crăciunului, toată iarna. O dată, stoarsă de abilitatea lui de-a se acuza, a se apăra și a pretinde iertarea, îl reduceam la tăcere, altă dată cedam în fața disperării lui care părea autentică — venea adesea beat —, altă dată îl alungam pentru că din onestitate, din mândrie, poate că și din demnitate, n-a promis niciodată că nu le va mai revedea pe cele pe care le numea prietene și nici n-a dorit să mă asigur că lista nu va deveni mai lungă.

A ținut adesea pe acea temă monologuri lungi și foarte culte cu care încercat să mă convingă că nu era vina lui, ci a naturii, a materiei astrale, a corpilor spongioși și a irigării lor excesive, a rinichilor lui deosebit de calzi, în fine, a virilității lui debordante. Oricât adun eu toate cărțile pe care le-am citit — murmura intonației sincere, chinuite și totuși vanitoase până la ridicol —, oricât adun limbile pe care le-am învățat, matematica, științele, literatura și, mai mult decât tot, iubirea pentru tine — da, iubirea și nevoia pe care o am de tine, groaza de a nu te mai putea avea —, crede-mă, te implor, crede-mă, nu e nimic de făcut, nu pot nu pot nu pot, dorința ocazională, cea mai stupidă, cea mai limitată, este cea care mă domină.

Uneori mă emoționa, dar cel mai adesea mă enerva, în general reacția mea era plină de sarcasm. Iar el tăcea, își ciufulea nervos părul, apoi o lua de la capăt. Dar când într-o dimineață i-am spus, rece, că poate toată nevoia aceea a lui de femei era semnul unei heterosexualități labile care, pentru a rezista, avea nevoie de confirmări continue, s-a supărat, m-a sâcâit zile și zile în șir, voia să știe dacă fusesem mai bună cu Antonio decât cu el. Pentru că deja eram sătulă de toată trâncăneala lui agitată, am urlat că da. Și dat fiind că-n perioada aceea de certuri chinuitoare câțiva dintre prietenii lui încercaseră să ajungă în patul meu și eu, din plictiseală, din răzbunare, de câteva ori fusesem de acord, am menționat în treacăt câteva nume de persoane care-i erau dragi, ca să-l rănesc, am spus că fuseseră mai buni decât el.

A dispărut. Spusese că nu putea trăi fără Dede și Elsa, spusese că o iubea pe Imma mai mult decât pe ceilalți copii ai lui, spusese că va avea grijă de cele trei fete chiar dacă n-o să mai vreau să fiu împreună cu el. În realitate, nu doar că-a uitat de noi de la o zi la alta, dar nici n-a mai plătit chiria pentru casa din strada Tasso, facturile de lumină, de gaz, de telefon.

Am căutat o casă mai ieftină în aceeași zonă, dar în zadar: adesea, pentru apartamente mai urâte și mai mici se cereau chirii și mai mari. Apoi Lila mi-a spus că se eliberaseră trei camere cu bucătărie chiar deasupra ei. Costau o nimica toată, de la ferestre se vedeau atât șoseaua, cât și curtea. Mi-a spus în felul ei, pe un ton neutru: eu doar îți dau o informație, tu faci cum crezi. Eram deprimată, eram speriată. Elisa recent urlase la mine în timpul unei certe: tata e singur, du-te să locuiești cu el, m-am săturat să fiu nevoită să mă ocup numai eu de el. Și, bineînțeles, refuzasem, în situația mea nu puteam să am grijă și de tata,

eram deja sclava fiicelor mele: Imma se îmbolnăvea încontinuu. Cum scăpa Dede de o răceală, răcea Elsa, care nu-și făcea temele decât dacă stăteam lângă ea, iar Dede se enerva și spunea: atunci trebuie să m-ajuti și pe mine. Eram stoarsă, aveam nervii făcuți țandări. Și apoi, în marele haos în care mă scufundam, nu mai aveam nici măcar fărâma aceea de viață activă pe care o dusesem până atunci. Refuzam invitații, și colaborări, și călătorii, nu îndrăzneam să răspund la telefon de teamă că editura îmi cere cartea. Sfârșisem într-un vârtej care mă trăgea tot mai jos și o presupusă întoarcere în cartier ar fi fost dovada că atinsesem fundul. Că mă afundam iarăși, eu și fiicele mele, în acea mentalitate, că mă lăsam absorbită de Lila, de Carmen, de Alfonso, de toți, chiar așa cum de fapt își doreau. Nu, nu, mi-am jurat mie însămi că mă voi duce să locuiesc pe strada Tribunalelor, în cartierul Duchesca, pe strada Lavinaio, pe strada Forcella, în mijlocul țevilor inofensive care aminteau de pagubele făcute de cutremur, decât să mă-ntorc în cartier. În atmosfera aceea tensionată a sunat directorul editorial.

— Cât mai ai?

Dintr-odată mintea mea s-a luminat. Am știut ce trebuia să spun și ce trebuia să fac.

— Am terminat chiar ieri.

— Serios? Trimite-o chiar astăzi.

— Mâine dimineață mă duc la poștă.

— Mulțumesc. Cum sosește cartea, citesc și-ți dau de știre.

— Nu te grăbi.

Am închis. M-am dus în dormitor unde, în dulap, păstram o cutie. Am scos din ea textul dactilografiat care, cu ani în urmă, nu le plăcuse nici lui Adele, nici Lilei, n-am încercat nici măcar să-l recitesc. A doua zi dimineață le-am însoțit pe fete la școală și m-am dus cu Imma să expediez plicul. Știam că era un gest riscant, dar mi s-a părut singurul care-mi putea salva reputația. Promisesem c-o să predau o carte și iat-o. Era un roman nereușit, în mod categoric prost? Asta e, n-o să fie publicat. Dar muncisem din greu, nu păcălisem pe nimeni. Coadă de la poștă a fost extenuantă, a trebuit să protestez încontinuu față de cei care săreau peste rând. În acea situație grea mi-a devenit evidentă tragedia mea. De ce sunt aici, de ce irosesc timpul în felul ăsta? Fiicele și Napoli m-au mâncat de vie. Nu studiez, nu scriu, mi-am pierdut orice disciplină. Duceam o viață foarte diferită de cea care mi s-ar fi convenit și iată cum ajunsese. M-am simțit exasperată, vinovată față de mine și mai ales față de mama mea. În plus Imma, de la o vreme, mă neliniștea, de

fiecare dată când o comparam cu Tina mă convingeam că suferea de un retard în dezvoltare. Fiica Lilei, care deși avea cu trei săptămâni mai puțin, era foarte zglobie, părea mai mare cu un an, în timp ce capacitatea ei de reacție părea redusă, avea mereu o nutriță uluită. Astfel o verificam obsesiv, o sâcâiam cu teste pe care le inventam pe loc. Mă gândeam: îngrozitor ar fi ca Nino nu doar să-mi fi distrus viața, ci să-mi fi dăruit și un copil cu probleme. Și totuși, oamenii mă opreau pe stradă să remarce cât era de dolofană, cât era de blondă. Iată, și acolo la poștă, femeile de la coadă mă complimentau pentru fetița mea durdulie. Dar ea nu scotea nici măcar un zâmbet. Un tip i-a oferit o bomboană și Imma a întins mâna apatic, a luat-o, a scăpat-o. Ah, eram tot timpul neliniștită, în fiecare zi grijile se adunau. Când am ieșit din oficiul poștal, după ce pachetul fusese expedit și nu mai exista niciun mod de a-l opri, am tresărit, mi-am amintit de soacra mea. Sfinte Dumnezeule, ce făcusem. Cum era posibil să nu fi luat în calcul faptul că editura o să-i dea și lui Adele să citească textul dactilografiat? Ea fusese, la urma urmei, cea care dorise publicarea atât a primei mele cărți, cât și a celei de-a doua, îi datorau asta din politețe, dacă nu din alt motiv. Și ea ar fi spus: Greco vă păcălește, ăsta nu-i un text nou, eu l-am citit cu ani în urmă și e foarte prost. M-a trecut o transpirație rece, m-am simțit vlăguită. Mă aflam în impas. Nu mai eram în stare să țin sub control, pe cât posibil, nici înlănțuirea gesturilor mele.

80.

Ca să complice lucrurile, chiar în acele zile a reapărut Nino. Nu-mi restituise niciodată cheile, chiar dacă eu insistasem mult să le primesc înapoi, și astfel a reapărut în casă fără să sune, fără să bată la ușă. I-am spus să plece, casa era a mea, el nu mai plătea nici chiria și nu-mi dădea o centimă pentru Imma. A jurat că, distrus de suferința provocată de despărțirea noastră, uitase. Mi s-a părut sincer, avea un aer tulburat și era foarte slăbit. A promis cu o solemnitate involuntar caraghioasă c-o să reînceapă să plătească de luna următoare, mi-a vorbit cu o voce tristă de iubirea lui pentru Imma. Apoi, aparent în mod binevoitor, a început din nou să pună întrebări despre întâlnirea cu Antonio, despre cum decurseseră lucrurile, mai întâi în general și apoi în plan sexual. De la

Antonio a trecut la prietenii lui. A-ncercat să mă facă să recunosc că eu cedasem (a ceda i se părea verbul potrivit) unuia și altuia nu din atracție reală, ci doar din răzbunare. M-am neliniștit când a început să-mi mângâie umărul, genunchiul, obrazul. Curând am văzut — în ochi și în cuvinte — că lucrul care-l aducea la disperare nu era nicidecum că pierduse iubirea mea, ci că fusesem cu ceilalți bărbați și că, mai devreme sau mai târziu, o să fiu din nou cu alții și că o să-i prefer lui. Apăruse, în dimineața aceea, doar ca să se vâre iarăși în patul meu. Pretindea să micșorez importanța amanților mei din ultima vreme, demonstrându-i că unica mea dorință era ca el să mă penetreze din nou. Voia, pe scurt, să-și reafirme întâietatea, pe urmă ar fi dispărut iarăși, cu siguranță. Am reușit să-mi recuperez cheile și l-am gonit. Mi-am dat seama atunci, cu nespusă uimire, că nu mai simțeam nimic pentru el. Timpul îndelungat în care-l iubisem s-a topit pentru totdeauna în acea dimineață.

De a doua zi am început să strâng informații despre ce anume trebuia să fac ca să mă angajez sau, cel puțin, să devin suplinitoare pe la școlile medii. Am înțeles repede că n-o să fie ușor și că, oricum, trebuia să aștept începerea noului an școlar. Relația cu editura urma să se încheie, de asta eram convinsă, după care, în imaginația mea, venea spulberarea catastrofală a identității mele de scriitoare. Situația asta m-a speriat. Fetele erau obișnuite de când se născuseră cu o viață îndestulată, eu însămi — după căsătoria cu Pietro — nu puteam crede că mă voi trezi din nou fără cărți, reviste, ziare, discuri, cinema, teatru. Trebuia să mă gândesc imediat la slujbe provizorii, am pus anunțuri în magazinele din zonă, oferind lecții private.

Apoi, într-o dimineață de iunie, a telefonat directorul. Primise textul dactilografiat, îl citise.

— Deja? am spus, cu o prefăcută dezinvoltură.

— Da. Și e o carte la care nu m-aș fi așteptat niciodată de la tine, dar pe care tu, în mod surprinzător, ai scris-o.

— Vrei să spui că e proastă?

— Este, de la primul la ultimul rând, pură plăcere de a povesti. Inima mi-a luat-o razna.

— E bună sau nu?

— E extraordinară.

M- am simțit mândră. În câteva secunde mi-am recâștigat nu doar încrederea în mine însămi, dar am devenit degajată, am început să vorbesc despre opera mea cu un entuziasm infantil, râzând prea mult, l-am luat temeinic la întrebări pe interlocutorul meu, încercând să obțin o aprobare mai articulată. Am înțeles imediat că acesta citise paginile mele ca pe un fel de autobiografie, o expunere sub formă de roman a experienței pe care o aveam despre cel mai sărac și violent Napoli. A spus că se temuse de efectele negative ale întoarcerii în orașul meu, dar acum trebuia să admită că acea întoarcere îmi fusese de folos. Nu i-am spus că scrisesem cartea cu mulți ani în urmă, la Florența. E un roman dur, a subliniat, aș spune masculin, dar, în mod contradictoriu, în același timp delicat, în fine, un mare pas înainte. Apoi a vorbit de chestiuni organizatorice. Voia să mute apariția în primăvara anului 1983 ca să se dedice el însuși unei editări îngrijite și să pregătească cum trebuie lansarea. A conchis, cu un strop de sarcasm: — l-am vorbit de carte fostei tale soacre, a spus că lecturase o versiune mai veche și nu-i plăcuse; dar, în mod evident, fie gustul ei e demodat, fie problemele voastre personale au împiedicat-o să facă o evaluare imparțială.

Am recunoscut în grabă că-i dădusem cu ceva timp în urmă lui Adele să citească o primă redactare. El a spus: se vede că aerul din Napoli a descătușat definitiv talentul tău. Când a închis, am răsuflat ușurată. M-am schimbat, am devenit foarte afectuoasă cu fetele mele. Editura mi-a plătit restul avansului și situația mea financiară s-a îmbunătățit. Pe neașteptate, am început să privesc orașul și, mai ales, cartierul ca pe-o parte importantă a vieții mele de care nu doar că nu trebuia să fac abstracție, dar care era esențială pentru un rezultat bun al muncii mele. A fost un salt brusc, am trecut de la neîncredere la o plăcută conștiință de sine. Ceea ce părea un loc al pierzaniei a căpătat nu doar o noblețe literară, dar mi s-a părut o alegere decisivă de teritoriu cultural și politic. O stabilise cu autoritate directorul editorial, spunând: pentru tine, a te întoarce la locul de plecare a fost un ulterior pas înainte. Bineînțeles, nu-i spuseseam că scrisesem cartea la Florența, că întoarcerea la Napoli nu avusese nicio influență asupra textului. Dar materia narativă, densitatea umană a personajelor, proveneau din cartier și, cu siguranță, momentul de cotitură se afla acolo. Adele nu avusese sensibilitatea de a înțelege toate astea, așa că pierduse. Întreaga familie Airota pierduse. Pierduse și Nino, pentru care, în fond, eram una dintre femeile de pe lista lui, nu mă deosebea de celelalte. Și — lucru pentru mine mult mai semnificativ —

pierduse Lila. Nu-i plăcuse cartea mea, iar unul din rarele momente când bocise în viața ei s-a întâmplat când a fost nevoită să mă rănească emițând o părere negativă. Dar nu-i purtam pică, dimpotrivă, eram bucuroasă că se înșelase. Îi acordasem încă din copilărie o importanță exagerată și acum mă simțeam parcă eliberată. În sfârșit, era limpede că ce eram eu nu era ea, și invers. Nu-mi mai era necesară autoritatea ei, o aveam pe a mea. M-am simțit puternică, nu mai eram victima originilor mele, capabilă să le domin, să le dau o formă, să le răscumpăr pentru mine, pentru Lila, pentru oricine. Ceea ce înainte mă trăgea în jos, acum mă împingea în sus. Într-o dimineață de iulie din 1982, i-am telefonat și i-am spus: — Bine, iau apartamentul de deasupra ta, mă întorc în cartier.

82.

De schimbul de locuință în plină vară și de mutare s-a ocupat Antonio. A mobilizat câțiva bărbați forțoși care au golit apartamentul de pe strada Tasso și au aranjat fiecare detaliu în cel din cartier. Casa nouă era întunecoasă și revopsirea camerelor n-a folosit la reîmprospătarea ei. Dar pe mine, contrar celor gândite în momentul întoarcerii mele la Napoli, chestia aia nu m-a deranjat, dimpotrivă: lumina prăfoasă care pătrundea dintotdeauna cu greu prin ferestrele blocurilor mi-a trezit o emoționantă amintire din copilărie. Dede și Elsa, în schimb, au protestat multă vreme. Ele crescuseră la Florența, la Genova, în splendoarea de pe strada Tasso și au urât imediat podelele cu plăci desprinse, baia mică și întunecoasă, vacarmul venit dinspre șosea. S-au resemnat numai pentru că acum se puteau bucura de avantaje care aveau importanța lor indiscutabilă: s-o vadă pe mătușa Lina în fiecare zi, să se trezească mai târziu, pentru că școala era la câțiva pași, să meargă singure acolo, să petreacă mult timp pe stradă și în curte.

M-a cuprins imediat dorința nebună de a pune stăpânire din nou pe cartier. Le-am înscris pe fete la școlile la care mersesem eu: pe Elsa la cea primară, pe Dede la cea medie. Am reluat legătura cu oricine, bătrân sau tânăr, care-și amintea de mine. Am sărbătorit alegerea mea cu Carmen și familia ei, cu Alfonso, cu Ada, cu Pinuccia. Bineînțeles că aveam nedumeririle mele și Pietro, foarte nemulțumit de acea alegere, mi le accentua. Mi-a zis la telefon: — În baza cărui criteriu vrei să le crești

pe fiicele noastre într-un loc din care-ai fugit?

— N-o să le cresc aici.

— Dar ai o casă acolo și le-ai înscris la școală fără să te gândești că merită ceva mai bun.

— Am o carte de terminat și o pot face bine numai în locul acesta.

— Aș fi putut să le țin eu.

— Ai fi ținut-o și pe Imma? Toate trei sunt fiicele mele și nu vreau ca a treia să fie despărțită de surorile ei.

S-a liniștit. Era bucuros că-l părăsisem pe Nino și mi-a iertat repede mutarea aceea. Dedică-te muncii tale, a spus, am încredere, știi tu ce faci. Speram să fie adevărat. Priveam camioanele care treceau zgomotoase de-a lungul șoselei, ridicând nori de praf. Mă plimbam prin părculețul plin de seringi. Intram în biserica neîngrijită și pustie. Mă întristam în fața cinematografului parohial închis, în fața sediilor de partide care semănau cu niște scorburi abandonate. Ascultam țipetele de bărbați, femei, copii din apartamente, mai ales seara. Mă speriau luptele mafiate între familii, ostilitățile între vecini, ușurința cu care se ajungea la bătaie, războaiele între găștile de puști. Când mă duceam la farmacie, îmi aminteam de Gino, mă apuca sila la vederea locului în care fusese omorât, îl ocoleam prudent. Vorbeam plină de compasiune cu părinții lui, care stăteau încă în spatele tejghelei din lemn vechi și închis la culoare, dar mai aduși de spate, cărunți în halatele lor albe și mereu amabili. Când eram mică am suportat toate astea, mă gândeam, să vedem dacă acum știu să mă ridic deasupra lor.

— Cum de te-ai hotărât? m-a întrebat Lila, la ceva vreme după mutare.

Poate că voia un răspuns afectuos sau un fel de validare a alegerilor ei, cuvinte de genul: ai făcut bine că ai rămas, e inutil să umbli prin lume, acum am înțeles asta. În schimb am răspuns: — E un experiment.

— Ce fel de experiment?

Ne aflam în biroul ei, Tina se ținea după ea, Imma se învârtea prin cameră în lumea ei. I-am spus:

— Experiment de recompunere. Tu ai reușit să-ți duci toată viața ta aici, eu nu: mă simt făcută din bucățele dispersate.

A luat un aer dezaprobator.

— Lasă baltă toate experimentele astea, Lenù, altfel o să fii dezamăgită și o să pleci din nou. Și eu sunt făcută bucăți. Între cizmăria tatălui meu și acest birou sunt numai câțiva metri distanță, dar e ca și cum s-ar găsi unul la polul nord și celălalt la polul sud.

Am spus prefăcut amuzată:

— Nu mă descuraja. Eu, prin natura meseriei mele, trebuie să lipesc faptele între ele prin cuvinte și la sfârșit totul trebuie să pară coerent, chiar dacă nu e.

— Dar dacă nu există coerență, de ce să te prefaci?

— Ca să instaurez ordinea. Îți amintești de romanul pe care ți-l dădusem să-l citești și nu ți-a plăcut? Acolo încercasem să fixeze o legătură între ce știam despre Napoli și ce am învățat apoi la Pisa, la Florența, la Milano. Acum l-am dat editurii și l-au considerat bun. Mi-l publică.

Ea a mijit ochii. A spus încet:

— Îți spuseseam că nu înțeleg nimic.

Am simțit c-o rănisem. Era ca și cum i-aș fi reproșat: dacă tu nu reușești să unești povestea pantofilor cu povestea calculatoarelor, asta nu înseamnă că e imposibil, înseamnă doar că nu deții instrumentele necesare ca s-o faci. M-am grăbit să spun: ai să vezi că n-o să cumpere nimeni cartea și tu o să ai dreptate. Apoi i-am înșirat, un pic la întâmplare, toate defectele pe care eu însămi le atribuiam textului meu și ce anume voiam să păstrez sau să schimb înainte de a-l publica. Dar ea s-a fofilat, ca și cum voia să-și sublinieze din nou poziția, a început să vorbească despre calculatoare, voind parcă să accentueze: tu le ai pe ale tale, eu pe ale mele. Le-a spus fetelor: vreți să vedeți un aparat electronic nou pe care l-a cumpărat Enzo?

Ne-a dus într-o cămăruță. Le-a explicat lui Dede și Elsei: acest aparat electronic se numește computer personal, costă o grămadă de bani, dar poți face lucruri minunate cu el, uitați-vă cum funcționează. S-a așezat pe un taburet și mai întâi a instalat-o pe Tina pe genunchii ei, apoi a început cu răbdare să explice fiecare element adresându-se lui Dede, Elsei, micuței, niciodată mie.

Am privit-o tot timpul pe Tina. Vorbea cu mama ei, întreba arătând: asta ce e, și dacă mama ei n-o băga în seamă, o trăgea de marginea cămășii, o prindea de bărbie, insista: mama, asta ce e. Lila îi explica de parc-ar fi fost un adult. Imma, între timp, se învârtea prin cameră, trăgea după ea un cărucior, uneori se așeza dezorientată pe podea. Vino, Imma, i-am zis de mai multe ori, ascultă ce spune mătușa Lina. Dar ea a continuat să se joace cu căruciorul.

Fiica mea nu avea calitățile fiicei Lilei. De câteva zile îmi trecuse neliniștea că ar avea vreun retard de creștere. O dusesem la un pediatru foarte bun, fetița nu manifesta niciun tip de întârziere, eram mai liniștită. Și totuși, comparația dintre Imma și Tina continua să-mi provoace un ușor disconfort. Cât de vioaie era Tina: era o bucurie s-o vezi, s-o auzi

vorbind. Și cât mă emoționau mama și fiica împreună. Cât timp a vorbit Lila despre computer — am început atunci să folosim acel cuvânt — le-am studiat pe amândouă cu admirație. În momentul acela mă simțeam fericită, mulțumită de mine și, de aceea, am simțit, foarte clar, că țineam la prietena mea pentru cum era ea, pentru calitățile și defectele ei, pentru tot, chiar și pentru acea mică ființă pe care o adusese pe lume. Fetița era extrem de curioasă, învăța orice lucru într-o clipă, avea un vocabular bogat și o dexteritate surprinzătoare. Mi-am zis: are foarte puțin din Enzo, e leită Lila, uite cum deschide larg ochii, uite cum îi mijește, uite urechile fără lob. Nu îndrăzneam încă să recunosc că Tina mă fascina mai mult decât fiica mea. Dar când acea demonstrație s-a încheiat, m-am arătat entuziasmată de computer, am lăudat-o foarte mult pe cea mică, conștientă totuși că Imma ar fi putut suferi (ce isteată ești, ce frumoasă ești, ce bine vorbești, câte lucruri înveți). I-am făcut multe complimente Lilei mai ales ca să diminuez stinghereala pe care i-o provocasem anunțând publicarea cărții mele, am schițat, în fine, o imagine optimistă a viitorului care le aștepta pe cele trei fete ale mele și pe fiica ei. Vor studia, am spus, vor călători prin lume, vor deveni cine știe cine. Dar Lila, după ce i-a dat mulți pupici Tinei — da, e foarte isteată —, a replicat aspră: și Gennaro era isteț, vorbea bine, citea, era foarte bun la școală și uite ce-a ajuns.

83.

Într-o seară când Lila vorbea rău despre Gennaro, Dede și-a făcut curaj și l-a apărat. S-a făcut vineție la față, a spus: e foarte inteligent. Lila a privit-o cu interes, i-a zâmbit, a replicat: ești foarte amabilă, sunt mama lui și ce-ai spus îmi face multă plăcere.

Din acel moment Dede s-a simțit autorizată să-l apere pe Gennaro cu fiecare ocazie, chiar și când Lila era foarte supărată pe el. Gennaro era de-acum un flăcău de optsprezece ani, cu un chip frumos ca al tatălui său când era tânăr, dar mai bondoc la trup și, mai ales, cu o fire capricioasă. Pe Dede, care avea doisprezece ani, nici măcar n-o băga în seamă, avea altele pe cap. Dar ea n-a încetat niciodată să-l considere cel mai uluitor individ care apăruse vreodată pe fața pământului și, cum prindea ocazia, îl elogia. Uneori Lila era prost dispusă și nu-i răspundea.

Dar cu alte prilejuri râdea, exclama: da' de unde, e o pușlama: voi, cele trei surori, sunteți cumiți, veți deveni mai bune decât mama voastră. Și Dede, deși bucuroasă de compliment (când se putea considera mai bună decât mine era fericită), începea imediat să se subestimeze, doar ca să-l ridice-n slăvi pe Gennaro.

Îl adora. Se-ntâmpla adesea să se așeze la fereastră ca să-l vadă întorcându-se de la atelier și, cum apărea, îi striga: salut, Rino. Dacă el răspundea salut (de obicei nu era așa), ea alerga pe palier ca să-l vadă urcând scările și încerca să inițieze o conversație de genul: ești obosit, ce-ai pățit la mână, nu ți-e cald cu salopeta aia sau lucruri de genul ăsta. Chiar și puține cuvinte din partea lui erau suficiente pentru a-i stârni entuziasmul. Când, din întâmplare, primea mai multă atenție ca de obicei, doar ca să prelungească momentul, o înșfăca pe Imma și spunea: o duc jos la mătușa Lina, să se joace cu Tina. Nici nu apucam să-i dau permisiunea, că ea deja ieșise din casă.

Niciodată pe mine și pe Lila nu ne separase un spațiu atât de restrâns, nici când eram mici. Podeaua mea era tavanul ei. Două seturi de scări coborâte care mă duceau acasă la ea, două urcate o duceau la mine acasă. Dimineața, seara, le auzeam vocile: sunetele distincte ale conversațiilor, trilurile Tinei la care Lila răspundea de parcă și ea ar fi scos triluri, tonalitatea joasă a lui Enzo care, deși era tăcut, vorbea în schimb mult cu fiica lui, adesea îi cânta. Presupuneam că și la Lila ajungeau semnele prezenței mele. Când era la serviciu, când fiicele mele mari erau la școală, când prin casă erau doar Imma și Tina, care rămânea adesea să doarmă la mine, percepeam golul de dedesubt, așteptam să aud pașii Lilei și pe-ai lui Enzo când se-ntorceau acasă.

Lucrurile au luat curând o întorsătură bună. Dede și Elsa se ocupau mult de Imma, o luau cu ele, în curte sau la Lila. Dacă aveam nevoie să plec, Lila avea grijă de toate trei. Trecuseră mulți ani de când nu mai avusesem atâta timp la dispoziție. Citeam, îmi revizuiam cartea, mă simțeam în largul meu fără Nino și fără neliniștea de a-l pierde. Și relația cu Pietro s-a îmbunătățit. Venea mai des la Napoli ca să le vadă pe fete, s-a obișnuit permanent cu aspectul cenușiu și sărăcăcios al apartamentului și cu accentul napolitan, mai ales al Elsei, a rămas deseori peste noapte. În acele împrejurări, a fost amabil cu Enzo, a pălăvrăgit mult cu Lila. Deși Pietro își exprimase în trecut păreri categoric negative despre ea, mi s-a părut evident că petrecea cu plăcere puțin timp în compania ei. În privința Lilei, imediat cum pleca, începea să-mi vorbească despre el cu un entuziasm pe care, în general, nu-l arăta față

de nimeni. Câte cărți o fi citit, spunea seriosă, cincizeci de mii, o sută de mii? Cred că vedea în fostul meu soț întruparea fanteziilor ei din copilărie despre oamenii care citesc și scriu într-o cunoaștere, nu prin natura profesiei.

— Tu ești foarte bună, mi-a spus într-o seară, dar el are un mod de a vorbi care-mi place cu adevărat: pune scriitura în voce, dar nu vorbește ca din cărțile tipărite.

— Și eu așa fac? am întrebat în joacă.

— Un pic.

— Încă?

— Da.

— Dacă n-aș fi învățat să vorbesc în felul acela, n-aș fi fost niciodată luată în considerare în altă parte decât aici.

— El e ca tine, dar mai firesc. Când Gennaro era mic, eu, chiar dacă pe Pietro nu-l cunoșteam încă, mă gândeam c-ar trebui să-l ajut să devină exact așa.

Mi-a vorbit adesea de fiul ei. A spus c-ar fi trebuit să-i ofere mai mult, dar nu avusese nici timp, nici constanță, nici capacitate. S-a acuzat că mai târziu îl învățase puținul acela pe care și-l permitea și apoi că-și pierduse încrederea și-l abandonase. Într-o seară, a trecut de la primul copil la al doilea fără întreruperi. Îi era teamă că, odată ce va crește, și Tina se va irosi. Eu am lăudat-o mult pe fetiță, cu sinceritate, iar ea a zis seriosă:

— Acum că stai aici, trebuie să mă ajuți să devină ca fiicele tale. Și Enzo ține mult la asta, mi-a zis să te rog.

— Bine.

— Tu mă ajuți pe mine, eu te ajut pe tine. Școala nu e de-ajuns, îți amintești de Oliviero, cu mine n-a fost de-ajuns.

— Erau alte vremuri.

— Nu știu. Lui Gennaro i-am dat tot ce era posibil, dar tot rău a mers.

— Cartierul e de vină.

M-a privit seriosă, a spus:

— Nu prea cred, dar având în vedere că ai decis să stai aici, cu noi, hai să schimbăm cartierul.

În câteva luni relația dintre noi a devenit foarte strânsă. Ne-am luat obiceiul să ieșim împreună la cumpărături, iar duminica, în loc să petrecem timpul plimbându-ne printre aceleași tarabe de la șosea, ne-am propus să mergem în centru cu Enzo, pentru ca fiicele noastre să stea la soare și să respire aer de mare. Ne plimbam de-a lungul străzii Caracciolo sau prin grădina publică. El o ducea în cârcă pe Tina, o alinta mult, poate prea mult. Dar nu uita niciodată de fiicele mele, le cumpăra baloane, dulciuri, se jucau împreună. Eu și Lila rămâneam în urmă intenționat. Vorbeam despre orice, dar nu ca atunci când eram adolescente, vremurile acelea n-aveau cum să se-ntoarcă. Ea îmi punea întrebări despre lucruri pe care le auzise la televizor și eu îi răspundeam fără opreliști. Îi vorbeam, ce știu eu, despre postmodernism, despre problemele lumii editoriale, despre ultimele noutăți ale feminismului, tot ce-mi trecea prin minte; și Lila stătea să asculte cu atenție, cu privirea puțin ironică, intervenind doar ca să ceară mai multe explicații, niciodată ca să-și spună părerea. Îmi plăcea să-i vorbesc. Îmi plăcea mutra uimită pe care-o făcea, îmi plăceau frazele ei de genul: câte lucruri știi, câte lucruri știi să gândești, chiar și în momentele când simțeam că le spune la modul batjocoritor. Dacă-i ceream stăruitor o părere, dădea înapoi, mormăia: nu, nu mă face să spun tâmpenii, vorbește tu. Adesea mă-ntreba de nume faimoase ca să vadă dacă le cunoșteam și, când spuneam că nu, era dezamăgită. Era dezamăgită — trebuie să spun — și atunci când reduceam la dimensiuni normale persoane faimoase cu care avusesem de-a face.

— Deci, a conchis ea într-o dimineață, oamenii ăștia nu sunt ce par.

— Absolut deloc, de multe ori sunt însă pricepuți în munca lor. Dar în rest sunt lacomi, le place să te rănească, stau alături de cei puternici și se-ndârjesc împotriva celor slabi, își fac găști ca să se lupte cu alte găști, le tratează pe femei ca pe niște animăluțe de companie, imediat cum au ocazia îți vorbesc obscen și te pipăie exact ca în autobuzele noastre de aici.

— Exagerezi?

— Nu, ca să produci idei nu e necesar să fii sfânt. Și, oricum, intelectualii adevărați sunt foarte puțini. Majoritatea oamenilor culți comentează leneș toată viața ideile altcuiva. Își folosesc cele mai bune energii în exerciții de sadism împotriva oricărui posibil rival.

— Atunci de ce stai cu ei?

Am răspuns: nu stau cu ei, stau aici. Voiam să simtă că fac parte din lumea bună, dar că sunt totuși diferită. Ea însăși mă împingea într-acolo.

Se distra dacă-mi înțepam colegii, dar voia ca ei să rămână, orice-ar fi fost, colegii mei. Uneori aveam impresia că insistă să-i confirm că făceam cu adevărat parte dintre cei care spuneau oamenilor cum stăteau lucrurile și care era gândirea corectă. Alegerea de a locui în cartier avea sens în ochii ei numai dacă mă număram în continuare printre cei care scriau cărți, colaborau la reviste și ziare, apăreau din când în când la televizor. Voia să fiu prietena ei, vecina ei, cu condiția să am acea aură. Și eu îi făceam pe plac. Aprobarea ei îmi dădea încredere. Eram prin grădina publică, cu fiicele noastre, și totuși eu eram, pentru totdeauna, diferită, viața mea avea o anvergură sporită. Eram măgulită să mă simt, în comparație cu ea, o femeie cu mare experiență și simțeam că și ea era mulțumită de ceea ce devenisem. Îi povesteam despre Franța, despre Germania și despre Austria, despre Statele Unite, despre dezbaterile la care participasem ici și colo, despre bărbații cu care recent, după Nino, se întâmplase să fiu. Ea acorda atenție fiecărui cuvânt zâmbind cu jumătate de gură, fără să-și spună niciodată părerea. Nici măcar povestea relațiilor mele ocazionale n-a stârnit în ea nevoia de a mi se confesa.

— Merge bine cu Enzo? am întrebat-o într-o dimineață.

— Destul de bine.

— Și nu ești interesată niciodată de vreun alt bărbat?

— Nu.

— Ții mult la el?

— Destul de mult.

Era imposibil să scoți altceva de la ea, eu vorbeam despre sex, adesea în mod explicit. Eu cu trăncănelile mele, ea cu tăcerile ei. Totuși, orice subiect am fi abordat în timpul acelor plimbări, exista ceva care se descătușa chiar din corpul ei, captivându-mă, stimulându-mi creierul așa cum se întâmplase întotdeauna, ajutându-mă să reflectez.

Poate că de-aceea o căutam mereu. Emană în continuare o energie care-ți oferea o oarecare tihnă, îți întărea intențiile, care în mod spontan aducea soluții. Era o forță de care nu mă ciocneam doar eu. Uneori mă invita la cină cu fetele, mai des o invitam eu pe ea cu Enzo și, bineînțeles, cu Tina. Pe Gennaro nu, nu aveam ce să fac, de cele mai multe ori era plecat și se-ntorcea noaptea târziu. Enzo — mi-am dat seama repede — era îngrijorat în privința băiatului, Lila, în schimb, spunea: e mare, să facă fix ce vrea. Dar simțeam că vorbea așa ca să-i topească îngrijorarea partenerului ei. Și tonul era identic cu cel din conversațiile noastre: Enzo aproba, ceva curgea dinspre ea spre el, ca

un fluid tonic.

Lucrurile se-ntâmplau cam la fel pe străzile din cartier. Ieșitul cu ea la cumpărături nu înceta niciodată să mă uimească, devenise o figură importantă. Era oprită încontinuu, oamenii o trăgeau deoparte cu un aer confidențial, plin de respect, îi vorbeau la ureche și ea asculta fără să trădeze nicio reacție. Se purtau așa cu ea pentru norocul pe care-l avusese cu noua ei ocupație? Deoarece crea impresia unei femei care putea face orice? Sau pentru că acea energie pe care o emanase întotdeauna, acum, când se apropia de patruzeci de ani, îi dădea un aer de vrăjitoare care fermeca și înspăimânta în același timp? Nu știu. Cu siguranță, mă uimea faptul că-i acordă ei mai multă atenție decât mie. Eram o scriitoare cunoscută și editura mea se obliga ca, în perspectiva noii mele cărți, să fiu menționată des în ziare: în la Repubblica o fotografie de-a mea de dimensiuni generoase ilustra un scurt articol despre cărțile care urmau să fie publicate în care, la un moment dat, se spunea: foarte așteptat este noul roman al Elenei Greco, o poveste amplasată într-un Napoli inedit, în culori sângerii etc. Și totuși, lângă ea, acolo, în locul unde ne născuserăm, eram doar un obiect decorativ, eram doar o mărturie vie a meritelor Lilei. Cine ne cunoștea de când ne născuserăm îi atribuia Lilei, fascinației pe care o exercita, faptul că, pe străzile din cartier, poate să fie egala mea, care eram o persoană cu renume.

85.

Cred că mulți se întrebau de ce eu, care în ziare păream bogată și faimoasă, venisem să locuiesc într-un apartament mizerabil, situat într-o zonă care se degrada din ce în ce mai rapid. Poate că primele care nu înțelegeau erau chiar fiicele mele. Dede, într-o dimineață, s- a întors de la școală dezgustată: — Un bătrân făcea pipi la ușa blocului nostru. Și Elsa, altă dată, a venit acasă foarte speriată:

— Astăzi l-au înjunghiat pe unul în părculeț.

În acele momente mă înspăimântam, partea din mine care se desprinsese de mult de cartier se indigna, își făcea griji pentru fete, spunea ajunge. În casă, Dede și Elsa vorbeau o italiană frumoasă, dar uneori le auzeam de la fereastră sau în timp ce urcau scările și- mi

dădeam seama că mai ales Elsa folosea un dialect foarte agresiv, uneori obscen. O mustram, ea se prefăcea că-i pare rău. Dar știam că era nevoie de multă autodisciplină ca să rezisti farmecului proastei educații și al altor multor tentații. Era posibil ca, în timp ce pe mine mă interesa să scriu literatură, ele să se piardă? Mă linișteam, întărindu-mi convingerea că acea ședere acolo nu va dura mult: după publicarea cărții mele urma să părăsesc definitiv orașul Napoli. Îmi spuneam asta în repetate rânduri: aveam nevoie doar să ajung la o redactare definitivă a romanului.

Cartea beneficia, fără îndoială, de orice lucru care-și avea originea în cartier. Dar munca progresa atât de bine mai ales pentru că eram atentă la Lila, care rămăsese în întregime în acel mediu. Vocea ei, privirea ei, gesturile ei, răutatea și generozitatea ei, chiar dialectul erau intim legate de locul nostru de naștere. Până și firma ei Basic Sight, în ciuda numelui exotic (oamenii îi spuneau basissit), părea nu un fel de meteorit picat din spațiu, ci un efect surprinzător al sărăciei, al violenței și al degradării. Să mă folosesc, așadar, de ea ca să ofer veridicitate poveștii mele mi se părea un lucru absolut necesar. Pe urmă aș fi plecat pentru totdeauna, îmi propusesem să mă mut la Milano.

Îmi era suficient să stau un pic în biroul ei ca să-mi dau seama pe ce fundal acționa. Îl priveam pe fratele ei, care era de-acum vizibil devorat de droguri. O priveam pe Ada, care cu fiecare zi era mai amenințătoare, dușmanca de moarte a Marisei care i-l luase definitiv pe Stefano. Îl priveam pe Alfonso — pe al cărui chip și-n purtarea căruia femininul și masculinul doborau încontinuu obstacolele cu rezultate care într-o zi îmi repugnau, în alta mă emoționau și întotdeauna mă nelinișteau — care adesea avea un ochi învinețit sau o buză spartă din cauza loviturilor încasate cine știe unde, cine știe când. O priveam pe Carmen care, înfășurată în halatul ei albastru de benzinăreasă, o trăgea deoparte pe Lila și o interoga ca pe-un oracol. Îl priveam pe Antonio care se învârtea pe lângă ea cu tot felul de aluzii sau păstra o tăcere cumpătată de fiecare dată când o aducea la birou, ca într-o vizită de curtoazie, pe superba lui soție nemțoaică și pe copiii. Între timp, izbuteam să prind nenumărate bârfe. Stefano Carracci e pe cale să-nchidă mezelăria, nu mai are o liră, vrea bani. Pasquale Peluso l-a sechestrat pe Cutărică și, chiar dacă n-a fost el, sigur e mâna lui pe undeva. Cutărescu pusese singur foc la fabrica de halate din Afragola ca să i-o tragă firmei de asigurări. Fii atentă la Dede, sunt unii care le dau copiilor bomboane cu droguri. Un pederast care răpește copii dă târcoale școlii elementare. Frații Solara deschid un club de noapte în cartierul nou, cu femei și droguri, iar muzica va fi atât

de zgomotoasă, că nimeni nu va mai putea dormi. Noaptea, pe șosea trec camioane imense conținând o marfă mai distrugătoare decât bomba atomică. Gennaro a început să umble cu niște nenorociți și eu, dacă va continua așa, nu-l mai las să meargă nici la muncă. Persoana pe care au găsit-o ucisă în fața tunelului părea femeie, dar era bărbat: avea atâta sânge în corp, că s-a prelinș până la pompa de benzină.

Mă aplecam în afară și observam, ascultam ce ne imaginaserăm eu și Lila să devenim când eram mici și ce devenisem eu de fapt: autoarea cărții voluminoase pe care o finisam — sau pe alocuri o rescriam — și care urma să apară în curând. În prima versiune — îmi spuneam — am pus prea mult dialect. Și ștergeam, refăceam. Apoi mi se părea că pusesem prea puțin și adăugam. Locuiam în cartier și totuși mă aflam în siguranță în acel rol, în regizarea lui. Munca mea ambițioasă justifica prezența mea acolo și, cât timp o făceam cu devotament, dădea sens luminii chioare din camere, vocilor vulgare ale străzii, riscurilor pe care și le asumau fetele, traficului de pe șosea care ridica praf când era vreme frumoasă și stropi de apă amestecată cu mâl când ploua, mulțimii de clienți ai Lilei și ai lui Enzo, micilor patroni de provincie, marilor automobile de lux, hainelor de-o bogăție vulgară, trupurilor greoaie care se mișcau ba impunătoare, ba cu accente lingușitoare.

Odată, când o așteptam pe Lila în sediul firmei Basic Sight, împreună cu Imma și Tina, totul mi s-a părut clar: ocupația Lilei era nouă, dar absorbită complet în vechea noastră lume. Am auzit-o țipând în cel mai vulgar mod la un client pentru o chestiune de bani. Am rămas zguduită, unde dispăruse brusc femeia autoritară și politicoasă? Enzo a venit în goană și bărbatul — un tip la vreo șaiszeci de ani, mic, dar cu o burtă enormă — a plecat înjurând. Apoi i-am spus Lilei: — Cine ești tu cu adevărat?

— În ce sens?

— Dacă nu vrei să vorbești despre asta, las-o baltă.

— Nu, hai să vorbim, dar fii mai clară.

— Vreau să spun: într-un mediu ca acesta, cu oamenii cu care ai de-a face, cum te porți?

— Sunt vigilentă, ca toți ceilalți.

— Doar atât?

— Mă rog, sunt vigilentă și fac lucrurile să meargă cum spun eu.

Întotdeauna ne-am comportat așa, nu?

— Da, dar acum avem responsabilități, față de noi însene și față de copiii noștri. N-ai zis că trebuie să schimbăm cartierul?

— Și, ca să-l schimbăm, ce trebuie să facem, după părerea ta?

— Să recurgem la lege.

Am fost eu însămi uimită de ceea ce spuneam. Am ținut un discurs în care m-am descoperit, cu stupoare, mai adeptă a legalității decât fostul meu soț și, în multe privințe, decât Nino. Lila a zis disprețuitoare: — Legea funcționează când ai de-a face cu oameni care numai dacă rostești cuvântul lege iau poziția drepti. Dar aici știi cum e.

— Și atunci?

— Atunci, dacă oamenilor nu le e frică de lege, trebuie să bagi tu frica în ei. Pentru dobitocul ăla pe care l-ai văzut mai devreme am muncit mult, adică foarte mult, dar nu vrea să plătească, zice că n- are bani. L-am amenințat, i-am spus: te dau în judecată. Și el a răspuns: dă-mă în judecată, mi se rupe.

— Dar tu o să-l dai în judecată. A râs:

— În felul ăsta n-o să-mi mai văd banii niciodată. Un contabil, cu timp în urmă, ne-a furat câteva milioane. L-am concediat și l-am dat pe mâna poliției. Dar justiția nu s-a mișcat.

— Deci?

— M-am săturat să aștept și am apelat la Antonio. Banii s-au întors imediat. Și se vor întoarce și aceștia, fără proces, fără avocați și fără judecători.

86.

Antonio, deci, îi rezolva Lilei astfel de treburi. Nu pentru bani, ci din prietenie, din stimă personală. Sau, ce știu eu, poate că ea-l cerea cu împrumut lui Michele, de care Antonio depindea, și Michele, care aproba tot ce solicita Lila, i-l lăsa.

Dar oare Michele îi satisfăcea orice pretenție? Dacă asta fusese în mod sigur adevărat înainte să mă mut în cartier, acum nu era clar dacă lucrurile mai stăteau așa. Am observat mai întâi câteva indicii fără logică: Lila nu mai rostea numele lui Michele cu înfumurare, ci, dimpotrivă, cu enervare sau cu o îngrijorare evidentă; și, mai ales, se-ntâmpla ca el să apară la Basic Sight din ce în ce mai rar.

Mi-am dat seama pentru prima dată că intervenise o schimbare la petrecerea de nuntă a lui Marcello cu Elisa, care a fost foarte luxoasă. La

recepție, Marcello l-a ținut tot timpul lângă el pe fratele lui, i-a vorbit adesea la ureche, au râs împreună, i-a pus un braț pe după umeri. Iar Michele părea înviat din morți. A început din nou să țină discursurile de altădată, lungi, bombastice, în timp ce lângă el stăteau cuminți, de parcă ar fi dat uitării modul în care-i tratase, Gigliola, acum extraordinar de grasă, și copiii. M-a izbit faptul că vulgaritatea extrem de rurală încă din vremurile nunții Lilei acum parcă s-ar fi modernizat. Devenise o vulgaritate metropolitană și Lila însăși se conformase, în comportament, în limbaj, în vestimentație. Nu era nimic strident acolo, în fine, cu excepția mea și a fiicelor mele, care, cu sobrietatea noastră, eram complet neadecvate în acel triumf de culori exagerate, râsete exagerate, lux exagerat.

Din acest motiv, poate, s-a dovedit foarte alarmantă criza de nervi pe care a avut-o Michele. În timp ce-i elogia pe miri, micuța Tina voia înapoi ceva ce-i luase Imma și zbiră în mijlocul sălii. El vorbea, Tina țipa. Atunci Michele s-a întrerupt brusc, a urlat cu niște ochi de nebun: Lina, pula mea, o faci pe căcăcioasa asta mică să tacă? Așa, exact cu aceste cuvinte. Lila l-a privit fix o lungă secundă. N-a vorbit, nu s-a mișcat. A pus doar, încet, o mână peste mâna lui Enzo care stătea lângă ea. Eu m-am ridicat în grabă de la masa mea și le-am dus afară pe cele două fete.

Episodul a mișcat-o pe mireasă, adică pe sora mea, Elisa. La sfârșitul discursului, când a ajuns până la mine ropotul de aplauze, iată că ea, în luxoasa ei rochie albă, a venit după mine. A spus veselă: cumnatul meu și-a revenit. Apoi a adăugat: dar nu trebuie să se poarte așa cu copiii. Le-a luat în brațe pe Imma și Tina și, râzând și glumind, s-a-ntors în sală cu cele două fetițe. Am urmat-o perplexă.

Pentru o vreme m-am gândit că și ea-și revenise. Elisa, în realitate, s-a schimbat mult, după nuntă, ca și cum până în acel moment absența angajamentului matrimonial o făcea să se degradeze. A devenit o mamă calmă, o soție docilă și totodată fermă, a încetat orice ostilitate față de mine. Acum, când mă duceam acasă la ea cu fiicele mele și, adesea, și cu Tina, mă primea respectuoasă și era afectuoasă cu fetele. Și Marcello — de fiecare dată când mă intersectam cu el — era amabil. Îmi spunea cumnățica scriitoare de romane (ce face cumnățica scriitoare de romane?), arunca în treacăt două cuvinte călduroase și dispărea. Casa era mereu într-o ordine perfectă, iar Elisa și Silvio ne primeau îmbrăcați ca de sărbătoare. Dar fetița din sora mea — mi-am dat seama repede — dispăruse pentru totdeauna. Nunta dăduse la iveală o doamnă Solara complet falsă, fără niciun cuvântel confidențial, doar cu un ton binevoitor

și cu zâmbetul de pe buze copiat în întregime de la soț. Eu mă străduiam să fiu afectuoasă cu ea și mai ales cu nepoțelul meu. Dar Silvio nu-mi era simpatic, semăna prea mult cu Marcello, iar Elisa și- a dat seama probabil. Într-o după-amiază a redevenit pentru câteva minute ranchiunoasă. Mi-a zis: ții mai mult la fiica Lilei decât la fiul meu. Am jurat că nu, l-am îmbrățișat pe copil, i-am dat multe sărutări. Dar ea a clătinat din cap, a șuierat printre dinți: de altfel, te- ai dus să locuiești aproape de Lina și nu aproape de mine sau de tata. Mă rog, era în continuare supărată pe mine și, de-acum, și pe frații mei. Cred că-i învinovăța că se comportaseră ca niște ingrați. Trăiau și munceau la Baiano și nu mai dăduseră niciun semn, nici măcar lui Marcello, care fusese atât de generos cu ei. Ai putea crede că legăturile de familie, a spus Elisa, sunt puternice; dar nu. A vorbit de parc-ar fi enunțat un principiu universal, apoi a adăugat: ca să nu se rupă e nevoie de voință, cum a făcut soțul meu: Michele se tâmpise, dar Marcello l-a ajutat să-și recapete mintea de altădată: ai văzut ce discurs frumos a ținut la nunta mea?

87.

Semnul înzdrăvenirii la cap a lui Michele n-a fost dat numai de întoarcerea la turuiala abilă de odinioară, ci și de absența dintre invitați a unei persoane care, în acea perioadă de criză, îi fusese cu siguranță foarte apropiată: Alfonso. Fostului meu coleg de bancă i-a produs o suferință imensă că n-a fost invitat. Zile în șir n-a făcut altceva decât să se văicărească, întrebându-se pe un ton foarte ridicat în ce fel le-a greșit el fraților Solara. Am muncit pentru ei mulți ani, spunea, și nu m-au invitat. Apoi s-a întâmplat ceva care a făcut senzație. Într-o seară a venit la mine la cină cu Lila și Enzo, era foarte deprimat. Dar el, care nu se îmbrăcase niciodată ca o femeie în prezența mea, mai puțin atunci când probase rochia de gravidă în magazinul de pe strada Chiaia, a sosit în haine femeiești, lăsându-le cu gura căscată mai ales pe Dede și Elsa. A fost enervant întreaga seară, a băut mult. O întreba obsesiv pe Lila: mă îngraș, mă urățesc, nu mai semăn cu tine? Și pe Enzo: cine e mai frumoasă, eu sau ea? La un moment dat s-a văitat că avea intestinul înfundat, că simțea o durere îngrozitoare la ce a numit — adresându-se fetelor — curuleț. Și a-nceput să-mi ceară să arunc o privire ca să văd ce

are. Uită-te la curulețul meu, spunea râzând deșăntat și Dede îl fixa perplexă, în timp ce Elsa încerca să-și rețină râsul. Enzo și Lila au fost nevoiți să-l ia de-acolo în grabă.

Dar Alfonso nu s-a liniștit. A doua zi, fără machiaj, în haine bărbătești, cu ochii roșii de plâns, a ieșit de la Basic Sight spunând că se duce să bea o cafea la barul Solara. La intrare s-a intersectat cu Michele, nimeni n-a aflat ce și-au spus. După câteva minute, Michele a-nceput să-l lovească cu pumnii și picioarele, apoi a-nșăcat bățul folosit la tragerea oblonului și l-a lovit îndelung, sistematic. Alfonso s-a întors la birou distrus, dar nu făcea altceva decât să repete: e vina mea, n-am știut să mă abțin. N-am înțeles la ce anume se referea. În mod sigur, de-atunci, starea lui s-a înrăutățit și mai mult și Lila mi se părea îngrijorată. Zile la rând a-ncercat fără succes să-l liniștească pe Enzo, care nu suporta violența celor puternici asupra celor slabi și voia să se ducă la Michele ca să vadă dacă avea senzația că-l poate lovi și pe el așa cum îl lovide pe Alfonso. Din apartamentul meu o auzeam pe Lila care spunea: încetează, o sperii pe Tina.

88.

Apoi a venit luna ianuarie, cartea mea era de-acum înțesată cu ecourile atâtor mărunte întâmplări din cartier. M-a cuprins o mare neliniște. Când eram la ultima corectură, am întrebat-o timid pe Lila dacă avea răbdare s-o recitească (e modificată mult), dar ea a răspuns, ferm, nu. N-am citit-o nici măcar pe ultima pe care ai publicat-o, a spus, sunt lucruri la care eu nu mă pricep. M-am simțit singură, la discreția propriilor mele pagini și am fost tentată chiar să-l sun pe Nino ca să-l întreb dacă-mi făcea favoarea s-o citească. Apoi mi-am dat seama că, deși-mi știa adresa și numărul de telefon, nu dăduse niciodată niciun semn, ne ignorase în toate lunile acelea atât pe mine, cât și pe fiica lui. Atunci am renunțat. Textul și-a depășit starea de provizorat și a dispărut. Despărțirea de el m-a speriat, urma să-l revăd de-acum încolo numai în forma lui definitivă și niciun cuvânt nu s-ar mai fi putut îndrepta.

Mi-au telefonat de la biroul de presă. Gina mi-a spus: cei de la Panorama au citit bunul de tipar și sunt foarte interesați, vor trimite un fotograf la tine. Brusc am regretat casa de pe strada Tasso, era un apartament

elegant. M-am gândit: nu vreau să fiu fotografiată din nou la intrarea în tunel și nici în apartamentul ăsta mizer, și nici în părculeț printre seringile drogaților; nu mai sunt fetița din urmă cu cincisprezece ani, aceasta e a treia mea carte, îmi doresc să fiu tratată cum se cuvine. Dar Gina a insistat, cartea trebuia promovată. I-am spus: dă-i fotografului numărul meu de telefon, voiam cel puțin să fiu anunțată din timp, să arăt îngrijit, să amân întâlnirea dacă nu eram într-o formă bună.

În acele zile m-am străduit să păstrez casa ordonată, dar n-a sunat nimeni. Am tras concluzia că deja circulau multe fotografii cu mine și că Panorama renunțase la ședința foto. Dar într-o dimineață, când Dede și Elsa se aflau la școală și eu, ciufulită, în jeanși și cu un pulover vechi pe mine, stăteam pe podea și mă jucam cu Imma și Tina, cineva a bătut la ușă. Cele două fete combinau bucățile împrăștiate care serveau la construirea unui castel și eu le ajutam. De câteva luni mi se părea că diferențele dintre fiica mea și fiica Lilei dispăruseră definitiv: colaborau la construcție cu gesturi precise și, în vreme ce Tina se arăta mai inspirată și-mi puneă întrebări adesea surprinzătoare într-o italiană clară, mereu corect folosită, Imma era mai hotărâtă, poate mai disciplinată, și unicul ei dezavantaj era un limbaj pentru a cărui descifrare apelam toți, adesea, la micuța ei prietenă. Pentru că am zăbovit ca să răspund nu mai știu cărei întrebări a Tinei, cine era la ușă începuse să apese insistent la sonerie. M-am dus să deschid și m-am trezit în fața unei femei superbe, de vreo treizeci de ani, toată numai bucle blonde, îmbrăcată într-un impermeabil lung, albastru. Era fotografa.

S-a dovedit a fi o milaneză foarte expansivă. Nimic din ce purta nu era ieftin. Ți-am pierdut numărul de telefon, a spus, dar mai bine așa, cu cât te aștepți mai puțin să fii fotografiată, cu atât mai frumoase ies fotografiile. S-a uitat în jur. Ce greu de ajuns aici, ce loc neprimitor, dar e exact ce trebuie: păpușelele astea sunt fiicele tale? Tina i-a zâmbit, Imma nu, dar era evident că amândouă o priveau ca pe un soi de zână. I le-am prezentat: Imma e fiica mea și Tina e fiica unei prietene. Dar în timp ce vorbeam, fotografa a-nceput deja să se-nvârtă în jurul meu, făcând poze încontinuu cu aparate diferite și cu un-ntreg instrumentar al ei. Trebuie să mă aranjez un pic, am încercat să spun. Nici să nu te gândești, arăți bine așa.

M-a dus prin toate colțurile casei: în bucătărie, în camera fetelor, în dormitorul meu, chiar și în fața oglinzii din baie.

— Cartea o ai?

— Nu, n-a apărut încă.

— Și un exemplar din ultima pe care ai scris-o?

— Da.

— Ia-l și așază-te aici, prefă-te că-l citești.

M-am supus uluită. Tina a luat la rândul ei o carte și m-a imitat, spunându-i Immei: fă-mi o poză. Chestia a entuziasmat-o pe fotografă, a spus: așază-te pe podea împreună cu fetele. Ne-a prins în multe ipostaze, Tina și Imma au fost fericite. Femeia a exclamat: acum facem una numai cu fiica ta! Am dat s-o trag aproape pe Imma, dar ea a spus: nu, cealaltă, are o nutriță uluitoare. A împins-o pe Tina aproape de mine, ne-a făcut un număr infinit de poze, Imma s-a întristat. Și eu, a spus. Am deschis brațele, am strigat la ea: da, vino la mama.

Dimineața a trecut ca-n zbor. Femeia cu impermeabilul albastru ne-a scos din casă, dar un pic neliniștită. A-ntrebat de câteva ori: nu cumva mi se fură echipamentul pe-aici? Apoi s-a entuziasmat, a vrut să fotografieze fiecare ungher mizerabil al cartierului, m-a așezat pe o bancă ponosită, lipită de un perete coșcovit, lângă vechea vespasiană. Le spuneam Immei și Tinei: stați aici, nu vă îndepărtați pentru că trec mașini, vă rog. Ele se țineau de mână, una blondă și una brunetă, de aceeași statură, și așteptau cuminți.

Lila s-a întors la ora cinei de la serviciu și a venit sus la mine să-și ia fiica. Tina nici nu i-a dat răgaz să intre în casă, i-a povestit totul dintr-odată.

— A venit o doamnă foarte frumoasă.

— Mai frumoasă decât mine?

— Da.

— Mai frumoasă și decât mătușa Lenuccia?

— Nu.

— Deci cea mai frumoasă dintre toate e mătușa Lenuccia.

— Nu, eu.

— Tu? Ce prostii spui.

— E adevărat, mama.

— Și ce-a făcut doamna aceasta?

— Poze.

— Cui?

— Mie.

— Numai ție?

— Da.

— Mincinoaso. Imma, vino aici, spune-mi tu ce-ați făcut.

89.

Am așteptat să apară revista Panorama. Eram fericită acum, biroul de presă făcea o treabă excelentă, mă simțeam mândră să fiu personajul principal al unei întregi ședințe foto. Dar a trecut o săptămână și articolul n-a apărut. Au trecut cincisprezece zile, degeaba. Am ajuns la sfârșitul lui martie, cartea era deja în librării, și încă nimic. M-am luat cu altele, am dat un interviu la radio, unul în il Mattino. La un moment dat, a trebuit să mă duc la Milano pentru prezentarea volumului. A avut loc în aceeași librărie din urmă cu cincisprezece ani, cu același profesor de atunci care a făcut introducerea. Adele n-a apărut, nici Mariarosa, dar publicul a fost mai numeros decât în trecut. Profesorul a vorbit despre carte fără prea mare căldură, dar în mod pozitiv, și cineva din public — erau în special femei — a intervenit, entuziasmându-se de umanitatea complexă a protagonistei. Un ritual pe care-l cunoșteam bine de acum. Am plecat a doua zi dimineață și m-am întors la Napoli foarte obosită.

Îmi amintesc că mergeam spre casă, de-a lungul șoselei, trăgând după mine valiza, când de mine s-a apropiat o mașină. La volan era Michele, cu Marcello lângă el. Mi-am amintit de momentul în care cei doi frați Solara încercaseră să mă tragă în mașina lor — o făcuseră și cu Ada — și Lila mă apăraseră. Aveam la încheietura mâinii, la fel ca atunci, brățara mamei mele și, chiar dacă obiectele sunt, prin natura lor, indiferente la ce li se-ntâmplă, m-am retras brusc ca s-o protejez. Dar Marcello și-a fixat privirea în față fără să mă salute, nu mi-a zis nici măcar cu obișnuitul lui ton binevoitor: iat-o pe cumnățica scriitoare de romane. A vorbit Michele, care era furios: — Lenù, ce pula mea ai scris în cartea asta? Infamii despre locul în care te-ai născut? Infamii despre familia mea? Infamii despre cei care te-au văzut crescând și te-admiră și țin la tine? Infamii despre acest oraș minunat al nostru?

S-a răsucit și a luat de pe bancheta din spate un exemplar din Panorama proaspăt tipărit, mi l-a întins pe geam.

— Îți place să povestești bazaconii?

M-am uitat. Săptămânalul era deschis la pagina în care se vorbea despre mine. Era o fotografie mare în culori, în care apăream eu și Tina, așezate pe podeaua casei mele. M-a izbit imediat legenda, spunea: Elena Greco cu fiica ei, Tina. Pe moment m-am gândit că problema era legenda aceea și n-am înțeles de ce era atât de supărat Michele. Am spus perplexă: —

Au greșit.

Dar el a izbucnit urlând ceva și mai imposibil de înțeles:

— Nu ei au greșit, ci voi două.

— Voi două care, nu știu ce spui.

În acel moment a intervenit Marcello, a zis enervat:

— Las-o în pace, Michè, Lila o manevrează și ea nici măcar nu-și dă seama.

A pornit cu scârțâit de roți și m-a lăsat pe trotuar, cu revista în mână.

90.

Am rămas încremenită, cu valiza într-o parte. Am citit articolul, patru pagini cu fotografii din locurile cele mai urâte din cartier:

singura în care apăream eu era cea cu Tina, o fotografie foarte frumoasă în care fundalul jalnic al apartamentului conferea siluetelor noastre o finețe deosebită. Autorul nu făcuse recenzia cărții mele și nici nu vorbea despre ea ca despre un roman, ci o folosea ca să vorbească despre ceea ce numea „feuda fraților Solara“, teritoriu cu hotare definite, poate condiționată de noua camora organizată, poate nu. Despre Marcello se vorbea puțin, se făceau referiri mai ales la Michele, căruia i se atribuiau spiritul întreprinzător, lipsa de prejudecată, disponibilitatea de a sări dintr-o barcă politică în alta, în funcție de interesul afacerilor. Care afaceri? Panorama le înșira, amestecându-le pe cele legale cu cele ilegale: cafeneaua, pielăriile, cizmăriile, minimarket-urile, night club-urile, camăta, vechea contrabandă cu țigări, tănuirea de mărfuri, drogurile, pătrunderea lor cu forța pe șantierele de după cutremur.

M-a trecut o transpirație rece.

Ce făcusem, cum putusem să fiu atât de imprudentă?

La Florența inventasem o poveste, explorând fapte din copilăria și din adolescența mea cu îndrăzneala care-mi venea firesc, fiind departe. Napoli, văzut de acolo, era aproape un loc fantastic, un oraș ca acelea din filme, unde chiar dacă străzile și clădirile sunt reale, folosesc doar ca fundal pentru povești cu crime sau romantice. Apoi, de când mă mutasem și o vedeam pe Lila în fiecare zi, mă cuprinsese dorința nebună de realitate și, deși evitam să-i dau un nume, descriesem cartierul. Dar era posibil să fi exagerat și raportul dintre adevăr și ficțiune se

dezechilibrase, probabil: acum fiecare stradă, fiecare clădire deveniseră recognoscibile și poate că și persoanele, chiar și actele de violență. Fotografiile erau dovada că paginile mele conțineau un adevăr, identificau zona fără echivoc și cartierul înceta să fie, cum fusese mereu pentru mine în timp ce scriam, o creație a fanteziei. Autorul articolului îi rememora istoria, se referea chiar și la asasinarea lui don Achille Carracci, a Manuelei Solara. Ba mai mult, insista mai ales asupra celei din urmă, presupunând c-ar fi fost fie vârful de iceberg al unui conflict între familiile camoriste, fie o execuție cu intervenția „periculosului terorist Pasquale Peluso, născut și crescut în cartier, fost zidar, fost secretar al filialei locale a Partidului Comunist“. Dar eu nu povestisem nimic despre Pasquale, nu povestisem nimic despre don Achille și despre Manuela. Familiile Carracci și Solara fuseseră pentru mine doar niște siluete, niște voci menite să îmbogățească, prin ritmul dialectal, mimică, tonalitatea uneori violentă, un mecanism în întregime închipuit. Nu voiam să mă amestesc în afacerile lor reale, ce legătura avea „feuda fraților Solara“? Eu scrisesem un roman.

91.

M- am dus acasă la Lila simțindu-mă foarte agitată, fetele erau la ea. Te- ai întors deja, a spus Elsa, care se simțea mai liberă când nu eram eu prin preajmă. Și Dede m-a salutat nepăsătoare, murmurând cu o supușenie prefăcută: doar un minut, mama, termin teme și te îmbrățișez. Singura încântată a fost Imma, și-a lipit buzele de obrazul meu și mi l-a sărutat mult timp fără să se desprindă. Tina voia să facă același lucru. Dar mă gândeam la altceva, m-am dedicat foarte puțin lor, i-am arătat imediat Lilei revista Panorama. I-am povestit de frații Solara, încercând să-mi înăbuș neliniștea, i-am spus: s-au înfuriat. Lina a citit cu calm articolul și a făcut un singur comentariu: frumoase fotografii. Am exclamat: — O să trimit o scrisoare, voi protesta! Să facă un reportaj despre Napoli, să-l facă, nu e treaba mea, despre sechestrul lui Cirillo, despre victimele camorei, despre ce vor ei, dar nu trebuie să-mi folosească aiurea cartea.

— De ce nu?

— Pentru că e literatură, n-am povestit întâmplări reale.

— Eu îmi amintesc că da. Am privit-o nesigură.

— Ce vrei să spui?

— N-ai dat nume, dar se recunoșteau multe lucruri.

— De ce nu mi-ai spus?

— Ți-am spus că nu mi-a plăcut cartea. Lucrurile ori se povestesc, ori nu se povestesc: tu rămâneai în mijlocul lor.

— Era un roman.

— Parțial roman, parțial nu.

N-am răspuns, neliniștea mea a sporit. Acum nu-nțelegeam ce mă mâhnise mai tare — reacția fraților Solara sau că ea, liniștit, tocmai își reafirmase părerea negativă din urmă cu ani de zile. Le-am privit, aproape fără să le văd, pe Dede și Elsa care puseseră stăpânire pe revistă. Elsa a exclamat: — Tina, vino să vezi, apari în ziar!

Tina s-a apropiat, s-a privit pe ea însăși cu ochii mari de uimire și cu un zâmbet satisfăcut. Imma a-ntrebat-o pe Elsa:

— Eu unde sunt?

— Tu nu ești, pentru că Tina e frumoasă și tu ești urâtă, a răspuns sora ei.

Imma atunci s-a întors către Dede ca să afle dacă era adevărat. Și Dede, după ce a citit de două ori cu voce tare legenda din Panorama, a încercat s-o convingă că, din cauză c-o chema Sarratore și nu Airola, nu era cu adevărat fiica mea. În momentul acela n-am mai rezistat, eram obosită, exasperată, am urlat: gata, să mergem la noi acasă. S-au opus toate trei, susținute de Tina și, mai ales, de Lila, care a insistat să rămânem la cină. Am rămas. Lila a-ncercat să mă liniștească, a-ncercat chiar să mă facă să uit că vorbise din nou urât despre cartea mea. A început în dialect și apoi s-a pornit să vorbească în italiana aceea a ei folosită la ocazii importante, care nu înceta niciodată să mă surprindă. A pomenit experiența cutremurului, în mai bine de doi ani n-o făcuse niciodată decât pentru a se plânge de felul în care se deteriorase orașul. A spus că de-atunci era atentă să nu uite niciodată că suntem niște ființe îmbibate de fizică, astrofizică, biologie, religie, suflet, burghezie, proletariat, capital, muncă, profit, politică, foarte multe fraze armonioase, foarte multe nearmonioase, haosul dinăuntru și haosul dinafară. Așa că liniștește-te, a spus râzând, ce vrei să fie frații Solara? Romanul tău s-a dus: l-ai scris, l-ai rescris, traiul aici, în mod evident, ți-a folosit ca să-l faci mai real, dar acum e acolo, afară, și nu ți-l poți lua înapoi. Frații Solara s-au înfuriat? Răbdare. Michele te amenință? Cui îi pasă. Poate să vină un alt cutremur

dintr-un moment în altul, mult mai puternic. Sau poate să se prăbușească întreg universul. Și atunci ce mai e Michele Solara? Nimic. Și Marcello e tot nimic. Ția doi sunt doar niște bucăți de carne din care țâșnesc solicitări de bani și amenințări. A oftat, a zis cu voce scăzută: frații Solara vor fi întotdeauna niște animale periculoase, Lenù, nu e nimic de făcut; pe unul îl îmblânzisem eu, dar fratele lui l-a făcut să redevină feroce. Ai văzut câte lovituri i-a tras Michele lui Alfonso? Sunt lovituri pe care vrea să mi le tragă mie și n-are curaj. Și, la fel, furia asta din cauza cărții tale, a articolului din Panorama, a pozelor tale e toată o furie împotriva mea. Așa că să ți se rupă cum mi se rupe mie. I-ai făcut să apară în ziar și frații Solara nu pot suporta asta, dăunează afacerilor și escrocheriilor. Nouă, în schimb, ne face plăcere, nu? Pentru ce trebuie să ne facem griji?

Am stat s-o ascult. Când vorbea așa, pretențios, îmi revenea mereu bănuiala că ea continuase să devoreze cărți ca atunci când era mică, dar că, din motive de neînțeles, ținea lucrul ăsta ascuns de mine. În casa ei nu vedeai un singur volum, în afară de fasciculele hipertehnice care aveau de-a face cu munca. Voia să se arate ca o persoană fără nicio instruire și totuși, pe neașteptate, iat-o vorbind despre biologie, despre psihologie, despre cât sunt de complicate ființele umane. De ce proceda așa cu mine? Nu știam, dar aveam nevoie de sprijin și am avut încredere oricum în ea. Lila, în cele din urmă, a reușit să mă liniștească. Am recitat articolul și mi-a plăcut. Am studiat pozele: cartierul era urât, dar eu și Tina eram frumoase. Ne-am apucat să gătim, pregătirile m-au ajutat să reflectez. Am conchis că articolul și pozele vor fi de folos cărții și că textul din Florența, îmbogățit la Napoli, în apartamentul de deasupra Lilei, era într-adevăr mai bun. Da, i-am spus, să ni se rupă de frații Solara. Și m-am relaxat, am redevenit amabilă cu fetele.

Înainte de cină, după cine știe câte șușoteli, Imma, urmată de Tina, a venit lângă mine. A întrebat cu limbajul ei alcătuit în egală măsură din cuvinte bine rostite și din cuvinte la limita înțelegerii: — Mama, Tina vrea să știe dacă eu sunt fiica ta sau ea e.

— Dar tu vrei să știi? am întrebat-o. I s-au umezit ochii:

— Da.

Lila a spus:

— Suntem mamele voastre două și ținem la voi amândouă.

Când s-a întors Enzo de la serviciu, a fost entuziasmat de fotografia în care apărea fiica lui. A doua zi a cumpărat două exemplare din Panorama și și-a agățat în biroul lui atât imaginea întreagă, cât și un decupaj care o izola pe fetiță. A îndepărtat, bineînțeles, legenda greșită.

92.

Astăzi, în timp ce scriu, mi-e rușine de felul în care norocul m-a preferat întotdeauna. Cartea a stârnit imediat interes. În rândul celor exaltați de plăcerea lecturii. În rândul celor care laudau abilitatea cu care fusese conturată protagonista. În rândul celor care vorbeau despre un realism brutal, care-mi proslăveau imaginația barocă, care admirau o narațiune la feminin, morbidă și confortabilă. În fine, a plouat numai cu formule pozitive, dar adesea foarte diferite între ele, ca și cum recenzorii n-ar fi citit cartea care se găsea în librării, ci fiecare ar fi evocat o carte-fantomă, inventată cu propriile prejudecăți ale fiecăruia. În privința unui singur lucru, după articolul din Panorama, au căzut cu toții de acord: romanul era complet străin de cum se povestea în mod obișnuit despre orașul Napoli.

Când au sosit exemplarele la care aveam dreptul prin contract, eram atât de bucuroasă, încât am decis să-i dau unul Lilei. Nu făcusem asta cu cărțile precedente și eram sigură că, pentru moment cel puțin, nici măcar nu l-ar fi răsfoit. Dar o simțeam aproape, singura persoană pe care puteam conta cu adevărat și voiam să-i arăt recunoștința mea. N-a reacționat deloc bine. În ziua aceea era, evident, foarte ocupată, absorbită, în felul ei obișnuit arțăgos, în conflictele de cartier pe marginea alegerilor din 26 iunie, care se apropiau. Sau ceva o întorsese pe dos, nu știu. Cert e că eu i-am întins volumul și ea nici nu l-a atins, a spus că nu trebuia să-mi irosesc exemplarele.

Am fost dezamăgită, dar Enzo m-a scos din încurcătură. Dă-mi-l mie, a mormăit, eu n-am avut niciodată pasiunea de a citi, dar o să-l păstrez pentru Tina, ca să-l citească ea când o să fie mare. Și a insistat să scriu o dedicație pentru fetiță. Îmi amintesc că am făcut-o un pic stânjenită: Tinei, care va reuși mai bine decât noi toți. Apoi am citit dedicația cu voce tare și Lila a spus: nu-i trebuie mult ca să reușească mai bine decât mine, eu sper să facă mult mai mult. Cuvinte inutile, nejustificat: scrisesem mai bine decât noi toți și ea restrânsese la mai bine decât mine. Atât Enzo, cât și eu am lăsat baltă chestia asta. El a pus cartea pe un raft între manualele pentru computere și am vorbit despre invitațiile pe care le primeam, despre călătoriile pe care trebuia să le fac.

93.

Momentele acelea de ostilitate erau, în general, vădite, dar uneori își făceau apariția și din spatele unei false disponibilități și afecțiuni. Lila, de exemplu, a continuat să se arate bucuroasă să se ocupe de fiicele mele și totuși, dintr-o simplă inflexiune a vocii, mă făcea să mă simt datoră, ca și cum ar fi spus: ceea ce ești, ceea ce devii depinde de ceea ce eu, sacrificându-mă, îți permit să fii, să devii. Dacă simțeam acel ton, mă supăram și-mi propuneam să iau o bonă. Dar atât ea, cât și Enzo aproape că se ofensau, nu trebuia nici măcar să se pună problema. Într-o dimineață când aveam nevoie de ajutorul ei a făcut aluzii, enervată, la diverse chestiuni apăsătoare și eu am spus, cu răceală, că puteam găsi alte soluții. A devenit agresivă: ți-am spus că nu pot? Dacă ai nevoie, mă organizez: s-au plâns vreodată fiicele tale, le-am neglijat? Astfel am fost convinsă că tot ce-și dorea era un fel de declarație că mi-este absolut necesară și am admis, cu sinceră recunoștință, că viața mea publică ar fi fost imposibilă dacă n-aș fi avut sprijinul ei. Apoi m-am abandonat angajamentelor mele fără alte remușcări.

Grație eficienței biroului de presă, în fiecare zi apăream în alt ziar și, de câteva ori, chiar la televizor. Eram încântată și foarte încordată, îmi plăcea atenția care sporea în jurul meu, dar mă temeam nu cumva să spun ceva greșit. În momentele de încordare maximă nu știam cu cine să vorbesc și apelam la Lila pentru un sfat: — Dacă-mi pun întrebări despre frații Solara?

— Spune ce gândești.

— Și dacă frații Solara se înfurie?

— În acest moment reprezinți un pericol mai mare tu pentru ei decât ei pentru tine.

— Sunt îngrijorată, Michele mi se pare din ce în ce mai nebun.

— Scrii ca să te faci auzită, nu ca să taci.

În realitate, încercam mereu să fiu prudentă. Ne aflam în toiul unei aprinse campanii electorale și am fost atentă, în interviuri, să nu mă ocup de politică, să nu-i menționez pe frații Solara, care — se știa — erau ocupați să strângă voturi pentru cele cinci partide de guvernare. Am vorbit mult, în schimb, despre condițiile de viață din cartier, despre

degradarea din ce în ce mai mare după cutremur, despre sărăcie și afaceri aparent legale, despre complicitățile instituționale. Și apoi — în funcție de întrebări și de inspirația de moment — am vorbit despre mine, despre formarea mea, despre efortul pe care-l făcusem ca să studiez, despre misoginismul de la Școala Normală, despre mama mea, despre fiicele mele, despre gândirea feminină. Erau vremuri complicate pentru piața de carte, iar scriitorii de vârsta mea, oscilând între avangardism și narațiunea tradițională, se chinuiau să-și creeze o imagine de sine și să se afirme. Dar eu aveam un avantaj. Prima mea carte apăruse la sfârșitul anilor șaizeci, cu a doua demonstrasem că am o cultură solidă și interese extinse, eram printre pușinii cu o scurtă istorie editorială deja în spate și chiar ceva public. Astfel, telefonul a-nceput să țârâie tot mai des. Dar foarte rar, trebuie spus, jurnaliștii îmi voiau părerea sau intervenția pe chestiuni literare, îmi cereau cel mai adesea să fac considerații sociologice și să mă pronunț în legătură cu actualitatea napolitană. Răspundeam oricum cu plăcere. Și, curând, am început să colaborez cu Il Mattino pe cele mai diferite teme, am acceptat o rubrică în revista Noi donne, am prezentat cartea pe unde eram invitată, supunând-o exigențelor publicului pe care-l găseam în fața mea. Nu-mi venea nici mie să cred ce mi se-ntâmpla. Volumele anterioare merseseră bine, dar nu în felul acela atât de presant. Mi-au telefonat câțiva scriitori foarte cunoscuți pe care nu avusesem niciodată ocazia să-i cunosc. Un regizor celebru a vrut să mă-ntâlnească, se gândea să transpună romanul meu într-un film. În fiecare zi aflam că o editură străină sau alta ceruse cartea s-o citească. În fine, eram din ce în ce mai fericită.

Dar o satisfacție deosebită mi-au oferit două telefoane neașteptate. Pe primul l-am primit de la Adele. Mi-a vorbit foarte cordial, s-a interesat de nepoatele ei, a spus că știa totul despre ele de la Pietro, că le văzuse în poze și că erau foarte frumoase. Am ascultat-o, m-am rezumat la câteva fraze convenționale. Despre carte a spus: am recitit-o, bravo, ai îmbunătățit-o mult. Și, luându-și la revedere, m-a pus să jur că dacă mă duceam să prezint cartea la Genova, o să dau un semn, o să-i duc fetele, o să i le las o perioadă. Am promis, dar am știut că n-o să-mi țin promisiunea.

După câteva zile a telefonat Nino. A spus că romanul meu era minunat (o calitate a scrierii de neimaginat în Italia), mi-a cerut să le vadă pe cele trei fete. L-am invitat la prânz, le-a băgat în seamă foarte mult pe Dede, pe Elsa, pe Imma și apoi, bineînțeles, a vorbit foarte mult despre sine. Acum stătea la Napoli foarte puțin, era mereu la Roma, muncea mult

împreună cu fostul meu socru, avea sarcini importante. A repetat adesea: lucrurile merg bine, Italia o apucă, în sfârșit, pe calea modernității. Apoi a exclamat, dintr-odată, privindu-mă fix în ochi: hai să fim din nou împreună! Am izbucnit în râs: când vrei s-o vezi pe Imma, e de-ajuns să dai un telefon; dar noi doi nu mai avem ce să ne spunem, am impresia că am conceput fetița împreună cu o fantomă, cu siguranță în pat nu erai tu. A plecat încruntat și n-a mai dat niciun semn. Ne-a uitat — pe Dede, pe Elsa, pe Imma și pe mine — pentru foarte mult timp. Ne-a uitat în mod sigur cum am închis ușa în urma lui.

94.

Ce-mi puteam dori mai mult în acel moment? Numele meu, numele nimănui, devenea, fără nicio urmă de îndoială, numele cuiva. Din acel motiv îmi telefonase Adele Airota, voind parcă să se scuze, și tot din acel motiv Nino Sarratore încercase să obțină iertarea și să se- ntoarcă în patul meu, din acel motiv eram invitată peste tot. Desigur, era dificil să mă desprind de fete și să nu mai fiu, chiar și doar pentru câteva zile, mama lor. Dar și acea desprindere a devenit o practică obișnuită. Sentimentele de vinovăție erau înlocuite imediat de necesitatea de a face o impresie bună în public. În mintea mea se înghesuiau o mie de lucruri, Napoli și cartierul își pierdeau consistența. Alte peisaje își impuneau prezența, ajungeam în orașe foarte frumoase pe care nu le văzusem niciodată, simțeam că mi-ar fi plăcut să merg să locuiesc acolo. Întâlneam bărbați care mă atrăgeau, care mă făceau să mă simt importantă, care mă înveseleau. Se deschidea în fața mea, în numai câteva ore, un evantai de posibilități seducătoare. Și obligațiile de mamă păleau, uneori uitam s-o sun pe Lila, să le spun noapte bună fetelor. Doar când îmi dădeam seama c-aș fi fost în stare să trăiesc fără ele îmi reveneam, mă căiam.

Apoi a existat un moment foarte neplăcut. Am plecat pentru un lung turneu de promovare în sud. Trebuia să lipsesc o săptămână, dar Imma nu se simțea bine, avea un aer abătut, era foarte răcită. Vina era a mea, nu mă puteam supăra pe Lila: ea era foarte atentă, dar avea o mie de lucruri de făcut și nu se putea ține după copiii transpirați din cauza distracției dezlănțuite ca să-i păzească de curent. Înainte să plec, am cerut biroului de presă să-mi facă rost de numerele de telefon ale hotelurilor în care urma să stau și i le-am lăsat Lilei pentru orice eventualitate. Dacă sunt probleme, am rugat- o, sună-mă și mă-ntorc imediat.

Am plecat. La început n-am făcut altceva decât să mă gândesc la Imma și la boala ei, am telefonat ori de câte ori puteam. Apoi am uitat. Ajungeam într-un loc, eram primită cu multă amabilitate. Îmi pregătiseră un program foarte dens, încercam să fiu la înălțimea așteptărilor, mă sărbătoreau la final cu cine interminabile. Timpul a trecut în zbor. O dată am încercat să sun, dar telefonul a țârâit în gol și am renunțat; altă dată a răspuns Enzo, care a spus, în felul lui laconic: vezi-ți de-ale tale, nu-ți face griji; altă dată am vorbit cu Dede care a exclamat cu voce de adult: suntem bine, mama, pa, simte-te bine! Dar când m-am întors acasă, am aflat că Imma era în spital de trei zile. Micuța avea pneumonie, fusese internată. Lila era cu ea, renunțase la toate treburile ei, o abandonase

chiar și pe Tina, rămăsese cu fiica mea în spital. M-a cuprins disperarea, i-am certat că nu-mi spusese. Dar ea n-a dorit deloc să-mi cedeze locul nici când m-am întors, a continuat să se simtă responsabilă pentru fetiță. Du-te, spunea, ai fost tot timpul pe drumuri, odihnește-te.

Eram într-adevăr obosită, dar mai ales confuză. Regretam că nu fusesem alături de fetiță, c-o privasem de apropierea mea tocmai când ar fi avut cel mai mult nevoie de mine. Așa încât acum nu știam nimic despre cât și în ce fel suferise. Lila, în schimb, păstra în minte toate etapele bolii fiicei mele, respirația dificilă, îngrijorarea, alergatul la spital. Am privit-o, acolo, pe coridorul spitalului, și părea mai istovită decât mine. Îi oferise Immei contactul permanent și afectuos cu corpul ei. Nu fusese acasă de zile-ntregi, nu dormea mai deloc, avea privirea întunecată a epuizării. Eu, în schimb, chiar dacă nu voiam, mă simțeam pe interior — și poate arătam și pe dinafară

— luminoasă. Nici acum, când aflasem de boala fiicei mele, nu reușeam să alung satisfacția oferită de ceea ce devenisem, plăcerea de a mă simți liberă deplasându-mă prin toată Italia, mulțumirea de-a trăi ca și cum n-aș avea un trecut și totul ar începe acum.

Imediat ce fetița a fost externată, i-am mărturisit Lilei acea stare sufletească. Voiam să găsesc o ordine în haosul de vinovăție și mândrie pe care-l simțeam în mine, voiam să-i declar recunoștința mea, dar și să aflu de la ea în detaliu ceea ce Imma — dat fiind că eu nu fusesem ca să-i ofer — promise de la ea. Dar Lila a replicat aproape enervată: Lenù, las-o baltă, a trecut, fiica ta se simte bine, acum avem probleme mai mari. Am crezut pentru câteva secunde că vorbea despre problemele ei de la serviciu, dar nu era așa, problemele acelea mă priveau. Aflase, cu puțin înainte să se- mbolnăvească Imma, că urma să primesc o plângere. Carmen făcuse plângere împotriva mea.

95.

M-am speriat, am simțit o durere ascuțită. Carmen? Carmen îmi făcuse așa ceva?

Faza exuberantă a succesului meu s-a încheiat în acel moment. În câteva secunde, vinovăția c-o neglijasem pe Imma s-a adăugat spaimei că, pe cale legală, urma să mi se ia totul, bucurie, prestigiu, bani. Mi-a

fost rușine de mine, de aspirațiile mele. I-am zis Lilei că voiam să vorbesc imediat cu Carmen, ea m-a sfătuit să nu fac asta. Dar aveam impresia că știa mai mult decât îmi spusese și m-am dus imediat s-o caut.

Am trecut mai întâi pe la pompa de benzină, dar Carmen nu era acolo. Roberto s-a purtat stânjenit. N-a spus nimic despre plângere, a zis că soția lui se dusese cu copiii la Giugliano, la niște rude de-ale lui, unde va rămâne o perioadă. I-am întors brusc spatele, am dat fuga acasă la ei ca să înțeleg dacă-mi spusese adevărul. Dar Carmen ori se dusese într-adevăr la Giugliano, ori nu mi-a deschis. Era foarte cald. M-am plimbat un pic ca să mă liniștesc, apoi l-am căutat pe Antonio, eram convinsă că știa ceva. M-am gândit că va fi greu să dau de el, era mereu plecat. În schimb, soția lui mi-a spus că se dusese la bărbier și l-am găsit, într-adevăr, acolo. L-am întrebat dacă auzise de vreo acțiune legală împotriva mea și el, în loc să-mi răspundă, a început să vorbească rău despre școală, a zis că profesorii aveau ceva cu copiii lui, se plâneau că vorbeau fie în germană, fie în dialect, dar între timp nici ei nu-i învățau italiană. Apoi, brusc, aproape că mi-a șoptit: — Profit de ocazie ca să-mi iau la revedere.

— Unde pleci?

— Mă întorc în Germania.

— Când?

— Încă nu știu.

— Și de ce-ți iei la revedere acum?

— Nu ești niciodată pe-aici, ne vedem rar.

— Tu nu mă cauți.

— Nici tu nu mă cauți.

— De ce pleci?

— Familia mea nu se simte bine aici.

— Te gonește Michele?

— El ordonă și eu mă supun.

— Așadar, nu te mai vrea prin cartier.

Și-a privit mâinile, le-a studiat cu mare atenție.

— Din când în când mă simt din nou epuizat nervos, a spus și apoi a început să-mi vorbească de mama lui, Melina, care nu era bine cu capul.

— I-o lași Adei?

— O iau cu mine, a mormăit, Ada are deja prea multe necazuri. Și apoi, avem aceeași constituție, vreau s-o am sub ochi ca să văd în ce-o să mă transform.

— A trăit mereu aici, în Germania va suferi.
— Peste tot suferă oamenii. Vrei un sfat?
Am înțeles din felul în care mă privea că hotărâse să închidă discuția.
— Să auzim.
— Pleacă și tu.
— De ce?
— Pentru că Lina crede că voi două împreună sunteți invincibile, dar nu e așa. Și eu nu vă mai pot ajuta.
— Să ne ajuți cu ce?
A clătinat din cap, nemulțumit.
— Frații Solara sunt furibunzi. Ai văzut cum a votat lumea aici în cartier?
— Nu.
— S-a dovedit că ei nu mai controlează voturile pe care le controlau altădată.
— Și?
— Lila a reușit să transfere multe la comuniști.
— Și eu ce legătură am?
— Marcello și Michele o văd pe Lina în spatele tuturor lucrurilor, mai ales în spatele tău. Plângerea există și avocații lui Carmen sunt avocații lor.

96.

M- am întors acasă, dar n-am căutat-o pe Lila. Am exclus faptul că nu știa nimic despre alegeri, despre voturi, despre frații Solara care stăteau la pândă în spatele lui Carmen. Îmi spunea lucrurile cu țârâita ca să-și atingă scopurile. Am telefonat în schimb la editură, i- am povestit directorului despre plângere și despre ce-mi dezvăluise Antonio. Deocamdată e numai un zvon, i-am spus, nimic sigur, dar sunt foarte îngrijorată. El a-ncercat să mă liniștească, a promis că va cere biroului juridic să facă o anchetă și imediat cum va afla ceva, îmi va telefona. A conchis: de ce ești atât de agitată, cartea are de beneficiat. Eu nu, m-am gândit, am greșit, nu trebuia să mă-ntorc să trăiesc aici. Au trecut zilele, editura n-a dat niciun semn, dar mi-a sosit acasă, ca o lovitură de pumnal, notificarea plângerii. Am citit și am rămas cu gura căscată. Carmen îmi cerea mie și editurii retragerea cărții de pe piață și o

despăgubire exorbitantă pentru că lezasem memoria mamei ei, Giuseppina. Nu văzusem niciodată o hârtie care să sintetizeze, prin antet, prin calitatea scrierii, prin ornamentele timbrelor simple și a celor fiscale, puterea legii. Am descoperit că mă îngrozea acum ceea ce nu mă impresionase niciodată când eram adolescentă și nici tânără. De data asta am alergat la Lila. Când i-am spus despre ce era vorba, a spus disprețuitoare: — Voiai legea, a venit legea.

— Ce să fac?

— Un tãmbãlãu.

— Adicã?

— Povestește ziarelor ce ți se-ntâmplã.

— Ești nebunã. Antonio mi-a zis cã-n spatele lui Carmen sunt avocații fraților Solara și nu spune cã nu știi asta.

— Sigur cã știi.

— Atunci de ce nu mi-ai spus?

— Pãi nu vezi ce agitatã ești? Dar nu trebuie sã-ți faci griji. Tu te temi de lege și fraților Solara le e teamã de cartea ta.

— Mie mi-e teamã cã mã pot distruge, cu toți banii pe care-i au.

— Dar tu tocmai despre banii lor trebuie sã vorbești rãu. Scrie. Cu cât scrii mai mult despre porcãriile lor, cu atãt le distrugi mai adãnc afacerile. M-am deprimat. Asta credea Lila? Åsta era planul ei? Am înțeles abia atunci foarte clar cã-mi atribuia forța pe care i-o atribuisem când eram mici autoarei cãrții Micuțele doamne. De aceea-și dorise în toate chipurile sã mã întorc în cartier? M-am retras fãrã sã spun nimic. M-am dus la mine acasã, am telefonat din nou la editurã. Am sperat ca directorul sã fi luat vreo poziție, voiam vești care sã mã linișteascã, dar n-am reușit sã-i vorbesc. A doua zi m-a cãutat el. M-a anunțat pe un ton vesel cã în Corriere della Sera apãruse un articol de-al lui — al lui, scris de mãna lui — în care povestea despre plângere. Dã fuga sã-l cumperi, mi-a zis, și spune-mi ce crezi.

97.

M-am dus la chioșcul de ziare mai anxioasã ca niciodatã. Iatã din nou fotografia mea cu Tina, de data asta în alb și negru. Plângerea era

anunțată încă din titlu și era considerată o încercare de a astupa gura uneia dintre foarte puținele scriitoare curajoase etc., etc. Nu se dădea numele cartierului, nu se făceau referiri la frații Solara. Articolul, în mod destul de abil, plasa episodul în interiorul unui conflict în curs de desfășurare pretutindeni „între rămășițele medievale care împiedică țara să se modernizeze și imposibila de oprit înnoire politică și culturală, inclusiv în sud“. Era un text scurt, dar care apăra eficient, mai ales la final, rațiunile literaturii, separându-le de ceea ce autorul numise „câteva foarte triste dispute locale“.

M-am liniștit, am avut impresia că sunt apărată. Am telefonat, am lăudat mult articolul, apoi m-am dus să-i arăt ziarul Lilei. Mă așteptam să jubileze. Asta crezusem că-și dorește, o lămurire a puterii pe care ea credea că-o am. În schimb, a spus antipatică: — De ce l-ai lăsat pe ăsta să scrie articolul?

— Ce nu-i în regulă? Editura e de partea mea, se ocupă ea de acest scandal, mi se pare un fapt pozitiv.

— Palavre, Lenù, pe individul ăsta nu-l interesează decât să vândă cartea.

— Și nu e bine?

— E bine, dar tu trebuia să concepi articolul.

M-am enervat, nu reușeam să-nțeleg ce avea în minte.

— De ce?

— Pentru că te pricepi și cunoști bine lucrurile. Ți amintești când ai scris articolul acela împotriva lui Bruno Soccavo?

Aluzia aceea, în loc să-mi facă plăcere, m-a iritat. Bruno era mort și nu-mi plăcea să-mi amintesc ce scrisesem. Era un băiat cu minte puțină, prins în plasa fraților Solara și în cine știe câte alte plase, dat fiind că fusese ucis. Nu eram bucuroasă că-mi vărsasem furia pe el.

— Lila, am spus, articolul nu era împotriva lui Bruno, era un articol despre munca în fabrică.

— Știu, și ce dacă? L-ai făcut să plătească și acum, când ești o persoană mult mai importantă, poți face și mai multe. Frații Solara nu trebuie să se ascundă în spatele lui Carmen. Pe frații Solara trebuie să-i expui și nu mai trebuie să comande.

Am înțeles de ce desconsiderase textul directorului. Nu-i păsa nici măcar un pic de libertatea de expresie și de lupta dintre înapoiere și modernizare. Pe ea o interesau numai acele foarte triste dispute locale. Voia ca acolo, acum, să contribuie la confruntarea cu acei oameni în carne și oase despre care știam bine încă din copilărie din ce aluat erau făcuți.

Am spus: — Lila, pe cei de la ziarul Corriere îi doare în cot de Carmen că s-a vândut și de frații Solara că au cumpărat-o. Un articol, ca să apară într-un mare ziar, trebuie să aibă o semnificație generală, altfel nu-l publică nimeni.

S-a schimonosit la față.

— Carmen nu s-a vândut, a spus, e tot prietena ta și ți-a făcut plângere dintr-un singur motiv: au obligat-o.

— Nu înțeleg, explică-mi.

Mi-a zâmbit disprețuitoare, era foarte furioasă.

— Nu-ți explic nimic: cărțile le scrii tu, tu ești cea care trebuie să explici. Eu știu doar că noi nu avem aici nicio editură din Milano care ne protejează, pe nimeni care să conceapă pentru noi ditamai articolele în ziare. Noi suntem doar o problemă locală și ne descurcăm cum putem: dacă tu vrei să ne ajuți, bine. Dacă nu, ne descurcăm singuri.

98.

M- am întors la Roberto și l-am pisălogit până când mi-a dat adresa rudelor din Giugliano. Apoi m-am urcat în mașină, împreună cu Imma, și am plecat în căutarea lui Carmen.

Căldura era sufocantă. Am găsit cu greu adresa, rudele acelea locuiau undeva la periferie. Mi-a deschis o zdrahoancă de femeie care, cu maniere bruște, mi-a zis că se întorsese la Napoli Carmen. Nu prea convinsă, am plecat cu Imma care protesta fiindcă, deși parcursesem pe jos numai vreo sută de metri, spunea că e obosită. Dar pe drumul de întoarcere către mașină, la un cot de stradă, am dat nas în nas cu Carmen, încărcată cu sacoșe de cumpărături. În clipa-n care m-a văzut, a izbucnit în lacrimi. Am îmbrățișat-o, a dorit și Imma s-o îmbrățișeze. Apoi am găsit un bar cu o măsuță la umbră și, după ce-am rugat-o pe fetiță să se joace-n tăcere cu păpușile ei, am pus-o să-mi explice situația. Ea a confirmat ce-mi spusese Lila: fusese constrânsă să facă plângere împotriva mea. Și mi-a zis și motivul: Marcello o convinsese că știa unde se ascundea Pasquale.

— E posibil?

— Da.

— Și tu știi unde se ascunde? A șovăit, a făcut semn că da.

— Au zis că atunci când or să aibă chef, or să-l omoare.

Am încercat s-o liniștesc. I-am zis că dacă frații Solara ar fi aflat cu adevărat unde era persoana pe care o credeau vinovată de uciderea mamei lor, s-ar fi dus de mult să pună mâna pe ea.

— Atunci, tu zici că ei nu știu?

— Sigur că nu știu. Dar în acest moment poți face un singur lucru pentru binele fratelui tău.

— Ce?

I-am zis că, dacă voia să-l salveze pe Pasquale, trebuia să-l predea carabinierilor.

Rezultatul n-a fost deloc unul pozitiv. Ea a devenit căpoasă, m-am străduit să-i explic că numai așa îl putea apăra de frații Solara. Dar a fost inutil, mi-am dat seama că soluția mea îi suna drept cea mai rea dintre trădări, un lucru mult mai grav decât trădarea ei față de mine.

— Astfel te au la mână, am spus, ți-au cerut să faci plângere împotriva mea, îți pot cere orice altceva.

— Sunt sora lui! a exclamat.

— Nu e vorba despre iubirea de soră, am spus, iubirea de soră în acest caz mi-a făcut un rău mie, dar în mod sigur nu-l salvează pe el și există riscul să te tragă și pe tine la fund.

Dar n-a fost chip s-o conving, dimpotrivă, cu cât discutam mai mult, cu atât deveneam mai confuză. Curând a-nceput din nou să plângă: când regreta ce-mi făcuse și-mi cerea iertare, când o apuca groaza la gândul că-i puteau face cine știe ce fratelui ei și se lăsa pradă disperării. Mi-am amintit-o cum era în copilărie, la vremea aceea nu mi-aș fi imaginat-o niciodată în stare de o astfel de fidelitate încăpățânată. Am lăsat-o, pentru că nu puteam s-o consolez, pentru că Imma era toată transpirată și mă temeam să nu mi se îmbolnăvească din nou, pentru că-mi era tot mai puțin clar ce pretindeam de la ea. Voiam să pună capăt lungii complicități cu Pasquale? De ce credeam că acesta era lucrul corect? Voiam să țină mai degrabă partea statului, nu a fratelui? De ce? Ca s-o eliberez de frații Solara și s-o fac să-și retragă plângerea? Conta mai mult asta decât îngrijorarea ei? I-am spus: — Fă cum consideri mai bine și nu uita că, oricum, nu sunt supărată pe tine.

Dar Carmen, în acel moment, a avut o străfulgerare imprevizibilă de furie în privire:

— Și de ce-ar trebui să fii supărată pe mine? Tu ce pierzi? Apari în ziare, îți faci publicitate, vinzi mai mult. Nu, Lenù, nu trebuia să spui chestia asta, m-ai sfătuit să-l predau pe Pasquale carabinierilor, ai greșit.

Am plecat amărâtă și deja pe drumul de întoarcere mă îndoiam puternic că făcusem bine să-mi doresc s-o întâlnesc. Mi-am imaginat că acum se va duce ea însăși la frații Solara să le povestească de vizita mea și că ei o vor constrânge, după articolul directorului din Corriere, la alte acțiuni împotriva mea.

99.

Am așteptat zile întregi alte nenorociri, în schimb nu s-a mai întâmplat nimic. Articolul a avut un anume răsunet, ziarele napolitane l-au preluat și l-au amplificat, am primit telefoane și scrisori de susținere. Au trecut săptămânile, m-am obișnuit cu ideea că mi se făcuse plângere, am aflat că li se întâmplase multora care făceau aceeași muncă pe care o făceam eu și erau mult mai expuși decât mine. Rutina zilnică s-a reinstalat. O vreme am evitat-o pe Lila, am fost atentă în special să nu mă las târâtă în acțiuni greșite.

Cartea s-a vândut în continuare. În august m-am dus în vacanță la Santa Maria di Castellabate. Inițial trebuiau să închirieze o casă la mare și Lila cu Enzo, dar s-au luat cu munca și mi-au încredințat-o dezinvolti și pe Tina. Singura plăcere, printre miile de neliniști și strădanii din acea perioadă (strig-o pe una, urlă la cealaltă, domolește o ceartă, fă cumpărături, gătește), a fost să observ câțiva cititori care stăteau cu cartea mea în mâini, sub umbrelele de soare. Toamna, lucrurile s-au aranjat și mai bine, am câștigat un premiu destul de important care-i conferea câștigătorului o sumă generoasă și m-am simțit valoroasă, cu abilități de comunicare, cu perspective economice tot mai satisfăcătoare. Dar n-au mai revenit niciodată bucuria, uluirea primelor săptămâni de succes. Simțeam că lumina zilei devine opacă și percepeam în jurul meu o proastă dispoziție difuză. De câțiva timp nu era seară în care Enzo să nu urle la Gennaro, lucru foarte rar înainte. De fiecare dată când apăream la Basic Sight, o găseam pe Lila șușotind cu Alfonso și, dacă încercam să mă apropiu, ea-mi făcea semn, cu un gest nepăsător, să aștept o clipă. Se comporta la fel dacă vorbea cu Carmen, care se întorsese în cartier, și cu Antonio, care, din motive necunoscute, își

amânase plecarea pe o perioadă nedeterminată.

Era limpede că-n jurul Lilei lucrurile se înrăutățeau, dar ea mă ținea la distanță și eu preferam să rămân la distanță. Au urmat două momente foarte urâte, unul după altul. Lila a descoperit întâmplător că Gennaro avea brațele pline de înțepături. Am auzit-o urlând cum n-o auzisem niciodată. L-a întărâtat pe Enzo, l-a îndemnat să-l omoare în bătaie pe fiul ei. Erau doi bărbați voinici și s-au cotonogit zdravăn. A doua zi l-a alungat pe fratele ei, Rino, de la Basic Sight, deși Gennaro o implora să nu-l concedieze pe unchiul lui, jurând că nu el îl inițiasse în treaba cu heroina. Drama aceea le-a impresionat foarte mult pe fete, mai ales pe Dede.

— De ce-l tratează așa pe fiul ei mătușa Lina?

— Fiindcă a făcut ceva ce nu trebuie făcut.

— El e mare, poate face ce vrea.

— Nu și ceea ce-l poate ucide.

— Și de ce nu? E viața lui, are dreptul să facă ce crede de cuviință cu ea. Nu știți ce-nseamnă libertatea, nici mătușa Lina nu știe.

Ea, Elsa și chiar și Imma păreau năucite de manifestarea aceea neașteptată de urlete și insulte a foarte îndrăgitei lor mătuși Lina. Gennaro era prizonier în casă și țipa toată ziua. Unchiul lui, Rino, a dispărut de la Basic Sight după ce a spart un aparat electronic foarte scump și înjurăturile lui s-au auzit în tot cartierul. Pinuccia, însoțită de soacră, a venit într-o seară cu copiii s-o implore pe Lila să-l angajeze din nou pe soțul ei. Lila s-a purtat foarte urât atât cu mama ei, cât și cu cumnata: urletele și insultele au ajuns foarte clare în casa mea. Tu, în felul ăsta, ne predai legați de mâini și de picioare fraților Solara, urla Pinuccia disperată. Și Lila replica: v-o meritați, mi-a ajuns până-n gât să trudesesc pentru voi fără să primesc măcar un strop de recunoștință.

Dar asta a fost nimica toată în comparație cu ce s-a întâmplat după câteva săptămâni. Tocmai se liniștiseră apele când Lila a nceput să se certe cu Alfonso, care devenise absolut necesar pentru bunul mers al firmei Basic Sight și totuși se comporta din ce în ce mai iresponsabil. Nu venea la întâlniri importante de lucru, iar dacă se ducea, avea atitudini stânjenitoare, era tot machiat, vorbea despre el la feminin. Și totuși, trăsăturile Lilei îi dispăruseră deja complet de pe față și masculinitatea, în ciuda strădaniilor sale, și-l revendica înapoi. Acum nasul, fruntea, ochii începeau un pic să semene din nou cu ale tatălui său, don Achille, iar el însuși se arăta dezgustat de asta. În consecință, părea tot timpul că fuge de corpul lui, care se rotunjea, și uneori nu se știa nimic de el zile în șir.

Când reapărea, avea aproape întotdeauna urme de bătaie. Își relua munca, dar fără niciun chef.

Apoi, într-o zi, a dispărut de tot, Lila și Enzo l-au căutat degeaba pretutindeni. Corpul lui a fost găsit după câteva zile pe plaja din Coroglio. Fusese ucis cu lovituri de bâtă cine știe unde și apoi aruncat în mare. Inițial n-am putut crede așa ceva. Dar când mi-am dat seama că totul era brutal de adevărat, m-a cuprins o durere care nu trecea. Mi-a revenit în fața ochilor cum era pe vremea gimnaziului, amabil, atent cu ceilalți, foarte iubit de Marisa, necăjit de Gino, fiul farmacistului. Uneori am împins amintirile până în spatele tejghelei de la mezelărie în timpul vacanțelor de vară, când era obligat să facă o muncă pe care o detesta. Dar am exclus restul vieții lui, o cunoșteam prea puțin, simțeam că fusese încurcată. Nu reușeam să mă gândesc la omul în care se transformase, a pălit orice întâlnire recentă de-a noastră, am uitat și perioada în care se ocupa de magazinul de pantofi din Piața Martirilor. Vina Lilei, m-am gândit la cold: l-a dat peste cap cu dorința ei arzătoare de a-i supune pe ceilalți, răscolind totul. Se folosisse în mod neclar de el și apoi îl lăsase să plece.

Dar mi-am schimbat părerea aproape imediat. Lila aflase vestea de câteva ore. Știa că Alfonso era mort, dar nu putea scăpa de furia pe care o simțea în privința lui și repeta la modul vulgar că nu mai era de încredere. Apoi, în toiul unei tirade de felul acela, s-a scurs pe podeaua casei mele, în mod evident din cauza durerii insuportabile. Din acel moment mi s-a părut că ea-l iubise mai mult decât mine, chiar și mai mult decât Marisa și — cum, de altfel, îmi spusese adesea Alfonso — îi fusese de ajutor ca nimeni altcineva. În orele care au urmat a fost apatică, n-a mai muncit, nu i-a mai păsat de Gennaro, mi-a lăsat-o pe Tina. Între ea și Alfonso fusese probabil o relație mai complexă decât îmi imaginasem. Se oglindise și se văzuse în el și-și dorise să facă, parțial, schimb de trupuri. Complet opus, m-am gândit stânjenită, de ceea ce povestisem eu în cea de-a doua mea carte. Lui Alfonso îi plăcuse mult probabil acea strădanie a Lilei, i se oferise ca o materie vie și ea îl cioplise. Sau cel puțin așa mi s-a părut mie în răstimpul scurt în care am încercat să dau un sens întâmplării și să mă liniștesc. Dar, în cele din urmă, nu făcusem altceva decât să mă las influențată. În realitate, ea, nici atunci, nici după, nu mi-a povestit niciodată nimic despre relația lor. A rămas așa, buimăcită de suferință, cu cine știe ce sentimente mocnind în ea, până în ziua înmormântării.

100.

Am fost foarte puțini la funeralii. N-a venit niciunul dintre prietenii din Piața Martirilor, și nici rudele lui n-au venit. M-a impresionat teribil mai ales absența Mariei, mama lui, deși nu erau nici frații, Pinuccia și Stefano, nici Marisa cu copiii, care poate îi erau fii, poate nu. În schimb au apărut, în mod surprinzător, frații Solara. Michele era amenințător, foarte slab, avea o privire de nebun cu care scruta de jur împrejur. Marcello, dimpotrivă, era aproape umil, lucru care contrasta cu luxul vestimentației lui. Nu s-au limitat la cortegiul funerar, au venit cu mașina până la cimitir, au fost prezenți la îngropare. Tot timpul m-am întrebat de ce se expuseseră luând parte la acel ritual și am încercat să-mi intersectez privirea cu a Lilei. Ea nu s-a uitat deloc la mine, s-a concentrat asupra lor, n-a făcut decât să-i țintuiască provocator. La sfârșit, când a văzut că plecau, m-a prins de-un braț, era furibundă.

— Vino cu mine.

— Unde?

— Să vorbesc cu ăia doi.

— Am fetele cu mine.

— Are grijă Enzo de ele.

Am șovăit, am încercat să-i opun rezistență, i-am spus:

— Las-o baltă.

— Atunci mă duc singură.

Am răbufnit, întotdeauna fusese așa: dacă nu acceptam să mă țin după ea, îmi întorcea brusc spatele. I-am făcut semn lui Enzo să fie atent la fete — el părea să nu fi făcut deloc caz de frații Solara — și în același spirit cu care o urmasem în sus pe scări până acasă la don Achille sau în bătăile cu pietre împotriva băieților, am urmat-o traversând prin geometria edificiilor alburii, pline de cripte.

Lila l-a ignorat pe Marcello, s-a postat în fața lui Michele:

— De ce-ai venit? Ai remușcări?

— Nu mă freca la cap, Lina.

— Voi doi sunteți terminați, va trebui să plecați din cartier.

— E mai bine să pleci tu, cât mai ai timp.

— Mă ameninți?

— Da.

— Să nu îndrăzniți să vă atingeți de Gennaro și nu vă atingeți nici de

Enzo. Michè, m-ai înțeles? Nu uita că știu suficiente lucruri ca să te distrug, pe tine și pe bestia astalaltă.

— Nu știi nimic, nu ai nimic și, mai ales, n-ai înțeles nimic. Ești atât de inteligentă și încă nu ți-ai dat seama că deja mi se rupe de tine, cum e posibil?

Marcello l-a tras de un braț, a spus în dialect:

— Să mergem, Michè, aici pierdem vremea.

Michele și-a eliberat brațul cu forța, i s-a adresat Lilei:

— Tu crezi că mă sperii pentru că Lenuccia apare tot timpul în ziare? Asta crezi? Că mi-e frică de una care scrie romane? Dar asta e un nimeni. Tu, în schimb, sigur ești cineva, chiar și umbra ta e mai bună decât orice persoană în carne și oase. Dar n-ai avut niciodată chef să pricepi și, deci, e cu atât mai rău pentru tine. O să-ți iau tot ce ai.

A spus acea ultimă frază ca și cum, pe neașteptate, l-ar fi apucat durerea de stomac. Și apoi, reacționând parcă la durerea fizică, înainte ca fratele lui să-l poată opri, i-a ars Lilei un pumn foarte violent în plină față, trântind-o la pământ.

101.

Gestul acela complet neprevăzut m-a paralizat. Nici Lila nu și-ar fi putut imagina una ca asta, eram deja obișnuite cu ideea că Michele nu doar că n-ar fi atins-o niciodată, dar l-ar fi omorât pe ăla care ar fi făcut-o. Așa că n-am reușit să țip, nu mi-a ieșit nici măcar un sunet gătit.

Marcello și-a târât fratele de acolo, dar în timpul ăsta, în vreme ce trăgea de el și-l împingea, în timp ce Lila vomita în dialect cuvinte și sânge (te omor, jur pe Dumnezeu, sunteți deja morți amândoi), mi-a zis cu ironie afectuoasă: pune asta în următorul roman, Lenù, și spune-i Linei, dacă n-a înțeles, că eu și fratele meu chiar nu mai ținem la ea.

A fost greu să-l convingem pe Enzo că Lila avea fața tumefiată din cauză că se prăbușise în urma unui leșin neașteptat. Dimpotrivă, sunt aproape sigură că n-a crezut deloc așa ceva, unu, pentru că versiunea mea — agitată cum eram — i s-a părut probabil complet neplauzibilă, doi, pentru că Lila nu s-a străduit nici măcar un pic să fie convingătoare. Dar când Enzo a încercat să obiecteze, ea i-a spus sec că se-ntâmplase chiar așa și el n-a mai protestat. Relația lor se baza pe ideea că până și o minciună

evidentă a Lilei era singurul adevăr posibil.

M- am retras acasă cu fiicele mele. Dede era speriată, Elsa uluită, Imma puneă întrebări de genul: sângele stă în nas? Eram dezorientată, eram furioasă. Din când în când mă duceam jos să văd cum se simțea Lila și să încerc s-o iau pe Tina la mine, dar fetița era îngrijorată de starea mamei și totodată încântată c-o poate asista. De aceea nu avea de gând s-o lase nici măcar un minut, ci-i întindea, cu mare delicatețe, o cremă, îi puneă mici obiecte de metal pe frunte ca să i-o răcorească și s-o ajute să-i treacă durerea de cap. Când le-am adus jos pe fiicele mele voind s-o momesc pe Tina să vină sus, n-am făcut altceva decât să complic situația. Imma a încercat în toate chipurile să se amestece în jocul îngrijirilor, Tina nu voia să cedeze nici măcar pentru o clipă și a zbierat cu disperare și când Dede și Elsa au încercat să-i știrbească autoritatea. Mama bolnavă era a ei și nu voia s-o lase pe mâna nimănui. În cele din urmă, Lila ne-a gonit pe toate, inclusiv pe mine, cu o asemenea energie, încât mi s-a părut că se simțea deja mai bine.

Și-a revenit repede, de fapt. Eu nu. Furia a devenit mai întâi mânie, apoi s-a transformat în dispreț față de mine însămi. Nu reușeam să mă iert că rămăsesem paralizată în fața violenței. Îmi spuneam: ce-ai devenit; de ce te-ai întors să trăiești aici dacă n-ai fost în stare să reacționezi împotriva acelor doi dobitoci; ești prea cumsecade, vrei să faci pe doamna care se amestecă cu plebea, îți place să spui ziarelor: trăiesc unde m-am născut, nu vreau să pierd contactul cu realitatea mea; dar ești ridicolă: contactul l-ai pierdut de mult, leșini dacă simți duhoarea mizeriei, a vomei, a sângelui. Așa gândeam și-ntr-un timp îmi năvăleau în minte închipuirile în care mă dezlănțuiam cu cruzime împotriva lui Michele. Îl loveam, îl zgâriam, îl mușcam, inima-mi bătea cu putere. Apoi dorința de a-l masacra s-a domolit și mi-am spus: Lila are dreptate, nu scrii doar ca să scrii, scrii ca să faci rău cui vrea să facă rău. Un rău de cuvinte contra unui rău de pumni și șuturi și unelte ale morții. Nu mult, dar suficient. Desigur, ea avea încă în minte visele noastre din copilărie. Credea că dacă obținea cineva cu ajutorul scrisului faimă, putere și bani, devenea o persoană ale cărei fraze trăsneau și fulgerau în toate direcțiile. Eu, în schimb, știam de mult timp că totul era mediocru. O carte, un articol puteau produce rumoare. Dar rumoarea, zgomotul acesta se înălțau și de la războinicii antici înainte de bătălie și dacă nu erau însoțite de o forță reală și de o violență nemăsurată, totul era doar teatru. Totuși, voiam să mă răzbun, rumoarea făcea rău, măcar puțin. Într-o dimineață, am coborât la ea, am întrebat-o: ce știi că-i sperie pe frații Solara?

M-a privit mirată, a ocolit puțin subiectul apatic, a răspuns: când am muncit pentru Michele, am văzut multe hârtii, le-am studiat, mi-a dat el însuși anumite chestii. Era lividă la față, s-a strâmbat de durere, a adăugat în cel mai vulgar dialect: dacă un bărbat vrea pizdă și o vrea atât de mult că nu poate nici măcar să spună c-o vrea, e-n stare să-și bage pula în ulei încins dacă-i ceri asta. Apoi s-a ținut cu mâinile de cap, l-a clătinat cu putere ca și cum ar fi fost un pahar de cositor cu zarurile înăuntru și mi-am dat seama că și ea, în momentul acela, se disprețuia. Nu-i plăcea cum era obligată să-l trateze pe Gennaro, cum îl insultase pe Alfonso, cum își gonise propriul frate. Nu-i plăcea nici măcar un cuvânt din cele atât de spurcate care-i ieșeau acum pe gură. Nu se suporta, nu mai suporta nimic. Dar la un moment dat a sesizat probabil că simțeam aceleași lucruri și m-a întrebat: — Dacă-ți dau ceva să scrii, o să scrii?

— Da.

— Și apoi ce scrii dai la publicat?

— Poate, nu știu.

— De ce depinde?

— Trebuie să fiu sigură c-o să le facă rău fraților Solara, nu mie și fetelor mele.

M-a privit fără să se poată decide. Apoi a spus: stai cu Tina zece minute, și a ieșit din casă. S-a întors după o jumătate de oră cu o geantă din material textil înflorat plină cu documente.

Ne-am așezat la masa din bucătărie, în timp ce Tina și Imma șușoteau jucându-se pe podea cu păpuși, cărucioare și cai. Lila a scos multe hârtii, notițe de-ale ei, chiar și două caiete cu coperta roșie, pătată toată. Le-am răsfoit imediat curioasă pe acestea două din urmă: pagini în pătrățele scrise cu o caligrafie de școală veche elementară, o contabilitate detaliat comentată într-o limbă plină de greșeli gramaticale și semnată pe fiecare pagină cu inițialele M.S. Am înțeles că erau o parte din ceea ce cartierul numise dintotdeauna cartea roșie a Manuelei Solara. Cât de sugestiv răsunase, chiar dacă într-un fel amenințător — sau poate tocmai pentru că era amenințător — expresia carte roșie în timpul copilăriei și adolescenței noastre. Dar oricum am fi numit-o — registru, de exemplu — și orice altă culoare ar fi avut, cartea Manuelei Solara ne emoționa pentru că era ca un document foarte secret aflat în centrul unor aventuri sângeroase. Iat-o aici, în schimb. Era o alăturare de cine știe câte caiete de școală identice cu cele două pe care le aveam sub ochi: caiete banale, murdare, cu marginea dreaptă de jos vălurită. Mi-am dat seama într-o clipă că amintirea aceasta era deja literatură și că poate Lila avea

dreptate: cartea mea — care totuși avea mult succes — era, într-adevăr, proastă și asta pentru că era bine organizată, scrisă cu grijă obsesivă, că nu știusem să imit banalitatea dezordonată, de prost gust, illogică, deformată a lucrurilor.

În timp ce fetele se jucau — dacă doar încercau să se certe, zbieram amândouă nervos ca să le potolim —, Lila mi-a arătat tot materialul aflat în posesia ei, mi-a explicat sensul lui. L-am organizat și sintetizat. Cât timp trecuse de când nu mai făcuserăm ceva împreună. Ea a părut bucuroasă, am înțeles că asta voia și aștepta de la mine. La sfârșitul zilei a dispărut din nou cu geanta ei și eu m-am întors în apartamentul meu să studiez notițele. Apoi, în zilele următoare, a dorit să ne vedem la Basic Sight. Ne-am închis în biroul ei și ea s-a așezat la computer, un fel de televizor cu o tastatură, foarte diferit de cel pe care ni-l arătase mai de mult mie și fetelor. A apăsat pe butonul de start, a introdus dreptunghiuri negre în niște casete gri. Am așteptat perplexă. Pe ecran au apărut tresăriri luminoase. Lila a început să bată pe tastatură, am rămas cu gura căscată. Nici măcar nu se compara cu o mașină de scris, fie ea și electrică. Mângâia cu buricele degetelor tastele gri și scrisul apărea pe ecran în tăcere, verde ca iarba abia răsărită. Ce era în mintea ei, agățat de cine știe ce scoarță a creierului, părea să se reverse în exterior printr-o minune și să se fixeze în neantul ecranului. Era o energie care, deși se concretiza, rămânea energie, un stimul electrochimic care se transforma imediat în lumină. Mi s-a părut scrisul lui Dumnezeu cum fusese probabil pe muntele Sinai la vremea poruncilor, impalpabil și terifiant, dar cu atâta puritate concretă. Extraordinar, am spus. Te învăț, a spus ea. Și m-a învățat. Și de-atunci au început să se-ntindă segmente strălucitoare, hipnotice, fraze pe care le spuneam eu, fraze pe care le spunea ea, discuțiile noastre volatile care se imprimau în balta neagră a ecranului ca niște valuri fără spumă. Lila scria, eu mă răzgândeam. Ea atunci ștergea cu o tastă, cu alta făcea să dispară un întreg bloc de lumină, îl făcea să reapară mai sus sau mai jos într-o secundă. Dar imediat Lila se răzgândea și totul se modifica din nou, într-o clipă, cu mișcări fantomatice, ce e aici acum fie nu mai e, fie e în altă parte. Și nu e nevoie de pix, de creion, nu e nevoie să schimbi foaia, să pui alta în tambur. Pagina e ecranul, unică, pe ea nu apare niciodată semnul unei modificări, e mereu aceeași. Și scrisul e nealterabil, rândurile sunt toate perfect aliniate, emană o senzație de curățenie, chiar și acum, când însumăm porcăriile făcute de frații Solara cu porcăriile comise în jumătate din Campania.

Am muncit zile în șir. Textul a coborât din cer pe pământ prin intermediul zgomotului imprimantei, s-a concretizat în punctișoare negre depuse pe hârtie. Lila l-a considerat nepotrivit, ne-am întors la pixuri, am muncit să-l corectăm. Era țâfnoasă, se aștepta la mai mult de la mine, credea că știu să răspund la toate întrebările ei, se enerva fiindcă era convinsă că sunt un izvor de cunoaștere, dar la fiecare rând descoperea că nu cunoșteam geografia locală, chițibușurile administrative, funcționarea consiliilor comunale, ierarhiile unei bănci, infraționile și pedepsele. Și totuși, în mod contradictoriu, de mult n-o mai simțisem atât de mândră de mine și de prietenia noastră. Trebuie să-i distrugem, Lenù, și dacă asta nu e de ajuns, o să-i omor. Mințile noastre s-au ciocnit — dacă stau să mă gândesc, pentru ultima dată — una de alta, mult timp, și s-au contopit până au devenit una singură. La sfârșit a trebuit să ne resemnăm și să acceptăm că totul se terminase, a început perioada monotonă în care am admis că lucrurile din trecut trebuiau să rămână în trecut. A tipărit din nou, pentru a nu știu câta oară, eu am pus paginile noastre într-un plic și le-am trimis directorului editurii, rugându-l să arate materialul scris avocaților. Trebuie să aflu — i-am explicat la telefon — dacă chestia asta e suficientă ca să- i trimitem la închisoare pe frații Solara.

102.

A trecut o săptămână, au trecut două. Directorul mi-a telefonat într- o dimineață, lăudându-mă peste măsură.

— Treci printr-o perioadă nemaipomenită, a spus.

— Am lucrat cu o prietenă de-a mea.

— Ești în cea mai bună formă, e un text extraordinar. Fă-mi o favoare: arată-i aceste pagini profesorului Sarratore, așa va-nțelege cum se poate transforma orice lucru într-o lectură pasionantă.

— Nu mă mai văd cu Nino.

— Poate de aceea ești așa în formă.

N-am râs, era mai important să aflu ce spusese avocații. Răspunsul m-a dezamăgit. Nu este material destul, a spus directorul, nici măcar pentru o zi de închisoare. Poți avea o consolare, dar la închisoare frații Solara ăștia ai tăi nu merg, mai ales dacă, așa cum îi descrii, au rădăcini bine înfipite în politica locală și au bani să cumpere pe cine vor. M-am simțit

fără vlagă, cu picioarele moi, mi- am pierdut convingerea, m-am gândit: Lila se va înfuria. Am spus abătută: sunt mult mai răi decât îi descriu eu. Directorul mi-a perceput deziluzia, a-ncercat să mă-ncurajeze, a-nceput să laude din nou pasiunea pe care o pusesem în acele pagini. Dar concluzia a rămas aceeași: cu chestiile astea nu vei reuși să-i distrugi. Apoi, uimindu-mă, a insistat să nu las textul deoparte, ci să-l public. Sun eu la L'Espresso, mi-a propus, dacă tu ieși în acest moment cu un astfel de articol, faci un gest important pentru tine, pentru publicul tău, pentru toți, arăți că Italia în care trăim e într-o stare mult mai rea decât cea pe care ne-o închipuim. Și mi-a cerut permisiunea de a prezenta din nou avocaților paginile ca să afle ce riscuri legale îmi asumam, ce trebuia să șterg și ce puteam păstra. M-am gândit ce ușor fusese totul când se pusese problema să-l sperii pe Bruno Soccavo și am refuzat cu hotărâre. Am spus: se va ajunge iarăși la o plângere împotriva mea, o să mă trezesc inutil într-o mare de necazuri și o să fiu obligată — lucru pe care nu vreau să-l fac, din dragoste pentru fetele mele — să mă gândesc că legile funcționează pentru cine se teme de ele, nicidecum pentru cine le încalcă.

Am așteptat un pic, apoi mi-am făcut curaj și i-am povestit totul Lilei, cuvânt cu cuvânt. Și-a păstrat calmul. A deschis computerul, a parcurs textul, dar, după părerea mea, nu l-a recitat. Și-a ațintit privirea în ecran și a reflectat. Apoi m-a întrebat pe un ton din nou ostil: — Ai încredere în directorul ăsta?

— Da, e o persoană de treabă.

— Atunci de ce nu vrei să publici articolul?

— La ce-ar folosi?

— La clarificări.

— E deja totul clar.

— Cui? Ție, mie, directorului?

A clătinat din cap nemulțumită, a spus glacială că avea de lucru.

Am spus:

— Așteaptă.

— Mă grăbesc. Fără Alfonso lucrurile s-au complicat aici. Du-te, te rog, du-te.

— De ce te superi pe mine?

— Du-te.

Nu ne-am văzut o vreme. Dimineața mi-o trimitea sus pe Tina, seara fie venea s-o ia Enzo, fie striga de pe palier: Tina, vino la mama. Au trecut câteva săptămâni, cred, apoi directorul mi-a telefonat pe un ton foarte

vesel.

— Bravo ție, sunt fericit că te-ai hotărât.

N-am înțeles și el mi-a explicat că-i telefonase un prieten de-al lui de la L'Espresso, avea urgent nevoie de un contact al meu. Aflase de la el că textul despre frații Solara va apărea, cu câteva tăieturi, în numărul din săptămâna aceea. Puteai să m-anunți că te-ai răzgândit, a spus.

M-a trecut o transpirație rece, nu știam ce să spun, m-am prefăcut că nu s-a întâmplat nimic. Dar mi-a luat o clipă să-nțeleg că Lila trimisese săptămânalului paginile noastre. Am dat fuga la ea ca să protestez, eram indignată, dar am găsit-o foarte afectuoasă și în special veselă.

— Dat fiind că nu te hotărâi, am hotărât eu.

— Eu hotărâsem să nu-l public.

— Eu nu.

— Semnează-l doar tu, atunci.

— Ce vrei să spui? Tu ești cea care scrii.

A fost imposibil să-i explic dezaprobarea și îngrijorarea mea, toate criticile mele și-au pierdut forța în fața buneii ei dispoziții. Articolul a apărut pus în evidență, pe șase pagini pline și, bineînțeles, o singură semnătură, a mea.

Când mi-am dat seama de asta, ne-am certat. I-am spus supărată:

— Nu-nțeleg de ce te comporti așa.

— Înțeleg eu, a răspuns.

Mai avea pe față semnele pumnului lui Michele, dar în mod sigur nu teama fusese cea care-o împiedicase să semneze. Era terorizată de altceva și eu știam asta, de frații Solara puțin îi păsa. Dar m-am simțit atât de plină de resentimente că oricum i-am reproșat — ai scos semnătura ta pentru că-ți place să rămâi ascunsă, pentru că e ușor să arunci piatra și să pitești mâna, sunt sătulă de intrigile tale — și ea a-nceput să râdă, i s-a părut o acuzație lipsită de sens. Nu-mi place că gândești așa, a spus. A luat un aer încruntat, a bombănit că trimisese articolul la ziarul L'Espresso doar cu semnătura mea pentru că a ei nu conta deloc, pentru că eu fusesem cea care mersese la studii, pentru că eram faimoasă, pentru că de-acum puteam s-o spun pe șleau, oricui, fără teamă. În acele cuvinte am găsit confirmarea că-mi supraestima rolul într-un fel extrem de naiv și i-am spus-o. Dar ea s-a enervat, a răspuns că eu însămi mă subestimam, așa că voia să mă dedic mai profund muncii mele, să strâng cât mai multă lume în jurul meu, nu-și dorea altceva decât să-mi fie recunoscute tot mai mult meritele. O să vezi, a exclamat, ce-or să pățească frații Solara.

M-am întors acasă cu moralul scăzut. Nu puteam alunga bănuiala că mă folosea, exact cum spusese Marcello. Mă expusese și conta pe acea fărâmă de notorietate pe care-o aveam ca să câștige un război personal, ca să-și ducă la împlinire răzbunările, ca să reducă la tăcere toate sentimentele ei de vinovăție.

103.

În realitate, semnarea aceluiași articol a însemnat pentru mine un salt calitativ imens. Grație publicării lui s-au sudat împreună multe din fragmentele care mă alcătuiau. Am demonstrat că nu aveam doar vocație de naratoare, ci că, așa cum mă ocupasem în trecut de lupte sindicale, așa cum mă angajasem în critica condiției feminine, la fel mă luptam acum împotriva degradării orașului meu. Publicul restrâns pe care-l câștigasem la sfârșitul anilor șaizeci s-a unit cu cel pe care, între suișuri și coborâșuri, îl cultivasem în anii șaptezeci și cu cel nou, mai dens, de acum. Asta a fost în beneficiul primelor două cărți, care au fost republicate, și al celei de-a treia, care a continuat să se vândă foarte bine, în timp ce se concretiza tot mai mult ideea de a fi transpusă într-un film.

Bineînțeles că acele pagini mi-au provocat foarte multe necazuri. Am fost convocată de carabinieri. Am fost audiată de garda financiară. Am fost insultată în ziarele locale de dreapta cu etichete de genul divorțată, feministă, comunistă, de partea teroriștilor. Am primit telefoane anonime, care ne amenințau pe mine și pe fiicele mele într-un dialect plin de obscenități. Dar, deși trăiam în neliniște — deja neliniștea mi se părea necesară scrisului —, lucrul acesta a ajuns, în esență, să mă irite mult mai puțin decât plângerea lui Carmen. Era munca mea, învățam să mi-o fac tot mai bine. Și apoi, mă simțeam protejată de sprijinul legal al editurii, de aprobarea pe care o aveam din partea ziarelor de stânga, de întâlnirile tot mai aglomerate cu publicul meu și de ideea că aveam dreptate.

Dar, dacă trebuie să fiu sinceră, n-a fost numai asta. M-am liniștit mai ales când a devenit evident că frații Solara nu vor întreprinde absolut nimic împotriva mea. Vizibilitatea mea i-a făcut să devină cât mai invizibili cu putință. Marcello și Michele nu doar că n-au trecut la o a doua

plângere, dar au tăcut complet, mereu, și chiar și când i-am întâlnit în fața agenților de poliție, s-au limitat amândoi la un salut rece, dar respectuos. Astfel apele s-au liniștit. Tot ce s-a întâmplat concret a fost deschiderea unor anchete și dosare. Dar, așa cum prevăzuse biroul juridic al editurii, primele s-au împotmolit repede, celelalte au sfârșit — îmi imaginez — sub mii de alte dosare și frații Solara au rămas în libertate. Singura daună pe care a provocat-o articolul a fost de natură afectivă: sora mea, nepoțelul meu Silvio, tatăl meu însuși m-au exclus — nu în cuvinte, ci în fapte — din viața lor. Marcello a continuat să se poarte cu cordialitate. Într-o după-amiază l-am întâlnit pe șosea, m-am uitat în altă parte. Dar el s-a postat în fața mea, a spus: Lenù, știu că dacă tu puteai, te-ai fi lipsit, nu sunt supărat pe tine, nu ești de vină; așa că nu uita că ușa casei mele ți-e întotdeauna deschisă. Am replicat: Elisa mi-a trântit chiar ieri telefonul în nas. A zâmbit: sora ta e stăpâna, ce pot face eu?

104.

În schimb, acel rezultat, în fond conciliant, a deprimat-o pe Lila. Nu și-a ascuns dezamăgirea, dar nici n-a exprimat-o în cuvinte. A mers mai departe ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat: trecea pe la mine s-o lase pe Tina și se ducea să se-nchidă în biroul ei. Dar se-ntâmpla și să rămână în pat toată ziua, zicea că-i explodează capul de durere și moțăia.

Eram atentă să nu-i reproșez că decizia de a publica paginile noastre fusese a ei. Nu i-am spus niciodată: te avertizasem că frații Solara vor scăpa nepedepsiți, editura mă avertizase, acum e inutil să suferi. Dar pe față i se întipărise oricum amărăciunea că își făcuse calculele greșit. În acele săptămâni se simțea umilită că atribuisese putere unor lucruri care în ierarhiile curente contau prea puțin: alfabetul, scrisul, cărțile. Ea, care părea atât de pragmatică, atât de matură, a pus capăt copilăriei ei — îmi dau seama astăzi — abia în acele zile.

Nu m-a mai ajutat. M-a încărcat tot mai des și cu responsabilitatea fiicei ei și, uneori, mai rar, și cu a lui Gennaro, obligat să piardă vremea pe sus, pe la mine. Eu, pe de altă parte, aveam o viață din ce în ce mai aglomerată și nu știam cum să mă descurc. Într-o dimineață, când am apelat la ea pentru fete, mi-a răspuns enervată: sun-o pe mama mea și

las-o pe ea să te ajute. Era ceva nou, am dat înapoi stânjenită, dar am ascultat-o. Așa a ajuns Nunzia la mine acasă, foarte îmbătrânită, supusă, stingheră, dar la fel de eficientă ca atunci când se ocupa de casă, în perioada de la Ischia.

Fiicele mele mai mari au tratat-o imediat cu o aroganță jignitoare, mai ales Dede, care era în schimbare și nu mai avea nicio delicatețe. Pielea feței i se inflamase, i se deformată, alungând zi după zi imaginea cu care era obișnuită și se simțea urâtă, devenise rea. Am început să avem altercații de felul acesta: — De ce trebuie să stăm cu baba asta? Mi-e silă că gătește ea, trebuie să gătești tu.

— Încetează.

— Când vorbește, scuipe, ai văzut că n-are dinți?

— Nu vreau să aud un singur cuvânt în plus, gata.

— Suntem deja nevoite să locuim în buda asta, acum o ținem în casă și pe aia? Nu vreau ca atunci când tu lipsești să doarmă cu noi.

— Dede, am spus gata.

Elsa nu era mai prejos, dar în felul său: rămânea foarte senină, recurgea la tonuri care păreau să mă susțină dar care, în schimb, erau perfide.

— Mie-mi place, mama, ai făcut bine c-ai lăsat-o să vină. Are un miros bun de cadavru.

— Îți trag o palmă de nu te vezi. Știi că te poate auzi?

Singura care a îndrăgit-o imediat pe mama Lilei a fost Imma: era sub papucul Tinei și deci o imita în orice, inclusiv în privința sentimentelor. Amândouă stăteau în jurul ei când trebăluia prin apartament, îi spuneau bunică. Dar bunica era severă, mai ales cu Imma. O mângâia pe nepoțica adevărată, uneori o înduioșa felul ei de a fi, vorbăreață și afectuoasă, în timp ce muncea în tăcere și pretinsa nepoțică îi căuta atenția. Între timp — am descoperit — ceva o măcina. La sfârșitul primei săptămâni de lucru, mi-a spus cu ochii în pământ: Lenù, n-am vorbit de cât îmi dai. Am fost dezamăgită: crezusem, la modul stupid, că venea pentru că o rugase fiica ei; dacă aș fi știut că trebuie să plătesc, aș fi ales o persoană mai tânără, pe care s-o placă fiicele mele și de la care aș fi putut pretinde tot ce aveam nevoie. Dar m-am abținut, am vorbit de bani și am fixat o răsplată. Abia atunci Nunzia s-a mai înseninat un pic. La sfârșitul negocierii a simțit nevoia să se justifice: soțul meu e bolnav, a spus, nu mai muncește și Lina e nebună, l-a concediat pe Rino, n-avem o liră. Am mormăit că-nțelegeam, i-am spus să fie mai amabilă cu Imma. M-a ascultat. Din acel moment, deși-i permitea orice capriciu Tinei, s-a străduit să se poarte politicos și cu fiica mea. Față de Lila, în schimb, nu

și-a schimbat atitudinea. Atât când venea, cât și când pleca, Nunzia n-a simțit niciodată nevoia să treacă pe la fiica ei, care totuși îi făcuse rost de slujba aceea. Dacă se-ntâlneau pe scări, nici măcar nu se salutau. Era o bătrână care-și pierduse afabilitatea prudentă de altădată. Dar și Lila, trebuie spus, era tot mai insuportabilă, se degrada văzând cu ochii.

105.

Față de mine avea încontinuu, fără niciun motiv, un ton ranchiunos. M-a enervat mai ales că mă trata ca și cum mi-ar fi scăpat la nesfârșit tot ce li se-ntâmpla fiicelor mele.

— Dede a călcat în sapă.

— Ți-a spus ea?

— Da, tu nu ești niciodată.

— Cu fata ai folosit expresia aceea?

— Ce expresie trebuia să folosesc?

— Ceva mai puțin vulgar.

— Tu știi cum vorbesc fiicele tale între ele? Și ai auzit vreodată lucrurile pe care le spun despre mama mea?

Inflexiunile acelea din glasul ei nu-mi plăceau. Ea care totuși, în trecut, se arătase foarte afectuoasă cu Dede, Elsa și cu Imma, mi se părea din ce în ce mai hotărâtă să le denigreze și orice ocazie era bună ca să-mi demonstreze că, fiind mereu plecată în călătorie prin Italia, le neglijam, cu grave consecințe pentru educația lor. M-am neliniștit în mod special când a-nceput să mă acuze că nu văd problemele Immei.

— Ce are? am întrebat-o.

— I-a apărut un tic la ochi.

— Se-ntâmplă rar.

— Eu l-am văzut des.

— Ce-nseamnă asta, după tine?

— Nu știi. Eu știi doar că se simte orfană de tată și nici că are mamă nu-i prea sigură.

Am încercat s-o ignor, dar era greu. Imma, am spus asta, întotdeauna mă îngrijorase un pic, și chiar și atunci când se ridica la înălțimea vivacității Tinei mi se părea oricum că-i lipsește ceva. De la o vreme, în plus, recunoșteam la ea trăsături de-ale mele care nu- mi plăceau. Era

ascultătoare, ceda imediat în orice privință de teamă că nu place, apoi se-ntrista deoarece cedase. Aș fi preferat să fi moștenit neobrăzată capacitate de seducție a lui Nino, vitalitatea lui indiferentă, dar nu era așa. Imma avea o docilitate dezamăgită, voia tot și se prefăcea că nu vrea nimic. Copiii, spuneam, sunt rodul întâmplării, ea n-a luat nimic de la tatăl ei. Dar Lila nu era de acord cu mine în această privință. Dimpotrivă, făcea tot timpul aluzie la asemănarea micuței cu Nino, doar că nu vedea nimic pozitiv, vorbea despre asta ca de un viciu organic. Și apoi îmi repeta încontinuu: îți spun aceste lucruri pentru că țin la ea și mă îngrijorează.

Am încercat să-mi explic acea neașteptată înverșunare împotriva fiicelor mele. M-am gândit că, dezamăgind-o, se îndepărta de mine distanțându-se în primul rând de ele. M-am gândit că, datorită faptului că volumul meu avea tot mai mare succes și asta îmi confirma autonomia față de ea și de părerile ei, încearcă să mă subestimeze, nesocotind valoarea fiicelor și capacitatea mea de a fi o mamă bună. Dar niciuna din cele două ipoteze nu m-a liniștit, așa că și-a croit drum cea de-a treia: Lila vedea ceea ce eu, ca mamă, nu știam sau nu voiam să văd. Și pentru că se arăta critică mai ales față de Imma, voiam să înțeleg dacă observațiile ei aveau vreun fundament real.

Astfel, am început s-o țin sub observație pe fetiță și m-am convins repede că, într-adevăr, suferea. Era supusă voinței expansivității vesele a Tinei, a capacității ei de verbalizare foarte elevate, a modului în care știa să suscite duioșie, admirație, afecțiune în oricine, mai ales în mine. Fiica mea, care deși era delicată și inteligentă, lângă Tina devenea cenușie, calitățile ei dispăreau și ea pătimea. Am asistat într-o zi la o divergență de-a lor într-o frumoasă limbă italiană, a Tinei cu o pronunție foarte îngrijită, a Immei cu câteva silabe încă lipsă. Colorau cu pasteluri niște siluete de animale. Tina decisese să folosească verdele pentru un rinocer, iar Imma îngrămădea culori haotic ca să deseneze o pisică. Tina a spus: — Fă-o sau gri, sau neagră.

— Nu trebuie să-mi impui tu culoarea.

— Nu ți-o impun, ți-o sugerez.

Imma a privit-o alarmată. Nu cunoștea diferența dintre a impune și a sugera. A spus:

— Nu vreau să-ți urmez nici sugestia.

— Atunci n-o face.

Immei i-a tremurat buza de jos:

— Bine, a spus, o fac, dar nu-mi place.

Am încercat să am mai multă grijă de ea. Pentru început, am evitat să mă entuziasmez în fața isprăvilor Tinei, am potențat talentele Immei, am început s-o laud pentru orice chestie minusculă. Dar mi-am dat seama repede că nu era de-ajuns. Cele două fete țineau una la alta, certurile le ajutau să crească. Câteva laude artificiale în plus nu însemnau că Imma, care se oglindea în Tina, nu mai vedea ceva care s-o rănească, ceva de care, în mod sigur, nu prietena ei era responsabilă.

Atunci am început să acord atenție cuvintelor Lilei: e orfană de tată și nici că are mamă nu-i prea sigură. Mi-am amintit de legenda greșită din revista Panorama. Legenda aceea, întărită de glumele răutăcioase ale lui Dede și ale Elsei (tu nu ești din familia asta: te numești Sarratore și nu Airota), avusese probabil rolul ei devastator. Dar acela era cu adevărat miezul problemei? Am alungat acest gând. Absența tatălui mi s-a părut un lucru mult mai grav și m-am convins că de-acolo provenea suferința.

Odată ce am pornit pe drumul acela, am început să observ modul în care Imma căuta atenția lui Pietro. De fiecare dată când el le telefona fetelor, ea se așeza într-un colț și asculta conversația. Dacă surorile ei se distrau, se prefăcea că se distrează și ea, iar când conversația se-ncheia și ele își salutau tatăl pe rând, Imma urla: pa. Adesea Pietro o auzea și îi spunea lui Dede: dă-mi-o pe Imma ca s-o salut și pe ea. Dar atunci ea fie se intimida și fugea, fie lua receptorul și rămânea mută. Un comportament similar avea când venea el la Napoli. Pietro nu uita niciodată să-i aducă un cadou și Imma îi dădea târcoale, se prefăcea că e fiica lui, era bucuroasă dacă el îi făcea un compliment, dac-o lua în brațe. Odată când fostul meu soț a venit în cartier ca să le ia pe Dede și pe Elsa, i s-a părut probabil foarte evidentă indispoziția fetiței și, luându-și la revedere, mi-a spus: alint-o puțin, îi pare rău că surorile ei pleacă și ea rămâne.

Această observație mi-a sporit neliniștile, mi-am spus că trebuia să fac ceva, m-am gândit să vorbesc cu Enzo și să-l rog să fie mai prezent în viața Immei. Dar el era deja foarte atent. Dacă o ducea în cârcă pe fiica lui, la un moment dat o lăsa jos și o lua puțin pe umeri și pe fiica mea; dacă-i cumpăra o jucărie Tinei, îi cumpăra una identică și ei; dacă se bucura până la emoție de problemele inteligente pe care le ridica fetița lui, își amintea să arate entuziasm și în fața întrebărilor un pic simpliste ale micuței mele. Dar am vorbit oricum cu el și uneori Enzo a ajuns chiar să-i reproșeze Tinei dacă ea stătea prea mult în centrul atenției și nu-i dădea și Immei posibilitatea să se exprime. Asta nu mi-a plăcut, fetița nu avea nicio vină. În acele cazuri, Tina a rămas cumva uluită, capacul pus

dintr-o dată peste efervescenta ei i s-a părut o pedeapsă nemeritată. Nu-nțelegea de ce vraja se evaporase, se străduia să-i reintre tatălui ei în grații. Atunci o chemam la mine, mă jucam cu ea.

Una peste alta, lucrurile nu mergeau deloc bine. Într-o dimineață mă aflu în birou cu Lila, voiam să mă învețe să scriu la computer. Imma se juca împreună cu Tina sub masa de lucru și Tina schița în cuvinte locuri și personaje imaginare cu obișnuita-i pricepere. Creaturi monstruoase le urmăreau păpușile, prinți curajoși erau gata să le salveze. Dar am auzit că fiica mea exclamă cu o furie surprinzătoare: — Eu nu!

— Tu nu?

— Eu nu mă salvez.

— Nu trebuie să te salvezi tu, te salvează prințul.

— Nu-l am.

— Atunci o să te salveze al meu.

— Am spus nu.

M-a rănit saltul acela brusc cu care Imma trecuse de la păpușă la ea însăși, în ciuda faptului că Tina încerca s-o păstreze în joc. Lila s-a enervat pentru că nu eram atentă, a spus: — Fetelor, ori vorbiți încet, ori vă duceți să vă jucați afară.

106.

În ziua aceea i-am scris o scrisoare lungă lui Nino. I-am înșirat problemele care, după mine, îi complicau viața fiicei noastre: surorile ei aveau un tată care se ocupa de ele, ea nu; tovarășa ei de joacă, fiica Lilei, avea un tată foarte afectuos și ea nu; din cauza muncii mele eram tot timpul plecată și eram constrânsă s-o părăsesc de multe ori; în fine, Imma risca să crească simțindu-se încontinuu în dezavantaj. Am trimis scrisoarea și am așteptat să dea un semn. Nu s-a întâmplat și atunci m-am hotărât să-i telefoniez acasă. A răspuns Eleonora.

— Nu e, a spus apatică, e la Roma.

— Poți să-i transmiți, te rog, că fiica mea are nevoie de el? Vocea i s-a frânt. Apoi și-a revenit:

— Nici ai mei nu și-au mai văzut tatăl de cel puțin șase luni.

— Te-a părăsit?

— Nu, el nu părăsește pe nimeni. Fie ai puterea să-l părăsești tu — și la

asta te-ai priceput, te admir — fie el pleacă, vine, dispare, reapare, cum îi convine.

— Îi spui c-am telefonat și că dacă nu-i dă imediat un semn fetei, îl găsesc eu și i-o duc oriunde se află?

Am închis.

A trecut ceva timp înainte ca Nino să se decidă să telefoneze, dar până la urmă a făcut-o. Ca de obicei, s-a purtat de parcă ne-am fi văzut cu câteva ore în urmă. Vorbea energic, vesel, mi-a făcut multe complimente. I-am tăiat vorba scurt, l-am întrebat: — Ai primit scrisoarea mea?

— Da.

— Și de ce n-ai răspuns?

— Pentru că n-am nicio clipă de răgaz.

— Găsește-ți timp cât mai repede, Imma nu e bine.

Mi-a spus, fără entuziasm, că se va-ntoarce la Napoli la sfârșitul săptămânii, l-am obligat să vină duminică la prânz. Am insistat ca atunci să nu discute cu mine, să nu facă glume cu Dede sau cu Elsa, ci să se concentreze întreaga zi asupra Immei. Vizita ta, am spus, trebuie să devină un obicei: ar fi frumos dacă ai veni o dată pe săptămână, dar nici măcar nu-ți cer asta, nu mă aștept la așa ceva de la tine; dar o dată pe lună trebuie s-o faci. A răspuns pe un ton grav că va veni în fiecare săptămână, a promis, și în acel moment era, în mod sigur, sincer.

Nu-mi amintesc ziua în care am primit telefonul acela, dar n-am s- o uit niciodată pe cea în care la ora zece dimineața, foarte elegant, Nino a apărut în cartier la volanul unei mașini de lux foarte nouă. Era 16 septembrie 1984. Eu și Lila împliniserăm de curând patruzeci de ani, Tina și Imma se apropiau de vârsta de patru ani.

107.

Am informat-o pe Lila că Nino urma să vină la mine la prânz. I-am spus: l-am obligat, vreau să-și petreacă toată ziua cu Imma. Am sperat să-nțeleagă că măcar în ziua aceea nu trebuia să mi-o trimită acasă pe Tina, dar n-a înțeles sau n-a dorit să înțeleagă. S-a arătat în schimb îndatoritoare, a spus: îi spun mamei mele să gătească pentru toți și eventual mâncăm aici la mine, că e mai mult spațiu. Am fost surprinsă, m-am enervat. Ea îl detesta pe Nino, ce însemna amestecul acela

inoportun. Am refuzat, am spus: gătesc eu și am subliniat că ziua îi era dedicată Immei, nu era timp pentru altceva. Dar a doua zi, la ora nouă fix, Tina a urcat scările cu jucăriile ei și a bătut la ușa mea. Era elegantă, avea codițe foarte negre, ochi strălucitori și simpatici.

Am lăsat-o să intre, dar a trebuit să mă cert imediat cu Imma, care era încă în pijamale, somnoroasă, nu luase micul dejun și totuși voia să-nceapă imediat să se joace. Pentru că refuza să mă asculte, dar se schimonosea și râdea cu prietena ei, m-am înfuriat, am închis-o pe Tina — îngrozită de vocea mea — într-o cameră să se joace singură, apoi am pus-o pe Imma să se spele. Nu vreau, a zberlat ea tot timpul. I-am spus: trebuie să te îmbraci, acum vine tata. O anunțam asta de zile întregi, dar ea, când auzea cuvântul acela, devenea și mai rebelă. Eu însămi, folosindu-l ca să semnalez iminența sosirii lui, eram din ce în ce mai agitată. Fetița se zbătea, urla: nu-l vreau pe tata, ca și cum tata ar fi fost un fel de medicament dezgustător. Excluseam faptul că-și amintește de Nino, nu exprima un refuz față de acea persoană anume. M-am gândit: poate c-am greșit că l-am pus să vină; când Imma spune că nu-l vrea pe tata, vrea să spună că nu-l vrea pur și simplu pe oarecare, îl vrea pe Enzo, îl vrea pe Pietro, vrea ce au Tina și surorile ei.

Atunci mi-am amintit de cealaltă fetiță. Nu protestase, nu se arătase deloc. Mi-a fost rușine de purtarea mea, Tina nu avea nicio vină pentru tensiunile din ziua aceea. Am strigat-o cu blândețe, ea a reapărut foarte bucuroasă și a luat loc pe un taburet într-un colț al băii ca să-mi dea sfaturi despre cum să-i fac codițe Immei la fel cu ale ei. Fiica mea s-a liniștit, m-a lăsat s-o dichisesc fără să protesteze. În cele din urmă, au dat fuga să se joace și eu m-am dus să le dau jos din pat pe Dede și pe Elsa. Elsa s-a ridicat foarte veselă, era fericită să-l revadă pe Nino și a fost gata în puțin timp. Lui Dede, în schimb, i-a luat o veșnicie ca să se spele și a ieșit din baie doar pentru că am început eu să urlu. Nu putea să-și accepte transformarea. Sunt dezgustătoare, a spus cu lacrimi în ochi. A șters-o să se închidă în dormitor, țipând că nu voia să vadă pe nimeni.

M-am pregătit în mare viteză. Nu-mi mai păsa deloc de Nino, dar nu voiam să mă găsească neîngrijită și îmbătrânită. În plus, mă temeam că va apărea Lila și știam bine cum ea, dacă voia, era capabilă să atragă complet privirea unui bărbat asupra ei. Eram agitată și, în același timp, dezinteresată.

108.

Nino a sosit extraordinar de punctual, a urcat pe scări încărcat cu daruri. Elsa a alergat să-l aștepte pe palier, urmată imediat de Tina și apoi, cu prudență, de Imma. Am văzut că-i apare ticul la ochiul drept. Uite-l pe tata, i-am spus, și ea a făcut firav semn că nu.

Dar Nino s-a comportat bine. Deja de pe scări a-nceput să fredoneze: unde e mica mea Imma, trebuie s-o pup de trei ori și s-o mușc puțin. Când a apărut pe palier i-a spus bună Elsei, a tras-o nepăsător de-o codiță pe Tina și a înșfăcat-o pe fiica lui, a pupat-o, i-a spus că nu văzuse niciodată un păr așa frumos, i-a lăudat rochița, pantofiorii, totul. Odată intrat în casă, n-a schițat nici măcar un semn de salut. S-a așezat în schimb pe podea, a pus-o pe Imma pe picioarele lui încrucișate și abia atunci i-a acordat mai multă atenție Elsei, a salutat-o călduros pe Dede (Sfinte Dumnezeule, cât ai crescut, ești minunată) care se apropiase de el cu un zâmbet timid.

Am văzut că Tina rămăsese perplexă. Toți străinii erau fascinați de ea și o alintau cum o vedeau: Nino, în schimb, începuse să împartă cadourile și o ignora. Atunci ea i s-a adresat cu vocișoara ei mângâietoare, a încercat să se așeze pe picioarele lui lângă Imma, dar n-a reușit și s-a sprijinit de brațul lui, și-a pus capul cu un gest seducător pe umărul lui. Nimic, Nino le-a dat câte o carte lui Dede și Elsei, apoi s-a concentrat asupra fiicei lui. Îi cumpărase de toate. Aștepta ca ea să desfacă un cadou și imediat îi dădea altul. Imma mi s-a părut copleșită, emoționată. Îl privea pe bărbatul acela ca și cum ar fi fost un magician venit să facă vrăji doar pentru ea și când Tina încerca să ia un cadouș, zbiera: e al meu. Tina s-a retras curând, cu buza de jos tremurândă, iar eu am luat-o în brațe și i-am spus: vino cu mătușa. Abia atunci Nino a părut să-și dea seama că exagera și s-a scotocit în buzunar, a scos un pix care părea scump, a spus: ăsta-i pentru tine. Am lăsat-o pe fetiță din nou pe podea, ea a luat pixul șoptind mulțumesc și el a părut c-o vede într-adevăr pentru prima dată. Am auzit cum a murmurat stupefiat: — Ești leită maică-ta.

— Vrei să-ți scriu numele meu? a întrebat Tina serioasă.

— Știi deja să-l scrii?

— Da.

Nino a scos din buzunar o foaie îndoită, ea a pus-o pe podea și a scris:

Tina. Ești foarte pricepută, a lăudat-o. Dar o clipă mai târziu mi-a căutat privirea, temându-se c-o să-l dojenesc și, ca să remedieze, s-a adresat imediat fiicei: sunt convins că și tu ești foarte pricepută. Imma voia să-i demonstreze, i-a smuls prietenei sale pixul, a mâzgălit foaia foarte concentrată. El a lăudat-o mult, chiar dacă Elsa deja își necăjea surioara (nu se-nțelege nimic, nu știi să scrii) și Tina încerca inutil să-și ia înapoi pixul spunând: știi să scriu și alte cuvinte. În cele din urmă, Nino, ca să rețeze discuția, s-a ridicat împreună cu fiica lui și a spus: acum mergem să vedem mașina cea mai frumoasă din lume și le-a luat pe toate cu el: Imma în brațe, Tina care voia să fie luată de mână, Dede care o trăgea după ea, ținând-o aproape, Elsa care pusese stăpânire pe pixul scump cu un gest avid.

109.

Ușa s-a închis în urma lor. Am auzit vocea groasă a lui Nino pe scări — promitea c-o să le cumpere dulciuri, să le plimbe o tură cu mașina — și pe Dede, pe Elsa și pe cele două fetițe mai mici care-și manifestau entuziasmul. Mi-am închipuit-o pe Lila la etajul de jos, închisă în apartamentul ei, în tăcere, în timp ce aceleași voci care ajungeau la mine ajungeau și la ea. Ne despărțea doar stratul subțire al podelei, și totuși ea știa să scurteze distanța sau s-o dilate în funcție de starea, și interesul, și mișcările minții ei agitate la fel ca o mare când luna o înșfacă pe toată și o trage în sus. Am făcut curat în casă, am gătit, m-am gândit că Lila — jos — făcea același lucru. Amândouă așteptam să auzim din nou vocile fiicelor noastre, pașii bărbatului pe care-l iubiserăm. Mi-a trecut prin minte că recunoscuse probabil de nenumărate ori la Imma trăsăturile lui Nino, așa cum el acum recunoscuse la Tina trăsăturile ei. Simțise întotdeauna o aversiune, în toți acei ani, sau îngrijorarea ei afectuoasă pentru fetiță depindea și de acea asemănare? Nino, în secret, încă-i plăcea? Acum îl urmărea oare de la fereastră? Tina reușise să fie luată de mână și ea-și privea fiica lângă bărbatul acela subțire și foarte înalt, gândindu-se: dacă lucrurile ar fi decurs altfel, ar fi putut fi a lui? Ce planuri avea? Urma să urce la mine, dintr-un moment în altul, ca să mă rănească cu vreun comentariu perfid? Sau urma să deschidă ușa casei ei tocmai când el trecea pe-acolo, la întoarcere împreună cu cele patru

fete, și să-l invite înăuntru și apoi să mă strige de jos și eu să fiu obligată să-i chem la prânz pe ea și pe Enzo, de asemenea?

Apartamentul era foarte tăcut, dar afară se amestecau sunetele zilei de sărbătoare: dangătul clopotului de la miezul zilei, strigătele vânzătorilor de la tarabe, trenurile care treceau prin triaj, traficul camioanelor care se îndreptau spre șantierele deschise în fiecare zi a săptămânii. Nino le lăsa în mod sigur pe fete să se umfle de dulciuri, fără să se gândească la faptul că pe urmă n-or să se atingă de mâncare. Îl cunoșteam bine: satisfăcea orice rugămintă, cumpăra de toate fără să clipească, exagera. Imediat cum prânzul a fost gata și masa pusă, m-am dus la fereastra care dădea spre șosea. Voiam să-i strig ca să le spun că era timpul să se întoarcă. Dar tarabele îmi obturau câmpul vizual, am reușit să-l zăresc numai pe Marcello la plimbare, flancat de sora mea și de Silvio. De sus, imaginea șoselei mi-a dat o senzație de neliniște. Zilele de sărbătoare mi se păruseră mereu o spoială sub care se ascunde degradarea, dar în acea împrejurare impresia a devenit și mai puternică. Ce făceam în locul acela, de ce trăiam în continuare acolo când aveam suficienți bani și puteam merge oriunde? Îi dădusem Lilei prea mult frâu liber, o lăsasem să refacă prea multe noduri, crezusem eu însămi că, recunoscându-mi din nou public originile, aș fi putut scrie mai bine. Totul mi s-a părut urâțit, am simțit o repulsie puternică inclusiv față de mâncarea pe care o pregătisem. Apoi m-am trezit la realitate, m-am pieptănat, am controlat dacă arăt bine și am ieșit. Am trecut aproape în vârful picioarelor prin fața ușii Lilei, nu voiam să mă audă și să vină cumva cu mine.

Afară mirosea puternic a migdale prăjite. Am privit în jur. Le-am văzut mai întâi pe Dede și pe Elsa, mâncau vată de zahăr și studiau o tarabă plină de fleacuri: brățări, cercei, lăntișoare, agrafe. La mică distanță l-am zărit pe Nino, stând nemișcat într-un colț. Abia după o fracțiune de secundă am descoperit că vorbea cu Lila, frumoasă ca atunci când voia să fie frumoasă, și cu Enzo, serios, încrunțat. Ea o ținea în brațe pe Imma, care-i chinuia o ureche așa cum îmi făcea de obicei mie când se simțea neglijată. Lila lăsa fetița să i-o frământa fără să se ferească, atât părea de captivată de Nino care-i vorbea în felul lui binevoitor, zâmbind, gesticulând cu brațele și mâinile lui lungi.

M-am infuriat. Iată de ce Nino ieșise și nu se mai întorsese. Iată cum se ocupa de fiica lui. L-am strigat, dar nu m-a auzit. S-a întors în schimb Dede, care a râs de vocea mea pițigăiată împreună cu Elsa, așa făceau mereu când urlam. Am strigat din nou. Voiam ca Nino să-și ia la revedere imediat, să se întoarcă acasă singur, doar cu fetele mele. Dar mă

acopereau fluieratul asurzitor al vânzătorului de alune și vacarmul unui camion care trecea vibrând din toate încheieturile și ridicând praful. Am pufnit, m-am dus lângă ei. De ce- o ținea Lila în brațe pe fiica mea, de ce trebuia să facă asta? Și de ce Imma nu se juca cu Tina? N-am salutat, i-am spus Immei: ce faci în brațe, ești mare, vino încoace, și am luat-o de la Lila, am lăsat-o jos. Apoi m-am adresat lui Nino: fetele trebuie să mănânce, masa e gata. Între timp, mi-am dat seama că fiica mea rămăsese agățată de fusta mea, nu mă părăsise ca să alerge la prietena ei. Am privit în jur, am întrebat-o pe Lila: unde e Tina?

Ea avea încă pe față expresia aprobatoare cu care, până cu un minut în urmă, ascultase trăncănelile lui Nino. O fi cu Dede și Elsa, a spus. I-am răspuns: nu e. Și voiam să se ocupe de fiica ei, împreună cu Enzo, în loc să se bage între fiica mea și tatăl ei în singura zi în care el se arătase disponibil. Dar în timp ce Enzo se uita în jur în căutarea Tinei, Lila continua să stea de vorbă cu Nino. I-a povestit despre disparițiile lui Gennaro. A spus râzând: într-o dimineață nu mai era de găsit, ieșiseră toți de la școală și el nu era: m-am speriat îngrozitor, mi-am imaginat cele mai urâte chestii, dar el stătea cuminte în părculeț. Dar tocmai când își amintea de acel episod s-a făcut lividă la față. Privirea i s-a golit, l-a întrebat pe Enzo cu o voce schimbată: — Ai găsit-o, unde e?

110.

Am căutat-o pe Tina pe șosea, apoi prin tot cartierul, apoi din nou pe șosea. Ni s-au alăturat mulți vecini. A venit Antonio, a venit Carmen, a venit Roberto, soțul lui Carmen, și chiar și Marcello Solara a mobilizat câțiva oameni de-ai lui, făcând de câteva ori înconjurul străzilor, până noaptea târziu. Lila semăna acum cu Melina, alerga înainte și-napoi fără nicio noimă. Dar mult mai înnebunit decât ea părea Enzo. Urla, se înfuria pe vânzătorii ambulanți, profera amenințări îngrozitoare, voia să se uite în mașinile lor, și în camionete, și în căruțe. Au trebuit să intervină carabinierii ca să-l liniștească.

În fiecare moment părea că Tina fusese găsită și respiram ușurați. Pe fetiță o cunoșteau toți, nu exista cineva care să nu jure c-o văzuse cu un minut în urmă oprită la taraba aia sau în colțul acela sau în curte sau în părculeț sau în direcția tunelului ba cu un bărbat înalt, ba cu unul scund.

Dar toate aceste indicii s-au dovedit false, iar oamenii și-au pierdut în curând încrederea și bunăvoința.

Pe seară, a apărut un zvon care s-a statornicit. Fetița coborâse de pe trotuar, alergând după un balon albastru. Dar exact în acel moment se apropia un camion. Camionul era un bloc compact de culoarea noroiului, înainta cu viteză, huruind și săltând prin gropile șoselei. Nimeni nu văzuse nimic altceva, dar se auzise izbitura, izbitura care a trecut direct din povestire în memoria celor ce ascultau. Camionul nu frânase, nici măcar nu arătase vreo intenție, și dispăruse înspre capătul șoselei, împreună cu corpul Tinei, cu codițele ei. Nu rămăsese pe asfalt nici măcar o picătură de sânge, nimic nimic nimic. În nimicul acela s-a pierdut vehiculul, s-a pierdut pentru totdeauna fetița.

1 În italiană, troia are și sensul de curvă.

Bătrânețea.

Povestea chinului sufletesc

1.

Am plecat definitiv din Napoli în 1995, când toți spuneau că orașul renăștea. Dar de-acum credeam prea puțin în învierile lui. Văzusem de-a lungul anilor apariția noii gări, elansarea greoaie a blocului zgârie-nori de pe strada Novara, corăbiile din Scampia, ridicarea unor construcții foarte înalte și strălucitoare peste pietrăria gri a cartierului Arenaccia, de pe strada Taddeo da Sessa, din Piața Nazionale. Acele clădiri, concepute în Franța sau în Japonia și apărute între Ponticelli și Poggioreale cu obișnuita lentoare a corupției, își pierduseră orice strălucire și se

transformaseră în bârloguri pentru cei lipsiți de speranță. Așa că despre ce înviere vorbeam? Era doar pudra modernității, presărată la întâmplare și fanfaronic, peste fața coruptă a orașului.

De fiecare dată se întâmpla așa. Machiajul renașterii aprindea speranțe și apoi se crăpa, devenea crustă peste alte cruste din vechime. Așa că, exact atunci când toți aveam obligația să rămânem în oraș ca să sprijinim însănătoșirea lui sub conducerea fostului Partid Comunist, eu m-am hotărât să plec la Torino, atrasă de șansa de a conduce o editură care, la vremea aceea, era plină de ambiții. După vârsta de patruzeci de ani timpul începuse s-o ia la goană, nu mai reușeam să mă țin după el. Calendarul real fusese înlocuit de cel al scadențelor contractuale, anii curgeau de la o apariție la alta, era o adevărată strădanie să organizez evenimentele care mă priveau pe mine, pe fiicele mele, le notam, lucru care îmi lua tot mai mult timp. Când se-ntâmplase chestia aia, când cealaltă? În mod aproape spontan mă orientam după datele de apariție a cărților mele.

Aveam de-acum destule cărți în urma mea și câștigasem un pic de autoritate, un bun renume, o viață îmbelșugată. Cu timpul, greutățile pe care le-ntâmpinam cu fiicele mele se diminuaseră mult. Dede și Elsa — mai întâi una, apoi cealaltă — se duseseră să studieze la Boston, încurajate de Pietro care, de șapte sau opt ani, avea o catedră la Harvard. Alături de el se simțeau în largul lor. Dacă excludeam scrisorile în care se văitau de clima insuportabilă și de aroganța locuitorilor din Boston, erau mulțumite de ele și de faptul că nu mai trebuiau să facă alegerile la care, în vremuri apuse, le obligasem eu. Atunci, pentru că Imma își dorea la nebunie să le imite pe surorile ei, ce mai făceam în cartier? Dacă inițial îmi folosise imaginea scriitoarei care, deși putea să meargă să locuiască altundeva, rămăsese într-o periferie primejdioasă pentru a se hrăni în continuare cu realitate, acum erau o mulțime de intelectuali care se mândreau cu același stereotip. Și apoi, cărțile mele o apucaseră în alte direcții, materia cartierului sfârșise aruncată într-un colț. Nu era deci o ipocrizie să am o anume notorietate, multe privilegii și totuși să mă autoîngrădesc, să stau într-un spațiu unde nu puteam decât să observ cu jenă degradarea vieții fraților mei, a prietenelor mele, a copiilor și nepoților lor, poate chiar și a celei mai mici dintre fiicele mele? Imma era, la vremea aceea, o adolescentă de paisprezece ani, nu-i lipsea nimic, învăța mult. Dar vorbea, la nevoie, un dialect tăios, avea colegi de școală care nu-mi plăceau, eram atât de neliniștită dacă ieșea după ora cinei, încât adesea ea însăși prefera să rămână acasă. Și eu,

cât timp m-am aflat în oraș, am avut o viață limitată. Mă întâlneam cu prietene și prieteni dintr-un Napoli cult, mă lăsam curtată, legam relații care însă durau puțin. Chiar și bărbații cei mai strălucitori se dovedeau, mai devreme sau mai târziu, persoane dezamăgite, supărate pe soarta rea, spirituale și totuși, în mod subtil, răuvoitoare. Uneori aveam impresia că mă doresc mai ales ca să-mi dea să le citesc textele dactilografiate, ca să mă întrebe despre televiziune sau despre cinema, în câteva cazuri chiar pentru a-mi cere bani cu împrumut, pe care apoi nu mi-i mai restituiau. Mă adaptam situațiilor neplăcute, mă străduiam să am o viață socială și sentimentală. Dar nu era deloc distractiv să ies seara din casă îmbrăcată cu oarece eleganță, mă stresa. Odată, când n-am apucat să-nchid ușa de la intrarea blocului în urma mea, am fost lovită și jefuită de doi puștani care nu aveau mai mult de treisprezece ani. Taximetristul, care aștepta la doi pași, nici măcar n-a scos capul pe fereastră. Așa că, în vara anului 1995, am plecat din Napoli, împreună cu Imma.

Am închiriat o casă pe râul Pad, foarte aproape de Ponte Isabella, iar viața mea și a Immei, cea de-a treia mea fiică, s-a îmbunătățit imediat. De acolo a devenit mai ușor să mă gândesc la Napoli, să scriu și să-i ajut și pe alții să scrie despre el cu luciditate. Îmi iubeam orașul, dar am renunțat, cu durere în suflet, să-l mai apăr voluntar, în orice situație. M-am convins, dimpotrivă, că starea de disconfort în care se-mpotmolea, mai devreme sau mai târziu, iubirea pentru Napoli era o lentilă prin care trebuia privit întregul Occident. Napoli era marea metropolă europeană unde, cu mai mare claritate, încrederea în tehnică, în știință, în dezvoltarea economică, în avantajele oferite de natură, în istoria care duce în mod necesar spre mai bine, în democrație se dovedise, cu mare anticipare, complet neîntemeiată. Să te naști în acest oraș — am ajuns să scriu odată, gândindu-mă nu la mine, ci la pesimismul Lilei — îți folosește la un singur lucru: să știi dintotdeauna, aproape din instinct, ceea ce astăzi, printre o mie de argumentări pedante, încep să susțină mulți: visul de progres fără limite este, în realitate, un coșmar plin de cruzime și de moarte.

În 2000 am rămas singură, Imma a plecat să studieze la Paris. Am încercat s-o conving că nu era nevoie, dar pentru că multe prietene de-ale ei din același mediu social făcuseră acea alegere, ea nu voia să fie mai prejos. La început, nu mi-a fost foarte greu din cauza asta, aveam o viață plină. Dar, în decurs de câțiva ani, am început să simt bătrânețea, era ca și cum aș fi pălit odată cu lumea în care mă afirmasem. Deși câștigasem în momente diferite și cu opere diferite câteva premii

prestigioase, de-acum vindeam foarte puțin: în 2003, doar ca să dau un exemplu, cele treisprezece romane și cele două volume de eseuri pe care le scrisesem mi-au adus în total două mii trei sute douăzeci și trei de euro brut. A trebuit să pricep, cu acel prilej, că publicul meu nu aștepta nimic altceva de la mine și cititorii mai tineri — mai bine zis cititoarele, încă de la început mă citiseră în special femeile — aveau alte gusturi, alte interese. Nici ziarele nu mai erau o sursă de câștig. Erau interesate de mine puțin sau deloc, mă chemau tot mai rar pentru colaborări, fie plăteau prost, fie nu mai plăteau deloc. În privința televiziunii, după câteva experiențe pozitive în anii '90, încercasem să fac o emisiune dedicată clasicilor literaturii grecești și latine, o idee care fusese acceptată doar grație stimei câtorva prieteni, printre care Armando Galiani, care avea emisiunea lui pe Canale 5, dar și relații bune cu televiziunea publică. Rezultatul a fost un fiasco indiscutabil și de atunci nu apăruseră alte ocazii de lucru. Un vânt nefavorabil începuse să bată și în editura pe care o condusesem ani întregi. În toamna anului 2004 am fost eliminată de un tânăr foarte deștept, care avea puțin peste treizeci de ani, și redusă la rolul de consultantă externă. Eu aveam șaiszeci de ani, mă simțeam la finalul drumului meu. La Torino iernile erau prea reci, verile prea calde, iar clasele sociale cultivate erau neprimitoare. Eram nervoasă, dormeam foarte puțin. Bărbații, de-acum, nu mai băgau de seamă prezența mea. Priveam din balcon râul Pad, canotorii, colina și mă plictiseam.

Am început să merg mai des la Napoli, dar deja nu aveam chef să-mi revăd prietenii și rudele, iar prietenii și rudele nu aveau chef să mă revadă pe mine. Mă întâlneam doar cu Lila, dar adesea, pentru că așa voiam, nici cu ea. Îmi crea o stare de disconfort. În ultimii ani devenise pasionată de oraș cu un patriotism local care mi se părea grosolan, așa că preferam să mă plimb singură pe strada Caracciolo sau să urc la Vomero, sau să dau o raită pe strada Tribunalelor. Așa s-a întâmplat, în primăvara din 2006, că, închisă într-un vechi hotel de pe bulevardul Vittorio Emanuele din cauza unei ploii neconținute, am scris pentru a face să treacă mai repede timpul, în câteva zile, un text nu mai lung de optzeci de pagini, localizat în cartier și în care povesteam de Tina. Am scris povestea rapid ca să nu-mi dau răgaz să inventez. Au rezultat niște pagini seci, oneste. Povestea se însuflețea imaginativ abia spre final.

Am publicat narațiunea în toamna anului 2007, cu titlul *Un'amicizia*2. Cartea a fost primită favorabil, încă se vinde foarte bine, profesoarele o recomandă elevelor ca lectură de vară.

Dar eu o detest.

Cu numai doi ani în urmă, când fusese găsit cadavrul Gigliolei în părculeț — o moarte produsă de infarct, în singurătate, îngrozitoare în dezolarea ei —, Lila mă pusese să promit că n-o să scriu niciodată despre ea. În schimb, iată, o făcusem, și încă în cel mai direct mod. Câteva luni am crezut că scrisesem cea mai frumoasă carte a mea, faima mea de autoare a prins din nou avânt, trecuse mult timp de când nu mai existase atâta aprobare în jurul meu. Dar deja când la sfârșitul anului 2007 — în atmosferă de Crăciun — m-am dus la librăria Feltrinelli din Piața Martirilor ca să prezint Un'amicizia, m-am simțit dintr-odată rușinată și m-am temut să n-o văd în public pe Lila, eventual în primul rând, gata să intervină pentru a mă pune în dificultate. În schimb, seara a decurs foarte bine, am primit foarte multe complimente. Când m-am întors la hotel, un pic mai încrezătoare, am încercat să-i telefonez, mai întâi pe fix, apoi pe mobil, apoi din nou pe fix. Nu mi-a răspuns, nu mi-a mai răspuns.

2.

Nu știu să povestesc suferința Lilei. Lovitura sorții, care stătuse la pândă în viața ei dintotdeauna, n-a fost moartea unei fiice din cauza unei boli, a unui accident, a unui act de violență, ci dispariția ei neașteptată. Nu a existat nimic palpabil în jurul căruia să i se coaguleze suferința. Nu i-a rămas un corp neînsuflețit pe care să-l strângă în brațe copleșită de disperare, n-a comemorat înmormântarea nimănui, n-a avut ocazia să se oprească în fața unui trup fără viață care înainte mergea, alerga, vorbea, o-mbrățișa și apoi s-a deteriorat. Lila a simțit, cred, cum un membru, care până cu un minut mai devreme făcea parte din corpul ei, și-ar fi pierdut forma și consistența fără să fi suferit vreo traumă. Dar n-o cunosc suficient și nu reușesc să-mi imaginez suferința care s-a născut din acea pierdere.

În cei zece ani care au urmat după dispariția Tinei, deși am continuat să locuiesc în același bloc, deși am întâlnit-o în fiecare zi, n-am văzut-o niciodată plângând, n-am asistat niciodată la crize de disperare. După ce, la început, alergase prin cartier zi și noapte în căutarea fără noimă a fiicei sale, a cedat într-un final, ca și cum s-ar fi obosit prea mult. S-a așezat lângă fereastra din bucătărie și nu s-a mișcat o lungă perioadă, chiar

dacă de acolo se vedeau doar un rest de cale ferată și un pic de cer. Apoi s-a ridicat și și-a reluat viața obișnuită, dar fără resemnare. Anii au trecut peste ea, caracterul ei urât s-a înrăutățit și mai mult, a semănat în jurul ei disconfort și teamă, a îmbătrânit zbierând, certându-se cu lumea. Inițial vorbise despre Tina cu fiecare ocazie și cu oricine, se agăța de numele micuței de parcă rostirea lui ar fi adus-o înapoi. Dar pe urmă a devenit imposibil să vorbești în prezența ei de acea pierdere și, chiar dacă făceam eu asta, după câteva secunde, se descotorosea de mine într-un mod brutal. A arătat că apreciază numai o scrisoare a lui Pietro, în special — cred — pentru că reușise să-i scrie afectuos fără să se refere deloc la Tina. În 1995, înainte să plec, încă se comporta, cu excepția unor cazuri foarte rare, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Odată Pinuccia a vorbit despre fetița ca despre un îngerăș care veghea asupra noastră a tuturor. Lila i-a spus: cară-te.

3.

Nimeni, în cartier, n-a avut încredere în forțele de ordine și jurnaliști. Bărbați, femei, chiar și găști de puștani, au căutat-o pe Tina zile și săptămâni la rând, ignorând poliția și televiziunea. Toate rudele, toți prietenii s-au mobilizat. Singurul care a dat semne doar de câteva ori — și asta la telefon, cu fraze generice care subliniau faptul că: eu n-am nicio responsabilitate, tocmai le-o încredințasem pe fetiță Linei și lui Enzo — a fost Nino. Dar nu m-a mirat, era unul dintre acei adulți care, atunci când se joacă cu un copil și copilul cade julindu-și un genunchi, devin și ei copii, se tem să nu le spună cineva: din vina ta a căzut. Lui, de altfel, nimeni nu i-a acordat importanță, l-am uitat în câteva ore. Enzo și Lila și-au pus încrederea mai ales în Antonio, care și-a amânat iarăși plecarea în Germania numai ca să dea de urma Tinei. A făcut-o din prietenie, dar și, cum el însuși a precizat, luându-ne prin surprindere, pentru că-l obligase Michele Solara.

Frații Solara s-au implicat mai mult decât oricine altcineva în dispariția fetiței și — trebuie să spun — s-au asigurat că această implicare e foarte vizibilă. Chiar dacă știau că vor fi tratați cu ostilitate, s-au prezentat într-o seară acasă la Lila vorbind parcă în numele unei întregi comunități și au jurat că vor face totul pentru ca Tina să se întoarcă teafără la părinții ei.

Lila i-a privit fix tot timpul ca și cum i-ar fi văzut, dar nu i-ar fi auzit. Enzo, foarte palid, a ascultat câteva minute și apoi a țipat că ei îi luaseră fiica. A spus-o atunci și cu multe alte ocazii, a urlat asta peste tot: frații Solara le-o luaseră pe Tina pentru că el și Lila refuzaseră mereu să le dea o cotă din profiturile firmei Basic Sight. Voia să obiecteze cineva ca să-l poată omorî. Dar nimeni n-a obiectat niciodată în prezența lui. În seara aceea, n-au obiectat nici măcar cei doi frați.

— Noi îți înțelegem suferința, a spus Marcello, dacă mi l-ar fi luat cineva pe Silvio, aș fi luat-o razna cum faci tu acum.

Au așteptat să-l liniștească cineva pe Enzo și au plecat. A doua zi le-au trimis într-o vizită de curtoazie pe soțiile lor, Gigliola și Elisa, care au fost primite fără căldură, dar cu mai multă politețe. Și ulterior și-au sporit inițiativele. Frații Solara organizaseră probabil un fel de razie atât printre toți vânzătorii ambulanți, care de obicei erau prezenți la sărbătorile din cartier, cât și printre toți țiganii din împrejurimi. Și, în mod sigur, ei s-au aflat în fruntea unei adevărate revolte populare împotriva poliției când a venit să-i ia, cu sirenele pornite, mai întâi pe Stefano, care la vremea aceea a avut primul lui atac de inimă și a ajuns la spital, apoi pe Rino, care a fost eliberat peste câteva zile, și în cele din urmă pe Gennaro, care-a plâns ore în șir, jurând că-și iubea surioara mai mult decât pe orice altă persoană de pe lume și nu i-ar fi făcut niciodată vreun rău. Nu trebuie exclus, în plus, că fraților Solara li s-au datorat turele de supraveghere de la școala elementară, grație cărora s-a întrupat pentru o bună jumătate de oră pederastul seducător de copii care, până în momentul acela, fusese doar o fantezie din popor. Un bărbat firav în jur de treizeci de ani, care deși nu avea copii de însoțit la intrare și de luat la ieșire, stătea oricum în fața școlii, a fost brutalizat, a reușit să fugă, a fost urmărit de oameni furioși până la părculeț. Acolo cu siguranță l-ar fi omorât dacă n-ar fi reușit să clarifice că nu era ce se credea, ci un stagiar de la Il Mattino în căutare de știri.

După acel episod, cartierul a început să se liniștească, lumea, încet, încet, a revenit la viața de zi cu zi. Pentru că nimeni nu dăduse de urma Tinei, a devenit tot mai plauzibil zvonul camionului care-o lovise. L-au luat în serios atât cei care se săturaseră de atâtea căutări, cât și polițiștii și jurnaliștii. Atenția s-a mutat asupra șantierelor din zonă și acolo a rămas concentrată pentru multă vreme. Atunci l-am revăzut pe Armando Galiani, fiul profesoarei mele din liceu. Nu mai practica medicina, nu reușise să intre în Parlament la alegerile din 1983 și acum, grație unei televiziuni private foarte deșănțate, practica un jurnalism foarte agresiv.

Am aflat că tatăl lui murise de un an și ceva și că mama lui trăia în Franța, dar nici ea nu stătea mai bine cu sănătatea. M-a rugat să-l însoțesc la Lila, i-am spus că Lila era într-o stare foarte proastă. El a insistat, eu am telefonat. Lila și-a amintit cu greu de Armando, dar când i-a revenit în minte, ea — care până în momentul acela nu vorbise niciodată cu vreun jurnalist — a fost de acord să-l întâlnească. Armando a explicat că făcea o anchetă despre situația de după cutremur și că, plimbându-se prin șantiere, auzise de un camion dezmembrat piesă cu piesă în mare viteză din cauza unei chestii nasale în care fusese implicat. Lila l-a lăsat să vorbească, apoi a spus: — Inventezi totul.

— Spun ce știu.

— Ție nu-ți pasă deloc de camion, de șantiere și de fiica mea.

— Mă jignești.

— Nu, acum te jignesc. Erai dezgustător ca medic, erai dezgustător ca revoluționar și acum ești dezgustător ca jurnalist. Ieși din casa mea.

Armando s-a ncruntat, a făcut un semn de salut spre Enzo și a plecat. Odată ajuns în stradă s-a arătat foarte dezamăgit. A murmurat: nici măcar suferința asta mare n-a schimbat-o, explică-i că voiam s-o ajut. Apoi mi-a luat un lung interviu și ne-am spus la revedere. Am fost impresionată de comportamentul amabil, de cuvintele măsurate. Traversase, probabil, momente urâte atât în vremea alegerilor făcute de Nadia, cât și atunci când se despărțise de soție. Acum însă părea că se simte bine. Preschimbase într-un cinism dureros vechea atitudine a cuiva care știe totul despre direcția corectă anticapitalistă.

— Italia a devenit o cloacă, a spus pe un ton mâhnit, și am căzut cu toții în ea. Dacă te plimbi dintr-un loc în altul, vezi că oamenii cumsecade au înțeles. Ce păcat, Elena, ce păcat. Partidele muncitorești sunt pline de persoane oneste lăsate fără urmă de speranță.

— De ce ai început să faci munca asta?

— Din același motiv pentru care tu o faci pe a ta.

— Adică?

— De când nu mă mai pot ascunde în spatele niciunui lucru, am descoperit că sunt vanitos.

— Cine-ți spune că și eu sunt vanitoasă?

— Comparația: prietena ta nu e. Dar îmi pare rău pentru ea, vanitatea e o resursă. Dacă ești vanitos, ești atent la tine și la lucrurile care-ți aparțin. Lina e lipsită de orice vanitate, de aceea și-a pierdut fiica.

I-am urmărit pentru o vreme munca, mi s-a părut de bună calitate. El a găsit o caroserie pe jumătate arsă a unui vehicul vechi prin părțile de la

Ponti Rossi și a legat-o de dispariția Tinei. Chestia a avut un anume răsunet, știrea s-a răspândit rapid în ziarele naționale și a rezistat acolo pentru câteva zile. Apoi s-a verificat că nu exista nicio legătură posibilă între vehiculul ars și dispariția fetiței. Lila mi-a spus: — Tina trăiește, nu vreau să-l mai văd niciodată pe nenorocitul ăla.

4.

Nu știu cât timp a mai crezut că fiica ei era încă în viață. Cu cât Enzo era mai copleșit de disperare, mai epuizat de lacrimi și de furie, cu atât Lila spunea mai abitir: o să vezi c-or să ne-o dea înapoi. N-a crezut niciodată în camionul fugit de la locul accidentului, a spus că și-ar fi dat seama imediat, că ar fi auzit înaintea oricui altcuiva izbitura, sau măcar un țipăt. Și nu mi s-a părut că avea încredere nici în ipoteza lui Enzo, nu i-a adus niciodată în discuție pe frații Solara. În schimb, pentru o perioadă destul de lungă a crezut că pe Tina i-o luase vreun client de-al ei, unul care știa cât valora Basic Sight și care voia bani în schimbul restituirii fetiței. Asta era și credința lui Antonio, dar e greu de spus ce elemente concrete ar fi putut fi revendicate. Poliția s-a interesat, de bună seamă, de acea posibilitate, dar pentru că n-au existat niciodată telefoane care să pretindă vreo despăgubire, în cele din urmă a renunțat.

Cartierul s-a împărțit repede într-o majoritate care credea că Tina murise și într-o minoritate care credea că trăiește și e ținută prizonieră pe undeva. Noi, care țineam la Lila, făceam parte din acea minoritate. Carmen era atât de convinsă de acea idee, c-o repeta în mod insistent oricui și, dacă odată cu trecerea timpului, cineva ajungea la concluzia că Tina murise, devenea dușmanul ei. Am auzit că o dată îi șoptea lui Enzo: spune-i Lilei că și Pasquale e cu voi, după părerea lui fetița va fi găsită. Dar majoritatea era copleșitoare și cine se mai obosea s-o caute pe Tina părea în ochii celor mai mulți fie prost, fie ipocrit. Și despre Lila au început să creadă că mintea n-o mai ajută.

Carmen a fost prima care a intuit că acea simpatie în centrul căreia fusese prietena noastră înainte de dispariția Tinei și solidaritatea care intervenise după erau ambele de suprafață, că dedesubt mocnea în privința ei o veche aversiune. Uite, mi-a spus, odată o tratau ca și cum ar fi fost Fecioara Maria, iar acum își văd de drum fără măcar s-o privească.

Eu am început să fiu atentă și mi-am dat seama că exact așa stăteau lucrurile. Oamenii, în adâncul sufletului lor, gândeau: ne pare rău c-ai pierdut-o pe Tina, dar asta înseamnă că, dacă ai fi fost cu adevărat ceea ce voiai să ne faci să credem, nimic și nimeni nu s-ar fi atins de ea. Pe stradă, când eram împreună, au început să mă salute pe mine și pe ea nu. Erau îngrijorătoare aerul ei neliniștit și aureola de nenorocire care o înconjurau. În cele din urmă, partea de cartier care se obișnuise s-o considere pe Lila o alternativă la influența fraților Solara a renunțat dezamăgită.

Mai mult decât atât. Începuse să câștige teren o inițiativă care în primele zile a părut plină de afecțiune, dar care ulterior a devenit perfidă. La ușa de intrare în bloc, în pragul firmei Basic Sight au apărut în primele săptămâni flori, bilete emoționante adresate Lilei sau direct Tinei, chiar și poezii copiate de prin manuale. Apoi au început cu jucării vechi aduse de mame, bunici și copii. Apoi au sosit agrafe de păr, panglici colorate, pantofiori vechi. Apoi au apărut păpuși cusute de mână, cu rânjete oribile, pătate cu roșu, și stârvuri de animale înfășurate în cârpe murdare. Așa că Lila lua fiecare lucru cu calm și îl arunca la gunoi, dar pe neașteptate începea să urle înjurături îngrozitoare împotriva oricui trecea pe acolo, mai ales împotriva copilandrilor care o studiau de departe. A trecut astfel de la mama care stârnea milă la nebuna care răspândea groază. Când o fetiță pe care ea se supărase pentru că o văzuse scriind cu creta pe ușa de la intrarea blocului: pe Tina o mănâncă morții s-a îmbolnăvit grav, vechile bârfe s-au unit cu cele noi și oamenii au început s-o evite din ce în ce mai mult pe Lila, ca și cum simpla întâlnire cu ea ți-ar fi adus nenorocire.

Ea, oricum, a părut că nu bagă de seamă. Certitudinea că Tina încă trăiește a absorbit-o total și asta, după părerea mea, a împins-o spre Imma. În primele luni încercasem să reduc contactele dintre ea și fiica mea cea mică, mi-era teamă că numai văzând-o va suferi și mai mult. Dar Lila a arătat repede c-o vrea cu ea încontinuu și eu am lăsat-o s-o țină și să rămână să doarmă la ea. Într-o dimineață m-am dus s-o iau, ușa casei era întredeschisă, am intrat. Fetița întreba de Tina. Eu, după acea duminică, încercasem s-o liniștesc, spunându-i că se dusesse să stea o vreme la rudele lui Enzo, la Avellino, dar ea insistă adesea voinde să afle când urma să se întoarcă. Acum o întreba direct pe Lila, dar Lila părea că nu aude vocea Immei și, în loc să-i răspundă, îi povestea amănunțit de nașterea Tinei, de prima ei jucărie, de cum se lipea de sân fără să se mai desprindă, lucruri de genul ăsta. M-am oprit în prag câteva

secunde, am auzit-o pe Imma care o-ntrepucea cu nerăbdare: — Dar când se întoarce?

— Te simți singură?

— Nu știu cu cine să mă joc.

— Nici eu.

— Atunci când se-ntoarce?

Lila n-a spus nimic o clipă prelungă, apoi a dojenit-o:

— Nu-i treaba ta, mai taci.

Acele cuvinte, în dialect, au fost atât de brutale, atât de aspre, atât de nepotrivite, încât m-am alarmat. Am schimbat două vorbe, am luat-o acasă pe fiica mea.

Îi iertasem întotdeauna Lilei excesele și, în acele împrejurări, eram dispusă s-o fac din nou, mai mult decât în trecut. Adesea exagera și, pe cât posibil, încercasem s-o fac să fie rațională. Când polițiștii îl interogaseră pe Stefano și ea era sigură că el i-o luase pe Tina — astfel că o vreme a refuzat să se ducă să-l viziteze la spital după infarct —, o liniștisem, merseserăm împreună să-l vizităm. Și fusese meritul meu că nu-l făcuse praf nici pe fratele ei când poliția îl anchetase pe el. Îi fusesem foarte apropiată și în ziua îngrozitoare în care Gennaro fusese convocat la chestură. Odată întors acasă se simțea pus sub acuzație, avusese loc o ceartă, iar el plecase să locuiască în casa tatălui său, urlând la Lila că n-o pierduse pentru totdeauna numai pe Tina, ci și pe el. Situația, în fine, era proastă și puteam înțelege că ea se înfură pe toți, inclusiv pe mine. Dar pe Imma nu, nu puteam îngădui asta. Din acel moment, când Lila o lua pe fetița la ea, mă agitam, reflectam, căutam soluții.

Dar n-am putut face mai mult, ițele suferinței ei erau foarte încurcate și Imma a fost pentru câtva timp parte din acea încurcătură. În debandada generală în care ajunseserăm cu toții, Lila, în ciuda epuizării, a continuat să-mi semnaleze fiecare mică problemă a fiicei mele, așa cum făcuse până când mă hotărâsem să- l chem pe Nino acasă. M-am simțit înverșunată, m-am necăjit și totuși m-am străduit să văd în asta și un aspect pozitiv: încet, încet, transferă asupra Immei — m-am gândit — dragostea ei maternă, îmi spune: pentru că ai fost norocoasă, încă o ai pe fiica ta, trebuie să profiți de asta, trebuie să te ocupi de ea, ai grijă de ea cum n-ai făcut-o până acum.

Dar lucrurile stăteau așa doar în aparență. Am presupus curând că, mai în profunzime, Imma — corpul ei — îi părea probabil semnul unei vinovății. M-am gândit adesea la situația în care se pierduse fetița. Nino i-

o încredințase Lilei, dar Lila nu avusese grijă de ea. Îi spusese fiicei: tu așteaptă aici, și fiicei mele: vino cu mătușa. O făcuse, poate, ca s-o așeze pe Imma sub privirea tatălui ei, ca să i-o laude, ca să-i stimuleze afecțiunea, cine știe. Dar Tina era vivace sau, pur și simplu, se simțise neglijată, se supăraseră și se îndepărtaseră. În consecință, suferința își făcuse cuib în greutatea corpului Immei în brațele ei, în atingere, în căldura vie pe care aceasta încă o emana. Dar fiica mea era fragilă, lentă, diferită în orice detaliu de Tina, care era luminoasă, energică. Imma nu putea nicicum să fie un substitut, era doar o stavilă împotriva uitării. Mi-am închipuit, în fine, că Lila o ținea lângă ea ca să păstreze înăuntrul ei acea duminică îngrozitoare și între timp se gândea: Tina e aici, în curând o să mă tragă de fustă, mă va striga și atunci o voi lua pe ea în brațe și totul va reveni la normal. Iată de ce nu voia ca fetița să dea peste cap orice lucru. Când micuța insista ca prietena ei să apară din nou, când îi amintea Lilei că de fapt Tina nu mai era, ea o trata cu aceeași duritate cu care ne trata pe noi, adulții. Dar nu puteam accepta asta. Cum venea s-o ia pe Imma, cu o scuză oarecare, o trimiteam la ea pe Dede sau pe Elsa ca s-o supravegheze. Dacă folosiseră tonul acela când eu eram de față, ce se putea întâmpla când stătea la ea ore în șir?

5.

Din când în când plecam cu treabă, eliberându-mă astfel de hotarele apartamentului, ale scării dintre camerele mele și ale ei, ale părculețului, ale șoselei. Erau momentele în care răsuflam ușurată: mă făceam frumoasă, îmi puneam haine elegante, chiar și ușoara șchiopătare cu care rămăsesem din timpul sarcinii mi se părea un fel de trăsătură distinctivă plăcută. Deși-mi făcea plăcere să fiu ironică în privința comportamentelor irascibile ale literaților și artiștilor, la vremea aceea tot ce avea legătură cu lumea editorială, cinema-ul, televiziunea și orice tip de manifestare estetică încă mi se părea o manifestare a imaginației pe care era minunat s-o ai în față. Chiar și când ieșea la suprafață risipa haotică și desfrânată a marilor congrese, a marilor conferințe, a marilor puneri în scenă, a marilor expoziții, a marilor filme, a marilor opere, îmi plăcea să fiu parte din acestea și eram măgulită când, uneori, îmi revenea un loc în primele rânduri, din acelea rezervate, de unde puteam

privi spectacolul puterilor mici și mari, stând printre oameni renumiți. Lila, în schimb, a rămas întotdeauna în interiorul ororii ei, fără nicio distracție vreodată. Odată, când am primit o invitație pentru nu știu ce operă la San Carlo — loc minunat unde nici măcar eu nu intrasem — și am insistat s-o iau cu mine, ea n-a dorit să vină, a convins-o pe Carmen să mă însoțească. Lăsa doar un alt motiv de suferință să-i fie distracție, dacă se poate spune așa. O nouă durere acționa asupra ei ca un fel de antidot. Devenea combativă, hotărâtă, ca o persoană care știe că trebuie să se înece, dar, împotriva voinței ei, dă din picioare și brațe ca să rămână la suprafață.

Într-o seară a aflat că fiul ei reîncepuse să-și bage în venă. Fără să spună un cuvânt, fără măcar să-l anunțe pe Enzo, s-a dus să-l ia înapoi de la Stefano, din casa din cartierul nou unde, cu câteva decenii în urmă, locuise ca femeie căsătorită. Dar nu l-a găsit acolo: Gennaro se încăierase și cu tatăl lui și, de câteva zile, se mutase la unchiul Rino. A fost primită însă cu o ostilitate fățișă de Stefano și de Marisa, care de acum locuiau împreună. Bărbatul frumos de odinioară ajunsese acum numai piele și os, foarte palid, hainele pe care le purta păreau cu două măsuri mai mari. Infarctul îl nenorocise, era îngrozit, nu mânca mai nimic, nu bea, nu mai fuma, nu trebuia să se agite din cauza inimii distruse. Dar cu acea ocazie s-a agitat foarte mult și avea și motive. Închisese definitiv mezelăria din cauza bolii lui. Ada pretindea bani pentru ea și pentru fiica lor. Pretindeau și sora lui, Pinuccia, și mama lui, Maria. Pretindea Marisa pentru ea și copiii ei. Lila a înțeles imediat că Stefano voia banii aceia de la ea și că scuza ca să-i capete era Gennaro. Într-adevăr, deși își alungase fiul de acasă cu câteva zile în urmă, i-a luat apărarea, a spus, susținut de Marisa, că era nevoie de foarte mulți bani pentru a-l ajuta pe Gennaro să-și revină. Și pentru că Lila a replicat că n-o să mai dea nimănui niciodată un cent, că i se rupea de rude, prieteni și de tot cartierul, cearta a degenerat. Stefano i-a înșirat cu lacrimi în ochi, urlând, tot ceea ce pierduse de-a lungul anilor — de la mezelării la casa însăși — și pentru acea risipire, în mod confuz, a făcut-o responsabilă pe Lila. Dar ce era mai rău a venit de la Marisa, care a urlat la ea: Alfonso s-a distrus din vina ta, ne-ai distrus pe toți, ești mai rea decât frații Solara, cine ți-a furat fetița bine a făcut.

Abia în momentul acela Lila a amuțit, a privit în jur în căutarea unui scaun pe care să se așeze. Nu l-a găsit și s-a sprijinit cu umerii de peretele sufrageriei, care cu decenii în urmă fusese sufrageria ei, o cameră albă, pe-atunci, cu mobilier foarte nou, care nu fusese încă stricat de copiii

care apoi crescuseră, de neglijența adulților. Să mergem, i-a spus atunci Stefano, care poate că-și dăduse seama că Marisa exagerase, să mergem să-l luăm înapoi pe Gennaro. Și au ieșit împreună, a luat-o de subraț, s-au îndreptat spre casa lui Rino.

Lila, odată ieșită la aer, și-a revenit, s-a zbatut. Au parcurs drumul pe jos, ea cu doi pași în față, el cu doi pași în spate. Fratele ei locuia în vechea casă a familiei Carracci împreună cu soacra, cu Pinuccia, cu fiii săi. Gennaro era acolo și băiatul, cum și-a văzut părinții în fața lui, a-nceput să urle. Astfel a izbucnit o altă ceartă, mai întâi între tată și fiu, apoi între mamă și fiu. O vreme, Rino a stat tăcut, apoi a-nceput cu ochi stinși o văicăreală despre răul pe care i-l făcuse sora încă de când erau mici. Când Stefano a intervenit, s-a înfuriat și pe el, l-a insultat, i-a spus că toate necazurile începuseră când își dorise să-i facă pe toți să creadă că e cine știe ce șmecher și, în schimb, se lăsase mai întâi tras pe sfoară de Lila și apoi de frații Solara. Erau cât pe ce să se ia la bătaie și Pinuccia a trebuit să-și țină soțul, i-a murmurat: ai dreptate, dar fii calm, nu e momentul, în timp ce bătrâna doamnă Maria, cu sufletul la gură, a trebuit să-l țină pe Stefano: ajunge, fiul meu, prefă-te că nu l-ai auzit, Rino e mai bolnav decât tine. Atunci Lila l-a înșfăcat cu putere pe fiul ei de-un braț și l-a luat cu ea.

Dar pe stradă i-a ajuns din urmă Rino, l-au auzit că abia se târa după ei. Voia bani, îi voia cu orice preț, imediat. A spus: mor dacă mă lași așa. Lila a continuat să meargă în timp ce el o împingea, râdea, gemea, o prindea de-un braț. Gennaro atunci a-nceput să plângă, a urlat la ea: ai bani, mama, dă-i. Dar Lila și-a alungat fratele și și-a dus acasă fiul șuierând printre dinți: tu așa vrei să devii, vrei să ajungi ca unchiul tău?

6.

Odată cu întoarcerea lui Gennaro, apartamentul de jos s-a transformat și mai mult într-un infern. Uneori mă vedeam obligată să alerg la ei fiindcă mă temeam că or să se omoare. În acele cazuri Lila îmi deschidea, spunea glacială: ce vrei. Răspundeam tot glacială: exagerați, Dede plânge, vrea să cheme poliția, și Elsa e speriată. Ea răspundea: stai la tine acasă și pune-le dopuri în urechi fetelor dacă nu vor să audă.

În perioada aceea a arătat tot mai puțin interes pentru cele două fete, le

spunea, cu sarcasm evident, domnișoarele. Dar și fiicele mele și-au schimbat atitudinea față de ea. Dede mai ales nu s-a mai lăsat subjugată de farmecul ei, era ca și cum și în ochii ei dispariția Tinei ar fi dezbrăcat-o de orice autoritate. M-a întrebat într-o seară: — Dacă mătușa Lina nu mai voia un alt copil, de ce l-a făcut?

— De unde știi tu că nu-l voia?

— I-a spus Immei.

— Immei?

— Da, am auzit-o cu urechile mele. Îi vorbește de parcă n-ar fi un copil mic, după părerea mea, e nebună.

— Nu e nebunie, Dede, e suferință.

— N-a vărsat niciodată nici măcar o lacrimă.

— Suferința nu-nseamnă lacrimi.

— Da, dar fără lacrimi cine-ți garantează că suferința există?

— Există și adesea e o suferință și mai mare.

— Nu e cazul ei. Vrei să știi ce cred eu?

— Să auzim.

— Ea a pierdut-o pe Tina intenționat. Și acum vrea să-l piardă și pe Gennaro. Să nu vorbim apoi de Enzo, nu vezi cum îl tratează? Mătușa Lina e exact ca Elsa, nu ține la nimeni.

Dede era așa, îi plăcea să vadă mai departe decât alții și adora să formuleze păreri definitive. I-am interzis să repete în prezența Lilei acele cuvinte îngrozitoare și am încercat să-i explic că nu toate ființele umane reacționează în același fel, că Lila și Elsa aveau strategii afective diferite de-ale ei.

— Sora ta, de exemplu, am spus, nu ia lucrurile în piept cum faci tu și consideră ridicole sentimentele strigate-n gura mare, preferă să stea mereu cu un pas înapoi.

— Pentru că stă cu un pas înapoi și-a pierdut orice sensibilitate.

— De ce ești atât de supărată pe Elsa?

— Pentru că seamănă leit cu mătușa Lina.

Un cerc vicios: Lila greșea pentru că era ca Elsa, Elsa greșea pentru că era ca Lila. În realitate, în centrul acelei păreri negative se afla Gennaro. După Dede, în acel caz foarte semnificativ, Elsa și Lila comiteau aceeași eroare de calcul și dovedeau că suferă de aceeași tulburare afectivă. Pentru Lila, ca și pentru Elsa, Gennaro era mai rău decât un animal. Sora ei — mi-a comunicat Dede — îi spunea adesea, ca un afront, că Lila și Enzo făceau bine să-l omoare în bătaie cum încerca să scoată nasul din casă. Doar o proastă ca tine — îi reproșa —, care nu știe nimic despre

bărbați, s-a putut lăsa orbită de un morman de carne nespălată și lipsită de orice fărâmbă de inteligență. Și Dede îi replica: numai o canalie ca tine poate vorbi în acest fel despre o ființă umană.

Pentru că amândouă citeau foarte mult, se certau în limbajul cărților, astfel că, dacă nu treceau brusc la dialectul cel mai violent ca să se insulte, le ascultam încăierarea aproape cu admirație. Latura pozitivă a aceluia conflict a fost că Dede s-a arătat tot mai puțin ranchiunoasă față de mine, dar mi-a fost greu s-o suport pe cea negativă: sora ei și Lila au devenit ținta întregii ei răutăți. Dede pâra în permanență mârșăviile Elsei: colegii și colegele o urau pentru că se considera cea mai bună la toate capitolele și-i umilea tot timpul; se lăuda că avusese relații cu bărbați maturi; chiulea de la școală și, ca să se disculpe, îmi falsifica semnătura. Despre Lila, în schimb, îmi spunea: e o fascistă, cum poți să fii prietena ei? Și trecea, fără ocolișuri, de partea lui Gennaro. Drogurile, după ea, însemnau revolta persoanelor sensibile împotriva forțelor de represiune. Jura că, mai devreme sau mai târziu, o să găsească modalitatea de a-l elibera pe Rino — îi spunea mereu și numai așa, obișnuindu-ne, în consecință, să-i spunem în același fel — din închisoarea în care-l ținea mama lui.

Eu am încercat de fiecare dată să aplanez conflictul, am dojenit-o pe Elsa, i-am luat apărarea Lilei. Dar uneori mi-era greu să fiu de partea Lilei. Mă speriau împunsăturile suferinței ei ranchiunoase. Pe de altă parte, mă temeam că, așa cum se-ntâmplase deja în trecut, organismul nu-i va rezista și de aceea, chiar dacă lucida și totodată pățimașa agresivitate a lui Dede îmi plăcea, chiar dacă mă distra obrăznicia plină de imaginație a Elsei, eram atentă ca fiicele mele să nu-i provoace crize vorbindu-i obraznic (știam că Dede ar fi fost foarte capabilă să-i spună: mătușă Lina, spune lucrurilor pe nume, tu pe Tina voiai s-o pierzi, n-a fost o întâmplare). Dar în fiecare zi mă temeam de ce era mai rău. Domnișoarele, cum spunea Lila, deși absorbite în realitatea cartierului, aveau un sentiment puternic al faptului că erau diferite. În special când se întorceau de la Florența se simțeau superioare și făceau orice ca să demonstreze asta oricui. Dede la gimnaziu era foarte bună și profesorul ei — un bărbat care nu avea mai mult de patruzeci de ani, foarte cult, fermecat de numele Airota —, când o asculta, părea mai preocupat el că greșește întrebările decât ea că greșește răspunsurile. Elsa era, din punct de vedere școlar, mai puțin strălucită, notele din carnetele ei la jumătatea anului se dovedeau în general foarte proaste, dar ce- o făcea insuportabilă era dezinvoltura cu care, în cele din urmă, reechilibra

situația și se situa printre cei mai buni. Eu le cunoșteam nesiguranțele și temerile amândurora, le simțeam ca pe niște fetețe înspăimântate și de aceea nu credeam mult în despotismul lor. Dar ceilalți nu și, văzute din exterior, cred că păreau de-a dreptul odioase. Elsa, de exemplu, puneă cu ușurință porecle jignitoare în clasă și în afara ei, nu avea respect pentru nimeni. Îl numea pe Enzo bădăranul mut; o numea pe Lila curva veninoasă; îl numea pe Gennaro crocodilul zâmbitor. Dar în special era furioasă pe Antonio, care trecea pe la Lila în fiecare zi, fie la birou, fie acasă, și cum sosea, îi târa pe ea și pe Enzo să șopocăiască într-o cameră. Antonio, după întâmplarea cu Tina, devenise capricios. Dacă eu eram prezentă, mai mult sau mai puțin explicit, mă trimiteau la plimbare, dacă erau ele, fiicele mele, după un minut le dădea afară, închizând ușa. Elsa, care-l cunoștea bine pe Poe3, îi spunea masca morții galbene, pentru că Antonio avea în mod natural un colorit icteric. Era evident deci că mă temeam să n-o dea cumva în bară. Exact asta s-a și întâmplat.

Odată, când eu eram la Milano, Lila s-a dus în grabă în curte, unde Dede citea, Elsa trăncănea cu niște prietene de-ale ei, iar Imma se juca. Nu mai erau copii. Dede avea șaisprezece ani, Elsa aproape treisprezece și doar Imma era mică, avea cinci. Dar Lila le-a tratat pe toate trei ca și cum n-ar fi fost deloc independente. Le-a târât după ea în casă fără explicații (ele erau obișnuite să ceară întotdeauna explicații), a urlat doar că era periculos să stai afară. Fiica mea cea mare a considerat comportamentul acela insuportabil, a zbierat: — Mama mi le-a încredințat pe surorile mele, eu decid dacă să intrăm în casă sau nu.

— Când mama voastră nu e, eu sunt mama voastră.

— O mamă de rahat, i-a răspuns Dede trecând la dialect, ai pierdut-o pe Tina și nici măcar n-ai plâns.

Lila i-a tras o palmă, umilind-o. Elsa i-a luat apărarea surorii ei și a ncasat la rândul ei o palmă, Imma a izbucnit în plâns. Nu se iese din casă, a subliniat prietena mea respirând cu greutate, afară e periculos, afară se moare. Le-a forțat să stea în casă zile-n șir, până când m-am întors eu.

La revenirea mea, Dede mi-a povestit toată întâmplarea și, onestă cum era din principiu, mi-a pomenit și răspunsul ei obraznic. Voiam s-o fac să-nțelegă că spusese niște cuvinte îngrozitoare, am certat-o cu duritate: îți spusese că nu trebuie să faci așa ceva. Elsa s-a aliat cu sora ei, mi-a explicat că de-acum mătușa Lina își ieșise din minți, avea senzația că, pentru a scăpa de pericole, trebuia să trăiești baricadat în casă. A fost greu să-mi conving fiicele că vina nu era a Lilei, ci a imperiului sovietic.

Într-un loc care se numea Cernobîl explodase o centrală nucleară și emisese radiații periculoase care, fiind o planetă mică, puteau afecta pe oricine până în măduva oaselor. Mătușa Lina v-a protejat, am spus. Dar Elsa a urlat: nu e adevărat, ne-a lovit, singurul lucru bun e că ne-a dat să mâncăm numai mâncare congelată. Imma: eu am plâns foarte mult, nu mi place mâncarea congelată. Și Dede: s-a purtat mai rău cu noi decât cum se poartă cu Gennaro. Am murmurat: mătușa Lina s-ar fi comportat la fel și cu Tina, gândiți-vă prin ce chin trebuie să fi trecut, să vă protejeze pe voi și-ntre timp să-și imagineze că fiica ei e pe undeva și nimănui nu-i pasă de ea. Dar a fost o greșeală să mă exprim în felul acela în fața Immei. În timp ce Dede și Elsa s-au strâmbat sceptice, ea s-a tulburat, a alergat la joacă.

Lila, câteva zile mai târziu, m-a înfruntat în felul ei direct:

— Tu ești cea care le spui fiicelor tale că am pierdut-o pe Tina și n- am plâns niciodată?

— Încetează, ți se pare că zic așa ceva?

— Dede mi-a spus mamă de rahat.

— E un copil.

— E un copil prost crescut.

Atunci am comis câteva greșeli nu mai puțin grave decât cele ale fiicelor mele. Am spus:

— Liniștește-te. Eu știu cât o iubeai pe Tina. Încearcă să nu ții totul în tine, ar trebui să te descarci, ar trebui să vorbești despre orice-ți trece prin minte. E adevărat, nașterea a fost grea, dar nu trebuie să- ți bați capul cu asta.

Am greșit în tot: imperfectul iubeai, referirea la naștere, tonul neghiob. A răspuns brusc: vezi-ți de-ale tale. Și apoi a urlat, ca și cum Imma ar fi fost adultă: învaț-o pe fiica ta că dacă cineva îi spune un lucru, ea nu trebuie să-l spună altora mai departe.

7.

Lucrurile s-au înrăutățit și mai mult când, într-o dimineață — cred că era o zi de iunie din 1986 —, a avut loc o altă dispariție. A sosit Nunzia, mai posomorâtă ca de obicei, și a spus că Rino cu o seară înainte nu se-ntorsese să doarmă acasă, că Pinuccia îl căuta prin tot cartierul. Mi-a dat

vestea aceea fără să mă privească în față, cum făcea când ce-mi spunea trebuia, de fapt, să ajungă la Lila.

M-am dus jos să-i comunic chestia asta. Lina l-a strigat imediat pe Gennaro, era sigură că el știa unde se afla unchiul lui. Băiatul a opus multă rezistență, nu voia să dezvăluie nimic care s-o enerveze și mai tare pe maică-sa. Dar după ce a trecut întreaga zi și Rino tot nu era de găsit, s-a hotărât să coopereze. În dimineața următoare a refuzat să fie însoțit de Enzo și de Lila la căutări, dar a acceptat compania tatălui său. Stefano a venit răsufând greu, nervos din cauza necazurilor nenumărate pe care i le cauza cumnatul lui, neliniștit pentru el însuși, fiindcă nu se simțea în putere. Își ducea încontinuu mâinile la gât, spunea, pământiu la față: nu pot respira. În cele din urmă, tată și fiu — băiatul robust, bărbatul sfrijit, acoperit cu haine largi — au pornit spre calea ferată.

Au traversat triajul și au apucat-o de-a lungul unor șine vechi, unde erau câteva vagoane nefolosite. Într-unul dintre acestea l-au găsit pe Rino. Era acolo, cu ochii deschiși. Nasul părea enorm, barba lungă și încă neagră îi urca până la obraji, ca o plantă dăunătoare.

Stefano, văzându-și cumnatul, a uitat de starea lui de sănătate și a avut o adevărată criză de nervi. A urlat jigniri către cadavru, voia să- l ia la șuturi. Nenorocit erai de tânăr — a zbierat — și nenorocit ai rămas: meriți moartea asta, ai murit ca un nenorocit. Era furios pe Rino fiindcă o distrusese pe sora lui, Pinuccia, fiindcă îi distrusese pe nepoți și fiindcă îi distrusese fiul. Uite, i-a spus lui Gennaro, uite ce te așteaptă. Gennaro l-a prins de umeri, l-a strâns cu putere ca să-l țină în timp ce se zbătea și dădea din picioare.

Era dimineață devreme, dar deja începea să fie cald. Vagonul putea a rahat și a pișat, prin fotolii ieșeau arcurile, geamurile erau atât de murdare, încât nu se vedea afară. Pentru că Stefano se zbătea și țipa în continuare, băiatul și-a pierdut calmul și i-a vorbit urât tatălui său. A urlat la el că-l scârbea să fie copilul lui, că singurele persoane din tot cartierul pe care le respecta erau mama lui și Enzo. Atunci, Stefano a-nceput să plângă. Au stat puțin împreună lângă corpul lui Rino, dar nu ca să-l vegheze, ci doar să se liniștească. S-au întors să dea vestea.

8.

Nunzia și Fernando au fost singurii cărora le-a părut cu adevărat rău de pierderea lui Rino. Pinuccia și-a plâns soțul minimul necesar și apoi a părut că renaște. Deja după două săptămâni a venit la mine acasă ca să mă-ntrebe dacă o putea înlocui pe soacră, pe care o doborâse suferința și nu se mai simțea în stare să muncească: urma să rezolve treburile casei, să gătească și să aibă grijă de fiicele mele în absența mea, pentru exact aceeași sumă. S-a dovedit mai puțin eficientă decât Nunzia, dar mai vorbăreată și, mai ales, mai simpatică lui Dede, Elsei și Immei. Le făcea tuturor foarte multe complimente, la fel și mie, neconținut. Ce bine arăți, spunea, ești o doamnă: am văzut că-n dulap ai haine foarte frumoase și mulți pantofi, se vede că ești importantă și că te-ntâlnești cu oameni care contează: e adevărat că se face un film bazat pe cartea ta? După ce la început a făcut pe văduva, pe urmă mi-a tot pus întrebări despre haine pe care nu le mai purtam, chiar dacă era grasă și n-o încăpeau. Le lărgesc, spunea, și eu îi alegeam câte una. Le modifica, într-adevăr, cu pricepere și, după o scurtă vreme, apărea la muncă de parc-ar fi trebuit să meargă la o petrecere, defila înainte și înapoi pe hol pentru ca eu și fiicele mele să ne spunem părerea. Îmi era foarte recunoscătoare, uneori era atât de bucuroasă, că voia să stea la taclale în loc să muncească, începea să vorbească despre perioada petrecută la Ischia. Aducea adesea vorba despre Bruno Soccavo emoționându-se, murmură: ce sfârșit urât a avut, de câteva ori a spus o frază care-i plăcea probabil mult: am rămas văduvă de două ori. Într-o dimineață, mi-a mărturisit că Rino fusese un soț adevărat doar pentru câțiva ani, în rest se comportase ca un copil: și în pat, un minut și gata, în câteva cazuri nici măcar minutul ăla. A, da, nu avea niciun pic de maturitate, era fanfaron, mincinos, dar și arogant, arogant ca Lina. E o trăsătură a rasei familiei Cerullo — s-a enervat ea —, sunt lăudăroși și lipsiți de sentimente. Apoi a început s-o vorbească de rău pe Lila, a spus că-și însușise tot ce era rodul inteligenței și muncii fratelui ei. Am replicat: nu e adevărat, Lina a ținut foarte mult la Rino, el a fost cel care a profitat de ea în toate felurile. Pinuccia m-a privit ranchiunoasă, brusc a început să-și laude soțul. Pantofii Cerullo, a declamat, el i-a inventat, dar apoi Lina și-a văzut propriul interes, l-a păcălit pe Stefano, l-a făcut s-o ia de nevastă, i-a furat o grămadă de bani — tata ne lăsase milionari — și apoi a făcut o înțelegere cu Michele Solara, ne-a distrus pe toți. A adăugat: nu-i mai lua apărarea, tu știi asta foarte bine.

Nu era adevărat, bineînțeles, eu știam cu totul altceva. Pinuccia vorbea în felul acela din cauza vechilor ranchiuni. Și totuși, singura reacție

adevărată a Lilei la moartea fratelui a fost că ea a dat valoare multora dintre acele minciuni. Îmi dădusem seama de mult timp că fiecare își organizează memoria așa cum îi convine, inclusiv eu, spre uimirea mea constantă. Dar am fost impresionată că se putea ajunge la concretizarea unei rânduiei care era împotriva propriilor interese. Lila a-nceput aproape imediat să-i atribuie lui Rino toate meritele afacerii cu pantofii. A spus că fratele ei avea o imaginație și o pricepere extraordinare încă de când era tânăr, că dacă nu s-ar fi băgat frații Solara, ar fi putut ajunge mai bine decât Ferragamo. Și-a dat silința să încremenească cursul vieții lui Rino în momentul precis în care atelierul tatălui fusese transformat într-o mică firmă, ștergând restul, tot ce făcuse și-i făcuse el. A păstrat vie și întregă numai figura băiatului care o apăraseră împotriva tatălui iute de mână, care o sprijinise în dorințele nebunești de fetiță a cărei inteligență căuta soluții. Asta i s-a părut probabil un bun remediu împotriva suferinței, pentru că exact în aceeași perioadă a prins din nou viață și a început să facă același lucru în privința Tinei. Nu și-a mai petrecut zilele ca și cum micuța ar fi trebuit să se-ntoarcă dintr-un moment în altul, ci a-ncercat să umple golul din casă și dinlăuntru ei cu o siluetă luminoasă, ca și cum ar fi fost efectul unui program pentru computer. Tina a devenit un fel de hologramă, era și nu era. Îi ținea vie memoria. Îmi arăta pozele în care ieșise mai bine sau mă pune să-i ascult vocișoara cum o înregistrase Enzo pe un reportofon la un an, la doi, la trei sau pomenea micile ei întrebări amuzante, răspunsurile ei extraordinare, având grijă să vorbească mereu la prezent: Tina are, Tina face, Tina zice.

Asta n-a liniștit-o, bineînțeles, dimpotrivă, urla și mai mult ca- nainte. Urla la fiul ei, la clienți, la mine, la Pinuccia, la Dede și Elsa, uneori și la Imma. Urla mai ales la Enzo dacă el, în timp ce muncea, izbucnea în plâns. Dar uneori se așeza, cum făcuse la început, și-i vorbea Immei despre Rino și despre fetiță ca și cum, dintr-un motiv oarecare, ar fi plecat împreună pe undeva. În cazul în care cea mică întreba: când se-ntorc, răspundea fără să se enerveze: se întorc când au chef. Dar făcea și asta din ce în ce mai rar. După cearta noastră legată de fiicele mele părea să nu mai aibă nevoie de Imma. De fapt, încet, încet, o ținea cu ea tot mai puțin și, într-un mod afectuos, a-nceput să le trateze ca pe niște surori. Într-o seară în care abia intraserăm în holul dezolant al blocului nostru — și Elsa se văicărea pentru că văzuse un gândac, pe Dede o dezgusta numai gândul la așa ceva, iar Imma voia s-o iau în brațe —, Lila le-a zis, ca și cum eu n-aș fi fost prezentă: sunteți fiicele unei doamne, ce faceți în locul ăsta, convingeți-vă mama să vă ia de aici.

9.

Paradoxal deci, după moartea lui Rino starea a părut să i se îmbunătățească. Nu mai era de îngrijorare cu ochii mijiiți. Pielea feței, care arăta ca o velă bătută de un vânt puternic, i s-a netezit. Dar îmbunătățirea a fost temporară. Curând i-au apărut riduri haotice, pe frunte, la colțurile ochilor, chiar și pe obraji, unde păreau niște cute false. Și puțin câte puțin tot corpul a început să-i îmbătrânească, spatele i s-a încovoiat, burta i s-a umflat.

Într-o zi, Carmen a folosit o expresie de-a ei, spunând îngrijorată: Tina e ca un chist în corpul ei, trebuie să i-l scoatem. Și avea dreptate, trebuia găsită modalitatea ca povestea fetiței să curgă mai departe. Dar Lila refuza, totul în privința fiicei sale era încremenit. Cred că se mișca ceva în ea, și cu mare durere, numai cu Antonio și cu Enzo, dar de nevoie, în secret. Dar când, pe neașteptate, Antonio a plecat — fără să salute pe nimeni, cu întregul lui familion blond și cu Melina de-acum bătrână și buimăcită — ea a rămas fără rapoartele misterioase pe care el i le dădea. A rămas singură, purtându-se crud cu Enzo și Gennaro, adesea incitându-l pe unul împotriva celuilalt. Sau nepăsătoare, cufundată în gândurile ei, cu atitudinea cuiva care așteaptă să se-ntâmple ceva.

Treceam pe la ea zilnic, chiar și atunci când scrisul mă presa cu scadențele lui, și făceam tot posibilul să intensific apropierea dintre noi. Pentru că era din ce în ce mai apatică, o dată am întrebat-o: — Îți mai place munca pe care o faci?

— Nu mi-a plăcut niciodată.

— Ești mincinoasă, eu îmi amintesc că-ți plăcea.

— Nu, nu-ți amintești nimic: îi plăcea lui Enzo și atunci am făcut-o să-mi placă și mie.

— Găsește-ți altceva de făcut, atunci.

— Mi-e bine așa. Enzo e cu capul în nori și dacă nu-l ajut, închidem afacerea.

— Trebuie să treceți amândoi peste suferință.

— Ce suferință, Lenù, trebuie să trecem peste furie.

— Atunci treceți peste furie.

— Încercăm.

- Încercați cu mai multă convingere, Tina merită asta.
- Las-o în pace pe Tina, ocupă-te de fiicele tale.
- Mă ocup de ele.
- Nu suficient.

A găsit mereu, în anii aceia, mici crăpături ca să răstoarne situația și să mă oblighe să văd defectele lui Dede, ale Elsei, ale Immei. Le neglijezi, spunea. Eu acceptam criticile, unele erau întemeiate, eram interesată mai des de viața mea, neglijând-o pe a lor. Dar, între timp, așteptam ocazia pentru a muta din nou discuția asupra ei și a Tinei. De la un moment dat încolo am început s-o sâcâi din cauza coloritului ei cenușiu.

- Ești foarte palidă.
- Tu ești prea îmbujorată: uită-te la tine, ești vineție.
- Vorbesc despre tine: ce e-n neregulă?
- Anemia.
- Ce anemie?
- Ciclul îmi vine când are chef, dar pe urmă nu mai trece.
- De când?

- Dintotdeauna.
- Spune adevărul, Lila.
- Adevărul.

O ațâțam, adesea o provocam și ea reacționa, dar niciodată într-atât încât să-și piardă controlul, să se descarce.

Mi-a trecut prin minte că era de-acum o chestiune lingvistică. Ea recurgea la italiană ca la o barieră, eu încercam s-o împing spre dialect, limba noastră era franchețea. Dar în vreme ce italiana ei era tradusă din dialect, dialectul meu era tot mai tradus din italiană și vorbeam amândouă o limbă artificială. Trebuia, mai degrabă, să dea frâu liber, să scape controlul cuvintelor. Voiam să zică în napolitana sinceră a copilăriei noastre: ce dracu' vrei, Lenù, mă simt așa pentru că am pierdut-o pe fiica mea și poate că ea trăiește, poate că a murit. Dar nu reușesc să suport niciuna din aceste posibilități, pentru că dacă trăiește, trăiește departe de mine, se află într-un loc unde i se-ntâmplă lucruri oribile pe care eu, eu le văd limpede, le văd în fiecare zi și în fiecare noapte ca și cum s-ar întâmpla în fața ochilor mei; dar dacă a murit, am murit și eu, am murit pe dinăuntru, o moarte mai insuportabilă decât moartea adevărată care e moarte fără simțire, în timp ce moartea asta mă obligă în fiecare zi să simt fiecare lucru, să mă trezesc, să mă spăl, să mănânc și să beau, să muncesc, să vorbesc cu tine care nu-nțelegi sau nu vrei să-nțelegi, cu

tine care, doar văzându-te aranjată toată, proaspăt coafată, cu fiicele tale care se descurcă bine la școală, care fac totul mereu perfect, pe care nici măcar locul ăsta nenorocit nu le alterează, ci dimpotrivă, pare că le face bine — le face să devină și mai stăpâne pe ele, și mai arogante, și mai sigure că au dreptul să capete totul — mă faci să mă apuce nervii mai mult decât deja mi se-ntâmplă: așa că, du-te, du-te, lasă-mă în pace, Tina trebuia să fie mai bună decât voi toți la un loc și, în schimb, cineva mi-a luat-o și eu nu mai rezist.

Voiam s-o împing spre un discurs de acest fel, confuz, intoxicat. Simțeam că dacă s-ar fi hotărât, ar fi extras din ghemul încurcat al creierului cuvinte de genul acela. Dar nu s-a întâmplat. Dimpotrivă, dacă stau și mă gândesc, în faza aceea a fost mai puțin agresivă decât în alte momente din trecutul nostru. Poate că defularea pe care mi-o doream era compusă numai din sentimentele mele care, însă, mă împiedicau să văd situația limpede și o făceau pe Lila să devină și mai ambiguă. Uneori mă apuca bănuiala că avea în minte niște lucruri imposibil de rostite pe care nu eram în stare nici măcar să mi le imaginez.

10.

Duminicile erau cele mai rele. Lila zăcea în casă, nu muncea și de- afară se auzeau vocile sărbătorii. Coboram la ea, spuneam: să ieșim, să mergem să facem o plimbare până-n centru, să mergem să vedem marea. Refuza și se enerva dacă insistam prea mult. Astfel, ca să compenseze proastele ei maniere, Enzo spunea: vin eu, să mergem. Ea urla imediat: da, duceți-vă, lăsați-mă în pace, îmi fac baie și mă spăl pe cap, lăsați-mă să respir.

Ieșeam, veneau cu noi fiicele mele și, uneori, chiar și Gennaro, căruia, după moartea unchiului său, acum îi spuneam toți Rino. Enzo în acele ore de plimbare mi se confesa în felul lui, cu puține cuvinte, uneori neclare. Spunea că fără Tina nu mai știa la ce-i folosea să facă bani. Spunea că a răpi copii ca să-i faci pe părinții lor să sufere era un semn al vremurilor scârboase care urmau să vină. Spunea că după nașterea fiicei era ca și cum în minte i s-ar fi aprins un bec și acum becul se stinsese. Spunea: îți amintești când chiar aici, pe strada asta, o duceam în cârcă? Spunea: mulțumesc, Lenù, pentru ajutorul pe care ni-l dai, nu te supăra

pe Lina, este o perioadă plină de nenorociri, dar o cunoști mai bine decât mine, mai devreme sau mai târziu își va reveni.

Ascultam, îl întrebam: e foarte palidă, fizic cum se simte? Voiam să spun: știu că e sfâșiată de durere, dar spune-mi, e sănătoasă, ai observat simptome care trebuie să ne îngrijoreze? Dar în fața cuvântului fizic Enzo se rușina. Despre corpul Lilei nu știa aproape nimic, îl venera ca pe un idol, cu prudență și respect. Și răspundea fără convingere: bine. Apoi devenea agitat, se grăbea să se-ntoarcă acasă, spunea: să încercăm s-o convingem să facă măcar câțiva pași prin cartier.

Inutil, doar în foarte rare ocazii am reușit s-o târăsc pe Lila afară duminica. Dar n-a fost o idee bună. Ea mergea cu pas vioi, șleampătă, cu părul despletit și ciufulit, aruncând în jur priviri arțăgoase. Eu și fiicele mele ne țineam cu greu după ea și păream niște servitoare mai frumoase, mai elegant gătite decât stăpâna. O cunoșteau toți, și vânzătorii ambulante, care-și aminteau bine de necazurile prin care trecuseră din cauza dispariției Tinei și le era frică să nu aibă și altele, o evitau. Era pentru toți femeia îngrozitoare care, lovită de-o mare nenorocire, ducea cu ea forța acesteia și-o răspândea în jur. Lila înainta cu privirea ei feroce pe șosea, spre părculeț, și oamenii lăsau ochii în pământ, priveau în altă parte. Dar dacă totuși cineva o saluta, ea nici nu băga de seamă, nu răspundea. Din felul în care mergea părea să aibă o destinație unde trebuia să ajungă urgent. În realitate, fugea doar de amintirea acelei duminici, din urmă cu doi ani.

De fiecare dată când am ieșit împreună, ne-am intersectat inevitabil cu frații Solara. De ceva timp nu se-ndepărtau de cartier, la Napoli fusese un șir foarte lung de omoruri și ei, cel puțin duminica, preferau s-o petreacă în liniște pe acele străzi ale copilăriei care erau sigure, din punctul lor de vedere, ca acelea ale unei fortărețe. Cele două familii făceau mereu aceleași lucruri. Mergeau la liturghie, se plimbau printre tarabe, îi duceau pe copii la biblioteca din cartier deschisă, într-o lungă tradiție, încă de când eram mici eu și Lila, în zilele de sărbătoare. Eu credeam că Elisa sau Gigliola erau cele care impuneau acel ritual cult, dar o dată, când a trebuit să mă opresc ca să schimb două vorbe, am aflat că asta-și dorea Michele. Mi-a zis, arătând spre copii, care erau deja mari, dar îl ascultau evident de teamă, în vreme ce pentru mama lor nu aveau niciun pic respect: — Țtia știu că dacă nu citesc cel puțin o carte pe lună de la prima la ultima pagină, eu nu le mai dau o liră: fac bine, Lenù?

Nu știu dacă într-adevăr împrumutau cărți, pentru că aveau bani să-și cumpere întreaga Bibliotecă Națională. Dar fie c-o făceau dintr- o nevoie

reală sau dintr-o prefăcătorie, căpătaseră de-acum acest obicei: urcau scările, împingeau ușa cu vitralii care data din anii '80, intrau, stăteau nu mai mult de zece minute și ieșeau.

Când eram singură cu fiicele mele, Marcello, Michele, Gigliola și chiar și băieții se arătau amabili, doar sora mea avea o atitudine rece față de noi. Cu Lila, în schimb, lucrurile se complicau, mă temeam că tensiunea o să crească primejdios. Dar în acele foarte rare plimbări duminicale, ea s-a prefăcut mereu că ei nu există. Și frații Solara s-au comportat în același fel, când eram cu Lila, preferau să mă ignore și pe mine. Dar Elsa, într-o duminică dimineață, n-a mai dorit să se conformeze acelei reguli nescrise și i-a salutat cu atitudinea ei de regină pe copiii lui Michele și ai Gigliolei, care i-au răspuns stingheriți. În consecință, deși era foarte frig, am fost obligați cu toții să ne oprim câteva minute. Cei doi Solara s-au prefăcut că au ceva urgent de vorbit, eu am discutat cu Gigliola, fetele cu băieții, Imma l-a studiat cu atenție pe vărul ei, Silvio, pe care-l vedeam din ce în ce mai rar. Nimeni nu i-a adresat niciun cuvânt Lilei și Lila, la rândul ei, a tăcut. Doar Michele, când și-a întrerupt discuția cu fratele lui și mi-a vorbit în felul lui arogant, a menționat-o fără s-o privească. A spus: — Acum, Lenù, dăm o fugă la bibliotecă și apoi mergem să mâncăm. Vrei să ne însoțești?

— Nu, mulțumesc, am răspuns, trebuie să mergem: altă dată însă cu plăcere.

— Bravo, poate le spui băieților ce să citească și ce nu. Tu pentru noi ești un exemplu, tu și fiicele tale. Când vă vedem trecând pe stradă, spunem mereu: Lenuccia odată era ca noi și uitați-vă, în schimb, cum e acum. Nu știe ce e trufia, e democratică, trăiește aici cu noi, exact ca noi, chiar dacă-i o persoană importantă. Ei, da, cine învață devine un om mai bun. Astăzi toți merg la școală, toți stau cu nasul în cărți și, de aceea, în viitor bunătaea dobândită o să ne iasă pe urechi. Dacă, în schimb, nu citești și nu studiezi, cum i s-a întâmplat Lilei, cum ni s-a întâmplat nouă tuturor, rămâi rău și răutatea e urâtă. Nu-i așa, Lenù?

M-a prins de încheietura mâinii, ochii îi sclipeau. A repetat: nu-i așa?, cu sarcasm, și eu am făcut semn că da, dar mi-am eliberat încheietura mâinii smulgând-o și brățara mamei mele i-a rămas în palmă.

— Oh, a exclamat, și de data asta i-a căutat privirea Lilei, dar n-a găsit-o. A spus cu un regret fals: Scuze, ți-o repar.

— Nu-i nimic.

— Nici gând, e datoria mea: o vei avea ca nouă. Marcè, treci tu pe la bijutier?

Marcello a făcut semn că da.

Lumea, între timp, trecea privind în pământ, era aproape ora prânzului. Când am reușit să scăpăm de cei doi frați, Lila mi-a zis:

— Știi să te aperi și mai puțin ca altădată: n-o să mai vezi brățara înapoi.

11.

Am fost convinsă că urma una din crizele ei. O vedeam slăbită și o simțeam foarte neliniștită, ca și cum s-ar fi așteptat ca un lucru incontrollabil să rupă blocul în două, apartamentul, pe ea însăși. Câteva zile n-am știut nimic de ea, răceala mă istovise. Și Dede tușea și avea febră, eram sigură că virusul se va transmite curând la Elsa și la Imma. În plus, aveam de predat o lucrare urgent (trebuia să concep ceva pentru o revistă care dedica un număr întreg trupului feminin) și nu aveam nici chef, nici energie să scriu.

Afară se stârnise un vânt rece care făcea să vibreze geamurile ferestrelor, tocurele nu se închideau bine, gerul care pătrundea era tăios. Vineri, Enzo a venit să-mi spună că trebuia să mergă la Avellino pentru că o mătușă de-a lui nu se simțea bine. În ce-l privea pe Rino, acesta urma să-și petreacă sâmbăta și duminica la Stefano, care-l rugase să-l ajute să demonteze mobilierul mezelăriei ca să-l ducă unui individ dispus să-l cumpere. Lila, deci, rămânea singură și Enzo a spus că era un pic deprimată, m-a rugat să-i țin companie. Dar eu eram obosită, abia reușeam să mă concentrez asupra unei idei, că atunci ba mă striga Dede, ba mă voia Imma, ba Elsa protesta și ideea se evaporă. Când a apărut Pinuccia să facă ordine-n casă, am rugat-o să gătească mai mult pentru sâmbătă și duminică, apoi m-am închis în dormitor, unde aveam o măsuță de lucru.

A doua zi, fiindcă Lila nu dăduse niciun semn, m-am dus jos s-o invit la prânz. Mi-a deschis ciufulită, în papuci, cu un vechi halat verde încheiat peste pijamale. Dar spre uimirea mea avea ochii și gura machiate strident. În casă erau o mare dezordine și un miros neplăcut. A spus: dacă vântul suflă un pic mai tare, o să ia pe sus cartierul. Nimic altceva decât o hiperbolă banală, și totuși m-am alarmat: o spusese ca și cum ar fi fost convinsă că, într-adevăr, cartierul putea fi smuls din temelii ca să spulbere în fărâme împrejurimile de la Ponti Rossi. Odată ce și-a dat

seama că percepușem anomalia tonului ei, a zâmbit forțat, a murmurat: am glumit. Am aprobat din cap, i-am înșirat bunătățile care erau la prânz. S-a entuziasmat exagerat, dar după o clipă și-a schimbat brusc dispoziția, a spus: adu-mi prânzul aici, nu vreau să vin la tine, fiicele tale mă enervează.

I-am dus prânzul și, de asemenea, cina. Pe scări era extrem de frig, nu mă simțeam bine și nu voiam să mă plimb sus-jos doar ca să aud lucruri neplăcute. Dar de data asta am găsit-o surprinzător de amabilă, a spus așteaptă, stai un pic cu mine. M-a târât după ea în baie, s-a pieptănat cu multă atenție și, între timp, a vorbit despre fiicele mele cu duioșie, cu admirație, voind parcă să mă convingă că nu credea cu adevărat ce-mi spusese cu câteva minute mai devreme.

— La început, a zis, făcându-și cărare pe mijloc și începând să-și împletească două cozi fără să-și piardă din vedere propria imagine în oglindă, Dede semăna cu tine, acum, în schimb, devine ca tatăl ei. Elsei i se-ntâmplă contrariul: părea leită tatăl ei, dar acum începe să semene cu tine. Totul se mișcă. O dorință, o fantezie circulă mai rapid decât sângele.

— Nu înțeleg.

— Îți amintești când credeam că Gennaro era al lui Nino?

— Da.

— Așa mi se părea, copilul era leit el, copia lui fidelă.

— Vrei să spui că o dorință poate fi atât de puternică, încât să pară deja împlinită?

— Nu, vreau să spun că pentru câțiva ani Gennaro a fost cu adevărat fiul lui Nino.

— Nu exagera.

O clipă m-a privit fix, cu răutate, a făcut câțiva pași prin baie șchiopătând, a izbucnit în râs într-un fel un pic artificial.

— Acum ți se pare că exagerez?

Am înțeles, un pic iritată, că-mi imita mersul.

— Nu face mișto de mine, mă doare șoldul.

— Nu te doare nimic, Lenù. Ți s-a părut că trebuie să șchiopătezi ca să n-o lași pe mama ta să moară de tot și acum șchiopătezi cu adevărat și eu te observ, îți face bine. Frații Solara ți-au luat brățara și tu n-ai zis nimic, nu ți-a părut rău, nu te-ai îngrijorat. Inițial, am crezut că era din cauză că nu știi să te revolți, dar acum am înțeles că nu-i așa. Îmbătrânești așa cum trebuie. Te simți puternică, nu mai ești fiica nimănui, ai devenit într-adevăr mamă.

M-am simțit stingherită, am repetat:

— E doar o mică durere.

— Ție chiar și durerile îți fac bine. Ți-a fost de ajuns să șchiopătezi un pic și acum mama ta sălășluiește liniștită în tine. Picioarul ei e bucuros că șchiopătezi și de aceea ești și tu bucuroasă. Nu-i așa?

— Nu.

Ea s-a strâmbat ironic pentru a sublinia că nu mă credea și mi s-a adresat, cu ochii machiați reduși la două crăpături:

— După tine, când Tina va avea patruzeci și doi de ani, va arăta așa?

Am țintuit-o cu privirea. Avea o expresie provocatoare, cu mâinile strânse în jurul cozilor. Am spus:

— Probabil, da, poate că da.

12.

Fiicele mele au fost nevoite să se descurce singure, am rămas să mănânc cu Lila, chiar dacă-mi intrase frigul în oase. Am vorbit tot timpul despre asemănările fizice, am încercat să-nțeleg ce se-ntâmpla în capul ei. Dar am discutat și despre munca mea. Mă ajută să vorbesc cu tine, am spus ca să-i dau încredere, mă ajuți să gândesc.

Chestia asta a părut s-o înveselească, a murmurat: când știu că-ți sunt de folos, mă simt mai bine. Imediat, din strădania de a-mi fi utilă, a trecut la raționamente complicate sau dezlânate. Își dăduse cu mult fard ca să-și ascundă paloarea și nu mai părea a fi ea, ci o mască de Carnaval, cu pomeții foarte roșii. Pe alocuri am urmărit-o cu interes, alteori am recunoscut doar semnele stării proaste pe care deja o cunoșteam bine și m-am alarmat. A spus, de exemplu, râzând: o scurtă vreme am crescut un fiu de-al lui Nino, exact cum ai făcut tu cu Imma, un fiu în carne și oase; dar când fiul acela a devenit fiul lui Stefano, unde a sfârșit fiul lui Nino, îl are Gennaro încă în el, oare eu îl am? Fraze de genul ăsta. Apoi a-nceput brusc să- mi laude gătitul, a zis că mâncase cu plăcere, cum nu i se-ntâmplase de mult. Când am răspuns că nu era opera mea, ci a Pinucciei, s-a posomorât, a bombănit că nu voia nimic de la Pinuccia. În acel moment, Elsa m-a strigat de sus, a urlat că trebuia să mă-ntorc imediat acasă, Dede cu febră era și mai rea decât Dede sănătoasă. Am rugat-o pe Lila să mă cheme când avea nevoie de mine, i-am zis să se odihnească, am urcat în grabă în apartamentul meu.

Restul zilei m-am străduit să uit de ea, am lucrat până noaptea târziu. Fetele crescuseră cu ideea că atunci când eram băgată până la urechi în treabă, trebuiau să se descurce singure și să nu mă deranjeze. Într-adevăr, m-au lăsat în pace, am lucrat cu spor. Ca de obicei, îmi era de ajuns o aluzie a Lilei și creierul meu îi recunoștea aura, se activa, elibera inteligență. De-acum știam c-o să reușesc că scriu așa cum se cuvine mai ales când ea, chiar prin câteva cuvinte nelegate, liniștea cea mai nesigură parte din mine, garantându-i că aveam dreptate. Am dat o sistematizare unitară și elegantă bodogănelii ei incoerente. Am scris despre șoldul meu, despre mama. Acum, când aveam parte din ce în ce mai des de aprobarea celorlalți, recunoșteam fără stânjeneală că discuțiile cu ea îmi suscitau idei, mă îmboldeau să fac diverse legături între lucruri. În acei ani de vecinătate, eu la etajul de sus, ea la etajul de jos, asta s-a- ntâmplat de multe ori. Era de ajuns un mic impuls și mintea mea care părea goală devenea dintr-odată plină și foarte vivace. Mi se părea că are vederi largi, așa mi se păruse dintotdeauna și nu găseam nimic rău în acest lucru. Îmi spuneam că asta-nsemna să fim adulte, să recunosc că aveam nevoie de imboldurile ei. Dacă odinioară ascundeam inclusiv față de mine însămi acea înflăcărare, acum eram mândră de ea, chiar scrisesem despre asta pe undeva. Eu eram eu și tocmai din acest motiv îi puteam face loc în mine și da o formă rezistentă. Ea, în schimb, nu voia să fie ea, deci nu știa să facă același lucru. Tragedia Tinei, organismul slăbit, creierul pribeag participau fără doar și poate la crizele ei. Dar proasta dispoziție pe care o numea tăiere a marginilor avea acea rațiune de fond. M-am dus la culcare spre ora trei, m-am trezit la nouă. Dede nu mai avea febră, în schimb Imma tușea. Am făcut curat în apartament, m-am dus să văd cum se simțea Lila. Am bătut mult la ușă, nu deschidea. Am ținut apăsat butonul soneriei până când i-am auzit mersul târșâit și vocea care bombănea înjurături în dialect. Cozile-i erau pe jumătate desfăcute, machiajul i se-ntinsese, era, mai pregnant decât în ziua precedentă, o mască tristă.

— Pinuccia m-a otrăvit, a spus convinsă, n-am dormit, burta stă să-mi explodeze.

Am intrat, m-a izbit o senzație de lipsă de grijă, de mizerie. Pe podea, lângă chiuvetă, am văzut hârtie igienică îmbibată de sânge. Am spus: — Am mâncat aceleași lucruri pe care le-ai mâncat tu și mă simt bine.

— Atunci explică-mi ce am.

— Ciclul?

S-a enervat:

— Ciclu am tot timpul.
— Atunci trebuie să mergi la un consult.
— Nu las pe nimeni să se uite în burta mea.
— Ce crezi că ai?
— Știu eu.
— Acum mă duc să-ți iau un calmant de la farmacie.
— Tu n-ai acasă?
— N-am nevoie.
— Nici Dede și Elsa?
— Nici ele.
— A, voi sunteți perfecte, voi nu aveți nevoie niciodată de nimic. Am pufnit, o luam de la capăt.
— Vrei să ne certăm?
— Tu vrei să te cerți, pentru că spui că am dureri menstruale. Nu sunt un copil ca fetele tale, știu dacă am dureri din alea sau altceva.
Nu era adevărat, nu știa nimic despre sine. Când avea de-a face cu tulburările organismului ei, era mai rău decât Dede și decât Elsa. Mi-am dat seama că suferea, își apăsa burta cu mâinile. Poate că mă-nșelasem: era în mod sigur copleșită de neliniște, dar nu din cauza vechilor ei temeri, avea o durere reală. I-am făcut un ceai de mușețel, am pus-o să-l bea, mi-am pus un palton și am alergat să văd dacă farmacia era deschisă. Tatăl lui Gino era un farmacist priceput, sigur mi-ar fi dat un sfat bun. Dar tocmai ieșisem pe șosea, printre tarabele duminicale, când am auzit niște explozii — pac, pac, pac, pac — asemănătoare cu cele pe care puștii le provocau de Crăciun, jucându-se cu focurile de artificii. Au fost patru la distanță apropiată și apoi a sosit și a cincea: pac.
Am luat-o pe drumul spre farmacie. Lumea părea dezorientată, Crăciunul era încă departe, unii grăbeau pasul, alții alergau de-a binelea.
A-nceput brusc vaietul sirenelor: poliția, o ambulanță. L-am întrebat pe un oarecare ce se-ntâmplase, a clătinat din cap, și-a dojenit soția că nu se mișca mai repede și a șters-o de acolo. Atunci am văzut-o pe Carmen, cu soțul și cei doi copii. Se aflau de cealaltă parte a străzii, am traversat. Înainte să apuc să pun vreo întrebare, Carmen mi-a zis în dialect: amândoi frații Solara au fost omorâți.

13.

Există momente în care lucrurile care se situează pe marginile vieții noastre și par să-i fie fundal pe vecie — un imperiu, un partid politic, o credință, un monument, chiar și numai persoanele care fac parte din existența noastră de zi cu zi — se prăbușesc în mod complet neașteptat și exact atunci când mii de alte lucruri ne presează. Așa s-a întâmplat în acea perioadă. Zi după zi, lună după lună, la osteneală s-a adăugat osteneală, la temeri alte temeri. Pentru o lungă perioadă mi s-a părut că sunt ca unele personaje din romane și din tablouri care stau neclintite pe o stâncă sau pe prora unei nave înfruntând o furtună care însă nu le doboară, ci, dimpotrivă, nici măcar nu le atinge. Telefonul meu a sunat încontinuu. Faptul că locuiam pe feuda fraților Solara m-a obligat la o înlănțuire infinită de cuvinte scrise și spuse. Sora mea, Elisa, după moartea soțului, a devenit o fetiță terorizată, mă voia lângă ea zi și noapte, era sigură că asasinii se vor întoarce să-i omoare pe ea și pe fiul ei. Și în special trebuia să mă ocup de Lila, care chiar în acea duminică a fost smulsă brusc din cartier, de lângă fiul ei, de lângă Enzo, de la munca ei și a ajuns pe mâna medicilor pentru că era slăbită, vedea lucruri care i se păreau reale, dar nu erau, pierdea sânge. I-au descoperit un uter fibromatos, au operat-o și i l-au scos. O dată — era încă în spital — s-a trezit tresărind, a exclamat că Tina ieșise din nou din burta ei și acum se răzbuina pe toți, chiar și pe ea. Pentru o fracțiune de secundă, a părut convinsă că fiica ei îi omorâse pe frații Solara.

14.

Marcello și Michele au murit într-o duminică din luna decembrie a anului 1986, în fața bisericii unde fuseseră botezați. Trecuseră câteva minute de la asasinatul lor și deja tot cartierul știa detaliile despre acesta. În Michele se trăsesse de două ori, în Marcello de trei. Gigliola fugise, fiii lor alergaseră instinctiv în urma ei. Elisa îl înșfăcase pe Silvio și-l strânsese în brațe aproape de ea, întorcându-se cu spatele la asasini. Michele murise imediat, Marcello nu, se așezase pe o treaptă și încercase să-și încheie nasturii de la haină, fără însă a reuși.

Cei care spuneau că știu totul despre moartea fraților Solara, când a venit momentul să dezvăluie cine-i omorâse, și-au dat seama că nu

văzuseră aproape nimic. Fusesse un bărbat singur care trăsesse, apoi urcase calm într-un Ford Fiesta și plecase. Nu, fuseseră doi, doi bărbați, iar la volanul unui Fiat 147 galben cu care fugiseră era o femeie. Nicidecum, asasinii erau trei, toți bărbați, aveau fețele acoperite cu cagule și se îndepărtaseră pe jos. În câteva istorisiri părea chiar că nu trăsesse nimeni. În povestirea pe care mi-a spus-o Carmen, de exemplu, frații Solara, sora mea, nepotul meu, Gigliola, fiii ei se agitau în fața bisericii ca și cum ar fi fost loviți de ceva din senin: Michele căzuse pe spate și se izbise puternic cu capul de pavaj; Marcello se așezase cu grijă pe o treaptă și, pentru că nu reușea să-și încheie haina peste puloverul albastru pe gât, începuse să-njure și se lăsa pe o parte; soțiile și fiii lor nu aveau nici măcar o zgârietură și, în câteva secunde, intraseră să se ascundă în biserică. Părea că cei prezenți priviseră doar din perspectiva celor uciși, nu și din cea a ucigașilor.

Armando, în acel moment greu, a venit din nou să mă intervievez pentru televiziunea lui. N-a fost singurul. Despre acea întâmplare am spus și am povestit în scris, în diverse locuri, ceea ce știam. Dar în cele două sau trei zile care au urmat mi-am dat seama că mai ales cronicarii ziarelor napolitane știau mai multe decât mine. Informațiile care, până cu puțin timp înainte, nu erau pe nicăieri s-au revărsat pe neașteptate. O listă impresionantă de activități criminale despre care nu auzisem niciodată vorbindu-se le-au fost atribuite fraților Solara. La fel de impresionantă era lista averii lor. Ceea ce scrisesem împreună cu Lila, ceea ce publicasem când erau încă în viață era nimic, aproape nimic în comparație cu ce a apărut în ziare după moartea lor. În schimb, mi-am dat seama că știam altceva, lucruri pe care nu le știa și nu le-a scris nimeni, nici măcar eu. Știam că, atunci când erau mici, frații Solara ni se păreau foarte frumoși, că se plimbau în sus și în jos prin cartier în Fiatul lor 1100 precum războinicii antici în carele lor de război, că într-o seară ne apăraseră în Piața Martirilor de tineretul înstărit din Chiaia, că Marcello voia să se însoare cu Lila, dar că pe urmă se căsătorise cu sora mea, Elisa, că Michele înțelesese cu mult înainte extraordinarele calități ale prietenei mele și o iubise ani de zile la modul absolut, atât de mult încât ajunsese să se rătăcească el însuși. Exact în timp ce-mi dădeam seama că știu acele lucruri am descoperit că erau importante. Arătau felul în care eu și mii, și mii de alte persoane cumsecade din tot orașul Napoli stătuserăm în lumea fraților Solara, participaserăm la inaugurarea magazinelor lor, cumpăraserăm prăjituri din cofetăria lor, le sărbătoriserăm nunțile, le cumpăraserăm pantofii, fuseserăm oaspeți în casele lor, mâncaserăm la

aceeași masă, le luaserăm în mod direct sau indirect banii, le suportaserăm violența și ne prefăcuserăm că nimic nu se-ntâmpla. Marcello și Michele erau, vrând-nevrând, parte din noi, la fel cum era Pasquale. Dar în vreme ce în privința lui Pasquale, cu toate miile de deosebiri, fusese trasată imediat o linie de demarcație clară, linia de demarcație în privința unor persoane ca frații Solara fusese și era, la Napoli, în toată Italia, neclară. Cu cât săream înapoi mai oripilați, cu atât linia ne includea mai mult.

Concretețea acelei apartenențe căpătate în spațiul redus și supercunoscut al cartierului m-a deprimat. Cineva, ca să arunce cu noroi în mine, a scris că eram înrudită cu frații Solara și, o vreme, am evitat să mă duc la sora mea și la nepotul meu. Am evitat-o și pe Lila. Desigur, fusese cea mai îndârjită inamică a celor doi frați, dar banii cu care își pornise mica afacere nu-i strânsese muncind pentru Michele, poate chiar furându-i de la el? M-am învârtit ceva vreme în jurul acelei idei. Apoi timpul a trecut, chiar și frații Solara s-au amestecat cu cei mulți care sfârșeau în fiecare zi pe lista celor uciși și, încet, încet, ne-a îngrijorat doar faptul că-n locul lor urmau să vină oameni mai puțin cunoscuți și mult mai necruțători. Eu am uitat în asemenea măsură de ei, încât atunci când un băiat de vreo cincisprezece ani mi-a înmănat un pachet din partea unui bijutier din Montesanto, n-am intuit imediat ce conținea. M-a surprins etuiul roșu, plicul adresat doamnei Elena Greco. A trebuit să citesc bilețelul ca să înțeleg despre ce era vorba. Marcello scrisese cu o grafie chinuită doar atât: scuze, apoi semnase cu un M numai din volute, litera care odinioară se preda la clasele primare. În etui era brățara mea atât de strălucitoare, încât părea nouă.

15.

Când i-am povestit Lilei de pachetul acela și i-am arătat brățara toată lustruită, a spus: n-o mai purta și nu le lăsa nici pe fete s-o poarte. Se întorsese acasă foarte slăbită, era de ajuns să urce scările ca să simtă cum răsuflarea îi bubuia în piept. Lua pastile și-și făcea singură injecțiile, dar, după cât de palidă devenise, părea că fusese în regatul morților și vorbea despre brățară ca și cum era sigură că de acolo venise aceasta.

Moartea fraților Solara se suprapusese peste internarea ei de urgență în spital, sângele vărsat de ea se amestecase — și în amintirea mea legată de acea duminică haotică — cu al lor. Dar, de fiecare dată când încercam să-i vorbesc despre acea execuție din fața bisericii, părea contrariată, reacționa cu fraze de genul: erau niște nenorociți, Lenù, mi se rupe de ei, îmi pare rău pentru sora ta, dar dacă ar fi fost un pic mai deșteaptă, nu s-ar fi căsătorit cu Marcello, se știe că astfel de persoane sunt ucise.

De câteva ori am încercat s-o trag înăuntrul aceluia sentiment de apropiere care în acel moment mă stingherea, m-am gândit că probabil ea îl are mai acut decât mine. Am zis ceva de genul: — Îți cunoșteam încă de mici.

— Toți au fost mici.

— Ți-au dat de lucru.

— Le convenea lor și-mi convenea și mie.

— Michele a fost cu siguranță o canalie, dar nici tu, uneori, n-ai fost mai prejos.

— Trebuia să fiu și mai rea de-atât.

Vorbea limitându-se cu greu la dispreț, dar îi apărea în ochi o sclipire malițioasă, își împreuna degetele, le strângea până i se albeau nodurile. Înțelegeam că-n spatele acelor cuvinte, deja în sine necruțătoare, erau altele și mai crude pe care evita să le spună, dar pe care le avea pregătite în minte. I le citeam pe față, le auzeam urlate: dacă ei mi-au luat-o pe Tina, atunci frații Solara au avut parte de-o soartă prea blândă, trebuia să fie spintecați și să li se smulgă inima din piept și să li se arunce mațele pe stradă; dacă, în schimb, n-au răpit-o ei, cine i-a omorât a făcut oricum bine, meritau asta și mai mult de-atât; dacă ar fi fluierat după mine, aș fi dat fuga imediat să-i ajut.

Dar n-a ajuns niciodată să se exprime în felul acela. Brusca ieșire din scenă a celor doi frați n-a părut să aibă cine știe ce influență asupra ei. A încurajat-o doar, fiindcă nu-i mai putea întâlni, să se plimbe prin cartier mai des. Nu a revenit niciodată la felul ei activ de dinaintea dispariției Tinei, nu și-a reluat nici măcar viața ei, care însemna doar casă și birou. A făcut astfel încât convalescența ei să dureze săptămâni și săptămâni la rând, hoinărind între tunel, șosea și părculeț. Mergea cu capul plecat, nu vorbea cu nimeni și, atât din pricina înfățișării ei neîngrijite, cât și fiindcă părea în continuare un pericol pentru sine și pentru ceilalți, nimeni nu vorbea cu ea.

Uneori mă obliga s-o însoțesc și era greu să-i spun nu. Am trecut adesea prin fața cofetăriei unde se afla un anunț pe care scria închis pentru doliu.

Doliul nu s-a sfârșit niciodată, magazinul nu s-a mai deschis, epoca fraților Solara se încheiase. Dar Lila, cu fiecare ocazie, arunca o privire la jaluzelele trase, la anunțul decolorat și constata satisfăcută: e mereu închis. Lucrul acesta îi părea atât de bun, că, în timp ce treceam mai departe, ajungea chiar și să râdă, să râdă o dată și gata, ca și cum ar fi fost ceva ridicol în închiderea acelei prăvălii.

O singură dată ne-am oprit la colț, voind parcă să-i cuprindem urâtenia, acum, că lipseau ornamentele obișnuite ale barului. Acolo fuseseră măsuțele și scaunele colorate, miresmele prăjiturilor și ale cafelei, un du-te-vino de oameni, afaceri secrete, înțelegeri oneste și infame. Acum era peretele cenușiu crăpat tot. Când a murit bunicul, a spus Lila, când a fost ucisă mama lor, Marcello și Michele au tapetat cartierul cu cruci și madone, bocetele le-au fost interminabile; acum c-au murit ei, zero. Apoi și-a amintit de când era încă la clinică și-i povestisem că, după vorbele reticente ale oamenilor, gloanțele care-i omorâseră pe frații Solara nu le trăsese nimeni. Nimeni nu i-a ucis — a zâmbit —, nimeni nu-i plânge. Și s-a oprit, a tăcut câteva secunde. Apoi, fără vreo legătură clară, mi-a mărturisit că nu mai voia să muncească.

16.

Nu mi s-a părut o manifestare ocazională de proastă dispoziție, cu siguranță se gândea la asta de mult timp, poate de când ieșise de la clinică. A spus: — Dacă Enzo se descurcă singur, bine, dacă nu, vindem afacerea.

— Vrei să renunți la Basic Sight? Și ce vei face?

— Trebuie să faci neapărat ceva?

— Trebuie să-ți folosești viața.

— Cum faci tu?

— De ce nu? A râs, a oftat:

— Eu vreau să pierd vremea.

— Îl ai pe Gennaro, îl ai pe Enzo, trebuie să te gândești la ei.

— Gennaro are douăzeci și trei de ani, m-am ocupat de el chiar prea mult. Și pe Enzo trebuie să-l desprind de mine.

— De ce?

— Vreau să dorm din nou singură.

- E nasol să dormi singură.
- Tu n-o faci?
- Eu n-am bărbat.
- Și eu de ce trebuie să am?
- Nu mai ții la Enzo?
- Ba da, dar nu mai am chef de el și de nimeni. Am îmbătrânit și, când dorm, nu trebuie să mă deranjeze nimeni.
- Du-te la un medic.
- Gata cu medicii.
- Merg cu tine, sunt probleme care se rezolvă. A devenit serioasă.
- Nu, mă simt bine așa.
- Nimeni nu se simte bine așa.
- Eu da. Fututul e o chestie așa de supraestimată.
- Vorbesc despre iubire.
- Am altele pe cap. Tu ai uitat-o deja pe Tina, eu nu.

Am auzit că ea și Enzo se certau din ce în ce mai des. Mai bine spus, ajungea până la mine vocea groasă a lui Enzo, abia-abia mai pronunțată ca de obicei, în vreme ce Lila nu făcea altceva decât să zbiere. La etajul de sus, filtrate de podea, ajungeau până la mine doar puține fraze de-ale lui. Nu era nervos — nu se enerva niciodată pe Lila —, ci era disperat. În esență, zicea că totul se stricase — Tina, munca, relația lor —, dar ea nu făcea nimic să redefinească situația, dimpotrivă, voia ca totul să se deterioreze în continuare. Vorbește tu cu ea, mi-a spus odată. I-am răspuns că nu servea la nimic, că ea avea nevoie doar de mai mult timp ca să-și regăsească echilibrul. Enzo, pentru prima dată, a replicat în mod dur: Lila n-a avut niciodată echilibru.

Fals. Lila, când voia, știa să fie liniștită, judicioasă, chiar și în acea etapă de mari tensiuni. Avea zile bune, în care era senină și foarte afectuoasă. Se ocupa de mine și de fiicele mele, mă-ntreba de călătoriile mele, de ceea ce scriam, de oamenii pe care-i întâlneam. Urmărea adesea amuzată, alteori indignată, poveștile despre lipsa eficienței școlare, despre profesori nebuni, despre certuri, despre iubiri pe care le spuneau Dede, Elsa, chiar și Imma. Și era generoasă. Într-o după-amiază, l-a pus pe Gennaro s-o ajute și a adus sus la mine un computer vechi. M-a instruit în legătură cu modul în care să-l pun în funcțiune și a conchis: ți-l dăruiesc.

Eu deja din ziua următoare am început să-l folosesc ca să scriu. M-am obișnuit repede cu el, chiar dacă mă obseda teama că o pană de curent o să-mi spulbere ore întregi de muncă. De altfel, eram încântată de

aparatură acela. Le-am povestit fiicelor mele, în prezența Lilei: gândiți-vă că am învățat să scriu cu penița, apoi am trecut la pix, apoi la mașina de scris — am lucrat și la cele electrice — și, în sfârșit, iată-mă aici, bat pe taste și apare acest scris miraculos: e foarte frumos, n-o să mă mai întorc la ce-a fost, gata cu pixul, o să scriu mereu la computer, veniți, atingeți bățătura pe care o am aici, pe arătător, pipăiți-o ce dură e: o am dintotdeauna, dar o să dispară.

Pe Lila a distrat-o toată acea bucurie, expresia de fericire de pe chipul ei semăna cu a cuiva care făcuse un cadou primit cu plăcere. Entuziasmul mamei voastre, a spus însă, e al unei persoane care nu pricepe nimic, după care le-a luat cu ea ca să mă lase să lucrez. Deși știa că le pierduse încrederea, când era bine dispusă, le lua adesea cu ea la birou ca să le arate ce erau în stare să facă aparatele ei cele mai noi, și cum, și de ce. Spunea ca să le recâștige: doamna Elena Greco, nu știu dacă o cunoașteți, are atenția unui hipopotam care doarme într-un lac, voi, în schimb, chiar sunteți istețe. Dar n-a reușit să le recapete afecțiunea, în special pe a lui Dede și pe a Elsei. Fetele îmi spuneau la întoarcere: nu-nțelegeți ce are în cap, mama, mai întâi ne îmboldește să-nvățăm și apoi spune că sunt aparate care folosesc la a face foarte mulți bani, distrugând toate modurile vechi de a face bani. Într-un timp scurt, în vreme ce eu știam să folosesc computerul numai pentru a scrie, fiicele mele, chiar și Imma puțin, au dobândit noțiuni și abilități care mă făceau să mă simt mândră. Am început să depind în fața fiecărui obstacol mai ales de Elsa, care știa mereu ce să facă și apoi se lăuda în fața mătușii Lina: am rezolvat asta așa și așa, ce zici, m-am priceput?

Lucrurile au început să meargă și mai bine când Dede a decis să-l implice pe Rino. El, care nu voise niciodată nici măcar să se atingă de vreunul dintre acele obiecte ale lui Enzo și Lilei, a-nceput să arate un pic de interes, măcar ca să nu fie dojenit de fete, dacă nu din alt motiv. Într-o dimineață, Lila mi-a zis râzând: — Dede îl schimbă pe Gennaro al meu. I-am răspuns:

— Rino are nevoie doar de încredere. Ea a răspuns, cu o vulgaritate vădită:

— Știu eu de ce încredere are nevoie.

Acestea erau zilele bune. Dar imediat veneau cele rele: îi era cald, îi era frig, devenea gălbejită, apoi se-nroșea toată, apoi zbiera, apoi devenea pretențioasă, apoi se acoperea de sudoare, apoi se certa cu Carmen, pe care o numea proastă și veșnic nemulțumită. După operație, organismul ei părea din ce în ce mai răvășit. Pe neașteptate, înceta să fie amabilă și o găsea insuportabilă pe Elsa, urla la Dede, se purta urât cu Imma, în timp ce-i vorbeam, îmi întorcea brusc spatele și pleca. În acele perioade negre nu putea sta în casă și cu atât mai puțin la birou. Lua un autobuz sau metroul și o-ntindea.

— Ce faci? o întrebam.

— Mă plimb prin Napoli.

— Da, dar pe unde?

— Trebuie să-ți dau ție socoteală?

Orice prilej era bun să se ajungă la conflict, de la un fleac. Se certa mai ales cu fiul ei, dar le considera pe Dede și pe Elsa vinovate de disensiunile dintre ei. Chiar avea dreptate. Fiica mea cea mare stătea adesea și cu plăcere cu Rino, iar sora ei acum, ca să nu se simtă izolată, se străduia să-l accepte pe băiat, petrecând cu ei mare parte din timpul ei liber. Consecința era că amândouă îi inoculau un fel de insubordonare permanentă, atitudine care, în vreme ce-n casa lor era doar un înflăcărat exercițiu verbal, pentru Rino, în schimb, era o pălăvrăgeală confuză și superficială pe care Lila n-o suporta. Alea două, urla la fiul ei, își folosesc inteligența, tu repeți papagalicește niște tâmpenii. În acele zile era insuportabilă, nu accepta clișee, expresii patetice, orice formă de sentimentalism și, cu atât mai puțin, spiritul rebel alimentat de vechi sloganuri. Și totuși, la momentul potrivit, ea însăși afișa un anarhism manierist care mie deja mi se părea deplasat. Ne-am certat urât când, în preajma campaniei electorale din '87, am citit că Nadia Galiani fusese arestată în Chiasso.

Carmen a alergat la mine acasă cuprinsă de un atac de panică, nu reușea să fie rațională, spunea: acum or să-l ia și pe Pasquale, o să vedeți, le-a scăpat fraților Solara, dar or să-l omoare carabinieri. Lila i-a răspuns: pe Nadia n-au luat-o carabinieri, s-a predat ea însăși ca să negocieze o pedeapsă mai ușoară. Ipoteza aceea mi s-a părut că are sens. În ziare erau câteva rânduri, nu se vorbea de urmăriri, împușcături, oameni prinși. Ca s-o liniștesc pe Carmen, am sfătuit-o din nou: și Pasquale ar face bine să se predea, știi ce cred despre asta. Doamne Dumnezeule, Lila s-a înfuriat, a început să urle: — Să se predea cui?

— Statului.

— Statului?

Mi-a făcut o listă substanțială de hoții și complicități criminale vechi și noi ale miniștrilor, simplilor parlamentari, polițiștilor, magistraților, serviciilor secrete din 1945 până în acel moment, arătându-se, ca de obicei, mai informată decât mi-aș fi putut imagina. Și a urlat: — Țsta e statul, de ce mama dracu' vrei să i-l dai pe Pasquale? Apoi a continuat:

— Punem pariu că Nadia face câteva luni de pușcărie și iese, în timp ce pe Pasquale, dacă-l prind, îl bagă într-o celulă și aruncă cheia?

A venit aproape peste mine, repetând tot mai agresiv:

— Punem pariu?

N-am răspuns. Eram îngrijorată, lui Carmen nu-i făceau bine acele discuții. După moartea fraților Solara retrăsese imediat plângerea împotriva mea, fusese foarte amabilă cu mine, se arăta mereu disponibilă cu fiicele mele, chiar dacă era copleșită de treabă și de neliniști. Îmi părea rău că, în loc s-o liniștim, mai tare o chinuiam. Tremura, a spus adresându-mi-se, dar invocând autoritatea Lilei: dacă Nadia s-a lăsat prinsă, Lenù, înseamnă că s-a căit, că acum aruncă toată vina pe Pasquale și ea scapă: nu-i așa, Lina? Dar apoi i-a vorbit Lilei cu ranchiună, invocând autoritatea mea: nu mai e o chestiune de principiu, Lina, noi trebuie să ne gândim la binele lui Pasquale, trebuie să-i spunem că e mai bine să trăiască în închisoare decât să fie omorât: nu-i așa, Lenù?

Atunci Lila ne-a insultat violent și, deși era la ea acasă, a ieșit trântind ușa.

18.

Pentru ea să iasă și să hoinărească însemna de-acum soluția la toate tensiunile și problemele în care se zbătea. Tot mai des pleca dimineața și se-ntorcea seara, fără să-i pese de Enzo, care nu știa cum să mai facă față clienților, de Rino, de angajamentele pe care totuși și le lua față de mine când plecam, lăsându-i-le pe fiicele mele. Nu mă mai puteam baza pe ea, era de-ajuns un obstacol și lăsa baltă totul, fără să se gândească la consecințe.

Carmen pretindea odată că Lila se refugia în vechiul cimitir din zona

Doganella, unde-și alesese mormântul unei fetițe ca să se gândească la Tina, care nu avea mormânt, și apoi să se plimbe pe aleile mărginite cu copaci, plante, vechi cripte, oprindu-se în fața fotografiilor mai șterse. Morții — mi-a spus — reprezintă o siguranță, au piatra funerară, data nașterii și a morții, în timp ce fiica ei nu, fiica ei va rămâne pentru totdeauna doar cu data nașterii și asta e urât, acea biată fetiță nu va avea niciodată un final, un punct fix unde mama ei să se poată așeza și liniști. Dar Carmen avea o înclinație pentru fanteziile morbide și de aceea n-o prea ascultam. Eu îmi imaginam că Lila parcurgea orașul pe jos fără să fie atentă la nimic, doar ca să uite suferința care, după atâția ani, continua s-o mârșăie. Sau presupuneam că hotărâse cu adevărat, în felul ei extrem, să nu-și mai ia niciun angajament față de nimic și de nimeni. Și fiindcă știam că mintea ei avea nevoie exact de opusul acestei stări, mă temeam c-o să-și piardă controlul, c-o să se dezlănțuie cu prima ocazie împotriva lui Enzo, împotriva lui Rino, împotriva mea, împotriva fiicelor mele, împotriva vreunui trecător care-o deranja, împotriva cui îi arunca o privire prea lungă. În casă mă puteam certa cu ea, liniști, supraveghea. Dar pe stradă? De fiecare dată când ieșea mă temeam că se vârstă în necazuri. Dar tot mai des, când aveam treabă sau auzeam ușa de jos care se trântea și pașii ei pe scări, apoi jos în stradă, respiram ușurată. N-ar fi urcat la mine, nu mi-ar fi picat în casă cu vorbe provocatoare, nu le-ar fi împuns pe fete, n-ar fi devalorizat-o pe Imma, n-ar fi încercat în toate modurile să-mi facă rău.

M-am gândit din nou stăruitor că era timpul să plec. Deja era lipsit de sens, pentru mine, pentru Dede, pentru Elsa, pentru Imma, să mai rămân în cartier. Lila însăși, de altfel, după internarea în spital, după operație, după dezechilibrele din corpul ei, începuse să zică tot mai des ceea ce înainte zicea doar sporadic: pleacă, Lenù, ce faci aici, uită-te la tine, parcă rămâi numai pentru că i-ai făgăduit Sfintei Fecioare. Voia să-mi aducă aminte că nu fusesem la înălțimea așteptărilor ei, că șederea mea în cartier era doar o simulare pentru intelectuali, că de fapt ei, locului unde ne născuserăm — cu toate studiile mele, cu toate cărțile mele — nu-i fusesem și nu-i eram de niciun folos. Eu mă indis puneam și mă gândeam: mă tratează ca și cum ar vrea să mă concedieze pentru că nu dau randament cum trebuie.

A- nceput o perioadă în care mă gândeam încontinuu la ce era de făcut. Fiicele mele aveau nevoie de stabilitate și trebuia, mai ales, să fac tot posibilul ca de asta să se ocupe tații lor. Nino rămânea problema cea mai mare. Uneori telefona, o alinta puțin pe Imma la telefon, ea răspundea monosilabic, sfârșit. De curând făcuse o mișcare, în fond, previzibilă, cunoscându-i ambițiile: se prezentase la alegeri pe listele Partidului Socialist. Cu acea ocazie, îmi trimisese o scrisorică în care-mi cerea să-l votez și să-l ajut să fie votat. La scrisoare, care se încheia cu Spune-i și Linei!, anexase un fluturaș cu o poză de-a lui fermecătoare și o notă biografică. În notă era un rând subliniat cu pixul, în care declara alegătorilor că avea trei copii: Albertino, Lidia și Imma. Pe margine scrisese: dă-i fetei să citească acest rând, te rog.

Nu-l votasem și nu făcusem nimic ca să fie votat, dar îi arătasem fluturașul Immei și ea mă-ntrebase dacă-l putea păstra. Când tatăl ei fusese ales, îi explicasem pe scurt ce însemnau popor, alegeri, reprezentanță, parlament. Acum el locuia în mod constant la Roma. După succesul electoral dăduse o singură dată un semn, trimițând o scrisoare scrisă în mare grabă, dar exaltată, rugându-mă să le-o dau fetelor s-o citească. Niciun număr de telefon, nicio adresă, numai cuvinte al căror sens era o promisiune de protecție de la distanță (fiți sigure că voi veghea asupra voastră). Dar Imma voia să păstreze și acea mărturie a existenței tatălui ei. Și când Elsa îi spunea fraze de genul: ești plicticoasă, iată de ce pe tine te cheamă Sarratore și pe noi Airota, părea mai puțin dezorientată — poate și mai puțin îngrijorată — de acel nume diferit de-al surorilor ei. Într-o zi când învățătoarea o întrebase: tu ești fiica deputatului Sarratore, ea a doua zi îi dusesse ca dovadă fluturașul pe care-l păstra pentru orice eventualitate. Eram bucuroasă de mândria ei și plănuiam să-mi dau silința ca aceasta să se consolideze. Nino își trăia obișnuita lui viață încărcată și agitată? Bine. Dar fiica lui nu era o cocardă pe care mai întâi o folosea și apoi o punea înapoi în sertar, în așteptarea unei ocazii noi.

Cu Pietro în ultimii ani nu avusesem niciodată probleme. Vira cu punctualitate banii pentru întreținerea fiicelor (de la Nino nu primisem niciodată o liră) și era un tată prezent, pe cât posibil. Dar de puțin timp se despărțise de Dorigiana, era sătul de Florența, voia să plece în Statele Unite. Și, căpos cum era, ar fi reușit. Asta mă alarma. Îi spuneam: în felul ăsta le părăsești pe fiicele tale, și el replica: acum pare un abandon, dar ai să vezi că-n curând le va fi de folos mai ales lor. Era posibil, în această

privință cuvintele lui aveau ceva în comun cu ale lui Nino (fiți sigure că voi veghea asupra voastră). În realitate însă, și Dede, și Elsa ar fi rămas fără tată. Și dacă Imma se descurca dintotdeauna fără unul, Dede și Elsa țineau la Pietro, erau obișnuite să apeleze la el oricând voiau. Plecarea lui le-ar fi întristat și îngrădit, eram sigură. Bineînțeles, erau destul de mari, Dede avea de-acum optsprezece ani, Elsa aproape cincisprezece. Mergeau la școli bune, aveau amândouă profesori buni. Dar era suficient? Nu reușeau niciodată să se integreze cu adevărat, niciuna nu avea încredere în colegii de clasă și prietenii, păreau să se simtă bine numai în preajma lui Rino. Dar ce aveau cu adevărat în comun cu băiețoiul acela mult mai mare și totuși mai infantil decât ele?

Nu, trebuia să plec din Napoli. Puteam încerca să trăiesc la Roma, de exemplu, și din dragoste pentru Imma să reînnod legătura cu Nino pe un plan, bineînțeles, doar amical. Sau să mă-ntorc la Florența, să-l obișnuiesc pe Pietro mai mult cu fiicele lui, sperând ca astfel să nu plece peste ocean. Mi-a devenit clar că trebuie să iau o hotărâre urgentă într-o seară, când Lila a urcat la mine cu un aer arțagos, într-o stare de evidentă proastă dispoziție, și m-a întrebat: — E adevărat că i-ai spus lui Dede să nu se mai vadă cu Gennaro?

Mi-a fost rușine. Îi explicasem fiicei mele doar că nu trebuia să stea tot timpul lipită de el.

— De văzut poate să-l vadă cât are chef: mi-e teamă doar că Gennaro se plictisește, el e mare, ea o fetiță.

— Lenù, vorbește clar. Tu crezi că fiul meu nu e potrivit pentru fiica ta?

Am fixat-o cu privirea perplexă:

— Potrivit cum?

— Știi foarte bine că ea e-ndrăgostită. Am izbucnit în râs.

— Dede? De Rino?

— De ce, după tine, e imposibil ca fiica ta să-și fi pierdut capul după fiul meu?

20.

Până în acel moment nu acordasem multă atenție faptului că Dede, spre deosebire de sora ei care schimba cu veselie câte-un tontălău pe lună, nu avusese niciodată o pasiune declarată și expusă. Ajunsesem să cred că acea atitudine retrasă se datora pe de o parte faptului că nu se simțea frumoasă, pe de alta rigorii sale, și din când în când o ironizasem (toți colegii tăi sunt ne semnificativi?). Era o fată care nu ierta frivolități nimănui, în primul rând sieși, dar în special mie. De fiecare dată când mă văzuse, nu spun flirtând, dar și numai râzând cu un bărbat — sau ce știu eu, arătându-mă primitoare cu vreun prieten de-al ei care-o condusesese acasă —, își etalase toată dezaprobarea și, într-o anumite ocazie neplăcută din urmă cu câteva luni, ajunsese chiar să-mi spună o vulgaritate în dialect, lucru care mă enervase teribil.

Dar poate că nu era vorba despre războiul declarat frivolităților. După spusele Lilei, am început s-o observ pe Dede cu atenție și mi-am dat seama că atitudinea ei protectoare față de fiul Lilei nu se reducea deloc, cum crezusem până în acel moment, la o îndelungată afecțiune copilărească sau la o apărare înflăcărată adolescentină a celor umiliți și jigniți. Mi-am dat seama, în schimb, că ascetismul ei era efectul unei legături intense și exclusive cu Rino, care dura încă din copilărie. Asta m-a speriat. M-am gândit la lunga durată a iubirii mele pentru Nino și mi-am zis alarmată: Dede o apucă pe același drum, cu circumstanța agravantă că, dacă Nino era un băiat extraordinar și a devenit un bărbat frumos, inteligent, de succes, Rino e un băiat nesigur, incult, lipsit de farmec, fără niciun viitor și, stând bine să mă gândesc, amintește fizic mai mult de bunicul lui, don Achille, decât de Stefano.

Am hotărât să-i vorbesc. Mai avea câteva luni până la examenul de bacalaureat, era foarte ocupată, i-ar fi venit ușor să-mi spună: am treabă, hai să amânăm. Dar Dede nu era Elsa, care știa să mă respingă, care știa să se prefacă. Pe fiica mea cea mare era de-ajuns s-o întreb ceva și eram sigură că ea, în orice moment, orice-ar fi făcut, mi-ar fi răspuns cu cea mai mare sinceritate. Am zis: — Ești îndrăgostită de Rino?

— Da.

— Și el?

— Nu știu.

— De când simți asta?

— Dintotdeauna.

— Dar dacă el nu-ți împărtășește sentimentele?

— Viața mea nu mai are sens.

— Ce te gândești să faci?

- O să-ți spun după examen.
  - Spune-mi acum.
  - Dacă el mă vrea, plecăm.
  - Unde?
  - Nu știu, dar cu siguranță plecăm de aici.
  - Și el detestă Napoli?
  - Da, vrea să meargă la Bologna.
  - De ce?
  - E un loc unde există libertate. Am privit-o cu afecțiune.
  - Dede, tu știi că nici tatăl tău, nici eu n-o să te lăsăm să pleci.
  - Nu-i nevoie să mă lăsați să plec. Eu plec și gata.
  - Cu ce bani?
  - O să muncesc.
  - Și surorile tale? Și eu?
  - Mai devreme sau mai târziu, mama, va trebui oricum să ne despărțim.
- Conversația m-a stors de energie. Deși îmi expusese ordonat niște lucruri iraționale, m-am străduit să mă comport ca și cum ar fi spus lucruri foarte raționale.

Apoi, în mare neliniște, am încercat să mă gândesc la ce aveam de făcut. Dede era doar o adolescentă îndrăgostită. Cu binele sau cu răul, s-ar fi conformat din nou regulilor. Problema era Lila, mă temeam de ea, mi-am dat seama că ar fi urmat o ceartă urâtă între noi. O pierduse pe Tina, Rino era singurul ei copil. Ea și Enzo îl scăpaseră la timp de droguri prin metode foarte severe, n-ar fi acceptat să-l fac și eu să sufere. Cu atât mai mult cu cât compania celor două fete ale mele îi făcea bine, în acea perioadă chiar muncea puțin cu Enzo și era posibil ca îndepărtarea de ele să-l dezorienteze din nou. Acel regres posibil al lui Rino mă îngrijora, de altfel, și pe mine. Mi-era drag, fusese un copil nefericit și acum era un tânăr nefericit. În mod sigur, ținea la Dede dintotdeauna, i-ar fi fost insuportabil să renunțe la ea. Dar ce era de făcut? Am devenit mai afectuoasă, voiam să nu existe ambiguități: îl apreciam, încercam mereu să-l ajut în toate cele, era de-ajuns să ceară; dar oricine și-ar fi dat seama că el și Dede erau foarte diferiți și că orice soluție ne-ar fi fluturat prin fața ochilor, s-ar fi dovedit în foarte scurt timp un dezastru. Rino a devenit la rândul lui mai amabil, ne-a reparat jaluzele rupte, robinete care picurau, iar cele trei surori făceau pe ajutoarele lui. Dar Lila n-a apreciat acea disponibilitate a fiului ei. Dacă rămânea prea mult la noi, îl striga vehement de jos.

21.

Nu m-am limitat la strategia aceea, i-am telefonat lui Pietro. Urma să se mute la Boston, deja părea hotărât. Era furios pe Dorigana, care — mi-a zis dezgustat — se dovedise o persoană falsă, complet lipsită de etică. Apoi a stat să mă asculte cu multă atenție. Îl cunoștea bine pe Rino, și-l amintea de când era copil și știa ce devenise la maturitate. A întrebat de câteva ori, ca să fie sigur că nu se înșală: nu are probleme cu drogurile? Și o singură dată: muncește? În cele din urmă a spus: e absurd. Am căzut de acord că între cei doi, ținând cont de sensibilitatea fiicei noastre, și numai un flirt era exclus. Am fost bucuroasă că vedeam lucrurile în același fel, i-am spus să vină la

Napoli și să stea de vorbă cu Dede. A promis că va veni, dar avea nenumărate îndatoriri și a apărut abia în preajma examenelor fetei, ca să-și ia la revedere de la fiicele lui înainte să plece în America. Nu ne întâlniserăm de mult timp. Avea obișnuitul lui aer împrăștiat. Părul îi încărunțise deja, corpul îi devenise mai greoi. Pentru că nu-i văzuse pe Lila și pe Enzo dinaintea dispariției Tinei — de fiecare dată când venise pentru fete rămăsese doar câteva ore sau le luase cu el în călătorie — a petrecut mult timp cu amândoi. Pietro era un om gentil, atent să nu stânjenească pe nimeni cu rolul lui de profesor renumit. A discutat îndelung cu ei, cu un aer grav și participativ pe care-l cunoșteam bine și care în trecut mă enerva, dar pe care astăzi îl apreciam, știind că nu e fals, lucru care-i venea firesc și lui Dede. Nu știu ce a zis de Tina, dar, în vreme ce Enzo a rămas impasibil, Lila s-a înseninat, i-a mulțumit pentru scrisoarea lui foarte frumoasă din urmă cu câțiva ani, a spus c-o ajutase mult. Am aflat abia în acea împrejurare că Pietro îi scrisese când se pierduse fetița și m-a uimit recunoștința autentică a Lilei. El s-a eschivat, ea l-a exclus cu totul pe Enzo din conversație și a început să vorbească despre chestii din Napoli cu fostul meu soț. S-a lungit mult în legătură cu palatul Cellamare, despre care abia dacă știam că domina cartierul Chiaia, în timp ce ea — am descoperit cu acea ocazie — îi cunoștea amănunțit structura, istoria, comorile. Pietro a ascultat-o cu interes. Eu fremătam, voiam să stea cu fiicele lui și mai ales s-o înfrunte pe Dede. Când, în sfârșit, Lila l-a lăsat în pace și Pietro, după ce s-a dedicat Elsei și Immei, a făcut în așa fel încât s-o ia deoparte pe Dede, tatăl și fiica au vorbit mult, domolit. I-am observat de la fereastră în timp ce se plimbau înainte și înapoi pe șosea. M-a impresionat, cred că pentru prima dată, cât erau de asemănători fizic. Dede nu avea părul ca un ciuf al tatălui, dar avea oasele lui mari și chiar și ceva din mersul caraghios. Era o fată de optsprezece ani, avea o delicatețe feminină, dar la fiecare gest, la fiecare pas, părea că intră și iese din corpul lui Pietro, ca și cum aceea ar fi fost locuința ei ideală. Am rămas la fereastră, hipnotizată de amândoi. Timpul s-a dilatat, au discutat atât de mult, încât Elsa și Imma au început să tropăie prin casă de nerăbdare. Am și eu să-i spun lucruri tatălui meu, a spus Elsa, și dacă pleacă, atunci când i le mai spun? Imma a murmurat: a spus că pe urmă vorbește și cu mine. În sfârșit, Pietro și Dede s-au întors, mi s-au părut binedispuși. Pe seară, toate trei fetele s-au așezat în jurul lui să-l asculte. El a povestit că se ducea să lucreze într-o clădire din cărămizi roșii, foarte mare, foarte frumoasă, care avea la intrare o statuie. Statuia reprezenta un domn cu

chipul și hainele de culoare închisă, mai puțin un pantofior pe care studentii îl atingeau în fiecare zi din motive superstițioase și care, drept urmare, era atât de lucios și strălucea în soare ca și cum ar fi fost din aur. S-au amuzat între ei, excluzându-mă. M-am gândit, ca întotdeauna în acele ocazii: acum când nu trebuie să fie tată în fiecare zi, e cel mai bun tată, chiar și Imma îl adoră; probabil că lucrurile nu pot merge decât așa cu bărbații: trăiești puțin cu ei, faci copii și pleci. Dacă erau superficiali ca Nino, plecau fără să simtă niciun fel de obligație; dacă erau serioși ca Pietro, își îndeplineau toate îndatoririle și, la nevoie, dădeau ce-i mai bun din ei. Oricum, vremea fidelităților și a conviețuirilor statornice se încheiase atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Dar atunci de ce-l priveam pe bietul Gennaro ca pe o amenințare? Dede și-ar fi trăit pasiunea, ar fi consumat-o, ar fi mers pe drumul ei. Din când în când, probabil, l-ar fi revăzut, ar fi schimbat câteva cuvinte afectuoase. Așa evoluau lucrurile: de ce-mi doream pentru fiica mea ceva diferit?

Întrebarea m-a stingherit, am hotărât pe cel mai autoritar ton al meu că era vremea să mergă la culcare. Elsa tocmai se jurase că în câțiva ani, după ce-și va lua diploma de liceu, va merge să locuiască în Statele Unite cu tatăl ei, iar Imma-l trăgea pe Pietro de un braț, voia atenție, era pe punctul de a întreba dacă, eventual, putea să mergă și ea la el. Dede tăcea perplexă. Poate că, m-am gândit, lucrurile s-au rezolvat deja, Rino fusese lăsat deoparte, acum îi va spune Elsei: tu trebuie să aștepti patru ani, eu, în schimb, termin liceul acum și în cel mult o lună mă duc la tata.

22.

Dar imediat cum Pietro și eu am rămas singuri, mi-a fost de-ajuns să-l privesc ca să-nțeleg că era foarte îngrijorat. A spus:

— Nu-i nimic de făcut.

— Adică?

— Dede funcționează prin teoreme.

— Ce ți-a spus?

— Nu e important ce-a spus, ci ce în mod sigur va face.

— O să se culce cu el?

— Da. Are un plan foarte strict, cu etape riguros stabilite. Imediat după examene o să-i declare lui Rino iubirea ei, își va pierde virginitatea, vor

pleca împreună și vor trăi din cerșit, punând în criză etica muncii.

— Nu glumi.

— Nu glumesc, îți comunic cuvânt cu cuvânt planul ei.

— E ușor să fii sarcastic, dat fiind c-o ștergi, lăsându-mi mie rolul părintelui rău.

— Ea se bazează pe mine. A spus că, imediat ce băiatul va dori, va veni împreună cu el, după mine, la Boston.

— O să-i rup picioarele.

— Sau poate că el și ea or să te împuște pe tine în picioare.

Am discutat până noaptea târziu, la început numai despre Dede, apoi și despre Elsa și Imma, în fine, despre tot: politică, literatură, cărțile pe care le scriam, articolele din ziare, un eseu nou la care lucra. Nu vorbiserăm atât de foarte mult timp. M-a ironizat, afabil, pentru că rămâneam mereu, după el, pe poziții de mijloc. M-a ironizat pentru semifeminismul meu, semimarxismul meu, semifreudism-ul meu, semifoucaultism-ul meu, atitudinea mea semisubversivă. Numai cu mine, a spus un pic mai aspru, n-ai fost niciodată echivocă. A oftat: nu-ți convenea nimic, eram complet nepotrivit. Celălalt în schimb era perfect. Dar acum? Făcea pe rigurosul și a sfârșit printre bandiții socialiști. Elena, Elena, ce m-ai chinuit. Te-ai supărat pe mine chiar și când am fost amenințat cu un pistol. Și mi-ai adus în casă prieteni de-ai tăi din copilărie care erau doi asasini. Îți amintești? Dar nu-i nimic, ești Elena, te-am iubit mult, avem două fete, încă țin la tine, închipuie-ți.

L-am lăsat să vorbească. Apoi am recunoscut că susținusem adesea argumente fără sens. Am recunoscut și că avea dreptate în legătură cu Nino, fusese o mare dezamăgire. Și am încercat să revin la Dede și la Rino. Eram îngrijorată, nu știam cum să gestionez situația asta. I-am spus că să-l țin departe pe băiat de fiica noastră mi-ar fi provocat, printre altele, multe necazuri cu Lila și că mă simțeam vinovată, știam că ea va considera asta o jignire. A făcut semn că da.

— Trebuie s-o ajuți.

— Nu știi cum să fac.

— Încearcă în toate modurile să-și pună mintea la contribuție și să treacă peste suferință, dar nu poate.

— Nu e adevărat, s-a mai întâmplat, acum nici măcar nu muncește, nu face nimic.

— Te înșeli.

Lila îi mărturisise că petrecea zile întregi închisă în Biblioteca Națională, voia să învețe totul despre Napoli. L-am privit nesigură. Lila din nou la

biblioteca, nu cea de cartier din anii '50, ci prestigioasa, ineficienta Bibliotecă Națională? Asta făcea când dispărea din cartier? Avea acea nouă dorință nebunească? Și de ce nu-mi spusese? Sau îi spusese lui Pietro tocmai ca el să-mi spună mie?

— Ți-a ascuns asta?

— O să-mi vorbească atunci când va simți nevoia.

— Îndeamn-o să continue. E inacceptabil ca o persoană atât de înzestrată să se oprească la clasa a cincea elementară.

— Lila face numai ce are chef.

— Așa vrei s-o vezi tu.

— O cunosc de când avea șase ani.

— Poate din cauza asta te detestă.

— Nu mă detestă.

— E greu să constate-n fiecare zi că tu ești liberă și ea a rămas prizonieră. Dacă există infernul, el se află în mintea ei nemulțumită, n-aș vrea să pătrund acolo nici măcar câteva secunde.

Pietro a folosit chiar să pătrund acolo și tonul era de groază, de fascinație, de milă. Am subliniat:

— Lina nu mă detestă deloc. A râs.

— Bine, cum zici tu.

— Să mergem la culcare.

M-a privit nesigur. Nu-i pregătisem patul pliant cum făceam de obicei.

— Împreună?

Trecuseră vreo doisprezece ani de când nici măcar nu ne atinseserăm. Mi-a fost teamă toată noaptea că fetele se vor trezi și ne vor găsi în același pat. Am rămas să-l privesc în penumbră pe bărbatul acela masiv, ciufulit, care sforăia discret. Rar, când eram căsătorii, dormise atât de mult cu mine. De obicei mă chinuia mult timp cu penisul lui care ajungea cu greu la orgasm, ațipea, apoi se ridica și se ducea să studieze. Amorul de data asta a fost plăcut, un act sexual de adio, știam amândoi că nu se va mai întâmpla și de aceea ne-am simțit bine. De la Doriană, Pietro învățase ceea ce eu nu știusem sau nu-mi dorisem să-l învăț și și-a dat silința să-mi dau seama de asta.

Spre șase dimineața l-am trezit, i-am zis: e timpul să pleci. L-am condus la mașină, m-a rugat pentru a nu știu câta oară să am grijă de fete, mai ales de Dede. Ne-am strâns mâinile, ne-am sărutat pe obraji, a plecat.

M-am dus fără niciun chef la chioșc, vânzătorul despacheta ziarele. M-am întors acasă, ca de obicei, cu trei cotidiene în care m-am uitat doar la titluri. Îmi pregăteam micul dejun, mă gândeam la Pietro, la discuțiile

noastre. Aș fi putut să mă opresc asupra oricărui lucru — resentimentul lui delicat, Dede, psihologia lui un pic facilă în privința Lilei —, dar uneori se stabilește o legătură misterioasă între circuitele noastre mentale și întâmplările al căror ecou ajunge până la noi. Îmi rămăsese în minte că-i numise pe Pasquale și pe Nadia — ei erau prietenii din copilărie la care se referise în mod polemic — doi asasini. Nadiei — mi-am dat seama — îi asociaz de-acum cuvântul asasină cu naturalețe, lui Pasquale nu, refuzam în continuare. Mă întrebam încă o dată de ce când a țărâit telefonul. Era Lila care suna de jos. Mă auzise atât când ieșisem cu Pietro, cât și când mă întorsesem. Voia să știe dacă cumpărasem ziaarele. La radio tocmai se anunțase că Pasquale fusese arestat.

23.

Vestea aceea ne-a absorbit total săptămâni la rând și m-am preocupat — recunosc — mai mult de pățania prietenului nostru decât de examenele lui Dede. Lila și cu mine am alergat imediat acasă la Carmen, dar aceasta știa deja totul, sau cel puțin esențialul, și ni s-a părut liniștită. Pasquale fusese arestat în munții Serino, în Avellinese. Carabinierii înconjuraseră căsuța unde se refugiase și el se comportase rezonabil, nu reacționase cu violență, nu-ncercase să fugă. Acum, a spus Carmen, trebuie doar să sper că nu mi-l lasă să moară în închisoare, așa cum s-a întâmplat cu tata. Credea în continuare că fratele ei era o persoană bună, dimpotrivă, pe valul emoției a ajuns să spună că noi trei — ea, eu, Lila, eram mult mai rele decât el. Ne-am văzut doar de ale noastre — a murmurat izbucnind în lacrimi —, Pasquale nu, Pasquale a crescut cum l-a educat tatăl nostru.

Grație suferinței sincere din cuvintele ei, Carmen a reușit, poate pentru prima dată de când ne cunoșteam, să câștige în fața mea și a Lilei. Lila, de exemplu, n-a obiectat deloc și, în ceea ce mă privea, m-am simțit stânjenită în fața aceluia discurs. Cei doi frați Peluso, cu simpla lor existență pe fundalul vieții mele, mă tulburau. Nu credeam că tatăl lor, tâmplarul, îi învățase pe ei, cum făcuse Franco cu Dede, să conteste apologul lui Menenius Agrippa, dar amândoi — mai puțin Carmen, Pasquale mai mult — știuseră întotdeauna instinctiv că membrele unui

om nu se hrănesc când se umple stomacul altuia și că cine vrea să te facă să crezi asta, mai devreme sau mai târziu, trebuie să primească exact ce merită. Deși erau foarte diferiți în toate cele, povestea lor forma o alianță pe care nu voiam s-o asimilez nici cu mine, nici cu Lila și de care, totuși, nu reușeam să mă distanțez. Așa că, poate, într-o zi îi spuneam lui Carmen: trebuie să fii mulțumită, acum că Pasquale e în mâinile legii putem înțelege mai bine cum să-l ajutăm; și într-o zi îi spuneam Lilei, complet de acord cu ea: legile și garanțiile nu contează deloc, când ar trebui să-l apere pe cel fără putere, îl vor masacra în închisoare. Uneori, apoi, ajungeam să recunosc față de amândouă că, deși violența pe care o experimentaserăm de la naștere mă dezgusta, o cantitate mică era necesară pentru a- nfrunta lumea plină de cruzime în care trăiam. În acea situație confuză am promis să fac tot posibilul să-l ajut pe Pasquale. Nu voiam să se simtă — spre deosebire de partenera lui, Nadia, care era tratată cu mare atenție — un nimeni de care nu se interesa nimeni.

24.

Am căutat avocați de încredere, m-am hotărât chiar, tot dând telefoane, să-l găsesc și pe Nino, singurul parlamentar pe care-l cunoșteam personal. Cu el n-am reușit niciodată să vorbesc, dar o secretară de-a lui, după lungi tratative, mi-a fixat o întâlnire. Comunicați-i — am spus rece — c-o voi aduce cu mine și pe fiica noastră. La celălalt capăt al firului a urmat o lungă clipă de ezitare. Voi comunica, a zis în sfârșit femeia. După câteva minute, a țârâit din nou telefonul. Era din nou secretara: onorevole4 Sarratore va fi foarte bucuros să ne întâlnim în biroul lui din Piața Risorgimento. Dar în zilele următoare locul și ora întâlnirii s-au modificat încontinuu: onorevole plecase, onorevole se întorsese, dar era ocupat, onorevole avea o ședință foarte lungă la parlament. Am fost uimită de cât era de greu să iau legătura direct, în ciuda discretei mele notorietăți, în ciuda legitimației de jurnalistă, în ciuda faptului că eram mama fiicei lui, cu un reprezentant al poporului. Când s-a stabilit — locul nu era altul decât Montecitorio —, Imma și cu mine ne-am făcut frumoase și am plecat la Roma. Ea m-a întrebat dacă putea să ia prețiosul fluturaș electoral, i-am spus că da. În tren n-a făcut decât să se uite la el,

pregătindu-se parcă pentru o confruntare între fotografie și realitate. Odată ajunse în capitală, am luat un taxi, ne-am dus la Montecitorio. La fiecare oprire arătam documente și spuneam, mai ales pentru ca Imma să audă: suntem așteptate de onorevole Sarratore, ea e fiica lui, Imma, Imma Sarratore.

Am așteptat mult, fetița la un moment dat a zis, cuprinsă de neliniște: dacă poporul îl reține? I-am dat asigurări: n-o să-l rețină. Nino, într-adevăr, în sfârșit a sosit, precedat de secretară, o tânără femeie foarte atrăgătoare. Foarte elegant, radios, și-a îmbrățișat și sărutat fata cu mare emoție, a luat-o în brațe, a ținut-o așa tot timpul, ca și cum ar fi fost încă mică. Dar ce m-a uluit a fost imediata familiaritate cu care Imma i-a cuprins gâtul cu mâinile și i-a zis fericită, arătând fluturașul: ești mai frumos decât în poza asta, știi că învățătoarea mea a votat pentru tine?

Nino i-a acordat multă atenție, a pus-o să-i povestească despre școală, despre colegile ei, despre materiile care-i plăceau mai mult. De mine nu i-a păsat prea mult, deja aparțineam unei alte vieți a lui — o viață inferioară — și i s-a părut inutil să-și irosească energia. Am deschis discuția despre Pasquale, el m-a ascultat, dar fără să-și ignore niciodată fiica, i-a făcut doar semn secretarei să-și noteze. La finalul rezumatului meu m-a întrebat serios:

— Ce aștepți de la mine?

— Să verifici dacă e sănătos și dacă se bucură de toate garanțiile legii.

— Colaborează cu justiția?

— Nu, și mă-ndoiesc că va colabora vreodată.

— N-ar fi rău să faci asta.

— Ca Nadia?

A râs ușor, stingherit.

— Nadia se comportă în singurul mod acceptabil, dacă nu intenționează să-și petreacă restul vieții în închisoare.

— Nadia e o fată răsfățată, Pasquale nu.

N-a replicat imediat, i-a apăsat nasul Immei ca și cum ar fi fost un buton și a imitat sunetul soneriei. Au râs amândoi, apoi mi-a zis:

— Voi merge să văd care e situația prietenului tău, sunt aici ca să veghez că sunt apărate drepturile tuturor. Dar îi voi spune că au drepturi și rudele persoanelor pe care le-a omorât. Nu te joci de-a rebelul vărsând sânge ca apoi să urlî: avem drepturi. Ai înțeles, Imma?

— Da.

— Da, tata.

— Da, tata.

— Și dacă învățătoarea se poartă rău cu tine, sună-mă pe mine. Eu am spus:

— Dacă învățătoarea se poartă rău, o să se descurce singură.

— Cum s-a descurcat Pasquale Peluso?

— Pasquale nu a avut niciodată pe nimeni căruia să-i ceară favorul de a-l proteja.

— Și asta îi justifică acțiunile?

— Nu, dar am reținut de-aici că dacă Imma trebuie să aibă drepturi, tu-i spui: sună-mă pe mine.

— Pentru prietenul tău Pasquale tu nu m-ai sunat?

Am plecat foarte nervoasă și nefericită, dar pentru Imma a fost cea mai importantă zi din primii ei șapte ani de viață.

Au trecut zilele. Credeam că irosisem timpul, dar Nino s-a ținut de cuvânt, s-a ocupat de Pasquale. De la el am aflat, ulterior, lucruri pe care avocații nu le știau sau le tănuiau. Implicarea prietenului nostru în câteva crime politice foarte cunoscute care îndoliaseră Campania era, da, în centrul mărturisirilor detaliate ale Nadiei, dar astea nu erau noutăți. Noutate, în schimb, era faptul că ea tindea deja să-i pună în cârcă totul, inclusiv acțiuni de mai mic răsunet. Astfel, în lista lungă a nelegiuirilor lui Pasquale apăruseră și omorârea lui Gino, a lui Bruno Soccavo, moartea Manuelei Solara și, în cele din urmă, a celor doi fii ai ei, Marcello și Michele.

— Ce înțelegere a făcut cu carabinierii fosta ta logodnică? I-am întrebat pe Nino ultima dată când l-am întâlnit.

— Nu știu.

— Nadia toarnă o grămadă de minciuni.

— Nu exclud asta. Dar un lucru știu sigur: distruge mulți oameni care se considerau în siguranță. Așa că spune-i Linei să fie atentă, Nadia a urât-o întotdeauna.

25.

Trecuseră mulți ani, și totuși Nino nu pierdea ocazia s-o pomenească pe Lila, să se arate grijuliu cu ea și la distanță. Eu eram acolo în fața lui, îl

iubisem, o aveam alături pe fiica lui care lingea o înghețată de ciocolată. Dar mă considera doar o prietenă din tinerețe, în fața căreia putea regiza drumul extraordinar pe care-l parcursese, de pe băncile liceului până la scaunul din parlament. La acea ultimă întâlnire a noastră, cel mai mare compliment al lui a fost să mă pună pe aceeași treaptă cu el. Nu-mi amintesc în legătură cu ce anume a spus: noi doi, da, am ajuns foarte sus. Dar, deja în timp ce rostea fraza aceea, i-am citit în privire că afirmarea egalității era un truc. Se considera mult mai bun decât mine și dovada era că, în ciuda cărțuliilor mele de succes, stăteam în fața lui în calitate de petiționară. Ochii lui îmi zâbeau cu cordialitate, sugerându-mi: uite ce ai pierdut, pierzându-mă.

M-am îndepărtat în grabă împreună cu fetița. Eram sigură c-ar fi avut cu totul altă atitudine dacă Lila ar fi fost prezentă. S-ar fi bâlbâit, s-ar fi simțit în mod misterios strivit, poate chiar și un pic ridicol cu împăunarea aceea a lui. Când am ajuns la garajul unde lăsasem mașina — cu acea ocazie venisem la Roma cu mașina —, mi-a amintit un lucru căruia nu-i dădusem niciodată atenție: numai cu ea Nino își riscase propriile ambiții. La Ischia, și apoi pentru tot anul următor, se abandonase unei aventuri care n-ar fi putut să-i provoace decât neazuri. O anomalie, în traseul vieții lui. Pe vremea aceea era deja un student foarte cunoscut și foarte promițător. Fusesse cu Nadia — astăzi mi-era clar asta — pentru că era fiica profesoarei Galiani, pentru c-o considerase poarta de acces la ceea ce atunci ni se părea o clasă socială superioară. Alegerile lui fuseseră mereu în concordanță cu ambițiile lui. Nu se căsătorise cu Eleonora din interes? Și eu însămi, când îl părăsisem pe Pietro pentru el, nu eram de fapt o femeie bine integrată, scriitoare cu ceva succes, în relație cu o editură importantă, utilă, una peste alta, carierei lui? Și toate celelalte doamne care-l ajutaseră nu intrau în aceeași logică? Nino iubea femeile, desigur, dar era mai ales un tip care cultiva relațiile utile. Inteligența lui n-ar fi avut niciodată, de una singură, fără rețeaua de putere pe care o țesuse încă de tânăr, energie suficientă să se impună. Dar Lila? Terminase cinci clase, era soția foarte tânără a unui prăvăliaș, dacă Stefano și-ar fi dat seama de relația lor, ar fi putut să-i ucidă pe amândoi. De ce Nino, în cazul acela, își pusese în joc întreg viitorul?

Am instalat-o pe Imma în mașină, am dojenit-o pentru că-și lăsase înghețata să-i curgă pe rochia cumpărată special pentru acea ocazie. Am pornit motorul, am părăsit Roma. Poate pe Nino îl atrăsese la Lila impresia că găsisese în ea ceea ce crezuse că ea are și ceea ce acum, tocmai prin comparație, descoperea că nu are deloc. Ea avea inteligență

și n-o făcea să rodească, ba dimpotrivă, o irosea ca o mare doamnă pentru care toate bogățiile lumii nu sunt decât un semn de vulgaritate. Acesta era faptul care-l fermecase probabil pe Nino: gratuitatea inteligenței Lilei. Ea se distingea între multe altele pentru că, în mod firesc, nu se supunea niciunei domesticiri, niciunei folosiri și niciunui scop. Noi toți ne supuseserăm și acea supunere — prin intermediul probelor, eșecurilor, succeselor noastre — ne redimensionase. Numai pe Lila, nimic și nimeni nu părea s-o poată redimensiona. Dimpotrivă, deși odată cu trecerea anilor devenise proastă și insuportabilă ca toată lumea, calitățile pe care i le atribuiserăm i-ar fi rămas intacte, poate c-ar fi sporit chiar. Noi sfârșeam prin a o respecta și a ne teme de ea, chiar și atunci când o uram. Nu mă surprindea, dacă mă gândeam mai bine, că Nadia, deși o întâlnise de puține ori, o detesta și voia să-i facă rău. Lila i-l luase pe Nino. Lila o umilise în credințele ei revoluționare. Lila era rea și știa să lovească înainte să fie lovită. Lila era plebe, dar refuza orice izbăvire. În fine, Lila, era o inamică onorabilă și a-i face rău putea fi o satisfacție pură, fără bagajul sentimentelor de vinovăție pe care în mod sigur le stârnea o victimă desemnată ca Pasquale. Nadia putea într-adevăr să gândească în felul acela. Ce meschin devenise totul de-a lungul timpului: profesoara Galiani, casa ei cu vedere spre golf, miile ei de cărți, tablourile ei, conversațiile culte, Armando, Nadia însăși. Era atât de grațioasă, atât de bine educată când o văzusem la școală lângă Nino, când mă primise la petrecerea din frumoasa casă a părinților ei. Și avea ceva imposibil de egalat când renunțase la orice privilegiu în ideea că, într-o lume radical nouă, ar fi purtat un veșmânt și mai strălucitor. Dar acum? Toate motivele nobile ale acelei dezgoliri decăzuseră. Rămânea oroarea sângelui vărsat, în mod ambiguu, și infamia aruncării responsabilității asupra fostului zidar, care odată i se păruse avangarda unei noi umanități și care acum, împreună cu mulți alții, îi servea ca să-și anihileze propriile responsabilități.

M-am neliniștit. În timp ce conduceam spre Napoli, m-am gândit la Dede. Am simțit-o aproape să cadă pradă unei orbiri asemănătoare cu cea a Nadiei, asemănătoare cu toate orbirile care te îndepărtează de tine însuși. Eram la sfârșitul lui iulie. Tocmai cu o zi înainte Dede obținuse cele mai bune note la examenul de bacalaureat. Era o Airota, era fiica mea, inteligența ei sclipitoare nu putea decât să dea cele mai bune roade. În curând s-ar fi putut descurca mult mai bine decât mine și chiar decât tatăl ei. Ceea ce câștigasem eu cu efort sânguincios și cu mult noroc ea obținuse, și ar fi obținut în continuare, cu dezinvoltură, prin drept de

naștere. În schimb, care era planul ei? Să se ducă să-i declare iubirea lui Rino. Să se scufunde cu el, să alunge din ea orice avantaj, să se piardă din spirit de solidaritate și de justiție, din fascinația pentru ceea ce nu ne seamănă, pentru că în mormăielile aceluia băiat vedea cine știe ce minte ieșită din comun. Am întrebat-o pe Imma brusc, privind-o în oglinda retrovizoare:

- Ție îți place de Rino?
- Mie nu, dar lui Dede îi place.
- De unde știi?
- Mi-a zis Elsa.
- Și Elsei cine i-a spus?
- Dede.
- De ce nu-ți place Rino?
- Pentru că e foarte urât.
- Și cine-ți place?
- Tati.

I-am văzut în ochi flacăra pe care în acel moment o vedea arzând în jurul tatălui ei. O lumină — m-am gândit — pe care Nino n-ar fi avut-o dac-ar fi căzut în abis cu Lila; aceeași lumină pe care, în schimb, o pierduse pentru totdeauna Nadia, căzând în abis cu Pasquale; și care ar fi părăsit-o și pe Dede dacă s-ar fi rătăcit, urmându-l pe Rino. Pe neașteptate, am simțit cu rușine că- nțelegeam și justificam iritarea lui Galiani când își văzuse fiica stând pe genunchii lui Pasquale, îl înțelegeam și justificam pe Nino pentru că se-ndepărtase, într-un fel sau altul, de Lila și, de ce nu, o- nțelegeam și justificam pe Adele când fusese nevoită să se adapteze situației și să accepte să mă căsătoresc cu fiul ei.

26.

Cum m-am întors în cartier, am sunat la Lila. Am găsit-o apatică, indiferentă, dar deja îi era caracteristic și nu m-am îngrijorat. I-am povestit detaliat ce-mi spusese Nino și abia la final i-am comunicat și acea frază amenințătoare care-o privea. Am întrebat-o:

- Chiar poate Nadia să-ți facă rău? S-a strâmbat nepăsătoare.
- Cineva îți poate face rău numai dacă ții la oameni. Dar eu nu mai țin la nimeni.

— Și Rino?

— Rino a plecat.

M-am gândit imediat la Dede și la intențiile ei, m-am speriat.

— Unde?

A luat o bucățică de hârtie de pe masă, mi-a întins-o murmurând:

— Scria atât de bine când era mic și acum privește, a redevenit analfabet.

Am citit biletul. Rino, într-o formă foarte chinuită, se declara sătul de tot, îl jignea grav pe Enzo, anunța că pleca la Bologna la un prieten de-al lui pe care-l cunoscuse în timpul serviciului militar. Șase rânduri cu totul. Nicio vorbă despre Dede. Inima-mi bătea cu putere în piept. Ce legătură aveau scrisul acela, ortografia aceea cu fiica mea? Chiar și mama lui o simțea ca pe o promisiune neținută, ca pe-o înfrângere, poate chiar ca pe-o profeție: iată ce i s-ar fi întâmplat Tinei dacă n-ar fi fost răpită.

— A plecat singur? am întrebat.

— Cu cine vrei să fi plecat?

Am clătinat din cap nesigură. Ea mi-a citit în ochi motivul îngrijorării, a zâmbit:

— Ți-e teamă că a plecat cu Dede?

27.

Am dat fuga acasă, cu Imma după mine. Am intrat, am strigat-o pe Dede, am strigat-o pe Elsa. Niciun răspuns. Am alergat în camera unde dormeau și învățau fiicele mele mai mari. Am găsit-o acolo pe Dede, era întinsă pe pat, avea ochii înroșiți de plâns. M-am simțit ușurată. M-am gândit că-i vorbise de iubirea ei lui Rino și că tânărul o refuzase.

N-am apucat să vorbesc: Imma, poate fiindcă nu-și dăduse seama de starea surorii, a-nceput să vorbească entuziasmat de tatăl ei. Dar Dede a respins-o, insultând-o în dialect, s-a ridicat, a izbucnit în plâns. I-am făcut semn Immei să nu se supere, i-am spus fiicei mele mari cu blândețe: știi că e îngrozitor, știi foarte bine, dar o să treacă. Reacția a fost violentă. Pentru c-o mângâiam pe păr, ea s-a retras cu o mișcare bruscă a capului, a urlat: ce spui acolo, nu știi nimic, nu-nțelegi nimic, te gândești numai la tine însăși și la tâmpeniile pe care le scrii. Apoi mi-a întins o foaie cu pătrățele, mai bine zis mi-a aruncat-o în față și a fugit.

Immei, odată ce a înțeles că sora ei era disperată, i s-au umezit și ei ochii. I-am șoptit ca s-o distrag: cheam-o pe Elsa, vezi unde e, și am luat foaia de pe jos, era o zi a biletelor. Am recunoscut imediat frumosul scris al celeilalte fiice. Elsa îi scria pe larg lui Dede. Îi explica că sentimentele nu pot fi comandate, că Rino o iubea de mult și că, treptat, și ea se-ndrăgostise de el. Știa, bineînțeles, că-i provoca suferință și-i părea rău pentru asta, dar știa și că dacă ar fi renunțat la persoana iubită lucrurile nu s-ar fi îndreptat. Apoi mi se adresa mie, pe un ton aproape amuzat. Scria că hotărâse să abandoneze școala, că acel cult al meu pentru învățat i se păruse mereu o prostie, că nu cărțile erau cele care îi făceau buni pe oameni, ci oamenii buni scriau cărți bune. Sublinia că Rino era bun deși nu citise niciodată o carte; sublinia că tatăl ei era bun și realizase cărți excelente. Legătura între cărți, oameni și bunătate se termina acolo, eu nu eram pomenită. Mă saluta, în sfârșit, cu afecțiune și mi spunea să nu mă supăr prea tare: Dede și Imma mi- ar fi oferit satisfacțiile pe care ea nu mai avea chef să mi le ofere. Surioarei ei îi dedica o inimioară cu aripi.

M-a cuprins o furie incontrollabilă. M-am enervat pe Dede că nu-și dăduse seama de felul în care sora ei, conform obiceiului, intenționa să-i ia ceva la care ținea. Trebuia să-nțelegi, am țipat la ea, trebuia s-o oprești, ești atât de inteligentă și te lași trasă pe sfoară de o șmecheruță vanitoasă. Apoi am alergat jos, i-am zis Lilei:

— Fiul tău n-a plecat singur, fiul tău a luat-o cu el pe Elsa. Ea m-a privit dezorientată:

— Pe Elsa?

— Da. Și Elsa e minoră, Rino e mai mare cu nouă ani, mă duc la poliție și-l denunț, jur pe Dumnezeu.

A izbucnit în râs. Nu era un râset malițios, ci uimit. Râdea și spunea, făcând aluzie la fiul ei:

— Dar uită-te tu câte necazuri a fost în stare să provoace, l-am subestimat. Le-a făcut pe amândouă domnișoarele tale să-și piardă capul după el, nu-mi vine să cred. Lenù, vino aici, liniștește-te, ia loc. Dacă te gândești, e mai mult de râs decât de plâns.

Am urlat în dialect că nu găseam nimic de râs, că Rino făcuse ceva foarte grav, că urma să mă duc pe bune la poliție. Atunci a schimbat tonul, mi-a arătat ușa, a spus:

— Du-te la poliști, du-te, ce mai aștepți?

Am plecat, dar am renunțat pentru moment la poliție, m-am întors acasă la mine, urcând câte două trepte odată. Am țipat la Dede: vreau să știu

unde dracului au plecat ăia doi, spune-mi imediat. S-a speriat, Imma și-a acoperit urechile cu mâinile, dar eu nu m-am calmat până când Dede n-a recunoscut că Elsa îl cunoscuse pe prietenul din Bologna al lui Rino când venise la un moment dat în cartier.

— Știi cum îl cheamă?

— Da.

— Ai adresa, telefonul?

Ea a-nceput să tremure, era pe punctul de a-mi da informațiile pe care le voiam. Apoi, deși își ura sora mai mult decât pe Rino, s-a gândit probabil că era josnic să colaboreze și a tăcut. Mă descurc singură, am țipat și i-am răvășit lucrurile, am scotocit în toată casa. Apoi m-am oprit. În timp ce căutam o altă foaie, o notiță în agendă, mi-am dat seama că lipsea cu totul altceva. Dispăruseră toți banii din sertarul în care-i țineam și, mai ales, nu mai erau bijuteriile mele, nu era nici măcar brățara mamei mele. Elsa ținuse mereu la brățara aceea. Spunea, mai în glumă mai în serios, că bunica, dacă ar fi făcut testament, i-ar fi lăsat-o ei, nu mie.

28.

Acea descoperire m-a îndârjit și mai tare și Dede, în cele din urmă, mi-a dat adresa și numărul de telefon pe care le căutam. Când s-a decis, disprețuindu-se pentru că-mi cedase, a țipat la mine că eram la fel ca Elsa, că nu respectam pe nimeni și nimic. I-am zis să tacă și m-am lipit de telefon. Pe prietenul lui Rino îl chema Moreno, l-am amenințat. I-am spus că știam că făcea trafic cu heroină, c-o să-i fac atât de multe neazuri încât n-o să mai iasă niciodată din pușcărie. N-am scos nimic de la el. Mi-a jurat că nu știa nimic de Rino, că-și amintea de Dede, dar că pe fata asta de care vorbeam, Elsa, n-o cunoscuse niciodată.

M-am întors la Lila. Mi-a deschis ea, dar de data asta era și Enzo care m-a pus să iau loc, s-a purtat amabil. Am spus că voiam să mă duc imediat la Bologna, i-am cerut Lilei pe un ton vehement să mă- nsoțească.

— Nu-i nevoie, a răspuns ea, ai să vezi că se vor întoarce când nu vor mai avea nicio liră.

— Câți bani ți-a luat Rino?

— Nimic. Știe că dacă se atinge și numai de zece lire, îi rup oasele. M-

am simțit umilită. Am murmurat:

— Elsa mi-a luat banii și bijuteriile.

— Pentru că n-ai știut s-o educi. Enzo i-a spus:

— Încetează.

Ea i s-a împotrivit brusc:

— Vorbesc cât am chef. Fiul meu se droghează, fiul meu n-a studiat, fiul meu vorbește și scrie prost, fiul meu e un trântor, fiul meu are toată vina. Dar, în fond, fiica ei e hoața, Elsa își trădează sora.

Enzo mi-a zis:

— Să mergem, vin eu cu tine la Bologna.

Am plecat cu mașina, am călătorit noaptea. Abia mă întorsesem de la Roma, drumul cu mașina mă obosise. Suferința și furia îmi supseseră toată energia rămasă și acum, când încordarea se diminua, mă simțeam epuizată. Așezată lângă Enzo, în timp ce ieșeam din Napoli și o apucam pe autostradă, m-au cuprins anxietatea din cauza stării în care o lăsasem pe Dede, teama din cauza a ce i se putea întâmpla Elsei, un pic de rușine din cauza modului în care-o speriasem pe Imma, a modului în care-i vorbisem Lilei, uitând că Rino era singurul ei copil. Nu știam dacă să-i telefonez lui Pietro în America și să-i spun să se-ntoarcă imediat, nu știam dacă să mă adresez, într-adevăr, poliției.

— O să rezolvăm totul noi, a spus Enzo mimând încrederea, nu-ți face griji, e inutil să-i faci rău băiatului.

— Nu vreau să-l denunț pe Rino, i-am explicat, vreau doar să mi-o găsească pe Elsa.

Era adevărat. Am murmurat că-mi doream să-mi iau fiica înapoi, să mă-ntorc acasă, să fac bagajele, să nu mai rămân nici măcar un minut în plus în casa aceea, în cartier, în Napoli. Nu are sens, i-am spus, ca eu și Lila să începem acum să ne certăm în legătură cu cine și-a educat mai bine copiii și dacă ce s-a întâmplat e din vina copilului ei sau din vina mea, nu mă pot confrunța cu asta.

Enzo m-a ascultat îndelung, în tăcere, apoi, deși-l simțeam de mult timp foarte supărat pe Lila, a început să-i justifice acțiunile. Ca să facă asta n-a vorbit de Rino, de problemele pe care i le crea mamei lui, ci de Tina. A spus: dacă o ființă de câțiva ani moare, a murit, s-a terminat, mai devreme sau mai târziu te resemnezi. Dar dacă dispare, dacă nu se mai știe nimic de ea, niciun lucru din viața ta nu rămâne la locul lui. Tina nu se va mai întoarce niciodată sau se va întoarce? Și când se va întoarce, se va întoarce vie sau moartă? În fiecare moment — a murmurat — te întrebi unde e. E ca o țigăncușă pe stradă? Locuiește în casa unor

oameni bogați fără copii? O pun să facă lucruri urâte și apoi vând fotografiile și filmele? Au spintecat-o și i-au vândut scump inima ca să bată în pieptul altui copil? Celelalte fragmente din corpul ei sunt îngropate, sunt arse? Sau e îngropată întreagă, pentru că a murit din întâmplare după ce a fost răpită? Și dacă pământul și focul n-au înghițit-o și ea crește cine știe pe unde, cum arată acum, în ce se va transforma, dacă o s-o întâlnim pe stradă, o s-o recunoaștem? Și dacă o s-o recunoaștem, cine-o să ne dea înapoi tot ce am pierdut din ea, tot ce s-a întâmplat când nu eram acolo, iar Tina, atât de mică, s-a simțit abandonată?

La un moment dat, în timp ce Enzo rostea frazele în modul lui chinuit, dar intens, i-am văzut lacrimile în lumina farurilor, am înțeles că nu vorbea numai despre Lila, ci încerca să-și exprime propria suferință. Călătoria aceea cu el a fost importantă, și astăzi mi-e greu să-mi imaginez un bărbat mai sensibil decât el. La început mi-a zis ce-i șoptise sau urlase Lila în fiecare zi, în fiecare noapte, în acei patru ani. Apoi m-a îndemnat să vorbesc despre munca mea și despre nemulțumirile mele. I-am spus de fete, de cărți, de bărbați, de resentimente, de nevoia mea de aprobare. Și am povestit despre scrisul meu, care de-acum devenise obligatoriu, trudeam zi și noapte ca să mă simt prezentă, ca să nu fiu marginalizată, ca să lupt împotriva cui mă considera o femeiușcă băgăreață fără talent: persecutori — am murmurat — al căror unic scop e să mă facă să- mi pierd publicul, dar nu pentru că sunt animați de cine știe ce rațiuni înalte, ci mai degrabă din plăcerea de a mă împiedica să devin mai bună sau ca să obțină pentru sine și pentru protejării lor o putere mizerabilă în dezavantajul meu. M-a lăsat să mă descarc, mi-a lăudat energia pe care o puneam în lucruri. Vezi — a spus — câtă pasiune pui. Această trudă te-a ancorat în lumea pe care ți-ai ales-o, ți-a asigurat o amplă și detaliată pricepere, în special ți-a arătat toate sentimentele. Astfel viața te-a târât cu ea și Tina, pentru tine, e cu siguranță un episod îngrozitor, te întristează să te gândești la el, dar e în același timp, deja, o întâmplare îndepărtată. În schimb, în toți acești ani, lumea s-a prăbușit peste Lila indirect și ea a alunecat în golul lăsat de fiica ei, precum ploaia care cade cu viteză prin jgheab. Ea s-a oprit la Tina și a devenit ranchiunoasă față de tot ce continuă să fie viu, față de tot ce crește și prosperă. Desigur, a spus, e puternică, se comportă foarte urât cu mine, se înfurie pe tine, spune lucruri nasoale. Dar nu știi de câte ori a leșinat în timp ce părea

liniștită, spăla farfuriile sau privea șoseaua de la fereastră.

29.

La Bologna n-am dat de urma lui Rino și a fiicei mele, deși Moreno, speriat de calmul feroce al lui Enzo, ne-a târât după el pe străzi și prin locuri de întâlnire unde, după el, dacă erau în oraș, în mod sigur cei doi ar fi fost bine primiți. Enzo a sunat-o adesea pe Lina, eu pe Dede. Speram să avem vești bune, dar nu era așa. În acel punct m-a apucat o nouă criză, nu mai știam ce să fac. Am zis din nou:

— Mă duc la poliție. Enzo a clătinat din cap.

— Așteaptă încă puțin.

— Rino mi-a distrus-o pe Elsa.

— Nu poți spune asta. Trebuie să-ncerci să le privești pe fiicele tale cum sunt cu adevărat.

— Asta fac tot timpul.

— Da, dar n-o faci bine. Elsa ar face orice ca să-i producă lui Dede suferință și amândouă se înțeleg de minune în legătură cu un singur punct: s-o chinuie pe Imma.

— Nu mă face să spun răutăți: Lila le vede așa, iar tu repeți ce spune ea.

— Lila ține la tine, te admiră, e atașată de fiicele tale. Eu gândesc lucrurile astea și vorbesc ca să te ajut să judeci rațional. Liniștește-te, ai să vezi că-i găsim.

Nu i-am găsit, am decis să ne-ntoarcem la Napoli. Dar în apropiere de Florența Enzo a vrut din nou să-i telefoneze Lilei ca să afle noutăți. Când a închis, mi-a zis perplex:

— Dede trebuie să-ți vorbească, dar Lina nu știe de ce.

— E acasă la voi?

— Nu, e la tine.

Am telefonat imediat, mă temeam să nu se simtă rău Imma. Dede nu mi-a dat nici măcar timp să vorbesc, a spus:

— Eu plec chiar mâine în Statele Unite, mă duc să studiez acolo. Am încercat să nu țip:

— Acum nu e momentul pentru aceste discuții, imediat cum va fi posibil, vom vorbi cu tata.

— Trebuie să fie clar un lucru, mama: Elsa se va-ntoarce în casa asta numai când eu voi fi plecat deja.

- Deocamdată lucrul cel mai urgent e să aflăm unde e. Ea a țipat în dialect:
— Tâmpita aia a telefonat puțin mai devreme, e acasă la bunica.

30.

Bunica era, bineînțeles, Adele. I-am sunat pe socrii mei. A răspuns Guido, care mi-a dat-o, rece, pe soția lui la telefon. Adele a fost amabilă, mi-a zis că Elsa era acolo și a adăugat: nu doar ea.

— E și băiatul?

— Da.

— Te deranjează dacă vin la voi?

— Te așteptăm.

L-am pus pe Enzo să mă lase-n gara din Florența. Călătoria a fost complicată, cu întârzieri, așteptări, enervări de toate felurile. M-am gândit la Elsa care, cu viclenia ei capricioasă, ajunsese s-o implice și pe Adele. Dacă Dede era incapabilă de înșelătorii, ea dădea ce era mai bun din ea când era vorba să inventeze strategii capabile s-o protejeze și eventual s-o ajute să iasă în câștig. Plănuise, era limpede, să mi-l impună pe Rino în prezența bunicii ei, o persoană care — ea și sora ei știau bine — mă acceptase ca noră împotriva voinței sale. Toată călătoria m-am simțit ușurată pentru c-o știam în siguranță și am urât-o pentru situația în care mă puneă.

Am ajuns la Genova pregătită pentru o ceartă urâtă. Dar am găsit-o pe Adele foarte primitoare și pe Guido amabil. Elsa — îmbrăcată ca de sărbătoare, foarte machiată, cu brățara mamei mele la încheietura mâinii și cu inelul, pe care cu ani în urmă mi-l dăruise tatăl ei, frumos etalat — a fost afectuoasă și dezinvoltă, ca și cum ar fi fost de neconceput c-aș putea fi supărată pe ea. Singurul tăcut, mereu cu ochii în pământ, mi s-a părut Rino, astfel că mi s-a făcut milă și am ajuns să fiu mai ostilă față de fiica mea, decât față de el. Poate că Enzo avea dreptate, băiatul, în povestea aceea, nu avusese o foarte mare importanță. N-avea nimic din duritatea, din neobrăzarea mamei sale, Elsa îl târâse după ea fermecându-l și doar ca s-o rănească pe Dede. În rarele ocazii în care a avut curajul să se uite la mine, mi-a aruncat niște priviri de câine credincios.

Am înțeles repede că Adele îi primise pe Elsa și pe Rino cum se face cu un cuplu: aveau camera lor, prosoapele lor, dormeau împreună. Elsa a expus fără probleme acea intimitate aprobată de bunică, poate chiar a accentuat-o înadins pentru urechile mele. Când, după cină, cei doi tineri s-au retras ținându-se de mână, soacra mea m-a îndemnat să-mi recunosc aversiunea față de Rino. E un copil, a spus la un moment dat, chiar nu știu ce a văzut la acest tânăr, trebuie s-o ajutăm să iasă din această situație. Am strâns din dinți, am răspuns: e un băiat bun, dar și dacă n-ar fi, ea e îndrăgostită de el și nu sunt prea multe de făcut. I-am mulțumit c-o primise cu afecțiune și cu mintea deschisă, m-am dus să mă culc.

Dar mi-am petrecut noaptea reflectând asupra situației. Dacă aș fi greșit doar cu o aluzie, mi-aș fi nenorocit probabil ambele fiice. Nu-i puteam despărți categoric pe Elsa și pe Rino. Nu le puteam obliga pe cele două surori la o conviețuire, în acel moment imposibilă: ce se-ntâmplase era grav și cele două fete o vreme n-ar mai fi putut trăi sub același acoperiș. Să mă gândesc la mutarea în alt oraș ar fi complicat lucrurile, Elsa ar fi rămas cu Rino din datorie. Mi-am dat seama, repede, că dacă voiam s-o iau acasă pe Elsa și să obțin ca ea să-și dea bacalaureatul, trebuia să renunț la Dede, s-o trimit, într-adevăr, la tatăl ei. Așa că a doua zi, instruită de Adele în legătură cu ora potrivită pentru a telefona (ea și fiul — am aflat — vorbeau tot timpul), am discutat cu Pietro. Mama lui îi povestise deja amănunțit ce se-ntâmplase și, din proasta lui dispoziție, am dedus că adevăratele sentimente ale lui Adele față de întregul eveniment nu erau, cu siguranță, cele afișate față de mine. Pietro mi-a zis grav:

— Trebuie să-ncercăm să înțelegem ce soi de părinți am fost și ce le-a lipsit fiicelor noastre.

— Spui că n-am fost și că nu sunt o mamă bună?

— Spun că e nevoie ca afecțiunea să fie continuă și că nici eu, nici tu n-am știut să le-o asigurăm lui Dede și Elsei.

L-am întrerupt, l-am anunțat că va avea modalitatea de a juca rolul tatălui cu normă întreagă pentru cel puțin una din cele două fete: Dede voia să se mute imediat la el, voia să plece cât mai curând.

N-a primit bine vestea, a tăcut, a tergiversat, a spus că era încă în fază de acomodare și avea nevoie de timp. I-am răspuns: o cunoști pe Dede, sunteți identici, și dacă-i spui nu, o să te trezești cu ea acolo.

În aceeași zi, cum am avut ocazia să vorbesc cu Elsa față în față, am înfruntat-o fără să țin cont deloc de mofturile ei. Am pus-o să-mi

înapoieze banii, bijuteriile, brățara mamei mele, pe care mi-am pus-o imediat spunând: să nu te mai atingi niciodată de lucrurile mele.

Ea părea conciliantă, eu nu, am șuiert printre dinți că n-aș fi ezitat niciun minut să-l denunț în primul rând pe Rino, și apoi pe ea. Cum a încercat să-mi dea replica, am împins-o spre un perete, am ridicat mâna s-o lovesc. Aveam probabil o expresie îngrozitoare, a izbucnit în plâns terorizată.

— Te urăsc, a hohotit, nu vreau să te mai văd, n-o să mă întorc niciodată în locul ăla nenorocit în care ne-ai obligat să trăim.

— Bine, o să te las aici toată vara, dacă bunicii tăi nu te vor goni mai devreme.

— Și pe urmă?

— Pe urmă, în septembrie o te întorci acasă, o să te duci la școală, o să înveți, o să trăiești cu Rino în apartamentul nostru pân-o să te sature.

M-a ținut cu privirea stupefiată, a fost o lungă clipă de uluire. Eu rostisem cuvintele acelea ca și cum ar fi vestit cea mai îngrozitoare pedeapsă, ea le-a primit ca pe un gest surprinzător de generozitate.

— Serios?

— Da.

— N-o să mă satur niciodată.

— Vom vedea.

— Și mătușa Lina?

— Mătușa Lina va fi de acord.

— Nu voiam să-i fac rău lui Dede, mama, eu îl iubesc pe Rino, așa s-a întâmplat.

— O să se mai întâmple de o mie de ori de aici încolo.

— Nu-i adevărat.

— Cu atât mai rău pentru tine. Înseamnă că-l vei iubi pe Rino toată viața.

— Îți bați joc de mine.

Am spus că nu, auzeam numai cât de ridicol era acel verb în gura unei fetișcane.

31.

M- am întors în cartier, i-am comunicat Lilei ceea ce le propusesem celor doi tineri. A fost un schimb rece, aproape o negociere.

- Îi ții la tine acasă?
- Da.
- Dacă-ți convine ție, îmi convine și mie.
- Pentru cheltuieli, împărțim pe jumătate.
- Pot plăti eu tot.
- Pentru moment am bani.
- Pentru moment am și eu.
- Ne-am înțeles, așadar.
- Dede cum a reacționat?
- Bine. Pleacă peste câteva săptămâni, se duce să-și viziteze tatăl.
- Spune-i să treacă să-și ia la revedere.
- Nu cred c-o să treacă.
- Atunci spune-i să-l salute pe Pietro din partea mea.
- O să fac asta.

Pe neașteptate, am simțit o mare suferință, am spus:

- În câteva zile am pierdut două fiice.
  - Nu folosi expresia asta: n-ai pierdut nimic, dimpotrivă, ai câștigat un fiu.
  - Tu ai împins totul în direcția asta. S-a încruntat, părea dezorientată.
  - Nu știi despre ce vorbești.
  - Trebuie mereu să instigi, să iriți, să inciți.
  - Acum vrei să te superi pe mine și pentru ce fac fiicele tale? Am murmurat că sunt obosită, am plecat.
- În realitate, zile și săptămâni la rând, nu m-am putut împiedica să cred că Lila nu suporta echilibrul vieții mele și, de aceea, scopul ei era să-l distrugă. Întotdeauna fusese așa, dar după dispariția Tinei lucrurile se-nrăutățiseră: făcea o mișcare, observa consecințele, făcea o altă mișcare. Obiectivul? Poate că nici măcar ea nu-l cunoștea. În mod sigur, cele două surori își distruseseră relația, Elsa era într-un mare necaz, Dede pleca, eu urma să rămân în cartier cine știe cât timp.

32.

M-am ocupat de plecarea lui Dede. Din când în când îi spuneam: rămâi, mă faci să sufăr foarte tare. Ea răspundea: ești foarte prinsă, nici n-o să-ți dai seama c-am plecat. Insistam: Imma te adoră și Elsa la fel, o să vă

lămuriți, va trece. Dar Dede nici nu voia să audă numele surorii, cum o pomeneam, căpăta o expresie dezgustată și ieșea, trântind ușa. Cu câteva seri înainte de plecare a devenit dintr-odată foarte palidă — eram la cină — și a-nceput să tremure. A murmurat: nu pot să respir. Imma, prompt, i-a turnat apă, Dede a luat o înghițitură, apoi s-a ridicat de pe scaunul ei și a venit să se așeze pe genunchii mei. A fost ceva cu totul nou. Era solidă, mai înaltă decât mine, renunțase de mult să stabilească și cel mai mic contact între corpurile noastre, dacă din întâmplare ne atingeam, țâșnea simțind parcă o repulsie. M-au surprins greutatea ei, căldura, șoldurile pline. Am cuprins-o de talie, și-a trecut brațele în jurul gâtului meu, a plâns în hohote teribile. Imma s-a ridicat de la masă, s-a apropiat, a-ncercat să fie primită și ea în îmbrățișare. S-a gândit probabil că sora nu mai pleacă și în zilele următoare a fost veselă, s-a comportat ca și cum totul s-ar fi reparat. Dede, în schimb, a plecat oricum, dimpotrivă, după momentul acela de slăbiciune, s-a arătat tot mai dură și explicită. Cu Imma a fost afectuoasă, a sărutat-o de o sută de ori, i-a spus: vreau cel puțin o scrisoare pe săptămână. Pe mine m-a lăsat s-o îmbrățișez și s-o sărut, dar fără să facă și ea la fel. M-am învățat în jurul ei, mi-am dat silința să-i anticipez orice dorință, a fost zadarnic. Când m-am văitat de răceala ei, a spus: nu există nicio șansă să am o relație adevărată cu tine, singurele lucruri care contează pentru tine sunt munca și mătușa Lina; nu există nimic care să nu fie absorbit acolo înăuntru, adevărata pedeapsă, pentru Elsa, e să rămână aici: pa, mama. Singurul lucru pozitiv era că-i spunea din nou surorii ei pe nume.

33.

Când Elsa, la începutul lunii septembrie a anului 1988, s-a întors acasă, am sperat să alunge, cu vivacitatea ei, impresia că Lila reușise într-adevăr să mă tragă în jos, în golul ei. Dar n-a fost așa. Prezența lui Rino prin casă, în loc să dea o nouă viață camerelor, le-a făcut dezolante. Era un băiat afectuos, complet supus Elsei și Immei, care- l tratau ca pe ospătarul lor. Eu însămi, trebuie să recunosc, am căpătat obiceiul de a-i încredința o mie de sarcini plicticoase — întâi de toate lungile cozi la poștă — și, degrevându-mă de ele, am avut mai mult timp să lucrez. Dar mă deprima să văd în jurul meu ditamai trupul molâu, disponibil la cel mai

mic semn și totuși abătut, mereu supus, mai puțin atunci când venea vorba să respecte reguli de bază, cum ar fi să facă pipi având grijă să ridice capacul, să lase curată cada de baie, să nu-și lase pe jos șosetele și chiloții murdari.

Elsa nu mișca un deget ca să-mbunătățească situația, dimpotrivă, o complica bucură. Nu-mi plăceau dulcegăriile față de Rino sub ochii Immei, detestam rolul ei de femeie dezinhibată, când, în realitate, era o fetiță de cincisprezece ani. În special nu suportam halul în care-și lăsa camera unde altădată dormise cu Dede și pe care acum, în schimb, o împărțea cu Rino. Se ridica din pat adormită ca să se ducă la școală, lua micul dejun în grabă, o ștergea. După o vreme, apărea Rino, mânca mai mult de o oră de toate, se închidea în baie pentru cel puțin altă jumătate de oră, se îmbrăca, umbla de colo-colo fără rost, ieșea, se ducea s-o ia pe Elsa de la școală. La întoarcere mâncau vesel și se închideau imediat în cameră.

Camera aceea era locul unui delict, Elsa nu voia să se atingă nimic. Dar niciunul nu avea grijă să deschidă ferestrele, să facă un pic de ordine. Făceam eu înainte să vină Pinuccia, nu voiam să simtă mirosul de sex, să găsească urme ale atingerilor lor.

Nici Pinucciei nu-i plăcea situația aceea. Când era vorba de haine, pantofi, machiaj, coafuri, se arăta uimită de modernitatea mea, dar în acel caz specific m-a făcut să înțeleg repede și-n toate felurile că făcusem o alegere prea modernă, o părere, de altfel, care era probabil foarte răspândită în cartier. A fost foarte neplăcut, într-o dimineață, să mă trezesc cu ea în fața mea, în timp ce încercam să lucrez, ținând în mâini un ziar din care ieșea la iveală un prezervativ înnodat ca să nu se scurgă sperma din el. L-am găsit la piciorul patului, mi-a zis foarte dezgustată. M-am prefăcut că nimic nu se-ntâmplase. Nu e nevoie să mi-l arăți, am comentat, continuând să lucrez la computer, există găleata de gunoi pentru asta.

În realitate, nu știam cum să mă comport. Inițial mă gândisem că, în timp, totul se va îmbunătăți. În schimb, lucrurile n-au făcut decât să se complice. În fiecare zi aveam certuri cu Elsa, dar încercam să nu exagerez, resimțeam încă rana provocată de plecarea lui Dede și nu voiam s-o pierd și pe ea. Astfel, m-am dus tot mai des la Lila ca să-i spun: vorbește cu Rino, e un băiat bun, încearcă să-i explici că trebuie să fie un pic mai ordonat. Dar părea că ea nu așteaptă altceva decât protestele mele ca să înceapă o ceartă.

— Trimite-mi-l aici, s-a enervat într-o dimineață, gata cu locuitul ăsta la

tine acasă, e o tâmpenie. Adică, hai să facem așa: spațiu e suficient, când fiica ta vrea să vină să-l viziteze, coboară, bate la ușă și, dacă vrea, doarme aici.

M-a iritat. Fiica mea trebuia să bată la ușă și să-ntrebe dacă putea să doarmă cu omul ei? Am bombănit:

— Nu, e bine așa.

— Dacă e bine așa, despre ce vorbim? Am izbucnit:

— Lila, îți cer doar să vorbești cu Rino: are douăzeci și patru de ani, spune-i să se comporte ca un adult. Eu nu vreau să mă cert încontinuu cu Elsa, risc să-mi pierd calmul și o dau afară din casă.

— Atunci problema e fiica ta, nu fiul meu.

În acele momente, tensiunea creștea rapid, dar rămânea nerezolvată, ea era ironică, eu mă întorceam acasă frustrată. Într-o seară eram la cină când s-a auzit de pe scări țipătul ei intransigent, voia ca Rino să coboare imediat. El a-nceput să se agite, Elsa s-a oferit să-l însoțească. Dar Lila, cum a văzut-o, a spus: sunt problemele noastre, du-te la tine acasă. Fiica mea a urcat abătută și, între timp, jos a izbucnit o ceartă foarte violentă. Urla Lila, urla Enzo, urla și Rino. Eu sufeream pentru Elsa, care-și frământa mâinile, era neliniștită, spunea: mama, fă ceva, ce se-ntâmplă, de ce se poartă așa cu el?

N-am spus nimic, n-am făcut nimic. Cearta s-a potolit, a trecut un pic de timp, Rino nu s-a întors sus. Elsa atunci m-a obligat să mă duc să văd ce se-ntâmplase. M-am dus și nu mi-a deschis Lila, ci Enzo. Era obosit, deprimat, nu m-a invitat să intru. A spus:

— Lila mi-a zis că băiatul nu se comportă bine, așa că de-acum rămâne aici.

— Lasă-mă să vorbesc cu ea.

Am discutat cu Lila până noaptea târziu, Enzo s-a închis posomorât într-o cameră. Am înțeles aproape imediat că ea voia să fie rugată. Intervenise, își luase înapoi băiețoiul, îl umilise. Acum își dorea să-i spun: Rino e ca un fiu pentru mine, îmi convine foarte mult să stea la mine acasă, să doarmă cu Elsa, n-o să mai vin să mă vait. Am rezistat mult timp, apoi m-am înduplecat și l-am adus acasă pe Rino. Cum am ieșit din apartament, am auzit că ea și Enzo începuseră din nou să se certe.

Rino mi-a fost foarte recunoscător.

— Ție îți datorez totul, mătușă Lenù, tu ești persoana cea mai bună pe care-o cunosc și o să țin mereu la tine.

— Rino, eu nu sunt deloc bună. Tu trebuie doar să-mi faci favorul de a ține minte că avem o singură baie și că, în afară de Elsa, folosim baia aceea atât eu, cât și Imma.

— Ai dreptate, scuze, uneori n-am fost atent, n-o să mai fac.

Se scuza încontinuu, dar încontinuu era neatent. Era, în felul lui, de bună-credință. A declarat de-o mie de ori că voia să-și caute un loc de muncă, că voia să contribuie la cheltuielile casei, că va fi foarte atent să nu-mi provoace neplăceri în niciun fel, că îmi purta un respect infinit. Dar n-a găsit niciun loc de muncă și viața, în toate aspectele cele mai descurajante ale rutinei cotidiene, a continuat ca înainte, poate chiar mai rău. Am încetat oricum să apelez la Lila, ei îi spuneam: e totul bine.

Îmi devenea tot mai clar că tensiunea dintre ea și Enzo creștea și nu voiam să fiu fitilul pentru crizele lor de nervi. Ceea ce mă preocupa, de puțin timp, era că natura certurilor lor se schimbase. În trecut, Lila țipa și Enzo, în general, tăcea. Dar, de la o vreme, nu mai era așa. Ea urla, auzeam adesea numele Tinei și vocea ei filtrată de podea părea un fel de lamentație bolnavă. Apoi, pe neașteptate, izbucnea Enzo. Urla și urletul lui se prelungea într-un torent tumultuos de cuvinte exasperate, toate într-un dialect violent. Lila atunci tăcea brusc, cât timp Enzo țipa, ea nu se mai auzea. Dar imediat cum el tăcea, se auzea ușa trântindu-se. Eram atentă la zgomotul pașilor Lilei pe scări, în hol. Apoi pașii ei dispăreau printre zgomotele traficului de pe șosea.

Până cu puțin timp în urmă Enzo ar fi alergat după ea, dar acum n-o mai făcea. Mă gândeam: poate că trebuie să mă duc jos, să-i vorbesc, să-i spun: chiar tu mi-ai povestit cât suferă Lina în continuare, fii înțelegător. Dar renunțam și speram ca ea să se- ntoarcă repede. În schimb, rămânea plecată toată ziua și, uneori, chiar și noaptea. Ce făcea? Îmi imaginam că se refugiază în bibliotecă, cum îmi povestise Pietro. Sau că hoinărește prin Napoli, admirând fiecare bloc, fiecare biserică, fiecare monument, fiecare placă comemorativă. Sau că-mbină cele două lucruri: mai întâi explora orașul, apoi scotocea în cărți ca să afle mai multe. Copleșită de evenimente, nu avusesem niciodată chef și timp să discut despre acea nouă dorință nebună a minții ei, și nici ea, de altfel, nu-mi vorbise despre ea. Dar știam cât de obsedată, cât de concentrată putea deveni când o interesa cu adevărat ceva și nu mă mira că poate să

dedice aceluia lucru atâta timp și energie. Mă gândeam la ea cu oarecare îngrijorare numai când disparițiile urmau după acele urlete și umbra Tinei se unea cu acea rătăcire prin oraș pe timpul nopții. Atunci îmi veneau în minte galeriile de tuf din subsolul orașului, catacombele cu șiruri întregi de capete de mort, craniile de bronz înnegrit care însoțesc sufletele nefericite de pe biserica Purgatorio ad Arco. Și uneori rămâneam trează până când auzeam ușa blocului trântindu-se și pașii ei urcând pe trepte. Într-una din acele zile negre, s-a întâmplat să vină poliția. Fusese un scandal, ea plecase. M-am dus la fereastră alarmată, am văzut polițiștii care se-ndreptau spre blocul nostru. M-am speriat, am crezut că se-ntâmplase ceva cu Lila. Am alergat pe palier. Polițiștii îl căutau pe Enzo, veniseră să-l aresteze. Am încercat să intervin, să înțeleg. Mi s-a închis gura brutal, l-au luat cu ei în cătușe. În timp ce cobora scările, Enzo mi-a strigat în dialect: când se-ntoarce Lina, spune-i să nu se-ngrijoreze, e o neghiobie.

35.

Multă vreme mi-a fost greu să înțeleg de ce era acuzat. Lila nu s-a mai purtat ostil cu el, și-a adunat puterile, i s-a dedicat în întregime. În acea nouă încercare a fost tăcută și hotărâtă. S-a enervat numai când a descoperit că statul — pentru că ea nu încheiase cu Enzo niciun contract oficial și, în plus, nu se despărțise niciodată de Stefano — nu voia să-i recunoască un statut echivalent cu cel de soție și, în consecință, posibilitatea de a-l vedea. A-nceput atunci să cheltuie mulți bani ca să-l facă să-i simtă apropierea și sprijinul prin intermediul unor canale neoficiale.

Eu, între timp, am apelat din nou la Nino. Știam de la Marisa că era complet inutil să aștepti puțin ajutor de la el, nu mișca un deget nici măcar pentru tatăl, mama și frații lui. Dar față de mine și-a asumat din nou prompt un angajament, poate ca să facă impresie bună față de Imma, poate fiindcă era vorba să-i arate Lilei, chiar dacă mijlocit, puterea lui. Nici măcar el, oricum, n-a reușit să- nțeleagă cu exactitate care era situația lui Enzo și mi-a oferit, în momente diferite, versiuni diferite în care el însuși avea foarte puțină încredere. Ce se-ntâmplase? În mod sigur Nadia, în cursul mărturiilor ei sporadice, rostise numele lui Enzo. În mod

sigur, dezgropase perioada în care Enzo frecventase, împreună cu Pasquale, colectivul de muncitori-studenți de pe strada Tribunalelor. În mod sigur le atribuisese amândurora mici acțiuni demonstrative, care datau din ani de-acum îndepărtați, împotriva bunurilor oficialilor NATO care locuiau pe strada Manzoni. În mod sigur anchetatorii încercau să-l implice și pe Enzo în multe dintre crimele pe care i le atribuiseră lui Pasquale. Dar în acest punct certitudinile se terminau și începeau supozițiile. Poate că Nadia afirmase că Enzo nu apelase la Pasquale pentru infracțiuni care nu erau de natură politică. Poate că Nadia susținuse că unele din acele acțiuni sângeroase — în particular asasinarea lui Bruno Soccavo — fuseseră înfăptuite de Pasquale și plănuite de Enzo. Poate că Nadia spusese că aflase de la Pasquale însuși că persoanele care-i ucisese pe frații Solara fuseseră trei la număr: el, Antonio Cappuccio, Enzo Scanno, prieteni din copilărie care se hotărâseră să comită acea crimă, animați de o foarte veche solidaritate și de o la fel de veche ranchiună.

Erau ani complicați. Ordinea lumii în care crescuserăm se dizolva. Vechile abilități datorate studiului îndelungat și cunoașterii justei direcții politice păreau brusc un mod lipsit de sens de a-ți ocupa timpul. Anarhist, marxist, gramscian, comunist, leninist, troțkist, maoist, adept al revendicărilor clasei muncitoare, toate deveneau rapid etichete anacronice sau, și mai rău, o marcă a bestialității. Exploatarea omului de către om și logica profitului maxim, care înainte erau considerate o oroare, erau din nou peste tot punctele cardinale ale libertății și democrației. Între timp, pe cale legală și ilegală, toate conturile rămase deschise din interiorul statului și al organizațiilor revoluționare se închideau cu o mână greoaie. Sfârșeai cu ușurință omorât sau în pușcărie și printre oamenii obișnuiți începuse o hăituială haotică. Cei ca Nino — care era în Parlament — sau cei ca Armando Galiani — care devenise deja faimos grație televiziunii — intuiseră din timp că atmosfera se schimba și se adaptaseră rapid la noile vremuri. În privința celor ca Nadia, în mod evident fuseseră bine sfătuiți și-și spălau conștiința cu denunțuri unul după altul. Dar persoanele ca Pasquale și Enzo nu. Ei au continuat să gândească, să se exprime, să atace, să se apere cu cuvinte de ordine pe care le-nvățaseră în anii '60 și '70. Pasquale, în realitate, a dus mai departe și în închisoare războiul lui și servitorilor statului nu le-a spus un cuvânt, nici ca să acuze, nici ca să se disculpe. Enzo, în schimb, cu siguranță a vorbit. În același fel chinuit, măsurându-și cu grijă fiecare cuvânt, și-a expus sentimentele de comunist, dar a respins în același

timp toate acuzațiile care i se aduceau.

Lila, la rândul ei, și-a adunat la un loc perspicacitatea, caracterul ei cel mai urât și avocați foarte scumpi pentru a-l scăpa de necazuri. Strateg Enzo? Combatant? Dar când, dacă muncea de ani de zile, de dimineața până seara, la Basic Sight? Cum ar fi putut să-i omoare pe frații Solara împreună cu Antonio și cu Pasquale dacă el, în acele ore, era la Avellino și Antonio în Germania? În plus, admitând că așa ceva ar fi fost posibil, cei trei prieteni erau extrem de cunoscuți în cartier și, cu mască sau fără, ar fi fost recunoscuți.

Dar nu s-a putut face prea mult, mașinăria justiției, cum se spune, a mers înainte și, la un moment dat, m-am temut că și Lila o să fie arestată. Nadia rostea nume după nume. I-au arestat pe unii care făcuseră parte din colectivul de pe strada Tribunalelelor — unul muncea la Fao, unul era funcționar la bancă — și i-a venit rândul și fostei soții a lui Armando, Isabella, o casnică liniștită, căsătorită cu un tehnician de la ENEL. Nadia a cruțat doar două persoane: pe fratele ei și, în ciuda temerilor răspândite, pe Lila. Fiica profesoarei Galiani s-a gândit probabil că arestarea lui Enzo urma să fie deja o lovitură grea pentru ea. Sau poate c-o ura și totodată o respecta, astfel că după multe ezitări a hotărât să n-o implice și pe ea. Sau poate că-i era frică de ea și s-a temut de un conflict direct. Dar eu prefer ipoteza potrivit căreia aflase de povestea cu Tina și i se făcuse milă sau, mai mult decât atât, se gândise că dacă o mamă trăiește o astfel de experiență, nu mai există nimic care s-o poată răni cu adevărat.

Între timp, încet, încet, acuzațiile împotriva lui Enzo s-au dovedit inconsistente, justiția n-a triumfat, și-a pierdut interesul. În cele din urmă, după multe luni, a rămas în picioare foarte puțin pe seama lui: vechea prietenie cu Pasquale, perioada în care militase în comitetul de muncitori-studenți de la San Giovanni a Teduccio, faptul că locul aflat într-o stare jalnică pe muntele Serino, casa în care se ascunsese Pasquale, era închiriat de o rudă de-a lui din Avellino. De la un pasaj judiciar la altul cel care fusese considerat un conducător periculos, autorul și făptuitorul unor crime feroce, a fost degradat la titlul de simplu simpatizant al terorismului. Când, în sfârșit, și acele simpatii s-au dovedit opinii vagi care nu se transformaseră niciodată în acțiuni criminale, Enzo s-a întors acasă. Dar trecuseră de-acum aproape doi ani de la arestarea lui și în cartier se consolidase în jurul lui o faimă de terorist, de departe mai periculos decât Pasquale Peluso. Pe Pasquale — spuneau oamenii pe străzi și în magazine — îl cunoaștem toți de mic, a muncit mereu. Singura lui vină a

fost integritatea lui coerentă care-l făcuse să nu se dezbrace, nici măcar după căderea zidului Berlinului, de uniforma de comunist așa cum i-o croise tatăl lui. A luat asupra lui vinovățiile altora și nu se va da bătut niciodată. Enzo, în schimb — spuneau —, e foarte inteligent, s-a camuflat bine cu tăcerile lui și cu miliardele de la Basic Sight, mai ales c-o are în spate, ca să-l ghideze, pe Lina Cerullo, sufletul lui negru, mult mai inteligentă și mai periculoasă decât el: ei doi, da, probabil făcuseră lucruri oribile. Astfel, dintr-o pălăvrăgeală ranchiunoasă în alta, amândurora li s-a pus ștampila de oameni care nu doar că vărsaseră sânge, dar fuseseră atât de vicleni încât scăpaseră basma curată.

În atmosfera aceea firma lor, aflată deja în dificultate din cauza apatiei Lilei și a banilor mulți pe care-i cheltuiseră pe avocați și alte lucruri, n-a reușit să se redreseze. De comun acord, au vândut-o și, chiar dacă Enzo presupusese întotdeauna că valorează un miliard de lire, cu greu au primit câteva sute de milioane. În primăvara anului 1992, când deja nu se mai certau, s-au despărțit atât ca asociați în afaceri, cât și ca un cuplu de concubini. Enzo i-a lăsat o bună parte din bani Linei și a plecat să-și caute de lucru la Milano. Mie mi-a spus într-o după-amiază: rămâi alături de ea, e o femeie care nu e împăcată cu ea însăși, va avea o bătrânețe urâtă. O vreme mi-a scris asiduu, eu am făcut la fel. De câteva ori mi-a telefonat. Apoi gata.

36.

Mai mult sau mai puțin în aceeași perioadă un alt cuplu a eșuat, Elsa și Rino. S-au iubit și s-au înțeleș cinci sau șase luni, apoi fiica mea m-a luat deoparte și mi-a mărturisit că se simțea atrasă de un tânăr profesor de matematică, dintr-un alt departament, care nici măcar nu știa de existența ei. Am întrebat:

— Și Rino? A răspuns:

— El e marea mea iubire.

Am înțeleș, în timp ce-și combina glumele cu oftaturile languroase, că făcea distincția între iubire și atracție și că iubirea în privința lui Rino nu era știrbită nici măcar un pic de atracția pentru profesor.

Pentru că eram, ca de obicei, ocupată — scriam mult, publicam mult, călătoream mult —, Imma a devenit confidenta atât a Elsei, cât și a lui

Rino. Fiica mea cea mică, care respecta sentimentele amândurora, le-a câștigat încrederea și s-a transformat într-o sursă de informații pe care puteam conta. Am aflat de la ea că intenția Elsei de a-l seduce pe profesor avusese succes. Am aflat de la ea că, după un timp, Rino începuse să suspecteze că lucrurile cu Elsa nu mai mergeau bine. Am aflat de la ea că Elsa îl părăsise pe profesor ca să nu-l facă pe Rino să sufere. Am aflat de la ea că, după o lună de pauză, nu rezistase și o luase de la capăt. Am aflat de la ea că Rino, care a suferit aproape un an, în cele din urmă o-nfruntase plângând și o implorase să-i spună dacă-l mai iubea. Am aflat de la ea că Elsa urlase la el: nu te mai iubesc, iubesc pe altul. Am aflat de la ea că Rino îi dăduse o palmă, dar doar cu vârful degetelor, doar ca să se arate bărbat. Am aflat de la ea că Elsa dăduse fuga în bucătărie, luase mătura și-l ciomăgise cu furie fără ca el să reacționeze.

De la Lila, în schimb, am aflat că Rino — când eu lipseam și Elsa nu se întorcea de la școală și rămânea plecată și noaptea — se ducea la ea, copleșit de disperare. Ocupă-te puțin de fiica ta, mi-a zis într-o seară, încearcă să-nțelegi ce intenții are. Dar mi-a zis-o apatic, fără nicio neliniște nici pentru destinul Elsei, nici pentru al lui Rino. A adăugat, de fapt: de altfel, uite, dacă ai obligațiile tale și nu vrei să faci nimic, e-n regulă oricum. Apoi a bombănit: noi nu suntem făcute pentru copii. Voiam să răspund că eu mă simțeam o mamă bună și mă istoveam ca nimeni alta să mă ocup de munca mea fără să le lipsească nimic lui Dede, Elsei și Immei. Dar n-am făcut-o, am înțeles că-n acel moment nu era supărată nici pe mine, nici pe fiica mea, ci încerca doar să dea un aer normal aversiunii ei față de Rino. Lucrurile au mers diferit când Elsa l-a părăsit pe profesor, s-a logodit cu colegul de clasă cu care învăța pentru examenele de bacalaureat și i-a spus imediat lui Rino, ca să-l facă să-nțeleagă că se terminase. Lila atunci a urcat la mine și, profitând de faptul că eram la Torino, a făcut o scenă urâtă. Ce ți-a băgat în cap maică-ta, i-a spus în dialect, n-ai niciun pic de sensibilitate, faci rău oamenilor și nici nu-ți dai seama de asta. Apoi a urlat la ea: draga mea, te crezi cine știe cine, dar ești o curvă. Sau cel puțin asta mi-a comunicat Elsa, sprijinită în întregime de Imma care mi-a zis: e adevărat, mama, a făcut-o curvă.

Orice i-ar fi spus Lila, pe a doua mea fiică a marcat-o. Și-a pierdut volubilitatea. Și-a părăsit și colegul cu care învăța, a devenit amabilă cu Rino, dar l-a lăsat singur în pat și s-a mutat la Imma. După ce a trecut examenul de bacalaureat, a hotărât să plece la tatăl ei și la Dede, chiar

dacă Dede nu dăduse niciodată semne că vrea să se împace cu ea. A plecat la Boston și acolo cele două surori, ajutate de Pietro, au căzut de acord în legătură cu faptul că, îndrăgostindu-se de Rino, fuseseră amândouă orbite. Odată ce s-au împăcat, au călătorit mult prin Statele Unite în mare veselie și, când Elsa s-a întors la Torino, mi s-a părut mai liniștită. Dar n-a rămas mult cu mine. S-a înscris la Fizică, a redevenit frivolă și sarcastică, și-a schimbat adesea logodnicii. Pentru c-o sâcâiau colegul de școală, tânărul profesor de matematică și, bineînțeles, Rino, n-a dat examene, a revenit la vechile iubiri, le-a amestecat cu cele noi, n-a realizat nimic. În cele din urmă, a zburat încă o dată în Statele Unite, hotărâtă să studieze acolo. Și ea, la fel ca Dede, a plecat fără să-și ia la revedere de la Lila, dar în mod complet neașteptat mi-a vorbit foarte frumos despre ea. A zis că-nțelegea de ce eram prietena ei de mulți ani și a descris-o, fără nicio ironie, drept persoana cea mai bună pe care o cunoscuse vreodată.

37.

Dar Rino nu avea aceeași părere. Plecarea Elsei nu l-a împiedicat, oricât poate părea de surprinzător, să rămână să locuiască la mine. A fost copleșit de disperare mult timp, se temea c-o să se prăbușească din nou în mizeria fizică și morală din care eu — îmi atribuia plin de devoțiune acest merit și multe altele — îl smulsesem. Și a continuat să ocupe camera care fusese a lui Dede și a Elsei. Îmi făcea, bineînțeles, o mie de comisioane. Când plecam, mă conducea cu mașina la gară și-mi căra valiza, când mă-ntorceam, făcea același lucru. A devenit șoferul meu, curierul meu, omul meu bun la toate. Dacă avea nevoie de bani, mi-i cerea cu delicatețe, cu afecțiune și fără cel mai mic scrupul.

Uneori, când mă enervam, îi aminteam că avea anumite obligații față de mama lui. El înțelegea și dispărea o vreme. Dar, mai devreme sau mai târziu, fie se-ntorcea descurajat, murmurând că Lila nu era niciodată acasă, că apartamentul gol îl întrista, fie bombănea: nici măcar nu m-a salutat, stă la computer și scrie.

Lila scria? Ce anume scria?

Curiozitatea a fost inițial firavă, mai mult o constatare nepăsătoare. Aveam aproape cincizeci de ani, la vremea aceea, traversam o perioadă

de mare succes, publicam și două cărți pe an, vindeam mult. A scrie și a citi deveniseră o meserie care, la fel ca toate meseriile, începea să mă apese. Îmi amintesc că m-am gândit: în locul ei, aș sta la soare pe o plajă. Apoi mi-am zis: dacă o ajută scrisul, e mai bine așa. Și m-am luat cu altele, am uitat.

38.

Plecarea lui Dede și apoi cea a Elsei au însemnat o mare suferință. M-a deprimat că amândouă, în cele din urmă, l-au preferat pe tatăl lor. În mod sigur țineau la mine, în mod sigur îmi simțeau lipsa. Eu le trimiteam încontinuu scrisori, în momentele de melancolie telefonam fără să țin cont de costuri. Și-mi plăcea vocea lui Dede când îmi spunea: te visez adesea, ce mă mai emoționez dacă Elsa îmi scria: caut peste tot parfumul tău, vreau să-l folosesc și eu. Dar adevărul era că plecaseră, că le pierdusem. Fiecare scrisoare a lor, fiecare conversație telefonică dovedea că, deși sufereau din cauza despărțirii noastre, cu tatăl lor nu aveau certurile pe care le avuseseră cu mine, el era poarta de acces la lumea lor adevărată.

Într-o dimineață, Lila mi-a zis pe un ton greu de descifrat: n-are sens s-o ții în continuare pe Imma aici în cartier, trimite-o la Roma la Nino, se-nțelege de la sine că vrea să le poată spune surorilor: am făcut la fel ca voi. Cuvintele acelea au avut asupra mea un efect neplăcut. Sub masca unui sfat imparțial, îmi sugera să mă despart și de a treia mea fiică. Părea să spună: Imma s-ar simți mai bine și te-ai simți mai bine și tu. Am replicat: dacă mă părăsește și Imma, viața mea nu mai are sens. Dar ea a zâmbit: unde scrie că viețile trebuie să aibă un sens? Apoi a început să minimalizeze toată truda mea de- a scrie. Spunea distrată: sensul e acel fir din segmente negre ca rahatul unei insecte? M-a invitat să mă odihnesc puțin, a exclamat: ce nevoie e să trudești atât, ajunge!

Am avut o perioadă lungă de proastă dispoziție. Pe de o parte mă gândeam: vrea să mă lipsesc și de Imma; pe de alta îmi spuneam: are dreptate, trebuie s-o apropii pe Imma de tatăl ei. Nu știam dacă să țin cu dinții de afecțiunea singurei fiice care-mi rămăsese sau, pentru binele ei, să-ncerc să refac legătura cu Nino.

Lucru, acesta din urmă, deloc ușor, iar alegerile recente fuseseră o

dovadă grăitoare. Imma avea unsprezece ani, dar oricum devenise pasionată de politică. I-a scris — îmi amintesc — tatălui ei, i-a telefonat, s-a oferit în toate modurile să-l susțină în campania electorală și voia să-l ajut și eu. Îi detestam pe socialiști și mai mult decât în trecut. De fiecare dată când îl întâlneam pe Nino îi spusesem: cât te-ai schimbat, nu te mai recunosc. Ajunsesem să zic, cu o oarecare exagerare retorică: ne-am născut în sărăcie și violență, frații Solara erau criminali care înhățau totul, dar voi sunteți mai răi, voi sunteți niște găști de jefuitori care fac legi împotriva jafurilor celorlalți. El îmi spunea vesel: n-ai înțeles niciodată nimic despre politică și n-o să-nțelegi niciodată nimic, joacă-te cu literatura și nu vorbi despre lucruri pe care nu le cunoști.

Dar apoi situația s-a precipitat. Corupția cu mare vechime — în mod obișnuit practică și în mod obișnuit suportată la orice nivel ca normă nescrisă, dar mereu în vigoare și foarte respectată — a ieșit la suprafață, grație unui neașteptat avânt al magistraturii. Șmecherii suspuși, care inițial păreau puțini și atât de imprudenți, încât să se lase prinși cu mâinile în sac, s-au înmulțit, au arătat adevărata față a gestionării chestiunilor publice. În apropierea alegerilor l-am văzut pe Nino mai puțin zeflemist. Pentru că aveam notorietate și un anume prestigiu, s-a folosit de Imma ca să-mi ceară să mă poziționez în favoarea lui în mod public. I-am spus da fetiței ca să n-o fac să sufere, dar apoi, de fapt, m-am retras. Imma s-a enervat, și-a subliniat sprijinul față de tatăl ei și, când el i-a cerut să-i fie alături într-un spot electoral, a fost încântată. Eu m-am împotrivit și m-am trezit într-o situație imposibilă. Pe de o parte, i-am dat Immei permisiunea — nu se putea altcumva, ca să n-o îndepărtez de mine —, pe de alta, am urlat la Nino prin telefon: pune-l pe Albertino, pune-o pe Lidia în spotul tău și să nu-ndrăznești să-mi folosești fiica în felul acesta. El a insistat, a șovăit, în cele din urmă s-a dat bătut. L-am obligat să-i spună Immei că se informase și că prezența copiilor în spoturi nu era îngăduită. Dar ea a-nțeles că eu o privasem de plăcerea de a se etala public alături de tatăl ei și mi-a spus: tu nu ții la mine, mama, pe Dede și pe Elsa le trimiți la Pietro, eu în schimb nu pot sta nici măcar cinci minute cu tata. Când Nino n-a fost reales, Imma a-nceput să plângă, a murmurat printre hohote că era vina mea.

În fine, era foarte complicat. Nino s-a întristat, a devenit insuportabil. O vreme ni s-a părut singura victimă a acelor alegeri, dar nu era așa, în curând întregul sistem al partidelor a fost nimicit și lui i s-a pierdut urma. Alegătorii se supăraseră pe ce era vechi, nou și foarte nou. Dacă oamenii se retrăseseră oripilați în fața celor care voiau să pună statul la pământ,

acum făceau un salt înapoi dezgustați din fața celor care, prefăcându-se, în diverse feluri, că-i servește, îi devorase ca un vierme gras dintr-un măr. Un val negru, mai întâi ascuns sub scenariile fastuoase ale puterii și o logoree pe atât de obraznică, pe cât de arogantă, iată că devenea tot mai vizibil și se întindea în orice colț al Italiei. Nu doar cartierul copilăriei mele era un loc neatins de grație, nu era Napoli singurul oraș imposibil de răscumpărat. M-am întâlnit cu Lila pe scări într-o dimineață, părea veselă. Mi-a arătat exemplarul din *la Repubblica* pe care tocmai îl cumpărase. Apărea în el o poză a profesorului Guido Airola. Fotografii îi surprinsese pe chip, nu știu când, o expresie înspăimântată care-l făcea aproape de nerecunoscut. Articolul, plin de se spune și se poate, avansa ipoteza că și cercetătorul prestigios, și bătrânul conducător politic, fiind bine informat în legătură cu corupția din Italia, ar putea fi convocat curând de magistrați.

39.

Guido Airola n-a ajuns niciodată în fața magistraților, dar zile în șir cotidienele și săptămânalele au desenat hărți ale corupției în care figura și numele lui. Am fost bucuroasă, în acea împrejurare, că Pietro era în America, că, de asemenea, Dede și Elsa aveau de-acum o viață a lor peste ocean. Mi-am făcut griji, însă, în privința lui Adele, m-am gândit că trebuie măcar să-i dau un telefon. Dar am șovăit, mi-am zis: o să creadă că mă bucur și va fi greu s-o conving că nu-i așa.

I-am telefonat, în schimb, Mariarosei, mi s-a părut o cale mai simplă. Mă-nșelam. Erau ani întregi de când n-o văzusem și n-o auzisem, mi-a răspuns rece. A spus c-o împunsătură de sarcasm: ce carieră ai avut, frumoasa mea, acum ești citită peste tot, nu poți deschide un ziar sau o revistă fără să dai peste semnătura ta. Apoi a vorbit mult despre sine, lucru care în trecut nu se-ntâmplase niciodată. A pomenit cărți, articole, călătorii. M-a izbit mai ales că părăsise universitatea.

— De ce? am întrebat.

— Mă scârbea.

— Și acum?

— Acum ce?

— Cum trăiești?

— Am o familie bogată.

Dar a regretat acea propoziție imediat cum a rostit-o, a râs jenată și ea a fost cea care, rapid, a adus vorba despre tatăl ei. A spus: trebuia să se-ntâmplesse. Și l-a pomenit pe Franco, a murmurat că fusese printre primii care-nțelesese că ori se schimba totul și urgent, ori vor veni vremuri tot mai dure și nu va mai exista nicio speranță. Tatăl meu, s-a enervat ea, a crezut că se poate schimba un lucru aici și altul dincolo, în mod chibzuit. Dar când schimbi puțin sau nimic, ești obligat să intri în sistemul minciunilor și ori zici cum zic ceilalți, ori ești eliminat. Am întrebat-o:

— Guido e vinovat, a băgat bani în buzunar? A râs nervoasă:

— Da. Dar e foarte inocent, în toată viața lui n-a băgat în buzunar nici măcar o liră ilicită.

Apoi a trecut din nou la mine, dar pe un ton aproape jignitor. A subliniat: scrii prea mult, nu mă mai uimești. Și deși eu telefonasem, ea a fost cea care a spus pa și a-nchis.

Dubla judecată incoerentă pe care Mariarosa o emisese despre tatăl ei s-a dovedit adevărată. Zarva mediatică din jurul lui Guido, încet, încet, s-a stins și el s-a-nchis din nou în biroul lui și n-a aflat nimeni dacă e inocent sau vinovat. Mi s-a părut atunci că pot să-i telefonez lui Adele. Ea mi-a mulțumit ironic pentru grijă, s-a dovedit mai informată decât mine în legătură cu viața și studiile lui Dede și ale Elsei, a rostit fraze de genul: asta e o țară unde ești expus tuturor insultelor, persoanele cumsecade ar trebui să emigreze cât mai repede. Când l-am cerut pe Guido ca să-l salut, mi-a zis: îi transmit eu salutări, acum se odihnește. Apoi a adăugat ranchiunoasă: singura lui vină a fost că s-a înconjurat de noii alfabetizați lipsiți de etică, tineri ariviști capabili de orice, dubioși.

În aceeași seară, la televizor, a apărut imaginea foarte veselă a fostului deputat socialist Giovanni Sarratore — care nu mai era tânăr la vremea aceea: avea cincizeci de ani — inclus pe lista tot mai consistentă a corupătorilor și a corupților.

Vestea aceea a tulburat-o mai ales pe Imma. În puținii ei ani de viață conștienți își văzuse tatăl foarte rar și, totuși, devenise un idol pentru ea. Se lăuda față de colegii de școală, se lăuda față de profesori, le arăta tuturor o fotografie apărută în ziare în care stăteau mână în mână chiar la intrarea de la Montecitorio. Dacă trebuia să și-l imagineze pe bărbatul cu care urma să se căsătorească, spunea: va fi cu siguranță foarte înalt, brunet și frumos. Când a aflat că tatăl ei ajunsese în închisoare ca un locuitor oarecare din cartier — loc pe care ea îl considera oribil: acum, când creștea, vorbea fără ocolișuri că-i era frică și avea tot mai mult dreptate —, și-a pierdut puțină seninătate pe care reușisem să i-o asigur. Hohotea în somn, se trezea în plină noapte și voia să vină în patul meu. Odată ne-am întâlnit cu Marisa, distrusă, șleampătă, mai furioasă ca de obicei. A spus, fără să-i pese de Imma: Nino și-o merită, s-a gândit mereu numai la el și tu știi bine, n-a dorit să ne dea niciun ajutor, nenorocitul ăla făcea pe omul onest numai cu rudele. Fiica mea n-a suportat nici măcar un cuvânt, ne-a lăsat pe șosea și a fugit. Am salutat-o pe Marisa în grabă, am alergat după Imma, am încercat s-o consolez: nu trebuie să dai importanță, tatăl tău și sora lui nu s-au înțeleș niciodată. Dar din acel moment am încetat să vorbesc critic despre Nino în fața ei. Mai mult, am încetat să vorbesc critic despre el în fața oricui. Mi-am amintit de vremea în care apelam la el ca să aflu de soarta lui Pasquale sau a lui Enzo. Era mereu nevoie de un sfânt în Paradis pentru a te orienta în opacitatea calculată a lumii de jos și Nino, deși străin oricărei sfințenii, îmi fusese de ajutor. Acum, că sfinții cădeau în infern, nu aveam la cine să apelez ca să aflu despre el. Vești în care nu puteam avea încredere am primit numai dinspre numeroșii lui avocați.

41.

Lila, trebuie să spun, nu s-a arătat niciodată interesată de soarta lui Nino. La vestea necazurilor lui judiciare a reacționat ca și cum ar fi fost ceva de tot râsul. A spus, cu aerul cuiva care-și amintise de un detaliu care explica totul: de fiecare dată când avea nevoie de bani, îi cerea lui Bruno Soccavo și cu siguranță nu i-a dat niciodată înapoi. Apoi a bombănit că-și

putea imagina ce i se-ntâmplase. Zâmbise, strânsese mâini, se simțise cel mai bun dintre toți, își dorise permanent să demonstreze că e la înălțimea oricărei situații posibile. Dacă făcuse ceva rău, o făcuse din dorința de a plăcea tot mai mult, de a părea cel mai inteligent, de a urca tot mai sus. Atâta tot. Și pe urmă s-a comportat ca și cum Nino n-ar mai exista. Pe cât de mult se implicase în favoarea lui Pasquale și a lui Enzo, pe atât de indiferentă s-a arătat la problemele fostului onorevole Sarratore. E probabil să fi urmărit evenimentele în ziare și la televizor, unde Nino apărea adesea, palid, pe neașteptate încărunțit, cu privirea unui copil bosumflat care murmură: jur că n-am fost eu. Cert e că nu m-a întrebat niciodată ce știam de el, dacă reușisem să-l văd, ce-l aștepta, cum reacționaseră tatăl, mama, frații. În schimb, fără vreun motiv clar, i s-a reaprins interesul pentru Imma, a-nceput să se ocupe din nou de ea. În vreme ce pe fiul ei, Rino, mi-l abandonase ca pe un cățeluș care s-a atașat emoțional de o altă stăpână și pentru prima nu mai dădea din coadă, de fiica mea s-a legat din nou și Imma, care era mereu avidă de afecțiune, a îndrăgit-o iarăși. Le vedeam pălăvrăgind între ele, adesea ieșeau împreună, Lila îmi spunea: îi arăt Grădina Botanică, Muzeul, Capodimonte.

În ultima etapă a șederii noastre la Napoli, luând-o cu ea la plimbare, i-a transmis o curiozitate pentru acest oraș pe care copila a păstrat-o. Mătușa Lina știe foarte multe lucruri, îmi spunea Imma uimită. Și eu eram bucuroasă, pentru că Lila, târând-o după ea în hoinărelile ei, a reușit să-i diminueze angoasa cauzată de tatăl ei, furiile provocate de jignirile pline de cruzime ale colegilor de școală influențați de părinți, pierderea rolului principal pe care profesorii i-l atribuiseră, grație numelui de familie. Dar n-a fost doar asta. Am aflat din povestirile Immei, cu o precizie din ce în ce mai mare, că lucrul asupra căruia se dedica mintea Lilei, despre care scria poate ore și ore în șir, aplecată deasupra computerului ei, nu era un monument sau altul, ci Napoli în întregime. Un plan exagerat despre care nu-mi vorbise niciodată. Se-ncheiase perioada în care-și dorea să mă implice în pasiunile ei, o alesese pe fiica mea drept confidentă. Ei îi repeta lucrurile pe care le învăța, sau o târa după ea să vadă ce o entuziasmase sau pur și simplu îi trezise curiozitatea despre toate acestea.

Imma era foarte receptivă, memora totul rapid. Ea mi-a povestit despre Piața Martirilor, atât de importantă pentru Lila și pentru mine în trecut. Eu nu știam nimic despre ea, Lila, în schimb, îi studiase istoria și i-o povestise. Mi-a repetat-o chiar în piață, într-o dimineață când ne-am dus să facem cumpărături, amestecând, cred, date, fantezii de-ale ei, fantezii de-ale Lilei. Aici, mama, în secolul al XVIII-lea era câmpie. Erau copaci, erau case de țărani, cârciumi și un drum care cobora direct în mare și care se numea Calata Santa Caterina a Chiaia, după numele bisericii de acolo din colț, care e veche, dar urâțică. După ce pe 15 mai 1848 au fost omorâți chiar în acest loc mulți patrioți care voiau constituția și parlamentul, regele Ferdinand al II-lea de Bourbon, ca să arate că pacea se reinstaurase, a decis să construiască o stradă a Păcii și să ridice în piață o columnă în vârful căreia să așeze o Madonă. Dar când a fost proclamată anexarea orașului Napoli la Regatul Italiei și Bourbon a fost alungat, primarul Giuseppe Colonna di Stigliano i-a cerut sculptorului Enrico Alvino să transforme columna cu Madona Păcii în vârf într-un monument în memoria napolitanilor morți pentru libertate. Enrico Alvino, atunci, a pus la baza columnei acești patru lei care simbolizează marile momente ale revoluției din Napoli: leul din 1799, rănit mortal; leul celor morți în 1820, străpuns de sabie și care însă atacă cu piciorul din față; leul din 1848 care reprezintă forța patrioților supuși, dar neînvinși; și, în cele din urmă, leul din 1859, amenințător și răzbunător. Apoi, mama, acolo sus, în loc de Madona Păcii, a fost pusă statuia de bronz a unei foarte frumoase tinere doamne, adică Victoria care planează peste lume: această victorie a stângii ține în mâna stângă sabia și în dreapta o coroană pentru cetățenii napolitani, martiri ai Libertății, care, căzuți în luptă și pe eșafod, cu sângele lor au redat poporului etc., etc.

Am avut adesea impresia că Lila folosea trecutul ca să normalizeze prezentul furtunos al Immei. Povestirile despre Napoli aveau mereu la origine ceva urât, haotic, care pe urmă lua forma unei clădiri frumoase, a unei străzi, a unui monument, pentru ca apoi să-și piardă memoria și sensul, să se deterioreze, să se îmbunătățească, să se deterioreze din nou, conform unui flux prin natura lui imprezibil, făcut în întregime din valuri, apă liniștită, averse, cascade. Esențialul, în schema Lilei, era să-și pună întrebări. Cine erau martirii, ce reprezentau leii și când avuseseră loc bătăliile, și eșafodele, și strada Păcii, și Madona, și Victoria. Poveștile însemnau o aliniere a momentelor — înainte, după. Înainte de Chiaia elegantă, cartier de domni, era playa menționată în epistolele lui

Grigorie, mlaștinile care ajungeau până la plajă și la mare, desișul sălbatic care se cățara până la Vomero. Înainte de asanarea de la sfârșitul secolului al XIX-lea, înaintea cooperativelor de feroviari, era o zonă insalubră, alterată în fiecare piatră, dar și cu destule monumente splendide, doborâte apoi de dorința nebună a celor ce dărmaseră prefăcându-se că însănătoșesc. Și una dintre zonele asanate se numea Vasto de foarte mult timp. Vasto era un toponim care cuprindea terenul dintre poarta Capuana și poarta Nolana, așa încât cartierul, odată asanat, își păstrase numele. Lila insista asupra acelei denumiri — Vasto —, îi plăcea și Immei: Vasto și Asanare, stricăciune și sănătate, dorință nebună de a strica, de a jefui, de a urâți, de a scoate mațele și dorință nebună de a clădi, de a ordona, de a concepe drumuri noi sau a le redenumi pe cele vechi, cu scopul de a consolida lumi noi și a ascunde boli străvechi, mereu însă gata să-și ia revanșa.

În realitate, înainte ca Vasto să se numească Vasto și să devină, în esență, stricăciune — povestea mătușa Lina — în locul acela existaseră vile, grădini, fântâni. Acolo, nici mai mult, nici mai puțin, marchizul de Vico pusese să fie construit un palat cu o grădină denumit Paradisul. Grădina Paradisului era plină de jocuri de apă ascunse, mama. Cel mai faimos era un mare dud alb pe care fuseseră dispuse mici canale invizibile de-a lungul cărora curgea apa șiroaie de pe ramuri sau cobora în cascadă pe trunchi. Ai înțeles? De la Paradisul Marchizului de Vico la acel Vasto al Marchizului de Vasto, apoi la sistematizarea urbană primarului Nicola Amore, apoi la Vasto din nou, la Renașteri ulterioare și așa mai departe în acest ritm.

Ah, ce oraș, îi spunea fiicei mele mătușa Lina, ce oraș splendid și însemnat: aici s-au vorbit toate limbile, Imma, aici s-a construit totul și s-a deteriorat totul, aici oamenii nu au încredere în nicio clevetire, deși orașul în sine e atât de clevetitor, aici e Vezuviul care-ți amintește în fiecare zi că focul, și cutremurul, și cenușa, și marea îți nimicesc în câteva secunde cea mai importantă operă a oamenilor atotputernici.

Eu stăteam să ascult, dar uneori rămâneam perplexă. Da, Imma se liniștise, dar numai pentru că Lila îi prezenta un flux continuu de splendori și mizerii, într-un Napoli ciclic unde totul era minunat și totul devenea cenușiu și smintit și totul strălucea din nou. Ca atunci când un nor aleargă prin fața soarelui și pare că soarele e cel care fuge, un disc timid, palid, gata să se stingă, dar care iată, odată risipit norul, brusc redevine orbitor și trebuie să-ți ferești ochii cu mâna, atât de tare strălucește. Palatele cu grădini paradisiace din povestirile Lilei cădeau în ruină, se

sălbăticeau și ajungeau să fie locuite uneori de nimfe, driade, satiri și fauni, alteori de sufletele morților, alteori de demoni pe care Dumnezeu îi trimitea în castele și chiar și în casele oamenilor obișnuiți ca să-i facă să ispășească păcate sau să-i pună la încercare pe chiriașii cu suflet bun, care trebuie recompensați după moarte. Ceea ce era frumos, și solid, și strălucitor se popula cu fantezii nocturne și poveștile cu umbre le plăceau amândurora. Imma îmi povestea că în capul zonei Posillipo, la câțiva pași de mare, vizavi de Gajóla, chiar deasupra Grotei zânelor, era un faimos edificiu locuit de spirite. Spiritele, îmi spunea, se găseau și în blocurile de pe Vico San Mandato și Vico Mondragone. Lila îi promisese că se vor duce împreună să caute pe străduțele din Santa Lucia un spirit numit Faccione din cauza feței sale late, care însă era periculos, azvârlea cu pietre mari în cine îl deranja. Sălășluiau la Pizzofalcone și-n alte localități — îi spusese — și multe spirite de copii morți. O fetiță era văzută adesea seara prin părțile de la poarta Nolana. Existau cu adevărat, nu existau? Mătușa Lina spunea că spiritele existau, dar nu în blocuri, pe străduțe și aproape de porțile antice din Vasto. Existau în urechile persoanelor, în ochi, când ochii priveau înăuntru și nu în exterior, în voce imediat cum începi să vorbești, în minte când gândești, deoarece cuvintele, dar și imaginile sunt pline de fantasmе. E adevărat, mama?

Da, răspundeam, poate că da: dacă mătușa Lina spune așa, e posibil. Acest oraș e plin de fapte mai mult sau mai puțin însemnate — Lila îi povestise —, spirite vezi și la Muzeu, la Pinacotecă și mai ales la Biblioteca Națională, în cărți sunt foarte multe. Deschizi una și, de exemplu, sare din ea Masaniello. Masaniello e un spirit amuzant și înfricoșător în același timp, îi făcea să râdă pe săraci și să tremure pe cei bogați. Immei îi plăcea mai ales când îl ucidea cu sabia nu pe ducele de Maddaloni, nu pe tatăl ducelui de Maddaloni, ci portretele lor, harșt, harșt, harșt. Mai mult, după ea, momentul cel mai distractiv era când Masaniello tăia capul portretelor ducelui și tatălui său sau le spânzura pe ale altor nobili necruțători. Tăia capul portretelor, râdea Imma uluită, spânzura portretele. Și după acele decapitări și spânzurări, Masaniello îmbrăca o haină de mătase albastră brodată cu argintiu, își atârna la gât un lanț din aur, își punea la pălărie o broșă cu diamante și se ducea la Mercato. Se ducea așa, mama, împopoțonat tot ca un marchiz, duce și prinț, el care era plebeu, el care era pescar și nu știa nici să citească, nici să scrie. Mătușa Lina îi spusese că la Napoli putea să se-ntâmpile una și alta, deschis, fără să te prefaci că dai legi și decrete și contruiești state întregi mai bune decât cele precedente. La Napoli se exagera fără

subterfugii, cu claritate și cu deplină satisfacție.

O impresionase mult pățania unui ministru, era vorba și despre Muzeul orașului nostru, și despre Pompei. Imma mi-a spus pe un ton grav: știi, mama, că un Ministru al Educației Publice, onorevole Nasi, un reprezentant al poporului de-acum aproape o sută de ani, a acceptat în dar de la cei însărcinați cu săpăturile de la Pompei o statueta de valoare tocmai găsită? Știi că a pus să i se facă copii după cele mai frumoase opere de artă găsite la Pompei ca să-și decoreze vila din Trapani? Acest Nasi, mama, deși era Ministru al Regatului Italiei, a acționat instinctiv: i-au dus o frumoasă statueta ca omagiu și el a acceptat-o, i s-a părut că acasă la el va arăta excelent. Uneori greșești, dar când de mic nu te învață nimeni ce înseamnă bunul public, nu-ntelegi nici că ai vreo vină.

Nu știi dacă această ultimă frază a spus-o pentru că repeta cuvintele mătușii Lina sau pentru că avea propriile raționamente. Oricum, acele cuvinte nu mi-au plăcut și am decis să intervin. I-am ținut un discurs prudent, dar explicit: mătușa Lina îți povestește multe lucruri frumoase, sunt bucuroasă, când o pasionează ceva, nimeni nu o poate opri. Dar nu trebuie să crezi că oamenii fac rău din frivolitate. Nu trebuie să crezi orice, Imma, mai ales dacă e vorba de onorevoli, și de miniștri, și de senatori, și de bancheri, și de camoriști. Nu trebuie să crezi nici că lumea se mușcă singură de coadă, acum e bine, acum e rău, acum e din nou bine. Trebuie să muncim cu constanță, cu disciplină, pas cu pas, oricum ar merge lucrurile în jurul nostru și fiind atenți să nu greșim, pentru că greșelile se plătesc.

Immei a-nceput să-i tremure buza de jos, m-a întrebat:

— Tata n-o să mai intre în parlament?

N-am știut ce să-i spun și ea și-a dat seama. Voind parcă să mă-ncurajeze să-i dau un răspuns pozitiv, a murmurat:

— Mătușa Lina crede că da, că se va-ntoarce acolo. Eu am șovăit mult, apoi m-am hotărât.

— Nu, Imma, eu cred că nu. Dar nu-i nevoie ca tata să fie o persoană importantă ca să ții la el.

43.

A fost un răspuns complet greșit. Nino s-a furișat înapoi, cu obișnuita lui

abilitate, ieșind din capcana în care sfârșise. Imma a aflat și a fost foarte bucuroasă. A cerut să-l întâlnească, dar el a dispărut o vreme, a fost greu să-i dai de urmă. Când am obținut o întâlnire, ne-a dus într-o pizzerie din Mergellina, dar fără obișnuita-i vivacitate. Era nervos, neatent, Immei i-a spus să nu aibă niciodată încredere în alianțele politice, s-a definit victima unei stângi care nu era deloc stângă, dimpotrivă, era mai rău decât fascismul. Ai să vezi

— a liniștit-o — că tata va-ndrepta totul.

Pe urmă am citit articolele lui foarte agresive în care relua o teză pe care o îmbrățișase mai demult, în vremuri îndepărtate: puterea juridică trebuia supusă puterii executive. Scria indignat: nu e posibil ca magistrații într-o zi să ia măsuri împotriva celor care vor să lovească statul în inima lui și a doua zi să-l facă pe cetățean să creadă că inima aceea e bolnavă și trebuie aruncată. El s-a luptat ca să nu fie aruncat. A trecut prin vechile partide dezarmat, mutându- se din ce în ce mai la dreapta și în 1994, strălucitor, s-a întors în parlament.

Imma a aflat cu bucurie că tatăl ei era din nou onorevole Sarratore și că Napoli îi oferise un număr foarte ridicat de voturi pe liste. Cum a aflat vestea, a venit să-mi spună: tu scrii cărți, dar nu știi să vezi în perspectivă, așa cum știe să vadă mătușa Lina.

44.

Nu m-am supărat, în fond fiica mea dorise numai să-mi atragă atenția că fusesem rea cu tatăl ei, că nu-nțelesesem cât era de bun. Dar acele cuvinte (tu scrii cărți, dar nu știi să vezi în perspectivă cum știe să vadă mătușa Lina) au avut un rol neașteptat: m-au îndemnat să iau în considerare că Lina, femeia care, după părerea Immei, știa să vadă în perspectivă, la cincizeci de ani se-ntorsese oficial la cărți, la studiu, chiar scria. Pietro sugerase deja că aceasta era un fel de terapie pentru a combate absența tulburătoare a Tinei. Dar în ultimul an al șederii mele în cartier nu m-am mai mulțumit nici cu sensibilitățile lui Pietro, nici cu medierea Immei: cum puteam, începeam o discuție pe acel subiect, puneam întrebări.

— De unde până unde tot acest interes pentru Napoli?

— Ce-i rău în asta?

— Nimic, dimpotrivă, te invidiez. Tu înveți pentru plăcerea ta, în vreme ce eu citesc și scriu numai din datorie.

— Nu învăț. Văd blocul acela, strada aceea, monumentul acela și apoi, eventual, petrec un pic de timp ca să caut informații despre ele, atâta tot.

— Și asta înseamnă învățat.

— Crezi?

O dădea cotită, nu voia să mi se confeseze mie. Dar uneori se înflăcăra cum știa numai ea să facă și-ncepea să vorbească despre oraș de parcă n-ar fi fost alcătuit din obișnuitele străzi, din normalitatea locurilor din fiecare zi, ci i-ar fi dezvăluit numai ei o licărire a lui secretă. Astfel, în câteva fraze, îl transforma în locul cel mai memorabil din lume, cel mai bogat în semnificații, așa încât, după ce pălăvrăgeam un pic, reveneam la chestiunile mele cu mintea înflăcărată. Ce neglijență gravă comiseseam, să mă nasc și să trăiesc la Napoli fără să mă străduiesc să-l cunosc. Urma să părăsesc orașul pentru a doua oară, locuisem acolo, cu totul, treizeci de ani din viața mea și totuși despre locul în care mă născusem nu știam mare lucru. Deja Pietro, în trecut, mă dojenise pentru ignoranța mea, acum mă dojeneam eu însămi. O ascultam pe Lila și-mi înțelegeam lipsa de profunzime.

Ea, între timp, care învăța cu viteza ei lipsită de efort, putea da fiecărui monument, fiecărei pietricele o semnificație densă, o asemenea importanță fantastică, că aș fi abandonat cu plăcere prostiile de care mă ocupam ca să încep, la rândul meu, să-nvăț. Dar prostiile astea îmi absorbeau toată energia, grație lor trăiam în belșug, munceam de obicei și noaptea. Uneori, în apartamentul cufundat în tăcere mă opream, mă gândeam că poate în acel moment și Lila era trează, poate că scria la fel ca mine, poate că făcea rezumatele textelor citite la bibliotecă, poate că-și schița reflecțiile, poate că-ncepea de-acolo ca să povestească întâmplările ei. Poate că n-o interesa adevărul istoric, ci căuta numai puncte de plecare pentru propriile născociri.

Cu siguranță, proceda în felul ei spontan, având curiozități neașteptate, care apoi deveneau din ce în ce mai firave și dispăreau. Acum, din câte înțelegeam, se ocupa de fabrica de porțelan de lângă Palatul Regal. Acum strângea informații despre biserica San Pietro a Majella. Acum căuta mărturii ale călătorilor străini în care i se părea că găsește, amestecate, încântare și dezgust. Toți, spunea, toți, secol după secol, au lăudat portul, marea, navele, castelele, Vezuviul înalt și negru cu flăcările lui furioase, orașul ca un amfiteatru, parcurile, grădinile botanice și palatele. Dar apoi, tot secol după secol, au început să se vaite de

ineficiență, de corupție, de mizeria fizică și morală. Nicio instituție care, în spatele fațadei, în spatele numelui pompos și al numeroșilor salariați, să funcționeze cu adevărat. Nicio ordine descifrabilă, numai o mulțime fără reguli, de nestăpânit, pe străzile pline cu vânzători de orice posibilă marfă, oameni care vorbesc cu voce foarte ridicată, ștregari, cerșetori. Ah, nu există oraș care să răspândească în jur atâta zgomot și atâta vacarm precum Napoli.

Odată mi-a vorbit despre violență. Noi credeam, a spus, că era o trăsătură a cartierului. Ne-a înconjurat încă de la naștere, ne-a atins întreaga viață, ne gândeam: am nimerit prost. Îți amintești cum foloseam cuvintele pentru a răni și câte inventam pentru a umili? Îți amintești câtă bătaie am dat și am primit Antonio, Enzo, Pasquale, fratele meu, frații Solara și, de asemenea, eu și cu tine? Îți amintești când tata m-a aruncat de la fereastră? Acum citesc un articol vechi despre San Giovanni a Carbonara, unde este explicat ce era Carbonara sau Carboneto. Eu credeam că acolo, odată, fusese cărbunele, existaseră cărbunarii. Dar nu, era locul gunoiului, toate orașele îl aveau. Se numea „fosso carbonario“, în el se deversau ape murdare, în el erau aruncate stârvurile animalelor. Și „fosso carbonario“ din Napoli se găsea, încă din vremurile antice, unde este astăzi biserica San Giovanni a Carbonara. În zona aceea numită Piața Carbonara, poetul Virgiliu, la vremea lui, ordonase în fiecare an să se organizeze ioco de Carbonara, jocuri de gladiatori care nu duceau la morte de homini come de po è facto⁵ — îi plăcea acea italiană de odinioară, o distra, mi-o cita cu vizibilă plăcere —, ci pentru a se antrena li homini ali facti de l'arme⁶. Dar curând nu mai fusese vorba de ioco sau de antrenament. În locul acela unde se aruncau animalele și gunoaiele începuse să fie vărsat și mult sânge de ființe umane. Acolo se pare că a fost inventat jocul de a azvârli cu prete, bătăile cu pietre la care participam și noi când eram mici, îți amintești, când Enzo m-a lovit în frunte — mai am cicatricea — și, cuprins de disperare, mi-a dăruit o ghirlandă de scorușe. Dar pe urmă, în Piața Carbonara, de la pietre s-a trecut la arme și a devenit locul unde se lupta până la ultima picătură de sânge. Dădeau fuga zdrențăroși, și nobili, și prinți să vadă cum, din răzbunare, erau uciși oamenii. Când vreun flăcău foarte frumos cădea străpuns de lame bătute pe nicovala morții, imediat cerșetorii, burghezii, regii și

reginele înălțau aplauze până la stele. Ah, violența: să sfâșii, să ucizi, să smulgi. Lila, între fascinație și groază, îmi vorbea despre asta amestecând dialectul cu limba italiană și folosind citate foarte culte pe

care le luase cine știe de unde și pe care le ținea minte pe de rost. Întreaga planetă, spunea, e un mare „fosso carbonario“. Și uneori mă gândeam c-ar fi putut fascina săli pline de oameni, dar pe urmă o vedeam din nou la dimensiunile ei reale. E o femeie de cincizeci de ani cu puțină școală, nu știe cum se face o cercetare, nu știe ce e adevărul documentar: citește, devine pasionată, amestecă adevăr și fals, născocoște. Nimic altceva. Ce părea s-o intereseze și s-o amuze era mai ales că toată acea putreziciune, tot acel măcel de membre rupte și ochi scoși și țeste despicate era apoi acoperit — literalmente acoperit — de o biserică dedicată Sfântului Ioan Botezătorul și de o mănăstire de călugări eremiți din ordinul Sfântului Augustin, care avea o bibliotecă foarte bogată. Ha ha — râdea —, dedesubt era sângele și deasupra Dumnezeu, pacea, rugăciunea și cărțile. Apăruse, astfel, îmbinarea dintre San Giovanni și „fosso carbonario“, adică toponimul San Giovanni a Carbonara: o stradă pe care am trecut de o mie de ori, Lenù, e la câțiva pași de gară, de Forcella și de strada Tribunalelor.

Știam unde era strada San Giovanni a Carbonara, știam foarte bine, dar nu cunoșteam acele povești. Mi-a vorbit mult timp despre asta. A vorbit astfel încât să mă facă să simt — am bănuir — că acele lucruri pe care mi le povestea oral le scrisese deja și aparțineau unui text amplu a cărui structură îmi scăpa. M-am întrebat: ce-are în minte, care-i sunt intențiile? Își pune doar ordine în hoinăreli și-n lecturi sau plănuiește o carte de curiozități napolitane, o carte pe care, bineînțeles, n-o va duce niciodată la capăt, dar care-i va folosi să continue zi după zi, acum când nu doar Tina a dispărut, dar a dispărut Enzo, au dispărut frații Solara, dispar și eu, luând-o cu mine pe Imma care, între suișuri și coborâșuri, a ajutat-o să supraviețuiască?

45.

Cu puțin înainte să plec la Torino am petrecut mult timp cu ea, a fost o despărțire emoționantă. Era o zi de vară din 1995. Am vorbit de toate, ore în șir, dar la sfârșit ea s-a concentrat asupra Immei, care acum avea paisprezece ani, era frumoasă, plină de viață, tocmai absolvise gimnaziul. Mi-a lăudat-o fără răutăți neașteptate și eu am stat să-i ascult laudele, i-am mulțumit pentru cum o ajutase într-o etapă dificilă a vieții ei.

Ea m-a privit perplexă, m-a corectat:

— O ajut pe Imma dintotdeauna, nu doar acum.

— Da, dar după necazurile lui Nino i-ai fost de mare ajutor.

Nu i-au plăcut nici aceste cuvinte, a fost un moment confuz. Nu voia să-l asociez pe Nino cu atenția pe care i-o acordase Immei, mi-a amintit că avusese grijă de fetiță încă de la-nceput, a spus c-o făcuse pentru că Tina o iubise mult, a adăugat: poate că Tina a ținut la Imma chiar mai mult decât mine. Apoi a clătinat din cap, nemulțumită.

— Nu te-nțeleg, a spus.

— Ce nu-nțelegi?

A devenit agitată, avea ceva să-mi spună, dar se abținea.

— Nu-nțeleg cum e posibil ca în tot acest timp tu să nu te fi gândit nici măcar o dată.

— La ce anume, Lila?

A tăcut câteva secunde, apoi a vorbit cu ochii în pământ.

— Îți amintești fotografia din Panorama?

— Care?

— Cea în care tu erai cu Tina și se spunea că e fiica ta.

— Sigur că mi-o amintesc.

— Eu m-am gândit adesea că e posibil ca Tina să-mi fi fost luată din cauza acelei fotografii.

— Adică?

— Au crezut c-o răpesc pe fiica ta, dar au răpit-o pe a mea.

Așa a vorbit și, în dimineața aceea, am avut dovada că dintre sutele de ipoteze, fantezii, obsesii care o chinuseră, care încă o chinuiau, eu nu înțelesesem aproape nimic. Nu fusese destul un deceniu ca s-o liniștească, în mintea ei nu putea găsi niciun colțișor tihnit pentru fiica ei.

A murmurat:

— Apăreai mereu în ziare și la televizor, foarte frumoasă, foarte elegantă, foarte blondă: poate că voiau bani de la tine și nu de la mine, cine știe, astăzi nu mai știu nimic, lucrurile merg într-un sens și apoi își schimbă direcția.

A spus că Enzo vorbise cu poliția, că ea vorbise cu Antonio, dar nici poliția, nici Antonio nu luaseră în serios acea posibilitate. Oricum, mi-a vorbit despre ea ca și cum în acel moment ar fi fost din nou sigură că lucrurile decurseseră în felul acela. Cine știe câte altele de care nu-mi dădusem niciodată seama nutrise în secret și nutrea încă. Nunziatina fusese luată în locul Immacolatei mele? Succesul meu era cauza răpirii fiicei ei? Și legătura aceea a ei cu Imma reprezenta o neliniște, o

protecție, o ocrotire? Își imaginase că răpitorii, odată ce urmau să se descotorosească de fetița greșită, s- ar fi putut întoarce ca s-o ia pe cea bună? Sau ce altceva? Ce-i trecuse și-i trecea și acum prin minte? De ce-mi vorbea de ipoteza aceea abia acum? Voia să-mi inoculeze un ultim venin ca să mă pedepsească fiindcă eram pe punctul de a o părăsi? Ah, înțelegeam de ce plecase Enzo. Devenise prea sfâșietor să trăiești cu ea.

Și-a dat seama c-o privesc cu îngrijorare și a-nceput să vorbească, voină parcă să se pună la adăpost, despre lecturile ei. Dar de data aceasta într-un mod foarte confuz, indispoziția îi schimonosea trăsăturile. A bombănit râzând că răul apucă drumuri neprevăzute. Pui deasupra bisericile, mănăstirile, cărțile — par atât de importante cărțile, a spus cu sarcasm, tu le-ai dedicat toată viața ta — și răul găurește podeaua și se ivește unde nu te aștepti. Apoi s-a liniștit, a vorbit din nou despre Tina, despre Imma, despre mine, dar conciliantă, aproape cerându-și scuze pentru ce-mi spusese. Când e prea multă liniște, a spus, îmi trec multe idei prin minte, nu mă lua în seamă. Numai în romanele proaste oamenii cred mereu lucrul corect, spun mereu ce trebuie, fiecare efect are o cauză clară, lumea se-mparte în cei simpatici și cei antipatici, cei buni și cei răi, totul, până la urmă, te consolează. A murmurat: e posibil ca Tina să se- ntoarcă în seara asta și atunci cui îi pasă cum au mers lucrurile, important va fi că ea e din nou aici și că mă va ierta pentru neatenție. Iartă-mă și tu, a spus, și m-a îmbrățișat, a conchis: du-te, du-te, fă lucruri și mai frumoase decât cele pe care le-ai făcut până acum. Eu am fost aproape de Imma și de teamă să n-o ia cineva, iar tu ai ținut la fiul meu cu adevărat și când fiica ta te-a părăsit. Câte lucruri ai suportat pentru el, mulțumesc. Sunt atât de fericită că am fost prietene mult timp și că încă suntem.

46.

Ideea aceea că Tina fusese răpită crezându-se că era fiica mea m-a tulburat, dar nu fiindcă o consideram cumva întemeiată. M-am gândit mai degrabă la intersecția de sentimente neclare care o generase și am încercat să le pun într-o ordine. Mi-a revenit în minte chiar, după mult timp, că din motive complet întâmplătoare — sub cele mai

nesemnificative ocazii se ascund întinderi de nisipuri mișcătoare —, Lila îi dăduse fiicei ei numele iubitei mele păpuși, cea pe care, mică fiind, ea însăși o aruncase în fundul unei pivnițe. A fost prima oară, îmi amintesc, când am dat frâu liber fanteziei în legătură cu asta, dar n-am rezistat mult, m-am aplecat peste un puț negru în care scânteia din loc în loc lumina și m-am retras. Orice relație intensă între oameni e plină de capcane și, dacă vrei să dureze, e nevoie să înveți să le ocolești. Am făcut la fel și atunci și, în cele din urmă, mi s-a părut că am găsit o altă dovadă, cine mai știe a câta, a splendorii și beznei prieteniei noastre, a duratei și dificultății suferinței Lilei, cea prezentă și viitoare. Dar am plecat la Torino convinsă că Enzo avea dreptate: Lila era foarte departe de o bătrânețe liniștită din cauza zidurilor pe care le construise-n jurul ei. Ultima imagine pe care mi-a oferit-o a fost cea a unei femei de cincizeci și unu de ani, care arăta cu zece ani în plus și care, din când în când, în timp ce vorbea, era lovită de valuri enervante de căldură, se făcea roșie ca focul. Gâtul i se păta, căpăta o privire rătăcită, își prindea marginea rochiei cu mâinile, își făcea vânt, arătându-ne mie și Immei chiloții.

47.

La Torino totul era deja pregătit: găsisem casă în apropiere de Ponte Isabella și mă străduisem să mut acolo o mare parte din lucrurile mele și ale Immei. Am plecat. Trenul, îmi amintesc, tocmai pornise din Napoli, fiica mea stătea pe locul din fața mea și pentru prima dată părea tristă pentru ceea ce lăsa în urma ei. Mă obosiseră foarte mult alergătura din ultimele luni, miile de lucruri de care a trebuit să am grijă, ce făcusem și ce uitasem să fac. M-am lăsat pe banchetă, am privit pe fereastră periferia orașului și Vezuviul care se îndepărta. În acel moment mi-a tâșnit pe neașteptate, ca o geamandură care nu mai era apăsată sub luciul apei, certitudinea că Lila, scriind despre Napoli, scria și despre Tina, iar textul — tocmai pentru că-l hrănea efortul de a relata o suferință de nedescris — urma să se dovedească ieșit din comun. Certitudinea aceea s-a ivit în forță și n-a slăbit niciodată. În anii petrecuți la Torino — cât am condus mica, dar promițătoarea editură care mă angajase, cât m-am simțit mult mai respectată, așa zice, mai puternică decât fusese Adele în ochii mei cu decenii în urmă — certitudinea a luat

forma unei dorințe, a unei speranțe. Mi- ar fi plăcut ca Lila să-mi telefoneze într-o zi ca să-mi spună: am un text dactilografiat, un maculator, un caiet de însemnări, în fine, un text de-al meu pe care mi-ar plăcea să-l citești și pe care să mă ajuți să-l editez. L-aș fi citit imediat. Aș fi intervenit ca să-i dau o formă acceptabilă, probabil că aș fi ajuns să rescriu cu totul unele paragrafe. Lila, în ciuda vivacității ei intelectuale, a memoriei extraordinare, a cărților pe care le citise probabil toată viața, uneori vorbindu-mi despre ele, cel mai adesea ascuzându-le de mine, avea o pregătire de bază absolut precară și niciun talent de naratoare. Mă temeam c-ar fi fost o îngrămădire dezordonată de lucruri bune prost formulate, de lucruri splendide așezate în locul greșit. Dar nu mi-a trecut prin minte niciodată — niciodată — că ar fi putut scrie o povestioară neroadă, plină de clișee, dimpotrivă, am fost mereu absolut sigură că ar fi fost vorba de un text decent. Am ajuns chiar, în perioadele în care mă zbăteam să întocmesc un plan editorial valoros, să-l interoghez stăruitor pe Rino, care, de altfel, apărea frecvent la mine acasă, sosea fără să telefoneze, spunea am trecut să te salut și rămânea cel puțin câteva săptămâni. Îl întrebam: mama ta mai scrie?, nu ți s-a întâmplat niciodată să arunci o privire, să vezi despre ce e vorba? Dar el spunea da, nu, nu-mi amintesc, sunt chestii de-ale ei, nu știu. Insistam. Îmi imaginam rubrica în care aș fi introdus textul acela fantomă, ce aș fi făcut ca să-i ofer cea mai mare vizibilitate și să obțin din asta, la rândul meu, prestigiu. Uneori îi telefonam Lilei înseși, o întrebam cum se simțea, o întrebam discret, vorbind în general: ți-ai păstrat pasiunea pentru Napoli, tot așa, iei multe notițe? Ea, cu precizie, răspundea: ce pasiune, ce notițe, sunt o bătrână nebună ca Melina, ți-o amintești pe Melina, cine știe dacă mai trăiește. Atunci renunțam la povestea asta, schimbam amândouă subiectul.

48.

În timpul acelor conversații telefonice vorbeam tot mai des de cei morți, care însă reprezentau o ocazie ca să discutăm și despre cei vii. Murise tatăl ei, Fernando, și după câteva luni murise și Nunzia. Lila, atunci, se mutase împreună cu Rino în vechiul apartament în care se născuse și pe care-l cumpăraseră, cu timp în urmă, din banii ei. Dar

acum ceilalți frați susțineau că era proprietatea părinților și o necăjeau, revendicându-și fiecare dreptul de a obține o parte.

Murise și Stefano după un alt infarct — nu apucaseră să cheme la timp nici măcar ambulanța, se prăbușise cu fața la pământ — și Marisa plecase din cartier, împreună cu copiii. Nino, în sfârșit, făcuse ceva pentru ea. Nu doar că-i găsisese un post de secretară la un birou de avocatură de pe strada Crispi, dar îi dădea bani să-și întrețină băieții la universitate.

Murise un individ pe care nu-l cunoscusem niciodată, dar despre care se știa că era amantul surorii mele, Elisa. Ea părăsise cartierul, dar nu mă anunțase, cum n-o făcuseră nici tata, și nici frații mei. Am aflat de la Lila că plecase la Caserta, cunoscuse un avocat consilier la primărie și se recăsătorise, dar nu mă invitase la nuntă.

Pălăvrăgeam în felul ăsta, ea îmi transmitea toate noutățile. Eu îi spuneam despre fiicele mele, despre Pietro care se căsătorise cu o colegă mai în vârstă cu cinci ani decât el, despre ceea ce tocmai scriam, despre cum decurgea experiența mea editorială. Doar de câteva ori am ajuns să-i pun întrebări puțin mai explicite despre chestiunea care mă interesa:

— Dacă tu, să presupunem, ai scrie ceva — e o ipoteză — mi-ai da să citesc?

— Ceva de ce gen?

— Ceva. Rino zice că stai tot timpul la computer.

— Rino zice tâmpenii. Intru pe internet. Mă informez în privința noutăților din electronică. Asta fac când stau la computer: nu scriu.

— Sigur?

— Bineînțeles. Îți răspund vreodată la e-mailuri?

— Nu, și mă enervezi: eu îți scriu mereu și tu nimic.

— Vezi? Nu scriu nimic nimănui, nici măcar ție.

— Bine. Dar dacă ai scrie ceva, mi-ai da să citesc, mi-ai da să public?

— Tu ești scriitoarea.

— Nu mi-ai răspuns.

— Ți-am răspuns, dar tu te prefaci că nu-nțelegi. Ca să scrii trebuie să-ți dorești ca să-ți supraviețuiască ceva. Eu, în schimb, n-am nici măcar dorința de a trăi, n-am avut niciodată una atât de puternică așa cum ai tu. Dacă aș putea dispărea acum, chiar în timp ce vorbim, aș fi mai mult decât bucuroasă. Mă apuc de scris, vezi să nu. Repetase deseori ideea propriei dispariții, dar începând cu sfârșitul anilor '90 — mai ales din 2000 încolo — a devenit un fel de refren ironic. Era o metaforă, bineînțeles. Îi

plăcea, apelase la ea în cele mai diferite împrejurări și nu mi-a trecut niciodată prin minte, în numeroșii ani ai prieteniei noastre — nici măcar în momentele cele mai îngrozitoare de după dispariția Tinei —, că se gândește la sinucidere. Dispariția era un fel de plan estetic. Nu se mai poate, spunea, electronica pare atât de curată și, în schimb, murdărește, murdărește foarte mult, și te obligă să-ți lași urmele peste tot ca și cum te-ai căca și te-ai pișa pe tine încontinuu: eu, în schimb, nu vreau să las nimic din mine, tasta mea preferată e cea care șterge.

Acea dorință nebunească fusese în unele perioade mai adevărată, în altele mai puțin. Îmi amintesc o tiradă perfidă care pornea de la notorietatea mea. Eh, a spus odată, câte fasoane pentru un nume: faimos sau nu, e doar o panglicuță în jurul unei pungi pline la nimereală cu sânge, carne, cuvinte, rahat și gândulețe. A făcut mișto de mine mult timp pe acel subiect: desfac panglica — Elena Greco — și punga rămâne acolo, funcționează la fel, la întâmplare, bineînțeles, fără merite, nici neajunsuri, cât timp nu se rupe. În zilele ei cele mai negre, spunea, râzând aspru: vreau să-mi deznod numele, să-l desfășor, să-l arunc, să uit de el. Dar în alte dăți era mai relaxată. Se-ntâmpla — să presupunem — s-o sun sperând s-o conving să-mi vorbească despre textul ei și, chiar dacă-i nega cu vehemență existența, continuând să se eschiveze, simțeam că telefonul o surprinsese în plin moment creativ. Într-o seară am găsit-o teribil de fericită. A ținut obișnuitele ei discursuri despre anihilarea oricărei ierarhii — atâtea fasoane despre măreția unuia și altuia, dar ce merit e să te naști cu anumite calități, e ca și cum ai admira cutia tombolei când învârți și ies numerele bune —, dar s-a exprimat cu imaginație și totodată cu precizie, i-am surprins plăcerea de a inventa imagini. Ah, cum știa să folosească vorbele atunci când voia. Părea să protejeze un sens al ei, secret, care lăsa orice altceva fără sens. Țsta a fost, probabil, lucrul care a-nceput să mă întristeze.

49.

Criza a survenit în iarna din 2002. Atunci, deși între suișuri și coborâșuri, încă mă simțeam o femeie realizată. În fiecare an, Dede și Elsa se întorceau din Statele Unite, uneori singure, alteori cu logodnici total provizorii. Prima se ocupa de aceleași lucruri ca tatăl ei, cea de-a doua

obținuse prematur o catedră într-un foarte misterios domeniu al algebrei. Când se întorceau surorile sale, Imma se elibera de orice obligație și-și petrecea tot timpul cu ele. Familia se recompunea, stăteam noi patru femeile în casa din Torino, sau ieșeam la plimbare prin oraș, fericite că suntem împreună măcar pentru o scurtă perioadă, atente una la cealaltă, afectuoase. Le priveam și-mi spuneam: ce noroc am avut.

Dar de Crăciunul din 2002 s-a întâmplat ceva care m-a deprimat. Cele trei fete s-au întors toate pentru o lungă perioadă. Dede se căsătorise de curând cu un inginer sobru cu origini iraniene și avea de câțiva ani un băiețel foarte voinic, pe nume Hamid. Elsa a venit însoțită de un coleg din Boston, tot matematician și încă mai copil decât ea, foarte gălăgios. Și Imma se întorsese de la Paris, unde de doi ani studia filosofia, împreună cu un coleg de curs, un francez foarte înalt, urâțel și aproape mut. Ce plăcut a fost acel decembrie! Aveam cincizeci și opt de ani, eram bunică, îl răsăream pe Hamid. Îmi amintesc că-n seara de Crăciun stăteam într-un colț cu copilul și contemplam cu seninătate trupurile tinere și pline de energie ale fiicelor mele. Îmi semănau toate și niciuna, viața lor era foarte diferită de a mea și, totuși, le simțeam părți inseparabile de mine. M-am gândit: câte strădanii am făcut și ce lung drum am parcurs. La fiecare pas puteam să cedez, dar nu s-a întâmplat. Am plecat din cartier, m-am întors, am reușit să plec din nou. Nimic, nimic nu m-a tras în jos împreună cu aceste fete pe care le-am conceput. Ne-am salvat, le-am salvat pe toate. Oh, ele aparțin de-acum altor locuri și altor limbi. Consideră Italia un colț minunat al planetei și, totodată, o provincie ne semnificativă și inutilă, unde locuiești numai pentru

o scurtă vacanță. Dede îmi spune adesea: pleacă, vino să stai la mine, îți poți face munca și de acolo. Eu spun da, mai devreme sau mai târziu o voi face. Sunt mândre de mine și, totuși, știu că niciuna din ele nu m-ar suporta mult timp, nici măcar Imma de-acum. Lumea s-a schimbat în mod extraordinar și le aparține tot mai mult lor, tot mai puțin mie. Dar e bine așa — mi-am zis, alintându-l pe Hamid —, până la urmă ce contează cu adevărat sunt aceste fete atât de curajoase, care n-au întâlnit nici măcar una din greutățile de care m-am izbit eu. Au atitudini, voci, exigențe, pretenții, conștiință de sine pe care eu nici astăzi nu mi le permit. Alții, altele nu au același noroc. În țările oarecum prospere a predominat o neutralitate care ascunde ororile restului lumii. Când din acele orori se dezlănțuie o violență care ajunge până-n orașele noastre și obișnuințele noastre, tresărim, ne alarmăm. Anul trecut am murit de frică și am vorbit mult la telefon cu Dede, cu Elsa, chiar și cu Pietro, când am

văzut la televizor avioanele care incendiaseră turnurile din New York așa cum aprinzi, cu o scăpărare ușoară, gămălia unui chibrit. În lumea invizibilă e infernul. Fiicele mele știu asta, dar numai din cuvinte, se indignează și între timp se bucură de plăcerile existenței, cât timp au ocazia. Cred că tatăl lor e responsabil pentru bunăstarea și succesele lor. Dar eu — eu care nu am avut niciun fel de privilegii — sunt temelia privilegiilor lor.

În timp ce judecam așa, ceva m-a deranjat. S-a întâmplat probabil când cele trei fete și-au dus vesel bărbații în fața raftului unde se aflau cărțile mele. Probabil că niciuna nu citise niciodată vreuna dintre ele, cu siguranță nu le văzusem făcând asta și, oricum, nu-mi vorbiseră niciodată despre ele. Dar acum răsfoiau câte una, citeau chiar câteva fraze cu voce tare. Cărțile acelea se născuseră din mediul în care trăisem, din ceea ce mă fascinase, din ideile care mă influențaseră. Parcursesem treptat vremurile mele, inventând povești, reflectând la ele. Arătasem tipurile de rău, le reprezentasem. Prefigurasem de nu știu câte ori schimbări salvatoare care însă nu veniseră niciodată. Fosisem limba de toate zilele ca să conturez lucruri de toate zilele. Scosesem în evidență anumite subiecte: munca, luptele de clasă, feminismul, marginalizații. Acum ascultam fraze de-ale mele alese la întâmplare și mi se păreau stânenitoare. Elsa — Dede era mai respectuoasă, Imma mai prudentă — citea cu o atitudine ironică din primul meu roman, citea din povestirea despre inventarea femeilor de către bărbați, citea din cărți de mai multe ori premiate. Vocea ei scotea abil în evidență lipsuri, exagerări, tonuri prea exclamative, ideologiile învechite pe care le susținusem ca adevăruri indiscutabile. Se oprea amuzată mai ales asupra vocabularului, repeta de două sau de trei ori cuvinte care nu mai erau la modă de mult timp și sunau stupid. Ce era asta? O bătaie de joc afectuoasă cum făceau la Napoli — fiica mea învățase sigur acest ton acolo — care însă, rând după rând, se transforma în dovada slabei valori a tuturor acelor volume, aliniată alături de traducerile lor?

Tânărul matematician prieten al Elsei a fost singurul, cred, care și-a dat seama că fiica mea mă rănea și a întrerupt-o, i-a luat cartea, mi-a pus întrebări despre Napoli ca și cum ar fi fost vorba de un oraș imaginar, asemănător cu cele despre care odinioară povesteau cei mai curajoși exploratori. Ziua de sărbătoare s-a scurs. Dar de atunci ceva s-a schimbat în mine. Din când în când luam unul dintre volumele mele, citeam câteva pagini, îi percepeam fragilitatea. Nesiguranțele mele dintotdeauna s-au amplificat. M-am îndoit tot mai mult de calitatea

operelor mele. În schimb, textul ipotetic al Lilei, în paralel, a căpătat o valoare neașteptată. Dacă înainte mă gândisem la el ca la o materie brută asupra căreia aș fi putut lucra împreună cu ea, modelând o carte bună pentru editura mea, acum se transformase într-o operă gata terminată și, deci, într-un posibil termen de comparație. M-am surprins întrebându-mă: dacă, mai devreme sau mai târziu, din fișierele ei va ieși o poveste mult mai bună decât ale mele? Dacă eu, într-adevăr, n-am scris niciodată un roman memorabil, iar ea, ea în schimb, îl scrie și rescrie de ani de zile? Dacă geniul pe care Lila îl exprimase de mică cu La fata blu, tulburând-o pe învățătoarea Oliviero, acum, la bătrânețe, își manifestă toată forța lui? În acel caz, cartea ei ar fi devenit — chiar și numai pentru mine — dovada eșecului meu și, citind-o, aș fi înțeles cum ar fi trebuit să scriu, dar nu fusesem în stare. În acel punct, autodisciplina încăpățanată, studiile foarte oboșitoare, fiecare pagină sau rând pe care le publicasem cu succes s-ar fi topit ca atunci când, pe mare, furtuna care se apropie izbește dunga violet a orizontului și copleșește totul. Imaginea mea de scriitoare venită dintr-un loc degradat, dar care a avut un succes amplu și apreciat, și-ar fi dezvăluit propria inconsistență. S-ar fi diminuat mulțumirea pentru fiicele mele reușite, pentru notorietate, chiar și pentru ultimul meu amant, un profesor de la Politehnică, cu opt ani mai mic decât mine, care avea un fiu și divorțase de două ori, pe care-l întâlneam o dată pe săptămână în casa lui de pe colină. Întreaga mea viață s-ar fi redus doar la o luptă meschină pentru a ajunge în altă clasă socială.

50.

Mi-am ținut depresia sub control, i-am telefonat mai puțin Lilei. Acum nu mai speram, ci mă temeam, mă temeam c-o să-mi spună: vrei să citești aceste pagini pe care le-am scris, lucrez la ele de ani de zile, ți le trimit pe e-mail. Nu aveam îndoieli în privința reacției mele dacă aș fi descoperit că ea dăduse într-adevăr năvală în identitatea mea profesională, golind-o de sens. Aș fi rămas cu siguranță uimită, ca în fața povestirii La fata blu. I-aș fi publicat fără ezitare textul. M-aș fi agitat să-i promovez în toate felurile valoarea. Dar nu mai eram ființa de câțiva anișori care descoperise calitățile extraordinare ale colegei ei de bancă.

Acum eram o femeie matură, cu o identitate consolidată. Eram ceea ce Lila însăși, când în glumă, când serios, repetase adesea: Elena Greco, prietena genială a Raffaellei Cerullo. Din acea răsturnare neașteptată a destinelor aș fi ieșit învinsă.

Dar, în acea etapă, lucrurile îmi mergeau încă bine. Viața plină, aspectul încă tineresc, obligațiile legate de muncă, o liniștitoare notorietate n-au lăsat prea mult loc acelor gânduri, le-au redus la o nemulțumire indefinită. Apoi au venit anii urâți. Cărțile mele au început să se vândă din ce în ce mai puțin. Mi-am pierdut funcția de la editură. M-am îngrășat, m-am deformat, m-am simțit babă și speriată de eventualitatea unei bătrâneți sărace și fără sclipire. A trebuit să țin cont de faptul că, în timp ce munceam depinzând de forma mentală din urmă cu câteva decenii, acum totul era diferit, inclusiv eu.

În 2005 m-am dus la Napoli, am întâlnit-o pe Lila. A fost o zi grea. Ea se schimbase și mai mult, se străduia să fie sociabilă, saluta nevrotic pe oricine, vorbea prea mult. Când vedea africani, asiatici la fiecare colț al cartierului, când simțea mirosuri de bucătării necunoscute, se entuziasma, spunea: eu nu m-am plimbat prin lume cum ai făcut tu, dar, vezi, lumea a venit ea la mine. La Torino deja era la fel și-mi plăcea apariția exoticului, adaptarea lui la cotidian. Dar numai în cartier mi-am dat seama cu adevărat de felul în care se modificase peisajul antropic. Vechiul dialect primise imediat, conform unei tradiții consolidate, influența unor limbi misterioase și în acest timp făcea față unor asalturi fonetice diferite, unor sintaxe și sentimente odată foarte îndepărtate. Pe piatra cenușie a clădirilor erau firme neașteptate, vechi afaceri legale și ilegale se amestecau cu cele noi, exercițiul violenței se deschidea unor culturi noi.

A fost momentul în care s-a răspândit vestea cu cadavrul Gigliolei în părculeț. Atunci încă nu se știa că murise de infarct, m-am gândit că fusese omorâtă. Corpul ei întins pe pământ era enorm. Cât trebuise să sufere din cauza acelei transformări, ea care fusese frumoasă și pusese mâna pe foarte atrăgătorul Michele Solara. Eu sunt încă în viață — m-am gândit — și totuși nu reușesc să mă simt diferită de acest trup masiv care zace fără viață în acest loc dezolant, în acest fel dezolant. Exact așa stăteau lucrurile. Nici eu, deși având grijă de mine obsesiv, nu mă mai recunoșteam, aveam un mers tot mai nesigur, gesturile mele nu mai erau cele cu care mă obișnuisem de zeci de ani. Mă simțisem atât de diferită, când eram mică, și acum îmi dădeam seama că eram ca Gigliola.

Lila, în schimb, nu părea să dea importanță bătrâneții. Gesticula cu

energie, zbiera, făcea semne ample de salut. N-am mai întrebat-o a nu știu câta oară de posibilul ei text. Orice mi-ar fi spus, eram sigură că nu mi-ar fi redat încrederea în mine. Deja nu știam cum să ies din depresie, de ce anume să mă agăț. Problema nu mai era opera Lilei, calitatea ei. Cel puțin nu aveam nevoie de acea amenințare ca să simt că lucrurile pe care le scrisesem de la sfârșitul anilor '60 până în acel moment își pierduseră importanța și forța, nu mai vorbeau unui public, așa cum mi se părea că făcuseră decenii la rând, nu mai aveau cititori. Mi-am dat seama în schimb, în acea împrejurare foarte tristă a morții, că natura însăși a angoasei mele se modificase. Acum mă îngrijora că nimic din mine nu va rezista în timp. Cărțile mele văzuseră lumina devreme și, cu mica lor șansă, îmi oferiseră decenii la rând iluzia că sunt angajată într-o muncă semnificativă. Dar, dintr-odată, iluzia devenise firavă, acum nu mai credeam în relevanța operei mele. Pe de altă parte, și pentru Lila totul trecuse: ducea o viață misterioasă, închisă în micul apartament al părinților ei, umplea computerul cu cine știe ce impresii și gânduri. Și totuși — îmi imaginam —, exista posibilitatea ca numele ei — cu panglicuță sau nu, cum o fi fost — tocmai acum, când ea era o femeie bătrână, sau chiar după, odată ce va muri, să rămână legat de o operă unică de mare însemnătate. Nu miile de pagini pe care le scrisesem eu, ci o carte de al cărei succes nu s-ar fi bucurat niciodată cum făcusem eu cu ale mele și care, totuși, ar fi rezistat în timp și ar fi fost citită și recită sute de ani la rând. Lila avea acea șansă, eu o irosisem. Destinul meu nu era diferit de cel al Gigliolei, al ei poate că da.

51.

M-am abandonat o vreme. Munceam foarte puțin și, pe de altă parte, nici la editură, nici în altă parte, nu mi se cerea să muncesc mai mult. Nu mă-ntâlneam cu nimeni, vorbeam doar foarte mult la telefon cu fiicele mele, insistam să mi-i dea și pe nepoți, cu care vorbeam pe limba lor. Acum și Elsa avea un băiețel pe nume Conrad, iar Dede îi făcuse lui Hamid o surioară, căreia îi dăduse numele Elena.

Acele voci de copii care se exprimau atât de precis îmi aminteau de Tina. În momentele de maximă tristețe eram tot mai sigură că Lila scrisese

povestea detaliată a fiicei ei, eram tot mai sigură c-o amestecase cu cea a oraşului Napoli, cu ingenuitatea arogantă a persoanei inculte care însă, poate tocmai de aceea, ajungea să obţină rezultate excepţionale. Apoi înţelegeam că nu era decât o fantezie de-a mea. Însumam laolaltă, fără să vreau, anxietate, invidie, ranchiună, afecţiune. Lila nu avea acel tip de ambiţie, nu avusese niciodată ambiţii. Ca să pui pe picioare orice proiect de care să-ţi legi propriul nume trebuia să ții la tine însuși. Or, ea îmi spusese că nu se iubea, nu iubea nimic la persoana ei. În serile când mă simţeam foarte deprimată, am ajuns să-mi imaginez că-și pierduse fata ca să nu se vadă reprodușă în toată antipatia ei, în toată răutatea, în toată inteligența ei fără scop. Voia să dispară pentru că nu se suporta. O făcuse încontinuu, în toată viața ei, începând de la închiderea într-un perimetru sufocant, limitându-se din ce în ce mai mult când planeta nu mai voia să aibă granițe. Nu luase niciodată un tren, nici măcar ca să meargă la Roma. Nu urcase niciodată într-un avion. Experiența ei era foarte restrânsă și, când mă gândeam la asta, îmi părea rău pentru ea, râdeam, mă ridicam oftând de câteva ori, mă duceam la computer, îi scriam al nu știu câteleva e-mail ca să-i spun: vino să mă vizitezi, să stăm un pic împreună. În acele momente, eram convinsă că nu exista și nici nu urma să existe vreodată un text dactilografiat al Lilei. O supraestimam întotdeauna, din partea ei nu avea cum să vină nimic memorabil, lucru care mă liniștea și pe care, între timp, îl regretam sincer. O iubeam pe Lila. Voiam ca ea să dureze. Dar voiam să dureze datorită mie. Mi se părea că e obligația mea. Eram convinsă că ea însăși, când era mică, mi-o atribuisese.

52.

Povestea pe care apoi am intitulat-o Un'amicizia a apărut în acea stare de blândă epuizare, la Napoli, într-o săptămână ploioasă. Desigur, știam bine că încălcăm un pact nescris între mine și Lila, știam că n-ar fi suportat asta. Dar credeam că dacă rezultatul ar fi fost bun, în cele din urmă mi-ar fi spus: îți sunt recunoscătoare, erau lucruri pe care nu aveam curajul să mi le spun nici mie însemi și tu le-ai spus în numele meu. Există această prezumție în sufletul celor care se simt destinați artelor, și mai ales literaturii: muncești ca și cum ai fi primit o investiție, dar în

realitate nimeni nu ne-a investit niciodată cu nimic. Ne-am autorizat noi înșine să fim scriitori și, totuși, ne pare rău dacă oamenii spun: chestiuța asta pe care ai realizat-o nu mă interesează, dimpotrivă, mă enervează, cine ți-a dat dreptul. Eu am scris în câteva zile o poveste pe care, ani la rând, din dorința și teama c-o scrie Lila, ajunseseam să mi-o imaginez în fiecare detaliu. Am făcut-o pentru că tot ce venea de la ea, sau ce-i atribuiam eu, mi se părea, încă de mici, mai semnificativ, mai promițător decât tot ce venea de la mine.

Când am terminat prima redactare, eram într-o cameră de hotel cu un balconaș care avea o priveliște frumoasă spre Vezuviu și spre semicercul cenușiu al orașului. Aș fi putut s-o sun pe Lila pe mobil, să-i spun: am scris despre mine, despre tine, despre Tina, despre Imma, vrei să citești, sunt doar optzeci de pagini, trec pe la tine pe-acasă, ți le citesc eu cu voce tare. N-am făcut-o de teamă. Îmi interzisese explicit nu doar să scriu despre ea, dar și să descriu persoane și fapte din cartier. De fiecare dată când se întâmplase, mai devreme sau mai târziu găsisese modalitatea de a-mi spune — chiar și dacă suferea — că era proastă cartea, că ori ești capabil să povestești despre evenimentele tale așa cum au decurs, în aglomerarea lor haotică, ori lucrezi cu imaginația, inventându-ți un fir, iar eu nu știusem să fac nici primul lucru, nici pe al doilea. Așa că am lăsat-o baltă, m-am liniștit spunându-mi: va fi ca întotdeauna, povestea n-o să-i placă, se va preface că nimic nu s-a întâmplat, peste câțiva ani o să mă facă să-nțeleg, sau o să-mi spună clar că trebuie să fiu mai exigentă cu mine însămi. În realitate, m-am gândit, dac-ar fi fost după ea, n-ar fi trebuit să public niciodată niciun rând.

Cartea a apărut, iar consensul manifestat în jurul meu m-a copleșit, nu-l mai simțisem de multă vreme, și, pentru că aveam nevoie de ea, m-am simțit fericită. Un'amicizia m-a scutit de intrarea pe lista scriitorilor considerați de toată lumea morți, deși ei sunt încă în viață. Cărțile vechi au început să se vândă din nou, s-a reaprins interesul pentru persoana mea, iar viața mea, în ciuda bătrâneții incipiente, a redevenit plină. Dar cartea aceea, pe care inițial am considerat-o cea mai frumoasă scrisă de mine vreodată, ulterior nu mi-a mai plăcut. Lila m-a făcut s-o detest, refuzând în toate felurile să mă-ntâlnească, s-o discute cu mine, chiar și să mă insulte și să mă ia la palme. I-am telefonat încontinuu, i-am scris numeroase e-mailuri, m-am dus în cartier, am vorbit cu Rino. N-a fost niciodată de găsit. Dar, pe de altă parte, fiul ei n-a zis niciodată: mama mea se comportă așa pentru că nu vrea să te vadă. Ca de obicei, a fost vag, a bombănit: știi cum e, tot timpul prin oraș, telefonul mobil ori îl ține

închis, ori îl uită acasă, uneori nu se întoarce nici să doarmă. Astfel, a trebuit să-mi dau seama că prietenia noastră se terminase.

53.

În realitate, nu știu ce o ofensase, dacă un detaliu, dacă întreaga poveste. Ce era bun la Un'amicizia, după mine, era liniaritatea ei. Sintetiza, cu toate transformările, cele două vieți ale noastre, de la pierderea păpușilor la pierderea Tinei. Cu ce greșisem? M-am gândit mult timp că se supăraseră pentru că, în partea finală, chiar dacă recusesem mai mult la imaginație, povesteam ceea ce se- ntâmplase în realitate: Lila o lăuda pe Imma în fața lui Nino și devenise neatentă, pierzând-o astfel pe Tina. Dar, evident, ficțiunea care încearcă să ajungă, cu toată inocența, la sufletul cititorilor, devine o infamie pentru cine percepe ecoul întâmplărilor pe care le- a trăit în mod real. Mă rog, am crezut mult timp că detaliile care asiguraseră succesul cărții au fost și cele care-i făcuseră mai mult rău Lilei.

Dar pe urmă mi-am schimbat părerea. M-am convins că motivul retragerii ei era altundeva, în modul meu de a povesti episodul cu păpușile. Exagerasem deliberat momentul în care dispăruseră în întunericul pivniței, amplificasem trauma pierderii și, ca să obțin efecte emoționante, folosisem amănuntul că una dintre păpuși și fetița dispărută purtau același nume. Totul indusese în mod programatic cititorii să asocieze pierderea copilărească a fiicelor imaginare cu pierderea adultă a fiicei reale. Lila considerase un cinism, o incorectitudine că recusesem la un moment important al copilăriei noastre, la fetița ei, la suferința ei ca să fac publicului pe plac.

Dar astea sunt numai ipoteze, aș avea nevoie să mă confrunt cu ea, să-i ascult protestele, să-i explic. Uneori mă simt vinovată și o- nșeleg. Alteori o detest pentru alegerea ei de a mă exclude atât de categoric chiar acum, la bătrânețe, când am avea nevoie de apropiere și solidaritate. Întotdeauna a făcut așa: când nu mă supun, iată că mă exclude, iată că mă pedepsește, iată că-mi strică plăcerea de a fi scris o carte bună. Sunt exasperată. Chiar și acest fel în care-mi imaginez dispariția ei mai mult mă indispuce decât mă îngrijorează. Poate că n-are legătură cu micuța Tina, poate că n-are legătură nici cu fantezmele ei, care continuă s-o

obsedeze atât în forma fetiței de aproape patru ani, cea mai rezistentă, cât și în forma instabilă a femeii care astăzi, ca Imma, ar avea treizeci de ani. Are legătură mereu numai cu noi două: ea care vrea ca eu să ofer ceea ce natura ei și împrejurările au împiedicat-o pe ea să ofere, eu care nu reușesc să ofer ce-și dorește ea; ea care se enervează din cauza insuficienței mele și, de ciudă, vrea să mă anuleze cum a făcut cu ea însăși, eu care am scris luni, și luni, și luni la rând ca să-i alcătuiesc o formă care să nu-și piardă marginile, și s-o înfrâng, și s-o liniștesc, și astfel să mă liniștesc și pe mine.

2 O prietenie (în italiană, în original).

3 Aluzie intenționat greșită la Masca Morții Roșii de E. A. Poe. 4 Titlu dat deputaților și senatorilor (în italiană, în original). 5 Moartea oamenilor cum se va întâmpla mai târziu.

6 Oamenii în lupta cu armele.

Epilog Reconstituire

1.

Nici mie nu-mi vine să cred. Am terminat această poveste care mi se părea că n-ar trebui să se termine niciodată. Am terminat-o și am recitit-o cu răbdare, nu atât pentru a îngriji un pic calitatea scriiturii, cât pentru a verifica dacă e posibil, fie și în câteva rânduri, să găsesc dovada că Lila a pătruns în textul meu și a hotărât să contribuie la scrierea lui. Dar am fost nevoită să constat că toate aceste pagini sunt doar ale mele. Ceea ce Lila a amenințat adesea că face — să intre în computerul meu — nu a

făcut, poate că nici măcar nu era în stare s-o facă, a fost mult timp o fantezie de-a mea de doamnă bătrână neștiutoare în ale rețelelor, cablurilor, conexiunilor, spiridușilor electronici. Lila nu e în aceste pagini, ci doar ce am fost eu în stare să pun pe hârtie. Doar dacă, imaginându-mi ce ar fi scris și cum, nu mai sunt capabilă să deosebesc ce e al meu și ce e al ei.

Adesea, în timpul acestei strădanii, i-am telefonat lui Rino, am întrebat de mama lui. Nu se știe nimic de ea, poliția s-a mulțumit să- l convoace de trei sau patru ori ca să-i arate cadavre de femei bătrâne fără nume, dispar multe. De câteva ori a trebuit să mă duc la Napoli, l-am întâlnit în vechiul apartament din cartier, un spațiu mai întunecos, mai decrepit ca de obicei. Nu mai era, într-adevăr, nimic de-al Lilei acolo, lipsea tot ce-i aparținuse. Fiul ei mi s-a părut mai aiurit ca de obicei, ca și cum mama plecase definitiv și din mintea lui.

M-au făcut să mă întorc în oraș două înmormântări, prima a tatălui meu, apoi a Lidiei, mama lui Nino. Am lipsit, în schimb, de la înmormântarea lui Donato, nu din ranchiună, ci pentru că eram în străinătate. Când m-am dus în cartier pentru tatăl meu, era mare agitație fiindcă tocmai fusese omorât un tânăr în fața intrării la bibliotecă. M-am gândit că această poveste ar putea continua la infinit, depășind fie efortul tinerilor fără privilegii de a deveni mai buni, alegând cărți din vechile rafturi, cum făcuserăm Lila și eu când eram mici, fie firul de bârfe seducătoare, promisiuni, înșelăciuni, sânge care-i interzice orașului meu și lumii orice îmbunătățire reală.

Când m-am întors pentru înmormântarea Lidiei era o zi înnorată, orașul părea liniștit, m-am simțit liniștită și eu. Apoi a venit Nino și n-a făcut decât să vorbească tare, să glumească, chiar să râdă, ca și cum n-am fi fost la funeraliile mamei lui. Mi s-a părut gras, umflat, un bărbat impunător, voinic, cu părul foarte rar, care se autocelebra încontinuu. După înmormântare, a fost greu să scap de el. Nu voiam să-l ascult și nici să-l am în fața ochilor. Îmi dădea o impresie de timp pierdut, de efort inutil, care mă temeam c-o să-mi rămână în minte, copleșindu-mă pe mine și tot restul.

Cu prilejul ambelor înmormântări m-am dus să-l vizitez pe Pasquale. În acești ani am făcut-o de fiecare dată când am putut. A studiat mult la închisoare, și-a luat o diplomă, de curând a obținut licența în geografie astronomică.

— Dacă știam că pentru a-ți lua o diplomă și o licență era de-ajuns să ai timp liber, să stai închis într-un loc fără să fii preocupat să-ți câștigi

pâinea și, disciplinat, să-nveți pe de rost o sumedenie de pagini din cărți, aș fi făcut asta mai devreme, mi-a zis o dată pe un ton arogant.

Astăzi e un domn bătrân, se exprimă cu calm, se ține mult mai bine decât Nino. Cu mine recurge rar la dialect. Dar n-a ieșit nici măcar cu o virgulă din sfera ideilor generoase în care l-a închis de mic tatăl lui. Când l-am văzut după înmormântarea Lidiei și i-am zis despre Lila, a izbucnit în râs. O face lucruri de-ale ei inteligente și pline de fantezie pe undeva, a bombănit. Și s-a emoționat amintindu-și de momentul în care ne-am întâlnit în biblioteca din cartier, când învățătorul acorda premii cititorilor celor mai harnici și cea mai harnică s-a dovedit Lila, urmată apoi de toată familia ei, adică tot Lila care lua cărți, abuziv, cu legitimațiile rudelor ei. Ah, Lila cizmărița, Lila care o imita pe soția lui Kennedy, Lila artista și decoratoarea, Lila muncitoarea, Lila programatoarea, Lila mereu în același loc și mereu neadecvată.

— Cine i-a luat-o pe Tina? l-am întrebat.

— Frații Solara.

— Sigur?

A zâmbit, dând la iveală niște dinți foarte stricați. Am înțeles că nu-mi spunea adevărul — poate că nu-l știa și nici nu-l interesa —, dar proclama o credință indiscutabilă a lui, întemeiată pe experiența primară a celui supus, experiența din cartierul care, în ciuda cărților citite, a licenței obținute, a călătoriilor clandestine ici și colo, a crimelor pe care le comisese sau le luase asupra lui, rămânea amprenta tuturor certitudinilor sale. Mi-a răspuns:

— Vrei să-ți spun și cine i-a omorât pe nenorociții ăia doi?

l-am citit pe neașteptate în privire ceva ce m-a îngrozit — o ranchiună eternă — și am spus nu. A clătinat din cap, păstrându-și o vreme zâmbetul pe față. A murmurat:

— Ai să vezi că Lila când se va decide, va apărea.

Dar nu mai exista nicio urmă de-a ei. Cu acele câteva ocazii îndoliate m-am plimbat prin cartier, am întrebat în jur din curiozitate: nimeni nu-și mai amintea nimic sau poate se prefăceau. N-am putut vorbi despre ea nici măcar cu Carmen. Roberto murise, ea părăsise benzinăria, se dusese să locuiască la unul dintre copii la Formia.

La ce au folosit, așadar, toate aceste pagini? Scopul meu era s-o smulg de acolo, s-o am din nou lângă mine și o să mor fără să știu dacă am reușit. Uneori mă-ntreb unde s-a topit. Pe fundul mării. Într-o fisură sau într-o galerie subterană de a cărei existență numai ea știe. Într-o veche cadă de baie plină cu un acid puternic. Într-un

„fosso carbonario“ din alte vremuri, ca acelea despre care vorbea atât de mult. În cripta unei bisericuțe de munte abandonate. Într- una din multele dimensiuni pe care noi nu le cunoaștem încă, dar Lila da, iar acum stă acolo împreună cu fiica ei.

Se va întoarce?

Se vor întoarce împreună, Lila bătrână, Tina femeie matură?

În această dimineață, stând pe balconășul care dă spre râul Pad, aștept.

2.

Iau micul dejun în fiecare zi la șapte, mă duc până la chioșc în compania unui labrador pe care-l am de puțin timp, petrec o bună parte a dimineții în parcul Valentino jucându-mă cu câinele, răsfoind ziarele. Ieri, când m-am întors acasă, am găsit deasupra cutiei mele poștale un pachet neaspectuos, legat în hârtie de ziar. L- am luat uluită. Nimic nu dovedea că fusese lăsat pentru mine și nu pentru vreun alt chiriaș. Nu era însoțit de niciun bilet și nici măcar nu avea numele meu scris cu pixul pe undeva.

Am deschis cu prudență o parte a ambalajului și a fost de ajuns. Tina și Nu au țâșnit din memorie înainte să le eliberez complet din hârtia de ziar. Am recunoscut imediat păpușile care, una după alta, aproape cu șase decenii în urmă, fuseseră aruncate — a mea de Lila, a Lilei de mine — într-o pivniță din cartier. Erau chiar păpușile pe care nu le găsiserăm niciodată, deși coborâserăm sub pământ să le căutăm. Erau cele pe care mă îmboldise Lila să mergem până acasă la don Achille ca să le luăm înapoi. Iar don Achille, căpcăun și hoț, susținuse că nu le luase și poate că-și imaginase că fiul lui, Alfonso, ni le furase și de aceea ne dăduse bani ca să ne cumpărăm altele. Dar noi cu banii aceia nu cumpăraserăm păpuși — cum am fi putut să le înlocuim pe Tina și pe Nu? — ci Micuțele doamne, romanul care-o făcuse pe Lila să scrie La fata blu și pe mine să devin ceea ce eram astăzi, autoarea multor cărți și mai ales a unei povești de mare succes care se intitula Un'amicizia.

În holul blocului era liniște, nu ajungeau până la mine voci sau zgomote din apartamente. Am privit neliniștită în jur. Voiam ca Lila să apară din scara A sau din scara B sau din cabina pustie a portarului, slabă, căruntă, adusă de spate. Mi-am dorit asta mai mult decât orice altceva,

mi-am dorit-o mai mult decât o întoarcere neprevăzută a fiicelor mele cu nepoții. Mă așteptam să spună în obișnuitul ei mod arogant: îți place cadoul acesta? Dar nu s-a întâmplat și-am izbucnit în plâns. Iată ce făcuse: mă păcălise, mă târâse unde dorise ea, încă de la începutul prieteniei noastre. Toată viața spusese o poveste a ei în care-și lua revanșa, folosind corpul meu viu și existența mea.

Sau poate că nu. Poate că acele două păpuși care traversaseră mai mult de jumătate de secol și veniseră până la Torino însemnau numai că ea era bine și ținea la mine, că ieșise din matcă și, în sfârșit, avea de gând să facă înconjurul unei lumi deja la fel de mică precum a ei, trăind la bătrânețe, conform unui nou adevăr, viața care la tinerețe îi fusese interzisă, pe care și-o interzisesese de una singură.

Am urcat în lift, m-am închis în apartamentul meu. Am studiat amănunțit cele două păpuși, le-am simțit mirosul de mușcali, le-am așezat sprijinite de cotoarele cărților mele. Când am constatat că erau sărmene și urâte, m-am simțit confuză. Cu diferența că în povești, viața reală, după ce a trecut, se apleacă în afară peste neclaritate, nu peste evidență. M-am gândit: acum, că Lila și-a făcut atât de limpede apariția, trebuie să mă împac cu ideea că n-am s-o mai văd niciodată.

SFARSIT